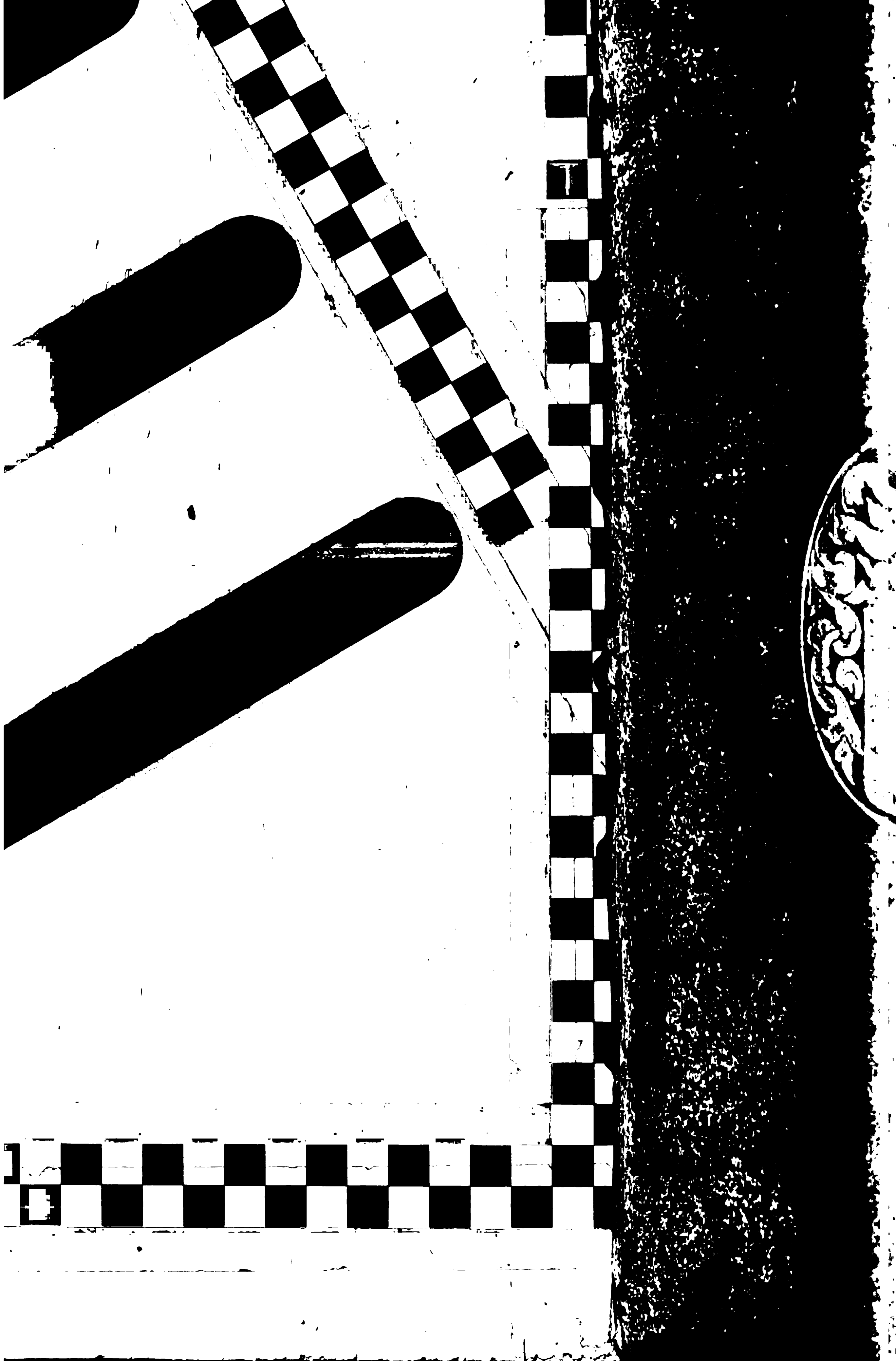
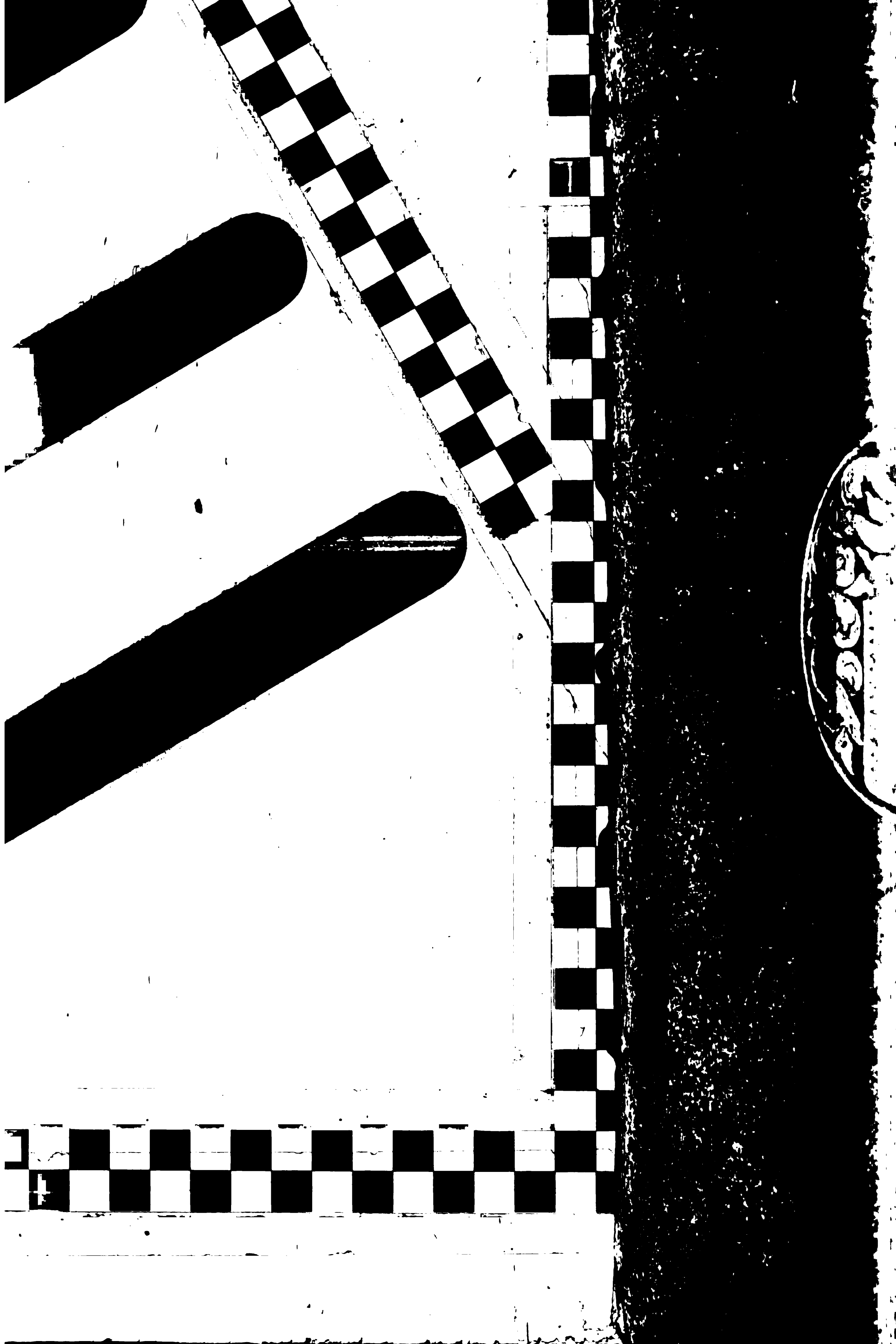

1665

MELCHIORIS GOLDASTI
Haiminsfeldii, &c. C.S.

MONARCHIÆ S. ROMANI IMPERII,
sive
TRACTATUS
De
JURISDICTIONE IMPERIALI
Regia & Pontificia seu Sacerdotali;

Deque potestate Imperatoris sive Regis, ac Papæ, cum distinctione utriusque Regiminis, Politici & Ecclesiastici,

TOMUS PRIMUS.

Ex singulari mandato aut permissu

IMPERATORUM ROMANORUM ET GRÆCORUM, nec non Regum Germaniæ, Galliæ, Italiæ, Hungariæ, Angliæ, Bohemiæ, &c.

A Catholicis Doctoribus conscripti atque editi; & nunc iterum ex tenebris producti, recensiti, ac oppositi Tractatibus eorum, qui utramq; Potestatem in spiritualibus & temporalibus aut adulatoriè aut imperitè confundunt.

Cum ELENCHO singulorum Tractatuum post Præfationem posito: & INDICE rerum ac verborum memorabilium ad calcem adiecto.

FRANCOFURTI,

Sumptibus Joann. Davidis Zunneri

SERENISSIMO PRINCIPI,

DN. JOHANNI SIGISMVNDO, MARCHIONI BRANDENBVRGENSI; S. ROM. IMPERII ARCHICAMERARIO ET ELECTORI; DVCI BORRVSSIÆ, IVliæ, Cliviæ, Montium, Sedini, Pomeraniæ, Caſſubiæ, Wandaliæ, & Croſnæ ac Carnoviæ in Sileſia; Burggravio Norimbergenſi; Principi Rugię; Comiti Marchię & Ravenſpurgi; Domino Ravenſteini, &c.

Domino meo Clementiſsimo.

DE Majeſtate Imperii, PRINCEPS ELECTOR; quam *majorem ſtatum* Politici & Jurisprudentes interpretantur, & olim inter Gentes variè decertatum fuit, & hodie apud Chriſtianos acerrimè controvertitur: hinc Imperatore cum Regibus & Archiprincipibus Electoribus; illinc Papa cum Cardinalibus & Epiſcopis, eam ſibi arrogantibus. Diu ſumma Imperii penes Papam Romanū remorata eſt: donec Gręci primùm, dehinc Occidentis Principes cœperūt velle repugnare. Etenim quum duo ſint, quibus (ipſo Gelaſio Papa teſte) genus Chriſtianum regitur, ſancta Majeſtas Regia & ſacra Cura Sacerdotalis, alteram alterius auxiliō vegere, non miſceri aut in unum confundi debet. Imperator eſt Pontifex Maximus, hoc eſt, ut Magnus ille Conſtantinus Imp. de ſe dicere ſolitus erat, τῶν ἐκτὸς Ἐπίσκοπος, *rerum exteriorum in Eccleſia Epiſcopus ac Inſpector*. Res autem exteriores in Eccleſia ſunt (quomodo mihi perſuadeo) defenſio Eccleſiæ, cuſtodia diſciplinæ Eccleſiaſticæ rectè atque ordine gerendæ, Conciliorum indictio ſeu Synodorū, ſanctio Canonum & Decretorū, emendatio cultus divini, abrogatio ſuperſtitionum & idololatriarum, obſervatio cærimoniarū Eccleſiaſticarum, notatio vitæ & honeſtatis Clericorum, punitio impiè ac flagitiosè viventium, Miniſtrorum Eccleſiæ poſitio & depoſitio, & ſi qua ſunt alia id genus, quæ alibi à me nuper prolixiùs commemorata leguntur. At verò Papa eſt, ſi propriè velimus loqui, Sacerdos ſive Presbyter Summus, id eſt, τῶν εἴσω τῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος, *rerum interiorum in Eccleſia Epiſcopus atq;* (ut ita dicam) *Superintendens*. Res autem interiores in Eccleſia eſſe videntur an-

nuntiatio verbi divini, pœnitentiæ prædicatio, administratio Sacramentorum, potestas clavium, visitatio infirmorum, & consimilia. Hæc officia ita inter se discriminantur, ut certos ambo habeant fines, quorum respectu iidem sibi invicem Imperator & Papa, & præesse & subesse diversis possint rationibus. Namque Imperator Papæ subesse autumatur in rebus Ecclesiæ interioribus. Hinc fors est, ut intelligi debeat illud Constantini Magni dictum ad Patres Concilii Nicæni, quod totiens adversarii nobis ogganniunt: *A vobis habeo judicari:* Et quod Valentinianus Imp. ad Suffraganeos Ecclesiæ Mediolanensis scripsisse perhibetur: *Talem in Pontificali sede* (in Episcopatu Mediolanensi) *constituere procuretis, cui & nos, qui gubernamus Imperium, syncere nostra capita submittamus, & ejus monita (cùm tanquam homines deliquerimus) suscipiamus necessariò, velut medicamenta curantis*, id est, Archiatri sive Medici. Præterea & illud S. Isidori Hispalensis dictum: *Principes non sunt supra Ecclesiam, sed intra.* Sunt enim oves de grege Ecclesiæ, quemadmodum non ineleganter Gregorius Nazianzenus ad Præsidem Provinciæ dixit, inquiens: *Novi te ovem mei gregis, pecudem magni illius Pastoris; & supernè à Spiritu præclarè educatum, quibus à sancta & beata Trinitate juxta nobiscum illustrâris.*

Sic vicissim Papa Imperatori tenetur subesse in rebus Ecclesię exterioribus. Quò indubiè Symmachus Papa (si rectè mentem ejus percipio) respexit, ad Anastasium Imperatorem scribens: *Defer Deo in nobis: nos deferemus Deo in te.* Et Pelagius Papa in Epist. ad Childebertum Regē Francorum ait: *Regibus nos subditos esse sacræ Scripturæ præcipiunt.* Et ante utrumque idem ille Gregorius Nazianzenus: *Simus*, inquit, *subjecti & Deo, & invicem alter alteri, & terrenis Principibus. Deo, propter omnia: alter alteri, propter dilectionem fraternam: Principibus, propter ordinis recti conservationem.* Ex quo fonte scaturierunt illæ Gregorii Magni Pontificis Romani voces ad Mauritium Imp. scribentis: *Ego indignus pietatis vestræ famulus.* Et inferiùs: *Ego hæc Dominis meis loquens quis sum, nisi pulvis & vermis.* Et paulò post: *Ego jussioni subjectus eandem legem per diversas terrarum partes transmitto. Ubique ergo, quæ debui, exolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod sensi, minimè tacui.* Ad quas voces allusisse videtur VVenceslaus Imp. in edicto suo asserens: *Nostrum jus Patronatus, ne vitium ingratitudinis incurrerent, plures antiquitùs Summi Pontifices optimè recognoverunt, Augustos* DOMINOS *appellantes, & eis in re & nomine reverentiam, tanquam suis Patronis, exhibentes, ut diffusè in Registro Magni Gregorii, habetur, & dist. 63. cap. solo, & in volumine quodam Isidori Mercatoris.*

O tempora! ô mores! quantum nunc pontifices ab illis mutati sunt? Collapsus est ordo divinitùs institutus, hierarchia turbata est, munium Ecclesiasticorum distinctio sublata, boni mores obsoleverunt, gladius abscidit Ecclesiæ vinculum, & mater devoravit filium primogenitum, id est, Imperatoria potestas à Sacerdotio est absumpta, & spiritualia cum temporalibus commutata cernuntur. Ubi est nunc sancta illa obedientia Regibus debita, quam tantoperè prisci illi Pontifices inculcare solebant? ubi servus servorum Domino suo Imperatori ministrare paratus est? ubi Principibus propter recti ordinis observationem obsequium

præsta-

præstatur? ubi leges, decretiones & sanctiones Magistratuum recipiuntur, ut ex cathedris templorum publicentur; quibusve ipsi Pontifices æquè, ac cęteri subjecti, constringantur ac pareant? Quod posterius membrum satis evidenter constat ex professione Leonis IV. Papæ, qua sese Lothario Imperatori purgavit in hunc modum: *De Capitulis vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum, irrefragibiliter custodiendis & conservandis, quantum voluimus & valemus Christo propitio, & nunc & in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis, eum pro certo mendacem.* Et ante eum Gelasius Papa ad Rufinum & Aprilem Episcopos scripsit: *Quis leges Principum* (erat tunc Romanorum Princeps Odoacer Saxo, aut certè Theodoricus Danus uterque Arrianus) *aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas, dicat debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum?*

Quam procul ab antiquis istis moribus ac Pontificibus, quibus res Ecclesiastica olim stetit, posteriores Papæ recesserint, & quanto deteriùs hodie sint ingeniati, vel me tacente, res ipsa loquitur, quæ in propatulo est. At enim, inquiunt, belli isti Pontificum adulatores; Papæ antecessorum suorum decretis minimè adstringi debent, nec obsecundare tenentur. Quamobrem autem? quia, ajunt, legibus soluti sunt, nec par in parem habeat potestatem. Hæc est istorum Cæsaromachorũ benè vetus & perpetua cantilena. Cui Imperator Fridericus III. Augustus maturè obviam iturus in Comitiis Imperii Moguntinis A. C. N. DCCCCXLI. cum unanimi Procerum consilio sancivit: *Ut præmissa firmiter observentur, polliceatur Papa pro se & successoribus suis, se omnia præmissa & singula inviolabiliter observaturum, & contra ea vel ipsorum aliquod in toto vel in parte nullo unquam tempore innovaturum, decernendo initurum, &c.* statutis etiam pœnis ac censuris, si eorum limites transiliat. Et Maximilianus Primus Imperator, Princeps optimus, anno ƆCIƆX. in Gravaminibus contra Papam publicè per Imperium edixit: *Quod ad servandas bullas, pacta, privilegia, & literas ab antecessoribus absque omni derogatione concessas, successores Pontifices teneri se non arbitrantur; immò per crebras dispensationes, suspensiones, revocationes, ad cujuscunque (etiam vilis) personæ instantiam contraveniunt.*

Sed hæc ferri quadamtenus potuissent, si hoc fine malum stetisset, nec eò usque progressa esset quorundam assentatorum impudentia, ut affirmare nihil erubescant: Papam esse universę mundi machinę Dominum, totius orbis absolutum Monarcham, in cœlestibus, terrestribus & infernis immediatum Vicarium & Vicedeum, Ecclesię universalis Principem anormalum atque supremum caput, &c. cui omnes Imperatores, Cæsares, Reges atque Principes, quantum terra gerit cumque, in temporalibus ac spiritualibus subesse, & ad nutũ ejus vivere cogantur, sive prece, sive precio, sive precariò. Hæc sunt monstra verborum in Catholicâ Dei Ecclesiâ quondam inaudita; quæ nuper adeò ex nescio quo Tartaro Europam invaserunt, & animos Christianorum ad pietatem & ordinariam subjectionem surgentes, veluti pestilente quodã sidere afflaverunt, semelq; corrupta veræ obedientiæ regula stetit & obmutuit. Quis legit Prieratis, Poli, Sanderi, Pighii, Alvarezi, Vargasii, Bellarmini, Baro-

nij, Bozij, Pesantij, Stapletoni, Gretseri, Coquæi, & similiũ libros, & non commovetur ad verba tam inchristiana, in Deumq; ac Principes injuriosa? quippe quibus cùm divina, tùm humana lædatur Majestas. In postremo Bellarminus libro, quem *de Potestate summi Pontificis in rebus temporalibus* adversus Barclaium, Doctorem Pontificium in Academia Pontemussana, instituit, nõ eodem acumine & eruditionis colore, quo cætera ejus scripta legimus insignita pariter & miramur, hoc ponit effatum; *Barclaius potestatem summi Pontificis in temporalibus universè negat; ego quoque potestatem eandem universè astruam, non multum laborans, si ea potestas sit absoluta, vel in ordine tantum ad spiritualia se extendat.*

Huic effato, minimè quidem (ut paret) Apostolico, de consilio ac sententia summorum virorum, PRINCEPS ELECTOR, opponere visum est scriptores ante-veteres & nunc-novos quasi triginta, qui illud falsimoniæ debeant arguere. Qui quamquam nec genere dicendi sint elegantes, nec in ipsis rerũ argumentis omninò consentanei; tamen sermonis impuritas neminẽ purè doctum ab eorum lectione deterrere debet, nisi fortassis puerum aliquem scholasticum, cui hæc dogmata non sunt præscripta; & modum tractandi non olim umquam inter ullos literatos cõstantem ac perpetuum, id est, unũ atq; eundem omnibus semper fuisse in confesso est. Theologos videamus, Dei præcones, & sacrorum cœlestium mystas: ecquis umquam ex ullâ memoriâ, inde ab initio Apostolorum repetitâ, etiam inter sanctissimos primitivæ Ecclesiæ Patres exstitit, qui non aut secum interdum ipse, aut ab alio dissenserit? Neq; tamen ideò nexum Ecclesiasticæ unitatis solutum, vel fraternæ dilectionis vinculum fuisse dissociatum, in monumentis ipsorum observamus. Sciens ac prudens loquor, qui scripta SS. Patrum non indiligenter evolvendo id ita esse deprædhendi. Et jam pridem olim asseveravit vir suo ævo probissimus, Johannes Vesaliensis, quondam Cathedralis Ecclesiæ Wormatianæ Ecclesiastes, cujus hoc certissimum propositum exstat in Paralipomenis Abbatis Urspergensis: *Rarò reperio vel duos unanimes literatos, etiam in fide. Nullus tenet mecum, dempto Evangelio, ubi omnes sumus concordes.* Si priscorum illorum Patrum, si majorum nostrorum, si partim nostrâ consuetudo, liberam illam in meditando ac disputando, hoc est, in quærenda & eruenda veritate, discrepantiam in Theologis pertulit, nec damnandam censuit an judicavit, quid de politicis quæstionibus dicemus, in quibus nullum fidei periculum versatur? Fieri hoc amat, ut nonnunquam alter alterius sententiam, etiam amici, vellat atq; improbet. At non continuò damnantur, quæ improbari solent: quorum hoc est dissentientis, illud devoventis atq; exsecrantis. Scopus idem est omnium ac singulorum, in quo cuncti, quos hoc Tomo complexus sum, Catholici scriptores, bellè conveniunt & conspirant amicè ac concorditer: nempe Papæ Romano nullum imperium esse in Ecclesias Christi; nec ullũ jus in Imperatorem, Reges ac Principes orbis, sive illud parasiti Romani absolutum esse velint cum Bozio, sive subordinatum cum Bellarmino. Erunt forsitan, qui objecturi sint, à Bellarmini opinione non abire Achillinum, Rosellum, &c.

qui

qui non obscurè subordinatæ Pontificis jurisdictioni, quam Barclaius præcisè negat, patrocinari videatur. Sanè ita est, neq; eo inficias: sed rationem dicit Gerson, magnus ille Academiæ Lutetianæ Cancellarius, quam ego vero vincere possum: *quia tantum respiciunt decretales Pontificum cum glossis, allegationibus & concordantiis.* Equidem ipse Rosellus apertè & ingenuè fatetur, non suam se, sed decretorum Papaliũ, sententiã sequi. Tollamus pessimum istud fundamentũ, cui superexstruxit, & corruet parietina illa labes è tanto ædificio. Me sanè argumenta illorũ movere nihil possunt, quæ tota, quanta sunt, à suspectis Paparum decretalibus pendent. Quamobrem (meo quidem animo) non ineptè faciet, qui temperamentum adhibeat ex aliis in hoc Tomo positis Tractatibus, quorum auctores quid de Papalibus illis decretis sentiendum sit, luce meridiana clarius demonstrant.

Hosce ergò Auctores, PRINCEPS ELECTOR, meâ industriâ atq; operâ renatos, Serenitatis Tuæ nomini dico atque consecro, ut in iis, ceu in pellucido aliquo speculo, imaginem controversæ doctrinæ per ipsos octingentos annos contemplari possis, & simul videre, à cujus partibus stet sincerior fides ac veritas, ab Imperatoréne & Archiprincipibus Electoribus, an à Papa & Cardinalibus. Docebunt insuper Serenitatem Tuam, quid sacratissimo Imperatori à Papa, quid vobis Principibus ab Episcopis & Clericis præstari debeat. Scriptores sunt non Luthero, non Calvino suppares an addicti, quippe qui pleriq; ante natum utrumq; claruerunt: & qui posteà vixerunt, ab Romanæ Ecclesiæ societate ne latum quidem unguem, excepta hac Primatus controversia, defecisse ex ipsis eorundem scriptis manifestum fit. Quæ ubi Serenitati Tuæ, PRINCEPS ELECTOR, non ingrata fore intellexero, magis diligentiorem operam navabo, ut propediem majus opus videas quadraginta & plurium Auctorum, qui per annos MCCC. in Ecclesia Christi sese Pontificiæ tyrannidi, veluti murum pro templo Dei, & scutũ pro legitimo magistratu objecerunt. Hos interibi in antecessum dare placuit, ut Serenitati Tuæ commendent, in primis Dei OPT. MAX. gloriam in conservando ordine ab se instituto, & S. Romani Imperii jura, ad quæ cũ cæteris Archiprincipibus Electoribus tuenda ac propugnanda sacramẽto vadatus es; tum etiam ipsius sacratissimi Imp. Majestatem, auctoritatem Regum ac Principum, honorem patriæ & utilitatem Reipublicæ.

Scripsi Francofordiæ ad Mœnum, a. d. VIII. Eid. Septembr. A.C.N. MDCXI.

Sereniss: Celsitudini T.

Devotus Cliens

MELCHIOR GOLDASTUS HAIMINSFELDIUS.

Elenchus
TRACTATUUM IN HOC OPERE COMPRÆHENSORUM, JUXTA Auctorum, quo quisquè tempore vixit, seriem.

GERMA-

GERMANIÆ MAIESTATIS VINDICI

MELIORI GOLDASTO ab Haiminsfeldt.

AMICO INCOMPARABILI

CASPAR BARTHIVS

EQVES BRANDEBVRGICVS.

Accinit.

II rerum indigetes, quorum famulantia jussu
Astra pari immensum decurrũt circite tempus
Vt rata perpetuò constent sibi momina nutu
Secliregis appensa rotis. unde ordine fixo
Limes agat certis distinctas cursibus horas.
Vnde extra numerum diis concredita signis
Fata regunt certis mortalia tempora metis.
Tuque astrorum ingens claris moderator habenis
Sol, oculus mundi, cujus Natura superbo
Intuitu fœcunda omneis pote gignere formas.
Vivificæ fomes flammæ, genitabile fulgur
Verus amor Domini, per quem florentia vitæ
Semina descendunt cælo, lunaria præter
Lumina & immensum latè dominantur in orbem.
Come diem meliore coma, nitidique jugales
Auroram læto florentem fulgure vincant.
Illa quidem optatam cernens consurgere lucem
Iamdudum aurato cælum crispabat amictu,
Cum veteri è padore seneis exscendere canos
Debilis agnoscens mundi ter lumine plausit
Grativ́ido, noctemque novis concedere jussit
Lætitiæ numeris, per quos ipsa invia quondam
Auribus humanis, diis concentibus astra
Excutit harmonia, ut longo concordia tractu
Carminis æterni mundum squalore vetusto
Exsuat, optatosque palam det cernere cantus.
Nimirum illa dies fatis volventibus instat
Aurea qua demum, generoso excocta metallo
Secula, barbariem ferri, cum pondere duro
Temporis ærati abjiciant, nec stamine lusco
Invideat fulvus votorum argenteus ordo
Quippe adeo longum tenebris infecta situq;
Pallida, Roma levat caput extra nubila, & olim
Desponsum, verè jam nunc affectat Olympum.

Divorum Imperii sedes, contermina aulo
Vrbs, orbis Domina, & magni cognata Tonantis
Natura ingenium, soboles fœcunda Gradivi,
Cujus in immensas latè subsidere laudes
Optimus in numeros dudum confessus Apollo est.
Cum jam omnem sacris devinctum legibus orbem,
Fascibus æternis constringere posse putaret.
Ipsa suum in gremium pondus fatale recepit
Pestiferæ sobolis, per quam nec jura, nec ausus,
Nec Pietas certis constaret tuta catenis.
Sed lubito obscœno turpans Babylonia Thais
Iusque piumque, ultro Regum se vertice sistit
Infandam dominam, philtrisque potentibus usa,
Incestat specie recti, florentia dudum
Sceptra Deûm, lentè inspirans lethale venenum.
Qualis in immensis solus dominatur arenis,
Pestifero afflatu Libyæ Basiliscus, & ingens
Turre caput triplici levat exitiosus in auras.
Exsangues illum campi tremuere, comasque
Vel procul adspecto silva posuere virentes.
Ille sibi gradiens latis decrescere gaudet
In mortem spatiis accisa semina vitæ.
Nec jam adeo exanimes curat pallescere tractus
Qui metuunt alio deducta ex ore venena.
In proprias bacchatur opes; non Scorpius illum
Non impunè videt geminabilis Amphisibœna
Non volitans aliâ lethalis peste Sagitta,
Non quicquid Natura timet, cum sidere pullo
Inspexit Titan terras, taboque cruento
Invisas formas mortalibus extudit horrens.
Non aliter Romana, tripla caput aucta corona,
Infandum populos virus dispergit in omnes.
Ipsa sui vix jam de fulmine tuta veneni,
Chaldæo prædicta seni, tristissima Thais.
Insidet Europæ campos, sceptra aurea regûm
Pallenti involvit tabo, viresque Potentum
Arbitrio adspectus, alios derivat in actus.
Hesperii insessor mundi, tristissime serpens,
Ecquid in hac tanta securior arte nocendi
Naturam spernis, duplicatam à fraude veneni?
Verum equidem, quodcunque malis influxibus æther.
Fatidicúmque senûm junxêre oracula, vestro
Ingenio victum, majori crimine noxam
Congeminare palam facta infelicia clamant.
Vel divinam Aquilam, victa quæ conscia Romæ
Germanos proceres genti exæquasse Deorum
Cernitur, eluvie quali & sordentibus umbris
Hactenus indutam temerasti, inglorius auctor
Infortunati Canonis, quo civica Iura
Conspurcas, terræque genus cælestibus armis
Concubitu immisces furtivo, ut Legibus orbis
Imperii quondam justo temone ligatas
Crimine solvatur fœda meretricis avaro.
Quod si adeo infando placuisset scindere ferro
Iura hominum, Paleisque sacras involvere frondes,
Saltim aliquid salvâ statui ratione decebat.

Nunc

Nunc Ex Lex, pretio venalia vendidit ora
Pontificum juratus honos, mendica refixit
Iura cui semel est vel paullum attonsa culina.
At si illo quoque fine ferox insania sæva
Fixisset furias obscœno Thaidis æstro.
Incurrit vitiis, Majestatemque rebelli
Cæsaream incestat stimulo, Regalia raptu
Iura sibi adscribens, indesignataque priscis
Castra super regum ponens cervicibus altis.
O Germanus honos, ô dudum degener, ex quo
Imbellem, infandum, Bullis levia arma moventem
Supposita venerare manu! Tibi Martius ensis
Italiam rerum dominam, tibi Gallica regna
Pugnaceisque ensis victor subjecit Iberos.
Vt demum opprobrium mundi, famosa meretrix
Sordibus erepens patriis, & Stercore avito
Impositis pedibus premeret victricia colla?
Non aliter quam cum divino concitus æstro
Dirupit Philisæum acies Mavortius Heros
Isacidum quondam fortissimus, illius uno
Contremuere graves ictu & cecidere catervæ.
Postquam arma insumpsit blando deceptus amore
Virginis in collum turgentia sanguine flectit
Brachia, terribilis donec coma forcipe molli
Decidit & Solem moribundo lumine fugit.
Sic tua devicto rediens Victoria mundo
Par superis, Solemque uno complexa triumpho,
Consedit tandem fœda meretricis in armos,
Proh, pudor! ô veterum vi quis generosa parentum
Pectora restituat tumulis, Pietate severâ
Qui coluere Deum, quanto cum turbine molles
Excutiant frænos, & fœda repagula calcent
Sed quid ego infesto molitus didere cantu
Antiquos evolvam atavos. cerne inclyta secli
Corda tui, quibus ingenti perculsa dolore
Erumpunt generis ultro monumenta vetusti:
Cerne adeo GOLDASTVM *atavis atque ore potentem,*
Helvetiæ sobolem stirpis, liberrima cujus
Et calamo & dextrâ cupiunt evolvere vota
Eluvie tristi patriam. quo ille impete dudum
Exsangueis famulos, atque offis vendita dudum
Nomina dejecit, quam non meruere, cathedrâ!
Vindicius cujus Latio depulsa guberno
Germanos agnoscat heros, agnoscat honorem
Cæsaris, ingenti supplex prostrata Deorum
Roma ferox generi. mercato Lojola cultu
Exeat in silvas, & tintinnabula jactet.
Cæsaris est supremus honos; dare gentibus arma
Et data justificis premere atq; abscondere jussis,
Cæsareum est. ne quid capiat Respublica damni,
Ne trahat attonitis huc atque huc partibus orbis
Fortunâ fatum contra pugnante, ruinam
Prospicere, & lapsas ultro instaurare columnas
Cæsareum est. Quid fœda, animis mulieribus audax,
Barbariem effundis Soli, Babylonia Thais?
Tu, si quidem fatis huc infœlicibus acta es,

Corporis invigila poliendi, prodiga, curæ
Semiviræ ut placeas Sectæ, cui Lojola nomen
Pestiferum dedit, ipse odiis hostilibus ardens
Contra jura hominum, contra Regesq́ Deosq́
Attyos igne suo miscens agnomen, ut olim
Bacchantē populo in medio & resona arma moventem
Agnoscat procul & Cybele Romana triumfet.
Stabimus invicti, contra nos barbarus Ensis
Conducti veniant Mauri, Germania pridem
Erubuit meretrice regi. Quid pallida rodis
Murmura, & ignaras contra fremis, impiè dextras
Nescimus pugnare tibi Tua nomine solo
Usurpata palàm calamo benè jura retundit
Helvetiæ titulus gentis, GOLDASTIA *Peizo*
Illa legens retro veterum vestigia Patrum
Cæsareis vindex titulis, vanissima gentis
Lojolæ calcat jactamina; Ne quid inultum
Impunè ingenteis veniant latrare molossi,
Confutat quodcunq́ ferunt. Præscriptio longos
Aedificat libros. Ecclesia dicitur, hic est.
Secula tot nostris nugis decepta; vetustos
Confirmant ritus, & Romanensia captant
Suppositis manibus, nullo cogente, piacla
Hoc tumidi Buccæ, balatronum exercitus omnis
Omnibus in triviis, jactando, barbara rumpunt
Ilia: quid verè ferat hæc præscriptio, quot sit
Interrupta modis, quam sæpè exercita, postquam
Publicitus revelare oculos Germania cœpit
Ante etiam quam quis vulgo tibi credere possit.
En apperit GOLDASTUS, *& irrevocabile pondus*
Pestiferæ innectit sectæ, quo pressa vetustos
Agnoscet Dominos & Cæsaris arma timebit.
Tu GOLDASTUS *eris, tibi cum mortalia solvent*
Membra, Deæ tumulum super auricoloribus alis
AEternus servibit honos, tibi gloria palmam
Nectet adorata laurus, tibi vivida semper
Fama novam prolem veteri producet ab igne.
Qualis ab Assyrio longævus palmite Phœnix
Aeternum instauret corpus cum mille senectam
Indefessam annis divino senserit œstro,
Provocat agnati sobolem Iovis, illicet alto
Vivificis radiis pluit immortalis Olympo
Ignis, & in cineres Phœbeia lampas amatos
Fœcundis venit in lecebris. vix mortua torpor
Membra palam linquit, dicto volat ocyus ales
Ignicolor, mundumq́ novo clangore salutat
Excipiunt plausu superi, vix contigit uni
Mille hominum è populo sanctam cognoscere vocem
Harmoniæ soboles genitor prolesq́, suæq́
Stirpis avus, volat aurato per nubila tractu
Par superis ales, manet indelebile nomen,
Gloriaq́ è tumulo nunquam peritura resurgit.
Talis honos, GOLDASTE, *tuus: tibi nomen ab auro*
Assyriam præsignat avem, tua Fama per ignes

Descen-

Exſcendens tumuli feret intemerabile laudum
Remigium cœlo, & ſuperis miſcebit honorem,
Te cum cana cinis fatali tempore ſolvet
Cœleſtis circum Harmonia irreſonabile carmen
Et ſaliet choreis & læto pectine plaudet.
Immortale decus ſecli, cui fata dederunt
E veteri pædore graveis attollere vultus.
Qualis in immenſis domibus volitantis Olympi
Aeterno Cælorum Operi modulabilis Eccho
Aſſonat, acceptamque refert cum fœnore vocem.
Tali Poſteritas ſolvet tibi carmine grates,
Imperii qui Iura, gravi lurore, tenebris
Tradita, reſtituis radiis Hyperionis alti.
Nec tibi fœda umquam moveat Livore dolorem
Invidia, aut diis pallens abſterreat actus.
Si non grata ſuis incumbent ſecula damnis
Et mortalis honos meritum grave neſciet: ipſe
Omnipotens meritis reddet tibi præmia tantis
Digna; cui ſervis, cujus vice Romula Iura
Concilias Germano Operi, meretricia regna
Extricas mundo, ſerviliaque arma extundis.
Nos utinam in parteis talis concedere pompæ
Fatorum non nollet amor. Rapiam arma, gravique
Loiolas auſu citra Romana retundam
Caſtra, quibus Latii credunt tranſcendere fines.
Vt ſubito moles interpellata petauro
Excutitur, longoque ſecat cava nubila jactu,
Fulmineo donec depulſa furore, reſidat.
Artibus è mediis quarum ſe arcana lupata
Et regere, & rectas aliis dare poſſe catenas
Falſo adeo jactant, ſublatos æthere nudo
Diſcutiam exſangueis umbras, quæ tegmine multo
Divinas fingunt volucres, cum obſcœna ſepulcra
Nocte colant media atque infeliciſſima cantent
Omnia, regali quibus eſt excuſſa cathedra
Sæpe manus procerum, ſæpè & provincia in ignis
Conſedit miſeros, ipſi cum pantice pleno
Lurcentur delicta hominum, nec ſidera ceſſent
Contemerare odiis, dum pro Pietate tumultus
Exanimes moviſſe volant. Proh perfida mundi
Crimina! queis olim jam feſſa & pallida crebro
Funere Tiſiphone cum ſucceſſoribus uſa eſt
Dicitur alterius victa ditione ſororis
Mundum involvendum ſubitis ceciniſſe tenebris
Exitus arriſit Conamina. fervidus Enſis
Inſtruxit furcas, atque ultio longa pependit
Dum Pietas paucorum hominum, ſublimia fata
Suſtinet & ſceleri crebro, per vota parentat.
At niſi Poſteritas ſtudiis averſa nefandis
Vltro aciem gladii, Domini quam dextera vibrat,
Et precibus vitaque volet devertere recta,
Loiolæ ſunt pœna hominum, per crimina crimen
Vlturus rerum Domini furor, impia dudum
Secula in infandas proturbat perdita ſectas.
Nil adeo ſcelerum, ſuprema in tempora rerum

Sperandum est Dirus, ex quo notescere vulgo
Obscæni incipiunt Patres. Simulamine longo
Lusa fefellerunt, picturatisque figuris
Tempora, cum paucis pietas adsurgere contra
Feralemque aperire chorum & Cybeleia festa,
Orgiaque Actæis non inficianda cynædis
Divino jubet afflatu. Pallentia cedunt
Ascylti veteres curti fragmenta PetronI.
Hæ lemurum facies. Sic sunt imitantia larvas
Carmina, quæ Socio defendunt scripta Neronis.
Quotidie qui facta, negant notescere vulgo;
Affectus cuncti, mortalibus externatis,
Ejurant miseros. ut nullo judice secum
Exercere queant, quæ tot & crimina culpant.
Instituunt igitur lentis cœnacula muris
Anfractusque inopes lucis, obscuraque quærunt
Concilia, atque oculos primum pro testibus illis
Suffugiunt, quos nulla potest depellere fando
Suadapotens. Inde in longas discedere terras
Sponte volant, quoquot veteri invenere sepulcro
Corpore, restituunt vitæ. nec credere quisquam
Præter eos potis est, qui tanto examine nolunt
Hinc strue sublimi crescit mendica papyrus.
Implorantque Fidem miseri, qui Numine læso
Vix avibus dignas possunt implere tabellas
Furtificus dictis, ut jam pro paupere rhombo
Conducat cartas dives Cocus, illæ ubi solum
Bibliopolarum nares pallentis odore
Contigerint Socii. Si quis convicia dictat
Et foriis dignos titulis inscribit Elenchos
Hic legitur. qualis Baletronum triga quotannis
Prostat ad officium. Clari persona Bonarsci,
Sangaq; prostibulum, nec puri Cratserus oris.
O stirps Sacra Deum, labentis destina secli,
Vindex Sancte ævi, stirps Haiminsfeldia, quis te
Oppositum tantis possit tibi credere monstris?
Tu Domini virtute viges, tibi Purus ab alto
Spiritus inspirat mentem, Genialia dudum
Astra loco furiis movet infandissimus ordo.
Stas tamen. & manibus puris veneraris Olympum
Desitaque antiquis atavorum à moribus ultro
Sacra paras puramq; Animam Cœlestibus indis
Conciliis, ut dicta Dei tecum ipse revolvat.
Sic furias contra, contra Pallentia noctis
Regna animum obfirmas divino tutus amore.
Novi equidem, dictisq; tuis mens addita crevit,
Crevit & immensis par est sibi visa Deorum
Remigiis, cum verba mero stillantia melle
Ruminat: ah miseri, vanas pugnatis in auras.
Hic Deus est. Exite procul. procul ite profani.
Quamquam animam in tantos liquendam traderet actus
Consilium Domini, fœlix Goldastus abiret,
Parque illis quorum fœlici Ecclesia cultu
Nomina perpetuum sacrata infixit in annum.
Macte animi his verbis. macte hac Pietate per ignes
Per furias, per saxa, per irrevocabile fatum

Tutus

Tutus eris, tibi in auxilium manus arma Iehova
Deproperat, tibi sancta Fides Clypeumque Iubasque
Suggerit, ensiferam gladio Prudentia dextram
Induit, in galeâ conum Constantia servat.
Sobrietas pectus ferrato munit amictu
Hasta pudicitiæ donum memorabile longè,
Exercet timidos hostes bilemq́; resignat
Robore mentem animi magno Patientia firmat,
Tranquillaque manu motus componit, & unâ
Fortem utramque docet facie perferre volentem.
At trepidi in nebulis & jam sua facta paventes
Lerolæ excedunt campis, Clypeataque jactant
Brachia, jam gladios nescit temerarius ardor,
Sponte jacent, fœdaque aciem rubigine turpant.
Illos Cura penes. Metus est, & iniqua Doloris
Congeries, tot monstra, Erebo quot lurida quondam
Nox peperit tristisque obstetricata Megæra est.
Ante omnes stimuli malè conscia pectora turbant,
Irarum insidiarum, in opacâ nube Dolorum,
Hinc pallor, certoque loco consistere testem
Nescia mens verita, & proprio concisa tumultu.
Pone sequens caput anguineum fœtumque cerastis
Alecto intentat magno stridore flagellum
Instanteisque aperit Pœnas. Hunc impete torto
Præcipitat rota perpetuò revoluta recursu.
Illius ex sangueis artus & pallida dira
Morte Promethea volucres omenta fatigant
Obscœnisque instant rostris, & viscera tundunt.
Parte aliâ vindex cæsorum Extra omnia jura
Iustitia exercet lancem, & stricta orgia ducit.
Quod quisque in vitâ Domini fecisse ministris
Dicitur, & multo cruciamine corda piorum
Affecisse diu, patitur sine fine per umbras.
Hic adeo in densa suspensos nocte videre est
Mortales quondam lemures, quibus apta figura
Defunctorum animis, per opaca silentia bustis
Insultare solet, miserosque hac fraude parentes
Decipere, ut charis statuant super omnia natis
Pervigiles cantus mystarum, ut pantice pleno
Sacrificæ possint meditari ululamina larvæ.
Hos circum obscœnæ volucres bachantur in umbris
Effictosque sonos, mentitaque murmura reddunt.
Mille Extra numerum mortes per opaca vagantur,
Excruciantque feros, terrentque & porro relinquunt
Ne qua è tantorum spes finis mole laborum
Excipiat miseros, nec pausa sit ulla dolorum.
Non procul ille siti flagrantia sustinet ora
Perpetuisque inhiat fluviis, quos flamine pullo
Ventus agit sursum, captantique invidet æstu.
Hunc miserâ in vitâ torsit ferus ardor habendi
Per fas perque nefas studio bachatus inani
Hæredum insumpsit ventura in gaudia vitam.
Quid reliquos opus est male compto includere versu,
Hic Sodomita libido levi succincta crocota
Infandas patitur flammato in carcere Pœnas.
Hic aliud genus & vitio majore cavendum

Sola cui superest Ignati secta, vagatur
Perpetuis circum sua fata furoribus, atque
Omnem extra finem lamnâ Candente notatur.
Cætera quis longo possit deducere versu,
Omnia Lojolæ queis secta ferocis abundat
Criminibus, superis odium implacabile jurans.
At Chorus ætheriô multum de flore Beatæ
Participans vitæ, roseo velatus amictu
Exercet Choreas, pedibusque ter impete docto
Grata sonat superis, resonatque volubile carmen.
In medio cujus Vindex GOLDASTVS *Honoris*
Imperii, cui tota sacris Ecclesia dictis
Consonat, instaurat fidibus modulamina doctis
Circum candidulis evincti tempora tæniis
Antiqui Heroes, jam credita nomina cœlo,
Quorum ille indigetes animas è nocte revulsas
Producit cælo, radiisque nitentibus auget,
Ore canunt pleno grates & carmina dicunt.
Carmina Victoris quondam debentia nomen
Per VIGILI *curis, qui nunc ætate nitente*
Moribus infandis odium debere fatetur.
Hi Babyloniacos fastus, meretricia pandunt
Regna sacræ Larvæ, quæ nunc super omnia diris
Exscensura modis, regum in cervicibus altus
Obscænos fixit gressus, pedibusque profanis
Regna quatit rerum, nec cardine sistit in uno
Infanda Ambitio perituri monstra, tyranni.
Attrahit in frænos mundum, quin summa tonanti
Sceptra manu tentat, dirum, violare profana.
At pater omnipotens certis inscribere metis
Bacchantis furias recolens jussisse prophetas,
Tela manu levat alma, venit jam fulminis alis
Succinctus, vindex rerum, divinus Elias.
Illius obtutu Corybas clamosus in antra
Antra sitûs prisci refugit. Iam vertice triplo
Excidit, & non vult sceptri meminisse, corona.
Exsangues circum catuli, quos Lojola misit,
Fragmina constipant, mendicatoque tumore
Laidos in Laudes fractæ feralia dicunt
Carmina, vix trepidæ meretrici audita per umbras.
Concisum illa caput, fuci jam oblita vetusti,
Squalent eisque oculos levat, & sua funera magna
Præfica voce dolet. redeunt monumenta Superbi
Imperii, famuli quondam, nunc colla tyranni
Calce premunt, tenerosque elidunt sedibus orbes.
Tu, Pater omnipotens, cujus mala bestia nutu
Deserit imperium rerum, sensimque secuta
Prisca patrum sanctis oracula credita, libris
Exspirat mortalem animam, fœdaque volentem
Eluvie exonerat mundum; da maxima grata
Mente palam tua dona viro fateamur in isto
Helvetii qui floris apex, tristissima regna
Excutit, & Solem veteres deducit in umbras.
Ille tibi adscribit, qui de te fonte profectus
Irrigat arenteis hortos, tibi rivulus auspex
Perpetui floris multo viridaria rore

Fœcundat,

Fœcundat. laudum unde tuarum uberrima messis
Succrescet pratis, cœlumq; attinget odore.
Tu miseros ad quos reditus fæx ultima mundi
Per tenebras, per saxa, per ignem & marmora & umbras
Siste loco æternæ, te te sponsore, quietis.
Interibi quodcunq; mali pro parte virili
Quemq; jubes sufferre, tuo moderamine fautos
Ritè leva, & succede oneri quod ferre nequimus
Præcipuè tua cura velit depellere noctem
Qua modo Relligio crassis induta tenebris
Talipedat, surgumq; logis atq; actu deorsum
Præcipites animas spebus sæpè excutit Orco.
Da te sancta fides unum videatque colatque
Et mandata tua humanis secernat ab actis.
Te solum Pietas unum te norit asylum
Inconfusa umbris huc atque huc corda trahentum
Pro lubitu Babyloniaci Corybantis amicûm.
Imperet ille sibi. Christo nos libera colla
Subjicimus, tanta qui nos pietate redemit.
Hos etiam tua qui spreto sacraria mundo
Expurgant lurore, velis servare ministros
Ne quà illis noceat sævus meretricis hiatus.
Te fruimur tutore, pater: Sine Numine vestro
Vix stipulæ, quas ventus agens medio æthere turbat
Ludibrium. Tecum æratis transcendere claustris
Possumus objectas portas. Tibi sæcula longo
Victa situ emendat Pietas GOLDASTIA; *per te*
Tuta sit, & numerum cum jam complebit avorum
Tecum perpetuâ regnet superætherâ vita.
Interea in terris, quas est evecta tibi cum
Astitit, & tua perdocuit te oracula mundum,
Perpetuet, decorisque sui sibi conscia semper
Augeat inceptas æterno Nomine laudeis.

DISSERTATIO DE AVCTORIBVS ET EORVM SCRIPTIS; CVM ELOGIIS ET TESTIMONIIS EORVM, QVI HÆC scripta laudaverunt.

AGOBARDVS ARCHIEPISCOPVS Lugdunensis, & Primas Regni Aquitanici sive Arelatensis.

PAPIRIUS Massonus IC. & Advocatus in Regia Curia Parisiensi, qui Agobardum ab interitu vindicavit, summam hujus tractatus in Synopsi operum Agobardi hisce verbis complexus est: *Imperii pacis sedulus, memorq; ancipitis vitæ exitus, convocato totius Galliæ conventu Ludovicus Imperator in tria Regna discerpsit Imperium, summamq; Lothario contulit, adhibitis omniū juramentis (ut moris est) fidelitatis & obediētiæ. Desciscit Lotharius, Patrem invadit, favent Ecclesiastici huic Imperatori, cujus obsequiis juramento sollenni fuerant constricti. Quibus cum Pater vellet pœnas infligere, Agobardus audacter respondet, eum fuisse illius tumultus & dissidij publici caussam, eò quòd divisisset Imperium; & quod est audacius, profitetur apertè se obsequuturum Lothario, propter vinculum juramenti, &c.* Nicolaus Betsius IC. in tractat. de Pactis famil. illustrium, cap. 8. fol. 320. *Regnorum divisiones, tam Regiis familiis, quam ipsis Regnis semper perniciosas extitisse, ut non sine causa Ioannes Tilius in Commentariis suis, de reb. Gallic. lib. 2. pag. 117. lin. 50. asserat, si appanagii jus & assignationum forma, quæ nunc in Gallica Regum familia observatur, in prima secūdaq; familia similiter locū habuisset, & Regnū indivisum primogenitis adhæsisset, satis firmum futurum fuisse Imperium Galliæ (quatenus humano judicio fit probabile) ad instituendam & tenendam orbis Monarchiam, uti patet ex descriptione Regni Galliæ per Carolum Magnum amplificata, quale reliquit moriens, ab ejus Secretario Eginhardo literarum monumentis consecrata, quam Tilius dict. loco subjicit, asserens istam familiæ tertiæ legem* (de unione & integritate Regni servanda) *sapientissimè latam, ut dissidia filiorum, bellaq; caveantur Reip. perniciosissima, quæ metuenda forent, si fas esset liberis contendere de parte Regni, vel assignationis augmento & ut coerceantur quorundam Regum parentum studia, qui inclinantes in filios minores natu, si plus æquo assignarent illis, insolentiam eorum augerent, cum detrimento Regni, &c.* Hincmarus Remensis Archiepiscopis, epist. 1. ad Ludovicum Balbum Imp. & Regem Francorum, cap. 4. *Mortuo Hludovvico Imperatore, avo vestro, quidam de istius Regni Primoribus evocaverunt Hlotharium & Primores, qui cum illo erant, de Longobardia in istud Regnum. Et quidam de regni Primoribus fuerunt cum Carolo patre vestro, & quidam cum Hludovvico patruo vestro. Interea cœperunt Regni Primores, qui cum tribus fratribus erant, sigillatim certare de honoribus, quique illorum unde majores & plures possent obtinere: & parvi pendentes Sacramenta de divisione Regni facta, & plus certantes de illorum cupiditate, quàm de Seniorum* (id est, Dominorum) *suorum & de sua salute, & de Sancta Ecclesiæ ac populi pace, qui cum Hlotario erant, immiserunt illum in hoc ut fratres suos exhæredaret, & Regni primores, qui cum illis erant, adnullaret, quoniam ipse primogenitus, & in nomine Imperatoris erat. Illi autem, qui erant cum Carolo & Hludovvico, dicebant, quia Seniores illorum Hlotharii fratres erant, & per sacramenta Regnū inter eos divisum fuerat: & illi nec genere, nec potestate inferiores erant, quam illi, qui cum Hlothario erant, & ideo non se cōtra illos cōcrederent. Vnde mala multa & maxima increverunt in terra, usq; dum inter carne propinquos & Christianos tantum malum, & tam grande periculum in Fontanido devenit, quantū inter Christianos nō accidit ex eo tempore, quo primū Carolus cum Reganfredo in Vinciaco pugnavit. Sed nō pro illa occisione, quæ facta fuit in Fōtanido, pax in regno provenit, sed tādiu illa miseria inter*

inter Christianum populum & carne propinquos mansit, donec, vellent nollent, & Seniores & Regni Primores in tres partes Regnũ diviserunt, & per sacramenta ipsam divisionem stabilem esse debere confirmaverunt. Factum id anno Domini DCCCXLII. ut auctores sunt Aimoinus lib. 4. cap. 52. Aldhelmus Benedictinus in Annalib. Franc. & Rhegino Prumiensis in Chron. ad ann. 841. Nic. Betsius d. cap. 8. fol. 333. *In magnis animis facile nascitur regnandi cupiditas, ex injustitia vel etiam superioris intolerantia, uti contigit in filiis Ludovici Pii Imperatoris & Franciæ Regis, qui anno* DCCCXVII. *mense Iulio, Aquisgrani Regnum suum inter filios prioris matrimonii dividens, duobus natu minoribus Regna tribuit, Pipino Aquitaniæ, Ludovico Bavariæ, eâ lege, ut tanquam beneficia ea ferrent accepta Lothario natu maximo fratri. Lex illa, mortuo patre, non fuit observata, sed irrita. Prælio enim Fontenæi in agro Altissiodorensi commisso, res inter fratres transacta fuit, præsente Carolo Calvo ejusdem Ludovici filio ex secundis nuptiis, hac conditione, ut quisque partem suam cum summo Imperio & Regio nomine obtineret, &c.* Si Deo placuisset, ut sanctissima hæc constitutio (more humano loquor) conservaretur, nec Pontificis Romani tyrannicas usurpationes nunc pateremur, nec Orientis Imperium amisissemus, nec Turcarum irruptiones sentiremus, nec defectiones Provinciarum & Regnorum doleremus, nec tot intestina bella, tot civiles clades, tot humanarum cædium myriades doleremus. Sed hæc fieri oportuit, ut conficerent ea, quæ Spiritus sanctus per divinos vates prædixit fore, ut nimirum Imperia eorum, qui adversantur Christo & unctis ejus, in universo orbe grassarentur. Quod fieri nequaquam potuisset, si Imperio Francico sua sibi potentia salva atque integra, cujus viribus contrà niteretur, perstitisset. Nam Francogermani, qui constituto Imperio, trinam hanc divisionem sub unius dominatum & monarchiam reducere tentarunt, satagere potiùs quàm penitus impetrare visi sunt, licet nostri Archipræsules; Moguntinus, Germaniæ, Trevirensis, Galliæ & Regni Arelatensis; Coloniensis; Italiæ Cancellarios etiamnum sese indigetent.

HINCMARVS ARCHIEPISCOpus Remensis.

IOannes Bulæus Iesuita ad epistolas Hincmari, quas ipse princeps evulgavit, argumentum hujus tractatus in hunc modum breviter composuit: *Docet mundum regi duplici potestate, Pontificia & Regia, hanc tamen illa esse inferiorem.* (nempè κατά τι, non ἁπλῶς; sicut & Regiam Pontificia esse superiorem, diverso nimirum respectu) *In veteri æquè ac novo Testamento duos ordines Sacerdotum constitutos. Sacerdotum ac imprimis Episcoporum munus esse Canones non ignorare, sacrosque Ordines sine ullâ Simonia notâ suscipere & dispensare. Tum prolixè ex Cypriano Regum, omniumque qui aliis præsunt officium describit, monetque quos asciscere sibi debeant Consiliarios, quales Duces, Comites & Iudices, quod sceleratorum amicitias defugere, nullis improbis ne sanguine quidem junctis parcere, faciles aures etiam egentibus præbere, non exactionibus quenquam opprimi permittere, denique justitia & pietatis simul laude excellere debeant.* Et in Notis ad Epistolam IV. scribit. *In exemplari* MS. *hæc inerat inscriptio:* ADMONITIO HINCMARI ARCHIEPISCOPI AD EPISCOPOS, ET AD REGEM KARLOMANNVM, QVAM FECIT IN SPARNACO PER CAPITVLA XVII. *Videtur enim Hincmarus hanc epistolam commonitoriam ad Episcopos scripsisse in villa Sparnaco, cum in ea sub annum Domini 884. hoc est, paulò ante mortem suam, exularet, &c.*

EVTROPIVS PRESBYTER Longobardus.

ITa vulgò citari solet hic Auctor sub *Eutropii* nomine, à Vadiano, Bullingero, Lavatero, & aliis recentioribus, quos maluimus in re dubiâ sequi, quàm alios, qui *ἀνωνύμως* hunc tractatum in scriptis suis adducunt. Quamquam qui primus eum in Catalogo testium veritatis publicavit, Matth. Flaccius Illyricus satis clarè indicet, in MSSO. codice nullum nomen fuisse assignatum. Verba ejus hæc sunt: *Habeo exemplar manuscriptum satis vetustum Eutropii & adjunctorum scriptorum in* XXVI. *libros distributum. In ejus fine est quædam vetusta historiola, à quodam (ut verum fatear) non admodũ literato descripta. In qua ostenditur non incommodè, qua ratione, quibusve fraudibus quidam Pontifices Cæsarum po-*

tentiam labefactarint, suamq́ oppresso Imperio auxerint. Quæ tametsi, ut dixi, videatur esse rudior, & in recitatione eorum, quæ initio in Romana civitate ac ecclesia acta sunt, etiam ineptior; tamen quia saltem in recentioribus rem verè, ut acta est, recensere videtur, eam adscribam. Et recitata integra historiola, subjicit: *Hic cum multa alia discere, pie Lector, potes, tum etiam illud paulo rectius intelligere, quod quidam Historici scribunt, Iohannem Ravennatem Patriarcham multa contra Canones egisse, eoq́ à Papa Nicolao excommunicatum fuisse nempe crimen non aliud quam invidia Nicolai fuit, quòd Iohannes in bona gratia apud Ludovvicum Imp.* (ejus nominis Secundum Lotharii filium) *erat, quodque Papa mancipium per omnia esse fortè noluit. Quod & ex mulcta, quam ei Nicolaus Papa postea injunxit, facilè apparet.* Hæc de appendice illo Flaccius: quem ideò puto veteri Eutropio accrevisse, quod ejusdem nominis esset. Vixisse autem ante Ottonis Primi tempora satis ex fine libelli apparet, hisce nimirum verbis: *Ab illo die,* (scil. fugati Caroli Calvi Imp.) *honorificas consuetudines Regiæ dignitatis nemo Imperatorum, nemo Regum acquisivit: quia aut virtus defuit, aut scientia, pro multis Regni contentionibus, & assiduis divisionibus. Vnde multa prælia, & delationes & rapinæ fuerunt in Regno.* Hæc contigerunt sub Imperatoribus, Carolo Crasso, Arnulpho, Widone, & Lamberto; ex Regibus autem Berengariis, Ludovvico, Hugone, Lothario, & Adelberto, quem Otto Primus devicit, & *honorificas* illas *consuetudines Regiæ Dignitatis* Romæ atque in Italia iterum *acquisivit*, quemadmodum ex Senatusconsultis Romæ tum à Leone VIII. Papa promulgatis obvium est cognoscere.

PETRVS CASSIODORI,
Eques Anglus.

EXstat in Catalogo testium veritatis, cum hac inscriptione: *Epistola de extrema expilatione ac servitute Angliæ per Papas effecta, ex veteri codice descripta.* Videndus Iohannes Balæus de Scriptoribus Britanniæ.

M. GVILHELMVS DE OCKAM,
Monachus Franciscanus.

HIc natione Anglus, Professor fuit Regius in Academia Parisiensi, ubi & Regis Philippi Pulchri jussu hunc Dialogum composuit. Postea defuncto Rege quum à Papa excommunicatus nusquam tutum stabulum in Gallia haberet, ad Imperatorem Ludovvicum IV. Bavariæ Ducem confugit, à quo & inter Consiliarios domesticos allectus in servitio Imperatoris consenuit, Monachii sepultus in Monasterio Franciscorum.

Trithemius Abbas Spanhamensis in Chronico Ducum Bavariæ: *Imperator Ludovvicus, dolis & falsis litteris Magistri Vdalrici de Augusta* (qui vulgò Vlricus Hagenohe, ut ex Alberto Argentinensi & Aventino in Rationali Constitut. Imperial. annotavimus) *Cancellarii sui, indignationem Papæ Iohannis XII. incidit, à quo excommunicatus fuit. Ad hunc Imperatorem Ludovvicum VVilhelmus Ockam Ordinis Minorum, vir doctissimus, cum quibusdam aliis sui Ordinis Fratribus, à Papa Iohanne XXII. exacerbatus confugit, apud eum defensus mansit, & contra Papam scripsit, eumque hæreticum declaravit.* Idem Abbas in libro de Scriptorib. Ecclesiasticis; *Guilhemus Ockam, natione Anglicus, Ordinis Fratrum Minorum, Iohannis Scoti quondam discipulus, vir in divinis scripturis eruditus, & in Philosophia Aristotelica nobiliter doctus, ingenio subtilis & clarus eloquio; scripsit quædam in scripturis opuscula, quibus nomen suum ad posteros transmisit. Hic contra Iohannem XXII. dum hæresim Fratricellorum damnantem, unà cum Petro Piceno,* (aliàs Corbario) *quem Ludovvicus Imperator in idolum erexerat, & Nicolaum V. appellari fecerat, agens & scribens, eumque hæreticum esse pronuntians, ab eo excommunicatus est. Qui ad Ludovvicum Imperatorem æquivè excommunicatum fugiens, dixit ei: O Imperator, defende me gladio, & ego defendam te verbo. Mansit itaque excommunicatus cum excommunicato usque ad finem vitæ suæ, & in morte tandem absolutus fuit. Scoti Magistri sui acerrimus impugnator fuit, & omnia penè illius dicta oppugnavit. Scripsit autem:*

Contra

Contra Iohannem XXII. de Paupertate Christi & Apostolorum Apologiam, lib. I.
Quodlibeta etiam, lib. I.
De Fautoribus Hareticorum, lib. VII. incipientes; In omnibus curiosis, &c.
De Sacramento Altaris, lib. I.
Super sententias, lib. IV.

Et quædam alia. Claruit Ludovici Imperatoris quarti temporibus, & Iohannis Papæ XXII. anno Domini 1320. Et sepultus est in Conventu Ordinis sui, in Norica provincia, quæ nunc appellatur Bavaria, cujus Imperator Ludovicus anteà Dux erat.

In Catalogo testium veritatis legitur: *VVilhelmus Occam floruit circa 1320. annum, id est, fermè ante 300. annos. Scripsit Dialogos in defensionem Ludovici Bavari, contra Iohannem XXII. Item Opus titulo Nonaginta dierum in defensionem Michaelis Generalis Minoritarum, itidem à Papa pro hæretico excommunicati.*

In Instructione per Carolum IX. Regem Galliæ missa ad Pium IV. Papam, pro impediendis processibus Romæ factis contra Reginam Navarræ, Principes, Barones & cæteros Ministros Regios, scripta à Baptista Mesnilio Consiliario & Advocato Regio in Parlamento Pariensi: *En aspres advint, que Iean 22. usa de telle extremité de rigueur envers l'Empereur Louis de Bavieres, que rien plus: de facon que toute la Germanie fut en schisme & division l'espace de 24. ans pour un coup, dont ne se peut taire vn bon Docteur Cordelier nommé Frere Guillaume Occam, duquel le livre est encores en lumiere, qu'il escrivoit contre le dit Iean vingt deux, comme aussi firent Michel Cesenne, Marsille de Padou & autres. Et se peut icy à propos reciter la responsé, que fit le dit Empereur Louis au dit Pape Iean XXII. à scavoir, qu'il executoit mal le testament de Iesus-Christ touchant la paix, en troublant par telles entreprises toute la Chrestiente, ne se souvenant point que toute sa grandeur procedoit des Rois & Empereurs. Ceste meslee au chef de l'Empire, apporta la division en l'Estat des dyte pays, les vns tenants pour les Papes, les autres pour les Empereurs, dont la Noblesse se partiza, puis apres les Evesques, puis le peuple, & par mi cela se meslerent plusieurs citations à Rome, puis des impositions de deniers à plaisir, ou par pretendues necessitez du Pape, ou autres couleurs empruntées, dont redoublerent les occasions des troubles, &c.*

Electores, Principes, ac cæteri Ordines Protestantes in Imperio, in Scripto super recusatione Concilii Tridentini edito, part. 1. fol. 6. *Ac sanè non pauci extant exterarum nationum libri, & scripta permulta, quibus longè ante hæc tempora homines docti & intelligentes passim conquesti sunt publicè de erroribus doctrinæ, de multiplici abusu, & superstitione infinita, quæ in Ecclesiam irrepsisset. Ex quo genere sunt, quæ jampridem edita extant: Scriptum Scholæ Parisiensis de Periculis Ecclesiæ, compositum circiter annum Domini* MCCCCLXXIX. *Speculum aureum Papæ, ejus Curiæ, Prælatorum & aliorum spiritualium, scriptum ante annos* CL. *item Francisci Petrarchæ, Baptistæ Mantuani, Ioannis Pici Mirandulæ, Laurentii Vallæ, Hieronymi Savanorolæ Italorum:* GVILIELMI OCCAM, *Roberti Barns Anglorum: Ioannis VVesseli, & Trithemii Abbatis Spanheimensis Germanorum: Ioannis Gersonis Galli de Vita spirituali animæ; & De potestate Ecclesiæ; & De auferibilitate Papæ ab Ecclesia. Item Marsilii Patavini tractatus de Translatione Imperii, & Liber De defensorio Pacis. Anton. de Rosel. de Potestate Imperatoris & Papæ. Alberici de Rosate, & Petri Ferrariensis, commentarii passim. Confutatio Primatus Papæ à Gregorio Heimburgensi ante annos* CXXVII. *conscripta, & alia pene innumerabilia.* Editum est hoc scriptum in Conventu Naumburgensi, anno Domini 1562.

Plura de hoc Auctore in altero hujus farraginis & collectionis Tomo dicturi sumus, εἰ θεὸς θελήσει, in quo tibi exhibebimus *Dialogorum partes tres*, id est, ingens atque immensum Opus, quod *Dialogon* contra Ioannem XXII. Papam pro Imperatore Ludovico IV. inscripsit. Item, *Compendium errorum Ioannis Papæ XXII. de civili dominio Clericorum.* Item *Opus nonaginta dierum* pro defensione Michaelis Cæsenatis Generalis Franciscanorum scripta contra Ioannem XXII. Pa-

††† pam

pam *de civili dominio Clericorum & Monachorum*, cum ejusdem Michaelis opusculis de eodem *dominio Clericorum & Monachorum*. Item *Super potestate Summi Pontificis octo quæstionum decisiones*, qui vulgò citari solet *Tractatus de potestate Ecclesiastica*. Quæ omnia nondum nacti eramus, quum jam primus iste Tomus maximâ parte sub prælo versaretur.

Vtinam aliquis nobis aliquando impetret hæc ejusdem Ockami scripta, quorum summam Aventinus hisce verbis refert lib. 7. Annal. Boior. *VVilhelmus Occomensis librum (qui extat) adversus Carolum atque Clementem scribit: ubi hunc hæreseos nota inurit, ipsum AntiChristum paupertatis Christianæ osorem, hostem Reipublicæ, conjuratum Celticorum Tyrannorum, Germanorum gentis Christianissimæ inimicum, Clementis & Ioannis* XXII. *falsorum Pontificum & sævissimorum luporum sectator. appellat, &c. Idem VVilhelmus cum collegis alium libellum edidit, in quo Episcopum Romanum & Imperatorem diversa esse argumentis probat. Hunc terræ dominari, illum dispensare spiritualia: illius munia: amare oves, pascere gregem, crucem egeni & mendici Christi ferre: hujus imperare, strictum ensem gestare, belligerari asserit. Item docet, Imperium nequaquam Sacerdotis, sed Dei Opt. Max. beneficium, cujus populus sit, esse: Cæsarem continuò esse & vocari, postquam à Septemviris delectus sit: ad Cæsarem Regna, Imperia, divitias, bella, hujus seculi potentiam spectare: Sacerdotem Romanum nihil horum contingere ac procurare debere, nisi Antichristus esse velit.* Et paulò post addit: *Alium quoque librum VVilhelmus Occomensis & ejus collegæ publicarunt, cui* VINDEX PACIS CHRISTIANÆ, *titulus est. Ibi sacræ historiæ testimoniis arguunt Romanum Pontificem, nisi Antichristi fastum potiùs, quàm Christi & ejus comitum paupertatem æmulari malit, infimi cujusque Christiani, nedum supremæ potestatis servum esse: tantum abesse, ut cum maxima Reip. Christianæ jactura dominari, quicquid libitum fuerit factitare, Deus non solùm dici, sed & credi postulet.* Hæc Aventinus: qui tamen in eo falli videtur, quòd *Defensorem Pacis* Ockamo adscribit, qui Marsilium Patavinum habuit auctorem, ut in sequenti Tomo σὺν Θεῷ videbimus.

Hujus autem Dialogi auctorem fuisse nostrum Ockamum scribit Iocannes Balæus, à quo appellatur *Dialogus Militis & Clerici*, citatque principium, quod ita habet; *Miror, optime Miles, &c.* Cui adstipulatur Flaccius quoque, in Catalogo testium veritatis, scribens: *Dialogus inter Clericum & Militem, contra nimiam libertatem Clericorum, qui vulgò extat, ejus est. Reprehendit quoque luxum & fastum, vitamque omni scelere perditam & contaminatam, Papæ & Spiritualium. Ob hanc in dicenda asserendaque veritate libertatem, est à Papa excommunicatus. Sed ita constanter injustam Pontificis excommunicationem contempsit, ut & mortuus in ea sit. Habetur alioqui etiam ab ipsis Papistis pro Sancto.* Porrò ipsum hunc Dialogum fermè totum, perpaucis additis, aut detractis, Auctor Somnii Viridarii in lib. I. transcripsit, ut videre est cap. 1. & seqq.

M. IOHANNES DE GAVDVNO,
Professor in Academia Perusina.

QVum in nupero meo itinere, &c. priores hujus Tomi terniones jam impressos cuidam Canonico, amico meo veteri, viro doctissimo & antiquitatum industrioso amatori, ostenderem, quærere ex me cœpit, quo auctore hanc Informationem ad Iohannem de Gandavo (sic ipse appellat) retulerim? Tum ego, Hainrico Rebdorffensi, inquiebam, cujus verba in Rationali Constitutionum Imperial. produxi. At ille; Non rectè, inquit, opinaris, nec Hainrici verba ad hanc Informationem trahenda sunt, quæ in hypothesi ad controversiam Imperatoris & Papæ decidendam scripta fuit. At verò Ioannes de Gandavo in thesi & generatim tractatum *De potestate Ecclesiastica* edidisse legitur, hoc est, in quæstione infinitâ, non (ut hæc informatio est) in caussâ definitâ. Id vel Flaccius tuus te docere debuit. Et simul explicato Catalogo test. verit. Basileæ edito in octava forma, A. D. 1556. recitavit hæc verba: *Ioannes de Ianduno Gandaviensis, vir longè eruditissimus, circiter ante 230. annos, eadem planè dogmata cum Marsilio Patavino defendisse contra Papam dicitur: præcipuè verò Primatum Papæ oppugnavit, damnatusque est eodem decreto Ioannis* XXII. *cum Marsilio. Sic autem id decretũ incipit.*

Licet

Licet intra doctrinam Apostoli, &c. Scripsit quoque multa philosophica super Aristotelem & Averroem, quæ & olim in precio fuerunt, & adhuc hodie sunt. An verò aliqua ejus Theologica usquam terrarum inveniantur, ignoro: si qua tamen alicubi, adhuc extant, haud dubiè eximia sunt. Sed & ante Flaccium diu olim Bernardus Luzemburgus in Cathalogo Hæreticor. scripsit: *Iohannes de Ianduno, fuit ejusdem sectæ cum Marsilio de Padua, & eorum errores damnantur in Extravag. Ioannis XXII. quæ incipit: Licet intra doctrinam Apostoli, &c. Error primus, quòd id, quod legitur in Matth. Evangelio de statere ex ore piscis sumpto, &c. quod hoc Christus non fecit ex liberalitate, sed coactus necessitate. Secundus, quòd Apostolus Petrus non plus fuit caput Ecclesiæ, quam quilibet Apostolorum aliorum.*

Tum & *Quodlibetum* hujus Auctoris à Marsilio Ficino evulgatum, & *Commentarios super* Sententias protulit: quibus inspectis, & diligentiùs consideratâ tam stili universitate, quàm tractandi ratione sive παιδεία, non difficulter persuasit, ut conjecturam meam de auctore hujus Informationis revocarem. μεγάλη χάρις αὐτῷ.

M. HENRICVS DE CHALHEM, Monachus Franciscanus, & Ludovici IV. Imperatoris Cancellarius.

HVnc, inquit Canonicus ille, auctorem esse hujus Informationis potest veteris libri testimonio evinci; quod ad oram editionis Freheranæ adscriptum simul ostendebat. Sanè hunc fuisse Imperatoris Cancellarium Aulicum, jam ego ex Bulla Ioannis XXII. didiceram, in qua Michaelem Cæsenatem, Ockamum, & alios Imperatoris Consiliarios excommunicavit. Quam, quia ad rem est, & multa continet ad intelligendum & cognoscendum necessaria, totam annotabo ex libro Romæ impresso, cui titulus: *Litteræ Apostolicæ diversorum Romanorum Pontificum, pro officio sanctissimæ Inquisitionis, ab Innocentio III. Pont. Max. usque ad sanctissimum D. nostrum Gregorium XIII.* Sic enim & fastus ac tyrannis Papana fiet manifestior, & innocentia atque integritas Imperatoris inclarescet justior. Sic ergo habet dicta Bulla:

Ioannes Episcopus servus servorum Dei, Dilecto filio Ministro Generali Ordinis Fratrum Minorum, salutem & Apostolicam benedictionem. Nuper in Consistorio publico, præsente multitudine copiosa fidelium, contra Michaelem de Cesena, olim Generalem Ministrum Ordinis Fratrum Minorum, suis exigentibus culpis & excessibus, officio Ministeriatus privatum, & de hæresis ac schismatis criminibus condemnatum per nos sententialiter, nec non & contra Guillielmum Ockam Anglicum, Bonagratiam de Pergamo conversum, ac Henricum de Talhen (infra rectiùs dicitur Chalem) *præfati Ordinis, quendam processum edidimus tenoris & continentiæ subsequentis.*

Ioannes Episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Dudum, sicut ad communem omnium notitiam credimus deduxisse, contra Michaelem de Cesena, olim Ordinis Fratrum Minorum Generalem Ministrum, hæreticorum fautorem & hæreticum, immò hæresiarcham notorium, qui ad nostram vocatus Curiam super dictis criminibus, cuique sub excommunicationis ac depositionis ab officio & inhabilitationis ad quoscunque honores, dignitates, gradus & status Ecclesiasticos pœnis & sententiis, quas omnes & singulas ipsarum eum incurrere volumus ipso facto, si contrarium attemptaret, ne de civitate Avinion. vbi cum eadem residebamus Curia, sicut & residemus ad præsens, absque nostra licentia recederet, duximus inhibendum: Quique unà cum Bonagratiâ Converso prædicti Ordinis, qui suis demeritis exigentibus in prædicta curia arrestatus, ad sancta Dei Evangelia juraverat, se de prædicta Curia sine nostra licentia nullatenus recessurum, ac Guilielmo de Ockam ejusdem Ordinis, contra quem super multis opinionibus hæreticalibus & erroneis, quas scripserat & dogmatizaverat, inquisitio in eadem pendebat Curia, sibique propterea injunctum fuerat, ne de dicta recederet Curia sine nostra licentia speciali, furtivè recessit de ipsa cum duobus suis complicibus supradictis, ac redire ad eam renuens, legitimè requisitus, ad præsentiam Petri de

Corvario in Antipapam assumpti, & Ludovici de Bavaria sedentis in pestilentia cathedra festinavit suos dirigere gressus.

Ne Michael ipse vir tam reprobus gloriaretur ulteriùs suæ pravitatis opera, absque condignis demeritoriis stipendiis præterire, ac ne plures etiam in sui erroris devium traheret, id quod sua tota intentio ferebatur, cum præmissa adeò essent notoria, tam per facti evidentiam, quàm per plures ipsius literas ad partes diversas directas, quarum aliqua ad nostras & Fratrum nostrorum manus etiam pervenerunt, quòd non poterant tergiversatione aliqua occultari, de fratrum eorundem consilio, auctoritate Dei Omnipotentis & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, exigente justitia procedentes, Michaelem eundem ab officio prædicti Ministeriatus depositum, fautoremque hæreticorum & manifestum hæreticum & hæresiarcham, ac schismaticum declarandum, nec non & fautorem hæreticorum & hæreticum, ac hæresiarcham ac schismaticum duximus condemnandum, privantes eum officiis, dignitatibus & honoribus quibuscunque, seu privatam potius declarantes, ipsumque ab omni gradu deponentes, & privilegio quocunque nudantes ecclesiastico, ac eum inhabilem ad præmissa reddentes, & quodlibet prædictorum, pœnis omnibus & sententiis spiritualibus & temporalibus, quibus divino & ecclesiastico jure hæreticorum fautores, & hæretici, hæresiarchæ ac schismatici existunt obnoxii, plectentes eundem nihilominus, & eum velut talem eis fore obnoxium declarantes, universis quoque Archiepiscopis & Episcopis aliisque personis ecclesiasticis quibuscunque in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis & suspensionis ab officio & beneficio, quas non parentes incurrere voluimus ipso facto, nec non privationis, depositionis, inhabilitationis prælationum, dignitatum, officiorum & beneficiorum ecclesiasticorum pœnis & sententiis, & insuper omnibus & singulis civitatibus, terris & locis; ac universitatibus, communitatibus, & personis aliis singularibus quibuscunque, cujuscunque conditionis aut status existerent, etiamsi Imperiali, Regali, vel alia quacunque dignitate fulgerent, sub excommunicationis, in personas singulares & interdicti in civitates, terras, loca, eorumque communitates & universitates, quas nisi mandatis & monitionibus nostris cum effectu parerent, incurrere voluimus ipso facto, nec non privationis privilegiorum quorumcunque Apostolicorum & Imperialium; ac feudorum & bonorum, quæ ab eadem Roman. vel quibuscunque aliis Ecclesiis vel Imperio obtinerent pœnis & sententiis, mandandum expressè duximus, & etiam inhibendum, ne prædictum Michaelem hæreticorum fautorem, hæreticum & schismaticum receptarent, defenderent sive adhærerent, obedirent, intenderent, quomodolibet seu faverent, aut præstarent per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, auxilium, consilium vel favorem: sed eum potiùs velut hæreticorum fautorem ac hæreticum & schismaticum; & (quantum in eo est) sanctæ Dei Ecclesiæ fideiq; Catholicæ corruptorem, abjicerent, abhorrerent, persequerentur, & si possent, caperent, ac fideliter custodirent subdendum Ecclesiasticæ disciplinæ, prout hæc in processibus per nos habitis & publicatis hactenus pleniùs continentur.

Sane quia, sicut fama notoriat publica, & facti evidentia in illis partibus manifestat, Michael, ac Guillielmus Ockam, & Bonagratia supradicti, nec non & Henricus de Chalem, dicti Ordinis, cujus perfectio inter alia potest percipi, quia Ludovici de Bavaria se pro Imperatore gerentis, de diversis damnati hæresibus, Cancellarii officium diutius gerere non expavit (quod quidem officium quantum professioni illorum, qui se nihil habere asserunt in proprio vel communi; seque Christum pauperem nudi sequi, congruat, potest promptè prudens quilibet judicare.) in Alamanniæ partibus in divinæ majestatis contumeliam, fideique Catholicæ læsionem, Ecclesiæque Catholicæ præjudicium & contemptum, non verentur hæreses publicè prædicare, ac nonnullos Fratres dicti ordinis illarum partium à devotione Ecclesiæ, Ministrique Generalis ejusdem Ordinis obedientia retrahere, ac illos ad dictorum Ludovici & Michaelis hæresiarchæ obedientiam per captiones, incarcerationes personarum, & ejectiones à suis Conventibus, spoliationes librorum, aliarumque rerum ad usum sibi assignatarum à suis superioribus, proscriptionem quoq; publiccam, minis & terroribus mortis, & aliis modis ausu temerario inducere & compellere non verentur: Nos considerantes attentè, quod talium non est dissimulanda malitia; sed eorum potius elidenda superbia, ac eorum pertinax contumacia per semitas justitiæ prosternenda, omnes & singulos, qui cõtra nostros processus prædictos eidem Michaeli faverunt, aut ut Ministro obediverunt, nisi ad obedientiam Ecclesiæ jam redierint, de Fratrum eorundem consilio de-

lio declaramus, personas videlicet singulares excommunicationis, Conventus & universitates interdicti sententias incurrisse: Michaeli interdicentes prædicto, ne pro Ministro se gerat ulterius, ac Guillielmo & Henrico ac Bonagratiæ prædictis, ne ei tanquam Ministro, nec aliàs nisi in casibus, in quibus licet communicare cum hæreticis, pareant, communicent vel intendant, sub pœna excommunicationis, quam incurrant ipso facto, si contumaces mandatis nostris fuerint; præcipientes tam Michaeli quam prædictis aliis, ut à consortio se dicti Bavari retrahant, & ad unitatem redire Ecclesiæ sublato cujusvis moræ dispendio non obmittant.

Et quia prædicti Guilielmus, Henricus & Bonagratia, velut defensores diversarum hæresum, sed illarum præcipuè, quæ asserunt quod Christus & discipuli nihil habuerunt in proprio vel communi, nisi tantùm simplicem usumfacti (fort. usumfructum:) *& illius, quæ asserit quòd ad Imperatorem pertinet Papam deponere & alium subrogare, vehementer de hæresi sunt suspecti: ipsos & eorum quemlibet citamus per edictum peremptorium publicum, præsente hac fidelium multitudine copiosa, ut infra festum Ascensionis Domini exclusivè proximè subsequens compareant personaliter coram nobis, facturi super præmissis velut notoriis, quod rationis fuerit, & sententiam, si ferri posset commodè, audituri. Non intendentes propter prædictæ citationis edictum nos astringere, quin contra dictos Guilielmum, Ockam & Bonagratiam, quos aliàs per edictum peremptorium publicum citavimus, ut certo termino, diu est elapso, comparerent coram nobis personaliter sententiam audituri, ac propter eorum contumaciam fuerunt excommunicationis vinculo innovati, interim valeamus procedere, prout suadebit justitia, & viderimus expedire: eisdem expressius intimantes, quòd sive venerint, sive non venerint, contra ipsos in dicto termino, vel quotiens nobis visum fuerit; absque citatione alia ad præmissa procedemus, prout rationis fuerit, & viderimus expedire.*

Cæterum volumus auctoritate Apostolica nihilominus decernentes, quòd processus noster hujusmodi, præfatos Michaelem, Guillielmum, Bonagratiam, & Henricum, ac alios quos contingere dignoscitur adeò apprehendat & arctet, ac si eis, & eorum cuilibet personaliter publicatus & intimatus solemniter extitisset; quacunque constitutione contraria, per prædecessores nostros Rom. Pontifices in contrarium edita non obstante. Et ut idem processus, & contenta in eo, ad ipsorum Michaelis, Guillielmi, Bonagratiæ, ac Henrici, & aliorum, quos contingunt, notitiam deducamus, cartas seu membranas processum continentes eundem, appendi seu affigi ostiis seu superliminaribus Majoris Avinionem Ecclesiæ faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro præconio, & patulo indicio publicabant, ut ipsi nullam possint excusationem prætendere vel ignorantiam allegare, quòd ad eos non pervenerit, vel quòd ignorarint eundem, cum non sit verisimile quod ad ipsos remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Dat. Avinion. II. Non. Ianuar. Pontificatus nostri anno quintodecimo.

Et licet processus iste sufficienter publicatus extiterit, ut præfertur, tamen ex abundanti volentes eum in locis & domibus tui Ordinis nihilominus publicari, discretioni tuæ committimus & mandamus, quatenus per te vel alium seu alios ejusdem Ordinis, processum eundem in singulis locis & domibus præfatis, diligentiùs publicare procures, faciens de publicatione ipsa instrumenta publica confici, quæ nobis studeas fideliter destinare. Datum Avinion. IIII. Idus Ianuarii, Pontificatus nostri anno XV.

Edita ergò hæc Bulla fuit Anno Domini 1330. ad quam sequenti statim anno Michael Generalis cum Fratribus suis publicè respondit, epistolâ Apologeticâ ad Capitulum generale missâ, cujus hæc est in impresso codice inscriptio: *Litteræ recitatoria gestorum Fratris Michaelis de Cezena, editæ (ut in fine earum patebit) subscriptione & suffragio Henrici de Chalhem, Francisci de Esculo, & Guilhelmi de Ockam, & aliorum ei adhærentium. Ex Monacho* (München Bavariæ oppido, ubi Imperator tum Ludovicus residebat; & quod hodieque sedes est Ducalis in Bavaria) *ad Capitulum Minorum in Parpiniano aut Avinione congregandum, Anno Domini* MCCCXXXI. In fine autem Epistolæ ita scriptum est: *Qui verò illam* (Regulam Evangelicam) *mutaverint, vel ejus mutationi consenserint, Esaiæ vaticinio, ubi dicitur; Væ filii desertores, &c. se noverint subjacere ex parte Fratris Michaelis Generalis Mini-*

stri dicti Ordinis, licet inviti; de voluntate & assensu Fratrum Henrici de Chalhem, Francisci de Esculo, Guilhelmi de Ockam, in sacra pagina Magistrorum; & Fratris Bonagratiæ, & aliorum Fratrum eis adhærentium. Data in Monacho, in festo S. Marci Evangelistæ, anno Domini CCCXXXI. *In quorum omnium testimonium ego dictus Frater Michael, unà cum dictis Magistro Henrico, Francisco & Guilhelmo, sigilla imposuimus.* Hæc pro re natâ, ut, quis iste Henricus Chalhemius fuerit, constare possit. Cæterùm ipsam Cæsenatis epistolam, cum reliquis ejus opusculis, in altero Tomo universam præsentabimus, si Deus, à quo auxilium speramus, cœptis nostris adspiraverit.

Porrò in MSSto membraneo, quod ex Bibliotheca Freheri nostri habemus, huic Informationi hæc tantum præscribuntur: *De nullitate processuum Papæ Iohannis contra Lodevvicum Bavarum*, sine ullo auctoris indicio. In fine autem quæ adduntur, notatu digna sunt. Itaque placet non præterire; sic enim eleganter argumentum totius Informationis proponitur:

Nota quòd processus non valent, ex eo quod { *à non suo judice manaverunt, & quia Imperium est à Deo, non à Papa. Facti fuerint ex notoriè falsis causis, & juris ordine non servato, absente Imperatore, & aliis, quorum intererat, nec citatus legitimè nec monitis. In causa propria voluit & judex & actor esse, quia dicit se habere plenitudinem potestatis in spiritualibus, & super Imperatorem, & totum Imperium; quod est falsum.*

AVCTOR LIBELLI DE ÆTATIBUS Ecclesiæ.

HVjus libelli auctorem is, quo de suprà, Canonicus, &c. putat esse F. Bonagratiam Pergamensem. Fundamentum suæ opinationi ponit, quod tam bonâ gratiâ institutus sit, ut nemo meliori potuerit. Ego nihil decerno: videtur tamen in schismate scriptus fuisse. Eam conjecturam ex verbis duco cap. 7. quæ sic habent; *Vbi sunt illi, qui dicunt, Papam non posse resignare?* Quod effatum, an de Ioannis XXII. resignatione intelligi debeat, in cujus vicem Nicolaus V. à Germanis & Italis fuit electus, non dispicio. Certe Illyricus in membranis suis fatetur se nullum auctoris vestigium sensisse. Verba ejus sunt: *Descripsi ex veteri quodam codice libellum, titulo* DE ÆTATIBVS ECCLESIÆ, *fortè ante 200. annos scriptum:* (nunc sunt 251.) *in quo brevissimè indicatur, quis status quoque tempore in Ecclesia fuerit. præcipuè verò in eo ostenditur, quam fuerit primitiva Ecclesia aliena ab ambitionibus, & affectatione potentiæ sive superioritatis: quæ mala posteà serò inoleverunt, imò id quoque ibi non obscurè monstratur, olim Papam nullum planè primatum super alios Sacerdotes ac Episcopos habuisse, sed paulatim crevisse, & tandem præsentis tyrannidis arcem occupasse. Verùm adscribamus sanè totum eum libellum, quoniam omninò lectu dignus est: Tametsi valde vereor integrum non esse.*

NILVS ARCHIEPISCOPVS *Thessalonicensis.*

HVjus opuscula primus edidit Flaccius Illyricus; dein Bonaventura Vulcanius recensuit; nuper Cl. Salmasius ex Amplissimi Servini emendatione in integrum restituit. De ætate laboratur. Flaccius in hanc, quam apposuimus, ætatem rejecit. Sed & in Catalogo testium veritatis idem scribit in hunc modum: *Quidam Nilus Thessalonicensis Archiepiscopus vixit circiter ante 200. annos, ut ego ex quibusdam haud obscuris conjecturis divino. Scripsit prolixum librum contra Latinos, id est, Romanæ Ecclesiæ adhærentes. Nolo jam de toto eo scripto dicere, sed tantum de duobus primis, ac admodum prolixis capitibus, quorum utrumq; suas materias sine sequentium adminiculo integrè complectitur: ita ut magis proprii libelli, quam cum cæteris capitibus necessariò connexi, dici queat. In primo autem capite totam dissidii & schismatis inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam culpam in Papam rejicit, sicut & Humpertus de Romania, sui Ordinis Magister seu Rector, qui ante 30. annos vixit. Dicit, eum solũ, contra omnes veteres Canones, velle imperare, nemi-*

neminem audire, nullum liberum Concilium pati congregare, &c. eoque res ac controversias inter Græcam & Latinam Ecclesiam discerni ac dijudicari componique minimè posse. In secundo verò capite seu libello, ex professo accuratius contra primatum Papæ disputat. Ostendit enim primò, eum non divino jure, sed humano, aliquam præ aliis Episcopis dignitatem habere: quippe quam ipsi Concilia, Patres & Cæsares concesserint. Nec concessisse tamen ob aliam graviorem rationem, seu gravius jus, nisi quia ea urbs tunc orbis terrarum imperium habuit; non quia Petrus ibi vel fuerit, vel non fuerit. Secundò ostendit, eum ipsum primatum seu prærogativam, nequaquam talem ac tantum esse, quantum ipse, ejusque adulatores sibi usurpent. Ac refutat ordine præcipuas Papistarum propositiones, seu nervos ipsorum tyrannidis. Ostendit Papam nihil habere imperij super alios Patriarchas: posse enim errare ipsum, sicut & alios mortales: subjectum eum esse legibus & conciliis, sicut & alios Episcopos: non esse ipsius jus, convocare Concilia, sed Cæsarum: nihil eum posse sine aliis Episcopis in rebus Ecclesiasticis statuere: & denique nihil eum aliud ex Petri successione, quàm ut sit Episcopus, habere, quod & alij omnes Episcopi à suis Apostolis habeant. Sed quia hunc libellum unà cum versione edidi, non est necesse me prolixius de eo dicere.

Cl. Salmasius in præfatione ad Lectorem: *Nili Archiepiscopi Thessalonicensis qui meminerit, ex veteribus neminem extare puto. Alias causas non possum dicere, quàm quod nimis recens est. Plures quidem Nili hujus cognomines nominantur & memorantur. si quis aliquem ex illis hunc nostrum esse putat, ut paucis dicam, fallitur, illi omnes sunt vetustiores, istum recentissimum esse mihi constat. Thomæ enim Aquinatis in aliis scriptis suis, quæ nondum edita sunt, meminit. Thomam verò illum recentissimum esse, nemo est qui ignoret.* & quæ sequuntur.

Sunt qui putent eum tempore Concilii Basiliensis, circiter annum Domini 1538. vixisse pariter & hunc tractatum scripsisse. B. M. G. qui nuperrimè tractatum *de Delicto communi & casibus privilegiatis, sive de potestate legitima Iudicum sæcularium in personas Ecclesiasticas*, Gallice & docte instituit, folio 57. editionis Parisiensis, in horum opinionem concedere videtur, ubi ait: *Tout l'Orient est si bien d'accord de ceste superiorité du Concile par dessus le Pape, qu'ils passent plus outre. car mesme ils luy contestent, bien qu'iniustement, la primauté par dessus le Patriarche de Constantinople, quoy qu'Eugene IIII. vueille dire qu'ils la luy ont avouee en l'assemblee qu'il fit commencer à Ferrare, & parachever à Florence en l'an 1439. pour contrecarrer le Concile de Basle. Ce qui est fort & ferme contredit par vn Euesque de Thessalone, nommé Nilus, qui estoit de ce temps là, & qui, comme l'on croit, assista à ladite assemblee.* Quod si ita est, Nilum hunc Barlaamo Monacho σύγχρονον fuisse in comperto est, & Salmasii nostri conjecturæ planissimè fidendum, de qua interiùs ad Barlaamum dicemus.

RVDOLPHVS PRÆLLÆVS CONsiliarius Regius, & libellorum Magister in Curia Parisiensi.

HVnc Tractatum non minus elegantem, quam succinctum, debemus membranis vetustis V. Cl. Dionysii Gothofredi Iurisconsult. & Antecessoris Heidelbergensis, qui eas ab avunculo suo, Claudio Faucheto, (quo viro Francia utraque nec sollertiorem, indagatiorem, nec peritiorem vidit unquam) acceptas studiosissimè conservat. Vtinam & alterum hujus Prællæi tractatum, qui REX PACIFICVS inscribitur, cujusque ipse meminit folio 56. lin 28. fit ut alicunde eruere queamus. Quin imò utinam & hunc & illum Latinè scriptum (nam Prællæus utrumque ex Latino transtulit in Sermonem Gallicum) nobis aliquis patriæ salutis & liberæ veritatis amator offerat.

Auctoris mentio est apud Massonum Annalibus Franc. libro quarto in Carolo V. Rege, ubi legitur; *Floruit quoque Rodolphus Prælleus Advocatus Parisiensis, ac Regis mandato libros Augustini de Civitate Dei in Gallicum sermonem convertit, præfatus Regem à pueritia literis deditum, quicquid otij habere poterat, impendere solitum*

optimis literis perlegendis. Qui libri exstant impressi Abbæ villæ anno 1486. & Parisiis anno 1531. ut testatur Verderius in Bibliotheca fol. 1086. ubi appellatur *Raoul de Preulles*, perperam, si qua membranis fides est.

PHIOTHEVS ACHILLIVVS CONSILIArius Regius.

HOc scriptum nobis V.N. Iacobus Bongarsius Consiliarius Regius, &c. ex festiva sua bibliotheca communicavit, ut commodo Ecclesiæ ac Reipublicæ, ad quod promovendum indefesso studio ac singulari voluntate ducitur, in lucem rursus reduceretur. Exemplar quidem fuit valdequàm mendosum, Parisiis impressum apud Galliotum Dupre, A.D. 1516. cum hoc Regio privilegio:

EXTRAICT DE REGISTRES DE PARLEMENT.

VEue par la Court la requeste à elle baillee par Gailloit Dupre Marchant libraire de Paris, par laquelle il requeroit defenses estre faictes à tous autres de ne imprimer, ou faire imprimer, ne vendre de trois ans certain livre, traictant de la iurisdiction Ecclesiastique & Temporelle, appelle LE SONGE DV VERGIER, *par le dict Galliot nouvellement faict imprimer en Latin à grans fraitz: veuz aussi plusieurs Arrestz & Ordonnances de la dicte Court donnez en pareil cas: & tout consideré la dicte Court à ordonne, & ordonne inhibitions & defenses estre faictes à tous libraires imprimeurt & autres quelconques, que de deux ans prochainemens venans ilz ne impriment ou facent imprimer le livre dessus dict, & ne envendent aucun durant le dict temps sil nest imprime ou faict imprimer par ledict Galliot, sur peine de confiscation de livres & d'amende arbitraire. Fait en le Parlement le* XXVII. *iour de May, l'an* MDXVI.

ainsi signé.

A. Robert.

Cæterùm libro titulus in eodem exemplari talis est præscriptus: *Aureus de utraque potestate libellus, temporali scilicet ac spirituali, in hunc usque diem non visus; Somnium viridarij vulgariter nuncupatus; formam tenens Dialogi, ac jamdiu Carolo Quinto Francorum Regi, dum viveret, dedicatus. In quo quidem libello Miles & Clericus de utraque jurisdictione latissime differentes tanquam advocati introducuntur, & alternatim partes opponentis & respondentis assumentes jucundissimè ac fructuosissimè de ambarum jurisdictionum disputant potestate, rationes & motiva pro sua quisque parte tam ex jure Pontificio & Civili, quam etiam ex sacra pagina copiosissimè in medium deducentes, quibus confutare & extirpare desiderant multiplices interprisias (ut sic loquar) & abusus in utraque jurisdictione quotidie versantes.* Cui sanè libello multa semper tributa auctoritas fuit, & passim à veteribus & recentibus, maximè Iureconsultis, in testimonium citatur, velut Stephano Aufrerio, Nicolao Boherio, Iohanne Nevizano, Benedicto Curtio, Equinario Barone, Francisco Duareno, Iacobo Cujacio, Petro Fabro, Petro Pithœo, Francisco Hotomanno, Guilhelmo Rauchino, & aliis numerosis, adeò ut nuper amicus noster Iohannes Schœnerus Consiliarius Palatinus ejusdem auctoritate niti, ad quæstionem omnium in toto Imperio difficilimam decernendam, minimè dedignatus fuerit. Nos pauca elogia, quæ propiùs ad institutum nostrum facere videntur, hinc inde delibabimus.

Carolus Molinæus Iurisconsultus in Comment. ad edictum Henrici II. Regis contra Parvas datas, & abusus Curiæ Romanæ, &c. gloss. 15. numero 140. *Carolus V. Sapiens vocatus, contra invalescentes ambitiones & præstigias Romanorum Pontificum, viros eruditos alebat, & componi fecit Dialogum utriusque potestatis, cui titulus, Somnium viridarij.*

Matthias

Matthias Flaccius Illyricus in Catalogo testium veritatis: *Carolus V. Rex Galliæ, cognomento Sapiens, circa annum 1370. statuit, ne Prælati aut Episcopi ullas Papales excommunicatus aut interdicta, in urbibus aut oppidis Regni publicarent. Et insuper curavit, teste Molinæo, per suos eruditos conscribi Dialogum, titulo Somnium viridarij, contra ambitiones Papæ, erroneasque ambitiones fautorum ejus. Qui libellus fortassis in Gallia extat; utinam autem & vulgò in Germania. Haud dubiè plurima notatu dignissima, de istis sacrosanctis Antichristis, in eo reperirentur.* Voti damnas esto, ô Flacci, cujus solius indicatu & primùm de hoc libro certior factus sum, & nunc eundem Germaniæ nostræ primus cum ingenti accessione dono atque offero.

Anno Domini MDLXII. vigesima sexta die mensis Februarii, Patres ad Concilium Tridentinum convocati auctoritate Pii Papæ hujus nominis Quarti, sess. 2. decreverunt, prohibendos esse libros hæreticos, & hæresim subolentes, atque bonis moribus adversantes. Et ad eam rem delegaverunt octodecim arbitros, qui dispicerent hujusmodi libros, & in catalogum ordine alphabetico redigerent. Anno Domini MDLXIV. 24. die Martij oblatus est ab arbitris Pio Quarto Pontifici Catalogus seu Index hujusmodi librorum, quem approbavit Pius Quartus. In hoc Catalogo annumeratus est liber iste sub litera D. Verba Catalogi sunt hujusmodi: *Auctorum incerti nominus libri prohibiti. Disputatio inter Clericum & Militem super potestate prælatis Ecclesiæ atque Principibus terrarum commissa, aliàs Somnium Viridarij.* Innuunt malè arbitrantes isti Inquisitores Disputationem Guilhelmi Ockami, quam ab Auctore hujus Somnii fuisse transcriptam suprà demonstravimus: Sed verba ejusdem Catalogi sub litera V. posita proprie ad hunc præsentem tractatum spectant: *Viridarij Somnium de Potestate Papæ & Principum secularium.* Tanta fuit imperitia in istis malè sanis arbitris, ut putarint, Viridario fuisse nomen hujus Somnii auctori, qui sese in Viridario somniasse disertim scribit. A loco ergò, ubi res gesta fingitur, non ab ipso auctore, titulus est assumptus.

Electores, Principes, ac cæteri Ordines Protestantes in Scripto de recusatione Concilii Tridentini edito in Conventu Naumburgensi, part. 2. caus. 8. folio 220. *Scriptus etiam & editus fuit publicè de Potestate seculari & Ecclesiastica tractatus, cui titulus est somnium Viridarij, ante annos benè multos, Caroli V. Galliarum Regis tempore, quo hæc de Pontificus Romani in omnes Imperatores ac Reges imperio & præsumpta potestate quæstio duobus libris & capitulis 550. prolixè & copiosè refutatur.* Et in eadem caus. 8. de tyrannide Papæ, fol. 240. *Porrò, quam jactant Romani Episcopi plenitudinem potestatis suæ, quæ omnia, quæ in terra, quæque in cœlo sunt, pedibus ipsorum prona ad nutum cedant: has ampullas, quibus nihil vanius, nihil à Sacerdotibus alienius, etiam Marsilius Patavinus jam pridem ut execrabiles detestatus est. Et Socinus, alijque complures doctrina & virtute præstantes viri, ridentes non tam potestatis, quàm tempestatis plenitudinem videri scripserunt, ut patet ex Consilio Socini 164. col. pen. lib. 2. & in Consil. 120. col. pen. ad fin. lib. 3. Et ultra Socinum notavit Fulgosius in Cons. 61. cujus initium est: Domina Catharina, &c. col. pen. Franciscus de Curte in Cons. 73. col. 19. in fin. quod refert etiam Iohan. Nevisanus inter Consilia Bruni, in cons. 11. col. 26. & Aymo Cravetta in Cons. 241. num. 20. circa fin. Et in Tractatu, cujus titulus est, Somnium Viridarij, capit. 82. num. 9.* Videntur Principes aliâ editione usi, quam Dupreanâ, quam in hoc opere exhibemus; quæ omnium prima exstitit, nec ullam capitum subdistinctionem in numeros agnoscit.

Papirius Massonus Iurisconsult. in Annalibus Franc. in extrema vita Caroli V. *Editus est Carolo Rege à nescio quo libellus de Regia & Pontificia autoritate, inscriptus Somnium viridarij, harum rerum testis, imò verò locupletior quàm Rodolphus. Adijcit enim, Carolum non tantùm amasse literas, sed procurasse etiam, ut Caroli filij tenera ætas liberalibus disciplinis imbueretur.*

Antonius Verderius Vallis privatæ Baro in Bibliotheca: *Le Vergier, (c'est vn ancien Autheur François, qui ne s'est voulu nommer autrement) à escrit vn traicté, intitulé le Songe du Vergier, diuisé en deux livres, dont le premier contient 187. chapitres, & le second 182. ausquels le Clerc & Chevalier disputent de la puissance spirituelle ou des gens d'Eglise, & de la puissance seculiere, ou des Princes & Seigneurs temporels. Dedié*

au Roy de France Charles le Quint : & imprimé à Paris in fol. par Iacques Maillet en l'an 1491. Et des puis à esté translaté de Francois en Latin, & imprimé à Paris in quarto. par Galiot du Pré 1516. & encores despuis reimprimé en Francois par Iean Petit fol. 1503. Primam illam Mailleti editionem habemus beneficio & comitate amici nostri Dionysii Gothofredi, in quâ aliquot capitula comparent, quæ in Latino exemplo desiderantur; & vicissim illa nonnullis caret, quæ in Latino supersunt.

Antonius Hotomannus Iurisconsultus & Advocatus Regius in Curia Parisiensi, in tractatu de Iuribus Ecclesiasticis, privilegiis & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, libro 1. folio 331. *Ce fut lors que l'on commenca d'avantage à mettre en avant les Libertez de l'Eglise, dont il y eust vn livre fort ample presenté au Roy Charles Sixiesme, intitulé Somnium viridarij, &c.*

B. M. G. in tractatu de Delicto communi & casibus privilegiatis, sive de potestate legitima Judicum secularium in personas Ecclesiasticas, hac æstate edito, folio 16. *Du temps de Charles V. sur les contentions, qui sur vindrent entre Vrbain VI. & Clement VII. tous deux se disans Papes, & les droits qu'ils vouloient pretendre sur la Couronne de France, fu fait le livre intitulé Somnium viridarij, contenant les droits & prerogatives de la puissance Seculiere en cest Estat, ou entre autres choses est bien resolu que la puissance Temporelle est divisée de l'Ecclesiastique, & non subordonnee à icelle.*

In hunc quidem modum isti de hoc Somnio judicarunt. Ego verò nondum video, quid reverà Somniator iste contra Papanam potestatem vel senserit, vel docuerit, quipppe qui sic scribit, non ut suam sententiam proponat, sed ut alienas opiniones, easque inter se diversas, earumque rationes indicet, judicio super iis Regi relicto. Si tamen statuere debemus, eas esse ejus sententias, quas firmioribus argumentis ac rationibus fulcit, sanè mihi pro potestate regia decidere videtur. Quod in simili casu de Ockami libris Sleidanus & Flaccius censuerunt.

Quis autem certus hujus Somnii auctor exstiterit, non quivi nec potui pervestigare. Iohannes Nevizanus nominat *Philotheum Achillinum.* Cujus verba sunt in Sylva nuptiali, libr. 1. capit. 1. num. 9. *Vbi non est ordo, ibi est confusio: Roch. de Consuetu. carta. 27. colum. 1. Facit Philotheus Achilinus in proœ. sui Viridarii, carta 2.* Sed hoc nomen esse fictitium, nemo non videt. Aula Caroli V. Regis affluebat viris undiquaque doctissimis; quorum in numero fuerunt Rodolphus Prælleus, de quo supra memoravimus; Nicolaus Oresmius, cujus exstat *Oratio contra Papam,* item *Epistola nomine Luciferi ad Papam & Cardinales scripta:* Iohannes Faber Advocatus in Curia Parisiensi & Referendarius in Cancellaria Regia, cujus vulgò teruntur *Commentaria super institutiones Iuris* & Carmen *de Contemptu mortis:* Guilhelmus Dormantius, qui posteà Regni Cancellarius à Carolo fuit ascitus: Philippus Mæserius Eques, qui primum Regni Cypri Cancellarius, dein Gregorii XI. Papæ Consiliarius, tandem hujus Caroli V. Regis Domesticus & Tapanta fuit. An aliquis ex istis in viridario suo somniaverit, equidem nescio. A Dormantio nomen non videtur abludere. Num is dormiens hoc sibi somnium finxit? Verùm si quid conjecturis fidendum est, non alienum esse hoc Somnium à Philippo Mæserio facilè conjiciemus, ubi verba consideraverimus, quæ leguntur in calce libri, cui titulus, *Somnium vetuli peregrini,* ab ipso jam decrepito sene compositum. Ea verba refert Verderius in hunc modnm: *Cy finit le livre appellé, Le Songe du vieil Pelerin, addressant au blanc faulcon ayant bec & pieds d'orez: dixsept, vn tressage & Catholique Cheualier, Chancelier de Chipre nommé messire Philippes de Maisieres, lequel premierement seruit Pape Gregoire Vnziesme, & depuis l'appella à son seruice Charles Roy de France de son nom Cinquiesme, au quel pour la grande prudence & preud'hommié, qu'l avoit en luy, commist plus qu'à autre le gouuernement de son Royaume. Ce non obstant le dict Cheualier voyant que tresperilleusement est vser & finir ses iours au monde, & parmy les mondains, & par special en Court, apres plusieurs requestes & longue importunité obtint congé de son Siegneur & maistre*

maistre Charles V. de laisser la Court & le monde, & querir lieu solitaire, au quel il peust vser le demeurant de sa vie à mieux & plus seurement servir à Dieu. Et lors ledict Chevalier choisit l' hostel des Celestiens à Paris, & la il feit edifier logis & habitation convenable à la vie & estat, qu' il desiroit mener: & incontinent avecques deux Clercs tant seulement se retraict en la dite maison, en laquelle il à demeuré avec lesdits Religieux par l' espace de 25. ans ou environ, jusques à la mort, sans iamais en vouloir partir. Mais pour sa grande providence ledict Roy souvent le venoit voir, & estoit seul avec luy trois ou quatre heures, pour consulter les affaires de son Royaume & de son peuple: ne iamais tant qu' il vesquit n' eust prins conclusion en aucune pesante matiere touchant sa personne & Royaume ou la chose publique, que premierement il n' eust eu ne conseil & opinion dudict Chevalier. Et si ledict Roy estoit à Paris, au bois de Vincenne, à Sainct Germain en Laye, à Melun ou à Meaux, il mesmes venoit en personne vers ledict Chevalier en son logis des Celestins pour mieux conferer avecques luy: & quant ledict Roy estoit fort loing de Paris, il envoyt ses affaires par escript au dict Chevalier, & le dict Chevalier luy r' envoyoit par escrit son advis. Ecquid absurdi erit credere, Mæserium in viridario Cælestinorum hoc sibi somnium vinxisse?

PARISIENSIS, OXONIENSIS, PRAGENSIS & Romana, Academiæ.

Editæ sunt ab Vdalrico Hutteno Equite Franco, 1520. Domini anno, aliquot Epistolæ Scholarum Pragensis, Oxoniensis, Parisiensis & Romanæ, de tollendo schismate, quod tunc erat, & Ecclesiastica libertate asserenda. Sedes tunc Pontificia Avinione consistebat in Regno Arelatensi. Itaque non mirandum est, quod Academia Romana cum cæteris potuerit conspirare, in tam longinqua Papæ absentia. Epistolis Academiarum adjuncta est & Cæsaris Wenceslai epistola, quam Tomo II. Constitutionum Imperialium publicavimus. Item Adhortatio quædam ad Germaniam, ut se in libertatem ex Papali servitute vendicet. *Quæ omnia scripta sunt*, ait Flaccius in Catalog. testium verit. *ante annos 170. Duriter porrò invehuntur in Cardinalium & Curtisanorum vitia, & tyrannidem super Christi Ecclesiam. Asserunt, Cæsarem habere jus patronatus super Papam & Romanam Ecclesiam: Papam cum Cardinalibus errare posse, & sæpè errasse: Cardinales non habere electionem Papæ aliquo divino jure, imò etiam Cardinales ante Gregorium non fuisse: Cæsarem & populum Romanum id jus antè habuisse, & adhuc ad se retrahere posse: Qui eas legerit, inveniet multa tunc adhuc habita pro Catholicis, quæ jam tanquam Lutherana & prorsus Heretica damnantur, & ipsis inferis devoventur.* Hæc & alia his similia Flaccius. Nos prioribus duabus Epistolis, quas à Frehero exspectamus, omissis, tertiam tantum hoc loco apposuimus, quæ summam illarum duarum continet.

M. IOHANNES HVS RECTOR Pragensis.

In hoc tractatu Hussus defendendum suscepit Articulum 17. ex Articulis XLV. Iohannis Wiclefi, quos Papani temerè condemnaverant. Alibi alios ad disputandum & asserendum proposuit. Exstat tom. I. Operum Hussi determinatio de Prædicatione & auditione verbi Dei, qui est in Wiclefianis Articul. 14. facta Pragæ in lectorio Theologorum Collegii à Carolo IV. Imp. exstructi, in qua testatur universam Academiam adversari judicio Doctorum Papanorum, qui XLV. Articulos condemnaverunt. Verba ejus sunt: *Quia scienter vel sine rationabili examine condemnare veritatem in magnum salutis vergit periculum, dicente Domino Luc. 6. Nolite condemnare, & non condemnabimini: ideò ad effugiendũ hujusmodi periculũ, Prag. Vniversitas, Rectoris, Magistrorũ, Doctorũ, Baccalaureorum & studentium cõmunitas, in generali cõgregatione, cõdemnationi per Doctores factæ in pratorio, nõ cõsentiens, rationabilitatẽ cõdenationis à præfatis Doctoribus expetit, ut cujuslibet articuli XLV. Articulorum, scriptura, autoritate vel ratione*

infallibili edoceant falsitatem. Quo facto præfata Universitas condemnationi hujusmodi consentiet tanquam justæ? Scit enim ipsa Universitas, quòd, ut dicit Augustinus lib. 2. de Doctrina Christiana, in fine: Quicquid homo extra scripturam sacram didicerit, si noxium est, ibi damnatur, si utile est, invenitur; & cum quisque invenerit omnia, quæ utiliter alibi didicit, multò abundantius inveniet ea, quæ nusquam omninò alibi, sed in illarum tantummodo Scripturarum mirabili utilitate discuntur. Hæc B. Augustinus. Et B. Gregorius lib. 23. Moral. dicit: Deus in scriptura sacra quidquid potest singulis evenire comprehendit, atque in illa per exempla præcedentium, etiam vitam sequentium informare curavit. Ex quibus verbis patet, quod quilibet Articulus XLV. Articulorum continet in toto falsitatem noxiam, is in sacra scriptura explicitè vel implicitè condemnatur. Secundò, ex sententia hujus Sancti sequitur, quòd si condemnatio XLV. Articulorum est utilis, ipsa in scriptura sacra invenitur. Et cùm iterum dicat B. Augustinus ad B. Hieronymum in Epistola sua 8. & habetur dist. 9. Ego, inquit, solis eis Scriptoribus, qui Canonici appellantur, didici hunc honorem, hunc timoremque referre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere. Et infra: Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, quantave doctrina polleant, non ideò verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios autores, vel canonicas vel probabiles rationes, quòd à vero non abhorreat, persuadere poterunt. Ex isto dicto traxit & conclusit Pragensis Universitas, quòd non vult condemnationem XLV. Articulorum factam per Doctores in prætorio, tanquam justam & veram accipere, nisi condemnatores ipsam pro quolibet articulo de XLV. Articulis per sacram scripturam probaverint, vel per probabiles rationes, &c. Quinam autem fuerint isti XLV. Articuli, ne alibi quæras eccum tibi ipsos ex Constantiensis Concilii Seff. 8.

TENOR ARTICVLORVM IOHANNIS WICLEFI.

I. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, remanent in sacramento altaris.

II. Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem sacramento.

III. Christus non est in eodem sacramento identicè & realiter in propria præsentia corporali.

IV. Si Episcopus vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

V. Non est fundamentum (aliàs fundatum) *in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit.*

VI. Deus debet obedire Diabolo. An hic articulus ab adversariis est corruptus? Nam apud Bernhardum Luzenburgum in Catalog. hæretic. legitur, *dedit* pro *debet.*

VII. Si homo fuerit debitè contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inutilis.

VIII. Si Papa sit præscitus & malus, & per consequens membrum Diaboli, non habet potestatem super fidele sibi ab aliquo datam, nisi fortè à Cæsare.

IX. Post Urbanum Sextum non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.

X. Contra Scripturam sacram est, quòd viri Ecclesiastici habeant possessiones.

XI. Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum à Deo: & qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus vel excommunicatus.

XII. Prælatus excommunicans Clericum, qui appellavit ad Regem vel ad Concilium Regni, eo ipso traditor est Regis & Regni.

XIII. Illi qui dimittunt prædicare seu audire verbum Dei, propter excommunicationem hominum sunt excommunicati, & in Dei judicio (al. in die judicii) *traditores Christi habebuntur.*

XIV. Licet alicui Diacono vel Presbytero prædicare verbum Dei, absque auctoritate Sedis Apostolicæ sive Episcopi Catholici.

XV. Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

XVI. Do-

XVI. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est, ex habitu, non solùm actu, delinquentibus.

XVII. Populares possunt ad suum arbitrium Dominos delinquentes corrigere.

XVIII. Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt parochiani, propter peccata suorum Prælatorum, ad libitum suum eas auferre.

XIX. Speciales Orationes applicatæ uni personæ per Prælatos vel Religiosos, non plus prosunt eidem quàm generales, cæteris paribus.

XX. Conferens eleemosynam Fratribus, est excommunicatus eo facto.

XXI. Si aliquis ingreditur Religionem privatam qualemcunque, tam possessionatorum quàm Mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

XXII. Sancti instituentes Religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

XXIII. Religiosi viventes in Religionibus privatis, non sunt de religione Christiana.

XXIV. Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, & non per mendicationem.

XXV. Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

XXVI. *Oratio præsciti, nulli valet.*

XXVII. *Omnia de necessitate absoluta eveniunt.*

XXVIII. *Confirmatio juvenum, Clericorum ordinatio, locorum consecratio, reservantur Papæ & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris.*

XXIX. *Vniversitates, Studia, Collegia, gratulationes & Magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt Ecclesiæ, sicut Diabolus.*

XXX. *Excommunicatio Papæ vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Antichristi.*

XXXI. *Peccant fundantes Claustra: & ingredientes sunt viri Diabolici.*

XXXII. *Ditare Clerum est contra regulam Christi.*

XXXIII. *Sylvester Papa & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando.*

XXXIV. *Omnes de ordine Mendicantium sunt hæretici: & dantes eis eleemosynam, sunt excommunicati.*

XXXV. *Ingredientes Religionem aut aliquem Ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad observandum divina præcepta, & per consequens ad perveniendum ad regnum cælorum, nisi apostataverint ab eisdem.*

XXXVI. *Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eò quòd possessiones habent; & consentientes eis, omnes videlicet Domini seculares & cæteri laici.*

XXXVII. *Ecclesia Romana est synagoga Satanæ, nec Papa est proximus & immediatus Vicarius Christi & Apostolorum.*

XXXVIII. *Decretales epistolæ sunt Apocryphæ, & seducunt à fide Christi, & Clerici sunt stulti, qui student eas.*

XXXIX. *Imperator & Domini seculares sunt seducti à Diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus.*

XL. *Electio Papæ à Cardinalibus per Diabolum est introducta.*

XLI. *Non est de necessitate salutis, credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.*

XLII. *Fatuum est credere indulgentiis Papæ & Episcoporum.*

XLIII. *Iuramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandum humanos contractus & commercia civilia.*

XLIV. *Augustinus, Benedictus, & Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quòd habuerunt possessiones, & instituerunt, & intraverunt Religiones: & sic à Papa usque ad ultimum Religiosum omnes sunt hæretici.*

XLV. *Omnes Religiones indifferenter introductæ sunt à Diabolo.*

Hos ergò articulos ait Hussus se noluisse damnare, quòd eorum errores ab adversariis non potuerint demonstrari. Sed & Wenceslaum Imperatorem ab eorum doctrinâ non abhorruisse in *Vita Hussi* scribitur; & satis apparet ex ipsius Imperatoris edicto, quod *tom. 2. Constit. Imperial. fol. 96.* evulgavimus.

DISCEPTATIO CVM CARDINALIBVS Romanis.

HVjus Disceptationis auctorem, qui Scripta Nili Archiepiscopi Thessalonicensis ediderunt, eundem fuisse perhibent. Quod mihi non fit verisimile, quum Nilus nomen suum nunquam supprimere solitus fuerit: iste verò auctor librum suum hoc modo præscripserit: Διάλεξις τινὸς Γραικοῦ καὶ Καρδηναρίων τινῶν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. Sunt qui putent Nicolaum Cabasilam hujus Scripti auctorem exstitisse. Quisquis tandem fuerit, tempore Concilii Constantiensis vixisse videtur, & hanc Disceptationem Constantinopoli cum Legatis Romani Pontificis habuisse.

BARLAAMVS MONACHVS.

HIc in Anglia primùm à Iohanne Luydo publicatus est; & nuper in Germania repetitus à Cl. Salmasio, in cujus præfatione in hunc modum legitur: *De Barlaam Monacho, quem Nilo comitem addidimus, quid dicam non habeo. Nihil enim illius legimus, præter hunc brevem tractatum,* Λογιστικὴν *ipsius atque* Ἀριθμητικήν. *Doctissimum hunc fuisse liquet. Stilus tritus & subactus, nec prorsus* ἀπελέκητος. *Vixisse autem cum Pediasimo Carthophylace, Agathemero, Plethone, & aliis ejusmodi, nec procul abesse ab ætate Nili nostri facilè conjicio, si quid conjecturis fidendum est.* Pro cujus verbis Barlaamus iste videtur tempore Concilii Basiliensis floruisse.

IOANNES CHARLERIVS DE GERSON, Cancellarius Parisiensis.

EDita fuerunt hæc duo Opuscula Venetiis, anno Domini 1607. quæ priùs in ipsius operibus non exstabant. Charlerii nomen auctori fuit gentilitium: Gersonis à Patria sortitus fuit, vico quodam diœcesis Rhemensis.

ANTONIVS DE ROSELLIS IC. ET Consiliarius Cæsareus.

IOan. Trithemius Abbas Spanheimensis in tract. de Scriptorib. Eccles. *Antonius Rosellus, natióne Tuscus, utriusque juris Professor eximius, & celeberrimus interpres, ac aliarum bonarum artium disciplina plurimùm decoratus, ingenio præstans & disertus eloquio, qui in gymnasio Patavino multis annis jura docuit; scripsit multa præclara opuscula, quibus nominis sui memoriam posteris commendavit. Sed ego nihil eorum me usquam vidisse memini. Fertur autem ejus insigne opus, De Monarchia mundi, libro 3. In legibus varii tractatus, & alia complura. Moritur sub Friderico Imperatore Tertio, vegeta senectute, Patavii sepultus, anno Domini 1467. indict. 15.*

Ioannes Nevizanus IC. in Sylva nuptiali, lib. 1. cap. 2. num. 152. *Contra Rosellum tenet Iaso in l. fi. Cod. de transact. Præterea dum agitur de potestate Papæ, Rosello ibi non est multùm credendum, quia illam Monarchiam composuit indignatus contra Eugenium, quem defenderat in Concilio Basiliensi, qui noluit eum creare Cardinalem expòst juxta antepromissa excusando se, quòd dictus Antonius erat bigamus. Ob quod aufugiens à Curia composuit illum librum Monarchiæ. Et refert Berta. in tractat. de Episcop. char. 9. quæst. 25. & dicit Frater Sylvester contra Lutherum char. 253. est libro secundo capit. 16. quòd iste miser Ant. Rosellus fuit vir impiissimus per Apostolicum Legatum & per Magistrum Henricum Inquisitorem jamdudum damnatus.*

Matth. Flaccius Illyricus in Catalogo testium veritatis: *Antonius Rosellus, Doctor juris, vir prudens ac bonus, ut quidam historici testantur, doctus certè, ut ejus scripta indicant: scripsit librum titulo Monarchiæ. In eo probat, Papam non esse Dominum mundi, nec posse aut debere Cæsari imperare, nec omninò habere gladium temporalem. Affert quoque multas rationes, cur Papa non sit superior aliis Episcopis. Floruit ante annos 70.* Ex quo autem Flaccius hæc scripsit, anni sunt elapsi 56.

Electo-

Electores, Principes, ac cæteri Ordines Protestantes in scripto de Recusatione Concilii Trident. part. 2. caus. 3. fol. 46. *Certum est, Concilium vel Synodum aliud esse nihil, quam communem congregationem Ecclesiæ Dei seu fidelium, quemadmodum alicubi definit Concilium Anthonius de Rosellis, esse collectionem fidelium, &c.*

In eodem libro inter errores Roselli ponuntur ista, d. part. 2. caus. 8. num. 109. *Quod Papa solus possit rem uni auferre, & dare alteri, ut Anton. de Rosellis in tract. de Conciliis arbitratus est.* Et prius num. 95. *Quod Papa sit major Paulo, & Petro par in administratione. Anton. de Rosellis in tract. de Conciliis.* Et iterum num. 97. *Quod solus Petrus visus sit per mare ad Christum venire, quodque id mysticè designaverit totum orbem futurum sub imperio & dominatu Papæ, ut ex Ant. de Rosellis citat Marcus Mantua.* Et num. 112. *Quod Papa sit lumen fidei, & quasi Sol & splendor unitatis: sicut ei tribuit Anton. de Rosellis.*

Et Antonius Hotomannus IC. & Consiliarius Regius lib. de Libertatib. Eccles. Gallicanæ, fol. 321. *La grande dispute à esté principalement agitée en France pour la grandeur de la dignité du Pape, à sçavoir si le Pape est par dessus l'auctorite du Concile. Car on y à tousiours tenu que non, & ce par l'advis du College de Sorbonne à Paris, comme tesmoigne M. Iehan Gerson Consider. 10. de potest. eccles. Petrus de Aliaco, Quæstione vesperis habita, Vtrum Petri Ecclesia lege reguletur: Iacob. Almain de Auct. Eccles. Qui fut la dispute du temps du scisme, pour lequel furent faicts les Conciles de Constance & de Basle, ou la commune resolution estoit que le Concile est par dessus le Pape, sess. 2. & 18. Les Legistes pour la pluspart tenans le contraire, comme Petrus à Monte, Anthonius de Rozellis, & autres: dont les Conseils sont au sixiesme volume des Conseils: & la raison en est cy recitée de Gerson, quia tantum respiciunt Decretales cum glossis, allegationibus & concordantiis, &c.*

GREGORIVS DE HEIMBVRG I. C. & Consiliarius Austriacus.

HIc Commentarius olim à Flaccio editus fuit in *Antilogia Papæ*; & nuper recusus in libro, cui titulus; *A Pii Papæ II. excommunicatione injusta Sigismundi Archiducis Austriæ, Comitis Tyrolis, & Gregorii de Heimburg D. Appellationes & contradictiones, &c.* ad quem Lector veritatis studiosus intervisat, si justam Principum potestatem, & injustam Papæ tyrannidem cognoscere cupit ac desiderat.

M. WESSELVS CRONINGENSIS.

HVjus opuscula princeps collegit atque edidit Andreas Palæosphra sive Athamerus Wittenbergæ anno 1522. quod exemplar mihi ex bibliotheca sua. V. A. Ludovicus Camerarius Consiliarius Palatinus commodavit: sed multis tractib. auctiora luci restituit Martinus Lutherus, cum memorabili in primis elogio, Basileæ eodem anno apud Adamum Petri excusa.

In Catalogo testium veritatis leguntur de hoc auctore, quæ sequuntur: *D. Veselus, vel Basilius, eodem tempore vixit cum M. Iohanne de VVesalia: sed tamen fuit eo aliquantò junior, fueruntq; mutua amicitia juncti. Mortuus est anno 1491. Scribit in quadam epistola, se putare, quòd mox condemnato Vesalia, ad se examinandum Inquisitor sit venturus. Fuit alioqui adeò celebris, ut Lux mundi vulgò vocaretur. Testatur in quodam scripto suo, se Parisiis, Romæ, & in multis aliis celeberrimis locis disputasse, suamq; de religione sententiam defendisse.* Et paulò post: *Primatum Papæ in libro Sacramenti Pœnitentiæ, omninò reÿcit. Negat prorsus posse aliquem supremum per orbem terrarum inspectorem constitui. Sæpè autem asserit, Papam nihil Imperio mandare posse; sed tamen veritate, seu quatenus alicui veritatem probitatemque suæ sententiæ ostendit, ita catenus eum obligare. Non plus eum urgere mandando, quam docendo. Qua ratione & quivis Christianus alteri imperare potest. Alicubi etiam docet, quòd quoniam Papa & spirituales pietati sint contrarÿ, ideò sint Antichristi. Testatur quoque idem Veselus, quòd Patres, qui ante Albertum & Thomam fuerunt, indulgentiis Papalibus restiterint: affirmarintque in suis scriptus, eas esse merum idolum, fraudem & errorem. Addit quoque, quod nisi sana paucorum Theologorum severitas hactenus indulgentiis Papæ restitisset, immensi errores inde pululassent.* Extat in

in Veseli opere epistola ab alio ad ipsum scripta, in qua author testatur, suo tempore fuisse Parisiis doctum quendam virum, M. Thomam de Curselus Decanum, qui cum in Basiliensi Concilio nonnulli nimio plus potestatem Papæ efferrent, dixerit, sibi à Christo dictum; Quicquid ligaveris super terram, erit ligatum, &c. non, Quicquid dixeris esse ligatum. Qui hoc nimirum dicere voluit; Papam non posse ligare, nisi cum justitia rei postulaverit. Hujus Thomæ longa & erudita oratio in Commentariis Sylvij extat, qua ille potissimum probavit, Concilium supra Papam esse, &c.

Editus est separatim ab aliis libellis quidam ejus Germanicus liber, titulo de Subditis & superioribus, seu quòd subditi non usquequaque suis Rectoribus obedire cogantur. In eo admodùm multa & graviter contra Papæ & Prælatorum tyrannidem disputat. Asserit, non nisi rectè sentienti, seu credenti Papæ parendum esse. Papam errare posse: & cum errat, ei omnibus modis resistendum esse. Papam pessimè reditus Ecclesiæ dispensare, & Ecclesias dignissimis per Simoniam ob pecuniam aut alias utilitates & obsequia tradere. Vnde liquidò colligi queat, eum non curare Deum, nec Ecclesiæ salutem. Mandata Papæ & Prælatorum non aliter, nec longius obligare, nisi quatenus cum verbo Dei conveniant, seu quatenus eos res ipsa obliget. alioqui esse tantum veluti consilia, sicut medicorum præcepta. Papam nihil sub pœna peccati mortalis præcipere posse, si id Deus non prius præcepit. Dicit claves Papæ ac Prælatorum non eas esse, quibus regnum cœlorum aperiant, sed claudant potius, sicut & Pharisæi. De votis disputat, stulta & impossibilia vota rescindenda esse. Auditores posse & debere judicare de doctrina suorum Prælatorum, & non omnia temerè sine ullo discrimine accipere. Vbi simul refutat & declarat diligenter omnia objecta; Super cathedram Moysi, &c. Item Petri; Obedite Præpositis vestris, etiam difficilibus. Demonstrat quoque, pluris faciendam esse sententiam, quin & excommunicationem hominis pij ac docti, quàm Papæ: sicut Constantiense Concilium magis Ioannem Gersonem, quàm Ioannem XXIII. Item Olimpij magis Bernardum quàm Eugenium audiverunt. Quin etiam ostendit, Christianos etiam infimæ conditionis, Papæ ejúsque Prælatis tam malè agentibus, & regentibus, modis omnibus resistere debere. Nec etiam obscurè indicat, Papam cum suis Prælatis esse ipsissimum Antichristum. Recitat etiam tetras historias Pij II. & Sixti IIII. quarum etiam in Latinis opusculis meminit. Dicit, Pium II. sibi quadam bulla omnia mundi regna usurpasse: Sixtum verò, non tantùm de factis juramentis in rebus politicis dispensasse, sed etiam de fiendis. Quod nihil aliud fuit, nisi dare jus ac facultatem peierandi, & homines decipiendi.

Nunc, quia dictum est, Ioannem de Wesaliâ eandem cum Wesselo doctrinam tradidisse, & familiaritate fuisse conjunctum, non ab re videtur, & Wesaliensis hujus dogmata hoc loco subscribere, ut veritas tot præstantium pietate & eruditione virorum calculis indubitabiliter confirmetur.

M. IOANNES DE WESALIA,
Sacrarum Literarum Doctor, ac Concionator Wormatiensis.

DE hoc sic legitur in Catalogo Luzemburgi; *Iohannes de VVesalia superiore, Doctor Theologiæ, Prædicans secularis in diversis locis; Bohemis communicans, condemnatus fuit, & ejus libri combusti fuerunt Maguntiæ sub Friderico Imperatore Tertio, per P. Gerardum de Elten Inquisitorem & P. Iacobum Sprenger, Doctores sacræ paginæ, Ordinis Prædicatorum Conventus Coloniensis, & per alios Deputatos propter istos errores, quos proprio ore confessus est in judicio:*

I. Visibilis Ecclesia potest errare, & erravit, nec tanta est autoritas ejus, ut errare non possit.

II. Concilia generalia non sunt in Spiritu Sancto legitimè congregata.

III. Omnes homines tenentur non obedire sanctionibus talium Conciliorum.

IV. Pontifex Romanus, Papa scil. legitimè institutus, non est Vicarius Christi.

V. Apostoli & eorum successores Prælati Ecclesiæ, non habent à Christo autoritatem condendi canones seu leges.

VI. Non licet Prælatis in tempore novæ legis consilia post Iesum data statuere pro præceptis, ut faciant jugum Christi amarum, & onus Evangelij grave: & ita damnat quascunq; Religiones & Regulas per SS. Patres institutas, & à Sede Apostolica approbatas.

VII. Omnes Presbyteri & Episcopi sunt pares, & quod potentia divitiarum & paupertatis humilitas vel inferiorem vel sublimiorem Episcopum facit.

VIII. Quod

VIII. Quòd unus Episcopus sit super alios, & Papa super omnes, factum est non à Christo, sed hominum electione.

IX. Nulli Christiani, quantumcunque docti, habuerunt autoritatem exponendi verba Christi, nec etiam tota Ecclesia.

In Paralipomenis Abbatis Vrspergensis ita scriptum est: *Sub Diethero de Isenburg effectum fuit per Iureconsultos & Curiæ Romanæ fautores, ut Ioannes VVesalia probatissimæ vitæ Theologus, Concionator VVormatiensis examinaretur: quoniam de mandatis Apostolicis, de jejunio, de indulgentiis, ut videbatur, minus rectè sentiret. Paradoxa hæc ferebantur à quibusdam Thomistis ex illius concionantis ore fuisse excepta, mox damnata per M. N. hæreticæ pravitatis Inquisitores, M. N. Gerhardum de Elten de Colonia, & M. N. Iacobum Sprenger, anno Domini* MCCCCLXXIX. *Mogontiæ.*

I. An Prælati habeant authoritatem instituendi leges? Respondeo, quod non; quia Christus in Evangelio dicit discipulis suis: Euntes in universum mundum, &c. Ecce commisit prædicare Evangelium: ergo non debent nec possunt novas leges facere, sed debent fideles ad hoc inducere, ut servent Evangelium. Item; Docete omnia, quæ mandavi vobis.

II. Omnes Christiani, quantumcunque docti & sapientes, non habent autoritatem exponendi verba Christi. Quis vellet dicere inter homines verba Christi, quam ipse prætendit in suis verbis, nisi ipse solus?

III. Quare oculati expositores, exponendo comportant textus, unum exponendo per alium.

IV. Indulgentias nihil esse credit.

V. Glossæ per omnia non credit.

VI. Doctorum scriptis, etiam sanctorum quantumcunque, per omnia non credit.

VII. Mandata Ecclesiæ non ligant ad peccatum.

VIII. Sola Dei gratia salvantur electi. Et quem Deus vult salvare donando sibi gratiam, si omnes Sacerdotes vellent ipsum damnare, aut excommunicare, adhuc salvaretur ille. Et quem Deus vult damnare, si omnes Presbyteri, Papa, & alii vellent hunc salvare, adhuc iste damnaretur.

IX. Quod timeat, quod nostri Doctores malè, fictè & falsè exponant sacram scripturam.

X. Si nullus Papa unquam fuisset, adhuc salvati fuissent hi, qui salvati sunt. Et quòd Papa, & Episcopi, & Sacerdotes nihil sint ad salutem, sed sola concordia sufficit, & pax hominum, & pacificè vivere.

XI. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, sic scilicet, quod velit potestatem non esse.

Hæc, quo ad institutum nostrum, ex dictis Paralipomenis excerpenda duximus, ut cum Wesseli dogmatis collata comprobarentur. Verum alios ejus Articulos Theologicos, quia nihil ad rhombum, prætermisimus. De quibus tamen adscribam judicium ejus, qui ipsi examini interfuit, & rem gestam in acta retulit. Illud sic habet: *Dempto solo articulo, de Processione Spiritus Sancti, in aliis videtur non ita gravi censura fuisse castigandus, si induciæ datæ fuissent, si consultores ei fuissent adhibiti, si non omnes, uno solo dempto, fuissent de via Realium. Et nisi forsitan impetus quidam irrepsissent in Religiosos triumphandi de seculari, & præsertim de eo, qui illorum Thomam peculiariter non coluerat, forsitan poterat cum eo mitiùs, humaniùs & clementiùs benigniusq; actum fuisse. Deum testor, qui omnia novit, hunc processum, qui cum eo servatus fuit, usque ad revocationem & librorum suorum exustionem, vehementissimè displicuisse M. Engelino de Brunsuico, maximo Theologo, & M. Ioannni Keisersbergio, duobus utique viris cum doctis, tum integris. Præcipuè M. Engelino visum fuit nimis præcipitanter cum tanto viro actum esse. Immò non verebatur asserere, multos articulos ejus, & majorem partem posse sustineri. Nec obtinuit de simultate Thomistarum contra modernos, & de gaudio triumphandi Religiosorum contra seculares.* Hæc acta exstant, & simul impressa sunt cum duobus libris Æneæ Sylvii de concilio Basiliensi.

In Catalogo testium veritatis legitur: *D. Ioannes de Vesalia, Concionator VVormatiensis, floruit circa 1470. annum.* Et aliquantis interjectis: *Iacobus VVimpflingus testatur, eundem Vesaliam docendo & scribendo non parùm scholam Erfordensem illustrâsse. Audio Erphordiæ ejus scripta adhuc inveniri posse. Ego tantum ejus libellum contra Indulgentias habeo, ubi affirmat, necessaria ad salutem omnia in sacris literis contineri. Indulgentias refutat, ac etiam veteres quosdã, præsertim Cantorẽ Parisiensem solitum affirmare: Indulgentias esse pias fraudes, quia per eas laici ad eleemosynas dandas alliciantur. Item docet, Papæ primatum esse humanum inven-*

tum. Hujus tractatus *De indulgentiis Ecclesiæ*, mentionem quoque facit Bernardus Luzenburgus in sæpius citato Catalogo Hæreticorum.

M. IACOBUS ALMAIN, DOCTOR AC Professor Parisiensis.

EDidit quondam Ockamus librum, qui exstat impressus cum hoc titulo: *Magistri Guilhelmi de Ockam super potestate summi Pontificis octo quæstionum decisiones.* Quem cùm quidam maleferiati Pontificum adulatores incessere non vererentur, M. Almainus, primarius tum in Sorbona Parisiensi Professor, publicè ad explicandum & à malevolorum morsibus vindicandum auditoribus suis proposuit. Earum prælectionum exemplar Parisiis olim excusum nobis, ut huic Tomo insereremus, concessit Marq. Freherus à Kessingen Consiliarius Palatinus. Ockami librum pariter daturi fueramus, nisi is tardiùs, & tomo hoc jam ad umbilicum perducto, ad nos fuisset perlatus. Eum in sequenti Tomo cum cæteris ejusdem Ockami scriptis, Deo volente exhibebimus. Quòd utinam intereà & alter Almaini liber de Potestate Ecclesiastica scriptus contra Cardinalem Caietanum alicunde expatrari possit: de quo est in Bibliotheca Gesneri. Facit ejus mentionem etiam Flaccius in Catalogo testium veritatis, in hæc verba: *Iacobus Almain Magister Parisiensis, scripsit anno 1512. quendam libellum satis acutè & diligenter contra Thomam Cajetanum, in quo probat, Concilium & Ecclesiam esse supra Papam; & alioqui primatum Papæ non parum extenuat. Impressus est liber Coloniæ, anno 1514. Affirmat quoque multos studio adulandi, & beneficia obtinendi, nimium extollere Papæ potestatem.*

Electores, Principes, ac cæteri Ordines Protestantes in scripto de Recusatione Concilii Tridentini, part. 2. caus. 8. fol. 226. *Et hanc ipsam opinionem* (sc. Pontificum juris non esse, Imperium & regna orbis Christiani tribuere & adimere, cui & quando libeat) *graviter etiam Scholastici Theologi impugnarunt: Gulielmus Occam Dialog. lib. 6. part. 1. c. 9. & in tract. de Potest. Ecclesiastica, q. 2. c. 8. & Iacobus Almain in tract. de Potest. Ecclesiæ.* Et part. 2. caus. 9. fol. 267. *Quam tamen sententiam* (sc. Papam esse supra omnia Concilia) *& Scholasticus Theologis, & antiquissimus Patribus semper displicuisse, nemo est qui inficias ire possit, constatque omnes uno ore in eo convenire, quòd Papa subjectus & inferior esse debeat Ecclesiæ & Conciliis, & ab iisdem quoque dijudicari, ac, si opus sit, removeri possit ab officio. Qua de re copiosè Gerson in tract. de Potestate Ecclesiæ; & altero, de Auferibilitate Papæ ab Ecclesia. Item, Iacobus Almain in tract. de Potestate Ecclesiæ contra Thomam Vionensem, &c.*

Antonius Hotomannus I.C. & Consiliarius Regius lib. 1. de Libertatib. Ecclesiæ Gallicanæ, fol. 296. in fin. *Il est defendu de s'addresser en facon du monde au iuge d'Eglise, que le possessoire, qui est de la iurisdiction Royale, ne soit entierement iugé ou executé: mesme pour les despens, dommages & interests. Et cette proposition estoit, & est approuvée par la Faculté de Theologie: ainsi que l'an mil cinq cent & duuze, atteste Maistre Iacques Almain, vn des plus celebres Docteurs de Sorbonne, disant: Verumtamen Ecclesiasticus Iudex non debet attentare, ubi judex laicus paratus est cogere, ne in gravamen Principum videatur Christus hanc potestatem indulsisse: Quæst. in vesp. hab.*

Robertus Bellarminus in tract. de Potestate sum. Pontif. in temporalibus, fol. 14. editionis Coloniensis: *Iacobus Almain tract. de Suprema potestate Ecclesiastica & temporali, quæst. 2. principali, quæ est de suprema potestate laica, ca. 5. ad tertiam allegationem: Papa, inquit, potest Imperatorem deponere in duobus casibus: primus, pro crimine purè spirituali, ut est hæresis: secundus, quando illi, ad quos spectat jure ordinario, sunt negligentes, ipsum deponere. Ibid. ad quartam allegationem, sic ait: Si gens Imperii efficeretur hæretica, vel transferret se ad aliam sectam, dimittendo sectam Christianam; posset propter hoc Papa illam gentem privare dignitate Imperiali, & sic transferre in aliam gentem.* Hæc Bellarminus adduxit ad stabiliendam potestatem Pontificiam in temporalibus. Quid est calumniari, mi Lector, si hoc non est calumniari? Almainus repetit quæstiones Ockami, quas ille pro & contrà, ut in scholis loquimur, recensuit; primo loco eorum, qui pro Papa; secundo eorum, qui pro Imperatore pugnabant. Iam hæc verba sunt eorum, qui à Papa contra Imperatorem steterunt, quorum sententiam & Ockamus, & Almainus non obscurè improbare videntur.

Lege, Lector, Tomi hujus fol. 628. & junge Ockami verba in Tomo secundo, quem paramus, ac dices me verum dicere, simulque disces, quo pacto id genus homines adulatores dicta sapientium torquere & intervertere soleant.

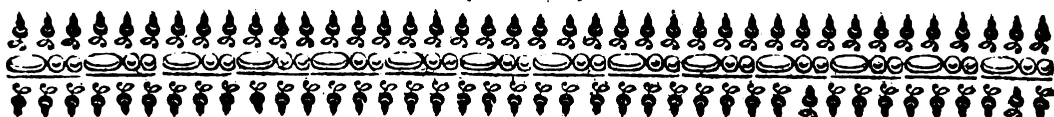
BEATVS RHENANVS SElestadiensis.

EDitum in lucem primo fuit Basileæ opus Marsilii Patavini, quo is sub nomine *Defensoris pacis* Apologiam pro Ludovico IV. Imperatore instituit. Ei editor præfationem præfixit sub persona *Licentii Evangeli Sacerdotis*. quem Ludovicus Lavaterus, Canonicus & Professor Tigurinus, sua manu annotavit fuisse Beatum Rhenanum. Cui fidem ideò arbitrandam duximus, quòd Rhenani consuetudine non incuriosa usus fuerit. Exemplar & Chirographum paternum nobis commodavit Ioh. Rudolphus Lavaterus, optimi patris optimus filius, quippe qui generis claritatem non minùs, quàm pater, reconditis Philosophiæ ac Theologiæ ornamentis, quibus supra vulgus præstat excellitque, in illustri Gymnasio Hanoviano nunc illustret. Hoc scribo non tam quòd amicus meus sit, (quibus assentari ratio mea non sustinet) quàm ut tanti viri testimonio fidem certiorem auctori conciliem. Porrò ipsum Marsilii Defensorem cum manuscripto collatum, & auctiorem redditum, in sequenti Tomo præsentabimus, si Deus voluerit.

Qui sequuntur Tractatus, nulla indigent dissertatione, quòd & recentes sint eorum auctores, & scripta ad amussim polita, quorum bonam partem debemus Regio Consiliario, Viro Nobilissimo atque Amplissimo, cujus studio in Rempubl. ut Deus Opt. Max. favere velit, id eum veneror. Et quamquàm hi scriptores sint nuperi & Lutheri ortu posteriores, tamen Catholicis Romanis eò debent esse commendabiliores, quòd Romanæ Ecclesiæ constanter adhæserint.

AGO-

AGOBARDI ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS ET PRIMATIS AQUITANIÆ.

Epistola.

DE MONARCHIA IMPERII FRANCICI, & divisione Regnorum Italiæ, Galliæ, Germaniæ, &c. inter hæredes LUDOWICI PII *Imperatoris, sub recognitione unius Monarchæ.*

Anno Domini DCCCXXXIII.

Domino gloriosissimo LUDOVICO Imperatori.

CUM unusquisque Fidelis, omni Fideli, fidei sinceritatem debeat, dubium non est, quod præcipue Fideli Prælato, cui Respublica ad gubernandum commissa est, fides servanda sit, ab omnibus qui divinæ dispositioni fideliter subjecti sunt, sicut Apostolus docet: *omnis*, inquiens, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: quanquam circa nullum infideliter agendum sit; propter quod & alius Apostolus dicit, *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum*: & docemur *orare pro omnibus hominibus, pro regib9, & his qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate.* Et in alio loco dicitur: *Ideo necessitate subditi estote; non solum propter iram, sed propter conscientiam.* Cum autem hæc ita sint, & omnes vobis fideles esse debeant; quomodo quisquam vobis fidelis esse poterit, si videns, aut intelligens vestrum periculum, non se ingerit quantum potest, ut vobis indicet, & cognitum faciat, si tamen locus aut facultas penitus illi non denegatur? Testor omnipotentem Deum, qui scrutator est cordium & renum; quia nulla alia extat caussa, pro qua hæc scribere præsumo, nisi quia doleo, quantùm dicere non possum, de periculis, quæ vobis imminere videntur, & maximè animæ. Nam quanto excellentior substantia est anima corpore; tanto excellentiori sollicitudine curam animæ gerere debemus, quàm corporis, ita Domino docente in Evangeliis, sicut ipse optimè nostis. Anno itaque præsenti, in attritione, & commotione, agitatione, & afflictione terræ, & habitantium in ea; quanta mala increbuerint, nemo hominum est qui enumerare possit nulla exigente caussâ, nulla compellente necessitate, ut ita fieri oporteret certamina, quæ tenemus, quia si voluissetis, tranquillam & quietam vitam ageretis cum filiis vestris, nonminus quam pater vester, & avus. Adsit omnipotens & misericors Deus, qui habitator est pectoris vestri; adsit etiam patientia vestra, quâ cæteros homines præcellitis; ut hæc quæ suggero, tranquillè audire & perpendere dignemini.

In illo tempore, quando filium vestrum participem nominis vestri facere curastis, ita in publicum vestrum interrogando hoc inchoastis, dicentes: *Quod ad stabilimentum Regni pertinet, & ad robur regiminis, debet homo differre, an non?* Cumque omnes respondissent, *quod utile & necessarium est, non esse differendum, sed potius accelerandum*; statim vos, quod cum paucissimis tractaveritis, omnibus aperuistis; & dixistis vos velle propter fragilitatem vitæ, cui incerta est mors; ut dum valeretis, nomen Imperatoris uni ex tribus filiis vestris imponeretis, in quo voluntatem Dei quomodo cognoscere potuissetis. Propter quam cognoscendam injunxistis, ut facerent omnes jejunium triduanum, offerrent Sacerdotes sacrificia Omnipotenti Deo, qui suavis, & mitis, & multæ misericordiæ est omnibus invocantibus se: erogaretur quoque ab omnibus Eleemosyna per illud triduum solito largior: ut omnipotens Deus, qui summa benignitate regit corda in se sperantium, infunderet in corde vestro voluntatem suam, & non sineret super alium inclinari voluntatem vestram, nisi super eum qui sibi placuisset. Itaque perfecistis omnia quæ in tali re facienda erant, tali fide & spe, ut hoc à Deo vobis infusum & inspiratum nemo dubitaret. Cæteris filiis vestris designastis partes regni vestri, sed ut unum Regnum esset non tria, prætulistis eum illis quem participem Nominis vestri fecistis; Ac deinde gesta scribere mandastis, scripta signare & roborare, & consortem nominis vestri factum, Romam misistis à summo Pontifice gesta vestra pro-

banda, & firmanda, ac deinde jurare omnes jussistis, ut talem electionem & divisionem cuncti sequerentur ac servarent. Quod juramentum nemini visum est spernendum, aut superfluum, sed potius opportunum, atque legitimum; eò quod ad pacem & concordiam pertinere videretur. In processu quoque temporis quotiescunque aut quocumque Imperiales Literæ mitterentur, amborum Imperatorum nomina continebant. Postea vero mutata voluntate, convulsa sunt statuta, & de literis nomen omissum est, & in omnibus contraria attentata sunt. Cum neque per seipsum Deus, neque per Angelum, neque per Prophetam vobis dixerit. *Pœnitet me ita constituisse*: Sicut de Saule dixit Samueli, adhuc quoque nescitis qualiter in secretis Dei consilii, definitum sit.

Et ecce sine nulla ratione & consilio, quem cum Deo elegistis, sine Deo repudiatis, & cujus voluntatem in eligendo quæsistis, non expectato exitu voluntatis ejus, rem probatam reprobatis. Non ignorat prudentia vestra, quod sequendus est Deus, non præcedendus. Nam qui præcedere vult, tentat, quod non est ex fide; dicente ipso Domino: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Oro, Domine mi, adsit benignissima pietas vestra, ne aspernanter ista accipiatis, sed potius ingredimini sacrarium mentis vestræ cum Deo, & loquimini cum illo mediante fidei pietate, & invenietis vos dixisse Deo non verbis sed rebus, *Domine rogavimus & deprecati sumus faciem respectus tui suppliciter, ut tua illuminatione & gubernatione eligeremus participem Imperii: sed quia tecum benè non fecimus, sine te melius consilium invenimus.* Absit, absit; avertat Deus à vobis ut inspirationem Dei repudietis, & voluntates hominum carnalia tantum sapientium statuatis; ut in errorem inducamini, & deducamini. Obsecro clementiam vestram, ut secundum à Deo vobis collatam prudentiam perpendatis, quomodo beatus Jacobus Apostolus reprehendat eos, qui propriis animorum motibus proponunt aliquas effecturas sine prospectu divinæ permissionis, dicens: *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras ibimus in illam civitatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in crastinum: quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur.* Pro eo ut dicatis, *si Dominus voluerit*, &, *si vixerimus, faciemus hoc, aut illud*; & cavere ab hominibus qui sequuntur Spiritum suum, quia non omnium est fides, cognovit Dominus qui sunt ejus, & quicunque ejus sumus, quantulacumque veritatis luce fruimur, & veritate illuminante sinceriter vos amamus, fideliter vestram sempiternam fœlicitatem exoptamus: & idcirco tanta mala, tanta scelera isto anno ex hac occasione perpetrata dolemus, & timemus valdè ne in vos furor Dei concitetur. Recordamur namque ardentissimæ religionis vestræ, quàm cognovimus semper in assiduitate orationum, in Psalmis & Hymnis, & Canticis spiritualibus cantantem & psallentem Deo in corde puro, in contritione cordis, in compunctione placidæ mentis, in solicitudine misericordiarum, & omnium bonorum strenuitate. Et ideo ut dictum est, timendum nobis videtur ne tepescat, ne frigescat, optandum vero ut fervescat perseverando usque in finem, ut salus sempiterna sequatur.

Et quia superius de legitimo & opportuno juramento mentio facta est, videtur mihi non celandum excellentiæ vestræ, quod multa murmuratio est nunc inter homines propter contraria & diversa juramenta, & non sola murmuratio, sed tristitia, & detractio, adversum vos; quod mihi usquequaque displicet, quorum murmuratio ad illud pertinere eis videtur, quod Beatus Hieronymus in expositione Hieremiæ dicit in illo loco, ubi Propheta ait; *Et jurabis, vivit Dominus, in veritate & in judicio & justitia.* Ait ergo prædictus Doctor; *simulq; animadvertendum, quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, Iudicium atq; Iustitiam: si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium.* * * *

Videntur aliqua deesse.

HINC-

HINCMARI ARCHIEPISCOPI RHEMENSIS ADMONITIO

DE POTESTATE REGIA ET PONTIFICIA, & de utriusq; regiminis administratione:

AD CAROLOMANNUM REGEM, LUDOVICI BALBI Imperatoris filium, & Episcopos Franciæ. Anno Domini DCCCLXXXIV.

CAPUT I.

Mundus regitur duplici potestate.

DOCTRINA est Christiana secundum sanctarum Scripturarum tramitem, prædicationemque majorum, qua Deo ac Domino nostro Jesu Christo, Conditore & Redemptore nostro, qui simul solus Rex & Sacerdos fieri potuit, in cujus *nomine omne genu flectitur, cælestium, terrestrium & infernorum,* disponente, sicut B. Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem dicit, & in gestis, quæ nuper apud Martyrium S. Macræ in Synodo gesta sunt, partim continetur, *duo sunt, quibus principaliter,* una cum specialiter cujuscunque curæ subjectis, *mundus hic regitur,* auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas: in quibus personis, sicut ordine sunt divisa vocabula, ita sunt & divisa in unoquoque ordine ac professione ordinationum officia. *Quamvis enim membra veri Regis atque Pontificis secundum participationem naturæ magnificè utrumque in sacra generositate sumpsisse dicantur, ut simul Regale genus & Sacerdotale subsistant: memor tamen Christus fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperans, sic actionibus propriis, dignitatibusq; distinctis officia potestatis utriusq; discrevit, suos volens medicinali humilitate salvari, non humana superbia rursus (ut ante adventum ejus in carnem Pagani Imperatores, qui iidem & Maximi Pontifices dicebantur) intercipi; ut & Christiani Reges pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium cursu rerum Imperialibus dispositionibus uterentur, quatenus spiritalis actio à carnalibus distaret incursibus, & ideò militans Deo minimè se negotiis sæcularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus, ut & modestia utriusque ordinis curaretur, ne extolleretur utroque suffultus, & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.*

CAPUT II.

Pontificum dignitas quomodò sit major quàm Regum.

SEd tantò gravius pondus est Sacerdotum, quantò etiam pro ipsis Regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem, & tanta est dignitas Pontificum major, quàm Regum, quia Reges in culmen Regium sacrantur à Pontificibus; Pontifices autem à Regibus consecrari non possunt. Et tantò in humanis rebus Regum cura est propensior, quàm Sacerdotum, quanto pro honore & defensione & quiete sanctæ Ecclesiæ, ac Rectorum & Ministrorum ipsius, & leges promulgando, ac militando à Rege regimen ejus curæ onus impositum.

CAPUT III.

De distincta utrorumque potestate, & Episcoporum proprio officio.

DIligenter igitur quisque debet in ordine & professione sua, quo nomine censetur, attendere, & majorem in modum providere, ne à nomine discordet officio. Quia sicut legimus in sacra historia, Ozias Rex præsumens incensum ponere, quod non Regii, sed Sacerdotalis erat ministerii, lepra est à Deo percussus, & de templo à Sacerdotibus ejectus, & in domo sua est usque ad mortem reclusus. Et S. Cyprianus in *decimo gradu abusionum,* per quem seculi rota, si in illo fuerit, decipitur, & ad Tartari tenebras nullo impediente justitiæ suffragio per justum Dei judicium rotatur, de negligente Episcopo dicit: *Si fuerit Episcopus negligens, qui gradus sui honorem inter homines requirit, sed ministerii sui dignitatem coram Deo, pro quo legatione fungitur, non custodit. Primum namque ab Episcopo, quid sui nominis dignitas tenet, inquiratur, quoniam cum* EPISCOPUS *Græcum nomen sit, speculator interpretatur. Quare verò speculator ponitur, & quid à speculatore requiratur, Dominus ipse denudat, cum sub Ezechielis Prophetæ persona Episcopo officii sui rationem denunciat, ita inquiens: Speculatorem dedi te domui Israhel,* & reliqua, quæ non perfunctoriè neque rarò legere & meditari debemus, qui vocamur hoc nomine.

Caput IV.

Duo Sacerdotum sunt Ordines constituti.

IN veteri Testamento David Rex simul Propheta, præfigurans Dominum nostrum Jesum Christum, qui, ut præmisimus, solus Rex simul & Sacerdos fieri potuit, duos in Sacerdotibus ordines constituit: In Summis videlicet Pontificibus, & in minoris ordinis Sacerdotibus, qui nunc Presbyteratus funguntur officio: ea videlicet provisione, ut dum quilibet Pontificum vita decederet, quicumque Sacerdotum optimus putaretur, ei in Pontificatum succederet. Et in novo Testamento Dominus noster Jesus Christus de multitudine discipulorum suorum, sicut in Evangelio legimus, duodecim elegit, quos & Apostolos nominavit. Horum in Ecclesia locum tenent Episcopi, sicut S. Gregorius, & cæteri Catholici Doctores ostendunt. Designavit etiam & alios septuaginta duos, quia, ut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & præmonstrare nemo est qui dubitet, sic & hos septuaginta duos figuram Presbyterorum, id est, secũdi ordinis Sacerdotum gessisse sciendum est: tametsi primis Ecclesiæ temporibus, ut Apostolica Scriptura testis est, utriq; Presbyteri, utrique vocabantur Episcopi; quorum uni sapientiæ maturitatem, alteri industriam curæ pastoralis significãt, quorum licet in quibusdam sint discreta officia dignitatum, uno nomine sacræ regulæ comprehendunt. *Nulli* inquiunt, *Sacerdoti suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare, quia non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quàm in ipsius Domini injuriam prosilitur*. id est, non minus Schismatici in sanctarum traditionum sanctiones delinquentes, quàm Hæretici, à recta fide discedentes, donec convertantur, & unitati sanctæ Ecclesiæ incorporentur, ab eadem Ecclesia sunt separandi. *In Episcopis* enim, ut beatus dicit Ambrosius, *omnes ordines sunt*, quia primus Sacerdos est, hoc est, princeps Sacerdotum, & Propheta, & Evangelista, & cæterorum ministrorum in se officia continens, ad implenda ea in ministerio fidelium.

Caput V.

Principi curandum, ut Episcopus idoneus & ritè eligatur.

QUaliter autem consensu Principis terræ, qui res Ecclesiasticas divino judicio ad tuendas & defensandas suscepit, electione Cleri & plebis quisque ad Ecclesiasticum regimen absque ulla venalitate provehi debeat, & Dominus in Evangelio, & sacri Canones apertè demonstrant, dicente Domino: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Quales autem ad Episcopatum debeant promoveri, Apostolica & Canonica decernit auctoritas. Unde Principi terræ magnoperè providendum atque cavendum est, ne in his Deus offendatur, per quos religio Christiana consistere debet, & cæteri ab offensione salvari. Nullius enim rei intuitu eligendus est Episcopus, nisi Dei solius, id est, non pro aliquo munere præsentis vel futuræ sub spe retributionis, nec pro aliquo obsequio humano, vel propinquitate consanguinitatis, seu amicitia, vel servitio temporali, aut aliqua occasione, quæ contraria esse possit veritati, aut divinæ auctoritati: sicut & de Presbyteris, sicut sacra demonstrat auctoritas.

Caput VI.

De Episcopali cura.

QUaliter autem ordinati ministros sibi suppositos regere debeant, sacri Canones & Decreta Sedis Romanæ Pontificum, sed & sextus decimus liber Legum, quibus una cum sacris Canonibus sancta moderatur Ecclesia, patenter ostendunt. Quam pura etiam intentione sacros Ecclesiasticos ordines debeant dispensare, B. Gregorius in homilia Evangelii: *Misit Jesus duodecim discipulos suos, præcipiens eis & dicens: In viam gentium ne abieritis:* Et in homilia Evangelii: *Vidit Iesus civitatem, & flevit super illam*, apertè ostendit. Qua verò discretione ligare vel solvere debeant subditos in homilia Evangelii: *Cum serò factum esset una sabbathorum*, luculenter demonstrat. Qualiter autem quisque ad culmen regiminis, videlicet Episcopatus, veniat; atque ad hoc rectè perveniens, qualiter vivat; & benè vivens, qualiter doceat; & rectè docens, infirmitatem suam quotidie quanta consideratione cognoscat, B. Gregorius *in Pastorali regula* sufficienter & eloquentissimè docet.

Caput VII.

Regis officium describitur.

QUalis denique Rex debeat esse, B. Cyprianus in nono Abusionis gradu demonstrat docens: *Etenim Regem non iniquum, sed correctorem iniquorũ esse oportet. Inde semetipso nominis sui dignitatem custodire debet. Nomen enim Regis intellectualiter hoc retinet, ut subjectis omnibus Rectoris officiũ procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, ne iniqui sint, non corrigit? Quoniã in justitia Regis exaltatur solium, & in veritate Regis solidantur gubernacula populorũ. Iustitia verò Regis est, ne-*

est, neminem injustè per potentiam opprimere, sine personarum acceptione inter virum & proximum suum justè judicare: advenis, & pupillis, & viduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos & histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & perjurantes vivere non sinere, Ecclesias defendere, pauperes eleemosynis alere, justos super Regni negotia constituere, senes & sapientes & sobrios Consiliarios habere, magorum & ariolorum Pythonissarumq; superstitionibus non intendere, iracundiam differre, patriam fortiter & justè contra adversarios defendere, per omnia in Deo confidere, prosperitatibus animum non elevare, cuncta adversa patienter tolerare, fidem Catholicam in Deum habere, filios suos non sinere impiè agere, certis horis orationibus insistere, ante horas congruas cibum non gustare. Væ enim terræ, cujus Rex puer est, & cujus Principes mane comedunt. Hæc Regni prosperitatem in præsenti faciunt, & Regem ad cœlestia Regna meliora perducunt. Qui verò Regnum non secundum hanc legem dispensat, multas nimirum adversitates Imperii tolerabit. Idcircò enim pax sæpe populorum rumpitur, & offendicula etiam de Regno suscitantur, terrarum quoque fructus diminuuntur, & servitia populorum præpenduntur, multi & varii dolores prosperitatem Regni inficiunt, carorum & liberorum mortes tristitiam conferunt, hostium incursus provincias undiq; vastant, bestiæ armentorum & pecorum greges dilacerant, tempestas aeris & hyemis turbata rerum fœcunditate maris ministeria prohibent, & aliquando fulminum ictus, segetes & arborum flores & pampinos quosq; exurunt. Super omnia verò Regis injustitia non solùm præsentis Imperii faciem offuscat, sed etiam filios suos & nepotes, ne post se Regni hæreditatem teneant, obscurat. Propter piaculum enim Salomonis Regnum domus Israhel Dominus de manibus filiorum ejus dispersit, & propter justitiam David Regis lucernam de semine ejus semper in Hierusalem reliquit. Ecce quantum justitia Regis sæculo valet, intuentibus perspicuè patet. Est enim pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fœcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimet ipsi spes futuræ beatitudinis. Attamen sciat Rex, quod sicut in throno hominum primus constitutus est, sic & in pœnis, si justitiam non fecerit, primatum habiturus est. Omnes namque, quoscunque peccatores sub se in præsenti habuit, supra se modo implacabili in illa pœna futura habebit.

CAPUT VIII.

Quæ sint necessaria omnibus Principibus ac Dominis.

ET sextus Abusionis gradus est, qui non solùm Regi, sed & omnibus, qui Dominorum censentur nomine, convenit. Dominus sine virtute: quia nihil proficit dominandi habere potestatem, si Dominus ipse non habeat virtutis rigorem. *Sed hic virtutis rigor, non tam exteriori fortitudine, quæ & ipsa sæcularibus Dominis necessaria est, indiget, quàm animi interiori fortitudine, bonis moribus exerceri debet. Sæpe enim dominandi per animi negligentiam perditur fortitudo, sicut in Heli Sacerdote factum fuisse comprobatur. Qui dum severitate judicii peccantes filios non coercuit, in eorum vindictam Dominus, velut consentienti, ferociter non pepercit. Tria ergo necessaria hos, qui dominantur, habere oportet, terrorem scilicet, & ordinationem & amorem. Nisi enim ametur Dominus pariter & metuatur, ordinatio minimè constare illius potest. Per beneficia ergo & affabilitatem procuret, ut diligatur, & per justas vindictas non propriæ injuriæ, sed legis Dei studeat ut metuatur. Propterea quoque dum multi pendent in eo, ipse Deo adhærere debet, qui illum in Ducatum constituit: qui ad portanda multorum onera, ipsum veluti fortiorem solidavit. Paxillus enim, nisi bene fortè firmetur, & alicui fortiori adhæreat, omne quod in eo pendet, citò labitur, & ipse solutus à rigore suæ firmitatis cum oneribus ad terram delabitur. Sic & Princeps, nisi suo conditori pertinaciter adhæserit, & ipse, & omne quod continet, citò deperit. Quidam namque per dominandi officium plus Deo appropinquant: quidam imposito sibi dignitatis honore deteriores fiunt. Moyses namq; accepto populi Ducatu familiaribus Dei locutionibus utebatur. Saul verò filius Cis, postquam sceptra suscepit, per inobedientiæ superbiam Deum offendit. Rex Salomon postquam patris sui David sedem obtinuit, Deus illum ultra omnes mortales velut ad numerosi populi gubernationem sapientiæ munere ditavit. E contrario verè Hieroboam servus Salomonis, postquam Regni domus David occupavit partem, ad idolorum culturam decem tribus Israhel, quæ erant in parte Samariæ, attraxit. Per quæ exempla evidenter ostenditur, quosdam in sublimiori statu ad majorem perfectionem crescere, quosdam verò per supercilium dominationis ad deteriora defluere. Per quod utrumque intelligitur, eos qui ad meliora condescendunt, per virtutem animi, & Dei auxilium posse id facere; & eos qui ad deteriora devertuntur, per mentis imbecillitatem pariter & negligentiam errare. Unde & Dominum absq; virtute fieri non decet, qui virtutem sine Dei auxilio nullatenus habet. Qui etenim multa tuetur, si non habet fortitudinem animi, non valet id agere, quoniam magna magnis infestationibus, vel adversitatibus solent laborare. Omnis ergo, qui præest, hoc primitùs animi tota intentione procuret, ut per omnia de Dei adjutorio omninò non dubitet. Si namque cœperit in actibus suis auxiliatorem habere Dominum Dominorum, nullus hominum contemptui poterit habere ejus dominatum. Non enim est potestas, nisi à Deo. Ipse enim elevat de stercore egenum, & sedere facit cum Principibus populi sui: & deponit potentes de sede, & exaltat humiles, ut subditus fiat omnis mundus Deo, & egeat omnis gloria Dei.*

CAPUT IX.

Consiliarii Principum qui.

QUales sibi adhibere debeat Rex Consiliarios, sed & illi, qui in Principatu positi, DOMINI appellantur, Ambrosius in libro Officiorum ostendit: *Talis, inquiens, debet esse, qui consilium*

alteri dat, ut seipsum formam aliis præbeat ad exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate: ut sit ejus sermo salubris atq; irreprehensibilis, consilium utile, vita honesta, sententia decora, talis igitur debet esse Consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil fabulosum, nihil simulatum, quod vitam ejus ac mores refellat; nihil improbum ac malevolum, quod avertat consulentes. Alia sunt enim, quæ fugiuntur, alia quæ contemnuntur. Fugimus ea quæ possunt nocere, quæ malitiosè possunt in noxam serpere: ut si is, qui consulitur, dubiæ sit fide, & pecuniæ avidus, ut possit pretio mutari: si injuriosus, hic fugitur ac declinatur. Qui verò voluptarius, intemperans, etsi alienus à fraude, tamen avarus & cupidior lucri turpis, hic contemnitur. Quis enim in cœno fontem requirat? quis è turbida aqua potum petat? Itaq; ubi luxuria est, ubi intemperantia, ubi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? Quis non despiciat morum colluvionem? Quis utilem causæ alienæ judicet, quem videt inutilem vitæ suæ? Quis item improbum, malevolum, contumeliosum non fugiat, & ad nocentum paratum? quis non eum omni studio declinet? Quis verò quamvis instructum ad consilij opem, difficilem tamen accessu ambiat, in quo sit illud, tanquam si quis aquæ fontem præcludat? Quid enim prodest habere sapientiam si consilium neges? Si consulendi intercludas copiam, clausisti fontem, ut nec aliis influat, nec tibi prosit. Admirandus mihi & suspiciendus Consiliarius, quem propitius Dominus Patribus dedit, offensus abstulit. Promptius tamen nos justo viro, quam prudenti committimus. Pulchrum est igitur bene velle, & eo largiri consilio, ut prosis, non ut noceas.

CAPUT X.

Judices quales constitui debeant ab illis.

A quibus unà cum cæteris pravitatibus se Rex debeat custodire, & quales Comites ac Judices debeat constituere, S. Augustinus demonstrat, dicens: *Caveat Princeps, ne muneribus vel blanditiis decipiatur, quia est munus à dato, munus à favore, munus ab obsequio.* Et ideo debet omnis Judex cavere, ne justum judicium vendat, aut testis verum testimonium, aut advocatus justum patrocinium, & jurisperitus verum consilium vendat, ne Judæ, qui Christum, qui est veritas & justitia, vendidit, socius fiat. Et ne quisquam in Principatu positus, adulationibus decipiatur, diligenter attendat, quod in Regum historia legitur. *Benadab fugiens ingressus est civitatem in cubiculum, quod erat intra cubiculum, dixeruntque ei servi sui: Ecce audivimus, quod Reges domus Israhel clementes sint. Ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, ut egrediamur ad Regem Israhel, forsitan salvabit animas nostras. Quo facto, dixerunt ad Regem Israhel: Servus tuus Benadab dicit, Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait, si adhuc vivit, frater meus est. Quod acceperunt vi pro omine, & festinantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis Rex Israhel. Ite, & adducite eum ad me. Quo veniente, pepigit cum eo fœdus, & dimisit eum. Unde audivit à Propheta: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus.*

CAPUT XI.

Principes sceleratorum amicitiis jungi non debent.

SEd & cavendum est Principibus, ne sceleratorum amicitiis conjungantur, vel hujusmodi in familiaritate suscipiant. *Malorum,* inquit B. Gregorius, *cum incautè amicitiis jungimur, culpis ligamur. Unde Josaphat, qui tot de anteacta vita præconiis attollitur, de Achab Regis amicitia pæne periturus increpatur, Cui à Domino per Prophetam dicitur. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda. Ab illo enim, qui summè rectus est, eo ipso jam discrepat, quo perversorum amicitiis vita nostra concordat. Hinc David dum totum se ad fœdera pacis interna constringere testatur, quod cum malis concordiam non teneret, dicens: Nonne qui oderunt te Deus, oderam illos, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Inimicos autem Dei perfecto odio odisse est, ad quod facti sunt diligere, & quod faciunt increpare, mores pravorum premere, vitæ prodesse.*

CAPUT XII.

Nec parcere impiis licet sanguine junctis.

QUod Rex propter ministerium Regum, nec quilibet Princeps etiam quibuscumque propinquitatis necessitudinibus conjunctus, contra Deum, sanctamq; Ecclesiam atq; Rempublicam, perversè agentibus affectu carnali parcere debeat, ex verbis Domini dicentis: *Qui non odit patrem suum, & matrem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus,* in homilia Evangelij B. Gregorius demonstrat dicens: *Si vim præcepti perpendimus, utrumque per discretionem agere valemus, ut eos qui nobis carnis cogitatione conjuncti sunt, & quos proximos novimus, diligamus; & quos adversarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus. Quasi enim per odium diligitur, qui carnaliter sapiens, dum prava nobis ingerit, non auditur. Ametur quilibet in hoc mundo etiam adversarius: sed in via Dei contrarius non ametur etiam propinquus, ut eò veriùs cognoscat Deum, quò in ejus causa neminem recognoscit.*

CAPUT

CAPUT XIII.

Principes debent esse gnari legum, & audientiam dare etiam pauperibus.

SIcut suprà est positum, quod nulli Sacerdoti suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare: ita in legibus sacris decretum est, ut leges nescire nulli liceat, aut quæ sunt statuta contemnere. Cum enim dicitur, *Nulli liceat leges nescire, vel quæ sunt statuta contemnere*, nulla persona in quocunque ordine excipitur; quæ hac sententia non constringatur. Oportet enim, ut qui Judex est judicum, pauperes ad se ingredi permittat, & diligenter inquirat, ne forte illi, qui ab eo constituti sunt, & vicem ejus agere debent in populo, injustè aut negligenter pauperes pati oppressiones permittant, terrorq; ejus iniquos comprimat, & benevolos atque indigentes sua auctoritate sublevet. Periculum quippe est cuilibet officium suum per alios in tantum peragere, ut se ab eo diutius subtrahat. Legimus antiquitus judices in porta ad judicandum sedisse, ut nullus accedendi difficultatem haberet. Unda B. Hieronymus in Zachariam Prophetam: *Veritatem*, inquit, *& judicium pacis judicate in portis vestris. In Judicio prima sit veritas atque justitia, deinde sequatur misericordia. Quod sequitur, in portis vestris, illi Prophetico congruit; Oderunt in portis corripientem, & verbum sanctū abominati sunt. Et in alio loco: Non cōfundentur, cum loquentur inimicis suis in porta. David quoque judicabat in portis, quando Abessalon veritatem judicii repromittens patri tendebat insidias. Et quæritur, quare apud Iudæos in portis locus fuerit judicandi? Ne cogerentur agricolæ intrare urbes, & aliquod subire dispendium, judices in portis residebant, ut tam urbanos quàm rusticos, & in exitu & introitu urbis audirent, & finito negotio unusquisque confestim ad sedes proprias reverteretur.*

CAPUT XIV.

Duces & comites à Rege constituti quales esse debeant.

QUI autem post Regem populum regere debent, id est, Duces & Comites, necesse est ut tales instituantur, qui sine periculo ejus, qui eos constituit, quos sub se habent cum justitia & æquitate gubernare intelligant; atq; cum bona voluntate, quod intelligunt, adimplere procurent, scientes se ad hoc positos esse, ut plebem salvent & regant, non ut dominentur & affligant. Neque ut populum Dei suum æstiment, aut ad suam gloriam sibi illum subiici; quod pertinet ad tyrannidem & iniquam potestatem. Valde enim exigit necessitas, quia Rex æquissimo judici de commisso sibi ministerio rationem redditurus est, ut etiam singuli, qui sub eo sunt, ministri diligentissimè ab eo inquirantur, & tales constituantur, ne ipse pro eis judicium incurrat divinum. De oppressione pauperum providendum est, quia in eorum afflictione Deus offenditur, sicut Psalmista dixit: *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.* Providendum est, ne affligantur in ædificiis superfluis, in exactione hostili, si Deus pacem pro sua misericordia tribuerit, ne contra Capitulum Domini Imperatoris KAROLI, ut *nemo ad malum, vel ad placitum cogeretur venire, nisi Scabini, & qui causam quærit, & cui quæratur.*

CAPUT XV.

Vicariorum & Decanorum officium.

COmites, & Vicarii, vel etiam Decani, plurima placita constituant. Et si ibi non venerint, compositionē ejus exsolvere faciant. Et quia prius per manninas veniebant, excogitaverunt quidam, ut per bannos venirent ad placita; quasi propterea melius esset, ne ipsas manninas alterutrum solverent. Hæc ideo facientes, ut ipsi bannum acciperent, & in tantum exinde affligerentur pauperes, ut unde prius in exercitu plures ire poterant, vix aliqui modò ire prævaleant. Et in his omnibus non solùm non solvunt fasciculos secundum Isaiam deprimentes, sed etiam superaddunt super miseros & egentes. Quando enim sperant aliquid lucrari, ad Legem se convertunt: quando verò per Legem non æstimant acquirere, ad Capitula confugiunt; sicq; interdum fit, ut nec Capitula pleniter conserventur; sed pro nihilo habeantur, nec Lex. Omnia enim mala Lex veteris Testamenti damnat. Sed Dominus dixit discipulis suis de omnibus Christianis: *Amen dico vobis, nisi abundaverit justitia vestra plus, quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum.*

CAPUT XVI.

De Legibus Imperatorum.

DE Legibus à quibusdam Imperatoribus malè constitutis; à quibusdam verò bene constitutis, S. August. ad Bonifaciū dicit: *Imperatores quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseverantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sævientes, & corriguntur intelligentes.* Et ad Marcellinum de moribus bonis Principum, & de Republica augenda dicit: *Ex parva*, inquiens, *Republica & inopi magnam opulentamque fecerunt, qui accepta injuria ignoscere quam persequi malebant*

Quomodo Cæsari utique administratori Reipublicæ, mores ejus extollens Cicero dicebat, quod nihil oblivisci soleret nisi injurias. Dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator: sed si laudator, talem Cæsarem noverat; si autem adulator, talem esse debere ostendebat Principem civitatis, qualem illum fallaciter prædicabat. Apud veteres namque tale proverbium erat: *Rex eris, si recte facias; si non facias, Rex non eris.*

Caput XVII.

Regiæ virtutes quæ.

Regiæ virtutes præcipuè duæ sunt, justitia videlicet & pietas: veruntamen in Regibus plus laudatur pietas. nam justitia per se sine pietate severa est. De rapinis compescendis, de pace restituenda, & sacris Scripturis, Ecclesiasticarum legum definitionibus, ac legum sacrarum constitutionibus sufficienter ex Synodali Conventu apud Martyrium B. Macræ nuper habito collecta fratri hujus Regis nostri nuper defuncto per Episcopos misimus, quæ hic replicare, non necessarium, imò superfluum duximus.

EUTROPII PRESBYTERI LONGOBARDI,

Tractatus.

DE JURIBUS AC PRIVILEGIIS IMPERATORUM in Imperio Romano.

Anno Domini circiter DCCCC.

PRiscis temporibus Imperiale decus effloruit Romæ, sub cujus dominatione diversa consistebant Regna, & cui cunctæ gentes propria submittebant colla. Constituit ergo Consules, qui cotidiano usu Regni gubernacula consilio disponebant. Erant namque distributa officia per Senatores & Magistratus, prout unicuique ministerium opere competebat. Imperiale verò decus laudibus honoribusque ab omnibus tantummodò extollebatur. Post adventum unigeniti filii Dei, & post ascensionis ejus gloriam, Romanum Imperium Byzantium se contulit, quæ à Constantino Magno Cæsare *Constantinopolis* vocata est. Quæ quia Romano gloriabatur Imperio, dicta est *Nova Roma*; sic tamen, ut antiqua Roma gloriosa præponeretur cæteris. Euntibus autem Apostolis, vel successoribus eorum, prædicare Evangelium secundum divinum præceptum, in mundum universum, Romam Cæsares revertebantur, diversa tormenta Sanctis inferentes, ut Diis suis placerent. Unde accidit, ut B. Petrus, qui prælatus fuerat cæteris à Jesu Christo Domino nostro, Romam prædicationis causa veniret, quæ omniũ gentium clemabatur domina: quæ eatenus, sicut multis idolorum simulachris erat seducta, ita plurimis prædicationibus Apostolorum, aliorumque Martyrum exhortationibus cum cæteris conversa. Ubi etiam B. Petrus, & Paulus doctor gentium, martyrio coronati sunt: ut sicut Roma per antiqua mœnia caput erat multarum gentium in divisione simulachrorum, ita caput & domina vocaretur omnium Christianorum in unitate veræ fidei & inconfusæ deitatis, habens principatum totius Christianitatis in accepto privilegio Jesu, ubi ait: *Tu vocaberis Cephas.* Et alibi; *Ego rogabo pro te, ne deficiat fides tua.*

Diviso autem Romano Imperio, eò quòd Imperialis Sedes, quæ antiquæ Romæ solita erat, Constantinopolim esset deducta, multarum gẽtium populi contra Urbem fuerant rebelles. Unde magna & non pauca contra eam surrexerunt bella, teste Orosio. Tunc enim Roma per Patricios principabatur. Erat tamen tantum subjecta suo Imperatori ita, ut si aliquando Imperator Paganorum ritu inveniretur crudelis, per suos Legatos, sanctissimos Romæ Præsules, aliosq; Christianos, per diversa supplicia martyrio coronaret. Crescente autem Christiana religione, talis æstus fidei à Patriciis exarsit, usque dum Longobardi sunt Italiam ingressi. Cumque adpropinquarent Pado, nuntiatum est Romæ (præsidebat verò Sylverius Papa tunc Romanæ Ecclesiæ) Narso Patricio, cujus uxor vacabatur Polyxiana. Nunciatum est autem illis, quòd præfatus Pontifex misisset ad Longobardos, invitans eos Romam, quatenus potestas Græcorum aboleretur, & Ecclesiæ jura elevaret sub potestate Pontificis; cui tanta inerat necessitas, ut nihil aliud præter Ecclesiarum & Clericorum haberet curam. Quotidianos ergò victus dabatur de Palatio, consuetus, & annualia dona pro restauratione Ecclesiarum, & Cæsari eleemosyna honoris causa; & solummodò erat ob reverentiam Apostolorum Petri & Pauli. Si quando Imperialis Legatus mitte-

mitteretur à Principe, ut Romanus Pontifex proficisceretur Constantinopolim ad Imperatorem omni neglecta occasione ibat, etiamsi pro certo sciret, ut in exilium mitteretur. Mittebatur aliquando quidam nuncius à Narso Patricio ad Silverium Papam. cumque proficisceretur ad domum illius, ubi jacebat ægrotus, dixit illi uxor sua: *Domine Papa, quid tibi peccavimus, quia voluisti inducere Longobardos super nos?* His dictis, fecit eum comprehendi, & tonsorati, vestemque monachicam inducere, necnon sedentem asino ad monasterium S. Sabæ perducere. Cumque egressus esset foràs, sedens super asinum, dixit quidam de astantibus: *Heu, dominus Papa mortuus est.*

Præterea invadentibus Longobardis Italiam, & conversis ad Christi fidem, fugati sunt Græci, & cessavit Imperium ab Urbe Roma usque ad Francos. Per Reges enim principabantur Longobardi. Divisis quippe Italiæ finibus, Spoletanorum Dux Romæ constitutus est vice Regis, tali pacto, ut quando Apostolicus obiret, interesset Dux præfatus electioni futuri Pontificis, accipiens plura dona in partem Regiam. Si autem lites inter Romanos surgebant, ex Primatibus Regis adveniebat Missus cum eodem Duce, ad deliberandas causas, & legaliorum judicia. Et qui in culpam criminis incurrebant, Regali puniebantur potestate, aut in exilium mittebantur, etiam inconsulto Apostolico: usq; ad Zachariam Præsidem, qui subdolè quasi pro familiaritate quadam profectus est ad Carolum Regem Francorum, eò quòd idem Carolus habebat filiam Desiderij Regis Italici uxorem; invitavitq; eundem Carolum in Italiam, seminans inter Reges discordias, laudans & proferens illi Imperialia sceptra: accepitque ab eo securitatem, quo tempore ingredi deberet Italiam: jurantesque mutuò, reversus est. Transeunte autem eo per fines Regni Desiderij, separavit ab eo quosdam de suis, dans quibusdam plurima dona, quibusdam jurat dari similia. Accipiente autem Carolo hoc Regnum, profectus est Romam, deditque ibi donatia multa, quæ usque hodie Romanum tenet dominium, de Regni hujus confinibus. Fecitque pactum cum Romanis, eorumque Pontifice, & de ordinatione Pontificis, ut interesset quis Legatus, & ut contentiosas lites ipse deliberaret. Constituebant autem annualia dona in Papiæ Palatium perducenda, auri libras decem, argenti centum, pallia optima decem, exceptis privatis donis. Et quando Imperator adveniebat Romam, vel suus Legatus, mittebantur Judices à Palatio singulis annis, qui per cuncta Romanorum confinia, legalia vendicabant placita, compellentes habitatores locorum illorum venire ad placitum, judicantibus eorum judicibus rectam legem in præsentia Imperialium Judicum. Et si alterius gentis invenirentur habitatores, Regali judicio judicabantur. Erant denique Monasteria in Sabinis, Domini Salvatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, necnon & Monasterium B. Andreæ Apostoli juxta montem Soractis, seu cætera fiscalia patrimonia intra Romanos fines ad usum Imperialium. Non solùm autem in Italico Regno, verùm etiam in Francia proficiscebantur Monachi, ferentes vectigalia, vina, & alia donaria, juxta virium posse. Igitur Romanis in sua securitate gloriantibus, levatum est cor illorum, juxta illorum consuetudinem: voluerunque Imperialem potestatem vendicare sibi. Resistente autem Leone Papa, comprehenderunt eum, volueruntque ejus eruere oculos. Eruerunt autem unum, & alterum non potuerunt, quia liberavit eum divina miseratio, & ejectus est ab illis extra Urbem, quasi perditis ambobus luminibus. Qui fugiens in Franciam pervenit ad Carolum. Unde accidit, eundem Carolum venire pro vindicta Apostolici, comprehendensque Romanos, de majoribus eorum uno die in campo Lateranensi fecit trecentos decollari.

Propterea inventum est, ut omnes majores Romæ essent Imperiales homines, tam Episcopi quàm laici; & omne vulgus pariter cum his faceret fidelitatem Imperatori; & ut suus Missus omni tempore moraretur Romæ, ad deliberandas litigiosas contentiones. Morabatur quippe in Palatio S. Petri; & erat constitutum, quanta & qualia stipendia de Palatio ei darentur cotidie. Quod autem reliquum erat, de supradictis Monasteriis, vel patrimoniis, deferebatur affluenter. Tanta nempe Imperialis virtus ibi vigebat, ut si in legali judicio minoris vel inscij causa postponeretur, & ille alicujus consilio pedes teneret Legati Imperatoris, petens ab eo justam legem: & Missus adjuraret Principes Romanorum, dicens; *Per eam fidem, quam Domino Imperatori debetis, facite huic homini justam legem*, nemo erat ausus declinare neque ad dexteram neque ad sinistram, etiamsi à propinquis Pontificis illata esset injuria. Multoties verò non ante Apostolicum, sed in judiciali loco ad Lateratus, ubi quidam locus dicitur ad lupam, quæ mater vocabatur Romanorum, ibi judiciariam legem finiebant. Compositiones quoque, quæ solebant à malefactoribus æqualiter dividebantur Misso Imperatoris & Apostolici. Si autem talis culpa erat, ut res scelerata fisco publico subderetur, non ad Ecclesiasticam transibat subjectionem, nisi per donativum Imperiale præceptum. Si enim aliquis iram incurrebat Imperatoris, Episcopus aut Judex Romanus, & licitum esset Cæsari venire Romam, veniebat: sin autem, mittebatur Dux Spoletinus, comprehendebatur offensor, & ducebatur in exilium. Domus verò illius signabatur annulo Regis, usque ad ejus consultum; ut si quando reverteretur ad gratiam, haberet propria salva: sin alias, per Imperialia præcepta distribuebatur militibus. Quòd si ad judicis potestatem reiiciebatur quisquam, & Cæsaris adhæreret clementiæ, mittebatur pro tali negotio Legatus ab Imperatore, qui diligenter examinaret rei veritatem. Et si ejectus propriam haberet culpam, sustineret injuriam.

Hac consuetudine usi sunt Romani usque ad Ludovvicum Magnum (*qui aliàs Secundus vocatur*) Imperatorem, Lotharij filium. Hic quia magis Italiam habitare elegit, vicinior factus

est Romæ: ubi & ampliori quadam usus est potestate, habens strenuos viros ejus Urbis, scientes antiquam Imperatorum consuetudinem, & intimantes Cæsari, qui suggerebant illi, repetere antiquam Imperatorum consuetudinem. Et nisi ob reverentiam beatorum Apostolorum dimitteret, pro certo faceret. Hic etiam Princeps Beneventi fines ingressus est, & totius Calabriæ, duobus modis. Uno, quòd provincia esset Italiæ, volens totius Regni fines suæ vendicare ditioni. Altero, eò quòd immanissima gens Aggarenorum, illa jam tangebat confinia, capientes quandam urbem, quæ vocatur Bari; quam munientes, & multis victualibus implentes pro refugio habebant. Et ideò à comprovincialibus terræ illius benignè susceptus est.

Præfatus itaque Cæsar cum multitudine populi proficiscebatur, ad accipiendas easdem gentes. Et ne gravaret eos, qui deprædati ab Aggarenis erant, quæsivit solatium Ravennæ: sed quæsivit etiam solatium, quæ vicina erat. Venetiæ, quatenus navali adjutorio fultus, posset abundanter ferre Apuliam. Præsidebat namque tunc Ravennati Ecclesiæ Johannes Archiepiscopus, qui serviens Imperatori familiarior erat. Unde invidia ductus Romanus Pontifex, nomine Nicolaus, exarsit in iram contra illum, vocans eum subdolè Romam, ut quasi Ecclesiastico judicio posset hunc condemnare; & alterum subrogare. His quippe auditis, Archiepiscopus confugit ad Reginam Engelbergam; quæ suos Legatos direxit Apostolico, rogans ut redderet gratiam Archiepiscopo. Quod cum impetrare nequiret, suo Domino humiliter intimavit, ut gratiam interferret suæ tuitionis Archiepiscopo, vetans Apostolicum ei nullam inquietudinem facere. Et quia inaudito Principe Apostolicus excommunicationes in eum protulit, gravis inimicitia inter eos facta est. Erectus est denique Regius honor contra Apostolicam dignitatem, obiiciens ei antiqua Patrum statuta, *non licere Prælato excommunicare Episcopum, inconsulto Synodali Concilio.* Et quia *Synodus non à Papa, sed ab Imperatore vocari deberet.* Plurimæ namque irrogationes pro tali occasione illatæ sunt Romano Pontifici. Nam Pentapoli beneficiales ordines suis distribuit, præcipiens nullam administrationem impendere Romæ, exceptis suffragiis navali deportatione. Fecit etiam occupare nonnulla patrimonia in Campaniæ partibus Regio usui, suorumque fidelium. De prædictis quoque Monasteriis cotidiana exigebantur servitia in disco Regis, per diversos apparatus. Constituit denique consultu Romanorum Principum in urbe Roma Arsenium quendam Episcopum, sanctitate & scientia adornatum, & Apocrisarium Sedis Romanæ, deditque illi Adjutorem Johannem Diaconum & Archicancellarium, suumque Secretarium, qui posteà Reatinus Episcopus effectus est, unde jam electus erat.

Tempore igitur congruo Imperator veniebat Romam, & suscipiebatur ab omnibus tam majoribus quàm minoribus honorificè: veniebatque cum eo jam dictus Archiepiscopus Ravennæ, nil metuens minas Pontificis. Unde evenit major discordia inter Papam & Imperatorem. Erat quippe Imperator in Palatio S. Petri Apostoli; & Papa ad Sanctos Apostolos. Cumque omnes illius insidiæ contra Regiam Dignitatem pro nihilo ducerentur, constituit Monachos seu Christo dicatas virgines ex Monasteriis Romæ, ut quasi sub obtentu religionis cotidianas celebrarent lætanias per circuitum murorum, & Missas canerent, contra Principes malè agentes. His auditis, primarii Regis humiliter accedentes ad Papam, rogaverunt eum familiariter, ut talia prohiberet. Et, cum nihil ab eo impetrare possent, reversi sunt mœrentes. Quadam verò die, cum quidam Milites præfati Principis irent ad S. Paulum, & reverterentur, accidit eos occurrere talibus lætaniis. Qui instinctu antiqui hostis in iram versi sunt, & pro fidelitate sui senioris vindictam exercuerunt contra illos percutientes, & cædentes graviter cum fustibus, quas manibus deferebant. Qui fugientes projecerunt cruces & iconas, quas portabant, sicut mos est Græcorum; è quibus nonnullæ conculcatæ, nonnullæ diruptæ sunt. Unde & Imperator graviter est permotus in iram, & pro qua causa Apostolicus mitior effectus est. Profectus est denique idem Pontifex ad Sanctum Petrum, rogans Imperatorem pro suis talia patrantibus: & vix obtinere valuit. Jam itaque inter se familiares effecti sunt; tamen Regia dignitas semper fuit Romæ, suisque confiniis, usque ad finem dierum Imperatoris, sicut suprà prælibatum est. Eo verò infirmante, & ad extremum propinquante, quia non habebat filium, voluit sibi succedere Carolum Magnum (*qui aliàs Carolomannus scribitur*) ad suscipienda Imperialia sceptra. Cùm hæc ita geruntur, Romani Pontifices semper per Oratores litteras mittebant invitatorias ad Carolum Calvum Regem Francorum, invitantes eum clàm. Et quia erat in literis quasi philosophus, rogabant illum supervenire Beato Petro, & de servitutis jugo ad propriam libertatem reducere suam Ecclesiam, ut quasi per vim ab aliquo esset oppressa.

Talibus evolutis machinationibus, moritur Ludovicus. Mittitur statim citatus à Johanne, qui tunc præerat, à Papa Legatus ad eundem Carolum, qui nullas veniendo faciens moras, ingressus Italiam, petiit Romam. Mittitur denique alius Missus ab uxore Imperatoris Engelberga, vel à suis Primatibus ad Carolum Magnum, ostendens ei vota defuncti. Et quia longiùs erat, noluit tam citò venire, ut impedire posset iter Caroli Calvi. Qui veniens Romam, renovavit pactum cum Romanis, perdonans illis jura Regni, & consuetudines illius, tribuens illis sumptus de tribus supradictis Monasteriis, id est, Domini Salvatoris, & Beatæ Mariæ semper virginis in Sabinis, atque S. Andreæ juxta montem Soractis, & de cæteris quàm plurimis Monasteriis fiscalia patrimonia. Patrias autem Samniæ & Calabriæ, simul cum omnibus ci-

bus civitatibus Beneventi, eis contulit: insuper ad dedecorem Regni totum Ducatum Spoletinum, cum duabus civitatibus Thusciæ, quod solitus erat habere ipse Dux, id est, Aritium & Clusium; quatenus ut is, qui præerat Regia vice antè, Romanis videretur pòst esse subjectus. Removit etiam ab eis Regias Legationes, assiduitatem vel præsentiam Apostolicæ electionis. Quid plura? Cuncta illis contulit, quæ voluerunt; quemadmodum dantur illa, quæ nec rectè adquiruntur, nec possessura sperantur. Fugato itaque isto Carolo præ metu alterius Caroli, qui veniebat, infirmatur, antequam de Regno egrederetur Italico. Egressus namque vix, defunctus est. Ab illo autem die honorificas consuetudines Regiæ Dignitatis nemo Imperatorum, nemo Regum acquisivit: quia aut virtus defuit, aut scientia, pro multis Regni contentionibus, & assiduis divisionibus. Unde multa prælia, delationes & rapinæ fuerunt in Regno.

PETRI CASSIODORI, MILITIS ANGLI,

Epistola.

DE TYRANNIDE PONTIFICIS ROMANI in jura Regni & Ecclesiæ Anglicanæ.

Anno Domini circiter MCCL.

ECCLESIÆ nobili Anglicanæ, in luto & latere ancillatæ, Petrus filius Cassiodori, Miles Catholicus, pugil Christi devotus, salutem, & captivitatis jugum abiicere, & bravium accipere libertatis.

Comparabo te cui, vel cui assimilabo te Jerusalem filia? cui exæquabo te virgo filia Syon? Magna enim est tua contritio. Velut mare sola facta & sine solatio; tota die mœrore confecta. Data es in manus ejus, de quo non potes surgere absque auxilio sublevantis. Nam Scribæ & Pharisæi super Mosi sedentes, Principes Romani, hostes tibi in capite facti, sua phylacteria dilatantes, ambientes locupletari tuorum ossium ex medullis; gravia & importabilia in tuis & tuorum ministrorum imponunt humeris onera: & ultrà quàm decet, te constituunt sub tributo; quæ libera fueras ab antiquo. Recedat abhinc omnis admirationis materia, quia mater tua domina gentium, viduarum more sub subdito desponsata tibi, ipsum in patrem constituit, & Romanæ urbis Pontificem summum prælegit, qui quòd ita sit, tibi in nullo paternitatis genere hoc ostendit. Super te quidem suas magnificat fimbrias, & experimento edocet se tuæ matris esse maritum. Commemorat enim apud se Propheticum sæpe verbum, quod est in scrinio pectoris sui sic digestum: *Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis velociter; Spolia detrahe, citò prædare.* Nunquid enim Apostolus ad hoc constituendum, sic scribit? *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum:* non pro annuis censibus imponendis, nec pro necandis hominibus, sed ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui etiam his condolere possit qui ignorant & errant? Et de Petro legitur piscatore, cujus se esse commemorat successorem, quòd post Christi resurrectionem cum cæteris Apostolis ad piscandi officium est reversus; qui cum nihil in sinistra navigii parte caperet, Christo jubente ad dexteram se convertit, & in terram plenum magnis piscibus rete traxit.

Est igitur ministerium Ecclesiæ utile in parte dextera exercendum, per quod & Diabolus vincitur, & eidem Christo copia animarum adducitur. Certè sic labor sinistræ partis navigii non se habet, quia in eo fides titubat, dominatur tristitia, cùm quod inquirendo appetitur, minimè invenitur. Quis enim credat, simul & semel posse servire Mammonæ atque Deo? ac suæ voluntati placere, & carnis ac sanguinis revelationibus inhærere, & offerre Christo munera digna? Et dubio procul Pastor, qui supra gregis ædificationem non vigilat, aliunde rugienti leoni, quærenti quem devoret, parat viam. Vide, inquam, facta inaudita nuncupativi filia patris tui, qui bonos pastores à caulis ovium amovet, & suos nepotes consanguineos, & parentes aliosque nonnullos literas ignorantes, & velut mutos & surdos ovium earundem non intelligentes balatum, nec de morsibus luporum curantes, velut mercenarios vellera auferentes, & metentes semina aliorum in ipsis, non ut prosint, sed ut præsint, constituit pro eisdem, quorumq; manus in cophinis serviunt, & ipsorum dorsa ab oneribus divertuntur. Ex quib9 liquet, quod sacerdotiū prætermittitur his dieb9,

obsequium divinum subtrahitur, & eleemosynarum largitio adnullatur, per quod Regum, Principum & Christianorum sancta devotio evacuatur.

Nonnè debet in oculis omnium mirabile reputari, quod ubi Christus pro se & Petro Regibus solvi jussit tributum, ipse Regna & Regnorum Principes contra voluntatem illius, cujus dicit se esse Vicarium, qui ab se Regna & mundi judicia abdicavit, suæ subiicere nititur ditioni, Dominio sui styli, quia totum sibi vendicat, quòd scripserat esse suum? De te, filia, quid plus agit? Ecce te trahit quò libet: nec tamen reputat se contentum, si partem rerum tuarum decimam à te sumat, nisi primos fructus beneficiorum tuorum habeat ministrorum, ut tam pro se quàm pro suo sanguine novum constituatur patrimonium, de eisdem abjectis piissimis voluntatibus fundatorum, & alia etiam execrabilia pro cursorum suorum stipendiis, quos transmittit in Angliam, jam imponit, qui non tantùm tuum & tuorum victum auferant & vestutas, sed eorum pelles ac carnes lacerent velut canes. Nunquid Nabuchodonosor Regi debeat comparari, qui templum Domini devastavit, & vasis suis argenteis & aureis spoliavit? quod egerat enim ille, agit & iste, & ille domus Dei spoliavit ministros, & ipsam debito destituebat auxilio: hæc & hic facit. Certè melius est occisis gladio, quàm fame aliqualiter interfectis; quia illi sunt mortui statim, & isti sunt à terræ sterilitate consumpti.

Compatiantur tibi, filia, omnes transeuntes per viam, quia non est dolor similis sicut tuus: jam enim præ dolore nimio, atque effusione tua nimia, lachrymarum super carbones, ô facies tua denigrata ita, quòd non es cognita ampliùs in plateis, in tenebrosis te tuus præfatus superior collocavit, inebriavit te absyntho & felle. Afflictionem populi tui, ejusq; gemitum audi. Vide, Domine, & descende; quia cor dicti viri super cor Pharaonis est nimium induratum. Tuum populum abire liberum non dimittit, nisi in fortitudine manus tuæ. Non enim super terram flagitat miserabiliter, sed post mortem: quia quorumcunque Christianorum bona sub nomine tituli *de intestatis* consistunt omnia, post decessum omnia devorat. Etenim, Ecclesia Anglicana, qualiter à retractis temporibus Franci in Regnum Angliæ suos concupiscentiæ oculos dirigentes machinabantur, illud suæ subjecêre potestati; sed quod in ipsis hactenus defuit, est timendum, ne suppleat prædicti viri nova conjecturatio novi hostis; quia Regni deficiente thesauro, & ejus destructo Sacerdotio, efficietur verè Regnum impotentius contra hostes.

Ne igitur tua filia, tuique Sacerdotes in miseriam deducamini longiorem, expedit ut pro tua & tuorum salute, quòd Rex tuus Christianissimus & Regni potentes, qui amplissimis beneficiis te ornaverunt, quique vos & beneficia hujusmodi haberent in hoc casu tueri, resistant conjecturationibus, conspirationibus, arrogantiæ ac superbiæ dicti viri, qui non Dei contemplatione, sed pro præmissis & pro suis ditando parentibus, ac pro nido suo, quia Aquilam exaltando per præmissa & alia imposita per eundem, totalem pecuniam Anglicanam novi dominii genere jam compellit, ne dissimulata in hac parte simplicitas Regni hujus subversionem auferat, velut tuam, & adhibeatur serò remedii tunc cautela. Avertat nempe Dominus virtutum de corde viri illius velamen, sibique cor contritum & humile largiatur: & agnoscere eum faciat vestigia veri Dei, per quæ à suis tenebris eruatur, & præmissos labores, sinistros dimittere compellatur: necnon & vinea, quam plantavit Dei dextera, sacræ fidei cultoribus repleatur. Animadverte enim verba Domini, & prophetiam Jeremiæ, ad propulsandum hujusmodi inchoata, quæ dicunt: *Tu Pastor, qui populum meum dispersisti, & eum de suis habitationibus ejecisti, ecce visitabo super te tuorum malitiam studiorum, nec erit vir qui super solium David de tuo semine sedeat, nec qui in Iuda ultrà habeat potestatem. Fiat nidus tuus desertus, & sicut Sodoma & Gomorra, taliter sit subversus.* Qui si perterritus ex his dictis non destiterit ab incœptis, & restitutionem non fecerit de perceptis, psallent pro eo ex tunc nequiter corde indurato psalmum centesimum octavum.

Illi, cui omnia serviunt, apertè singulis diebus in
Christo devotissimi dicimus
laudem.

M. GUI-

M. GUILHELMI DE OCKAM
ANGLI, DOCTORIS PARISIENSIS EX ORDINE MINORUM
Disputatio.
SUPER POTESTATE PRÆLATIS ECCLESIÆ, atq; Principibus terrarum commissa,

Temporibus BONIFACII VIII. Pontificis Romani scripta; sub forma Dialogi inter Clericum & Militem.

CLERICUS sermonis sui exordium sub hac forma posuit, dicens: Miror, optime Miles, paucis diebus tempora mutata, sepultam justitiam, eversas leges, jura calcata. MILES. Grandia verba sunt ista, & ego laicus: qui quamvis paucas puer didicerim literas, non tamen ad profundum veni, ut tam alta verba à me possint intelligi. Et ideo, venerande Clerice, si mecum desideretis habere colloquium; planiorem oportet accipere stylum. CLERICUS. Ætate mea vidi Ecclesiam in honore magno apud reges, principes, & nobiles universos haberi; & nunc video è contrà miserandam. Ecclesia facta est vobis omnibus præda, exiguntur à nobis multa, dantur nulla: si nostra bona non damus, rapiuntur à nobis, conculcantur jura nostra, libertates effringuntur. M. Non facilè credam, regem, cujus concilium sunt clerici; injustè agere vobiscum, aut apud eos perire jus vestrum. C. Immò certè contra omne jus, injurias innumeras sustinemus. M. Scire vellem, quid vocatis *jus* C. *Jus* voco, decreta patrum, & statuta Romanorum pontificum. M. Quæ illi statuunt, si de temporalibus statuunt, vobis possunt jura esse, nobis verò non sunt. Nullus enim potest de iis statuere, super quæ constat ipsum dominium non habere. Sic nec Francorum rex potest statuere, super imperium: nec Imperator super regnum Franciæ. Et quemadmodum terrenni principes non possunt aliquid statuere de vestris spiritualibus, super quæ non acceperunt potestatem: sic nec vos de temporalibus eorum, super quæ non habetis autoritatem. Unde frivolum est, quicquid statuistis de temporalibus, super quæ potestatem non accepistis à Deo. Unde nuper mihi risus magnus fuit, cum audissem noviter statutum esse à domino Bonifacio octavo, quòd *ipse est & esse debet super omnes principatus & regna*, & sic facilè potest sibi jus acquirere super rem quamlibet: cum non restat nisi scribere, quia totum erit suũ cum scripserit, & sic totum erit vestrũ, & ubi statuere nihil aliud est, quam sibi tenere velle. Nihil ergo aliud erit jus habere, quam velle: non habet ergo, nisi ut scribat: *hoc volo jus esse*, cum voluerit castrum meum, vel villam meam, agrum meum, aut pecuniam & thesaurum habere. Nec latet vos sapientem Clericum, ad quantum vos deducat ista disputatio ridiculum. C. Satis acutè, domine Miles, & versutè ista contra nos protulistis: & ad hoc totius sermonis vestri series seu decursus, quantum ipse intelligo, tendit, quòd dominus papa de vestris temporalibus nihil potest statuere: quia non constat eum super temporalibus vestris dominium accepisse. Et si nos ipsi ex nostris velimus probare dictis aut scripturis, totum pro nihilo ducitis: quia nostrum scribere, ut dicitis, dominium nobis aut potestatem, quæ aliunde non venerat, dare non potuit, sed si Christianus vultis & catholicus verus esse, non negabitis, Christum rerum omnium Dominum esse, cui dictum est in Psalmo 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes, &c.* de quo etiam scriptum est, quia *ipse est Rex regum, & Dominus dominantium*. Ista non sunt nostra, sed Dei verba: nec nos ea scripsimus, sed ea misit Dominus, & Spiritus sanctus dictavit. Et quis dubitat illum statuere posse, quem constat universorum Dominum esse? M. Nullo modo divinæ potestati vel dominationi resisto: quia Christianus sum, & esse volo, & ideo, si per diversas scripturas ostenderitis, summos pontifices esse super omnia temporalia dominos, necesse est omnino reges & principes summis pontificibus tam in spiritualibus quàm in temporalibus esse subjectos. C. Facile hoc est ex superioribus posse ostendi. Tenet enim fides nostra, Petrum Apostolum pro se & suis successoribus institutum esse plenum vicarium Jesu Christi: & certè plenus vicarius idem potest, quod & dominus ejus, cum nulla exceptione, nulla potestatis diminutione est vicarius institutus. Si ergo non negatis, Christum de vestris temporalibus statuere posse, qui Dominus est cœli & terræ: non potestis sine rubore eandem potestatem Christi pleno vicario denegare. M. Audivi à viris sanctis, ac devotissimis, duo tempora in Christo distingui, alterum humilitatis, & alterum potestatis. Humilitatis usque suam passionem, potestatis post suam resurrectionem: quando ipse dixit, *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*. Matth. ult. Petrus autem constitutus est Christi vicarius pro statu humilitatis, non pro statu gloriæ & Majestatis non enim factus est Christi vicarius ad ea quæ Christus nunc agit in gloria: sed ad ea imitanda, quæ Christus egit humilis in terra, quia illa nobis necessaria sunt. Illam ergo potestatem suo vicario commisit, quam homo mortalis exercuit: non illam, quam glorificatus accepit, Et ut

ista per scripturas, quas inducitis, ostendamus, de eisdem scripturis vobis testimonium proferemus. Ipse enim Christus dixit Pilato, *Regnum meum non est de hoc mundo*: & quod *non venit ministrari, sed ministrare*. Lucæ 12. Hoc testimonium adeò manifestum est, ut hominem resistentem possit confundere, & cervicem quamcunque duram obterere. Et hoc sic: *Dixit Iesu quidam de turba: magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem. At ille dixit ei: O homo, quis me constituit judicem & divisorem super vos?* Lucæ 12. Auditis ergo apertè, Christum in temporalibus nec judicem, nec divisorem constitutum: ergo in statu illo susceptæ dispensationis, nec temporale regnum habuit, nec etiam affectavit. Imò cum illi multiplicatis panibus comederent, fugit: & in commissione Petro facta, non claves regni terrarum, sed claves regni cœlorum tradidit. Et Hebræorum pontifices constat regibus fuisse subditos: & à regibus, quod procul à vobis absit: fuisse depositos. Et ut scias Christi vicarium ad spirituale regnum, non ad temporale seu dominium assumptum: accipe ab ipso Paulo nec minus clarum testimonium. Dicit enim sic: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in iis quæ ad Deum sunt, non ad gubernandum terrenum dominium, sed ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Vides ergo, quòd præficitur pontifex in iis quæ sunt ad Deum, cum Paulus Timotheo scribat: *Nemo militans Deo, secularibus negotiis se implicet.* Patet ergo, Christum regnum temporale non exercuisse, nec Petro commisisse. Nam & Petrus dicit Actuum sexto capitulo: *Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensa*: id est, temporalibus dispensandis. Et quanquam possint aliqua temporalia per ipsos pontifices dispensari, satis tamen patet, quod non debeant in terrenis regnis & principatibus gubernandis, quæ totum sibi vendicant, occupari. Unde auctoritates quas induxistis superius, domine Clerice, scil. *Postula à me*, &c. & quòd *ipse est Rex regum*, &c. non ad statum primum pertinent, sed ad secundum. In quo primo statu sic patuit, quòd Christus nullam potestatem temporalem exercuit, imò à se penitus abdicavit: & in iis solum, & non in aliis, quæ ad dispensationem nostræ salutis, exercuit, Petrum sibi vicarium destinavit: quem nec militem fecit, nec coronavit in regem, sed in sacerdotem, & episcopum ordinavit. Quod si vultis adhuc contendere, Christi vicarium eam potestatem in temporalibus habere, quam, Christus habebat in cœlis, non quam Christus exercebat in terris: forsan ista pertinacia non erit in fine vobis gratiosa, quod vobis patebit sic. Constat enim cuilibet fideli, de Deo sapienti, quòd si præciperet Deus pecuniam suam, agrum suum, aut vineam, alteri cuilibet dare sine cautione, nulla petita ratione, nulla expressa cognitione, statim deberet obedire. Si ergo contenditis, papam eandem potestatem habere: ergo concedere necesse est, quòd omnia vestra bona & nostra potestis sine causæ cognitione, cui volueritis nepotulo vel consanguineo dare, tollere principatus & regna, & eis dare pro vestræ libito voluntatis. Sed quam absurda sint ista, vos videte: & utrum placerent, si vobis hæc fierent, respondete. Quod si à tanta absurditate recedere per vivam rationem cogimini, & papa cogetur resilire. Tenendum est igitur, quòd non accepit in temporalibus tantam potestatem ipse Christi vicarius: sed eam solam, quam Christus in sua humilitate exercuit & ostendit. C. Negatis, o Miles, Ecclesiam cognoscere de peccato? M. Hoc absit. nam qui hoc negaverit, pœnitentiam & confessionem abnegabit. C. Si quid injustè agitur, peccatum est: & qui habet cognoscere de peccato, cognoscet de justo & injusto. Cum ergo justũ & injustum in negotiis rerum temporalium sit: consequens etiam est, ut de causis temporalibus debeat judicare. M. Argumentum istud cornutum est, cujus vanitas & infirmitas per argumentum simile repellendum. In suspendendis latronibus, aliisque damnandis, habetur justum & injustum, & peccatum etiam. Ergo etiam ratione peccati debet papa de sanguine judicare, sed plumeum est argumentum id, ideo levi ratione sufflatum. Nunc restat nobis ostendere, quomodo vestra cognitio, domine Clerice, circa justum & injustum, secundum leges humanas, quæ de talibus sanxerunt, sit de temporalibus judicandis. Sed secundum quas, & sub quibus personis subjectis, omnibus est videndum. Manifestum est ergo, illum debere secundum leges judicare, & secundum easdem de justo & injusto cognoscere, cujus est leges condere, & habere interprætari, exponere & custodire, facere & gravare & mollire, cum videbitur expedire. Si ergo vos in judicio temporalium, simul vultis cum illo contendere, aut concurrere, cognoscendo de justo & injusto jam contra scripturam vestram aratis cum bove & asino: & principe dicente, *hoc est justum*: pontifex dicet, *hoc est injustum*. Fiet quod dicet Abacuk propheta: *In præcipitium factum est judicium, contradicente potentiore propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicii*: quia verè non erit hoc justitiam & judicium facere in terra. sed justitiam & judicium in terra dilacerare. Et ego ostendam vobis secundum Paulum, unde vestra cognitio debet incipere: quod principes suo jure de justo & injusto cognoscent, & ejus sententiæ unusquisque, sicut tenetur, attendet, & ei obediet sicut præcipitur Deut. 17. *Si quis autem tumens superbia, non obedierit ejus imperio*, nec princeps, cuius fuit officium judicandi, habet potestatem resistendi, vel coercendi, tunc incipit vestra cognitio: quia tunc accedere debet vestra monitio, dicente Apostolo Paulo ad Tit. 3. cap. *Admone illos, principibus & potestatibus subjectos esse, & subditos.* Et ad Romanos 14. *Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subjecta.* Ubi etiam maleficia & scelera manifesta sunt, veluti prædæ, rapinæ, & similia, nec est qui velit aut possit corrigere. Non enim nego, vos in iis casibus debere vel posse vestram potentiam exercere, sed non de iusto vel iniusto: quia de hoc non habetis cognoscere, aut manum ad hoc apponere. Et cum manifestum fuerit aut per sententiam iuris, aut evidentiam sceleris, quæ nulla egent cognitione, tunc poterit ad vos ista materia & forma, de quibus dictum est, pertinere: alias, si propter peccata colligantiam vultis de prænotatis

casibus

casibus cognoscere, non restat nisi fores principum claudere, leges silere & decreta principum & vestra sola resonare. Artare vos volo, & urgere una quæstione: Utrum sit vestrum, de causa matrimonii cognoscere? Ecce ego vado Parisius pro quadam hæreditate, quam peto nomine uxoris meæ, quæ habet in ea succedere, videtis quod ratione matrimonii mihi competit petere illam hæreditatem. Nunquid propter matrimonii colligantiam, de quo habetis cognoscere, debeo coram vobis de hæreditate litigare? Robertus de Flandria pro uxore sua petens ducatum Burgundiæ nomine dotis, debuitne coram rege vel episcopo litigare? Immò plane dico, vobis omnibus clericis inhibendo, ne cognitionem de dote contra Deum & justitiam usurpetis, cum promissio dotis mere & verè sit pactio temporalis, & sæpe firmari possit regalibus instrumentis. Et quia vobis usurpatis aliena, evenit vobis illud vero Dei judicio, qui in eo nihil inultum patietur. Patet ergo quòd sit vanum & frivolum, quòd ex tali vicinitate velitis vobis fingere colligantiam in cognitione causarum, quamvis adhæc omnia unum solum debet vobis sufficere, quod suprà memoravimus de Evangelio Lucæ, dicente Domino Jesu: *O homo, quis me constituit judicem & divisorem inter vos?* Ostendit enim manifestè, quòd secundum eam potestatem, quam homo mortalis exercuit, non pertinebat ad eum de hæreditate judicare. Nonne debent temporalia spiritualibus deservire? ergo temporalia debent esse subjecta spiritualibus, & spiritualis potestas temporalem debet regere potestatem. M. Verè debent spiritualibus temporalia deservire suo casu, quia tenentur Dei cultoribus necessaria ministrare. Nam hoc omnis gens quasi innatum habuit, & habet instinctum, & hoc naturali jure decrevit natura naturans; ut ministrantibus creatori, seu divina celebrantibus necessaria ministrentur, & honoris debita & vitæ necessaria præbeantur. Quod etiam Pharisæis in lege quam Dominus Moysi tradidit, & sacerdotibus abundanter & cautè providit, non dominium tamen aut regnum temporale commisit. Et Apostolus ad Corinthios: *Si spiritualia vobis seminavimus, non est magnum, si carnalia vestra metamus.* Sed si vultis scire quale dominium præbeat ministris, accipite per ordinem verba Christi, & ejus Apostoli Pauli? Dicit enim Christus discipulis suis ad prædicandum missis; *Dignus est enim operarius mercede sua.* Et Paulus de se & cæteris Apostolis ait: *Quis militat suis stipendiis unquam?* quasi diceret nullus. Et scriptum est in lege Moysi. *Non alligabis os bovi trituranti.* Ecce quibus vos comparant Christus & Paulus ejus Apostolus. Utique operariis & stipendiariis. Numquid operarii & stipendiarii sunt rerum domini? Videtis quod temporalia conceduntur vobis non ad dominium, sed ad vitæ subsidium, & ad spiritualis ministerii sumptum. Et ex lege Moysi comparamini bovi trituranti; cui satis est accipere pabulum, quanquam ipse suo labore impleat horreum. Et quòd dicitis spiritualem potestatem regere temporalem potestatem, jam vobis est per Apostolum Paulum superius responsum ibi: Quòd *omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis*, & in iis habent nos regere, videlicet quæ sunt ad Deum: sed ad Ecclesiam non pertinet, in iis quæ foris sunt, aliquid judicare. Quod adhuc contenditis summum pontificem superiorem esse per omnia, in derisiones mirabiles incidetis. Si enim cum creatur papa, creatus sit dominus omnium: simili ratione creare episcopum, erit creare illius patriæ dominum: & sacerdos meus, erit dominus castri mei, & dominus meus: quia sicut potestas papæ est in toto, ita potestas istorum est in illa parte cui præest. Ergo cessandum est ab hac stultitia, quæ ab omnibus irridetur, & tantis Scripturarum elementis ac rationibus infirmatur. Nam in veteri lege dicimus non sacerdotes à regibus, sed reges & principes à sacerdotibus & prophetis adorari, & eos ad se vocari, & quæ placebant regibus imperari: & in iis quæ interdum erraverant, publica dispensatione temporalium increpari, ut 3. *Reg.* 1. & 4. *Capitulis.* C. Miror quòd dicitis, super dispensatione temporalium regem arguisse pontificem. M. Vos excitatis canem dormientem, & cogitis me loqui de iis quæ antè non cogitavi. C. Excitetur canis, & latret. M. Quoniam uti nescitis utilitate & patientia principum, timeo quod post justum latratum sentietis & morsum. C. Quid interest regum & principum, super dispensatione temporalium nostrorum ipsi sua habeant, & nostra nobis dimittant? M. Nostra multum interest per omnem modum. Numquid non interest nostra, circa salutem animarum nostrarum super omnia cogitare? Numquid non interest vobis à parentibus mortuis debita prosequi obsequia, & etiam obsequia postulare? Et nonne nostra, pro parentibus nostris, ad hoc sunt nostra temporalia data, & copiosè ministrata, ut in cultu divino totaliter expendantur? Sed certè nihil facitis inde, sed omnia vestris necessitatibus applicatis, quæ per eleemosynas & opera charitatis in visceribus pauperum claudere deberetis. Nonne est necesse, quòd per hujusmodi sanctissima opera mortui liberentur, & salvarentur vivi? Nonne cum ea ad propria expenditis, superflueque consumitis, & ea contra intentionem dantium, & etiam quodammodo accipientium dispergitis malè utendo, vivos & mortuos læditis, & vivis & mortuis damnabiliter derogatis: Nonne ei qui non vult militare, auferetur stipendium: Et certè vasallus non implens servitium, merito perdit & feudum. Et ut vobis ponam super hac quæstione silentium, & quod super hoc nostrum sit dolere, & remedium apponere, accipite fortissimum & apertissimum capitulum Scripturæ sanctæ, 2. Paral. 14. cap. Legitur enim de rege Joas. *Fecitque quod bonum est coram Domino, & cunctis diebus Iojada sacerdotis.* & de eodem rege legitur 4. Reg. 12. cap. *Vocavit rex Joas Iojadem pontificem, & sacerdotes, dicens eis: Quare sarta tecta nō instauratis templi? Nolite ergo pecuniam recipere à populo amplius, juxta ordinationem vestram, sed ad instaurationem populi reddite eam; prohibitiq; sunt sacerdotes accipere pecuniam ultra à populo*: Vides ergo quod laudatur rex Joas à Domino, qui curam accepit ut oblationes juxta intentionem dantium expenderentur in cultum di-

vinum, hoc est ad instaurationem templi. Laudat enim regem Joas Deus, ut ostenderet, quod non delinqueret: quia non cupiditate, sed pietate: non ambitione, sed religione id faceret. Ad tollendam suspicionem, rex testem volebat habere ipsum pontificem, ut sequitur: *Cumq́ videret nimiam pecuniam in gazophilacio, ascendebat scriba regis & pontifex, effundebantq́, & numerabāt pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini, & dabant eam juxta numerum atque mensuram in manus eorum qui præerant commentariis domus Domini.* Ecce laudata est regis religio, quæ curam gessit ut bona illius veteris Ecclesiæ salvarentur sollicitè, & expenderentur religiosè. Scio quod durum sit vobis hoc audire, cum tamen nihil refero nisi verba Scripturæ. Dictum enim vobis est superius, quod hæc accepistis omnia ad vitæ subsidium, & ad sanctæ militiæ stipendium, ad victum habendum & vestitum, quibus duobus dicit Apostolus se esse contentum: & quicquid superest, in pios usus pauperum, & miserias ægrotantium expendere debetis. Quod si non feceritis, multùm nostra interest, de eisdem curam habere, ne animas mortuorum salutemque vivorum defraudetis. C. Rex iste Joas bona sibi non tulit, sed in usus Ecclesiasticos expendit, vos autem hodie bona nostra tollitis, quæ non in religiosos usus, sed militares tumultus & bellicosas casses expenditis. Unde exemplum quod induxistis, vestris operibus adversatur, & vestram violentiam solum colorat. M. Semper in malum vestrum, contra stimulum regum calcitratis. Estné hoc vobis molestum, quòd de bonis Ecclesiæ secum tollunt nepotuli vestri & consanguinei, aliæque personæ interdum inhonestæ? Sed vobis est omnino intolerabile & molestum, quod rex mansuetè petit à vobis, & pro gratia accipit pro vestra salute & defensione Ecclesiæ, & bonorum vestrorum. C. Me miserum; pellem meam tollitis cum carnibus, & hoc appellatis salutem. M. Non perstrepite, sed patientes audite: considerate vicinos vestros suis egere, & ad vestra respicere. Si deficeret regis potestas, qualis esset requies vestra? Nónne nobiles egeni & prodigi, si consumpsissent sua, converterentur ad vestra? ergo regia manus, vester murus est: pax regis, pax vestra: salus regis, salus vestra. Quæ si deest, aut forsan esset subtracta, vel peccatis vestris exigentibus à vobis discederet, & vicinis suprà bona vestra grassantibus, nunc exigentibus, nunc minantibus atque vastantibus bona vestra, cogeremini omnibus servire. Sed videretis prorsus bona vestra perire, quanto velitis tunc redimere, quòd manus regia rediret sicut prius? Videtis ergo, cum pauca regi traditis, quomodo salutem vestram redimatis, quando omnia bona vestra deperdenda salvat. Sed sicut vos semper fuistis beneficiis ingrati, sic estis nunc in vestris profectibus querulosi. Quod si manus hostilis rege cadente regnum invaderet, nonne omnes prædis & rapinis interiretis, & ferocitatem barbaricam, quam vobis implacabilem sentiretis, relictis sedibus, territi & attoniti fugeritis, & totum perderetis, qui modo super minimis doletis? Quod si reges & principes suis stipendiis, suisque periculis tenentur vos defendere, seque morti pro vobis gratis exponere: & vos sub umbra quiescere; comedere splendidè, jucundè bibere, super lectos ornatos quiescere, quietè dormire, & instrumentis mollibus lascivire: ergo vos verè estis soli domini, reges vero & principes vestri servi. Et alij pro vobis & res & personas offerunt morti. Si datur personis Ecclesiasticis requies, non est magnum, si pro personis servent opes. Hoc dicitis esse durum: sed non quiescitis, donec more solito convicti fueritis, ac etiam confutati divinis, quibus non potestis obviare, Scripturis. Nam de Joas rege superius memorato scribitur 4. Reg. 12. & 2. Paralip. 24. cap. *Quamobrem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecraverant Iosaphat, & Aaron, & Mosa pater ejus rex Iuda, & quæ obtulerat, & universum argentū quod invenire potuit in thesauro templi Domini, & palatio regis: misitq́ Azaeli regi Syriæ, & recessit à Ierusalē.* Ecce apertè, quòd pro redemptione populi accepit ea quæ consecrata erant in templo Domini, non tamen pepercit regis palatio, quando tulit ista de templo. Et eodem modo 4. Reg. 18. cap. legitur sic de Ezechia rege sancto: *In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit regi Assyriorum.* Quòd si dicas, quòd Ezechias egit malè: respondeo, sic habetur in Paralipomenon. 32. *Ezechias non reprehenditur in omnibus operibus suis, præterquā in legatione principum Babylonis.* Quis ergo damnabit, quē in omnibus Scriptura laudavit? Si erratis, nō intelligentes scripturarū veritatē, quid ergo contra reges & principes contenditis? Legitur enim Matthæi quinto capitulo: *Non propter locum gentē, sed propter gentē locum Dominus prælegit.* Non est ergo parcendū ecclesiæ materiali, ubi discrimē imminet genti Christianæ, quod S. Ezechiel & Josephus intellexit, & fideliter adimplevit. Si enim bona vestra sunt Ecclesiæ, & populus in Ecclesia est: quanto justius substantia in ea, ubi salus populi pendet, expendenda est? Unde Dominus Matth. 12. c. *Dico vobis, quòd templo major est hic.* Nec dubiū est quin templum spirituale, quod est homo, dignius sit materiali & tēplo lapideo. Intelligat ergo rex pius & prudens in iis verbis Domini Dei voluntatem, nec ulterius quærat auctoritatem. Nec est parcendum materiali templo, nec iis quæ dedicata sunt templo, ut salus reddatur, & pax periclitanti populo Christiano. Nec est blandiendum ecclesiarum superfluitati, imò succurrendum tantæ gentis necessitati: sed quia rex ea quæ sibi licent sine placito vestro, non veremini exasperare regem in mansuetudine vobiscum agentem, & solita benevolentia vos regentem. Cavete à verbis Salomonis? *Quia ira regis nuncius est mortis.* C. Si possunt revocari, quæ semel Deo sunt donata, ergo irritari possunt omnia vota? M. Hoc non est quæ Deo data sunt revocare, sed illis usibus quibus fuerunt data, applicare. Quæ enim sunt Deo data, eo ipso sunt piis usibus dedicata. Quid enim poterit sanctius esse quàm Christiani populi salus, & quid preciosius Domino, quàm hostes, raptores, & interfectores arcere à populo Christiano, & quàm pacem subjectis & fidelibus emere. Cum ergo in iis bona Ecclesiæ expenduntur, verè usibus quibus fuerant dedicata, redduntur. C. Si ad Scripturas sacras recurritis, quare libertates

bertates nostras infringitis, quas libertates constat nos ex ipsis traxisse scripturis. Dominus enim interrogat Petrū, Matthæi 17. *Reges terræ à quib⁹ accipiūt tributū, à suis, an ab alienis? At ille dixit, ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii. Ut autē non scandalizemus eos. Vade ad mare, & mitte hamum, & illum piscem qui primus ascendit tolle, & aperto ore invenies staterem, sume illū, & da pro me & te.* Vides, ô miles, quod clerici Christi servitio mancipati omnino sunt liberi. M. Si Evangelium bene respicitur, à Christo solo census sive didrachma petebatur: ideo pro Christo dati videtur ista responsio, ipse enim est filius Dei, filius regis magni. Et sicut filius regis major est præside, sic filius Dei major est, & major erit Cæsare, & sic illa responsio propriè videtur esse pro Christo, attamen quia illi qui principaliter ministrant regi, nullatenus ad publica onera sunt trahendi, concedimus quod clerici in suis personis sunt liberi: quod non dico de his qui vita & conversatione laici sunt, qui non ad honorem Dei, sed in fraudem Domini sunt clerici, sicut patet ad oculum: non tonsurati, sed de his qui Christum sequuntur, ut Petrus, & sacris altaribus mancipati: concedimus, inquam, planè de iis qui liberi sunt, non dico clarè per Evangelium, sed quia Evangelio & eorum officio videbatur consonum, indultum est eis hoc privilegium præcipuum. Nam ab origine Ecclesiæ dixit Paulus ad Romanos 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* & pôst: *Non solum propter iram, sed propter conscientiam,* & pôst ibidē dicitur: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributū, cui vectigal, vectigal.* Videtis ergo quod omnis anima erit subdita, & vectigalis & tributaria. Sed (ut dixi) nunc estis in personis liberi, quia officio Christi mancipati, numquid per hoc & eadem libertate gaudebunt & agri? Si enim Ecclesia emerit censualem agrum, numquid cui solvendus erat census, perdet eum? C. Non de censibus, sed de exactionibus sermo est. M. Sicut ego super certos agros habeo certum censum, sic Imperator super orbem terrarum pro defensione Reipublicæ, cum opportunum fuerit, pro arbitrio voluntatis potest levare tributum. Clara enim ratione conceditur, ut Respublica reipublicæ sumptibus defendatur, & quæcunque pars gaudeat ista defensione, æquissimum est, ut cum aliis ponant humerum sub onus. Si ergo minus justè possessiones subditæ sunt ad onus publicum, quantum ad annuum censum ad quemcunque transeunt, semper erunt sub onere hoc, ubi necessitas fuerit Reipublicæ. Sicut quoque cum aliis indigent semper defensione. Quod si dicitis, quod contra hoc præscripsistis longa usi libertate? respondemus vobis, quod quanto benignitate principum fuerit libertas vestra longior, tanto, ubi major apparet necessitas, debet esse vestra voluntas promptior ad subveniendum. Nam & irridet scriptura vestram præscriptionem, cum à Salomone usque ad Joas, & à Joas usque ad Ezechielem non legitur esse factum, quod tamen Ezechiel perfecit. Nam & multæ civitates privilegiis, & consuetudine ab exactionibus liberæ patienter solverunt & solvunt hodie, quod placuit principi pro defensione regni vel communitatibus vel personis. Et si Deus, ut dicitur, propter ingratitudinem revocat peccatorum remissionem, videatis ne propter vestram rebellionem non mereamini non minus, sed etiam plus onerari, & tandem facultate simul & potestate denudari. Nunquid per reges tollendæ sunt gratiæ nobis per leges concessæ, & per beatorum principum privilegia sanctæ Ecclesiæ concessa. M. fateor, & verum est amplissima vobis privilegia per bonos pontifices indulta. Scire verò debetis, quod quicquid rectores Reipublicæ faciunt, ad utilitatem Reipublicæ intendunt, & ad eam habentes oculum juxta illam regulam, cuncta disponunt in tantū, quod salutē Reipublicæ, saluti propriæ (quod est in principe gloriosissimum) anteponunt, exemplo David 2. *Reg.* Unde constat & testimonio, & recta ratione eos concedere; quatenus pollent in posterum eis Reipub. causa derogare. Unde planè colligitur in omnibus privilegiis hoc exceptū; scilicet ut nisi privilegiū indultū videatur in posterū Reipublicę nociturū, vel pro ardua necessitate, vel utilitate Reipub. manifesta mutandum. Igitur non est dubium, quin pro regni necessitatibus gratias vobis indultas, legibusque sancitas, possunt altissimi principes consultiori suspendere ratione, & secundum exigentiam temporis mutare. Ut invenimus per Salomonem sapientissimum in pœna furti aliquid lege divina mutatum. C. Imperatores sanxerunt ista, non reges: & ideo per bonos Imperatores, ô miles, nunc erit legum gubernacula moderari. M. Hoc responsum est blasphemiæ. Et quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni, aut quod videtur verius, illius altitudini invidetis, si Caroli Magni registrum inspiciatis, & historias probatissimas revolvatis: invenietis quod regnum Franciæ dignissima conditione Imperii portio est, pari divisione ab eo discreta, & æquali dignitate & auctoritate quingentis annis circiter insignita, quicquid ergo privilegii & dignitatis retinet Imperii nomen in parte una, hoc Regnum Franciæ in alia. Cum enim fraterna divisione Francorum regnum à reliqua parte discessit Imperii; quicquid in parte decedente, & penitus ab Imperio existente, Imperium ipsum quondam obtinuit, aut ibidem jure altitudinis aut potestatis exercuit, hoc Principi seu Francorum Regi in eadem plenitudine cessit. Et ideò sicut omnia, quæ infra terminos Imperii sunt, subjecta esse noscuntur Imperio, sic quæ infra terminos Regni, Regno. Et sicut Imperator supra totum Imperium suum habet leges condere, addere eis, aut demere, sic & Rex Franciæ, aut omninò leges Imperatorias repellere, aut quamlibet placuerit permutare, aut illis à toto Regno suo proscriptis & abolitis, novas si placuerit promulgare. Alioquin si aliquid novi, ut sæpe accidit, visum fuerit statuendum, si Rex non posset hoc, qui est summus, tunc nullus poterit, quia ultra eum non est superior ullus. Et ideo, Domine Clerice, linguam vestram coërcete, & agnoscite Regem legibus, consuetudinibus & privilegiis vestris, & libertatibus datis, Regia potestate præesse, posse addere, posse minuere quælibet, æquitate & ratione consultis, aut cum suis Proceribus, sicut visum fuerit, temperare. Et ideò si aliquid pro salute Regni tuenda videritis istis temporibus immutari, acceptate, & patienter hoc ferte, Paulo Apostolo hoc

vos docente ad Romanos 13. *Qui potestati resistit, divinæ voluntati resistit*; ne qui contra stimulum calcitrant injustè semel puncti, iterum se pungant. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*, ad Hebræos in fine. David autem sub Anathar principe Sacerdotum, tempore necessitatis panes propositionis, qui solis Sacerdotibus parati erant, & nullis aliis licebat comedere, eos comedit, & aliis dedit comedendos, qui secum erant. Et Matthæi 12. *Sabbatum propter hominem, non homo propter Sabbatum factus est. Itaque Dominus est filius hominis etiam Sabbati.* Et Deuteronomii 33. cap. *In manu tua magnitudo & imperium.* Et ibidem: *Et adoraverunt Dominum Deum Regem.* Idem ibidem: *Et unxerunt secundo Salomonem filium David; unxerunt autem eum Domino in Principem.* Sequitur: *& Sadoch in Pontificem.* Et Paralipom. 21. cap. *Nec quisquam intret in domum Domini, nisi Sacerdotes, & qui ministrant de Levitis tantummodo ingrediantur, qui Sanctificati sunt, & totum reliquum vulgus custodias Domini observent: Levitæ autem circumdent Regem habentes cingula: Et si quis alius ingressus fuerit templum Domini, interficiatur, sintq; cum Rege intrante & ingrediente. Unxitq; eum Ioada Pontifex ibiq;.*

Videntur quædam desiderari.

M. JOANNIS DE GAUDUNO,

DOCTORIS PERUSINI,

Informatio

DE NULLITATE PROCESSUUM PAPÆ JOANNIS CONTRA LUDOVICUM BAVARUM

Imperatorem,

PRO SUPERIORITATE IMPERATORIS in temporalibus.

Anno Domini MCCCXXXVIII.

IN nomine Domini, Amen. Pro informatione simplicium jura ignorantium, processus domini Johannis Papæ XXII. contra Dominum Ludovvicum Romanorum tunc Regem factus zelo conscientiæ, sed erroneæ: supra dictorum quasdam rationes breves & claras ponere decrevi, quibus lucide poterit informari volentibus: Quod iidem processus, imo verius excessus, nulli sunt ipso jure, & à nullo timendi nec observandi: etiamsi pro aliquo tempore sint servati, nihilominus deposita erronea conscientia modo & deinceps penitus refutandi, tanquam nulli, & ab omni veritatis entitate alieni. Quarum rationum prima hæc est. Papa quantumcunq; Katholic⁹ ac legitimus sit, non habet potestatem, nec auctoritatem, aut jurisdictionem in temporalibus, & maximè supra jura Imperii, quod est immediate à Deo, ut probatur XCVI. *dist. c. cum ad verum & c. duo sunt & c. si imperator.* ubi expresse diffinitur & dicitur in hæc verba; *Duo quippe sunt, quibus principaliter hic mundus regitur, scilicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: Habet quippe Imperator privilegia potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis divinitus consecutus est. Nec Imperator jura Põtificatus, nec Põtifex jura Imperatoris sibi usurpet*, hæc ibi in textu. ubi etiam glossæ ordinariæ dicunt, quod istæ duæ potestates sunt distinctæ, & quod neutra dependet ab altera, & quod Imperator non habet potestatem sive imperium à Papa, sed à solo Deo. Et *Dist.* XXIII. *c. legimus*, ubi in textu dicitur, *quod exercitus facit Imperatorem* & glossa super illo verbo, *Imperatorem*, dicit sic: *Ex sola electione Principum dico eum verum Imperatorem, antequam à Papa confirmetur.* Et hoc etiam probatur in *c. quoniam. Dist.* X. ubi de potestate Pontificali & Imperiali loquens definit in hæc verba: *Quoniam mediator Dei & hominum Iesus Christus sic actibus propriis & dignitatib⁹ distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, ut Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu tẽporaliũ rerũ Imperialibus legibus uterẽtur: quatenus spiritualis actio à carnalib⁹ incursib⁹ distaret, & Deo militãs (scilicet Papa) minimè se negotiis secularibus implicaret: ac vicissim ille (scilicet Imperator) nõ videretur divinis reb⁹ præsidere, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc ibi in textu, ubi glossa de utraq; potestate loquẽs dicit sic: *Cum ergo potestate ista distincta sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habet utrumq; gladiũ: alioquin si Imperiũ haberetur à Papa, posset in temporalibus ad illum appellari, quod prohibuit Alexander Papa dicens: Quod illa (scilicet temporalia) suam jurisdictionem non contingunt. Ex. de appellat. c. si duobus. & Ex. qui fil. sint legit. c. causã.* Et infra, *Ergo credo istas potestates esse distinctas.* hæc glossa. Et dist. VIII. *c. quo jure*, dicitur, *Quod jus humanũ per Imperatores & reges seculi Deus distribuit generi humano.* Et lex dicit, quod Imperium & sacerdotium ab eodem principio processerunt, *in Auth Quomodo oporteat Episcopos & clericos ad ordinem produci, in princip. Collat.* I. nec Imperator Papæ jurisdictionem, nec Papa jurisdictionem Imperatoris perturbare debet. *Ex. de judic. c. novit.* Ex quibus omnibus & aliis multis, quæ causa brevitatis omittuntur, clare patet: quod potestas Imperialis est immediate

mediate

mediate à solo Deo, & non à Papa: & quod electus in Imperatorem ex sola electione est rex Romanorum, & habet auctoritatem, jurisdictionem, potestatem Imperialem, etiam antequam inungatur, & consecretur, vel coronetur à Papa: & quod Papa non habet in temporalibus dictam plenitudinem potestatis: & quod processus quibus de facto cassavit, sive nullam, cassam & irritam pronunciavit electionem de domino Ludevvico Duce quondam Bavariæ in Regem Romanorum factam, asserendo in iisdem suis processibus, eum administrare post electionem de se factam non potuisse jura Imperij, & quod administratio Imperij ad ipsum Johannem Papam pertinebat, de jure, nullius omnino sunt roboris vel valoris, & à veritate penitus alieni. Unde quodcunque dictus Johannes Papa fecit in prædictis, tanquam à non suo Judice factum nullius fuit momenti, ut aperte probant Canones, XI. *q.c.*I. *placuit &* II. *q.*I. *inprimis jux. fin. &* XVI. *q.c.*I. *frater noster. & Ex. de judiciis. c. at si clerici. & Ex de consuet. c. ad nostram. & c. si non à compet. jud.* I. 2. 3. *& ult. cum simul.*

Secunda ratio est ex eo, quod dicti processus imo verius excessus fuerunt facti per dictum Johannem contra Ludevvicum Imperatorem, & in enorme præjudicium sui, & eorum qui eum elegerunt in regem Romanorum, & aliorum Principum Alemanniæ, & totius Imperij, ex notiore falsis causis, & nullo juris ordine servato, ipsoque domino Ludevvico, & aliis quorum intererat, absentibus, & nullo modo legitime monitis nec citatis. Unde cum sacri Canones, & jura divina & humana determinant, sententias & processus quoscunque promulgatos absentibus his, quorum causa agitur, sive ventilatur, eis legitime non monitis & citatis, nullius existere firmitatis. III. *q.* IV. *per tot.* ubi etiam legitur, sanctos Pontifices diffinisse in hæc verba: *Omnia quæ adversus absentes in omni negotio vel loco aguntur aut inducantur, irrita erũt, & evacuantur omnino, nec aliquem obtinent firmitatẽ; quia divinæ & humanæ leges hoc fieri prohibent.* Et *ex de testib. c. in nomine Domini, & in fine de testib. scil. ex C. hoc verbo: Collat.* 7. *& D. quæ sentent. sine appell. rescind. l.* 1. *§. ex hoc Edicto. & C. quom. & quan. Iudex. l. ea quæ.* Et maxime in causis, quæ summi Pontificis judicio deciduntur, ordo juris & vigor æquitatis est subtiliter observandus. *Ex. de sentent. & re judic. c. in causis.* Sequitur quod prædicti processus, imo excessus, fuerunt nulli, & nullius valoris penitus & momenti. Nec obviat, si dicatur, quod dictus Johannes Papa in civitate Avinionis provinciæ existens cum sua curia, per litteras suas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ majoris Avinionensis appendi fecisse, dominum Ludevvicum absentem citavit. Quoniam talis citatio, esto etiam quod appareret, nullatenus fuit nec est dicenda legitima citatio, rationibus infra scriptis. Quarum prima est, quia scilicet Canones & jura ad hoc ut censeatur & dici possit citatio legitima, necesse est ut ille qui citandus est, citetur aut personaliter si inveniri potest, aut si non inveniri potest, citetur publice ad domum suam, alias nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedere, ut aperte probatur IV. *q.* I. *c. si quis. & Ex. de dolo & contumac. c. tamen quæ in tex. & glo. de clericis non resid. c. ex tuo. Et Ex. à quib. matrim. accus. pot. c.* I. *& de eo qui mitt. in poss. cau. rei servan. c. ult. & ff. ex quib. caus. major. l. item aut. §. hoc autem. Cum allegatis jurib.* III. *q.* IX. *c. caverant. & ff. quæ sent. sine appell. rescind. l.* I. *& C. quom. & quando judex, si ea quæ.* Ex quibus juribus clare patet, dato sine præjudicio, quod talis citatio per literas in civitate Avinionis appensas reperiretur fuisse facta, quod nihilominus processus per ipsum Johannem factus fuisset irritus & inanis. Secunda ratio ad hoc est, quod ad hoc ut citatio de jure legitima censeatur, & arctet citatum ad veniendum, necessarium est quod assignetur illi, qui citatus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifeste probant jura, *Ex. de appell. cap. ex parte tua. &* XXXIII. *q.* II. *c. de conjugij. ubi dicitur, providendus est locus, in quo nulla vis multitudinis formidetur, nec sit difficile testes producere vel cæteras personas, quæ tam à sanctis canonibus quam à venerandis Romanis legibus in hujusmodi concursu requiruntur.* Hæc ibi & III. *q.* 9. *Hortamur & ext. Ut lite non contest. c. accedens. & D. de judic. l. si locum.* Sed notorium & indubitatum existit, quod dictus Johannes Papa tam ipsum dominum Ludovicum Imperatorem, quam imperij sui fideles & amicos odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur facto, & civitates & jura Imperii sibi usurpare & subjugare quantum poterat conabatur. Civitas quoque Avinionis in qua idem Johanne, Papa cum suo consistorio morabatur, & ad quam (ut dictum est) dictum Ludovicum Imperatorem per suas litteras evocaverat, & illæ qui illius civitatis dominium detinebat, dominum Imperatorem Ludovicum & Romanum Imperium habebat odio notorio & antiquo. Unde patet, quod desiperet, qui diceret vel sentiret talem citationem prædictum dominum Ludovicum Imp. ad comparandum modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quod tempore talis consistorij in tali loco periculoso teneretur subire judicium, & in hostium suorum seponere sinu, & ad mortis periculum se offerre. Præterea in *can. Pastoralis. De sentent. & re judic.* in constitutionibus Clementis Papæ quinti, quas idem Papa Johannes prosequendo publicavit, probatur, quod sententia quondam Henrici Imperatoris tum lata in regem Rubertum nulla fuit, ex eo quod ipsum citavit ad locum sibi non tutum. Sic quod pro se ibi allegat, hoc contra se recipiat, juxta dictum Sapientis, *Patere legem quam ipse tuleris. Ex de constitut. cum omnis.* Sed locus Avinionis tunc non fuit tutus, nec etiam tunc accessibilis, & clare patet quia ipse Johannes Papa, Rex Franciæ, Rex Rubertus Duces Austriæ, cum eorum fautoribus, ipsum dominum Ludevicum tunc impotentem, imo Imperium persequebantur odio capitali. Hoc idem probat captivitas militis & Ambassatorum Regis Angliæ perfecta in Avinione, post asservationem domini Papæ Benedicti ipsi militi factam. Unde si hoc malum factum fuit in milite, propter secreta quædam investiganda, vel legationem impediendam, quanto magis propter destructionem & discerptionem Imperij, cu-

jus jura avidissime sitiunt, in verum imperij protectorem sive administratorem, & mala excivissent ejus æmuli, si potuissent, & si possent, adhuc excitarent?

Item quod revera contra mentem & intentionem delegantis & committentis Papæ vices suas scilicet Christi præfati, processus sunt facti: quod sicut ipse Christus commisit Petro claves ligandi & solvendi in hunc finem, ut Petrus dimitteret, & animas purgaret ad salutem: non autem ei commisit temporalium regnorum administrationem. Quod etiam scribit S. Bernhardus *primo libro Considerationis Eugenio Papæ.* Sed Papa Johannes sententias prædictas fulminavit propter administrationem regni regnorum: quod à Christo in mandatis aut ex commissione clavium non accepit. Ergo sententiæ illæ sunt nullæ jure *Ex. de rescript. c. super literis.* quod ibi delegans non esset jurisdictionem concessurus, ibi delegatus non debet jurisdictionem exercere. Quod autem Christus Petro non commiserit temporalium jurisdictionem, vel eorum curam aut administrationem, patet quia ipse nihil proprij habuit: imo paupertatem & temporalium renunciationem servavit & docuit. Luc. XIV. *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et Marci XIX. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Quomodo enim pauper post temporalium alienationem sequeretur Christum, nisi & Christus temporalia deposuisset, imo prius posuisset? Hoc idem patet expresse Luc. XI. *Quod quidem archisynagogus Christo dixit, Magister, dic fratri meo ut mecum dividat paternas possessiones.* Sed Christus nolens esse judex temporalium, respondit ei quasi dedignatus? *Et quis me constituit judicem inter vos, ut dividam vestram hæreditatem?* ac si dicat: Non veni possessiones temporales dividere, sed salutem animabus dare, sicut ibidem notavit Albertus in gl. Possessionum enim earum divisio & jus dividendi est à jure Imperatorum & regum mundi, quibus à Deo temporalia sunt commissa, ut patet *in can. dist.* VIII. *cum quo jure.* Cui concordat Bernhardus libro considerat. sic scribens Eugenio Papæ: *Si non vis recognoscere Imperatorem, dimitte possessiones.* Unde etiam apparet, quod hæ sententiæ latæ sunt à non suo judice: cum Papa non sit judex Imperatoris in temporalibus, quanto minus in causa Imperij, à quo temporalia dependent, sicut patet per plura jura Canonica & civilia superius allegata. Item quod Christus temporalia Imperatori dimiserit administranda, & sibi eorum curam & administrationem non assumpserit, patet quia tributum Cæsari dari jussit, ut scribit *Matthæus* XXII. & etiam ipse solvit, ut patet *Matth.* XVII. Item *Johannis* XIX. interrogatus à Pilato, an esset Rex, respondit: *Tu dicis quod Rex sum ego: sed tamen regnum meum non est de hoc mundo.* ac si diceret, spiritualibus & animabus impero, & in eis meum est regnum, non in mundo, nec in mundanis & transitoriis: sed in spiritibus æternis & animabus fidelibus, se de mundanis ad cœlestia & æterna erigentibus. Sed textuales clerici & pseudomonachi, falsi scilicet religiosi, qui se dicunt Judæos esse & non sunt, sed potius sunt synagogæ Satanæ (sicut apostolus & Evangelista jussus est scribere episcopo Smyrnæ, Apocal. 2.) se credentes esse sapientes, cum sint desipientes, omnia præmissa una superficiali solutione conantes evadere, dicunt: Quod sententia Pastoris sive justa sive injusta timenda sit, cum Christus dixerit Petro: *Quæcunque ligaveris, &c.* nullum excipiens: Ad quam solutionem respondeo, quod aliud est sententia injusta, & aliud nulla, sicut aliud est quando pastor fert sententiam injustam, forte ex ignorantia, servato tamen ordine juris. Sed præfatæ sententiæ latæ fuerunt scienter malitiosæ, & ex injustis notorie causis imo falsis, & clave errante, & in finem indebitum & injustum, ut Imperij jura sibi usurparet, contra jus divinum & humanum: & sic concupiscens, imo hostiliter invadens alienum, peccavit mortaliter faciens contra præceptum Dominicum: *Ne furtum facias.* In quo præcepto prohibetur omnis illicita contrectatio rei alienæ. Item, *Non concupisces rem proximi tui,* in quo prohibetur non solum contrectatio, sed etiam inordinatus appetitus rei alienæ. Qui ergo sibi in illo peccato consentit, nonne etiam mortaliter peccat, cum delinquentem & consentientem par pœna constringat? *Ex. de offic. deleg. c.* I. *& de sent. excommun. c. nuper, & c. quanta. &* XI. *q.* 3. *C. qui consentit. & c. seq.* ubi dicitur: *Si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem judicandum.* Debet ergo quilibet patri & matri in peccatum trahere conantibus dicere: *Non novi vos,* id est, non approbo quod jubetis in hoc. *Can.* 33. *q.* 8. *C. Diaconi.* Veritati enim & justitiæ est insistendum, etiam contra parentes carnales & spirituales. 4. *q.* 3. *c. parentes. & ex. de jurejur. c. literas.* unde Auctor. 4. *plus oportet obedire Deo quam hominibus.* Et in eodem: *Si in conspectu Dei justum est nos potius audire quam hominem, ipsi judicate.* Et XI. *qu.* 3. *c. Julianus. Non semper malum est non obedire præcepto.* cum enim dominus jubet quæ Deo contraria sunt, tunc ei obediendum non est. Unde ad id quod ipsi literales clerici allegant: *Quæcunque ligaveris, &c.* respondeo, quod illa auctoritas intelligitur de ligatione vera, non ficta vel falsa, quodque per Augustinum illud verbum exponentem, qui ait: *Christus non dixit: Quod putatis ligare & solvere. Sed in quos opus justitiæ vel misericordiæ exercetis, hoc ego Deus, & omnes cœlestis militiæ ordines laudant vobiscum & confirmant: aliter autem opera vestra in peccatores non cognosco.* Etsi Deus non approbat sententias latas injuste etiam in peccatores, quanto minus sententias Johannis Papæ latas contra jura divina & humana, & juris ordine non servato, & pro causis notorie injustis & falsis. Item super verbo Marci XVI. *tibi dabo claves regni cœlorum,* dicit, *Quidam hunc locum non intelligentes aliquid sumunt de supercilio philosophorum, ut damnare innoxios, Cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed vita eorum quæratur.* ad idem XI. *qu.* 3. *c. ipse.* ubi dicitur: *Ipse ligandi & solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non pro subditorum moribus exercet:* & cap. seq. dicitur: *Judicare de subditis nequeunt, qui in subditorum causis odia vel guerram quærunt.*

Demum

Demum veniunt insensati dicentes: *Et Papa in omnibus præmissis male gessit, hoc non habemus judicare*: Hi, ut bene agant, nolunt intelligere, videlicet quod duplex est judicium, unum jurisdictionis: hoc non habet homo super Papam, ut eum pro suis excessibus judicialiter corrigat. Aliud est judicium rationis vel discretionis: & hoc judicio quilibet habet judicare de factis, & maxime de præceptis sui superioris, an sint justa vel injusta, ac bona vel mala, aut in quem finem sint facta: alias enim semper esset obediendum cuilibet præcepto quandocunque contra divinum præceptum facto, quod ex præmissis patet fore falsum. Alias etiam Psalmista de peccatore non dixisset: *Noluit intelligere ut bene ageret*, scilicet discernendo inter bonum & malum, licitum & illicitum, & alibi: *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens aut requirens Dominum.* id est, si intelligat verum, secundum intellectum: & requirat Dominum, operando bonum secundum affectum, propter Dominum tanquam propter finem. Hæc sufficiant pro directione simplicium.

M. GUILHELMI DE OCKAM
ANGLI EX ORDINE MINORUM, PHILOsophi eminentissimi, & Consiliarii Cæsarei.

Tractatus
DE JURISDICTIONE IMPERATORIS in Causis Matrimonialibus.

Anno Domini MCCCXLII.

DIVINA providentia disponente, in jus Imperium, qui Christi Apostolorumq; ejus temporibus Romano præsidebant Imperio, serenissimus princeps & Dominus, Dominus Ludovicus Romanorum Imperator succedens, nullatenus est putandus succedere ad eversionem jurium à Christo Romanæ Ecclesiæ concessorum qualitercunque conari: quamvis eodem jure quo illi, uti tentavit. Neque enim minus juris seu jurisdictionis legitimæ, quam prodecessores sui infideles, credendum est habere propter hoc, quod legi perfectæ libertatis, cujus (ut institutor testator ipsius) jugum suave & onus leve, collum fidelissima devotione subjecit. Cum secundum beatum Augustinum super epistolam ad Titum, religio Christiana neminem privet jure suo. Cui beatus Augustinus super Johannem alludit, dicens in persona Christi: *Audite Iudæi & Gentes, audite præputium, audite omnia regna terræ. Non impedio dominationem vestram in hoc mundo quoniam regnum meum non de hoc mundo. Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes iste major, cum Christus natus nunciaretur, expavit.* Hinc etiam de Christo ejusdem legislatore canit Ecclesia: *Non accipit mortalia, qui regna dat cælestia.* Hanc sententiam isti non de suis cordibus temere confinxerunt, sed ex scripturis accepere divinis. Cum 2. Corinth. 5. dicat Apostolus: *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* Philippus itaque primus Imperator conversus ad fidem, sicut & Constantinus Magnus, plenum jus imperii retinebat. Quare & nunc Imperator omnem jurisdictionem & potestatem, qua prædecessores sui infideles vel fideles præditi extiterunt, de jure absque diminutione qualibet noscitur possidere; aliter enim verus successor Imperatorum Romanorum censeri non deberet.

Causa autem matrimonialis, saltem quantum ad ea quæ in lege divina nec præcepta nec prohibita reperiuntur expressè, & de quibus in ipsa mentio non habetur, ad jurisdictionem & potestatem Imperatorum infidelium, quos Christus & Apostoli præeminere potestate legitima censuere, spectabat. Cum enim scripturas sacras atque rationem naturalem, legesque humanas, Catholicas, canonicas, & civiles, necnon & secundum doctrinam sanctorum Patrum, inter fideles verum licitum & legitimum reperiatur conjugium, & (prout etiam Romanorum Pontificum decretales testantur) infideles constitutionibus ecclesiasticis non arceantur, *Ex. de divort. Gaudemus.* evidenti concluditur argumento, quod causa matrimonialis, præsertim quantum ad illa de quibus in scripturis divinis mentio non habetur, ad Imperatores legitimos etiam infideles, quibus tamen fideles fuerunt subditi, pertinebat. Emergente enim tempore Imperatorum infidelium inter fideles circa matrimonium quæstione, quantum ad ea quæ in sacris litteris minimè diffiniuntur, ut inter fidelem & infidelem quæritur, an coram Imperatore aut judice ejus aut coram judice Ecclesiastico seu fidei debuit hujusmodi quæstio pertractari. Non coram judice Ecclesiastico seu fideli, cum quia secundum Apostolum ad ipsum & ratione consilij ad fideles alios, de his qui foris erant, qui videlicet fidelibus subjecti non erant, non pertinuit judicare: tum quia (sicut dictum est) etiam secundum decretales Romanorum Pontificum infideles constitu-

tionibus Canonicis minimè arctabantur, vel etiam nunc arctantur. Quæstio itaque hujusmodi erat Imperatorem infidelem vel per judicem constitutum ab ipso sententialiter sopienda. Ex quo patenter infertur, quod hujusmodi quæstio inter fideles Imperatori subjectos exorta, & etiam inter infideles incepta, sed ante finem conversos ad fidem; per Imperatorem infidelem vel per judicem constitutum ab ipso potuit legitimè terminari: ne religio Christiana privando Imperatorem jure suo & impediendo dominationem ejus, deinde blasphemabile redderet nomen Domini & doctrinam. Absque dubitationis itaque scrupulo ad Imperatorem, qui tam fidelibus quàm infidelibus Romanis Augustis in pleno jure Imperii Romani succedit, videtur causa matrimonialis maximè quantum ad illa de quibus sacræ litteræ non loquuntur, quas sincera devotione amplectitur, pertinere. Unde & de matrimonio, & de contingentibus ipsum, antequam leges ecclesiasticæ aliquæ apparerent, Imperatores tam fideles quàm infideles leges ediderunt non paucas, sicuti in libris legalibus liquidè constat.

Esto autem (absque præjudicio) quod causa matrimonialis etiam quantum ad illa, de quibus in sacrarum scripturarum serie nil reperitur expressum, ad Imperatorem regulariter minimè pertineret: ambigere tamen non deberet, quin ad causam hujusmodi in multis casibus sua licitè valeret extendere potestatem, etiam quantum ad gradus consanguinitatis. Nec leges ecclesiasticæ, etiamsi ipsis esset arctatus, ipsum prohibere valerent, quin pro urgenti necessitate ac etiam evidenti utilitate venire posset casualiter contra ipsas, Romano episcopo, etiamsi in temporalibus inferior esset eodem, minimè requisito. Leges enim humanæ & potissimè ecclesiasticæ, quæ non minori inniti debent æquitate quàm leges aliæ, sic instituì debent & intelligi, quod illis quos tangunt prosint, & nemini præsertim notabile afferant nocumentum. Etiam quod secundum Apostolum 2. *Corinth. ult.* Deus dedit Ecclesiæ potestatem in ædificationem, non in destructionem. Etiam quod secundum eundem 1. *Timoth.* 1. lex justo non est posita sed impiis, & non nisi subditis. Tamen quod Canonum conditores non quæ sua sunt, sed & quæ aliorum, considerare tenentur, ut imitentur Apostolum, qui (ut testatur 1. *Corinth.* 10.) non quæsivit quod sibi utile erat, sed quod multis. Unde & (ut alibi ait) cum liber esset ex omnibus, omnium se servum fecit, ut plures lucrifaceret. Qui etiam (ut alibi dicit) utilitatem quæsivit aliorum, non ut laqueum eis injiceret. Tum quia Christus beato Petro & successoribus ejus pascendi solummodò dedit officium, non potestatem mactandi oves Christi, vel quomodolibet nocendi eisdem: tum quod leges debent esse justæ. d. 4. ***Erit autem*** lex justa quæ jus suum unicuiq; tribuit, cuiquam præsertim immerito obesse non debet: tum quia lex esse debet pro communi utilitate conscripta, *ibidem*: tum quia leges sic sunt interpretandæ, ut nulli sint onerosæ vel captiosæ. *ff. de re judic. Quotiens. Ex. de consuet. Cum olim. & c. cum dilectus.* Si enim sic est interpretatio facienda, ut res de qua agitur magis valeat, quam pereat, *Ex de verb. signif. Abbate*, multo fortius sic sint leges interpretandæ, ut potius prosint quam noceant. Tum quod ille intellectus legum accipiendus est qui vitio caret, *arg. ad hoc. De legat. in ambiguis.* Tum quia inde non debent injuriæ & per consequens nec nocumenta nasci, unde jura nascuntur. *Ex. de accusat. Qualiter & quando.* Tum quod secundum Leonem Papam (ut habetur D. XLV. *licet*) quod pronius est ad concordiam, non debet tendere ad noxam. Sic leges præcipuè Ecclesiasticæ quæ ad utilitatem & laudem bonorum, ut inter malos quietè vivant, fieri debent, non debent etiam postquam factæ sunt, in eorum damnum & dispendium torqueri. Tum quia specialiter Papa (ut habetur 8. *q.* 1. *Clemens*) singulos juvare, singulos prout poterit relevare debet. Quare leges suæ in eo casu nullatenus sunt servandæ, in quo non prodessent, sed in detrimentum præsertim Reipublicæ redundarent. Quamvis igitur legibus summorum Pontificum de matrimonio esset astrictus, tamen quia ipsas agnosceret apertè si servarentur, in damnum vel impedimentum reipublicæ redundare, utendo epieikia juxta sententiam sapientis, contra ipsas licitè venire valet, etiam summo Pontifice irrequisito, quando ad ipsum pro interpretatione legum suarum seu dispensatione habenda aut non posset, aut non deberet habere recursum: ne leges suæ in tali casu servare periculose aut perniciose, aut iniquè, & impiè patientibus probaretur.

Cum igitur lex divina nequaquam prohibeat, illustrissimum principem Dominum Ludovicum Marchionem Brandeburgicum, & Margaretam Ducissam Karinthiæ matrimonialiter copulari; eo quod inter prædictam Margaretam & filium Regis Bohemiæ, cujus putabatur uxor, nequaquam verum matrimonium intervenit (quod solum per legem divinam ne præfata Margareta cum memorato Ludovico contraheret, poterat impedire, si fuisset) sicut coram Imperatore legitimis documentis luce clarioribus est probatum: de auctoritate & voluntate Domini Imperatoris, cui per matrimonium inter prædictos Ludovicum & Margaretam ad reparationem reipublicæ & Romani Imperii atque ad compressionem infinitorum malorum maximum ministrari poterit juvamentum; licitè poterunt supradicti Ludovicus & Margareta fœdus contrahere copulæ carnalis seu maritalis: non obstantibus quibuscunque impedimentis, de quibus nihil in sacris litteris reperitur, Imperialibus vel Papalibus, etiam imperatorem nequaquam arctare valentibus: contra quas etiamsi astringeretur eisdem, utendo epieikia venire valeret in hoc casu, absque recursu ad eum qui noscitur sedem Apostolicam occupare, quantumcunque esset verius Apostaticus nuncupandus; cum sit inimicus ipsius liberorumque ejus & sacri Imperij manifestus, ita ut licet nulla possit tergiversatione cælari. Sicut enim coram inimico, imò & suspecto judice

judice nemo debet compelli litigare, prout etiam decreta & decretales Romanorum episcoporum: *Ex de rescript. Ad hoc. 3. q. 5. Quia suspecti. Ex. de except. Cum inter.* Unde & judex potest, etiam propter leves inimicitias recusari: sic ad inimicum præcipuè obstinatum, impium & crudelem, nemo tenetur in causis arduis, præsertim respicientibus bonum commune, habere recursum: & hoc maximè quando non solum personæ, sed etiam reipublicæ se ostendit apertis indiciis inimicum. Nihil potest enim esse gratius & desiderabilius inimico, quàm potestatem habere lædendi & impediendi, ac necessaria & utilia denegandi ei cujus est inimicus, & ut iste quem mortaliter odit, in arduis causis ipso indigeat, & ad ipsum oporteat habere recursum.

Porrò quod assertiones præscriptæ coram multis faciem mendacij & iniquitatis videntur ostendere, ut veritas exagitata magis splendeat in lucem, & ut opposita juxta se posita magis appareant; ad illa quæ in his adversari videntur, propono respondere, & ipsa penitus exsufflare. Quidam enim sacri Imperij inimici audent asserere, quod causa matrimonialis sic ad Ecclesiam spectet, quod ad Imperatorem nullo modo valeat pertinere: eò quod Sacramentum & causæ spirituales per Ecclesiam solummodo ministrari debeant & tractari: sicut Canones in genere & in specie de matrimonio testari videntur. Quibus quantum ad sacramenta primo respondetur, quod asserere omnia sacramenta in omni casu per clericos, (quos per *Ecclesiam* intelligunt supradicti) esse solummodo ministranda, erroneum est censendum. Cum sacramentum Baptismi, quod specialiter est novi testamenti, laici etiam in pluribus casibus secundum eos possunt conferre. In specie autem de sacramento matrimonij (quod etiam decretales Romanorum Pontificum dicunt apud fideles & infideles existere. *Ex. de divort. Gaudemus.*) dicitur, quod ad Imperatorem in quantum solummodo Imperator, eo quod pluries Imperator extitit infidelis, causa matrimonialis quantum ad illa quæ specialiter ultra legem naturæ, & jus gentium, & leges civiles sunt in scripturis sacris prohibita vel præcepta, minimè spectat. Si enim tempore Imperatorum infidelium inter fideles fuisset quæstio mota de conjugio sacerdotum, de quo habetur 1. *Timoth.* 3. & *ad Tit.* 1. vel de conjugio alterius conversi ad fidem, altero conjuge in infidelitate remanente, de quo habetur 1. *Corinth.* 7. aut de aliquo simili; non per imperatorem, sed per fideles sopienda fuisset. Quantum ad alia autem, quæstio de causa matrimonij ad Imperatorem spectat, sicut prius probatum extitit.

Quantum autem ad id, quod de causis spiritualibus accipitur, respondetur: Quod causæ spirituales, quantum ad illa, quæ ultra legem naturæ & jus gentium legesque civiles ac consuetudines approbatas, in lege Dei sunt prohibita vel expressa, ad Imperatorem, in quantum solummodo Imperator, minimè spectat. Eo quod (sicut tactum est) pluries Imperatores infideles & legi Dei contrarij extiterunt. Dicere autem, quod causæ spirituales nullo modo etiam ad Imperatorem fidelem pertineant, à nonnullis erroneum judicatur. Constat enim, quod causæ de bonis moribus & virtutibus, etiam pollicitis, nec non & de vitiis & peccatis eis contrariis, debent causis spiritualibus aggregari: cum virtutes & peccata inter spiritualia debeant computari. Unde & magis reputantur spiritualia quàm corporalia, sacramenta & quæcunque ecclesiastica ornamenta, & materiales Ecclesiæ qualescunque: quæ tamen clerici nonnunquam inter spiritualia reputant numeranda, quæstiones motasque de eis inter quæstiones spirituales æstimant computandas.

Canones igitur asserentes causam matrimonialem aliasque causas spirituales ad Ecclesiam, id est congregationem fidelium pertinere, quantum ad ea quæ in lege Dei singulariter & solummodo exprimuntur, juxta prædicta possunt intelligi. Quin nihilominus intelligi possunt quantum ad alia: non quidem ut causa matrimonialis & aliæ plures, quantum & illa de quibus in lege Dei mentio non habetur, sic ad Ecclesiam, id est ad clericos spectent, quod ipsi auctoritate eis specialiter à Christo concessa valeant eas, præsertim judice seculari ac populo reclamante seu prohibente, tractare: sed quod auctoritate principis aut populi, vel virtute consuetudinis de scientia & consensu Principis seu populi introductæ, ipsas valeant diffinire. Vel possunt intelligi, sic quod Imperator & alij principes & cuncti mortales essent eisdem arctari, quando prodessent, & in detrimentum præcipuè reipublicæ minimè redundarent, & quando ad summum Pontificem posset & deberet haberi recursus. Quoniam Imperator, in quem populus suam transtulit potestatem, causas hujusmodi ad se revocare potest, præsertim propter culpam clericorum, & ex causa: cum hujusmodi potestatem, quemadmodum & ecclesiasticas libertates, à prædecessoribus Imperatoribus vel subditis ejusdem habuisse noscantur.

Nec illis obsistit, quod (ut legitur in *Decretis*) constitutionibus Ecclesiasticis constitutiones Principum non præeminent, sed obsequuntur: & quod sacræ leges non dedignantur sacros Canones imitari: & quod Pontificalis dignitas est dignior, major, & superior Imperatoria dignitate. Ista enim & consimilia veritatem habent quantum ad spiritualia, quæ in solis divinis scripturis sunt tradita, & quæ nequaquam fidelibus & infidelibus noscuntur esse communia. Quantum ad hujusmodi enim, Pontificalis auctoritas est superior Imperiali potestate, cui nulla alia potestas est annexa: & quantum ad hujusmodi, constitutiones Principum fidelium constitutionibus Ecclesiasticis obsequuntur, & ipsas imitari minimè dedignantur. Quantum ad alia autem; constitutiones Ecclesiasticæ legibus civilibus præjudicare non possunt, ut & nonnullæ decretales Romanorum pontificum affirmant.

Nec obstant verba Christi quæ Petro dixit: *Quæcunque ligaveris super terra, &c.* Per quæ verba Christus videtur dedisse vel permisisse Petro & successoribus suis plenitudinem potestatis tam in temporalibus, quàm in spiritualibus, ac jura terreni imperij: ut omnis potestas terrena à Papa, tanquam à Christi vicario, censeri debeat dependere. Cum ille qui dicit *Omne*, nihil intelligatur, excipere. Nam licet illa verba Christi generaliter sint prolata, tamen non debent generalissimè absque omni exceptione accipi, ne ex eis absurditates erroneæ quamplurimæ inferantur. Si enim generalissimè absque omni exceptione deberent intelligi, sequeretur quod potestas Petri & successorum ejus in terris esset æqualis potestati Christi. Ex quo sequeretur, quod Papa posset de plenitudine potestatis sacramenta à Christo instituta imminuere, & instituere nova, præcepta legis Evangelicæ abrogare, & contra ipsa venire, quemadmodum Christus evacuavit omnia ceremonialia legis Mosaicæ; communia quæ supererogationis sunt, scilicet virginitatem, continentiam, abdicationem cujuslibet proprietatis omnium temporalium, servilem & summam obœdientiam, & alia supererogatoria, & etiam indifferentia quæcunque absque culpa & sine causa pro suæ arbitrio voluntatis cuilibet Christiano de jure injungere. Quinetiam Imperatorem, & Reges, aliosque Principes, & generaliter omnes mortales posset de jure sine culpa & absque causa imperio, regnis, & principatibus, suis aliisque rebus & juribus quibuscunque privare, & sibi ad libitum retinere, vel quibus vellet, conferre.

Dico igitur quod cum ratio dictet, & jurisperiti dicant, quod verbum generale sæpe restringatur, & regula cum suis exceptionibus accipi debet; verba Christi præscripta, quemadmodum alia multa in sacra Scriptura reperta, sicut Apostolus ad Coloss. 4. *Servi obedite per omnia dominis carnalibus.* & illud ejusdem ibidem: *Filij obedite per omnia parentibus.* & idem 1. Timoth. 11. *Mulier in silentio discat cum omni subjectione.* & illud ejusdem ad Ephes. 5. *ut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus*, & plurima alia cum suis exceptionibus debent intelligi. Inter cætera autem excipiuntur jura & libertates Imperij, & Principum, & aliorum mortalium, qui juribus & libertatibus suis à Deo & aliis sibi concessis sine culpa & absque causa, sicut nec rebus suis possunt de jure per summum Pontificem spoliari. Colligitur autem ista exceptio evidenter ex doctrina & gestis Christi & Apostolorum ac sanctorum patrum, sicut per scripturas sacras, & assertiones generalium conciliorum, & summorum Pontificum ac doctorum Ecclesiæ copiosissimè & patentissimè potest ostendi. Dicitur itaque, quod quamvis Romanus Episcopus sit vicarius Christi, non successor proprie, & ideo Christo in potestate sit inæqualis: cum potestas vicarij potestate illius cujus vices gerit, non debeat adæquari; unde & limitatam habet à Christo, ut omnia possit de jure, quæ nec legi divinæ, nec legi naturæ reperiuntur adversa. Si enim talem haberet plenitudinem potestatis, qualem sedem Apostolicam occupantes sibi damnabiliter usurparunt, & quam plures adulatoriè & erroneè sibi tribuere moliuntur; omnes mortales essent servi summi Pontificis, secundum districtissimam acceptionem vocabuli servi: quod liberati Evangelicæ legis, quæ in scripturis divinis legitur sive scribitur, apertius adversatur: & ideo talis assertio est inter hæreses merito computanda. Omnes igitur auctoritates sacrarum scripturarum, generalium Conciliorum, summorum Pontificum, quæ recipiendæ sunt, & aliorum sanctorum Patrum, potestatem extollentes Papalem, sic intelligendæ sunt, ut non præjudicent juribus & libertatibus aliorum sibi à Deo & aliis concessis. Quemadmodum verba Apostoli reprehendentis, Corinthios *quod litigabant apud infideles*, sanè intelligi debent. Ideo enim reprehendebat eos, quia causas quas inter se per compositionem amicabilem vel per judices constitutos ab ipsis salvo jure Imperatorum, quibus subjecti erant, potuere sopire, ad judicium infidelium cum eorum scandalo deducebant. Quemadmodum reprehensibilia essent monasteria, si causas quas possent altero prædictorum modorum inter se sopire, ad judicium Episcoporum quibus subduntur, cum scandalo eorum perducerent. Unde & Judex sæpe debet simpliciter concordare partes, antequam veniunt ad judicium, ut etiam Romanorum Pontificum decretales testantur. *Ext. de transact. Ex parte. 23. q. ult. Si quis memborum. 5. q. 3. Si primates. D. 90. Studendum. 24. q. 4. Si illic.* Voluit igitur Apostolus, ut Corinthij quandocunque possent salvo jure infidelium quibus fuerant subjecti, caverent ne apud eos præsertim cum eorum scandalo litigarent, ne blasphemaretur verbum Dei. Non autem monuit eos declinare infidelium judicium, quando non possent hoc facere nisi minuendo jura eorum vel turbando. Et sic debent omnia verba Apostoli intelligi de hac materia: ne magistro suo Christo aliisque Apostolis ac sibimet ipsi inveniatur contrarius, cum ipse dixerit Roman. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et infra: *Ideo subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et infra: *Reddite igitur omnibus debita, cui tributum, &c.* Et ipsemet de seipso dixit: *Ad tribunal Cæsaris sto, ubi oportet me judicari.*

ANONY-

ANONYMI AUCTORIS,

Tractatus.

DE ÆTATIBUS ECCLESIÆ, CONTRA primatum & superioritatem Papæ Romani.

CAP. I.

De Ætatibus Ecclesiæ.

COGITANTI mihi, & cum animo meo sæpè repetenti, priorem illum Ecclesiæ Dei statum, & mirum pariter & indignum videri solet, quòd unius Ecclesiæ statu varietates suscipiente, eò perventum sit, ut nunc ablata ab oculis veritate, nec antiqua religio, neque humanitatis ratio teneretur. Quamobrem perfectio veterum seculorum mutata est. Ait enim quidam Metrista, dicens:

Divitias peperit, quasi mater honorificata,
Religio, quòd ait sententia Gregoriana:
Dum disciplina cessat, regnatq; simultas,
Deficit Ecclesiæ veritas, perit q; facultas.

Olim enim erant aurea secula, erat devotio, fervor, religio, sancta mentis puritas, contemptus divitiarum, & totius sanctimoniæ decus. Hæc tanquam mater honorificata peperat divitias: quia propter has, Reges & Principes amplissimis donariis Ecclesias & monasteria fundaverunt. Nunc verò illa antiqua aurea secula gradatim ad argentea, deinde ad cuprea, & abinde ad ferrea descenderunt: quoniam summi Pontifices esse se pastores animarum obliti sunt, & in virga ferrea, tanquam crudeles tyranni, incœperunt dominari, contra dictum primi pastoris Petri: *Non quasi dominantes in clero, sed in forma sancti gregis.* Inde igitur venit, quòd antiqua secula ad ferrea reducta, divitias antiquas amiserunt: quia devotio decrevit, & matrem extinxit filia. Succedente verò tempore, secula ferrea ad stannum pervenerunt: & inde ad ultimum & infimum metallum, quod est plumbum. Nunc verò descendendo, ignorare me fateor, quomodo hoc nomen *Papa* ita jam restrictum sit, quòd soli Romano Pontifici adscribatur. Olim enim generale nomen erat, & pro omnibus Episcopis supponebatur. Unde beatus Hieronymus in epistolis, quas ad Episcopos scripsit, eos *Papas* nominavit. Exemplum: *Domino verè sancto, beatissimo papa Augustino.* Sic & reliquis scribit, & in deversis doctorũ scriptis idem reperimus.

Primum legimus in epistolis Damasi Papæ, quòd præposuit nomen presbyteri suo nomini. Exemplum: *Dilectiss. fratri Paulino Damasus. Per filium meum Vitalem ad te scripta direximus.* Insuper & ipse Romanus Pontifex vocatur simpliciter *sacerdos.* Unde in concilio Tauritano sic legimus: *Illud decernit præterea sancta synodus, ut quomodo legatos Episcopi Galliarum, qui felici comitatu destinarunt, ut si quis ab ejus communione se voluerit sequestrare, in sancta pacis consortium suspiciatur, juxta literas venerabilis memoriæ Ambrosii, & Romanæ Ecclesiæ sacerdotis dudum latas, quæ in concilio legatis præsentibus recitata sunt.* Beatus tamen Bernhardus *lib. 2. de Considerat.* Romanum Pontificem exaltat & humiliat. Exaltat eum, dicens: *Tu Princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus: Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt.* E contrà hunc humiliat, dicens: *Apostolis interdicitur dominatus, ergo & tu eum tibi usurpare audes aut dominans apostolatum, aut apostolicus dominatum, planè ab alterutro prohiberis. si utrumque simul habere velis, perdes utrumque.*

De dominio vero Papæ idem Bernhardus in dicto 2. *lib.* ait: *Ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum aut divisor terminorũ, aut distributor terrarum? Stetisse deniq; lego Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego.* Et *lib. 1.* inquit: *Quænam tibi videtur major dignitas & potestas, dimittendi peccata, an prædia dividendi? sed non est comparatio. Habent hæc infima judices suos, Reges & Principes terræ. Cur fines alienos invaditis? cur falcem vestram in messem alienam extenditis: non quia indigni vos sed quia indignum est vobis, talibus insistere.* Hæc enim terrena substantia, lites & causæ Papam excæcarunt, & eum tamen elevaverunt, quod humilitatis pristinæ & innocentiæ primitivæ oblitus est. Lego nempè in *Registro*, quòd Antiochenus patriarcha benedixit beato Gregorio magno, & ipse jucundissimè cum omni veneratione suscepit illam. Nonne majoris est, minori benedicere? Utique. Hic sanctus Papa noluit se vocari *Papam*, non *Patriarcham*, non *Primatem* seu *Archiepiscopum*: sed *Episcopum*, & *servum servorum Dei* se vocari voluit. Nec verò hoc fictè, sed verè, verbo, scripto, & exemplo ostendit. Nunc verò hoc fictè fit: & ideo si verum scr bere vellent, utique deberent scribere, *dominus dominantium*, & similia. Patiuntur etiam, quod plus est, divinas ascribi sibi laudes: & homines idololatrare faciunt, vel sinunt. Nam ambitiosi & avari, ut ea quæ petunt à Papa impetrent, ejus *humiles creaturas* in suis supplicationibus se nominant. Divinum opus est, creare: & unus creator tantum est, ille qui creavit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis

sunt, qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant. Absit ut homo mortalis, homo pulvis & cinis, commune cum Deo nomen habeat: quod solius Dei proprium est, mortalis sibi vendicet.

CAPUT II.

De cura Papæ.

BEatus Hieronymus super epistolam ad Titum, loquens de statu Ecclesiæ primitivæ, sic inquit: *Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus, antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego sum Cephæ: quoniam presbyterorum consilio Ecclesia gubernabantur. Postquam autem unusquisque eos quos baptizaverat, suos esse putabat non Christi: in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris superponeretur, & schismatum seminaria tollerentur.* Et paulò post ait: *Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine, ei qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos. ita Episcopi noverunt, se magis consuetudine quàm dispensationis Dominicæ veritate, presbyteris esse majores, & in communi debere Ecclesiam regere. Hæc ille.* Quæro igitur, ubi erat tunc illa Monarchia, de qua nunc his diebus tam exquisitè disputatur? Unde Romanus Pontifex sic exaltatur, ut semetipsum non cognoscat? unde & *Monarcha* dicitur. Idem beatus *Hieronymus ad Rusticum Narbonensem episcopum* ait. *Presbyteri negotiorum ab initio judices ordinati sunt, presbyteri sacerdotii interesse debent concilio: quoniam & ipsi Episcopi, ut legimus, Episcopi nominantur, secundum quod dictum est ad Episcopum, Noli negligere gratiam quæ tibi data est per impositionem manuum presbyterii.*

Distinguitur autem à Juristis ipsa primitiva Ecclesia, in primam & secundam: unde *Dist.* 93. legimus, *In prima primitiva Ecclesia commune erat officium Episcoporum & sacerdotum, & nomina erant communia, & officium erat commune. Sed in secunda primitiva Ecclesia cœperunt distingui & nomina & officia.* Ergo ista nomina, *Presbyter*, & *Episcopus*, erant prorsus nomina synonima, & etiam administratio erat communis: quia communi consilio sacerdotum regebantur Ecclesiæ. Ex quo igitur differentia non fuit à principio, ipsi prælati non nimis super sacerdotes se debent elevare. Et ob hoc benè dicit *quarta Carthaginensis synodus: Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiatur.* Et *eadem synodus: Episcopus in Ecclesia, in consessu presbyterorum, sublimior sedeat: intra domum verò, collegam presbyterorum se esse cognoscat.* Sed quia Episcopi ex communi decreto presbyteris cæterisque inferioribus sunt prælati, ideo & eorum curam gerere tenentur: & quia Romanus Pontifex omnibus prælatus est, ideo universalis cura sibi tradita est. Unde *B. Bernhard lib. 2. de consid. ad Eugenium, ait: Exi inquam in mundum, isque creditus est tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquā villicus, videre & procurare, unde exigendus es rationem.* Et *idem lib. 3. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores: sed in ædificationem, non in destructionem. Denique, quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur: ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Utilis distinctio. quamvis non propria. Nam cùm horum nihil est, non planè fidelis dispensatio est, sed crudelis dispersio.* Quid ergo dicemus ad illas miserabiles dispensationes, quæ modò fiunt? Quid dicemus ad hoc, quod ipsi summi Pontifices circa oves ipsas sibi commissas faciunt? quas non solùm tondent, sed etiam excoriant? Quid dicemus ad fastum & superbiam?

Idem Bernhardus lib. 4. de Consid. dicit: *Tu pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate, oves quid capiunt? si auderem dicere, dæmonum magis quàm ovium pascua. Hoc sic factitabat. Petrus? sic Paulus ludebat?* Vides omnem Ecclesiasticum zelum fervere pro dignitate tuenda? honori totum datur, sanctitati nihil, aut parum. Et idem ostendens Papæ viam rectam, per quam ambulet, ait: *Consideres ante omnia sanctam Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse, non dominam: Te verò non dominum Episcoporum, sed unum ex ipsis. Porrò fratrem diligentium Dominum, & participem timentium eum. de cætero oportere te esse formam justitiæ, sanctimoniæ speculum, pietatis exemplum, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranymphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentum, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem Altissimi, vicarium Christi, Christum Domini, postremò Dominum Pharaonis.* Ecce quàm pulchrum, quàm vigilem, quàm plenum charitate depinxit hominem. Sed ubi jam talis? totum nunc perversum est, aurum obscuratum est, & mutatus est color optimus. Sancti viri pastoralem curam suscipere trepidabant: nunc verò ad illas indigni currunt.

Sanctus quoque Basilius, omni virtute redimitus, quid de se sensit audiamus. ait ipse in *Dialog. lib. 6. cap.* 11. scribens ad Chrisostomum sic: *Ex illa die, ex quo id in meam notitiam de sacerdotii causa detulisti, frequenter propè periculum fui: tantus me terror & tantus invasit defectus. Considerans enim sponsam Christi, & ejus sanctitatem, & spiritualem pulchritudinem, ornatumque ejus atque prudentiam; & cogitans vitam meam mala persistebam ad illa, & me aliqualiter lugens, angustiansque, hebescebam apud memetipsum, dicens: Quis putas dedit tale consilium? Aut quid tam graviter Ecclesia deliquit? Quid est quòd adeò exasperatus est, ut eam sinat mihi tradi, & tam magno dedecori subjacere faciat? Hoc crebrò apud memetipsum cogitans, incontentissimeque mihi irascens, neque considerationem sustinens, sicut morbo aliquo ac dolore percussus, stratus jacebam in terra, & nec audire aliud poteram, nec videre.* Sic & beatus Gregorius fugit, & latuit. Sic omnes sancti ad curam animarum accedere trepidabant.

CAP.

CAPUT III.

De Ætatibus Ecclesiæ.

NON inscitè Seneca Romanæ urbis tempora distribuit per ætates: melius tamen & perfectius tempora Ecclesiæ per ætates distribuuntur. Infantia quidem post ascensionem Christi incœpit, quamvis de Christi latere fluens antè videtur nata. Hanc ejus infantiam sacra Actuum historia pulcherrimè describit. Unde B. Hieronymus in prologo ejusdem, qui quidem prologus est epistola ad Paulinum, ubi ait: *Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere.* Hæc quidem infantia munda erat, sancta erat, & Salvatoris patibulo nutrita.

Pueritia Ecclesiæ, seu magis propriè loquens, puellarum ætas incœpit ab eo tempore quo beati Apostoli ab invicem divisi sunt, ut in omnem terram exiret sonus eorum, & in finem orbis terrarum eorum procederent verba: quoniam unum dogma, unam symboli formam prædicare cœperunt: & ex eo tempore ipsa mater nostra sancta Ecclesia aucta fuit, & discipulis pluribus institutisque formata. Tunc enim quilibet Apostolorum dicere potuit cum Evangelico Esaia propheta, *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus*: cùm Petrus Antiochenis verbum vitæ prædicavit, Paulus Græciam à pravis traditionibus & erroribus antiquis, ad veritatis viam direxit, Andreas Achaiam convertit, Joannes ipsam Asiam in septem Ecclesias divisam fidei luce illustravit, Matthæus Æthiopes horridos, agni vestivit vellere, Thomas Indiam, cæterique Apostoli suas provincias ad Christi fidem, & veritatis agnitionem, verbo prædicationis induxerunt.

Adolescentia verò incœpit, cum jam dilatata fide, etiam illi qui ex gentibus ad fidem Christi sunt conversi, martyrium pati nequaquam timuerunt: sed constanter, alacri & jucundo corde tyrannis insultabant, ut Christo placere possent, & uniri sibi. Tunc enim ij, qui pòst Galilæi dicti sunt. Christiani sunt vocati: quod tamen nomen in Antiochia habuit ortum. De quo nomine in Esaia dicitur, *Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit*; de quo gloriamur, quòd à Christo Christianus derivatur.

Juventus autem ab eo tempore videtur incœpisse, quo pax Ecclesiæ donata fuisse legitur: tunc denique confirmatis viribus florere cœperunt, tunc Ecclesiarum prælati convenerunt, & synodos celebrabant, errores extirpabant, & destructis Deorum templis Ecclesias erexerunt.

Virilis ætas, seu propriè loquendo, ætas fœminea, ut in sexu maneamus, incœpit ab eo tempore, quo Bonifacius IV. obtinuit ab Augusto Phoca, ut Ecclesia Romana caput esset omnium Ecclesiarum. Quia Ecclesia Constantinopolitana primam omnium Ecclesiarum se scribebat. Legimus autem, quòd in *Constantinopolitano concilio* decretum est, ut illa Constantinopolitana sedes similia privilegia, quæ ampla Roma habet, accipiat: & quod in Ecclesiasticis rebus magnificetur, ut illa. Et in *Chalcedonensi* illud confirmatum legimus: sed additur ibi, ut sit secunda: nullibi autem legi, Constantinopolitanæ concessum sedi, ut sit prima, & quòd ante Romanam nominari debeat. Cùm autem Phocas Cæsar sic Romanam Ecclesiam sublimavit, benè sancta Ecclesia ad virilem & potentem statum venit.

Senilis ætas orta est ab eo tempore, quo Orientalium Christicolarum quatuor patriarchales Ecclesiæ, à Romana Ecclesia sunt divisæ: tunc senuit, & tandem languida morbidaque facta est. Creverunt tandem vitia, & schismata surrexerunt: Ecclesiæ vos decidit, & robur ejus periit. Ismaelitæ confortati, illam terram sanctam olim Patribus promissam, & ab eorum filiis possessam, pedibusque sanctissimi Domini nostri Jesu Christi calcatam, passione & ejus sanguine precioso consecratam, & sepulchro suo redimitam, expulsis Christianis in possessionem receperunt. Unde illud Propheticum, quod in principio Psalmi scribitur, impletum est: *Deus, venerunt gentes, in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Ierusalem in acervos lapidum. Posuerunt morticinia servorum tuorum, escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ*, &c. Domine Jesu Christe, respice de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo, super sponsam tuam, sic humiliatam & afflictam: & libera terram tuam ab iis, qui sponsam tuam & te oderunt. Resuscita Romanum imperium, heu dolor, collapsum, ad conterendam Agarenorum potestatem: qui non in te, Domine, sed in sua feritate confidunt.

CAPUT IV.

De infantia & pueritia Ecclesiæ.

FUndamenta sunt jacta, fundandum de super necesse est infantiam Ecclesiæ aggrediamur. Legimus igitur in libro 2. Ecclesiasticæ historiæ. cap. 1. ubi Eusebius allegat Clementem in 6. Disputationum libro, sic in forma: *Petrus enim*, inquit, *& Iacobus, & Iohannes, post assumptionem Salvatoris, quamvis ab ipso fuerint omnibus penè prælati, tamen sibi non vendicarunt primatus gloriam: sed Iacobum, qui dicebatur justus Apostolorum Episcopum statuerunt.* Ex his verbis videtur concludi, quòd Jacobus super Apostolos accepit principatum, quia Apostolorum episcopus factus est. *Episcopus* autem superintendens dicitur, & sedem Domini Jesu suscepit possidendam. In tertio verò libro ait: *Post martyrium Iacobi, & continuò consecutum excidium, traditur, Apostolos cæteros & Domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum è locis omnibus convenisse simul, cum iis qui propinqui secundum carnem dicebantur, & habuisse commune concilium, quem oportet dignum successorem Iacobi judicari omnesq; uno consilio atq; uno consensu Simonem filium Cleophæ decrevisse*, cujus mentio in Evan-

gelii facta est, ut Episcopatus sedem susciperet. Invenimusne adhuc aliquam prælaturam Petri? Eamus igitur ad *Actus Apostolorum*, & videamus quid dicant de Synodis. Lego ibi *cap.* 1. quòd Apostoli synodaliter congregati, elegerunt per sortem Matthiam in locum Judæ traditoris. Lego denique *caput* 6. quod secunda Synodus celebrata est de qua sic dicitur: *Convocantes igitur multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis*, &c. Elegerunt ergo tunc septem Diaconos. Tertia Synodus Apostolica habetur *Act.* 6. cùm Apostoli audierunt, quòd Samaria recepit verbum Dei, miserunt ad illam Petrum & Joannem. Synodus quarta habetur Act. 12. *Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ quæ erat Hierusalem, & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.* Quinta Synodus legitur *Act.* 13. ubi dicit Spiritus Sanctus: *Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod assumpsi eos.* De sexta Synodo scribitur *Actorum* 18. Ibi Jacobus Apostolorum Episcopus, secundùm prius dictum ejusdem historiæ Ecclesiasticæ, dictavit sententiam. dicens: *Notum est à seculo Domino opus suum. propter quod ego judicio non inquietavi illos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, ut abstineant se à communionibus simulachrorum: & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.* Et subditur: *Tunc placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia, eligere ex eis viros, & mittere in Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam, Barsabam & Silam, viros primos in fratribus: iis qui sunt Antiochiæ & in Syria & Cilicia fratribus ex gentibus salutem.* Hæc sunt concilia ab Apostolis celebrata: nec ab ipsis solùm, verùm etiam à cunctis Christi discipulis.

Caput V.

De pueritia Ecclesiæ.

Veniendum nunc est ad pueritiam. Post Apostolorum divisionem, cùm B. Petrus Antiochiam venit, ibi sedit, & verbum Dei tanquam fidelis dispensator seminavit. Ibique discipuli ab Angelo Dei *viri Galilæi* nuncupati, novum nomen acceperunt: quia *Christiani* sunt vocati, & expletis annis, Romam venit. Cui Paulus junctus est: & secundùm historiam Ecclesiasticam, non solùm Petrus illi Ecclesiæ præsedit, sed cum eo etiam & Paulus. Unde 51. c. dicitur: *Fundata igitur & ædificata Ecclesia beati Apostoli, Lino officium Episcopatus injungunt: huic succedit Anacletus, post quem tertio loco Episcopatum suscepit Clemens.* Iis quidem verbis præmisit hæc dicens: *Qua tempestate in Roma Clemens quoque tertius post Paulum & Petrum Pontificatum tenebat.* Et lib. 4. inquit: *Alexander Romæ quinta successione post Petrum atque Paulum plebis gubernacula sortitus est.* Tunc enim ubique, non in Judæa tantùm, disseminabatur verbum Dei, per universam regionem, & discipuli replebantur gaudio & Spiritu Sancto, & sagena missa est in mare, quæ ex omni genere piscium congregavit bonos & malos. De malis erat, Nicolaus unus de septem Diaconis, in hæresin lapsus: Simon Magnus, Ananias & Saphira, qui puerilem Ecclesiæ statum impetere nitebantur.

Caput VI.

De Ecclesiæ adolescentia & juventute.

Puerilibus annis jam transactis, adolevit Ecclesia, & accepit robur. Nam Christi fideles fortes facti sunt in bello, tyrannorum minas contempserunt: ad diversa supplicia ducti, mortem non timebant. quia ibant à conspectu concilij gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Sed non omnibus hæc gratia data est, quia multi retrorsum abierunt: nec solùm de minoribus, sed etiam de majoribus & columnis, imò de maximis. Marcellinus papa propter metum pavoris, & crimen avaritiæ grana thuris obtulit. Sed tamen convaluit de infirmitate, & fortis factus est in bello: qualiter congregavit Episcopos, qui congregati non deposuerunt eum. oportebat enim reatum proprium confiteri. Pòst ejus confessionem subjunxit dicens: *Verè me avarum corrupit aurum.* Glos. verò dicit 21. *Hinc autem reddit rationem, qualiter Episcopi non deposuerunt eum, dicens, quòd paratus erat corrigi.* Et subdidit: *Licet enim Papa sit hæreticus, vel aliàs malus, si tamen paratus est corrigi, non deponatur. ut 24. q. 3. Vel idcircò non debebant ipsum deponere, quia coactus fecit.* Sed in veritate hæc ultima caussa assignatur minus benè, & omnino non valet: quia propter nullam caussam debet homo idolis immolare, & recedere à Deo suo & quia pastor gregis Christi fuit, ideoq; gravius peccavit: pastor tenetur animam suam ponere pro ovibus suis. Verior causa hujus rei est, quia non erant synodaliter congregati, qualiter ipsam universalem Ecclesiam repræsentare nequaquam poterant. Nemo enim primam sedem judicare debet, sed hoc pertinet ad dominam & reginam sponsam Christi cujus servus & dispensator est Papa, quam universales synodi repræsentant. Subscripserunt tamen in ejus damnatione Episcopi, & damnaverunt eum extra civitatem: & Melchiades episcopus subscripsit prius in ejus damnationem.

De adolescentia verò, virgo mater sponsa Christi, ad juventutis statum largo Dei dono gradatim ascendit, quando Constantinus contemptis idolis, nomen Christi confiteri cœpit, & hoc edicto publico scribere juravit, quod quidem sic incipit: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti, Imperator Cæsar Flavius Constantinus, in Christo Jesu, uno ex eadem Trinitate sancta salvatore domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, beneficus, Alemannicus, Gothicus, Britannicus, unicus pius, felix victor & triumphator semper Augustus*, &c. Atque hoc quidem tempore

tempore patres Christianæ plebis in unum convenerunt, & synodos convocabant; in quibus ea quæ sunt fidei inter se tractabant. Ante enim hæc tempora felicissima, propter persecutionis rabiem, non poterant in unum congregari. Legimus tamen in 2. *libro Ecclesiastica historia*, quod in Cæsarea Palæstinæ synodus celebrata est persecutionis tempore, sub sancto Victore Papa & martyre, longè ante Nicænam synodum. Similiter Gangrense concilium, & quædam alia eodem tempore sub sancto Victore: sed magis absque timore, à tempore Constantini inceperunt, ex quibus quatuor maximæ authoritatis apud patres veteres extiterunt, in quibus hæreses eradicatæ, orthodoxa fides explanata, & Christianæ religionis vitæ forma est abundè depicta. Ibi confusi sunt, qui malè in fide senserunt, & prava dogmata seminaverunt: ut puta Arrius, Macedonius, Eutyches, Sabellius, Nestorius, Dioscorus, Manes & Helvidius, cæterique pravorum dogmatum assertores. Tunc ordinatæ sunt patriarchales sedes: ibi statutum est, quod *Romanus Pontifex non debet appellari primæ sedis Episcopus, nec universalis est appellandus*: Et in sanctissima Nicena prima Synodo scriptum est, c. 6. *Mos antiquus perduret in Ægypto, vel Libya & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem & Romano Episcopo parilis mos est.* Nunc videatur glossa quæ habetur Dist. 95. an textui sit forma conforma consona, qua dicitur in quibusdam, quod *uterque deponit Episcopos: vel dic, à Romano, id est, Constantinopolitano*, quia sancti patres benè expressissent, si sic deberet intelligi. Constantinopolitanus autem tempore primæ Nicenæ Synodi simplex Episcopus erat, & in Synodo Constantinopoli celebrata, privilegium Alexandrini Patriarchæ ad Constantinopolitanum Episcopum est translatum. Et, ut clarius pateat, glossam illam textui non congruere, videamus quid insuper dicat Ecclesiastica historia. Dicitur ibidem lib. 10. cap. 6. *Sicut apud Alexandriam in urbe Roma vetusta consuetudo servetur: quia vel ille Ægypti, vel hic suburbicarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Patres enim prisci temporis nolebant Romanum Pontificem sic attollere, sic deificare, quemadmodum hisce diebus fieri consuetum est.

CAPUT VII.

De Ecclesia virili ætate & senio.

Virilis ætas perfectus hominis status est. Ecclesia denique catholica in infantia erat innocens, & munda: in pueritia crevit, & dilatata est. In adolescentia aucta roborataque est, sed plurimùm passa in juventute, ab hæreticis infestata est, & per schismata divisa. Nam Constantinopolitanus universalis vocari voluit, Romanus verò in contrarium laboravit. Ob hoc ille magnus beatus Gregorius, per epistolas & scripta hujus præsumptionis audaciam molitus est extinguere. Phocâ verò imperante, hoc schisma penitus est extinctum. Nam Bonifacius quartus ab eodem Cæsare obtinuit, ut Ecclesia Romana caput esset omnium Ecclesiarum. Ab eo igitur tempore sancta mater Ecclesia, evacuatis iis quæ erant parvulæ, ad fœmineam ætatem per gratiam largitoris omnium viriliter ascendit. Imperatores clementissimi Ecclesiam defensabant, largè munera ipsi tribuebant, & à tyrannorum insultibus ipsam liberabant. Jus habebant non solùm ordinandi sedem Apostolicam, sed etiam omnes Ecclesias cathedrales. Reperio quidem, quòd ipsi Pontifices Romani nunc eligebantur à populo, nunc ab Imperatoribus: & nonnunquam ab Imperatoribus simul & à populo. Pelagius secundus est electus absque jussione Principis. Insuper omnes Romani, tam clerus quàm populus, una voce Leonem in summum Pontificem elegerunt.

De Imperatoribus exempla legimus. Nam Leo Alemannus à Cæsare est electus, quo defuncto, cùm ipse Cæsar nullum Teutonicorum posset inducere, ut Papatum susciperet, Brunonem Tullensem Episcopum ad hoc inclinavit: qui ad urbem veniens, & ex hoc habens conscientiam omnino resignavit, & post hoc miraculis claruit. O quis est hic & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Jam aspirant miseri; jam ambiunt & quærunt gloriam. Ubi sunt illi, qui dicunt Papam non posse resignare? De utrisque legimus clara facta. Nam Vitalinus electus à populo, nuncios direxit ad Cæsarem, juxta consuetudinem significans de sua ordinatione, ut & ipsius consensus adesset. Quod autem jura dicunt, quòd *in concilio Romano Adrianus Papa dedit Carolo Magno jus eligendi Pontificem, & sedem Apostolicam ordinandi, & Archiepiscopos & Episcopos secundùm singulas provincias investituras ab ipso recipere*, verum dicunt: sed quod Imperatores ante illud tempus hoc non habebant, nequaquam ita est. Nam hic Vitalinus longè ante illa tempora fuit.

Denique summi Pontifices ad divos Imperatores oculos dirigebant, & coram ipsis se purgabant. Unde Sixtus, congregata Synodo 58. Episcoporum, coram Augusto Valentiniano purgavit se de crimine, à Basso quodam sibi imposito: & Symmachus convocato concilio cc. & vi. Episcoporum, etiam expurgavit se de crimine falsi, & cum gloria restitutus est. Unde patet quod Imperatores prærogativam magnam habuerunt, tam in Conciliis, ut in superioribus dictum est, quam in electione Romani Pontificis, & ordinatione sedis Apostolicæ, nec non in investitura Archiepiscoporum, & regaliũ Abbatum. Unde dotatæ sunt Ecclesiæ, & prælati in superbiam sunt erecti. Cùm igitur ecclesia in perfectam libertatem velut in religionem crevit, & simul in deliciis crevit: sed tandem emarcuit, senuit, & rugosa facta est: insuper divisa est & scissa.

NILI ARCHIEPISCOPI THESSALONICENSIS,

DE PRIMATU PAPÆ ROMANI.

Libri Duo.

Anno Domini circiter MCCCLX.

Liber Primus,

sive

Oratio, *demonstrans non aliam dissidii Ecclesiarum Latinarum & Græcanicarum causam esse, quàm quòd Papa ejus quod controversum est cognitionem ac judicium ad Oecumenicam Synodum deferre detrectet: Sed ipse solus controversiæ magister ac judex sedere velit; reliquos verò discipulorum instar dicto audientes habere. Quod quidem ab Apostolorum & Patrum legibus actionibusq; est alienum.*

Equidem existimo oportere mecum Latinis verba facturum, ejuscemodi orationis initium invenire, quod probabilem rationem in se habeat. Hæc verò est, causam intueri propter quam hoc Ecclesiarum dissidium & ortum sit primùm, & in tantum efferbuerit, ut ne sperandus quidem sit finis, nisi Deus auxiliatricem manum porrexerit. Videmus sanè & Medicos, & alios qui operibus suis finem aliquem propositum habent, non antè de curationis genere decernere, quàm causarum ratio manifesta fuerit. Causâ enim sublatâ, omnino etiam de pace bene sperari potest. quâ manente, frustra omnis labor suscipitur. Causa itaque hujus dissidii, ut ego quidem existimo, non est dogmatis sublimitas, humanum captum superans. Nam & reliqua quæ diversis temporibus Ecclesiæ negotium fecerunt, ejusdem generis fuerunt. Neq; hæc igitur dissidii est causa, multoque minus ipse Scripturæ sermo, quòd tanquam concisus nihil apertè de eo quod controvertitur, pronuntiet. Scripturam enim incusare tantundem fuerit ac Deum ipsum incusare. At Deus extra omnem culpam est. Penes quem verò sit culpa, quivis mente prædìtus facilè dixerit. Atqui homines qui ex utraque natione, Italica scilicet & Græcanicâ confluunt, docti pariter ac probi, non patiuntur ut hominum idoneorum penuriam incusemus, eique distractionem hanc imputemus. Neque verò illud in causâ est, quòd Latini affirmant, nos nobis Primatum arrogare velle, & in secundis post Romanorum principatum nolle consistere, simulq; idcirco pacem detrectare. Neq; enim unquam cum Romanâ Ecclesiâ de Primatu contendimus; neq; de secundo loco nunc agitur. Sed neque vetus consuetudo, neque Patrum decreta nos latent; quibus Romana Ecclesia antiquissima omnium Ecclesiarum declaratur. alioqui neque æquum fuerit, ut id quod inficiamur, nobis obiiciatur, certaq; hujus rei demonstratio hoc prætextu occultetur. Quænam igitur tandem est hujus dissidii causa? quod scilicet quæstio controversa communi Oecumenicæ Synodi decreto non sit confirmata; quòd ejus solutio explicatioque non fiat ex veteri Patrum in ejuscemodi negotiis consuetudine. Sed quod Romani quidem magistrorum in hac quæstione partes sibi sumunt, alios verò instar discipulorum dicto audientes habere velint. Ceterum, non hoc volunt veterum Patrum decreta; cui rei idoneum testimonium præbent eorum Acta, quæ in hunc usque diem litteris consignata servantur. in quibus, in communis fidei causâ, communis quoque omnium sententia quæritur. Absurdum verò prorsus sit, Patres exempla non habentes, per se ipsos quod rectum est vidisse: nos verò cùm eorum exemplum habeamus, ne ita quidem intelligere. Ac primùm quidem ortâ contentione, venia forsan danda erat ignorantiæ, videlicet quum nondum veteris consuetudinis ratio necessariò habenda esset, cum aliunde controversiæ dijudicatio haberi posset. Nunc verò tot jam annorum decursu spacio, nondum unicam hanc viam ineundæ pacis observasse, neque eam quam patres nostri ingressi sunt instituisse, quis non pacem prorsus detrectantium esse censeat? At Papa, inquiunt, summus est sacerdotum princeps, & pastor, ac pater, cui & universalem Synodum convocare, & privatim, absque aliis, de ecclesiasticis negotiis statuere licet. Ceterum & Julius, Papa erat, & Damasus, & Celestinus, & Leo & Agathon, quorum insigni pietati Patres testimonium perhibuerunt: neque tamen unquam hæc dixerunt; sed unâ cum aliis fratribus convenientes, adjuvante bono spiritu, & dogmata stabiliebant, & pacem Ecclesiis conciliabant. Quòd si unica hac ratione dogmata stabiliebantur, id verò hodie minimè fiat, quis dubitet omnem dissidii causam hac una in re esse positam? In nobis certè hujus rei culpa non hæret. Quod verò dicitur, Concilii generalis convocationem, & rerum Ecclesiasticarum in eo Concilio ordinationem ad Papam pertinere: non aliud est quàm si dicatur, Papa, una cum aliis conveniens, de rebus Ecclesiasticis deliberat. At si Papæ tribunal his decernendis sufficit, superfluus ac supervacaneus omnino fuerit sanctorum Patrum conventus. Verùm non

non ita se res habet. nequaquam. quamdiu Spiritus sanctus per beatos illos loquatur. Nam & Papam Agathonem, & divinum illum Celestinum, & Leonem privatim quidem de rebus controversis Synodum convocasse videmus; ita tamen ut quæ illic particulatiter disceptata fuissent, ad universalem Synodum referrentur, & communi sententiâ veritatem stabiliri postularent. alioqui si Papa privatim Synodum cogente, reliquos ejus decretis assentiri necesse esset, nemine contradicente, supervacaneum planè foret Oecumenicum tribunal. Si vero multi, imò verò innumeri sunt qui contradicant: quo pacto æquum fuerit medicinam, quâ solâ salus obtineri potest, repudiare? Adhæc, si è vulgo tantùm hominum aliqui dissiderent, prætextum aliquem haberet eorum oratio, atque adeò iniquum censeri posset, tanti quosdam facere, ut ipsorum causâ totum orbem concutere velimus. Nunc verò cùm capita orbis terrarum propemodum inter se dissentiant; an non valde absurdum fuerit de universali fide aliter quàm cum universo orbe simul statuere atque decernere: cùm Patres ipsi hoc tum dictis tum factis proclament. Quin & hoc absurdum videtur, quum hoc tantùm ob fidei causam, verùm etiam disciplinæ ordinisque Ecclesiasticæ gratiâ, universalis Synodus aliquando convocata fuerit, utpote in qua res Ecclesiasticæ judicari soleant: nunc quum de fidei negotio agitur, non necessarium esse censere ut universalis Synodus conveniat. Quod si verò Latini idem subinde inculcent, obiicientes nobis Papæ primatum, dicemus iis, Papam hæc agendo suum ipsius potius primatum evertere, at vero antiquæ consuetudini inhærendo, officium boni viri & sua tuentis atque servantis facere. Si enim quod justum est fiat, tale quid consequitur. Æquum enim est ut consideremus quid eventurum fuisset si communi sententiâ hæc controversia disceptata fuisset: quid verò nunc evenerit Latinis authoritatem præscribendi leges sibi arrogantibus. Nam illo modo Ecclesia omnibus motibus & tumultibus libera in pace tranquillitateque degeret, nemine facilè contradicere audente iis quæ communi decreto sancita fuissent. Tametsi enim veterum quidam eò dementiæ venerunt, sed & pauci admodum & perquam brevi atque exiguo tempore visi perierunt. Si vero per Ecclesiam universam pax fusa esset, Papa ipse quoque iis, quæ ipsi debentur, frueretur; cùm nunc propter illud discidium, quatuor Patriarchalium Sedium primatu ipsi carendum sit, quæ sibi jure juberentur rebus compositis, & pace Ecclesiarum firmata. Remedia verò excogitantur quidem non pauca, colloquia multa, legationes etiam crebræ, morbus autem manet, & mansurus porro est, quamdiu Latini in proposito suo perstiterint. Atqui potestatem, inquiunt, in rebus Ecclesiasticis habuit Papa. aio & ego. Ne igitur Patrum decretis adversetur. Illi universali Concilio Ecclesiastica negotia stabilierunt. unusquisque alterius auxilio indigebat. Humanæ enim imbecillitatis erant conscii. Illorum legibus etiam Papa obtemperet, neque ante dogma aliquod sanciat, quàm unâ cum aliis de eo disceptatum sit. Quod si vero non à Patribus, sed ab Apostolis potestatem accepit, audiat Paulum Apostolum dicentem, *Nunc quidem non sum usus hac potestate, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi* alibi verò, *De potestate quam nobis dedit Dominus in ædificationem, & non in destructionem.* Si ergo etiam ipse potestatem habet, ne utatur illâ nisi ad profectum Evangelii; ut Pauli vestigiis insistens Apostolicum virum in omnibus se declaret. aut utatur illâ quidem ad ædificationem, & non potius ad eversionem. An verò nunc quidem ad ædificationem, an contrà ad destructionem res pertineat, neminem latere puto. Legat autem qui volet, his de rebus Canonem Apostolicum XXXIV. numero: *Episcopos singularum gentium, nosse oportet eum qui inter ipsos est primus, eumque censere tanquam caput, neque quicquam curiosè facere absque illius sententiâ: Illa autem sola quemque facere, quæ ad Ecclesiam ipsius & loca ei subdita attinent. Sed neque ille sine omnium sententia aliquid faciat. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu, Pater & Filius & Spiritus sanctus.* Audisti quid Lex apertâ voce proclamet: Neque Episcopis gentium licet quicquam absque ejus qui primus est sententia statuere; eâdemque planè ratione ne illi quidem qui primus est, non consentientibus iis qui ipsi subditi sunt. Quid ita? quod scilicet, nisi ita fiat, concordia dissolvatur, inimicitiæ contrà & schismata ac rixæ introducantur; quodque gravissimum est, divino numini debitus honos adimatur. Cùm igitur res nostræ miserandum valde in modum se habeant, hortor vos, ne clausulam illam, ITA ENIM CONCORDIA ERIT, leviter percurratis. Neque enim temerè aut fortuito dictum illud fuit à discipulis veritatis: sed quum scirent disceptando simulque inquirendo veritatem inveniri, & pacem conciliari; ita legem protulerunt. An vero soluta sit concordia, ideo quod stabilitum sit dogma, insciis aliis universalibus Episcopis, necne, considerate quæso per Dominum. Quinam vero sint qui id pro rato habeant, ante communem de eo disceptationem, ne hoc quidem quisquam ignorat. Porro Primatus quem Episcopus Romanus obtinet in alios universales Episcopos, non est æqualis ei quem obtinet Episcopus unius gentis in subditos. Illic enim, Primatus, ordinis tantùm est; & in verbis magis quàm in rebus positus; cùm in plurimis æqualitas spectetur. At vero in iis qui primatum obtinent alicujus gentis, non item; sed æqualitas quidem in verbis, primatus vero in rebus. Non igitur hæc quidem divini Apostoli dixerunt, & veluti regulam ac terminum præfinierunt. Ipsi vero aliter rem instituerunt, authoritatem præscribendarum legum usurpantes. Sed Paulus quidem quantumvis Christum habens in se loquentem, & vocatus vas electionis: nihilominus tamen ad Apostolos ipso priores se refert, communicatque cum eis Evangelium, ne quo modo in vanum curreret vel cucurrisset. Quinetiam sacri illius duodenarii cœtus præsul ille inquam Apostolorum coryphæus divinus Petrus, etiam corrigi se à Paulo patitur, & reprehensus, silet. cumque justius quàm Papa dicere posset: Quæ à me facta sunt coryphæo sacri cœtus declarato, Lex sunt aliis: hæc nequaquam dixit: imo vero reprehensionem æquo animo amplexus est, & iis quæ Paulo visa sunt,

non contradicit. Quid enim ait B. Paulus ad Galatas scribens? *Quum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et rursus, *Sed quum vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu cum Iudæus sis, Gentiliter vivis & non Iudaicè, quomodo Gentes cogis Iudaizare? Nos naturâ Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. Scientes autem quòd non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.* Rursus vero quum sermo esset motus de circumcisione ex præscripto Legis Mosaicæ quæ obtinebat, quæstioque in Ecclesiâ proposita esset ab Apostolis & presbyteris Hierosolymitanis, quid facto opus esset discere cupiunt. Inserviunt verò responsionibus Paulus & Barnabas, ac nonnulli alii. Cùm autem Hierosolymis essent, non ad se primatum rapit Petrus, neq; inquit: Mihi permissum est regulam in his præscribere; sed congregantur Apostoli, congregantur & Presbyteri, ut de hoc dispiciant. & neque Petrus Apostolos arcet, sibi ipsi primatum eo pacto vendicans, neque Apostoli presbyteros qui erant Hierosolymis. Nec enim talia edocti erant à Christo, neque sic primatum captare; sed quum postremi quid faciendum esset propalarent, tacent primi. Argumentum verò ac signum, hoc est. Cum enim convenissent Apostoli simul & presbyteri, magnaq; hac de re quæstio orta esset, Petrus quidem præ aliis sermonem auspicatur; cujus orationem excipit divinus Jacobus, & Jacobi sententiæ assenserunt omnes, & Petrus ipse, & Apostoli ac presbyteri. Adeò beati illi Christum amabant, adeò illis veritas pariter & pax Ecclesiastica curæ erant. Deinde Apostoli quidem hoc pacto veritatem quærentes, etiam legem de his statuerunt. Vos autem, quum contraria ab illis faciatis, anne alios quospiam potius quàm vosmet ipsos hujus tam gravis dissensionis meritò incusare possitis? Cæterum, inquiunt, dogma de quo disceptatis vetus est in Ecclesiâ, & ab Apostolis ac Scripturis traditum; neque justum Oecumenicam ob hoc Synodum congregari. Primum quidem hoc quæritur, An ab Apostolis traditum sit, neque oportet quæsita pro confessis statuere. Præterea quis nescit, quod etiam hoc, Filium esse coessentialem Patri, & Spiritum Patri & Filio, & alia quæcunque Oecumenicis Actis stabilita sunt, vetera erant, & Apostolicæ Propheticæque traditiones, imò potius Spiritus sancti oracula. Quæ quidem cùm, talia essent: nihilominus tamen, universalia Concilia Ecclesiæ habenda fuerunt: ut veritas investigaretur, inventaq; stabiliretur, omnisque contradicentibus occasio præriperetur. At inquiunt; universalibus Conciliis nequaquam proposita fuit inquisitio veritatis, sed convenerunt ut eam confirmarent: ideoq; etiam nunc non in dubium vocari hoc dogma, justum esse, sed stabiliri. Quo pacto vero hoc ais? Si quidem nulla universalium Ecclesiarum contradicat, aut alioquin una sola, aut pauci aliquot, assentior & ego. Si vero, cùm quinque sint Ecclesiæ universales, una reliquis contradicit; an non justum sit omnes convenire, & infinitis votis, summaque disquisitione habitâ dogma stabiliri? Adhæc, quid sibi volunt in Conciliis quæ recitantur, quæ proponuntur, quid instantiæ, ac super his solutiones? an non, ut inveniatur veritas? Quo pactò autem inveniatur, nisi prius quæsita? Lege vero etiam Acta primæ Synodi. Incides enim ibi in Philosophos, prolixè admodum contradicentes; posteà, demonstratâ veritate, ab omni conflictatione desistentes. At, quænam, inquiunt, sunt quatuor Ecclesiæ? cum unicâ enim conflictamur Constantinopolitanâ. Reliquæ enim tres, verba sunt tantum, re vacua, quum sub barbaris degant, minimeque habeant qui de veritate sciscitentur. utpote Sapientiâ ibi neutiquam locum habente. Sed non hoc, ò bone, justitiæ ratio postulat; neque quia judiciis divinis traditæ sunt, contemnendas eas statim censeamus, quandiu intelligimus proprias Christianis esse tentationes. Præterea, tales Ecclesiæ etiam tempore septimæ Synodi sub barbaris erant, neque tamen idcirco juri ipsarum quicquam derogabatur; sed quum universales metropolitani ipsi non adessent, per vicarios suam quisque sedem obtinebat; & Papa Adrianus acta laudavit atque approbavit. Quod vero Sapientiæ in illis Ecclesiis nulla sit cura: rogo, de quanam Sapientia sit sermo: de internâ ne ac spirituali, an vero de externâ. Si de externa; sit ita. neque quicquam ad rem facit. neque enim nos per hanc ad divinam veritatem manu ducti sumus, ne evacuetur crux Christi. Si vero de spirituali & interna, non verè dicitur. Testes enim hujus rei sunt multi iis in locis degentes, mundum despuentes, solumque cœlum respicientes. multi vero etiam ad sanguinis profusionem usque impietati sese opponentes; & sanguine non verbis assiduè Ecclesiam fulcientes. Hæc verò quod non sine magna in Scripturis exercitatione præstent, verbis non eget. In sexta vero Synodo papa Agathon deflens eam quæ Romæ erat Ecclesiam, ad reges Romanorum scribens, ita ait: *Mittimus hosce conservos nostros N. & N.* deinde statim subjungit: *Ab hominibus enim in medio gentium versantibus, & victum ex corporali labore cum magna animi distractione comparantibus, quo pacto plenè Scripturarū cognitio inveniri poterit? nisi quod canonicè à sanctis antecessoribus, & sanctis quinq; Synodis quæcunq; decreta sunt, in simplicitate cordis & indubitanter, ex tradita à Patribus fide servamus; unum hoc atq; eximium perpetuò retinere optantes & laborantes, ut nihil præterea quæ canonicè decreta sunt excipiatur, neq; immutetur, vel addatur: sed hæc & verbis & sensibus integra illæsaq; conserventur.* Si vero etiam illi ad communem audientiam vocati, eadem dicant quæ & beatus Agathon, an non justa dixerint, & consentanea Evangelio Christi? Si vero Papa, quia Scripturarum cognitione perfectè præditus non est, & quia simpliciter quæ ad fidem pertinent novit; vel propterea quod eximiam hanc proprietatem habet, neq; immutandi neq; addendi quicquam sive in verbis, sive in sensu; neque solùm hanc proprietatem habet, sed & optat in finem usque retinere: propter hæc tamen suo jure non est privatus; quo pacto æquum sit alias Ecclesias propter hæc jure suo fraudari? Aut enim etiam ipse, si quidem & illæ: aut ne illæ quidem, nisi etiam ipse. Una enim atque eadem juris ratio per omnia commeat, tametsi alibi aliter sese res habeant. At vocati, inquiunt, ad Synodum, venire detrectastis.

quo pa-

quo pacto verò æquum sit, ad Synodum vocatos, tergiversari? soluta verò Synodo, rursus eam poscere? Ubi hæc, sub quo rege, quo Episcopo Romæ pontificem agente? ubinam sunt exempla litterarum ad regem Romanorum, vel ad nostram Ecclesiam, vel ad alios universales Episcopos? Nostræ vero Epistolæ ad illos scriptæ, quibus Synodum detrectamus, ubinam sunt? aut enim eas proferant, aut hæc dicere desinant. Ac de eo quidem, quod non liceat Romanorum Ecclesiæ privatim quæ Ecclesiarum communia sunt decernere ac stabilire; quodque hoc Christi Ecclesiam dissipavit, simulque & Apostolicis, & Patrum legibus atque institutis repugnet, hæc dicta sufficiant.

EJUSDEM,

DE PRIMATU PAPÆ,

LIBER II.

AFFIRMANT Latini, quum B. Petrus sacri illius duodenarii cœtus princeps sit constitutus, meritò etiam ipsi potestatem clavium regni cœlorum traditam, & super ipsum ædificatam esse Ecclesiam, adversus quam portæ inferni non sint prævalituræ. præterea Christum pro fide ipsius orasse, ne deficeret. Illud etiam, *Confirma conversus fratres tuos*, &, *Pasce oves meas*; aliaque hujusmodi, eodem spectare ajunt, manifestè Petri primatum declarantia. cujus successor constitutus Papa, cùm omnem illius primatum acceperit ab ipso Petro, eandem quoque quam ille in rebus fidei potestatem obtinere. atque idcirco fieri non posse, ut circa integritatem dogmatum labatur. Labente enim ipso, fides ipsa perit atque evanescit. Quod ipsum testatur B. Agathon, dicens: *Apostolica ipsius Ecclesia nunquam à via veritatis in qualicunque erroris parte deflexit.* quodque ideò primatus ipsi ab Apostolis sit delatus, & summam ad se provocationem usurpat, & primatus ipsius eandem rationem obtinet ad alias universales sedes, quam habet Constantinopolitana ad Episcopos sibi subditos. quodque ipsi soli liceat Oecumenicam synodum convocare, quando voluerit: quodque Ecclesiasticas sanctiones absque ipsius sententia sancire, nefas sit: quòd ipse etiam omnes judicans, à nemine judicatur, neque in dogmatibus, neque in moribus. præterea, quòd Papa non sit Episcopus alicujus civitatis, Romæ videlicet aut alicujus alterius, quemadmodum uniuscujusque civitatis peculiariter singuli sunt pastores: sed simpliciter atque absolutè, Episcopus. quod quidem in aliis videre non est. eamque ob causam, neque in iis quæ scribit, Romæ Episcopum se vocat. quòd etiam sola Papæ sedes, Apostolicæ sedis appellationem obtineat: Romæ enim beatus Petrus per multum tempus egit, ibique è vita decessit. & quod omnia quæ superius dicta sunt, Papa à Petro aliisque Apostolis accepta obtineat. quodque omnes ipsi obedire oporteat, neminemque contradicere, ipso jubente. Atque hæc quidem sunt quæ Latini pro Ecclesiæ suæ dignitate asserendâ adferunt. Ego vero non quid respondeam, sed ad quos orationem meam instituam, ambigo. Nam, si ad Latinos, qui fieri potest ut & ipsis contradicam, & ipsi eorum quæ à me dicentur judices sedeant? Si verò ad Græcos, iniquum minimeque consentaneum esse dicent Latini, eos judices statui quos in rebus Ecclesiasticis hostes censent. At non idcirco tamen æquum est ut veritas silentio prætereatur. quin potius liberè, bona spe nixos, dicere oportet, optareque ut in quorum manus hoc scriptum pervenerit, nihil veritate prius potiusve habeant. Veritatis enim studiosi indagatores, aliquam ex eo utilitatem reportabunt. Dicamus itaque. De primatu Petri, & quomodo sacri illius cœtus præsul sit constitutus, & quantum illi aliorum Apostolorum concessu debitum fuerit, in præsentiarum inquirendum nequaquam censeo. Sit verò tantum quantum quis voluerit. Illud tamen non dico, quòd Papa à Petro id juris acceperit, ut aliorum Episcoporum primus esset. Cùm enim duo circa Papam consideranda sint: quòd & Romæ Episcopus sit, ut & Synodi testantur, & præterea, quòd sit primus aliorum Episcoporum: prius illud à Petro accepit, quòd scilicet sit Romæ Episcopus: alterum verò, à sanctis Patribus & piis Regibus, multo post tempore, quòd æquum esset, in Ecclesiasticis quoque rebus, & multo quidem magis quam Politicis, ordinem statui. Quæ quidem ut vera esse ostendam, producam testes non duos aut tres, aut duplo plures, sed sexcentos & triginta, atque hos quidem sanctos Patres. Lege Canonem sanctæ atque universalis quartæ Synodi numero vigesimum octavum, qui ait: *Omnino & per omnia, quæcunque à sanctis Patribus definita sunt, sequentes & modò recitato Canone CL. pientissimorum Episcoporum congregatorum sub pientissimæ memoriæ magno Theodosio rege in urbe regia Constantinopoli, nova Roma, perpenso: eadem etiam nos statuimus atque decernimus, de honoribus & prærogativis sanctissimæ Ecclesiæ Constātinopolitanæ, novæ Romæ. Etenim Sedi Veteris Romæ, quòd urbs illa imperatrix esset, meritò Patres primatus dignitatē tribuerūt: eadēq; ratione moti centū quinquaginta Episcopi, Sedi Novæ Romæ parem primatus honorē attribuerunt: consentaneū rationi judicantes, urbē & Regia & Senatu Imperii decoratā, pari etiā cum Veteri regia urbe honoris prærogativa fruentem, in rebus quoq; Ecclesiasticis parem atq; illa præeminentiam obtinere; cùm tamen secunda ab illa existeret.* Quid ex his discimus? quidnam aliud, quàm non ab Apostolis sed à Patribus datum esse Papæ primatum aliarum Ecclesiarum, & quidem idcirco, quod scilicet urbs Roma reliquis urbibus imperaret. Si verò, quia caput Imperii urbs illa erat, primatum obtinet *Papa*, certè non eo nomine

eum est consequutus, quòd sit successor Petri. Si autem à Patribus hoc habet, non ergo ab Apostolis. Lege etiam Novellam centesimam Justiniani, ut Veritatem omni ex parte congruentem videas: *Sancimus*, inquit, *juxta sanctarum Synodorum decreta, Sanctissimum veteris Romæ Episcopum, primū esse omnium sacerdotum: beatissimum verò Constātinopoleos novæ Romæ Episcopum, secundum locū obtinere, post sedem veteris Romæ; reliquis vero omnibus honore præire*. Audis apertè, primum omnium sacerdotum esse Papam. *Decretum est*, inquit, *sanctarum Synodorum*. At si decretum est sanctarum Synodorum; quo pacto Papa primatum sacerdotum à Petro accepit? Quidnam igitur dicat aliquis, an non est Papa in universum Petri successor? Est quidem, sed eâ ratione quâ est Episcopus. quod ipsum unusquisque Episcoporum sibi vendicare potest, qui ab illo ordinati sunt. multi verò sunt qui per ipsius manus hoc beneficii acceperunt. Atqui unusquisque sacerdotum successor hac ratione est cujusque Apostoli à quo per traditionem sacerdotium accepit. Hac itaque ratione, multi & Petri, & aliorum Apostolorum sunt successores. secundum alia verò, nequaquam. Petrus enim & Apostolus est, & Apostolorum princeps. Papa verò, neque Apostolus (neque enim Apostolos, sed pastores & doctores ordinarunt Apostoli) multoque minus Apostolorum princeps. Et Petrus, doctor totius orbis. Audivit enim una cum aliis etiam ipse: *Prædicate Evangelium universæ creaturæ*. Papa verò Episcopus Romæ est, & vocatur. Et Petrus quidem, alium in Antiochia, alium in Alexandria ordinat, & alium alibi. Romæ verò Episcopo hæc non permittuntur. Et Petrus quidem, Romæ Episcopum ordinat; Romæ verò Papa, alium Papam non creat. Petrus etiam simpliciter audit, *Quidquid solveris aut ligaveris, erit solutum aut ligatum in cœlis*. In Romanum autem Papam ipse transferens hanc gratiam, non simpliciter id absoluteq; dixit: Sed *Ligabis quod ligari oportet, & solves contra quod solvi par est*. Adhæc, quæ Petrus dixit, voces sunt Spiritus sancti. Ubinam vero hæc etiam Papæ sunt communia? Reliquum est, ut non in omnibus Romæ Episcopus Petri sit successor, sed in illis tantum quæ diximus, ut & unusquisque eorum qui ab ipso sunt ordinati: Ut solvat & liget, ut baptizet, ut doceat, ut à Veritate avulsos in viam reducat, aliaque munia obeat, quibus Episcopus est insignitus. Quod verò impossibile sit Papam à rectitudine dogmatum aberrare, id ipsius etiam Petri successionem excedit. Ille enim etiam impegit & lapsus est, quantumvis vehementer asseveraret se hoc non admissurum. At ego hoc quoque interrogo; An & Papa possit, medacio, avaritiæ, inani gloriæ, aliisque rebus vetitis esse obnoxius; an verò ab his planè sit immunis? Si ab his immunis est, ita ut hæc in ipsum cadere non possint; dicant sanè. At si hoc vanum est dictu (errat enim etiam ille in multis, testante sua ipsius conscientia, cùm sit homo) manifestum profectò est, quòd cùm in his peccet, etiam circa fidem naufragium facere possit. quod ipsum B. Paulus testatur Timotheo scribens: *Habens fidem & bonam conscientiam; quam quidam repellentes, circa fidem naufragium fecerunt*. Vidésne, eum qui sana integraque conscientia non sit, etiam circa fidem malè affectum esse posse? Si verò Papa non in universum sanam habere conscientiam, eaque ipsa ratione etiam circa fidem malè affectus esse potest: alienum certè à veritate est, Papam à rectitudine dogmatum nulla ratione aberrare posse. Ipsum verò illud, circa conscientiam peccare, an non species est impietatis defectionisq; à Deo? *Deum enim* inquit Paulus, *verbis quidem profitentur, operibus autem abnegant*. Quomodo itaque fieri potest, ut Papa operibus quidem Deum abneget, verbis autem nequaquam? Atqui Honorius Romæ Episcopus à rectitudine dogmatum aberravit; & quidem à sancta & universali Synodo publicè damnatus est. Quod autem hæc ita se habeant, lege hoc testimonium.

EX DECIMOSEXTO DECRETO ACTORUM sextæ Oecumenicæ Synodi.

Sancta Synodus dixit; *Quos semel damnatos declaravimus, nostroq; decreto è sacris voluminibus erasimus, eos statuimus oportere etiam per proclamationes publicas nominatim anathematizari*. Deinde fausta principum acclamatione facta, hæc mox subiiciunt: *Theodoro Pharanitæ anathema: Sergio hæretico anathema: Honorio hæretico anathema. Cyro hæretico anathema: Pyrrho hæretico anathema: omnibus fautoribus hæreticorum: anathema*. Lege etiam aliud testimonium ex iisdem Actis.

EX ORATIONE QUA SACRA SYNODUS Regem compellat.

Novas verò vocum inanitates, earumq; inventores procul ab Ecclesiasticis septis ejicimus, & anathemati justè subjicimus. quales declaramus Theodorum Pharaniten, Sergiumq; & Paulum; simul etiam Pyrrhum & Petrum qui Constantinopoli præsederunt. præterea Cyrum Alexandrinorum Episcopum, simulq; cum iis Honorium Romanæ urbis antistitem. At si Honorius Romæ Episcopus est, simulque est hæreticus: fieri itaque potest ut Papa à rectitudine dogmatum excidat. Neque tamen ipso circa fidem errante sermo Domini irritus factus est, quem de Ecclesia pronuntiarat, *Portas* videlicet *inferni adversus eam non prævalituras*. Potest enim in aliis Episcopis & quidem firmiter pietas religionisque integritas cōservari. Manifestum verò ex his est, neq; hoc Romanæ Ecclesiæ convenire, ut super hanc petram Ecclesia Dei sit ædificata. Durum enim & grave hoc esset, neq; multum à Judaica vilitate distans, Ecclesiam Romā circumscribere. Sed ædificavit quidem Ecclesiam Christus; ædificavit autem eam super Petri de Deo professionem, & super omnes qui ejusdem professionis custodes fuerint. Si verò B. Agathon affirmat, *Ecclesiam suam nunquam à via veritatis aberrasse*, nihil miri est. Velimus autem, eum qui talia dicit, non res ad verba trahere, sed potius verba rebus accommodare; cumque animo suo repu-

reputare tropos œconomiæ quibus sancti utuntur, quum de re aliqua utili ac necessaria quæstio instituitur. & quia rarò Ecclesia hæc à veritate in rebus fidei aberrat, B. Agathonem ut talia scriberet inductum fuisse. Alioqui, quomodo interpreteris illud, *Omnes declinaverunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Præterea quum dixit, Ecclesiam Romanorum à viâ veritatis non deflexisse, de præterito tempore loquutus est; futurum non inclusit. Quod verò maximum est, ante sextam Synodum hæc ab Agathone dicta sunt. Mirum a. videri non debet, si Synodus è multis S. Patribus collecta intellexit, quæ unum ignorasse contigit. Quòd verò hæc ita se habeant, lege Epistolam Leonis Papæ, qui proximus Agathoni successit, sextamque est amplexus.

EX FINE ACTORVM SEXTÆ SYNODI, EX Epistola Leonis Papæ ad reges Romanorum.

Simili modo anathematizamus authores novi erroris, hoc est, Theodorum Pharanitanum Episcopum, & Cyrum Alexandriæ, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum Ecclesiæ Constantinopolitanæ substitutos potius quàm præpositos: nec non Honorium, qui Hanc Apostolicam Ecclesiam doctrinâ Apostolicæ traditioni consentaneâ non illustravit; sed eam quæ immaculata erat, impura prophanaq; proditioni obnoxiam fecit. At verò dicere, *eandem esse rationem Papæ ad Constantinopolitanum, quæ est ipsius ad Cæsariensem, vel ad alium quemvis Episcoporum qui sub ipso sunt,* quo pacto non omnino durum sit? Romanus enim Episcopus primus respectu Constantinopolitani dicitur, veluti hoc secundum ordinem obtinente. nequaquam verò Constantinopolitanus primus ita respectu Cæsariensis, tanquam illo secundas partes obtinente: sed Constantinopolitanus quidem ita est primus eorum qui sub ipso sunt, tanquam solus, & tanquam aliis non coordinatus. Cæsariensis verò ne ipse quidem secundus vocatur; sed etiam ipse primus; eo excepto, quòd sit aliis coordinatus, & secundum post se habens atque etiam tertium. Quod verò Papæ primatus coordinatus sit, & non liber atque exemtus, patet ex Can. XXXVI. Synodi VI. qui sic habet: *Renovantes quæ à CL. sanctis Patribus in hac à Deo custodita regia urbe, & DCXXX. Chalcidone congregatis, decreta fuerunt: decernimus ut sedes Constantinopolitana iisdem honoris prærogativis fruatur, quibus sedes veteris Romæ, & in Ecclesiasticis negotiis æquè atque illa emineat; cùm sit post illam secunda. post quam, magna illius Alexandrinorum urbis sedes; deinde, Antiochensium, & post hanc Hierosolymitanæ urbis sedes numeretur.* Si verò, quia primus es in numeratione, idcirco dominatum arripis, concede hoc ipsum etiam Constantinopolitano, nam & hic præponitur Alexandrino. Alexandrinus verò, eadem ratione sub se habeat Antiochenum; hic verò rursum Hierosolymitanæ sedi præscribat. At, quid hæc, nisi tumultum adferant? At si Constantinopolitanus Cæsariensem, quique eum sequuntur, ordinat: Romanus autem, neque Constantinopolitanum, neque alium quenquam ex generalibus patriarchis: quomodo censeri possint veraces, qui dicunt, Eadem ratione esse primum Romanum respectu Constantinopolitani, qua hic ipse, respectu antistitum qui sub ipso sunt? Lege præterea Canonem sextum sanctæ & universalis Synodi primæ; ut videas decretum fuisse, ut parti orbis terrarum Alexandrinus, parti Romanus, parti verò Antiochenus præsit; neque licere alteri, aliena invadere. Canon ita habet: *Antiqua consuetudo valeat, quæ in Ægypto, Libya, & Pentapoli obtinuit; ut Alexandrinus patriarcha in hac omnia potestatem habeat. quandoquidem & Romano Episcopo hæc ipsa consuetudo est. Similiter verò etiam in Antiochiâ, similiter & in reliquis provinciis, suæ cuique Ecclesiæ prærogativa conserventur.* Audis, quo pacto veterum Patrum decreta Canon amplectenda esse censeat, qui singulis Ecclesiis prærogativas tribuerunt. ut nimirum aliæ gentes Alexandrino subjectæ essent, aliæ Antiocheno. quæcunque videlicet Syriam, & utranque Ciliciam incolunt, & Cœlo-Syriam & Mesopotamiam. quodque Romano Episcopo hoc datum est, videlicet ut occidentalibus præsit. Hierosolymitanus verò Episcopus (ut septimus ejusdem Synodi Canon definit) urbibus quæ in Palæstinâ, Phœnicia, & Arabiâ sitæ sunt, præest. Sub Constantinopolitanâ verò sede (ut vigesimus octavus quartæ Synodi Canon definit) omnes Asiæ diœceses, & Ponti, & Thraciæ. Si itaque unusquisque suis finibus sit contentus, ordinem institutum observat. Si quis verò, cùm suas retineat, alienas etiam ecclesias iniquis oculis aspicit: is, fieri non potest, quin veterum Patrum instituta violet. At Canon hoc non vult: sed, *Antiqua*, inquit, *consuetudo valeat.* Enimvero si climata orbis terrarum Canon singulis universalibus Episcopis distribuisset, nihil vero præfinitè Romanæ sedi attribuisset; sed solum eum dixisset, principatum accepisse: verisimiliter utique existimari posset, totum orbem terrarum ipsi subjectum esse, & universales Episcopos illius res administrare, quemadmodum Constantinopolitani patriarchæ res administrant, qui ei subsunt Episcopi. Nunc verò si illud quidem Romano Episcopo distinctè attributum est, illud verò Alexandrino, illud Constantinopolitano: nihilo magis Romanus Episcopus sub illis, quàm illi sub Romano esse censebuntur.

Si verò, quod *Provocationem in rebus Ecclesiasticis* habeas, idcirco etiam eum dominum censes: hanc, cum etiam Constantinopolitanus habeat, sint ergo eâdem ratione aliæ sedes metropolitanæ ei subjectæ. Sed neque Constantinopolitanus eam ob causam jurisdictionem in illas usurpat; neq; Papa ob eam prærogativam, justè aliorum Patriarcharum ecclesias turbare potest. Lege canonem nonum universalis quartæ Synodi, ut videas sedem etiam Constantinopolitanam provocationem habere. Ait enim: *Si cui clerico cum clerico controversia intercedat, ne deserat suum Episcopum, & admon-*

dana tribunalia se conferat: sed prius rem aperiat suo Episcopo; vel certè ex arbitrio Episcopi, apud quos utrique parti placuerit, controversia ventiletur. Si quis verò contra fecerit, canonicis correptionibus erit obnoxius. Si autem clerico controversia sit cum suo, vel cum alio Episcopo, apud Synodum provinciæ judicetur. Si verò cum metropolitano controversia intercedat alicui Episcopo, vel clerico, adeat præfectum diœcesis, aut regiæ urbis Constantinopoleos sedem, & apud ipsam judicetur. Idem decernit etiam decimus septimus ejusdem Synodi canon. Vigesimus verò octavus ejusdem Synodi, & trigesimus sextus sextæ, iisdem prærogativis dignantes utranque sedem, manifeste etiam Provocationem Constantinopolitanæ Sedi tribuunt.

Quòd verò *Papa omnes judices, ipse verò à nemine judicetur*, falsum est, & Apostolicis institutis dissentaneum. Paulus enim communicat aliis Evangelium, ne in vanum currat, aut cucurrerit. Petrus item patitur se à Paulo increpari. Quo pacto verò Papa Romanus instar tyranni nullum admittet vitæ suæ censorem: cùm alioqui Petri se successorem esse glorietur? At hoc manifestè falsum esse, quod quidem ad dogmata attinet, Honorius testatur, qui judicatus à sextâ Synodo anathemati traditus fuit, ne morte quidem hominem excusante. quod verò ad vitæ rationem actionesque attinet, omnibus etiam legibus quibus singuli Episcopi sunt obstricti, subditus est & ipse; quippe qui inter Episcopos censetur. Multæ porrò hujusmodi leges partim ab Apostolis, partim à generalibus conciliis sunt constitutæ. imo verò etiam peculiariter illum à beatis Patribus increpatum fuisse constat. Lege Canonem sancti & generalis concilii sexti decimum tertium, qui sic habet: *Quoniam in Romanorum ecclesia loco Canonis traditum esse cognovimus, ut ij qui ordinandi sunt diaconi vel presbyteri, profiteantur, quòd non ultra suis copulentur uxoribus: nos antiquo insistentes canoni Apostolicæ disciplinæ, atque ordinationi sacrorum virorum, legitima conjugia ab hoc tempore valere volumus, nulla ratione eorum cum uxoribus suis copulam dissolventes.* Deinde id quod dictum est latius persequens atque explicans Canon, subdit: *Si quis igitur contra Apostolicos canones præsumpserit aliquem ex iis qui sacros ordines acceperit, presbyterum scilicet, vel diaconum, ab uxoris suæ copula societateque dirimere, deponatur.* Ejusdem quoque sancti & œcumenici concilij Canon LV. ita habet: *Quum cognoverimus in Romana urbe, in sancto Quadragesimæ jejunio, ejusdem Quadragesimæ sabbatis jejunari, præter ordinationem Ecclesiasticæ traditionis: Visum est sancto concilio, ut etiam in Romana Ecclesia firmiter atque inconcussè teneatur Canon, qui ait: Si quis clericus fuerit deprehensus sancto dominico die, aut sabbato, præterquam uno solo jejunans, deponatur. Si verò laicus, excommunicetur.* Quòd itaque sicut in dogmatibus, ita & in aliis actionibus Papa etiam inter eos qui judicantur censeatur, si quid præter statuta decretaque tentare deprehendatur, ex iis quæ diximus constat.

Quòd vero majori ordine non sit, quod ad ipsum attinet, quàm Episcopali, ex dictis liquet. Quo pacto enim si majoris ordinis esset, ab inferioris ordinis hominibus corrigeretur? Constat verò etiam ipsum à Patribus Episcopum vocari, vel ex ipsis ad eum scriptis Epistolis. Atqui ab Episcopis quidem ordinatur, quod non fieret, si ipse Episcopo major esset. Neque enim quisquam alteri impertiri potest, quod ipsemet antea non habuit. At verò hæc ipsa dicere, est ordinem dissolvere. Beatus verò Dionysius qui Apostolorum temporibus vixit, imò potius nonnullorum ex iis auditor, nonnullorum dux atque magister extitit, in diaconos, sacerdotes & Episcopos omnem Ecclesiasticam hierarchiam apertè dividit, & majorem Episcopali dignitatem ex ejus scriptis nullam vel imaginari possumus. Neque verò vel existentem omnino aliam majorem ignoravit, vel data opera prætermisit, cum de universa Ecclesiastica hierarchia scripturum se professus esset. At, sint hæc ita, inquiunt. Quo pacto autem justum fuerit Canonum sextæ Synodi meminisse, quum sexta Synodus, quæ de duabus in Christo voluntatibus disseruit, Canonum nullam mentionem fecerit? Primum quidem, ô bone, ut maximè hæc Synodus firma ac rata non esset, propositum tamen nostrum comprobatum est. Si enim non est ulla dignitas Episcopali major, sed neque Episcopo Episcopus major, quatenus Episcopus est: (*omnes* enim *Episcopos* ait Dionysius *esse ejusdem ordinis ac dignitatis*) manifestum utique est Papam etiam Episcopum esse, & in unum cum aliis ordinem redigi, omnibusque legibus quibus & reliquum Episcoporum genus subjacere. Tot verò sunt leges quæ ad Episcopos attinent tantumque de iis curæ fuit œcumenicis conciliis, quibus contradici non potest, ut non facilè omnes enumerari queant. Quod autem canones quos supra recitavimus sanctæ œcumenicæque Synodi sextæ & dicantur esse & sint, & pro firmis ac ratis habeantur, nemo ignorat qui vel mediocriter in ecclesiasticis rebus est versatus. Cùm enim quinta & sexta Synodus nullos Canones ediderint, Synodus quæ hæc dicit, statim post sextam instaurata, (œcumenica verò etiam ipsa) illarum defectū supplevit, & sicut illæ de dogmatibus disserentes, nullum de canonibus verbum fecerunt: ita hæc in tractatione de dogmatibus brevis, tota verò in constituendis canonibus fuit. Quod autem etiam œcumenica fuerit, manifestum est etiam ex historia, quum Basilium habuerit Gortynes, quæ est in Creta, Episcopum, universæ in ea Synodo Romanæ Ecclesiæ locum tenentem. Constat etiam ex eo, quòd ipsa Synodus, de se continuè loquens, œcumenicam seipsam vocat. Neque verò commisisset adeo frequens & celebris Patrum cœtus ut in tam aperto mendacio deprehenderetur. Porrò sancta etiam atque œcumenica septima Synodus primo canone, ita ait: *Libenter obviisque ulnis amplectimur sacros canones firmumq; & inconcussum eorum tenorem roboramus, quæ exposita sunt à tubis Spiritus, & iis qui localiter congregati fuerūt ad edenda ejusmodi dogmata, & sanctis Patribus. Ex uno enim eodemque Spiritu illustrati, utilia decreverunt, & quos illi anathemati tradiderunt, nos etiam tradimus; quos segregarunt, & nos segregamus; quos deposuerant, etiam nos deponimus, denique quos aliis pœnis mulctarunt,*

& nos

& nos similiter mulctamus. Mores enim piorum debent esse à pecuniarum cupiditate alieni, contenti suâ sorte; quemadmodum in tertium cælum raptus, quique ineffabilia verba audivit, divinus ille apostolus Paulus, apertè clamat. Si verò sancta hæc Synodus mentionem facit canonum Apostolicorum, simulque ex sanctorum atque œcumenicorum conciliorum: sexta autem Synodus propriè ita dicta, nullos omnino canones conscripserit; cuinam dubium esse potest, quod de canonibus hujus Synodi loquatur; quæ id quod sextæ deerat supplevisse cernitur? Quod verò anathemati tradantur canonicarum constitutionum contemtores; quo pacto non sit terribile, & vel saxeum cor penetret? Quinimo etiam ipse Romanus Episcopus usque adeo hosce canones ratos habuit, quamdiu pax & concordia inter Ecclesias viguit, ut & Papa Adrianus Tarasio scribens summopere eum laudaret, quod in sanctæ hujus Synodi canonicorum decretorum observatione persisteret. Lege ex Actis septimæ Synodi, ex Epistolâ Papæ Adriani ad Tarasium Constantinopoleos Episcopum scripta in hunc modum: *Invenimus in prædictâ Synodica Epistola vestræ sanctitatis, post plenitudinem fidei ex confessione sacri Symboli, & omnium sanctorum sex conciliorum, & circa sacras venerandasque imagines, rem profectò mirum in modum laudabilem atque exosculandam. in qua etiam continetur, quod & illa quæ à sancta sexta Synodo statuta sunt recipio. cum omnibus quæ legitimè & divinè pronuntiata sunt ab ipsius canonibus; in quibus infertur, quod in nonnullis sacrarum imaginum picturis, agnus digito præcursoris ostensus insculpitur, qui in typum gratiæ assumptus est, verum nobis per legem præmonstrans agnum, Christum Deum nostrum. Veteres itaque typos & umbras, tanquam veritatis symbola & lineamenta Ecclesiæ tradita amplectentes, gratiam pluris æstimamus & veritatem ipsam tanquam adimpletionem legis, hanc suscipientes, ut nimirum perfectio adimpletioque illa etiam picturæ artificio omnium oculis subjiciatur, Agni videlicet tollentis peccata mundi, Christi Dei nostri, secundum humanam effigiem. & in imaginibus ab hoc deinceps tempore, loco veteris agni erigi statuimus; per ipsum sublimitatem humilitatis verbi Dei contemplantes, & ad memoriam vitæ ipsius in carne actæ, passionisque ipsius, & salutiferæ mortis veluti manuducti, simulque redemptionis quam mundus hinc est consequutus.* Quòd itaque Canon hic etiam à B. Adriano confirmatus, quodque sit Synodi de quâ nunc sermo est octuagesimus secundus, libri testantur. Planè verò absurdum est, Latinos non modò Oecumenicis conciliis infensos esse, quibus ipsi præfuerunt, & quorum dignitas in cœlum usque evecta est; verùm etiam inter sese dissidere, & modo quidem Adrianum Papam hos ipsos Canones rem laude exosculationeque dignam appellare; modò verò Innocentium, aut alium aliquem, in iis ipsis rejiciendis consentire? Si quis verò dicat Papam Patrum legibus ac statutis non esse subjectum, is nulla ratione est ferendus. Quamobrem? quia ipsemet à patribus prærogativam accepit; minimeque ferendum est, per quos ille evectus est, magnusque esse videtur, eos ipsos nihili facere. Præterea qui ita affectus est, etiam seipsum reprobare possit; siquidem ipse est qui leges statuit. B. verò Paulus, *prævaricatorem* seipsum vocat, *si quæ destruxit iterum ædificare in animum inducat.* Si verò demonstratum est Papam tam in dogmatibus quàm in moribus Patrum censuræ obnoxium esse, quo pacto Patrum legibus non sit subjectus? vel quonam tandem modo æquum sit ut alii ipsum tanquam patrem revereantur, qui tam multos sanctos Patres contemnat? Quod verò aiunt, Papam non esse præfiniti alicujus loci, sed simpliciter absoluteque Episcopum: quomodo non manifestæ veritati repugnet? Superius enim demonstratum est, ipsum ejusdem cum aliis Episcopis ordinis esse. Deinde, quotiescunque in Conciliis œcumenicis ejus per occasionem fit mentio, ut quidem fit sæpenumero, *Romæ Episcopum* ipsum appellant. Quo pacto itaque Romæ Episcopus, non erit Episcopus certi alicujus & circumscripti loci; nisi forte quispiam Romam certo loco circumscriptam negare velit. Si verò, quia in Epistolis suis non *Romæ Episcopum* seipsum appellat, sed absolutè *Episcopum*, eamque ob causam, certi alicujus loci Episcopum seipsum nequaquam esse censet: non ignoramus illum, verbis magnam humilitatem præ se ferentibus, magna rapere. Imò verò hæc oratio pro nobis facit, si modo ipsius dignitatem evertere voluissemus. Cùm enim se *Episcopum* appellat (quæ quidem appellatio maximè communis est) & non *Papam, Oecumenicum*, vel *summum Pontificem*, vel aliis titulis quibus homines plerunque ei blandiuntur: argumentum est humiliantis seipsum. Sed neque nos idcirco justè fecerimus, si his ipsum subvertere velimus. Ille verò sperans ex hisce seipsum extollere, nihil aliud agit quàm si ex arena funiculum nectere conetur. Atqui, si ob hæc magnus est Papa, idem etiam ob hæc obtineat Cyrillus, & quidem multò æquius illo, quod etiam ab aliis hic titulus ei tribuatur. En tibi testimonium: *Theodosius gloriosus triumphator, semper Augustus, Cyrillo Episcopo.* Vides quo pacto nō adjiciat cujus loci sit Episcopus? Porro si quis etiam Episcopus, in iis quæ scribit, ne ipsum quidem Episcopi nomen apponat, sed tantum sui nominis mentionem faciat, alia omittat, Episcopus ideo non sit? At si se inscribat Episcopum tantùm, refugiat circumscriptionem, & universalis totius terrarum orbis sit Episcopus? Si verò etiam hoc omittat, etiam supra talem sit. At quomodo non sint hæc ænigmati similia? Quòd autem sint etiam multæ ejuscemodi inscriptiones, manifestum est. Verbi causa: *Sanctissimo & Deo dilectissimo patri Cælestino, Cyrillus in Domino Salutem.* Et rursus: *Religiosissimo & Deo dilecto comministro Nestorio, Cyrillus in Domino Salutem.* multaque ejus generis reperias.

Sed neque, ut ipsi affirmant, sola Romana sedes *Apostolica* appellationem obtinet. Communis enim hæc ipsa est etiam aliis Catholicis fratribus. Manifestum id ex undecima actione Actorum sextæ Synodi: *Constantin⁹ pientissimus Archidiaconus ej⁹ quæ ibi est sanctissima Dei catholica Apostolica-*

que Ecclesia. Item, ex iisdem Actis & decreti subscriptionibus: *Petrus presbyter & vicarius Apostolicæ Sedis Alexandrinorum magnæ urbis. Georgius minimus presbyter, & locum tenens Theodori Theophylacti presbyteri & Vicarii Apostolicæ sedis sanctæ Christi Dei nostri urbis Hierosolymorum, subscripsi.* Item ex prima actione Actorum VII. Synodi, cujus initium est: *In nomine Domini nostri Iesu Christi, veri Dei nostri,* &c. ubi postquam recensuit eos qui Romæ, quique Constantinopoli missi essent, in hunc modum expressè subjungit: *Iohannis & Thomæ reverendissimorum presbyterorum, monachorum, & vicariorum Apostolicarum sedium quæ sunt in Orientali diœcesi.* Hoc ipsum reperies statim in initiis omnium Actorum septimæ Synodi: & rursus in subscriptionibus determinationis ejusdem Synodi: *Iohannes per Dei misericordiam presbyter & patriarchicus Syncellus, vicarius & locum tenens trium Apostolicarum sedium, Alexandriæ, Antiochiæ, & Hierosolymorum, Patrum dogmata traditionemque universalis Ecclesiæ sequens, decernens subscripsi. Thomas miseratione divina presbyter & præfectus habitationis sancti patris nostri Arsenii, quæ sita est in Ægypto ultra Babylonem, locum tenens trium Apostolicarum sedium, Alexandriæ, Antiochiæ, & Hierosolymorum, Patrum dogmatibus, traditionique universalis Ecclesiæ insistendo, decernens, subscripsi.* Hoc etiam in omnibus ipsorum subscriptionibus reperies. Audisti, quo pacto singulæ universales sedes *Apostolicæ* nominentur? adeò ut si quis rem perpendat, omnibus idcirco sedibus eandem quam Romæ dignitatis prærogativam tribuet; neque satis scio in quos sint habituri primatum: aut certè neque Romana sedes propterea eximium aliquid ac prærogativum præ aliis obtineat quandiu id quod commune est, proprium ac peculiare fieri locum non habeat. B. verò Chrysostomus *unum quenque Episcopum in cathedra Christi sedere* ait, *sicut legales sacerdotes in cathedra Moysis*; *& majori eos dignitate præditos esse* asserit, *quam sint Angeli & Archangeli*, alibi rursus scribens. adeò ut nihil magni sit, quòd Romana sedes ab Apostolis appellationem accipiat, cùm singuli Episcopi in cathedra Christi sedeant, majoremque ipsis angelis dignitatem obtineant.

Quod autem aiunt, *Ipsi soli licere Oecumenicum Concilium congregare*, Papæ nimirum: quo pacto non manifestæ veritati id repugnare censeamus? imo verò quo pacto non sit turpe, Episcopum ea ambitiosè affectare, quibus par est regem ipsum gloriari? Neque verò hæc ideo à me dicuntur ut regum pusillanimitatem damnem. (rectè enim illorum res se habent) sed quod Ecclesiæ bonum, quæ nobis apparent despuens, ad ea quæ in cælis sunt contendat. Ut autem intelligas, regibus potius, non Episcopis potestatem indicendi concilia datam, lege hæc

EX ACTIS SANCTI ET OECVMENICI PRIMI CONCILII.

Sancta & magna Synodus, sanctæ magnæque Dei gratia Alexandrinorum Ecclesiæ, & per Ægyptum, & Pentapolim, & Lybiam, per universum orbem constitutis dilectis fratribus, clerisque & populis orthodoxis: Niceæ congregati, & sanctam magnamque Synodum celebrantes Episcopi, Salutem in Domino. Quoniam Dei gratia & Deo dilectissimi regis Constantini qui nos ex diversis urbibus & provinciis congregavit, &c.

ITEM, EX ACTIS TERTII CONcilii Oecumenici.

Pientissimis Deoque dilectissimis Theodosio & Valentiniano, victoribus, triumphatoribus, semper Augustis: Sancta Synodus, quæ gratia Dei, vestraque potentiæ annutatione congregata est in Ephesiorum metropoli.

EX FINE ACTORVM SANCTÆ ET Oecumenicæ quartæ Synodi.

Subscriptio Epistolæ sanctæ Synodi: *Sancta & magna atque œcumenica Synodus, quæ Dei gratia, & decreto pientissimorum & Christianissimorum nostrorum regum congregata est apud Chalcedonem metropolim Bithyniæ provinciæ: Sanctissimo & beatissimo Romanorum Archi-Episcopo Leoni.*

Quòd itaque convocatio œcumenici concilii ad Reges pertineat, ex iis quæ recitata sunt apertè constat. Beatus autem Leo Romæ Episcopus, ad Theodosium regem scribens, ingentis beneficii loco petit, annui sibi à Rege, ut privatam Synodum in Italiâ cogere possit. at non petiisset profectò, si id juris ipse antea habebat. Lege & hoc testimonium.

EX ACTIS QVARTÆ SYNODI, EX Epistola Leonis Episcopi Romani, ad Regem Romanorum.

Omnes Ecclesiæ nostrarum partium, & omnes Episcopi vestram clementiam suppliciter cum lachrymis orant, juxta petitionem libelli Flaviani Episcopi, ut privatam sive particularem Synodum in Italia peragi jubeat.

Si verò, quia Petrus Romæ diem suum obiit, idcirco Romanam Sedem Magnam censes: profectò Hierosolymorum sedes major dignior que erit, cùm ibi Servator noster Iesus Christus vivificam mortem obierit.

At si te turbat magnitudo honoris, quam Romana sedes à beatis patribus est adepta: ordinis conservandi causa id factum puta. Multum autem valet apud sanctos Ordo; quippe quo & cælestia & terrena constant, & continentur. Præterea etiam Apostolica lex eos urgebat, jubens ut invicem honore præveniamus. Quin & ipse Dominus discipulis suis humilitatis exemplum præbuit; instar ministri pedes ipsorum abluens. & alia quæ ipse eximia edidit, quum nostram in carne degens salutem procuraret, abundè nos ad humilitatis studium adhortantur. Si verò Paulus ad Corinthios scribens, inquit; *Ego servus vester propter Jesum Christum*; & Papa seipsum *Servum servorum Dei* vocat, quod & inscriptiones Epistolarum ejus testantur, quid magni est, si etiam hic tali fruitur honore, quòd à Patribus id acceperit, ut sit primus?

At, *non possunt*, inquiunt, *Canones Ecclesiastici constitui absque Papa.* Rectè quidem. Sed neque Papæ id licet, absque aliis, quandiu certè Apostolicis legibus paret. Lege trigesimum quartum Canonem Apostolorum, qui sic habet: *Episcopos cujusque nationis scire oportet, quisnam inter ipsos sit primus; & habere ipsum pro capite. nihilque novi & opera pretii agere, absque ipsius sententia. illa verò tantum quenque agere oportet, quæ ad ipsius Ecclesiam, locaque ipsi subdita attinet. Sed neque ille citra omnium sententiam quicquam agat. Ita enim concordia constabit, & glorificabitur Deus per Dominum in sancto Spiritu; Pater & Filius & Spiritus sanctus.* Si quis verò canonibus Apostolorum contradicere velit, nothos illos vocans, & Apostolico spiritui nequaquam convenientes: is à sanctis Patribus doceri se patiatur. quibusnam verò illis? primæ Synodi, tertiæ, quartæ, sextæ, & septimæ. Harum enim prima Synodus quinto canone, duorum Apostolicorum canonum mentionem facit; duodecimi videlicet, & trigesimi secundi. Decimoquinto item ejusdem Synodi canone, meminit etiam Apostolici canonis decimiquinti. Tertia verò Synodus ad regem Theodosium scribens, septuagesimi quarti Apostolici canonis meminit, quo usa, Nestorium deposuit. Eodem canone similiter & quarta Synodus usa, Dioscorum deposuit. Rursus verò hæc ipsa quarta synodus in quinto suo canone, de duodecimo, & decimotertio, & decimoquarto Apostolico canone expressis verbis ita ait: *De commigrantibus ex urbe in urbem Episcopis & clericis, visum est ut de his Canones à sanctis Apostolis constituti vigorem obtineant.* Canones verò Sextæ Synodi, etiam numerum Apostolicorum Canonum recensent.

EX SECVNDO CANONE SEXTÆ SYNODI.

Visum est etiam hoc sanctæ Synodo, pulcherrimè, optimeq; ut maneant ab hoc tempore firmi ac rati ad animarum medelam, & curationem affectuũ, à prædecessoribus nostris sanctis ac beatis Patribus suscepti & stabiliti nobisq; per manus traditi nomine sanctorum & gloriosorum Apostolorum Canones numero octuaginta quinque. Septima vero Synodus, in suo primo canone, Ecclesiæ leges enumerans, anteponit omnibus Canones ab Apostolis editos; illud Moysis in omnibus valere cupiens, *Neque licere quicquam ipsis addere, neque quicquam adimere.* Nosne igitur eos qui à tot tantisque approbati sunt rejiciemus, & spurios censebimus, ac tanquam inutiles damnabimus? Quo pacto verò hæc toleranda sint? Summa dictorum hæc est; Quamdiu quidem Papa ordinem servat, & cum veritate stat; à primo & proprio principatu non removetur, & caput est Ecclesiæ, & summus Pontifex, & Petri reliquorumque Apostolorum successor; omnesque ei obedire oportet, nihilque est quod ipsius honori detrahat. Si verò quum semel à veritate recesserit ad eam redire noluerit, damnatorum pœnis erit obnoxius.

Hæc de Primatu Papæ pro meis viribus dixi, & quidem veritati consentanea. Sin minus, medicina adhibeatur ægrotare nolenti. Ego enim ab illorum etiam partibus sto quibus curæ est canere: *Ne auferas de ore meo verbum veritatis.*

RVDOLPHI PRAELLÆI CONSILIARII REGII, ET MAGISTRI LIBELLORVM SUPPLICUM IN CURIA PARISIENSI,

Tractatus

DE POTESTATE PONTIFICALI, ET IMperiali seu Regia.

Au Commendement de treshault & tresexcellent Prince CHARLLES par la grace de Dieu le QUINT ROY de FRANCE de ce nom, Maistre RAOUL de PRAELLES son petit Serviteur, Conseiller & Maistre de Requestes de son Hostel translata ceste petite euvre.

LA questioneſt tele : aſſauoir ſe la dignite Pontifical, & Imperial ou Royal, ſont deux puiſſances diſtinctees, diuiſees & ſeparees, ſans ce que lune deſpende de lautre. Et eſt à proprement parler ceſte question tele : ceſt aſſauoir, ſe le Pape à plainne iuridicion & puiſſance ordenaire tant en la temporalite, comme en leſperitualite, en tele maniere que les Princes temporelz ſoient ſubgets à li quant à la temporalite. Et premierement que ce ſoient deux puiſſances diſtinctees & ſeparees, & que le Pape nait pas la iuridicion de toute la temporalite, len le preuve, premierement par raiſons de phyloſophie : ſecondement par raiſons theologiques : tiercement par les drois canons : & quartement par les drois ciuilz.

LA PREMIERE RAISON.

PRemierement len argue ainſi. Le Phyloſophe, ceſt aſſauoir Ariſtote, ou ſecond liure de Lame dit, que *les puiſſances ſont diſtinguees par fais*. Ou doncques les accions ſont diviſees, ou deſpareilles par fais ; il ſenſuit neceſſairement, que les puiſſances ſoient ſeparees & deviſees. Or eſt il ainſi, que le gouvernement de la temporalite & de leſperitualite ſont deux accions ou operacions ſeparees & deuiſees en tout & par tout : & par conſequent la puiſſance du gouvernement de lune & de lautre ſont ſeparees & deuiſee en tout & par tout. Or eſt il vray, que les choſes, qui ſont ſeparees & deuiſees ou diſtinctees, lune neſt point ſubgete à lautre : & par conſequent la ſeigneurie temporele neſt point ſubgete à leſperituele.

LA SECONDE RAISON.

SEcondement selonc ce meiſmes Phyloſophe, *les puiſſances ſont diſtinguees ſelonc leurs obiects*. Et pour ce que le ſon, le quel eſt obiect de louye, eſt autre que neſt couleur la quele eſt lobiect de la vehue ; pour ceſte cauſe ſont oyr & veoir deux puiſſances ſeparees & diſtinctees. Or eſt il ainſi, que les choſes temporeles, & les choſes eſperitueles ſont deviſees & ſeparees en tout & par tout, par tele maniere, que il ne ſont compris ne contenus ſoubz un meiſmes genrre ou eſpece, ne il ne communiquent en matiere. Par quoy il ſenſuit que la puiſſance temporele & eſperituele ſont deux puiſſances diſtinctees & ſeparees, les queles ne deſpendent en aucune maniere lune de lautre.

LA TIERCE RAISON.

TIercement, ſelonc yceli meiſmes Phyloſophe, *les puiſſances ſont diſtinguees ſelonc leurs fins*. Car pource que le ſens & lentendement ſordennent à diverſes fins, pour ceſte cauſe ſont deuiſees les puiſſances en lame. Or eſt il ainſi, que la puiſſance eſperituele eſt ordenee à autre fin, que neſt la temporele : & la temporele à autre fin, que leſperituele ; ſi comme il ſera plus à plain demonſtre en procedant en ceſte queſtion. Quare, & cetera.

LA QVARTE RAISON.

APres ce meiſmes ſe preuve par raiſons theologiques, en ceſte maniere. Il eſt eſcript ou premier liure de Geneſis, que *Dieu ou commencement crea le ciel & la terre* : ceſt aſſauoir, leſperituele & corporele creature, qui eſt (ſelonc monſeigneur ſaint Auguſtin) la premiere & tres grant difference, qui puiſt eſtre entre les creatures, pour ce que il ne communiquent en matiere, & ſi requierent diuers gouuernemens. Car lun à une ordenance, & lautre une autre : & par conſequent les puiſſances de gouuerner lune & lautre ſont neceſſairement & ſeparees & diſtinctees.

LA QVINTE RAISON.

DErrechief, ou premier iour de la creacion du monde *Dieu deuiſa la lumiere de tenebres*. Or eſt il ainſi, que par celle lumiere ſont ſignifiees les choſes eſperitueles ; & par les tenebres les choſes temporeles, ſy comme monſeigneur ſaint Auguſtin & les autres Docteurs de leglise lexpoſent : & par conſequent les choſes eſperitueles ſon ſeparees & diſtinctees des choſes temporeles, auſſi comme la lumiere eſt ſeparee de tenebres. Par quoy il ſenſuit, que les puiſſances de lun gouvernement & de lautre ſont ſeparees & diſtinctees. Car ſi comme dit lApoſtre, *Quele participacion ou communaute à il entre lumiere & tenebres* : auſſi comme ſil vouliſt dire, que il nen y à point.

LA SYCIESME RAISON.

ITem, noſtre Seigneur ou quart iour fiſt deux grans luminaires pour la biaute & gouvernement de toutes choſes : ceſt aſſauoir ſe ſoleil & la lune ; des quiex les offices ſont ſepares & diſtinctes. Car il ordena le ſoleil ad ce quil ſeruiſt au iour, & la lune ad ce que el le ſeruiſt à la nuyt. Or eſt il ainſi, que par ces deux luminaires ſont ſignifiees ces deux puiſſances, ad ce que par le ſoleil len entende le Pape, qui precede les autres en eſperituaulte ; & par la lune lEmpereur, qui precede en la temporalite, ſy comme il ſe treuve *Extra, de maioritate & obedientia*, ou chapitre *ſolita*, ou quel il eſt ainſi dit : *Au firmemẽt du ciel, ceſt à dire de leſgliſe uniuerſele, Dieu fiſt deux grans luminaires, leſquiex ſont lauctorite Pontifical & la dignete Royal. tout auſſi doncques cõme le ſoleil & la lune furent produis ou crees de Dieu ſans aucun moyen, & auſſi toſt lun comme lautre, & que lun ne proceda point de lautre, ia ſoit ce que lun ait plus*

plus grant clarte que lautre. tout aussi lune & lautre puissance, cest assauoir la Pontifical & Royal, sont de Dieu sans aucun moyen, combien que il different en dignite.

LA SEPTIESME RAISON.

APres, en lancienne Loy ces deux puissances furent distinctees, & ot en ycelle double onccion, cest assauoir Pontifical & Royal. Et si auoient offices distinctes en tele maniere, que lune ne pouoit ne ne deuoit entreprendre de raison ou vsurper loffice de lautre: ne la dignete Royal nestoit point subgette à la Pontifical en choses temporeles ou en temporalite. Et par plus forte raison est il ainsi en la Loy nouuele, que ces deux puissances sont distinctees par tele maniere, que lune nest point subgette à lautre quant à la temporalite.

LA HVYTIESME RAISON.

DAutre part, la Loy de grace requiert plus grant esperitualite en la dignite Pontifical, que ne faisoit la vielle Loy. Or est il ainsi, que à fin que les menistres de lancienne loy ne fussent empeschiez ou seruice diuin, nostre Seigneur ne volt que il eussent aucune seignourie terrienne, ou des choses terriennes. Car la lignee de Leui not partie ne heritage entre les autres lignees, quant la terre de promission fu partie & deuisee entre les lignees, sy comme il appert ou *Leuitique* & en *Josue*. & par consequent par plus forte raison doiuent mains auoir & querir le Prelas & Menistres de la nouuele loy auoir seignourie sur les choses terriennes ou en la temporalite.

LA NVEFESME RAISON.

DErrechief, aussi comme dit nostre Sauueur Ihesu Crist, que *le disciple nest pas sur son maistre, ne le sergent ou seruant plus grant que son seigneur*, aussi na pas le Vicaire plus grant puissance que celi de qui il est Lieutenant. Or est il ainsi, que iasoit ce que par droit heritage nostre Sauueur Ihesu Crist fust Seigneur de tout, toutes voies ne volt il point vser de ceste puissance, mais qui plus est la refusa du tout quant elle li fu offerte, sy comme il se treuue *Johannis quinto*. Car comme le pueple le queist pour le faire Roy, il sen fouy, aussi comme celi qui la despisoit en enseignant, que len deuoit contempner & despire la voracite dauarice, qui ne puet estre saoulee, & la vanite de la conuoitise des honneurs asseuie, en donnant par especial exemple à son Vicaire, que il ne deuoit pas conuoitier, & par plus forte raison vsurper nom dEmpereur ou de dignete Royal.

LA DIXIESME RAISON.

ITem, *Luca duodecimo* est escript, que comme un deist à nostre Sauueur Ihesu Crist: *Sire, di à mon frere, que il me face partie de heritage.* il respondi en ceste maniere: *Homme*, dit il, *qui ma ordene iuge & deuiseur sur vous?* Vesci que le filz de Dieu refusa à estre iuge ou le iugement de la diuision des possessions temporeles, lequel est toutes voies constitue & ordene de Dieu iuge des vifs & des mors: & par consequant son Vicaire ne se doit entremettre de la juridiccion temporele.

LONZIESME RAISON.

ITem, le successeur de saint Pierre not pas plus grant puissance en temporalite, que ot monseigneur saint Pierre, qui fu le premier Vicaire de nostre Seigneur Ihesu Crist. Or est il ainsi, que nostre Seigneur Ihesu Christ ne souffri oncques à saint Pierre, ne à tous les autres Appostres, auoir seignourie temporele ne choses terriennes, mais qui plus est leur commanda estre humbles ou derrenier degre, & la garder sans enfraindre, si comme il appert en lEsuangile: & par consequant le successeur de saint Pierre na quelque iuridicion en choses temporeles ou sur la temporalite.

LA DOVZIESME RAISON.

ITem, nostre Seigneur interrogie par les Iuifs, *se cestoit chose loysible de paier le cens à Cesar*; vehue limage du denier, respondi en ceste maniere: *Rendez*, dit il, *à Cesar les choses qui sont à Cesar, & à Dieu les choses qui sont de Dieu.* & par consequent les choses qui sont de Dieu, & celles qui sont de Cesar, sont deux choses toutes distinctees & separees.

LA TREZIESME RAISON.

ITem, en la vicairie, qui fu commise à saint Pierre, len ne list point que la puissance temporele li fust commise: mais li fu commise lesperituele tant seulement. *Je te donrray*, dit il, *les clefs du royaume des cielx*: il ne dit pas, quil li donrroit seignourie sur choses terriennes; puorquoy il adiousta incontinent en exposant aussi comme soymeismes, & que ce quil auoit dit, il entendoit de la

puissance esperituele tant seulement, & dist ainsi : *Et tout ce que tu auras lye sur terre*, dit il, *sera lye es cielx*; *& tout ce que auras deslie*, & cetera. Et apres sa benoite resurreccion il dist à ses Apostres : *Prenéz*, dist il, *le saint esperit. ceulz aux quiex vous aures pardonne leurs pechies, il leur seront pardonnes*, & cetera.

LA QVATORZIESME RAISON.

ITem, ce meismes se preuvé en maintes manieres par les drois Canons. Premierement il se preuve par le chapitre *quoniam idem, decima distinctione*, ou ceste question est desputee en la Glose. Il est ainsi dit ou texte, *ce meismes mediateur de Dieu & des hommes, homme Ihesu Crist discerne les propres offices de lune puissance & de lautre, par propres fais & par dignetes distinctees.* La Glose sur ce pas dit : Que *nostre Seigneur Ihesu Crist exerca loffice de lune puissance & de lautre, pour demonstrer que lune & lautre puissance proceda de li; non pas que une personne exerce ou doye excercer ces deux offices. Car ces deux dons, cest assauoir, Empire & Prestrise, sont dun meismes commencement, ut in autentica, Quomodo oporteat Episcopos, & cetera, in principio, collatione prima.*

LA QVINZIESME RAISON.

DErrechief, la meismes sur le mot, *Discreuit*, est dit ainsi : *Comme doncques ces puissances soient distinctees, cest ci argument, que lEmpire ne se ha pas du Pape, & que le Pape na pas lun & lautre glaiue, & que lEmpire est de Dieu seulement, sy comme il se treuve vicesima tertia, quæstione quarta, Quæsitũ, ou autrement il sensuiuroit, sil estoit tenu de li, que len appellast à li es choses temporeles. La quelle chose le Pape Alexandre deffent, & dit que ces choses nappertiennent point à sa iuridiccion, sy comme il appert par le chapitre, Duobus, extra, de appellationibus, & ou chapitre Causam le second, & ou chapitre Lator, extra, Qui filii sunt legitimi.*

LA XVI. RAISON.

APres, quiconcques paie aucun trehu à autruy, il ne semble pas estre auant li es choses temporeles, mais semble miex que il soit subget. Or est il ainsi, que le Pape paie trehu à lEmpereur, sy comme il appert, *undecima, quæstione prima*, ou chapitre *Magnum*; *vicesima tertia, quæstione octava, tributum*, ou il est ainsi dit; *Ainsi comme saint Pierre peeschoit, le trehu, que il deuoit, fu trouve en la bouche du poisson, pour ce que lesglise paie trehu de ses choses par dehors, lequels apperent manifestement à tous. Et deuoient paier aux Empereurs de choses lesglise, lesquelles sont par dehors, ce qui est acoustume danciennete pour la paix & repos, par laquele il nous doiuent garder & deffendre.*

LA XVII. RAISON.

DErrechief, ou chapitre *Quo jure, octava distinctione*, monseigneur saint Augustin dit teles paroles : *Nous auons*, dit il, *le droit diuin es diuines Escriptures, & le droit humain nous auons es loys des Roys. Par lequel droit chascun posside ce quil posside, nest ce pas par droit humain ? Car par le droit diuin la terre est de Dieu, & toute la plenitude dycelle. Nostre Seigneur fist les poures & les riches dun lymon de terre, & une terre les soustient. Len dit doncques par le droit humain, Ceste ville est moye. Or est il ainsi, que les drois humains sont drois des Empereurs. Et pour ce Dieu distribua à lumain lignage ces drois humains par les Roys & par les Empereurs du siecle. Hoste*, dit il, *les drois des Empereurs, qui est celi qui ose dire, ceste ville est moye, ce serf est mien, ceste maison est moye? Et monseigneur saint Jehan Lappostre volt seruir à tous Rois, & volt que len honnourast les Roys: & dist teles paroles; Craygnes & portes reuerence aux Roys. Ne dy pas donques, quele chose est à moy & au Roy : & par consequent à toy & aux possessions. Len tient les possessions par les drois des Roys : mais se tu dis, quele chose est à moy & au Roy ? ne dy pas doncques que les possessions soyent toyes. Car tu as renoncie à ces drois humains, par les quiex len tient les possessions.* Se len considere bien ce decret, & il est bien entendu, il doit faire grant paour à ceulz, qui veulent resister au Royaume de France,

LA XVIII. RAISON.

ITem, celi qui conferme le leccion dautruy, ne doit pas de droit estre son subgect, ne dessoubz li. Or est il ainsi, que au Roy Challemaine fu donnee puissance & du Pape & du Senne, de confermer le Pape, & de ordener le Siege de Romme. Et par consequent le Roy de France ne doit point estre son subgect. La mineur se preuve *sexagesima tertia distinctione, capitulo Adrianus, le II.* ou apres ce quil est dit de Charlles, apres ce quil ot desconfit les adversaires de lesglise de Romme, que il *retourna à Rome, & la ordena un Senne auec ques le Pape-*

pe Adrian ou patriarche de Latran, en Lesglise de saint Sauveur; lequel fu celebre de cent & cincquante & trois Evesques, Abbes & Religieux. & la le Pape Adrian & tout le Senne donnerent & baillerent à Charlemaine lauctorite, droit & puissance deslire le Pape, & dordener le siege de Romme, & la dignete & Patriarche. Avecques ce diffini, que les Archevesques & Evesques fussent mis par li & institue en leurs dignetes en chascune province: & que nul Evesque ne fust consacre, se il nestoit approuve & institue par li. Et anathematiza quiconcques feroit contre ce decret: & se il ne se retournoit & corrigoit, il ordena que ses biens fussent publies & confisques. Ce meismes se monstre de Charlles & Othon son filz, premier Empereur des Alemens, qui en Latin sont appelles *Theutonici*, en celle meismes distinction, ou chapitre *In Synodo*, ou quel est dit ainsi: *Ou Senne assemble en lesglise de saint Sauveur, à lexemple de saint Adrian Pape de Romme, qui ottroya lordenance de siege de Romme & linvestiture des Evesques & Charlles le tres victorieux Roy de France, ie Lyon Evesque, sergent des sergens de nostre Seigneur, par le consentement de tout le Clergie, & de tout le peuble de Romme, ordenons confermons & corroborons, & par nostre Apostolique auctorite donnons & ottroyons à messire Othon premier, Roy des Theutoniciens, & a ses successeurs, faculte & puissance deslire successeur de ce Royaume dytalie, & de ordener le souverain Evesque du saint siege de Romme,* (cest à dire le Pape) *& parce que les Archevesques & Evesques prengnent de li leur investiture & consecracion.* Et est encores dit la, que *se aucun est esleu par le Clergie ou par le pueple, que il ne soit point consacre, se il nest approuve & mis en possession par le Roy. Et se aucun sefforce de venir contre ceste ordenance, nous decernons, que il est esconmenie: & se il ne se rappelle ou repent, nous voulons quil soit pugnis de perpetuel essil sans rapel, ou quil soit mis es derreniers tourmens*, cest à dire, quil soit mis à mort, sy comme il appert par le chapitre *Venerabilem*. Sur le mot *Karoli*. la Glose dit: *Au quel*, dit elle, *le droit de patronnage ou de dignete est ottroye: & par consequent il est patron de lesglise de Romme*. par quoy il appert, que il nest point subgect à elle. Et se tu dis, que Louys Lempereur, & le premier Henry, & le premier Othon, renoncerent à ce preuilege de confermer le Pape, & dordener le saint siege de Romme, sy comme il se treuve, *sexagesima tertia distinctione per totum*: len respont, que pour ce ne sousmirent il pas au Pape, ne au siege de Romme quant à la temporalite, mais demourerent non subgets aussi comme il nestoient pas subgets parauant.

LA XIX. RAISON.

Apres, *extra, de majoritate & obedientia*, ou chapitre, *Solite*, le Pape dit en tele maniere: *Nous ne nyons pas*, dit il, *que lEmpereur ne precelle en temporalite, especialement ceulz qui ont receu les temporalites de li.* Or est il ainsi, que le Pape & lesglise de Romme tout ce, que il ont de temporalite, il lont eue au moins pour la plus grant partie des Empereurs. Et semblablement les biens temporelz, que les autres esglises tiennent, il les ont eus des Roys & des Princes. Quare, & cætera.

LA XX. RAISON.

Item, ou chapitre *Licet, extra, de foro conpetenti*, est dist en ceste maniere: *Nous mandons*, dit le Pape, *que se il avient, que aucune fois de lays de Velcellence soient empetres de la court de Romme aucuns rescrips, par especial sur les chosez, qui regardent la iuridiccion seculiere, non obstant quelque appellacion tu les declaires nulles & de nulle valeur, puis que toutes voies les Consulz & Communautes des quiex len se plaindra, veuillent faire iustice ou siege de la iuridiccion temporele ou seculiere.* & par consequent mains encores quant au Roy de France.

LA XXI. RAISON.

Item, ce meismes se preuve par les drois ciuilz in *auctentica, Quomodo oporteat Episcopos, & cætera, in principio, collatione prima*, ou il est dit, que *entre toutes choses les dons de Dieu sont tres grans, lesquiex sont donnes par la divine clemence, cest assavoir la Prestrise & lEmpire; des quiex lun*, cest assavoir la Prestrise, *admenistre aus choses divines, & lautre*, cest assavoir lEmpire, *lequel est sur les choses humainnes, & met cure & diligence à les gouverner. tous les quiex deux, qui procedent dun meismes commencement, aournent la vie humainne.* Car si comme il est dit apres en celle meisme collacion, *se cesti*, cest à dire la Prestrise, *est sans reproche de toutes pars*, cest à dire, que il facent les choses qui appartiennent à lonneste de la Prestrise, *& aient toute leur esperence & fiance en Dieu: & lEmpire ou lEmpereur aourne droiturierement & convenablement la chose publique, qui li est baille à gouverner; & sera une bonne consonance, laquelle donrra tout ce, qui sera prouffitable à creature humainne.* Et la Glose sur le mot *Conferens*, en ce maismes lieu dit ainsi: *Il appert doncques, que le Pape ne se doit entremettre des choses temporeles, ne lEmpereur ne se doit entremettre des choses esperituelles.* Et se tu dis, que ces raisons & auctorites dessus alleguees semblent plus pour lEmpereur, que pour le Roy de France, & me demandes, pour quoy ie les ay cy admenees? ie respons, que ie lay fait pour monstrer, que les iuridiccions sont separees & distinctees, des queles lune, cest assavoir lesperituele, est au Pape & aus gens desglise; & lautre, cest assavoir la temporele, est devers les Empereurs & les Roys.

Car toutes les raisons, qui sont pour lEmpereur, sont aussi pour le Roy de France, lequel est Empereur en son royaume.

LA XXII. RAISON.

MAis ie monstre par especial, que le Roy de France nest point subgect au Pape en temporalite. Et ce appert par le chapitre *Nouit, extra, de iudiciis*, ou quel Innocent le Pape dit ainsi: *Ne cuide nul, que nous entendions à amenuysier ou perturber la iurisdiccion du Roy de France, comme il ne veuille ne ne doye empescher la nostre.* Sur ce mot *nostram*, cest à dire *la nostre*, la Glose dit en ceste maniere: *Par ce*, dit elle, *qui est cy dit, appert, que le Pape ou leglise na pas lun glaiue & lautre*, cest assauoir la iuridiccion temporale & esperituele. Apres en ce meismes chapitre est dit ainsi: *Nous nentendons pas à cognoistre du fie daucon, du quel la iuridiccion li appartient.* La Glose sur ce pas dit, que *le iugement du fief appartient directement au Roy, & au Pape pour raison du peschie.* Par la premiere auctorite len conclut que le Roy de France nest point subgect au Pape en temporalite: & par la seconde len prenne quil est subgest du Pape premieremt & principaument quant à lesperitualite, & non point quant à la temporalite, se ce nest incidenment.

LA XXIII. RAISON.

APres, celi ne doit point estre dit souverain, fors celi quel il loist à appeller. Or est il ainsi, que du iuge seculier il ne loit point à appeller au Pape en choses temporeles & regardans la temporalite: & per consequent le iuge seculier ou temporel nest point subgect au Pape, ne le Pape nest point souverain en temporalite: & mains encores donques le Roy de France. La mineur se preuve par le chapitre. *Si duobus, extra, de appellacionibus, paragrapho Denique*, ou il est dit ainsi. Une personne demandoit au Pape, se il auoit appelle dun iuge temporel au siege de Romme, assauoir se ceste appellacion tendroit? à quoy le Pape respont & dit, que *lappellacion tient en ceulz qui sont subgects à sa iuridiccion temporele; mais en autres cas non.* Et que *suppose que de coustume leglise tiengne, que lappellacion vaille*, toutes voies croit il que *selonc rigueur de droit lappellacion ne tient pas.* La Glose sur le mot, *tenere non credimus*, dit ainsi: *Et ainsi appert, que la iuridiccion temporele nappartient point à leglise, ne dycelle ne se doit entremettre ou preiudice de la iuridiccion temporele, si comme il appert par le chapitre Lator, Qui filii sunt legitimi, & De privilegiis, capitulo secundo.*

LA XXIV. RAISON.

ITem, il semble que le Roy de France soit pareil à lEmpereur, quant à la liberte & franchise de sa iuridiccion. Car le Royaume de France ot iuridiccion auant que not le Royaume des Theutoniciens, cest à dire des Allemans, si comme il appert par le chapitre *Ego Lodoycus, sexagesima tertia distinctione*, ou il est dit en la fin de ce chapitre, que *quant le Pape sera consacre, len envoyera Legas aus Empereurs & aus Roys de France, qui assembleront entre eulz amitie, charite & paix.* La Glose sur ce pas dit ainsi: *Nota, que lEmpire de France fu premier, mais apres les Theutoniciens deservirent à auoir Empire, si comme il appert vicesima octaua, quaestione prima, capitulo Omnes, paragrapho Ex his. & ce fu pour ce que les Romains transporterent lEmpire en eulx.*

LA XXV. RAISON.

APres, ou chapitre *Causam, le.2. extra, Qui filii sunt legitimi*, sont escriptes teles paroles entres les autres, en parlant du Roy dEngleterre: *Nous attendans & considerans, que au Roy, & non point à leglise appartient de cognoistre de teles possessionis, à fin que il ne semble, que nous veuillons detraire du droit du Roy dEngleterre, le quel dit & afferme, que le iugement & la congnoissance de teles choses li appartiennent. Nous mandons à vostre fraternite, que en delaissant au Roy le iugement des possessions, vous congnoissies plainnement de la cause principal.* Se ces choses sont dictes du Roy dEngleterre, qui tient en fie du Pape, & qui à cause de son Royaume li doit certain cens, par plus forte raison il sera vray du Roy de France, le quel en nulles des choses dessus dictes nest subgest au Pape. Et dit la Glose: *Et ainsi appert, que la iuridiccion temporele & esperituele sont distinctees & separees.* par quoy il appert, que le Pape na pas lune & lautre iuridiccion.

LA XXVI. RAISON.

ITem, *Extra, Qui filii sunt legitimi*, ou chapitre *per venerabilem*, le Pape dit expressement, que le Roy de France ne recongnoist point de souuerain en temporalite. Et se tu veulz dire aussi comme la Glose dit, qui dit; *Cest assauoir de fait, mais non pas de droit, pour ce que de droit il doit recongnoistre lEmpereur comme souverain, sy comme il appert, septima, quaestione prima, in apibus, & on chapitre Venerabile:* ie respons, que ce fait est tourne en coustume, la quelle donne iuridiccion, sy comme dit Innocēt. *Extra, de iudiciis, in capitulo Nouit*, sur le mot *cōsuetudine: Nota*, dit il, *que la coustume dōne iuridicciō, Extra, de arbitriis, ou chapitre Dilecti.* Et la est dit à la Glose: *Nota*, dit elle, *que la iuridicciō se parifie à droit & à preuilege, si cōme il appert, nona, quaestione tertia, Cōquisit⁹.* Et aussi pour ce, que ceste coustume à este

a este gardee & approuvee de tous temps paisiblement & sans contradiccion, ne na este impugnee, ne par Pape, ne par Empereur, mais à este confermee & lyee par seremens & par conuenances de si long temps, que elle est prescripte.

CY FINENT LES RAISONS POVR LE Roy de France: & commencent les articles.

AFfin da voir plus plan & plus cler entendement de la question proposee, cinq choses sont à considerer & distinguer par ordre. Premiérement il est à veoir, que lune & lautre puissance, cest assauoir la temporele & lesperituele, est de Dieu, qui ainsi la instituee & ordenee. Secondemēt que ces deux puissances sont distinctees & devisees. Tiercement que nostre Seigneur en instituant la puissance esperituele, ne bailla quelconque seignourie des choses terriēnes ou tēporeles. Quartement len desclarrera, en queles choses la puissance terrienne est subgette à la puissance esperituele, & en queles choses elle ne lest point. Quintement len monstrera la franchise & exemption du Roy de France, pour quoy & comment il ne recongnoist point de souuerain en temporalite.

LE PREMIER ARTICLE.

QUe ces deux puissances soient de Dieu, il appert par ceste maniere. De la puissance esperituele, laquele Dieu donna à saint Pierre & à ses successeurs, il appert Matthei 16. ou il est dit: *Tu es Pierre, & sur ceste pierre ie edifieray mon esglise*, & cætera. De la temporele il est dit, que Dieu institua lEmpire du Ciel, in *autentica, de instrumentorum cautela, paragrapho quia igitur, collatione sexta*. Item, *Par moy*, dit il, *regnent les Roys, & ceulz qui font les loys decernent les choses iustes*, si comme il se treuue *Proverbiorum octavo*. Et Actuum quarto; ou il est dit: *Dieu transporte les Royaumes & constitue*. Et monseigneur saint Pol ad Romanos 13. dit, que *il nest nulle puissance, que de Dieu*. De lune & de lautre puissance ensemble il est dit, *vicesima sexta distinctione, capitulo in scripturis, & capitulo duo*, ou quel chapitre le Pape dit teles paroles: *Il sont*, dit il, *Empereur Auguste, deux choses, par les queles ce monde est principaument gouverne, cest assauoir la sainte auctorite des Papes, & la puissance Royal.* Et in *autentica, Quomodo oporteat Episcopos, & cetera, in principio, collatione prima* dessus allegue, ou il dit: *Maxima quidem*, & cetera, dont nous auons parle cy dessus ou 21. argument. La Glose sur ce mot *Imperium*, dit que *lEmpire semble estre cree du peuple de Romme, si comme il appert, Instituta de iure naturali. mais toutes voies est il certain, que se commencement fu fait par lordenance & disposition de Dieu, sans lequel riens nest fait.* Ne ne nuyst ce, qui est escript ou *premier liure des Roys*, ou il est dit, que le peuple contre la volonte de nostre Seigneur desirra à auoir Roy, & le demanda à auoir, pour ce que il vouloit, que ce peuple, que il auoit singulierement esleu, & par deuant tous par une maniere esperituele, fuit gouuerne par Dux & par Iuges, cest assauoir hommes moyens; ne vouloit que aucun de magnificence Royal fust eleue sur le peuple par orgueil: & toutes voies quant le peuple ne se voult adcorder à lordenance diuine, & que en toutes manieres il voult auoir Roy, nostre Seigneur en condescendent à leur requeste, leur demonstra lequel il vouloit, quil regnast sur eulz. Et il eslirent celi, que nostre Seigneur leur enseigna. Et ces choses souffisent pour le premier article.

LE SECOND ARTICLE.

SEcondement il est à demonstrer, que ces deux puissances sont distinctees & separees lune de lautre. Car comme lomme soit compose de deux choses, cest assauoir de corps & de ame, & il y ait double vie, cest assauoir, la corporele & lesperituele. Pour la vie corporele garder il à mestier des choses temporeles: & pour lesperituele il à besoing des choses esperituelles. Or est il ainsi, que les Empereurs & les Roys ont puissance sur les corps & sur les choses, qui appartienent à la vie corporele, pource que il & doiuent pugnir les maufaiteurs de painne corporele, & ceulz qui font contre les loys des Empereurs; il ont aussi à gouuerner la chose publique, & à deffendre leurs subgects, & garder en paix & en tranquillite le pays, & combatre les ennemis & adversaires du pays: & les Prelas ont la iuridiccion esperituele, la quele appartient au gouuernement & au salut des ames. Derrechief comme il le soit duble ciuilite, cest assauoir humainne & diuine, terrienne & celestienne, temporele & esperituele, la puissance des Roys & des Empereurs gouuerne & ordene la ciuilite mondainne & temporele; lauctorite Pontifical gouuerne & ordene en terre lesperituele, celestienne ou diuine, au gouvernement de laquelle le Pape ha toute la puissance pleniere, & les Euesques qui sont dessoubz li, sont appelles en partie de celle cure ou entente. Au gouvernemēt de ceste double ciuilite, ordena nostre Seigneur deux glaiues, cest assauoir deux iuridicciōs separees & distinctees lune de lautre, sy cōme les sains exposent ces paroles qui sont escriptes Lucæ 22. *Ecce gladii duo hic*, cest à dire, *Vesci deux glaiues*. Et nostre Seigneur respondi: *Cest asses*. Les Princes usent du glaiue materiel, ainsi comme dit lApostre *ad Romanos* 13. ou il est dit, que *le Prince ne porte pas le glaiue sans cause. car il est menistre de Dieu, vengeur en lire ou ou courroux de celi qui maufait.* Du glaiue esperituel parle ce meismes Appostre, cest assauoir monseigneur saint Pol *ad Ephesios sexto*, qui dit: *Prenes*, dit il,

le beaume de salut, & le glaiue de lesperit, le quel est la parole de Dieu. Les Appostres vsoient du glaiue esperituel : mais il ne se treuue quelque part, que onques il vsassent du materiel, si ce nest que len die, que en la passion de nostre Seigneur Ihesu Christ, comme monseigneur saint Pierre eust un glaiue, il le sacha, & en feri lun, & li coppa loreille. Ces puissances doncques sont distinctees, ne ne doiuent point troubler lune lautre. Car aussi comme le Prince ne se doit entremettre des choses esperitueles, aussi ne se doit le Pape ne les gens de lesglise entremettre des choses temporeles, ne eulz mesler en ycelles, ne prendre la iuridiccion temporele, se ce nest en certains cas, qui sont determinez en droit, si comme il sera dit cy apres. Mais que le Prince ne doye point exurper loffice du Pape ou del Euesque ; ne le Pape ou Euesque celi du Prince, il est dit expressement xcvi. *distinctione, capitulo. Cum ad verũ*, ou il est dit, que *quant len vient à la verite, ne lEmpereur ne prinst les drois du Pape, ne le Pape ne prinst le nom de lEmpereur*, aussi comme se il voulsist dire, que quelque chose, que len en die en arguant ou en desputant, toutes voies quant len vient à la verite, elles doiuent demourer comme deux puissances distinctees & separees, si comme elles sont este instituees diuinement. Ou Decret dessus allegue sensuyuent ces paroles, cest assauoir ; *Pour ce que ce meismes mediateur de Dieu & des hommes homme Ihesu Crist ordena & discerna les propres offices de lune puissance & de lautre, par propres fais ou operacions & dignetes distinctees, en voulant que len fust eleue par medicinable humilite, non pas que le fust trebuchie & plungie derrechief en enfer par humain orgueil. & à fin que les Empereurs Crestiens eussent besoing des Euesques pour la vie pardurable ; & que les Euesques vsassent des loys des Empereurs pour les cours de choses tẽporeles tant seulement, ad ce que lopperacion esperituele fust loing des assaulx charnelz, & en seruant à Dieu ne sentremeist point ne enuelopast es besoingnes tẽporeles : & aussi quil ne semblast que celi, qui seroit ordene & implique es besoignes seculieres ne se voulsist preferer es choses diuines.* La Glose sur le mot *discreuit*, dit que *nostre Seigneur fist par soy lun & lautre office, à demonstrer que tous ces deux procederent dune meisme fontaine.* Mais len puet dire & miex, que nostre Seigneur Ihesu Crist tant comme il fu en terre, ne excerca oncques iuridiccion temporele. Car ce que len dit, quil chassa du temple ceulz, qui y vendoient & achetoient, ce fu plus office dEuesque, au quel appartient à nettoyer le temple, & en mettre hors toutes ordures & toutes marchandises & negociacions terriennes. Et ce appert asses par ses paroles, quant il dit : *Ostez*, dit il, *ces choses decy, & ne faites pas la maison de mon pere maison de negociacion. Il est escrit, que ma maison sera appellee maison doroyson, & vous en aues fait une teisniere à larrons.* Item la Glose sur le mot *efferri*, dit, que *se aucuns auoyent tous offices, il sen orgueil liroient par tele maniere, que derrechief il trebucheroient en enfer.* Qui plus est, la Glose encores sur le mot *usurpant* ; *Cest*, dit elle, *argument, que commes ces puissances soient deuisees, lEmpereur ne tient pas le glaiue du Pape.* Et par ces choses appert euidenment, & la distinction des dignetes, & la raison de la destinction dycelles.

LE TIERS ARTICLE.

Tiercement est à declairer, que nostre Sauueur Ihesu Crist en linstitution de la puissance esperituele ne commist, ou qui plus est ne permist quelconcque seignourie de choses temporeles & terriennes. Car *Matthei sexto*, quant Ihesu Crist institua son Vicaire, cest assauoir Monseigneur saint Pierre & ses successeurs, il dist : *Tu es*, dit il, *Pierre, & sur ceste pierre ie edifieray mon esglise, & les portes denffer nauront puissance contre elle. & te donrray les clefs du royaume des cielx* ; non pas dEmpire ou Royaume terrien, mais *les clefs du royaume des cielx*, leque est trop plus excellent sans comparaison. Ne il ne dit mie : *Et la seignourie des choses terriennes.* Reuerche tous les liures ou volumes de la sainte escripture, tu ne trouverras quelque part, que oncques les Appostres se feissent pour iugier des choses temporeles, ne quil requeissent aus Roys ne aus Princes, que il fussent leurs subgects en temporalite, ou que il leur deussent respondre de ces choses. Apres si comme len disoit en arguant, *Le disciple nest pas dessus le maistre, ne le sergent nest pas plus grant que est son seigneur* ; ne le vicaire na pas plus grant puissance que celi de qui il est vicaire ou lieutenant. Comme doncques nostre sauueur Ihesu Crist ne voult point vser de celle puissance, mais la refusa, quant len la li offri, il demonstra par son exemple, & enseigna par euidence de fait, que son Vicaire deuoit fouyr & recuser tele puissance, ne ne deuoit vendiquer à soy ou conuoitier tele mageste dEmpire ou dignete Royal. Vescy que nostre Seigneur Ihesu Crist, Roy de Roys & Seigneur de seignourissans, fouy deuant la seignourie Royal & la hautesse de lorgueil, comment doncques ne par quele raison ou auctorite se vendiquera son Vicaire la hautesse ou le nom de dignete Royal ? Item le successeur de saint Pierre na point plus de puissance, que ot saint Pierre, qui fu le premier Vicaire de Ihesu Crist. Or est il ainsi, que tant à saint Pierre, comme à tous les autres Appostres nostre Seigneur intredit seignourie, puissance & iuridiccion en choses temporeles, en leur commandant pure povrete, en disant : *Ne veuilles possider or, ne argent*, & cetera. Pour laquele chose ceulz, qui vouloient garder le commandement de leur Seigneur sans enfraindre, & tenir les enseignemens de leur maistre sans fiction, se glorifioient de ce quil gardoient pouvrete ou derrenier degre, autant comme ceulz qui sont conuoiteux, se glorifioient de labondance des choses terriennes. Et pour ce monseigneur saint Pol disoit ioyeusement teles paroles : *Ie nay*, disoit il, *or ne argent.* Nostre Seigneur Ihesu Crist commanda à ses disciples, que il se esloingnassent

& trais-

& traissent arriere de toute possession terrienne & Seigneurie temporele, voulant que il fussent esperituelz, & que tant comme la fragilite de humaine nature le pouoit souffrir, il feussent esloingnez des choses terriennes, & quil vacassent aus choses celestiennes & esperitueles, & quil entendissent au salut des ames, aux quelz il commettroit la cure & sollicitude de toutes les esglises. Car il sauoit, que les choses temporeles perturbent le courage, distraient ou alienent lentendement, sy comme il est dit expressement ou chapitre dessus allegue *Cum ad verum, & c.6.distinctione*. Mais il est à entendre, comme nostre Sauueur Ihesu Crist eust treble puissance, cest assauoir des choses corporeles, des ames, & des facultes temporeles. Il ouvra de la premiere puissance, mais il ne la commist pas à son Vicaire. De la seconde il usa, & la commist à son Vicaire. De la tierce il ne usa, ne il ne la voult commettre à son Vicaire. De la premiere il usa en curant & garissant les maladies des creatures, en ressucitant les mors, & en faisant maintes manieres de miracles en toutes choses corporeles. De la seconde il usa, & la commist à son Vicaire, cest assauoir la puissance esperituele, en tant comme il en est necessite & expedient au salut des ames des creatures humaines. De la tierce ne il ne usa, si comme il appert par les exemples dessus allegues; ne il ne la commist, si comme dessus est dit; mais, qui plus est, la deffendi à monseigneur saint Pierre, & à tous les autres Appostres. Considere ce que monseigneur saint Bernard en escripsant au Pape Eugenius dit: *Adce*, dit il, *que nous sentons vrayement de nous, nous deuons sauoir, que ministere & seruice nous est impose, non pas que Seignourie nous soit donnee. Se tu es sages*, dit il, *soies cōtent de la mesure, laquele Dieu ta mesure. Car ce qui est trop, chiet en mal, iuxta illud: Quod amplius est à malo est. Apren*, dit il, *selonc lexample du Prophete, à estre deuant les autres, non pas tant à commender, comme à faire. Apren, que tu as mestier dauoir un sarclet, non pas ceptre Royal, à fin que tu faces leuvre du Prophete, cest assauoir que tu arrasches & destruises, & perdes & dissipes & edifies & plantes.* Encores dit il: *Ne sont pas*, dit il, *dictes ces paroles, cest assauoir que Iheremie monta non pas pour regner, mais pour extriper? Et toy*, dit il, en parlant à un chascun Prelat, *ne cuides tu pas*, dit il, *que tu treuves aucune choses ou champ de Dieu ton Seigneur, qui soit à labourer & à deffricher? Pour certain si à agrant plante.* Et apres il dit ainsi: *Que te laissa*, dit il, *le saint Appostre?* cest à dire monseigneur saint Pierre. *Ie te donne, dist il, ce que iay: mais quele chose est ce ou fu? le nay, dit il, or ne argent. Mais il est certain, quil ne pot donner, & quil nauoit pas*, suppose, que tu le veuilles dire rien par quelconcques autre raison. *Mais par droit d Appostre ou Appostolique il donna ce quil auoit, cest assauoir diligence, cure & entente sur toutes les esglises. Fu ce Seigneurie? Certes nennil. Oy quil dit. Il dit ainsi: Non pas, dist il, en seignourissant ou clergie, mais en fourme de tropelassamble. Et ad ce, que tu ne cuides, que ces paroles ne soient pas dictes en fourme de verite, mais seulement de humilite, la parole nostre Seigneur est tele en leuvangille. Les Roys, dist il, desgens, & ceulz qui ont Seignouries & puissances sur eulz si sont appelles Beneures, mais vous* (dist il à ses Appostres & à ses disciples) *ne seres pas ainsi. Il est chose clere que Seigneurie fu deffendue aus Appostres. & per consequent, comment osez tu usurper à toy ou le nom d Appostre en seignourissant, ou toy estant Appostre auoir Seigneurie & dominacion? pour certain lun & lautre te est deffendu. Et se tu veulz auoir lun & lautre ensemble, tu perdras lun & lautre: ou autrement ne te tien pas à estre exempt du nombre de ceulz, des quiex nostre Seigneur se complaint, en disant: Il ont regne, & non pas de par moy: il ont este Princes, & ie ne les ay congneus.* Ainsi est declaire, que au Pape, qui est successeur de monseigneur saint Pierre, nest donnee ne ottroyee de Dieu la Seignourie des choses terriennes, ne iuridicion temporele. Quele dignite doncques ou puissance est donnee au Pape? Quele auctorite à monseigneur saint Pierre Vicaire de nostre Seigneur Ihesu Crist? Pour certain elle li est donnee plus noble, plus haulte, & plus prouffitable, de tant comme il à dire de Occident à Orient, du corps à lame, des choses corporeles aux esperitueles, des terriennes aux celestiennes. Car pour certain tele difference à il entre lauctorite du Pape & hautesse Imperial ou Royal dignite. Oy nostre Sauueur Ihesu Crist, comment il instruit son Vicaire en leuvangille en essaussant les haultes choses & de plus grant auctorite, cest à dire, les esperitueles: *Tu y es*, dit il, *Pierre, & sur ceste pierre ie edifferay mon esglise; & les portes denfer nauront nulle force contre elle. Et si te donneray les clefs du Royaume des cielz.* Vesci que la plus grant chose, & la plus haulte que len peust penser en ceste vie, est ottroyee diuinement au Pape. Quele chose doncques quiert il plus? Ne semble il pas, que auoir son œil à ces choses basses & corruptibles derogueut à sa haultesse? Par les choses doncques dessus dictes appert, que lauctorite Pontifical ou du Pape, & la Royal dignite sont deux puissances distinctees, & diuinement ordenees & instituees. Apres il appert que elles sont diuisees & distinctees & separees, par tele maniere, que il ne loist point à lun de usurper la iuridiccion de lautre. Et cest ce qui est traite ou second article. Que la iuridiccion ou Seigneurie des choses temporeles ne soit pas ottroyee au Pape, & par ce ne se doit entremettre de la iuridiccion temporele, se ce nest casuelement. Car en choses temporeles il na pas puissance ordenaire, si comme il se treuue expressement *Extra, Qui filii sunt legittimi, capitulo Per venerabile*, ou quel le Pape dit ainsi: *Non pas seulement*, dit il, *au patremoingne de lesglise, sur le quel nous auons plaine puissance en tēporalite, nous exercons iuridiccion tēporele, mais aussi en autres regions exercons nous iuridiccion tēporele casuelement certaines causes cōsiderees, non pas que nous veuillons faire preiudice au droit dautruy, mais pour ce que si comme il est contenu ou liure, qui est nomme Deuteronomius: Se tu regardes, que le iugement, que tu as à faire, te semble fort à faire ou doubteux, entre sanc & sanc, cause & cause, meselerie & meselerie, & tu vois le iuge varier entre les sages, tu yras aus Prestres de la lignee de Levy, & au Iuge qui sera en ce temps, les quelz te monstreront la verite du iugement,*

Ou la Glose dit, que *le Pape iuge des choses temporeles*, *quant il en est requis*, *cest assauoir quant le iugement est doubleux au variable entre les iuges seculiers, ou par deffaute de iuge seculier.* Et ainsi est declaire le tiers article.

LE QVATRIESME ARTICLE.

QVartement est à declairer, en queles choses & comment la puissance temporele soit subgette à la puissance esperituele, & en queles choses elle ne lest point. Pour la declairacion de la quele chose il est à notter, que il sont aucunes causes, qui sont pures esperitueles; aucunes qui sont meres temporeles; aucunes qui sont mixtes, cest à dire en partie temporeles, & en partie esperitueles. Les causes pures esperitueles sont, sy comme les causes de mariage, sy comme il appert *Extra de officio delegati*, ou chapitre *Causam matrimonii.* item les causes des disines ou disiesmes, *Extra de decimis, per totum.* item les causes de Symonie, sy comme il appert, *Extra de Symonia, per totum.* item les causes de heresie, si comme il appert ou chapitre *Ad abolendam*, & ou chapitre *Pergentis*, & ou chapitre *Excommunicamus.* item les causes de diuorcion ou de separacion, si comme il appert *Extra de procuratoribus*, ou chapitre *Tua.* Et toutes les autres causes meres esperitueles, des queles parle Innocent *Extra de judiciis*, sur le chapitre *Nouit*, sur le mot *iuramenti*, ou il dit ainsi: *Nota*, dit il, *que crisme de pais enfrainte, & de pariure, appartient direttement au iugement de lesglise, sy comme cy. Autel est il*, dit il, *ou crisme de Symonie, de sacrilege, de usures, de heresies, de separacions de mariages quant au lit pour raison de adultere.* Les causes meres temporeles sont, les causes feodaulx, les causes de cens, & autres semblables. Ces causes commist Dieu principalement & sans moyen aux Roys & aux Empereurs, des queles ne le Pape, ne les autres Prelas ne se deuoient point entremettre en lesglise primitiue, iasoit ce que maintenant de coustume len ait recours à lun iuge & à lautre indifferemment daucunes causes temporeles & personelles: mais des causes foedaulx en propres fiefs len na recours, fors aux Empereurs, aux Roys & aux autres Princes terriens. Dont le Pape en celle decretale *Solita*, dit ainsi: *Nous ne nyons pas*, dit il, *que lEmpereur ne voit deuant en temporalite.* Et *Extra de judiciis*, ou chapitre *Nouit*, le Pape dit ainsi: *Ne cuide aucun, que nous entendions à perturber ou appetissier la iuridiccion du noble Roy de France.* Et ou titre *Qui filii sunt legittimi*, ou chapitre *Causam* le second, le Pape dit ainsi: *Au Roy*, dit il, *& non pas au Pape appertient à iuger de teles possessions.* Item *extra de foro competenti*, ou chapitre *Vero*, sur le mot *de feudis*, Innocent dit: *Chascun Seigneur*, dit il, *tant soit vilain ou rural, ha iuridiccion sur les choses feodaux.* Les causes mixtes sont les causes temporeles, qui ont aucune conionccion ou connexion auecques les choses esperitueles, sy comme la cause feodal, laquele iasoit ce que elle soit de soy temporele, puet auoir connexion à lesperitualite pour raison du serment ou du pechie commis, si comme il appert du debat, qui fu entre le Roy de France & le Roy dEngleterre pour raison de la Conte de Potiers, ou le Pape sentremist de congnoistre de la cause feodal par voye indirecte pour raison du serement enfraint & du pechie commis, le quel nen pouoit congnoistre par voye directe, sy comme il appert *Extra de judiciis*, ou chapitre *Nouit.* Hostiensse sur le mot *de feudo*, dit ainsi: *Nous nentendons, dit il, pas congnoistre du fief, mais tant seulement lenduire en penitance pour raison de pechie. Car il non pouoit faire penitance sans satisfaccion.* Derrechief la cause de douaire par soy est temporele, & appartient au iuge temporel, se len traitte du douaire seulement: mais quant le iuge de lesglise congnoist principalement du mariage, se la cause du douaire y chet par maniere de incident, le iuge en puet congnoistre par maniere daccessour, aussi comme de la cause principal, à la quele elle est anexe, si comme il appert *Extra de donationibus inter virum & uxorem*, ou chapitre *De prudentia*, ou il est dit en la Glose, que *se il ny à point de mariage*, *il ny à point de douaire*: *& par consequent le douaire vient au mariage par maniere daccessour. Et pour ce celi, qui congnoist du principal, doit congnoistre de laccessoire, si comme cy, & Extra de officio delegati, ou chapitre Praterea, & ou chapitre Prudentiam. Et per semblable maniere congnoist le iuge de lesglise de leritage pour raison de lincident, Extra Qui filii sunt legittimi, ou chapitre Per tuas, & ou chapitre Ex tenore:* Il ya aussi plusieurs autres cas especiaulx, es quiex le iuge congnoist des choses temporeles, les quiex Hostiensse raconte en la Glose *Extra de judiciis*, sur le chapitre *Nouit.* Et ainsi doncques il est vray regulierement, que le Pape seulement & les autres iusticiers de lesglise ont à congnoistre, & doiuent congnoistre des causes, qui sont meres esperitueles: mais des causes, qui sont pures temporeles, les Empereurs, les Roys, & les autres iuges seculiers en doiuent auoir la congnoissance. Et ainsi le Roy de France selonc les drois nest point subgect au Pape, ne nest tenu de respondre deuant li, ne tenu à li, ne son subgect, pour raison des fiefs de son Royaume: toutes voies pourroit il estre son subgect par incident & casuelement, pour raison de la connexion daucune cause esperituele, sy comme il se treuue par le chapitre *Nouit*; *Extra de judiciis*, & par le chapitre *Venerabilem*, *Qui filii sunt legittimi*, dont il à este parle cy dessus. Et ainsi est declaire le quatriesme article.

LE

LE CINCQVIESME ARTICLE.

QVintement, il est à declairer, de qui le Roy de France tient son Royaume, cest assauoir, si le tient domme ou de Dieu. Et se il le tient de Dieu, cest assauoir, se il le doit recongnoistre à tenir de son Vicaire? A quoy nous respondons briefment, que il tient & posside son Royaume, de Dieu tant seulement sans aucun moyen, en tele maniere, que il ne le tient de quelque homme, ne quil ne le tient du Vicaire de Ihesu Christ, ne en tant comme homme, ne en tant comme son Vicaire. Pour prouuer ceste propositi on ou conclusion, prenons le tesmoingnage de ce meismes Pape Innocent le Tiers, ou chapitre *Per venerabilem*, *Extra Qui filii sunt legitimi*, en parlant du Roy de France, & dit ainsi: *Le Roy*, dit il, *ne recongnoist point de souuerain en temporalite ou es choses temporales*. Et se tu dis, quil ne le recongnoisse point de fait, toutes voies le deuroit il recongnoistre de droit: nous te respõdons par interempcion, & le te nyons, & disons, que il ne le doit point faire. Car oneques nulz Francoys ne furent subgects ne à lEmpereur ne à autre, sy comme il se prouue par les anciennes hystoires; cest assauoir que apres la destruccion de Troyes, douze mille Troyens vindrent es parties de Pannonie, que nous appellons Hongrie, la ou il edifferent vne cite appellee Sicambre en la quele il demourerent iusques au temps de Valentinien lEmpereur tous iours rebelles à lEmpire de Romme. Et quant il en furent boutes hors par le dit Empereur, pour ce quil ne vouloient paier le trehu aus Rommains, si comme faisoient les nacions autres, il habiterent es finages de Germainne & dAlemaingne. Les quiex comme ce Valentinien se fust efforcie de les mettre en subgeccion par plusieurs batailles, & ne les peust subiuguer par quelque maniere, il les appella *Frans* Et de la sen vindrent habiter es parties de Galle: & pour ceste cause lapellerent France. Il ne vouldrent estre subgects aus Rommains, ne à autres quelconques. Et suppose, que en aucuns temps il eussent este subgects à lEmpereur ou au Pape, toutes voies ont il de puis tenu le Royaume paisiblemet, & lont prescript de tel temps, quil nen sont tenus den respondre à aucun. Car meismes contre lesglise de Romme cuert præscription de cent ans, sy comme il se treuve *Extra de præscriptionibus*, ou chapitre *Ad audientiam* en la fin. ou quel il est ainsi dit: *Contre la quele*, cest assauoir lesglise de Romme, *prescription ne cuert proint, se elle nest de cent ans*. Apres nous declairons le titre de la juste & franche possession, par le quel le Roy de France tient sont Royaume de present, & ses predecesseurs ont tenu iusques icy, & encore le tendront ses successeurs perpetuelement à laide de Dieu le tout puissant, sans recongnoissance daucun souvera in, par raisons inconuincibiles. Premierement, la sainte onccion preuve ce juste titre, la quele onccion fu enuoye du ciel & diuinement, par laquele les Roys sont tousiours enoins en temps convenables. Nest pas clairement approuve le Royaume de Dieu, du quel les Roys sont consacres de don divin? Secondement, ce meismes prouvent les appers miracles, les quiex sont magnifestement nottoires à tout le monde, & nottoirement magnifestes. Dont nostre seigneur le Roy en respondant de son juste titre puet dire celle parole de leuvangille, laquele nostre Seigneur Ihesu Christ respondi contre les fraudes des Iuifs, en disant ainsi: *So vous ne me voulez croire, creez en mes euvres*. Car tout aussi comme par droit deredite le filz succede au pere en adopcion de Royaume, peraillement aussi comme par une maniere de droit deredite succede lun Roy à lautre en semblable puissance de faire ces meismes miracles, les quiex Dieu fait par eulz aussi comme par ses menistres. Tiercement, ce meismes preuve en nos Roys la bonte de la vie, la grandeur de la renommee, la ferueur ou ardeur de deuocion, la purete de la foy Crestienne, qui tousiours à este au Royaume de France es Roys par dessus tous les Roys & Royaumes de ce monde. Nous disons doncques, que nostre seigneur le Roy de France tient & possîde son Royaume par ce meismes titre, & par ce meismes droit, que le tint monseigneur saint Louys, le quel en nos temps le Siege de Romme canoniza & mist ou cathologue des Sains, par la sainte vie quil mena, & par les miracles quil fist, des quiex la court de Romme fu enfourmee. Responde donques à la question proposee pour nous, monseigneur saint Louys, sa tres sainte vie, & ses tres appers miracles.

CY FINENT LES ARTICLES DE CESTE QVESTION.

CY APRES SENSVYVENT LES ARGVMENS *pour le Pappe, au contraire de ce que nous auons dit cy dessus: & les solucions de ces meismes Argumens.*

COntre ce, que nous auons dit cy dessus, len argue en maintes manieres, tant par raisons & argumens, comme par les drois Canons & Ciuilz, en prouvant que le Roy de France, & tous les Roys vniuersaument soyent & doient estre subgects du Pape quant à la temporalite, ou aus choses temporeles.

LA PREMIERE RAISON.

PRemierent len argue ainsi, se lonc monseigneur saint Denys; *Lesglise militant est examplee & figuree à la semblance de lesglise triũphant, seloc la parole, qui est dicte en Exode, ou il est dit; Regarde & fay*

selonc lexamplaire, qui ta este monstre en la montaigne. Or est il ainsi, que en lesglise triumphant il ny à que vn seul & souverain Ierarche, au quel tous, tant les Angres comme les hommes obbeissent & entendent en toutes choses. Et par consequent en leglise militant à vn seul & souverain Ierarche, au quel tous tant clers comme lais, tant Roys comme autres, sont tenus dobeir en toutes choses esperitueles & temporeles. Or nen il ay nul tel fors le Pape. Quare, & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet respondre à cest argument en ceste maniere, & dire, que ce nest pas chose semblable du Ierarche celestien & terrien. Car ce Ierarche celestien pour sa souveraine perfection se souffit par soy meismes à gouverner toute celle monarche celestienne : mais le Ierarche terrien pour son imperfection ne souffist pas par soy à gouverner ensemble les choses esperitueles & terriennes. Pour la quele chose l'Apostre dit en tele maniere : *Nul*, dit il, *qui milite ou serue à Dieu, ne se doit impliquer ou enbesogner des besoingnes seculieres.* Et monseigneur saint Ambroise dit, que *ceulz, qui se occupent es choses terriennes, ne puent savoir les choses celestiennes, pour ce*, dist il, *que les choses terriennes reculent le curage, & perturbent de la contemplation des choses celestiennes.* Et ce preuve monseigneur saint Bernard asses largement & longuement en son traitie, quil fist au Pape Eugenius, en son liure lequel sapelle *De consideratione.* Comme donques il appartienne au Pape, & soit chose expedient dentendre premierement & souverainement aux choses esperitueles & divines, son courage & sa pensee ne doit point encliner au gouvernement des choses temporeles. Dont il aduint, que iasoit ce que Moyses, qui bailla la Loy ancienne, fust tres eslevé en contemplacion, & acoustume dauoir divins responsons, & ouyr les paroles divines : Car nostre Seigneur parloit à li face à face, en tele maniere, comme vn homme à acoustume de parler à son ami, sy comme il appert *Numerorum duodecimo* : toutes voies ne fu il pas souffisant dentendere aus besoignes terriennes & temporeles, sy comme Ietro son serouge li dist, en li disant teles paroles : *Tu te consumes*, dist il, *& gastes par fol labour, est ceste besoingne, que tu emprens, est par dessus tes forces, & par dessus ta puissance. Soiez*, dist il, *au peuple es choses qui appartiennent à Dieu*, & cetera. Pour la quele chose Moyses ordena Princes, qui qui iugeroient des choses temporeles du peuple. Apres en celle Ierarchie celestienne à souverainne paix concorde & vniformite de volentes : mais cy sont diffencions, plais, descordes & fraudes sans nombre & pource ce nest pas chose semblable de celle la, & de ceste cy.

LA SECONDE RAISON.

ITem selonc ce meismes monseigneur saint Denys : *Toute multitude est ramenee à unite, aussi comme elle procede de vnite.* Or est il ainsi, que toute la multitude des prelas & des Princes est ramenee à vn souverain, le quel est sur tous Princes & Prelas. Et il nen ya nulz autre que le Pape. Ergo, & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet respondre à cest argument, & dire, que tout aussi comme les choses temporeles sont pour le corps, & le corps pour lame, par teles manieres, que toutes ces basses choses se doivent ordener aux biens de lame, ou autrement lomme ne vseroit pas droitement des choses temporeles mais qui plus est en abuseroit : tout aussi la puissance temporele est en aucune maniere ordenee à le spirituele, cest assauoir en espirituaute. & par ceste manire la multitude est ramenee à vnite.

LA TIERCE RAISON.

DErrechief, tout aussi comme il est vn seul createur de toutes choses temporeles & esperitueles, par le quel toutes choses viennent à estre, & aussi vne fin, à laquele toutes choses sont ordenees aussi comme à terme final, si comme l'Apostre le tesmoingne Apocalipsis primo, qui dit : *Ego sũ alpha & Omega principiũ & finis* : tout aussi ya il vn, qui est gouuerneur & recteur tant des choses temporeles comme des esperitueles. Mais il ya difference en ce, que Dieu ne puet auoir Vicarie en creacion, pour ce que nulle creature ne puet estre la derreniere fin à complissant toutes choses. Mais en la gubernacion ou gouuernement du monde la creature puet aider, sy comme dit l'Appostre, qui dit *Nous sommes aide de Dieu.* Et pour ce ou gouuernement du monde Dieu puet auoir Vicarie, & par consequent vn seul dessous Dieu est son Vicarie, le quel à le gouuernement de tout luniversel, & quant aus choses temporeles & quant aus espiritueles.

LA SOLVTION DE CESTE RAISON.

LEn respont ainsi à cest argument. Quant len argue, que il est vn createur, len respont, que ce nest pas semblable. Car creacion est de produire de non estre à estre, ou il à distance infinie, & pource en creacion est requise puissance infinie, la quele ne puet estre fors vn seul principe ou commencement tres simple & tres puissant. Mais ou gouuernement de ces choses basses nest pas requise puissance infinie, pour ce que toutes choses y sont finies & determinees. toutes voies pource, que les choses esperitueles & temporeles sont moult diverses entre eulx, pour ceste cause est il mestier

de

de diuers gouverneurs, cest assauoir esperituel & temporel ou terrien. Ou len puet encores ainsi dire, que ne la creacion, ne la derreniere perfection, la quele est par beatitude, ne sont point communicables aus creatures, pource que lun requiert puissance infinie, & lautre bonte infinie. Or est ainsi, que la gubernacion fu communicable : & pource que Dieu soit gouverner de tout universel ou de toute universite, toutesvoies voult il que ce monde feust gouverne par les sains Angres & par les hommes.

LA QVATRIESME RAISON.

APres, en vn corps naturel a vn chief tant seulement, ou quel tous les sens ont vigueur ou vertu, & lequel chief gouverne tous les membres : & par consequent en vn corps mistique, lequel est lesglise, sera tant seulement un chief, ou autrement ce seroit chose monstruese, que lesglise est deux chiefs, aussi comme ce seroit chose monstruese en vn corps naturel.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet respondre a cest argument, & dire, que il ya vn seul chief de toute esglise, aussi comme il est vne coulombe, cest assauoir leglise : mais nous disons que ce chief est Ihesu Crist, lequel seul est proprement le chief de leglise, & du quel lune & lautre puissance est diriuee, sy comme dit lApostre *ad Ephesios secundo*, ou il dit: *Omnia subiecit sub pedibus ejus*, cest a dire, *quil mist toutes choses soubz ses pies :* & ce chief, qui est sur toute lesglise, lequel est son corps, il donna. Et neantmoins puet len dire, que le Papa est chief de lesglise & tant comme il est principal entre les menistres de lesglise, du quel depent toute lordenance esperituele, comme a principal Vicarie de Ihesu Crist; aussi comme len dit, que lesglise de Romme est chief des eglises : mais il nest pas chief quant au gouvernement des choses temporeles, mais vn chacun Roy est chief de son Royaume, & Empereur de son Empire.

LA CINQVIESME RAISON.

DErrechief, en toutes manieres ou especes de choses, qui sont ordenees ensemble, a vne chose petite, a quoy toutes choses sont ramenees : & par consequent en lesglise, la quele doit estre ordenee sur toutes choses, est de necessite dauoir vn, au quel par & lequel tous les autres sont ordenes : mais il nya nul, qui le puist estre fors le Pape. Quare, & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn respont a cest argument par ceste maniere, que cel vn, au quel toute luniversite des Crestiens est ramenee par reduccion derreniere, consonmatiue & finale, cest Dieu seulement, lequel seul puet terminer tout appetit, & accomplir tout desir : toutesvoies est le Pape dessoubz Dieu ce trespetit vn seul & indiuisible, a quoy tous le Crestiens regardent & entendent, quant aux choses qui sont necessaires & expediens a leur salut, cest assauoir aux choses esperituelles, aussi comme est le Roy en son Royaume quant aus choses temporeles.

LA SIXIESME RAISON.

DErrechief, des le commencement de monde len ne list pas que lumain lignage eust que vn souverain gouverneur, qui estoit deuant tous, sy comme il appert en diuers estas: & per consequent a present doit estre vn souverain gouverneur sur tous. Ceste proposition se preuve en plusieurs manieres. Premierement en estat dinnocence. Il est certain, que Adam fu prepose devant tous : & encore fust, sil feust tousiours demoure en innocence. Apres le pechie, en lestat de la loy de nature, Noe en son temps fu sur tous les autres. Et apres Abraham, Isaac, & Iacob ot seignourie sur le peuple de Dieu, & furent Prestres, & offroyent a nostre Seigneur les hosties & sacrifices. Semblablement Melchysedech Roy de Salem fu Prestre de Dieu le souverain. Dont len dit & nostre Seigneur Ihesu Crist fu *Prestre selonc lordre de Melchysedech*, au quel aussi Abraham le Patriarche offry les dismes, sy comme il est dit *Genesis quarto decimo*, en signe quil estoit son subgect quant a la temporalite. Semblablement en la loy de Moyse se treuve, que Moyses ot lune & lautre puissance, & vsa de lun & de lautre glaiue. Et par plus forte raison en lestat de la loy de lesuangille en doit avoir vn, qui doit auoir lune & lautre puissance.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

CEst argument a plusieurs parties, & pour ce a sa declaracion fault il donner a chascune dycelles especiaux responses. Et pour ce quant il parle premierement dAdam, & de lestat dinnocence, & cetera; len puet dire, que toutes choses eussent este communes en cest estat, ne aucun neust dit aucune chose estre sene, & aussi eust este la paix & concord, ne il hy eust eu fraude, freeur, ne rapine, ne iniuries, ne iniquites : Et par ce comme tous les hommes eussent este esperiteulz, il ny eust eu nulle iuridiccion temporelle. Mais il ne fu pas ainsi apres le pechie, ne nest aussi a present, comme mout diniustices soient faites, & abondent fraudes & iniquites : & pource nest ce pas semblable. Toutesvoies est il bien en la prelacion esperituele, sy comme il est es sains Angres, & eust eu la diuers degres

donneur, selonc les degres & ordres des dignites. Car de tant comme aucun precedast les autres en bonte & en sapience, de tant eust il este plus honnoure. Et quant est de ce, qui est dit en largument de Noe, len respont, que Dieu auant le deluge gouverna toutes choses par soy meismes, & donna à lomme, quil auoit fourme, certains commandemens, & si imposa painne à celi, qui les trespasseroit, sy comme nous lisons *Genesis secundo & tertio*. Et apres il pugny par soy meismes ceulz, qui delinquerent iusques au temps de Noe, sy comme il appert de Caym & de Lamech. Mais de puis le temps de Noe il commenca à gouverner ses creatures par menistres, des quiex Noe fu le premier. Et ce appert par ce, que nostre Seigneur li commist le gouvernement de larche, par laquele leglise estoit figuree, sy comme dit monseigneur saint Pierre. Dieu aussi bailla loy à Noe & à ses filz, & leur commist certaine rectorie. Et en celle Rectorie succederent Patriarches, Ducs, & Iuges, Roys & Prestres, & autres, qui pour le temps furent gouverneurs du temple des Iuyfs. Toutesvoies à proprement parler, iusques à Moyse ne fu point de vraye Prestrise. Car len list, que Aaron fu institue le premier Prestre souverain par le commandement divin, & les autres Prestres plus bas sont institues par ordenance diuine en la loy de Moyse. Mais Noe, Abraham, Isaac & Iacob ne furent pas Prestres, iasoit ce que Abraham par le commandement de Dieu leuast plusieurs autieux ; & que len lise, que la il eust offert à nostre Seigneur plusieurs hosties. Et Abel, Gedeon, Iepte, David, & plusieurs autres offrirent plusieurs hosties, & firent plusieurs sacrefices, des quiex il est certain que il ne furent point Prestres. De Moyse nest il nulle doubte, que il fist par plusieurs foys sacrefices & immola, & sacrefia plusieurs bestes, & toutesvoies ne fu il pas Prestre. Et ny fait riens ce, qui est dit ou Psautier, ou il est dit : *Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus*, & cetera, cest à dire, que *Moyses & Aaron son entre ses Prestres*. Car la Glose dit: *Moyses est nomme entre les Prestres de Dieu, non pas quil fust Prestre, mais pource que il offry ses veus, & supplia pour le pueple*. Et par ce suppose que len die que Noe, Abraham, Isaac & Iacob fussent Princes sur le pueple de Dieu, toutesvoies ne furent il pas Prestres, si comme dit est, se len ne dit trop largement estre Prestre quiconcques offre à nostre Seigneur sacrefice de loange, & les esperis troubles en lautel de leur cuer, ce que font tous les iustes. En ceste maniere le dit monseigneur saint Pierre à tous bons Crestiens: *Vous estes*, dit il, *gens esleus, & si estes Prestrise royal*. Car tous les bons Crestiens, & les loyaulx de Ihesu Crist en tant comme il sont vn auecques le chief Ihesu Crist, lequel est Roy & Prestre, sont roys & prestres en li. Et ce que len dit de Melchysedech, cest assauoir que il fu & Roy & Prestre, iay dit que cest vray, si comme la sainte escripture le tesmoingne, mais toutesvoies ne fu il pas monarche, ne not pas la monarche ou seignourie de tout le monde, mais fu seulement Roy de Salem: mais Dieu lenuoya deuant à prefigurer Ihesu Crist, non pas seulement quant à lune & lautre dignete, cest assauoir Sacerdotal & Royal, mais aussi lenuoya il quant à plusieurs autres choses, sy comme lAppostre le demonstre *ad Hebreos septimo*, cest assauoir, que il est interprete *roy de iuste & roy de paix*. Il est aussi descript *sans pere, sans mere sans genealogie, sans auoir commencement ne fin*, en prefigurant Ihesu Crist, qui est roy des roys, & par le quel les Roys regnent, au quel il est dit ou Psaultier: Tu es Sacerdos *in æternum* secundum ordinem Melchysedech, cest à dire, *tu y es prestre pardurable ou à tousiours selonc lordre de Melchisedech*. Et à ce Melchysedech donna Abraham les dismes, non pas quil y fust tenus de necessite de cens ou de droit censel, mais par donacion de propre volente, comme len treuve, que il fust en riens sont subgect; ou par auenture comme celi, qui estoit enlumine de Dieu, aouroit Ihesu Crist, lequel il entendoit estre prefigure par li. Apres quant len arguoit de Moyse, que il ot & lune & lautre iuridiccion, & vsa de lun glayve & de lautre, len puet respondre, que vrayement il fu Duc & Prince du pueple, mais il ne fu pas Prestre, si comme nous lauons dit. Car auant que il voulsist prendre de Dieu la seignourie du pueple, Aaron fust adiouste auecques li pour le solacier & conforter: lequel Aaron depuis fu institue le souverain Prestre du commandement de Dieu. Et par ce il orent distinctes offices & puissances distinctees lun de lautre, par tele maniere, que lun nvsurpoint point loffice de lautre. Mais pour ce que le pueple des Iuyfs estoit charnel, en usant de sacrifices charnelz, & que il ne sentoit ou assauouroit que choses charneles ou temporeles, pour ce leur sembloit il que la seignourie temporele estoit greigneur que la prestrise. Et pour ce Aaron obeissoit à Moyse, & le reprenoit Moyses comme son subgect ou dessoubz li. Mais ou pueple Crestien, qui entent la loy esperituelement, & non pas charnelement ne temporelement, la puissance esperituele doit estre iugiee estre plus digne & plus haulte que la temporele.

LA SEPTIESME RAISON.

ITem Ihesu Crist, qui est chief de lesglise, fu ne de la lignee Sacerdotal & Royal, en vnissant en soy de lune & de lautre dignete : & par consequent sont Vicaire aura lune & lautre dignete, par tele maniere que tous les Roys li seront subgects, si comme li sont tous les Evesques.

LA HVYTIESME RAISON.

ITem, nostre seigneur vsa de lune & de lautre puissance, cest assauoir de la temporale, quant il chassa hors du temple ceulz, qui y vendoient & achetoient, sy comme il appert *Iohannis secundo*: & de lesperituele ou Pontifical il vsa, quant il offri son propre corps, sacrifice à Dieu, sy comme lAppostre le dit *ad Hebraos Nono*, ou il dit: *Christus assistens Pontifex*, & cetera: & per consequent son Vicaire vserz de lune & de lautre puissance.

LA

LA SOLVCION DE LA PREMIERE de ces II. Raisons.

LEn puet respondre par ceste maniere à ces argumens, que Ihesu Christ voult naistre de lune & de lautre lignee, pour ce que de droit de succession & de heritage il estoit & Roy & Prestre, & de li comme de chief estoit à diriver & lune & lautre puissance: mais il nest pas necessite, que les choses, qui sont ou chief, soient vnies es membres, mais qui plus est les choses, qui sont vnies ou chief, sont deuisees es membres. Et les perfections, qui sont ensemble en Dieu, ou qui plus sont ce meismes que est Dieu, distribuees par chascune creature, ont participacion particuliere de eulz, & sont distingu ces diuersement en diuerses creatures.

LA SOLVCION DE LA SECOND de ces II. Raisons.

APres, ad ce que len dit, que Ihesu Christ usa de lune & de lautre puissance, len puet respondre que il le fist à fin que il demonstrast que lune & lautre puissance procedoit dune fontaine, cest assauoir de li: on len puet dire autrement, que il voult exercer loffice de Prestre, & instituer la dignete de Prestrise: mais il nusa point de la temporele pour mettre hors ces vendeurs & acheteurs du temple. Car ce fu plus loffice de Prestre que de Roy, cest assauoit à purgier & nettoyer le temple de tieux vendeurs & acheteurs, si comme il dit cy dessus. Quant len lequeroit pour le faire Roy, en sensuyant il refusa la hautesse de lestat Royal, à fin que il demonstrast par exemple magnifest que son Vicaire & tous ses successeurs le refusassent par semblable maniere. Il ne voult pas doncques quil fussent Roys, ne que il appliquassent à eulz dignete Royal, ne ne la deissent à eulz appartenir. Mais ce nest pas à delaissier, que comme Ihesu Christ en son enfance souffri, que len creust quil fust Roy, & se fist querir comme Roy, sy comme il appert *Matthei secundo*, ou il est dit: *Vbi est qui natus est Rex Iudeorum?* cest à dire *Ou est celi qui est ne Roy des Iuifs?* & souffri aourer des Roys, & pres de sa passion voult quil fust clame Roy, & estre honnoure du pueple vrayement comme Roy. Et apres li pendent en la croix estre intitule comme Roy de tiltre de Royal dignete, quant Pilate escripst ces mos en vn tabliau, & lattacha sur la croix, ou quel estoient escriptes ces paroles en Hebreu, en Grec, & en Latin. *Ihesus Nazarenus Rex Iudeorum*, en voulant que len creust quil fust Roy en verite, ia soit quil ne voulsist vser de la dignete Royal, mais leust refusee quant lent la li offri. Dont en sa passion quant Pilate li demanda par especial, se il estoit Roy? il ne nya pas, que il ne le fust: mais toutes voies ad ce que il demonstrast appertement, que aussi en larticle de la mort il ne vouloit pas vser de celle puissance, il respondi en ceste maniere: *Mon royaume*, dit il, *nest pas de ce monde. Car se ce monde estoit mon royaume, mes menistres resisteroient en tout & par tout à ce que ie ne fusse baille aux Iuyfs.*

LA NVEFESME RAISON.

ITem, il semble que nostre Seigneur commeist lune & lautre puissance à monseigneur saint Pierre, quant il li dist; *Tu es Pierre, & sur ceste pierre ie edifferay mon esglise.* Car tout aussi comme en vn edifice materiel il ya vne premiere pierre & fondamentele, tout aussi doit il auoir en lesglise vn principal Prince, qui doit estre fondement de toute lesglise.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet dire, que celle fermete de pierre, sur la quele lesglise doit estre fondee, nest pas seigneurie ou dominacion temporele, mais est linmuable est ablete de la foy Crestienne; sy comme nostre Seigneur le dit, quant il dist à monseigneur saint Pierre: *Pierre*, dist il, *iay prie pour toy, à fin que ta foy ne deffaille.* Car quant il dist: *Tu es Petrus*, & cetera, il ne fust nulle mencion de la puissance temporele, mais seulement de la puissance esperituele, la quele est à lyer & à absouldre des pechies en ce qui regarde la conscience.

LA DIXIESME RAISON.

APres, ou temps de la passion Ihesu Crist ses disciples li monstrerent deux glayves en disant: *Ecce gladii duo hic:* & il leur respondi, quil souffisoit. Par les qui ex deux glayves selonc la doctrine de Sains sont signifees deux puissances, qui sont en lesglise devers le saint Pere, des que les & de lune & de lautre il puet vser contre quelconcques personnes en cas de eminent necessite, soit contre les Roys ou contre les Empereurs.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

A Cest argumēt len puet respondre en ceste maniere, cest assavoir que se nous ottroyons, que ces deux glayves signifient deux puissances en lesglise, nous dirons que en verite elles sont deux, mais les Princes terriens en ont lune, & que le Pape ha lautre. Car len ne dit pas, que saint Pierre eust deux glaives, mais vn tant seulement, si comme nostre Sauveur Ihesu Crist le demonstra, en li disant: *Remet*, dist il, *ton glayve en son fourrel:* mais nostre Sauveur le reprinst, non pas quil ne le deust

traire en temps convenable, quant il en seroit necessite, mais pour ce que il le sacha non en temps ne par maniere convenable. Car le iuge de lesglise ne doit point vser du glaive espirituel, se ce nest par grant deliberacion & grant necessite.

LONZIESME RAISON.

DErrechief, le nombre de deux est infame, pource que il est le commencement de division. Or est il ainsi, que division est fontaine & commencement de toute discencion. & par consequent seen lesglise auoit deux puissances distinctees ou diuisees en deux personnes, desquelles lune ne despendroit point de lautre, il auroit tres grant confusion, en lesglise.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

A Cest argument len puet respondre par ceste maniere, cest assauoir que tout aussi comme le nombre de deux est infame selonc vne maniere daccepcion, pour ce quil est commencement de division, aussi est il nombre sacre selonc lautre accepcion pour les deux tables des dix Commandemens: en la premiere des queles sont contenus les commandemens, qui ordennent la creature à amer dieu; en la seconde sont les commandemens, qui lordennent à amer son prouchain. Ou que cest pour les deux commandemens de charite, si comme monseigneur saint Gregoire le met sur lexposiccion de celle esuangile *Luca decimo*, ou il est dit; *Misit eos binos & binos ante faciem suam*, & cetera: qui dit ainsi; *Il sont*, dit il, *deux commandemens de charite, cest assauoir lamour de Dieu, & celle de son prouchain*. Or est il ainsi, que ces deux puissances estoient divisees & separees du tout, par tele maniere que lune ne despendist point de lautre, ceste dualite seroit occasion de diuision. Or nest il pas doubte, que entre ces deux puissances ha vne dependence mutuele. Car la temporele la mestier de lesperituele pour lame, & lesperituele ha besoing de la temporele pour lusaige des choses temporeles. Et ce se treuve expressement ou chapitre *Cum ad verum, 96 distinctione*.

LA DOVZIESME RAISON

ITem, ce meismes se preuve en maintes manieres par les drois canons. Et premierement par le chapitre *Omnes, vicesima secunda distinctione*, ou il est dit ainsi: *Celi seul fonda lesglise de Romme, & lesleua sur la pierre de la foy, la quele naissoit incontinent; qui commist ensemble à monseigneur saint Pierre Classelier de la vie perdurable les drois de lempire terrien & celestien: & lequel vse de preuilege de celi, de lauctorite du quel il est conferme & aidie. Par quoy il ne pas doubte, quiconques detrait à quelque esglise son droit, il fait iniustice: & mais celi qui sefforce doster à lesglise de Romme le priuilege, qui li à ceste donne de ce souverain chief de toutes les esglises, ce li pour certain chiet en heresie. Et comme celi soit appelle iniuste, len doit dire que il est herite.*

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet ainsi respondre à cest argument, cest assauoir que ou il est question de la puissance du saint Pere en temporalite ou es choses temporeles, le tesmoingnage de lEmpereur pour le Pape est de grant vertu: mais il nest pas moult efficax, ne de grant vertu pour soy meismes, se son dit nest conferme & approuve par raison ou par auctorite de la saincte escripture; & meismement quāt lEmpereur dit le contraire, & aussi les autres Papes, si comme il est en ce propos. Quare, & cetera.

AVTRE SOLVCION DE CESTE MAISme raison.

TOutes voies puet len entendre sainnement les paroles de ce decret, cest assauoir que nostre Seigneur commist à monseigneur saint Pierre ensemble les drois de lempire terrien & celestien, en tant comme il li donna puissance de lier & deslier en terre, la sentence du quel lyer ou deslyer est approuvee es cielx. Et exposent les Gloses celle parole, qui li fu dicte en la tradicion des clefs, cest assauoir *tout ce que tu auras lye en terre, sera lye ou ciel*, & cetera.

AVTRE SOLVCION DE CESTE MEISME RAISON.

OV autrement len puet dire, que cōme *len doye entendre les paroles selonc la materie subgette*, selonc ce que dit le Philosophe, & lentencion de Gracien en toute celle distinction soit de demonstrer la hautesse ou preeminence du sainct Siege de Romme au regart des Sieges des Patriarches, pour ce que le saint Siege de Romme les institua & leur donna lauctorite que il ont. Par quoy les Sieges des Patriarches tout ce quil ont de puissance & dauctorite, ce vient du saint Siege de Rome.

AVTRE SOLVCION DE CESTE MEISME RAISON.

APres, les Sieges des Patriarches ont leurs puissances & auctorites limitees en aucune partie du monde, mais le siege de Romme la par tout le monde. Car tant comme la puissance temporele de lEmpire sestent en lonc & en le, autant sestent la grandeur de la puissance du saint siege de Romme. Et quiconcques sesforce doster ce singulier preuilege en affermant, que les Patriarches neussent pas leur puissance & auctorite du saint Siege de Romme, ou que le Pape & le saint Siege neust pas puissance esperituele par tout, celi qui ce diroit, seroit à bon droit tenus pour herite.

LA

LA TREZIESME RAISON.

ITem ou chapitre *Fundamenta, extra de electione, libro sexto,* Pape Boniface dit en ceste maniere: *Comme lEmpereur Constantin,* dit il, *ou quart iour apres ce quil fu baptisie avec ques tous ses Satrapes, & tout le Senat les plus grans & tout le pueple en delaissant la cite de Romme, & en loctroiant en la personne de Pape Sevestre pour li & pour ses successeurs, en decernant par estatut ou sanction pragmatique, que dores en auant celle cite deuoit estre disposee & ordenee par eulx, declaira la monarche de celle cite de lune & lautre puissance appertenir aux Papes de Romme, comme celi qui ne cuidoit pas que ce fust chose juste ne conuenable, que ou lempereur du ciel auoit institue la prince de la prestrise & le chief de la religion Chrestienne. que en ce lieu lEmpereur terrien eust puissance.*

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet respondre à ceste objeccion & dire ainsi, que le Pape se dit estre seigneur de la temporalite par linstitucion diuine ou de Dieu, quele necessite est il de dire, que il ait la monarche en la cite de Romme de lune puissance & de lautre? Et se tu dis, que Constantin ne institua pas celle monarche, mais que il la declaira tant seulement, & que pour ce cy est mis cautement ce mot *declararet*, cest à dire *desclairast*: ie respons, que la monarche de tout le monde quant à lune puissance & à lautre, ne fu pas ottroyee à saint Pierre, ne à ses successeurs, par institucion diuine, si comme il à este declaire cy dessus; mais il puet la auoir monarche par la donacion de Constantin, en lentendent par ceste maniere, cest assauoir que comme le Pape eust la puissance esperituele, tant en la cite comme ailleurs par tout le monde, & Constantin eust la temporele, il transporta au Pape celle puissance temporele, que il auoit en la cite, ad ce que lune & lautre puissance, qui estoit en deux personnes en celle cite, fust au Pape tant seulement, si comme nous disons, que vn Evesque est seigneur temporel & esperituel en sa cite. & par ce il est monarche en ce lieu, en tenant lune & lautre puissance. Et ainsi nous confessons, que le Pape ha la monarche de lune & de lautre puissance en la cite de Romme, & non pas par tout.

LA QVATORZIESME RAISON.

ITem, *nonagesima sexta distinctione,* ou chapitre *Constantinus,* est ainsi dit: *Constantin lEmpereur donna au Pape la couronne & toute la dignete, que il auoit à la cite de Romme, en Italie, & en toutes les parties doccident.* Et ou chapitre ensuyuant, du quel est prins ce qui est dit ou chapitre *Fundamenta,* est dit ainsi: *Nos ordenons en decernant, que Pape Seuestre & ses Successeurs tiengnent la seignourie tant sur les quatre sieges comme sur toutes les esglises de Dieu par tout le monde: & que le Pape de la sainte esglise de Romme soit le plus hault & le plus souverain & Prince sur tous les Prestres du monde.* Et apres en ce meismes lieu il est ainsi dit: *Vesci,* dit Constantin, *que nous donnons & delaissons au tres saint Seuestre Pape de Romme, nostre Palays, nostre cite de Romme, & toutes les prouinces des regions dYtalie ou des parties doccident: & decernons, quil en soit ordene & dispose par li & par ses successeurs: & ottroyons quil demeure au droit de lesglise de Romme.* Et apres sensuit: *Pour ce,* dit il, *que ce nest pas chose raisonnable, que ou lieu, ou la seignourie & prince de la Prestrise & le chief de la religion Chrestienne à este constitue par lEmpereur celestien, que la lEmpereur terrien eust quelconque puissance.*

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

IE respons, que de ceste donnacion, qui fu faite par Constantin, plusieurs Iuristes dient communement, que elle ne valu pas par plusieurs raisons. Premierement pour ce, que lEmpereur est tousiours appelle *Auguste,* pource que son propos & son entencion est tousiours dacroistre lEmpire de Romme, & non pas la menuyser. Et pource semble il que la donnacion ne valu pas. Meismement comme elle feust trop grant & trop excessiue. Secondement pour ce que lEmpereur ha ladministration de la chose publique, si comme les drois le dient. Tiercement pour ce quil ne pot faire prejudice à ses successeurs, quil ne peussent rappeller, pour ce que *Par in parem non habet imperium,* cest à dire, que *vn homme na point de commandement, empire ou seignourie sur son pareil.* Quartement: car celle raison, par laquele il en pot donner vne partie, par celle meismes raison en pourroit donner son successeur vne autre partie, & par ce seroit detrenchie lEmpire. Et ces choses se treuvent in *autentica Quomodo oporteat Episcopos & Clericos, & cetera, in principio, collatione prima, en la Glose:* Car iasoit ce que la dicte donnacion vaulsist, toutes voies ne fu point lesglise en possession, fors de la porcion de celle terre, laquele est appellee *le patremoine saint Pierre.*

AVTRE SOLVCION DE CESTE meisme Raison.

DErrechief, ceste donnacion ne pot valoir quant à ceulx, qui nestoient point subgects de lEmpire de Romme, pour ce quil ne pot donner ce qui nestoit pas sien. Or est il certain, que lors les Francoys nestoient point subgects à lEmpire, si comme dessus est dit. Ou suppose quil fussent ses subgects, ce que nous ne confessons pas, toutes voies est courue prescripcion de tres long temps contre lEmpereur & le Pape, si comme il à este monstre cy dessus.

LA QVINZIESME RAISON.

ITem, le Pape puet absouldre les vassaulx du serement de fidelite, le quel est deu au Seigneur temporel: la quele chose ne feroit point, se il nauoit puissance es choses temporeles.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

IE respons à cest argument, & dy, que ou cas, ou quel il puet auoir accion contre le Prince, il puet aussi absouldre les vassaulx de serement de fidelite: ou qui plus est les puet declarier estre absoulz, si comme en cas de heresie, de division de la foy, ou de contumace contre lesglise de Romme.

LA XVI. RAISON.

ITem, le Pape Zacharie deposa le Roy de France, si comme il appert *quindecima, quæstione quarta, capitulo Aliud.* Quare & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet respondre, que len list quelque part, que oncques il deposast le Roy de France, mais si comme aucuns dient, il conseilla bien quil fu depose. Car comme len li demandast, le quel deuoit miex regner, ou celi qui faisoit les besoignes du Royaume, on celi qui nen faisoit riens? Il respondi, que le premier deuoit miex regner. Et ceste response eue, le Roy Hildericus fu depose par les Barons du Royaume de France, & fu Pepin ordene & ennoint en Roy.

AVTRE SOLVCION DE CESTE MAISme raison.

OV si comme les autres dient, ce Roy Hyldericus ne fu pas depose, mais de sa volente entre en vne Abbaye, & la feny sa vie comme Moyne: & que lors les Barons du temps de leleccion de Pepin & de son institution, à sauoir se il leur loisoit à ce faire, enprindrent conseil au Pape, iasoit ce quil le peussent faire & ordener sanz son conseil. Et de ce len puet veoir plus plainnement en ce, que ie, qui ay translate ceste euvre, en ay escript sur ce pas en la translacion du liure, qui sapelle REX PACIFICVS, le quel est par deuers vous.

LA XVII. RAISON.

ITem, *Extra de immunitate ecclesiæ, capitulo primo, libro sexto*, est dit ainsi, que *il ne loist point à ceulz, qui ont iuridiccion temporele, ou qui exercent iuridiccion seculier de contraindre en quelque maniere les lesglises ou les personnes desglise à vendre ou aliener ou mettre hors de leur main les possessions, quil ont acquises, ou acquerront dores en auant.* Or est ainsi, que le Pape ne pourroit ces choses ordener, sil nestoit seigneur de toute la temporalite. Quare, & cetera.

LA SOLVTION DE CESTE RAISON.

IE respons à cest argument, que ceste constitucion nouvele nest pas approuvee par les Princes; & que quant elle venra à discucion, il ne lapprouveront en quelque maniere. Car par ceste maniere les personnes desglise pourroient acquerir tant de possessiones, que ce venroit ou domage & prejudice intollerable des Princes, & de la chose publique.

ADICION.

ET neant moins pour y respondre plainnement, il est certain, que non obstant la dicte constitucion le Roy de France, les Dux, Contes, Princes, & Barons & autres Seigneurs, vsent chascun iour du contraire

LA XIIX. RAISON.

ITem, len dit, que le Pape, qui est Vicarie de Dieu & son Leutenant en terre, à plainne puissance. Or est il ainsi, que il nauroit vne plainne puissance, se il nestoit seigneur de toute la temporalite & esperitualite, ad ce quie len puist de li dire vrayement ce ver du Psautier: *Domini est terra & plenitudo ejus*, cest à dire, que *la terre & la plenitude dycelle est nostre Seigneur ou de nostre Seigneur.*

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

IE dy que la solucion de cest argument appert par ce qui à este dit cy dessus ou corps de ceste question. Car si comme dit est, comme nostre Seigneur Ihesu Christ eust treble puissance cest assauoir, des corps, des ames, & des choses terriénes, Il vsa de la premiere puissance, mais il ne la comist point: de la seconde il vsa, & la commist: de la tierce ne il nen vsa, ne il ne la voult cómettre. Par quoy il appert, que le Pape na pas la puissance sur les corps humains, ne sur les choses temporeles, mais seulement de lier & deslier les ames. Ne encore quant aux ames ne puet len pas dire, que il ait plaine puissance, se ce nest en liant & en desliant, & la clef non errant. Car il ne puet creer les ames, ne leur infonder grace, ne sauver, ne damner, ne remettre les pechies, se ce nest ministeriaument

ment. Et pource puet len dire, que il ha plaine puiſſance es choſes eſperitueles tant ſeulement, & non pas abſoluement, mais la au regart de Prelàs, qui ſont plus bas & deſoubz li, les quelz ſont appellez à vne partie de ceſte cure ou entente.

LA XIX. RAISON.

ITem, celi qui puet le plus, puet le mains. Or eſt il ainſi, que les choſes eſperitueles ſont plus grans, ceſt à dire plus dignes, que les choſes temporeles. Quare, & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

A Ceſt argument ie reſpons ainſi, que celle propoſicion, ou il eſt diſt : *Qui puet le plus, il puet le mains*, & cetera, ceſt vraye es choſes, qui ſon dun meiſmes genre, comme ſe le Roy puet combatre vne cite, il puet combatre vn chaſtel : mais elle neſt pas vraye es choſes, qui ſont de diuers genre. Car il ne ſenſuyt pas, que celi qui puet engendre vn homme, puit engendre vne mouche. Comme doncques les choſes eſperitueles & temporeles ſoient de diuers genres, il ne ſenſuit pas, que celi qui ha la puiſſance es choſes eſperitueles, layt es choſes temporeles.

AVTRE SOLVCION DE CESTE MEISME RAISON.

DErrechief, celle propoſicion ne tient pas es choſes, qui viennent par ſeule commiſſion & delegacion. Car nous voyons, que es Cours des Princes eſt commiſe aux confeſſeurs la cure & gouvernement des ames, & aux Mires & Phyſiciens la cure des corps : & toutesvoies ne ſenſuyt il pas, que ſe le Confeſſeur puet le plus, ceſt aſſauoir es ames, que pour ce il puiſt le moins, ceſt aſſauoir es corps. Quare, & cetera.

LA VINTIESME RAISON.

ITem, lApoſtre *prima ad Corinthios ſexto* dit ainſi : *Ne ſavez vous pas*, dit il, *que nous iugerons les Angres ? & par plus forte raiſon choſes ſeculieres* : auſſi comme ſe il deiſt : ſe nous pouons iuger les choſes eſperitueles, nous pouons par plus forte raiſon & deuons iuger les choſes ſeculieres. Quare, & cetera.

LA SOLVCION DE CESTE RAISON.

LEn puet reſpondre ainſi ad ceſt argument, que lAppoſtre reprenoit lors ceulz, qui de nouvel eſtoient convertis à la foy, pource que pour les debas & beſoingnes, quil avoient entre eulz des choſez terriennes, delaiſſiez les iuges Creſtiens ou contempnez, il aloient querre leur iugement aux iuges Payens, auſſi comme ſil neuſſent aucuns Creſtiens, qui fuſſent iuges ſouffiſans à iuger & determiner de teles choſes. Et pour ce en les reprenant lAppoſtre dit ainſi : *Se vous auez*, dit il, *hommes eſperitueles entroduis ſouffiſaument à iuger de plus grans choſes & plus fortes, par plus forte raiſon vous deuroient il ſouffire à iuger & determiner de mendres choſes*, ceſt aſſauoir des choſes terriennes & temporeles.

LEXCVSACION DE CELI, QVI FIST CE TRAICTIE.

TOutes les choſes & ſingulieres, dit il, que nous auons dictes cy deſſus, ſoient dictes ſans preiudice de meilleur iugement par maniere doppinion tant ſeulement, & non pas en ſentenciant, ne en determinant folement. Et iaſoit ce que pluſieurs raiſons, que nous auons admenees pour la premiere partie, ſe puiſſent ſouldre, & ne concluent pas de neceſſite, pour ce que len ne puet pas admener demonſtracions en ceſte maniere : toutesvoies ne les auons nous pas ſolues pour cauſe de briefte.

PHI-

PHILOTHEI ACHILLINI CONSILIARII REGII,

Somnium Viridarii,

DE IURISDICTIONE REGIA & Sacerdotali.

LIBER PRIMVS.

A*Udite somnium meum, quod vidi* , Genesis 37. capite. Licet scriptum sit, ***non augurabimini nec observabitis somnia :*** Levitici 19. capite. Et alibi reprobetur fictor somniorum Deuteronomii 19. capite & etiam 34. somnia multos errare faciunt. non tamen hæc sic scripta concipio, ut ex toto suo genere somnia sint reprobata. Cum philosophus naturalium rerum indagator eximius in totum ipsa non reprobet. Cum etiam Nabugodonosor somniando veridica præviderit, *Danielis secundo.* Audite ergo Princeps serenissime, somnium meum. Cum vigilans sæpe soleam admirari, ac crebra mecum disputatione conferre, hujus ætatis gentibus tanta protervitas unde processerit, quod modernorum ingenia sint à Deo depravata, ut in divisionem inter utrumque brachium suscitando prorumpant indefesse. Cum tamen inter se tanta debeat esse unio & caritas, ut unum sit ouile & unus pastor; & tanta fraternitas, quod altera potestas alterius semper egeat auxilio. Quippe enim duo sunt, quibus hic mundus regitur, sacerdotium & regnum. Sacerdos orat, rex imperat : Sacerdos delicta dimittit, rex errata punit : Sacerdos animas ligat & solvit, rex corpora cruciat & occidit. uterque divinæ legis executor suum justitiæ debitum cuique tribuit, dum cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Sane filios hominum decent arma & sagittæ; filios Dei orationes, vota & sacrificia, ut carbones ignis succendantur ab eis. vita enim pastoris doctrina pascualis est ovis, & rigor punientis pax est popularis. Dumque hinc inde mutua verborum inter duos viros utriusque juris canonici & civilis radiis perlustratos hujus rei sermo, in præsentia majestatis vestræ semel traheretur, scilicet, An istæ potestates sint divisæ, an subordinatæ & quæ inter eas convenientia nasceretur, magno diei spacio alterna disputatione consumpto, proxima nocte sequente casus novitate mirabilis est ortus. Nam cum sopore langore oculi premerentur, & membra defessa somnii suavitatis suavitas allexisset, vidi in viridario amæno valde & delectabili liliis & aliis floribus variis decorato dominationem vestram majestatis regalis collocatam. Aspexi insuper ad latus majestatis ejusdem duas reginas fulgidissimas, à dextris unam habitu regulari decoratam, & hæc Spiritualis potestas vocabatur. A sinistra alteram habitu seculari, honestissimo tamen, indutam, & hæc Potestas secularis pingebatur : & ambæ (si dignum sit cælestia) flere & ingemiscere videbantur, & ad vos illustrissimum Principem & Regem Francorum dominum Carolum Quintum hoc nomine, velut solem justitiæ super cathedram refulgentem, oculos supplices ac lacrimantes dirigebant, vocem suam tanquam tubam sonorosam his versibus exaltantes.

> *Ad te confugimus rex pius aspice nostros*
> *Planctus, nos æqua mundum sub lege tenemus.*
> *Præmia virtutis meritis damus, & mala pravis*
> ——— *subdentes uno ore.*

Princeps piissime, nos ambæ sumus sorores & Altissimi filiæ, inter nos pacem atque concordiam desiderabiliter affectantes. Sed inimicus homo more solito inter ministros nostros zizaniam nititur seminare. cum tamen omnium communitati desiderabilis debeat esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium procuratur. hæc bonarum artium decora mater, hæc facultas prætendit mores, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam quæsisse minime sentitur. Quod beati Iob sententia protestatur, cum dicit : ***habeto pacem & per hoc habebis fructus optimos.*** Hanc si quidem Christus Dei filius sui novi natalis signum & nuncium fore determinatum, dum militiæ cælestis & oraculo voluit decantari. ***Gloria in altissimis Deo. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.***

tis. Sunt igitur pacis & tranquillitatis fructus optimi: opposito verò litis importabilia nocumenta. propter quod singuli fratres, magistri, collegia & communitates se invicem juvare tenentur: tam supernæ caritatis affectu, quam vinculo societatis humanæ. quod etiam Plato nos admonet teste Tullio de offic. libro primo, dum dicit, *non solum nobis nati sumus, ortusque nostri partem patria vendicat, partem amici.* & ad id magis obligatur intendere, cui altissimus harum rerum intelligentiam amplius inspiravit. graviter velut ingratus hoc sciens & potens peccat omittens, teste Iacobo canonicorum quarto capite, cum dicit. *scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi.*

Cum igitur tibi Karolo regi Francorum Deus dederit talentum ingenii, veram fidem, & fortunam bonorum exteriorum: & veraciter tibi possint applicari verba Bernardi ad magistrum Galterum de Claromonte, *genus clarum, corpus aptum, forma evidens, ingeniū velox, eruditionis utilitas, & morum honestas in te resplendent: & gloriosa dicta sunt.* si tibi usurpas, est qui quærat & judicet, testāte veritate, & fama proclamante, quæ omnino veritate non caret. Et ut dicitur VII. Ethimologiarum, *in te antiqui generis regia nobilitas non degenerat, neque perit, sed clarius fulget, melius viget, & jocundius floret vita morum.* & melius dicamus: in tantum, quod vena laudabilis illustris sic gloriosa in transmissione servet originem, quod dictis & factis in te nobilitas generis apparet in moribus, liberalitas muneris præfulget in omnibus, humilitas cæterisque respondet communibus, & claritas operis reflorect virtutibus. Porro inter innumerabilia dona, quæ tibi contulit altissimus, hæc excedunt omnia. Nam cum esses quasi modo genitus infans & adolescentulus populum acephalum in se monstruosè divisum prudentissimè direxisti, nunc in virga ferrea, cum duræ fuerit cervicis: nunc in virga vigiliarum, cum fuerit cordis pigri: nunc in virga virtutis, quam misit Dominus ex Sion. dominare in medio inimicorum tuorum, & persecutiones edoma extrinsecus illorum, qui tecum dulces ceperant cibos: ut accedat quod legitur in Psalmo, *à juventute Domini superasti.* Quid plura? nunquid Hispania de Rege persecutore militantis ecclesiæ, auxilio divino & tuo mediante, in regem catholicum est translata? Nunquid tota Aquitania, & plures partes Picardiæ in brevi tempore & repente per te de manibus Anglicorum receperunt libertatem? & modo satis admirabili & aliàs inaudito, cum castra inexpugnabilia & alia loca vi armata fuerunt occupata? Nunquid Britannia tua testabitur miracula, quæ ad nutum tuum domino Iohanni de Monte forti quondam Duce suo, adversario tuo, Anglico adhærente, exacto, ad te totaliter est conversa? Nunquid Anglicorum superbiam, & eorum cornua ad nubes nuper exaltata, depressisti? quæ omnia si diligenter attendantur attento facto & attento modo, non sine miraculo à domino facta esse dignoscuntur, ex tuis precibus & meritis obtenta. Nam dum orabat Moyses, vincebat populus. *45. distin. c. disciplina.*

Attende igitur, Princeps Christianissime, cum præ cæteris tot ac tantis sis dotatus virtutibus, & applica aures tuas ad preces nostras, ministros ad concordiam reducendo. Sunt enim plurimi ministri, qui sunt de ecclesia, tamen odiunt ecclesiam, à qua plurima bona recipiunt, & ad altiora totis adhuc hanc domini conatibus anhelant, quorum plures jurisdictionem extinguerent ecclesiæ, si possent. sic sunt plurimi in gremiis dominorum secularium enutriti: sed *ut mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu*, suis se consueverunt hospitibus exhibere. illi ac isti utramque curiam vellent extinguere, forsan ut in suis possint liberius perseverare nequitiis. hæc faciunt, ut invidi, qui felicibus aliorum torquentur successibus, iuxta illud Horatii:

Invidus alterius rebus marcessit opimis.

Aut hæc faciunt, quia subjecti. servi enim dominos odiunt sed subjecti. juxta illud Alexandri libro octavo:

Afferet tellus stellas, septemque triones
Alluet Occeanus, & siccum piscis amabit,
Quam servi domino sint verus nexus amorum.

Et inter eos nulla est concordia, licet extra pax ostendatur, odio intus confligitur.

Pacem vultus habet, agitant præcordia bellum.

Hæc tamen dicuntur de servis violenter subjugatis. de facili igitur subditi loquuntur contra superiores, qui tamen vivere non possunt sine aliquo domino. domini enim necessarii sunt mundo: & si nulli essent modo judices ecclesiastici vel temporales, oporteret quod cito fierent, ut pax servaretur, & ecclesiastica sacramenta ministrarentur. vel hoc faciunt, ut adulatores dominis ecclesiasticis aut temporalibus ponentes, os in cælum, lingua eorum gradiente super terram, detrahentes, novos dominos sive curas ecclesiasticas vel temporales sive potestates (quod est difficile) fabricantes.

Cum igitur, Princeps serenissime, vos sic ambæ reginæ fuissent allocutæ, ipsis auditis, fulgido vultu ad pacis osculum assumpsistis, dicens eis: Reginæ devotissimæ, ut Karolus lacrymis vestris sum compassus: & ideo ut Dei vicarius & judex in temporalibus, justitiam & favorem, si res

suspicione careret, libenter impenderem. Hortor tamen ut mentem vestram ministrorum divisio non exagitet, attendentes quod ab antiquo clerici & layci oppido sunt infesti. nec sunt veri, sed pseudo ministri, qui vos sic exasperant & dividunt. Credite, matronæ venerandæ, quod in curia seculari sæpe precio & precibus, ignorantibus Dominis, postpositis gradibus, judices & ministri altum quærunt ascensum: & sic de facili per pecuniam sunt ingressi, ipsos susurrat pecunia. orphei lira, carmen amphitrionis, musa virgilii, voce pecuniæ suffocantur, quid plura ubi nummus loquitur, Tulliani eloquii tuba raucescit ? ubi pugnat pecunia, virtus expugnatur Herculea: nummus vincit: nummus regnat: nummus imperat universis: pari forma & incuria ecclesiastica non quantum quisque mereatur, sed quantum dare sufficiat sæpius extimatur. Si igitur auri sacra fames penetralia veneranda proserperit, quid denique poterit tutum esse aut securum? reginæ amantissimæ, à curiis vestris non prius nequicia hæc & divisio communis hostis succedetur perfectè: neque perniciosi, quos hactenus producit, fructus arescent, nisi suæ causæ radices extirpentur. Tales igitur eligatis vobis ministros & judices, quos labor prolixior & scientia perfectior fecerint anteire, Deum timentes, & non prætereuntes terminos, quos posuerunt patres antiqui. In his cessabit prophanus ardor avaritiæ: isti reddent quæ sunt Cæsaris Cæsari & quæ sunt Dei Deo. & sic erit hujus multitudinis credentium cor unum & anima una, juxta illud Matthei 6. Vbi veritas pro fidelibus orat ad Patrem, *volo*, inquit, *ut ipsi sint unum in nobis, sicut & nos unum sumus*. reginæ illustrissimæ advocatos ergo quærite, & jura vestra in medio producite non ut causam judicem, sed ut ministros vestros ad concordiam, si possibile sit, amicabiliter reducam. judex enim vester in cœlis habitat. Tunc regina, quæ potestas spiritualis nuncupata est, sibi assumpsit in advocatum unum Clericum profundissimæ scientiæ tantæque solicitudinis sufficientem. Potestas autem secularis sibi elegit Militem variis scienciis multiformiter decoratum. Vnde, princeps metuendissime, dictis advocatis incepistis dicere: vos ambos in visceribus Christi requiro, ne sitis de numero illorum advocatorum, de quibus Cassiodorus: *Hi sunt qui causas protendunt, adhibiti impediunt, prætermissi fastidiunt, admoniti obliviscuntur, locupletati subdunt apud causidicos silentiũ venale, & est lingua eorum damnifica, nisi funibus argenteis ligetur*. sed unusquisque vestrum seriosè ac succinctè veritatem pandat suæ causæ. Et volo, Domine clerice, quoniam clericis est defferendum, quod primo ducatis tripudium & modo dyalectico. Nam primo unicam facietis rationem, ad quã miles indilate respondebit. & sic deinceps, quousque sermonibus ac conquestionibus vestris finem volueritis imponere. Versavice pari forma miles partem tenebit opponentis: Clericus verò partem respondentis, & sic quilibet erit actor, & quilibet reus, ut in communi dividundo judicio. Communio namque hanc peperit divisionem. Sic itaque alter alterum congreditur, varias rationes naturales & theologicas, canonicas & civiles, allegantes, quas in scrinio pectoris secundum modulum ingenii mei & memoriæ, prout infra latius declarabo, recollegi. Tandem tamen inter eos tanta rixa inde est suborta, quod de verbis quasi ad verbera processerunt. unde perplexitate constrictus propter conflictum rationum, quem juvarem militem vel clericum, ignorabam. sic sum à somno vehementer excitatus. in isto igitur opere, annuente Domino, sic procedam, videlicet nil tamen pro una parte vel altera asserendo, sed solum excitatus à somno, quæ dormiens vidi, vestræ majestati referẽdo. nec est intentionis meæ sermones meos coloribus rethoricis velare, sed dimittam stellatum Latinum & rethoricam curiosam, planis utendo verbis, quibus dicti advocati suis disputationibus usi fuerunt placitando.

Verum, princeps Christianissime, quia, ut dicit Cassiodorus epistolarum variarum libro tertio episto. 6. *Sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita præclara egregie de patribus dicta confirmat*. laudabilis enim vena suam servat originem, & fideliter posteris tradidit, quæ in gloriosa transmissione promeruit. unde & philosophus ad propositum secundo Rethorice. c. 22. dicit. *Ad laudandum aliquem sumenda est dignitas progenitorum*. Nam ut dicit Aristoteles tertio polit. capitulo 19. *meliores est verisimile eos esse qui ex melioribus generantur*. quia ingenuitas est virtus generis: & secundum veritatem nobiles, maxime reges, debent habere quasi ignatam prudentiam clariorem, clementiam dulciorem, audaciam fortiorem, justitiam veriorem. Hinc est quod ego humilis servitor vester in spe tantæ nobilitatis, refulgentia bonitatis, clementia claritatis, intelligentia, & humilitatis benivolentia sertum ex variis floribus dicti viridarii duxi componendum, una cum somno meo minus sufficienter concepto vestræ regiæ celsitudini fiducius præsentandum. Cum re vera spes vestræ humilitatis gratiosæ ad supplendum nobilitatis generosæ, ad excusandum vestræ subtilitatis ingeniosæ, ad corrigendũ vestræ bonitatis virtuosæ, ad conducendũ penuriæ & timiditati cordis, & intellectus mei, audaciam inchoandi, potentiam complendi contulerunt auxilium pariter & juvamen. Maxime quia, ut melius novit alta profunditas vestra, hoc opus tanti est ponderis ut veraciter possim dicere cum illo Philippo expositore super Iob sic dicente, *aggredior pater mi opus arduum & difficile*. Cum sim igitur, princeps metuendissime, vir tenuis studii, rudis ingenii, inculti eloquii, me suscitetis trepidantem, corrigatis delinquentem, & scriptorem vestrum confortetis pariter & juvetis: quia istius minimi tractatus, quem *somnium viridarii* volo nuncupari, omnia vestro relinquentur examini, ut major vobis & justior corrigendi quam mihi scribendi gloria debeatur.

Clericus

Clericus. CAP. I.

MIror, optime miles, paucis diebus tempora immutata: sepultam justitiam, eversas leges naturales, theologicas, canonicas & civiles.

Miles. CAP. II.

GRandia verba sunt ista & ego laicus, qui quamvis paucas literas puer ego didicerim, ut tam alta verba à me possint intelligi. Et ideo venerande clerice, si mecum desideratis contendere, pleniorem oportebat accipere stilum.

Clericus. CAP. III.

ÆTate mea vidi ecclesiam in honore magno apud Reges & notabiles universos haberi: & nũc video, e contra; miseranda ecclesia facta est sub tributo & vobis omnibus præda. exiguntur à nobis multa: damnatur illa bona nostra, si non damus, rapiuntur à vobis, conculcantur jura nostra, libertates infringuntur. & laici, & maxime milites, clericorum sortem multiplici detractione depravant, vitam & eorum opera ducentes in opprobrium & contemptum. Sane in depravatione ordinis nostri non multum eorum extollentia promovetur: qui si milites essent quæ militum professio esset, agnoscerent, deferrent clericis, & se à curialitate verborum quadam puellari modestia temperarent. Porro ordo militum nunc est, ordinem non tenere. Nam cujus os majori verborum spurcitia polluitur, qui detestabilius jurat, qui minus Deum timet, qui ministros Dei velificat, qui ecclesiam non veretur: iste hodie in cætu militum fortior & nominatior reputatur. Militaris hodie disciplina, quam Vegetius & plerique alii docuerunt, prorsus evanuit, & se in quandam delinquendi libertatem & scurrilitatis speciem deformavit. Olim se juramenti vinculo milites obligabant pro reipublicæ statu, quod in acie non fugerent, & quod vitæ propriæ utilitatem publicam præferrent, se filios ecclesiæ atque ad honorem sacerdotũ, & tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberatio nem gladium accepisse, porro in contrarium res versa est Nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in Christos Domini, destruunt patrimonium crucifixi, spoliant & prædantur subjectos sibi pauperes miserabiliter atque immisericorditer affligunt miseros, ut in doloribus alienis per illicitos appetitus extraordinarias impleant voluptates. refert Lucas, quod milites antecedentes ad Iesum interrogaverunt eum dicentes, Magister quid faciemus? vos neminem, inquit, concusseritis, atque calumniam non faciatis: qui contra inimicos crucis Christi vires suas exercere debuerunt, potibus & ebrietatibus pugnant, vacant ocio & crapulę, vitamque degenerem immunditiam transigentes, nomen & officium militiæ dehonestant. Nil damnabilius in milite, quam ocium, per quod usus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas, vires fastidiunt, obrepit inertia, & ad immunditiæ actus animus applicatur. bella & conflictus equestres depingi faciunt in salis, ut se quadam imaginaria visione delectent in pugnis, quas actualiter ingredi aut videre non audent. eleganter Scipio Affricanus, sicut Iulius Pontinus refert, *cum scutum cuiusdam vidisset auro & gemmis adornatum, dixit se non admirari si tanta diligentia adornasset, in quo plus præsidii quam in ense haberet.* Non in auro & lapidibus debet scutum militis decorari: Sed scutum divulsum habeat, fractam galeam, hebetem gladium, faciem vulneratam. Porro tamen, nostri milites ab expeditione sine vulnere & cicatrice, sanis & integris armis, per Dei gratiam revertuntur. curritur ad videndum conflictum, crateras igitur statuunt, & vina coronant, atque exhausta canunt prælia Marte graui.

Illic Æacides illic tendebat Vlixes,
Et purgant fluido pergama tota mero.

Garriunt igitur & laxant procaces linguas in detractationem hominum innocentium, desæviunt in Christos Domini, refferunt & conferunt labores suos & ocia sacerdotum. datur itaque intereos sententia, & communi lege sancitur ut decimas auferant, ut ecclesiæ & clero non deferant; ut excommunicationem non timeant, ut Deum non revereantur, ut injuriis afficiant sacerdotes. & quicquid in usus ecclesiæ cessit de largitione à jure paternę liberalitatis evacuarent. veruntamẽ magnus Dominus & laudabilis, qui humiliat omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei: ipse salvos faciet filios hominum pauperum, & humiliabit calumniatorem, tollensque virgam peccatorum & desuper sortem justorum arguet pro mansuetudine terræ & obstruet os loquentium iniqua, dejicietque omnem extollentiam superborum.

Miles. CAP. IV.

QVod milites corripitis, vel est affectio, vel detractio. si affectio, mihi acceptiora essent vestra verbera, quam eorum ubera quæ me lactarunt. Sed utinam semper corripiat nos justus in misericordia, oleum autem peccatorum non impinguet caput. militum vitam depravatissimam reputatis. Sed Domine clerice, fortasse dicatis: rogo trabem prius ab oculis clericorum ejiciatis, quam festucam ab oculis militum. provocatus silere non possum mores, vitam clericorũ. vos prælati & clerici nostri temporis à Deo estis superbi & elati, quod in vobis verificabitur illud, quod alibi scriptum est, quod radices superbarum gentium arescent. Deus enim perdit memoriam superborum, & relinquit memoriam humilium. Tantæ quidem gravitatis est urgentium peccatum, ut à cœlorum culmine tanquam gravissima plumbi moles centrũ terræ penetrarit. Et illud

Iob. *Si ascenderit in cœlum superbia ejus: & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine prodetur.* Tempore autem Petri & Pauli & aliorum Apostolorum, prælati erant Christi vicarii, sequentes ejus vestigia, signis & virtutibus coruscantes, & degentes sub quadam paupere vita, & per ipsorum prædicationes & opera quasi totum mundum ad suam convertebant doctrinam & vitam. Nunc vero catervatim populum vobis commissum ducitis ad inferos. De modernis igitur prælatis potest dici, *regnaverunt sed non ex me*, nec cum Apostolis in laboribus & ærumnis sunt. Paulus enim semel lapidatus fuit, ter naufragium passus est nocte ac die in profundo maris, & quam plurima alia pro Dei ecclesia subiit pericula, ut in *quadam sua Epistola* apertius declaratur, vos enim nunquam degustatis amarum, & ideo dulcedinem gustare non meremini, dicit namq; Beatus Gregorius *tribulationes quoque seu diversitates quandoque veniunt abundantius super justos quam super injustos*, sicut & fulminis impetus & venti rabies ecclesias citius & campanalia concassat quã vilissima prostibula. Dicit enim Gregorius, quòd *nullum est signum evidentius æternæ damnationis, quam continua prosperitas.* Non estis ergo socii tribulationũ Apostolorũ, nec debetis esse participes consolationis æternæ: quia secundũ naturam onus & emolumentum concomitantur se ad invicem, regulantur secundum naturam. *ff. de regulis juris.* Item nunquid est scriptum? *pauper & inops laudabunt nomen Domini*: Iac. 2. Nonne pauperes elegit Dominus? Cur ergo coacervant totis affectibus clerici divitias? quæ etiam divitiæ pungitivis comparentur spinis? Et cur temporalia nituntur vendicare? Nunquid scriptum est, *facilius est camelum per acus foramen transire, quam cœlorum divitem intrare regnum*? Diogenes, Socrates, Thebanusq; cum plurimis Philosophis divitias contempserunt. Consules Romani & rethores nonnulli divitias sunt mirabiliter aspernati. Pro his Valerii Maximi legantur scripta *de factis memorabilibus virorum illustrium.* & etiam sententia clamat Aristotelis in primo libro ethicorum *quod multi propter divitias periere.* Clericis dominia rerum temporalium appetentibus possunt dici verba legis civilis, *professio tua & disiderium ad invicem se discrepant.* Sed quid? hoc non advertentes moderni clerici, sed illud Ovidii sine titulo:

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

De paupertatis miseria gradatim ascendunt ad culmen honorum, & ad summa fastigia dignitatum, per asturas practicas, & fallaces fabricas, & per hypocrisin, adulationes, & mendacia, perjuria, proditiones, fraudes, Symonias, & cæteras nequitias ampliores. Luxuriose viventes in delitiis & fruitionibus corporalibus, ducunt dies suos. se *Deos, sanctos & sanctissimos* appellantes sibi ædificant palatia omni amœnitate spectabilia, imaginum varietate & statuarũ & quia sumptuositatem affectant, comedunt Cibaria, & bibunt vina omni curiositate exquisita. thesauros sibi coacervant infinitos. Non sicut ille, qui dicebat, argentum & aurum non est mihi: sed aurea secula repararunt, caritatem amiserunt, Lucifero adhærentes dignis beneficia non conferunt, quin potius ad honores ecclesiasticos promovent indignos: & contra Dei præcepta distribuunt beneficia & honores: & prece, aut precio, aut pro turpi servitio, vel favore ad ecclesiasticas dignitates, reprobando dignos, indigne promovent indignos: ut pote garriones, lenones, aut etiam ipsorum nepotes vel filios proprios, ut tanquam hæreditatem possideant sanctuarium Dei; munera recipiunt: curam habentes pecuniarum non animarum, domum Christi faciunt speluncam latronum. Omnis abusus, omnis iniqua extorsio in foro ecclesiastico plus centies exercetur quam apud seculares tyrannos. justificant impium pro muneribus, & justitiam justi auferunt ab eo. Laici jam de fide hæsitant: & si sibi quandoque prædicaverint clerici, sed negligenter & raro, non tamen credunt, quoniam manifeste vident, quod quasi quilibet clericorum ejus, quod prædicat, contrarium operatur: quia clerici ipso facto ostendunt se aliud credere quam prædicant. Et laici clericorum vestigia & vitia inde sequentes, qui tanquam signum positi sunt ad sagittam, in pelagus vitiorum & ad funereas ædes baratri ipsorum confluit assidue maxima multitudo. Sileto ergo clerice, & ori vestro imponatis silentium, nec de facili credant Reges, cujus consilium sint clerici, injusta vobiscum agere, aut apud eos perire jus vestrum.

Clericus. CAP. V.

PRimo certe contra omne jus injurias immensas sustinemus: conculcantur jura nostra: liberalitates infringuntur.

Miles. CAP. VI.

SCire vellem, quid vocatis jus, cum habeat significationes.

Clericus. CAP. VII.

IVs voco decreta patrum, & statuta Romanorum pontificum.

Miles. CAP. VIII.

QVæ illi statuerunt, si de temporalibus statuerunt, vobis possunt jura esse; nobis vero non sunt. Nullus quidẽ potest de his statuere, de quibus constat ipsum Dominiũ non habere, sicut nec Francorũ Rex statuere potest super imperiũ, nec Imperator super regnum. & quemadmodum

terrarum

terrarum principes non possunt aliquid statuere de spiritualibus vestris super quibus non acceperunt potestatem, sic nec vos de temporalibus eorum, super quæ non habetis auctoritatem. unde frivolum est, quicquid de temporalibus statuitis, super quæ potestatem non accepistis. vnde risus venit mihi magnus, quotiens mente revolvo Papæ Bonifacii. 8. statutum, quo cavetur *quod ipse est & esse debet super omnes principatus & regna*. Nam de facili potest sibi sic jus acquirere super rem aliquam, cum non restat nisi scribere, quia totum erit suum cum scripserit, & sic totum erit vestrum, ubi statuere nihil aliud sit quam sic teneri velle, & nihil aliud est jus habere, quam velle. non habet igitur, nisi ut scribat; hoc volo jus esse, cum voluerit castrum meum, villam meam, agrum meum. nec latet vos sapientem clericum, ad quid vos ducat ista disputatio.

Clericus. CAP. IX.

SAtis acute, Domine miles, & versute contra nos ista protulistis. & ad hoc totius sermonis vestri decursus, quantum intelligo, tendit, quod Dominus Papa de vestris temporalibus nihil potest statuere, quia non constat eum de rebus temporalibus potestatem vel Dominium accepisse. & si hoc ex nostris volumus probare dictis aut scripturis, pro nihilo ducitis, quia nostrum scribere, ut dicitis, Dominium nobis aut potestatem, quæ aliunde non venerat, non potuit ascribere. Sed si Christianus vultis verus reputari, non negabitis, Christum rerum omnium Dominum verum esse, cui dictum est in psalmo, *postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ*. Etiam scriptum est quod *ipse est Rex regum & Dominus dominantium*. ista non sunt nostra sed Dei verba, nec nos ea sumpsimus, sed ea misit Deus, & dictavit Spiritus Sanctus. Et quis dubitat illum posse statuere, quem constat universorum Dominum esse?

Miles. CAP. X.

NVllo modo dictæ potestati vel damnationi resisto: quia Christianus sum & ego esse volo. Et ideo si per divinas scripturas ostenditis, summos pontifices esse super omnia temporalia dominos, necessarium est principes summis sacerdotibus pontificibus tam in temporalibus quam spiritualibus esse subjectos omnes.

Clericus. CAP. XI.

DE facili ex superioribus poterit hoc ostendi. tenet enim fides nostra, Petrum Apostolum pro se & suis successoribus institutum esse vicarium Iesu Christi. & certe plenus vicarius idem potest facere, quod Dominus est, cum in illa actione nulla potestatis diminutione vicarius est constitutus. Si ergo non negatis, Christum de temporalibus vestris posse statuere, qui Dominus est cœli & terræ, non poteritis sine rubore eandem potestatem Christi vicario denegare.

Miles. CAP. XII.

AVdivi à viris sanctis atque doctissimis duo tempora in Christo distingui: unum humilitatis: & alterum potestatis. humilitatis usque ad suam passionem, potestatis post suam resurrectionem, postquam ipse dicit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*, Matth. ultimo c. Petrus igitur constitutus est vicarius pro statu humilitatis, non pro statu gloriæ & majestatis. non enim factus est vicarius ad ea, quæ Christus modo agit in gloria, quia nobis illa ignorata sunt, sed ad ea mittenda, quæ Christus egit in terra, quia illa nobis necessaria sunt. Illam igitur potestatem suo vicario contulit, quam homo mortalis exercuit, non autem illam, quam glorificatus accepit. & ut ista per scripturas, quas inducitis, ostendamus, de iisdem scripturis vobis testimonia proferemus: ipse enim Christus dicit Pilato, *regnum meum non est de hoc mundo, & quod non venit ministrari, sed ministrare*. Testimonium adeo manifestum est, ut hominem resistentem possit confundere, & cervicẽ qualibet duram obterere. adhuc dicit quidam de turba Iesu, *Magister dic fratri meo ut mecum dividat hæreditatem. at ille dixit, Homo, quis me constituit judicem aut divisorem inter vos?* Luc. 12. ca. videtur igitur aperte, Christum super temporalibus nec judicem nec divisorem esse constitutum, sed in statu illo susceptæ dispensationis nec temporale regnum habuit, nec etiam appetivit. Et in commissione Petro facta non claves regni terrarum tradidit sed claves regni cœlorum. & Hebræorum pontifices constat regibus fuisse subditos. & ut sciatis Christi vicarium ad spirituale regnum, non ad temporale regnum, fuisse assumptum, ab Apostolo Paulo recipiatis clarum testimonium. Dicit enim sic, *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, non in his quæ sunt ad Dominium gubernandum* (terrenum imperium) *sed ut offerat dona & sacrificia pro peccatis*. & quanquam possint aliqua temporalia per ipsos pontifices dispensari, satis tamen patet, quod non debent in regnis terrenis Principalibus gubernandum se implicare. nec auctoritates per vos, Domine clerice, superius allegatæ, *postula à me* &c. & quod *ipse est Rex regum* &c. quia non ad statum primũ pertinent; sed ad secundũ. in quo primo statu, sicut clare patuit, nullam potestatem exercuit: imo à se pœnitus abdicavit, & in his solum, & non aliis, quæ ad dispensationẽ nostrę salutis pertinent, Petrũ sibi vicariũ destinavit: quẽ nec militẽ fecit nec coronavit in regẽ, sed in sacerdotẽ & episcopũ ordinavit, quod si vultis adhuc contendere, Christo vicariũ & eandẽ potestatẽ in temporalibus habuisse, quã Christus habebat in cœlis, non quam exercebat in terris, ista pertinacia nõ erit vobis in fine honorabilis. Cõstat enim cuilibet fideli à Deo capienti, quod si De⁹ pecuniã suã, domũ aut vineã suã, aut agrũ alii

cuilibet vellet daret,nulla petita ratione,nulla expectata cognitione , ſtatim deberet obedire.Si igitur contenditis, papam hanc eandem poteſtatem habere ? igitur contendere neceſſe eſt , quod omnia noſtra ſunt veſtra,& noſtra poteſtis ſine cauſæ cognitione, cui volueritis nepotulo, vel conſanguineo concedere,tollere principatum &regna , &eis dare pro libito voluntatis. Sed quam abſurda ſint iſta,vos videte.Et utrum vobis placerent ſi fierent, reſpondete. Tenendum eſt igitur, quod non accepit tantam poteſtatem in temporalibus ipſe Chriſti vicarius:ſed eam ſolam, quam in ſua humilitate Chriſtus exercuit & oſtendit.

Clericus. CAP. XIII.

NEgatis,ô Miles, eccleſiam cognoſcere de peccato; quod abſit. nam qui hoc negaverit, & pœnitentiam &confeſſionem abnegabit.Sed quod injuſte agitur,peccatum eſt. alias & Papa qui habet cognoſcere de peccato , cognoſcet utique de juſto,& injuſto. Cum igitur juſtum & injuſtum in negotiis rerum temporalium locum habeat,ſic conſequens eſt,ut & de cauſis temporalibus debeat judicare.

Miles. CAP. XIV.

ARgumentum illud eſt cornutum,cujus vanitas & infirmitas per argumentum ſimile repellenda eſt, in ſuſpendendis latronibus aliis damnandis habetur juſtum & injuſtum,& hoc etiam peccatum.igitur &c.ratione peccati debet de ſanguine judicare. ſed planum eſt, quod non. igitur argumentum levi ratione ſufflatum.Nunc reſtat vobis oſtendere,quomodo veſtra cognitio , Domine clerice,ſe debeat circa juſtum &injuſtum habere, nullum dubium , quin juſtum & injuſtum ſecundum leges humanas,quæ de talibus ſapiunt,ſit de temporalibus judicandis , ſecundum quas & ſub quibus ſubjectis omnibus eſt videndum. Manifeſtum eſt igitur , illum ſecundum leges debere judicare&de juſto & injuſto cognoſcere , cujus eſt leges concedere ; & habere interpretari, exponere,cuſtodiri facere,&ſervare , & gravare cum videbitur & mollire.Si igitur vos in judicio temporalium ſimul vultis cum eo concurrere,imo pernicioſe contendere , & in cognoſcendo de juſto & injuſto,jam contra ſcripturam veſtram aratis in bove & aſino.Et cum principe dicente,hoc eſt juſtum,pontifex dicet,hoc eſt injuſtum, fiet quod dicit Abacuc Propheta, *in principio factum eſt judicium & contradictio & potentior propter hoc lacerata eſt lex ,& non pervenit uſque ad finem judiciū in terra.*Et ego oſtendam vobis ſecundum Paulū,ubi veſtra cognitio debet incipere,princeps de ſuo jure,de juſto&injuſto cognoſcet , & ejus finem unuſquiſq; ſicut tenetur attendet , & ei obediet, ſicut præcipitur *Deut.* 17.*c.* Si quis autem tumens ſuperbia non obediverit ejus imperio,nec princeps,cujus officium fuerit judicandi,habet poteſtatem reſiſtendi & cohercendi: tunc incipit veſtra cognitio,quia tunc attendere debet veſtra monitio,dicente Paulo ad Titum. 3.c. *Omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubdita ſit.*cum *omnis anima* dicit&nullum ut videtis excludere videtur. Vbi maleficia &ſcelera manifeſta ſunt , veluti prædæ &rapinæ,& ſimilia , nec eſt qui velit aut poſſit corrigere,non nego vos in his caſibus debere & poſſe veſtram potentiam exercere : ſed non de juſto & injuſto,quia de hoc non habetis cognoſcere, aut manum ad hoc imponere. ſed cum manifeſtum fuerit,aut per ſententiam juris aut evidentiam oculorum,quæ nulla eget cognitione , tunc poterit ad vos ea materia & forma,quibus dictum eſt ,pertinere.alias ſi propter peccati colligantiā vultis de talibus cognoſcere, non reſtat niſi foros principum claudere , ſeculares leges & decreta principum deſtruere,&veſtra ſolum reſervare.Artare vos,&urgere volo una nova quæſtione. Vtrum veſtri eſt eſſe de cauſa matrimonii cognoſcere? Et ego nunc Pariſium vado pro quadam hæreditate,quam peto ratione uxoris meæ , quę habet in ea ſuccedere. videtis quia ratione matrimonii mihi competit hanc hæreditatem petere. Nunquid propter matrimonii colligantiam, de quo debetis cognoſcere,debeo coram vobis de hæreditate litigare?imo plane dico vobis omnibus clericis inhibendo, ne vobis cognitionem de dote contra Deum & juſtitiam uſurpetis. Cum promiſſio dotis vere & pure ſeu mere ſit pactio tēporalis , & ſæpe firmetur & firmari poſſit regalib. inſtitutis.patet ergo,quod eſt vanum&frivolum,quòd ex tali vicinitate rerum velitis vobis fingere colligantiam in cognitione cauſarum: quamvis ad hæc omnia unum ſolum vobis debeat ſufficere,quod ſupra memoravimus.Lucæ primo c.dicente Domino Ieſu, *O homo,quis me conſtituit judicem & diviſorem inter vos?* Oſtendit enim quod ſecundum illam poteſtatem , quam homo mortalis exercuit non pertinebat ad eum de hæreditate judicare.

Clericus. CAP. XV.

NOnne debent temporalia ſpiritualibus deſervire:igitur debent eſſe ſubjecta. ſpiritualis poteſtas temporalem debet regere poteſtatem.

Miles. CAP. XVI.

VEre debent ſemper temporalia ſpiritualibus deſervire ſuo caſu : quia tenentur Dei cultoribus neceſſaria miniſtrare.Nam hoc omne genus quaſi innatū habuit, & inſtitutū, & hoc naturali jure decernit Natura naturans,ut miniſtrantibus creatori divina ſeu celebrantibus neceſſaria miniſtrētur,&honores debiti,&vitę neceſſaria præbeātur,quod patet ex Pharaonis exēplo *Gen.*47.c.Et lex,quā Dominus Moyſi tradidit,ſacerdotibus abūdāter& caute providit,nō tamen Dominium

aut re-

aut regnum temporale commisit. Et Apostolus ad Corinth. 8. c. *spiritualia vobis seminamus, non est magnum si carnalia vestra vescamur* seu *metamus*. Si vultis scire, quale dominium præbet ministerium, accipite per ordinem verba Christi, & Apostoli ejus Pauli. dicit enim Christus de discipulis ad prædicandū missis, *dignus est mercenarius mercede sua*, & paulus de se ipso & de cæteris Apostolis, *quis militat stipendiis suis*? quasi dicat, nullus. Et infra. *scriptum est in lege Moysi, Non alligabis os bovis triturantis*, ecce quibus vos comparavit Paulus amplius: utique operariis & dispendiariis. Nunquid operarii & stipendiarii sunt Paulo rerum Domini? videtis quod temporalia vobis conceduntur non ad Dominium, sed ad vitæ subsidium, & de spiritualibus ministrari sumptum. Et ex lege Moysi comparamini bovi trituranti, cui satis est accipere pabulum, quanquam ipse suo labore impleat horreum. Et quod dicitis, spiritualem potestatem regere temporalem, jam vobis est superius ex Apostolo Paulo responsum, ibi, quod *omnis pontifex pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum*, & in his quæ habetis vos regere, scilicet quæ sunt ad Deum. sed nec ad ecclesiam in his, quæ foris sunt, pertinet judicare. quod si adhuc contenditis, summum pontificem superiorem esse per omnia, in derisiones innumerabiles incidetis. Si enim Papa, cum creatur, fit Dominus omnium; simili ratione creaturæ episcopum erit creare illius patriæ Dominum; & sacerdos meus erit Dominus castri mei & Dominus meus: quia sicut potestas Domini Papæ est in toto ita potestas eorum est in parte cui præest. ergo cessare est bonum ab hac stultitia, quæ ab omnibus irridetur & tantis testimoniis & rationibus confutatur. Nam in veteri lege didicimus, non sacerdotes à Regibus, sed Reges, à sacerdotibus & Prophetis & principes adorari, & eos ad se vocari, & quæ placebant Regibus imperari: & his interdum, qui erraverant, puta dispensatione temporalium, increpari, 1. *Regum. c. 2. & quarto Reg. 12. cap.*

Clericus. CAP. XVII.

MIror quod dicitis, super dispensatione temporalium Regem arguisse pontificem.

Miles. CAP. XVIII.

VOs excitatis canem dormientem, & cogitis me loqui de iis, quæ ante non cogitavi.

Clericus. CAP. XIX.

EXcitare canes & latrare vos nescitis.

Miles. CAP. XX.

QVia nescitis uti humilitate & patientia principum, timeo quod post justum latratum meritò sentiatis & morsum.

Clericus. CAP. XXI.

QVid interest regum super dispensatione nostrorum temporalium; ipsi sua habeant, & nobis nostra dimittant.

Miles. CAP. XXII.

INterest nostra militum per omnē modum. nunquid interest mea circa salutem animæ meæ per omnia cogitare? Nunquid non interest nostra pro parentibus mortuis suffragia postulare? Et nunquid vobis à nostris parentibus ad hoc sunt temporalia data & copiosissima ministrata, ut in cultum Dei totaliter expendantur? Sed certe nihil facitis inde, sed omnia vestris necessitatibus applicatis, quæ per eleemosynas & opera charitatis in visceribus pauperum claudere deberetis. Nunquid esset necessarium, ut per hujusmodi sanctissima opera mortui juvarentur, & salvarentur vivi? Nonne cum ea perperam expenditis, superflueque consumitis, & ea contra intentionem dantium & etiam quodammodo accipientium dispergitis, male utendo, vivos & mortuos mirabiliter derogatis. Nonne ei, qui non vult militare, aufferetur dignè stipendium? & certe vasallus non implens servitium merito perdit feudum. & ut vobis imponam super hac quæstione silentium, & quod super hoc nostrum sit dolere & remedium apponere seu adhibere, accipite fortissimum & arctissimum casum scripturæ sacræ 2. *lib. parali. 24. c.* Legitur enim sic de Rege Ioab, *fecit enim quod bonum est coram cunctis diebus Ioiada sacerdotis.* & de eodem Rege legitur. 4. Regum. 12. c. *vocavit Rex Ioab Ioiadam pontificem dicens, quare sacra tecta non instauratis templi? nolite sic pecuniam accipere à populo amplius juxta ordinationem vestram: sed ad populi administrationem vel templi reddite eam: quia prohibiti sunt sacerdotes accipere pecuniam ultra à populo.* videtis ergo quod laudatur Ioab, qui curam accepit ut oblationes juxta intentionem offerentium expenderentur in cultum divinum, hoc est ad instaurationem templi. laudat enim Regem Ioab Deus, ut ostenderet exemplum quod non cupiditate, sed pietate: non ambitione, sed religione; id faceret. ad tollendum suspicionem, Rex testem volebat habere pontificem: cumque viderent minimam pecuniam in gazophylatio, ascendebant scriba regis & pontifex, effundebant & numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini. Ecce laudata est Regis cura & religio, quæ curam gessit, ut bona illius veteris ecclesiæ & salvarentur solicite;

& expenderentur religiosè. Scio quod durum sit vobis hoc audire, tamen cum nihil vobis refferam, nisi verba scripturæ. Dictum est enim supra vobis, quod hæc omnia suscepistis ad vitæ subsidium, ad sanctæ militiæ stipendium; quibus duobus dicit Apostolus se contentum: & quicquid superest, in pios usus pauperum & miserorum erogantes expendatis. quod si non faciatis, multum nostra interest de eisdem curam habere, ne animas mortuorum salutemque vivorum defraudetis.

Clericus. CAP. XXIII.

REx iste Ioab sibi bona non tulit, sed in usus Ecclesiasticos expendit: sed vos hodie bona nostra tollitis, quæ non in religiosos usus, sed militares tumultus & bellicos expenditis. unde exemplum, quod induxistis, nostris non adversatur operibus, nisi vestram violentiam aliunde coloretis.

Miles. CAP. XXIV.

SEmper in malum vestrum contra stimulum recalcitratis, nec est hoc vobis molestum quod de rebus ecclesiæ seu bonis secum tollunt nepotuli vestri & consanguinei, aliæque personæ interdum minus honestæ: sed vobis omnino est intollerabile & molestum, quod Rex mansuetè petat à vobis & pro gratia accipit pro vestra salute & pro defensione ecclesiæ & bonorum vestrorum.

Clericus. CAP. XXV.

MEmiserum, pellemque meam cum carnibus tollitis, & hoc salutem appellatis.

Miles. CAP. XXVI.

NE pro strepitu sed pacienter audite. considerate vicinos vestros suis egentes, & ad vestra aspirantes. si defficeret Regis potestas qualis esset requies vestra? nonne nobiles egeni & prodigi, si consumpsissent sua, converterentur ad vestra? ergo Regia manus est murus. videtur pax Regis, vestra salus: quæ si deesset, aut forsitan esset subtracta pax vestra; Salus regis vel peccatis vestris exigentibus à vobis discederet, & vicinis super bona vestra crassantibus, nunc vigentibus nunc cōminantibus, nunc invadētibus: nunc consumentibus atq; vastantibus bona vestra: cogeremini omnibus servire, si nolletis bona vestra prorsus & funditus perire. quantis velletis tunc redimere, quod manus regia rediret, sicut prius? videtur igitur, cum pauca Regi traditis, quo modo salutem vestram redimat: quādo omnia bona vestra disperdēda salvatis. sed sicut vos semper fuistis beneficiis ingrati sic estis nunc in vestris profectibus querulosi. quod si manus hostilis Rege tradente Regnū invaderet nonne omnes predis & rapinis interiretis? & ferocitatem barbaricam vobis importabilē sentiretis? relictis sedibus attriti & attoniti fugeretis: & totum perderet, nunc in minimis doletis? quod si Reges & principes suis expensis & periculis tenerentur vos defendere, seque morti gratis pro vobis exponere, vos sub umbra quiescere, comedere splendide, jocunde bibere, super lectos ornatos quiescere, dormire quiete & in stramentis mollibus: ergo & vos estis soli vere Domini, Reges verò & principes servi vestri. aliquando pro vobis & rēs & personas offerunt morti. si datur personis ecclesiasticis requies, non est magnum, si personis servant opes. hoc dicitis esse durum: sed non quiescitis, donec more solito convicti fueritis ac etiam confutati divinis, quibus non potestis obviare, scripturis: Nam de Rege Ioab superius memorato habetur quarti Regum. 12. ca. *quamobrem tulit Ioab Rex Iuda omnia sanctifica, quæ consecraverant Iosaphat & Ioram & Ochasia pater ejus Rex Iuda, & quæ obtulerat universum argentum quod inveniri potuit in thesauris templi Domini & palatio Regis.* & eodem modo legitur quarto Regum. 18. cap. de Ezechia Rege sancto *in tempore illo primo fregit Ezechiel columnas tēpli Domini & auri, quas ipse affixerat, & dedit eas Regi assiriorū*, quod si dicatis, Ezechiel egit male, respondeo quod Ezechiel *non reprehenditur in omnibus operibus suis seu aliquo eorum, præterquam in legatione principum Babilonis.* quis ergo damnabit eum? non ergo parcendū materiali ecclesiæ, ubi discrimen imminet genti Christianæ, quod sanctus Ezechiel intellexit & fideliter adimplevit. Si enim bona vestra sint ecclesiæ, & populus in ecclesia est, justissime, ubi salus populi pendet, expendenda sunt: Nam templum spirituale, quod est homo, dignius est materiali templo lapideo: nec his quæ dedicata sunt templo, ut salus reddatur & pax periclitanti populo, nec blandiendum est ecclesiarum superfluitati, imo succurrendum tantæ necessitati. nec vos clerici debetis exasperare Regem in mansuetudine vobiscum compatientem, & solita benivolentia vos regentem. Cavete à verbis Salomonis quod ira Regis nuncius mortis.

Clericus. CAP. XXVII.

SI possunt revocari, quæ semel sunt donata, ergo mutari possunt omnia vota.

Miles. CAP. XXVIII.

HOc non est ea, quæ data sunt, revocare, sed ad illos usus, quibus ordinata sunt applicare. Quæ enim sunt Deo data, eo ipso sunt piis usibus dedicata. quid enim sanctius est quam Christiani populi salus? & quam pacem subditis & fidelibus emere? Cum ergo in his bona ecclesię expenduntur, veris usibus, quibus fuerant dedicata, redduntur.

Clericus

Clericus. CAP. XXIX.

SI adeo scripturas sacras recipitis, quare libertates nostras infringitis, quas libertates nos ex ipsis constat traxisse scripturis. Dominus enim interrogavit Petrum Matthei 17. cap. *reges terræ à quibus recipiunt tributũ, a filiis an ab alienis? & illis dixit, ab alienis. dicit illi Iesus, ergo liberi sunt filii, ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare & piscem qui primus ascenderit tolle*, *& aperto ore ejus inveniens staterem, sumens illum da pro me & pro te.* videtis miles, quod clerici Christi servitio mancipati, sunt liberi omninò?

Miles. CAP. XXX.

QVamvis verbo Evangelii possit faciliter responderi, ad præsens cõcedo, quod clerici in suis personis sunt liberi, dico tamen, quod non conjugati, non vita & conversatione laici, quod non ad honorem Domini sed in fraudem domini sunt, tonsurati. Clerici Christũ sequentes, ut Petrus, & altaribus sacris mancipati, isti quidem sunt liberi & per privilegium principum. Nam ab origine ecclesiæ, dicit Paulus ad Romanos 14. cap. *omnis anima potestatibus sublimioribus sit subdita.* & post ibidem dicitur, *reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.* Sed, ut dixi, nunc estis in personis liberi, quia Christi officio estis applicati. Nunquid per hoc eadem libertate gaudebunt agri vestri? Si enim ecclesia emit censualem agrum, nunquid ille, cui solvendus est census, perdet eum?

Clericus. CAP. XXXI.

NOn de censibus, sed de exactionibus sermo est.

Miles. CAP. XXXII.

SIcut ergo super certos agros habeo certum annuum censum, sic Rex Franciæ in regno suo pro defensione patriæ seu reipublicæ, cum oportunum fuerit, pro arbitrio voluntatis potest levare tributum. Clara enim ratione conceditur, ut respublica reipublicæ sumptibus, defendatur. & quæcunque pars gaudet ista defensione. sic ergo non minus juste possessiones obligatæ seu subditæ sint ad onus publicum, quam ad annuum censum: adquemcunque transeunt, semper erunt cum onere *l. fi. ff. de contrahen. empt. & ven.* quod si dicitis, quod contra hoc præscripsistis longæva usus libertate Respondemus quod quanto benignitate principum sit libertas vestra longior, tanto, ut apparet, ubi necessitas eminet, debet esse voluntas pronior ad subveniendum. Nam docet experientia, quod multæ civitates & loca privilegiis, & longæva consuetudine ab omni exactione tutæ, solverunt & solvunt hodie, quod placuit principi pro defensione regni.

Clericus. CAP. XXXIII.

NVnquid per regem tollendæ sunt gratiæ per reges & prædecessores suos concessæ, & per bonorum principum privilegia sanctæ Dei ecclesiæ concessa.

Miles. CAP. XXXIV.

FAteor & verum est, amplissima vobis privilegia per principes indulta. scire debetis, quod quicquid ratione reipublicæ faciunt, ad utilitatem reipublicæ suum debent habere intentum, in tantum quod salutem reipublicæ saluti propriæ, quod est in principe gloriosissimum, anteponunt. unde constat eos nihil posse imposterum concedere quod reipublicæ valeat derogare. plane colligitur in omnibus privilegiis hoc exemplum, quod ubi indultum privilegium in posterum sit reipublicæ nociturum, non valeat. Et privilegium, quod incipit tendere in noxam, est revocandum, *ca. suggestum extra, de decimis, 63. di. §. verum.*

Clericus. CAP. XXXV.

SAltem privilegia per Imperatorem concessa nequeunt reges etiam Franciæ revocare: quia illius est revocare, cujus fuit concedere. Et nulli, ut videtur, vertitur in dubium, quin Imperator ubiq; terrarum sua potuerit privilegia concedere, cum omnes reges & principes debeant subesse Imperatori in temporalibus, quo ad administrationem & executionem. mundi enim Dominus est. *ff. ad l. Rod. de jact. l. deprecatio. C. de quadri. præscript. l. bene à Zenone.* rem enim unius potest alteri dare. *ff. de rei ven. l. Item si verberatum. ff. de evictio. l. lucius.* populus enim in eum transtulit suam potestatẽ, *inst. de jure naturali. §. sed quod principi. ff. de origi. iur. l. 2. §. igitur.* populus enim elegit principẽ, ut apparet in Saule, *1. Reg. 9. c. 8. q. 1. c. Moyses*, & ibi no. necessarium enim fuit per unũ reipublicæ provideri. *ff. de origine. Iur. l. 2. §. novissime.* Nam multi de facili dissentiũt. sub Imperatore enim subsunt omnes nationes. *11. q. 1. §. hoc si quis.* totius orbis obtinet monarchiam *12. q. 2. futurum.* Et merito, quia Imperium à cælesti Majestate fuit traditum, *C. de veteri Iure. enucle. l. 1. in prin.* Sacerdotium enim & imperium ex eodem fonte processerunt, ut in *auth. quomodo oportet episc. &c. §. 1.* Imperatore enim Deus misit legẽ animatã in terris, in *auth. de consul. §. fi. colla quarta.* Et ideo de cœlo imperium constituit, ut difficilibus legem imponat, & generi humano distribuat, in *auctentica, de fide instru. & car. §. quia igitur. colla. 6.* Et sic cum à Deo fuit institutum imperium, quia nulla potestas quin à Deo fuerit instituta, *de homicid. c. pro humani. §. 1. l. 6.* Qui ei resistit, ordinationi Dei resistit *11. 3. c. qui resistit.* Qui enim præceptum Imperatoris contemnit, sibi ipsi judicium acquirit, & inter homines pœnas luit. omnia enim sibi licent; & sua sunt universa *22. q. 2. convenior*, hoc etiam probatur, *3. cap. per venerabi-*

lem, ubi dicitur quod Rex Franciæ de facto non recognoscit superiorem, quasi dicat de jure debere recognoscere. & habet Imperator auctoritatem ab ecclesia, quæ imperium transtulit de Græcis ad Germanos, *extra de electio. c. venerabilem.*

Miles. CAP. XXXVI.

CLerici satis versute vultis de primo ad ultimum concludere, quod Rex Franciæ sit subditus in temporalibus Romanæ ecclesiæ. unde sciendũ est, quod jus est unum generale continens in se multas species. 1. *di.* §. *est autem.* &c. *Ius generale.* Aliud est divinũ, aliud est humanum, 100. *d. c.* 2. Ius autem divinum continet & legem veterem & novam, id est Evangelicam. & de lege veteri videtur, quod Imperator non habeat potestatem, nec invenio quod Imperator sit Dominus. ita enim processit Imperium Romanorum. inceperant enim à tempore, quo populus in eum transtulit potestatẽ, in dicta *l. 2. ff. de origine jur.* qui cuncta creavit, ut habetur *Gen.* 2. *c.* Dominus est omnium, ut dicitur in Psalmo, *Domini est terra.* Item à principio per semet ipsum rexit & Iurisdictionem exercuit, & sicut factor rem suam gubernat & regit, & homini dedit præcepta & perhibitiones, *Gen.* 2. *c.* ipsis transgredientibus pœnã imposuit, ut habetur *Gen.* 3. *c.* quia expulit eos à paradiso, & per se punivit, & multos alios tamen quia propter hominem cuncta creaverat *Gen.* 1. *c. C. de usu. l. in pecudum.* ea sibi concessit, ut in Psalmo, *cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Et quia communio parit discordiã, *ff. de leg.* 2. *l. cum pater.* §. *dulcissimis*, voluit quod occupãti cõcederetur, ut habetur Deuternomii. 13. cap. *quamcunque terram calcaverit pes tuus, tua sit.* & de lege ista promissa fuerunt regna, ut apparet in David, in Saule, & Salomone, & pluribus aliis approbatis *extra. de sacra unctione. c.* 1. *versiculo.* unde in veteri testamento ibi enumerat aliquos reges unctos de mandato Domini, ut dicitur Prove. 8. ca. *per me reges regnant & potentes scribunt justitiam.* & in Psalmo, *Deus judicium tuum regi da.* & in pluribus locis fit mentio de regibus, sed nihil invenio de imperatore, quia nec illo tempore fuit imperium, sed post ea per multa tempora incepit, de lege nova seu Evangelica etiam nihil invenio, per quod videatur imperium approbatum. de regibus invenio 1. Petri 2. *c. Deum timete, regem honorificate.* Et illud, *subditi estote omnipotenti sive regi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo missis. extra de maio. & obe. c. solita.* Et sciendum quod omnes monarchiæ ab initio per violentiam & usurpationem inceperunt, & dignum fuit ut propter violentiam suam regnum de gente in gentem transferretur, *Ecclesiast.* 10. *c.* Et factum est regnum hujusmodi donũ Domini Dei nostri & Christi filii ejus, qui vivit & regnat in secula, *Apoc.* 11. *cap.* Sibi enim *data est omnis potestas, in cælo & in terra*: Matthei ultimo, ut impleatur illud Ezechiel. 87. cap. *faciam eos gentem unam, & erit unus Rex omnibus imperans, & non amplius erũt duæ gentes.* unde glosa Daniel. 2. c. dicit quod *sicut ab initio nil fortius Romanorũ imperio, sic in fine nil debilius invenietur*, non obstat illud Matt. 22. c. *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, per quæ dicunt aliqui imperium esse approbatum, quia non jubet ei reddere omnia, sed quæ sunt sua. si ergo dicit sua omnia, prohibet reliquum, quoniã hæc dictio *quæ* restringit, arg. *C. de sum. trin. l.* ibi, *quos clementia* &c. Et ideo cum Iudæi tentantes Iesum interrogarent eum, si liceret censum dare Cæsari. Primo voluit videre numisma. & cum interrogaret, *cuius est imago hæc & superscriptio ejus?* Et ipsi respondissent, Cæsaris: tũc dixit eis, *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Imaginem enim suam jussit ei reddi: ut habetur in *eodem c.* & forte ut scandalũ evitaret, sicut propter vitandum scandalum ipse voluit solvere tributum. *Matth.* 17. *c.* Ex quibus satis colligitur, monarchiam & Dominium per ipsum Imperatorem obtentum esse. Nam prima dominia fuerunt ex permissione divina occupata & distincta per patres nostros, ut est dictum: & reges instituti, & aliqui auctoritate divina, quod patet etiam in rege Franciæ tam in armorum missione, quam ex sacramentissima cœlicus missa unctione, necnon approbatione, ac sanctæ Dei ecclesiæ veridica canonizatione Non licuit ergo Imperatori, nec hodiernis diebus liceret regibus antedictis. Mariæ Christianissimo regi Francorum, Dominium seu superioritatem regni sui auferre & sibi applicare: lege naturali divina hæc prohibente, quæ habet, *quod tibi non vis alteri non facias*, Matth. 7. c. quia non licet transgredi terminos quos posuerunt patres nostri. *proverb.* 22. *c.* qui terram diviserunt, ut patet in Abraham & Loth, ut supra dictum est, & inter præcepta Domini violentia prohibetur, 14. *q.* 5. *c. pœnale.* & sic cum peccaverit eam illicite occupando. Et non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *extra de regu. iur. c. peccatum.* Si peteret restitutionem, posset sibi dici, quod dolo faceret, quia petit quod restiturus esset Christo. nec possessio nec detentio debet sibi restitui, etiam si constaret eum possedisse, & spoliatum fuisse, cum sit præsumtio juris, quod eam occupavit injuste, & sic non esset sibi restitutio facienda, *extra de restit. spo. c. Ad decimas l.* 6. hoc est notorium, quia in legibus suis continetur. quod per violentiam habuerit, ut, *C. de offi. præfecti prætorio Affrica. l. in nomine Domini.* & ita patebit.

Modo est videndum, an Imperator possit probare Dominium sive monarchiam jure humano. Circa quod advertendum, quod sunt plures species juris. quia est jus naturale primævum, est jus gẽtium, & jus civile: & est etiam jus canonicum. *ff. de justitia, & iure. l. prima.* §. *penultimo & fi. c. jus civile. in di.* Et de jure naturali primævo nec sunt regna nec imperium, quia illud jus consistit in his quæ omnibus animalibus tam rationalibus quam irrationalibus communia sunt: ut est maris & feminæ conjunctio, & liberorum procreatio. *ff. de just. & jure. l.* 1. §. *ju. naturale.* De jure gentium, quod etiã naturale dicitur, *insti. de rerum diu.* §. *quod enim*: cum ad utilitatem hominum Deus cuncta creaverit. *ff. de usur. l. in pecudum.* & de jure isto distincta sunt dominia & regna condita. *ff. de iustitia, & jur. l.*

Ex hoc jure. Et sic cum de jure isto sint reges & de jure civili solum sint Imperatores: quia per populum Romanum, ut infra patebit; reges titulum habent, cum à jure quodammodo naturali quadam providentia sunt instituti, quod jus semper firmum atque immutabile perseverat, *insti. de jure naturali. §. quod vero.* De jure civili est sciendum, quod jus civile dicitur proprium cujuslibet civitatis. *ff. de acqui. re. do. l. 1. §. 1.* sed cum simpliciter jus civile dicimus, jus Romanorum per excellentiam intelligimus, *inst. de jur. naturali. §. sed quotiens.* Sed si jus cujuslibet civitatis consideremus, de illo non est dubium, quod multæ civitates & reges fecerunt leges & constitutiones quod non subessent Imperatori. Et refertur, quod Hispani fecerunt unam legem, quod quicunque allegaret legem Imperatoris in judicio capite puniretur. Si consideremus jus civile Romanorum, quod dividitur in sex species: scilicet leges, plebiscita, senatus consulta, principum placita, magistratuum edicta, *eodem ti. §. scriptum*, quæ omnia ab ipso Papa seu Imperatore receperunt auctoritatẽ. *C. de leg. l. fina. & ff. eo. l. nõ ambigitur.* de isto, si volumus, de facili possumus nos expedire: quia non debet credi illis, quorum repellerentur auctores, *extra de hæreticis c. fraternitatis:* & *de testamentis. c. licet ex quadam.* nec plus debet credi mortuæ voci quam vivæ. leges enim sunt mortuæ voces principis, in *auctentica de consul. § fin. colla. 4.* Et sic populo Romano vel Imperatori, si hoc dicerent, non crederetur: quia factum propriũ ipsorum est, in quo nullus Idoneus testis invenitur, *Digest. de test. l. nullus.* Et juste posset eis dici, quod de seipsis testimonium prohibuerunt, & testimonium eorum verum non est. Et multo minus crederetur legibus vel scripturis suis, in *c. licet ex quadam. & c. fraternitatis* superius allegato. Sed etiam clarius patet de justitia regis Franciæ. & secundum leges Imperatorum possumus nos defendere. Et si ex suis codicibus cõvincemus eum 14. *di. c. sincera.* Nam aut ipse aget petitorio aut possessorio. si petitorio, debet se probare Dominiũ de jure gentiũ vel civili acquisivisse. *ff. de rei vendi. l. in rem actio.* Videndum ergo, qualiter acquisivit Dominium. & si dicatur, quod per electionẽ populi Romani. Respondeo: quod populus non potuit plus juris in eum transferre quam habuit. *Digest. de acqui. re. do. l. traditio:* sed popul⁹ de jure non habuit Dominium: ergo nec ipse. quod populus autem de jure non habuit Dominium, licet pars sua debeat hoc probare, & nisi probet sequi debeat absolutio, etiam si possidens non sit Dominus. *C. de rei vendi. l. res alienas;* cuilibet notoriũ est de jure populum violenter & injuste detinere Dominium. assumamus onus probationis. Et ideo videamus, qualiter habuit Dominium mundi & Iurisdictionem. Certum est, quod civitas Romana ædificata fuit per Romulum & Remũ, qui erant fratres & reges. *ff. de Orig. jur l. 1. in princ.* & not. *ff. de rerũ di. l. fi.* Et qui Iurisdictionem habuerunt & separaverunt. ut in eisdem legibus habetur. Imo unus interfecit alium, quia fecit contra interdictũ ut habetur in dicta *l. fi. & 7. q. 1. in apibus.* Et de jure videntur habuisse Iurisdictionẽ. cum locum ædificaverunt, sicut dicitur in *auctentica de quæstore § si vero forsan.* Et quod ipsi expulerunt Dominum suum, nec fuit justum nec licitum: & sic non potuerunt in Imperatorem transferre, quod nõ habebant: nec præscriptione se possent juvare ipsi, nec successores sui, quia omnes malam fidem habuerunt, & omnes videntur successores vitiorum & culpæ. *ff. de diver. temporis præscript l. cum hæredes.* præterea reges Franciæ ab infidelibus per violentiã & litem durã acquisierunt & fecerunt sua de jure gen. *l. postliminiũ. ff. de cap. & postli. rever. c. quod super his, extra de voto & voti redemp.* nec tempore, quo reges Franciæ subditos subiugarũt, erant Imperatores: & dictos subditos proprio sanguine sine Imperatoris suffragio subjugarũt. Nec obstat, Domine clerice, quod in quadã lege per vos allegata ipse se vocat *mundi Dominũ.* quia alibi fatetur ipse, & multi erant hostes, aliqui fœderati alii reges alii amici. *ff. de cap. & post. re l. postliminiũ. C. de sum. tri. l. prima & in procæmio digestorum in principio.* nec obstat, qđ dicitis, quod imperium fuit à Deo institutum, quia hoc non invenio per legem novam seu veterem. Et forte hoc debet intelligi permissive. quia non est potestas nisi à Deo juxta illud, *nõ haberes potestatem, nisi datum esset tibi desuper.* Et benedictus Deus, nos gaudemus quodã modo possessorio & libertate. *ff. de rei vendic. l. is qui:* Et tanto tempore, cujus memoria hominũ in contrarium non existit: & ad defensionem nostrã possumus plures exceptiones opponere & contrarias *ff. de except. l. nemo.* & licet non probetur exceptio, sufficit probare de tempore: *ff. de usur. l. cum de in rem verso.* Præterea possumus dicere, quod qui terrã habuerunt cõversi sunt ad fidẽ, & sic Dominiũ & Iurisdictionẽ retinuerunt, ut dicit Innocen. *extra de voto, & voti redemp. c. quod super his.* nec obstat, quod in jure canonico legitur, quod ecclesia à Græcis in germanos imperiũ trãstulit, *extra de elec. c. venerabilem*, quia ex hoc non probatur, quod Imperator sit Dominus mundi, nec quod ecclesia plus videtur sibi concessisse ex ista translatione, quam à natura habuit. Nec obstat quod in apibus est unus princeps: quia nec ego dico, quod in uno regnõ sint duo reges: sed in quolibet regno unus rex: nec prohibet hoc, *dictum c.* Imo permittit. Nec omnes grues de mũdo sequũtur unam, sed una congregatio sequitur unam, & alia aliam: sic in quolibet regno erit unus rex. Nec obstat quod dicitur, Imperatori licent omnia, & ipsius sint universa 13. *q. 2. c. convenior*, quia illa erat allegatio partis, ut ibi patet. nam 8. *dist. c. quo jure* dicitur, quod jura humana Imperatorũ sunt & etiam regum, ut probatur statim in *eodem c* ubi per Imperatores & reges seculi & per jura regum possidentur possessiones, nec obstat quod dicitur, quod habuit per electionem papæ. & principes per electionẽ assumuntur, ut apparet in Saule. 1. *Reg. 9. c. & 8. q. 1. c. Moyses.* Et posito quod de jure debeant eligi, nõ tamẽ illa jura probant, quod unus populus possit eligere principem, qui dominetur toti mundo: quia posito, quod sibi possit eligere Dominiũ, non tamẽ sequitur aliis. Nec obstat quod dicitur, quod sub eo sunt omnes rationes 11. *q. 1. § si quis*, quia illud est dictum Gratiani qui refert Imperatorem Carolum sic dixisse, nec obstat quod dicitur, quod totius mundi obtinet monarchiã 12. *q. 2. c. futurã*

Nam ibi dicitur, quod Princeps Romanus, qui totius mundi monarchiam tenebat. & hoc non negatur, quin tenuerit, sed negatur quod juste tenuerit. nam & Parthi & Tyrii, & Græci tenuerunt, & non sunt nunc Domini, nec omnis qui tenet est Dominus nec etiam possidens. *C. de probat. l. cum res.* Nec obstat *11. q. 3. §. Imperatores.* ubi dicitur, quod qui præceptum Imperatoris contemnit, judicium sibi acquirit: quia non loquitur solum de Imperatore, sed de quolibet alio seu principe veritatē jubente. & probatur per illud quod sequitur, *qui facere noluerit quod ei per cor ipsa veritas &c. Cor enim regis in manu Dei est, & ubi voluerit, inclinabit illud*: in epistola *inter claras*. & sic intelligitur illud. *c. qui resistit, ea. q.* nec obstat *c. venerabilem, de electione*, ut dicitur quod Rex Franciæ de facto nō recognoscit superiorem, quia Dominus: quia nec de facto nec de jure, ut patet per supra dicta. nec obstat *dicta glo*, quia dicta ejus licet videantur rationabilia, non tamen sunt auctorizabilia *9. di. c. denique 11. q. c. nolite*. Ex quibus clare concluditur, regē Franciæ in nullo subesse Imperatori: & per consequens nec Romanæ ecclesiæ in temporalibus, saltem ex illo capite, quia imperator subest papæ · & sic privilegia per Imperatorem ecclesiæ concessa, non se extendunt ad regnum Franciæ, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune. Et Domine clerice, satis videtur argumentum vestrum plenum blasfemiæ. quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni: aut, quod videtur verius, ipsius altitudini invidetis. Caroli igitur magni registrum inspiciatis, & Historias probatissimas revolvatis, & sic invenietis regnum Franciæ dignissima conditione imperii partem esse, & pari divisione ab eo discretum, & æquali dignitate & auctoritate à quingentis annis insignitum. quicquid igitur privilegii & dignitatis imperii nomine in parte una, hoc etiā regnum Franciæ in alia. Cum enim regnū Franciæ à reliqua imperii parte discessit, in quam de facto, & si non de jure, per rationes jam tactas, adhærebat, quicquid in parte dictum imperiū quondam obtinuit, aut jure altitudinis aut potestatis exercuit, hoc principi seu Francorū regi in eadem plenitudine cessit. Et ideo sicut omnia, quæ infra terminos imperii sunt, subjecta esse noscuntur imperio, sic quæ infra terminos regni, regno. & sicut Imperator super totum imperium suum habet leges condere, addere eis aut diminuere: sic & Rex Francorum inter subditos suos locum sibi vendicare posset, eisdem addere vel diminuere: aut dictis legibus penitus rejectis & abolitis, novas si voluerit, promulgare, cum sit summus & verus Imperator in temporalibus in regno suo. Et ideo Domine clerice, linguam vestram cohercete, & agnoscite regē Franciæ Christianissimum legibus, consuetudinibus, privilegiis & libertatibus regia potestate præesse: posse insuper addere & diminuere legibus imperialibus, & secundum exigentiam temporum novas pro necessitate & salute populi condere. Et ideo si aliquid pro salute regni tuenda videritis istis temporibus immutari, patienter & æquanimiter hoc sustineatis, Paulo Apostolo hoc dicente ad Romanos 13. *c. qui potestati resistit divinæ ordinationi resistit.*

Clericus. CAP. XXXVII.

SAltem & si imperatori rex Franciæ in nullo sit subjectus, per jam allegata per vos sati s alte & profunde: hoc tamen non potestis negare, quin omnis potestas hujus seculi Romano pontifici etiam in temporalibus sit subjecta. Et præmitto unum fundamentum, quod in habentibus ordinem essentialem in universo necesse est devenire ad unum principium, à quo omnia dependent. & propterea demonstratur unus Deus, à quo dependent cælum & tota natura, *de sum. tri. c. 1.* Et si non esset textus juris demonstratur per philosophū 12. metaphisicæ, ubi dicitur: *Entia desiderant optime disponi, & multitudo principatuum est mala.* Princeps ergo debet esse un⁹: & probatur *7. q. 1. c. in apibus*: sed princeps temporalis nō potest esse in isto principatu, quia incapax est Iurisdictionis spiritualis *c. decrevimus de jud.* ergo necessarium est dicere, quod papa præsit: quia in eo non repugnat habere Dominiū in temporalibus, ut infra plenius declarabitur. Et illud probatur circumscripto & quolibet textu canonico & civili: scilicet quod sit unum solum principium à quo omnia dependent. Nam si essent duo aut plura principia, tunc essent uniformia & uniformiter agerent, sit quod quicquid posset unum & reliquum. Et tunc cum unum esset necessarium, alterum esset superfluum. & hoc est resecandum in naturalibus & in positivis, ut hæc patent in *procemio Gregorianæ cōpilationis: & de proba c. 2.* Aut essent difformia & repugnantia, & tunc unum foret alterius destructivum. Et tunc esse principii destrueretur hoc supposito, tanquam uno principio per se noto. probo, quod papa præsit nedum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus. Et primo sic: principatus papalis est principatus animarum *21. di. c. in novo & c. novit, de judiciis*: principatus autem imperatoris vel etiam regis est rerum temporaliū præcindendo à spiritualib⁹, quorū totaliter est incapax *86. dist. c. bene quidē, de conscientia c. cum ecclesia*: principatum obtinet papa principaliter & radicaliter in temporalibus: temporalia ordinātur in spiritualia, tanquam in finem proprium, & anima est preciosior corpore *12. q. 1. c. præcipimus. & c. cum infirmitas de pæ. & remis.* Et concludit bene hæc ratio. Nam si bene consideremus situm rerum in universo, omnia quæ creata sunt in terra seu infra globum cęlestē sunt propter hominem ut propter finem: hoc probatur *ff. de usuris l. in pecudum. & l. 2. ff. de statu ho.* Surgit naturalis ratio, & demōstratio. nam in habentibus situm in universo imperfectum, ordinatur in magis perfectum sicut in finē suum: ut probatur *1. physicorum. & 7. metaphysicæ*: sed homo est nobilissimus specierum, infra globum cęlestem. ergo cæteræ species ordinantur in hanc ut in finem. in homine enim sunt corpus & anima *32. q. 2. c. Moyses*, & corpus ordinatur in animam sicut in finem perfectum: & potentiæ animæ ad invicem subordinantur: ut potentia vegetativa in speculativam, & sensitiva in intellectivam, ut pote perfectissimè corpus informantem, ut *l. 1. C. de sum. trin. & fi. ca.* Ergo inductive demonstratur, quod omnia terrestria sunt propter animam rationalem.

Miles.

Miles. CAP. XXXVIII.

SIcut dicitur Proverbiorũ 16. *omnia propter semetipsum operatus est Dominus*, sicut etiã omnia quæ in mundo sunt voluit propter hominem operari. & inde est quod sicut voluit hominẽ formare ad imaginem & similitudinem suam, sic etiam voluit quod in homine inveniretur quædam similitudo quæ totius mundi esset repræsentativa. unde etiã homo Græce *microcosmus* dicitur, quod interpretatur minor mundus, secundũ quod dicunt Isidorus Papias: Microcosmus autem iste mundi majoris similitudinem repræsentat. vnde sicut in majori mundo invenitur duplex natura, spiritualis videlicet ut angelica, & corporalis, ut terrena: sic in homine ad ipsius constitutionem conveniunt natura spiritualis, scilicet anima, & corporalis, scilicet corpus & ejus membra, quantum igitur ad animã hominis, repræsentatur in ipso natura spiritualis & angelica: ut sicut in angelis invenitur triplex Ierarchia, sic in homine quantũ ad animã est triplex potentia, quæ sunt memorativa seu memoria, intelligentia & voluntas, secundum quas est imago in homine, quæ in nulla creatura alia ab angelis invenitur. Quantum autem ad corpus ipsius pertinet, repræsentatur natura corporalis & terrena, sub qua cuncti homines, quamdiu sunt peregrinantes in mortali corpore, quod aggravat hominem, continentur. Et hoc videtur Apostolus innuere ad Roman. 11. c. *Multi unum corpus sumus in Christo.* in corpore autem humano sic est, quod cum in eo sint partes plurimæ, membra & diversa, sunt tamen duo membra principalia, videlicet cor & caput, quorum sunt varia officia & distincta. & sicut in corpore humano cordis & capitis sunt distinctæ cooperationes, sicut in regimine mũdano sunt distinctæ jurisdictiones, scilicet spiritualis quæ repræsẽtatur in capite, & temporalis quæ repræsentantur in corde: sic in regimine majoris mundi omnes in Christo sumus unũ corpus. hujus corporis caput est Romanus pontifex, quia sicut in capite vigent sensus, quibus cætera mẽbra reguntur: & sicut ex capite derivantur nervi, quibus ipsorum membrorum compagines ad invicem connectuntur, secundum Isidorum *l. 10. Etymol. c. 2.* sic in capite, scilicet Romano pontifice, qui omnibus præesse noscitur, spiritualiter vigere debet distinctio & sapientia, quibus Christi fideles, qui sunt membra ecclesiæ, dirigantur. Sed in libro de animalibus 12. dicit, *quod in corde est principium venarum deferentium ad membra sanguinem*, sine quo non est vita 30. *q. 2. c. Moyses.* Item dicit idem Philosophus lib. 16. quod *in generatione corporis animalis primo creatur cor antequam caput.* Dominus autẽ temporalis, sicut Rex in regno, recte dicitur fundamentũ, propter soliditatem & firmitatem justitiæ, quæ in imperio debet esse stabilis, & ab isto corde, scilicet seculari principe, procedunt tanquã à principio venæ per quas venas defertur substantia temporalis per singulas partes corporis. Ex his clare respondetur ad suppositum & ad argumentum. Et fateor, quod necesse est supponere unum principiũ seu unum corpus, & in isto corpore est caput Romanus pontifex, ut est dictum· cujus capitis officiũ est versari circa majora, scilicet spiritualia solum, quia per discretionem & sapientiam debet mẽbra ecclesiæ dirigere ad opera salutis. vnde ad ipsum tanquã ad caput spectat omnibus fidelibus dare sensum discretionis 43. *dist. c. sit rector.* Et etiam in isto principatu est cor, scilicet rex: cujus cordis officium est per venas vel singulas partes corporis substantiam temporalem deferre, & de ipsa ordinare. Et secundum quod caput non debet se de officio cordis intromittere, nec e contra. Sic nec Romanus pontifex debet se temporalibus intromittere, nec rex de spiritualibus, ne alteruter eorũ falcẽ imponat in messem alienam, *c. novit extra de iudi. c. quæ in ecclesiarum de constitu. c. bene quidem 96. di.*

Clericus. CAP. XXXIX.

PRincipatus papæ est directio & principaliter spiritualium: *qui filii sunt legi. c. causam quæ, de judic. c. novit.* Imperatoris principatus est temporalium, *C. de præscrip. 30. vel 40. an l. bene à Zenone. c. solitæ, extra de majoritate & obe.* Sed temporalia ordinãtur in spiritualia, tanquam in finem. 1 *q. 3. c. si quis objecerit.* & si non essent textus legum vel canonum, hoc probatur per Philosophum 2. *& 3. de anima.* nam quæ insunt causis, insunt causatis; & gubernans finem dirigit & ordinat omnia ordinata in finem. *ff. de procur: l. ad rem, de testi. cogen. c. præterea.* Et probat Philosophus 3. *& 4. Ethicorum.* Si ergo papa obtinet principatum, obtinet radicaliter in temporalibus, quæ ordinantur in ea tanquam in finem proprium.

Miles. CAP. XL.

HÆc ratio non concludit papam fore Dominum in temporalibus: sed solum, principatũ papalẽ fore nobiliorem principatu seculari. Et ad hoc quod dicitur, *quæ insunt causatis insunt causis, & gubernans finem* &c. Dico quod quadruplex est causa, videlicet materialis & formalis: & istæ duæ sunt intrinsecæ. Aliæ duæ sunt extrinsecæ, videlicet efficiens & finalis. Si ergo intelligatur illud, *quæ insunt causatis insunt causis*, de causa materiali, nõ est verum. Materia enim, quantũ est de se, nõ est nisi potentia pura. Et ii actus qui sunt in composito, non insunt causæ materiali. Similiter etiam de formali. forma enim de se est simplex, & ideo ea quæ sunt in composito, sicut compositionem habentia, non debent dici in forma, quia jam non esset simplex. de efficienti causa etiam vero videmus aliqua esse in causante, quæ non sunt etiam in causa. sol enim causa est effectiva istorum terræ nascentiũ, & tamen in eis invenitur humiditas, viriditas, & alia de quibus certum est quod in sole non sunt. De finali etiam causa patet aliqualiter non esse verũ. Nam in his quæ ad finem sunt, invenitur motus: propter quod illud verbum, *quæ insunt causatis insunt causis*, nõ potest simpliciter intelligi, nisi fiat aliqua additio; utpote secundũ relationem vel secundum virtutem ut in causa efficiente: vel secundum intentionem, ut in causa finali. Non est ergo verum simpliciter, dicere quod potestas spiritualis causa

sit potestatis temporalis seu secularis,secundũ quod causa recipitur in proposito,ut est dictum. Nã causa prior eo cujus est causa.reges autem habentes potestatem temporalem, prius fuerunt quam pontifices habentes potestatem spiritualem, secundum quod inferius alias latius declarabitur.

Clericus. CAP. XLI.

APud illum & illum solum consistit principatus universi orbis,qui solus dirigit & dirigere potest in finem perfectissimum humanum, cum homo sit finis omnium,*ff.de sta.ho.l. 2.de usur. l. in pecudũ.*Et ille solus est principatus papalis.ergo &c. Probatur sic minor. Nam finis perfectissimus est felicitas,ut scribit Boetius *de consolatione* & Philosophus 1. *&* 10.*Ethicorum*.Et consistit hæc felicitas in actu intellectus,quod demonstratur.felicitas humana est optimum, quod non consistit in potentia:ergo non in actu corporum:quoniam anima nobilior est 12.*q.* 1. *præcipimus.* ergo in actu animæ nõ potẽtiæ vegetativæ,quoniam illa competit plantis,*de pœnitentia di.2. c.principium ff. arbo fur. cæ.* quasi per totum.Relinquitur ergo,quod ultimum hominum bonum ac perfectissimum consistit in operatione animæ rationalis informantis corpus humanum 32.*q. 2. cap. Moyses.* in hanc autem felicitatem papa,& solus papa,dirigit hominem & dirigere potest.Nam secundum opinionem gentilium procedunt ea quæ dicta sunt,quod consistit ultima felicitas hominis in his operationibus , & secundum gentiles Philosophos deducta est hæc conclusio.Nam papa, qui solus principatur animabus & earum operationibus,ut pote cunctis spiritualibus : ille enim solus dirigit,& dirigere potest. Si autẽ secundum veritatem &fidem attendamus felicitatem potẽtiæ,quæ insurgit ex spiritualibus, fortius papa dirigere potest, cum ipse claves recepit ut liget & solvat *21. dist. c. in novo Matthei 15. c.* quod Imperatori nequaquam dicitur esse concessum.Ex quibus luce clarius concluditur principatum papalem fore principatum,& solum universi orbis.

Miles. CAP. XLII.

PRincipatus papalis solus non dirigit nec dirigere potest in finem perfectissimum humanum,sed principatus spiritualis & principatus temporalis simul conjuncti bene dirigunt in finem perfectissimum.Principatus enim spiritualis sine temporali diu stare nõ potest 1.*q.* 3.*c.si quis objecerit.*Mediator Dei & hominũ istas duas potestates discernit,utChristiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent,& pontifex pro cursu temporalium tantummodo rerum legibus imperialibus uteretur,sic quod spiritualis actio à civilibus distaret incursibus&Deo militans negotiis secularibus se minime implicaret 10.*di c. quoniam idem mediator.*Nec in sola & vera commissione regni cœlorũ venit vel cadit commissio regni terrenorum,cum regnum cælorum & terrenorũ ex opposito distinguantur.nec obstat quod dicitur,*quodcunq; ligaueris super terram* &c. quia illa auctoritas intelligitur quantum ad peccata,non quantum ad dominia, &bona temporalia , quibus prohibuit Apostolos implicari.unde Beatus Bern.ad Eugenium papam.lib. 1.dicit.*ergo non in possessionibus sed in criminibus potestas vestra.propter illa siquidem & non propter has accepistis claves regni cœlorum.* Nec obstat quod nequaquã legitur quod potestas regni terreni sit principibus tẽporalibus cõcessa , quia imo reperitur esse concessa principibus temporalibus.primo ab intestato Christo successerũt: quia videtur capere à testatore , à quo testator non abstulit quod auferre potuit.sed Christus non abstulit principibus temporalibus Dominium in temporalibus, quod tamen facere potuit: ergo tacite videntur capere Dominium à Christo:Imo etiam videntur capere ex testamento Christi. Christus enim commisit claves regni cœlorum ligandi & solvendi quantum ad peccata Petro: ergo videbatur quantum ad temporalia tacite principibus tẽporalibus potestatẽ ligandi & absolvendi committere,aliàs imperfectum videretur testamentum Christi,quod absonum esset &nephariũ dicere, cum ipse non noverit imperfectum. Imo etiam ex donatione inter vivos hoc videtur principibus temporalibus commisisse Lucæ 22. c. *reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.*

Clericus. CAP. XLIII.

ITem hoc probatur argumento penitus inconvincibili. nam terrestris monarchia est ad instar cælestis monarchiæ à qua dependet. *de sum tri c.*1. Et si non esset textus juris,probant textus naturalium: *primo cæl. primo metaphys.& 8. phisicorum*, & deducitur circumscriptis testibus. Nam unum quodq; tanto perfectius est,quanto magis assimulatur perfectissimo,putaDeo.*de pœn.dist.2.c.caritas,cũc.sequen.*Hoc supposito principio per se noto sic induco.in monarchia cælesti est duplex ordo est n. ordo corporũ cælestiũ,&est ordo intelligentiarum sive angelorũ ab omni divisione seu dimẽsione corporea abstractarũ:in machina corporea cælesti est devenire ad primã spheram, quæ primũ mobile nũcupatur,quia ipsum motũ tota machina inferior circũvolvitur. in ordine autẽ intelligentiarum est devenire ad primam intelligentiã,à qua cæteræ dependent,ut à principio effectivo, & finali 24 *q.*1.*c. immutabilis*.2.*q.* 1. *extra de sum.Tri* & singula corpora cœlestis machinæ regulãtur à singulis intelligẽtiis ipsa movẽtibus,ut concludatur quod singula corpora cælestis machinæ depẽdẽt à singulis intelligẽtiis.& singulę intelligentię depẽdẽt à prima.sic tota illa machina sic depẽdet à prima,quę est creator omniũ:sic necessario induci debet in machina terrestri,in qua sũt corporea & incorporea,ut corporea regulẽtur ab incorporeis:sic regulatiõe habita ad terrestria in principatu isto inferiori,erit devenire ad unũ,qui est regulator omniũ incorporaliũ&corporaliũ à quo depẽdet tota machina mũdana,& iste est principatus animę rationalis , quę est primũ movens omnium terrestrium , finis omnium creatorum sub globo cælesti,& sicut in monarchia cælesti à primo incorporeo tota machina dependet finaliter & effective , secundum communem opinionem etiam natu-

naturalium,qui posuerunt ab æterno mundum,ut intelligatur effective in conservando,secundum veritatem autem & fidem in producendo; sic in terrestri monarchia totus principatus mundi depédet á principatu Ecclesiæ,&sicut à fine,in quem omnes mundi principatus resolvi debent& ordinari.& per hoc infertur,quod sicut singulæ intelligentiæ regulant singula corpora supernæ machinæ motibus singulis,licet variis secundum intentionem primi motoris, sic singulæ gubernationes terrestris machinæ regulantur juxta intentionem primi regulantis principatus, ut omnes sint inde dependentes,sicut rivuli à fonte originali.

Miles. CAP. XLIV.

AD id quod arguitur de cælesti monarchia quantum ad ordinem,qui loquitur de Angelis,dicendum est,quod Ierarchia cælestis est de Angelis,Ierarchia terrestris sive Ecclesiastica est de hominibus.& ideo exemplatio Ierarchiæ cælestis ad terrestrem debet esse quantum ad illa, in quibus est convenientia inter Angelos & homines,& non quantum ad illa in quibus differunt. Conveniunt autē homines cum Angelis non ratione corporis,quia Angeli sunt incorporales, sicut dicit Damascenus lib.2. de Angelis: *Angelus est substantia intellectualis semper nobilis arbitrio libera & incorporea:* nec ratione temporis,quia Angeli non mensurātur.dicit enim August.12.de civitate Dei: *immortalitas Angelorū non transit tempore quasi jam non sit, nec est futura quasi nondum sit:* nec ratione alicujus tēporalis,quia talibus nō indigent nec utuntur,sicut dicit Angelus Tobiæ 12.c. *Cum essem vobiscū per voluntatem Dei, videbar vobiscum manducare & bibere sed ego cibo & potu invisibili, qui non potest videri ab hominibus,utor.* sed bene conveniūt homines cum Angelis,quantum ad illā partē hominis, per quam homo est supra corpus & corporalia,videlicet quantum ad spiritum.Quando ergo dicitur Ecclesiastica Ierarchia exemplata est ad similitudinē Ierarchiæ cælestis, dico quod verū est in spiritualibus,sed in nullo exemplatio ista trahenda est ad temporalia.Et concedo quod sicut in cœlesti Ierarchia est unus,qui præest omnibus spiritualibus,ita in ecclesia est unus in omnibus animabus quantum ad ea quæ pertinent ad animam& spiritualitatē:sed non quantum ad ea quæ pertinent ad temporalitatem.nec obstat quod arguitur de cælesti monarchia corporalium,in qua est devenire ad primam spheram,quæ primum mobile nūcupatur:igitur & in terrestri monarchia necessariū est ponere unum principatum, ad cujus motum tota machina inferior circumvolvitur.Concedatur hoc, sed hujus principatus sunt duo membra principalia:caput,per quod intelligitur Romanus Pontifex: & cor,per quod intelligitur Rex,& secundum quod unum istorum membrorū non debet se de officio alterius intromittere, sic nec Papa de officio Regi commisso: nec econverso,prout alias latius fuit deductum.Item secundum quod caput non servit cordi, nisi in quantum sibi competit ex officio eidem commisso ad conservationem totius compositi,ut spiritum dirigat in finem perfectissimū; sic nec econverso cor servit capiti nisi per informationē:sic suo modo sicut Romanus Pontifex minime servit Dominis temporalibus nisi in spiritualib⁹,in quibus est *servus servorum Dei.* sic nec principes temporales dicuntur servire Romano Pontifici nisi ratione temporaliū,quæ debent viris Ecclesiasticis elargiri,sine quibus spiritualia diu stare non possunt.ad conservationem igitur hujus corporis mistici inter Regem & Papam est mutuum seu reciprocum servitium.Et hoc aperte videtur ostendere *c.quoniam idem* 10.*dis.*

Clericus. CAP. XLV.

ITem unitatem principatus demonstrat natura circumscripto judicio intellectuali. nam apes ex naturali instinctu, & etiam bruta unum habent ducem,sic & grues.7.*quæstio.*1.*ca.in apibus,* & scribitur de pluribus animalium generibus in *libro historiarum Aristotel.*& si natura hoc insinuat, ergo & naturæ naturanti hoc convenit,quæ est omnium directrix *Gen.*1.*c.* Hac principatus unitate supposita, sequitur quod papatus est ille,per jam demonstrata.

Miles. CAP. XLVI.

COncedo unum esse principatum,sed ista unitas non tollit duplicitatem jurisdictionis,& potest sumi *unum* multis modis.uno modo dicitur aliquando unum indivisibilitate, quod nō dividitur nec actu nec potentia,ut punctus:alio modo dicitur *unum* continuitate, quod est unum actu, & plura potētiā,sicut linea.Tertio modo dicitur *unum* perfectione,sicut domus una,vel calciamentū, & hujusmodi,& hoc modo dicitur *unum*,ad cujus integritatem diversa requiruntur , & hoc modo sacramentum eucharistiæ dicitur unum,quamvis in eo diversa concurrāt:& ex parte formæ,s.verba consecrationis sanguinis.& isto modo dico principatum orbis esse unum , ad quem principatū plura concurrunt ad hoc ut principatus sit perfectus,& inter cætera duo principalia , scilicet jurisdictio ecclesiastica & temporalis.duplicitas igitur jurisdictionis non arguit duplicitatem principatus. nec obstat quod de apibus arguitur:quia non omnes apes mundi habent unum principem , nec omnes grues unum habent ducem:sed apes unius loci unum,apes alterius loci alium. Et sic Exemplum non probat illud,ad quod inducitur:imo prima facie intuenti cuilibet probat oppositum,quia per illud infertur quod naturæ non repugnat quod sint plures principatus in orbe.

Clericus. CAP. XLVII.

COnfirmatur arguendo de parvo mundo ad magnū:Nam homo dicitur microcosmus i.e. parvus mūdus, ut scribit Philosophus 8.Phisicorum.in homine autem à natura naturante hoc introductū est,quod eodem principio quo regulantur actus & operationes spirituales humanæ, eodē principio regulantur omnes actus eisdem deservientes.Nam anima rationalis omnes actus suos dirigit & regulat juxta varietatem potentiarum ipsius.Nam potentia speculativa speculatur,ratiocinativa ratiocinatur,& potentia volitiva in bonum dirigitur secundū has potentias: sed in has potentias nō

potest nisi subministrata à virtutibus organicis. nec illæ deservire possunt, nisi organa, quibus injunguntur, aliis corporalibus nutritivis resollicentur. Et propterea scribitur, quod spiritualia sine temporalibus diu esse non possunt. *1.q.3.c.si quis objecerit.* Hanc autem dispositionem temporaliū regulat anima intellectualis. sic est ergo in parvo mundo: microcosmo nuncupato, quod anima rationalis, quæ est spiritualissima, quæ regulat omnes actus spirituales humanos, regulat necessario & consequenter omnia alia temporalia in ipsam, & actus suos ordinat. quare non sic in magno mūdo. id est in orbe terrestri dicemus, quod princeps animarum & omnium spiritualium regulet omnia tēporalia eisdem deservientia, ut sic dicamus ipsum principatum Papalem habere instar unius spiritualis divinæ intelligentiæ, vivificantis totum orbem, cui omnia terrestria subjiciantur, & ab ea regulantur.

Miles. CAP. XLVIII.

DEus formavit hominem ad imaginem & similitudinem suam, & voluit quod in homine inveniretur quædam similitudo, quæ totius mundi esset repræsentativa, & ideo minor mundus vocatur, unde cūm in homine per caput potest figurari jurisdictio ecclesiastica, per cor jurisdictio tēporalis prout alias fuit tactum. sicut igitur manet unitas corporis humani, & si membra habeat plurima, & diversa officia habentia: sic manet unitas principatus universi, quamvis diversæ sint jurisdictiones. Dico igitur, quod sicut in homine est anima rationalis, quæ omnes actus suos dirigit & regulat juxta varietatem potentiarum ipsius. Nam potentia speculativa speculatur, ratiocinativa ratiocinatur, potentia volitiva in bonum dirigit: sic & Christus qui est sponsus cujuslibet animæ fidelis principatum universi orbis dirigit & regulat juxta varietatem potentiarum ipsius. Nam potentia spiritualis seu ecclesiastica versatur circa spiritualia; potentia temporalis circa temporalia ministrando, dividendo, & justitiam cuilibet inter quodlibet membrum corporis per indigentiam & rationem faciendo. unde secundum quod anima rationalis habet diversos actus, ut est dictum, sic pari forma istæ duę potentiæ, spiritualis & temporalis, debent habere diversos & separatos actus.

Clericus. CAP. XLIX.

NEcessario qui principatur spiritualibus: habet principare temporalibus. Nam qui principatur temporalibus, dirigit & regulat in bonum ultimum perfectum. hoc enim est de natura optimi principatus, ut scribitur. *1. & 2. politicorum & 1. œconomicorū*, & probatur *7.q.1.c.licet. & c.sicut.* ad ipsius ergo gubernationem spectat cognitio finis optimi, in quem dirigit, & mediorum per quæ devenitur ad finem. hæc autem media procedunt ex usu temporalium vel eorum abusu. *47.dist.c.omnes. & c.sicut hi.* ergo necessario ad principem spiritualium spectat principatus temporalium. Patet exemplum familiare. medicus, qui in arte peritus dirigit hominem ægrotum in sanitatem, & ipsius intentio principalis ad hunc finem, non potest dirigere finaliter nisi applicationem remediorum alterantium simplicium medicaminum. spectat ergo principaliter ad cognitionem medici & ipsorum applicatio, cum ad ipsum spectet cognitio complexionis & discrasiæ, licet apothecarius manualiter ad jussum medici ipsa ministraliter præparet & disponat. Medicus tamen auctorizando omnia disponit & regulat. *de pœn. di.vi.c. sacerdos, de pœn. di.1.c. mensuram & c. medicamentum:* sic à simili principatus papalis est directivus spiritualium in finem suum, & ad ejus directionem est opus temporalibus auctorizabiliter. ergo habet regulare temporalia, & super his leges promulgare, licet Imperator ad eius jussum in illis administret & principetur.

Miles. CAP. L.

COncedendum est quod principatus Papalis concernit temporalia, prout de necessario concernit spiritualia, cum ab eorum usu vel abusu surgit peccatum, prout dicunt textus, quod ratione peccati omnes causæ spectant ad forum ecclesiasticum. *c. novit de judi. & c. per venerabilem, qui filii sunt legitimi.* tamen principaliter disponendo & auctorizando nihil spectat ad Papam quantum ad temporalia, cum duo sint genera hominum per se principaliter distincta. *12.q.1.c. duo sunt. 19.q.3.c. dua. de regula. c. licet.*

Clericus. CAP. LI.

APud illū consistit principatus universi orbis, qui principando magis assimilatur primo, à quo dependet cœlū & tota natura. hoc patet unū quodq; tanto perfectius est quanto magis assimilatur perfectissimo, *de pœn. di.2.c. caritas & c. principium.* talis est principatus Papalis: principaliter dirigit hominem, qui est finis omnium genitorum & corruptibilium, quæ sunt in massa inferiori, in cognitionem & dilectionem Dei, & per hos actus assimilatur quis Deo, quoniam perfectissima operatio Dei est sui ipsius cognitio & dilectio, ut etiam sentiunt gentiles Philosophi, ut scribitur. *12.* Metaphisicæ, ibi *movet autem sicut amabile & desiderabile etiam*, igitur principatus Papalis est principatus principans & salus universi orbis.

Miles CAP. LII.

QVando arguitis, quod apud illum consistit Principatus universi orbis, qui principando magis assimilatur primo, à quo dependet cœlum & tota natura, hoc negatur. Et ad probationē, quādo dicitur & *unū quodq; perfectius est quando magis assimilatur perfectissimo:* fateor hoc. Et volo, quod ex hoc cōcludatur, quod principatus Papalis sit perfectior & nobilior principatu terrestri. Sed nolo, quod ex præmissis inferatur, quod principatus Papalis debeat præesse in temporalibus & spiritualibus, secundum quod in simili male inferretur, quod principatus regni Franciæ perfectior nobilior & potentior sit principatu regni Hispaniæ, ergo rex Franciæ præest & dominatur regi Hispaniæ.

Clericus. CAP. LIII.

ILle principatus est summus principatus & solus in universo terrestri, qui attingit omnem gradum ultimæ perfectionis in via. talis est principatus ecclesiæ: ergo &c. major patet de se. minor probatur: ultima perfectio acquisibilis in via est existens in actu intellectus contemplativi & intellectus practici circa regulationem omnium actuum humanorum, ut rectè quidem operetur in seipso & ut bene operetur propter bonum publicum, cum in hoc finaliter tendat quælibet virtus moralis. Et propterea justicia legalis formaliter est omnis virtus non differens à singulis virtutibus, nisi sicut totum à partibus singulis. Circa hoc autem versatur principaliter principatus ecclesiæ. versatur enim circa contemplationem, & maxime primi contemplabilis, ex quo fidem supponit, quæ est cognitio divinitatis ex revelatione, ut *cap. 1. de Summa Trinitate.* Et sic circa fidem, quæ est cognitio divinitatis, & circa contemplationem ipsius, cognoscendo per fidem & diligendo, *de pœn. di. 1 cap. caritas & cap. sequentibus.* Præmissæ ergo rationes concludunt supposita unitate principatus in orbe terrestri, ut supra est deductum, immo per se notum. Et supposito quod principatus ecclesiæ sit principatus animarum rationalium & spiritualium eisdem annexarum, quod principatus ecclesiæ sit principatus totius orbis, & quo ad temporalia & quo ad spiritualia: & quod principatus Imperatoris sive regis sit subministrans & deserviens & mobilis & revocabilis ad jussum ecclesiæ. Et probatur circumscripta lege canonica, ne dicatur quod hoc probetur lege papali. Et sic producantur testes de familia sua & circumscripta, etiam fide & veritate legis divinæ & testamenti: immo hoc demonstratum est ex meris naturalibus & testimoniis & testibus gẽtilium philosophorũ.

Miles. CAP. LIIII.

CHristus habuit excellentiam super omnem creaturam auctoritative, non tamẽ executive. nam inter homines apparuit in forma servi, in humana natura passibili propter ministerium nostræ redemptionis ad implendum, sicut fuerat prædictum per Esaiã. 54. c. *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.* si Christus apparuit in forma servi, multo magis & ipsius vicarius Romanus Pontifex debet apparere ut servus respectu temporalium, non ut Dominus. unde principatus ecclesiæ est summus in temporalibus ratione eminentiæ dignitatis, non ratione prærogativæ jurisdictionis. Exemplum familiare magister in theologia habet. vacare circa speculativam, & circa actus intellectus speculativi, & intellectus practici circa regulationem actuum humanorum, ut recte quilibet operetur in seipso: & versatur circa contemplationem primi contemplabilis, quę est cognitio divinitatis ex revelationibus. *cap. de sum. tri. & fi. ca.* & sic magister in theologia potest dici medicus animæ & est superior medico corporis, qui habet vacare circa practicam & sanitatem corporis, & dico superior ratione eminentię dignitatis. Narratio dignitatis, ut in sessionibus & honoribus theologus præcederet medicum. sic suo modo principatus ecclesiasticus superior est in temporalibus principatu terrestri ratione prærogativæ dignitatis non ratione jurisdictionis.

Clericus. CAP. LV.

IN perfecta gubernatione universi orbis necessario est devenire ad unum principium, à quo omnia gubernentur. Et propterea populus Romanus transtulit omnia seu omnimodam potestatẽ in unum *ff. de origine jur. l. 2. §. ex actis 9. q. 3. ca. cuncta per mundum.* MILES. Non sequitur: populus Romanus tempore sui regiminis transtulit omnimodã potestatem in unum: ergo ita erat faciendũ. non enim exemplis est judicandum, *l. licet ff. de offic. præsid. l. nemo. ff. de sententi. & interlo. omnium jud.* illud autem factum humanum fuit & possibile. idem judicium humanum in hoc decipiebatur, quod fallit & fallitur. male igitur arguitur de judiciis humanis ad judicia Dei, quæ nec fallunt nec falluntur, quia non potest tanta similitudo inter ista judicia notari, quin major sit dissimilitudo notanda. *ca. damnamus in fi. de sum. tri. & fi. ca.* Præmissis naturaliter demonstratis licet transire ad testimonia legis divæ & ad testimonia legis humanæ positivæ, ex quibus habent fomentum demonstrationes naturales.

Miles. CAP. LVI.

COnsiderata igitur lege divina, & discursu monarchiæ mundi, hoc aperte probatur. nam ut scribitur Gen. 1. ca. *In principio creavit Deus cœlum & terram,* & omnia quæ in eis sunt: Angelicam & humanam naturam, spiritualia & temporalia & omnia gubernabat, sicut & factor, gubernat rem factam, & homini quem creavit dedit præcepta & transgredienti pœnam imposuit, & statim exortum est jus naturale progrediens ex naturali intelligentia. *6. dist. in principio. ff. de justitia & jur. l. 1.* pœnam imposuit transgredientibus Gen. 2. cap. ibi *ex omni ligno* &c. Et primis parentibus pœnam imposuit per se ipsum Gen. 3. cap. ibi *mulieri dixit* &c. Et ibi Adæ. quoque dixit &c. temporis transcursu punivit Cayn, Lamech & quosdam alios *Gen. 4. c.* Et sic usque ad tempora Noe per seipsum rexit mundũ nec apparet jus monarchiæ alicui monarchæ concessum. Tempore vero Noe cœpit per ministros mundum gubernare, & Noe fuit monarcha terrestris. Nam comisit gubernationem Archæ ei ut scribitur *Gen. 5. & 6. cap.* Vnde per Archam significatur militans ecclesia. in hac autem monarchia successerunt Patriarchæ, principes & reges sacerdotes, & alii qui pro tempore fuerũt in regimine populi Iudæorum, & sic duravit usq; ad Christum salvatorem nostrum, & ille fuit dominus natu-

ralis & Rex de quo scribitur in Psalmo, *Deus judicium tuum regi da.* ipse enim fuit plenus dominus temporalium & spiritualium, utpote quia verus Deus & creator omnium, qui constituit sibi vicarium Petrum & ejus successores, dicens Petro, *vade, pasce oves meas.* Et illud, *quodcunque ligaveris* &c. *Matth. 16. c. de elec. c. significasti, 21. di. c. in novo.* & sic in Petrum & successores suos translatum fuit imperium & monarchia terrestris, quæ erat penes Salvatorem nostrum. sed illa erat plena & libera têporalium & spiritualium, cum ipsius veri Dei & factoris omnium sit plenitudo orbis terræ. *de deci. c. tua.* igitur principatus ecclesiæ, attento illo discursu, & origine monarchiæ procedendo usque ad têpus Christi, attento etiam ipso Christo vicarium constituente. Et hoc plene deducit Innocen. *extra de foro compe cap. licet.*

Miles. C A P. LVII.

FAteor totum discursum regiminis, prout in præcedente ratione continetur, sed dum in fine argumenti concluditur, quod Christus Petrum constituit vicarium, & transtulit in eum imperiũ & monarchiam terrestrem, dicens *pasce oves meas*, & illud *quodcunque ligaveris* &c. dico hic, quod in vera & sola commissione regni cælorum non venit, nec cadit commissio regni terrenorum, cum regnum cælorum & regnum terrenorum ex opposito distinguantur. sed sic est, quod commisit beato Petro & ejus successoribus claves regni cœlorum, & non claves regni terrenorum. Et si dicatur, quod dixit beato Petro, *quodcunque ligaveris super terram erit ligatum & in cælis &c.* hoc non valet, quia intelligitur quantum ad peccata non quantum ad dominia & bona temporalia seu negocia secularia, quibus noluit Petrum seu cæteros Apostolos implicari. unde beatus Bernardus ad Eugenium Papam lib. 1. *ergo non in possessionibus sed in criminibus potestas vestra. propter illa siquidem & non propter has accipitis claves regni cælorum.* Et rursũ illa verba, *quodcunque ligaverit super terram* &c. non intelliguntur de potestate jurisdictionis, sed solum de potestate ordinis, quæ maxima est finis alterius & principatus apostolis permissi, fundata super dignissima potestate, quæ est conficere corpus Christi, & confessiones pœnitentium audire. ubi est bene advertendũ quod in peccatore vere pœnitente, i. de peccato commisso dolente; ubi est bene advertendum, quod solus Deus aliqua operatur etiam absque sacerdotis aliquo ministerio, mentis videlicet illuminationem, culpæ seu peccati contritionem, & æternæ damnationis remissionem: Alia vero sunt, quæ Deus in peccatore non secundum se solum operatur, sed per ministerium sacerdotis, sicut ostendere in ecclesiæ facie quis solutus vel ligatus habeatur in hoc seculo, ligandus vel solvendus in alio. primo cujus Deus peccata retinuerit, aut cujus dimiserit. amplius est & aliud, quod Deus operatur circa peccatorem per ministerium sacerdotis, communicationem scilicet pœnæ purgatorii debitæ peccatori pro statu futuri seculi in aliquam satisfactionem temporalem. ipsa enim relaxat aut partem aut totum, juxta satisfactionem injunctam & pœnitentis contricionem: quæ omnia per sacerdotem fieri debent cum clave potestatis secundum discretionem. Et secundum hoc intelligitur illud, *quodcunque ligaveris super terrã erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solveris super terram erit solutum & in cælis.* aliquando enim ostendunt ligatos vel solutos presbyteri, qui tamen non sunt apud Deum: interdum indignos ligant vel solvunt, & indignos sacramentis admittunt & dignos arcent, sed intelligendum est in illis quorum merita solvi vel ligari postulant. quoscunque ergo solvunt vel ligant adhibẽtes claves discretionis reorum meritis, solvuntur vel ligantur in cœlis, id est, apud Deum: quia divino judicio sententia sacerdotis sic progressa approbatur & confirmatur. Ecce qualis & quantus est usus Apostolorum claviũ. Ad cujus ampliorem etiam habendam evidentiam inducemus exemplum seu comparationem familiarem, satisque etiam verbis & sententiæ Christi & sanctorum concordare videtur. verbum enim Dei dimittit, sacerdos vero officium suum exhibet, sed nullius potestatis jura exercet. sacerdos enim est tanquam claviger cælestis judicis: & potest æquiparari clavigero mundani judicis. Nam sicut per verbum sive sententiam judicis hujus seculi damnatur & absolvitur reus à culpa & pœna civili, sic per verbum divinum aliquis simpliciter aut ligatur culpa & debito damnationis seu pœnæ pro statu futuri seculi. Et sicut actione clavigeri mũdani judicis nemo à civili culpa aut pœna solvitur aut dãnatur, per ipsam tamen actionem, qua carcerẽ claudit vel apperit, reus ostenditur solutus vel ligatus sic quasi per sacerdotis actionem unusquisq; solvitur aut ligatur culpa & debito damnationis ęternę sed ostendetur in facie ecclesiæ quis solutus aut ligatus habeatur à Deo, dũ sacerdotis benedictionẽ accipit & ad sacramentorum communionẽ admittitur. Et ideo sicut claviger mũdani judicis aperiendo vel claudendo carcerem, officium suum exhibet: illius tamen judiciariæ potestatis absolvendi vel damnandi jura exercet, quoniam & si de facto carcerem aperiret reo non absoluto per judicẽ, ipsumq; populo absolutum suo verbo nunciaret, non propter hoc reus ille absolutus esset à pœna & culpa civili. Et è contra si carcerem aperire recusaret suoq; verbo nunciaret nõ esse absolutũ vel dãnatum, quem vere judex per suam absolvisset sententiã, non propter hoc ille debitor esset culpæ vel pœnæ civilis. Sic proportionabiliter sacerdos claviger cœlestis judicis officium suũ exhibet per absolutionem seu absolutionis aut ligamenti seu maledictionis verbalem pronunciationem, quod si vere damnandos per supernum judicem vel jam damnatos sacerdos ipse ignorantia aut aliás, aut utrosq; absolutos vel absolvendos pronunciaverit, aut è contra, nõ tamen propter hoc erunt primi soluti aut secundi damnati. eo quod clavẽ aut claves cũ discretione non adhibuisset reorum meritis. Ille igitur solus jura potestatis exercet in his, & judex est coactivam habens potestatem, qui solus nec falli humanis cognitionibus & operationibus potest, quoniam ut in psalmo: *omnia nuda & aperta sunt in oculis ejus & qui solus nec quicquã vult perverse quoniã justus es domine & omnia judicia tua justa*

sunt

sunt.&omnes via tua misericordia&veritas. unde Iacob.4.cap. *unus est legislator qui potest perdere&liberare.* quod Iacobus nec de se ipso, nec de aliquo dicit Apostolorum, cum tamen esset unus de his tribus, qui videbantur columnæ ecclesiæ, ut dicit Apostolus *ad Gal.2.cap.* Voluit autem Christus hujusmodi sententias per ipsum latas aut ferendas in alio seculo per sacerdotes pronunciari, ut ex hoc peccatores in hoc mundo terreantur, & à sceleribus & criminibus revocentur ad pœnitentiam; quomodo si medicus corporalis sanitatis, cui docendi & operandi secundum artem medicinæ potestas est data, ex institutione judicis seu legislatoris humani de futuris sanis aut morituris judicium secundum medicinalem scientiam in populo promulgaret, ut ex hoc homines sobrie ducerent vitam, & ab intemperatis revocarentur propter corporis sanitatem conservandã aut acquirendã, & mortem declinandam; præcepta quoque seu documenta talia exhiberet: præciperet utique talia medicus observari, & ex observatione sanos & transgressores morituros judicaret, quos ille neque sanaret aut informaret principaliter, ministerium tamen aliquod exhiberet, nec rursum posset medicus sua auctoritate sanum aut infirmum ad talia facienda cuicunque sanitati corporali conferentia cõpellere, sed solum exhortari, docere atque terrere per suum judicium pronosticum eis annunciando sanitatem ex ipsorum observatione, mortem vero aut ægritudinem ex talium transgressione. hic etiam proportionaliter medicus animarum, sacerdos scilicet, de his quæ ad æternam salutem animæ perducuntur, vel mortem æternam vel pœnam temporalem pro statu futuri seculi, ad quæ cum judicio neminem arcere potest nec debet in hoc seculo, sed habet auctoritatem docendi & operandi quemadmodum medicus, non tamen per potentiam coactivam. sic enim Christus vocavit se medicum principẽ *Luca 5.* Dicit de se loquens, *non egent medico qui sani sunt sed, qui male habent.* nec dicit, judice indigent, quoniam in mundum non venerat ad exercendum de litigosis judicium coactivũ, ut fuit sæpe superius dictum, sed vivos & mortuos tali judicio judicaturus est in die illa, de qua dicit apostolus.2.ad Timoth. ultimo capitulo: *de reliquo reposita est mihi corona justiciæ, quam reddet mihi dominus in illa die justus judex.* tunc enim coacto judicio pœnas infliget his. qui legem latam per ipsũ immediate in hoc seculo transgressi fuerunt. Et propterea signanter dixit Christus Petro: *tibi dabo claves regni cœlorum,* nec dicit, *tibi dabo judicium regni cœlorum.* Et vide jam, ut jam tetigi, eum clavigero mundani judicis comparari.

Clericus. CAP. LVII.

PAtet quod Noe & filiis ejus rectoriam dedit *Gen.9.c.* & officium sacerdotis exercuit post egressum Archæ antequam leges populo daret Genesis 8.cap. *Et ædificavit Noe altare domino,* quod est officium sacerdotis. & sic fuit Noe primus, cui commissa fuit monarchia terrestris, & officium sacerdotis.

Miles. CAP. LVIII.

NOn legimus quod Noe fuerit primus sacerdos, secundum quod nec Moyses fuit sacerdos vel Pontifex, unxit tamen visibilitate Aaron, quem fecit Pontificem cum filiis ejus, quos fecit sacerdotes, ut hoc habetur *Levitici 7.c.* & habetur *21.distin.§.primo.* Erat tamen Moyses dignior illis virtute, & major in omnibus: quia in illis ordinibus non erat character, nec illi sacerdotes habuerũt claves, sed tantum offerebant pro populo: & erant mediatores populi ad dominum, quod multo melius faciebat Moyses. Sic enim Noe dignior erat ceteris virtute, & major in omnibus. Et propterea officium sacerdotis exercebat, non quod sacerdos esset, nec tunc (ut est dictum) erant veri sacerdotes, qui haberent potestatem ligandi & absolvendi. Et sic non mirum, si utramque potestatẽ Noe pro tempore suo exercuit, temporalem & spiritualem, cum nulla esset in hoc repugnantia, quod isto duplici officio fungeretur, nec aliqua inhibitio ex parte superioris: hodie vero cum veritas patefacta est, & veritas de terra orta est, reperitur verum sacerdotium habens potestatem ligandi & solvendi. *21.distin.c.in novo.* & sic militans Deo non debet se negociis secularibus implicare, *extra ne clerici vel monachi* per totum. Et insuper Christi Prophetico Lucæ *22.cap. Reges gentium dominantur eis & qui potestatem habent super illo benefici vocantur, vos autem non sic.*

Clericus. CAP. LIX.

HAnc autem conclusionem deducit multis mediis Hostiensis in *c.per venerabilem, qui filii sunt legi.* Præmittamus unum tamẽ, quod ipse proposuit in *cap.unico de sacra unct.* Et fuit deductio cujusdam fratris Alexandri de Ordine Minorum, cujus verba sunt hæc. Militans ecclesia est fideliũ multitudo sive universitas Christianor4, *de conse.di.1.c.ecclesia.7.q.1.c.novacianus:* habens duo latera, scilicet dextrum clericorum ministrantium quæ ad spiritualem vitam pertinent: sinistrum laicorum tractantium necessaria terrenæ vitæ. Item est duplex potestas spiritualis videlicet, quæ caput habet summum Pontificem: & secularis, quæ caput habet regem. Ad hoc facit *de ata.&quali.c.penul.* Spiritualis autem prior est temporali in tribus, dignitate vel auctoritate. Nam spiritus major est & dignior quam corpus, hoc probatur *de transl.prela.capit.2.* unde Abraam Patriarcha ut minor obtulit & Melchisedech benedixit illi ut major. *ad Heb.7.cap:&21.distin.ca. denique in fine.* Secundo est major, quia prior in institutione. unde sacerdotium Melchisedech præcessit legem scriptam, *de constit.c.translato,* cum ibidem notatis. facit quod scribitur *Exod.18.cap. in fine.* Item per sacerdotium Deo ordinante & jubente ordinata fuit regalis potestas. *1.Reg.8.ca.* dicit Dominus ad Samuelem. *constitue super eos regem.* Et ad idem facit *Exod.10.capitulo.* Tertio est prior potestate seu auctoritate, quia spiritualis terrestrem instituit & judicat, & quod ipsa spiritualis si deviat à nemine judicatur.

9.q.in ca.nemo. & c.aliorum. Et hanc majoritatem probat Iostiensis pluribus mediis. primo per ordinē scripturæ & legē humanæ in *autentica quomodo oportet episcopos collat.1.C.de sacrosanct. eccl.l.fi.* Priores enim tempore & majores inferioribus præponuntur, *de novo cod.fa.l.1.de maj.& ob.c.1.* Secundo ratione subjecti. scilicet animæ quæ præponenda est omnibus rebus humanis. *C.de sacrosan. eccl.l.sancimus.* propter quod dicitur *omnia animalia sibi subsistunt.* Nam anima facta est ad Dei servitium, reliqua vero ad servitiū animæ. Et solet dici quod *cum quis habet rusticum habet & bovem:* & sic qui regit animas, ut est Papa, non excluditur ab his qui subsunt animabus: non sic è converso. *ff. de ædil.edict. l.justissime.* Quarto ratione fortitudinis, *de transla.episc.c.2.* unde quamvis spiritualis sit accessoria alicui principali, dominatur, *de jur.jur.c.debitores.* Quinto quia princeps temporalis nedū subest Papæ, sed etiā simplici sacerdoti, qui ipsum solvit & ligat & judicat. *de pœ.& remiss.c.omnis utriusq;* cum tamen nullus clericus quantumcunq; minimus, utens privilegio clericali, alicui laico possit personaliter subesse. *11.q.1.c.inolita.& c.placuit, de foro competenti.c.si diligenti.* Septimo pluribus auctoritatibus, quæ ponūtur *extra de majo.& obe.c.solita.* Octavo divino oraculo, ātiquitate, diuturna cōsuetudine approbata, *de transla.ep.c.quanto.* Item hoc probatur ex vi fidei. sicut enim ponere duo principia est hæreticū. *24.q.2.ca.plur.vers.Tridōnia*: sic ponere duos vicarios generales in orbe terrestri repugnat fidei. Ex his concluditur, principatum ecclesiæ fore plenum principatum totius orbis spiritualium & temporalium. *Miles.* CAP. LX.

ILlud quod in argumento præcedenti inseritur, videlicet quod militans ecclesia habet duo latera, non obstat. Nam videtur facere pro parte cōtraria ejus, ad quam inducitur, sed quod postea dicitur, quod spiritualis prior & major est in tribus. Primo in dignitate vel majoritate spiritus fateor, hac ratione dignitatis prærogativæ major est spiritualis potestas, nō ratione jurisdictionis prærogativæ loquendo de temporalibus. Quod ulterius arguitur, quod prior sit institutione, non necessario cōcludit, ergo major: quia matrimonium fuit primum sacramentū, Deo auctore in paradiso terrestri institutum. *26. dist.c.deinde.c.quod votum, de voto & voti redemptione lib.6.* Et tamē nō sequitur, quod majus sit institutione, immo inferius, *de transla.epi.* quasi per totum. nec argumentum ab ordine sēper concludit in jure. *l. necenim ff.de solu.* quod concedatur ista majoritas intelligendo, quod prius ratione dignitatis prærogativæ, non ratione jurisdictionis in temporalibus, cū distinctæ sint potestates. *c.quoniam idem 10.di.* nec obstat, quod per sacerdotium Deo jubente ordinata fuit regalis potestas, sit à sacerdotio institutum seu instituta: immo potius à Deo, quia qui mandatam jurisdictionē suscepit, proprium nihil habet, sed ejus qui mandavit jurisdictione utitur. *l.1. §. qui mandatum. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio.* Item ad hoc facit. *l.item eorū. §.1.ff.quod cuiusq; universi.* rursū quod dicitur, quod est prior auctoritate, spiritualis terrestrem instituit & destituit: hoc potest negari quantum ad regem Franciæ saltem, & ad similes reges seu principes seculares. esto enim quod Papa instituat & destituat, non tamen regem Franciæ potest deponere. & ad hoc. *c.alius.15.q.6.* alibi infra respondebitur, & cum Hosti. probat hanc auctoritatem ratione ordinis legis divinæ & humanæ. Respondeo ut prius, quod argumentum non concludit necessario; vel aliter, majoritas concedatur ratione prærogativæ dignitatis, nō ratione prærogativæ jurisdictionis. Nec obstat, quod ratione subjecti majoritas, fateor enim hanc majoritatem intelligendo ut prius, nec ille qui præest animæ debet se de temporalib⁹ intromittere, ne, dum utrumq; nitatur, neutrū bene peragatur. *C.de assesso.l. nemo* amplius quod dicitur. quod est fortior spiritualis temporali, concedo attēto subjecto suo, quia versatur circa spiritualia, temporalis vero circa temporalia. nec obstat quod dicitur, quod princeps tēporalis subest nedum Papæ, sed etiam simplici sacerdoti. Verum est in foro animæ: & intelligēdo potestatem clavium, secundum quod latius statim in alio argumento fuit tactum, nec obstat quod dicitur, quod illud probatur ex vi fidei, quia ponere duo principia est hæreticum. dico quod ponere duos principatus non est hæreticum, nec per hoc ponuntur duo principia, sed unū, scilicet ille qui est principium cujuslibet principatus: quia non est potestas nisi à Deo. quamvis enim sint duo genera hominum, & duo genera principatuum in orbe, manet unitas primi principii, quod est causa omniū principatuum, & illa unitate manēte surgunt immo surgere debent varia genera subjectorum, quod patet. manente enim unitate creatorum surgunt difformia genera entiū sc. corporea & incorporea cælestia & terrestria. hæc entium difformitas arguit perfectionem universi & principatus. immo hæc difformitas procedit jussu primi principantis, & ex ipsis rectissima politia. sunt enim duo genera hominum clerici & layci: & clericorum duo genera, scilicet religiosi & seculares. Nam seculares temporalibus se immiscent, & immiscere debent ipsa ordinando in finem suum, sc. in finem spiritualiū, & sic temporalia tractāt ipsa operando & subministrando spiritualibus: quib⁹ clerici immediatius tēdunt, imò nec temporalibus se imīscere debent, nisi ad usum spiritualiū, *ne clerici vel monachi* per totum. & quoniam de prioritate Romani pontificis in prioribus fit mentio, est advertendum, quod Romanus Pontifex & ipsius ecclesia quamdiu locus habitabilis existit, i plurib⁹ congruentiis universis videtur præferri ecclesiis. Primo quidē propter episcopi sui primi beati Petri & Pauli & utriusq; excellentem fidem & caritatē & famositatē, & per Apostolos reliquos illis impensam reverentiā. Deinde vero propter Romanæ urbis solennitatē & quod dudum super ceteras obtinuit principalitatē, & abūdantiā in ipsa virorū illustriū sanctorū atq; doctorū fidei Christianæ, & omnium aliarū ecclesiarū in augmento fidei & ejus unitate servandi curam diligentē atq; laborem assiduū præbuerunt. rursum & propter populi sui & principis generalem tunc monarchiā, & auctoritatem coactivā super reliquos omnes mundi principantes & populos, qui de observatione fidei & eorū quæ per generalia deferebantur consilia soli poterant omnibus coactivum facere præceptum, & illius ubilibet transs-

gressores arcere: sic quoque fecerunt, & ecclesiam de modico in rem magnam auxerunt, quam ab ipsorum aliquibus postmodum persecutionem fideles sint passi quandoque propter quorundā malitiam sacerdotum: demum vero congruit episcopo Romano & ipsi ecclesiæ principalitas propter consuetudinem, eo quod habent episcopum & ecclesiam fideles omnes præ cæteris didicerunt seu cōsueverunt amplius revereri, & illius exhortationibus atque monitionibus ad virtutes & Dei reverentiā exhortari, ejus increpationibus & cōminationibus æternæ damnationis à viciis & scelerib. revocari. auctoritas autem instituendi prioritatem hanc ad legislatorem sc. dominum temporalem pertinet, dictum enim primi Constantini Romanorum imperatoris insertū est codici Isidori: in quo continetur inter cætera series hæc: *atque decernentes sancimus atque diffinim⁹ nos* (videlicet Imperator Romanus) *ut principatum teneat ecclesia Romana, scilicet tam super quatuor principales seu præcipuas sedes, Antiochenā, Alexandrinā, Constantinopolitanā & Ierosolymitanā, quamque super omnes in universo orbe terrarū & Pontifex, qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ extiterit, celsior & Princeps cunctis sacerdotibus mundi totius existat, & ejus judicio quæcunque ad cultum Dei vel fidei stabilitatem procurāda fuerint disponātur.* dixit autem signanter, *procuranda per ipsum fidei sive legis divinæ stabilitatē*, nec secundum suam aut suæ solius ecclesiæ sive collegii sententiæ determinādam: quoniam, ut pridē diximus solicitare & inquirere opiniones emergentes circa scripturas & fidem, quæ schisma vel aliud scandalum ferre possunt, ac fidelium quietem & veritatem denunciare turbare; idq; denūciare fideli legislatori, nec Noe ceteris coepiscopis & fidelibus juris divini peritis etiam laicis, ut superius est expressum. in arduis enim & in his maximè, quæ omnes tangunt, debent omnes seu principaliores ipsorum evocari. Amplius, sicut in civili congregatione studiosioribus ac magis approbatis viris à suis concivibus nulla tamen sibi auctoritate subjectis, sed propter solam reverentiam, quæ ampliori virtuti & ætati deberi videtur, prærogativa sedendi, loquendi & deliberandi conceditur, & in aliis honoribus deffertur quam pluribus, hic verisimile valde ac juxta scripturæ seriem propter jam dictas causas ceteri Apostoli Petro deferebant. primus enim inter alios proposuisse legitur. Vnde fortassis à quibusdam sanctis dictus est *os & vertex Apostolorum*, quamvis nulla fuissent sibi auctoritate subjecti, non propter suam electionem. ipsi enim sic sibi præferri voluerunt, ut abbatem ante priorem monachi & præsidem populus. Sciendum itaq; quod ecclesia Romana ab inicio sui usq; ad tempora Constantini, obtinuit licite prioritatem hanc ex aliarum ecclesiarū quasi electionis præbētium eidem consensum & obedientiā, sponte tamen, non quidē quia eidē forent aliqua auctoritate subjectæ, sed propter Apostolorum Petri & Pauli preeminentiā caritatis & in fide constantiā. Et rursū propter multitudinē solēnniū personarū in eo honestate præpollētiū atq; doctrina qui ēt propter ipsorū caritatem imensam curam & solicitudinem assumpserunt aliarum ecclesiarum prælatos & singulares fideles alios instruere & fraternè monere. his autem ipsorum monita tanquam doctorū suscipientibus, ipsorum etiam ordinationes circa ecclesiasticum ritum, quoniam utiles videbantur, postmodum susceperunt. & demū ipsorum mandatis sub ecclesiastica censura excommunicationis vel interdicti, propter fidelium unitatem servandam, obedierunt. quæ siquidem obedientia spontanea per longam consuetudinem obtinuit vim electionis cujusdam. unde licet circa initium ecclesiæ reliqui episcopi & ecclesiæ fideliū neq; divina neq; humana aliqua lege obligarentur obedire mandatis vel institutis ecclesiæ vel episcopi Romanorū plusquam econverso invalescente tamen hac utili & rationabili consuetudine, qua fideles in veritate amplius servabantur, eo quod tunc fideli caruerunt legislatore ipsos ad ordinē reducente ác in unitate servante, obligati fuerūt posteri lege divina ad obedientiam in licitis & honestis, ac si demum episcopum & ecclesiam per electionem sibi judicem statuissent circa ecclesiasticum ritū: & hoc præsertim usq; in hæc tēpora, quibus potuissent publice congregari, & de statu ecclesię perfectionis ordinare de contētiosis actibus. Hāc igitur prioritatē Romanus pōtifex & ipsius ecclesia licite ab initio per quandā sui caritatē & solicitudinē obtinere cepit, quæ postmodū propter consuetā devotionē, reverentiam & obedientiā spontaneā electionis quasi robur assūpsit. Nūquam enim ex scriptura colligi potest, quod ex præcepto Christi vel consilio aut alicujus Apostolorū ecclesię vel episcopi reliqui subessedeberent ecclesiæ vel episcopo Romanorū etiam ecclesiastico ritui; quod tamē, si necessitas fuisset debitum ad salutē fidelium, quēadmodū asserunt jā quidā Romanorum episcopi: nec solum circa ecclesiasticum ritum, verum etiā in juribus coactivis, non tantum super clericos verū etiā super seculares principatus quoslibet, quomodo est credibile Christū & ipsos Apostolos hoc prætermisisse: sed quoniam Christus & ipsi Apostoli aperte statuerunt oppositum, præsertim in jurisdictionibus coactivis secundū quod pluries est ostēsum. tēpore Cōstantini primi Romanorū Imperatoris, qui propter Christi fidē & baptismum assumpsit, imo fideles inceperunt publice congregari, & dubia circa fidē diffinire, & ecclesiasticum ritum ordinare, ut ex synodi codice apparet, *c. de primitiva ecclesia, in synodo Nycena.* ab hoc siquidem Constantino per edictum imperiale juxta laudabilem & antiquam consuetudinem obtinuit episcopus & ecclesia Romanorum prioritatem, quam sibi super alias conveniens & rationabile est competere, prout ex jam dictis evidenciis comprobatur: & ultra prioritatē hanc quarundā provinciarum possessiones atq; dominia. quāvis ante tēpora Constantini & post etiam, Romanorum episcopi suis *epistolis* sive *decretalibus* quibusdā prioritatem, quā super alios illis cōvenire monstramus electione vel constitutionibus principū, sibi singulariter absque requisitione legislatoris humani, fidelis collegii cujusquam, vel personæ singularis cujusvis, præeminentiæ dignitatis existat, docuerunt divina lege deberi; cujus tamen oppositum superius est ostensum. Post tempora vero Constantini primi Imperatoris, & præcipue in imperiali sede vacante, hanc sibi deberi prioritatem quandoque lege

divina, quandoque vero constitutione principum suis *epistolis* affirmarunt. insuper episcoporum aliqui confirmantes de omni jurisdictione coactiva super omnes mundi ministros ecclesiarum & ipsorum collegia, quo utentes tanquam sibi convenienti ex concessione principis, quod diu potens extitit Romanorum princeps ipsiusque regnum & plena sedes, principatu vere deducto in seditionem, & præcipue imperiali sede vacante, per temporum intervalla functi sunt hac potestate tanquā sibi divina lege concessa. sic etiam suis epistolis expresserunt sibi convenire temporalium omnium dispositionem seu distributionem pro voto absque collegii cujusquam aut personæ singularis cujus cunque dignitatis vel auctoritatis requisitione & consensu, quibus etiam ipsorum modernorum excessibus non contenti suis expresserunt *epistolis* sive *decretalibus* auctoritatem sive jurisdictionem coactivam supremam super omnes mundi principatus, populos & singulares personas sibi lege divina deberi: sic quidem ut nullus principantium prædictorum jurisdictionē coactivam, quam vocant ipsi *gladium temporalem*, præter aut contra ipsorum dictamen seu consensum licite valeat exercere: præter autem aut contrarium facientes, aut populos excommunicationis vel interdicti sententiæ vocaliter pronunciando subjectos, asserunt se solos in mundo Christi vicarios, qui fuit *Rex regum & dominus dominantium*. hoc latenter intendentes, quod sibi debitum dictum titulum *plenitudinis potestatis*, propter quod etiam ad suam auctoritatem pertinere dicunt omnia mundi regna & principatus conferre & auferre licite posse regibus & aliis principantibus imperia atque regna omnia titulo supradicto plenitudinis videlicet datæ potestatis à *Christo*.

Clericus. CAP. LXII.

Legitur *Luce* 12. *ca*. quod cum Christus dixisset Apostolis, *qui non habet gladium vendat tunicam & emat gladium*. Petrus Apostolus respondit Domino: *Ecce duo gladii hic*. respondit Christus *satis est*. Ex quibus videtur quod beatus Petrus duplicem jurisdictionē habuit per duplicem gladiū, spiritualem videlicet & temporalem. & hoc argumentum fecit beatus Bernardus ad Eugenium Papam.

Miles. CAP. LXIII.

Dixit Christus Apostolis, *qui non habet gladium vendat tunicam & emat*, non dixit *gladios*, per hoc innuens quod ecclesia habet duplicem gladium, quod evidenter apparet, dum Christus dicit Petro, *repone gladium tuum in vaginam suam*, nolens quod gladio suo materiali uteretur. Et sic dicatur, Christus dixit *gladium tuum*. ergo gladius erat Petri, quamvis exsequutionem inhiberet sibi pro tunc, quia non expediebat, secundum quod nec semper expedit etiam habenti exercitium gladii tēporalis quolibet tempore uti eo. *c. latores de cle. exco. &c. ut constitueretur. l. di.* Ad hoc posset dici, quod gladius ille materialis, quem evaginabat Petrus, erat suus, sed non jurisdictio temporalis per gladium designata. vel aliter, *meum & tuum* quandoque improprie recipiuntur, secundum quod bubulci & pastores vocantur pecora sua & oves suas ratione custodiæ, secundum quod notavit Acursius. *ff. de abige. l.* 1.

Clericus. CAP. LXIV.

Papa habet plenitudinem jurisdictionis per hoc, quod est Domini nostri Iesu Christi vicarius, qui dicebat in evangelio, *data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*. ut patet Mat. ult. c. & Apoc. 19. c. scribitur de Christo, quod est *in ejus vestimento & femore scriptū, rex regū, Dominus Dominantiū.*

Miles. CAP. LXV.

Dico quod Christus quod non habuit nec habere voluit Dominium in temporalibus. nam *Luca* 22. *c.* dicitur quod quidam de turba dixisset Christo, *dic fratri meo, ut mecum dividat hereditatem*, Christus respondit ei; *homo quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* quasi dicat, nullus. Si Christus igitur non habuit exercitium in temporalibus, admiratione dignum est, cur sibi assumit episcopus vel presbyter aliquis, quicunque sit ille, majorem aut aliam auctoritatē quā Christus vel ejus Apostoli habuerunt in hoc seculo. ipsi enim in forma servorum judicati sunt per mundi principes: eorum vero successores presbyteri non solum principibus subesse recusant contra Christi & Apostolorum exemplum seu præceptum, verum etiam principibus & potestatibus supremis coactiva jurisdictione se præesse dicunt, cum tamen dixerit Christus Matth. 10. *Et ante reges & principes ducemini propter me*: nec dicit; præsides ac duces eritis. & infra subjungit, *non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum*. nullum igitur judicium coactivum in hoc seculo episcopus aut aliquis presbyter exercere potest. fuit etiam hæc sententia Famosi philosophi quarto pol. c. 12. inquit enim, *propter quod non omnes neque electos neque sociales ponendos principes*, puta sacerdotes. rursum si Christus voluisset sacerdotes coactivam habere jurisdictionem in hoc seculo, tradidisset utiq; nova lege specialia præcepta, quemadmodū Moysi fecit antiqua lege, quem oraculo suo & nō per hominē Deus principem Iudæorum judicem coactivum instituit, sicut habetur *Actuum* 6. *c.* per quod etiam Deus illi legē tradidit observandorum in statu & pro statu vitæ præsentis ad contentiones hominū dirimendas, præcepta talium spiritualia continentē, ad quæ sic quidē observanda cōpellebantur & arcebantur homines in hoc seculo per Moysē, & ipsius substitutos judices coactivos; minime vero per sacerdotē aliquem, sicut *Exo.* 2. *c.* Ergo evidenter apparet verum, quod hujusmodi præcepta in evangelica lege non tradidit Christus, sed tradēda vel tradita supposuit humanis legibus, & principatui omnem humanam animam obedire præcepit, in his saltem quæ non adversarentur legi salutis æternæ. ut in Evangelio ipse dicit, *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari &c.* per *Cæsarem* significans quēlibet

libet principantem.&Apostolus nec reiterare piget, quod *omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*. cũ igitur nec in lege gratiæ tradita sint præcepta spiritualia pro contentiosis actibus hominum dirimendis in hoc sæculo, relinquitur talia diffiniri debere per humanas leges tantummodo & per judices secundum eas ab humano legis latore potestatem habentes. cum hoc stat tamen, quod Christus est rex regum & dominus dominantium, sed non dominus dominans quo ad exercitium in temporalibus, multo minus Christi vicarius erit dominus dominans in temporalibus.

Clericus. CAP. LXVI.

SVmmus pontifex novæ legis non est minor pontifice veteris legis sed ille habuit potestatẽ & auctoritatem in spiritualibus & temporalibus. Moyses quidem fuit judex populi in temporalibus & cum hoc fuit sacerdos. unde propheta David. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius*. de principatu vero ejus habetur in lege veteri, qualiter judicabat & quomodo & in novo testamento de eodem *Actorum 9.c.* Item Melchisedech rex Salem Sacerdos Dei altissimi &c. *Gen.14.c.* Iste habuit utrũque gladium: spiritualem, quia fuit sacerdos, temporalem, quia judicabat populum, vnde patet 1. Regũ 1.c. *Iste Hely judicavit decem annis populum Israel.* & hæc erat figura sacerdotii novæ legis, unde Apostolus ad Corinth.10.c. *hac omnia in figura contingebant illis.* & ad Heb.c.10. dixit, *umbram habet enim lex futurorum bonorum.*

Miles. CAP. LXVII.

ADistam rationem respondeo, prout superius respondebatur ad rationem.

Clericus. CAP. LXVIII.

BEatus Bernhardus *de consideratione* ad Eugenium Papam, pertractans illud verbum Domini, *pasce oves meas*. dicit sic. *pasce oves meas, inquit nihil distinguitur, ut nihil excipit.* in 4. libro *de Consecratione* ad eundem Papam Eugenium innuit expressè, Papã habere utrumque gladium. unde ibidem dicit sic alloquens Papam, quod *tu denno usurpare gladium tentas, quem semel iussus reponere in vaginam, tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur verbum Domini sic dicentis, converte gladium tuum in vaginam. tuus igitur & ipse evaginandus, alioquin si nullo modo ad eum pertineret, dicentibus Apostolis, ecce duo gladii hic; non respondisset Dominus satis est: sed, & nimis est. uterque igitur ecclesia & spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro ecclesia ille vero ab ecclesia exercendus: iste sacerdotis, ille manu militis, sed sane ad nutum sacerdotis ecclesia.* Sanctus igitur Bernardus illius fuit opinionis quod uterque gladius pertineret ad Papam.

Miles CAP. LXIX.

CVm Christus dixit, *pasce oves meas*, concedo oves quod omnes dicit loquendo de pastura spirituali, quæ pertinet ad vicarium Christi. unde propter hanc pasturam principaliter Christus incarnatus fuit & natus de virgine, ut nos pastura spirituali reficeret verbo pariter & exemplo, nec de pastura temporali seu regno mundano multum curavit. Et propterea beatus Ambrosius super Io.18. *regnum meum non de hoc mundo*, dicit sic: *bene terrena declinat sic, qui propter cœlestia descenderat.* Nec obstat, quod de verbo *tuum* arguitur, quia potest responderi prout ad rationem dicebatur. Ad id quod amplius dicebatur, quod Papa habet utrumque gladium, nonnulli hoc fatentur, sed quod beatus Bernardus hoc intelligit, gladium materialem videlicet sine aliquo exercitio, vel aliter, dico quod nullam scripturam irrevocabiliter veram credere vel fateri tenemur de necessitate salutis, nisi eas quæ *canonica* appellantur, aut eis interpretationibus seu determinationibus, quæ per generale fideliũ seu catholicorum consilium essent factæ in his præsertim, in quibus error damnationem æternam induceret, quales sunt articuli fidei Christianæ. quod autem sacris scripturis sit veritatis præstanda credulitas & confessio, per se notum supponitur omnibus Christianis: quod vero ipsarum interpretationibus sic factis, ut diximus, eadem sit præstanda credulitas, satis apparet, quoniã ab eodem spiritu nobis revelatur, pie tenendum videtur. quod etiam ex scriptura & etiam infallibili deductione firmata ostendere possumus, ex scriptura quidem dicente, veritate, Matth. 2. & ultim. cap. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad seculi consummationem.* ubi Rabbanus: *ex hoc intelligitur quod usque in finem seculi non sunt defecturi in mundo, qui divina mansione & inhabitatione sunt digni, quibus videlicet ad fidei conservationem Spiritũ Sanctũ pie tenendũ est semper adesse.* unde Hieronymus, *qui ergo usq; ad consũmationem seculi cum discipulis se esse promittit, & ad illos ostendit semper esse victuros. & se nunquam à credentibus recessurum.* rursum videtur Hieronymus in *expositione catholica fidei*, sensisse quod continetur in corpore Bibliæ scripturam sacram vocari, cum dixit: *novum & vetus Testamentum recipimus in eorum librorum numero, quos ecclesia catholica tradidit auctoritas.* intellexit ergo beatus Hieronymus per *canonicas scripturas* illud solum, quod in corpore Bibliæ continetur, nõ quidem *decretales* aut *decreta Romanorum Pontificum* & suorum collegii clericorum, neq; alia quævis humana statuta de humanis actibus & humano spiritu adinventa, cujuscunq; auctoritatis, scientiæ vel sanctitatis ipsorum auctores extiterunt, nisi à Deo condendi, ea specialem habeât potestatem. hoc siquidem aperte ponitur in decretis, *9. distin, cap. ego solis.* Nam in canone condendo nõ tam sanctitas seu scientia quam divina auctoritas requiritur. 20. *distin.* §. *primo & c. primo. Canon* enim regula est & mensura. nec Augustinus, qui tantæ fuit sanctitatis, scientiæ & auctoritatis, suas traditiones canonicas appellare præsumpsit, hoc enim impium videtur esse, & sacrilegii modus

quidem, quoniam in humana traditione dicta vel scripta error est vel contingere potest seu falsum, quod in canone secundum veritatem dico, aut ejusmodi quem per generale concilium canonicæ scripturæ interpretatione facta dicimus nullatenus evenire. unde ex concilio Carthaginens. tertio propheticum reperitur rationabile valde, *ne sub nomine harum canonicarū alia scriptura legatur*. Vnde dicitur ibidem, & in Isidori codice continetur series hæc: *Item placuit ut præter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ genesis* & ceteræ quæ de volumine Bibliæ numerantur. cum reverentia igitur beati Bernardi loquēdo, quantæcunque sanctitatis extiterit, scripturis suis humano spiritu prolatis non semper est fides irretractabiliter adhibenda. Vnde & beatus Augustinus librum *Retractationum* fecit.

Clericus. CAP. LXX.

Rursum in decretis. 10 distin. cap. suscepistis, *nec libertatem verbi libenter accipitis*, & post pauca inquit; *vobis justū videtur, si cedat spiritus carni, si à terrenis spiritualia superentur*. ex his infert Gratianus, *ecce quod constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponendæ sunt*. de eminentia quoq; sacerdotum *super principes seculares habetur* in decret. 98. *dist. c. quis dubitet*, ubi dicitur in rubro, *regū & principum patres & magistri sacerdotes sunt*. & sequitur in nigro, *quis dubitet, Sacerdotes Christi regū & principum omniumque fidelium patres & magistros censeri: nonne miserabilis insania conspicitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare* &c. Et Gelasius Papa Anastasio Imperatori, & ponitur *eadem di. c. duo*, ubi innuitur, quod sacerdotalis dignitas præfertur principibus. ubi etiam refertur, quomodo *beatus Innocentius Papa Archadium Imperatorem, quia consensit, quod beatus Chrysostomus à sua sede pelleretur, excommunicavit*. ibidem subditur: *Ambrosius, licet sanctus, non tamen universalis ecclesiæ episcopus, Theodosium Imperatorem excommunicans ab ecclesia expulit: qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam preciosius sit plumbo, quam regia potestate sit celsior ordo sacerdotalis*. & sequenti. c. dicitur in rubro, *Imperatores Pontificibus debent subesse*: & in nigro subditur. *Si Imperator catholicus est, quod salva pace ipsi dicimus, non præsul ecclesiæ sed filius est.*

Miles. CAP. LXXI.

IN causis spiritualibus & in his quæ tangunt salutem animæ, canones & constitutiones Papales legibus secularibus præferuntur. Et hoc etiam est quod dicitur, quod leges non dedignantur sacros canones imitari. *de no. oper. nunci. c.* 1. Sed in temporalibus leges seculares canonibus præferūtur: nec Papa posset legem imperialem vel regalem revocare, in his quæ non sunt de temporali iurisdictione sua, ut Bernardus notat *extra de testa. c. relatum*. nec obstat quod sacerdotes patres & magistri sunt principum temporalium, quia illud intelligitur in foro pœnitentiali. *de pœ. & remis. c. omnis*. Et concedendum est quod debent anteferri tanquam patres spirituales, & ratione prærogativæ dignitatis, non ratione jurisdictionis.

Clericus. CAP. LXXII.

PApa deponere potest ex causa rationabili principes temporales, ut patet 15. q. *6. c. alius*, ubi habetur quod *Romanus Pontifex Zacharias Regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus quam pro eo quod tantæ potestati inutilis erat, regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in ejus loco substituit, omnesq; Francigenas à juramento fidelitatis absolvit*. Ex hoc argui potest, quod si eos deponere potest, habet jurisdictionem aliquam super eos, & sic privare potest temporali gladio & temporalibus quæ ei aliquo modo subsunt. Et notetur quod nonsolum istum leguntur sumi Pontifices deposuisse, sed etiam alios, quod de Imperatore Frederico & pluribus aliis planum est. Item 76. *di. c. Imperator*, dicitur episcopis caput subdere principem solitum esse & non de eorum capitibus judicare, ut & *extra de elec. c. venerabilem* dicit Papa sic. *sed illis principibus jus & potestatem eligendi regem & imperatorem postmodum promovendum recognoscimus, ut debemus, ad quos de jure & antiqua consuetudine noscitur pertinere, præsertim cum ad eos hujusmodi jus ac potestas ab apostolica sede pervenit, quæ Romanū imperium in persona magnifici Caroli à Græcis transtulit in Germanos: sic & princeps recognoscere debet, & utique recognoscit*. Et sequitur quod quinque *recognoverunt in nostra præsentia quod jus & auctoritas examinandi personam & regem promovendi ad imperium ad nos spectat, ad quem impositio manus spectat. Nunquid si principes non solum in concordia sed etiam in discordia sacrilegum vel excommunicatum in regem, Tyrannum vel fatuum hæreticum eligant vel paganum, nos inungere vel sacrare seu consecrare ac coronare hominem huiusmodi debemus? absit omnino*. hoc ibi. Ex quibus patet, quod Papa transtulit imperium, & quod ipse est supra imperatorem. ibidem quoque glo. dicit: *sic legitur in Chronicis, quod cum Romana ecclesia opprimeretur ab Astulpho rege Lombardorum, petiit auxilium à Constantino & Leone filio ejus Imperatoribus Constantinopolitanis. Et cum nollet patrocinari ecclesiæ, Stephanus Papa secundus natione Romanus transtulit imperium ad Carolum magnum. Coronatus autem est à Leone Papa*. Et infra subdit glo. *in Germanos. i. e. Theutonicos. sic igitur regnum mundi translatum est ad Theutonicos. Nam ipsi habent regnum Romanæ ecclesiæ. de conse. di. 6. c. in die hoc ibi glo.*

Miles.

Miles. CAP. LXXIII.

CVm arguitis de Zacharia Papa, qui deposuit Regem Franciæ, dicendum est quod hoc non est verum. hoc enim nunquam permisissent Barones regni Franciæ, unde & Ioan. in *apparatu decreti* super illo verbo *deposuit*, glosat. 1. *deponentibus consentiit*. Et certe secundum veritatem historiæ magis debent glosari *deposuit*, id est, deponere volentibus consuluit. Pipinus enim misit ad Papam, non sicut ad temporalis regni dominum, sed sicut ad virum sapientem ad habendum consilium: quia consilium ejus ratione status summi Pontificii videbatur esse multum auctenticum, sicut apparet ex verbis illius historiæ quæ sunt ista. *Pipinus Rex Francorum misit legatos ad Zachariam* Papam, *consulendum quis potius Rex esse aut dici deberet, qui magnos pro regni pace sustineret labores, an qui deditus solaciis solo nomine esset contentus, Cui idem* Pontifex *rescripsit, illum potius appellari regem, qui bene rempublicā regeret. qua responsione* Pontificis *tãtum Frãci animati: Childerico rege in monasterio detruso, & monastico tegmine palliato,* Pipinum *regem constituerunt.* quod autẽ dicitur de Friderico, quẽ deposuit Innocen. Papa. IV. de ipso potest dici, quod à Papa recepit approbationem seu confirmationem & coronam. *c. venerabilem de elect.* nihil autem horum est in Rege Franciæ, igitur non est simile, nam in penitus diversis non cadit illa conditio. *l. si domus. ff. de servi. urba prædi.*

Clericus. CAP. LXXIV.

AMplius expressa sunt verba Nicolai Papæ scribentis Mediolanensibus, & ponuntur. 22. *dist. c. omnes*, ubi dicitur, *Omnes sive Patriarchæ & cujuslibet apicis sive metropolitani primat⁹, aut archiepiscopatus cathedram sive ecclesiam cuiuslibet ordinis dignitatem instituit Romana ecclesia. Illā vero solus ipse fundavit & simpliciter petram mox fidei nascentis erexit, qui beato Petro æternæ vitæ clavigero terreni simul & cælestis imperii jura concessit. Non igitur qualibet terrena sententia: sed verbum, quo institutum est cælum & terra, quo denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit ecclesiam, illius certe privilegio, illi⁹ auctoritate fulcitur, unde non est dubium quod quisquis cuilibet ecclesiæ jus suum detrahit, injusticiā facit: qui autem Romanæ ecclesiæ privilegium ab ipso summo ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur. Et cum ille vocetur injustus, hic dicendus est hæreticus. fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ est mater fidei, & illius contumax invenitur. unde sanctus Ambrosius se in omnibus sequi magistram sanctam ecclesiam profitetur.* Ex quibus clare concluditur, quod beatus Petrus fuit terreni cælestisque imperii ministrator.

Miles. CAP. LXXV.

REspondeo ad illa verba, quæ magis artant ad propositum, *qui beato* Petro *æternæ vitæ clavigero terreni simul & cœlestis imperii iura commisit.* nam debent intelligi per decretum Anacleti Papæ. *di. 21. in novo*, quia illa commissio facta fuit Petro, quando dominus dixit illi, *tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. & portæ inferi non prævalebunt adversus eam, &c, tibi dabo claves regni cœlorum*, sicut habetur in illo. *c. in novo.* cujus omnia verba sumpta sunt de *Matth. 16. c.* ubi post præmissa verba sequitur *Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Ecce quomodo commissum est terrenum imperium Petro, videlicet ita, quod in terris potest ligare & solvere: quod certe necessario debet intelligi non temporaliter sed spiritualiter, & hoc apparet per hoc quod sequitur, *& quodcunque ligaveris* &c. Nam in cœlis nullum locum potest habere ligamen, vel absolutio temporalis. Et vere qui illud jus ligandi vel absolvendi subtrahit, hic in hæresim labitur.

Clericus. CAP. LXXVI.

RVrsum minister superioris legis est super ministro inferioris legis, spiritus quoque super carnem: sed Papa est minister superioris legis: igitur &c.

Miles. CAP. LXXVI.

DIco quod minister superioris legis si sit simpliciter & absolute superior, est super ministrum inferioris legis, scilicet super reges & principes temporales, nisi in spiritualibus tantum: & sic argumentum peccat, & ad fallaciam secundum quid ad simpliciter.

Clericus. CAP. LXXVII.

AMplius ne solus hanc opinionem somniasse videar, alicuius doctoris in Theologia opinionem allegare pro hac parte proposui. Pro quo est sciendum, quod hæc opinio non est nova sed antiqua: unde etiam Iacobus de Viterbio in suis *quæstionibus de quolibetis* hanc opinionem tenuit, & probat sic, *quod spiritualis*, inquit, *potestas temporali superior est, non solum dignitate, sed etiam causalitate, patet sic. quæ insunt causatis, insunt causis, sicut dicit Dionysi⁹ de divinis nominib⁹. igitur oportet potestatem temporalem in ecclesia residere apud illū, qui est summus universalis ecclesiæ prælatus. major autem hujus rationis sic declaratur. quod vero spiritualis potestas sit superior in dignitate satis est manifestū & ab omnib. comprobatū, 66. dist. c. duo proprie, ubi dicitur: non tā preciosius est aurū plumbo quam regia potestate ordo sacerdotalis est superior. patet quod causalitate sit superior, quia à spirituali potestate dependet temporalis. sicut à causa. Primo enim hoc apparere potest ex ordine rerū. videm⁹ enim in reb⁹, quod corpora regūtur per spiritualia & ab ipsis dependent, sicut à causa, quod quidē cōsiderari potest in diversis. Nā corpora*

cælestia per Angelos administrantur, & in homine, in quo anima corpus regit & movet; similiter & spiritualis potestas causalitatem habet super temporalem & temporalis à spirituali tanquam à causa dependet: cum temporalis magis propter regimen vitæ temporalis, spiritualis propter regimen vitæ spiritualis. Hanc autem rationē tangit Hugo in lib. 2. de Sacramentis, ubi distinguit duas vitas, scilicet corporalē, qua corpus vivit ex anima: & spiritualem, qua anima vivit ex Deo: & duorum bonorum genera deservientium duplici vitæ bona scilicet terrena & cælestia quæ spiritualia respiciunt. duplicem personā, scilicet laicorū & clericorū: & duplicem potestatem, scilicet spiritualem & temporalem: in quarum utraque licet sint diversi gradus, ad unū tamen caput referuntur. Et hanc duplicem potestatem cōparans ad invicem dicit, quod quantū vita spiritualis dignior est terrena & spiritus quam corpus, tantum spiritualis potestas terrenā sive secularem potestatem honore & dignitate præcedit. nā spiritualis potestas terrenam potestatem etiam instituere habet: & judicare habet, si bona non fuerit. ipsa vero à Deo prima instituta fuit & cum deviat, à solo Deo iudicari potestā. secundum quod scriptum est, spiritualis dijudicat omnia; & ipse à nemine judicatur. Insuper hoc potest ostendi ex ordinatione inferiorū artiū. videmus enim in inferioribus artibus ordinari, quod ars principalis imperat aliis artibus inferioribus ordinatis in ipsam. potestates autem prædictæ sunt velut artes, quæ est de primo regimine subditorum, & maximè quantum ad animam est ars artium: cap. cū sit ars artiū: extra. de ætа. & quali. finis autem, quem videre debet tā spiritualis potestas quā temporalis seu secularis, est in bonū humanum fideliū directivum quod est vivere virtuose. & potestas secularis intendit bonum multitudinis supernaturale scilicet æternā beatitudinē & in ipsā dirigit. Supernaturalis autem finis potentior est & principalior quocūq; alio fine. quare & spiritualis potestas est superior potestate seculari. Et hoc, quia hoc supernaturale sequitur virtute & operatione, qui nos in hāc gloriā introducit. ideo est vicarius Christi simpliciter superior nō solū dignitate sed etiā causalitate, secundū enim quod superior præcepit inferiori, qualiter debeat operari. sic & spiritualis potestas imperat seculari. hinc est quod Papa tradidit leges principib⁹ secularibus, secundū quas etiā jurisdictionem temporalem exequi & exercere debeant: nec possūt seculares principes aliūde leges accipere, nisi prius per Papam fuerint approbatæ. hinc etiam est, quod spiritualis potestas regale sacerdotium dicitur, quia Christus est rex & sacerdos. Ideoque ipsius vicarius potestatem habet regalem & sacerdotalem, & per ipsum regalis potestas instituitur, ordinatur, sanctificatur & benedicitur. unde in veteri testamento, sicut dicit Hugo in lib. prædicto, post sacerdotium jubente Deo regalis potestas ordinata est, & adhuc in ecclesia sacerdotalis dignitas regalem potestatem sanctificat per benedictionem & confirmat per institutionem. Hæc autem ratio confirmari potest per Augustinum in libro de civitate Dei, cap. 21. ubi dicit, quod sine justitia non potest regi res publica recta & vera, cujusmodi debet esse res populi Christiani in qua spectat de iure gubernatio ad Papam, qui est vicarius Christi. Et sic patet, quod cum potestas spiritualis sit superior seculari, Papā habet utrāque potestatē à Deo imēdiate, scilicet spiritualē & temporalē.

Miles. CAP. LXXVIII.

Concedo quod spiritualis potestas sit major dignitate, sed quod sit major causalitate, nego; immo ambæ potestates, spiritualis & temporalis, ab eodem fonte, scilicet à Deo, immediate processerunt 10. *distin. c. quoniam.* Item in *Authentica quomodo oportet epi. circa principium collat. 1.* Et ad probationem, per exemplum de Angelis: corpora cælestia per angelos administrantur. Dico quod monarchia terrestris est de hominibus. Et ideo exemplatio, Hierarchiæ cælestis ad terrestrem debet esse quantitative ad illa, in quibus est convenientia inter homines & Angelos, non autem quantum ad illa in quibus differunt. Conveniunt autem homines cum Angelis non ratione corporis, quia incorporales sunt. & hoc potest videri in solutione argumenti. nec obstat exemplum de homine, in quo anima corpus regit, sic spiritualis potestas debet regere temporalem, quia hoc concedo in his, quæ concernunt animam. spiritualis enim potestas si dicitur, quia circa spiritualia versatur, nec nomen esset consonans rei, si circa temporalia versaretur, vel his præesset. Spiritualis igitur potestas dominatur in spiritualibus, temporalis autem in temporalibus. Ad id quod dicitur, quod principalis finis aliis imperat artibus, ad quas pertinent fines secundarii, eò quod mediante potestate seculari populus potest virtuose vivere. Nam potestas secularis per pœnas & præmia, & per leges intendit homines facere bonos & virtuosos. & operatores bonorum, ut scribitur. *11. Ethi. & ff. de iustitia & jure. l. 1. §. 1.* potestas enim jurisdictionis ad hoc ordinatur, ut homines arceantur à malis, & inducantur ad bonum. unde 1. *Petr. 2. c.* dicitur de potestate jurisdictionis, quod est *ad vindictam malorum, laudem verò bonorū. 4. di. c. factæ sunt leges.* per virtutes enim morales & acquisitas, & maximè per prudentiam & justitiam, quæ debent esse in rege, potest sufficienter regi & dirigi vita præsens moralis & politica sic præcise accepta, sed quia vita fidelium Christianorum non intendit solum ad bona & mala præsentis vitæ, immo principaliter intendit ad bona futuræ, necessaria fuit aliqua potestas, ad quam pertineat eos ad finem prædictum dirigere, & deviantes corrigere, & ad rectam viam reducere, non solum exhortationibus, sed pœnis congruentibus: & quia ad hoc non sufficit potestas secularis, quæ de se non novit de pœnis & præmiis vitæ futuræ nec de meritis seu demeritum, quæ ad eas perducunt seu adducunt. ideo post eam necessaria est illa potestas, quæ communi nomine vocatur potestas spiritualis, quæ pœnam comminatur gehennalem, potestas tēporalis corporalem. *11. q. 1. qui resistit.* Ex præmissis igitur concluditur, quod potestas spiritualis non imperat seu præcipit potestati seculari, ubi bene & juste per virtutes morales, prudentiam & justitiam, vitam præsentem politicam regit & dirigit, nec regimen vergit in detrimentum salutis æternæ

sed ubi

sed ubi princeps secularis & leges suas vel alias vellet se de spiritualibus intromittere, vel aliquid circa subditos facere in detrimentum salutis æternę, tunc necessaria est potestas spiritualis, quæ hoc casu potestati seculari imperat & præcipit. & hoc est quod dicit Innoc. IV. *extra de judic. c. novit.* Ad hoc quod dicitur, quod Papa tradidit leges principibus secularibus, secundum quas debeant vivere, quoniam illud est falsum, immo nec leges Imperatoris seu regis posset Papa revocare, ut no. Ber. in *c. relatum de testamentis.* Et si aliqua jura hoc dicant, quod tradat leges principibus secularibus, intelliguntur circa spiritualia, & non alias. Et quod dicitur, quod princeps secularis seu principes seculares non possunt aliunde leges accipere, nisi prius per Papam fuerint approbatæ: hoc posset cōcedi de Imperatore, quem Papa confirmat & coronat, & in quem Papa de Græcis potestatem transtulit imperialem: hoc autem non concederetur de rege Franciæ, quem nec confirmat nec coronat, nec sibi quo ad tēporalia subest in aliquo. immo econtra ecclesia Gallicana subest regi Franciæ quo ad temporalia. & docet etiam experientia, quod reges Franciæ à tanto tempore, quod non est memoria in contrarium, leges & constitutiones regales fecerunt, quæ nunquam per Romanum Pontificem, sicut nec oportet, fuerunt approbatæ. non obstat, quod per sacerdotium jubente Deo regalis potestas sit ordinata, adeo quod si episcopus commiserit certas personas suæ diœcesis ordinandas, mandans videtur potius ordinare quam mandatarius, quo ad titulum & vitæ necessaria ministrāda. *c. si episcopus. ver. si vero de praben. li. 6.*

Clericus. CAP. LXXIX.

RVrsum Imperator subest Papæ, & jurat ei obedientiam, per consequens multo magis alii terreni reges & principes universi, qui sibi jure communi subsunt. *l. bene à Zenone. C. de quadri. pra. l. deprecatio. ff. ad l. Rhodiam de jactu.*

Miles. CAP. LXXX.

POtest concedi, quod Imperator juret Papæ, & concesso sine veritatis præjudicio, quod quia ab eodem confirmatur & coronatur, quod propterea eidem subsit: non sequitur, quod ceteri principes juramento fidelitatis Romano Pontifici sint astricti, vel eidem subsint. quamvis enim dicatur 12. *q.* 2. *c. futuram*, quod imperator toti⁹ mundi tenebat monarchiam, nō negatur quod tenuerit, sed negatur quod juste tenuerit. Nam & Persæ & Siri & Græci tenuerunt, qui nunc non sunt domini. nec omnis qui tenet est dominus nec possidens *l. cum res. C. de probatio.* cum ibi notatis. non est bona cōsequentia, quod si imperator juret & subsit Papæ, ergo Rex Franciæ, qui nullum recognoscit superiorem in terris. ante enim fuerunt reges quam imperatores. vnde prima dominia fuerunt ex permissione divina distincta & occupata per patres nostros. Et ideo Deutero. 2. & 13. c. dicitur, *quācunq; terram calcaverit pes tuus, tua sit.* Et de lege ista permissi fuerunt reges, ut patet in David, Saule & Salomone, & pluribus aliis *extra de sacra. unct. cap. unico §. unde in veteri:* ubi enumerat aliquos reges unctos de mādato domini. Non licuit ergo imperatori dominia à regibus auferre, & sibi appropriare, lege naturali hoc prohibente, ibi *hoc facias aliis quod tibi vis fieri.* Matth 2. c. nec licuit eis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri, *Prov. 7. c. De sepul. cap. 1.* unde nec lege veteri vel divina reperitur aliquid, per quod imperiū videatur approbari. de regibus autem reperitur lege veteri, ut in Psal. *Deus judicium tuum regi da.* & illud, *per me reges regnant* &c. Et lege nova. 1. Petr. 2. c. *Deum timete, regem honorificate.*

Clericus. CAP. LXXXI.

RVrsum arguitur, quod Papa potest de peccatis judicare, & per oblationem temporalium reges punire, & potest regem ad pacem vel treugas cogere sicut expresse patet *extra de judic. c. novit*, ubi satis habetur de causa inter regem Franciæ & regem Angliæ. Et si nulla lege canonica vel civili hoc caveretur expresse, hoc tamen de plenitudine potestatis sibi à Christo commissa potest & debet sine quacunque reprehensione, per illa verba, *pasce oves meas.* & per illa, *quodcunque ligaveris super terram* &c. De cujus potestatis plenitudine nullus debet hæsitare vel ipsam in dubium revocare. nam hoc esset os in cœlum ponere lingua super terram gradiente, *21. di. c. finali.* Et an leges possit Romanus Pontifex facere, in dubium revocare crimen sacrilegii est & hæreticum. *19. dist. cap. nulli fas.* insuper nefas est dubitare, utrum idem Romanus pontifex possit pro libito voluntatis de omnibus beneficiis ecclesiasticis instituendo & destituendo disponere. & hoc obtinet ex eadem plenitudine potestatis.

Miles. CAP. LXXXII.

COncedo quod de peccatis potest judicare Romanus pontifex. quia ratione peccati quilibet est de foro ecclesiæ. *c. omnis utriusq; sexus, de pœn. & re. capitulo aliorum. & capitu. cuncta per mundū.* 9. *q.* 3. & etiam ratione fidei fractæ vel juramenti in foro ecclesiæ potest cognoscere: quia tunc causa dicitur spiritualis. Et esto, quod privet reges tunc vel puniat per ablationem temporalium, non tamen sequitur, quod sit Dominus in temporalibus, quia ex illa condemnatione nihil acquiritur fisco ecclesiæ, quia videmus quod judex punivit aliquem subditum sibi ratione delicti & privat bonis, alibi existentibus, quæ non sunt sub Dominio judicantis, nec per ipsum in ipsis fit executio. *ca. postulasti. extra de foro competen.* Et cum infra subditur, quod & si nulla lege hoc cavetur expresse, hoc tamen posset Papa de plenitudine potestatis, leges insuper condere & ecclesiastica beneficia distribuere pro libito voluntatis. Dolens vobis refero, Romani pontifices beneficia ecclesiastica distribuere pro libito. Romani pontifices divinum servitiū corrumpunt; dolens, exclusis provinciæ sacerdotib. eligendi episcopum seu archiepiscopū sibi auctoritatē reservando, qua siquidē reservatione irritas & inanes esse decernant electiones quaslibet quamvis rite factas de sufficientibus & approbatis

personis, horum vice instituendo de suæ plenitudine potestatis ignorantes & potentissimæ legis divinæ ignaros Idiotas & indisciplinatos, & plerunque mente corruptos, & notorie criminosos, qui plebibus, quibus præficiuntur, non comunicant idiomate seu sermone, precio vel præcordio, vel amore, timore seu obsequio exhibito corrupti tales præficiũt. respõdet Romanus iste pontifex, quomodo pastor talis oves suas vocabit nominatim mores ipsorum cognoscendo, per ipsorum confessiones, & quos arguere oportet reprehendendo? aut quomodo sequuntur oves ejus vocẽ prædicationis ac doctrinæ intelligendo? nec modo propter defectum seu raritatem hominum qualis erat antiquis temporibus, oportet & alienis provinciis mendicare pastores. quis n. non admirabitur aut stupebit litterarum & divinarum scripturarum ignaros, juniorum morum, & inexpertos indisciplinatos & quandoque criminosos ad majores ecclesiæ thronos seu choros esse præfectos, simoniaca pravitate vel prece potentium, timore, obsequio vel sanguinis affinitate, repulsis aut neglectis doctoribus viris honestate probatis & (quod referre pudet quamvis non pigeat, quia verum) episcopi moderni nec prædicare populo verbum Dei, nec hereticorum, si qui apparuerint, erroribus adversari doctrinis, sed in prædictis eventibus imprudenter mendicant aliorum doctrinas, cum tamen dicat doctor gentium. *1. ad Thi. 3. cap.* de reliquis vero dignitatibus inferioribus, Abbatibus, prioribus, ac reliquis Ecclesiarum Prælatis seu Curatis, testem invoco Deum immortalem, innumerosam ipsorum multitudinem vidi vitæ atque doctrinæ sufficientis expertem, sic etiam ut grammaticè nesciant ipsorum quam plures congruum proferre sermonem. Istis de plenitudine potestatis plerumque conceduntur ecclesiæ dignitates. verum quia hæc plenitudo potestatis universalitatem quandam importare videtur, & voluntariis potestatibus censetur emanare, expediens duxi plenitudinem potestatis in varios universalis voluntariæ potestatis modos distinguere. Est igitur, & intelligi vere potest, uno modo *potestatis plenitudo* secundum significationem seu virtutem sermonis ea, quæ cuilibet actui possibilis est sanctissima, quæ soli Christo convenire videtur. unde Matthei. ulti. cap. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Secundo verò modo potest intelligi *plenitudo potestatis* ad propositum magis ea, secundum quam liceat homini exercere quemlibet suum actum voluntarium imperatum, & in quemlibet hominem, & rem quamlibet exteriorem existentem hominum potestatem sive ordinabilem ad usum eorum: vel ea rursum secundum quam quidem liceat in omnem actum jam dictum, quamvis non super quemlibet, aut rem omnem humanæ potestati subjectam; vel amplius ea, secundum quam liceat non omne in actum exercere, sed determinatum specie sive modo secundum omnem volentis impetum super quemlibet hominem & rem omnem humanæ subditam potestati. Tertio vero modo intelligi potest plenitudo potestatis ea, quæ supremæ jurisdictionis coactivæ super omnes mundi principatus, populos, communitates, collegia aut singulares personas: aut rursum in aliquem horum secundum omnem impetum voluntatis. Quarto vero modo intelligi potest ea, quæ dicta est secundum dictum modum super omnes mundi clericos tantum, ipsosque omnes ad ecclesiastica officia instituendi, ponendi seu privandi, & ecclesiastica beneficia distribuendi, aut secundum modum jam dictum. Quinto modo potest intelligi, ut ea quæ sacerdotibus competit, puta potestas ligandi & absolvendi homines à culpis & pœnis, excommunicandi & interdicendi, & reconciliandi, de qua dictum est supra, ubi respõdebatur ad rationem. Sexto quidem potest intelligi de ea, qua manus licet imponere omnibus ad ecclesiasticos ordines suscipiendos, & ecclesiastica sacramenta conferenda vel prohibenda. Septimo intelligi potest ea, quæ sit interpretandi scripturarum sensus, præsertim in his quæ sunt de necessitate salutis, & veros à falsis, sanos ab insanis diffinire seu determinare, ritumque omnem ecclesiasticum ordinandi, & ordinatorum observationes vel sub anathemate generaliter facere præceptum. Octavo vero & ultimo modo, quantum nostro proposito attinet, intelligi potest plenitudo potestatis ea, quæ versatur circa curam animarum generaliter, quo ad omnes mundi populos & provincias. posset autem rursum plenitudo potestatis intelligi secundum unam quamque dictionum prædictarum ea, quæ nulla sit determinata lege: nõ plena vero, quæ foret determinata per leges humanas aut divinas, sub qua &c. recta ratio potest convenienter comprehendi. His itaque plenæ potestatis dictionibus sic præmissis, dico, plenitudinem potestatis secundum jam primos duos modos Episcopo cuiquam Romano vel alteri, præterquam Christo sive Deo, minime competere, de quibus quidem & propter rei evidentiam, & quoniam certificatum est ex divina & humana & omni humana scientia, pertranseo. De tertio vero modo ex variis sacræ scripturæ testimoniis plene est ostensum & pluries, quod ille modus plenitudinis potestatis minime spectet ad Romanum pontificem. De quinto sexto & septimo modis plenitudinis potestatis fateor, quod ex quadam consuetudine longæva obtinuit, quod ratione Episcopi potestatem habent instituendi & distribuendi seu servandi omnia beneficia mundi. Item ligandi & absolvendi homines in foro pœnitentiæ. Item manus imponendi ad ecclesiasticos ordines promovendis. Item interpretandi divinarum scripturarum sensus. Item curam habere pastoralem omnium fidelium, quæ omnia debent intelligi clave discretionis, & dictamine rectæ rationis operante, alias non. Quid enim, si Romanus Pontifex indignis & criminosis ecclesiastica conferat beneficia? dignos sine demeritis à beneficiis destituat? beneficia diversarũ diœcesum sine causa suæ collationi sive dispositioni reservat? necnon superiorum dignitatum electiones etiam dignorum cassat, & provisionẽ sibi reservat præficiens plerunq; indignos & alienigenas, qui nec linguam noverunt ovium, quibus præficiuntur in pastores? omnia bona clericorum decedentium sibi reservat singulas ecclesias spoliando? Quid si indigne aliquos

ligat

ligat vel absolvit? Quid si indignis manum imponit ipsos ad ordines promovendo? quid si ipse solus vel forsan cum paucis Cardinalibus sensus dubios scripturarum, in his præsertim quæ sunt de necessitate salutis, determinat dicens, de plenitudine potestatis hoc sibi competere? absit à seculo error iste. Imo hoc esset de plenitudine tempestatis horrendæ. Nostis namque, quod ubi mandatarius fines excedit mandati, nihil agit. Christus dominus & Salvator noster nunquam talia sibi commisit vel mandavit. unde vero & à qua significatione per Romanum Pontificem primum exordium sumptum est hujus ascribendi sibi tituli *plenitudinis potestatis*, cum tamen secundum nullam dictarum significationum illi conveniat, consequenter dicendum est. Videtur autem titulus iste à Romano Pontifice secundum octavam significationem primum assumptus, & suæ cujusdam apparentis convenientiæ extitisse Christi oraculum, quod habetur Ioan. 21. cap. dum beatum Petrum alloquens inquit, *pasce oves meas.* amplius ex eo quod Matth. 16. cap. ad eundem singulariter dixit, *tibi dabo claves regni cælorum* &c. rursum ex eo quod Ioan. 18. *Converte tuum gladium in vaginam.* Amplius ex discipulorum responso ad Christum: *ecce duo gladii.* Ex quibus si quidem secundum suas interpretationes volunt universitatem totam & totius orbis, omnium Christi fidelium, soli Petro fuisse commissam, & sic cuilibet Romano Pontifici tanquam beati Petri vicario singulari: reliquis vero Apostolis & ipsorum successoribus Episcopis vero non totam vel totius orbis universitatem omnium, sed singulis determinatam, & singulis gregem atque provinciam gubernandam fuisse commissam. intellecta ergo fuit ab initio *plenitudo potestatis*, administratio seu cura omnium animarum. secundum hanc significationem assumpta sibi prædicatione tituli hujus, quamvis non secundum verum scripturæ sensum ex præsumptione quadam, si fas sit dicere, transivit in aliam: Romanus episcopus fortasse quæstus gratia vel alterius commodi, vel excellentiæ super alios usurpando, assumendo videlicet ac publice prædicando se solum singulariter à pœnis debitis seu infligendis pro statu futuri seculi juxta peccatorum demerita suo verbo vel satisfactione peccatores absolvere posse. His autem sic sumptis sub quodam velamine pietatis, primo quidem ex caritate sollicitari & curare de omnibus videantur. Secundo vero, ut omnibus misereri posse ac velle credantur, præcipue imperiali sede vacante, titulum hunc consequenter extenderunt Romanorum episcopi: primum quidem ad ordinandum circa ecclesiasticum ritum, lationes legum quasdam in clericos, ab initio vocata *decreta*. Deinde vero per modum exhortationum & rogationum ordinationes quasdam laicis suaserunt, jejuniorum certis temporibus, abstinentiæ ciborum quorundam propter divinum suffragium & misericordiam impetrandam, & quasdam tollendas tunc ab hominibus epidymias & sævas tempestates, sicut ex Legenda Beati Gregorii & quorundam aliorum sanctorum satis apparet. has autem suscipientibus laicis sponte, & propter devotionem observantibus, inveterata talium consuetudine, ordinationes jam dictas, rogationes per modum præcepti inceperunt indicere: sic ut earum transgressores absque humani legislatoris licentia anathematis seu excommunicationis pœna ferirentur. Crescente autem ipsorum appetitu amplius dominandi, attendentibus etiam, devotis fidelibus eorum verbis territis propter ignaviam & divinæ legis imperitiam, & beneficium absolutionis petentibus (nam ad ea, quæ per sacerdotes indicebantur, obligari credebant metu damnationis æternæ) præsumpserunt ulterius episcopi Romanorum cum suo clericorum cœtu quædam edicta sive ordinationes circa civiles actus statuere, quibus seipsos & ipsorum ordinem sive officium clericatus assumentes, quosdam etiam mere laicos, pronunciaverunt esse exemptos ab oneribus publicis, ad hoc promoventes officium seculares & conjugatos, qui facile sunt allecti ut immunitatibus gaudeant onerum publicorum. unde non modicam civilis multitudinis sibi subiecerunt particulam, eandem subtrahendo principantium potestati. rursumque ampliorem subtrahere studentes aliis pronunciaverunt edictis, anathematis pœna feriri eos, qui personales injurias qualescunque intulerunt his, qui clericorum collegio sunt ascripti, sic quoque clericis injuriam inferentes per excommunicationē in templis publicè diffamantes, nec minus persequentes eosdem requirunt humanarum legum pœnis arceri. horum autem detestabilius & sacerdotum officium execrabile, quod Romanorum episcopi & reliqui, ut suam ampliant jurisdictionem, & per hanc sibi quæstum turpissimum in Dei contemptum & principatum præjudicium manifestum tam laicos quam clericos vel negligentes vel etiam imponentes persolvere debita pecuniaria, quibus ad certum temporis terminum, fuerunt obligati, excommunicant & excludunt ab ecclesiasticis sacramentis, quos Christus & sancti Apostoli multi exhortationibus, pœnis & laboribus, ac demū martyriis, præciosis sanguinibus infra ecclesiam posuerunt. non enim sic fecit, qui omnibus omnia factus est, ut omnes lucri faceret, sed propter sola crimina gravia voluit peccatores à reliquorum fideliū præcludi consortio, ut *1. ad Corinthi.* clare patet. Quibus etiam non contenti, sed secularium contra Christi & Apostolorum præceptum aut consilium, petentes fastigia, in legumlationes seorsum ab his, qui civium universitatem proruperunt, omnem clerum ab his decernentes exemptum, civile schisma & principantium suppremorū pluralitatem inducentes ex ipsis, quā velut impossibile humanæ quieti certam habuimus experientiam. hæc enim pestilentiæ Italici regni radix est & origo, ex qua cuncta scandala germinaverunt & prodierunt, & qua stante civiles nunquam ibi cessabunt discordiæ. potestatem autem hanc, ad quam paulatim & latenter prævaricatione subintravit, consuetudine aut abusione dudum detinuit Romanorum episcopus, eandemq; sibi per principem formidans revocari, & merito propter commissos excessus, creationem atque promotionem Romani principis in tantam prorupit audaciam ut suis edictis expresserint, Romanorum principem sibi fidelitatis

juramento astringi, tanquam coactiva jurisdictione astrictum, ut ex suarum narrationum, quas *decretales* appellant, plenius continetur. rursum in ti. *de re judi. cap. pastoralis in cle.* palam se inspicientibus offert. qua præcipiti sententia imperatorem Romanum diffamarunt. has siquidem ordinationes non ausi fuerunt Romanorum episcopi cum suis cardinalibus vocare *leges*, sed *decretales* appellaverunt, quamvis eisdem homines ad pœnam obligare intendant pro statu præsentis seculi, quemadmodum intendunt hic legislatores humani, & ab initio vocabulo *legum* non audebant exprimere, formidantes resistentiam & correctionem legislatoris prædicti, quoniam ex hoc in legislatores commiserunt crimen quod læsæ majestatis vocaverũt. rursum ab initio ordinationes prædictas *jura canonica*, ut ex vocabuli colore quamvis impie appositi magis haberentur auctenticæ & in majorem reverentiam & obedientiam. sic igitur si posteriores significationes plenitudinis potestatis de se prædicant Romanorum pontifices, per has quam plurima in civili ordine monstruosa committerentur contra legem divinam pariter & humanam, ac contra dictamen rectæ rationis.

Clericus. CAP. LXXXIII.

SIcut dicitur Genesis primo cap. *In firmamento cœli*, per quod figuratur ecclesia, *fecit Deus duo luminaria magna* scilicet *solem*, per quem figuratur ecclesia seu auctoritas pontificalis, & *lunam*, per quam intelligitur potestas regalis, quæ nullam jurisdictionem habet. nam luna in firmamento nihil habet, nisi quod recipit à sole. ergo potestas regalis nullam jurisdictionem habet, quam non recipiat à summo Pontifice. ergo summus Pontifex habet jurisdictionem omnium, etiam temporalem & ponitur ista ratio *extra de majo. & obe ca. solita.*

Miles. CAP. LXXXIV.

AD evidentiam illius, quod arguitis de duobus luminariis firmamenti: notandum, quod sicut Gregorius dicit 15. libro moralium, *sacra scriptura omnes scientias suo locutionis more transcendit, quia uno eodemque sermone, dum narrat gestum, prodit mysterium.* ex quo assumunt theologi Doctores, quod duplex est sensus sacræ scripturæ, scilicet historicus, qui dicitur litteralis, & mysticus qui dicitur spiritualis. qui dividitur in tres, scilicet anagogicum, allegoricum, & moralem; quorum medium, scilicet allegoricus, est quando ea quæ sunt veteris legis signãt ea quæ sunt novæ legis. sed inter omnes prædictos sacræ scripturæ sensus non est nisi unus, scilicet historicus vel litteralis, ex quo possit trahi argumentum, sicut dicit Augustinus in *epistola contra Vicentium Donatistam.* Dico igitur, quod illa expositio duorum luminarium, quæ ponitur in decretali *solita* non est expositio tangens sensum historicum sive literalem, sed solumodo mysticum & spiritualem, videlicet allegoricum unde ex hoc non debet trahi aliquod argumentum. Est etiam ad hoc alia responsio. Nam licet sol sit luminare majus, & luna luminare minus; licet & luna lumen non habeat, nisi à sole, sunt tamen aliqua, super quæ luna habet efficaciam, super quæ sol nihil potest, vel saltem non tantum quantum luna; utpote super aquarũ maris attractionem, super roris in aere generationem, super humani corporis dispositionem, quantum ad mutationem lunæ, secundum nutrimentum & detrimentũ ipsius. unde concludendo, majoritatem luminaris majoris, id est auctoritatem sacerdotis, super luminare minus. i. super potestatem regalem, non concluditur, quod auctoritas Pontificalis sit super potestatẽ regiam, vel sibi de potestate regis debeat aliquid usurpare. Verumtamẽ quia illa expositio de illis duobus luminaribus ad hoc videtur tendere, videlicet quod auctoritas sacerdotalis sit dignior quam potestas regalis, & quod regalis potestas nihil jurisdictionis habeat nisi quantum sibi derivatur ab auctoritate Pontificali. Circa ista duo, est aliquantulum insistendum. Et quantum ad primum, sciendum est, quod si de dignitate agitur, auctoritas sacerdotalis dignior est quam sit potestas regalis, vel quæcunque potestas alia secularis, sicut spiritus dignior est corpore. Et istam dignitatẽ recognoscunt omnes fideles & catholici principes, non solum de papa, Archi-Episcopis & Episcopis, sed etiã de sacerdotibus simplicibus in omnibus spiritualia tangentibus, humiliter inclinando & genu flectendo etiam corã ipsis, secundũ quod se offert tempus devotionis vel offerendo vel confitendo vel absolutionem petendo. Et hanc dignitatem, non autem aliquam donationem temporalem, recognoscebat Valentinianus Imperator, quando suffraganeis Mediolanẽsis ecclesiæ dicit; *talem in pontificali sede constituere procurate, cui & nos gubernãtes imperium sincere nostra capita submittamus, & ejus monita cũ tanquã homines deliquerimus suscipiamus necessario, velut medicamina curantis*, extra *de judi. cap. novit.* Quia igitur conceditur ab omnibus, quod dignior est auctoritas pontificalis, quam potestas regalis, frustra conatus est hoc tamen exquisite probare, inducens conclusiones Ptolomei, in *5. lib. almagesti*, de majoritate solis respectu terræ & de majoritate terræ respectu lunæ. Et cõcludens quod auctoritas pontificalis major est auctoritate regali sexagies milies & septingenties & quadragesies & ultra, ut ait Post. in *apparatu suo, super decretali solita, quam posuit in summa sua, qui filii sunt legitimi.* Quantũ autem est de secundo, ad quod videtur tendere illa secunda expositio, videlicet quod potestas regalis derivetur ab auctoritate pontificali, patet hoc non esse. Nunquam enim prius derivatur à posteriori, sed econverso. Prius autem fuerunt reges, quam summi pontifices, sicut docent historiæ facientes de regibus & summis pontificibus mentionem.

Clericus. CAP. LXXXV.

ITem in decretis *di. cap. duo sunt*, sicut dicit Gelasius Papa Anastasio Imperatori, *duo sunt quibus hic mundus regitur, auctoritas sacra pontificum, & regalis potestas nosti. itaque inter hæc*

ex illo-

ex illorum te pendere indicio. ergo imperator subest jurisdictioni Papæ & si imperator: ergo multo fortius alii Christiani.

Miles. CAP. LXXXVI.

AD decretum Gelasii dicendum est, quod vis illius decreti est in illis verbis, *nosti itaq; tu* (scilicet Imperator) *ex illorum* (scilicet pontificum) *te pendere judicio.* Nam ex hoc concluditur, quod Imperator subsit judicio summi pontificis. Et hoc bene concedendum est; sed hoc est in spiritualibus, non tamen in temporalibus. si etiam concedatur, quod in temporalibus de Imperatore, non propter hoc idem concludendum est de rege Franciæ, propter causas alias tactas.

Clericus. CAP. LXXXVII.

HÆc conclusio fortificari potest per Augustinum in lib. de civitate Dei. cap. 21. ubi dicit, *quod sine justitia non potest regi respublica & recta vera, cujusmodi debet esse res populi Christiani, in qua spectat de jure gubernatio ad Papam, qui est vicarius Dei.* Et sic patet, quod potestas etiam spiritualis qualitate sit superior seculari, ita quod Papa utramque potestatem habet immediate à Deo.

Miles. CAP. LXXXVIII.

DUm arguitis, quod *vera justitia non est in republica*, cujus Christus non est rector potens & verax Deus. Sed quando dicitur, *Papa est Christi vicarius*, dico quod verum est in spiritualibus, sed bene habet alium vicarium in temporalibus, videlicet potestatem temporalem, quæ cum sit à Deo, quia *non est potestas nisi à Deo*, potest dici vices Dei gerere in regimine temporali.

Clericus. CAP. LXXXIX.

HIeremias fuit de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathot, in terra Benjamin, sicut habetur *Hiere. 1. cap.* Et tamen iste constitutus est à Deo superior gentibus & regnis. unde dixit ei Dominus in eodem cap. *Ecce constitui te hodie super gentes & regna*, ergo est de ordinatione divina, quod aliquis de sacerdotibus habeat superiorem super gentes & regna: sed non nisi Papa, qui est summus sacerdos. ergo Papa est superior omnibus, etiam quantum ad temporalia, cum regna sint temporalia, & habetur hæc ratio in *c. solita de maio. & obe.*

Miles. CAP. XC.

QUamvis Innocentius Papa tertius illam auctoritatem ad suam voluntatem exponat in illa decretali *solita*, sunt tamen aliæ & suo proposito valde contrariæ expositiones. nam expositio glossæ est ista: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, ut evellas mala & destruas, & dissipes regna Diaboli, & ædifices ecclesiam & plantes bonum.* Ecce intelligere potest, qualiter secundum istam expositionem datum est Hieremiæ super gentes & regna dominium aliquod vel jurisdictio temporalis. potest ergo dici ad argumentum ad illa verba: *Constitui te super gentes, & regna*, data est sibi potestas quantum ad officium prædicationis & correctionis in spiritualibus, non quantum ad dominium alicujus jurisdictionis in temporalibus. Et hoc satis expresse ostendit beatus Bernhardus in libro 2. *de Consideratione* ad Eugenium Papam. cap. 4. loquens Eugenio Papæ dicit sic: *faciam te superiorem. dissimulare nequimus. non enim ad dominandum opinor. Nam propheta cum semel levaretur, audivit, ut evellas & ædifices & plantes quid horum fastum sonat rusticum? magis sudoris stemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur, ut multum sentiamus, mysterium non dominii datum de vobis imponitum senserimus.* Et post pauca sequitur: *disce exemplo prophetico præsidere non tam ad imperandum quam ad fatigandum, quod tempus requirit. disce, sarculo tibi opus esse non sceptro, ut Saias propheta: & quidem ille non negaturus ascendit, sed exstirpaturus.* huc usque verba beati Bernardi.

Clericus. CAP. XCI.

S*Piritualis judicat omnia* ad Corinth. 2. ca. sed Papa spiritualis est dominus spiritualis. ergo habet judicare omnia, & de omnibus, etiam temporalibus.

Miles. CAP. XCII.

APostolus non loquitur ibi de judicio coactivæ jurisdictionis, quod competit alicui per supernam impositionem, de quo intendimus ad præsens. sed loquitur de judicio discretionis, quod habetur per internam inspirationem, & hoc satis apparet per glossam super illum locum: *ipsa enim interna inspiratio facit hominem de omnibus judicare. hoc est discrete sapere & sentire, secundum illud Ioan. unctio ejus docet nos de omnibus.* propter quod apparet, quod auctoritas illa non facit ad propositum nostrum.

Clericus. CAP. XCIII.

AMplius, qui potest maius, potest etiam id quod minus est. *extra. de dona. inter virum & uxorem. c. per vestras.* sed major est potestas spiritualis quam temporalis. ergo Papa, qui super omnes habet potestatem spiritualem, super omnes etiam habet potestatem temporalem. probatio minoris. *16. dist. c. duo quippe*, ubi dicitur, *non tam pretiosius est aurum plumbo quam ordo sacerdotalis altior quam regia potestas.*

Miles. CAP. XCIV.

AD id quod arguitur, *qui potest quod est maius potest etiam id quod est minus*, dico quod illud non est semper verum. nam corpus Christi conficere multo maius est quam excommunicare vel ab excommunicatione absolvere, sicut sunt aliqui sacerdotes nullam jurisdictionem habentes. oportet ergo illud verbum exponere, ut dicamus, quod veritatem habeat in his quæ inter se ordinata sunt, & hoc quandam dependentiam habet, sicut in officiis ordinum ecclesiasticorum. quia enim

inter se ordinata sunt, certe qui habet ministrare in ordinibus non sacris, quod est minus, & qui habet ministrare in officio sacerdotis quod est plus, potest etiam ministrare in officio Diaconi, quod est minus. in proposito autem non est ita. Nam Iurisdictio spiritualis, quam habet Papa, & jurisdictio temporalis, quam habet Rex in suo regno, omnino distinctæ sunt, ita quod sicut Rex non habet se intromittere de jurisdictione spirituali, ita nec Papa se intromittere habet de jurisdictione temporali, quæ residet penes Regem. unde non est inter istas mutua dependentia, nisi quantum ad mutuam defensionem, quam sibi tenentur mutuo exhibere, cum necessarium fuerit, ad unam quamque pertinet, unde bene valet regi res publica tam spiritualiter quam temporaliter. Et ista satis probari possunt per ea quæ habentur. 10. *di. cap. quoniam idem.* tam in textu quam in glossis.

Clericus. CAP. XCV.

NOn confirmatur quis nisi à superiore, *extra de elec. c. nihil.* sed Imperator cõfirmatur per Papã. in jurisdictione imperiali, quæ est temporalis, sicut expresse patet *extra de elec. c. venerabilem.* ergo Papa superior est Imperatore etiam in temporalibus, & per consequens quolibet alio Christiano.

Miles. CAP. XCVI.

DIcunt aliqui quod, sicut cardinalis Hostiensis confirmat Papam, & tamen post confirmationem nullam jurisdictionem habet spiritualem super ipsum Papam, ita Papa confirmat imperatorem & etiam coronat, & tamen post confirmationem seu coronationem nullã habet super eum jurisdictionem temporalem. Ego tamen dico, quod quicquid sit de Imperatore, nunquam tamen super regem Franciæ habet Papa vel habuit aliquam jurisdictionem temporalem. Et hoc, quia ipse rex habuit regnum non per electionem, sed per successionem, nec unquam à Papa recepit confirmationem. unde patet, quod non bene concluditur: Papa est superior in temporalibus Imperatore, ergo & quolibet Christiano, quia aliquæ causæ sunt in Imperatore, quare sit subditus Papæ in temporalibus, quæ non inveniuntur in aliis regibus, sicut in rege Franciæ & Hispaniæ, & similibus. & fuit etiam in rege Angliæ aliquando, videlicet usque ad tempus regis Iohannis, qui dicebatur *Sine terra*, sicut apparet per inspectionem Chronicarum. unde etiam illa decre. *qui filii sunt legi. c. causam, quæ*, facta fuit ante tempus illius Iohannis regis Angliæ, sicut notat Hostiensis in *apparatu suo super eadem decretali.*

Clericus. CAP. XCVII.

ITem nullus potest legitimare aliquem ad honores & dignitates temporales, nisi habeat super ipsum dominium temporale. sed Papa potest omnes legitimare, videlicet quantum ad honores temporales, sicut patet *extra, qui filii sunt legitimi.* ergo Papa habet super omnes dominium temporale.

Miles. CAP. XCVIII.

BErnardus in *apparatu* suo dicit quod *Papa potest legitimare quantũ ad honores & dignitates aliquas temporales illos, qui sunt de sua jurisdictione temporali. Et per hoc intelliguntur esse legitimi, ut possint esse judices, & habere hujusmodi honores, quos antea non habebant: tamẽ non potest legitimare aliquẽ quantum ad hoc, ut possit succedere in hæreditate tanquã legitimus heres, qui non sit de sua temporali jurisdictione.* & in hac sententia, sicut notatur ibi, fuerunt Laurentius, Vincentius & Tancretus. primum non probat in Papa aliquod dominium temporale super illos, qui non sunt de sua temporali jurisdictione: sed secundum bene probaret, si esset. vel aliter, quum dixit, *nullus potest aliquem legitimare quantum ad honores & dignitates temporales, nisi super ipsum habeat dominium temporale.* dico, quod verũ est, si accipiatur *legitimare* directo & debito jure. Et quando dicitur, quod Papa hoc potest, dico quod non, nisi indirecte & per quandam reverentiam non necessariam, sed congruam. Potest enim legitimare quantum ad spiritualia. & certe consequutivum est, quod qui est legitimus quantum ad spiritualia, quæ majora sunt, intelligitur etiam legitimus quantum ad honores etiam temporales propter quandam reverentiam, quæ debet exhiberi Papæ, quam etiam exhibuerunt plures principes temporales variis ex causis, quibus stricto jure minime tenebantur.

Clericus. CAP. XCIX.

ITem Deutero. 17. cap. *qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui in eo tempore Domino Deo ministrat, decreto judicis morietur.* Ex hoc concluditur, quod omnes tenentur in omnibus obedire, sicut superiori, illi qui est sacerdos & judex omnium: sed talis est Papa vicarius Christi, qui est judex vivorum atque mortuorum, sicut dicitur *Actorum 10. cap.* ergo Papa superior est omnibus in temporalibus. Et hanc rationem tangere videtur Innocent. Papa tertius *extra, qui filii sunt legitimi c. per venerabilem.*

Miles. CAP. C.

AD illud *si quis superbierit* &c. Dicendum est, quod satis ordinate duo ibi tanguntur, scilicet imperium sacerdotis & decretum judicis: ita quod primo tangitur jurisdictio spiritualis, & in secundo jurisdictio temporalis. & certe nolens obedire decreto judicis, id est, illius qui habet jurisdictionem temporalẽ, morietur temporaliter mortem corporaliter sustinendo naturalẽ vel civilem secundum varietatem casuum, in quibus committitur inobedientia. Ex quibus patet, quod ex auctoritate illa non potest concludi superioritas Papæ respectu omnium in temporalibus, sed potius concluditur contrarium. in scripturis siquidem ab eisdem Romanis Pontificibus approbatis reperitur privilegiũ quoddam Constantini Romanorũ imperatoris, quo Beato Sylvestro Romanorũ Ponti-

Pontifici concessit jurisdictionem coactivam ecclesiæ Romanæ super omnes mundi ecclesias reliquosque presbyteros seu episcopos omnescunq; confessionem illam fateantur fuisse validam quilibet Romanorum Papa: & cum eo quilibet aliorum Episcoporum seu presbyterorum reliquique cœtus, consequenter cum eis concedendum est, eundem Constantinũ hanc jurisdictionem seu potestatem in eos primitus habuisse, præsertim cum ad ipsos virtute verborum scripturæ nulla talis jurisdictio in quemquam clericum vel laicum pertinere noscatur. Et hoc est quod Beatus Bernardus expresse dicit ad Eugenium Papam in libro de consideratione lib.2.c.4. inquit ibi, *Petrus hic est, qui noscitur processisse aliquando vel gemmis ornatus vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus ministris absq; his tamen satis credidit posse impleri mandatum; Si amas me, pasce oves meas. in his enim secularibus apparatibus & potestatibus successisti non Petro, sed Constantino.*

Clericus. CAP. CI.

Rursum quod universale dominium in temporalibus & spiritualibus sit penes ecclesiam paternam una est ecclesia, juxta illud Canticorum.6.cap. *una est columba mea. perfecta mea*, & una sponsa debet habere unum sponsum & unicum dominum. ergo ecclesia debet habere unum sponsi vicarium, qui etiam sit dominus omnium.

Miles. CAP. CII.

Dicendum est, quod illa unitas non tollit duplicitatem jurisdictionis: sed ponit simplicitatem intentionis tollendo duplicitatem simulationis. Vnde glo. super illud verbum, *una. scilicet simplicitate.* ista igitur unitas non infert universale dominium fore penes Romanum Pontificem. Et rogo diligenter attendat vicarius Petri verba beati Bernardi ad Eugenium Papam: *ut mihi videtur dispensatio tibi super illũ, id est, super orbem terrarũ tibi tradita est, non data est possessio. si pergis usurpare, & hic contradicit tibi, qui dicit; meus est enim orbis terræ & plenitudo ejus. non tu ille de quo propheta: & erit omnis terra possessio ej⁹. Christus hic est qui possessionem sibi vendicat & jure creationis & merito redemptionis. Cui enim alteri dictum est: postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. possessionem & dominium cede tu, curam illius habe, & pars tua hæc. ultra ne extendas manũ. quid,* inquit, *non negas præesse, & dominari vetas? plane sic, quasi non bene præsit, qui præest in solicitudine. nunquid & villa villico & parvulus subjectus est pædagogo, non tamen iste, nec is domini sui domin⁹ est. ita & tu præsis, ut fidelis provideas, ut consulas, ut procures, ut serves. præsis ut prosis, præsis ut servus fidelis & prudens quem constituit dominus super familiam suam. ad quid: ut det illis escam in tempore, hoc est ut dispenses, imperes, hoc fac: ut dominari non affectes.* Et post pauca: *addo tamen & hoc. nam nullum tibi venenum nullum gladium plus formido quam libidinem dominandi.* huc usque verba Bernardi in quibus apparet, quod Papa nec habet nec appetere debet dominium temporale. Rursum si Romanus Pontifex aut alter aliquis Episcopus seu sacerdos exemptus esset à coactivo principantiũ judicio, & esset judex homini absque humani legislatoris, principis temporalis auctoritate, possetque omnes templorum ministros, quos *clericos* vocant communi nomine, à principum jurisdictione separare, sibiq; subjicere, quemadmodum faciunt modernis temporibus Romani Pontifices, sequitur per necessitatem principantium secularium jurisdictionem quasi totaliter annulari. quod reputandum est grave inconveniens omnibus principibus & communitatibus quoniam Christianam religionẽ privat jure suo. Rursum hanc inconvenientiam sic ostendo: quoniam lege divina prohibitum non reperitur, quin imo concessum, presbyterum aut Episcopum esse qui habet uxorem, præsertim si non plures habuerit, sed illud fuit solum prohibitum lege Romani Pontificis: tunc quod humana lege seu constitutione statutum est, eadem auctoritate revocari potest. Poterit ergo Romanus Pontifex, qui se legislatorem facit, aut de suæ plenitudine potestatis, presbyteris omnibus, subdiaconibus uxorem concedere; nec solum his, verum etiam aliis non ordinatis ad sacros, qui *simplices clerici* nuncupantur. Quin imo & his decentius, quod de facto Bonifacius VIII. fecisse videtur, ut sibi potentiam secularem adaugeret. Omnis enim qui virginem duxerat uxorem & unicam, ascripsit cœtui clericorum, & per suas ordinationes, quas *decretales* appellant, ascribi decrevit: neque adhuc his clausibus limitibus quosdam, quos in Italia *Fratres gautentes*, alibi vero *Benignos* appellant, similiter ab humanis legibus rite & recte latis exemptos fecerunt. sic quoque *Fratres Hospitalariorum* & reliquos plures ordines, & eos qui *de Alto passu* vocantur. sic etiam de ceteris pari ratione facere possent. quod si omnes homines hoc ipso exempti sunt à principantium jurisdictione, quæ etiam talibus sic exemptis immunitates quasdam omnium publicorum onerum seu civilium tribuunt, verisimile valde videtur, majorem multitudinem ad horum collegium declinare? præcipue cum ad hoc tam litteratos indifferenter assumant. Est enim quilibet pronus ad proprium commodum prosequendum, & incommodum fugiendum. majori vero multitudine seu pluralitate ad clericorum collegium declinante, principantium jurisdictio & coactiva potestas invalida remanebit, & onera publica supportari debentur, quis illa supportabit? quasi dicat, nullus. quod est gravissimum inconveniens & politiæ corruptivum. qui enim gaudet honoribus & commodis civilibus, ut pace ac tutela legislatoris humani ab oneribus & jurisdictione non debet eximi absque determinatione legislatoris ejusdem. Vnde Apostolus ad Romanos 13. capite. *Et propter hoc ipsum tributa præstatis* propter quod si quidem evitandum fateri oportet veritatem, jurisdictionem in Episcopos seu presbyteros & clericos omnes legislatoris

auctoritate principatū habere, ne principatuum etiam pluralitate inordinatam politiam solvi contingat. ubi advertendum, quod quidam est judex coactivam habens potestatem transgressorum secundum legem divinam & etiam humanorum actuum. Hic autem unicus est Christus, & nullus alius. Unde Iacobi 4. c. *unus est legislator & judex qui potest perdere & liberare.* Vnde hujus judicis coactiva potestas in quemque non exercetur in hoc seculo ad pœnam seu supplicium. Est autem alius secundum Evangelicam scripturam judex, qui Doctor est in hoc seculo divinæ legis & agendorum seu fugiendorum, quæ sunt ad vitam æternam consequendam & vel pœnam declinandam, non tamen habens coactivam potestatem in hoc seculo arcendi quemquam ad præceptorum observationem. Frustra enim ad hoc quemquam cogeret, quoniam observatori talium coacto nihil proficerent ad æternam vitam. Ideoque judex iste convenienter assimilatur medico, cui data est potestas docendi atque præcipiendi & pronosticandi de his, quæ sunt utilia fieri vel obmitti ad corporalem sanitatem consequendam, & mortem aut ægritudinem declinandam. Non enim ordinavit Christus arceri quemquam ad legis latæ per ipsum observationem in hoc seculo. & propterea nec judicem habentem potestatem hujus legis transgressorum constituit. Vnde Apostolus 2. ad Timoth. 3. cap. dicit, *omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum & corripiendum, ad erudiendum in justitia*, nusquam autē dicit Apostolus, ad cogendū vel puniendum in hoc seculo. Dicatis ergo, quo jure Romanus coactivam sibi ascribit potestatem? objiciet quis imperfectionem Evangelicæ legis, si per ipsam, ut diximus, regulari nequeant actus humani contentiosi, diriguntur in agendis vel declinandis pro statu vitæ præsentis; non autem dicamus, quod per Legem Evangelicam sufficienter diriguntur in agendis vel declinandis in vita præsenti, pro statu tamen venturi seculi seu æternæ salutis consequendæ atque supplicii declinandi propter quæ lata est non quidem pro contentiosis actibus hominum reducendis ad æqualitatem aut commensurationem debitam pro statu seu sufficientia vitæ præsentis, eo quod Christus in mundum non venit ad tales actus regulandos pro vita præsenti, sed futura tantummodo. & propterea diversa est temporalium & humanorum regula actuum regula diversimode dirigens ad hos fines. lex enim divina nullomodo docet contendere aut repetere in judicio, licet non prohibeat: ideoque nec de talibus spiritualia dedit præcepta: regula vero legis humanæ hoc docet, & transgressores arceri præcepit.

Clericus. CAP. CIV.

AMplius, dispositiones & statuta papalia sunt altioris gradus & perfectionis quam statuta & dispositiones principum temporalium. statuta namque ipsorum non ducunt insufficienter felicitatem Politicam, quæ est status omnium virtutum, & exclusio quorumcunque reproborum. Permittunt enim usuras, quod patet cuilibet intuenti per *si. de usur. ff. & C.* & aliis variis passibus juris civilis discurrendo, quod lex canonica seu papalis reprobat seu detestatur: Numquid videmus ad oculum, quod Rex Franciæ expresse approbat usuras, quia licentiam Iudæis impertitur dandi ad usuras, & plura privilegia super petitione dictarum usurarum damnabiliter concedit eisdem, quod nec ipse potest, immo nec Romanus Pontifex. *cap. super eo, de usuris?* Vtinam diligenter attenderet princeps ille Christianissimus, quam grave sit tales Iudæos super usuris petendis auctorisare seu privilegia ejusdem impertiri. nam usuræ sunt damnatæ etiam lege morali circumscripta lege divina & canonica, sed solum considerato dictamine rectæ rationis. repugnat enim naturæ rei artificiatæ parere partum, per quem se multiplicet, cum hoc conveniat solum naturalibus. denarius autem est res artificialis: ergo non potest producere partum, quod quærit contractus usurarius. Item usus pecuniæ est inseparabilis à pecunia, cum ejus finis sit usus & consumptio. *ff. ea re. quæ usu. com.* per totum. Separationem autem quærit contractus usurarius, scilicet venditionem usus, salva manente pecunia sortis, modo repugnat dictamini rectæ rationis lucrum quærere ex alieno, ut *l. nam & natura. ff. de condi. indebi.* hoc autem quærit contractus usurarius, cum per mutuum transferatur dominium *l. 2. ff. si certum pe.* & tamen ex eo quærit lucrum. Quarto repugnat naturæ & cursui naturalium omnibus communi. nam contractus usurarius vendidit tempus, cum tempus sit mensura motus cælestis, quo omnia corpora gubernantur. his rationibus moventur naturales philosophi ad damnandum usuras circumscripta qualibet lege. cum lege igitur morali pariter & divina veteri, quibus subsunt & reguntur Iudæi, usuræ sint indistincte prohibitæ, quo jure poterunt Iudæi in ista nephanda injusta iniquitate sustineri? Et si tu dicas mihi, quod contingit aliquid permitti dupliciter: uno modo, est simplex permittens sive indulgens pœnam 4. *di. cap. denique.* Secundo permittitur aliquid secundum quod lex canonica permittit Iudæos in ritibus suis, non tamen propter hoc positive approbat. 45. *dis. cap. qui sinceram.* Tertio conceditur, cum permittitur positive, & juvamen præstatur, sicut aliquando ecclesia permittit clericum occidi à potestate seculari, & juvamen præstat, *de crimine fal. ad falsariorum.* Dices ergo, quod Rex Franciæ permittit Iudæos dare ad usuras primo modo, quod pœnam non imponit: sic & lex civilis usuras taliter permittit. Istud mihi non sufficit, quia lex civilis & Rex Franciæ permittunt usuras non solum primo modo permissionis, quia lex civilis permittit modum legitimum usurarum & reprobat illegitimum. *C. de usur. l. eos. & l. si non sortem. ff. de condi. inde.* Sic & ordinatio Regalis permittit Iudæos usque ad certum & legitimum modum dare ad usuras, punit autem dantes ultra legitimum & taxatum modum. Item lex civilis permittit eas in judicio peti: sic & ordinatio regalis permittit Iudæum usuras petere in judicio. Rursum utinam attenderet, quam periculosa sit eorum conversatio mulieribus Christianis,

ſtianis, quæ pro nobis luendis & aliis pignoribus damnabiliter miſcentur cum eiſdem fama publica hoc atteſtante & ſacerdotibus, qui Chriſtianorum audiunt confeſſiones, in quantum officium ipſorum generaliter revelare neminem prodendo permittit. ergo talibus Iudæis, qui abutuntur privilegiis regalibus eiſdem conceſſis, poteſt princeps ſana conſcientia omnia bona auferre, quia in deteſtationem fidei Chriſtianæ talia nephanda & plurima ſortilegia perpetrant indefeſſe. Servi enim fuerunt per mortem Chriſti. *extra de judic. c. & ſi Iudæos*, quod fuit mandatum executioni per Conſtantinum. Et notavit hoc *eo. tit. cap. conſuluit*, & ex hoc dicit Archi. 40. *di. cap. ſincera*, quod Princeps, qui eſt eorum dominus, poteſt eos vendere. ergo multo magis expellere extra regnum ſuum, ar. *C. ſi ſervus ex l. 1.* Et ob iſtam rationem dicit Archi. 54. *di. c. fraternitatem*, quod poteſt eis auferre bona, quod non habeant niſi ut peculium, *extra. de Iudæ. c. Iudæi*, ubi dicit, quod *ſi convertantur, non ſunt eorum bona auferenda.* Ergo à contrario ſenſu, ſi non convertantur, poſſunt eis auferri. melius facit *eod. titu. cap. ſicut*, ubi dicit, quod non ſunt moleſtandi, nec privandi bonis ſine licentia terrenæ poteſtatis: ergo cum licentia ſic. Præterea iſti ſuſtinentur ex pietate & gratia. ut in *c. & ſi Iudæos*: non ergo debet quis ad neceſſitatem duci. *ff. de offi. proconſul. l. ſolent. in fine.* Nam ſufficit in paucis, ut amicis laboribus ſuccurratur. *C. de nego. geſt. l. tutori*, nec eſt de quo poſſint conqueri, quia *habuerunt gratiam, velut alieni*, ut dicit Boetius in libro *de conſideratione*. & hoc indubitanter videtur verum, ubi maxime Chriſtianum aſſumeret periculum vel ſcandalum, & notavit Innocen. *extra. de vo. c. quod ſuper his.* Nam cum abuſi fuerunt gratia, privilegia merentur amittere, tanquam ingrati, in *dicto. cap. & ſi Iudæos.* Hoc ſatis figuratum videtur in illa ancilla, à qua ipſi deſcenderunt: quia ex eo, quod ſuperbe & ingrate ſe habuit erga dominam ſuam, per quam eccleſia deſignatur, fuit expulſa. Nam dictum fuit, *ejice ancillam & filium ejus: 24. q. 4. c. ſi eccleſia.*

Miles. CAP. CIV.

SCio quod uſuræ ſunt jure divino & etiam lege morali prohibitæ Iudæis & quibuſcunque. Et ignoravit Rex Franciæ ſeu quivis alius dominus temporalis Iudæos privilegiet vel in judicio audiat uſuras exigentes: ſed hoc credo, quamvis multiplicare inconveniens non ſit ſolvere. quod ſi ita ſit, hoc faciunt domini temporales ad inſtar eccleſiæ Romanæ, quæ tali collatione ipſos tollerat, & lucra recipit ab eiſdem. Inſuper nec bona ſunt Iudæis auferenda. Nam quiete degentibus ſuper imperio moleſtia inferri non debet, nec ſunt bona auferenda. *C. de Iudæis. l. nullus extra. de Iudæis. c. multorum*, & contra Chriſtianos præſcribunt. 15. *q. 3. ca. rogo.* & ſic cum juſte poſſideant bona, non ſunt eis auferenda, ut notatur. *33. q. 7. c. ſi de rebus.* & ibi Archi. Et princeps ſi ſine cauſa eis bona auferat, peccat: quia licet ſit Dominus, quo ad protectionem non tamen ut eos ſine juſta cauſa ſpoliet, ut notat. *C. de quadri. præſcript. l. bene à Zenone*, & notatur *extra de immu. eccle. c. quia plerique* Unde dicit ipſe Ho: *extra. de vo. c. quo ſuper his*, quod Papa non debet eis bona auferre, imo debet eos quandiu poteſt tolerare. 45. *diſt. c. qua ſinceram, & extra. de Iudæis. c. & ſi Iudæos.* Et eſt ratio; ut per eorum conſortium eos delucrari poſſimus. *23. q. 4. ca. infideles.* & ar. 11. *q. 3. cap. ad menſam & extra, de divortiis. cap. gaudemus & cap. quanto.* Et maxime tolerandi ſunt Iudæi, quia utiles ſunt fidei noſtræ. Vnde dicit Auguſtinus ſuper Pſalmo 40. *Iudæi tanquam capſarii noſtri nobis ſerviunt. Nam ſtudentibus nobis codices portant, ut per eorum codices, in quibus ſunt leges & Prophetæ, & per quos Chriſtus prædicatus eſt, fidem noſtram probemus cum paganis & infidelibus* Nam cum codices noſtri eis ſint ſuſpecti; melius eos per codices ſuos convincimus. Et Hiero. in Homilia dicit, quod *in fine mundi à Chriſto illuminabuntur*, & ſi de toto mundo expellerentur, non remanerent aliqui, cum tamen lex dicat, quod tunc reliquiæ Iſrael ſalvæ fient, & quod tollerari debeant, probat Auguſtinus ſuper Pſalm. 11. ubi dicit, quod *fuit figuratum in illo Caim qui fratrem ſuum occidit: & ideo accepit ſignum ne interficeretur: ut ſic iſte perverſus populus ſic ſignificatus non occidatur, imo toleretur.* Et hæc vera, ubi quiete viverent & non inſurgeret aliquod ſcandalum fidei Chriſtianæ ex eorum converſatione. & ſi Principi aſſiſterem, & daretur loquendi audacia, conſulerem quod his diebus conſiderata eorum malicia & converſatione nephanda cum Chriſtianis de regno procul expellerentur ad inſtar illius ancillæ, à qua deſcenderunt, quæ quia ingratè ſe habuit erga dominam ſuam, tandem fuit expulſa. pro quocunque enim lucro pecuniario ipſos amplius non tolerare cum detrimento populi Chriſtiani, nedum temporali verum etiam ſpirituali animarum. Quid enim prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ patiatur detrimentum? *c. Mattheus. extra. de ſymon.* & ſi de uno latere princeps lucretur & locupletur ab eiſdem, ex alio latere decuplum perdit, quia ex eorum uſuris, & iniquitate depauperantur ſubditi. modo dicit lex civilis quod *abundabit imperium ſi ſubditos habeat locupletes.*

Clericus. CAP. CV.

ITem lex civilis permittit in caſibus divortium: lex canonica in totum prohibet quo ad diſſolutionem vinculi: quia *quos Deus conjunxit homo non ſeparet.* Et hic diſtinguendum, quæ lex magis accedat veræ prudentiæ humanæ circumſcripta lege & de fide divina attenta ſola naturali intelligentia humana & ampliando diſcutiamus. Quid melius, an unũ virũ copulari uni mulieri indiviſibiliter, & unã mulierẽ uni viro: an unũ virũ pluri b. mulieribus? Et primo apparet melius, unũ virũ jungi plurib. mulieribus, & ſic lex civilis eſt melior, quæ fecundius tẽdit ad liberorũ procreationẽ. hoc. n. eſt de

bonis matrimonii. *de con.ap.c.finali.* Hoc enim evenit ex dictamine juris naturalis. *ff. de justitia & jure. l.1.* contra jus naturale est, ut fiat perpetuatio in specie, quia impossibile est fieri in uno individuo, ut quod homo plures mulieres possit impraegnare. Item sicut vir se habet ad mulierem, sic materia ad formam, ut scribit philosophus *primo physicorum*. convenit quod habetur. 34. *q.1.c.cum caput.* & una forma ex sui natura conjungitur pluribus multiplicationibus. Nam forma multiplicatur multiplicatione partiũ materiae, ut scribit philosophus. *1. & 2. metaphysica* & Commentator *in libro de substãtia orbis*, & Plato posuit unitatẽ ex parte formae. convenit lex *proponebatur. ff. de judic. l. mortuo, eodem titulo.* Item illa conjunctio est melior, à qua procedit potentior actus generalis, cum iste sit actus copulae conjugalis, *de frigi. & malefic. c. laudabilem.* hoc autẽ evenit si unus pluribus conjungatur. Nam si uni tantum copuletur, possibile est quod sterili & ad generationem inhabili. si autem pluribus, si una est inhabilis, alia erit habilis. Item si unus uni soli, surgit ocium in natura, quod natura abhorret. *1. Physicorum & c.2. extra de probatio. l. ampliorem. §. sed in refutatoriis. C. de appellati.* probatur. *cap. 2.* Nam si unus uni tantum copuletur, ociosae erunt operationes conjugales, cũ amplius impraegnari non possit: quod evitabitur, si alteri copuletur. Item illa conjunctio est perfectior, quae magis pertingit ad bene vivere, cum hoc sit finis mundi. *ff. de justicia & jure. l. justicia §. juris praecepta.* Si autem habeat plures, surgit melius vivere. Nam plures melius curabunt ejus vitam, quam una sola. si pluribus conjungeretur, erit certior de pluribus & melioribus filiis, qui sunt pars domesticae communionis seu cõmunicationis, haec omnia faciũt ad bene vivere, ut scribitur *primo & secundo Oeconomicorum.* facit *l. liberorum ff. de verborum significatio. l. fina. C. de imput. & ali. sub.* Itẽ illa conjunctio est melior quae magis accedit naturalitati, cum ars imitetur naturam. *ff. de adoptio. l.1.6. di. ca. nasci.* sed naturaliter magis inclinatur pluribus quam uni copulae, quod demonstratur etiam in brutis animalibus, quae indifferenter pluribus ejusdem generis commiscentur. Item illa conjunctio est melior, quae magis participat de esse divino, cum unum quodque sit melius, cum magis appropinquat ad naturam finalis boni, ut scribitur. 12. *metaphysicae*, & *de poen. distin. 2. cap. si enim.* Ex his clare concluditur, quod melior est consideratio legis civilis seu temporalis, quae certis canonibus permittit divortium: & quae etiam permittit concubinatum, quam legis canonicae, quae ista simpliciter inhibet & detestatur.

Miles. CAP. CVI.

HAEc dubitatio fuit difficilis apud antiquos philosophantes, & fuit difficultas propter varietatem legum. Nam quidam praeceperunt vitam individuam, & quidam non. Et uno tempore praeceptum unum, alio tempore aliud. Nam Socrates & Plato dixerunt, quod melius est ad esse politicum, quod unus vir copuletur pluribus mulieribus, & una mulier pluribus viris, quam solus cum sola. Nam dicunt ipsi, quod in optima politia mulieres & pueri debent esse communes, & de communitate mulierum hoc videtur dicere canon. *cap. dilectissimus. 12. q.1.* salvo, quod ibi exponitur, *praeterquam ad commercium carnale.* Et moventur, quia ad esse civitatis & politicae gubernationis requiritur, quod sit maxime una, & sit maxima amicitia inter omnes. Haec autem unio est causa maximae unitatis. hoc recitat philosophus. 2. *Politicorũ & 2. Oeconomicorum*, tollendo motiva Socratis. Primo enim cum dicitur, quod civitas debet esse una, dicit Philosophus, quod cum civitas sit quaedam multitudo aggravativa, non requiritur ibi omnimoda unio. Nam posset esse tanta, quod non remaneret formalitas civitatis, quia posset deveniri ad unionem domus vel hominis, quae sunt domestica & monostica unio, & non Politica, nisi inclusive: non est ergo vera. sic indistincte illa ratio de amicitia non concludit. Nam si etiam essent communia, non foret major amicitia, immo discordia, cum communio sit mater discordiae. *l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2. de parrochianis. cap. primo.* Item non esset tanta solicitudo circa gubernationem rerum, quia ut dicit lex: naturale vitiũ est, quod commune est contemni. *Cod. qui & quand. quarta pars l. prima.* Item si uxores & filii essent communes, sequerentur multa absurda. Nam filii violarent matres, occiderent procreantes, & econtra. Item tolleretur debita amicitia patris ad filium: quia non majorem haberet ad unum quam ad alium, propter indifferentem communionem. hoc praemisso videtur quod circumscripta fide, quae est ipsa veritas, attenta intelligentia humana sola & ipsa rectitudine, unus vir debet cum una sola jungi & indivisibiliter, sic etiam una mulier uni viro. Probantur haec. Nam illa est melior conjunctio, quae magis tendit ad generationem perfectam. haec supra demonstrata talis est, si unus uni indivisibiliter conjungatur. Hoc probatur. Nam si unus pluribus commisceatur, vel nullum vel imperfectos generabit, quia debilitabitur & spiritus resolveretur. Et si dicas, non simul attendet alteri seu intendet: haec objectio non valet, quia ut scribit Philosophus. 2. *Oeconomicorum*, vir debet sufficere mulieri in coitu. si ergo una deberet expectare, donec altera impraegnaretur, non satisfaceret, & ipsa forte alios admitteret, & utrumque absurdum. Item illa conjunctio est melior, quae tendit magis ad prolis generationem & ipsius educationem. *ff. de justi. & jur. l.1. §. jus naturale. de conversi. infidelium. cap. 2.* hoc autem probatur: si unus uni indivisibiliter conjungatur. Nam si unus pluribus copularetur, una procuraret nocumentum filiis. hoc enim convenit novercis. *l.3. de inoffi. testamen.* Nam *noverca* dicitur quasi nova Archa. Item foret seditio domestica, cum sit mulier naturaliter dissona maxime carnali. Item illa conjunctio est melior, quae magis accedit ad unitatem domesticam: sic est, si solus soli. & alias propter aequalitatem graduum plurium cessabit ordo domesticus, & intercedet discordia, ut supra: ergo &c. Item illa conjunctio est melior, quae majorem includit amicitiam. Hoc autem evenit, cum solus soli indivisibiliter conjungitur. Probatur major,

jor, quia vir & uxor debent esse perfecti amici, ut scribitur 8. *Ethicorum*. Nam sunt effecti una caro. probatur minor. Nam perfecta amicitia est inter duos. Non enim potest quis esse perfectus amicus plurium, ut scribit Philosophus. 9. *Ethicorum*. Item illo modo non debet vir copulari uxori, quo deseritur ordo domesticus. sic evenit si unus pluribus. Et sic concluditur, quod circumscripta fide & lege divina unus uni mulieri indivisibiliter debet copulari, attenta sola humana intelligentia, & dictamine rectæ rationis. & per hoc infertur, quod lex canonica magis accedit ad veram prudentiam quam civilis, permittens divortium & etiam concubinatum. Et hæc fuit sententia philosophorum. 2. *Politicorum*. & 1. & 2. *Oeconom.* Ad rationes in contrarium facile est respondere. Ad primam dicendum est, quod licet in pluribus jungendo posset plures procreare, tamen fieret magna resolutio, & non sic perfectos generaret, ut dictum est. Item non solum propter generationem, sed educationem & enutritionem. sufficit ergo una uni. In brutis autem secus, quia illa solum propter generationem: homines autem sequuntur rectam & bonam vitam. Et quod unum brutum habeat plures femellas, non repugnat generationi: quia secundum naturales, femellæ brutorum non habent tantum appetitum libidinis coitus, sicut mulier, nec masculus brutorum est tantæ potentiæ in generatione, sicut homo secundum quantitatem. primum scribit philosophus in 9. *libro de Historiis Animalium*: Secundum scribit in *libro de Problematibus*. Ad aliam dicendum, quod licet mulier sit sterilis, hoc raro evenit, & sermones in naturalibus & moralibus sunt intelligendi, ut in pluribus: ut scribitur *primo Ethicorum*. quia ergo plus mali sequeretur, si pluribus copularetur quam quod sic remaneat cum sterili, surgit inductio regulæ infallibilis. Ad aliam dicendum, quod sicut una forma non perficit nisi unam materiam, sic unus vir unam mulierem: & sic facit pro. Ad aliam dicendum est, quod nihil est ociosum secundum speciem, sed secundum individuum tantum, & ut in paucioribus hoc evenit: ut patet 2. *Physicorum*. de observantia antiquorum dicendum est, quod plures mulieres minus curarent de uno viro, quam una sola, ut patet per experientiam. Ad aliam dicendum est, quod homo inclinatur in plures non intelligētia naturali vel humana, sed propter appetitum brutalem. Hanc autem humanam intelligentiam approbat lex divina, introducens sacramentum matrimonii. Patet igitur ex præmissis, quod lex canonica prohibens divortium magis accedit prudentiæ naturali bonæ Politiæ totius universi, quam lex civilis quæ divortium approbat pluribus casibus & permittit.

Clericus. CAP. CVII.

RUrsum principes temporales suis legibus & constitutionibus permittunt, immo expresse approbant duella, quæ jure naturali pariter & divino detestabilia sunt & quamplurimum abhorrenda. & talis abusus est inpræscriptibilis, quia invitat ad delicta, scilicet ad arma & rixam. Contra legem etiam, civilem. quia bonus judex non debet permittere illos ad arma prosilire, quos sua auctoritate potest refrenare. *l. aequissimum. ff. de usufr.* & delictorum fit quædam occasio. & de hoc dicit textus legis, dum dicit: *Itaque nec fortitudinem manus appellet solum. Et si quis ab ea justiciam subtrahat, delictorum erit occasio &c.* hæc leguntur in *autentica, ut omnes obediant judicibus provinciarum in principio collat. 6.* Talis autem est abusio hujus duelli: quia subtrahit justitiam à fortitudine. ergo non est inductibilis nec præscriptibilis, utpote quæ delictorum est occasio, & animarum & corporū sæpe pericula eveniunt seu proveniunt, ut *extra de tornea, c. 1.* Item per eam contra evangelium Deus tentatur, ut *2. q. 5. c. Monarchia*: & extra, *de purgat. vulgari*, quasi per totum. Tertio videtur jure civili prohibita, ut *C. de gladi. l. unica. lib. 11*, quicquid notet glo. ordinaria. *ff. ad l. acquil. l. qua actione. §. si quis in colluctа.* Item fit duellum aut propter odii exaggerationem, aut propter in publico gloriam consequendam, aut propter purgationem alicujus criminis. & dico quod duellum utroque modo sumptum est omnino prohibitum jure naturali, ut sumitur jus naturale pro instinctu naturæ proveniens ex naturali intelligentia, quæ appellatur *naturalis æquitas*, ut *capit. jus naturale. 1. di.* Et probatur quo ad primam speciem duelli, quæ fit propter odii exaggerationem: quia hoc est unum præceptum legis naturalis divinæ, scilicet *non occides*. Et si detur instantia de Samsone & similibus *23. q. 5. ca. si non licet*, non obstat: quia hoc fuit Spiritus sancti inductione, ut scribit Augustinus in præallegato. *ca. præterea.* hoc est inhibitum lege canonica *extra de homi.* quasi per totum: & lege civili. *ff. & C. ad l. Corneliam de sicca.* Et si dicas; illa jura non tangunt istum casum duelli, quæ loquuntur de Homicidio voluntario: istud autem genus duelli provenit ex dispositione naturæ & non voluntatie. Dico, quod licet naturalis dispositio corporea hoc inducat, tamen naturalis rationis dictamen disponit in contrarium, cui magis est obediendum. Nam illa naturalis dispositio non necessitat, cum remaneat homini liberum arbitrium. *23. q. 4. cap. Nabuchodonosor.* Vnde Ptolomæus: *Anima sapiens dominabitur astris.* alias dici posset de singulis generibus viciorum, quod quia homines naturaliter ad singula vicia inclinantur, ut quidam superbi, quidam luxuriosi, quidam avari, & sic de singulis, deberent excusari, quod est falsum. Nam semper remanet homini liberum arbitrium, ut est dictum: & sic patet quod ista species duelli utroque jure est prohibita. Nunc de secunda, quæ fit propter gloriam consequendam, est dicendum, quod est etiam utroque jure prohibita. & hoc probatur sic. ille actus à jure divino prohibetur, qui est alienus à fonte caritatis. Nam caritas est fundamentum omnium virtutum, *de pœn. dist. 2. cap. caritas.* Sed pugnare contra proximum est alienum à caritate: quia caritas est dilectio Dei & proximi: ergo &c. Item duellum est inhibitum jure gentium, quod sic probatur. quia illud est prohibitum jure gentium, quod tendit in destructionem universi. illud genus duelli est hujusmodi: ergo &c. Probatur major. Nam æquitas naturalis, super qua

fundatur jus gẽtium, tendit in conservationem & augmentum universi. *ff. de justicia & jure. l. 1. §. jus naturale & l. ex hoc jure.* minor patet: quia illud genus duelli tendit in destructionem hominis, quæ est nobilissima pars universi, immo finis omniũ productorum à natura. *l. in pecudum. ff. de usuris*, ergo est inhibitum jure gentium. Præterea est inhibitum jure canonico. *de cle. pug. in duel.* in rubro & nigro. Nunc de tertio genere duelli, quod dicitur purgatorium. & istud stricte & proprie apud vulgares duellum appellatur: & est etiam prohibitum jure divino: quod sic probatur. Ille actus est prohibitus jure divino, per quem fit tentatio, sed hoc duellum est hujusmodi: ergo &c. Major apparet: quia scribitur: *Non tentabis dominum Deum tuum &c.* Minor apparet: quia tunc tentatur Deus, cum perquiritur aliquid contra naturam, quod non est producibile, nisi miraculo divino: sic est in proposito in hoc duello purgatorio. Nam naturale est, quod fortior & ingentior vincat minus fortem. Sic igitur Deus tentatur ut miraculum faciat. jure gentium est inhibitum, quod probatur. Nam ille actus est inhibitus jure gentium quod repugnat naturali æquitati. sed duellum purgatorium est hujusmodi: ergo &c. Major patet de se: & minor probatur. Nam æquitas jure gentium est delinquentes punire, inscientes absolvi: & in duello purgatorio contingit quandoque totum contrarium, ut docet experientia. ergo jure gentium est inhibitum. patet, quod jure canonico sit prohibitum, *de pur. vulgari. c. 1. & 2.* Item potest confirmari quo ad ultimam speciem. Nam aut dicitur permissum in causa criminali aut in causa civili, non civili, ut *l. negantes, de actio. & obliga.* Nec criminali: quia aut probatur contra illum qui provocatur aut non. si probetur, non restat nisi ferre sententiam. *C. de pe. l. qui sententiam & l. ne dum*: aut est præsumptio nec plene probatur; tunc secundum ordinem juris ad tormenta est procedendum *ff. & C. de quæsti.* per totum; aut nullo modo probatur: Et tunc actore non probante reus venit absolvendus. *l. qui accusant. C. de eden.* Et in criminalibus debent probationes luce meridiana clariores esse. *l. fi. C. de proba.* Præterea in judicio æquitas est servanda. *cap. novit. de judi.* sed sic est regulariter, quod unus est fortior altero; ergo in duello æquitas non servatur. peccant igitur Domini temporales duella admittentes. Et utinam ad ea quæ dicta sunt diligenter advertant.

Miles. CAP. CVIII.

NOn imponatis juri civili quod sic indistincte duella admittat. immo jure civili est regulariter duellum inhibitum. fallit in duobus casibus per Fredericum introductis, qui habentur *de pace tenen. & ejus violator. collat. prima*, puta si quis intra tempora pacis hominem occidit, punitur pœna capitali ut fractor pacis, nisi per duellum se deffenderit. *cap. si quis hominem §. si quis alium.* Et in jure digestorum videtur jure quodammodo duellum permissum. *ff. ad l. acquil. l. hac actione. § si quis in colluctatione*: ubi cessat actio pœnalis contra occidentem in duello, quando duo pugiles colluctantur. lege nova codicis videtur inhibitum. *l. uni. C. de gladi. lib. 11.* Quid ergo dicendum? nunquid lex illa nova codicis corrigit legem digestorum? hic advertendum, quod potest fieri pugna non cruenta, ubi non tenditur ad sanguinis effusionem, ut aliqui brachiis colluctant, vel similibus modis. Et hoc genus colluctandi non est inhibitum jure veteri, nec etiam novo codicis: immo permissum propter populi recreationem. *C. de specta.* quasi per totum. *li. 11. de impensis ludo. eod. lib.* Potest etiã fieri pugna usq; ad sanguinis effusionem, ut in duello, & ista jure novo est inhibita, *de gladi. l. 1.* prius alleg. Sed tũc fortissime instabis. tu dicis, quod jure gentium duellum est inhibitum, sed permissum jure civili: ut *§. si quis in colluctatione* prius alleg. Ius civile non est alia æquitas ab æquitate juris gentium, addens novam speciem *l. jus civile. ff. de justicia & jure.* ergo si est inhibitum jure gentium, non erit permissum jure civili: alias jus civile repugnaret juri gentium. Istud contrarium est difficile. Et pro solutione contrarii hujus præmitto triplicem permissionem. Est enim quædam permissio simplex, quæ remittit & indulget, de qua habetur. *4. di. ca. denique.* Secunda permissio est, quæ tollit impedimenta ejus quod permittit, ut textus dicit, quod *Iudæi permittuntur habitare inter nos.* Nam tolluntur impedimenta impedientia, ne possint secundum ritus eorũ habitare nobiscum. *45. di. ca. qui sincera.* reperitur tertia permissio, quæ præstat juvamen actui permisso, quod non faciebat secunda: immo solum impedimentum tollebat. Nunc in proposito, si bene ponderentur verba in *§. si quis in colluctatione*, & subditur ratio: *quia non fit injuria causa.* igitur illa permissio pœnæ responsoria est. hic ergo nulla repugnantia est, quod jus gentium inhibeat, & lex civilis pœnam remittat. Nam pœna homicidii imponitur propter dolum. modo in *§. si quis in colluctatione*, cessat dolus, ut est dictũ, quamvis consuetudine aliquarum partium, quæ tamen corruptela potius est censenda, duellum sit permissum. Unde pissimus Rex Franciæ modernus Carolus V. vix autem nunquam in duellis permittit partes ad arma prosilire; sed quantum in eo est ipsas in concordiam reducit atque pacem.

Clericus. CAP. CIX.

QUoniam in prioribus de bello particulari, scilicet de duello fit mentio, nunc volo vobis militibus ostendere, unde bellum primo habuit ortum. Ubi advertendum, quod primo spirituale habuit ortum in paradiso. Nam creator cæli & terræ Luciferum in superbiam propter defectum caritatis de throno ejectum cælesti ad centrum terræ ejecit, ut pulchre deducit Gregorius. *de pœn. dist. 2. principium enim.* unde volunt dicere aliqui, quod ex illo spirituali bello creatoris contra Luciferum ortum habuit bellum humanum. Nam in uno quoque genere est devenire ad unum, quod sit principium & mensura illius generis in repugnantia bonorum contra mala, & est devenire ad pri-

ad primum principatum.& illud est altissimus Deus noster. Principium autem viciorum & princeps est diabolus. Et volunt aliqui dicere, quod bella corporalia terrestria habent bella cælestia correspondentia. Nam, ut dicit Philosophus, necesse est hunc mundum contiguum esse elationibus superioribus, ut omnis ejus virtus inde regatur *1. metaphi.* igitur omnis actus inferior dirigitur à super cœlestibus,& ibi est pugna& repugnantia virtualis insurgens propter varietatem corporum cælestiũ. Vnde reperiuntur civitates naturaliter odio se se habentes nullis tamen demeritis vel offensa præcedentibus.Sic reperiuntur civitates, gentes & regna, quæ se naturaliter diligunt. Cum igitur bella oriantur propter odia, sequitur quod bella causantur à motibus corporum cælestium,quæ operantur in his inferioribus attenta necessitate materialis & corporeæ naturæ. tamen homo rationalis potest resistere quia anima sapiens dominabitur astris *c.nabuchodonosor.& ca.vastis ire 18.q.4.*in hoc tamen nihil assero:sed credo id quod credit & tenet militans ecclesia. dixi ergo, quod est spirituale humanũ bellum: quod potest exemplicari Theologice & moraliter. Theologice sic:spirituale bellum est repugnantia exorta propter invidiam & repugnantiam diaboli propter rationalem creaturam habens fomitem à peccato originali. de hoc bello spirituali loquitur Apostolus. ad Ro.7.c. *Induite vos armatura Dei, ut possitis resistere adversus arma diaboli.*Moraliter autem exponendo spirituale:humanũ bellum exortum est propter repugnantiam rationis & appetitus sensitivi.unde Apostolus: *Video aliã legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ.palea sed pensandum.6.di.* Vnde multiplex ratio cõsuevit assignari: quia malum potest quis per se, bonum autem non potest quis sine gratia. Alia ratio propter fomitem originalis peccati impellentem ad mala. Alia ratio:quod facilius inclinatur quis ad malum quam ad bonum. Nam bonum consistit in medio: vitium autem in extremis:ad medium sit transitus unica via, tamen ad extrema pluribus.immo bella terrestria ortum habuerunt jure divino. Nam omnis facultas tendens in bonũ à Deo positive nedum permissive derivatur: sed facultas belli justi indicendi tendit in bonum:ergo à Deo positive venit. Probatur major:nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum *1.q.2.c.quam pio.* Probatur minor.nam indictio belli justi tendit in pacem & quietem universi: quia bella gerimus ut pacẽ habeamus.esto ergo bellando pacificus & eos quos expugnas ad pacis unitatem vincendo perducas *23.q.1.c.noli.*Est igitur finis belli pax & tranquillitas universi.ergo infertur,à Deo bella originaliter& positive pervenisse.Quid plura? nunquid hoc patet aspectis mundi generationibus? Nã à principio creationis mundi usq; ad tempora Noe Deus per semetipsum malos exterminabat,ut patet de Cain, & Lamech &quibusdam aliis,de quibus legimus *Gen.4.& 5.c.*Ex præmissis videtur bella originaliter de jure divino ortum habuisse.dicunt tamen aliqui, quod bella orta sunt jure gentiũ,Isidorus *1. dist. jus gentium.*Hermogenianus Iurisconsultus *l.ex hoc jure ff.de justitia& jure.* tamen credo,ut superius præmisi,quod non solum ortum habuerunt ex æquitate naturalis & humanæ intelligentiæ creatæ, Imo dispositive à natura naturante,quæ non solum influit super actus humanos,Imo etiã super quibuscunque animatis & inanimatis. ut sit verum dicere, quod bella habuerunt ortum â jure naturali etiam ut sic distinguitur contra jus gentium.Et quod hoc sit verum probatur sic. Cuilibet naturali creaturæ est insita naturalis inclinatio ad exclusionem cujuscunque sibi repugnantis:hoc patet inducendo in singulis naturalibus simplicibus & mixtis. nam aquæ insitum est resistere igni,& econtra, propter repugnantiam qualitatum,& sic in singulis elementis.hoc patet in mutis in brutis,ubi ex naturali repugnantia complexionum unum inclinatur naturaliter ad occisionem alterius, sicut in rationali creatura insita est inclinatio à natura, & etiam circumscripto intellectuali dictamine rationis ad profugandũ quodcunq; sibi repugnans. quod hoc sit verum probatur.Nam natura omnium productiva non minus debet esse solicita in conservatione rationalis creaturæ quam aliorum productorum, cum ipsa cæteris sit nobilior,ut *c.cum infirmitas de pœ.& re.*& aliæ creaturæ sint sibi subjectæ *l.in pecudum.ff.de usur.* ergo ex hac inclinatione naturali primordialiter habuit ortum bellum. Cum bellum sit contentio exorta propter tollendam repugnantiam,& à jure naturali inducta sit illa inclinatio naturalis circumscripta naturali intelligentiæ : tamen inclinatio illa regulatur per dictamen rectæ rationis,sicut diximus, in singulis actibus, qui debentur hominibus naturaliter. exempla in cibo potu & coitu,quãvis naturaliter debeantur hominibus, regulantur tamen dictamine rectæ rationis. Et est attendendum,quod principi licitũ est indicere bellum, in *auctentica.de armis,coll. 6.*Et est ratio, quia nemini sine licẽtia principis licet violare jura.violat autẽ jura,qui propria auctoritate jus sibi dicit.soli ergo principi, qui superiorẽ nõ recognoscit, licet bellũ indicere, cũ nõ habeat ad quẽ recurrat pro justitia sua.arg.*c.licet in fi.de elec.C.de judic.l.nulli 23.q.4.c. Dominus.* notavit Innocen.*c.olim.extra.de resti spo.*Et hoc verum,quando nec indicens nec ille cui indicitur, recognoscit superiorem : alioquin si indicens bellum recognoscat superiorem , bellum non potest indicere sine licentia superioris, ut notavit Innocen. in *c. olim*, alleg.facit,*ut armo.usus l.1.lib.11.* Si autem ille,cui indicetur,recognoscat & non indicens, Dominus suus videtur primo requirendus, ut faciat justitiam *c. Dominus* superius allegato.

Miles. CAP. CX.

REverende Clerice,plene informastis me,quo jure bella fuerunt orta,& quis possit bellum indicere,quia princeps qui non recognoscit superiorem in terris.Dubito circa hoc, an princeps ecclesiasticus, scilicet Romanus pontifex, possit bellum contra Sarracenos indicere , nec non contra Christianos occupantes patrimonium ecclesiæ, & an possit & debeat tali casu juvantibus ecclesiam

suas indulgentias impartiri. Et videtur quod Sarracenis volentibus in pace vivere non sit molestia inferenda. *C. de Paga. l. Christianus:* per hoc quod notavit Inn. *extra de vo. c. quod super his:* quia non est quis compellendus ad fidem. *45. distin. capi. de Iudæis & c. qui sinceram*, & contra persequentes tantum videtur indici bellum *23. q. fi. c. dispar.* & per hoc quod dicit Apostolus ad Romanos, *vobis jam bella ultra non sunt carnalia peragenda. 23. q. 3. in fi.* & ibi notavit hoc Archi. & Malachiæ 7. cap. *ab ortu*, inquit, *solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sanctificatur & offertur nomine meo oblatio multa.* Et illud, *constitues Principes super omnem terram.* nec eorum potestas fuit arctata vel limitata, sed dilatata ab ortu solis usque ad occasum, à mari usque ad occasum, à mari usque ad mare; & à flumine usq; ad terminos orbis terrarum seu fines. Item nihil ad papam de his quæ foris sunt *2. q. 1. cap. multi in fi.* quia & Iurisdictiones & possessiones sunt apud eos. Nam ab origine Deus propter creaturā rationalem dominia & possessiones introduxit, & super bonos & malos facit suum solem oriri. *Matth. 5. & 6. c.* Idem videtur, quod nec contra occupantes patrimonium ecclesiæ possit papa arma assumere, quia *arma clericorum sunt orationes & lachrymæ.*

Clericus. CAP. CXI.

SEd quod contra Sarracenos sit bellum licitum probatur sic: quia ipsi impugnant Christianos, & tunc non est dubiū ut in *c. dispar* allegato. Nam tunc licitum est vim vi repellere. nam quod quis ob defensionem facit, juste fecisse existimatur *ff. de justitia & jur. l. ut vim*: aut ipsi nō impugnant, & adhuc dico, quod bellū potest eis juste inferri, quia verisimiliter videtur & verisimile est, quod quādocunque ipsi opportunitatem habeant, impugnabunt & persequentur Christianos & ecclesiā. melius est enim prævenire quam præveniri, & ante tempus occurrere quam post causam vulneratā remedium quærere. *C. in quibus causis resti. in integrum non est neces. l. 1. fin.* Naturaliter enim videtur eis inesse, quod Christianos impugnent. unde dicit Magister in Historia scholastica in *c. de fuga*, quod *id quod scribitur Gen. 16. de patre eorum Ismael, à quo ipsi descenderunt* (ut notatur *extra de judi. c. & si Iudæos*) *sit manus ejus contra omnes, & manus eorum contra eum: in regione fratrū suorū figit tentoria, verificatur in Sarracenis, qui de genere eorū descenderunt. Nam ipsi impugnant omnes.* Esto ergo, quod aliquādo sint in pace, & nos non inquietent, quia tamen verisimiliter timetur quod in futurum pacem perturbabunt, non est indulgendū *23. q. 1. c. noli. in fi.* Et hoc maximè dico contra Sarracenos in Hispania degentes, supposito quod in futurum vellent esse in pace, adhuc bellum est licitum & justum. Nā tota illa provincia Hispaniæ fuit Christianorum, fuerunt ibi ecclesiæ, monasteria & alia pia loca, ubi laudabiliter nomen Christi celebrabatur, & isti Sarraceni violenter occuparunt eam, nos spoliantes permissione divina propter peccata nostræ libidinis 56. *distin. cap. si gens Anglorum 63. distin. c. Adrianus.* Et sic cum nos agamus ad recuperationem patriæ, à qua sumus per violentiam spoliati, licitum est bellū, ut in *c. dispar* alleg. Et hoc debet judicari defensio & non invasio, arg. *C. unde 6. l. 1.* Et hoc etjam tenet inno. in *cap. quod super his*, quia *ubi terra fuit aliquando Christianorum, bellum fuit licitum*, ipse magis stricte locutus est in materia ista. Nam tenet quod Iurisdictio & Dominium possint hodie esse penes infideles. Hostiens. tamen tenet contrarium. Et salva veritate, videtur quod opinio Hostiens. sit verior. nam ratio Innoc. videtur habere locum in terra Orientali, quæ hodie à Sarracenis detinetur & occupatur. Nam non est locus, in quo nomen Christi non fuerit laudatum & cultum. unde de Apostolis dicimus, *in omnem terram exivit sonus eorum.* ita & ipse Salvator dicit: *Eritis mihi testes in omni Iudæa & Samaria & usque ad ultimum terræ 43. dis. can. extumatur.* de Christo enim verificatur illud: *omnes reges terræ adorabūt, & omnes reges servient ei. 23. q. 4. cap. displicet.* Ideo dicit Ho. quod hodie non est Iurisdictio neque Dominiū nec honor, nec potestas penes infideles. nam per adventum Christi translata fuerunt in Christianos. Transfertur enim regnū de gente in gentē propter injustitias *23. q. fi. c. de rebus.* Omnia enim subdita sunt Christo, *oves & boves, insuper universa pecora campi*, ut habetur in Psalmo, ubi dicit glo. *omnia dicit quia nec cælestia nec terrena dimisit*, arg. 19. *di. c. si Romanorum.* per *oves* enim intelligimus Christianos, quorū pastor dicitur esse ipse salvator, qui dixit, *ego sum pastor bonus*, *pastor bonus est qui animam suam ponit pro ovibus suis.* Matth. 10. *cap. 24. quæstio. 3. c. tres personas.* has cōmisit suis successoribus pascenda *8. q. 1. cap. in scripturis*, sed per *boves & pecora campi* intelligimus Sarracenos. tanquam enim bestiæ Deo relicto colunt Idola. & Sarraceni ad litteram vocantur *bestiæ.* quia & ille Ismael pater eorū vocatur à Domino *Onager.* Et est ratio, quia futurum erat, ut qui de genere suo descenderent, omnem bestiarum rabiem supergrederentur, & mansuetorum numerus contereretur ab eis. in sacris enim locis jugulabunt sacerdotes, & ibidem cum mulieribus dormient. Et hoc narrat Magister in *Historia scholastica in prædicto c. in fuga.* Et vere omnem hanc sævitiam permittente Deo experti sunt in illa provincia Hispaniæ, arg. 7. *quæst. 1. capit. sciscitaris.* Et licet istæ bestiæ quo ad pastum Petro non videantur esse commissæ, sunt tamen pedibus ejus subjectæ quo ad Dominium & potestatem. unde de ecclesia intelligitur illud quod Abraham dicit Saræ uxori suæ conquerenti de ista maledicta Agar ancilla, quæ eam contemnebat: Ecce, inquit, *ancilla tua in manu tua, utere illa*, ut legitur *Gen. 16. c.* per *Saram* enim istam sancta Dei Ecclesia Catholica significatur: per *Agar* ancillam illam maledictam secta Mahometi, quæ ab ea traxit originem 23. *quæstio 4. cap. quando & c. si ecclesia utatur.* & præcepit Dominus ut ejiceretur & repelleretur, & filii ejus ab hæreditate & possessione, ne partem habeant cum filiis liberæ *32. quæstio 4. cap. recurrat. & cap. dicit Sara.* Nam cum sint filii ancillæ & sic servi. Nam partus sequitur ventrem *ff. de statu hominum.*

l. in

l. in servorum, immo servi à Domino reprobātur extra. *de Iudæis capitu. & si judæos.* & servi nō sunt capaces Iurisdictionis Dominii vel bonorum. *ff. de judi. l. cum prætor. & l. pervi: § si in servum. ff. de arbi. & de acqui. re. do. l. liber homo.* Et sic cum bellum istud tendat ad defensionem fidei & recuperationem illius terræ, qua fuimus spoliati, & in qua colebatur Christus, & sic ad ampliationem fidei & ejectionem istius maledictæ ancillæ & liberorum ejus, nulli venit in dubium, quin sit bellum licitum. Ideò Romani pontifices semper approbarunt istam guerram inducendo & hortando reges ad istam guerram, & concedendo eis multa subsidia & spiritualia & corporalia, & non sine causa. quia & concilium generale videtur æquare merito istā guerrā facientes 33. *quæstio. si. cap: pessima in fi.* Et facit quod notavit Archidiaconus 23. *quæstio. 4. cap. visis.* potest ergo Romanus pontifex licite & juste indulgentias nedum transeuntibus ultra mare pro recuperatione terræ sacræ concedere , sed etiam volentibus aggredi Hispaniam contra Sarracenos ibidem commorantes. & eisdem rationibus potest indulgentias impartiri transeuntibus ad partes Italiæ pro recuperatione patrimonii Beati Petri nunc tyrannice occupati, & quotiens in futurum casus similis alias eminebit.

Miles. CAP. CXII.

NE sit vobis molestum, venerande clerice, si iterum occurrat mihi aliud dubiū, super quod volo per vos informari. Nunquid Christianus possit sine peccato ad defensionem suam uti auxilio sive adjutorio infidelium? Et videtur quod non, juxta illud in Psalmo, *ne impio prabes auxilium & his qui Dominum oderant ne jungeris.* & rex Ierusalem fuit per prophetam reprehensus, qui voluit se jungere cum regibus Israel, *Isaia 37. cap. & 23. q. 3. cap. 1. & c. maximianus.*

Clericus. CAP. CXIII.

COntrarium est verum. nam quod quis ob tutelam sui corporis fecerit, jure fecisse videtur. *ff. de justitia & jur. l. ut vim.* Maximè si se aliter deffendere nequit. & ista habentur *ff. ad l. aquiliam. l. scientiam. §. qui cum aliter*, vel si juste timet quod se aliter tueri non potest, *eo. tit. l. si quis fumo.* ignoscendū est illi, qui qualitercunq; sanguinem suum redimere voluit. *C. de bonis eorum. & c. l. 1.* nec solū cum infidelibus & dolosis possumus inimicos impugnare, sed etiam per dolum *22. q. 2. cap. utilem 23. q. 2. c. Dominus.* nam & canes in ecclesia propter pacē ecclesiæ toleramus *23. q. 4. cap. quidam.* exemplo Domini qui cum malis quandoque fecit vindictam, *22. q. 5. §. hinc notandum.* Nam sicut videmus econtra, quia in bello justo fideles juvant infideles *11. q. 3 cap. Iulianus.* Et ad deffensionem fructuum terræ utimur arte Mathematica *C. de Math. l. horum*, cum tamen sit utroque testamento prohibita. & Paulus ut ad defensionem suam procuraret Phariseos, dixit se Phariseum, *Actorum 23. c.* & petiit à præside milites, quorum auxilio servaretur illæsus *23 q. 4. cap. maximiani.* Machabei, qui fuerunt sancti viri & pugiles fidei erant cum Romanis, ut mutuo se juvarent. *1. Mach.* 8. c. & tamē Romani erāt pagani. & tempore necessitatis communicamus cum excommunicatis. & Salomon ligna pro ædificando templo recepit ab infidelibus. Et ad primum argumentum in contrarium respondetur, quod ibi bellum fuit injustum. Ad secundum quod illi de Israel volebant educere eos de Iudæa & Ierusalem ad adorandum vitulos aureos *23. q. 3. sex & c. sequenti.* & inter malos procuranda est divisio & dissensio. Nam, ut dicit Beatus Gregorius in moralibus, *sicut noxium est si unitas desit bonis, sic & perniciosum si non desit malis.* perversos quippe unitas coroborat, cum concordat, & tanto magis incorrūptibiles quanto unanimes facit. & ideo ille Paulus dixit se Phariseum , & divisio facta est inter Phariseos & liberationem est cōsequutus, *Actorum 23. c.* ubi dicit glo. quod *sicut unitas bonorum utilis est, sic unitas malorū semper bonis nociva est:* & propter tales Salvator Lucæ 12. ca. dixit, quod *non venit pacem dare in terra sed separationem.* unde Isa. 63. c. *Dissolve colligationes impietatis , & fasciculos deprimentes.* & jam in hostes discordiam ponere, seu procurare sapientis est. de hoc Isidorus in *lib. de summo bono. 68. c. de malorum concordia.*

Miles. CAP. CXIV.

VLterius occurrit dubium, utrum in bellis licitum sit uti insidiis ad victoriam consequendam: & videtur quod sic. nam inquit Augustinus: *Cum bellum justum aggreditur, non refert an aperte vel insidiis quis ad justitiam pervenerit:* per id etiam quod habetur *Ioan. 8. cap.*

Clericus. CAP. CXV.

DOmine Miles nostis quod insidiæ rumpunt fidem, quę servanda est etiam hosti *24. q. 1. cap. noli.* Circa hoc tamen dico, quod insidiæ proprie dicuntur quæ tendunt ad fallendum aliquem. sed dupliciter contingit aliquē falli, uno modo , ut si dicatur ei falsum, vel si decipiatur contra promissum: istis insidiis nunquam utendum est etiam contra hostem , quia & inter hostes sunt quædam fœdera servanda. Alio modo potest falli, ut quia non aperuimus ipsi propositum nostrum, vel ponimus insidias in nemore vel aliàs: & hoc est licitum, ex quo contra pactum non venimus. Unde illud est unum ex principalibus mandatis inter milites, quod secretū non apperiamus hostibus *23. q. 2. c. Dominus:* hoc idem tenet Iohannes *c. utiles 22. q. 2.* ubi hoc videtur satis innuere. Quoniam de bellis & duellis fit aliqualiter mentio, quæ ut in pluribus & sæpius inter illos, qui communi nomine Nobiles appellantur, consueverunt exerceri, intentionis meæ est , vobis Domine Miles, luce clarius ostendere, quod nullus debeat dici *Nobilis* à nativitate. Et primo sic. nam Iob. 14. c. legitur, *mortui*

sunt Nobiles:ignobiles fuerunt filii eorum, & non interierunt. præterea quæ ex nativitate habentur, non possunt tolli per principem, *insti.de jure naturali.§ sed naturalia*, sed nobilitas potest immutari quia si filia senatoris nubat plebeio, perdit nobilitatẽ.*l.femina.ff.de sena.l.1. & l.mulieres.C.de digni.libro 11.* Item si esset dare hanc nobilitatem provenientem à parentibus, tunc arguatur sic:aut primus parens fuit nobilis aut ignobilis.si primo modo, omnes erimus nobiles.si secundo modo, omnes ignobiles, quod est falsũ. Et sic originaliter unus nõ videtur altero nobilior:quia omnes sumus de eodẽ parente scilicet Adam. Item dicit Plato, ut recitat Seneca ad Lucillum, *neminem regem non ex servis esse ortum & neminẽ servum non ex regibus esse ortum.* Confirmatur per unam legem, quæ dicit quod decies milies ex pauperibus divites & ex divitibus processerunt inanes, in *auctentica.ut omnes obedi.judi.provinc.§.1.colla.unica.* Quandoque enim lex vel princeps dat dignitatem seu nobilitatem. *lib. 1. de dignitatibus* allegatam.

Miles. CAP. CXVI.

MIror clerice ex eo, quod nobilitatem sic abnegatis. dicitur enim Ecclesiastici.10. c. *Beata terra cujus rex nobilis est.* glo.*id est de stirpe regia.* ad hoc.*l.1.C.de digni.lib.12.l.senatoris filium.ff.de senatoribus*, quæ omnes innuunt nobilitatem generis. Et si quæratis, unde primo processit ista nobilitas generis? Respondeo nunc succinctè & forsan ita latius, quod à nobilitate morum vel virtutũ vere vel præsumptive, cum aliqui erant virtuosi & probi, tunc populi sive principes in signum nobilitatis seu virtutis sibi concessæ inter possessiones, ut in signum probitatis seu meriti tenentur in feudũ cum posteris suis, & descendentes ex eis *Nobiles* possunt vocari. Et potest induci exemplũ sacræ scripturæ. Dominus enim assumpsit de pascuis sequentem gregem, & cõstituit eum in regem, per cujus regni adeptionem omnes ex eo descendentes *Nobilissimi* appellantur, ut in Psalmo: *Elegit David servum suum de gregibus ovium de post fetantes accepit eum.* Item prædia assignantur militibus in signum virtutis.*ff.de rei vendi.l.Itẽ si verberatum.§.2.de evic. l.lucius de fund.limi.l.2.& 3.* probatur *ff.de censi. l.1.* Ad contraria:ea quæ sunt juris naturalis non possunt tolli per Imperatorẽ, &c. Dico, quod Imperator vel rex non possunt totum jus naturale immutare: sed bene possunt juri naturali derogare, ut patet in servitute, quia omnes homines jure naturali nascebantur liberi, tamen huic juri naturali derogatur per servitutem, vel aliter, non derogatur juri naturali, sed obumbratur in hac parte. Ad aliud: omnes sumus ab Adam, non sequitur, quoniam aliqui sunt dotati majori virtute quam alii. Ad auctoritatem Platonis, concedo satis quod per præfatum modum nobilitas potest acquiri & continuari in descendentibus, sic per dissuetudinem & non usum potest amitti & annullari nobilitas. Ex his infero, quod potest præscribi nobilitas, quod potest sic probari: quia si servus gerat se pro libero, præscribit libertatẽ: ergo à simili, si aliquis cum prædecessoribus suis gesserit se pro libero nobili, poterit præscribere nobilitatẽ. *C. de prescrip.longi.tempo. l.2.* dico, tanto tempore quod nõ extet memoria in contrarium.*ff. de aqua coti.& æsti.l.hoc jure.§.ductus aquæ.* unde quasi possidetur ista nobilitas, arg.*legis.si quis diuturno.ff.si servi.vendi.*

Clericus. CAP. CXVII.

SUpposita ergo nobilitate, quæro.rex diligebat unum ignobilem, & volebat eum nobilitare.ignobilis ille renuebat asserens, quod nunquam de genere suo aliquis militavit, nec ipse primus inciperet, nihilominus rex dedit sibi supra collum, dicens verba assueta, *Miles esto.* Utrum ergo iste erit nobilis.& videtur quod sic. Pro cujus evidentia suppono, quod nobilitas, quæ datur per principem, infertur in alium ex mera gratia concedentis, non ex aliqua necessitate ex meritis illius, cui conceditur, proveniente, in *auctentica. ut judi.sine quoquo suffrag. §. Itaq; 1.q.1.c.gratia.* Certæ causæ tamen possunt impellere concedentem ad hoc faciendum; Imo propter virtutem illius cui conceditur.*l.ut virtutum præmia.C.de statu & Ima.* aliquando etiam propter actum vitiosum illius, cui conceditur.*ff. de origine juris.l.2.§.præterea cum apius*, ibi *propter furtũ quis consecutus fuit dignitatem & officium.* Et hoc videmus quandoque per experientiam accidere, quod principes seculares & ecclesiastici nobilitant & exaltant malemeritos, propter corũ actus vitiosos atq; demerita: male tamen, quia peccant mortaliter præferendo indignos dignis. Tertio conceditur nobilitas nulla consideratione habita ad virtutes seu vitia, ut in muliere, quæ nobilitatur propter maritum. *l.1.de digni.* superius allegata: & mater propter filium *l.1.ff.de sena.* Ex quibus sequitur, quod nobilitas cadit in ignorantes: quia, ut dictum est, nobilitas cadit in acceptione illius, qui nobilitatem confert.& non illius qui recipit: sicut dilectio mea, per quam accepto te in amicum, potest contingere te penitus ignorante. quod patet in eo, qui ut statim nascitur nobilis est, licet cõsensu careat, ut in *auctentica de defen.civi.§.sed iterum.* & merito poterit acquiri nobilitas, cum sit actus, qui dependet ex sola voluntate concedentis & nõ recipientis. Ex quibus potest inferri, quod aliquis possit nobilitari in puncto mortis, quia potest conferri ignoranti, sicut & legatum.*l.cum pater.§.surdo.ff.de leg.2.* videtur ergo quod iste nobilis militabit, velit nolit.

Miles. CAP. CXVIII.

CRedo totum contrarium, quia & si illa nobilitas dependeat ex voluntate concedentis, dico tamen quod terminatur in personã illius, qui debet effici nobilis. & videtur quasi quidam cõtractus, qui non potest perfici, nisi ex consensu voluntatũ contrahentiũ: dico vere vel præsumptive *l. 1. § 1.Digest.de pac.fa.l.3.C.qui mili.pos.* Et per hoc respondetur ad contraria. Nec obstat, quod arguitur de

de illo, qui ut statim nascitur nobilis est, quia hoc contingit in nobilitate generis, quæ ratione sanguinis defertur & transfertur in alium etiam ignorantem, quemadmodum & alia jura sanguinis, quibus nec pacto renunciari potest *l. jura sanguinis. ff. de pactis*. Nos autem loquimur de nobilitate, quæ de novo confertur per principem.

Clericus. CAP. CXX.

SEd nunc instantius quæro, qualiter rex vel quivis alius de uno puro rustico possit facere militem & nobilem? Et videtur quod nullo modo, quia veritatem rex vel Imperator non potest immutare, quia propter nostrum affirmare vel negare nihil mutatur in re, secundum Philosophum. arg. *leg. 2. ff. de usufruc. ea. re. quæ usu consumuntur.*

Miles. CAP. CXXI.

POtest distingui, quia aut loquimur de nobilitate relata ad progenitores, quod natus sit ex nobili parentela. Et tunc dicendum est, quod illud est impossibile, quod natus sit ex nobili parentela, quia illud factum est nec in fieri esse potest *l. in bello. §. facta. ff. de cap.* vel loquimur de nobilitate relata ad se ipsum: & tunc dico, quod Imperator bene potest vel rex aliquem nobilitare faciendo eum militem, vel aliàs. Et hoc videtur dicere Lex de illo, qui jus aureorum anulorū impetravit, quod honor ejus auctus est: conditio autem non immutata *ff. de condi. indebi. l. falsa demonstratio.* faciunt jura *ff. de natali. resti. l. 1. & fin. & C. de proxi. sacro. scrini. l. jubemus.* & sic habebit imaginē nobilitatis, quo ad opinionem tamen vulgi quodammodo rusticus remanebit, arg. *l. 2. C. de jure aureorum anulo.* quam opinionem nec papa nec Imperator imutare posset, *extra de Sy. c. per tuas. 2.* Ad rationes respondeo, quod revera non mutat, sed bene conditionat quo ad effectus generales.

Clericus. CAP. CXXII.

RUrsum circa istam nobilitatem quæro, quidam miles creatus per regem serenissimum in armis, de genere tamen ignobili: alius est de genere nobili, de se tamen non est nobilis, quia non exercet actus strenuos, sed sedet juxta caminum: quis istorum præfertur in honoribus, sessionibus & similibus, videtur quod nobilis nobilitate generis præferatur in honoribus, quia qui potiora jura allegat, est præferendus *l. 1. C. de edic. divi Adri. tollendo*: sed iste allegat jus naturale, quod est fortius quam nobilitas accidentalis. *ergo &c. insti. de rerum di. §. singulorum. 5. di quasi per totum.*

Miles. CAP. CXXIII.

VIdetur contrarium, quod magis commendatur quis de facto proprio quam alieno *ff. de ope. li. l. cum patronus. §. cum libertus*, juncta *l. nec adjecit, pro socio.* Etiam magis infamatur de facto suo quā alieno *l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui no. infa.* sed sic est quod iste nobilitatus de novo de suo proprio facto comēdatur. ergo &c. Itē facit auctoritas Socratis: *si laudas aliquē quia generosus, parentes ejus laudas: si quia dives, divitias laudas: si quia formosus, expecta modicum, & non erit: sed si laudas aliquem, quia virtuosus, tunc ipsum hominē laudas.* facit. *C. de diver. offi. l. ad splendidioris.* Item dicit Lex, quod urbana mancipia recognoscuntur non ex loco urbano seu rustico sed ex operibus ipsorum. Nam qui operam rusticam exercet, rusticus est: qui urbanam, urbanus dicetur. Non igitur ex loco nativitatis, sed ex operibus & virtutibus unusquisque gratiam sibi comparat, quia Adam extra Paradisum creatus est: Eva vero in Paradiso. 40. *di. c. illud & c. qualibet. ea. di.* Quid Paradiso jocundius: quid cœlo securius? & tamen homo de Paradiso, Angelus de cælo cecidit. Ex quibus videtur, istum strenuum militem præferri debere. Finaliter tamen, Domine clerice, rationibus vestris concedendo, quod nobilis nobilitate generis præferendus est, nisi tanta esset illius strenuitatis prærogativa, quod secundum opinionem omnium non immerito deberet anteferri, ut aliis cederet in exemplum. Hoc potest probari per unam legem, quæ dicit quod unus debet alium præcellere in gradu secundū tempora, nisi sit alius qui labore vincat. Nam si testimonio 15. primatum jus ordinis sit probatum, præferendus est. Et hoc, nisi à proximis sacrorum scriniorum aliquis sit genitus, quia tunc solet facilius anteferri, per *l. unicuique. C. de proxi. sacro. scrini. l. 12.* Et illud est de consuetudine, quæ est optima legum interpres. Contraria vero concluserunt de nobilitate theologica, quo ad Deum, de qua supra tetigi. Et est advertendum de ista nobilitate, quod plures fuerunt antiquorum opiniones, una enim fuit opinio, quod *nobilitas sit antiqua possessio æris seu divitiarū, cum pulcris moribus seu regiminibus.* Sed ista opinio ab aliquibus reprobatur, quia divitiæ non possunt dare nec auferre nobilitatem: quod apparet, quia divitiæ de se sunt viles, & quod vile est nobilitari non potest. vilitas autem earum apparet quia divitiæ congregatæ non quærunt animum, sed majorē curam tribuunt: Et præterea pluribus aliis modis contingit nobilitas quam istis. Sed contra istorum reprobationem posset argui: quia divitiæ conferunt ad magnanimitatem, quæ est virtus mortalis, ut habetur per sanctum Thomam. in *secunda secundæ. q. c. 28.* & Philosophum 4. *Ethicorum*, ubi tractat de nobilitate. Itē quicquid confert ad fœlicitatē, confert ad nobilitatem, secundū eundem, sed divitiæ conferunt ad fœlicitatem, quia sine eis non contingit hominem esse fœlicē, secundū Philosophum *primo Ethicorum.* Et videtur approbare Philosophus *quinto Politicorum* circa principium, ubi sic ait. *Nobiles esse videntur, quibus existunt progenitores, virtus & divitiæ.* Finaliter tamē concludo, quod divitiæ nō sunt nobilitas seu dignitas, nec nobilitatem possunt dare directè, possunt tamen esse causa remota, ob

quam nobilitas possit contingere. & sic concludunt rationes in oppositū. Secunda opinio fuit quod solum antiqui boni mores faciunt quem nobilem. istorum opinio reprobatur. Nam isti videntur præsupponere, quod ex vili patre non potest descendere nobilis filius. quod patet, quia requirunt antiquitatem, & sic sequeretur quod omnes sumus nobiles vel omnes ignobiles, quia primus parens fuit nobilis: ergo omnes nobiles. Si primus parens fuerit ignobilis: ergo omnes ignobiles, quia nunquam in persona alicujus potuit incipere nobilitas secundum illam opinionem. Aut ipsi habent dicere, quod mundus fuit ab æterno cum multitudine hominum, quod est falsum & contra fidem Christianam. sic reprobant aliqui dictam opinionem. Sed tamen quantum ad veritatem, illud quod est dictum, quod ex vili patre non possit nasci nobilis filius. nam requiritur antiquitas morum &c. non videtur esse verum. nam ista potest esse in uno homine. quia si duraverit longo tempore 10. vel 9. annis in bonis moribus, censentur antiqui boni mores, *ff. de leg. l. de quibus*. unde ex istis actibus virtuosis non erit nobilis. nec est verum unum consequens, quod ponunt sic quod omnes essemus nobiles aut ignobiles. Pone enim: quidam fuit nobilis. nobilitas ejus transit in filios, nisi per eorum delicta amittant. nam propter delicta quis infamatur, & propter infamiam perditur dignitas & nobilitas, ut *l. 1. & l. quotiens. C. de digni. lib. 12.* Si ergo aliquis ex filiis se gessit virtuose, retinet nobilitatem: si vivit vitiose, perdit nobilitatem, & erit plebeius. Et ita fuit de facto in Cain, qui occidit Abel fratrem suum, qui perdidit patris nobilitatem ut habetur *Gen. 4. c.* Et de hoc multa exempla ponuntur per Maximum Valerium sub rubrica *qui à parentibus degenerantur*. Item pone, ex eodē patre nobili nasci unum filium legitimum, alium bastardum. certe ad legitimum transit nobilitas, non spurium, ut *ff. de statu ho. l. cum legitime, & de sena. l. liberos.* Exemplum in Abraham, qui habuit filium legitimum, & filium ex ancilla *Gen. 21. c. licet*. ergo istæ reprehensiones verū videntur concludere, veruntamen non arbitror quod antiquitas morum sit nobilitas, nec nobilitatem facit, sed potest esse causa nobilitatis. Tertia opinio fuit, quod illi dicantur nobiles, qui descendunt ex parentibus nobilibus, puta patre vel avo licet ipse descendens sit modicæ conditionis. istud reprehendunt illi eisdem rationibus, quibus reprehendunt prædictam opinionem. ut videtur prædicta opinio præsupponere, quod non sit nobilis, nisi qui nascitur ex nobili, & quod ex rustico non possit nasci nobilis. Pone enim: unus rusticus incepit esse valens & probus homo & tenere statū nobilitatis, certe ipse non erit nobilis quia illa rusticitas non potuit perfecte purgari in eo, sed filii & nepotes erunt nobiles, sicut quotidie videmus in rusticis pervenientibus ad aliquem gradum civilitatis. Unde ex patre ignobili, sed tamen valenti, nascitur filius vel nepos nobilis. Vnde sciendum est, quod ex parentibus nobilibus quandoque nascitur filius bonus & virtuose vivens, & iste erit nobilis; quandoque nascitur filius reprobus, qui habet mores malos, ex quibus est infamis, & tunc perdit nobilitatem, ut *l. 1. C. de digni* allega. Quandoque nascitur filius, qui nō habet bonos mores nec malos, forte cæcus & mutus, vel forsitan demens, & in isto casu talis retinet nobilitatem. *l. cum prætor ff. de judic.* Quarta fuit opinio, quod ubicunq; est virtus, ibi est nobilitas, & intellige de virtutibus, qua homo fœlix efficitur. habet ergo hæc opinio, quod omnis anima prædestinata Deo est nobilis. Et hæc est vera nobilitas, qua nobilitate pauci reperiuntur nobiles. Videamus an hæc opinio sit vera, & ostendo quod non. Pone aliquem propter sua delicta esse infamem, & sic in eo non cadit dignitas vel nobilitas, ut est dictum, postea reversus ad bonos mores est effectus virtuosus. Iste secundum hanc opinionem erit nobilis, quod est falsum, nisi restituatur à principe, ut *l. imperialis. C. de nuptiis.* Item pone aliquem virtuosum comdemnatum de crimine contra veritatem, quod infamat; certe iste erit nobilis secundum istam opinionem, quod est falsum, cum infamis sit. *ff. de his qui no. infa. l. athletas in fin.* Item pone, ex uno rege nasci unū filium, qui futurus est reprobus. certe iste secundum istam opinionem non erit nobilis, quod est falsum, quia saltem interim antequam vitia committat erit nobilis, ut *l. senator. C. de digni. libro 12.* Item sequeretur, quod servus virtuosus esset nobilis, quod est falsum *l. si. C. qui mili. non pos.* Præterea falsitas hujus opinionis patet auctoritate divinæ scripturæ. dicitur enim Ecclesiastici 10. c. *à principe stultum positum in sublimi dignitate*, ergo est nobilis quamvis stultus. Præterea si vera esset ista opinio, sequeretur quod nullus rusticus esset virtuosus vel prædestinatus in salutem, quia si esset virtuosus vel prædestinatus, ergo nobilis & non plebeius. Hoc probatur auctoritate Philosophi 4. *Ethicorum*, qui dicit quod *sunt quidam homines virtuosi, qui tamen sunt nobilitate privata*. Insuper potest esse rusticus vel servus prudens, fortis, temperatus in his, quæ sibi incumbunt, nesciret tamen dominari, certe iste non est nobilis, ut dicit Philosophus in *libro Politicorum. c. 9.* ergo est nobilitas, ubicunque est virtus. Quid igitur dicemus? pro evidentia hujus habemus ponere tres nobilitates. Prima est Theologica & spiritualis. Secunda est nobilitas naturalis. Tertia est nobilitas politica & civilis. De prima, scilicet de nobilitate Theologica & spirituali, est quærendum in conspectu æterni judicis, apud quem nulla est secretorum obumbratio, nec aliquid latet, nec est verum quod dicit opinio prædicta. Nam apud Deum nobilis est omnis ille, qui est in gratia. non enim potest esse in caritate sine gratia faciend. Item omnis qui est virtuosus ea virtute, quæ facit aliquem felicem, est nobilis. Istos autem nobiles non possumus hic perfecte cognoscere, nisi per revelationem. dicit enim Ecclesiastes 9. cap. *Nescit homo utrum amore vel odio dignus sit.* Et multi sunt prædestinati, qui apud nos sunt ignobiles ut patet per Apostolum *1. ad Corinthi. 4. cap.* Istam ergo nobilitatem Theologis relinquamus disputandam. Secundo dicit, quod est nobilitas naturalis, quæ potest considerari duobus modis. primo, prout congruit animalibus rationalibus & irrationalibus, & aliis etiam sensu carentibus. & isto modo dicuntur nobilia & ignobilia secundum bonitatem operationum, ut

in bru-

In brutis patet. Dicimus enim quosdam canes nobiliores aliis: quasdam aves similiter nobiliores aliis etiam ejusdem speciei. idem de cæteris animabilibus, idem de pomis, & eodem modo inter artifices dicimus, quosdam nobiles, qui sunt magis instructi: alios ignobiles, qui sunt ignari. *C. de condi. in publi. or. l. 1. lib. 10. & de postula. l. providendum.* Et isto modo servus & ancilla potest esse nobilis. *Levitici 19. c.* ibi, *ancilla nobilis.* Et de hac loquitur Philosophus. *5. ethicorum. c. quinto* in principio. & de hac nobilitate non quærimus, quia per hanc non possumus discernere nobilē à plebeio, sed Dei judicio hoc & merito relinquimus. Secundo potest considerari prout cadit in hominibus hæc nobilitas naturalis seu tēporalis id est, naturali ratione inducta, quod juristæ appellant *de jure gentium primævo,* quod apparet: quia solis hominibus convenit. Et de ista nobilitate dicit Philosophus libro politicorum. c. 4. *nihil aliud quam veritas seu bonitas & malitia distinguit servum & liberum, nobiles & ignobiles.* hoc autem non est intelligendum de omni virtute, sed de ea virtute, quæ competit aliquibus, prout apti sunt dominari, non de ea quæ competit eis, prout apti sunt subiici, ut patet per Philosophum *primo politicorum. 9. c.* Dicendum est, quod talis nobilitas est virtus, prout competit his, qui apti sunt præesse seu dominari. Qualiter ergo describetur dignitas seu nobilitas. potest discribi sic, secundum quod Hostien. describit Dignitatē. *extra. de præben. & digni.* dicit quod *est præeminentia quædam:* idem posset dici de nobilitate. Sed certe nimis generaliter loquitur: quia & servi habent præeminentiam, ut sunt ordinarii vel vicarii, & etiam plebei & rustici habent præeminentiam. innocen: vero tertius. *c. de multa. de præben.* dicit, quod *illa est dignitas quæ reputatur dignitas, & si non reputatur dignitas, non est dignitas.* idem potest dici de nobilitate. Istud tamen non probat rationibus, & nimis generaliter loquitur, tamen veritati propinquus est. Quid ergo dicendum? nobilitas apud nos inventa est ad similitudinem & imitationem illius nobilitatis, quæ est apud Deum, arg. *l. imperialis* circa principiū. *C. de nup.* Sicut ergo apud Deū ille est nobilis, quē Deus sui gratia sibi gratū fecit: ita in foro isto ille est nobilis, quem princeps vel lex sui gratia sibi gratum fecit: non tamen potest esse similitudo per omnia. Et ideo de hac nobilitate, prout intelligitur apud Deum, relinquitur Theologis: de nobilitate autē quæ est apud nos, ponam diffinitionē & examinabo eam. & sic apparebit theorica & practica hujus materiæ. *Nobilitas est qualitas illata per principatū tenentē, qua quis ultra alios honestos plebeios acceptus ostenditur.* Examinemus ista verba. Dixi quod *nobilitas est qualitas.* hoc apparet esse verum, quia potest adesse vel abesse subjecto præter subjecti corruptionem. hoc apparet in muliere plebeia, quæ nubit nobili, statim efficitur nobilis. *l. mulier C. de digni. lib. 12.* Et in his, in quibus imperator vel Rex de novo concedit dignitatem, ut patet quasi per *totum librum 12. C.* ut in muliere nobili quæ nubit plebeio, ut *l. 1. C. de digni.* quæ perdit dignitatem. Et sic est possibile, quod aliqua parte temporis quis sit nobilis, aliqua ignobilis: quod est verum. Pone Sarracenum vel Angelicum nobilē captum à nobis: certe erit ignobilis apud nos, quia servus. Idem si aliquis de nostris nobilibus caperetur ab eis, & de facto in civitate Perusii in Italia, si quis plebeius efficiatur miles, habetur pro nobili: sed in civitate Florentiæ remanet popularis. Et hoc est expressum in *l. munerum. §. 1. ff. de mune. & hono.* sequitur in prædicta diffinitione, *illata,* hoc ideo ponitur, quia nullus potest habere auctoritatem à se ipso, sed oportet quod ab alio conferatur, *extra de institu. c. fi.* Et qui eam sibi assumit, incidit in crimen falsi, ut *l. 2. circa finem ad l. Iuliā majestatis.* Et nobilitas confertur in aliquem ex mera gratia conferentis, non ex aliqua necessitate, quæ sibi imponatur ratione alicujus meriti ex parte recipientis, ut est tactum & latius declaratum. Causæ ergo concedendi alicui nobilitatem possunt esse triplicis generis. Primo propter actus virtuosos, secundum quod possunt poni plura exempla per *totum librum 12. codicis.* Secundo propter actus vitiosos, ut patet in *l. 2. §. posteà cū apius* superius alleg. Tertio conceditur ista nobilitas nec propter vitia nec virtutes, ut patet in nobilitate, quæ procedit ratione generis: ut in illa quæ conceditur mulieri ignobili, quæ nubit nobili, & in matre senatoris *ff. de sena. l. 1.* Et per hoc infertur, quod nobilitas non est virtus, quia potest cadere in ignorantem: est tamen signum virtutis, quia credendum est principatum tenentem, qui potest aliquem in dignitatem seu nobilitatem constituere hoc facere propter virtutē ut *ff. de offi. præto. l. 1.* Sequitur in diffinitione *principatum tenentem.* hoc dicit, quia nullus nisi ille qui tenet principatum potest concedere nobilitatem, arg. *extra. de elec. c. 1. libro 6.* Item principatum tenentem intelligo generaliter, sive sit ille qui tenet principatum omnium, ut Deus qui istas dignitates & nobilitates tēporales imēdiate confert, ut habetur *1. & 2. Regum.* Item de imperatore, rege seu alio quocunq; non recognoscente superiorē in terris. Et est etiā de aliis principibus inferioribus, ut est Marchio, Dux vel Comes, qui habent auctoritatem concedendi seu condendi leges in suos subditos. Et idem de quolibet populo, qui habet auctoritatem condendi leges seu concedendi, ut *ff. de mune. & ho. l. 1.* circa principium. quod patet, quia lege conceditur nobilitas, per *totū librum 12. codicis.* Et idem de civitatibus, quibus princeps concedit leges facere, ut *l. omnes populi. ff. de justi. & jure.* ergo &c. Ex prædictis inferuntur multa. Primo, quod prædicti magni Barones, licet non sint milites, possunt milites facere. Et circa hoc dubitatur. Vtrum Rex vel alius habens potestatem nobilitandi aliquem, possit nobilitare extra territorium suum? Et videtur quod non, quia ibi est ut privatus *l. fi. ff. de jurisdictione omniū judi.* in contrariū est veritas, quia ea quæ sunt voluntariæ jurisdictionis possunt exerceri extra territorium *l. 2. de offi. proconsul.* Vltimus, si quæratur qualiter simplex miles nullā etiam jurisdictionē habens potest non subditū facere militē, respondeo, quod hoc facit ratione consuetudinis, quę habet vim legis sequitur in diffinitione, *qua ultra alios plebeios &c.* hoc ideo dixi, cum plebeiorum quidam dicuntur honesti, quidam viles *ff. de pœnis l. capitaliū §. 1. & de incendi. ruina & naufra. l. pedius §. 1.* licet igitur isti honesti sint magis accepti quam viles, ta-

men propter hoc non sunt nobiles, nec desinunt esse plebei, requiritur ergo quod sit acceptus ultra honestos plebeios. Dixi in diffinitione *acceptus*.hoc not.quia nobilitas cõsistit in hoc, quod superior facit quem sibi gratum & acceptũ. Sequitur in diffinitione, *ostenditur*. hoc ideo, quia si per mille annos quis viveret cum omnibus virtutibus, & princeps eum diligeret, tamen plebeius remaneret, donec ei conferatur aliqua dignitas seu nobilitas, per quam distinguatur à plebeio. Et hæc ostensio fit expressis verbis principis, & aliquando reipsa & ipso facto: ut si concedatur alicui aliquod officium, quod habet dignitatem annexam seu nobilitatem, ut si concederet alicui Comitatũ, Ducatum, vel Marchionatum, vel similem, *de mune. & hono l. honori. libro 10. Codicis. Qui dicitur dux vel marchio.c. primo*. Sed si quæratur, quæ sint ista officia, quæ habent nobilitatem annexam? respondeo, quod hodie illud officium habet nobilitatem annexam seu dignitatem, quod in universitate illa seu patria, ubi de hoc agitur, dignitatem habere reputatur. Hoc probatur auctoritate Innocen. in *c. de multa, extra. de praben*.& per totum *ff. de mune. & hono. l. fi*. in principio, ubi quæstura, quæ in aliqua civitate inter honores non habetur. Infertur ergo ex illo textu. quod ad reputationem universitatis est recurrendum utrum aliquod officium habeat dignitatem annexam. Concluditur ergo, quod nobilitas reputatur ex acceptatione principis, & etiam populi.

Clericus. CAP. CXXIV.

HOrum gratia, quia nobiles solent in vexillis & aliis arma portare. de insigniis & armis per vos, reverende miles, nisi vobis generet tædium, nunc volo informari. Et primo, utrum talia insignia in vexillis & clipeis & aliis licitum sit deferre?

Miles. CAP. CXXV.

AD hoc respondeo quod quædam sunt insignia dignitatis vel officii, quæ potest portare quilibet habens dignitatem illam vel officium, ut exemplum in insigniis proconsulum & legatorum, ut *l. 1. ff. de offi. proconsul. & de re. divi. l. sanctum*.& ista insignia potest portare quilibet, qui habet illam dignitatem: aliis autem portare non licet, alioquin crimen falsi possent incurrere. *ff. de fal. l. eos. §. fi*. Et ideo puto, quod illi qui portant insignia Doctoratus, cum non sint, incurrunt crimen falsi, utpote si deferant birretum rotundum vel calcaria deaurata. sic nec licet simplici Scutifero deaurata ornamenta portare vel deferre. Quædam sunt insignia alicujus singularis dignitatis, ut videmus, quilibet Rex, quilibet princeps, & cæteri potentiores habent sua arma & sua insignia, & ista nemini alio licet deferre vel suis rebus depingere, ut in *auctentica. de mandatis principum. §. oportet*. & hoc nisi de mandato principis seu officialium suorum super hoc habentium potestatẽ. Quot sunt insignia seu arma privatorum hominum? nobilium popularium civitatis quidam reperiuntur, qui habent arma & insignia, quæ portant ex concessione imperatoris vel regis. & quin eis liceat portare talia insignia, non est dubium, de principis enim potestate disputare instar sacrilegii est. *C. de sacri. l. 2*. Quidam autem arma seu insignia sua auctoritate assumunt. Et istis an liceat videndum est. Et primo videtur, quod liceat: sicut enim nomina inventa sunt ad recognoscendum homines ut *C. de ingenu. ma. l. ad recognoscendos*, ita etiam & ista insignia inventa sunt ad hoc *ff. de re. divi. l. sanctum*, sed talia nomina cuilibet sibi licet imponere ad placitum, ut dicta *l. ad recognoscendum. & de fals. l. falsi* in principio. Et ista insignia cuilibet licet portare & depingere in suo tantum & non in alieno, argu. *extra. de exces. prala. c. dilecta*. cum ibi notatis.

Clericus. CAP. CXXVI.

SEd juxta hoc quæro, unus portat certa insignia: alius portat eadem, utrum hoc liceat. Et videtur quod sic, quia potest quis assumere nomen alterius *ff. ad trebel. l. facto. §. si vero nominis*: & possunt esse plures ejusdem nominis, ut *l. duo sunt ticii ff. de testa. tu*. ergo potest quis assumere arma alterius, & plures eadem insignia portare.

Miles CAP. CXXVII.

AD decisionem prædictorum præmitto quod si signum alienum portare vergat in alterius præjudicium vel jacturam, quia forsitan ille cum vituperio portabit seu vituperosè tractabat, arg. *C. de judi. l. judices. & C. de epi. audi. l. minimè*. Et est expressum *extra. de exces. prala. c. dilecta*. Et de hoc potest conqueri ille, cujus arma sic deferuntur, ut *C. de his qua pœna no. l. 1*. Item Iudex ex officio suo, si videat ex hoc scandalum posse devenire seu deceptionem subditorum, potest prohibere, arg. *C. de la. li. tol. l. 1. §. hoc quidem*, ubi circa eos qui pileati antecedunt aliqua statuit Iudex, ne populus decipiatur. His præmissis in quæstione proposita distingue. Nam quandoque unus assumit arma, quæ alter portavit ab antiquo, ille tamen qui ab antiquo portavit non potest lædi per talem assumptionem. Exemplum, unus Theutonicus venit Parisios, & invenit quendam nobilem Gallicum portantem similia insignia seu arma suorum antiquorum. Et de hoc volebat conqueri. certe non potest. tanta enim distantia inter utriusque domicilium &c. Quandoque potest contingere, quod alterius multum interest. Quid enim, si homo odii plenus, cujus vitæ plures insidiantur, assumpsit arma hominis pacifici: certe illius interest & poterit illũ facere prohiberi. sicut enim potest peti prohibitio, ne ipsius arma vel signum vituperosè portetur, ut dictum est: multo potius potest peti prohibitio ex hoc, ne propter unitatem armorum unius, alius pro alio occidatur vel alius injurietur. Item si & hoc pudor primi aliquomodo lederetur, argu. dictæ leg. *minime*. Et hoc per officium judicis, ad quem spectat quies popularium. *ff. de offi. præfecti urbis. l. 1. §. quies quoq;*. Quandoq; potest contingere, quod multorum de populo interest. Ponamus exemplum in aliis signis, quã in illis quæ portantur pro armis. pone quendã fabrũ ditissimum,

mum, qui in gladiis & aliis suis operibus faciat certa signa, ex quibus opus illius Magistri esse dignoscitur, & ex hoc tales merces melius venduntur. puto quod si aliquis faceret tale signum, quod posset prohiberi, quia nedum faber, sed etiam populus deciperetur. Acciperet enim populus opus unius pro opere alterius, arg. dictæ legis *persona de la. li. tolle*. Eadē ratione dico in signis, quibus utuntur notarii, ut *C. de accep. l. nemo*. Idem in signis, quibus utuntur mercatores. Idem in signis, quibus utuntur fabricatores cartarum de papiro, & similium, per easdem rationes. Et hoc similiter expediretur judicis officio, ut est dictum.

Clericus. CAP. CXXVIII.

SEd rogo, quid prosunt ista arma? & quid conferunt sic concessa per principem, ut est dictum?

Miles. CAP. CXXIX.

REspondeo, quod multum conferunt, quia talia arma sunt majoris nobilitatis, sic concessa à principe, quam si ea propria auctoritate assumeret. sic diximus in testamento facto corā principe, quod est majoris nobilitatis. *C. de testa. l. omnium.* Secundo quia posset ab alio prohiberi illa portare, argu. *ff. de mino. l. minor autem Magistratus* in principio. Tertio quia si duo assumpsissent eadem arma seu eadem insignia, nec de prioritate seu posterioritate apparet, præferretur ille, qui obtinuit à principe, ut *ff. de excu. tuto. l. si duo.* Quarto quia si esset in exercitu vel alio loco, & quæratur quis deberet præcedere: præcedere debet defferens arma à principe concessā. *ff. de alb. scriben. l. fi. & extra de majo. & obe. c. per tuas.* & intellige cæteris paribus. scilicet quod ille qui habuit arma à principe sit æqualis dignitatis, aliàs præferretur existens in majori dignitate, ar. *ff. de alb. scriben.*

Clericus. CAP. CXXX.

VLterius quæro, qualiter ista arma seu insignia transeant ad successores?

Miles. CAP. CXXXI.

REspondeo, quædam sunt unius domus seu agnationis, & ista transeunt ad omnes de agnatione descendentes, sive sint hæredes patris sive avi sive non. ar. *ff. de relig. l. familiaria & l. sequenti.* nec per divisionem potest assignari uni. ar. *C. de relig. l. si sepulchrum.* Ad cognatos vero seu alios affines non transeunt, ar. *C. de relig. jus familiarium.* Et utrū ad bastardos talia insignia seu arma transferantur? videtur quod non: quia non sunt de familia vel agnatione, ut *l. pronuntiatio. ff. de verb. significatione.* Contrarium tamen observatur de consuetudine in aliquibus partibus, cui standum est, cum sit satis rationabilis. Nam morbo laborant alieno. *l. fi. C. de na. ex li. ven.* & nasci de adulterio non est culpa geniti, sed gignentis. *c. nasci 55. di. §. 1.* Novem naturales tantum fuerunt assumpti in Romanum pontificem. Et est advertendum, quod quando multiplicantur hi, qui de eadem domo seu agnatione descendunt, expedit quod portent aliquas differentias, secundum quod magis & minus distant à stipite, ut inter se discernantur, sicut nomini additur pronomen.

Clericus. CAP. CXXXII.

NUnc Domine miles petitionibus seu quæstionibus meis circa ista arma seu insignia volo finem imponere. Et solum superest mihi unum dubium, quis color in armis apud vos milites reputetur nobilior?

Miles. CAP. CXXXIII.

CIrca hoc est diligenter advertendum, quod unus color dicitur nobilior alio seu altero respectu ejus quod repræsentat vel secundum se. Primo modo color aureus est nobilior. per eū enim repræsentatur lux, si quis enim vellet figurare radios solis, quod est corpus maxime luminosū, hoc non posset convenientius facere quam per radios aureos. constat enim quod nil luce nobilius. *C. de sum. tri. & fi. ca. Epistola inter claras*, & in *autentica habita. C. ne filius pro patre.* Et ideo in sacra scriptura pro re maximæ excellentiæ sol figuratur, ut ibi *fulgebunt justi sicut sol.* Et propter hujusmodi nobilitatem nulli licet portare vestes auratas, nisi soli principi ut *C. de vesti. holo. l. 1. & 2.* quamvis hodiernis tēporibus consuetudo se habeat in contrarium: & fastus mundanus insaciabilis, qui etiam episcopi Deo ad instar antiqui patris sui se vellet comparari. Sequens color nobilis est color purpureus seu rubeus, qui figurat ignem, qui est summum elementum & nobilius elementorum, & est corpus post solem secundario luminosum, & propter ejus nobilitatem nulli licet portare vestes tales nisi principi ut *C. de vestib. holo. l. 3. 4. & 5. & in dicta. l. 3.* exprimitur hunc colorem esse nobiliorem aliis. Sequens color est Azureus, per eum enim figuratur aër, quod est corpus diaphanum & maxime receptivum lucis, & sequens elementum post ignem nobilius. unde prædicti colores propter illud quod repugnant, dicuntur nobiliores. Qualiter autem colores secundum se dicantur nobiliores? dico quod sicut lux est nobilissima, cujus contrarium dicuntur tenebræ, ut sint vilissimæ, sic in coloribus secundum se color albus est nobilior, quia maxime appropinquat luci. Color niger est infimus, quia maxime appropinquat tenebris. Colores autem sunt magis vel minus nobiles secundum quod plus vel minus appropinquant albedini vel nigredini. Istud videtur de mente Aristotelis in *libro de sensu, & sensato.*

Clericus. CAP. CXXXIV.

DE armis & insigniis regum & principum, & aliorum potentium nobilium plura & convenienter tetigistis. Convenienter enim ut tales ab aliis quibusdam insigniis cognoscantur. Hi enim sunt, qui in rebus publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, Deo serviunt, parentes ac patriam salvant, salutem reipublicæ vitæ propriæ præferentes. Et utinam modernis tempori-

bus principes temporales, Imperatores, Reges, Marchiones, Duces, Comites, Barones, & generaliter omnes Nobiles sint tales. Sed proh dolor, quasi omnes tyrannisant, quod per singula discurrendo luce clarius ostenditur. *Tyrannus* enim græce, latine debet frons vel angustia. unde frontes Reges tyranni vocantur. Nam Reges pessimi & improbi luxuriose dictationem, cupiditatem & crudelissimam dominationem in populis exercentes *à tyro quod est angustia, quia angustiant & cruciant servos*, secundũ Hugutionem. *tyrus* interpretatur *angustia sive tribulatio vel plasmatio aut fortitudo*, ut patet in Interpretationibus Bibliæ, quæ omnia in malo congruunt tyranno. Et diffinitur tyrannus, secundum Greg. in Moralibus li. 12. *propriè tyrãnus dicitur qui in cõmuni republica non jure principatur. Sed secundum est, quod omnis superbus ut tyrannus exercet. Nam quidam nonnunquã in republica, hic per acceptum dignitatis & potentiã, alius in provincia, alius in civitate, alius in domo propria nequitiã exercet*, & post pauca; *apud se tyrann⁹ cui iniquitas dominatur intus: quia & si exterius nõ affliget proximos, intrinsecus tamen habere potestatem appetit ut affligat.* Hæc sunt verba Gregorii. hæc discutiamus. Sicut enim Imperator Romanorum vel Rex per electionẽ rite & recte sine jure hæreditario assumptus est verus & justus Dominus: ita si quis vult alium locum injuste tenere, proprie tyrannus appellatur. Hoc contingit, primo, quia caret titulo, quia non est electus, vel est electus sed nõ de jure, vel electus & reprobatus: *de elect. c. venerabilem*, vel electus coronatus postea reprobatus justo judicio, ut *extra de re judic. c. Apostolica.* Et ut dicitur de Saule rege. *1. Reg. 14. c.* ubi Samuel Propheta sic ait: *stulte egisti, nec custodisti mandata Dei tui, quæ præcepit tibi. quod si non fecisses contra ea, tunc præparasset Dominus tuum regnum super Israel in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultra consurget.* Hoc idẽ patet in rege Franciæ per Romanum pontificem deposito. *15. q. 6. c. alius.* Ex quo apparet, quod propter peccata Rex privatur regno, & tunc tyrãnus est, si amplius regimini se imisceat. Et est advertendũ, quod quinque sunt species tyrannorum. est tyrannus generalis in communi republica Romanorum: alius regni, qui regno nõ jure principatur: alius civitatis: alius unius domus. Sed utrum in una vicinia dicatur quis tyrannus? respondendum est, quod non, ut patet ex verbis Gregorii, qui hanc tyrannidis speciem non posuit. hoc etiam probatur ratione. regimen tyranni pessimum est oppositum recto regimini Regis naturalis seu alius juste regentis. apparet ergo quod ubi non est regimẽ, ibi non potest esse tyrannus. Cum igitur in regno, provincia & civitate cadat regimen, ibi cadit tyrannia. sed in vicinia non convenit esse Rex vel regimen aliquod per modũ jurisdictionis. ideo ibi non cadit tyrannus, quia vicinia non regitur per unum sed per illum qui totam civitatem regit. Et licet in vicinia sint aliqui magis potentes, qui alios opprimunt, non tamen dicuntur tyranni: sed sunt illis potentiores, de quibus in *l. 3. in principio. ff. de alie. mu. judi. causa facta.* Sed contra prædicta posset dici: communiter enim in qualibet civitate contingit, quod divisio fit per quarterias vel parochias: & in qualibet parte sunt aliqui, qui vocantur capitanei vel syndici, qui præsunt negotiis illius partium civitatis, de quibus notatur *ff. de pactis. l. item Magistratus.* ergo cum ibi sit regimen, apparet quod ibi poterit esse tyrannus. Respondeo: tales non habent Iurisdictionem, licet quandoq; eis aliqualis coercitio permittatur pro quibusdã exactionibus faciendis, & maleficiis denuntiandis. isti enim dicuntur familiares illius, qui regit civitatem; & sic non principantur sed principanti famulantur, & sic non possunt dici tyranni, sed Domini potentiores. Et sic ratione officii possunt timorẽ inducere, & incidunt in constitutionem illam. *l. si per impressionem. C. quod metus causa.* Sed nunc examinemus qualiter in domo propria quis dicatur tyrannus. Et videtur quod nullomodo, quia ibi non exercet Iurisdictionem: ergo &c. In contrarium sunt verba Gregorii ubi supra. in domo propria potest dici pater familias habere aliquam Iurisdictionem in servos & filios, ut *l. servi & filii. ff. de furt. C. de pa. po. l. congruentium.* Item major seu antiquior domus quodammodo quandam jurisdictionem habet in uxorem & liberos, etiam antiquior frater & patronus in minores, qui sunt in eadem vel alia domo. *C. de emenda. propinquorum. l. 1.* Ergo si in illa domo non jure principatur, dicitur tyrannus. Et ideo si quis de familia faceret aliquem contractum metu illius, qui est tyrannus in domo, rescinderetur sicut factum metu. *ff. quarum rerum actio non da. l. 1. §. oneranda.* possumus etiam tyrannum in domo dicere Abbatem alicujus monasterii, qui in eo jure non principatur, ut quia intrusus, *extra de praben. c. eum. qui li. 6.* vel licet habeat titulum, tyrannice tamen regit & gubernat. Nunc autem de tyranno civitatis. & dicitur ille, qui in civitate non jure principatur. Sicut autem non jure principari multis modis contingit, ita tyrannorum multiplices sunt species. Nam quidam est tyrannus aperte & manifeste: quod potest contingere quandoque ex parte tituli, quandoque ex parte exercitii. Est igitur tyrannus manifestus ex defectu tituli: primo si civitas vel castrum, quod invaditur, non habet jus eligendi rectorem: si aliquis in illa pro rectore se gerit sine licentia superioris, tyrannus est & incurrit pœnam l. Iul. majestatis. *l. 3. in fi.* Idem si finito officio eo invito ad quem spectat removetur in eo. Nunc autem videndum est, qualiter violentiam vel metum inferant in populum: respondeo, si intrinsecus fiat contra civitatem sine jussu superioris, ut dicta *l. 2. ff. ad l. Iul. Majestatis*, vel si cum gente forensi expugnant civitatem, ut *ff. ad l. Iul. de vi publica. l. 3.* vel si cum hominibus ejusdem civitatis ficto timore facit se eligi in Dominum: tunc tamen plus dubitationis habet, quia major pars videtur hoc facere. major autem pars videtur esse ex eo, quod obtinet. Sed videndum est in hoc casu contingere quem esse tyrannum manifestum ex defectu tituli, & per vim & metum esse creatum. Quid enim si cum modica gente occupavit fortalicia civitatis, quibus occupatis justus metus cadit in populum? Certe per metum electus est, ar. *extra de resti. spoli. c. pisanis.* Sed quid si cum majori parte capituli non obtinuit, sed fuit gens vilis & abjectæ conditionis? certe ex hoc non videtur factus

à majori parte populi. tales enim debent esse decuriones vel de consilio, ut *C. de digni. l. neque li. 12.* vel pone, quod cum modica gente expulit vel occidit unum vel plures de majoribus civitatis, propter quod alius populus juste timet, quia scriptum est, *percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.* & hunc esse justum metum in populum, multum probatur antiquis historiis, ut patet in *lib. Judith.* Talis ergo est tyrannus manifestus ex defectu tituli. *1. q. 1. c. principatus. 14. q. 4. c. neq;* ubi dicitur quod etiam si ex post facto bene regat, tyrannus est. Et etiam ad electionem sunt vocandi, qui habent vocem in electione. quod si conterriti fuerint talis electio est cassanda, *extra de elec. c. quod sicut.* Rursum incidit dubium, an gesta per tales tyrannos valeant? Et constat quod illa quæ fiunt per tales, tanquam jurisdictionem habentes non valent. *C. de sacrosanct. Ecclesia. l. decernimus.* Item de his quæ fiunt per officiales suos, eadem ratio est, ut est expressum *extra de schisma. c. 1.* de aliis autem contractibus vel quasi, qui fiunt durante tempore suo, valent & effectualiter tenent, nisi metu ipsius causam dederit contractui vel quasi contractui. Amplius investigandum est de tyranno manifesto ex parte exercitii, licet justum habeat titulum. quamvis iste improprie dicatur tyrannus, ut *14. q. 4. c. neque,* tamen ex parte exercitii proprie est tyrannus, quia opera tyrannica facit, hoc est, quia opera ejus non tendunt ad bonum commune, sed proprium istius tyranni. Istud enim non juste principari. Sed ut modus probandi facilius habeatur, ad actus magis particulares descendamus. Et consistunt isti actus primo, quia subditos affligit. quos actus enumerat Philosophus *quinto Politicorum* & Egidius de Roma in lib. *de regimine principum.* Tyranni enim potentes & valentiores civitatis perimere faciunt, ne contra ipsos possint insurgere. videmus etiam quod propinquos & consanguineos occidunt, quod signum est pessimum tyranni. quod est verum nisi ex justa causa, ut fecit Romulus ut *l. fi. ff. de re. divi.* Quis enim dubitet, quod si aliquis esset in civitate potens criminosus & seditiosus, de civitate expelli debet à quolibet justo judice? *ff. de pœn. l. capitalium. §. solent.* tunc cum hoc fiat ex causa, non est actus tyrannicus. Secundus actus tyrannicorum est. Nam sapientes destruunt, ne cognoscentes eorum mala opera arguant, & populos contra eos evocent. iste est actus tyrannicus, cum sine causa hoc fiat. Tertius actus, quia disciplinā & studium spernunt, & non solum sapientes spernunt, sed operantur, ne per studium fiant sapientes. semper enim timent per sapientes reprehendi & istud est intelligendum de studiis ipsi civitati congruentibus. *ff. de excu. tu. l. duas. §. est autem.* Si autem prohibent studium, ad quod civitas non est apta, non esset actus tyrannicus. Nam talia studia sita in locis inconvenientibus dicuntur in jure *studia adulterina*, in *proœmio digestorum. §. hac autem tria.* Quartus actus tyrannicus est: quia congregationes licitas non permittunt. timent enim, ne contra ipsos insurgant. quod est verum, nisi ex causa prohibent. Quid enim, si aliqua congregatio licita delinquit? certe poterit de jure dissolvi *ff. de re mili l. 3. §. si plures.* videmus enim sub prætextu religionis aliquos congregari, & statum civitatis turbari. ex qualitatibus enim circumstantiis convinci poterit, an istas congregationes impedire sit actus tyrannicus vel non. Quintus actus tyrannicus est, quia solent per civitates habere multos exploratores: cum enim cognoscant se male agere, semper credunt, quod de ipsis homines male loquantur, & contra eos machinentur, juxta illud:

Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.

Et propter hoc tales delatores libenter audiunt: habere tamen tales exploratores posset esse actus justi rectoris, si hoc ad debitum finem faciat *ff. de officio præfecti urbis. l. 1. §. pluraliter*, recte enim judex habet exploratores, ut corrigat delicta, & alia quæ injuste fiunt in civitate. tyrannus autem habet exploratores, ne status ejus lædatur. omnia enim refert ad propriam, non ad publicam utilitatem. Sextus actus tyrannicus est, quia nititur fovere divisionem inter subditos, ut quælibet partium timens de alia contra eum non insurgat & talis actus est simpliciter tyrannicus: quoniam ad justum judicem principaliter spectat quies civium, ut *l. 1. §. quies ff. de officio præ. l. congruit,* in principio, *de mandatis prin. §. deinde conveniens*, ubi hoc magis expresse ponitur. Septimus actus tyrannicus est, quia procurant subditos facere pauperes, ut sic operentur & faciant operas suas mechanicas: & ne contra eos possint aliquid machinari. Iste actus simpliciter est actus tyrannicus. nam rectus Iudex non debet subditos affligere gravaminibus realibus vel personalibus. ut *C. ad l. Jul. repe. l. jubemus. & l. fi.* Et in *Authentica de man. Prin. §. illud.* Octavus actus tyrannicus est, quia procurant bella, & nutrire bellatores, & mittere ad partes extraneas, ita quod intenti de illa non cogitent contra eum. & quod per bella homines depauperentur, planum est. quærunt etiam ut habeant bellatores, quando eis expedit. Et certum est, quod procreare bella intrinseca populi est actus tyrannicus. Bella vero extrinseca possunt esse justa quandoque, secundum quod alias in prioribus fuit tactum. Bellum vero injustum simpliciter est actus tyrannicus, *c. olim*, cum ibi notat. *extra de resti. spo.* Nonus actus tyrannicus est, quod custodiam sui non faciunt per suos cives, sed per forenses. timent de civibus. tamen aliquando iste actus posset esse justus. potest enim populus ita esse indomitus & ita perversus, quod Dominus etiam justus non potest de eo confidere, quod maxime solet contingere in civitatibus quæ de novo recuperantur per multos Dominos. Et ideo Imperatores quandoque expellebant omnes homines de una civitate, & ponebant alios, ut *C. de mune. fi. l. circa.* Sicut videmus quandoq; justos Dominos facere munitiones & fortalitia in civitate. Ista enim sunt jura regalia, ut *10. col. quæ sint regalia c. 1.* Decimus actus tyrannicus est, cum in civitate sunt partes, & adhærent uni & sic cū illa nititur affligere aliam. Et iste est actus tyrannicus simpliciter, cū ultimus finis civitatis sit pax & quies civiū, ut dictū est. Omnia enim prædicta sunt signa ad probandū tyrannidē: sed principaliter illa duo, sc. conservare civitatē in divisione & depauperare subditos & eos affligere in personis & reb. sunt act⁹ tyrānici & detestabiles in quolibet principatē. Et est sciendū, quod tales tyranni

sive sint Marchiones, Duces, Comites vel Barones, deberent per suos superiores deponi. Namque tyranni tenent populum in servitute. modo ad superiorem spectat populum de servitute eruere. *C. de offi. præfecti præ. affri. l. in nomine Domini*, ibi *fortissimos ejiciemus*. Et quæ dicta sunt de tyranno, possunt adaptari ad tyrannum regni.

Miles. CAP. CXXXV.

FActa omnium dominorum secularium nequeo neque volo sustinere. Scio namque quod plures sunt tyranni & pessimi: sed solum de præsenti Christianissimum regem Francorum Carolum quintum ab isto vitio tyrannidis proposui excusare. Et diligenter attendite, an opera istius regis nostri sint tyrannica. Primo namque nemo est argutior eo in consiliis, in eloquio tersior, securior in periculis, in prosperis timidior, constantior in adversis, quem semel dilexit vix odit; quem vero semel exosum habuit, vix in gratiam familiaritatis admittit, vix tamen pœnitenti redeunti claudit gremiũ; quotiens potest à curis & solicitudinibus respirare, secreta se occupat lectione, aut in cuneo clericorum aliquem nodum quæstionis laborat evolvere. Nam apud eum est quotidiana litteratissimorum conversatio, & jugis discussio quæstionum. nullus rege nostro honestior, in loquendo urbanior, moderatior in bibendo: nullus magnificentior in donis. Ideoque quasi unguentum effusum est nomen ejus, & eleemosinas ipsius enarrat omnis ecclesia sanctorum. Rex noster pacificus, virtuosus in bellis, gloriosus in pace, super omnia hujus mundi desideria zelatur & procurat pacem populi sui, & ad pacem populi pertinet quicquid cogitat, quicquid agitur, quicquid agit, ut quiescat populus suus labores anxios & enormes incessanter assumit. Ad pacem populi spectat quod consilia vocat, confirmat fœdera, quot amicitias jungit? quot superbos humiliat? quot prælia minatur? pro principibus terrores incutit. Ad pacem populi spectat immensitas illa pecuniarum quam donat, quam recipit, quam congregat, quam dispergit in muris, in propugnaculis, in munitionibus, in fossatis, in clausuris ferarum & piscium, in palatiorum ædificiis, nullus subtilior nullusque magnificentior invenitur. Pater ejus potentissimus & nobilissimus: sed iste paternis facultatibus superaddens in fortitudine manus ejus Ducatum Aquitaniæ. Ducatum Britanniæ acquisivit, nullus mansuetior est afflictis, nullus affabilior pauperibus, nullus importabilior est superbis. quadam enim dignitatis imagine semper studuit opprimere fastidiosos, oppressos erigere, & adversus superbiæ timorem continuas persecutiones & molestias suscitare. has & alias tam animi quam corporis dotes, quibus ipsum natura egregie præ cæteris insignivit, tango summo tenus, non describo. meam enim profiteor insufficientiam. Nec illud sub silentio prætermittam. nam cum experimento didicerit, quantæ commoditates asseruit regno suo, ex eo quod litteralibus disciplinis suæ provincias adolescentiæ imbuerit. Hinc est quod Dominum Carolum Delphinum Viennensem, filium suum primogenitum, litteris atque disciplinis solerter & prudentissime fecit erudiri, ut sic cum hominem Carolus quintus egressus fuerit, surgat sextus, nedum regni, sed & prudentiæ successor paternalis & heres. matrimonium enim sic est honestum, ut humano generi artificiose inducat immortalitatem. Nam filius patrẽ repræsentat, in *autentica de nuptiis in collat. 4.* Nam generatio ad hoc est adinventa, ut quod in se perpetuari non poterat, in suo simili perpetuaretur, secundum Philosophum. Et non immerito filii maxime regum debent scolasticis disciplinis erudiri. Nam si respublica regenda est, prælia committenda sunt, si castra metanda, si Machinæ erigendæ, si propugnacula facienda: denique si quies libertatis, si justitiæ cultus, si reverentia legum, si gentium amicitiæ sunt firmandæ: libri hæc omnia erudiunt ad profectum. Rex equidem sine litteris natus, est nauta sine remigio, & volucris sine pennis. Recensent historiæ quantum Iulio Cæsari contulerit litteras didicisse. In litterali studio tantus fuit, ut quaternas dictaret simul Epistolas. quantus in jure civili peritus fuerit, Leges Romanorum indicant. quam jugiter in Philosophia exercuerit, prædicat subtilitas bissextilis. Doctrina Aristotelis & continuum sub eo exercitium Magnum magnificavit & extulit Alexandrum. Teste etiam Salomone, *melior est sapientia cunctis opibus preciosis: & omne desiderabile non potest ei comparari.* Rex idem pacificus illam super salutem & omnem pulcritudinem se dilexisse fatetur: & cum ea bona sibi pariter evenisse omnia gratulatur. Rex, cui omne judicium in populo datum est, quomodo judicabit populum in lege Domini, si legem Domini non cognovit? Meditatio & exercitatio David tota erat in lege Domini, in justificationibus & mandatis. *in lege*, inquit, *tua meditatus sum & lex tua meditatio mea est*: sic & alii Reges Ezechias, Iosias, & alii sanctissimi Reges custodiebant testimonium & præceptum, quod dedit illis. De Iosia Rege legitur, quod cum in ejus præsentia Deuteronomiũ lectum fuisset, humiliavit se & flevit coram Domino, eo quod legem Domini non servasset, pepigitque fœdus cum Domino, quod ambularet in viis ejus de cætero, quod & fecit. Procedebant de stola Evangelii Constantinus, Theodosius, Iustinianus & Leo, atque alii Christianissimi Principes, qui populum receperunt in lege Domini in fortitudine armorum, nec minus militia litterarum. non video qualiter Iudex perseveret in regno, aut judicet populos in æquitate, nisi consilio litteralis prudentiæ muniatur. sapientia enim dicit: *Iudex sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit.* & ibidem: *Rex qui judicat in æquitate populos, & sapientia pauperes, thronus ejus in æternum manebit*, quia David postulavit à Domino, ut sapientiã & scientiam doceatur, ideo Dominus se in eo virum secundum cor suum invenisse testatur. Cumque eum postmodum in regale solium sublimasset, continua temporum successione regnum ei perpetuum pollicetur, *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Idem, *& ponam in seculum seculi semen*

semen ejus & thronus ejus sicut dies cœli. Si autē dereliquerint filii ejus legem meā. visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Ex prædictis manifeste cognoscitur, quod per imprudentiam filiorum regna fortium transferuntur ad exteros. nam juxta sapientiæ verbum: *à gente in gentem transfertur propter injustitias & injurias & contumelias.* Et percurramus à primo rege in Israel; unde vita Saul & Ionathæ & omnium succedentium quasi tela araneæ in brevi succisa est: & quanto amplius intumuerunt adversus sapientiam Dei tanto gravius dejecit eos dum allevarentur, non est cōsilium adversus sapientiam Dei. frustra curritur ad munitiones & potentiam armatorum, dominus est qui judicat reges terræ: qui aufert spiritum principum: & non est qui de manu ejus possit eruere. Loquitur Dominus per prophetam, *erudimini qui judicatis terram.* Unde beatus Iob deterrendo reges invitat. *si audierint*, inquit, *reges vocem domini, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium & comburentur stultitia.* Ecce quā terribilis est finis regum, qui eruditionem domini non admittunt. Ecce qualiter stultitia sive illiteratura Regum cedit eis in perniciem, ipsorumque præsidentium temeritas frequenter subjectos præcipitat in ruinā. Temeraria David præsumtio in numeratione populi fuit illius magnæ pestis occasio, qua 80. milia de populo interierunt. pro peccato Saul in montibus Gelboe cecidit. culpa Ierobeam & in populum redundavit: potentia domini non minor est in potentissimo regno transferendo, quam in tugurio pauperis evertendo. quis in Græcia potentior fuit Alexandro ? & tamen ei successisse legitur, non suus sed saltatricis filius: successorem Iulio Cæsari fecit adoptio, non natura: Cæsareæ domus totum relegamus & revolvamus pro gressum, & inveniemus quia in brevi periit memoria eorum, & ad inferos descenderunt. novissime autem, quid diebus nostris Petro potentissimo regi Hispaniæ evenerit, nemo est qui ignoret. qui per fratrem suum naturalem Henricum gladio interemptus, dictum Henricum dimisit heredem. Quid insuper contigerit domino Iohanni de Monte forti nuper Duci Britanniæ notum est omnibus. isti namque, quoniam à se scientiam Dei repulerunt, & ipsi repulsi sunt, eisque aut hostes aut ignoti & extranei viri, vel alii non sui successerunt. hoc diligenter attendens Christianissimus rex Franciæ filium suum primogenitum, ut est dictum, disciplinis litteralibus fecit diligentius erudiri, ne post eum degeneret & more tyrannico regnum gubernet. Claret igitur ex præmissis, si Serenissimus Rex noster in suo populo tyrannus non est. & claret etiā cujusdā philosophi in vitatus exemplo, quod nō minoris curæ est sibi, cujus regiminis sit res, respublica post decessum suum quam nunc sit. vivat igitur dominus meus rex in æternum.

Clericus. CAP. CXXXVI.

EX præmissis mihi insurgit unum dubium. An expediat quod filii regum in pluribus & variis libris informentur? Et an expediat reges plures habere libros? Et videtur quod non: quoniam multitudo librorum & auctorum & omnis generis voluminum aliquid habet vagum & instabile, ut dicit Seneca. *nusquam est qui ubicunque est. & vitam in peregrinatione agentibus evenit, qui multa habent hospitia amicitias nullas. nec prodest cib⁹ supt⁹, qui statim evomit: nec calescit pubertas, quæ sæpe trāsfertur, nec aliquid est ita utile quod in transitu prosit: nec venit ad cicatricem vuln⁹, in quo plura tentantur remedia.* Et Seneca in libro de beneficiis c. 2. *plus solet prodesse, si præcepta pauca teneas, & illa in promptu habeas, quā si multa didiceris & illa in promptu nō habeas. fastidientis & non proficientis est omnia circuire, & faciendi plures libros nullus est finis.* Ex quibus videtur, quod non expedit, quod filii regū maxime in pluribus voluminibus seu libris informentur, nec etiam expedit reges habere plures libros.

Miles. CAP. CXXXVII.

FRagilis est rerum memoria, & rerum turbini non sufficiens; & quantum recipit tantum necesse est ut amittat, ut ait Seneca. Et ideo dicit *lex. Cod. de veteri jur. enucle. l. 2. §. si quid*, quod omnia habere in memoria potius est divinitatis quam humanitatis : ideo necessarii sunt libri. Et ideo dicebat Ioan. in epistola 40. *Vtinam tractatuum haberem volumina, ut tarditatem ingenii eruditionis diligentia compensarem.* Et ille versificator dicebat:

Haurit aquas cribris clericus absque libris.

Et Hieron. in quadam epistola: *multa in manu recipio, ut à multis multa cognoscam.* nam, ut dicit sapiens vir, *in multis expertus multa cogitat. qui autem non est expertus quid scit?* quasi dicat nihil. Vnde dicit Policraticus lib. 7. cap. 9. quod *esse aliquid utilius ad scientiam acquirenti, facile non credit sine lectione auctoris hominem literatum posse fieri.* Ad hoc nos provocant exempla majorum, qui multum fuerunt curiosi circa habendos multos libros. unde narrat August. lib. 6. quod *licet Plato tenuis esset pecunia, tamen tres libros Pithagoræ philosophi decem milibus denariorum emit.* Et narratio, quod beatus Thomas de Aquino dicit; *quod magis vellet Chrysostomū super Mat. quā civitatem Parisiensem.* Expedit cuilibet studioso habere multos libros, ut ex eorum lectione doctior sit. Et Hispani solent in hoc esse curiosi: unde narrat Ioannes, quod Hispani volentes habere copiam librorum suorum invitaverunt eum, & dederunt ei vinum rubeum mixtum cum albo, ut inebriatus citius commodaret eis libros, ut ipse notavit. *C. de dolo. l. dolum.* sed ut dicit Hieronymus in prologo suo Esdræ: *Invidi libenter occulte legunt quæ publice latrant.* patet igitur quod expedit plura habere divina libros plures.

Clericus. CAP. CXXXVIII.

EX prius dictis principes seu reges actibus tyrannicis debent abstinere, nec etiam debent esse

nimis clementes: quia omnes qui recte judicant, stateram in manibus gestant. 45. *di. ca. omnes*; quia *medium tenuere beati*; & extrema sunt vitiosa. juxta quod quæro, quid sit minus malum in principe, ut quod habeat in se nimiam clementiam, vel nimiam justitiam quæ declinet ad tyrannidem. Et videtur quod minus malum sit reipublicæ quod habeat in se nimiam clementiam. Nam sic est in spiritualibus. igitur idem erit in bono regimine temporalium. tenet consequentia: quia Imperator est Christi vicarius in tẽporalibus. *C. de veteri jure enucle. l. 2. §. sed quia divina.* probatur minor, simul & consequentia. Nam dicit Iustinianus, quod *ad exemplum Christi vult imitari suam nimiam clementiam.* Ita enim credimus Dei benevolentiam & circa genus humanum clementiam, quam non est possibile imitari, qui cotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur. Vnde nimia Christi clementia magis nobis profuit quam nimia ejus justitia, quia secundum meram justitiam omnes filii Adæ debebamus damnari nec poteramus reparari, nisi per nimiam clementiam. igitur clementia magis eligenda.

Miles. CAP. CXXXIX.

Contrarium videtur verius, quanto aliquid est melius, tanto magis expedit, quamvis excedat à suis terminis, tendens ad extremum, quam expediat illud, quod non est de se ita bonum, si similiter declinet à suo gradu, sed justitia est homini; quia sine ea nullus potest secure in civitate remanere & ipsa sublata de medio omnia mala committuntur, & in *autentica. ut judic. sine quoq; suffra. §. hoc quoq;* & in *procemio decretalium*. non sic de clementia. Ergo justitia in suo debito gradu magis expedit quam clementia, si excedat cæteris magis expediet. Secundo dicit Philosophus, quod *justitia docet regulam recte agibilium*: non sic de clementia. Ergo &c. Tertio, sicut bonum publicũ præcellit bonum privatum 5. q. 1. *c. scias*: sic legalis justitia præcellit particulares virtutes. Et hoc est quod dicit philosophus 6. ethicorum, quod *præclarissima virtutum est justitia*. Et hoc idem voluit canon: *summum bonum in rebus est justitiã colere. 12. q. 2. c. cum devotissima.* apparet igitur quod ista virtus, quæ est justitia, dum est in debito gradu, non dico punctuali, sed habita consideratione personarum secundum gradum & gradum. *ff. de mune. & ho. l. ut gradatim. 8. q. 1. cap. licet*, alias virtutes morales sequitur. quod si excedat ab illo gradu, considerando tamen culpam in puniendo, ut infra declarabo, quod debeat præcellere alias virtutes etiamà recto gradu deviantes, dico cæteris paribus, quod sic procedit quæstio. Quarto per nimiam clementiam contemnitur commune bonum, cujus contemptu omnia mala oriuntur sumpto generali argumento *de consti. c. nam concupiscentiã*: quia contemnitur Iustitia. ergo præferenda nimiæ clementiæ. hic attendendum quod *clementia denotat* quandam animi lenitatem circa diminutionem pœnarum unde ipsa dulcedo effectus inclinat hominem ad mitigationem: pertinet ad clementiam, & concernit actum interiorem hominis *l. respiciendum. ff. de pœnis. 45. di. c. disciplina*, & cum convenit cum misericordia, videretur quasi synonima. & talis clementia, quæ est mixta cum iustitia, est laudabilis, ut in *juribus alleg.* Sed est alia clementia sine justitia, & talis est abusiva, seu abusive loquendo dicitur clemẽtia, quia omnino deviat à justitia, & talis reprobatur in jure. *l. eleganter §. idem labeo ff. de dolo. l. si hominem, ff de pœn.* Præterea est reperire sævitiam, quæ vocatur *feritas* seu *ferocitas*, à feris bestiis quæ dicuntur sævæ. *ff. de pœn. l. 1. §. bestias.* Eæ enim fere nocent hominibus, & eorum cadaveribus pascuntur, quibus non immerito comparantur sævi principes & judices, qui in pœnis infligendis nullam ponderant, sed solam delectationem in hominum cruciatu & tormẽtis: quia qui non facit decentia homini rationali, non meretur dici homo imo bestia, in *autentica de mo.* in principio glo. *decentem.* Et hoc provenit eis ex quadã assuefactione seu corruptione naturæ, sicut & aliæ affectiones bestiales. *l. nemo. C. de epi. audien. Vt non luxuriãt cõtra naturã collat. 8. 12. q. 1. c. omnis ætas* Nam secundũ quod dicit Philosophus 2. ethicorũ *ex assuefactione nobis virtutes insunt quadam.* pulcre deducit Gregorius. *c. dum scientiã. de pœn. di. 2.* Nam primo herba crescit, deinde spicam producit, postea stipulam & granum. sic homo ex assuefactione gradatim efficitur virtuosus, & per contrariam assuefactionem mali, redditur malus & vitiosus. Sed opponitur clemẽtiæ secundo modo sumptæ, quia est quodammodo bestialis in suo genere, sicut & ista, ut est supra deductum. Est etiam *crudelitas*, quæ à cruditate dicitur. Nam sicut ea, quæ sunt bene decocta in genere suo, consueverunt habere suavem saporem, cruda autem asperã & amaram: sic clementia permixta cum justitia dulcis, est & suavis. crudelitas, quia non est permixta cum clementia, cruda & aspera. Ponderat tamen culpam in puniendo, sed excessive & ultra modum, & sic discrepat à sævitia quæ non considerat culpam in puniendo. Et opponitur ista crudelitas clementiæ primo sumptæ, tãquam asperum suavi, ut est probatum. procedit ergo quæstio in clementia primo modo sumpta, dũ excedit à suis terminis declinando ad secundam clementiam, quæ bestialis est. talis clementia sic excedẽs potest vocari nimia. in quæstione proposita procedit ex illa parte in crudelitate, quæ considerat culpam puniendi excessive tamẽ Et talis crudelitas potest *nimia justitia* nuncupari. Quibus præmissis pro evidentia terminorum eligo illam partem, quod nimis damnosum sit reipublicæ, quod princeps habeat nimiam justitiam in se, & hoc juribus pro parte illa allegatis. Non obstat lex imperialis in contrarium allegata, quia ipsamet videtur respondere & solvere. Verum enim est, quod Christi sumus imitatores in terris, in quantum nostræ fuit possibile, ut ibi, non in omnibus. Nam *judicia Dei abyssus multa*, ut in Psalmo: & tanta non posset esse similitudo creatoris ad creaturã, quin major sit dissimilitudo notanda. c. *damnamus* ultra mediũ *extra de sum. tri. c. gaudemus de divor.* Et præterea illa Christi clementia potest intelligi de clementia permixta cum justitia. & hoc vult dicere psalmista, *virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, transsumptive. 45. *di. c. disciplina.*

Clericus

Clericus. CAP. CLX.

RUrsum Reverende miles, quia superius visus fuisti regem Franciæ modernū ab actibus tyrānicis excusare: Quæro quo jure potest rex Franciæ gabellas, impositiones, & alia onera importabilia & subditis impossibilia imponere? Nunquid realia & etiam personalia? nunquid iste actus est tyrannicus? tenet enim per hoc populum in servitute, cum potius eos deberet à jure servitutis erigere *C. de offici. præfect. affri. l. in nomine domini,* ibi *fortissimos viros tyrannos & eximus.*

Miles. CAP. CXLI.

QVia quæritis, quo jure rex Franciæ possit gabellas, impositiones & alia onera extraordinaria subditis indicere? Respondeo per textum. in *c. si quibusdam:* §. *præterea. extra de verborum signific.* ubi dicitur, quod *omnia pædagia sint interdicta, quæ non apparent imperatorum aut regum largitione concessa, vel antiqua consuetudine à tempore cujus non extat memoria introducta.* patet igitur, quod reges, maxime qui non cognoscunt superiorem in terris, possunt tales exactiones introducere, cujusmodi est rex Franciæ. Hoc expresse notavit Innocent. in *c. innovamus, extra de cens.* reges enim possunt imponere nova pædagia vel impositiones: peccant tamē si hoc faciant sine causa. Cum causa enim imponuntur, ut pro defensione reipublicæ contra prædones in terra, vel contra piratas in aqua: vel pro defensione fidei & patriæ, contra paganos vel hæreticos vel alia simili causa. Si recipiens faciat illud; propter quod fuit impositum, libere & sine scrupulo conscientiæ potest recipere: alioquin si in alios usus convertantur, sanguis & sudor laborum subditorum de manibus dominorum in die judicii exigetur, & clamor ipsorum tunc exaltabitur in æternum. Nunc enim in isto seculo pauper, dum non habet quid offerat, nedum audiri contemnitur, sed etiam contra veritatē opprimitur. *c. pauper.* 11. *q.* 3. Vnde sciendum, quod regulariter non debet dominus petere à subditis, nisi ea de quibus ante eum & ejus antecessores plane ac bona fide sine dolo & coactione convenit. omnia ergo ab initio imposita, dummodo non sint turpia vel contra Deum possunt peti & debent solvi. Quia quilibet in traditione rei suæ legem, quam vult, potest apponere. *c. 6. extra de pactis.* Et isti sunt reditus ordinarii regum & aliorum principum. Et quicquid subditus de his reditibus ordinariis sine domini voluntate subtraheret vel diminueret vel celaret, sicut fur restituere teneretur, juxta dictum Salvatoris, *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari* &c. Credendum enim est, quod justa de causa isti reditus fuerunt principibus concessi, scilicet pro defensione patriæ, pro justitia inter populum exercenda & similibus de causis: ita tamen quod Dominus compleat illud, propter quod dicti reditus fuerunt instituti. Si enim princeps justitiam denegaret subditis, utpote appellantes non reciperet, vel patriam non defenderet, tales reditus ordinarii, Gabellæ, impositiones, foagia, & similia, si sint inducti tales reditus extraordinarii justa de causa, scilicet pro defensione patriæ, nec eo modo defendatur quo possit & debet, nec reditus ad illum usum, sed in alium convertatur, tunc tales reditus ordinarii juste possent denegari, imo jure scripto super dictamine rectæ rationis fundato merito à regimine tanquam indignus foret deponēdus. Et si in regimine totius regni sic negligeret, omnino deponendus. & liceret populo alium principem eligere, si in parte regni solum hoc negligeret, liceret populo illius loci alium sibi principem eligere, maxime quando talis esset princeps, qui superiorem non recognosceret in terris. Exercitus enim sibi ducem elegit, *tertia di. c. legimus* Sed si populus in hoc sit remissus amore timore deponere, saltem dictus princeps in foro pœnitentiæ inducendus est ad restitutionem. Et si apparet ex aliquibus indiciis vel circumstantiis, quia restitutio sit impossibilis vel difficilis, utpote quia dictos jam redit⁹ sic injuste perceptos in alios usus converterint, consuli posset talibus principibus, quod in contemplationem remitterent subditis aliquam servitutem, quæ communiter levaret, verbi gratia remittat foagia, si illa recipiat in regno suo, servitus enim illorum foagiorum est pauperibus intolerabilis, propter multiplices excessus actorum, ipsis etiam dominis sæpe ignorantibus & insciis. Clarum est enim, & docet experientia, quod quando foagia ab initio fuerunt indicta, taxatæ fuerunt parrochiæ secundum numerum focorum. Et tunc pone, in una parrochia tempore taxationis erant centum foca: quæ tunc imposita ad centum Francos, cursu temporis supervenientibus pestilentiis & mortalitatibus & guerris validioribus, tunc in illa parrochia supersunt 20. foca, vel forsan decem tantum, vel pauciora: nihilominus exactores talium tributorum seu foagiorum compellunt dictos viginti, vel decem superstites ad solvendum integraliter centum Francos, ut sic onus excedentium vel recedentium vel decedentium eis sine emolumento contra omnia jura & contra rectum dictamen rationis accrescat. Insuper, ut est de more, pauper ultra divitem ubique vexatur & specialiter in istis foagiis. Nam cum dives deberet sublevare pauperem, è converso contra naturam & omnimodam rationem per compatres & commatres timore vel odio pauper relevat divitem. & dum non habet quid offerat, contra veritatem opprimitur. & sic in istis foagiis nulla æqualitas, imo inæqualitas observatur, & ibi nulla pietas, sed impietas horribilis inhibitur. Nuper enim vidi requestam cujusdam mierculæ viduæ, quæ septem habebat filios ac filias: quæ suam exponebat querelam contra unum exactorem foagiorum, qui cum sibi una sola supellectilis & culcitra superessent, ubi dicti filii & filię jacebant, ille exactor & dictos pueros inhumaniter de lecto ejecit & pro foagio solvendo venditioni exposuit, & ita dictæ paupérculę viduę cum septem filiis nihil penitus remansit. supplicabat sibi de remedio provideri. In aliis vero exactionibus semper aliquid remanet solventi:

quia ſi pro libra ſolvat duodecim denarios, ſaltem ſibi remanent decem novem ſolidi : ſi tredecimam partem ſolvat, remanent ſibi duodecim ; ſi ſextam partem, remanent ſibi quinque. Et idem de quacunque exactione, quæ ſolvitur per quotam partem hic autem in iſtis foagiis quandoque nihil ſupereſt ſolventi. Conſulatur cuilibet principi in foro conſcientiæ, quod à tali jugo ſervitutis ſuum liberet populum, maximè in compenſationem ſuorum defectuum, & remiſſionem peccatorum, ut ſi quando neglexerit populum defendere, juſtitiam exhibere, vel ſi proventus ordinarios vel extraordinarios in alios uſus converterit quam in illos, in quos ex debito officii tenebatur. Quid enim prodeſt homini, ſi univerſum mundũ lucretur, animæ vero ſuæ patiatur detrimentum? *c. Mattheus, extra de Symonia.* qua conſciẽtia poteſt quis in ſudore vultus alieni ſibi theſauros infinitos congregare? Scio tamen, quod ſunt quædam cauſæ, propter quas poteſt princeps & licitè tallias novas ſubditis imponere. una eſt pro defenſione patriæ, cum invaditur ab hoſtibus injuſte. *extra. de immu. eccl. c. pervenit.* Altera eſt, ſi dominus vult ire in exercitum indictũ ab eccleſia contra ſchiſmaticos, hæreticos ſeu Sarracenos, nec de ſuo ſine gravi damno expenſas facere poſſet. Tertia eſt, ſi dominus in guerra vel in bello juſto ex parte ejus ſit ab hoſtibus captus, nec de ſuo ſine gravi damno redemptionem ſolvere poſſit. Item quando dominus filium militem facit, vel filiam nuptui tradit, vel novam terram comparat. Iſta enim reſpiciũt commoda ſubditorum, quia ex talibus dominus fit potentior, vel ditior, ac per hoc parcere poterit ſubditis in futurum. & non videtur quod pro talibus poſſit recipere à ſubditis, ubi eſt conſtitutum vel conſuetum, dummodo recipiat moderatè. Si autem dominus velit ad aleas ludere, vel ultra vires in voluptatibus, veſtibus, hoſpitibus, caſtris non neceſſariis ad tuitionem reipublicæ ædificandis expendere, non debet propterea à ſubditis aliquid extorquere. quod ſi fecerit ad reſtitutionem tenetur. Et idem ſi ſit captus in bello injuſto, quia totam redemptionem vel partem non poteſt à ſubditis exigere. Alii vero diſtinguũt circa talias imponendas dominis. aut ſubditi ſunt ſervi, aut liberi. Si ſervi, domini ſimpliciter poſſunt eis facere ſeu imponere etiam propter bonũ dominorum tantum : & ſervi tenentur dictis dominis obedire, quia ſervus & res ejus ſunt poſſeſſio domini. unde Philoſophus primo Politicorum dicit quod *ſervus eſt res poſſeſſa.* Et ideo ſi fugiat, domino debet reſtitui. *de ſervis non ordi. c. de ſervorum.* Si autem ſunt liberi, ita quod dominus dominetur politice, aut dominus ille eſt Rex vel Princeps, aut dominus inferior. ſi ſit rex, poteſt auctoritate ſua propria pro utilitate boni communis de novo tallias imponere, compenſata ſubditorum facultate. *ff. de publ. & vectigal. l. vectigalia.* quod debet intelligi, niſi facultates ſufficiant regi vel principi pro defenſione reipublicæ. Si autem illæ taliæ nullomodo ſint ad utilitatem boni communis, nec rex, nec princeps, poteſt eas imponere. quod ſi impoſuerit, ſubditi non tenentur obedire, quia poteſtatis ſuæ limites exit. Si autem ſit inferior, non poteſt ſubditis tallias imponere: & ſi impoſuerit, cum exit limites poteſtatis ſuæ, ſubditi non tenentur obedire: maxime quando ſine conſenſu regis vel principis imponuntur. & hoc eſt expreſſum *extra de cenſi. c. innovamus. C. nova vectiga. inſcio princip. inſt. non poſ. l. 1. 2. 3. & 4.* Sciendum eſt etiã, quod aliquando talliæ, quæ de novo imponuntur, ſunt directe ad utilitatem boni communis: puta quando ſunt pro defenſione fidei vel regni: quandoque vero indirecte & non ita aperte, ut quando aliqua injuria infertur regi extra regnum ſuum, ut puta quia ab adverſariis detinetur frater regis vel filius, vel aliqua terra quæ de novo devoluta eſt regi, occupatur violenter ab adverſariis : tunc rex poteſt imponere ſubditis tallias, mediantibus quibus poſſit fratrem vel filium ſeu terras recuperare, hoc enim redundat in utilitatem ſubditorum: quia cùm Rex viriliter impugnat adverſarios, ex hoc ipſe magis honoratur, & ab adverſariis timetur, & per conſequens ejus ſubditi fideles gaudent, & bona ſua ſecurius poſſident. unde ergo in tali caſu ſi ad hoc regis nõ ſufficiant facultates, poteſt à ſubditis auxilium moderatũ implorare. videtur tamen quod negotio expedito ſi regis facultates augeantur, & aliquæ communitates notabiles ſint gravatæ, Rex eis ſubvenire debet, ſicut ſibi in ſua neceſſitate ſubvenerunt. Cum enim caput patiatur, & membra alia ſubminiſtrant, & ſimiliter econverſo caput aliis membris. Sciendum etiam, quod quia facultates regum ſunt eis conceſſæ propter promotionem & defenſionem communis utilitatis. ſi facultates regis ſufficiant pro defenſione regni vel fidei, non debent in illo caſu ſubditos talliare. Non tamen eſt dicendum, facultates regis ſufficere quando non poteſt regnum vel fidem deffendere, niſi ita depauperetur, quod ſibi nihil remaneat in theſauro, quo ſe juvare poſſet, ſi iterum infra breve tempus ab aliis adverſariis invaderetur, maxime ſi plurimos habeat inſidiatores. tali enim regi eſt neceſſarius theſaurus pecunię: quia adverſarii ſcientes eum ſic eſſe munitum, magis timebunt eum, & ex conſequenti magis pacifice poſſidebit regnum ſuum, ar. *l. 1. ff. ubi. pu. & mu. edu. debet,* licet multo magis ſibi proficiat theſaurizare amorem ſubditorum quam aurum vel argentum.

Clericus. CAP. CXLII.

Reverende miles, nunc advertatis & verba mea auribus percipite. Illi ſoli in magnatum gratiã admittuntur, qui eos palpant divitiis, gabellis & impoſitionibus, tales ampliant principes immenſis largitionibus atque beneficiis, quos potius torquere debuerant, & à præſumptione adulãdi deterrere. Legitur quod Athenienſes Thimogoriã inter officia ſalutationis Dario adulantẽ capitali ſupplicio affecerũt. Lacedæmoniorũ etiã ſenatus Ariſtolum interimi juſſit, ideo quod maluit viris detrahere occulte, quã publice & cõſtanter arguere, atq; in his tã adulatoribus quã detractoribus ſilentium indixerunt. Porro laudatur hodie peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.

morda-

mordacissimus detractor in absentia nihil principaliter proponit: sed quod placere existimat verba oris ejus iniquitas, negat quis, nego: ait: ajo. si dixeris æstuo, sudat: si frigesceris, tremulat: flet cum flentibus: ridet cum ridentibus. Quid, apponetur ad hanc linguam dolosam: utinam apponantur sagittæ qui eam transfodiant, & carbones quæ eam incendant, utinā in seraphin, qui cælesti carbone Prophetæ labia emundasti, gehennali flamma totum os & linguam emundādo destruens. sic & laborant hodie nostri curiales in labore & ærumna, in vigiliis multis, in periculis magnis, periculis fluminium, periculis pontium, periculis montium, periculis in falsis fratribus, in mortibus frequenter, in confractione, in lassitudine corporis atque variis vitæ discriminibus, in quibus gloriam martyrii merentur, si hoc pro Christi nomine sustineret. Nunc autem sicut martyres, similiter incliti professores, per multas tribulationes intrant in regnum cœlorum: hi autem per multas tribulationes promerentur infernum. domina quidem ambitio, quæ ad amorem divitiarum acquisitiones plures excitat facit eos plures labores insensibiliter sustinere, & semper paratus appetit ampliores. Scio quia eos, qui in curia regis morantur, aut potius moriūtur, spes regiæ liberalitatis frequenter exhilarat, quæ quandoq; in multos magnifice se effundit. Sperat autē unusquisque sibi eventurum, quod videt pluribus evenisse. sub ista duplici expectatione & incerta, tædiosa delectant, gravia levigantur, amara dulcescunt, expensas etiam quamvis avari non sentiunt:

Sic ut non perdat, non cessat perdere lusor
Et revocat cupidus alea blanda manus.

Illud in curia detestabile est, quia magis diligunt, minus diliguntur, imperiti etiam & omnino inutiles elongatioribus donis atque beneficiis ampliantur, divitiæ accumulantur divitibus. Nec est qui respiciat ad inopem & mendicum. Heliseus vasa implebat vacua & difficientibus vasis vacuis stetit oleum: in curia vero contemnuntur vasa vacua & plena implentur ligna in silvas & aquas in Maria deferuntur. Sane licet obsequium & reverentiam debeant prælati ecclesiastici principibus, & maxime regi tanquam præcellenti, tamen efficacius possent in ecclesiis deservire principibus quam in castris. Nec deberent reges & cæteri principes à suis ecclesiis eos advocare in divini officii præjudicium & gravamen. simpliciores & alii illiterati, qui in ecclesiis residere non tenentur, si in obsequio regiæ majestatis militare proponunt, non arbitror hoc absurdum.

Miles. CAP. CLXIII.

ADulatores & detractores excusare non intendo. Scio quod curiales per multas tribulationes transeunt & quam plures miserias patiuntur. ista est vita humana quædam militia super terram nec aliter virtutum præmia cuique tribui oportet, quia

Dulcia non meruit qui non gustavit amara.

si igitur digne principi serviant, secundum Deum & salvam conscientiam, in isto vel alio seculo præmia consequentur. Qui autem reges arguitis, quod Episcopos ad se advocant, & ipsos suos faciunt consiliarios, non est quidem novum, quod regum consiliis intersint Episcopi. sicut enim honestate & sapientia cæteros antecedunt, sic expeditiores & efficaciores in reipublicæ administratione censentur, quia sicut scriptum est: *Minus salubriter disponitur regnū quod non regitur consilio sapientū* Scriptum est enim, *væ terræ cujus Rex puer est, cujus principes mane comedunt. Beata est terra cujus Rex sensatus est & cujus principes vescuntur tempore suo*: in quo notatur consiliis principum eos debere assistere, qui sciant, velint & possint patientibus compati: patriæ ac populi saluti proficere, erudire adjustitiam reges, imminentibus periculis accusare & quadam auctoritate potestativa præsumptionem malignantium cohibere. Nec vobis clericis debet esse molestum, si regum consilio intersint prælati, quia forsitan nisi præfati Episcopi essent consiliarii regii, aliqui laici, qui clericis oppido suntinfesti, supra dorsum ecclesiæ sæpius fabricarent. In hoc ergo est rex laudandus, qui tales sibi consiliarios assumit, qui reddant, *quæ sunt Cæsaris cæsari & quæ sunt Dei Deo.* Nunc enim si ecclesiæ attentatur injuria, auctoritate pontificali corripitur; aut si ad hoc ecclesiastica censura non sufficit, spiritualis gladii defectus materiali suppletur, & ad eorum arbitrium animadversio exercetur. Si quando regis indignatio adversus personas ecclesiasticas exardescit, Episcoporum precibus temperatur. istis mediantibus judiciarius rigor admittitur, pauperum ecclesiarum dignitas erigitur, firmatur in clero libertas, pax in populis, in monasteriis quies, justitia libere exercetur, augetur laicorum devotio, religio fovetur, diriguntur judicia, leges acceptantur, decreta Romana vim obtinent & possessiones ecclesiasticæ dilatantur. Sed utinam caveant omnes & singuli episcopi, nedum Rex ambulans in simplicitate aliquem eorum in suæ familiaritatis sacrarium atque in unitatem amicitiæ, & vinculum fœderis acceptaverit, adversus dictum principem omnes cogitationes suæ sunt in malum. *Væ* dicit ecclesiasticus, *duplici corde atq; labiis scelestis*, sæpe enim dum princeps omnes cogitationes in signum amoris alicui effundit, & eum quasi alterum reputat, ipsum proditorie decipit. O detestanda proditio! hic est alter Iudas, qui osculo filium hominis tradidit. Amplius, quia curialium vitam videmini detestari: *rogo consideretis singulorum judicia, studia, vota, consilia officia, dicta & vetua seu merita.* Et tunc secundum quod refert Petrus Blesen. in quadam sua epistola: *recipietis & videbitis omnia repugnantia & varietate quadam confusa. Quidā enim sunt qui sine omni periculo & labore vivere possent. certa mortis pericula & labores importabiles amplectuntur ut vivant. Quidā more Tantalico in aquis sitiunt, dum inter opulentias inedia se affligunt. Quidam se voto continentia astrinxerunt, & juxta* Prophetam *tanquā emissarii ad uxores hinniunt alienas. Quidam cum infinita congregaverint, se nihil reputant congregasse. Quidam studiose inquirunt, nec invenire sufficiunt, qualiter modi-*

cula quam habent substantia consumatur. Quidam honores appetunt & ad eos trahuntur inviti. Quidam laudes hominum vilipendunt, & in hoc sunt laudabiles. Quidam in omni tempore venerantur famā seculi, & omni tempore sunt infames. Quidam per labores requiem quarunt, qui in requie requiem invenire non possunt. Quidā apud alios venerabiles sunt, qui apud se vilescūt. Quidā plus de se lingua adulanti quā cōscientia sua credunt. Quidā se tyrannica usurpatione magnificant. Quidā ibi trepidant, ubi nō est timor, Quidam in periculo mortis certissima sunt securi. Quidam nō quiescūt, donec rem habeant cōcupitā: quā cum habuerint, vilem reputant & abjectam. Quidam rem, quam non cupierunt adepti, inastimabilem in ipsa concipiunt voluptatem. Quidam simpliciter vivunt, & in omnibus prosperantur. Quidā versantur in dolis, & in eos quilibet adversatur. Quidam pro libito suo vivunt, & semper sunt sani. Quidam à regulis Hypocratis non deviant, & semper sunt infirmi. Quidā insipientiam simulando, sapiunt. Quidā minus sapiendo desipiunt. Quidam à Philosophia sinu ad arma prosiliunt. Quidā in claustrali ac scolari quiete migrantes, quotidiana membrorum fatigatione se frangunt. Quidā in litigiis & contradictionibus gloriātur. Quidam, si eos oportuerit litigare, torquentur. Quidam in rebus nugatoriis sunt circumspecti, in arduis autem & qua maturo indigent consilio, pœnitus inconsulti. Quidam amicis & domesticis sunt graves: & inimicos humiliter venerantur. Quidā verissime amicorum professores & inimicos verissime prosequuntur. Quidam superbe se humiliant. Quidā humiliter se exaltant. Quidā in suis mendaciis gloriosi sunt. Quidam semper laborant esse veridici, qui mendacissimi reputantur. Quidā ea semper deferunt, qua deferri expedit & ubique sunt pracipites ubi res severiores consilio indigent. Quidam in pernicie anima conjurātes curam corporis in deliciis agunt. Quidam Zelantes salutem anima corpori masto & afflicto nō parcunt. Quidam de crastino nunquam cogitant. Quidā in universis oculos providentia dirigunt in futurū. Quidā de proprio patrimonium Christi congregant. Quidam Christum pauperem sequuntur, ut de Christi patrimonio suis nepotibus thesaurisent. Quidā interius simplices, exterius sunt astuti, ut sc. inter fratres vinculum sociale concilient. Quidam exterius mansueti murmurāt interius, ut fraterna societatis dissuāt unitatem. Quidam constantes ad horam insaniunt. Quidam dissimilatorio vultu palliant ad tempus iniurias & abscondunt. Quidam risu fictitio plorant. Quidā sub hypocrisi lamentatione exaltant. quosdam ad damnatos honores inducit ambitio. Quidam nihil honores reputant sine lucro. Quidā libentius donant semper ingratis. Quidam libentius mutuant debitoribus nūquam soluturis. Quidam omnes libros revolvunt & nihil addiscunt. sed & quidam omnia imprudenter agunt, & ipsis pro voto succedit. Quidam omnia consilio disponunt, & semper in contrarium eis cedit. Quidam nobilitatem suam magnificāt, quam facta humiliant: & quandoque apud principes acceptior est fatuus & ignobilis, quam nobilis & prudens. Quidam omnem solicitudinem à se prorsus excutiunt. Quidam non solum suis, sed etiam alienis negotiis se minus sufficienter involvunt. Quidam omnia consilio alieno disponunt. Quidam in omnibus sequuntur propria voluntatis arbitrium. Quidam negotia licet ardua nunquam solicitant. Quidam in rebus etiam nugatoriis quadam curiositate se torquent. Quidam ut alienis parcant expensis, se ipsos evacuāt Quidam de alieno prodigi, de proprio sunt avari. Quidam satis tenues multa vestimenta faciunt & consumunt. Quidam, quod deterius est, multa adificia incipiunt, nec consumunt. Quidam comedunt, ut jejunent. Quidam jejunant, ut comedant. Et qui per universa extimentur, si linguis hominum loquar, aut angelorum, dissonantias habitantium in hac terra dissimilitudinis recensere non potero: cum unusquisq; non tantum à proximis dissentiat, sed discedat à seipso.

Miles. CAP. CXLIV.

PRæterea miles carissime nūquid propter peccata regis Franciæ tanta strages & pestilentia guerræ famis & mortalitatis contingit in populo Gallicano? peccavit enim David populum numerando, & octoginta milia de populo divina indignatione percussi sunt. patet ergo quod propter peccatum principis populus frequenter patitur. Quomodo enim ab hac culpa poteritis excusare?

Miles. CAP. CXLV.

COnstanter asseritis, quasi spiritum habeatis Prophetiæ & Dei arcana prænoveritis, quod ex delicto nostri principis evenerit, quod commissas sibi provincias tanta hostilitatis & pestilentiæ turbo concusserit. ille qui aufert spiritum principum, terribilis est in judiciis suis, ita inscrutabilis est in consiliis super filiis hominum. Quis enim novit sensum domini, aut quis ejus consiliarius fuit? non minus delicta populorum, quam principis, materiam malorum præsentium arbitror extitisse. Legimus sæpe populos, sæpe reges, nunc pro se nunc pro aliis divinæ animadversionis sententiam incurrisse. *Comedit princeps uvam acerbam: & dentes populi obstupescunt.* peccavit David populū numerando, & octoginta milia perierunt de populo, ut est dictum. frequenter etiam propter membrorum immoderantiā caput affligitur: & propter iniquitatē plebis pœna principibus irrogatur, & universitas plerumq; ob unius paucorumve delictū. Nam propter peccatū Achas populus anathema incurrit: quia Gad & Ruben & dimidia tribus Manasse in terra Chanaā ædificaverūt altare & ira Dei universaliter descendit super populū. ultionem suam sæpe inchoat Dominus à sanctuario suo & qui potens est punitur frequenter. & in eos qui præsunt durius excandescit. Hely pro pietate filiorū sella eversa fractisque cervicibus expiravit. Vtinam ergo tam princeps quam populus gallicanus se tantū reū discriminis arbitretur. Vtinā cū rege David rex noster humilietur, & dicat angelo percussori; *in me cōverte re gladiū. Ego enim sum qui peccavi.* utinā subjecti cū populo Ninivitarū se peccasse procla-

proclament, ac cœlestis iræ judicium in planctu & gemitu & in cilicii asperitate declinent. utinam plorent sacerdotes inter vestibulum & altare dicẽtes: *parce domine, parce populo tuo.* Sed proh dolor, plures hodie principes seculares & ecclesiastici, necnon & infiniti alii inferiores reatum suum minime recognoscunt, nec flagella domini æquanimiter sustinent, imo omnimodam fœlicitatem suā vellent in hoc seculo adipisci, forsan aliam fœlicitatem non sperantes: cum naturales philosophi & pagani aliam felicitatem sperarent post mortem. dicit enim Aristot. 2. lib. de anima, *intellectum separari ab aliis, sicut perpetuum à corruptibili post mortem.* Item primo Ethicorum dicit, quod *his qui deficiunt prosunt occupationes amicorum.* cui concordat Augu. in canone *c. non extimemus.* quod non esset, si nullum haberet esse reale post mortem. Idem Aristoteles in lib. *de pomo* sive *de morte sua* fertur discipulis prædicasse fœlicitatem futuram, quamvis alii dicant quòd Aristoteles in 1. *Ethicorum*, hæc assertive negavit: Nam tractans de fœlicitate, tractavit de ea in quantum possibile esset eam investigari per rationes & inventiones humanas. Nec aliquis in hac vita potest dici fœlix, sed solū cum moritur, si fuerit in hac vita virtuosus, quia dū vivit potest fœlicitas humana seu mundana mutari in miseriā. Sed fœlicitas est apud firmum & stabilissimū. cui concordat canon *de pœn. di. 2. c. dū sanctā cum sequentibus.* secundum enim Bœtium in libro de consolatione, *fœlicitas omnium bonorū congregatione perficitur.* vera ergo & infallibilis fœlicitas est post mortem sustineat ergo unusquisq; flagellum Domini, & adversam fortunam æquo animo in hoc sæculo, & hoc cedet sibi ad gloriam in futuro. imo antiqui Philosophi & pagani voluntarie mortificaverunt omnia hujus mundi desideria in cibo, potu & aliis delectationibus & carnalibus & mundanis, ut fierent virtuosi 12. *q. 2. cap. gloria episcopi & c. Socrates.* Et etiam adversam fortunam patienter tollerabant. quanto magis in his præpollere debet verus Christianus. Non tamen assero, quod adversitates sint appetendæ, sed si contingerent patienter sunt sustinendæ. Sicut enim quædam sunt saluberrima bonis, quæ tamen sunt mortifera malis. Sic quædam sunt perfectis expedientia, quæ tamen imperfectis periculosa noscuntur: martyrium enim non habet annexum, quod fugiendo perfecti non habeant ipsum recipere, & tamen ad hoc non debent se exponere imperfecti: teste Beda, qui super illo Matth. 26. ca. *discipuli omnes eo relicto* &c. Qui sic, ait, *fugiendo docent eos, qui ad supplicia minus sentiunt se idoneos, ut fugiant, quod tutius est, quam se discrimini exponere.* sic in proposito propter periculum patientiæ nullus debet adversam fortunam appetere.

Clericus. CAP. CXLVI.

SEd nunc ad propositum principale redeuntes: quando plenitudinem potestatis Papæ videmini abnegare, rogo respondeatis ad illam auctoritatem, quam posuit Innoc. 3. *de majo. & obed. c. solitæ:* ubi narrat, quod dicit dominus ad Petrum, *quodcunque ligaveris super terram erit ligatum & in cœlis* &c. Ex quibus verbis plane concluditur plenitudo potestatis Petri & successorum ejus.

Miles. CAP. CXLVII.

ILla verba Innoc. præalleg. pro plenitudine potestatis Papalis aliis verbis ejusdem, nisi sanè exponantur, repugnare videntur. dixit enim *extra. qui filii sunt legi. c. causam: nos attendentes quod ad regem pertinet non ad ecclesiam de talibus possessionibus judicare,* &c. Ex quibus verbis colligitur quod ad Papam, quæ est ecclesia vel caput ecclesiæ non pertinet de possessionibus judicare & per consequens non habet in temporalibus talem plenitudinem aliis Decretalibus ejusdem Innoc. patenter potest colligi. Sane igitur exponenda sunt verba dicti Inno. cum dicit quod *Christus nihil excepit cum dicit Petro, quodcunque ligaveritis* &c. Vno modo exponitur, quod intelligit, quod Christus dixit Petro, *quodcunque ligaveris,* &c. nihil excepit vocaliter & expresse, alibi tamen & aliis verbis & exemplis ostendit excipienda esse plura. Alio modo exponitur, quod Christus nihil excipit, subaudi de his quæ sunt necessaria regimini fidelium, & non præjudicant juribus & libertatibus aliorum. Et ideo per ista verba *quodcunque ligaveris* &c. Christus non permisit potestatem Petro, nisi necessariam regimini fidelium, nec præjudicabilem aliis, præsertim enormiter seu notabiliter non abutentibus juribus & libertatibus, nec damnabiliter negligentibus jus suum unicuique exhibere.

Clericus. CAP. CXLVIII.

SEd nunquid Ieremiæ 1. dicitur, *Ecce constitui te super gentes & regna,* non distinguendo inter gentes & gentes, nec inter regna & regna, quæ auctoritas alias fuit alleg.

Miles. CAP. CXLIX.

SOphistica est illa allegatio propter multa. primo quia summo sacerdoti nullatenus fuit dictum: *Ecce constitui te super gentes & regna.* Dictum enim fuit Ieremiæ qui non erat supremus sacerdos. Secundo quia licet Ieremias fuerit sacerdos, tamen nunquam sibi, in quantum fuit sacerdos, sed in quantum erat Propheta, dicta fuerunt verba præmissa. unde idem præmisit Dominus, *Prophetam in gentibus dedi te.* Tertio: quia Ieremias nequaquam talem exercuit potestatem, nec dixit populus, se recepisse potestatem talem à Deo. qui vult ergo concludere per ista verba, quod Papa habeat talem plenitudinem potestatis, concludit quod quilibet sacerdos & etiā propheta habet à Deo talem plenitudinē potestatis. Quarto nō videtur concludere allegatio supradicta. quia licet ea quæ ad spiritualia ac cælestia spectāt plenius debeāt refulgere in

supremo pontifice novæ legis,quã in supremo sacerdote veteris legis, non tamen ea quæ ad terrena seu temporalia spectare noscuntur. Alioquin sicut sacerdos veteris legis,ita etiam sacerdos & summus pontifex novæ legis congruẽter matrimonio uterentur. &sicut in veteri lege summus sacerdos bellicis armis necibus hominũ,truncationibus membrorũ vindictę sanguinis immiscuit se decẽter, ita debet vel etiam summus sacerdos novæ legis se talibus implicare , quæ tamen omnia & similia absurda sunt censenda.quamobrem ex potestate& dominio,quod habuit in temporalibus sacerdos supremus veteris legis,concludi non potest quod Papa in temporalibus aliquã habuerit potestatem, quia nec sibi nec aliis necessaria est credẽda auctoritas,ergo Ihere.ad propositũ non cõcludit, quod licet in illis verbis nõ addatur,exceptio addẽda est.ad alia verba.Inno. diversimode respõdent.quidam enim,ut videtur eis, verba ejus sane intelligunt,dicentes eum intelligere quod in æternũ Christi pontificiũ longe majoris potestatis &etiam in temporalibus casualiter nõ regulariter, quam põtificem veteris legis.&ideo si dictum est pontifici veteris legis:*Ecce constitui te super gentes & regna*, hoc est ut casualiter etiam in temporalibus super gentes & super regna jurisdictionem assumens non in præjudicium regum & principum sua legitime utentium potestate. Et hæc fuit intentio sua,quam colligunt ex verbis dicti Innocen. quem sequitur.relinquitur ergo, Romanum pontificẽ saltem casualiter exercere.&c.Quibus verbis innuitur,quod non nisi casualiter. Ex quo sequitur, quod Papa non habet regulariter prædictam plenitudinem potestatis.Alii non curant prædictũInnocentium excusare , præsertim cum in illa *decretali* plurima hæretica dixerit & inexcusabilia dicit enim quod extra ecclesiam nulla est à Deo ordinata potestas, nec aliqua jurisdictio seu potestas est concessa licet extra ecclesiam est concessa, id est,permissa tantummodo.Et quod nulla potestas temporalis regiminis potest extra ecclesiam reperiri.quæ omnia,ut isti dicunt, sunt hæretica.& ad evidentiam allegationum ipsorum.Et primo videndum, quod secundum ipsos ante adventum Christi&post apud infideles fuit unum dominium temporalium,& una& legitima ac ordinata potestas,& gladii temporalis una jurisdictio tẽporalis,non tamen permissa à Deo. Qualiter Deus permittit tyrannos,prædones & invasores aliarum rerum & jurium sibi potestatem&dominium usurpare,quamvis infideles talem potestatem habentes illegitime usi fuerant frequenter aut semper,sed abusus utentis & legitima potestas habentis in nullo sibi obviant aut repugnant,sed simul in eundẽ hominem cadere possunt, teste Augustino.14.q.5.c.*neque enim*.ubi dicit,*nec vituperatur ordo regiæ potestatis,si rex tyrannica crudelitate sæviat*.Aliud autem est in ista potestate velle juste,uti&aliud,justa potestate injuste velle uti.Ex quibus patet,quod recta potestas & abusus ejusdem juste compatiũtur se in eodem.quare esto,quod omnia ædificarent extra ecclesiam ad gehennam:&quod infideles penitus abuterentur omnium potestate,non tamen sequeretur quod propter hoc amitterent veram& legitimam potestatem,& quod apud infideles ante adventũChristi&post non fuerit vera potestas gladii materialis &verum dominium rerum temporalium.Probatur.nam ut habetur *Deut*.2.c.dominus dedit filiis Esau & filiis Ammon,qui erant in fideles,terras &regiones, quas eis auferre fidelibus non licebat.Amplius qui præcepto spirituali dominio in regem ungitur , non solum habet à Deo potestatem gladii materialis permissam,sed etiam concessam,quare unctio regalis legitima nõ est sine legitima potestate.Dominus autem præcepit Heliæ,ut habetur.*3.l.Regum.2.c.*ut ungeret Azael regem super Syriam,qui tamen infidelis erat.Azael ergo legitimam habuit potestatem,de quo ibidem subjũgitur:*quicunque fugerit gladium Azael,occidit eum Iehu*.Rursum, ille habet verũ dominium temporalium rerum&non solum permissam potestatem , cui Christus voluit reddere dominium temporale,ut suum,dicens:*Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*.&c. Constat autẽ quod Cæsar ille, scilicet Tiberius,erat infidelis,& tamen habuit tẽpore Christi verum & legitimum dominium rerũ temporalium.Amplius,ille cui fideles non solum propter periculum evitandum,sed propter cõscientiam,debent esse subjecti,habent veram&legitimam potestatem, potestatibus autem infidelibus debebant Christiani tempore apostolorum esse subjecti non solum propter periculum evitandum, sed etiam propter conscientiam,teste apostolo ad Rom. 13. c.Cum dicit,*subditi estote nõsolũ propter conscientiam*&c.Subdit:*omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*.voluit ergo fideles esse subjectos etiã infidelibus,&dicit quod *non est potestas nisi à Deo*,*quæ autem sunt à Deo ordinata sunt*.&intellexit aperte,quod potestas, quæ erat apud infideles,erat ordinata à Deo, & non solum permissa. &de illa potestate dicit:*Qui autem resistit potestati,Dei ordinationi resistit*. Vnde illud de potestate cõcessa non permissa debet esse extra ecclesiam.ergo apud infideles potestas legitima & concessa non permissa tantummodo potest reperiri,licet infideles uti in pluribus illa potestate abutantur quemadmodum nonnulli infideles peccatores,tamen habentes potestatem legitimam, sæpius abutuntur ea.hanc sententiam de potestate concessa & data à Deo tam infidelibus quam fidelibus malis tenere videtur & asserere Augustinus,*de cimo decivitate Dei*.Credunt ergo sic opinantes, Innoc. minime posse excusari,nec verba ejus ad alium intellectum,quã sonant,non reputant exponenda,quia non sequitur,quod pontificium novæ legis fuerit majoris potestatis in temporalibus, quam sacerdotiũ Aaron imo regulariter est minoris potestatis in temporalibus. Nam & plura temporalia &majora ex ordinatione divina assignata fuerunt sacerdotio veteris legis,quam sacerdotio novæ legis.tamen quia pontificium Petri non fuit talis potestatis cum põtificio Christi: Christus enim auctoritate sui pontificii nova potuit instituere sacramenta, quod neqnaquã potuit Petrus. Potuit enim Christus in multis dispensare,in quibus Petrus dispensandi non habuit potestatem : quia tamen Pontificio fungenti non erat dictum à Deo:*Ecce constitui te super gentes & regna*,quia Ieremias non erat Pontifexed sde sacerdotibus minoribus.

Clericus

Clericus. CAP. CL.

PRæterea quod Romanus pontifex hanc plenitudinem potestatis habebat, patet 1. ad Corinth. 5.c. *Nescitis quomodo angelos Dei judicabitis. quanto magis secularia.* ergo Papa habet plenitudinẽ potestatis. ex quibus etiam sequitur, quod si alios habeat judicare, nullus nisi solus Deus ipsum judicabit, quod probatur. 9 q.3.c. *Nemo judicabit ipsa sedes justitiam temperare neque ab Augusto neq; ab omni clero judicabitur. ea causa & q.ca. aliorum*, dicitur *aliorũ hominum causas Deus voluit per hominem terminare, sed sedis istius præsulem sine quæstione suo servavit arbitrio ea causa. & q.c. facta* dicitur, *facta autem subditorum judicantur à nobis, nostra vero à Deo judicantur.* Papa igitur judicem superiorem non habet in terris, sed videtur judex omnium aliorum.

Miles CAP. CLI.

DOmine clerice, hanc rationem superius allegastis, sed quia ipsa vobis cordi est, ad eam pluribus modis respondeo. Vnde ibi non loquebatur Apostolus in persona propria, vel summi Pontificis, vel etiam clericorum, sed in persona omnium fidelium clericorum & laicorum: quia de cœtu fidelium constituendi sunt judices, qui debeant secularia judicare. nec Apostolus dicit prædicta verba pro prælatis tantũmodo, nec præcipue pro sũmo Pontifice. sed dicit ista in persona communitatis fidelium. imo etiam Christus, qui constituit Petrum summum Pontificẽ cunctorum fidelium, non constituit eum ad dominandum, sed ad pascendum fideles. non propter utilitatem fideliũ nec voluit propter pericula evitanda fideles esse subjectos successoribus Petri, nisi in necessariis salvis libertatibus & juribus non solum fidelium sed etiam infidelium, ut est dictum. insuper dicunt aliqui, Innocen. tertium errare in prædicta decretali *solita*: cum dicit, quod *intelliguntur minora subesse. quibus subdita sunt majora*, quia hoc non est universaliter & absque omni exceptione, licet sit verum in multis. Nam episcopi regulariter sunt subjecti Archiepiscopo suo, & tamen subditi episcoporum non sunt subjecti Archiepiscopo, nisi in casibus. sæpe etiam majora decent aliquos. quos minima nõ decent, teste Gregorio 19. *libro moralium*, nequaquam igitur ex hoc, quod Papa est judex in spiritualibus, sequitur quod habeat regulariter secularia judicare. Ex hoc tamen concludi potest, quod in casu, cum non est alius inferioris gradus, qui ex officio possit & velit secularia negotia judicare, Papa potest se hujusmodi judicio immiscere, quemadmodum unum membrũ corporis naturalis officium alterius membri ipso deficiente vel non valente actum suum exercere, si potest, assumit. Qui enim non potest pedibus ambulare, manibus reptare conatur. Et qui non potest manibus percutere, dentibus mordere molitur.

Miles. CAP. CLII.

AMplius quod Romanus Pontifex super principes temporales habeat plenitudinem potestatis, patet. Nam in veteri testamento tam apud Iudæos quam etiam gentiles Pontificalis auctoritas præferebatur dignitati regali: & reges Pontificibus honorem detulerunt, quibus etiam subjecti fuerunt. Vnde Samuel Saulem unxit regem, & sibi omnem quam habuit contulit potestatem: qui David etiam postea reprobato Saule regem constituit. Iojada etiam sacerdos unxit Ioas regem. Alexander etiam Magnus reverentiam Iojadæ Pontifici Iudæorum exhibuit. Imperatores etiam devoti supra alios scilicet Constantinus, Iustinianus & Carolus Magnus devoti & subjecti fuerunt ecclesiæ. ergo Imperator & quilibet princeps secularis est inferior Papa, & subjectus eidem.

Miles. CAP. CLIII.

AD ista potest responderi unomodo. Esto, quod in veteri lege Põtificalis auctoritas prælata fuisset etiam in temporalibus dignitati regali: non tamen esset præferenda in nova lege. quia auctoritas pontificalis in nova lege spiritualior est & magis à terrenis negotiis elongata, quam fuerit auctoritas pontificalis in veteri lege, quemadmodum lex nova magis spiritualis est quam lex vetus. Et si ex adverso dicatur quod scripturæ veteris testamenti actus & opera evangelica imitantur, quia quæcunq; in ea scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, *ad Rom.* 9.c. ergo qualiter se habuit in veteri testamento Rex ad pontificem, sic debet habere Rex in novo testamento ad Papã. Sed certe sic allegare est inconveniens & absurdum: quia sic sequeretur, quod circumcisionem & distinctionem ciborum, & alia ceremonialia veteris legis deberet ecclesia imitari: & quod sicut sacerdotes veteris legis intendebãt armis; & judicium sanguinis exercebãt, ita deberet Papa in talibus occupari. Nequaquam igitur actus & opera, quæ fecerunt patres in antiquo testamento, imitari tenẽtur Christiani, nisi quo ad moralia, ad quæ indispensabiliter omnes homines obligantur. Cum autem dicit Apostolus, *quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam &c.* non ut ita per omnia ad litterã faciamus, sed ut per pacientiam & consolationem scripturarũ spem habeamus, & illa secundum spiritualem, non carnalem intelligentiam impleamus. Secundo respondetur, quod in veteri testamento sacerdotalis gradus non præferebatur dignitati regali in temporalibus regulariter disponendis, licet prælatus fuerit quantum ad sacrificia offerenda Deo: & ea quæ à regali præfertur, non quo ad jurisdictionem & cultum divinum spectarent, quemadmodum in nova lege auctoritas pontificalis dignitati regali præfertur, non quo ad jurisdictionem & regimen temporale. Ista enim nequaquam negant potestatem pontificalem esse præferendam omni potestati seculari: sed dicunt, ipsam non esse præferendam in temporalibus, extra casum necessitatis quando laici potestatem sibi comissam stre-

nuè ac ritè&legitimè administrant. Cum vero arguitur, quodSamuel cum esset summus sacerdos &Pontifex inIsrael,Saul de communi genere regem instituit & propter delictum destituit : Reverende clerice,caveatis ne contra sacram scripturam talia asseratis. Samuel enim non erat summus Pontifex,nec summus sacerdos in Israel:sed judex tantummodo.imo nec sacerdos, ut colligitur in *primo libro paralipome*. Secundo quia Samuel non constituit Saul Regem tanquam pollens gradu &dignitate eminentiori,præsertim in temporalibus, quam sit dignitas regalis:sed tanquam divino præcepto obediens.Vnde *quart. regum 9.cap.*quidam de filiis prophetarum ad mandatum Elizei unxitHico in regem Israel,&tamen nec iste, nec Elizeus Propheta major erat, præsertim in temporalibus dignitate regali. Ex quo, ut videtur, evidenter concluditur,quod per unctionem inferri non potest,quodImperator vel quicunq;Rex in novo testamento sit inferior illo, qui ungit eum. Et consimiliter ex hoc,quod Samuel unxit Saul in regem, inferri non potest,quod Samuel esset in temporalibus superiorSaule,cum funct⁹ fuerit officio,qui est inferior dignitate regali:nec etiã esto, quod Samuel deposuisset de mandato Dei Saulẽ, fuisset eo quantum ad publicam potestatem &jurisdictionem temporalem superior:quia nõ deposuit eum tanquã superior, sed tanquam exercens in hoc mandatumDei,qualiter rusticus de mandatoDei posset imperatorem,imo&Papã deponere,quamvis nulla alia potestas nec in spiritualibus nec in temporalibus sibi concederetur à Deo. Item non est verum dicere,quodSamuel Saulem deposuit.Nam in *libro regum* non legitur quodSamuel deposuitSaulem,sed quod Deus eum deposuit, &quod hoc Samuel Sauli nunciavit. dicitur enim *1.Regum.*quod dicit Samuel ad Saul:*pro eo quod abjecisti sermonem Domini abjecit teDominus,ne regnes.*&post pauca Samuel adSaulem? *non revertar tecum,quia projecisti sermonemDomini, &projecit te Dominus ne sis rex superIsrael.*Ex quibus verbis non habetur,quodSamuel deposuerit Saulẽ.Et ideo ex ista depositione concludi non potest,quod Papa possit Imperatorem vel regem,de plenitudine potestatis ad libitum deponere,nisi in casu,scilicet quando illi,ad quos spectat, nollent eum deponere, quamvis indignum,vel non possent, vel alias hoc committerentRomanoPontifici. secundum quod de Zacharia legitur,qui deposuit regem Franciæ,id est, deponentibus consensit. 15. *6.q.c.alius.* Illud autem quod adducitur de Iojada sacerdote,qui,ut legitur 2. Regum cap. 10. *fecit &unxit Ioas regem*,non concludit,quod Iojada fuerit superior rege, præsertim quo ad jurisdictionem temporalẽ,quia sæpe videtur in scripturis divinis & aliis,quod aliqui fecerunt&constituerunt reges,qui tamen regibus superiores non fuerunt:imo erant subjecti ipsis regibus constitutis ab eis, Nam filii Israel constitueruntIerobeam regem.*3.Regum.23.cap.&4.Regum.9.c.*dicitur,quod populusIudæ constituit Zachariam regem pro patre ejus.& *.33.d.c.legimus*,dixitHieronymus, quod exercitus sibi fecit &elegitImperatorem.Ex quibus aliisq; innumeris colligitur,quod inferiores constituunt regem,cui sunt subjecti.Quare ex hoc,quod Iojadas unxitIoas,inferri non potest,quodIojadas fuerit quo ad jurisdictionem temporalem superior eo.Nec obstat quod dicitur de Alexãdro, qui reverentiam fecitIojadæ:quia hoc fecit non tanquam superiori in temporalibus, sed quia sacerdos erat supremus:quemadmodum imperatores & reges &alii principes etiam spiritualibus sacerdotibus reverentiam immissis exhibent genu flectendo,osculando manus eorũ, quos tamẽ superiores in tẽporalibus minime recognoscunt. Vnde nonnulli mirantur,quod quicunq; literati per gentiles&ethnicos probare conanturPapam esse superiorem in temporalibus Imperatore vel rege, cum apud omnes ethnicos &gentiles imperatores&reges,qui non erãt sacerdotes gentiliũ,semper se super sacerdotes reputarunt,præsertim quo ad ea disponenda,quæ ad cultum deorum suorũ minime pertinebant:&tamen multi eorum non modicã reverentiam &honorem sacerdotibus exhibebant,licet quidam eorum interdum inhonoraverunt sacerdotes,sicut legitur dePompeio,qui reverentiã debitam templo Dei & sacerdoti non exhibuit,&ideo non immerito prosperitatẽ ex tunc non habuit consuetam. Non obstat quod allegatur de Constantino, Iustiniano&Carolo magno. Nam illud contra vos facere dignoscitur. Nam licet isti Imperatores devoti extiterint non solum summis pontificibus,sed etiam sacerdotibus,&clericis universis, nequaquam tamen se subjectos clero&temporalibus putabant,sed pro superioribus eis se gerebant. Et deConstantino quidẽ hoc expresse videtur per illud sumptum ex gestisSylvestri Papæ,quod ponitur in decret. *di 96.c.Constãtinus*,ubi plures donationes fecit ecclesiæRomanæ,quas frustra fecisset,si prius domina fuisset in tẽporalibus.Insuper quod de Iustiniano inducitis,mirandum videtur,domine clerice, & forsan leges Iustiniani ignoratis,cum nullus fuerit Imperator Christianus nec ante Iustinianum, nec post, qui tam magnã potestatem super reges &personasPapę&clericorum, etiam super illa quæ Papa vendicat sive ex collatione sive ex resignatione Constantini tribuerit, sicut Iustinianus in legibus ab eo editis.statuit enim & jussit & præcepit in suis legibus plura circa personas &bona clericorum &circa ecclesias &bona mobilia &immobilia earundẽ. *C.de sacrosanct.eccles.* per totum,*de epi.&cl.* per totum &in *auctent.de sanctis.ep.*per totum. In *auctentica de electi.*per totum,& pluribus aliis locis innumerabilibus.Ex quibus patet,quod superiorem se putabat in temporalibus, etiam spectantibus ad ecclesias &personas ecclesiasticas.Nã ad solum superiorem spectat legem condere.*Institu. de jure na.gen.&civi.§.sed quod principi.*Non obstat etiam quod deCarolo magno subditur.quia nõ legitur quod se reputavit inferiorem in temporalibus supremoPontifice. Cujus signum est, quod reges Francię qui dicunt se successores ipsius,superiorem in temporalibus minime recognoscunt, *extra qui filii sint legitimi.c.pervenerabilẽ*,Nec obstat *c.in memoriam 19.d.*quod est ejusdem Caroli. Ex quibus verbis,ut videtur,habetur quod idẽCarolus inferiorem se summo Pontifice reputavit,Non

enim arbitratus est Carolus quod Apostolica sedes poterat sibi regulariter aliquod magnum in temporalibus imponere, sed in spiritualibus, quod in *eodem c.* insinuare videtur, cum præmittit: *in memoriam Petri apostoli beati honoremus sanctam Romanam ecclesiam & apostolicā sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debet & magistrationis.* Ex quibus verbis videtur, quod in spiritualibus apostolica sedes est mater & magistra ex præalleg. per vos nullo modo concluditur, quod Papa sit superior in temporalibus, quamvis enim Christus nō solum sacerdos, sed etiam rex supremus, habens in temporalibus plenitudinē potestatis, non tamen sequitur, quod talem jurisdictionem suam quam Christus habebat in terris, in suum vicarium trāstulerit. raro enim aut nunquam aliquis suam jurisdictionem totam suo vicario cōmiserit, imo de non nullis apparet quod semper de necessitate vicarius minor est potestate, quam ipse cujus est vicarius. Vnde propter hanc intentionem plenius astruendam oportet nos non latere, quod ex hac inquisitione non quęritur quid Christus, qui verus Deus & verus homo, habuit & habeat in hoc seculo potestatis & auctoritatis: & quid aut quantū horū conferre potuerit beato Petro ac reliquis apostolis & eorum successoribus episcopis & presbyteris; quoniā de his non dubitant Christiani fideles: sed volumus & debemus inquirere, quā potestatē & auctoritatē exercendā in hoc seculo Christus eisdem contulit de facto, & à qua eos excluserit & prohibuit consilio vel præcepto. Eos autem talem potestatē & auctoritatem à Christo tenemur credere, qualem per verba scripturæ sibi traditā elicere possumus, non aliam. Certum est enim omnibus Christi fidelibus, quod Christus, qui verus Deus & verus homo, potuit nedum apostolis verum etiam quibuscunq; aliis auctoritatem seu jurisdictionem coactivā in hoc seculo super omnes mundi principes seu principatus & singulares personas habentibus, & ampliorem fortasse, ut creandi entia, destruendi atque reparandi cœlum & terram, & quæ in eis sunt, & etiam Angelis simpliciter imperandi, quod tamen Christus eis non contulit, nec conferre decrevit. Vnde Augustinus in sermone de verbis domini super Matth. sic inquit; *Discite à me non mundum fabricare, non cuncta visibilia & invisibilia creare, nō in ipso mundo miracula facere & mortuos suscitare, sed quoniā mitis sum & humilis corde.* Ideo me secundum præsentem intentionem ostendere sufficit, quod Christus ipse non venit in mundum dominari hominibus, nec ipsis principari temporaliter, sed magis subjici secundum statum hujus seculi: quin imo quod à talis judicio seu principatu secundum propositum excludere voluit & excludit seipsum & apostolos ac discipulos; consequenter Romanos Pontifice & cæteros episcopos ab omni principatu seu mundano judicio exclusit, exemplo, consilio & præcepto Christus, quod (secundum quod sæpius fuit allegatum) coram Pilato dixit; *regnum meum non est de hoc mundo*, i. regnare non veni regimine temporali, quomodo regnant mundani principes seu judices. subdens, *si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei decertarent utiq; ne traderer Iudæis.* Ac sic argueret Christus: Si venissem regnare mundano judicio seu coactivo, haberem ministros hujus decertatores, quemadmodum ceteri reges habent. Sed tales non habeo, quasi diceret apertius: Audite Iudæi & gentes, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quid vultis amplius? venite credendo ad regnum, quod nō est de hoc mundo. Quid enim est regnum ejus, nisi credentes in eum? Ecce de quo regno docere atq; disponere venit, quoniam de actibus, quibus pervenitur ad regnum æternum.

Clericus. CAP. CLIV.

RVrsum sicut anima habet plenitudinem potestatis à corpore, & utitur corpore tanquā instrumento. sic potestas spiritualis habet plenitudinem potestatis super principibus & potestatibus temporalibus, & utitur eis tanquam instrumentis.

Miles. CAP. CLV.

QVamvis quantum ad multa, sicut anima se habet ad corpus, sic spiritualia habent se ad temporalia, sed non quantum ad omnia: quia sicut anima est nobilior corpore, ita spiritualia temporalibus sunt nobiliora & digniora. Et sicut anima quantum ad multa regit corpus; ita temporalia in multis sunt secundum exigentiam spiritualium disponenda. sed anima rationalis non habet plenissimam potestatem super corpus, quia quam plures operationes habet corpus, quæ non sunt in potestate animæ rationalis. Ita habens potestatem in spiritualibus, non habet plenissimam potestatem in temporalibus. Et ideo in Papa, qui habet supremam potestatem in spiritualibus, non cadit nec cadere debet suprema potestas laicalis, licet dignior sit illo, in quem cadit suprema potestas laicalis.

Clericus. CAP. CLVI.

RVrsus in eum, qui omnibus secularibus legibus est solutus, & cujus leges non dignantur quascunque leges laicorum seu secularium imitari, cadit quo ad rem potestas laicalis suprema. Papa autem legibus quibuscunque positivis est solutus: ejus leges imitari minime dedignantur, ergo suprema potestas laicalis cadit in Papam.

Miles. CAP. CLVII.

PApa non est solutus nisi quadam exceptione quibuscunque legibus mere positivis à supremis pontificibus institutis; quia par in parem non habet imperium nec minor in majorem. Solutus est etiam legibus quorumcunq; generalium conciliorum ac Imperatorum, regum ac aliorū quorūcunq;, quæ conditæ essent super his, quæ ad propria jura & libertates aliorū. quæcunq; enim statuta essent à conciliis generalibus & aliis quibuscunque super his, quæ in spiritualibus de necessitate facienda sunt pro regenda congregatione fidelium: Papa est solutus talibus legibus mere positivis, quia non tenetur eas servare, & posset abrogare & adnullare. Papa enim est major concilio

generali. legibus autẽ institutis, quæ jura & libertates ac res respiciunt aliorum, non est Papa solutus. Nam dummodo de se non sint iniquæ, Papa eas abrogare non potest. Si enim Imperator aut Rex aut aliquis jura vel res proprias tribuit Papæ certas leges & pacta rationabilia imponendo: si propter res illas vel jura voluit recipere dictas leges & pacta, tenetur observare, *extra de condi. ap. cap. verum.*

Clericus. CAP. CLXXVIII.

ITem iste, cui oportet universitatem fidelium spiritualium ac secularium absque omni exceptione in omnibus obedire, fungitur suprema potestate laicali, quo ad rem Papæ autẽ oportet universitatem fidelium spiritualium atque secularium absque omni exceptione in omnibus obedire, prout ex sacris canonibus colligitur. *12. di. cap. quod Apostolicis: 19. di. c. cum memoriam.* ergo &c.

Miles. CAP. CLXXIX.

REspondeo, quod non est necessarium universitatem fidelium sine omni exceptione obedire sibi in his, quæ necessaria sunt in congregatione fidelium salvis juribus & libertatibus aliorum. Et si quæratur, quis habet judicare, quæ necessaria sunt regimini fidelium? Respondeo, quod hoc judicare per simplicem notitiam vel doctrinam spectat ad sapientes in lege divina peritos, & in humanis scientiis excellentes, & rationis judicio eminentes, quicunque fuerint, sive subditi, sive prælati, sive seculares, sive religiosi, sive magistri, sive pauperes, sive divites & potentes. Hoc autem auctoritative & judicialiter spectat principaliter ad Romanum Pontificem de consilio sapientum, qui si judicando erraverit, sapientes, immo quicunq; ipsum errare cognoverint, resistere obligantur pro loco & tempore & aliis circumstantiis debitis observatis. Et hoc licet unicuique pro gradu suo & statu suo; quia aliter debent ei resistere eruditi, aliter prælati, aliter reges, aliter principes, & aliter simplices & temporali potentia destituti.

Clericus. CAP. CLXXX.

ITem, in illum cadit potestas laicalis suprema, de cujus judicio aut facto nulli penitus est licitum judicare vel ab eo appellare. *9. q. 3. c. cuncta per mundum & c. sancta.* quod est dicendum de Papa. ergo cadit potestas laicalis suprema, ad quam omnes appellant. *9. q. 6. c. ad Romanam*, & nullus ab ea appellat.

Miles. CAP. CLXXXI.

IN casu est licitum & de judicio summi Pontificis judicare, & ab eo etiam appellare. quod probatur sic: licet in casu judicare de persona Papæ, ergo & de judicio ejus. antecedens patet per decretum Papæ Bonifacii. *40. q. 5. c. si Papa*, in tribus enim casibus tenetur Papa humanum subire judicium secundum quosdam. primo in casu hæresis, sicut dicit *præallega. cap.* Sed refert, an sit in veritate hæreticus, vel an sit hæresi solummodo accusatus. Si enim est in veritate hæreticus, ipso facto & jure scilicet tam divino quam humano, est Papatu privatus & omni dignitate ecclesiastica destitutus. quod sit jure divino Papatu privatus, sic probatur: quia ille, qui non est de corpore ecclesiæ, non est verum caput ecclesiæ: nullus ergo hæreticus est verum caput ecclesiæ. Et si quæreret aliquis, coram quo judice possit vel debeat Papa de hæresi convinci vel accusari? dicunt quidam, quod Papa coram Diœcesano suo, in cujus diœcæsi commoratur, debet de hæresi convinci: quia Papa hæretico nullum Privilegium est concessum, & reatus omnem honorem excludit. *in l. C. ubi se. vel clarissimi*. Et ratione delicti sortitur quis forum. *cap. 1. de rap.* Si autem Episcopus, in cujus Diœcesi, hoc noluerit vel nequiverit, hoc spectat ad alios coepiscopos Zelo fidei accesos, ut habetur, *21. di. c. nunc autem.* Si autem Episcopi vel noluerint vel nequiverint Papam hæreticum judicare, hoc spectat ad Imperatorem vel regem. Nam ut notavit *gl. 17. d. c. nec licuit. ubicunque deficit potestas ecclesiastica, recurrendum est ad secularem.* Et sicut notat glosa, *2. q. 6. c. præsul: Non requiruntur tot testes contra Papam quot requiruntur contra Episcopos & cardinales ratione excellentiæ.* imo duo sufficiunt: & in hoc est deterioris conditionis, quam sint inferiores prælati. Et est ratio, quia ipse sine comparatione aliorum creatus est. Et ideo sine spe veniæ condemnandus, ut Diabolus, *de pœn. di. 2. c. principium*, sic in causa hæresis Papa magnitudinem periculi, quod emineret universali ecclesiæ, si Papa efficeretur hæreticus; utpote qui propter auctoritatem & potestatem alios putatur excellere, plurimos ad suam hæresim & nequitiam trahere valeat: rationabile est ut propter hoc deterioris cõditionis omnibus aliis hoc casu existat. Secundo tenetur Papa humanum subire judicium, quandocunque crimen ejus quodcunque est notorium & scandalizetur ecclesia & ipse est incorrigibilis. Et tunc propter reverentiam officii, quo fungitur, non est ipso facto privatus, sed monendus. quod si non audierit, dicendum est ecclesiæ, id est congregationi cardinalium, qui possunt facilius convenire ad judicandum. quod si ecclesia noluerit judicare, ad principem temporalem catholicum cognitio devolvitur. Tertio, ut dicunt quidam, tenetur Papa humanum subire judicium, si res aut jura aliorum invadit aut detinet minus juste. Et si quæratur ab eis, coram quo hoc casu respondere tenetur? Respondent, quod tunc tenentur se submittere alicujus judicio neutri parti suspecto: aut eligere arbitros de voluntate alterius partis, qui inter eos potestatem habeant judicandi. Concludunt ergo isti ex præmissis, quod ex quo Papa in tribus casibus supradictis tenetur humanum subire judicium:

judicium; in iisdem casibus, quibus tenetur humanum subire judicium, licitum est unicuique ab eo appellare in judicio, vel extra ad judicium provocare. Nam pro oppressis vel verisimiliter opprimi metuentibus adinventa est appellatio, quæ est super jure naturali fundata. nam est quædā defensio, quæ cuilibet de jure naturali est permissa. Dicunt igitur isti quod si Papa factus hæreticus gerat se pro Papa, ab omni sententia, quā tulit in quacunq; causa, ab omni gravamine quod intulerit vel cōminatus fuerit, licet omni homini appellare cujus interest, nō tanquā à judice, sed tanquā à non judice, nullam habente ecclesiasticam potestatem: quia omnis hæreticus quantum cunque occultus est omni ecclesiastica potestate privatus, eodem jure dignitate seculari si quam haberet. quia ecclesiasticam dignitatem nemo potest habere, nisi saltem de numero sit congregationis fidelium: secularem dignitatē etiam supremam infidelis posset habere: sicut de facto vere habuit tempore Christi & Apostolorum, ut alias in prioribus fuit dictum. Et hinc est quod à Papa hæretico, licet gravato appellare. Sed Imperator vel rex alius efficiatur hæretic⁹, non licet de jure divino ab eo appellare tanquam à non judice seculari: licet secundum quosdam hoc liceat jure humano vel canonico. patet ergo, quod licet singulariter sit licitum de persona Papæ & de ejus judicio judicare, nec ab ipso appellare, casualiter tamen hoc potest, ad omnes autem canones, qui in contrarium possent adduci, vel de factis ejus non est judicandum vel ab eo appellandum: verū est regulariter, sed casualiter sic: licet cuilibet judicare de manifestis ejus criminibus non quidem judicialē sententiam proferendo, sed ipsa cordialiter detestando, & ipsa nullatenus excusando, & multo minus illicite defferendo. Ad hoc posset allegari Bern. *extra de regulis juris, c. estote*, & Hieronymus 11, *q. 3. c. si quis dixerit*.

Clericus. CAP. CLXXXII.

Amplius videtur indubitanter tenendum quod omne regimen & imperium sit à Papa, & taliter quod de plenitudine potestatis possit, quandocunque placuerit, Imperatorem seu regem instituere, & etiam pro libito voluntatis destituere, ut placet, absq; causa, & etiam sine culpa. & eidem alium subrogare, & sibi ipsi Imperium retinere sive regnum. aliter non haberet plenitudinem potestatis, sed haberet potestatem per jura alia quam divina limitatam. tamen hanc opinionem nō assero nec eam firmiter afferere catholicum reputarem. Dico igitur aliter quod omne regnum & Imperium est à Papa propter hoc, quia Papa habet quandam aliam plenitudinem potestatis, nō tamē sine exceptione eorū, quæ nō sunt prohibita. Non enim potest omnia, quæ non sunt prohibita sine exceptione, neq; per jus divinum neq; per jus naturale, nec enim potest aliquē privare jure suo sine culpa, nisi subsit causa. licet tamē reges & principes jam juste regna & principatus habentes absq; culpa, nisi subsit causa, nequaquam possit regnis suis atq; principatibus privare de plenitudine potestatis suæ, tamen si esset aliquis, qui regem, principem aut caput in temporalibus non haberet, cum non solum expediens, sed etiam necessarium sit cuilibet populo etiam in temporalibus habere caput, à quo in necessitate regatur, posset Papa de plenitudine potestatis absq; nominatione, electione, vel consensu eorum ipsis caput præfigere, minorem vel majorem dignitatem vel potestatem tribuendo eidem. Et ex ista plenitudine potestatis habet Papa potestatem super Imperatorem vel regē: sed nō posset sine culpa, nisi subsit causa necessaria, privare imperio, nec posset ad libitum suum Imperium vel regnum transferre de gente in gentem: sed pro culpa vel ex causa potest Imperatorē vel regem quibuscunq; aliis minime requisitis deponere, si hoc sit necessariū utilitati cōmuni & non solū expediens, potest de plenitudine potestatis de gente in gentem, vel de domo in domum, aut de persona in personam transferre Imperium sive regnū: sed etiam ex causa aliqua evidenti, si necessaria fuerit bono communi, ut nullus ad regimen vel Imperium eligatur, potest ordinare & præcipere, ut quamdiu necessarium fuerit hujus electio differatur. & isto modo imperium vel regnum est Papæ, nō quia Papa super ipsum habeat plenitudinē illam, de qua dictum est superius, & sæpius, per quā scilicet possit eum deponere sine causa. Et secundum hoc dico, quod Papa potest corrigere Imperatorē vel regem, quandocunq; corrigendus, & omnia facere circa tēporalia, quæcunq; sunt necessaria bono cōmuni, licet non possit aliquem privare suo jure sine culpa, nisi subsit causa. Et secundū hoc Papa nullam habet potestatē à Christo, nisi salvis nō solum juribus, sed etiam libertatibus aliorū. Et ideò Papa nō potest ea, etiam quæ necessaria sunt cōmuni utilitati, in tēporalibus, quandiu sunt Domini tēporales, qui ipsa possunt & volunt utiliter expedire. Insuper si esset aliquis imperator vel rex corrigendus, aut etiā deponendus propter defectum vel crimen, qui vel quod ad pura spiritualia minime pertinent: Papa auctoritate sibi concessa à Christo se intromittere non deberet, nisi propter impotentiam, vel malitiam vel negligentiam laicorum. Papa enim totaliter debet circa spiritualia vacare, & non circa temporalia, quamdiu inveniuntur laici, qui ea possint jure & legitime expedire. Hic tamen advertendum, quod si imperium vel omne regnum jure divino sit à Papa, secundū quod est dictum, quia non debet negari: si negaretur, tamen hoc non potest negari, quin jure humano, scilicet ex voluntaria concessione Romanorum, imperium sit à Papa, qui omnem potestatem, quam habuerunt super imperium, Romano Pontifici concesserunt, vel ex præscriptione legitima, qua summus Pontifex jus & potestatem seu imperium acquisivit. Et hinc est, quòd licet jure divino papa non majorem potestatem habeat super imperium, quam super regna quæcūque, tamen jure humano majorem obtinet potestatem. Et licet supra dictum sit quòd omnis humana creatura

subsit Papæ&omni potestati spirituali,non tamen sequitur,quod habeat dominium omnium rerũ temporalium.Ad cujus declarationem sciendum est,quod duplex est dominium. Est enim quoddam dominium jure divino,aliud jure humano.8.*di.c.quo jure dominium*.divinũ est illud, quod est apud Deum supra omnem creaturam:ipse enim Deus creator est omnium universorum. qui enim manet in æternum,creavit omnia simul.Item Gen.1.c. *In principio creavit Deus cælum & terram.* Isto jure divino *Domini est terra & plenitudo ejus*,ut in Psalmo.*extra de deci.c.tua nobis*.Istud dominium est verum dominium simplex&absolutum,&unus est dominus omnium creaturarum Deus. Et ideo proprie loquendo omnes creaturæ,proprietates,res &possessiones, & bona alia, in nullius bonis sunt vere,absolute& proprie,nisi solius Dei. Aliud est dominium,quod secundum legistas vocatur *legale dominium*.&ita notavit Accursius *ff.de verbor signif.l.recte*.secundũ vero canonistas vocatur *humanum*,ut in dicto *c.quo jure*.De isto legali vel humano dominio dicit Compostellan⁹,in *c. quæ in ecclesiarum, de constitutio*.quod à jure gentium descendunt dominia:sed per leges principum distinguũtur modi,per quos rerum dominia acquiruntur.*ff.de acquir.rerum dominio* per totũ. mihi autẽ videtur,quod dominium verum legale vel humanum fuit à Deo collatum humanæ creaturæ:& nõ fuit ab initio introductum jure gentium vel civili.Nam Deus omnia,quæ creavit,fecit propter rationalem creaturam,&omnia subjecit humanæ creaturæ *Gen.2.c.* Et sic reservato sibi universali & vero dominio omnium creaturarum, hujus dominii utilitatẽ concessit ab initio quo ad usum:quod videtur intelligere Accur. *C.de jure dot.l.in rebus*,super verbo *naturali*:ubi dicit, quod jure primævo non distinguebãtur dominia,nisi quantum ad usum:jure gentium usibus priorum parentum introductum fuit,quod terræ dividerentur&appropriarentur,ut unusquisq; quod suum erat sciret.Vnde lex dicit,quod jure gentium dominia sunt distincta:non dicit,introducta,ut *l.ex hoc jure.ff.de justitia & jure*.Cum ergo jure gentium dividebantur dominia, sequitur quod ante fuerant cõmunia. *ff.communi.divid.l.4*.circa principiũ.Vnde ex concessione divina creatur quoddam dominiũ legale vel humanum, quod respectu veri domini, non dicitur dominium, sed in se consideratum verũ dicitur.Istud verum dominium legale vel humanum,prout erat in communi,non debet dici jure gen. sed divini,prout vero cuilibet appropriatur vel acquiritur hoc dominium sic consideratum,est jure gentium:& tale dominium non est apud populum tantum,sed apud omnes qui juste acquirunt. Ex quo semel acquisitum est,non licet cuiq;principi ecclesiastico vel seculari acquirenti auferre vel occupare sine justa causa,quia esset contra jus naturale divinum,quo unicuiq;dictum est. *Ne facias alteri quod tibi non vis fieri*,ut in principio *decretorum*. Et dominus dicit in Evangelio: *Ne transgrediaris terminos ãtiquos quos posuerũt patres tui.9.q.3.c.nullus*.Facit ad hoc *C.de cohar.l.si quis.libro 11*. Et hoc intelligo,sine causa:quia ex justa causa posset aliquis privari ab homine,vel à jure tali dominio. *ff.de rel.& sumpt.l.fune l.si quis sepulchrum.& C.de bonis damnat*.quasi per totum.Item est notandũ,quod nonnulli dixerunt,quod suprema potestas laicalis proprietatẽ sibi propriẽ propriam nõ habet immediate à Deo,quia habet propriam à Deo mediante populi potestatẽ.Et hoc idem dicunt de quolibet principe temporali.Hic tamen ponderandum est, aliquam potestatem esse immediate à Deo tripliciter posse intelligi.uno modo,ut detur à Deo solo absque donatione vel ministerio creaturæ quemadmodum Moyses habuit ducatũ immediatè à Deo,& filii Israel proprietatem terrę promissionis,&Petrus summũ sacerdotium,& 12 apostoli apostolatũ. Secundo modo potest esse immediate à Deo,quia à solo Deo datur,non tamen absq; ministerio hominis. per quẽ modũ summus pontifex quilibet post Petrum potestatẽ&pontificium habet à Deo immediate,quia quamvis nõ habeat potestatem illam absq;electione legitima,electores tamen illi sibi potestatem non tribuunt,sed solus Deus.sic qui baptizatur,gratiam accipit à solo Deo,non tamen sine ministerio baptizantis,&tamen baptizans non creat gratiam illam.Sic plebanus habet ecclesiam suam à solo Episcopo,&tamẽ non sine præsentatione patroni.Tertio modo intelligitur aliquis habere proprietatem proprie propriam à solo Deo, quia licet eam à principio habuerit ex concessione vel donatione aut resignatione alicujus,tamen postquam sibi data vel resignata est,à solo Deo dependet,ita quod solus Deus quantum ad hujusmodi potestatem vel proprietatem est eo superior. sic secundum quosdã Papa dicitur habere dominium seu proprietatem rerum temporaliũ,nec concessæ sunt à fidelibus Romano pontifici immediatè a solo Deo:quia licet primo à Deo receperit,ex largitate fidelium tamen postquam eas nullus alius quidquam juris habet in eis nisi solus Deus,ita quod prædia & civitates & res alias, quas sibi dederunt fideles,non ab homine sed à solo Deo tenet,ita ut superiorem in temporalibus istis post Deum non recognoscat. sic etiam quando erat solus Noe cum filiis& uxoribus, res quas tunc habebat sive jure hæreditario sive emptione vel donatione aliorũ aut quovis alio modo,à solo Deo tenebat:nec in hujusmodi temporalibus tunc superiorem habebat,licet habuisse,tante diluvium in hujusmodi superiorem,regem scilicet aut alium dominum principalẽ, quo fuisset inferior. illorum ergo,qui tenent hanc opinionẽ,imperium esse à papa, quidã sunt, qui dicunt quòd imperiũ seu regnũ est in aliis,quæ postea imperator seu rex habet proprietatẽ proprie propriã in bonis, quę habuit ãtequã obtineret imperiũ seu regnũ,&in aliis quæ postea per se& sibi nõ dignitati acquireret. propriissime accipiẽdo proprietatẽ suprema potestas laicalis nullã proprietatẽ habet. quare de proprietate strictissime sũpta potest eã habẽs facere quod vult.1.q.c.eos.*Inst.de rer.div.§.per traditionẽ*.&quicquid fecerit de ea,ipsã s.bene vel male exponẽdo vel legãdo,vel quomodolibet alienando,quãvis cũ gravi peccato talis facere valeat,tamẽ ad restitutionẽ nõ tenetur,sed sufficit quòd aliis modis Deo satisfaciat de peccato.hoc autẽ Imperator vel Rex, qui supremam potestatẽ obtinet de

juribus

juribus&rebusImperii seu regii nequaquam facere potest:quia si dissipaverit ea, & non expenderit ea ad utilitatemImperii vel regni,&cõmunis utilitatis,ipsa restituere de bonis propriis obligatur Et ideo secundum istos potestas suprema laicalis, sicut nec potestas suprema spiritualis, nec mediate vel immediate à Deo vel ab alio habet potestatem sibi propriam. cujus ratio assignatur,quia potestas suprema laicalis est principatus regalis secundum perfectissimum modum principatus, & habet hoc principaliter ut instituatur propter commune bonum subditorum, & non propter bonum proprium principantis,ut videtur dicere Aristoteles *octavo Ethicorum*,quare non potest ea expendere,nisi pro communiutilitate subjectorum. Et si aliter expenderit, ad restitutionem tenetur. Nam qui bona concessa ab aliquibus ad certos usus in alios contra voluntatem concedentium consumpserit, restituere eadem, si potest, astringitur. Alia est opinio, quod suprema potestas laicalis habet aliquam proprietatem. nam constitutus in suprema potestate eadem illis bonis abundare debet, quibus actus virtutum politicarum valeat exercere. inter autem virtutes politicas necessarium est in potestate laicali constituto ut liberalitatem exerceat. Nam, ut dicit Aristoteles octavo Ethicorũ,*principatus & potentatus possidentibus necessarii sunt amici*:quia,ut dicit ibidẽ,*bona fortuna quanto major tanto minus secura.* Nam,ut habetur *extra.de accu.ca.qualiter & quando.* Et quemadmodum ecclesiastici odium multorum incurrunt& insidias patiuntur,sic etiam reges & principes,qui interdum judicium sanguinis habent in potentes&divites exercere ,multas eis libenter parant insidias, quia pro sua defensione &potestate in malos intrepide exercenda summe indigere noscũtur amicis. Amici autem maxime acquiruntur&conservantur per munificentiam&liberalitatem testeSalomone,quiProv.19.c.ait,*multi colunt personam potentis&amici sunt dona tribuentes.* Et iterũ ibidem,*divitiæ adducunt amicos plurimos*.ergo actus virtutis liberalitatis est necessarius constitutis in suprema potestate laicali:quia cum potestas laicalis suprema debeat esse sibiipsi&fungenti sufficiens tãtis bonis abundare,ut præeminens in ea actum liberalitatis valeat exercere,cujus actus scilicet dare posse spectat ad proprietatem habentem. Quare suprema potestas proprietatem strictissime accepto vocabulo debet habere.

Miles. CAP. CLXIII.

PLurima vix pedem figendo tetigistis,sed plura per vos tacta intermittendo. Dico quod nec Imperator nec Rex habet proprietatem proprie propriã ab homine.ergo habet eam à Deo solo. consequentia manifesta videtur. Antecedens probatur,nã si haberet eam ab homine, vel haberet eam ab electoribus,aut coronatore, aut confirmatore.non ab electoribus, quia generaliter electores non dant præcise jus electo. Nam electus indiget ab homine confirmari.*c.venerabilem de elect.* sicut nec electores dant sibi potestatem,sed faciunt eum capacem recipiendi hãc dignitatem immediate àDeo,neq;proprietatem.ergo neq;dignitatem recipitImperator ab electoribus. Nec habet eã à coronatore, quia coronator,quando non est confirmator,nõ dat coronato proprietatem alicujusrei tẽporalis,sicut nec consecrator dat cõsecrato aliquã proprietatẽ vel etiam administrationẽ alicujus tẽporalis seu spiritualis.ergoImperator à coronatore,qui nõ est cõfirmator, nullã recipit proprietatẽ,nec habet eam à confirmatore,quia cõfirmatione nõ indiget. Et discurrat canonista per totũ corpus juris canonici,&nunquam reperiet decretum seu decretalem,quod vel quæ dicat, quod Papa Imperatorem seu regem confirmet,sed bene dicunt quod eum examinat&approbat:sed nunquã utitur verbo *confirmationis*. verum de duplici dominio in prioribus per vos facta est mentio: verum est,quod duplex est dominium,scilicet divinum&humanum,divinum dominium est jus plenũ possidendi mundum,ac mediante possessione libere utendi omnibus contentis in ipso. dominiũ humanum seu dominium Adæ fuit rationalis mortalis creaturæ jus seu auctoritas originalis possidendi naturaliter res sibi à natura subjectas,&eis plene utendi, sive eas licite pro libito voluntatis disponendi per quod intellige dictarum rerum consumtionem, locationem, cõmodationem,depositionem,pignorationem,venditionem,defensionem,multiplicationem,&similia.dixi *rationalis creaturæ*:quia dominium soli rationali creaturæ competit,*dominium* enim dicitur à *domo*.&à domo *dominus* derivatur,eo quod præsit domui& domum gubernat seu regit. quod irrationabili creaturæ competere non potest,licet aliqualis assumptio rerum pro sustentatione suæ naturæ illi conveniat: nec etiam angelis bonis seu malis,quia non habent corpora,quæ pro sua necessitate talibus indigeant.auctoritas ergo sive jus convenit rationali creaturæ: potestas sive facultas irrationabili competit. Et est hic attendendum,quod(sicut supra mõstratum est) à principio creationis humanæ non fuit principatus terrestris usq;ad tempora Noe: sed Deus immediate puniebat,ut patet in Cain & Lamech,&similibus:nec fuerunt leges,sed solum dictamine rationis quilibet gubernabatur,&erat regulariter inclinatio cujuslibet in bonum propter bonitatem&rectitudinem humanæ creaturæ. transcursu temporũ fuit depravata humana natura,&viribus corporeis minorata. Et tunc fuit opus legibus,&datæ fuerunt perMoysen. Et post temporum cursus ampliata hominum pravitate emanarũt leges positivæ civiles&canonicæ. Hæc autem supponũt immutabilitatẽ totius cõditionis humanæ,&in statum deteriorem corporeum &animalẽ.quod patet primo ex legum dispositione, quarũ tũc nõ erat opus.post successive multipliciter quotidie promulgãtur nec sufficiũt,ut refrenetur pravitas humana,ut patet in *proœmio decretaliũ*.hoc etiã patet ex scriptura divina. Nã ãtiquitus erãt homines lõgioris vitę&robustiores,ut gygãtes,undeSolinus de mirabilib. mũdi ait: *Corrupta nãq;successive nostri temporis per nascentiũ detrimenta* &c. Itẽ mũdus senescit&corrũpitur continue. Et propterea scribitur *primo Meteo*,ubi nunc est aridum,olim fuit mare,&ẽ contra. Item unũ quodq; debi-

litatur secundum quod plus distat à suo principio, ut scribitur in *libro de causis*. Sed natura humana hodierna multũ distat à suo principio etiam secundum veritatem & fidẽ, quæ ponit mundi creationem. multum enim distat ab Adam & ab initio creationis. Et propterea scribunt medici, quod Elleborus albus tempore isto est intollerabilis, & sic venenum propter debilitatem naturæ. Item *secundo de historiis animalium* dicitur quod animalia paucos dentes habentia sunt brevioris vitæ. Unde homines antiquitus solebant habere 32. dentes, alii vero 28, hodiernis diebus adhuc pauciores. ergo natura humana minorata est, attenta corporis complexione. Nam Mathusalem vixit nongentis & 30. annis, qui nunquam tamen propter brevitatem vitæ voluit domum construere. Noe novẽ centum annis. Quod potest etiam persuaderi. nam cum natura humana non possit perpetuari in se ipsa, in certa est solicitudo divina dans ei virtutem generativam, ut servaretur in spem quod nõ posset servari individualiter, ut scribitur in 3. *libro de anima*. Et ideo Deus, cujus est quodam ordine cuncta disponere, ut scribitur 2. *de anima*. 12. *Metaphys.* naturam sic produxit humanam, ut debilitando procedens finiatur, ut tandem vita corporali relicta, quæ est corruptibilis & accidentalis, post cum eo fruatur vita æterna, quæ est per se & nullo extrinseco egens adminiculo. Ex quibus satis patet, quod potestas maxime ecclesiastica, quæ est spiritualis, non debet dominia in temporalibus appetere, sed circa ea, quæ spectant ad vitam æternam, totis viribus se deberet applicare, cum ista temporalia sint transitoria, vita autem illa manet in æternum. Amplius nec debent se de depositione imperatorum seu regum temporalium intromittere, prout in prioribus plenius fuit dictum, quantumcũq; rex vel imperator sit dignus depositione propter defectum quemcunq; vel crimen, quod nõ est inter spiritualia crimina computandum. Et ideo si imperator vel rex committit crimen dilapidationis vel destructionis imperii seu regni, aut damnabilis negligentiæ imperii vel regni, vel tyrannidis, seu quodcunq; aliud, propter quod non inmerito deponi meruerit, Papa non deberet eum deponere, sed populus, à quo suam recipit potestatem tacite vel expresse, nisi illi ad quos spectat nollet aut nõ possent facere iustitiæ complementum. Nec obstat *c. alius. 15. q. 3.* quia Gallici dubii forsitan de propria potestate Papam tanquam sapientẽ duxerunt consulendum. Nondum tunc temporis vigebat studium Parisiis, nec Francia tot prudentibus prout nunc est adhuc erat repleta. Sed forte diceret aliquis, quod Innocen. tertius deposuit Othonẽ quartum ab imperio, & Innocen. quartus deposuit Fredericum Imperatorem. Ad hoc quidam dicunt, quod Innocen. tertius & Innocen. quartus illas depositiones fecerunt auctoritate Romanorum, ad quos spectat correctio imperatoris. Alii dicunt, quod specialiter Innocen. quartus deposuit Fredericum auctoritate consilii generalis, quia in casu hæresis specialiter habet super omnes Christianos potestatem. Alii dicunt, quod uterque male processit usurpando sibi potestatem, quam non habuit, secundum quod sæpe faciunt Romani Pontifices ut notavit glo. *extra de foro compe. c. si quis*, dicens in hæc verba: *Papa sive sint negligentes* laici *sive non, quotidie concedit literas clericis contra laicos super quacũque quæstione: & ita usurpat jurisdictionem aliorũ.* propter quam usurpationem dicunt ordinem Christianitatis esse confusum, quia omnis ordo jurisdictionis confunditur, si unicuiq; jurisdictio sua illæsa non servetur, secundum quod testantur canonicæ sanctiones. 11. *q. 1. c. pervenit*. Et ex ista usurpatione populorũ strages, vastationes civitatũ, regionum & terrarum, & aliæ desolationes innumerabiles solent cõtingere. prout diebus nostris in Italia docet experientia satis abhorrenda. fatentur tamen, quod papa potest transferre imperiũ vel regnum de gente in gentem casualiter, ut quia non est alius superior, vel aliter: aut imperium vel regnum est transferendum de gente in gentẽ propter aliquod crimen spirituale gentis, puta si gens illa inficiatur hæretica pravitate, vel ad legem Iudæorum, vel ritum gentilium, vel sectam aliam converteretur, vel propter aliud simile; vel propter crimẽ seculare, ut propter negligentiam aut defectũ alium, propter quod etiam judicio sapientum gentilium vel Christianorũ gens illa non esset digna aliàs gubernare. si transferendum esset imperium vel regnum propter crimen spirituale: dicunt quidem, quod Papa potest jure divino transferre imperium sive regnũ, quia ipse in spiritualibus & annexis eis habet plenitudinem potestatis, quantum ad ea quæ sunt de necessitate facièda. Alii dicũt, quòd papa in hoc casu non pôtest transferre imperium sive regnum, nisi laici fuerint damnabiliter negligentes, vel faventes genti à qua necesse est transferri imperium vel regnum. sed in hoc casu spectat ad papam de crimine spirituali cognoscere & denunciare illis ad quos spectat, ut ipsum deponant. quod si noluerint vel non potuerint, jure divino est devoluta potestas transferendi ad summum pontificem; & hoc, quia ipse habet plenitudinem potestatis quantum ad omnia quæ sunt de necessitate facienda. Si verò imperium transferendum esset de gente in gentem propter crimen aliquod seculare vel defectum alium, papa auctoritate propria talem translationem non posset facere, nisi illi, ad quos spectaret, damnabiliter essent negligentes. Qualiter autem de facto fuit processum, quando translatum fuit imperium de Græcis in Germanos, & an juste vel injuste processit, posset hujus rei certitudinem habere, qui acta illius temporis reperiret: licet tamen pro facto papæ, & etiam cujuslibet judicis, donec probetur contrarium, sit præsumendum, *extra de renunc. cap. in præsentia.* Unde si papa absque iusta causa vel auctoritate propria ea facere attentaverit, falcem damnabiliter immisit in messem alienam. Si autem causa manifesta exigente eam fecerit, ut quia illi ad quos spectabat, scilicet Romani, erant damnabiliter negligentes, juste processit, quia tanta necessitate potuit negligentiam eorumdem supplere. Insuper quamvis papa Imperatorem examinet, non tamen sequitur, quòd sit superior Imperatore in temporali: examinat enim secundum aliquos, ut sciat an debeat ipsum pro imperatore reputare: & ut aliis, si necesse

necesse fuerit, valeat per certitudinem indicare, quod sit ei tanquam vero imperatori obediendum, non ut ei aliquam tribuat potestatem, sed coronam imperialem tantumodo, si electus voluerit eam ab ipso recipere. exemplum in illis, qui literas papales, imperiales seu regales visitant, non tanquam superiores approbant vel reprobant eas, aut aliquid tribuūt eis potestatis seu vigoris, sed visitant ut sciant an sint veræ vel falsæ. Si ergo videtur quibusdam, quod per examinationem non potest ostēdi, quòd imperium sit à papa, nec etiam per inunctionem, consecrationem, coronationem hoc ostēdi potest. nam videmus quod alii reges consecrantur, inunguntur & coronātur ab archiepiscopis vel episcopis, à quibus tamen regna sua minime tenent. Amplius nec hoc potest ostendi ratione juramenti. nam imperator non tenetur jurare summo pontifici tanquam vassalus: sed econtra papa, si vult retinere tēporalia, quæ sibi imperatores dederūt, tenetur jurare tanquā vassalus imperatori. Dictū enim fuit omnib. presbyteris: *reddere quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* unde juramētum, quod imperator facit Papæ, non est fidelitatis, i. homagii, sed fidelis deffensionis, quale juramentum præstant alii reges in regnis suis jurantes, quod fideliter deffendent ecclesiam, qui tamen non ab ecclesia tenent regna sua in feudū. Sed quæret aliquis, an imperator teneatur Papæ ad hujusmodi juramentū præstandum fidelis deffensionis? quidam dicunt quod sic, alii tenent contrariū. Et si fecerit ex devotione vel simplicitate vel alia causa quacunque, successores suos ad hoc non potuit obligare, cum non habet par in parem, nec minor in majorem imperium, licet enim Imperator sit papalis advocatus, id est defensor Romanæ ecclesiæ, sicut & patroni ecclesiarum sunt advocati earum, tamen in nullo est Imperator magis subjectus papæ quam alii reges. alii autem reges ad tale juramentū minime obligātur: ergo nec Imperator. Rursum sicut qui in jus succedit alterius, eo jure uti debet quo ille, *ext. de reg. ju. c. si quis*: ita qui in jus succedit alterius, dignitate & libertatib⁹ gaudere debet, quo jure ille gaudebat. Sed Imperator Romanus succedit in jus, quia Imperatores Romani fideles & etiam infideles tale juramentum minime præstare tenebantur: ergo Imperator nunc hujusmodi juramentum, nisi voluerit, præstare non tenetur.

Clericus. CAP. CLXIV.

AMplius patet, quòd ad Romanum pontificem spectet, quod committat administrationem in temporalibus nedum Imperatori sed cuilibet principi temporali. nec sine cōmissione Romani pontificis potest aliquis princeps temporalis jurisdictionem exercere. quod probatur sic: Supposita plenitudine potestatis, quam dedit sibi Christus, aliter propter opus Dei sibi commissum faceret negligenter, nec imitaretur Christum, dicentē Ioh. 18. c. *pater opus consummavi quod dedisti mihi ut faciem.* Et quod jurisdictionem minime valeant exercere, nisi prius commissam à Romano pōtifice, probatur. nam qui assumit officium dignitatis honoris etiam secularis absq; principe, ad quem spectat de hujusmodi officio ordinare, de ambitione merito est notandus ab initio aut secularibus dignitatibus & legibus etiam cuilibet reprobatur. Si ergo ad papam ex institutione Christi spectat de hujusmodi officiis ordinare. illicite sine papa exercet eadē. rursum secundum Apostolum ad Hebr. 5. c. *Nemo sibi sumat honorem*, quod non tantum de honore spirituali, sed etiam de seculari debet intelligi, *c. qualiter. de elect. l. si quanquam. C. de episc. & cler.*

Miles. CAP. CLXV.

HAnc plenitudinē potestatis semper supponitis, & verum est quòd uno impossibili posito in esse, necessarium est plura sequi. sed quantum ad veritatem, non videtur hanc plenitudinem debere concedi. quod probatur sic. Nam repugnat optimo principatui solumodo servos habere subjectos, sed nonnullis apparet, quòd non stat cum puritate optimi principatus, quemcunque subditum præsertim invitum absque culpa sua esse servum. Nam principatus optimus propter bonū subditorum est principaliter institutus. Principatus autem servorum est principaliter propter bonū principantis. quare hujusmodi principatus non est optimus judicandus. Rursum principatus institutus contra naturam non est optimus existimandus. sed contra naturam est, ut quis majoribus & æqualibus & sibi similibus, vel de quibus spes probabilis est, quòd futuri sint majores aut sibi æquales virtute & sapientia principetur tanquā servis ut ait Aristoteles *tertio Politicorum*. talis enim debet eligi in principem seu prælatum, cujus comparatio cæteri grex dicantur. & pro hoc: *1. q. 1. c. vilissimus.* quare optimo principatui repugnare videtur, quod omnes subjecti sint servi. Ad quod etiā probandum videtur sufficere ratio Aristotelis, *primo Politicorum*, qua probare nititur, quod melior est principatus hominum quam bestiarum. liberi autem sunt meliores quam servi. quare principatus servorū nō est optimus judicandus. Sed contra ista forsan aliquis objiceret, quod optimo principatui non repugnat perfectissima obedientia in subjectis. tunc enim optimus principatus nō posset in religione perfectissima, quæ obedientiam perfectissimam permitteret reperiri, cum veri religiosi dicantur servi. *12. q. 2. c. non dicatis.* Respondeo, quod religio perfectissima non permittit simpliciter in omnibus obedire, secundum quod non tenentur servi in omnibus obedire. Alias enim posset prælatus religiosam hujusmodi vitam ducere secularē perfectissimā. igitur religio permittit in omnibus obedire, quæ non sunt contra Deum & regulam suam, præsertim in his quæ ad Deum & bonos mores pertinent. Ex istis ergo infertur, principatui repugnare, quod principans illam habeat plenitudinem potestatis, ut scilicet de jure si possit omnia valeat præcipere. Nam sic omnes subjecti habenti plenitudinem potestatis sunt servi ipsius: secundum strictissimam significationem vocabuli. Nam hac potestate nullus dominus super servos potest majorem habere de jure. sed optimo principatui repugnat, quod omnes subjecti sint servi. ergo repugnat, quod Papa hujusmodi plenitudi-

nem potestatis habeat. Ex illa igitur sibi non potest vendicare, quod administrationem in temporalibus dominiis, dominis temporalibus ipse solus comittat. Et si quæratis juxta præmissa, quæ sint illa quæ optimo principatui conveniant? Ad hujus evidentiam ante omnia est sciendum, quod licet ad principantem, de quo est sermo, multa pertineant, videlicet jura sua unicuiq; tribuere, & servare, leges condere necessarias atque justas, judices superiores & alios inferiores constituere, quales artes & á quibus in communitate sibi subjecta debeant exerceri, omnium virtutum actus præcipere & alia multa: tamen ad hoc videtur principaliter institutus, ut corrigat & puniat delinquentes. si enim in aliqua communitate nullus pro delicto seu culpa puniri deberet, monitor ad bonum & Doctor sufficeret, & principatus omnis superfluus videretur. lex enim videretur institui non propter bonos, sed propter malos, puniendos & corrigendos, teste apostolo. *1. Thimoth. 1. cap. lex justis non est posita sed injustis.* ergo princeps principaliter non propter bonos, sed propter malos præesse debet. Et hoc idem sapiens Ecclesiastic 7, c. videtur innuere. *Noli quærere fieri judex, ubi non valeas disrumpere iniquitates.*

Clericus. CAP. CLXVI.

Rursum dico, quod rex accipit aliquam potestatem super temporalia á persona ecclesiastica ex eo, quod á persona ecclesiastica inungitur, exemplum in rege Franciæ, qui inungitur ab archiepiscopo Remensi. quod probatur sic. sicut se habet unctio regalis ad regem, sic unctio sacerdotalis ad sacerdotem, & episcopalis ad episcopum, sed per unctionem sacerdotalem & episcopalem potestas accipitur: ergo similiter & per unctionem regalem. sed clarum est, quod non recepit potestatem spiritualem: ergo rex ex eo quod inungitur, accipit aliqualiter potestatem in temporalibus seu temporalem. Item sicut natura nihil facit frustra, ita rationabile operans nihil facit frustra, quare talis unctio regis non fit frustra. sed frustra fieret & ridiculose, nisi per ipsam, aliquam potestatem acciperet: & non accipit aliquam potestatem nisi super temporalia: ergo. &c.

Miles. CAP. CLXVII.

Rex hæreditarie succedens non aliquam potestatem accipit super temporalia ex eo quod á persona ecclesiastica inungitur. quod probatur. Nam omnes reges hæreditarie succedentes in eodem regno habent eandem super temporalia potestatem in eodem regno. Aliter enim unus non esset verus sucessor & verus hæres alterius. sed in multis regnis fuerunt plures reges sibi hæreditarie succedentes, quorum aliqui fuerunt uncti, & aliqui non erant inuncti. Nam aliqui fuerunt reges pagani, qui non fuerunt inuncti, quia reges paganorum non inunguntur: aliqui autem fuerunt fideles & Christiani & inuncti, quia communiter reges Christiani inunguntur. ergo per hoc, quod rex hæreditarie succedens ungitur, non recipit super temporalia potestaté ex eo quod á persona ecclesiastica inungitur. Confirmatur: eadem unctio, á quocunque conferatur, habet eundem effectum, sicut baptismus, sive conferatur á persona ecclesiastica, sive laica, sive etiam á muliere habet eundé effectum. ergo unctio regalis habet eundem effectum sive conferatur á persona ecclesiastica, sive alia. ergo unctio ex hoc, quod conferatur á persona ecclesiastica, non dat uncto super temporalia aliquam potestatem. Sed forte dicet quis, quod unctio regalis non potest conferri, nisi á persona ecclesiastica, sicut nec unctio sacerdotalis & episcopalis. Hic forte diceretur, quod unctio regalis possit conferri á persona ecclesiastica, quia unctio regalis introducta est ex veteri testamento in veteri autem testamento aliquando unctio regalis conferebatur á sacerdote vel Levita, quibus in novo testamento succedunt ecclesiasticæ personæ, nam Samuel, qui fuit Levita, unxit de præcepto Dei Saulem & David in reges. Et Sadoc sacerdos unxit Salomonem. Nonnunquam verò unctio regalis fiebat ab aliis. Præceptum enim fuit Heliæ ut ungeret Asael regem super Syriam. Quare & nunc posset á persona non ecclesiastica inungi. nec obstat, quod in oppositum arguebatur. quia non est necesse, quod quantú ad omnia sic se habeat unctio regalis ad regem, sicut se habet unctio sacerdotalis ad sacerdotem, & episcopalis ad episcopum. unctio enim sacerdotalis & etiam episcopalis est ex institutione divina. unctio vero regalis, licet in veteri Testamento fuerit, ex præcepto Dei, tamen in nova lege fuit ex institutione humana: Et ideo nullam potestatem dat super temporalia illa unctio regalis, nisi hoc per voluntatem humanam fuerit voluntariè ordinatum. quare si per ordinationem humanam non est institutum, ut unctio regalis det potestatem super temporalia, nullam sibi dabit. nec etiam obstat, quod allegabatur, quod unctio regalis fit frustra. Dicendum est, quod non fit frustra. quamvis enim unctio nullam det super temporalia potestatem, tamen aliud operatur: potest enim fieri unctio, ut rex majori reverentia ac veneratione habeatur, quemadmodum in coronatione & in unctione regum fiunt convivia magna, & solennitates aliæ, ut reges in majori honore habeantur, & ut regalis magnificentia ostendatur: sicut rex Assuerus, ut habetur *Hester, 1. c.* fecit magnum convivium ut ostenderet magnas divitias ad ostensionem & gloriam regni sui.

Clericus. CAP. CLXVIII.

Quamvis in multis regnis fuerint plures reges sibi succedentes, quorum aliqui fuerunt inuncti, & alii non, posset uno modo dici, quod reges pagani, qui non fuerunt inuncti, nó fuerunt veri reges: quia, ut dicit Innoc. IV *extra ecclesiam non est verum dominium nec potestas ordinata & concessa sed tantummodo permissa.* vel aliter reges pagani, qui non fuerunt uncti, fuerút veri reges, quia pagani sicut non tenentur ad cóstitutiones ecclesiasticas, ut *extr. de divor. c. gaudemus,* sic cóstitutionibus Chri-

Christianorum non arctantur, tamen Christiani non possunt fieri veri reges, nisi ungantur, quia ex quo sunt Christiani, ad consuetudinem Christianorum obligantur, sicut & constitutiones ecclesiasticas servare tenetur. Et cum ultra allegatur, quod unctio regalis potest fieri ab alio, quàm à persona ecclesiastica: hoc non videtur continere veritatem, quia illa quæ sunt propria legi divinæ, non debent fieri nisi à ministris legis divinæ, cujus fuerunt sacerdotes & Levitæ in Veteri Testamento, & personæ ecclesiasticæ in novo. Et cum arguitur, quod Helias debuit ungere aliquos in reges, & filius prophetæ qui non erat sacerdos nec Levita unxit Heu regem super Israel. Dico quod non habetur in canone Bibliæ Heliam & filium prophetæ supradictos non fuisse sacerdotes nec Levitas.

Miles. CAP. CLXIX.

VIdetur, quòd unctio regis seu imperialis sit ad bene esse, & nõ de necessitate, & per consequens non disputandum an fiat à persona ecclesiastica vel alia. quod probatur sic. Quando aliquid est in aliquo per proximationem ad alterum, illud est potentius & efficacius altero: sed in aliquibus dignitatibus est spirituale propter majorem approximationem ad principes, qui ex sola electione plenissimum jus habent, sicut habet in dignitate patriciatus & consulatus. ergo multo fortius hoc idẽ erat in principe. Prima est per se nota: Secunda probatur in *Authent. constitutiones qua de dig. à patri. potest.* §. *1. Instit: qui. mo. jus. pa. pote. solui* §. *filius. C. de decur. l. ult. lib. 10.* Secundo hoc confirmatur. nõ debet cui quod plus licet quod minus est non licere, ut *ff. de regulis juris, l. non debet.* sed majus quod est in Imperatore seu rege est facultas legem generalem condendi, ut *C. de leg. l ultim.* sed hoc potest Imperator statim post electionem, ut *ff. de excu. tu. l. sed reprobari.* §. *de philosophis*, ibi, *de his omnibus divus pater meus mox ingrediẽs civitatem*, &c. Qua ratione hoc Imperator potest statim post electionem, eadem ratione rex hæreditariè succedens hoc poterit statim ante unctionem, mortuo patre suo, quia non plus juris tribuit electio electo quam paterna successio filio: cum inter patrem & filium continuetur dominium, & mortuus sistat vivum. Item electio, quæ fit hodie per principes & prælatos de Imperatore, successit loco illius quæ fiebat olim per populum. ergo ejusdem debet esse naturæ *Instit. de actio* §. *fuerat.* Sed nullo actu extrinseco expectato perfectum jus transferebat. ut *ff. de orig. juris. l. 2.* §. *deinde quia difficile. 14. distinct. c. legimus.* Igitur & ista, sic erit à simili in rege hæreditarie succedente. Amplius: contrarium tenenti potest dici, quod erubescat quis sine lege, ut dicitur *de triente & se.* §. *consideramus.* Dicas mihi quæso tenens contrarium, quid dicit *c. venerabilẽ de elect.* per quod potius tua fundatur opinio? ibi enim dicit textus, quod Papa inungit, consecrat & coronat Imperatorem, actum confirmationis obmittens, quod fuisset facile dicere, si vidisset *cap. ad audientiam de deci. extra.* Textus ergo ille videtur innuere, quod ex sola electione Imperator sortiatur jus, quod competit confirmatis, nondum tamen unctis sive consecratis. sed confirmatis competunt omnia, quæ sunt jurisdictionis, ut *extra de elec. c. nosti & c. transmissa*, qua ratione hoc in imperatore electo, hoc in rege jure hæreditario succedente. Ex quibus omnibus luce clarius ostenditur, quod unctio regalis non sit de necessitate, sed de bene esse solum, & per consequens unctio regalis nullum tribuit potestatem in temporalibus.

Clericus. CAP. CLXX.

SAltem & si non per unctionem rex hæreditariè succedens aliquam recipiat potestatem super tẽporalia, tamen videretur quod per coronationem aliquã recipiat potestatem in temporalibus. Et hoc quia quanto major est dignitas, tanto in adoptione ejus debet adhiberi major solennitas, sine qua haberi non potest. sed dignitas regalis est major quam militia. Circa militiam autem quando quis adipiscitur eam, debet aliqua solennitas adhiberi, sine qua nemo fit miles. ergo multo magis quando aliquis fit rex, aliqua solennitas est, puta coronatio, quia sola coronatio videtur esse solennitas, quæ est communis omnibus regibus, quæ adhibetur circa omnes paganos. ergo ex eo, quod aliquis coronatur, accipit regiam dignitatem. sed dignitas regia non est sine potestate super temporalia. ergo rex hæreditariè succedens ex eo quod coronatur aliquam recipit potestatem super temporalia.

Miles. CAP. CLXXI.

REx hæreditariè succedens nullam recipit potestatem super temporalia ex eo quod coronatur. Ad cujus evidentiam sciendum est, quod licet sint diversi modi principatus regalis, sicut docet Aristoteles in *Politic.* Nullus tamen principatus regalis assimilatur in multis principatui naturali: sed omnis principatus regalis est ex institutione positiva divina vel humana. divina patet 3. *libro Regum.* in quo habemus, quod Deus per Samuelem instituit principatum regalem. De humana patet tam in veteri quam in novo testamento, quam in aliis historiis atque gestis, in quibus legitur, quomodo plures fuerunt per voluntatem facti. propter quod sciendum, quam potestatem rex hæreditarie succedens super temporalia habeat, & quando eam recipit cõsiderãdũ est, si est possibile, quomodo principatus regalis fuerit ab initio institutus. Si autẽ non est memoria, quomodo hujusmodi regnũ fuerit ab initio institutũ, attẽdẽda est cõsuetudo, de cujus initio hominũ memoria nõ existit, & illa est servãda, dummodo sit rationabil. neq; cõtra leges superiores, ad quas servãdas rex õninò teneretur. Si vero ex aliquo evẽtũ ignoraretur hujusmodi cõsuetudo, vel et prim⁹ rex moreretur antequã per cõstitutionẽ ordinaretur, quẽadmod. ibi rex hæreditarie succedẽs servare deberet, accipiẽdũ & servandũ esse illud, q. rationabilius esset pro bono cõmuni totius regni. quia sicut benigniora,

ita rationabiliora & utiliora sunt in hujusmodi præferenda. Ex isto respondetur, quod non est necessarium, quod Rex hæreditarie succedens aliquam recipiat super temporalia potestatem ex hoc, quod coronatur sive à persona ecclesiastica sive ab alia. triplicitet enim potestas regalis instituitur. uno modo per voluntatem & ordinationem populi: quia quilibet populus carens proprio, qui non est subjectus imperatori vel alteri, potest de jure gentium Regem instituere. *94. d. c. legimus.* Alio modo potest institui principatus regalis per imperatorē vel regem, qui diversos populos habet sibi subjectos, Imperator enim potest novos facere reges in provinciis, quæ non habent reges. Rex etiā habens sub se diversas provincias, posset reges creare. Tertio modo potest institui principatus regalis per acquirentem plenū dominium super regionem quæ convenienter posset habere regem. Si enim aliquis potens per emptionem vel bellum justum, vel alio modo acquirit plenum dominiū super provincia aliqua, si per superiorem suum minime prohibetur, potest sibi nomen & rem regis assumere, vel alii dare. Si primo modo instituatur principatus regalis, sicut in voluntate populi est ordinare, quod reges fiant per generis successionem vel per electionem, sic in voluntate ejusdem est si ordinaverit reges hæreditarie succedentes, quod defuncto rege alius hereditarie successurus statim ante omnem coronationem vel aliā quamcunque solennitatem habeat omnem potestatem debitam super temporalia, vel solummodo hujusmodi potestatem accipiat per coronationem vel aliam solennitatem fiendam circa ipsum. cujus ratio est, quia sicut quilibet in traditione seu donatione rei suæ potest imponere pactum vel legem, quam vult, & in re propria quilibet est moderator & dispositor: ita instituendo voluntarie principatum regalem & sponte se subdentes regi & successoribus ejus possunt ponere legem, quam volunt, dummodo non sit irrationabilis & iniqua, nec contra jura superioris. quare populus subdens seipsum alicui tanquam regi & hæredibus ejus potest ponere legem, ut quilibet rex hæreditarie successurus statim defuncto prædecessore habeat omnem, quam habiturus est super temporalia potestatem absque omni solennitate. poterit etiam ponere legem, ut Rex hæreditarie successurus ante coronationem non habeat super temporalia potestatem. Et propter eandem rationem dicitur, quod sive imperator sive rex alius constituat in aliquo regno regem, sive acquirens super aliquam regionem verum dominium constituat regem, potest constituere suis successoribus legem, ut scilicet rex hæreditarie succedens statim habeat omnem, quā habiturus est super temporalia, potestatem. Et ita per coronationem vel ante coronationē potest conferri aliqua potestas super temporalia. Et si per ipsam nulla cōferatur potestas, coronatio non fit nisi ad solennitatem, ut rex in majori honore, timore vel amore habeatur. hoc cōfirmatur, quia feminæ coronātur & reginæ vocantur, & tamen per hujusmodi coronationem nullam recipiunt super temporalia potestatem. ergo nō est de natura coronationis, quod per ipsam detur aliqua potestas super temporalia. Et idem probatur, quia per unctionem & consecrationem nulla datur potestas super temporalia, quia reginæ unguntur & consecrantur, & per unctionem & consecrationem nullam recipiunt super temporalia potestatem. Nam secundum leges civiles ab omnibus civilibus & publicis officiis feminæ sunt remotæ, unde non possunt esse judices, nec magistratum gerere, nec adoptare, nec postulare, nec fidejubere, nec arbitræ esse, licet secundum consuetudinem in quibusdam regionibus valeant judicare.

Clericus. CAP. CLXXII.

RUrsum saltem rex hæreditarie succedens ex hoc, quod à persona ecclesiastica inungitur, consecratur & coronatur, consequitur gratiam domini spiritualis, pro quo potest taliter allegari. nulli debetur reverentia ac timor spiritualis & honor, nisi propter aliquam eminentiā corporalem seu secularem vel spiritualem: sed regi uncto & cōsecrato debetur spiritualis reverentia, timor & honor, teste David rege, qui, ut habetur 1. *Regum.* 24. noluit mittere manum & occidere Saul, quia erat unctus, dicens, *propitius sit mihi dominus ne faciam rem hanc domino meo Christo, ut mittam manum meā in eum qui Christus Domini est.* Ex quibus verbis habetur, quod ideo David reverebatur; quia erat *Christus*, i. unctus domini: unde & propter hoc in tanta habuit eū reverentia, quod percussit cor suū eo quod occidit adolescentem, qui dicit se occidisse Saul, ut habetur. 2. *Reg.* 1. c. dicens ei, *quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum domini. vocansque David unum de pueris suis, ut accedens irrueret in eum. qui percussit illum & mortuus est. Et ait ad illū David, sanguis tuus super caput tuum. os enim tuum loquutum est adversum te. dicens, ego interfeci Christum domini.* Et si dicatur, quod ideo habuit David Saul in reverētia, honore & timore, quia per unctionē fact⁹ fuit rex: & ita propter regiam dignitatem talia sibi exhibuit, & ab aliis voluit exhiberi: hoc non habet veritatem, quia non propter regiam dignitatem, sed propter unctionem ipsam, in quantum erat divinitus instituta, censuit Sauli talia exhibenda: secundum quod verba præallegata aperte sonare videntur. quod etiam probatur per hoc, quod David aliis regibus, qui erant solummodo reges, & non uncti, non exhibuit talia, nec reputavit ab aliis exhibenda, quia nonnullos censuit occidendos. Amplius potest taliter allegari. supernaturalis curatio ægritudinis corporalis est gratia doni spiritualis; quibusdam autem regibus, utpote regi Franciæ, sicut fertur, per unctionem regalem confertur potestas curandi & sanandi specialiter scrophulas patientes. ergo per hujusmodi unctionem rex consequitur gratiam doni spiritualis.

Miles. CAP. CLXXIII.

VIdetur quod rex hæreditariè succedens non consequatur aliquam doni spiritualis gratiam, pro quo potest taliter allegari. per sola sacramenta divinitus instituta, non autem humanitus instituta,

tura consequitur quis gratiam doni spiritualis, unctio autem consecratio & coronatio regalis, quæ circa reges hæreditarie succedentes fiunt, non sunt divinitus, sed humanitus institutæ, quia nec sunt institutæ in Veteri testamento: tunc enim ecclesia exercens judaizaret: nec sunt institutæ in Novo Testamento, sicut patet legenti totum Novum Testamentum: ergo per temporalia rex non consequitur aliquam gratiam doni spiritualis. Rursum per unctionem, quæ in veteri Testamento de præcepto Dei fiebat, non consequebatur Rex gratiam doni spiritualis: ergo multo minus per unctionẽ, consecrationem & coronationem, quæ per ordinationem humanam & non de præcepto Dei circa reges, non consequitur Rex hæreditarie succedens gratiam doni spiritualis. unctio autem in Veteri Testamento de præcepto Dei fiebat etiam circa reges infideles. nam ut allegatum est prius, Deus præcepit Heliæ ut ungeret Azael regem super Syriam: ergo in Veteri Testamento per unctionem non consequebatur rex gratiam doni spiritualis. nec obstat quod allegabatur, quod in Veteri Testamento debebatur reverentia specialis, timor, amor & honor regi uncto; quia hoc non erat propter ipsam unctionem. Et quia per ipsam consequeretur unctus aliquam gratiã doni spiritualis, debebatur uncto talis reverentia timor & honor. Nam quamvis Saul, quando fuit unctus, recepisset hujusmodi gratiam, tamen quando fuit exagitatus à spiritu malo, perdidisset eam, & tamen postea David voluit ipsum in reverentia & timore habere & haberi. debebatur igitur sibi reverentia & honor non propter gratiã doni spiritualis, sed quia hujusmodi unctionem recepit de præcepto Dei, & quia per ipsam sibi dignitas regia conferebatur, à qua non erat depositus quamdiu vixit, quod enim dicit Samuel. 1. *Ierem.* 17. *c.* ad Saulem, *pro eo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis Rex*, & consimilia verba, non debent intelligi sic, ut Saul tunc fuerit regno privatus, sed quia tunc fuit ordinatum in præsentia divina, ut tradendum esset alteri regnum. Nec etiam obstat illud, quod Rex Franciæ habet gratiam curandi à strophulis, quia non habet illam potestatem propter unctionẽ regalem, quia multi alii reges quamvis inungantur, hujusmodi gratia minime decorãtur: sed habet rex Franciæ hujusmodi gratiam propter aliam causam, quæ nos latet, nec potest ab homine indagari. Ex præmissis ergo patet, quod quamvis ex bona intentione & proposito, quo rex unctus seu consecratus & coronatus intendit ista suscipere ad honorem Dei & ad utilitatẽ populi sibi subjecti, si est in caritate gratiam vel augmentum gratiæ mereatur: tamen inuncto, cõsecrato & coronato nõ habet regi specialiter conferre aliquod donum spirituale, sed propter bonam intentionẽ prodesse possunt & spiritualiter. quemadmodum omnes solennitates, etiam corporales, quæ fiunt circa novos milites, circa nuptias, intronizationes prælatorum, & etiam secularium potestatum: circa Magistros, quando magistrantur, & circa quæcunque alia, quæ cum solennitate fiunt, prodesse possunt, & specialiter si absque permixtione vanitatis, dissolutionis & nequitiæ fiant: cum debitis circumstantiis ad honorem Dei, & ut talia, quæ laudabilia vel utilia sunt censenda, devotione & veneratione debita habeantur. quamvis asserentes oppositum dicant, quod etiam per sacramentum seu sacramenta humanitus instituta potest quis cõsequi gratiam doni spiritualis, ut per catechismũ assequitur catechumenus fidei rudimentum, & per exorcismum expellitur ab exorcizato potestas diaboli. Similiter per subdiaconatum & acolitatum, cum sint ecclesiastici ordines, consequitur, quis gratiã doni spiritualis, & tamen non sunt divinitus, sed solummodo, humanitus instituti. Vnde in decretis. 21. di. sic habetur: *Levitas antẽ ab apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beat⁹ Stephan⁹: subdiaconos & acolitos procedente tempore etiam sibi constituerunt.* quicquid tamen sit de aliis regibus, de Rege Franciæ nullatenus videtur hæsitandum, quin gratiam doni spiritualis per inunctionẽ, coronationem & consecrationem consequatur, cum ex ampulla cælitus per angelum missa inũgitur & consecratu. Ex quibus apparet, quod non ex institutione humana solum, sed divina rex Franciæ inungitur, consecratur & coronatur: quod etiam confirmatur ex modo admodum mirabili, quo ad arma Franciæ adinventa. Nam, ut narrant historiæ, cum antiquitus reges Franciæ ante commissionẽ consueverunt tres buffones marinos deferre, dicti tres buffones in tria lilia mirabiliter sunt conversi.

Clericus. CAP. CLXXIV.

VLterius videretur, quod rex hæreditarie succedens suo coronatori aliqualiter sit subjẽct⁹. quod probatur sic. illi est rex hæreditarie succedens aliquo modo subjectus, ad quem spectat examinatio personæ ipsius regis, quia examinatio personæ alicujus regis non spectat ad inferiorem, nec ad parem, sed ad superiorem. Examinatio autem personæ regis hæreditarie succedentis pertinet ad coronatorem suum, teste innoc. 3. qui, ut legitur, *extra de elect. c. venerabilẽ*, ait: *est enim generaliter aut regulariter observatũ, ut ad eum examinatio personæ pertineat, ad quem impositio manus spectat.* cum ergo ad coronatorem regis hæreditarie succedentis spectet impositio manus, sequitur quod ad ipsum pertinet examinatio personæ, & per consequens hujusmodi Rex suo coronatori in aliquo est subjectus.

Miles. CAP. CLXXV.

REx hæreditarie succedens suo coronatori in aliquo non est subjectus. Et arguitur sic. ille Rex hæreditarie succedens suo coronatori in aliquo non est subjectus, qui nihil juris aut potentiæ seu potestatis à suo coronatore recipit. sed coronator nihil juris aut potestatis tribuit regi hæreditarie succedenti. ergo. & c. Item rex hæreditarie succedens non tenet regnum à coronatore suo, tum quia non est vasallus ejus, cum non præstet ei juramentum homagii: tum quia prædecessores regis

hæreditarie succedentis,qui in pluribus regnis fuerũt infideles, sicut patet in regnis Francorũ&Hispanorum,&aliis multis,qui non tenebant regna ab aliquo coronatore,&per consequens nec reges hæreditarie succedẽtes tenent eadẽ regna ab aliquo coronatore.Aliter enim nõ essent veri successores primorũ regũ,&deteriores seu deterioris cõditionis essent fideles reges quã infideles fuerũt.ergo reges hæreditariè succedẽtes in nullo sunt subjecti coronatoribus suis.item nullus subjectus est illi à quo subjectionis&fidelitatis recipit juramentũ.coronator autẽ regis hęreditarie succedẽtis sicut cęteri episcopi ejusdem regni juramentũ subjectionis&fidelitatis pro temporalibus, quę à rege tenẽt, præstãt ipsi regi.ergo rex in nullo coronatori suo est subjectus.Item rex coronatori suo in nullo est subjectus, probatur:quia inungi,consecrari&ordinari non sunt subjectionis.probatur. Nam Papa si non est sacerdos vel episcopus,quando eligitur,postea ungitur,consecratur,coronatur &ordinatur:&tamen consecratori &ordinatori suo in nullo est subjectus. Metropolitanus etiam consecratur à suffraganeis,quibus non est subjectus. Episcopus etiam consecratur ab aliis episcopis quibus non est subjectus.Pueri etiam regum&aliorum tam nobilium quam ignobilium baptizantur à presbyteris,quibus non sunt subjecti.ergo multominus coronatori rex erit subjectus.

Clericus. CAP. CLXXVI.

SEd nũc circa hoc dubito,utrũ si rex hęreditarie succedẽs coronaretur ab alio archiepiscopo quã ab eo,qui antiquitus eum coronare consueverit,vel si sibi ipsi coronam imponeret , nũquid per hoc perderet titulum vel potestatẽ regalem i. nũquid per hoc sit dignus,ut privetur per sententiam potestate regali?Et videtur quod sic,quia qui non intrat per ostiũ ad aliquam dignitatem, nihil juris acquirit.Vnde qui symoniace acquirunt dignitates ecclesiasticas,nihil juris acquirunt , sed sic est in proposito in eo,qui nõ coronatur debito modo.ergo&c.Itẽ qui perpetua debet dãnari infamia, &incarcerari, &in exilium deportari,perdere debet titulum vel dignitatem regalem. Sed rex talis,cum sit sacrilegus,uni ecclesiæ minuendo seu aufferendo,debet perpetua damnari infamia,& incarcerari & in exilium deponi seu deportari. *22.q.4.c.attendendum*.ergo debet perdere titulum vel potestatem regalem.

Miles. CAP. CLXXVII.

HAnc opinionem sic distincte veram esse non opinor, sed dico sic. Archiepiscopus aliquis aut coronat regem de jure, aut ex mera gratia, & tenet hæc distinctio per hoc , quod aliquis Archiepiscopus non coronat regem quemcunq;ex jure divino vel naturali sibi debito:quia quantũ ad jus divinum omnes episcopi sunt pares&ęquales.jus enim naturale cõmune est omnibus.*1.di.c. jus naturale*.Iure autem divino inter Archiepiscopũ&episcopum nulla est differentia. Et Archiepiscopus coronat licite aliquẽ regem.aut hoc habet à se aut ab alio.non à se,quia qua ratione unus Archiepiscopus hoc posset habere à se,&etiã alius,quia nõ est major ratio de uno quã de alio,cũ omnes Archiepiscopi,præsertim si unus non subest alteri,sunt pares:si autem hoc habet ab alio , sive hoc habeat à rege coronato vel coronando,sive à populo regni,sive ab alio rege , si rex coronandus in hoc sit subjectus alii,sive à Papa,sive à quocunque alio vel populo,collegio vel universitate,hoc potest habere de pura gratia,quę ad libitũ cõcedentis valeat revocari,vel ex donatione hujusmodi juris coronandi talem regem,qui ad libitum concedentis vel successorũ non debeat revocari.Si tamẽ concedens talem habeat potestatẽ concedendi hujusmodi jus,ut nec ipse nec successor valeat revocare.circa hoc enim possunt esse opiniones,præsertim de papa,Imperatore&rege,quia secũdũ unã opinionẽ neuter ipsorũ potest cõcedere alicui privilegiũ,jus vel libertatẽ, quin successor ea revocare possit.Alia vero est opinio,quod sicut papa,Imperator seu rex potest donare res temporales,quas successor revocare nõ potest,sic potest concedere privilegia,jura& libertates,quæ& quas successor revocare non valeat.sive igitur jus coronãdi regem sic posset dari alicui,quod à nullo valeat tale revocari libere,sive non possit sic dari,tamen sic dari potest,quod à nullo inferiori possit renovari: & absq;nova donatione vel gratiã tẽpore oportuno potest uti hujusmodi donatione.nisi à cõcedente prohibeatur.Insuper quantũ ad propositũ,multũ refert,an rex talis coronatus ab alio archiepiscopo,quam ab eo qui antiquitus eum coronare consuevit,vel sibi coronam imposuit.Nam potest coronari sine culpa&cum culpa.Sine culpa potest coronari,si ex pura gratia&donatione regum coronatorum,maxime cum protestatione cõvenienti præmissa,vel etiã ex pura gratia imperatoris, regis vel populi,hoc casu posset sine culpa ab alio coronari,*ar.l.si tutor.C.de neg.gestis*.Item si nõ esset amplius talis sedes Archiepiscopalis,vel sedes vacaret, & non posset de Archiepiscopo convenienti provideri,vel Archiepiscopus esset absens,vel infirmus, vel alio impedimento legitimo impeditus, quod non posset cõgruo tempore coronare regẽ,posset Rex sine culpa ab alio coronari.nõ enim in favorẽ Archiepiscopi deberet coronatio regis per tempus minus prolixum differri, maxime si esset talis Rex,qui ante coronationẽ suam nõ posset potestatẽ suam regiã exercere, puta talis favor esset injustus,iniquus&reipublicæ periculosus. Cum culpa autem talis Rex ab alio coronatur,si Archiepiscopus habet jus coronandi ipsum,& non apparet aliqua ratio , quare potestate coronandi regem etiam illa vice privari deberet ; quia nemo sine culpa est privandus jure suo.*cap.cognoscentes, extra de constitut*.Præterea præmittendum est,an Rex talis , qui non sine culpa coronatur ab alio, quam ab illo Archiepiscopo,qui antiquitus coronare consueverit,sit corrigibilis aut incorrigibilis. Quibus distinctionibus sic præmissis possunt formari diversi articuli,quorum primus est. An si talis Rex coronaretur ab alio Archiepiscopo,quam ab illo,qui antiquitus de pura gratia non de jure coronare

ronare consuevit, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulum vel potestatẽ regalem? Ad quem articulum dicunt, quod non: quia cum denegatur alicui id quod habuit duntaxat de gratia, nullum fit ei præjudicium. tempus enim non inducit obligationem, *extra de cens. c. pervenit.* Et quod quis dat de gratia, potest revocare, *extra de postula. præl. c. bone. 10. q. 2. c. precaria*: in dubio tamen si non apparuerit, an ex mera gratia, præsumendum est quod de jure, & potest Archiepiscopus per se præscriptionem allegare. Secundus articulus est: si aliquis Archiepiscopus de jure debeat coronare talem regem, an Rex pro culpa Archiepiscopi vel ex causa posset privare Archiepiscopum jure coronandi? Circa hoc potest esse opinionũ diversitas: una, quia Rex pro culpa & ex causa potest privare Archiepiscopũ. Et probatur sic: idem juris videtur esse de revocatione juris donati. & de revocatione rei donatę: quia eadem ratio est de utraq; ubi autem est eadẽ ratio, debet esse idem jus, *extra de constit. c. translato.* sed res donata alicui propter culpam & ingratitudinem revocari potest, *extra de dona cap. ulti.* Ergo similiter jus coronandi propter culpam & ingratitudinem potest revocari à rege. Alia est opinio, quod istud jus nõ potest revocari à rege, quia sacrilegus est, qui vult ea quę ecclesiis sunt concessa revocare. *16. q. 4. c. sunt qui & c. sacrilegium.* Alia est opinio, quæ respondet per distinctionem, quia aut Archiepiscopus talis habet jus coronandi regem à regibus prædecessoribus talis regis, aut apostolo vel superiore, vel ab imperatore, vel alio cui tales reges sint subjecti. Si habet ius coronãdi à regibus eiusdem regni rex pro culpa Archiepiscopi, præsertim à pluribus Archiepiscopis iterata, poterit Archiepiscopũ huiusmodi iure privare, quod à prædecessorib' fuerat liberaliter cõcessũ revocãdo; quia si privatus potest rẽ donatã revocare propter certas culpas, multo magis rex qui est in suprema dignitate seculari, poterit iura sic cõcessa revocare. Si autẽ Archiepiscopus habet ius coronãdi ab imperatore, seu ab alio cui tales reges sunt subiecti, rex nõ potest huiusmodi iura revocare, sed imperator, vel ille alius superior rege tali, propter culpam poterit huiusmodi ius revocare. nec obstat. quod pro alia opinione allegatur, quòd sacrilegus est ille, qui vult revocare ea quæ ecclesiis sunt concessa. Et potest dici uno modo, quod ille est sacrilegus, qui sine culpa & absq; causa vult revocare ea quæ ecclesiis sunt concessa, aliàs secus. Nam quantumcunq; aliqua sint concessa, si incipiunt esse nociva, extirpari debent. quod enim ratione caret, extirpandum est. *68. di. c. coepiscopi:* propter quod si illa quæ sunt concessa ecclesiis, sive sint iura, sive privilegia, sive res & libertates, si incipiunt esse onerosa, extirpari debent. Ad hoc facit *63. di. c. verum & c. Adrianus.* Itẽ privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate *11. q. 3. c. privilegiũ.* si igitur ecclesiæ abutũtur privilegiis eis concessis, ipsæ merentur amittere. Item persona ecclesiastica propter culpam debet perdere privilegium clericale. ergo à simili, ecclesia propter culpam potest perdere privilegiũ: quia idẽ iuris est in toto & in parte. Item ecclesia propter favorem alterius ecclesiæ potest perdere privilegiũ & ius suum. *22. di. c. renovantes* ergo multo fortius propter culpam potest perdere privilegium: quia idẽ iuris est in toto & in parte simili: cum multo magis sit quis privandus iure suo propter culpã propriam, quam propter favorem alterius. Item illis privilegia sunt decurtanda, qui præceptis superioris obviare non timent, *extra de privileg. c. dilecti.* Ecclesiæ igitur propter culpã inobedientiæ & irreverentiæ privari possunt sibi concessis. Itẽ cõmunitas secularis propter culpam potest iuste privari privilegio & honore sibi concessis. Civitas enim propter occisionem episcopi sui privatur dignitate episcopali. *25. q. 2. c. ita nos.* In quo casu ecclesia etiam privata fuit honore episcopali, non propter delictum civitatis: quare multo fortius ecclesia propter delictum proprium potest privari sibi cõcessis Item frustra petit debitum, qui quod debet non impendit. si igitur ecclesiæ laicis non impendunt, quod debent, frustra petunt ab eis iura sua servari. Item laici, imperatores, reges & principes, qui ecclesias iuribus, honoribus & privilegiis illustrarũt, ex sola donatione non magis quantum ad ecclesias sunt subiecti, quam subditi dominis suis: quia ecclesiæ non dominantur laici, iuxta illud Petri, *non dominantes in clero*, & per consequens multo minus in populo, sed ut dicit glo. *22. di. c. ult. super. c. de fort. ma*: eadem fide tenetur quis subdito suo, sicut subditus domino. *25. di. c. esto subjectus, extra de jurejuran. c. pervenit.* & si non fecerit, privatur dominio, quod habet in vasallo, & transit in feudũ ad superiorem, ut in *lib. de feudis. quemadmodũ feudum amittatur.* ergo multo magis ecclesiæ, si non fuerint fideles laicis, qui eis iura, libertates & privilegia concesserunt, possunt iuste privari sibi concessis. Itẽ hosti non servanti fidem fides non est servanda: cum etiam illi non sit fides servanda, qui contra fidem versatur. *extra de jurejuran. c pervenit.* Si igitur ecclesiæ non servando fidem laicis incipiãt hostiliter persequi eos, non est eis fides servanda & per consequens privari possunt illis, quæ sunt sibi à principibus temporalibus concessa. Sed forsitan, reverende ecclesiastice, istis omnibus allegatis per me respondebitis uno modo, quod quamvis personæ ecclesiasticæ possint cõmittere culpã, tamen ecclesiæ non possunt aliquam culpam incurrere, quia sicut ecclesia non potest errare contra fidem, ita non potest culpa aliqua inquinari, cum sit sine macula. Sed hæc ratio impugnatur, quia quamvis ecclesia universalis, quæ est congregatio generalis cunctorum fidelium, non possit errare contra fidem, nec aliqua culpa maculari, tamen ecclesiæ particulares possunt taliter contra fidem & bonos mores errare, ita ut etiam sint à catholicis deserendæ. Aliter dicitur, quod licet nulla ecclesia debeat privari eis, quæ sunt sibi concessa, tamen quælibet persona de ecclesia propter culpam debet privari illis, quæ ecclesiæ sunt concessa. Et ideo quilibet archiepiscopus propter culpam potest privae ri iuste potestate coronandi regem, licet ecclesia huiusmodi iuste privari non debeat. Tertius articulus, an rex talis, qui non absque culpa sua coronaretur ab alio archiepiscopo, quam ab eo qui antiquitus eum coronare consuevit, vel sibi episcopi coronam imponere, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulũ vel potestatẽ regalẽ, quamvis obstinatus & incorrigibilis nullatenus appareret?

Et respondendũ est quod non: quia talis culpa regis est sacrilegium nõ quidẽ ratione personæ, quale sacrilegium committit quis, qui verberat aut occidit clericum, vel religiosam personã, sed esset solũmodo sacrilegiũ ratione juris publici, quia scilicet talis rex in hoc facto esset trãsgressor juris publici, quod consistit in sacris & sacerdotibus 1. *di. c. jus publicũ.* quia videlicet auffert Archiepiscopo, qui cõsuevit coronare regem, jus suum. pœna autem hujus sacrilegii neq; secundum leges seculares, neq; secundum canones est depositio à regno. ergo rex talis, si est corrigibilis, non est dignus propter hujusmodi culpam perdere titulum vel potestatem regalem, sicut nec propter alias species sacrilegii est dignus hujusmodi pœna. Quartus articulus potest esse, an rex propter hujusmodi culpam, si est corrigibilis, sit dignus hujusmodi pœna? & est una opinio quod sic: pro qua opinione potest taliter allegari, dicit glo. *di. 40. super c. si papa*, quod *si notoriũ est crimen papæ, propter quod scandalizaretur ecclesia, potuit papa accusari & deponi.* multo magis quilibet alius sive regali sive qualibet alia potestate seu dignitate præfulgeat, & pro quocunque crimine, si est incorrigibilis, est dignus à dignitate sua deponi. Ex quo concluditur, quod rex talis pro hujusmodi sacrilegio, si est incorrigibilis, dignus est perdere titulum vel potestatem regalẽ. Et etiam quilibet sive sit clericus sive sit laicus, cujuscunque fuerit status, etiam Papa propter hæresin est à dignitate sua deponendus. potest deponere omnes tam clericos quam laicos à dignitatibus suis. sed rex talis propter hujusmodi sacrilegium potest excommunicari: & si est incorrigibilis in excommunicatione & ultra annum persistat, erit inter hæreticos computandus. Scismaticus autem in scismate perseverans censetur hæreticus, ut notavit glo. 24. *q.* 1. super *c.* 1. Ex quibus colligitur, quod talis rex propter hujusmodi sacrilegium si fuerit incorrigibilis, præsertim in excõmunicatione per annum persisteret, est inter hæreticos computand⁹, & per consequens dignus perdere titulum seu potestatem regalem: Et alia opinio, quod rex pro tali sacrilegio quamvis sit incorrigibilis, non potest perdere titulum seu potestatem regalẽ, pro qua potest taliter allegari. talis rex incorrigibilis absque gravissimo scandalo ejus non posset à regia dignitate deponi. sed pro scandalo evitando cessat rigor judicii, cum & propter scandalum sit desistendum à jure *extra de præscript. c. nihil.* Et propter scandalum etiam cibus, qui magis necessarius est, quam ut talis rex incorrigibilis perdat titulum vel potestatem, sit dimittendus, dicente Apostolo 1. ad Corinth. 8. c. *Si esca scandalizaret fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.* ergo quamvis rex esset dignus amittere titulum vel potestatem regalem, tamen propter scandalum evitandũ hoc erit dissimulandum. Sed forsan dicet aliquis, quod quando scandalum nascitur non ex ignorantia sed ex malitia, justitia non est obmittenda: quia hoc noceret bono communi, quia daret malis audaciam delinquendi. Nam facilitas veniæ incentivũ tribuit delinquendi, *extra de vita & honesta. cleri. c. ut clericorum.* Sed ad istud respondetur. Nã ut habetur 50. *distin. c. ut constituerunt*, propter graves dissensionum censuras, cum non hujus aut illius hominis periculum, sed populorum strages jacet, detrahendum est aliquid severitati: sive ergo scandalum ex ignorantia sive ex malitia oriatur, severitas punitionis deberet dimitti. si igitur ex depositione talis regis à titulo & à dignitate regali immineret populorum strages, propter scandalum evitandum severitas justitiæ esset dimittenda.

Clericus. CAP. CLXXVIII.

NVnc autem quoniam in superioribus dictum est, quod Rex hæreditarie succedens ante coronationem potest omnia, quæ pertinent ad Regem quoad executionem: quæro, Domine miles, an idem sit censendum de imperatore, videlicet quod ante coronationem habeat administrationem? Et luce clarius probatur quod non. Et primo sic: nihil operatur antequam sit. *ff. de col. bo. l. ulti.* sed Imperator in coronatione dicitur oriri, & per consequens incipere esse, ut *C. de feriis l. omnes:* ibi, *vel ortus imperii protulerunt* &c. ergo ante hoc non operatur quæ ad imperatorem pertinent. Secundo probatur sic: furtivus est omnino actus vel violentus, vel alias illicitus, qui exercetur in re præter voluntatem domini vel custodis. *ff. de acquiren. possess. l. si ex stipulatione:* sed sic est, quod vice clavigero beati Petri tradita sunt utriusque regni gubernacula cælestis & terreni. *22. di. c. omnes. extra de re ju. c. ad apostolicæ.* quicunque ergo sine voluntate successoris beati Petri, terreni regni gubernaculum assumit, rem illicitam committit. Et si dicatur, hoc Romani Pontifices statuerunt, ergo non est eis credendum. Respondetur, quod si quis enumeraret mundi regimina usque ad nativitatem Christi, inveniret ita esse. Et ne immorer verbis superfluis, hoc bene probatur per rationem Innocen. *extra de foro compe. c. licet.* Item nullum imperfectum operatur perfecte: quia si operaretur perfecte, jam diceretur perfectum, quia ex ædificatione operationis aliquid cognoscitur perfectum. *l. ædificia. §. perfecisse ff. de verborum signi.* Perfectum autem non est extra quod est dare aliquam particulam, ut dicit Philosophus 5. *Metaphys.* Et hoc videtur dicere lex civilis, quæ dicit: *neque enim ullũ balneum aut ullum theatrum, aut ullum stadium fecisse intelligitur, qui ei propriã formã, quæ ex cõsummatione contingit, nõ dederit, ut ff. ad l. falcid. l. is qui quadringenta. §. quidem.* sed cõstat, quod ante approbationem, inunctionem & coronationem aliqua pars dignitati imperii deest. Alioquin esset ista superflua, quod nemo sanæ mentis probabit *ff. de capti. & postli. rever.* ergo non potest perfecte imperialiter operari. Item, quotiens sunt duo gradus successivi adinvicem subordinati, existens in primo non debet attingere ea quæ sunt ultimi: sicut diaconus non debet attingere ea quæ sunt presbyteri vel episcopi. 93. *di. c. diacon⁹.* ar. *C. de testa. l. consulta divalia.* sed in electo in imperatorem est cõsiderare duos gradus, unum, in quo est quia rex: & alterum, ad quem promovendus est. sc. imperium, ut dicitur in *c. venerabilẽ, extra de elect.* & clarius. 23. *di. c. in nomine domini*, ibi, *dilectissimi filii nostri Henrici qui in præsentiarũ rex habetur & futurus Imperator domino cõcedente speratur.* &c. Existens igitur in primo

primo gradu scil. regis, non usurpabit sibi ea quę sunt secundi gradus sc. imperii. Confirmatur. princeps est minimũ & immaturæ digestionis, qui ante efficacẽ commissionẽ gladio utitur, ut *ff. de offi. pro con. & leg. l. observare, §. ulti.* & ante administrationis decretum se administrationi impudẽter immiscet. *C. arbi. tu. l. fi.* sed ut plures seu pluries deductũ est superius, uterque gladius est penes ecclesiã. nõ ergo sine auctoritate ecclesiæ, scil. papæ potest quis se administrationi gladii temporalis immiscere. ergo hujusmodi commissionem nõ imperialiter administrat, qui in se præcipitanter & ex avaritiæ & ambitionis cæcitate demergit, ut hæc & alia ad hanc materiam clarius ponuntur in extravaganti *unam sanctam* Bonifacii. 8. Præterea in testamento considerantur tria tempora, tẽpus testamenti, tempus mortis & tẽpus aditionis hæreditatis. Vnde testamentum nascitur, cum cõditur. *C. de test. l. antiquitus.* Cõfirmatur, cũ testator moritur. *c. cũ matre. extra de cele. missa.* Sed ultima perfectione personæ cõfirmatur, cũ hæreditas aditur. *ff. de stip. servorũ l. si servus cõmunis, in fin. primi resp.* Et ante hãc ultimã perfectionem vires testamẽti nullæ sunt. *ff. de reg. jur. l. nemo.* sic vires cujuscũq; electi, in qua probatio electi requiritur quantum ad hoc, ut electus aliquid exequi possit, nullæ sunt. Vnde in jure dicitur, *si militiæ nomen dare vultis, afferte vos eis qui probãdi jus habent. C. qui mili. non pos. l. 1. de re mili. l. neminem.* Et in ultimis quantũ ad executionẽ censetur omnis actus extrinsecus confirmationem expectans. *C. de confirm. tu. l. 1.*

Miles. CAP. CLXXIX.

HIc est considerandum, quod secundũ unam opinionẽ, quod inter regẽ Romanorũ & Imperatorem est differentia. Nam primo est electus Rex Romanorũ quam sit Imperator. Nam postea est in Imperatorẽ promovendus. 23. *dis. c. in nomine Domini,* quod nõ esset verũ, si nulla esset realis distinctio inter regẽ Romanorũ & Imperatorẽ, sed verbalis tantummodo; quod videretur absurdum, quia tunc esset lex imposita verbis & non rebus. Distinctio enim nominum declarat differentiã rerũ. *l. si idem. C. de codicil. c. cler. 21. dist.* promotio ergo ad imperiũ, quę fit per unctionẽ & coronationẽ imperialem, non fit propter nomen imperatoris tantummodo consequendũ, sed imperator post unctionem & coronationem hujusmodi cõsequitur potestatem imperialem in omnibus regnis & provinciis, præsertim occidentalibus, quæ non erant sub potestate Caroli magni ante tempus translationis imperii, & adhuc non sunt sub potestate imperii & de facto. In Italia autem & in aliis terris & provinciis, quæ ante unctionem & coronationẽ imperialem subjectæ erant Carolo magno & Octaviano; primo, habet Rex Romanorũ eandem potestatem ante unctionem imperialem, quã & postea habiturus est. Et ideo imperator nõ tenet provincias & terras subjectas regno & imperio, quas tenuit Carolus magnus sive jure hæreditario sive jure belli ante translationem imperii in ipsum factam per Papã. Sed imperator tenet à Papa nomen imperatoris & jura temporalia sive potestatẽ imperialem in aliis provinciis & terris, quæ non erant sub potestate Caroli ante tempus translationis imperii in ipsum, nec hodie subsunt de facto. Et hoc modo imperator tenet imperiũ à Papa virtute translationis imperii in ipsum. Et ratione illius nominis ac virium hujus recipit ab eo unctionem & coronationem imperialem. Sic etiam potestas eligendi imperatorem, ut electus ab eis, cõsequatur nomen imperatoris & potestatem imperialem seu actus imperatori reservatos exercendi in aliis provinciis ac terris, quæ de facto non subsunt regno & imperio Romanorum, & quas nõ habuit Carolus magnus tẽpore translationis imperii, pervenit ad principes electores per ecclesiam. Et quo ad ista consequenda Rex Romanorum petere consuevit à Papa & ecclesia Romana post electionem suam sibi unctionem & coronationem impendi. Alia est opinio, quæ videtur dicere, quod inter Reges Romanorum & imperatorem est solum verbalis differentia, ut sint diversorum nominum, sed ejusdem officii seu potestatis. Quemadmodum de Primatibus & patriarchis solet dici. Vnde & imperatores, antiquitus, antequã esset dubitatio an esset distinctio inter regem Romanorũ & imperatorẽ, aliquando vocabantur *reges* & aliquando *imperatores*; & aliquando *regnũ* & aliquando *imperiũ* vocabatur. quemadmodũ ante imperiũ Romanorũ aliquando *potestas*, aliquãdo *regnũ*, aliquando *imperiũ* vocabatur, sicut patet ex *lib. jud. c. 1. & 2.* Et pro ista opinione potest taliter allegari in initio imperii Romanorũ & per plurima tẽpora postea, inter imperatorem & regem Romanorum, seu inter regnũ Romanorum & imperium nulla erat distinctio, sed ista erant nomina ejusdẽ potestatis, ergo & nũc sunt. Antecedens nõ videtur aliqua probatione indigere. nam in novo testamẽto, in quo sæpe de Regno Romanorũ & imperio fit mentio, nec in scripturis aliis usq; ad tẽpora fere moderna, nulla insinuatur nec explicite inter regnũ & imperiũ Romanorũ distinctio. Cõsequẽtia probatur, quia reges Romanorũ usq; ad tẽpora ista fuerunt successores illorũ, qui primo nõ solũmodo reges, sed etiam imperatores Romanorum vocati fuerunt, puta Iulii Cæsaris, Octaviani Augusti, & cæterorũ qui ab istis duobus vocabãtur *Cæsares & Augusti.* Et in signũ q. illorũ sint successores omnes usq; ad tẽpora ista *Augusti & Cæsares* vocantur. Rex aũt, qui alteri regi in aliquo regno succedit, eodẽ jure, quo ille uti debet. *extra de regu. jur. c. si quis. lib. 6.* alias verus successor non esset. Primi autẽ reges Romanorum fuerunt usi omni jure in temporalibus, quo imperator, post unctionem & coronationem uti potest. ergo ultimi reges Romanorum & omnes qui fuerunt veri imperatores, veri sunt successores. habuerunt & habent omnem potestatem, quam habet imperator post unctionem & coronationem. istæ duæ opiniones discordant in hoc: quia prima opinio videtur asserere, quod imperatores qui fuerunt post Carolũ magnum, nihil juris habuerunt in regno & imperio, nisi in quantum sunt ejusdem Caroli successores. sed sunt successores nõ solummodo in quantum fuit imperator, sed etiã in quantum fuit Rex Francorum hæreditarie succedens patri suo Pipino, qui deposito Childerico rege Francorum subrogatus. & in quantũ idẽ Carolus per bella justa & licita sibi multas terras & provincias subjugavit, & regno Francorum adjunxit. Secunda autem opinio tenet, quod imperato-

res & reges Romanorum inquantũ imperatores & reges Romanorum, qui fuerunt post Carolũ magnum, fuerunt principaliter successores primorũ imperatorũ & regum Romanorum, quorũ nonnulli fuerunt tẽporibus Christi & Apostolorũ. non fuerunt autẽ inquantum imperatores & reges Romanorũ successores Caroli, nisi inquantum Carolus fuit successor primorũ imperatorum & regum Romanorum & aliorum, qui fuerunt post primos & nõ inquãtum erat Rex Frãcorum: queadmodum si filius imperatoris ad imperiũ electi & assumpti fuerat postea imperator, dupliciter succederet patri, inquãtum pater erat imperator, quo ad terras seu regna ante imperium pri' possessas per patrẽ. inquãtum filius succedit patri, quia si filius, ergo hęres. Et ex hoc videl. quod imperatores post Carolũ fuerunt successores primorũ imperatorum & regum Romanorum, prӕsertim illorũ, qui fuerunt tẽpore Christi & Apostolorũ, allegatio adducta superius, quod imperatores & reges Romanorũ multo magis vigorẽ habere videtur, ex hoc, quod sũt successores Caroli magni. Cujus ratio est, quia certius notũ est, quod illi infideles erant veri imperatores & reges Romanorum, quã quod Carolus fuerit verus Imperator & Rex Romanorũ. quia de illo vero imperio seu regno testimoniũ majus habemus, cũ testimonium Dei majus sit quã testimonium hominum. Nã de vero imperio seu regno illo infidelium habemus testimonium Christi & Spiritus S. qui in Iohanne baptista & Apostolis loquebatur. dixit enim Christus de Tyberio cӕsare: *Reddite quӕ sũt cӕsaris cӕsari* &c. Nõ dixit, reddite quę Cęsar dicit esse sua: sed dixit, *quӕ sunt cӕsaris*. Iohannes etiam Baptista, ut habetur Lucӕ 3. c. dicit publicanis militibus, qui officia & stipendia à Tyberio cӕsare acceperunt. *nihil amplius faciatis quã cõstitutũ est vobis, contenti estote stipendiis vestris.* Ex quibus colligitur, quod ille Tyberius erat verus imperator & Rex Romanorum. De Octaviano autẽ primo Augusto dicit Lucas Evangelista: *exiit edictũ à cӕsare Augusto ut describeretur universus orbis.* Et beatus Paulus ait: *ad tribunal Cӕsaris appello, ubi me oportet judicari.* Tantum autẽ testimonium nõ habemus de Carolo, sed longe minus de vero imperio seu regno quocunq; ipsius habemus, prӕsertim quantum ad regnũ Francorũ: Vnde etiã quidam ex historiis & Chronicis nitũtur probare quod nõ verum, sed tantumodo usurpatum sit. Cum primi reges Francorum, in quorũ loco successit Carolus magnus, ejusdẽ regni fuerunt invasores, aut successores eorum, qui terras ejusdẽ regni & provincias cõtra obedientiã, quã imperatori debebãt sibi cõtumaciter usurpabãt. Nã legitur in Chronica Eusebii, quod à quibusdã profugis extraxerunt originẽ propter victoriã, quã habuerunt de Alamanis, à Valentiniano Imperatore per decem annos facti liberi ab omni tributo & Franci vocati. Post expletum decennium tributum solvere recusantes, missos ab imperatore ad accipiendum tributum occiderunt, & postea ab imperatoris exercitu debellati transierunt Rhenum, & Romanos in eo tempore in Gallia per suos magistratus usq; ad Ligerim fluvium imperabant, bello aggressi partim ipsos occiderunt, partim etiam fugarunt. Postea captis urbibus Fornaco, Cameraco, ac postremo totam galliam & germaniã ab Aquitania usq, Bavariam sibi vendicarunt. Primus autem Rex Francorum fuit Pharamundus, nepos Priami sub quo & cũ Duce suo Anthenore fuit prӕdicta victoria. Et ab illo tẽpore Germani vocabantur Frãci. De illo ergo Pharamundo descenderunt reges Franciӕ usq; ad tẽpora Childerici regis, qui fuit ultimus de genere illo: quo deposito Pipinus pater Caroli magni substitutus est eidẽ. Ex his colligitur, quod regnũ Frãcorum à tyrãnico incipit initio. & videtur quod nunquã fuerit justũ & verum regnum, quia hoc fiebat aut per prӕscriptionẽ, aut electionẽ, & cõsensum seu voluntatẽ populi Francorum, aut per substitutionẽ Pipini Childerico jã deposito, nõ per prӕscriptionẽ legitimã: tum quia possessor malę fidei ullo tẽpore nõ prӕscribit, *extra de Reg. jur. c. possessor. lib. 6. & c. fi. extra de prӕscript.* Franci autem in principio bonã fidem nullo modo habuerunt, cum per violentiam terras subjectas imperio invaserint, possederint. quare origo prӕscriptionis extitit vitiosa, & per consequens prӕscriptio vera nõ fuit. quia etiã contra obedientiã vel subjectionẽ cõtra publicã utilitatẽ & contra res principis non currit prӕscriptio. sed Franci cõstituẽdo sibi regẽ in obediẽtes imperatori contra publicã utilitatẽ fecerunt jus imperii, quod est jus publicum ac utilissimum, minuendo, ac terras & res principis, sc. imperatoris, sibi usurpaverunt injuste. Quare regnum Francorum per prӕscriptionẽ legitimã nullatenus factum fuit verum regnum: quia quãvis populus nõ habens superiorẽ scil. regem, si careat rege, possit constituere regẽ proprium de jure gentium, tamen populus habens de jure quamvis nõ de facto non potest sibi constituere alium regẽ. Populus autẽ Francorum de jure habuit superiorẽ, sc. imperatorem, cujus est constituere regẽ in terris subjectis imperio, habuerunt etiã regem, saltẽ imperatorẽ. ergo populus Francorũ absq; auctoritate imperatoris non poterat sibi cõstituere regem. Et ita regnũ Francorum non fuit de jure verum regnum, etiam per voluntatem populi Francorum, nec fuit verum regnum per substitutionem ipsi Childerico regi factam: quia aut ista substitutio facta fuit à populo Francorum, aut à Papa, si à populo Francorum, nulla fuit: quia populus Francorum potest sibi constituere regem, non autem aliquem substituere alteri in regem. Sed populus Francorum, sicut probatum est, propter hoc quod de jure subjectus fuit imperatori, non potuit sibi regẽ eligere nec substituere. Si illa substitutio fiebat à Papa, dicent aliqui, quod etiã de jure nulla fuit, quia sic sine causa tollere jura imperatoris nõ potuit, ut ipse Papa testatur *extra de judic. c. novit:* quia tũc consimili ratione posset in quocunq; regno constituere regem: & ita nomen imperatoris, ad quem solum spectat conferre regiam dignitatem, sibi usurpare valeret. Cujus contrarium habetur *69. di. c. cum ad verum.* Et si forsitan dixeritis, quod licet Papa non possit regulariter constituere regem, hoc tamen casualiter potest: scilicet in casu necessitatis constituere, qualis fuit, quando Pipinus fuit constitutus Rex Francorum. Hic dici posset, quod esto, quod Papa hoc possit in casu necessitatis constituere regẽ: hoc tamen nõ potest in prӕjudiciũ illius vel illorũ, ad quẽ vel ad quos spectat institutio, prӕsertim illo vel illis inconsulto vel inconsultis. Hoc etiam non potuit, quando per alium

modum possunt pericula præcaveri,&communis utilitatis procurari.sed sic est, quod quando Pipinus factus fuit Rex,institutio regum spectabat ad imperatorem.Et si ipse fuerit negligens, potestas constituendi regē non devolvebatur ad Papam, qui juxta autoritatem Apostoli & Canones sacros non debet se secularibus negotiis implicare:sed devolvebatur ad Romanos. & si ipsi fuissent negligentes,devolvebatur ad Francos. in casu autem necessitatis,omnibus negligentibus, devoluta fuisset adPapam,Item per alium modum quam instituendo Regem, qui natus actus reservatos imperatori exerceret,poterant in terrisFrancorū pericula præcaveri, & procurari utilitas communis,ergo tunc non fuit casus,inquoPapa haberet potestatem cōstituendi regē.Sane prædicta de regno Francorum etiam secundum opinionē secundam tantumodo allegando sive arguendo dicta sunt.quia opinio secunda hoc non tenet,licet dicat,quod imperatores magis gloriari possunt se esse successores imperatorū &Regum Romanorū, qui fuerunt tempore Christi & Apostolorū successorum illorum.Secundo discordant prima &secunda in hoc,quod opinio prima tenet, sicut quod per te recitatum est supra :quodRexRomanorum ante unctionem&coronationē imperialē habet eandem potestatem in omnibus terris&provinciis,quam habet imperator post unctionem&coronationē imperialem.quia ante unctionem&coronationem imperialem habet ex electione principum eandē potestatem,quam habet imperator in Italia & aliis provinciis & terris subjectis imperio.Secunda autem opinio distinguens inter regnum Romanorum &regnum Francorum ;& inter regem Francorū&regemRomanorum:licet prædicta pro parte veritatem possint continere, tamē veritatem non habent quantum ad omnia.Carolus enim ante unctionem & coronationem imperialem&translationem imperii fuit RexFrancorum&PatriciusRomanorum,sicut patet *62.di.c.adrianus&c.in synodo*, &tamen ante Rex non fuit Romanorum.Et ideo in quantumRex Romanorū omnem potestatē habuit, inquantum imperator.quare successores ejus non aliam potestatem habent inquantū regesRomanorū&in quantū imperatores.Nulla ergo debet esse distinctio inter regē Romanorū&imperatorē.Sed forte dicet aliquis,quod forte quātū ad terras,quas obtinuit Carolus antequā esset imperator,&quantū ad aliquas alias,debet esse aliqua distinctio:quia habuit regiā potestatē in illis terris &provinciis antequā esset imperator:successores ejus antequā sint imperatores,in illis provinciis,quas tenuitCarolus antequā esset imperator, habent regiā potestatē. Hic respondetur secundū secūdā opinionē,quod Carolus antequā esset imperator aliquas terras &possessiones occupavit in quantūRexFrancorū hæreditario jure, aliquas occupavit in quantum expugnator & debellator detentorum injustorum quarundā provinciarum &terrarum,qui propter tyrannides&injurias,quas contra innocentes perperā exercebant, digni erant à quocunque Domino prævalente potentia licito bello privari & pœnitus extirpari. in ipsis terris & provinciis Carol⁹ habuit potestatē illo jure,quo alii reges in regnis suis potestate regia decorantur in suis terris : & ut in nonnullis apparetCarolus antequā fuisset imperator, non habuit regiam potestatē. licet enim justa bella gerentes sæpe faciunt sua quæcunq;capiunt ab hostibus,tamen istud non est usque quaq; & universaliter verū,sed aliquas exceptiones habet.quarum una est secundum quosdam, quando bellū injustum est.Nam quicunq;aliqua capit in tali bello, tenetur ad restitutionē &ad satisfactionē de omni damno& injuriai. Alia causa est,quando ille,contra quē geritur justum bellū,offert jus&vult satisfacere. Alia est,quando habens justum bellum,capit rē alterius ab hoste injuste detentam. res enim aut servus innocentis, aut etiam innocens homo,si detinetur ab hoste,&postea capiatur à juste pugnante,non transit inDominiū capientis. Alia potest esse quando subditi vel vasalli alicujus Domini ex causa sive autoritate Domini pugnant contra invasores vel detentores rerū sive mobilium sive immobiliū.Non enim tales justum bellū habētes faciunt sua illa, quæ capiunt. Carolus itaq;licet per bella justa occupaverit multas provincias&terras, tamē nō potuit per hujusmodi justa bella facere eas suas,quia pertinebāt ad jus& Dominiū imperatoris. Et forte aliquæ earū ad jus& Dominiū aliquorū aliorū,qui non poterāt per Carolum privari jure quod habebāt in eis, veruntamē Carol⁹ licite potuit terras illas occupare,&fructus percipere,quousq; satisfactū fuisset sibi de dāno, labore & expensis &operis suis& suorū; Præsertim si veri Domini terrarum illarū ipsas modo debito minime repetebāt.sicut autē per hujusmodi occupationē nō potuit verum Dominiū earum saltē principale acquirere, ita nec per eam in eis potuit dignitatē regiam adipisci.Sed postquā fuit imperator factus, nactus fuit in eis imperialē&regiam potestatē.quāobrem quia imperatores successores Caroli non succedebant Carolo in quantū erat Francorum Rex, nec inquantum per justa bella terras aliquas & provincias occupavit,sed solummodo in quantū erat imperator, qui dividens terras , quas occupavit, aliquas assignavit imperio, ut imperator successor suus omnes illas eodem jure possideret: aliquas vero contulit cuidam filio suo aut nepoti.ideo imperatores seu Romanorū reges successores Caroli eodē jure vel diverso possidēt omnes terras sibi subjectas, quo possidebat Carolus in quantū erat imperator:&quas possidere debent in quantū reges Romanorū seu imperatores. Vt autē sciatur, quare dicatur eodem jure vel diverso, est notādū, quod Carol⁹ sicut& quilibet alius imperator, nō habebat omnino idē jus seu potestatē in omnib. terris sibi subjectis. Quædā enim erant solummodo imperii nō alicujus alterius regis aut principis vel Domini: quæ quasi quædā stipendia erant imperatori pro imperialibus laboribus, ac etiā pro his exequendis, quæ ad imperiale spectant officiū assignata, de quib. habebat potestatē faciendi quęcūq; volebat: præsertim ubi videret reipublicæ impedire, & in destructionem seu mutilationem aut diminutionem imperii nullatenus redundare. Aliæ vero terræ erant aliorum regum&principum vel dominorum, in quibus eo quod alii reges & principes acDomini non erant sui imperatores, sed liberi, propter quorum etiam aliorū utilitatem

imperium si erat optimus principatus, fuit principaliter institutum. quare imperator ultra tributum ordinatum non poterat ab eisdem aliquid licite exigere, nisi propter utilitatem publicã procurandam. Ex his colligitur, quod Carolus antequam esset imperator, non habuit regalem in Italia potestatem. Et ideo Italia non fuit unquam adjecta regno Germanorum, sed aliquo tempore tã Italia quam Germania fuit imperio pro dictis causis deputata onera imperii supportanda. Ex his etiam diligenter attentis patent responsiones in oppositum factæ.

Clericus. CAP. CLXXX.

ISta opinio nullo modo potest stare, quia secundum eam sequeretur, quod regnum Francorum cessasset post Carolum magnum, quia videtur quod in regno Francorum nullus successit Carolo, nisi imperator, sed, ut dicit prædicta opinio, nullus imperator successit Carolo inquantũ erat Rex Francorum, sed solummodo inquantum erat imperator, ergo regnum Francorum ex tunc cessavit.

Miles. CAP. CLXXXI.

REspondent aliqui, quod regnum Francorũ, quod sic primitus vocabatur, cujus caput & principium fuit in Theutonica, & antequam Carolus fuit imperator, ipse fuit Rex, & post mortem Caroli desiit esse regimen. unde & per multa tempora postea nullus fuit rex Francorum. Carolus enim non solum regimen Francorum, sed etiam imperium pro parte divisit. Nam Carolus magnus cum morbo & senectute gravaretur, congregatis solenniter Aquis grani proceribus de toto regno Francorum, Ludovicum filium suum Acquitaniæ consortem sibi totius regni, Imperialis nominis hæredem sub ãno Domini DCCCXIII. constituit, impositoq; capiti ejus diademate imperatorem, & Augustum appellari jussit. post hæc ipse Ludovicus mortuo patre suo generale consilium fecit Aquisgrani sub anno Domini DCCCXXI. & habens filium primogenitum Lotarium, totius imperii sui constituit hæredem, & cæteros reges appellans unum Acquitaniæ scilicet Pipinum, alterum Bavariæ scilicet Ludovicum præfecit. Quarto vero filio scilicet Carolo, Retiam & Burgundiam post hæc concessit. Idem vero Lotharius post mortem Ludovici imperatoris assumpto sibi Pipino filio fratris sui Pipini, cum Ludovico & Carolo fratribus suis occasione discordiæ inter ipsos super divisione regni Francorum subortæ, apud pagum Altissiodorensem bellum gravissimum commisit: tamen Ludovicus & Carolus non sine gravi dispendio suorum vicerunt. post hoc autem bellũ supradicti fratres inter se pacifici regnum & imperium Francorum sub anno domini DCCCXLII. diviserunt, hoc modo. Carolus habuit regnum occidentale Francorũ à Britannico mari usq; ad Mosã fluvium, & vocatus fuit Rex Galliæ. Ludovicus habuit orientale regnum Francorum, scilicet totam Germaniã usq; ad Rheni fluenta, & nonnullas civitates cum adjacentibus pagis trans Rhenum, & vocatus est Rex Germaniæ. Lothari⁹ vero primogenitus Imperator vocabatur, & à Mosa usq; ad Rhenum fluvium, quasi medius inter duos incedens, sortitus est, quæ usq; ad hodiernum diem Lotharingia in ejus nomine solita est appellari. Habuit etiam Provinciam & omnia regna Italiæ cum urbe Romana, sed Pipino filio fratris ipsorũ Acquitania cessit. Ex his aliisq; pluribus colligitur, quod regnum Francorum cessavit omnino. & quod terræ quæ immediate subjectæ erant Carolo, tã imperium quam regnum Francorum, multis modis divisæ fuerunt. Et ideo nec in regno nec in aliqua parte ipsius aliquis successit Carolo in quantum Carolus fuit Rex Francorum: sed unus filiorum suorũ successit, & inquantũ erat imperator in parte imperii, & in regno vel in parte regni Francorum. non tamen vocabatur Rex Francorum, sed tantumodo imperator, vel tam imperator quãtum Rex Acquitanniæ quã imperator. alter vero filius Caroli vel nepos successit Carolo in parte, quæ fuerat imperii inquantũ Carolus erat imperator, habens potestatẽ separandi partem imperii ab imperio, & non immediate sed mediate esse subjectã imperatori. Italia enim, quæ prius fuerat pars imperii immediate subjecta Imperatori, nullũ alium regem habens Dominũ tunc data fuit Bernardo nepoti Caroli, qui fuit Rex super Italiam constitutus. Postea vero regnum Francorũ fuit aliis modis divisum, sicut patet per prædicta, ita tamen q. in illis temporibus & multis aliis postea nullus vocabatur Rex Francorum. Ex quibus omnibus duo inferuntur. primum est: quod regnum Francorum, tyrannicum habuit initium. & similiter si advertamus processum scripturæ sacræ, inveniemus quod potestas jurisdictionis secularis, quantum ad quatuor imperia, videlicet Assyriorũ & Chaldæorum, Medorũ & Persarum, Græcorum & Romanorũ, non fuerunt à principio legitime introducta, sed per violentiã usurpata, de imperio enim Assyriorũ & Chaldæorum patet. hoc enim incepit à Nimroth, de quo dicitur *Gen*, 10. *c.* quod ipse *incepit esse potens in terra & erat robustus venator coram Domino*. id est, oppressor hominum, sicut ibidem exponitur per magistrum historiarum. Unde per violentiam & oppressionem aliorum acquisivit sibi regnum & imperium. & fuit principium regni ejus Babilon & Aroch & Thalamie, de qua egressus est Assur, qui ædificavit Niniven. ut in *eodem c.* dicitur. De imperio autem Medorum & Persarum, quod fuit introductum per violentiam, patet *Daniel.* 5. *c.* ubi legitur, quod interfecto Balthasar rege Babylonis translatũ est regnũ & imperium in Medos & Persas. Post imperium Medorum & Persarum successit imperium Græcorum, non per viam legitimæ electionis seu hæreditariæ successionis, sed per metum & violentiam, sicut clare patet in principio primi *libri Machabæorum*, ubi dicitur, quod Alexander Rex Græcorum percussit Darium regem Persarum & Medorum, & constituit prælia multa, & interfecit reges terræ, & sic obtinuit imperium. De imperio autem Romanorum clare patet ex Chronicis diversisque historiis, quod in surrexit per potentiam secularem. Ex quibus patet, quod potestas secularis quantum ad quatuor imperia sibi invicem succedentia, non fuit à principio legitime

gitime introducta.in signum hujus, quatuor imperia seu regna ostensa sunt Danieli in visione sub similitudine non hominum sed bestiarum,quia non insurrexerunt per viã rationis,sed impetu sensualitatis,quantum ad primam sui originem. *Et nullum violentum perpetuũ.* secundum Philosophũ. Sed quantum ad veritatem,regnum Franciæ nunc præ cæteris regnis totius orbis est benedictum, esto,quod à principio violentũ habuit initium,processu tamẽ temporis reductum est ad statum legitimum,primò accedente populi consensu tacito vel expresso. patet enim,quod deposito Chelderico rege Francorum de consensu populi Pipinus fuit eidem subrogatus. quæ quidem subrogatio sic expressa tacito demum consensu populi concessa hactenus extitit confirmata.Constat enim ex jam dictis,cum primus principatus ante tempora pipini fuerit violentus, & contra voluntatem populi, licuit populo sibi alium principem seu regem eligere. *94.di, c. legimus.* regnũ enim Israel legitimum habuit initium.Nam Saul primus Rex electus fuit auctoritate domini, ut quia ex consensu populi. eo autem reprobato propter inobedientiam, electus fuit David à Deo, & unctus per Samuelem,ut legitur *primo cap. Regum.16.*&filii ejus successerunt sibi ex ordinatione Dei. Constat autem,quod Rex Pipinus ex consensu populi,ut est dictum, fuit electus in regem, nec aliquando propter inobedientiam ipse seu descendentes ab eo deponi meruerunt. sed ex ordinatione divina reges Franciæ inunguntur & consecrantur ex ampulla cælitus per angelum transmissa. Quid plura? nunquid hanc successionem jure hæreditario fore legitimam beati Ludovici testantur miracula? Considerentur insuper inter cætera, quæ &quanta contulerit Altissimus regi nostro Carolo quinto,de quibus sufficiat remissio ad ea,quæ fuerunt dicta supra in *prooemio.* Ex quibus luce clarius concludetur,regnum Franciæ modernum non fore usurpatum seu violentum, sed permissione &gratia divina concessum.Nec obstat, quod prius subdebatur,quod à tẽpore Caroli magni desiit esse regnum propter illam divisionem,quam fecit inter filios, nec aliquis sibi successit in regno Franciæ tanquam Carolo,sed tamquam Imperatori;unde regnum Franciæ erat pars imperii. respondeo,supposito sine præjudicio,quod Carolus potuerit regnum Franciæ unire imperio, saltem per illam divisionem regnum Franciæ factum fuit imperium: quia qua ratione altera particula imperii nomen retinuit imperii,eadem ratione & regnum Franciæ, cum esset portio imperii nobilissima. Et ad hoc facit exemplum legale. *l. quod in rerum, ff. de leg. 1.* Nam si ex destinatione patris familias una domus dividatur in duas partes, quælibet pars divisa retinebit nomen domus, sic &in proposito,quælibet portio imperii divisi nomen retinebit imperii. Et per consequens Rex Franciæ potest dici Imperator in regno suo,cum neminem recognoscat in superiorem, in c. *venerabilem, qui filii sunt legitimi.* Sed reputo longe honorabilius,quod rex Franciæ vocet se regem Franciæ quam imperatorem Franciæ. Primo,quia sic est consuetum, & ita fecerunt prædecessores sui. Et secundum quod dicit lex civilis, *in rebus novis constituendis evidens debet esse utilitas antequam recedatur ab eo quod diu æquũ visum* est *ff. de leg. l. in rebus.* Insuper lege divina permissa & adinvẽta fuerunt regna,ut patet in David, Saule & Salomone,& pluribus aliis approbatis, ut patet *extra de sacra unct. c. unico. § in veteri.* Et proverbiorum. 8. c. dicitur, *per me Reges regnãt.* &in pluribus locis veteris testamenti fit mentio de regibus. Sed non invenitur de imperatore aliqua mentio. Quia nec illo tempore fuit imperium,sed postea per multa tempora incepit. In lege etiam nova seu evangelica dicitur 1. Petri, 2. c. *Deum timete, regem honorificate.* Nomen igitur regis est antiquius & honorabilius,cum utraq; lege sit approbatũ. Nomen vero *imperatoris* est ab inventione nova introductum. Altissimus creator noster se vocat *regem regum*, non imperatorem imperatorum. Insuper quã dulce sit nomen regis Franciæ, proclamat omnis terra, nedum fidelium, sed etiam infidelium. Nam citra & ultra mare nomen istius regni super omnia regna & imperia est plurimum exaltatum.

Clericus. CAP. CLXXXII.

Circa prædicta moveo quæstiones. Prima erit,quomodo Carolus, ex quo dictus fuit *Augustus* ab augendo, poterat dividendo minuere imperiũ? Secunda, qua potestate aut jure filiũ suũ constituere potuit imperatorẽ? Tertia, an quilibet imperator successor Caroli habeat eandẽ potestatẽ?

Miles. CAP. CLXXXIII.

AD primam istarum quæstionum respondeo secundum opinionem secundã, de qua prius fuit mẽtio, quod Carolus in quantũ fuit imperator, habuit tam plenam administrationẽ in rebus imperii, ut non solum posset de his facere pro suo arbitrio voluntatis, quicquid conferret ad bonũ cõmune, sed etiam ut posset facere de his quicquid non esset in dispendiũ boni cõmunis. Et ideo quia separatio Italiæ ab aliis terris & provinciis immediate subjectis imperatori non erat dispẽdium boni cõmunis, ideo forte vidit Carolus, quod erat expediens bono cõmuni eam à terris aliis separare. præsertim cum ipse subjecisset regnum Francorum immediate imperatori, quod prius non erat immediate subjectum. Utrum tamen hoc potuerit facere, grande est dubiũ. Et videtur quod non per notata per Hostien. *extra de majo. & obe. c. dilecti.* quicquid sit, potuerit vel non, per illam divisionem, quam fecit Carolus inter filios, regnũ Franciæ rediit ad primam naturam. *c. ab exordio 25. di.* Et ita poterat merito *Augustus* ab augendo appellari. Non obstante, quod Italiam, quæ erat parva respectu aliarum terrarum, separasset. Unde secundum quod civitates aliquas potuit facere liberas absque decreto imperii, ita potuit Italiam tali modo ab aliis provinciis immediate subjectis imperatori separare. Ad secundam respondetur, quod Carolus primus potuit filium suum constituere Imperatorem eodem jure & potestate, quo & qua Iulius primus Cæsar & Octavianus primus Augustus, & alii quam plures successores eorũ quandoq; filios suos, quandoq; alios fecerunt

interdum successores, nonnunquam consortes imperii. Ex quo enim translatum fuit imperium in Germanos in personam Caroli magni, omne jus & omnem potestatē, quod & quā habuerunt priores imperatores, habuit & Carolus magnus. Et si quæratur, à quo fuit facta ista translatio? una est opinio, quod fuit facta à Papa. Et hæc opinio fulcitur per decretalem *venerabilem extra. de electione*. Alii dicunt quod translatio facta fuit principaliter à populo Romano, cujus pars est Papa & etiam clerus. Quod quædam Chronica insinuare videtur, in qua sic legitur, *ipsa die natalis Domini, cum Rex Franciæ ante missam ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti ejus imposuit, & à cuncto Romanorum populo acclamatum est. Carolo summo augusto à Deo coronato, magno & pacifico imperatori, vita & victoria.* Quæ verba videntur innuere, quod Leo Papa coronavit Carolum de voluntate & ordinatione populi Romani, ad quē spectabat de Imperio ordinare: quare translatio imperii de græcis in germanos, facta fuit à populo Romano, non excluso Papa. quod videtur posse probari sic. Ad illos spectat translatio imperii principaliter, si transferri debet, à quibus fuit imperium institutum. sed à Romanis & non à Papa fuit imperium institutum. ergo à Romanis & non à Papa debet fieri translatio imperii: quia ad potestatem Papæ non pertinet regulariter se de temporalibus intromittere, ne videatur juribus secularium derogare. quamvis igitur Papa casualiter deficientibus Romanis, quia scilicet nollent in casu necessitatis transferre imperium, posset Papa propter necessitatem transferre imperium, tamen quando Romani essent parati in casu necessitatis transferre imperium, Papa auctoritate propria hoc non posset, nec deberet, licet una cum aliis Romanis inquantū Romanus, posset transferre imperium. Cum igitur, ut apparet, ex prædicta Chronica, Romani essent parati transferre imperium, Papa tunc auctoritate propria transferre imperium nō potuit. Et ad decretalem illam *venerabilem* respondetur quod verba illa Innocent. sicut plura alia ejus, ibi & alibi sint exponenda, ne verbis ejus & aliis locis contraria demonstrarentur, quia non dicit quod Apostolica sedes Romanum imperium in personam magnifici Caroli à græcis transtulit in germanos: quia Papa auctoritate Romanorum coronavit Carolum in imperatorem: vel quia populus Romanus Papæ potestatem tribuit transferendi: vel quia Papa persuasit seu consuluit fieri translationem in germanos. Quare autem fuit facta dicta translatio, non est modo tractandum. Effectus autem dictæ translationis est, quod Carolus per prædictam translationē habuit potestatem de jure, licet non de facto, in omnibus quæ Octaviano subjectæ fuerunt provinciis seu terris, & in provinciis etiā quas sibi antea per bella licita subjugaverat. sed forte quæreret aliquis, quomodo fuit imperium translatum in germanos? Nunquid sic, quod nullus unquam deberet esse imperator, nisi Germanus sit? respondetur quod sicut Romanum imperium non fuit translatum de Græcis ita quod nullus unquā græcus deberet esse imperator in Germanis: talis enim ordinatio seu translatio optimo modo providendi imperio de imperatore obviaret, & potestati imperatoris non modicum derogaret: quia tunc non habuisset Carolus, nec aliquis alius post eum potestatem promovendi imperatorem alium quam Germanum: cum tamen de facto aliqui alii quam Germani electi fuerunt. Alfonsus enim Rex Castellæ fuit electus, & aliqui alii. quis enim dubitat, quin Rex Franciæ etiam possit eligi in imperatorem? Ad tertiam quæstionem respondetur, quod quilibet imperator successor Caroli eandem habuit potestatem, quam habuit Carolus vel quicunq; prædecessor Caroli, tam quantum ad dandum aliquam partem imperii, dummodo remaneant imperio sufficientes terræ & provinciæ ad omnia onera imperii sustinenda: quam quantum ad potestatem constituendi filium suum vel alium imperatorem. quorum utrunq; probatur. Nam qui in jure succedit alterius, eodem jure quo ille uti potest. Aliter enim non esset vera successio. ergo quilibet imperator successor Caroli quantum ad illa duo, secundum quod quantum ad alia quæcunq; potest uti eadem potestate, qua Carolus & quicunque prædecessor suus usus fuerit. Et specialiter probatur secundum: scilicet de potestate constituendi imperatorem, per hoc quod sæpe de facto fit, quod per rationem reprobari non potest. Successores Caroli tam ante institutionem Principum Electorum quam post, tam filios suos quam alios constituerunt imperatores & consortes imperii vel successores. Sicut in Chronica Ottonis Frisen. & in nonnullis aliis quibusdam gestis Imperatorum usq; ad Fridericum legitur. Nam Ludovicus primus filius Caroli magni fecit Lotharium filium suum imperatorem & idem Lotharius filium suum Ludovicum constituit imperatorem, qui simul fuerunt Augusti, ut habetur *d. 63. c. Adrianus*,

Clericus. CAP. CLXXXIV.

CONtra prædicta dupliciter opponitur. Primo, quia secundum hoc imperatores fieret per successionem, & non per electionem. quod repugnat optimo principatui, qualis debet esse principatus imperialis. Secundo, quia secundum ista Imperator deberet eligere Romanum pontificem, quia illam potestatem habuit Carolus magnus, ut 63. *di. c. Adrianus*. ergo per prædicta Imperator modernus eandem habet potestatem, quod tamen est manifeste falsum.

Miles. CAP. CLXXXV.

AD primam istarum objectionum respondeo secundum opinionem. Optimus modus providendi simpliciter de Imperatore est per electionem & non per successionem. Et non legitur, quod alius fuerit aliter constitutus Imperator. Unde etiam filii imperatorum facti fuerunt imperatores per electionem, sed non semper per electionem illorum, quibus regulariter erat eligendi data potestas vacante imperio. Sed sæpe proprios filios vel alios imperatores constituerunt. quia non minorem potestatem habet imperator super imperium quam quicunque alii inferiores. Ad secundam objectionem diversimode respondetur. Dicitur enim uno modo,

quod

quod quilibet Imperator post Carolum & post Octavianum primũ Augustũ habuit potestatem eligendi supremum pontificem: quia sicuti patet, *63.d.c.in Synodo*, potestas ordinandi supremũ pontificem data fuit Octaviano & successoribus ejus. quare potestas ordinandi Apostolicã sedem pertinet ad jus publicum, quod est in sacris, sacerdotibus & magistratibus, quare imperatoribus, qui inter Magistratus supremũ locũ obtinere noscuntur, istud jus competit. Nec juri publico pacto derogari potest, *extra de foro compe.c.si diligenti*, quare Imperatores tali juri minime renũtiare potuerunt. Sed ista solutio forsan non procedit per *§.verum 63.di.c.* Aliter dicitur quod istud privilegium Caroli & Octaviani fuit personale, vel saltem quod imperatores potuerunt renunciare illi privilegio. Similiter dicitur, quod nec Carolus nec Octavianus habuit potestatem eligendi supremum pontificẽ, inquãtum erant Imperatores: quia primi Imperatores, quorum Carolus & Octavianus fuerunt successores, potestatem illam nullatenus habuerunt. Et ideo potestas eligendi papam non cõpetebat eis in quantum erant Imperatores, sed in quantum erant Romani Christiani, quibus alii Romani Christiani commiserunt vices suas. eodem modo dicitur investitura Episcoporum & Archiepiscoporũ spiritualiter secundum quandã opinionem, quæ veritatẽ habet quantũ ad temporalium collationem, quam facere Imperator præsertim in terris sibi subjectis, & non papa, potuerunt. ergo renuntiare, Imo & papa ex causa superveniente illam potestatem sic concessam, cum tenderit in noxã, poterat revocare. *§ verum. 63. di. superius allegata. & c. suggestum extra de decimis.* Præterea hic est advertendũ, quod nunquam aliquis factus fuit imperator Romanorũ, nisi per electionẽ & propriè loquẽdo nõ per successionem: filii Imperatorum, qui facti fuerunt imperatores, per electionẽ patrũ suorũ vel aliorum ad imperii fastigium promoti fuerunt. Unde Ludovicus filius Caroli non jure primogeniturae, nec aliquo jure proprio alio, sed per electionẽ patris factus fuit Imperator. Unde si pater decessisset, & nullum ad imperium elegisset, Ludovicus, si filius fuisset primogenitus, quãvis habuisset jus vendicandi regnũ Francorũ jure primogeniturae; quo jure in regnis occidentibus succedunt primogeniti patribus, non tamen habuisset jus vendicandi imperium seu regnum Romanorũ. In hoc enim, quod regnum Romanorum nemo assequitur per successionem seu electionem, ipsum optimo modo regalis monarchiæ magno appropinquat. Insuper videretur, quod nõ plures Imperator teneat à papa terras, quæ non erant subjectæ Carolo magno ante unctionẽ imperialẽ ipsius, quã tenebat alias per dictum Carolum prius possessas. Quia jure naturali una terra non est magis subjecta papæ, quã alia seu aliæ, jure enim naturali omnia communia, & cõmunis omnis possessio est, & omniũ una libertas *di.1.c.jus naturale.* nec jure divino aliquæ terræ sunt magis subjectæ jurisdictioni papæ quam aliæ. jure enim divino Domini est terra & plenitudo ejus. pauperes & divites una terra portat, *8.di.c.quo jure.* In scripturis enim Divinis nullatenus invenimus, quod Deus magis subjecerit Iurisdictioni papæ terras, quæ non erant subjectæ Carolo ante coronationem imperialem quã aliàs; quia plures illarũ terrarũ nec de jure nec de facto umquã fuerant Christianorum, quia incolæ earundẽ nunquã fuerant conversi ad fidem: & per consequens papa super ipsas nullam habuit jurisdictionem, juxta illud Apostoli 1. ad Corint. 5. c. *Quid ad nos judicare de his quæ foris sunt?* Nec jure humano terræ illæ sunt magis subjectæ jurisdictioni papæ quã aliæ, quia nec jure civili nec jure canonico: quia de hoc jure civili nihil habetur: nec jure canonico, quia papa, cujus est cõdere canones, non habet hujusmodi potestatẽ, ut regna & provincias possit sibi subjicere. tunc enim posset quodcunq; regnum subjicere Iurisdictioni suæ. Et ita posset omnia regna suę subjicere potestati, & omniũ regnorum jura perturbare cujus cõtrarium ipse asserit in *c.novit.extra de jud.* Nõ ergo jure scripto erãt subjectæ. patet etiã, quia nec jure nõ scripto, scilicet cõsuetudine, quia super hoc nulla cõsuetudo processit. Imperatores enim prædecessores Caroli nõ magis recognoscebant à papa illas terras, quę non erant subjectæ Carolo, quã alias. nec invenitur quod alias tenuerit à papa; imo minus videtur q tenuerint illas terras à papa, quæ non erant subjectæ Carolo magno, quam Italia & alia regna occidẽtalia, quæ erant subjectæ Carolo: quia illud *c. Constantin⁹ di, 26.* sonare videtur quod Cõstantinus dederit papæ Silvestro & successoribus ejus omnes Italiæ & occidentaliũ regionum provincias, civitates & loca, & nõ oriẽtalium regionũ? Quare si Imperatores prędecessores Caroli aliquas tenuerint à papa, potissime Italiã & occidentalia regna tenere debuerunt à Papa. Sed forte diceret quis, quod virtute translationis Imperii in Carolum magnum factæ per papã, Carolus tenuit à papa illas terras, quæ prius non erant illi subjectæ, & non illas quæ erant sibi subjectæ, quia in illis habuit solummodo potestatẽ imperialẽ per translationẽ imperii factam per papã. quare specialiter illas habuit à papa, propter quod illas tenuit à papa & non alias. Hic diversimode respõdeo. uno modo, qu. illa trãslatio non fuit facta à Papa, sed à Romanis, quorum ab initio fuit imperium, & à quibus imperator primit⁹ accepit imperium, qui omnẽ potestatem suã regendi propter bonum commune transtulerunt in imperatorẽ non tamẽ transtulerunt jus ipsum & potestatẽ dominandi seu regẽdi, nec à se abdicaverunt omnẽ potestatem casualiter disponendi de imperio. Si enim hoc, fecissent se servos imperatorum strictissime accipiendo verbũ seu vocabulũ servi, & ita nullatenus liberi remãsissent. Et per cõsequẽs imperator non habuisset principatũ regalẽ, sed pure domesticũ. Quare secundum istã responsionẽ Imperator virtute illius translationis imperii nullas terras tenet à Papa. Aliter respõdeo: quod quãvis illã translatio fuisset facta à Papa, tamen ex hoc non sequitur, quod Imperator quascunq; terras debeat tenere à Papa. Quia sicut Papa imperium de græcis transtulit in Carolum, ita trãstulit regnum Francorum de Childerico rege in Pipinum patrem Caroli. quia, ut dicunt aliqui, illum deposuit, & istum sibi substituit. sed non obstante tali trãslatione, regnum Francorum nunquã fuit Papæ subjectum, ut in prioribus fuit alias plenius tactum. ergo consimiliter in proposito. Sed dicet aliquis: o-

mnis transferens de jure rem aliquam ab uno in alium, habet de jure potestatem aliquam super eãdem rem. Si ergo papa de jure transtulit imperium de græcis in Carolum magnum, habuit aliquam potestatem de jure super imperium. quare Carolus debuit recognoscere imperium à Papa: & per cõseques tenuit aliquas terras à Papa. Hic respõdeo, quod omnis transferens de jure regulariter vel casualiter habet aliquã potestatẽ super eandẽ rem. Et ideo si Papa transtulit imperiũ, saltẽ habuit casualiter aliquã potestatem super imperiũ: sed nõ ex hoc sequitur, quod Imperator debeat tenere imperiũ vel alias terras ejus à Papa: Quia ita potest res de jure transferri ab uno in aliũ, ut transferendo minime transferatur postquã trãlata est. Sicut patet in venditione & donatione, per quas sæpe fit translatio terrarũ & juriũ, quæ postea à transferẽte nõ tenentur. Si ergo Papa fecit dictã donationẽ seu translationẽ, Carolus habuit imperiũ à Papa tanquã ab illo, à quo ab initio habuit imperiũ: non tanquã ab illo, à quo teneret imperiũ vel aliquas terras ejus: quẽadmodũ donatarius, si vult esse gratus tenetur recognoscere rem donatã à donatore, tanquã ab illo à quo tenet ipsam, quia sæpe donatarius nõ tenet rem donatã à donatore. Istud ultimũ & per consequens cõclusio principalis, scilicet quod Imperator non tenet imperiũ à Papa, confirmatur. verbũ indefinite prolatũ generaliter est intelligẽdũ 19. *di. si Romanorũ*: sed in *c. coronatio, & in c. venialem extra de elec.* indefinite dictũ est quod imperiũ translatum est de Græcis in Germanos. ergo generaliter debet intelligi, ut nõ restringatur ad modum talem transferendi, ut aliquas terras teneat imperator à Papa, at aliquas nõ. Tenet ergo Imperator vel omnes terras imperii à Papa, vel nullas: sed non tenet terras ante coronationem per Carolum possessas, secundum quod superius est deductum: ergo nullas.

Clericus. CAP. CLXXXVI.

NVnc miles amantissime, quoniam in præcedentibus regem Franciæ à tyrannide & à violentia visus fuistis totis viribus excusare, & ipsũ laudibus præ cæteris regibus extollere: quæro, quo jure & qua conscientia rex modernus Carolus quintus regnũ Franciæ teneat occupatũ? planũ est enim, & in omnibus regnicolis notissimũ, quod sint plures proximiores stipiti regio, quã sit ipse, mulieres, & etiam masculini ex mulieribus descendẽtes: & sic videretur, quod mulieres stipiti proximiores deberent ipsum excludere. vel esto, quod mulieres seu fœminæ non possint eum excludere obstãte consuetudine, saltem masculini nati ex fœminis proximioribus rationabiliter & de jure ipsum debent excludere. Et hoc probatur jure divino. Nam patet: quia post mortẽ Saphant filiæ suæ repræsentaverunt personã suã, & successerunt ei. 4. *Reg. 1. c.* Secũdo quod filius natus ex fœmina proximiori deberet ipsum excludere, probatur. statuta & consuetudines seculariũ plerumq; iniqua statuuntur, ut patet *c. quæ in ecclesiarũ. extra de cõstitutio de Re judi. c. cum causa. & c. grave de cen. de re ju.* Et idcirco in quantũ sunt favorabilia, ampliãtur; inquantũ odiosa restringũtur, & per hoc deciditur una quæstio. Statutum est de facto, quod mater nõ succedet filio: nunquid succedit filiæ? & certe cũ statutum sit odiosum, & in præjudicium matris, & contra jus, restringendum est, ut non excludatur à successione filiæ *c. mulieres. de sententia excommunicationis.* in proposito, odiosum est fœminã excludere à regni successione, & juri comuni repugnans, ut jura manifeste probant, quia sublata est differentia sexus *C. de suis & legi. auctentica in successione.* Nec enim dębent propter hoc puniri, quia fœminæ natæ sunt. *C. de leg. hæred. l. penult.* Quid enim peccavit natura, quia masculos non procreavit. *C. de liberis præt. vel exhæredatis. l. maximum.* Facimus igitur interpretationẽ talem, quæ juri comuni, inquantũ possit, conveniat, & cõsuetudinẽ non offendat. quia talis debet fieri interpretatio, quæ juri communi privilegio, si possit conveniat. *c. cum dilectus, de consuetudine.* Tertio, hodie si procreãtur descendentes per lineam fœmineã, ut pote nepotes ex filia, sine insertione alicujus de causis approbatis nullum est testamentũ, ut in *auctentica. Vt cum de appella. cogno. illud quoq;* §. *colla.* 8. quãvis isti nepotes præcedebantur à matre tempore conditi testamenti propter identitatem rationis. Vt sicut in linea paterna subditæ personę alium ad rumpendũ testamẽtum admittãt, sic & in linea materna. Sic à simili in proposito: Et si filia sit in medio tãquã impediẽs, quia nõ succedit in regno, tamẽ causa subjecta impediente de medio admittatur natus ex filia, ut succedat in regno. quarto, si depositio suspẽsa sit propter supervenientẽ causã impedientẽ existentiã & continuationẽ ipsius, si desinat causa impeditiva, insurgit depositio. *ff. de adimen. leg. l. in causa & l. sequenti.* Nã legatũ intercisum propter inimicitias supervenietes vivẽte testatore, si cesset & redeat in amicitiam, idem insurgit legatũ: à simili, cum dispositio in regno succedendi respectu filiæ sit suspensa propter inhabilitatẽ ipsius, illa filia sublata de medio naturaliter vel civiliter non curo, quia quod nullum est impedimentũ patrare nõ potest, ut in regula juris insurgat effectus dispositionis, & succedat filius ejus, qui proximior & masculus. Quinto, ubi aliquid est aptum natum cõtinuative producere aliquẽ effectum, si intercedat actus discontinuativus, illo subducto de medio fit unio extremorum hic casus *legis sicut. C. de præscrip. 30 vel 40. anno.* Nã inchoata præscriptione, si superveniat pupillaris ætas, quæ faciat dormitare præscriptionẽ, tempore dormitationis sublato de medio, fit extremorum unio ad præscriptionem cõplendã. Sic à simili, sublata filia de medio insurgat dispositio consuetudinis, quæ habet quod masculus proximior succedat in regno. Sexto ubi aliquid cessat propter destructionẽ subjecti destructi, si idẽ destructum instauretur ex eisdem causis, illo instaurato surgit idẽ actus, & desinit ipsius cessatio *ff. de verb. obligat. l. inter stipulãtem.* §. *areã. ff. de desolut.* Sic à simili infertur in proposito, propter disjũctionẽ subjecti seu inhabilitationẽ materiæ ex parte filiæ cessat dispositio succedẽdi in regno, si ex isto subjecto sic inhabili seu destructo instauretur seu procreetur mascul⁹, habeat effect⁹ dispositionis locũ, & succedat quia proximior masculus. Septimo, si vinco vincentem te, non sequetur, ergo vinco

vinco te.c.*auctoritate martini, de conces. praeben. l. 6.* quod tamen c. facit pro & contra. Remotiores masculi ex linea masculina descendentes bene vincunt filiam in successione regni, sed nō sequitur, ergo filium. Vbi advertendū, quod inter casum nostrum & *c. auctoritate martini* multū refert. gratia cujus præmitto, quod illa quæ sunt juris comunis, & ei inhæret, extensibiliora sunt iis, quæ ex privilegio procedunt & juri communi repugnant, arg. *ff. de act. & oblig. l. in honorariis. & l. ejus. ff. de testa. milit.* Modo in *c. auctoritate martini* secundus impetrans inchoat victoriam suam de jure comuni, quia ex prioritate temporis contra tertium. Sed in hoc casu nostro remotior masculus nō inchoat victoriā suam contra filiam jure comuni, sed jure speciali consuetudinario: ergo restringendum, nec habebit locum illud vulgatū: *Si vinco vincentem te.* &c. Proprie locum habet, quādo ego, qui vinco te, habeo causam à te, tunc mediāte illa causa vinco illum, quē tu vincis. & ita loquitur *Lex de di. & tempo. praescript. l. de accessionibus*, vel quando tu, quē vinco, & ille quē vincis, estis ejusdem generis, rationis vel ordinis. tunc enim quæ ratio facit me te vincere, faciet me omnes vincere, quos tu vincis, ut patet in exēplo *ff. ad tertull. l. aequissimum, penulti. §. ubi avus*, manumissor sive emancipator nepotis vincit patrem in successione nepotis. Certe eadē ratione vel majori, quod vincit patrē, vincet tunc & matrem, quæ est ejusdem gradus cum patre, quia ambo in primo. Non sic in privilegiato in successione, quia pater vel est vel fuit in capite agnatorum. Mater autem in capite cognatorum, idem est videre in exemplo. *ff. ad tertul. l. 2. §. objicere*, ubi mater vincit in successione filii omnes agnatos: igitur & patrē in adoptione: dato quod desierit esse agnatus, cum agnatio esset causa ad successionem vocans. Sed ubi hæc non sunt, cessat regula, ut in duobus creditoribus, quorum unus est prior tempore, habet hypothecam expressam, alter vero est posterior in tempore, sed habet privilegium, puta restitutionis, qui præfertur primo ut *ff. qui po. in pig. hab. l. interdum.* Hoc patet etiam in *auctentica, qui m. na. effi. sui & legitimi. §. discretis*, ubi naturalis in duabus partibus vincit agnatos, & tamen non vincit conjugem, quæ vincitur ab agnatis. quia agnati & conjunx non sunt ejusdē ordinis, quia remotior vincit patrem jure privilegiato, non tamen filium, quia non sunt ejusdem ordinis seu rationis. Octavo, privilegium concessum alicui & posteriori debet intelligi de masculis & fœminis. igitur illud privilegiū vel consuetudo, quæ deffert jus succedēdi in regno solis masculis, intelligetur uniformiter de masculis natis ex utraq; linea, cum in hoc non offendatur consuetudo nec jus commune. Nono, ubi nō est defectus ex parte agentis, nec in forma ipsius actus, non debet impediri ipsius effectus, *de sum. Trini. & fide Catho. c. primo* Et hoc est quod dicitur in alia facultate, actus activorum sunt in patiente & disposito; *de reg. jur. c. veram. li. 6.* sed sic est, quod omne quod non est prohibitum in materia permissibili censetur esse permissum. Sed materiam istam in masculis proximis intelligo esse permissam, cum sit certorum casuum perhibitoriū, in quo casu nō reperitur masculus prohibitus: igitur &c. Decimo, ordinatio facta sub una specie nō intelligitur facta in alia, imo videtur esse exclusa, ut notavit Dinus *de Reg. jur. c. plus semper l. 6.* Facit, quia in separatis nō cadit illatio: & Separatorū separata est ratio. *c. idcirco de consecrat. eccl. vel altaris l. 6. l. si domus. ff. de servi. urb. praed.* Ratio autē cōsuetudinis prohibētis filias in feudo succedere est, quia Dominus eis se non posset juvare, seu Dominos non possent juvare. Quæ cessat in masculis, quia sic à simili modo introducta videtur consuetudo, quod solus masculus succedat in regno, quia melius per masculum procuratur salus reipublicæ quā per fœminam. Hæc ratio cessat in nato ex filia: ergo &c. *l. adigere. § quamvis ff. de jure patrona. l. cū cessante. de appell.* Nec obstat. *§. sed notandum, de his qui feu. da pos. col.* 10. ubi allegaretur casus hujus quæstionis, quod filius filiæ nō succedat & *de grad. succes. in feu. §. filias*, ibi *proles enim fœmini. sexus.* Nā ibi tractatur de feudo cujus superior cognoscitur, propter cujus superioris favorem. consuetudo feudalis succedēdi ad filias non extenditur nec ad filiarum filias. Quoniā res de facili revertitur ad naturam. *l. si unus. §. sed quod in specie ff. de pactis.* Sed constat quod à principio filiæ nō succedebant in feudo, in *auctentica de his qui feu. da pos. §. sed antiquissimo.* Secus in casu nostro, si loquamur de successione regni, quæ non recognoscat superiorem in terris. Vndecimo clausula anteferri est odiosa, notatur per Cōpostel. *extra de rescrip. c. causam quæ*, sed in proposito clausula anteferri in successione regni potest verificari in masculo nato ex fœmina: igitur &c. quia quotiēs universalis propositio sine captione accipi potest, ad id quod minimū captionis habet referri debet. *ff. de regulis juris l. quotiens.* Duodecimo, quod mulier possit succedere in regno, pater. Nam jure civili filia repræsentat personam patris, in *auctentica cessante C. de suis & legi. hære.* Decimo tertio, jure divino filia repræsentat patrem, quia scriptum est in *genesi.* quod frater debebat accipere uxorem relictā fratris ad hoc, ut frater suscitaret fratri semen seu prolem, & ut ille qui inde nasceretur masculus vel fœmina repræsentaret personam defuncti. & sic repræsentabat personam illius, qui revera non erat pater suus. Fortiori ratione ille, qui est verus filius vel filia naturalis & legitimus, debet repræsentare personam patris. Decimoquarto, ratione publicæ utilitatis statutum est, quod solus masculus succedat in regno, & super hoc consuetudo est introducta contra fœminas non contra masculos. Decimoquinto, consuetudo quod masculus succedit in regno non distinguit ex qua linea descendat: ergo pro obmisso habetur. tunc arguo sic, Casus non expressus à lege, testatore vel contrahente, pro obmisso habetur. *ff. solu. ma. l. si cum dotem. de lib. & posth. commodissime.* succedet igitur natus ex filia, quia proximior & masculus.

Miles. CAP. CLXXXVII.

SEcundum Isidorum, prius est ut nostra firmemus, deinde objecta confutemus. Idcirco partē te-

gis nostri luce clarius variis rationibus fundabimus & demum ad objecta respondebimus. Et primo sic: quod obstat patri vel matri, obstat filio. *ff. de re jud. l. in his & l. aliud. §. fin. & l. nemo plus commodi*. Sed in proposito, filia propter inhabilitatem vel defectum sexus non succedit in regno: ergo nec filius ejus. Secundo paria sunt inhabilem esse & nullo modo esse. *ff. quod cujusque univers. l. 1. §. fin. transl. epi. c. inter corporalia*, ibi *sicut juxta communem modum loquendi* &c. Sed filia ista est inhabilis, ut patet ex consuetudine regni Franciæ cunctis notissima. Igitur filius ejus non succedet, cum si nunquam fuisset in rerum natura, impossibile foret filium ejus succedere potuisse. Tertio, filius cum patre seu matre eadem persona reputatur, à Deo quod ubi unus stat vel est, alter stare vel esse videtur. *C. de agri. & cens. l. cum satis. libro* 11. & vox unius, vox alterius esse censetur, *Insti. de inuti. stipu. §. ei qui*. propter quod videtur, quod magis debeat considerari inhabilitas matris in successione regni, quam habilitas filii sui. quod pulchre sic demonstratur. Emancipatus emancipato de jure communi confert. suppono igitur, quod emancipatus veniens ad successionem cum fratre in potestate constituto, cum aliis filiis alterius fratris defuncti in potestate similiter constitutis, quorum filiorũ in potestate unus erat, & alius emancipatus: quæritur, nunquid dictus emancipatus huic etiam emancipato nepoti suo confert? Lex dicit, quod sic, non considerato defectu emancipationis, qui est in ipso nepote, sed considerato patre, cujus personam repræsentat, cujus gratia sibi confertur. Hæc probantur *ff. de col. bo. l. 1. §. portiones, & eo titu. l. si nepotes. ff. de conjungen. cum emanci. lib. l. 1. §. si filius*, circa finem. in proposito ergo potius debet considerari & contēplari habilitas vel inhabilitas matris, per quam successio quæritur, quam ipsius filii. Quarto cōfirmo per casũ legis. Quidã habens fratrē consanguineum tantũ, vel uterinũ tantum, vel nepotes, ab intestato sine liberis est defunctus. modo quæritur, quis admittatur ad defuncti successionem? si consideremus defuncti fratris consãguinei & uterini filios, cui nec consanguinei sunt nec uterini defuncto, de cujus successione agitur, non excluderet consanguineum vel uterinum tantum, sed propter omnimodam repræsentationē personæ patris primum jus obtinent, & dictum consanguineum vel uterinum tantum excludunt de jure, in *auctentica de hæred. quæ ab intesta. deferuntur, §. si igitur defunctus col. 9*. Concludo à simili, considerari personam matris, & sic medium per quod, & non personam filii ejus in successione hujusmodi regni. Quinto, non delatũ nec quæsitũ jus nō transfertur. *C. de cadu tollen. l unica. §. pro secũdo:* sed filiæ nullum jus potuit acquiri in successione regni: ergo nullum potuit tranlmittere, *arg. l. qui tabernas ff. de contrahen. empt. c. daibertum. 1. q. 7. c. ad dissolvendum. de despon. impuberum*. Sexto, mediũ prædiũ, quod non servit impedit servitutē, *l. qui sel. § fi. ff. de ser. rust. præd.* ergo mater media inhabilis impediet translationē successionis in filium, cum de extremo ad extremũ nō fiat trãsitus nisi per medium inhabilem: & ideo dicit Lex, quod nepos ex filia non est in potestate patris aviq; quia filia neminem potest habere in potestate. *§. fi. juncto § filia insti. de adopt.* Secundo etiã præmitto quod regulariter cuilibet civi Romano libera potestas sit disponendi usque ad dodrantem *ff. ad l. fal. l. 1. in principio. & de verborum signif. l. sæpe*. Aliqua tamen sunt ab hujusmodi regula excepta, de quibus nequit testator disponere, sed relinquuntur dispositioni juris comunis. Aliqua enim sunt, quæ ad scriptos hæredes non transeunt, sed generi seu liberis reservantur, sicut jus patronatus & stipulatio certarum operarum à liberto. *C. de la. li. tol. l. unica. §. & si sub conditione, & ff. de ope. lib. l. si operarũ*. & hujusmodi naturæ videtur feudum esse, quia dans feudum nō solum cogitavit de persona ejus cui dat, sed de genere posterorum, quia in hoc considerando quietam & pacificam familiam in obsequium sibi eligendo. arg. *ff. de ali. & ciba. leg. l. cum unus*, circa principiũ, & est expressum. 10. *collatione de na. succ. feu. c. unico*, & *qualiter poterat feudum alienari, c. unico. §. donare*, hinc est quod divisio in Baroniis locum non habet, ne per divisionem minutatim diviso obsequio, Dominus de proprio servitio defraudaretur, arg. *ff. de ali. & ciba. leg. l. solet. & ff famil. barcis. l. plane. ff. de jure patronat. l. Cornelia pia*. nec in regnis vel ducatibus, Et est expressũ *de proh. feu. ali. per Fredericũ, c. præterea ducatus*. arg. *extra de præben. c. majoribus*. & in hoc casu jus primogenituræ locum habet, de quo *Gen. 15. c. ad Hebr. 12. c. 7. q. 1. c. quam periculosum de vot. & vot. redem. c. licet*, & ibi per Hostien. Et iste debet esse masculus, *de feu. & qui feu. dare pos. c. unico. §. hoc quoque*. Tunc arguo, jus commune est quod masculus succedat in regno, prout superius est expressum: quod & consuetudine roboratum est, ut ne fœminæ nec eorum filii, nisi specialiter dictum sit ut ad eas pertineat. textus est planus, *de feu. & qui feu. dare pos. c. unico & §. hoc quoque* prius allega. & *de gra. succes. in §. filia. 10. collatione*. Maneat igitur hæc Lex communis, nisi quatenus reperitur eidem lege alia vel consuetudine derogatũ *ff. de adimen. & trasf. leg. l. summe. §. qui filias C. de testa. l. sanximus*. Et idē confirmatur, quia qui nascitur, patris non matris familiam sequitur, *Inst. de leg. agnatu. §. 1*. Sic ergo, prout dictum est, in feudo infeudans contemplatur feudatarium & ejus hæredes masculos, ut quietam & pacatam habeat familiam. Nam præsumitur quod filius sequatur conditionem patris potius, quã matris, *arg. no. l. quisquis. C. ad l. Iul. ma*. sic debet concludi in regno ex præmissis. Octavo, beneficium succedendi in regno seu feudo hodie novo jure protenditur in infinitum descendentibus ex masculis, *de feu. & qui feu. dare pos. circa fi.* ergo à simili idem in regno, quod soli masculi ex linea masculina descendentes succedere debent. Nono, ubi pater uni ex filiis libertum assignavit, qui filius, si moriatur, hanc assignationem liberti transmittit ad liberos & ad descendentes ab eis, nec fratres ejus admittuntur quamdiu descendentes ab eo habiles reperiuntur, ut patet. *ff. de assigna. lib. l. 3*. cum duabus legibus sequen. Hæc autem regni assignatio, ut ita dixerim, facta est masculus ergo, quamdiu reperiuntur descendentes ab eo masculi, debet excludi à linea fœminea: Imo nec cessantibus masculis deberent in regno descendentes ex linea

nea fœminea succedere, ut colligitur ex aliis argumentis superius tactis. Decimo, ubi pater vel mater ex aliqua inhabilitate vel mascula à successione repellitur, nec ejus filius admittitur. & hoc de inhabilitate patris vel matris contracta ante nativitatẽ filii, ut patet. *C. de fal. l. divo. march.* Sed clarum est & necessarium dicere, quod natus iste fuit genitus post inhabilitatem matris succedendi in regno: ergo &c. Vndecimo, si natus filiæ succederet in regno, esset propter quandam continuationem dominii hujus regni de persona matris ad filium: quia vivente matre videntur quidã filii domini rerũ. Imo nec distinguitur pater à filio, simili ratione nec mater à filio *l. furiosi ff. de cura. furiosi. ff. de liber. & postu. l. in suis.* Sed nec in actu nec in habitu fuit regnum acquisitum filiæ. igitur hoc sub ratione continuationis dominii in filium per matrem transmitti non potuit, quamvis filius ab ea descendens ante aditam hæreditatem transmittat querelam ad filium suum, quamvis nondum præparatam *C. de in offic. test. l. si quis filium* hoc facit, quia habitu eam habebat. Sed quod nõ est nec actu nec habitu, transmitti non potest. Duodecimo, regnum videtur de natura feudi paterni seu antiqui, quia ratione solius parentelæ procedit, quod transferatur ad masculos descendentes primo, & secundo ad transversales, & nunquã ad fœminas, *de grad. succe. in feu. §. 1.* & arg. *ff. de interdictis & rele. l. 2. ff. de sena. l. emancipatum. §. fi. & de jure patr. l. divi fratres.* Decimotertio, ubi deficiẽtibus masculis ex pacto feudum transit ad fœminam, si taliter paciscens duabus relictis filiabus sine masculis moriatur, & altera ex filiabus habeat masculum, ille excludit materteram: quod est mirabile, cum jam ex pacto transierit ad fœminam, in *auctentica. de eo qui sibi vel hæred. suis masc. & fœm. investi. acci.* juncta glo. sua. Multo magis in proposito, ubi nullum pactũ & nulla convẽtio est, quod trãseat ad fœminã semper masculi excludunt lineam fœmininam & descendentes ex ea. & pro hoc facit. *c. episcopum vel abbatem §. quoniam etiam collatio.* 10.

Nunc autem restat respondere ad rationes partis adversæ: Et primo ad primã de Saphant, cujus filiæ personã suam repræsentaverunt in successione. respondeo, quod Saphant erat quidem pauper homo qui colligebat ligna in sabbato, & fuit mortuus in peccato, nec erat aliquis proximior masculus quã dictæ filiæ. Et est etiam aliud in successione regni, ubi soli masculi debent succedere, maximè quando hoc habet consuetudo. Ad secundum, ubi dicitur quod statuta & consuetudines seculariũ plerumq; sunt iniqua, & ideo restringenda. Ista posset esse vera. sed cum ulterius subditur, quod cõsuetudo quod solus masculus succedat in regno & non fœmina, repugnat juri cõmuni: hoc est falsũ: Imo favorabilis & magis procuratur salus totius reipublicæ per masculum quam per fœminam. Ad tertiam seu tertium, quartum, quintum & ad sextum argumẽta: respondeo, quod sublata causa impedimenti extrinseca de medio, surgit, cõtinuatur & habet effectũ dispositio, sic procedunt cõtraria. Sed hic loquitur de causa intrinseca seu productiva actus, quæ est inhabilis à sui creatione & continuatione in progressu & in fine: quia nunquã potest mulier in regno Frãciæ, maximè obstãte cõsuetudine, succedere: sic per consequẽs nec ad hæredẽ trãsmittere. Ad septimũ respondetur, quod ubicunq; mater expellitur propter inhabilitatem suam, eadem & pari ratione filius ejus habens seu prætendens causam ab ipsa *l. divo marcho. C. de fal.* qui vincit igitur matrem, vincit quemlibet habentem causam ab ipsa. Ad Octavum, fateor quod appellatione posteritatis continentur, nedũ masculi, sed & fœminæ, maximè in privilegio principis, quod est large interpretandum *c. decet de regulis juris l. 6 l. fi. ff. de const. princ.* Sed in successione regni virtute consuetudinis verbũ *posteritatis* restringitur ad masculos, & sic debet intelligi de eis & descendentibus ex eis, ut est expressum superius. Ad Nonum, negetur quod hic sit habilitas ex parte fœminæ, ut supra probatum est. Et quod dicitur. q. edictũ est prohibitorium certarũ personarũ; dico quod esto, quod expresse nõ prohibeat cõsuetudo natũ ex fœmina succedere in regno, tamẽ implicite & virtualiter satis prohibet filium, dum matrẽ prohibet per medium cujus filius deberet succedere, & non aliter. Ad decimũ, quãdo arguitur quod statutũ de una specie ad aliam nõ extẽditur, verum est, sed hic versatur cõsuetudo circa eandẽ speciẽ, scilicet fœminas & per consequens circa filios earundẽ. Et quando dicitur, quod cessat ratio, quia masculus est & potest procurare salutẽ reipublicæ, hoc non obstat, quia adhuc cessat in eo consideratio, quia volunt jura concedẽdo quod solus masculus succedat in regno & in feudo, pari forma quod hoc fieret contẽplando familiã ipsius masculi & descendentes per lineã masculinam: quia, ut dicit Lex, qui nascitur patris nõ matris familiam sequitur. *inst. de leg. agna. tu. §. 1.* Quod videmus practicari in armis, quia nõ matris sed patris quis defert arma. Idẽ in cognominibus, & multis similib. Ad undecimũ respondeo quod illa clausula *anteferri* quod masculus succedat in regno nõ est odiosa: Imo quã plurimum favorabilis reipublicæ, secundũ quod supra tangebatur respõdendo ad secundã rationẽ Ad duodecimum, ubi arguitur de auctentica *cessante*, per quã videtur, quod filia repræsentet personã patris, nõ obstat pluribus rationibus. Primo, quia rex Franciæ seu regnum nõ astringitur legibus Imperatorũ. Rex n. Frãciæ nõ recognoscit superiorem in terris, in *c. per venerabilẽ, qui filii sunt legi.* It. dicta auctẽtica *cessante* nihil facit ad propositũ: quia loquitur in rebus nõ feudalib⁹ nec etiã loquitur in regnis, in quib. alia ratio reformat pactum. Et propterea supervenerunt jura secundæ collationis, quæ providẽt in feudalibus, quib. nõ erat antiquitus provisum, ubi dicitur, quod masculus maximè in feudo paterno debet succedere. eadẽ ratione & majori in regno. Itẽ dicta *auctentica* loquitur in reb⁹ divisibilibus sui natura: nõ autẽ loquitur in regno indivisibili, ut in illa constitutione Frederici *§. præterea ducatus* Ad decimum tertiũ, dicitur quod frater debebat recipere relictã fratris sui: adhoc, ut suscitaret semen fratris. Dico, quod illa ratio facit ad opinionẽ nostrã: quia Deus promisit Abrahę quod in semine ejus benedicerẽtur omnes gentes. Et ad illum finẽ ne linea masculina Abrahæ deficeret, Deus ordinavit quod frater reciperet relictã fratris, ut suscitaret semẽ fratris sui, quia fœmi-

næ non reputabantur verũ ſemen promiſſionis:nec adhuc ſecundum rationem hodie reputatur linea fœminina ad perpetuationem eſſentiæ lineæ maſculinæ. Inſuper ſecundum legem moralem ad gubernationẽ populi&conſulendum reipublicæ, melior & conſtantior debet elegi, *8.q.1.c.licet*. Sed conſtat quod mulier ex ſui natura eſt inconſtans. Novem enim ſunt vitia mulierũ. Primo laborant contra propria cõmoda. *C.de ſpon.l.4.* Secundo, quia genus mulierum eſt avariſſimum. *C.de dona.ante nup.l.ſi à ſponſo.&ff.ad Velleja.l.ſed ſi ego, in ff.* Tertio, quod voluntates earum ſunt momentaneæ. *C.de inoffic. teſt.l.filia.* unde,

Quid vento levius? mulier, quid mulere? nihil.

Quarto, quod malæ ſunt, *ff.de offic.proconſul.l.obſervare.* Quinto, quod nimis ſunt loquaces, ut *l.1.§.ſexum ff.de poſtula.* Sexto quod omnes præſumuntur falſæ, &ideo à teſtificatione teſtamentorum prohibentur, ut *inſt.de teſt.§.teſtes.* Septimo quia ſemper faciunt vetita. unde nituntur in vetitum, faciuntque negatum: ſemper prona rei quæ prohibetur, ut *extra de matri.contrac.contra inter.eccl.* Octavo, quia volunt propriam turpitudinem allegare, *extra de divortiis c.ex literis.* Nono, quia nimis ſunt aſtutæ. &ideo dicit Lex, quod ſatis debet eſſe aliquis contentus, ſi poſſit immunis recedere à contractibus earũ. ut *ff.de jure decur.l.quotiens in fi.* Unde Auguſtinus: *fœmina inſtabilis beſtia, amabile odium, viri confuſio, fomentum ſceleris, origo litiũ, & ad omne ſcelus cauſa inveniens.* Cum igitur fœminæ tales habeant conditiones, maſculi vero regulariter habent conditiones contrarias: ſequitur quod ad regimen reipublicę maſculi ſunt præferendi mulieribus. Item ſecundum Philoſophos, mulieres non debent aſſumi ad regendum rempublicam. Nam conditiones earum repugnant regimini reipublicæ. Ad hoc facit *Lex fœmina ff.de tutel.&l.fœminæ ff.de reg.jur.* Plura enim incumbunt circa bonum regimen reipublicæ, de quibus mulieres non poſſent ſe intromittere. Et ſimiliter inconveniens grande foret, quod principatus Franciæ gubernaretur per mulierem. nec mulier jure ſcripto poteſt ſuccedere in regno, nec etiam judicare poteſt *l.cum prætor.ff.de jud.* nec propter fragilitatem ſexus poſſet juvare ſeu defendere rempublicam. Nunquid exemplum habemus in benedicta Virgine Mariã, quæ& ſi proximior fuerit filio ſuo Salvatori noſtro, tamen non ſucceſſit ei in regimine populi ſpirituali, nec etiam temporali, nec etiam judicabit in die judicii, ſed Apoſtoli fuerunt inſtituti ad regendum populum in ſpiritualibus, & judicabũt cum Chriſto in die judicii. Et quod mulier non debeat ſuccedere in aliquo principatu, patet *quarto Regum 5.c.* Apoſtolus dicit, *eſtote ſubjecti regi tanquam præcellenti & ducibus tanquam ab eo miſſis.* Et eſt prohibitum jure divino, & etiã per Apoſtolum, quod mulieres non dominentur ſuper homines, nec debent mulieres docere vel judicare.

Ad decimum quartũ argumentũ, quando dicitur, quod cõſuetudo præſcripta eſt contra fœminas, non contra maſculos: reſpondetur, quod conſuetudo præſcripta contra fœminas videtur ſimiliter præſcripta contra filios. quia deſtructo antecedenti ſeu fundamento, deſtruuntur omnia, quæ ſequuntur ex eo. Et fœmina non delatum, non quæſitum jus transferre non potuit in filium. *C.de cadu tollen.l.unica §.pro ſecundo.* Sed mulieri, ſecundum quod eſt ſæpius dictum, nullum jus potuit acquiri in regno. ergo in filium nullũ potuit tranſmittere. Nec de extremo ad extremũ obmiſſo medio inhabili fit tranſitus. ſed mulier eſt mediũ inhabile ſuccedendi in regno: ergo illud nõ trãsferret in filium. Inſuper jus primogenituræ, quod eſt perſonale, nõ eſt tranſmiſſibile in hæredẽ *ff. de regulis juris l.in omnibus.* Et hic advertendum, quod iſtud jus primogenituræ maxime in regnis fuit introductum, ut conſervaretur unitas multitudinis ſeu populi, quæ dicitur pax: in qua bonum & ſalus mul titudinis conſiſtit, dicente Caſſiodoro: *omni quippe regno deſiderabilis debet eſſe tranquillitas in qua & populi proficiunt & utilitas gentium cuſtoditur, ſic bonarum artiũ decora mater hoc mortaliũ genus multiplicat, facultates protendit, mores extollit.* Et Legiſlator dixit: *congruit bono & gravi præſidi curare patriã pacificam, quietamq; eſſe, quam regit provinciã.* Nam pace remota ſocialis vitæ perit utilitas; quinimo multitudo diſſentiens, ſi ſibi ipſi eſt oneroſa, & per conſequens nihil habet honeſti, opus fuit & eſt ad unitatem & pacem hujuſmodi inducendam & ſervandam aliquo regente & dirigente, per quem ipſa multitudo dirigatur & regatur. unde Salomon dicit: *ubi non eſt gubernator, corruit populus.* Quan to igitur regnum efficacius fuit ad unitatem & pacem conſervandam, tanto utilius. manifeſtum autem eſt, quod efficacius unitatem efficere & conſervare poteſt maſculus quam fœmina, & unus etiã maſculus quam plures in pluribus, requiritur enim unio ad hoc, quo modo debito regi poſſit. uniri vero dicũtur plura propter appropriationem ad unũ multis exiſtentibus in una univerſitate, ſeu multitudine paribus rectoribus. Et uno quoq; id, quod ſibi foret delectabile, providentibus, multitudo illa de facili diſpergeretur, & unitas ſubſiſtere non poſſet in ea. ſic & in natura videmus, quam ars imitatur, ut *inſt.de adopt.§.in moram:* Nam in membrorum pluritate eſt unicum caput. quod ſi plura in eodem corpore reperiantur, dicetur eſſe monſtrũ *ff.de ſtatu homi.l.non ſunt liberi.* & in toto univerſo unus Deus factor & rector eſt, ut ait Philoſophus *2.metaphyſicæ.* Exemplum quoque de unitate hujuſmodi in populo habetur ex divina ſcriptura, ubi Deus per Ezechielem dixit *ſervus meus David rex ſuper eos erit: & paſtor unus erit omnium illorum.* Et pro munere promittit populo ſuo, quod *ponet ſibi caput unum*, & quod *princeps unus erit in medio eorum.* His quoq; conſiderationibus prohibuit Papa in generali concilio, quod una eademq; civitas ſive diæceſis diverſos nõ haberet epiſcopos, ne unũ corpus diverſa videretur habere capita, quod eſſet mõſtrũ. Et à canone ſancitũ eſt, quod ſingulæ provinciæ ſingulos Archiepiſcopos habeant, ut *extra de offic.ord.c.quoniam plerisq;* & Romano populo, cum rectus eſſet per plures, neceſſariũ viſum eſt reipublicæ per unũ conſuli, *ff.de origine juris.l.2.§.deinde.* His itaque conſiderationibus inductũ eſt, ut in uno regno

unum

unum caput præsit, quod populum regat & dirigat, & unitatem & pacem inter ipsos nutriat & conservet. Et quamvis aliquibus visum est probabilius, in hoc rationibus non carentibus, quod hujusmodi caput per electionẽ foret assumendũ, tamen obtentum & usitatum est & esse utilius approbatur, quod jure hereditario per successionem in uno regno unicus rex habeatur. Primo, quia mortuo principali capite, videlicet rege, discordiæ de facili poterant exoriri, quis poterat in principale caput regiminis substitui. Et ideo utile fuit certam prosapiã determinare, ex qua semper assumeretur ipsum principale caput s. unicus rex, sicut etiam habetur in simili. *ff. de mun. & ho. l. ut gradatim. §. & fi. lege & l. scripto* in principio. Et iterum: quia dissensio esse potuisset, quis ex ipsa prosapia assumeretur in regem, utile fuit determinare, quis mortuo rege regnare deberet. Et rationabiliter visum est, quod unus ex filiis, & quidẽ primogenitus ipsius regis. Et hoc duplici ratione, primo, ut rex vivens præsciens aliquem ex filiis suis regnare debere, plus curet de utilitate & ampliatione regni sui. Secundo, quia pluribus existentibus filiis rationabile visum fuit, quod primogenitus in regimine succedat. Nam natura dedit eidem hos quidem seniores, hos quidem juniores: quorum hos quidem subjici, hos quidẽ principari decet: nec indignari debet juvenis secũdũ ætatẽ subditũ fore valentiori, honestũ enim est junioribus ministrare senioribus & obedire, ut ait Philosophus *septimo politicorũ*, & facit. *ff. de fide instru. l. finali.* hoc etiam suadet dilectio major, quam pater communiter habet ad primogenitum, ut pater ampliori solicitudine de bono regni curet, sciens id ad filiũ plus dilectũ perventurum. Si quis igitur diligenter attendat rationes prædictas, ob quas inductum extitit jus primogenituræ, ipsum jus principaliter ratione regiminis fuit introductum, ut unitas regiminis in regno esset, per quam pax & quies populi in regno conservaretur. & ita in regnis, ducatibus & similibus dignitatibus locum habet, quibus majus versatur periculum, & in quibus pax & unitas major requiritur. in aliis vero jus commune observetur, & æqualiter inter ipsos hæreditas dividatur.

Clericus. CAP. CLXXXVIII.

Amplius quæro, quo jure Rex Franciæ modernus Ducatum Britanniæ Domino Iohanni de Mõte forti, verò & legitimo Duce expulso, sine causæ cognitione, teneat occupatum? Et primo videtur, quod ante omnia sit restituendus, *de rest. spo. c. in literis. 2. q. 2. & 3. q. 1.* per totum. Secundo, nemo debet privari possessione sua sine causæ cognitione, *c. 2. de rescriptis & c. ex literis.* Unde regula est, quod nunquam quis potest privari possessione sua, saltem colorata, nisi eo primitus vocato, *c. licet. de preben. lib. 6.* Unde & si sententia juris privaret eum proprietate ipso jure, non tamen sententia juris privaret eũ possessione, ut est casus expressus in dicto *c. licet*, & omnis actus judicialis ab illa parte, quæ de in jus vocando appellatur, incipit. *instit. de pœn. te. litigan. §. fi. quoniam extra de prob.* & sic cum non intercesserit causæ cognitio, igitur restituendus. Tertio rex juris ordinem non servavit, quia ad regem non spectabat eum propter feloniam privare, sed ad pares, titulo, *Quo tempore miles investituram petere debet. c. 3. & de prohi. feu. alie. per Fredericum. c. imperialem.* nec poterat judex esse in causa sua. *Cod. ut nemo privatus*, in rubro & in nigro. Quarto, sicut per privatum, sic & per judicem potest fieri violentia. ad quod faciunt notata per Innocen. *4. c. ex conquæstione de rest. spo. c. conquerente.* Unde si invadetur colonus, ut fructuum perceptio impediatur, licet uti interdicto unde vi pro recuperanda possessione. *ff. de vi & vi armata. l. 2. §. item si non usufructus.* sed fructuum perceptio, quos subditi Ducatus Britanniæ percipiebant à domino suo, consistit in pluribus, ut notatur *22. q. 5. c. de forma*, & per regem impeditur. igitur saltem eis, ut videtur, nomine suo competit utile interdictum unde vi pro juribus istis recuperandis contra regem. *l. 1. §. hoc interdictũ de vi & vi ar.* Ex præmissis ergo evidenter concluditur, quod esto, quod dictus dominus Iohannes de Monte forti nullum jus habeat in Ducatu Britanniæ quo ad proprietatem, vel propter defectum tituli, vel alias: tamen ante omnia venit restituendus. Sed nunc luce clarius ostenditur, quod ipse sit verus Dux Britanniæ. Et primo sic. Planũ est, quod Arturus Dux Britanniæ habuit duos filios, scilicet Iohannẽ & Comitẽ de Monteforti. unde dictus Iohannes tanquã primogenitus successit Arturo. qui quidẽ Iohannes sine hærede proprii corporis viam universæ carnis fuit ingressus, & erat dictus Comes frater naturalis & legitimus dicti Ducis Iohannis, & proximior in gradu & consanguinitate ab illo latere, unde Ducatus descendebat. Unde sciendum, quod dictus Dux Iohannes diu ante mortẽ suã timens ne aliqua controversia super Ducatu post decessum suum nasceretur, declaravit & expressit inter vivos voluntatem suam, videlicet quod dictus frater & Comes succederet eo casu, quo sine prole legitima sui corporis decederet, & esset sibi hæres universalis & solus. Item tractu temporis sui condidit testamentum, & dictum Comitem fratrem suum instituit hæredem universalem in toto Ducatu Britanniæ. Et quod debeat succedere probatur jure divino, naturali, morali, civili, & canonico. jure divino probatur per legem, quam tradidit Dominus Moysi & præcepit omnibus observãdam, quæ dicit, quod *si aliquis moriatur sine filio masculo, hereditas debet venire ad filias. & ubi nõ habet filias, veniet hereditas ad fratres.* Sed sic est, quod dictus Dux non habebat filium vel filiã, nec aliũ fratrem, præter dictũ Comitem: ergo. &c. Item 4. Reg. 5. c. dicitur: *mortuus est rex Occosias & regnavit Ioram frater ejus. non enim habebat filiũ.* Quare concluditur, quod frater debet succedere filio deficiente. Et hæc jura sunt naturalia & immutabilia. *5. di. §. 1. Item jure naturali.* Planum est enim, quod successio defertur jure sanguinis *l. scripto. C. unde liberi.* & per consequens prius defertur proximiori. sed nulli dubium quin dictus Comes, quia frater in secundo gradu sit proximior dicto Duci Iohanni quam filia fratris, quæ est in tertio gradu jure civili, quã ille qui est proximior ab uno latere in gradu est proximior consanguinitate, & per consequens in successione. Sed sic est, quod dictus Co-

mes est proximior gradu in quāvis hoc ab uno latere tantū quā sit filia fratris dicti Iohannis, quāvis attineat ab utroq; latere. igitur propinquior debet esse in successione. Amplius sibi debetur Ducat⁹ lege morali. nulli enim dubium, quin secundū legem moralē ad gubernationem populi debet constantior assumi: sed mulier sui natura est inconstans: ergo debet à successione Ducatus repelli. Insuper secundū jura civilia frater excludit omnes collaterales: sed sic est, quod filia fratris est collateralis. ergo dictus Comes fraterq; eam in successione Ducatus excluder. Hoc enim videmus in successione juris patronatus, in successione feudi & in tutela defereda. Quibus omnibus frater excludit omnes collaterales de jure. ff. & C. frater, ex parte patris solum quærebat testamentum fratris: sed nepotes utriusq; conjuncti non quærebant testamenta avunculi: igitur dictus Comes præferendus est nepoti. Ex maxime, quia secundum jura feudalia mulier non succedit in feudo. Præterea supposito sine præjudicio, quod mulier succedat in feudo ex conventione seu ex consuetudine: tamē hoc esset intelligendū, ubi nullus esset proximior ex illa linea, ex qua feudū descendit. sed clarum est, quod dictus Comes est proximior masculus ex illo latere, unde hæreditas descendit. ergo, &c. Amplius hoc apparet jure canonico, nam jura canonica approbant jura, quæ loquuntur de feudis, quibus dictus Comes debet præferri, quia proximior masculus. Item jure canonico, ubi Rex decedit sine filio masculo, quāvis filiā habuerit, frater tamen in successione regni excludet dictam filiam. sed certum est, quod antiquitus Britanniæ Ducatus fuit regnum, & adhuc tenet jura & nobilitates regni circa subjectos, prout apparet, quia utitur regalia in episcopatibus sui Ducatus, & facit monetam, & habet piscaturas in mari, & pisces regales, & potest crimina remittere, & ad patriam restituere. Et est certum, secundum quod patet ex antiquis Chronicis, quod plures reges fuerunt antiquitus in Britannia, rex Salomon & plures alii nec est dicendum, quod nobilitatem Ducatus amiserit ex eo, quod nunc tenet in paritate regis Franciæ, quia superveniens dignitas præcedentem non tollit. Et maxime quia dum rex Britanniæ submisit se regi Franciæ, jura regalia & aliæ nobilitates fuerunt sibi reservatæ, secundum quod patet ex antiquis historiis Britanniæ. Ex præmissis sequitur, quod si filia in regno non succedit, nec etiam in Ducatu Britanniæ poterit succedere. Præterea secundum generalem consuetudinem Franciæ mortuus saisit vivum proximum in gradu ex illo latere, ex quo successio descendit: & excluduntur omnes alii remotiores in gradu, quamvis sint utrinq; conjuncti. Insuper secundum consuetudinem mulier non succedit in hæreditate descendente à latere, quamdiu sunt proximiores, maxime in feudis. sed hæ consuetudines habent locum in regno Franciæ: per consequens in Ducatu Britanniæ, quia membra caput sequuntur. Item in Ducatu Britanniæ postquam Ducatus fuit factus feudalis, semper quotiens se casus obtulit, masculus successit exclusis fœminis etiam in eodem gradu existentibus: quia mulier non succedit in feudo, secundum quod ex rationibus supradictis clarius demonstratur. quibus addantur etiam omnes rationes, quæ superius fuerunt allegatæ de successione regni Franciæ, videlicet quod mulier non possit succedere in regno. Ex præmissis duo principaliter concludo. Primo quod dominus Iohannes de Monteforti, quia spoliatus & expulsus extra Ducatum Britanniæ injuste & sine causæ cognitione, ante omnia est restituendus. Secundo, quia dictus Iohannes de Montiforti est verus & legitimus Dux Britanniæ, & per consequens rex Franciæ modernus contra jura naturalia, civilia & canonica, nec non contra consuetudinem regni Franciæ injuste contra Deum & justitiam dictū Ducatum Britanniæ tenet occupatum. Vlterius nunc clare volo ostendere, quod rex Franciæ, esto, quod juste teneat dictum Ducatum, habito respectu ad Dominam de Pentheuria & liberos ejus quondam uxorē piæ recordationis Karoli de Blaisio, ipsum tamen Ducatum injuste tenet occupatum. Et hoc probatur jure divino, naturali, morali, civili & canonico, necnon & jure consuetudinario. jure divino primò. Nam post mortem Saphant filiæ ejus repræsentaverunt personam ejus. 3. *Regum 1. cap.* Secundo successio debetur jure naturali & ratione sanguinis. & quanto est major conjunctioni sanguinis, tāto magis debetur successio illi magis conjuncto. sed sic est, quod dominus Guido de Britannia, pater dictæ Dominæ de Pentheuria, erat frater ex parte patris & matris domini Iohannis Ducis Britāniæ, & dictus Comes erat frater ex parte patris solum. & sic dicta Domina uxor Karoli est magis conjuncta, quia ex utroq; latere: Comes ex altero tantum. Tertio, conjunctio patris & matris est certior ex parte patris quam ex parte matris. *l. quia. ff. de in jus. vo.* sed dicta Domina est conjuncta ex utroq; latere, ut est dictum: Comes ex parte patris tantū. ergo dicta domina in successione Ducatus erit præferenda, quia certior est conjunctio. Quarto, duo vincula fortiora sunt uno. *c. 1. extra de treu. & pac.* sed dicta Domina est duobus vinculis conjuncta, Comes vero uno vinculo tantum. ergo dicta Domina erit præferenda. Quinto, jure civili patet, quod filia repræsentat personam patris, in *Authent. cessan. C. de suis & legi. hared.* Sexto, dictus dominus Karolus post completū matrimoniū inter eum m & dictam Dominā juravit præsente domino Iohanne Duce Britanniæ & omnibus Baronibus Britanniæ, quod servaret jura & consuetudines patriæ, & quod post mortē ipsius Ducis ipse portaret arma plana Britāniæ tāquā verus dominus successor Ducatus Britāniç & ad hoc expresse suū dederunt assensū dicti Dux & Barones. Septimo, jure canonico planū est, quod mulier potest in Ducatu succedere. Octavo, hoc probatur jure consuetudinario. Et adhoc potest allegari triplex cōsuetudo. prima est, & quæ est notoria inter Nobiles Britanniæ, quia primogenitus succedit in feudis, exclusis secūdogenitis: Et hæc cōsuetudo probatur jure divino, quia ut in *l. Gen.* legitur Isaac habuit duos filios Esau & Iac. qui quidē Esau renūtiavit juri primogenituræ transūptive. *7. q. 1. c. quā periculosū.* Sed clarū est, q. Dn. Guido de Britañia fuit primogenitus, quā dict⁹ Comes de Mōtiforti, igitur ipse in successione

Duca-

ducatus fuit præferendus. igitur & dicta Domina filia sua erit in illa successione præferenda. Secunda consuetudo est, quia si primogenitus moriatur sine hærede proprii corporis, secundogenitus debet succedere. sed Dominus Iohannes primogenitus & dux Britanniæ decessit sine legitimo hærede proprii corporis. igitur dictus Dominus Guido secūdo genitus debuit succedere, per cōsequēs & filia sua, scilicet dicta Domina uxor domini Caroli. Tertia cōsuetudo quæ est in Britania, est talis, quod filius vel filia fratris germani primogeniti repræsentat personā patris sui, & venit ad successionem exclusis fratribus secundogenitis. sed sic est, quod dicta domina uxor Caroli erat filia domini Guidonis primogeniti, respectu dicti Comitis de Monteforti. ergo repræsentabat personam patris, & veniet ad successionem excluso dicto secundogenito Comite de Monte forti. Ex quibus omnibus luce clarius demonstratur, dictam dominam relictam Caroli esse veram & legitimam heredem totius Ducatus Britaniæ: & per consequens rex Franciæ modernus cōtra jura divina, naturalia, moralia, civilia & canonica, contra consuetudines legitime præscriptas, contra Deum & justitiam, & si non habito respectu ad dictum dominum Iohannem de Monte forti, saltem habito respectu ad dictam Dominam, dictum Ducatum detinet occupatum. Sed statim dicet aliquis quod supposito sine præjudicio, quod his rationibus dicta Domina jus habuit in Ducatu Britanniæ: tamen in tractatu pacis nuper habito inter dictum dominum Iohannē ex una parte, & dictam Dominā ex altera, juri, si quod habuit in Ducatu, renuntiavit. Et sic amplius regressum habere non poterit, *7. q. c. 1. quam periculosum.* Respondeo: quod hæc renūtiatio fuit conditionalis, ut in dicto tractatu pacis plenius cōtinetur: quæ quidem conditio, quæ debebat per dictum dominum Comitem adimpleri, nō fuit adimpleta, & stetit per eum: & sic pro non adjecta debebat haberi, secundum sanctiones canonicas pariter & civiles. Ex quo concluditur, quod propter feloniā dicti domini Iohannis de Monte forti seu inobedientiam, proditionē seu læsam Majestatem dictus Ducatus minime confiscari potuerit: quia res, quę cadit in restitutione, non potest cōfiscari vel alienari. *C. cōmunia de leg. Authent. res quæ.* Sed, ut est dictum, in defectum conditionis non adimpletæ Ducatus debebat dictæ Dominæ restitui. igitur non potuit propter culpam dicti domini Iohannis confiscari. Insuper secundum quod in tractatu dictæ pacis continetur, ubi dictus dominus Iohāes de Monteforti sine legitimo hærede proprii corporis decederet, Ducatus debebat reverti ad dictam Dominam & suos hæredes legitimos. non potuit ergo propter feloniam dicti domini Ioannis de Monte forti qualitercunq; confiscari.

Miles. CAP. CLXXXIX.

Ex præmissis tria elicio per vos principaliter tacta. Primo, quod rex Franciæ sine causæ cognitione dominū Iohannem de Monte forti de Ducatu Britanniæ ejecit & injuste spoliavit. Et sic ante omnia tenetur eum restituere. Secundo, quia dominus Iohannes est verus & legitimus hæres Ducatus Britanniæ. Tertio esto quod habito respectu ad dictum dominum Ioannem de Monte forti rex sæpe dictum Ducatum juste possideret, tamen negari non posset, quin injuste possideret seu detineret habito respectu ad Dominam de Pentheuria, ad quam Ducatus noscitur pertinere. Quantū ad primum: luce clarius ostendi potest, quod rex Franciæ secundum Deum & justitiam Ducatū Britanniæ possideat, & sic ad restitutionem minime tenetur. Et primo sic criminis iniquitas impedit restitutionē. *12. q. 1. c. votum.* hujusmodi est crimen rebellionis seu læsæ Majestatis. sed dominus Iohānes de Monte forti est rebellis & proditor manifestus, & sic regalem læsit Majestatem. igitur restituendus non est. Secundo, propter criminis evidentiam impeditur restitutio. *2. q. 1. c. manifesta. & c. de manifesta. & c. evidentia.* de actu hujusmodi est hæc rebellio dicti domini Iohannis de Monte forti. ergo. &c. Tertio, videtur quod rex potuit procedere ad instar locatorum, qui invecta & illata includit propria auctoritate. *ff. de damn. infec. l. utiq. in quibus causis pignus contra.* Nā homo meus sive colonus videtur assimilari servo. *C. de his qui ad ecclesiā confugiunt, lege præsenti. §. sane. Cod. de agrico. & cen. l. ne diutius.* sed in servo potestatem habeo, quam volo exercere. *ff. de his qui sui vel alieni juris l. fi. ff. de pecul. l. sed & si damnum. §. præterea.* maxime hæc vera in rege cujus jurisdictio est suprema in suo regno, si superiorē non recognoscat, & sic non potest haberi recursus ad superiorem, juxta *c. licet in fi. de elect.* & sic non obstaret. *l. ordinata. ff. de li. causa.* Quarto lęsę Majestatis cognitio spectat ad principem *l. penult. & fi. C. ad l. iul. Majestatis.* & ei bona debent cōfiscari, in *Authentica, ut nulli judicum in fi. 9 coll.* Cum enim omnia à principe descenderunt, *8. distin. c. quo jure:* non mirum si propter delictum in eum commissum, revertantur ad ipsum, quia res de facili revertitur ad primævum statum. *35. di. c. ab exordio.* Et si mater rogata restituere post mortē filio suo condemnetur, & ejus bona publicentur, non ad filium sed ad fiscū ea vivente applicatur hæreditas. *ff. de jure fisci. l. statuis. §. fi.* Ex quibus duo inferuntur, scilicet quod regis est cognitio, & sibi fiet confiscatio in causa rebellionis juste, ergo manum posuit, & sic cessat restitutio: quia juris executio non habet injuriam. *l. injuriarum. ff. de injur. l. cum ecclesia. de elect.* Si subditi vellent restitui, non deberent audiri, quia ei soli, qui possidebat, competit restitutio seu interdictum unde vi: sed isti non possidebant, sed possidebantur: ergo &c. Probatur primum per ea quæ no. & leg. in *c. cum ad sedem, de resti. spo.* Clarum est secundum ar. *l. sic evenit. ff. ad l. Iul. de adulter.* Quinto magna est differentia, utrū violentia fiat à judice vel à privato. Nam si violentia fieret à privato, non esset possessionis restitutio retardanda, prætextu exceptionis proprietatis objectæ, etiā si vellet de jure proprietatis immediate docere de vi & vi ar. *l. 1. & l. 3. §. in literis, de resti. spoli.* Sed ubi fit spoliatio à judice, maxime ubi proprietatis causa est probata, objectus proprietatis impedit restitutionem, ut est videre in muliere, quæ petebat se restitui in possessionem matrimonii, in *c. significasti de divor.* Sed in proposito, utile dominium Ducatus confusum fuit

cum directo propter feloniam notorie commissam per dictum Dominum Iohannem. igitur impediet restitutionem. Sexto, cessat restitutio, ubi res pervenit ad eum, cui debebat tradi seu restitui. Sed Ducatus ratione offensæ & rebellionis manifestæ erat confiscatus & debebat tradi regi: igitur debet restitutio impediri, per dictũ *cap. cum dilectus. §. verum.* & quod ibi nota. *de ordi: cognit. si quis emptionis titulo. §. si autem. C. de præscrip. 30. vel 40. anno.* Ex quibus omnibus quo ad primum evidenter concluditur, quod dictus Dominus Iohannes de Monte forti minime est restituendus. Nunc autem quoad secundum, ubi pluribus modis fuit deductum, quod dictus Dominus Iohannes de mõte forti est verus & legitimus heres in toto Ducatu Britanniæ, hæc omnia pro ista parte allegata faciunt pro Rege Franciæ & ad exclusionem dictæ Dominæ de Pentheuria & descendentium ab ea. Nam si ipse erat verus & legitimus Dux. per jam dicta; dictus Ducatus propter proditionem & manifestam ipsius proditionem seu rebellionem potuit eandem in commissum, ipsius enim proditio & rebellio omnibus regnicolis est manifesta, quod nec ipse aliqua tergiversatione posset etiam celare, cum regem & dominum suum superiorẽ suis literis duxerit defendendum. patet etiam, quæ & quãta gravamina suis subditis, talliis & aliis extraordinariis exactionibus, inferebat. propter quæ etiam circumscripta qualibet proditione seu rebellione poterat & debebat Rex Franciæ dictum Dominũ Iohannem privare Ducatu: quia Domini, qui diu talia agunt, tenent populum in servitute: sed ad superiorem pertinet populum de servitute eruere u t. *C. de offi præfec. præto. affri. l. circa principium* Et ad superiorem spectat tyrannos deponere. *C. de offic. præ. præto affri. l. in nomine domini.* Iohannem de monte forti ejecit tum ratione proditionis ac rebellionis manifestæ, tum etiam ratione tyrannidis intolerabilis, quam in subditos exercebat. Nunc ergo ad tertium, in quo videtur probatum, quod supposito, quod habito respectu ad sæpe dictum Iohannem de monte forti Rex Ducatum justè possideret, tamen habito respectu ad dominam de Pentheuria ipsum Ducatum injuste detinet occupatum. respondeo, & primo ad primum, quando allegatur, quod post mortem Saphaat filiæ suæ repræsentaverunt personam suam in successione, Saphaat erat unus pauper homo, & fuit mortuus in peccato, nec erant sibi propinquiores quam filię supradictæ. Hic autem loquitur de successione Ducatus, & ubi etiam dictus Comes erat propinquior in recta linea. Ad secundum, ubi dicitur, quod successio debetur ratione sanguinis & magis conjuncto. ista ratio bene intellecta facit contra Dominam & pro Comite, quia planum est, quod dictus Comes erat propinquior Duci Iohanni, quam esset dicta Domina, quæ solũ erat neptis. Nec obstat illud, quod allegatur, quod pater dictæ Dominæ erat ex utroque latere conjunctus Duci Iohanni: Comes verò ex altero tantum, quia sufficiebat quod esset conjunctus ex illo latere, ex quo Ducatus descendebat. Ad tertiam rationem, dum dicitur, quod conjunctio est certior ex parte matris quam ex parte patris. Respondeo, quod hæc ratio facit contra dictam Dominam, quia generationem patris sui reddit incertam. nihil ergo potest juris vendicare in illo Ducatu, cum ex parte patris sui descendat. Ad quartum, quo arguitur de duobus vinculis, quæ sunt fortiora uno. respondeo, quod alterum ex istis duobus vinculis nihil ligat vel addit ad propositum: scilicet vinculum ex parte matris Domini Ducis Iohannis & Domini Guidonis de Britannia patris dictæ Dominæ, quia ex latere dictæ matris Ducatus non descendebat. Nunc ad quintam rationem de autentica *cessante.* Respondeo, quod illa autentica nihil facit ad propositum, quia non loquitur de feudalibus & maxime in Ducatibus. Et quia, quantum ad hoc, non erat sufficienter provisum in feudalibus, jura feudalia decimæ collationis supervenerunt, ubi disponitur, quod mulier non succedit specialiter in feudo paterno. Vnde in materia feudorum appellatione *hæredis* masculi tantum comprehenduntur. dicta autentica loquitur in rebus divisibilibus sui natura. Item dicta Authentica non ligat regem vel regnum, sed in vim rationis tantum. Ad septimum, ubi dicitur, quod post completum matrimoniũ dictus dominus Karolus juravit portare arma. &c. Respõdeo, quod esto quod sic factum fuerit, hoc fuit dicto Comite minime vocato: & sic sibi non poterat aliquod præjudicium generare. Ad octavum, quod jure canonico mulier potest in Ducatu succedere, hoc posset veritatem continere masculis deficientibus, sed hic nõ deficit masculus, & dictus Comes nedum est masculus, sed etiam proximior. non immerito ergo dictam Dominã debet excludere. Ad nonum, ubi allegatur triplex consuetudo. Et primo ad primam consuetudinẽ, quæ habet quod primogenitus excludit secundogenitos, Respondeo, quod supposito, quod illa cõsuetudo locũ habeat in Britañia, hoc est verũ inter subditos, sed non habet locũ in capite, sc. in Duce quia tantũ præscriptũ quantum possessũ. Et illa auctoritas allegata de Esau & Iacob nihil facit ad propositũ, quia loquit. de alia primogenitura quã de jure succedẽdi. quia primogenitus tunc primo serviebat in tẽplo, & præferebat. in aliis ceremoniis, ut patet in antiquo testamẽto. quãvis n. Iacob per benedictionẽ paternã habuit jura primogeniturę. Esau tamẽ successit patri in hæreditate, & sic illa auctoritas modicũ facit ad propositũ. Ad secundã, ubi dicitur, quod si primogenitus moriatur sine hærede proprii corporis &c. Respõdeo, quod secundũ veritatẽ rationis & juris, si aliquis primogenitus moriatur antequã aliquod jus fuerit sibi acquisitũ, perinde reputatur ac si nunquã in reb⁹ humanis fuerit: quia nullũ jus habebat in eo, quod tenebat vivens. nec in re nec in spe, cũ esset collateralis, prout est in casu nostro Ad tertiam consuetudinẽ, quæ allegatur, quod filius vel filia primogeniti repræsentat patrẽ, Respõdeo, quod dicta consuetudo nunquam obtinuit in contradictorio judicio. Itẽ nec cõsuetudo illa ligat superiorem, alioquin sequeretur, quod non posset statuere in contrariũ. Item consuetudo ex eo ligat, quod populus suam declarat voluntatem, quia velit eam ligare. *l. de quibus ff. de leg.* sed constat quod cõsensus populi nõ ligat superiorẽ. ergo &c. Itẽ Ducatus Britañiæ est alterius conditionis, quã sint Baroniæ quia tenet à rege in paritate. debet ergo judicari & regulari secundũ caput & nõ secundũ membra. Ex quibus omnib⁹ sequitur, quod dictus Comes de Monteforti fuit verus Dux Britañiæ,

& non dicta Domina. & sic Ducatus ex facto suo potuit cadere in commissum: non obstante etiam quod conditiones in tractatu appositæ non fuerint adimpletæ: quia & si dictus Ducatus subjacebat restitutioni, hoc erat quantum ad possessionem tantum, & non quantum ad proprietatem. Et etiã si per dictum dominum Iohannem de Monte forti conditiones non fuerant adimpletæ, hoc non parabat sibi præjudicium; quo ad proprietatem, sed quo ad possessionem tantum. potuit ergo Ducatus per factum suum cadere in commissum. Et sic concluditur, quod rex Franciæ secundum Deum & justitiam detinet Ducatum Britanniæ antedictum. Concluditur super hoc, quo ad factum principaliter intentum, si sermonibus vestris vultis finem imponere, quod ecclesia super omnes nec habet nec appetit dominium temporale.

EXPLICIT LIBER PRIMUS SOMNII VIRIDARII.

INCIPIT LIBER SECUNDUS SOMNII VIRIDARII.

Miles. CAP. I.

DOmine clerice, vertamus mantellum, & viceversa partem sustineatis respondẽtis, ego vero opponentis, in qua luce clarius ostendã excessus gravamina & usurpationes, quos prælati & aliæ personæ ecclesiasticæ regni Franciæ vel eorum officiales & judices pro ipsis fecerunt, & faciunt, in præjudicium jurisdictionis temporalis regis, & Baronum, ac aliorũ dominorum temporalium. Et inter ceteros excessus illum silentio non prætermittemus. Et quæro, domine clerice, quo jure Romanus Pontifex se asserit dominum in temporalibus, quia in evangelio Lucæ 22. c. dicit Salvator noster, *reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, illi benefici vocantur: vos autem non sic.* Ex quo concluditur, quod Salvator interdicebat dominium in temporalibus suis Apostolis, per consequens & Romano Pontifici & suis successoribus: quia non majori potestate fungitur Romanus Pontifex, quam beatus Petrus. Et Matth. 5. cap. dixit Christus Apostolis, *principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt potestatem exercent inter eos: non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. Et quicunq; inter vos vult esse primus, sit sicut servus. Filius hominis non venit ministrari sed ministrare, & dare animam in redemptionem pro multis.* hæc omnia habentur Lucæ 22. c. Et sic Christus non venit temporaliter dominari, sed subjici: nec temporaliter judicare sed judicari; juxta illud Psalmistæ, *& vincas cum judicaris.*

Clericus. CAP. II.

MIles venerande, his verbis voluit Apostolos inducere ad humilitatem, & quod non superbirent, voluitque quod in diversarum rerum temporaliũ non faciliter susciperent executionẽ immediatam; voluit igitur Christus, quod Apostoli specialiter ostenderent aliis humilitatem, & sic essent humiliores, quam reges & principes seculares, quorum officium est dominari immediate super temporalibus. licet enim Christus esset Rex & dominus omnium, non tamen voluit potestatem regalem in temporalibus immediate exercere. cujus rationem assignat beatus Ambrosius super illo Iohannis 18. cap. *regnum meum non est de hoc mundo,* dicens: *bene terrena declinat, qui propter cœlestia descendit.*

Miles. CAP. III.

CHristus & beatus Petrus solverunt tributum Cæsaris, ut patet Matt. 17. c. ubi dicitur. *accesserunt qui didragma accipiebant ad Petrum & dixerunt, magister vester non solvit didragma:* & infra sequitur, Iesus Christus *dicit ad Petrum, vade ad mare & mitte hamum in eum, piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ejus ore inveniens staterem, illum dabis pro me & pro te.* sic ergo Christus & Petrus tributum solverunt.

Clericus. CAP. IV.

SCio quod Christus solvit tributum propter suam humilitatem, & ut neminem scandalizaret: & propter eandem rationem voluit quod Petrus solveret. & quod hæc solutio non sit dominatoria, patet Matth. 17. c. ubi dicitur sic, *quid tibi videtur Simon, reges terræ à quibus tributũ accipiunt vel censum, à filiis suis an ab alienis? & ille dixit: ab alienis. dixit illi Christus, ergo liberi sunt filii ut nõ solvãt. ut non autem scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ in eũ, piscem qui primus ascenderit tolle* &c. Ecce enim dicit Christus, *ut non scandalizemus.* non enim tenebatur de jure solvere, quod patet per glo. ibidem, in qua sic dicitur, *Dominus noster secundum carnem filius regis erat ex David natus, ergo ut filius regis tributa non debebat.* Solvit igitur tributum, & noluit certare pro regno temporali. & in hoc abstulit omnem suspicionem sic, quod non suspicari debet aliquis, quod Christus principaliter quæsierit regnum temporale aut terrenum, sed magis spiritualia & cælestia. ideo de suo principali regno dicebat: *regnum meum non est de hoc mundo,* quamvis etiam confessus fuerit, se esse regem. unde Pilato dicenti, *ergo Rex tu es?* Respondit Iesus, *tu dixisti quia Rex sum ego & ad hoc veni in Mundũ, ut testimonium perhibeam veritati.* Item profunde intuenti, quamvis ecclesia solverit tributum, nõ infringit, quin Papa sit dominus in temporalibus: quia ratione ecclesiæ Papa potest solvere alicui sibi sub-

jecto aliquod tributum. Ecclesiæ etiam solverunt tributum Imperatori seu regi non in signum dominii, sed pro pace & quiete, quia debet ecclesiam defensare, & ecclesiam & sibi subjectos potest aliquibus suffragiis adjuvare.

Miles. CAP. V.

IN *decretis. 10. di.* ubi tractatur de officio summi Pontificis & Cæsaris, dicitur sic, quod *quia idem mediator Dei & hominum Iesus Christus sic actibus propriis ac dignitatibus distinctis officia potestatis utriusq; discernit, propria, volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferiora demergi, ut etiam imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro casu temporalium tantummodo imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritualis actio carnalibus distaret visceribus, & Deo militans minime se negotiis secularibus implicaret.* Et ibi videtur velle decretum, quod Papa non est super Imperatorem nec econtra, sed unus alio indiget. Vnde ibi dixit in glo. super verbo *discernit*: *Nota ergo quod potestates sunt distinctæ, & est argumentum quod imperium non habeatur à Papa & quod Papa non habeat utrumque gladium. Nam exercitus facit sibi imperatorem, 93. di. c. legimus. Et imperium à solo Deo habetur. 34. q. 4. c. quæstum.*

Clericus. CAP. VI.

HIc est sciendum, quod ecclesia est unus populus & unum corpus mysticum; & idcirco oportet esse in ea unum caput, quod omnibus aliis membris præsideat. Multitudo enim principatuum non ad invicem dependentium non est bona. unus ergo debet esse princeps, qui præsideat in temporalibus & spiritualibus. Et licet utraque potestas resideat penes Papam, diversimode tamen, quia in spiritualibus est apud ipsum secundum primariam auctoritatem & secundum immediatam executionem. Temporalis autem solum secundum primariam auctoritatem, non secundum executionem immediatam; ne militans Deo negotiis se implicet secularibus; ne temporalia impediat spiritualia. Quanto enim spiritualis potestas est magis libera, tanto magis rebus divinis potest esse intenta. Habet igitur Papa utramque potestatem, sed executionē temporalis jurisdictionis tradidit principibus secularibus. Et sic per hoc respondetur ad dictum decretum: quod officia sunt distincta quantum ad immediatam executionem, & sic potest dari distinctio satis rationabilis dicendo, quod potestates Imperatoris seu Regis & Romani Pontificis sunt distinctæ: quod potest intelligi dupliciter. uno modo sic, quod sint distinctæ una ab alia & neutra reducatur ad aliam tamquam in superiorem vel priorem: & sic non concedo eas esse distinctas. Alio modo possunt distinctæ dici quantum ad fines propinquos, sicut finis potestatis Papæ est ordinare & regere spiritualia: & finis potestatis Imperatoris seu regis bene gubernare temporalia, & sic quodamodo dicerentur potestates distinctæ in se, non quo ad auctoritatem primariam sed quo ad executionē immediatam. Ad verba Glossæ, cum dicit, *quod imperator non habet Imperium à Papa*: dico quod illud sic est intelligendum quod Imperium institutum à Deo est, non præcise auctoritate humana. Et cum ulterius dicit Glo. quod Papa non habet utrumque gladium, illud, si veritatem habeat, debet intelligi, quod Dominus Papa non habet executionem immediatā utriusq; gladii, quamvis secundum primariam auctoritatem ad ipsum spectet uterq; gladius. Dicit enim beatus Bernardus expresse ad Eugenium libro quarto: *tuus est ergo uterque gladius, spiritualis scilicet & temporalis.* ut *8. dist. c. primo.*

Miles. CAP. VII.

GLossa dicit 11. q. 1. c. magnum: *Ego credo potestates esse distinctas, licet Papa quandoq; utramq; potestatem assumat sibi, scilicet cum aliquem legitimat in temporalibus. qui filii sunt legitimi. c. per venerabilem. Sed illud fit ad petitionem regis; qui hoc ipsum fecisse potuit: ut ibi dicitur.* per quod innuitur, quod ex se hoc facere non potuisset, nisi ad petitionem regis.

Clericus. CAP. IIX.

DIcendum est, quod in hoc bene facit Dominus Papa, quod executionem immediatam in temporalibus sibi non assumit de facili, nisi causa satis vigeat, vel nisi rogatus existat: ne ipse, qui principaliter in ecclesia Dei in spiritualibus Deo militat, negociis se implicet secularibus.

Miles. CAP. IX.

DIcit Glossa decreti, quod *quamvis à judice seculari quandoq; appelletur ad Papam, hoc fit propter defectum judicis secularis, ut exprimitur extra de foro compe. capit. licet. Et vacante Imperio supplet vicem Imperatoris.* Ex quo concluditur, quod Papa non est Dominus in temporalibus, quia ad ipsum non appellatur nisi casualiter, ut est dictum.

Clericus. CAP. X

CErte ista, quæ allegat Glo. bene intellecta faciunt contra conclusionem Glossę. Nam si propter defectum jurisdictionis appelletur à seculari judice ad Papam: item si vacante Imperio supplet

suppleat Papa vicem Imperii, evidenter concluditur, quod Papa in temporalibus habet superiorẽ. alias enim ad eum nõ appellaretur, cum appellatio requirat majorem judicem. *l. praefecti ff. de minori.* & regulariter superioris est supplere inferioris negligentiam seu defectum vel absentiam.

Miles. CAP. XI.

QVid plura? probatur ergo 76. *di. c. cum ad verum*, ubi dicitur, *cum ad verum ventum est, ultra sibi nec imperator jura pontificatus, nec pontifex jura imperatoris sibi usurpant.* Et etiam glo. super isto verbo *usurpant* dicit, *argumento quod istae potestates sunt divisae. quia imperator non habet gladium à Papa, 26. di. c. duo, & c. si imperator.*

Clericus. CAP. XII.

GLossa in praeallegato *c. cum ad verum.* videtur solvere. dicit enim, quod *potestates sunt distinctae quo ad exercitium*, ex quo videtur innuere, quod non quo ad primariam auctoritatem, sed quo ad executionem tantum.

Miles. CAP. XIII.

PApa accepit potestatem ab Imperatore, ut patet 96. *di. c. Constantinus*, ubi dicitur quod Imperator Constantinus quarta die sui baptismi privilegium Romanae Ecclesiae contulit. & quod talia accepit ab Imperatore, habetur in vita beati Silvestri Papae.

Clericus. CAP. XIV.

DIco, quod immediate à Deo, secundũ quod patet. 22. *di. c. novo*; & ipse Constantinus ex magna affectione, quam habuit ad ecclesiã, ei voluit quasi quandam adhibere firmitatem: quoniam quarto die sui baptismatis una cum omnibus Satrapis & universo senatu, optimatibus etiam, & cum cuncto populo, in persona beati Silvestri sibi Romanam concedendo, urbem relinquens ab eo & successoribus ejus per pragmaticum constitutum disponendam esse. Dico ergo, quod Papa in temporalibus non habuit primariam potestatem ab imperatore, sed Imperator, aliquam executionẽ, quam habebat immediate, dimisit ecclesiae ex certa causa & devotione bona. potuit enim Papae & cardinalibus dimittere Romanam ecclesiam, ut habetur *de elect. c. fundamenta lib. 6.* Decet namq; ipsi Romano Pontifici per fratres suos sacrosanctae Ro. eccl. cardinales, qui ibi in executione officii sacerdotalis sibi coadjutores existunt, libera permittere officia. decet ipsis in nullo vacillare judicio, ut fratres ipsos nullius potestatis secularis metus exerceat, nullus temporalis favor absorbeat, nullus eis terror immineat, vel eos à veri consilii soliditate removeat. Quibus cõsideratis executionem in temporalibus, quam Romae & in suis districtibus exercebat Imperator, à se abdicavit, & ecclesiae Romanae penitus & in perpetuum dereliquit.

Miles. CAP. XV.

PRaeterea 97. *di.* Imperator Honorius devotus & fidelis catholicus sic scribit Papae: *victor & inclitus triumphator semper Augustus sancto ac venerabili urbis Romanae Papae, scripta beatitudinis tuae devota reverentiae gratulatione suscepimus, quibus recensitum egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quia sanctimoniam tuam post longum incommodum optata didicimus redditam* &c. Nec reprehenditur Imperator, quia sic scripsit Papae se eidem praeferendo, sed potius ad ejus laudem videtur recitari. igitur sequitur arguendo ab ordine, quod argumentum concludit in jure. *c. mandato. de praebend. lib. 6.* quod imperator sit superior & major Romano Pontifice.

Clericus. CAP. XVI.

POtest responderi secundum quod ibi dicit glo. quod forsan hic fuit mos in primitiva ecclesia, qui modo non observatur. Constat enim quod imperatores non praeponunt se Romanis Pontificibus, quibus jurant obedientiam, & à quibus coronantur. forsan igitur in primitiva ecclesia potestas summi Pontificis non erat adhuc plene manifesta. & idcirco scribebatur ei aliter, quã nunc, dũ veritas illucescit. Item & aliter; si quis Imperator, Rex vel Princeps secularis ex arrogantia praeposuerit se Romano Pontifici in epistolis aut scripturis, non quod factum est, sed quod fieri debuit, debet attendi. *l. licet. ff. de offic. praes.* Non est ergo illud trahendum in consequentiam.

Miles. CAP. XVII.

EXpresse videmus, quod Papa non intromittit se de brachio seculari, nec eorum officia instituit, nec eorum bona distribuit: imo si circa temporalia velimus aliquod privilegiũ habere, non cõcedetur nobis à Papa nisi rex consentiat, aut Papa super hoc deprecetur. Et sic Papa vellet ab aliquo Duce auferre Ducatum, diceretur se intromittere de eo, quod ad ipsum minime spectaret.

Clericus. CAP. XVIII.

DIco, quod si Papa non se intromitteret de brachio seculari, bene faceret: quia exercitium immediatum spectat ad illos, qui negotiis secularibus possunt se implicare. Et per hoc responderi potest de privilegiis: quod benefacit Papa, si in his exspectet consensum regis. Item cum dicitur consequenter, quod si vellet deponere Duces & Comites, diceretur se intromittere de his,

quæ ad ipsum non spectant. Dicendum est, quod sibi communi lege non incumbunt quo ad executionem immediatam. unde illi Principes vel Duces habentes Imperatorem vel regem super se & certis causis exigentibus ipsos Duces & Principes deponere potest. Et dico ulterius, quod esto, quod nō posset Princeps deponere pro suæ beneplacito voluntatis, & sine causa rationabili: nō ex hoc sequitur, quin non habeat dominium super eos. Nam multi reges dominantur super multos, quos tamen non possunt deponere pro suo beneplacito voluntatis. Vnde ista consequētia non valet: Rex dominatur tali, ergo potest deponere eum, quandocunq; sibi placebit. Nunquid quilibet Archiepiscopus suffraganeum suum omni hora deponere & mutare potest secundum suæ beneplacitum voluntatis? absit.

Miles. CAP. XIX.

SIcut Episcopi in suis particularibus diœcesibus præsunt, sic Papa in universali ecclesia. sed illi non sunt super omnia temporalia suæ diœcesis, sed subsunt multis regibus, principibus temporalibus in multis obedire, & ad mandatum regis tenentur obedire & ad guerrā venire, prout expresse volūt canonicæ sanctiones. Et hoc est observatum à tanto tempore, quod non est memoria in contrarium in regno Franciæ. ergo nec Papa in universali ecclesia dominium in temporalibus habet.

Clericus. CAP. XX.

HIc potest dici uno modo, quod imo habet episcopi aliquod dominium in temporalibus suæ diœcesis, ubi etiam homines temporalia possidentes sunt subjecti. Nam propter certa peccata potest Episcopus homines suæ diœcesis privare bonis, eos excommunicare, & privare communione suorum & aliorum hominum causa legitima interveniente: & sic habet aliquod dominium. Sed adhuc esto, quod assumptum esset verum, dico quod aliud est de vicario generali: quia iste cōvincitur habere superioritatem & potestatem dignissimam. Vnde aliud fuit de beato Petro & de aliis. Iste enim fuit Princeps Apostolorum & eminentiorem habuit potestatem quam alii. unde 22. di. c. *sacrosancta* dicit Papa Anacletus: *inter Apostolos quædam fuit discretio potestatis, licet omnes essent Apostoli. Petro tamen concessū est ut Cephas, id est caput esset, & principatū teneret Apostolatus. qui & eandem formam suis successoribus reliquis episcopis tenendum tradiderunt. & non solum hoc in novo testamento est constitutum: sed etiam in veteri testamento fuit. unde scriptum est: Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus.* Et post pauca sequitur: *hæc vero Apostolica sedes caput & cardo, ut præfatum est, à Deo & non ab aliis constituta. Et sicut cardine hostium regitur, sic hujus sanctæ Apostolicæ sedis Auctoritate omnes ecclesiæ dispositione domini reguntur. nec Petrus eminentius præsidet in universali ecclesia, quam cæteri Episcopi suis particularibus diœcesibus.*

Miles. CAP. XXI.

SI verum esset, quod Papa esset Dominus in temporalibus, ipse posset fundare monasteria, & alia beneficia indifferenter de bonis militum, Burgensium & aliorum quorumcunque: quod est manifeste falsum: & omnes in hoc sibi contradicerent, nec esset dicenda talis elemosina, quæ fieret de alieno. 1. q. 1. c. *non putanda.*

Clericus. CAP. XXII.

SIc potest dici faciliter, quod consequentia efficaciter non probatur. Nam Rex vel Imperator est, quod sit Dominus vel Imperator in temporalibus super Principes alios & Burgenses, non tamen potest de eorum bonis pro suæ disponere beneplacito voluntatis. dicerem tamen, quod exigente causa rationabili Papa posset fundare ecclesiam de bonis alicujus militis vel Burgensis; quia & majora licerent Papæ, secundum quod & princeps temporalis in casu potest bona subditorum militibus assignare. *l. si fundus. ff. de evic. l. item §. si verberatum in fi. ff. ad l. acquil.*

Miles. CAP. XXIII.

VIdemus, quod Papa emit villas & jurisdictiones temporales, & per consequens non ad eum prius spectabant: quia quod meum est, amplius meum fieri non potest, *Inst. de act. § sic itaque.*

Clericus. CAP. XXIV.

DIco quod Papa in omnibus temporalibus sibi subjectis non habet immediatam executionem. Ideo potest emere ratione utilitatis immediate consequendæ. Rex etiam Franciæ potest emere multa temporalia regni sui. nunquid ipse emit cibaria & vina & villas Apostolicas regni sui? quorum habet dominium in temporalibus quo ad superioritatem, non tamen dominium immediatum, & illud potest emere.

Miles. CAP. XXV.

HAbere dominiū in temporalibus videtur contradicere perfectioni Apostolorum. reliquerunt enim omnia. unde beatus Petrus nō fuit minus perfectus quam alii qui omnia reliquerūt. unde ipse dixit Christo: *ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Ex eo quod traditæ sunt sibi claves regni cœlorum, habetur quod ipse fuerit minus perfectus. dicit enim magister & Dominus Christus: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Nun-

quid

quid beatus Petrus fuit specialis discipulus? clarum est, quod sic: quia nemo se implicans negotiis secularibus & respiciens retro aptus est regno Dei. quomodo præsumitis Petrum esse discipulum ditissimum, & esse dominum dominorum in temporalibus: & eum regem dicetis super reges, dominum super dominos, qui servus est servorum?

Clericus. CAP. XXVI.

POtest responderi, quod Apostolica perfectio non consistebat in hoc, quod nullum dominiũ haberet. Constat enim, quod Christi dominium habebant in spiritualibus. quantum ad temporalia, dico quod quicquid sit de possessione, cum vita tamen Apostolica stat habere multa in communi tanquam nihil habentes & omnia possidentes. vnde quando aliquis venit ad statum monachalem, ipse renunciat omnibus quæ possidet, & promittit voluntariam paupertatem. Sed si efficiatur abbas, nunquid ipse præsidebit monasterio & rebus temporalibus monasterii? taceo de illis, de quibus certum est, quod habent jurisdictiones temporales. Dico quod beatus Petrus potuit præsidere universali ecclesiæ modo præmisso ita bene vel melius quàm unus abbas vel unus episcopus, qui monasterio vel diœcesi in spiritualibus & temporalibus, & sic non contradicit vitæ Apostolicæ vel eorum perfectioni. Et circa hoc possent aliqua recitari: sed transeo causa brevitatis.

Nam brevis orator pretiosus regis in aula.

Miles. CAP. XXVII.

ITa bene fuit dictum cæteris Apostolis, sicut Petro, *quorum remiseritis peccata remittuntur eis & quorum retinueritis retenta sunt.* & per hujusmodi titulum non habuerunt ipsum dominium universalis dominii, quare nec beatus Petrus.

Clericus. CAP. XXVIII.

AD hoc dico, sicut dicitur. 22. *dist. c. sacrosancta*, licet omnes essent Apostoli, Petrus tamen fuit caput, Cephas & princeps Apostolorum. *Tu es Pastor ovium, princeps Apostolorum, tibi traditæ sunt claves regni cœlorum.* sibi igitur dicitur hoc in singulari: Item dicitur sibi in singulari, *quicquid ligaveris super terram erit ligatum & in cælis.*

Miles. CAP. XXIX.

SI illa conclusio esset vera, quod ecclesia haberet dominium in temporalibus, sic ecclesia solveret sibi ipsi decimas, cum tamen inter solventem & recipientem debeat esse differentia, ar. *c. si. extra de insti.* nec clerici clericis solvunt decimas *c. novum genus, de decimis.*

Clericus. CAP. XXX.

POtest dici secundum quod in simili videmus, quod rex dominatur in regno suo, potest tamen aliqua emere in regno suo: & re empta per eum aliud habet dominium quam prius haberet, scilicet appropriatius & specialius. Sic licet Papa sit dominus in temporalibus, tamen aliqua res sui dominii temporalis potest sibi dari & appropriatius acquiri quam prius. & isto modo ecclesiæ seu Papæ possunt dari decimæ & habet tunc ecclesia aliquod specialius jus in illis quã prius haberet: quia prius res erat sua ratione universalis dominii, nunc ratione singularis tituli.

Miles. CAP. XXXI.

ALibi dicit Imperator, *ego quidem mundi dominus sum. l. deprecatio ff. ad l. Rhod. de jactu:* & ad hoc *bene à zenone. C. de quadri. præscri.*

Clericus. CAP. XXXII.

UNo modo potest dici, quod imperatori quantum ad hoc non est credendum, quia perhibet testimonium de se ipso, & in causa sua, quando ipse dicit, quod est dominus mundi; vel aliter dico, quod illud dictum intelligitur, quod est dominus quantum ad exercitium in temporalibus quantum ad subditos, rex quantum ad suos: sed non quantum ad primariam auctoritatem: quia penes Romanum pontificem est quantum ad primariam auctoritatem.

Miles. CAP. XXXIII.

NVnquid *de majo. & obe. c. solitæ* dicit Papa, *non intendimus negare, quin Imperator præcellat illos duntaxat, qui ab illo tẽporalia receperunt, sed summus Pontifex in spiritualibus antecellit.* clare igitur Romanus Pontifex concludit, quod Rex prærogativam habet in temporalibus.

Clericus. CAP. XXXIIII.

ILlud argumentum portat solutionem suam. dicit enim, quod præcellit illos duntaxat, qui ab illo temporalia receperunt. hoc intelligitur sic, quod illis qui præeminent, qui sub eo officia exercent secularia. Et etiam præeminent super principes seculares, qui temporaliter Imperatori subjecta administrãt: sed non intelligitur, quod si imperator vel Rex det aliquid Papæ, quod ipse sit Dominus Papæ. Illud etiam quod additur, quod Papa in spiritualibus antecellit, est verum, quod licet Papa sit Dominus in spiritualibus & temporalibus, directius tamen & per prius ejus officium concernit spiritualia, & etiam immediatam executionem in spiritualibus habet. Sed in temporalibus Rex habet executionem immediatam.

Miles. CAP. XXXV.

PApa non est super paganos, secundum apostolicas sanctiones; sed solummodo super Christianos, ergo non est dominus temporalis omnium.

Clericus. CAP. XXXVI.

REspondeo, quod Papa aliquo modo super paganos habet dominium, & in multis habet eos punire & cogere, & in multis casibus, qui faciliter poni & enumerari possent. Papa tamen speciali ori modo præsidet fidelibus quam paganis, ejusq; officium aliquo modo concernit fideles, quo non concernit infideles nec paganos.

Miles. CAP. XXXVII.

SEcundum beatum Bernardum libro *de disputatione & præcepto* quilibet fidelis est Dominus ipsius Papæ. unde dicit, quod *nulla miserabilior est servitus quam undique ante & retro respicere dominos suos*, vult enim quod Papa sit *servus servorum Dei* & quod quilibet servus Dei sit Dominus ipsius Papæ. non est ergo dominus aliorum, qui est servus servorum, arg. *l. sic evenit. ff. de adulte.*

Clericus. CAP. XXXVIII.

EX dictis philosophi *primo politicorum*, cui concordat canonicæ sanctiones simul & civiles: *servitus* multis modis recipitur. quidam enim sunt servi secundum naturam: alii per benivolentiam: alii per denominationem extrinsecam: alii per violentiam: alii per indigentiam: alii per malitiam. *Servi* per naturam sunt illi, qui carent discretione sic quod non essent habiles ad principandū, nec ad nobiles actiones exercendum: sed sunt corpore robusti, ut grossas & robustas actiones exerceāt. Et per oppositum *liberi* dicuntur vigentes intellectu, & sicut corpus servit naturaliter animæ cum sit nobilior. *c. cum infirmitas. de pœn. & remiss.* sic vigentes corpore carētes intellectu naturaliter serviūt vigentibus intellectu. *Servi* propter benevolentiam sunt viri vigentes intellectu, qui sua sponte se exponunt propter bonum virtutis ad serviendum reipublicæ. Et obmissis aliis speciebus servitutū, quæ non faciunt ad propositum, dico quod isto modo dicitur Papa *servus servorum Dei*, quia sponte sua se exponit propter bonum virtutis ad serviendum reipublicæ. Et ex humilitare dictus fuit *servus servorum Dei* propter administrationem: etiam quia tenetur ex officio servis Dei. & sic ille, cui aliquis obligatur in aliquo servitio, potest dici aliquomodo ei dominus. Igitur servi Dei dicuntur aliquo modo Domini ipsius papę, dicitur eorum servus illo modo, quod habet illis aliquomodo ministrare & servire. Sed stat cum hoc, quod eminentius dicitur eorum dominus & judex ipsorum, quibus ipse scilicet prȩsidet, & quos habet in multis judicare, & ad quē habent tanquā ad superiorem recurrere. Majori ergo eminentia dicitur illorum Dominus, quam ipsi dicantur domini ipsius. Videmus etiam simile, quod rex in multis habet servire & ministrare populo vel subjectis suis, quamvis sit eorum Dominus & superior. Ex quibus clare patet solutio, qualiter intelligatur quod Romanus pontifex sit *servus servorum Dei*, &c.

Miles. CAP. XXXIX.

IN sola & vera commissione regni cœlorum non venit nec cadit commissio regni terrenorum: cum regnum cœlorum & regnum terrenorum ex opposito distinguantur. Sed sic est, quod Christus promisit beato Petro & successoribus suis in personam illius claves regni cælorum, & non claves regni terrenorum. Et si dicatur, quod Christus dicit Petro, *quodcunque ligaveris super terram erit ligatum & in cœlis* &c. Hoc non valet, quia intelligitur quantum ad peccata; non quantū ad Dominiū & bona tēporalia. Sed negocia secularia, quibus prohibuit Apostolos implicari, sicut ipsemet Salvator exponit dicens, Io. 20. c. *accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. Unde & beatus Bernardus ad Eugenium Papam lib. 1. dicit, *non in possessionibus sed in criminibus potestas vestra, propter illa siquidem & non propter has accepistis claves regni cælorum*. Quare sequitur, quod in criminibus & non in possessionibus est eorum potestas. Non habent ergo Dominium in temporalibus.

Clericus. CAP. XL.

QUando arguitur, quod in commissione regni cœlestis non committitur gubernatio regni terreni: dico, quod cui commisit Dominus majus, cōmisit & quod minus est. unde in collatione clavium cælestium interveniebat traditio terrenorum in vim necessariæ consequentiæ, modo quo dictū est superius, nec oportebat aliquid exprimere de collatione regni terreni, quia hoc satis subintelligebatur. Christus etiam directius ei commisit spiritualia; quia & quo ad auctoritatem & quo ad executionem immediatam. Et idcirco plus fecit mentionem de collatione regni cœlestis, quam de collatione regni terreni: quia etiam spiritualia sunt digniora: & noluit eos negotiis implicari secularibus seu terrenis. Tacuit quoque de regno terreno per hoc ostendens, quod spiritualia sunt magis ponderanda & cælestia quam terrena. Et cum dicitur ultra, quod beatus Bernardus dicit, *in criminibus & non in possessionibus est potestas vestra*; juxta illud etiam quod Apostolis dictum est, *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, &c. hic dico, quod beatus Bernardus vult, quod non debent se nimium occupare circa possessiones terrenas, & quod judicare de ipsis possessionibus quo ad execu-

ad executionem spectat ad dominos temporales,&non ad ecclesiam,nisi necessitas urgeat.Et,ut dicit Bernardus,non congruit clericis judicare de terrenis, non quia indigni sunt, sed quia indignum est ipsos talibus se immiscere. Audiatis etiam,quid Apostolus censeat dicens: *si enim in vobis iudicabitur hic mundus, indigni estis qui de minimis iudicatis?* Ex quibus patet, quod non debent clerici nimis communiter & ultro talibus judiciis rerum temporalium incumbere,ut dictum est : sed executionem immediatam principibus terrenis dimittere.

Miles. CAP. XLI.

VIcarius Christi non habuit majorem plenitudinem potestatis, quam habuit ipse Christus,cujus est Vicarius:Sed Christus non habuit nec habere voluit dominium in temporalibus.Nam Lucæ 12.c. dicitur,quod cum quidam de turba dixisset Christo,*dic fratri meo,ut mecum dividat hareditatem.* Christus respondit ei: *O homo,quis me constituit judicem aut divisorem inter vos,* seu *super vos?* quasi dicat,quod nullus. Et similiter,ut legitur Io.6.c. *Jesus autem cum cognovisset quod venturi essent ut raperent & fabricarent & facerent eum regem,fugit in montem ipse solus:* quod utique non fecisset, si regnum terrenum quæsivisset.

Clericus. CAP. XLII.

CUm dicitur,quod Christus non fuit Dominus, nego hoc. &cum allegatur,quod Christus noluit dividere inter fratres seu judicare:&quod fugit in montem: dicendum est,quod Christus spiritualiter Apostolis ostendebat signa humilitatis. Et licet esset verissimus rex,noluit exercere officium regalis potestatis,nec pro illa certare voluit,quia principalius vacabat spiritualibus,ostendens quod executionem immediatam in hujusmodi terrenis debebant Apostoli aliis dimittere. Si enim rex & dominus non cupiebat in temporalibus vacare,docebat clericos spiritualia amplecti & temporalia fugere.

Miles. CAP. XLIII.

PRæterea Io.8.c.legitur,quod Christus in judicium constitutus seu in judicem respondit: *regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum,ministri mei decertarent utiq; ut non traderer Iudæis.* Super quo dicit Chrysostomus: *hoc dicit,qui non tenet regnum,sicut hi reges terreni tenent:sed quoniam desuper habet principatum,qui non est humanus,sed multo major & clarior.* Et tunc arguatur sic secundum regulam juris:Nemo plus juris potest transferre in alium, quam ipse habebat:&salvator dixit: *regnum suum non esse ex hoc mundo* : innuens se non habere principatum humanũ .liquet ergo quod nec in papã transferre voluit temporale& humanũ regnũ sive dominiũ.

Clericus. CAP. XLIV.

QVamvis dixerit corã Pilato: *regnum meum non est de hoc mundo:* non negavit propter hoc se esse regẽ,imo expresse postea concessit.Nam cum Pilatus dixisset ei: *ergo rex es tu?* respondit. *tu dicis: quia rex sum ego.In hoc enim natus sum,& ad hoc veni in mundũ,ut testimoniũ perhibeam veritati.* nec dicit: *regnum meum non est de hoc mundo,* cum regnũ ejus sit in cœlo & in terra: sed dixit *regnũ meum nõ est de hoc mundo,* quia nec electione humana,nec successione humana, seu paterna fuit rex, sed unione beata,quamvis parum aut nihil quasi hujusmodi jurisdictionẽ exercuerit in temporalibus. Et dico parum, quia quandoque fecit flagella de funiculis,&ejecit ementes & vendentes de templo:& nummulariorum mensas evertit. unde Iudæi dixerunt ei: *dic nobis in qua potestate hoc facis.* Veruntamen quia principaliter venerat nos redimere&salvare,quasi omnes actus ejus versabantur circa eruditionem nostram:& pauci aut nulli circa exercitium cujuscunq; judicii seu jurisdictionis: non quia utranq; potestatem non haberet,sed ut saluti nostræ totaliter intenderet;sic dicitur Io.c.3. *non enim misit Deus filium suum in mundum,ut judicet mundum,sed ut salvetur mundus per ipsum.* expleto itaq; sacramento nostræ salutis per mortem Christi & ejus resurrectionem , Christus commisit Petro regimen ecclesiæ tamẽ quantum erat necessarium,&expediebat ad regimẽ ejusdem. Et quia utraque potestas temporalis&spiritualis est ad hoc necessaria,ideo utramq; potestatem cõtulit Petro.de spirituali nullus Christianus dubitat,de temporali patet.Nam Petrus damnavit judicialiter Ananiam,Saphiram,propter Chrimen furti&mendacii, *Actuum* c.5.

Miles. CAP. XLV.

DIcitur Iohan.1.c.cum Pilatus dixisset Christo: *nescis quia potestatem habeo crucifigere te & potestatem dimittere te?* respondit Iesus: *Non haberes in me potestatem nisi datum esset tibi desuper.* quæ verba tractans Augustinus in sermone *de uno martyre* dicit: *sic quis dedit desuper potestatem Deus, qui est Deus pater & filius & spiritus sanctus.ut ergo omniũ potestas in Deũ,ab ipso Deo accepit potestatem.* Augustinus.&sic Pilatus habuit aliquam potestatem jurisdictionis super Christum:&sic Christus non habuit dominiũ universalis jurisdictionis:quia tunc Pilatus non habuisset potestatem super Christũ.

Clericus. CAP. XLVI.

DIco quod non est sic intelligendum , quod Pilatus sic habuit potestatem in Christum , quod fuit ejus superior,cum potius Christus ejus esset superior : Deus tamen permittebat, quod Pilatus licet injuste judicaret Christum , & haberet potestatem in eum. sic servus habet quandoque potestatem occidendi injuste Dominum proprium , & naturaliter servus & quilibet alius habent potestatem sæviendi in seipsum , quamvis talis potestas sit injusta & in-

ordinata, ut dicit lex civi *l. sed & si damnum.* §. *sed & si ff. de pecul.* Item etiam si aliquis nequam modò occideret episcopum suum, aut patrem suum, haberet aliquam potestatē in eum. permittebat quoque Christus se esse sub potestate illius Pilati; & Deus pater hoc permittebat: sed non ex hoc sequitur, quod de jure & ordinata potestate ille Pilatus esset judex & Dominus Domini Iesu Christi. Multi etiam dixerunt, quod potestas Pilati, qua potuit liberare Christum, erat à Deo, unde & potestas malefaciendi est à Deo, cum omnis potestas sit à Deo, quamvis ipsum peccatum non sit à Deo.

Miles. CAP. XLVII.

BEatus Bernardus ad Eugenium Papā. 4. lib. de consuetudine dicit sic. *Nunquid tibi aliud dimisit sanctus Apostolus? quod habeo, hoc tibi do, quid illud unum scio non est mirum cum ipse dicat argentū & aurum nō est mihi, esto ergo, ut alia quacunq; ratione tibi vendices, sed non apostolico jure. nec enim ille dare quod non habuit potuit. quod habuit dedit, solicitudinem, ut dixit, super ecclesiis. nunquid dominationem? Audi Christum: non dominantes,* inquit, *in clerum; sed forma facti gregis. & non dictū sola humilitate putes. nunquid in veritate vox Evangelii vox Domini est in Evangelio: Reges gentiū dominātur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur? & infert; vos autē non sic. Planum est quod apostolis inter dicitur dominatus. istum ergo cur tibi usurpare audes, aut dominans apostolatū aut apostolatū dominatū? plane ab utroq; prohiberis: sed utrum simul habere voles, perdes utrumq;. Alioquin non te cōtentū illorū numero putes de quibus conqueritur Deus pater sic: regnaverunt & non ex me, principes extiterunt & non cognovi. Audiamus edictum. Qui major est vestrum, fiat sicut minor. forma apostolica, hoc est, dominatio interdicitur.*

Clericus. CAP. XLVIII.

AD istud cum dicit Bernardus, quod aurum non relinquit beatus Petrus, respondeo uno modo sic, quod hoc verum forsan in proprio: sed bene relinquit aurum in communi. Sed aliter volo dicere, quod si Papa hoc habeat non apostolico jure, hoc est intelligendum sic, videlicet si concernimus beatum Petrum, qui de facto non habebat argentum nec aurum, quia ille dicebat, *argentum & aurum non est mihi:* Papa non habet aurum, & sic non, quatenus præcise insisteret circa vestigia Petri, habet aurum. Vnde & habendo aurum non confirmat se, ut sic illi qui aurum non habebat: sed cum hoc stat, quod potest aurū habere, & cum ultra subjūgitur, quod *non dominetur in clero,* hoc nō obstat, quia constat, quod esset dominus & superior maxime in clero. vult tamen Apostolus & beatus Bernardus quod debet ostendere humilitatis exemplum, quamvis sit dominus. Vnde Christus dicebat: *si ego dominus & magister lavi pedes,* &c. vos, inquā, vocatis me Magister, & domin' voluit se ministratorem gerere ostendens humilitatem. *Ego* inquit, *sum in medio vestrum tanquam qui ministrat.*

Miles. CAP. XLIX.

ALibi scriptum est; *dabit illi Dominus sedem David patris ejus* &c. *Et regni ejus non erit finis.*

Clericus. CAP. L.

HOc modicum artat, quia esto quod regnū temporale deficeret, non tamen desinit esse rex. nec sequitur, dedit illi regnum sempiternum, ergo non dedit regnum temporale. Unde vacat hic argumentum à contrario sensu: quia contrarium est expressum in jure, unde ex hac affirmativa sequitur aliquis. Deus dedit illi aliquod bonum temporale, esto adhuc quod assumptum foret verū, de quo transeo pro tunc.

Miles. CAP. LI.

LEgitur Lucæ 1. c. quod angelus dixit beatæ Mariæ de Christo; *dabit illi Dominus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et regni ejus non erit finis.* sed planum est, quod regnum temporale habebit finem. ergo non habuit dominium in temporalibus, & per consequens nec Romanus pontifex.

Clericus. CAP. LII.

AD istud respondeo ut supra, non sequitur: *regnabit in domo Iacob in æternum,* ergo non habebit temporale dominium, consequentia non esset bona. nam utrunque simul poterat possidere unum temporale, & aliud in æternum.

Miles. CAP. LIII.

AD Hebr. 9. c. dicitur, quod *Christus assistens pontifex futurorū bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum.* id est, non hujus creationis. *Futurorum,* inquit, *bonorū pontifex* & non præsentium, sed spiritualium quæ permanent. tale autem fuit Christi regnum & pontificiū, quale ejus tabernaculum. Tabernaculum autem Christi non fuit hujus creationis vel terrenum, sed spirituale. quare nec ejus vicarius est in temporalibus dominus.

Clericus. CAP. LIV.

DIco quod Christus fuit pontifex spiritualium & non temporalium tantum. Christus enim rex est in ecclesia triumphanti, & rex fuit in ecclesia militanti, secundum quod pluribus auctoritatibus infra latius ostendetur.

Miles. CAP. LV.

DOminiū universalis jurisdictionis derogat & obviat Apostolicę paupertati, charitati & humilitati.

litati,&quod paupertas Apostolica consistat in voluntaria renunciatione & expoliatione regni & imperii temporalis, &cujuscunq; terreni, patet Lucæ 9.c. *omnis ex vobis, qui non renuntiaverit omnibus,quæ possidet,non potest esse meº discipulus.*Et Math.19.c.*Si vis perfectus esse,vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & veni & sequere me.* vendita autem &pauperibus data non remansissent amplius in potestate & dominio vendentis. Constat autem, quod Christus implevit&perfecit prædictum consilium paupertatis,quod docuit& proposuit.alias ipse non fuit perfectus ; nec de genere perfectorum,quod est nephas dicere &contra illud Actuum1.c. *Cepit Jesus facere & docere.* præmissum autem paupertatis consilium includit voluntariã renuntiationem &spoliationem bonorum temporalium.Potestas autem universalis regni& terreni imperii includit utile dominiũ bonorum temporaliũ. Renuntiatio autem universalis dominii bonorum temporaliũ&retentio universalis dominii ipsorum obviat ratione ad invicem,&repugnat:quia retentio universalis dominii regni vel imperii temporalis apostolicæ paupertati obviare&repugnare videtur,unde beatus Hilarius super Psalmo 69. dicit sic :*Egenus & pauper sum. Dominus adjuvat me. Nec est regni paupertatis, nec est regni opulentia paupertatis:atque inopia professio adjuvari.itaque rogat in forma tamen obedientia usque ad crucis mortem factus est Christus.* hæc Hilarius. ex quibus concluditur , quod Christus non habuit dominium in temporalibus nec de illis curavit. &c.

Clericus. CAP. LVI.

DIco quod aliqua habere potuit in communi , ut supra tactum est,omnibus enim Apostolis erant omnia communia.Et per hoc ad omnia ista respondetur,quando dicitur, quod hæc obviant paupertati Apostolorum.nam aliqua habebant in communi,quamvis aliquod proprium non haberent.

Miles. CAP. LVII.

ILla quæ Apostoli summa perfectione veritatis semel reliquerunt,dicentes : *dimisimus omnia & sequuti sumus te:*testante illa virtutis perfectione,amplius nõ sumpserunt ,sed in personis omnium Apostolorũ ex summa perfectione ipsorum potest dici , *ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te.*quæ verba pertractans Beatus Augustinus 7.lib.de civitate Dei dicit sic:*Dixerat enim illi potentes, scilicet Apostoli,dimisimus omnia & sequuti sumus te. Hoc votũ potentissime voverant.*qui autem sibi retinent universale dominiũ omniũ temporaliũ,nequaquã õnia reliquisse videntur.&de illis Apostolis scribit beatus Hiero.ad Aledianº.*vis esse perfecta? fac,quod fecerunt Apostoli.& vis tenere gladiũ virtutis? omnia quæ habes da filiis,da propinquis.*hæc Hiero. Et ita Apostoli omnia temporalia reliquerunt perfecte&dimiserunt,nõ solum quo ad effectum voluntatis,sed etiã quo ad dominiũ proprietatis.Et qui omnia vendit &pauperibus distribuit omnia relinquit&dimittit, nõ solum voluntario affectu,sed etiã proprietatis dominio&potestatis affectu.Qui autem sibi reservat utile dominium cujuslibet regni&temporalis imperii,nullatenus potest veraciter dici omnia reliquisse perfecte& dimisisse; & ita retentio dominii terreni atq;imperii derogat&obviat Apostolicæ paupertati. unde Beatus Hiero.ad Nepotianum scribens dicit:*illud dico,quod episcopi sciat se sacerdotes esse nõ dominos.*

Clericus. CAP. LVIII.

POtest dici ut supra : Apostoli voluntarie abdicarunt à se dominium in proprio , non in communi.

Miles. CAP. LIX.

HOc obviat Apostolicæ humilitati. quia Christus humilitatis summæ fundator omnem altitudinem hujus seculi contempsit&funditus despexit Ideo salvator 8. c. cupidos avaros& timidos &superbos hujus seculi irridens ait:*vulpes foveas habent,& volucres cœli nidos: filius autem hominis nõ habet,ubi caput suum reclinet.*quæ verba pertractans Beatus Hier.dicit sic: *Quid me propter divitias & seculi lucra cupis sequi? cum tantæ sim paupertatis,ut nec hospitiolum,quod ut eo utar habeo.* hæc Hier.

Iterum Miles. CAP. LX.

SI Dominus ex amore&perfectione virtutis parvum hospiciolum habere noluit , quãto magis ex eodem virtutis amore&perfectione amplissimũ imperiũ totius mundi habere recusavit.si enim dominium unius domunculæ impedit à culmine&celsitudine perfectæ virtutis,quanto magis universale Dominium totius orbis distrahit&impedit ab apice summæ virtutis? Et propter hæc Christus,cum Iudæi vellent eum rapere&facere regem , ex humilitate fugit in montem, ne regnum terrenum omni humilitate vacuum suscipere cogeretur.ut prius dictũ est.quod pulchre dicit Beatus Gregorius 1.lib.super pastorali sic:*Nolite plures Magistri fieri,fratres mei.hic ipse Dei hominumq; mediator regnum vitavit in terris,qui supernorum quoq; spirituum scientiam conscendens ante secula regnat in cœlis.Scriptum quippe est,hic qui cũ cognovisset quia venturi erant ut raperent eum & facerent eum regem,fugit in montem ipse solus:qui enim principari melius hominibus sine culpa potuisset , qui omnes in unum regit,quos ipse creaverat :sed quia idcirco apparuit in carne, ut non solum per passionem nos redimeret,verum etiam per conversionem doceret exemplum se sequentibus. rex igitur fieri noluit,ad crucis patibulum sponte convenit,oblatam gloriam culminis fugit,pœnam opprobriosæ mortis petiit , ut membra ejus discerent favores mundi fugere, terrores minime timere,pro veritate adversa diligere.* hæc Gregorius.

Clericus. CAP. LXI.

CVm dicitur, quod hoc obviat Apostolicæ humilitati,dico quod nõ.dominari n.modo,quo supra scilicet in communi,non obviat humilitati Apostolicæ.unde &abbates &viri ecclesiastici,

qui renuntiaverunt ex voto omnibus terrenis,præsident in ecclesia tanquã ni hil habentes&omnia possidentes.Dicit quoq; sapiensSalomon prover.13 c.*Est dives cum nil habeat,& est pauper cum in multis divitiis habundat.*advertatur quoq; sæpe superius fuisse dictum,quod Papa nõ habet executionẽ in temporalibus imediatam,& hoc in signum humilitatis.hæ autem auctoritates superius allegatę,quæ loquuntur de humilitate Christi,non sunt contra me.Christus in hoc humilitatẽ summam ostendebat,nec executionem immediatam in secularibus officiis habebat,sed eam fugiendã verbo &opere declarabat,nolens pro terreno dominio certare, malens humilitatis exemplum ostendere Apostolis,quamvis notissimum sit eum fuisse regem in temporalibus.Pilatus enim dixit Iudæis:*regem vestrum crucifigam?*Io.19.Item scripsit titulum,*Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*:Græcè,Ebraicè, &Latinè,*Io.19.c.*nec sequitur,si fuerit rex cælestis,quin fuerit super temporalia seu cælestia,ideo dicebat,*regnum suum*,scilicet principale,*non esse de hoc mundo.*

Miles. CAP. LXII.

QVod Christus non habuit Dominium in temporalibus,probatur per Beatum Augustinum,exponentem illud Psalm.*In Cathedra pestilencia non sedit*,dixit sic:*Regnum terrenũ cũ superbia noluit.*Et in epistola ad fratres mendicantes scribit sic dicens:*Non terreno regno decoratus Christus terrenis opibus dives,nec Christus ulla terrena fœlicitate refulgens, sed Christus crucifixus per totũ terrarũ orbem prædicatur.*Aug.li.de Cathe. rudibus,dixit sic:*omnia ergo terrena cõtempsit homo factus Dominus Christus.ut enim cõtemnendo mõstraret & õnia terrena mala suscepit,quæ præcipiendo suscipiebat, ut nec in illis quæreretur fœlicitas.Natus enim de Maria,quæ quãvis viro intacta permãsit virgo cõcipiens,virgo pariens,virgo moriens,tamen fabro desposata erat:omnemq; typũ carnalis voluptatis extinxit. Natus est in Bethleem,quæ inter omnes civitates Iudææ ita erat exigua,ut hodie quoque villa appelletur,pauper etiã factus est,cujus sunt omnia,& per quem creata sunt omnia:nec quisquã,cum in eum crediderit,de terrenis diviciis auderet extolli.noluit rex ab hominibus fieri,quia humilitatis ostendebat viã miseris, quos ab eo superbia separaverat,quã sempiternum eis regnum universa terra testatur,*hæc Augustinus. Ex quibus manifeste sequitur,quod Christus non præfuit in temporalibus.imo pauperrimus extitit.

Clericus. CAP. LXIII.

UT prius;hæc omnia fecit Christus nobis humilitatis exemplum relinquens. rex enim erat & in temporalibus:unde Luc.19.c. dicitur sic;*cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus,quas viderant,virtutibus, dicentes:Benedictus est qui venit rex in nomine Domini.pax in terra & gloria in excelsis.*

Miles. CAP. LXIV.

BEatus Hiero.super Matth.*Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* dicit sic: *Dominus dicit, regnum meum non est de hoc mundo. omnis enim honor terrenus fumo aquæ glaciei comparatur.*Et ita regnum temporale obviat Apostolicæ humilitati.

Clericus. CAP. LXV.

VT obstat; dominari in communi non obviat Apostolicæ humilitati.

Miles. CAP. LXVI.

TAle regnum &imperium obviat Apostolicæ caritati,quoniã Apostolica caritas erat principes seculi ad fidem attrahere Catholicam,& inducere,&nõ eos à fide retrahere.Si autem Christus &Apostoli regnum & imperium totius orbis sibi vendicassent, tunc Christus principes seculi à fide retraxisset,qui bona & regna non libenter dimittebant:imo ad fidei persecutionem occasionaliter provocasset. sicut Herodes timens propter Christum natum regnum perdere, ad Christi & innocentium persecutionem&necem convertitur. Et hoc quidem valde pulchre dicit Beatus Aug.super Iohannem,pertractans verba Christi *regnum meum non est de hoc mundo*,sic inquiens:*hoc est,quod bonus Magister scire nos voluit. Audite ergo Iudæi & gentes,audite circumcisio,audite præpuciũ,audite omnia regna terræ. Non impediam dominationem vestrã in hoc mundo,nolite timere metu vanissimo,quo Herodes ille major,qui cum Christus natus nunciaretur,expavit & tot infantes, ut ad eum mors perveniret,occidit. Quid vultis amplius?venite ad regnũ,quod non est de hoc mundo,venite credendo,& nolite servire metuendo. dicit quidem in prophetia sua:ego quidem constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum ejus:sed Syon illa & mons ille non est de hoc mundo.*

Clericus. CAP. LXVII.

CVm dicitur quod habere dominiũ in temporalibus obviat Apostolicæ caritati: quia hoc esset retrahere principes&c.Dico quod hoc non convincit,imo sicut Christus erat Dominus totius orbis,non tamen prohibebat reges regnare & imperia sua gubernare,nec eis executionem in rebus temporalibus auferre volebat,debebant ne minus converti ad fidem? imo citius debebant cõverti ad fidem,considerantes quod ille Dominus omniũ permittebat illos libere dominari.Dicemus ne, quod regibus infidelibus sit prædicandum,quod Christus non est Dominus in temporalibus, ut citius convertantur ad fidem secundum assertionem hujus argumenti?Dicendum esset quod non,ne

tardius

tardius veniant ad fidem ex hoc, quod eis annunciaretur, quod aliquem haberent superiorē in temporalibus, ipsi autem superiorem recusant. Ponamus enim aliquem regem, qui Dominum nullū esse simpliciter secum credat, aut qui reputet se Deum, secundum quod de quibusdā legitur. Nunquid illis esset prædicandū, quod ipse non esset Deus, sed unus Deus super ipsum? clarum est quod sic. per falsas enim adulationes, infideles non sunt ad fidem attrahendi: nec bona intentione venirent ad fidem. qui si sciret, quod Christus esset in temporalibus super eum superior, non converteretur ad fidem. stare ergo potest, quod aliquis esset Dominus utilis in temporalibus & spiritualibus: sed hujusmodi dominii executionem non haberet, sed eā dimitteret subditis. Herodes ergo vano timore timuit, ne illam executionem vellet habere Christus, quam tamen noluit, sed principibus temporalibus dimisit, ut est in argumento satis probatum. & stante illa veritate possunt homines & principes ad fidem trahi, esto quod eis annunciaretur, quod haberent regem super se. Item & si non ratio facta in oppositum teneret, pari ratione dicerem, quod non esset infidelibus prædicandum: quod illi qui veniunt de fidelitate ad baptismum deberent renuntiare terrenis divitiis & pompis, &c. Et hoc enim obviat caritati. Primo, quia hoc audientes non facile converterentur ad fidem. Nam audientes quod oporteret relinquere, quod tamen est falsum; dicendum est enim illis, sicut adolescenti Christus dixit: *vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni & sequere me. facilius* enim *est camelum per foramen acus intrare, quam divitem intrare regnum cœlorum.*

Miles. CAP. LXVIII.

QVod Papa non habet dominium in temporalibus, ostenditur. duo enim nō possunt esse reges sive Domini ejusdem rei in solidum, arg. *l. ut certo § si duobus. ff. commo.* Sed planum est, quod Rex Franciæ dicitur Dominus in temporalibus regni sui. ergo impossibile est Papam esse Dominum, ut Beatus Hiero. scribit *ad Rust.* & notat glo. *l. si. ff. de re. divi.*

Clericus. CAP. LXIX.

FAteor, quod duo non possunt esse Domini ejusdem rei in solidum, & eodem genere dominii: sed diversis bene. unde Papa habet Dominium in temporalibus quo ad primariam auctoritatem, non quo ad executionem: Sed rex habet Dominium quo ad executionem immediatam, ut alias latius declaratum.

Miles. CAP. LXX.

SAnctus Leo Papa in sermone in octavis Epiphaniæ, loquens de principibus Iudæorum ait sic: *oporteret eos cum Herode carnaliter sapuisse ut, regnum Christi omne hujusmodi potestatibus, ut & temporalem isti saperent ducem, & terrenum metuerent,* &c. Ex his clare patet secundum Leonem Papam, quod ponere & dogmatizare Christi regnum fuisse temporale & terrenū, sapit errorem Herodis & Iudæorum, propter quem errorem in Christi mortem & necem inclinati sunt. quia carnalis error multos adhuc sectatores habet & defensores.

Clericus. CAP. LXXI.

DIco, quod ponere & dogmatizare Christi regnum temporale & terrenum quo ad executionem actualē, satis sapit errorem Herodis & Iudæorum: sed ponere regnum suum temporale quoad primariam auctoritatem, est ipsa veritas & Catholicum. Duplex est enim regnum terrenum, æternum & temporale, ut superius sæpe fuit declaratum.

Miles. CAP. LXXII.

BEatus Chrysostom. super Matth. in Homilia 6. dicit sic. *qui autem magi & à stella ejus didicerunt quod rex Iudæorum fuit, nimirum quod hujusmodi fuit regni rex, quemadmodū & Pilato dixit: regnū meum non est de hoc mundo,* &c. *Denique monstravit iste neque miles neq; princeps neque iumentorū jugū, neque aliquid tale habebat circa semet ipsum humilem, inopem vitā pertransibat.* hæc Chrysostomus. Ex quibus patet, quod nullum habuit dominium in temporalibus, & per consequens nec Petrus.

Clericus. CAP. LXXIII.

UT prius, verum est quo ad executionem, sed tamen rex erat in temporalibus verissimus, *in eius femore & vestimento est scriptum, rex regum & Dominus dominantium,* Apocalypsis 19. c.

Miles. CAP. LXXIV.

IN commentario super Mattheum dicit Iohannes Chrysostomus: *Si igitur regem terrenum quærentes invenissent, magis confundendi fuerunt, quia tanti itineris laborem sine causa susceperant, nunc autem quia cælestem regem quærebant, & si nihil regale videbant in eo, tantum solius stellæ testimonio cōtenti gaudebant. ad hoc autem si quasi terrenum eum regem quæsivissent, invenientes eum apud eum mansissent. sicut fieri solet in seculo, ut proprio rege relicto conferant se ad alienum. hunc autem adoraverunt, & ad suum reversi sunt, ut istū haberent cœlestem regem animarū suarū, illum autem terrenū.* hæc Io. Chrysostomus. Ex quibus infertur manifeste quod Christus erat rex cœlestis & non temporalis.

Clericus. CAP. LXXV.

ADhuc ut prius: unde dicti reges à stella ducti gratia spiritus sancti informati ipsum sciebant re-

gem cœlestem,&nihilominus sciebant eum regem terrenum seu temporalem. Sed cum Herode vano timore non fuerunt perterriti. sciebant enim quod executionem hujus regni terreni sibi non assumeret, sed eam regibus temporalibus dimitteret. Et sic debent intelligi verba Chrysostomi. Item patet quod Messias, scilicet Christus, sine originali peccato est natus de semine David, quia in Psal. *Misericordias Domini*, describitur status Messiæ, quemadmodum humanitatem assumeret de David in sanctitate & sine peccato, ubi dicit: *exaltavi electum de plebe mea. & inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum:* & exponit quod humana natura nō erat assumpta in personam David regis, sed in personam filii descendentis ab eo, unde sequitur, *semel juravi in sancto meo, semen ejus in aeternum manebit.* Sed diceret aliquis, non loquitur hic Propheta determinate de Christo nostro. ℞. quod hic dicitur de filio David, qui nascetur sine originali peccato, quia unctus scilicet sanctus hoc specialiter exprimit de Christo nostro, E t ibi dicitur: *Spiritus S. superveniet in te.* Et concludit Lucæ 1. c. quod ille filius David, qui factus est sine originali peccato seu culpa, nascetur. ibi enim sequitur, quod Christus nascetur *ex Spiritu Sancto.* Et sequitur, *& dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus.* i. qui factus est ex semine David secundum carnem ex virgine. Ex quibus sequitur, quod Christus habuit regnum temporale & sedem David patris ejus.

Miles. CAP. LXXVI.

SI aliquis est Dominus temporalis, ad ipsum spectat judicare de hæreditatibus & possessionibus. igitur à destructione consequentis ille qui non habet ubique, sed in certo loco, judicare de hæreditatibus & possessionibus, non est ubique Dominus temporalis. quod autem Papa non habeat ubique de possessionibus judicare, patet *extra, qui filii sunt legi. c. causam quæ*, ubi Alexander Papa inducit sic: *nos attendentes quod ad regem pertinet non ad ecclesiam* &c. Et hoc idem probatur per decretalē *lator, eo. ti.* Ex quibus patet evidenter, quod ad regem non ad Romanum pontificem pertinet judicare in temporalibus, ut hoc plene fatetur Papa ubi supra.

Clericus. CAP. LXXVII.

MAnifestum est quod, qui dicit Christum non habuisse omnem Iurisdictionem temporalem & spiritualem, contradicit Evangelio. Matth. ult. c. ubi legitur Christum dixisse: *data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Et Apocal. 1. c. dicitur, *princeps regum terræ.* Sed plene contingit, quod habens potestatem Iurisdictionis non utitur ea in propria persona, nec decet quantum ad omnia. Imo minora debent committi minoribus, & mediocria mediocribus, & majora supremis, secundū quod consultum fuit Moysi *Exo. 18. c.* quod constitueret judices, qui minora & faciliora judicarent tantummodo & difficiliora remitterent Moysi judicanda. unde licet Christus haberet omnimodam potestatem, tamen summum opus, propter quod venerat, erat instruere nos de fide sua & de redemptione nostra per ipsum facienda, propter quod circa ista minima, scilicet hæreditates dividendas & cætera temporalia, nolebat vacare, sed dimittebat hæc minoribus exequenda, scilicet regibus temporalibus. Et ideo parvipendebat dictum illius, qui petebat hæreditatem dividi inter se & fratrem suum *Lucæ. 12.* quia ad minorem poterat recurrere. per hoc plana est respōsio ad jura prius allegata: quia Romanus pontifex ad instar Christi dimittit hæc exequenda per dominos temporales, minora minoribus committendo.

Miles. CAP. LXXVIII.

VAssallus non recognoscēs se feudum tenere à domino, ipso jure feudum ipsum amittit. hoc enim est notatum & per leges probatum, ut titulo *de feudis* & per Inno. 3. *qui filii sunt legi. c. per venerabilem*, ubi loquitur de rege Franciæ. ergo si Papa esset ejus verus Dominus tēporalis, jam ab illo tempore regno suo fuisset privatus. contrarium videmus. ergo Papa saltem in rege Franciæ temporalem non habet Iurisdictionem.

Clericus. CAP. LXXIX.

HÆc recognitio & jura humana, quæ allegantur, locū sibi vendicāt & observant inter inferiores principes temporales, qui executionem realem habent & appetunt in temporalibus, nec ligant Deum vel ipsius vicarium in terris, arg. *l. digna vox. C. de leg. l. principes. ff. e. ti.* Christus ergo vel ipsius vicarius de ista recognitione verbali, quam faciunt Domini temporales suis superioribus, non multum curat: sed potius considerat recognitionem realem. quia temporibus retro actis reges Franciæ fecerunt ecclesiæ Romanæ recognitionem, fuerunt enim reges veri & singulares pugiles & protectores ac etiam defensores ecclesiæ Romanæ: & per Dei gratiam sic erunt usque in finem seculi rebus ipsis. ergo ipso facto bene recognoscunt, quæ recognitio realis quantum ad Deum major reputatur.

Miles. CAP. LXXX.

PEr Dominum feudi debet investiri quicunque tenet feudum ab aliquo, & ratione feudi debet Domino aliquā reverentiam: Sic patet & notatur *extra de feudis c. experta.* Sed infiniti sunt reges & Domini temporales, qui nec in personis suis nec in personis prædecessorum umquam in regnis suis receperunt investituram à Papa, nec de terris suis sibi fecerunt aliquam reverentiam seu redeventiam temporalem, licet exhibuerint ei sicut spirituali patri reverentiam, sicut rex Franciæ, Castellæ, & aliqui alii, ergo saltem quantum ad illos & illorum regna non est Dominus temporalis.

Clericus

Clericus. CAP. LXXXI.

Respondeo ad argumentum immediate factum. Christus enim fuit verus rex omnium etiam in temporalibus. dictum est enim per Prophetam: *Dicite filiæ Syon: ecce rex tuus venit tibi mansuetus sedens super asinam.* Vnde Magi stella duce recognoverunt eum in regē, & reverentiā sibi fecerūt, offerentes eidem aurum, thus & mirrham. Sed hanc recognitionem verbalem vel redeventiam ab aliis regibus non exegit, quia ob aliam causam venerat, scilicet propter nostram salutem, ut superius sæpius est deductum. & ne videretur honores temporales quærere, fugit, cum populus vellet eum facere regem, propter duo; primo, quia cum ille rex esset ex se, noluit istud regnū habere ab hominibus. Secundo ut daret exemplum fugiendi honores mundi, quando conferūtur intuitu cōmodi temporalis, turbæ enim voluerunt Christum facere regem, quoniā paverat eos quinq; panibus & duobus piscibus. Sic & Papa his de causis hanc recognitionem vel redeventiam non debet appetere à principibus secularibus. quia omnis Christi actio sua debet esse instructio, maximè & cum in signum universalis Dominii Christus sibi reservaverit decimas *c. tua, de decimis.* Et per hoc satis recognoscunt eum in Dominum & superiorem etiam in temporalibus, quia de suis temporalibus hanc recognitionem faciunt decimalem.

Miles. CAP. LXXXII.

Nomina debent esse consonantia rebus, *de preben. c. cum secundum Apostolum, & Inst. de leg. Canin. tol.* sed Papa non nominatur ab imperio temporali, sed à spirituali dignitate. *Papa* enim dicitur quasi *pater patrum.* nec cognominatur à temporali dominio, sed ab humili servitute, vocat enim Papa se *servum servorum Dei,* secundum institutionem beatissimi patris Gregorii, ergo realiter in Papa non est dominium temporale super omnes.

Clericus. CAP. LXXXIII.

In habentibus situm in universo, imperfectum ordinatur in magis perfectum, ut probatur *primo politicorum & 7. metaphysic.* unde temporalia ut minus perfecta ordinantur in spiritualia tanquā magis perfecta *c. cum infirmitas, de pœn. & remiss.* & in cōposito semper actus debet denominari à potentiori seu nobiliori *l. quæritur, hermofroditum ff. de stat. ho.* Nam magis dignū trahit ad se minus dignum. *quod in dubiis. de conse. eccl. vel alta.* Papa igitur, qui est Dominus in tēporalibus & in spiritualibus, debet potius denominari ab imperio spirituali, tanquā à digniori, quā ab imperio temporali, tanquam minus digno. nec desinit propter hoc nomen esse consonans rei in ipso: & ex humilitate vocat se *servum servorum Dei,* ut supra fuit alias tactum.

Miles. CAP. LXXXIV.

Dicitur Apoc. 2. c. *Nemo militans Deo se implicat negotiis secularibus.* sed nemo in ecclesia Dei magis debet militare Deo quam Papa. ergo minus implicare se debet negotiis secularibus. sed Iurisdictio temporalis, & præcipue omnium, est summe implicativa in negotiis secularibus. ergo Papa non habet super omnes Iurisdictionem temporalem.

Clericus. CAP. LXXXV.

Dico quod Papa non habet Iurisdictionem in temporalibus negotiis quantum ad executionē. quia hoc esset se implicare negotiis secularibus: sed bene habet Iurisdictionē in temporalibus quantum ad imperii potestatem & dominationem, quæ potestas demandari debet executioni ad imperium ipsius per principes seculares. & hæc solutio juvatur per auctoritatem Beati Bernardi lib. 4. de consideratione ad Eugenium Papam c. 3. qui dicit, *quare tu denuo usurpare gladiū temptas, quem semel jussus es reponere in vaginam: quem tamen qui tuum negat, non satis videtur attendere verbū Domini dicentis sic: convertere gladiū tuū in vaginā; tuus ergo est, & si non tua manu evaginandus. Alioquin & si nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apostolis, ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, satis est sed nimis est. uterque igitur ecclesiæ est, spiritualis scilicet gladius & materialis.* hæc Bernardus.

Miles. CAP. LXXXVI.

Dominium & ministerium ex opposito se habent ita, quod nec Domino debet imponi ministerium: nec minister sibi debet usurpare dominiū: Sed ex ordinatione Christi, qui major est in ecclesia, non debet usurpare vel sibi vendicare temporale dominium. quod autem major in ecclesia debeat exercere temporaliter humile ministerium, probatur per Evangeliū *Luc.* 22. *c.* ubi cum esset contentio inter discipulos de majoritate, dixit Dominus sic: *qui major est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor est sit ministrator:* & paucis interpositis: *ego autem in medio vestrū sū sicut qui ministrat.*

Clericus. CAP. LXXXVII.

Concedo quod dominium & ministerium ex opposito se habent recipiendo proprie dominiū & ministerium, & prout ministerium est necessarium respectu dominii, secundum quod verus servus respectu Domini. sic procedit argumentum, sed quandoque improprie recipitur ministeriū

secundum quod est quando aliquis voluntarium assumit ministerium sibi paris vel inferioris. quod fit aliquando gratia humilitatis, & cum quis insequitur consilium Christi in illa auctoritate prius allegata, *qui major est in vobis fiat sicut minor* &c. Et si isto modo Papa fiat minister, non propterea desinit esse Dominus universalis in temporalibus, quia sic propter suam humilitatem & propter actum meritorium in se reportaret damnum, quod foret satis absurdum, & contra *c. sane, extra. de renun.*

Miles. CAP. LXXXVIII.

AD Dominum temporalem pertinet judicare de feudis ubi est Dominus temporalis. sed ad Papam non pertinet ubique judicare de feudis: quia in regno Franciæ non habet locum, ergo Papa non est ubique Dominus temporalis. major probatur *extra de foro compe. c. ex transmissa*, ubi ubi Innocen. Papa tertius fecit causam feudi terminari. probatio minoris habetur *extra de judi. c. novit* Innocen. Papa tertius dicit sic: *non enim intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum regem Franciæ spectat judicium.*

Clericus. CAP. LXXXIX.

BEne contingit quandoque, quod habens potestatem Iurisdictionis non semper utitur ea: nec decenter quantum ad omnia, imo minora sunt comittenda minoribus. Vnde Apostoli dixerũt Actuum 6. c. *non est aptum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.* & propter hoc Christus, licet haberet omnimodã potestatem, tamen summũ opus, ad quod venerat, fuit nos instruere in fide, & redemptione nostra per ipsum facienda. Propter hoc igitur noluit se de istis temporalibus intromittere, sed hoc dimisit inferioribus seu minoribus, & per consequens nec ipse vicarius ejus debet se intomittere. sic loquuntur jura in contrarium allegata.

Miles. CAP. XC.

HOc confirmatur per decretalem Innocen. 3. *licet, de foro compe.* ubi Innocen. tertius dicit sic: *scilicet quando à laicis Versellen. literæ super rebus præcipue, quæ forum seculare contingunt, à sede Apostolica contingeret impetrari, sublato appellationis obstaculo decernas irritas & inanes.* Ex quo evidenter concluditur, quod Papa non intendit se de temporalibus intromittere.

Clericus. CAP. XCI.

UT prius; planum est quod Papa est Dominus quo ad auctoritatem, sed non quo ad executionem, propter rationes sæpe dictas, ne se negotiis implicet secularibus. Et sic:

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Et ne promiscue rerum turbarentur officia. *l. consulta divalia. C. de testa.* sic enim minus posset vacare circa spiritualia intentus circa negotia secularia.

Miles. CAP. XCII.

AD illum qui est superior omnium Dominus in temporalibus appellari potest & debet de jure communi: cum appellatur à judice civili seu seculari, non potest appellari ad Papam. ergo Papa non est Dominus temporalis omnium. major plana est. Et potest probari per ea quæ habentur in *c. dilecti, de appella.* probatur minor per decretalem *duobus, de appellatio.* Papa Innocen. quartus dicit sic: *quod quaeris, si à civili judice ante judicium vel post ad nostram audientiam fuerit appellatũ, an hujusmodi appellatio teneat? tenet quidem in his, qui sunt nostræ temporali Iurisdictioni subiecti quod sic, in aliis vero, & si de consuetudine teneat secundum iuris rigorem, credimus non tenere.*

Clericus. CAP. XCIII.

IVre communi canonico & civili gradualis debet esse appellatio *l. imperatores ff. de appella. c. dilecti extra eo. ti.* Salvo quod in spiritualibus, quia majns in his versatur periculum, omnis oppressus omisso medio appellat ad sedem Apostolicam *c. ad Romanam* 2. *q.* 11. ad propositum: non negat Papa in illa decretali *duobus*; quin ad ultimum ab ultimo recognoscente superiorẽ in terris possit ad eum appellari, quamvis illud de facto nõ observetur. vel aliter solvitur; si appellationes à Dominis temporalibus emissas reciperet, sic assumeret executionem in temporalibus, quod noluit episcopus, ut sæpe dictum est. ergo nec ipsius vicarius debet hoc appetere.

Miles. CAP. XCIV.

PLus dominationis non habet Papa ratione qua Papa, quam habuerit Petrus postquam super ipsum fundata est ecclesia, & à Christo sibi traditæ sunt claves regni cœlorum. quod autem non habuerit temporale dominium, patet per illud quod habetur *Actuum. 3. c.* ubi dicitur illi claudo ex utero matris suæ, qui intendebat in Petrum & Iohannem, sperans se accepturum; *argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do.* Constat quod nihil temporale sibi dedit; igitur nullum dominium habebat in temporalibus.

Clericus. CAP. XCV.

PEtrus non habebat aurum nec argentum in proprio, sed bene in communi. unde & Christus

habebat

habebat loculos à fidelibus oblata conservans; & suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuebat, ut habetur. 12. q. 1. *c. habebat.* & patet per id; quod in ejus persona Psalmista dicit. *qui manducat meum panem, levabit calcaneum suum contra me.* Et recitatur *Johannis 13. c.* quod autem unum habuit saltem in cœna illa, in qua eucharistiæ instituit sacramentum, patet, de quo habetur *Matth. 26. & Luc. 22. c.* ergo ille qui dicit, Christum Iesum nostrum non habuisse dominium aliquod temporalium scripturis prædictis veteris & novi testamenti contradicit expresse.

Miles. CAP. XCVI.

Iudicare est actus pertinens ad jurisdictionem. Vnde qui non habet aliquem judicare, non videtur eum aliquam jurisdictionem habere. Ex quo sic arguitur. nihil à Christo commissum est Papæ super mundum, nisi illud propter quod venit in mundum, non ut judicet mundum, quod pertinet ad jurisdictionem temporalem: Sed ut salvetur mundus per ipsum, quod pertinet ad jurisdictionem spiritualem, sicut habetur in evangelio Io. 3. c. ubi dicitur sic: *non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* ergo à Christo non est Papæ super mundum quantum ad jurisdictionem temporalem Dominium commissum.

Clericus. CAP. XCVII.

Licet quod Deus venit in mundum principaliter ut salvet mundum, illud fuit summum opus, ad quod venerat: Sed cum obstat, quod mundum judicare poterat, quamvis paucos judicaverit ejiciendo enim vendentes & ementes de templo, & mensas nummulariorum subvertit, ut narrat Innocentius quartus in *c. licet, de foro compe.* postquam Deus creavit cœlum & terram, mundū per se ipsū in spiritualibus & temporalibus, secundum quod factor rem suam gubernabat, & hominibus pœnitentiam imposuit *Gen. 3. c.* scil. Adæ & uxori suæ, ut ibi patet. sic & Cain punivit, & Lamech *Gen. 4.* Et sic usque ad Noe rexit mundum per se. à tempore Noe cepit Deus regere creaturas suas per ministros suos. quorum Primus fuit rector populi & gubernator Archæ *Gen. 6. & 7. c.* Et quàvis non legatur, quod Noe sacerdos fuerit, officium tamen sacerdotis exercuit. Ædificavit enim Noe altare Domino *Gen. 8. c.* In hac autem vicaria successerunt: Noe patriarchæ, judices, reges & sacerdotes, qui pro tempore fuerunt, scilicet in regnum populi Iudæorum. & sic *judicium tuum regi da.* & ipse Iesus Christus vicarium suum constituit Petrum, & successores suos dicens, *pasce oves meas*: non dixit has vel illas, nec de pastura spirituali vel temporali: generaliter ergo debet intelligi de quacunque pastura, quæ requiritur ad esse corporis humani. Et sic non potest dici, quin officium judicandi in temporalibus sibi videatur commisisse, necesse est enim in casibus ad Romanum pontificem etiam in temporalibus recurrere, utpote quia de facto minores judices non possunt sententias suas exequi, vel quia domini temporales negligunt vel nolunt justitiam exercere. *c. pervenit. qui filii sunt legitimi.* & multis aliis casibus notatis per Innocen. *c. licet* superius allegato.

Miles. CAP. XCVIII.

Nunquam illud debet sibi vendicare vicarius, quod plane & plene ad se non pertinere voluit & expressit ejus Dominus, cujus vices gerit, sicut habetur Matth. 10. c. *non est discipulus supra magistrum, nec servus supra dominum, sufficit discipulo, ut sit sicut magister.* si Salvator Magister & Dominus voluit & expressit se non habere regnum, quod est mundanum & temporale, sicut apparet in evangelio Io. 18. c. *Regnum meum non est de hoc mundo* &c. Ergo nec quicunque Papa vendicare sibi poterit ex Christi vicaria, quod habeat temporale regnum, nec per consequens quod habeat supremum temporale dominium.

Clericus. CAP. XCIX.

Hæc ratio super alia forma superius fuit tacta & soluta, unde non dicit *regnum meum non est in hoc mundo*: sed cum regnum Christi sit in cœlo & in terra: Isaias enim Deo Prophetavit Isa 33. c. dicens: *Dominus Iudex noster Dominus legifer Dominus Rex noster ipse veniet & salvabit nos.* Sed dicit Christus, *regnum meum non est de hoc mundo*: quia non electione humana, nec successione humana fuit Rex. In vicarium suum ergo transtulit regnum temporale, quod prius habebat, sed non executionem.

Miles. CAP. C.

Sed hoc potest probari ex ordinatione populi Israelitici. ordinavit enim populum Israeliticum ut regeretur. Primo per duces & sacerdotes. unde Moyses, qui primo rexit populum suum, fuit dux. Moysi enim & non alii dixit Dominus Exod. 32. c. *vade & duc populum istum, quò locutus sum tibi.* Aaron verò frater ejus fuit sacerdos primus. Vnde dictum fuit Moysi Exod. 28. c. *applica ad te Aaron fratrē tuū cum filiis de medio filiorū Israel, ut sacerdotio fungatur mihi.* Moyses igitur dux fuit templum populo Israel, & Aaron sacerdos. quamvis etiam ipse Moyses sacerdos fuisse legatur secundum illud Psalm. *Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus*; & 22. di. c. *sacrosancta.* & Hieronymus super Leviticum: *si quis vult sacerdos esse non tam vocabulo quàm merito, imitetur Moysen & Aaron.* Isti sacerdotii utriusque habuit jurisdictionem spiritualem. Sed sacerdotium magis proprie dicebatur penes Aaron, qui hostias offerebat Domino, quod non faciebat Moyses. Vnde super illo verbo *Moyses & Aaron in sacerdotibus*; *Moyses sacerdos, qui si non hostias, vota tamen obtulit, & populo supplicavit.* Quia autē jurisdictio temporalis temporaliter fuit in Moyse, hoc

apparet ex nomine officii. *Dux* enim secundum Hysidorum est officium seculare. Item hoc apparet ex his, qui successerunt Moysi. in ducatu populi successit Iosue, demum judices, postea reges, de quibus certum est quod exercuerunt jurisdictionem temporalem. Item hoc patet ex commissione à Domino facta ipsi Moysi. Dominus enim commisit divisionem hæreditatum & possessionum inter filios Israel. Divisio autem hæreditatum & possessionum pertinet ad Dominium temporale. primum patet, scilicet quod Dominus commisit Moysi divisionem hæreditatum & possessionum. dicitur enim Numer. 36. c. quod *accesserunt principes familiares galaad, locutiq; sunt Moysi coram principibus atque dixerunt: tibi domino nostro præcepit Dominus ut terram sorte divideres Israel & filiabus Saphat fratris nostri dares possessionem debitam.* secundum videlicet quod divisio hæreditatum & possessionum pertineat ad jurisdictionem temporalem, patet per Aug. super Iohannem: *Iure humano habetur, hic villa mea est: hic servus meus est, jura autem humana, jura imperatorū sunt: quia ipsa jura humana per imperatores & reges seculi Deus distribuit humano generi.* sequitur, *Apostolus voluit serviri regibus voluit honorari reges: & dixit reges reveremini. noli igitur dicere, quid mihi & regi? & possessiones per jura regum possidentur.* & habetur 8. di. c. *quo jure.* Ex quibus patet, quod divisio hæreditatū & possessionum pertinet ad jurisdictionem temporalem, cujusmodi est jurisdictio imperatorū & regum. patet ergo, quod Moyses habuit super populum Dei jurisdictionem temporalem. Nunquam autem legitur, quod Moyses vel Aaron de ducatu seu jurisdictione pertinente ad Moysem se intromiserit, imo vocabat Moysem dominum suum. unde Ex. 22. c. quando Moyses reversus est de mōte, in quo locutus fuerat cum Domino turbatus de vitulo conflatili, quem fecerat populus, dixit ei Aaron, *non indignetur Dominus meus: tu enim nosti populū istum, quia pronus sit ad malum.* cum autem jurisdictio summi regni in scriptura sacra intelligatur per virgam, juxta illud Psalm. *reges eos in virga ferrea,* hoc est inflexibili justitia, secundum glosam. jurisdictio ista duplex est insignata in duplici virga, de qua legitur in veteri testamento. Legitur enim Exodi. 3. c. quod Moyses in manu tenuit virgam, cum dicitur ibi, *reversus est Moyses in Ægyptum portans virgam Dei in manu sua.* Item legitur Numeri 17. c. quod *Moyses invenit germinasse virgam, percussa est terra Ægypti corporibus.* unde ipsa designat jurisdictionem temporalem. secunda solum reposita est in tabernaculum testimonii, sicut legitur Numeri. 17. c. & in Archa testamenti, sicut habetur propter quod ad Hebræ. 9. c. & super illo verbo *& virga Aaron quæ floruit,* dicit glo. *potestas sacerdotalis.* Ex his concluditur, quod sacerdos quicunque jurisdictionem habens in spiritualibus sicut Aaron, nunquam super illum qui jurisdictionem habet temporalem, sicut Moyses, debet sibi vendicare Dominium vel aliquam jurisdictionem.

Clericus. CAP. CI.

DIco quod ex ordinatione populi Israelitici, & ex his quæ in isto argumento tacta sunt, satis habeo propositum, Moyses enim sacerdos fuisse legitur ut in Psalmo: *Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus.* & Hiero. supra Levit. *Si quis vult sacerdos esse, non tam vocabulo quā merito imitetur Moysen* Sed quod dicitur, in persona Moysi, qui sacerdos erat, cōcurrit utraq; auctoritas seu potestas in spiritualibus scil. & temporalibus. Et primo quod potestatem habuit spiritualem, probatur in pluribus locis legis veteris: in quibus legitur quod ipse sacrificia Domino obtulit: & Aaron & filios ejus consecravit in sacerdotes. quod autem fuerit dux & princeps populi, habens plenitudinem totius jurisdictionis in populo Dei quantum ad temporalia, patet in veteri lege. *Exod. Levitico. Numero & Deuteronomio,* in quibus legitur *Num. 4. c.* & alii de quibus legitur. *Exo. 18. c.* Et sic patet, quod officium sacerdotis non exclusit Moysen ab officio judicis in temporalibus: sed potius reddidit eū magis idoneum tanquam magis familiarem Deo, cujus est omne judicium. Item Samuel simul fuit sacerdos & princeps populi in temporalibus, sicut apparet ex *primo libro regum.* tempore Machabæorum reductum est regnum ad sacerdotes: & idem fuerunt pontifices & reges seu duces populi, habentes regimen tam in spiritualibus quam in temporalibus: sicut legitur. 1. & 2. *Machabeorū* de Matth. & filiis ejus videlicet Iuda Machabeo, Ionatha, Simone & Iohanne filio Simonis: qui in omnibus tam in temporalibus quam in spiritualibus tribuerunt opera Dei. fuit igitur dux populi Moyses in temporalibus: quia officium ducis est officium temporale, ut est in argumento probatū. Et nihilominus fuit rector populi in spiritualibus, secundum quod pluribus auctoritatibus & exemplis supra fuit demonstratum. Ex quibus potest quilibet ad formam argumenti faciliter respondere.

Miles. CAP. CII.

PRius fuit jurisdictio temporalis quam spiritualis, secundū enim quod cor prius creatur seu formatur quā caput secundū naturam; Sic prius fuit jurisdictio tēporalis in regibus quā fuerit jurisdictio spiritualis in sacerdotibus: sicut patet per Beatū Augustinū, in libro *de civitate Dei* 18. c. ubi refert de antiquissimis regnorum initiis. sicut ergo in corpore humano sunt duæ partes principales, distincta & diversa officia habentes, scilicet caput & cor, ita quod una de officio alterius se non intromittit, sic in orbe sunt duæ jurisdictiones distinctæ, spiritualis, sc. & tēporalis, habentes officia distincta. Vnde sicut nō est aliquis Dominus tēporalis, qui se debeat reputare patrē & Dominū in spiritualibus, ita non est aliquis Dominus vel pater spiritualis, qui se debeat reputare Dominū in temporalibus. Itē sicut videmus in corpore humano, q. carētia capitis seu cordis esset causa dissolutionis & mortis: sic cessatio alterius istarū jurisdictionū esset causa distinctionis totius esse per universum

mundum

mundum, proprietas autem capitis attribuitur habenti jurisdictionem spiritualem, quia sicut in capite vigent sensus, quibus cætera membra reguntur & à capite diriguntur nervi quibus ipsorũ membrorum compagines committuntur, secundum quod dicit Isidorus in *libro quarto Ethimologiarum c.2.* sic in Papa, qui omnib. præesse noscitur, spiritualiter vigere debet discretio & sapiētia, qua Christi fideles, qui sunt membra ecclesiæ, dirigantur ad opera salutis. Vnde ad ipsum tanquam ad caput spectat omnibus fidelibus dare sensum discretionis per gratiosam eruditionem & sanã doctrinam, secundum illud Gregorii in *registro*, & probatur. 43. *dist. c. sit rector.* verum autem ab isto capite derivati sunt scilicet diversi gradus & ordines ecclesiastici, quibus secundum eorum diversa & distincta officia membra ecclesiæ suo vero capiti scilicet Christo & sibi invicem quasi in quibusdam connexis compaginibus colligantur, ut in unitate fidei faciant unum corpus. Quia autem cordis proprietas attribuatur proprie illi, qui jurisdictionem temporalem exercet, probatur: dicit enim Isidorus, quod *cor est totius corporis fundamentũ.* & Aristoteles in lib. de animalibus. 12. c. dicit quod *in corde est principium venarum deferentium ad multa membra sanguinem, sine quo non est vita.* It. dicit hoc 16. c. quod *in generatione corporis animalis primo creatur cor etiam antequam caput.* Dominus autẽ temporalis sicut Rex in regno, imperator in imperio, recte dicitur fundamentum propter soliditatem & firmitatem justitiæ quæ in ipso esse debet, sine qua respublica non potest esse stabilis, sicut nec ædificium sine fundamento. Et in signum hujus videlicet, quod Dominus in temporalibus sit quasi fundamentum reipublicæ, legimus & refert Isido. libro 9. c. 3. quod reges apud Græcos ob hanc causam *basiles*, quia tanquam bases populum sustinebant. Item Domini temporales fundatores dicuntur ecclesiarum, quod non dicitur de prælatis ecclesiarum, nisi inquantum habēt aliquod Dominium temporale. ab isto corde, scilicet seculari principe, procedunt tanquam à principio venæ, id est, leges, statuta & consuetudines legitimæ per quas defertur ad partes singulas totius corporis, hoc est communitatibus reipublicæ, substantia temporalis, & sicut in humano corpore sine sanguine non est vita, sic nec sine substantia temporali posset subsistere vita 1. *q.* 3. *c. si quis objecerit.*

Clericus. CAP. CIII.

QVando arguitur, quod prius fuit jurisdictio tẽporalis quam spiritualis, hoc potest engari: quia ab initio seculi Deus rexit per se mundum in spiritualibus & temporalibus, deinde commisit regimen Noe & aliis patriarchis in spiritualibus & temporalibus, Moysi etiam & aliis, ut statim fuit tactum. Respondeo ad illud argumentum immediate etiam concesso, quod prior fuit tempore jurisdictio temporalis quam spiritualis, non tamen sequitur quin jurisdictio temporalis subsit spirituali, argumentum enim ab ordine non semper concludit in jure *l. nec enim. ff. de solut.* notatur in *c. sit rector 43. di. in fi.* Clarum est enim quod ab initio creavit Deus cælum & terram, volatilia cœli & pecora terræ, omnia tamen propter hominẽ, ut patet *Gen. 1. c. l. in pecudum. ff. de usur.* & ultimo creavit hominem. Et nihilominus homo ultimo creatus nobilior est & præest etiam creatis ante ipsum: sic jurisdictio spiritualis præest temporali, etiam concesso quod temporalis præcesserit; & sic nõ obstat quod arguitur de corde, quamvis illud simile sit pulchrum & mulceat aures audientium. Et quamvis spiritualia non possint esse sine temporalibus, secundum quod caput sine corde, non ex hoc sequitur, quod jurisdictio temporalis dignior sit quam ecclesiasticus principatus vel spiritualis: quia sic sequeretur quod quia faber sine malleo & incude non potest fabricare, quod illa instrumenta sint nobiliora fabro, quod manifeste est falsum. Sic in proposito princeps secularis est, tanquam instrumentum spiritualium, & ordinatur in spiritualia tanquam in finem.

Miles. CAP. CIV.

QVod divisio hujus temporalis substantiæ pertineat ad reges & principes exercentes justitiam, patet per beatum Hieronymum super Hieremiam, & est 23. *q.* 5. *c. Regum*, ubi dicitur, quod *Regum est proprium facere judicium & justitiam & liberare de manu calumniantium vi oppressos.* hoc idem probatur per beatum Augustinum 14. *q.* 7. *c. quicunque.*

Clericus. CAP. CV.

VOlo quod ad ipsos spectet facere judicium & justitiam quo ad executionem, non autem quõ ad auctoritatem primariam, ut alias & sæpe fuit tactum: sicut dominorum de Parlamento regis Franciæ est facere judicium & justitiam etiam & in eisdem casibus, in quibus spectet facere judicium & justitiam. Sic suo modo per hoc quod dicitur, *regum est proprium facere iudicium & iustitiam*, non excluditur Romanus Pontifex, cum istæ potestates sint sub ordinatæ: quamvis ex ordinatione & exemplo Christi cum executionem principibus temporalibus dimiserit. *l. lator. & c. causam, qui filii sint legi. & c. novit. de jud.*

Miles. CAP. CVI.

ITem & quod ecclesia non sit domina in temporalibus, patet. Nam Aaron aliquando volente domino, usus est virga Moysi, id est, jurisdictione temporali: sicut in afflictione Ægyptiorum per plagas multiplices, tamen de expressa auctoritate Moysi. sic etiam qui nunc vocatus est ad jurisdictionem spiritualem, sicut Aaron, bene usum habet alicujus jurisdictionis temporalis: sicut Papa & prælati alii alicubi; sed non nisi quantum datum est sibi, vel permissum

ab illis qui habent temporalium potestatem, videlicet ab imperatoribus, regibus & aliis principibus, de quibus quod potestatem habeant in temporalibus & super ecclesiam probatur. 23. q. 5. c. *princeps.* ubi dicit sic, *sæpe per regimen terrenum cœleste perficit, ut qui intra ecclesiam positi cōtra fidem & disciplinam agunt, rigore principum terreantur. quia disciplinam, quam ecclesia vultis excercere, non prævalet cervicibus superborū, potestas principalis imponat. & ut veriorem mereatur virtutem potestatis impartiatur. Cognoscant principes seculi Deo se rationem reddituros esse propter ecclesiam, quam à Christo tuendam recipiunt. Nam sive augeatur pax & disciplina ecclesiæ per principes fideles sive solvatur, ille ab eo rationem exiget, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit* .huc usque verba Isidori. Ex quibus sequitur, quod ecclesia quantum ad temporalia, potestati regum & principum est tradita & subjecta. nec vacat mysterio, quod cum ab illo Propheta, qui fuit de sacerdotibus, qui erant in anathoth, videlicet Hieremia, quod viderit ipse se non virgas sed virgam vigilantem, id est jurisdictionem spiritualem debet respicere, in qua multum est necessarium esse vigilem & solicitum, secundum illud Apostoli *ad Corinth.* 1. c.

Clericus. CAP. CVII.

ISTud argumentum supponit quo ad primam partem, quod Moyses exercebat jurisdictionem secularem, sic quod non spiritualem; & Aaron similiter solā spiritualem. sic quod non temporalem: quod tamen quo ad primum est falsum. Nam Moyses utramque jurisdictionem exercebat, & tamen sacerdos erat, secundum quod superius est probatum, Aaron habebat jurisdictionem in Spiritualibus tantum: nec repugnat quod duo simul jurisdictionem habeant in spiritualibus, utpote per præventionem, ut est videre aliquando in Episcopo & Archidiacono. nec poterat Aaron de jurisdictione temporali commissa à Domino Moysi se intromittere: nimirum quia jurisdictio ecclesiastica & etiam secularis confunditur, nisi unicuique jurisdictio sua illæsa reservetur, *c. pervenit. 11. q.* 1. modo soli Moysi tunc à domino erat in temporalibus commissa: & ita Aaron nisi ex speciali commissione non debebat se intromittere. Nec obstat quod ulterius dicitur in verbis Isidori quod ecclesiam à Christo tuendam susceperunt principes temporales. Fateor hoc quod à Christo omnis potestas est mediate vel immediate. Vnde principes seculares hanc potestatem receperunt à Domino mediate tamen, scilicet mediante Papa. Hoc patet in Imperatore qui approbatur à Romano pontifice *c. venerabilem de elect.* in rege Franciæ qui consecratur ab ecclesia, & sic de aliis principibus terrarum, qui jurisdictionem & administrationem recipiunt ab ecclesia, uno vel alio modo, tacito vel expresso. Nec obstat quod de Hieremia dicitur seu arguitur, qui vidit virgam vigilantem & non virgas: quia principes ecclesiastici quo ad exercitium debent esse intenti circa jurisdictionem spiritualem tantum, & non circa temporalem, quamvis & temporalem habeant jurisdictionem quo ad primariam auctoritatem.

Miles. CAP. CVIII.

NVnc recurremus ad tempus regiminis populi Israelitici. Certum est enim, quod tunc reges in temporalibus præsidebant; sacerdotes & Prophetæ spiritualia regebant: & nunquam in illo tempore fuit sacerdos vel Propheta, qui tanquam dominium habens præceperit aliquid regibus licet bene legatur annunciasse regibus præcepta domini: sicut legitur de Saule. si reges sint veri domini, præcipiebant dominis & Prophetis & sacerdotibus: & ne dicatur quod hoc fecerunt mali reges non exercentes jurisdictionem, sed sævientes in tyrannidem: ostendi potest de tribus melioribus, qui unquam regnaverunt super populum, videlicet de David, Ezechia & Iosia. De David enim legitur, quod præcepit Sadoch sacerdoti, & Nathan Prophetæ libro Regum. 1. c. *tollite vobiscum servum Dei vestri vocans se dominum eorum & imponite Salomonem filium meum super mulam meā; & ducite in Sion & ungat eum sibi Sadoch sacerdos & Nathan in regem.* De Ezechia vero legitur *Regum* 19. c. quod *Ezechias ingressus est domum Domini & misit Aliachim præpositum domus suæ.* & sequitur, *dicitq; eis Iesaias: hæc dicito Domino nostro. nolite timere de rege.* etiam Iosia legitur 3. Regum. 22. c. *Cum audisset Rex verba libri legis Domini scidit vestimenta sua & præcepit Ezechiæ sacerdoti, & Achor filio Nuchæ & Saphan Scribæ & Achiæ servo regis dicens: ite & consulite Dominum.* Ecce isti tres reges super omnes, qui unquam rexerunt populum Domini meliores, imperando, præcipiendo, mittendo, se ostendunt, sicut & vere erant post Deum, Dominos temporales, super quos nec Prophetæ nec sacerdos unquam acceptaverunt aliquid, quod esset in diminutionem temporalis: sequitur quod Papa pater spiritualis omnium Christianorum non est Dominus omnium temporalium.

Clericus. CAP. CIX.

QVamvis de his tribus regibus legatur quod præceperint sacerdotibus, non tamē infertur, quin Papa habeat superioritatem in temporalibus: quia nullus ipsorum sacerdotum nec talē nec tantam habebat potestatem, qualem & quantam habet Romanus pontifex hodiernis temporibus. Item prædicti reges præcipiebant dictis sacerdotibus ratione executionis quam in temporalibus exercebant. Et isto respectu vocabant se dicti reges Dominos sacerdotum: nec poterant dicti reges melius ea, quæ dicta sunt, committere quam verbis imperativi modi. Si enim Rex Franciæ seu quilibet alius vellet aliquid sacerdoti committere, diceret, ite accipite vel facite, nec propterea debet inferri quod aliquam per hoc haberet superioritatem.

Miles. CAP. CX.

PRæterea quod Imperator sive Rex non cognoscens superiorem in terris, sit Dominus in temporalibus, probatur *C. de præscrip. quadr. l. bene à zenone ff. ad l. rod. de jact. l. deprecatio.* ibi, *ego quidē mundi Dominus sum.* 19. q. 7. c. *conventor*, & ibi notatur. populus enim in principem transtulit omnē potestatē, *Inst. de jur. na. gen. & civili.* §. *sed quod principi. ff. de orig. jur. l.* 2. §. *deinde cum esset.* jura enim humana regum sunt: nec alio jure possideri possunt. Nam si dicas, *quid mihi & regi?* Audi Augustinum dicentem: *nihil ergo tibi & possessioni.* 8. di. c. *quo jure* superius allegato.

Clericus. CAP. CXI.

SI Imperator legem faciendo dicat se Dominum mundi ut in *l. deprecatio*, sibi non est credendū; quia domesticum est testimonium, & nullus in causa sua est Idoneus testis: vel aliter: Dominus est quo ad executionem seu administrationem, secundum quod veri ecclesiastici quandoq; Domini vocantur ratione administrationis: tamen alibi procuratores vocantur. *c.* 2. *de dona.* sicut & bubulci dicunt animalia sua ratione custodiæ; notavit Accur. *ff. de abig. l.* 1. & sic faciliter potest responderi ad omnia jura superius allegata.

Miles. CAP. CXII.

CLerici sunt subjecti regi, & non Romano pontifici. probatur. Nam unusquisq; nascitur subditus regi & ad utilitatem reipublicę. primum notorium est: quia ante nativitatem caracter ordinis clericalis non confertur, secundum quod nec baptismum, arg. eorum quæ notantur. 5. *q.* 4. *c. ad ejus vero*, secundum patet, videlicet quod reipublicæ nascitur. *l.* 1 *ff. solu. matri.* quis ergo potuit eū in præjudicium regis & reipublicæ à jurisdictione eximere regia? non Papa, ut videtur: multo minus quivis episcopus. Nam si in potestate Papæ & episcoporum esset, reges sic privare omnibus subditis suis, omnes ordinando litteratos & illiteratos, quia collatio facta illiterato, etiam puero unius diei facta, teneret quamvis fieri non deberet, *de ata. & quali. or. c penult. li.* 6. cum ibi notatis. Et tamē hoc foret absurdum. igitur omnes clerici sunt quo ad jurisdictionē subjecti regi, quia laici nati sunt.

Clericus. CAP. CXIII.

DIco quod clerici per assumptionem cælestis militiæ corpus & animam Dei servitio dedicarūt & in sortem Christi transtulerunt. 12. *q.* 1. *c. Imperator.* Dici etiā posset, quod princeps hoc privilegium eis concessit, & à sua jurisdictione exemit, in *autentica ut clerici apud proprios episcopos.* §. *si vero. colla.* 6. *de sanctis. episcopis.* §. *si quis contra clericum*, quæ leges sunt per ecclesiā receptæ & approbatæ. *di.* 10. *c. si in adjutorium.* & notavit Inno. *de majo. & obed. c. si quis.* & cum omnes causæ etiam laicorum ab initio tractarentur etiā coram sacerdotibus, *Deuteron.* 18. *c. & c. per venerabilem. qui filii sunt legiti.* non videtur fieri injuria, si res redeat ad suum primævum statum, scil. quod cleri coram judicibus ecclesiasticis solum conveniantur, arg. *ff. de pactis. l. si unus.* §. *pactum. c. ab exordio.* 35. *di.* Et ex his concluditur. quod nulla fit injuria regi vel reipublicæ si clerici coram suis episcopis solum conveniantur. Item & aliter ad illud absurdum respondetur: quod raro contingeret ille casus, quod omnes laici fierent clerici, & ideo illum casum non debet considerare legislator, *l. nam ad ea. cum l. sequen. ff. de leg.*

Miles. CAP. CXIV.

NVnquid notat inno. *de foro compe. c. postulasti.* quod cōstitutio regis ligat possessiones clericorum, arg. 8, *di. c. quæ contra minores.* ratione enim temporalium clerici regibus sunt subjecti. 11. *q.* 1. §. *his ita.* 23. *q.* 3. §. *si mundū, de majo. & obe. c. solita. C. de episcopis. & cle. l. de his.* Et si ecclesia aliquid teneat in feudum à Domino temporali, cogitur respondere, *extra de judic. c. cæterum. extra de judic. c. ex transmissa.* §. *verum.*

Clericus. CAP. CXV.

ILlud quod notat Inno. habet locum quo ad onera realia, quæ directe recipiunt rem, ut *ff. de mune. & hono l. munerum.* §. *patrimoniorum.* 11. *q.* 1. *c. tributum.* Vnde quia domini temporales habent executionem in temporalibus ecclesiæ: & clerici solvūt onera realia. alias nisi solverent realia onera; impedirent & turbarent potestatem jurisdictionis temporalis quo ad executionem, quod noluit Christus, dicens; *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Matth. 12. c.

Miles. CAP. CXVI.

DEus duas jurisdictiones distinxit, arg. *de conse. di.* 3 *c. celebritatem.* Nā in eadē civitate duo sunt populi, scilicet clericorum & laicorum. 12. *q.* 1. *c. duo:* & duæ vitæ, carnalis scilicet & spiritualis, *de renun. c. nisi cum pridem.* §. *penult.* duo genera militum, scilicet ecclesiæ & seculi. *l. di. c. clericum qui paganum*: pontificalis & regalis potestas 96. *di. c. duo.* & sic duæ jurisdictiones, divina scilicet & humana. maxima enim in omnibus sunt dona Dei superna collata; sacerdotium divinis ministrans, imperium humanis præsidens, ab uno eodemq; principio, in *auctentica quomodo oportet episcop. & cle. in principio colla. prima.* duo enim sunt gladii, spiritualis scilicet & materialis. 10. *q.* 6. *c. auctoritate*, non dixit salvator alterum fore superfluum, sed dixit, *satis est*, Lu-

cæ 12.c. per hoc duas jurisdictiones denotans esse necessarias: & ne uni præsidens alteram usurparet. Petrum volentem uti materiali gladio, ut suum magistrum à Iudæorum injuriis defensaret, reprehendit dicens: *converte gladium tuum in locum suum.* & usurpanti jurisdictionem alterius pœnam addixit comminatus, cum addidit: *omnis qui gladium accipit*, scilicet ad alterius jurisdictionem spectantem, *gladio peribit*.

Clericus. CAP. CXVII.

COnceditur quod duæ sunt jurisdictiones: & distinctæ quo ad executionem. Nam executio jurisdictionis spiritualis est penes ecclesiam, temporalis penes reges & principes seculares: sed non quo ad primariam auctoritatem, ut dictum est superius.

Miles. CAP. CXVIII.

GLadium spiritualem habet ecclesia 33.*q.*2.*c. inter hæc.* Rex vero habet materialem gladiũ. unde Domino dixit Apostolus ad Ro. 13.*c. quod nõ sine causa gladiũ portat:* & ratione huj⁹ gladii omnis anima ei jubetur esse subjecta. 1 *pet.* 2. *c. de censi. c. omnis anima*, & omnis qui præter ejus auctoritatẽ gladium acceperit, gladio peribit. 33.*q.*7.*c. imperii.* Nam cum ad verum ventum est, nec imperator jura pontificis accipit, nec pontifex jura imperatoris usurpet, quoniam idem mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus actibus propriis officia potestatis discernit utraq; ut Christiani imperatores pro æterna vita pontificibus egeant, & pontifices pro casu temporalium rerum tantummodo imperialibus legibus utantur: 96. *d. c. cùm ad ecclesiam*, ne promiscuis actibus rerum turbentur officia. *C. de test. l. consulta.* indecorum est enim, si unum membrum alterius membri fungatur officio. 89. *di. c. primo.*

Clericus. CAP. CXIX.

LIcet duo sint gladii & distincti, unus in spiritualibus & alius in temporalibus, ut in juribus allegatis: hoc intelligendum est quo ad executionem. unde secundum quod Rex non habet executionem gladii spiritualis: sic nec Papa gladii materialis, sed tamen cum hoc stat, quod unus gladius subordinatur alteri, temporalis videlicet spirituali: quia tẽporalia sunt creata propter spiritualia 1. *q.*3.*c. si quis objecerit.* finis igitur nobilior est, quam ordinata in finem: & ordinata in finem subsunt fini tanquam potentiori & prædominanti.

Miles. CAP. CXX.

IVdex secularis de re spirituali judicare non potest *de judiciis. c. decrevimus* : sic econtra Iudex ecclesiasticus, de temporalibus se intromittere non potest, ut contrariorum sit eadem disciplina secundum Philosophum, & *ff. de his qui sunt sui vel alieni juris. l.* 1. §. *videmus.*

Clericus. CAP. CXXI.

NOn est par eademque ratio judicis secularis & ecclesiastici. secularis est omnino incapax jurisdictionis ecclesiasticæ vel spiritualis. *c. decrevimus* allegato: unde nec spiritualia possidere potest *c. causam de præscript.* sed ecclesiasticus Iudex est bene capax jurisdictionis temporalis. nam ab initio causæ etiam temporalis jurisdictionis omnes tractabantur coram sacerdotibus, *ut c. per venerabilem, qui filii sunt legi.* Nec istæ duæ jurisdictiones contrariantur, imo ad invicem se compatiuntur in eodem subjecto, secundum quod infra latius deducitur.

Miles. CAP. CXXII.

INtentio Imperatoris seu regis fundatur seu est fundata de jure communi in temporalibus: faciunt notata per Inn. *de offic. archi. c. fi.* & quod no. Archi, 23. *q. fi* §. *quamvis.* Si ergo ecclesia dicat se privilegio vel præscriptione munitam in temporalibus quo ad universale Dominium, hoc debet ostẽdere privileg. *c. cũ persona lib.* 6. *c.* 1. *de præben. eo. lib.* Et ideo si de hoc resuscitaretur quæstio inter Romanum pontificem & regem, sapienter Rex faciet, si non constituat se actorem sed reum, ut notavit Inno. *de verbo signi. ex parte.* & sic actor forum rei sequetur, *de foro compe. c. si clericus.*

Clericus. CAP. CXXIII.

INtentio regis vel imperatoris est de jure communi fundata in illis, qui sibi subsunt & subesse possunt: secus in illis qui jure communi non subsunt, ut sunt clerici. *c. si diligenti, de foro compe.* Et ideo tales non tenentur ire coram rege etiam vocati ad declinandum forum: cum notorium sit, quod clericus non potest coram judice seculari conveniri. 11. *q.* 1. *c. nullus Episcopus* 15. *q.* 4. *c.* 2. ibi Archi. Et licet sit intentio regis fundata quo ad executionem in temporalibus, non tamen quo ad primariam auctoritatem, secundum quod jam fuit latius declaratum.

Miles. CAP. CXXIV.

ITem quod Rex sit Dominus in temporalibus patet, quia causa appellationis Dominum superiorem semper requirit. *l. præfecti ff. de minoribus:* sed ab episcopo appellatur ad regem in temporalibus, *de appel. c. Romana.* §. *de rebus. li.* 6. ergo est superior in temporalibus.

Clericus

Clericus. CAP. CXXV.

SUperior est quo ad quid, scilicet quo ad executionem & justitiam faciendam, quod est proprium Regum 23. *q.5.c.Regum.* Sed non est simpliciter dominus. ratione igitur executionis in temporalibus, quam habet rex in temporalibus, episcopus appellat ad eum in temporalibus, quæ tenet episcopus nomine ecclesiæ, ut faciat justitiam & exequatur. in hoc enim rex est minister Dei & ecclesiæ: nimirum ergo si ecclesia requirat ministrum suum ut sibi ministret.

Miles. CAP. CXXVI.

HOc colligitur ex humili responsione Christi: legimus in Luca 12.c. quod quidam venit ad Iesum & dixit ei: *Magister, dic fratri meo ut mecum dividat hereditatē: at ille dixit ei. O homo quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* ostendens per hoc quod ad ipsum non spectabat judicium vel jurisdictio de divisione hæreditatis. unde Ambrosius super illo verbo dicit sic: *bene terrena declinat qui propter divina descenderat: nec judex dignatur esse litiū, nec arbiter facultatum.* Ex quibus potest argui sic. *Non est discipulus super magistrum · nec servus super dominum: & sufficit,* id est, sufficere debet *discipulo ut sit sicut magister ejus*, Matth.10.c. sic ergo majoritatē judicandi in temporalibus, sicut de divisione hæreditatis, noluit in hoc mundo habere Christus. unde, *quis me constituit judicē aut divisorem super vos*, sciens quod velle judicare vel jurisdictionem habere procedit ex radice avaritiæ: statim dixit ad Apostolos; *videte & cavete ab omni avaritia,* quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet.

Clericus. CAP. CXXVII.

SUmmum opus propter quod venerat, erat instruere nos de fide. propter quod dictū est illi, qui petebat dividi hæreditatem inter se & fratrem suum, quia ad minores poterat judices recurrere.

Miles. CAP. CXXVIII.

ITem quod sola potestas regalis sufficiat quo ad bonam politiam humanam in temporalibus, probatur. Nam potestas jurisdictionis temporalis ad hoc ordinatur, ut homines arceantur à malo & inducantur ad bonum: unde Petri 2.c. dicitur de potestate jurisdictionis temporalis quod est *ad vindictam malorum, laudem vero bonorum 4.di.c.factæ sunt leges.* Et ad Romanos 13.c. dicitur *vis non timere potestatem? bonum fac & habebis laudem ex ea. Nam principes non sunt timendi ratione boni operis, sed mali.* sed sic est quod bona, ad quæ facienda debent induci, & mala à quibus homines debent arceri, possunt pertinere ad præsentem vitam & bonum regimen civile & politicum, etiam circumscripta ulteriori vita, quam omnes fideles expectamus: sufficit igitur quo ad temporalia regimen principis secularis.

Clericus. CAP. CXXIX.

DIco quod si bona ad quæ homines debent induci & mala à quibus homines debent arceri, pertinerent solum ad præsentem vitam & civilem & politicam, sufficeret ad regimen populi potestas jurisdictionis secularis: nec alia esset necessaria. Cujus ratio est, quia per virtutes morales & acquisitas, & maxime per prudentiam quæ debet esse in rectore: potest sufficienter vita præsens moralis regi: & politica sic præcise accepta. sed hæc possunt & debent inesse principi seculari habenti potestatem regendi populum quantum ad præsentem vitam civilem & politicam. Et sic nulla potestas esset necessaria politica & civilis vita sic accepta, sed quia vita fidelium & Christianorum non tendit solum ad bona & mala præsentis vitæ, imo principaliter tendit ad bona futuræ vitæ. Et ad ea acquirenda ordinantur omnia bona vitæ præsentis, secundum illud Matth.7.ca. *primum quærite regnum Dei & justitiam ejus.* Et summe horrenda est illa pœna quæ post mortem animæ & corpori infligitur, juxta illud Matth.10.cap. *Timete illum qui potest animam & corpus mittere in gehennam.* Et idem habetur *Luca.12.c. & 11.q.3.c.nolite de pœ.di.c.dum sanctam:* ubi sic est regnum Dei. Ideo inter fideles & Christianos ne exorbitent à fine in quem intendunt: & si erraverint in via reducantur ad ea: necessaria est aliqua virtus seu potestas, ad quam pertineat eos ad finem prædictum dirigere & dementes corrigere & ad rectam viam reducere. Et quia ad hoc non sufficit potestas secularis, quæ de se nihil novit de pœnis & præmiis vitæ futuræ: nec de meritis vel demeritis quæ ad eas perducunt. Ideo præter eas inter Christianos necessaria est alia potestas, quæ communi nomine vocatur potestas spiritualis: quæ habet executionem in spiritualibus; secularis autem in temporalibus.

Miles. CAP. CXXX.

QUod impossibile sit, quod Romanus Pontifex sit superior in temporalibus & spiritualibus: probatur. quia duæ species oppositæ & distinctæ ejusdem generis, non se compatiuntur in eodem subjecto: sicut homo & asinus: albedo & nigredo. Sed hæ duæ potestates sive jurisdictiones sunt duæ species ejusdem generis: ergo non se compatiuntur in eadem persona. ad hoc facit. *ff. pro socio l. si alia* circa principium: sibi, cum dicit, *neque enim eidem & pro suo & clam possidere potest.* & quod ibi notatur, ad idem facit quod legitur & notatur. *12.q.2.c.cum humilitatis.* Igitur istæ duæ potestates non possunt concurrere in persona Romani pontificis.

Clericus. CAP. CXXXI.

QUando dicitur quod duę species ejusdem generis non compatiuntur se &c. dicendum est quod ista ratio deficit in se: & facientes eam contradicunt sibi ipsis. deficit in se, quia major non erit universaliter vera: sed solum in illis in quibus ex spirituali ratione invenitur repugnantia essendi: verbi gratia in omnibus his naturaliter per se subsistentibus est repugnandum essendi in eodem subjecto: quia quælibet ex natura sua nata est constituere proprium substantivum suppositum, ut homo, asinus. Item in oppositis est repugnantia ex natura oppositionis. his autem exclusis species ejusdem generis proximi possunt esse simul in eodem subjecto, ut patet in virtutibus tam moralibus quam intellectualibus. potest enim homo habere omnes virtutes morales, temperantiam, fortitudinem, justitiam, & sic de aliis: imo qui habet unam perfecte, habet omnes, ut patet *6. Ethi.* Cum igitur potestas regiminis tam spiritualis quam temporalis innitatur vel debeat inniti virtuti: maxime prudentiæ & justitiæ, quæ debent esse in rectore, patet quod istæ duæ potestates decenter possunt in Romano Pontifice sine aliqua repugnantia concurrere.

Miles. CAP. CXXXII.

ANte fuit Imperium quam Apostolatus, & quamvis Imperator coronam recipiat à Papa, gladium tamen ab altari *93. di. c. legimus.*

Clericus. CAP. CXXXIII.

POsito pro vero quod prius fuerit Imperium quam Apostolatus seu Papatus, tamē non sequitur, quin imperium seu regnum quodlibet subsit potestati ecclesiasticæ: quia quodlibet regnum & imperium ordinatur in spiritualia & propter spiritualia, ut est superius latius deductum.

Miles. CAP. CXXXIV.

CHristus dixit in Evangelio Matth. 22. c. *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari & quæ sunt Dei Deo*, per hoc innuens divisionem jurisdictionum: quod temporalia debebant dimitti judicibus secularibus, & spiritualia judicibus ecclesiasticis.

Clericus. CAP. CXXXV.

SEcundum veritatem Evangelii intentio Christi in illo loco non fuit facere distinctionem jurisdictionum, sed respondere quæstioni tentativæ Iudæorum, qui cum putarent se esse solos de populo Dei, aliis existentibus paganis & idolatris: non credebant aliqui eorum, quod tenerentur solvere censum cæsari pagano imperatori: sed immunes esse à censibus & tributis cultus Dei veri Et ideo Herodiani, qui erant de gente imperatoris, venerunt proponentes hanc quæstionem, *licet censum dare Cæsari an non*? ut si diceret, non; accusarent eum apud Cæsarem seu imperatorem. si diceret sic, accusarent eum apud Principes sacerdotum tanquam dicentem contra libertatē cultus Dei. Iesus autem sciens nequitiam eorum, ostenso sibi numismate census, insculpta imaginę Cæsaris, respondit eis dicens: *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo*, id est, reddite Cæsari censum sibi debitum, & Deo cultum in oblationibus & sacrificiis, secundum ritum legis. Loquebatur igitur de redditione debitorum & non de divisione jurisdictionis, sed dato, quod loqueretur de divisione jurisdictionum, cum hoc stat quod jurisdictio Dei, quæ est summa & ad omnia se extendit, & ab ipso jurisdictio secularium principum dependet. *Non est enim potestas nisi à Deo:* Ad Romanos 13. ca. Igitur jurisdictio prælatorum, quam in terris exercent vice Dei, est summa inter omnes & ad omnes se extendit, & ab ipsa omnis illa jurisdictio dependet.

Miles. CAP. CXXXVI.

POtestas spiritualis indiget temporali multotiens, *23. q. 5. c. administratores. c. 1. de offi. or. c. nec licuit. 17. dist.* ergo spiritualis non dominatur temporali: imo tanquam suum in omnibus necessitatibus posset temporalem jurisdictionem recipere.

Clericus. CAP. CXXXVII.

FAteor quod spiritualis indiget temporali & tanquam suum recipit & suffragium invocat brachii secularis, ut in juribus allegatis: nec est bona consequentia indiget temporali, ergo non dominatur ei. quod ego indigeo temporalibus quæ possideo: & tamen cum hoc stat quod dominium habeo in illis.

Miles. CAP. CXXXVIII.

SI potestas spiritualis dominaretur temporali, haberet dominium temporalium. sed dominium earundem rerum non potest simul & semel esse in solidum, & in eodem tempore apud plures *ff. commodati. l. si certo. §. si duobus vehiculum:* ergo nullus alius habet dominium: quod est falsum.

Clericus. CAP. CXXXIX.

DUo in solidum eodem genere dominii non possunt eandem rem possidere in solidum, sed diverso genere dominii, secundum quod inferius latius declarabo.

Miles. CAP. CXL.

DIxit Dominus Matth. 10. c. *nolite possidere aurum.* & Lucæ 10. *Nolite portare sacculum* & Lucæ 9. c. *nihil tuleritis.* Et Matth. 6. c. præcepit Dominus *ne quis tolleret in via.*

Cleri-

Clericus. CAP. CXLI.

ISTæ auctoritates allegatæ intelliguntur pro illo tempore, quo Christus incepit publice prædicare contemptum mundi & ad pœnitentiam homines invitare. Et Apostolos, qui fuerunt prima & principaliora membra corporis mistici catholicæ ecclesiæ ad statum perfectionis vocare. sicut habetur *Matth.10.c.* quod vocavit Petrum & Andream fratrem ejus:& Iohannē fratrem ejus. quibus dixit: *venite post me & faciam vos fieri piscatores hominum.*& intelliguntur pro illo tempore, quo Christus eos constituit Apostolos, mittens eos ad prædicandum, formam perfectionis dans, dicens, *nolite possidere aurum* &c. Non autem intelliguntur pro illo tempore, quo fuerunt Apostoli prælati ecclesiæ militantis instituti, & cura animarum eis commissa.nam hujusmodi prælatio & cura non fuit eis tradita ante mortem Christi: sed post mortem & resurrectionem, ut habetur expresse. *l. di. capit. considerandum,* in textu & in glo. in verbo *proposuit.* Et *extra de elect. ca. significasti.* Et notatur *21. dist. ca. in novo* in glo. ordinaria. tunc enim non negatur habere aurum.& eodem modo hoc licitum est viris & prælatis ecclesiasticis.

Miles. CAP. CXLII.

PRælati non sunt Domini, sed procuratores & dispensatores, ut *de dona. ca. 2. 20. q. 1. c. si primatū.* quomodo prælatus aliquis quærit dominium super res non ecclesiasticas, videlicet super regna & terras regum & principum: plus enim super res ecclesiasticas habent quam habeant super seculares:& tamen non sunt Domini rerum ecclesiasticarum, ut est probatum. ergo multominus rerū secularium. unde dicebat Augustinus, & ponitur 22.q.8.cap. *quod autē,* loquens de rebus ecclesiæ; *non illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus.* Et idem dicitur *3. q. 1. c. fi. 11. q. 2. cap. sine exceptione.* & Prosper. li. de vita cōtemplativa sic dicit: *scientes viri sancti nihil aliud esse omnes res ecclesiæ: nisi vota fidelium & precia peccatorum & patrimonia pauperum, non eas vendicaverunt in usus suos ut proprias, sed ut commendatas pauperibus erogaverunt.*

Clericus. CAP. CXLIII.

SCio quod viri ecclesiastici Domini non sunt, ut sibi possideant Dominium rerum ecclesiasticarū: vel eas à possessoribus vendicent nomine proprio: sed secundum quod pater vendicat filium adjecta causa de jure quiritum, i. Romanorum *l. 1. §. per banc ff. de rei vendi.* sic prælatus ecclesiæ adjecta causa de jure canonum vendicat rem ecclesiasticam scilicet nomine ecclesię. *cap. littera. extra de dilat.* quandoque enim ecclesia dicitur Domina rerum ecclesiasticarum, quandoque Deus, quandoque prælatus, diversis respectibus, notat Inno. *c. cum super, de causa possessionis & proprietat.*

Miles. CAP. CXLIV.

NOn potest prælatus habere jurisdictionem coactivam in temporalibus. patet, nam Papa non habuit majorem jurisdictionem coactivam in temporalibus, quā habuit Christus, cujus est vicarius. sed Christus non habuit in quantum homo mortalis jurisdictionem coactivam, scilicet in tēporalibus: quia jurisdictio coactiva sine diviciis & adjutorio divitiarum convenienter exerceri nō potest:& per consequens inutiliter & superflue retineretur. Christus autem omnes divitias necessarias ad jurisdictionem coactivam penitus abdicavit victu & vestitu contentus. ergo jurisdictionem coactivam in quantum homo mortalis non habuit: quia ipso testante *ministrare venit non ministrari.* ergo non venit jurisdictionem coactivam exercere: ergo eam non habuit.

Clericus. CAP. CXLV.

DIco quod imo jurisdictionem coactivā exercuit, quamvis raro, quia ob aliud venerat: propter nostram salutem videlicet, quod erat summum opus intentum per ipsum: non judicare actus humanos. quod autem jurisdictionem exercuerit coactivam, patet, quoniam ementes & vendentes ejecit de templo: & violenter *Matth. 21. Marci 5. Luca & Iohannis 2. capitulis.*

Miles. CAP. CXLVI.

ITem quod jurisdictionem coactivam non habuit Christus: probatur: quia Christus opus, quod pater sibi imposuit, consummavit ipso testante Ioh. 17. c. *consummavi opus quod dedisti mihi ut facerem.* ergo Christus in quantum homo jurisdictionem coactivam à patre non recepit, quia si eam accepisset: nec eam exercuisset: de malitia seu negligentia redargui potuisset: quia officium jurisdictionis sine exercitio occupasset. nec esset verum illud dictum suum; *consummavi opus quod dedisti mihi ut facerem.*

Clericus. CAP. CXLVII.

DIco quod Christus in quantum homo mortalis jurisdictionem coactivā recepit à patre & eam aliquando exercuit ut evangelica testatur historia, ut in solutione præcedentis articuli fuit tactum. sed pater principaliter opus jurisdictionis coactivæ sibi non commisit: sed ob aliud eum principaliter misit, propter nostram salutem & fidem suam nobis exponendam: circa quod principaliter & ut in pluribus vacabat: minora, scilicet jurisdictionem coactivam quo ad executionem, minoribus dimittebat.

Miles. CAP. CXLVIII.

NOnnulli discipuli Christi graviter deliquerunt apostatantes à fide quam susceperant. Io.6.c. sic legitur, *& multi discipulorum abierunt retro*. non ergo propter materiæ defectũ: sed propter defectum jurisdictionis coactivæ & carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindictam nequaquam exercuit. Ex his concluditur, quod Christus inquantum homo mortalis jurisdictionem non habuit coactivam: ergo nec summus Pontifex Christi vicarius jurisdictionem habuit vel habet coactivam.

Clericus. CAP. CXLIX.

POtest responderi, quod & si non ratione defectus materiæ hoc obmisit; nec certe propter jurisdictionis coactivæ carentiam vel defectum. quamvis enim Rex Franciæ circa majora & magis necessaria impeditus non semper jurisdictione sua uteretur: non propterea careret jurisdictione. sic nec Christus circa majora impeditur, & si non semper usus sit jurisdictione, non caruit ipsa jurisdictione.

Miles. CAP. CL.

ORigenes super illo Matth.21. *cap. reges gentium* &c. *Aut scitis, quia principes gentium dominantur eorũ & non contenti tamen regere suos subditos sed violenter eis dominari nituntur, vos estis mei. non erant hæc corporalia: omnia corporalia in necessitate sunt posita: spiritualia verò in voluntate. sic & qui principes sunt spirituales prælati: principatus eorum in dilectione penitus debent esse: non in timore.* Ex quibus verbis datur intelligi quod totus principatus prælatorum ecclesiæ: & per consequens summi Pontificis: in voluntate & dilectione non in timore debet consistere. diligi debẽt non timeri, qui jurisdictione utuntur, à malis timentur. igitur prælati jurisdictione coactiva in temporalibus uti nõ debent. Item Chrysostomus ibidem hoc sentire videtur: *principes mundi non sunt ut dominentur moribus scilicet & eos servituti subjiciãt & expolient & usq; ad mortẽ eis utantur ad suã voluntatem.* principes ecclesiæ minoribus serviunt & ministrant. ergo in eos jurisdictionem coactivã exercere non valent.

Clericus. CAP. CLI.

VErum est quod principatus prælatorum ecclesiæ debent esse non in timore: & à malis magis diligi quam timeri debent: quia exercitium jurisdictionis coactivæ non habent, propter quam solum mali timent *l. capitaliũ in fi. ff. de pœn.* juxta illud. *Oderunt peccare mali formidine pœnæ:* habent tamen ea habitu: maxime Romanus Pontifex verus Christi vicarius, cui cœlestis terreniq; imperii Christus jurisdictionem cõmisit. Et per hoc respondetur, ad auctoritates Origenis & Chrysostomi.

Miles. CAP. CLII.

AMbrosius 23.q.7.c. *cõvenior*, dicit sic: *dolere potero, flere potero, gemere potero, adversus arma milites Gothos, quia lachrimæ meæ arma mea sunt: talia n. instrumenta sunt sacerdotis: aliter enim nec debeo nec possũ resistere.* Ex quibus verbis videtur quod sacerdos ex orationibus & lacrymis debet malis resistere: & non per potentiam temporalem & per consequens non habet jurisdictionem coactivam.

Clericus. CAP. CLIII.

CErtum est quod certis ex causis licet clericis arma recipere materialia, scilicet pro defensione: *c. olim. de restitu. spoli. c. dilecto. de sen. exco. li. 6.* & jurisdictionẽ coactivam in criminalibus exercere etiam contra personas laicas, si altam habeant jurisdictionem in temporalibus: tunc eam per alium exercebunt arg. eorum quæ notantur *c. clericis & c. sententiam extra ne cle. vel monachi.* Non obstat *c. convenior*, quia regulariter non licet clerico uti armis nisi in quatuor casibus notatis in prædicto *c. dilecto* per Iohannem de Bar. Et est unus ratione feudi vel jurisdictionis temporalis. Et per hoc multa jura ad concordiam reducuntur *23. q. 7. c. 1. & q. 3 in principio.*

Miles. CAP. CLIV.

CHrysostomus in libro suo Dialogorum, qui *de dignitate sacerdotali* nuncupatur libro 2.c.3. ait: *Hi qui foris sunt judices in ambiguis quoscunq; cum dividerint ostendunt in eis plurimam potestatem: & eos invitos à priorum morum pravitate compescunt: in ecclesia vero non coactũ, sed acquiescentem oportet ad meliora converti: quia nec nobis à legibus data est talis potestas, ut auctoritate sententiæ cohibeamus homines.* clarius dici non posset, quod ecclesia non habet jurisdictionem coactivam in temporalibus. cum in ecclesia nullus debeat ad meliora cogi.

Clericus. CAP. CLV.

ISta auctoritas Chrysostomi bene vult, quod sacerdotes habeant executionẽ jurisdictionis spiritualis actualiter, in qua nullus ad fidem trahitur invitus: quia voluntarium militem quærit dominus *23. q. 5. c. ad fidem & c. sicut Iudæi.* Deinde seculares vero judices habeant executionẽ jurisdictionis temporalis: in qua quis à priorum morum pravitate trahitur invitus. ut quos Dei timor à malo non revocat, saltem secularis coerceat disciplina. Habent igitur judices seculares executionem ut ministri: quod non possunt negare: igitur & ut ministri ecclesiæ militantis, in qua Christus unum instituit vicarium, & non plures *21. di. c. in novo.*

Miles.

Miles. CAP. CLVI.

PApa non habet majorem jurisdictionem auctoritate Christi, quam habuit beatus Petrus. Sed beatus Petrus jurisdictionem coactivam non habuit ex ordinatione Christi. major est manifesta: minor probatur auctoritate beati Bernardi: qui in libro ad Eugenium ait: *ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum ut divisor terminorum aut divisor terrarum stetisse. lego Apostolos sedisse judicantes non lego.* Et post pauca; *quare contendunt judicare de terrenis possessiunculis hominum qui in cælestibus & Angelos judicabunt.* ergo in criminibus non in possessionibus est jurisdictio vestra: propter illá accepistis claves regni cælorum, privaricatores utique exclusuri non possessores, ut sciatis quia filius hominis potestatem habet in terra dimittere peccata &c. quæ nam ubi major dignitas videtur dimittendi peccata an prædia dividendi: sed non est comparatio. habent hæc infima & terrena judices suos & principes terræ, quod fines alienos invaditis, quod falcem vestram in alienam messem extenditis.

Clericus. CAP. CLVII.

COncedo majorem & ad minoré respondeo. ad auctoritaté Beati Bernardi dico, quod auctoritas illa sic debet intelligi, quod clerici non debent se de terrenis intromittere, qui circa majora debent vacare, scilicet spiritualia, qui etiam angelos judicabunt. nec hoc dicit ex defectu potestatis, quam habeant clerici in terrenis, nec ex indignitate vel ex insufficientia eorum hoc procedit, sed magis ex impertinentia. unde Bernardus post omnia verba prædicta dicit *non quia indignum vos: sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis.*

Miles. CAP. CLVIII.

HOc Gregorius sentire videtur tractans illa verba Apostoli *secularia igitur judicia si habuistis* &c. in mortalibus ait. *Hi terrenas causas exercent qui exterarum rerum sapientiam perceperunt:* Qui autem spiritualibus dotati sunt, terrenis non debent négotiis implicari. Cum igitur Apostoli maximis bonis fuerint dotati ipsi non erant circa causas & lites hominum occupati: igitur nec viri ecclesiastici, qui locum tenent Apostolorum.

Clericus. CAP. CLIX.

EXecutionem non habent regulariter clerici in temporalibus: non ex defectu potestatis vel ex indignitate, sed ex impertinentia officii sui, qui circa majora debent vacare, ut statim respondendo ad aliud contrarium fuit tactum.

Miles. CAP. CLX.

IMperator fuit judex ordinarius sancti Petri: ergo est judex ordinarius Papæ, qui est Christi vicarius. Et probatur hoc, quod omnes Apostoli quantum ad hoc ut essent subjecti vel non subjecti jurisdictioni Imperatoris, erant pares : sed beatus Paulus fuit subjectus jurisdictioni Imperatoris. Nam ad Cæsarem tamquam ad suum superiorem appellavit: ergo beatus Petrus fuit subjectus eidem: per consequens & Papa eadem ratione & Regi Franciæ, qui est Imperator in regno suo, nec superiorem recognoscit in terris. Et si dicatur, quod beatus Paulus hoc fecit cautè, ut insidias evaderet: hoc impugnatur secundum beatum Ambrosium, ut habetur 22.q.fin.c. canonice : *non solum in falsis verbis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est: & in factis mentimur sicut & verbis.* Beatus Paulus igitur si non erat verè subjectus Imperatori, facto mentiebatur, cum simulaverit se judicium Cæsaris appellando : sed nephas esset tale crimen beato Paulo imponere: igitur beatus Paulus verè fuit Imperatori subjectus. igitur & beatus Petrus ; & per consequens Romanus Pontifex. Item cardinales eligunt Romanum Pontificem, *de elec. cap. licet, & cap. ubi majus periculum eo. ti. lib, 6.* sed ipsi non habēt Dominium in temporalibus, juxta illud, *reges gentiū dominantur eorum* &c. Igitur nec Papa ab ipsis electus potest habere dominium in temporalibus. tenet consequentia: quia nemo plus juris transfert in alium quam ipse habeat. *l. qui tabernas ff. de contrahen. empt. & ven.* Item si Papa à Christo reciperet potestatem & non ab homine, à nemine deponeretur, etiam in nullo casu; cum ipsius sit destitutio, ad quem spectat institutio : *quia nihil tam naturale quam unumquodque dissolvi eo genere quo ligatum est* , ut *ff. de reg. jur. l. nihil.* Et tamen propter hæresim Papa ab homine deponitur. 40. *di. capit. si Papa.* igitur Papa ab homine recipit potestatem, non à Christo.

Clericus. CAP. CLXI.

CLarum est, quod Papa primo à Christo recepit potestatem 21. *di. c. in novo.* Ius verò eligendi Papam translatum est in cardinales tanquam in ministros. Et primo per beatum Silvestrum. Et quicunq; non ab ipsis eligitur vel præficitur, nō Apostolicus sed Apostaticus vocatur *23. dist. c. In nomine Domini.* Et quamvis ab ipsis eligatur tanquam à ministris Dei : non tamen sequitur, quod eligentes necessario eādem debeant habere potestatem, quam recepit electus ministerio ipsorum: quia non sunt sui ministri: sed solum instrumentum Dei : quantum ad hoc videmus enim in aliis inferioribus electionibus, quod canonici eligentes Episcopum non habent nec eandem talem potestatem quam habet Episcopus. Et hæc est ratio, quare canonici suum superiorem non deponunt , quam-

vis eum eligant: quia ipsi non dant illi illam dignitatem eligendo, sed superior suus confirmando. Deus ergo per Cardinales, tanquam per organum suum, Romanum Pontificem constituit sibi vicarium suum. Nec obstat quod ab homine propter hæresim deponitur. Nam non est vera depositio, quæ fit tunc ab homine; sed est quædam declaratio depositionis factæ ab ipso Deo: juxta illud *qui non crediderit jam judicatus est*. Nam eo ipso, quod est hæreticus, non Apostolicus, sed Apostaticus est censendus. Et sic quia hæreticus, præcisus est ab Ecclesia. non potest autem caput à corpore præcisum quam diu est præcisum, caput esse illius corporis.

Miles. C A P. CLXII.

SI reges & Domini temporales non haberent imediatè à Christo potestatem & auctoritatē, sed à Romano Pontifice, reges essent ipsius baillivi seu præpositi & ipsos posset deponere ad libitum voluntatis & sine causa. Nam Rex potest ad libitū voluntatis removere præpositum & baillivū: & Papa legatum & delegatum suum & sine culpa. sed de sic est notum, quod Papa non posset regem Franciæ sine causa deponere. quamvis enim viri Ecclesiastici faciliter per Papam à suis beneficiis possunt removeri: quia donatarii nō cēsentur, sed procuratores *c. 2. de donat.* reges tamē & Imperatores donatarii vocantur seu Domini. *l. deprecatio. ff. ad l. Ro. de jac. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip.* Et à Christo videntur Dominium obtinere. *per ipsum* enim *reges regnant & potentes scribunt justitiam*: epistola *inter claras. C. de sum. trini.* Et sicut sine causa, tali dominio privari non possunt: ar. eorum quæ notantur per Innocen. in *c. quæ in ecclesiarum, de constitutionibus.*

Clericus. C A P. CLXIII.

OMnis potestas jurisdictionis in aliqua communione ab illo dependet, qui præest illi communitati cum plenitudine potestatis: quod probatur in Moyse, qui præerat synagogæ, & omnimodam judiciariam potestatem committebat, *Exod. 18. c.* sed sic est quod Papa præest in communitate omnium Christianorum. *c. cuncta per mundum. & c. per principalem 9. q. 3. in novo. 21. di.* Igitur omnis legalis potestas ab eo dependet, & sequitur. ergo erunt tanquam baillivi seu præpositi, imo sunt tanquam donatarii seu procuratores in rem suam, ut in juribus superius allegatis. sed sic sine causa deponi non poterunt. Et illa auctoritas *per me reges regnant*, &c. deberet intelligi, scilicet mediatè vel immediatè.

Miles. C A P. CLXIV.

BEatus Dionysius de ecclesiastica Hierarchia dicit quod *omnis Hierarchia immediatè reducitur ad Christum, & in ipso terminatur omnis nostræ Hierarchiæ ornatus.* Et commentator ibi dicit, quod *universa Hierarchia Angelica & humana in Domino Jesu consummatur: quia est caput hominū & Angelorum secundum Apostolum.* temporalis ergo potestas residens penes principes temporales, immediatè emanat à Christo, non à Romano Pontifice.

Clericus. C A P. CLXV.

OMnis ecclesiastica Hierarchia humana & Angelica reducitur ad Christū: concedo, sicut in perficientem & consummantem principaliter quo ad omnem jurisdictionis potestatem: quia non est potestas nisi à Deo, non autem reducitur ad Papam, nec ad alium vivum hominem, tanquam in perficientem & consummantem principaliter. quod igitur dicitur quod *omnis Hierarchia consummatur & terminatur in Iesu:* intelligendum est, scilicet in suo proprio fine, à quo dependent omnes principatus mediatè vel immediatè. Sed non oportet quod omnes immediatè terminētur pro tempore post ascensionem, pro quo posuit alium vicarium, scilicet Petrum, loco sui per illa verba: *pasce oves meas.* i. accipe potestatem custodiendi, regendi & disponendi ovile meum, quantum ad omnia necessaria & utilia ad salutem directè vel indirectè, principaliter vel secundariò, quæ est potestas Papalis. Unde Christus per illa verba fecit eum verum Episcopum, & verum Papam, & verum dominū in temporalibus, sine quibus diu spiritualia regere non potuisset nec dispensare: & in hoc plus habuit Petrus cæteris Episcopis, & etiam dominis temporalibus quibuscunque, quia immediatè à Christo fuit ordinatus & institutus. Cæteri vero Episcopi & etiam successores sui, nec non Principes temporales, ab ipso tanquam à fonte mediate vel immediate ordinationem receperunt & potestatem.

Miles. C A P. CLXVI.

AD Romanos 13. ca. dicitur, *omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit.* Non ait, *sublimiori* in singulari, sed *sublimioribus* in plurali: quia ex hoc plures denotans potestates, spiritualem scilicet & temporalem, & in diversis suppositis, non in eodem.

Clericus. C A P. CLXVII.

APostolus non intendebat per hoc dicere, quin Papa sit sublimissimus & solus post Deum altissimus in omnem terram: Sed cum eo sunt sublimes, ut sunt potestates seculares, quibus subest omnis anima, etiam clerici: & debent obedire ratione executionis & jurisdictionis, quam habent in temporalibus, *c. verum, de foro compe.* Et sunt sublimiores, prælati scilicet ecclesiastici, quibus subest omnis anima ratione peccati. *c. omnis utriusque sexus, de pe. & remis. c. novit, de judiciis.* Sed Papa præest omnibus, & est sublimissimus: & aliæ potestates ecclesiasticæ & temporales subordinantur suæ potestati tanquam præexcellenti.

Mi-

Miles. CAP. CLXVIII.

QUod Petrus non præfuit omnibus,& per consequens nec Romanus Pontifex,patet.Nam cæteri Apostoli cum Petro pari consortio honorem & potestatem acceperunt à Christo 21.*di.c.in novo* hoc saltem patet in Petro & Paulo,qui æquales fuerunt:nam Ambrosius *6.q.7.c.beati,* dicit sic: *Petrus & Paulus eminent inter universos & peculiari quadam prærogativa præcesserunt. Verum inter eos quis cui præponatur incertum est,puto enim illos æquales esse meritis qui æquales sunt in possessione.*

Clericus. CAP. CLXIX.

ÆQuales fuerunt quo ad potestaté ordinis sacerdotalis:sed non æquales quo ad potestaté jurisdictionis:quia Petrus præfuit omnibus.sic notatur.21.*di,c.in novo* allegato. Qui æquales fuerunt meritis,ut in prædicto.*c.beati.*sed non in aliis. Unde beatus Hieronymus dicit sic: *Paulus Petrum reprehendit,quod non auderet nisi se non imparem sciret.* Et subjungit Gratianus,*hoc non est de officio ecclesiasticæ dignitatis: sed de puritate vitæ & sanctitate conversationis intelligitur, Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat.2.q.6.c.Paulus & c.puto.*

Miles. CAP. CLXX.

ITem, quod beatus Petrus nulla ratione jurisdictionis habeat prærogativam ultra beatum Paulum, probatur arguendo à stilo Romanæ curiæ: quod quidem argumentum concludit in jure.*c. quam gravi,de crimine falsi.* Nam in bullis Apostolicis,indulgentiis, & similibus dicitur sic: *de beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi centum dies de pœnis relaxamus.* Ex quo concluditur quod pares sunt in potestate jurisdictionis.

Clericus. CAP. CLXXI.

SOlus Petrus fuit superior, & omnes alii sibi subditi: & etiam Paulus.Sed ideo in gestis spiritualibus Paulus Petro conjungitur,quia urbem Romanam sub martyrio consecraverunt,&in passione socii fuerunt 22.*dist.c.sacrosancta.*

Miles. CAP. CLXXII.

VIdetur quod Iacobus fuerit major Petro: quia ille, qui judicat, inter omnes videtur major & prælatus.Sed Iacobus tulit sententiam in quæstione legalium, *Actuum 25.c.* Petro & Paulo allegantibus, dicens: *ego judico, omnes qui ex gentibus convertuntur.*

Clericus. CAP. CLXXIII.

IUdicavit non tanquam judex omnium; sed tanquam judex illius loci spiritualis. Non quin Petrus potuisset judicare, si voluisset: Sed quia voluit sibi deferre in loco suo,sicut Papa,quando est in civitate aliqua, non propter hoc auffert officialem nec curiam Episcopo loci: sed de his quæ ibi emergunt judicium dimittit Episcopo loci.

Miles. CAP. CLXXIV.

VIdetur quod Romanus Pontifex non præsit omnibus: sed quod ecclesia sit major Romano Pontifice, quia nullus mittitur ab inferiore. sed in primitiva ecclesia Petrus legitur missus ab Apostolis & senioribus, sicut dicitur Actuum: *miserunt Petrum & Johannem* &c. Ergo Petrus non fuit major nec superior illis, sed econverso.

Clericus. CAP. CLXXV.

MIssio per auctoritatem est à superiore, sicut Papa mittit legatum, & Rex ballivum: sed missio per consilium potest esse per inferiorem seu ab inferiore:& sic consiliũ dicitur mittere regem, quando vadit alicubi,de consilio etiam subditorum,qui per consilium monent ipsum ad illuc proficiscendum. Et sic Apostoli & seniores miserunt Petrum per consilium suum suadentes ei pro salute populi illuc ire.

Miles. CAP. CLXXVI.

VIdetur quod Romanus Pontifex nullum primatum seu dominium habuit à Christo: sed sola voluntate & concessione aliorum Apostolorum. dicitur enim 21.*di.c.in novo:ipsumque esse Principem eorum voluerunt*, id est Apostoli voluerunt Petrum esse Principem suum, & per consequens tota ecclesia, cujus ipsi fuerunt prælati &c.

Clericus. CAP. CLXXVII.

VOluntate antecedente seu causante. unde videtur ostendi posse, beatum Petrum potestate sive auctoritate immediate per Christum non per hominem aut homines alios sibi tradita superiorem fuisse ceteris Apostolis: & per consequens successores ipsius successoribus illorum. videtur autem hoc primum ex *Matthei 18.capite.* dum ad ipsum Christus singulariter inquit: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus,& super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum* &c. Per quæ verba Christus expressisse videtur beatũ Petrum

futurum caput & fundamentum eccesiæ: præsertim mortuo Christo. ubi glo. *specialiter eam scilicet potestatem Petro concessit, ut nos invitaret. ideo enim eum principem Apostolorum constituit: ut ecclesia unũ principalem haberet Christi vicarium, ad quẽ diversa membra ecclesiæ recurrerent, si forte inter se dissentirent. quod si diversa capita ecclesiæ essent, unitatis vinculum rumperetur.* Amplius ostenditur id ex Lucæ 22.c. cum ad ipsum Christus specialiter inquit: *Ego autem rogavi pro te Petre, ut nõ deficeret fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Suorum igitur fratrum Apostolorum & aliorum fideliũ, prima cura pastoralis & confirmatio beato Petro commissa fuit propter suæ fidei firmitatem: pro qua ne deficeret, Christus singulariter orasse videtur. ubi glo. *confirma fratres tuos, cum te principẽ Apostolorum constituerim.* Hoc autem non solum intelligendum est de Apostolis, qui tunc erant, ut roborarentur à Petro, sed de omnibus fidelibus. Et parum infra subdit, *per pœnitentiam obtinuit Petrus, scilicet ut esset antistes mundi.* rursum hoc ostenditur Iohannis 21.c. inquit enim Christus ad ipsum singulariter: *pasce oves meas: pasce agnos meos: pasce oves meas,* ter replicans idem verbum non determinate. Ergo omnibus universaliter ovium pastor immediate à Christo institutus videtur. ubi Chrysostomus inquit: *sic eximius enim Apostolorum erat Petrus & os discipulorum. unde deleta negatione committit ei prælationem fratrum.* Deinde confirmatur hoc auctoritate plurimorum sanctorum super illo Iohannis 21. *si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu autem sequere me.* Inquit enim Augustinus: *duas vitas sibi divinitus prædicatas novit ecclesia: quarum una est in fide: alia in spe. ista scilicet in fide signata est per Apostolum Petrum & per sui Apostolatus primatum.* Rursum Theodosius ibidem: *Cunctorum fidelium prælaturam sibi instituit.* Chrysostomus autem dixerit: *qualiter igitur Jacobus thronum assumpsit Hierosolymitanum, id utique dicam, quoniam Petrum orbis terrarũ intronizavit magistrum.* & infra inquit, *huic scilicet Petro & præpositura fratrum tradita est.* Amplius, quoniam si Christus ecclesiæ caput non instituisset, in ipsius absentia acephalam reliquisset: nec videretur eam ordinasse secundum meliorem dispositionem aut optimam. Nunc autem ipsam optime dispositam & ordinatam reliquit. Credendum est igitur, ei caput aliquod instituisse tenendum: non aliud convenientius Beato Petro. Igitur fuit ipse Petrus determinatione immediate cæteris Apostolis auctoritate superior. Demum vero idem in spem convertere ostendentes Paulum Beato Petro dignitate sive auctoritate non fuisse parem. ad Gal. enim 2. c. habetur hæc series. *Deinde,* inquit Paulus, *post tres annos veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.* & parum infra eodem subdit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto Tito. Ascendi autem secundum revelationem, & contuli cum illis evangeliũ, quod prædico in gentibus seorsum, aut his qui videbantur esse aliquid, ne forte in vacuum currerem.* Ubi glossator ostendit, *Paulum non habuisse securitatem evangelii, nisi esset auctoritate Petri confirmatum.* Cum igitur Paulus securitatem evangelii sumpsit à Petro secundum glossam, apparet ipsum non fuisse parem Petro in auctoritate. Unde per necessitatem sequi videtur ex hoc, quod ex aliis supradictis reliquos mundi Episcopos Romano Episcopo tanquam singulari successori Beati Petri divina ordinatione fore subjectos: ecclesiam quoque Romanam sic aliarum ecclesiarum caput & aliarum esse judicem & Pastorem. Hoc rursum ratione confirmo, quoniam fides una est secundum Apostolum *ad Ephe. 4. c.* Et ecclesia una, ubi unum caput atque principium, quo nullomodo convenientius aut æque conveniens Romano Pontifici singulari successori Beati Petri, qui petra fuit, supra quam Christus se dixit suam ecclesiam fundaturum. Amplius: nam sicut in unico templo vel in unica diœcesi oportet unum Episcopum esse, ut ex epistola Hieronymi ad Evandrum patet: sic eo magis necessarium est in universa Christi ecclesia unicum esse caput, propter fidelium unitatem servandam. unde Iohannis 10. cap. *Et erit unum ovile & unus pastor.* Ex prædictis autem per necessitatem sequi videtur, Romanum Episcopum solum causam effectivam primam esse institutionis secundariæ aliarum ecclesiarum propter suam universalem auctoritatem super reliquos omnes Episcopos, & aliarum ecclesiarum sive templorum ministros. cui siquidem sententiæ suffragatur auctoritas Ambrosii dicentis, *ecclesia Dei est: Cæsari utique non debet ascribi.* quod basilicarum traditionis Cæsaris esse non potest, eo minus cujusvis principatus seu principantis. Erit igitur auctoritas hæc illius, qui caput est & primus omnium sacerdotum, Romani Pontificis auctoritate divina & nullius principis hoc jus esse potest. Hinc etiam necessariò sequi videtur ipsius auctoritatem fore distribuendi seu conferendi beneficia seu ecclesiastica seu temporalia. Ex prædictis etiam inferri videtur, posse ejusdem Romani Pontificis jurisdictionem fore coactivam super reliquos omnes mundi Episcopos, & reliquos templorum ministros. sunt enim sibi divina ordinatione subjecti, ut ex prædictis rationibus palam est. Amplius, potest & debet auctoritas concilii scripturas sacras dubias determinare, diffinire atque interpretari. Et hæc videtur fuisse sententia Hierony. in epistola, in titulo *de expositione fidei catholicæ* sic inquit: *Hæc fides est, Papa beatissime, quam in ecclesia catholica didicimus, quam semper tenuimus; in qua sumus, si imperite aut parum inculte aliquod forte positum est, emendari cupimus à te qui Petri fidem ac sedem tenes. Sin autem hæc nostra tui confessio apostolatus, tuo judicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, se imperitum, vel malivolũ, vel etiã non catholicũ, non me hæreticũ comprobabit.* De potestate autẽ statuendi quæ ad ecclesiasticum ritum pertinent ad æternã salutem, apparet ex articulo Christi *Lucæ 10. c.* inquit enim Apostolis: & in ipsorum personis cunctis Episcopis sive presbyteris: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit me spernit: & spernit eum qui me misit.* Sicut igitur de necessitate salutis sacerdotum observanda statuta, his quidem potestatibus assignatis Romano Pontifici, ex eis collationem faciens Beatus Bernardus ad Eugenium Papam de consideratione. *lib. 2.*

Nunc

Nunc jā repetenda reliquia, si qua sint loci, quem deseruimus. age indagemus adhuc diligenter quis sis, quā geras videlicet pro tempore personam in ecclesia Dei, qui es sacerdos magnus summus Pontifex, tu Princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Et subdit infra eadem continuata sententia, *nec modo omniū pastor. Unde id probem quaeris. Ex verbo domini: cui enim non dico episcoporum sed etiam Apostolorū absolute & indistincte tota commissa sunt oves? si me amas Petre, pasce oves meas.* & parum infra subjungit, *cui non planū designasse oves? nihil excipitur, ubi vel distinguitur.* Et infra rursum eodem, *inde est quod alii singuli singulas exortiti sunt plebes scientes sacramentum. Denique Jacobus qui videbatur columna una, ecclesia una contentus est Hierosolyma, Petro universitatem cedens.* Demum vero concludens ait: *ergo juxta canones tuos alii in partem solicitudinis, tu in plenitudinē potestatis vocatus es: aliorū potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nunquid, si causa extitit, tu Episcopo calū claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere etiam & tradere Sathanae potes? stat ergo inconcussum privilegium tuū. Et tam in dictis clavibus quam in aliis commendatis.* Neque solum in ecclesiasticos ministros, & Episcopos, sacerdotes & inferiores ordines dicit beatus Bernardus Romanū pontificem jurisdictionem habere coactivam, verum etiam super omnes principantes, quem temporalem gladium eidem Episcopo videtur ascribere. Unde idem ad eundem Eugenium lib. 7. c. 4. sic ait, *quid denuo usurpare gladium tentas, quem semel jussus es reponere in vaginam?*

Miles. CAP. CLXXIX.

ITem Christus tribuens potestatem ad eucharistiae sacramentum, inquit ad eos: *hoc est enim corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meā commemorationem.* i. hoc faciendi potestatē habete. Nec dixit haec verba plus ad beatum Petrum quam ad alios. Non enim dixit Christus *fac & aliis tribuas potestatem faciendi*, sed dixit, *facite* in plurali, & omnibus indifferenter. Idem quoque per omnia censendum est de clavium potestate. Iohannis 2. c. Christus dicit apostolis, *sicut misit me pater & ego mitto vos.* Deinde dixit, *accipite spiritum sanctū: quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retinentur*, nec dicit Petro nec alicui apostolo singulariter *mitto te.* Et multa alia possent sacrae scripturae subjici exempla, quae brevitatis causa sub silentio praetermitto, quod amplius exprimens apostolus ad hanc quaestionem diffiniendam, ut videlicet non crederet aliquem apostolorum hanc habuisse praerogativam seu auctoritatem super alios, eam expresse removens à Petro, de quo forrasse videbatur hoc magis propter aliqua sibi à Christo singulariter dicta. Et quia senior aliis erat 2. ad Galatas inquit sic: *mihi enim qui videbantur mihi esse aliquid nihil contulerunt: sed econtra cum vidissent quod cum creditum esset mihi evangeliū praepucii, sicut Petro in apostolatum circumcisionis: qui enim operatus est mihi inter gentes. & cum cognovissent gratiam quae data est mihi, Iacobus & Cephas Johannes qui videbantur columnae templi, dextras dederunt mihi & Barnabae societatis* &c. Qui ergo operatus fuit Petro in apostolatum, operatus fuit & Paulo: hic autem fuit Christus. ergo hujusmodi officium non suscepit à Petro. Et similiter nec Apostoli reliqui. rursum confirmans hoc Apostolus ait: *Notum enim vobis facio Evangelium, fratres, quod Evangelisatum est à me: quia nō est secundū hominem neque enim ab homine accepi illud neque didici: sed per revelationem Iesu Christi.* ecce quod Paulus non fuit inferior Petro.

Clericus. CAP. CLXXX.

SIngulariter Christus inquit ad Petrum *pasce oves meas, agnos meos, pasce oves meas*, ter replicans idem verbum, non determinans. ergo omnibus omnium pastor immediatè à Christo institutus videtur, per hoc. ergo ad rationem vestram responderi potest junctis aliis pluribus auctoritatibus in alia solutione immediatè latius tactis, quas brevitatis causa non repeto.

Miles. CAP. CLXXXI.

RUrsum quoniam in superioribus capitulis dictum est, quod principes sunt ministri vicarii Dei & non ipsius Dei immediatè. patet expressè contrarium per apostolum dicentem, *principes enim ministri Dei sunt*, nec dixit, ministri nostri sunt, nec Cephae aut alterius Episcopi. Et ideo nec in judicio coactivo subjecti sunt alicui Episcopo seu presbytero: sed magis econverso: nec per consequens debent personae ecclesiasticae jurisdictionem temporalem contra Deum & justitiam sibi damnabiliter usurpare, quod faciunt incessanter, secundum quod latius in sequentibus declarabo.

Clericus. CAP. CLXXXII.

NOn ponit Apostolus, quod princeps sit minister Dei per abnegationem, sic scilicet quod sint Dei ministri & non sui vicarii. per hoc namque, quod ipsi sunt ministri vicarii Dei, satis sunt ministri, & ipsius Dei.

Miles. CAP. CLXXXIII.

PRaeterea clarum est, quod cognitio personarum laicarum pertinet ad judicem secularem exceptis casibus spiritualibus: nihilominus officiales praelatorum faciunt eos citari coram se ad instantiam partis: Et si dictae personae laicae declinent jurisdictionem officialium, vel si Domini temporales, quibus subjiciuntur, requirant eos remitti coram eis tanquam Dominis

vel judicibus suis temporalibus, dicti officiales hoc renuunt adimplere per excommunicationis sententiam dictas partes ad procedendum coram ipsis compellentes.

Clericus. C A P. CLXXXIV.

CErtum est quod de jure & consuetudine notorie præscripta cognitio talium actionum personalium pertinet ad ecclesiam, & sic nemini facit injuriam; si jure suo utatur, maxime ratione peccati, quod committitur in retinendo illud, ad quod tenetur aliquis ad solvendum *c. novit, extra, de judiciis.*

Miles. C A P. CLXXXV.

SEd nunc dicatis, quo jure officiales prælatorum faciunt moneri personas laicas ad instantiam clericorum dicentium se esse impeditos in rebus suis hæreditariis per dictos laicos. Et si dicti laici asserant coram dictis officialibus, quod hoc tangit realitatem, & ita sit in veritate, & super hoc petant judicem secularem, dicti officiales monent eos sub pœna pecuniaria, ne super hoc vadant coram judice seculari.

Clericus. C A P. CLXXXVI.

QUia quæritis, quo jure? respondeo quod tam de jure communi scripto quam de consuetudine legitime præscripta hoc possunt facere. Si enim in hæreditate clerici per laicum aliqua fiat injuria, in hoc committatur sacrilegium, cujus ad ecclesiam duntaxat cognitio pertinet. *24.q.3.c.si quis de parentibus.* Et faciunt notata in §.*sacrilegium 17.q.4.*

Miles. C A P. CLXXXVII.

NUnquid jure communi cognitio causarum, quæ tangunt realitatem, sive sint in possessionibus sive in proprietate, pertinent ad judicem temporalem? Et tamen officiales prælatorum impediendo jurisdictionem secularem nituntur sibi attribuere cognitionem causarum realium, specialiter super possessione & omnibus interdictis.

Clericus. C A P. CLXXXVIII.

REspondeo, quod jurisdictio causarum civilium, de quibus agitur, pertinet ad ecclesiam Iure divino & humano. divino jure probatur à tempore Adam usque ad Christum, per ea quæ notantur per Innocen. *extra de foro compe.c.licet:* & à tempore Christi citra, hæc jurisdictio fuit beato Petro commissa & ejus successoribus *23.di.c.omnes Matth.17.cap.* Et qualiter etiam in terris catholicorum principum istud jus obtinuit & obtinet, probatur *2.q.5.c.si quis presbyt.11.q.1.c.realium.* Et istud jus confirmaverunt imperatores, ut patet in corpore Authenticorum; *ut diffe.judi.* §.*si tamen.colla.9.* dicit etiam canon, quod beatus Petrus præcipiebat omnes principes terræ & cæteros homines terræ Episcopis obedire, *extra de majo.& obe.c.omnes.* quare sequitur quod non est facienda divisio, ut hæc ecclesiis auferantur. Et si in tyrannorum regum terris status iste fuerit ecclesiæ inviolabiliter observatus: quanto magis in regno Franciæ benedicto hoc debet observari, *extra de judi.* in parte decisa? Præterea leges Theodosii imperatoris & Caroli Magni hanc jurisdictionem ecclesiæ confirmaverunt, *extra de judi.c.novit.11.q.1.c.quicunque & c.sequenti.* in quo c. cavetur expresse, quod idē Carolus rex Franciæ & imperator in Francia specialiter hoc jus constituit. Præterea de consuetudine à tanto tempore quod de contrario memoria hominum non existit, hæc jurisdictio pertinet ad ecclesiam Gallicanam omnium regum Christianorum tempore priorem. Quis ergo audebit hanc consuetudinem violare? sacrilegium esset *11.di.c.1. & c. sequentibus ejusdem di.* Item non miretur aliquis si in regno Franciæ nobiliori totius orbis hæc prærogativa ecclesiis debeatur. In hoc enim sua nobilitas & potentia decoratur arg. in Authentica *ut judices sine quoque suffra.* circa principium. *colla.2.* Præterea dominus rex in coronatione sua juravit ad sancta Dei evangelia privilegium canonum servare ecclesiæ: omnes barones vel quasi sunt fideles ecclesiæ & juraverunt fidelitatem: sub qua fidelitate tenentur per juramentum jura ista servare. Cum igitur omne juramentum, quod non tendit in detrimentum salutis æternæ, sit servandum: Istud quod est in favorem ecclesiarum præstitum, multo magis est servandum, *extra de jure juran.ca.si verò.* Item beatus Ludovicus, Philippus Aragonensis, Philippus Pulcher, Ludovicus, Magnus Carolus, privilegia & libertates & consuetudines ecclesiæ confirmaverunt. Et omnes isti in suis coronationibus juraverunt, ut supra. Quis ergo pro nunc, aut in futurum audebit alicui Regi Franciæ absque damnatione propria contrarium suadere, maxime in istis concessionibus, declarationibus & confirmationibus ecclesiæ? cui in donationibus immensitas est mensura, in autentica *de non alie.aut permu.re.ecclesia* §.*si minus.colla.2.*

Miles. C A P. CLXXXIX.

HÆc privilegia per viros ecclesiasticos quamplurimum extenduntur, nam dum laicus turbatur vel impeditur per aliquem clericum in possessione terræ suæ, & propter hoc impetrat adiornamentum à judice seculari in casu novitatis, vel alias officiales prælatorum impediendo in casu novitatis jurisdictionē temporalem, faciunt moneri ad instantiam clerici judicem secularem & partem, ut post adiornamentum cessent sub pœna pecuniaria & certæ pecuniæ quantitate.

Clericus. CAP. CXC.

UBi clericus impedimentum vel violentiam committit, laicus est actor & clericus reus: & cum de jure & consuetudine actor debeat sequi forum rei, non est irrationabile, maxime in illis ecclesiis, quæ de consuetudine hoc habent, si de talibus ecclesia cognitionem habeat: alias enim sequeretur, quod judices seculares pro voluntate sua haberent cognitionem clericorum, pro eo quod dicerent, hoc vel illud esse casus novitatis : maxime quia in talibus impedimentis & violentiis habent locum interdicta, quæ sunt personalia; facit *c. si clericus de foro competenti.*

Miles. CAP. CXCI.

ITem officiales prælatorum impediendo jurisdictionem secularem nituntur habere cognitionem tractatuum initorum in curia seculari per litteras, aut sine litteris.

Clericus. CAP. CXCII.

DIco quod si talium contractuum petitiones sint personales de jure: maxime ubi est transgressio juramenti vel fides mentita, de quibus etiam habet solum cognoscere, nulla fit injuria, & licet etiam ibi non esset juramenti vel fidei transgressio, adhuc ratione personalitatis potest ad ecclesiam cognitio pertinere.

Miles. CAP. CXCIII.

PRælati faciunt concilia provincialia, & statuta synodalia: in quibus conciliis & statutis plura faciunt & ordinant in grande præjudicium jurisdictionis temporalis, de qua eis non pertinet quoquo modo statuere seu alias se intromittere.

Clericus. CAP. CXCIV.

PRælati nihil statuunt quod temporalitatem tangat, nisi quatenus commissarum eis tangit animarum salutem, & pro juribus & libertatibus ecclesiæ conservandis. & hoc eis licitum est. Probatur 18. *di. per totum. & in autentica de sanctis episcopis* §. *ut autem. col. 9.*

Miles. CAP. CXCV.

ITem Officiales faciunt citari plures personas ex officio super aliquibus, quæ sibi imponunt responsuras, de quibus impositis cognitionem sibi asserunt pertinere. & quando sic citati ad diem veniunt sibi ut præmittitur assignatam, negant maleficia proposita contra eos. tunc dicti officiales ipsos detinent incarceratos: nec permittunt eos recedere: licet de talibus eis impositis pertineat recredentia: & licet captio & detentio laicorum non ad eos spectet, sed ad judices seculares.

Clericus. CAP. CXCVI.

NUllus prælatus si sciret officialem suum talia perpetrare, aliqualiter hoc sustineret, nisi esset de maleficiis, quorum cognitio & correctio ad ecclesiam pertineret de jure vel consuetudine: & etiam in casibus ubi recredentia non deberet fieri. Et si quis esset, qui in speciali vellet super istis conveniri, prælati erunt parati veritate plenius inquisita prout justum fuerit facere emendari & apponere remedium opportunum.

Miles. CAP. CXCVII.

SEd dicatis, quare in casibus supradictis licet per inquisitionem & processus factos per officiales prædictos contra laicos sic captos & detentos, idem laici reperiantur pueri & innocentes, & ab imposito sibi maleficio absolvantur: nihilominus dicti officiales nolunt eos expedire, donec pro scripturis processuum satisfactionem faciant de magna pecuniæ quantitate, cum de jure in tali casu eis ad expensas restituendas minime teneantur.

Clericus. CAP. CXCVIII.

AD hoc respondeo, quod si prælati scirent ista per officiales suos perpetrari nunquam illa sustinerent: sed ubi illi, contra quos procedunt seu proceditur, petunt copiā processuum sibi fieri, tenetur petens eam solvere: aut si super imposito sibi maleficio condemnetur, debet restituere promotori. Si verò per judicem absolvatur, & promotor maliciose & per fraudem hoc false suggesserit contra ipsum, debent ei expensæ restitui. sed ubi mere ex officio judicis proceditur, sive sit per infamiam publicam sive ad denuntiationem alicujus vel alias secundum quod ei licitum est, & de jure judex in hoc casu cuiquam expensas reddere non tenetur.

Miles. CAP. CXCIX.

NUnc respondeatis, quo jure officiales prælatorum mittant notarios juratos pro recipiendis obligationibus & contractibus in villis, jurisdictionibus atque locis Dominorum temporalium: & sic nituntur impedire jurisdictionem temporalem, cum extra sedem suam obligationes non debeant recipere vel contractus.

Clericus. CAP. CC.

DIco quod tam ratione naturali quam jure scripto in terris Dominorum temporalium Episcopi habent jurisdictionem suam spiritualē, sicut Dominus temporalis jurisdictionem temporalē: & nulli fertur injuria, si tales notarii recipiant contractus illorum, qui volunt se in foro Ecclesiæ obligare: & hoc est pro communi & publica utilitate. quia multi magis eligunt vinculum Ecclesiæ, quam vinculum temporale: & ante aliquando dimitterent contractus facere, sine quibus non possent vivere, quam se summitterent curiæ seculari seu temporali Et ad hoc facit *de offi. ordi. c. cum Episcopus, lib. 6.* nam ista sunt voluntariæ jurisdictionis *l. 2. ff. de offi. pro consulis & leg.*

Miles. CAP. CCI.

SEd cum trina debeat esse monitio canonica: unde est hoc, quod officiales moderni per solam citationem excommunicationis sententia fulminant ex unica contumacia duntaxat?

Clericus. CAP. CCII.

NUlla excommunicationis sententia debet ferri, nisi citatio vel monitio canonica præcesserit. sed sæpe contingit quod propter periculum animarum vel corporum vel alias quia causa est rationabilis, fit una citatio peremptoria, quæ trinæ monitioni æquipollet, & propter talem defectum seu contumaciam potest licite sententia excommunicationis proferri.

Miles. CAP. CCIII.

CAutum est in jure, quod ad impossibile nullus obligatur: & tamen videmus, quod in curia Ecclesiæ concluditur una obligatio *de nisi*, qua quis immediate obligatur & excommunicatur, nisi certa die solverit, cum tamen sæpe hoc solvere nequeat, & sic ad impossibile obligatur.

Clericus. CAP. CCIV.

ILla obligatio *de nisi* est forma juris & pro communi utilitate adinventa, nec sequitur ex hoc inconveniens: maxime quia in talibus nunquam fertur nec debet ferri sententia, nisi post sufficientem terminum ad hoc de consensu contrahentium assignatum & ad hoc facit *c. præterea. extra de appella.* cum ibi notatis.

Miles. CAP. CCV.

QUandocunque aliqui excommunicantur, & tales sic excommunicati non satisfaciunt de summis contentis in executionibus memoratis incontinenti reaggravantur. Et tunc iidem prælati vel eorum officiales faciunt moneri judices seculares, quod sub pœna excomunicationis compellant per captationem bonorum tales sic excommunicatos ad faciendum se absolvi, & ad debitum persolvendum. Et ubi judices seculares non obediunt monitioni hujusmodi, ipsi excommunicantur, nec possunt absolvi nisi satisfaciant plenarie de debito.

Clericus. CAP. CCVI.

ECclesia brachio suo spirituali contra tales procedendo fecit quod potuit: & tunc habet recurrere ad brachium seculare. & hoc de jure divino & humano conceditur. Et si propter malitiam vel negligentiam Dominus temporalis omittat facta sibi super hoc monitione parere: & talem excommunicatum cōpellere, propter quod debitorem cōtingit debitum amittere, in quo excomunicatus tenebatur ei: non est inconveniens, si sufficienti monitione præmissa per sententiam excommunicationis procedatur contra ipsum. Et si de damnis illatis antequam mereatur absolvi, faciat satisfactionem condignam: in talibus enim de jure divino & humano brachium temporale spirituali obedire tenetur: maxime ubi quis in excommunicatione extitit ultra annum, de quo in statuto beati Ludovici mentio fit expressa.

Miles. CAP. CCVII.

SI baillivi, præpositi, vel servientes regis, aut alii judices seculares, talibus monitionibus inclinaverint, nec inveniant aliqua bona penes excommunicatos prædictos: tunc dicti baillivi, præpositi aut servientes ire expensis suis tenentur ad curiam prælatorum, & ibi juramentum patrare quod nulla bona inveniant penes excommunicatos. Alioquin denuntiantur excommunicati: & per sententiam excommunicationis compelluntur ad satisfaciendum de debito pro ipsis excommunicatis.

Clericus. CAP. CCVIII.

DE jure & consuetudine tenentur in hoc judices seculares ecclesiastico judici obedire: & debent expensis propriis ad se excusandum venire: sed si talis monitio malitiose vel indebite ad suggestionem alicujus fuerit impetrata: talis suggerens expensas restituere tenetur. Expensæ vero, quæ fiunt in executione contra excommunicatos facta per præfatos judices seculares, excommunicatus ille debet ad satisfaciendum compelli.

Miles. CAP. CCIX.

ECce nunc alium excessum officialium. Si duo laici sint in processu alicujus temporalis Domini in actione reali vel personali: si contingat quod altera partium diffugiendo appellet ad curiam alicujus

alicuius prælati post magnos processus factos & lite contestata: officiales prælatorum nituntur habere cognitionem talium causarum, tam in reali quam in personali: & virtute monitionum & sententiarum faciunt desistere Dominum temporalem à cognitione causæ, post huiusmodi appellationem; quod nisi fecerit, excommunicatur & trahitur ad emendam. Ex quibus tẽporalis iurisdictio impeditur. & Rex amittit ressortum suũ: quia nullus appellat ab officiali prælatorũ ad curiã regiam.

Clericus. CAP. CCX.

SI in curia temporali prælatorum vel subditorum suorum fiat processus, aut detur iudicium temporale, & super huiusmodi processu appellatio ordinaria emittatur aut ratione falsi iudicii vel alias: debet talis appellatio ordinaria remitti ad examen sui, iudicis temporalis. Sed si laicus non per viam appellationis ordinariæ, sed quia magis eligit curam ecclesiasticam quam temporalem, sicut de iure licitum est: tunc nullum inconueniens sequeretur, si officialis, ad quem veniret talis cognitio tanquam officialis & Iudex ordinarius cognitionem haberet. Et sic in Remensi & Laudunensi, & multis aliis Regni Franciæ ecclesiis obseruatur.

Miles. CAP. CCXI.

VIdemus quod si aliquis laycus in villa regis faciat arrestari suum debitorem laycum per iudicem secularem loci: si arrestatus appellet illos, qui arrestant eum vel faciunt arrestari. officiales volunt habere talem cognitionem, & si aliquid attemptetur contra appellationem, ipsi nituntur exigere & leuare emendam à iustitia, sicut ab ipso cui factum fuerat arrestum. Et si gentes regiæ compellant eos ad desistendum, ipsi excommunicant eas.

Clericus. CAP. CCXII.

DIco quod si talia fierent sicut in isto continetur, nisi aliquæ ecclesiæ de consuetudine hoc haberent, quæ consuetudo est obseruanda, maxime vbi tale fieret sub saluo conductu curiæ & sine fraude, & quod arrestatus non esset clericus, prælati nollent talia sustinere.

Miles. CAP. CCXIII.

NOnnulli prælati habent magnam multitudinem officialium, quos vocant præpositos clericorum: qui quidem officiales faciunt communiter citationes viua voce contra qualcunq; personas in dominio regis & alibi sine commissione: licet in qualibet diœcesi debeat esse vna sola sedes, vbi cognoscatur de causis. & ex hoc accidit pluries, quod multæ personæ coram eis sine causa citantur ad finem, quod redimant se de magna pecuniæ quantitate, quod est in magno præiudicio regis & subditorum, ac iurisdictionis temporalis eorundem.

Clericus. CAP. CCXIV.

TAm de iure quam de consuetudine legitime præscriptis prælatus in quacunq; parte diœcesis suæ potest habere præpositos & alias personas ad iurisdictionem ecclesiasticam exercendam: siue sit in citationibus, siue in captionibus personarum ecclesiasticarum vel cognitione causarum quæ ad forum ecclesiæ pertinent: & potest Prælatus talibus illam, quæ sibi videtur, concedere potestatem. quare si tales iuxta concessionem eis factam citationes faciunt aut personas ecclesiasticas capiunt delinquentes: siue cognitione causarum seu aliquocunque modo ecclesiasticam iurisdictionem exercerent, nulla fit iniuria. quemadmodum enim Dominus temporalis vbicunque in terra sua potest habere gentes & iusticiarios: & eadem ratione Iudex spiritualis. Sed si tales commissarii abusi fuerint in aliquo seu etiam de præsenti abutantur, parati erunt prælati tales abusus corrigere & apponere remedium opportunum. vel si alicubi sit talium commissariorum nimia multitudo, ipsi de sufficienti numero prouidebunt. Cæterum si tales commissarii iuxta potestatem sibi commissam arrestauerunt in casu sibi licito & permisso bona mobilia clericorum, sequuntur possidentis personam tam de iure quam de communi consuetudine. Et hoc etiam in statutis regum Franciæ plenius continetur. Et per hoc etiam infertur, quod sine præiudicio iurisdictionis secularis officiales prælatorum seu eorum deputati possunt sigillare domos clericorum in villis regiis & aliorum dominorum temporalium.

Miles. CAP. CCXV.

EXcedunt prælati & eorum officiales: quia compellunt personas laycas ad dandum assecuramentum clericis eorum in curia ecclesiastica.

Clericus. CAP. CCXVI.

EXcedunt prælati in iustitia & domino regis & subditorum suorum faciunt fieri inuentaria de bonis decedentium laycorum.

Miles. CAP. CCXVII.

DE iure & consuetudine clericus potest male factorem suum vel alium, à quo verisimiliter dubitat sibi iniuriam irrogari, coram iudice ecclesiastico conuenire: quia vbi per talem committetur maleficium in personam clerici, etiam tanquam de sacrilegio, cognosceret super maleficio memorato ergo fortiori ratione potest prouidere dando assecuramenta, ne maleficia committantur, maxime in ecclesiis vbi de consuetudine hoc habetur. Si autem hoc esset inter duos laycos, deberet consuetudo obseruari: quæ etiam concordat in hoc cum iure communi, per quod ecclesiastici iudices debent pacem apponere, cum melius sit ante tempus peccati prouidere, quam culpam post exi-

tur in vindicare, *l.fi. C. in quibus cau.resti.integ.non esse necessaria*: ad quod faciunt *extra de tren.& pace* per totum.

Clericus. CAP. CCXVIII.

PAtet ex institutionibus sanctorum patrum, nec non imperatorum & regum: quod quilibet prælatus in sua diœcesi est executor legitimus testamentorum: maxime elapso certo termino in jure expresso. *l.nulli.C.de epi.& cle.& extra de testa.c.tua & c.nos quidem.* Unde si contigerit, quod executio testamenti venerit ad prælatum, non est inconveniens, si ex quo ad eum pertineret principale, pertineat & bonorum accessorium, sive sit in inventariis, sive in aliis spiritualibus faciendum in locis, ubi sic de consuetudine observatur: alias enim non potest fieri legitime executio testamenti.

Miles. CAP. CCXIX.

ITem officiales nituntur cognoscere de actionibus hypothecariis, quæ sunt reales vel saltem mixtæ.

Clericus. CAP. CCXX.

AD hoc respondeo, quod si hypothecaria procedunt ex contractu, ubi sit juramentum, vel fidei interpositio: & inde fiat directe petitio super re obligata: talis petitio esset potius personalis quam realis. Et in hoc casu nulla fieret injuria quantum ad hypothecarias, quæ sunt mere reales: & debet consuetudo servari: quod si nulla fuerit consuetudo, tunc jus scriptum est in talibus imitandum & approbandum. facit. *C.de præscript.30.vel 40.anno.l.cum notissimi.extra de jurejuran.c.si vero.*

Miles. CAP. CCXXI.

PRæterea excedunt prælati dum nituntur habere cognitionem personarum laycarum commorantium in domibus vel leprosatiis villarum regis & subditorum suorum: vel extra villas prædictas, licet domino regi vel ejus subditis memoratis pertineat cognitio ejusdem. Et dant dicti prælati vel eorum officiales monitiones cum magnis pœnis pecuniariis & sententiarum excommunicationis: quod nullus trahat dicta personas laycas ad aliam curiam quam ad curiam prælatorum.

Clericus. CAP. CCXXII.

SI tales personæ sint perpetuo devotæ hospitalium seu domorum hujusmodi, sic quod factæ sint de foro ecclesiæ, tunc talium cognitio pertinet ad prælatos. de aliis vero, qui non essent talis conditionis, nisi privilegium seu consuetudo aliud daret ecclesiis, prælati nollent nec etiam possent de talibus cognitionem assumere.

Miles. CAP. CCXXIII.

QUid plura? nunquid prælati de die in diem nituntur jurisdictionem secularem penitus enervare. Nam ad finem quod jurisdictio ecclesiastica augmentetur, prælati faciunt magnam multitudinem tonsurari, pueros illiteratos, servorum filios, & etiam conjugatos, necnon de illegitimo matrimonio procreatos: quod est etiam contra eorum constitutiones canonicas, per quod eorum ministerium vilipenditur.

Clericus. CAP. CCXXIV.

QUanto plures fuerint in servitio Dei constituti, tanto melius potest divinum servitium celebrari. Et bene cavebunt sibi prælati domino concedente, quod non conferent personis insufficientibus vel indignis. Nullus enim prælatus bonæ conscientiæ faceret ea, quæ in prædicto articulo continentur. Et non dubium, quod super hujusmodi tonsuris conferendis Domini temporales plures requestas consueverunt facere & importunas.

Miles. CAP. CCXXV.

EXcedunt prælati: nam faciunt gagiari & compelli per suos præpositos, clericos, mulieres, viduas, & nituntur habere cognitionem earum: nec non cognitionem puellarum, sibi applicare bona earum quando moriuntur pupilli, sicut de majoribus ætate quando decedunt ab intestato: quorum quidem cognitio pertinet ad regem: quia tales personæ & bona earum sunt sub salva gardia regis.

Clericus. CAP. CCXXVI.

TAm de jure divino quam humano gardia talium miserabilium personarum quantum ad violentias & saisinas pertinent ad ecclesiam: Et sic etiam de consuetudine observatur in ecclesiis Gallicanis quantum ad bona intestatorum & pupillorum. Dico quod in illis ecclesiis, ubi esset super hoc consuetudo specialis, deberet consuetudo observari. ubi autem nulla esset consuetudo, quantum tangeret petitionem cognitionis, ecclesia nolet nec deberet se intromittere, nisi haberet hoc ex privilegio aut consuetudine speciali. ad hoc facit. 24.q.3.*c.si quis de pœnitentibus extra de foro compe.c. ex tenore.*

Miles. CAP. CCXXVII.

ITem excedunt prælati, cum faciunt capi per præpositos suos in domino regis & alibi juris ordine non servato plures personas laycas, imponendo eis quod in aliquo casu commiserunt aliquid contra fidem: & faciunt eas poni & detineri in carcere suo, cum tamen Domino regi talium personarum captio & detentio debeat pertinere, donec super facto prædicto prædictæ personæ antea fuerint de crimine convictæ.

Clericus.

Clericus. CAP. CCXXVIII.

UBi layco tale crimen malitiose imponeretur, prout in articulo prædicto continetur, hoc esset detestabile. sed ubi aliquis habetur suspectus super articulis fidei, ad ecclesiam in hoc casu debet cognitio pertinere: & per consequens ad inquisitionem & ad alios processus faciendos oportet judicem ecclesiasticum esse der persona saisitum: & lata sententia contra eum debet expediri brachio seculari. quare in hiis nulla injuria irrogatur, maxime in locis, ubi sic de consuetudine observatur à tanto tempore, quod in contrarium memoria hominum non existit.

Miles. CAP. CCXXIX.

ITem prælati vel eorum officiales currunt jurisdictiones suas per villas regias: licet extra sedem suam non debeant sedere pro tribunali seu jurisdictionem aliquam exercere.

Clericus. CAP. CCXXX.

PRælati possunt habere in quacunque parte diœcesis suæ cathedram, & pro tribunali sedere, tam de jure scripto quam de consuetudine, secundum quod superius est ostensum. quare nulli fit injuria: nam jure suo utuntur.

Miles. CAP. CCXXXI.

DUm prælati vel eorum officiales faciunt moneri compositos justitiarios seu servientes regios super aliquo faciendo, per eos faciunt in suis monitionibus magnam pecuniæ quantitatem apponi, applicandam prælatis, nisi fiat & compleatur quod eisdem injungitur: & cum hoc pœnam sententiæ excommunicationis ibidem apponunt, quod est in præjudicium regis & subditorum.

Clericus. CAP. CCXXXII.

LIcitum est eis tales pœnas imponere tam de jure quam de consuetudine. quia ex quo licet sententiam excommunicationis proferre, quæ est major: nam non est in ecclesia Dei major pœna quam excommunicationis: licebit pœnam pecuniariam quæ est minor. Item ex quo tali judici ecclesiastico subditi existunt; & sic est eorum ordinarius Iudex, ipse potest in tali casu pœnam pecuniariam vel aliam secundum quod sibi videbitur expedire, apponere. & ad hoc concordant jura divina pariter & humana. Deus enim aliquando tales pœnas infligebat. *Levitici 3. & 5. c. Exod. 23. q. 5. c. prodest extra de pœ. c. licet & c. suam* 23. q. 5. c. *si vos* 27. q. 4. c. *quisquis*, c. *si quis in atrio.*

Miles. CAP. CCXXXIII.

EXcedunt prælati vel eorū officiales, nam cum in curiis suis contra aliquam personam procedunt, dum deficiunt sibi testes: faciunt plures personas laycas ad ferendum testimonium in curiis suis evocari: sint burgenses seu cujuscunque conditionis existant: & tamen pro expensis eisdem nihil volunt ministrare: quod si vocati non venerint, illa die excommunicantur.

Clericus. CAP. CCXXXIV.

TAles sic vocati tenentur venire. aliàs possunt excommunicari & juste quia veritatem celare peccatum est, c. 1. *de crimine falsi*, eis tamen debent expensæ ministrari: salvis consuetudinibus specialibus, ubi proceditur contra suspectos in fide vel aliis casibus specialibus: vel aliud de consuetudine observetur.

Miles. CAP. CCXXXV.

ITem excedunt prælati; quia si aliquis malefactor capiatur per aliquem justitiarium regium saisitus de furto suo: & ille cujus est res furtiva veniat coram gentibus regiis, & probet rem furatam esse suam: propter hoc expediatur eidem per gentes regias; si ex post facto dicant prælati vel eorum officiales malefactorem esse clericum: episcopi faciunt compelli per monitiones & citationes suas, prædictas gentes regias ad restituendum eis rem furtivum ante dictam: quod nisi fecerint, excommunicantur.

Clericus. CAP. CCXXXVI.

CUm solum ad ecclesiam pertineat cognitio de criminibus clericorum: layci non possunt nec debent se intromittere de rebus furatis per eos: quia illi pertinet accessorium, ad quem spectat principale. alias enim layci indirecte haberent cognitionem clericorum, & multi possent fingere notorium, quod non est: & ad hoc *extra de dona. post. c. prudentia de regu. juris. c. cum principale.*

Miles. CAP. CCXXXVII.

EXcedunt officiales. Nam si contingat quod gentes regiæ capiant aliquem malefactorem pro certo crimine per eundem perpetrato: si idem malefactor dicat, se clericum, licet tonsuram non defferat nec habitum clericalem, officiales prælatorum faciunt incontinenti capientes & detinentes compelli per excommunicationis sententiam ad restituendum sibi malefactorem prædictum tanquam clericum suum.

Clericus. CAP. CCXXXVIII.

TAles clerici non conjugati pro eo, quod non deferunt tonsuram vel habitum clerico congruentē, non amittunt privilegium clericale. unde si sit notum judici ecclesiastico talem esse clericum,

vel fama si super hoc, idem Judex sine cujusquam injuria potest ad restitutionem talis clerici compellere judicem secularem. Sed si dubium esset talem esse clericum vel non esse: & captus fuerit in habitu laycali: ad ecclesiam pertinet cognitio, & detentio ad judicem secularem, secundum quod jura aperte dicunt *extra de sen. exco. c. si Judex li. 6. C. de tabu. l. fi. de aqua duc. l. ult. lib.* 11.

Miles. CAP. CCXXXIX.

SI gentes regiæ vel alii judices seculares ceperint aliquem malefactorem, latronem vel homicidam, qui tonsuram deferat clericalem, eumque restituant dictis prælatis: idem malefactor postmodum satis cito expeditur, licet cognoverit factum suum: & licet aliqui layci, qui cum eo fuerint socii in maleficio, propter hoc fuerint justiciati & executati, eumque accusaverint de maleficio memorato: itaque malefactores ad maleficia perpetranda facilius inclinantur.

Clericus. CAP. CCXL.

DIco quod si maleficia eis imposita notoria essent per confessionem vel alias, & remanerent impunita, malum esse: sed communiter accidit, quod cum layci capiunt aliquem clericum, licet non sit eis licitum de jure tamen postquam judici ecclesiastico reddunt, de nullo maleficio dictum judicem ecclesiasticum informant, propter quod causam rationabilem detentionis reperiat Judex ecclesiasticus: & tunc non potest talem sine metu excommunicationis detinere.

Miles. CAP. CCXLI.

ITem si quis dolendo proponat & dicat coram officiali alicujus prælati, se pluribus bonis mobilibus spoliatum fuisse: officialis incontinenti dabit monitionem contra illum, per quem dixerit se spoliatum, & virtute monitionis hujusmodi per aliquem de præpositis clericorum monebitur quod restituat contenta in monitione præfata: Aut quod juret, utrum spoliaverit conquerentem de hiis, de quibus est conquestus. Et si jurare renuat coram præposito ante dicto, idem præpositus incontinenti monitionem sigillat, & excommunicat illum qui jurare noluit: nec poterit absoluti postea, donec satisfecerit de omnibus in monitione contentis, de quibus conquerens se prius dixerat spoliatum.

Clericus. CAP. CCXLII.

TAles monitiones non concedunt communiter judices ecclesiastici, nisi super factis notoriis: vel in casu ubi illi, contra quos tales monitiones dantur, essent super aliquo crimine diffamati. Unde quoties judices memorati aut eorum commissarii talibus sic diffamatis injungunt, quod satisfaciant aut veniant se per juramentum coram eis super impositis maleficiis purgaturi: & ipsi non obediunt judicibus aut eorum commissariis in prædictis, nec allegant causam rationabilem, quare ad hoc minime teneantur: tales sunt de jure & ratione convicti, quare nulla fit injuria; sed in causa spoliationis debet juramento actoris fides plenarie adhiberi.

Miles. CAP. CCXLIII.

ITem excedunt prælati: quia si aliquis detinetur pro delicto suo captus in curia alicujus judicis secularis: licet captus sit seu fuerit in habitu laycali, & sine tonsura, & quod gesserit se antea per totam vitam tanquam laycus: pro eo solum advocabit se pro clerico, quia meliorem expeditionem habebit super delicto suo per dictos officiales quam judices seculares, & quia delictum suum remanebit impunitum, dicti officiales faciunt moneri judicem secularem, ut malefactorem cito eis restituat atque reddat: alioquin cessabitur incontinenti à divinis per totam vitam, ubi sic captus detinebitur. Et pro evitandis periculis, quæ venirent vel venire possent ratione dicti cessus, oportet quod iidem judices reddant malefactorem in præjudicium jurisdictionis temporalis, & specialiter jurisdictionis regis, ad quem congnitio posset venire in casu ressorti.

Clericus. CAP. CCXLIV.

CLerici non conjugati, licet habitum vel tonsuram clerico congruentes non deferant, non amittunt privilegium clericale. *c. si Judex laycus* cum ibi notatis, *extra. de sententia excommunicationis. lib. 6.*

Miles. CAP. CCXLV.

QUando aliquis malefactor redditur judici ecclesiastico per judices seculares tanquam clericus: amici malefactoris veniunt ad officiales prælatorum, & concordant cum eis pro certa pecuniæ quantitate: & sic dicti officiales expediunt malefactores sine punitione delictorum, licet notoria sint, & postea pejora committunt prioribus malefactores ante dicti.

Clericus. CAP. CCXLVI.

UBi maleficium esset notorium vel manifestum, & tale vel tantum propter quod perpetua pœnitentia ei deberet imponi: non esset rationabile, quod pœna pecuniaria tale maleficium pertransiret: sed nullum est inconveniens, si justa de causa dicti officiales pœnam corporis in pœnam pecuniariam convertunt: quia hoc volunt jura tam canonica quam civilia.

Miles. CAP. CCXLVII.

PRæterea quando clerici conjugati, mercatores vel cujuscunque officii vel ministerii existant, trahuntur in causam coram judice seculari pro aliquo delicto: ipsi clerici impetrant ab officiali

quandam

quandam monitionem, & adducunt secum quendam presbyterum, per quem faciunt moneri judicem secularem sub pœnis centum librarum & excommunicationis, ne curiæ cognitionem teneat de talibus clericis memoratis, & ne molestent eos in corpore vel in bonis. Et si dictus Judex postea detinuerit eos, cessabitur ibidem in continenti à celebratione divinorum, licet hoc pro facto mercaturarum suarum existat.

Clericus. CAP. CCXLVIII.

SI clerici conjugati deferunt tonsuram & vestes clerico congruentes, & in tali habitu capiantur per judicem secularem, tam de jure divino quam humano & consuetudine notoriè præscripta tales clerici, quantum ad delicta, sunt de foro ecclesiæ: & officiales nullam faciunt injuriam Dominis temporalibus, si compellunt eos per sententiam excommunicationis ad desistendum à cognitione talium delictorum, licet delictum fuerit commissum circa mercaturam: quia quocunque modo delinquat, pertinet ad prælatos cognitio.

Miles. CAP. CCXLIX.

EXcedunt officiales, citationes concedentes sine numero contra personas laycas, ad comparendum personaliter coram eis, ad assecurandum personas totaliter incognitas. Et si cognitæ sint, in citatione continetur quod ille qui citatus est, moneatur sub magna pœna ne illum, qui sic citari fecit, eum pendente citatione trahat coram judice seculari.

Clericus. CAP. CCL.

SI tale quid fieret ad requestam layci contra laycum: maxime ubi ecclesia hoc haberet ex consuetudine speciali: nulla fieret injuria, sic ecclesia prohiberet etiam sub pæna, ne pendente citatione faceret eum coram alio judice conveniri: quia posset aliàs magnum scandalum exoriri.

Miles. CAP. CCLI.

ITem cum quis excommunicatus est in aliquo loco, dicti officiales dant citationes personales super participantibus: & faciunt citari totam patriam ad unam vel duas laucas circumquaque, & tales citantur qui non noverunt excommunicatum. Unde 40.60.80. vel centum personæ vocantur, purgaturæ se super participatione prædicta. Et ex hoc sequitur, quod probi homines & antiqui redimunt se de duobus solidis vel pluribus, pro evitandis laboribus & expensis. Et multæ vineæ & terræ dimittuntur incultæ & plures boni homines loca propria dimiserunt.

Clericus. CAP. CCLII.

NOn est intentionis prælatorum, quod ea quæ continentur in articulo prædicto, debeant sustineri: nec credunt quod eorum officiales illo modo procedant, maxime quia aliqui prælati in suis diœcesibus statuta ediderunt, per quæ talia fieri prohibentur: & alii, qui nondum hoc fecerunt, salubriter super hiis erunt parati pro tempore providere: tamen de jure participatio cum excommunicatis absque tamen populi injusto gravamine, potest prohiberi per judices ecclesiasticos & puniri.

Miles. CAP. CCLIII.

DIcti officiales imponunt personis famæ laudabilis & honestæ conversationis, quod sunt usurarii, & sic eos cum dictis officialibus concordare oportet pro evitandis eorum infamia & labore.

Clericus. CAP. CCXLIV.

SI officiales aliàs secundum formam juris in hiis procederent, maxime ubi persona, contra quam procederetur, non esset diffamata. nullus prælatus vellet quo quomodo talia sustinere. & si quis in speciali vellet conqueri super isto ipsi prælati erunt parati, quod male actum est facere justè & debitè emendari.

Miles. CAP. CCLV.

PRæterea dicti officiales faciunt citari aliquem probum hominem conjugatum, & imponunt ei quod adulteratus est cum aliqua muliere. & similiter mulierem aliquam conjugatam, imponendo sibi quod adulterata est cum alio viro in perpetuam infamiam, odium & opprobrium ipsorum conjugum: & cum hoc extortionem pecuniarum recipiunt ab eisdem.

Clericus. CAP. CCLVI.

FAteor quod nunquam talia fieri debent, nisi super factis notoriis vel manifestis, aut ubi tales, contra quos proceditur, essent publicè diffamati seu aliis casibus à jure permissis.

Miles. CAP. CCLVII.

GRavamina, quæ capitula sive abbates, priores, hospitalarii, & aliæ personæ ecclesiasticæ regni Franciæ faciunt contra populum, talia sunt, quia faciunt citari plures burgenses & alios in pluribus locis & diversis per privilegia, in quibus quam plurimum damnificatur populus, & gravabitur in posterum nisi remedium apponatur.

Clericus. CAP. CCLVIII.

DIsplicet prælatis, si religiosi prædicti faciunt aliquid indebitum vel injustum: & libenter apponerent remedium in subditis suis, quilibet prout ad eum pertinebit.

Miles. CAP. CCLIX.

IUdices eccleſiaſtici in quocunque caſu nituntur habere cognitionem injuriarum, ſive in factis ſive in verbis commiſſa ſit injuria clericis: nec non & uxores clericorum, licet ſint mercatores, & eorum mulieres ſimiliter mercatrices. Et ſi aliquando tales clericorum conjuges per judices laycorum capientur, officiales faciunt ceſſum apponi.

Clericus. CAP. CCLX.

IN locis ubi de conſuetudine ſpeciali uxor clerici eſſet de foro eccleſiæ, quia ad hoc etiam jura imperialia concordant. nulla fieret injuria, ſi cognitio talium mulierum retineretur, etiam quantum ad cognitionem injuriarum inter laycos: quia emendæ injuriarum petuntur per viam actionis generalis. Et ad hæc probanda facit. *ff. de juriſdi. om. judi. l. penul. c. de juſti. l. ulti ff. ad muni. l. ea. C. de epi. & cle. l. 2.*

Miles. CAP. CCLXI.

IUdices eccleſiaſtici volunt habere cognitonem bonorum tam mobilium quam immobilium viduarum. Et ſi contingat, quod aliqua vidua mercatrix in villa regis per viam arreſti aliquam perſonam laycam coram judice ſeculari faciat conveniri, & jam tamdiu ſit in cauſa proceſſum, quod perſona layca fuerit per ſententiam judicis in petitione viduæ condemnata: ſi veniat ad notitiam judicis eccleſiaſtici, quod vidua ipſa in aliena curia ſuum conveniat debitorem: ipſe Judex trahit ipſam ad emendam, & compellit eam per monitiones & ſententias. Et hoc in regno Franciæ maxime ſolet contingere.

Clericus. CAP. CCLXII.

PRælati nunquam intendunt dictum articulum prout proponitur ſuſtinere: quia iſtud eſt irrationabile, niſi de conſuetudine ſpeciali aut privilegio fuiſſet aliquibus eccleſiis illud jus acquiſitum.

Miles. CAP. CCLXIII.

ITem plures habitatores diœceſium prælatorum vocant alter alterum ad curiam officialis: & ex quadam appellatione volagia nituntur officiales de talibus appellationibus dictorum cognoſcere, in præjudicium regis & ſubditorum.

Clericus. CAP. CCLXIV.

SI in curia temporali prælatorum fiat proceſſus, & ſuper hujuſmodi proceſſu vel judicio appellatio ordinaria aut ratione falſi judicii vel alias ſequeretur: debet talis appellatio remitti ad examen ſui judicis temporalis. ſed ſi laycus non per viam appellationis ordinariæ: ſed quia magis elegit curiam eccleſiaſticam quam ſecularem: tunc nullum inconveniens ſequeretur, ſi officialis, ad quem veniret, cognitionem reciperet; & ſic de jure & conſuetudine obſervatur.

Miles. CAP. CCLXV.

ITem ſi quis in præſenti briga, ubi ſangvinis effuſio facta fuerit, capiatur per aliquem judicem ſecularem pro puniendo: ſi laycus ſit vel ſi clericus, & reſtituatur judici eccleſiaſtico, ſi taliter captus appellet ad curiam, officialis de hiis nititur habere cognitionem, etiam de layco ſicut de clerico. Et cum hoc etiam nititur emendam exigere à judice ſeculari, qui prædictam fecit captionem. Et ſi talia ſic permittantur, nunquam malefactores caperentur: quia incontinenti appellarent, & poſtea fugerent: & per conſequens maleficia remanerent impunita.

Clericus. CAP. CCLXVI.

UBi layci capiuntur in tali fraganti delicto, tales appellationes, de quibus in prædicto articulo fit mentio, non eſſent ab eccleſia admittendæ: niſi in aliquibus eccleſiis ex privilegio vel ex conſuetudine aliud eſſet jus acquiſitum. Sed ſi in delicto hujuſmodi clericus caperetur per juſtitiam ſecularem, officiales poſſunt, imo debent, contra juſtitiam ſecularem procedere: alias enim privilegium eccleſiaſticum perderetur. Nec poſſunt etiam tales captiones fieri abſque metu excommunicationis à canone propter hoc incurrendæ.

Miles. CAP. CCLXVII.

ITem ſi judices eccleſiaſtici faciunt citari plures perſonas ex officio; non admittuntur per procuratorem. Et ſi ad diem ſibi aſſignatam accedant, imponitur eis quod ſunt uſurarii: & niſi reſpondeant ad voluntatem promotorum, in carcere detruduntur, licet ſint puri layci & innocentes.

Clericus. CAP. CCLXVIII.

QUando laycus eſt ſuper uſura publicè diffamatus officialis poteſt & debet contra talem ad inquiſitionem procedere. Et ſi requiſitus coram dicto officiali contumaciter neglexerit reſponde, ad arreſtum corporis poteſt procedere contra ipſum. Sed poſt reſponſionem factã, debet fieri recredentia corporis, niſi alia cauſa ſubſit rationabilis, propter quam debeat artius detineri.

Miles. CAP. CCLVIX.

OFficiales per ſervientes ſuos faciunt capi clericos abſque hoc quod juſtitiam loci faciant ſuper hoc requiri. Et ſi ſuper hoc impediantur per aliquos, ipſi compellunt eos per ſententiam excommunicationis ad deſiſtendum ab impedimento prædicto.

Clericus.

Clericus. CAP. CCLXX.

DE jure divino & humano licitum est prælatis & eorum judicibus capere clericos suos ubicunque quia secundum quod superius fuit dictum non est dare locum, ubi non sit jurisdictio spiritualis. Unde talis captio clericorum, quæ est spiritualis, est de foro ecclesiæ. potest ergo & debet fieri per judicem ecclesiasticum, & non per alium quemcumque. Et nisi ita fieret, maleficia clericorum sæpe remanerent impunita, cum per laycos non possent puniri absque sententia excommunicationis à canone propter hoc incurrenda.

Miles. CAP. CCLXXI.

QUoties aliqui judices temporales capiunt aliquem qui postea reperitur & redditur tanquam clericus judici suo ecclesiastico sine difficultate quacunque: nihilominus dicti officiales faciunt dictos judices excommunicatos à canone judicari.

Clericus. CAP. CCLXXII.

NUlli Domino vel judici seculari licitum est in quocunque casu clericos capere, quare si tales clericos capientes declarantur per judicem ecclesiasticum sententiam canonis incurrisse, nulla, fit injuria. Et contra illos est gravius procedendum, qui clericos & presbiteros capiunt indifferenter & maliciose, ac in Dei contumeliam & contemptum.

Miles. CAP. CCLXXIII.

ITem excedunt prælati, qui aliquando criminosis tonsuras conferunt, quando veniunt ad eos metu intrusionis carceris & punitionis alicujus delicti quod antea perpetraverant.

Clericus. CAP. CCLXXIV.

SI ita fieret, prout in articulo continetur non esset utique sustinendum: tamen in quacumque ætate potest prælatus personis litteratis omni fraude, & alio canonico impedimento cessantibus tonsuras conferre.

Miles. CAP. CCLXXV.

ITem si contingat, quod aliquis homo regis vel alterius cujuscunque excommunicatus existat, & velit facere se absolvi, gentes prælatorum exigent ab eo emendam ad arbitrium eorundem, & talem & adeò excessivam, quod plures excommunicati cum nō habeant unde soluant, in excommunicatione decedunt, & si signa in eis pœnitentiæ appareant: quod est contra jura canonica, cum extra posse nullus obligetur, & gratis deberent absolvi, si non habeant unde solvant, secundum Doctores in c *Odoardus, de soluti, regula peccatum de regulis juris libro sexto.*

Clericus. CAP. CCLXXVI.

ITem sententia excommunicationis fertur propter mortale peccatum. Et sic oportet excommunicato, si petat absolvi, quod imponatur pœna & pœnitentia pro peccato: quia non remittur peccatum, nisi Deo & ecclesiæ fiat condigna satisfactio. unde antequam talis excommunicatus mereatur absolvi, oportet quod satisfaciat aut pœna corporali aut pecuniaria. Et sic in foro pœnitentiæ observatur specialiter in quibusdam locis, ubi sunt pœnæ taxatæ. Et sic æquo animo excommunicationem sustineant, quamvis impotens ad solvendum, tamen medicinalis est ei.

Miles. CAP. CCLXXVII.

POstquam inter duas partes ad invicem contendentes mota est super possessione alicujus rei immobilis controversia, & res contentiosa posita est ad manum regis per aliquem servientem regium: judices ecclesiæ nituntur monere servientem prædictum, ne turbet alteram partium in possessione prædicta: quod si fecerit, episcopi excommunicant eum.

Clericus. CAP. CCLXXVIII.

AD hoc respondeo, quod si duo laici ad invicem contenderent, & hoc fieret sive fraude & non pro impediendo jurisdictionem ecclesiasticam: prælati injuste agerent, quod in articolo prædicto continetur, nisi de consuetudine seu privilegio aliquæ ecclesiæ aliud obtinerent, & ubi ambo essent clerici, aut alter eorum, ut superius est expressum.

Miles. CAP. CCLXXIX.

ITem si aliquis justiciarius laicus pro certa & injusta causa ad requestam partis apponat manum suam in rebus hæreditariis clericorum: judices ecclesiæ & eorum ministri faciunt monitiones in scriptis, & monent dictum justiciarium laicum sub pœna excommunicationis & sub pœna pecuniaria, ut à rebus memoratis manum suam amoveat, injunguntque eidem justiciario, ut alteram partium de prædictis gaudere permittat: alias ipsum excommunicatum denunciant: à qua sententia absolvi non potest nisi redimat se ad arbitrium officialis prædictorum: in magno præjudicio totius populi & diminutione jurisdictionis & ressorti Domini nostri regis.

Clericus. CAP. CCLXXX.

HÆreditaria clericorum sine causa rationabili aut malitiose aut pro impediendo jurisdictionem ecclesiasticam ponuntur ad manum justitiæ secularis specialiter quando fit per violentiam & de facto ac sine causæ cognitione. jure communi namq; spectat cognitio ad ecclesiam, alioquin layci omnem jurisdictionem clericorum usurparent: quia ubi non possent clericos compellere, ipsi procederent ad captionem bonorum. Et sic, quantum ad hoc, privilegium clericorum deperiret.

Miles. CAP. CCLXXXI.

IUdices ecclesiastici quam citius audiunt, quod aliquis dives decessit, vel sit in proximo decedendi, ipsi mittunt litteras clausas capellano suo, quod nullatenus ipse audeat eum inhumanare, licet testamentum fecerit & ecclesiastica sacramenta receperit. Et postmodum cum amici defuncti accedunt scituri causam, quare sepultura denegatur; dicti officiales asserunt quod idem defunctus fuerat usurarius, vel quod mandata ecclesiæ non servavit. Et tamen faciunt tantum corpus super terram teneri, quod oportet amicos redimere pro magna pecuniæ quantitate, antequam ipsum possint facere sepeliri.

Clericus. CAP. CCLXXXII.

USurario manifesto debet denegari ecclesiastica sepultura, quare nullam injuriam faciunt officiales talibus sepulturam denegando, donec restituerint, vel cautio sufficiens data fuerit de restituendo illud, quod per tale peccatum fuerat acquisitum. sed si pro exactione habenda duntaxat imponerent alicui tale crimen: & propter hoc interdicerent ei sepulturam, prælati ista nullomodo fieri permitterent, nisi ad eorum notitiam non perveniret: nec est inconveniens, ubi aliquis decedit usurarius manifestus, si ecclesiæ teneatur satisfacere ratione peccati manifeste commissi.

Miles. CAP. CCLXXXIII.

IUdices ecclesiastici sibi appropriare nituntur cognitionem clericorum conjugatorum, mercatorum qui sunt manopetarii (quorum cognitio pertinet ad judicem secularem specialiter sub facto mercanciarum seu mercaturarum suarum) in præjudicium jurisdictionis secularis.

Clericus. CAP. CCLXXXIV.

DIco quod sit talis actio seu petitio veniret ex maleficio seu delicto, prælati nollent laycum in tali petitione turbare, nisi aliquibus eccclesiis ex consuetudine privilegio seu compositione jus illud fuerit in contrario acquisitum.

Miles. CAP. CCLXXXV.

IUdices ecclesiastici pluries ponunt interdictum in villis regiis divinum officium cessare facientes contra privilegia, quæ à summis pontificibus, regibus Franciæ sunt concessa.

Clericus. CAP. CCLXXXVI.

PRivilegia Domini regis vellent omnes prælati inviolabiliter observare: sed satis vellent, quod dicta privilegia eisdem exhiberentur, cum tenor privilegii sic facti debeat diligenter attendi. c. *porro extra privilegio.*

Miles. CAP. CCLXXXVII.

ECclesiastici judices pro custodienda temporalitate seu faciunt clericos baillivos & servientes suos, & quando delinquunt, non possunt puniri sicut deberent, propter quod justitia non potest observari.

Clericus. CAP. CCLXXXVIII.

LIcitum est prælatis tam jure quam ratione: & etiam hoc cedit ad utilitatem communis justitiæ, habere suos ministros pro custodienda temporalitate sua, qui clerici melius sciunt & possunt unicuique justitiam redere quam layci, qui litteras non noverunt: hoc etiam sæpe ex necessitate eis incumbit: quia non inveniunt laycos ad hoc sufficientes, qui velint eorum officia assumere vel propter alias causas latentes.

Miles. CAP. CCLXXXIX.

IUdices ecclesiastici habent procuratores, qui si teneant aliquem sententiæ excommunicationis vinculo innotatum, sive sit justa sententia sive injusta, ipsi faciunt monitiones fieri, quod nullus operetur vel faciat officium qualecunque cum eodem: propter quod sæpe terræ remanent incultæ in præjudicium reipublicæ.

Clericus. CAP. CCXC.

EA quæ in articulo prædicto continentur, possunt fieri jure communi cum participare cum excommunicatis sit mortale peccatum, maxime post monitionem super hoc sibi factam. Et hic est unus modus participationis, operari vel negociari cum excommunicato.

Miles. CAP. CCXCI.

OFficiales ecclesiastici non permittunt, quin imo jurare faciunt omnes advocatos curiarum suarum. quod nullus litigabit sine eorum licentia contra eos, propter quod jus pauperum multotiens perit: nec causas regias nisi de ipsorum licentia ausi sunt judicialiter sustinere.

Clericus. CAP. CCXCII.

SI talia fierent, prout in articulo continentur, prælatus non immerito displiceret: nec credunt prælati, quod aliquis judex ecclesiasticus talia perpetraret, nisi esset de familiari aut pensionario proprio, vel de alieno, qui teneretur eidem judici ratione fidelitatis aut juramenti præstari consueti pro aliquo honore aut aliqua justa causa.

Miles.

Miles. CAP. CCXCIII.

PRæterea jura, de quibus ſuperius in pluribus, & variis articulis fit mentio, ſunt in præſcriptibilia? Nam ſunt jura regalia *l. comperit. C. de præſcripti. 30. vel 40. anno.* nec princeps poſſet talis jura à ſe abdicare: cum juraverit in coronatione ſua, jura regni non alienare, & alienata revocare *c. conſtitutiones, cum c. ſequen.* 10. *di.* cum ibidem notatis, quemadmodum nec rex Franciæ poſſet à ſe reſſortum ſeu cauſam appellationis ſubditorū abdicare. notavit Hoſtien. in *c. dilecti de majo. & obe.* quod ſi aliquis Dominus velit terram ſuam ſubjicere alieno Domino, admittitur contradictio hominum atque ſubditorum ſuorum: quia intereſt ſubditorum tot non habere Dominos, & etiam Dominum non mutare. ad idem *c. ſi. de majo. & obe. ff. de appella. l. non tantum*: quia quod omnes tangit: ab omnibus debet approbari. Et videtur expreſſum quod Dominus ſine voluntate vaſſalli non transferat feudum in alium, in *libro feudorum, de feu. non alie. c. imperialem.* Et de hoc videtur caſus expreſſus *extra de jure juran. c. intelligo.* imo nec in caſu noſtro hæc videtur valere conſuetudo: nā conſuetudo ad hoc, quod effectum conſuetudinis habeat, oportet quod ſit rationabilis. hæc autē non eſt hujuſmodi, per quam exuitur ſubditus, ne ſit ſub capite ſuo. Item oportet quod ſit præſcripta. Sed hæc non eſt præſcriptibilis: quia ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit: nemo autem poteſt in ſe præſcribere obedientiam. Rurſum oportet, quod ſit inducta ſciente eo, qui ſuper hoc legem condere poſſet. Præterea ſi eccleſia allegat in talibus præſcriptionē propter ſolam regis negligentiam: & hoc fieri non poteſt; quia contra obedientiam non præſcribitur: & faciunt notata in *c. inter vos de conſuetudine*, ubi notavit Collectarius, quod ſi mille annis ordinarius non uteretur juribus in ſubditum: non propter hoc privaretur: aut etiam propter reſiſtentiam eccleſia gaviſa eſt iſta libertate & tunc fuerunt in mala fide poſſidentes: & ſic non procedebat præſcriptio Inſuper communiter dicunt & allegant clerici, quod ſunt exempti à juriſdictione ſeculari, ergo neceſſario ſequitur ex confeſſione ipſorum, quod aliquando fuerunt ſubjecti. Amplius quod rex Franciæ talia non poſſit in eccleſiam alienare: nec etiam reſſortum, de quo ſuperius eſt expreſſum, clare oſtenditur. Nam ſic rex Franciæ, qui dicitur in regno ſuo verus Imperator, non poſſet dici Auguſtus, quaſi regnum augens: ſed potius anguſtus, quaſi regnum diminuens: cujus oppoſitum debet eſſe in quolibet Imperatore ſive rege: ſaltem intentione debet regnum augere, ut in *prohemio inſtitutionum & digeſtorum.* Item rex talia alienādo non poteſt aſtringere ſucceſſorem: quia par in parem non habet imperium *ff. ad Trebell. l. ille à quo §. tempeſtivum de cele c. innotuit. & c. ſi. extra de reſcript. lib. 6.* Item ne turbetur officium ſpirituale, ſi ſe intromitteret de temporali juriſdictione *C. de epi. & cle l. placet* 16. *q.* 1. *c. placet.* Hanc opinionem tenuit Accurſius gloſſator juris civilis in donatioe facta à Conſtantino eccleſiæ Romanæ prædictis rationibus motus. quam opinionem communiter ſequuntur Legiſtæ patres antiqui. Et fortiſſimum eſt argumentum in Imperatore, quod non potuerit illam alienationem in Silveſtrum Romanum pontificem facere: quia non poterat à ſe juriſdictionem & reſſortum, niſi in manibus populi, à quo eam receperat, abdicare *ff. de offi. præſidis l. legatus de orig. jur. l. 2. §. ſed cum placuiſſet*: ſicut dicitur in tutore, qui licet adminiſtrationem habeat, non tamen à ſe abdicat tutelam, licet actorem conſtituat: ſicut dicimus de epiſcopo *de renuncia. c. niſi cum pridem. de tranſlatione epiſcopi, per totum* iiſdem rationibus. nec rex Franciæ potuit tacite vel expreſſe tales alienationes in eccleſiam facere, in præjudicium regni ſui: nec eiſdem rationibus poſſet hodie reſſortum à ſe abdicare ipſo rege manente: quia hoc eſt ei impoſſibile jure divino pariter & humano. Sicut dicitur in ſimili quod ſervo manente ſervo, non poteſt tutor dari.

Clericus. CAP. CCXCIV.

ANte omnia præmitto quod res, de quibus fit ſermo, ſunt præſcriptibiles & conſuetudine acquiſibiles. quod ratione probatur & auctoritate. ratione ſic: privilegium ſeu præſcriptio & conſuetudo tanti temporis, cujus contrarii memoria non exiſtit, paribus paſſibus ambulant. & ideo quod poteſt per unum puta per privilegium, concedi. poteſt per aliud. *de aqua coti. æſti. l. hoc jure.* §. *ductus aquæ. C. de fundi. patri. l. ulti. li.* 11. *c. novit, extra de judic.* & ibi per Innocen. ſed conſtat exemptionem privilegio concedi, ergo &c. *de privileg. c. cum olim.* Auctoritate probatur, ut notatur per Innocen. *c. cum non liceat de præſcripti.* Et per Hoſtien. *eo. tit. cum ex officio.* Cum ergo dicitur, quod oportet, quod conſuetudo ſit rationabilis, concedo: & cum ſubditur, hæc non eſt hujuſmodi, nego: non enim eſt irrationabile, quod eſt privilegio conceſſibile. ut *C. de privileg. ſcolar. l. 2.* ſed hoc eſt conceſſibile: ergo non eſt irrationabile. Et cum ultra ſubditur, quod hoc non poteſt præſcribi, quia nec poſſideri, ergo &c. Nego, quia libertatem bene quis poſſidet in ſe ipſo *C. de præſcriptione quæ pro liber. vel contra,* in rubro & in nigro *Digeſt. de liber. cauſa l. liberis. §. ultimo.* Et hanc non præſcribit ſibi ipſi: ſed alteri, puta eccleſiæ Romanæ: argumentum expreſſum *ff. de ſtatu ſervo l. ſervus communis*: ergo eccleſiæ particulares contra regē Franciæ ſeu alios principes temporales in ſe alteri quam eccleſiæ Romanæ præſcribere libertatem non poſſunt Præterea cum ſubditur, quod neceſſaria eſt ſcientia ejus, qui poteſt ſuper hoc legem condere: reſpondetur, quod non eſt verum in inductione omnis conſuetudinis. notatur 4. *di. c. in iſtis.* Et quando dicitur, quod requiritur ſcientia ejus, qui poteſt legem condere, habet locum in ea conſuetudine, quæ expreſſe contradicit legi, arg. *ff. de colla. di. illi l. ſi.* Hæc autem non contradicit legi, per quā inducitur quod aliqua eccleſia ſit à juriſdictione ſeculari exempta, & ſic Romanæ eccleſiæ ſubdita. Eſt n. valde irrationabile ut illuc, unde exeunt, fulmina revertantur. Romanę. n. eccleſiæ omnis eccleſia immediate ſubeſt: quia univerſalis cura omniū cōmiſſa fuit Petro 2. *q.* 7. *c. puto.* Et hoc expreſſè notavit Ioh. Monach. *de elec. c. ſi eo tēpore lib. 6.* Et per eū nihil de novo acquiritur, licet

expresse notavit Iohan. Monach. *de elec. c. si eo tempore lib. 6.* Et per eum nihil de novo acquiritur, licet alius excludatur, ut notatur 16. *q.* 3. *c. volumus.* quod ergo dicitur in *c. cum ex officii*, & *c. cum non liceat*, quod contra obedientiam non præscribitur, verum est, per subditum remanentem subditum: sed si dicat se sibi respectu hujus libertatem præstitisse, & alteri subjectionem in se nequaquam est, prohibita, sed concessa, ut est probatum supra. Sicut dicimus, quod summus pontifex non potest cum monacho dispensare, quod habeat proprium: sed potest facere de monacho non monachum, ut statu mutato incipiat habere proprium, *extra de statu monachorum c. cum ad monasterium*, in fi. Sic dico in proposito, quod subditus manens subditus non potest præscribere contra obedientiam: quia ex hoc resultaret quædam implicatio contradictionis: scilicet quod esset subditus & non subditus, contra legem *ff. de libe. causa l. cum duobus.* rursum cum dicitur, quod aut ecclesia allegabat negligentiam regis, & hoc fieri non potest: aut propter resistentiam, & tunc ecclesia possidet cum mala fide, & sic non procedit: respondetur, & concedo primum quod per solam negligentiam non præscriberet ecclesia libertatem sibiipsi contra regem per rationes tactas: sed bene alteri, scilicet Romanæ, secundum quod superius est expressum. Secundum autē simpliciter non concedo, scilicet quod resistentia præscriptionem impediat, imo inducit, ut *ff. de servi. urba. prædi. l. hoc autem, extra de verbo signifi. c. abbatem.* & ibi notatur. Nec de necessitate sequitur talem resistentiā mala fides, *extra de jure patro. c. cura:* Præsertim in tanti temporis præscriptione seu possessione, cujus contrarii memoria non existit; ubi bona fides præsumitur: ut notavit Innocen. *extra de in integrum restitu cum venissent.* Ad aliud vero dicitur, quod clerici dicunt se exemptos à jurisdictione seculari: ergo aliquando subfuerunt: respondetur, quod ista ratio est omnino impertinens, non enim quæritur, an subfuerint: sed an subsint de præsenti. Nec obstat, quod per hoc cōfitentur se subditos: quia exemptio præsupponit subjectionē: & proponēs non videtur aliquid de intentione adversarii fateri, *regula, juris exceptionem, extra de regul. juris li. 6. l. non utique ff. de excep.* Præterea attendendum est, quod duplex est exceptio, una quæ tollit viculū contractū, & ita procedit argumentum: alia quæ impedit contrahendū *ff. de verbo obli l. decem:* & hoc modo argumentum non procedit. Et ita loquitur *extra. de privilegi. c. ex parte.* ibi, *ab ipsa sui fundatione liberum extitit & exemptum*, &c. Rursum cū dicitur, quod talia jura à se nō possunt abdicare: contrariū videntur expresse solennes Doctores juris civilis tenere in simili quæstione, videlicet in donatione Constantini facta in personā Silvestri papæ, ecclesiæ Romanæ quod valeat & teneat. Isti autem Doctores sunt Guillermus de Cuno & Iacobus de Butriga. in *prohemio. digestorum*, Ioh. in *c. ego Lodoycus 6. q 3.* Et idē Laurentius ibi, Ioh. de Aur. & Archidi. motiva eorū probant per textum *l. cum multa C. de bo. quæ libe. & l. fi. C. de præscrip. & l. 1. eo titu. in auctentica de non alienan. §. si minus.* probant: quia Imperator seu rex in patrimonialibus seu fiscalibus habet plenū dominium *ff. ad l. Rod. de jact. l. deprecatio & l. bene à Zenone de quadri præscrip. insti. quibus modis aliena licet in principio insti. de rerum divi §. per traditionem.* Item probatur in *auctentica de deffen. civi. §. si interim.* Itē Imperator habuit jurisdictionem per legem regiam: cujus forma fuit, quod per unum administraretur res publica: *de origine juris. l. 2. §. novissime.* Rex autem Franciæ ab infidelibus regnum in virtute potentiæ suæ occupavit. quis ergo dubitabit, an iste vel ille possit alienare partem regni sui vel ressortum? Item esto, quod Imperator seu rex non haberet dominium, sed administrationem solum: id possent saltem in ecclesiam alienare: quia ab ecclesia receperunt instructionem fidei: ergo potuerunt solenne munus concedere eidem. *Digest. de administra. tu. l. plurimum §. in primis C. de sacro sanct. eccle. l. jubemus.* sed quantum ad veritatem, procedunt ista argumenta in gubernatione rerū & dominio earum transferendo: quod potest Imperator seu rex Franciæ. sed fortius est dubium de abdicatione jurisdictionis seu ressorti, quam vel quod non videtur quod Imperator vel etiam rex Franciæ possit à se abdicare: sicut dicitur in tutore, qui licet administrationem habeat, non tamen à se abdicat tutelam, licet actorem constituat, & etiam per jura pro contraria parte allegata. quamvis tamen expresse rex nequeat ressortum à se penitus abdicare: non tamen sequitur, quin ressortum sit præscriptibile: quia multa potest præscriptio, quæ non potest pactum, ut *Digest. de servi. urba. prædi. proprium?* & est ratio quia pacto tanquam jure privati existente jus publicum evelli non potest: ut *ff. de pactis l jus publicum.* Præscriptio vero de bono publico introducta est. *Digest. de usu l. 1.* & ideo per eam facilius aliud jus publicum tolli potest. arg *insti. de legi. agna tut. §. ulti.* præterea præscriptio habet, quicquid habet pactum & tacitus consensus ejus contra quem præscribitur, ut *Digest. de verbo. signi. l. alienationes*, & ultra habet assistentiam juris publici. & ideo vocatur legalis alienatio, quæ aliquando est permissa, ubi etiam procedens ab homine est inhibita, ut *Digest. de re. eo. qui sub tu. vel cu. sunt. l. 2.* Dico ergo in hac vulgata contentione, donationem factam à Constantino ecclesiæ Romanæ de jurisdictione & juribus temporalibus non valuisse ex vi donationis: sed habuisse vim remissionis & bonæ fidei recognitionis: similiter nec donationes factæ à regibus Franciæ particularibus ecclesiis valent ex vi donationis, sed habent vim remissionis ac bonæ fidei recognitionis. Nam si principatus ecclesiæ est principatus totius orbis temporalium & spiritualium, ut sæpe fuit demonstratum: imperialis seu regalis est administralis & deserviens, mobilis & revocabilis jussu principatus, Etiam infertur, quod gubernatio auctorizabilis omniū temporaliū fuit ecclesiæ: & sic non potuit Imperator donare ecclesiæ quod suū erat: nec rex Frāciæ similiter. nunquā. enim dominiū illarum rerum fuit abdicatū de manibus ecclesiæ. non potuit ergo Imperator vel rex dominium transferre, quo carebat *ff. de acquiren. re dominio l. traditio. 1. q. 7. c. daibertum: nec potuit* Dominum facere qui Dominus

minus præerat *C.de contrahen.empt.& vendit.l.cum res.* Non valent tales donationes: sed quasi possessionis jurium & possessionis bonorum traditiones usurpatorum per principes seculares. Et fuit bonæ fidei recognitio. Ad hoc enim tenebatur Constantinus & cæteri reges temporales ad restitutionẽ usurpatorum ecclesiæ & ejus principatui. hæc enim usurpatio fuit non hominis sed Dei spoliatio: cum omnia sint Dei & ipsius vicarii *c.tua de decimis.* & spiritu Dei flante Constantinus remisit: sic & reges Franciæ remiserunt ecclesiis particularibus plura jura ab eisdem usurpata: ut sic res iterum in statum reverteretur pristinum 25.*distin.c.ab exordio.* nec potuit Imperator seu rex quicunque imperii sive regni sui temporis diuturnitate sibi jus introducere, cum tanto graviora sint peccata &c. *c.cum, de consuetudine.* cum hæc usurpatio nedum repugnet juri positivo, Imo & divino, Imo & ipsi Deo spoliato. licet administratio temporalis, quæ fit nutu principantis: & ejus nutu Imperator vel rex exerceat ut advocatus vel defensor, *de electio.c.venerabilem de majo. & obedi. c.solita:* nec pondero, quod dicit Iohan. 63.*distin.ca.ego Lodovicus:* videlicet quod donatio Lodovici fuit confirmatio donationis Canstantini: quia nec valuit donatio Constantini ex vi donationis, cum omnia sint ecclesiæ, ut antea supra demonstratum est. nec pondero, quod imperium & regnum sit à Deo, ut in *auctentica, quomodo oportet epi, circa principium*: quia non debet inferri: ergo principatus ille scilicet temporalis est, in quem alii principatus resolvuntur: nam & alii principatus quicunque inferiores sunt à Deo. Nec pondero, quod scribitur *ecce duo gladii* &c. quia non debet inferri: ergo sunt duo principatus æque principales: quoniam hoc est impossibile, ut supra deductum est. Sed secularis principatus est ministralis & subserviens principatui militantis ecclesiæ. Nec pondero, quod Christus salvator inquit, Petro, *repone gladium tuum in vaginam*: quia non debet inferri, quod hoc significaret carentiam gladii temporalis seu potestatis vel ipsius abdicationem: sed designauit, quoniam Christus salvator venerat adimplere voluntatem patris, videlicet pati humanitatem pro salute humani generis. noluit ergo resisti gladio: quoniam si voluisset, inconvincibiliter poterat, ut sequitur in Evangelio. poterat legiones Angelorum invocare, ut ibi sequitur. nec pondero, quod sint duo luminaria, *de majoritate & obedientia c.solita*: quoniam ille textus probat intentum principalem: & æquiparatur principatus secularis luminari minori, scilicet lunæ: & principatus ecclesiæ luminari majori, scilicet soli. sic directe se habet principatus secularis ad ecclesiasticum, sicut luna ad solem. Nam ad modum lunæ ad varios aspectus ad solem augetur & minuitur ipsius lumen, ut lumen apparens lunæ procedit ab infusione solaris luminis & radiis ipsius: sic à potestate ecclesiastica procedit potestas secularis: & augeri debet & minui ad jussum & nutum ecclesiastici. Item motus verus lunæ elicitur ex motu solis: sic motus & progressio potestatis secularis mensuratur radicaliter à vero principatu ecclesiæ à quo regulantur. Item luna præest nocti, nec ipsius lumen discernitur lumine solari in hemisperio diffuso: utpote ejus lumine confuso sub solari. sic potestas secularis in conspectu ecclesiasticæ confunditur & obumbratur, nisi ad jussum ejus jubetur 23.*q.5.c.administratores & c.Regum & c.princeps*: Hic tamen objicietur: nam dicit papa, non ponendam falcem in messem alienam: quod reputat cum se intromittit de temporalibus: *qui filii sunt legitimi c.causamque.* ergo fatetur papa jurisdictionem temporalem & causas ipsius fore messem alienam: ergo non suam. *C.unde vel.cum quærebatur.* Et præterea papa habet patrimonium temporale & temporalem jurisdictionem ex donatione Imperatoris, & ibi exerceret temporalia, & in illis solus. Et in illis inhibet principi seculari exercere: & juramentum recipit ab eo de non exercendo. ut in *cle. Romani de jurejuran.* ergo fateri videtur, residuum fore Imperatorum & aliorum principum secularium: *extra de præscript.c.nonne.* Pro evidentia in solutione prædictorum est attendendum, quod principatus ecclesiæ habet duplicem potestatem: habet enim potestatem liberam, qua Christus salvator generaliter ipsum prætulit cuncto populo: & tunc est principatus liberæ prælationis: & hanc potestatem à se abdicare non potest, nec alteri concedere. Et dixi abdicare in alium transferendo: sed bene renunciando, *de renunc.c.1.lib.6.* Nec hanc potestatem potest alter præcribere. 94.*distin. c.qui quathedram.* 24.*q.1.c.ex sola c.scisma.* nam hoc esset præscribere contra obedientiam: Imo hujus potestatis divinitus infusæ nullus est capax præter vicarium. Habet & papa aliam potestatem limitatam & restrictam ad certum objectum tam in temporalibus quam in spiritualibus: habet enim papa temporale dominium demensa: in quo specialem habet temporalem jurisdictionem præcisam & distinctam. habet enim in spiritualibus specialem potestatem in ecclesiis & locis exemptis & immediatè subjectis: habet enim spiritualem in ecclesia Lateranensi, quæ est specialiter Patriarchalis & sponsa spiritualis Romani pontificis, ut no. Archidi. *de præscript.cap.2.libro 6.* Et hæc potestas relata ad objecta singularia est concessibilis & præscriptibilis: ut dicunt textus, quod spacio 40. annorum præscribitur contra ecclesiam Romanam: ut *C.de præcript. c. ad audientiam*: & quantumcunque præscriptum fuerit huic potestati sic relatæ: adhuc remanet prima generalis potestas. & quantumcunque concessit vel donaverit aliquid de his, & in alium transtulerit, semper immanet illa generalis potestas inabdicabilis, & infusa illa non ab hominis sed Dei pendet arbitrio 21. *distin.c.in novo.* Et vigore illius generalis potestatis revocare posset omnes præscriptiones, translationes etiam quorumcunque concessorum & præscriptorum cum in hoc gerat vicem seu vices Dei (cujus est plenitudo orbis universi) & possit quod Deus in terris. Et credo hanc potestatem nutu divino introductam ad perfectum esse principatus orbis. Hoc sic præmisso statim infertur, quod hæc sic se compatiuntur, quod principatus ecclesiæ sit principatus summus in orbe & spiritualium & secularium attenta illa generali pote

state. Et cum Imperatori concesserit gladium temporalium limitatum: vel qualitercunque aliter habuit Imperator, vel rex quicunque, si habet nutu principantis ecclesiæ, detinet iuste: si alias, tyrannicè occupat. cum vniformitas debeat esse totius ad partes: & turpis est pars, quæ suo non congruit vniuerso *c. cum non deceat, de præscript.* per hoc respondetur ad obiecta: cum n. dicit papa, nolle ponere falcem in messam alienam, vocat attenta illa potestate limitata concessa vel permissa quo ad exercitium, non autem est aliena attenta potestate generali diuina, cui nihil est alienum: cum ipsius sit plenitudo orbis *c. tua, de deci.* quod exemplo potest naturaliter, moraliter, & legaliter demonstrari. naturaliter, videmus in corpore humano quod singula organa visus, auditus, olfactus, & singulorum sensuum. heæ enim virtutes ad se inuicem relatæ sunt & distinctæ & diuersæ. sed anima sensitiua, cuius sunt heæ virtutes, est vna: & omnes virtutes sunt vnitæ in substantia animæ cum virtute spiritus directi ad singula organa. est ergo varietas relatiue ad organa singula, in quibus fit spirituum alteratio propter operationum varietatẽ: & tamen manet vnitas in substantia animæ, à qua est originaliter hæc operationum multiformitas. sic in principatu vniuersi orbis relatione habita ad diuersa obiecta gubernabilia, variantur limitatæ potentiæ. nam aliud est obiectum temporale, aliud spirituale. Et spirituale etiam variatur, sicut & temporale, manẽte vnitate illius principatus. Primum exemplũ morale & politicum in particulari policia vnius ciuitatis vel regni est vna virtus potestas regitiua totius: & ab ea dependent multiformes potestates regitiuæ villarum, castrorum, & vniuersitatum. Et variantur secundum varietatem obiectorum: quæ omnes variæ potestates non multiformantur in prima potestate regitiua. rex enim vna potestate regali gubernat regnum totum & singula membra regni: licet sit difformitas habita membrorum adinuicem. Sic euidenter posset dari exemplum in Iconomica: vt scribitur *Iconomicorum primo.* & tamen in domo multiformitas officiorum, quæ tamen omnia tendunt in vnum: & ab vna potestate dependent. sic in proposito, in principatu vniuersi patet exemplum legale. Nam potestas institoris est multiformis, relatione habita ad varietatem commissorum, & est vna potestas principalis, à qua dependent singulę *ff. de insti. per totum.* Quid ergo miri ex particularibus naturalibus & moralibus infertur ad totum principatum? cum ergo dicit papa, nolle ponere falcem in messem alienam, non intelligit, nec intelligere potuit. i. suæ generali potestati non subiectam, sed alienam relatione habita ad administrationem limitatem temporalium sibi commissam & permissam: quæ tamen sua est originaliter. Et per hoc respondetur ad id quod agebatur, quoniam papa habet singulare patrimonium hoc tamen non excludit generalem potestatem omnium temporalium. Sicut rex habet quædam in domanio suo: & tamen non excludit vniuersale dominium regni sui. per hoc etiam patet solutio ad id quod dicitur, quod Christus abiecit à se temporalia: debet etiam hoc sane intelligi. Nam Christus non abiecit à se dominium generale orbis. hoc enim non erat possibile: sicut nec est possibile, Deum facere se non esse Deum: quod plusquam implicat & diuinæ potentiæ derogat: Christus vt Deus verus à se non abdicauit vniuersum dominium orbis: sed Christus abiecit abusus temporaliũ impedientiũ salutẽ & fœlicitatẽ patriæ. hoc n. docuit & prædicauit spiritu infuso: & Apostoli per vniuersum orbẽ missi prædicauerunt & docuerunt. Nã ecclesia habet & habuit aurum 12. *q. 1. aurum habet ecclesia.* habuit & habet temporalia 12. *q. 1. c. videntes.* & fuerunt & sunt necessaria sub ordinatiue spiritualibus 1. *q. 3. c. si quis obiecerit.* Amplius ex permissis dependet decisio alterius quæstionis: An lex papalis possit corrigere legem ciuilem Imperatoris vel regis? vt pote in numero testium circa testamenta, in præscriptionibus. & pluribus aliis: de quibus generaliter subiicietur. & quod hoc possit, probatur sic: Imperator vel rex potest, ergo & papa tenet cõsequentia, quia potestas Imperatoris seu regis dependet à potestate papali, vt est supra deductum. Si enim potest reuocare potestatem legem condendi: ergo & ipsam legem iam conditam. Sed est dubium de modo reuocandi, an scilicet legem canonicam condendo, ipso facto videatur tollere legem ciuilem contrariam: an sit necessaria expressio legis ciuilis, vel quod reuocare velit. Hic est attendendum, quod licet principatus orbis, attenta illa diuina potestate limitata Imperatoris, habet potestatem, territorium, & messem suam distinctam à messe temporali limitatæ ecclesiæ, & à messe spirituali, licet totum sub sit illi potestati generali papæ, quæ domina est. & ex illa potestate Imperator, & rex Franciæ habent potestatem legem condendi, quæ ligat in territorio suo, vbi non contradicit Lex canonica 10. *di. c. si in adiutorium, de causa possess. & proprie. c. 1. de noui operis nunciatio. c. 1.* tamẽ vbi eorũ obseruantia introduceret peccatum mortale, tunc non essent leges nuncupandæ: quia tales non consonant illi potestati generali principatus ecclesiæ: à qua potestate pendet imperialis & regalis, vt supra est deductum. Sic lex canonica emanat à principatu ecclesiæ ex sua potestate limitata relata ad messem spiritualium & temporalium, quæ sunt de proprio patrimonio, quæ ligat spiritualia & quæcunque ecclesiastica & temporalia de illo patrimonio. Et seruantur tales leges in patrimonio Imperatoris seu regis, si Lex contraria imperialis vel regalis inducat mortale: & sit Lex contraria non inducens mortale: stabitur cuilibet in foro suo. Hic tamen dubium; si principatus ecclesiæ potest reuocare leges ciuiles: ergo condendo legem canonicam contrariam legi ciuili, statim reuocata est Lex ciuilis, alio non expresso *ff. de legi. l. non dubium de constitutio. c. primo. libr. 6.* ergo semper stabitur legi canonicæ, si contrarietur legi ciuili. hic attendendum, quod correctio leges generalis per aliam generalem nõ expressa alia correcta procedit in virtute principatus limitati, vt Imperator legem promulgando tollat contrariam illa non expressa, vt in *c. 1. statim allegato.* Sed papa condendo legem contrariam legi ciuili non inducenti mortale, non tollit ciuilem: ratio, quia papa condendo legem canonicam simpliciter illam condit concernendo messem suam tantum: cui applicando sua

do sua est limitata potestas. & sic non intendit ingredi patrimonium commissum Imperatori alio non expresso. hoc ergo non evenit, quod ignoret: quia attenta generali potestate sua, omnia jura etiam civilia sunt in scrinio pectoris sui virtualiter. Imo & sic intelligendo omnia jura civilia sunt canonica. Sed hoc evenit, quia hoc non intendit, sed promulgando jura concernit objectum suæ administrationi commissum. Jus enim nihil aliud est quam ordinatio principis directiva subditorum. sic ergo sicut sunt duo patrimonia temporalia, scilicet ecclesiæ & Imperatoris sive regis, relata ad duas potestates limitatas: sic duplices leges, canonicæ scilicet & civiles. Hæc tamen duo patrimonia, relata ad generalem potestatem principatus ecclesiæ, sunt unum patrimonium: & ex illa potestate generali principatus ecclesiæ revocare posset leges cum illa dependeat ab illa potestate divina. & hoc dicunt textus, cum dicunt, quod jura divinitus per ora principum divulgata, id est, influunt ab illa potestate infusa principatui ecclesiæ ministraliter per ora principum: sed revocando debet hoc exprimi. Et sic potest concludi, principatum ecclesiæ posse revocare omnes leges. sed hoc debet exprimi: alias non revocat, nisi lex civilis inducat mortale. unde concludo unam generalem conclusionem, quod papa tollit legem civilem generaliter, ubi foret lex canonica civili contraria, si canonica habeat majus fomentum æquitatis. & hoc ubi disponit circa idē, nec insurgit alia æquitas rationis ex parte dispositi. moveor ad hujusmodi inductionem: nam suppono, quod dispositio juris canonici repugnans legi civili fundatur super fundamenta naturalis æquitatis: alias non saperet naturam constitutionis canonicæ. cum revera constitutio canonica non dicat aliquid præter æquitatem juris naturalis insurgentis ex dictamine rationis rectæ: ut notatur in *regula, pactum de regu. juris li. 6.* Tunc ergo dico, quod constitutio civilis canonicæ repugnans, iniquitatem continens, obvians æquitati legis canonicæ, debet corrigi: & maximè per principatum ecclesiæ ipsam tolerante principe seculari: cum ad ejus officium, utpote gerentis vices Dei, spectet omne dissonum æquitati naturali absorbere: cum naturalis æquitas effluat ab intelligentia divina. *6. dist. in principio.*

Miles. CAP. CCXCV.

FRater charissimè, ex præmissis per vos tactis infero (cum messes & jurisdictiones Imperatoris & regis & cujuslibet Domini temporalis ex una parte, & ecclesiæ ex altera, sint distinctæ) quod papa non potest aliquem legitimare quo ad temporalia, quæ tenentur sub Imperatore seu alio rege temporali: quia extra territorium &c. *l. 1. ff. de jurisdictione omnium judi.* Et patet per Bern. in *c. per venerabilem, qui filii sunt legi.* quia sic immitteret falcem in messem alienam *6. q. 3. c. scriptum.* Et subditur ibi, quod aliqui extendunt illam legitimationem quoad honores: non quo ad hæreditates. Et secundum Host: lata est ratio diversitatis, quia si habilitetur quoad honores seculares, nulli præjudicatur: Imo reipublicę consulitur. Et si habilitetur ad successiones temporales, præjudicatur hæredi legitimo. per primum providetur reipublicæ. Probatur per *l. generaliter quæ spurios & spurii ff. de Decur.* quod per secundum præjudicetur, patet in *auctentica, de mandatis prin §. oportet colla. 2.* Inno. in *c. per venerabilem.* varie loquitur. dicit primo, posse dici, quod dispensatio per papam in spiritualibus intelligitur dispensatum in actibus legitimis, ut possit esse judex, ferre testimonium. ergo non poterit dispensare, all. *c. lator, eo. ti.* Subdit, quod legitimatus & restitutus famæ in quocunque foro ecclesiastico & civili omnia poterit facere, super quibus habebat potestatem dispensandi: poterit enim in omni foro ferre testimonium, & ad civiles honores vocari: nisi talia quæ sint in alterius præjudicium, ut legitimatus ab uno primate principe vel civitate, non obtinebit ab intestato bona in territorio alterius principis vel primatis. sic enim præjudicaretur consangvineis & conjunctis defuncti vel fisco. Item legitimatus à judice seculari per hoc non admittetur ad ordines ecclesiasticos vel ad spiritualia. hæc fuit mens Inno.

Clericus. CAP. CCXCVI.

MIles reverēde, hic pondero duo, primo, quis possit legitimare. Et dico, quod solus papa seu Imperator vel rex. Probatur: nam legitimatio originalis filiorum habet ortum à matrimonio *ff. de his qui sunt sui vel alie. juris. l. filium. extra, qui filii sunt legitimi c. tanta.* Tūc ille potest solus legitimare, qui potest solus circa matrimonia dispensare. talis est solus papa. Et in hoc nihil potest princeps secularis *de ordi cogni. c. tuam. qui filii sunt legi. causam.* cum matrimonium sit sacramentum, & institutum à Deo, *de divor. c. gaudemus.* & sic solus ipse vicarius de hoc se intromittit. quod confirmatur: nam secundum leges civiles filii duorū fratrum cōtrahunt licite: & filii ex tali matrimonio sunt legitimi, & tamen papa per suam constitutionem illud matrimonium reprobat, *de consan. & aff. c. non debet.* ergo talis potestas circa matrimonii vinculum est penes papam. ergo facultas legitimādi est penes eum solum. Potest tamen Imperator vel rex dispensare cum illegitimo, quod succedat in patrimonialibus. cum in illis habeant potestatem disponendi tanquam administrator, ut est dictum. Et hoc multum refert, aliquem habilitare & aliquem legitimare. Nam omnes textus intelliguntur de habilitatione, in *auctentica, qui. modis na. effici. sui. & legi.* & quod notatur in *c. per tuas. qui filii sunt legi.* Imo no. Hostien. in *c. per venerabilem* quod papa illegitimos sine effectu matrimoniali vel consensu juris vel facti non legitimat: quia non potest supplere consensum, ubi non fuit, cū non possit supplere defectum juris naturalis. faciunt notata per Innocen. & Hostien. in *c. quod sicut, de electione.* quod licet illos habilitare possit ad spiritualia & temporalia ad minus in temporali patrimonio ecclesiæ: secus ubi fuit matrimonium invalidum de jure, obstante impedimento juris positivi, *de conces.*

praben.c.proposuit. Stat ergo, quod solus papa vere legitime, & non Imperator vel rex: licet habilitet illegitimum, ut perinde sit ac si esset natus de legitimo matrimonio, & succedat, & ad honores promoveatur intra territorium habilitatis tantũ Sed legitimatus à papa vera legitimatione concernente purgationem defectus solennitatis matrimonii est habilis. ergo ad omnia & in quolibet territorio. hoc probatur per *c.tanta qui filii sunt legitimi.* nam legitimatio trahitur ad tempus contracti matrimonii. Item si papa habet principatum plenum quoad omnia, ut supra monstratum est: satis sequitur, quod habilitatus per eum censetur per eum in quolibet patrimonio legitimatus. Matrimonium enim est à Deo institutum & in paradiso terrestri *c.quod votum.de vo.redempt.lib.6.*

Miles. CAP. CCXCVII.

SI matrimonium sit à Deo auctore institutum: nunquid magis placet Deo matrimonium quam virginitas? Et videtur quod sic. Et pendet dubium, an virginitas sit virtus moralis circumscripta lege divina: & apparet quod non. Nam virtutes quæruntur ex actibus 2. *Ethycorum.* 28.*q.*5.*ex his.* virginitas autem mere procedit à natura. item virginitas magis convenit juvenibus: *de despon.inpube.c.puberes & 2.c.sequen.despon.c.juvenibus*: aut maximè in puberibus non conveniunt virtutes morales 12.*q.*1.*c.omnis ætas*: 22.*q.c parvuli.* Item virtus consistit in medio, *de consue.c.ex parte.* virginitas autem est extremum, quia abdicat omnem actum venereum. Item in illo casu contingit male uti virtute. virginitate autem malè uti contingit. Nam si primi parentes virgines fuissent, male usi fuissent. Item virtus perdita reparatur, *de pœn.di.*1.*per totum.* virginitas autem perdita non restauratur: Imo hoc posse non convenit Deo, ut in *c.si Paulus.*32.*q.*5. Item nulla virtus inclinat contra finem, ad quem natura ordinavit, quia finis habet naturam optimi. sed natura ordinavit membra genitalia ad coitum propter prolis generationem: huic autem repugnat virginitas. Item tendit ad corruptionem universi. Item repugnat matrimonio instituto à Deo. & sic concluditur legem papalem ex capite, quo approbat virginitatem, totaliter deviare à prudentia humana.

Clericus. CAP. CCXCVIII.

HIc attendendum, quod virginitas potest sumi duobus modis: uno modo pro integritate concernente corporeitatem: alio modo pro habitu electivo, qui plus eligit sic à venereis abstinendo. sumendo primo modo virginitas non est virtus moralis. Si autem sumatur secundo modo pro habitu electivo: tunc dicunt quidam quod est virtus moralis. Item dicunt quod est distincta à castitate viduali. Probatur prima conclusio: quia virginitati sumptæ pro habitu electivo seu intellectivo convenit descriptio virtutis. Pro cujus evidentia est notandum, quod natura non ordinavit actus venereos ad conservationem individui, sed speciei, ut scribitur in 2.*li.de anima.* Naturalia autem sunt terminata ad maximum & minimũ, ut scribitur *primo phisicorum*: *& in clemen. ad nostram, de hereticis*: *& in l.si.C.de sacrosanct.eccle.* Et hoc specialiter debet concedi in hominum multitudine. natura enim facit de possibilibus quod melius est: & non abundat in superfluis nec deficit in necessariis. Constat autem quod humanæ naturæ propter complexionis subtilitatem & operum sibi debitorum multitudinem, & per consequens organorum corporalium diversitatem, tot ac tantæ sunt indigentiæ, quos natura non supplevit, sed rationem, quam dedit homini ut suppleret, reliquit quod unus homo vel duo aut centum vel pauci non sufficerent ad hanc replendam indigentiam. pluribus enim indigentiis indigemus, quorum artifices ad invicem permittentes pro suis operibus habere possit ea, de quibus indigent operibus aliorum. propter quod concludi potest, quod sicut in toto mundo. sicut si erat in primæva constitutione mundi sive in aliquo climate non esset hominum multitudo sufficiens ad indigentias supplendas, regula naturæ & recta ratio non prohibent abstinendum ab actu venereo: & virginitatem prohibent seu inhibent. quia nihil eorum, quæ præter naturam sunt, est bonum, ut scribitur 7.*politicorum.* naturæ enim sagacitas ordinavit ad speciei multiplicationem & permanentias. posset & esse tanta multitudo, quod si ulterius exerceret, terra non esset sufficiens ministrare cibum hominibus. propter quod illo tempore naturæ vis & ordo permitteret. Imo juberet continere. Cum igitur hiis temporibus sit genus humanum multiplicatum sufficienter, & dictamine rationis sit concors ordini naturæ, recta ratio permittit, imo persuadet per totam vitam abstinere. Et sic bene infertur, quod velle frangere integritatem corporis decorantem corpus, antequam sit opportunum, aut ubi aut quando non apparet seu oportet: tenet unum extremum vituperabile. Nolle etiam frangere pro necessitate humani generis salvanda & multiplicanda tempore defectus: tenet aliud extremum. similiter nolle frangere aut frangere velle cum circumstatiis debitis: tenet medietatem, quæ est virtus moralis circumscripta qualibet lege divina, & est temperantia. Item virginalis abstinentia juvat ad opera virtutum exercenda. Melius enim potest vacare contemplationi abstinens venereis, quam se immiscens. Quod autem distinguatur à viduali castitate, patet: quia virginitas est habitus electivus integritatis: quo caret vidualis castitas. Castitas autem vidualis est habitus electivus perpetuæ abstinentiæ à venereis: nec negari potest, quin cum virginitate stet virtus temperantiæ: imo aliquibus personis expedit vel decet abstinere à veneris coitibus: puta leprosis, ne alios inficiant *quemadmodum de jure juran.de conjugio leprosorum c.*1. Egenis nõ sufficientibus ad prolem nutriendam: ægrotantibus, quorum saluti obest coitus, de quibus non esset verissimile, quod possent prolem nisi defectuosam & orbatam generare. Stat ergo conclusio, scilicet virginitatem cum debitis circumstantiis fore virtutem moralem, nec legem canonicã hanc approbantem

tem

Archangelus, ut legitur Lucæ secundo capit. dixit: *dabit ei Dominus regnum David patris ejus: & regnabit.* & cætera. unde & eo nato Angelus ad pastores Lucæ 2. c. dixit, *natus est nobis hodie salvator, qui est Christus Dominus.* id est, Rex & Dominus. etiam nato illi tres magi Evangelici, *Matth. 2. c.* perhibuerunt testimonium sic dicentes: *ubi est qui natus est rex Iudæorum?* Item ille Nathanael verus Israelita, in quo dolus non erat, dixit ei, Johannis 1. cap. *tu es filius Dei, tu es Rex Israel.* Pilatus quoque in superscriptione scripsit: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Quam quidem superscriptionem scribens non sine divino instinctu Judæis instantibus, quod non scriberet *Rex Iudæorum* ipsos audire noluit: sed respondit *quod scripsi, scripsi.* Hoc etiam salvator confessus fuit. *Io. 18. c.* cum enim Pilatus interrogaret eum, utrum esset rex Judæorum, respondit ei, *regnum meum non est de hoc mundo.* Ex quo Pilatus concludens dixit *ergo rex es tu.* Jesus respondit, *regnum meum non est hinc,* Non dixit *non est hic*: sed dixit *non est hinc,* quasi diceret, regnum meum à mundo non habeo, sicut nec habebit: Imo à Deo, sicut Angelus ejus genitrici prædixerat dicens. Lucæ 1. *Dabit ei Dominus sedem David,* &c. Et hoc Beatus Petrus Actuum 2. c. expressè testatur dicens: *certissimè sciat omnis domus Israel, quia & Dominum eum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis.* in quibus verbis Petrus clare concludit de Iesu, videlicet quod regnum suum à mundo non habuit. sed à Deo: in eo quod dixit, quod *fecit Deus Iesum,* id est Regem. per *Christum,* Regem intelligimus unctum: quia *Christus* interpretatur unctus. Et quia Reges inungi consueverunt: & per *Iesum* intelligimus Regem: unde ostenditur ibi manifeste, quod hoc est Regnum christi non terrenum. Item concludit Petrus ex verbis prædictis, quod Iesus in quantum homo subsistens in divino supposito fuerit Dominus & Rex situs. constat enim quod in quantum Deus crucifixus non fuit, sed in quantũ homo. Et ideò cum Rex & Dominus situs crucifixus fuerit in quantum homo. sequitur quod sibi Regnum & dominium tanquam homini Deus sibi concessit. hoc etiam superposuit Angelus loquens eo nato pastoribus a dicens: *natus est nobis hodie Salvator qui est Christus Dominus:* id est Rex & Dominus. ubi advertendum, quod illud quod Gabriel Angelus christo nondum nato dixerat de futuro, dicens matri suæ, *dabit ei Domus sedem David patris eius,* &c. Angelus iste eo nato dixit pastoribus per verba de præsenti, dicens: *hodie natus est nobis salvator qui est Christus Dominus.* hoc Augustin. in lib. de concordia Evangelistarũ in prohemio expressè testatur dicens: *Dominus Iesus Christus unus verus rex: unus verus sacerdos est.* Et Paulus plus dixit sic: *sed & hominem qui Christus est & sacerdos effectus est: cui dedit Deus sedem David Patris sui & regni eius non erit finis.* Item salvator fuit Dominus temporaliũ omnium unde de eo dicitur, Isaiæ 16. *Emitto Domine dominatorem terræ.* Item Matth. 5. c. dixit sic: *& tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim egredietur qui sit dominator in Israel: & egressum eius ab initio à diebus æternitatis.* Malachiæ vero 3. c. de eo dicitur sic: *statim veniet ad templũ sanctum suũ dominator quem vos quæritis.* Item Joh. 13. c. ipsa veritas dicit: *vos vocatis me Magister & Domine, & benedicitis: sum etenim.* Item Matth. 21. c. dicit: *Ite in castellum quod contra vos est: & statim invenietis asinam alligatam & pullum cum ea: solvite & adducite mihi. Et si quid aliquis vobis dixerit: dicite quia Dominus hiis opus habet: & confestim dimittet eos.* Hoc quoque beatus Johannes Apocal. 19. testatur dicens: *habet scriptum in vestimento suo: Rex Regum & Dominus dominantium.* hoc insuper Apostoli in suo symbolo confitentur dicentes: *Et in Iesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum.* hoc etiam sancti Patres in symbolo, quod cãtatur in Missa, protestantur expressè ibi: *Et in Iesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum.* Per præmissa autem seculi universale dominium habuit Jesus in quantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus Pater genuit eum: in quantum homo ex tempore, scilicet ab instanti conceptionis suæ ex Dei donatione, ut patet ex prædictis. Nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporaliũ non ab instanti suæ conceptionis, sed postea successivis modis aliis: utpote ex collatione fidelium vel emptione acquisita. Et quæ sint illa videamus. Nullus autem de hiis potest testimonium perhibere, quàm Apostoli & discipuli ejus. videamus ergo quid super hoc ipsi dicunt specialiter à tempore, quo cœpit miracula facere & prædicare, certe narrant ipsi habuisse aliqua, licet pauca. habuit itaq; vestimenta. unde legitur Matth. 17. c. in transfiguratione sua *vestimenta ejus facta esse alba sicut nix.* Itẽ Johannis 13. c. dicitur sic de eo: *surgit à cæna, & posuit vestimenta* &c. Itẽ Ioh. 19. c. in persona ejus legitur, *partiti sunt sibi vestimenta mea & in veste meã miserunt sortẽ.* Et ad idem sanctus *Matth. 27. c.* Itẽ Beatus Johan. baptista de eo loquẽs dicit: *cujus non sũ dignus corrigiã calceamẽti solvere.* Marci 1. c. recitatur ipsum dixisse: *cujus non sum dignus solvere corrigiã calceamẽtorũ.* Itẽ Johannis 1. c. recitatur dixisse: *non sũ dignus solvere corrigiã calceamenti.* Itẽ Johannes supponit ipsũ loculos habuisse, in quibus Judas, quæ mittebat, portavit. Unde Johannis 13. c. cũ dixisset Judæ Jesus, *quod facis, fac citius.* Quidã putarũt, *quia loculos habebat Judas. quod dixisset ei Iesus ea quæ opus nobis sunt ad diẽ festũ aut de egenis aliquid daret.* Et quod loculi essẽt Jesu, patet per Augustinũ dicentẽ *habebat Dominus loculos à fidelibus oblatos conservans, & suorũ necessitatibus aliisq; indigẽtibu tribuebat.* & habetur 12. q. 1. c. *habebat*: & patet per id quod in eius persona Psalmista dixit: *qui manducat panẽ mecum leuabit calcaneum suum contra me.* Et recitatur Iohannis 13. primo, quod autem Dominium interdũ habuerit, patet: quod ad minus in re illa habuit, in qua eucharistiæ instituit sacramentũ, de quo habetur *Matth. 26. c. Marci 14. Lucæ 22. c.* Iste ergo hæreticus, dicendo Christum Jesum Dominum nostrum non habuisse dominium aliquod temporalium, scripturis prædictis veteris & novi testamenti contradixit expressè. Et si velit dicere, quod ille regno & dominio renunciavit expressè, ostendat

illud si sciat. quod tamen per sacram scripturam non poterit, imò contrarium sacra scriptura supponit expresse, quæ supponit eum non longe à possessione sua dixisse: *vos vocatis me Magister & Domine: & benedicitis: sum etenim.* Itē illud Matth. 21. capitulo, ubi Dominus duobus discipulis dixit, *ite in castellum quod contra vos est: & statim invenietis asinam alligatam & pullū cum ea solvite & adducite mihi. Et si quis aliquid vobis dixerit: dicite quia Dominus iis opus habet.* Itē tempore passionis se Regem cognovit, ut probatum est supra. Itē David in persona ejus legitur dixisse etiā pro tempore passionis, *diviserunt sibi vestimēta mea,* &c. Et recitatur Matth. 27. Ex quibus evidenter apparet, ipsū regno & dominio non renunciasse prædictis, imò videtur quod non potuerit renunciare: & si fecisset, contra ordinationem patris fecisset. dicitur enim Danielis secundo capit. ubi de ejus regno fit mentio: *suscitavit Deus cœli Regnum ejus, ut alteri non crederetur.* Item Danielis 7. capitulo dicitur sic: *dedit ei potestatem & honorem & Regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ei servient: & ejus potestas æterna, quæ non auferetur, & Regnum ejus non corrumpetur.* Sed dicit ille hæreticus, quod est contra sacrā scripturam: quia in plerisq; locis dicit Christum fuisse pauperem et egenum. Ad quod dicendum, quod dici non debet esse contra sacram scripturam. In tot locis scriptura sacra testatur apertè: sed è contra meritò potest dici. Sed dicere contrariū est dicere contra sacrā scripturam & mendaces reddere tot Prophetas, Angelum, & Apostolos, ac ipsū Dominū nostrū Jesū Christū, qui tamen veritas est & vita. Illud autem quod scriptura sacra dicit, ipsū fuisse pauperē & egenū potius carentia est dicendum. quia non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus, & obventionis rerum quarum Dominus erat. Unde habens tale dominium potest egenus & pauper reputari meritò: quod patet ad sensum. si enim Rex Franciæ non renūciando regno se à regno absentaret, & post lapsū alicujus temporis incognitus rediret ad illud, & si pro rege non gereret, nec aliqua emolumenta perciperet dicti regni, sed in domo regia reciperet unus alienus ex gratia necessaria vitæ suæ, talis utique licet Rex & Dominus, posset mendicus & pauper reputari. Hinc est quod Apostolus ad Galat. tertio capit. dicit: quod *hæres quamdiu est, parvulus nō differt à servo, cum tamen sit Dominus omnium.* sic quamvis Rex Regum & Dominus Dominantiū quoad perceptionem fructuū regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis, pro rege vel Domino se non gessit: propter quod meritò pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter dominii carentiam sive regni: sed propterea quia se eorum fructibus, & proventibus non juvabat. Nunc autem de Apostolis est videndum, utrum habuerint dominium aliquarum rerum in proprio vel cōmuni. quo ad ista, videtur distinguendum inter tempus, quo Apostoli fuerunt cum redemptore nostro dum viveret, & tempus post ejus mortem. Si quæratur, utrum in tempore, quo cum redemptore nostro fuerunt, habuerunt aliqua: videtur adhuc distinguendum inter tempus antequam ad prædicandum mitterentur, & tempus missionis ejus, quo in prædicatione fuerunt, & tempus postquam sunt à prædicatione reversi. Si consideretur primum tempus antequam ad prædicandum mittentur: non videtur quòd eis habere aliqua præsertim ad vitæ sustentationem pertinentia interdictum sit: quòd apparet ex forma vocationis eorum. cùm enim ad discipulatum vocati fuerunt, forma vocationis Petri & Andreæ, ut patet Matth. 4. capit. fuit hæc: *venite post me: & faciam vos fieri piscatores hominum.* Et sequitur: *at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.* de Jacobo autem & Johanne in eodem c. dicitur non aliud, nisi quod vocavit eos, & sequitur: *illi autem statim relictis retibus & patre sequuti sunt eum.* forma autem Matthei fuit hæc: *sequere me:* & sequitur, quod *relictis omnibus surgens secutus est eum.* forma autem vocationis Philippi noscitur fuisse talis: *sequere me:* ut habetur Johannis 1. capit. Ex forma autem vocationis prædictorum, vel ex eis quæ ipsi fecisse tunc leguntur, non apparet quod ipsi renunciaverint omnibus bonis suis. de Petro enim & Andrea legitur non quod tunc reliquerint nisi retia sua. Et tamen legitur *Marci, Matthæi & Iohannis* 8. *cap.* quod post prædicta Jesus egrediens de synagoga venit in domum Symonis & Andreæ cum Jacobo & Johanne, ubi curavit socrum Petri de febribus. de Jacobo autem & Johanne non legitur quod tunc relinquerint nisi retia & patrem: quæ quidem retia videntur fuisse patris eorum, qui vivebat, potius quam ipsorum. de Philippo autem non legitur quod tunc reliquerit aliquid, de Mattheo autem legitur quod *relictis omnibus secutus est eum,* &c. Præterea tamen Jesus miserat duodecim, quos Apostolos vocaverat. legimus eis interdixisse aliqua: videlicet ut non possiderent aurum, neque argentum, neque ex eis uterentur in zonis suis, & alia nonnulla: ex quibus patet quod ante missionem illam ipsis interdicta non erant: alias frustra in remissione fuissent eis talia interdicta. de discipulis autem constat quod habuerant aliqua multa. de Joseph, Matth. legitur *Iohan.* 19. *capit.* quod erat discipulus Jesu, *Matth.* 27. *cap.* dicitur quod erat dives homo ex discipulis Jesu. Item constat quod Symon leprosus erat de discipulis Jesu: & tamen legitur *Matthei* 26. *capitulo* quod Jesus in Bethania erat in domo ejus. Item Lazarus Martha & Maria Magdalena, qui erant multa bona habentes. Unde legitur de eis *Iohannes* 11. *capit.* quod castrum dictum Bethania erat Mariæ Magdalenæ & Marthæ: & quod ei in Bethania fecerunt cænam magnam, in qua Martha ministrabat. Lazarus erat autem de ministrantibus seu distribuentibus vel discumbentibus cùm eo. Maria Magdalena, accepta una libra unguenti nardi pistici preciosi unxit pedes Jesu & extersit capillis suis pedes ejus. Thabita, quæ interpretatur Doras, quam Petrus suscitavit à mortuis, legitur *Actuum.* 9. *capitulo,* quod erat discipula & plena operibus bonis, & eleemosinas faciebat: & quod omnes viduæ flentes ostenderent Petro tunicas quas fecerat eis Dorchas. Ex quibus patet, quod ista, non obstante discipulatu, tempo-

temporalia habebat, unde eleemosinas prædictas faciebat: nec reperimus, quod Dominus noster aliam legem discipulis dederit, & aliam Apostolis suis. imò beatus Clemens in quadam epistola sua cujus pars recitatur 12. *q. prima c. dilectissimis*, expressè supponit, quod eadem erat Apostolorũ & discipulorum secta, dicens: *communis vita videtur omnibus esse necessaria: & maxime hiis qui vitam Apostolorum eorumque discipulorum imitari voluerunt.* Item, nec cum ipsos Apostolos & discipulos fecit, videtur eis dixisse aliam quam prius habuerat potestatem aliquam eis tribuisse. Unde cum eos Apostolos ordinavit, legitur Matth. 12 capit. discipulis, *dedit illis potestatem spirituum immundorum: ut docerent eos & curarent omnium languorem & omnium infirmitatem.* Si verò consideretur tempus, quo missi fuerunt ad prædicandum, videtur quod illo tempore, quod aliqua fuerunt eis habere interdicta. Legitur enim Matthæi 10. capitulo, quod illos duodecim Apostolos misit, præcipiens & dicens: *nolite possidere aurum neq; argentum neq; pecuniam in zonis vestris: non peram in via neq; duas tunicas neque calceamenta neque virgam.* Marci verò sexto capitulo legitur sic dixisse: *& vocavit duodecim, & cœpit eos mittere binos: & præcepit eis, ne quid tollerent in via, neque virgam tantùm, non peram, non panem: neque in zona eis, sed calceatos sandaliis & ne induerentur duabus tunicis.* Lucæ verò nono capitulo legitur sic dixisse: *misit illos* scilicet duodecim Apostolos *prædicare regnum Dei: & sanare infirmos: & ait ad illos, nihil tuleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam neque duas tunicas habeatis.* Ex quibus patet, quod pro tempore prædicto tantùm prædicta fuerunt eis interdicta. Augustinus tamen dixit expressè in libro *de concordia Evangelistarum*, quod illud non fuit præceptum sed potestas data recipiendi necessaria ab eis, quibus Evangelium prædicabant, quam servare Apostolis nolunt vel etiam non servare. Aliâs autem Apostolus Paulus transgressor hujus præcepti extitisset: quia plurimum ab illis, quibus prædicabat, non recipiebat necessaria: sed illa vel recipiebat ab aliis, vel cũ suis manibus acquirebat. Sicut patet *primo ad Corinth. 9. capitulo, ad Philippenses quarto capitulo: & ad Thessalonicen. tertio: & Actuum. 20. capitulo*, ubi dicitur: *argentum & aurum non est mihi: aut vestem nullius concupivi sicut quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & iis qui mecum sunt ministraverunt manus istæ.* Præterea quod illud præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo secundo capitulo, ubi Apostolis dixit: *quando misi vos sine pera & sacculo, nunquid aliquid defuit vobis?* Præterea discipuli 70. quando scilicet misit eos, dixit: *nolite portare sacculum*, in quo pecunia consuevit portari: *neque peram*, in qua consueverunt alimenta portari: *neque calceamenta:* & de illis certum est quod multi ex discipulis erant multa habentes, ut patet ex prædictis Si autem consideremus tempus post reversionem, tunc videtur quod eis licuit habere præmissa, saltem in communi. habuerunt enim Apostoli, postquam fuerunt reversi de prædicatione, panes & pisces, ut patet in miraculis panum & piscium, quæ facta fuerunt postquam de prædicatione ad Jesum redierunt, ut patet Marci 6. c. ubi de Apostolis postquam à prædicatione redierant, dicitur sic: *& convenientes Apostoli ad Iesum renunciaverunt illi omnia quæ egerant & docuerant*: scilicet in prædicatione, ad quam missi fuerant, & dum reversi fuerunt & rationem Domino reddiderunt de ea. Et post eundem c. sequitur miraculum panum & duorum piscium, ubi Apostoli, cum Dominus dixisset eis quod darent turbæ manducare, dixerunt: *euntis emamus ducentis denariis panes & dabimus illis manducare.* Lucæ 9. c. dicitur sic: *Et reversi Apostoli narraverunt illi quæcunque fecerant*: & post sequitur eodem c. miraculum prædictum quinque panum: ubi dicitur, quod cum Dominus dixisset Apostolis, *vos date illis manducare*: illi dixerunt: *non sunt nobis plures quam quinq; panes & duo pisces: nisi forte nos eamus & emamus omni turbæ escas.* Ex quibus patet, quod ex quo reversi sunt à prædicatione Apostoli, quod habuerunt & panes & pisces, & pecuniam de qua tantæ turbæ (quanta erat illa) poterant emere cibos. Item postquam redierunt de prædicatione. habuerunt pecunias. Iohannis 4. c. dicitur, quod Iesu sedente super fontem Jacob, discipuli ejus abierunt in civitatem, ut cibos emerent. Et sic patet, quod pecuniam habebant, cum emptio mediante pecunia fiat. *Deutero.* enim 2. c. dicitur. Et cum tunc temporis Apostoli de prædicatione fuerant, ut videtur, reversi, cum in c. prealle. Iesus discipulis dixerit: *ego misi vos metere quod non laborastis. Alii laborant: & vos in labores eorum introistis.* supponit quoque evidenter scriptura Evangelica ipsos post reversinoem prædictam sacculos in quibus portatur pecunia, & plures tunicas habuisse legitur enim. Lucæ 22. Dominum nostrum Jesum Christum Apostolis dixisse: *qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet gladium. vendat tunicam suam & emat gladium.* Et sequitur quod Apostoli dixerunt ei: *ecce duo gladii hic*: ex quo videtur, quod duos gladios habebant. Petrus quoque legitur Johannis 18. c. gladium habuisse: ubi dicitur, quod *Petrus habens gladium eduxerit eum & percussit pontificis servum*: cui Dominus dixit, *mitte gladium tuum in vaginam.* Si autem quæratur de tempore post mortem Christi: videtur adhuc distinguendũ inter tempus, ante missionem spiritus Sancti non legitur, quod quoad præmissa circa eos aliquid fuerit immutatũ: sed quod juxta præceptũ Domini nostri dicentis Luc. ultimo: *vos autem sedete in civitate quousq; induamini virtute ex alto.* Expectaverunt in civitate adventum Spiritus Sancti. Si autẽ quæratur de tẽpore post missionem spiritus Sãcti. videtur adhuc distinguendũ inter illos, qui ex Judæis cõversi sunt in primitivã ecclesiã Hierosolimã, & inter gentiles. quoad cõversos ex Judæis, videtur quod Apostoli & discipuli Christi ex una parte: & illi qui postea ad prædicationẽ Petri & miracula fuerunt cõversi: omnia quæ habebant sibi invicem communicaverant. Item quod nullus ipsorum proprium sibi retinuit: sed omnia fuerunt effecta communia. Et intelligo, quod quo ad Dominum illa fuerunt communicata, ut probatur *Actuum.* 2. *c. &* 4. & sæpius est ostensum. Et hæreticus

dicit, quod ista esse communia intelligitur de turba discipulorum, inter quos erant omnia communia quæ habebant: non de Apostolis, quia nihil habebant in temporalibus nec in proprio nec in communi, si tantum in rebus, ubi consumptionem simplicem usumf. uctum. dicimus quod hoc dicendo Apostolos credentium numero evidenter non concludit. Dicitur enim *Actuum*. 2. quod omnes qui credebant, erant pariter & habebant communia omnia. si ergo omnibus credentibus erant omnia communia: sequitur quod si Apostolis non erant communia, quod Apostoli credentes non erant: quod est falsum. Imo sicut ipsi inter credentes principaliores erant, sic eis omnis communio principalis existebat. unde sicut principalioribus pecuniæ agrorum & domorum venditorum ante pedes Apostolorum ponebantur, ut legitur *Actuum*. 4. *c*. Et hoc expresè probatur per epistolam Clementis recitatam pro parte 12 *q*. 1. *c*. *dilectissimis*: in qua beatus Clemens scribens discipulis Ierosolimis habitantibus cum beato Iacobo Hierosolimitano episcopo dicit: *si dicunt Apostoli eorum, quod discipuli una nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt (ut enim nostis) erat multitudo eorum cor unum & anima una: nec quisquam eorum ante nostrum de his quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed omnia nobis erant communia*. hoc satis clare notatur, quod Apostoli & eorum discipuli illa, quæ habebant, communicaverunt Iudæis in Hierusalem conversis & econtra. Unde Hiero. ibi, *talem fuisse ecclesiam credentium primo in Christum, qualem nunc monachi etiam imitantur & cupiunt: ut nunquam sit eis proprium, nullus inter eos dives, nullus pauper. partrimonium dividatis: orationi vacetis & psalmis, doctrina continue insistatis*. Lucas manifeste refert cum dicit: *quotquot erant possessores agrorum aut domorum* &c. Et expresè quoque innuit & supponit, quod ante illam communionem habere poterant Apostoli & discipuli eorum aliqua in proprio seu in communi. quantum autem ad conversos ex gentibus seu gentilibus: non videtur quod ipsi invicem communicaverint sua: imo videtur quod ipsi retinuerint sibi propria sicut prius. ut probatur de Corinth. ad Corinth. 1. c. fi. in principio: ubi dicitur sic. *de collectis autem qui fuerunt mihi, sicut ordinavi in ecclesiis Galatiæ: ita & vos facite per unam sabbati unusquisque vestrum apud se reponat ac recondat quæ placuerit sibi*. Item ad Phippenses 4. c Apostolus sic dicit: *scitis autem & vos Philippenses quod in principio Evangelii quando profectus sum à Macedonia, ratione dati & accepti nulla mihi communicavit ecclesia, nisi vos soli: quia Thessalis semel & bis in usum misistis mihi*. Et sequitur, *repleti sumus acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suavitatis*. Item *Actuum* 11. c. legitur quod cum Achabus Propheta in Antiochia in præsentia Barnabæ & Sauli significasset per spiritum, famem magnam futuram in universo orbe terrarum: discipuli prout quilibet habebat, proposuerunt singuli ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus. quod & fecerunt: mittentes seniores per manus Barnabæ & Sauli. & hoc est quod Augustinus in libro *de doctrina Christiana* dicit expresè sic dicens: *tam capaces existerunt spiritus Sancti, qui primo ex Judæis crediderunt, ex quibus facta est prima ecclesia Hierosolima, ut omnia sua venderent, eorumque precium indigentibus distribuendum ante Apostolorũ pedes ponerent: seque totos dedicaverunt Deo, tamen quod templum novum in orationibus, & fractione panis spiritualis & corporalis, qui prius veteri templo serviebant, quod nullus ecclesias gentium fecisse scriptum est. quia non tam prope erant qui simulacra manu facta pro Deo habebant. Et quo intelligimus magnam utilitatem fuisse Iudæis sub lege tanquam sub pædagogo constitutos, ut signum quo temporaliter eis carnaliter servientibus erant impositi unius Dei cultum, qui fecit cœlum & terram, opinionem observantium religarent.*

Miles. CAP. CCCV.

Rursum luce clarius ostenditur, quod potestas spiritualis suprema & laycalis suprema, ex natura rei simul in eodem esse non possunt: sed potestas spiritualis suprema & laycalis suprema ex opposito distinguuntur, nam una concernit temporalia, & alia spiritualia, quæ ex opposito distinguuntur. igitur &c.

Clericus. CAP. CCCVI.

Nunquam illa, quæ sunt diversi generis, vel quę ex opposito distinguuntur, & tamen cadunt in eũdem hominem: sic suo modo potest concludi de potestate spirituali & temporali: & si diversæ sunt & ex opposito distinguantur, tamen non repugnat, quin in eodem subjecto possint stare, secundum quod superius & plenius fuit tactum.

Miles. CAP. CCCXIII.

Amplius potestates illæ, quæ duo capita diversorum corporum constituunt, simul in eodem esse non possunt: sicut nec idem homo potest simul esse duo corpora diversorum. Potestas autem spiritualis suprema & laycalis suprema constituunt duo capita corporum diversorum, scilicet imperatorem vel regem & Papam, quæ sunt duo capita diversorum corporum, scilicet clericorum & laycorum, quæ distincta debent esse.

Clericus. CAP. CCCVIII.

Quamvis sint duo genera hominum clerici & layci: tamen unum corpus sunt, juxta illud Apostoli ad Rom. 12. c. *omnes unum corpus sumus in Christo*: licet debeant esse distincti clerici & layci propter multitudinem Christianorum, quæ nunc est per Dei gratiam. tamen putant quidam, quod non esset possibile clericos vel laycos averti à fide: & solummodo remanent unum genus eorum, secundum quod posset ex natura rei idem homo habere tam potestatem spiritualem quam laycalem.

Miles.

à voto paupertatis. quod videtur taliter posse probari. ita necessario annexum & religioni perfectæ votum obedientiæ; sicut votum paupertatis. sed religiosus ad papatum assumptus est simpliciter absolutus à voto obedientæ, nec plus tenetur prælato suo, quam si semper fuisset secularis: ergo est etiam absolutus ab abdicatione proprietatis & voto. Sed certe, quantum ad veritatem, videtur quod religiosus assumptus ad papatum non sit simpliciter absolutus: nec est ita liber, sicut si semper fuisset secularis: tum quia licet tempore papatus sui non teneatur obedire prælatis ordinis sui, tamen tenetur regulæ quam vovit, ergo, ad substantialia & illa quæ non impediunt officium, ad quod est assumptus. quia esto, quod totum votum obedientiæ non respicit proprie illa, quæ præcipiuntur soluto & præcipi possunt à prælatis: tamen religiosus factus Papa, non est ita liber à prælatis ordinis ejusdem, sicut si fuisset semper secularis. quare si talis Papa efficeretur hæreticus, vel pro alio crimine, in quo appareret incorrigibilis & scandalizaretur ecclesia, deponeretur per sententiam, vel sponte renunciaret papatui: ipso facto & jure efficeretur de obedientia prælatorum ordinis sui. Et ita papa talis, quia non potest effici non Papa, non est ita liber ab obedientia prælatorum ordinis sui, sicut si nunquam fuisset religiosus: & ideo non est simpliciter à voto obedientiæ absolutus. quare absque novo voto potest & tenetur ad obedientiam prælatorum reverti. nec mirum, quia unaquæque res de facili ad propriam revertitur naturam *c. ab exordio. 35. disti.* cum igitur votum paupertatis sit de substantia religionis, & exercitium pontificalis officii nequaquam impediat: tenendum videtur, quod talis religiosus ad Papatum assumptus proprietatem habere non possit, præsertim extra casum necessitatis. Rursum nec Christus per illa verba, *quodcunque ligaveris* &c. dedit vel promisit Petro talem plenitudinem potestatis. talis enim potestas nec Papæ nec subditis expediret: sed periculosa esset Papæ, quia videns se talem habere potestatem, superbiret, ut superius alias fuit tactum. periculosa subditis, quia cum inter fideles sint multi naturaliter debiles & infirmi, plerique sunt qui onera, quæ eis absque culpa sua & sine causa Papa posset eis imponere? absque maxima difficultate sufferre non possent. quare tale jugum eis nimis onerosum existeret, & timendum esset ne ante jugum obedientiæ omnino abjicerent, quam talia onera sustinerent. Cum igitur Christus non dedit Papæ aliquam potestatem sibi periculosam vel subditis: ergo nunquam talem sibi contulit plenitudinem potestatis. per illa ergo verba sibi solum contulit potestatem respectu peccatorum, secundum quod in superioribus plenius fuit dictum. Papa ergo nulla potestate sibi data à Christo potest tollere jura & libertates imperatorum & regum, & aliorum quorumcunque clericorum & laycorum, ipsis invitis, sine culpa & absque causa extra casum necessitatis, vel utilitatis, quæ valeat parificari necessitati: dummodo libertates & jura non sint contra legem divinam, ad quam Christiani tenentur, quamvis essent contra illam quæ in veteri testamento continetur, ad quam Christiani minime tenentur vel obligantur: nec contra jus naturale, præsertim si sint consonæ juri divino, naturæ, vel gentium. Insuper nec habet Papa secundum aliquos potestatem infligendi pœnam corporalem pro aliquo scelere, nisi quando hoc convenit & expedit communi utilitati fidelium, salvo jure dominorum & principum temporalium negligenter & damnabiliter non exercentium potestatem: quia si alij judices, ad quos spectat damnare reos, parati sunt facere justitiæ complementum, Papa de eorum subditis puniendis in præjudicium ipsorum nullatenus habet potestatem sibi collatam à Christo. si etiam subditi vel etiam quicunque in sublimitate constituti nequaquam suis juribus aut libertatibus abutuntur, Papa eos extra casum necessitatis privare non debet. itaque secundum istos habet Papa plenitudinem potestatis, quando ista potestas nec bono communi nec proprio præjudicat. dicit enim Christus, *reddite omnibus debita: cui tributum, tributum. cui vectigal, vectigal.* Si ergo debita sint reddenda, ergo libertates & jura sine culpa & absque causa alicui tolli non possunt. Sed de hiis omnibus allegatis supersedeo, & ad istud respondeatis. quantum ad omnimodam abdicationem proprietatis & dominii rerum temporalium, fuerunt Apostoli ad statum primi hominis revocati: sed primus homo & posteri, si stetissent in originali justitia, habuissent usum rerum usu consumtibilium, sive proprietatem & dominium earundem, secundum beatum Clementem. Ad quod probandum potest induci *c. dilectissimis*, 12. *q.* 1. Quare dicere, Romanum pontificem habere dominium aliquod in temporalibus, vitæ repugnat Apostolorum, quam summe tenetur imitari Romanus pontifex.

Clericus. CAP. CCCXIV.

CErte quod allegatis, miles reverende, quod primi parentes in statu innocentiæ nullum habuerunt dominium, sed tantum simplicem usumfructum, contradicit scripturæ Genesis. 1. c. dicit: ubi dixit Dominus primus parentibus, *crescite & multiplicamini & replete terram & subjicite eam.* alia littera loco ejus quod supra dicitur, *subjicite eam*, habet & *dominamini ei:* & illam sequitur Augustinus in libro *supra Genesin ad litteram* & in libro *de civitate Dei* 14. *c. &* 21. Et sequitur, *& dominamini piscibus maris & volatilibus cœli, & universis animantibus quæ moventur super terram.* Ex quibus evidenter apparet primos parentes post benedictionem illam, (*crescite & multiplicamini, & dominamini piscibus maris & volatilibus cœli & universis animantibus quæ moventur super terram*) dominium in statu innocentiæ habuisse. Et si quæratur, utrum dominiũ illud proprium fuerit vel commune? videtur dicendum quod tempore illius benedictionis prædictæ solus Adam formatus erat, & non Eva, sicut ordo scripturæ sacræ evidenter innuit. cũ illa benedictio

fuerit data extra Paradisum existenti: Eva vero formata fuit in Paradiso, Adam in paradisum translato, ut patet *Genes. c.*1. Videtur enim quod ante formationem Evæ dominium temporalium Adæ proprium fuerit, non commune. Commune enim esse non potuit, cum solus tempore illo fuerit: & respectu unius, qui nunquam alios socios habuit, nihil commune dici possit. Et hoc videtur expressè dici Ecclesiastic. 17. c. ubi dicitur sic: *Deus creavit hominem de terra: & secundum imaginem suam fecit illum.* Et sequitur: *dedit ei potestatem eorum quæ sunt super terram, & posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis & volatilibus.* Ex quibus patet; quod solus dominatus fuit ex quo sequitur, ipsum solum pro illo tempore dominia habuisse. Et secundum Dionysium in libro de divinis nominibus. c.12. *à dominio dicitur Dominus, dominans & dominator.* Unde cum de solo Adam dicatur, quod dominatus est bestiariis & volatilibus: constat quod dominium fuit ipsius proprium, & non commune. sequitur, *creavit ex ipso adjutorium sibi simile*, scilicet Evam, & tunc fuit dominium inter eos commune. Nec obstat *c. dilectissimi.* in contrarium allegatum: per illud enim concludi non potest, quod primi parentes dominium temporalium non habuerunt: sed quod illud non habuerunt divisim. Imo ex auctoritate Philosophi, quam beatus Clemens in eodem capitulo adducit, concluditur evidenter ipsos habuisse dominium in communi. Philosophus enim dicit quod *sicut non potest dividi aer neque splendor solis, ita neque aliqua quæ communiter data sunt ad habendum, dividi debent.* Ex quibus verbis clare patet per Philosophum, ista temporalia data fuisse communiter omnibus ad habendum. Et si data fuerunt ab illo, qui dare potuit, utpote à Deo, & ei qui capax fuit sicut homo, sequitur quod eorum dominium factum fuit. nec Philosophus inducit comparationem aeris & splendoris solis ad temporalia respectu Dominii: ut sicut non habebant dominium aeris & splendoris solis, sic nec haberent dominium temporalium rerum. Sed super respectu indivisionis tantum illam comparationem inducit. sic enim dicit&: *sicut non potest dividi aer, neque splendor: ita nec reliqua quæ communiter data sunt hominibus ad habendum, dividi debent. sed communia sunt habenda.* Porro est aliud dominium civile vel humanum, per quod contenditur & in judicio litigatur. 8. *distin. c. quo jure*, ubi dicitur, quod *jure humano hæc villa mea est, hic servus meus est, hæc domus mea* est. facit præallegatum. *c. dilectissimis*, ubi dicitur: *sicut communis usus omnium, quæ sunt in hoc mundo omnibus hominibus communia esse debent, sed per iniquitatem alius dicit hoc esse suum: & alius illud. & sic inter mortales facta est divisio*, id est modus agendi, & formulæ sunt jure positivo introductæ. jure enim divino non humano fuerunt rerum dominia, secundum quod aliàs fuit tactum, primitus introducta. jus enim divinum est, quod in scripturis divinis habemus: humanum jus, quod habemus in legibus regum. In scripturis autem habemus divinis, quod antequam reges regum, imo etiam antequam leges essent, res aliquæ alicujus erant: ergò jure divino aliquis dicere poterat, aliquid suum esse. major patet per *c quo jure*, præallegato. minor autem probatur etiam in innocentiæ statu. dicitur enim, quod Adam in statu innocentiæ antequam Eva formaretur, solus Dominium habuit rerum temporalium. commune enim dominium, cum solus esset, pro illo tempore habere non potuit, cum communio plures requirere dignoscatur. Ad idem, quod Adam fuerit, facit Sapientiæ. 9. c. ubi dicitur sic: *Deus patrum nostrorum & divinæ misericordia omnia bona, quæ fecisti verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ tuæ, quæ à te facta est* &c. Item quod post lapsum primorum parentum ante diluvium & antequam essent reges, potuit aliquis dicere, hoc est meum, Probatur *Genesis.* 3. *c.* ubi Deus ad Adam dixit, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo.* ergo patet, quod Adam tunc potuit dicere *panem suum.* Et tamen tunc non erant reges, imo nec homines alii, nisi soli primi parentes. De Abel quoque, qui fuit secundo genitus primorum parentum, dicitur *Gens.* 4. *c.* quod Abel *obtulit de primogenitis gregis sui.* Ex quo patet, quod Abel potuit dicere, iste grex est meus. Item quod post diluvium sine jure regum aliquis potuerit dicere suum, patet. legitur enim *Gen.* 9. *c.* quod Noë vineam plantavit, & vinum ex ea productum bibit: puta, quod nullus sapiens negabit, quin vineæ Dominus fuerit & etiam vini. Et tamen tunc non legimus regem aliquem extitisse. Item *Gen.* 12. *c.* dicit Dominus ad Abraham existentem in terra Canaan, *semini tuo dabo terram hanc:* quod fecit. Constat autem, quod illi de semine suo potuerunt dicere, terra ista nostra est, & non per hoc, quod jura regum volunt: quia eam ex collatione Dei habuerunt, non regum. Item *Gen.* 26. *c.* cum descendisset Isaac in Geralis, dicit Dominus ei: *tibi & semini tuo dabo universas regiones has:* quarum regionum ipse & semen ejus non ex jure regum, sed ex collatione Dei habuerunt. Præterea *Numeri.* 21. *c.* dicitur, quod *unus quisque quod in prædicta terra rapuerat, suum erat:* quod non erat per jura regum, cum ille populus Israeliticus tunc aliquem regem non haberet, sed dux ejus Moyses tantum esset. & Threnorum 33. c. Dominus ad Moysen dixit: *præcipe filiis Israel, & dic ad eos quando transieritis Iordanem, intrantes terram Canaan, dispergite compertos habitatores illius: ego dedi vobis illam in possessionem, quam dividatis vobis sorte:* quod fecerunt, ut legitur, *Iosua.* 13 *c.* quilibet ergo illorum post divisionem illius terræ potuit illam, quæ ad eum obvenit, dicere suam esse: & hoc non jure regum sed divino: cum tunc temporis, ut dictum est, regibus non regeretur populus. Item Threnorum 35. c. Dominus ad Moysen dixit: *præcipe filiis Israel, ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, & suburbia per circuitum, & ipsi in urbibus maneant, & suburbia sint pro pecoribus, & jumentis.* quod & fecerunt, ut legitur *Iosua* 14. *c.* Ex quibus patet, quod cũ Dominus præcepit filiis Israel dare Levitis de possessionibus suis, quod filii Israel antequã darent possessiones suas, illas poterant dicere suas esse: & levitæ, ex quo fuerunt sibi datæ. Et hoc nõ per jura regũ, cũ reges non

haberent

haberent, sed per ordinationem divinam. Ex quibus omnibus patet, quod in scripturis sacris habemus, quod aliquis & in statu innocentiæ & post lapsum primorum parentum, & ante diluvium dicere potuit, & sine jure regum, aliquid esse suum, & quod jure divino sint dominia aliqua, probatur. *14. q. 9. cap. 1.* Adhuc & quod nullo jure humano, sed solum divino dominium rerum temporalium potuerit hominibus dari, patet, constat enim, quod rem aliquam aliquis dare non potest, nisi cujus est, vel alius ejus voluntate, nec dubium, quin Deus omnium temporalium vel jure creationis, quia illa de nihilo creaverat, vel jure factionis, quia de sua materia illa fecerat, Dominus esset. ergo nullus Rex de illorum dominio, nisi de voluntate Dei, potuit ordinare, unde patet, quod neque jure naturali primævo, si ponatur de illo jure, quod omnibus animantibus est commune: tamen illud jus nihil statuit sed inclinat seu dirigit ad aliqua, puta omnibus animantibus coitum facientibus: nec jure gentium, nec jure regum seu imperatorum, fuit Dominium rerum temporalium introductum, sed per Deum qui est & erat earum rerum Dominus, fuit collatum primis parentibus, ut patet, *Gene. c.* quarum rerum Adam, quamdiu solus erat fuit (1. antequam Eva formaretur) solus, ut videtur, erat Dominus, ut superius est ostensum. Verum est tamen, quod de jure gentium & civili multi modi sunt acquirendi Dominum. Et nonnulla per jura civilia seu temporalia fuerant introducta. Item modus agendi pro rebus istis temporalibus in judicio: & forma circa proponendi jus suum in judicio, fuit per jura civilia introductus. Ex prædictis itaque patet, quod non obstat. *c. quo jure* in contrarium allegatum: quod loquitur de jure agendi in judicio, cujus formulas civile jus & non aliud introduxit. Et hoc voluit dicere Augustinus in illo. *c. quo jure,* quando dicit: *tolle jura imperatorum, & quis audet dicere, hæc villa est mea: meus est iste servus: mea est hæc domus?* quasi dicat, nullus potest in judicio proponere hoc nisi per imperatorem, seu imperatorum jura, quod jus actionum formulas introduxit. Vel potest dici, quod hoc dicebat Augustinus, cum hæreticis disputando, non quod hoc pro veritate teneret, scilicet quod dominium de jure divino non esset, & quod ita sit, patet quia. *23. q. 7. c. 1.* idem ipse Augustinus contrarium dixit expressè ubi sic dicit: *quamvis res, quæcunque teneretur non ritè, à quocunque possideri posset, nisi vel jure divino, quo cuncta justorum sunt: vel jure humano, quod in potestate est regum & terræ* &c. Item non obstat. *12. q. 1. c. dilectissimis,* ubi dicit sic: *communis usus omnium quæ sunt in hoc mundo, communis omnibus esse debuit: sed per iniquitatem alius dicit hoc esse suum, alius istud. Et sic inter mortales facta est divisio.* Et hoc dicunt aliqui, quod divisio temporalium est facta per jus humanum, quod dicitur iniquum & contra æquitatem juris naturalis, dicimus, quod hoc est falsum: quia per iniquitatem non intelligitur jus gentium, cum sit æquum: sed intelligitur peccatum primorum parentum, per quod natura corrupta fuit, & post non fuit contracta communibus, sed sibi, propria voluit possideri.

Miles. CAP. CCCXV.

AMplius quo jure in criminibus ecclesiasticis potest episcopus laicum punire vel capere? & videtur quod solum per ecclesiasticam censuram possit eum coercere, *extra de foro compe. cap. cum laycus. lib. 6. 2.* arg. *extra. de offi. ordi. cap. cum episcopus eo. libro.* ubi licet dicat generaliter, quod episcopis de causis ad forum ecclesiasticum spectantibus in quolibet loco sui episcopatus possit cognoscere: tamen quando loquitur de captione, statim restringit ad clericos, idem videtur sentire *extra de pœnis. c. quamvis. l. 6.* Et hoc idem videtur de jure civili, ubi dicitur, quod non potest cognoscere sine præside, *in autentica, de mand. princ. §. si verò canonicum, collat. 3.* pro hoc videtur facere. *C. de sacrosanct. eccle. l. placet,* ubi judex ecclesiasticus secularem excommunicat. Ex quibus videtur, quod judex ecclesiasticus solum possit coercere laicum per censuram ecclesiasticam.

Clericus. CAP. CCCXVI.

IN contrarium est ipsa veritas. Nam ratione delicti factus est de foro ecclesiæ. *C. de Epi. & Cle. auctentica, nulla communitas,* & ibi notatur, *extra. de foro compe. cap. cum sit generale.* Ad Episcopum ergo spectat laicum sive clericum non solum corrigere, sed punire: dum tamen ad hoc vocet brachium seculare, *extra de officio ordinarii. capite 1.* & ibi per glossam & per Innocen. videtur etiam textus. *C. de Epi. & cle. auctentica, causa quæ fit cum Monacho,* & nomine censuræ ecclesiasticæ, excommunicatio, interdictum & suspensio continetur, *extra. de verb. signifi. c. quærenti.* quæ tendunt ad correctionem non ad pœnam, ut ibi notat Jo. Andreæ. Et hoc patet in hæresi, quòd est crimen ecclesiasticum: & facit *extra. de pœnis c. fœlicis. lib. 6.* Ex præmissis igitur concluditur, quod ad Episcopum spectat captio & punitio in criminibus ecclesiasticis, ut pote in crimine hæresis, vel si quis sit nigromanticus, vel Dæmones invocet. Præterea inter cæteros defectus, excessus & crimina, quos sæpissime seu quæ committunt reges & principes & cæteri Domini temporales, nonnunquam Phitones consulunt Astrologis infallibiliter credunt, somnia curant, sortilegia & innumerabiles observationes seu observantias superstitiosas contra Dei præcepta custodiunt & observant. Circa quod quæro primo, Utrum divinare sit peccatum? respondeo quod sic, unde Deutero. *24. ca.* dicitur *non sit qui prohibitiones consulat neq; divinos.* & 26. q. 5. dicitur: *qui divinationes expetunt, sub regulis quinquennii jacent secundum gradus pœnitentiæ diffinitos.* Circa quod advertendum, quod *divinator* non dicitur, si quis prænunciet ea, quæ necessario vel ut in pluribus eveniunt, quæ humana ratione prænosci possunt: sicut Astrologi ex consideratione causarum prænuntiant infallibiliter ecclipses, & ex consideratione stellarum prænuntiant conjecturaliter pluvias & siccitates: & medici sanitatem & mortem: & ita evenit, ut in pluribus. Et non videtur etiam *divinatio*, si quis aliqua futura contingentia Deo

S

revelante cognoscat: tunc enim ipse non divinat, id est quod divinum est facit: sed magis quod divinum est suscipit, tunc enim videtur *divinare*, quando indebito modo sibi pronũciationem eventuum futurorum usurpat: puta quando post Dei manifestam revelationem prænunciare præsumit aliqua futura contingentia ad utrumlibet, ut sunt illa quę dependent ex libero arbitrio, vel etiam contingentia, ut in paucioribus, ut sunt quæ per accidens contingunt sive in rebus humanis sive in rebus naturalibus, sicut quod lapide cadente fiat terræ motus: & quod homine fodiente thesaurus inveniatur. Præscire enim talia est solius Dei. Unde Isa. 41. *annunciate quæ futura sunt in futurum & sciemus quoniam dii estis.* Unde Isidorus lib. ethymologiarum dicit: quod *divini dicti sunt quasi Deo pleni deitate quasi se plenos simulant, & astutia quadam hominibus conjecturant futura.* unde secundum Hieronymum super Math. *divinatio semper accipitur in malam partem.* sed contra hoc posset obiici, quod Augustinus dicit De libero arbitrio, *quis audet dicere aliquam disciplinam esse malam?* sed aliquæ artes sunt divinativæ, ut patet per philosophum in libro *de memoria.* ergo videtur quod divinatio non sit peccatum. Respondeo, quod aliquæ artes sunt ad prænoscendum futuros eventus, qui ex necessitate vel frequenter proveniunt, quæ non pertinent ad divinationem, sunt aliæ artes ad cognoscendum futuros eventus, qui ex necessitate vel frequenter eveniunt, vel non frequenter eveniunt, nec ex necessitate, & tales artes sunt fallaces, & ex deceptione Dæmonis introductæ, ut ait Augu. 21. *de civitate Dei.* Præterea sciendum, quod omnis divinatio utitur ad præcognitionem eventus futuri aliquo Dæmonum consilio & auxilio, quod quidem expresse quandoq; imploratur: quandoq; autem præter hominis petitionem se Dæmon ingerit occultè vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicet falsitati aut vanitati. Et est una inquisitio futurorum, cum quis futura prænoscere temptat. Unde prænosci non possunt, Dæmones autem expresse invocati solent futura prænunciare multipliciter: quandoq; quibusdam præsagiis, apparitionibus seu aspectui & auditui hominum ingerẽtes & ad prænuntiandũ futura. Et hæc species dicitur *præsagium* ex eo, quod oculi hominum præstringũtur: Quandoq; per somnia: & hæc dicitur *divinatio somniorum.* Quandoque per mortuorum aliquorum apparitionem, & hæc dicitur *nigromantia*, & dicitur à *nigrós* Græcè, quod est mors Latinè, mantia verò divinatio: quia quibusdam præcantationibus adhibito sanguine videntur resuscitari mortui, & divinare, & ad interrogata respondere. Quandoque enim prænunciant futura per homines vivos, ut patet in arrepticiis. Et hæc vocatur *divinatio phitonica*: quia scilicet fit per *phitones*, qui sic dicti sunt, ut dicit hystoria, à *phiton* Apoline, qui dicitur actor fuisse divinandi. Quandoque per aliquas figuras vel signa, quæ apparent in rebus inanimatis: quæ quidem si appareant in aliquo corpore terræ, in igne vel in ferro vel lapide posito, dicitur *geomantia*, à *geos*, quod est terra. si autem in aqua, dicitur *hydromantia.* ab *ydros* quod est aqua. Si in aere, *airemantia.* Si in igne, *pyromantia*, à *pyr* quod est ignis. Si autẽ in visceribus animalium immolatorum in aris Dæmonum, dicitur *aruspicium*, quasi inspectio in aris. Divinatio vero, quæ fit sine expressa Dæmonum invocatione, dividitur in duo genera. quorum primum est, quando prænoscendum aliquid in dispositionibus aliarum rerum. Et si quidem aliquis nitatur prænoscere futura ex consideratione & motu siderum, hoc pertinet ad Astrologos. Si verò ex consideratione dierum, vel horarum, vel aurarum, etiam dicuntur *aruspices*, qui scilicet dies & horas in negociis & operibus agendis observant. Notandum tamen, quod observare tempus quandoq; est infidelitatis, ut in iis quæ pure dependent à libero arbitrio. Quandoq; necessitatis propter præceptum ut in nuptiis celebrandis. quandoq; sagacitatis, ut in iis quæ causam habent naturalem, ut in potioribus munitionibus & similibus. Si verò per motus vel voces avium, vel naturalium animalium quorumcunque, sive per sternutationes hominum, vel saltus membrorum, hæc pertinent generaliter ad *augurium*, quod sic dicitur quasi *avigerium*, à gestu vel guaritu avium, sicut aruspicium ab inspectione avium: quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos. in avibus enim hujusmodi præcipuè solent considerari. Si verò hujusmodi consideratio fiat circa verba hominum alia intentione dicta quod quis torquet ad futura, quæ vult cognoscere, dicitur *omen.* Si verò considerentur aliquæ dispositiones figurarum in aliquibus corporibus usui occurrentes, erit alia species divinationis. Nam ex lineamentis manus considerantes divinatio sumpta, dicitur *chiromantia. chiros* enim Græcè dicitur, manus Latinè. Ad secundum autem genus divinationis, quod est sine expressa Dæmonum invocatione, pertinet divinatio, quæ fit ex consideratione eorum, quæ eveniunt ex quibusdam, quæ seriose fiunt ab hominibus ad cognoscendum seu inquirendum aliquod occultum, sive per considerationem punctorum, quod pertinet ad artem nigromantiæ: sive ex consideratione figurarum, quæ veniunt ex plumbo liquefacto in aqua projecto: sive ex quibusdam schedulis scriptis vel non scriptis in occulto appositis, dum cõsideratur si quisquam accipiat, vel etiam ex festucis inæqualibus præpositis, quis majorem vel minorem accipiat: vel etiam ex taxillorum projectione quis plura puncta projiciat: que omnia *sortium* nomen habent. unde nomine *sortilegii* continentur. Sic igitur patet triplex esse genus divinationis, quorum primum est per manifestam Dæmonum invocationem, secundum per solam considerationem dispositionis vel motus alicujus rei, tertium est dum facimus aliquid ut nobis manifestaretur aliquid occultum. Primum pertinet ad nigromanticos, Secundum ad augures, Tertium ad sortilegos. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis. Omnes autem modo prædictos ponit Augustinus, ut habetur *26. q. 4. c. igitur genus. & q. 5. c. Nec mirum c. Episcop. & q. 7. c. non observetis.*

Miles. CAP. CCCXVII.

CONtra superdicta obiicitur multipliciter. animæ enim sanctorum non satisfaciunt illicitæ in-

terrogati-

terrogationi: sed Sauli interroganti de eventu futuri belli per mulierem Phitonissam, Samuel apparuit & futurum bellum prædixit. ergo divinatio, quæ fit per invocationem dæmonum, nõ est peccatũ. Præterea aves aliquos futuros eventus naturaliter cognoscunt, secundum id Jere. 8. c. *milvus in cælo cognovit tempus suum*: sed naturalis cognitio est infallibilis, & à Deo. Ergo uti cognitione avium ad prænoscenda futura (quod *augurari* dicitur) non est illicitum. Præterea Gedeon ponitur in numero sanctorum, ut ponitur ad *Hebr.* 11. *c.* qui tamen usus fuit omine: & ex hoc quod audivit interpretationem cujusdam somnii, ut legitur *Iudicum* 7. *ca.* & similiter Aliezer servus Abrahæ ut legitur *Genes.* 24. *c.* Ergo videtur quod talis divinatio non sit illicita.

Clericus. CAP. CCCXVIII.

RESpondeo ad primum, quod sicut Augustinus dicit ad Simplicianum: *non absurdum est credere aliqua ex dispositione divina esse permissa*, non dominante arte magica vel potentia, sed ex dispositione occulta, quæ Phitonissam & Saulem latebat. Ad secundum est dicendum, quod illa scriptura loquitur de cognitione avium respectũ eorum, quæ pertinent ad eas: & ad hoc earum motus & voces considerare non est illicitum: puta ex hoc, quod cornica crocitat, pluviam esse futuram indicat. Ad tertium dicitur, quod Gedeon observavit recitationem & expositionem somnii, accipiens eam pro omine, quasi ordinata ad sui instructionem à divina providentia. & similiter Aliezer attendit verba puellæ oratione ad Deum præmissa. Ad hoc est notandum, quod in nova lege mens hominis arcetur à temporalium sollicitudine. Et ideò in nova lege non est aliquid institutum ad præcognitionem futurorum eventuum: & de temporalibus rebus. in veteri autem lege, quæ promittebat terrena, erant consultationes de futuris. unde dicitur Isa. 8. c. *cum dixerint ad vos, quærite à Phitonibus & divinis, qui student in incantationibus*: subdit quasi rationem: *nunquid non populus requiret à Deo suo visionem pro vivis & mortuis*? fuerunt tamen etiam in nova lege aliqui prophetæ spiritus prophetiæ habentes, qui multa de futuris eventibus prædixerunt.

Miles. CAP. CCCXIX.

SEd nunc reverende clerice, quæro: utrum secundum aliquam scripturam divinam seu humanam Dæmones habeant aliquam cognitionem futurorum?

Clericus. CAP. CCCXX.

FUturorum triplex est genus. quædam enim futura habent determinatam causam & infallibilem, ut illa quæ attenduntur circa motum corporum superiorum, in quibus est determinatio, & omnis impedimenti remotio. Et talia possunt certitudinaliter sciri, non solum à Deo & in Deo, sed etiam in creatura, & hoc in sua causa, sicut tempus ecclipsis & consimilium. Quædam habent causam determinatam, sed tamen fallibilem, ut illa quæ sunt secundum inferiorem naturam: quæ ideo habent causam determinatam, quia intentio naturæ monet determinatæ ad unum: ideò verò fallibile, quia multiplex potest occurrere impedimẽtum, quia ager seminatus, si terra pinguis est & bona dispositio supernorum corporum, afferet fructum pinguẽ. Et ista possunt quodammodo præsciri. non tantum à Deo, sed etiam à creatura, quæ novit naturas rerum superiorum & inferiorum: non tamen ita certitudinaliter, sicut prædicta. quædam habent causam indeterminatã & infallibilẽ, sicut ea quæ sunt à voluntate nostra, quæ indeterminata est: propter hoc quod est ad opposita & fallabilis: etiam quia possunt volenti perficere occurrere multa impedimenta: & talia non possunt certitudinaliter sciri ab aliqua creatura in seipso, sed solum à Deo vel per revelationem divinam. unde Daniel. *lib.* 2. *c.* 4. dicit, quod *futura neque Angeli neque Dæmones cognoverunt*, scilicet naturali cognitione: & loquitur de futuris contingentibus. Ratio autem hujus est ista, quia cognitio creaturæ pendet ex re, quando igitur res incerta est & in se & in sua causa: ideò creatura non potest illam certitudinaliter noscere aut præscire: divina autem cognitio non pendet à re aliqua: imo omnia quæ novit, secundum modum veritatis novit: & quia sua veritas est certissima, cognoscit contingentia ut necessaria: & sicut certissime novit, ita potest certitudinaliter demonstrare & revelare. ideò hæc præcognitio futurorum vel Dei est vel à Deo. ideò cum talia futura prædicuntur, dicitur divinatio: quia talis est actus divinus. & quia Diaboli super hoc maxime conantur ostendere hoc in se habere, & in se dicere, quod Dæmones per se ipsos futura contingentia præsciant certitudinaliter, & hoc est eis attribuere, quod Dei est ideò est ibi infidelitas, & infidelitati frequenter annexa idololatria: ideò divinatio est prohibita. quamvis autem Dæmones non possint per seipsos futura contingentia præscire certitudinaliter, tamen frequenter vera prædicunt, quia eventum futurorum aliqualiter sciunt, sicut dicit Augustinus. in *tertio super Genes.* aut enim sensus acrimonia, aut multa experientia, aut dolosa cautela, aut aliena doctrina. Sensus acrimonia. ut quandoque vident diligenter & considerant ad quid inclinetur affectio nostra, vel quæ sint inducentia vel retrahentia. Experientia temporum, quia ex talibus vidit accidentalia. dolosa cautela, quando proponit aliquid facere, & prædicit quasi alius sit facturus. doctrina aliena, quando justo Dei judicio permittitur ab Angelis addiscere. Et sic patet, quod Dæmones futura contingentia possunt aliqualiter præsentire, non tamen possunt certitudinaliter præscire. Et si obiiciatur, quod Astronomi vel Mathematici per cursum astrorum præcognoscunt & dicunt multa futura, & videmus quod in multis vera dicunt: sed major est intelligentia in Angelis. ergo &c. Respondeo, quod Astronomi Mathematici frequenter dicunt vera conjecturando vel secundum le-

gem astrorum vel secundum diaboli commercium. Secundum legem astrorum, ut quando stella dominatur, quæ habet impressionem super diversos humores, disponit secundum hoc hominem ad diversos mores & affectiones. Secundum diaboli commercium, ut quando volunt vim astrorum ultra prætendere: ad id ultra quod possunt. tunc enim, nisi diabolus adesset, ita frequenter falsum dicerent sicut verum: tunc enim in toto auxilio dæmonum frequenter falsa prædicunt & decipiunt: sed tanta est dæmonum astutia, quod ita sciunt occultare fraudem suam, ut ostendant errorem sive defectum fuisse in astronomo considerante, non in arte vel diabolo assistente. In hoc ergo stat ratio, quod astronomi de contingentibus habentibus causam fallibilem & indeterminatam, non præsciunt vera, nisi ex conjectura: & diabolus ex majori conjectura illa præscivit, non tamen certitudinaliter.

Miles. CAP. CCCXXI.

MOdo juxta præmissa quæro, utrum dæmones præsciant pluvias, tonitrua, pruinas, grandines, & similia?

Clericus. CAP. CCCXXII.

QUidam dicunt, quod licet dæmones per suam naturalem virtutem habeant futurorum talium valde probabilem conjecturam, eo quod eorum causæ sunt naturales & determinatæ (ut in pluribus evenit) tamen quia prædictæ causæ sunt impedibiles, ideo hujusmodi futurorum certam præcognitionem per suam naturalem virtutem habere non possunt. Et si dicatur eis, quod impedimentum, quando venit per causam naturalem, quæ de necessitate operatur, naturaliter præsciri potest: dicunt quod cursus causæ impedientis aliquem effectum, & causa quæ ex se erat nata producere illum effectum, quandoque est per accidens, & à casu. & ita naturaliter præsciri non potest. Unde talis concursus non habet aliquam naturalem causam pro se. Pro hac etiam opinione videtur philosophus 6. *Metaphysic.* reprobans illam opinionem, quæ habet, quod omnia veniant de necessitate. Si enim concursus causarum naturalium semper esset de necessitate, omnes effectus naturales evenirent de necessitate. quod philosophus reputat falsum. alia vero opinio tenet contrarium: quia natura de necessitate operatur. Et ideo omnes effectus naturales, nisi impediantur per liberum arbitrium, vel angelicum, vel humanum, de necessitate eveniunt, præsupposita influentia naturali, quæ necessaria est ad conservationem nostræ creaturæ & ipsius operationem. Unde si natura disponit nubem ad pluviam, de necessitate resolvetur in pluviam, nisi superveniat aliqua causa fortior naturali, quasi hoc de necessitate impediatur. A causa ergo necessaria eveniunt, & à causa necessaria impediuntur. Cum ergo dæmones sciant vertibilitatem naturalem elementorum, & corporum cælestium, & motum & cursum & conjunctionem planetarum inter se & cum stellis fixis, præscire possunt per suam virtutem sub certitudine futurum eventum istarum impressionum naturalium, & futurum impedimentum, ne dispositio ad eos reducatur ad actum. pro ista opinione facit, quod videmus formicas imminente pluvia portare granum in cavernam, quia præsciunt futuram pluviam. ergo multo magis diabolus ista præcognoscere potest. Qui vellet tenere primam opinionem, posset respondere ad istud de formicis: quod illud non faciunt, quia futuram pluviam præcognoscant, sed quia sciunt ea, quæ pluviam de propinquo futuram antecedunt, faciunt quandam munitionem, per quam quod naturali instinctu moverentur ad portandum granum in cavernam. patet ergo, quod illud faciunt propter hoc quod præsens est: non propter hoc, quod est futurum.

Miles. CAP. CCCXXIII.

NUnc ulterius quæro, utrum dæmones sciant cogitationes cordium humanorum?

Clericus. CAP. CCCXXIV.

COgitationes cordis possunt cognosci dupliciter. Uno modo in suo effectu: & sic non solum ab angelo, sed etiam ab homine cognosci possunt, & tanto subtilius quanto effectus hujusmodi sunt minus occulti. Cognoscitur autem cogitatio cordium non solum per actum exteriorem, sed etiam per mutationem vultus, & etiam medici per quasdam affectiones, ut per pulsum, cognoscere possunt: & multo magis angeli vel etiam dæmones quanto subtilius hujusmodi imitationes occultas corporales perpendunt. Unde Aug. dicit in *lib. de divinationibus dæmonum*, quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, sed etiam cogitatione conceptas cum signo quodam ex animo exprimuntur in corpore tota facilitate prædicant, quamvis in *libro retractationum* hoc dicat non esse asserendum, quomodo hoc fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes prout sunt in intellectu: & affectationes prout sunt in voluntate. & sic solus Deus cogitationes cordium & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cujus ratio est, quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, & ipse in eam solus operari potest. Et ideo quæ in voluntate sunt, vel quæ ex voluntate dependent, soli Deo sunt nota.

Miles. CAP. CCCXXV.

VOlo insuper informari, Utrum hominibus liceat uti ministerio vel arte dæmonum ad cognoscendum futura vel aliquid aliud &c.

Clericus.

Clericus. CAP. CCCXXVI.

Respondeo, uti ministerio diaboli potest intelligi uno modo virtute divina & aliqua licita imperando: & hoc modo licet. Unde Paulus, ut habetur *Actuum* 16. *c.* imperavit spiritui malo, qui erat in puella Phitonisa, exire: & exivit eadem hora. Alio modo ipsum familiariter vel amicabiliter invocando: & hoc modo est illicitum, & omnibus prohibitum. Primo lege divina: unde *Levitici* 19. *c.* præcipitur occidi qui sciscitat magos & ariolos. Secundo lege positiva: ut patet. 26. *q.* 2. *&* *q.* 5. *per totum:* *& extra de male. & mathe.* Tertio idem videtur lege naturæ, eo quod diabolus est obstinatus adversarius summi principis nostri, scilicet Dei, & ab ecclesia irrevocabiliter præcisus, & ita mendax & fallax. quod si aliquando dicat veritatem, aut dicit eam compulsus à Deo: aut ut sibi magis credatur in mendacio, ut sic decipiat cautelosius. & ideo qui familiariter invocat eum, peccat directe contra Deum, & contra ecclesiam, & contra seipsum, cum diabolus sit humani generis pessimus inimicus. Est autem ibi peccatum aut infidelitas, ut si credendo diabolo dominium aliquod attribuatur ei: aut idolatriæ, ut in oblationibus & sacrificiis: aut saltem in obedientia, quia facit contra prohibitionem Dei & ecclesiæ, ut supra dictum est. Et quia artes magicæ fiunt cum quibusdam dæmonum invocationibus, vel quibusdam commerciis cum dæmonibus, & ideo uti magicis artibus est prohibitum tanquam illicitum & prophanum. Et amplius notandum, in characteribus, quæ à nonnullis fiunt, est grande peccatum: quia fiunt ad dæmonum ministerium implorandum, quod non est licitum. Et si quæratur, unde habent virtutem tales characteres? Dicendum est, quod non habent ex se, sed ex diabolica potestate. sic enim diabolus pepigit cum his, qui fiunt sibi familiares, quod talia signa recognoscent: & ad talia se præsentes offerent. ostendit autem & fingit per illa se cogi, ut ostendat aliquid esse virtutis in istis artibus, in quibus sunt multa nefanda: scilicet quod quandoque fingit se esse inclusum in uno anulo, & ibi ad interrogata per familiatem suum respondet, ut per hæc, & similia abducat hominem à fide & à cultu divino; nec hoc facit diabolus, quia in illis delectetur, sed potius in infidelitate facientium.

Miles. CAP. CCCXXVII.

Postea quia Matemathici dicunt eventum aliquorum futurorum ex astris pendere & prænosci posse, ideo quæro aliqua de impositione astrorum respectu hominum & dæmonum. Et primo, utrum ex impressione luminarium cælestium causetur in hominibus diversitas morum?

Clericus. CAP. CCCXXVIII.

Mores hominum & eventus futurorum à sideribus causari dupliciter possunt intelligi, aut necessario & sufficienter, aut dispositive & contingenter. Si dicatur primo modo: sic non tantum est falsum sed hæreticum, quia repugnat Christianæ religioni, quia veritas fidei in hoc errore salvari non potest. Dum enim ponit omnia à sideribus evenire, tollit meritum: & per consequens primum tollit gratiam, & per consequens gloriam. Tum quia honestas morum per hunc errorem præjudicium patitur, dum culpa peccantis in sidera refunditur, & licentia male faciendi sine reprehensione redditur, & homo ad adorandum & colendum sydera incurvatur. Si autem dicatur, mores hominum à dispositionibus sydevum variari dispositive & contingenter: sic potest habere varietatem, quia nec rationi nec fidei repugnat, planum est enim, quod dispositio corporis varia multum facit ad variationem affectionum & morum animæ. Unde colerici sunt iracundi: & sanguinei sunt benigni: & melancholici sunt invidi: & phlegmatici pigri. Hoc autem non est necessarium: anima enim dominatur suo corpori, maxime quando est adjuta per gratiam. multos enim videmus colericos mansuetos: melancholicos benignos. Quoniam ergo virtus corporum cælestium operatur ad mixtionem & qualitatem complexionum: hinc est quod per consequens operatur quodammodo ad qualitatem morum; valde tamen de longinquo. plenus n. facit ad qualitatem complexionis virtus naturæ inferioris quam virtus sideris. Unde Augustinus in *quinto de civitate Dei*, in solutione cujusdam quæstionis de duobus fratribus, qui simul infirmabantur & curabantur: cum quærerent, unde hoc esset? magis commendat rationem Hippocratis quam Astronomi. Hippocras enim respondit, quod hoc erat propter similitudinem complexionis. & Astronomus respondit, quod hoc erat propter idemptitatem constellationis. Melius enim respondit Medicus, quia causam reddit magis propriam & magis propinquam. Sic ergo dicendum, quod impressiones sydetum aliquo modo disponunt ad veritatem morum; non quidem dispositione necessaria & proxima sufficiente, sed remota & contingente. Et si obiiciatur contra prædicta, quod Philosophus lib. *de proprietatibus elementorum* dicit, quod *regna vacua facta sunt, & terra depopulata apud conjunctionem Jovis & Saturni*: sed talia nō dependent ex libero arbitrio. ergo &c. Respondeo quod hoc dicit Philosophus, non quia homines nequiverint resistere influentiæ illius constellationis ad dissensionem inclinantis, sed quia noluerunt. quia, sicut dicit Ptolomæus in Almagesti: *sapiens homo dominabitur astris.* quamvis autem conjunctio Jovis & Saturni, eo quod Saturnus habuit influentiam melancholicam, Jupiter autem immittit valde bonam influentiam, potest ad rixam vel discordias homines inclinare: cui tamen inclinationi homines per libertatem arbitrii possunt resistere, & satis faciliter cum adjutorio Dei contraire. Et si iterum obiiciatur illud quod Damascenus. lib. 1. c. 6. dicit: *constituunt multotiens & Cometa signa quædam mortis regum.* ergo &c. Respondeo, quidam dicunt quod Cometa nec naturaliter gene-

ratur, nec est una de stellis in firmamento, positis. unde nec ejus significatio est naturalis. unde Dan. lib. 2. c. 6. dicit, quod *Cometa non sunt ex iis, quæ à principio genita sunt astra, sed divina jussione secundum ipsum tempus constituuntur*, & rursum dissolvuntur. hæc Daniel. prænunciat autem Deus per tale signum mortem regis plus quam aliorũ, tum quia est persona communis, tum quia ex hoc potest oriri perturbatio regni, de cujus custodia magis solicitantur angeli propter commune bonum. Alii sunt, qui viam Physicam sequuntur, quibus videtur quod stella Cometa sit impressio sicca & calida genita in inferiori parte aëris: propter quæ igne & calore seu vapore calido & sicco, globus illius vaporis adunatus apparet corpus stellæ. Partes autem illius vaporis discontinuatæ circa illum globum & in longum protensæ in suis extremitatibus illi globo conjunctæ sunt quasi ejus cóchæ. Et secundũ hanc positionem signat & creat, non per se sed per accidens, mortalitatem provenientem ex infirmitatibus calidis & siccis, quia vehemens distemperata siccitas consueta est comitari Cometæ generationem. Et quia, ut in pluribus, divites nutriuntur calidis & siccis; ideo illo tempore multi divites moriuntur, inter quos mors regum & principum est magis notabilis. Insuper est notandum, quod judicia Astronomorum ex astris per aliquam dispositionem habent aliquam probabilitatem, non tamen necessitatem. Probabilitatem autem habent majorem in actibus naturæ quam voluntatis: & in actibus hominum generalibus, sicut unius gentis seu provinciæ, quam in particularibus unius personæ: quia major effectus stellarum imprimitur in totam unam gentem, quam in unum hominem: & quia major pars gentis unius magis insequitur affectiones naturalis corporis quam unius singularis hominis. Amplius sciendum quod fuit quorundam Mathematicorum opinio, quod ex vi positionis siderum necessario causatur in hominibus diversitas morum: ita quod talis est unusquisque in moribus, qualem facit eum esse dispositio syderum, in qua est conceptus vel natus: & istam vim vocaverunt nomine *fati*. sed hæc opinio non est falsa solum, sed etiam hæretica & omnino detestanda, ut ex supradictis patet. unde *fatum* secundum acceptionem istam nihil aliud est. Et secundum quod dicit Gregorius in Homilia Epiphaniæ, *absit à fidelium cordibus ut fatum aliquid esse dicatur*. Alio modo potest dici *fatum* dispositio seu ordinatio causarum secundarum ad producendos effectus. Potest autem ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari. uno modo secundum quod est à Deo: & sic dicitur providentia. Alio modo secundum quod est in modum seu in causis, id est modus ordinatus à Deo ad effectus aliquos producendos: & sic actionem fati. Et hoc modo Boetius loquens de fato quarto de consolatione dicit: quod *fatum est rebus mobilibus inhærens dispositio, per quam pro evidentia suis quæq; nectit ordinibus*. Sed tamen sancti Doctores hoc nomine uti recusaverunt propter illos, qui ad vim positionis syderum retorquebant. unde Augustinus 5. de civitate Dei dicit, *si propterea quisq; res humanas fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem vel potestatem fatum vocat sententiam teneat & linguam corrigat*.

Miles. CAP. CCCXXIX.

AMplius quæro, utrum corpora cœlestia possint in dæmones aliquid imprimere?

Clericus. CAP. CCCXXX.

DÆmones sunt superiores ordine naturæ quam corpora cælestia. Agens autem est superius patiente, ut dicit Augustinus 22. *c. super Genes*. Ex quo sequitur, quod dæmones non subjiciuntur motibus seu dispositionibus corporum cælestium. Et si dicatur contra, quod dæmones secundum augmenta lunæ vexant aliquos homines, qui propter hoc lunatici dicuntur, ut patet *Matth*. 4. & 18. *c*. sed hoc non esset, ut videtur, nisi dæmones corporibus cælestibus subjacerent. Respondeo, quod dæmones propter augmenta lunæ vexant homines: Primo quidem ad hoc, ut infament creaturam Dei, scilicet lunam, ut Hieronymus & Chrysostomus dicunt. Secundo, quia non possunt operari, nisi mediantibus virtutibus naturalibus, in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. manifestum est autem, quod cerebrum est humidissimum omnium corporis partium. ut Aristoteles dicit. Et ideo maximè subjiciuntur operationi lunæ, quæ ex sua proprietate habet novam humiditatem. in cerebro autem perficiuntur vires animales: & ideo dæmones secundum augmenta lunæ perturbant homines, & inducunt phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

Miles. CAP. CCCXXXI.

POstea quæro de divinatione per somnia: utrum aliquis in somniando possit prævidere futura?

Clericus. CAP. CCCXXXII.

FUturorum, secundum quod pertinent ad præsens, est quadruplex differentia. Quædam enim futura habent causam naturalem in homine somniante: ut sunt illa, quæ proveniunt ex aliquibus causis, quæ sunt in homine, sicut febris ex abundantia choleræ nimis incensæ, & hujusmodi futura prævidentur in somniis. Aliquando per causam naturalem & determinatam, eo quod natura repræsentat in somniis animæ aliquas dispositiones, quæ sunt in corpore, ex quibus postea contingit infirmitas, unde quandoque contingit, quod in homine, in quo superabundat cholera nimis incensa, repræsentatur animæ in somniis imaginatio febris futuræ. unde Aristoteles in libro de somno & vigilia dicit: quod *quando somnia sunt ex his, ex quibus componuntur, sunt signa vel sanitatis vel ægritudinis secundum eorum differentias*: ut si quis somniet de occupationibus igneis, signum est quod prædominetur in eo cholera, si de aëreis, signum est sanguinis, ut de volatu & hujusmodi. Si aquæ vel

alte-

alterius liquoris aquei, signum est phlegmatis. Si de terris, signum est melancholiæ. Et ideo quandoque per somnia juvantur Medici ad cognoscendum dispositiones corporis. Quædam vero futura habent causam naturalem extra hominem somniantem, ut sunt illa, quæ proveniunt ex aliqua determinata influentia corporum cælestium, ut vehemens aeris siccitas, vel nimia abundantia imbrium, & multa alia. & hujusmodi etiam futura quandoque prævidentur in somniis per aliquam causam naturalẽ determinatam. quandoque enim influentia cæli & elementorum impressionem facit in corpore hominis ex aquæ impressione: quandoque repræsentatur homini in somniis imago alicujus effectus futuri extra hominem, qui provenit ex eadem influentia: nec hoc videtur absurdum: videmus enim in aliquibus brutis, quod ex instinctu naturali pluviam & ventum futurum apprehendunt, ut est dictum. licet autem hæc somnia & præcedentia sint signa futurorum, non tamen oportuit quod illa significanter semper eveniant, quia ex aliqua alia causa supervenienre poterunt impediri. unde quandoque propter nimiam abundantiam ardentis caloris in corpore somniat homo se febricitare: & tamen non sequitur febris propter aliquam causam supervenientem, quæ temperat calorem illum, vel quia apponitur remedium medicinæ. Similiter quandoque propter dispositionem cæli & elementorum, quæ quantum est ex sua parte habent pluviam causare, fit impressio in homine, per quam somniat pluviam; nec tamen sequitur pluvia, impediente aliqua causa superveniente. quædam autem futura habent causam voluntariam in homine somniante, ut sunt illa, quæ dependent ex opere somniantis, & hujusmodi futura non prævidentur in somniis per aliquam causam determinatam naturalem: sed quandoque prævidentur à casu, ut cum homo est aliquid voluntarie facturus, de quo nunquam voluntatem faciendi nec aliquam inclinationem ad hoc habuit. si homo somniat se aliquid tale facere, à casu est, nisi habeat per revelationem. unde talia somnia non sunt signa nec causa futurorum, sed dicuntur accidentia sive casualia. quandoq; autem prævidentur per aliquam causam determinatam ex voluntate creata: ut homo in vigilia multum solicitus fuit de aliquo opere faciendo, & vehementer illud adimplere desideravit, & cum magna investigatione inquisivit modum, per quem hoc facere posset: & non potens modum adinvenire, obdormivit in tali sollicitudine. Et ex his causatur quandoque in anima dispositio, per quam somniat se illud opus facere: & contingit quandoque, quod quia in vigilia facta erat præparatio ad inveniendum modum faciendi, in somno propter sedationem motuum exteriorum & interiorum, circa auroram. repræsentatur animæ modus ille, quem in vigilia non potuit invenire. unde accidit quod in vigilia se præparat ad faciendum opus, quod non fecisset, eo quod in vigilia modum faciendi non poterat reperire. Quædam vero futura habent causam voluntariam in aliquibus hominibus ab ipso somniante & in remotis partibus, ut scilicet illa, quæ illi homines facere disposuerunt: & talia prævideri non possunt in somniis per aliquam causam naturalem: sed si aliquis homo præsomniat aliquid, quod postea contingat in remotis partibus per causam voluntariam, hoc est à casu. Et ideò hujusmodi somnia secundum Philosophum in libro *de somno & vigilia*, dicuntur *accidentia*, vel *casus*, & hoc intelligo, nisi illa futura revelentur dormienti per aliquam causam voluntariam, sicut per divinam revelationem immediatè vel mediante ministerio Angelorum. unde, ut dicit Philosophus in libro de somno & vigilia, *somnia non sunt omnino contemnenda: nec etiam de his omnino debemus curare.* Si quis ergo utatur somniis ad prænoscenda futura, scilicet quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex naturali causa intrinseca vel extrinseca, quantum potest se extendere virtus: non erit illicita talis divinatio. Si autem hujusmodi divinatio causetur ex revelatione dæmonum, cum quibus habentur pacta tacita vel expressa, quia ad hoc invocantur, est illicita divinatio & superstitio. prohibetur igitur curiosa observatio somniorum, & temerarium est initi somniis: quoniam difficile est cognoscere, quando accidunt ex causis naturalibus, vel supernaturalibus: & quando ex Angelis bonis & malis. unde sacra Scriptura reprehendit eos, qui confidunt in somnus. &c.

Miles. CAP. CCCXXXIII.

NUnc autem de sortilegiis volo quærere, utrum divinatio sortium sit licita?

Clericus. CAP. CCCXXXIV.

REspondeo, quod sicut supra dictum est, *sortes* proprie dicuntur cum aliquid fit, ut ejus eventu considerato aliquid occultum innotescat. Et est advertendum, quod actus humani, qui requiruntur ad sortem, non subduntur dispositioni stellarum: nec etiam eventus ipsorum actuum. unde si quis ea intentione utatur, quasi hujusmodi actus humani, qui ad sortes requiruntur, ex dispositione stellarum effectum sortiantur, vana & falsa erit opinio: & per consequens suggestione dæmonum non carebit. & per hoc divinatio talis superstitiosa & vana erit. videtur permissum, quod si aliqui non valentes aliquid concorditer dividere, sortibus uti velint ad divisionem quasi exponentes fortunæ quisque accipiet partem. Quandoque autem expectatur sors ex dæmonibus, sicut legitur Ezech. 11. c. quod *Rex Babylonis stetit in bonis in capite duarum viarum, & mittentes sagittas interrogavit Idola & ea consuluit.* Et tales sortes sunt illicitæ & secundum canones prohibẽtur. Quandoq; verò expectatur à Deo, secundũ illud proverbiorũ, 16. c. *Sortes mittũtur in signum, sed à domino temperantur.* Et talis sors non est aliquid mali. Ulterius est advertẽdũ, quod sors potest sumi tripliciter: uno modo pro electione gratuita, ut in psalmo: *in manibus tuis sortes meæ.* Et ad Eph. 1. c. *in qua sorte vocati sumus.* Alio

modo pro eo, quod est judicium divinæ voluntatis, ut Actuum 1. c. *cecidit sors super Matthiam.* Et sic dicit Augustinus: *sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate posita divinam indicans voluntatem.* 26. q. 2. c. sors enim operantium ipsum prout est in fieri, est res dubia; sed postquam est in facto, est res certa & indicium divinæ voluntatis. sors primo modo non est aliquid mali: nec etiam secundo modo est aliquid mali in se continere. unde prohibetur, ne sub hac specie homines in idolatriam labantur, 26. q. 2. §. *hiis ita.* Tertius potest sumi, prout est nomen ulterius divinatum ad significandum divinationem, secundum quod dicit Leo Papa tertius, quod *sors nihil aliud est quam divinatio & maleficium à sanctis patribus damnata.* Et secundum hoc non est licita, nec credenda, nec exercenda, ut in dicto §. *hiis ita & cap. sequenti.* Et ideò hoc non modo prohibetur sub anathematis interdicto. Sciendum etiam, quod in sortibus secundo modo dictis peccatum potest accidere quadrupliciter. primo, si sine ulla necessitate ad sortes recurratur. hoc enim videtur ad Dei temptationem pertinere. unde Augustinus super Lucam: *Qui sorte eligitur, humano judicio non comprehenditur,* Secundo, etiam si quis in necessitate absque reverentia sortibus utatur. unde Beda super actus Apostolorum: *Si qui in necessitate positi Deum putant ut sortibus Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi fratrum collecto cœtu & precibus ad Deum fusis egisse.* Tertio, si divina oracula ad terrena negotia committantur. Unde Aug. dicit ad inquisitiones Jamburii: *hii qui de paganis evangelicis sortes legunt: & si adoptandum sit, ut illud potius faciant quam ad dæmonia consulenda convertant seu concurrant: ita tamen mihi displicet consuetudo, & ad negotia secularia & ad vita hujus veritatem convertere divina oracula.* Quarto, si aliqui sortibus utantur in electionibus ecclesiasticis, quæ fieri debent ex inspiratione Spiritus sancti. unde sicut dicit Beda super actu: *Matthias ante pentecostem ordinatus est sorte? quare, scilicet quia plenitudo sancti Spiritus nondum erat effusa in ecclesia.* Septem autem diaconi postea non sorte sed Apostolorum electione sunt ordinati. secus autem est in dignitatibus temporalibus, quæ ad terrena disponenda ordinantur: in quarum electione sortibus homines plerunque utuntur, sicut & in temporalium rerum divisione. Si necessitas immineat, licitum est cum debita reverentia divinum judicium implorare. Innocen. etiam *extra. eo. c.* causam dicit, quod licet uti sortibus pro litibus dirimendis, 16. *q.* 1. *cap. sors.* Et idem Host. & hoc intelligendum est secundum eum de sorte simplicium paleis vel hujusmodi, & in temporalibus rebus, & sine aliqua superstitione.

Miles. Cap. CCCXXXV.

POstea quæro de superstitione observantiarum. Et primo, utrum uti observantiis artis notoriæ sit licitum.

Clericus. Cap. CCCXXXVI.

REspondeo, quod ars notoria est illicita & inefficax. illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam, quæ non habent in se virtutem causandi scientiam: sicut in inspectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum: nec talia sunt signa divinitus instituta, sicut sunt sacramentalia signa, restat ergo, quod sunt signa vana & supervacua: & per consequens continentia quædam peccata significationum cum dæmonibus præhabita. ergo ars notoria est Christiano penitus interdicta & fugienda, sicut & aliæ artes nugatoriæ vel novæ superstitionis. 2. *de doctrina Christiana.* Est enim hujusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. cum enim per hujusmodi artem non intendatur acquisitio scientiæ secundum modum hominum naturalem, scilicet adinveniendo & addiscendo: consequens est, quod iste effectus expectetur à Deo vel à dæmonibus. certum est aliquos à Deo sapientiam & scientiam per infusionem habuisse, sicut de Salomone legitur *tertio Regum.* 3. *c.* Christus etiam dixit discipulis suis Lucæ 21. c. *ego dabo vobis os & sapientiam.* Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum: acquisitio autem sapientiæ & scientiæ fit per illuminationem intellectus.

Miles. Cap. CCCXXXVII.

AMplius quæro, an observationes ordinatæ ad corporum mutationem, ut ad sanitatem vel aliquid tale, sint licitæ?

Clericus. Cap. CCCXXXVIII.

AUgustinus in libro *de doctrina Christiana* dicit, quod *ad superstitionem pertinet volumina magicarū artiū, & litura & remedia quæ medicorū condemnat scientia, sive in imprecationibus sive in quibusdam seu quibuscunq; modis, quos characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis atq; insigendis:* hæc Augustinus. Nam in hiis, quæ fiunt ad aliquos effectus corporales inducendos, considerandum est, utrum naturaliter videatur posse tales effectus creare. sic enim non erit illicitum. licet enim causas naturales ad inducendum effectus proprios exhibere. si autem non videantur naturaliter posse tales effectus creare, consequens est, quod non adhibeantur ad hos effectus causandos tanquam causæ, sed tanquam ut signa: & sic pertinent ad pactā significationum cum dæmonibus inita. Et si obiiciatur, quod sicut corpora naturalia subiiciuntur corporibus cælestibus, ita & corpora artificialia, ut imagines. ergo sicut illa, ita & ista sortiuntur aliquas virtutes ex impressione corporum cælestium ad aliquos effectus causandos. Respondeo: quod naturales virtutes corporum naturalium

talium subsequuntur substantiales formas ipsorum, quas sortiuntur ex impressione corporum cælestium: & ideò ex earundem impressione sortiuntur quasdam virtutes actuales seu activas: sed formæ corporum artificialium procedunt ex conceptione artificis. Et ideò cum nihil aliud sit quam compositio, ordo & figura, ut dicitur. 2. *phys.* non possunt naturalem virtutem ad agendum habere. Et inde est, quod ex impressione corporum cælestium, secundum quod sunt artificialia, nullam sortiuntur virtutem, sed tantum secundum materiam naturalem.

Miles. CAP. CCCXXXIX.

QUid dicemus de quibusdem mulieribus sceleratis, quæ credunt se & profitentur cum Diana Dea paganorum nocturnis horis, & cum Herodiade, & cum nimia multitudine mulierum equitare super quasdam bestias: & multarum terrarum spacia in tempestæ noctis silentio pertransire: ejusque jussionibus obedire, velut Dominæ, & cunctis noctibus ad ejus servitium evocati? asserunt etiam ab illis aliquas creaturas in melius vel deterius permutari: aut in aliam speciem & similitudinem transformari.

Clericus. CAP. CCCXL.

REspondeo, quod non à divino spiritu sed maligno talia phātasmata mentibus fidelium irrogantur. Diabolus enim, cum animam alicujus per talem credulitatem subjugaverit sibi, transfigurans se in Angelum lucis, & transformans se in diversarum personarum species atq; similitudines, mentem quam captivatam tenet multipliciter deludit. nec debet aliquis vel aliqua in tantam venire stultitiam, ut credat, hæc omnia quæ in somniis & spiritu fiunt, etiam in corpore accidere, cum etiam Paulus non auderet asserere, quod fuerit raptus in corpore cum etiam audierit veritatem, proculdubio infideles essent & pagano deterior. 27. *q.* 5. *c. Episcopi.*

Miles. CAP. CCCXLI.

SEd nunc quæro, utrum observantiæ, quæ ordinantur ad præcognoscendum aliqua infortunia, sint licitæ?

Clericus. CAP. CCCXLII.

DIcò quod non, dicit enim Augustinus in 2. *l. de doctrina Christiana,* quod ad pacta cum Dæmonibus inita pertinent multa inutilia vanarum observationum, ut si quis, dum se calciat, sternutaverit: vel ad domum suam cum vestis à muribus roditur. omnes enim hujusmodi observationes attendunt homines non ut quasdam causas, sed ut quædam signa eventuum futurorum bonorum vel malorum: aut observantur sicut signa à Deo tradita, cum non sint introducta auctoritate divina, sed magis ex vanitate humana, cooperata Dæmonum malitia, qui nituntur animos hujusmodi vanitatibus implicari. Et istæ observantiæ videntur esse aliquæ idololatriæ, secundum quas observantur auguria. Et si obiiciatur, quod irrationabile est negare illud, quod quasi omnes experiuntur, quod aliqua tempora, vel verba audita, vel concursus hominum sive animalium aliquid præsagium habent alicujus boni vel mali futuri; ergo non videtur illicitum illa observare. Respondeo, quod à principio in istis observationibus experti sunt homines aliquid veri à casu accidere. sed postea cum homines incipiunt hujusmodi observantiis animum applicare, multa secundum hujusmodi observationes eveniunt per deceptionem Dæmonum, ut hujusmodi observationibus homines implicati curiosiores faciant, & se magis erroris perniciosi multiplicibus laqueis ingerant, ut dicit Augustinus in 2. *lib. de doctrina Christiana.* dicit etiam hoc fieri permissione divina, ut illi qui hoc audiunt & vident, probentur in qua fide sunt apud Deum. Et probat hoc auctoritate Deuterono. 14. capite. *si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat, & prædixerit signum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi, eamus & sequamur Deos alienos: non audies verba ejus. temptat enim vos Deus vester, ut palam sciat utrum diligatis eum aut non.* 26. q. 5. c. *nec mirum circa finem.*

Miles. CAP. CCCXLIII.

QUæro, utrum infortunium accidens alicui possit ingerere dolorem ejus amico nihil de hoc scienti?

Clericus CAP. CCCXLIV.

COntingit hominem tristari & angustari ejus amico remoto infortunium aliquod patiente quandoque à casu: scilicet quia in illa hora, qua suus amicus infortunium patitur, melancholica in eo movetur, per cujus motum melancholici tum excitatur & ex consequenti mente gravatur, licet infortunium amici nihil ad hoc penitus operetur. Quandoque verò hoc contingit ex aliqua causa voluntaria determinata. Diabolus enim, quia conatur homines inducere ad opiniones superstitiosas, quandoque affligit hominem ponderositate & tristitia illa hora, qua amicus ejus remotus infortunium patitur, ut extimet hoc amici infortunium, quod patitur, naturaliter sibi evenisse. Quandoque etiam hoc accidit ex aliqua probabili suspicione: ut cum quis amicum scit esse in taberna cum inimicis suis, probabiliter dubitabit eum invadi ab inimicis. Et ex hoc quandoque in illa hora, qua amicus ejus ab inimicis opprimitur, in eo timor & angustia generatur, quia ille dolor est post aliquam cognitionem.

Miles. Cap. CCCXLV.

NUnc quæro, utrum herbæ vel harmoniæ possint impedire dæmones à vexatione hominum?

Clericus. Cap. CCCXLVI.

HErbæ vel Harmoniæ sua naturali virtute non possunt totaliter expellere vexationem, quia diabolus posset hominem vexare, si sibi permitteretur à Deo, vel angelis bonis: possunt tamen illam vexationem mitigare. & ita parva posset esse vexatio illa, quia possent illam penitus excludere. Et hoc quidem facerent non agendo in ipsum dæmonem, cum sit spiritus separatus, in quem non potest naturaliter agere corpus: sed agendo in ipsum vexatum à dæmone. certum est enim, quod herbæ & Harmoniæ multum possunt immutare depositionem: & ex consequenti motus sensualitatis. Et patet de herbis, cum quædam inclinent ad lætitiam, quædam ad tristitiam: & sic de aliis. hoc etiam patet de harmoniis per philosophum. 8. *politicorum*: ubi vult, quod diversæ harmoniæ habent provocare diversas passiones in homine. hoc etiam patet & refert Boëtius in *Musica* sua: & Actor *de ortu scientiarum*, ubi loquens de utilitate musicæ dicit, quod *valet ad curandum & alleviandum infirmitates*. & ita patet, quod herbæ & harmoniæ quandoque causare possunt in homine dispositionem contrariam illi vexationi, qua diabolus hominem vexare conatur. Ex quo sequitur, quod ceteris paribus sit vexatio debilior. herbæ tamen vel harmoniæ non possunt dispositionem in homine causare, propter quam homo à nullo vexari possit dæmone, si permitteretur quod diabolus movendo solum motu locali vapores & ipsos spiritus inordinato motu, posset hominem multum vexare. herbæ autem vel harmoniæ nullam dispositionem causare possent in homine sua naturali virtute, per quem prohiberetur dæmon prædictam commotionem facere. Contingit enim, quod quandoque diabolus non permittitur hominem vexare, nisi vexatione ita parva, quod per aliquam forte dispositionem ad contrarium totaliter tolleretur. Et tunc aliquæ herbæ vel harmoniæ possent corpus hominis ad contrarium ita disponere, quod illa vexatio totaliter amoveretur. verbi gratia, diabolus posset quandoque hominem vexare vexatione tristitiæ ita debiliter, quod per aliquas herbas vel harmonias, quas haberent causare delectationem & diffusionem spirituum (qui sunt motus contrarii tristitiæ totaliter amoveretur illa tristitia. Quod autem Augustinus secundo libro *de doctrina Christiana* condemnat ligaturas, & quædam alia, de quibus ibi diffusius scribit, hoc attribuens arti magicæ, hoc est quantum ad illud, in quo non possunt ex sua naturali virtute. quod patet per hoc, quod dicit sic: *ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ, atq; omnia remedia quæ medicorum condemnat disciplina*: in quo satis patet, quod illa condemnat quantum ad hoc, respectu cujus non habent aliquam efficaciam ex sua naturali virtute. Ad illud, quod habetur *primo Regum* 16. c. quod Saul, qui vexabatur à dæmone, alleviabatur quando David citharam percutiebat coram eo: & quod recedebat spiritus malus. Sciendum, quod bene verum est, quod per tactum citharæ virtute naturali illius harmoniæ alleviabatur aliquantulum afflictio Saulis, in quantum illa harmonia aliqualiter dulcorabat appetitum ejus per auditum: per quam dulcorationem reddebatur minus aptus ad illam vexationem. sed quod spiritus malus recederet à Saule, quando David citharizabat coram eo, hoc erat propter vim crucis. quod satis expresse dicitur in glossa, ubi dicitur sic: *erat David canticis musicæ eruditus, diversorum sonorum rationabilis, moderatusq; concentus unitatem essentiæ significat, quæ variis modis quotidie resonat. David in citharam suam malignum spiritum compescuit, & non quod tanta esset vis in cithara, sed in signo crucis, quæ in ligno & chordarum extentione gerebatur, quæ jam tunc dæmones effugabat.*

Miles. Cap. CCCXLVII.

MOdo dubito, utrum liceat alicui ad collum divina verba suspendere: quod quotidie faciunt quamplurimum maxime seculares.

Clericus. Cap. CCCXLVIII.

IN omnibus incantationibus vel scripturis suspensis duo cavenda videntur. Primo, quod profertur vel scribitur; quia si est aliquid ad invocationem dæmonum pertinens, superstitiosum est & illicitum. & cavendum est ne ponantur ignota nomina, ne sub illis lateat aliquod illicitum. unde Chrysostomus dicit super Matth. quod *Pharisæorum magnificantium fimbrias aliqua nomina Hebraica Angelorum confingunt, & conscribunt, & alligant, quæ non intelligentibus metuenda videntur*. Cavendum est etiam, ne aliquid falsum contineatur: quia sic ejus effectus expectari non posset à Deo, qui non est testis alicujus falsitatis. Secundo, cavendum est, ne in verbis sacris ibi contineantur aliqua vana, ut aliqui characteres inscripti præter signum crucis. aut ne spes habeatur in modo scribendi, vel legendi, vel in quacunque hominum vanitate, quæ ad divinam reverentiam non pertinet: quia hoc videretur superstitiosum. Alias autem videntur licitum. Unde 26. q. 6. c. *non liceat Christianis*, dicitur, quod *non liceat Christianis in collectionibus herbarum medicinalium aliquas observationes attendere, nisi tantũ cum symbolo divino, aut oratione dominica, ut tantum creator omnium Deus honoretur*. Etsi objiciatur contra prædicta, quod liceat divina verba ad collum suspendere, quia non minus operantur verba sacra in corporibus serpentum & aliorum animalium, sed incantationes quandam efficaciam habent ad repellendum seu reprimendum serpentes, & vel ad sanandum quædam animalia. unde Psal.

sicut

sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quia non audiet &c. Respondeo, quod etiam in incantationibus serpentum vel quorumcunque animalium, si respectus habeatur tantum ad verba sacra & virtutem divinam, non est illicitum, sed plerumque tales incantationes habent illicitas observantias, & per dæmones sortiuntur effectum, & præcipue in serpentibus: quia serpens fuit primum dæmonis instrumentum ad hominem decipiendum. Si vero quæratur, quid de versiculis, qui fiunt in ascensione: & crucibus, quæ fiunt in ramis palmarum? Respondeo, quod non sunt reprobanda, cum non contineant nisi verba Evangelica & memoriam passionis Christi. Sed superstitiosum esset, si crederetur minor efficacia, si scribantur vel fiant post lectum Evangelium, vel post missam, vel illa die.

Miles. Cap. CCCXLIX.

SEd quid de carminatricibus aut carminatoribus, qui carminant infirmos, aut pueros, vel aliud nunquid tales peccant mortaliter?

Clericus. Cap. CCCL.

SI nihil superstitiosum dicant aut doceant aut faciant, sed tantum utantur licitis precibus & adjurationibus, sicut per passionem & crucem & similia: non videtur, quod peccent mortaliter, nisi talia fecerint post prohibitionem sibi ab ecclesia factam. Sed credo, quod prohibendi sunt viri & mulieres à talibus, quia multa inutilia & superstitiosa solent admiscere, nisi forte sit Sacerdos religiosus & discretus, aut etiam laicus, sive vir sive mulier excellentis vitæ & probatæ discretionis, qui fusa oratione licita super infirmum, non super pomum vel pirum aut cingulum aut similia, super infirmantes manum imponat, juxta illud Matth. ultimo cap. *super ægros manus imponent, & bene habebunt.* nec sunt tales personæ prohibendæ, nisi forte timeatur, quod ad exemplum illorum indiscreti & superstitiosi carminatores, sibi usurpent abusum, tenentes se exemplo illorum hoc posse licitè facere. De portatione vero reliquiarum dico, quod si portentur ad fiduciam Dei & sanctorum, non erit illicitum. Si autem circa hoc attendatur aliquid aliud vanum, ut puta quia vas sit triangulare, vel aliquid aliud hujusmodi, quod non pertineat ad reverentiam Dei & sanctorum, superstitiosum erit & illicitum.

Miles. Cap. CCCLI.

QUid erit de sacerdotibus, qui causa doloris permoti aut altare vestibus sacris exuunt, aut qualibet lugubri aspernunt, aut consueta luminaria substrahunt, aut altare aut crucifixum spinis circundant? Quid etiam de illis, qui pro vivis scienter cantant missas defunctorum, vel sub nomine illorum quos odiunt feretrum cum exequiis mortuorum ponunt, vel alia similia faciunt, ut illi citius moriantur?

Clericus. Cap. CCCLII.

AD hoc dico, quod aliquid prædictorum si fiat propter odium privatum, gravissime peccat qui facit: & nisi per legitimam pœnitentiam se purgaverit, debet deponi. Si autem propter causam communem, puta quia metuit contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem fidei, vel hostilitatem, vel obsidionem, vel divinorum judiciorum sententiam metuit, & ideo tale quid fecit, non dicitur peccare: quia in tali facto plus humilitas, qua Deus placatur, quam interni livoris dolositas declaratur. Hoc etiam consuetudo ecclesiæ tenet, unde solet cantare: *Deus, venerunt gentes,* & in signum tristitiæ vidi bene sancta altaria spoliare. hæc tamen discutio fallit in illis, qui scienter pro vivis celebrant officium defunctorum. Nam tales si fuerint detecti, indistinctè debent deponi, & ad agendum pœnitentiam tam ipse Sacerdos, quam ille qui ad hoc ipsum incitavit debet exilii perpetui ergastulo sive monasterio relegari, *26.q.5. c.quodcunq.* Fallit etiam distinctio in illis, qui altare vel crucifixum spinis circumdant: quia omnis talis abusus indistinctè penitus reprobatur, & districtius prohibetur, & est graviter puniendus, ut *extra. de offic. ord. c. canonice, libro 6.*

Miles. Cap. CCCLIII.

QUoniam de impressione astrorum est aliqualiter tactum, revoco in dubium, Utrum sit utile principi vel cuicunq; alii inferiori principi dare operam & vacare circa scientiam Astrologiæ? Et evidenter probatur, quod sic: per ipsam namque scimus & prævidemus futura bona & mala, si sunt bona, per prudentiam nostram possumus cœlum juvare, & ea augmentare, secundum Ptolomæum: si sint mala, possumus in totum vel in parte præcavere. Malum enim non evitatur, nisi prius cognitum, & jacula prævisa minus ferire solent. Insuper Ptolomæus ait, quod *sapiens homo dominabitur astris.* Item quod hoc sit principi utile ex antiquis convincitur historiis. In sacris enim scripturis reperitur, quòd sancti patres utebantur sorte, ut per hoc haberent notitiam futurorum, ut apparet *Iosue* 7.c. Et Joseph prænosticavit sterilitatem futuram. Item in historiis Romanorum (secundum quod narrat maxime Titus Livius) patet, quod tempore guerræ & in aliis arduis Romani utebantur sorte, auguriis & divinationibus.

Clericus. Cap. CCCLIV.

PRæcognoscere aliquam mutationem aëris, est utile: de fortunis spiritualibus judicare est difficile, imo & periculosum. Sæpe enim timor & imaginatio talis divinationis futurorum causat infortunium: & faciunt hominem oblivisci circumstantias, quibus mediantibus talia infortunia prudenter potuissent præcaveri. quod autem arguitur, quod licitum est sic uti sorte, breviter pertranseo

propter ea, quæ in prioribus latius fuerunt tacta. Et supposito, quod aliqui & sancti patres divina permissione seu dispositione usi fuerint sorte, illud non est trahendum in consequentiam, arg. 3. *c. gaudemus extra. de divor.* Nec obstat, quod de historiis Romanorum arguitur; quia dum erant in majori prosperitate sua, utebantur talibus auguriis & divinationibus ex suggestione diaboli, qui prosperitati eorum quam plurimum invidebat; & ideo corruerunt. Item dicit beatus Augustinus, quod *Deus dedit tantam potentiam & dominationem Romanis propter magnam affectionem, quam habebant ad bonū commune, nec propter tales divinationes aliquid de contingentibus ad bonam practicam pro communi utilitate obmittebant.* Item sæpe tempore prosperitatis suæ male contingebat eis: & causa infortunii sui forsan erat responsio augurii sui, nec etiam principes eorum vacabant circa Astrologiam, sed presbyteri templorum, qui ad hoc erant specialiter destinati.

Miles. Cap. CCCLV.

AMplius reverende clerice, probo quod possibile sit per Astrologiam judicare de futuris, & ea præcognoscere. Bruta enim animalia præcognoscunt futura, olor enim cantat, quando præsentit mortem, delphinus præsentit tempestatem maritimam, & equus bellum antequam fiat. Si ergo bruta præsentiunt futura, quanto magis homo rationalis potens est adinvenire artem, mediante qua possit judicare de futuris. Item ista monarchia inferior gubernatur per corpora cælestia. Et ad sciendum motus corporum cælestium adinventa est Astrologia, quæ videtur vana & inutilis, nisi ipsa mediante præcognoscerentur futura: quod esset absurdum, cum ars & natura nihil adinveniunt frustra.

Clericus. Cap. CCCLVI.

AD id quod arguitur de brutis animalibus, quæ præsentiunt futura: Respondeo, bruta animalia & homo se habent tanquam excedentia & excessa, homo enim nascitur nudus, impotens, ignarus, sed non sic de aliis brutis, non sequitur ergo, quod si Deus dotaverit bruta in aliquo, quod hominem similiter in eadem dotaverit. Deus plura fecit homini, quia contulit sibi rationem & memoriam, per quod potest acquirere prudentiam humanam, & considerare præterita, præsentia, & futura, quæ verisimiliter possunt evenire. Nec obstat, quod subdebatur, quod alias videretur Astrologia inutilis, nisi per eam sciremus judicare de futuris. Dico, quod finis principalior Astrologiæ est, quia dat notitiam Dei creatoris. Nam secundum Isidorum, *est ordinata ultima inter scientias seculares ad finem, quod ostēdatur quod cogitatio humana debet esse remota à rebus terrestrib⁹, & magis debet vacare contemplationi*, & beatus Paulus in una *epistola ad Romanos*, & beatus Dionysius in una alia *epistola*, quam fecit, fatentur, quod illud quod ipsi sciverunt de astrologia, fecit eos converti ad fidem Christi. Scire ergo motum cæli, & corporum cælestium situm & ordinationem, est quam plurimum delectabile, amabile, decens & utile in Principe, & quocunque alio inferiore. Nam secundum sententiam philosophi, *si delectabile est scire ordinationem & descriptionem unius nobilis palatii vel unius pulchri montis, quanto delectabilius, excellentius & amabilius est habere notitiam machinæ cælestis, quæ superat in pulchritudine omnia visibilia?* judicia tamen astrorum sunt inscrutabilia, & plurimos deceperunt, & adhuc decipiunt. Unde generaliter tales ordinationes sunt inhibitæ in pluribus locis sacræ scripturæ. Et præcipit sacra scriptura, quod illi, qui de illa se intromittunt, occidantur, sanctus Augustinus, Ambrosius, Origenes, & generaliter omnes sancti doctores ecclesiæ detestantur & reprobant tales divinationes, cum sint contrariæ saluti animæ ac fidei catholicæ, ut patet 25. q. 5. *quasi per totum*, debet igitur unusquisque christianus à talibus abstinere. Unde quidam excellens auctor, Stacius nomine, loquens in metro de ista præsenti materia altè & profundè plangit, & quærit unde mundo & tristibus mortalibus hæc infirmitas, iste miserabilis amor, & maledictum desiderium contigerint, quod velint investigare fortunas futuras seu venturas? Et ait, quod nunquam fuit donum Dei, sed hoc facit avida mens nostra. Nam secundum Chrysostomum, *genus humanum nimis appetit scire futura:* Narrant historiæ, quod Julius Cæsar nunquam voluit adhibere fidem talibus divinationibus. Et Cato, qui vocabatur rigidus, unus de sapientioribus urbis Romanæ, cum ingressus esset templum, milites sui monuerunt eum ut interrogaret Jovem de fortunis, hoc noluit facere dicens, quod Deus dederat nobis talentum ingenii naturalis recognoscendi ea, quæ nobis erant necessaria, de talibus enim sortilegiis & futuris investigare pertinet ad meticulosos & infortunatos homines, nec hoc cadit in constante & virtuoso homine. Item secundum Isidorum, *Astrologia* (quæ tamen videtur rationabilior inter omnes artes divinatorias, quantum ad partem divinatoriam futurorum) *non solum inter doctores fidei christianæ detestatur, sed etiam inter paganos.* Plato enim, & Aristoteles, & plures alii philosophi concordi sententia damnaverunt eam. Item in libro politicorum dicitur, quod *Astrologia est nobilis sciētia & gloriosa, quādo tenetur in suis terminis: sed quādo extēditur ultra terminos & metas ipsius, scilicet ad conjecturationes & divinationes futurorū, & ad tales vanitates, tūc est contra philosophiā, & etiam bonos mores.* Item magna fatuitas est credere, quod astrologus sciat de futuris judicare in fortunis bonis seu malis, quæ dependent ex voluntate mutabili, & tamen nesciat, quale tempus fiet crastina die, quod tamen habent causam certam & immutabilem, & insuper isti astrologi tenent, quod omnia eveniant de necessitate, quod est damnatissimum & contrarium fidei Christianæ. Ex præmissis clarè concluditur, quod reges Christiani, & cæteri principes, qui debent esse pugiles fidei Christianæ, non debent intendere nec fidem adhibere talibus artibus. Virgilius enim, prout refert Tullius, fuit sapientis-

entissimus & expertissimus in omnibus scientiis: & docuit, quales artes & scientiæ debeant vigere in principe: hoc dixit esse revelatum miraculosè. Primo, principes non debent ponere intentionem ad imagines faciendas: nec debet princeps esse astrologus, nec vacare circa aliquam scientiam Mathemathicam: nec debet princeps esse advocatus, Rethoricus vel Logicus. Et subdit Virgilius: *tu princeps Romanorum memor esto quod facias gubernari populum per prudentes: qui sint tales, qui artes adinveniant & studia: quibus mediantibus populus in pace, tranquillitate & quiete gubernetur.* Hæc est sententia Virgilii pulchrè per eum tradita in metro. principale ergo studium boni principis est gubernare populum per scientiam politicam, & bonum consilium prudentum.

Miles. CAP. CCCLVII.

RUrsum venerande clerice hiis non obstantibus, & per vos allegatis exemplis antiquorum, clare probatur quod non videtur absonium in principe, si circa astrologiam vacet & intendat. nobiles enim principes Alexandriæ & Ægypti posuerunt intentionem suam in talibus scientiis, prout narrat Isidorus & Hugo de sancto victore, adeo quod libros composuerunt, per quos hodiernis diebus memoria censetur perpetua. Item ille nobilis princeps Abraham tradidit Ægyptiis, & docuit Astrologiam, prout narrat Josephus in *libro antiquitatum*. Item in antiquis historiis reperitur, quod Moyses fuit magnus Astrologus. Item Salomon dicit de se ipso, quod faciebat dispositionem & motum stellarum cœli, prout refert in *libro sapientiæ*. Item Tulius dicit de regibus Græciæ quod Astrologos habebant in magna reverentia & honore. Item Rex Ptolomæus fecit plures *libros astrologiæ*. Rex Alphumsus Hispaniæ composuit plures *tabulas Astrologiæ*. Ex quibus clarè patet, quod non est novum, nec etiam inconveniens, regem circa Astrologiam vacare, & in ea studere, dummodo regimen reipublicæ in aliquo non derogetur.

Clericus. CAP. CCCLVIII.

REspondeo ad id, quod allegatis de exemplis principum: & dico quod plura opuscula intitulantur à nominibus principum, quæ tamen non compilaverunt. maximè isti *libri Divinationũ* intitulantur à Salomone, & ab aliis auctoribus formosis, ad finem, ut major fides eisdem adhibeatur. Item verum est, quod aliqui principes dilexerunt Astrologiam: & fecerunt astrologos libros compilare, qui intitulabantur ab ipsis regibus. ut patet in *talibus Alphumsi*. Item veritas est, quod aliqui principes habuerunt tales scientias ex spirituali domo & gratia Dei, ut fuerunt Noe & Moyses, Salomon & plures alii. Et propterea dicit Josephus, quod dedit Deus pluribus eorum diutius vivere propter communem utilitatem, ut populum instruerent per Astrologiam: & alias scientias à Deo in ipsos infusas. Nec propterea sequitur, quod principes moderni debeant quantum ad hoc eorum vestigia imitari, cum sint brevissimæ vitæ, & habeant circa necessaria ad salutem suam. & populi potius intendere. Insuper experientia nos informat, quod principes, qui in talibus scientiis vacaverunt, malè finierunt, & malè fuerunt fortunati: Athelus Rex Hispaniæ, qui fuit magnus astrologus, ignominiosè fuit de regno suo ejectus. Item narratur in *Vita Philosophorum*, de quodam philosopho, vocato Tales, qui fecit se duci extra domum suam ut videret & contemplaretur stellas: qui dum duceretur per vetulam, cecidit in foveam: tunc dicit vetula: *O Thales Thales, tu nescis videre ad pedes tuos, qualiter poteris cœlestia cognoscere?* Item narratur, quod Rex Jacobus Majoritarum, quando recessit de Avinione, fecit eligi horam recessus sui per astrologos: & tamen in illo viagio perdidit regnum. Sic igitur scientia principis Christiani, & cujuslibet fidelis, nil debet futurum inquirere: sed illius dispositioni humiliter obedire, qui disponit omnia suaviter: cujus consiliarius nemo fuit. non possumus ei dicere, cur ita facis? Dominus est. quod bonum est in oculis suis faciat: non laboremus ei. nocet dicere, cur ita facis. tempora vel momenta? quæ pater posuit in potestate sua. futurorum enim explorare notitiam auguriis vel aliis illicitis modis, diabolica temptatio est, & æternæ damnationis occasio. os enim Domini locutum est, populum Israel instruentis: *Cum egressus*, inquit, *fueris terram, quam Dominus daturus est tibi: cave ne imiteris abominationes gentium. non inveniatur in te, qui lustret filium suum aut filiam suam ducendo per ignem. Non sit qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria. non sit maleficus vel incantator. nemo per phitones aut divinos quærat à mortuis veritatem. omnia hæc abominabitur Dominus. Si surrexerit*, inquit, *in medio vestri Propheta aut qui dilexerit somnium vidisse & prædixerit signum, & evenerit: non audias.* non curent igitur fideles Christiani tales divinationes vel somnia: nec errore illorum involvantur, qui occursum leporis timent, qui mulierem Sparsis crinibus qui hominem orbatum oculis, aut mutilatum pede, aut imbarbem aut cuculatum habere obviam detestantur: qui de jucundo gloriantur auspicio, si eis lupus occursaverit, aut columba, si à sinistra in dextram avis sancti Martini volaverit: si hominem gibbosum obviam habuerint, aut leprosum: hæc & similia vana sunt, & ab omni Christiano præcavenda.

Miles. CAP. CCCLIX.

VIdeo ergo ex præmissis, quod tales divinationes Astrologicæ, sortilegia, necnon aliæ observantiæ superstitiosæ, sunt prohibitæ cuilibet fidei Christiano. Sed nunc quæro, utrum contrarium facientes sint aliquali pœna plectendi?

Clericus. CAP. CCCLX.

TAles sunt variis pœnis plectendi, ut patet cuilibet intuenti: *extra de sortilegiis, quasi per totum, & C. de malefic. & Mathemath. quasi per totum*, ut notavit Hostiensis in *summa*

de sortilegiis.§.quæ sit pœna, de quibus sufficiat præmissio. secundum unam pœnam ipsorum solū volo prosequi, scil. pœnam sententiæ excommunicationis, cum nō sit major in ecclesia Dei. Isti enim divinatores, sortilegi & Mathematici, si moniti non desistant sunt excommunicandi 16.*q.5.c.non oportet,&c.si quis episcopus aut presbyter & q.5.c. amoveatur*. Et non immeritò hæc pœna excommunicationis est contra eos infligēda, ad instar Luciferi & suorū sequacium. nā ad instar primorum parentum, quorum sunt imitatores in hac parte, prout enim Lucifer & sui sequaces, etiā primi parentes violaverunt ea, quæ divina majestas in signum singularis prærogativæ sibi specialiter reservaverat, & temerariè nimis usurparunt: & ideo excommunicati fuerunt, & ejecti de paradiso cœlesti ac terrestri: sic & isti nituntur ea, quæ creator cœli & terræ sibi specialiter reservavit, scil. cognoscere futura tēpora & momenta, quæ posuit solus in potestate sua, sibi per falsas practicas & vanas deceptiones applicare: non immeritò ergo tales à consortio fidelium tanquam oves morbidæ sunt eiiciendæ, ne gregem dominicum inficiant. Isti enim peccant contra creatorem cœli & terræ: & cōtra dispositionem agentium naturalium: applicantes agentia naturalia ad alium usum, quam natura naturans disposuit. Et ideò rationabiliter pœna introducta ad instar dispositionum naturalium debent puniri. Potest enim probabiliter persuaderi, quod ecclesia trahit pœnam excommunicationis ad instar dispositionis agentium naturalium: ut ars imitatur naturam, ut *l adoptio. ff.de adoptio.* videmus enim quod ubi est unum corp⁹ informatum, una forma unita totius, durat donec singulæ partes uniformiter regulentur. Sed cum partes difformiter regulentur, totum dissolvitur, nisi partes ad uniformitatem reducantur: vel nisi pars, quæ reduci non potest, à toto corpore eradicetur, & alia conformis introducatur. Videmus exemplum in corpore humano. Nam cum omnes honores sub unitate formæ humanæ sunt, durat æqualitas ipsius: sed cum aliqui peccant in quanto vel quali, est opus eradicatione vel reductione: aliàs sequitur ægritudo totius & extinctio: quia humor infectus per contrarium alium inficeret. Et sic in singulis naturalibus simplicibus & mixtis posset discurri. Sic directè in proposito, omnium Catholicorum collectio sive tota militans ecclesia est unum corpus informatum, una forma scilicet fide, informata virtutibus Theologicis & moralibus: & donec singula membra uniformiter regulentur, durat æqualitas corporis mistici. sed cum aliqua membra irregulariter se habent respectu totius, tunc est opus reductione vel eradicatione, aliàs corpus inficeretur. Et propter hoc militans ecclesia ortum sumendo à naturalibus ad sui perseverantiam adinvenit hoc genus censuræ: & cum aliquis de corpore Christi mistico deviat, moneatur, & sic reducatur *c.sacro.extra de senten.excom.* quod si reduci noluerit, eiiciatur de corpore, ne per contactū alios inficiat. & ista est excommunicatio, & fit aliquando à toto corpore totaliter, & hæc est major excōmunicatio: aliquando à parte corporis, & hæc est minor. sic aliquando humor eradicatur totaliter de toto corpore humano: aliquando non eradicatur totaliter, sed à certo loco deviatur. & sicut eradicatio totalis humoris & deviatio aliquando fit à natura sine hominis ministerio. aliquando cum hominis ministerio, scil. cum fertur ab homine: & sicut carnes putridæ inficiant. idcirco resecantur 24.*q.3 resecanda*: sicut aliquando in corpore humano insurgit humorum multitudo peccantium contra naturam: & totum corpus excommunicetur. Et hic morbus universalis appellatur. aliquando particularis tantum in corpore Christi mistici incipit membrorum peccantium multitudo contra unitatem, ut fiat dissolutio, cum fuerint schismata in ecclesia. Unde hic advertēdum, quod excōmunicatio, quæ est separatio à Deo tantum, fertur à Deo tantum: ubi ponderandum, quod collegium omnium Catholicorum est unum corpus: & appellatur corpus Christi misticum & informatum forma. hoc probatur 3.*q.4.c. Eugelcudā.& 11.q.3.c.nihil* Et istud corp⁹ misticum Christi est informatum forma divina id est, fide Catholica virtutibus informata, vel spiritu vitali Christi. Nam licet sint membra multa in corpore illo mistico, tamen omnia illa membra vivificantur eodem spiritu, scil. vitali Catholicæ fidei informata operib⁹ virtutum: & donec sub illa sic informata mēbra degunt, tunc sunt unū corpus, & ad illam unitatē omnes tendere debent prædicantes, sicut scribitur in Exod.4.c.*vesti sacerdotis jungitur mala punica*: id est mala granata, unitas fidei intelligitur. nā sicut in malo granato multa sunt grana sub eodē cortice: sic sub eadē fide multa sunt membra cooperta illa fide, ut pulchrè declarat Gregorius, & transsumptivè habetur in Canone *c. sit rector. 43. di.* Si autem aliquod membrum recesserit ab illo cortice, id est fide vel operibus virtuosis ipsam informantibus, quod contingit per mortale peccatum etiam unum solum: nam offendens in uno factus est omnium reus *Iacobi 2. c. &c. defleat de regulis juris.* Etiam si sic separetur Christi à corpore mistico, nec vivit spiritu vitali Christi, ut pulchrè probat Augustinus *super Io. cap. nihil* 11. q. 4. sic inquiens: *Qui enim separatur à corpore Christi, non est membrum ejus.* si non est membrum, non vegetatur spiritu ejus. Ex præmissis concluditur, quod excommunicatio, quæ est tantum separans à Deo: à Deo tantum lata est. nam statim cum desinit vivere illo Dei spiritu, non est amplius membrum ejus. Et quod dixi, quod Collegium Catholicorum est unum corpus, & dicitur corpus Christi misticum, ut in Canone *Eugelcundam*, 3. *quæst.* 4. Quæro qualiter sit unum corpus, quod erit præambulum ad infra dicenda. Ubi sciendum, quod sicut in vero corpore humano sunt membra multiformia ad singula officia tendentia 89.*distin.c.1.*& sicut ibi est anima & corpus vivificatum, ut 32. *quæst.* 2. *cap. Moyses &c. sequenti & cle. prima de summa Trinitate & fide cat.* ut sicut ibi sunt quatuor elementa ad minus virtualiter ad ipsius mixtionem subtilissimè ex naturalibus agentibus superius & terrestribus redacta, ut in *c.in quandam de cele. missarū*: sic in corpore mistico sunt diversa membra in suas operationes tendentia: ibi est corpus vivificatum, & etiā vivificans. Ubi sciēdum, quod sicut

partium

partium veri corporis humani quædam sunt partes ab aliis regulatæ : quædam autem sunt partes alias regulantes (ut sunt membra principalia) & aliæ sunt partes corporis, quæ simplices nuncupantur : sic in corpore mistico sunt partes simplices & regulatæ, ut personæ laicæ sicut oves regendæ. *secunda quæst. septim. capitulo oves.* Membra autem principalia & organica sunt ministri ecclesiæ : & inter ipsos est caput vicarius Christi Romanus pontifex 21. *distin. c. cleros & c. in novo.* Et sicut à capite descendunt spiritus deferentes virtutem naturalem toti corpori (ut dicunt naturales) sic à Romano pontifice ad totum corpus misticum : & singulos de corpore velut à capite tota potestas emanat & defluit 29. *distin. c. ita Dominus.* Et sicut in capite humano naturali sunt quatuor sedes fundantes quatuor virtutes interiores (ut habetur in *secundo de anima*) sic in capite corporis mistici debent esse quatuor virtutes cardinales, vel saltem duæ tantum deberent esse ad instar cardinum, super quibus defertur hostium. sed quia hujusmodi corporis mistici multa erant messis & operarii pauci electi sunt 72. *discipuli 21. dist. c. in novo*, in quorum loco successerunt episcopi 68. *distin. c. quorum vices*: & sic ista sunt membra organica hujus corporis: scilicet cardinales & episcopi. sunt & alia membra organica, sicut sunt ministri ecclesiæ inferiores episcopis, de quibus & eorum officiis 21. *di. capit. cleros.* Dixi secundo, quod sicut in vero corpore humano est anima vivificans & corpus vivificatum: sic in corpore mistico est anima vivificans scilicet Christus; sive fides operibus virtutum informata. ipse enim est vitam præstans cunctis de corpore, cum ipse dicit in Evangelio: *ego sum via* 8. dist. capitulo *consuetudo*: corpus autem vivificatum est collectio fidelium in hoc corpore vivificato. Et sicut corpus verum naturale vivificatur ab exteriori potu & cibo assumptis : sic in hoc corpore est verus cibus salvativus animæ, corpus Christi, verus panis: *Et panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Dixit tertio, quod sicut in vero corpore naturali sunt quatuor elementa : sic in hoc corpore militantis ecclesiæ sunt quatuor Evangelia, licet unum sit Evangelium secundum quatuor auctores : & quatuor elementa seu Evangelia continent quicquid vitale in corpore. Etiam ex hiis elementis insurgunt rivuli epistolarum. verum quia sicut ad conservationem veri corporis naturalis & ipsius sanationem compatitur infirmitatem, ne altissimus in necessariis deficeret, ab eo processit ars tradens modum conservandi & curandi, quæ medicina nuncupatur : sic ut hoc totum misticum conservetur & partes egrotæ curentur, ab eo prodiit scientia tradens modum conservativum hujus mistici corporis. Et hæc est scientia Canonum & legalium constitutionum, quæ per ora principum divinitus promulgata est. *C. de lon. tempo. præscript. l. fi. 16. quæstione prima, capitulo placuit* 8. *destin. capitulo quo jure.* Ad hoc enim factæ sunt leges, *quarta dist. c. factæ sunt leges.* Et sicut sunt Canones conservativi & curativi corporis naturalis humani, concernentes totam speciem humanam in latitudine complexionis suæ. Et hii vocantur Canones Generales, & secundum varietatem regionum, individualium complexionum, & variarum circumstantiarum per artifices variantur media applicando, 29. *distin. c. sciendum, & c. sequen. & c. ut continetur l. dist.* Sic in corpore mistico propter varietatem regionum & circumstantiarum ad servanda singula corpora universitatum, quæ sunt partes magni corporis mistici : variæ constitutiones sunt introductæ. Et sicut sunt deputati medici circa conservationem corporis humani secundum artem operantes : sic ministri sunt deputati circa conservationem hujus corporis militantis ecclesiæ, scilicet episcopi & alii judices ecclesiastici. Circa quod est advertendum, quod si hæc cura fiat, ut quilibet de corpore propter se tantum Deo jungatur : sic est fori pœnitentialis. si autem fiat ut tota collectio conservetur, quod fieri non posset, si pars partem inficeret, sic est fori contentiosi. Et licet ministri secundum Canones sic operentur, tamen hoc faciunt ut ministri, quia principalis operans est Christus 11. *q.* 3. *c. nemo contemnat.* Et licet videat hic aliqualiter metas juris excessisse: hoc feci, ut inferrem, quod ad instar naturalis dispositionis hæc sententia excommunicationis traxit originem. Ex hiis patet ergo, qualiter à Deo & solum ab illo fertur hæc excommunicatione. & in hac deductione intendo solum ex dispositione humani corporis naturalis elicere dispositionem mistici, quia supra probatum est, quod singuli de corpore militantis ecclesiæ cibantur cibo spirituali corpore Christi, & Christus præsentatur in ministris ecclesiæ: & per eos præsentatur cibus sacramentalis. inde est quod iniiciens manus violentas in clericum, violat Christum. Unde dictum est, *qui vos tangit, me tangit.* 2. *q.* 1. *c. actio* 7. *q.* 1. *c. qui vos violant*: Qui igitur nititur destruere ministerium sacramentalis cibi: justum fuit, ut illo cibo privaretur, & in eo in quod delinquit puniretur *c. literas de ata. & quasi.* Et si quis etiam principi non obediverit, morte moriatur. A Christo igitur mediante Canone, vel ministro Christi emanavit excommunicato sicut dicitur in corpore humano, si quis humor patiatur destrasiam, debet eradicari, ne totum corpus inficiat: sic in hoc corpore mistico debet membrum putridum eradicari.

Miles. CAP. CCCLXI.

JUxta prædicta quæro, utrum minister Dei judex ecclesiasticus possit injustè excommunicare? probatur quod non, quia judicium ecclesiæ debet se conformare judicio Dei 11. *q.* 3. *c. revera.* 2. *q.* 1. *c. Deus omnipotens, de sen. excom. c. à nobis* 2. sed Deus nullum ligat injustè 11. *q.* 3. *c. secundum, de pœn. di.* 4. *c. si ex bono*, cũ similib⁹. ergo &c. Item auctoritate Petri nullus potest aliquẽ ligare nisi quæ Petrus ligaret 24. *q.* 1. *c. manet.* Item ligare injustè est vitiosum: sed in ecclesia etiam militante non debet esse macula vel ruga. 21. *distin. c. quamvis de pœn. distin. c. ecclesia.* ergo &c. Item deficiente causa propter quam aliquid potest esse, cessat & illud 70. *di. §. hiis omnibus, de Biga. c. debitum. ff. de Iure patro. l. adigere. § quamvis.* sed causa excommunicationis debet esse mortale peccatum. 11. *q.* 3. *c. nemo episcoporum*

&c. certum, hoc ceſſat, ubi injuſte profertur, ergo &c. Item arguendo ab effectu, [illegible] quod debito careat effectu, *de electi. c. commiſſa. ver. porro. lib. 6.* Sed excommunicatio injuſte prolata caret effectu excommunicationis, qui eſt, ut per eam tradatur quis Sathanæ, & ſubtrahatur Dei gratia 11. *q.* 3. *c. audi. &c. nihil.* ſed iſta ceſſant in injuſta excommunicatione, ut per ſe patet, igitur, &c. Item juſta ligat, ergo injuſta non ligabit, per locum ab oppoſitis 9. *di. c.* 1. 32. *di. c. hoſpitalitatem.* Item caſus eſt in terminis, ut videtur. 11. *q.* 3. *c. cui eſt.*

Clericus. CAP. CCCLXII.

IN oppoſitum eſt *c. ſententia paſtoris* 11. *q.* 3. Solutio contraria: multa fieri non debent, facta tamen tenent, *de regula. c. ad Apoſtolicam.* fateor ergo, quod injuſtè nullus debet excommunicari: & ſic procedunt tres primæ rationes. Et ideò faciens eſt in culpa, & pœnam meretur. 11. *q.* 3. *c. temerarium.* ſed nihilominus excommunicatus eſt ligatus, ut *de reſcriptis c. ab excommunicato*, cum ibi notatis. Gratianus 11. *q.* 3. §. *cum ergo*, hoc intellexit, quando quis propter aliquam culpam eſt dignus excommunicari. ſed cum intentio excommunicatoris attendatur, & pro alia culpa non intendebat excommunicare, non poteſt procedere dictum Gratiani. dico ergo ſententiam injuſtam ligare. Ad cujus evidentiam ſciendum, quod interdum dicitur excommunicatio nulla: aliquando injuſta. tunc dicitur nulla, quando in agente vel patiente eſt inhabilitas. de prima patet, ut quia non Judex, [illegible] quia talem juriſdictionem exercere non poteſt 24. *q.* 1. *c. audivimus* facit 26. *di. c. bene quidem*, [illegible] *excom. c. ſi quem.* & ſic loquitur capit. allegatum in contrarium: ibi ſententia lata fuit [illegible]tico, qui juriſdictionem non habet. de ſecunda patet, ut puta, ſi is, in quem fertur, eſt talis qui non poteſt delinquere, ut infans vel furioſus, ſaltem ſi hoc eſt notorium. no. Innocen. *extra de ſenten. excom. c. romana.* vel quia non eſt capax hujus ſententiæ, quia infidelis, & ſic non eſt de corpore militantis eccleſiæ, *extra. de divorti. cap. gaudemus* 2. *q.* 1. *c. multa.* hoc enim caſu ſi agens eſſet habilis, [illegible] quo patiens eſt diſpoſitus ad ſuſcipiendam hujuſmodi actionem, nullum eſt quod agitur, [illegible] *hac. de baptiſmo c. majorum*, in fi. Idem eſt, ubi in ipſa error intolerabilis exprimitur, ut quia excommunicatur quis, quia facit quod eſt bonum: vel quia non facit malum, ut in *c. per tuas de ſen[illegible]* *&c. venerabilibus. eo ti. li.* 6. Si enim eccleſia per talem ſententiam vellet ligare, cum app[illegible] forma ſententiæ, quod ſubditus non debeat parere, videtur per conſequens peccatum, de quo [illegible] conſtaret, approbare ut licitum: & hoc dicere non eſſet bene Catholicum. injuſta dicitur ſententia, cum non ſervatur ordo, vel non ſubeſt cauſa, vel non rationabilis, vel cum nulla intentione, vel non zelo juſticiæ profertur. 11. *q.* 3 §. *cum ergo*, tamen ſi habilitas eſt ex parte agentis & patientis, [illegible] ceſſat erroris expreſſio, tunc valet, quod ideo procedit, ut claves eccleſiæ in majori reverentia habeantur 11. *q.* 3. *nemo contemnat*: & ut homo per meritum obedientiæ creſcat 11. *q.* 3. *c. quid ergo* [illegible] & ſi proferens peccet, tamen obediens juſte facit. 22. *quæſt.* 1. *c. quid culpantur*: & non contemnendo meretur. unde talis ſententia eſt animæ medicina 24. *q.* 3. *c. novandum* 11. *q.* 3. §. *cum ergo*. [illegible] ergo quòd ſic parendo licet ſit ligatus apud eccleſiam militantem, non tamen apud Deum, [illegible] *ſpolia. c. litteras, de ſen. excommu. c. inquiſitioni.* ſed contemnendo ligaretur apud Deum, ut in prædicto §. *cum ergo* & in decretali *per tuas.* pateat ergo 19. *c. in memoriam di. c. contra morem.* Per prædicta reſpondetur ad prima quatuor contraria & ad *c. cum enim.* Ad quintum dico, quod habet locum in excommunicatione juſta. unde ibi præſupponitur culpa, ut patet in *c. audi.* Item injuſte quis admittit illa, quæ ſunt ex parte eccleſiæ militantis, per quæ diſponitur ad gratiam Dei: & ſic poteſt dici, quod excommunicato injuſtè ſubtrahitur gratia Dei. Ad aliud dico, quod licet juſtum & injuſtum ſint contraria ſecundum ſe: tamen non poteſt reſpectu hujus termini ligare. unde ſi eſt juſta, ſequitur quod ligat, ergo quæ non ligat, non eſt juſta. ſed non ſequitur id quod opponendo dicebatur. Ex prædictis igitur patet, quod hæc excommunicationis ſententia toleranti eſt medicinalis: *de ſen. excommunica. lib. 6. c. cum medicinalis.* corpus enim per ipſam traditur Sathanæ, ut ſpiritus ejus ſalvus ſit. 11. *q.* 3. *c. audi.* Et hæc excommunicationis ſententia, fertur propter contumaciam & propter mortale peccatum 11. *q.* 3. *c. nemo epiſcoporum.* & per obedientiam & contritionem de peccato purgatur contumacia, & deletur peccatum §. *ferrum. l. di. & regula peccatis, extra de regul. juris lib.* 6. eccleſia enim [illegible] redeunti nunquam claudit gremium, *epiſtola inter claras. C. de ſum. tri. & fi. Catholica.*

Miles. CAP. CCCLXIII.

JUxta præmiſſa quæro. Quidam ſuggeſtione diabolica fecit ſe Antipapam, ut alias viſum fuit & intelligo cum opere ſubſecuto, quia creavit cardinales, epiſcopos, & fecit alia ad ſummum pontificem ſpectantia quantum in ſe fuit. planum eſt quod ſecundum ſactiones Canonicas iſte eſt excommunicatus, & variis pœnis plectendus. Sed quæro, nunquid eidem pœnitenti ſit danda venia. [illegible] detur quod non: quia ſuis demeritis conſideratis nulla fere pœna inveniretur ſufficiens. Et poteſt dici, quod licet pœnitentia admittatur ad ſacramenta eccleſiæ, quæ non claudit gremium redeunti, in *epiſtola inter claras* ſuperius alleg. non tamen exuitur à pœna fori exterioris *extra de hæreti.* [illegible] *eo, lib.* 6. pœnitentia enim pœnitenti tali & tanto peccato deſinit eſſe nocens *ff. de fur. l. qui* [illegible] *C. de Apoſta. l.* 3. & ibi notatur. cum etiam non ſolum inchoaverit, ut eſt dictum *ff. vi. bo. rap. l. penult.* Et ſi aliquid obmiſerit, hoc fuit quia non potuit *ff. ad leg. Pompe. de parri. l.* 1. *in fine.*

Clericus.

Clericus. CAP. CCCLXIV.

VIdetur hiis non obstantibus, quod sanctitas sedis Apostolicæ piè ac clementer deberet ad veniam recipere. dicit enim Valerius Maximus narrans clementiam Scipionis erga regem Armeniæ quem tenebat captivum, qui multum offendebat rempublicam Romanorum: *licet egregium sit hostem eiicere, majoris tamen laudis est scire misereri.* Et cum iste miser Antipapa infelicior sit omnibus aliis, & delictum suum directè respicit personam & statum Romani pontificis, tanto sibi reputabitur ad majorem laudem si misereatur. Nam ut dicit Seneca in primo libro de clementia: *nullum decet habere clementiam, sicut principem.* unde dicit ille sanctissimus Imperator, quod *Nihil tam peculiare est imperialis majestatis, sicut humanitas C. de dona. inter virum & uxorem l. fi. & de nupt. l. imperialis.* & si hoc dicatur de principe seculari & temporali, multo magis de principe ecclesiæ, cui sanctitas ignoscendi gloriam derelinquit. *C. de episcopi & cle. l. si quis in hoc.* unde ad laudem Octaviani dicitur, quod erat verus clemens in omnes, austerus in paucos. Hoc etiam expedit propter magnam utilitatem, quæ ex hoc potest contingere ecclesiæ & fidei. Nam per hoc rebelles & infideles ecclesiæ facilius reducentur. videntes enim, quod ita clementer & piè sedes Apostolica se habeat circa istum Antipapam, qui ultra alios deliquit, & fuit caput scandali, & petra offensionis: confidenter poterunt sperare, quia benignius se habebit circa eos, si ad obedientiam veniant. Nam dicit Seneca primo libro de clementia: *multos una vincit clementia, quos severitas non potuit subjugare.* ubi narrat de quodam, qui multa fecit contra hostes: & videns quod non poterat proficere, consuluit uxorem suam. quæ dixit ei: fac sicut medici facere solent: nam ubi vident, quod usitata remedia non prosunt utuntur contrariis. & tu hucusque usus es potentia, & nihil profecisti: nunc utaris clementia. & ipse usus fuit consilio uxoris suæ: & sic omnes sibi subjecit. Deus igitur, qui ex sola sui benignitate per vias incognitas inimicos ecclesiæ confundit, & eos tradit plebi in opprobrium: sic schismaticos ecclesiæ tradet in manibus ejus. sed quia ipse salvator noster clementissimus est & misericors, sequatur ipsius vicarius ejus vestigia, qui nostri quotidie miseretur *l. imperialis C. de nupt.* & dictum Antipapam cum sequacibus seu quoscumque schismaticos ad gremium & unitatem matris ecclesiæ recipiat: quia per hoc sedes Apostolica omnes alios devincet: juxta illud quod dicit Salustius de cæsare, *quia nos armis subjecerat sed clementia magis vincit.* Sed sciendum, quod in clementia sunt gradus, propter quos videtur, quod licet non debeat esse modica, tamen non multum debet esse emolliens vel effusa, ut 45. *distincti. c. disciplina.* sedes igitur Apostolica contra talem Antipapam, si quando insurrexerit (quod absit) & alios schismaticos ecclesiæ quorum plures in Italico solo pullulant hodie, misceat lenitatem cum severitate. sit itaque amor, sed non molliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæviens: sit pietas, non plusquam expediat parens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. videmus amantem piè & districtè sævientem. certè cum populus Israeliticus ante Dei oculos pene innumerabilem extraxisset offensam, ita ut ejus rector audisset: *descende, peccavit populus tuus.* ac si ei divina vox diceret: qui in tali peccato lapsus est, meus non est. atque subjungeret: *dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & delebo eos: faciamque te in gentem magnam*: ipse semel & iterum populo, cui præerat sed ad impetum Dei irascentis opponens ait: *Aut dimitte eis hanc noxiam: aut facias delere me de libro tuo quem scripsisti.* Pensemus ergo quibus visceribus eundem populum amavit, pro cujus vita de libro vitæ deleri se petiit. Sed tantum istæ, qui tanto ejus populi amore constringitur circa ejus culpas, pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. mox ut culpæ venia daretur, obtinuit rectitudinis zelo succensus inquit: *Ponat unus vir gladium super femur suum. Ite & redite de porta usque ad portam per medium castrorum: & occidat quisque fratrem & amicum & proximum suum. Ceciderunt de illa. 23. millia hominum.* intus arsit igne amoris: foris accensus est zelo severitatis. tanti fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret; tanta severitas, ut eos quos divinitus feriri timuerat, ipse judicii gladio feriret. Et hic diligenter attendendum, quod forsitan istæ scissuræ, quæ in talia invalescunt & pullulant hodie, causantur propter absentiam sedis Apostolicæ. in mundo enim isto Deus duas habet domos sive ecclesias, principales & peculiares, pro quibus multum fecit: & quas multum dilexit: & à quibus propter peccata hominum videtur faciem avertisse. Et ideò nimis sunt afflictæ & desolatæ. Una est ecclesia Romana, quam ipse solus fundavit, ut dicit Canon *vicesima secunda distincti. c. 1.* & sanguine illorum beatorum Apostolorum fundatorum nostræ fidei dedicavit. Alia est ecclesia Hierosolyma, quam ipse suo baptismo & sanguine consecravit. Dei igitur potentia, quæ magna est, qui res omnes desperatas quando sibi placet producit ad effectum: qui beatum Petrum fugientem ab urbe Romana revocavit: tangat cor præsentis Romani pontificis ad visitandum sacrosanctam ecclesiam Romanam. Proprie enim & convenienter nunc summus pontifex posset & deberet dicere illud, quod dicit ille, cujus locum tenet in terris, scilicet *tempus est ut revertar ad illum qui me misit.* Deus enim Romanum pontificem misit ad partes citra montanas propter aliquas necessitates tunc occurrentes: tempus est ergo ut à modo sanctitas sua revertatur ad eum qui misit ipsum: & ad sponsam suam prædilectam: & visitet & consoletur eam: & reparet suum patrimonium & suam domum, quæ multipliciter nunc est collapsa. diu enim est quod sedes Apostolica agros irrigavit alienos: tempus est ut irriget suos, qui sitiunt temporaliter & spiritualiter. Et fateor nec possem negare, quin plures aliæ civitates inveniantur magis delicatæ & majori tranquillitate, & cives

melius concordes & melius dispositi ad pacem & tranquillitatem; sed Deus noluit ecclesiam suam fundare in magnis deliciis, & in magna tranquillitate. quia si voluisset, scivisset & potuisset: navicula enim Petri in mari est posita, & non in terra: ut frequenter procellis & tempestatibus agitetur. tamen bene scimus quod ei nocere non possunt: quia protectorem habet illum, cui mare & venti obediunt. nec longiora quæramus exempla. nunquid à memoria hominum non excedit, quanta fuerunt facta retro actis temporibus in Lumbardia? Intravit Bavarus & cum magna potentia contra ecclesiam. & ille maledictus Petrus de Corvaris sedem Petri occupans cardinales habuit, notarios & officiales, & magnam curiam, & sequaces. Vere etiam multi justi qui remoti erant, habuerunt malas temptationes: & benedictus Deus, quia dies illius fuerunt abreviati, quia si diutius durasset, damnum fuisset non modicum fidei Christianæ. Verum quia medicus non est necessarius sanis, sed male habentibus: modo partes Franciæ inter cæteras, imo super cæteras partes Christianitatis in unitate fidei super firmam petram sunt firmatæ. recedat ergo sanctitas Apostolica & visitet infirmos, & curet eos. ibi enim erit honor & gloria: ibi erit lucrum: ibi erit meritum si enim patria Romana esset delectabilis & in magna tranquillitate, & concordia: quale tunc esset meritū: Dei enim filius non venit propter justos, sed propter peccatores, fide enim tenemus quod de omnibus sumus reddituri rationem, etiam de verbo otioso inquiret rationem: multo magis de sua ecclesia, quam tantum dilexit, pro qua obtulit se velle mori antequam desereretur. Et si ignorantia non excuset peccatorem, multominus excusabit eum scientia. Et si scientia, multomagis requisitio. Sponsa enim requisivit sponsum, clamat, requirit subsidium, postulat defensionem. cum qua conscientia poterit Papa denegare quin visitet & defendat eam? *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*: & si animam suam, multomagis debet sustinere pro eis aliquam incommoditatem. Papa est pastor: nec est bonus mercenarius, qui fugit & dimittit oves. sedes enim Apostolica non in suo solo, sed in alieno sedet: Et tamen Constantinus, dum dedit urbem beato Silvestro, una ex rationibus principalioribus fuit motus, quia non erat dignum, quod ubi sederet vicarius Christi, aliquis haberet terrenam potestatem, *extra de electio. c. fundamenta, lib. 6.* Ad hoc igitur deberet sanitas Apostolica multiplici ratione inclinari. Primo propter divinam jussionem. Secundo propter loci dispositionē. Tertio propter sedis prærogativam. Quarto propter conjugii vim & fidem impulsivam. Quinto propter prædecessorum imitationem. Sexto forsan propter divinam revelationem. Septimo propter multiplicem aliam rationem. Primo namq; constat, quod jussu Salvatoris Petrus urbem fugiens ad ipsam rediit, & interrogans eum: *Domine quo vadis?* respondit, *vado Romam iterum crucifigi*: & sic ad locum ipsum pro cujus est reversus. promptus siquidem ad moriendum & jussum Domini exequendum: & ibi crucifixus est, cujus effusione sanguinis fundata, confirmata & consecrata est sacro sancta Romana ecclesia. Qui locum ergo tenet beati Petri, debet ad jussum Domini ejus vestigia imitari. & Romam iterum redire, ut se murum præbeat pro domo Israel, etiamsi oportuerit eum ibidem crucifigi. Secundo dixi quod propter loci dispositionem debet ibidem redire, quia urbs ipsa caput orbis est, & ad modum orbis disposita. Sicut enim in orbe sunt patriarchales ecclesiæ, ut notatur per Doctores 3. *c. fundamenta. de elec. lib. 6.* mirum quia locus ille est, quæ elegit Dominus *c. per venerabilem, qui filii sunt legitimi.* Et sicut Salvator, cujus vices Romanus pontifex gerit in terris, non novit opus imperfectionis, *de baptismo. c. majores. §. sed adhuc.* ideo Papa tendere debet ad id, quod est perfectius, scilicet ad caput orbis, & ad locum qui magis instar orbis repræsentatur, ut quasi similitudo orbis in urbe dicitur expressa, ut accedat quod legitur *de pœn. di. 1. c. principium.* & sic morando in urbe, in toto orbe repręsentativè morari videatur, *extra. de cle. non resi. c. ex parte.* Et semper caput tanquam venerabilius, carius debet observari. *ff. de religiosis. l. cum in diversis. l. eos. C. de aqua duc.* Tertio propter sedis prærogativam. constat enim quod sacrosancta Romana ecclesia cruore martyrii Apostolorum Petri & Pauli consecrata est. prima caput omnium aliarum mater & domina est effecta: & super omnes alias obtinet monarchiam 21. *dist. c. 1. & 2.* Ista est enim, in qua Dominus totius ecclesiæ principatum posuit 11. *di. c. nolite*, & secundum aliquos attenta divina dispositione sedes Apostolica alibi non potest transferri *c. fundamenta. de elect. libro 6.* Quarto dixi, quod debet redire propter conjugii spiritualis vim & fidem compulsivam. constat autem quod conjugium spirituale est contractum inter Romanum pontificem & ecclesiam Romanam, ratione cujus major est unio inter ipsum & ipsam sponsam, quam inter virum & suam uxorem, cum ista unio sit spiritualis, illa vero carnalis *de translatione episc. c. inter corporalia.* Igitur si propter conjugium carnale tenetur homo relinquere patrem & matrem, & adhærere uxori suæ. *Gen. 20.* multo magis propter conjugium spirituale suam sponsam sequi tenetur. *ff. de an. lega. l. mavia*, & debitum solvere. in quo casu nulla exceptio reperitur *de conjugiis lepro. c. quoniam.* Nam socii debent esse divinæ & humanæ domus. *C. de crimi. expila. hæredi. l. adversus.* Quos igitur Deus conjunxit, homo non separet. 23. *q. 2. c. quos Deus.* Quinto dixi, quod redire tenetur propter sanctorum prædecessorum imitationem: quorum plures hactenus, nisi paucis diebus citra, in eadem urbe & ecclesia residerunt, quorum vestigia non immerito Papa debet & tenetur imitari 2. *quæstione. 5. capitulo. Nos sanctorum.* Hoc enim egerunt, ut posteris daretur in exemplum *exemplo enim dedici disciplinam*, Proverbiorum 24. c. imitatur ergo Petrum, qui suo cruore eam consecravit 6. *q. 1. c. imitare Petrum.* Sexto dixi, quod hoc forsan debent facere propter divinam revelationem: licet hoc asserere non audeam: sed sic multi diebus hodiernis loquuntur. Deus est enim in cœlo revelans misteria, *Daniel. 2. c.* qui forsitan hoc auriculæ Papæ revelavit 1. *Regum 9. c.* juxta illud. *revelabo oculos meos: & considerabo*

rabo mirabilia de lege tua. sicut factus sermo ad Abraham per visionem, *Genes.22.c*. si in urbem Romanam & ad sedem tuam. urbs enim illa sancta est, in qua sanctorum Apostolorum Petri & Pauli corpora requiescunt: quæ principatum obtinet: & caput omnium nationum, scilicet ut ubi erat caput superstitionis, illic caput quiesceret sanctitatis: & ubi principes gentilium habitabant, illic ecclesiarum principes morarentur. 2.*q*.7.*c.beati*. & ubi prima Cathedra Petri consistit. Septimo dixi, quod hoc debent propter multiplicem aliam rationem. Primo ad hoc solum sufficit voluntas Romani pontificis, juxta illud: *an non licet mihi facere de meo quod volo?* Matth. 2.c. Secundo forsan propter conscientiam, qua forte ducitur, contra quam non valet resistere, *de resti. spo. c. litteras*. Tertio, quia hoc faciendo nihil novi facit, sed rem ad statum pristinum suum reducit. *Digest. de pactis l. si unus* §. *quod in specie*. juxta illud *revertere ad terram patrum tuorum*. Genes. 31.c. Et, *redi in domum tuam*, Lucæ 8. cap. Et illud: *reducet Dominus eum in domo ejus* 2. Reg. 19.c. Quarto forsan propter voti exsolutionem, juxta illud: *vota mea reddam in conspectu timentium eum*. Ex hiis omnibus luce clarius concluditur, quod Romanus pontifex totis conatibus debet illam sacrosanctam Romanam ecclesiam appetere: & maximè modernis temporibus penitus desolatam effectualiter consolari & visitare.

Miles. CAP. CCCLXV.

HIc mihi datur materia replicandi. & *quis conceptum verbum vel sermonem continere potest?* Job. 4.c. rationes namque superius allegatæ super recessu Romani pontificis minus recte concludunt. Nec rationes dici meruerunt, sed occasiones. Consideret quæso Romanus pontifex & diligenti meditatione revolvat factum quod nunquam aggreditur locum à quo nunc egreditur. & iste namque locus tueri & sanctior ineligibilis locus gratiosior: ille odiosior. & quod locus Franciæ sit sanctior urbe, si fas sit dicere, quod ratione majoris sanctitatis sit eligibilior. Probatur. sive loquamur de tempore ante fidem. legitur enim in libro Julii Cæsaris *de bello Gallorum*, quod in signum & præsagium magnæ religionis in Francia habentur *Druides, qui divinis rebus intererant, sacrificia privata ac publica procurabant, aut religiones interpretabantur*. Et post multa subdit: *natio Gallorum est admodum dedita religionibus*. Ex quibus apparet proprie in figura etiam ante tempus fidei summam religionem & perfectissimam venturam in Franciam. juxta illud quod dicit Apostolus: *omnia in figura contingebant illis*. de tempore vero fidei constat de pluribus prærogativis ipsius regni. post namque decoratur ipsum regnum sacrosanctis reliquiis: in quibus, & per quas Salvator noster benedictus Jesus Christus pro nobis immolatus triumphavit & mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparavit, scilicet sanctissimum crucis vexillum: & illa dignissima corona spinea, quæ caput sanctissimum salvatoris nostri ornavit & pupugit. Et illud lanceæ ferrum omni veneratione dignissimum, quod ejus latus sanctissimum perforavit, unde exiit sanguis & aqua. *de consecra. di*. 2. *c. dupliciter*. Et clavi illi sanctissimi, qui manus & pedes dignissimos perforaverunt: corrigiæ, quibus fustigatus est. Et titulus ille solennis *Iesus Nazarenus Rex Judæorum*. Tabula etiam lignea superposita capiti Christi in sepulcro, cujus capitis sanctissimi impressio patet quasi esset cerea, quæ tabula adhuc residet sanguine præciosissimo Salvatoris nostri rubricata ista sunt arma Salvatoris. Et sic:

Vexilla regis prodeunt.
Fulget crucis mysterium, &c.

Prout Ecclesia cantat. Et

Pange lingua gloriosi prælium certaminis.

Quæ reliquiæ preciosissimæ hoc tempore in Francia secundum electionem gratiæ Dei salvæ factæ sunt. *ad Rom*.2.*c*. ut verificetur quod alibi dictum est de Hierusalem, *egredientur reliquiæ* 4. Reg. 19. Et alibi: *dimittam reliquias hereditatis meæ*. 4. Reg. 21.c. Ex hiis patet hunc locum sanctiorem esse & à salvatore nostro prælectum. Nam sicut terra illa sancta reputatur, quam Christus principaliter reputavit: quia tamen postquam fuit corpus glorificatum & desiit in terris conversari: citra tamen sui præciosissimi corporis communionem, quam in sacramento altaris omnibus sua divina largitate communicavit: nulla temporali digniori præsentia hanc Franciæ patriam decorare potuit vel dotare vel consecrare, quam suarum sanctarum prædictarum reliquiarum præsentia munire: quod sic declarari potest. Si enim Archia fœderis veteris testamẽti Philistinos ipsam occupantes percussit plagis variis tanquam indignos detentione Archæ ipsius: & cum ipsam remisissent Besamites, qui ipsam receperunt, & violaverunt sacrificia, etiam propter indignitatem percussit plaga magna, donec reducta esset in Galam in domo Aminadab, in qua pacificam elegit mansionem. Sic etiam isto sanctæ reliquiæ perpetuæ & sanctam hic elegisse videntur mansionem quasi in loco sanctiori. Quod autem hæ reliquiæ præciosiores sint illis reliquiis, quæ erant in Archa, apparet. quia in illa erant virga Moysis & tabulæ legis. de virga autem Moysis quomodo sit figurata in cruce, patet per Originem sic dicentem super Exodo: Homilia 4. *puto quod virga Moysi per quam geruntur hæc omnia, fustigatio & verberatio Ægyptiorũ, per quam Ægyptus subjicitur & Pharao superatur, Christus sit per quam mũdus hic vixit & princeps hujus mundi cum principatibus & potestatibus triumphãtur, ut de ipsa dicatur: sedes tua Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui*. Item super Exodo. Homilia 8. *quid timent crucem Christi in qua exuti sunt principatus eorum & potestates?* Timor ergo & tremor cadẽt super eos, cum signum viderint in nobis fideliter fixum & magnitudinem brachii illius, quod tamen expandit in cruce. Manna autem plus quam manna hodie habemus. Nam, ut dicit Ambrosius in libro de sacramentis, *revera magnum mirabile est quod Deus pluit manna patribus & quotidie cœli pascebantur ali-*

mento. Unde dictum est, panem Angelorum manducavit homo. Sed tamen qui manducaverunt panē illum in deserto, mortui sunt. Ista autē esca, quā accipimus: iste panis verus qui de cœlo descēdit, vita æterna substātiam ministrat. Et quicunq; hunc manducaverit, non morietur in æternum & corpus Christi est. Consideremus, utrum dignior sit panis Angelorū, an caro Christi: qua utiq; est corpus vitæ. hoc manna de cœlo, id supra cœlum. illud cæli, hic Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium si in diem alterum servaretur, hoc alienū ab omni corruptione. quicunq; religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit: illis aqua de Petra fluxit, nobis sanguis de latere Christi emanavit. Iudæus sitit & bibit, tu cum biberis sitire non poteris: & illud in umbra id est in figura, hoc est in veritate. si illud quod miraris umbra est, potior lux quā umbra: veritas quam figura: corpus, quam manna de cælo. *de conse. distin. 2. c. revera.* Tabulas autem legis habemus, scilicet Evangelia, ut sic dicatur quod ista est vera Archa, illa figurativa. Item in sancto Dionysio reperitur manna sanctum secundum Vincen. in *spe. historiali* qui dicit quod illud non est manna deserti, sed illud est manna, quod emanavit quando Beatus Karolus magnus reposuit flores spinarum coronæ Christi: & illi flores conversi sunt in manna. Et de hoc habetur in *historia* ejusdem *Beati Karoli.* quin imo istæ reliquiæ videntur excedere reliquias Apostolorum Petri & Pauli piscatorum & prædicatorum, quod probatur ex multis. Primo quia verisimiliter credendum est, quod illæ reliquiæ sint sanctiores, quæ in die judicii sperantur adesse, ut sentit Jo. Chrysostomus in sermone *de inventione sanctæ crucis*, juxta illud *hoc signum crucis erit in cælo, cum Dominus ad judicandum venerit.* ab ipso salvatore & Angelis eisdem assistentibus continuo conserventur. Et quod eisdem assistat divina præsentia, cum multiplici Angelorum comitiva, quasi præcipuus Domini thesaurus in terra: cujus thesauri Christus cum suis Angelis, & Christianissimus Rex Franciæ custos existit specialis. unde de isto rege tanquam custode istarum reliquiarum dicere potest Christus. quod ipse rex est Magister sacrorum scriniorum nostræ liberalitatis benevolentia tribuenda qui nostræ quodammodo assistere Majestati videtur *C. de magi. sac. scri. l. unica. lib. duodecimo.* Unde de rege nostro & populo suo dici potest illud quod scribitur in *l. unica. C. de præpositis labo.* & erat *laba* vel *labor* signum vel vexillum Constantini Imperatoris dignissimum: quod componi fecerat ex lapidibus, ut dicit glossa. Et dicit textus sic: *qui præpositi labarum. i. signorum imperialium in nostro judicio promovētur, clarissimi sunt & inter electos. Nam & prærogatiuis digni sunt quos nostri lateris comitatus illustrat. C. de præposito labo. l. unica.* Rex iste & suus populus præpositus signo & vexillo pretiosissimi Imperatoris nostri Salvatoris Jesu Christi qui per hoc signum triumphavit, divino judicio ad id sunt promoti. ideò inter electos, id est inter cæteros principes & populos à Christo electos, clarissimi sunt, & ampliori prærogativa digni: quos divini lateris, id est signorum divinorum comitatus illustrat. Hæc igitur sunt fœlicissima fœlicitatis ornamenta. *C. de consulibus l. ordinem libro duodecimo.* quibus honorariis insignibus principali munificentia locus iste est decoratus, id est divina largitate *C. de consulibus l. nemini.* vivat igitur rex noster: vivat suus populus dignis laudibus attollendus *C. de offi. recto. provin. l. 3.* unde dicere potest ecclesia agens in rebus scilicet *talibus post palmam laborum emeriti principatus honore remuneramus C. de prin. agen. in rebus l. unica.* Palmam enim laborum in dictarum reliquiarum assecutione obtinuit. Unde de ipsis dicere potest Christus: *Nec enim alieni sunt à pulvere & labore castrorum, quos signa & arma nostra concomittantur C. de sacro. pala. peca. l. unica libro duodecimo.* Unde de ipsis potest adaptari, quod dicebat Dominus Moysi. *Et erit signum in manu tua & monumentum ante oculos tuos ut Lex Dei semper sit in ore tuo*, Exodi decimotertio cap. Istæ enim reliquiæ sunt signa redemptionis & monumentum proprium ante oculos nostros, ut semper sit lex Dei in ore hujus regis & sui populi. quia illa sunt signa vera legis, ut dicatur terra Franciæ *est quasi paradisus Domini*, Gen. 13. *vere enim Dominus est in loco isto.* Gen. 28. c. *locus enim iste in quo stas terra sancta est.* Exodi: & Josue. 5. c. Actuum 7. c. ut dicitur, quia *ibi fides quærenda est, ubi Christus est habitator.* 24. q. 1. c. *qui dignior.* Unde dici potest, *pactum esse sempiternum inter me & filios Israel signumque perpetuum*, scilicet per istas sanctas reliquias, Exodi. 31. c. *habemus enim signum Dei vivi.* Apoc. 7. c. *hoc est signū salutis quod habemus*, Sapientiæ 18. c. Nec est prætermittenda illa tunica inconsutilis desuper contexta per totum, qua etiam decoratur ipsum regnum: quæ designat ecclesiam & ecclesiæ ipsius unitatem: ut testatur Bonifacius in *extravaganti, Unam sanctam*; & illa fuisse pie creditur, ad cujus fimbriæ tactum mulier illa, quæ fluxum sanguinis per duodecim annos passa fuerat, sana & salva facta fuit, de qua habetur *Matth. 7. c. 5. di. c. ad ejus vero.* Patet igitur, qualiter Christianissimus Rex Francorum cum suo populo & terra, divino thesauro est munitus: Et à Deo in conservatione tam pretiosarum reliquiarum & jocalium nostræ fidei, nostræque redemptionis & totius ecclesiæ typum gerentium à Deo nunc est præelectus: & per consequens ipsum suumque populum, & suam terram præeligere vel saltem eidem adhærere præ cæteris regibus & nationibus Romanus pontifex obligatur. *sufficit* enim *discipulo, ut sit sicut Magister. & servus sicut Dominus ejus.* omnis enim Christi actio nostra est instructio. *c. significasti. extra de elect.* Majorem enim fervorem dilectionis habuit Christus ad regem Franciæ & suos regnicolas, quam ad quoscunque mundi principes seu populos, quod ex testimonio sacræ Scripturæ evidenter approbatur: quia qui plus dat & cui plus donatur, plus diligere censetur; & amplius donans etiam plus diligere judicatur, prout testatur Evangelium de muliere peccatrice. *Luca 7. c.* Hunc enim regem nostrum Christum prædilexisse credendum est, quem suorum præcipuorum jocalium & insigniorum hæredem instituit *Digest. de confirma. tu. l. si patronus.* Non enim dubium est honorem salvatorem nostrum huic regi adhibuisse, cui ipse talia reliquit. *Digest. de judic. l. sed & si suscepit.* Et quamquam locus Urbis dicatur à Domino electus, tamen illa electio præsenti electioni divinæ non derogat. Nam legimus Deum

Deum elegisse civitatem Sion, & habitationem sibi, juxta illud quod legitur in Psalmo: *quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo quoniam elegi eam.* Et alibi: *fundamenta ejus in montibus sanctis diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te: civitas Dei* &c. Et alibi: *Exulta & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Alibi habetur, quod *Dominus elegit civitatem Ierusalem* 3. Reg. 2. c. Quid plura? si dicatur, quod urbs fuit sacro cruore Apostolorum Petri & Pauli consecrata (prout supra proponitur) nonne illæ calvariæ locus prope Jerusalem, & ipsa civitas est à Deo amplius gloriosa passione Salvatoris nostri, & suo precioso sanguine consecrata, cujus unica sola gutta sufficiebat ad totius generis humani redemptionem, ut notatur *extra. de temp. ord. c. ex tenore?* Unde Christus videtur fuisse episcopus Hierosolymitanus: quia ibi tanquam verus sacerdos & episcopus se obtulit pro nobis in ara crucis: ex qua oblatione conversi sumus ad eum, sicut ad pastorem & episcopum animarum nostrarum; ut scribitur *prima Petri.* & sic quia papa est ejus vicarius, Hierosolymitanus episcopus per excellentiam dici deberet. Nunc etiam pariter hanc terram Franciæ prætulisse videtur Dominus urbi per istarum sacrarum exhibitionem & præsentiam. Non enim loca vel ordines creatori nostro proximos faciunt: sed merita bona conjungunt, aut mala disjungunt 40. *di. cap. non loca.* non ergo debet attendi locus urbis: sed bona merita, per quæ Deo magis conjuncti sumus, & per quæ sibi in præsentia dictarum reliquiarum sanctissimarum appropinquare videmur, prout est supra probatum. Et quanquam quo ad administrationem ecclesia Romana sit prælata Antiochiæ, Antiochena tamen ecclesia fuit prior, & in ipsa prius resedit Petrus: & in ipsa prius Cathedra sancti Petri erecta est, quæ postea Romam translata est. 24. *q. 1. c. rogamus. 7. q. 1. mutationes.* per hoc tamen non negatur Franciæ fuisse æqualis meriti: Imo amplioris quam Romana. Sicut dicit Cyprianus, *æquiparatur Petro quo ad martyrii coronam. Et si distet Cathedrarum gratia, una est tamen martyrum gloria.* 7. q. 1. c. *puto*; Unde de urbe Romana & improbitate gentis illius videri non possunt verba Bernardi ad Eugenium: *Unde ad Deum impii, in sanctum temerarii, invicem seditiosi, in vicinos æmuli, in extraneos inhumani, superioribus infideles, inferioribus importabiles, ad petendum inverecundi, ad negandum frontosi, importuni ut accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati ubi acceperint. docuerunt linguam suam loqui grandia, cum operentur exigua: largissimi promissores, parcissimi exhibitores; blandissimi detractores, simplicissimi dissimulatores & malignissimi proditores.* Roma à prædonibus & latronibus fuit constructa. unde adhuc retinet primordium. Nam

Romanus rodit: quas rodere non valet, odit.

Nec est qui se abscondat à rosura ejus. Insuper attendere debemus illud Bernardi ad Eugenium. *alibi scio ubi habitas: crudeles & infideles sunt tecum: lupi non oves sunt. tu cum pastor sis (si fieri possit) convertas eos ne ipsi subvertant te.* & paulo post. *Fateor istum populum usq; adhuc extitisse dura fronte & indomito corde. unum est quod te absolvit: egisti cum populo illo, ut possis dicere, popule meus, quid tibi debui facere & non feci? sic fecisti & non profecisti. Et quid dicas, exi de Ur Caldæorum? & dico quod oportet me aliis civitatibus evangelizare: puto nec pœnitebit exilii orbe commutato.* Item Gregorius papa in Dialogo non tacuit Prophetiam Beati Benedicti, qui asseruisse fertur, quod *Roma à gentibus non extimabitur, sed tempestatibus, coruscationibus ac turbinibus ac terræ motu marcesset.* quod etiam tunc dicebat imminere. Ex quibus concluditur, quod locus iste, scilicet Roma nec à Deo deputatus, & per consequens à suo vicario deferendus. Et ubicunq; papa suam eliget mansionem, ibi Roma erit, cum sit universalis totius ecclesiæ episcopus: maximè quia orbis major est urbe 93 *di. c. legimus.* ideoq; orbē pro urbe deserere non tenetur. Dicebatur secundo, quod iste locus est fidelior & tutior. Legitur enim in *Chronicis Romanorum pontificum,* quod Silvester 23. Constantinum Imperatorem baptizavit: qui etiam pacem ecclesiæ reddidit. nam antea vigente persecutione penè omnes Pontifices, qui in sede Romana præfuerunt, martyrium subierunt. Et recitatur in *Speculo historiali. lib. 9. c. 93.* ex Chronicis Romanorum pontificum. unde adhuc adaptari potest quod dicebat: *Domine prophetas tuos occiderunt: altaria suffoderunt: & ego relictus sum solus: & quæsierunt animam meam.* ad Corin. 2. c. unde advertat sancta mater Romana ecclesia: recordetur sui debiti & immensorum beneficiorum susceptorum hactenus à Christianissimis Francorum regibus, nec in gratitudinis labem contrahat, quæ semper dilexit justitiam & vidit æquitatem. de qua dictum est: *dilexisti justitiam & odisti iniquitatem propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Primo si quidem Stephano papa auxilia petente à Pipino rege Francorum illustrissimo contra Lombardos ipse Pipinus cum præfato papa vallato Francorum exercitu dictos Lombardos devixit. nec non Chronicas intuentibus luce clarius apparebit, quod novem vicibus papam à sede Romana expulsum reges Franciæ strenuissimè ad suam sedem restaurarunt, prout in *Chronica Martiniana* latius continetur. patet igitur per prędictas Chronicas, quomodo reges Francorum fideles fuerunt Romanis pontificibus & ecclesiæ: quomodo sumptuosè, laboriosè & virtuosè pro ipsis decertaverunt, quomodo ipsos à morte liberaverunt. Ex quibus ipsorum fidelitas & Romanorum pontificum tutum refugium evidentissimè approbantur. unde ipsis regibus potest dici illud quod dicit Christus de regulo: *Amen dico vobis quia non reperi tantam fidem in Israel.* Luc. 7. Sic igitur Rex Francorum & populus suus sunt fidelissimi, dupliciter à fide dicti. Primo quia fidelitatem ecclesiæ Romanis pontificibus exhibuerunt. Secundo à fide & devotione exhibita creatori. nec mirum: quia super omnes creaturas orbis habent reges Franciæ prærogativam. primo ex sacratissima unctione speciali divina, non humana, qua inungitur rex ipse, propter quam sanctificatus est: ut accedat quod legitur Levit. 21. c. *oleū sanctæ unctionis Dei super eum est: quia ego Dominus, qui sanctifico eum.* Et *immutavit ei Dominus cor aliud,* 1. Reg. 10. c. de ipso verificatur dictum Psalmistæ

dilexisti justitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laticiæ præ consortibus tuis. Scutum etiam à Domino suscepit, & arma tanquam pugil & athleta præcipuus, Domino dicente ei: *sume arma mea & ingredere prælium*, tertii Reg. 22. c. unde, *scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti eum Domine*, Psal. 5. Videmus rege istum sanctum morbos curantem à Deo præelectum fidelissimū Christianum, qui suis meritis talia stipendia, dominia in vicinitatem summi patris acquisivit. Unde durum videtur filium tale piissimum stipendiis longo tempore quæsitis absq; culpa cariturum. *C. de vesti olobo. l. fi.* unde ex prædictis patet, quod locus istæ Franciæ est locus refugii ecclesiæ Romanæ: Roma vero locus excidii. Itē patet locū istū esse locū concilii: Romā vero esse locum exilii. Itē dixi, quod loc⁹ iste est in omnib⁹ præeligibilior pluribus rationib⁹. Primo siquidē floret locus iste studiis præ cæteris regionibus universis. hic enim est verus fons sapientiæ fluens, currēs dirivās incessanter: à quo erūpunt alvei clarissimi infra scripti. Primo quidē alveus Grammaticæ, quæ verbis & sermonibus congruitatē tribuit, & ab ipsa à puero usq; ad senem à minori usque ad majorē potū hauriunt universi. Secundo alveus Dialecticæ vel Logicæ secludēs verū à falso, quasi omnium scientiarū methodus: de quo nisi quis potaverit, de facili in præcipicium cadit. Tertio alveus rethoricæ, gratum sermonem faciens & ornatū atq; oratorem reddens benevolum & acceptum ipsius enim dulcedo mentem ligat & allicit: & aures singulorum inebriat. Quarto alveus poetriæ mira nova placida atq; mulcenda fingens, & entibus non entia sæpe miscens. Quinto ab isto fonte procedit fluvius Philosophiæ naturalis & moralis. Ab hoc insuper alveo emanant rivuli clarissimi; videlicet rivulus arithmeticæ designans vim metrorum atq; modum numerorum: musicæ de tonis vocum mensuram & concordiam sonoram: geometriæ terram & ipsius periculis certissimè mensurantis: perspectivæ visibiliū quorumcunq; modos & difficultates pandentis: Astrologiæ cursum & motum ineffabilem astrorum: Philosophiæ rerum naturas & motus scire quærentis: Metaphysicæ quoq; altius prospicientis primas cognoscere formas: Ethicæ mores hominum communes docentis: monasticæ regimen sui ipsius: Iconomicæ gubernationē domi: politicæ civitatis populi sive regni: juris etiam canonici sive civilis, quorū sanctionibus & statutis respublica salubriter regitur & gubernatur: Medicinæ etiam sanitatē humanis corporibus propinantis. quid plura? ab isto fonte purissimo clare manat fluvius sacratissimæ Theologiæ, videlicet divinitus de cæli vertice missus, scientia scientiarum & regimen animarum. Unde per Beatū Karolū magnum studium fuit translatum de Roma Parisiis. Itē locus iste Franciæ est eligibilior propter majorem convenientiā, quam habet cum orbe: quia in medio orbis. Marsilia enim est in medio orbis situata, ut per mēsuratores mappæ mundi clarius demōstratur. Forsan dici posset non improbabiliter, quod magis decet Romanum pontificem per orbem proficisci, quam Romæ residere. scribitur enim Matth. 5. c. quod *circūibat Jesus Galilæam docens in synagogis eorū & prædicans Evangelium.* per consequens & ejus vicarius non debet in uno loco residere, sed circumire, & universalem ecclesiam visitare. Præterea papa est episcopus ecclesiæ universalis: ergo universalem ecclesiam tenetur visitare. Præterea Lucæ. 4. c. dicebat turbis volentibus eum retinere seu detinere: *aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ad hoc missus sum.* Absit igitur quod Romanus pontifex ejectis considerabilibus supradictis Romam proficiscatur iterum crucifigi. Et quamvis partem, reverende clerice, in detractionem sedis Apostolicæ videamini astruere (quia non residet in debito loco scilicet Romæ) hanc partem debuissetis potius sustinere in favorem regis Franciæ & totius patriæ.

Clericus. Cap. CCCLXVI.

QUamvis Romani sint homines duræ cervicis, non tamen pro qualibet culpa debet pastor gregem deserere, ne mercenario comparetur, qui videt lupum venientem & dimittit oves & fugit. Imitetur ergo Romanus pontifex Petrum, & revertatur ad locum, unde exiit. 7. q. 1. c. *Imitare*, & ad instar sancti Thomæ præbeat se nurum pro domo Israel, & pro speciali patrimonio Beati Petri. Nam & si universale habeat dominium totius orbis, prout pluribus & variis rationibus superius est deductum, singularius tamen & peculiarius dominium habet in urbe, in toto districtu suo dignoscitur obtinere.

SOMNIANS.

POstquam sic dormieram, soporatus sum & exsurrexi. Suscipite igitur, Principum princeps serenissimè, hoc admirandum somnium, à minimo ex familiaribus pedibus Majestatis vestræ humiliter oblatum; corrigendum, reformandum, ac si visum fuerit, totaliter reiiciendum: in hoc potius attendentes oblati tenorem, quam intellectus somniantis imbecillitatem. cum enim duo principaliter animadverterem, Primo cui somnium meum duxerim præsentandum: Secundo profundissimam somnii materiam. Quo ad primum, *attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso*, Isaiæ 38. cap. proferre namque valeo verbum Jacob ad Esau, *vidi faciem tuam quasi vultum Dei*, Genes. 33. cap. Imperatores enim & reges apud Romanos dii vocabantur, ut ex *gestis* legimus *Romanorum*. ideo *præ pavore cecidi in faciem meam*, Judith. 13. c. *timor & tremor tenuit me*, Job. quarto capit. eo quod *timore repletus in extasi constitutus*, Actuum tertio capit. Hinc quod Isaias, postquam sedentem Dominum super solium excelsum atque elevatum vidit: postquam Seraphin duabus aliis faciem velare pedes & duabus volare

lare conspexit, ad seipsum rediens ait: *ve mihi, quia vir pollutus labiis ego sum.* & subdit, *& regem Dominum exercituum vidi oculis meis*, Isaiæ sexto cap. facies enim vestra, princeps, facit *sicut sol lucet in virtute sua*, Apocalypsi primo cap. cum sitis vero pugil fidei Christianæ nihil est enim quod lumine clarior præfulgeat quam recta fides in principe, in *epistola inter claras. C. de summa trinitate & fide Catholica.* Et ideo non immerito *Karolus* est nomen vestrum, quod potest interpretari quasi clara lux: & per consequens *Illustrissimus* re & nomine dici meremini. Et hic est, quod *in præsentia tantæ Majestatis confundor levare faciem*, Esdræ cap. quarto. Quoad secũdum, scilicet profundissimam somnii materiam, considero quod hæc præsens materia concernit & quam plurimum tangit sacrosanctam Romanam ecclesiam, quo supra solidam Petram fundata est. Et ideo ruere non potest. 24. *q.* 1. *c. loquitur.* & licet navicula Petri possit fluctuare, perire non potest. 24. *q.* 1. *c. non turbatur.* Nam vera religio casui subjacere non potest, in *epistola inter claras* prius allegata. Hæc ecclesia Romana multis gaudet privilegiis, in *Auten. Ut ecclesia Rom. centum anno. gaudeat privilegiis.* Illa enim est fons sacerdotii, ut in prædicta *Authentica in principio* continetur. illam ecclesiam Imperator cœlestis instituit. *c. fundamẽta de elec. lib.* 6. Ecclesia illa, jubente Domino, ab Antiochia in Romam translata est. 24. *q.* 1. *c. rogamus.* illam solus Deus fundavit, & ipsius privilegio fungitur 22. *di. c.* 1. imo dicit textus, quod *non ab Apostolis, sed ab ipso salvatore nostro primatum obtinuit.* ea. di. c. *sacrosancta.* illum locum Deus singulariter elegit: nec à Petro deseri voluit, Dum ipsum fugientem ad urbem revocavit. *c. per venerabilem. qui filii sunt legi.* Istam enim ecclesiam divina providentia incommutabili dispositione aliis prætulit ecclesiis. in *prœmio sexti libri.* Ista insuper est mater & refugium singulare omnium Christianorum, 2. *q.* 6. *c. ad Romanam.* Considero etiam, quod hæc materia, princeps serenissime, concernit principes temporales, & principue vos, princeps principum secularium illustrissime. Qui quidem principes & Domini temporales ad bonum commune debent intendere, non privatum. Alioquin enim regimen ipsorum esset injustum & perversum. unde Dominus talibus rectoribus comminatur per Ezechielem 34. c. *ve pastoribus qui se ipsos pascebant*, quasi sua propria commoda quærentes 8. *q.* 1. *c. sunt in ecclesia.* Et quantum antiqui reges & nobiles pro republica laboraverunt, refert Valerius *lib.* 9. de Codro rege Atheniensium. quod cum instaret bellum inter Athenienses. & Polonenses. & accepisset responsum à diis quod illi essent victores, quorum dux occideretur: hoc audiens Codrus in habitu pauperis transiit ad hostes seque objecit necem per jurgia provocando. maluit enim mori dum sui vincerent, quam suis vivere superatis. & pro republica filiis etiam propriis non parcebant, ut narrat Valerius *lib.* 8. & Augustinus in libro *de civitate Dei lib.* 5. *c.* 18. de Bruto, qui filios suos ad palum religatos securi percuti jussit, quia dominationem Tarquinii à se repulsam reducere volebant. quorum regum & principum sic virtuosè exercentium præmium est, honor & gloria, spirituales & perpetui, non transitorii mundani. Nihil enim in rebus humanis fragilius, cum dependeant ex opinionibus hominum ac verbis, quibus nihil mutabilius in hoc mundo. gloria humana, quæ flos fœni dicitur, *prima Petri. c.* 1. cupido enim humanæ gloriæ aufert animi magnitudinem. Nam qui favorem hominum quærit, necesse est in omni, quod facit aut dicit, quod eorum deserviat voluntati: & sic servus efficitur singulorum *l. di. c. si quis Diaconus.* propter quod Tullius in libro de offic. dicit, *cavendam libidinem gloriæ, eripit namq; animi libertatem.* non est igitur competens præmium regi, præter tot labores & solicitudines humanam assequi gloriam: sed quia minister Dei dicitur populum gubernando. reges enim regni Dei ministri esse dicuntur *Sapientiæ* 6. *c.* conveniens est ut præmium spectet à Deo 23. *q.* 4. *c. si non ex fide.* interdum tamen remunerat eos bonis temporalibus 15. *q.* 3. §. *hinc.* Notandum secundum Tullium, præmia sunt bonis & malis communia, *Ezechiæ.* 29. *c.* Regibus autem bonis mercedem dabit æternam, prima Petri 5. c. ubi, *pascite qui in vobis est gregem Domini: ut cum venerit princeps pastorum*, scilicet Christus, *percipiatis immarcessibilem gloriæ coronam.* 95. di. c. *esto.* de qua corona Isaiæ. 28. c. *Erit Dominus sertum exaltationis & diadema gloriæ: & beatitudinẽ obtinebunt qui officium Dei laudabiliter exequentur.* Tum quia se & alios regunt, tum quia bonum multitudinis nobilius est quam unius, tum etiam à Deo datur præmium cuicunque privatæ personæ, si egenti subveniat, si discordantes pacificet, si oppressos à potente eripiat. Quanto magis laudandus est ab omnibus hominibus & præmiandus est à Deo, qui regnum latum pacificè gaudere violentiam cohibet, justitiam servat, & disponit quid sit agendum à subditis suis legibus & præceptis. Difficultas namque quæ principibus eminet ad bene agendum eos majori præmio dignos facit. 40. *di. c. ante omnia.* Unde secundum Gregorium, *quid est regimen multitudinis, nisi tempestas maris?* quieto namque mari nonne dirigit etiam imperitus? sed peritus nauta se confundit turbatus fluctibus tempestatis. & ideo, ut dicit Vegetius de re militari, *nullus est quem oporteat plura & meliora sapere, quam principem, cujus doctrina debet omnibus prodesse subjectis.* Tunc enim Plato orbem terrarum Beatum fore dicit, cum prudenter regnare vel sapere reges cœpissent. Idem dicit Valerius *lib.* 7. Boetius *lib.* 1. *de consolatione.* tria enim fecerunt Romanos ductores gentium, scilicet prudentia, exercitatio & fides, quã electi reipublicæ impendebant. Prudentia, enim (*quæ est virtus maxima*, ut ait Tullius in Rethorica sua lib. 3. est rerum bonarum malarumque scientia: cujus partes sunt tres, memoria per quam recolit ea quæ facta sunt: intelligentia per quam animus concipit ea quæ sunt: providentia per quam providet aliquis quid facturus sit. Et omnia ista viguerunt in antiquis, & debent esse in quolibet principe. memoria namque ipsius debet esse consideratio propriæ conditionis & divinæ sublimitatis: ut non efferatur animus supra se: nec contra Deum vel ipsius ecclesiam: jugiter meditetur suam

conditionem. ut enim dicitur in vita Jo. Os aurei, *antiquitus quam cito Imperator coronabatur, egrediebantur ad eum ædificatores monumentorum dicentes, de quali metallo jubet imperium tuum tibi fieri monumentũ? insinuantes quod tanquam homo corruptibilis & transitorius anima sua haberet commissum sibi regimen disponendo. meditatio* namq; *mortis summa Philosophia est*, ut ait Plato. intelligentia autem fuit in antiquis. refert enim Valerius *lib.* 7. de illo rege subtilis judicii, qui traditum sibi Diadema prius quam capiti imponeret retentũ diu considerasse ac dixisse: *O nobilis corona magis quam fœlix: quam si quis penitus cognoscat, quam multis solicitudinibus & periculis sis referta, nec humi jacentem tollere vellet. quia qui præest tibi, cum solicitudine præest.* Sic etiam & providentia viguit in antiquis. secundum quod ex variis probatur historiis: quod brevitatis causa pertranseo. Et erit præmium excellentis regis bene gubernantis, ut legitur Zachariæ 13. c. *Domus David.* 1. Regis bene regentis erit sicut, Domus Dei. quia sicut benè regendo Dei officium gessit in populo, ita ei propinquus in præmio inhærebit. Verum princeps serenissime, quando obmissis aliis virtutibus, quæ Dei gratia insunt vestræ regiæ Majestati, devotio, sapientia, liberalitas atque humilitas florent in vobis. vos (ut firmiter teneo) tali præmio facient aliqualiter esse participem. devotionem namque vestram experientia manifestat. Nam, ut ait Philosophus, *unusquisq; talis est, qualia loquitur, & sic vivit, & sic operatur*, quarto Ethicorum juxta finem. & de antiquorum prosapia ab antiquo descendistis. unde Greg. in registro epistola 6. scribit Childerico regi Francorum inquiens in hæc verba: *quanto cæteros homines regia dignitas antecedit, tanto cæterarũ gentium regna regni vestri profacto culmine extollit. sicut enim magna lampadis splendor in tetræ noctis obscuritate sui luminis claritate fulgescit, ita fidei vestra claritas inter aliarum gentium obscuram perfidiam rutilat & coruscat.* Quicquid autem cæteri reges se gloriantur habere, habetis. sed ipse in hac re vehementius superantur. quoniam hoc principale bonum, quod habetis, non habent. Estis autem in sapientia, similis Salomoni, qui placuit Deo, quia cor docile petiit à Deo, ut posset ejus populum judicare, 3. *Reg.* 3. *c.* O quantum, serenissime princeps & Domine, ad istam sapientiam habendam antiqui nobile laborabant. Nato enim Alexandro scripsit pater ejus Aristoteli epistolam in hæc verba: *Natum mihi filium scio: ex quo quidem diis gratias ago non tantũ pro eo quod natus est, quantum pro eo quod natus est temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore ut educatus, enutritus à te, dignus existat regni susceptione.* & nimirum si eam sapientiam appeteret informari. cum sine sapientia stare principatus nõ valeat, Ait enim Sapient. 4. c. *per me reges regnant.* & in epistola *inter claras C. de sum. tri. & fi. ca.* Unde rex Romanorum hortatus est regem Francorum, ut filios suos liberalibus disciplinis instrui procuraret, ut in *Gestis* legimus *Romanorum*. Et in laudem Theodosii Imperatoris scribitur in lib. 2. in historia tripartita: *ajunt*, inquit, *per diem corpore exercitari, subjectorum negotia disceptare, judicare simul & agere seorsum modo publicè quæ sunt agenda considerare.* ideo antiqui principes magistros suos habebant ipsos instruentes liberalibus disciplinis: sicut Traianus Policiaticum, Nero, Senecam, Aristotelem Alexander. Estis autem, princeps Christianissime, in liberalitate similis Tito Imperatori, à cujus facie nullus tristis discessit. *recordatus enim super cœnam, nihil tota die illa dedisset, gemens dixit; amici hunc diem perdidi*, ut hæc & alia de ejus nimia liberalitate in *gestis* legitur *Romanorum*. Estis insuper in legalitate & fidelitate similis Abrahæ, de quo legimus, *Abraham in temptatione fidelis inventus est*, 1. Machab. 2. c. propter quod credo vos & semen vestrum portas inimicorum vestrorum imposterum possidere, ut Abrahæ Deum legimus promisisse *Gen.* 22. *c.* quantum autem hæc virtus viguerit in antiquis de legalitate Fabricii refert Hugo Floriacens. in historia Romanorum: quod *medicus Piri de nocte venit ad Fabricium inimicum suum, & Dominum suum se veneno occisurum promisit quem Fabricius vinctum remisit ad Pirum, & omnia quæ sibi dixerat indicavit. & Pirum dixisse fertur: iste est Fabricius, qui difficilius à legalitate quam sol à cursu suo averti posset.* & hæc verba, illustrissime princeps & Domine, sine adulatione (ut mihi constat) possunt dici de vestra regia Majestate. Ad hanc autem legalitatem servandam monebat Aristoteles Alexandrum in Secretis secretorum Aristotelis, dicens: *O justissime Imperator, serva fidem datam & fœdera confirmata.* Nam si in fœdere infringendo aliquid boni eveniat; spes tamen mala. humilitate autem sequamini vestigia Salvatoris de se dicentis: *mitis sum: & humilis corde.* Matth. 11. c. potentibus autem viris, & maximè regibus, ut ait Grego. 21. lib. moralium c. 13. *magna est virtus humilitatis considerata qualitate conditionis.* omnes namque homines natura æquales sumus, natura æquales genuit omnes, sed variante meritorum ordine alios aliis occulta dispensatio postponit: rex autem humilis, qui venturũ judicem cogitat, indesinenter rationum suarum causas in melius paret. Nam qui æternum regem & Dominum tremore cordis metuet, jura temporalis dominii, super subjectos moderari compellitur. perpendit enim nihil esse quod temporaliter præest cæteris, quãdo illi ad reddendum rationem subest qui sine fine dominatur. Hinc propheta ad videnda sublimia raptus *filius hominis* vocatus est Ezechiel. 2. c. ut elevatus ad cælestia se esse hominem recognosceret. Ac si enim divina vox verbis apertioribus ammoneat dicens: momento quid sis, ne de hiis ad quæ respexeris extollaris. Istis autem virtutibus Deus reges in solio collocat in perpetuum, *Iob*, 36. *c.* Dixi igitur prius, quod cum duo inter cætera considerem, cui somnium duxi exponendum & etiam materiæ profunditatem præsens negotium ultra vires meas est, nec istud solus valerem sustinere, *Exodi.* 18. *c.* ad instar Moysis Domino dicentis & conquerentis: *quare imposuisti pondus universi populi supra me*, Numeri 2. c. *solus negotium hoc enim solus sustinere non valebo*, Deuteron. 1. c. Et, ut loquar cum Seneca, *hactenus meam ignorantiam ignoravi.* Nunc autem ad opus descendens, quod prius superficialiter intellexi, meum cõpellor videre defectũ, ut merito possim dicere cum illo Job, quod *timor quem timebam evenit mihi & quod verebar accidit*, Job. 4. c. Et in faciem cecidi ego enim, *qui cinis & pulvis sum*, ut de se Abraham di-

cebat

... 18. c. videns & considerans vestram regiam celsitudinem. Considerans insuper materiæ profunditatem, si in præsentis somnii recitatione deficiam, majestas regia non miretur. Cum etiam, sicut ii qui per insaniam à mente translati sunt non jam res ipsas sed fantasias passionis suæ vident. ... 5. sicut ii; sic etiam in somniis dyabolica suggestione homo sæpe alienari contingit à mente, ... res ipsas, id est, ipsam veritatem videat, sed diabolicæ temptationis videt imaginem 6. di. c. te... Somnium igitur fantasticum recitavi; ipsam dispositionem atque ordinationem sacro... Romanæ ecclesiæ penitus relinquendo. Nunc etiam excitatus à somno & vigilans loquor, ... credo, teneo & firmiter profiteor, quod ipsa sacrosancta ecclesia Romana credit, tenet atque ... tetur. necnon & illud teneo & credo verum, quod ipsa duxit statuendum in extravaganti ... cipit *Unam sanctam*. Princeps ergo illustrissime præ cæteris pugil ecclesiæ (ut in proemio su... ... tavi) dictas reginas, videlicet Potestatem Ecclesiasticam & secularem, ut in somniis vi... ... ad pacis osculum lachrimis earum compatienter & humiliter accepistis, promittens earum ... ad concordiam & ad vitam, si possibile foret, reducere veritatis. utinam id, quod in somniis, ... videbatur, promisistis, excitatus à somno videam cum effectu, ut sic Pater Domini nostri Je... ... pater misericordiarum & totius consolationis. qui facit pacem & concordiam in sublimi... ... 25. c. intercessione majestatis vestræ mediante corda dictorum ministrorum jurisdictio... ... asticæ & temporalis, sic ad pacem inclinare & excitare dignetur, quod vestri diligentia in... potentia & fervore ipsorum corda sic faciat concordia, quod pax firma celeri & utilis, prout ... salus desiderat & exigit, subsequatur. Suspiciat igitur damnationis vestræ fulgorosa ma... ... hoc somnium, ex quo nisi fallor luce clarius potestis concipere, quæ & qualis sit pote... ... stica & etiam secularis. Et quicquid de hac materia alibi quæritur, hic plenius invenitur. ... rius . . . per præfatos advocatos allegatis sum summo atque sanctissimo . . . necnon ... celsitudini verba Canonis. Nunc . . . . . judica causam tuam non . . . . . li... ... uo causam . . . . ca. Suscipiat igitur . . . . illustres reginas & . . . . bertatibus suis protegat, tueatur & defendat. quod ministri ejus unus de jurisdictio... ... nihil usurpet; nec excedant terminos, quos posuerunt patres antiqui. nullus secularis ... etus ecclesiæ ministros exterreat, nullus temporalis favor jura ipsius absorbeat, sed sub ... alarum vestrarum ecclesia sub fœlici regimine præservetur à noxiis, & optatis semper ... crementis. Suscipiat, inquam, regia celsitudo dictas illustres Reginas, ut sicut de earum ... fœcunde suscepistis, sic nunc super throno regalis solii refulgentes à malignantium incur... ... umbra alarum Seraphicarum servetis, ut sic altissimus trinus & unus, à quo earum potestas ... vestram regiam majestatem conservet & protegat cum posteris, & beatissime jungat eccle... ... mphanti.

... R. SOMNII VIRIDARII, CUIUS UTILITAS FUSCOS USQUE CELEBRATUR AD INDOS, HIC FINEM CAPIT OPTATUM.

... RISIENSIS, OXONIENSIS, PRAGENSIS ET ROMANÆ UNIVERSITATUM.

Epistola.

... AUCTORITATE IMPERATORIS IN *schismate Paparum tollendo, & vera Ecclesiæ libertate adserenda.*

Anno Domini M CCC LXXX.

... URBANO divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ Summo Pontifici; & Illustrissimo WENZELAO Romanorum Imperatori Semper-Augusto;

... sitates Parisiensis, Oxoniensis, Pragensis, & Romana Generalitas, salutem, & perpetua fidelitatis servitium tum amore.

... OTERE noster Dominus Jesus Christus, de aquis, sive tribulationibus mundi hujus as... ... ptus, cum in montem subiit, omnibus dixit; *Habetis Aaron & Hur vobiscum, si quid ... fuerit quæstionis, referatis ad ipsos.* Per Aaron ergo & Hur, vos ambos, stat Zelus & ... ctoritas ecclesiæ super populum DEI. At vos referendæ sunt læsiones fidei, præ... ... ndala, & pericula posteriorum; ad vos (nulli dubium) spectat tollere scandala de regno,

surgentes succidere spinas, sedare querelas. Igitur querelam ad vestram deductam notitiam, jacturam, atque scissuram per nostros principes sacerdotum introductam, cur siletis, cur dissimulatis, tot & tantis sapientum suffulti consiliis ? Nobis autem perscrutantibus aliquibus armatis difficile non videtur rectum judicium invenire, propter quod aliqua subnectere curamus, & primo schisma unum ponitur in historia Damaso ascripta, in qua quinquagesimus tertius Papa ponitur Symmachus, natione Sardus, qui sedit annis x v. & fuit temporibus Theodorici Regis & Anastasii, Imperatoris, & cæpit secundum Bernardum Guidonis, qui multas meditatus fuit historias, anno Domini 500. Hic sub contentione ordinatus est uno die cum Laurentio, ex qua causa separatus est clerus, & divisus est etiam senatus, alii cum Symmacho, alii verò cum Laurentio, & facta contentione hoc constituerunt, ut ambo Ravennam pergerent ad judicium Regis Theodorici. Qui dum ambo introissent, hoc judicium æquitatis invenit, ut qui primus ordinatus fuisset, vel ubi pars maxima cognosceretur, ipse sederet in sede Apostolica, quam tamen æquitatem in Symmachum in enit cognitio veritatis, & præsul factus est. Sed non minus memorandum in eadem Damasi Chronica etiam habetur, cavetur enim ibidem de Sylverio Papa LX. ibidem, & qui cæpit secundum Bernardum Guidonis anno Domini D XXXVII. quod levatus est à tyranno Theodoto sine deliberatione decreti, qui Theodotus corruptus pecunia dato tali timore indixit clero, ut qui non consentiret in hujusmodi ordinationem, gladio puniretur. Sacerdotes quidem non subscripserunt in eum secundum morem antiquum, nec decretum confirmaverunt ante ordinationem. Jam ordinato sub vi & metu, propter adunationem Ecclesiæ & religionis, postmodum subscripserunt presbyteri, utinam sic fecissent nostri Principes sacerdotum, utinam & si tu Domine Urbane male (ut prætendunt) electus fuisses, quòd absit, te jam ordinato sub vi & metu propter adunationem Ecclesiæ & religionis, postmodum te acceptassent. Supradictum autem Sylverium consequenter Vigilius Diaconus apocrisiarius in Constantinopoli, & Belisarius patritius, jussu Theodotæ imperatricis (quia Anthemium Episcopum Constantinopolitanum hæreticum, quem Agapetus prædecessor Sylverii deposuerat, volebat sedi suæ restituere) deposuerunt, monachum ipsum fecerunt, & in exilium miserunt, pane tribulationis, & aqua angustiæ ipsum sustentante, & confessor mortuus est. Qui Vigilius eidem Sylverio successit circa annum Domini DXL. secundum Bernardum Guidonis, de quo etiam scribit sic ; *Hunc Vigilium Papam quemadmodum & prædecessorem suum Theodora imperatrix propter Anthemium Episcopum Constantinopolitanum commendatum persecuta est , unde de mandato ipsius Romæ captus de Ecclesia sancta Cæcilia, ubi missam celebrabat, ductus est ignominiosè Constantinopolim, ubi cum nollet secundum promissionem suam Anthemium Episcopum restituere colaphizatus de Ecclesia Sancta Sophia , in quam fugerat, abstrahitur, & misso fune in collum, per totam civitatem à manè usque ad vesperam tractus, missus est in exilium.* Hic Vigilius constat quòd malè intravit, quia vivente adhuc Sylverio, quia per vim & impressionem ambitiosè, quia per ejus consilium Sylverius fuit relegatus : quia tamen pœnituit de facto, pro fide exilium passus, feliciter terminavit, & tandem revocatus à principe, id est Imperatore Justiniano, dum per Siciliam redit, moritur. De cujus revocatione modus scribitur in supradicta Chronica Damaso Papæ ascripta sic : *Tunc temporis misit Imperator Iustinianus Narsem Eunuchum, cubicularium suum in Italiam, ut cum Gothis pugnaret, & Deus donavit ei victoriam, & occisus est Rex & multitudo Gothorum. tunc adunatus clerus, rogaverunt Narsem, ut una cum ejus suggestione rogaret Principem, si adhuc viveret Vigilius Papa, & presbyteri, qui fuerunt in exilio, revertetentur, & Imperator latus affectus est, & omnes in exercitu ejus, mox misit per diversa loca, ubi fuerunt exiliati, adduxit eos dicens, Vultis recipere Vigilium, ut sit Papa vester ? Responderunt omnes gratias agentes ; Imperet Deus pietati tuæ, restitue nobis Vigilium, & quando transierit de hoc sæculo, donetur nobis Pelagius Archidiaconus noster. Tunc dimisit omnes cum Vigilio.* Hæc ibi & consequenter dictum Pelagium habuerunt.

Ex quibus multæ conclusiones corolariè inferri possent, sed præterimus. Utinam tamen constantiam Sylverii & Vigilii, nostri principes Sacerdotum (si ita sit, quod per impressionem Urbanum elegerunt) imitati essent, magis enim hic cadebat, quam in restitutione unius Episcopi in sede sua. Sed tamen ex dictis Chronicis extrahi potest jus tuum Imperator, in electione ipsa summorum Pontificum. In Chronica autem supra dicta Damasi de Pelagio 2. dicitur : *Hic ordinatur accepta jussione Principis.* Et dictus Bernardus Guidonis dicit, quòd cæpit anno Domini DLXXX. & quod ordinatus absque jussione Principis, & recitata dissensione subdit : *Dum tanta sit rerum confusio gregis, tunc fungens archidiaconatus officio ad papatum eligitur , quem quidem honorem studens omnimode declinare multa fuga latibula attentavit, sed tandem comprehenditur, dumque interim expectatur Imperatoris assensus*, &c. Nota ergo, quòd in electione beati & magni Gregorii , qui cæpit anno Domini D X X I I I. non regis Franciæ, non Hispaniæ, sed Imperatoris assensus expectabatur. Quod nisi sanctum & justum foret, non tolerasset ipse sanctus ; sed tunc erant Imperatores. Unde (ut dicunt communiter omnes chronicæ) Bonifacius quartus, qui cæpit circa annum Domini D C VII. impetravit à Phoca Cæsare Augusto, *ut ecclesia sancti Petri Apostoli Romæ caput esset omnium ecclesiarum , quia Constantinopolitana primam se omnium scribebat.* Supradictæ etiam Chronicæ de Vitalino referunt, qui cæpit circa annum Domini D C L V I. quod ipse nuncios suos direxit Constantinopolim ad Imperatorem juxta consuetudinem, significans de sua ordinatione, qui & ipsi Imperatori Romam venienti occurrit cum clero suo quinque milliaria ab urbe Roma. De Benedicto secundo

cundo scribit Bernardus Guidonis, quod ab Imperatore factus est Papa, & cœpit circa annum Domini DCLXXXV. In dicta autem Chronica, quæ Damaso inscribitur, sic de isto dicit; *Hic suscepit ex jussione Constantini magni principis ad venerabilem clerum & populum, atque felicem exercitum Romanæ civitatis, ut ille, qui electus fuerit in sede Apostolica absque tarditate pontifex ordinetur.* Sed & tandem translato imperio de Græcis in Francos, quod fuit circa annum Domini DCCCII. evolutis annis circiter CCCCLXVIII. ex quo Sylvester Constantinum baptizavit, & Constantinopolim imperialem sedem transtulit, Imperatores non privati sunt jure suo, ut apparet. Unde Bernardus Guidonis inspectis quam plurimis Chronicis, & gestis summorum Pontificum approbatis, de Hadriano primo, qui capit circa annum Domini DCCLXII. ita scribit; *Carolus de Longobardis victoria adepta, totaque Italia subjugata, Romam redit, synodumque cum Adriano Papa, & CLIII. Episcopis religiosis, & Abbatibus multis constituit, in qua Adrianus Papa cum universa synodo dedit Carolo jus, & potestatem eligendi pontificem & sedem Apostolicam ordinandi, insuper Archiepiscopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffinit, & ut nisi à Rege laudaretur & investiretur, Episcopus à nemine consecraretur, anathematizavit omnes huic decreto rebelles, & jussit bona eorum (nisi resipiscerent) publicari.* De hoc etiam habetur in Decreto *dist.* LXIII. *Adrianus.* Ipse tamen Carolus per Leonem ipsius Adriani immediatè successorem coronatus est Imperator. Consequenter autem Nicolai primi, qui cœpit anno Domini DCCCLVIII. ordinationem Ludovicus Imperator sua præsentia roboravit. Sic istud antiquum jus Imperatorum transivit una cum Imperio in Francos, quod quidem jus supra dicta Synodus propriè non dedit, sed approbavit verius, & confirmavit, & per multos annos immobile mansit usque ad Adrianum quartum, qui cœpit circa annum Domini DCCCLXXXIV. qui constituit, *ut Imperator non se intromitteret de electione Papæ*, ut dicit Bernardus Guidonis. Sed & iterum Leo octavus, qui cœpit anno Domini DCCCCLXII. propter Romanorum malitiam, qui suos intrudebant, statuit, *ut nullus Papa fieret, nisi de assensu Imperatoris*; imo etiam donationes factas à Justiniano Imperatore, Pippino, & Carolo, & aliis Ecclesiæ Romanæ in regno Italiæ, de consensu Cardinalium, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, & totius Cleri, & populi Romani Othoni Imperatori remisit, & sibi suisque successoribus concessit, & largitus est, ut regnum Italicum ab invasoribus liberarent & perpetuo tuerentur. Supradicto jure, supradicta antiqua consuetudine, atque etiam privilegio etiam Henricus Imperator usus est tempore Benedicti Noni, qui cœpit circa annum Domini MXXXIV. nam dictus Benedictus habito papatu, cum esset rudis literarum, alterum Papam ad vices ecclesiastici officii exequendas secum consecrari fecit; quod cum multis non placeret, tertius superinducitur, qui postmodum Gregorius VI. dictus est, qui solus vices duorum impleret. Uno itaque contra duos, & duobus contra unum de papatu altercantibus, Henricus Imperator contra eos Romam accedit, & eis canonica, & imperiali censura depositis, Suydegerum Bambergensem Episcopum, qui Clemens Secundus appellatus est, in papatum substituit, Romanis sibi promittentibus & jurantibus, *se sine ipsius consensu nunquam Romanum Pontificem electuros.* Et hinc etiam postmodum Leonem IX. qui cœpit circa annum Domini ML. Papam fecit. Unde in hoc scribit Bernardus Guidonis: *Romani ex prima consuetudine, postquam petiissent ab Imperatore Henrico Pontificem sibi dari, cum Imperator nullum Theutonicorum ad hoc, ut reciperet, posset inducere, Episcopum Tullensem Brunonem nomine, virum simplicem & bonum ad hoc inclinavit, hic tamen fatua conscientia resignavit, & iterum electus est.*

Schismata etiam legimus Imperatores sedasse, ut tempore Alexandri secundi, qui cœpit anno Domini MLXII. vel circa, contra quem à Cardinalibus concorditer electum insurrexit Cadulus Parmensis Episcopus ab omnibus fere Episcopis Lombardiæ electus, qui asserebant, *Papam non debere eligi nisi de paradiso Italiæ*, & cum inter eos longa fuisset altercatio, demum Alexander ad rogatum Imperatoris Henrici descendit in Lombardiam, & in Mantua consilio solenniter celebrato, Alexander in sede Apostolica recollocatur. Iterum tempore Innocentii secundi, qui cœpit circa annum Domini MCXXX. ipso à majori parte Cardinalium electo, contra quem insurrexit Petrrs Leonis, dictus Anacletus, electus à minori parte, se potentior ob generis nobilitatem. quare oportuit Innocentium in Franciam diverti. Tandem tamen circa annum Domini MCXXXII. Lotharius Secundus Imperator expeditionem in Italiam paravit, & cum Episcopis & Archiepiscopis Innocentium Romam deducens in Episcopio Lateranensi in sede Pontificiali potenter collocat. De his plura requirere volenti gesta summorum Pontificum occurrere poterunt, & in decreto *Dist.* LXIII. *principali Reatina, nobis, lectis, Agathon, Adrianus, in Synodo, cum longe, quia.*

Et nonne Romana Ecclesia tenetur Imperatori tanquam suo patrono? & Imperator Ecclesiam fovere, & defensare tanquam suus verus patronus? certè sic. Et cum Imperialis majestas multiplici gaudeat privilegio; minoris & deterioris videretur conditionis, quam privata persona, quæ ex constitutione, fundatione, dotatione nanciscitur jus Patronatus. Patronis verò concessum est, ut prælatos in Ecclesiis sui patronatus eligant. Cum ergo Imperator sentiat onus patronatus, ut quia tenetur eum defendere, sentire debet honorem & emolumentum; & ob hoc patronatus jus si de Apostolici fide dubitat Imperator, debet ei tanquam examinatori suæ fidei confessionem exponere, XXV. *quæst.* I. *Satagendum.* Etsi quid injustè committit, imperiali judicio emendare promittit, *secunda quæst.* 7. *Nos.* O ergo Domine patrone, judica secundum exempla supraposita,

vel alias justo judicio Concilium convoca (nam ad te hoc spectare plena sunt infinita volumina) & quod ibi conclusum fuerit, potenter executioni demanda. Nam schmismatici ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. Dic audacter nostro novo Herodi cum Joanne; *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, maximè viventis. Exurge ergo, nec parcat Phinees Israelitæ cum Madianita fornicanti. Nam Apostolus, *mulier vivente viro alligata est legi viri, & adultera nominabitur si fuerit cum alio viro.* Aliæ viæ concordari videri possent aliquibus, vel quod Christianitatem ex æquo inter se dividerent, vel ambo simul Episcopi Romani sint, vel omnes ex æquo. Nam secundum quod dicit Innocentius Papa in sermone, anniversarii consecrationis Papæ, qui incipit, *Qui habet sponsam: Unus Episcopatus habere potest duos Episcopos, & unus Episcopus duos habere Episcopatus; & ne* (dicit ipse) *longè petantur exempla, unus & idem est Hostiensis & Vercellensis Episcopus, utraque simul Ecclesia nupsit eidem. Rursus Hipponensis Ecclesia, quæ conjuncta Valerio erat, ipso vivente nupsit etiam Augustino, qui non tam successit, quam accessit.* Salva tamen reverentia cujuscunque in hac materia aliter sentientis, nobis attendentibus verba Hieronymi melius videtur unitas reducenda. Dicit enim beatus Hieronymus in Commentario super epistolam ad Titum super illo verbo, *Oportet Episcopum sine crimine esse*, in hunc modum: *Antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum Ecclesiæ gubernabantur, postquam verò unusquisque eos, quos baptizaverat, putabat suos, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis causa Ecclesiæ pertineret, & schismatum semina tollerentur.* Et paulò post sequitur: *Hæc propterea ostendimus, & ut dissensionum plantaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam.* Et item idem Hieronymus libro primo contra Jovinianum; *At dicis super Petrum fundatur Ecclesia. Licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves, regni cælorum accipiant, & æquè super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* Tollantur ergo schismatum occasiones, pater beatissime Urbane, generale concilium ne refugias (ut te facere fingunt, & mentiuntur schismatici) & constanter patere Robertum intrusum suas proponere allegationes, licet sui adhærentes publicè prædicaverint, te in tuis non esse audiendum. Scimus enim te mediante tua bona justitia obtenturum. Sed quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia, obsecramus clementiam tuam, ut si proprio errore deposito, & prava intentione depulsa, ad unitatem Ecclesiæ reverti voluerint ipsi schismatici, in tua communione recepti, indignationis tuæ removeas aculeos, & benigni animi gratiam condonare digneris. Qualitercunque tamen res se habeat, credimus facilius cælum exterminari, & terram perire posse, quam aliquid mali sanctam Ecclesiam pati. Unde dominus; *cælum & terra transibunt*, &c. & alibi: *ego pro te rogavi Petre ut non deficiat fides tua.* & alibi: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Ipsa enim Ecclesia sancta Deo charior est quam cælum. Nam non Ecclesia propter cælum, sed propter Ecclesiam cælum. Ipsa persecutionibus proficit, afflictionibus semper augetur sanguine martyrum rigatur, tristitia magis erigitur, angustia dilatatur, fletibus pascitur jejuniis reficitur, & inde crescit unde mundus minuitur, cui prosperum crementum concedere dignetur ipsa Trinitas, Deus unus, AMEN.

M. JOHANNIS HUS THEOLOGI ET RECTORIS IN ACADEMIA PRAGENSI,

Determinatio.

DE ABLATIONE TEMPORALIUM à Clericis.

Anno Domini M CCCC X.

AD honorem omnipotentis Dei, & Domini nostri Jesu Christi, pro investiganda veritate, & ad profectum sanctæ matris Ecclesiæ, juxta congregationem Universitatis nostræ Pragensis, quæ cavens ne veritati faceret præjudicium, condemnationi XLV. Articulorum Johannis Wicleff consentire distulit, optans usque hodie prædictorum articulorum, & singillatim cujuslibet articuli condemnationis hujus rationem. Unde & semper rationem expetit, eò quòd dicit in Canone Damasus Papa dist. 68. cap. Chorepiscopi: *Quod ratione caret, extirpari necesse est.* Ex quò videtur, quòd condemnatio XLV. Articulorum, si ratione caret pro quolibet articulo, est necessariò extirpanda. Quòd si quis objecerit: Rationem de qualibet re expetere, est divinæ potentiæ derogare. Ad istam objectionem respondet Magister Vilhelmus in sua Philosophia libro I.

libro 1. prope finem, tractans illud Genesis 2. *Formavit Deus hominem, de limo terræ*, ubi dicit: *Nam in quo scripturæ divinæ contrarii sumus, si quod in illa dictum est esse factum, quare factum sit explicemus? Si enim unus sapiens dicat aliquid esse factum, & non explicet qualiter; alter verò dicat hoc idem & explicet, quæ in hoc contrarietas? Sed quoniam ipsi nesciunt vires naturæ, ut ignorantiæ suæ socios omnes habeant, nolunt aliquem eas inquirere, sed ut rusticos nos credere, nec rationem quærere, ut jam impleatur illud Propheticum: Erit sacerdos sicut populus. Nos autem dicimus in omnibus rationem esse quærendam, si potest inveniri. Si autem alicui deficiat, quod divina pagina affirmat, sancto Spiritui & fidei esse mandandum. Nam Moyses ait: Si agnus non posset comedi, non statim comburetur igne, sed prius convocet vicinum, qui domui ejus conjunctus est. Et si isti sufficiant ad esum agni, tunc demum igne comburatur, quia cum de divinitate aliquid inquirimus, si ad illud comprehendendum non sufficimus, vicinum domui nostræ conjunctum convocemus, id est, commanentem in eadem fide catholica inquiramus. Sin autem neque nos, nec ille ad illud comprehendendum sufficimus, tunc igne fidei comburatur. Sed isti multos habentes vicinos domui suæ conjunctos ex superbia nolunt aliquem convocare malunt\[que] nescire, quàm ab illo quærere, & si aliquem inquirentem sciant, illum esse hæreticum clamant, plus de suo caputio præsumentes, quàm sua sapientia confidentes. Sed quæso, ne habitui credas. Jam enim in eis completum est, quod Satyricus ait: Fronti nulla fides, Quis enim non vitiis abundat tristibus, obscænis? Et iterum: Rarus sermo illi magna libido tacendi.* Hæc Vilhelmus. Ipsi audiant quos hæc parabola tangat. Ego enim cum Magistris, Baccalauriis, & Studentibus nostræ universitatis rem difficilem considerans XLV. articulorum condemnationum sine ratione, propter quam deberemus consentire, gravem reputans, vicinos convoco Doctores universitatis nostræ, & quoscunque alios, qui vellent obiicere, ut possemus rationem condemnationis nunc istus articuli *de ablatione temporalium* invenire.

Protestor tamen, quòd non est intentionis meæ, sicut nec universitatis, suadere quòd Principes vel sæculares Domini auferant bona à clero, quando volunt, & qualiter volunt, & convertant quò volunt, sed intentionis nostræ est scrutari. Si articulus de ablatione temporalium à Clero potest habere sensum verum, in quo est indamnabiliter sustinendus. Unde proponitur sub hac forma XVII. articulus de numero XLV. Articulorum M. IOANNES WICLEF.

Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.

I. Suadetur sic. Reges veteris testamenti auferebant bona temporalia ad nutum divinum ab Ecclesiasticis, id est, à sacerdotibus delinquentibus. igitur & Reges novi Testamenti possunt similiter facere ad nutum divinum habitualiter delinquentibus sacerdotibus novæ legis. Consequentia tenet à simili, & antecedens patet. Primò de Salomone 3. *Reg.* 2. qui Abiathar summum sacerdotem deposuit, eo quòd adhæsit Adoniæ fratri Salomonis, quòd rex irrequisito David & ipso Salomone, qui regnare debuit. Ipsum autem Sadoch sacerdotem loco Abiathar posuit, qui Adoniæ non consensit de consensu Abiathar, & non consensu Sadoch, ut habetur 3. *Reg.* 1 ubi dicitur: *Adonias autem filius Agith elevabatur dicens: Ego regnabo, fecitque sibi currus & equites, & quadraginta viros, qui ante eum currerent, nec corripuit eum pater suus aliquando dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem & ipse pulchre valdè, secundus natu post Absolon. Et sermo ejus cum Ioab filio Sarviæ & Abiathar sacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ. Sadoch verò sacerdos & Banajas filius Iojadæ, & Nathan Propheta, & Semei, & Cerethi, & Felethi, & Robur exercitus David, non erat cum Adonia.* Ecce causa depositionis Abiathar de sacerdotio fuit, quia partem tenuit Adoniæ, ut esset Rex contra Salomonem filium seniorem Regis David. unde 3. Reg. 2. scribitur: *Abiathar sacerdoti dixit Rex: Vade in Anatoth agrum tuum. Et quidem vir mortis, sed hodie te non interficiam, quia portasti Arcam Domini Dei coram David patre meo, & sustinuisti laborem ab omnibus, in quibus laboravit pater meus. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Sylo.* Ecce Rex Salomon sapientissimus, secundum sapientiam à Deo sibi datam, exercuit suam jurisdictionem in præfatum sacerdotem, deponendo eum de sacerdotio, & imponendo loco sui Sadoch Sacerdotem. Hoc autem fuit majus, quàm auferre temporalia. Si ergo in lege Christi jam currente, Episcopus similiter contra hæredem regni excederet, volens, alium in regem præficere, cur non haberet Rex vel hæres posse auferendi temporalia ab ipso taliter delinquente?

II. Item, patet hoc de Rege Nabuchdonozor, qui habuit potestatem à Deo ducendi filios Israel cum eorum sacerdotibus & Levitis in captivitatem Babilonicam, videlicet 4. *Reg.* 25.

III. Item 4. Reg. 12. legitur: *Iosias Rex Iuda devotissimus, secundum prudentiam Dei tulit omnia consecrata, quæ consecraverat Iosaphat & Iorã & Ochosias patres ejus Reges Iuda, & quæ ipse contulerat & universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio Regis, misitque Azahel Regi Siriæ, recessit ab Hierusalem.* Ecce quòd iste sanctus Rex exercuit potestativam jurisdictionem in auferendo non solum temporalia sacerdotum, sed etiam quæ erant consecrata in templo Domini, ad procurandum bonum pacis reipublicæ.

IV. Item, 4. Reg. 18. legitur, quòd sanctus Rex *Ezechias dedit omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regiis. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas Regi Assyriorum*, nec ex hoc à Domino reprehensus est, sicut propter alia peccata reprehendebatur, videlicet 2. *Para.* 32. Cum ergo in tempore necessitatis cuncta debent

esse communia Christianis, sequitur, quod Domini seculares in casu necessitatis, & in multis currentibus casibus, licitè possunt auferre bona temporalia à Clero habitualiter delinquente.

V. Item, Confirmatur. Nam *Matth.* 12. legitur quod discipuli Jesu evellentes spicas ad sedandam suam esuriem, manducaverunt in Sabbatho, Pharisæis calumniantibus & contradicentibus, quibus Christus respondit. *Nonne legistis quid fecit David, quando esurivit, & qui cum eo erant, quomodo intravit in domum Domini, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei comedere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* Patet Historia 1. *Reg.* 21. Et præceptum *Deuter.* 12. Ex qua sententia patet, quod licet in tempore necessitatis uti quantumlibet consecratis, aliàs filii omnia temporalia dando ad consecrationem templi, non tenerentur subvenire parentibus, quod est contra Evangelium *Matth.* 16. ubi corripit Salvator Pharisæos, quod propter traditionem suam transgrediebantur mandatum Dei.

VI. Item, Titus & Vespasianus Principes seculares habuerunt potestatem à Deo concessam. 24. annis, post ascensionem Domini, ad auferendum temporalia à sacerdotibus, qui in Sanctum Domini deliquerunt, & de facto etiam vitam eis abstulerunt, & ut multis videtur meritoriè ad Dei beneplacitum hoc fecerunt, vel facere potuerunt. Igitur cum moderni sacerdotes tantum vel amplius possunt delinquere in Christum Domini, sequitur, quod ex Dei beneplacito seculares Domini parem pœnam eis poterint infligere pro delicto.

VII. Item, Salvator Rex regum & summus Pontifex cum suis discipulis dedit tributum Cæsari, videlicet *Matth.* 17. & præcepit dare ipsi Cæsari Scribis & Pharisæis, ut patet *Matth.* 22. In quo dedit exemplum sacerdotibus posteris ut regibus dent tributum. Unde quo ad hoc, beatus Ambrosius libro 4. super Lucam, super illo verbo Lucæ 5. *Laxate retia*, ita loquitur: *Est & aliud Apostolicum piscandi genus, quo genere solum Petrum piscari jubet Dominus dicens: Mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit tolle.* Et tunc ad propositum dicit. *Magnum quidem est & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti, ne quis constitutionem regis terreni putet esse solvendam. Si enim censum Dei filius solvit, quis tu tantus es, qui non putas esse solvendum? & ille censum solvit, qui nihil possidebat, tu autem qui seculi sequens lucrum, cur seculi obsequium non recognoscas? cur te supra seculum quadam animi arrogantia feras, cum seculo sis misera cupiditate subjectus?* Hæc Ambrosius, & ponitur. 11. *quæst.* 1. *Magnum quidem.*

VIII. Idem, super illud Lucæ 20. *Ostendite mihi denarium, cujus habet imaginem*, dicit: *Si Christus non habuit imaginem Cæsaris, cur dedit censum? Non de suo dedit, reddidit mundo, quod erat mundi, & tu si non vis obnoxius esse Cæsari, noli habere quæ mundi sunt, sed si habes divitias, obnoxius es Cæsari. Si vis nihil debere Regi terreno, relinque hæc omnia & sequere Christum.* Si ergo omnes Ecclesiastici divitias habentes, debet esse jurisdictioni regum, & dare eis temporalia, sequitur, quòd Reges licitè secundum auctoritatem eis concessam, possunt auferre ab eis temporalia. Hinc Paulus cognoscens se esse sub Iurisdictione Cæsaris, appellavit ad Cæsarem, ut patet Actorum 25. *Ad tribunal*, inquit, *Cæsaris sto, ibi oportet me judicari.* Unde *dist.* 8. *cap. Quo Iure*, allegat Ambrosius, Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Ad cujus confirmationem dicitur Daniel. 2. *Deus cæli regnum & fortitudinem & imperium & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filij hominum, & bestiæ agri, volucresq; cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit.*

IX. Idem 11. quæst. 1. *Si tributum quærit Imperator, non negamus, agri Ecclesiæ solvant tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, tollat eos, si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego.* Hæc Ambrosius, expresse ostendens, quod Dominus secularis habet potestatem ad libitum tollere agros Ecclesiæ, & per consequens Domini seculares habent potestatem ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.

X. Item Augustinus: *Si dicis, quid nobis & Imperatori? Sed jam, ut dixi, de Iure humano agitur. Apostolus voluit servire Regibus, honorare reges & dixit: Reges reveremini. Noli dicere, quid mihi & regi? quid tibi ergo & possessioni, per jura regum possidentur possessiones, dixisti, quid mihi & Regi? noli dicere possessiones tuas, quia ipsa iura renunciasti humana, quibus possessiones possidentur.* Hæc Augustinus *dist.* 8. Ex cujus verbis manifestè habetur, quid Rex super bonis Ecclesiæ habet potestatem, & per consequens potest ea auferre à Clero habitualiter delinquente.

XI. Item, Augustinus Epistola 33. ad Bonifacium: *Quis*, inquit, *sobrius nostris dicat Regibus: nolite curare in regno nostro à quo teneatur, vel à quo oppugnetur Ecclesia Domini non ad vos pertinet, quis vellet esse sive religiosus sive sacrilegus, quibus dici potest: Nonne ad nos pertinet in regno nostro, quis velit esse pudicus, quis impudicus?* Ecce ostendit iste Sanctus, quòd Regum est compescere sacrilegos, & per consequens insolentes Clericos per ablationem temporalium ipsis habitualiter deliquentibus.

XII. Item, secundum eundem 23. *quæst.* 7. *Si de rebus*, bona temporalia Domini seculares possunt licitè auferre ab hæreticis, sed quia stat in casu jam de valde possibili, quod Clerici multi sunt Simoniaci & sic hæretici, igitur seculares Domini possunt valde licitè auferre ab eis bona temporalia. *Quid*, inquit Augustinus: *Indignum, si ea quæ tenebant hæretici, secundum voluptatem Domini Catholici tenent, cum ad omnes iniquos illa vox Domini est, Matthæi 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti justitiam ejus? An frustra scriptum est, Sapient. 11. Labores impiorum justi edent?* Et quantum ad objectum de concupiscentia rei alienæ, dicit Augustinus, quòd ista evidentia septem nationes, quæ male utebantur in terra promissionis, & expulsæ potestate divina possent objicere Dei populo occupanti & ipsi Judæi, à quibus ablatum est regnum secundum verbum Domini, & datum genti facienti justitiam, possent objicere Christi Ecclesiæ de concupiscentia alieni, sed responsio Augustini

... Non, inquit, *concupiscimus aliena, quia illius imperio, cujus sunt omnia, facta sunt nostra.* Pari evidentia Clericis habitualiter delinquentibus bona temporalia facta sunt aliorum Ecclesiæ ad profectum. Facit adhuc 24. *quæst.* 4. secundum Augustinum: *Infideli nec obulus est, fideli autem totus mundus, divitiarum est.* Nonne igitur omnes, qui sibi videntur habere conquisita, eisque uti nesciunt, alienum possidere convincimus, hoc enim certè alienum non est, quod jure possidetur, hoc autem jure, quod juste & hoc juste quod bene. Omne ergo quod male possidetur, alienum est, male autem possidet, qui male utitur. Si ergo Clerus bonis temporalibus habitualiter abutitur, temporales Domini ad arbitrium suum secundum charitatis regulam possunt tollere bona temporalia à Clero taliter delinquente. Tunc enim juxta allegationem jam dictam Clerus non justè possidet bona temporalia. Temporales autem Domini procedentes secundum charitatis regulam justè possident illa temporalia, cum justorum sunt omnia 1. Corinthiorum 3. *Omnia*, inquit Apostolus, *vestra sunt.* Et 23. quæst. 7. cap. 1. *Iure divino omnia sunt justorum.*

XIII. Item, Ex quo Clerici ratione possessionum sunt Imperatori vel Regi obnoxii, sequitur, quod ipsis habitualiter delinquentibus possessiones ab ipso Imperatore vel Rege licitè possunt tolli. Consequentia tenet, quia aliàs non subessent Imperatori vel Regi. Et antecedens patet 11. *quæst.* 1. *Pa. Huic ita respondetur*, ubi dicitur: *Clerici ex officio Episcopo sunt suppositi, ex possessionibus Imperatori sunt obnoxii, ab Episcopo unctionem, decimationes & primitias accipiunt, ab Imperatore vero possessiones nanciscuntur.* Ut ergo prædia possideantur, Imperiali lege factum est. Patet, quod Clerici ex prædiorum possessionibus Imperatori sunt obnoxii.

XIV. Item, Seculares Domini possunt auferre bona temporalia à Simoniacis, cum sint hæretici, articulus verus. Antecedens patet, quia Domini seculares possunt Simoniacos respuere, & si non resipiscant, opprimere. nam dicit Decretum Pascasii Papæ 1. quæst. ultima: *Patet Simoniacos ... & præcipuos hæreticos ab omnibus fidelibus esse respuendos, & si commoniti non resipuerint, ab exteris potestatibus opprimendos*, ubi dicit Glossa, *ab exteris, id est, à Laicis, qui habent potestatem hanc ... Ecclesiam.* & *dist.* 17. *Non licuit*: & 23. *quæst.* 5. *Principes.* Et patet quòd Domini temporales ... bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.

XV. Item Beatus Gregorius in Registro libro 7. cap. 9. Reginæ Francorum ita scribit: *Cum ..., justitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum. Tunc regnum stabile creditur cum ... cognoscitur citius emendatur. Ideo cum causa ruina populi sint sacerdotes mali, quis enim pro peccatis ... intercessor se objiciat, si sacerdos, qui exorare debuit, graviora committat? Ac in vestris partibus sacerdotes ... impudicè & nequiter conversantur. ad hæc ulciscenda debemus ardenter confugere, ne paucorum facinus ... perditio. Et sequitur, personam, si præcipis, cum vestra autoritatis assensu transmittimus, qui una cum ... sacerdotibus hæc, & subtiliter quærere, & secundum Deum debeat emendare. Nec enim sunt dissimulanda, quæ diximus, quia qui emendare potest, & negligit, participem se procul dubio delicti constituit. Providete ... anima vestra, providete nepotibus vestris quos cupitis regnare, providete provinciis, & priusquam creator ... manum suam ad feriendum excutiat, de correctione hujus sceleris studiosissime cogitate.* Et proximo ... ad Regi Francorum: *Quicquid ad Dei nostri, quicquid ad Ecclesiarum reverentiam, quicquid ad ... pertinere cognoscitis sacerdotum, studiosè statui velitis, in omnibus custodiri. Unde ergo iterum nos pulsantes congregari synodum jubeatis, & sicut dudum scripsimus, carnalia in sacerdotibus vitia, & Simoniacam pravitatem omnium Episcoporum difficilimam damnari, atque argui, vestris amputari finibus faciatis, ... pecuniam obtinere quàm præcepta Dominica permittatis.* Ecce quam sollicitè beatus Gregorius ... Reginam & Regem, ut vitia Cleri corrigant, ne sint participes delicti ex negligentia, & quamvis debent corrigere subditos; Sicut ergo contra exteriores hostes, ita quoque contra interiores adversarios studet esse solliciti. Sed quia juste bellando contra exteriores hostes licet eorum ..., dum perseverant in malitia, tollere: Ergo & clericorum interiorum. Tenet consequentia, ... inimici domestici sunt plus nocivi.

XVI. Item, Arguitur sic: Si Deus est, Domini temporales possunt meritoriè ac legitimè auferre temporalia à Clero habitualiter delinquente. Pro isto supponamus, quod loquamur de possibili ... sequitur scriptura rectissima & summe autentica Matthæi 3. *Potens est Deus de lapidibus istis filios ... suscitare.* Quo posito, arguitur. Nam, si Deus est, ipse est omnipotens; & si sic, ipse potest ... Dominis secularibus potestatem hujusmodi, & per consequens ipsi possunt legitimè & meritoriè ... hujusmodi potestate. Sed ne fortè dicatur, quòd probatio ex remoto, sit impertinens, ostenditur, quod Domini temporales habent potestatem subtrahendi suas eleemosinas collatas Ecclesiæ ... eleemosinis abutente, ut probabitur posterius. Et primo sic. Licet Regibus, in casibus ... auferre temporalia à viris Ecclesiasticis ipsis habitualiter abutentibus. Probatur. ... corporis misericordiæ Dominis temporalibus magis facilia, sunt ipsi amplius obligati. ... major eleemosina, atque facilius dominium temporale subtrahere eleemosinam ... ad gehennam per ejus abusum, quàm donare dictam eleemosinam ad subsidium ... Ergo assumptum verum. Unde primo secundum legem Christi specificatur ista sententia ... 3. ubi Apostolus sic scribit: *Cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis ... non manducet.* Jus ergo naturæ licentiat habentes regnorum gubernacula rectificare ... qui præcipuè destruerent regna sua, sive domini temporales sive quicunque alii ... temporalibus. Licet eis in casu auferre bona temporalia medicinaliter, ad ... peccata, non obstante excommunicatione, vel alia censura Ecclesiastica. Cum non nisi sub conditione

conditione, scilicet implicita, sint dotati. Patet ex hoc, quòd per se conditio consequens ad dotationem, vel ad donationem bonorum Ecclesiæ est, ut Deus honoretur. Quæ conditio si defuerit, succedente opposito, patet, quod periit titulus donationis, & per consequens Dominus dans eleemosinam, rectificare debet errorem. Excommunicatio autem non debet obstare justitiæ complemento. Secundò, secundum legem Canonicam 16. *quæst.* 7. specificatur ista sententia, ubi sic dicitur de filiis ac nepotibus ac honestioribus propinquis ejus, qui construxit vel ditavit Ecclesiam, *licitum sit hanc habere solertiam, ut si sacerdotem aliquid ex collatis rebus defraudare providerint, aut honesta conventione compescant, aut Episcopo vel Iudici corrigenda denuncient. Quòd si Episcopus talia agere tentet, Metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si verò Metropolitanus talia gerat, Regis hoc auribus intimare non differant.* Ecce dicit Canon: *Regis auribus intimare non differant.* Ad quid rogo, nisi ut ipse correctionem adhibeat? nec dubium quin correctio Regis pertinentior atque salubrior in hac parte fore, bonorum, quorum ipse est capitalis Dominus, subtractio proportionalis ad delictum.

XVII. Item, Sic arguitur: Licet Dominis secularibus potestative facere correctionem Clericorum per aliquam speciem terrentis disciplinæ suæ potestati seculari pertinentem. Ergo à pari, licet eis potestativè facere hujusmodi correctionem per omnem speciem terrentis disciplinæ suæ potestati seculari pertinentem. Cum ergo ablatio temporalium est species terrentis disciplinæ pertinens seculari potestati, sequitur, quòd licet eis per illam facere potestativè hujusmodi correctionem, & per consequens sequitur veritas probanda. Patet consequentia, & antecedens per Isidorum. 23. *quæst.* 5. *Principes*, ubi sic dicitur: *Intra Ecclesiam potestates seculares potestates non essent, nisi ut quod sacerdotes non prævalent efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cæleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi, contra fidem & disciplinam agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat.*

XVIII. Item, Omne quòd debet efficere potestative finem aliquem per rationalem commensurationem mediorum ad ipsum, potest licitè uti potestativè subtractione excessus & additione defectus ipsorum mediorum, secundum quod congruit ipsam commensurationem faciendam. Cum ergo seculares Domini debent potestativè efficere necessariam sustentationem Cleri Christi, per rationabilem commensurationem temporalium, quæ tenentur conferre Clero Christi, sequitur quòd possunt licitè uti potestativè subtractione & additione ipsorum temporalium, secundum quod congruit propter ipsam commensurationem rationabilem faciendam.

XIX. Item, Licet Clericis potestativè subtrahere sacramenta Ecclesiæ ab Ecclesia Laicorum habitualiter delinquente, eo quod ad officium Cleri Christi pertinet potestativè ministrare ea Laicis. Ergo cum ad officium Laicorum pertinet ministrare potestativè Clericis Christi temporalia, ut dicit Apostolus 1. *Cor.* 9. sequitur, quòd licet eis subtrahere temporalia potestativè à Clericis habitualiter delinquentibus.

XX. Item, Æquè potestativè potest stipendians subtrahere suum stipendium ab indignis operariis; sicut potest conferre ea dignis operariis. Cum ergo temporalia Clericorum sunt stipendia Laicorum, sequitur, quòd æquè potestativè possunt ea subtrahere Laici à Clericis, nolentibus dignè laborare, sicut potuerunt ea conferre potestativè volentibus, dignè laborare, juxta illud Evangelii: *Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Matth. 21.

XXI. Item, Licet Dominis secularibus potestativè castigare Laicos delinquentes per ablationem suorum temporalium secundum exigentiam delictorum, eò quod Laici sunt subditi eorum dominio. Cum ergò Clerici sunt etiam subditi secularium Dominorum dominio, ut patet *ad Rom.* 13. & sæpe alibi, sequitur quòd licet eis potestativè castigare Clericos per ablationem suorum temporalium, peccato Clericorum exigente.

XXII. Item, Rectificatio facilima Cleri ad vitam Christi & Apostolorum, & pertinentior Laicis, ne ipsi Clerici vivant Christo contrariè, videtur esse eleemosinarum subtractio, & collatarum ablatio. Probatur: Medicina per cujus adhibitionem aptius sanaretur infirmitas, & magis medenti congrueret, potius est aptanda: hujusmodi foret temporalium ablatio. Ergo articulus verus. Minor videtur pro eo, quòd ex temporalium copia vermis fastus enascitur, exinde etiam cupido accenditur, & gula atque luxuria procreantur. Patet, cum illis abstractis, quodlibet istorum peccatorum tollitur sive minuitur, inducta virtute opposita. Videtur etiam pertinentior Laicis, quia ad hoc non oportet eos in sacerdotes manus violentas mittere, dignitatem sacerdotalem abjicere, nec Clericos in foro judiciali solenniter judicare. Videtur etiam ex lege conscientiæ Laicis pertinere, cum omnis faciens opus misericordiæ, debet ad habilitatem sui eleemosinarii diligenter attendere, (aliter enim fovendo discolos, foret particeps sui facinoris.) Unde si sacerdos non ministrat in spiritualibus, docet Hostiensis, *libro* 3. *de decimis, primitiis & oblationibus*, quòd populus debet sibi subtrahere eleemosinas decimarum.

XXIII. Confirmatur, de Reditibus appropriatis Ecclesiæ, ex *Decreto* 17. *quæst. ultima, Quicunque.* Ubi ponitur casus, quòd quidam, cum filios non haberet, nec speraret, res suas omnes, retento sibi usufructuum, donavit Ecclesiæ, nati sunt sibi filii, reddidit Episcopus nec opinanti. Ea, quæ ille donaverat, in potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli. Si ergo ex decreto subtilissimi & sanctissimi Augustini in sermone *de vita Clericorum*,

sanctus

Sanctus Aurelius Carthaginensis Episcopus non habuit jure divino potestatem non reddendi collatum Ecclesiæ, propter indigentiam filiorum, qua lege clerici petulantes, superbi, lubrici, & superabundanter possessionati, & ditati, detinent, temporalia in detrimentum sui status, & totius Ecclesiæ militantis, patronis secularibus depauperatis, qui pressi penuria coguntur furari, gravare subditos, & alios spoliare, & sæpius necessitantur mendicare?

XXIV. Item, supponendo, quòd Clerus quantumcunque enormiter posset peccare quocunque genere peccatorum, videlicet de Episcopo Juda Iscarioth, de religioso Sergio, de Leone Papa hæretico, & multis aliis sacerdotibus, de quibus scriptura sacra & Chronicæ faciunt mentionem, imò quotidiana experientia idem docet, patet, quòd sacerdotibus in Regno Bohemiæ, ut supponitur, enormiter peccantibus, Regis interest, cum sit post Deum supremus dominus Regni Bohemiæ, ipsos sacerdotes corrigere. Sed cum mitissima correctio induratorum in malitia, sit rerum temporalium ablatio, sequitur, quòd licitum est ipsi Regi ipsa temporalia sic auferre. Unde valde mirabile foret, si sacerdotes equitando, spoliarent virgines & honestas mulieres per violentiam corrumperent, quod in tali casu, arma, equos, balistas, & gladios ipsis recipere non liceret. Et par est ratio, si in mortem Regis vel in destitutionem ejus illicitè conspirarent, vel si Regem vellent prodere inimicis.

XXV. Item, quicquid debet Clerus à brachio seculari exigere juxta legem Christi, debet brachium seculare de eodem perficere. Sed Clerus præpeditus divitiis, debet exigere a brachio seculari juvamen in dispensando illas divitias. Ergo seculare brachium debet in tali casu de lege Christi subire officium acquirendi, custodiendi & distribuendi omnes hujusmodi divitias. Minor patet ex hoc, quòd nemo debet habere divitias, nisi de quanto sunt adminicula promoventia ad officium, quod est sibi à Deo limitatum. Ergo in casu, quo secularis possessio præpediret Clerum ab illo officio, debet ipsam amovere. Sic enim fecerunt Apostoli Actor. 6. dicentes: *Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis.*

XXVI. Confirmatur. Quilibet Christianus sufficiens tenetur suum proximum, in his specialiter, quæ concernunt bonum publicum, adjuvare. Sed magnum juvamen foret Clero, divitiarum ablatio, posito, quòd retardent eum ab officio debito suo Deo. Ergo sufficientior ad hoc tenetur ex lege Christi in tali casu bona fortunæ tollere, sed sufficientissimi ad hoc sunt Reges & Domini temporales. Cum ipsi dicuntur vere Domini & possessores rerum temporalium, & indubie hoc specialiter concerneret bonum publicum, cum tali de oneratione bonorum temporalium, quæ sunt pondus naturæ Clerum retardans à spirituali officio, & sunt spinæ, ut dicit Salvator *Luca 8.* verbum Dei suffocantes.

XXVII. Item, Reges & sæculares Principes sunt capitales Domini bonorum temporalium, habentes super Ecclesia curam, & ad talem coactionem auferendi præcipuam potestatem, ut patet. 23. *quæstione* 5. *Principes*, ubi sub auctoritate beati Isidori 30. Ethimologiarum. 53. sic scribitur: *Cognoscant Principes sæculi Deo se debere rationem reddituros propter Ecclesiam, quam Christo tuendam accipiunt.* Et sequitur in eadem quæstione: *Regum est proprium, ferre judicium atque justitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrino, pupilloque & viduæ, qui facilius opprimuntur à potentibus, auxilium præbere.* Et sequitur in eadem quæst. *Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, paricidas & perjurios non sinere vivere, filios suos non sinere impiè agere.* Unde declarando, quando Episcopus abutitur bonis Ecclesiæ, scribit beatus Gregorius, ut recitatur in decretis 16. *quæst.* 7. *Decimas*: ubi postquam docuit, quòd bona Ecclesiæ debent esse communia, sic subjungit: *Pervenit ad nos fama sinistra, quòd quidam Episcoporum non sacerdotibus propriæ diœcesis decimas & Christianorum oblationes conferant, sed potius Laicalibus personis, militum videlicet sive servitorum, vel quod gravius est, consanguineis. Unde si quis Episcopus à modo inventus fuerit, hujus divini præcepti transgressor, inter maximos hæreticos & Antichristos non minus habeatur. Et sicut Nicæna Synodus de Simoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunt Laici, sine precio, sine beneficio, æterni incendii ignibus deputentur.* Quis ergo fidelis Rex, Princeps vel Dominus non resisteret talibus maleficis, inficientibus matrem suam. Unde 3. *quæst.* 2. *Si Episcopus*, Canon sic loquitur: *Quod si male vivendo facultates Ecclesiæ dispersit Episcopus, ab ejus patrimonio quousque de dilapidatione rerum Ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est: exemplo tutorum & curatorum, qui dum fuerint suspecti, à tutela vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur.* Doctores tamen dicunt, quod primo probari debet dilapidatio, & ea probata, dari sibi debet adjutor, usque ad finem litis, sed sic excluderetur à Principe seculari correptio, ideo videtur, quòd deficiente correptione Prælati, Regis interest de bonis suis disponere, juxta legem civilem.

XXVIII. Item, Quodlibet membrum Ecclesiæ debet juvare quodlibet aliud membrum Ecclesiæ. Sed Domini temporales sunt membra Ecclesiæ cum sacerdotibus possessionatis: ergo debent juvare eos. Sed in casu possibili præcipuum juvamentum foret auferre ab illis bona temporalia. Ergo in casu possibili hoc debent. Cum ergo potestas vel gladius, de quo loquitur Apostolus *Rom.* 13. possit ad hæc sufficere, & per consequens superfluit eis aliam ponere: videtur quod habent potestatem, quæ in casu ad correptionem Cleri se extendit. Si enim debeo dirigere jumentum inimici errans vel prostratum, videlicet *Exod.* 21. quanto magis in Novo Testamento debeo data mihi opportunitate & potentia liberare animam jurati mei illaqueati cum Mammona iniquitatis de fauce diaboli? Pro quo Linconien. *Epistola* 71.

XXIX. Item, Cum quædam potentia sit facti, & quædam juris: Ponitur, quod Rex de facto auferat temporalia ab Ecclesiastico Clero delinquente; & ponitur, quod eorum subtractio sit occasio

casio Ecclesiastico relinquendi sæculum, & religiose tendendi in Deum: Iste casus non [illegible] tur à fideli simo temporalium non cæcato. Nam secundum Augustinum. *Expedit multos [illegible] in manifesta peccata, ut cognoscentes fragilitatem propriam, vivant humilius, & dolendum peccatum [illegible] veant cautius peccare de cætero.* Multò magis ergo expedit multos fuisse pauperes & caruisse civili dominio: Admisso ergo casu, patet, quòd Rex facit bonum opus de genere. sed omne tale pote[illegible] ne fieri. Ergo potest benè aufferre ab Ecclesiastico dicta bona. Si enim major pars operum ma[illegible] rum de genere potest benefieri, multò magis quodcunque bonum opus de genere. Non [illegible] pugnat charitati vel gratiæ, quòd ab illa procedat hujusmodi opus bonum, nec dubium, quin De[illegible] tali casu daret Regi potentiam, quam æternaliter ordinaret ad perficiendum ejus beneplac[illegible] sitio ergò quòd Rex & Clerus regnent in cælo, foret notitia & gaudium de subtractione tali [illegible] poralium. Licet modò propter cæcitatem puerilem appareat nobis grossis hominibus esse [illegible] ferum, &c.

XXX. Item, Si hoc est error: Domini temporales possunt ad arbitrium eorum [illegible] bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus tunc est etiam falsum contra [illegible] viationem Ecclesiæ, & sic hæresis, eo quòd in scriptura sacra est omnis veritas, ut sæpè asser[illegible] gustinus & per consequens, cum error iste sit falsitas, sequitur. quòd sit illi scripturæ sacræ con[illegible] rius. Et certum est, quòd pertinaciter defensatur, quia Reges & Principes credunt, quod ad R[illegible] liam suam pertineat ita posse. Nam dato opposito, sequitur quòd viri Ecclesiastici, cùm sint [illegible] peccabiles, possunt regna & populum eorum destruere; sine hoc, quòd Regibus liceat Clero [illegible] stere, vel ejus eleemosinam per ablationem propriæ eleemosinæ, quæ est ignis ad hoc excita[illegible] gnare. Rex autem non possit licitè punire corpora talium proditorum, si non posset lici[illegible] here sua temporalia ab ipsis plus aliena, super quibus habet speciale dominium, & [illegible] potestas sit regalia Regis præcipua, idem foret ipsam infringere, & regimen regni subd[illegible] gnare.

XXXI. Item, cum multi Reges valdè nobiles atque catholici crebrius exercuerunt il[illegible] tentiam, idem esset secundum talem formam assumptum ejus asserere, & hæreticare eorum [illegible] animam postmodum condemnare, quòd hæredes Regum & specialiter eorum filii viriliter [illegible] rent. Sic enim ad similitudinem Pharisæorum & sacerdotum impetentium Christum de h[illegible] ponerent Regi suo, de quo habent tantum temporale subsidium, errorem & hæresin manif[illegible] Deus movebit cor Regis si sibi placuerit ad destruendam istam vesaniam.

XXXII. Item, vel sunt Ecclesiastici capitales Domini redituum & bonorum te[illegible] lium, quæ Rex eis donaverat, vel econtrà. Si primo modo sequitur cum veris quòd illi E[illegible] stici sunt in majori parte capitales Domini regi nostri: & sic quo ad temporalia, Regi no[illegible] cti, quod videtur ipsos sentire. Prima consequentia ex eo videtur patere, quòd quartam [illegible] tiam partem redituum retinent viri Ecclesiastici Regni nostri. Et hinc est, quòd nolunt [illegible] Presbyteri, sed Domini Prælati, Domini Præpositi, Domini Canonici, Domini Pleb[illegible] mini Presbyteri. Et si quispiam vocaverit Presbyterum, continuè irascitur, ac [illegible] nem vocaverit vel tortorem. Si verò Ecclesiastici non sunt capitales Domini redituum & [illegible] temporalium, quæ eis Rex donaverat, ut volunt sancti, qui dicunt Ecclesiasticos non [illegible] minos sed procuratores pauperum, tunc relinquitur, quòd Rex est bonorum illorum c[illegible] Dominus, & per consequens ea poterit auferre ab Ecclesiasticis delinquentibus, & Christ[illegible] ribus erogare. Et hinc dicit Canon quòd tempore necessitatis, ut meliora prospiciant, re[illegible] siæ à sacerdotibus distrahi possunt. 12. *quæst.* 2. *cap. Sicut Ecclesia.* §. *secundo.* Unde b[illegible] brosius limitat casus in quibus etiam vasa Ecclesiæ consecrata vendere & confringere licet, [illegible] *dist.* 96. Plane quæcunque in auro vel in gemmis vel in argento necnon & vestibus minus [illegible] bus videbuntur, Ecclesiæque servari, ac diu permanere non possunt sub justa æstimatione [illegible] tur, & erogatio religioni pauperum proficiat. Et illud latè prosequitur ipse Ambrosius [illegible] *officiis*, &c.

XXXIII. Item, multi Reges sæpe abstulerunt temporalia simpliciter à Clero de[illegible] te, ut patet ex destructione Templariorum, & ex aliis multis ablationibus privatis, [illegible] quam abstulerunt sic legitimè, nec potuerunt legitimè sic auferre, ut patet per advers[illegible] go in hoc fecerunt, qualiter non potuerunt legitimè facere. Ex quo sequitur ultrà: [illegible] hoc fecerunt, qualiter non potuerunt meritoriè vel de lege Dei facere. Et cum [illegible] o[illegible] num ex deliberatione procedens sit legitimum vel illegitimum, meritorium vel deme[illegible] quitur quòd illegitimè vel demeritoriè sic fecerunt. Et ultrà sequitur, quòd inciderunt [illegible] errorem periculosum, quia tam corporis quàm animæ damnabiliter perdiderunt. Et [illegible] iste sit directè contrarius catholicæ veritati, patet tripliciter. Primò, quia Reges sic f[illegible] cerunt, quod non licuit, nec licere potuit. Secundò, quia injustè abstulerunt aliena, con[illegible] tum secundæ tabulæ. Et tertiò, quia fecerunt ista non in charitate contra veritatem [illegible] Apostoli 1. Corinth. 15. *Omnia vestra in charitate fiant.* Et totum antecedens ab [illegible] est concedendum. Et supposito errore isto in facto, si Reges pertinaciter illum defend[illegible] lentes ex sua potestate tanquam legitima, sic temporalia ab Ecclesiasticis delinquentibus [illegible] tunc fuerunt in hæresi. Ex quo ulterius sequitur, quod Reges in sic faciendo perti[illegible]

[illegible]hæretici. Quod si illud usque ad mortem defenderunt, sequitur, quod decesserunt hæretici [illegible]damnati. Ex quo ulterius sequitur, quòd Clerici possessionati, qui credunt jam dicta, non orarent pro dictis Regibus jam defunctis.

XXXIV. Item, Imperator vel Rex nedum potuit, sed decuit eum sic dotasse Ecclesiam, ut licitè posset subtrahere eleemosinas suas in casu, quo earum abusus vergat in detrimentum regni & subtractionem prædicationis Evangelii. Supponitur ergo, quòd sub illa conditione aliquam Ecclesiam sic dotavit. Ex istis sic arguitur: Si Imperator vel Rex secundum istam formam dotasset Pragensem Ecclesiam, licitè potuisset, pro detrimento regni, pro contemptu regio, & pro subtractione prædicationis Evangelii, suam eleemosinam subtraxisse. Sed cum ista conditione ipse Imperator vel Rex potuit dotasse Pragensem Ecclesiam; Ergo potuit pro contemptu Cleri datam eleemosinam licitè subtraxisse. Cum ergo illa conditio fuisset licita & honesta, consuetudoque Regis & Regni, docent [illegible] conditionem illam fuisse adjectam, videtur nimis præsumptuosa assertio, quòd ipsi Principes nostri non possent ab eis auferre temporalia quantumcunque deliquerint. Imò cum simpliciter necessario potuerunt talem conditionem adjicere, & iterum simpliciter necessariò eleemosinarii possint tantum, ut supra dictum est, delinquere, Patet quod ipsi Principes nostri simpliciter necessariò potuerunt suas eleemosinas subtrahere, periculo possibili imminente, & per idem sequitur, quod potuerunt cum possibilibus paribus subtrahere in futurum.

XXXV. Item, Rex Bohemiæ vel Imperator dotans Ecclesiam suam, nec debuit nec potuit [illegible] dotare ad enervationem vel deteriorationem regni sui. Cum omnis potestas sit à Deo, quæ [illegible] potest dare potentiam ad hunc finem. Sed sic contingeret, supposito, quòd Rex vel Imperator [illegible] dotasset suam Ecclesiam, non subintelligendo conditionem supra dictam. Ergo oportuit [illegible]em illam subintelligi, & per consequens, quando contemptus Cleri accidit, Rex accipien[illegible]alia in manus suas, non facit Clero illi injuriam, cum conditio ex defectu Cleri dissolvitur. [illegible] autem argumenti sic ostenditur. Si omnia illa bona, quibus dotatur nostra Ecclesia immedia[illegible] directè pertinerent ad Papam, sic quòd Rex non habeat interesse in possessionibus, vel personis, [illegible] quam quarta pars Regni sit devoluta ad manum mortuam: Sequitur, quòd Rex noster non [illegible]ius Bohemiæ, cum plus quàm parta pars pro Clericis in manu mortua est decisa. Imò cum [illegible] possessiones accrescunt Clero, & decrescunt Baronibus, Militibus, & aliis sæcularibus, po[illegible]e de facili, quod tota possessio ad Clericos Regni Bohemiæ devolvatur, ut in Rheno conti[illegible]go posito, Regis nostri & Baronum dominium extinguetur, & per consequens Regalia. Regi [illegible] licet, ut inquiunt Clerici, interponere de Clero, vel possessionibus suis, quantumcunque [illegible], nec Regi licet subtrahere temporalia eorum, quantumcunque abusus vergat ad Regni pe[illegible], quia (ut inquiunt) exempti sunt à Jurisdictione Regis tam in corpore quàm in bonis, & im[illegible] subjecti Papæ. Et hinc facientes in Regno insolentias, nolunt à Rege corrigi, quasi sint bo[illegible] mali angeli, sibi in Regno suo non subjecti.

XXXVI. Item, juxta Decretum beati Gregorii 11. quæst. 3. *Privilegium omnino debet amittere, [illegible] missa abutitur potestate.* Sed omnis clericus abutens eleemosinis Regis, sibi permissa abuti[illegible]e. Cum ergo illa dotatio sit privilegium, sequitur, quòd illud omnino debet amittere, [illegible] quem nisi per Regem privilegiantem? Illius enim est privilegium interpretari & defendere, [illegible] condere.

XXXVII. Confirmatur ex illo Matthæi 23. *Omni habenti dabitur, & abundabit, ab eo autem [illegible] habet, & quod videtur habere auferetur ab eo.* Cum rex tenetur sic abundare ex titulo justitiæ, [illegible] quod ab eo debet causari ablatio sui eleemosinarii. Supposito quòd contingat eum videri ha[illegible] eleemosinas, quas non habet.

XXXVIII. Confirmatur etiam ex lege debiti eleemosinæ spiritualis. Nam rex tenetur tam [illegible] Dei, quàm regni, servare, quantum sufficit legiis suis justitiam, & debitum opus spiritualis mi[illegible]æ, sed præcipuum opus talis misericordiæ Regi pertinens, foret castigatio coactiva, ad con[illegible]dum suas eleemosinas. Ergo illud debet impendere. Unde Clerici, qui offenduntur maxime [illegible]bum de ablatione temporalium, vendicant quòd seculares defendant eleemosinas suorum [illegible]itorum in suo robore permanentes, quod non fit, nisi dum Ecclesia habet profectum ex mo[illegible]sinandi, sic, quòd collata remaneat in ratione privilegii, vel eleemosinæ, quod extingui[illegible] eleemosinarii eleemosinis abutuntur, juxta decretum beati Gregorii in præcedenti confir[illegible] allegatum. Si ergo domini temporales, ut eleemosinati Clerici vendicant, tenentur conti[illegible]osinas patrum, quorum sunt hæredes, tunc tenentur ad omne inde sequens formari, quia [illegible]tra possibilitatem obligationis divinæ forent ad contradictoria obligati, scilicet ad faci[illegible]as eleemosinas, & ad defendendum ipsarum abusum in discolis, secundum quam ratio[illegible] forma eleemosinæ. Ergo cum Reges & seculares domini tenentur servare eleemosinas [illegible]progenitorum in sua perpetuitate, tenentur insuper ex lege spiritualis eleemosinæ suos le[illegible]gare. Tenentur etiam ex obligatione, qua tenentur subditis suis facere justitiam & ex[illegible] injurias, quæ vergunt periculosissimè ad sui populi detrimentum. Patet quòd tenentur [illegible] sua sanctæ Ecclesiæ restituere, & à contemptoribus Dei sui & regni auferre. Hoc [illegible]pactum dotationis primævæ. Unde si cùm istis paribus Rex noster non habet potestatem [illegible]endum in clero suo opus misericordiæ castigandi, non habet sufficientiam super toto Regno [illegible] politicè dominandi. imò si bene attendimus ad scripturam sacram, & dicta de privilegiis Ecclesiæ

clesiæ cognoscemus, quòd sonat in privilegiū Regis, quod habeat potentiā taliter Clericos coercendi, & Clerici habent privilegium, eò quod habent talem Præpositum, cui sic meritoriè possunt subdi.

XXXIX. Item, Reges, Principes & omnes Domini temporales tenentur ad fraternam correptionem assistente circumstantia, correptione hujusmodi requirente: sed potest esse quòd Clericus delinquat cum tali circumstantia, quòd correptio fraterna efficacissima foret temporalia, quibus abutitur, prudenter diripere. Igitur potest esse, quod Domini temporales de lege Christi teneantur hoc facere. Nec valet dicere, quòd Papæ dispensatio, privilegiatio, vel exemptio hoc excludit: quia absit catholicum optare, quod liceat Christi vicario per suas traditiones statuere, quòd [illegible] vel impediat Practicam legis Christi, ac Dominos temporales præpediat à correctione Ecclesiæ proficua. Non enim licet homini quemquam eximere, sicut quantumcunque peccaverit, non liceat ipsum potenti corrigere.

Unde beatus Bernardus *lib. 3. ad Eugenium Papam*, dispensationem, quæ non est ad utilitatem communem, vocat dissipationem. Unde dicit: *Quid, inquis, probibes dispensare? non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem vos positos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Denique quæritur inter dispensatores; ut fidelis quis inveniatur, ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio, ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis, utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio est, sed crudelis dissipatio.* Ecce ex his dictis hujus sancti patet, quòd non est fidelis dispensatio, privilegiatio, vel exemptio, sed crudelis dissipatio, si eximuntur Clerici, ut quantumcunque peccaverint, non debeant ab aliquo corripi, præter Papam. Quæ enim utilitas Ecclesiæ, ut Clerici tanquam [illegible] indomiti lasciviant, & tanquam equi emissarii ad uxores proximorum hinniant, sine hoc, quòd ipsis graviter delinquentibus jugum vel frenum Domini imponatur per Principes? Non enim debet esse privilegiatio, dispensatio, vel exemptio esse autoritas ad peccandum. Nam 23. *quæst.* 4. sub autoritate Augustini dicitur: *qui peccat, non peccat legis autoritate, sed contra legis autoritatem.*

XL. Item, Adjectio temporalium communiter non est ita propinqua ultimæ necessitati salvationis pœnitentiæ corporeæ, sicut subtractio abusi est propinqua ultimæ necessitati salvationis perpetuæ tam corporis quàm animæ. Sicut est opus majoris misericordiæ auferre gladium à phrenetico volente seipsum occidere: Quam dare gladium persecuto ad defendendum se à volente eum occidere: quia pejus foret hominem occidi sic à se ipso, quàm occidi ab alio. Quia primum damnabile, secundum meritorium sive justum. Et ad propositum est beatus Augustinus 5. quæst. [illegible] *Non omnis*, inquit, *qui parcit amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora enim sunt vulnera amici, quàm fraudulenta oscula inimici. Melius est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere.* Et sequitur ad propositum: *Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus negligat justitiam, quàm esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. Et qui phreneticum ligat & qui letargicum excitat, ambobus molestus ambos amat.* Hæc Augustinus. Cujus exemplo si domini temporales obligantur ad dandum eleemosinam Clericis, ut debitè ministrent in suo officio, etiam obligantur ex lege charitatis, quòd Clericis abutentibus datis eleemosinis, ipsas auferunt ab eis, ne per abusum eorum animas proprias occidant. Unde inter omnia peccata, à quibus magis timendum est in superioribus regni nostri Bohemiæ, sunt cæca pietas, falsa misericordia, & consentanea omissio, sive ex negligentia, sive quod maximè horrendum est, quando venditur consensus criminis, & injuste [illegible] Cleri eleemosinam defenditur hostis Christi. Unde Augustinus ad Macedonium Epistola. [illegible] *misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quàm impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum juvat, sed potius subvertit & opprimit.* Unde mirabile est, quare Clericus dum pedi ejus [illegible] vel spina infigitur, sinit sæcularem ipsam extrahere, ut possit debitè ambulare, & non sic sinit [illegible] divitiæ affectum subvertunt ipsas abstrahere, ut possit rectè in Christi vestigiis ambulans animam salvare, forte per hoc ostendit quòd plus diligit pedis plantam, quàm propriam animam. Si enim plus diligeret animam, tunc rapinam bonorum temporalium cum gaudio sustineret. Sic enim fecerunt novi Christiani, ad quos scribit Apostolus Heb. 10. *Rapinam bonorum nostrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam.* Imò ex quo Salvator suus non habens culpam in se rapinam vestimentorum suorum, imò & mortem acerbissimam, & ignominiosissimam humiliter & benevolè sustinuit, moveret eum etiam sua culpa, & exemplum sui capitis, ut ablationem hujusmodi patientissimè sustineret. Sed ex quo tam graviter contrà ablationem Mammonæ iniquitatis remurmurat, quomodo opprobria, alapas, sputa, colaphos, martyrium & mortem diram pro Christi nomine sustineret? Non pensat talis Clericus dictum Ambrosii libro de contemptu mundi, quo dicit: *O miser homo quanta fraude illuderis, quanto dolore deciperis, aut quanto [illegible] quo irretiris, qui times tibi mundanam auferri substantiam & non times tibi auferre animam tuam [illegible] tissimam creaturam?*

XLI. Item, Deus non posset esse, nisi possit permittere Ecclesiasticos ad tantum delinquere, quod mereantur à suis possessionibus spoliari, nec posset spoliationem causare, nisi posset facere temporales Dominos meritoriè exequi causam illam. Ergo articulus verus. Sed forte dicitur, quòd per additionem istius particulæ, quæ possunt ad arbitrium eorum sic facere, tollitur omnis instantia [illegible] dicta. Sed attenta vera Logica & Methaphysica, patet quòd planè sequitur, quod si Rex & Domini non possunt ad arbitrium eorum facere sic, tunc non possunt sic facere, quia illud arbitrium vel est potestas judiciaria, vel actus judiciarius hujusmodi potestatis, & quodcunque detur, si Domini temporales non possunt sic facere secundum potestatē hujusmodi, sive actum, tunc omnino sic facere non possunt

non possunt. Quia si oporteret exspectare arbitrium Romani Pontificis, vel arbitrium Archiepiscoporum, vel Clericorum omnium Regni nostri, Rex, vel sæculares regni non haberent hujusmodi potestatem, sed resideret in clericis capitalibus & dominis eorundem, & sic Rex non foret Rex Bohemiæ, nec aliqui ejus Magnates domini temporales, cum necessario totum eorum servitium foret reducibile ad clerum, & per consequens ipse clerus foret sæculariter Dominus supra Regem, quod directè obviat legi Christi. Nam Lucæ 22. dicit Salvator, *Reges gentium dominatur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic.* Super quo dicit Bernhardus libro ad Eugenium Papam: *Planum est, Apostolis interdicitur dominatus.*

XLII. Item, Sicut Ecclesiastici à Regibus & Ducibus gratanter laudem suscipiunt ex bono suo opere, sic debent ab eis, dū delinquunt, gratanter suscipere vindictam ex malo suo opere. Tenet consequentia, quia plus prodest homini vindicta pro peccato humiliter accepta, quam laus pro bono opere. Unde Beatus Gregorius scribit Mauritio Imperatori ipsum sequenti dicens: *Credo quod omnipotentē Deū tanto vobis magis placatis, quantò me male ei servientem affligitis.* Si ergo iste sanctus Papa tam humiliter sine delicto, ab Imperatore afflictionem suscepit, cur clerus delinquens à Rege vel Ducibus cui vel quibus tenetur subesse, vindictam humiliter non sustineret? cum dicat immediatus Christi Vicarius 1. Petri. 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malorū, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Unde isti regulæ intendens Leo Papa subjecit se Lodovico Augusto, ut scribitur 2. quæst. 7. sub his verbis: *Nos si incompetenter aliquid egimus, & in subditis justæ legis tramitem non conservavimus, vestro ac vestrorum missorum cuncta volumus emendare judicio. Quoniam si vos qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certè non veritatis discipuli, sed quod dolentes dicimus, erimus præ cæteris erroris magistri.* Et dist. 10. Imperatori de obedientia ita scribit: *de capitulis vel præceptis Imperialibus nostris nostrorumque prædecessorum Pontificum* (Gl. *id est Imperatorū, qui in modum Pontificum unguntur*) *irrefragabiliter custodiendis & observandis, quantum valuimus & valemus Christo propitio, & nunc & in ævū nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse vobis quilibet aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo esse mendacem.* Ecce iste devotus sanctus Papa vocans Imperatores Pontifices, subjecit juxta Petri Apostoli regulā, tam ad obedientiam quàm ad vindictam. Cur ergo Clerus Regni Bohemiæ non se sic subjiceret Regi, propter Deum in obedientia, & si delinqueret in vindicta, nec solum Regi, sed Ducibus, nec solum ducibus, sed omni humanæ creaturæ? quia quanto se humiliaret sic in sæculo propter Deum, tanto exaltaretur amplius apud ipsum. Sed quid impedit nisi superbia, qua se extollit Antichristus supra humillimum Dominum Jesum Christum.

XLIII. Item, videtur patere supra dicta sententia de ablatione temporalium, ex prophetia Hyldegardis virginis, quam ponit in suis libris sub Eugenio Papa in Concilio Treverensi, præsentibus multis Episcopis Francorum, Italiæ & Almaniæ approbatis, cui etiam beatus Bernhardus interfuit, quæ virgo prophetans loquitur isto modo: *Ipsi reges & alii sæculares divino judicio, excitati acriter se opponent, atque super eos irruentes dicent: Nolumus hos regnare super nos cum prædiis & agris & aliis sæcularibus rebus, super quas Principes constituti sumus. Et quomodo decet, ut tonsi cum stolis & casulis suis plures milites, vel plura & pulchriora arma quàm nos habeant? Sed & nec conveniens est, ut Clericus miles sit, & miles Clericus. Unde abstrahamus eis, quod non rectè, sed injustè habent.* Et infrà: *Omnipotens enim pater rectè divisit omnia, cœlum scilicet cælestibus, & terram terrestribus, atque hoc modo justa divisio inter filios hominum fit, videlicet, quod spirituales homines ea habeant, quæ ad ipsos respiciunt. Sæculares autem ea, quæ eis cōveniunt, ita, quod neutra pars istarum alteram per rapinam opprimat. Deus enim non præcepit ut tunica & pallium alteri filio daretur, & alter nudus maneret, sed jussit, ut isti pallium, illi tunica tribueretur. Pallium itaq; sæculares propter amplitudinem sæcularis curæ, & propter filios suos, qui semper crescunt & multiplicantur habeant, tunicam verò spirituali populo concedit, ne in vestitu deficiat, & ne plusquam necesse est possideat. Quapropter judicamus & eligimus, ut omnia, quæ prædicta sunt ratione dividantur, atque ubi pallium cum tunica invenitur, ibi pallium subtrahatur, & indigentibus detur, ne per inopiam consumantur.* Hæc virgo supra dicta Hyldegardis, planè prædicens ablationem temporalium ab Ecclesiasticis per sæculares Dominos, & ostendens propter quid futura sit ablatio hujusmodi, & qualis debeat esse rerum ablatarum divisio, ne inutiliter consumantur. Item, Hugo libro 2. de sacramentis parte 2. c. 3. & 7. *Laici,* inquit, *quia terrena & terrenæ vitæ necessaria tractant, pars corporis Christi sinistra sunt. Clerici verò, quoniam ea quæ ad spiritualem vitam pertinent, dispensant, quasi dextra pars sunt corporis Christi.* Et pòst interpretando utrumq; terminum inquit: *Clericus nisi Deum, & ea quæ ad Deū spectant, habere non debet, cui statutū est decimis & oblationibus, quæ Deo offeruntur sustentari. Laicis verò Christianis fidelibus terrena possidere conceditur, sed Clericis spiritualia committuntur, sicut fuit in veteri testamento.* Et c. 7. declarat, quomodo quædam Ecclesiæ Christi devotione fidelium conceduntur *salvo jure terrenæ potestatis, ne fiat confusio; Cum nihil inordinatum approbare potest Deus. Unde quandoque concedunt Principes terreni nudum usum Ecclesiæ, & quandoque usum & potestatem exercendæ justitiæ, quod Clericus per Ecclesiasticas personas, aut individua Cleri talia exercere non potest, potest tamen habere personas Laicas ministras ad illud officium, sic tamen,* ut inquit, *ut idipsum quod potestatem habet, à Principe terreno se*

habere cognoscat, ipsas possessiones nunquam à regia potestate elongari posse intelligat, quin (si ratio postulaverit aut necessitas) ille ipse possessiones debeant in necessitate obsequium. Quia sicut regia potestas patrocinium, quod debet alteri, alienare non debet, sic ipsa possessio etiam ab Ecclesiasticis personis obtenta, obsequium, quod regia potestatis patrocinio debetur, jure negari non potest. Hæc Hugo.

INITIUM DISCEPTATIONIS CUJUSDAM GRÆCI, ET QUORUNDAM Caldenariorum ex veteri Româ.

CALDENARIUS.

CUm sancta Romana ecclesia primitiva sit omnium ecclesiarum earumque mater simul & sit & vocetur, quod primo eam rexerit Petrus magnus ille Apostolorum antesignanus: Constantinopolitana vero ecclesia, secundum ab hac locũ obtineat, filiaque illius vocetur quonam pacto & quâ de causâ filia ita à matre resilit?

GRÆCUS.

Si æquis animis audire velitis; id quod vos veluti honoris causâ de coryphæo Apostolorum adfertis, in contrarium potius vergere intelligetis. Primum quidem, quod totius orbis doctorem & magistrum, qui prædicationis suæ initium à Judæâ fecit, Romæ autem Apostolatus sui cursum peregit, tali vestrâ propositione solius Romæ magistrum fuisse statuitis. Atque ita etiam Servatoris ad illum promissionem, quam sancti patres universaliter de omnibus qui credidissent & credunt interpretantur; vos ad solam Romam coarctatis, violentaque interpretatione torquetis. Quo concesso, reliquum est omnino, eam quæ Romæ est tantum, non autem universam fidelium Ecclesiam sibi adaptasse Servatorem, ædificationemque hujus tanquam super petram Petri doctrinam promisisse. At vero qui ita & sentiunt & loquuntur, qualem honorem Apostolorum Coryphæo deferant, ipsimet considerate. Nam si eam ob causam vestra Ecclesia Romana caput & mater omnium Ecclesiarum censetur & est, quod Petrus Apostolorum Coryphæus, pastor illius rectorque sit vocatus: multo certè æquius fuerit Antiochiam ejusmodi titulos consequi, quippe quæ antea à Coryphæo Apostolorum edocta fuerit, & obedienter ejus prædicationem sit amplexa; quodque ejus incolæ primi æquissimis animis *Christianorum* appellationem susceperint; ideoque etiam Antiochia per excellentiam *urbs DEI*, sit vocata, aut certè Hierosolimitanam Ecclesiam, cui magnus ille ac primus Pontifex, salutis nostræ dux & dominus Jesus Christus contigit, quippe qui sermonem veritatis in ea prædicavit & docuit, seque ipsum pro nobis voluntariam victimam obtulit; eamque ob causam id consequuta est, ut mater omnium Ecclesiarum vocaretur. An non enim qui ita & sentiunt & loquuntur, servum Domino, & Apostolum, hoc est *missum*, eo qui misit majorem, contra Christi doctrinam tradunt? Quocirca non ob eam quam vos existimatis causam, sed propter regni & monarchiæ honorem, quo etiam ante Apostolorum prædicationem vetus Roma prædita, & totius orbis terrarum principatum nacta erat, primatum in reliquas Ecclesias huic cessisse ex rebus ipsis cognoscimus. Nam post prædicationem consentaneum omnino erat, ut convenienter regno, Episcopatui etiam hujus urbis honor & prærogativa sedis præ aliis omnibus Ecclesiis deferretur. Immò verò majorem quoque huic quàm illi honorem tribuere conatum fuisse Constantinum illum magnum scimus. Quando ex illâ in hanc verè magnam urbem omnia regni insignia transtulit, eamque proprio suo nomine insignivit, & reginam urbium vocari voluit

CALDENARIUS.

Cur non igitur vestræ Ecclesiæ, quæ se ipsam à capite suo avulsit; matri verò hujus, quæ nullam divulsionis causam dedit, sed potius ob avulsionem dolet, causam scandalorum adscribere conamini?

GRÆCUS.

Ex sua ipsius conscientia respondeat vestra reverentia. Cum Servator noster eum, *qui patrem aut matrem plusquam ipsum diligit, indignum se* judicet: Vestra autem Ecclesia nescio quo pacto tentarit puro frumento, hoc est, Dominicæ doctrinæ & Apostolorum ac Patrum traditioni asseminare zizania: si verò nostra Ecclesia primum quidem tale zizanium variis modis evellere conata sit (neque potuerit ab eâ quæ jam semen susceperat) rursusque ei indivulsè adhærere, propter filialem erga illam affectum: quo pacto non ipsa sibi ipsi reverentiam erga communem dominum, & patrem, ac creatorem merito vendicet, parti verò vestræ Ecclesiæ scandalorum causam rectè adscribat?

BAR-

BARLAAMI MONACHI DE PAPÆ PRINCIPATU LIBELLUS.

CAPUT I.

Qui scientiarum, Francisce, cognitione pollent: cum illis solis hominibus scientiæ gnarum de quavis quæstione, quæ quidem scientiæ ipsius propria sit, disserere posse, ajunt; qui scientiæ illius observant principia: quæ si quis tollat; cum illo, nullo modo posse disputari. Id quod ego in ecclesiasticis quoque usuvenire rebus, videor animadvertere. Nam qui eisdem principiis utuntur; de quavis proposita quæstione cum iis demum potest disceptari. Contra verò, cum illis, quibus eadem in confesso non sunt principia, nulla omninò institui potest disputatio. Necesse ergo est, siquidem de rebus controversis verba facturi simus; eadem admittere principia atque concedere: alioquin uterque nostrum conticescat. Sed enim quia tu rectè profiteris; te, & principia, & ea quæ è principiis ritè demonstrata fuerint, observaturum; ac dissentientia minimè admissurum: mei ratus sum officii esse, ut fraternè tecum atque amicè, ex eisdem principiis progressus, de rebus inter nos controversis disseram. Interea Dei optimi maximi benignitatem supplex oro, ut mentem utriusque nostrum illustrare velit; mihique veritati consentanea dicere concedat; ac tibi rectè & incorruptè de eisdem judicare. Tua est etiam à me roganda caritas, ut, ubi aliquid in iis quæ à me dicuntur, quæ tibi minus arrideant, offenderis, patienter primum id tantisper legas, donec sensum dicti atque sententiam fueris assecutus: deinde, ad principia inter utrosque posita & concessa, reducas; à quibus siquidem dissentire videris, vel repugnare, redarguere ne dubites, haud ingrata futura est reprehensio nobis. Etenim à fratre & amico redargui multò satius, quam alterius cujusquam audire blanditias. Verum enimvero principiorum tibi & memoriam refricare, alienum nequaquam arbitror. Sunt autem hæc. *Quatuor Evangelia, Apostolorum scripta, Epistolæ universales & particulares, Acta Apostolorum, Joannis Theologi Apocalypsis: Apostolorum, sanctorum item Patrum, qui in septem illis sacris œcumenicis Synodis convenere, Canones.* Atque hæc quidem principia sunt. E quibus tum alios redarguere, minimè ambigam, tum redargui me facile patiar.

CAPUT II.

Disputationem autem sic exordior. Tu affirmas, Dominum nostrum Jesum Christum B. Petro Ecclesiam suam tradidisse, communemque eum pastorem ejusdem ac doctorem instituisse. Romanumque Episcopũ, utpote hujus successorem, debere omnibus imperare præesse omnibus, ut qui in omnes potestatem obtineat: ipsique licere pro amplitudine potestatis suæ, quidquid libuerit decernere, nec fas esse cuiquam illius contradicere placitis: sed omnes omnino teneri ad decreta ipsius, ceu Dei eloquia, sive ulteriore disquisitione, amplexanda. Ego verò B. quidem Petrum totius Ecclesiæ pastorem ac doctorem fuisse universalem, verissimum agnosco. Atqui non ille solus fuit: sed eadem cum illo sorte æqualique honore, duodecim Apostolorum unusquisq; Nam sic se res habet. Petro claves regni cœlorum Christus se daturum pollicitus est. Quas nihil planè aliud esse, quam ligandi ac solvendi potestatem, verbis sequentibus apertè declaravit. Verùm, istam utiq; potestatem à Domino reliquis quoque Apostolis datam constat. *Quicquid enim ligaveritis*, inquit, *in hac terra, ligatum erit & in ipsis cælis, & quidquid solveritis in hac terra, in ipsis quoq; cælis solutum erit.* Itẽ, *Accipitote Spiritum Sanctum: quorũ peccata dimiseritis, dimittuntur ipsis: quorũ detinueritis, detenta sunt.* Sed & sacrosanctum illud divinissimũque sacrificium, nequaquam soli Petro, sed omnibus peræq; peragere mandavit. Ait enim, *Hoc facitote in mei recordationẽ.* Tametsi autem soli Petro dictum fuit, *Pasce oves meas*: dicti tamen illius vis, ad reliquos pariter spectat: prout ex rebus ipsis liquidò patet. Quid enim, quæso, fecit Petrus, quod idem reliqui similiter non fecere? annon post Spiritus Sancti descensum, aliam alius orbis terrarum partem sortitus, errãtes docuit tenebrisq; obcæcatos illustravit? nonne Ecclesias constituit? nonne presbyteros creavit? nonne Episcopos? nonne Diaconos? ecquando horum quispiam ista Petri hortatu peregit? nonne unusquisq; eorum eadem à Domino Christo potestate accepta in quacunq; tandem orbis regione versabatur, docebat eademq; exercebat ibidem quæ & B. Petrus in quibus locis prædicabat? Porrò si nostræ convenit pietati non tam ad verborum diversitatem, quam ad naturæ rerum cognationem attendere; quid tibi, quæso, videtur illud innuere, *Accipietis virtutem ex alto supervenientẽ super vos Spiritu sancto, eritisq; mihi testes tũ Hierosolymis, tũ in Iudæa tota, ac Samaria, atq; ad extremos usque fines terræ*; quod omnibus plurali numero est enunciatũ? Itẽ illud, *Proficiscimini in omnes gentes, & prædicate Evangelium meũ universæ creaturæ: baptizantes illos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: docentes ea omnia observare quæ vobis præcepi*? quid? nonne verbis istis omnes orbis universi pastores ac doctores creavit? Itaq; nemo eorũ hujus vel illius civitatis regionisve Episcopus nuncupatus est: sed eandem ubiq; locorum habuit potestatem. Ipsorum verò successores quos ordinarãt aliũ alii civitati ac regioni, particularis

ja.n pastor quisque cog itus est. Sed enim, si hæc ita se habent, qui fit ut B. Petrus Apostolrum princeps, primæque sedis appelletur? Attende paulisper, hujusque dubitationis solutionem afferemus; a gumentis non è proprio cerebro depromptis, sed è divinis eloquiis. Neque enim nos umquã de myster s nobis commendatis ex humano ingenio dicere aliquid conabimur; sed neque alios, qui imperitè & audacter id tentaverint, feremus; aut profanis illorum clamoribus aures præbebimus. Animadverto equidem, Petrum ipsum, cum opus foret aliquem ad supplendum numerum duodecim Apostolorum surrogari; surgere qui primus verba faciat. Similiter etiam à descensu Spiritus Sancti, reperies, ubi primas docendi partes obeat. Illius proinde prærogativa hæc est: alios primo loco docendi honorem ipsi deferre. Quod si summarum Ecclesiasticarum dignitatum partitione factam iam Petro datam fuisse dixeris, reliquis aliis rationibus omissis, è verbo Dei nobis istud demonstra; passisque ulnis accipiemus. Nam ego sane non reperio, unde hoc discrimen quis conjiciat: cùm neque ex Domini sermonibus ad illos habitis; neque ex iis quæ ipsi postea factitarunt, illud queat elici. Verum tu ita m hi videris his in rebus affectus, perinde ac si Petrus solus ab ipso Christo: reliqui verò Apostoli à Petro fuissent instituti, ac propterea omnes mortales Papæ cogis potestati obtemperare; nec permittis cuiquam illius imperium detrectare: ordinationemque omnem, quam ille non sanxerit, irritam ducis: quasi necesse omnino sit, aut omnem omnino ab illo pendere, aut certe quæ non sit, causam nullamque censendam. Sed de ordinatione postea. Nunc autem conclusis iis, quæ fusius à nobis sunt demonstrata: omnes quidem Apostolos, quod ad Ecclesiam attinet, pari eodemque planè fuisse honore, sacri autem illorum duodenarii numeri principem B. Petrum fuisse asseveramus. Hac scilicet in re ceteris superior, quod aliis præsentibus, primas ipse docendi partes obierit ac fortasse etiam primo loco sederit.

CAPUT III.

Omnes igitur omnino, uti dictum est, sermonis discipuli, pastores doctoresque orbis terrarum extitere: particulares autem pastores, quos *Episcopos* appellavere, alium alius civitatis constituerunt, aut regionis. Verbi gratia, Athenarum Dionysius, Timotheus Ephesi, Titus Cretæ, alius, alius loc pastor ab Apostolis constitutus est. similiterque S. Clemens Episcopus Romæ à Petro est ordinatus: qui sol sacrosanctæ Dei Ecclesiæ quæ erat Romæ præesset, eandemque moderaretur. Verumenimvero postea, cum Dei providentia, jus imperii ad nostros pervenisset, piissimorum Regum, sanctorumque Patrum nostrorum decretis ut Romana sedes prima esset, ideo sancitum est, quod urbs illa rerum potiretur, Ecclesiasque orbis terrarum, unius Imperio subjici, videretur consentaneum: cum antea Romanus Episcopus, ut nec ceterorum quisquam, nec primus esset, nec postremus. Quòd si tu demonstrare potes, S. Clementem non Romæ solum, sed universæ etiam Ecclesiæ Dei pastorem fuisse à Petro constitutum, nec illis modo Episcopis, quos ceteri Apostoli creaverant, debere imperare, verum iis etiam ipsis quos primarius ille Apostolus in aliis civitatibus ordinaverat: ex iis quæ diximus, principiis, firma solidaque argumenta contexito, libenter acquiescemus. Sin tu tale nihil demonstrare poteris: nobis autem nihil facilius fuerit, quam adversaria sententiam rationibus communire firmissis: aut cede, quæso, veritati, aut ab iniusta saltem contentione desistito. Quis enim unquam aut Petrum Romæ Episcopum dixit, aut Clementem, primarium? Cumq; multi in multis aliis civitatibus Episcopi à primario Petro fuerint creati: quænam lex solum jubet inter ceteros Romanũ Episcopum hujus successorem appellari, ac reliquis imperare. Et quid obstat, quo minus Alexandriæ Episcopus Petri successor habeatur, primasq; in omnes obtineat? Namque ut Clemens Romæ, ita Marcus Evangelista Episcopus Alexandriæ factus est. FRANCISCUS. Atqui Apostolus Romæ vitam divinitus finivit. Necesse ergo est, Episcopum Romanum, locum illius tenere. BARLAAMUS. Ergo, quandoquidem Dominus noster Jesus Christus, mortem Hierosolymis nostrâ causâ obiit: Hierosolymorum Episcopus, utpote qui primarii nostri Pontificis locum teneat, omnibus præerit. Et quidem tanto major Romano Episcopo, quantò Christus Petro. Præterea, quam absurdum illud est, & à ratione abhorrens, ceterorum quidem Apostolorum unumquemque communem pastorem ac doctorem orbis terrarum, perinde atque Petrum, fuisse: eorum autem neminem præter solum Petrum, successorem reliquisse? Quod si quis ceterorum Apostolorum, successores voluit relinquere vel Episcopos ab ipsis constitutos, vel earum Ecclesiarum moderatores, in quibus unusquisque vitam finivit, aut ad Deum migravit: qua ratione, omnes à Papa creari jubes? numquid enim dicere potes, ipsos à S. Petro Apostolos fuisse constitutos? Id, si verum non est: qui fit, ut illorum successores à Petri, uti tu appellas, successore, ordinari oportere contendas? Atqui vero, reliquos quoque Apostolos, successores reliquisse, in quibus nullus, aut primus, aut postremus, fuerit, sed omnes æquales ejusdemque planè ordinis, si nudè assevrarem, minus fortasse credendum mihi existimares: ceterùm testem omni exceptione majorem producenti, nullo modo refragari potes. Sanctus is est & divinus ille Dionysius Areopagita, in ea quam ad Demophilum monachum epistola scripsit his verbis, *tu igitur cupiditati, iracundiæ ac rationi, prout par est moderare: tibi vero sancti ministri, his sacerdotes, pontifices sacerdotibus, pontificibus Apostoli, Apostolorumq; successores. Quorum siquis aliqua officii parte deliquerit, à sanctis ejusdem ordinis corrigi potest.* Hic igitur æqualis Apostolorum, qui res temporis illius probè norat, Apostolorum successores, ordine pares fuisse pronunciat. Cõtra vero tu omnes Papæ imperio subjici jubes: qui in alios quidem animadverat, ipse autem à nemine prorsus, quidquid egerit ac decreverit, castigetur.

CAPUT

CAPUT IV.

AC Romanam sane sedem multis postea sæculis, sanctorum Patrum, piissimorumque Imperatorum beneficio, primas fuisse nactam; vel ex eorum ipsorum sanctionibus, hac de re editis, liquido constare potest. Nam si Episcopus Romanus antea primus fuisset, orbisque terrarum pastor, à S. Petro constitutus: numquam procul dubio divinissimi illi Imperatores, Constantinus atque Justinianus, ut de re sui juris sic promulgassent sanctione, *decernimus ut Romanus Episcopus, primus omnium sacerdotum sit*. Idque adeò primum quia nulla fuisset opus lege: deinde, impietate sese obstringere videri possent, si Petri potestatem ac jurisdictionem sibi arrogarent, quodque tot illæ antea sæculis sanxerat, id ipsi decernere præsumerent superciliosè.

CAPUT V.

ET verò, ut ad postremam hujus nostræ disputationis demonstrationem deveniam; cui nemo, qui quidem sacrosanctos Canones admittit, potest refragari; Quartæ Synodi vicesimus octavus canon sic habet: *Sanctorum Patrum definitionibus ubique insistentes; & modo recitatum canonem sanctissimorum centum quinquaginta Episcoporum agnoscentes: de sanctissima Ecclesia Constantinopolis novæ Romæ prærogativis, nos quoque eadem definimus atque decernimus. Etenim sedi veteris Romæ, propter urbis illius Imperium, Patres meritò primas detulere. Quinetiam eodem sibi proposito scopo centum illi & quinquaginta Episcopi Deo carissimi, eadem privilegia ac prærogativas in sanctissimam novæ Romæ sedem contulere. consentaneum rati, ut urbs, Imperatoria majestate & Senatu ornata; eisdemque cum vetere imperatrice Roma privilegiis decorata: in Ecclesiasticis itidem, ut illa, rebus, summam auctoritatem amplissimamque potestatem, utpote illi secunda adipisceretur.* Satis ergo apertè ac perspicuè hic canon declarat, & cujus beneficio Romana sedes prima evaserit; & causam aperit, qua ad id fuere impulsi: Patres videlicet auctores extitisse: eoque adductos, quòd rerum urbs illa potiretur.

CAPUT VI.

JAm verò prærogativarum amplissimæ hujusce urbis sedis, cum secundæ Synodi canon tertius his verbis meminit: *Verùm Constantinopolitanum Episcopum post Romanum Episcopum, honoris prærogativas obtinere*: tum tricesimus sextus Sextæ; *Renovatis centum quinquaginta sanctorum Patrum, in hac divinitus custodita ac regia urbe coactorum; item sexcentorum triginta Chalcedone congregatorum, decretis: sancimus, ut sedes Constantinopolitana, eisdem cum veteris Romæ sede fruatur privilegiis: in rebusque, ut illa, Ecclesiasticis, amplissimam dignitatem summamque potestatem obtineat, ut quæ illi secunda sit. cui proxima, Alexandrina magnificentissimæ urbis sedes numeratur: tum Antiochena: postremò Hierosolymitana.* Porrò centesima tricesima prima Novella Justiniani, piissimi Imperatoris, hæc habet verba; *Sancimus ut sanctissimus veteris Romæ Papa, omnium sacerdotum primus sit: beatissimus autem Constantinopolis, novæ Romæ, Archiepiscopus, secundo quidem post sanctissimam veteris Romæ sedem ordine sit: sed ceteris omnibus anteponitor.* Quapropter dignitate quidem parem esse decreverunt, in rebusque Ecclesiasticis, perinde atque illum, summa eminere potestate: sed ordine secundum. Neque tamen ita secundum, ut ab illo crearetur: quandoquidem nec hic nec alius quisquam Patriarcharum à Papa ordinabatur. Etenim leges sanxerunt ut ordinationis Episcoporum summa plenaque auctoritas penes singulos Metropolitas esset: isti autem à Patriarchis constituerentur; illo nimirum cui sedes unaquæque subiiciebatur. Patriarchas verò à Papa ordinari; nulla lex jussit. Mihi si minus credis, tu saltem ipse sacrosanctos Canones cum divinorum Apostolorum, tum sacrarum etiam septem œcumenicarum synodorum in manus sume, diligenterque perlege. quod si ullum uspiam canonem repereris, qui Patriarcharum ordinandorum summam auctoritatem Papæ tribuat: indica modò nobis illum; vicerisque ilico. Sin hoc numquam reperire poteris: qua tandem necessitate cogimur ut ea quæ tu è proprio sensu depromis admittamus? Præterea, Hierosolymitani Episcopi qua ratione debent à Papa ordinari? neque enim aut Dei frater Jacobus à Petro ordinatus est: aut hujus successorem, par fuit, neminem fuisse, nisi Papa illum creasset.

CAPUT VII.

ILlud autem mirum est vos latere, canones sanxisse, ut quemadmodum novæ Romæ Episcopus à Papa secundus ordine est, ita planè Alexandrinus, huic secundus: deinde Alexandrino proximus Antiochenus, Hierosolymitanus denique Antiocheno. Quod si igitur novæ Romæ Episcopum ideo à Papa constitui necesse sit, quod secundum ab illo gradum obtineat, unumquemque profectò Patriarcharum par est deinceps primarium secundarii ordinationis jus penes se habere. Atqui hoc numquam ita factitatum est; nec etiamnum fit. Id quod vetere consuetudine confirmari potest. Patriarcharum enim quisque à propriis quidem Episcopis designabatur; ab eorum autem uno creabatur; prout in hodiernum usque diem ritè observari solet. verbi causa, noster Patriarcha à metropolita Heracleæ; Hierosolymorum Patriarcha, à metropolita Cæsareæ. similiter & reliqui.

CAPUT VIII.

AC nobis sanè quidem æquum videtur; (neque vos illud inficiabimini, quandoquidem pa-

cem nobis Christus sublata inimicitia conciliavit) ut, quam rationem ad Patriarchas Papatum habuit, cum uniti fueramus, eandem jam habeat. Quod si igitur tum nemo Patriarcha Patriarcham creabat, neque moris erat ut à Papa ordinarentur Patriarchæ: quo ore id quod numquam habuistis, nunc ut inviolatum exigitis? Quocirca nec legibus est consentaneum, nec consonum rationi, nec consuetudini congruum, ut Patriarchæ à Papa constituantur.

CAPUT IX.

QUomodo ergo cæterorum Papa princeps est, siquidem eos non ordinat? quomodo item B. Petrus, cujus successorem Papam esse contendis, princeps Apostolorum censebitur, si eos ipse non ordinarit? Evolutis igitur canonibus, ego hanc tum Papæ prærogativam præ aliis fuisse reperio; ut primo sederet loco, primusque frater appellaretur; atque adeò in mysticis divinæ liturgiæ precibus prima illius mentio fieret. tu si quid amplius dicere habeas; è sacris canonibus id demonstra; minimeq; refragabimur. Sed enim id quod nulla unquam œcumenica synodus de Romana sede statuit, quartæ synodi decimus septimus canon novæ Romæ sedi adjudicavit; *Ut in unaquaque nimirum præfectura si quis Episcopus injuria aliqua à metropolita fuisset affectus, apud exarchum diœceseos, aut apud sedem Constantinopolitanam jure experiretur.*

CAP. X.

NEque vero, ut quis opinari posset, Papa œcumenicis conciliis præerat, ipsisve leges dictabat: quinimo & ipsemet, & ipsius Ecclesia, totius Concilii pars erat: Concilium autem ipsum, quemadmodum aliis Ecclesiis, ita planè & Romanæ Ecclesiæ leges dabat. Ait enim, *Quia in Romana Ecclesia canonis loco traditum dignovimus, ut qui Diaconi aut Presbyteri ordinandi sint, cum uxoribus se in posterum rem minime habituros profiteantur: nos, veterem canonem Apostolicæ accurationis & ordinis sequentes, legitima sacrorum virorum cum uxoribus consortia deinceps rata esse volumus: ita ut conjugii vinculum cum uxore, nullo modo tollatur, aut mutua suo tempore societas eis denegetur.* Quinquagesimus autem quintus canon sic habet, *Quandoquidem in Romana Ecclesia, sanctorum quadragesima jejuniorum tempore, Sabbato jejunare solemne esse accepimus contra quam Ecclesiasticus ritus, nobis per manus traditus, postulat: sacrosancto huic Concilio placuit, ut canon ille, cujus hæc verba sunt, Si quis clericus deprehensus fuerit, qui vel sacrosancta Dominica, vel Sabbato, præterquam uno & solo, jejunet; deponatur: si laycus segregetur: in Romana quoque Ecclesia sancte observetur.* Ex his igitur canonibus manifestum est; Concilia, etiam adversus Romanam Ecclesiam leges condere.

CAP. XI.

IAm vero solas Occidentales Ecclesias Papæ gubernationi à sanctis Patribus fuisse commendatas, reliquas autem Ecclesias aliis subjectas Patriarchæ, eos etiam cavisse insuper ne quis in finitimam Ecclesiam quæ ad ipsum minime spectet, invaderet: quid attinet dicere, cum tot canonibus ista sancita sint? Verum cæteris omissis, sextum, quæso, & septimum canonem primi Concilii legas: secundum item secundi, ac vicesimum octavum quarti: manifestoque deprehendes, id quod à me modo dictum est, ita se habere.

CAP. XII.

CEterum nec Patriarcharum cuiquam, nec Metropolitarum, ac ne ipsi quidem Papæ fas esse aliquid decernere, aut novi quidquam moliri, sine omnium ipsi subditorum consensu: cum alii permulti canones istud præcipiunt, tum expresse tricesimus quartus canon Apostolorum his verbis: *Cujusque gentis Episcopum omnes primarium inter se debent agnoscere, ipsumque capitis loco habere: nihilque eo inconsulto agere, quodquidem majoris sit momenti. Ea etiam unumquemque Episcopum tractare decet, quæ ad paræciam ipsius spectent, & ad regiones eidem subjectas. Veruntamen nihil illi sibi sine omnium sententia faciendum existimet. Ita enim concordia futura est, Deusque per Dominum Jesum Christum glorificabitur.*

CAP XIII

TU interea quæ quidem de veteris Romæ sedis privilegiis Patres constituerunt, nusquam non inculcas: adeoque impietatis reos peragis, qui ullo modo audent adversari: sed quæ iidem de novæ Romanæ sedis æqualitate, non semel, sed sæpius decreverunt, nihil facis. Ac probè sane nosti, Patres statuisse ut Papa ceterorum princeps sit: sed eosdem sanxisse ut novæ Romæ Episcopus iisdem plane quibus ille insigniatur prærogativis ac privilegiis, summamque æque atque ille, in Ecclesiasticis rebus magnificentiam obtineat: id vero data opera præteris. Deum immortalem, quo pacto ista justitiæ conveniunt? Ego certè adduci non possum, ut vocem contumeliosam de vobis unquam proferam: sed si quis (ac revera quemvis vestrum pauxillum hæc cura torquet) ambitionem vestram incusaret, avarosque ac arrogantes vocitaret: quid tandem isti responderetis? Quod si igitur Papa nec Patriarcharum constituendorum jus auctoritatemque habet, nec ei licet, absque omnium sententia novi aliquid decernere, quinimo si nostrum Patriarcham, eisdē ornari prærogativis, & perinde atque illum summam in rebus Ecclesiasticis auctoritatem ac magnificentiā obtinere, sacrosanctæ leges jubent: qua tandem ratione nos Papæ obedire cogitis, qui ut à nostris ipsorum sanctissimis Patriarchis pascamur regamurq; lege astringimur ac consuetudine? Præterea, qui fit ut illi, obtem-

obtemperandum non suadeas, qui sanctorum Patrum scita accurate observat, neque diversum quid, aut repugnans divinis decretis, perperam mandat? Sed absit, ut eo nos insaniæ umquam deveniamus, ut orthodoxum, patrumque vestigiis ubique inhærentem; eo quem patres ipsi detulerunt, honore spoliemus. Sin Papa vester divinarum legum ac decretorum violator existit: cur damnum ducitis, si nos vobiscum una perire nolimus? quod si contenderitis, nihil prohibere, licet hæreticus sit, perversique decreti auctor; quo minus Petri interim sit successor, clavesque regni cælorum gerat: non magnopere sane refragabimur. Successor nimirum ita erit Petri; ut morbus sanitatis; tempestas, serenitatis; tenebræ, lucis. clavesque regni cælorum geret, non illas quæ aperiunt, sed quæ claudunt; nec eorum cuiquam, qui ipsum sequuntur, interiore permittant.

CAP. XIV.

FRANCISCUS. Atqui fieri non potest ut Papa sit hæreticus. BARLAAMUS. Hem, quid ais, mi homo? mortuum video; mihiq; dicis, eum mori non posse? FRANCISCUS. Verum multi Patriarchæ priscis seculis hæretici exstitere: Papa, nullus. BARLAAMUS. Dicat ergo Macedonius, quandoquidem ante ipsum nemo Episcopus Constantinopolitanus hæreticus fuit, proinde ne se quidem esse. Aut potius, ut exemplo magis familiari utamur, si quis impudicæ illius muliercolæ quæ Papa fuit, causam velit agere, dicat, quandoquidem nulla ante eam fœmina Papa fuit, ne ipsam quidem fuisse. Quæ cum sana rectaque ratione, quo tandem pacto cohærent?

CAP. XV.

SEd enim quia in Romanam ecclesiam ac fidem & vos credere profitemini, & cæteros similiter vultis credere: age de istis quoque rebus disseramus. Romana ecclesia, & Catholica ecclesia, non unam rem aliquam apud sanctos Patres, sed diversas ac discrepantes sonat. Nam cum *Catholicam Ecclesiam* dicunt, Christianorum intelligunt cœtum, qui usquam terrarum, de fide recte sentiunt; pietatisque dogmata immota & inconcussa observant. *Romanam* autem *ecclesiam* cum dicunt, ut illam à cæteris in orbe ecclesiis particularibus distinguant, sic loquuntur. Prout Concilii Carthaginensis centesimus quartus canon habet, his verbis: *De dissensione inter Romanam & Alexandrinam ecclesiam orta; ad sanctissimum Papam Innocentium scribi placuit, ut utraque ecclesia inter se pacem & concordiam colat, quam Dominus præcipit.* Jamvero pro Catholica ecclesia, Romanam nemo umquam dixit. *Catholicam* itidem *fidem* cum dicunt; eam undique intelligunt, quam omnes recte sentientes Christiani ubicunque locorum profitentur. Christianam autem fidem, Romanam nemo sanæ mentis dixit. quinimo non in Romanam aut fidem aut ecclesiam; sed in Catholicam, seu universalem, atque communem fidem & ecclesiam credere nobis præceperunt. Quam certe fidem ac professionem & observavimus hactenus; & deinceps in perpetuum, Deo auctore, observabimus. Quid? ullus ne umquam martyr coram aliquo Tyranno; aut hæreticus quispiam ex errore viæ suæ reversus, tale aliquid in fidei professione dixit, ut *Credo in Romanam vel fidem, vel ecclesiam*? Quis umquam talem fidei professionem à quopiam exegit, quæ nostram funditus religionem tolleret? Quocirca nec nobis dicere convenit, nos *in Romanam ecclesiam credere*? neque vobis, *in Catholicam*. Etenim nobis, qui Catholicæ ecclesiæ leges observamus, ejusque traditiones illabatas ac integras custodimus; profiteri, in eam nos ecclesiam credere, cujus & dogmata sequimur, omnino necesse est. Vos vero, qui Catholicæ ecclesiæ traditionibus antiquitatis, eisdemque pro nihilo habitis, peregrina nescio quæ & aliena decreta earum loco introducitis: in illam, quam aspernati estis, ecclesiam vos denuo credere, quo jure potestis profiteri? Ecclesiam ergo Romanam, illi alteri è regione oppositam, in medium proferri, necesse fuit: ut ita demum videlicet aperte declararetis, vos à Catholicæ ecclesiæ communione prorsus excidisse. Nam ecclesia Dei universa cōmuniter sanxit, ipsique adeo divini Apostoli, ac sancti Patres decrevere; ea vos, (non sine rubore & conscientiæ morsu) observare profitemini: sed si quis à vobis sciscitetur, qui fiat ut hanc aut illam legem violetis: ad Papæ potestatem, ceu arcem quandam, ilico confugitis. ut Tyranni scilicet solent, qui verbis Martyres cum minus flectere valent; extrema in eos exempla edere, potestate freti, minimè dubitant. Sed de his hactenus.

CAP. XVI.

DEnique quæ fusius à nobis demonstrata sunt, ad certa quædam videntur capita revocanda; ut ita finis tandem aliquando huic dissertationi imponatur. Primo itaque demonstravi, sanctorum Apostolorum unumquemque totius orbis terrarum pastorem doctoremque immediatè à Domino Christo fuisse constitutum. Secundo, B. Clementem, non totius orbis Episcopum; sed ut aliū quemvis, Romæ specialiter ac propriè à primario Petro creatum fuisse: sedemque Romanam, nec primam fuisse, nec postremam, atque sanctorum Patrum, Regumque piissimorum legibus primam evasisse. Tertio ut novæ Romæ sedes in rebus ecclesiasticis perinde atque illa, summa emineret potestate; eosdem sancivisse. Quarto, nulla lege præcipi aut consuetudine obtinuisse, ut Patriarchæ à Papa constituerentur; neque verò ita fuit factitatum aliquando. Quinto, Papam Conciliis minime præfuisse: quinimo Concilia leges ipsius ecclesiæ dictasse. Sexto divinos Patres distinctè constituisse, quænam orbis terrarum ecclesiæ subjicerentur Papæ; quæ itidem unicuiq; Patriarcharum. Septimo, nemini licere Patriarcharum, aut ipsi Papæ, de rebus gravioribus aliquid, sine omnium sen-

tentia, decernere. Octavo, eum honorem Papæ, Patrum scitis acquiescenti, deferendum; quem definiunt canones: non acquiescentem, ut lupum, ac hostem ecclesiæ meritò fugiendum. Nono Christianorum esse, ut in Catholicam seu universalem ecclesiam, ac fidem, credant; non autem in particularem: cum ita ab initio sancitum fuerit. Decimo, eos denique qui sanctorum Apostolorum divinorumque Patrum traditiones respuunt, ac rejiciunt; seque in particularem Ecclesiam & fidem credere profitentur: partem esse â toto Catholicæ Ecclesiæ corpore abscissam, atque emortuam. Contra verò eos, quibus nil umquam fuit antiquius Catholicæ Ecclesiæ traditione; sanam demum esse partem, quibus solis fas est dicere, se in Ecclesiam Catholicam credere. Atque hæc quidem fere habui, quæ ad tuam caritatem censui mittenda; habita ubique veritatatis ratione; nihilque locutum ut vide. Quibus acceptis ac perlectis, siquid interim tibi occurrerit, quod aut omnibus, aut quibusdam, aut uni saltem eorum, opponere possis: ex iis quæ diximus principiis oratio tua finem faciat, te patienter sumus audituri.

IOHANNIS GERSONIS THEOLOGI ET CANCELLARII PARISIENSIS.

COGNOMENTO DOCTORIS CHRISTIANISSIMI:

De Excommunicationis valore opuscula duo.

Discussio illius assertionis Sententia Pastoris etiam injusta tenenda est, per eundem Cancellarium.

CASUS est: Quidam se gerens pro Commissario Papæ, posuit in suo processu publico assertionem, quæ sequitur: *Sententia nostra etiam si essent injusta sunt tenenda, & timenda.* Quæritur super hac assertione. Primo, si sit falsa, & erronea. Secundo, si sit judicio fidei reprobanda. Tertio, si assertor sit ad judicium fidei rationabiliter evocandus. Arguitur quod sit vera: quia secūdū B. Gregoriū, *Setētia Pastoris, sive justa sive injusta fuerit, timenda est.* Cui consonat Urbanus Papa dicens: quod *valde timenda est setētia Episcopi, licet injustè liget.* Sed Papa nedum est Pastor & Episcopus, sed supremus Pastor & Episcopus. Sed contra est dictum Hieronymi, super epistolam Pauli ad Philemonem, & fundatur in dicto Esa. 5. *Si quis dixerit injustum justum, abominabilis est apud Deum.* & Gregor. in Homil. 27. *Ipse ligandi, atque solvendi potestate se privat qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subditorum juribus exercet.* Et idem: *Tunc est vera absolutio præsidentis, cum interni Iudicis sequitur arbitrium.* Et idem: *Non debet is pœnam sustinere canonicam, in cujus damnationem non est canonica prolata sententia, constat* autem quod sententia injusta non est canonica.

PONUNTUR PRO DECISIONE PROPOSITIONES, quæ sequuntur, ad examinandum.

HÆc assertio proposita in processu publico, si sit erronea in fide & moribus, non est dissimulanter prætereunda, cum sit scandalosa, & ex deliberatione posita. Hæc assertio est una propositio conditionalis includens unam consequentiam talem, si sententiæ nostræ sunt injustæ, illæ etiam sunt tenendæ & timendæ. Hæc assertio conditionalis sic resoluta, si sit falsa, est impossibilis, patet hæc propositio, sicut & præcedens ex regulis infallibilibus Logicorum: addendo quod assertio prædicta continet istam Universalem, quod omnes sententiæ dicti Commissarii quantumcunque injustæ sunt tenendæ. Hæc assertio falsa est, quoniam oppositum consequentis stat cum antecedente: quoniam stat, aliquas sententias Pastoris, vel Papæ, & suorum Commissariorum non esse tenendas, immo nec timendas dū sunt injustæ. Et hoc in multis casibus. Primo, si sententia lata sit post appellationem legitimā, ut notavit Innocent. III. in *epistola ad Archiepiscopū Senonen.* Secundo, si cōtineat errorem intolerabilem: ut notavit idem. Et hoc multipliciter potest evenire, cū nullus Pastor vivens in terris, immo nec Papa, sit impeccabilis, quin possit abuti sua potestate, cum circundatus sit infirmitate, ut dicitur *ad Hebr.* Unus casus est: si sententiet expresse, vel etiam implicitè contra fidē & Scripturam sacram. Alter, si sententiet in præjudicium veritatis vitæ, & justitiæ, ut si volens rapere sponsam alterius, ferat in contra nitentes sententiam excommunicationis. Alter, si sententiet in præjudicium justæ libertatis, ut si volens usurpare civitatem unius Principis, ferat sententiam excommunicationis in nolentes eam sibi tradere: & ita de multis similibus: ut si excommunicare velit illos qui suo Regi, & suis edictis rationabilibus obediunt. Notavit hæc Innoc. ubi prius: & habetur fundamentaliter, ex infallibili lege divina, & naturali: cujus deductionem hic ommitti-

omittimus. Hæc assertio est impossibilis: Sequitur hæc ex præcedentibus. Notando quod jura quibus initi videtur, non loquuntur ai modo conditionali & hypothetico: nec dicunt quod sententia Pastoris sit tenenda: quia longe aliud est dicere, quod sententia aliqua sit timenda, & quod sit tenenda: quia tyrannica iniquitas etiam timeri potest, sed non teneri debet: immo contemni, vel persequi. Hæc assertio consideranda est erronea contra bonos mores & canones: patet: quia cum spectet ad mores, & canones (sicut constat) non est eis conformis in veritate immò necesse potest: Sicut patet ex præcedentibus, sequitur quod est dissona atque contraria. Hæc assertio debet sin merito suspecta reputari: patet ex præcetendibus, & hoc accipiendo fidem pro objecto fidei, pro Scriptura sacra & jure divino. Hæc assertio reddit assertorem suum in fide suspectum: & ita consequenter ad judicium fidei rationabiliter evocandum, qui compellendus erit, vel se exponere, vel revocare, vel (si pertinaciter renuerit) relinquendus erit justitiæ seculari. Consequenter ad aggravationem dictæ assertionis, cum protestatione, quod hoc fit ad finem civilem & Ecclesiasticum, & pro defensione Catholicæ veritatis & Ecclesiasticæ libertatis: & non ad ingerendum crimen lesæ Regiæ majestatis inferuntur propositiones, quæ sequuntur.

Rex Christianissimus Francorum juravit in sua consecratione defendere, & tenere jura & libertates Ecclesiarum Regni sui.

Rex idem pluries à viginti annis citra habuit convocationem, & Concilium Prælatorum, & Universitatem Regni sui: ad quorum deliberationem, & requestum conclusit solemniter per arrestum curiæ suæ supremæ parlamenti, quod Ecclesia Gallicana, in se & in membris suis ad suas antiquas & legitimas libertates reduceretur, nominatim in collatione beneficiorum per ordinarios, & in electionibus faciendis.

Rex idem, & legitimus filius suus nunc regens novissimè post quatuor, & quinque annos fecerunt idem arrestum solemniter publicari cum adjectione pœnarum in rebelles.

Rex idem debet reputare quod sententiæ cujusque pastoris, etiam Summi Pontificis, factæ, vel latæ in oppositum mediatè, vel immediate sunt injustæ: & continent errorem intolerabilem contra publicam justitiam: & in usurpationem indebitam: & ex consequenti nec tenendæ sibi sunt, nec necessario timendæ: præsertim cum obtulerit in facie Concilii Generalis Constan. se paratum velle providere statui Summi Pontificis, sicut alii Reges, & regna proparte sua. Dicitur hic quod non necessariò timendæ: quia possunt timeri à timoratis conscientiis in aliquo casu, quamvis non ob hoc sint tenendæ. Multum enim refert dicere quod sint tenendæ, & dicere, quod sint timendæ. Et ideò assertor prædictus qui addit de suo, quod sententiæ Pastoris injustæ sunt tenendæ, valdè temerariè, & scandalosè, & erroneè videtur fuisse locutus: nec jura, quibus inniti videtur, loquuntur modo suo: immo longe modestius, ita ut possint ad verum sensum reduci, non autem assertio sua modo quo posita est: sicut patet ex propositionibus antedictis.

Rex idem potest se tueri contra procedentes in eum, vel suos, occasione prædicta, sicut contra volentes usurpare possessiones temporales Regni sui: immò magis quantum spiritualia, & Ecclesiastica potiora sunt temporalibus.

Rex idem debet habere subditos suos (præsertim Ecclesiasticos) favorabiles indicta prosecutione: & obedientes, juxta monitionem Apostolicam debent obedire Regi, tanquam præcellenti & hoc præcipuè dum utitur sua legitima potestate in observationem proprii juramenti, & Ecclesiasticæ libertatis tuitionem.

Rex idem debet protegere subditos suos, si præmissorum occasione, & propter obedientiam sibi factam pati habeant, & assumere causam in se. Et sub hac potectione subditi, tam seculares, quam ecclesiastici debent, & possunt inquiete vivere, non plus sapientes, quam oportet.

Rex idem potest rationabiliter conqueri de subditis suis præsertim Ecclesiasticis, si in prædicta reductione libertatum inveniantur tepidi, & tergiversatores & claudicantes: & potest ab eis per se aut suos exigere rationes quibus moventur sentire contra deliberationes nedum Concilii sui, sed suorum Prælatorum, ac Universitatum Regni sui. Cæterum de pœnis per eundem infligendis jubet Ecclesiastica modestia quiescere, nec habere sermonem.

ITEM AB EODEM DOMINO CANCELLARIO CIRCA MATERIAM EXCOMMUNICATIONUM, & IRREGULARITATUM RESOLUTIO.

CONSIDERATIO PRIMA.

Contemptus clavium ecclesiasticarũ causat quasi formaliter, & principaliter excommunicationis, vel irregularitatis detrimentum. Sic enim solent communiter Domini Juristæ dicere, quod irregularitas contrahitur, dum aliquis excommunicatus se immiscet sacris in contemptum clavium. Fundatur autem hæc consideratio principaliter ex illa lege Evangelica Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus*, sequitur: *dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus.*

CONSIDERATIO SECUNDA.

Contemptus clavium potest intervenire multipliciter in aliquo. Uno modo directè, & causaliter: & hoc propriè dicitur fieri ex contemptu; quando scilicet contemptus est causa actionis principaliter: ita quod non fieret actio, nisi esset ad contemptum clavium: quemadmodum si quis dicat Episcopo excommunicanti: *Ego despectum vestri, & vestri præcepti nihil agam illius quod jubetis.* Alio modo fit contemptus implicitè: quia videlicet est contumax in obedientia: quamvis non ex inobedientia vel propter non obedire: sed propter aliquod aliud delectabile vel utile, aliquis peccat contra præceptum jussionem: tertio modo dicitur contemptus interpretativè omnis voluntaria transgressio cujuscunque præcepti, & isto modo reperitur contemptus in omni peccato, præsertim mortali, directè, vel indirectè, verè, vel interpretativè.

CONSIDERATIO TERTIA.

Contemptus primo modo rationabiliter demeretur excommunicationem, consequentes irregularitatem; similiter & secundus, dum jungitur contumacia. Sed tertius contemptus non semper est communicationis ecclesiæ, nec consequenter irregularitatis demeritorius. Dicitur, ecclesiæ, notanter: quia omnis peccans mortaliter est à Deo, & apud Deum excommunicatus: sed non semper per ecclesiasticam sanctionem.

CONSIDERATIO QUARTA.

Contemptus neutro modorum prædictorum dicendus est intervenire contra præceptum aliquod prælati: quando manifestè, & notoriè prælatus abutitur in hujusmodi præcepto clavium potestate: & hoc dum scit, & cognoscit ille, qui non obedit: nec aliundè generat in se, vel in aliis scandalosum contemptum clavium: Quoniam in hoc talis non est inobediens clavium potestati: sed erroneo clavium abusui.

CONSIDERATIO QUINTA.

Contemptus clavium magis invenitur quo ad culpam in prælato, taliter (ut præmittitur) abutente sua potestate: quam in obediente: si comparatio recipiatur abusiva. Est igitur quandoque meritorium, & honorificativum Ecclesiasticæ potestatis quod tali prælato in faciem resistatur cũ appositione inculpatæ tutelæ: quemadmodum resistit Paulus Petro.

CONSIDERATIO SEXTA.

Contemptus clavium quandoque posset inveniri in uno qui non pareret sententiæ sui prælati; ubi, & quando alius in eadem sententia non obediens, nullo modo contemptus esset reus, præsertim apud Deum. Cujus ratio est: quoniam unus reputat sententiam justam, aut quomodolibet obediendũ illi: alius verò non: sed scit certitudinaliter, aut probabilitate sufficienti, suum prælatum male uti in præjudicium clavium, & in destructionem Ecclesiæ.

CONSIDERATIO SEPTIMA.

Contemptus clavium debet investigari ex potestate legitima, & usu legitimo potestatis illius, qui percipiendo excommunicat, vel irregularitatem comminatur. Alioquin prælati possent inducere qualemcunque vellent super illos servitutem: si suis sententiis iniquis, & erroneis semper esset obediendum. Et ita patet, quod hoc commune dictum: *Sententia Prælati, vel Iudicis etiam injusta timenda est*: indiget glossa. Alioquin non est generaliter verum, si timenda dicatur: quia est sustinenda, nec repellenda: immo in casu, pati illam esset asinina patientia, & timor leporinus, & fatuus.

CON-

CONSIDERATIO OCTAVA.

Contemptus clavium plus habet periculi erga personam Summi Pontificis, quam erga inferiores. Quoniam ab abusibus inferioribus patet recursus ad Papam per appellationis subsidium. & si dicatur quod ita potest à Papa fieri appellatio ad Concilium generale. Dixerunt olim ante Concilium generale Pisanum, & Constantiense quod hoc nullo modo licebat: & allegant jura sua pro se valde (sicut eis videtur) expressa. Sed constanter nunc asseritur, quod est hæresis damnata per Constitutionem expressissimam & practicatam in Concilio prædicto Constan. prout alibi diffusius est ostensum. Respondetur igitur aliter, quod non levibus causis (ubi etiam liceret) potest aut debet pro appellationibus prosequendis Concilium celebrari: sicut habetur recursus ad Papam.

CONSIDERATIO NONA.

Contemptus clavium non incurritur in multis casibus quibus Papæ mandato non obediretur: dum scilicet abutitur enormissimè, & scandalosissimè potestate sua in destructionem non in ædificationem: sicut tamen dicit Apostolus, ideo potestatem datam esse. Exemplum: si Papa vellet thesauros Ecclesiarum diripere, aut hæreditates usurpare, aut in servitutem abjectam clerum, cum suis bonis redigere, & juribus suis spoliare sine causa, quis decernet ista debere tolerari? Quis non censeret posse dici Papæ: *cur ita facis*? quis non assentiet, *in faciem sibi resistendum*?

CONSIDERATIO DECIMA.

Contemptus clavium etiam non semper invenitur apud illos, qui nedum non obediunt sententiis excommunicationum promulgatis per Papam, vel suos: sed etiam non est judicanda esse apud illos, qui per potestatem sæcularem adversus tales prætensas sententias tueri se procurant. Lex enim naturalis dictat, ut possit vis vi repelli. Constat autem, quod tales excommunicationes non debent dici jus, sed vis & violentia, contra quam fas habet liber, vel homo, vel animus se tueri.

CONSIDERATIO UNDECIMA.

Contemptus clavium, & consequenter excommunicatio, vel irregularitas non incurritur: dum in præmissis casibus dicit aliquis Juristarum, vel Theologus juxta conscientiam suam, quod hujusmodi sententiæ non sunt timendæ, vel tenendæ, & hoc præsertim si observetur informatio, seu cautela debita, ne sequatur scandalum pusillorum, qui æstimant Papam esse unum Deum, qui habet potestatem omnem in cœlo, & in terra. Veruntamen expellenda est talium stultitia, per informationes idoneas: qui si nolint acquiescere: ipsi jam sunt judicandi de scandalo non dato, sed accepto, hoc est de scandalo Pharisæorum, & ex malitia: non pusillorum, & ex simplicitate, vel ignorantia.

CONSIDERATIO DUODECIMA.

Contemptus clavium dicendus est magis foveri, quam tolli: dum debentes abusui clavium resistere, dividuntur inter se, & impediunt se, vel per stultitiam, vel per ignaviam, ne communi consensu fiat ambulatio in domo Domini: dum alii favent abusibus, alii tollere volunt. Veritas est, quod omnis via favorabilis, & humilis tentanda est cum summo Pontifice, dum malè informatus, fert per se, vel suos injustas sententias: quod desistat & reformet, sed si nihil prodest humilis sedulitas, arripienda est virilis, & animosa libertas.

ANTONII DE ROSELLIS JC. Aretini, & Consiliarii Cæsarei ac Pontificii,

Monarchia, sive Tractatus.

DE POTESTATE IMPERATORIS ET PAPÆ

Tempore Sigismundi Imperatoris & Eugenii Papæ IV. scriptus, & sub Friderico III. Imperatore recensitus atque auctus.

Prohæmium Generale.

ETsi divinæ lacessitæ, Monarchiæ jurium summa fastigia sunt, quæ apud paucos alios à mei professione tamen propria alienos autores eximios profundissimè sunt diffusa, ut dulcissimum reputem illa posse ex ingenio meo emungere: cordi tamen est prono animo ob hoc commune præstandum beneficium Deo, præside, sedula & pervigili industria, moderataque digestione ipsius sancta decisiva referre. Primum, ut utriusque juris professoribus, qui ex alienis agris fructus decerpere nequeunt, ac alienis in messibus falces propias ponere non noverunt, longissimæ ac subtilissimæ indagationis labor absit. Tum etiam, ut à garrientium quorundam prurientibus linguis, qui his juribus orthodoxis superna aspernati mente temerariè detrahere non postponunt. De quibus, testante scriptura divina, scriptum comperitur: *Posuerunt mendacium spem suam: & mendacium operari speraverunt.* Et iterum qui secundum prophetiam dicunt: *Domine recede à nobis: viam tuam scire nolumus.* Libera & enucleata restituam; nec spe quæstus, vel ut magistratum sacerdotiumve ambitu consequar, propter quæ ipsi prophani falsa scribendo libenter incespitant, venio ad scribendum: nec ut Principibus aduler (nam ipsam honeo publicam Regum pestem:) quin potius ut temeratorum arrogantiam rusticam veritatis freno compescam, & ut grassantis stultitiæ error amplius non aspiret. Pro voto igitur tanti expeditione religiosi te esse numen certissimum, Federice Dux Austriæ, serenissime Cæsar, invoco: quem pro divini reparatione imperij horrendo, sacrilego, ingenti schismate jam confusi, post fraternum imperium præfecto terrenæ monarchiæ cælitus missum arbitror; ut tui terreni favore imperij, divina jura respirent. Tali ergo hoc sancto etiam suffultus præsidio tutè de re tua, publico honestoque jure profectò, à modò disseram.

Prohæmium Speciale.

MAximum quidem est donum, quod principium æternum, idemque finis. dux, vector atque semita, noster Deus omnipotens terrestribus rationem animantibus præbet, nos quadam perficiens similitudine perfectione gratiæ, sicut ipse est perfectione naturæ, ut mundus iste sensibilis in mente ipsius creatoris æternaliter ante præfixus, demum creatus uno principio & motore ad superioris amplissimi orbis instar moderetur atque regatur: plurimi tamen humani generis, quos non divina voluntas protegit, non verax ratio, sed potius brutalis sensualitas, & cujusdam tyrannidis appetitus à vero abstrahit, excelsi tanti muneris ignari sive potius indigni, hoc secundum divini muneris beneficium abiicientes, invideque Romano Cæsari, qua justo

Dei

Dei judicio ipsius mundi meritò est moderator & arbiter, detrahentes aliis diversis pluribus in solidum tanquam præfixum aliquod beneficium à Deo collatum, dignitatem hanc ascribere satagunt. Nam, ipsorum protervi quidam magis proprio fortè ingenio quàm veritate vel jure. Et contrà credendum est Pontificis summi, qui veritatis est pater, voluntatem in dubium revocando, apud quem est vel fuit temporalis imperii monarchia inferiorum omnium corruptibilium, quæ tempore mensurantur sacrum ipsum Pontificem, Christi vicarium in hoc Cæsari anteponere cupiunt. Adhuc verum nonnulli prioribus magis hebetes, quæ historici illustres aliqui referunt, orbis quatuor præmeditantes imperia, Babylonicum, atque Medum, demumque Macedonium, & deinde Romanum. Et quisque generi fortè suo, ut propria jura ipsa vendicando, in dubium hic præterita ista revocant; quis videlicet primum tanti excelsi solii apices justè fuerit adeptus. Quæ cuncta, ut veritas elucescat, & nostro Romano Cæsari, triumphatori fœlicissimo, debitus honor cælitus prædestinatus detur, hoc in libello discutienda subjicio: etiam his annectens, ut cunctis garriendi cupiditas arceatur; si Constantino Cæsari in Bisantium referente veneranda signa tropea, ipsam retinuit monarchiam, ejusque posteri, postquam maximè Romanum Imperium Ecclesia transtulit in Germanos, propter quem potestatem oportebit ostendere æternæ vitæ clavigeri, & nostri gloriosissimi Augusti.

PARS PRIMA.

In hoc libro fœliciter incipit tractatus de Potestate Imperatoris ac Papæ, & an apud Papam sit potestas utriusque gladii; & de materia Conciliorum: qui appellatur Monarchia: Editus per excellentissimum utriusque juris Doctorem Dominum Antonium de Rosellis de Aretio.

SUMMARIUM.

Sacra Romana Ecclesia Pontificem Maximum, Vicarium Christi, Petri successorem, qui cunctis præest dominium Principatumve divinorum seu spiritualium omnium in orbe amplissimè possidentem, etiam summum esse tenentium temporalia: Romanum quoque Cæsarem in ipsorum secularium cognitione & dominio ab eo & Ecclesia dependere; ita ut apud Christi summum Sacerdotem utriusque gladii, id est, tam spiritualium quam temporalium, si non actu, habitu saltem, sit amplissimus Principatus in orbe, roborationibus decem & novem concluditur.

CAPITULUM I.

DIsceptationem igitur hanc ipsam primum assumens, in qua luminaria duo clarissima, summus Patriarcha & Cæsar Augustus, in concertationem ducuntur, animadverto quod quidam principiis tantum naturalibus & argumentis scripturæ sanctæ & fundamentalis hujus tantæ rei excelsæ seriem prodere nituntur, traditionibus Apostolicis omnino postpositis, cum constitutiones ipsæ Ecclesiæ fundamentali divinæ scripturæ sint (ut dicunt) postponendæ, vanè fortè arbitrantes, pontifices summos in editionibus ipsarum, juribus ecclesiæ nimium favorabiles extitisse. Ipse verò, etsi hoc ipsum nempe affirmem, fundamentalem divinam scripturam pontificum canonibus præferendam, tamen venerandas ipsas sacras constitutiones non excludo, quia arbitrari pontificem errare, universali ecclesia diu supportante, nephas judico. Pro veritate dubii igitur hujus primum eruenda, quid à scribentibus dicatur incipio; cum pluribus de causis sunt qui putant, omnium temporalium administrationem universam, habitu saltem, etsi non actu, apud summum Christi consistere sacerdotem. Et primum ex divinæ scripturæ sententia in Deuteronomio relata, ad hoc dicendum commotos se fore dicunt: & habetur transsumptive, *qui fi. sint le. c. per venerabilem*, sic inquiente: *Si difficile & ambiguũ apud te judicium esse prospexeris, inter sanguinẽ & sanguinem, causam & caussam, lepram & lepram, & judiciũ videris variari, venias ad sacerdotes Levitici generis, & ad judices qui fuerunt illo tempore, qui judicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quæcunq; dixerunt qui præsunt loco, quem elegit Dominus, sequerisq; eorum sententiam. Qui autem superbierit, non obediens sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, decreto judicis morietur: dicto c. per venerabilem.* Ex quibus verbis denotant, summum pontificem habere spiritualium & secularium causarum cognitionem universam. Nam *Deuteronomium* ex vi vocabuli interpretatur secunda lex. & *locus quem elegit Dominus*, sedes est Apostolica, ubi Christus vicariatum constituit: *de transla. c. quanto: de re judi. c. ad Apostolica, li. 6. & ut eccle. bene. c. ut nostrum.* Unde concluditur, quod ipse pontifex tria possit judicare judicia, *inter sanguinem & sanguinem*, quod pro criminali intelligitur judicio: & seculari, quod civile dicitur: & *inter causam & causam*, id est, ecclesiasticum & seculare. Ex quibus patet in eo esse secularium omnium & spiritualium cognitionem. Quod probatur Levitici 13. c. ubi dicitur: *Quod omne genus lepræ* (quod quadruplex est, ut notatur *de pœni. di. 1. §. denique. v. Moysi spectat ad sacerdote.* Facit 15. q. 6. c. *auctoritatem.* in fi. ubi Papa cuidam Archiepiscopo permittit spiritualis & secularis gladii coertionẽ contra facinerosos aliquos: quam permissionem utique non posset facere, si ipse non haberet in se: quia nemo alii, quod non habet, permittit, *l. indebiti solu. §. sed si nummi, ff. de condi. inde. de conse. di. 4. c. quomodo. & ff. de pigno. l. si fundus. §. 1.* quod ostenditur in *dicto c. per venerabilem*: quia ibi Papa legittimat filios regis Franciæ, qui de aliena videbantur esse jurisdictione. Sed oportet dicere, quod illud facit ex sua amplissima potestate.

Capitulum II.

SEcundo probant ex littera Geneseos. Nam Deus *fecit duo luminaria magna: unum quod praeesset diei: alterum vero quod praeesset nocti.* In quibus mysticæ hæc duo regimina significantur: ut *extra de majorita. & obedien. c. solita.* Ad firmamentum enim cæli, i. universalis ecclesiæ, fecit duo luminaria, id est duas instituit dignitates scilicet pontificalem & regalem. Et illa quæ præest diebus. i. spiritualibus, pontificalis est: quæ vero carnalibus, cæsarea est. Sed sicut sol per lunam mundum illuminat, quando per se non potest lumen præstare scilicet noctis tempore; sic pontificalis potestas, cum per se non potest ipsam exercere potestatem, puta in sanguinis effusione, 50. *di. clericus*: vel in administratione ista terrenorum; tunc facit per reges & principes seculares. Unde solus ipse pontifex potestatem hanc universalem habere videtur, & ab ipso Imperator & principes cæteri. Pro hoc facit quod habetur in *d. c. solita.* Nam constituit Dominus pontificem super gentes & regna ut evellat & dissipet, & ædificet & plantet. Ex quibus colligitur temporalium & spiritualium pontificem habere potestatem, licet in exercitio temporalia Cæsari committat; ipsum inungendo, coronando, & approbando: *extra de elect. c. venerabilem.* Et quia per sacerdotes Deus reges in terris facit, ut habetur *Reg.* 8. *c. in fi.* & *Genes.* 10. Nam præcepit Dominus Samueli ut constitueret regem super Israel. Item Dominus præcepit Eliæ Prophetæ ut inungeret regem super Siriam: & alium super Israel, ut habetur in *c.* 1. *ver. unde in veteri, de sacra uncti.* Facit quod habetur 2. *q.* 7. *§. item cum David.* Pro hoc facit quod not. Innoc. in *d. c. per venerabilem*; qui dicit, quod *reges seculi subsunt Papæ, non Imperatori.*

Capitulum III.

TErtio ratione probatur: nam inferiora regulari debent ad instar superiorum: cum ad imaginem Dei creati sumus, ut 33. *q.* 5. *hæc imago: de pœnit. di.* 2. *c. præsentium.* Et Philo. 1. *cæl.* & *primo Metaphisica*: & 8. *Physicorum.* Quod probat Boetius de consolat. dicens: *O fœlix hominum genus, si vestros animos amor, quo cœlum regitur, regat.* Sed sicut in supernis est unus Deus: ut *extra de sum. tri. c.* 1. *& c. damnamus.* & 6. *q.* 1. *Novatianus.* Et quod late ostendit eloquentissimus Lactantius in libro *de falsa religione* circa principium. Et ratione probatur, negantibus vera principia. Nam si poneres plures deos quod esset hæreticum, *ut* 24. *q. fi. quidam ver. Cerdoniani*: aut poneres ista principia, concordia aut discordia. Et si poneres contraria, tunc actione unius alterum destrueretur: & operationes essent in diis multotiens contrariæ. Et si ponis eos concordes: aut ponis æquales, aut inæquales. Si inæquales, tunc qui esset minus perfectus faceret opera imperfecta; quod dicere nephas est: cum opus imperfectionis non noverit etiam ipse qui perfectus est: ut *C. de sum. tri. & fi. ca. epistola Victor.* & *extra de baptis. majores.* Si per omnia æquales, ergo unum superfluum: contra. *§. quibus, prima consti. C.* quod de Deo dici non debet: quia in positivis & naturalibus superfluitas resecatur, ut in *c.* 2. *de probat.* & *l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de ap.* Est ergo in supernis unum principium: & ita in terris debet esse unus Dei vicarius ad ejus similitudinem. Et hoc est quod dicit Augustinus in *quæstionibus novi & veteris testamenti*; & habetur in *dic. c. hæc imago* 33. *q.* 5. Pro hoc, quia ecclesia militans assimilatur ecclesiæ triumphanti, ut legitur *de elec. fundamenta, lib.* 6. unde Io. in Apocal. *Vidi civitatem sanctam Hierusalem.* q. d. quod Hierusalem terrestris, i. ecclesia militans assimilatur cælesti Hierusalem. i. ecclesiæ triumphanti. Et sic sicut in superiori triumphanti ecclesia est unus Deus, ita in militanti ecclesia unus Dei vicarius. *de hæreti. cle. ad nostram.* & ibi glo. in verbo *ecclesia.* Sed hic vicariatus non Cæsari, sed Apostolico traditus reperitur: ut *extra ut Eccle. bene. ut nostrum: & de transla. c. quanto*: cum ipsius Dei sacerdos personam gerat in ecclesia: *de peni. di.* 3. *c. sceleratior. §. his auctoritatibus. vers. sed quem sacerdos*: ergo ipse pontifex solus est Dei vicarius: cui cuncta temporalia & spiritualia subsunt: non vero Cæsar aut alter. Mysticè etiam ostenditur, quia Petrus solus supra mare visus est ad Christum venire: ut daretur intelligi, quod totum orbem per mare designatum sub sua dominatione habiturus esset, &c.

Capitulum IV.

URgentissimam aliam etiam rationem inducunt. Nam certum est quod una est ecclesia, ut legitur Canticorum 6. *Una est columba mea, perfecta mea*: & habetur in *canone* 24. *q.* 1. *loquitur*: *de sum. tri. c.* 1. *§. una*: ex qua debet eligi Imperator, 24. *q.* 1. *§. sed istud.* & 24. *q.* 8. *convenior.* not. in *l. fi. C. de jude.* & in *prohemio insti. in prin.* & probat tex. in *c. solita, de majo. & obe.* Hæc est Christi tunica inconsutilis, quæ non debet scindi. 24. *q.* 1. *c. quoniam.* In hac tunica Christi corpus repræsentatur non scindibile, 24. *q.* 1. *advocavit*: Hæc est unica Archa Noe, extra quam quicunque terrestres tempore diluvii reperti sunt, mortui sunt 24. *q.* 1. *quia ex sola*: & *c. quoniam vetus*: & quæ unicum solum rectorem habuit ipsum Noe. Hæc est illa una domus, in qua agni carnes comedi jubentur, & extra fores domus portari prohibentur dictis juribus. Hæc ecclesia est, quæ mater dicitur, cum per baptisma ab ipsa regeneramur 12. *q.* 2. *qui abstulerit*: & extra quam nec est salus, nec remissio peccatorum. Si ergo est una ecclesia, & unum corpus mysticum: ergo unum debet habere caput, & non plura, *de offi. or. c. quoniam in plerisque*: quia alias esset sicut quoddam monstrum, contra *c. per venerabilem, qui fi. sint le.* Sed caput non est Princeps profecto, sed Papa; ut 9. *q.* 3. *aliorum*; & *extra de sacra unc. c.* 2. Ergo Papa solus omnibus & in omnib. præest: & hoc

& hoc mystice probatur: quia Princeps in brachio vel armis inungitur, non in capite; propter quod scriptum est: *Factus est principatus super humerum ejus*: ut non Princeps ipse caput, sed sacerdos caput esse intelligatur: *de sacra unc.c.*1. qui sacerdos in ipso capite inungitur, sed non princeps. Item ecclesia, quæ unica dicitur Christi sponsa. 24.*q*.1.*loquitur*, in fi. 97.*di.c.*1. debet unum habere virum & non plures: ut *extra de praeben.c. cum non ignores.* C. *de adult.l.eum qui.* Item ipsa ecclesia est summi Dei filia, igitur debet habere patrem unum, non plures. Item ipsa cujuslibet regenerati mater unica esse debet, cum impossibile sit secundum naturam aliquem singularem ex duabus natum matribus: sicque ecclesia cujusque singularis per baptisma regenerati mater; & hac de re ecclesia mater dicitur 12.*q*.2.*c. qui abstulerit*: debet una censeri, cum fictio naturam imitetur quantum potest, *l.adoptio, ff. de adop.* & sicut non potest quis natus esse ex duabus matribus, ita nec potest ex duplici (ut ita dixerim) ecclesia esse regeneratus. Et hæc potest esse ratio, quare sanctum baptisma non reiteratur. Ex quibus concluditur, in orbe pontificem esse summum patrem, & Orbis verum & universalem vicarium atque Dominum: & cæteros ab ipso ut ab Architectore dependere. Aliàs si poneres separatum Cæsarem ratione temporalium, poneres inferius duo principia, quod esset hæreticum 24.*q.fi.c.quidam.* Ad hoc faciunt quæ infra subnectam; valet quod omnia melius reguntur per unum 7.*q*.1.*in apibus*: ergo ipse pontifex ille unus censendus est, qui dignioribus & melioribus præest. Et fere ista omnia relata esse comperi in *extravaganti, unam sanctam*: quam nunquam videre potui, nisi opere isto jam perfecto.

CAPITULUM V.

QUod vero non sit Imperator solus ipse monarcha, fundatur & alia ratione. Nam ille solus monarcha dici debet, cui inferiores homines tanquam uni præfixo principio respondeant. Sed certum est quod ipsi principi non omnes parere debent nec cogi possunt: quia non clerici, quos ipse non iudicat. 12.*q*.1.*c.futuram ecclesiam*: & *extra de judi.c. clerici.* si ergo non potest inferiores omnes suo complecti dominio, non est ipse summus, cui debeant omnes parere: sicut in hierarchia superiori ubi cælestes omnes intelligentiæ respondent ad suum monarcham immobilem motorem omnium per diversa officia, ipsi tamen uni Deo parentia. 89.*di.ad hac*: & 33.*q*.5.*hac imago. de pœni.di*.2.*c.principium.* Præterea ipsi principi non subest pontifex, qui à nemine, etiam ab Augusto, in temporalibus judicari potest: vel etiam ab universali ecclesia, præterquam de hæresi. 9.*q*.3.*nemo. & extra de elec.c.significasti.* ergo non princeps erit, sed alius qui omnes judicet & cui omnes pareant. Sed hic profecto judicandus est Papa, cui quicquid fidelium est ubique submittitur, dum totius corporis, id est, ecclesiæ, caput esse signatur 9.*q*.3.*aliorum.* Hoc confirmatur: quia Papa de tota potest judicare ecclesia 9.*q*.3.*c.ipsi ergo*, & de Imperatore judicium dat, qui de ecclesia esse debet 24.*q*.8.*convenior.* Auth. *de non alie. vel permut. re. &* §. *post. coll.* 2. quod patet, qui ejus sententias nullas declarat, *de re.judi.cle.pastoralis.* & eum deponit, *de re. judi.c.ad Apostolica*, li.6. item & omnes alios clericos & laicos judicat: cum ecclesia una sit, 7.*q*.1. *Novatianus.* 24.*q*.1.*loquitur*: habens duo latera, dexterum clericorum Deo obsequentium: & laicorum terrena tractantium. Cum ergo de tota judicet ecclesia, dicente Apostolo, *Spiritualis homo judicat omnia, ipse à nemine judicatur*: & textum istum demum vidi in dicta decretali, *unam sanctam*: ergo de omnibus judicium præbet: & sic ipse solus dici debet monarcha, qui in cunctis omnes judicat & à nemine judicatur. Nam solus Deus præsul est Apostolicæ sedis. 9. *q*. 3. *aliorum.* Et quod Papa sit ipse monarcha ostenditur: nam stante concilio fidelium, ubi repræsentatur universalis ecclesia, non synodo præbet auctoritatem Imperator ut prior, sed pontifex ut summus. 17.*di.*§. *hinc etiam.* & *ea. di.c. multis.* Nam Petrus est qui à Deo regnum recepit, non alius 2.*q*.7.*c.Petrus*: & ipse claviger est, cui potestas omnis à Deo est data terreni & cælestis Imperii. 22.*di.c*.1. Ad quod benè facit, quod de ipso Petro cantat sancta ecclesia in festo ipsius Cathedræ: *Tu es Pastor omnium Princeps Apostolorum; tibi tradidit Deus omnia regna mundi.*

CAPITULUM VI.

POtest & præcedens sententia roborari, quoniam ille est & dici debet summus monarchia, qui omnibus præsit, & in illis nulli nisi Deo subsit, quia respectu ejusdem subjecti non potest quis esse superior & inferior, ut probatur. 23.*di.c.in nomine Domini*, ibi, *quia sedes Apostolica*; & ipsi ut supremo debet inesse regendi potestas, & inferioribus obsequendi necessitas. 21.*di.*§.*in his omnibus* & *c.inferior.* Sed hic profecto Cæsar non est, qui minor & inferior est: *de majo. & obe. solitæ*: & cujus iudicium à Papæ dependet judicio; non econverso. 97. *di. duo sunt*; & maxime cum principum colla submitti videamus genibus sacerdotum: *eadem di. c. si Imperator*: Et quia Christi Sacerdos regum, & principum, omniumque fidelium pater magisterque censetur: ergo miserabilis insaniæ esse videtur si filius patrem, si discipulus magistrum subjugare conetur, dando super omnes primatum & potestatem Cæsari. 96.*di. quis dubitet*: qui tamen ab ipso non solum in terra sed etiam in cælis creditur posse ligari & solvi. 24. *q*. 1.*si Petrus*, & *c.quodcumque.* Imperatores enim subdere debent executiones suas ecclesiasticis præsulibus, non præferre: & obsequi solere principes decretis ecclesiæ, non suam episcopis præponere potestatem. 96.*di.si Imperator.* Ex quibus ratione majoritatis concluditur, principatum universum orbis esse apud summum Pontificem, non in Cæsarem, qui filius Papæ dicitur, *de sum. tri. epistola Victor.* 24. *q*.8.*convenior.* Et ideo Papa universalem Pastorem omnium populorum se nuncupat, *de re judica. clemen. pastoralis*: & super omnes asserit retinere ecclesia principatum & magistratum, ut in *prohæmio sexti*: & *extra, de summa trinitate, damnamus*, ad fi. 9.*q*.3, *cuncta per mundum.* 22.*di.c.primo.*

CAPITULUM VII.

FAcit & alia ratio. Nam pontifex in potestatis plenitudinem est assumptus: hinc est quod semper pallio utitur, ubi potestas figuratur. *de aucto. & usu pal. ad honorem.* Cæteri vero prælati & principes sunt in parte non in toto vocati. Si ergo pontifex potestatis habet plenitudinem; ergo non alius alter, cum insolidum duo ejusdem rei non potestas Dominium adipisci, *l. si. ut certo. §. si duobus vehiculum. ff. commo.* Et quod habeat plenitudinem potestatis, ostendit Apostolus, dum inquit: *Nescitis quoniam angelos judicabitis:* ut *extra qui fi. sint le. per venerabilem. ver. Paulus.* Si ergo pontificibus de Angelis. i. sacerdotibus 36. *di. ca. ecce.* licet aliquid judicare, quanto magis secularia cuncta negotia judicabitis: *dicto. c. maximi.* Cum ille, qui habet plenitudinem potestatis, omnia habere dicatur, cum adjectione non indigeat plenitudo, *6. q. 1. si omnia 96. di. bene quidem ff. de le. l. hujusmodi. §. ædes.* & quia si ei est commissa administratio animarum, quæ est ars artium, *de æta. & qua. c. penul.* & quæ quidem pretiosiores sunt corpore 12. *q. 1. præcipimus. l. sancimus. C. de sacrosan. ec. extra de pe. & remis. cum infirmitas*: quanto ergo magis administratio temporalium, *dicto c. præcipimus*? ex quibus concluditur, jus supremi principatus in inferiores esse in sacerdotio, non in imperio seculari.

CAPITULUM VIII.

QUod sit in sacerdotio, & per pontificem in imperio probatur. Non est dubium, quod pontifex curam habet animarum gregis dominici: ut per verba illa pastoris æterni dicta Petro: *Pasce oves meas:* Io. ul. c. & transumptive *extra de elec. c. significasti. de majo. & obe. c. solitæ. C. de sum. tri. epistola inter claras.* Si ergo ipsi est animarum cura commissa; ergo & temporalium & omnium inferiorum, quæ ad usum hominum sunt comparata, ut vult Philosophus, 1. *Pol.* & probatur in *l. in pecudum. ff. de usu.* & Psalmista ostendit dices: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Sed qui habet principale, habet omne jus consecutivum, *ff. de ædil. edi. l. justissime.* Et quia ter agnus ipse cælestis replicavit: *pasce*, oportet intelligi non solum de saturatione spirituali rei & exempli, ut Christus fecit. 2. *q. 7. quis ex vobis.* sed etiam de temporali exemplo ipsius Christi, cujus omnis actio est nostra instructio. *de conse. di. 2. c. scriptura*: qui non solum verbo docuit, sed etiam virtute sanavit & corporalibus alimentis refecit 39. *di. §. ecce.* Ex quibus luculenter videtur concludi, & temporalium subjectionem habere pontificem. Hoc confirmatur: quia qui vult necessarium consequens, vult ejus antecedens, *ff. de procura. l. ad rem mobilem.* & *l. ad legatum*: Et qui unum vult; vult omne per quod pervenitur ad illud *ff. de spon. orat.* Sed si Deus vult pontificem habere curam animarum: & hoc fieri non possit sine administratione temporalium, sine quibus nec spiritualia administrari possunt, 1. *q. 3. ca. si quis objecerit.* & 32. *q. 2. Moyses*, vult etiam & temporalium, ut dictis juribus. Facit ad hoc 86. *di. fratrem.* & 39. *di. Petrus.* Nam removetur episcopus qui simplex nescit ecclesiæ negotia singularia administrare. Nam & pontificibus secularium est à jure cura commissa, 1. *q. 4. c. quia præsulatus.* Ad hoc facit quia corpus & corporalia ordinantur in animam sicut in finem perfectum: ut probatur in *cle. 1. de sum. tri.* sed papa præest animabus & curis earum: ergo etiam debet participare omnibus corporalibus, quæ sunt ad animarum finem. Ad hoc quia anima dominatur corpori dominio disposito. i. vero & eo dominio quo dominatur Dominus servo, aut jumento, ut ei non possit resistere: non autem dominatur ei illo modo, quod dominatur sensui & potentiæ sensitivæ: quia illud dominium est sicut dominium regis qui dominatur subdito. Et ideo subditus potest regi resistere de facto & ei non parere; & similiter sensus potest esse rebellis & non obtemperans rationi *de pœn. di. 1. c. post naufragium*: sed corpus à Deo est sub animæ dominio, ut ei non possit resistere, sicut nec seca instrumentum secantis ipsi secanti. Quare sicut pontifex dominium habet animarum, sic & pontifex dominari debet temporalibus.

CAPITULUM IX.

ROborari hæc sententia potest antiquitate & diuturna consuetudine approbata. Nam Romani Principes diu hanc potestatem à summis pontificibus accipere & recipere consueverunt, ipsis etiam fidelitatis sacramentum præstando, ut 63. *di. tibi Domino.* & *c. ego rex Otto.* & *de jure jur. cle. 1.* sciente & patiente Romano populo. Sed talis consuetudo jus præbet, *extra de transl. c. quanto.* item & de ipso ad libitum imperio disponendo: nam ecclesia de Græcis transtulit Imperium in Germanos, *extra de elec. per venerabilem. de jur. iur. cle. Romani.* Item & pontifex reges & Imperatores deponit 15. *q. 6. aliud & re iudi. c. ad Apostolicæ.* Item nullas sententias principis esse declarat, *de re iudi. cle. pastoralis.* quas quidem potestates exercere non posset nec deberet, si ipsi pro prædictis subjecti non essent. Nam ille debet habere potestatem deponendi, qui componendi. Pro hoc, regula jur. *unum quodque*, ut in *c. 2. de re. juris.* & quia ille benè dicit qui male dicit; & è converso. 21. *di. denique.* Pro hoc, quia leges Imperatorum non sunt supra legem Dei & canonicas sanctiones, ut 10. *di. lege imperatorum*: nec judicia ecclesiastica possunt imperiali judicio dissolvi. *d. c. lege.* & *c. non licet.* Pro hoc, quia non decet ut spiritus cedat carni; & quod à terrenis cælestia superentur, vel ab humanis divina. 10. *di. suscipite*: ubi etiam probatur, quod lege Christi Imperatores sacerdotali subjicit potestati. Ex quibus infertur, principatum supremum esse in pontifice, non in alio.

CAPITULUM X.

IStis etiam prædictis annectitur, quia Electores, qui hodie sunt, imperii ab ecclesia ipsa susceperunt potestatem, ut *extra de elec. per venerabilem.* quam quidem potestatem conferre non potuisset ecclesia, nisi saltim habitu habuisset: quia non confert quis, quæ non habet. *de conse. di. 4. c. quomodo.* Item Electoribus negligentibus pontifex ipse eligit: approbat etiam Cæsaris promovendi, & improbat personam principemque; etiam ungit, examinat, & coronat, ut *d. c. per venerabilem.* Ex quibus ergo infertur,

tur, hanc potestatem apud ipsum esse supremum sacerdotem, qui talia confert. Pro hoc, quod ita sit facit quia Christus in sanguine suo fecit pontificem regem & sacerdotes, juxta illud Petri Apostoli: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium.* extra *de sacra unc. c. 1.* Ex quibus infertur, regnum & sacerdotium esse in Christi vicario. Pro hoc quia quæ potest inferior, debet & posse superior. sed Imperator potest & habet administrationem universam temporalium. ut *l. deprecatio, Digest. ad l. rodi. de jactu.* 7. *q. 1. in apibus.* ergo Papa idem debet posse ipsi major: *de ma. & obe. c. solita.* Ad hoc etiam faciat, quia cui majora, licent & minora: ut in *c. per venerabilem, qui fi. sint le. 95. di. illud.* Sed Papæ omnia spiritualia licent quæ sunt majora; ergo & temporalia ipsis inferiora. *96. di. duo sunt.* Ex quibus concluditur, universum orbis imperium in omnibus esse penes orbis summum patriarcham. Pro hoc, quia si jus forte aliquod ante Christi adventum imperio quæsitum fuit, illud Constantinus transtulit in ecclesiam. 12. *q. 1. futuram ecclesiam,* & sic hodie saltim remanet & est in ecclesia non in principe alio seculari, nisi cui per Electores ecclesia confert: dictis juribus. Et hanc sententiam videnter concludere Domini Canonistæ in *c. translato, de constit.*

CAPITULUM XI.

De littera etiam *Luca* 22. *c.* arguunt, ubi Christo dicente discipulis. *Et qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium.* Et illis respondentibus: *Ecce Domine duo gladii hic.* Respondit Christus: *Satis est.* Dicunt igitur, per illos duos gladios hæc duo regimina significari, quos discipuli dixerunt esse ibi. i. apud eos. Unde dicunt, quod similiter est hodie apud pontificem gladius uterque & utraque jurisdictio. Et hoc vult glo. *extra de judi. novit.* & in Auten. *quomodo oportet epi.* in prin. licet per illa verba Petro dicta: *Converte gladium tuum in vaginam*: de quib. verbis habetur 23. *q. 1. in summa,* dicant exercitium denegato Papæ per se immediate, sed per cæsarem. Facit & est benè notandus tex. *Matth.* 26. *c.* nam dicit, *gladium tuum,* ut detur intelligi quod gladius est pontificis: quia hæc pronomina, *meum, tuum* & *suum* significant dominium. *ff. de rel. l. nulla in locum. l. quintus. §. argento, de aur. & ar. leg.* not. 8. *di. c. 1. & 12. q. 2. c. si ergo, in glo.* 1. & sic dominium gladii non videtur velle. Bernhardus in 5. li. de considera. ad euge. in quo dicit: *quid tu? in quid usurpare gladium tentas, quem semel jussus es mittere in vaginam? quem tamen qui tuum esse negat, non satis videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Convertere gladium tuum. Est ergo tuus, & forsitan tuo nutu etsi non tua manu evaginandus. alioquin & si nullo modo ad te pertineret, non dixisset Dominus ipsis dicentibus Apostolis: Ecce duo gladii hic, satis est, sed potius, nimis est. Uterque igitur est ecclesiæ scilicet spiritualis & materialis: sed is quidem pro ecclesia, ille vero & ab ecclesia est exercendus. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotum & jussu Imperatoris.* Et verba hæc post hæc omnia scripta, relata comperi in dicta extra vaganti, *unam sanctam,* quam demum hoc perfecto opere tantum vidi. Vult ergo Bernhardus ex his ecclesiam accepisse utrumque gladium. Et hæc verba seu eorum pars habetur *de judi. novit,* in novella. Et hæc ratio est secundum eos, quare pontifex inungit, examinat & coronat: dicto. *c. venerabilem*: ut gladium ab eo recipere recognoscat. Et sic infertur duo hæc esse regimina in Apostolico: & unum per ipsum in principe, qui ab eo in his dignoscitur dependere. Etiam dicunt hoc ostensum fuisse in magorum oblatione, de qua habetur 36. *di. legimus,* qui obtulerunt ipsi aurum, thus & mirram, ad designandum ipsum, per thus verum sacerdotem, & per aurum verum principem. Unde si Christus rex fuit spiritualium & temporalium: ergo ejus vicarius, cui disposuit Christus regnum, sicut disposuit sibi pater regnum *Luca* 22. *c.* pro hoc benè facit 96. *di. cum ad verum,* dum dicit quod *Christus actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis verisque discrevit.* Non ergo potestatem ipsam, sed potestatis officia. i. exercitium separavit. Potestas tamen omnis erat apud Christum & Petrum, & sic in successores, licet exercitium sit distinctum & datum cæsari, & quia separare non potuisset si non fuisset unitum.

CAPITULUM XII.

Ad prædicta firmanda accedat & illud; quia divina sunt justorum, & in justis aufertur regnum & datur genti facienti justitiam 23. *q. 7. c. 1. & c. si de rebus.* sed gentiles, ut Romanus populus, erant injusti, quia sine lumine fidei: ergo eorum regnum datum est merito Christo Iesu aliorum justissimo: & deinde sedi ejus, *d. ca,* hinc legitur, quod Apostoli causas Christianorum etiam seculares in ecclesiis terminabant 11. *q. 1. relatum.* quod etiam hodie servari videtur: quia si secularis judex est suspectus, ipsi adjungitur episcopus, in *autem. ut indiffi. judi. §. si tamen, coll. 9.* pro hoc faciat, quia spiritualia tanquam nobiliora ubi temporalibus admiscentur, etiam accessoriè trahunt ad se temporalia, & de ipsis Papa disponit etiam in utroque foro, *extra de jur. jur. c. debitores.* & idem è converso; nam ratione spiritualium Papa disponit de temporalibus, ut providendo de matrimoniis, judicando illa legittima, vel illegittima, disponit de hæreditatibus, *extra qui fi. sint legi. c. quod nobis de clavi de spon. c. cum inhibitio.* Si ergo Papa per consequentiam & de temporalibus disponit, ergo ipsorum est summus Iudex sine quibus patens est; quod administratio sibi commissa spiritualium exerceri non potest, 12. *q. 1. exemplum Domini, & c. habebat Dominus loculos.* & hoc est quod dicitur 1. *q.* 4. *quia præsulatus,* quod pontifex curam gerit etiam temporalium. Ex quibus infertur, quod sicut spiritualium summus est princeps ipse sacerdos, ita etiam secularium, de quibus vel ratione connectionis vel dependentiæ etiam disponit. Pro hoc facit, quia quando permissum non potest procedere sine prohibito, quod non licet directo, per consequentiam licet: *C. de iudi. l. quotiens.* Et quia quando aliquid necessario ad positionem alterius venit, quod non directo licet, per consequentiam licet. *l. 1. ff. de auct. tuto. ff. de pac. l. si unus §. illud, de usur. l. si aliena. §. hoc videtur de libe. l. si is qui duos insti.* sed cum sint Papæ commissa omnia spiritualia, ergo & temporalia, quæ, de necessitate in consequentiam veniunt cum sine temporalibus non vivatur, nec spiritualia ministrare possint, Unde ratione dependentiæ Papæ temporalia

sunt commissa, licet etiam forte principaliter ipsi essent prohibita. Ad hoc facit, quia est impossibile animam rationabilem benè dirigi in suis operationibus, dum est corpori copulata, nisi deserviant ei virtutes organicæ: & intellectus non potest juste operari, nisi deserviant ipsi virtutes sensitivæ: quia nostrum intelligere est fantasmata speculari, ut in *cle.1.de summa tri.* & habetur 2. *&* 3. *de anima.* & no. *de conse. di.5. c. nihil:* & *c. sequenti.* Et ipse virtutes sensitivæ non possunt intellectui deservire, nisi organa corporea, quibus junguntur, sint benè disposita 42. *di.* 1. Et cum cætera omnia genita sunt ad serviendum humano corpori, ideo regulans animas, debet regulare alia cuncta ipsi animæ deservientia; & sic omnia temporalia & terrena, quæ ad hominum usum sunt inventa: *dicta l. in pecudum: de usur.* ad hoc facit ratio; quia quandocunque duæ facultates sic se habent, quod una ordinatur ad aliam sicut ad finem, ille qui principatur fini, debet principari ei quod est ad finem, ut probatur vi *dicta. l. justissime, de edil. edic.* & probant omnia præcedentia jura. Et hæc regula potest ostendi in ecclesiastica hierarchia. Nam cum ipsa ordinetur ad cælestem sicut ad finem, igitur princeps ecclesiasticæ monarchiæ & ecclesiæ militantis est subjectus principi cælestis hierarchiæ & ecclesiæ triumphantis. *de elec. c. fundamenta militantis ecclesia, lib.6.* Sed facultas rerum temporalium ordinatur ad facultatem spiritualium sicut ad finem, 9. *q.3. c. si quis objecerit.* 32. *q.2. c. Moyses,* & probat Philosophus in 2. *&* 3. *de anima,* & 12. *meta.* ergo ille qui principatur ad facultatem temporalium, debet subesse illi qui principatur in facultate spiritualium. Pro hoc, quia finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem secundum Philosophos. Et hoc est quod dicunt juristæ, quod finis trahit ad se principium, *ff. ad munici. l.3.* not. 26. *di. c. quia sunt, in glo.3.* & *l. damni infecti, §. sabini. ff. de dam. infect.* & sic princeps finis, pro ut est Papa, qui est princeps spiritualium, imponit necessitatem principi temporalium quæ sunt ad finem, facit *ff. de procu. l. ad rem mobilem* & *l. ad legatum,* & Philosophus 3. *&* 4. *Ethic.* Ad hoc facit, quia princeps est minister Papæ, quem deputavit Deus ut ecclesias contritas atque concussas restauret, & novas ædificet, & Dei sacerdotes veneretur, & contra hæreticos atque rebelles tueatur: & hæc habentur *de elec. venerabilem* 63. *di. tibi Domino* 96. *di. c. si.* Ex quibus patet quod minister est pontifex. Sed principalis agentis est eligere sibi ministros & instrumenta ad finem suum: & sic Papa ad suum usum debet posse sibi Imperatorem eligere, & corripere, & admonere, & tamquam inferiorem excipere. Ad hoc *de re. judi. c. ad Apostolica, li.* 6. hoc probatur quia fœlicitas hominis speculativa est finis felicitatis politicæ, ad quem videlicet fœlicitas politica habet reduci, & ordinari. Probatur quia ipsa fœlicitas politica non est ultimus finis & perfectissimus hominis, igitur ipsa politica fœlicitas hominis ordinatur in ulteriorem & perfectiorem hominis finem; quia sicut rerum ordo in universo imperfectus ordinatur in magis perfectum, sicut in finem, ut scribitur 1. *Physicorum,* sic in proposito, quia non est perfectior finis hominis quam fœlicitas speculativa, cum non sit perfectior intellectus in homine quam speculativus. Est igitur finis hominis fœlicitatis politicæ sub fine fœlicitatis speculativæ. Sed cum finis qui non est ultimus, sed sub ulteriori fine ad ipsum ulteriorem finem reducatur & ordinetur, sequitur quod politica fœlicitas ad fœlicitatem speculativam ordinetur & reducatur tanquam ad suum debitum finem. Hæc est ratio & tota intentio Eustratii 10. *Ethy.* ordinantis fœlicitatem politicam ad fœlicitatem speculativam. Unde 10. *Ethic.* Eustratius vult, quod fœlicitas politica sit elegibilis propter speculativam felicitatem. Vult enim fœlicitatem politicam dispositionem esse & præparationem quandam ad fœlicitatem speculativam. Sed proprius finis papæ, quem intendit per potestatem summi pontificatus, est fœlicitas hominis speculativa, ad quam ordinatur per virtutes Theologicas. Unde primum pontificis studium esse debet inducere populos ad salubrem divinum cultum. *Colitur* autem *Deus,* ut inquit Augu. in Enchiridio, *fide, spe & caritate.* tales autem virtutes excellunt morales in officio & objecto, ad quas morales & ad fœlicitatem vitæ politicæ tendere debet finis Imperatoris per potestatem imperialem. Cum ergo potestas imperialis & finis ejus sub ordinetur ad pontificalem potestatem tanquam ad finem ejus, ergo potestas pontificalis necessitat imperialem, quæ est ad ejus finem, ut ante deduxi. Præterea, sicut intellectus speculativus in homine bene disposito præcipit & dominatur intellectui practico, ita potestas Papalis in mundo bene disposito præcedere debet & dominari potestati imperiali. Patet: quia bonum, quod intenditur per potestatem Papalem, est bonum intellectus speculativi, cum sit illud bonum, per quod maximè & principalissime Deo conjungimur & unimur. Tale autem est bonum intellectus speculativi, ut exprimit Eustratius 10. *Ethy.* bonum autem, quod intenditur per potestatem imperialem, est bonum intellectus practici, quod ordinatur ad ipsum tamquam ad suum finem. Ita potestas papalis, cujus illud bonum est finis, præcipit potestati imperiali, quæ est ad finem papalis, & cujus practici speculativus est finis. Quod autem intellectus speculativus in homine bene disposito præcipiat intellectui practico, sic patet. In qualibet domo recti regiminis vir præcipit mulieri: igitur in domo mentis humanæ, si est bene disposita, intellectus peculativus præcipit intellectui practico. In domo enim humanæ mentis intellctus speculativus se habet ut vir, qui est imago gloria Dei: intellectus autem practicus se habet ut mulier, quæ est imago & gloria viri, ut vult Augustinus in *libero 12. de tri.* exponens illud Apostoli *vir non debet velare caput suum:* & ibi nominat intellectum speculativum *partem superiorem,* & practicum *partem inferiorem.* Insuper ab intellectu speculativo Lex imponitur intellectui practico: & quod imponat legem practico intellectui insinuatur: quoniam ipse ostendit quid agendum, quid jubendum, quid vetandum, &c. alia quæ lege condita continentur. Homo vult August. *libro de vestra religione,* ubi dicit quod *conditor temporalium legum si vir bonus est, & sapiens, consulit æternam & incommutabilem legem, & secundum ejus incommutabiles regulas quid pro tempore jubendum vetandumque sit discernit.* Sed constat, quod solus intellectus speculativus consulere sufficit æternam & incommutabilem legem, cum ipsa sit incommutabilis veritas, quæ est objectum solius

lius intellectus speculativi. Iste igitur materialis ordo in homine, ut æterna & incommutabilis Lex primo præcipiat intellectui, qui solus ipsam sufficit intelligere: & iste est intellectus speculativus qui præcepta legis æternæ imponit intellectui practico: intellectus autem practicus imponat de cætero aliis inferioribus viribus intrinsecis sive extrinsecis: & ita æterna atque incommutabilis lex interposito intellectu speculativo & per ipsius medĩũ præcipit intellectui practico. Sed cum bonum intellectus speculativi sit illud bonum, ut pluries ante dixi, quod intenditur per potestatem summi pontificatus: bonum vero intellectus practici sit illud bonum, quod intenditur per potestatem imperialem, sequitur quod, quemadmodum in homine bene disposito intellectus speculativus præcipit intellectui practico, & ei imponit præcepta legis æternæ, ita in mundo bene disposito potestas summi pontificatus præcipere debet potestati imperiali & ei imponere præcepta legis æternæ. Hoc potest sic doceri: Papa habet animarum curam & administrationem, ut supra deduxi, & ejus animæ operatio duplex est, est enim operatio intellectus speculativi, quæ tendit in scire & habere cognitionem veritatis, maximè in contemplatione creatorum. Alia est operatio intellectus practici, & hæc tendit in operando secundum virtutem. Et secundum hanc duplicem operationem distincta est duplex vita, contemplativa & activa 19. *q.* 2. *c. duæ sunt.* & in utraque consistit humana fœlicitas secundum Philosoph. 1. *&* 9. *Ethi.* & probatur *de pœni. di.* 2. *caritas.* sed in has fœlicitates Papa solus potest deducere, quia consistunt in anima, & ipsi animarum cura est commissa: ergo hoc ipsum habet respectu intellectus speculativi & practici. Et similiter hoc dici debet, si attendimus fœlicitatem æternæ Patriæ, quam consequimur in via per fidem, spem & caritatem, & ex supernaturalibus, secundum Theologos. Et fidem hanc solus potest Papa concedere, qui solus claves suscepit ut solvat & liget 21. *di.* 3. *novo.* Potest & hæc sententia sic doceri: inferiora hæc, ut dixi supra in principio tertii argumenti, debent regulari ad instar superiorum, cum ad imaginem Dei creati sumus 33. *q.* 5. *c. hæc imago.* sed quemadmodum illa superna machina mundi semper bene disposita sic regitur per suos rectores, quod motor immediatus post Deum movet ad motum & imperium Dei. Nam intelligentiam movens primam speram orbem stellatum, qui est primus motor appropriatus in movendo, respicit summam intelligentiam, quæ Deus est, ad nutum ejus movet. Motor vero orbis Saturni, qui est secundus in ordine, in movendo respicit ad amatorem primæ speræ, & ad nutum ejus movet secundum exigentiam dispositionis ejus. Et si esset possibile, quod intelligentia orbis Saturni esset aliquo modo obliqua sive inordinata, haberet ab ipso motore primæ speræ ordinari & dirigi. Sic, inquam, in machina ista inferiore bene duntaxat disposita primus motor & primus rector erit summus pontifex, qui immediatus cæteris respicit seu respicere debet voluntatem divinam ad legem ejus æternam, & secundum nudum ejus movet ex potestate summi pontificatus intendens nos vivere Deo secundum illud quod est in nobis optimum. Secundus autem motor erit Imperator, qui videtur debere movere ad nutum summi pontificis, ut secundum exigentiam boni, quod intendi-ditur, in nobis per potestatem summi pontificis, fiat in nobis dispositio bona per potestatem imperialem. Et hæc est bonitas virtutum moralium intenta per leges imperiales. Hæc autem moralis bonitas est dispositio bona ad bonitatem virtutum Theologicarum. Ex quibus videtur quod, quemadmodum suprema perfectio præcipit dispositionibus ordinatis ad ipsum, ita potestas papalis præcipiat potestati imperiali, quæ subordinatur ad papalem tanquam ad finem. Hoc probatur, quia sicut in superiori hierarchia est ordo duplex. Est enim ordo corporum cœlestium, & est ordo intelligentiarum. Corpora autem cœlestia inferiora primæ speræ reducuntur ad primam speram, quæ primum mobile nuncupatur: quod mobile primum movet, ut dixi, ad nutum summi Dei, & cætera corpora cœlestia deducuntur ad ipsam primam speram, ut similiter in ordine intelligentiarum est devenire ad primam intelligentiam, à quo cæteræ dependent ut à principio finali & effectiva 88. *di. ad hæc, de pœni. di.* 4. *c. in domo.* Sicut ergo singula corpora cœlestia reguntur à propriis intelligentiis & singulæ intelligentiæ dependent à prima; & sicut tota machina superior respectu corporum & intelligentiarum dependent à prima intelligentia, quæ fuit & est creatrix omnium: sic igitur debet concludi in hac monarchia terrestri, in qua sunt corpora, & sunt animæ regulantes & regentes, corpora, ut ipse animæ incorporales: & ipsa corpora reducantur ad unum, qui sit regulator corporalium & incorporalium, & à quo dependeat tota machina inferior: Et iste debet esse ille qui est regulator animarum rationabilium. Et sic pontifex, qui regat animas & corpora & omnia corporalia & per consequens imperium: & si contingat ipsam imperialem potestatem obliquari vel ordinari in sui administratione officii, debeat per potestatem papalem reordinari & emendari: & si inemendabilis est, mutari, alienari & tolli, sicut patet, cum recte potestas imperialis de Græcis fuit translata in Germanos, *extra de elec. venerabilem.* Ex quibus manifestè insinuatur, Cæsarem à pontifice dependere. Igitur rectè dicitur, quod pontifici data est potestas terreni & cœlestis imperii 22. *di. c.* 1. & sicut Christus est *princeps regum terræ*, ut in Apoca. scribitur, ita Papa ejus successor debet juste dici princeps regum terræ hoc potest etiam sic doceri: homo, qui dicitur minor mundus, & ideo dicitur Microcosmus secundum Philos. 6. *physicorum*, habet animam intellectivam, quæ omnes actus corporis & animæ & cunctos alios dirigit & regulat juxta varietatem potentiarum suarum: nam speculativa speculatur, ratiocinativa ratiocinatur, volitiva potentia dirigitur in bonum. Et has operationes non potest anima, nisi subministretur à virtutibus organicis & corporeis, quas tamen regulat anima rationalis, quia voluntas imperat membris circa executionem cujuscunque assequendi, ipsa anima remanente libera 33. *q.* 3. *vas iræ*, Ergo per actus prudentiæ anima circa quæcunque corporalia apprehendenda vel respu-

enda regulas tradit,& invenit media in prosequendo & fugiendo. Et omnem processum circa corporalia regulet & gubernet ipsa anima rationalis in ipso parvo mundo. Sic & in magno mundo, id est, in orbe terrestri, dicimus quod Papa, qui est animarum ductor, regulet etiam terrena & corporalia ipsis animabus deservientia.

CAPITULUM XIII.

Sacerdotium etiam quod habeat omnium principatum, ultra etiam ostenditur. Nam res quæ ad aliquod esse deducitur per specificantem, in ipsius est specificantis Dominio si ex aliena specificetur materia, dummodo non reducibili ad pristinam formam *l. adeo, §. cum quis. ff. de acquire. do.* Sed Deus æternus mundum hunc sensibilem ex nihilo creavit, ut legitur *Gen. 1. c. & ex de sum. tri. c. 1.* prout ibi dicitur *creator omnium, & de pœni. di. 2. c. principium, de conse. di. 2. panis.* & sic specificationis ratione dicitur Dominus, hoc est quod dicitur in Psal. *Domini est terra & plenitudo ejus*, ibi; *Quia ipse super maria fundavit eam.* & est pro hoc; *quia sine ipso factum est nihil*, Io. 1. Item ipse Deus, sicut orbis factor mundum ipsum per se regit, spiritualia & temporalia ministrando, sicut & quilibet rei suæ Dominus suam rem gubernat & regit. Igitur ut minister mundi homini, quem fecit, præceptum imposuit: *Ex omni ligno comeditis*: & est Gen. 3. c. & dum dixit Adæ: *Quia audivisti vocem uxoris tuæ, maledicta terra in opere tuo.* Mulierem etiam punivit dum inquit: *multiplicabo ærumnas tuas* &c. de pœni. di. 1. c. *serpens*, ibi: *quam iudicabilis sibi* &c. Item & per se ipsum punivit Caym, *de pœni. di. 1. c. & venit*, & Lamech punivit, & quosdam alios transgressores tanquam ordinarius Iudex compescuit temporaliter, ut *Gen. 7. & 5. c.* mundumque sic regit usque ad Noe. Ipse vero Noe constitutus est à Deo rector populi, quod patet, quia ipsi Dominus gubernationem archæ permisit, *Gen. 6. c* in qua figuratur ecclesia *24. q. 1. quoniam.* Et hic primum per ministros Deus æternus mundum regit. Ipseque Noe ut princeps legem subditis dedit, quæ potestas non nisi principi competit *l. 2. §. hoc autem C. de vete. jur. enucle.* Et licet non legatur Noe fuisse sacerdotem, tamen officium sacerdotis exercuit, antequam leges populo daret, *Gen. 8. c.* Ædificavit enim primum officium sacerdotis, quod ante habuit Caym Abel, & in hoc demum dominio & administratione successere deinceps patriarchæ, qui erant judices & sacerdotes, ut Moyses & Aaron. *22. di. sacro sancta versi. sed in veteri 26. di. ca. si. in princi.* Et quod Moyses à Deo constitutus fuerit Dominus temporalium & spiritualium, probatur, nam ibi inquit Dominus: *Maleficos non patiaris vivere: Exod. 26.* & habentur *23. q. 5. §. huic apparet: in princi.* & *§. non si non licet, & de pœni. di. 1. c. periculose in glo. & de pœ. di. 2. §. item objicitur quod de Moyse.* Item ipse fecit judicium de principibus populi, quos in patibulo suspendi fecit contra solis ortum, & interfici fecit viginti tria millia: *Numeri 33. facit 23. q. 3. §. quod autem, & 45. di. de pœ. di. 2. §. Item opponitur de Moyse.* Item in montem ascendens Moyses inquit senioribus populi: *Habetis Aaron vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eum*, Exod. 23. c. & quia non reperitur ipsum Deum constituisse generalem Dominum super cunctos populos nisi sacerdotes & prophetas, ut dixit Isidor. l. 7. *Etymo.* & habetur *21. di. cleros versi. si pontifex usque ad Christum.* Christus vero, qui fuit naturaliter & vere Dominus & Rex noster, juxta illud: *Deus Iudicium tuum regi da, 93.* di. *Dominus noster*, ipse vicarium constituit Petrum & successores, & quando claves ipsi dedit regni cœlorum, terque dixit: *Pasce oves meas. C. de sum. tri. & fide cat. ca. epistola inter Claras*: & sic etiam omnem potestatem temporalium, quam fuisse in exercitio ideo est ante probatum. Hinc est quod ubi necessitas imminet, pro temporalibus ad Papam recurritur; sive sit necessitas juris, quia alius non sit Iudex; sive de facto, sive judices minores non possint, aut non velint, ut *extra qui fi. sint legi. c. per venerabilem, de foro compe. licet ex suscepto, & c. ex tenore.* & hoc, idem si vacat imperium, *d. iuribus.* Ex quibus concluditur, dominium omnium esse & fuisse in Deum & successione in Petrum: ejusque potestas & alios ab ipso in ipsis dependere. Et hoc videtur de sententia Inno. eximii Doctoris & Papæ, *extra de fo. compe licet ex suscepto*: pro quo facit, quia sacerdos Dei personam in ecclesia gerit, *de pœni. di. 3. c. sceleratior. §. hujus ita versi. sed & quem.* Et cum Christus habuerit potestatem à patre communicatam sibi per actum generationis, de qua Apostolus ad Hebræos primo dicens: *Locutus* est, inquit, *pater in filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & secula.* quæ licet possint intelligi de Christo scil. divinitatem, humanitas tamen Christi etiam habuit ipsam potestatem universalis dominii à Verbo per actum hypostaticæ unionis, ut quemadmodum ratione unitatis essentiæ verbum possidet potestatem, quam habet à patre paterno & hæreditario jure, ita ex unione personali humanitatis Christi ad ejus divinitatem ipsa natura humana in Christo potestatem & jurisdictionem, quas habeat super omnes universaliter creaturas & hæreditatem ipsam jure personalitatis divinæ habeat; licet Papa longe alio & inferiori modo potestatem sibi concessam à Christo homine, à prædictis modis, dictis de Christo, possideat ipsam, cum tanquam legatus habeat eam, ut patet per Apostolum dicentem: *Legatione fungimur* &c. Et hanc ipsam sententiam voluit etiam Haymo ibidem in glo. in verbo, *constituit hæredem universorum, hoc est, totius mundi seu omnium creaturarum, non tamen secundum divinitatem, qua coæternus est patri & coæqualis illi in omnipotentia & deitate, in qua æternaliter ipse possidet omnia cum patre: sed potius secundum humanitatem à verbo sumptam constitutus est ille Dominus & hæres super omnem creaturam, sicut ei Deus pater promisit dicens: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Si ergo Christus secundum humanitatem habuit universale dominium; ergo & Petrus & successores, cui disposuit ipse regnum, sicut disposuit sibi pater regnum.

CAPITULUM XIV.

Coadjuvatur & hæc scientia rationibus aliis. Nam & natura perfecta redarguit homicidium & adulterium David. Si ergo de temporali administratione sacerdotis reges corripiunt, *de pœni. di. 1. c. si Agap.* ergo in ipsis regibus præsunt. Pro hoc, quia Samuel Agap pinguissimum regem Amalech in frusta concidit: & Daniel judices à populo constitutos de falso testimonio convicit, & convictos damnavit *2. q. 7. §. Item Daniel.* pro hoc etiam, quod legitur *primo Regum*, quod Samuel Saul

regem intronizavit, & deinde deposuit. Si ergo sacerdotes habent potestatem corripiendi reges, & regna in alios transferendi 15.*q*.6.*c.alius*: sic & summus noster pater humilis antistes accipere & transferre, pro hoc, *de re, judi. c. ad Apostolica lib.6.* Et quia imperium de Græcis illis privatis transtulit in Germanos, *de elec.c.venerabilem*: quam translationem necesse habes juridicam dicere, aliàs omnes post Karolum filium Pipini, cujus tempore hæc fuit facta translatio, oportet te negare nostros habitos Cæsares in Germania fuisse Augustos: quod nephas arbitrari puto. Dicendum est igitur, translationem illam valuisse; & sic concedi oportet, quod disponendi potestas de Romano imperio est principaliter in sacerdotio: quia potestas Papæ cujuslibet ordinis dignitatem & gradus habet instituere 22. *di.c.*1. ipsam vero solus Christus fundavit, & super Petram fidei mox nascentis erexit. Et beato Petro æternæ vitæ clavigero terreni simul & cœlestis imperii jura commisit. Hoc etiam mysticè figuratur. Nam de femore Iacob duo hæc fluxisse regimina non negamus. Nam fuit Levi, & Iudas, quorum alter Levi sacerdotii antistes 1.*di. & purgabit*; alter alius temporalis regiminis pater: sed sicut se habuit Levi ad Iudam, ita se habet sacerdotium ad imperium: sed Levi præcessit Iudam nativitate & auctoritate. Ergo & ecclesia imperium præcedit in auctoritate. facit 10.*distin.c. lege imperatoris*.& 96.*si Imperator*, & *C.duo sunt.*

CAPITULUM XV.

Firmant & hoc potestatem omnem secularium etiam esse penes summi piscatoris successores per verba Cœlestis immaculata, relata mugitu bovis evangelici 22.*c.* ubi inquit discipulis suis: *nunquid quando misi vos sine sacculo & pera, aliquid defuit vobis?* & respondentibus, *nihil.* iterum dixit: *Nunc qui habet sacculum, tollat. similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium.* In quibus verbis dicunt paupertatem injunctam Apostolis *Matth.*10.*c.* hic fuisse relaxatam, & per hæc verba ipsis temporalia fuisse concessa, informans Christus discipulos, non eandem esse vivendi formam tempore persecutionis, ut pacis. Et hoc videtur velle Beda super illo verbo Lucæ in originali: forte asserens in Matthæo dicta, fuisse ceremonialia, quæ quidem non sunt de perfectione evangelica, cum ipsa moralis esse noscatur. Quod idem sentire videtur August. contra Adimatum, dicens, quod *omnia ista, quæ referente Matthæo fuerunt imposita spiritualiter sunt intelligenda, ne ipse Dominus contra sua præcepta fecisse videatur, qui etiam loculos habuit, ubi pecunia ad victum necessarium portabatur.* 12. *q.* 1. *habebat Dominus loculos.* innuit etiam ibidem, dicta ipsa Matthæi fuisse permissiva, non præceptoria, dum subjungit August. *Non autem jussa sed permissa est, & sic solvatur illud quod Paulus Apostolus manibus victum quæsit.* Ex quibus concluditur, à Christo clericis temporalia fuisse concessa, & secus asserentem in hæresim dicunt incidere Manichæi, qui damnabant temporalia possidentis, & in hæresim Apostatæ Iuliani. Si ergo discipulis à Christo permissum est Dominium temporalium, igitur pontifex qui cunctis præerit, etiam summus erit tenentium temporalia.

CAPITULUM XVI.

Potestatem hanc in sacerdotio esse probatur & aliter. Nam si pontifex summam non haberet potestatem temporalium, ergo pro ipsis alteri foret subjectus: quod est falsissimum. Nam Papa præterquam de hæresi, nulli jurisdictioni alicujus pro aliquo crimine vel temporali negotio subjectus est 93. *di.c. satis evidenter.* nec potest ab aliquo de alio crimine temporaliter puniri 11. *q.*3. *nemo*, & *c. aliorum*, cum multis similib. antecedens probatur: quia omnia, quæ sunt unius generis, oportet ut reducantur ad unum, quod est in mensura quæ sub ipso genere sunt, ut vult philosophus 1. *physi.* & sic reduci ad unum oportet tanquam ad mensuram omnium: quia in habentibus ordinem essentialem in universo, à quo omnia habentur, est necesse deveniri ad unum principium, à quo omnia dependeant; & ideo demonstratur unus Deus, à quo dependet cœlum & terra & tota natura, *de sum.tri.c.*1.& *l.* 1. *C.de summa tri.* & Philosophus 12.*metaphi.* & hoc probatur *Canone* 23.*q.*4.*c.duo ista nomina* & *ff.de verb.si l.pronunciatio* §.*familia*, ibi: *sub unius potestate & ver.pater*, & *C.de veteri iure enu.l.*1. Item quando aliqua plura ordinantur ad unum, necesse est unum regulare, alios regulari vel regi, ut vult Phil. in suis *Politicis* & probatur in juribus proximè allegatis: & si aliter diceres, esset dare, quod Papa nullum ordinem respectu temporalium haberet ad alios homines scil. melioritatis vel inferioritatis, & esset acephalus. Contrà notatur in *c.nulla* 93.*di.*& 18.*q.*2.*abbatibus.* Si ergo, quod ante dixi, sic est, & Papa etiam respectu temporalium non est reducibilis ad imperatorem, ut supra in principio ostendi, nec in temporalibus sit à Cæsare Papa regendus, necesse sequitur quod ipse pontifex etiam temporalibus præsit, & ad ipsum imperator reducatur, & ab eo regatur; non e converso. Pro hoc bene faciunt jura, quæ dicunt Papam deponere principem, *de re.judi.ad Apostolica.*15.*q.*1.*alius*, facit ad hoc optime 96. *di. duo sunt*, ibi *Nosti itaque inter hoc ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem* & eadem di. *c. si. Imperator*, ibi, *discere convenit non docere.* Pro hoc: quia si aliter ista à spiritualibus essent separata, jam non essemus omnes unum in Deo, contra Christi verba dicentis; *volo pater ut sint unum in nobis sicut & nos unum sumus.* ut de trini. c. *damnamus.* debet ergo, ut omnes unum simus, esse unus omnibus & in omnibus præeminens propter unionem indissolubilis caritatis, *de summa tri. damnamus*, quæ unitas non esset, si alteri temporalia, alteri spiritualia diceres fore commissa.

CAPITULUM XVII.

Hæc validius sententiis patefit: quoniam Christus fuit Dominus terrenorum & Iudex, ut in Psal. *Deus iudicium tuum regi da*, & habetur 93.*di.Dominus noster*: & no. Inno. *de voto & votiredem.*

c.quod super his ad prin.magna glo. & probatur in cantu Ecclesiæ in festo Epiphaniæ, dum dicitur in introitu missæ: *Ecce advenit dominator Dominus, & in manu ejus potestas & imperium.* Ergo & Papa vicarius ejus, cui disposuit Christus regnum, sicut disposuit sibi pater regnum: *Luc. 22.c.* Antecedens etiam ostenditur: nam sicut Christo in summo omnium principe fuit simul divinitas & humanitas 23.*di. qui episcopus*, & *extra de summa tri.c.* 1. §. 1, ita fuit dominium temporale & spirituale in eo. Et hoc est quod scribitur ad Hebræos 1.c. *Constitutus est Christus heres universorum.* & ipsa veritas de se inquit: *Ego Dominus & nullus præter me*, & *meus est orbis.* & *Domini est terra & plenitudo ejus*: *ut* 8.*di.quo juris*, & *extra de deci.c.tua nobis.* Et quia dominia sunt justorum, 23.*q.*7.*c.*1. *&* 2. Nam labores impiorum justi edunt, & regnum auferetur injustis, & datur genti facienti justitiam: *dicto c.*1. *&* 2. Quod ostenditur in primo parente, cui ratione suæ innocentiæ datum fuit dominium universi, *Gen.*1. *&* 2.*c.* Quanto ergo magis dominium habuit hoc Christus aliorum innocentissimus, & parenti quippe primo major, quem sanctificavit pater, & misit in mundum, & cui dictum est: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, quoniam constitutus est *Dominus hominum & angelorum*, de quo Io.6.c. dicit quod ei *data est potestas judicandi corpora.* Si igitur Christo data est potestas judicandi universam carnem ex sua innocentia naturali, & universæ carnis habuit principatum, sic & successor ejus pontifex Christi vicarius corporalium & terrenorum, item & spiritualium erit Dominus, cui commissum est regnum Christi, sicut Christus habuit ipse regnum, *di.c.22.* Pro hoc, quia ipsorum spiritualium & temporalium Deus fuit creator, *de summa tri.c.*1. ergo ratione specificationis est Dominus *l.adeo §.cum quis, de acqui. re. dominio.* Pro hoc quia veniens in mundum & ponens animam suam pro redemptione totius humani generis, nos de dominio diaboli eripuit & potestate, sub quo eramus, *de pœni.di.*2.*c.princeps vitiorum*: & in suo Dominio vendicavit, *de pœni.di.*4.*§.duæ sunt.* & §. *hanc societatem.* ergo vicarius ejus hoc habet dominiũ, & non alter. Cum duo in solidum ejusdem dominii esse non possunt *l.fi.§.si duobus vehiculum.ff. commo.* Et quod Christus Rex & sacerdotes fuerit ostenditur primo in ejus incarnatione. II. in ejus conversatione. III. in ejus passione & IV. in ejus resurrectione. Ex ejus in carnatione: quia ex tribu regali traxit originem secundum carnem. Ideo dicit August. in *li. de concordia evangelistarum*: quod quia Christus futurus erat Rex: propheta: & sacerdos: ideo divina providentia facta est ut tres evangelistæ qui Christum quantum ad humanam naturam assumptam notificare sumpserunt: hoc ordine inciperent: quia Matthæus incepit à semine regali, dicens: *Liber generationis Iesu Christi filii David regis*: Marcus vero à vaticinio propheticiali dicens: *Initium evangelii Iesu Christi, sicut scriptum est in Isaia propheta.* Lucas vero incipit à sacrificio sacerdotali dicens: *Fuit in diebus Herodis sacerdos quidam nomine Zacharias.* item ostensum fuit eum regem in conversatione sua, dum Christus dixit: *Quid tibi videtur Petre: reges terræ à quibus recipiunt tributum: à filiis an ab alienis?* Et Petro respondente: *ab alienis*: Conclusit sic Christus: *ergo filii regum liberi sunt.* Super quo dicit Hieronymus: quod *Dominus noster & secundum carnem & secundum spiritum filius regis erat: quia secundum humanitatem ex David stirpe erat: secundum divinitatem erat Dei omnipotentis verbum.* Ostensum fuit etiam in ejus passione, quando intravit Hierusalem, populi sternebant vestimenta sua, & idem de tertio scriptum est Zachariæ 9. *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus sedens super asinam & pullam ejus.* Et Pilatus spiritu sancto dictante, posuit titulum cruce: *Iesus: Na. Rex. Iu.* Item potestas regalis ostensa & post resurrectionem, cum diabolum spoliavit, & multa corpora sanctorum surrexerunt cum eo.

CAPITULUM XVIII.

COadjuvatur præcedens conclusio: nam Christo *data est omnis potestas in cœlo & in terra* Matth. ult.c. *ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Nam in hoc mortuus est Christus, ut dominaretur vivis & mortuis 93.*q.*1.*in summa, extra de homicidio c.* 1. *li.* 6. in novella, in verbo *gregem.* Quod quidem est intelligendum, nedum secundum divinitatem per æternam generationem ex patre, per quam est æqualis patri, verum etiam secundum humanitatem, secundum quam resurgendo à mortuis gloria & honore coronatus est unde Beda super ipso verbo: *Data est mihi omnis potestas*, inquit: *non enim hoc de coæterna patri divinitate, sed de assumpta loquitur humanitate qua suscipiendo minoratus est Paulo minus ab angelis: & in qua resurgendo à mortuis gloria & honore coronatus est & constitutus super opera manuũ patris, & omnia subjecta sunt sub pedibus ejus, ut etiã ipsi secundũ humanitatẽ subjecti essent angelicæ potestates.* Quod declarat Apostol. ad Ephe.1. inquiens: *Suscitans illũ à mortuis & constituens ad dexterã suam in excelsis super omnem principatũ, & potestatẽ, & virtutẽ, & damnationẽ, & omnẽ nomen quod nominatur non solũ in hoc seculo sed in futuro: & omnia subjecit sub pedibus eius.* quæ quidem ipsi ab instanti conceptionis concessa fuisse credendum est. Nec obviat quod videtur dicere Apostolus, quod hæc habuit ex merito passionis, & post resurrectionem: quia hoc debet intelligi per manifestationem, ut quod ante ignorabatur, post passionem fuerit manifestum. Et hoc vult. glo Augu. super illo verbo Apostolico: *Donavit illi nomen, ante resurrectionem*, inquit, *hoc habuit, sed post resurrectionem quod erat in evidenti positum est, ut scirent homines & dæmones.* habuit enim, Christus ex hypostatica unione. unde cum primum unio facta est, habuit jus dominandi quod æternaliter habuit verbũ ex æterna generatione à patre. Unde Io. in Apoca. de Christi inquit, quod est *princeps regum terræ.* hinc est quod ipse ut & temporalium & spiritualium Dominus, dum in mundo fuit, utramque exercuit jurisdictionem. Nam non solum eloquio increpans. Verum facto flagello de funiculis verberans omnes vendentes & ementes ex templo eliminavit 1.*q.*3.*c.ex multis*, & *c.vendentes*, cum sequentibus *c. & sic imperiali usus est gladio.* Item & sacerdotali usus est, cum se ipsum hostiam præbens discipulis dixit: *hoc est corpus meum*, de con.di.2. *sacerdos*, & de summa tri.c. *firmiter*. §. 1. si ergo Christus fuit utriusque jurisdictionis summus princeps: nam ipse est ille lapis sine manibus abscissus, qui statuam percus-

sit in pedibus, in qua statuæ illæ quatuor sunt Monarchiæ figurativè Assyriorum, Persarum, Græcorum sive Macedonicorum, ac Romanorum *Dan. 2. c.* Et est notandum, quod eam percussit in pedibus, quia sicut hominis pes ultima pars est, sic Romanorum monarchia ultima fuit, quam Christus percussit, id est, reprobavit, & sibi ratione justi dominii assumpsit. Quod etiam ostendit, quia coram Pilato se semper regem fecit; nec negavit. Et Pilatus etiam dictante spiritu Sancto in titulo crucis eum regem fecit: nec hoc moleste ferentibus principibus sacerdotum, veram illam de Christi titulo sententiam amovit. Ergo sub sui potestate fuit terrenum imperium & imperator. Pro hoc, *de re. ju. cle. pastoralis.* nam Christus fuit *Rex regum & Dominus dominantium.* Et si fuit imperator, etiam est sub potestate Christi. Ergo & ejus vicarii, quem loco suo constituit principem & pastorem, cum eidem ter dixerit: *Si diligis me, pasce oves meas.* Io. ultimo. c. & transumtivè. *C. de summa tri. Epistola. inter claros, extra de elec. c. significasti. de ma. & obe. c. solita.* Sed absit, quod imperator non sit de Christi ovibus, nec de grege Petro commisso, cum extra ecclesiam non possit eligi Imperator 23. q. 8. *convenior*, ibi: *Imperator intra ecclesiam est.* Et iterum ibi, *si vis diutius imperare, esto Deo subditus.* Et in auten. *de non alienan. in §. petit, collat. 2.* Si ergo Imperator est de grege Petro commisso, ergo est sub potestate successoris Petri ejus naviculæ exercitoris atque remigeri. Pro hoc facit, quia virtutes Theologicæ participantur virtutibus cardinalibus secundum doctrinam Apostoli. Et ideo principatus, qui regitur secundum virtutes theologicas, quæ sunt, fides, spes, & charitas; & qualis est principatus Papæ & spiritualium, debet principari illi principatui, qui regit scil. virtutes cardinales, qualis est temporalium principatus, ut imperatoris.

CAPITULUM XIX.

NE Prolixius jura hæc extendam, ad conclusivam finalem rationem istorum descendo. Certum est imperatori electione quæri jura imperii 93. *di. legimus.* sed Electores potestatem habent hanc ab ecclesia, *extra de elec. venerabilem.* ergo ab ecclesia jura imperii consequitur imperator: & sic à Papa, qui est ecclesiæ caput 9. *q.* 3. *aliorum.* Item certum est, quod Electores & ecclesia sunt de familia & ovibus Christi: aliter non essent electores. Item sunt in dominio Christi subditi & subjugati, quoniam eidem in baptismate fidem & obedientiam promiserunt, propter quod de Dominio diaboli erepti sunt, & ipsi Domino vendicati *de con. di. 4. c. postquam, & c. sicut nostis*, cum se. ergo sine Christi licentia vel ejus vicarii alterius se Dominio obligare non possunt. Pro hoc, quia promissa in baptismate non possunt resolvere, *de con. di. 4. c. celebritatem facit. de prohibi. feu. alie. c. imperialem §. præterea*, ad fi. pro hoc, quod scribitur *ff. de novi. ope. nuntia l. 1. §. & post operis.* Si ergo non possunt se alterius obligare dominio; ergo sequitur, quod nec imperatorem sibi eligere possint absque Dei licentia vel ejus vicarii. Et hoc est quod scriptum in evangelio reperitur, quod filii hominis liberi sunt & à tributo immunes, quod probatur 23. *q.* 8. *§. ecce.* ibi: *tanquam filii summi regis in omni regno liberi sint.* Et si Christus solvit, fecit ne scandalisarentur, ut scribit August. ad Pollentium, & habetur 28. *q.* 1. *c. jam nunc ver. unde cum ipse*, cum tamen ante dixit, *cum filii hominum liberi sint*, Matthæi 17. c. & dum Matthæi 22. c. subdit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, ostenso sibi prius numismate insinuavit, quod ipsi qui se cæsari voluntariè obligaverant, ad solutionem tributi teneantur Sed cum adveniente Christo facti sumus de ovibus & dominio Christi, non possumus ab ejus dominio separari, vel alterius nos dominio obligare sine licentia ipsius Christi vel ejus vices gerentis in terris. Quia Christus dixit: *Fiet unum ovile & unus pastor*: & sic voluit pastorem unum esse non plures: sed Petrum loco sui pastorem fecit, cum sibi dixit: *Pasce oves meas*: quia & ipse pastor fuit cum de se dixit; *Ego sum pastor bonus.* ex quo sequitur, quod si quid dominii hodie Cæsar habet, illud suscipiat auctoritate & permissu æternæ vitæ clavigeri, sub cujus etiam Dominio sunt qui Cæsari se subjiciunt. Ex quibus per hæc ab ecclesia Imperator ut inferior noscitur dependere. Et si secus diceres, esset ecclesiam in temporalibus dividere, & ab initio Christi pastore segregare, & plures principatus ponere: quod est hæreticum. 24. *q. 1. c. quidam ver. Cerdoniani*, & corpus unum ecclesiæ mysticum ex clericis à dexteris divina tractantibus, & ex laicis à sinistris temporalia ministrantibus, contra Christi votum, qui vult ecclesiæ unitatem 7. *q.* 1. *Novatianus* 24. *q.* 1. *loquitur*, cum similibus juribus plurimis. Et hanc partem videtur determimare Extravagans Bonifacii octavi, quæ incipit: *unam sanctam*, quæ est sub titulo *de sum. tri.* quam opere perfecto hoc demum vidi.

SUMMARIUM.

Cæsarem Romanum præ omnibus à Deo dominium hoc seculare & civile, coerctionesq; corporales, & non à Pontifice Summo recepisse: neque Imperium temporaliū esse in Sacerdotio, nec esse posse; neq; etiā Christum hoc habuisse, sed illud potius noluisse & abnegasse; neque navicula sua alicui exercitori unquam commisisse, sed potius ademptum, tantumq; permissum, ut ipse Christus loculos habuit, in quibus habitum civilis dominii per Ecclesiam futuram habendi designavit, quantū divinus cultus non desereretur inopiâ.

CAPITULUM XX.

HÆc sunt, quæ hic referunt seu referre possunt, concludentes, totius orbis magistratum apud Christum fuisse summum regem & cognitorem spiritualium & secularium causarum: & deinde in Petrum successoresque ejus Christi vicarios: Astruentes etiam Romanum cæsarem in ipsorum secularium cognitione ab ecclesia dependere, ut artifex inferior ab architectore & in hac sententia ultra Doctores sacræ Theologiæ plurimos, & fere opinione excellentissimos decretorum do-

leo fuisse virum maximæ sapientiæ Bartolum in quodam commento, quod edidit super extravaganti *ad reprimendum* edita à fœlicissimo Augusto Henrico prævo Sigismundi nostri gloriosissimi Monarchæ: in quadam Apostilla quæ incipit, *Totius orbis*, & in *l.* 1. *ff. de requi. re.* Mihi vero ipse, qualis cum his communis sententia sit, qualis adversa, refero, & absit quod abnegem, Christum Dei filium & summum redemptorem non habuisse omnem potestatem & divinum Dominium in cœlo & in terra: ipsumque non unam ecclesiam constituisse, & non uni soli ejus vicario curam sui dilectissimi gregis commisisse, in quo etiam grege sit, esseque debeat gloriosissimus imperator à Christi ipso vicario dependens in prædictis, ut filius & inferior. Illud vero ipsum nego, seculare seu civile dominium inferiorum terrenorum omnium, secularemve ipsorum potestatem & coercionem, apud Dei (inquam) filium, ut Christum & hominem extitisse: sed assero potius, Christum illa abnegasse & noluisse; nec exercitori alicui naviculæ suæ per ipsum fuisse commissa: immo ipsis potius adempta tantumque permissa, ut ipse Christus loculos habuit, in quibus habitum civilis dominii per ecclesiam futuram habendi designavit, quantum divinus cultus non desereretur inopia. Et hæc vult Augu. ut habetur 11. *q.* 1. *c. habeat Dominus loculos.* Humana igitur jura ipsa, potestatesque seculares & coertiones Deus æternus per imperatores seculi distribuit generi humano, ut vult Augu. super Ioh. & habetur 8. *di. quo jure.* & sic per Augustum Cæsarem, qui in his omnibus superior & nullo in ipsis noscitur dependere.

Capitulum XXI.

SEd quod Christus dominium hoc potestatemque à se abdicaverit, nec habuerit, ostenditur dum inquit: *Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Iudæis,* Ioh. 18. & transumptive 23. *q.* 3. *in summa.* In quibus verbis Christus insinuat, quod ejus non est civile & seculare regnum, à quibus secularibus regibus, Deo ministrante, & eorum legibus civilia Dominia & seculares potestates processerunt, ut inquit, Aug. super Ioh. & habetur 8. *di. quo jure.* Divinum autem habuit dominium: sed divinum Dominium nil habet proprii, sed omnia sunt communia. Nec ibi est dare meum, nec tuum: sed omnes Deus de limo terræ fecit: & omnes una terra supportat, ut ibi: nec in eo sunt necessariæ potestates seculares, quæ sunt positæ ad vindictam malorum, laudem vero bonorum *de majo. & obe. solita.* Cum meo & tuo postposito, omnis tollatur de medio contentio 12. *q.* 1. *dilectissimis.* Fuit ergo regnum Christi spirituale & divinum. Nam ad illos pertinet regnum hujus mundi, qui auxilio humanarum rerum magis quam divino præsidio ab imminentibus injuriis se tuentur, ut 23. *q.* 3. *in sum.* quod Christus hoc de se negat dum dicit: *Ministri mei utique decertarent* &c. unde Augu. super hoc de verbo dicit: quod *Christus negavit humanum regnum apud se esse: divinum autem concessit, cum iterum Pilatum dicentem: Rex es tu? reprehendit: tu dicis, quasi dicat, non me abnego regem, sed tamen ad regnandum non veni temporaliter, ut credis.* Et ideo subdit: *Ego enim ad hoc natus sum, & veni in hunc mundum, ut testimonium prohibeam veritati.* Quasi dicat, non ad dominandum temporaliter. Sed ad veritatem dicendum. Et ideo subdit: *Omnis enim qui ex veritate* &c. unde Chryso. super hoc verbum expressè dicit: quod *Christus manifestè negavit regnum suum esse mundanum & corporale: sed divinum.* & hoc dicit Chryso. super oblatione illorum regum magorum, quod Christus non erat regnaturus more secularium regum, qui finem ponunt in civili regimine, sed suum ad hoc ordinaverat Christus regnum ut filios Dei in unum congregaret, ut dicitur *Io.* 11. Regulatur enim Christi regnum ad æternam vitam quærendam, non ad successionem regni hujus temporalis. Et secundum alios Christus Rex dicitur illorum, in quibus ipse regnat, & ipsi ei obediunt, non per mundanam potentiam, sed per obedientiam. Tales sunt sancti: & isti non sunt de mundo isto temporali, ut *Io.* 17. *c.* ibi: *Non sunt de mundo: sicut & ego non sum de mundo.* & de his habetur 23. *q.* 8. *§. ecce.* ubi dicitur: quod *hi sic Deum & ejus hæreditatem accipiunt, ut his nil cum principibus seculi commune sit; quia temporalia penitus abjiciunt, ne eorum occasione legibus imperatorum obnoxii teneantur, sed tanquam filii summi Dei in omni regno liberi sint.* Et hoc scribit Ambro. 24. *q.* 8. *convenior.* ubi *hæreditatem Christi* appellat *divina, non temporalia.* hi sunt qui spiritu Dei ducuntur, & non sunt sub lege, *ad Gal.* 4. Et quibus justis lex scil. secularis non est imposita, 19. *q.* 2. *duæ sunt.* Et sicut ipse Deus est in mundum missus; ita in mundum misit discipulos. Sed tamen cum Christus missus fuerit ut haberet divinum regnum, non mundanum & seculare seu civile dominium: ita & Petrus & successores similiter missi sunt, ut habeant divinum dominium, non humanum. Et hoc expressè insinuat ipse pontifex in decre. *novit, de judi. in ver. cum,* dum dicit: *Cum enim non humanæ; sed potius divinæ constitutioni innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo.* Quod etiam Christus habere noluerit humanum dominium, patet *Io.* 6. *c.* nam cum cognovisset Christus miraculo facto de quinque ordeaceis panibus & duobus piscibus, de quo vide 35. *di.* §. *ecce. ad fi.* quod turba quærebant eum regem facere, fugit iterum in montem ipse solus. Super quo inquit Aug. *Fugit Christus cum voluerunt eum regem facere. Omnia enim humana & terrena contempsit Deus homo Christus, ut ipsa etiam contenenda monstraret.* Ex quibus luculenter apparet, seculari & civili Dominio terrenorum humanaque coertione se & discipulos penitus expoliasse. Ex quo sequitur, quod si non fuit in Christo, nec etiam in Petro & successoribus.

Capitulum XXII.

QUod Christus hoc humanum regnum & civile dominium coertionemque non habuerit, ostenditur. Nam jura ipsa humana per imperatores & reges Deus distribuit generi humano 8. *di.*

quo jure. & principibus ipsis seculi datus est gladius ad vindictam malorum, laudem vero bonorum *de majo. & obe. solita* 2.*q.*7.*§.item cum David.* sed Christus in facinorosos hoc nunquam usus est gladio: ergo non habent. Antecedens, quod non fuerit usus, probatur per id quod habetur 13.*di.§.quod vero.* Nam cum ipse Christus quæreretur ab Herode ut interficeretur, non patrocinium gladii sibi quæsivit, qui occulto instinctu potuisset & debuisset tanquam justus Rex, & bene utens gladio sibi commisso, in eum convertere Iudeorum manus, & justè vindicare parvulorum neces: sed quia non fecit, ut 45.*di. episcopum*, patet gladium secularem non habuisse. Nam si illum tenuisset & suam vagientiumque puerorum innocentum ab Herode iniquè interfectorum injuriam non expiasset, justè fuisset negligentia notandum; quod de Deo non decet dicere 25.*di. deinde*: cum negligentia sit peccatum gravissimum 24.*q.*1.*officii. Hoc* idem ostenditur. Nam cum à Iudæis lapidibus peteretur, non vindicavit peccata illa gladio, sed abscondit se & exivit de templo *d.c.quod vero.* & multa delicta tempore Christi perpetrata ab ipso nec gladio vindicata, ibi vide: & dicta sunt: immo dum percuteretur, non repercutiebat: & dum pateretur, non comminabatur 45.*di.episcopum.* propter quæ colligitur, ad reges seculi pertinere excessuum similium coertionem, qui auxilio humanorum jurium injurias tuentur: non ad eos, quibus divini judicii administratio commissa est. Et hoc est quod ipsa veritas docuit discipulos: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*: ut daret intelligi ipsis, non gladiis ab eis persecutiones vindicandas, sed fuga vitandas *d.§.quod vero.* hoc etiam est quod docet Apostolus *Corinth.*1.*c.* ut injuriam & fraudem patienter ferant potius quam repetendo fratres scandalisent, quæ quidem doctrina sana non foret, nisi Deo militantibus, non his qui gladii tenerent potestatem, ad quos injurias ulcisci pertinet *d. §. item cum David.* & *d.c.solita.* & *d.§.quod vero.* hoc etiam ostendunt scripta 23.*q.*1.*in prin.* ubi Cœlestis verba referuntur dicentis: *Si quis te angariaverit mille passus, vade secum duo milia.* & Apostolus inquit: *Non vos defendentes fratres carissimi, sed date locum iræ.* & illud Petro dictum. *Reconde gladium tuum in vaginam.* & iterum illud cum eo interrogate: *Domine nunquid percutimus in gladio?* Respondit veritas: *Non.* quod quippe ei non negasset, si gladium seculare tenuisset. Et facit ad id, quod de beato Andrea legitur. Qui suas non vindicavit injurias, nec à populo eripi voluit de manu iniqui judicis. Item & illud: *Nolite judicare, & non judicabimini.* & Paulus ad Ro. *Nolite judicare invicem.* & multa similia: ex quibus deprehenditur, potestates has seculares Deo ministrantibus fore subtractas, vide in *dicto c.*1.*in prin.*23.*q.*1. & latius 23.*q.*5.*in princip.*

CAPITULUM XXIII.

HAnc ipsam scientiam insinuat Bern. ad Euge. dicendo: *Non monstrabunt puto, qui hoc dicerent, ut aliquando Apostolorum Iudex aliquis sederit hominum. stetisse lego Apostolos judicandos: iudicantes sedisse non lego.* pro quo facit 10.*di si in adiutorium*, ubi ponitur de appellatione Pauli, qui tanquam Romanus civis Cæsarem appellavit: & sic sub ejus judicio fuit. Hæc idem confirmat Grego. in Mora. inquiens: *Hi terrenas causas iudicent, qui exteriorum rerum scientiam perceperunt: qui autem sunt spiritualibus dotati, terrenis non debent negociis implicari.* Et hoc est quod volunt canon. notati 11.*q.*1.*per totum*, ut clerici de secularibus negociis judicium non dicant inter laicos, sed tantum quantum inter ecclesiasticos tractaretur: ut ibi per totum, maximè in §.*ex his*, &c.

CAPITULUM XXIIII.

INsinuant insuper quod potestates has ac dominia Christi & Apostoli non habuerunt verba filii tonitrui relata Matth 20.c. ibi: *Scitis quia principes gentium dominatur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit primus esse, sit secundus*, 93. *di. diaconi.* & hæc verba refert glo. in prohemio decretalium, ibi: *Servus servorum Dei.* Ex quibus verbis colligitur, quod summus pontifex, qui est primus, & qui juxta præcedentem regulam se *servum servorum Dei* nuncupat, *de conse. di. c.*1. *vasa.* & in *probe. decreta* 6. & *clemen.* non potest potestatem exercere, ut principes gentium potestatem exercent, Christo prohibente, dum dicit: *Non sic erit inter vos.* quasi dicat: Potestatem non exercebitis. Quod debet intelligi de potestate scilicet seculari, quæ principibus concessa est ad vindictam malefactorum. *de maio. & obe. c. solita.* & hoc dicit Bern. ad Euge. *lib.* 10. & nota. *extra de iudi. c. novit*, in novella, ubi inquit: *Aggredere subditos verbo, non ferro. quid enim usurpare gladium curas, quem semel jussus es mittere in vaginam?* Et hoc etiam innuit Apostolus 1. ad Thi. 3. dum dicit: *Oportet episcopum esse non percussorem* 45.*di. in prin.* & *c.*1. 86. *di. non liceat.* Nam, ut inquit Paulus Apostolus, *episcopi debent arguere, obsecrare, vel increpare in omni patientia*, non cum civili potentia 45.*di. cum beatus.* Nam scire oportet, quod minister novi testamenti, est minister mansuetudinis & sacramenti unitatis. Nam sacramentum altaris repræsentat unionem Christi & ecclesiæ: quam etiam significat unio animæ ad corpus: quia anima vivificat corpus, sicut Christus per hoc sacramentum vivificat ecclesiam. Hæc est ergo ratio, quare executio materialis gladii est prohibita sacerdotii, ne dividat animam à corpore. Ille, cui commissum est ministerium unitatis, non divi[illegible]nis.

CAPITULUM XXV.

AD coadjuvanda prædicta accedat, quod inquit veritas ipsa, Iohan. 17. c. ubi inquit: *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam.* Si igitur omnia consummavit quæ sibi dedit pater

ergo quæ ibi habuit fecit. Sed Christus coertiones temporales non exercuit: ergo eas, inquantum homo, non habuit: quia si habuisset, nec eis usus fuisset, negligentia notari potuisset: quod de Christo dicere nephas est. 25. *di. deinde*: nec etiam mandata sibi omnia à patre consumasset, quod ipse negat, & quod non usus fuerit, ostenditur. Nam & discipulum habuit furem, proditorem, & sacrilegum 24. *q.* 1. *non turbatur.* & tamen pro tali delicto eum temporaliter non coercuit 27. *di. c. consulendum.* simile legitur Io. 6. c. *Ex hoc enim multi discipuli retro abierunt*, & habetur *de pœni. di.* 4. *c. si ex bono in malis.* & *de conse. di.* 2. *c. forte.* & *c.* 1. ipse tamen eos de suis facinoribus temporaliter non compescuit ex quibus colligitur in Christo potestatem secularem vel in ejus vicariis successoribus nunquam fuisse. Hoc confirmat autoritas Bedæ super id Matth. dum dicit, *inter vos, qui estis mei, non erit hoc violenter dominari: quoniam sicut omnia carnalia sunt in necessitate posita, spiritualia vero in voluntate: sic & qui principes sunt spirituales, principatus habent in dilectione, non in timore.* Sed qui habent carnalem coertionem, timeri debent illud Apostoli ad Ro. 13. *Si malefeceris, time.* sc. potestatem secularem. Pro hoc quia sacerdotum arma sunt lachrymæ 23. *q.* 8. *convenior*, & *in prin. in §. quod vero.* Non ergo gladius pontifici permissus. Hoc iudicat Apostolus ad Thi. 2. c. & habetur 11. *q.* 1. §. *ex his*, dum dicit: *Nemo Deo militans implicet se negociis secularibus*: ergo Apostolo prohibente non exercent clerici jurisdictiones seculares, & dominia civilia & humana, quæ secularia sunt. Hoc significavit Dominus, cum Petro non gladium sed claves concessit 24. *q.* 1. *c. quodcunque.* Et ecclesia non habet gladium 33. *q.* 2. *c. inter hæc.* Quæ claves ad exclusionem excommunicatorum, & ad reconciliationem pœnitentium sunt concessæ 2. *q.* 7. §. *item cum David*, & *de majo. & obe. c. solita.* & 23. *q.* 8. *in prin.* ubi expressè dicit, quod non nisi cui à Deo potestas gladii data est, illum exercere licet, & expressè inhibet sacerdotibus. Ex quibus infertur, hæc prædicta non esse in clericis, sed ab habitu & exercitio eorum omnino distincta. Pro hoc, quod habetur *Luc.* 12, *c.* Nam cuidam quærenti à Christo temporale judicium de divisione hæreditatis cum fratre suo, Dominus dixit: *Homo quis me constituit judicem aut divisorem super nos?* q. d. nullus. & sic videtur quod ipse non habuit in rebus temporale dominium vel judicium: quia si habuisset, & recusasset, male fecisset: Item dum dixit: *Quis me constituit?* ostendit quod non erat Iudex secularium causarum: nec est aliquis, nisi qui ab ordinariis constituitur, vel cui à Deo potestas gladii datur 23. *q.* 3. *in prin.*

Capitulum XXVI.

FOrtiori valde ratione, quod Christi regnum intelligi debeat spirituale, non humanum sive terrenum aut civile, & similiter successorum ejus & Petri. Cum enim lex & prophetiæ secundum verborum corticem promittant Christi tempore & per ipsum Christum regnum dari plenum divitiis & opulentia inæstimabili, & continens mundi in se universale dominium. Et ista submittimus metaforis & figuris magificent. Si verum fuisset ejus regnum futurum esse debere in potestate universa seculari & civili dominio omnium terrenorum, tunc sequeretur necessario, quod Christus Deus secundum literam tales seculares divitias secum debuisset afferre. Sed cum hoc sit falsum, quod Christus dominia hæc secum tulerit, cum ipse non in abundantia secularium divitiarum ad Hebræos & in mundum venerit, imo in paupertate maxima 35. *di. ecclesia.* Nam fertur eum dixisse: *Vulpes foveas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet unde caput reclinet.* Unde potissima causa ejus exprobationis erat abjectio suæ paupertatis. Unde ejus sæpius dicebant æmuli: *Nonne iste filius fabri est? Nonne mater ejus maria dicitur? & fratres ejus apud nos sunt?* Necesse habes igitur dicere, has divitias per prophetas Christi tempore promissas: item regnum ipsum de spiritualibus divitiis & regno spirituali oportere intelligi: aliàs viam aperies Iudaicæ pravitati, ut audacter assererent superficiei litteræ inhærentes, Christum messiam nondum venisse, cum Christum, quem verum Messiam credimus, non secum tulerit universorum dominium seculare atque civile: quod est falsissimum & Iudaicum. Hoc quod Christi regnum fuerit tantum spirituale, intelligendum non mundanum & seculare sive civile, ostenditur. Nam Christus à Prophetis Rex esse promissus est, & habiturus non solum imperium Hierusalem, sed usque ad fines terræ. Dicitur enim in ejus persona in Psal. *Dominabitur à mare usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Item ejus tempore restitui debet regnum Israel perpetuo duraturum. Vnde Isa. c. 9. *Super solium David, & super regnum eius sedebit ut confirmet illud, & corroboret in judicio & in iustitia, & usque in sempiternum.* Item 61. c. *Et corona gloria in manu Domini, & diadema regni in manu regni tui, & terra tua non vocabitur amplius desolata.* Sed cum in adventu Christi nostri Hierusalem civitas & populus tunc fuerit sub alieno rege, & postmodum in captivitate usque in præsens, & debuerit tunc restitui regnum quod duraret in æternum, cum tamen tunc sit perditum ibidem: & in adventu Christi seculare seu civile regnum nunquam est ipsis restitutum, ut non solum duraret perpetuo, immo nec Christi tempore inceperit, sed regnavit Herodes alienigena. Unde *Actuum* 1. *c.* cum Christus ascendit in cœlum, multi recolentes scripturas prædictas interrogaverunt, si illo tempore restitueretur regnum Israel. Igitur quod dicitur de Christo rege, debet intelligi solum de regno spirituali animarum, non de temporali seu civili, ut Iudæi intelligunt. Nam si debuisset esse in habitu etiam apud Christum, fuisset perpetuum & durabile apud omnes: quod non est: & fuisset Hierusalem liberata à dominio Herodis tyrannico, & restituta in Christi dominio & descendentium in æternum. Præterea si Christi regnum fuisset saltim in habitu seculare seu civile mundi hujus, quomodo verificatur quod est scriptum: *Diviserunt sibi vestimenta mea?* Nam si Christus erat temporalis Rex Iudæorum, quomodo ipsi eum sic tractaverunt, qui erant in dominio temporali sibi subditi, & sic ejus ministri? cum ipse dicas: *Ministri mei utique decertarent* &c. Item quomodo verificatur scriptura *Reg.* 3. *c.* de Salomone? Nam dicitur: *Feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor*

sapiens

sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis sit tibi nec post te futurus sit similis tibi. Et sic cum nullus Rex excipiatur futurus, certè Christus non fuisset potentior nec prudentior Salomone, de quo tamen scriptum est, quod *requiescet super eum spiritus sapientiæ.* oportet ergo intelligi regnum Christi fuisse spirituale, in quo fuit omnibus prudentior: non temporale, in quo omnes Salomon præteritos & futuros reges excessit. Et quod de spirituali regno in Christo tantum intelligatur, ostendit prophetia Psal. 2. dicens in Christi persona: *Ego constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum ejus.* Et ut det intelligi de spirituali regno, subjungit: *Prædicans præceptum ejus.* pro hoc, quia nullum temporale potest esse sempiternum, ut notatur *l. 1. ff. pro socio.* unde oportet intelligi Christi regnum fuisse spirituale, non temporale, quod non est perpetuum, & in quo non poterat esse juxta dicta Dei patris Salomone potentior & prudentior, licet in spirituali sic, cum requieverit super eum spiritus sapientiæ, ut supra dixi.

CAPITULUM XXVII.

POtestatem hanc secularem & humanum dominium universi, esse solum apud cæsarem, patefacit Gratianus 2. q. 7. §. *item cum David*, ubi dicit: quod *duæ sunt potestates: quibus mundus iste sensibilis regitur, potestas scil. regalis, & sacerdotalis. & sicut reges præsunt in causis seculi ita sacerdotes in causis Dei.* Regum est *corporalem irrogare pœnam, Sacerdotum spiritualem inferre vindictam.* Ex regali unctione sacerdotibus & prophetis Rex præest in causis seculi; qui tamen ejus subditus est in causis Dei. Sicut ergo Ozias à Domino lepra percussus est, quia sacerdotum officia voluit usurpare, sic sacerdotibus & prophetis regum officia usurpare non licet, *d. §. item cum David.* Nam sicut non sine causam judex gladium portat, ita non sine causa claves ecclesiæ sacerdotes accipiunt. Illi gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, *de majori. & obe. solita.* Prælati vero claves ad exclusionem excommunicatorum, & reconciliationem pœnitentium. Ex quibus verbis infertur, Imperium à Deo esse in principe seculari, nec per hoc ab ecclesia dependere, pro quibus secularibus ipsi sacerdotes inferiores sunt principibus, alias sequeretur, quod idem pro eodem inferior esset & superior: quod est impossibile.

CAPITULUM XXVIII.

HAnc etiam sententiam docet Nicolaus Papa 96. *di. cum ad verum.* & 10. *di. c. quoniam*, dum inquit: quod *sicut Imperator jura pontificatus non arripuit, ita nec pontifex nomen imperatorum usurpavit: quoniam mediator Dei & hominum, homo Christus actibus propriis ac dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque deservit: ut imperatores tamen pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret in cursibus, & Deo militantes minimè se negociis secularibus implicarent: ac vicissim nec rebus divinis præsidere videretur, quod esset negociis secularibus implicatus.* Ex quo tex. datur intelligi, à Deo officia hæc profecto fore distincta, & nullum ab altero in suis officiis dependere, sed à Deo utrunque immediate procedere. & hoc vult Inno. qui summus fuit pontifex in *d. c. per venerabile.* & *extra de sen. excom. c. noverint*, pro quo facit 96. *di. si Imperator*, ubi colligitur: quod etsi ratione fidei Imperator filius sit ecclesiæ, habet tamen privilegia suæ potestatis, quam pro administrandis legibus publicis divinitus consecutus est. Et facit *ea. di. ecclesia mea.* Ad ista facit: quia omnis potestas est à Deo, & est Imperator proconsul sive legatus Dei, in *Authen. de fi. instru. §. quia vero imperium. C. de veteri jur. enu. l. 2. §. si quis igitur.* in *Auten. de consu. in fi. de offic. præfec. à Fri. l. in nomine Domini.* In *Auten. quomodo oportet pi. in prin.* cum similib. Et qui imperatori resistit, Dei ordinationi resistit. Ex quibus concluditur, imperium habere à Deo immediate suas jurisdictiones, & pro ipso à nemine dependere.

CAPITULUM XXIX.

PLus videtur posse liberè dici, quod in tantum Imperator præ omnibus habeat à Deo dominium hoc seculare & civile, cohertionesque corporales, ut etiam clerici ipsi se negociis secularibus immiscentes sint imperatori pro ipsis bonis secularibus subditi. Hoc vult Aug. super Io. & habetur *di. 8. quo vita.* Nam leges seculi & dispositiones ipsas terrenorum secundum civile & seculare dominium Deus per imperatores & reges populis constituit: & licet leges tales non comprehendant justos, & sic clericos, quia lex non est imposita justo: *Ad Gal.* 4. Et qui spiritu Dei ducuntur non sunt sub lege 19. *q.* 2. *duo sunt.* Et hi sunt qui tanquam filii summi regis in omni regno liberi sunt 23. *q.* 8. §. *ecce.* & sunt sancti viri, de quibus supra *in 1. argu.* tamen quatenus clerici se negociis secularibus ipsis immiscent, & quatenus bona aliqua seculari & civili dominio quærunt habere propria subditi sunt imperatori & ejus legibus. Nam & jure & dominio divina bona defendi proprio jure non possunt, quia illo jure omnia sunt communia, ut ibi, & 12. *q.* 1. *dilectissimi.* Si ergo volunt clerici secularia proprio jure, submittunt se legibus seculi & humanis juribus: quæ jura quærendi propria vias invenerunt, ut vult tex. in *dicto §. ecce.* 23. *q.* 8. Et hoc ostenditur in Paulo, qui utens seculari lege tanquam civis Romanus cæsarem appellando, se ejus utique potestati submisit: quod facere potuit. Pro hoc, 2. *q.* 7. *nos si incompetenter.* Hoc idem vult sanctus Ambrosius. 23. *q.* 8. *convenior*, ut pro temporalibus bonis, quæ etiam jure proprio clerici possident, solvant Cæsari tributum. Hoc idem dicit sensisse Christum, dum inquit: *Imago Cæsaris* &c. ut *d. c. convenior.* Hoc latius & clarius confirmatur 11. *q.* 1. §. *his*: ubi hoc expressè Gratianus concludit, quod clerici subditi sint principi pro secularibus bonis. Item sanctus Ambro. 11. 1. *si tributum.* & *c. magnum*: ubi dicit, *magnum esse documentum, ut omnes sublimioribus potestatibus sint subjecti; nec constitutiones terreni regis quis putet esse solvendas. Si enim censum filius Dei solvit, quis tu tantus es qui putas non esse solvendum?* Et hoc

vult tex. & glo. *extra de censi. c. 2.* ut clerici pro exterioribus, principibus sint subjecti, dum dicit, *omnem viventem animam esse subditam sublimioribus potestatibus.* Ex quibus concluditur, Cæsarem nostrum in administrandis legibus seculi in dispositione humani juris cunctis animantibus præesse & clericos se in talibus, immiscentes, quicunque sint, ipsi fore subjectos. Et in his verificantur Apostoli dicta jubentis serviri regibus: honorari reges, *d. c. quo jure* 8. *di.* & 11. *q.* 1. *magnum.* hoc volunt jura, quæ dicunt quod humano jure pontifex indiget imperatore, 96. *di. cum ad verum* 10 *di. quoniam.*

Capitulum XXX.

Istud etiam præcedens dictum confirmat & clarius Urbanus Papa 24. *q.* 8. *tributum.* nam piscante Petro, tributum in ore piscis inventum est, ut ostenderetur, quod de exterioribus terrenis tributũ ecclesia reddat: non autem totus piscis jussus est dari, sed tantum staterem gerulum didramatis, ut non ipsa ecclesia, non pontificalis apex detur imperatori: qui apex est in capite, *de sa. un. c.* 1. sed quod in ore inveniuntur, pro Petro & Domino dari jubetur, ut de exterioribus ecclesiæ pro pace & quiete, quia tueri ecclesiam debet Imperator, tributum ei à clericis etiam solvendum sit. Ex quibus colligitur, quod pro carnalibus & secularibus, ministeriis pontifex & clerici, quatenus ipsis juribus se immiscent, subditi sunt Cæsari, 33. *q.* 8. *tributum.* Et probatur in juribus proximo superiori argumento notatis.

Capitulum XXXI.

Confirmatur & ratione, potestates seculares & civilia dominia non esse habitu vel exercitio apud pontificem, sed apud solum Cæsarem. Et sic impossibile est, quod potestas à Deo data, & per consequens, ordinata, *ad Ro.* 23. & 22. *q.* 1. *§. si etiam* 23. *q.* 1. *quid culpatur,* possit primo in malum objectum & malum actum. Itaque oportet quod nullo modo nisi per accidens se extendat ad malum faciendum. & hoc, quia ipsa creatio non est à Deo ad opus malum vel imperfectum: *de baptis. c. majores;* sed si potestas Papæ à Deo creata esset, & haberet objectum ad universam administrationem temporalium, esset ad malum objectum, ut per in mixtionem secularium negociorum divina dimitterentur vel minuerentur, quod est contra veritatem & Dei consilia, qui divina non temporalia Petro commisit, pro hoc, quod notat ipse pontifex in decre, *novit. de judi.* in parte, quæ hodie est remota: ubi Papa dicit, *cum jurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare velimus & maximè,* cum veritas dicat Matt. 6. c. *Nemo potest duobus Dominis servire; de pœ. di.* 2. *nemo potest.* & *de pœ. di.* 5. *c. consideret, ver. non potestis. & sic non potest quis Deo servire & mammonæ.* quasi dicat: quod divitiæ & principatus sic fortiter corrumpunt intentiones cordis, quod sunt hominum thesauri, ut Deus. Et ideo ibidem subjungit: *Nolite vobis thesaurisare in terra: nam ubi thesaurus tuus, ibi & cor tuum:* & sic non ad Deum, sed thesaurum. Et ideo in Canonica Io. 2. c. dicitur: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* & Ia. 4. dicitur: *Amicitia mundi est Deo inimica.* Pro prædictis bene facit *de cleri. conju. c. diversis fallaciis.* Nam igitur inhibetur copula matrimonialis clerico, ne cum habeat quid cogitet quomodo possit placere uxori, minus quæ Dei sunt valeat cogitare: Et ne quasi divisus in duo, plenam sui habeat potestatem, ut ei à quo stipendium recipit plenius famuletur. Sic in administratione temporalium est dicendum, ut ipsis non intelligatur commissa, ne eorum respectu à divinorum administratione subtrahantur, & minus propter hoc quæ Dei sunt cogitare. Ex quibus infertur, potestatem pontificis non ad universam administrationem temporalium esse ordinatam à Deo, quia sic esset ad malum objectum, sed ad divina judicia ministranda. Ex quo infertur, quod eis Cæsarem à Papa nullatenus dependere. Ad hoc facit, quod Petro concessit claves regni cœlorum. Sed potestas clavium non se extendit ad dominium temporale: ergo eis commissum non extitit. Et hoc probatur *de iudi.* novit, ubi Papa recusavit de feudo judicare inter illustrissimum regem Franciæ & gloriosissimum regem Angliæ, tanquam jurisdictio talis non foret sibi à Deo commissa, licet ratione peccati judicaret ibi.

Capitulum XXXII.

Cæsarem à nullo nisi à Deo pro administratione temporalium dependere probatur. Nam populus Romanus, qui imperio virtutibus meruit aliis anteponi nationibus, cum legibus & armis pro tuitione reipublicæ creverit, ut *C. de novo. C. confir. l.* 1. justè jura hæc est consecutus Monarchiæ, ut ibi; quod latius tangam in fi. quæstionis libelli hujus. Sed populus Romanus quod justè habuit, in principem transtulit, *insti. de iure. na. §. sed quod principi. l.* 1. *ff. de consti. prin.* cum necesse foret reipublicæ per unum consuli, *l.* 1. *§. cum autem. C. de veteri iu. enu.* ergo justè habuit jura populi Romani ab ipso populo, & à Deo per ipsorum medium: in *Auten. quomodo oportet epi. in prin.* ergo non à Papa. Et sic patet, quod jus imperii pro temporalibus à Papa non dependet. Hinc est, quod à sententia Cæsaris non appellatur ad antistem summum, *de ap. si duobus.* quod quippe deberet licere, si Cæsar à pontifice dependeret: sed quia non dependet, non licet. Hoc probatur: quia si jurisdictio principis dependeret à potestate pontificis, tunc non esset distinctum forum ecclesiasticum à seculari, id est, forum Papa à foro Cæsaris: sicut forum episcopi non facit distinctum forum à foro pontificis, cum sit sub ejus jurisdictione. Sic ergo imperialis potestas forum suum non distingueret à pontificis foro: quod est falsum *extra. qui fi. sint legit. l. causam* & *c. lator. de iudi. novit.* cum multis fi. facit *de fo. compe. c. si clericus.* Nam clericus pro rebus suis vel ecclesiæ suæ non vocat laicum apud episcopum, sed apud forensem laicum judicem, licet hoc de consuetudine secus sit in nostra ecclesia Aretina. Et hoc etiam ostenditur: quia si potestas humani & carnalis juris esset in sacerdotio, & per ipsum in imperio; ergo Papa exclusis Electoribus, cum vellet, ipse deberet, posset principaliter eligere Cæsarem illis privatis: quod est falsum, ut in *c. venerabilem,* & notat glo. *de re. iudi. ad Apostolica l.* 6. Et hoc etiam ostenditur, quia

quia si pontifex vellet jura imperii secularis funditus tollere, non posset, 23.q.3.*quæsitum*. Concludamus ergo, jura imperii esse in principe à solo Deo, 23.q.4.*quæsitum*, 43. *di. sit rector*, & 10. *di. suscipitis*. Et quod pro temporalibus à nemine dependeat, sed omnes se secularibus immiscentes, ab ipso dependere noscantur. Quod comprobatur etiam ratione inconvincibili. Nam invisibilis missio est dignior quam visibilis, & divina missio longe melior est quam humana, ut *de hæreti. c. cum ex iniuncto*. Cum igitur ad bene esse mundi sit opus una monarchia, 33.q.5.*hæc imago*: & hæc Monarchia esse debeat perfecta, quanto melior est possibile secundum perfectionem humanam: cum per hoc magis æquemur monarchiæ cœlesti, ad cujus similitudinem creati sumus: sequitur ut sit perfectior & melior propter esse immediatè à Deo, quam ab aliquo homine ejus vicario.

CAPITULUM XXXIII.

PArtem hanc etiam valde per id quod scriptum comperi Matth. 22. c. ubi Christus antequam diceret: *Reddite quæ sunt Dei Deo*: præmisit, *quæ sunt Cæsaris Cæsari*. Quæ verba no. Augusti. contra Manichoos, & trāsumptivæ 23.q.8.*convenior*, & ea.q.§.*ecce*. In quibus verbis significatur, quod nisi prius mundana mundanis relinquantur, non potest quis plene Domino Deo militare. Igitur Isaac in li. de contempla. inquit: *Anticipa solvere omnem colligationem extrinsecam à te, & tunc Deo poteris colligari*. Ex quibus colligitur, quod ut clerici optimè Deo militent, debent esse à secularibus negotiis segregati. Ipsis enim expedit sapientes fieri, non quidem secundum Apostolum. i. ad Corin. 2. c. *Sapientia hujus seculi* & c. 37. *di*. §. *hinc etiam*. & per totam illam distinctionem, sed sapientia Dei quæ in ministerio est abscondita, quam nemo principum hujus mundi cognovit, quia sapientia seculi stultitia est apud Deum. Quod insinuat Hiero. in quadam epistola dicens: *Quam diu versamur in rebus seculi, & anima nostra possessionum ac redditυum procuratione devicta est, de Deo libere cogitare non possumus*. Hoc idem imperator sacratissimus Iustinianus inquit dicens: *Opprobrium est eis si velint esse periti disciplinarum forensium*, *C. de testa. l. consulta divalia*, no. 37. *di. in c. episcopos*. Ex quibus concluditur, quod ut clerici sancti sint, & de sorte Domini, debent à secularibus segregari, & sic reddant imaginem Dei Deo. Et taliter in omni regno sunt liberi juxta verbum Dei dicentis: *A terrenis exactionibus filii hominum liberi sunt*: dicto. §. *ecce*. Et si secularibus se implicant, pro ipsis exterioribus imaginem Cæsaris Cæsari reddant, 23. q. 8. §. *ecce*. Iuxta sententiam Apostoli: *Solvite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal: vectigal*. facit 11. q. 1. *c. magnum*, & quod no. *extra de censi. c. 2*.

CAPITULUM XXXIV.

ITem probatur per id *Actuum Apostolorum* 6. Nam Apostoli convocata multitudine dixerunt: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis* 93. *di. legimus in fi. Considerate ergo fratres viros ex vobis boni testimonii septem plenos spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus, Nos vero orationi & ministerio verbi Dei instantes erimus*. In quibus nobis datur intelligi, ipsam temporalium dispensationem esse impeditivam contemplationis & regiminis dominorum. Et est notandum, quod non ad hoc opus exercitii temporalium Apostoli ipsi ministratores elegerunt, sed jus eligendi populo permiserunt. Quæ videntur inferre, quod non à pontifice, sed à populo, vel quibus concesserit, populus, potestas ministrandi temporalis principi Cæsari debet concedi &c.

CAPITULUM XXXV.

COnfirmat præcedentia hæc ratio. Nam perfectio militantis ecclesiæ est confirmari cœlesti Hierarchiæ, prout est rationi magis possibile, secundum Dionys. in *li. Ecclesiastica & angelica Hierarchie*, & probatur *extra de sum. tri. c. damnamus*. ibi: *Nos perficiens perfectione gratiæ Deus in terris, sicut ipse perfectus est perfectione naturæ*. & 34. *q*. 5. *hæc imago*. Et ostenditur in oratione dominica Christo dicente: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*. scil. ut nos terrestres adæquemur Monarchiæ cœlesti, facit quod no. *de elec. c. fundamenta, li. 6*. Et in Apoca. dum dicitur: *Vidi Hierusalem descendentem de cœlo* id est ecclesiam militantem, quæ assimilatur cœlesti triumphanti. Sed non possidendo temporalia, ecclesia magis illi Monarchiæ adæquatur, cum ibi nullus sit usus temporalium: ergo similiter & hic: diversimode tamen. Nam tantum debet intelligi permissus, quantum infirmitas humana possit sustentari, cum tanta dari non possit similitudo: *dicto c. damnamus*. Et hoc est, quod dicitur, quod Christus mittendo discipulos ad prædicandum sine victualibus fecit eos, quasi de hominibus Angelos i. de Monarchia superiori, quæ non indiget temporalium.

CAPITULUM XXXVI.

VAlidant & hoc quidam imperium non autorisari ab ipsa ecclesia, vel ab ipsa dependere: quia forma est, quæ dat esse rei, 1. *q*. 1. *ca. de tra.* & *de baptismo, c. debitum. ff. ad l. fal. si is qui quadrigenta*, §. *quidam de ver. sig. l. ædificia. §. perfecisse*. Et nullum causatum in esse potest præcedere suam causam: & hoc est juridice & naturaliter manifestum. Sed jura imperii fuerunt in Romano populo ante ecclesiam: cum legibus & armis justè jura populus Romanus fuerit adeptus Monarchiæ, ut, *C. de novo C. confir. l. 1.* & hoc fuit antequam esset Christus. Ergo imperium non habet causam formalem vel auctorisabilem ab ecclesia: alias sequeretur, quod in se procederet suam causam, vel auctoritatem suæ causæ, quod est impossibile. Pro hoc, *l. obligari de auto. tu.* & quod no. Inno. & Io. Monachus in *c. 1. de re. eccle. non alie. lib. 6.* & in *c. cum consuetudinis, de consue*. Ad hoc, quia omnis habilitatio personæ debet præcedere actum qui geritur, non sequi: *ff. de le. 3. l. 1. §. sed si filius*. Et hinc est, quod filius, qui ad eundum hæreditatem censetur inhabilis, non potest adire. Nisi prius jussus præcedat, *l. si quis mihi bona §. iussum, de acquirend. hære*. & si quandoque actus præcedit potestatem & ra-

tificatur, tunc ad validitatem actus opus est juris fictio, quæ fingat retro ut potentia præcesserit actum:
aliter non valeret. Et quod ante fuerit imperium quam ecclesia, Christus fundamentum ecclesiæ o-
stendit, dum pro exterioribus tributum solvit cæsari, 11. *q.* 1. *magnum*, quod est subjectionis signum, *ex-*
tra de censi. c. 2. & quia moriens secundum ordinationem divinam à præside Cæsaris orbis universalis
Domini voluit judicari. Quæ potestas dici debet fuisse in Christum juridica: cum dixerit Io. 18. *Nul-*
lam haberes erga me potestatem, nisi tibi datum esset desuper. Unde Aug. super hoc verbo dicit: *Discamus*
ergo quod dixit, quod & Apostolus docuit: quia non est potestas, nisi à Deo. Et licet quidam dicant po-
testatem illam fuisse usurpatam, non ordinariam; quod forte concedi debet respectu innocentiæ ipsi
Christi, quia tanquam filius summi Dei in quolibet regno liber erat, 23. *q.* 8. §. *ecce:* ejus tamen respectu,
quod in tali punitione fuit deletum peccatum Adæ, in quo omnes peccatores eramus, 23. *q.* 3. *c. si habes,*
necesse habes dicere, potestatem ordinariam fuisse: & illam fuisse: qui punitionem injunxit Christo or-
dinariam illius Domini risis est, qua Dominus erat totius universi, cui ipse Christus secundum divinam
voluntatem, & purgaret Adæ peccatum, voluntariè se submisit. Et quod illa potestas fuerit universa-
lis Domini, & ejus qui talem habuerit potestatem, ostenditur. Peccatum Adæ omnes nos humani ge-
neris peccatores, fecit, ut *dicto c. si habes, de pœ. dist.* 4. *c. peccatum quod ex Adam.* Et hoc dicit Apostо-
lus, quod *per unum hominem in mundum peccatum intravit: & per peccatũ mors, de consecra. di.* 4. *c. qua-*
ritis in fi. & *c. de generante,* & se, & *c. placuit illi.* Sed si de illo peccato non fuisset per Christi mortem
satisfactum, adhuc essemus filii iræ, *de pœ. di.* 4. §. *hanc societatem, de conse. di.* 2. *c. iteratur in fi.* & *di.* 4. *c. fir-*
missimè. quod est falsum, cum dicat Apostolus *quod per Christum habemus redemptionem, & per sangui-*
nem ejus remissionem, peccatorum, extra de sum. tri. c. 1. ibi: *Pro salute humani generis in ligno crucis passus*
&c. de *conse. di.* 2. *quia corpus.* & *qui passus est pro nobis,* & *de cele. mis. c. cum morte.* Et in Canonica petri, u-
bi scriptum est: quod *Christus omnia nostra peccata portavit in ligno. de pœni. di.* 2. *c. si enim in verbo pecca-*
tum. Et ad Ro. 6. dum ait Apostol: *Omnes vos qui baptisati estis, de conse. di.* 4. *proprie* & *c. ut ostenditur,* & *de*
pœ. d. c. qui natus & *de pœ. di.* 3. *c. ille Rex, ad fi.* ibi: *Deletur per sanguinẽ crucis,* & *di.* 4. §. *hanc societatem.* Sed
si Pilatus non habuisset potestatem ab universali Domino, sicut erat Tiber. Cæsar, ut necesse erat esse, quia
peccatum Adæ fuit universale, & sic ab universali Domino puniendum, jam peccatum Adæ non fuisset
punitum, nec nos redempti. Nam punitio non justè infertur, nec dicitur punitio, nisi illata ab ordina-
rio, ut Aug. inquit 23. *di.* 3. *c.* 6. *differentia.* & *c. nostri,* & *q.* 3. *c. forte,* in fi. & *ead. q. ille gladium.* Et hæc est
ratio, quare Christus à Iudæis vel ab Herode punitus non est: quia non erant præsides principis univer-
si, sub quo universale peccatum primi parentis posset tolli. Fateri ergo oportet Pilatum fuisse ordina-
rium illius, qui fuit Dominus universi: alias Christi punitio non fuisset redemptio peccati Adæ: quod
est falsum. Et si fuit ordinarius Cæsaris habentis universum imperium justè ante ecclesiam fuisse & abs-
que ejus auctoritate. Ex quo infertur, ab ecclesia ergo non dependere, sed à Deo immediatè sub-
sistere, dicente Christo. *Nisi tibi datum esset desuper.* Fateor tamen, quod talis Christi subjectio vo-
luntaria fuit, sicut & Pauli, cum appellavit ad Cæsarem 10. *di. si in adjutorium.* Ex quo malè arguunt,
qui archimanditam summum dicunt subjectum Cæsari, quia Christus fuit subjectus Augusto: sed de-
bet dici talis subjectio non necessaria, sed voluntaria, cum qua voluntate & pontifex se potest submitte-
re Cæsari 2. *q.* 7. *nos si incompetenter.* Sed si Papa non vult subjici Augusto, liber est, 9. *q.* 3. *aliorum.* Hæc
tamen argumentatio, etsi subtilis sit. Non tamen est necessario vera sive concludens, nec mihi placet.
Nam quemadmodum certo tempore Romanum imperium habuit exordium & potestatem super cæ-
teras potestates terrenas, quæ ipsum etiam justè præcesserant, & tenuit primatum in universo dominio
temporali, sic ecclesia potuit capere exordium à certo tempore; esto quod post imperium, etiam quod
ante justè præcessisset: & ex tunc potuit esse data potestas Petro terreni & cœlestis imperii 22. *di. c.* 1.
Et sic fateor, quod ante ecclesiam imperium ex se habuit autoritatem forte à Deo; Post vero consti-
tutam ecclesiam, videtur causam formalem ab ecclesia suscepisse. Hoc simile videmus in regi-
bus, qui hodie subsunt Romano imperio, *l. in nomine Domini, de offici. prafec. prato. Afri.* & 7.
q. 1. *in apibus:* & ab ipso demum solo sunt & causam formalem capiunt sive recipiunt: & qui ei non pa-
rent, injusti sunt. Nam ante Romanum imperium plura fuerant justa regna, ut reges Israhelitæ,
qui inceperunt à Saule, & duraverunt usque ad Christum, juxta sententiam prophetiæ Iacob dicen-
tis: *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est* &c. & ta-
men præcesserunt Romanum imperium, à quo post ipsum formam & causam habuerunt. Argui
ergo posset de imperio Romano ad regnum Iudæorum, quemadmodum supra inducitur de eccle-
sia ad imperium scilicet existente Romano imperio, quod est causa & etiam forma aliorum regno-
rum, regnum Israheliticum & alia regna vel non habuissent jurisdictionem justam, quod est falsum,
ut *l. ex hoc jure, de justi. & jure.* vel si habuissent, non fuerunt postea cum Romano populo juste,
cum ante suam justam formam habuissent; quod est etiam falsum. Sed oportet dicere, quod
imperium Romanum postea habuit principatum & dominium, & tunc cum adeptus est ipsum prin-
cipatum, quod idem dici posset de ecclesia. Unde hæc argumentatio non concludit. Hoc potest
etiam naturaliter ostendi. Sol enim habet virtutem activam productivam & conservativam in istis
inferioribus generalibus & corruptibilibus secundum Philosophum. *de generatione & corruptione:*
quia sol per accessum à circulo aliquo est causa prædicta in istis inferioribus. Sed quis neget her-
bam virentem & facientem semen & lignum pomiferum præcessisse solis creationem? Nam sol
die quarto creatus fuit: & terra germinans herbam virentem & lignum pomiferum die tertia?
sol ergo in sui creatione accepit virtutem activam, qua influeret in cuncta germina & vege-

tabilia

tabilia super terram, etiam quæ ante diem tertiam facta fuerunt; à quo tamen sole deinceps reciperent formam, esse & conservari. Et sic in ecclesia, quæ sibi comparata est, *de majo. & obe. c. solitæ*, posset dici, quod creationem primo introductam, sicut Romanum imperium, accipiat formá, esse & conservari. Unde hoc argumentum non videtur sufficiens: inhærendum ergo aliis censemus.

CAPITULUM XXXVII.

HUmanum regnum Cæsaris à solo Deo immediatè dependere subtilissimè insinuatur. Unde advertere oportet quod humana rationabilis creatura divinitatis & mortalitatis participat. Nam omnis ejus pars substantialis est ex anima & corpore: anima enim incorruptibilis & perpetua, ut *extra de sum. tri. c. 1. in cle.* Et juxta sententiam Philosophi dicentis; *Videtur autem separari hoc ab hoc tanquam perpetuum à corruptibili*, id est anima, quæ est perpetua, à corpore quod corruptibile est: etiam à corpore, in quo mortalitatem participamus. Si ergo homo tanquam medium positus est inter perpetua & corruptibilia, necesse est ut sapiat de utroque extremó scilicet mortalitatis & immortalitatis, & utramque naturam participet. Nam triplex est creatura, spiritualis sive angelica, corporalis sive humana, & alia communis scilicet ex spiritu & corpore, ut *extra de sum. tri. c. 1. prim. Resp.* & no. Host. in prologo suæ summæ, ver. *est igitur hac vestra scientia*, ad fi. illius. Unde jus naturale, quod est in homine ut *ff. de justi. & iur. l. 1. §. ius naturale*, prout ipse homo est particeps divinorum, dicitur jus divinum, pro hoc, 1. *di. c. 1. & c. humanum genus.* Prout autem hoc est in natura, cum qua participat cæteris corruptibilis animantibus, & per quam habet sensum, motum, & instinctum jus, quod est in eo, hoc modo dicitur jus naturale, quod est commune omnibus animantibus secundum Ia. de Are. & Cy. ibi: *ius vero naturale*, quod est in eo prout est homo sapiens & divinus & humanus, dicitur naturale gentium, de quo *ff. de iusti. & iur. l. 1. §. ius gentium*, cum l. se. Sed cum omnis natura ordinetur ad quendam ultimum finem, cum finis sit causa causarum in intentione, & est effectus causarum in executione, *35. di. c. ab exordio*: & *c. sexto die*: & not. Io. Ant. in *princi. 6.* Sequitur ut hominis finis duplex sit; ut sicut inter omnia entia solus corruptibilitatem & incorruptibilitatem participat, sic solus in duos, fines ordinetur. Primus finis hominis, ut est corruptibilis, est hujus vitæ transitoriæ: beatitudo tamen qualis potest haberi: & hic finis consistit in operatione propriæ virtutis, & figuratur per terrestrem Paradisum, *de conse. di. 4. c. ecclesia.* Alius finis hominis, in quantum incorruptibili, est beatitudo vitæ æternæ, quæ consistit in fruitione aspectus Dei, ad quam fruitionem propria virtus non potest descendere, nisi divino adjuta sit lumine. Et hic finis pro cælesti Paradiso capitur *dicto c. ecclesia.* Et secundum has considerationes sumptæ sunt à Philosophis tres vitæ, voluerunt enim quod homini, prout communicat omnino cum brutis, competat vita voluptuosa: Sed ut est aliquid in seipso compositus, ex utraque natura competat ei vita politica: ut autem participat cum substantiis separatis, quas nos angelos nominamus, competat ei vita contemplativa. Quilibet ergo, vel vivit ut bestia, & de his non est sermo: vel vivit ut homo: vel vivit ut angelus. Et sicut duas vivendi formas probabiles ponunt, sic duplicem fœlicitatem in vita constituunt. Nam vitam voluptuosam negant fore vitam fœlicitatem politicam & contemplativam, ut dicatur quis fœlix politicè, quando est fœlix, ut homo habendo in se prudentiam, quæ est recta ratio agibilium. Ponunt contemplativam fœlicitatem, ut dicatur quis fœlix contemplativè, quando est super hominem: & quando est fœlix non solum ut homo sed ut est in eo aliquid divinitatis, & aliquod melius homine in his quæ aguntur: igitur ponunt fœlicitatem politicam: & in his quæ speculantur ponunt fœlicitatem contemplativam: & appellant nunc ipsum non hominem, sed homine meliorem. Nam age & cõmunicare in actionibus cum aliis competit homini ut homo est: Sed speculari & cognoscere veritatem competit ei, ut est in eo intellectus speculativus, qui est quid divinum, & secundum quẽ communicamus cum Deo & cum substantiis separatis. Et ideo in *primo Politicorum* colligitur, quod quilibet aut est homo, aut est homine pejor, & tunc bestia: vel est homine melior, & tunc est quid divinum. Et has duas vitas in homine similiter distingũt Theologi ponentes activam vitam & contemplativam. Ad has igitur vitas consequendas vel beatitudines seu felicitates, & ad hos fines attingendos per diversa remedia veniri oportet. Nam ad finem beatitudinis terrenæ venimus per physicam, id est, naturalia documenta ista sequendo, & secundum virtutes morales & intellectuales operando. Ad secundum vero finem perducunt pro spiritualia documenta, quæ rationem humanam transcendunt. Et istum finem assequimur per virtutes Theologicas scilicet fidem, spem & caritatem. Et licet DEUS æternus per dicta sanctorum & prophetarum nobis hos duos fines ostendat, humana tamen natura, quæ proclivis est ad malum ab adolescentia sua *12. q. 1. omnis ætas. & in Auth. de mona. §. si vero.* Nam ad motum & actum peccati naturali movemur instinctu, *Auth. de resti. & ea quæ pa. §. unam profecto.* plurimum ista prostergat. Unde necesse indigent homines duplici directivo, sicut duplex est finis noster in quem tendimus. Primus finis est Cæsar, qui per naturalia documenta & temporales potestates genus humanum ad temporalem fœlicitatem dirigit scilicet sedatis tempestatibus nostræ mortalitatis humanæ; nos cum mundo sumus in pacis tranquilitate custodiendo atque servando. Unde hoc maximum debet Cæsar curare, ut genus humanum liberum in pace & tranquilitate quiescat, omni tyrannide ablata atque submissa. Pro hoc in *Auth. de hære. & Fal. in prin. & C. de veteri iur. enu. l. 2. § sed quia* deinde facit. *l. 1. C. de offi. præfect. prætorio afri.* ubi dicitur quod sub tali imperio Romano subditi consequũtur libertatem, sub aliis servitutem. Et in *prohemio decretaliũ*, ubi probatur quod pax est unitas subditorum, Debet esse ultimus finis legislatoris. Et competit hoc propriè cæsari, qui mundi hujus transitorii & temporalium curã habere debet; nõ autẽ pontifici, qui esse nõ debet de hoc transitorio mundo tẽporali

juxta sententiam veritatis æternæ dicentis: *Rogo pater non sint de mundo, sicut ego non sum de mundo.* Secundus finis est pontifex summus, qui secundum promissiones sanctorum patrum & fidem & spem, quam debemus habere, genus humanum dirigat ad cælestem patriam, vitam æternam. Sed cum istius mundi sensibilis dispositio procedat ad dispositionem cælorum & superiorum, juxta sententiam Philosophi primo *metaphy.* & *2. cæli*, dum inquit: *necesse est hunc mundum esse contiguum superioribus actionibus, ut omnis virtus inde regatur:* sequitur quod disponere isto fine & directivo, per quod dirigimur ad beatam æternam vitam consequendam, solum ad illum ipsum spectet, qui cælorum dispositionem introduxit, qui est solus Deus. Unde à Deo solo hic finis, qui est Cæsar noster, disponi debet, non ab alio. & hoc volunt tex. qui probant quod Imperium sit à solo Deo, 10. *di. suscipite. de ma. & obe. c. solitæ. 23. q. 4. quæsitum. & in Auth. quomodo oportet epi. in prin. & in aut. consti. quæ dedi in prin.* cum multis similibus multotiens allegatis. Ex quibus infertur conclusive, Cæsarem à Deo immediate dependere, non per summi pontificis medium, qui directioni vitæ speculativæ & contemplativæ dedecus non potest nec debet actionibus istis mundialibus turbari, ut maximè statim probant jura sequentia.

Capitulum XXXVIII.

Ne prolixius diu evager diversa referendo, ultimas confirmationes induco, ut ostendam imperium temporalium non esse in sacerdotio nec esse posse. Certum est quod status religionis sine intermissione temporalium est altior perfectior & ultior omni ecclesiæ divino culto, quam status secularis ecclesiæ cum intromissione temporalium. Hoc vult August. de Moribus ecclesiæ, dum dicit de Iob. *Sic amisit enim ille omnes divitias, & factus est repente pauperrimus, sed inconcussum tenuit animum quo animo si esse possent nostri temporis homines, non magnopere in novo testa. ab istarum possessione cohiberetur, ut perfecti esse possimus.* hoc idem Iero. ad Eliodorum inquit: *Perfectus servus nil habet præter Christum: aut si aliquid habet præter Christum, perfectus non est.* Et idem in epistola de vita monachi Malchi describens ecclesiam inquit: *Adulta persecutionibus crevit, martyriis coronata fuit: Sed postquam ad Christianos principes venit, potentia & divitiis major est facta, sed virtutibus minor.* Hoc etiam probatur 12. *q. 1. duo sunt genera*: ubi insinuatur quod divinis mancipati officiis debent ab omni strepitu temporalium segregari. Ex hoc enim clerici dicuntur, quia *cleros* Græcæ, Latine sors sive hæreditas dicitur, 21. *di. cleros, & dicto c. duo; c. & clericus.* quia in sortem vel hæreditatem Dei sunt vocati. Sed qui Deum possident vel ejus hæreditatem, ut una cum Propheta dicere possint, *Pars mea Domine*, nil ultra Dominū habere potest quod si quippiam ultra Dominum habuerit, pars ejus non erit Dominus, *dicto. c. clericus.* Hinc est quod in veteri testamento qui erant in sortem vel in partem Domini vocati, funiculumque erant hæreditatis ejus, non accipiebant partes inter cæteras tribus Israel, sed Levita & sacerdos de altari & decimis substentabantur, *d. c. clericus, & 23. q. 8. §. ecce.* & hoc ne forte temporalium impedirentur à cultu divino 12. *q. 1. cui portio.* quæ in eis prædicta manifestius figurantur ex corona, quam gerunt in capite. Nam radendo caput nil aliud ex remotione pilorum figurari dicitur quam remotio temporalium: *dicto c. duo.* quid enim miserius quam propter temporalia Deum contemnere, cum Christus dicat: *Omnia quæ super sunt date & omnia munda sunt*, Lucæ 11. c. & 2. q. 1. c. *quia tua fraternitas.* & licet non abnegem, quod propter infirmitatem humanam ecclesia aurum & temporalia possit possidere, & aliquid temporalium, quod significatur mysticè per parvos pilos capitis, quod nos clerici non abradent. Nam etiam Christus viam perfectionis ostendens in altissima contemplatione & paupertate tamen condescendit infirmis, 2. *q. 7. §. his ita.* Item & loculos habuit, in quibus designatum est, quod ratione infirmitatis humanæ aurum & temporalia habere possit ecclesia, ut 12. *q. 1. c. exemplum Domini: & c. expedit: & c. habebat Dominus loculos*: non tamen *hic promissus est universalis administrationis temporalium, vel ut propter hæc Deo serviat, sed tantum ne propter inopiam justitia cultus deseratur.* Hæc verba sunt beatissimi Augustini in *dict. c. habebat Dominus loculos.* Si ergo temporalia sunt ecclesiæ permissa non ut propter hoc clericus Deo serviat & subministret, sed ut pro ea cultus substentetur divinus: quod clarius insinuat ipse Augustinus 8. *q. 1. sunt in ecclesia*, dum refert Paulum Apostolum dicentem, *sua quærentes: non quæ Iesu Christi*: quasi dicat, qui temporalia principaliter clericando quærunt, non Christum gratis diligunt, non Deum propter Deum quærunt, sed propter temporalia commoda consequenda lucris inhiantes, & honores ab hominibus appetentes, ut propter hæc Deo serviant. Quisquis tamē talis est, mercenarius est & inter filios ejus se non computet: *dicto c. sunt.* Patet igitur quod non omnis universalis administratio temporalium clerico potest esse commissa, sed tantum quantum divinus cultus non deseratur inopia. Et hoc innuit Apostolus dicens, *habentes victum & vestitum his contenti simus* 12. q. 1. *episcopus.* nam ut inquit Hiero. *Aliena rapere convincitur qui ultra necessaria sibi retinere* probatur 42. *d. §. hortandus.* Nec usus terrenæ solicitudinis cur nos Dei ministros facere debet 49. *di. c. hinc enim. §. gibbosus.* In quorum spem Psalmista dicit in Psalmo. *Incurvatus sum usquequaque, humiliatus sum*: quia usus temporalium incurvat & humiliat, dum vacamus terrenis, obmissis cælestibus. Si enim in se universam administrationem temporalium assumeret clericus, jam non per divina sed per temporalia commoda altissimo ministraret; quod est contra Dei intentionem & commune bonum sanctæ matris ecclesiæ: juxta illud quod scribitur 96. *di. c. bene quidem de clericis*: videlicet quos à jure dominationis invasit & jugum disciplinæ ecclesiasticæ fecit respuere: quia tale exercitium detraheret divino cultui, essetque claudicare in duas partes, quod non licet 49. *di. c. sacerdotis*, id est, mundana velle & divina. nam

Deficit

Deficit ambobus quia vult servire duobus.

28. di. actius, & quia esset Dei opera facere omnino descendere de perfecto ad imperfectum, quod non decet: sed potius liceret econverso. Dico quod etsi summus pontifex, qui caput est religionis & pater patrum, vellet in se assumere universam administrationem temporalium, quod non arbitror, ex quo perfecto statui religionis ex alto detraheretur ad inferiorem statum totalis infirmitatis condescenderemus, & sic tolleretur de medio in ipso totus status altior commutando in inferiorem infirmum immo infirmissimum, contra voluntatem Dei & commune bonum ecclesiæ: & contra id Apostoli dicentis: *Si quis infirmatur, & ego non infirmo? 2. q. 7. §. his itaque respondetur*, essetque potius se manum ad aratrum apponere & retrocedere, quod electis Dei minime conveniens est contingere: nam cum obliti sint eorum quæ retro sunt, id est temporalium, quæ sola sunt æterna requirant, pessimum esset si post exordia boni operis ad priora mala redirent temporalia, & contra sententiam Propheti dicentis. *Non revertebantur*: & hoc habetur *de pœni. di. 2. nemo: & c. non revertebantur.* Profecto factum tale pro hæresi judicarem, cum par sit à fide exorbitare, & alios exemplo vel verbo à fide dejicere, *2. q. 7. c. quis ex vobis. ver. Paulus.* Si enim subversor ecclesiæ & status sancti clericalis & boni cummunis ejus, debet censeri non solum scismaticus sed plus quam scismaticus, multo magis esset in eo qui habet primo rationem capitis & pastoris *2. q. 7 nos si incompetenter.* Et quia hoc esset tantum ecclesiam confundere, & ejus bonum publicum & tyrannidem exercere, non dubito quod si quispiam etiam summus pontifex in hoc facto persisteret pertinaciter, quod ei non esset obediendum tanquam Papæ, immo esset tanquam hæreticus & tanquam lupus rapax à fidelibus totaliter evitandus, qui taliter naviculam Petri cum omni susceptione administratione temporalium confundere niteretur. Per hoc, quod scribitur 40. *di. si Papa.* Et quibus concludo, hæreticum & insanum esse dicere quod universalis administratio temporalium sit vel esse possit apud summum pontificem: quin immo apud aliam ecclesiasticam personam, ne ipsi qui Deo voverunt cultum divinum per administrationem temporalium ab ipso subtrahantur. Et hoc manifestius figuravit ab æterno Deus hæc officia dividendo in magna duo luminaria, unum quod præesset diei, id est spiritualibus, alterum vero nocti. Id est temporalibus, *extra de majo. & obe. solitæ.* Ex quibus etiam infertur, quod Papa vel clericus quivis alius in sacris constitutus non possit eligi Imperator: Clericus vero in minoribus sic, cum ipsis liceat cessare à divinis & copulare matrimonio & secularibus omnibus se negotiis immiscere, etiam à se totaliter abdicando ordinem clericalem, ut in *c. 1. de cleri. conju. li. 6.* Et hæc est ratio, quare quis simpliciter minores ordines suscipiendo cum ordinatione etiam ad titulum sui patrimonii non perdit feudum, & potest secularia exercere: secus si retineret secum beneficium vel sacros ordines susciperet; nam perdit feudum, ut in *c. si clericus. si de feu. fuerit controver.* quia Deo militans congrue non potest seculo militare: *de bene. amic. c. 1. & dicto c. si clericus.* Illud vero ipsum cachinno pertranseo, quod quidam fugere volentes dicant habitu apud Romanum pontificem esse imperium terrenorum & nostræ mortalitatis, licet non productione immediate ad actum, sed per medium principis Cæsaris, quem dicunt à pontifice suscipere imperium & ipsius administrationes; & sic in eo à pontifice dependere. Nam cui denegatur exercitium, & habitus denegatur: multo magis cum virtus consistat in exercito non habitu, ut patet *extra de sacra. unc. c. 1.* ibi, *Fides sine operatione mortua est*, *de pœ. di. 2. c. fi. n. 1. q. 1. Fertur & Iacobi.* c. 2. Facit *de consa. di. 4. c. 5. & fi.* & virtus cujusque rei consistit non in solo habitu sed in operatione virtutis secundum Philosoph. *primo. Ethi.* licet Seneca in aliquibus epistolis ad Lucillum aliter sentiant. Item administratio temporalium universalis est contra naturam ecclesiæ, ut probant omnia jura præcedentia; ergo auctorisari imperio seculari non est de virtute ecclesiæ, cum virtutes uniuscujusque rei naturam ipsius rei sequantur propter adeptionem finis. Sed hoc esset non adipisci finem ecclesiæ, sed auctorisare imperium seculare: sed potius impedimentum, quia supra monstratum est quod administratio temporalium retrahit ab administratione divinorum. Ex quibus concluditur, imperium à solo Deo immediate esse in Cæsarem, &c.

SUMMARIUM.

Confutationes roborationum decem & novem superius memoratarum de potestate Papæ universali in temporalibus.

CAPITULUM XXXIX.

Refellenda nunc puto ipsa objecta in parte primâ in ducta ab his, qui adusti flammis invidiæ plus sacrosanctæ Romanæ sedi compatiuntur. Quoniam ipse idem Christi vicarius gubernator, qui suis in pluribus decretalibus manifeste testatur, quod non intendit in aliena jurisdictiones aliquas exercere temporales, *extra, de judi. novit, de fo. compe, licet ex suscepto, & c. ex tenore, extra qui fi. sint le. c. causam. & c. per venerabilem.* Et ad illud Deuteronomii, & quod habetur in *ca. per venerabilem*, respondetur. nam Host. in *sum. de fo. compe.* intelligit hanc autoritatem in pertinentibus ad fidem, vel in causis spectantibus ad decisionem ecclesiæ. Vel responde. Nec negatur pontificem non habere posse secularium cognitionem causarum, & ad ipsum, ut ad summum patrem, cum contingit arduum juris dubium, non sit ad principem Cæsarem & alios recurrendum, ut altitudine consilii ipsius summi pontificis Cæsar vel quivis alius possit, rite obscura etiam secularia terminare. Sed cum infertur: ergo universalis

secularium cognitio & terrenorum est principaliter in pontifice: consequentia non est bona, quia assumptum seu prædicatum est de parte aliqua, & consequentia infert ad totum; quæ quidem non est eadem ratio, ut in parte. Sed hic in toto non est eadem ratio: quia si omnis administratio temporalium esse posset in pontifice, jã detraheretur cultui divino, per ea quæ dixi supra in parte proxima. & licet permiserit Achiæ primo executionem temporalium, fateor quod Papa habet administratione temporalium quatenus ancillantur divinis, & pro ipsis indiget, 12. q. 1. *habebat Dominus loculos*: in aliis vero universaliter non. Et licet legitimaverit regis filios, ex hoc non arguit congrue, ipsum habere universalem potestatem: quia illud igitur est, cum de facto rex Franciæ non recognoscat superiorem: *insti. de pa. po. in fi. cum c. licet ex suscepto. & c. ex tenore*, non tamen habet continuo universalem temporalium dispositionem.

CAPITULUM XL.

SEcundum vero quod dicunt de littera Gene. dicunt quidam hoc nequaquam posse consistere, ut mystice hæc istis duobus principibus comparentur. Nam si hoc esset verum, tunc sequeretur, quod prius fuisset secundum eos accidens quam subjectum: quod est contra naturale principium. Sed sol & luna die quarta creati sunt, qui significant dignitates istas: homo autem sexto die fuit creatus, cui hæc accidentalia signa inhærent: ergo prius fuissent signa quam signata: & per consequentis accidentia quam subjecta: quod est impossibile, cum non possit esse accidens sine subjecto; & ad remotionem subjecti sequitur remotio accidentis, *l. 2. ff. de usufru.* præterea dicunt: ista duo regimina sunt hominum directiva in certos fines, ut ostendi supra in argumentis proximis in eo quod incipit: *humanum regnum*. sed si homo stetisset in statu innocentiæ, in quo à Deo creatus est, ut *de pœ. di. 2. c. primus homo, & c. Adam. & c. princeps vitiorum. & c. sed nec Adam*, talibus directivis non indiguisset, cum ista duo regimina sint introducta contra infirmitatem peccati: & homo non solum in die quarta peccator extitit; sed etiam nondum creatus erat simpliciter homo. Nam, ut scribitur secundo de anima, *Objecta debent precedere potentias*. Cum enim objectum istarum dignitatum esset homo in sua infirmitate peccati constitutus: debuit igitur prius esse homo & in infirmitate quam constitutus hujusmodi figuratæ dignitates. Producere enim ante remedia, hoc fuisset ociosum secundum istos. Ego vero has responsiones falsas dico. Primo autoritate ecclesiæ, quæ sic ista duo luminaria interpretatur, ut significent hæc duo regimina *de ma. & obe. c. solita.* præterea quia, licet dum sol & luna creati fuerunt non essent in orbe hujusmodi regimina, & sic non significarent duas has dignitates, tamen cum ipsa regimina primum in mundum pervenerunt, adveniente signato id quod prius erat in alia qualitate, nunc incipit esse signum. Ad hoc tex. bonus *ff. de nova. l. stichum. § si quis ita.* Nam obligatio novans non potest esse ante novatam obligationem, quia sic privatio habitum præcederet, quod est impossibile, ut ibi notatur. Sed conceptio stipulationis novantis potest esse ante conceptionem obligationis novatæ: sed juris intellectu dicitur præcessisse obligatio novata ipsam novantem. Sic ex intentione Dei & inspecto ejus intellectu, qui vult quod per hos duos planetas hæc duo regimina significari, ipsa duo lumina cælestia præcessit homo quantum ad hoc, ut per ipsa significarentur duo ipsa regimina, licet eorum planetarum conceptio seu creatio ad hunc finem præcesserit ipsum hominem aut homines. Simile videmus in obligatione fidejussoris, quæ non potest esse sine principali, quia interdum obligatio fidejussoris præcedit obligationem principalis, *l. si ita stipulatus. §. adhiberi. de fidejus.* tamen quo ad effectum nunquam fidejussor incipit prius obligari, quam si obligetur principalis: sic licet hæc planetarum creatio præcesserit, tamen nunquam inceperunt esse signum, nisi signato adveniente, cujus contemplatione secundum intentionem Dei creati erant. Sic etiam beatam virginem Mariam *stellam* scripturæ commemorant. Nunquid beata virgo stellas prioritate præcessit? non certe, sed ipsa adveniente, stella ipsa factum est signum. Præterea nullus dicit, quod hæc duo luminaria sint in veritate illa duo regimina, licet sint figurata vel figuræ duorum regiminum. Et ideo figurant accidentia quæ in propriis substantiis congruis temporibus à Deo futura prævidebantur. Et si hæc figura esset accidens, non esset accidens rei figuratæ sed figurandæ. Et sic figura non debuisset esse ante peccatum: quia si homo non peccasset, non indiguisset tali remedio. Adhuc delirant. Nam passio Christi morientis in cruce, & formatio ecclesiæ de latere Christi dormientis in cruce, fuerunt in remedium contra infirmitatem peccati. Et si homo non peccasset, tali remedio non indiguisset: & tamen talis passionis & sacramenti, antequam homo peccaret, figura præcesserat, quando formatio Evæ de latere Adæ dormientis figura fuit formationis ecclesiæ de latere Christi dormientis in cruce. Alia vero utamur responsione. Dico ergo quod dum hi credunt argumentum pro se inducere, suam confusionem inducunt. Nam licet luna nullum habeat lumen à se, nisi à sole, cum sit corpus opacissimum, non tamen sequitur quod operatio & effectus lunæ sint à sole: immo sunt à propria intelligentia movente orbem ipsius lunæ. Hoc ostenditur; quia si operationes lunæ essent à sole, ergo essent secundum dispositionem solis, quod est falsum, quia sunt contrariæ. Fateor tamen, quod quantum ad melius & virtuosius operandum, sicut luna recipit lumen à sole, ita imperium recipit lumen ab ecclesiæ: lumen dico scilicet fidei, juxta id Io. 1. c. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem* 21. di. c. 1. in fi. Et in symbolo, *lumen de lumine*. Et hoc tamen in administratione temporalium dico Cæsarem ab ecclesia non dependere, sicut nec luna in suis operationibus à solis luminibus non dependet, unde hoc eorum argumentum potius concludit ad oppositum.

CAPITULUM XLI.

TErtio respondetur rationi, quæ utique vera est usque ad ultimam illationem, cum dicunt, quod hic vicariatus non est datus Cæsari sed Apostolico. Nam hoc est falsum, quod imperium terre-

norum

norum sit datum Apostolico: immo est ademptum. Et vicariatus ejus est in divinis & divino dominio, non in humanis, sicut & Christus habuit, ut dixi in argumentis secundæ partis, *in* 1.2. *&* 3. *argu.* Et dum subditur: *ergo in terris duo erunt vicarii*, negatur. Nam si clerici & pontifex, prout se non immiscent terrenis, non sunt de mundo, sicut nec Christus fuit de mundo, *Io.* 17. *c.* unde solus Imperator dici debet in terrenis Dei vicarius, & in divinis pontifex, quæ non sunt de mundo licet sunt in mundo. Præterea respectu ejusdem regiminis non possunt duo vicarii ordinari, sed respectu diversorum regiminum possunt duo vicarii distincti ordinari. Patet in episcopo, qui ordinat vicarium in tempralibus & alium in spiritualibus: & unus ab alio non dependet, sed tantum ab episcopo quilibet ipsorum dependentiam habet: quia quæ non sunt ejusdem rationis, unum non reducitur ad aliud. Sed spiritualis & temporalis jurisdictio non sunt ejusdem rationis: igitur una ad aliam non est reducibilis. Et quæ distincta sunt in se & ad distinctos fines ordinantur, unum non est ab altero, ut est Papatus & imperium distincta in fines diversos 96. *di. cum ad verum.* Et ideo unum non debet ab alio ordinari, immo immediate reducuntur ad aliquod certum. Et hic Deus est, à quo immediate sunt Papatus & imperium. & ideo Deus æternus duos constituit vicarios, unum in spiritualibus, alium in temporalibus. Et cum dicis: *ergo præsupponis in terris duos vicarios, & sic duo principia, & hoc est hæreticum*, fit præcedens respõsio: quod licet vicariatus Papæ sit in mundo, non tamen censensus est de mundo per prædicta. Et licet ambulatio supra mare significet universale dominium Petri in mundo, debet tamen intelligi de dominio, quod habuit Christus vel divino vel naturali, non de civili, ut infra dicam.

CAPITULUM XLII.

QUartæ rationi respondetur, quod verum est, quod una est ecclesia habens unum caput summum pontificem, de qua etiam est Imperator, qui de Christi ovibus est. Et verum est, orbis pontificem patrem. Sed dum subditur: *ergo dependet Imperator ab eo ut inferior*, fateor varior & diverso modo; quia dico respectu divinorum, in quibus in terris est Papa Christi vicarius, Imperator filius est ecclesiæ & summi pontificis. Sed in temporalibus nil habet commune cum Papa, cui nec habitu nec exercitio temporalia sunt commissa universa, sed soli Cæsari. Et quod respectu aliquorum possit esse quis subditus & etiam aliis liber, probat tex. *in l. fi. C. de jur. dict. omnium judi.* Et dum subdis, *ergo in terris erunt duo vicarii*: nego, quia, ut dixi, vicariatus Papæ, prout tantum in divinis mediatur non censetur de mundo, nec est de mundo, ut proxime dixi; sed solus vicariatus imperii est de mundo isto terreno, cui & subjacet Papa & clerici, quatenus jure seculi alia quam divina quærunt sibi bona ut propria quærere 8. *di. quo jure.* 11. *q.* 1. *magnum. & c. si tributum* 23. *q.* 8. *convenior. §. ecce. & eadem q. c. tributum.* Et his etiam respondetur, quod est unica Dei filia, unica Dei mater, unica Dei Archa, unica sponsa: habet unicum patrem, unicum filium, unicum rectorem, & hæc Papa; non tamen ex his sequitur, quod pro administratione temporalium Cæsar à papa potestatem recipiat sic nec inferiores alii in suis actionibus non recipiunt à suis majoribus administrationem, sed à Deo & à se ipsis habent.

CAPITULUM XLIII.

AD quintam rationem dicendum, quod assumptum est verum primum. Item & illud est verum quod Imperator de clericis & summo pontifice judicia non præstat. Et dum subditur: *ergo non est monarcha*, consequentia non tenet. Nam clerici, prout se temporalibus non immiscent, & Deo serviunt, sancti sunt, & liberi in omni regno 23. *q.* 8. *§. ecce.* quia lex non est imposita justis, & Gala. 2. *&* 19. *q.* 2. *duæ sunt.* Et ratio, quia leges seculi & monarchia Imperatoris est à Deo ordinata ad dirimenda litigia, quæ oriuntur ratione secularium negotiorum: & talis potentia in illos non extenditur, qui ipsis se non immiscent. Et hi, ut dixi, non sunt de mundo, & sic non sunt sub monarcha mundi. Sed quatenus secularibus se immiscent negotiis, quis hoc dicit ipsos non subjectos legibus seculi pro ipsis saltim secularibus negotiis? cum Augu. contrarium dicat super Io. 8. *di. quo jure.* & Ambro. 11. *q.* 1. *c. magnum.* & Gratianus ibidem *in §. his ita. &* 23. *q.* 8. *§. ecce.* Et dum subditur, quod *de tota ecclesia papa judicat*, hoc verum spiritualiter judicando: sed temporaliter non. Unde temporalia non exercet in terris imperii, *qui si sint legi. causam.* Et de Imperatore judicium dat spirituale, sub quo Imperator ut filius est Papæ & de ovibus Christi, non temporaliter nisi forte in patrimonio Beati Petri, quod hodie forsan est factum sanctum sanctorum, & quod est datum Papæ ab Imperatore pro divinis sustentandis obsequiis, *de elec. c. fundamenta, li.* 6. Et dum subditur, quod Papa auctorizatur cum aliis, fateor quia in ipsis spiritualia & ecclesiastica negotia sunt tractanda, in quibus pontifex ipse monarcha est, non Imperator Augustus. Si autem concilium pro temporalibus tractandis principaliter celebraretur, tunc audacter dicerem, potestatem concilio non pontificẽ sed Cæsarem præstare debere, qui in rebus seculi omnibus est monarcha. & hoc potest perpendi in *Pace constantia*: item & in legibus universo populo datis per Iustinianum principem sacratissimum. Et dum subditur, quod *Petro & Papa datum est soli à Deo regnum cælestis & terreni imperii*: respondetur, quod debet intelligi de regno; quod Christus in terris habuit, quod fuit spirituale & divinum, non humanum, cum discipulis disposuerit regnum, sicut pater disposuit sibi regnum, *Luce* 22. *c.* & quod intelligatur de Christi spirituali regno patet per dicta in primo, secundo, tertio argumento ultimæ partis.

CAPITULUM XLIV.

SExtæ rationi respondetur, faterique oportet pontificem Cæsare superiorem, ipsique filium Cæ-

sarem,& omnia in ipsa recitata vera esse, præterque in consequentia, ut dum subditur: *sed hic profecto Cæsar non est*, hoc verum non sit. Nam superioritas summi pontificia est in spiritualibus, pro quibus Cæsar filius est ecclesiæ. *C. de summa tri. epistola Victor. & 23. q. 8. c. convenior.* In quibus ipse Cæsar à pontifice dependet ut filius & inferior. Quæ spiritualia quidem temporalibus sunt majora, sicut sol major & nobilior est luna, *de ma. & obe. c. solita*: sicut aurum plumbo est nobilius, 96. *di.* 2. *duo sunt.* Et istis respectibus filius Augustus non est præferendus pontifici etiam ratione temporalis suæ potestatis, quia spiritus non debet cedere carni. 10. *di. suscipitis*, *& eadem di. c. lege Imperatores.* Et quod de spiritualibus prædicta intelligantur, ostenditur 96. *di. si Imperator*, circa finem, ibi; *non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam.* Pro humanis autem imperator omnibus præest, & pro administrandis humanis legibus, de quibus pontifex se non debet intromittere. In quibus si se intromittit, Cæsari pro ipsis temporalibus est inferior. Unde respectu universorum potest quis dici major & minor, non ejusdem subjecti, ut infra dicam.

Capitulum XLV.

AD septimam rationem respondetur, quod pontifex habet plenitudinem potestatis spiritualium, & in hoc nullus insolidum secum est Dominus: imperator vero temporalium. Et dum fit argumentum à majori, quia licet judicat spiritualia, ergo & temporalia: fatendum quatenus spiritualia negotia concernunt, & in certis casibus. Universaliter autem, quod pontifex habeat vel habere possit ipsarum cognitionem, non per ea quæ dixi in finalibus argumentis partis ultimæ; quia & argumentum à majori non concludit universaliter, cum veniretur ad absurdum. Sed absurdum patet quia cognitio & administratio temporalium esset impeditiva exercitii divinorum: ergo argumentatio non tenet. Facit quod dixi in argumento finali hujus ultimæ partis.

Capitulum XLVI.

OCtavæ rationi clara est responsio: quod qui habet principale, habet & consecutiva nisi alteri sint disposita. Sed administratio humanarum legum & seculi Deus distribuit per principes & reges, non per pontifices, 8. *di. quo jur.* 96. *di. si Imperator. & c. duo sunt.* Ergo non pontifex. Pro hoc, quia concessio sequentium esset impedimentum concessionis principalis, id est, administratio temporalium esset impeditiva concessionis spiritualium, ut pluries est dictum. Igitur non venit in consequentiam id quod esset impedimentum principalis. Et dum arguis à concessione consequentis, unde dari debet antecedens, & omne per quod pervenitur ad illud, respondetur: nec negatur pontificem non habere administrationem temporalium, quatenus divina substententur, quia hoc licet exemplo Christi qui loculos habuit 12. *q.* 1. *c. exemplum Domini. & c. habebat Dominus loculos.* Sed bene negandum est, pontificem habere vel habere posse universam administrationem temporalium. Sed de quo est disceptatio nostra, quis inferiorum omnium corruptibilium jura retineat monarchæ: quam non esse in pontifice, sed in Cæsare, pluries est ostensum. Nec obstat quod qui principatur fini, debet principari principio eorum quæ sunt ad finem, & sic eorum principem: quia licet hæc sint vera, dico, principatur princeps finis propter ipsum finem, & occasionem ipsius tantum finis necessitat ea quæ sunt ad finem. Et sic Papa necessitat Cæsarem ad spiritualia, & occasione eorum disponit in consequentiam de temporalibus, *de re. judi. ad Apostolica*, *li.* 6. *de judi. novit*, cum si. Principaliter tamen non disponit Papa de temporalibus ad alios respectus quam ipsius finis. Et sic est Imperator subjectus Papæ in temporalibus ratione spiritualium non autem mere ratione ipsorum temporalium. Exemplum præbeo materiale. Si est Dominus domus fiende, qui habet artifices cum instrumentis, si præest eis ad domum ipsam construendam quæ est finis ipsius Domini domus, non præerit ad alios usus vel actus, ut hæc optime probantur in *le. fin. C. d. iurisdictio. om. ju.* ubi artifices subsunt rectori universitatis tantum in concernentibus artem ipsam: sic in pontifice. Sed nos non negamus Cæsarem subditum pontifici rationi spiritualium, sed absolute negamus temporalia pontifici subjecta, sed Cæsari. Nec sequitur, potestas imperialis reducitur & ordinatur ad potestatem Papalem, cum finis ipse politicæ, qui est finis potestatis imperialis, reducatur & ordinetur tanquam ad majus bonum ad fœlicitatem speculativam, quæ est finis summi pontificatus, tamquam Archytectonica est præceptiva & dominans ac legem imponens ipsi politicæ & potestati imperiali: ergo potestas Papalis est imperialis, vel Papa habet administrationem temporalium, sicut isti arguentes videntur inferre, quia non sequitur. Quis non videt, unam scientiam alteri subalternari, & unam reduci & ordinari ad reliquam, absque hoc quod altera prædicetur? Similiter ars frenifactiva ordinatur ad artem equestrem, equestris ad militarem, militaris denique ad civilem: & ita ad civilem omnes artes tales reducuntur, ut vult Philosoph. 1. *Ethy.* non tamen altera prædicatur, ut dicatur equestris est militaris vel contra. Nec obstat dicitur de intellectu speculativo, in quo repræsentatur pontificalis potestas, & ad quem ordinatur intellectus practicus ut ad suum finem: & sic debet Papa posse mandare Imperatori, sicut intellectus speculativus cogit & necessitat intellectum practicum: quia licet potestas Papalis possit præcipere imperiali, non tamen debet aut potest Papa per se ipsum administrare ea quæ sunt imperialis officii, nec illa habet aut habere potest in habitu aut in actu. Et ideo verum est quod scribitur 10. *di. quoniam*; quod mediator Dei & hominum homo Christus actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discernit. Nequaquam ergo potest ex potestate summi pontificatus, nisi ab Imperatore ipsi committeretur, ea quæ sunt temporalia ministrare, nec eorum exercitum habet in habitu neq; in actu, sicut

nec motor superioris orbis stellati orbis Saturni & aliorum inferiorum motionem in habitu nec in actu habet, sed moventur à propriis ipsorum intelligentiis, licet motor orbis Saturni, si possibile esset ipsum ordinatum fore, ab ipso motore orbis stellati deberet reordinari & corrigi; quod nec nos de Imperatore negamus, quin si deviet à debito ordine suæ administrationis à Pontifice non possit regulari & corrigi. Loquor de liberatione, quæ impediret finem imperii. Scilicet vitam politicam quæ ordinatur ad speculativam. Unde si regimen esset ita inordinatum principis, quod tolleret beneficium speculativum, ut quia Imperator schismatizaret vel deviaret in fide, tunc possit à Papa ordinari & corrigi. Nec tamen ex hoc sequitur, in habitu nec in actu potestatem imperii esse vel esse posse in ipso Pontifice, immo penitus sunt operationes separatæ atque distinctæ. Et Cæsar in temporalibus, nisi à Deo, à nullo noscitur dependere, nisi quatenus necessitetur ad spiritualium & vitæ speculativæ finem. Hoc potest ostendi, quia ultimus finis hominis inquantum homo, non dico inquantum participat cum substantiis separatis, sed in quantum homo, est tantum ipse solus intellectus practicus; ergo directivum finis hominis inquantum homo, erit potestas ipsa imperialis omnino circumscripta & semota à Papali, sicut removeretur operatio intellectus speculativi in homine solum ut homine considerato, & Imperatoris si nec tum non sunt simpliciter corpora & corporalia, sed ad ea quæ consistunt in intellectu practico, cujus finis est prudentia, quæ est recta ratio agibilium. Unde tollitur illa argumentatio, quod si Papa præest animabus, ergo & corporibus, cum corpora sunt sub Dominio animæ, Item non nego quod princeps, non debeat reduci ad Pontificem, & quod ab ipso tanquam à primo principio debeat regulari: sed ista regulatio debet esse respectu finis ipsius Pontificis. I. administrationis divinorum & spiritualium. Et hoc modo si obliquus foret Imperator, emendari & corrigi posset: sed aliis respectibus non dependet ab ipso Pontifice. Item per hoc non dicitur Pontifex habere vel habere posse habitu vel actu administrationum temporalium, quia cum speculatio & bonum intellectus speculativi non possit habere, nisi quis penitus abjiciat temporalia & ipsorum curam, quia ipsa impeditiva sunt contemplationis, ut est tex. in *c. diversis fallaciis, de cle. con.* ita Papa non potest habere bonū Papatus nisi remotis temporalibus. Et ideò habet illa practicus intellectus, cujus finis est recte operari, licet in operationibus suis à speculativo intellectu habeat ordinari & dirigi. & hoc nos de principe non negamus, ad finem tamen suæ optimæ speculationis. Et ita Papa ad finem fidei nostræ augendæ & conservandæ. Unde hæc argumenta, quæ videntur colorata, tendunt potius ad oppositum. Nec enim Pontifici est commissa animarum gubernatio, nisi ad æternam vitam quærendam. Et ex hoc dicitur quasi ad aliam vitam pontem faciens, non ad operationes humanas, quia ad ista est positus Imperator, cujus finis est activa vita & operatio practica intellectus.

CAPITULUM XLVII.

NOnæ rationi respondetur negando antecedens. Nam non est recipi potestatem imperii à pontificibus, sed à Deo, & per medium Romani populi, quia habet à Romano populo, qui hanc jurisdictionem transtulit in principem, *insti. de jure naturali. §. sed quod principi*: Et hodie per Electores qui eum elegerunt, qui habent ex consuetudine approbata, quæ jus tribuit eligendi, ut in *c. venerabilem. de elec. & in c. ad Apostolica. de re ju. in 6.* immo etiamsi Papa eligeret, non tribueret ipse potestatem imperii, nisi materialiter, ut dicam in responsione decimæ rationis. Nec etiam electores tribuunt potestatem, sed Deus, ut ibi dicam. Determinant enim potius personam ad talem dignitatem, quam ipsi tribuant potestatem sicut & collegium Cardinalium determinat personam Papæ, nec tamen per electionem ei jus tribuit, ut ibi dicam. Et licet ipsi sacramentum præstet, non valet consequentia: ergo Papa est universalis Dominus temporalium. Licet pro hoc Papæ efficiatur inferior. quod ego non nego in spiritualibus: in temporalibus non, quia si vellet Cæsar se submittere & Romanum Imperium alteri, utique non posset. pro hoc *l. legatus ff. de offi. presi.* Item ad jurandum si non vult compelli, non potest, ut infra dicam. Nec si jurat, est fidelitatis juramentum, per quod censeatur inferior, ut tangam infra in quæstione, *an potest compelli ad aliquod juramentum præstandum.* Item non dicunt illa jura, quod Imperator recognoscat potestatem à Papa, sed jurat Papæ, quod sibi favebit & exaltabit Ecclesiam. Et si hoc esset verum, quod recognosceret à Papa, non est ex potestate summi pontificatus, sed ex concessione sibi facta ab Imperio, quæ posset revocari; sicut & alias fuit in Cæsare, qui eligebat Pontificem. *63. di. c. Adrianus.* & tamen Papæ non erat superior, ut latius ibi dicam. Dum etiam arguitur, quod de Imperio ad libitum disponit &c. respondetur, quod ratione temporalium hoc Papa non facit nec facere potest, ut est text. *de judi. novit.* nisi in consequentiam ratione peccati potest omnes compescere & ad pœnitentiam revocare, *extra, de judi. novit. 12. quæst. 2. prædicandum. 6. q. 1. illis*, & quod dixi ratione peccati, non intelligo, quod pro quolibet peccato Papa temporalia posset ad se revocare, quia hoc esset subvertere universam alterius jurisdictionem, contra *c. novit*: Sed intelligo, quando sunt gravia peccata, propter quæ ecclesia potest causas à se revocare, ut, puta denegationem justitiæ, *de foro compe. c. ex tenore. & c. licet ex suspecto*, vel si crimen sui natura esset ecclesiasticum, vel ratione pacis, vel juramenti, vel quia sit notorium, vel si proponitur contra imperatorem à miserabili persona: tunc dico, quod ratione peccati ei denunciat Papa. Non dico, quod ex istis eum deponat, quia potestatem, quam ab eo non habet, non potest ab eo privari, nisi staret in sua obstinatione, & incurreret hæresim vel periculum & suspitionem hæresis. Nam tunc posset privari & declarari, *d. c. Apostolica*, & quod ibi nota. & quod habetur. 40. *di. Papa.* Nec mirum, quia Pontifex talibus causis esset ipse deponendus. Et idem si in contemptum clavium Imperator deji-

ceret nam posset deponi, 22.*di.c.*1.5.*quest.autem.& 24.q.*1.*hac est fides, usi autem.& c.q.c.rogamus, & c. alienus*, Et ratio: quia dejerans & per annum perseverans in excommunicatione, est suspectus de hæresi, & potest deponi: immo si certa sit hæresis, est ipso jure depositus: *de sen. excom. c. cùm secundum leges, li.6.* unde Papa principem non deponit, quia administratio ipsi subdit. Sed ratione peccati, per prædicta. Facit quod nota. *de judi. novit. & in d. ca. ad Apostolica*, ubi quidam expresse tenent, quod à Papa princeps non deponitur pro peccato etiam mortali non data incorrigibilitate. Et istud credo verum: & tunc facit ratione propriæ suæ jurisdictionis spiritualis propter peccatum, non quod præsit universali administrationi temporalium. Simile dico de translatione, quod de privatione, cum translatio sit privatio unius & concessio alterius. Aliis juribus introductis supra responsum est in 6. *responsione*.&c.

CAPITULUM XLVIII.

Decimæ rationi respondetur ex text. *dicti c. venerabilem.* Nam Electores in consequentiam habent ab ecclesia potestatem illam eligendi, non quod illa potestas sit in sacerdotio principaliter: quod patet quia non posset pontifex eligere privando Electores non negligentes jure eligendi, *de re. ju. ca. ad Apostolica. in tex. & glo. pe. in fi.* Item non sequitur: Papa examinat, inungit & coronat: ergo habet universalem administrationem temporalium, vel ex hoc Imperator istam potestatem habet: quia eadem de causa diceremus de electoribus, qui cum eligunt, Colonien. Archiepiscopus cum corona ferrea coronat Aquisgrani: & Archiepiscopus Mediolan. eum coronat argentea corona in villa Modoeciæ: & nota. *de jur. jur. cle. Romana. in glo. vestigiis.* Et tamen falsissimum esset dicere, hos coronantes vel eligentes habere universam potestatem terreni imperii vel principem ab illis habere imperii potestatem. Unde similiter nec hoc infertur in pontifice summo antistite, qui si quam habet jurisdictionem in causis imperii, habet ab ipso imperio: sicut & olim Imperator habeat in causis pontificatus, qui eligebat pontificem cum alio clero: ut no. 23. *di. in nomine Domini.* ibi, *salvo semper honore. & 63. di. in synodo. & in §. electis & c. Adrianus*; Nec ex hoc tamen major erat pontifice, vel habet jura pontificatus. Non ergo si consecrat vel coronat, facit ex potestate sibi data immediate à Christo, vel potius ab imperio vel ejus consensu. Nec ex hoc etiam arguimur, principem à Papa habere hujusmodi potestatem in Papam cum habere potestatem imperii, sicut nec habent ipsi Electores Imperatoris aut Papæ qui eligunt eum. Ex quo sequitur, quod Papa non habet potestatem eligendi & coronandi Imperatorem, & ex potestate summi pontificatus quam accepit à Christo: sed coronandi habet ex commissione sibi faciam ab Imperio, quæ utique posset ab Imperio revocari: quemadmodum & Imperator non habet potestatem eligendi Papam ex jurisdictione Imperiali, sed ex autoritate sibi concessa ab ecclesia, quæ demum revocata est: *dictis iuribus.* Nam simile videmus in regibus, qui aliquando constituerunt sacerdotes: ut 1. *Reg.* 2. *c.* Nam Salomon constituit Sadoch sacerdotem: nec ex hoc Salomon Rex debet dici superior sacerdote in causis Dei, ut 2. *q.* 7. *§. item cum David*, licet eum constituerit sacerdotem. Vel si vis dicere quod habeat pontifex potestatem hanc à Christo, dicas quod habet per illa verba de quibus in *c. per venerabilem. qui fi. sint le.* quia ratione difficultatis vel ambigui ad Papam recurrendum est: sed quoniam laborat in majori difficultate genus humanum, quando caret capite: & ideo congruum est, ut tunc pro modico illo tempore succedat Pontifex, & sui altitudine consilii generi humano provideat. Et ideo examinat, approbat personam principis: quia hoc est arduum & ambiguum, quis ad tantum molem subeundum idoneus dici debeat. Et ideò ad ipsum pontificem spectat talem personam jam per electionem determinatam approbare & inungere, quia talia sacramentalia & spiritualia quodammodo sunt. Et quia princeps esse debet de ovili ecclesiæ & de ovibus Christi, & ideo Papæ data est facultas examinandi & cognoscendi, si talis esset. Et talis approbatio est impropriè confirmatio: ut *de elec. venerabilem. & de elec. cle.* 1. ubi tex. dicit quod *reputat ipsum idoneum, nominat & denunciat.* Nota quod non dicit, *eligit* vel *confirmat.* & ratio, quia confirmatio fit, ut in confirmatum potestas transeat administrandi: *de elec. transmissa. & de elec. c. avaritia. li.6.* sed potestas administrandi in principem transit in ipsum ex sola electione. Nam in primævo jure ex sola electione Romanus populus jurisdictionem transtulit in principem. Unde ex sola electione etiam hodie illam habet. Sed quia tempore hodierno gratiæ Imperator debet esse Catholicus, & de ovili ecclesiæ. 24. *q.* 8. *convenior*, ideo Papa omnia prædicta facit. Non est igitur ut jus aliquod Papa habeat in Imperio, vel quod ex his aut ex hoc à Papa princeps imperium recognoscat, sed ut videat si de ovibus Christi est & de ovili ecclesiæ ut tantæ dignitatis capax sit. Unde male argumentant, qui ex hoc dicunt principem Cæsarem ab ecclesia propter ista imperium recognoscere. Et ideo credo, quod si princeps esset fidelis, & non excommunicatus, & non sacrilegus, quod Papa non posset ipsum improbare allegando, quod alius esse posset magis idoneus: quoniam jus eligendi principem, vel ipsum confirmandi, vel ejus personam determinandi non pertinet ad Papam, ut supra dixi. Falsitas hæc etiam patet in collegio Cardinalium, quod eligit & confirmat pontificem, & tamen non tribuit potestatem dominii ipsi Papæ, sed habet à se & à Deo quod immediatè, in *auten. consti. quæ de digni. in prin.* & in *auten. quo oport. epi. in prin.* Et idem de eligentibus principem. 23. *q.* 4. *quæsitum* alias sequeretur, quod solus Petrus habuisset potestatem summi pontificatus immediatè à Christo, & non alius Papa: quod minime verum est, nec est modo aliquo concedendum, cum omnis Papa habeat à Deo immediatè potestatem. Et licet cardinales eligant, tamen ei non præbent potestatem: quia eligere & confirmare non est dare potestatem: immo à se & immediatè à Deo habet, ut no. *ff. de juris om. ju. l.* & *quia. & l. more.* Licet enim eligatur ab electoribus, habet tamen suo jure, & non alieno, id est, quia habet de jure, quo principaliter fundatur & radicatur in personam ipsius principis: ut nota. *in d. l. more. & l. & quia.* qui vero habent à jure principaliter radicato in personam alterius sunt delegati. *l.* 1. §. *qui mandatam. ff. de offic.*

ti ma. est jurisdi. secundum Bar. in *d. l. more. & l. & quia.* sed hoc ultimum non placet. Nam Cæbet à jure, quod erat radicatum in personam populi Romani, qui condidit legem, regimina radicatum in ipso populo transtulit in principem. unde secundum Bar. Princeps non esset ordis: quod est fallissimum, ut dixi, ad hoc *l. 1. ff. de consti. princ.* præterea quilibet ordinarius habet à rincipaliter radicato in personam principis, alias si hoc ius radicatum princeps non haberet, alon concederet. Et ideò aliter dico, quod solutio glo. *in d. l. & quia,* potest esse vera, quam dami Bar. quod is habet alieno beneficio, qui habet ab eo, qui non potest ordinariam concedere. Ilem habet iure proprio, qui habet à lege vel principe, qui potest ordinariam conferre, si ei confeordinario & iure proprio, i. jure radicato in propriam personam: licet volens dare ordinariam, ando conferat delegatam, quando non radicat ius principaliter in personam constituti, si princeps committit ut cognoscat autoritate sua. ut nota. in *prohemio insti. & in d. l. more. & l. & quia, ibi.* Cum ergo jurisdictio, quæ confertur principi, concedatur à lege regia, est principaliter in ipso lictio per se, non per electores, quia per eos est sicut per quoddam instrumentum. & similiter jutio Papæ est à Deo immediate, licet per organa eligentium: Nec tamen organa talia sunt confeı ipsam potestatem, sed Deus seu Romanus populus, qui facit per tales ministros. papatus ergo & rium prout sunt quid formale, quantum ad officium & auctoritatem, non est per electionem Carum vel electionem imperatoris, sed per Deum, qui potestatem utriusque discernit, quia sedem tolicam ipse constituit: *de tran. prela. quanto.* item & imperium, ut *in auten. quomodo oportet epi. n.* nec est mirum, quod dicunt quidam, quod jurisdictio est in Papa, & remanet apud ipsum ha-, & exercitium committit Cæsari: ut notant canonistæ in *c. novit. de iudi. & in c. licet ex suscepto. compe.* quia hoc est falsum. nam si esset hoc verùm, tunc Papa posset revocare jurisdictionem rialem, per *l. iudicium solvitur, ff. de judi.* quòd non est verum, ut nota. *de re iudi. c. ad Apostoli.* Cum igitur Papa non possit eligere, nec eligat Imperatorem, nec ipsum instituat vel confirmet, ı potestate ipsum regulet, vel ordinet, nisi quantum pro fide indiget, vel quatenus fidelis esse denperator: & idem ipsum examinat & idoneum denunciat: sed si deliqueret aliter, quam speculatiritam impediendo, ipsum non corrigit: patet, quod ab eo Pontifice potestatem non habet. dico n quod si consideretur in papatu vel imperio determinatio personæ istius vel illius, quod est quid riale, isto modo imperium & papatus bene est per electionem, vel ab electoribus, qui eligunt maetrum quam Iohannem. Et talem potestatem habent Cardinales à Pontifice prædecessore, qui :ituit ipsos habere ius eligendi: alias potius ab Ecclesia universali, quam Cardinales & electores ıc ipsam totam repræsentant, ut 23. *di. in nomine Domini, & de elec. ubi periculum, li. 6.* Et simielectores imperii habent ab Ecclesia: ut *de elec. venerabilem,* 1. ab universali collegio fidelium, & populo Romano: ut nota. Bar. *de cap. l. hostes.* non obstat. quod Papa est Rex & sacerdos: quia ligitur de Regno Dei spirituali, quod habuit Christus, ut dixi in 1. *argu. 2. & 3.* huius ultimæ contionis, vel ideò dicitur Rex, quia se aliis virtutibus regit, & ita in Deo regnum habet 21. *q. 1. dua*

Non autem intelligas de regno isto temporali, quod Christus non habuit: nec per consequens, cui Christus disponit regnum, sicut disposuit sibi pater regnum, *Luc. 21. c.* &c.

CAPITULUM XLIX.

Ndecimæ rationi potest responderi per interemptionem, & quod ille sensus mysticus ibi non sit talis, ut pro duobus illis gladiis hæ duæ significentur dignitates: quia si potestas universalis secum & coertio fuisset in Christo, & non ea usus fuisset, & tunc fuisset negligentia notandus: quod e de eo est prophanum, ut dixi supra in confirmatione ult. part. *in 2. argu.* Item quia si talis mys sensus caperetur, jam non essent responsiones Christi & discipulorum ad interrogata. Nam istus in verbis illis, dum dixit: *Qui habet tunicam, vendat & emat gladium,* nil plus voluit dicere, uod sicut prius omnia eis administrata fuerant quando cum discipulis fuit & nil eis defuit, sic nunc ı eis tribulatio imminere debebat, quod etiam si humano modo vellent eam evadere, non solum alia, quæ designantur perperam, essent eis necessaria, sed arma. Et illis respondentibus: *Ecco gladii hic,* respondit: *satis est*; ut eis daret intelligi, quod gladiis pugnandum non erat, etiam ıinente Christi passione. quod patet, quia dixit Petro *Converte gladium in vaginam. 23. q. 1. in prin.* uia ipsi interroganti: *nunquid percutimus in gladio?* tale exercitium denegavit: non quod satis esl pugnandum duo gladii contra tot gentes, sed ut insinuaret, quod cum non esset etiam tunc gladiis nandum: duo & unus erant satis. Et iste est sensus literæ verus. Et hoc sentit Beda super hoc o, *qui dicit quod paupertas injuncta Matth. 10. c. fuit in casu necessitatis relaxata.* unde non potest em responsio discipulorum & Christi ad dicta superius, ut illi duo gladii intelligerentur mysticè pro duabus dignitatibus; quia si discipulorum non congrua responsio fuisset ad dicta Christi, ante ipse istus eos increpasset: quod non fecit. Possumus tamen dicere, quod illi duo gladii sunt duo testata, vetus & novum, etiam in quibus omnia satis sunt. Vel si intelligimus, quod duo gladii intellitur pro jurisdictione spirituali & temporali, quæ erant apud Christum habitu, ut postea vidi explenoc opere quod approbando dixit aliquando Papa in decretali, *unam sanctam*: quæ tamen non um aliis in voluminibus incorporata, sed extravagans. & profectò quod non sit incorporata, hoc ı est sine ministerio, quia factæ fuerunt postea Clementinæ. Dico quod Christus illas potestates ab io distinxit, & gladium sc. spiritualem concessit Petro, dum dedit illi claves regni cœlorum, 24. *q. Petro. & c. quodcunque:* Temporalem vero Cæsari. 26. *di. cum ad verum*: ibi utriusque potestatis cia discernit. unde concessa Cæsari nō concessit Petro. & quod jurisdictiones ipsas à principio Deus distinxerit, & separaverit, no. Host, in *sum in prin. §. unde habuit originē, ad fi. ipsius §. ibi, in ver, quic-*

quid dicatur. Et hæc ratio est quare cum inhibuit Petro exercitium gladii dixit*: Reconde gladium tuum.24 q.1.in summa:* & non dixit *gladios*, ut daret intelligi solum spiritualem esse apud eum, qui non debet temporaliter exerceri. non etiam secularem esse penes eum, quia tunc dixisset: *gladios reconde*, licet prima responsio plus placeat. vel potest dici quod dum sensus mysticus capitur pro duobus gladiis, quos dixit esse ibi, debet intelligi quod erant *ibi*.i.in ecclesia militanti. & ista sentit tex.in decret. prædicta, *unam sanctam*, quod sint in ecclesia: & hoc non negatur, quia spiritualis est apud pontificem, qui est caput ecclesiæ, est in ecclesia: & si temporalis est, apud principem est in ecclesia, quia princeps etiam de ecclesia est & esse debet: ut supra pluries dixi. & Christus secularem ipse non habuit, licet in ecclesia fuerit, quia ipse respuit ipsum & habere noluit: & ideo actibus propriis officia utriusque prælatis dimiserit: ut ibi. Et licet quidam dicant, quod hæc verba fuerunt ex simplicitate Petri prolata loquentis superficialiter, male dicunt: quia non solum Petri fuerunt verba illa: *Ecce duo gladii hic*, sed omnium discipulorum. unde argumenta sua de simplicitate Petri summi Archimandritæ parum faciunt ad esse, cum, ut dixi, omnes protulerunt verba illa Christo. Non obstat quod dicitur, quia dixit: *gladium tuum*, & sic significavit dominium. unde videtur quod gladius fuerit apud Petrum, quia debet illud intelligi de gladio suo spirituali, quem debet retinere in vaginam non effundendo sanguinem & temporaliter exercere. Nam gladius secularis non tenetur nec debet retineri in vagina, sed debet exerceri ab habente: & si esset penes pontificem, non diceretur illum in vagina retinere vel retineri debere, cum saltim illum exercere debeat Cæsar, & sic ipse pontifex, si ab eo Cæsar haberet, facere diceretur, nec in vagina retinetur. Argumentum regulæ, *qui per alium, de re. jur.* debet intelligi de suo spirituali, ut ipsi effundendo sanguinem non exerceat. hinc dicitur quod ecclesia non habet gladium, *23.q.2. c. inter hæc.* sc. in exercitio temporali, vel gladium ipsum sc. temporalem. Ad illud de mystica oblatione thuris & auri respondent quidam, fatendo Christum Deum fuisse Dominum. Sed consequens, quod Vicarius ejus habeat, non concedunt dicentes, quod nullus Vicarius æquivalet potestati concedentis. unde si Christus habuit gubernationem temporalium, non sequitur: ergo & Papa ejus Vicarius. Sed hanc responsionem non amplector: quia Christus disposuit discipulis regnum, sicut disposuit sibi pater regnum: *Lu.22.c.* Si ergo habuisset temporalia, ergo illa discipulis dimisisset. Præterea non est verum, quod Christus habuit dominia secularia temporalium, coertionesque seculares, ut supra dixi in confirmatione ultimæ partis, *1.2.& 3. arg.* Sed habuit dominium divinum terrenorum. & isto respectu datum est sibi aurum, ut significaretur dominus: sed non civili dominio, sed divino *8.di.quo jure.* Nec obstat quod distinxit officia potestatis, i. exercitia, & sic sequitur, quod una est potestas, licet exercitia diversa *d.c. cum ad verum.* quia dico, quod imo duæ sunt potestates: & hoc probat tex. in *d. c. cum dicit: utrinsque potestas:* & sic significat quod duplex est potestas, quas Christus distinxit: cum tantum unam voluit, quam Petro dimisit sc. spiritualem. Alteram Cæsari dedit, dum inquit: *imago Cæsaris* & c. *23.q.1.quid culpatur.* facit. *96.di.si Imperator.* ubi tex. dicit: *Habet Imperator privilegia suæ potestatis*: ergo non est alterius illa potestas, sed est ipsius Cæsaris ab omni alia distincta. Nec obstat, quod si Christus habuit, ergo & Petrus, cui disposuit sibi regnum, sicut disposuit ei pater regnum. Et sic videtur quod Papa debet de regno temporali disponere, sicut Christus disposuit. *96.di.cum ad verum*, ubi probatur, quod Christus hæc officia distinxit: quia respondeo, quod ejus distinctio non fuit de temporalibus aliqualiter intromittendo vel Cæsaris officium deputando, sed actibus propriis. Nam temporalia penitus contempsit, & de se ei ipse in nullo intromisit, & sic officiū quod habebat spiritualium, à temporali divisit. Primū voluit spiritualem, secundum nullo modo habuit, & penitus renuit propriis actibus, i. renuendo, sic pontifex renuendo penitus temporalia actibus propriis debet hæc officia distinguere. Non obstat illa decre. *unam sanctam*, dum dicit: *Sed certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male attendat verbum Domini proferentis: Converte gladium tuum in vaginam. uterque ergo est in potestate ecclesiæ.* Nam iste tex. facit pro principe: quia fateor quod gladius temporalis est sub potestate Papæ, quia ipse Imperator est de ovibus Christi & filius Papæ. Sed sicut filius adventitia non habet à patre, debet tamen de ipsis disponere secundum consilium patris: ita princeps, licet debeat ad nutum & consilium sacerdotis pontificis movere gladium, non tamen habet ab ipso pontifice. Et ideo tex. dum dicit: *Gladium tuum, debet exponi, i. ecclesiæ tuæ:* quia in ecclesia sua est non movendus ab ipso pontifice. Et isto modo potest dici suus, quia in ecclesia sua est, sed non in suo dominio, vel ab ipso movendus, sed à principe. Et quando vult sequi nutum & consiliū pontificis: & ideo pro fide debet semper ipsi Papæ obedire & moveri: sed non pro aliis suo nutu movere, quia tunc Papa ipse diceretur gladium ipsum movere & ipse pontifex jurisdictionem talem exercere: ut in *c.mulieres.de sen. exco. & in l. pater. d. manu. vindic.* & no. Bar. in *l. sed si unius. §. servius meus. ff. de iniuriis.* Sed ipsi Papæ est prohibitum exercere gladium temporalem: ergo nec per se nec per alium exercet: quia et si per alium faceret, ipse facere diceretur, ut dixi. Vel dic quod hæc nomina possessiva *tuum* & *suum* non semper denotant dominium, sed variantur respectu personæ loquentis, vel ejus cum quo fit locutio, vel respectu rei de qua loquimur ut no. Bar. in *l. quintus. §. argento. ff. de auro & argen. le.* Et ideò si lego servo res suas, intelligitur de rebus quas habet & possidet in peculio. *l.3. ff. de manumissio*, quæ tamen non sunt in servi dominio. sic in proposito, gladius temporalis est Petri, & Papæ quantum ad potestatem, quam habet faciendi ipsum moveri pro fide, non pro aliis: & hoc modo dicitur Ecclesiæ, & esse Papæ, ut verba secundum certam materiam capiantur: cum, ut dixi, alio modo non sit ecclesiæ vel ad ejus nutum movendus.

CAPITULUM L.

DUodecimæ & tertiædecimæ rationi respondetur: & ponderari subtiliter oportet, quod jura dominii vario & diverso modo sumuntur in juribus nostris in proposito. Nam aliquod est dominium quod homini est concessum ratione justitiæ & suæ innocentiæ & puritatis: quod dominium prius

prius Adam habuit, & deinde Christus aliorum innocentissimus. Hoc tamen dominium, cum haberetur per sanctos viros & justos, qui tanquam filii summi regis in omni regno liberi sunt. 23.q.8. §.*ecce*, non est particulare dominium possessivum, non coactivum vel punitivum, sed est commune omnium istorum in mundo existentium, 12.q.1.*dilectissimis*.23.q.7.c.1.& 2.& facit.8.*di.quo jure*. Et hoc naturale potest dici dominium, quo jure omnia sunt communia.1.*di.jus naturale*. Nam dominia possessiva & particularia cum potestate coercendi delicta, ab iniquitatibus & hominum peccatis processerunt, *dictis juribus*: propter quæ coercenda Deus potestates constituit seculares.*d.c.quo jure*. Est secundum dominium, quod ab iniquitatibus descendit: quia homines quisque quærebant jure proprio sibi & particulari dominio res quærere. Et secundum istud facta est orbis & rerum divisio, ut *l. ex hoc jure.ff.de justi.& jur.&* 1.*di.jus gentium*. Hæc quidem dominia non sunt justorum. Item est dominium divinum, id est Dei; & hoc similiter non est Dei particulare, sed divinum & commune, quod concessit ipse Deus omnibus pariter animantibus.*d.c.quo jure*. Et hoc vult Scotus, alias Doctor subtilis super *li.4.sen.di.*15.q.2. divinum ergo dominium & justorum Christus habuit etiam in quantum Deus & homo. Sed dominium seculare & civile omnium terrenorum Christus non habuit, viam perfectionis ostendens: immo tenuit Jo.6. habuit tamen & civiliter forte loculos, & condescendens in inferius: ut 12.q.1.*habebat dominus loculos*, in quibus habitus pecuniæ per futuram tunc ecclesiam habendus designabatur scilicet tantum ut divinus cultus non deseretur inopia. *d.c. habebat*. modo fateor quod divina sunt justorum, scilicet dominia divina & naturalia, non humana, quæ consistunt in jure proprii possidendi & malitias coercendi. Item de dominio Dei quod Deus habet, dominium fateor, sed ejus dominium est divinum, ubi omnia sunt communia. 8.*di.quo jure*: quod non habet quid proprii vel coercitiones & potestates seculares. Et licet forte Deus omnipotens ut ordinarius antequam haberet ministros temporaliter aliquos judicaverit, hæc tamen potestas in Christo, inquantum homo, non fuit, ut docui supra *in 2.argu.* confirmationis ulti. Et si non fuit in eo, nec in Pontifice cui Christus disposuerat regnum, sicut pater ipsi disposuerat regnum: *Luc.22.c*. Et licet dicatur quod Apostoli etiam causas seculares tractaverunt, illud debet intelligi propter defectum judicis secularis, qui tunc deficiebat inter Christianos. Unde & tunc supplet Pontifex & sacerdotes: *de fo.compe. c.ex tenore*. Sed non tamen pro hoc infertur, Pontificem habere terrenorum omnium mortalium monarchiam, aliis ibi insertis, ex superioribus patet responsio congrua. Et licet sacerdotes veteris testamenti haberent administrationem temporalium, sacerdotes novi Testamenti Deus constituit digniores, cum eis secularium inhibuit curam, ut perpensius spiritualibus vacarent officiis: illi quidem animalia victimabant, isti vero corpus Christi & sanguinem ejus offerunt: propter quod expedit, ut eorum manus ab omni sorde mundanorum alienæ sint. pro quo facit.*l.di.si post*.1.q.1.*necesse est*. Ad id de intellectu practico & speculativo & de ordinatis ad finem, ut necessitentur à fine, dixi supra in responsione octavæ rationis. Et quod dicitur de minori mundo, dico quod quatenus temporalia veniunt ad finem spiritualium, Papa imponit necessitatem principi, sicut anima rationalis hominis disponit ad suum finem. Nec obstat, si dixit: *omnia temporalia ordinantur ad finem spiritualium*, fateor in habitu sed non in operatione. Et hoc vult tex. in *c.habebat dominus loculos*.12.q.1. ubi tex. vult quod clerici tunc habeant temporalia quantum divinus cultus non deseratur inopia: & ideo habuit dominus loculos, id est, parva marsupia, in quibus pecuniæ per ecclesiam habendæ designatus est. Non ergo universa temporalia in operatione sunt semper propter spiritualia, licet in habitu sic. Et sic non obstat, si dicitur quod omnia temporalia sunt ad finem spiritualium. Et ideo dicitur quod duo sunt hominum genera, 12.q.2.*duo sunt*.&c.

CAPITULUM LI.

Quartæ decimæ rationi responsio est ex text. in *d.§.item cum David*. Nam & Nathan Propheta, cum regem redarguit, sacerdotii est executus officium, in quo rege major erat: non usurpavit regis officium, in quo erat rege inferior. Monuit enim eum ut per pœnitentiam sua expiaret peccata, non temporaliter tulit in eum sententiam ut tanquam adulter & homicida morti necaretur. Unde ille tex. facit ad oppositum. Item illud Danielis solvitur per nota. 2.q.6.§.*item Daniel*. Nam miracula veteris Testamenti sunt admiranda, non in exemplum nostræ actionis trahenda. Nam Samuel interfecit regem Amalech, & ex sacerdotibus nostris non licet effundere sanguinem. Item depositio Saulis non fuit facta per Samuelem ut Dei Vicarium, sed ut nuntium, ut facile deprehenditur ex tex. Nam Vicarius est qui in eodem tribunali, ubi ordinarius judex sedet, sententias profert: ut no. *in c. Romana.de offi.or*.& no. in *l.1.ff.quis & à quo appe*. Nuncius est qui tanquam pica & organum sibi commissa denunciat, *l.& licet.ff.de consti. pecu*. unde non concludit argu. de nuncio ad Vicarium. Præterea, ut supra ostendi, hæc dominia civilia & coertiones temporales non fuerunt in Christo: ergo nec in ejus Vicario, aliis ibi insertis patet supra responsio. Et ad *c. aliud* 15.q.6. secundum glo. ille tex. facit in oppositum: quia non deposuit ibi papa regem Franciæ, sed deponentibus consensit. Ad aliud vero mysticum de Levi & Juda, non est bonum argumentum. Præcedit in nativitate, ergo in auctoritate: quoniam multi sunt majores natu, qui non solum autoritate non præcedunt: sed etiam à junioribus præceduntur: ut si Episcopi juniores sint suis presbyteris: in Esau & Jacob hoc etiam ostenditur. Nam Jacob junior fuit & non prior natu: & tamen in dignitate & auctoritate præcessit Esau.

CAPITULUM LII.

Rationi quindecimæ, quod fuerit relaxata paupertas, potest multipliciter responderi: quod tantum in causa necessitatis imminentis tempore passionis Christi fuerit facta relaxatio: & ad id quod fuerint cerimonialia & præmissiva, non præceptoria & etiam moralia. No. Ambro. super id Luc. 10. *Nolite portare sacculum* &c. Inquit enim: *si prohibentur aurum possidere, non in vacuum Petrus effusa Domini mandata cum posceretur à paupere, ut ei aliquid pecunia largiret, ait: argentum & aurum non est mihi.* Item super id Lucæ 9. *nil tuleritis in via*: dicit. *Qualis debet esse qui Evangelisat regnum Dei præceptis Evangelicis designatur ut sine virga & pera* &c. Item dicit glo. super Act. 3. & ibi. super id Luc. 10. Et ibi Beda super Lu. 22. c. Et idem Hiero. ad Eusto. Omnes istæ auctoritates dicunt post mortem etiam tale durasse præceptum. Sed si quid concessum per habitum loculorum clericis, debet intelligi tantum quantum divinus cultus non deseratur inopia, ut vult Au. 12. q. 1. *habebat Dominus loculos.*

CAPITULUM LIII.

Sextædecimæ rationi respondetur, quod Papa non immiscendo se temporalibus nulli subjectus est, tanquam filius summi Regis. 23. *quæst.* 8. *§. ecce*, sed si eis se immiscet, ipsa temporalia sunt subjecta Cæsari, & oportet de ipsis habere censum. 11. *q.* 1. *magnum*. Papa vero tanquam vicarius Dei & prout filius summi Regis à nemine judicatur, quod non censetur de mundo, cum pater sit justorum qui non sint de mundo. Et isto respectu nemini subest, etiam si se immisceret temporalibus, quia inspicitur quod est in eò majus. scilicet divinitas: temporalia tamen sunt Cæsari subdita. unde pro ipsis inferior est Cæsare, simpliciter ipsum respiciendo in temporalibus sive in divinis: licet fatear ratione divini officii à nullo posse judicari: & in consequentiam etiam de temporalibus. 9. *q.* 3. *aliorum*, de ipsis tamen exterioribus & terrenis electi Cæsari tributum reale & onera merè realia solvunt, quia transeunt cum onere suo præterquam prædium in quo construitur Ecclesia, vel quod efficitur Dos Ecclesiæ, quando tale prædium est constitutum Ecclesiæ Dos à Domino tributi. Et hæc potest esse ratio, quare de donatione facta per principem pontifici ipse non debet Cæsari tributum: quia talis donatio facta est Ecclesiæ dos per ipsum principem cui debetur tributum. Sed si fundus esset constitutus dos Ecclesiæ inscio Domino tributi vel non consentiente, tunc debet id ante redimi à tributo. Alias etiam dos Ecclesiæ essent effecta tributo: ut no. in *d. c.* 1. *de censi.* secundum Host. & Doc. quinimo nedum principi, sed & aliis secularibus Dominis tenentur Ecclesiæ ad onera pro exterioribus in Ecclesiam proventis, ad honera etiam exteriora ordinaria; quæ tamen antequam pervenirent exteriora prædicta ad Ecclesiam, erant jam indicta: ut no. glo. in *l. incola. jam ff. ad munici.* Et idem dicas pro indicendis, quando pro talibus oneribus indicendis res erant hypothecatæ, antequam perveniret ad Ecclesiam: ut si res ipsæ erant affectæ ad certum onus & perpetuum per solidos & libras distribuendum: quia tunc ad ecclesias transeunt cum onere suo. *l. alienatio.* licet si onus non esset ab initio certum, sed erat secundum imminentes necessitates indicendum, tunc cum incertæ obligationi non accedat hypotheca, etiam si essent res pro futuris oneribus hypothecatæ, tamen non tenerentur pro indicendis Ecclesiæ postquam res in ipsas devenirent. ut hoc no. 11. *q.* 1. *si tributum. & ca. magnum.* 23. *q.* 8. *tributum. & de immuni. Ec. cap.* 1. *li.* 6. ubi per Archi. & in Spe. *de cle. conju.* & *extra de censi. c.* 1. & sic pro exterioribus subditi sunt Cæsari, & pro secularibus negociis quatenus se immiscent. facit 8. *di. quo ju.* licet si clerici ipsis se non immiscent, liberi sicut Christus sunt & discipuli qui temporalia abjecerant, liberi erant: & si solverunt tributum, fecerunt, ne scandalisarentur. 8. *q.* 1. *jam nunc.*

CAPITULUM LIV.

Decimæ octavæ respondetur ut proximæ: præter ubi dicitur quòd Christus usus est coertionibus secularibus ejiciendo videntes de templo. Dico quod non est verum, quod Christus coertiones seculares habuerit, ut ostendi in 2. *arg.* confirmationes ultimæ. Et ostenditur: quia si habuisset, hic modica fuisset usus coertione simpliciter verberando funiculis. Et ideò dici oportet potius quod usus est officii hostiarii, cui modica est permissa sine sanguinis effusione coertio.

CAPITULUM LV.

Vltimæ rationi per omnes responsiones factas supra, responsio patet. Nec verum est quod sine licentia Christi non possunt alieno Domino scilicet divino obligari. Sed obligatio Cæsaris est Dominii secularis. Et ideo Cæsar non potest præcipere ut me à fide vel Dominio Christi alienarem, & si præciperet, non foret ei parendum. 11. *q.* 3. *per totum*, & maxime in *c. Iulianus.* Unde non potest homo obligari ut retrahatur à fide & dominio Christi divino: humano autem dominio bene potest quis se obligare. Nam potest quis pati se vendi liber homo ad precium participandum.

SUMMARIUM.

Conclusio: Pontificem Maximum dominium habere divinorum & spiritualium: Cæsarem vero terrenorum & temporalium omnium; ex antedictis.

CAPITULUM LVI.

Enervatis sic igitur adversariorum objectionibus luce clarius ad propositam primam quæstionem patet scil. quod apud Cæsarem est terreni imperii corruptibilium omnium, quæ tempore mensuran-

surantur, monarchia. Et quid est, si inter nos mortales consideres directivum illud, quo ratione partis nostræ immortalitatis dirigimur ad æternam vitam quærendam, quæ est Dei visio, & ipsius fruitio, quam acquirimus speculando & contemplando, quæ est felicitas ultima humanorum, & in qua maxime in contemplatione primi contemplabilis consistit tota ultima hominis perfectio: ut habetur. 1. & 10. *Ethic.* & *de regula, c. licet.* & 19. *q.* 2. *c. duæ sunt.* his ut sortes mundialibus, & exterrenis, dico jura ipsa monarchiæ super omnes terrenos esse apud æternæ vitæ clavigerum, & prius fuisse in Dei filium redemptorem, & de ipso in Petrum & cæteros successores. Et hic non humana, non terrena, sed potius cælestis & divina debet dici monarchia, cum ex hoc dicatur Pontifex quasi pontem ad aliam vitam faciens, in quo exigitur non potentatus, sed virtus: non superbia, sed humilitas: non auri congesta pecunia, sed Dei & proximi congesta dilectio, qua morum integritas custoditur & Salvatoris præcepta servantur. Sub hoc principatu est Cæsar pontifici ut filius & inferior, & ut unus ex ovibus gregis dominici Petro commissi & cæteri fideles, vel etiam infideles. Nam omnes homines terreni sunt de ovibus Christi per occasionem, licet non omnes sint de ovili ecclesiæ: ut no. Inno. *extra de vô. & vo. redem. c. quod super his*: hinc est quod secundum ipsum Inno. si gentilis, qui non haberet nisi legem naturæ, contra illam faceret, posset à Papa puniri: Idem in Judæis, si contra eorum leges venirent, non obstante quod ad Papam non spectat judicare de his qui foris sunt. 11. *q.* 1. *multi*, quia illud intelligitur excommunicando vel compellendo ad fidem: in qua sola Dei gratia vocari debent. 45. *di. de Iudæis.* Est ergo Papa divinus monarcha, qui omnibus inferioribus præest animarum respectu & directionis earum ad æternam vitam quærendam. Si vero consideres directivum aliud, quo ratione mortalitatis dirigimur ad beatitudinem assequendam transitoriæ vitæ præsentis, quam demum consequimur per potestates temporales compescentes à vitis genus humanum, & unicuique secundum justitiam distribuentes vitiaque severissime vindicantes, & dominia particularia legibus seculi inter privatos distinguentes, nos sic in pace & tranquillitate servando, mensurando nos cum providentia, quæ est recta ratio agibilium, & activæ laudabili vitæ nos secundum prudentiæ præcepta subjicientia: Profecto jura hæc soli Romano Cæsari fœlicissimo Augusto dico competere, qui in terrenis his administrationibus & secularibus dominiis, potestatibus ac coertionibus est omnibus superior & supremus monarcha: pro quibus quicunque sint humani generis, etiam summus Pontifex, qui divinam habet monarchiam non mundanam, sed secularia dominia non coertiones ab ipso Cæsare dependere noscuntur. Unde merito Cæsar omnes delinquentes potest punire, etiam si ei de facto non pareant: & omnes etiam Gentiles & Judæi sub ipso sunt, *C. de Iudæ. l. Iudæi.* & no. 1. *di. jus Quiritum.* & *de elec. c. venerabilem.* in glo. quæ incipit, *in Germanos.* Estque terrenorum corruptibilium omnium Princeps, à nullo nisi à Deo immediate dependens, per medium tamen Romani populi, qui tanquam Dei minister & instrumentum ejus jurisdictionem omnem in ipsum transtulit & imperium habet. *insti. de jure na. §. sed quia quod principi. C. de veteri jur. enucle. l.* 1. §. *cum enim.* & no. *de renun. cap.* 1. quoniam verissima est hæc ipsa conclusio: quod bonum ultimum hominis in quantum homo sit operatio solum intellectus practici absque consideratione operationum intellectus speculativi: licet quatenus homo in ulteriorem finem intenderet, prout de immortalitate participat, non esset solus intellectus finis ultimus ejus ipse practicus, sed speculativus; cujus speculativi directio pertinet ad Pontificem. Sed sicut recta speculatio impeditur per administrationes temporalium, quod figuratum fuit in Maria Magdalena & Martha, ut in Evangelio: *Martha Martha solicita es.* & *de renum, c. nisi cum pridem:* ita papale officium turbaretur assumendo administrationem temporalium universam. Quemadmodum enim intellectus speculativus non assumit, nec debet assumere officium intellectus practici, cum bene speculare intendit, quia sic desineret esse speculativus: ita Papa non debet nec potest assumere officium principis imperatoris, quia desineret esse Papa. Et quamvis, si deviet princeps à sui recta administratione, possit à pontifice emendari, hoc non arguit tamen pontificem habere vel habere posse temporalium administrationem universam. Quemadmodum enim judex emendat male gesta subditorum, nec tamen habet Dominium vel administrationem bonorum ipsorum, nec eorum exercitia, sic pontifex ipse facit. Loquor quod emendat in impedientibus finem ipsius pontificis. Et ex his confunduntur plurima motiva primo facta. Et quia Papa imperium tollere non potest, nec imperatorem amovere, nisi quando deviaret à fide, patet quia Imperator & imperium ac ipso non dependet: quia quæ non possunt ab homine amoveri, à Deo immediate sunt. Væ igitur illis & iterum væ, qui fundamenta ecclesiæ in montibus sanctis, & illa præter quæ nemo aliquod ponere potest, quod est Christus Jesus, veluti in summo angulari lapide solidatæ in arena temporalium fictis allegationibus fundamento disponere queunt, aut extuantes in maternos concubitus summi Pontificis qui pater est patrum, ad usurpandum universum temporale imperium conantur violare assensum, & Petri naviculam temporalium tempestatibus imergentes, ipsam fluctuare continuo satagant. Sed ô utinam solos ipsos Papa perfidos subvertentes in hoc Romanum Imperium teneret auctores, quoniam nimium cancerosus iste morbus invaluit. Nam hi aliis etiam plurimis nostro Cæsari detrahẽtes sub quæsitæ Apostolicis plurimis libertatis colore multos inscios misere ab ipso deviare cõpellunt veræ Dei ordinationi resistentes, & Idolas propriæ voluptatis adorantes, in tantum ut pauci Italia in vera fidei soliditate sacro imperio assistentes. Inter quos paucos usq; adeo cõnumerare non vereor, conspicuũ meritis virum quidem Antonium Urbini ac Montis feretri Comitem: Cui exigentibus ejus virtutibus lætus adhæreor.

& ejus illustrem progeniem Comitis Montis feretri, quæ nunquam viperio more versa est in viscera genitricis, quæ nec ut pecus languida gregem Domini sui sua nunquam contagione maculavit; sed semper adhæret cæsareæ unitati. Quamobrem & persecutiones non modicas & damna maxima passa est, pro sacro Romano Augusto viriliter dimicando.

Satisque religiosissime Cæsar, ut arbitror, tua jura manifestè defendi, Imperium à Deo. Scilicet immediatè, non per vicarii ipsius alicujus medium fore, & inquantum opus fuit non minus aut amplius. Nunc autem ad alia & tibi & mundo utilia transitum præparo. Et ista de prioritate summi Archimandritæ, ejusque potestate discernere est ad proxime dicta quædam connexa, seu cognata. referre igitur, placet & de ipsius pontificis & tua potestate paululum enarrant. Hæc igitur subsequenter disceptatio supponatur: Quis præferendus ut major sit summus Pontifex, an Augustus: & qualiter unus subalternatur alteri: & quis forte inter ipsos litigantes judicium interponat: & uniuscujusque qualis potestas sit.

SUMMARIUM.

Pontificem majorem esse & auctoritate, & dignitate; antecellentiaque precedere Cæsarem.

CAPITULUM LVII.

SUbsanabunt & derident sacri Romani Imperii detractores, ut arbitror, dubia ante lata, audentes me dicere hæreticum & insanum, ex eo quod in dubium revocem, quod est sanctis auctoritatibus jam decretum & amplissimis rationibus roboratum, ab Ecclesiaque decisum: cum omnis dubius eorum quæ sancta decidit Ecclesia, hæreticus sit censendus. Sed ipsi potius arguendi sunt, qui sanctarum scripturarum mentem secundum nudam tantum verborum corticem intelligunt ratione atque intentione ipsarum ex glo. quæ tamen non sunt Iudaicè ad litteram consideranda, sed secundum mentem Dei intelligendæ: quæ ut dilucidè enitescant, ad ipsas explanandas, linguis mordacibus majoritatem ostendunt. Primum namque ordinis ratione, quoniam Pontifici ordo annexus est: principis autem nullus est ordo: ut no. *de elec. c. venerabilem.* & 63. *di. Valentinianus.* Tantum igitur Cæsaris est dignitas, sed non ordo: & ideo Princeps non consecratur crismate, sed tantum oleo deliniturut in *c. 1. de sa. unc.* quia ejus non est propriè consecratio, sed inunctio. ut nota. *in d. c. venerabilem*, nec consecrationem propriè vel ordinem habet. Item & ordo ipse, qui imprimitur Papæ fundatur in anima: quoniam gratia, scientia, caracter, & ordo sacerdotalis, signum est animæ. Imperialis vero potestas fundatur in corpore. *C. de sacro san. Eccles. l. sancimus; de pœni. & remis. c. cum infirmitas.* 12. *q.* 1. *præcipimus.* 24. *q.* 3. *si habes:* ita ordo sacerdotalis est potior & major potestate Imperiali: præsertim quia majoritas debet considerari ratione ordinis, non dignitatis: ut no. in *c. ad supplicationem, de renun.* Item cujus subjectum nobilius est, illius potestas & actus nobilior atq; major. Et hæc mistice figurata fuere in primi parentis genitis Abel & Cain. Nam Abel sacerdotium figuravit, cain regnum. Abel pastor offerebat de primogenitis Gregis, ad cujus respexit Dominus oblationes: sed ad Cain munera Dominus non prospexit, quoniam agricola terrena Domino offerebat, *Gen.* 4. *c.* Ratione igitur ordinis & subjecti, potestas pontificalis major, & Deo acceptibilior Imperio reputatur, cum ipsa primum vacet administrationi divinorum, quæ quidem Cæsari minime sunt subjecta. 23. *q.* 8. *convenior.* & ideo scriptum est: *Quæ Cæsaris Cæsari: quæ Dei Deo.* Imperium verò in humanis meditatur: ut in *auten. quomodo oportet epi. in prin.* & hac de re sacratissimus Imperator in *d. auten. quomodo oportet epi.* præmittit. sacerdotium Imperio. quia priores & majores inferioribus præponuntur. *C. de no. co. fac. l. unica, post medium.* & *de majo. & obe. statuimus.* & *in auten. de non alie.* §. *summus.* semper præmittit sacerdotium imperio, dum ibidem dicit: *nec multum differunt ab alterutro sacerdotium & imperium:* quasi velit, quod cum utrumq; sit immediate à Deo: ut *in prin. dicta auten. quomodo oportet epi.* non tamen multum differunt. Nisi quia sacerdotium, prout meditatur in divinis, majus & dignius est Imperio, quod vacat humanis: quoniam divina tantum humanis præcellunt, quantum anima corpori antefertur: de *majo. & obe. c. solitæ.* & *c. illud in tantum.* Unde manifeste docetur majoritas summi pontificatus: quia quanto quis melioribus præest, tanto magis ipse major, nobilior & honestior est, in *auten. de defen. civi.* §. *nos igitur. col.* 3. Et ideo Pontifex tanquam supremus & omnibus major inquit, quòd habet plenitudinem potestatis: ut *qui fi. sint le. c. per venerabilem*: & quod omnes debent duci ejus auctoritate Pontificis, non proprio sensu, ut in *ca. 1. de consti.* & ipse Christianissimus Imperator hoc ipsum videtur asserere, dum dicit, quod *leges non dedignantur sacros canones imitari*, in *auten ut eccle. ap. propri. epi.* §. *si verò & de mona. in fi.* Et alibi dicit etiam quod præ omnibus vult sequi sacras regulas, in *auten. quomodo oportet epi:* §. 1. 2. *ut cle. ap. propi. epi.* Et his de causis arbitror, quod Imperator filium se dicat ecclesiæ atque Papæ. 23. *q.* 8. *convenior & C. de sum. tri. epistola victor. &* 96. *di. quis dubitet. & c. si Imperator.* Et ecclesia mater Imperii dicitur: in *Aut. ut determi. sit nucle.* §. 1. ut se inferiorem Pontifici recognoscat, quemadmodum filius inferior est parente. Ex quibus cum ratione ordinis pontifici annexi, sed non principi, propter quem ordinem præferendus est habens non habenti: & ideo Episcopus præfertur presbytero: & presbyter diacono. 79. *di. & hac in fi.* 23. *di. à subdiacono. & c. legimus*: cum ratione subiecti utriusque, qui sit nobilius subjectum summi Pontificis: tam etiam ratione professionis ipsius Cæsaris profitentis: qui vult sacros canones imitari, & filius esse Papæ: manifeste colligitur superioritas atque majoritas summi Pontificis supra Cæsarem. Secundo ratione consecra-

consecrationis, majoritas & superioritas palam fit: quoniam Pontifex & Episcopus capite inunguntur crismate: sed non Princeps qui oleo tantum in brachiis & armis inungitur, non in capite, *de sa unc. c.1.* ut detur intellectus, quod sacerdos ipse est caput, & in eo representatur Christi persona, qui caput est Ecclesiæ suæ sanctæ. & ideò Pontifex Vicarius solus est unicus Iesu Christi: ut in *d.c.1.* & ejus vices gerit in terris, *de transla.c. quanto. & ut eccle.benefi.c.ut nostrum*: & in terris dicitur habere cæleste arbitrium, *C.de sum.tri. l.1.* sicut ergo in supernis est solus Deus, ita in terra unicus Dei vicarius, qui omnibus præsit, & judicet, & à nemine judicentur 23.*q.5.hac imago*: & ipse sit, quem Christus in sanguine suo fecit Pontificem, regem, & sacerdotem: *d.c.1.* satis supra in argumentis primæ quæstionis prædicta deduxi atque præmisi. Ex his concluditur, quod in capite Pontifex delinitus Dei Vicarius cunctis præest: & omnes, etiam Cæsar, sibi subditi sunt.

CAPITULUM LVIII.

Ratione suæ amplissimæ potestatis probatur: ut tertio ipsius Pontificis superioritas & majoritas ultra Cæsarem. Nam Imperator spirituali potestati subjacet, & ab eo creditur, non solum in terra, sed etiam in cœlis posse ligari & solvi: *96. di. quis dubitet.* Nam Petro concessa fuit universalis potestas homines ligandi atque solvendi, nemine excepto: 24.*q.1. si Petrus. & c. quodcunque.* Et omnes judicibus spiritualibus sunt subjecti, *de pœni. & remiss. Omnis utriusque sexus*: omnesque principes decet suis Episcopis obedire: *de majo. & obe. cap. omnes. & c. illud.* Et ideò pontifex alloquitur Imperatorem inquiendo: *Noveris ex ipsorum Episcoporum te dependere judicio: non illos ad tuam posse redigi voluntatem*: ut in cap. *si Imperator. 96. di. in fi.* dicit: *Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis præsulibus, modo præferri.* Quare nonnulli pontifices aliquos Imperatores anathematisaverunt. Innocentius enim Papa Archadum Imperatorem excommunicavit, qui consenserat, quod Iohannes Chrysostomus à sua sede pelleretur. & sanctus Ambrosius, licet non universalis Ecclesiæ Episcopus, Theodosium magnum Imperatorem à fidelium communione seclusit, *96. di. duo sunt.* unde majoritas pontificum designatur, quoniam major est ille, qui maledicit quam cui maledicitur: & ille qui benedicit quam cui benedicitur. 24. *quæst.1.§.si autem. & 21.di. denique. & cap. Nunc autem.* Et ideò Melchisedech. sacerdos benedixit Abrahæ Patriarchæ, ut major, *ad Hebra. 7.* Et ipse Abraham Patriarcha, qui interpretatur pater cœlestis vel excelsus, munera obtulit Melchisedech sacerdoti tanquam majori, *Gen.14.c.* Obtulit enim ipsi panem & vinum. Et propterea etiam Valentinianus Imperator suffraganeis Mediolanens. Ecclesiæ dixisse legitur: *Talem in pontificem eligite, cui & nos qui gubernamus Imperium sincere nostra capita submittamus de judi. cap. novit.* Lex enim Christi Imperatores sacerdotali subjicit potestati, *Io.1. cap. & Matth. 6.* Dedit enim Deus sacerdotibus principatum multò perfectiorem principatibus Imperii. 10. *di. suscipite.* Quia incongruum videtur, quod spiritus cedat carni, aut quòd à terrenis cœlestia spiritualia superentur. Et his fortè de caulis recipit Imperator à pontifice approbationem, personæ unctionem, & coronationem, & caput ipsi submittit. *de iur. iur. cle. Romani. & de ele. venerabilem.* Ex quibus videtur confirmari, sive à Papa confirmationem excipere. Nec hæc propria confirmatio est: ut no. Inno. *de re iudi. cum Bertoldus. in ver. memorato.* his etiam autoritatibus & juribus credo, quod interdum pontifex Imperatorem deponat, *de re iudi. ad Apostolic. lib. 6. & de re. iudi. cle. pastoralis*: & Imperium de gente in gentem transferat, ut de Græcis in Germanos, *de elec. venerabilem.* Et reges etiam deponat & corripiat 15. *quæst.6. alius.* & probatur, *qui fi. sint legi. per venerabilem,* dum rex, dicit: *Nescitis quia Angelos iudicabitis*: & per consequens magis principes. Hoc etiam de Samuele patet, qui Saul regem constituit. Et id ipsum Ioadas fecit, qui Athaliam tunc in Iudæa regnantem mandavit ab exercitu occidi. Ipsa tamen spiritualis potestas suprema est, & à nemine judicatur, 9. *q.3. nemo. & c. aliorum. & 1. ad Corinth. 2.* excepta causa hæresis. 40. *di. si Papa.* Et ideò suis legibus Imperator non derogat canones, 10. *di. l. Imperatoris*: quoniam non est ipse supra legem Dei sed subtus, nec de Ecclesiis, aut personis Ecclesiasticis potest ipse disponere. *97. di. bene quidem.* Quia utentes privilegio clericali non possunt alieni laico personaliter subesse, *de fo. compe. si diligenti.* Cum igitur ex prædictis appareat principes subditos fore pontificibus, & ab ipsis benedictiones & maledictiones excipere, & judicari à præsulibus suis, & ab Imperio amoveri, patet quod tanquam inferiores ipsis præsulibus sunt censendi atque ponendi. Ex prærogativa antiquitatis majoritas summi pontificis designatur. Nam antiquitati decreta sanctorum patrum sanxerunt reverentiam exhibendam: ut in *cap. quanto. de transla. epi. ff. de iur. iur. l. semper & l.1. ff. de albo. scri. 75. di. ordinationes.* sed sacerdotium est antiquius Imperio, quoniam Melchisedech qui fuit sacerdos prætexit scriptam legem quingentis fore annis, *Exod. 28. cap. in fi.* no. *de consti. c. translato.* licet sacerdotium Leviticum una cum ipsa lege ortum habuerit: ut no. in *d. c. translato.* Et sic utrumque sacerdotium Melchisedech & Leviticum præcessit Romanum Imperium. Et demum ipsum Leviticum fuit translatum de Aaron in Christum, qui fuit de tribu Iuda: & de Christo in Petrum: ut hoc habetur in *d. c. translato.* & sic subrogatus debet sapere naturam ejus, in cujus locum subrogatur. *l. si eum. §. qui injuriarum. ff si quis cau. l.1. §. similique modo. Cod. de bo. quæ libe.* ut quemadmodum sacerdotium Melchisedech & Leviticum antiquitate, & propter eam prætexit Romanum Imperium, ita Christi sacerdotium & Petri debet præcedere, etiam si post inchoatum Romanum Imperium initium habuerit. immo plus secundum aliquos dici posset, quod etiam Petri sacerdotium antiquius est Romano Imperio. Nam quamvis tempore Christi Im-

perator receperit jurisdictionem à Romano populo : ut *l. 2. ff. de ori. juri. & insti. de jure na. §. sed quod Principi:* illa talis potestas abusiva potestas fuit, quoniam jus concedendi legem erat per prius in sacerdotio etiam illo tempore : ut no. in *d. c. translato*: quod loquitur indiffinite de potestate legis concedendæ, ut esset in sacerdotio, & ut etiam in laicos sacerdotibus talis potestas competeret. Unde ex tali translatione jurisdictionis in principem non habuisset, vel habuit princeps potestatem legis concedendæ, nisi sua potestas fuisset per ecclesiam postea quo ad exercitium in laicos confirmata. Volunt enim isti, quod Princeps nullam de se jurisdictionem habeat, nisi à Pontifice vel ecclesia : dicentes, habitu saltim omnem jurisdictionem, & utrumque gladium apud Christum & Petrum fuisse, & sic non apud alios, cum apud duos insolidum esse non possit. Et pro ista sententia sunt omnia illa argumenta, quæ in prima quæstione pro prima parte deduxi. Quæ nunc, ne bis idem replicem, prætermittam: nisi quod si hæc est sententia vera, sequitur quod pro sua jurisdictione imperium reciperet causam autorisabilem ab ecclesia, & sic imperio circa ipsam jurisdictionem antiquior esset ecclesia, cum impossibile sit in esse præcedere quemquam suam causam vel autoritatem suæ causæ. *l. obligari. ff. de auto. tuto.* Et ad hæc facit, quia in veteri Testamento per sacerdotes ordinata est regalis potestas regiminis. 8. *di. c. si. & Exod.* 10. & dixi in primis confirmationibus primæ quæstionis : unde major esset Papa qui præbet autoritatem quam cui præstatur autoritas. Sicque tam ratione antiquitatis cum sacerdotium antiquius sit imperio, quam ratione autoritatis cum ecclesia statuat secundum eos jurisdictionem, patet autoritas Pontificis supra Cæsarem.

Capitulum LIX.

Probatur hæc Papæ majoritas ratione objecti & finis, in quem potentia cujusque Pontificis & Cæsaris ordinatur. Nam objectum Papæ est reformatio animarum : & ideo ipsi earum cura commissa est, quæ est ars artium. Item ejus potentia est in æternam vitam directiva, quæ est fruitio Dei & ejus visio. talis autem fruitio est sine comparatione nobilior felicitate mundi corruptibilis & transitorii. Temporalis vero Cæsaris potestas ad reformationem exteriorum. Et sicut anima est principium motus, ita spiritualis administratio in animarum compositione disposita est primum principium motus, & temporalem potestatem præcellit tanquam prima. Item ratione finis ostenditur Pontificis suprema potestas, quoniam ipsa ordinatur ad æternam vitam quærendam, & ad virtutes theologicas ordinandas, fidem, spem & caritatem. Et ideo Vicarius summi Dei habet peccatorum remissionem, & gratiæ impetrationem, cum habeat claves ligandi & solvendi. Humana vero Principis potentia est ad finem beatitudinis consequendæ mundi hujus transitorii, ut dixi supra in confirmatoriis primæ partis: & ipsa videtur ordinari in ulteriorem finem, videlicet ad finem potestatis Papalis, ut ibi dixi. Et sic melior est potestas Papalis imperiali, quia finis est melior & major eorum quæ sunt ad finem, ut late supra in prima quæstione deduxi in confirmationibus primis, quæ omnia possent hic iterum replicari. Majoritas etiam ipsa probatur. quia in subordinatis agentibus ille est major & nobilior, qui est propinquior fini, quoniam plus participat de ratione finis. Et ideo melior est minera argenti propter appropinquare magis auro, quam aliæ mineræ metallorum. Sic est summus Pontifex, qui magis appropinquat Christo Iesu & Deo nostro, cui successit Vicarius spiritualium ad contemplandum Deum, & mundialia relinquenda. Hinc forte est, quod Imperator solvat decimas suis episcopis, unde majoritas comprehenditur: *de censi. c. 2.* quia caro peccato obnoxia decimata est: Christus autem solus de lumbis Abrahæ exiens secundum carnem in Abraham decimatus non est, quia non fuit caro Christi vel anima peccato Adæ submissa, *de conse. di. 4. c. sed adhuc quæritur: de bap. c. majores. §. sed adhuc*: & August. *super Gen. 24. cap.* Et ideo inquit Apostolus: *Si nos vobis spiritualia seminamus, non magnum si nos carnalia vestra metamus*: quasi velit, quod decimæ à quocunque Pontifici exsolvantur. Ex quibus tum ratione objecti & finis, tum quia magis appropinquat Pontifex fini, & quia ut majori decimæ ipsi solvuntur, patet Pontifices antecellentia præcedere Cæsarem Augustum.

Capitulum LX.

Ultra hanc sententiam confirmare videntur plures auctoritates canonicæ & sanctorum patrum. Nam *de ma. & obe. c. solita*, scriptum comperitur quod quæ differentia est inter solem & lunam, illa est inter sacerdotium & imperium quare patet quod sexies milies & quadragesies quatuor, & insuper eius medietatem est major potestas Papalis imperiali, quia tanto major est sol luna, ut inquit Ptholomeus in 5. *li. Almagisti. propositione* 18. Et alibi dicitur, quod aurum non tam preciosius sit plumbo, quàm regia potestate sit altior ordo sacerdotalis, 96. *di. c. duo sunt.* Hæc etiam majoritas insinuatur. nam sicut filius Dei est contra naturam conceptus & incarnatus, & natus ex virgine, ipsa in momento concipiente Deum verum, & hominem verum : sic est jurisdictio, quam reliquit Petro & successoribus. nam est contra naturam jurisdictionis: quia si incidat spiritualis causa in foro seculari, de illa nõ cognoscit secularis judex, sed causa ipsa incidens revertitur ad spiritualem judicem : ut *de ordi. cogni. c. tuam.* per quod c. confunditur sententia Bar. quam posuit in *l. Titia. so. ma.* dicendo quod si de matrimonii causa est dissensio inter alios quam conjugales, vel etiam uno de conjugalium de matrimonio litigante cum tertio non conjuge, quod de hoc cognoscit incidenter laicus judex. Sed ego credo in causa matrimonii, quod quomodocunque de illa sit etiam incidenter quæstio, sive sit quæstio facti sive sit quæstio juris, sive inter conjugales, vel tertium, quod de illa non cognoscit secularis judex etiam incidenter. tex. est in *d. c. tuam, & in c. lator. qui fi. sint. le.* Et hoc est contra naturam juris-

jurisdictionis: quia judex, qui ordinariè alias non habet de causa cognitionem, tamen de illa cognoscit si incidit coram eo, tex. est in *l. quotiens. Cod. de judi.* Sed hoc non habet locum in causa spirituali, quoniam de ipsa etiam incidenter judex laicus non cognoscit, quia sicut Dei filius contra naturam productus est, ita & hæc jurisdictio spiritualis, secundum Host. Ex quibus concluditur, pontificalem potestatem præcedere imperialem, & imperiali majorem esse. Possent ad hanc sententiam roborandam adduci omnia jura, quæ in primis primæ quæstionis deduxi, sed hic prolixitatem evitando dimitto.

SUMMARIUM.

Cæsareæ potestati Pontificem subjacere, & eo inferiorem esse.

CAPITULUM LXI.

Contraria tamen videtur aliorum sententia, quod Imperator supra pontificem sit, non subtus: quoniam legitur sacerdotium jam fuisse per reges constitutum. Nam David rex, qui cultum divinum plurimum ampliavit, sacerdotes præfecit. Et Salomon rex statuit Sadoch sacerdotem. 1. *Reg.* 2. Item principis majoritas probatur. 23. *q. fi. tributum.* Nam pontifex & Clerici solvunt tributum Cæsari. Inquit enim Beatus Ambro. *Si Christus censum solvit: tu quis tantus es; qui putas non esse solvendum?* 11. *q.* 1. *magnum. & c. si tributum.* Si solvunt tributum, ideo sunt inferiores, quia est subjectionis signum; *de censi. c.* 2. ad hoc tex. in *l. fi. C. de legi.* ubi dicitur: *Quid sanctius, quid majus potestate imperiali?* Et ideo dicunt jura, quod *omnis anima debet esse subjecta sublimioribus*; & ex eo quod generaliter dicit, *omnis*, complectitur etiam summum pontificem & alios omnes. 11. *q.* 1. *magnum. de maio. & obe. c. solita* in fino. in *cle.* 1. *de iur. jur. in glo. in ver. cuiquam.* Et hac de re forsan toleratum est, quod contingit tempore Henrici imperatoris. Nam in Chronicis legitur, quod Benedictus Papa, qui successit Stephano, à pontificatu ejectus est, & factus est Papa Johannes Sabienses episcopus, cui impositum fuit nomen Silvester, & ipse pecunia promotus est. Et hic demum ejectus fuit, & Benedictus restitutus, & iterum idem Benedictus ejectus, & pontificatus traditus est Johanni archipresbytero ante portam Latinam, cui impositum fuit nomen Gregorius. Et hic etiam ab Henrico Imperatore depositus, & est ultra montes translatus. Hæc refert glo. 23. *di. in c. in nomine Domini.* Si igitur Imperator deponit pontificem, ergo major est eo: Quia inferior vel par non habet in superiorem vel parem imperium. *l. nam magistratus. ff. de arbi. & de majo. & obe. cum inferior.* Hoc idem intervenisse & iterum legitur. Nam cum Johannes duodecimus Papa esset venator & totus lubricus, adeo quod meretrices publicè retineret: & nonnulli cardinalium scripsissent Ottoni Imperatori & principi Saxonum, ut scandalo compatiens ecclesiæ sanctæ Dei absque induciis Romam peteret, & caute clavi debitam provisionem impenderet. Et ex his pontifex indignatus Johanni diacono Cardinali, tanquam facti hujus consiliario, nasum fecisset abscidi, & alteri Johanni subdiacono, qui literas scripsit, manum amputari fecisset, tandem monitus ab imperatore præfato & Electoribus imperii, ut se corrigeret, non correctus à papatu ejectus est, & voto communi Leo Papa pontifex constitutus extitit, qui vere pontifex in Apostolatu successit, & ejus gesta semper universalis comprobavit ecclesia. Quare dici non potest, quod talis Johannis depositio fuit erronea vel de facto, quia universalis ecclesia Leonis facta minime approbasset, cum non fuisset Apostolicus, sed apostaticus. Quod tamen minime verum est, quia pro sancto viro & Apostolico nostroque pontifice ipsum Leonem approbavit ecclesia demum sequens. Si igitur Imperator Otto Papam deposuit, ergo judex ejus & major ipso fuit rationibus antedictis.

CAPITULUM LXII.

Quod jurisdictionem habeat Cæsar supra pontificem, & in ipsum, & major eo sit, docetur. Non est potestas vel jurisdictio major pontificis, nec est ipse major aut magis exemptus à jurisdictione principis quam fuerit ipse Christus. Nam Vicarius non est major illo cujus Vicarius est. Sed Christus, in quantum fuit homo mortalis, ipsi principi inferior visus est, cum eidem censum solvit. 11. *quæst.* 1. *magnum*, quod est, ut pluries dixi, subjectionis signum, *de censi. c.* 2. ac etiam ejus jurisdictioni subditus extitit. Et ideo coram Pilato Cæsaris præside ipse Christus inquit: *non haberes potestatem adversus me ullam nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi majus peccatum habet.* Ioh. 18. *cap.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus Cæsaris Tiberii Præses habuit supra Christum jurisdictionem coactivam nam de ipsa potestate Christus loquebatur, quia verba hæc Iesu Christi fuerunt responsiva verbis Pilati, qui per ante dixerat: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te.* cui tunc respondit Jesus, *non haberes* &c. & si habuit potestatem coactivam in Christum, fortius debet habere in pontificem. loquor de potestate ordinata, non de usurpata, quoniam usurpata potestas non est à Deo concedente, quamvis forte permittente. Nec de usurpata potestate Christus loquebatur, sed de ordinata. Ideò dixit, *propterea qui me tradidit tibi majus peccatum habet*: quoniam magis peccat qui innocentem occidendum tradit ordinariæ potestati, quam ipsa potestas quæ taliter occidat, timore forte majoris potestatis, ut fecisse creditur ipse Pilatus. Sed si potestas Pilati in Christum fuisset usurpata, quia si jus occupasset occidendi Christum, tunc majus fuisset peccatum ejus usurpatis jurisdictionem & occidentis Christum, quam tradentium ipsum simpliciter occidendum. Quod tamen Christus ibidem negat. Nam vult esse majus peccatum tradentium ipsum occidendi. Habuit ergo Pilatus coactivam jurisdictionem & ordinariam supra Christum, ut sentit Theophilus super id *Iohan.* 3. *cap.* exponens illud verbum Christi, dum inquit; *à temetipso dicis an alii tibi dixerunt de me*, dicit. n. Theophilus, quod *Christus hic voluit dicere, si hoc ex te ipso loqueris, osten-*

de signa & indicia meæ rebellionis: si ab aliis præcepisti, inquisitionem fac ordinariam. Ex eo igitur, quod hic Doctor sentit, quod secundum Christi verba Pilatus debebat facere inquisitionem ordinariam, fatetur quod etiam esset Pilati potestas ordinaria, alias non habuisset facultatem inquirendi. *l. 2. §. si publico ff. de adul.* cum ibi no. hoc etiam sentit Bernardus in epistola destinata ad Archiepiscopum Senonensem, dum dicit: *cum Christus Romani præsidis potestatem super se fateatur cœlitus ordinatam, inquiam, quod super ipsum jurisdictionem habuit coactivam, quam tam in eum exercere juste minime potuit, nisi Christus coram eo legitime, quantum judici constare potest, fuisset convictus de crimine: Sed quia convictus non fuit, sed timore eum damnavit injuste, hac de re ipse Pilatus peccavit, & morte æterna se tradidit: qui cum si damnasset eum convictum falsis etiam testibus, nullum peccatum commisisset, quia judex ex allatis & probatis damnans etiam innocentem timore justitiæ nullum peccatum committit.* Ex quibus deducitur, quod habuit Pilatus præses Cæsaris jurisdictionem ordinariam & coactivam in Christum, & per consequens Imperator debet habere in pontificem & successores ejus. Hoc etiam patet, quia Cæsar habuit potestatem in Paulum Apostolum, ad quem Cæsarem Paulus tanquam ad superiorem appellavit, ad quem si non fuisset superior non appellasset, quoniam mentitus Paulus fuisset, quia sic factis ut verbis mentimur. 22. *disti. cavete*: quod de Paulo dicere nephas est. Si ergo fuit Princeps ordinarius Pauli, ergo & Petri, & per consequens Pontificis, quia omnes Apostoli quantum ad hoc, an forent subjecti an non Cæsareæ potestati, fuerunt in præeminentia pares. Ex his inferri videtur, Pontificem subjacere Cæsareæ potestati, & eo inferiorem existere.

SUMMARIUM.

Quomodo Pontificem inferiorem esse Cæsare intelligimus: è converso Cæsarem Pontifice.

CAPITULUM LXIII.

Leonum ut ora concludam, & latrantium linguas compescam, opus est. Et ideo per conclusiones, quam veritatem sentiam, infra subjiciam. Et si quidem consideremus Pontificem prout sanctitas ejus præeminet spiritualibus & divinis, & qualiter pro ipsis administrandis cunctos debet habere Pontifices & subditos & submissos, tunc firmiter habeo Cæsarem ab ipso dependere, ut filius & inferior, & ut una ex ovibus dominicis, in domino & gubernatione Petro commissa, & adeo inferiorem & subditum existere, ut occasione prædictorum possit non solum à summo Pontifice, sed à quolibet suo episcopo anathematizari & corrigi, & per Papam, si opus est, ab imperio ammoveri. Nam peccando potest à Papa compesci, & ad pœnitentiam revocari, *de indi. c. novit. 22. q. 1. c. prædicandum. 6. q. 1. c. illis.* Et his occasionibus dicitur esse Princeps filius summi Pontificis, & ei subditus inferior atque minor. Et est talis minoritas & gradus inferior non per modum simplicis essentiæ, id est, ex eo quod majorem habebat dignitatem Pontifex quam Augustus, sicut est major ordo sacerdotalis diacono, sed per modum cujusdam principatus naturalis, sub quo principatu sit Cæsar. Ipse vero Pontifex pro ipsis spiritualibus est unicus monarcha divinus, qui omnibus præsit, & à nemine judicetur temporaliter vel spiritualiter, adeo ut nec etiam pro terrenis exterioribus principi aut alteri personæ ejus possit esse obnoxia vel subjecta. Et ideo Pontificis persona, prout obligari quæretur, personaliter nulli mortalium est submissa judicio, nisi pro hæresi. 40. *di. si Papa:* quo casu est judex concilium talis causæ. 19. *di. Anastasius:* vel ipse, si vult suæ causæ. 21. *di. nunc autem.* præfertur tamen sententia concilii hoc casu sententiæ Papæ. 15. *di. c. sicut sancti in fi. & ibi glo.* & tunc in hæresi casu isto major est Princeps tali Pontifice, quia si hæreticus est Pontifex, minor est quolibet catholico. 24. *q. 1. Acatius.* Et idem credo, quando non est Apostolicus, sed Apostaticus, & per vim vel dolo intrusus. Nam tunc non est Pontifex, sed inferior principe: sed potest ammoveri. Et sic procedunt depositiones factæ de Johanne 12. quia factæ fuerunt præcedentibus monitionibus Evangelicis, quæ hoc casu etiam Pontifici fieri possunt, quando est suspectus de hæresi vel peccator notorius scandalizans ecclesiam, & publicis etiam monitionibus. Unde ipse persistente in sua obstinatione hæresis vel peccati scandalizantis ecclesiam juste debuit & potuit deponi. Et his de causis temporibus meis deposuit sanctum Constantiensis Concilium. Joh. 23. & Benedictum 14. licet ipsorum unus foret antipapa. Voverat enim ipsorum quilibet, & juraverant renunciare Papatui propter tollere schisma de ecclesia sancta Dei, quod inveteratum extiterat annis penè 40. vel pluribus, & demum ipsorum quilibet erat voti fractor & juramenti prævaricator, & fictionibus talem sanctam unionem procrastinabant gaudentes quilibet in sua parte scissa bonis ecclesiæ. Nam Johanni & prædecessoribus ejus adhærebant Romanorum tunc rex & Germania tota cum Electoribus imperii, & Italia, & rex Angliæ cum Hybernis, & rex Poloniæ, Ungaria & Illyricum. Benedicto autem adhærebant tota Gallia & omnes reges Hispaniæ & cum uno eorum Aragoniæ rege erant plurimæ maritimæ insulæ, Tenacria, Majoricarum & Minoricarum insulæ, atque Corsica & rex Scotorum. Sicque fuit tempore Ottonis. Nam ille Johannes 12. fuit depositus à Concilio, in quo adfuit Imperator Otto, sicuti & Constantiensi concilio etiam adfuit, Serenissimus noster monarcha Sigismundus, qui tamen Iohannem 12. non deposuit, licet deponentib. consensum præstiterit, & causa sustulenti tanti Sacrilegii & inveteratum schisma fuerit. Similiter credendum est processum fuisse tempore illius Iohannis presbyteri ante portam Latinam, cui fuit cognomen Gregorii: quia si ab Henrico ultra montes detrusus fuit, hoc factum fuerit mediante concilio, vel si ab ipso Henrico solum factum extitit, *ad ipsum processerit*, quia ille Archypresbyter erat notorius antiPapa Apostaticus, & intrusus, scandalizatorque schismaticus.

maticus. unde juste à solo principe potuit captivari. Si igitur est Pontifex Catholicus, nullius judicio aut imperio est penitus submissus, nisi se sponte subjiciat alterius potestati, quia per talem submissionem subjectus est. 2.q.7.*cap. nos si incompetenter*. & talis fuit submissio Christi apud Pilatum; ipse enim Christus ratione suæ innocentiæ & potestatis in omni regno liber erat. eadem etiam fuit submissio Pauli, cum Cæsarem appellavit: quoniam voluntaria & spontanea fuit. male igitur argumentant, qui ex his Pontificem Cæsari subditum dicunt. Nec etiam est Pontificis persona subjecta principi temporalium ratione, & ab ipso judicanda, etiam quas à principe recognoscat: licet res ipsæ bene possint etiam apud Pontificem existentes esse subnoxiæ. & licet Christus solverit tributū, non subjectionis ratione, ex eo quod Christi persona fuerit Cæsari obligata aut inferior, sed fuit solutio talis ex caritate, ut exigentes non scandalisarentur. 28.*q.*1.*c. jam tunc*, ubi sunt talia verba Augustini ad Polentium. vel ideò solvit, quia pro exterioribus Ecclesia debet Cæsari tributum: persona tamen pontificis vel alterius clerici non est pro prædictis sub aliquo judice seculari subjecta, *de fo. compe. cap. si diligenti*; nisi esset causa feudi: quo casu laicus cognoscit de causis clerici, vel clericum astringit, ut *de fo. compe. verum*. Et licet quidam etiam ibi dixerint in causa reconventionis, hoc expeditum non est, ut no. *de judi. ac si clerici*. Ex quibus concluditur, pontificem nulli penitus fore subjectum inferiorem, sive minorem: & pro administratione divinorum & directionis animæ Cæsarem & cunctos habere submissos: & talis pontificis monarchia divina non humana: ut in *confir.* 1.*q.* & in *fine ejus ultimo* dixi. Ubi verò dubitamus, quis pro administratione temporalium actu vel habitu cunctos mortales antecellat, tunc dico, quod Cæsar omnibus præest, qui omnes iudicat, & pro ipsis à nemine iudicatur, nisi quatenus alteri se submittat. *l. est receptum. de iurisdi. om. iu. & C. de offi. precu. Cæsar. per totum*, vel nisi pro administratione diuinorum vel spiritualium temporalia ancillentur, vel in consequentiam veniunt, *quæ si sint le. c. lator. & c. causam*. Et ideò ratione denegationis iusticiæ per Cæsarem facta, potest Papa ad se Cæsaris causas aduocare: vt in *c. ex tenore, in c. licet ex suscepto. de fo. compe.* de quo dic vt ibi dixi, & infra in casibus reseruatis: vel si natura sui causa est Ecclesiastica ratione pacis vel iuramenti, vel si proponitur cōtra imperium à persona miserabili, tunc Papa Imperatori denunciat: non dico quod ex his solis deponat, quia, vt dixi, cum imperium ab eo non habeat, non potest de ipso ab eo priuari aut deponi, nisi in talibus peccatis, vel aliquo persisteret obstinatus, adeo quod hæresis periculum vel suspitionem incurrat, aut totum scandalisaret imperium, quia tunc ratione hęresis posset privari, vel declarari privandus, sicut & de pontifice dixi. 40. *di. si Papa*. Estque modo Cæsar major pontifice prō temporaliū administratione, & hoc prout majoritatem assumimus per modum naturalis principatus, quia principaliter & proprius ipsis temporalibus principatur Cæsar, quam pontifex: licet si quæres an pontifex esset maior Cæsare etiam respectu temporalium per viā simplicis essentiæ, & prout Cæsar perfecto minus imperio pręfectus sit, & quemadmodum aues sunt nobiliores & perfectiores piscibus, tunc semper asserere pontificem majorem Cęsare. Ex quibus concluditur, quod pro administratione temporalium, quatenus diuinis & spiritualibus rebus ancillantur, vel in consequentiam veniunt, pontifex major est principe, quia tunc temporalia sunt ad finem, quatenus pro administratione spiritualium ancillantur. sed ubi non veniunt ut præparamenta vel instrumenta ad finem spiritualium, ut quia ad finem aliū ministrentur, tunc concludo quod Imperator supremus est monarcha, princeps & judex omnibus superior, qui à nemine iudicetur, nisi alteri se sponte submittat. Quemadmodum enim intelligentia mouens orbem lunæ, non habet intelligentiam orbis solis in majorem per viam naturalis principatus, sed tantum Deus omnipotens omnium intelligentiarum cœlestium summus est princeps. 28. *di. c. ad hæc*: ita potestas imperialis non habet majorem potestatem pontificale per viam principatus naturalis respectu ipsorum temporalium, licet respectu spiritualiū: sic & pro ipsis filius dicitur esse Papæ. & ideo tex. in *c. solita* dum dicit: *quod potestas Papalis est major imperiali, quantū sol major est luna*, debet intelligi de maioritate, quę est per viam simplicis maioris perfectionis & bonitatis, prout principatus Papæ magis perfectus est. sic intelligitur, 96. *di. c. duo sunt*, dum dicit: quod *ista differunt ut aurū & plumbū*. sic etiam debet intelligi quod dicitur de maioritate ratione ordinis, vel consecrationis, aut antiquitatis, vel subjecti nobilioris, vel finis qui melior sit, vel quod Papa magis participet de fine: quia pręd icta sunt intelligenda per modū simplicis essentię gradus perfectioris, nō per modū naturalis principatus. nec est absonū, ut diversis respectibus unus major & minor altero esse dicatur. Nā Archidiaconus dicitur major archipresbytero ratione dignitatis vel officii: quæ tamē ipsi archipresbytero minor est ipse Archidiaconus ratione ordinis. ut no. 2.*q.*7.*c. quāquā*. & ibi Archi. Facit *eadē caus. & q. c. quæritur*. Nō est igitur absonū, ut pro temporali Cęsar aliquādo sit major pōtifice, qui tamē omni alio respectu ipsi noscitur esse minor. similiter ratione ordinis & cōsecrationis Apostoli omnes fuere pares: tn. ratione administrationis omnes Petro fuere minores. ut no. 1. *di. in nove*. Non obstat, quod dicitur de maioritate ratione potestatis: quia potestas nō est nisi & in spiritualiū & divinorū, ut ante dixi. unde cōclusio sit quod per viā naturalis principatus in tēporalibus, quatenus non sūt ad finē spiritualiū, princeps Cæsar omnibus præest & major est, omnes iudicās, & à nemine judicatur, licet per via simplicis essentiæ & bonitatis & perfectionis spiritualiū ad tēporalia pōtifex Cęsare maior sit. Nec nostrę sentētię adversatur, si æmuli nostri dicāt, quod hæc sit insana cōclusio, quia videtur asserere divisū Cęsarē à pōtifice ratione tēporaliū, & inferius ponere duo principia, quod esse videtur hęreticū, cū hęc inferiora regulari debeāt adinstar superiorū, ut queadmodū superiora regātur uno principio, similiter & inferiora regātur. Nā obiectionib. istis & pluribus aliis *in* 1.*q.* plenissime satisfeci, quæ hic ponere iā postpono, ut prolixitates evitē. Et ex prędict. infertur ad secūdū quæsitū,

qualiter subalternetur alteri. nam pro spiritualibus & divinis Cæsar est, ut dixi, sub Pontifice, & idē pro temporalibus, prout in consequentiam veniunt vel ancillantur spiritualibus, pro temporalibus verò, prout non sunt ad finē spiritualiū, princeps non subalternatur Papæ, sed omnibus superior est. quemadmodum enim artifex inferior architectori subalternatur in architectoria & constructione domus, & in his quæ sunt ad finem architectoriæ, sed non in aliis, puta ad artem equestrē: sic Imperator subalternatur pontifici pro spiritualibus vel temporalibus, quæ sunt ad finē spiritualiū, sed nō pro temporalibus, quæ forte ad alium finē quam spiritualiū dirigantur. Nam non omnia temporalia sunt ad finem spiritualiū, sed illa tantum, quantum divinus cultus non deseratur inopia, ut in *c. habebat Dominus loculos*, 12. q. 2. pro temporalibus igitur spiritualibus nō deservientibus Cæsar supremus est princeps, & alii sunt ipso inferiores, etiā summus pontifex, si prædictis se immiscet. nō dico quòd pro ipsis per sonaPapæ judicio principis subjaceat, sed est pro ipsis temporalibus Pontifex minor atque inferior. quemadmodum enim cū intellectus prævenitur à sensu, & captivatur ab eo, & ipsi applaudet, non regulans & dirigens sensum, sed se permittens regi & regulari à sensu, est minor sensu: sic est cum Papa, qui pro intellectu & anima capitur, sed permittit se captivari ab istis terrenis & mundanis, & ipsis applaudet, quoniam tunc ipse Papa est quemadmodum intellectus qui captivetur & præveniatur à sensu, qui est tunc sensu minor, & sic ipse Papa tunc imperatore minor est: qui si staret in sua libertate non immiscendo se tēporalibus, esset major, & dominaretur principi, quemadmodum intellectus dum ratione vincit sensum, ipsi dominatur atque præeminet.

SUMMARIUM.

Pontifice & Imperatore vel de materia spirituali vel temporali litigantibus, & inter ipsos quis judicium interponat.

CAPITULUM LXIIII.

EX his etiam deciditur tertium dubium, quis interponat inter ipsos litigantes judiciū: quia si litigiū est de spirituali materia vel de temporali in consequentiā venientis ad ipsa spiritualia, vel ad eorū finē, vel de materia concernēte peccatū, vel aliquid aliud quod sit de ecclesiæ judicio, sicut violatio juramenti vel pacis, aut cōcernit alia, de quibus in *c. novit. de judi. & in c. licet ex suscepto. de fo. cōpe.* & tunc solus judex est pontifex & in utroq; foro, *qui fi. sint legi. c. ex tenore. & c. causā, de ordi. cogni. c. tuā.* Et quia pontifex est judex suarum causarū etiam immediate ad ipsum quod ad cōmodum spectantiū *l. & hæc tiberius. ff. de here. insti.* no in *d. l. est receptū*, cum sit in ipsis, ut dixi, summus princeps neminē nisi superiorē Deum recognoscens. faciunt no. *d. judi. novit.* & hoc nisi Papa de legando causas hujusmodi committeret judicio Imperatoris vel alterius, quoniam tunc tali judicio ipse summus esset, quia causas etiam mere spirituales vel civiles aut criminales Papa potest etiam alteri laico delegare. 63. *di. c. in sinodo. & c. Adrianus, de judi. decernimus*, ubi no. & 97 *ca. bene quidē.* & se aliorū judicio submittere potest. 2 q. 7 *nos si cōpetenter, & d. l. est receptum.* Et ideò Papa causas suas & Imperatoris aliquando submittit judicio consilii, ut in *c. ad Apostolica, de re judi. li. 6.* Et quod Papa judicet seu det judicem, quando est causa pertinens ad Ecclesiam, & est inter Ecclesiam & Imperatorem, tunc est casus secundum intellectum quem dedi in *c. ver. de foro compe.* Et ideò cum esset reus conventus Papa vel Ecclesia Romana, vel conventus daret judicem Papam, ut ibi.

SUMMARIUM.

Donationem patrimonii beati Petri factam à Cæsare cum plenissima temporalium jurisdictionis executione & potestate non tenuisse neque valuisse in præjudicium Cæsaris successoris, sex roborationibus concluditur.

Si verò est litigium de re mere temporali non veniente ad finem vel inconsequentiam spiritualium, tunc si esset in patrimonio beati Petri, in quo Papa asserit habere plenissimam principis potestatem, ut in *c. per venerabilem. ver. id. auten. qui fi. sint legi.* adhuc ipse pontifex erit judex ex eo quia principes consueverunt jurare nullam jurisdictionē in dicto patrimonio exercere, ut in *cle. 1. de jur. jur.* ubi refert Papa juramentum serenissimi Henrici proavi nostri monarchæ Sigismundi. Et hæc vera esse videntur, quando Cæsar confirmat ipsam donationem, & præfatum juramentum præstat, sicut etiam fecit gloriosissimus Sigismundus beatissimo Eugenio quarto, quod juramentum totum ego solus composui & dictavi. Sed eo non confirmante donationem ipsam, & se juramento prædicto non astringente, tunc est videndum, si dicta donatio tenuit, præsertim in præjudicium Cæsaris successoris, & si astringi debet ad aliquod juramentum. Et quoniam de his scribentium variæ sunt sententiæ, referam plurimorum sententias & motivas ipsas in eis investigationibus roborando. Tandem subnectam, quam sententiam veram reputem. Nonnulli argumentant, donationem ipsam non tenuisse, & hodie etiam non valere, his rationibus forte moti. Imperium est quoddam publicum officium Augusto per Romanum populum ad ejus vitam concessum, *l. 1. §. novissime de ori. jur.* quamvis igitur de jure administrationis ubi concessæ possit particulares res donare, *l. cum multa C. de bo. que. libe.* cum sim. quæ infrà dicam: in toto tamen imperio vel parte officiū imperii & jurisdictionem non videtur à se posse abdicare exemplo tutoris, qui quamvis possit cum decreto & solemnitate res pupilli alienare & officium tutelæ alteri participare *l. inter tutorem. ff. de admin. tuto. & l. 2. Cod. de dimin. tutel.* non tamen potest à se officium tutelæ sua auctoritate propria abdicare vel removere. Et quia si vellet hoc ipsum Imperator agere, & in toto vel in parte imperii renuntiare, videretur quod in populi Romani manibus id ipsum deberet, agere, à

re, à

re, à quo recipit, ar. *l. legatis. ff. de offi. præsi. & de renunc. ammovet.* & hac unica ratione, quæ tamen debilis est, ut apparebit ex infra dicentis. Videtur hoc tenuisse vir magnæ doctrinæ Bar. in *prima consti. ff.*

CAPITULUM LXV.

SEcundo insinuatur, si translatio in principem per populum Romanum facta fuit, ut melius reipublicæ consuleretur per unum, & hac de re imperium principi demandatum est, *insti. de jure na. §. sed quod principi. & d. §. novissime & l. 1. §. cum enim. C. de jure ve. enu.* & optime factũ fuit, quia secundũ sententiam tam divinam quam philosophi naturalem, inferiora debent regi ad instar superiorum, *33. q. 5. hac imago.* Et sicut superius est unus Deus, ita in principatu inferiori unus Princeps vel Dominus. Et ideo creavit Deus unum hominem à principio, & non plures, ut solus ipse esset Dominus, ut fuit *Gen. 1. capite.* quoniam testante, & etiam dicente Philosopho, *Entia nolunt male disponi: pluralitas principatuum mala: unus ergo princeps 12. metha. in fi. & 7. quæst. 1. in apibus.* facit. *cap. licet. de voto.* hanc igitur unionem princeps non debet posse scindere partem in totum à se abdicando & pontifici concedendo, qui excederet fines mandati, contra, *diligenter ff. man. & de rescri. cum dilecti. & de resti. spo. pisanis.* Item in ipso principatu Cæsareo constituerent infra, & in ipso duo principia, quod videtur hæreticum. *24. cap. quidam. 5. fi. cerdonians.* Et hac de re forte dicitur princeps à cœlesti arbitrio imperium sumpsisse, *C. de sum. tri. l. 1. in fi.* Et legatus sive proconsul Dei dicitur in *auten. de fide instru. §. quia vero imperium.* & in *auten. de consuli. in fi.* ut à se non possit in toto vel in parte tale officium abdicare, ut in *ca. cum ad monasterium de sta. mo.* quia nemini licet per officium sibi commissum facere quæ sunt contra illud vel ipsius substantiam. Ideò Papæ non licet Christianam fidem confundere, juxta sententiam Apostoli *secundo ad Corint. 13.* dum dixit, *secundum potestatem qua mihi data est in ædificationem non indestructionem.* Et ideò non potest Papa omnes Episcopos deponere, ne perturbet universalem Ecclesiam, ut no. *9. quæst. 3. per principalem.* Sicut igitur nec Imperatori licet Imperium scindere, cum ipsi datum fuerit Imperium, ut pluries est dictum, ut reipublicæ melius consuleretur per unum. *d. novissime*, & ut per ipsum augeretur & manu teneretur Imperium. Et ideò Augustus dictus est, ut in *prohemio. ff. & C.* Et ideò si talis Imperator posset diminuere & Imperium scindere, sequeretur quod idem inquantum idem sibi contrarius foret, quod est impossibile.

CAPITULUM LXVI.

TErtio probatur. Imperium est indivisibile, & similiter jurisdictio indivisibilis & in alienabilis abdicative, *de feu. alie. c. imperialem. §. præterea & d. l. legatus. de offi. præsidis*, participare tamen potest. *l. 1. §. cum urbem. de offi. præfec. urbi. 8. q. c. 1.* Si est individuum imperium, nec potest abdicari à principe, ergo non valuit donatio. Et tunc ipsum indivisibile ejus. i. imperium retrahit ad se ipsam donationem, quæ non est ens, *l. imperator. l. 2. de sta. ho. & l. si is qui duos ff. de libe. lega.* & quod Rex vel princeps in præjudicium regiæ dignitatis vel regni sui donare non possit, & te in *capit. intellectus, de jur. jur.* & nota. in *l. prohibere §. planè quod, in auten. clam.* nam cum translatio in principem facta fuerit ob publicam utilitatem, ut melius per unum reipublicæ consuleretur non videtur pactum vel contractus etiam juramento firmatus valere in *d. cap. intellecto.* facit *de foro compe. si diligenti*, ubi tex. quod non firmat juramentũ contractum in præjudicium juris publici. Bona n. principis non sunt sua, sed suæ dignitatis, quamvis eorum administrationem habeat: & ideò non videtur illa posse alienare irrevocabiliter, saltem ut valeat post ejus vitam. Et hæc est ratio secundum glo. *8. q. Moyses*, quod regna debent haberi ex electione, quemadmodum & imperium, non successione, quia cum bona non sint propria principis vel regis, non debet in illis habere successorem, *C. ut omnes tam cuique mili. judi. l. 1.* quia successores haberent vel ab intestato, & sic ex tacita successione ipsius principis, *l. conficiuntur. & l. si quis cum nullum de juris co.* vel expressa dispositione testamentaria. Et hæ dispositiones post mortem saltim principi non licent, quia tunc non durat plus ejus administratio, vel potestas, *l. ex pluribus. de admi. tuto.* Et resoluto juris datoris debet resolvi jus acceptoris, *l. si quis domum. ff. loca. & ff. de pigno. l. lex vectigal*, quamvis in nonnullis regnis successio locum habeat in *c. licet, de voto:* sed illud est de consuetudine de juris. *7. q. 1. c. denique. & 24. q. 1. c. fi.* & no. in *d. c. licet.* Si ergo officium imperii durat tantum in vita ejus, cui fit concessio, licet de singulis rebus possit perpetuo disponere, de jure tamen decernenti officium non potest disponere in præjudicium successoris, *l. eum qui, in fi. de jur. om. judi. l. peto §. prædium, de le. 2.* quia causa secunda non potest esse diuturnior causa prima. Et ideo non eligit sibi Papa vel Imperator successorem, quia exercent officium suum in concernentibus substantiam officii sui post finitum officium, quod sibi non licet. Ex quibus concluditur, quod vel donatio fuit contra publicam utilitatem, & tunc non valuit, etiam in vita concedentis, nisi ad ejus præjudicium, *l. transigere. C. de transact. l. jubemus §. sane, de sacrosf. eccle.* Et ipse Constantinus & quilibet Imperator sic donans potuisset & posset illam revocare in *c. si quis presbyterorum, de rebus ecclesiæ, non alie. & 12. q. 2. non liceat. 35. q. 9. quod quis commisit:* vel si dicimus valuisse & non fuisse contra publicam utilitatem, saltim non ligasse successorem, & posse à successore non haberi rata, inter dictis juribus. Et ista est forte ratio, quare semper pontifices faciunt in coronatione à novo imperatore ipsam confirmari, ut in *cle. 1. de jur. jur.* &c.

Capitulum LXVII.

QUarto quod non tenuerit hæc donatio, insinuatur, quia imperium non est alienabile: patet quia præscribi non potest *l. comperit. de præscriptis. 30. an.* & sic si est imprascriptibile, ergo inalienabile, *l. ex pluribus, de admini. tut.* & ratio, quare in parte sit alienabile nec scindi possit, sit ista, quia imperium est quoddam corpus misticum. Sed corpori non licet sine causa à se aliquid membrum abscindere. 24. q. 1. *loquatur*, quia si haberet scissa membra, non esset corpus perfectum sed monstruosum *in c. per venerabilem qui fi. sint legi.* ideo Roma caput imperii & mundi non debuit Ecclesiæ donari, & ab imperio abscidi, quia sic esset imperium & corpus sine capite, quod esset monstruosum & ridiculum. Item qua ratione valeret donatio unius provinciæ, & abscisio valeret omnium aliarum & annihilaretur imperium, *l. arboribus ff. de usufruct.* quod tamen est falsum, quia imperium non potest non esse, in *auten. quomodo oportet epi. §. fi.* Et imperium non moritur nec occidit *l. quod principi, de le. 11.* Et respublica non habet hæredem, quia non moritur: nam quamvis corrumpi possit forma specialis, remanet universalis, quæ non moritur, *l. quotiens. §. fi. de usufruc.* præsertim quia imperium est à Deo fundatum, ut patet *de ma. & obe. ca. solitæ.* Sed fundamentum Dei non cadit, dicente Apostolo ad Thi. *Firmum fundamentum Dei stat.* Item Constantinus non potuit donando præjudicare successori, *l. digna vox, de legi*, nec pari suo successori potuit imperare, *l. nam magistratus, de arbi. de ma. & obe. cum inferior. l. ille à quo. §. tempestivum*, *ad trebe. de elec. innotuit.* Et ideò quamvis sibi possit per verba derogantia legem imponere, non tamen successori suo, ut no. in *c. licet Romanus, de consti. lib. 6.* unde licet Constantinus potuerit ipsi sibi legem imponere, ut non exerceret jurisdictiones juribus ponatis Ecclesiæ: Et quilibet similiter alius successor princeps, successoribus tamen non potuerunt legem imponere, ut jura imperii in rebus donatis prædictis non possint exercere, quia ab imperio, ut est pluries dictum, totaliter res ipsæ scindi non potuerint, in eis saltem nō semper esset imperialis præeminentia & excellentia, quia ut valeat contractus pendet ex legis confirmatione, *l. legitima de pac.* Et si non est lege approbata, non valet. Et ideò si princeps futurus non approbat, cui lex est ex animata, in *auten. de consuli. §. 1.* unde si ipse non assistit dationi, ipsa est sine approbatione legis, & sic invalida, *d. l. legitimam.*

Capitulum LXVIII.

QUinto quod non tenuerit dicta donatio, ego allegavi causam in *l. militum de verbo. obli.* loquor saltem quo ad jurisdictionem temporalem & secularem, ut scissa fuerit ab imperio inducendo sic, cum ex causa lucrativa in stipulatione deducitur aliquid, quod non est in commertio stipulatoris, talis promissio non tenet. Et secundum aliquos, quorum sententiæ adhæreo, non tenet ipsa re prohibita, nec in existimatione, ut voluit Ia. de Are. & Bar. licet Dy. dixerit, quod & si non valeat quantum ad ipsam rem, debeatur saltem extimatio sicut in legatis. *l. filiusfa. § si quod & l. apud multos. §. fi. & l. si rem, de le. 1.* sufficit ergo quod ommes concordant, quod quando res non est in commertio stipulatoris, quod in ipsa re donatio vel aliqua dispositio non valet, *d. l. multum.* sed quantum ad ipsam jurisdictionem temporalem & secularem atque civilem sive criminalem, per se Ecclesia non erat capax, quia Ecclesia non habet gladium, nec potest se de temporali jurisdict. impedire: quia Petro dictum est: *reconde gladium tuum in vaginam.* Et sic est ipsius jurisdictionis, Ecclesia incapax ex defectu, sed non ex crimine, ut late persecutus sum hanc sententiam supra in *quæstione operis in secundis confirmationibus.* Quia clerici non debent se temporalibus intromittere, *l. placet de Epi. & cle.* Et ipsi clerici, qui habent officium in divinis, non debent etiam habere in temporalibus, quia quis non debet habere duorum officium. *ff. de pac. l. si plures. C. de offi. assa. l. fi. l. quisquis, de postu.* & hoc quando se in administratione impedirent per concursum: Sed si Ecclesia vacaret jurisdictioni temporali, impediretur divinis cultus & officium divinum: quia ipsemet pontifex dicit in *c. novit, de judi.* in parte decisa sive hodie remota, *cum jurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare velimus.* facit *de cleri. conjug. c. diversis fallaciis.* Item etiam dicimus quod non debet quis duo habere officia, ex quibus ex utroque stipendium suscipiat. *L. eis quidem. C. qui mil. non po. li. 6.* Et hæc est ratio, quare duo Curata simul quis habere non potest, ut in *cap. de multa. de preben.* quia non potest ambobus deservire, ut in *extra.* quæ incipit: *execrabilis.* Et quia non debet habere duo stipendia, sic nec clericus, ut Papa, debet habere officium in divinis & in executione gladii secularis sibi inhibita: quia de duobus separatis non potest fieri unum numero & specie, ita quod remaneat in prima specie: sed sacerdotium & imperium sunt divisa, ut duo specie differentes, ut 96. *di. cum ad verum.* 10. *di. quoniam.* idem non potest ut unum numero constitui. unde in hac videtur profecto non valuisse donatio. facit quod no. in *prima constitu.*

SUMMARIUM.

Donationem dictam cum omni jurisdictione temporalium tenuisse & valere hodie, adeò quod plenissimum jus Ecclesia in ipsis fuerit quæsitum, ut Princeps nec aliquam possit exercere jurisdictionem in ipso territorio, & à nullo Principe revocabile sit de cætero, roborationibus novem concluditur.

Capitulum LXIX.

VLtimo videtur probari, quod non valuerit, quod imperium est immediate à Deo, quia ipse

ipse est pro Consul sive Legatus Dei, in *auten. de fide instru.* §. *quia verò Imperium. C. de veteri jure enucle. l. 2.* §. *si quis igitur, in auten. de consu. in fi. in l. in nomine Domini, de offi. præfect.* & in *auten. quomodo oportet. epi. in prin.* unde non videtur per hominem posse supremi vel mutari. Item quia populus Romanus liber erat & est, in *aut. de here. & fal.* §. 1. igitur non licuit Cæsari ipsum populum Ecclesiæ vendundari quia liberorum hominum non est comertium, *l. inter stipulantem.* §. *sacram, de verbo. obli.* Et hanc sententiam, quod non valuerit, tenuit glo. in *auten. quomodo oportet epi. in prin.* Ia. de Are dixit quòd nõ valuit quo ad directam jurisdictionem, sed quo ad commodum jurisdictionis. sic Iaco. Bu. variavit. Dominus Signorolus Mediolanensis voluit quòd non valuerit ad præjudicium successorum, sed ipsius dominantis sic.

Alii verò, ut glo. in *l. 1.* §. *cum urbem de offi. præfec. ur. & 63. di. Ego Ludovicus*, Rizar malis & Guidi. de Tuum. & multi volunt quod valuerit, his fortè moti rationibus infra scriptis. Et primo ab evidenti partium enumeratione arguendo ostendunt sic: vel ex translatione juris in principem dicens in eum omne Dominium & omnem potestatem & jurisdictionem urbis: & tunc nulli videtur dubium, quod ipsarum rerum alienandi plenariam habuit facultatem, quia jus, quod quis habet jure, de eo videtur posse disponere, *l. si domus in fi. de le. 1. & l. qui tabernas, de contrahen. emp.* quia in re sua quilibet est moderator & arbiter, *l. in re mandata. C.* nam & principes elargiendi habere videntur plenariam libertatem, *cum multa. C. de bo. quæ libe. l. 1. C. de pet. bo. sub. li. 10.* in *auten. de non alie.* §. *sumus*, adeò ut ejus cõtractus vim legis obtineat, *l. Cæsar. de publi. l. pe. Cod. de do. inter vi. & uxo.* ubi bonus casus, & *l. 1. de consti. prin.* ideò videmus, quod princeps concedit supremas dignitates & eorum territoria, *C. de ju. v. fin. l. prohibitorias, li. 12.* item publica jura confert, *l. prohibere.* §. *planè.* quod in *auten. clam.* Item confert Marchionatus, provincias, civitates & comitatus, in *ca. 1. de feu. mar. duc.* no. in *l. humanum. C. de legi.* igitur donando Ecclesiæ civitates & provincias, quas donavit, videtur tenuisse donatio, aut dicis, in principem translatam fuisse administrationem, & ad huc Ecclesiæ donare potuit, quoniam negare non potest, quin habuerit liberam, cum populus in eum omne suum jus & Imperium & potestatem concessit, *insti. de jur. natura.* §. *sed quod principi.* per quod habuit liberam. nam quando constituitur quis cum potestate, ut posset omnia quæ Dominus potest, ex hoc videtur concessa libera, *l. creditor.* §. *Lucius. ff. man.* & idem cum conceditur plena potestas vel omnis potestas, *l. si procuren. C. de procurato. ces.* & omnia ista in principem demandata sunt, *l. 1.* §. *cum enim de veteri iure enucle. & dicto.* §. *novissime &* §. *sed quod principi.* igitur habens liberam potuit subsistente causa donare, licet sine causa donare non posset, *l. in juris.* §. 1. *de pac.* sed subsistente causa potest: ideo tutor cum expedit pupillo, donare potest, *l. cum in plures.* §. *pe. de admini. tuto. l. 1.* §. *sed nonnullos, de tute. & cur. dis.* sic igitur Imperator justè donavit Ecclesiæ, quia Papa eum in fide erudivit, & eum à lepra mundavit. fuit enim talis potius remuneratio quã donatio, cum ab infidelitate Silvester Papa mundum liberasset, & Constantinum à lepra mundasset, *ff. de dona. l. aquilius.* Expediebat enim fidei verè, ut Ecclesia haberet bona, unde divinum cultum sustentaret, & ideo valuisse videtur talis donatio, *l. fi. lege.* §. *consuluit, de here. peti.* præsertim in Ecclesiam, in quam omnis immensitas est mensura in corpore, *de non alie.* §. *si micins.* & his casibus est quæ forent alienare prohibita, alienari possent, *l. iubemus nullam. C. de sacrosf. ecc.* Ex quibus videtur concludi, quod sive princeps est dominus mundi, & tunc potuit donare, vel ipsarum habuit administrationem liberam, & adhuc potuit, causa hac, subaudi honesta & justa, subsistente donare.

Secundo istud potest probari, quia lex æquiparat bona fiscalia & patrimonialia, *l. bene à Zenone, de quadrien. præscri. ver. sed scimus.* Sed nulli videtur dubium, quod patrimonialium tenuisset alienatio: igitur & fiscalium. Et ideo privatus volens ipsa donata à principe vendicare, non potest illa à donatario petere, sed habet necesse ad fiscalem cammeram habere recursum, & infra quadriennium: & aliter non auditur postmodum, *l. 2. & l. bene à Zenone, de quæ præscript.* assignant aliqui rationem, quod ecclesia & imperium fraternizant, cum ambo à Deo sint, in *auten. quomodo oportet episc. in prin.* sed frater nõ solum quod possit sed debet dotare sororem, *l. cum in plures.* §. *fi. de admin. tuto.* huic tamen rationi facilis responsio foret, quia ecclesia mater est imperii. 12. *q.* 2. *qui abstuleris*, sed filius non tenetur dotare matrem, etiam inopem, *l. tutor. secundum dignitatem, in fi. de admi. tuto.*

Tertio quod valuerit insinuatur, Papa est Dei Vicarius in terris, in *c. 1. ut eccle. bene. de transla. quanto.* & imperium est à Deo, in *auten. quo oportet episco. in prin.* & hoc approbat tota collectio Christianorum, licet aliqui de facto non pareant. Approbat etiam imperium ecclesia, *de elec. venerabilem.* si igitur imperium est à Deo, igitur habens ipsum debet posse remittere & renuntiare in toto vel in parte in manu Dei, & sic Papæ ejus Vicarii, *de transla. præla. c. cum inter corporalia.* unde non obstat *l. legatus de offi. præsi.* nec illud quod dicitur de renuntiatione in superiorum manibus. Item si Imperator nullum superiorem recognoscit, tunc valuit renuntiatio imperii in toto vel in parte in cujuscunque manu fuerit factum; no. in *c. 1. de renunc. li. 6.* unde modica & levis est argumentatio. *l. legatus*, per quam Bar. motus est.

Quarto probatur, quod donatio tenuit. nam ambæ jurisdictiones in solidum apud ecclesiam videntur esse, ut vult glo. in *auten. quomodo oportet epi. in princ.* & in *c. novit. de iudici.* propter illa verba Lucæ 22. c. *Ecce duo gladii hic*, unde donatio principis in Papam fuit potius recognitio sive resignatio aut traditio ejus & restitutio, quod princeps usurpaverat; unde efficax videtur habere dominium in his bonis ecclesia, & donatio potius valuit: & hac una ratione tenuit hic vir summæ excellentiæ. Io. de Lig. non tamen bene, ut ex infra dicendis patebit.

Quinto quod valuerit ostenditur princeps est solutus qualibet positiva lege, *l. princeps legibus & l.*

sacri legi.C.de diver. rescri. neque jura in contrarium humana adduci possunt, quæ principem arctent, quia locum vendicant in dispositionibus inferiorum, quorum potestas finita est, non principis actibus, cujus potestas finem ab humano jure non recipit. & sic jura supra in contrarium deducta obesse non videntur, cum locum vendicentur in actibus hominum finem habentibus, non in principem gestis ab humanis legibus non finitis. Et finiti ad infinitum nulla fit proportio.

Sexto deficientibus cunctis roborari videtur hic legitima præscriptione. Nam quamvis inferior non possit, quæ sunt regalia, contra superiorem præscribere, quemadmodum sunt imperii jura, ut *l. comperit de præscrip. 30. an. Papa*, tamen videtur & Ecclesia contra Imperatorem & imperium posse prælcribere & præscripsisse, quoniam capax est pontifex summæ potestatis, *de foro compe. licet ex suscepto*, & *qui fi. sint le. per venerabilem.* Sed quemadmodum Rex unus contra alium potest præscribere quæ sunt regalia, ut no. Inno. *de postu. præla. bone.* & Archidi. *16. q. 3. placuit.* Sic & videtur pontificem & Ecclesiam contra Imperium præscripsisse. Et ideo non arbitror absonum duobus de Imperio decertantibus, & quemlibet se principem prætendentem, quod ille qui in quasi possessione imperii pacifica perstitisset legitimo tempore posset se præscriptione tueri, & cum diu titulo pontificis possiderint, censenda utique est fuisse bona fides. Nam quamvis error juris certi, non esset proficuus præscribenti, tamen cum de jure probabiliter dubitatur, ut in præsenti materia, præscripsio prodest & habetur pro veritate juxta. Doc. sententias in *l. 2. de servi. & aqua.* Et hac de re arbitor Gallicos & Hyberos quos ab imperio glo. liberos dicit, *63. di. Adrianus*, ab ipso imperio se tueri & immunes se dicere & exemptos, quos tamen sub imperio Romano fuisse constat. *l. 2. C. de offi. præfec. af. & l. 2. §. & quia ver. capta. deinde, de or. juris.* Et patet ex antiquorum relatu, quod in divisione imperii Gayo Octavo assignata fuit Roma, Italia, Gallia, & Hispania: & Antonio Pontus & Oriens: Marco verò Lepido Affrica. Quæ tamen omnia demum interemptis Antonio & Lepido sub Gayo Octavio & unico imperio constituta fuerunt. Hoc etiam juris & de Anglicis & Regulo illo dicendum. Videtur, quod Ecclesiæ feudum sit, quod Johannes Angliæ Rex majoris Henrici genitus, & qui in regno Ricardo fratri suo successor extitit, ipsum regnum totum à Romana in feudum recepit Ecclesia, ut in Archivis Romanæ Ecclesiæ continetur, & refert Io. An. juris canonici lumen egregium in *cap. causam qui filii sint legi.* Si igitur partes Hyspaniæ atque Galliæ justè ab imperio scissæ sunt, cur non sic etiam istæ provinciæ dici debent justè remotæ, quæ sunt Ecclesiæ elargitæ?

Septimo id magis ostenditur, quia jure gentium provinciæ sunt discretæ, & gentes sibi Regem eligunt, *l. ex hoc jure, de justi. & jur.* Unde populus elegit Saulem in principem: *Regum, cap. 1.* & habetur *8. q. 1. & Moyses, & 93. di. elegit. & de elec. c. 1.* Et dico, *unaquaque gens*; non quod tota gens mundi eligat unum; & ideo licet in apibus princeps sit unus. *7. q. 1. in apibus*, & grues aves unam sectantur, tamen non omnes apes mundi regem unum habent, nec omnes mundi grues unam sectam: sed quælibet apium collectio regem habet: quamvis igitur Romanum imperium dicatur Dominus totius orbis, *l. deprecatio, ad l. Cor. de jactu*: debet tamen intelligi *orbis*. i. illius rotunditatis, in qua dominando Romanum pervenit imperium, quia non omnes gentes sub imperio fuere Romano, *l. non dubito. & l. hostes. e de captis.* Et ideò Boecius inquit, quod Romanum montem Caulacum non transivit. Immo nonnulli populi hostes erant, aliqui fœderati, aliqui liberi, *l. non dubito. & l. hostes.* Et ideò clausuras & burgos cum custodibus & limitibus imperii respublica Romana, præsertim apud Afros habere consuevit, *l. in nomine Domini*, *C. de offi. præfec. afri.* & secundum naturæ varietatem, aliquando plures, aliquando pauciores populos habuit. Unde hodie nil juris retinet in Numidas & Mauros sive Pœnos, nec (ut dixi) apud Gallicos, vel Hyspanos, qui in propriam libertatem & naturam reditum fecisse videntur potius, quam dicantur imperium minuisse. *l. quod enim ff. de acqui. re. do.* Ex his igitur patet, quod quemadmodum multi populi à Romano imperio separari potuerunt, ita & hæc Provinciæ, quæ Ecclesiæ parent, potuerunt & possunt jure gentium fuisse & esse sub Romano pontifice, & non sub Cæsare. Nec absonum est, quod infrà sunt plura principia & plura regna, *d. l. ex hoc jure.* Simile enim namque videmus in iconomicis, quia unaquæque domus melius regitur sub unius potestate, *l. pronunciatio, §. familia, ff. de ver. si.* & tamen qui pater est familias suæ domus, non tamen est omnium aliarum vicinarum. Et in apibus unus est princeps, *7. quæst. 1. in apibus*, & tamen non omnes apes unam sequuntur, nec omnes grues unam, sed una cohors apium vel gruum sequitur unam, & alia aliam. Justa igitur videtur dicta donatio ipsorum populorum justè accedente consensu, qui poterant sibi constituere regem ecclesiam antedictam, & semper ipsi deinde præstiterant fidelitatis juramentum. Arbitrandum etiam videtur, quod dictæ provinciæ ecclesiæ subditæ justè potuerunt ecclesiæ dominio subjacere plures populi & alii possint etiam principi subditi ecclesiæ subjicere, cum princeps est inutilis statum universalis imperii perturbans, sicut plures Cæsares retroactis fuere temporibus. Nam cuique propriam tueri salutem licet, *ff. de justi. & jure. l. ut vim.* & ideo justè Romani iniquos eorum reges expulerunt, *l. 2. §. exactis. de ori. jur.* reatus enim honorem excludit, *Cod. ubi sena. vel cla. l. 1.* Et hæc probantur in *l. 1. §. dominorum. ff. de his qui sunt sui vel alie. jur.* Quia si rex agit contra salutem regni universalem, quod sibi non licet, *de jur. jur. c. intellecto*, tunc credendum est quod subditi possunt illum expellere, circa nota. *40. di. si Papa. 33. di. in nomine Domini.* & vult beatus Thomas in *secundo sententiarum articulo penultimo*, sequens Tullium ac dicens: quod *justè & meritoriè quis potest interfici turbans & destruens reipublica bonum.* & ideo consilium deponit Papam hæreticum, *di. si Anastasius*, & hoc dicendum est, cum rex talis superiorem non recogno-

cognoscit, ut est Romanus Imperator, juri consonum est quod populi propria auctoritate tantæ cladi valeant providere. fatendum est tamen, quod pro aliis sceleribus vel delictis à populis deponi nec deseri potest Imperator, *C.de ser.expor.l.moveor*. Si igitur provinciæ ecclesiæ subditæ in donatione prædicta persistere voluerunt propter ecclesiæ dominium justum, & propter fugere tyrannides plurium imperatorum in imperio præfuerunt, justè dici debent sub dicto ecclesiæ domino subsistere ac hodie esse.

Octavo probatur optimè sic: & si fateamur minime principi licuisse donatione prædicta imperium scindere, tamen ipso Romano populo universo cum senatoribus, optimatibus & principe licuisse videtur ex quadam nova lege regia, quæ sicut prius in principem transtulit, sic & secundario transferre potuit in pontificem, cum ex eadem vi & potestate præcesserit, *l.Barbarius,de offi.prato.*& quod populus cum senatoribus & optimatibus contulerit est tex.*97.di.Constantinus.* Et quamvis forsan Constantino solo concedente ultra vitam ejus non tenuisset, quia tamen populi voluntas intervenit, qui nunquam moritur, *l.proponebatur*, *de iudi.* videtur quod in perpetuum ultra Constantini vitam tenuerit. Et quamvis corpori sine causa non liceat à se aliquod membrum ejicere, nec se in frustra conscindere sine causa, ipsi tamen ardua ex causa licet aliquod membrum pro salute sui totius ponere. Cum igitur imperium veluti corpus politicum subsit divinæ monarchiæ sanctæ matris ecclesiæ tanquam capiti, ad totum temporale ordinatur imperium, non est absonum, si ipsum imperium temporale potuit & debuit aliquod membrum suum pro salute ecclesiastici dominii ponere in *ca.fundamenta.* §.*ne autem*, *de elec.li.6*. Expediens enim erit & expedit propter persecutiones, quas quottidie patiebatur Ecclesia, & aliquando hodie patitur, ut haberet hæc ipsa temporalia, unde etiam jura divina tueri possent.

Nono quod tenuerit, sic probari potest: quia non sine miraculo urbem Romanam quam Beati Petrus & Paulus eorum pretiosissimo sanguine Domino nostro Jesu Christo consecrarunt, 21.*di.quamvis*, Constantinus Silvestro Papæ elargitus est, ne ecclesia temporalibus auxiliis indigeret, quin potius ipsa actis spiritualibus semper proficeret incrementis, *de elec.c fundamenta.* §.*ne autem*, voluit enim Romam non mundanæ sed divinæ monarchiæ principium existere. Unde dicere possumus eam sanctam sanctorum factam, & sicà nullo principe revocabile esse. Nec quidem arbitrandum est mundum à Constantini & citra tempore in hoc errasse, & hoc ipsum ignorasse. & non congruit quod Constantinus ipse donavit non valuisset ad ipsum, quod donatione Silvestri excepit. Nec insuper credendum est, quod tot pontifices orthodoxi denuo successores, quos catholicos reputamus, talem retinuissent donationem, si injustam arbitrati fuissent. Et quod tot Christianissimi Cæsares, qui post Constantinum successores extiterunt, ipsam non revocassent, cum tamen potius eam emologaverint, ut de Ottone habetur 63.*di.tibi domino.* & de reliquis continue successoribus donationem ipsam comprobantibus habetur *de jur.jur.in cle.Romani.* Nec quod tot sanctissimi doctores approbaverunt, sive saltim illicitam non dixerint, ut Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, atque Gregorius. Alias enim sequeretur, quod universalis errasset Ecclesia, quod est falsum: quoniam errare non potest, 24.*q.1.arrepta.* Et his rationibus arbitror, quod pluribus canonicis auctoritatibus donationem hanc ecclesia comprobaverit, 94.*di.c.1.in fi.10.q.3,relatum:11.q.1.pervenit, attenta ipsius.c.suprascriptione:& de re.judi.ad Apostolica.ver.præter hos,li.6.63.di.ego Ludovicus:23 q.fi.c.si igitur:de elec.fundamenta,li.6.* quæ jura insinuant donationem ipsam de patrimonio Beati Petri esse effectam, in quo quidem patrimonio clarissimum videtur, quod Papa non solum summi pontificis potestatem exercet, sed etiam & summi principis exequitur potestatem, *qui fi. sint le.per venerabilem.* Sic quod in dicto patrimonio nullus summo pontifice superior vel par est: alias sequeretur, quod ejusdem subjecti duo essent pariter in solidum domini, contra *l.fi.§.si duobus vehiculum,commoda.* Solus igitur in ipsa donatione primus & principalis est pontifex, qui summus est, qui est primus, *insti.de jure perso.in prin.* vel qui dignior est, *l.3.ff.de sta.ho.& de appe. ex ratione.* & ibi no.*in ver.summum:de conse. di.5.c.2.* quod incipit *de his quin immo*, & in *d.c. Apostolica*, videtur tex. quod si Imperator regnum ipsum Trinacriæ ab ecclesia teneret, quod esset pro eo & foret ecclesiæ vasallus atque subditus. Quod etiam dicta donatio tenuerit tex. videtur apertus *de jur.jur.in cle.1.* ubi insinuatur quod ipsa donata ad jus & proprietatem plenissimam pertinent sanctæ matris ecclesiæ. Et sic directum habet dominium & omne jus: *insti.de acqui.per arrog.* per totum dum dicit: *pleno jure.* & hoc dominium directum transivit in ecclesiam ex solo donationis contractu absque alia traditione per *l.fi.C.de sacrosanct.eccle.* quamvis glo. ibi male dixerit dicens *utilem dari.* Sed non est verum, quia ubi jus transfert dominium ex sua didpositione debet intelligi de directo. Patet in legatario, *l.legatum ita, de le.2.*& in hæredem *l.cum hæredes,de acquir.pos.& insti. de acqui.per arrog. in prin.*& no. *ff.de publi.l.2.3.& 4.* Et hoc verum est, licet si jus causaret simpliciter alicui actionem in rem non disposito quod dominium in ipso transferetur, tunc intelligeretur de in rem utili, ut *l.1. Cod. de do.quæ sub modo*, & no *in l.si mortis causa,de dona.cau.mor.* Sic debet istud intelligi: licet quidam juvenis præsumptuosè bestialiter contra me dicere visus fuerit, & pessime volens, quod ecclesiæ sine traditione ex contractu donationis quæreretur utile dominium & non directum. Sed male dixit. Ex solo igitur contractu omne dominium imperii plenissimum in ipsam transivit Ecclesiam, *d. l.fi.& de cle.1.de jur. jur.* quia adjectione non indiget plenitudo, *6.q.1.si omnia, de auctio.& usu.pal. ad honorem.* Et adeo videtur dicendum apud pontificem esse omne dominium, ut princeps non possit ipso jurisdictionem aliquam exercere. Unde nec in ipso territorio citare potest, *de rebus judi. cle. pastoralis*: quia tale territorium dicitur esse ibi extra districtum imperii, & cum Imperator in illo jurisdictionem exercet, falcem in messem dicitur imponere alienam, ut *dicto*

cle. pastoralis. & hac de re arbitror, quod dixerunt nonnullæ glo. quod in terris ipsis princeps legitti-mare non potest aut jurisdictiones exercere, nisi quatenus eidem à summo pontifice indultum reperiretur, 61. *di. tibi domino*, 59. *di. c.* 1.35. *q.* 1. *c.* 1. 10. *di. lege Imperatoris*, & ibi Archy. Ego tamen latissime hanc quæstionem disputavi in opere meo *Legittimationum, in secundo libello & in secunda quæstione.* Ex omnibus igitur prædictis concludi videtur, donationem ipsam à Deo tenuisse, quod plenissimum jus & jurisdictio & dominium ecclesiæ quæsitum fuerit nam per absurdum & temerarium fore videtur per astutam interpretationem non ad augmentum sed ad diminutionem privilegia principum velle producere. L. de agen. in rebus. l. fi. li. 12. & hoc tenuit, Oldr. & Io. in *addi. Spe. in titulo de ju. omni. ju.* Et contrarium asserere non videtur longe esse abhæresi, ecclesia taliter approbante.

SUMMARIUM.

Licet Constantinus secundum dispositionem Palea Constantinus, quam quidam apocripham dicunt, non solum Pontifici urbem Romam, rerumque possessionem, quam hodie Ecclesia tenet & possidet, elargitus sit, sed etiam partes omnes Occidentales: tamen in rebus illis, quas ad præsens Ecclesia non retinet, sed Imperium semper tenuit, de donatione illarum non est ampliùs disputandū, sed sunt pleno jure Cæsaris.

Quid igitur dicam? sententiam hanc infra scriptam pro verissima submitto, me tamen determinationi sanctæ matris ecclesiæ subjiciens, cujus correptioni me suppono, & ab ejus decisione discedere non intendo. Et si huic meæ decisioni contraria foret, illam amplector, hanc verò rejicio. Est igitur attendendum in hac quæstione, quod Doc. eam non plene attingunt: quia si tenemus dispositionem Paleæ, *Constantinus*, quæ habetur. 96. *di. Constantinus*, quam nonnulli apocripham dicunt, ibi relatum est, quod Constantinus non tantum urbem Romanam & illam partem rerum, quam hodie possidet & tenet ecclesia, ipsi ecclesiæ elargitus est, sed & totam Italiam & partes omnes occidentales. Et ideo videndum est de partibus illis & locis, quæ ecclesia non possidet. Nam & videtur sine traditione transmisisse dominium in ecclesiam, *per l. fi. C. de sacrosan. ecclesia.* Et in his dicerent fortè nonnulli, quod & dominium & jurisdictionem habet ecclesia adhuc hodie etiam illorum, quia exercendo jurisdictionem in rebus donatis aliquibus & in residuis acquisisse & retinere videtur, juxta plura per Inno. no. *de capel. mo. dilectus.* no. in *c. si de causa pos.* & propriè per modernos ar. *l.* 3. *ff. de acqui. pos. & l. stillicidii. §. fi. quem servi. ami.* per unicam enim conventionem vel contractum jus omnium harum rerum donatarum videtur fuisse unitum, unde per exercitium alicujus partis jurisdictionis in rei parte in tota videtur jurisdictio fuisse quæsita & acquisita & confirmata per tex. & glo. in *l.* 2. *ff. quem servi ami. & ff. qui mo. usu ami. l. si usufructum.* Sed ego dico, quod in his bonis à tanto tempore & citra per imperium postea retentis, de cujus contrarii initio memoria non existit, imperii jura fore meliora, eò quia etiam si valuisset donatio illa bona, & quem scripserit adversus ecclesiam nam cum foret. & sic probabilis juris dubietas an in talibus donatio ipsa tenuerit saltim quo ad Romanos Cæsares donanti successores certè justam possessionem tribuit successori præscribenti, quia error juris probabilis justā præbet causam possidendi, secundum Doctorum sententias in *l.* 2. *C. de servi. & aqui.* & antiquissima ista possessio præsumitur justa & bona fide retenta in *c.* 2. *de inte. resti.* & per Inno. unde saltim præscriptio tanti temporis, cujus contrarii memoria non existit. sine titulo sufficit. *l. hoc juris.* §. *ductus aquæ, de aqua coti. & ex ti. & in c.* 1. *de consti. in* 6. Credendum est enim pontifices animadvertentes, quod administratio tanta temporalium cum divino exercitio non erat ipsis possibilis nec congrua, juxta no. *de ju. novit*, in parte remota supra pluries allegata, quod jura ipsa retranstulerunt imperium tacitè vel expressè: & hæc communis opinio. Et forte fama, quæ ex hoc resultasset, justum putativum titulum tribuisset, juxta plene no. *in l. celsus. de usuca.* & ibi per Bar. unde imperium legittime præscripsisset, nec apprehensio possessionis in his rebus, quas hodie tenet ecclesia & exercitium jurisdictionis in eis arguit retentam vel acquisitam possessionem in aliis rebus: quia illud haberet locum, quando esset una res, in qua quis vellet acquirere per exercitium unius juris vel retinere in reliquis jurib. & rebus contiguis vel annexis, ut si in comitatu uno acquisivi titulum donationis jurisdictionis, & exerceo jurisdictionē in una re, & volo in aliis acquisivisse vel retinere. Et possessio, si dicimus de intrante partem fundi, quia totum fundum ingressus videtur, *li.* 6. *in princ. de acquirend. pos.* Sed cum res istæ largitæ essent plures, & omninò separatæ, quia nec respectu rerum nec unus inter eas erat vel est communio licet omnes essent sub Imperio tunc per exercitium juris in una non est facta acquisitio vel retentio in aliis: sicuti per adeptam possessionem partis unius fundi non dicitur quis adeptus partem alterius fundi penitus separati, ut *dict. l.* 3. *& de aqu. plu. ami. l. si prius & quem servi. arce ami. l. si communem.* § *fi.* & res quamvis fuerint in una conventione vel donatione positæ non fuerunt unitæ ut unum corpus vel res una vel unum quid universale, sicut cum venditur unum territorium, cum quo in universitate transit universalis jurisdictio, quia tunc per exercitium partis jurisdictionis tota acquiritur & retinet. & ita loquitur quod supra dixi, *l.* 2. §. *cum mihi stichum. ff. de usuc. pro emp.* sed in casu nostro adhuc erant distinctæ res, unde contraria non obstant: nec est facta possessionis apprehensio vel retentio per apprehensionem unius *l.* 2. § *si quis interdicto, de iti. actuque priva.* Teneo ergo quod in rebus illis, quas ad præsens Ecclesia non retinet, sed Imperium semper tenuit, de donatione illarum non sit amplius disputandum sed sint pleno juris Cæsaris & Imperii.

SUMMARIUM.

De aliis autē rebus per Ecclesiam adhuc hodie possessis verissima sententia tenuit donatio quoad possessionē, & pro-

& proprietatem, & rerum dominium particulare; etiam irrevocabilis quo ad Caesaris successoris sine causa praejudicium, sed non quoad jurisdictionem totalem & jus Imperii: immò cum causa Caesar, sicut & res caeteras privatorum posset revocare. Et ideò Caesar habet in dictis bonis exercitium directum; & hoc quando se non astrinxisset juramento ad non exercendum. Ideò etiam si futurus Imperator nollet jurare jurisdictiones temporales in his rebus non exercere, non posset ipse attingi; immò sanctius possessione rerum Ecclesiae reservata ipse Imperator per se vel per suos ministros jurisdictionem exercet, quia jurisdictionis administratio talis minimè Ecclesiae est conveniens.

NUnc autem de aliis rebus per ecclesiam adhuc hodie possessis disseramus. Et in his plurima consideranda sunt, an donatio tenuit quo ad possessionem & proprietatem: secundo an quo ad jurisdictionem & totale jus imperii. Et ad primum firmiter teneo quod in possessione & proprietate dictarum rerum donatio tenuit. nam ex hac donatione non fuit annihilatum jus imperii, quia jura imperialia in his bonis remanserunt, sicut habet in caeteris privatorum bonis, in quibus habet dominium quo ad protectionem vel jurisdictionem, ut vocatur in *l. bene à Zenone, de qua. prascrip.* no. *de constitutionibus, qua in ecclesiarum & 23. q. 8. convenior*, vel aptitudine est dominus sed non actu, *l. fi. ff. de nat. & test.* vel cura & solicitudine est dominus ut *l. si pupilli, de neg. ge.* fuit enim quantum ad haec quaedam particularis donatio vel alienatio, quae utique tenet, *d. l. cum multa, de bo. qua libe.* quae valuit quantum ad ipsum donantem & successores, quia in ecclesia omnis immensitas fuit mensura. Et ideo bene dixit tex. in *cle. de jur. iur.* quod dicta bona ad jus & proprietatem plenissimam pertinent ecclesiae Romanae vel ad Romanam ecclesiam, quia *ius* sibi ponitur pro possessione ut in *c. ius, de ver. signi.* & *proprietas* pro dominio. Et sic habet plenissimam proprietatem, i. directum dominium & possessionem scil. civilem & naturalem habetur, de jurisdictione autem nihil dicitur. Et ideo tex. in *c. per venerabilem. ver. id autem cum ministerio*, dixit quod pontifex in dictis bonis donatis summi principis exequitur potestatem, quasi significet quod exercitium habet jurisdictionis & potestatis. Et sic utile dominium jurisdictionis, quia directum est penes Caesarem, quod non poterat nec potest in perpetuum ab eius ossibus separari. habet ergo Papa executionem potestatis, & non dominium potestatis summi principis, i. Caesaris, qui temporalibus in omnibus mundi bonis summus est princeps. Et nota. quod dixit quod habet executionem potestatis & non dominium potestatis, i. jurisdictionis, quia jurisdictio est potestas de publico introducta, *l. 1. ff. de in. o. iudi.* unde infero quod quo ad directum & utile dominium ipsarum rerum donatio tenuit, sicut tenuisset alia particularis alienatio rerum, particularum: sed quo ad jurisdictionem dico quod quantum ad utilem jurisdictionem non directam adhuc tenuit alienatio, sicut videmus quod cottidie princeps Ducatus, Comitatus, & regna elargitur, & tamen retinet in habitum & directo dominio ipsam jurisdictionem & jus imperii in ipsis bonis aliis commissis, ut in *c. 1. de feu. mar. duc. & comi.* Et in juribus supra illis ita & in his bonis ecclesiae donatis jus imperii & jurisdictionem retinuit atque retinet, quamvis utile dominium ejus, etiam exercitium, pontifici commiserit, & cum juramento se astringat ipsum jus imperii & jurisdictionem ipsam in ipso territorio non exercere: dico, quod si facit, perjurus est, & falcem tunc in messem imponit alienam. Nam cum à se jurisdictionem abdicavit in exercitio, & eam pontifici commiserit, & non exercere juraverit, si facit extra suum districtum se extendit, quia cum juravit, locus ille non est de suo destrictu, quia districtus dicitur à stringendo, & cum praetextu juramenti non possit astringere, dicitur extra districtum facere imperii scilicet ipsius imperantis. Et dum tex. subdit, *non imperet*, subaudi imperantis, id est, & extra ipsius destrictum scilicet Henrici astringentis, *dicta cle. pastoralis, de re. iudi.* Nec obstat si dicitur hoc juramentum non videtur obligatorium, quia ministrare cujusque justitiam tenetur princeps. Dico quod cum commiserit Papae exercitium, non potest ibi justitia deficere. Et ideo cum possit servari sine interitu salutis aeternae, servandum est hujusmodi juramentum. Verum quia hoc juramentum est personale, ut *de iure iur. c. veritatis*, certe successor ad ipsum praestandum non est astrictus. Et ideò si futurus Imperator nollet hanc partem jurare jurisdictiones temporales in his rebus non exercere, non crederem ipsum posse astringi, immo sanctius judicarem quod dominio rerum ecclesiae reservato ipse Imperator per se vel per suos ministros jurisdictiones exerceret, quia jurisdictionis administratio talis minime ecclesiae conveniens est. Alia autem juramenta an essent praestanda in fine dicam. Concludo igitur quo ad dominium & proprietatem & post omnem plenissimam dictarum rerum donatio tenuit, etiam irrevocabilis quo ad Caesaris succursoris sine causa: cum causa autem posset, sicut & res caeteras privatorum, ut in potestate Caesaris dicam. Quantum autem ad jurisdictionem, dico quod tenuit quantum ad exercitium jurisdictionis & utile ejus dominium, non quantum ad directum, quod est ossibus Caesaris inremovibile vel inabdicabile. Et ideo dico quod Caesar habet in dictis bonis exercitium directum, & hoc quando se non astrinxisset juramento ad non exercendum: quando autem jurasset, credo quod non posset jurisdictionem exercere: jus tamen in habitu ipsius jurisdictionis & imperii adhuc haberet, sed non ut ad actum posset deducere ipse jurans: successor vero posset se juramento tali astringere, & jura imperii & jurisdictiones in dictis bonis exercere. Nec obstat, si dicitur, si non valuit in jurisdictione & jure imperii, ergo nec in aliquo, *l. Graeca. §. illud, de fidejuss.* quia respondeo quod utile non vitiatur per inutile, ut *l. sancimus Cod. de dona.* non obviant contraria & primo dum dico quod tenet quo ad proprietatem & dominium, istud non habet dubium, quia particularia jura & res princeps potest alienare, *dicta l. cum multa, de bo. qua libe. & l. bene à Zenone, de qua praescriptioni.*

etiam alienatione perpetua. Et contraria primæ partis non obviant, quia omnia loquuntur, quando bona hæc à se abdicasset in eis per dicta jura imperii singula. Et ideo tex. in *cle. 1. de jure jur.* dicit bene quod ad jus & proprietatem plenissimam pertinent illa bona ecclesiæ, & quod ex superabundanti Henricus ipsum confirmavit. Sed quia, ut dixi, non fuit alienatum jus & jurisdictio imperialis totaliter, valuit donatio quo ad hoc jus imperii & jurisdictionem non sit ligatus futurus successor Cæsari, cum revocare possit, & sic contraria prima non obstat ad *c. intellecto, de iur. iur.* patet responsio, quia hic fuit justa causa donandi. Et in ecclesia omnis immensitas est mensura: ideo valuit. Et quod dicitur, quod princeps non præjudicat successori, verum est in administratione publica imperii: sed in particulari alienatione potest præjudicare, quia non licet principi contractus suos vel prædecessoris non factos in præjudicium imperialis dignitatis, sed particulariter celebratos distrahere, nota. *de judi. c. novit, de consti. c. in ecclesiarum per* Cy. in *l. digna vox. C. de legi.* & dum dicitur quod non tenuit secunda jurisdictionis, quia facta Papæ jurisdictionis ipsius non capaci. respondeo quod est capax quamvis debeat per alium exercere committendo; & illa jura loquuntur in omnino non capace. Ex quibus patet, quod donatio tenuit quo ad proprietatem & rerum dominium particulare, sed non quo ad jurisdictionem totalem & jus imperii, non obstat huic ultimo dicto in secunda parte. in contrarium allegatur quod primum argumentum concludit, quod potest donare res etiam maximas imperii, sed non jus imperii in totum in his à se abdicant, quod esset si etiam omnem jurisdictionem concessisset & à se abdicasset. sic etiam similiter respondetur ad argumenta rationi secundæ, quia loquitur de particulari rerum alienatione non de totali abdicatione juris imperii. Tertium etiam argumentum non obstat quia fateor quod Imperator potest imperio renuntiare, & cum non recognoscat superiorem, potest simpliciter ut in manibus alicujus renuntiando, *d. c. 1. de renunt. li. 6.* & multomagis valet si facit in manu Papæ, qui respectu spiritualium est superior. talis tamen renuntiatio non præjudicat Cæsari successori, ut de se patens est. Quarta autem argumentatio non est vera quia jurisdictio temporalis, secularis atque civilis est immediatè à DEO in Cæsarem & non est, vel esse potest habitu vel actu ut perpetuo consistat apud pontificem, quia Christus ut homo ipsam non habuit. ideo nec Papa ejus Vicarius, ut late conclusi in *prima quæstione* hujus operis. Et quamvis princeps non sit ligatus de absoluta potestate legibus positivis, divinis tamen & naturalibus atque inter gentium primitivis astrictus est. Et ideo imperium, quod est à Deo, non potest per ipsum scindi vel annullari, ut jam proba. igitur etiam in totum. Quinta argumentatio similiter non est bona. Nam quamvis faciat quod rex contra regem possit quæ sunt regalia præscribere, sicut episcopus contra episcopum jura episcopalia, inferior tamen non potest acquirere quasi possessionem summæ plenitudinis, quia illam habet princeps à DEO, & inferior à principe ipsius est in capax, *22. di. in novo. & c. se. & c. omnis ita.* no. Innoc. *de postu. præla. bona, in glo. in ver. requiritis ad fi.* & no. glo. *de præscrip. cum nobis.* Item inferior non potest acquirere quasi possessionem libertatis in superiorem ipsum non recognoscendo, *de præscrip. c. cum non liceat.* Et ideo falsum est, quod Hyberi, sive Hispani & Franciginæ, vel qui sint alii, præscripserint totalia jura imperii contra Cæsarem. Similiter nec Papa qui pro administratione temporalium non venientium in consequentiam spiritualium inferior est Imperatori Cæsari, ut dixi supra in quæstione *quis ipsorum maior est.* Et quamvis Papa sit capax juris imperii in subsidium, non tamen est capax principaliter, immo est impossibile, quod in eodem subjecto sit perpetuo totale sacerdotium & imperium seculare atque civile: & ideo impossibile est per viam præscriptionis quod Papa in totum vel in parte jus imperiale & exercitium jurisdictionis præscribere potuerit, cum pro ipsa administratione temporalium Papa Cæsari sit inferior. Argumentatio etiam hæc non tangit dubium donationis, quia quæstio nostra loquitur de donatione, & argumentatio concludit de præscriptis, & recognitio quam fecit rex Angliæ ab ecclesia non præjudicavit imperio, quia inferior recognoscendo ab alio jus quod habet, non præjudicat superiori, etiam quo ad possessionem rerum vel quasi possessionem jurium, ut no. Innoc. in *c. dilectus, de capel.* Sextæ argumentationi respondetur, quod non attingit causam nostram, quia quæstio loquitur, si donatio valeat: & argumentum concludit de facto subditorum. Et quamvis fatear, quod gentes eligunt sibi principem jure gentium, tamen postquam elegerunt in præjudicium proprii dominii electi causa non subsistente non possunt alium eligere, *l. 1. §. dominorum, de his qui sunt sui vel alie. jur.* Item possent eligere sibi Cæsari non præjudicando. Et si dicitur, immo quælibet gens elegit sibi unum: dico quod totus Christianus populus dicitur una gens, & ideo omnes debent obedire in temporalibus Cæsari per diversa officia tamen ipsi Cæsari uni parentia, *89. di. ad hæc:* cum etiam semel hic ordo statutus fuerit, & approbaverit ipsum Christus & universalis ecclesia militans, dicens quod Deus constituit duo luminaria, ut *de ma. & obe. solita,* non licet ab ipso sine causa recedere, & qui se subtraxerunt de facto se subtrahunt non de jure, ut late dixi in quæstione Romanorum, *an iuste fuerunt adepti orbis imperium.* Nam sufficit quod fecit gentium major pars pro utilitate singulorum, etiam si alii non consenserint. *l. quod maior ad municip.* Sed illius orbis, cuius notitiam tenemus, pars major statuit principem Romanum Cæsarem: ab hoc ergo statuto non licet recedere, quia fuit honestum & justum, per textum *23. q. 5. hæc imago,* & per sententiam Philo. *2. metaphysica* in fi. ibi, *entia nolunt* &c. Et quamvis non omnes gentes unam sequantur, sic nec grues omnes unam solam sequuntur, sed quælibet cohors apium unam. Respondetur; sicut una certa gens melius per unum regitur, ita omnes simul gentes per unum melius regerentur, ut dicam in quæstione si. *An ad bene mundi vivere sit monarchia necessaria.* Et sicut unaquæque domus melius regitur per unum, *l. pronuntiatio, §. famil. de ver. si.* si tamen ipsæ

omnis

omnis domus sic collectæ etiam per unum dominum melius politicè reguntur, & quotquot pluries in unum uniuntur, ut dixi, tanto melius reguntur. Igitur semel sub uno Cæsare populi positi & uniti melius regebantur. Discedere igitur ab hac unitate non est licitum, justum vel bonum. Et quamvis fatear, quod propter regis delictum agentis contra publicam utilitatem, rex ipse deponi posset, ut etiam nota in *l. non ambigitur. ff. de legi.* non tamen imperium seu regnum scindi deberet, quia sicut expresse princeps regno præjudicare non potest, ita & multo minus etiam delinquendo. Septimæ rationi respondetur: & dico quod etiamsi Romanus populus totus & princeps vellent scissuras facere & ab unitate recedere, ipsis non liceret, quia rem inhonestam committerent & non justam: quia lex debet esse justa & honesta, 4. *di. erit autem*: possent tamen in aliam personam totum imperium transferre regente imperium consentiente & renunciante, vel forte imperium destruente, & tunc fieri posset per Romanum populum, ut nota. per Cy. in *l. non ambigitur, de legi.* vel forte per Papam in hoc superiorem: sed non scindere vel annihilare imperium, sicut Christiani licitè non possent omnes cum Papa à Christi lege recedere. constituit enim Deus hanc dignitatem, *de ma. & obe. solita.* unde populus ipse non potest etiam scindere vel annihilare, quamvis potuerit quoad dominium & proprietatem donare. Et sicut etiam rationi 8. respondetur, quod donatio valuit & juramentum de non exercendo jurisdictionem tenuit, sed nullibi cautum est quod imperialis jurisdictio & jus imperii in locis prædictis non remanserit. Non obstat tex. in *d. c. Constantinus*, ibi: *Quoniam ubi principatus* &c. ubi est tex. fortis, quod non decens in quo loco Imperator cœlestis constituit sacerdotium, ibi terrenus Imperator haberet potestatem. Ad idem in capitulo *fundamenta de elect. li. 6.* quia Christus in hoc mundo non constituit suum principatum juxta illud: *Rogo pater, non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo.* Nec in urbe Romana vel alibi, sed super animas hominum constituit principatum, ut dixi in *secundis confirmationibus primi quæsiti.* Et super ecclesias & res ecclesiasticas, & super spiritualitatem, in qua vel in quibus terrenus imperator potestatem non exercet: in seculari autem & civili dominio terrenorum & etiam in urbe Romana Christus caput & jurisdictionem non constituit: igitur in hoc & quantum ad hoc terrenus Imperator potestatem non exercet, vel ibi quantum ad præjudicium ipsius Constantini loquitur non Cæsaris successoris, cui lex imponi non poterat per Constantinum prædecessorem vel Romanum etiam populum, qui, ut dixi, imperium non potuit scindere & non potest. Sicque satisfactum est omnibus objectis, & conclusum quod territoria hæc sunt de Beati Petri patrimonio: & quod in ipso Papa summi principis potestatem exequitur, videlicet utilem & pro Cæsare, quia in ipsis potestatibus Cæsar summus est princeps, *& ca. ad Apostolica*, loquitur, quando princeps se submittere ecclesiæ pro utili dominio in solidum recipiendo, sicut fecerat ante adeptum imperium ipse Federicus, quamvis credam, & quod Imperator existens Imperator posset sic se subjicere, 1. *quæst. 7. nos si incompetenter.* Et ideo quia juravit non potuit jurisdictiones exercere vel citationes facere sine Papæ consensu vel permissu: sed eo non jurante jurisdictiones non exercere, certissimè arbitror potuisse & posse in ipso territorio jurisdictiones seculares & civiles exercere, quia hæc jura non possunt in præjudicium imperii vel successoris à se abdicare, nec ad tale præstandum in hoc juramentum compelli potest, ut ante dixi. Et ex his infertur ad omissum quæsitum in patrimonio Beati Petri: si inter Papam & principem lis oritur de re mere temporali, non veniente in consequentia spiritualium, quis eorum judicium interponat. Nam arbitror, quod Imperator ipse esset judex, qui est in dictis bonis superior omnibus, etiam summo pontifice intercluso: quia ipse est judex causæ suæ, *l. est receptum, de juris dict. om. ju.* quamvis, ut dixi, posset se alterius judicio submittere. Et ideo si esset causa fiscalis, posset esse judex procurator fisci, vel si esset patrimonialis, posset esse procurator Cæsaris vel alius qui ab ipso principe delegatus existeret. Facit totus titulus, *ubi causa fisc.* præsertim. *l. ad fiscum.* Et sunt hæc vera sive Papa ageret pro talibus sive conveniretur, quia princeps judex pro dictis rebus esset: ut nota. in *d. l. ad fiscum*: quia Papa loco privati est pro dictis rebus. Non obstat *c. si diligenti*, *de fo. com.* quia in aliis causis loquitur. Nam sicut clericus potest subjici laico pro feudo, & nota. *de foro compe. c. verum*, & si ita pro rebus fiscalibus vel patrimonialibus conveniatur clericus coram principe etiam pontifex: & multo magis hæc vera, si quæstio de talibus temporalibus fit inter Papam & principem pro rebus extra patrimonium Beati Petri existentibus, per prædicta. Non obstat tex. *cle. 1. de jure jur.* ubi est tex, quod Papa pronunciat in causa sua & imperii. Et idem *de re judi. ad Apostolica libr. 6.* quia illi *clem.* possum respondere, quod loquitur in causa juramenti, quia pertinet principaliter ad pontificem. Vel secundo respondeo, quod ambo jura, quæ in dictis juribus quæstiones erant notoriæ & sine dubio, quo casu non solum Papa sed quilibet prælatus quando notorium est jura denegata sibi deberi est judex: juxta no. *in c. venerabilis, de censibus*: & in *c. experta, de ver. si.* per Inno. & in *d. c. ad Apostolica.* offensiones imperatoris conta ecclesiam erant notoriæ. sic intelligo hanc arduam materiam.

SUMMARIUM.

Per Pontificem Cæsar duntaxat ob reverentiam Dei & naturali jure, ut Ecclesiam, Pontificem & Clerum tueatur, ad juramentum reverentiæ & natura astringitur, & non ad juramentum fidelitatis.

CAPI-

CAPITULUM LXXI.

NUnc aliud restat dubium, si potest princeps per Papam astringi ad aliquod fidelitatis juramentum. videtur namque quod sic, primum, quia hoc induxit mos antiquissimæ vetustatis, ut habetur in *cle. 1. de jur. jur.* qui mos antiquæ vetustatis utique servandus est, *l. testam. omnia. C. de sta.* & quia hoc canones dictant, 63. *di. tibi domino: & in d. cle.* 1. Item hæc forma juramenti in *li. pontificali* relata reperitur, qui liber alias dicitur *Ordinarium episcopale*, ut no. Hosti. *de ser. non ordi. c. consuluit.* Et qui liber approbatus est, ut no. glo. *in d. cle. 1. in ver. pontificali.* Quinimmo fidelitatis videtur esse juramentum, ut est hodie declaratum in *d. cle.* 1. præsertim in versu, *quia igitur*, ibi: *per successores in futurum præstanda*, præsupponens ille tex. necessarium fore juramentum ipsum præstandum fore. In contrarium videtur, quod extorqueri non potest hujusmodi juramentum, & extortum non debeat fidelitatis dici: Quia non debeat extorqueri patet: quia non est jurandum leviter, nisi cum requirit opportunitas, *de jur. jur. & si Christus. ver. Iacobus:* quia sufficit sermo *sic sic, non non. & quod amplius est, à malo est.* fallit in casibus notatis *de testi nullus, & 22. q. omne quod. & 2. q. in summa. 2. di. de Siracusana.* Item potestas pontificalis & debet una alterā adjuvare: *de ope. no. nuncia. c.* 1. præsertim princeps, qui debet ecclesiæ Romanæ auxilium impartiri, ut *de elec. venerabilem*. Et sic naturali quodam debito ad hoc ipsum est astrictus, cui debeat publicum jus tueri, quod in sacris & sacerdotibus consistit, *l. 1. de justi. & jure.* Cum igitur jure naturali astrictus sit, non debet ad hoc juramento compelli, causa alia non subsistente legitima: maxime quia hoc juramentum non cohærens alicui contractui non videretur actionem parere, nec aliquam obligationem inducere, ut no. Inno. *de insti. cum venissent.* & Bar. in *l. si quis pro eo, de fidejus.* Item juramenta ab antiquis imperatoribus extorta fuerunt extra super his ad quæ tenebantur ex debito naturali & reverentiali & propter Deum. sed illa quæ propter reverentiam exhibentur, non videntur ad præstandum necessitatem reducenda, nec præjudicium afferre videntur exhibenti. *ff. quarum rerum actio non datur l. 1. §. quæ honoranda. & l. qui jurisfamiliaris ff. de acqui. pos.* Papa enim non debet cogere quem ad juramentum, quod foret pernitiosum vel periculosum, ut patet super illo verbo Matthæi: *Ante omnia nolite jurare.* de quo. 22. *q.* 1. §. 1. ubi Augustinus dicit, quod *omnis adjuratio falsa est pernitiosa, vera autem periculosa.* Item scribitur *ad Hebræos 6.* quod omnis controversiæ finis est juramentum: cui concordat. *l. 1. ff. de jur. jur.* Sed ubi princeps fatetur adimplere velle, ad quæ tenetur sine juramento, supervacuum videtur juramentum. Item apostolus *eodem capitulo & epistola* dicit, quod homines per majores suos jurant. Sed Imperator pro temporalibus non recognoscit majorem, ut supra dixi. ergo non debet de temporalitate juramentum præstare. Et ideo cum illa nulla alia subest causa, videtur per imperatorem non fore nec foret jurandum si non velit. Et ex his aliud infertur, quod exactum non debeat dici fidelitatis juramentum. Nam cum imperium & ecclesia fraternizent in *auten. quomodo oportet. epi. in prin.* in hac libertate jurandi debitum naturale persolvitur, cum mutuum etiam sibi exhibent auxilium, *l. 1. C. de imponen. luc. de prascri.* unde ex naturali præstitum debito, non ex aliqua fictione vel fidelitate. Item cum præstetur ex naturali debito & reverentiali propter debitum, non videtur fidelitatis spem sapere: quia juramentum super aliqua dispositione interpositum judicari debet secundum illius naturam dispositi. *l. si duo patroni. §. idem jul. de jur. jur.* facit. *l. si. C. ad l. fal.* Sed huius dispositionis natura est, ut naturaliter & ob reverentiam Dei obliget principem Papæ. Ergo est reverentiæ juramentum non fidelitatis, præsertim quia jure naturæ princeps astrictus est ecclesiam, pontificem & clericum tueri. Si igitur deducatur in juramentum, vel peccatum debet deduci, vel eo modo quo in est deductum dici, *l. 3. de le. 1. L. Cornelius & l. si quis Sempronium, de hære. insti.* & sic dici debet non fidelitas sed naturæ & reverentiæ juramentum. propter hæc igitur arbitror, quod princeps Cæsar ad præstandum aliquod juramentum pontifici Papæ jure non possit astringi: nec istud reperio jure cautum. Et tex, in *cle.* 1. dum dicit de factis præstandis declarans illa fidelitatis fore, debet intelligi, si facti contingentia accidit, & tunc futura dicantur fidelitatis juramenta. Et jura quæ referunt præstita juramenta, 63. *di. tibi domino. & de cle.* 1. facti contingentiam narrant, non obligationis vinculum judicant. unde teneo, quod si alius Imperator jurare nollet, non posset astringi, nisi aliquis casus infidelitatis, vel alius, puta pacis, vel aliquid emersisset. quare merito jurandum foret secundum jura supra pro parte ista allegata. dico etiam notandum insuper, quod & si Papa in *d. cle.* 1. ipsum juramentum fidelitatis interpretetur, hoc sit mature & sane intelligendum: non tamen ex hoc fidelitatis dici debet, quod princeps pro temporalibus Papæ vasallus dici debeat vel inferior, cum propriè fidelitatis juramentum sit illud quod præstatur ab inferiore domino suo & post investituram, ut in *libro Feudorum, quid præcedere debeat. c.* 1. & illud in se sex continet quæ habentur in *c. 1. de forma fidelitatis.* Et quia forte gloriosissimus Henricus, proavus nostri serenissimi monarchæ Federici, arbitrabatur in suis literis sic Papam intellexisse ut esset tanquam vasallus juramento fidelitatis astrictus, justè contra talem requisitionem protestatus fuit, ut habetur in *cle. 1. de ju. jur.* Et declaratio ibi Papæ, quod tale esse fidelitatis juramentum, salvari & debet dici fidelitatis, quia in eo magis fides exuberat, sive magis exuberare debet: quemadmodum actiones dicuntur bonæ fidei, quia in ipsis magis requiritur exuberare bona fides, *insti. de acti. in §. actionum.* Sic hoc debet dici fidelitatis juramentum, cum in ipso maxime interveniat bona fides, sive intervenire debeat. Ita intelligunt in *d. cle.* Doctores. sic debent hæc jura sane interpretari.

PARS

PARS II.

DE PONTIFICE ROMANO, ejus potestate, & jurisdictione.

SUMMARIUM.

Quis Pontificiæ potestatis auctor & fundamentum extitit.

CAPITULUM. I.

UTriusque nunc dicturus potestatem, pontificis atque Cæsaris; ab ipso in spiritualibus Christi Vicario initia summam, cum spiritualia tamquam pretiosiora sint temporalibus præferenda, quemadmodum anima corpori anteponenda est, *de pæni. & remissio. cum infirmitas. & de ma. & obe. solitæ. & l. sancimus C. de sacrosanct. eccle.* Et in his serie infra designata procedam. Primum quærens, quis hujus potestatis auctor & fundamentum extitit: & cui primum collata fuit: & in quo loco habere dicatur residentiam principalem. deinde perquiram, an aliæ omnes ecclesiasticæ potestates sint à Deo similiter immediatè: vel ab ipsa Romana ecclesia: & summo pontifice. Ex quo necesse erit inquirere: an ad bene mundi vivere necesse sit unicam esse principalem potestatem, à qua ceteræ ut sequaces detinentur.

Primum quidem igitur necessarium est inquirere tantæ rei sanctæ primum optimum fundamentum: cum omnia à primo fundamento accipienda sint, *l. 2. §. sed cum prospeximus C. de vete. jur. enu.* Et videtur, quod ecclesiæ fundamenta fuerint prima in Apostolis & prædicantibus, juxta tex. *c. fundamenta, de elec. lib. 6.* ubi sunt verba Psalmistæ. *Psal. 86.* ibidem in ipso dicente Propheta: *Fundamenta ecclesiæ in montibus sanctis*: per *montes* insinuans Apostolos atque prædicantes, quibus tota hujus ædificii fabrica commissa esse videtur, qui bases firmissimæ ecclesiæ forent, *de reli. & veneratione sanctorum c. 1. li. 6.* hoc idem insinuare videtur, *22. di. §. primo. ergo fidejus.* ubi dicitur, quod beati Petrus & Paulus suo martyrio Romanam ecclesiam consecraverunt. Et licet Christus ipse eidem primatum dederit, tamen Petrus & Paulus suo martyrio aliis ipsam prætulerunt. unde Petrus & Paulus videntur fuisse principaliora fundamenta, *24. q. 1. arrepta*; in fi. & *21. di. in novo*, ubi dicitur, quod discipuli Petrum ecclesiæ caput constituerunt: igitur ab ipsis ecclesia fundata videtur. Et quod talis potestas sit ab homine, & non à Deo, insinuatur. quoniam si foret à Deo ecclesiæ fundamentum, id ipsum perfectum existeret, quia Deus imperfectionem non novit, quia ipse perfectus est, *de baptismo, majoris. ver. si.* Sed in hoc tamen contra videmus, quia in ecclesia militante schismata quotidie sunt & hæreses; & Papa homo est, & quotidie peccat, & etiam usque ad lapsum in hæresim, *19. di. Anastasius*: & juxta illud: *Omnis homo mendax.* Si imperfectus est: ergo à Deo non est. Secundò: illa potestas non debet à Deo dici, cujus usus contra Deum est. Sed multi pontifices utuntur potestate papali contra Deum ut patet in Marcellino, qui Idolis thurificavit, *21. di. nunc autem.* & Anastasius qui in hæresim prolapsus est, *d. c. Anastasius.* Item illa potestas videtur à Deo, quæ est per inspirationem ab ipso, ut per columbam, vel quando per alium fit miraculum, sicut fuit electio Ambrosii, & Beati Severi, & sancti Nicolai, de quibus *60. d. §. his omnibus.* & no. *de elec. c. quia propter.* vel cum vocantur à Deo tanquam Aaron, *8. q. 1. in scripturis.*

Sed contrarium dicitur, quod ecclesiæ fundamentum Christus fuit, & hodie sit, *1. q. 1. cum Paulus.* Nam Apostolus ad Corinth. 3. c. dicit: *Fundamentum nullum aliud poni potest nisi illud quod est Christus, de presbyte. non baptiza. c. veniens.* Et est tex. in *d. c. fundamenta.* & in *c. de Homici. li. 6.* ubi est textus, quod Christus Petro curam commisit gregis sui, *ad Roman. 13. & de transla. præla. c. 1.* Et ideo dicitur quod qui tali potestati resistit, Dei ordinationi resistit, *ad Hebræ. 1. & 11. q. 3. qui resistit.* Et hoc confirmatur, quia omnis potestas est à Deo, *ad Roman. 13.* & no. *12. q. 1. §. huic etiam & 13. q. 1. quid culpatur.* & probatur, *Io. 19.* ubi Christus dixit: *Non haberes potestatem adversus me ullam*, &c. Est enim Deus omnium principiorum principium & fundamentum, ut in decretali, *damnamus, de sum. tri.* & philosophus in *li. de Pomo*: & est Rex in *cap. 1. 22. di.* ubi dicitur, *quia omnes dignitates ecclesiasticæ potestatem à Romana ecclesia susceperunt.* Ipsa autem est fundamentum supra Petram fidei mox nascentis per ipsum Christum, qui Petro æternæ vitæ clavigero terreni & cælestis imperii jura commisit. Ad idem tex. *eadem d. c. sacrosancta*, ubi tex. dicit, quod non ab Apostolis sed à Salvatore Christo primatum obtinuit; & in Petro per illa verba: *Tu es Petrus*, Matth. 16. idem. *21. di. quamvis*, ubi dicit tex. quod *non à synodis ecclesia Romana cæteris prælata est, sed eum Angelicâ voce Domini.* Ex quibus concluditur, quod in Petro & Romana civitate est à Domino Deo, non ab homine solo, constituta. Et quod Ecclesiæ Christus ipse auctor fundamentum est, & hæc est veritas. Et hoc probant illa verba Matthæi 16. *Tu es Petrus. & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*: quasi dixerit Christus, in hoc articulo fidei, quod confessus fuerat Petrus, dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi*, ego ædificabo Ecclesiam meam ita dicit glo. *19. di. c. ita Dominus.* & hoc ponit clarius Augustinus in *li. de verbis Domini*, in quodam sermone, qui recitatur in octava Petri & Pauli dicens: *Et super hanc Petram quam scilicet cognovisti dicens: Tu es Christus*

 filius

filius Dei vivi: id est super me Iesum filium Dei vivi ædificabo Ecclesiam meam: & super mei non super te solum Petrum. & ideo hoc nomen *Petrus* fuit impositum sibi, ut significaret Ecclesiam in Petra Christo fundatam, ut dicam in sequenti dubio. *quia esse à Deo* consideratur tribus modis in omni re habente entitatem & bonitatem respectu causæ efficientis formalis & finalis, ut inquit Commentator. 10. *Metaphy.* & secundum omnem talem modum Ecclesia & Papa est à Deo. Est enim à Deo tanquam à causa efficienti, quia sicut omnia entia derivantur ab uno ente, & omnis substantia ab una substantia, ita omnes derivantur principatus ab uno principe: & talis princeps est Deus, in cujus femore scriptum est: *Rex regum, & Dominus dominantium.* & secundum Johannem in Apocalypsi, Christus est *princeps regum terræ*, vel latissime ostendi inprimis confirmationibus primi dubii, & primæ partis. unde Papa & cæteri sunt derivativè ab ipso Christo tanquam à causa efficiente. Et de Petro, quod fuerit immediatè à Christo & ab ipso derivatus, patet. *23. q. 1. §. si autem. & c. cum beatissimis*, & probant omnia jura quæ adducam in dubio sequenti. Item est à Deo tamquam à causa formali ratione suæ ordinationis: quia Christus volens ostendere unitatem, Ecclesiam unicam constituit & in eam principem præfixit Petrum superiorem cæteris, ut esset ordo inferioris ad superiorem & superioris ad inferiorem, 24. *q. 1. loquitur.* ut in quarto sequenti dubio dicam. Et quantumcumque superiores vel inferiores aliquando sint mali, ipse tamen ordo in se habet rationem boni. unde etiam ex principatu malorum ratione divinæ ordinationis & ordinis insurgit bonum. unde dicit Augu. & habetur in glo. quod per potestatem data Diaboli à Deo Job probatus est ut justus apparet, & Petrus temptatus est ne de se præsumeret: Paulus colaficatus ne se extolleret: & Judas damnatus est ut se suspenderet. Est igitur Ecclesia & potestas Papæ, & Papa ipse à Deo causam formalem, etiam si ipse Papa malus sit. Tertio est à Deo Ecclesia, & Papa ratione finis & per viam reductionis: quia tota Ecclesia militans reducitur ad Ecclesiam triumphantem tamquam ad finem. & ratione reductionis Deus est finis Papæ & Ecclesiæ quæ est unica, hic militans, supra triumphans: hic est in tempore peregrinationis, in triumphanti erit in æternitate mansionis: hic militans est in labore, sed in triumphanti erit in requie: hic est militans in via, sed triumphans in patria. Nam quemadmodum Imperator militat pugnando, & vincit fugando, & post victoriam triumphat; sic corpus mysticum fidelium, quod dicitur Ecclesia militans, *de consecra. di. 1. Ecclesia*, & cujus uxoris sponsus est Christus, post pugnam & victoriam & universæ carnis resurrexionem fiet Ecclesia triumphans. Et prius esse fit triumphans in suis membris justis decedentibus, ita quod sponsa fit uxor, *Apocal. 21.* dum dicit: *Veni ostendam tibi, sponsam uxorem agni.* quemadmodum enim carnalis sponsa in domum ducta fit uxor, ut *l. mulierem, ff. de ritu nup.* sic sponsa Christi. i. Ecclesia militans vel fidelis anima ducta in cælestem Hierusalem censetur uxor, secundum Johannis Monachum, & Jo. An. in *d. c. fundamenta. de elec. lib. 6.* Est ergo Deus finis Ecclesiæ militantis per viam reductionis ad Ecclesiam triumphantem. unde concluditur, quod Ecclesiæ militantis & triumphantis Deus est fundamentum, & quod ipsa Ecclesia & Papa est à Deo immediatè. At contraria respondeo. & primo est differentia inter primum fundamentum unicum & plura fundamenta. Nam unicum fundamentum denotat Christum, in quo veluti summo angulari lapide fundatur Ecclesia. ipse enim est prima via, veritas & vita, 8. *di. cap. veritate.* fundamentum enim capitur multis modis. Nam si inquirimus fundamentum spiritualium virtutum, tunc fides catholica dicitur fundamentum. unde dicit Chrysostomus, quod *fides religionis catholicæ est lumen Ecclesiæ, ostium vitæ & fundamentum salutis æternæ.* fundamentum etiam quandoque pro sacramento, quandoque pro baptismate, *in c. venient. de cle. non baptis.* Tertio pro Apostolis, ut in *cap. fundamenta. de elec. lib. 6.* Quarto pro Christo, unde in *cle. 1. de summa tri.* Quinto pro Deo, sine quo nil potest conservari in suo esse. Et ideò in Psalmo scribitur: *Ipse fundavit eam altissimus.* propriè tamen fidei, & Ecclesiæ fundamentum est Christus, in *cl. 1. de summa tri.* fundamenta verò denotant Apostolos: qui post primum fundamentum Ecclesiæ secundaria sunt fundamenta. & ideò 22. *di. c. sacrosancta*, dicit Archi. quod dum ibi dicitur, quod ab Apostolis fuit Petrus princeps constitutus, debet intelligi secundario vel approbative non collative, ut statim in sequenti quæstione dicam facit. 8. *q. 1. c. licet.* Et in Petro fundavit Christus, cui miraculose Paulum adjunxit, ut dicam in sequenti quæstione. Similiter dicitur, quod Romana Ecclesia habuit fundamentum à conciliis, 17. *di. §. huic etiam. ver. deinde.* Sed debet intelligi secundariò nam principaliter habuit ortum à Domino, 21. *di. c. quamvis. & 22. di. c. omnis.* ita dicitur glo. in *d. §. huic etiam, in glo. in ver. potestatem.* Aliud illud autem, quod dicitur, quod si esset à Deo esset perfectus & non peccaret, &c. Respondeo, quod est consideranda ipsa institutio Ecclesiæ universalis, prout residet in universitate bonorum fidelium: & illa est sine macula & sine ruga, ut 21. *di. quamvis. 24. q. 1. arrepta.* Et talis errare non potest: & ista est Ecclesia perfecta sine macula, scilicet mortalis peccati. 32. *q. 4. c. recurrant. in fi.* & sine ruga scilicet schismatis vel venialis peccati, *de pæni. di. 1. Ecclesia Christi.* Sed prout est in Papa, qui est caput Ecclesiæ, tunc ipse homo est & peccat, ut dixi & no. in *d. c. arrepta. 24. q. 1.* Et ideò si aliquis opinaretur quid hæreticum, motus naturali ratione credens patrem antiquiorem vel majorem filio, vel quod tres personæ sunt tres res inter se invicem distinctæ: talis non esset hæreticus, si hoc ipsum non defenderet, sed determinationi se Ecclesiæ universalis subjiceret, ut Inn. *de summa tri. c. 2. in fi.* Ratio, quia errare Ecclesia nō potest, ut dixi: secus si credulitati Papæ vel opinioni suæ incertæ subjiceret, quia tunc, non defenderetur ab heresi. Ratio, quia Papa, ut dixi, homo est, & peccare potest. Et ejus sentētia non est certa sed Ecclesiæ universalis bonorum fidelium sententia semper est vera, & ideò talis hæreticus non foret. Et quamvis in Ecclesia sint schismatici & hæretici, ut *d. cap. Ecclesia. de pæni. di. 1.* & ibi no, tamen

... men non sunt re & nomine de ecclesia, ut ubi no. glo. perfecta est ergo ecclesia bonorum fide... igitur est à Deo. Et idem tamen dicam de Papa & Petro. qui caput est ecclesiæ, ut ipsi immediatè ... à Deo in *auten. consti. qua de digni. in prin.* & in *auten. quomodo oporte episc. in prin.* quamvis in se im... fectionem habuerint vel habeant vel haberi possint, nec obviat: tunc secundum istud pontifices ... erent esse perfecti. quia respondetur, quod opera Dei sunt perfecta respectu ipsius Dei efficien... formantis sive finem intendentis. Sed si est imperfectio, est propter defectum materiæ & ipsius ... næ creaturæ, quæ est defectibilis, quam Deus quærit perfectum efficere perfectione gratiæ, sicut ... perfectus est perfectione naturæ, ut in decretali, *damnamus. ver. si pro personis. de summa tri.* talis n... ... non est omnimoda perfectio propter defectum ipsius materiæ nostræ, quæ defectibilis est. Ad ... argumentum respondetur, quod etiam ille, qui vocatur ab ecclesia vel ab his qui habent vo... ... tatem ab ecclesiâ, dicitur habere à Deo. Ratio, qui forma eligendi sunt tres, ut no. *de elec.* ... *pter*; & rata fit electio per Dei miraculum vel immediatam Dei operationem. Sed fit per ho... Dei ministros: isti tamen ministri non dant potestatem hanc, ut 22. *di. cap. sacrosancta. & 21. di.* ... *vis*: sed tantum determinant personam ipsam potestatem à Deo habentem, & malus usus i... potestatis non est à Deo faciente, qui non facit malum agendo, sed est ab ipso Papa male uten... & sic à materia imperfecta & defectu materiæ, ut dixi. Est ergo conclusio, quod universalis Ec... & Papæ potestas immediate à Deo sit.

SUMMARIUM

Potestas pontificis Maximi cui primùm collata fuit.

CAPITULUM II.

... c illud videndum restat cui primum hæc ipsa potestas collata fuit, & videtur quod Christus ... potestatem hanc Ecclesiæ omnibus Apostolis contulerit, cum omnes ipsos pares constituisse ... Nam omnibus ante passionem promisit Matthæi 18. cap. quod *quos ligaverint super ter... ... ligati & in cœlis.* cum dixerit: *Si peccaverit in te frater tuus* &c. postremo subjunxit: *Amen, a... ... quæcunque ligaveritis super terram.* & demum post passionem. & Io. 10. post resurrectio... ... *cipite spiritum sanctum*: *& quorum remiseritis peccata*, &c. ut 24. *q. 1. loquitur*, ibi. *Et* ... *Apostolis.* &c. §. *fin autem* ad idem 21. *di. in novo versi. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari conso...* ... hoc idem probatur Luc. 10. quia cum esset facta contentio, quis esset major, dixit Iesus ... *tium dominantur eorum*: *sed non ita erit inter vos, sed qui major est, fit sicut minor, & qui præcessor* ... *minister.* 93. *di. Diaconi.* Si ergo voluit, quod singuli se minores reputarent, nulli prin... concessisse videtur: quia non posset principatum habens se minorem aliis extimare: sed o... potestatem ecclesiæ concessisse videtur. Et hoc videtur velle beatus Augustinus scribens de ... Petrum: *Pœnitentiam*, inquit, *peccatori tunc prodesse, si eam in Ecclesia catholica gerat*: *cui De...* ... *beato Petro ligandi solvendique tradidit potestatem.* Ex quibus igitur dicit, claves datas Ec... ... persona beati Petri: ergo ipsa Ecclesia fuit, quæ claves accepit. & hoc dicit tex. Augu. su... & habetur 24. *quæst.* 1. *quodcunque.* Ubi rubrum summans illud capitulum dicit, *in persona* ... *lesia ligandi & solvendi potestatem accepit.* Idem Beatus Ambrosius & habetur *de pœni. di.* 1. *cap.* ... ubi dicit, quod *ligandi & solvendi potestatem Ecclesia accepit*, *hæresis i. extra Ecclesiam existens* ... *non habet.* Rectè igitur Ecclesia vendicat hæc, quos habet sacerdotes. Ecce quod pote... Ecclesiæ, licet per mediam personam Petri, & demum aliorum qui in ea sunt sacerdotum ... Hieronymus, & habetur 24. *quæst.* 1. *cap. omnibus*, ibi, *quæ domus claves etiam acce...* ... *& solvendi*, *& domum* vocat Ecclesiam, quæ potestatem hanc succepisse videtur, & ideò ... in *d. cap. quodcunque*, quod quando Petrus claves accepit, Ecclesiam sanctam significa... ... sub signo & nomine Ecclesiæ accepit, habuit ergo potestatem nomine Ecclesiæ & pro ... sic omnis potestas est principaliter in Ecclesia, & ideò tex. Augu. in *d. cap. quodcunque*, ... tantum Petro dictum est, *quodcunque* &c. hoc non fecit Ecclesia: sed quia non est di... ... Petro, ut ejus personam non transgrediatur, ideò habet istam potestatem Ecclesia, ... solus Petrus. Item quod fuerit paritas inter eos, ostenditur, nam Paulus fuit par Petro, ... *lementa.* §. *isti de elec. li.* 6. *& 2. q. 7. cap. beatus Petrus & Paulus*, ubi tex. dicit: *Puto eos æquales* ... *æquales in passione sunt.* Et Cyprianus Episcopus Petro par fuit, 2. *q.* 7. *puto.* Ulterius pro... quod si inter Apostolos aliquis principatus dandus est, ille videtur Jacobo adscribendus. ... immediatè Christo successit pontifex in Ecclesia Hierosolymitana, *de con. di.* 1. *cap. Iacobus* ... *& eadem dict. capit. porro.* Sed Christus fuit Ecclesiæ militantis summus primus sacerdos ... 2. *sacerdos. & de summa tri. capite* 1. §. *una vere.* Et Ecclesiam Hierosolymitanam suo ... sanctissimo consecravit & rubricavit, qui ergo in eadem Ecclesia successor fuit, Christi ... successor extitit, & sic aliorum Apostolorum princeps & totius Ecclesiæ militantis, sicut & ... istus caput & fundamentum fuit, ut proximo dubio antecedenti dixi. Et hanc sententiam ... Apostolus ad Gala. 2. præferens Iacobum Petro cum dicit, *& cum cognovissent gra...* ... *est data mihi*, *Iacobus & Cephas & Iohannes qui videbantur esse columnæ dederunt dexteram* ... *mihi & Barnabæ.* de qua societate fit mentio. 21. *di. quamvis. & 22. di. cap. sacrosancta.* præmit... ... igitur Iacobum Cephæ, id est, Petro, quem Cepham vocat juxta illud Io. 1. *Vobis Cephas*, ... priorem Iacobum reputasse, cum priores inferioribus præponendi sunt, *de ma. & obe. statui-*

mus, hoc probatur Actuum 15. ubi est tex. Petro & Paulo allegantibus, Iacobus sententiam dicens: *Ego judico non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur.* Sed si Petrus erat summus princeps, Iacobus ipse inferior præsente Petro non debuit prius cognoscere, sed debuit deferre Petro. *num. C. de legi.* ubi est tex. quod quamvis senatores possint facere statuta. tamen non faciunt illa præsente principe, nisi ipse princeps auctoritatem suam interponat, præterea si Petrus aliis fuisset tior sive major, non dedisset aliis dexteram societatis, quia sibi non debebant aliter esse socii sed ti. Item Papa vocat episcopos *fratres de crimine fal. c. quam gratiam.* Ut denotet, non licere super scopos majoritatem, nisi quemadmodum frater habet in fratrem, quia Christus omnes Apostolos vocavit fratres juxta illud Matthæi 23. *Vos omnes estis fratres.* & alibi Petro dixit; *Confirma fratres.* Item Paulus Petrum publice reprehendit ad Galat. 2. super quo dicit Hieronymus, quod trum reprehendit, quod non auderet, nisi se inparem non sciret, 2. *q.* 7. *Paulus.* & ideo te 21. *di.* quod *Petrus quasi princeps factus est.* Notanda est dictio *quasi*, quæ improprietatem significat non vere princeps fuerit, sed quasi princeps. Insuper quod Petrus non fuerit major, ostenditur inferiores non imperant prioribus nec eos mittent, ostenditur, *de ma. & ob. cum inferior.* *stratus ff. de arbi.* Sed legitur Actuum 8. c. quod cum Samaria recepisset verbum Dei, miserunt Petrum & Iohannem, *de sacra uncti. c.* 1. §. *quia vero. versi superficientis.* ergo Petrus non fuit major superior illis, à quibus missus extitit. Item Papa electus, ex qua electione statim est Papa, ut ibi, *absque ulla exceptione ab universali ecclesia Romanus pontifex habeatur*: consecratur ab Ostiensi episcopo, ut no. *de privile. c. antiqua.* & ibi per Osti. & Archi. 23. *di. in nomine domini.* igitur Ostien. episcopus videtur major Papa, quia major est, qui benedicit, quam cui benedicitur, 24. *q.* 1. *si autem. & denique. & c. nunc autem.* Item Cardinales sunt loco metropolitani in electione Papæ, ut in *c. in nomine Domini.* ergo sunt majores quam Papa, sicut metropolitanus est major suffraganeo. Sed obstantibus, veritas est in contrarium, videlicet quod Christus fecit Petrum Apostolorum principem, 7. *q.* 1. *c. mutationes*, & totius ecclesiæ militantis, ut habetur Io. *c. fi. &* 1. *di.* §. *econtra.* & 80. *di. c. in illis in fi.* ubi text. dicitur. quod Petrum aliis præposuit, & 22. *di.* §. *prima ergo sedes*, omnium Apostolorum par fuit institutio hoc confirmat Augustinus in libro *de unico* betur. 2. *q.* 7. *puto* ubi dicit; *Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet episcopatui* *dum*: & loquitur de Petro, cui licet in gloria martyrii Cyprianus episcopus par fuerit, tamen tia cathedræ fuit distantia, qui major omnibus est cathedra Petri, & sic Petrus fuit major episcopis, & per consequens Apostolis, in quorum loco hodie sunt episcopi. 23. *di.* §. 1. *& c.* *in novo.* ubi etiam est tex. quod ipsi Petro primo in ecclesia pontificatus data est, & primo tus in promissione ante passionem, habuit enim in promissione quod esset futurus pastor cum eidem dixit Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Sed hoc intelligi sane, ut dixi supra proximo dubio, ut ipse esset petra & fundamentum post Christum eo hoc nomen *Petrus* fuit impositum sibi ut significaret ecclesiam, quia ipse nomine omnium Apostolorum sic respondit: *Tu es Christus* &c. unde populus Christianus dicitur Petrus à petra, Christus, secundum Augustinum, vel petra dicitur à Petro, & quare dictum fuerit vide *infi.* potest tamen hoc verbum probare, quia sicut in solo Christo per prædicta verba fuit fundata, ita dicatur postea in Petro ejus Christo successore & demum in solo Papa consistere Christum Deum in terris repræsentante, ut *de transl. præla. c.* 1. 2. & 3. Et hoc probatur 1. *di. fideliter. considerandum.* Ex quibus concluditur, ut dixi, in præcedenti dubio quod ecclesia fundata mum in Christo, deinde cum post Christi mortem opus foret unico pastore, fuit ipsi soli data est potestas, quæ primo erat in Christo, & primo in promissione fuit Petro dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam* &c. & demum in exercitio post passionem, vivente autem Christo fuit tantum in promissione, cum dixit: *ædificabo*, gitur ædificat, sed ædificaturum se promittit. Et idem cum dixit: *Tibi dabo claves regni cælorum* 1. §. *si autem ante passionem* promisit, sed non dedit, & est ratio: quia subsistente Christo us pastor universalis constituendus non erat, 7. *q.* 1. *c. factus est Cornelius*, quia offenderet qui dicit: *& in unam sanctam Catholicam Ecclesiam.* Oportet ergo quod unus tantum Ecclesiæ pastor, & sic ordinavit Deus Petrum, 24. *quæst.* 1. *loquitur.* Et hoc vult glo. super verbo, *tibi dabo* contra hanc ordinationem non potest Papa vel tota universalis ecclesia & concilium dispensare essent duo Romani pontifices, ut not. glo. 7. *quæst.* 1. *non autem.* Et ideo tempore sacrilegi tis, quod meo fuit tempore, non potuisset concilium statuere, ut duo simul de pontificatu dentes ambo ut pontifices summi in sua sede stetissent, licet secus foret in alio episcopatu ri, ubi ex dispositione sedis Apostolicæ duo possunt episcopi residere, ut fuit in episcopatu ens. in quo resedit sanctus Augustinus eodem tempore & Valerius, *dicto capite non autem.* 1. Et ideo Christus fecit Petrum pastorem post resurrectionem, & cum à nobis recessurus ut not. glo. *in dicto capit. in novo* & est text. Gregorii. 1. *di. considerandum. in princip.* & glo. & *eadem dicto capit. firmior.* nam fecit eum pastorem, cum dixit: *Petre si me diligis* *as, de elect. c. significasti, in fine.* ante passionem igitur eum elegit vel ipsi principatum post resurrectionem ipsum præfecit & eum confirmavit, ut discipuli, quibus præesse debebat rent assensum in ipsum & figuram electionis pontificis postmodum faciendæ. Et hoc cuntur discipuli Petro dedisse principatum, 21. *dist. in novo*: videlicet quod Christo concedente secundario assenserunt, & hodie Cardinales eligendo determinant personam Papæ Christo conce-

enti

potestatem consentiunt: sed ipsi non tribuunt potestatem, sed Deus. Patet etiam quod Pe- principem constituit, quia ipsi soli claves regni cœlorum commisit, 24. *quæst.* 1. §. *fin autem.* Et confirmationem fratrum soli Petro præcipue demandavit, Luc. 22. ca. & 21. *di.* §. 1. *in fi.* Hoc etiam ur Ioh. 1. cum Christus dixit: *Simon tu es Bariona, & vocaberis Cephas,* quod idem est quod ca- ut denotaret ipsum Apostolorum & Ecclesiæ caput. Et ideò Dionysius *in libro de divinis nomi-* vocat Petrum *verticalem* seu *capitaneum.* & in *li.* 5. *de ecclesiastica Ierarchia* vocat ipsum similiter *rum verticalem.* Et hæc etiam probatur, 19. *di. c. ita dominus, & 21. di.* §. *prima ergo sedes,* ubi est tex. *Deus fecit ecclesiæ caput & principem Petrum, & discipuli illud idem voluerunt.* hoc idem confirma- Dionysius Pauli discipulus in epistola, quam scribit Timotheo Pauli discipulo de morte Pauli, Paulus dixit Petro, cum separarentur ab invicem ducti ad loca supplicii: *pax tecum fundamen- m & pastor ovium.* Item soli Petro est lintheum submissum de cœlo, in quo erant omnia serpentia & volatilia, sicut legitur *Actuum* 18. *ca.* Et sibi soli dictum est, *surge Petre, de illis animalibus occide & manduca,* 24. *q.* 2. quod lintheum nemo ambigit universum mundum cunctis hominibus diversorum rituum designari: & *occidere & manducare* nil aliud est quam sos mores in ipsis præcidere, & eos in sua persona toti ecclesiæ incorporare. Ex quibus con- itur, quod Petrus fuit prælatus aliis Apostolis & toti ecclesiæ militanti, tanquam princeps & latus. Et hoc vult Chrysostomus super id Lucæ 22. super illo verbo, *Petre pro te rogavi,* dicit e- *omissis aliis venit ad Petrum cæteris prælatum.* Idem Augustinus tractans illud verbum domini, *ambulat super aquas,* dicit, *primo Apostolo id est Petro in ordine Apostolorum firmo & præcipuo, in atur Ecclesia.* idem Cyrillus super illud: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, cum te m Apostolorum deputaverim.* Item Chrysostomus super id Ioh. 21. *pasce oves* &c. dicens, *exi- Apostolorum Petrus & vertex. unde negatione deleta committit ei prælationem fratrum.* Idem su- *tibi claves,* dicit Rabanus: *Qui enim regem cœlorum majore devotione confessus est præ cæteris avibus regni cœlestis honoratus est.* Contrariis autem faciliter respondetur, & quando tex. in & in similibus dicit, Apostolos fuisse pares, debet intelligi ratione ordinis vel consecratio- ult glo. in *d. c. in novo,* in verbo *pari consortio.* & communiter hoc volunt omnes Theologi. Sed one & jurisdictione Petrus fuit major omnibus Apostolis, 80. *di. in illis. in fi.* cum si- 24. *quæst.* 1. *c. est. & aliud.* ubi Ambrosius dicit, quod est aliud piscandi genus, quo ge- Petrum piscari dominus jubet dicens, *tolle hamum & eum piscem qui primo ascendet tolle:* in- per hamum jurisdictionem, in qua Petrus præfuit aliis quia hamo, id est, ferro putridæ car- ntur, ut ibi dicit glo. 82. *di. plurimos.* igitur pro cæteris ipse hoc genere piscatur, quia i- aliis habuit potestatem solvendi & ligandi: non dico quod & jurisdictionalia non fuerint in postolis, quia 2. *quæst.* 1. *si peccaverit,* dictum fuit dictæ ecclesiæ, id est, prælatis vel prælato, quia jurisdictionem habent, licet Petrus eis omnibus in hoc sit prælatus, ut 19. *di. c. ita dominus. & pani. & remis.* ubi dicitur, quod Christus omnibus Apostolis dedit claves, sed ipsi Petro di in cœlis dedit, ut 24. *quæst.* 1. *quodcumque. & 24. quæst.* 3. *notandum.* Item soli Petro dicitur, Luc. 6. cum aliis dicatur, *ut laxent retia,* quia ipse solus Petrus debet ducere in altum, id tum disputationum, quia soli sibi majores esse disputationum reservatæ sunt, *de baptis. c. ma-* 17. *quæst. multis & 23. quæst.* 1. *quotiens.* Sic & Moyses & Aaron fuerunt pares in consecratio- in administratione Moyses fuit major Aaron. 22. *di. sacrosancta.* & § *prima sedes.* Nam omnes constituti fuerunt à Christo sacerdotes, & habuerunt ordinem sacerdotalem, qui ordo us & minus: & ideo cum Petro fuerunt omnes pares. Et in episcopali dignitate & in qua secundum aliquos imprimitur character, & secundum aliquos perficitur, ut *post. translationem, in fi.* & in *procemio.* 6. *in. glo. in verbo episcopus.* In his tamen non po- habere magis quam alius, unde in ordine & consecratione tantum potest quilibet episco- Papa. Sed in administratione & jurisdictione Papa omnibus præest, qui unicus est designandam ecclesiæ unitatem, 24. *quæst.* 1. *loquitur. & 22. di. c.* 1. Et ad istam aucto- vult, quod *major sit minor* &c. respondetur & loquitur secundum humilitatem, quam in dignitate non debet erigi in superbiam. Et ideo cum scribit se Papa *servum servorum Dei* ut in *procemio decretalium sexti & clemen.* & secundum communem stylum scribendi Pa- in prædictis locis, non quod ex hac humilitate deserat ampliorem potestatem quam ha- illud quod potestas fuit data Petro pro Ecclesia & nomine totius ecclesiæ, ita quod sit po- ecclesia & per eam in Petro, ut volunt prædictæ auctoritates, maxime Augustinus super Io- ur in *d. c. quodcumque,* est notandum quod Augustinus & alii sancti, cum dicunt quod data ecclesiæ, voluerunt designare, quod potestas concessa Petro non fuit personalis, i- non transiret in successores, sed fuit data dignitati, id est ecclesiæ universali, & hoc modo Papa potestatem Petri, quia si tantum Petro data fuisset, ecclesia, id est, dignitas non haberet, i- in *d. c. quodcumque.* non ergo intelligenda est hæc auctoritas, quod ecclesia per se habeat li ndi & solvendi, quia cum ecclesia, sicut corpus mysticum & persona repræsentata, ut *nulla communitas. Cod. de epis. & clemen.* & ipsa per se non solveret vel ligaret sed per ligat & solvit, & primus ejus minister post Christum fuit Petrus, qui hanc potestatem m solus accepit, & non personalem, sed ut dignitati ecclesiæ collatam, ut post eum habe- ejus locum successores, sicut Romanus populus post omnem jurisdictionem translatam cipem amplius jurisdictionem non habet, sed illam solus exercet Imperator, ut nota. in *l. fi. im-*

perialis. Cod. de. legi. sic ecclesia universalis non disponit existente Papa, no. de [illegible] Christus concessit potestatem ecclesiæ Petro, & sic etiam successoribus. vacante sede [illegible] testas in ecclesia exercenda per unum ministrum, quem determinabit ecclesia, vel illi qui [illegible] tem habent ab ecclesia, non quod ipsi, qui habent, determinare possint. Et ideo Cardi[illegible] condunt legem generalem, ut no. in *clemen. ne Romani. de elect. & de consti. c. translato*, sic [illegible] lium generale sine Papa, quia postquam potestas ecclesiæ est translata in Petrum vel Papam [illegible] manet plus in exercitio in ecclesia; & ideo concilium sine Papa non faceret legem general[illegible] concilium non habet potestatem ecclesiæ sine Papa vel separatim à Papa, alias esset apud [illegible] lidum quod est impossibile. Est ergo potestas clavium & ecclesiæ in ecclesia exercenda per [illegible] & demum per Papam ejus successorem & alii, qui sunt ministri Papæ & ab ejus voluntate [illegible] tes. Item illud Pauli & Cypriani de eorum paritate cum Petro debet intelligi de mer[illegible] & martyrij, ut supra dixi. Item Paulus par fuit Petro non in officio ecclesiasticæ digni[illegible] ritate vitæ & sanctitate, 2. *quæst. 7. §. hoc non de officio*: vel fuit par Petro quo ad officium magi[illegible] secundum unam aliam glo. quia unus magister legis, alter magister & dominator gentium [illegible] cit beatus Thomas. Et ideo jungitur cum Petro ex stylo Curiæ semper Paulus: non quia in [illegible] ctione pares fuerunt, quia Petrus omnibus præpositus est: sed quia divino judicio Paulus [illegible] associatus, & urbem Romanam simul sanguine proprio consecraverunt, *de elect. c. fundam[illegible]* Ad illud Jacobi respondetur, quod fuit successor Christi in illo speciali loco Hierosolymitano [illegible] Christus non constituit primam sedem, sed in universali Ecclesia successor Christi extitit Pe[illegible] docent jura prædicta. Et ista est ratio, quare Iacobus judicium tulit Hierosolymis præsente [illegible] Paulo, quia in sua jurisdictione protulit sententiam patiente Petro, non quod Petrus ipse sententiam, si voluisset, non potuisset proferre. Et sicut faciunt ordinarii, cum est Papa [illegible] tor in eorum territoriis nam exercent proprias jurisdictiones, si Papa vel Imperator non [illegible] sed mittant, & *l. humanum. C. de leg.* loquitur, quia Imperator facultatem condendi leges [illegible] vetat eo præsente, vel loquitur de jure condendi legem generalem, quam hodie non faci[illegible] tores, sed solus princeps, & dum Apostolus præmittit Iacobum, non denotat eum majorem [illegible] qui Petrum vocavit Cepham, id est, caput, & ordo scripturæ non attenditur, ubi con[illegible] ria mente, vel consurgeret jure repugnantia, ut no. legistæ in *li. 2. §. prima de vul. & pu.* [illegible] *rescriptis. cum dialecta.* Item quamvis Papa vocat Episcopos *fratres*, & quamvis dederit Pe[illegible] teram societatis, hoc non arguit prælatum vel principem non esse potiorem. Refert enim [illegible] Cæsarem suis militibus dixisse *bellorum socii*, nec tamen minus eorum princeps, ductor & [illegible] fuit. Similiter cum dicit *fratres*, ipsos non facit in jurisdictionibus eo æquales, nam fraterni[illegible] tur multis modis, ut no. *c. Iohan. de regu.* Nam aliquando dicitur frater ex natura, ut ex Esau [illegible] aliquando gente, ut Iudæi: aliquando cognatione. ut Abraham, qui dixit Saram *sororem* [illegible] tamen esset uxor sua. Item ex affectu, ut Christiani 11. *quæst. 3. ad mensam.* Item creatione [illegible] quia sumus fratres ab Adam creati, talis ergo assertio fraternitatis non tollit afferenti [illegible] vel principatum, ut patet de Isaac, cum dixit: *Esto Dominus fratrum tuorum.* Et sicut [illegible] mo cum deest paterfamilias, antiquior frater est primus & principalis, *l. pronuntiatio. §.* [illegible] *de verbo. si.* & tamen sunt carnalitate fratres, sed non præeminentia & jurisdictione, in qua [illegible] singulis Apostolis est propositus. vel fratres sunt in ordine & consecratione, non in adm[illegible] tione. Ad illud, quod Paulus Petrum reprehendit, Archi. in *dicto capit. Paulus* [illegible] refert Augustinum dicentem, illam fuisse veram reprehensionem, & tunc debet [illegible] fecit ei monitionem Evangelicam vel publicam, cum esset tale crimen, quod in foro [illegible] so potuisset accusari, ut no. *§. quæst. 3. nemo. & 40. dist. si Papa.* vel secundum Hier[illegible] fuit dispensatoria sive simulatoria, sed reducuntur in concordiam, quod fuit vera rep[illegible] id est, quod verum est, quod eum reprehendit, & erat dignus reprehensione, non [illegible] factum ipsius Petri, sed propter illud quod inde sequebatur. Nam Petrus illud fac[illegible] satorie, i. ob aliud, tamen poterat habere propter alios malum finem. Et dum Hiero[illegible] quod fuit dispensatoria. i. ob aliud facta, non propter id quod faciebat Petrus, sed ut scirent [illegible] esse judaicandum videntes tantum Apostolum reprehendi. Non ergo fuit secundum istud [illegible] prehensio: & sic non obstat proposito nostro. illud autē, quod habetur. 20. *d. 3. §. 1. in fi.* quo[illegible] *quasi princeps*, quia quando dictio *quasi* addicitur veritati, est ejus veritatis expressiva non [illegible] ductiva vel veritatis diminutiva, ut no. in *l. fructus ff. solut. matr. & l. sed si unus. §. ait præto[illegible]* Et missio facta de Petro in Samariam non denotat emittentium superioritatem vel ipsum [illegible] sed fuit missus consultative vel per concilium Ecclesiæ, sicut quando Rex mittitur de conc[illegible] puli. Non ob quod consecratur ab Ostien. Episc. & sic arguitur Papa major in jurisdictione & [illegible] nistratione, quam habet statim ab electione, quia Papa statim quod electus est omnibus ma[illegible] jor est Ostien. in ordine & consecratione, quando Papa electus non est sacerdos vel Episco[illegible] [illegible] inconveniens quod uno respectu unus dicatur major altero: & alio respectu [illegible] [illegible] *2. q. quanquam.* Sed post consecrationem ipse Papa par est. ipsi Ostien. Episcopo & [illegible] scopis in ordine & cōsecratione, ut dixi, qui tamē major est eis in jurisdictione vel adminis[illegible] [illegible] ctū est. Nec ex hoc, quod in electione papæ cardinales sint metropolitani, & eligant Papa[illegible]

... es vel partes sunt, ut no. Io. *d. in. c. in nomine Domini* 23. sicut nec ... majores sunt me... politano, & tamen consecrant eum, 66. *di. c.* 1. Concluditur igitur ex prædictis, quod in jurisdi... spirituali sive temporali Petrus fuit summus princeps omnium Apostolorum & totius Ecclesiæ ... : & ipse solus à Christo habuit potestatem: & Ecclesia universalis ab ipso Petro habuit ean... potestatem, ut probat tex. *in ca.* 1. *de transla. prala.* quia licet omnibus Apostolis dictum fuisset, ... *cumque ligaveritis*: soli tamen Petro dictum fuit, *pasce oves meas*, quo casu eum constituit princi... ut habetur Io. c. 4. no. 50. *di. c. considerandum & cap. fidelior in fin.* Et ita hodie Papa est, qui est Christi vicarius & successor Petri, *de transla. capit. quinto de elec. capit. fundamenta.* §. *docet. de elec. ubi* ... §. *caterum lib.* 6. Et quamvis aliquando Petri vicarius nuncupatur, 63. *di. ego Ludovicus*, ... est impropria locutio, vel exponitur gerit vicariam quam gessit Petrus. ita no. glo. in *cle.* 1. *de jur.* ... *vicarius.*

SUMMARIUM

Petri sedes quo in loco constituta fuerit, residentiamque habere principalem dicatur.

CAPITULUM III.

QUo autem in loco Petri sedes constituta fuerit, & ad præsens sit cujus judicio discutere nunc hac quæstione tertia necesse est. Videtur autem quod Papa sit universalis Ecclesiæ Episcopus atque sponsus ut *de judici novit. ver. quomodo.* 24. *q.* 1. *loquitur.* Item Christus solus despon... universalem Ecclesiam non habentem maculam neque rugam *ad Ephesios* 5. Ergo idem simi... Papa ejus vicarius & successor *de transl. cap. inter corporalia & ca. fi.* sed si Papa universalis Ecclesiæ Episcopus 21. *q.* 1. *relatio.* Item quia qua ratione Papa se diceret Ecclesiæ Romanæ & cujuslibet ... particularis Episcopatum eum quod sit universalis Ecclesiæ Episcopus sic est: sed se posse di... cujuslibet membri sui Episcopum: quia jus, quod habet in toto genere, debet habere in quali... specie sui generis, quod tamen est falsum, nec videmus quod alicujus Ecclesiæ universalis vel ... se faciat Episcopum, & quod solum primæ sedis Episcopum se debeat nominare & non u... Ecclesiæ aut alterius particularis Ecclesiæ quam Romanæ, videtur tex. 99. *di. capit. prima* ... *sequenti.* præterea potius deberet esse sua sedes Hierosolymitana, quia ibi præfuit Christus ... pontifex & sacerdos: & ibidem se obtulit pro nobis in ara crucis, ex qua oblatione ad ... conversi sumus tanquam ad pastorem & episcopum animarum, ut scribitur *primo Petri* 2. sic ... modo Papa Hierosolymitanus episcopus deberet nominari. Tertio si Petri successor est Pa... quod ejus sedes Antiochena dicenda sit, non Romana, quia sedem primam habuit Pe... Antiochenam, ut 22. *di.* §. *prima vero sedes*, ibi, *tertia* &c. ubi probatur, quod prima sedes Petri ... tiochena, & ibi primum Christianum ortum nomen assumpsit, 7. *quæst.* 1. *c. imitationes. &* 24. ... *rogamus.* sed in contrarium est veritas, quod dici debet universalis Romanæ ecclesiæ episco... 23. *di. c. in nomine Domini*, ibi, *obeunte Romana & universalis orbis pontifice*; quia universæ ec... per orbem institutæ unus thalamus Christi sunt. Quarum sancta Romana ecclesia catho... Apostolica cæteris ecclesiis evangelica voce Domini & Salvatoris Christi primatum obtinuit, ... suo martyrio Petrus & Paulus aliis ecclesiis prætulerunt, 21. *dist. quamvis.* Et omnes Eccle... & dignitates ab hac Romana ortum habuerunt & habent, quoniam Romanam ipsam fun... Christus super petram fidei mox nascentis, ut non terrena sententia, sed illud verbum quo con... ... cœlum & terra, & per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam funda... ... siam. Et ipsa fidei mater est, 22. *c. omnes. & c. sacrosancta*, ubi est tex. quod Romana sacro... ecclesia non ab Apostolis sed ab ipso Christo primatum obtinuit, idem dicit tex. *eadem di.* ... *sedes*, quod Romana Ecclesia cœlesti beneficio obtinuit principatum, & ipsa caput & cardo ... non ab alio constituta, & ipsa est nostræ fidei caput & mater, 25. *quæst.* 1. §. *his ita. & in* ... *libri decretalium & in c.* 1. *de summa tri. li.* 6. *& Cod. de summa tri. epistola inter claras, & in* ... Ad idem 24. *quæst.* 1. *c. hoc est fides. & c. quoniam. & c. rogamus*, ubi est tex. quod & si a... tiochiam fuit prima Petri sedes, tamen jubente domino Romam translata est. Constituit ... Deus apud Romam, cum Petrum urbem Romam fugientem dominus ad ipsum locum, ... erat, revocavit cum eidem interroganti, *Domine quo vadis?* respondit, *venio Romam ite...* ... *qui si sint legi ... venerabilem. cum enim.* ad idem 2. *quæst.* 7. *c. Beatus. & in c. felicis* §. *per* ... 6. & 11. *di. noliti* ... *& de con. di.* 1. *basilicas, in fi.* In quibus juribus probatur, quod non ... non ab Apostolis, sed à Deo ecclesia Romana constituta est Petri sedes. & aliarum eccle... mater est & magistra. unde Papa debet dici Romanæ & universalis ecclesiæ episcopus. Ad ... respondetur, quod sicut una est ecclesia, ita unicus debet esse universalis pastor, 24. *q.* 1. *lo...* ... in hoc Papa debet esse Christi Vicarius & non Petri, sed est Petri successor. Sed quia erat im... quod vicarius Christi toti ecclesiæ in administratione præesset, juxta illud Matt. 9. c. & ha... ... in fi. *videntes messem esse multam & operarios modicos* &c. opus fuit ut Papa divideret ... & officia distribueret, quæ omnia tamē ab ipsa Romana ecclesia ortū habent, 20. *di. c.* 1. *ad i...* ... *ris ierarchia*, in qua unus Deus, cui parent omnes aliæ super cælestes intelligentiæ, 89. *di. ad* ... tim sequenti quæstione dicā, unde universalis ecclesiæ, quoad universitatē & protectionē &

etiam administrationem mediatè vel immediatè si vellet. Est enim Papa successor Christi universalis ecclesiæ pontifex. Sed quia non potest in omni loco immediatè in administratione esse, in aliis locis Episcopus in administratione mediatè, quia per alios coepiscopos ministrat: quoad administrationem vero immediatam, & quantum ad designandum caput & cor ecclesiæ, Papa est Episcopus Ecclesiæ Romanæ, nec habet duos Episcopatus, sed unum Ecclesiæ universalis cujus Romana sedes est cor & caput, ut dictis juribus. Alterius autem particularis Episcopatus non potest nec debet se dicere Papa Episcopum, quia (ut dixi) ad designandum unitatem debet se Ecclesiæ universalis pontificem nominare: quoad administrationem autem non debet se Episcopum nominare, nisi illius Ecclesiæ, quam Deus & Christus voluit caput Ecclesiæ & principium constituere, quæ est Roma, in qua ipse est in administratione non Christi sed Petri successor, & in qua super omnes Deus constituit principium, ut juribus ante dictis. Et ideò Papa non posset hanc sedem mutare & alibi caput constituere, quoniam teste Apostolo 2. ad Timoth. 2. *firmum fundamentum Dei stat*, de pœni. di. 2. cap. *firmum*. nec potest homo vivens illud convellere, & ideò non posset Romanam Ecclesiam alteri unire, ut essent ambo æqui principales, quia esset contra symbolum, *in unam sanctam Catholicam Ecclesiam*: & esset ponere corpori mystico Ecclesiæ duo capita, quod esset monstrum, contra *c. per venerabilem. qui fi. sint legi.* Et etiam non posset Papa facere, quod alia Ecclesia Romanæ major, vel Romana Ecclesia esset alteri accessoria & unita: quia sic alibi fundamentum & caput constitueret, quam ubi Christus statuit, quod est impossibile, no. in *cap. felicis. §. per hoc. de pœni. lib. 6.* Et ista ratio, quare non saltem Hierosolymitana, quia Christus ibi non constituit ipse caput, sed Romam voluit esse caput. Similiter nec Antiochena, nam quamvis Petrus ad hanc prius ordinatus & præsederit in ipsa annis septem, tamen postea jubente Domino ibi Antiochiæ Ignatium constituit Episcopum. Et sua sedes Romæ translata est, in qua per 25. annos & tres menses, à quarto videlicet Claudii anno usque ad ultimum Neronis præsidit, ut refert Archi. 22. *di. renovantes.* Et ideò Dei voluntate & judicio sedes Petri Romam translata est. unde exinde sine Dei judicio, voluntate & miraculo evelli non potest, no. Archi. 24. *q.* 1. *legamus.* & aliqui in *d. cap. §. per hoc de. pœni. lib. 6.* Ex quibus concluditur, quod Episcopus urbis Romæ est universalis Ecclesiæ Episcopus, & quod Dei judicio ejus sedes Romæ constituta est, & sine Dei judicio removeri non potest. Et si alicubi scriptum est, quod eam Petrus & Paulus aliis Ecclesiis prætulerunt, ut *cap. sacrosancta.* 33. *di.* illud debet intelligi, quod secundario ipsi sequentes intentionem Dei primitus hoc agentis sic eam aliis Ecclesiis prætulerunt. Aliter si solus Petrus & Paulus illam prætulissent, successor Papa deberet posse mutare, quod tamen falsum est, ut dixi.

SVMMARIVM

Potestates Ecclesiasticæ cæteræ omnes, an sint à Deo immediatè, vel ab ipsa Romana Ecclesia & summo Pontifice; & an ad bene mundi vivere necesse sit unicam potestatem esse, à qua cæteri deriventur.

CAPITULUM IIII.

PErquiramus nunc autem, an omnes aliæ Ecclesiasticæ potestates sint à Deo immediatè, vel per medium Romani pontificis, & ut ab ipso dependentes. Et ex hoc primum quæram, an ad bene mundi vivere necesse sit unicam potestatem esse, à qua cæteri deriventur. Et videtur dicendum, quod non. Nam ponere supremam potestatem est designare majorem & inferiores, hoc autem videtur contra naturam. Nam homines omnes natura sunt pares & primi parentis successores. Et ideò contra naturam videtur, ut unus alteri principetur, ut videtur tex. 22. *di. cap. de Constantinopolitana*, in fi. nam principatus ex imparitate consurgit. Sed natura omnes nascebantur olim liberi & pares ut 12. *q.* 2. *cap. cum redemptor.* & in *auten. quibus mo. na. effi. sui. §. natura.* Et ideò volunt Theologi, quod Adam, si stetisset in statu innocentiæ, non habuisset in descendentes dominium illud, ut ipse dominium habuisset in homines & in jumentis, sicque videtur quod paritatis ratione natura introducta non sit opus unam esse potestatem supremam à qua cæteræ deriventur.

Secundò sic ostenditur, principantes debent habere rationes perspicacissimas, quia summè vigil esse debet principans, 23. *dist. caput. qui Episcopus.* sed plures oculi sunt perspicaciores uno, & plures manus magis possent quam una, ut *l. ita vulneratus. ad fi. ff. ad l. Aquil. & in c. mandato de præsumptis.* Et plures intellectus cognoscendo superantur unum. Unde plerumque noviter venientes facta antiquorum emendant, *l.* 1. *§. omnia Co. de veteri iu. enu.* Ex quibus concluditur, quod si plures vel multi pariter principentur, erit ibi intellectus & ratio prospicacior, quia plures plus cognoscent quam unus solus cognoscat, unde *Philosophus* 1. & 3. *politicorum* ait, quod *plures homines sic principantes quasi constituunt unum hominem multorum oculorum & multarum manuum.* Ex quibus videtur quod melior sit plurimum principatus.

Tertio hoc probatur quia princeps debet habere perfectam stabilitatem, ut per iram & concupiscentiam non pervertatur, ut *d. ca. qui Episcopis.* 23. *di. & eadem. di. c. his ergo.* sed ait Philosophus *facilius corrumpitur unus quam plures.* ergo sanctius videtur regi per plures quam per unum.

Quarto ostenditur sic: illud est bonum regnum, in quo plus prævalet communis utilitas & publica, quam privata regentium. Et illud est malum regnum, in quo ipsa utilitas attenditur magis pro-

gis propria quam communis, secundum Ægidium *de regimine principum* 11. *capit.* 11. *probatur, in cap. bona, de postu. præla.* ei primo, immo si princeps magis attendat utilitatem propriam quam communem, talis tyrannus est, ut no. Bar. in tractatu *de tyranno quæst.* 8. Et hoc vult Tullius in *libro de officiis*, recitans Platonis sententiam atque dicens, *omnino qui reipublicæ profuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, unum ut utilitatem civium sic tueantur, ut quæcunque agunt ad eam referant, suorum commodorum obliti.* & hoc vult tex. *in proœmio sexti & in capit.* 1. *de offi. le. lib.* 6. alterum, *ut totum corpus reipublicæ procurent, ne dum partem aliquam tueantur, reliquas deserant.* Et ideò princeps debet omnia deducere ad utilitatem reipublicæ, ut in *auten. constitutio. quæ de dig. in prin. coll.* 6. & adeò præponere publicam utilitatem suæ privatæ, ut si opus est, morti pro suo populo & communi utilitate se subjiciat, ut est tex. 45. *dicto capite disciplina*, & probatur *de homi. capit.* 1. *lib.* 6. ubi est tex. quod Christus se exposuit morti temporali propter redimere gregem suum perditum. Sed si multi dominentur, vel unus dominetur, & quilibet intendat proprium bonum spreto communi, erit melior principatus horum multorum quam illius solius imperantis: quia isti multi non omnino recedunt ab intentione communis boni, cum intendant bonorum ipsorum multorum, quod est quasi commune bonum unius privatum. Unde secundum hoc meliores videntur plurium principatus.

Quinto ostenditur, quod potestatibus Apostolis concessis, sive de potestate miracula faciendi & ejiciendi dæmonia, & sanandi languores, sive de potestate prædicandi vel temporalia metendi, id est, recipiendi pro prædicationibus temporalia, aut de potestate baptizandi, vel de sacerdotali potestate conficiendi corpus Christi, & de potestate clavium ordinis, vel de potestate Episcopali. Omnes enim has potestates Apostoli immediatè à Christo suscepisse videntur: ergo similiter hodie Episcopi à Christo, debent dicere has potestates immediatè habere, cum ipsi Episcopi Apostolorum locum teneant, 21. *di. in novo.* & 68. *di. cap. fi.* & sic non à Papa sed à Christo immediatè. Et quod omnes has potestates Apostoli à Christo susceperunt, patet discurrendo per ipsas singulas potestates. Primum miracula faciendi potestas non esse nisi à Deo. Et ideò quamvis aliquando mali miracula fecerint Diabolica arte, ut 1. *quæst.* 1. *teneamus. & cap. prophetavit*: illa non fuere miracula propriè, cum à Deo non processerunt, sed ex arte, ut *de cap. teneamus* & no. glo. in *c.* 1. *de reli. & vene. sanctorum, in fi. magna glo. li.* 6. Ratio, quia miraculum est divina immediata operatio sine operatione secundorum agentium secundum Tho. in 3. *libro contra gentiles.* Et ideò dicitur Matth. 3. quod *dedit illis potestatem spirituum immundorum.* Et dedit eis potestatem curandi infirmitates & ejiciendi dæmonia. Similiter & de potestate prædicandi, quam Christus Apostolis concessit & ante passionem & post resurrectionem, ante passionem solum jussit prædicare Iudæis, dum dixit: *In viam gentium ne abieritis.* 11. quæst. 1. denique. *Euntes autem prædicante dicentes, appropinquat regnum cœlorum.* Matth. 3. Luc. 9. & post resurrectionem missi sunt à Christo ad prædicandum toti mundo, dum dixit: *Docete omnes gentes & prædicate Evangelium omni creaturæ*, ut in *cap. cum ex injuncto, de hæreticis.* & Matth. ultimo. & habetur. 21. *di. in novo*, ubi dicitur, quod jubente Domino, toto orbi dispersi Evangelium prædicaverunt. Sic etiam fuit in potestate concessa metendi temporalia. Nam inquit Dominus discipulis suis Matth. 10. *In quacunque domo intraveritis, in eadem manebitis edentes & bibentes quæ apud illos sunt.* Et Apostolus ad Corinth. 9. capit. dicit: *Si seminamus vobis spiritualia magnum non est si vestra carnalia metamus.* Et ad Galat. 6. inquit. *communicet autem his qui catharizatur verbo ei qui se catharizat.* Et alibi dicitur: *Item si alij participes nostræ potestatis facti sunt cur non magis & nos.* Et in alio loco dicit: *dignus est mercenarius mercede sua* Luc. 10. c. ad Timoth. 5. & habetur in canone. 12. quæst. 2. cap. quicunque suffragio. Et *qui enunciat Evangelium, de Evangelio debet vivere.* 12. quæst. 1. ex his de præben. cum secundum Apostolum ad Corinth. 9. Et hæc eadem potestas medendi carnalia à seminantibus spiritualia etiam in veteri testamento concessa fuisse videtur, ut auctoritates veteris & novi testamenti habentur. 23. *quæst.* 1. §. quia ergo potestatem etjam baptizandi Apostoli videntur omnes à solo Christo suscepisse, & ante passionem & mortem ejus & post resurrectionem habuerunt: & quamvis non essent sacerdotes adhuc constituti, qui demum in cæna facti sunt sacerdotes, & solum in Iudæos, juxta illud, *in viam Gentium non abieritis*, 7. quæst. 1. denique. & Matthæi 10. not. Archiepis. *de con. di.* 4. *capit. propriè*, super prima glo. & hanc formam multi volunt discipulis fuisse à Christo datam, cum à Iohanne baptizatus fuit ipse Christus, ut *de con. di.* 4. *capit. per aquam*, & aqua per tactum corporis Christi sanctificata fuit, ut *de* 4. *di. capit. nunquan.* & tunc Iudas potestatem hanc habuit baptizandi tali forma à Christo data. Et qui à Iuda baptizatus est, iterum baptizatus non est, *de conse. dist.* 10. *aliud.* ubi glo. hæc no. & 1. *quæst.* 1. *capit. dedit. & in capit. quanto. Hierosolymis de con. di.* 4. ubi etiam probatur quod Christi discipuli antequam baptizarentur & ipsi baptizati erant, & baptizabant vivente Christo, tale tamen baptisma non habuit plenum effectum, nisi post mortem Christi & resurrectionem quia nondum erat aperta janua Paradisi, ut *dicto capit. propriè. & capit. se* not. *eadem di. in summa. & in dicto. capit. aliud.* quamvis esset tale baptisma Christi quod conferebatur taliter ab Apostolis etiam ante passionem, ut no. in *di. ca. dedit.* Quamvis beatus Augustinus aliter sentiat *super Iohannem* 4. *capit.* post resurrectionem autem potestatem etiam dedit in omnes gentes, cum dixit, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos*, & cætera. *Matthæi. ultimo capit. & eadem di.* 4. *capit. prima igitur. &c. multi. in fi. & dicto capit. propriè.* Si igitur omnes Apostoli pariter hac po-

testatem à Christo habuerunt, ergo similiter & hodie Episcopi habent loco Apostolorum surrogati. Idem dicitur de potestate sacerdotali conficiendi corpus Christi. Nam illa à Christo fuit data pariter omnibus Apostolis, & in sacerdotes pariter omnes videntur fuisse ordinati in die cœnæ, quando dominus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, Luc. 22. ca. ut no. glo. 21. *di in novo. & de conse. di.* 2. *c. in Christo semel in fi.* & non Archi. 75. *di. ca. die.* Constituit igitur tunc eos sacerdotes cum dixit: *hoc facite.* id est, potestatem accipite hoc faciendi. Et æquipollet illis verbis, accipite potestatem celebrandi: quia conficere corpus & sanguinem Christi non potest nisi sacerdos, ut *de summa trin. c. 1. una vero.* tunc igitur constituti fuerunt Apostoli à Christo sacerdotes, & non ante: quia cum presbyteri ordinari debeant ad conficiendum corpus Christi, opus erat istud prius præcedere: quia ante debet esse objectum quam potentia, ut scribitur *secundo de anima.* Et ideo cum sacerdotium esset potentia ad conficiendum corpus Christi, & corpus Christi esset objectum, necesse fuit præcedere ipsum Christi corpus, & demum sacerdotes creati sunt. Et sic fecit Christus, qui primo se hostiam præbuit ipsemet existens sacerdos & corpus suum consecrando: & deinde dedit potestatem discipulis consecrandi. Si igitur hinc omnes hanc potestatem à Christo immediatè acceperunt, ergo sic hodie quilibet sacerdos à Christo immediatè accipit. Unde in hac potestate ipsa non videtur ab alia dependere. Potestatem autem in foro pœnitentiali solvendi & ligandi dominus Christus similiter Apostolis omnibus pariter concessisse videtur, ut 24. *q.* 1. §. 5. *autem. ver. si omnibus. & eadem. q. ca. loquitur. &* 11. *q.* 3. *c. nihil.* & dicendum est, quod post cænam data fuit hæc potestas, quia ante cænam, ut dictum est, Apostoli non fuerunt sacerdotes. Unde potestatem solvendi & ligandi habere non poterant, quæ sola est concessa sacerdotibus, ut ex tex. Ambro. *de pœ. di.* 1. *c. verbum*, ubi, *jus enim hoc solum permissum est sacerdotibus*, & eadem *di.* §. *ex his versi. si solis sacerdotibus.* Nec obstet illud quod habetur Matth. 18. *quodcumque ligaveritis super terram erit ligatum & in cœlis.* Quod verbum ante cænam videtur fuisse prolatum: quia illa tunc non fuit concessio sed promissio, sicut cum dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo* &c. & *tibi dabo claves* &c. ut dixi supra in quæstione, *cui hæc potestas donata fuit.* Sufficit ergo, quod hæc potestas omnibus à Christo data est. Sed inquirere, quando fuit data, nunc opus non est: quia in hoc variæ sunt sententiæ, in quo videnda sunt quæ refert Beatus Thomas 4. *sententia di.* 24. sufficere igitur videatur quod etiam in hac potestate unus ab alio dependere non videtur, nisi à Christo immediatè.

Capitulum V.

De potestate pontificali idem videtur dicendum, quod omnes Apostoli fuerunt episcopi, & à Christo immediatè constituti videntur ut tex. 21. *di. in novo*, dum dicitur, *cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt.* Ergo fuerunt. sicut & Petrus, tunc episcopi: aliter non fuissent tunc pari consortio & honore & potestate constituti, quia major est honor episcopi quam presbyteri. 89. *di. ad hoc in fi. &* 93. *di. ca. quamvis cor episcopis. &* 93. *di legimus*: ibi, *quid enim facit* &c. no. *de consue. c. quanto.* Item quia episcopi successerunt loco Apostolorum, 68. *di. quorum ergo.* igitur Apostoli per Christum episcopi fuerant. Et ideo de Iuda dicitur. quod *episcopatum ejus accipiat alter*, ut legitur 64. *di. c. porro.* ubi glo. & habetur *Actuum* 1. ergo habuerunt ordinem episcopalem à Christo, qui vivente Christo Petrus non habuit principatum, nisi per promissionem, ut dixi supra in *secundo principali dubio*, quando tractavi de potestate pontificis, & Iudas ante mortem Christi laqueo se suspendit. *de pœn. di.* 3. *c. scelerator.* ex quo infertur, quod si Iudas fuit episcopus; & Apostoli Christo vivente fuerunt episcopi, & Christo mediante, & immediatè à Christo, non per Petrum, quia (ut dixi) principatus in executione non fuit traditus Petro nisi per mortem Christi: & discipuli in vita Christi fuerunt episcopi. Igitur constituti sunt à Christo, qui fuit & erat verus sacerdos summus, & non à Petro, qui nondum erat nisi in promissione summus episcopus. Et hanc sententiam videtur sentire Augustinus in libro *de quæstionibus novi & veteris Testamenti*, ubi dicit, quod *Christus omnes Apostolos fecit episcopos.* Et hæc sententia probatur per tex. *de summa tri. c.* 1. §.. *una*, ubi dicitur, quod *sacramentum Eucharistiæ nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui jure fuerit ordinatus secundum claves ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis Iesus Christus.* Sed constat, quod sacerdos non ordinatur à clave sacerdotali, sed solum ab episcopali: ergo videtur, quod Christus Apostolis tradidit claves episcopales, à quibus solis presbyteri ordinantur. Ex quibus omnibus videtur inferri, quod cum omnes potestates Apostolorum fuerunt à Christo Apostolis immediatè concessæ, quod similiter habeant hodie episcopi à Christo immediatè. Et sic in talibus potestatibus nullam habeant à Papa dependentiam, quod insinuatur, quia si à Papa & ab homine haberet talem ordinem episcopalem, deberet posse ab eo tali ordine privari. Quod tamen est falsum, ut nota. in *c. quanto de consue.* no. in *ca. manus de conse. di.* 5. Infertur igitur ex prædictis primo, quod omnis ecclesia sive potestates non videntur à Papali potestate habere dependentiam. Idem quod ad bene mundi vivere non est opus esse unam summam potestatem, à qua cæteræ oriantur vel dependentiam habeant. Et ex his videtur inferri, quod omnis potestas sit principaliter in tota ecclesia & in concilio universali ipsam repræsentante, quam in solo Papa, cum potestates eas Christus concessisse videatur omnibus Apostolis & non soli Petro: & ideo major videtur potestas concilii universalis, quam Papæ ipsi forsitan adversantis, de hoc infra dicam in quæstione, *quæ sit major an sententia Papæ vel concilii se opponentis.*

Prædictis tamen non obviantibus veritas se ad oppositum, quod sic insinuatur. ubi pluralitas, ibi plurimum discordia, *de pœni. di. c. 2. quando Adam.* Et ideo Deus secundam diem divisit, & in ea nil fecit designans duplicem numerum malum, qui nos ab unione dividit. 32. *quæst.* 1. *c. nuptia.* hæc esse etiam ratio, quare hominem unum à principio tantum creavit, ut designaret in unico melius consistere dominium, & unitatem magis probabilem esse quam pluralitatem, 33. *quæst.* 5. *c. hac imago.* & ut ostenderet quod sicut naturale est ut multitudo ab unitate procedat, sic è converso ipsa multitudo procedens ab unitate ad ipsam unitatem reducatur, *d. c. hac imago.* præsertim in regno, quod regnum regulariter non capit duos juxta sententiam prudentium dicente Lucano:

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.

& ideo propter pluralitatem & duplicitatem in re ergo Romulus interfecit fratem Remum, *l. fi. ff de rerum divi.* quia communio plurium discordiam parit, *l. cum pater.* §. *dulcissimis. ff. de le.* 2. Quod fuit ostensum in vero Rebechæ. Nam Esau & Jacob invicem ratione pluralitatis in utero pugnaverunt, 7. *quæst.* 1. *in apibus.* Et inquit Tullius de offi. dicens enim quod est relatum apud Heremum quod *nulla sancta societas nec fides regni est.* Quare melius est unum esse principem quam plures secundum philos. hæc sententia patet discurrentibus ordinationes naturæ. Nam in uno homine individuo, qui dicitur minor mundus, & ideo dicitur microcosmus secundum philo. 6. *Physicorum*, omnia in ipso melius se habent, cum ipsa omnia in homine consistentia ad unum reducantur. Nam sive consideres partem corporalem & corruptibilem variis membris distinctam, ut *de hareticis. c. cum ex injuncto*, omnia ipsa membra & totum corpus & ejus partes vivificantur à corde, & ab ipso ortum & principatum habent, & membra à corpore separata vel cordi non respondentia putrescunt, arescunt, 23. *quæst* 7. *quemadmodum.* & 24. *quæst.* 1. *loquitur. ff. de usu. ca. l. rerum mixtura.* Nam secundum philo. in libro *de differentia spiritus & anima*, in corde principaliter est sedes animæ, quæ anima corpus vivificat, *de pœni. di.* 1. *c. si ante.* & *ca. si resuscitatus.* & idem est in omni re animata, quæ composita ex pluribus elementis diversis uno spiritu & anima continentur, *d. l. rerum mixtura. ff. de usu. ca.* & resoluta illa anima; elementa illa dissolvuntur in illo individuo. quia, ut dixi, anima corpus vivificat. Et ideo scribitur circa finem *primi de anima*, quod anima magis retinet corpus quam econtra. Sive autem consideremus in homine similiter partem ipsam perpetuam & incorruptibilem, quia homo in se ipso interior est homo, prout habet animam, ut *de con. di.* 4. *c. ideo.* ex quo tunc etiam in eo esse debet virtus intellectiva regulans & regens omnes potentias sensitivas: sive sint potentiæ sensitivæ exteriores, ut visus, gustus, tactus, auditus, olfactus, de quibus in *proœmio decretalium*, sive sint sensus communes interiores, ut phantasia cogitativa & memorativa, de quibus Philosophus in *secundo de anima*, & aliqui ponunt *de testibus. c. cum causam.* Nam tunc bene se habet homo, cum virtus ipsa intellectiva bene regit & gubernat omnes alias potentias sensitivas. Nam tunc datur pax & unitas in anima humana, & homo virtuosus existit, ut in *clem. ad nostram. versiculo secundo de hareti.* Sed si homo cum intellectu non regulat sensus, ita quod in eo non sit prædominans virtus intellectiva, sed permittat intellectum præveniri ab appetitu & vinci, tunc homo est malus & non virtuosus, nec habet in se unitatem & pacem. unde sciendum, quod sensualitas est ab initio repugnans intellectui, tendens ad malum ab adolescentia sua, *Genes.* 9. *cap.* & 12. *quæst.* 1. *omnis atas.* & 20. *quæst.* 3. *proclivis.* & in *proœmio decretalium.* Et humana natura ex sensualitate, & homo quandoque prolabitur ad delicta, in *auten. dæmoniacis.* §. *si vero.* Nam sensus unum appetit, intellectus syllogizando in aliud tendit, regulans appetitum sensitivum. Et hoc est quod inquit amplius ad Roman. 7. dum dicit: *Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ.* 30. *quæst.* 1. *si Paulus.* & 6. *di. palea. sed pensandum.* & ad Galat. 1. dicitur, *Caro concupiscit adversus spiritum.* à principio igitur in homine est pugna propter passiones appetitus sensitivi repungnantes intellectui. unde si virtus intellectiva prædominatur & obtinet in regulando appetitum sensitivum, qui motus & victoria est naturalis, ut inquit Philosophus *secundo de anima*, tractatu *de motu & movente*, & est quemadmodum si spera superior movet inferiorem, tunc homo habet in se pacem & unitatem, ut dicam statim. & si per contrarium foret, quod sensus superaret intellectum, nec esset virtus intellectiva prædominas, tunc esset perinde ac si spera inferior moveret superiorem: qui motus esset contra naturam, & esset homo in se ipso dissonus, & in guerra, & male compositus atque vitiosus, ut hæc probantur *de sacr. unc.* c. 1. ibi: *Cujus pars superior ratio est, inferior sensualitas.* Et Prosper ostendit *de vita contemplativa*; dum dicit: *Dominetur vivens ratio, subjiciatur corpus anima: & anima Deo: & impleta est hominis perfectio*, de pœni. di. 2. *c. corpus nostrum.* & di. 3. *c. in saltibus.* patet igitur ex prædictis, quod ut hominis individuum bene regatur, oportet quod si virtus intellectiva, quæ in Christo habeat principatum regulans omnes potentias alias: & tunc tali homini conveniunt, quæ inquit Philosophus: *In virtuoso omnia consonant*: quia potentiæ sensitivæ parent intellectivæ, & parent delectabiliter: & in tali homine est tunc pax, unitas & tranquillitas in sua humana anima. Si igitur sic est in uno homine individuo, ut melius regatur, & se habeat ut omnes ejus potentiæ reguntur per unum, ita debet esse in toto universali mundo similitudinarie, ut inquit Philosophus 8. *Physic.* Si enim hoc contingit in uno individuo, ut melius se habeat, cum intellectus prædominatur in eo, ita esse debet in tota humana specie, ne tota humana spes non bene se habeat, nisi cum omnes ejus partes regulentur atque regantur ab uno.

ab uno. Et hic erit monarcha, qui secundum philosophum. 1. *phisi omnia quæ sunt unius generis, reduci debent ad unum, quod est in mensura eorum quæ sub ipso genere sunt*, &c.

CAP. VI.

DOcetur & hæc sententia, quod sit vera. Nam sicut est in uno corpore naturali, ita est in pluribus mysticis corporibus. Nam si consideramus domum unam: ipsa domus quidem melius per unum seniorem regitur secundum Philosophum, & probatur. 12. *q.* 1. *ca. omnis ætas, & l. pronunciatio, §. familia ff. de verbo signi.* sub unius potestate: & no. 23. *q.* 4. *cap. duo ista nomina.* & ideò vir tanquam superior propriam uxorem corrigere potest, 7. *q.* 1. *c. sicut alterius.* Item pater jurisdictionem habet in filios, & in servos etiam mercenarios; *l. servi & filii. ff. de fur. & l. respiciendum. de pœnis. C. de pa. po. l. congruentius.* & idem de antiquiore domus, ut habeat aliquam jurisdictionem incohabitantes in illa domo, ut *l.* 1. *C. de emenda. propinquo. & in l.* 1. *C. de emenda. servo.* Et idem est in aliis mysticis corporibus universitatum, quia melius se habent cum per unum reguntur. Sunt enim secundum philosophum quinque communitates. est enim una, quæ resultat ex pluribus domibus. Alia, quæ constituitur ex pluribus vicis: & ita est communitas civitatis, quæ secundum Philosophum est perfecta. quia si civitas est bene ordinata, in ea debet muniri quicquid necessarium pro hominis vita. Tertia est communitas provinciæ, quæ consurgit ex pluribus civitatibus. Quarta est communitas regni, quæ resultat ex pluribus provinciis. Quinta est totius orbis, quæ constat ex omnibus mundi regnis. Prima igitur communitas unius vici vel castri, seu oppidi in jurisdictione temporali & spirituali melius per unum regitur. & ideò in vicis sive in parochiis spiritualiter sui presbyteri curam animarum habentes, ut in qualibet Ecclesia sit unus presbyter, 13. *quæst.* 1. *cap.* 1. *& temporaliter sunt magistri*, quia in quolibet castro est magister, *l. item magistri ff. de pœnis*, & in *cap. cum contingat, de fo. compe.* Castra enim & aliæ coadunationes domorum uni civitati respondentes, dicuntur vici, *l.* 1. qui ex vico in quibus quolibet est magister unus, ut in toto ti. *C. de magistris munici.* In civitatibus autem, quæ sunt secundum corpus mysticum communitas, in spiritualibus in singulis civitatibus singuli sunt Episcopi, 21. *di.* §. 1. *& in fi.* 7. *q.* 1. *in apibus.* In temporalibus autem est unus civitatis defensor, ut in *auten. de defen. civi.* per totum & *C. de defensori. civi. l.* 1. In tertio autem mystico corpore provinciæ sive communitates, quæ provinciarum divisio à Petro facta est, 80. *di. in illis.* sunt in spiritualibus Archiepiscopi. Nam in unaquaque provincia unus est Archiepiscopus vel metropolitanus, ut 21. *di. cleros*, ibi: *Metropolitani*, &c. & est tex. 6. *quæst.* 3. *cap. scitote.* Et in temporalibus præses unus provinciæ, ut in toto ti. *C. de offi. præsi. & ff. e. ti.* In quarto autem mystico regni sive universitate sunt spiritualiter primates, qui singuli præsunt singulis regnis sive pluribus provinciis, ut 90. *dist. cap.* 1. & temporaliter præsunt Reges.

Si igitur hæc omnia tam in uno individuo humano corpore quam in mysticis corporibus, & in his communitatibus propter unitatē & bonum pacis stabilitas est, ut in singulis sit unus regens & præeminens; ut plene hic omnia probantur. 7. *q. in apibus*: quanto magis hoc ipsum adveniens est etiam in toto ipso humano genere & orbe universo, ut melius regatur per unum, ut idem juris sit in toto, quod in parte, 12. *di. c.* 1. *l. quæ de tota. ff. de rei ven. & l. sed & si quis.* §. *si. ver. sed & Iulianus, ff. si quis cau.* præsertim cum sententia philosophi in politicis traditum sit: quod *quotiens plura aliqua ordinantur ad unum finem, necesse est unum eorum regulare seu regere, alios verò regulari & regi per unum.* Et hic ergo in spiritualibus hodie est Pontifex Romanus Christi vicarius, ut *de transla. ca. quanto.* Et in temporalibus est Cæsar Romanorum Rex, quia in Romana civitate ultimo Deus constituit divinam & humanam monarchiam: & extra istam Ecclesiam & sanctam monarchiam, in qua consistit Ecclesia tota militans, non est salus. Et ideò omnes spiritualiter debent subesse Papæ, qui caput est Ecclesiæ militans: & temporaliter sunt sub Cæsare; quia ad hunc finem duo hic Deus luminaria constituit, *de ma. & obe. solitæ.* Nec sunt hic infra in mundo duo principia quia esset hæreticum: sed quilibet est per se principium unum à Deo immediate dependens, ut dixi late in primo dubio hujus operis. Ex quibus concludi manifestè videtur: quod inferius necesse est unicam esse supremam potestatem, à qua suma omnes aliæ deriventur. si enim in hoc in brutis aliquibus natura constituit, ut melius regantur per unum, quia in apibus unus est princeps, & aves grues unam sequuntur: quanto magis hoc credendum est statutum fore à Deo in humano genere ipsum totum melius esse regi per unum *d. c. in apibus*, cum homo excedat omnia irrationabilia propter rationē, 32. *q.* 2. *Moyses. & in cle. prima, de sum. tri.* Si enim hoc esset conveniens in partibus singulis humani generis, ut omnes melius per unum regantur, ut supra de domo, vico, & civitate atque provincia & regno dictum est, multo magis sic esse debet in ipso toto humano genere, cum pars & ordo partium non debeat esse melior suo toto. Nam partes & ordo partium sunt ad totum tanquam ad finem, qui finis melior est ipsis partibus ordinatis ad finem, ut inquit Philosophus 1. *Ethi.* Insuper quemadmodum omnes prædictæ partes humani generis melius respondent ad totum ipsum genus humanum semper regendo per unum, sic ipsum totum humanum genus, quod est pars creaturarum Dei, dum melius respondere ad suum totum, quod est Deus, se etiam regendo per unum. Sententia ista quod sit vera, probatur etiam hac forma: quemadmodum quilibet singularis homo bene se habet, cum summam attingit felicitatem: cum hoc sit ultimum bonum quæsibile in vita, ut inquit Philosophus. 1. & 11. *Ethi.* sic est in toto humano genere, ut simul collectum tunc bene se habeat, cum summam attingit felicitatem. Et hic est finis, in quem homo tendere debet: qui finis consistit secundum

aliquos

est operatio, ut dicit ibi Philosophus, & probatur *de cons. di. 4. c. 1. & si. de sa. un. c. 1.* ibi: *Fides sine operibus mortua est.* Sed operatio hominis perfectissima quæ continet totam hominis perfectionem, quæ est in contemplatione & dilectione Dei, *de pœn. di. 2. c. caritas. & c. unctio. & c. caritas est à qua. & c. pennata. & c. non revertebantur:* quoniam finis hominis ultimus & perfectissimus est intelligere per intellectum possibilem, & contemplari atque speculari per intellectum speculativum summum bonum secundum Philosophos, ut probant jura prædicta. Sed hæc speculatio non potest benè fieri nisi in tempore & statu pacifico & tranquillo. Unde dicitur, quod homo sedendo & quiescendo fit prudentior: sic est in toto humano genere, ut non possit esse in vera speculatione, nisi cum magna tranquillitate & pace: quia finis ille, qui est finis unius, cujus est totius etiam civitatis, vel totius regni, vel totius humani generis sub uno regno vel dominio aggregati secundum Philosophum. Sed hæc pax & tranquillitas non potest haberi commodè, nisi sint universi sub uno principe propter vinculum unionis & indissolubilis caritatis, ut 24. *q.* 1. *loquitur.* & quia hanc pacem & unitatem potest melius facere & causare illud quod est per se unum, quàm illud quod est in plures distinctum: & propter vitare pluralitatem, quæ pacem tollit & discordias parit, ut supra in *confirmatione partis hujus* adduxi & plenè probavi. Et ideo proprius finis legislatoris & principis istius unici subditos in tranquillitate, bonos & honestos in unitate custodire, ut habetur in *prooemio decretalium.* Et ex hoc illud etiam descendit, quod Christus summus sacerdos noster & vere rex fecit, cum primum in mundum ad nos suos subditos venit. Nam volens denotare futuram Dei summam contemplationem & pacem, primum per cœlestem tubam intonuit: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, hominibus bonæ voluntatis.* & de conse. di. 1. c. in jus & c. hi duo. In quibus verbis Christus denotavit contemplationem summam de Deo fiendam esse cum pace & tranquillitate optimè speculantium.

CAPITULUM. VII.

HAnc sententiam fore veram duæ illæ confirmationes demonstrant, quas retuli *secundo & tertio argumento in primis argumentationib. primi dubii operis hujus:* in quibus insinuavi supernam Hierarchiam cælestem uno imobili motore omnium regi per diversos Angelorum Deo obsequentium ordines, ipsi tamen uni Deo parentes, 88. *di. ad hoc*, sic & nos pariformiter interiores per unum regi debemus, cum ad imaginem & Dei similitudinem creati sumus, 33. *q.* 5. *c. hæc imago,* ubi hanc sententiam docet manifestissime August. Et ideò Christus unicam ecclesiam constituit, & non plures, ut designaret unicum esse debere ecclesiæ sponsum, & non plures *d. c. loquitur.* 14. *q.* 1. quia ut jam retuli, Hierusalem terrestris, id est ecclesia militans, similis esse debet ecclesiæ triumphanti ut inquit Johan. in Apocalyp. dicens: *Vidi Hierusalem sanctam de cælo descendentem,* id est, ecclesiam militantem triumphanti similem. Sed per id Ecclesia militans magis assimulatur triumphanti ideò, cum magis de esse ipso divino participat, ut in *c. damnamus de sum. tri,* sed tunc magis participat de esse divino & de triumphanti ecclesia, cum ipsa militans per unum regitur, quemadmodum cælum & ipsa triumphans cælestis ecclesia regitur. Ista etiam sententia ostenditur esse de mente DEI. Nam Deus populum suum voluit regi per unum. Igitur in *libro regum* legitur, quod cum 10. tribus scissæ fuissent à tribu Iuda & à tribu Benjamin, & relicto proprio rege, constituissent sibi foris alium regem Ieroboam: quod ipse Deus indignatus omni semini Israel, quia dissipatus est à domo David, & sibi constituit alium regem, ut hæc habentur. 7. *q.* 1. *c. denique.* Ex quibus insinuatur, quod melius est regi per unum, & hoc inquit Philosophus 12. *Meth. in fi.* dum dicit: *Entia nolunt male disponi, pluralitas principatuum mala. unus ergo princeps,* & est ratio: quia ubi unitas, ibi pax, & qui unitatem non quærit, pacem refugit, 7. *q.* 1. *novatianus.* Et quia id est perfectum, quod constat ex omnibus suis partibus, & unum constituit. *l.* 1. *Digest. de ori. jur.* 7. *q.* 1. *nihil facit l.* 1. *§. hujus studii.* in glo. in verbo *quod ad statum, ff. de justi. & jur.* Et est ratio, quia virtus unica est fortior suâ dispersâ. patet, quia si multi trahunt navim, nisi uniantur in eodem tractu, nunquam trahunt, *ff. ad l. aquil. ita vulneratus,* in fi. Et ideò si omnes potentiæ congregantur in unum, melius & virtuosius operantur. Et ideò concluditur, necessarium esse debere unum principem, ad quem omnes alii ut interiores principes ordinentur: aliàs sequeretur, quod pluribus paribus existentibus si inter eos litigium oriretur, non esset inter eos judicem dare, cum par in parem non habeat imperium, *ff. de arbi. l. nam Magistratus.* quod esset absurdum, cum esset dare impefectionem sine proprio proficiente, quod est impossibile: quia Deus & natura in necessariis non deficit, ut inquit Philosophus 3. *de anima.* Est igitur necesse, unum est supremum judicem, qui omnes judicet, & à nemine judicetur. Quo dato, in terris pax foret incommutabilis eo durante, cum non haberet alium pluralem cum quo litigaret vigeretque justitia cupiditate cessante inimica justitiæ, cum ipsa monarchia nil haberet quod concupisceret, cum omnia sua terrena forent, & populos suos ab eo justè dilectos in propria libertate eorum tueretur, *C. de offi. præfec. præto. afri. l.* 1. *in pr.* Hoc etiam ostenditur in hostilibus bellis. Nam cum principes mittunt exercitus contra hostes, in unoquoque exercitu constituunt unum capitaneum principem, cujus mandato omnes pareant, ut patet *Digest. de militi. l. exercitium & Digest. ad jul. maje. l. lege julia.* ibi, *injussu principis bellum gesserit.* Et patet *Gen.* 27. quia Abimelech Rex habuit principem exercitus, & *Genes.* 39. dicitur, quod Pharao habuit principem exercitus. Sic esse debuit in ecclesia terribilis ut castrorum acies or-

dinata, & in qua Apostoli fuerunt cælestis aulæ milites, habentes arma spiritualia, & specialiter gladium Sancti Spiritus, quod est verbum Dei, ut esset unus aliorum militum Dei caput & princeps: & hic utique post Christum fuit Petrus.

Ultimò partem hanc veram esse confirmo. Deus perficere quærit humanum genus perfectione gratiæ, sicut ipse perfectus est perfectione naturæ, ut in decreta. *Damnamus. de sum. tri. & fi. ca.* Sed Deus perfectissimus entium, ut inquit Philosophus 12. *meth. c. monet autem.* Et habetur *de bap. c. majores*, per id maximè perfectus est, quòd est ens maximè unum, & maximè bonum, secundum Philosophum. Et probatur in d. decre. *damnamus*, ibi: *Volo pater ut sint unum sicut & nos unum sumus*: & juxta illud: *Audi Hierusalem DEUS tuus unus est.* Et ideò quando quis magis unitati appropinquat, tanto magis appropinquat primo principio & perfectionem attingit. Et ideò virtuosi in seipsis uniti sunt, quia (ut dixi) in virtuoso omnia consonant: & adhæret Deo, & unus spiritus est cum illo, ut in d. decreta. *damnamus.* Et vitiosi & mali non sunt uniti, sed in seipsis discrepant, quia sensitiva discrepat à virtute intellectiva. Et sic non sunt in unione & conformes primo principio, sed in seipsis sunt mali. Et ideò nil aliud est peccatum & malum, quàm progredi ab uno spreto ad plura, ut probat tex. in *c. ergo. de pœni. di.* 2. ibi: Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus Deum diligit. & sic spernit Deum unum, & currit ad multa: puta ad amorem proprii corporis plus quam humana requirit fragilitas, ut *ea. di. c. corpus nostrum.* Unde infertur, quod id est summum bonum, quod est maximè unum: & id est in se bonum, quod est maximè unum. Et ideò Pythagoras in correlationibus suis ex parte boni ponebat unum: ex parte mali ponebat plura. Et hoc etiam Psalmista docet dicens: *A fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt*: Ostendens quod propter hæc bona ab unitate recesserant, & peccantes multiplicati erant. Ex quibus infertur, quod optima bonitas in unitate consistit. Et idem Christus quærens perficere ecclesiam suam orat: *Pater rogo ut sint unum in nobis, sicut & nos unum sumus*, id est, quod una esset ecclesia, unus populus Catholicæ fidei, & tandem unum regnum propter unionem indissolubilis caritatis, ut in d. decre. *damnamus. de sum. tri.* Et hanc unitatem esse quærendam insinuant verba Beatissimi August. super Psalm. 121. dum dicit. *Unus est Christus: non ille unus & nos multi, sed & tres multi in uno unum, ut unum sit Christus caput & corpus.* Et idem in Psalmo 49. *Omnis enim homo in Christo est unus homo: & unitas Christianorum unus homo.* Et in sermone 27. super Johannem, ut doceret omnium fidelium esse debere integram unitatem, inquit: *Unitas non compaginat, & tantâ ei unitate astringimur, ut ipse & nos simus unus & integer Christo.* Et in Psalmo 138. inquit: *ipse est caput nostrum.* Et utique si caput est, corpus habet. Corpus autem ejus est sancta ecclesia, quæ conjunx ejus est. Cui dicit Apost. *Vos autem estis corpus Christi & membra.* Totum itaque corpus, Caput etiam corpus, tanquam integer vir, ut est tex. *de sa. unc. c. 1. & hoc unguento.* Idem Gl. super verbis Apostoli ad Ephe. 4. ibi, *donec occurramus capiti Christo in virum perfectum*: ita quod *nos omnes scilicet caput & membra simus perfectus vir, cui nil desit.* Idem etiam vult Aug. Psalmo 18. Ex quibus concluditur, quod omnis multitudo optimâ dispositione ad unitatem reducitur. Et ideò non nisi congregatis in unum dictum est: *Accipite spiritum sanctum*, 24. q. 1. si autem. Item est scriptum: *Ecce quam bonum & quam jucundum, fratres habitare in unum*, 12. q. 1. c. dilectissimus. *Et multitudinis credentium debet* esse *cor unum & anima una*, ut dicta decreta. Damnamus, & 12. q. 1. c. sancimus. Ex his igitur patet, quod unitas maximè quærenda & tenenda est. 1. *q. 1. teneamus.* Et hoc nos mirabiliter docuit Christus, cum corpus & sanguinem suum nobis tradidit in sacramentum, in quo unitatem & pacem nobis designavit, ut essemus unum in una fide, pace & caritate, *de conse. di. 2. c. quia passus. & c. ita Dominus noster. & c. hoc est sacramentum. & 23. q. 3. c. ipsa* Et hâc de re, & ut hanc conservaret unitatem unicam, constituit universalem ecclesiam militantem & non plures: cui, ut conservaretur unitas, non omnes Apostolos universaliter præfecit, sed Petrum præ omnibus principaliter principem constituit, 24. *q. 1 loquitur. & 22. di. c. 1.* Ubi probatur, quod Christus Petrum principem Romanæ Ecclesiæ præfecit, ut omnes aliæ potestates ab ipsa ut dependentes auctoritatem exciperent ad consecrationem unitatis: quia secundum sententiam Apostoli: *nos sumus omnes unius corpus, unus spiritus, & una spes vocationis, & unus est Dominus, una fides, & unum baptisma, & unus Deus*; quam unitatem firmiter tenere debemus *d. c. loquitur.* sed quia ecclesia erat & est unum corpus mysticum, 3. *q. 4. Engeldrudam*, ideò debet habere caput: & hic est Papa. *9. q. 3. aliorum.* Necesse est ergò ad consecrationem debitæ unitatis, ut unus omnium princeps sit à quo omnes aliæ potestates proficiscantur, sicut ab uno sole radii multi, & ab una radice & stipite arboris rami multi, & ab uno fonte rivuli multi, *d. c. loquitur.* Ex quibus concluditur ad benè mundi vivere necessariam esse unicam supremam potestatem, à quâ omnes aliæ deriventur. Et hanc constituit primum Christus in Petro, ut 22. *di. c. 1. & c. sacrosancta, 22. di. quamvis*, cum ei dixit: *Pasce oves meas.* De elect. significasti. in fi. & cum ei soli claves tradidit regni cœlorum 23. *q. 1. si autem.* Et hodie habemus de necessitate dicere, quod est in Petri successore: aliter negares unam sanctam Catholicam & Apostolicam ecclesiam, quod esset hæreticum. Quare dicendum est, quod ecclesia Romana sit principalis summa, à qua omnes aliæ initium sumunt, 22. *di c. 1.*

Ad contraria modò respondeo, & primo dico: quod si homines stetissent in statu innocentiæ, in quo Adam creatus fuerat, necessariæ potestates non fuissent, quæ sunt inductæ ad vindi-

vindictam malorum, laudem verò bonorum *de majo.& obe.* Sed quia servi facti sunt peccati, & plures sunt peccantes quàm boni, ideò fuit opus ponere potestates 22. *di. deinde.* Et vitia & virtutes faciunt distinctiones in hominibus.

Secundæ rationi respondetur: quòd quamvis hæc unica suprema potestas debeat omnibus præesse & toti ecclesiæ, non tamen sic debet intelligi, ut singula judicia cujusque minimi oppidi ab ipso immediatè procedere debeant, sed per alios plures secundum regionum diversitates debet regere, sicut fit in Ierarchia supercælesti, in qua innumerabiles intelligentiæ uni Deo parent, 94. *di. ad hoc.* sic etiam fit in hoc Monarcha inferiori. Et ideò, ut supra dixi, Petrus constituit sacerdotes, & in singulis civitatibus episcopos, & in provinciis Archiepiscopos, & in regni Primates, 80. *di. in illis.* Et ita in temporalibus fecit etiam Cæsar: quia præfecit etiam præsides provinciarum, & in civitatibus defensores, ut supra dixi. Et Papa quædam majoribus tantùm communicavit, ut episcopis facultatem ordinandi & conficiendi crisma, & similia: quædam præsbiteris dedit, ut facultatem conficiendi eucharistiam, & prędicandi: & alios ordines præfecit, de quibus 21. *di. cleros.* Quædam sibi reservavit, ut causas majores fidei. Et similiter Cæsar quædam sibi reservavit, ut impositiones vectigalium, *l. vectigalia. C. nova. vectiga.* Quædam tantùm majoribus concessit. Istæ tamen concessiones non sunt per viam, ut Papa vel Imperator tales potestates concedendo à se abdicent, ut probat tex. in decreta. *damnamus. de sum. tri. ver. sed nec dici potest.* Unde respondetur, quod princeps, licet sit unus, debet habere coadjutores, administrantes, & etiam secum plurimos consiliarios, prout habet Papa & Imperator. Nam Papa Cardinales habet, quorum consilio debet, quæ agere habet, expedire. Imperator habet senatores, ut no. *C. ad. l. jul. maje. l. si quis cum militibus*, canonisata: *6. q. 1. si quis cum militibus*, ut possunt multi videre & benedicere vere: & sic omnia contraria primo facta non obstant.

Argumenta autem facta, quod Christus potestates, quas concessit, videtur pluribus pariter contulisse; non uni, respondetur: quod *quamvis Christus has potestates concesserit Apostolis, tanquam supremus & verus sacerdos magnus, tamen ita ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus diffunderet.* Ista sunt verba Beati Leonis posita 19. *di. ita Dominus noster*, & transumptive *de elect. c. fundamenta li. 6. ver. hujus autem muneris.* Et licet has potestates non habuerint à Petro, sed inceperunt à Christo, tamen Christus tanquam summus sacerdos contulit, ut sub Petro futuro in sacerdotio Christi successore ipsis uterentur. Unde Apostoli omnes Petro deferebant, sicut fecit Johannes qui fuit major post Petrum. Nam primum miraculum factum per Apostolos post spiritus missionem fecit Petrus *Actuum* 3. Item legitur in Gestis Simonis magi, quem dæmones per aerem portaverunt, quod Paulus detulerit Petro. Et quod etiam citra potestatem miracula faciendi major fuit Petri potestas, ostenditur: quia Petrus umbra umbra sua sanabat infirmos *Actuum* 5. *cap.* quod de aliis Apostolis minime legitur, Item ante passionem non erant discipuli sub Petro, quia Petrus nondum erat sacerdos summus, nisi in promissione, sed non in actu: sed tum vivente Christo ipse Christus erat sacerdos summus, & sub eo erant Apostoli, & ab eo potestatem accipiebant. Et hoc modo dici poterant esse in pari consortio cum Petro 21. *di. in novo.* post resurrectionem & potestatem datam summi sacerdotii Petro per verba illa: *Petre si me diligis, pasce oves meas*, de elec. significasti. in fi. tunc facti sunt Apostoli Petro inferiores, sub eo jam facto summo sacerdote, sicut erant sub Christo. Et ideo in prædicando Apostoli sibi deferebant: unde in penthecoste sermonem fecit Petrus *Actuum* 2. *cap.* Et ideò dicit tex. 21. *di. novo*: Quod Petrus Apostolos ad fidem prius virtute suæ prædicationis adduxit. Sic ergò Petro post Christum per prius data fuit omnis potestas. Nam voluit quod esset unum ovile & unus Pastor. Unde nullus nisi Petrus auctoritatem habet oves pascere aut regere. Quare ipsius fuit Petri alios pastores vocare in partem solicitudinis. Et idem de omnibus aliis clericis & ecclesiæ ministris, quamvis ipse Petrus non faciens per se immediate potuerit committendo aliis hæc facere, prout Act. 3. legitur, cum dixit: *considerate viros boni testimonii ex vobis: & ipsi elegerunt Stephanum.* Et etiam quamvis interdum cum consilio fecerit aliorum, sicut etiam hodie Papa multa facit cum consilio Cardinalium *6. quæstio. 1. cap. si quis cum militibus*, quæ est *l. si quis cum militibus. Digest. ad l. jul. maje.* ut supra dixi. Similiter Moyses, quamvis habet per se potestatem eligendi officiales in populo, dedit tamen ipso populo auctoritatem dicens: *Date ex vobis viros sapientes* &c. Unde concluditur, quod Papa omnes potestates ecclesiasticas potest & habet ordinare, licet possit aliis etiam committere. Et ideò Collegia ecclesiarum, præsertim Cathedralium, sibi eligunt rectores, ut no. *de elect. cap. 1. & c. ecclesia Vulterana.* Ad Papam etiam pertinet potestas dividendi diœceses & provincias, 80. *di. in illis.* & dicam infra in ea quæstione, *citra qua possit ipsa potestas Papæ.* Ex quibus omnibus concluditur, quod omnis potestas post potestatem Papæ est à Papa dependens, & ab ipso debet instrui & regi mediate, si vult, vel immediate. Unde Papa licet conferat ordinaria beneficia suæ diœcesis, potest tamen ipsis ordinariis præjudicare & conferre omnia beneficia in quacunque diœcesis mundi consistentia, etiam antequam vacent, *de rescript. c. libertus* Et dat jus ad vacatura beneficia etiam spectantia ad collationem ordinariorum, *de conces. praben. c. proposuit.* Et potest in collatione prævenire ordinarios, *de praben. dudum. & cap. quamvis 2. libro 6.* Et claudere manus ordinariorum per suum decretum,

de concess. praben. c. 1. & c. sicut. & c. si soli. li. 6. quæ jura sunt in prædictis rationibus fundamenta: quia omnis potestas ordinariorum pendet à potestate pontificis: & omnia per prius sunt in ipsius pontificis potestate, & ab ipso omnes aliæ dependent potestates, ut 12. *dis. cap. 1.* Et dum dicitur: ergo si episcopales omnes potestates sunt à Papa, deberet posse episcopos privare, & facere desinere esse episcopos: quod tamen videtur falsum. Respondetur: & primum est considerandum, quod in hoc sunt opiniones, an à Christo Apostoli omnes cum Petro facti fuerunt episcopi, vel à Petro tantum episcopi constituti sunt: quod ultimum secundum aliquos verum videtur per tex. 67. *di. cap. porro*, ubi probatur, quod Jacobus frater Domini secundum carnem à Petro, Jacobo & Johanne Archiepiscopus Hierosolimitanus consecratus est. Item quia omnes Apostoli post cœnam Pascæ videnter tantum fuisse simplices sacerdotes, nec vivent Christo videbatur esse differentia inter episcopum & sacerdotem, ut probatur 95. *di. olim.* sed scismata, quæ surgebant, fuerunt causa, quod unus sacerdos episcopi nomen assumens, aliis præferretur: & hæc prælatio & quo ad nomen episcopi & quoad administrationem videtur facta fuisse à Petro, non à Christo, ut no. 93. *di. legitur.* Ex quibus videtur, quod gradus episcopalis in aliis à Petro inceperit, non à Christo. Et in hac sententia videtur residere Gl. in *d. c. legitur*, in verbo, *postea.* Si enim fuissent Apostoli omnes episcopi consecrati, non fuisset Jacobus à Petro, Jacobo & Johanne iterum consecratus: quia sicut semel baptisatus non debet amplius baptisari, ut in toto ti. *C. ne sanctum baptisma reiteretur*, ita nec semel consecratus iterum consecrari deberet, 68. *di. c. sicut semel.* Et ideò in hac materia has pono conclusiones: quod quamvis sacerdotalis ordo vivente Christo incœperit in die cœnæ, episcopalis verò ordo non incepit nisi post resurrectionem, & à Christo incœpit solum in Petro cum ipsi dixit: *Pasce oves meas.* 8. q. 1. in scripturis. Nam ut plures supra dixi, ante passionem Petrus non fuit constitutus episcopus vel summus pontifex, quia ipse futurus erat universalis ecclesiæ episcopus, & vivente Christo, qui verus sacerdos esse potorat ipse pontifex, ne duo consolidum in eodem corpore mistico essent pontifices, & habuisset ecclesia duo capita: quod fuisset monstrum. Sed post passionem, cum à mundo Christus discessurus erat, constitutus fuit episcopus Petrus à Christo, & solus ipse. Et hoc est quod dicitur tex. 21. *di. in novo*, quod Petrus potestatem prius accepit: & quod ei primo pontificatus in ecclesia Christi datus est. Et hoc modo debet intelligi tex. 95. *di. c. olim*, dum dicitur: quod *olim non erat differentia inter nomen sacerdotis & episcopi.* Nam illud debet intelligi ante passionem vel incontinenti post passionem antequam Petro fuissent dicta illa verba: *pasce* &c. Et ita sentit Archi. & Lauren. in *d. c. legitur* 93. & ratio: quia ante passionem fuerat sacerdotium, sed non episcopatus. Et hoc probat tex. in *d. c. in novo*, dum dicit, quod *ordo sacerdotii*, id est, ordo pontificalis: quia falsum esset dicere, quod ordo sacerdotii inceperat à Petro, quia omnes tenent, quod à Christo jam facti erant Apostoli sacerdotes per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*: vel melius ibi dicit tex. post Christum ordo sacerdotalis cœpit à Petro, quia Petrus post Christum remansit solus primus pontifex: unde etiam sacerdotalis ordo ab eo habet principium ut à summo pontifice. Sed secundum primam expositionem ibi est tex. quod à Domino pontificatus primo Petro datus est: & deinde pontificalis ordo post Christum scilicet in cæteros Apostolos incœpit à Petro. Nec ob. quod in prima epistola Petrus dixerit & vocaverit se bresbyterum dicens: *Precor ego compresbyter & testis passionum Christi*; quia non per hoc se negavit summum pontificem & episcopum, sed ex humilitate ita locutus est. Unde consecretio Jacobo in episcopum Hierosolimitanum, fuit vera consecratio, de qua in *d. c. porro*, 77. *di.* Et falsa est opinio dicentium ibi, quod ideo sic consecraverunt eum, ut designarent solum formam futuram servandam in aliis episcopis consecrandis; quia (ut dixi) si jam fuisset consecratus, non debuisset iterum consecrari. *d. c. sicut semel* 68. *di.* nec fingenda erat consecratio falsa propter ostendere formam veræ consecrationis: quia abjicienda sunt falsa remedia, quæ veris periculis sunt graviora, *de cele. missa. c. de homine.* Et ideo Paulus repræhendit Petrum fictionem similem facientem, 2. q. 7. *Paulus.* Et quia poterat Petrus ipsam formam consecrandi exprimere verbis, non tales fictiones facere. Ex quibus infertur, quod Jacobus adhuc non erat episcopus: & ideo à Petro & aliis consecratus est. Nec etiam est vera sententia dicentium, quod fuit in Archiepiscopum consecratus, ut tex. sonare videtur: cum tamen esset prius episcopus. Nam hoc falsum est: quia si episcopus visibiliter consecratus Archiepiscopus vel Patriarcha vel etiam Papa crearetur, consecratio in eo reiteranda non foret, ut in *d. c. sicut semel.* licet si foret tantum invisibiliter unctus à DEO, deberet nihilominus iterum visibiliter inungi & consecrari, & ideo sanctificati in utero: velut habentes baptisma flaminis, sunt nihilominus baptisandi. Et ideo dato, quod Apostoli recepissent spiritum sanctum in die penthecostes, Christi gratia inflante & de cœlo mittente, tamen non fuerunt sacramentaliter propter hoc episcopi consecrati: unde erant ex integro consecrandi. Et ita debet intelligi Hugo, de quo in *d. cap. porro. 66. di.* Et ex his patet, quod si fuerat prius Jacobus episcopus consecratus, non erat iterum consecrandus, quamvis foret promotus Archiepiscopus. Et si diceretur, quod eum consecraverunt, id est, Archiepiscopum promoverunt, non esse bene dictum: quia promotio potuisset fieri à solo Petro pontifice, sive in promotione, sive in pallii concessione, ut in toto ti. *de transla. epi.* & in ti. *de auctori. & usupal.* vel si dicerent de promotione inferiorum à pontifice, puta de postulatione illa fit solum à capitulo ecclesiæ Cathedralis, ut in

d. c. I.

d.c.1.d.elect. Nec fuisset opus, quod essent tres episcopi. Similiter nec aliorum reprehensio tenet, quod Iacobus jam esset consecratus à Christo episcopus. Sed quod illa Petri & aliorum fuit intronisatio vel determinatio ad certum locum poterat fieri à solo Petro sine aliis duobus. Et hodie potest fieri à solo Papa 80.*di.in illis*: & in toto ti.*de translat. prala.* Item intronisatio fit ab Archidiacono, ut in *c. ut nostrum. de offi. Archi.* etiam sine episcopo, pari ratione ordinatio videtur posse fieri: quod est falsum. Item istæ responsiones non sunt bonæ: quia tex. dicit in *c. porro*, quod Petrus, Iacobus & Iohannes consecraverunt alium Iacobum, ut daret formam futuris consecrationibus episcoporum. Unde non potest de postulatione vel intronisatione vel ad alium locum translatione, quæ non haberet conventum consecratione. Ex quibus infertur ad conclusionem primo datam: Quod alii Apostoli non fuerunt facti à Christo episcopi, nisi solus Petrus. & alii Apostoli à Petro episcopi facti sunt, quia ab initio episcopalis non fuit nisi unus, quia subditi non erant distincti: Sed postea in civitatibus singulis per Apostolos positi sunt episcopi; & in singulis provinciis Archiepiscopi, 99.*di. cap.1.& 80.di.in illis*, n.in *c.constitutus, de appel.* & 13.q.1. Nec contraria sententia ratione vel auctoritate scripturarum probari potest. Et ideo non est dicenda, ut dicit Hiero. super Homeliam, *Ecce mitto vos*: ubi dicit, *dictum quod de scripturis non habet testimonium, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* ad idem, *l. illam, C. de collatio.* quæ dicit, *illud non esse dicendum, quod nulla constitutione prolatum sit.* Sed per nulla verba à Christo prolata doceri potest, quod alii Apostoli excepto Petro facti fuerunt episcopi. Primo enim non ex illis Matth. 18. *quodcunque ligaveris &c.* quia illa dicta fuerunt ante diem cœnæ, & quando nondum Apostoli erant simplices secerdores: & si non poterant esse episcopi, 52.*di. cap. solicitudo*: & fuerunt verba futuræ promissionis potestatis, non autem per ipsa aliqua fuit concessio potestatis. Per illa etiam verba Lucæ 22. cap. à Christo dicta in cœna: *Hoc facite in meam commemorationem*, non fuerunt Apostoli facti, nisi simplices sacerdotes: alias sequeretur, quod si ista verba facerent episcopos, quod nullus posset creari simplex sacerdos, quin crearetur episcopis: quod est falsum. Item nec per illa verba Iohan. 20. *Quorum remiseritis* &c. Nam & ista in creatione simplicis sacerdotis dicuntur. Nam Christus dicit: *Accipite spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata* &c. Et sic eadem esset ordinatio presbyteri, quæ episcopi: quæ tamen distincta esse debet. Patet, quia verba sacramentalia prolata à ministro sunt ejusdem virtutis, quæ prolata à Christo. Patet in forma consecrationis corporis Christi, in quæ illa verba: *hoc est corpus meum*, inducunt effectum eukaristiæ, sicut in Christo. Et ideo si per hæc verba: *accipite spiritum sanctum, ut quorum remiseritis peccata* &c. Christus fecisset Apostolos episcopos, qui jam facti erant sacerdotes in cœna, quando hoc dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, similiter episcopus omnem presbyterum faceret primo sacerdotem, cum eidem traderet sibi calicem cum aqua & vino, & diceret: *Accipite potestatem.* Deinde faceret enim episcopum, cum continuando diceret: *Accipite spiritum sanctum: & quorum* &c. quod est absurdum. Item quia si per hæc verba: *Accipite spiritum sanctum*, fuissent facti episcopi, falsum esset quod scribitur 21.*di.in novo*, ubi dicitur, quod pontificatus à Christo primo Petro datus est: sed ista verba simul omnibus Apostolis dicta sunt. Item Thomas, qui non fuit præsens, illis verbis non fuisset factus episcopus, qui tamen fuit Apostolus & episcopus, sicut alii. Nulla igitur verba, nulla urget auctoritas dicere, quod Apostoli fuerunt creati episcopi à Christo, nisi solus Petrus. Sed potius ratio & auctoritas est, quod solum Petrum episcopum fecerit, ut designaret unitatem & unam potestatem à qua omnes aliæ proficerentur, sicut supra dixi: cum solum unum creavit hominem, à quo omnes alii orirentur. Nec obviat, si dicas: immo opus erat creare Christum tres episcopos, quia unus solus non potest creare episcopus alium episcopum. 76.*di.porro*, sicut Deus creavit primo Adam, & quia solus Adam non erat sufficiens ad generandum, creavit Evam. & in aliis speciebus, quæ non producuntur nisi à mare & fœmina produxit duos, marem & fœminam: sic debuit Christus facere in creatione episcoporum: quia respondeo, quod tres episcopi debeant esse in consecratione unus episcopi, ut *d.c.* illud est ex institutione ecclesiæ & Apostolorum. Unde ante illam institutionem potuit Petrus summus pontifex solus consecrare alium episcopum: & idem posset hodie etiam Papa, qui posset hanc immutare, ut no. Hugo, Lauren. & Archi. in *d. c.porro. 66. di.* Sed duranda hac solennitate, Papa solus hodie non posset, ut ibi no. Cum igitur unus solus pontifex possit, si vult facere solus episcopum, sufficiens fuit si Christus solum Petrum præfixit episcopum ad designandum unitatem & supremam unicam potestatem, à qua cæteri (ut dixi) oriretur, 24. *quæst. 1. loquitur.* Et quia sic fuit in veteri lege. Nam non legitur, quod Moyses inunxerit, nisi solum Aaron in sacerdotem maximum: sic ergo debuit esse in nova lege, quæ magis perfecta est. Et ideo concludendum est, quod Christus episcopum solum fecit Petrum. Deinde Petrus fecit Iohannem: & deinde fecit Iacobum Zebedei. Et tandem ut ostenderet, quod episcopis aliquis non erat consecrandus nisi à tributus episcopis, ipse Petrus adhibitis Iohanne & Jacobo consecravit alium Jacobum Zebedei fratrem Domini Hierosolymitanum episcopum, *d.c. porro libro 6.* Aliquando tamen propter inopiam episcoporum Apostoli hanc formam non servaverunt. Et ideo Paulus Thimotheum & Titum solus episcopos consecravit, cum tamen Paulus esset episcopus: alias non potuisset non episcopus episcopum consecrate. Quia qemo ordinem, quem non habet, alii dare potest, ut in *c. diabertum.* 1. *q.7.* immo nec forsan ex delegatione Papæ posset non episcopus consecrare episcopum, ut no.95. *di. pervenit. & c.quanto.* & Tho. in 4.*sen.di.7.q.3.* & ideo falsa est Gl. in *di.c.porro.lib.6.di.* quæ dicit, quod sa-

cerdotes simplices in primitiva ecclesia consecrabant episcopos, sicut fecit Moyses, qui consecravit Aaron, & tamen Moyses simplex sacerdos fuit & non pontifex. Sed ad hoc respondetur, quod fecit Dei jussu: & ea quæ fiunt ex absoluta Dei potentia, ad consequentias non sunt trahenda. Vel dic, quod licet non esset unctus visibiliter Moyses in pontificem, tamen fuit major sacerdotibus & pontificibus veteris testamenti, quia ordines illorum non habebant caracteres, nec illi sacerdotes habebant claves, sed tantum offerebant populo, & erant mediatores: quæ omnia melius faciebat Moyses. In ecclesia autem nostra non est major dignitas pontificali, nec major ordo sacerdotali. Et ideo non existens episcopus non consecrat episcopum: nec non existens presbyter conficit eukaristiam, ut in *cap. 1. ver. & hoc utique. de sum. tri.* Ex quibus concluditur, quod sacerdos simplex non consecrat episcopum, sed tantum episcopi. Concluditur etiam quod Christus Petrum tantum fecit episcopum, & alii à Petro ordinati sunt Apostoli episcopi. Et ideo legitur *Actuum 13. cap.* quod Paulus quamvis esset à Deo assumptus Apostolus, tamen venit ipse & Barnabas Hierosolimis ad Petrum, Iacobum & Iohannem, qui orantes imposuerunt eis manum: & sic Paulus & Barnabas ordinati à tribus. Sed tunc militat contrarium primo factum: quod si episcopalis ordo est à Petro, ergo debet posse tolli per Papam quod tamen videtur falsum. Sed tamen respondetur, quod per episcopatum secundum Theologos caracter perficitur, qui est à Deo immediate: vel secundum canonistas novus caracter imprimitur, ut in *prohemio sexti: & in c. post translationem. in fi. de renun.* & dicam infra in quæstione: *an Papa possit renunciare papatui.* Unde caracter episcopalis perfectus, vel noviter traditus à Papa, auferri non potest: potestas autem jurisdictionis benè potest episcopo auferri, vel per depositionem vel suspensionem in his temporalibus vel spiritualibus jurisdictionem, etiam si essent sacramentalia: gratiam tantum & non caracterem imprimentia: quia in his episcopo vel presbytero Papa posset tollere potestatem, ut impedire gratiam inscienter recipiente ut in recipiente pœnitentiam vel eukaristiam à sacerdote prohibito, maximè notorio, *de coha. cle. & mu. c. nostra. & c. verum. 22. di.* & idem si est sciens prohibitiones recipiens sacramentum, etiam si non sit notorius ille prohibitus, ut no. Inno. *de hæreticis fraternitatis.* Fallit tamen in baptismo, ubi etiam prohibitus confert gratiam & caracterem, quia non potest facere Papa, quod baptisatus cum forma tradita non habent gratiam & caracterem. Similiter in aliis sacramentis prohibitis confert caracter, ut hæc no. *de conse. di. 5. c. manus. & in c. quanto. de consuetu.* & ibi plenius per doc.

Stat igitur prima conclusio, quod Petrus solus à Christo factus est episcopus, & alii omnes Apostoli à Petro episcopi creati sunt. Nec huic sententiæ primo allegata videntur obesse. Et primo non obviat illud, quod pari consortio Petro facti sunt Apostoli, ut *d. c. in novo,* quia illa paritas est respectu ordinis, non jurisdictionis, ut ibi no. Item est in eo quod omnes fuerunt episcopi, sed non omnes simul cum eo: quia primo pontificatus fuit datus Petro: & demum ipsi facti sunt pontifices, & in hoc ordine pares: sed in jurisdictione Petrus fuit superior, & primo à Christo solo factus, & alii ab ipso Petro.

Similiter ad illud respondetur, quod discipuli loco Apostolorum successerunt: quia fateor, quod & ipsi Apostoli fuerunt episcopi. Sed vario modo, quia Petrus fuit à Christo, ut est dictum: & ipsi per Petrum, quia non statim quod fuerunt Apostoli, fuerunt episcopi. Patet, quia ante cœnam fuerunt Apostoli, & tamen nondum erant sacerdotes. Erant igitur nec episcopi, sed Apostoli, id est, prædicantes. Unde Lu. 6. c. dicitur: quod *vocavit discipulos suos & elegit 12. ex ipsis quos & Apostolos nominavit.* & post in 9. cap. dedit eis potestatem prædicandi eos mittendo: quia ex tali missione potestatem prædicandi acceperunt. Unde ex eo quod essent Apostoli non erant sacerdotes nec episcopi, nec habebant auctoritatem prædicandi, nisi postquam missi fuerunt, sed in spe fuerunt statim, quod fuerunt Apostoli & episcopi. Et demum omnes post resurrectionem & primum Petrus, cum Christus in cœlum ascensurus erat: & postea alii continuè facti sunt à Petro.

Nec obviat si dicitur, Aaron simul factus fuit sacerdos & pontifex, ergo debet dici de Petro: quia non est bonum simile: quia quando Aaron fuit creatus pontifex & sacerdos, populus Israeliticus erat jam collectus. Unde statim debuit Aaron fieri pastor, ne oves errarent sine pastore. Sed populus Christi vivente Christo, pastorem Christum habebat. Unde non erat conveniens, quod alter insolidum constitueretur Christo vivente pastore: sicut nec constituto Aaron, alius pontifex constitutus est, nisi post mortem ejus Eleazarus. Et si non fuit, nec alii fuerunt: quia Petro primum pontificatus datus est. Unde successerunt episcopi loco Apostolorum scilicet in episcopatu eis tradito. Sed quando fuerit eis datus, argumentum non ostendit, sed tex. ostendit, *93. di. legimus,* & ibi Gl. in verbo postea.

Ad illud de Iuda dicendum est secundum veritatem, quod Iudas non fuit episcopus, sed solum fuit Apostolus & sacerdos. Et dum dicitur, *episcopatum ejus accipiat alter,* id est, presbyteratum vel sacerdotium: quia in sacra scriptura frequenter unum pro alio accipitur, ut 98. *di. legimus.* Item potest exponi *Episcopatum ejus accipiat alter,* id est, Apostolatum, sicut ibi postea dicitur: *Accipe locum ministeris hujus & Apostolatus, de quo prævaricatus est Iudas:* Apostolatus autem innuit, quod esset episcopus pro tunc, ut supra dixi. Et ideo quamvis Paulus esset Apostolus non per hominem, sed per Christum, tamen non fuit episcopus, nisi postquam ipse cum Barnaba venit ad Petrum, Iacobum & Iohannem, ut dixi supra, & manus ab ipsis impositionem susceperunt, ut habetur 75. *di. quod die.*

Ad

Ad auctoritatem Augustini dupliciter respondetur, quod Christus omnes Apostolos fecit episcopos, sed diversimode. Quia primo dedit pontificatum Petro, 11. *di in novo*, deinde alios Apostolos fecit episcopos mediante Petro: & post mortem Christi Petrus eos fecit: & sic Christus fecit eos per Petrum. Nam qui per alium facit, per ipsum facere videtur, *l. sed si unus. §. si jussu. ff. de injuriis*, ut supra dixi. Vel dic, quod Christus immediatè per se fecit episcopos, id est sacerdotes, ut dixi supra per tex. 93. *legimus*.

Ad tex. *c. primi. §. una. de sum. tri.* Respondetur similiter, quod Christus Apostolis concessit claves pontificales, ut possint creare sacerdotes, sed diverso modo, quia Petro per seipsum Christus immediatè concessit, & aliis autem concessit Apostolis cum Petro & per medium Petri. Vel dic, quod ille tex. facit pro ista parte, quia tex. dicit, quod claves illas concessit Apostolis earumque successoribus Iesus Christus: & loquitur de potestate clavium pontificalium confirmandi & ordinandi, quæ differunt à sacerdotalibus, quæ consistunt in potentia ligandi, & scientia discernendi, per quas homo intrat vel ejicitur de ecclesia. Sed has claves pontificales dicit ibi tex. Quod Christus concessit Apostolis & eorum successoribus. Christus non concessit nisi mediante Petro aliis summis pontificibus. Ergo sic debet intelligi, quod etiam sic concesserit Apostolis Petro mediante per rationes supra dictas: maxime quia Petrus habuit ampliorem potestatem & majorem cæteris Apostolis. Nam ipsi dictum est, & suę personæ singulariter: *Quodcumque ligaveris vel solveris super terram, erit & in cælis.* Et in hoc sub plurali cælorum numero, & suæ personæ singulariter & singulari. Aliis vero Apostolis dixit in plurali: *Quemcumque ligaveritis & solveritis super terram, erit solutus & in cælo*: non autem dixit, *in cælis*. Et sic secundum Originem Petrus habuit hanc potestatem in cælo visibili & invisibili. Aliis autem dedit in cælo exteriore solo, quod est invisibile: & cum omnibus ipsis erat & Petrus, cui & per prius universalem jam clavium potestatem soli concesserat: aliis vero ut in partem sollicitudinis una cum Petro vocati essent, & non in toto, vel ad totum singulari essent constituti nisi Petrus: cui singulariter soli insolitum dictum est. Et hoc vult Gl. super isto verbo: *tibi dabo claves*. Dicit Gl. *specialiter eas Petro concessit, ut ad unitatem nos invitaret. Ideo enim principem Apostolorum constituit, ut ecclesia unum principem Christi haberet Vicarium, ad quem diversa membra ecclesia recurrerent, si forte inter se dissentirent: quod si diversa capita in ecclesia essent, unitatis vincula solverentur.* Vel dic, quod in primitiva ecclesia & tempore Christi, sacerdotes ex solo charactere sacerdotali habeant facultatem ordinandi presbyteros: quæ potestas fuit præscripta & per Petrum & per Apostolos, ut ordinare possent soli episcopi, ut 95. *dist. olim. & 93. di. legimus*, & ibi Gl. in verbo *postea*. Et dicam in quæstione: *an Papa possit renunciare papatui*. Et ex his & aliis pluribus infertur, quod Christus fecit Petrum summum pontificem suæ universalis ecclesiæ: & per ipsum omnes alios Apostolos fecit episcopos. Vel si velles tenere aliam opinionem, quod Christus fecit per se immediatè alios Apostolos episcopos, tunc debes dicere, quod primo Petrum fecit summum & cum ampliori potestate, à quo omnes alii dependerent, ut 21. *di. in novo*, ut probant etiam omnes præcedentes rationes.

Unde infertur ad primum dubium, quod ad bene mundi vivere necesse est unam esse in mundo supremam potestatem, à qua aliæ dependeant. Et quod hanc Christus constituit primum in Petro: & deinde in ejus successores Christi Vicarios. Unde Romanus pontifex est universalis ecclesiæ Christi episcopus & ejus vicarius: & omnes alii episcopi & potestates ecclesiasticæ ab ipso dependeant. 22. *di. c.* 1: Et hoc vult Damascenus super Luc. 7. dum ibi dicitur: *faciamus tria tabernacula.* Dicit Damascenus: *Non te Dominus tabernaculorum, sed universalis ecclesia constructorem constituit, verba tua, tui discipuli omnes tunc mandaverunt Christo tabernaculum construentes.* Et idem Chrysostomus super Actus Apostolorum: *Petrus à filio super omnes qui filii sunt, potestatem accepit, non ut Moyses in gente una, sed in universo orbe.* Et Cyrillus in libro Thesaurorum: *cui scilicet Petro omnes jure divino caput inclinant & primates mundi tanquam Iesu Domino obediunt.* Et Grego. in Homelia super illo: *dixit Iesus, afferte de piscibus*: quod *ideo dicitur singulariter Petrus ascendere rethe cum piscibus trahere, quia ipsi à Domino ecclesia specialiter est commissa.* Et hæc sufficiant de his dubitationibus.

SUMMARIUM.

Pontificis Maximi personam post Petrum qui fierunt hi, qui olim eam determinaverint vel elegerint; & qui eam hodie determinent aut eligant.

CAPITULUM. VIII.

Postquam satis diximus, quis hujus potestatis inventor extitit, & per quem & cui prima vice collata fuit. Nam per Christum, ut retuli, primum Petro tradita comperitur. Nunc videndum restat, quis post Petrum ad ipsam supremam potestatem personam hactenus determinaverit: Et quis hodie personam Papæ debeat ordinare. Secundo, de forma Papam faciendi & an aliqua contra talem electionem objici possint. Tertio, an hic dignitas semel quæsita per habentem perdi possit. Quarto, quis est judex cum aliquis illam possidet, & dicitur quod ipsam amiserit, vel jure non retinet, vel quando plures sunt de ipsa potestate contendentes, & quilibet se summum prætendit pontificem: præsertim quando quilibet Christicolarum partem non modicam habet ipsi ut pontifici parentem, ut proh dolor meo tempore miserrimè contingit. Vltimo qualis ipsa hæc potestas sit, & quid possit pontifex per hujusmodi potestatem, & an ejusdem major potestas vel concilii sive universalis Ecclesiæ.

Et primo, quis post Petrum personam determinaverit: invenio quod ipse Petrus constituit sibi clementem successorem; qui Clemens animadvertens, quod esset exemplo perniciosum, quod aliquis Papa eligeret sibi successorem, ipsi Papatui renunciavit, & electus tunc extitit unus: quo mortuo per electionem Cletus assumptus est: & Cleto viam universæ carnis ingresso, electus est iterum Clemens, & sic fuit ipse secundus pontifex & quartus. Unde dicitur: *Disputat hic mundus quartus fueratve secundus*, ut hæc habentur, 8. *q.* 1. *per totum*, maxime in *c. si Petrus*. Et credo quod ideo Clemens renunciavit, quia electio facta de eo à solo Petro non valebat. Nam Papa est universalis vicarius Iesu Christi, *de transl. præla. c. quanto*, sed vicarius non potest illi, qui eum præfecit, vicarium alium universaliter dare: ut *de offi. vica. & clericos*. Et ideo credo, quod etiam sibi non posset substinere vicarium, qui omnem haberet sicut Papalem potestatem, ratione prædicta: & ideo bene Clemens renunciavit, & voluit quod per electionem fieret. Invenio etiam quod electiones hujusmodi diversimode retroactis temporalibus factæ sunt. Nam aliquando electiones factæ sunt à clero & populo Romano, sicut aliæ fiebant inferiorum pontificum electiones, 63. *di. c. cum plebs & c. lectis & 23. di. c. in nomine Domini*, ibi: *Catholicis atque laicis*. Et intelligo, quod fiebant electiones à clero, demum populo consentiente non eligente, ut dicta 43. *di. c. nosce*, in fi. & §. *electiones. ver. sed quod populus*. Aliquando autem seculares principes, ut imperator & alii pontificem eligebant, ut 63. *di. Adrianus*, vel per decretum suum præstabant autoritatem electo ut ordinaretur, ut in *c. agato*. 63. *di*. Et hoc privilegium eligendi summum pontificem, Adrianus Papa cum universa synodo concessit Karolo magno, volentes insuper ut omnes archiepiscopi & episcopi per singulas provincias vestimentum ab imperatore susciperent, *ea. di. c. literis*. Et hoc ipsum privilegium in personam Ottonis Theutonici regis Leo Papa etiam confirmavit, ut *ea. di. c. in synodo*. Nec si eligebatur à clero Romano summus pontifex, consecrari poterat Papa sine oratoribus sive legatis Imperatoris, *ea. di. c.* 1. *& c. sancta Romana*: fuerunt tamen principum hæc privilegia personalia: & ideo semper in successores principes hæc renovabantur privilegia, ut vult tex. in *c. in nomine Domini* 23. *di*. & ideo non transibunt in successores principes, ut in regula, *privilegium personale. de re. jur. lib. 6.* duraveruntque hujusmodi privilegia usque ad tempora Adriani secundi: quo tempore talia privilegia remissa fuerunt, quia ipse electus & intronisatus extitit spretis oratoribus Ludovici Imperatoris, nec traheretur in exemplum, ut in futura electione summi pontificis expectari deberent legati Imperatoris, ut in *c. cum Adrianus*, 63. *di*. Et ipse Ludovicus Pascali Papæ illi privilegio, ut in electione summi pontificis aliquis pro imperatore interesset, renunciavit, 63. *di. ego Ludovicus*, §. *item quando & ea di.* §. *ex his constitutionibus*. Et abinde in antea demum eligerunt & hodie soli eligerunt Cardinales sanctæ Romanæ ecclesiæ 23. *di in nomine Domini. & de elec. c. licet. & c. ubi periculum, li.* 6. *& in cle. ne Romani. de elec.* Et hoc per quod dicitur *sancta Romana ecclesia*, excluduntur Cardinales Ravennates, & alii qui non sunt proprie Cardinales, ut 32. *q.* 2. *pudor*. Olim tamen cum Cardinales eligere inceperunt, primo tractabant inter se episcopi Cardinales, & deinde alios Cardinales vocabant, ut *d. c. in nomine Domini* 23. *di*. sed hodie ista prærogativa non tenetur, sed in tractatibus omnes sunt pares. In aliis autem prærogativa inter eos servatur in sedibus & vocum præscruptationem. Et intelligi debet, quod Cardinales illi habent hodie facultatem eligendi, qui sunt præsentes in loco, in quo Papa moritur. Alii autem etiam Cardinales non habent eligendi potestatem nisi intra urbem, ubi debet eligi Papa, veniant, qui per decem dies tantum à præsentibus expectandi sunt. Et ideo si duo tantum præsentes essent Cardinales in loco prædicto, apud illos solos essent eligendi potestas, juxta no. *c. licet, de elec.* quia tex. in *c. ubi periculum, de elect. li.* 6. dicit quod *Cardinales præsentes habent eligendi potestatem*, & hoc pluralis locutio in duobus verificari potest, *l. ubi numerus ff. de testi.* & in regula *pluralis, de re. jur.* imo si unus solus Cardinalis esset præsens, posset eligere, *de jur. pa. c. per nostras*, quia jus collegii residet in uno solo, ut in *c. gratum. de postu. præla.* & iste solus alios teneretur expectare secundum in *cle. Romani. in verbo, omnis, de elect.* Nec ob. *c. licet, de elect.* ubi videtur tex. quod papa sit eligendus à duabus partibus Cardinalium: quia ille tex. loquitur, quando tot sunt Cardinales, quod possunt fieri duæ partes de eis existentibus in loco: Sed quando non essent, nisi unus vel duo, tunc tex. dicti *c. licet*, suppletur per dictum *c. ubi periculum, de elect. li.* 6. ut ille solus vel illi duo possint eligere, & alii non contradicere, & unus alium posset eligere, dummodo electus non habeat originem à seipso, ut *de elect. cum in jure*. Et ipse electus deberet tacere, & esset Papa. Unus autem solus non posset eligere, quia electio alicujus non deberet habere ortum à seipso, *de elect. cap. cum in jure. & cap. per nostras. de jur. patro. & in c. cum ad nostrum. de institu.* & ideo est opus ut alium eligat. Sed hoc casu potest dubitari: an si hic solus in alium compromittat, an compromissarius possit illum eligere: Videtur quod non, per ea quæ scribuntur *de institu. c. cum ad nostram*. Sed in contrarium facit, quia hic unus sustinet vices totius collegii, ut no. *c. in* 1. *de elect.* Sed si collegium compromitteret in unum: ipse compromissarius posset unum ex compromittentibus eligere: Ergo idem in nostro casu. Unde aliqui dicunt, quod si ille solus in compromissarium transtulit omnem potestatem eligendi, & à se in totum abdicavit, ita quod eam revocare non posset, tunc eligere potest compromissarius hunc verum compromittentem. Sicut enim, quando ex negligentia inferioris jus eligendi transfertur in superiorem, ille superior potest eligere illum inferiorem, qui fuit negligens, cum hoc non inveniatur jure prohibitum: ita compromissarius compro-

compromittentem. Secus dicunt, si non transfertur potestas in totum vel irrevocabiliter. Sic intelliguntur nota. in *d.c.cum ad nostram.* Ergo verò indistinctè teneo, quod non possit, quia in omni casu potestas compromissarii causatur à compromittente, & ejus sit nomen. Sed in casu, quo devolvitur jus eligendi ad superiorem, habet ipsam potestatem à jure. Unde si eligat inferiorem, non potest in inferiore notari ambitio, nec ejus inferioris nomen sit electio. Et ideò si transferretur jus eligendi ex donatione in casu, quo tale jus donari posset, tunc bene credo, quod donatarius posset eligere donantem, quia eligeret tunc nomine proprio. In casu igitur nostro compromissarius non posset eligere compromittentem. Sed dubium est, si nullus superest Cardinalis, quis habeat jus Papam eligendi. In hoc sententiæ sunt multæ. Nam quidam dicunt, quod clerus Romanus haberet facultatem eligendi, 23. *di. c. in nomine Domini.* & ita videtur intelligi tex. in *c.1. & c. si quis pecuniam.* Et ideò Canonici sancti Johannis lateran. haberent hanc facultatem, quia ipsi sunt Canonici, & illa est ecclesia cathedralis Papæ: unde ad tales Canonicos spectat electio, *de elect. c.1. & c. cum ecclesia Vulterana*: Et quod ibi no. præsertim quia ad nullum alium posset dici hanc electionem competere, nisi ad concilium. Sed tunc concilium non videtur congregari, nisi Papa convocante & autorisante, 17. *di. c. multis.* §. *hinc etiam.* Alii autem volunt, quod tunc electio fieri debeat per concilium convocandum per clerum & populum Romanum, argu. 65. *di. si forte. & ea. di. c. 2. & 3.* Hosti. dicit, quod *hæc opinio est justior, & prima est levior & commodior propter periculum moræ.* Ego verò credo, quod si casus vocationis papatus contingeret, hoc casu concilio jam congregato existente vel convocato, ita quod certissima esset fienda congregatio, tunc electio pertineret ad concilium: quia Papa non est solum episcopus urbis Romæ, sed episcopus est universalis ecclesiæ, & ideò ad ecclesiam universalem debet electio spectare, *d. c. 1. de elect.* præsertim quia talis universalis ecclesia errare non potest, 24. *q. 1. arrepta.* Et factam per ecclesiam universalem electione, sublatus esset omnis timor scismatis aut scandali, quod oriri posset ex ambiguitate, quæ esse posset quod ad Romanum clerum non pertineret electio.

Sed si concilium non posset haberi in brevi tempore, tunc propter periculum moræ melior est sententia dicentium, quod clerus Romanus eligat, *d. elect. c. ne pro defectu*, no. *de renun. c. nisi cum pridem.* §. *propter malitiam* & ita tenent communiter canonistæ. Sed in hoc articulo potest esse dubium: An Papa ipse possit sibi eligere successorem. Vel de successore providere. Videtur quod sic, exemplo Christi, cujus omnis actio est nostra instructio, *de conse. di. 2. c. scriptura*, ut quemadmodum ipse fecit & nos faciamus. Sed Christus qui fuit summus sacerdos & vere pontifex, ut *de sum. tri. c. 1.* §. *in qua idem ipse sacerdos*, ut *de conse. di. 2. c. Christo pater*, sibi Petrum constituit successorem, 7. *q. 1. mutationes*, & habetur Io. *c. fi. &* 80. *di. c. in illis in fi.* cum si. Ergò debet posse successor Papa, cui Christus tradidit regnum, sicut disposuit sibi pater regnum, *Luca. 22. c.* Sed si Christus hoc potuit, ergò Papa ejus successor debet posse. Hoc idem probatur in Petro, qui Clementem sibi successorem elegit, 8. *q. 1. si Petrus.* Item Moyses qui & sacerdotis officium exercuit & regis, potuit sibi filios eligere successores, ut est tex. 7. *q. 1. Moyses.* Ergò Papa debet posse, qui in novo Testamento tenet locum, quem Moyses tenuit in veteri Testamento. Nam ille fuit Rex, & sacerdotis officium exercuit: & sic Papa Rex est & sacerdos, ut in cantu ejus cathedræ testatur ecclesia dicens: *Tu es Pastor ovium, princeps Apostolorum. Tibi tradidit DEUS omnia regna mundi.* Ergò sicut Moyses potuit filios sibi eligere successores, ut *d. cap. Moyses*: ita & Papa debet posse. Hoc etiam probatur per ea quæ habentur *Numeri 26. c.* Nam quamvis Moyses non elegerit filios, ut poterat, *d. cap. Moyses*, tamen elegit sibi successorem Josuæ: ergò Papa similiter debet posse. Hæc sententia manifestatur etiam exemplo David, qui successorem sibi constituit Salomonem, ut habetur 7. *q. 1. c. denique. & 2. reg.* dictum est de David & filiis ejus ad idem *ea. q. c. petisti. in fi. &* 8. *q. 1.* §. *quod autem*, ubi est tex. quod Papa permittit Maguntino archiepiscopo sibi eligere successorem. Item beatus Augustinus vivente Valerio & volente episcopus Hiponien. creatus est, 7. *q. 1. eo non autem.* Ergo Papa volente & consentiente debet posse sibi eligere successorem. Insinuatur & hæc sententia: Quia Papa potest disponere de electione & forma adhibenda futuri pontificis, 78. *di. c. si transitus.* Quod patet, quia capitulum *ubi periculum*, & constitutionem Gregorianam ibi relatum & editam in concilio Lugdunen. Adrianus revocavit, Johannes ipsum sequens, & demum Bonifacius octavus illam revocavit solus. Et hoc videtur indubitatum, cum facit de fratrum concilio, ut not. Laurentius 63. *di. cum Adrianus.* Licet etiam & absque Cardinalium concilio videatur posse facere, 6. *q. 1. si quis cum militibus*: quia Papa est supra omnia concilia, & de plenitudine potestatis potest tollere solus statuta concilii, ut no. Gl. in decretali *ubi periculum*, in verbo: *concilio*, *de elect. lib. 6.* etiam concilio in requisito. Et ita voluit Host. & Io. An. in *c. proposuit. de conces. preben.* dicentes quod Papa solus potest tollere statuta concilii, *de consan. & affi. c. non debet. &* 68. *di. cor. episcopi.* Unde videtur inferre ex prædictis: quod si Papa potest de modo & forma electionis pontificis solus disponere, ita quod possit de ipso successore disponere. Sed in contrarium sanctorum omnium sententia est: quod Papa non possit sibi eligere successorem, ut no. Gl. 8. *q. 1.* §. *his omnibus.* Nam talis electio respicit tempus, quo non est futurus Papa: ergò non valet, quod agit in id tempus *l. eum qui* §. *fi. ff. de jur. om. judi.* simile in tutore, qui ultra tempus sui officii non potest aliquid disponere, *l. si tutela. ff. de ami. tu.* Nec quod facit legatus de præsenti, valet finito jam tempore suæ legationis, ut in *c. si de offi. laga.*

Sed electio sumere effectum & vires debet post mortem Papæ, & eo modo existente jam Papa. quia existente alio jam Papa, alius eligi non potest vel haberi Papa: ergo non valet actus nondum inceptus vel confirmatus in vita Papæ quid de morte Papæ habere debet vires, vel incipit, per dicta jura. Facit. *l. titio cum morietur ff. de usufruc.* quia Papa vellet, quod inciperet actus suæ electionis, quando ipse Papa esset extinctus: quod est impossibile: quia actus non potest incipere, ubi agens extinguitur vel extinctus est, ut *d. i. titio.* Dicit etiam Gl. quod ideò non potest successorem eligere, quia esset immutare statum universalis ecclesiæ: quod fieri non licet quamvis hoc dubium sit, ut no. 25. *q. 1. sunt quidam.* in fi. magnæ Gl. ut infra dicam in quæstione: *circa qua Papa possit disponere.* Conclusio ergo sit: quod Papa non possit ipse eligere successorem:

Ad contraria respondetur. Et ad illud de Christo, qui elegit successorem, & sic debet posse Papa successor Jesu Christi, est dicendum, quod omnia quæ Christus fecit ut Deus solum miraculose, non ut purus homo, illorum actio non est nostra instructio: non eorum quæ fecit ut Deus miraculose. Ipse enim miraculose ambulavit super aquas, & jejunavit 40. diebus nihil penitus comedendo, quæ non astringimur facere, quia hoc fecit ut Deus. Sic etiam cum Petrum elegit, fecit ex divinitate sibi conjuncta, secundum quam ejus judicium falli non poterat, quæ non sunt in Papa & in humano judicio, quia Papæ judicium potest fallere & falli, quia Papa homo est, & peccare potest, 21. *di. nunc autem.* Et ideò propter vitandum hominum falsibile judicium, statutum fuit, ut Papa sibi non eligat successorem. Et hac de causa Clemens successor Petri & ab ipso vocatus, videns quod esset posteris exemplo pernitiosum, quod Papa sibi eligeret successorem, renunciavit, ut supra dixi: & no. 8. *q. 1. si Petrus*: & communi cleri electione voluit personam Papæ debere eligi & determinari, ut ex collatione & plurimum concordia talis electio careret errore, & mereretur divinam suscipere inspirationem. Melius enim judicant plures quam unus, *l. ita vulneratus in fi. ad l. aquil.* quia cum plures, duo vel tres conveniunt in nomine Dei, ideò ipse in medio eorum est, 24. *q. 1. alienus in fi.* Illud secundum beati Petri, qui sibi Clementem successorem elegit, fuit Dei voluntate, & inspiratione Spiritus Sancti. Nec est istud in argumentum assumendum, nisi ab illis, qui talem sibi substituerunt, qualem sibi successorem Beatus Petrus quæsivit, 8. *q. 1. §. his omnibus*: quasi velit ille tex. quod cum hodie non conferatur hoc officium homini sanctæ vitæ, sep potius sanguini & consanguinitati, si in Papa solo spectaret electio, ideò opus fuit quod ratione plurium electio fieri deberet.

Item nec illud argumentum de Moyse bonum est, qui sibi elegit successorem Josuæ: quia illud factum fuit mandato DEI, ut legitur *Numeri 27. c.* ubi Deus dixit Moysi: *Tolle Josua, & pone manum tuam super eum, ne sit populus Domini absque pastore.* 3. hæc habentur 8. *q. 1. Moyses.* Et ibi probatur, quod Moyses filios suos non elegit post se, sed tantùm mandato DEI elegit Josuæ: ita nec Papa debet facere, quod ipse eligat aliquem, præcipuè de suis sine Dei mandato, & licet tex. in *d. c. Moyses.* 8. *q. 1.* dicat, quod Moyses potuit filios eligere sibi successores, Glo. dicit, quod fuit antequam esset prohibitio facta: quod quis sibi eligeret successorem, sed cum pro bona universalis ecclesiæ sit prohibitum, hodie non potest. Et similiter respondetur ad id, quod de David supra relatum est.

Et ad *c. petisti 7. q. 1* respondet Gl. 8. *q. 1. c. episcopo*, quod inferiori episcopo licet eligere successorem ex dispensatione summi pontificis, qui loco Dei est in terris, sicut permissu Dei Moyses elegit sibi successorem. Et sic solvitur quod dictum est de beato Augustino.

Ad alia verò, quæ scribuntur 78. *di. c. si transitus*, respondetur, quod Papa potest super modo eligendi successorem, ut no in *c. ubi periculum de elect. lib. 6. & in cle. no. Romani, & in c. licet. de elect.* & no. 8. *q. 1. §. his omnibus.* Et ita intelligitur, tex. in *d. c. si transitus 79. di.* Sed per viam testamenti vel aliter solus de certo successore non potest disponere per rationes primo inductas. Et sic dices: non videtur etiam quod de modo eligendi possit disponere, quia illa est futura fienda post mortem Papæ: ergò non debet posse Papa de illo disponere: per *d. l. eum qui §. si de jurisdi. om. ju.* Ad jura supra dicta respondeo: quod quædam sunt, quæ consumationem & effectum sumunt in vita Papæ, & illa durant etiam post mortem sicut sunt statuta, sententiæ, contractus & similia, ut in *c. fi. de offi. legati l. gesta. de re. juli.* no. Cynus in *l. emptorem. C. loca.* & no. in *ca. querelam ne prala. vices suas.* Et talis est constitutio de futura electione pontificis, quæ statim sumi vires Papa vivente & ipsam constituente. Sed ipsa electio futuri pontificis est impossibile, quod incipiat vires sumere vivente Papa, quia esse non debent duo pontifices summi. Sed tantùm debet sumere vires vel initium post mortem Papæ: & ideò à Papa vivente fieri non potest, Quod secus est in constitutione de eligendo, quæ statim sumit vires, licet ejus constitutionis exercitium sit de futuro. Et ex istis infertur, quod Papa possit concedere potestatem alteri quam Cardinalibus eligendi pontificem. Quod credo verum indubitanter accedente consensu fratrum, ut no. Lau. in *d. c. Adrianus. 63. di.* Sed item etiam credo consensu fratrum non accedente de sua absoluta potestate, *de cli. non resi. c. ex gestis.* cum ibi no. dummodo evitetur fraus, quod non faceret constitutionem alteri tribuendo hanc facultatem, qui eligeret secundum velle suum: quia si sibi directè non liceret successorem eligere, nec per indirectum in fraudem legis, *l. hoc modo, de condi. & demon.* Sed ubi non esset fraus cum legem conderet, credo quod de absoluta potestate posset privare Cardinales, & aliis idoneis hanc potestatem tribuere. Et quamvis habeant Cardinales à Papa & à concilio hanc potestatem, ut probatur in *c. licet. de elect.* tamen papa potest illud statutum tollere de plenitudine potestatis, cum sit sit Papa super omnia concilia, *de elect.*

elec.c.significasti 4.*di.in istis*,no.glo.in.*c.ubi periculum*, *de elec.lib*.6.in verbo: *concilio*. Et probatur ista conclusio per decre. prædictam, *ubi periculum*. Nam Papa ibi tribuit facultatem eligendi Papam tantùm cardinalibus præsentibus in loco ubi Papa moritur, vel ibidem redeuntibus infra decem dies. Et tamen esset possibile, quod ibi unus vel duo tantum essent cardinales præsentes, & alii absentes, & ita in longinquo, quod infra decendium redire non possent: sic apud illum unum vel duo præsentes potestas remaneret, ut ibi volunt Doctores. Unde patet, quod aliis quàm duabus partibus cardinalium potest concedere potestatem eligendi: & ideo posset statuere, quod electus à majore parte cardinalium esset Papa, vel à tertia parte. Et istud credo verissimum, quicquid alii Theologi teneant: quia hoc etiam possent ipsi cardinales statuere inter se, ut electus à majori parte esset Papa: ut in *d.c.licet*. no.doc. per tex. illius.c. dum dicit, *nisi major concordia intercesserit*. Ita no. glo. in *cle.ne Romani de elec*. in glo. in verbo *non consonam reprobavit*. & in *c.cui.de elec.lib.6*. Credo tamen, quod si auferret Papa solus potestatem Cardinalibus, cum hoc esset innovare totum statum universalis ecclesiæ quod pendet in electione Papæ: quod si concilio generali aliud videretur, hoc non esset Papæ permittendum, juxta no. per inno. *de consti.c. quanto & de sen.ex c. inquisitioni*. Sed hoc dubium est: an concilium generale posset tollere hanc potestatem eligendi Cardinalibus: & ipsum concilium posset eligere Papam, vel alteri hanc potestatem tribuere (loquor sive in causa cum concilium deponit Papam propter hæresin, 40. *di.si Papa*, sive cum aliter pontificis summi contingit electio) videtur quod sic, ut contrariorum eadem sit disciplina, *l.nemo qui condemnare de re jur.& de pæni.di.1.c.verbum*. Item quia si concilio licet Papam deponere, quod est plus, quia rarò fieri potest, ut in *c.si Papa* 40.*di*. ergò ipsi concilio magis licet, quod est minus, ut in regula *cui licet. de regu.jur*. Item hoc erat de jure antiquo: quod electio fiebat ab universali clero Chatholico: ergo magis ad concilium, in quo repræsentatur universalis ecclesia, quæ errare non potest, 24.*q.1.c.arrepta*. & videtur casus 78.*di.c.si duo*, ubi est tex. quod quando duo removentur à prætenso jure papatus, ille erit Papa, quem universitatis consensus elegerit. Item quia vacante sede potestas papalis est apud concilium, ut dicam infra in quæstione: *quando dicitur quod existens in papatu non est Papa, quis convocet tunc concilium vel auctoritatem ipsi interponat*. Igitur sicut Papa potest dare novam formam, ita & concilium. Idem jura nova tribuunt potestatem Cardinalibus eligendi propter mortem Papæ, ut in *c.ubi periculum*. Igitur in alia vacatione debet esse potestas apud ecclesiam, 79.*di.c.& si transitus.& 22.di.c.2*. Sed præfatis non obstantibus, credo: quod in omni casu jus eligendi pontificem competat Cardinalibus, nec possunt hoc jure per concilium privari Cardinalibus invitis. Unde est attendendum, quod jus eligendi pontificem quotiescunque vacat sedes, & quomodocunque pertinet ad Cardinales, tàm de consuetudine diu obtenta, quàm de dispositione summi pontificis, & approbatione sacri concilii, ut probat tex. in *c.licet de vitanda, de elect. & in c.in nomine Domini* 23.*di. & in c. ubi periculum, de elect. lib. 6, & in cle.ne Romani.de elect*. loquor de electione fienda sive propter mortem summi pontificis, sive propter renunciationem. Vel per lapsum ipsius summi pontificis in hæresin, ut vult Gl. in *cle.ne Romani §.sane de elect*. in verbo *moriente*. Ad hoc *c.cum dilectus. de purgatione canonica*: ubi dicitur, quod factâ privatione beneficii per sententiam judicis, jus eligendi devolvitur ad illos, ad quos de jure spectat aliàs electio. Et ideò privato prælato ecclesiæ collegiatæ jus eligendi spectat ad collegium, *de jur.patro.c.nobis*, no. in *c.1.de elect*. si igitur jus eligendi pertinet ad Cardinales ex dispositione Papæ & concilii, ut suprà dixi, hanc potestatem concilium sine Papa Cardinalibus auferre non potest, quia concilium est inferius Papâ, quia ab eo suscipit potestatem & auctoritatem. Ita & concilium, quod à Papâ suscipit auctoritatem & potestatem: ita no. Gl. in *clemen.ne Romani.de elect*. in verbo: *inferiorem*. Si igitur concilium Papâ est inferior: ergò non tollit legem Papæ ejus superioris, ut in *c.cum inferior. de majori. & obedien. & l.nam magistratus ff. de arbi*. sed consentientibus Cardinalibus posset concilium eligere: quia possent Cardinales in concilio, ut in compromissario, hanc potestatem tribuere: aliàs non credo quod concilium solum jure eligendi privaret Cardinales. Posset tamen Papa hanc potestatem concilio tribuere, Cardinalibus privatis, per ea quæ supra dixi. Non ob.*c.si duo*: quia loquitur secundum illa jura, secundum quæ apud clerum erat etiam summi pontificis electio, ut dixi supra, credo tamen, quod si Cardinales non possent sine turbatione status veneralis ecclesiæ, ut quia forte adhæsissent Papæ prolapso in hæresin, vel qui renunciaverat, & ipsi nihilominus favebant ei, quod tunc concilium cum sit supra Papam in concernentibus bonum ecclesiæ universalis, tunc hâc causa sbbsistente, ut non turbaretur status ecclesiæ universalis, possent privare Cardinales jure eligendi: alias non, per prædicta. Non ob. contraria: quia illud, quod est statutum in morte naturali, habet locum in morte civili habente per omnia eundem effectum, quem naturalis, ut volunt Dd. in *l.si.C.de episc.& cle*. Dyn. & Bar. in *l.ex ea §. qui insulam.ff.de verbo.obli*. Et quia jura canonica verificantur in casu ficto, & sic insicta morte, ut no. in *c.innotuit.de elect*. Quando igitur ex electione Cardinalium posset contingere turbatio boni universalis ecclesiæ, ut quia fuisset scisma, & duo fuissent tenentes cathedram Petri, & quilibet habuisset suum collegium Cardinalium, & in obedientia quilibet partem magnam Christianorum, sicut fuit meo tempore, tunc quia posset surgere turbatio ecclesiæ, si unum collegium eligeret, & non aliud, vel si ambo similis eligeret, quia posset dubitari, an electio teneret propter immixtionem inhabilium cum habilibus, tunc posset concilium tollere potestatem Cardinalibus, & concilium eligere: quia in concernentibus bonum universalis ecclesiæ est major senten-

ta concilii quam Papæ ut dicam infra in quæstione: *qua est major sententia, an Papa an concilii.* Et hæc, sufficiant de his qui olim determinaverint vel elegerint personam Papæ: & de his quæ hodie determinent aut eligant &c.

SUMMARIUM.

Pontificis Maximi forma eligendi, quam ipse novam dare potest electioni futura Pontificis, qua & qualis sit tenenda à Cardinalibus, casusque dubios variosq; ut plurimum circa electionem & eligentes emergentes, & qualiter eis occurratur.

CAPITULUM. IX.

SEcundum nunc tractatum attingamus de forma Papam eligendi: Et an aliqua contra talem electionem obiici possint. In hâc Investigatione est attendendum, quod nisi à Papa nova daretur forma futuræ electioni Papæ, quam dari posse supra conclusi, tunc de jure hodierno electio Papæ nulli formæ subest, quâ non servata irritetur electio, nisi quod debet in ea adesse consensus duarum partium cardinalium quocunque habitus. Unde & si non servetur aliqua de tribus formis, *c. quia propter. de elect.* videlicet quod fiat electio per scrutinium, vel inspirationem sive compromissum vel forma capituli *ubi periculum de elect. lib. 6.* propterea Papæ electio non viciatur. Sed quomodocunque duæ partes cardinalium in eum consenserint, eum recipiendo, sive per receptionem ad osculum tanquam Papam, sive eum in cathedra ponendo, vel intronisando, vel ei obedientiam præstando, vel quomodocunque eligendo, etiam sine aliqua alia forma seruata ille talis sine ulla exceptione Apostolicus censendus est, tex. est in *c. licet de elec.* no. glo. in *c. si. cui in verbo.* no. *de elect. lib. 6.* Sed si alia forma traderetur à Papa, illa servanda foret: quia Papa potest jus constituere super futura electione summi pontificis, ut supra dixi, maximè ipsorum Cardinalium accedente consensu, ut probat tex. in *c. in nomine Domini 23. di. & in d. c. licet.* Et melius in *c. ubi periculum de elect. lib. 6.* Nam illud capitulum, licet fuerit editum in concilio, tamen per aliquos solos summos pontifices fuit sublatum, & postea per solum Bonifacium octavum renovatum, ut supra dixi. Et ideò si esset edita alia constitutio, prout eam sive veram sive confictam tempore cujusdam pontificis relatam vidi. Nam Papa certos dicebatur creasse Cardinales, quibus nec capellum dederat, nec hos juxta consuetudinem Romanæ ecclesiæ ipsis apparuerat, jussit tamen de consensu omnium cardinalium, quod deberent recipi in electione futuri Romani pontificis sub pœna excommunicationis Cardinalium privationis juris eligendi active & passive, si ipsos non reciperent. Tunc electio aliter facta esset nulla ipso jure, tanquam facta à non habentibus potestatem, *79. di. si quis pecuniam*, & tanquam forma non servata, quæ dat esse rei, *l. his qui quadraginta §. quadam ff. ad l. fal.* & tunc ista exceptio proveniens ab ipsa constitutione formam dante proponi posset, etiam si aliàs nulla exceptio posset opponi, *l. 1.* & quod ibi no. *ff. quod vi aut clam.* & est tex. in *d. c. licet*: quia potest opponi exceptio in casu solo illius, c. quod non habuerit consensum duarum partium cardinalium: vel quod, qui eum eligerunt vel intronisaverunt, non erant Cardinales, ut *d. c. si quis pecuniam 79. di.* & infra dicam. Ergò non data forma, nulla est forma Papam eligendi, nisi quod habeat assensum duarum partium Cardinalium. Et ideo non posset objici, quod non sit facta in loco à jure requisito, ut volunt Dd. in decre. *ubi periculum, & de elec. lib: 6.* licet Gl. aliter senserit in *c. in nomine Domini 24. di.* & infra dicam. Nec etiam potest dici, quod non fuit facta capitulariter electio: quia sufficit, quod sit receptus vel electus, quia tex. in *l. licet.* qui dicit, quod *electus & receptus* secundum Hosti. exponitur in alternativam, *vel electus vel receptus.* Unde sufficit quomodocunque de consensu constet: patet, quia per accessum potest adesse iste consensus, ut statim dicam.

Et ideò pro intelligentia eorum quæ in Papæ electione dici possent, est attendendum, quod multa specialia sunt in ea. Et primò, quia licet aliæ electiones debeant fieri capitulariter servata altera ex tribus formis prædictis dicti *c. quia propter de ele.* hæc non sunt necessaria (ut dixi) in electione Papæ: sed quomodocunque constat de voluntate duarum partium Cardinalium, hoc sufficit. Et ideo videbatur justè defendi electio Urbani sexti, quod fuisset canonica, licet non facta capitulariter, vel non obstante quod in conclavi fuerit per Romanum populum illata vis atque impressio, cum demum securi postea Cardinales eum intronisaverunt *l. 2. c. quod metus causa & in c. 1. quod metus causa.* Item licet in aliis electionibus sufficiat major pars, in ista debent consentire duæ partes, ut *d. c. licet.* circa fi. Item quamvis in aliis electionibus debeant vocari absentes, & olim in electione Papæ vocandi erant *23. di c. in nomine Domini.* Et idem in aliis, *de. elec. c. coram & c. cum inter.* Et in omnibus arduis causis debeant absentes vocari, ut in *c. 2.* & ibi no. Inno. *de operis novi. nunci.* & alii moderni in *c. cum omnes de consti.* hoc tamen non reperitur in electione Papæ: sed Cardinales tantùm, qui sunt præsentes in loco, ubi Papa defunctus est, etiam si sit unus solus, habet auctoritatem eligendi, aliis non vocatis, expectatis tantum decem diebus, ut in decre. *ubi periculum de elec. lib. 5.* licet olim post tres dies post mortem Papæ electio fieri poterat, *79. di. nullus cl. 2.* Item sine alia confirmatione statim quod electus est, prælatus [illegible] & potest Papa tum nancisci propriâ auctoritate, *23. di. c. in nomine Domini.* Alia est specialitas, quia nulla exceptio contra ipsum electum opponi potest, *d. c. licet. de elec.* Sexta est specialitas, quia ad augmentandum numerum Papæ electo à majori parte, potest per alios excessio fieri, quod non est in aliis electionibus. Septimo in hâc electione cum proceditur via scrutinii, & sic miscendo ea quæ sunt facti cum his quæ juris sunt, tres assumuntur scrutatores, de quolibet ordine

dine unus Episcopus , unus alius presbyter , & alius diaconus Cardinalis, Et isti, vel primo se scruptantur, ne demum cui volunt de electis vocem præbeant , vel tres simili modo scruptatores eliguntur qui scruptantur istos collegii scruptatores. Octavo , quia quilibet Cardinalis potest nominare proles: nec est vis sive dicam, consentio in talem, sive, talem eligo, ut probat tex. in. *d. c. licet*, dum dicit: *electus & receptus*. Quia non est vis in ordine nominationis. Nam in quocunque loco sit ille, qui nominatus est, sive sit nominatus quartus vel sextus à quocunque Cardinali, dum modo in nominationibus habeat duas partes in vocibus Cardinalium, ille talis pontifex est. Nono quia in tali electione non fit collatio sceli ad scelum, vel meriti ad meritum, sed tantum numeri ad numerum , ut qui habet duas partes Cardinalium, ille sit Papa, *d. c. licet*, omni exceptione remotâ. Ista sunt quæ præcipua videntur in electione Papæ. Sed pro clariore doctrina examinemus omnes istas specialitates.

Prima igitur est: quod sine ulla forma alia sufficit consensus duarum partium Cardinalium. Ista fallentia debet intelligi sane de duabus partibus Cardinalium illorum , qui in loco sunt præsentes , ubi Papa mortuus est : aliis tamen absentibus , decem diebus expectatis, ut in decre. *ubi periculum de elect. lib. 6.* & si præsens esset tantum unus aut duo, apud illum solum vel duos solos esset jus eligendi, ut dixi supra, Nec tunc haberet locum regula , ut duæ partes Cardinalium esse debent. Nam illam regulam intellige, quando tot sunt præsentes in loco , ubi Papa vitâ functus est , ut possunt constituere inter se duas partes. Et ex his sequuntur plura in electione spiritualia: quia licet in aliis electionibus debeant absentes vocari, & in omni ardua causa , ut vult innocent. *de ope. no. nunci. c. 2.* & no. per aliquos in *c. cum omnes d. consti.* licet glo. in *c. præsentium d. testi. in li. 6.* in verbo *ibidem præsentium* dicat, quod in tribus tantùm casibus vocatio sit necessaria, inter quos est electio, ut in *c. coram. & c. cum inter de elect.* In electione tamen Papæ nullus vocatur, sed tantùm qui sunt præsentes jus habent eligendi. Et ideò quamvis in aliis electionibus debeant adesse duæ partes vocandorum, ut possint eligere ; quando electio fit ante terminum juris, juxta no. *de elec. c. cum. nobis olim*, ar. *l. plane ff. quod cujusque universi. no.* & *l. 3. ff. de decre. abordi. faci* & postquam sunt vocati, sufficiat præsentium major pars, ut no. doc. in *c. 1. de his quæ fi. à majo. parte capituli*: tamen in hoc non est opus quod vocentur: vel si vocati sunt, non est necesse quod duæ partes vocandorum intersint, sed sufficiunt , ut dixi, qui sunt præsentes in loco quotquot sint: quia apud eos jus residet eligendi. Et istorum non sufficit major pars præsentium, ut in aliis electionibus, sed debent esse, ut dixi, duæ partes, nisi aliter prius inter Cardinales convenisset, ut infra dicam. Et intellige de præsentibus , qui velint intrare conclave , vel qui intrantes perseverent usque quo sit facta electio, ut *d. c. ubi periculum. §. sane de elec. l. 6.* Nam præsentes qui non intrarent conclave , vel qui intrassent & exirent , non haberent vocem, nec essent numerandi in numero vocem habentibus: sed esset tunc potestas solum penes intrantes conclave , vel in ipso remanentes , etiam si aliquid exiverint ex causa necessaria puta infirmitatis aut alia, ut in *d. §. sane.* quia tunc potestas esset penes remanentes in conclavi, etiam si unus solus remaneret, quia apud illum solum resideret jus eligendi , ut no. *de elec. cum nobis olim. & in cl. ne. Romani, §. porro* & ibi glo. in verbo *omnes, de elec.* sed si omnes exirent in conclavi, tunc essent compellendi reintrare conclave per illos ad quos spectat: de quibus in decre. prædic. *ubi periculum*. Sed hic potest dubitari, cum dixerim, opus esse duas partes Cardinalium consentire: an esset casus aliquis, in quo possit sufficere major numerus. Dico quod sic: si forte Cardinales prius statuissent inter se quod electus à majori parte ipsorum foret Papa: tunc qui haberet majorem partem, quamvis non haberet duas partes Cardinalium, esset Papa, per tex. in *d. c. licet. de elec.* ibi · *nisi major concordia intervenerit*. Et est ratio: quia tunc electus taliter diceretur electus ab omnibus, si omnes in talem constitutionem consensissent: vel à duabus partibus, si duæ tantùm partes hoc statutum constituissent, quod statutum duæ partes solæ possent facere, etiam aliis contradicentibus, ut in *d. ca. licet.* in *d. v. nisi major.* &c. Et ita vult. Gl. in *d. c. si cui. de elec. li. 6.* in verbo: *& nota*. Item dico si omnes consensissent compromittere in aliquos jus eligendi: tunc electus à talibus compromissariis esset Papa, quia censeretur esse electus ab omnibus, ar. *c. quia propter de elec. & in causis.* ib fi. sed in hoc casu est notandum , quod compromissum non posset fieri: nisi consentientibus omnibus Cardinalibus, quia dissentienti non deberet fieri præjudicum eo invito in voce sua, *l. Sabinus. ff. com. divi.* quod secus est, quando fieret lex , quod electus à majori parte esset Papa, quia in tali lege non fieret alicui præjudicium in voce suâ. Et inde sufficeret in hâc lege duarum partium Cardinalium consensus: ita volunt Doc. in *d. c. licet. de elec. & in c. ubi periculum. de elec. lib. 6. & in cle, ne Romani. de elec.* ibi. Gl. in verbo : *reprobamus*. Et ratio : quia quando fit præjudicium aliquibus in singulari , sicut in via compromissi, tunc omnium consensus requiritur. Ita no. *de elec. c. quia propter.* secus si fit solum capitulo præjudicium, ut quando statuitur quod electio sufficiat à majori parte, ut *de consti. cum omnes.* faciunt no. in *d. c. quia propter*.

Sed quia dixi , sufficere duas partes præsentium, est dubium , qui præsentes esse dicantur. In hoc est considerandum , quod præsens vel absens in jure capitur diversimode. Aliquando ille dicitur absens , qui efficaciam sermonis hominis loquentis non potest percipere, *l. 2. ff. de verbor. oblig.* & ideò si essent duæ civitates ita vicinæ , quod unus existens in una , potest audire efficaciam sermonis alterius loquentis in materia stipulationis , talis non diceretur absens, *insti. de verbo. obli. §. item verborum*. Sed in casu nostro dicitur absens ille, qui non est intra vallum sive mœnia civitatis , ubi est fienda electio, etiam si esset in suburbiis, ut in *d. c. ubi periculum*, & est simile in *c. cum olim. de re. ju. in si.* Sed ut dixi, præsens aliis capitur, & absens aliis modis, ut no. *ff. de procu. l. præsens. & l. si. ff. de in inte. resti.* unde apud duas partes illorum residet jus faciendi Papam, qui sunt in civitate , ubi debet fieri electio, & ad electionem queunt convenire. Alii autem vocem non habent , nec computantur, nisi veniunt in de-

cendium quo tempore debent expectari & tot diebus. Et si post decem dies venirent re integrâ, id est antequam electio foret celebrata, essent etiam admittendi venientes & vocem haberent, ut *di.c.ubi periculum.ver.sane.* Sed quia dixi, quod absentes decem diebus debent expectari, est dubium quando incipiunt currere isti decem dies. Videtur dicendum à morte Papæ, ut *d.c.ubi periculum*, propter rationem illius tex. videlicet propter periculum longævæ vocationis papatus, nec currere debent à tempore scientiæ: quia paria sunt scire vel scire debere & scire posse, juxta no. per Gl. & Doc. in *l.quod te.ff.si cer.pe.* Sed Cardinales præsentes possunt scire, quia de more & consuetudine est, ut de talibus se certificent, imputetur sibi si non fecerunt: quia non præsumitur ignorantia in his, quæ quis indagare tenetur, ut no. in *c.cum olim. de testi.* & quia non est verisimile quod sit occulta: quia si aliquibus occultatio placeret, aliquibus est verisimile quod displiceat juxta sententiam Tullii in *invectiva contra Salustium*, dum dicit, quo respublica privatis crescit inimicitiis, per quas veritas latere non potest. & hanc sententiam credo veram: quia istud tempus datur favore absentium, qui verisimiliter mortem Papæ in eorum absentia contingente præsumuntur ignorare, ut in *c.cum in tua. qui matrimon.accusa.pos.* & tamen currit terminus decem dierum, eis non obstante eorum ignorantia. Et ideò credo, quod etiam si mors fuisset occultata, quod currat hoc tempus à morte Papæ, quia in dubio omnis dilatio est continua, ut *l. 1.ff. de diver.& tempor.præscript.* & sic currit ignoranti, *l.fi.de præscri.lon.temp.& l.sicut.C.de præscr.30.vel 40.an.* Non obstant no. maximè per Bar. in *l. genero.ff.de his qui no. infa.* Aliquando enim lex in præfixione termini requirit moram hominis: & tunc non currit ignoranti, ut no. in *d. l.genero.* Interdum non requirit hominis moram, ut in casu isto, quia præfigitur iste terminus absentibus, qui ut plurimum præsumuntur facta in civitate, tunc tempus currit etiam ignoranti. Ista no. per modernos in *l.quamdiu.C.qui admit.ad bo.pos.po.* Et quia præscriptiones currunt etiam impedito impedimento facti, ut *l.1.§.si per inundationem. ff. de itine. actu. quæ prima*, sicut hic, quando Cardinales essent ita absentes, quod infra decem dies redire non possent. Concludo igitur, quod hi decem dies currant à morte Papæ etiam ignoratâ. Et pro hâc decisione videtur tex. cum Gl. in *c.statutum. de præben. li. 6.* Sed ultra dubitatur: quod si Cardinales absentes sint ita in remotis, quod certissimum sit infra decem dies venire non posse: an decem diebus nihil ominus sit expectandum: Gl. movet dubium in *cap.ubi periculum.* in verbo: *decem diebus*: & tenet quod etiam hoc casu debet expectari decem diebus per tex. *d.c. ubi periculum*, qui loquitur indistincte. Et quia Cardinales absentes possent forte uti felici duplomate, ut dicit tex. *de verbo.obli.l.continuus.§. cum ita.* Et qui forte intellexerant infirmitatem Papæ, unde iter ante mortem inceperunt, & sic infra decem dies poterunt pervenire, & beneficium juris non est eis auferendum: ita dicit Gl. Ego autem indistincte teneo, quod expectandi sint: quia lapsus decem dierum simpliciter eos non excludit à jure eligendi, imò quandocunque veniunt re integrâ, id est, ante electionem completam: admittendi sunt, ut *d. c.ubi periculum.§.sane.in fi.* Et ideò congruum est, quod decem diebus expectentur, quia demum possunt tantum discordes esse Cardinales in conclavi, quod magna temporalia laberentur, ita quod possent venire absentes, & à vocibus suis non excludi. Et pro hoc tex. in *c.commissa.de elect.li.6.* conjuncta *l.sed illa stipulatione si Calendis.de verb.obl.* & est utilis ista investigatio: quia si ante lapsum decem dierum Cardinales eligerent, absentes possent mutare electionem ratione contemptus, secundum illa quæ dicam proximâ quæstione sequenti.

Potest igitur esse dubium: an si electio fiat ante lapsum decem dierum, & antequam corpus mortui Papæ foret traditum Ecclesiasticæ sepulturæ; an electio teneat, vel Cardinales absentes tanquam spreti possint agere de contemptu, vel si facta est electio post decem dies, si excluso aliquo Cardinali qui volebat intrare conclave, & indebitè fuit exclusus, an agat de contemptu, & saltim posset electionem irritare? Gl. in *d.c.ubi periculum*, in verbo: *decem diebus*, videtur dicere, quod si electio fuerit facta ab omnibus aliis Cardinalibus, vel à duabus partibus, ita quod electus habuisset duas partes Cardinalium, etiam computatis in numero spretis Cardinalibus, quod tunc electio teneret; & nulla exceptio opponi posset per *d.c.licet de elect.* Secus ergò, si computato spreto non haberet duas partes: quia tunc electio posset irritari, imò ego credo, quód electio nulla: quia non habet duas partes Cardinalium: & hic exceptio nullitatis semper posset opponi, quia surgit ex dispositione, *d.c.licet*, ut infra dicam. Ita credo si Papa mandasset aliquem Cardinalem recipi in electione, alias declararet electionem nullam: sicut dicebat constitutio Martini, de qua supra mentionem feci: quia cum Papa possit disponere de forma electionis futuri Papæ, ut supra dixi, talis Papæ electio esset nulla.

Sed hic dubium occurrit quod facto vidi. Papa pronunciaverat aliquos Cadinales; ipsis tantùm nondum miserat capellum, nec juxta consuetudinem Romanæ curiæ eis os aperuerat, & interim Papa mortuus est; isti Cardinales præsentes quærebant admitti ad electionem Papæ: fuit dubitatum, an admitti deberent. Ego dixi, quod sic: quia prælato ex sola collatione beneficii vel dignitatis quiritur jus administrandi, etiam si de consuetudine in tali beneficio requireretur installatio: ut in *c.nosci.& in c.suffraganeis.& c.qualiter, de elect. & in c.1. de transla. præla.* absque eo, quod in casu illo ipso etiam habuerint stallum inter Cardinales, & sic possessionem. Sed si non habuissent etiam stallum, sed solum fuissent pronunciati, idem credo: quia talis collatio sive, ut ita dicam, provisio tribuit jus administrandi, & sufficit quod solum doceat sibi collatum beneficium, vel se confirmatum, ut in *c. nihil de elect.* quia ex collatione videtur habere auctoritatem nanciscendi possessionem propriâ auctoritate, ut no. Doc. in *c. transmissa, de elect.* Et ideò, etiam si non habuissent capellum vel os apertum, poterant administrare, quando alia non esset Romanæ Ecclesiæ consuetudo, quam non esse novi. Et ratio: quia habitus non facit

cit prælatum, de *regu. c. porrectum.* Et installatio seu oris apertio non tribuit novum jus, ut no. Doc. in *d. c. transmissa. de elect.* licet Io. de Deo aliter sentiat, 27. q. 2. *si quis de spon.* & Dy. in *c. beneficium. de re. jur. in 6.* & Archi. *de praben. eum qui li. 6.* sed primam sententiam tenet Pau. in *cle. ut hi qui de ata. & quali.* fallit in provisis à Papa ceremoniam extravagantis Bonifacii, quæ incipit *in nulliter.*

Sed tunc aliud insurgit dubium: quid si aliquis Cardinalis renunciavit voci suæ, & noluit intrare conclave: an si ante electionem ipsum pœnituerit, & intrare velit, sit admittendus: & si non admittitur an agat de contemptu in casu quo posset de contemptu agere si spretus diceretur, ut in casu quem supra dixi? In hoc attendi debet causâ renunciationis, si tantùm nulla subsistente causâ legitima noluit intrare conclave & voci suæ renunciavit: tunc alii potuerunt ipso deinde spreto procedere: & sic non obstante pœnitentia poterit sperni, & non admitti. tex. est in *c. ubi periculum. ver. sane. de elect. lib. 6.* Si verò ex legitima causa renunciavit, puta propter justam infirmitatem vel similem causam, tunc Gl. in *dict. capit. ubi periculum ver. sane:* in verbo *sanitatem*, concludit, quod ex pœnitentia admittendus sit per tex. *di. ca. ubi periculum. in di. ver. sane.* & ita tenebat Hosti. *de renun. c. nisi cum pridem.* Et hæc sunt vera, quando renunciavit propter infirmitatem, vel quando est dubium propter quam causam renunciavit: quia si subsistente infirmitate renunciasset, quia tunc propter illam renunciasse videtur. Sed si constaret, quod etiam non obstante infirmitate volebat sine ipsa infirmitate voci suæ renunciare, tunc non esset admittendus: quia videtur tunc sponte ab electione discedere: & non est amplius admittendus, ut *d. c. ubi periculum. ver. sane. de elect. l. 6.* volunt etiam Dd. quod pluries propter infirmitatem possit exire conclave & pluries reintrare, & ad reintrandum admittendus sit.

Sed dubitatur: pone quod major pars Cardinalium exeat conclave, vel forte civitatem, aut diœcesim: Vel quid si omnes Cardinales exeant, vel conclave non intrent: quid erit tunc fiendum? In hoc dicitur: quod si major pars exit conclave, vel diœcesim, etiam ex causa infirmitatis, quod potestas remanet penes alios in conclave remanentes, ut in *capit. ubi periculum. in ver.* sane. & no. in *cle. ne Romani. ver. porro.* & ibi Gl. in verbo: *omnes de elect.* etiam si remaneret in conclave tantùm unus, quando adest negligentia vel delictum aliorum, juxta no. in *capit. gratum de postu. pralat.* & quando omnes exivissent conclave vel non intrarent, essent per Dominum temporalem civitatis, ubi fieret electio, ad reintrandum compellendi. Sed si non esset potens ad compellendum vel intrandum, tunc vicini Domini, in quorum dominio aufugissent, deberent eos ad loca, ubi deberet fieri electio, remittere, ut no. Gl. in *d. cle. ne Romani.* in verbo *diœcesis.* Et hæc sunt vera, nisi, qui exiverunt conclave vel diœcesim, allegarent justum metum mortis, ita quod non possent eligere liberè, tunc est attendendum, an metus sit evidens vel notorius. Nam si esset notorius metus vel impressio, aut esset alterius quàm Domini civitatis, in cujus territorio debet fieri electio, tunc ipse Dominus, si posset, per se deberet metum ipsum reprimere, & si non posset per se, tunc deberet convocare brachium & auxilium vicinorum & aliorum, qui tutum facerent, argu. 23. *quæst. 2. Dominus. Cod. de judi. l. properandum, §. sin autem. & in cap. 1. de treu. & pa.* & si nullo modo posset locum tutum facere, vel non vellet, vel metus esset ab ipso Domino loci ipsum inferente, & esset notorius, & tunc si omnes Cardinales essent concordes possent concordare de alio loco tuto, 78. *di. c. si quis pecuniam.* Et valeret concordatio: quoniam hoc casu ipsi propter periculum, quod imminet, habent jurisdictionem Papæ: ut in d. decre. *ubi periculum. & in cl. ne Romani.* Quæ jura tribuunt potestatem pontificis collegio Cardinalium, quando imminet grave periculum. Sed non potest esse quasi majus periculum, quam cum libere fieri non potest electio vicarii Jesu Christi. 23. *d. c. omnes.* Sed si omnes Cardinales non essent concordes, vel major Cardinaliũ pars non posset de loco concordare, vel aliqui remanerent in loco periculi notorio, & alii recederent: quid tunc esset fiendum? Credo quod duo partes in loco periculi remanerent, & concorditer eligerent, ita quod electus haberet duas partes Cardinalium computatis absentib. propter metum, quod talis electio teneret, non obstante absentiâ justâ illorum, qui recedissent propter justum metum, cum nulla exceptio tunc opponi possit, ut *c. licet. de elect.* si verò non posset fieri per existentes in loco electio, ita quod assint duæ partes Cardinalium, tunc si illi qui sunt absentes à loco, ubi fienda esset electio, possent cum illis existentibus in loco periculi concordare de loco, locus concordiæ foret assumendus. Et si non concordarent de loco cum illis existentibus in loco periculi, tunc si major pars collegii Cardinalium convenissent extra locum periculi, credo quod ipsi de loco possent convenire: quia in actibus collegii, quod facit major pars, illud debet attendi, ut in *c. 1. de his quæ fi. à majo. parte. c. præterquam.* in ipsa electione Papæ, ubi debet consentire duæ partes capituli Cardinalium, ut in *c. licet.* sed loquitur in determinatione personæ Papæ, non cum tractatur de loci electione. Sed si pars major non esset extra locum periculi, tunc credo, quod illi qui se contulissent ad loca tuta, possent interpellare Cardinales existentes in loco periculi, ut se conferrent ad loca viciniora, ubi posset justitia ministrari. Et pro hoc tex. in d. decreta. *ubi periculum, §. porro. ver. quo casu.* Et ad illa loca deberent ire Cardinales, qui essent in loco aliis notoriè non tuto. Nam est attendendum, quod si Papa moritur in aliqua diœcesi alicujus civitatis, quæ non sit in actu civitas, sed solum in habitu, ut quia passa aratrum, sicut civitas Fesulana: tunc electio debet fieri in proximiori civitate. Et sic fieri deberet in civitate Florentiæ, ubi ministratur justitia pro civitate Fesulana, ut *d. ver. quo casu.* Et idem, si Papa moreretur in diœcesi Castellana, sub qua est civitas Venetiarum, electio Papæ deberet fieri Venetiis, per *d. ver. quo casu.* Ista sunt de mente Pauli in *cle. ne Romani, d. elect.* sic in proposito, quando in civitate, in cujus diœcesi Papa sit mortuus, non potest ministrari justitia, vel non ministratur propter metum, potentiam, & impressionẽ, quæ reparari non potest, tunc electio debet fieri in loco viciniori: quia paria sunt, non esse vel non

de jure esse, *l. in l. ff. de contrahen. empti.* Et ideo expectando existentes in loco tuto viciniori, alios existentes in loco periculi per decem dies, sufficeret. Et tunc existentes in loco tuto possent procedere ad electionem, cum locus, ubi ipsi sunt, reputandus sit locus electionis, & non alius: & non tutus, etiam ubi alii convenirent, quod ille non est locus. Nam verba juris sunt intelligenda civiliter: quod civitas, in cujus dioecesi Papa est mortuus, sit electionis locus, si ibi sine periculo mortis pateat tutus accessus. *l. si cui. de* servi, & *l. fi. Digest. qui satisdat. co.* non enim tenentur existentes in loco tuto se mortis periculo exponere, ut in *cap. accedens, ut lite non conte.* Et in electione Papae maxima libertas requiratur. Et praedicta sunt vera, quando notorie & evidenter de metu vel impressione constaret vel praesumeretur. Sed si esset dubium, quid tunc faciendum? Credo, quod si metus, allegaretur esse respectu alterius quam Domini civitatis vel loci, ubi debet fieri electio, tunc ipse Dominus debet hujus propositi esse judex, ex potestate sibi tradita, per hoc d. decre. *ubi periculum. §. praeterea.* Et si pronunciaret metum fore justum, haberent jam dicta locum & remedia supradicta: si pronunciaret metum non subesse, tunc qui remanerent in loco, jus eligendi haberent. Et si omnes Cardinales hoc allegarent, nec constaret notoriè, sed pronunciaretur per Dominum loci contrarium, possent non obstante hac allegatione compelli intrare conclave: alias facile Cardinales possent eludere constitutionem, *ubi periculum*, hanc formulam exceptionem metus allegando, & ad electionem non procedere. Et si dioecesim exivissent omnes, essent locus remissioni, ut dixi supra. Si verò allegarent metum timere à Domino civitatis, ubi deberet fieri electio, tunc non esset consonum, ut Dominus ipse metus hujus sit judex per *l. 1. C. ne quis in sua causa jus dist.* tunc credo quod in brevi & sine dilatione Cardinales possunt timorem notorium facere, quod habeant locum praedicta, quando notoriè subest metus, *ar. l. ille à quo. §. tempestivum. ut in pos. lega.* & eorumque no. in *l. 1. & fi. C. de edic. D. Adriani tol.* Sed si non possint confestim coram Dominis vicinis & aliis honestis personis metum notorium facere, tunc non obstante tali exceptione, sit locus remissioni & aliis remediis, scilicet compulsionis intrandi conclave, de quibus supra dixi, quando nulla subest impressio sive metus: Et hoc ne sit in potestate Cardinalium eludere dictam constitutionem, *ubi periculum.* Et quia quando exceptiones requirunt alteriorem indaginem non sunt admittendae ubi requiritur celeritas sicut in electione, ut in juribus praedictis, videlicet in *d. l. 1. C. de edic. divi. Adri. tol.* cum si supra dictis. Et credo, quod in continenti coram honestis personis & Dominis vicinis possent docere de isto metu. Sicut dicimus, quando timetur de sententia judicis, quod sufficit appellare coram eodem honestis personis, ut in *c. fi. de appel.* & Doc. in *l. de pupillo. §. si quis ipsi pratori ff. de no. ope. nuncia.*

Sed pone, quod omnes exiverunt conclave: aliqui vel unus in continenti revertuntur, vel revertentes sine ulla mora vel expectatione aliorum, an possunt procedere ad actum eligendi? Gl. in *d. cle. ne Romani*, dicit quod sic, quando qui exiverunt, non habuerunt aliquam causam justam exeundi: & est tex. in *cle. §. porro. ver. Cardinales.* Et idem credo, quod si habuerunt causam exeundi praetextu infirmitatis vel debilitatis, quia alii reintrantes soli jus habent eligendi; sed si exivissent praetextu metus, tunc si esset purgatus, qui citius reintraret, haberent eligendi jus cum aliis tempore quomodo expectato; quo purgato metu redire potuerunt. Quia quod aliqui expectarentur in hac electione, nisi per decem dies à morte Papae, non est à jure cautum.

Sed dubitatur, quia dixi supra, quando omnes non intrant conclave, vel omnes exeunt, quod sunt à Domino civitatis compellendi; vel quando intrassent & exivissent, essent reintrare compellendi, ut in *cle. ne Romani*, an idem erit in parte eorum qui non intraverint, vel qui intraverint & exiverint, ut possint ad intrandum compelli? Ad hoc respondetur: quod si aliqui intraverint conclave, alii qui non intrarent, non sunt intrare compellendi: quia privaverunt se sua voce eligendi sine causa renuendo intrare, ut in *d. c. ubi periculum. ver. sane. de elect. li. 6.*

Quando intrassent & aliqui exivissent, an sunt compellendi? quidam dicunt quod sic: quia in *cle. ne Romani*, nulli excusantur Cardinales, quin intrare compellantur, nisi in casu infirmitatis vel debilitatis: ergo his casibus non existentibus videntur posse compelli. Ad hoc facit: quia si forte intrabunt, trahunt alios in suam sententiam, *de elec. c. bene asserendo. & in c. sicut.* & pro ista parte facit, quia non est major ratio compellendi omnes quam aliquos. & §. *sane. in c. ubi periculum*, loquitur, quando ab initio aliqui intrant, & aliqui non, ut tunc qui non intraverunt, careant voce: non vero quando intraverunt & exeunt, quia non videtur major ratio compellendi parte quam omnes. Ego autem teneo: quod quando aliqui exiverunt, non sunt ad reintrandum compellendi, per tex. in *d. ver. sane.* & quia quando pauciores erunt intrantes, tanto citius concordabunt, & minor erit dissentiendi facultas. Et ideo soli, qui remanserunt in conclavi, debent eligere, ar. *cle. ne Romani in ver. caeterum.* Et quia nullus inuitus cogendus est eligere, sed potest suae voci renunciare, *de elec. c. in causis, & de regu. c. ad Apostolicam.* Quia si aliqui inuiti intrarent, posset magis scandalum facere quam proficere. Et quia tex. solum dicit, quod sunt compellendi, quando omnes exiverunt, ut in *d. cle. ne Romani*, non verò, quando aliqui, qui solum perdunt vocem, ut *d. ca. ubi periculū, ver. sane,* qui tex. non debet intelligi correptus per *cle. ne Romani*, nisi in casu expresso, quando omnes exirent: quia per subauditos vel tacitos intellectus valet, quod idem debeat dici, quando pars exiit Cardinalium, sicut cum dicitur de omnibus, ar. de toto ad partem non debet induci legum correptio, ut no. Gl. in *c. cupientes. §. quod si per viginti. de elec. l. 6.* Et quia non dicitur intrasse, qui non stetit usque in fi. ut *l. si pro parte. §. versum ff. de in rem verso.*

Ulterius dubitatur, quia dixi, quod jurisdictio & potestas papalis non transit in collegium Cardinalium defuncto Papa, sed secus fit in aliis collegiis, ut *c. cum olim, de majo. & obe.* nisi in uno casu, quando aliquod inopinatū occurrit arduum periculū, ut in *c. ubi periculū. §. idem quoq; Cardinales, & in cle. ne Romani.*

Romani. pone igitur, quod occurrit magna rebellio terrarum Ecclesiæ. Quare Domini Cardinales vellent unum mittere Cardinalem pro statu ecclesiæ: ille renuit dicens, quod vult electioni Papæ interesse: an potest cogi ad eundum & demittendum electionem, ita quod non possit agere de contemptu, ubi electus non haberet duas partes eo computato & prius spreto? videtur quod sic: quia sicut episcopus potest præcipere suo clerico, ut peregrinetur pro utilitate suæ ecclesiæ. 7. *q*. 1. *cap. quamvis*. Contrarium, quia iste Cardinalis est æqualis aliis & conjudex cum eis: & ideo non possunt ei demandare, *l. nam magistratus. de ar*. Item quia *c. ubi periculum*, loquitur, quod possint cardinales in casu periculi ea quæ Papa, quando Cardinales omnes concordant. Sed unius contradictio facit, quod non dicitur concorditer factum, ut no. Gl. in *cle. ne Romani*, in verbo: *concorditer. de elect*. Non obstant no. in *c. cum nobis. & c. coram de elect. &* 55. *di. apostolica*, in quibus juribus dicitur, quod electio facta censetur concorditer, quæ est facta à majori & saniori parte capituli: quia ibi est contra significationem vocabuli delata juris interpretatione. Et ideo si Papa mandaret electionem concorditer celebrari, si unus contradiceret, non esset mandato satisfactum. Item si electo Vltramontanus unus contradixit, electus ille talis non poterit administrare ut electus in concordia, ut no. *de elect. c. nihil*. faciunt no. in *c. cupientes*. §. *ad hoc, de elect. li*. 6. in verbo: *concorditer*. Sed an aliqua exceptione possit aliquis Cardinalis ab electione repelli, vel ex causa hæresis, vel excommunicatione, vel suspensione vel interdicto, est declaratum per *cle. ne Romani. ver. cæterum de elect*. quod nulla exceptio istarum exceptionum Cardinalem ab electione repellat, etiam si sit notoria. Non obstat quod ista exceptio videtur licita an illi communicent isti excommunicato peccent: quia hic communicatur juris auctoritate, ideo non peccatur, *l. gratiis. C. de adult. & in l. servus. si quis rivum. ff. de rivis*. Et idem videtur si esset exceptio excommunicationis propter hæresim: quia tex. in *cle. ne Romani in ver. cæterum*, loquitur indistincte, dum dicit, *cujuslibet excommunicationis*: ergo illa hæresis non repellit electum Papam, licet posset de hæresi accusari, ut no. in *ca. licet, de elect*. per Doc. ita videtur in negligentibus, ut exceptio hæresis ipsos non repellat. Et hoc, ut evitetur periculum diuturnæ variationis papatus, & etiam schismatis. Et quia hæreticus & excommunicatus æquiparantur, 4. *q*. 1. *quod autem*, & sicut nulla exceptio excommunicationis repellit Cardinalem à jure eligendi, ita nec exceptio hæresis etiam notoria: & licet hæreticus videatur ipso jure dignitate privatus, ut in *c. cum secundum leges. de hæretic. in* 6. *&* 9. *di. ca. nulli fas*, tamen donec toleratur in dignitate ista exceptio hæresis non repellit eum à jure eligendi, ar. *l. Barbarius. de offi. præfect*. quia non esset judex, qui de hac causa cognosceret: quia dum est toleratus Cardinalis, ipse est par aliis Cardinalibus. Ideò ipsi de hac exceptione non possent cognoscere: & ideo cautus est, quod hac exceptione non obstante ipse admittatur.

Sed vertitur dubium aliquis antequam haberet duas partes Cardinalium eum eligentium favore tertiæ partis tantum, vel aliquorum qui ipsum eligerunt se gessit pro papa, & alii demum consenserunt per viam accessus, vel visi sunt consentire: an iste talis papa censendus erit? videtur quod sit Papa, & nulla exceptione possit submoveri, cum habeat duas partes Cardinalium. *d. c. licet, de elect*. Et licet eas non habuerit ab initio, saltim ex postfacto debet habere posse per accessum, *d. c. licet*. Contrarium est verum: nullus debet pati se assumi ad Apostolatus officium, nisi qui duas partes habuerit Cardinalium: quod si aliter quis sibi pontificatus summi usurpaverit potestatem, ipse & qui eum recipiunt excommunicationis sententia, & totius sacri ordinis privatione multetur. Iste est tex. in *d. cap. licet*. §. *si quis autem. de elec*. & si est excommunicatus, eligi non potest, *de cle. excom. in c. si celebrat*. no. *de consue. cum dilectus*. & hæc exceptio cum proveniat ex dispositione ipsius. *c. licet*, potest opponi etiam quamvis in ipso c. sit vetitum, quod nulla exceptio possit opponi contra eum, qui duas partes habet Cardinalium. ar. *l*. 1. & quod ibi no. *ff. quod vi aut clam*. & eorum quæ no. in *l. ita pudor. de adul*. & no. moderni canonistæ *de resti. spo. c. item cum quis*. §. *non est præsumendum*, quod qui condidit canonem. *ca. licet*. & dixit nullam exceptionem opponi posse, non est credendum, quod voluerit corrigere id quod dixerat de apostatico & usurpante cathedram Petri, nec habente tuas partes Cardinalium. Et hæc sunt no. quia quod dicitur, quod quomodocunque constet, quod quis habeat duas partes Cardinalium, ille sine ulla exceptione pontifex est habendus, ut hæc non habeant locum in eo, qui per ante se injuste intruserit in cathedram Petri. Et hæc responsio, quæ fieri poterat contra electionem Vrbani tempore schismatis, quia consensus Cardinalium præstitus postquam incepit se gerere pro Papa, si nondum erat, ipsi prodesse non poterat: quod intelligo, nisi fortè ipsum intrusum pœnituisset de intrusione, & reconciliatus fuisset per illos, qui ipsi non adhæserant apostatico, & postea in eum consensissent, etiam aliis qui eum in Papam reputaverunt non amissis: quia non delinquentes non tenentur secum amittere delinquentes, ut in *c. cum vistoniensis, de elect*. Est tamen in hoc articulo attendendum, quod aliqui voluerunt, quod tunc demum sit locus pœnæ dicti, *c. licet*, quod apostaticus & ejus adhærentes incurrant prædictas pœnas, quando esset facta de alio electio canonica à duabus partibus: ut si aliquis se demum gerat pro Papa sive antipapa, habeat locum pœnæ *dicti c*. Et ideò si esset facta simpliciter electio à tertia parte, non facta de alia electione à duabus partibus, non esset locus pœnæ *dicti c*. secundum Inno. patet quia licet tertia pars eligat, & non plures, potest esse locus accessioni, ut alii accederent, & esset Papa; quod non esset, si electio esset nulla, & eligentes excommunicati. Quod credo verum, quando simpliciter tertia pars processit ad electionem; electus tamen se non reputasset Papam: quia tunc sive de alio esset facta electio à duabus partibus, sive non electus à tertia parte. Et Cardinales qui ipsum eligissent, si se non gessit pro Papa, & ab eis reputatus non est, non incurrissent pœnam *dicti ca*. Ratio est: quia hæc pœna imponitur gerenti se pro Papa, & aliis talem Papam reputantibus:

Ee 3,

non vero imponitur aliquibus simpliciter Papam in utilem eligentibus, vel ipsi electo, si ex tali electione se Papam non faceret sive reputaret. Et ideò pro clariori doctrina suscipio omnes casus. Nam aliquando quis est electus à duabus partibus: & est electus alius à tertia parte: tunc si electus à tertia parte sola patitur se haberi pro Papa, indubitatum est quod incidit in excommunicationem ipse & eum reputantes, ut *d.c.licet*. Sed si esset simpliciter electus à tertia vel minori parte duarum partium, & se non gereret pro Papa, adhuc non haberet dubium, quod nullam pœnam incurreret: quia pœna imponitur, quando electus se gerit pro pontifice. Si verò unus est electus tantum, sed non electus à duabus partibus, tunc si electus à quocunque velit, si incipit se gerere pro Papa non habens duas partes, sive alius etiam sit electus sive non, ex eo quod se gerit pro Papa non habens vocem duarum partium, est locus dictæ pœnæ. *d.c. licet*: nec poterit postea fieri accessus, per ea quæ dixi supra, nisi eum qui forte penituisset & reconciliatus fuisset, ut dixi supra.

Sed dubitatum vidi quando accessioni vocum aliorum Cardinalium locus sit: ita quod electus dicatur habere duas partes Cardinalium. Quidam volunt dicere, quod accessioni locus sit demum, quando electus habuit saltem majorem partem Cardinalium, per tex. *d.c.licet*, ibi: *nisi major concordia*. veritas est, quod ego credo quod accessioni locus sit etiam quando unus haberet tantum unam vocem, per tex. *c.licet*, qui dicit, *à paucioribus quam à duabus partibus*. Sed quis habet tantum unam vocem vel tertiam partem vocum, habet minus quam duas partes: ergo est locus accessus. Et potest ista accessio fieri quandocunque, antequam sit electus aliquis canonice alius, licet Cardinales habeant de consuetudine quod demum pendente scruptinio sit locus accessioni, & dicitur pendere, donec de voluntate cardinalium dissolvatur, vel donec ad alios actus extraneos diverterint. Credo tamen ante & post possit fieri accessio, antequam inchoassent novum scruptinium, vel alium elegissent. Sed est dubium, utrum quando quis unus habuit tantum unam vocem, an ille qui illam dedit, possit revocare ut accessioni locus non sit? Hosti. dicit, quod non, nisi postquam scruptinium est dissolutum secundum modum supra dictum, ne præjudicet accessivi qui fieri potest. Iste tamen Cardinalis, licet non possit revocare vocem, quam semel dedit, potest tamen vel alii similiter dare, vel ad electionem alterius accedere. Sed vertitur adhuc dubium: an in hoc numero duarum partium sit computanda vox electi? videtur quod sic, *de elect.c.cum in jure*. Gl. in *d.c.licet*, determinat contrarium. In hoc ego dico, quod aut electus non est de numero Cardinalium, vel illorum qui vocem habent in eligendo, ut quia forte esset ex conclave: & tunc planum, quod ejus vox computari non debet. Aut eligitur Cardinalis qui vocem habet, tunc aliqui doctores dicunt, quod si eligitur per formam scruptinii, tunc vox non computetur electi si per viam compromissi sit. Ratio: quia in scruptinio exigitur vox certo & determinato tempore, ut *de elect.auditis*, videlicet in tempore scruptinii, & electus consentit demum post scruptinium: ideo ejus vox non auget. Sed in compromisso voces non exiguntur determinato tempore: id eò vox sequens auget. Ego verò credo, quod in omni electione accessioni locus est, etiam si fiat per viam scruptinii, ut in *c.licet*. & ideò quia ex postfacto potest fieri accessio, ergo semper potest sui electioni electus consentire, & vox sua computanda erit, ut dixi. Quædam tamen *extravagans* Inn. quarti, quæ vult, quod vox electi in duabus partibus non computetur, sed si duæ partes non possent concordari, quod esset remedium, tunc esset revertendum ad disposita in *c.ubi periculum, de elect.l.6*.

Nunc est expedita prima fallentia, qua est dictum, quod hæc electio nulli formæ subest, nisi quod duæ partes Cardinalium requirantur cum aliis usque ad illam fallentiam qua dicitur quod statim quod est electus vel receptus potest Papatum nancisci propria auctoritate, & est continuo Papa, & continuo potest in Apostolatum nancisci. Utrum autem statim ante coronationem possit se scribere pontificem? tex. videtur quod sic, in *d.c.licet*, de quo Io. An. no, *super data. 6.l.* qui dicit quod sic. Et ex hoc infertur, quod ex sola electione absque eo quod indigeat confirmatione habet plenam administrationem, *6.q.1.factus est Cornelius. & 23.di. in nomine* Domini. Et attendendum, ut ibi dicit Huguicio, quod aut electus non erat ante Episcopus aut in sacris, tunc dicit quod potest administrare solum jurisdictionalia vel illa quæ competunt ordini quem prius habebat. Et si nullum habuit ordinem, non potest ea quæ sunt ordinis, nisi postquam fuerit ordinatus: quia qui non consecrantur, alium consecrare vel ordinare non potest, *68.di.presbyter, & 69.dist.quoniã multos*, Ex sola igitur electione vel nominatione animo eligendi habet jus Papatus etiam sine alia receptione vel ad osculum vel ad obedientiam, vel sine alia inchatedratione vel intronisatione, vel ex his solis etiam sine alia electione propter verba *d.c. licet de elec.* dum dicunt: *electus & receptus*, quæ exponuntur *vel receptus*, ut supra dixi.

SUMMARIUM.

Pontifice electo exceptiones quæ sint, quæ contra eum, ut Pontificatum amittat, opponi possunt, ut vel ex defectu causæ agentis, vel causæ materialis, vel causæ formalis.

CAPITULUM X.

NUnc videamus de alia specialitate, videlicet an aliqua exceptio possit opponi contra electum. ex dictis supra plurimæ exceptiones videntur abolitæ. Et primo illa non obstat quod electio non sit facta capitulariter. Item est visum supra, si electio potest irritari, quia aliquis vel aliqui Cardinales sint vel fuerint spreti, & ad electionem non admissi, vel non vocati, vel quod forma capituli *quia propter, de elect.* non sit servata vel forma *c.ubi periculum, de elect.li.6.* vel quod Cardinales omnes fuerunt excommunicati, vel hæretici, vel decem diebus non expectatis, sed electio celebrata ante lapsum decem dierum, omnibus istis exceptionibus rejectis, Electus in Papam à duabus partibus Cardinalium

vel

vel receptus, est pontifex, his exceptionibus non consideratis. Nulla igitur exceptio videtur obstare electo, quin sit Papa, etiam hæresis vel alia, per tex. in *d.c.licet, de elect.* ibi: *sine ulla exceptione* &c. Sed contra istam sententiam obstat: quia si Papa potest repelli à Papatu propter hæresim, & propter hoc ad eum repellendum detur actio, ut 40. *di. si papa*; fortius igitur videtur danda exceptio, ut in *c. qui ad agendum. de re. jur. in 6.* qui tex. sumptus est de *l. invito. §. cui damus. ff. de re. jur. & l. 1. §. quod autem ait. in fi. ff. de superficie.* Unde videtur contra Papam objici posse excipiendo, quod non est capax Papatus, quia hæreticus, & non de ovili ecclesiæ. Item etiam quia ubi à jure omnis exceptio est remota, illa videtur posse objici defectus potestatis agentis, videlicet quod qui Papam elegerunt, non erant Cardinales, vel erant hæretici, vel notorie excommunicati, per ea quæ no. Gl. fin. in *cle. 1. de seque. pos. & fruct.* & hoc probat tex. 79. *di. si quis pecuniam*, ubi tex. vult: quod *si quis sine canonica electione in Apostolica sede intronisatus existat, talis non ut Apostolicus, sed apostaticus anathematisetur, & à sede Apostolica pellatur.* multo ergo fortius exceptione debet à sede Apostolica posse repelli. Item pro hac parte videtur tex. in *c. ubi periculum. in prin. in §. porro. de elect. li. 6.* Nam ibi est tex. dans formam electioni pontificis, quod debeat fieri in palatio, in quo mortuus pontifex habitabat, & in conclavi in dicto palatio existenti, ut in §. *porro* dicitur, quod *si moritur Papa extra civitatem, tunc debet in civitate, in cujus districtu vel territorio Papa mortuus est, nisi sit interdicta vel reperta rebellione contra ecclesiam persisteret.* Iste ergo tex. videtur dicere, quod si fiat in terra interdicta, electio non valeat, & hæc objici possint. Item negari non potest, quin forma sit tradita, quod Papa ille sit, qui fuerit electus vel receptus à duabus partibus Cardinalium, ut in *d. c. licet, de elect.* oportet ergo quod ut hæc forma servetur, concurrat agens & patiens, & quod eligentes vel recipientes sint Cardinales: aliter receptio sit nulla, & hæc exceptio objici possit, ut 79. *di. si quis pecuniam*, & ibi tex. in *c. licet* præallegato. Et quod electus si capax vel receptus, quia forma non potest esse sine materia, & actus activorum secundum philosophum fit in patiente disposito, ut in *l. 1. ff. de tutel.* dum tex. dicit: *in capite libero.* & in *l. stipulationes non dividuntur. ver. celsus, de verbo. obli.* Et ideo si receptus vel electus mulier, non videtur valere, cum non sit capax ordinis. Idem si sit infans vel furiosus, eadem ratione. Idem si hæreticus, cum Papa debeat esse de ovili ecclesiæ, sicut Imperator, 23. *q.* 8. *convenior.*

Ex quibus videtur, quod multæ sunt exceptiones, quæ possent objici contra Papam. Et ideo ego pro solutione istarum contrarietatum considero in hac electione causam agentem, i. Cardinales eligentes; causam materialem, i. ipsum electum; & causam formalem, i. ipsam electionem. Quantum ad primum, si excipitur quod non fuit electus à Cardinalibus, quia qui intruserunt eum in Papatu, non fuerunt Cardinales; vel quod si erant, non præstiterunt ipsi intruso consensum, & talis admittitur, ut est tex. 79. *di. si quis pecuniam.* Et idem si objicitur, quod non habuit voces duarum partium Cardinalium. Ratio: quia hæc exceptio est permissa ab ipso *c. licet*, & quamvis in ipso capitulo tollatur omnis exceptio, non tollitur illa quæ provenit ex capite ejusdem legis *l. 1.* & quod ibi no. *ff. quod vi aut clam.* no. canonistæ moderni, *de resti. spo. c. item cum quis.* Et idem dico, si objicitur ei, quod habuit consensum seu voces Cardinalium, postquam se intruserat in Papatu, & cum jam erat excommunicatus & privatus ordine clericali, ut dicit tex. in *d. c. licet*: tunc tales exceptiones admitterentur. Ratio: quia jure omnis tollitur acceptio contra electum ut Papam, vel contra aliquem actum gestum: ibi nihilominus semper admittitur exceptio, quod actus ille non fuit gestus. Et ideo cum omnis exceptio repellatur contra eum, qui à duabus partibus fuerit electus vel receptus, non tollitur illa quæ non sit vel fuerit electus vel receptus à duabus partibus. Nam lex dicit electum vel receptum ante omnia: ergo debet constare electum vel receptum, *l. 4. §. condemnatum, de re. judi.* Et ideo dicunt Doct. quod si lex vel statutum dicit, quod contra instrumentum vel sententiam nulla possit exceptio opponi, illa tamen opponi poterit, quod non sit instrumentum vel sentētia. facit *l. non ignorat. Cod. qui accu. non pos.* Potest ergo objici, quod non sit electus, vel à duabus partibus non sit electus, vel qui eligerunt non erant Cardinales: quia lex dicit de electo vel recepto à duabus partibus: unde ante omnia debet constare quod iste sit talis. Item possent opponi aliæ exceptiones permissæ à *d. c. licet*, quas supra retuli: videlicet quod priusquam habuisset consensum duarum partium Cardinalium, usurpaverat papatum vel cathedram Petri: quia quando tolluntur à jure omnes exceptiones, non tolluntur illæ, quæ sunt ex eadem lege & capitulo ejusdem L. reservatæ: sed aliæ quæ ex aliis juris dispositionibus essent introductæ:

Sed an admittetur exceptio, quod Cardinalis aliquis vel aliqui vel omnes essent hæretici, vel excommunicati, sive alias criminosi forte notorii? credo, quod si erant damnati de hæresi, ita quod non essent amplius in numero Cardinalium tolerati, quod ista exceptio admitteretur: quia non erant plus Cardinales. Et exceptio quod fuerit electus à non Cardinalibus, admittitur, ut dixi, & per tex. *dict. cap. licet, & dict. cap. si quis pecuniam.* 79. *di.* & hoc, quando omnes essent depositi. Alias si duo vel unus fuissent depositi, tunc est videndum, si electus habuit duas partes Cardinalium, isto deposito vel damnato non computato: & tunc non obstante, quod iste damnatus fuerit admissus, valet electio: quia nulla exceptio opponi potest. Secus si non haberet duas partes, nisi isto deposito computato, quia tunc non connumeraretur seu connumerandus esset in numero. Sed si Cardinales erant hæretici, sed tolerati, tunc tales exceptiones non irritabunt electionem. Ratio, quia ut gesta valeant à prælato, sufficit eum esse in quasi possessione prælationis & administrationis jure vel hominis auctoritate, & quod habetur pro prælato, ut not. in *c. nihil. de elect.* Nec obstat Gl. in *clemen. 1. de seque. pos. & fruct.* quia illa debet intelligi, quando sententia erat nulla

ex carentia jurisdictionis veræ vel putativæ. Secus vero si ille qui tulit, erat in quasi possessione illius jurisdictionis & reputative talis erat, ut talis exceptio non possit opponi, per tex. in *clem. ne Romani. ver. cæterum. de elect.* qui tex. loquitur quod non repellatur ab electione fienda: minus ergo irritatur jam facta. Vel potest dici, quod glo. in *d. clem.* 1. loquitur quando subest judex, coram quo possit talis exceptio ventilari, ut tunc committatur talis exceptio. Secus quando non est judex actu jam facto vel in fiendo: quia tunc talis exceptio non admittitur, sed sufficit, quod sit in quasi possessione illius juris ille talis actum celebrans. Vel potest dici, quod si certam formam naturalem vel positivam etiam in causa agente consideratam jus considerat, & in cæteris omnes exceptiones repellit, & tunc si illa forma naturalis vel positiva ab ipsa lege actum requirente requisita interveniat sufficit, & aliæ exceptiones in causa agente ab aliis partibus juris alias competentes repellentur, ut *d. c. licet*, conjuncta *cle. ne Romani. de elect. in ver. cæterum.* Et ideo si affuit consensus Cardinalium, qui est actus naturalis: item duarum partium Cardinalium, quæ est dispositio positiva, certe etiam aliæ exceptiones etiam Cardinales concernentes, & sic causam agentem concernentes rejicientur, ut *d. clem. ne Romani.* sed si lex requirens simpliciter actum, removet omnem exceptionem solum ab actu, non considerata in aliquo causa efficiente, ita quod à causa efficiente actum exceptionem non removet: tunc omnis exceptio removens causam agentem ab actu admittitur contra ipsum actum, etiam si de jure contra actum nulla exceptio possit opponi. Et ita loquitur Gl. in *clem.* 1. *de seque. po. & fruct.* ratio: quia exceptio inficiens causam agentem inficit ipsum actum, quando de ea potest opponi. Sed si etiam omnis exceptio est remota, non solum ab actu, sed à causa agente, tunc non potest alia exceptio opponi. Et ideo in electione Papæ admitteretur exceptio, quod eligentes non erant Cardinales, vel quod non habuit consensum Cardinalium, vel quod si habuit consensum Cardinalium, non tamen habuit duarum partium: Quia ista est forma à jure requisita respectu Cardinalium agentium. aliæ autem omnes exceptiones, etiam concernentes Cardinales agentes, repellentur, licet introductæ ab aliis juris dispositionibus per jam dicta, etiam si forent notoriæ. Non obstat per Guil. de Monte Lauduno in dicta *cle.* 1. *de seque. pos. & fruct.* qui voluit, quod exceptiones notorias, etiam ab alio capite provenientes quam ex carentia jurisdictionis, judex potest admittere, in *d. clemen.* 1. quia illud intelligo verum, quando superest judex, qui velit & possit de jure supplere, ut est in notoriis, *de causa pos. & propri. c. pastoralis.* Sed si judex non superest sicut in causa electionis Papæ. Quia facta electione à duabus partibus Cardinalium non est qui judex sit, ut *c. licet, in fi. de elect.* Et etiam aliæ exceptiones notoriæ non poterint opponi. Et pro hac sententia facit, quia licet removeantur exceptiones, non tollitur officiũ judicis, ut *l. plane in fi. ff. de peti. hære.* & quia in multis casibus repellitur oppones, & tamẽ non tollitur officium judicis, ut no. Io. *de censi. cum olim.* no. Io. 2. *q.* 7. *ca. alieni.* no. *de elect. c. si forte li.* 6. *e. xi. c. ut circa*, cum ibi no. ad *fi. cum si.* Sed si etiam tolleretur judicis officium, vel quia non esset judex, vel si foret à lege contra actum, esset sublata omnis defensio parti, tunc credo quod judex non posset supplere nec ad partis instantiam, cum ei esset defensio sublata, nec ex officio proprio supplens de facto, quia si parti denegatur audientia, & judicis officium, ut est tex. in *l. non solum. §. fi. ff. de injuriis.* Sed quod esset tunc remedium, no. Bar. in *l.* 1. *ff. quod vi aut clam.* Et prædicta sunt vera, quando lex tolleret exceptiones nullitatis proveniens ex carentia jurisdictionis, quando est judex, qui possit de ea cognoscere & pronunciare. Secus si jus non tolleret exceptionem nullitatis, sed eam differret. Nam tunc differret eas etiam quæ provenirent ex carentia jurisdictionis. tex. est in *clem.* 1. *de re judi. in* 2. *responso.* quia ibi erat ante sententiam ab interlocutoria appellatum: & sic sententia lata erat nulla ex defectu jurisdictionis: & tamen talis exceptio non admittitur, etiam si foret notoria: & ita sentit ibi glo. in verbo: *pendere.* Et hoc quoniam ibi non tollitur exceptio, sed differtur. Et ita ibi tene, quicquid ibi dicat Lapus.

Et ideo reassumo per conclusiones: an quando lex tollit omnem exceptionem, an tollantur solum frivolæ? Et certe sic, quod solum frivolæ remissæ censentur, ut *l. ita pudor. C. de adulteri. & in c. ex parte. de offi. dele.* aliquando remittit expresse omnes exceptiones, & non etiam frivolas: & tunc videntur remissæ dilatoriæ, quæ sunt modici præjudicii, *l. quotiens. C. de preci. impe. offe. & in c. qua in ecclesiarum. de consti.* Aut dicit omnes exceptiones dilatorias vel peremptorias, & tunc licet sint remissæ exceptiones, potest implorari officium judicis, *l. plane, ff. de peti. hære.* nisi statutum tolleret omnem defensionem, quia tunc quidem foret remedium recurrerem ad notata per Bar. in *l.* 1. §. *denique. ff. quod vi aut clam.* Sed quando lex vel princeps tollit omnem exceptionem & defensionem. Et tunc adverte: nam aliquando lex requirit substantiam actus cum certa qualitate, & contra ipsum actum in substantia sic qualificatum vult nullam exceptionem posse admitti: & tunc omnes exceptiones denegantes actus substantiam vel illam qualitatem requisitam ad esse opponi possunt. Et ideo cum *c. licet, de elect.* dicat, quod contra electum & receptum à duabus partibus Cardinalium nulla exceptio admittatur, certe admittentur exceptiones, quod qui eligerunt, non erant Cardinales, 78. *di. si quis pecuniam*: vel quod non consenserunt, vel receperunt eum: vel quod non fuerunt duæ partes Cardinalium. Et ideo si statutum dicit, quod contra instrumentum confessionatum nulla opponatur exceptio, potest opponi, quod non sit instrumentum sive ex defectu agentis, quia non notarius qui confecisse dicitur: sive respectu formæ, ut quia non habebat annos Domini, inditionem, & alia, de quibus in *l. generali. C. de tabula. li.* 12. sive ex defectu materiæ, quod non sit rogatus ab ambabus partibus vel sit de delicto confectum instrumentũ, quod non licet, ut in *c.* 2. *de fide instr.* Itẽ potest objici, quod ibi non est cõfessio vel non est confessionatũ non tamen poterit opponi quod sit simulatus contractus. Ratio, quia simulatio improbat con-

contractum, non instrumentum, ut in toto titulo. *C. plus va. quod agitur*, convincta *l. 1. C. si quis al. vel sibi*. Et est ratio prædictarum, quia qui denegat substantiam actus vel qualitatem in eo requisitam, efficit ipsum nullum. Unde quantumcunque sint remotæ omnes exceptiones ab actu, non tollitur illa nullitatis denegans substantiam actus vel ejus validitatem: quia exceptio nullitatis non est propriè exceptio, ut no. in *l. 1. C. de jur. & fac. ignoran.* ita quod eam opponens debeat ab ea proponenda excludi, nisi lex etiam nullitatem excluderet. Nam tunc aut esset nullitas, quæ proveniret ex defectu causæ agentis: & tunc si aliquæ tantum exceptiones nullitatis respectu causæ agentis essent reservatæ, illæ solum possunt opponi, ut *dict. licet, de elect.* conjuncta *clemen. ne Romani. d. elect. in §. cæterum*: aliæ autem dispositiones aliorum jurium provenientes non, ut no. in *dict. cap. licet*, sed si exceptionibus nullitatis respectu causæ agentis nil esset dictum, tunc aut esset exceptio nullitatis dilata non in totum sublata: & tunc exceptio nullitatis etiam ex carentia causæ agentis non poterit opponi, in *clemen. 1. de re judi.* Aut non differtur, sed tollitur in totum: & tunc etiam ubi esset prohibita exceptio nullitatis, potest opponi exceptio nullitatis prætextu causæ agentis, ut no. in *clemen. 1. de seque. pos. & fruct.* & hoc ubi esset judex, qui posset de ea cognoscere: secus si judex non superesset, ut quia de facto non esset, sicut in causa electionis Papæ, quando diceretur quod Cardinales essent vel fuissent hæretici excommunicati. Nam cum te tali exceptione non sit judex competens, *dict. cap. licet, in fi.* non obstabit nec erit locus exceptioni. Et idem si judex non sit, ut puta quia sit sublata defensio, per jam dicta: quia tunc talis exceptio non poterit opponi, quamquam notoria, etiam quæ inesset in ipso actu. Nam licet quando inest & constat ex ipsa inspectione, judex posset ex officio supplere etiam in notoriis, ut *l. ubi pactum*, & ibi Gl. *Cod. de transactio.* tamen cum sit præclusa via parti talis defensio, tunc etiam erit præclusa via judici, *d. l. non solum. §. si. ff. de injuriis.* & hoc quando l. dicit, quod sit defensio omnis sublata. Quo casu si dicit, quod sit sublata omnis defensio donec executio fiat, tunc deberet solvere, & postea repeteret: quia licet statutum non possit tollere defensionem, quæ est de jure naturali, ut in *clemen. pastoralis*, *de re. judi. & facultas, Cod. de jur. fi. li. 10.* tamen potest dare modum defensioni, ut non audiatur in sua defensione, nisi facta primo executione. Simile dicitur in excommunicato, cui non aufertur defensio, ut *de judi. intelleximus.* Nam si potest petere absolutionem & contemnit, potest sibi denegari defensio: quia non est irrecuperabilis ablatio defensionis, quia absolutus audietur. Et ista est vera ratio, quare potest denegari sibi audientia, quia non tollitur sibi defensio absolute, tamen irrecuperabiliter, quia tunc statutum non valeret: & ideo dixi, quod licet non possit opponi contra instrumentum, ita quod auferatur omnis defensio, tamen si habet forte exceptionem solutionis, poterit implorare officium judicis; illud latum primum, quo omnia expediebantur manu regia, *l. 2. ff. de ori. jur.* faciunt not. in *c. quæ in ecclesiarum, de consti.* & ita consului Ferrariæ. Si vero non opponitur exceptio excernens substantiam actus à jure requisiti, vel ejus qualitatem, sed quæruntur aliæ exceptiones à jure provenientes opponi: tunc aut exceptiones descendunt ab eadem lege vetante exceptiones proponi, & intelliguntur prohibitæ aliæ exceptiones, quã illæ quæ sunt in eadem lege permissæ per *l. 1.* & quod ibi not. *ff. quod vi aut clam.* not. in *d. cap. item cum quis, de restit. spo.* ad hoc, ne videatur in eadem lege incontinenti se corrigere, *l. nam ad ea. ff. de condi. & demo.* sed si sunt exceptiones, quæ descendant ex aliis partibus juris, tunc si non sunt exceptiones concernentes ipsum jus, contra quod est facta prohibitio, ne proponantur exceptiones, sed concernunt aliud & poterunt opponi: ut si lex dicit, quod contra sententiam nulla exceptio admittatur, admittetur tamen exceptio, quod agens ex ea est excommunicatus, vel quia ex alio non debet audiri, ut no. in *c. ex insinuatione*, & ibi Gl. *de procu. ff. de in offi. te. l. filius.* si aut sunt exceptiones concernentes ipsum jus, contra quod facta est prohibitio, ne opponantur exceptiones, tunc aut sunt notoriæ, vel insunt in ipsa dispositione, & tunc aut judex superest, qui possit supplere, & tunc poterit judex ipse ex officio supplere, quia in notoriis judex potest ex officio supplere, ut *d. c. pastoral. de causa pos. & proprie.* Et idem quando insunt exceptiones ipsi negotio, contra quem exceptiones sunt petitæ opponi per Gl. in *l. ubi pactum. C. de trans.* nam judex, ibi si est, põt supplere faciunt nota in *l. eum qui ita in §. qui ita. de verbo. obl.* & no. Bar. in *l. lecta. §. oportet. ff. si cer. peta.* ad hoc tex. cum Gl. in verbo *imperfectam* in *l. 1. §. sive tabulæ. ff. de tabu. exhiben.* & ita consuluit Oldra. *consilio.* 45. Sed si judex non posset supplere, vel non esset judex, tunc etiam si exceptiones essent notoriæ, non opponerentur, *d. c. licet.* & ideo si esset denegata omnis defensio, exceptio etiam notoria non posset opponi, quia judex non supplet, ubi parti audientia denegatur, *l. non solum. in fi. ff. de injuriis.* Et si exceptiones venientes ab aliis dispositionibus juris non sunt notoriæ, tunc non admitterentur, nisi essent exceptiones, quæ tolleret defensioné, ut quia dico quod non fui citatus, tunc talis exceptio posset opponi, nisi statutũ diceret, quod primo fiat executio, tunc oporteret & tunc hanc exceptionem dimittere & pati executionem, & postea repetere. Et ita intelligo Bar. in *l. 1. ff. quod vi aut. clam.* sed absolute defensionem non posset tollere, provenientem à jure naturali vel gentium, ut dixi supra, & probatur in *cap. quæ in ecclesiam. de consti.* & dixi supra. Nisi subesset causa, quare Papa vel princeps exceptiones vellet tollere, quia sicut cum causa potest actionem & dominium rei meæ mihi tollere, ita & multo magis exceptionem potest tollere: sed sine causa non posset, & non valeret. Ita intelligo supradicta: sic intelligo istam materiam.

Et ex istis potest decidi quæstio, an exceptio, quod electio sit facta per impressionem vel metum, qui caderet in constantem, admitti debeat, vel reddat ipsam electionem ipso juris nullam: quæ quæstio occurrit propter electionem Vrbani VI. Unde fuit ortum sacrilegum schisma quod in meis

temporibus duravit plusquam 30. annis, & utique dici potest, quod debet dici electio nulla. Et hoc opponi potest, videlicet quod non sit electus in Papam, qui per metum etiam conditionalem, aut vim electus est. Nam in hac electione debet versari omnis animi libertas in eligendo, tex. est in *c. ubi periculum §. caterum. de elect. lib. 6.* & ibi Gl. in verbo *electio*. Ad idem tex. 23. *di. c. in nomine Domini. §. quod si pravorum. ver. pura & sincera* &c. Sed electio, quæ est coacta, non potest dici pura: quia pura est, quæ est simplex. i. sine plica vel duplicitate, ut no. in *l. 1. §. si quis simpliciter. de verbo. obli. & in l. 1.* & ibi si Bar. *de vul. & de pupil.* non est igitur electio pura vel simplex aut libera, quæ habet duplicitatem coactionis annexam. & hic est regula, quod in his quibus liber consensus vel voluntas exquiritur libera, ibi actus per metum gestus, est nullus. Ista fuit originalis Theorica Gl. in *cap. notificasti 33. quæst. 5. in Gl. 3.* sed talis voluntas libera exigitur in electione Papæ, ut *d. §. caterum.* ergò coacta electio est nulla. Et pro hac sententia facit tex. in *c. ad audientiam, & c. abbas, quod metus causa*, ubi tex. dicit, quod renunciatio sic facta caret roboris firmitate. Et est tex. in *cle. multorum § sive de pœ.* Item quia sicut in matrimonio carnali requiritur plena libertas in contrahendo, ut *de spon. c. veniens & c. cum locum*, & aliter contractum matrimonium per metum est ipso jure nullum. Idem in contractu matrimonii spiritualis vel in ingressu religionis, ut in *cap. 2. quod in ea. causa*, ubi casus. Et quod electio facta per inpressionem sit nulla, est tex. in *c. in nomine Domini 23. d. & 79. d. si quis pecuniam*. Et ista vult Inn. in *ca. quod sicut, de electio.* & Inno. & Hostien. in *cap. ad aures, quod in eadem causa*. Et ibi Anto. de Butri. qui tenet in electione facta metu ipsam nullam. Et idem in renunciatione per no. *de renuncia. cap. super hoc*, dicens, quod in spiritualibus requiritur summa libertas arbitrii, & ideò ibi voluntas coacta non est voluntas. Hoc tenet Hostien. in summa *de renuncia §. qualiter*. Et pro hoc videtur tex in *d. c. super hoc & c. in præsentia, de renunciatione.* & maximè quia per electionem in Papam tribuitur electo jurisdictio: quia, ut dixi, statim quod est electus in Papam, etiam si sit laicus, habet ea quæ sunt jurisdictionis, licet non ea quæ sunt ordinis. Sed jurisdictio attributa coactè est nulla, ut est textus in *l. 2. Digest. de judici.* ergò electio papæ facta per metum est nulla, cum ex ea tribuatur jurisdictio. Et ista ratione tenet summæ scientiæ vir Bar. in suo tractatu *de Tyranno, q. 6.* quod si Tyrannus in civitate per metum eligitur, aut populi seditionem, quod talis Tyrannus scit inde se carens justo Dominii titulo, & tanquam non habens verum titulum Dominii rerum juris non Dominus vocandus sit, nolens ipsius electionem nullam esse, & est citandus, etiam si benè principetur. Postmodum allegat tex. 1. *quæst. 1. c. principatus 14. q. 4. c. neque enim.* Ad hoc tex. in *cle. 1. de renuncia.* ubi est tex. quod ne dum renunciatio debet esse spontanea & libera, & aliàs non valeat, sed & constitutio procurationis ad ipsam faciendam. Et si est in renunciatione, idem debet in electione ut contrariorum eadem sit disciplina, 22. *di. hospitiolum l. ab emptione Digest. de pac.* & in *regula prima, de re. juris.* Item pro hac sententia est tex. in *cap. quisquis, de electione.* Ubi est tex. quod electio facta per secularis potestatis abusum, est ipso jure nulla. Sed licet nonnulli dicant, quod ille tex. loquitur, quando clerici ad electionem laicos admiserunt: & tunc propter talem abusum non valeat, non benè dicunt, quia ibi abusus capitur tribus modis. Uno modo, ut dictum est, quando admittunt secum ad electionem laicos. Secundo, quando clerici requirunt laicos, ut consentiant super personas eligendas, ut no. *de elect. cap. cum terra.* tertiò, quando minus potentum aliquem eligunt, tunc fiunt electiones per abusum, & sunt nullæ, ut in *cap. bona. el. 1. de elect.* Unde ibi est casus, quod quando fit per metum nimis potentum, electio sit nulla: ut etiam est casus in *cap. cum. Vistoniensis*, secundum quod Gl. ponit ibi casum in electione præter cor Lynchoniensis, quod fuerit nulla quia impressione facta & causa, i. causata declara. & ratio quia in electionibus libertas animi & arbitrii, ut est tex. 8. *q. 2. dilectissimi.* Quo casu actus est nullus, cum intervenit coactio, quæ tollit arbitrii libertatem. & ideò licet dicatur, quod coacta voluntas est voluntas, 15. *q. 1. capit merito*; & valet actus coactè factus in requirentibus consensum, quia adest consensus, quamvis coactus. Sed debet rescindi per actionem, quod metus causa, ut in *capit. abbas, quod metus causa. Et ff. quod metus causa l. si mulier. §. si coactus adiit hareditatem.* Et quia coacta voluntas est voluntas: istud est verum in his, in quibus simpliciter consensus exigitur, quia coactus consensus est consensus: secus ubi pura vel libera voluntas requiritur, sicut in electionibus, 8. *q. 2. dilectissimi.* Et maximè in electione Papæ, ut in dicto capit. *in nomine Domini. 22. disti.* & dicto *capit. ubi periculum, §. caterum.* Nam ibi coacti voluntas non dicitur voluntas. Et hoc vult Philosophus *tertio Ethicorum capit.* 4. ubi dicitur quod electio est quid omninò voluntarium. Unde si commiscetur impressio vel metus, non est omninò voluntaria id est, non est pura aut libera, & sic cùm non interveniat causa efficiens requisita, & agens debitum requisitum, non valet actus ipso jure, tanquam carens vera causa efficiente & vero agente. Et sic forma legis, *si is qui quadraginta. §. quadam ff. ad l. fal.* & hoc expressè decidit tex. in *d. cap. ubi periculum. §. caterum*, dum dicit: *Cessat electio dum libertas amittitur eligendi.* Si cessat electio, ergò est nulla. Et istud teneo, licet quidam magni Doctores contradicentes, quod iste non est de casibus numeratis in *c. abbas, quod in e. causa.* Sed certe est de illis in quibus requiritur libertas animi, ut dixi & ideò coactio facit actum nullum, postquam tollit arbitrii potestatem. Item non obstant dicta Dominorum de Rota dum dicunt, quod tenet denunciatio beneficii facta metu: ergò & collatio, ut contrariorum eadem sit disciplina. Quia primo ego credo, quod illa eorum doctrina sit falsa. Et ita tenet. D. Anto. de Butrio in *c. ad aures, quod metus causa*. Tamen si volumus tenere quod valeat, loquitur in renunciante, ubi tanta libertas arbitrii non requiritur sicut in electione. Et ideò cum non sit contrariorum eadem ratio, non erit idem jus. Et istam partem teneo, quod electio & renunciatio per metum facta si sit nulla ipso juris, quicquid nonnulli alii magistri dixerint. Si tamen impressio fieret pro uno, &

eligeretur alter, valeret electio, juxta no. per Inno. *de spon. cum locum.* Et quod dixi de metu & impressione. ut electio Papæ sit facta sit nulla, idem credo quando per præsumptionem, seditionem seu quodlibet malum ingenium, ut est tex. in *d. c. in nomine Domini.* 23. *di.* ut similiter nulla sit. Et intelligitur secundum Hosti. *seditio* pro violentia sive metu, *præsumptio* pro ambitioso tractatu promotionis, *ingenium* pro calliditate vel fraude. Unde electio facta per metum vel vim non valeat ipso jure. Idem per ambitiosum tractatum jurisdictio ambitiosum pecuniæ vel simoniacè interpositæ, quia hoc non redderet electionem nullam, sed ambitus usurpandi, scil. pecunia vel fraude, quia sola pecunia vel dolus non redderet electionem nullam, si consensus duarum partium Cardinalium interfuisset, *d. c. licet, de elect.*

Nunc venio ad exceptiones concernentes causam malam, id est ipsum electum, an aliqua opponi possint. Et certè si sunt exceptiones, quæ jure naturali vel divino concludant incapacitatem electi, illæ omnes opponi poterunt: secus si concernerent incapacitatem de jure positivo. Ratio, quia electio Papæ est solum subjecta juri naturali & divino, non juri positivo, nisi in duobus vel tribus casibus, prout requiritur primo quod eligatur Papa à cardinalibus. Secundo quod & à duabus partibus Cardinalium: ista sunt de jure positivo. Tertio ut eligatur vel consensus præstetur in ipsum, antequam se intruserit in papatu: aliter electio non teneat, ut *d. c. licet*, in omnibus aliis, hæc electio est libera ab omni exceptione juris positivi, & solum subjecta naturali & divino juri. Et ideò contra hunc electum potest objici, quod non est vir sed mulier, quæ mulier non sit capax ordinis, nec potest eligi in Papam. Similiter potest objici, quod est furiosus, mente captus vel intellectu carens. Ratio, quia comparatur bestiæ *l. si quacunque.* §. 1. *ff. ad l. Aquil.* Et quia electus debet suæ electioni consentire, quia ante consensum præstitum non habet potestatem, quia ante præstitum consensum non dicitur electus sed nominatus, ita vult Io. An. in *d. c. licet, de elect.* hunc igitur consensum non potest præstare furiosus. Et istud est verum, si tempore nominationis est furiosus, 15. *q.* 1. *c. fi.* quia sicut impeditur contractus matrimonii carnalis dementiâ vel furore *ff. de spon. l. furor. & l. patre furioso ff. de his qui sunt sui vel alie. jur.* ita impeditur matrimonium spirituale. Et hoc est verum, si de facili furor probari potest adesse tempore nominationis, licet si superveniret eo jam Papa, & postquam consensisset esse Papa. Sicut enim non solvitur carnale matrimonium, ita nec istud spirituale, *de cle. con. c. unico. l.* 5. Et quia de jure naturali furiosus, mente captus & similes sunt inhabiles, patet quia nec naturaliter obligantur, *ff. de fidejus. l. Marcellus*, & ibi no. & *ff. de. re. jur. l. in negotiis.* Simile videmus in testamentis militum, quæ nulli regulæ civili juris positivi sunt subjecta, & tamen furiosus miles testari non potest. *l. fi. C. de mili. testa.* Et idem dico de infante ar. *l.* 1. *C. de fal. mo.* quia ætas eorum quicquid videt, ignorat, & cum ipse non sit capax ordinis nisi esset facta electio miraculosè Spiritu sancto dictante. Et idem dico de pupillo infante vel infantiæ proximo, probatur in *d. l. fi C. de mili. testa.* patet quia non obligatur naturaliter, cum non intelligat, *l. cum pupillus ff. de condi. indeb.* no. in *l.* 1. *ff. de nova.* Et est inhabilis ex defectu intellectus, ut dixi *proximâ quæstione.* Sed si esset pupillus proximus pubertati, qui potest naturaliter obligari; magis dubito tamen ego dicere in idem, quia quamvis cum alio contrahendo obligetur, naturaliter tamen suâ nudâ voluntate non obligatur, nisi vovendo Deo, *l.* 2. § *voto. ff. de pollicita.* & quia habere papatum est habere curam animarum, quæ est ars artium, *de pœni. & re. cum infirmitas:* sed pupillus non dicitur in talibus habere intellectum, *l. fi. C. de testa. mili.* igitur non credo quod etiam pupillus doli capax possit esse Papa. Et ista exceptio potest contra eum opponi, tanquam contra eum qui intellectu caret. Pro hoc *de sepul. c. licet, li.* 6. ubi pupillus non potest sibi eligere sepulturam, quia in requirentibus animi discretionem & intellectum pupillus non censetur habere, *d. l. fi. C. de mili. testa.* ideò in papatu consentire non potest subsistenti naturali impedimento. Et ex his deciditur, si objicitur, quod est monachus, & sic non valet consentire, quia non habet velle aut nolle, 12. *q.* 1. *non dicatis, de elect. c. quorundam, & c. si religiosus, li.* 6. An potest acceptare papatum sine consensu abbatis? in qua quæstione dixit Gl. no. 18. *q.* 2. *c. quam sit*, quod debet ad monasterium redire, & non solum expectare ab abbate compelli, sed se ipsum debet compellere. Sed illa Gl. non est vera, quia monachus non perdit naturalem consensum, sed juris fictione, vel positivo jure non videtur ipsam habere, sed in alium commisisse, tex. est quod naturalem consensum retinet in *c.* 1. *de spon. in* 6. Et idem dixit Gencellinus in extravaganti. Io. 22. quæ incipit, *quorundam*, in verbo *voluerunt*, quod etiam in illis, sine quibus vita hominis sustentari non potest, ipse habet arbitrium. Et ideò cum habeat arbitrium naturale, potest in papatu consentire, cujus electio non subest legibus positivis, ut dixi. Et si consentit, & incontinenti est Papa sine ulla exceptione, potest in seipso supplere negligentiam abbatis sibi consensum non præstantis, ut no. Doc. In aliis prælaturis, quando ad ipsas eligitur, ut Papa suppleat defectum abbatis consensum non præstantis, in *d. c si religiosus, de elect. li.* 6. & hæc est melior sententia quàm illorum, qui dicunt, quod si est assumptus per inspirationem, non requiritur abbatis consensus, quasi ubi sit spiritus, ibi libertas, 16, *di. c. duæ sunt*, Et licet inspiratio faciat, quod in ipso actu electionis non sit opus jura servare, in consensu autem præstando per electum jura servanda videntur: Idem dictum istorum videtur procedere in electione per inspirationem, non in aliis; & tunc liberatur à servitute peccati, non à legibus superiorum prælatorum, ut no. Gl. in *cle. ad nostram, de hæreti.* in verbo *libertas.* Dicunt etiam aliqui, quod quomodocunque monachus assumatur, erit Papa, quia se episcopus potest monachum invito Abbate capere in suum cubicularium, ut no. 2. *q.* 7. *c. cum pastoris*, fortius Cardinales assumere in papam. Sed contra hoc facit, quia cœtus Cardinalium nil potest de his, quæ spectant ad Papam, ut *de elect. cle. ne Romani.* Melius est igitur dicere, quod monachus retinet naturalem consensum, cum quo potest

consentire, & erit Papa, & poterit in se supplere Abbatis defectum non consentientis, & hoc si expedit Ecclesiæ: sed si esset inutilis in papatu, tunc procedit Gl. quod debet se ad monasterium remittere ipsemet Monachus & Papa. Aliæ autem exceptiones, quæ sunt de jure positivo, ipsum non repellunt. Ideò non repellitur, quia sit bigamus, vel aliâ quâcumque irregularitate notatus, quia omnis irregularitas est à jure positivo, & nulla est de jure divino, ut no. Innoc. *de renunc. c. nisi cùm pridem. §. propter irregularitatem.* Et nota. Moderni Dd. in *ca. si celebrat. de clemen. exco. nu.* Item non repellitur ex eo, quia simoniacè electus sit, ut nota. 79. *dist. si quis pecuniam*, licet qui eligerunt de simonia accusari possit. Et cum nulla exceptio admittatur, non repellitur etiam exceptione hæresis: quia quamvis propter hæresin possit accusari, non tamen potest contra eum excipi. Et fallit hic regula, *cui damus actionem* &c. Quia non habet locum in judiciis possessoriis, etiam adipiscendæ, ut no. Gl. in *c. qui ad agendum, de re. juris in. 6.* vel dico quod hæc regula fallit, ubi jus removet omnem exceptionem. Nam quamvis datur actio ad removendum quem à papatu propter hæresin, tamen non datur exceptio, cum ipsa sit à jure remota. Et quia ex electione Papæ quæritur in papatu plenum jus, 23. *dist. in nomine Domini.* Ergò etiam de hæresi non potest excipi, *de accu. c. super his.* nota. *de appe. c. constitutus. el. 2.* & ibi respondetur ad regulam *qui ad agendum.* Idem non potest objici, quod sit laicus, vel infamis, vel Monachus, aut servus: licet de laico videatur tex. in oppositum, 36. *di. ca. qui ecclesiasticis*, repetitum 9. *dist. c.* sed loquitur ibi de aliis. Nec quod uxorem habeant. Nam licet uxor possit eum vindicare in virum, quando non est de matrimonio dubium: & uxor non potest ad continentiam induci, tamen propter hoc non deseret papatum, & erit Papa uxorem habens, ita vult Gl. in *d. c. si quis pecuniam 79. di.* Nec est contra substantiam papatus. Nam & Petrus uxorem habuit, & Græci presbyteri conjugunt. Unde tenebitur reddere debitum uxori, & erit Papa. Sit ergò conclusio, quod electio Papæ nulli exceptioni subest, nisi provenienti à jure naturali vel divino & ideò benè dixit Compostellanus, etiam antequam esset facta *cle. ne Romani in. versi. ceterum. de elect.* quod contra illos, qui elegerunt Papam, non potest opponi, quod essent hæretici, vel excommunicati, per supra dicta: quia licet aliàs possit opponi exceptio defectus causæ agentis, etiam ubi omnis exceptio à jure est submota, ut no. Gl. *in cle. 1. de seque pos. & fruc.* hoc non habet locum in exceptione defectus causæ agentis provenientis à jure positivo, quando tales exceptiones sunt abolitæ, & solum consideratur jus naturale, ut supra dixi: secus ubi simpliciter contractum repelleret lex omnes exceptiones, & non se solum restringeret ad dispositionem naturalem, quia tunc exceptiones defectus etiam positivos causæ agentis opponi possent per prædicta.

Nunc oportet videre, si aliqua exceptio ex defectu formæ à jure introductæ opponi potest. Et satis ex supra deductis constat, quod tria tantùm objici possunt, quod non electus à Cardinalibus vel à duabus partibus ipsorum: vel quod ipsorum non habuit consensum: vel si habuit, postquam in papatu se jam intruserat, ut hæc omnia colliguntur in *d. c. licet.* Sed dubitatur, an potest opponi exceptio, quod electio sit facta in loco interdicto, vel manifestè rebelli sanctæ matri ecclesiæ, vel in loco alio quam à jure requisito, de quo in *d. c. ubi periculum. de elect. lib. 6. §. porro.* Et videtur quod sic, ut ibi videtur casus. Et hoc tenet Gl. 23. *di. in nomine Domini*, per tex. *c. adhac. & c. quod sicut. de elect. & de ap. c. qua fronte.* Sed Archi. tenet, quod in quocumque loco facta teneat, dummodo non in coquina, vel in lupanari, ar. *l. pe. de justi. & juris.* Ego autem dico, quod aut duæ partes Cardinalium in civitate præsentium, in qua Papa mortuus est, intra diœcesin dictæ civitatis eligunt Papam, & tunc cum nulla exceptio contra talem electionem admittatur, quod exceptio ineptitudinis loci etiam lupanaris vel coquinæ non admitteretur, per jam dicta. Et ideò non admitteretur exceptio, quod electio non sit facta in palatio episcopali, ut requirit tex. in *d. c. ubi periculum.* Et hoc si electio est celebrata antequam intrant conclave, etiam si duæ partes sine justa causa exivissent, & foris in alio loco elegissent, tunc credo quod electus à duabus partibus illorum, qui remansissent in conclavi, vel ab uno solo, si unus solus remansisset, ille esset Papa, & non electus à duabus partibus; quia exeuntes conclave & sic locum deputatum, perdidissent vocem, & remansissent apud eos vel eum qui perstitissent in conclavi, vel perstetissent, in *d. c. ubi periculum. ver. sane.* Item credo, si omnes exivissent diœcesin, ubi Papa est mortuus, sine causa, ut electio alibi facta non valeat, si alii erant absentes, qui non interfuerunt, ita quod exeuntes non facerent duas partes omnium, non dico solum præsentium in loco ubi mortuus est Papa. Ratio, quia non dicitur præsens in loco illo ille, qui non persistit, *l. si pro patre. §. versum ff. de in. rem verso.* Et ideò potestas remansisset penes unum vel illos, qui in civitate perstitissent vel illuc revenissent: quia potestas eligendi remanet penes existentes in civitate, ubi Papa est mortuus, & ideò imputent sibi qui sine causa de tali loco discesserunt. Et in hoc dixi supra in quæstione quæ incipit: *sed dubitatur.* Pone quod major pars Cardinalium, alias locus non est de substantia electionis. Et ideò credo, quod valeat etiam facta in loco interdicto vel rebelli, quia licet in tali loco sit facta prohibitio celebrationis divinorum, tamen secrete & submissâ voce possunt nonnunquam divina celebrari, ut no. *de sen. exco. c. alma.* & quia in loco interdicto clerici sunt interdicti quoad locum non quoad se, ut no. *de consue. c. inter nos.* ita no Gl. in *d. c. ubi periculum. §. porro. in versi. interdicta. de elect. lib. 6.* Ista sunt, quæ dici possunt circa ea quæ objici possunt electo in Papam, & aliæ specialitates sunt examinatæ ex dictis supra.

Potest tamen de duobus dubitari, an valet electio Papæ facta sub conditione? Item de alia etiam quæstione potest dubitari; pone quod Cardinales vel duæ partes eorum consenserunt in plures simul & semel, quod est possibile. Pone enim quod fuerunt duo, qui habuerunt duas partes Cardinalium,

lium, quis erit Papa? nam, ut supra dixi ipsi Cardinales eligentes in eadem scriptura vel cedula possunt eodem tempore & momento nominare plures. Si igitur concurrat, quod duo à duabus partibus fuerunt nominati, quis erit Papa? Ad prima quæstionem clarum quod tenet electio, sive sit conditionalis sive alternativa sive incerta. Nam quamvis quodlibet ipsorum trium sit improbatum in aliis electionibus, in electione Papæ ista non curantur. Unde regulariter Cardinales eligunt sub conditione, ut *eligo talem, & si talis non erit, eligo talem*, vel alternative, *consentio in talem, vel in talem*. ita vult Gl. in *c.2. de elect. li.6.* in verb. *alternativa*. Nam electio Papæ consistit in mero jure naturali, nec subjacet his dispositionibus positivis. Non valeret electio, *consentio vel eligo quem eliget talis Cardinalis*. In hac enim electione nulla dispositio juris positivi locum habet, nisi quatenus inveniatur expressum, ut no. Io. An. in *c. licet de elect.* in verbo *pontifices*. Et ex hoc infertur ad aliam quæstionem, quod cum in hac electione non fiat collatio zeli ad zelum, & meriti ad meritum, quia hæc dispositio est juris positivi, nec numeri ad numerum, quando quilibet habet duas partes Cardinalium, tunc credo quod neutra electio teneat, per *l. duo sunt Titii. ff. de testa. tu.* quia non apparet in quem unum consenserint, ita quod possit constare in quem unum sit consensum. Hæc judico vera, nisi qui haberet duas partes haberet sub conditione, si alius concurres non esset Papa, quia tunc positus in conditione esset Papa, quia ille qui fuisset positus in conditione haberet solum vota & non alter, ut in hoc exemplo duæ partes Cardinalium sic dixissent quilibet ita: *Eligo Dominum S. Eustachii*, tunc esset Dominus sanctæ crucis, quia sancti Eustachii, non habet vota nisi illo sanctæ crucis non existente. Unde est quæstio expedita de forma Papam, eligendi, & an aliqua contra talem electionem objici possint.

SVMMARIVM.

Pontificalis dignitas an semel acquisita per habentem perdi possit: & primò propter renunciationem.

CAPITULUM XI.

NUnc tertiam principalem quæstionem assumamus, an hæc dignitas semel quæsita per habentem perdi possit? Et primo dubitatur, si perdi possit renunciatione. Et licet de hoc dubitare non videatur, longæum ab hæresi Ecclesia hoc hodie determinante & statuente, ut in *cap. 1. de renunc. li.6.* ubi est expressum, quod possit: tamen quia Gregorius XII. qui fuit apud nos Italos Papa, & in assumptione sui juraverat & voverat renunciare Papatui propter inducere in ecclesia unionem, revocabat demum in dubium, an Papa Apostolatui posset renunciare, dicens; fore hæreticum & insanum, quod Papa renunciare possit, placet rationi discutere si licet Papatui renunciare. Nam per consecrationem ibi in Papam electus, si non est Episcopus, consecratur ab Episcopo Hostiens. qui est Cardinalis, ut in *c. antiqua*, & ibi no. *de privil.* consecratus consequitur ordinem Episcopalem, & efficitur Episcopus universalis Ecclesiæ, *de judi. novit. ver. quomodo 23. di. in nomine Domini*. Et quod per Episcopatum ordinem nanciscatur est tex. in *c. quotiens de purgati. cano.* & sentit Magister sententiarum in *quarto libro di. 24.* dicens quod ordo Episcoporum quatripartitus est. Et est tex. 21. *di. cleros.* & in quarto ordine supremum gradum tenet Romanus pontifex, quia quemadmodum in Ierarchia superiori sunt novem ordines Angelorum, ita in Ecclesia militante novem ordines sunt clericorum, inter quos est Episcopus ut in *c. veniens, de presbyteris non bapti. C. de Epi. & cle. auten. sed Episcopalis ordo.* & ideò dicitur, quod quodam competunt ordini Episcopali, quæ non alteri ordini, ut in *c. aqua, de consecra. Eccle. vel alta.* ad idem 21. *di. cleros. & 89. di.* ad hoc no. Gl. in *c. provida, in ver. fraternitatis, de elect. li. 6.* & in *cle. in plerisque, de elect. in ver. temporales*, dicens: quod ne dum est ordo, ut probat tex. 77. *di. c.1.* & *de tempo. ordi. c. si Archiepiscopus, & c. nec Episcopi.* sed etiam caracter imprimitur. Et ideò Episcopus non potest renunciare Episcopatui, quoniam si ordinatur, semper remaneat potestas caracterem imprimendi, est tex. in *c.1. de ordinatis ab Episcopo qui renunciavit Episcopatui*: & nulla est alia ratio, nisi quia Episcopatus est ordo, alias simpliciter dignitas positiva videretur posse tolli renunciatione, quod est falsum, ut *d. ca. 1. de ordinatis ab Episcopo qui renuncia. Episco.* Ex quibus videtur concludi, quod cum per papatum efficiatur supremus Episcopus, & ordinem & caracterem suscipiat, qui imprimiter animæ, & istæ ordo & caracter sit renunciatione indelebilis: & ideo Papa se vocat *Episcopum*, ut in *prohemio decretalium sexti & elementinorum*, & in omnibus eis Apostolis, non ut designet dignitatem supremam, quia aliæ sunt dignitates Episcopali majores, ut 21. *di. cleros*, sed ut designet se in supremo ordine constitutum, qualis est Episcopalis ordo, ut no. Gl. in *prohemio sexti* in verbo *Episcopus*.

Secundo probatur, quia potestas clavium videtur esse potestas caracteris, & talis potestas fuit collata Petro, prout debebat esse futurus Papa & successor Iesu Christi: ergo in Papa caracter imprimitur, & sic renunciatione tolli posse non videtur, *d. c. 1. de ordi. ab Epis. qui renunc. Episcop.* & pro hac sententia videtur gio. antepe. in *c. post translationem, de renuncia.* dicens, quod per renunciationem Episcopatui perditur executio, sed non caracter ordo, qui imprimitur sic videtur quod renunciatione perdi non possit.

Tertio quod ordo & charaćter Papæ propter papatum imprimatur indelebilis, probatur, quia ordo dicitur sacrum signaculum, quo confertur spiritualis potestas & officium faciendi ea quæ pertinent ad eum ordinem, ita no. Inno. *de schisma. c.1.* & hoc vult Magister sententiarũ in 4. *di.24.* dicens, quod ordo ut in eo imprimitur caracter, est signaculũ quoddam in quo potestas spiritualis traditur ordinato: sed talis potestas datur Papæ per potestatem Papalem in universa Ecclesia ordinandi primates, Patriarchas, Metropolitanos, Archiepiscopos, & Episcopos. Ergo ipsi per papatum imprimitur caracter

& ordo renunciatione indelebilis, immo nec morte, sed remanet animæ post mortem impressus, non tamen quantum ad usum presbyteros post mortem ordinandi, sed ad honorem & gloriam illorum qui salvi sunt, & ad confusionem & vituperium illorum qui damnati sunt.

Quarto probatur. Nam dato, quod per Papatum vel ordinem Episcopalem non tribuatur novus ordo, ut volunt nonnulli theologi: tamen negare non potest, quoniam ordo presbyteralis per episcopum perficiatur, quia multa potest episcopus, quæ non simplex sacerdos, sicut sacramentum confirmationis, & cõferre ordines, 25. *di. per lectis. versi. ad episcopum.* 68. *di. quamvis.* modo clarum est quod omnia, quæ pertinent ad potestatem ordinis, vel ad ordinis perfectionem, non possunt tolli vel auferri quomodocunque, ut probatur in *d. c.* 1. *de ordi. ab epi. qui re. epis.*

Quinto quod in Papatu perficiatur ordo, probatur, quia si eligitur Papa non episcopus, licet ab electione in continenti habeant plene ea, quæ sunt jurisdictionis, ut dixi supra tamen non habet ea quæ sunt ordinis. Unde si non esset presbyter electus in Papam, non posset propter Papatum corpus Christi conficere: & si non esset episcopus, non posset ordinare clericos in sacris, vel confirmationem facere, ut in *c.* 1. *ver. & hoc utique sacramentum, de sum. tri.* patent igitur, quod necesse est Papam assumere ordinem presbyteralem & episcopalem, & sic perficitur ordo in eo presbyteralis & episcopus urbis Romæ & universalis ecclesiæ efficitur. Unde non videtur posse Papatui & tali episcopatui renunciare, ut *d. c.* 1. *de ordi. ab epi.* immo si millies sacerdos vel episcopus deponentur, vel degraderetur presbyter, conficere corpus Christi posset, & episcopus ordinando characterem imprimeret, ut in *c.* 2. & quod ibi no. *de cleri. exco.* no. in *c.* 1. *de schisma.* & in *c. degradatio, de pœnis, li.* 6. no. 9. *quæst.* 1. *in summa*, & ibi glo. 1. *in fi.* ergo patet, quod ordo perfectus per Papatum vel ejus assumptionem est indelebilis renunciatione, depositione, vel aliter.

Sexto Papa per Papatum & episcopatum contraxit matrimonium cum ecclesia universali, & præcipue cum Romana ecclesia, *de testa. c. requisisti.* Sed matrimonium spirituale non potest resolvi per renunciationem, nisi fiat renunciationem in manibus superioris, ut in *c. amovet, de renunc.* & probat tex. in *l. legatus. ff. de offi. præsi.* sed Papa non habet superiorem nisi Deum, 9. *q.* 3. *aliorum.* igitur videtur, cum non sit in cujus manibus possit renunciare, quod ejus renunciatio non teneat. Item quia fortius est matrimonium spirituale quam carnale, ut in *c. inter corporalia, de transl. episco.* sed carnale matrimonium contractum non potest renunciatione dissolvi, 32. *q.* 7. *c. licet, & l. consensu, de repu.* ergo similiter postquam papa consensit papatui, non videtur se à matrimonio spirituali posse dissolvere & renunciare papatui, quia per consensum in papatum ipse Dei vice in terris fungitur, ut *d. c. inter corporalia*, & in *c. quanto. e. ti.* & adeo hoc jus ejus ossibus inhæret, ut animæ non possit amovere, ar. *c. cum ad monasterium, in fi. de testa. nova.*

Septimo potestas papalis est à solo DEO immediatè, 22. *di. c.* 1. & dixi supra in prima quæstione dum tracto de potestate Papæ quis eum constituit, & in quæstione in quo loco debet habere residentiam. Sed ea, quæ à DEO solo immediatè sunt, non possunt tolli per aliquem nisi per Deum, dicente Apostolo 2. ad Tim. 1. *Firmum fundamentum* Dei *stat.* & habetur *de pœni. di.* 1. *c. firmum.* Item quia omnia dissolvuntur eo modo quo ligantur, *l. ab emptione ff. de pac. l. jurisgentium* §. *adeo. eod. tit. & ff. de rescin. l.* 1. *& in c.* 2. *de re. jur.* & ad illum ad quem spectat institutio & destitutio, 16. *q.* 2. *visis*: & ille maledicit qui potest benedicere, & ille qui potest ligare potest absolvere. 21. *di. inferior. & c. denique.* Sed auctoritatem & potestatem papalem Deus solus tribuit, licet eligentes personam ad illam potestatem determinent ergo videtur quod solus Deus illam possit tollere: & quod ipsi soli Deo possit remitti sive renunciari, non autem homini viventi, vel ab ipso homine remitti potest sive possit: quia qui non potest dare ipsam potestatem, non videtur eam posse aufferre, per regulam *unumquodque dissolvitur eo vinculo quo ligatur*, ut in *c.* 1. *de re. jur.* & hoc probat tex. in *c. inter corporalia*, *de transl. præla.* dicens, quod dissolutio matrimonii spiritualis sit tantum Deo reservata & Papæ qui est loco Dei. Et ideo licet tamquam Deus sua auctotitate possit spiritualia aliorum matrimonia dissolvere, suum autem non videtur posse dissolvere, quia in re sua auctorari non debet, juxta no. in *cle. si una, de rebus eccle. non alie. & in l.* 1. *ff. de auct. tuto.* & quia ipse legatus & vicarius Iesu Christi, ut *d. c. inter corporalia*, non videtur posse se ipsum absolvere ab obligatione, quam contraxit cum ecclesia: sicut nulla res se ipsam generat, ut dicitur Beatus August. *primo de trinitate.* Et hoc probatur, 78. *di. c. fi.* ubi dicitur quod & si electio summorum sacerdotum à cardinalibus fieri debet, electio verò divino est reservanda, ut ibi:

Octavo, quia nulla virtus creata superior potest tolli per virtutem creatam inferiorem, ut probat tex. *de majo. & obe. cum inferior. ff. de arbi. l. nam magistratus.* Sed Papatus est virtus superior omni alia; ergo per nullum inferiorem videtur posse tolli. Et ideo nec Papa nec omnis universitas creaturarum posset facere, quod unus pontifex non sit pontifex, ut supra probavi. Ergo minus potest facere, quod summus pontifex non sit summus pontifex, quia Papa non est nisi per leg. divinam, & non per legem creaturæ. Et ideo postquam Papa consensit, & sic per legem divinam est Papa, non videtur per legem creaturæ vel creaturarum vel per homines creaturas à papatu posse removeri.

Nono votum tolli non potest, nisi à superiore, ut in *c.* 1. *de voto.* sed papatus est quoddam votum super omnia vota; quia Papa consentiendo Papatui obligavit se Deo, & vovet ipsi curam regere universalis gregis dominici: ergo per nullum alium absolvi põt nisi à Deo: se ipsum aũt non potest absolvere, nec alteri committere quod ipsum absovat, quia non potest majus bonum fieri quam curam habere universalis gregis dominici. Vnde hoc votum cõmutare non potest, *de voto. c. magna.* Non enim sine causa potest Papa quo ad Deum absolvere à voto & juramento, ut not. glo. & Doct. in *c. non est, de voto.* Unde non

non videtur, quod possit se absolvere à tali voto, vel alteri se committere absolvendum. Si non potest se ipsum absolvere, ergo nec renunciare, quia esset se à tali voto absolvere.

Decimo dicit Apostolus *ad Hebra.* 10. quod Christi sacerdotium est in æternum secundum ordinem Melchisedech, quia Christus vivit in æternum: sed simplex sacerdos non potest desinere esse quin sit sacerdos, etiam si deponatur vel degradetur, ut *di. c. degradatio*, & quod ibi no. *de pœn. li. 6.* & supra dixi. Ergo similiter & summos sacerdos non potest desinere esse summus sacerdos, quod tamen contingeret, si renunciare posset: & quia Christi actio est nostra institutio, ut supra dixi, & *de hæreticis, cum Christus*: sed sicut Christus à se potestatem sacerdotii non abjecit, ita Papa pro salute mortalium à se potestatem summi sacerdotii non debet abjicere.

Undecimo probatur. Non est consonum rationi, quod quis suæ perfectioni cedat: sed status Papalis est supremæ perfectionis in mundo & ecclesia militante: ergo non est consonum rationi, quod quis tali statui cedat vel renunciet & discedat, *de pœni, di. 2. c. unum ver. & c. non revertebantur, in eadem di. §. hac quæ de caritate, ver. nemo repente fit summus.*

Duodecimo probatur. In Papatu est jus publicum auctoritate & utilitate, 24. *quæst.* 1. *c. memor. sum. & c. quotiens in fi.* Sed tali juri renunciari non potest, *l. jus publicum. ff. de pactis*, no. in *c. si diligenti, de foro compe.* Papatui igitur non videtur posse renunciari post præstitum consensum, *de elect. c. cum inter canonicos.* Ex quibus videtur concludi, quod papa non possit & non debeat à se Papatum & summum sacerdotium abdicare.

Contraria tamen sententia potest ostendi rationibus, auctoritatibus, & exemplis. Rationibus autem insinuatur quatuor modis. Primo ex parte ipsius Papæ renunciantis. Secundo ex parte Papatus cui fit renunciatio. Tertio ex parte ipsius renunciationis. Quarto respectu finis sive esse finalis, propter quam fit renunciatio.

Prima ratio est ex parte ipsius papæ renunciantis, & sic demonstratur primum Papæ officium. Est intendere animarum saluti & eas dirigere ad salubrem divinum cultum, & ad quærendum vitam æternam, 16. *q.* 2. *c.* 1, ibi, *unde oportet*, & 12. *q.* 1. *præcipimus*, *de homici. & 1. li. 6.* & ideo dicitur pontifex quasi ad aliam vitam pontem faciens. Et sic etiam debent facere sacerdotes, *de pœn. & re. c. cum infirmitas.* Sed non est data major libertas papæ in his quæ pertinent ad salutem, & in his per quæ potest evitare detrimentum salutis, quam cuicumque alii sacerdoti; immo plus, in quantum ab ipso ut à capite salus aliorum & ecclesiæ universalis, ut in membris, dependet, 21. *di. in novo*, & 40. *di. si Papa.* Sed aliis pontificibus ecclesiæ permittitur propter suam & suorum subditorum salutem quod renuncient in sex casibus, no. in *c. nisi cum pridem, de renuncia.* ergo licite debet posse Papa in illis casibus vel eorum aliquo renunciare: quos sex singulos casus discurramus. Propter namque criminis conscientiam, vel corporis debilitatem, aut scientiæ defectum, vel propter plebis malitiam, aut grave scandalum, vel irregularitatem licet prælato suæ prælationi renunciare, ut *d. c. nisi cum pridem*, §. 1. *de renunci.*

Propter conscientiam namque criminis, quod liceat etiam Papæ renunciare, probat tex. 21. *di. nunc autem.* Ubi Marcellinus Papa, qui violenter cum Idolis thurificaverat, crimen suum coram episcopis confessus papatui renunciavit, quæ dici debet propter crimen ibi spontanea renunciatio non depositio. Nam & si propter hæresim papa deponendus sit, ut 40. *di. si Papa*, id est verum quando persistit aut stetit in illo crimine pertinaciter: secus si paratus est corrigi, quia non debet deponi, ut no. glo. in *d. c. nunc autem*, quia non est censendus hæreticus, qui prima vice errat & se corrigit, ut 24. *q.* 4. *c. dixit Apostolus.* Unde illa potius dicenda fuit renunciatio quam depositio. Quare ibi est tex. expressus quod propter criminis conscientiam licet papæ pontificatui renuntiare. Si enim papa potest crimina sua alii corrigenda committere, 2. *quæst.* 7. *nos si in competenter*, ut etiam deponatur, quare non magis ipse potest ipsa corrigere & seipsum si videtur expediens pro delicto deponere, & posse renunciare? quia ipse suæ causæ est judex, *dict. cap. nunc autem & l. est receptum. ff. de jurisdict. om. judi.* & quod possit se alterius judicio submittere, etiam ut deponatur, no. 63. *di. in Synodo. & di. ca. nos si in competenter.*

Secundo & tertio licet episcopis propter debilitatem corporis vel defectum scientiæ pontificatui renunciare: quare ergo magis ex his duobus aut altero non est licitum papæ renunciare? nam si papa est inutilis, negligens, vel remissus in suis operibus, non solum se sed innumerabiles populos catervatim mancipio gehennæ secum ducit, 40. *di. si Papa* ut ergo evitetur hoc damnum sive periculum, ridiculum est dicere, papam non posse aut debere cedere sive renunciare. Et propter hanc causam Cælestinus Papatui renunciavit, ut in *c.* 1. *de renuncia. li. 6.* quæ renunciatio dici juridica debet, cum postea ecclesia pro sancto eum canonizaverit, & ejus gesta approbaverit faciunt illa quæ proximo casu statim dicam.

Quarto propter malitiam plebis: & quinto propter grave scandalum prælatus potest prælationi renunciare: quis ergo sani capitis dicet, quod si Papa cum sua plebe vel majori parte non potest proficere quod ei non sit licitum renunciare? Et similiter cum subest scandalum, sicut fuit schismatis, quod aliter sedari non poterat, quare non licet Papæ cessionem facere? certe stultum est contrarium dicere. Nam si Christus descendit de cœlis propter redimere gregem suum perditum, & mortem subiit temporalem: quanto igitur magis Papa successor Christi debet habere curam gregis dominici & redimere gregem non solum morte civili renunciando Papatui, sed etiam se morti naturali si opus est subjiciendo, *de homici. c.* 1. *li. 6.* præsertim quia bonus pastor debet ponere animam pro grege suo, 24. *q.* 4. *qui nos.* debet igitur his casibus renunciare, ne plus temporalem honorem quam æternam videatur affectare salutem, *d. c. nisi cum pridem, §. pro gravi.*

Et idem in sexto casu irregularitatis, & in omni, ubi grave esset in Ecclesia Dei scandalum, debet posse Papa pontificatui renunciare. Et hoc probant no. 9. *q.* 1. *c. si Petrus.* Nam Clemens propter vitare futurum scandalum, quod Papa sibi vivens non eligeret successorem, electus à Petro Papatui renunciavit: ecce quod propter scandalum vitandum Papæ licet Papatui renunciare & ideo dixi tempore sacrilegi schismatis, quod meo tempore fuit, quod ne dum propter tollere schisma de Dei ecclesia Papa poterat renunciare Papatui, sed si aliter tolli non poterat, tenebatur renunciare & mortem civilem pati, 7. *q.* 1. §. *ecce*, quia etiam deberet pro redemptione suæ gregis, quando alia via non esset, se morti subjicere naturali, *d. c.* 1. *de homici. li.* 6.

Secundo principaliter probatur ex parte Papatus. Unde est notandum, quod per Papatum Petro nihil amplius ordinis attributum est vel perfectionis ordinis, quam alii Apostoli habuerunt: nam, ut dixi supra, omnes Apostoli à Christo creati fuerunt presbyteri & sacerdotes: & sic in ordine omnes Apostoli Petro fuerunt pares. Et similiter in perfectione ordinis, quæ fit per adeptionem episcopatus, omnes Apostoli à Christo Petro constituti sunt pares. Et ideo omnes sacerdotes & presbyteri in charactere & ordine sacerdotali, in conficiendo eucharistiam, & corpus Christi, Papæ sunt potentia pares. Et idem episcopi omnes in perfectione ordinis & in confirmatione & auctoritate ordinandi sacerdotes, sunt Papæ potentia pares, ut 24. *q.* 1. *loquitur. &* 21. *di. in novo.* per Papatū igitur nil habet plus papa cæteris episcopis, nisi in administratione, 2. *q.* 7. *c. puto*, & in jurisdictione. Unde Papatus non est nomen ordinis, sed dignitatis vel officii. Et ideo laicus assumptus ad Papatum incontinenti est Papa, & in jurisdictione Papatus liberam administrationem habet, sicut Archidiaconus ex electione est verus Archidiaconus, quamvis non habeat ordinem ipsi dignitati Archidiaconali annexum: sic Papa licet non habeant ordinem ipsi dignitati annexum sit, Papa licet non habeat ordinem episcopalem suæ dignitati annexum, est tamen statim Papa. Si ergo Papatus non imprimit ordinem vel characterem in anima, sed tantum superaddat officium atque dignitatem, clarum est quod Papatui potest & licet renunciare. Quia jurisdictio est res quæ augeri & minui potest. Ergo tolli & amoveri. Et ideo Papa propter hæresim potest à Papatu amoveri, 40. *di. si papa*: à quo tamen non posset amoveri, si haberet ordinem vel characterem sive ordinis perfectionem, quia hæreticus retinet etiam quæ sunt ordinis, ut no. in *c.* 1. *de schismati.* & ibi per Doct. Et ex istis respondetur ad multa argumenta supra primo contra facta, ut infra dicam.

Tertia ratio fundatur principalis super ipsa renunciatione, & similiter à regula, *unumquodque dissolvitur eo vinculo quo ligatur, de re. jur. c.* 1. quamvis enim Papalis potestas sit à Deo, tamen est mediante ministerio Cardinalium personam ad ipsam determinationem, & electi consensu intercedente. ergo ejus dissensu sicut potest ejus consensu Papatus haberi, ita videtur ejus dissensu posse tolli. & si opponatur, non procedere regulam in matrimonio, ut ibi not. & etiam in spirituali, ut 79. *dicto capit. si.* quod incipit, *ejectionem.* Respondetur ad illud primo de matrimonio carnali, quod per ipsum transitur in sacramentum ecclesiæ propter quod ex consensu sequitur indissolubile vinculum, quod non est in spirituali conjugio, in quo non obstante præcedenti consensu potest per solum supervenientem dissensum dissolvi, ut in toto titulo *de transla. episco.* Et potest esse ratio, in qua attingam quartam rationem causæ finalis, in qua dixi supra, quod spirituale conjugium prælati & ecclesiæ respicit principaliter bonum publicum & commune, ut 45. *dist. disciplina, ultra medium.* Sed si insufficiens, vel ineptus renunciare non posset, sequeretur reipublicæ malum. Et quinto magis esset fastidium Papæ, tanto majus sequeretur reipublicæ nocumentum. Item quod ex caritate est institutum, contra caritatem militaret, si in Papatu præsidens inutiliter ad malum & confusionem ecclesiæ & sui ipsius Papæ animæ detrimentum renunciare non posset. Sed carnale singulare conjugium respicit ipsorum jugalium privatum bonum. Et si concordaretur ipsius dissolutio, quamvis forte singularibus conjugiis esset bonum, quia forsan meliorem uxorem ille, & meliorem illa virum acciperet, tamen sequeretur ex hoc universè malum: quia cum communiter homines plus ducuntur concupiscentia quam ratione, multi uxores dimitterent, & ad libidines se converterent, nec sic de prole curam susciperent. Et ista est ratio, quare licet pœnitentia ex causa recedere à matrimonio spirituali, non autem à carnali. Non obstat *c. si.* 79. *dist.* quia licet velit quod non possit dissolvi matrimonium spirituale Papæ per solum consensum Cardinalium qui ipsum eligerunt, tamen non negat quin propria renunciatione tollere possit, quia auctoritate Dei matrimonium spirituale tolli potest, ut in *c. inter corporalia. & c. quinto, de transla. præla.* & sic auctoritate Papæ, qui loco Dei est, tolli potest, & in facto potest proprio auctorari. Et quamvis judex non possit in facto proprio auctorari, ut *l.* 1. *ff. de aucto. tuto.* & in *cle. si una, de rebus eccle. non alie.* illud procedit ex dispositione juris positivi, cui non subest Papa: & ideo in facto proprio Papa potest auctorari, ar. no. in. *l. digna, C. de legi.* & eorum quæ no. in *c. quæ in ecclesiarum, de consti.*

Ad contraria supra inducta modo respondemus, concludentes quod aliqui ex causis supradictis subsistente Papa possit Papatui renunciare: secus, nulla subsistente causa, quia tunc non posset Papatui renunciare, per jura contra inducta, & per tex. in *c. licet. ver. unde quæritur. de regula*; non obstat tex. in *d. c.* 1. *de renunc. li.* 6. ubi text. videtur dicere, quod potest renunciare, maxime si se cognoscit insufficientem: quasi implicet, quod & si sufficiens sit renunciare, non possit. Nam intelligo, quando esset sufficiens, tamen alia causa superesset criminis forte conscientia, tunc profecto credo possit renunciare. Sic illum text. intelligo nam nulla causa subsistente Papa renunciare non posset, quia peccatum gravissimum committeret.

SUMMARIUM.

An Episcopatus sit ordo, & an in eo character imprimatur. Item, Episcopalis ordo an largo modo sit ordo distinctus à Presbyterali.

CAPITULUM XII.

AD contraria modo responsum præbeamus. Et quia prima contraria tangunt dubium, an episcopatus sit ordo, & an in eo character imprimatur, vel solum impressus character presbyteralis perficiatur. Primo determinabo, an sit episcopatus novus ordo. Et secundo an per ipsum character imprimatur.

Ad primum dico, quod summendo ordinem stricte, prout in quolibet ordine imprimitur distinctus character, vel prout ordo habet relationem solum ad verum corpus Christi & ordines sacros conferendos, tunc episcopalis ordo non dicitur de se ordo. Et hoc modo verificantur tex. canonum, qui videntur dicere, quod non sit ordo, *de elec. cle. in plerisque*, ubi tex. notat episcopatum honorem non ordinem. Item ibi dicitur dignitas non ordo. Et *de scrup. c. 1. in fi. de sacra unct. c. 1. ad finem*, in quibus dicitur episcopos consecrari & presbyteros ordinari: non ergo dicit episcopos ordinari, sed tantum consecrari, quia in episcopo non imprimitur alius character à charactere impresso in ordine presbyterali, ut no. *52. di. c. sollicitudo*, & ibi in summa. Nam in primitiva ecclesia non erat differentia inter presbyterum & episcopum, *93. di. c. legimus. ver. nunc. & 95. di. olim.* & no. Io. An. in *prohæmio sexti*, in verbo *episcopus*. in novella super. ver. *Eucharistiam*, & dixi supra in quæstione, *an ad mundi bene vivere necesse sit unicam esse potestatem à qua cæteri dependeant*, in illo articulo de potestate pontificali: sed quia quilibet presbyter & presbyteri ordinabant indiscrete, & schismata oriebantur, quia non omnes ab uno Christo se Christianos dicebant, sed aliqui à Paulo, aliqui à Petro se promotos dicebant, Petrus cum aliis Apostolis restrinxerunt potestatem characteris, ut presbyteri indifferenter omnia sacramenta conferre non possent, sed quædam reservaverunt illis quos per civitates, vel provincias creaverunt, & quos episcopos vocabant, ita dicit glo. in *d. c. legimus in versi. postea.* unde restricta fuit potestas presbyteralis & officium characteris, ut quædam episcopis tantum reservarentur, ut confirmatio & ordinis collatio, de quibus, *25. di. per lectis. versi. ad episcopum. & 78. di. c. quamvis corepiscopi.* unde quando episcopus consecratur, relaxatur illa characteris sacerdotalis restrictio, & ampliantur sacramenta, quæ fuerunt interdicta ordini presbyterali, ipsi tamen ordini presbyterali prius competentia. Unde ex consecratione episcopi non fit novi characteris impressio, sed tantum characteris sacerdotalis perfectio. Et ideo vera est opinio, quam ponit glo. in *d. c. sollicitudo, 52. di.* quod licet presbyter ad ordinem sacerdotalem possit promoveri per saltus, & tenet sacerdotalis characteris impressio, licet non habeat characterem diaconalem ante impressum ordinem, tamen episcopalem non potest per saltus suscipere, si prius non habet presbyteralem, *de excess. præla. c. ex literis. ver. cum igitur*: quia cum debeat perfici character sacerdotalis, & non sit, non potest in episcopum consecrari. Et ita teneo, quicquid dicant Docto. in *c. 1. de elect. per sal. promo*, ubi glo. tenet etiam istam sententiam, & sunt hæc vera. Et si in consecratione episcopi intervenirent verba apta ad concedendum potestatem sacerdotalem, quia cum non sit intentio ordinantis, nisi perficere characterem ordinis sacerdotalis, verba non debent operari ultra ordinantis intentionem, *l. non omnis. ff. si. cer. pe.*

Sed si quæratur, an episcopalis ordo largo modo sit ordo distinctus à presbyterali, & in quantum accipitur pro officio, quod habet episcopus, & in quantum ordo etiam concernit corpus mysticum ecclesiæ, & quo ad ea quæ sibi soli reservata sunt: tunc dicendum est, quod largo modo ordo dicatur, quia (ut dixi) ordo dicitur sacrum signaculum, quo confertur spiritualis potestas & officium faciendi ea quæ pertinent ad illum ordinem, ut no. Inn. in *c. 1. de schismа*, & supra dixi. Et hoc modo potest salvari canonistarum opinio, quod episcopus habeat ordinem, de quo in *c. quotiens, de purgatione canonica*, & in juribus supra dictis. Cum enim consecrat presbyteros, qui sunt duces in corpore mystico ecclesiæ ad conficiendum eucharistiam, *de sum. tri. c. 1 ad finem*, Et alios sacros ordines confert, ideo episcopatus dicitur sacer ordo, quia per ipsum facit episcopus sacros actus, *de elect. c. quod sicut. §. præterea.* & quod sit ordo hoc modo vult Sanctus Tho. in *4. sen. di. 7. q. 3. arti. 3.* Et Dionysius in *ecclesiastica hierarchia*.

Quantum ad secundum, est responsum quod per consecrationem episcopalem episcopo non imprimitur novus character, & istud placet per jura ante deducta, quicquid dicant canonistæ, quibus theologi sunt adversi. Sed mihi placet theologorum sententia, per supra dicta, sed non per rationes ipsorum. Nam ipsi volunt, quod character imprimatur in ordine, & ordo constituatur quando quis ordinatur in ordinibus habentibus relationem ad eucharistiam & verum corpus Christi mysticum, sicut est ordo episcopalis & Psalmistatus, pro quibus, *77. dist. capit. 1. & 93. dist. à subdiacono.* nam episcopalis ordo non respicit verum corpus Christi & ejus consecrationem, sed corpus Christi mysticum ecclesiæ in confirmando in fide & ordines præbendo. Sed ista ratio mihi non placet. Nam ostiarius ordinatur principaliter ad custodiam januarum, *21. di. cleros, in fi.* & exorcistæ ad adjurandum super cathecuminos vel energuminos habentes spiritum immundum, ut *dicto capit. cleros.* Et sic non habent determinatum officium circa confectionem eucharistiæ. Et idem est in ipsis quatuor minoribus ordinibus, quia non habent relationem principaliter ad corpus Christi verum, ut vult sanctus Thom. *4. sen. di. 7. quæst. 3. arti. 1. in fi. illius. c.* & tamen est secundum ipsos theologos ordo. Idem ordo presbyteralis est etiam ordinatus pro aliis, quam pro respicientibus verum corpus Christi, quia respicit etiam mysticum corpus ecclesiæ, sicut est baptisare; pœnitentias dare, & in

extremis inungere. Unde ex hoc tolleretur, quod licet ordo episcopalis essent pro respicientibus misticum corpus Christi, ut confirmare, & similia, quoniam imprimeretur caracter, cum etiam ipse solus sit imprimens caracterem ordinis saltim sacri, qui imprimuntur propter euchatistiam & corpus Christi verum principaliter. Illa ergo ratione, qua supra dixi, in ordine Episcopali non imprimitur caracter, non illa Theologorum ratione: & ideò teneo, quod Psalmistatus sit ordo, ut no. canonistæ *de ata. & quali. cum contingat.* & dicitur ordo initiativus Psalmistatus, & Episcopalis dicitur ordo perfectivus: quia perficitur ordo, ut dixi. Non ergo in consecratione Episcopali caracter imprimitur, sed impressus perficitur. Est enim sacerdos & presbyter sicut puer, qui habet potentiam generandi in habitu, sed non potest ad actum deducere nisi cum factus est vir: sic presbyter non potest confirmare nec presbyteros ordinare, nisi postquam erit factus Episcopus. Sed supposito quod perficiatur ordo: quomodo respondetur, quod per Papatum efficitur Episcopus, & perficitur ordo, & sic non videtur posse renunciare? nam respondeo, quod ordo Episcopalis vel dignitas, ut habeatur, non requirit loca vel subditas personas, & ideò potest esse Episcopus sine Episcopatu, ut no. in *d. c. 1. de epi. qui renuncia. epi. & in cle. plerisque de elec.* Item licet Episcopus renunciet loco, non renunciat ordini, ut in *c. post translationem, in fi. de renunci. & in c. 1. de ord. ab epis. qui renunc. epis.* Etenim ut dixi, saltem ordo idem cum presbyterali, licet in Episcopo magis perfectus. Igitur quantumcunque quis renuntiet Episcopatui, non renuntiat ordini: & ideò quamvis destruatur vel deponatur ab Episcopatu, nihilominus remanet Episcopus & ordinando vel consecrando charaćterem imprimit, *d. cap. 1. de or. ab epi. qui re epis.* & no. in *clem. in plerisque de elect.* & ideò ordinati ab Episcopo, qui fuit creatus Episcopus ab antipapa vel ab apostatico, illi conficiunt verum corpus Christi, quando ille antipapa erat prius de antiquis Episcopis, vel si ipse & fuit consecratus ab antiquis Episcopis: quia licet schismatici fuerint, effecti impresserunt characterem, quamvis essent à Papa vel ab Ecclesia prohibiti, per dicta jura. Hæc tamen intellige ut dicam infra in quæstione *an Papa potest prohibere quod Episcopus non imprimat ordinando characterem,* ut dico infra cum tracto de speciali potestate Papæ. Unde quantumcumque quis renunciet Papatui, & sic loco civitatis Romanæ & universalis Ecclesiæ, tamen remanet Episcopus & in ordine Episcopali, ut dictis juribus; quia, ut dixi, Papatus de se non præsupponit ordinem vel caracterem. Et ita sunt soluta plurima argumenta supra inducta.

Ad illud de potestate clavium, adhuc ista est jurisdictionis & non ordinis; & ideò in exercitio ipsius renuntiare potest. Sed hæc etiam potestas non est præcipua Papatus: quia & omnes alii Apostoli ipsam habuerunt. Unde hanc potestatem retinet etiam qui renunciavit in habitu.

Ad capitulum *inter corporalia* & alia jura, quæ dicunt quod debet fieri renunciatio in manibus superioris, respondetur quod illa jura loquuntur in aliis Episcopis quam in Papa, si subest causa Dei voluntas adesse præsumitur. Item subest ipsemet Papa, qui sicut in dissolutione alterius matrimonii spiritualis alicujus Episcopi tenet locum Dei, ut *d. c. inter corporalia,* ita & in dissolutione proprii matrimonii potest retinere locum Dei & auctorari in propria causa, sicut potest esse judex causæ propriæ, ut *d. cap. nunc autem. 21. di. & l. & hac Tyberius ff. de here. inst.* & sic solvitur quod dicitur de matrimonio carnali, quia non dissolvitur solo consensu, quia secus est in spirituali, ut no. *in c. inter corporali. de transla. prala.* & ibi interpretantur hæc verba, quod fortius sit matrimoniũ spirituale quam carnale.

Ad argumentum, in quo dicitur, quod Papatus est à solo Deo, *ad Romanos* 13. ergo ab Episcopo solo tolli non potest. Respondetur quod aut consideratur ipsa potestas Papalis, prout semper est in suo esse & in essentia, & prout solvit & ligat in cœlo, & ista est à Deo immediate sine hominis ministerio: & ideò omnis universalis Ecclesia, concilium, & Papa non possunt statuere vel facere quod Papatus vel talis dignitas non esset, quia fuit inducta à Christo Deo in se sine hominis cooperatione. Aliquando consideratur ipsa dignitas, prout est in Petro, aut Clemente, aut Cœlestino: & tunc ista potestas non est à solo Deo, nisi accedente hominis consensu. i. ipsius in Papam electi, qui non est ante Papa quam consentiat. Et ideò est à Deo mediante cooperatione humana in isto homine vel in alio. Et ideo quamvis sit à Deo mediante humana cooperatione, ita mediante operatione humana potest in isto renunciante vel in alio habente desinere. sic. n. anima humana, quæ est à Deo imediate per creationem, sed in aliquo individuo corpore est mediante humana operatione, quia secundum phil. *generat homo hominem,* & sola ipsa põt humana operatione à corpore seperari naturaliter & violenter: sic in Papatu. Similiter ita solus Deus dat gratiam & infundit solus animam, ut *de con. di. 4. c. nemo tollit*; sed quia infunditur gratia homini cum libero animi arbitrio cooperante, & sic mediante hominis ministerio, similiter & ipsa perdi potest per ejus discensum, ut no. *de pœni. di. 2. in summa.* & ibi glo. quæ allegat auctoritates.

Ad illud, quod nullus debet de seipso disponere, verum dico persona simpliciter considerata: sed quia homo potest considerari, ut est homo, & ut habet dignitatem, *l. si consul. ff. de adopt.* dico quod licet Petrus non possit se absolvere, tamen Petrus consideratus ut Papa se potest absolvere. Et quamvis tex. dicat quod electio summorum pontificum soli Deo est reservanda: intellige, quod per humanã creaturam Cardinales aut alios non possit privari, sed per seipsum, quia est loco Dei. Hoc non dicit illud capitulum, & ideo privat se in hæresim incidendo, 40. *di. si Papa,* vel renunciando, ut 21. *di. nunc autem.*

Ad illud de virtute increata, & de interdictis per legem divinam, quod non tollantur per creaturas, est responsum per illa, quæ dixi, quod ea quæ sunt à Deo non tolluntur nisi à Deo.

Ad illud de voto, respondetur, quod votum Papæ de gerenda cura intelligitur, quamdiu in officio præest, & sic juramentum rectorum civitatum, & no. *de elect. venerabilem in fi.* unde se non extendit post renunciationẽ. Et si vovisset perpetuo Papatui deservire, tunc subsistente causa aliqua de prædictis, ex qua ejus servitium non esset Dei populo salutare, posset à tali voto recedere, ar. 22. q. 4. *in malis. & c. si aliquid,* & dicam infra in quæstione, *an Papa dispenset in voto solemni continentia,* Ad

Ad argumentum, quod Christi sacerdotium est æternum, respondetur, quod Christi sacerdotium ideo dicitur æternum, quia res oblata in Christi sacerdotio est æterna: quia ipse Christus & ejus corpus sanctissimum est res oblata, & est idem sacerdos & sacrificium, *de sum. tri. c. firmiter, §. una.* Item ipse pontificatus de se æternus est, & Papatus: sed non prout est in isto homine vel in illo. Patet, quia Papa unus non semper vivit: unde in eo Papatus non est perpetuus, *l. 1. ff. pro so.* Et licet Christus non renunciaverat Papatui, quia causa non suberat, non tamen arguitur, quod subsistente causa ejus vicarius renunciare non possit.

Undecimo argumento respondetur, quod Papatus de se summæ perfectionis est, sed in aliquo ratione materiæ & ipsius operantis imperfectè possit imperfectionem habere, quia multi sunt qui non possunt perfectionis opera attingere. Et ideo sentit glo. super illo verbo Gen. 18. ubi dicitur. *non possum montem ascendere, est civitas parva ad quam possum confugere & salvari in ea*, quod per *montem* intelliguntur opera perfectionis, ad quæ si quis non potest ascendere, permaneat in via communi, ut est tex. *32. q. 5. c. si Paulus, in fi.* ibi, *rectius fuerat enim.* Et ideo si perfectus Papatui videt non posse tantum opus perfectum adimplere, descendat & operetur circa minora bona non tantum perfecta, quia hoc casu licet descendere, ut dictum est.

Ultimæ rationi respondetur, quod Papatus in se est juris publici, sed regi magis ab uno quam ab alio non est juris publici: & ideo quod renuncians non administret ipse, potest renunciare.

Concluditur ergo, quod Papa ex causa potest renunciare Papatui: sine causa autem, nullo modo.

SUMMARIUM.

An Papa possit alterius judicio se submittere, ut ipsum extra crimen hæresis deponat.

CAPITULUM XIII.

ET ista faciunt ad quæstionem, *an Papa possit alterius judicio se submittere ut ipsum extra crimen hæresis deponant?* & licet glo. 40. *di. c. si papa & 63. di. c. in Synodo. & 2. q. 7. nos si incompetenter*, ubique teneant quod sic, quod possit se subjicere, ut etiam à Papatu deponatur, tamen multi tenent oppositum. Pro quibus faciunt jura pro prima parte allegata, & quia Deus reservavit suo judicio, 11. *dist. si Papa*, 17. *dist.* Hic etiam ergo inferior à Deo non cognoscet etiam ex delegatione Papæ, quia non videtur Papa posse demandare quæ Dei judicio sunt reservata. Item non videtur quod possit judicari nisi de hæresi: ergo pro aliis, de quibus humano judicio judicari non potest. 40. *di. si Papa, & 9. q. 3. nemo*, non videtur posse se subjicere, cum humana creatura hujus judicii non sit capax, & sic humano viventi delegari non posse videtur, sicut nec potest dari à partibus jurisdictio non habenti, *l. privatorum. C. de jurisdict. om. judi.* & quia actus activorum est in patiente disposito secundum philo. probatur, quia sicut non posset etiam à Papa committi non presbytero, quod conficeret corpus Christi propter defectum ordinis, ut in *c. 1. §. si una. ver. ad hoc utique sacramentum, de sum. tri.* ita videtur quod Papa non possit committere inferiori, quod ipsum judicet propter defectum patientis sive potestatem suscipientis, cum hæc potestas competat soli Deo, 60. *q. 3. aliorum.* Et ideo quamvis Symmachus concilio se submisisset, ejus causas concilium Deo reservavit, 17. *di. si hinc etiam*, nisi quod eum absolvit ab hæresi, quia reperierunt eum insontem, ut ibi & *2. q. 7. §. item Symachus.* Item concilium judicium Marcellini sibi remisit, 21. *di. nunc autem.* Item sicut Papa legem condendo non potest se suæ legi subjicere, *l. pen. ff. de arbi.* ita non potest subjiciendo se alteri ita artare, quin liceat ab hac sua submissione tollere se. Talis enim depositio, quæ fieret, esset jus quoddam positivum, à quo Papæ recedere liceret, cum sit supra omnia jura positiva, ut no. in *c. proposuit, de concess. praben.* & hoc videtur tenere Io. An. in *c. ecclesia sancta Maria, de consti.* per regulam capituli *cum inferior. de ma. & obe.* ubi nullus inferior potest parem vel majorem judicare, facit *de elect. innotuit*, maxime in foro contentioso. Et respondet ad *c. nos si*, quod loquitur, quod submittit se judicio, i. discretioni, ut sic voluntariè potest Papa stare alieno judicio, sed non in judicio contentioso. In contrarium videtur tex. in *c. ad supplicat. de renunc.* ubi ratione officii suscepti & beneficii superior se subjicit inferiori. ad idem *de foro compe. verum.* ubi clericus submittit se layco ratione feudi. Et quod possit inferiori superior se subjicere, probatur no. *l. est receptum, de jur. o. judi.* hinc est quod Papa potest de suo jure compromittere & delegare: & idem in non recognoscente superiorem, ut no. *de verbo. signi. c. ex parte.* Et ideo princeps in rebus fiscalibus constituit in lite sua & privati procuratorem fisci, ut in toto titulo, *C. ubi causa fiscali.* & in suis patrimonialibus procuratorem Cæsaris. Et credo quod Papa possit se subjicere cuilibet judici etiam seculari, per ea quæ infra dicam quod non obstat, quod non inferior non judicat superiorem, quia ex quo se subjicit, est inferior. Aliàs autem ecclesiasticus in laicum non posset consentire in præjudicium ordinis clericalis, *de foro compe. si diligentem.* Sed hoc non habet locum in Papa, quia quemadmodum ex causa quandoque submittit clericum judicio seculari, ut in casibus no. *de judiciis, c. tamen non ab homine*, ita potest se submittere. Et ideo quicquid isti dicant, ego assentio glo. decreti, quod possit alteri committere suam depositionem ex causa, ut causa subsistente, ut quia sit inutilis, vel sit scandalum, vel aliud, ex quo posset renunciare ipse sponte. Ita alteri suam ipsam depositionem committere. non obstant contraria, quia ille, qui ut delegatus eum deponit, dicitur deponere virtute delegantis, & sic ipsius Papæ, qui Deus in terris est, *de translat. prælat.* per totum. Et hoc patet de judicio Christi, qui dixit Pilato, *nullam haberes erga me potestatem, nisi tibi datum esset desuper.* Et sic potestas erat Pilato ab ipso Deo, & ita Papam judicat alius mandato ipsius Papæ qui Deus est. Et sicut potest se ipsum deponere renunciando ita, licet committendo: semper loquor cum causa,

credo tamen quod si ante depositionem mandatum revocaret, quod non posset ipsum deponere, *l. judicium solvitur. ff. de judi.* & quia non est astrictus huic mandato, quin possit revocare ante actum depositionis: postea non, cum non sit amplius Papa post depositionem. non obstat. §. *hinc etiam*, quia Symmacus, licet auctoraverit concilio per Theodoricum convocato, non submisit se concilio: sed concilium cognito de ejus hæresi, alias causas reservavit Dei judicio, & juste cum non posset cognoscere. Concludo igitur, quod Papa potest se submittere alieno judicio etiam ut deponi possit: & idem in quolibet alio superiorem non recognoscente, *d. l. est receptum.*

SUMMARIUM.

Pontificalis dignitas an perdatur propter hæresim.

CAPITULUM XIV.

SEcunda quæstio est, an ex alia causa dignitatem perdat, & postquam de renunciatione satis vidimus, nunc utrum hæresim, ipso jure maxime. Et dicendum videtur, quod non. Nam Marcellinus Papa, qui thurificavit Idolis, & sic hæresim commisit, non perdidit continuo dignitatem, sed se de suo honore judicavit deponendum. Ergo nondum depositus erat, 21. *di. nunc autem.* nec debuisset deponi, nisi ipse ex humilitate se deposuisset. Item Iudas fuit hæreticus, ut no. Inno. & Doc. *de hæreticis, c. fraternitatis.* Et statim tamen non fuit privatus participatione sacramentorum nec factus intolerabilis à Christo. Item pharisei & principes Iudeorum crediderunt aliquando Christum filium Dei, ut dicit Hieronymus, Chrysostomus; & Origenes, & Nicolaus de Lira super illo verbo: *hic est heres, venite occidamus, & habebimus hæreditatem ejus*, Matth. 21. & Matth. 22. & Beda Lucæ 23. ibi, *pater ignosce eis.* Sed postea Christo eorum vicia increpante obscuratum fuit insipiens cor eorum, & ceciderunt ab ista credulitate, quod crederent eum filium Dei: quod si credidissent eum filium Dei, nunquam interfecissent: & nihilominus Christus ut sacerdotes veneratus est eos, cum leprosis mundatis dixit, *ite ostendite vos sacerdotibus.* Ecce quod hæreticus non ipso jure dignitatem perdit. Item Apostoli omnes Christi crediderunt ante passionem, ut constat ex illo verbo cum Petrus pro omnibus dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, sed constat quod ab hac fide post passionem vel in passione omnes deviaverunt, juxta illud Matth. 25. *Vos omnes scandalum patiemini.* super quo Hieronymus dicit: *Omnis quidem cadunt sed non omnes jacent.* & Marci ultimo dicitur: *Exprobravit Deus in credulitatem eorum*, & tamen Apostoli ex hac deviatione non perdiderunt Apostolicam dignitatem. Et ideò super illo Ioh. ultimo dicit Beda, quod *ideo ter interrogavit Petrum, si vere diligis me, ut ostenderet quod per negationem non perdiderat gradum & dignitatem sibi.* Item Aaron licet propter populi timorem construxisset vitulum, cui populus victimas obtulit, non propterea sacerdotium perdidit, *Exodi.* 33. licet ibi colligatur, quod nondum sacerdos consecratus erat, licet jussu Domini institutus. Item quia fortius est matrimonium spirituale quam carnale, *de transla. præla. inter corporalia*: sed matrimonium carnale propter hæresim vel Apostasiam non dissolvitur, *de divortiis gaudemus*: & c. *quanto.* no. in 4. *senten. di.* 3. ergo minus matrimonium spirituale, quod est inter Papam & universalem Ecclesiam. Item princeps Apostata non est ipso jure privatus, 11. *q.* 3. *c. Iulianus.* Item Salomon licet templa Diis gentium constituisset amore mulierum, tamen non fuit ipso jure depositus, sed universus Israel ab eo judicium suscipiebat. Sed contrarium videtur dicendum, quod pro hæresi Papa deponi possit, tex. est. 40. *di. si Papa*, ibi, *nisi deprehendatur à fide alienus.* & 19. *di. Anastasius.* nam est tantus fidei favor, etiam si ejus sit occulta hæresis, possit de ipsa accusari, ut no. glo. in *d. c. si Papa*, 40. *di.* & no. Archidi. & Ioh. An. in *c. in fidei de hæreticis in* 6. & est tex. in *d. c. Anastasius* 19. *di.* quia ibi occulte Anastasius communicavit hæreticis. Loquor de tali occulta hæresi, de qua tamen probari possit, *l. eos C. de apel.* Nam & hoc delictum potest dici manifestum, quantum ad hoc ut accusari possit, 11. *q.* 3. *eorum.* Et tunc innodatur sententia præcessoris Papæ, & incidit in canonem latæ sententiæ. 24. *q.* 1. *Achatius*, el primo. & ratio, quia hæreticus papa minor est quolibet catholico, ut *d. c. Achatius, & 12. q. 1. c. scimus. & 19. dist. Anastasius.* & ipso juris Papatum & talem dignitatem perdit, quia ut Diabolus condemnandus est, *de pœni. dist. 2. principium.* Et duo sufficient testes, ut dicit glo. 2. *q.* 4. *c. præsul.* & meritò sic est statutum: quia ipse caput est Ecclesiæ juxta illud ad Ephesios primo: *ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam quæ est corpus ejus.* Unde deviando à fide mortuus est, juxta sententiam Abac. quia *justus ex fide vivit.* Item quia assumta alicujus ad fidem est vita, ut dicit Apostolos *ad Romanos* 11. ergo per contrarium casus à fide est mors. Igitur non potest vitam influere in aliis Ecclesiæ membris, quia principium vitæ spiritualis est fides: quia sine fide est impossibile placere Deo. Nam secundum Apostolum *ad Hebræos* 11. fides est substantia, i. fundamentum, omnium sperandarum rerum: & est fundamentum omnium virtutum: quia ubi Christus non est, subaudi per fidei fundamentum, nullum boni operis est supra ædificium. 1. *q.* 1. *cum Paulus.* Et quia per fidem quis dicitur dare vel esse de Ecclesia: sed hæreticus est sine fide: ergo non stat nec est de Ecclesia. Primum probatur Apostolus ad Romanos 11. ibi, *tu autem fide stas*, & 2. ad Corintheos, *fide statis.* Item Papa à fide deviante ipse continuo mortuus est, quia non operatur secundum fidem: & fides sine operatione mortua est, *Iacobi.* 2. *c. de sacra uncti. capit.* 1. §. *quia verò Christus.* & 1. *q.* 1. *capit. fertur.* Unde si est mortuus Papa, caput Ecclesiæ non potest esse caput corporis vivi quod est Ecclesia, & sic potest Spiritus vitalis in cæteris membris infundere, quia principium vitæ plurimum est in capite: & capite languescente fortius reliqua corporis membra

membra inficiuntur: & à plantu usque ad verticem non est in eo salus, *6.q.1.§.verum.* Item hæreticus est præcisus ab Ecclesia, & est sicut ramus præcissus ab arbore sine stipite, qui continuo arescit, *24.q.1. ca.loquitur,* & est ille de quo Ioh. 15. *Si quis non manserit in me, mittetur foras & arescet.* Et ideò de hoc crimine nedum accusatur, sed cum constat eum in hæresim incidisse, ipso jure est damnatus. Ad hoc Iohannis 3. *qui non credit jam iudicatus est.* ubi dicit Augustinus: *nondum apparuit judicium, & jam factum est judicium,* & id quod dicit Apostolus, *qui ejusmodi est.* i. hæreticus, *subversus est proprio judicio condemnatus*, 24. q. *Achatius in fi. & ca. sequenti.* hoc probatur: quia Papa præest Ecclesiæ per potestatem clavium Petro concessarum, *Matthæi* 16. sed existens extra Ecclesiam, prout hæreticus, non habet claves istas: ergo non est Papa, postquam est hæreticus. Item hæreticus non habet secum Deum patrem & Spiritum sanctum, qui non sunt in aliquo existente extra Ecclesiam ergo non habet Papatum extra Ecclesiam existens, 23. *quæst.* 1. *cap. alius.* Item hæretici leprosis assimulantur variis maculis peccatorum pollutis, ut dicit glo. *Levitici* 13. & *Numeri.* 5. Sed statim, quod erant leprosi declarati, extra castra mittebantur, & sic hæreticus declaratus statim est extra Ecclesiam. Et hoc vult ibidem Origenes dicens: *erit quis à veritate,* id est, à fide & charitate, *per hoc exit à castris Ecclesia etiam si Episcopi voce non abjiciatur.* ad idem Levitici 21. cap. ubi dicitur, *homo de semine Aaron qui habuerit maculam, non ingredietur sanctuarium meum.* Et quod Papa hæreticus sit ipso jure excommunicatus, probatur tex. Apostoli, de quo 11. *quæst.* 2. *si his,* ubi dicitur, *& si Angelus de cœlo aut nos aliter evangelizet vobis, quod vobis evangelizavimus, anathema sit.* dum dicit: *aut nos,* loquitur de se ac aliis Apostolis, & sic Petrus aliter evangelizans esset anathema, & idem in Papa. Nec obstat, quod excommunicatio sit à jure positivo, & à canone, & non ligat lex præcessoris successorem, *de elect. innotuit.* quia illud est verum eo Papa persistente: sed jam ipse prolapso in hæresim desinit esse Papa, & minor est quolibet catholico. Ideo innodatur sententia præcessoris, ut sit privatus & excommunicatus, 24. q. 1. *Achatius.* ubi textus cum glo. juxta nota. per Ioh. An. in *c. ut commissi. de hæreti. in 6. in novella,* ubi vult quod prælati etiam qui habuerunt canonicum ingressum propter hæresim, sint ipso jure privati. Et quid tunc sit hujus causæ judex statim proximis quæstionibus dicam. Et hoc casu potest deseri ante sententiam à fidelibus, *dict. c. Anastasius,* 19. *di.* ubi ostenditur, quod primo parenti statim post spretum mandatum Dei & ante sententiam ipsi Elementa facta fuere contraria, & omnia sibi Domino commissa obedientiam subtraxerunt: ira licet Catholicis deserere papam hæreticum ante sententiam ejus, tamen sententiæ sunt, dum toleratur, tolerandæ, ut notatur 24. *q.* 1. *in summa.* non obstat quod supra in prin. dixi de Marcellino, ut notavi infra in quæstione, *quis hujus causa judex est.* Nec alia dicta in contrarium, ut in dicta quæstione *quis sit judex,* infra patebit.

Hæc tamen sententia sane intelligenda est, quando Papa prolabitur in hæresim scienter: secus si ignoranter. Non enim hæreticum facit ignorantia, sed pertinacia, hoc est voluntas pertinaciter dissentiens his quæ determinat esse de fide sancta mater Ecclesia, 24. q. 3. *ca. Apostolica.* & hoc quando ignorat illum articulum fidei, contra quem errat: & contrarium credit esse de forma fidei habens propositum. Quod si sibi innotesceret veritas fidei, illi adhæreret, hic utique hæreticus non est censendus, juxta illud quod dicit Apostolus de se ipso: *veniam consecutus sum, quia ignorans feci in credulitate mea.* Et hoc est de mente Inno. in *capit. 1. de summa tri.* secus si erret ignorans illud asseverans pro verò, quod scit Ecclesiam contra tenere: quia talis ignorantia enim excusat. Et hoc quando Papa prolabitur in hæresim stricto modo, non largo modo sumpta.

Unde notandum est quod largo modo *hæreticus* quis multis modis dicitur. Primo omnis dubius in fide dicitur hæreticus *de hæreti. cap.* 1. Item Simoniacus, maxime qui sacramenta pervertit 1. *q.* 1. *cap. fertur. & cap. quisquis. & cap. eos qui* 2. *q. fi. cap. patet.* Et dicitur his duobus modis hæreticus largo modo ab *electione erroris.* Item excommunicatus nam qui non est Ecclesiæ membrum, hæreticus judicatur: in *auth. de privil. dot. colla.* 8. ibi, *& ad omnes qui non sunt membrum sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ.* Et probatur 4. q. 1. *c.* 2. Et est ratio, quia hæreticus aliquando dicitur ab *hercisco,* quod est idem quod divido, unde dicitur *familia herciscunda,* i. dividundæ: sed excommunicatus ab ecclesia est divisus: unde largo modo dicitur hereticus. Item omnis qui male interpretatur sanctam scripturam. i. qui aliter interpretatur quam Spiritus sanctus efflagitat, à quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit. 24. *q.* 3. *hæresis. & 24. q. fi. c. fi. in fine.* Et dicitur modo hæreticus ab *electione erroris.* Item qui novam opinionem invenit, *eadem q. c. hæreticus.* 37. *di. relatum,* & dicitur tunc *hæreticus* ab *hæreo hæres,* quia nimiũ hærent propriæ opinioni, contra tex. *c. ne imitaris. de constit.* unde hæreticus ex his quatuor modis dicitur vel ab electione erroris, vel ab hæreo heres, ab erro erres, vel ab *hercisco,* ut dixi. Item dicitur hæreticus, qui privilegiũ Romanæ ecclesiæ ad ipso sumo capite traditum conatur auferre 22. *dis. omnis.* Item qui comunionem Cathol. Ecclesiæ non recipit, in *auth. prædicta de privi. do. post.* Itẽ qui trãsgreditur præcepta sedis Apostolicæ. 19. *di. nulli.* & qui ea non recipit, 19. *di. de libell.* his modis dicuntur hæretici largo modo, quod intellige quando erant alias fideles & in aliquo prædictorũ peccaverunt vel peccant, qui ipso jure sunt excomunicati. Sed & largissimo modo etiam qui sunt contra Ecclesia, ut Iudei & Gentiles; quia qui non tenent fidei articulos, hæretici dicuntur, 24. *q.* 3. *c.* 1. *quia vere.* & ibi glo. no. in *c. firmissime de hæreticis.* Isti tamen ultimi non sunt excommunicati propter hoc. Unde hic fallit regula, quod omnis hæreticus excommunicatus est. Tertio modò & stricto dicitur hæreticus, ut arbitror, qui pertinaciter aliter de fide sentit quam universalis Ecclesia doceat, 24. *q.* 1. *cap. hoc est fides.* & sic est electio contradicens Ecclesiasticæ doctrinæ, ut dicit beatus Thomas *secunda secundæ, quæsti.*

11.*artic*.2. nam hæresis proprie sumpta est illa, quæ dicit perversum dogma contrarium directæ fidei, quod quis pertinaciter nutrire vel defendere in Ecclesia, ut 24. *q.c.inter schisma.* Et ideò quia in aliquo articulo fidei aliter sentit quam Ecclesia teneat, propriè hæreticus est. Et de ista hæresi volunt jura, quod Papa damnari possit, ut no.glo.79.*di.si quis pecuniam.* Item dicendum est de eo, qui modo prædicto pertinaciter non recipit sancta quatuor prima concilia, ut est tex.in *l.fi.C.de summa tri.*& in *auth.de Ecclesiasticis titulis.*§.1.*& C.de hæreticis.l.quicumque.*& in *cap.3.de hæret.* Item de eo qui pertinaciter aliter sentit de sacramentis Ecclesiæ, ut de baptismo, pœnitentia, matrimonio, & similibus, quam sancta mater Ecclesia doceat, ut est tex. *de hæreticis*, *ad abolendam.* Idem de eo vel illis, qui dicunt pertinaciter aliqua esse licita & honesta, nec esse peccata, quæ peccata esse secundum legem Dei damnata sunt: vel arguere ea. quæ pro peccatis volunt pertinaciter, quæ non etiam sancta decrevit Ecclesia, ut hęc plene habentur, 24.*q.fi.c.quidam*, cum omnibus speciebus hæreticorum ibi enarratis usque in finem. Et ut hæc probantur in *cle.ad nostram.de hæreticis.& in cle.1.de usur.& 30.dis.ca.ultimo & fi.* Et clarius probatur. 24.*q.4.cap.quid autem.& c.qui in Ecclesia.& c.qui aliorum.* Et ideo qui pertinaciter assereret, quod indifferenter jurare esset peccatum, talis foret hæreticus, ut in *c.excommunicamus.§.fi.qui vero de hæreticis.* Et hac de causa pro hæreticis olim fuit ordo Humiliatorum damnatus, ut no.glo.in *c.olim, el primo de resti.spol.* Et breviter proprie hæreticus est, ut dixi, qui pertinaciter aliter qui sentit quam universalis Ecclesia docet vel decernat, ut dicto *cap.hæc est fides.*24.*q.*1. Et ideò qui aliter sentiunt quam dictet canon *firmiter* & capitulum *damnamus, de summa tri.* tales propriè sunt hæretici. ut est tex.in *d.c.damnamus* in fi. Et idem dico de credentibus istis, ut in *c.excommunicamus, el secundo.§ fi.de hæreti.* Et conclusive pertinaciter asserens contra ea, quæ Ecclesia disponit, proprie hæreticus est. Et ideò si in istorum aliquo Papa pertinaciter erraret, esset hæreticus, & ipso jure anathematizatus, & à concilio deponendus esset: quia confiteri illa, quæ sunt fidei, est de necessitate salutis; & potissime ad hoc tenetur Papa, & alii superiores de Ecclesia, quorum confessione alii fideles audaciores fient, & dicit Apostolus *ad Philippen.primo.* hæc igitur bene notanda sunt, qui ex his verbis multæ quæstiones decidi possunt.

SUMMARIUM.

Pontifex an potest dici Simoniacus sive committere Simoniam: & an pro tali delicto deponi possit: & an pro crimine alio gravissimo, præsertim scandalizante Ecclesiam, & Papa in sua obstinatione remanente, deponeretur.

CAPITULUM XV.

ET primò, an si Papa sit notorius Simoniacus, pro tali peccato deponi posset? videtur quod sic, quia, ut dixi supra Simonia hæresis est, ut dicto *c.fertur.& c.quisquis.*1.*q.*1.cum similibus. Sed pro hæresi deponitur, ut dicto *c.si Papa.*40.*di.* ergo pro Simonia videtur posse deponi. Et pro hac sententia videtur tex.79.*di.si quis pecunia.* Item Simonia à Petro & ab Ecclesia jam est damnata, 24.*q.fi.cap.quidam, versi.Simoniam.* & habetur *Act.8.c.* dicente Petro Simoni, *pecunia tua sit tecum in perditionem.* 1.q.1.c.*qui studet.* Sed qui incidit in hæresim jam damnatam, etiam Papa, hæreticus est, 19.*di.Anastasius*, & supra dixi. Et præterea Simoniaci sunt deteriores hæreticis Macedonianis, qui dicebant spiritum sanctum esse servum & creaturam Dei Patris & filii. nam isti *Dei servum Spiritum Sanctum* dicebat: Simoniaci vero Spiritum sanctum servum suum faciunt, 1.*q.*1.*ca.eos.* Item Simonia à Christo condemnata extitit: & à Deo in veteri & novo testamento damnata est. Damnavit eam Christus, cum ementes & vendentes de templo fugavit, 1.*q.*3.*ex multis*, cum c.sequenti. Damnavit Deus in veteri testamento, cum Gessi lepra percussit, 1.*q.*1.*c.qui studet.* si ergo Papa hæresim Simoniæ damnatam sequitur, tanquam hæreticus deponendus est, ut dicto *c.Anastasius*, & juribus antedictis.

In contrarium videtur, quia ambitus, qui idem est quod Simonia, non videtur cadere in Papa vel principe, *l.1.ff.ad l.Iul.de ambitu*, no.82.*di.presbyter*, & ibi glo.in verbo *denarium*, & 1.*quæst.6.c.fi.* Et præsertim in Papa locum non videtur habere posse Simonia, quia de omnibus Ecclesiis & bonis earum libere potest disponere, 22.*d.c.omnis.& de præben.c.*2.*l.6.* unde si Ecclesiis dandis alicui Papa pecuniam recipit non videtur committere Simoniam, quia posset bona ipsius Ecclesiæ tollere & Ecclesiam. Item nec pecunia, quam reciperet pro præstando gratiam Spiritus sancti, vel pro præstatione sacramentorum: quia cum possit ab Ecclesiasticis suadente necessitate pecunias exigere, ut *de censi.ca. cum Apostolus versi. sustinemus*, non erit judex qui possit vel debeat judicare utrum pro alienatione gratiæ Spiritus sancti receperit, aut ex alia causa: quia Papa à nemine judicatur, 9.*q.*3.*c.nemo.& c.aliorum.* Et pro hac sententia videtur glo.sic dicere, 79.*di.c.si quis pecunia.* Itē quia & si hæresis dicitur Simonia, dicitur in genere hæresis, non quod sit contra Dei articulos, vel contra quatuor prima sancta concilia, aut Dei Sacramenta. Et ideò pro tali hæresi Papa deponendus non videtur, ut notat glo.in dicto. *c.si quis pecunia.* immo secundum Inno. 1.*c.quotiens, de Simonia*, nullus Simoniacus est hæreticus, nisi qui credidit, quod gratia Spiritus sancti vel ipse Spiritus sanctus venalis sit. Si igitur per Simoniam non est hæreticus, sit scelus quantumcunque enorme, Papa pro illo deponi non potest, ut *c.si Papa.*40.*d.*& ita vult Hostien. & Io.An.in *c.proposuit de concess.præben.* ubi dicunt, quod sit scelus quantumcunque gravissimum, Papa pro ipso accusari vel deponi non possit. Quid igitur est dicendum? Hic tria principaliter sunt videnda. Primum an Papa possit dici Simoniacus sive committere Simoniam. Secundo an pro tali delicto deponi possit. Tertio an pro alio crimine gravissimo præsertim scandalizante Ecclesiam & Papa in sua obstinatione remanente.

Ad primum dubium respondeo, quod quædam sunt Simoniaca, quia prohibita: & quædam prohibita, quia Simoniaca, ut no. Gl. *de offi. dele. ex parte*, cum si. In primo casu quando sunt Simoniaca quia prohibita, ut sunt illa, quæ constitutione Ecclesiæ sunt prohibita, natura vel veteri testamento, ut est dare canonicis pastum post receptionem in canonicum, & sicut est dare pecuniam propter habere beneficium à Papa: tunc talis Simonia non cadit in Papam. Ratio, quia Papa legibus positivis solutus est, & est supra ipsas leges, non sub talibus legibus, *l. princeps. ff. de legi.* Et quia quis ex propria lege non ligatur. Unde si Episcopus statueret, quod ludens ad alias solveret decem talenta, statutum non ligaret ipsum Episcopum statuentem, ut no. Io. An. in *c. cui licet, de regu. jur. in 6.* Et quia ipsius Papæ voluntas contraria juri positivo pro lege habenda est: quia quod principi placet legis habet vigorem, *l. Cæsar. ff. de publica. & l. 1. ff. de consti. princi.* Quædam autem sunt prohibita, quia Simoniaca sicut prohibita in veteri testamento vel ex ipsa natura, ut est quod Sacramentum non præstetur pecunia, vel Spiritus sanctus non sit venalis: tunc Papa, nisi ex causa legitima, non potest pro talibus accipere quin Simoniam committat, quia Papa legi divinæ & naturali subditus est, 40. *di. c. homo Christianus.* Quia naturalia sunt immutabilia, 5. *di. per totum. & insti. de jure naturali*, §. *sed naturalia.* Et ideò Papa obligatur ex pacto & ex conventione, quam non posset tollere, ut no. in *ca. quæ in Ecclesiarum de constitu.* quod intelligo, nisi in his, in quibus habet non obstante pacto liberam administrationem: quia potest tollere pacto non obstante, quod à pacto concessissent, prælaturam vel jus sepulturæ. Sic intelligo notata in *cle. dudum in fi. de sepul. & in c. 2. de voto.* nota in *c. significatum, de præben.* Quare concludo, quod Papa sine causa recipiendo pecunias pro Spiritu sancto vel sacramentis committit Simonia. Secus si per collatione beneficii Ecclesiastici quia in his habet liberam potestatem & hoc de primo.

Ad secundum dubium respondeo, quod quamvis Simonia sit peccatum gravissimum, pro ipsa tamen & pro quocunque alio crimine quantumcunque gravissimo papa non potest ab alio judicari, vel propter delictum deponi, etiam si delictum foret notorium & scandalizans Ecclesiam, tex. est in dicto *cap. si papa.* 40. *dis.* ubi tex. dicit, quod si papa sit remissus in officio negligens vel inutilis, ita quod propriæ salutis æternæ sit immemor, vel insuper à bono taciturnus, adeò quod se & innumerabiles catervatim ducat ad inferos, tamen à nullo mortalium, redargui potest. Ecce quod crimen erat scandalosum & notorium, quia secum ducebat ad gehennæ ignem innumeros populos, & tamen pro hoc crimine sive pro talibus criminibus nedum privari, sed nec judicari vel accusari posse videtur. Non obstant contraria: quia Simonia non dicitur hæresis: nec est nisi cum quis credit Spiritum sanctum vel ea quæ sunt Spiritus sancti posse pecunia emi, ut notat Inno. in dicto *c. quotiens, de Simonia.* Item cum Simonia dicitur hæresis, dicitur largo modo, non stricto, quo larga hæresi Papa deponendus non est vel accusandus, ut supra dixi, non obstat tex. in dicto *cap. si quis pecunia.* 79. *dis.* quia ille tex. debet intelligi, quando qui per Simonia ad papatum aliquem promoverunt, non erant Cardinales, nec habebant jus eligendi: ideò ibi talis sic de facto electus non est papa, & tanquam Apostaticus non Apostolicus à quocunque à tali sua intrusione repelli potest. Non obstat illud, quod Simonia à Deo in veteri testamento, & à Christo in novo, & demum à Petro sit damnata; quia est reprobata quemadmodum & alia omnia peccata damnata sunt: non tamen propter ea sequitur, quod cum mittens Simoniacam pravitatem vel alia crimina reprobata sit hæreticus: quia peccator quantumcunque notorius & obstinatus non est hæreticus judicandus, & multo magis in papa, ut ex Simonia vel alio notorio crimine non possit accusari vel deponi, dicto *capit. si Papa.* credo tamen, quod si papa diceret, aut prædicaret, vel assereret pertinaciter Simoniam non esse peccatum, quod tali modo dici posset hæreticus, & damnari posset, ut proxima quæstione statim dicam, per jura quę supra deduxi *de hæreti. cle. ad nostram & de usur. cle.* 1. & 30. *d. c. penul. & fi.* credo etiam quod quamvis papa pro crimine non possit accusari vel deponi, quod tamen ei denunciatio Evangelica fieri potest secundum doctrinam Evangelicam, de qua 2. *q.* 1. *si peccaverit*: ut possit ei denunciari ne peccet, quia quilibet dicitur frater, 11. *q.* 3. *ad mensam.* & ita notat glo. in dicto *c. si papa.* 40. *di. & 9. q. 3. c. nemo.* Alia autem publica denunciatio fieri non potest, ut inde possit accusari vel deponi, per supradicta. Stat ergo conclusio, quod pro Simonia papa non possit accusari, deponi, vel pro alio crimine quantumcunque notorio & scandaloso, nisi forte papa assereret pertinaciter illa non esse crimina vel delicta, quæ ab Ecclesia damnata forent, ut supra dixi: vel nisi sit crimen hæresis ipsa heresi districte sumpta, ut dictum est: & hoc in Papa vivente. Papa autem mortuus an potest accusari de crimine & de hæresi non est dubium, 24. *q.* 1. *Achatius el primo. & q. 2. cap. si. Nam accusari.* Et judex ejus est successor, ut dicto *cap. Achatius.* & ita vult Io. An. Archi. in dicto *cap. in fidei, de hæreti.* nec modo papa profert sententiam contra defunctum parem, contra *l. nam magistratus. de arb.* qui si defunctus fuit hæreticus, minor fuit, ut dixi, quolibet catholico. Item ipso jure Papatum & ipsam dignitatem perdidit, nec fuit amplius Papa, *de hæreticis, cap. si.* facit *de præscrip. cap. 1. & in ca. cum secundum leges, de hæret. in 6.* & infra dicam. Unde successor erit judex, nec propter hoc erit opus convocare concilium, ut dixi. Et si Papa defunctus fuerit hæreticus, etiam mortuus excommunicari poterit, dicto *cap. fi. 24. q. 2.* sine potius declarari fuisse excommunicatum, quia propter hæresim ipso jure fuit sententia excommunicationis innodatus, *dicto cap. Anastasius.*

Et ex his oportet inquirere tertium dubium, an pro alio crimine notorio scandalizante ecclesiam, de quo Papa monitus non curavit, vel non curat se corrigere, sed in sua obstinatione stetit, aut remanet vel persistit, an pro tali ipse Papa accusari vel deponi possit? videtur quod non

in tex. dicti *c. si Papa*; quia, ut dixi, ibi erat notorium & ecclesiam scandalizans: quia propter illa peccata multos populos secum trahebat ad tartara, & tamen pro tali peccato à nemine est accusandus vel judicandus, ut ibi & *9.q.3.nemo, & c.aliorum, 24.q.2.sane.* Item quia quamvis Papa gravissime peccet de peccatis quantumcunque gravissimis & notoriis, etiam ecclesiam scandalizantibus, ipse nihilominus Papa persistit. Quis igitur eum judicabit? quia inferiores contra superiorem sententiam non dicunt, nec eorum crimina audiunt, 21.*di.cum inferior, & de ma. & obe.cum inferior. & l.nam magistratus.ff.de ar.* non enim debet caput turbari: quia sic tota subverteretur ecclesia sæpius contemnendo caput, & multi crimina in Papa confingerent ut caput ecclesiæ, & per consequens ecclesiam conturbarent, & possent tales accusationes esse causa diversorum schismatum. Necesse est enim esse unum principium alios regulans: ipse autem à nullo debeat nisi à seipso regulari, vel à Deo. facit 21.*di. nunc autem*, prout ibi dicitur, quod Papa debet in sinu suo colligere causam suam & ipse de seipso judicare. facit *l. & hac Tyberius, ff.de heredi.instit. & l.est receptum.ff.de jurisdict. om.judi.* not. in *l.1.Cod.ne quis in sua causa jus dist.* in quibus juribus probatur, quod isti non recognoscentes superiorem ipsi suarum causarum debent judices esse, & suas causas audire, 17.*di.* §.*fi.* 40.*di.si Papa.* 21.*dist.nunc autem.* & infra dicam in quæstione *quis judex sit.* Non ergo de his causis alius debet se posse audiendo nedum judicando intromittere. In contrarium videtur Gl. Iohannis & sententia Hugutionis, qui viri fuerunt maximæ auctoritatis, in *d.c.si Papa.40.dist.* volentes quod si Papa est in notorio crimine scandalizante ecclesiam, & est incorrigibilis, quod intelligo, quia multotiens monitus se emendare non velit, quod de tali crimine possit accusari. Nam talis contumacia dicitur hæresis, 81.*di.c.si qui presbyteri*: ubi est tex. quod peccatum ariolandi est nolle obedire, & scelus idolatriæ est nolle acquiescere. Et quia qui crimen aliquod defendit, & de illo se corrigere non vult, perversus est & proprio judicio condemnatus, ut dicit Apostolus *ad Titum 3.capit.* quia error cui non resistitur approbatur, & prælatus tacendo consentit, 42.*di.sit rector.* 83.*di.error.* & *de hæreticis.c.2.* Si enim prælatus non emendat delicta notoria est suspectus quod si talis vitii assensor & sustentatur, quanto magis cum monitus seipsum non corrigit, & ecclesiam scandalizat? Et quia qui rebelliter vivit, & discere aut agere bona recusat, magis diaboli quam Christi membrum esse ostenditur, & potius infidelis quam fidelis esse monstratur, 30.*di.c.si.* Ex quibus concluditur, quod Papa persistente in crimine notorio scandalizante ecclesiam, & se non emendante, quod ipse infidelis sive hæreticus dici debeat, & non pro peccato sed pro obstinatione & hæresi dici debeat depositus, sive etiam condemnandus, aut etiam accusandus.

Pro solutione dubii hujus primum præmitto, ut dixi supra quod ex solo quantumcunque delicto gravissimo etiam notorio & scandaloso, dummodo non sapiente hæresim stricto modo sumptam, Papa deponi vel accusari non debet, ut *dicto c.si Papa*, & juribus præallegatis. Si vero non solum in tali crimine est & persistit, sed ipsum non esse crimen verbo defendit, quod tamen jure divino vel naturali damnatum sit, non dico jure positivo, quia, ut supra dixi, huic juri posset derogare, cum ipsi non sit subditus, *de concess.praben.c.proposuit*; tunc non de ipso crimine, sed de hac assertione & hæresi damnari poterit: quia talis assertio hæresis est, ut *d.c.pen. & fi.30.di.* Item credo, si peccatum habet causam successivam vel reiterabilem, & Papa monitus semper & pluries tale peccatum reiteret, vel in ipso successive spernens tales monitores persistat pertinaciter, & universam ecclesiam scandalicet. Cum enim tunc videatur asserere ipsum peccatum non esse crimen sive delictum, quia mendacia & assertiones ita operationibus & factis fiunt, sicut & verbis, ut *de appel.c.delicti.de accusa.c. inquisitionis.* §. *nec ad petitionem*, in verbo *asserunt.* & *ff.de adi.edict.l.si tamen.* §. *ei qui.* & 22.*quæst.* 6. *c.cavete.* Certè isto casu, quia populos forte propter tale peccatum facit à fide deficere, credo eum tamquam hæreticum non recipientem accusandum fore & deponendum: quia par est à fide exorbitare & alios exemplo vel verbo à fide dejicere, 2.*quæst.7.c.quis ex vobis*, alias *c.Paulus*, facit. *de pœn.c.fi.* & *de præsumptio. c. literas.* hoc enim casu non solum sibi nocet, sed toti mundo, præsertim quia idiotæ & simplices facile imitarentur sic errantem & talia committentem peccata. Et hoc casu ab imperatore potest interrogari, si vult talem vitam sequi, vel de fide super hoc interrogari potest, ut 25.*quæst.1.satagendum.* Et si perseverat in crimine, poterit ut hæreticus judicari. Facit *de hæreti.c. cum contumacia, lib. 6.* Et ideo tempore sacrilegi schismatis Papa, qui juraverat & voverat renunciare papatui propter sanctam unionem inducere, quia monitus implere juramenta non curavit, sed sprevit, & diu in sua obstinatione stetit, à consilio Constantiensi & prius in Pisano consilio, pro hæretico est damnatus. Et ratio, quia monitionibus factis sibi de ipso adimplendo ipse in peccato persistente de hæresi suspectus erat, tanquam non crederet id esse peccatum quod erat: ideo merito extitit depositus & damnatus. Unde concludo, quod pro nullo crimine Papa accusatur sive deponitur, nisi pro hæresi sumpta stricto modo, ut ante dixi: vel pro notorio crimine universalem ecclesiam scandalizante, in quo Papa monitus perseveret, vel ipsum reiterando continuet: quia tunc de hæresi est suspectus, videlicet quod non credat Deum esse criminum ultorem, sive aliam vitam, & sic est suspectus in articulis fidei: & hoc modo potest verificari illa Gl. & ideo monitus si se non corrigit, est hæreticus arbitrandus. Nam cum tale delictum conturbet universalem ecclesiam & bonum ejus, & Papa monitus se non removet, tunc videtur bonum universalis ecclesiæ perturbare. Et ipse verbis aut factis hoc asserens est hæreticus, 25.*q.1.quæ ad perpetuam.* & 1.*q.7.c.* & *si illa.* Et poterit per concilium judicari: quia tex. *c.si Papa*, non dicit, quod pro sola hæresi Papa solum judicari possit: sed dicit, cum deprehenditur à fide alienus. Sed quando est

magis

magis alienus à fide, quam cum ea quæ sunt fidei pertinaciter non adimplet, dictis juribus? Item Papa sic peccando & pertinaciter perseverando perturbat statum universalis ecclesiæ, & in subversione & in gravissimo periculo ponit. Igitur sustentari non debet sive sustineri, 24. *q.* 1. *memor sum.* & 25. *q.* 1. *quæ ad perpetuam, & eadem causa, q.* 2. *c. si ea.* diceretur ei velle ecclesiam destruere, quod Papæ non licet, 2. *ad Corinth.* 13. dum dicitur ibi, *secundum potestatem quæ mihi data est in ædificationem non in destructionem.*

SUMMARIUM.

Pontifex an propter schisma possit à Pontificatu deponi, forte si contingat ipsum Schismaticum fieri.

CAPITULUM XVI.

ET propter ista deciditur & aliud dubium: An propter scisma Papa possit à papatu deponi, forte si contingat ipsum scismaticum fieri? Et videtur quod deponi possit, quia delictum scismatis videtur gravius omni delicto, etiam gravius delicto hæresis, 24. *q.* 1. *c. non afferamus*, *in fine.* Secundo quia scismaticus ex perseverantia in hæresim prolabitur, ut nota. 24. *q.* 3. *c. inter scisma.* Et videtur prolabi in hæresim stricto modo sumpta, quia venit contra mentem articuli, dicentis quod una *sit ecclesia sponsa Christi pulchra sine miracula & sine ruga*, *ortus conclusus & fons signatus & puteus aqua viva* 24. *q.* 1. *c. quoniam vetus & c. omnibus.* Et hoc dicunt omnia illa jura, quæ retuli in principio hujus operis in prima quæstione in argumento quod incipit *Vrgentissimam* &c. hoc probat textus, 24. *q.* 1. *advocavit*, dicens, quod fides non potest esse in scismate, quia & si forte fidem scismaticus tenet in Deum, tamen erga Dei ecclesiam scismaticus fidem non tenet. Nam *scisma* idem est quod scissura sive scissio, 24. *q.* 1. *scisma:* vel dicitur illicita discessio eorum inter quos unitas esse debet, vel illicitus ab unitate vel universitate discessas, vel illicita divisio per inobedientiam ab unione facta. Unde *scismaticus* est qui ab unitate sanctæ Romanæ ecclesiæ se separat atque scindit, à qua qui scissi sunt non videntur Christo fidem exhibere debitam, à quibus evacuatur passio ejus atque distrahitur, 24. *q.* 1. *advocavit & c. loquitur*, veniunt enim, ut dixi, contra articulum symboli dicentis. *Et in unam sanctam Catholicam* &c. plures, ut ita dixerim, ecclesias construere satagentes. Quæ scismata plurib. modis convinci possunt, vel cum contra sanctam ecclesiam Romanam & summum Pontificem seu alium Canonicum episcopum adversa altaria eriguntur, & à Christiana veritate & unica Catholica sede sacrilego scismate separantur, 23. *q.* 5. *c. non nos*, cum duobus sequentibus. Et hoc potest accidere & jam in illo, qui summum pontificem prætenderet, cum alteri existenti in pontificatu summo adversaretur, ut probatur in *c. primo, de scisma.* vel quando Papa vellet dividere ecclesiam, & facere aliam Romanæ ecclesiæ parem, & sedem suam in nullo recognoscente: vel si diceret, quod in unitate non est salus vel intra ecclesiam, & quæreret ecclesiam scindere, vel extra ipsam se ponere: vel forte quando duo de pontificatu summo contenderent & merito quis foret pontifex dubitaretur, ut 79. *di. si quis pecuniam:* & quilibet partem non modicam Christicolarum ad se traheret, & in parte Christianorum scissa & sibi quæsita diu quilibet staret & gauderet. Nam cum in hac sponsa unus solus debeat residere, qui sit unicus successor Petri, & vicarius Jesu Christi, & ecclesiæ sponsus si in ea modo prædicto duo præsideant, videntur constituere in ecclesia duo capita tanquam monstrum, contra tex. *qui fi. sint legit. c. per venerabilem. de offi. ordina. in plerisque.* & quilibet scismaticus esset. Item ipsam ecclesiam unicam corrumpere videntur ei duos, ut ita dixerim, viros attribuendo, & se ipsos ecclesiæ ambos viros faciendo. Unde non conservante eam pudicam & incorruptam, sed adulteram, sicut mulier quæ duos viros habeat adultera est, arguendo de carnali matrimonio ad spirituale, 7. *q.* 1. *c. sicut vir.* Cum enim ecclesia, ut ante dixi, unica esse debeat, quæ ramos suos per omnem terram copia suæ ubertatis expandat, ut 24. *q.* 1. *loquitur*, duo ut summi pontifices principantes eam scindunt, & à Christi compage semetipsos abrumpunt. Unde non dicitur Christus in eorum cordibus habitare, 24. *q.* 1. *audivimus*, & dicto *c. alienus.* nec possunt habere Deum patrem, qui ecclesiæ non habent unitatem, dicto *c. omnibus.* Ad idem textus bonus 7. *q.* 1. *c. deniq.*, ibi, *ecclesiam scindentes, & contra patrem & unitatem Christi rebelles cathedram sibi satagunt constituere.* Pro hoc etiam tex. in *c. abiit Iudas* 11. *q.* 3. ubi est tex. quod *Deum produnt qui societatem fraternitatis aliqua discordia peste commaculant.* Sic hi duo de papatu contendentes, dividentes ecclesiam, societatem fraternitatis commmaculare videntur, & Deum iterum prodere. Et ex his infertur quod scisma potest considerari ratione divisionis non solum in membris sed & in capite. Aut in membris cum in unitate scisma esse non debeat aut possit, & isti sic scisse principantes duas, ut ita dixerim, ecclesias construere conantur, cum tamen unus sit Christus, & unum ejus ecclesiæ corpus mysticum, unum tantum rectorem habens sive habere debens, *ad Corintheos primo, & ad Ephesios tertio, &* 7. *q.* 1. *in apibus.* Unde prophani & alieni sunt hostes isti qui taliter Christi tunicam scindunt, nec tamen ecclesiæ unitatem 24. *q.* 1. *alienus*, quæ esset debet unica, & incorrupta, pudica, unius cubilis sanctitatem casto pudore custodiens, 24. *q.* 1. *loquitur*: Ubi textus dicit, quod *Christus super unum fundavit ecclesiam & ab unitate exordium proficiscitur*, *ut ecclesia una monstretur*, non duæ, ut ipsi de papatu contendentes concupiscunt Christianum genus in duas partes tenentes indebite separatum. Et ibi subdit Textus, quod *unus debet esse episcopus, unum caput, una origo, quæ ramos suos per universam terram expandit.* Sed hi de papatu contendentes ecclesiam scindunt, & in hæresim stricto modo sumptam incidere videntur, ut dicere videtur glo. in

Auth. de privil. do. hæreticis mulieribus non præsta. ibi, *ad omnes qui non sunt membrum &c.* tales ergo etiam se summos pontifices prætendentes videntur ipso jure scismatici, & perdere dignitates, & omni esse judiciaria potestate privati, 24.*q.*1.*c.audivimus.& §.fin autem.& c.didicimus*: Ubi est textus, quod scismatici jurisdictionalia perdunt & debent inter antichristos nominari. Ad idem, 7.*q.*1.*Achatius*.nam scismaticus est hæreticus, ut notat Io. An.in *c.firmissime, de hæreticis*, & alii Docto.no.in *rubrica de scisma*. Sed sicut hæreticus etiam Papa ipso jure dignitatem perdit; idem videtur cum Papa in scisma prolabitur, vel cum duo de papatu contendentes nepharium scisma nutriunt, & Christi greges in partes diversas scindunt. Et insuper scismaticus non foret hæreticus, tamen simile, ut de hæresi, & de scismatico judicatur à Deo, ut in processu scismaticus sit hæreticus, 24.*q.finali.c.inter scisma*, nota.in *c.firmissime, de hæreticis*, & per Docto, in *rubrica de scisma*. Sed statuta pœnalia etiam in uno exequitorum locum habere videntur in alio in *c. translato, de constitu. l.*1. *de le. primo*. nota. in *l. quod vero.ff.de legi.& in l.si quis servo. C. de fur.* & ibi glo. quæ dicit idem in filio, sed pro hæresi Papa deponitur, ut 40.*dist. si Papa*, ergo & pro scismate crimini hæresis adæquato, maxime quia textus in dicto *c.si Papa*, non dicit simpliciter, quod Papa tantum pro hæresi deponatur, sed dicit quod deponitur cum deprehenditur devius. Sed certè dicitur à fide deviare, qui ecclesiam nititur scindere, 24.*q.*1.*alienus* 1.*q.*1.*teneamus.&* 11.*q.fi.c.sicut Domini*. Et pro hac sententia facit, quia committens crimen scismatis, peccatum committit gravissimum, & scandalizans ecclesiam, & pervertit bonum publicum ejus. Unde si monitus non desistit, videtur pro tali delicto posse deponi, ut proximo deciso dubio ante dixi. Sed contrarium videtur: quia negari non potest, quod scisma sit crimen diversum ab hæresi, ut probat textus, 24.*q.fi.inter scisma*, & ibi glo.& Archid.& *eadem causa q.*1.*c.non auferamus*, & similiter ibi glo.& Archi. Et diversitates titulorum manifestant, quia alius est titulus de hæreticis, alius de scismaticis: Ideo scismaticus saltim in suo principio non est hæreticus, ut nota. 24.*q.*1.*c.inter scisma*. Sed cum Papa non debeat nisi pro hæresi stricto modo sumpta judicari, ut dixi supra. Et notavi in dicto ca.*si quis pecuniam*.79. *di.*& ibi glo & habeo quod pro scismate deponi Papa vel judicari non debet, nisi pro hæresi strictè sumpta. Et quia si scisma aliquando hæresis dici potest prout quis errat aut inhæret propriæ opinioni & scismati, tamen dicemus eam hæresim dici largo modo sumptam non strictè: quia ista stant simul, quod aliquis ecclesiam Romanam unicam confiteatur & supremam, & tamen ab ipsa de facto se scindat in unitate non persistens. Hic igitur non negat articulum *& in unam sanctam*, sed non communicat unitati. Unde scismaticus sed non hæreticus. Vel etiam potest esse quod aliquis credat unicam ecclesiam, & etiam Papam, tamen ei de facto non pareat, & tales acephalus potius dicendus quam scismaticis vel hæreticus, 12.*dis.nullus*.24.*q.*2.*abbatibus*. Rursus non videtur quod duobus de summo pontificatu contendentibus scismatici dici debeant saltim quin unus canonice sit electus. Nam ille licet contradictorem, habeat secum cathedram Petri contendens tamen non debet ipse scismaticus judicari, qui rite electus extitit, probatur in *c.*1.*de scisma*. Nam quamvis ille Otto & alter Suido, qui contenderunt de papatu cum Alexandro, scismatici fuerint judicati, ipse tamen Alexander pro scismatico damnatus non extitit. Hoc etiam probat textus.17.*di.*§.*hinc etiam*, ubi est textus, quod Symachus accusatus pronunciatus est Papa, & licet textus non aperiat quod esset cum alio de papatu contentio, tamen legitur in Chronicis quod quidam Laurentius contra Symachum contendens se Papam prætendebat, & tamen Synodus non condemnavit pro scismatico Symachum sed Laurentium. Et est ratio, quia licet scisma dici possit multis modis, ut statim dicam, propriè tamen sunt scismatici, qui sunt divisi ab ecclesiæ unitate. Sed ille, & de facto inquietatur in suo jure, & se defendit, non est divisus ab ecclesiæ unitate. Ergo est ridiculum dicere, quod ex hoc sit scismaticus, quia jura sua defendat. Nam nemini injuriam facit, qui utitur jure suo, ut probant omnia præcedentia jura, præsertim textus in dicto, *capit.*1.*de scismaticis*. Ad hoc idem tex. 24.*q.*1. *cap. quoniam vetus*, ubi tex. est, quod licet oriens scismatizaret papatum, Romanus à Hieronymo comprobatur in Papam, & non scismaticus judicandus. Et ideo quamvis Græci scismatici sint, & omnis qui se præcidit ab ecclesia sit scismaticus, & præsertim qui se erigunt contra ecclesiam adversa altaria, ut dicto *ca.non nos*, cum duobus sequentibus, 23.*q.*5.*non tamen*, propterea Papa jus suum & Romanæ ecclesiæ prosequentem scismaticum nunciabimus vel dicemus: immo plus glo. voluisse videtur, 24.*q.*1.*in summa*, *& eadem causa & quæstione.c.didicimus*, *in glo.*2. quod duobus contendentibus de papatu neuter eorum scismaticus dici debeat quæ tamen videtur contra, tex.*dicti.c.*1.*de scisma*, ubi est tex, quod & si Alexander, qui erat Papa, ibi scismaticus non fuerit, Octavianus tamen, qui fuit in papatu Alexandro contradictor, & Suido Octaviano succedens scismatici sunt damnati. sed illa glo. debet intelligi sane, quando quilibet de pontificatu contendens ex probabili dubio movebatur ad se Papam prætendendum. nam tunc quilibet excusari videtur à scismate, *l.*1.*§.caterum*, ubi bonus tex.*ff.de ventre inspici.& l.de atate*, §.*ex causa.interrog.acti*. facit.*ff.de adil.edic.l.quid si fugitivus*, §.*apud labeonem*, & videtur tex. in *l.fi.ff.de adult*. Et hoc videtur velle. Thomas in *secunda secundæ di.*10. *articulo secundo*. ad idem *di.* 40. *arti.*39. & etiam si ambo nullum jus haberent in papatu, probabiliter tamen posset arbitrari aliquis quod esset Papa in nullo delicto, taliter jus papatus prosequens deberet judicari, ut dictis juribus multo minus quando unus esset verus Papa, & jus suum adversus alterum injuste oppugnantem teneretur. Hic enim non solum scismaticus non est dicendus, immo Papa pronunciandus est,

sicut

sicut synodus Symachum Papam pronunciavit, dicto §. *hinc etiam* 17.*di*.& quemadmodum Alexander non obstante scismate Octaviani juste resediturin papatu, dicto *capit*. 1.*de scisma*. Et ideo tempore sacrilegi scismatis nonnulli dixerunt, quod cum pro utroque de papatu ligante essent prudentum consilia diversa, & aliqui excellentissimi Doctores unum sequebantur, & aliqui alium: quod nullus scismaticus erat judicandus, quia Doctorum opiniones reddebant rem dubiam. Unde qualibet excusabatur, etiam si demum ejus sententia reprobata fuisset, dummodo crediderit in eo, quod sancta determinasset ecclesia. Allegabant notata in *c. litteras, de resti. spo.* per Bar. in *l. cum prolatis ff. de re judi.* & in *cle.* 1. *de rebus eccle. non alie. & in cle. ne Romani, de elec.* Et ideo in simili dicitur, quod propter probabile dubium litigans etiam injuste excusatur ab expensis, *l. qui solidum*, §. *etiam*, ibi, *si ratio litigandi* &c. *ff. de leg.* 2. sic isti duo contendentes excusantur à scismate propter consilia diversa Doctorum peritorum hinc inde alii uni alii alteri faventium, & propter populorum & vulgi famam communem, qua quisque se tuebatur. Nam quilibet magna Christianorum parte fulcitus erat. Et ideo quilibet ipsorum in partibus, in quibus reputationem papatus habebat, videbatur juste debere tolerari, ar. *l. Barbarius. ff. de offi. praesi.* quia coloratus titulus cuilibet ipsorum videbatur praestare possessionem bonae fidei, ut nota. *de jure patro. cap. consultationibus. & in c. cum ecclesia, de causa pos. & proprieta.* Et pro hac sententia ultra jura plurima per me supra inducta ab aliis non considerata, ego allegavi nota. Inno. in *capit*. 1. *de summa trini.* Ubi vult quod si aliquis motus naturali ratione arbitretur patrem filio antiquiorem, vel patrem filium tempore praecessisse, si tamen hoc pertinaciter non asseveret, sed se determinationi sanctae matris ecclesiae referat, talis haereticus censendus non est; sic duo probabiliter de papatu contendentes scismatici non sunt dicendi, si ad ea se referunt, quae sancta determinabit ecclesia.

SUMMARIUM.

Schismaticus quis propriè dicatur: & an sit haereticus.

CAPITULUM XVII.

Ex quibus plurima videntur decidi. Primum, quod etiam dato, quod Papa simplex scismaticus efficiatur ex hoc, quod papatus dignitatem non amittat. Secundo, quod duobus contendentibus de papatu ille, qui habet Canonicam electionem, & verus est Papa, scismaticus non sit censendus, quando jus suum tuetur adversus eum vel eos qui cathedram adversam contra ipsum erexerunt, licet ipsi sic de facto erigentes scismatici sint dicendi, sed non quando ex probabili dubio de pontificatu contenderent. Quid igitur dicendum? hic primum plurima sunt videnda, & primo quis proprie scismaticus dicatur, & an scisma differt ab haeresi. Secundo an Papa scismaticus possit effici, praesertim ex eo quod de Pontificatu cum alio contendat, vel ille qui secum de papatu contendit. Tertio an dato, quod Papa scismaticus sit effectus ipso jure depositus sit, veniat deponendus.

Ad primum est attendendum, quod scismatici dicuntur quatuor modis, largissime, large, stricte & strictissime. Largissime omnis in peccato mortali constitutus: quia dicitur separatus & scissus à Deo, 24.*q*.4. *capit. Apostolica.* est enim hic suspensus ab administratione sacramentorum, quo ad Deum & quo ad se, ut no. *de cle. excom. cap. si celebrat. &* 1.*q*.1. *sacerdotes*, hinc est, quod dicitur, *extra fidem ille qui est in peccato*, ut in *c. si. de prascrip.*

Et large sunt scismatici omnes excommunicati, quia sunt non solum à Deo, ut qui peccaverunt mortaliter, sed ab ecclesia & omni coetu fidelium divisi & separati. Et differunt isti in divisione à peccantibus mortaliter: quia illi tantum à Deo divisi sunt: Excommunicati vero, ut dixi, à Deo & ecclesia & omni coetu fidelium sunt divisi, & hoc quando pro peccato promulgata est excommunicatio, licet quandoque proferatur contra illum qui non peccavit, quamvis proferre non debeat nisi pro peccato, *de resti. spol. c. litteras, de sen. excommuni. c. inquisitioni.* Sed quando profertur sine peccato excomunicatus est divisus quo ad ecclesiam militantem, sed non quo ad Deum & ad ecclesiam triumphantem: quia ligatus in terris censetur ligatus in coelis, clave tamen non errante. Sed facilius tamen reconciliantur peccatores quam excommunicati, ut no. *de de sen. excommuni. cum desideres. & c. à nobis, & de poeni. & remis. c. omnis.*

Tertio dicuntur scismatici stricte, qui se à propriis episcopis dividunt, & hoc potest dupliciter contingere. Vel quia de facto proprio episcopo non parent, & extra ejus protectionem se ponunt, & tales proprie non sunt dicendi scismatici, sed acephali, dummodo Romanam ecclesiam & ejus unitatem recognoscant. Secundo modo potest contingere, quando non solum de facto à suo separant se episcopo, vel de facto non parent, sed & episcopatum ipsum capiunt & tenent, & constituunt sacerdotes, & constitutiones faciant, & isti proprie sunt scismatici, 7.*q*.1.*scire &* 24.*q.si.c. inter scisma.*

Ultimo modo dicuntur strictissime scismatici qui sunt divisi ab universalis ecclesiae unitate, & illi qui quaerunt sibi episcopos & sacerdotes & constitutiones facere, 7.*q*.1.*novatianus.*

Modo per ista deciditur aliud, an scismaticus sit haereticus? quia si capimus haeresim largo modo, tunc omnis scismaticus, quomodocunque capias scisma, est haereticus: quia, ut dixi supra in quaestione *an propter haeresim sit Papa deponendus*, haeresis large sumpta comprehendit excommunicatos, & etiam transgredientem vel non recipientem praecepta sedis Apostolicae. Unde omnis mortaliter peccans largo modo potest dici haereticus, id est, divisus, quia saltem à Deo divisus est: & haeresis largo

modo divisio dicitur, ut supra dixi. Si vero capis hæresim stricto modo, prout quis venit contra aliquem articulum fidei, tunc solum peccantes mortaliter vel excommunicati sive acephali, quamvis largo modo dici possint scismatici, non tamen sunt hæretici stricte capiendo hæresim pro errante in articulis fidei. Et ideo quando se aliqui solum à propriis episcopis separant, non erigentes altaria contra episcopum, isti non sunt suspensi ipso jure, sed suspendendi, ut no. Hosti. & Doc. in *c.1. de scisma.* nec sunt hæretici hæresi stricte sumpta. Idem si contra proprium episcopum inferiorem à Papa erigerent adversa altaria, & sibi episcopatum constituerent, tunc non essent hæretici proprie: quia per hoc non venirent contra symbolum vel ejus articulum, si aliis crederent unam sanctam & Apostolicam ecclesiam, nec ab ea se dicerentur separare. Credo tamen quod isti non recognoscentes proprios episcopos vel etiam sacerdotes in percipiendis sacramentis, non essent parum suspecti de hæresi, ut no. in *c. omnes utriusq; sexus, de pœni. & remis.* & etiam si diu persisterent obstinati, hæretici vero censendi forent, ut infra dicam. Ille autem qui se ab unione ecclesiæ scindit se extra ecclesiam ponendo, ex quo proprie & stricte scismaticus est an sit hæreticus hæresi stricto modo & proprie sumpta? Est attendendũ, quomodo se dividat. Nam aliquando se principaliter scindit à Papa & ab ecclesiæ unitate, nil aliud contra fidei articulos asseverans, tunc iste talis à Papa divisus, & si scismaticus proprie dici possit stricte etiam sumpto nomine scismatis, tamen à principio hæresis non dicetur, quia ex eo solo quod se ab ecclesia vel à pontifice separet, non videtur tamen aliquid contra fidei articulos dicere vel asserere ut in hæresim prolabatur. Potest enim velle esse divisus, & tamen ecclesiam unicam confiteri. Et in hoc est differentia inter scisma & hæresim: quia hæresis est, quæ dicit perversum dogma; sed se ab unitate quis scindendo adhuc perversum dogma non dicit, quia non obstante discessu esse potest quod credit unicam Apostolicam ecclesiam. Verum quia scismatici sui scismaticis verbis aut perseverantia causas quærunt quæ nullæ esse possint, nisi prophanæ & ab ecclesia condemnatæ, ideo postea temporis spatio scisma in propriam & veram hæresim prolabitur: quia non potest suam scissuram verbis aut factis defendere, nisi vel quia dicat quod salus extra ecclesiam possit esse, quæ conclusio ab ecclesia est pro hæretica jam damnata, 24. *q.* 1. *c. quoniam vetus, circa fi.* vel quia asseverat duas esse posse universales ecclesias contra articulum *& in unam sanctam catholicam*, ita intelligo glo. 7. *q.* 1. *c. non autem, in gl. 2. ad fi.* Et ideo bene dixit glo. quod inter scisma & hæresim est differentia, sicut inter genus & speciem: Quia scisma est nomen generis, hæresis nomen speciei. Unde omnis hæreticus est scismaticus, sed non convertitur: quia non omnis scismaticus est hæreticus, hæresi stricto modo sumpta. Item bene dixit, quod est inter hæresim & scisma differẽtia, sicut inter dispositionẽ & habitum, ut dicit glo. in dicto *ca. inter scisma*: quia scisma est dispositio, quia disponit hominem ad hæresim; & postquam est inveterata transit in habitum, id est, in hæresim: quia scindendus se est suspectus de hæresi, non dico hæreticus, sed cum suæ divisionis excusationes porfert, tunc dicit hæresim, & idem persistendo. Et hoc ultimum est notandum, quod diu persistendo quis in delicto de hæresi suspecto ille talis postea vere hæreticus dici potest. & hoc est notandum pro his quæ dixi de Papa peccante & scandalizante ecclesiam, & monito pertinaciter persistente, ut sit hæreticus.

Et ex istis deciditur secundum principale dubium, an Papa in scisma prolabi possit, vel ille qui secum de papatu contendit, aut ipse cum alio contendens. Primo dicam, si Papa solus in scisma potest prolabi, Secundo an & quando cum alio de papatu contendit.

SVMMARIVM.

Pontifex an in schisma prolabi possit: & quibus rebus schismaticus efficiatur.

CAPITULUM XIIX.

PRimo dico, si capimus scisma largissime prout quis peccat mortaliter, ex quo ad Deum scismaticus efficitur, ut supra dixi, & tunc indubitanter Papa potest scismaticus fieri: quia Papa est homo & peccare potest, 19. *di. Anastasius*, 21. *di. nunc autem.* 24. *q.* 1. *Achatius.* Quia nulla dignitas quem excusat à peccato, ut nota. *de voto. c. magna.* Et quia subjectus est divinæ legi & naturali, ut no. in *c. qua in ecclesiarum, de consti.* Si vero quæritur, an possit esse scismaticus, quia excommunicatus, tunc non nisi in uno casu. Ratio, quia excommunicationes sunt de jure positivo, & ipse suis legibus vel prædecessoris non est suppositus, nisi de honestate, *l. princeps legibus. ff. de legi. & l. digna vox. C. de legi.* & supra dixi. Et ideo solum in causa hæresis ligatur excommunicatione præcessoris ratio: quia, ut dixi supra ipso jure propter hæresim stricto modo sumptam desinit esse Papa, & est minor quolibet Catholico: ideo ligatur sententia præcessoris, 24. *q.* 1. *Achatius.*

An vero Papa alio modo scismaticus fieri potest? & certe erigendo altaria contraria contra seipsum non potest, nisi forte alteri vellet constituere sedem suam omnino parem, & vellet ut in nullo recognosceret ipsum, & Romanam ecclesiam asserens duas esse posse ecclesias summas æque principales, tunc nedum esset scismaticus sed esset verus hæreticus, asserens contra articulum esse posse ultra unam Catholicam ecclesiam, 2. *q.* 7. *non autem.* & ibi glo. quia etiam si Papa & concilium vellet duas esse ecclesias, non posset hoc constituere, ut no. glo. 7. *q.* 1. *capit. non autem.* Idem si assereret, quod extra Catholicam ecclesiam esse posset salus & se extra ecclesiam ponere vellet, quia tunc similiter esset nedum scismaticus sed hæreticus, ut supra dixi: ut puta si diceret apud alios esse debere sedem Apostolicam, ut puta apud Machameti sacerdotes, vel alibi illam vellet constituere: quia cum apud Romanam ecclesiam jure divino constituta sit,

ta sit, sine Dei voluntate commutari non potest, ut supra dixi, & multo magis esset hæreticus, si diceret, esse posse ecclesiam apud alios quam apud successores Christi & ista est ratio, quare Græci scismatici sunt, & hodie hæretici; quia sedem primam dicunt esse apud Bisantium sive Constantinopolim, & patriarcham Constantinopolitanum summum esse sacerdotem, quod scisma fuit alias, sed fuit facta reconciliatio, & sedes Constantinopolitana, quæ erat quarta patriarchalis, facta fuit secunda, ut no. 22. *di. renovantes*, & in *c. antiqua, de privil.* demum iterum tanquam canes & sues ad vomitus pristinos & voluptabra redierunt, & in errore primo persistunt, ut in juribus no. ante dictis. istis modis Papam stricto modo scismaticum dici arbitror, cum solus est & competitorem non habet.

SUMMARIUM.

Pontifex de Pontificatu cum alio contendens; vel alius secum contendens de scismate; vel duo etiam non Pontices inter se de Pontificatu contendentes; an dici Schismatici debeant; & an deponi propter hoc possent à Pontificatu.

CAPITULUM XIX.

NUnc videndum restat, si contendens cum Papa de scismate, vel Papa de papatu cum alio contendens, vel duo etiam non Papæ inter se de papatu contendentes, dici scismatici debeant? De hoc videtur tex. in auribus prædictis in *c. 1. de scisma, & 12. dis. hinc etiam:* quod quando contentio est de papatu inter legitimum Papam & antipapam vel Apostaticum, antipapa dici debeat Apostaticus & scismaticus, Papa vero debeat in papatu confirmari. Si vero duo sunt non Catholicæ electi, aut non papæ invicem de pontificatu contendentes, tales utique ambo videntur Apostatici & scismatici debere dici, per tex. in *c. si quis pecuniam*, 79. *di. & c. si duo.* prout ille tex. potest loqui in uno vel in duobus, quorum neutrum in papatu jus haberet ad idem tex. in *c. licet, de elect.* conjuncto *c. in nomine Domini.* 23. *dis.* ubi est tex. quod alter assumens, cathedram quam per Canonicam electionem, ut puta præsumptione, seductione aut quolibet ingenio, tunc est excommunicatus, cum omnibus suis actoribus & fautoribus, & sic antichristus & invasor totius Christianitatis pœnas sibi statutas incurrit. unde per hæc jura ista satis declarata videntur. mihi vero videtur dicendum: nam aut contendit Papa cum antipapa, qui se opponit Papæ sola elatione & superbia, nulla ductus justa dubietate, sed tantum ambitione, tunc si potest hæc causa judicio dirimi, Papa debet declarari Apostaticus & scismaticus. & idem de quolibet etiam solo sine justa electione vel colorata minus Canonice intrante cathedram Petri. Si vero, qui se contendit pontificem colorato titulo ducitur adeo ut forsan propter facti & juris dubium in eo sine ulla culpa sit probabilis error, tunc talis ex sola contentione papatus vel quod cum papa contendat non est scismaticus judicandus: & pro hoc est nota. decisio Dini & Bar. in *l. si. ff. de adulte.* & in dicta *l. 1. §. caterum. ff. de ventre inspicien.* & hoc modo intelligendæ sunt dictæ glo. 24. *q. 1. in summa. & capit. dicimus:* ut duo contendentes de papatu, quorum neuter sit Papa, vel unus sit Papa & alter non, nullus eorum sit scismaticus, & minus hæreticus: & hoc quando ducti justo errore papatum prætendant, & minus dici debet cum verius est Papa. Et idem forte sit culpa non dolus: nam & si de culpa foret puniendus, non tamen ipsum scismaticum judicarem, juxta notata per Bar. in dicta *l. si. ff. de adulte.* Et hæc dicto vera, quod ex sola contentione non esset hoc casu etiam contendens cum Papa scismaticus judicandus. Sed si non solum de papatu contenderet, sed diu ipse & alius cum quo litigaret scissum teneret Christicolarum genus, quia utrique non modica Christicolarum pars pareret, etiam si alter esset Papa, vel simili modo habens papatuum coloratum titulum, & possent vias invenire tollendi scisma, & nollent vel fingerent velle tollere & non adimplerent convocando concilium & renunciando si opus foret pro unione habenda juri prætenso vel vero, sed gauderet quisque in sua parte scissa stare, tunc hoc casu tam ipsum contendentē quam Papam scismaticum & hæreticum judicandum; quia, ut supra plene dixi, ecclesia unica esse debet, & oportet quod habeat sponsum unum non plures, & in sua unitate permaneat, ut probant omnia jura supra deducta. Et hanc unionem summe deberent quærere & affectare omnes episcopi & ecclesiæ prælati, 24. *q. 1. c. loquitur:* & præsertim Papa, cui primum præ omnibus Christianæ religionis onus incumbit, 24. *q. 1. cap. officii, & c. memor sum*, ubi tex. dicit, *intelligo mihi aliter non licere quam ut omnes conatus meos ei causa, inquam, universalis ecclesia salus infestatur impendam.* Si ergo vias ad invenire non quærunt, forsan timentes ab eorum sedibus repelli, quia ab ipsis sedibus hoc casu pro bono ecclesiæ etiam verus Papa repelli potest, ut no. glo. singularis, 63. *di. si forte*, & infra dicam, tunc ex tali negligentia incurrant peccatum gravissimum: quia negligentia etiam in Papa est peccatum enorme, ut dicto *c. officii.* 24. *q. 1.* & gravius quam alii puniendi sunt, 25. *q. 1. nulli fas.* & ideo si moniti monitione evangelica, quæ etiam Papæ, ut dixi, peccantis, fieri potest, ut no. glo. 40. *di. si Papa. & 8. q. 3. nemo*, ut concilia celebrent, vel viam cessionis, & credendo uterque papatui pacem inveniant propter sanctam unionem, & ipsi contumaces persistant & obstinati rebellent secutis etiam publicis monitionibus, quas fieri isto casu posse arbitror, cum tota scandalizatur ecclesia, & subvertitur bonum ejus, tunc quilibet eorum si negligit vel, ut dixi, dissimulat, ne dum scismaticus sed hæreticus est dicendus, ut no. glo. in dicto *capit. si Papa.* & supra conclusi. Nec modo sunt discipuli veritatis, sed erroris Magistri, 2. *q. 7. nos si in competenter*

& charitatem non habere convincantur: quia si illam haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est ecclesia, ut in *c. ubi sane* 24. *q.* 1. & ad cedendum & viam omnem inveniendam cedendi scismatis obligati existunt. Nam si Christus descendit de cœlis propter redimere gregem suum perditum, & mortem subiit temporalem, ut in *c.* 1. *de homicid. l.* 6. quanto magis quisque in cathedra Petri præcipue verus summus pontifex curam debet habere gregis dominici, & ipsum perditum non solum redimere renunciando, sed & morti naturali se subjiciendo, papatui vel per sortem litem ipsam dirimendo. Nam quemadmodum positæ fuerunt sortes, ne vestis dominica scinderetur, multo magis poni debent ut scissa reconcilietur. Si igitur in cathedra Petri vera vel prætensa residentes hæc ipsa non implent, etiam si justam habebant causam litigandi, omnem viam reintegrationis & reconciliationis inveniendo, dici possunt utique à fide alieni, 24. *q. fi. alienus.* & fallunt fraternitatem, & veritatem fidei perfida prævaricatione corrumpunt, ut dicto *c. loquitur.* 24. *q. fi.* quia justa causa litigandi eos excusat, ut litigando scismatici non sint censendi, sed non relevat eos quin viam unionis quærere teneantur. nam non solum Papa vel papatum prætendens teneretur omne concilium & opus impendere, ut pax & unitas in Dei ecclesia subsequatur, & inducta conservetur, sed & omnis Christicola hæc ipsa summo opere debet quærere, ut omnes unum cor simus & anima una in Christo. Nam Christus non habitat in cordibus illorum, qui superbiæ singularitatem secuti à corpore Christi compage semetipsos abrumpunt, 24. *q.* 1. *audivimus.* Et quia conjunctionem pacis & unionem spiritus non observat, se ecclesiæ vinculo separat, & Christiani nomen habere non meretur, 7. *q.* 1. *novatianus.* & quia Christus fundavit ecclesiam super Petram unam, non tamen tanquam in se unum sed in personam Petri nomen totius ecclesiæ, ut esset una non plures, 24. *q.* 1. *loquitur.* tales igitur eam à sua unitate scindentes, à fide deviant, & deponi possunt, etiam Papa dummodo sit, ut dixi, à fide devius, 40. *di. si Papa*: quia qui crimina, quæ emendare potest, non corrigit, ipse illa committere intelligitur, 23. *q.* 7. *præterea.* facit tex. in *c. error & in c. consentire,* 81. *di.* ubi tex. dicunt, quod qui potest errori occurrere & non facit, videtur ipsum fovore atque nutrire. Et ideo hoc casu tales etiam si inter eos duos unus eorum esset verus Papa, possent à concilio deponi tanquam hæretici & scismatici manifesti. Immo plus credo, quod concilium verum Papam propter hoc scandalum, si aliter unitas scismatis haberi non posset, vel sine scandalo materia ipsa transire non posset, ambos & etiam verum Papam deponere potest, etiam ipso in nullo scismate consiste, ut est glo. no. 63. *di. si forte,* quæ intelligit tex. *c. si duo.* 79. *di.* quando illorum duorum etiam unus fuisset electus Canonice, ut per concilium deponi possit causa scandali extirpandi. Et ita tenet etiam litigatio Doctorum maximæ auctoritatis in dicto *c. si duo*, pro quibus videtur tex. cum ibi nota. 24. *di. renovantes.* Nam propter scandalum sedandum Alexandrina sedes patriarchalis, quæ erat secunda, facta est tertia, & Constantinopolitana secundum locum legitime occupavit. Et ad hanc conclusionem est tex. in *c. nisi cum pridem,* §. *propter malitiam &* §. *pro gravi quoque scandalo, de renuncia.* & notat Archi. 50. *di. c.* 1. ubi potest cogi episcopus ad cedendum pro gravi scandalo sedando, 7. *q.* 1. *c. episcopus de loco. & c. scias:* & ibi glo. fi. Et quamvis tex. ille non loquatur in Papa, idem est dicendum etiam de eo, per jura prædicta. Præferri enim debet utilitas publica privatæ, & sententia multorum sententiæ unius, 7. *q.* 1. *c. scias.* 8. *q.* 1. *in scripturis.* & ideo propter publicam utilitatem potest quis propria te privari invitus, *l. lucius. ff. de evic.* Et quia populus potest propter maximam totius populi utilitatem & necessitatem regem deponere, ut notatur in *l. non ambigitur. ff. de legi.* & dixi supra in quæstione donationis constantini an valuerit. Non obstat si dicitur, potestas Papæ est de jure divino & à Deo: ergo non potest ab homine tolli, *de transla. præla. c.* 1. 2. & 3. quia respondeo, quod quando concilium privat Papam, potestas non aufertur Papæ ab homine sed à Deo, cum dispositio concilii fiat à Deo & spiritu sancto, qui ibi præesse censetur, ut dixi supra.

Et ex istis reassumo propositum, quod aut aliquis intrudit se in Apostolatu temerarie nullo justo ductus errore, tunc talis scismaticus & Apostaticus est dicendus ipso jure anathematizatus, ut in *capit. in nomine Domini.* 23. *di.* conjuncto *c. licet*, *de elec.* Papa autem secum litigans ex solo litigio scismaticus non est censendus: vel quod in sua sede quanquam scisma persistat, ut dicto *cap.* 1. *de scisma.* Si vero intrusus in cathedra Petri aliquo justo errore ducitur, qui eum etiam excuset à culpa, tunc talis non est scismaticus ex hoc solo, quod de pontificatu contendat, judicandus, juxta notata in dicta *l. si. ff. de adulte.* Et idem si sit in sola culpa & non in dolo: quia licet de culpa puniri possit, ut ibi no. scismaticus tamen judicari non debet, & minus Papa verus cum ipso contendens scismaticus debet dici eo solo, quod etiam in parte scissa papatum regat. Sed si non solum papatum regant in scismate, vel mundum scissum tenent, sed etiam ipsi scisma nutriunt nolentes adhibere remedia, & non volentes vel fingentes & procrastinantes unionem, & ad finem non producentes, tunc hos scismaticos judico, etiam verum Papam, per jura antedicta. Et si contingat in tali scismate ipsos inveterari, hæreticos censeo, juxta no. 24. *q. fi. c. inter scisma.* Sic intelligo istam materiam, quæ non fuit ita plene & vere dilucidata, cum de facto primum occurrit, quamvis infiniti excellentissimi orbis Doctores utriusque facultatis in ea rescripserunt.

Et per supradicta respondetur ad principale dubium, an propter scisma Papa possit à papatu deponi. Nam quando est scisma largo modo sumptum, prout Papa foret mortaliter peccans solum, tunc non esset deponendus, ut supra dixi, & est tex. 40. *di. si Papa.* Sed si esset scismaticus, ita quod ejus scisma prolaberetur in hæresim stricto modo sumptam, quod quando sit, patet ex supradictis, tunc deponendus esset, & esset eadem pœna scismatis hæresis, quia hæreticus est. & ita vult Host.

Host. in *summa de scisma.* §. *qua pœna. ver. nec obstat*, & *in* §. *unde dicitur. ver. differt autem.* & quod gravissime debet in quocunque scisma puniri, probatur Dei exemplo, qui Chore Datan & Abyron fecit vivos propter scisma per ipsos commissum à terra deglutiri, ita quod cum ipsis omnis eorum substantia descendit ad inferos complicibus eorum igne consumptis, *Numeri* 16. *c. & 24. quæstio. 1. c. non auferamus & 2. q. 4. in prin.* & est tex. optimus, 7. *q. 1. denique.* Ubi etiam ponitur de scismate per illos Israel commisso contra filium Salomonis regem suum dimittendo & foris constituendo regem Hieroboam. Et de pœna hominis die, qui panem contra Dei præceptum apud ipsos manducavit. Item patet ibi, quomodo scismatici tanquam gentiles & hæretici sunt vitandi, quia Christus discipulis mandavit, ut non intrarent Samaritanorum civitatem, quia & ipsi scismatici erant, immo jussit tanquam gentiles esse vitandos, cum dixit, *in viam gentium non abieritis.* Alias autem pro nulla causa Papa deponi posset, nisi forte propter scandalum concilium, ut eradicaret scisma, judicaret pontificem deponendum. Nam & tunc posse deponi, dicto *c. si duo* 79. *dis.* & ibi no. Hugutio. & notat glo. notabilis in dicto *c. si forte* 63. *di.* & multo magis ipse solus Papa etiam non coactus à concilio deberet cedere, ut pacem populo Christiano & suo dulcissimo gregi tribueret, ut probant omnia jura ante deducta. Sic (ut arbitror) hæc materia intelligenda est. illud autem certissimum est, quod naturali morte perditur pontificatus: quia mors omnia solvit, in *auth. de nup. in* §. *disponat.*

SUMMARIUM.

Pontificatum aliquo possidente, de eoq; dicitur, quod ipsum ex causis dictis amiserit, aut jure non retinet, vel quando sint plures de ipsa dignitate contendentes, quis tunc sit judex, vel ipsemet, vel Collegium Cardinalium, vel Concilium.

CAPITULUM XX.

HAbunde, ut arbitror diximus, quibus ex causis Papa deponi possit, vel ipsam dignitatem perdiderit, sive perdat. Nunc dicendum superest, quis judex est cum aliquis papatum possidet, & dicitur quod ipsum amiserit, aut jure non retinet, vel quando sint plures de ipsa dignitate contendentes.

Primum dicendum videtur, quod Papa in quasi possessione papatus existente à nullo causa ejus judicari possit, tex. videtur in *c. licet*, *de elect. in fi.* ubi vult tex. quod si dubium foret an Papæ electio canonica existeret, nullus judex competens esset. Et est ratio, quia hæc dignitas superiorem non habet nisi Deum, 9. *quæstio.* 3. *facta*, cum si. ergo à solo Deo non ab humano judicio videtur judicandus. Ideo jura omnia voluerunt causas Papæ Dei judicio esse dimittendas, & ipsum, non humano judicio judicari, 4. *quæstio.* 9. *aliorum & 17. di.* §. *hinc etiam*, ubi concilium judicium Symachi Papæ solum Dei judicio reservavit, nec de ipso Papa concilium judicium dixit, quasi nec à concilio Papa sit judicandus, 9. *quæstio. 3. c. nemo*, ubi tex. vult *primam sedem*, id est, Papam, *non judicari aut ab Augustino aut ab omni clero, neque à regibus, neque à populo:* & ita decidit glo. 2. *quæstio. 1. c. mandastis.* Et ideo dicere potest ipse Papa, *quis me judicat*, ita dicit glo. 79. *di. si quis pecuniam*, quasi dicat, nullus. Et hujus dicti est ratio: quia Papa est vicarius Christi & legatus Dei, ut in *cap. 1. ut ecclesia benè.* Et ipsius Dei in Ecclesia personam repræsentat. Ergo ab alio quam ab ipso, qui eum præfecit vicarium & legatum, judicari non debet, ut 79. *di. c. ejectionem*: ubi ejectio summi pontificis est Dei judicio reservata. Faciunt illa quæ infra dicam in quæstione, *quæ sit major sententia Papæ vel concilii.* Et quia inferior superiorem non judicat, 11. *di. cum inferior*, *de majo. & obe. cum inferior.* sed concilium & omnis homo vivens est Papæ inferior. Patet, quia Papa concilio auctoratur, in quo omnium fidelium repræsentatio fit, *de consecra. di. 1. ecclesia.* & sine ejus auctoritate, etiam si Papæ causa ageretur, non instituitur concilium, 17. *di.* §. *hinc etiam*: ubi concilium statuit, ipsum debere dici auctoritate Symachi Papæ accusati etiam congregatum, nota. *eadem di. c. multis*, & est tex. *de elect. c. significasti*: ibi, *cum omnia.* & sic patet, quod nedum cujuslibet fidelis est major, 8. *q.* 3. *cuncta per mundum*, sed & ipsius universalis congregationis. i. concilii, major est ipse Papa. Et ideo Papa tanquam superior revocat nonnunquam statuta concilii, ut est tex. 8. *quæstio. 3. cap. cuncta per mundum. de consang. & affi. cap. non debet* 68. *di. c. corepi. & in cap. sicut* 16. *di. & 17. di. cap. nec licuit*, & est tex. in c. *ubi periculum, de elect. li.* 6. nam illud c. à Papa & concilio editum fuit per nonnullos solos summos pontifices revocatum, & super eo novæ constitutiones pluries promulgatæ, præsertim tex. *cle. ne Romani, in* §. *porro, de elect.* Nota Doc. in c. *proposuit, de conces. præben.* Hinc est, quod dicitur, quod major est sententia Papæ quam totius alterius cleri, *de elect. significasti. in fi.* no. glo. 4. *di. in istis* 35. *q.* 8. *c. veniam*, ibi, *Eustrasium vero, & 24. q. 1. c. hæc est fides.* Et quia si præbet concilio Papa auctoritatem, sequitur quod ipso major est: quia major est qui auctoritatem præstat; quam ille cui præstatur. Et ita per hoc decidit glo. in *c. ubi periculū*, in verbo *concilio, de elec. li.* 6. Si igitur Papa major est cōcilio, sequitur quod à concilio nequeat judicari. Et propter hoc est statutum, quod quotiens de Papa aut ejus actionibus humanum judicium exquirendum est, ipse solus sit judex causæ propriæ, etiam si esset redarguendus de hæresi, textus est. 21. *di. nunc autem*, ubi concilium statuit, quod Marcellinus de hæresi accusatus suo se, ore damnaret, nec à quoque judicandus foret. Et ideo ibi dicit tex. quod concilium dixit eidem, *nolli audiri in no-*

stro judicio sed collige in sinu tuo causam tuam, & ex tuo judicio justificaberis, vel ex tuo ore damnaberis. Et idem subditur ibi, quod factum fuit tempore Sixti Papæ & de causis & terroribus impositi ipsi Sixto Papæ. Et ibi ponit etiam Archi. formam sententiæ, quia debet dicere: *Ergo talis Papa infœlix commisi tale scelus, ideo me judicio deponendum.* ad idem *l. & hac Tyberius. Digest. de hære. insti.* Ubi est tex. quod non recognoscentes superiorem esse possunt si volunt judices in causa propria: no. in *l. 1. C. nequis in sua causa jus di. cum venissent*, ubi colligitur quod potest esse si vult judex in causa propria de absoluta potestate. Et ita no. Innno. de omni non recognoscente superiorem de verbo *ex parte, &* Bar. *Digest. de jurisdi. om. judi. l. receptum.* sed de ordinata potestate debet alteri committere, dicta l. est receptum. Et ideo imperator causas fiscales committit procuratori fisci, ut *C. ubi causa fisca. l. ad fiscum. & l. si ea. C. de his quibus ut indi.* ubi est tex. quod sive agat sive conveniatur fiscus, est procurator fisci judex mandato principis. Et Papa etiam alieno se submittit judicio 2. *quæstio. 7. nos si in competenter, & de re judi. ad Apostolicæ lib. 6.* Et ideo etiam se submittit in foro contentioso, ut privari possit, 63. *di. in Synodo*, & ibi glo. no. & in dicto *cap. nos si*, & dixi supra in quæstione, *an Papa possit renunciare papatui.* Ex quibus tum quia causæ Papæ solo Dei judicio committendæ sunt, tum quia si humano judicio trutinantur, ipse debet causæ suæ judex esse, vel ille cui Papa commiserit: videtur concludi, quod nullus alius hujus caussæ judex esse possit. Et quia si in illo, de quo Papa quæritur judicari, *ipse Papa à Deo toleratur & non judicatur, quanto magis debet ab aliis tolerari?* ut Augustinus inquit. Et hoc patet in ecclesia militante, quæ toleravit annis sex Tyberium Papam hæreticum, & tunc fuit depositus de facto Fœlix Papa Catholicus per Constantinum Imperatorem, ut refert Chronica Martiniana, & Vincentius Belluacensis. Item quia nullus iudicavit Petrum filium Dei abnegantem, nisi Christus, qui eidem pepercit, postquam conversus ploravit. In contrarium videtur quod ubi fidei causa agitatur, ibi sit judex concilium & non Papa: tex. videtur in *cap. Anastasius* 19. *di.* Ubi Anastasius Papa, quia solus communicavit in hæresi & hæreticis jam damnatis, sine consilio episcoporum & clericorum nutu, Dei judicio percussus est & pro hæretico habitus. Si ergo cum voluntate concilii communicasset, non fuisset hæreticus. ex quo patet, quod major est sententia concilii quam papæ in causa fidei: quia hæc numeratur inter causas, in quibus orbis major est urbe, 93. *di. legimus.* Et quando agitur de subversione status totius ecclesiæ: nam tunc est concilium supra papam, 15. *di. sicut.* facit quod no. Inno. *de consue. quanto*, & dicam *infra quæstio.* 1. Et ideo non posset papa privare omnes episcopos. 8. *quæstio.* 3. *per principalem.* & de hoc videtur tex. 15. *di. cap. sicut, in fi.* ubi papa dicit, quod *quæ universali consensu constituta sunt, se & non illa destruit, quisquis præsumit absolvere quos religant, aut ligare quos absolvunt.* unde papa non posset judicare id non esse hæreticum, quod concilium hæreticum judicasset, vel id esse damnatum pro hæresi quod concilium non hæreticum statuisset. facit. 24. *quæstio.* 2. *cap. sane, de secundo*, ibi, *& sequi in hoc doctrinam sanctorum patrum.* Unde negari non potest, quin in causa fidei non sit major sententia concilii quam pontificis. Et quod in fidei causa concilium pontifice non sit major. & ita dicit glo. in dicto *cap. sicut, in fi.* 15. *di.* Et est ratio, quia (ut pluries dictum est) Papa est homo, & contra fidem male sentire posset, ut dicto *cap. Anastasius*, & 24. *quæstio* 1. *Achatius.* Quod inconveniens in universali ecclesia non potest contingere: quia ipsa errare non potest, 24. *quæstio* 1. *arrepta.* quia oravit redemptor noster pro ecclesia, ne deficeret sua, 21. *di. c.* 1. *quia redemptor ipse voluntate labiorum suorum non fraudabitur*, ut dicit glo. in dicto *cap. arrepta*, & no. Io. An. post Hostien. in *cap. à nobis, el secundo, de sen. excom.* quia fides universalis ecclesiæ non est à sapientia hominum, sed in virtute Dei, *ad Corinth.* 2. quod tamen qualiter intelligatur dicam infra in *pe. quæstione.* Et quod in causis Papæ, quas cum aliis habet de pontificatu vel fide, judex sit concilium est tex. 17. *di.* §. *hinc etiam*, ubi tex. est quod concilium remisit causas Symachi Papæ Deo terminantas, & adversariis Papam criminantibus sententiam dixit. Et quia catholicum Symachum invenerunt eum declararunt alieno non subjici quam Dei judicio: & ideo causas ejus aliorum vim criminum Dei judicio remiserunt, & alios adversarios damnaverunt. Ecce ergo tex. quod concilium in causis Papæ judex est competens, ut etiam est tex. 2. *quæstio* 7. §. *item Symachus*, ubi concilium judicans inter Symachum & ipsum accusantes primum decrevit ipsum Symachum pontificatu spoliatum esse restituendum. Sed quia fuerat Symachus ab æmulis impeditus nõ veris accusatoribus, ut tex. ibi declarat, obtinuit ejus causas per conciliũ soli Deo remitti, ut probat tex. in dicto §. *item Symachus* 2. *quæstio* 7. conjuncto tex. 17. *di.* §. *hinc etiam.* & quod in causa fidei Papa alieno subjaceat judicio, est tex. 40. *di. si Papa*, ubi tex. dicit, quod sint pontificis crimina scelerata quantum possunt, nullus ipsum judicat, nisi deprehendatur à fide devians. cum igitur à fide deviat, alieno judicio subest. Sed nullius judicio commodius subest quam illius qui errare non potest, videlicet concilii & ipsorum quorum inter est principaliter, videlicet omnium fidelium, qui nil aliud sunt quam concilium: quia ex integritate præsidentium salus omnium ipsorum fidelium dependet subditorum, 61. *di. miramur* facit 96. *di. c. ubi.* Ex hoc dicit tex. in dicto *c. si Papa, in fi.* 40. *dis.* & quia ipsorum interest omnium, omnes tali determinationi debent convocari, ut in regula, *quod omnes tangit, de regu. jur. & c. ubi, & c. ecclesia* 96. *dist.* Item quia si concilium est judex in causa fidei, & ubi turbatur bonũ universalis ecclesiæ. & in connexis fidei erit judex: ideo est in causa Papæ judex, quia de articulis est unam esse sanctã Catholicam ecclesiam, 24. *quæstio* 1. *loquitur*, & quia ipsa est unum corpus mysticum debet habere caput unũ

ne

ne sit quoddam monstrum, *qui fil. sint legit. per venerabilem*, *& de his qua fiunt à prala. cap. novit.* & sic in causa papatus erit judex concilium, quia ibi agitur de bono universalis ecclesiæ 4. *quastio* 1. §. *his omnibus.* & quod sit judex concilium in causa hæresis papæ est text. in *cap. fraternitatis, de hareticis.* Si igitur de capite est contentio, est de connexis articulis fidei contentio: ideo judex est concilium, arg. *cap. translato, de consti. de judi. cap. quanto*, cum similibus juribus, dicentibus quod de connexis idem est judicium: præsertim quia concilii judicium majus reputatur, ut dixi papæ judicio. Idem est etiam cum Papa bonum turbat universalis ecclesiæ, quod facere non debet, quia ipse debet quærere bonum universalis ecclesiæ, ut 24. *q.* 1. *c. memor sum. &* 25. *q.* 1. *cap. qua ad perpetuam*: facit 8. *quast.* 1. §. *his omnibus*, & ibi glo.

Et idem est dicendum, cum de papatu inter duos litigium vertitur, ut judex concilium sit, quia tractatur potius de bono universalis ecclesiæ, id est, de ejus capite: quia non potest esse de papatu contentio sine perturbatione status universalis ecclesiæ, textus videtur 79. *di. si duo*, ubi est textus quod *ille erit duobus de pontificatu contendentibus, quem divinum judicium universitatis consensus elegerit.* Ecce text. quod universalis ecclesia, quæ idem est quod concilium, de *consecra. dist.* 1. dirimit lites Papæ & novum pontificem eligit. & ita determinat ibi glo. quod concilium judex sit: quia committitur ibi universitatis judicio, id est, concilii, quia papa est pontifex omnium Christianorum, *de majo. & obe. solita, de transla. prala. cap.* 1. 2. *&* 3. idem quando qui præest in cathedra Petri dicitur esse apostaticus & per ambitum ipsum usurpasse. nam cardinales cum aliis clericis & laicis Deum timentibus ipsum ab ecclesia expellunt, 79. *di. si quis pecuniam.* Sed Cardinales & clerici & laici Deum timentes, id est, fideles, non sunt aliud quam concilium. Ergo ibi est tex. quod quando Papa dicitur apostaticus non Apostolicus, concilium in ejus depositione & Anathematizatione judicium interponit. Hoc idem Doc. sentiunt, quando contentio foret inter Papam & Cardinales, quia ipsi Cardinales vellent alium eligere, dicentes Papam sedi Apostolicæ renunciasse, & ipse contrarium assevераret, ut judex tunc sit concilium. ita no. Moderni in *c.* 1. *de renunci. li.* 6. & idem, in omni alia causa de papatu quæstio est, volunt Doct. Archi. & Io. An. quod judex sit conciliū, ut ipsi no. *de hareticis cap. in fidei. lib.* 6. ratio, quia cum est contentio de capite, & est dubii probabilitas, non potest dici ecclesia plene & bene reformata, arg. *cap.* 2. *de transla. prala.* ibi, *sicut justa.* sed potius dici potest quasi vacans, ut in *dicto c.* 2. sed cum ecclesia vacat vel quasi vacat, potestas videtur residere in ipsa totali ecclesia, quæ est fidelium congregatio, *de biga. cap. debitum, de elect. fundamenta. lib.* 6. sicut dicunt Philosophi quod regimen civitatis consistit pænes congregationem civium vel ipsis congregatis partem potiorem, ut inquit est Philosophus 3. *Politicorum c.* 8. Item cum est contentio de papatu, hoc non potest esse sine scismate ut plurium: sed in causa scismatis debet esse judex concilium, ut 15. *di. c.* 1. *& c.* 2. & idem ubi est scisma vel hæresis, 96. *di. nos ad fidem & cap. ubi.* Item quia sicut in depositione papæ propter hæresim non est judex nisi concilium, 2. *q.* 7. §. *item Symathus &* 17. *di.* §. *hinc etiam*, no. Io. An. & Archi. *de heretici. c. in fidei, li.* 6. ita debet esse judex concilium ad declarandum, quis sit verus papa, quando de hoc est dubium probabile inter duos forte litigantes. facit. 40. *di. si papa.* & hoc videtur determinatum in *libro Conciliorum in fine concilii Macedonensis*, ibi, *hoc enim & aliis fidem tangētibus hoc statutum est ut ad cōciliū recurratur.* Quinimo videtur, quod soli cardinales judices esse possint: quia cum præsertim papa in hæresim est prolapsus, & ipso jure dignitatem papalē perdidit, videtur quod jurisdictio papæ arduo casu in Dei ecclesia occurrēte sit apud cardinales, ut est tex. in *c. ubi periculum.* §. *hi quoque, de elec. lib.* 6. & *in cle. ne Romani. de elec.* sed quod majus potest esse periculum, quam cum papa & caput ecclesiæ à fide noscitur exorbitare. Et ideo profecto hoc cognoscere debet ad Cardinales pertinere. Et quia vacante sede propter periculum animarum permissum est Cardinalibus novos pœnitentiarios creare, ut in *cle. ne Romani, de elect.* ergo fortius in casu isto concedi debet, vel cum Papa est hæreticus, vel duo contendunt, quia licet extendere legem ad casum similem, *l. non possunt. ff. de legi.* hoc expresse probare videtur tex. in *c. si quis pecuniam* 79. *di.* ubi tex. dicit, quod *Cardinales debent expellere intrusum in cathedra Petri & Apostaticum & ipsum Anathematizare & deinde ad electionem procedere.* Et sicut hoc est in apostatico, idem videtur dicendum & de Papa hæretico, ut Cardinales eum damnent, & deinde ad alterius electionem procedant. Ad idem tex. in *c. in nomine Domini.* §. *si quis* 23. *di.* ubi nedum Cardinales sed quilibet Catholicus insurgere potest contra talem intrusum, tanquam contra antichristum. Et idem cum notoria esset papæ spontanea renuntiatio, ut cardinales non obstante ejus inficiatione procedere possunt ad electionem novam, juxta notata per Inno. *de verbo. signi. c. ex parte, el primo, de censi. cum venerabilis.* Et idem cum est probabile dubium duobus de papatu contendentibus, quia tunc sedes dici potest vacare: cum paria sint non esse Papam vel non apparere, *l. in lege, de contraben. emp. & l. duo sunt titii. de testa. tute.* Et quia stante scismate ecclesia dicitur quasi vacare, ut no. in *c. cum vobis. de prascrip. & eodem ti. c.* 1. & dicitur quodammodo morte vacare, no. in *c.* 1. *de scisma.* Item cum Cardinales sint in quasi possessione jure eligendi Papam, ut in *c. licet de elect. & in c. ubi periculum. de elect. lib.* 6. *& in cle. ne Romani, de elect. &* 23. *di. in nomine Domini.* Ad eos omnia debent pertinere, quæ sunt ut necessaria & antecedentia electionem vel pro ipsa electione, ut in *cap. ut praterita, de elect. lib.* 6. *& cap. cupientes*, §. *si vero, eodem titulo.* Ad hoc 46. *dist. cap. fi.* & ibi glo. in verbo *argumentum.* facit *de offi. dele. c.* 1. & etiam illud vulgare de quo dicitur: *qui vult consequens, vult antecedens, sine quo non pervenitur ad consequens, l. ad rem mobilem, & leg. ad legatum de procura.* Et ideo quemadmodum juris dispositione Cardinales jus habent eligendi, & ita declarandi electioni locū fore: quia intruso in cathedra Petri jus papatus ipsi non cōpetat, præsertim quia Cardinales in electione pontificis Metropolitani vice fungun-

tur, ut est tex. in *cap. in nomine Domini 23. di.* Sed quemadmodum metropolitanus est judex in causa, an episcopus canonice sit electus in Christum, ita collegium debet esse posse judex an de papatu contendens verus Papa sit. Et in hoc sit majus collegium Cardinalium quam præsidens in cathedra Petri, cum de sua residentia probabiliter contenditur, cum ipsi tunc Cardinales metropolitani vice fungantur. Nam in his, quæ concernunt electionem Papæ, collegium Cardinalium repræsentat universalem ecclesiam, & ejus vice fungitur, glo. est no. 79. *dis. c. nullus.* & *ad sacerdotes Levitici generis spectet de arduis dubiis diffinire*, ut est tex. in *c. per venerabilem, in versi. rationibus, qui fil. sint legit.* & dixi in *primo argumento prima quæstionis* hujus operis. sed quod posset esse dubium majus, quam cum de capite ecclesiæ contenditur, arbitrari non possum. Et nota quod dicit, *ad sacerdotes Levitici generis*, & non dicit, *ad sacerdotem.* & ideo debet intelligi de sacerdotibus locum supremũ tenentibus, sicut sunt cardinales, *l. 1. ff. de al. scriben.* facit quod notat Inno. in *c. 1. de majo. & obe. & in c. statuimus, & l. 2. C. de decu. li. 10. & de elec. c. in caussis & c. ecclesia. & c. cum à nobis*, ubi probatur, quod qui post papam sunt digniores, & retinent primum locum ipsi sunt qui hanc debent habere auctoritatem. & ita notat Io. An. in dictis juribus. & ideo in *c. per venerabilem, versi. sunt autem*, dicit tex. quod sacerdotes Levitici generis sunt cardinales, qui jure Levitico in executione sacerdotalis officii assistunt papæ. & pro hac sententia faciunt omnia jura, quæ dicunt, quod quando ille, ad quem spectat jurisdictio, primo gradu est impeditus, quia forte captus ab hæreticis vel scismaticis, devolvitur jurisdictio ad capitulum vel ad gradum sibi magis proximum, tex. est in *c. si episcopus, de supplen. negli. præla. li. 6.* ubi dementi episcopo in remotis à Romana curia consistente providet capitulum ejus de Coadjutore: & sic papæ effecto dementi vel inhabili deberent de Coadjutore cardinales providere, ne periclitaretur ecclesia, & tamen sedes adhuc vacare non diceretur. & hoc probant omnia jura, quæ refert Hostien. & Io. An. in *c. 1. de scisma. in. 6.* facit *c. his qui, in fi. de majo. & obe. & in c. 1. eo. titu. lib. 6.* facit *de elec. venerabilem, ver. nunquid.* facit *de offi. ordi. c. in refragabili §. excessus. & l. ut perfectius. C. de anna. excep. & l. ubi absunt, ff. de tuto. & cura. da. ab his.* facit *c. eos. de tempo. ordi. li. 6.* hoc probatur in *c. 1. ne sede vacan. lib. 6.* ubi quando prælatus sua culpa privatur, ut quia suspectus est, tunc ille in jurisdictione succedit, cujus consilio ipse prælatus debuit administrare: Sed Papa ardua debet facere cum consilio Cardinalium, 6. q. 1. *si quis cum militibus.* Ergo cum cessat ejus jurisdictio, quia hæreticus, debet esse jurisdictio apud Cardinales. Itẽ quia, ut dixi supra in quæstione *an Papa possit renunciare*, licet dignitas papalis sit à Deo, tamen quod unus magis quam alter sit Papa est ab homine: Et ideo electus Papa est pontifex electione Cardinalium: ergo ipsi eum causa subsistente videntur posse amovere, ut in *cap. 1. de regu. jur.* in antiquis.

CAPITULUM XXI.

Ex quibus videtur concludi, quod agitur causa papatus sive ratione hæresis per pontificem commissæ, sive quia duo de probabili dubio pontificatus litigent, vel de ipsius renuciatione, vel ubi turbatur status universalis ecclesiæ, aut cum agitur causa fidei vel illi connexa, judex debeat esse consilium universale aut sacrosanctum collegium reverendissimorum Domionrum Cardinalium. Et quod Cardinales deponant Papam propter hæresim, notat Hugutio 63. *di in synodo.*

Quid igitur sit dicendum in hac quæstione? credo quod sive agatur causa hæresis cum Papa, sive causa intrusionis, sive quia duo de papatu contendunt, semper sit judex concilium. Et idem cum dicitur, quod non habuit duas partes Cardinalium: quia tunc dicitur intrusus & non Apostolicus. Et idem quando dicitur à Cardinalibus, quod renunciavit. Omnibus enim casibus, cum disputatur, an ipse sit Papa vel non, judex est concilium. Et ideo tex. in *c. si Papa 40. di.* cum dicit, quod *Papa à nemine potest judicari*, excipit casum fidei, quando devius est à fide, subdens quod universitas fidelium *tanto perpensius orat pro eo quantum post Deum salus fidelium ab ipso dependet.* Ecce quod orat pro eo universitas fidelium, & sic concilium, *de consecr. di. 1. ecclesia*, quando ipse Papa à fide deviat. Sed oratio secundũ Augustinum in libro *de verbis Domini*, est quædam petitio. Et alibi dicitur, quod est pius mentis affectus directus in Deum, qui fit non solum verborum expressione, sed & sanctis & bonis operibus operando, ut no. per glo. & Doc. in *cle. 1. de reli. & vene. sanctorum.* Unde potest concilium operari tunc vel removendo Papam ab hæresi, vel ubi non posset ab hæresi removeri, eum amovendo à papatu, quia sic extenuabit ejus peccatum, ne sedens hæreticus in cathedra Petri infinitos secum trahat ad inferos, ut dicit tex. in dicto *c. si Papa.* unde ibi est casus, quod concilium judicat in causa hæresis Papæ, quia sic bene operando orat vel orabit pro eo, ut dicitur in *dicto cap.* facit *de elec. cle. ne Romani, in fi.* & ita videtur tex. in *d. c. Anastasius.* Idem cum duo de papatu contendunt, ut probat tex. in dicto *cap. si duo. 97. di.* & idem cum dicitur apostaticus, & in cathedra Petri intrusus, ut 79. *di. si quis pecuniam.* Et probatur 2. *quæstio. 7. §. item Symachus.* Et bene ostenditur, quia cum est de papatu contentio, in hoc omnium fidelium salus dependet, ut dicit textus in dicto *cap. si Papa.* Igitur judicare de hoc vel cognoscere ad ipsos homines debet fideles pertinere, dicto *cap. ubi 96. di.* Et melius hæc sententia patebit per responsiones ad contraria, in quibus apparebit, quod nec ipsemet Papa judex est in causa propria isto casu, nec collegium Cardinalium, sed solum sacrosanctum concilium.

Non

Non obstant contraria. & primo ad *c. licet, in fine. de elect.* quod videtur dicere, quod electio Papæ non subest alicujus judicio, debet intelligi, præterquam ubi à jure expressè cautum est, quod de ipsa discutiatur, sicut est, quando dicitur, quod non habuit duas partes cardinalium, vel quod assumptus in Papam sit fœmina, vel habeat alia impedimenta, quæ ipsi possint objici, de quibus supra in quæstione *an aliqua exceptio contra ipsum proponi possit:* vel cum dicitur à fide devius, 40. *di. si Papa:* vel cum est notorius intrusus, quia non electus per Cardinales, 79. *di. si quis.* Nam de istis cognoscet consilium, per jura antedicta. Sed si possent aliæ exceptiones, quæ haberent irritare alias electiones inferiorum; in jure autem non esset cautum, quod possent contra Papam opponi, tales contra Papam non opponerentur: quia non esset superiorum, qui judicaret, ut dicto *c. licet*, quod sic debet intelligi. Nam dicit, quod ideò requiruntur duæ partes Cardinalium, licet in aliis electionibus sufficiat major pars, quia hæc electio non habet superiorem, qui judicet de ea, subaudi, in exceptionibus, quæ contra alias inferiorum electiones opponi possunt, sed non tollit quum exceptiones contra hanc electionem permissas opponi non discutiantur. Et idem credo, quando esset Papa toleratus aliquandiu, & postea objiceretur si exceptio, quæ esset occulta & dubia, ut quia tolerato & illi qui in pacifica possessione stetisset aliquamdiu, objiceretur, quod non habuit duas partes Cardinalium, & esset exceptio dubia & occulta, & tunc nullus esset judex: & ita loquitur *cap. licet*, quia tunc toleratur probabilis ignorantia. Secus si esset suspicio supina & crassa, ut in *cap. ad probandum, de re judic. lib. C. de senten. 3. q. 3. §. tria.* Et sic limita dicta doctorum dicentium, quod contra Papam possunt opponi exceptiones provenientes ex dispositione illius capituli, ut quia non habuit duas partes Cardinalium, vel quod per ante se intrusit, ut hoc intelligatur, quando talis exceptio esset manifesta vel occulta, sed opposita antequam esset toleratus, ut de se ipsa prius discutiatur: sed si esset occulta, & ipse jam toleratus, etiam isti non deberent admitti per viam exceptionis, nec aliquis tunc est judex. Et nota quod dico, quando contra papam toleratum exciperetur de occulta exceptione: sed si ageretur contra eum, quod non esset Papa, puta propter hæresim etiam occultam, vel quia esset apostaticus & intrusus, quod delictum habet instar hæresis, credo quod agi posset & esset judex concilium, per nota. in dicto *cap. si papa* 40. *di.* Non obviat illud, quod causæ papæ subjiciuntur Dei judicio, nec concilium vel alius potest de eis judicium dicere: quia illa jura loquuntur, quando est certum, quod sit papa, de aliquibus criminibus vel factis conveniatur. Sed quando est de papatu probabile dubium, tunc judex est concilium, quia non constat quod sit papa ita ut ejus causæ Dei judicio remittantur. Nec ob. si dicitur etiam, quando est dubium de papatu, causæ papæ Dei judicio remittantur, ut probatur 17. *di.* §. *hinc etiam*, ubi est tex. quod causas Symachi papæ concilium remisit judicio Dei. Et licet, ut dixi non constet ibi, quod esset contentio de papatu; tamen in Chronicis legitur quod Laurentius quidam secum de papatu contendebat. nam respondeo, quod concilium ibi causas papatus determinavit, patet 2. *quæstio.* 7. §. *item Symachus*, ubi concilium judicavit eum de papatu spoliatum prius restituendum: ecce quod concilium in causa papatus judicium dixit. Sed quia Symachus repertus fuit fuisse esse verus papa, determinato prius judicio papatus per concilium, demum concilium alia crimina, quæ Symacho objiciebantur, remisit Dei judicio: quia jam constabat eis de concilio, quod erat papa, & ideo non erant alia ejus crimina per aliquem judicanda. Et si dicatur, quare antequam fuisset cognitum, an esset papa concilium voluit quod ipse auctoritatem præberet concilio, ut tex. est 17. *di.* §. *hinc etiam.* cum adhuc non esset certum, an esset papa, & tamen concilium voluit, quod judicaret causas ad papam pertinentes. respondeo, quod Symachus tempore litis motæ de papatu erat vel fuerat in quasi possessione papatus pacifica: ideo Domini de concilio Symacho reliquerunt ea, quæ ad pontificem pertinent, ut auctoretur concilio, & judicaverunt quod eius auctoritate diceretur institutum. Nec obviat tunc si dicitur, quando papa est in quasi possessione papatus, ut dixi, eidem competunt ea quæ papæ competunt, & sic debet judicare in causa sua: quia illa argumenta, quod papa sit judex in causa sua, sunt vera in aliis quam in ipsa causa, in qua contenditur de papatu: quia in illa merito potest dici suspectus & recusari, quia agitur de totali sua jurisdictione, in quam est pars & non judex, ut notat Inno. in *c. ex parte, de verbo signi.* Et ideo licet judex alias, ubi de sua jurisdict. dubitatur, judicet an sua sit jurisdictio, ut in *c. super litteris, de rescrip.* tamen quando dicitur suspectus, non judicat, vel quando objicitur ei exceptio excommunicationis, vel infamæ, ut no. in *c. cum super, de offi. deleg. & in c. suscitatus, de rescrip.* per Inno. sed superior est adeundus, quando recusatus est ordinarius, & dicitur quod sit excommunicatus vel infamis, 8. *q.* 5. *nonne.* Est ergo papa existens in quasi possessione papatus in omnibus judex, præterquam in causa sua propria papatus, quia in illa causa cum dicatur non papa & suspectus & dicatur Apostaticus & excommunicatus, non est idoneus judex, juxta no. in *l. quidam consulebat, de re jud.* Et quia omnia jura, quæ dicunt papam judicem suæ causæ, loquuntur cum est certum quod est papa: sed quando in dubium revocatur, an sit papa, quod talis se papam reputans sit judex, ubi de causa ipsa papatus disceptatur, non invenitur jure cautum: immo omnia jura dicunt, quod tunc est judex consilium. & idem, quando est in quasi possessione papatus, & contenditur quod non sit papa ipse in quasi possessione existens, tunc est judex concilium, non ipse, ut probat tex. in *cap.* 1. *de scisma.* nam ibi Octavianus & Guido judicati sunt scismatici in *concilio Lateranens.* ut ibi patet in *superscriptione.* Ad idem 97. *di. cap. si duo*, & præsertim quando esset inter duos contentio, & quilibet haberet Christianorum partem non modicam. Nam cum sit tunc fundamentum incertum, in quo

papatus consistat, & quis sit vicarius Jesu Christi, erit tunc judex concilium, non autem aliquis ipsorum, maximè quia quilibet dissentiret de alio, & quilibet esse vellet ille talis qui Papam se diceret, & de sua causa judicaret. Non obviat si dicitur, quod etiam ubi causa papatus agitur, ipse existens in quasi possessione papatus, debet esse judex, ut probat tex. 21. *di. nunc autem*, ubi contendebatur cum Marcellino quod hæresim commisisset, & tamen ipse de se causam dixit, quia secundum aliquos, prout ibi refert Archi. Illa dispositio fuit ex dispensatione. Et ideò ego dixi, tempore scismatis, quod volente concilio Papa potest esse judex causæ suæ, etiam hæresis. Sed concilio volente judicare non est judex Papa. Alii autem dicunt, quod ibi Papa prolapsus fuit in hæresim coacte, quia fuit coactus coactione conditionali: & ideò non amisit papatum ipso jure, sed fuit excusandus, sed ex humilitate ipse Marcellinus se ipsum deposuit. Alii, ut Hugutio, sentiunt quod Papa pro hæresi deponitur, quando hæresim suam pertinaciter asserit: sed ubi non asserit pertinaciter, sed vult emendari, ejus emenda præmittenda est, & ipse est judex causæ propriæ, arg. *c. dixit Apostolus*. 24. *q*. 3. Et hoc modo possunt intelligi ea, quæ dixi. Supra in quæstione *an propter hæresim perdat papatum*, dum dixi de Apostolis, quod ex eo quod non crediderunt in Christum tempore passionis, non perdiderunt Apostolatum, quia in tali incredulitate non perstiterunt pertinaciter: Et militer Aaron non perstitit pertinaciter, & omnes fecerunt metu. Non ob. de Juda, quia ipse statim perdidit Apostolatum non sacerdotium, quod habuerat cum aliis in die cœnæ: quia caracter sacerdotalis est indelebilis & retinetur etiam ab hæretico, ut nota. in *c. degradatio de pœni. in* 6. Item si dicitur, quare Judas non fuit punitus? Respondetur, quod ejus hæresis erat occulta, quæ licet eum depositum ipso jure faciat, tamen dum toleratur, ejus gesta servanda sunt, ut *de re judi. c. ad probandum*. Fallit in sententia excommunicationis, quæ non valet etiam lata ab excommunicato occulto, ut no. 24. *q*. 1. *in summa*, & no. glo. in *c. 2. de ordi. ab epi. qui renunci. epi.* Similiter respondetur an hæresim sacerdotum, quod credidissent prius erat occultum, & similiter quod postea negassent, & ideò Christus dum tolerarentur eorum sententias toleravit. Ad illud quod matrimonium spirituale sit fortius; ergo sicut non dissolvitur carnale per hæresim, ita nec spirituale, facilis est responsio quia fortius est spirituale, id est, dignius: sed fortius est carnale, quod non dissolvitur à Papa consummatum carnali copula nec per hæresim. Spirituale verò à Papa dissolvitur etiam propter hæresim. Item quod Julianus Imperator non fuerit depositus ipso jure, sed fuerit apostata, respondetur quod depositus erat, sed fuit ab ecclesia toleratus propter scandalum evitandum, ut ibi no. *in glo.* & ad illud de Salamone dici potest, quod non fuit toleratus, quia non fuit qui de ipso judicium diceret: Et idem de aliis regibus veteris Testamenti: vel licet illud sic foret in veteri Testamento, secus est in novo. Ego tamen sic credo dicendum, quod aut Papa prolabitur in hæresim jam damnatam scienter & voluntariè, & tunc sit privatus ipso jure, ut 24. *q*. 1. *Achatius & 19. di. Anastasius*. & tunc si vellet pœnitere, non evitat propterea pœnas depositionis; nec est judex suæ causæ ratio, quia jam dignitatem perdidit ipso jure, nec ex pænitentia ipsam pœnam tollit, *l. qui ea mente ff. de fur.* Nec concilium posset ei pœnam remittere, quia ad concilium non spectat Papam eligere, nec ipsius depositio, ut dixi supra in quæstione *qui Papam eligit*. Est enim sententia jure lata dicto *c. Achatius*. unde non est opus alia sententia, nisi declaratoria, cum talem hæresim incidisse, vel talem esse pœnam pro hac hæresi. Si autem non voluntariè sed coactè, & tunc si coactione præcisa, ut quia per vim imponitur sibi thus sive thuribile thuris in manibus violenter ducitur ad ara idolorum, & per vim aperiunt manus, & faciunt cadere thura reclausa in manibus super ignem, & tunc nullam pœnam meretur, quia nullus fuit consensus *de baptis. c. majores. §. alia vero*. Si autem idolis thurificavit metu cadente in constantem virum & coactione conditionali, & tunc quia peccavit consentiendo, quia coacta voluntas est voluntas, *l. si mulier. §. si metu. ff. quod metus causa*, & quia metus non causat omnino involuntarium, & sic non excludit electionem, quin hæreticus sit: Et ideò tunc puniendus est, quia quis potius debet omnia mala pati quam malo consentire, juxta sententiam Apostoli. *Matth. 11. qui negaverit me coram hominibus, negabo ipsum coram Patre meo.* Et quia licet corde credat, qui coactè aliud dicit, tamen ipse peccat nec excusatur, quia secundum Augustinum super verbo Apostoli ad Romanos 10. *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem: Et ideò si non confitetur ore quis propter timorem veram fidem, talis peccat, nec salutem habere potest.* Quæritur oris confessione: & igitur volens habere cum Deo pacem non aliud profiteatur ore quam corde credat: quia ubi infideles insultant contra nomen Christi, confiteri illa quæ sunt fidei est de necessitate salutis, & ad hoc potissimè tenetur Papa, & alii de ecclesia, quorum confessione alii fideles audaciores fiunt, ut habetur ad Philippenses. Primo, ibi, *scire volo vos fratres*. Papa igitur propter timorem hæresim incidens non evitat peccatum: sed non est privandus propterea papatu, ut dicto *c. nunc autem*, si eum pœnitat, 24. *q*. 4. *dixit Apostolus, & c. qui in Ecclesia, &* 24. *q. 1. c. hac est fides*, quod patet in Petro, qui Christum timore negavit, sed pœnitentia revixit, & Apostolis & Papa remansit sive fuit. Et ideò Augustinus super illo ad Romanos 9. *Petrus lachrymis diluit quod ore negaverat.* Et idem quando ignoranter prolabitur in hæresim, ut dicto *ca. Apostolis dixit.* Si autem hæresis non erat damnata, sed erat quid perturbans statum ecclesiæ universalis, & cadebat ex obstinatione tandem in hæresim, tunc si sponte confitetur Papa errorem, & retrahit se ab inceptis, nec insistit in ipso pertinaciter, tunc ei parcendum est, *dicto c. nunc autem*, secundum Hugutionem. Et nota, quia dico, *quando sponte confitetur*: quia si jam ductus in judicio timore privationis vellet à tali opinione recedere credo quod tamen damnari deberet: quia hoc non dicitur

facere

facere sponte, quod facit metu pœnæ. Dico igitur, quod damnari deberet ut pontificatu privaretur, in se deberet reconciliari, ut *l. manichaos, in fine. C. de hæreticis.* quia ex dispensatione potest clericus in hæresim prolapsus dimitti in jam habitis ordinibus ministrare, ut no. 1. *q.* 1. *omnis & eadem causa. q. fi. c. saluberrimum.* Et isto casu posset concilium cum ipso dispensare, ut in Papatu resideret se sponte sed non metu pœnæ jam convictus, ut in *c. ad abolendam, de hæreti.* Item non obstant illa, quod major sit Papa quam concilium, & quod major non debet ab inferiori judicari, & quod major sit sententia Papæ quam concilii: quia hæc sunt vera, præterquam cum agitur causa fidei vel boni universalis ecclesiæ: tunc est major sententia consilii quæ errare non potest, quam sententia Papæ: & majus concilium quam Papa, ut notat Gl. & Doc. in *c. sicut* 15. *di.* de hoc tamen dicam infra in *prima quæstione.* Unde non posset revocare Papæ constituta concilii in factis fidei, vel universaliter revocare quæ statuta sunt pro bono universalis ecclesiæ. Ideo non posset privare universaliter omnes episcopos, vel amore ordinem episcopalem, 8. *q.* 3. *c. per principalem,* & ibi Gl. & licet ibi dicatur etiam, quod ubi agitur causa sua, ipse auctoratur concilio, hoc est verum eo existente in quasi possessione Papatus, ut 17. *di. hinc etiam:* & volente subjicere se. Sed si nollet, tunc non esset supra concilium, ut dicam in proxima quæstione *quis tunc debet convocare concilium.* Et ex istis est responsum, quod nec iste est judex causæ suæ, nec ista causa remittitur Dei judicio, sed à concilio Papa judicandus est.

CAPITULUM. XXII.

NUnc restat respondere ad ea quæ dicuntur de collegio Cardinalium & ad capitulum *ubi periculum §. hisdem quoque, de elect. lib. 6.* quod dicit, quod *Collegium Cardinalium habet jurisdictionem Papæ in arduis occurrentibus:* & sic videtur habere jurisdictionem Papæ, cum est Papa hæreticus, vel ecclesia est quasi vacans. Est enim notandum, quod ille tex. loquitur in aliis negotiis, quam de provisione Papatus, vel de concernentibus Papam vel ejus personam, ut in illis aliis habeant Cardinales jurisdictionem, quando est arduum periculum & eminens. Et hoc vult textus ibi, dum dicit, *de alio negotio se non intromittant nisi aliquod grande periculum emergat.* Ista generalitas & exceptio facta ab ista generalitate, quod provideant Cardinales, ubi est grande periculum, non se extendit ad provisionem fiendam de Papatu vel ejus persona, quia de illa specialiter fuit dictum, ut procedant ad electionem, arg. *l. stipulationes commodissimum, & l. doli clausula, de verbo. oblig. l. sanctio legum. Digest. de pœn.* unde in aliis arduis negotiis, quam de providendo in causis Papatus, habent potestatem vel jurisdictionem, cum imminet grave periculum, & in provisione Papatus habent solum determinare personam Papæ. Unde non possent cognoscere de ejus hæresi, & declarare ipsum hæreticum & perdidisse dignitatem. Item nec possent judicare de electione ejus, an fuisset canonica, vel inter duos de Papatu contendentes, vel de aliquo quem dicerent apostaticum: quia ista sunt omnia conciliis reservata, dicto *cap. si Papa* 40. *di. &* 79. *di. si quis pecunia. & c. si duo:* quia ibi in dicto *c. si quis pecuniam.* Non tantum datur potestas cardinalibus, sed aliis clericis & laicis DEUM timentibus, & sic fidelibus omnibus, qui nil aliud sunt quam concilium. Et idem dicit textus in dicto *c. in nomine Domini* 23. *di.* & est justa hæc dispositio, quia etiam potestas attributa Cardinalibus in periculo maximè est; quando omnibus nemine discrepante videretur. Unde grave esset, quòd omnes forent concordes ad deponendum Papam in hæresim prolapsum: cum raro sit quod Papa non haberet aliquos attinentes Cardinales. Concludo ergo quod Collegium Cardinalium sede vacante vel quasi vacante nullam habent jurisdictionem in Papam vel de Papatu sive potestatem, nisi quia sede vacante determinat eligendo ipsam personam Papæ. Et ideo Papa effecto dementi aut inutili aut infirmo, à DEO quod non possit administrationi Papatus intendere, concilium deberet dare coadjutorem, secundum casum *c. primi. de cleri. agro. lib. 6.* non Cardinales per prædicta. In aliis autem casibus sede vacante haberent potestatem vel jurisdictione Papæ, ubi grave periculum immineret, & videretur omnibus Cardinalibus celeriter occurendum. Qui textus est notandus, quia etiam si casus esset periculosus, celeritas tamen multa non esset necessaria vel oportuna, tunc adhuc non haberent hanc jurisdictionem. Et ideo si posset haberi copia concilii in tali negotio, sicut in facto dubitationis Papatus & non immineret celeritas, potius jurisdictio esset concilii. Ex quibus concluditur, quod quicquid habeant collegia alia sede vacante, quorum jura supra retuli, collegium autem Cardinalium nullam aliam habet potestatem vel jurisdictionem Papæ quam illam quam supra retuli: & quicquid attentant aliud, est irritum & inane, ut in *cle. ne Romani,* in verbo *irritum, de elect.* unde infertur, quod cognoscere de talibus quæstionibus pertinet ad concilium: quia istæ quæstiones non est verum quod sunt præambulæ ad electionem, licet possibile foret quod eis determinatis electioni locus foret. Nec obviat, si dicitur, dispositio capituli *ubi periculum in §. idem quoque,* est juris derogativa non correctiva sive arrogativa, quia ipsammet legem, quæ dicit quod Cardinales nullam habeant potestatem vel jurisdictionem pontificis sede vacante, deroget præterquam ubi iminet periculum gravissimum vel perditionis terrarum ecclesiæ: & ideo cum sit derogativa in his duobus casibus, videtur posse extendi ad alios casus identitatem rationis habentes, arg. *l. non possunt. ff. de legi.* & eorum quæ pulchre no. Bar. in *l. si constante in nona quæstione. ff. solu. mat.* Et probatur hæc doctrina per tex. in *cle. ne Romani. de elect. in ver. ea tamen,* ubi ampliat illam derogationem *c. ubi periculum in §. idem quoque,* derogantis legi dicenti quod Cardinales non habeant jurisdictionem vel potestatem Papalem vacante sede, nisi in casu

grandis periculi, ut ibi ad casum, quando deficit camerarius, pœnitentiarii deficiunt. Et sic videtur, quod hujusmodi derogationes possint ad casus simile ampliarii, & quod possint de causa papatus cognoscere, cum de ipso contenditur, cum hoc sit maximum periculum: quia respondeo, quod leges derogatoriæ non possunt ampliari ad casum similem, quando sunt taxativæ, sicut in casu nostro: quia in solis casibus expressis in lege est derogatio permissa: non ergo in aliis, præsertim in materia odiosa, ut *l. 2. de pa. qui si. di.* Et idem cum sumus in materia nec favorabili nec odiosa, sicut est nostra, quia tunc lex derogatoria taxativa vel tantum cæteros casus contra legem promittentes non extenditur, *l. jubemus, in fi. C. ad Trebell.* licet si esset materia omnino favorabilis, extensio fieret ad alium casum similem taxato & permisso, ut est tex. in *l. illud C. de sacrosan. eccle.* Idem quando casum ultra taxatu fieret extensio per aliam legem, *l. ob es, C. de pradi. mino.* & sicut in casu *cle. Romani. ver. eo tamen, de elect.* quia ibi extensio fit à lege. Et ideo Papa posset sua lege in aliis casibus vacante sede vel quasi vacante dare jurisdictionem Papalem Cardinalibus, sed non hominis inferioris interpretatio vel extensio: & ideo cum, ut dixi, ampliando *§. idem quoque,* sit in aliis casibus, ubi imminet grande periculum, quam cum contenditur de Papatu, vel de ipso debet disponi, & in omnibus aliis Cardinales sunt prohibiti ab eo proposito, quod in casibus occurrentibus de Papatu de jurisdictione vel potestate Papæ, ipsi Cardinales nihil poterunt exercere. Et hoc dicitur in dicto *c. si quis pecuniam 79. di.* quia non tribuit ibi potestatem solum cardinalibus ille tex. sed clericis ex episcopi fidelibus, qui sunt idem quod concilium. Fateor tamen, quod si renunciatio Papæ esset notoria vel ejus dispositio vel intrusio, quod non obstante ejus negatione, cum per negationem res notoria non efficiatur dubia, ut in *c. tua nos, de coha. cleri. & muli.* Cardinales ipsi tunc possunt procedere ad electionem, juxta notata in *c. ex parte. el primo, de ver. sig.* per Inno. Et hoc quando talis in papatu præsidens non esset in quasi possessione Papatus. Nam si jam esset in possessione, an posset à Cardinalibus electio fieri, subdam statim. Illud autem est certum, quod non sufficeret quod esset manifestus hæreticus, ut posset procedi ad novam electionem ante sententiam, per not. in *c. cum secundum leges de haretici in 6.* & infra dicam. Non obstat illud quod Cardinalibus in electione papæ funguntur jure metropolitani: & sic debent cognoscere de electione Papæ, an sit canonica, sicut metropolitanus cognoscit an electio sui suffraganei sit legitima. Nam Cardinales funguntur jure metropolitano large & improprie solum isto respectu, quia eorum electio habet vim electionis, & etiam confirmationis, quæ consueverunt in electionibus requiri inferiorum, ut in *c. in nomine Domini 23. di. & in c. licet, de electio.* Et illud Deutronomii, quod ardua dubia debeatur per sacerdotes Levitici generis expediri, & sic per Cardinales, ut in *c. per venerabilem. §. sed quia. qui fil. sint legi.* loquitur quando papa cum Cardinalibus judicat, ut possint tunc ardua dubia dirimere. Sed Papa non potest ut in causa Papatus, ut dixit, tunc sacerdotes Levitici generis sunt omnes episcopi & concilium religiosorum clericorum. Unde episcopi sunt, qui debent dici sacerdotes Levitici generis, quia in ordine omnes episcopi sunt potentia pares papę & ipsi sunt Papæ fratres, ut in *c. quam gravi, de cri. falsi.* Et quia ardua concernentia statum ecclesiæ universalis vel fidem semper per concilia sunt terminata. Unde Apostoli, quamvis haberent Petrum pontificem summum, in arduis fecere concilia, primum cum Mathiam elegerunt in locum Iudæ, *Actuum primo ca.* Secundo cum elegerunt Stephanum, *Actuum 6.* Tertio quando quidam Pharisæorum dicebant adhuc oportere circumdari. Nam electi sunt ex omni parte Apostoli ad tollendam seditionem hanc, *Actuum 15.* Item & ad tollendas observantias antiquæ legis, *Actuum 11.* & similiter propter sedandas hæreses semper hactenus sunt congregata concilia, ut partem discurrendo totam *16. di. & 17.* & in Historia Tripartita. Et ideo concilium Africanum statuit, ut in omni ecclesiæ periculo convocaretur concilium, ut habetur in *capitulis dicti concilii c. 62.* Et quia actus illi qui fiebant in primitiva ecclesia, concernebant bonum universalis ecclesiæ ideo Petrus non determinabat solus, sed cum concilio. Unde clarum videtur, quod causæ fidei, & ubi tractatur de bono universalis ecclesiæ, ibi causæ illæ debeant per concilia terminari. Et ad omnia alia, quæ dicut quod in collegiis vacante capite potestas devolvitur ad majores post caput, vel ad capitulum: Respondetur, quod fallit in Cardinalibus, quibus est sublata potestas sede vacante; præsertim in dispositione papatus, ut dicto *c. ubi periculū, & dicta cle. ne Romani.* Item non obstat quod Cardinales creant Papam, ergo debent posse eum dissolvere: cum potestas ipsa, licet sit a Deo, tamen facto ipsorum Cardinalium qui homines sunt: quia respondeo, quod non est Papa à facto ipsorum Cardinalium, qui homines sunt, solo, sed ipsius electi in suam electionem consentientis. Et ideo Cardinales sine consensu suo non videntur eum posse privare, quamvis eum eligant, ut in *c. si. 79. dis.* quia ipsi non dant sibi potestatem sed Deus, licet ipsi personam determinant. Et fallit hic regula: *unumquodque dissolvitur* &c. & ideo errant quidam, qui dicunt, quod si ecclesia non statuisset hoc prohibens Cardinales, quod ipsi Papam deponere potuissent, quia non est verum, per prædicta: quia Papa habet à Deo, ut dixi, potestatem. Et quamvis habent facto hominis, non est facto ipsorum Cardinalium solum, sed & ipsius, ut dixi, est consentientis electi. Unde concluditur, quod judicare de pontificatu spectat ad generale concilium, non ad alios homines viventes.

CAPITULUM XXIII.

Sed ex prædictis tunc videtur insurgere perplexitas quædam indissolubilis, & aliud dubium majus, in quo explicabitur quarta quæstio: quia generale concilium non potest sine auctoritate convocari, *2. q. 5. mandastis & q. 6. c. ideoque 17. di. multis, & §. hinc etiam, & per totam illam di. & in tota di.* 16. & ipse

16. & ipse

& ipse forsan non vellet convocare concilium, quia non est verisimile quod Papa in sui honoris vilipendium velit concilium congregare ut privetur; & alii non poterunt congregare, quia cum carerent auctoritate sedis Apostolicæ, esset conciliabulum non concilium, 17. *di. multis.* & quod concilium debeat auctoritatem à Papa suscipere, etiam ubi causa ejus in ipso tractanda est. Habemus expresse 17. §. *hinc etiam*, ubi concilium statuit quod Symachus Papa auctoritatem interponeret concilio, quod pro causis ipsius Papæ Symachi agentis fuerat convocatum. Idem textus 2. *quæstio.* 5. *mandastis*, ubi terminabatur Sixtus Papa, & auctoritate ipsius Sixti, Valentinianus Augustus concilium convocavit. *Omnes enim clamant auctoritates sanctorum Patrum, nullam Synodum generalem ratam esse quæ auctoritate pontificis congregata vel suffulta non sit:* Ita dicit tex. Isidori in quodam antiquo. c. canonum dicens: *Nec ullam synodum generalem ratam esse legimus quæ ejus fuerit auctoritate congregata vel suffulta.* facit 17. *di. regula*, & 3. *di.* §. *porro*, ubi est cautum, quod etiam legatus de latere non habet jus convocandi concilium, nisi specialiter esset sibi demandata concilii convocatio, quando ejus celebratio est sibi commissa, per tex. *in c.* 1. *de judi. li.* 6. & per regulam: *Qui vult consequens vult antecedens, l. ad rem mobilem, & l. ad legatum. de procu.* Sed si legatus non habet in speciali commissione convocare vel celebrare concilium generale, ipse ex sua legatione non potest, sed solus potest Papa. Hoc statuunt canones, & Historia Ecclesiastica comprobat, & omnis mos & ritus antiquus confirmavit, 2. *q.* 6. *& ideo & q.* 5. *c. mandastis, & c. auditum.* Et est ratio, quia convocatio debet fieri per majorem de universitate, *l.* 1. *& ibi no. ff. de albo scrib. & C. de decu. l.* 1. *li.* 10. & 43. *di. à subdiacono.* no. Ino. in *c.* 1. *de majo. & obe.* & sentit Io. An. in *c. in causis & c. ecclesia & c. cum nobis de elect.* Sed nullus est omnium fidelium major papa post Deum: igitur ad ipsum debet competere convocatio fidelium: præsertim quia convocatione concilii prælati & fideles citantur. 17. *di.* §. *hinc etiam*, & ibi glo. in verbo *præcepisset.* Unde facultas hæc non videtur posse competere, nisi illis, qui incitatos habent superioritatem & imperium. *ff. de jud. l. si quis ex aliena l.* 2. *ff. si quis in jus vo. non se.* no. in *c. super literis*, *de rescrip. & de dila. c. præterea.* & no. glo. prædicta in §. *hinc etiam.* Sed nullus habet imperium aut jurisdictionem super omnes fideles universaliter, præterquam Papa, 9. *q.* 4. *cuncta per mundum.* Igitur nullus videtur posse convocare generale concilium, nisi Papa. Item quia Papa omnium Christianorum & ecclesiæ militantis est caput & Pater, & omnes Christicolæ ad ipsum, ut ad caput & patrem, debent habere recursum, 17. *di. nec licuit* 9. *q.* 2. *cuncta per mundum*, & melius 24. *q.* 1. *rogamus.* Si igitur sine Papæ licentia convocatur, erit acephalum i. sine capite, & erit quoddam monstrum contra naturam aliorum conciliorum, quæ constant ex capite primum deinde ex aliis membris, 21. *dist. submittitur.* & 3. *di.* §. *porro.* & 18. *dist. c. quoniam & c. si episcopus & c. si quis episcoporum.* nam si à synodo vel generali congregatione prælatorum excluditur caput seu capitis auctoritas, eo ipso capitis & membrorum unitas dissipatur & causatur scisma. Nam, ut dixi supra plures in omni justa plurium congregatione quantumcunque parva vel magna necesse est unum regulare & regere, alios vero regulari & regi, secundum Philosopum in *Politicis.* Sed convocato concilio sine pontificis auctoritate non erit qui alios regulet & regat: & sic justum non erit concilium, quod debet ex capite consistere & ex membris. Item quia si concilium convocatur ab alio quàm à Papa, cum ipsum concilium sit collectio omnium fidelium, *de conse. di.* 1. *c. etiam.* & sic comprehendat Papam, qui est fidelium caput, dicto *c. rogamus* 24. *q.* 1. patet quod talis convocans judicium & sententiam dicit de Papa vel ipsum sibi submittit, vel inferiorem facit: quia convocatio est ab illo fienda, qui habet aliquam jurisdictionem vel auctoritatem supra vocatos, & in causa quare fit convocatio, 18. *di. c. quoniam & c. placuit & c. si quis episcoporum.* 5. *q.* 2. *c. vocatio.* quod videtur de Papa subjiciendo impossibile, cum ipse nulli viventi sit inferior, nec à quoquam judicetur: immo omnes ipsi Papæ sunt subditi, & ipse omnes judicat, & à nemine iudicatur, 9. *q.* 3. *c. facta, & c. cuncta per mundum*, & in tota illa quæstione: & probant omnia jura *proxima quæstione* relata. Quare videtur, quod nullus nisi Papa possit convocare generale concilium: & sic erit perplexitas: quia ipse papa non volet plurimum convocare concilium, ne de ipso Papa judicium fiat: nec alius poterit congregare: & sic vana videtur talis juris provisio, quod concilium sit judex in causis antedictis.

Item perplexitas adhuc videtur major, cum dicitur, quod duobus contendentibus de papatu concilium debeat esse judex: & ostenditur ab evidenti partium enumeratione. Nam aliquando erit contingens, quod ille solus erit in quasi possessione papatus, cui objicitur quod non sit Papa, vel quod ipsam perdiderit dignitatem: tunc ipse solus debebit convocare concilium: quia, ut supra dixi, solus papa potest & debet convocare, vel, ut sit validum, ipsi auctoritatem præbere. Igitur ille solus, qui est in quasi possessione papatus, habet jus faciendi illa, quæ ad Papam pertinent, ut in *c. consultationibus de jur. patro.* Et est expressum, quod convocatio consilii & præstatio auctoritatis ejus debeat fieri per existentem quasi possessione papatus, 17. *di.* §. *hinc etiam*, & dicto *c. mandastis* 2. *q.* 5. facit quod no. *de cau. pos. & propriе. c. cum ecclesia. & c. cum olim*, ubi no. quod juredictionalia exercentur tantum per existentem in quasi possessione jurisdictionis, *de jur. patro. c. ex litteris. & de inte. resti. c.* 2. no. 3. *q.* 6. *c. hoc quippe*, & ibi glo. in ver. *debeant* ipse autem quod vocet concilium, ut de jure quod possidet papatus discrepetur, in quo esset possibile quod succumberet, non est verisimile. Et ista fuit ratio, quare jura statuerunt, quod quis non esset judex causæ suæ, ut *l.* 1. *C. ne quis in sua cau. jus. di. & l. qui jurisdictioni. ff. de jurisdi. om. judi.* ne propter privatum interesse pervertere judicium. & sic in casu nostro erit dispositio juris elusoria: quia ipse non volet convocare concilium, & alii non poterunt. Aliquando autem esse posset contingens, quod plures de papatu contenderent, & nullus esset in quasi possione

papatus, sed esset tantum dubium quis eorum esset Papa contendentium, tunc nullo habente quasi possessionem papatus, non erit qui possit concilium convocare, vel ipsi auctorari, rationibus prædictis: quia, ut dixi, vis exercendi jurisdictionalia competit tantum illi qui est in quasi possessione jurisdictionis, etiam si de jure proprietas jurisdictionis esset alterius, ut not. in dicto *c. cum ecclesia sutrina, & c. cum olim, de cau. possess. & proprie. & in c. querelam, & c. nihil, de electio*. Igitur ad validitatem actus jurisdictionalis sufficit probare, quod qui gessit actum erat quasi possessione jurisdictionis, & publice pro tali judice reputabatur, ut not. in dicto *c. nihil & in l. barbarius. ff. de offi. prefe. prato*. Et ideo nullo de contendentibus de papatu in quasi possessione ejus existente, videtur impossibilis juris dispositio, quod sit judex concilium, cum ipsum concilium sine existente in quasi possessione papatus congregari non possit. Nec obstat, si dicitur, immo quia credit se canonice electum, vel qui habebitur pro magis canonice electo, debet posse convocare concilium, quasi electus canonice absque alia confirmatione possit administrare, & per seipsum possit recipere possessionem pontificatus propria auctoritate; ut in *c. in nomine Domini, 23. di.* & not. in *c. licet de electio*: quia illud intelligo verum, quod possit propria auctoritate capere possessionem, quando non est legitimus contradictor: secus si est legitimus contradictor, qui similiter se prætendat canonice electum, & si probabilis dubitatio, non licebit propria auctoritate capere possessionem. ita no. in simili Doc. in *c. transmissa, de elec.* ubi volunt Doc. quod prælatus ex solo titulo possit nancisci possessionem beneficii propria auctoritate, per *l. cum heredes. ff. de acqui. poss.* & tamen hoc non habet locum existente contradictore legitimo. Item non obstat, si dicitur, quod quando possessio est vacans, si ille, qui habet proprietatem, actum exercet, valet actus factus à proprietario, etiam qui non habebat possessionem, ut notat Innocen. in *c. 2. de in integr. restitu.* Et sic quando constabit, quis erit Papa? ille erit, qui debuit posse auctorari concilio: quia illud dictum est verum, alio non existente in possessione, qui tunc prætendens se Papam per gestionem talis, actus possessionem vacantem nanciscitur, ut no. Innoc. in *c. cumana, de elec.* sed alio existente in possessione, vel etiam non existente, sed esset contradictor legitimus tunc etiam qui haberet in veritate proprietatem papatus, sine possessione non posset convocare concilium cum non possit nancisci possessionem, in dixi supra & sic intelligo & tempore no. per Inno. in *c. 2. de in inte. resti. &* no. *de jur. pa. c. ex litteris*. Aliquando autem erit contingens, quod ambo contendentes sunt in quasi possessione papatus, ut quia forte quilibet habeat partem Christicolarum non modicam, & quælibet pars una uni, & alia alii pareat tanquam Papæ, sicut proh dolor tempore meo miserrime contingit, quia Urbano sexto parebat Italia, Germania, atque Anglia: & Clementi Gallia & Hispania atque Scotia & erant Christicolæ scissi, ut supra retuli: tunc erit perplexitas major: quia si convocabit unus sibi subditos, alii subditi alteri non parebunt vocanti, quia vocans esset apud subditos alterius apostaticus, & excommunicatus apud non sibi subditos, tanquam secundum eos se intrusit in cathedram Petri non vocatus canonice, ut in *c. licet de elec.* & sic tanquam ad eos non subditos jurisdictionem non habet, *de offi. vica. c. Romana. li. 6. & de re judi. c. ad probandam*, ut in *c. præsidentes, de heret. in 6.* Item ipse vocans apud non sibi subditos est scismaticus, & sic omni jurisdictione caret tanquam à jurisdictionalibus ipso jure suspensus, *24. q. 1. didicimus. §. sin autem. & 7. q. 1. c. novatianus. & de cle. excom. c. si celebret, in fi.* Et similiter de alia parte reputabunt alium apostaticum & scismaticum. Unde videtur impossibile, quod ambæ partes possent convocari, ita quod legitime non in unum conveniant. Item si esset possibile, quod omnes convenirent, adhuc esset perplexitas: quia quilibet tanquam pontifex vellet auctorari concilio, quod videtur impossibile, cum tantum unus potest esse pontifex, & non plures, *7. q. 1. c. factus est Cornelius*. Nec obviat, si dicitur: ante decidetur quis sit pontifex, & ille præstabit auctoritatem concilio: Nam ex hoc insurgit manifesta perplexitas: quia hæc determinatio non potest fieri nisi à concilio, ut dictum est. Sed concilium non est, si papa auctoritatem non interponit: ergo est perplexitas, *l. si Titius, ff. de condi. instit.* Præterea erit possibile, quod nullus volet congregare concilium vel præstare ipsi auctoritatem, ne à sua præeminentia removeatur, à qua, ut dixi, pro evitando scandalo posset etiam verus papa per concilium removeri, ut no. glo. in *c. si forte 63. di.* illa glo. probat relata ad tex. quem allegat tex. *79. di. si duo*, qui loquitur de electis in papam. His etiam casibus inferiores non videntur posse convocare concilium. Primo ex carentia potestatis: quia nullus inferior potest usurpare, quæ tantum sunt principi reservata, ut in *c. super quibusdam. §. præterea, de ver. si. & 16. di. c. hinc sedis. & l. vectigalia. & l. non solent. C. nova vecti.* Ideo cautum est, quod etiam legatus de latere non habet jus convocandi concilium generale, ut no. *de elec. significasti*. Nisi haberet spiritualiter in mandatis, ut no. glo. 3. *di. §. porro.* quia quæ spiritualiter Romano pontifici conceduntur, generali mandato non transferuntur, ut in *c. quod translationem de offi. leg.* Secundo, quia si hæc facerent se scindentes à Papa vel ab eo quem putant Papam, statim efficerentur scismatici, *17. di. multis*, ibi, *si Apostolicæ sedis tanquam se separantes à capite & unitate qua repræsentatur in Papa, 24. q. 1. loquitur & cap. si scisma, & cap. alienis & 7. q. 1. novatianus.* & sic tanquam scismatici essent ab omni actu judiciario ipso jure suspensi, ut *d. c. dicimus, 24. q. 1. & c. audivimus. §. sin autem.* & si non habent jus vocandi concilium, quia talis vocatio est requisitione sive citatione, ut no. glo. in dicto *§. hinc etiam 17. di.* quæ citatio est actus judiciarius, ut no. *de proba. c. quoniam contra. & l. præsenti. C. de his qui ad eccle. confu.* no. in *c. fi. de feu.* qui, ut dixi, non potest fieri à scismatico.

Item perplexitas etiam ostenditur: quia esse poterit, quod qui gerit se pro Papa, mandabit sibi subditis ut non conveniant alicui convocationi, vel quod nullus sibi subditus convocet concilium, & ejus

& ejus mandatis erit parendum, 11.*q.*3.*qui resistit*, cum similibus: maximè quando sub pœna excommunicationis hæc mandentur & privationis omnis potestatis ipso jure: quia tunc sive injuste excommunicent obediendum est, 11.*q.*3.*c.sententia pastoris & c.si episcopus forte*, no.*de tempo.ords.ad aures.* Item ex alio capite videtur, quod ambæ partes non possunt bene convenire, quia unam ipsarum errare necesse est. Nam cum ecclesia una sit, si est apud unum, apud aliũ esse non potest propter incompassibilem multiplicationem papatus, 7.*q.*1.*c.factus est Cornelius.& c.non autem & c.novatianus*.& quia unus Christus & unum est corpus ecclesiæ, ut multotiens dictum est, ideo tantum unum debet habere caput, 7.*q.*1.*in apibus & c.non autem*, Et *ad Corinth. primo.& ad Ephesios* 3. Impossibile est igitur duos esse pontifices: ergo unam partem errare duobus contendentibus necesse est, & errantem esse scismaticum. Et si pars adhærens vero pontifici communicabit cum alia male sentiente, etiam ipsa vera pars scismatica efficeretur, quia qui communicat scismaticis non communicat unitati, 24. *q.* 1. *scisma*, dicente Domino per Moysen: *separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere de omnibus quæ sunt eorum*, dicto *c.dicimus*.& alibi scriptum est: *Nolite eos in domum recipere, nec eis dixeritis ave: quia qui eis dicit ave communicat operibus eorum malis*, 24.*q.*1.*omnes*. Et ideo Polycarpus sanctissimus martyr, cum apud Ephesam balneas fuisset ingressus, & vidisset ibi Corinthum scismaticum, recessit illotus dicens: *fugiamus hinc ne balnea corruant, in quibus lavatur Corinthus inimicus veritatis*, ut dicto *c.omnis*. Et alias cum ipse Policarpus obviaret Marciano scismatico eidem dicenti: *Agnoscis ne me*? Respondit eidem: *Agnosco primogenitum Sathanæ.* Ex quibus videtur, quod duobus contendentibus scissis partibus de papatu, quod vnam partem est necesse errare vel fore scimaticam. Secundo quod vera pars non potest cum alia communicare, quin etiam scismatica efficiatur. Unde hoc casu videtur impossibilis ambarum partium communis conventio: & præsertim quia commissio inhabilium, cum habilibus videtur actum nullum reddere 9. *di. si ad scripturas* 23.*di.quorundam* 3.*q.*9. *c.pura.de offi.de leg.c.cum super abbatia*.& no.*de elec.illa & l.pedius. Digest. de arbit. & l.*1.*§.item quaritur Digest. de aqua quoti. & asti.* Nec obviat etiam si dicitur, quod quilibet ipsorum se pro summis pontificibus gerentium in parte sua concilium convocabit: quia tunc non essent vera concilia, quia essent divisa, & summerent initium à divisione vel cum ipsa procederent. Unde concilium non esset vel concilia quæ dicta sunt: quia in unum dirigant acumen mentis & intuitum. Unde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in unum, 15. *di.*§.*Synodus.* Nec cum eis esset spiritus Sanctus, vel non essent ipsi cum spiritu Sancto legitime congregati, quoniam spiritus Sanctus tantum descendit inter congregatos in unum, 24.*q.*1.*alienus, in fi.* ubi probatur quod non multitudini deprecantium sed unitati Deus tribuit, *Actuum primo cap. & 24. quæstio* 1.*loquitur & cap.scisma*, cum fi.*& eadem causa.* §.*sin autem*. Item non se legitime congregarent vel procederent, quia scisse procederent, & esset possibile quod in sententiis & processibus & judiciis dissentirent, ut *l.item si plures*, §.*si duos.&* §.*principaliter. Digest.de arbi.* Et quilibet nollet judicia sequi partis suæ, quoniam aliter salva conscientia facere non possent: & non dirimetur litigium, sed scisma & scandalum augmentabitur, sicut accidit tempore cujusdam principis, qui cum videret esse difficile congregare episcopos occidentales cum orientalibus, decrevit duo fieri concilia, unum in Arimino, ubi nonnulli Italici convenerant; aliud in Nicomedia Bittiniæ civitate. Sed Imperatore hæc ipsa tractante res effectum sortita non est, & neutrum concilium sibimet concordavit, sed utrumque divisum est: ita dicit Historia Tripartita *lib.*5.*c.*14.& hoc totum fecit non in unum congregatio, sed in duas partes facta congregatio. Nec etiam fieri poterit, ut ambo contendentes de papatu auctoritatem interponant, & illius sit rata auctoritas qui declarabitur Papa: quia hoc esset ponere dubietatem in capite, quod à nulla partium fieri potest conscientia salva: quia omnis dubius hæreticus est censendus de *hæret. c.* 1. & nulla partium salva conscientia potest se sub dubietate ad aliam determinare. Item esset perplexitatem inducere, quod ante determinaretur quis esset Papa, quam concilium ipsum, cujus auctoritate hoc debet dirimi, suam essentiam formaliter haberet: & sic videretur poni ante causa formata & causata quam ipsa causa formans & causans, quod videtur impossibile.

Qualiter igitur his perplexitatibus & periculis occurretur? erit ne tunc juris dispositio in casu & sub ludibrio promulgata? profecto nequaquam: Et ideo has sic solvendas censeo. Primum discurrens singulos casus illos secundum quod juris esse credo determinans. Unde est notandum quod aliquando unicus existens in quasi possessione papatus criminatur de aliquo, ita quod sit opus convocatione concilii, ut quia dicitur in hæresim prolapsus, vel quod non habuit in electione duas partes cardinalium, & est apostaticus & intrusus: Vel dicitur quod renunciavit pontificatui: Vel quod committit delictum ex quo turbatur status velis ecclesiæ: vel est aliquis de casibus, in quibus dixi Papam subjacere concilio: tunc ipse Papa interpellatus debet concilium cõvocare, vel mandare alteri quod sua ipsius auctoritate Papæ concilium convocet, & ipsius judicio se subjicere: ita intelligitur text.2.*q.*5.*c. auditum & c. mandastis &* 17. *di.*§.*hinc etiam*. Et notanter dico, quod ipse Papa debet convocare concilium, vel alteri demandare quod auctoritate papæ concilium convocet: quia etiam ipsa vocatio, prout fit auctorizabiliter, vel per viam citationis sive mandati, debet ab ipso vel ab alio ab eo habente spirituale mandatum expediri, Nec potest ab alio inferiori fieri etiam ipsa vocatio: ita vult text. 2.*q.*6.*c. ideo.&* 17.*di.c.generalia.* & hoc modo intelligitur text.17.*di.*§.*hinc etiam*: quia ibi text. per viam præcepti concilium convocaverat, ubi episcopi convocati venerunt, ut ipsum regem ab errore revocarent: quamvis aliquando concilium posset congregari à se ipso sine ulla vocatione, ut forte fuit in casu.

c.nunc autem 21.*di*.ibi, *cujus rei gratia* &c. vel etiam ex vocatione minus legitima, ut fuit in casu dicti §. *hinc etiam*, tunc ut juribus subsistat concilium, opus est quod etiam ipse accusatus Papa in possessione papatus existens auctoritatem interponat, ut concilium ratum sit. text. est in *d*. §. *hinc etiam*. Fateor tamen quod eo ipso quod patitur judicium fieri à concilio de causa sua, quod ex hoc videtur concilio auctorari, tex. est tamen ibi no. in *l. cum pater*. §. *libertis, de le*. 2. Et hoc modo verificatur alternativa, quæ est in tex. Isidori dicentis: quod *nulla synodus rata fuit quæ auctoritate Papæ congregata vel suffulta non fit*. Nam sufficit quod Papa auctoretur concilio quomodocunq; congregato etiam si fuisset vocatio minus legitima, ut est tex. in §. *hinc etiam*: & hoc volunt tex. dictæ *distinctionis* 17. *di. in c.* 1. *& in c. regula & c. multis*. qui tex. ponderant tantum, quod concilia sine Papæ auctoritate fieri non debeant. Unde non dicunt textus solum vocationem, quod non fiat sine auctoritate Papæ: sed quod nec ipsa concilia convocata fiant sine Papæ sententia. Unde videtur in Papa potestatem esse cõvocare concilium & ipsum retinere & absolvere prout ipsi videtur. Et hoc videtur velle tex. cum rubrica sua in *c. nec licuit*, 17. *di*. Unde quando placet Papæ convocatur concilium, & convocatum habet validitatem quatenus persistat voluntas Papæ. Unde cum potest ad libitum convocare & dissolvere, & nullus hanc potestatem habet. Sed tunc quomodo solvetur perplexitas, si Papa nolit congregare concilium? vel congregatum non cognito de causa sua velit dissolvere? vel nolit ipsi auctorari & suam auctoritatem interponere, quomodo tunc fiet? erit ne juris disputatione elusoria? certe non. Unde est animadvertendum quod Papa non potest legem facere ex quo si est prolapsus in hæresim, quod de ipsa non redarguatur, glo. est no. in *c. si Papa* 40. *di*. quæ glo. est verissima, quia Papa sic periclitaret vel periclitare posset totam ecclesiam, contra dictum Apostoli 2. ad Corinth. 13. dicentis: *Secundum potestatem quæ mihi data est in ædificationem, non in destructionem*. Item quia præceptum est divinum relatum Deuteronomii quod Catholici & fideles insurgant adversus eum, qui docet vel asseverat falsum dogma adversum sanctam fidem, ut 23. *q*. 5. *c. si audieris*. Et ideo Mathathias juste interfecit illum, qui idolis sacrificaturus ad aram accesserat. Igitur possunt insurgere Catholici adversus Papam hæreticum ex præcepto divinæ legis: quia etiam Papa legi naturali & divinæ subjectus est. ut no. *de consti. c. quæ in ecclesiarum*, & est text. in *c. sunt quidam*, 25. *q*. 1. facit 40. *di. homo Christianus, de pœni. di*. 5. *consideret. &* 11. *q*. 3. *excellentissimus*. & ideo dispositio *c. si Papa*, quæ decidit quod pro hæresi Papa judicetur, non est simplex dispositio papalis, & quia tunc ligaret successorem, ut in *c. innotuit, de elect*. sed est pars Gestorum Bonifacii martyris, & est fundamentum in jure prædicto divino, à quo ligatur Papa, & etiam canon *Anastasius* 19. *di*. qui dicit, quod Papa hæreticus est depositione dignus, ligat successorem Papa, 24. *q*. 1. *Achatius*, & incidit Papa per hæresim in excommunicationem prædecessoris ipso jure: quia hæreticus Papa minor est omni catholico, & quia juri divino contradicit & obviat à fide recta & sancta deviando, ideo potest à fidelibus de hæresi redargui, ut dicto *c. si Papa*, juxta id Johannis 15. dicentis: *Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum & in ignem mittent & ardent*, per quem tex. Doc. in *c. ad abolendam, de hæreti*. dicunt pœnam hæretici esse quod igne concremetur. Et probatur hoc exemplo Pauli, qui de fide redarguit Petrum Apostolorum principem *ad Galatas* 2. *c. &* 2. *q*. 7. *Paulus*. & tamen Paulus erat inferior Petro in administratione. Sed quia redarguit eum de fide, in qua Petrus male sentiendo erat inferior, Paulo justa fuit redargutio. Item quando Papa erat in fide, si statueret, quod non redargueretur de hæresi tolleret, suis subditis naturalem defensionem, quam etiam princeps tollere non potest, ut *l. facultas. C. de jur. fis. li*. 10. *& in cle. pastoralis de re judi*. quia naturalia sunt immutabilia, ut 5. *di. per totum. & insti. de jur. natu*. §. *sed naturalia*. Sed quando Papa in hæresim labitur, ipse tendit ad necem & damnationem omnium sibi subditorum, ut *d. c. si Papa* 40. *di*. Igitur juste populi possunt contra ejus mandatum resilire, & contra ipsum insurgere, 15. *q*. 6. *juratos* facit, 11. *q*. 3. *c. qui resistit. & c. Imperatores*. Non enim tenentur populi, cum pastor efficitur lupus rapax, exaudire vocem ejus, qui est effectus mercenarius & non pastor, *Ioh*. 10. *cap*. Et quia populi à Papa hæretico & sic excæcato, non debent se permittere duci ire secum omnes in foveam cadant. Et hanc sententiam optime probat tex. in *l*. 2. §. *Dominorum Digest. de his qui sunt sui vel ali. jur*. ubi est tex. quod licet Domino non debeant jura quæ habent in servos diminui, tamen etiam hoc statutum est, quod si Dominus contra jura divina vel naturalia agat in servos, quod ipsi servi adversus Dominum audiantur. Similiter & filius in potestate, quin nulla potest habere litem cum patre, ut *l. lis nulla. ff. de judi*. potest nonnunquam petere à patre, quod ipsum emancipet & eximat à patria potestate, ut puta cum nimis est sævus in filium, *l. quidam cum filium. ff. de ver. obli*. no. in *l. nec unus. C. de eman. lib*. & similiter & servi conveniunt Dominum tyrannnice procedentem, dicto §. *Dominorum*. Sic & subditi Papæ contra fidem agente possunt judicium contra ipsum etiam invitum constituere: quamvis alias cum papa nullum possent habere judicium, ut *d*. §. *Dominorum*. Hinc etiam est quod Doc. dicunt in *l. ut vim ff. de justi. & jur*. quod licet resistere per vim judici, quando facit aliqua non justa in subditum, non tanquam judex sed ut privatus. Igitur si judex armata manu subditum aggreditur, ut occidat lege non permittente, licet subdito se tueri, etiam, si non posset aliter, judicem occidendo licet si judicialiter faceret non liceret: quia non licet propulsare legitimum aggressorem, *l. si servus. C. de his qui ad eccle. confu*. Sic quando papa prolabitur in hæresim, vim facit in subditos. Nam & extra officium, quia jam non est plus in officio, ideo juste subditi inurgunt contra eum. Et per illum tex. §. *Dominorum*. Dixi supra in quæstione *an valuit donatio Constantini*, quod populi subditi possunt deponere Dominum effectum tyrannnum, nec tenentur ei in malis suis præceptis obedire. tex. est in dicto *c. qui resistit. & c. Imperatores*, 11. *q*. 3. Et ideo non debent pati populi Papam hære-

hæreticum, nec legem ejus quam faceret, ne de hæresi ipsa cognoscatur. Similiter dico, quod Papa non potest statuere vel legem facere, aut aliquid aliud verbo vel facto disponere, ex quo turbetur status universalis ecclesiæ, & populus Christianus totus ponatur in gravi periculo & discrimine, ut no. Inno. & Doc. in *c. quanto de consue.* immo totum econtra curare debet, ut salus ecclesiæ universalis semper salva sit. tex. est *24. q. 1. c. memor sum. & 25. q. 1. c. quæ ad perpetuam. & eadem causa q. 2. c. 2. c. si ea.* Et est ratio: quia tunc Papa non esset defensor, constructor, & conservator ecclesiæ: sed destructor sive dissipator, ut no. in dicto *cap. si ea.* contra præfatam sententiam Apostoli *secunda ad Corintheos* 13. Dicentis quod potestas Papæ est in ædificationem non in destructionem. Nam ut dicit Inno. de plenitudine Potestatis Papa potest omnia, præterquam specifice prohibita sibi, vel quia faceret contra fidem, ut *24. q. 1. Accatius. & 19. di. Anastasius*, vel contra generalem statutum ecclesiæ: in quo & si posset, non esset ei permittendum, & ita no. Inno. & Doc. in dicto *cap. quanto de consue.* & no. Iohannes *25. q. 1. quæ ad perpetuam:* sed est opus tunc celebratione concilii. Ideo dicunt Doc. in *c. nulli de sen. excom.* quod ipse non posset tollere statutum Canonis, *si quis suadente diabolo. 17. q. 4. 1. q. 3. c. ex multis. & de temp. or. c. cum dilectus.* Modo ad propositum. Sicut Papa non potest facere legem expressam, quod de hæresi non redarguatur, cum est dubia etiam occulta sua hæresis, ut in dicto *c. si Papa*, ita hoc ipsum facere non potest non convocando concilium, vel ipso convocato auctoritatem non interponendo. Et idem in omni casu, ubi tractatur probabile dubium Papatus: quia hic agitur de bono universalis ecclesiæ, & in quo tota Ecclesia scandalizari potest, & ponitur totus populus Christianus in discrimine, ne forte pare cogantur apostato non Apostolico, & illi qui forte non intravit canonice cathedram Petri, vel qui juste eam non detinet. Unde existens in quasi possessione Papatus obligatur ex debito convocare concilium, vel ipso convocato atque congregato auctoritatem interponere, ut in juribus ante dictis. Et si non facit vel negligit, ejus non est amplius auctoritas expectanda, tanquam statuat tacite quod de hæresi arguatur, vel quod bonum universalis ecclesiæ perturbetur, & populus Christianus in gravissimo periculo supponatur. Quo casu potest dici à fide Devius, & sic subjacet dispositioni concilii, ut in *c. si Papa. 40. di.* Igitur hoc casu dico, quod aut est notorium, quod existens in quasi possessione Papatus est in hæresim prolapsus, vel quod est apostaticus non est Apostolicus, tunc concilium potest congregari sine ejus auctoritate. Ratio: quia si constat, quod sit notorie hæreticus vel apostaticus, apparet etiam quod non est Papa, ut in *c. Romana. §. notorie. de censi. in 6.* sic intelligo tex. *24. q. 1. c. Acacius.* non diffitebatur errorem, vel erat ita notorius, quod non suberat defensio, *de re judi. c. cum olim.* unde hoc casu non est opus judicare de hæresi, sed tantum declarare de pœna prius per canones tali hæresi imposita. Et sic invocatione concilii vel ejus auctorizatione non est opus ejus auctoritate, cum non sit Papa, & de ejus negligentia constet notorie, quia statim quod erat lapsus in hæresim debuit convocare concilium: quia si non fecerit, est notorius effectus hæreticus, notoria etiam est negligentia ejus, dicto *c. Romana, §. notoria. de censi. in 6.*

SUMMARIUM.

Ecclesia vacante potestate Papali remanente in ipsa Ecclesia universali, qui sint, qui Concilium possunt convocare, & auctorare, si opus esset, Concilio.

CAPITULUM XXIV.

SEd tunc cum ecclesia vacet, potestas ipse Papalis remanet in ipsa ecclesia universali, & ipsa coadunata potest interponere sibi ipsi auctoritatem, & decernere congregationem de seipsis factam fore legitimam: & quicunque eos vocasset, ipsi vocati talem vocationem auctorare possent, cum in eis repræsentantibus universalem ecclesiam, hoc casu sit omnis potestas Papæ: & sic Papa potest auctorare concilium, quod etiam est vocatum pro sua causa papatus; ut est tex. *in § hinc etiam 17. di.* & est speciale in Papa, ut auctoretur in facto proprio, sicut in facto proprio est spirituale in eo, ut nonnunquam in causa sua ipse sit Iudex: sic & concilium etiam minus solenniter convocatum potest sibi ipsi auctoritatem interponere, vel non valente sicut & auctoravit concilium minus rite vocatum Symachus Papa, *17. di. §. hinc etiam.* Et hoc casu etiam possent congregare concilium Cardinales altero ex duobus modis. Primo: quia quando occurrit arduum dubium celeritatem requirens, & ecclesia vacat, sicut est in hæresi Papæ vel quando est apostaticus notorius, tunc jurisdictio Papæ devolvitur ad Cardinales omnes concordes ut in *c. ubi periculum. §. idem quoque de elect. li. 6.* Et licet convocatio concilii fiat, ut disceptetur de Papatu, & præparatoria ad causam Papatus, tamen ipsa vocatio concilii vel auctorizatio ejus non est de causa Papatus, ita quod non liceat Cardinalibus se de ipsa intromittere, secundum ea quæ dixi, supra in quæstione *quis hujus causa judex sit.* Et ideo tanquam habentes jurisdictionem Papæ, hoc casu possent omnes concordes concilium convocare citando & auctorizando concilium. Secundo quando omnes Cardinales non concordarent, major pars tunc posset hoc casu concilium congregare: quia talis vocatio potest dupliciter fieri. Uno modo auctorizabiliter & per viam citationis, & istam non possent hoc casu facere Cardinales pro majori parte, si non essent omnes concordes: quia non habent aliter potestatem Papæ, nisi cum omnes sunt concordes, ut dicto *c. ubi periculum §. ideoque de elect. li. 6.* Et ista pertinent solum ad Papam, ut dicunt jura supra deducta. Alio modo hæc vocatio potest fieri non per viam citationis vel auctoritatis vel imperii, sed via denunciationis vel monitionis vel requisitionis; & tunc fit hæc, quando non est superior qui

possit vel velit facere vocationem cum citatione, & imminet necessitas faciendi, ut no. Doc. & Inno. in *cap. cum nobis olim, de elect.* Istam potest facere major pars Cardinalium, quia hanc possunt facere pares & minores, *de offi. dele. capit. cum causa*, *in prima glo. ultra medium.* no. *in c. qualiter. de cle. non resi.* Et sic etiam emptores denunciant venditoribus, ut *ff. de actio. empt. l. si rem. §. si. de empt. & vendi. c. fi.* sic etiam fiunt intimationes, ut in *cle. cum causam, de elect.* faciunt not. *de supplen. negli. prala. c.* I. no. *de accu. licet. de voto magna.* Et hanc convocationem debent facere qui sunt in potiori gradu post Papam: & sic Cardinales primum, ut *l. I. ff. de albo scri.* quia etiam inferiores supplent negligentiam Papæ 12. *q. 2. c. non liceat, & 2. q. 7. c. quapropter*, sicut & archidiaconus supplet defectum episcopi, *de offi. archid. c. I.* & Papa defectum Imperatoris, ut in *c. licet ex suscepto, de fo. compe.* & sic econverso poterit Imperator hoc casu supplere defectum vel impotentiam Papæ, si Cardinales ipsi essent negligentes, quod utique dicerentur negligentes, si statim quod defectus papæ esset notorius ipsi Cardinales non vocarent concilium, ut dicto *c. Romana, §. notoria, de censi.* Unde in primitiva ecclesia, in qua papa non poterat concilia convocare, & hæreses inter Christianos, propter hæc & scismata nascebantur, 15. *di. c.* I. Constantinus Imperator supplevit defectum Papæ, & primam Nycenam synodum congregari mandavit, & quærelam multorum coram se convocari se fecit, 12. *q. I. ca. futuram ecclesiam. ver. idem vero.* Ergo ecce quod in convocatione concilii data in potentia Papæ princeps concilium convocari jussit, ad hoc 15. *di. §. harum prior. & c. 2.* & te hoc est tex. 16. *di. cap. habeo librum, cum seq. c. & 11. q. I. continua.* & probatur hoc in *gestis Anthioceni concilii, c. I.* & in *gestis Sylvestri Papæ c. 2.* Et Secunda synodus celebrata est sub Theodosio seniore. Tertia synodus sub juniore Theodosio. Quarta sub Martiniano principe. Quinta & sexta sub Iustiniano, 16. *di. §. sexta.* Item Carolus Magnus constituit concilium cum Adriano, 63. *di. Adrianus.* Quare concludo quod subsistente necessitate hanc vocationem poterunt facere Cardinales, vel etiam Imperator, quia ejus inter est quod pax sit non solum in urbe, ut 17. *di. hinc etiam*, sed & in toto orbe: quia propter dissentionem papatus scandalizatur non solum urbs, sed orbis, poterit etiam quilibet Christi fidelis, 65. *di. si forte*, quia quando est notoria hæresis vel apostaticus notorius, possunt majores de negligentia redargui, dicto *cap. Romana, §. notoria, de censi. in 6.* Et ideo quilibet possit convocare concilium. Dico per viam requisitionis vel monitionis, non per viam citationis vel auctorizationis: immo contingens esset, quod ipsamet sancta synodus se poterit congregare: quia quod superiores vocent non est de substantia: & ideo Apostoli multotiens spiritu Sancto vocante se coadunabant nullo superiore convocante. Patet Actuum 6. c. ibi, *convocantes autem 12. multitudinem discipulorum.*

Et si sunt duæ partes vocandorum, illi habent potestatem alios convocandi & constituendi in mora, ut no. Doc. in *c. cum nobis olim, de electi.* Et si possibile foret, quod omnes simul convenirent absque vocatione, valeret quod per ipsos fierent. Ratio: quia illa vocatio quæ fit à superiore, est quædam citatio, quæ de præsente non est necesse fieri, quia certus certionari non debet: & ita tenet Archidia. 82. *di. proposuisti.* no. *de elect. bona.* I. *& in c. I. de judi.* & ibi per Modernos legistæ in *Auth. si omnes. C. si ut se ab hære. absti.* & in rubrica *de in jus voca.* Et si dicitur, quod tunc erit conciliabolum, non concilium, cum careat auctoritate sedis Apostolicæ, dicto *ca. multis* 17. *di.* Respondeo quod ipsa sancta synodus sic convocata vel coadunata, Papa non existente & sede vacante, tanquam habens omnem potestatem pontificalem poterit sibi ipsi auctoritatem interponere, quoniam apud eum in casu prædicto residet omnis potestas Papæ: nec erit tunc acephala vel concilium acephalum, quia ejus caput est tunc Christus, ut no. Hosti. & refert glo. in *c. de scismati. in 6.* sic debet intelligi tex. Constantinien. concilii: qui dicit, quod *generale concilium immediate potestatem habet à Christo.* Nam debet intelligi, papa non existente, & periculum in ecclesia imminente, quod est vel quando Papa est hæreticus, vel non vult periculo Ecclesiæ obviare, quia tunc caput est Christus. Ipse enim Papa propter hæresim incursam non est amplius caput. Et idem quando non vult esse caput & imminet periculum: & tunc habet concilium potestatem à Christo, & omnis potestas pontificalis est in eo, ut supra dixi: quia est tunc, ut dixi, in ecclesia universali. Sed si non est hæreticus, & vult periculis occurrere, tunc Papa est & erit caput: quia non dicit illud decretum, quod potestas non sit in Papa. Nam si poneres potestatem in concilio, poneres etiam in Papa: & sic poneres duo principia, quod esset hæreticum, 24. *q. cerdoniam.* Item si poneres in concilio, ita quod non in Papa, disrumperes unitatem ecclesiæ, quæ principaliter consistit in Papa capite. Ergo Catholico est implere debitum & periculis & periclitationi ecclesiæ occurente, ipse est caput ecclesiæ, & omnis est in eo potestas. Sed eo hæretico vel periculis & periclitationi ecclesiæ non occurente, caput est tunc, ut dicit decretum concilii, Christus. Item erit caput eorum spiritus Sanctus, qui descendet super eos congregatos in unum ad tam salubre opus peragendum, 24. *q. I. alienus, in si.*

Et idem dico, quando aliquis esset in quasi possessione Papatus, & ejus hæresis vel causa Papatus esset dubia vel occulta: quo casu etiam adhuc Papa subjicitur judicio concilii, ut not. glo. in dicto *capit. si Papa.* 40. *di.* & supra dixi: tunc licet principaliter ad eum spectet concilium convocare, vel ipsi quocunque convocato auctoritatem interponere, ut dicto §. *hinc etiam* 17. *di.* si tamen vel negligit, vel non vult concilium convocare, vel ei convocato præstare auctoritatem, vel si velles eum dissolvere ante cognitionem causæ suæ, in omnibus sunt prædicta remedia. Nam eo primum non convocante, cum non possit, ut dixi, talem legem facere, quod de hac causa non cognoscatur, ut no. in dicto *c. si Papa*, tunc poterunt inferiores per viam monitionis hoc casu vel requisitionis concilium convocare: quia cum Papa his casibus debeat subesse judicio concilii, invitus etiam judicium suscipiet,

piet *l. inter stipulantem.* §. 1. *de ver. obli.* Nec debet esse in ejus arbitrio an conveniatur. *ff. de eo quod cer. lo. l. non utique.* Et concilio convocato, si ipse volet auctoritatem ipsi interponere, poterit, ut dicto §. *hinc etiam.* Sed si non volet auctoritatem concilio interponere congregato, tunc concilium, quod est judex in his causis, poterit ad auctoritatem præstandam ipsum cogere, ar. *ff. de leg.* 1. *l. hujusmodi.* §. *fi.* Sed si forte pateretur se potius decoriari quam vellet auctorari, vel forte si esset absens, ita quod cogi non posset, tunc concilium ipsum sic convocatum, quod est judex, interveniet loco ipsius Papæ, & supplebit ejus vicem, *l.* 1. *& l. vidua. Cod. de nupt.* facit *l. bonorum. Cod. qui admit. ad bono. pos. po. & Cod. de jur. deli. l. si infanti, ff. de jur. do. l. profectitia.* Et est cautela, quod tunc concilium pronunciet Papam nolentem auctorari concilio, fore suspectum, & loco suæ auctoritatis concilium ipsum auctoritatem interponat: quia, ut dixi, in his major est sententia concilii quam Papæ. Et ideo inferiore sine causa renuente consentire, vel auctoritatem interponere, debet adiri superior, qui consentiat. text. est in *c. nullus, de jur. patro.* Hoc simile dicunt Docto. quod si ex forma legis pater debet præstare auctoritatem vel consensum filiæ volenti testari: quod si pater denegat sine justa causa præstare consensum, quod judex præstabit talem consensum, ut not. in *l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff. so. ma.* & ideo concilium præstabit in tali casu suam auctoritatem, & judicabit in causa propria seipsum concilium legitime congregatum. Et hac de re tex. in c. 1. 17. *dist. cum ministerio,* dixit quod concilium non poterat sine Papæ auctoritate regulariter fieri: quasi velit, quod alias possit fieri, & recedatur à regula, ut ibi. Item si Papa præstitisset concilio auctoritatem, non posset eum ante causam finitam dissolvere: quoniam invitus judicio subjicitur, dicta *leg. inter stipulantem,* §. 1. Et quia est major sententia concilii in hac causa quam Papæ, ut notat glo. 15. *dist. sicut & etiam:* quia ipse Papa non potest legem facere, ut dixi, ne de his causis cognoscatur, & sic per indirectum non potest cognitionem hujus causæ impedire concilium dissolvendo, licet in aliis causis posset verus papa ad nutum concilium convocare, & quando vellet dissolvere, nec alius quivis posset papam cogere, vel quod aliter faceret prohibere, 17. *dist. non licuit:* nisi ubi tractatur causa fidei, vel boni universalis ecclesiæ.

Eædem viæ per omnia tenendæ sunt duobus de papatu contendentibus: quoniam si unus solus fuit per prius in totali quasi possessione, ipse debebit convocare concilium, vel ipsi minus juridice vocato auctoritatem interponere: textus est in dicto *§. hinc etiam,* junctis his quæ dixi supra & quæ habetur in Chronicis: videlicet quod de papatu cum Symacho contenderit Laurentius: sed quia Symachus fuerat in quasi possessione papatus, ipse concilio auctoritatem interposuit. Et hoc intellige sane, etiam si ex postfacto fuisset possessione papatus in totum vel in partem spoliatus, ut quia fuissent multi qui à papa discessissent. Nam tunc papa ante omnia esset in sua sede restituendus tanquam spoliatus, ut 2. *quæst.* 7. §. *item Symachus.* Et ipse nihilominus deberet auctoritatem concilio interponere, ut dicto §. *hinc etiam.* quod si nollet convocare concilium, vel ipsi auctoritatem præstare, tunc succederent remedia supradicta. Nec obviat si dicitur, remedia supra posita non videntur bona, si vera sunt quæ proxime dicta sunt, quod Papa spoliatus, quasi possessione papatus posset petere restitutionem. Ex hoc sequeretur etiam, quod si Papa erit notorius hæreticus & apostaticus, sed & in quasi possessione papatus, quod alii non poterunt concilium convocare, vel quod concilium convocatum non poterit sibi ipsi auctoritatem interponere: quia sic agendo existens in quasi possessione papatus, posset dicere se spoliari quasi possessione papatus & petere se restitui: per text. dicti §. *item si Symachus.* 2. *quæst.* 7. & sic impedientur remedia supra data. Item dicere magis poterit alius existens Papa & in hæresi occulta vel apostaticus occultus, quando non vellet congregare concilium, vel ei auctoritatem interponere. Nam si alius convocabit ab ipso Papa se separabit, vel si concilium ipsum nollet supplere defectum ipsius Papæ, poterit ipse dicere: si concilium facit ea quæ tantum ad Papam pertinent, concilium spoliat me quasi possessione mei papatus in qua sum, & petet se restitui, & irritabit omnia supradicta remedia, & erit perplexitas pejor priore. Nam huic perplexitati & objecto facile respondetur. Et primo notorius hæreticus vel apostaticus non poterit excipere se spoliatum, quia notorie constat quod non est Papa, sed quod potestas papalis residet modo in ecclesia universali, ut supra dixi. Et exceptio proprietatis notoriæ obstat spoliato de spoliatione excipienti, ut in *cap. ad decimas, de resti. spo. libr.* 6. *& de divor. cap. significasti, de fil. presbyt. cap. constitutus,* cum si not. Docto. in dicto *capit. dilectus. de or. cog.* loquor quando est notorium proveniens ex veris probationibus & factis, non in solis præsumptionibus: quia tunc non denegaretur propter tale notorium restitutio, ut not. in *capit. porro. de divort.* Et ibi text. qui sic potest intelligi. Occultus etiam apostaticus vel hæreticus in casibus prædictis non poterit tanquam spoliatus restitutionem petere, quia ego dixi supra quod est ipse qui existens in quasi possessione papatus debet convocare concilium, vel ipsi auctoritatem interponere. Quod si non facit jure permittente alii possunt facere. Quo casu ipse tanquam spoliatus non potest restitutionem petere: quia quando spoliatio fit juris auctoritate, non datur spoliato restitutio. Unde si aliquis spoliavit me, & ego in continenti spolio ipsum, non datur ipsi tanquam spoliato restitutio. Item si subtraho me à notorio fornicatore secundum casum *ca. nostra. & coha. cleri. & muli.* Non datur rectori restitutio, 32. *dist. præter hac.* hoc probatur in terminis nostris in papatu: si spolio notorium intrusum in papatu, non datur restitutio sibi, ut est text. 79. *dist. si quis pecunia, & cap. si duo. & 23. dist. in nomine Domini, in fi.* not. glo. 3. *quæst.* 1. *in summa; & in §. patet.* Et quia

ubi est notorium & nutritur peccatum, ibi non datur restitutio, ut no. glo. dicta summa 3. *q*. 1. no. *de resti. spo. litteras*. & quia evidens injusta possessio non causat possessorium, ut no. Inno. in glo. *magna in c. cum ecclesia sutrina, de cau. pos. & proprie*. Existens in obedientia debita vel servitute, potest se à præstationem obedientiæ vel servitutis separare, ubi est tali præstatione servitutis vel patientiæ nutriretur peccatum, 22. *q*. 2. si quis uxorem adulteram possit privare debito conjugali propria auctoritate per jura prædicta. Ex quibus patet, quod supra remedia data subsistunt. quando autem plures de papatu decertantes essent ambo in quasi possessione papatus, tunc nullus ipsorum præbebit auctoritate concilio: quia illud, quod dicitur, quod Papa vel existens in quasi possessione papatus, solus debet convocare concilium, vel ipsi præbere auctoritate habet locum quando unus à principio est in quasi possessione papatus universaliter: & ita loquuntur omnia jura hoc dicentia. Sed si sunt duo & scisse à principio papatum possidentes, tunc neuter convocabit concilium vel ipsi auctoritate interponet, per rationes antedictas. Sed tunc quando ecclesia dicatur quasi vacare, ut no. *in c. 1. de scisma*. & supra dixi, erit idem quod quando ecclesia vacat, & est opus concilio, ut quilibet per viam intimationis possit eum convocare, & concilium ipsum sic convocatum, ut dixi, sibi auctoritate interponet. Et hæc conclusio probatur in *c. si. duo*. 79. *di*. ubi concilium recognoscit duobus de papatu contendentibus. Nec dicit ibi, quis concilium convocet, ut patet in *gestis dicti concilii, & in gestis Bonifacii, c. 1.* Et horum est ratio: quia paria sunt non esse vel non apparere, *l. duo sunt ticii. de testa. tute. & l. in lege ff. de contrahen. emptis*. Sed quando non est Papa, ut quia notorie hæreticus vel Apostaticus, vel quando duo sunt contendentes, quorum nullus sit in quasi possessione papatus, saltim totali à principio, tunc concilium potest congregari quando vult, & in loco prout eis placet. text. est in *cap. si quis pecuniam*. 79. *dist*. ubi aperte tex. dicit, quod Cardinales & alii clerici & laici Deum timentes, qui omnes non sunt aliud quam concilium, possunt talem Apostaticum anathematizare: & si non possunt intra urbem, faciant extra in loco prout eis placuerit. Nota quod quia non dicit ut illi Apostatico videbitur vel placuerit, sed ubi ipsis placuerit. Unde ibi ex tex. quod tunc concilium convocatur quando non est Papa, prout videbitur Cardinalibus & aliis. Et est ratio: quia in scismaticos etiam laici principes jurisdictionem habent & contra Apostaticum, ut est tex. conjuncta glo. in *c. principes* 23. *q*. 5. & ibi est tex. quod quando deficit potestas ecclesiæ, supplet potestas secularis. Et ideo si propter contentionem duorum de papatu contendentium non potest uniri ecclesia, tunc insurgere possunt alii etiam principes seculares, ut dicto *capit. principes*. & infra dicam, & hoc modo est soluta omnis perplexitas.

Restat ut respondeatur ad aliqua contraria, ut omnia plana sint. Et ad primas rationes de perplexitate est supra responsum. Et similiter ad illud, quod convocatio fiat per majorem de universitate vel per habentem potestatem citandi: quia illa sunt vera, quando convocatio fieret per viam auctoritatis vel citationis: secus autem quando per viam simplicis monitionis, ut dixi; quia tunc etiam faciunt eam pares vel minores, qui non quærunt ex tali vocatione quenquam sibi subjicere, sed removere. Et sic tollitur illud aliud, quod sic vocans videtur Papam vel alios majores vel sibi pares subjicere. Ad illud, quod debeat fieri per existentem in quasi possessione papatus vocatio: fatendum est dummodo velit, sed eo nolente, ne jura sint ludibria, succedunt remedia supra data. Idem dum dicitur, quod nullo existente in quasi possessione papatus non erit qui convocet concilium, hoc est falsum, ut probatur in dictis capillis, *si duo. & c. si quis pecunia*. 79. *di*. Ex quibus apparet, quod in uno erant duo tantum de papatu contendentes & intrusi, & in alio solum unus Apostaticus. & in dictis capitulis ex tex. quod concilium tales expellit & judicat. Sed quis tunc potest tale concilium convocare? necesse habes dicere quod alii clerici vel Imperator, aut alii seculares, ar. *l. 3. §. si debitorem. ff. qua in frau. cre.* & eorum quæ no. in *l. 1. C. ne quis in cau. sua jus dicat*. Ratio: quia his casibus etiam laici jurisdictionem habent, ut est tex. in dicto *c. principes*. 23. *q*. 5. & dicto *c. si duo. & c. si quis pecuniam. & 23. di. c. in nomine Domini*. Item quia quando est notorius solus Apostaticus, vel Papa notorie prolapsus in hæresim, vacat sedes: & quod tunc, cum indigeamus concilio, non sit qui convocet vel auctoritatem ipsi præstet, est ridiculum dicere: quia saltim papalis potestas residet in tota ipsa universali ecclesia, ut probat tex. in dicto *c. si quis pecuniam* 79. *dis*. qui præbet ecclesiæ jurisdictionem contra intrusos. ad idem tex. 23. *di. in nomine Domini*. In quibus juribus probatur quod existente apostatico, & sic vacante sede, ecclesia universalis habet jurisdictionem. facit tex. in dicto *capit. si duo*. Pro ista parte facit, quia etiam Papæ potest fieri monitio publica quando est hæreticus, quæ est ut dicatur ecclesiæ, ut not. Docto. in *c. novit. de judi*. ubi tibi dicunt, quod monitio potest ei fieri publica, quando Papa est hæreticus, quæ est ut dicatur ecclesiæ. Ergò ecclesia habet hoc casu jurisdictionem supra Papam. 21. *di. nunc autem. & 19. di. Anastasius*. & in omni casu ubi non potest Papa provide, potest ecclesia universalis. Hinc est quod in prima ecclesia antequam essent distinctæ diœceses, & messis erit multa & operarii pauci, indifferenter Apostoli per totum orbem ordinabant, licet (ut dixi) quando erat Petrus deferrent Petro. Unde concluditur, quod vacante sede manente necessitate, ecclesia universalis habet omnem potestatem Papæ: se non subsistente necessitate, non credo quod imponat manus ad ea quæ competunt tantum Papæ, statuendo contra statuta per Papã: quia cõcilium nõ est supra Papam, nisi esset de illis tribus, ubi conciliũ est supra Papam, in hæresi, & in bono universalis ecclesiæ, vel ubi desolaretur status, ipsius ecclesiæ universalis. In casu ergo prædicto, quando Papa non vult convocare conciliũ, vel ipsi auctoritatẽ interponere, & iminet necessitas pro

bono universalis ecclesiæ potestas est in ipso concilio & in ecclesia etiam contra voluntatem Papæ. Et ideo ipsa synodus quomodo congregata potest sibi auctoritatem legitimam interponere. Et convocatio ipsa poterit fieri etiam à principibus secularibus. Et ideo quando ecclesia per se non posset, deberent facere principes seculares, sicut fuit tempore Constantini. 16. *di. habeo librum*, cum c. seq. ut supra dixi. & not. 23. *q.* 5. *c. principes.* & ita dicit Gl. in libro conciliorum in *principio Africani concilii*, & not. in historia Tripartita *li. primo c. fi.* & in *li. secundo. c.* 9. *&* c. 13. *in decimo libro. c.* 2. *&* 3. idem mandato & licentia principis congregatum fuit Calcedonense concilium: & ibi etiam, quod plus est, interfuit Augusta, ut patet in dicto *libro Calcedonensis concilii.* Et hæc sunt verba dictæ synodus, *quæ secundum gratiam Dei & decreta piissimorum imperatorum congregata est in Calcedonensi civitate* &c. Et demum subduntur ibi hæc verba: *Dominus noster piissimum & fidelissimum imperatorem erexit ad cœlum fidei; qui undique sacerdotes & pontifices ad se convocavit.* & in fi. dicti. c. dicitur & loquitur imperator: *Ab universis enim provinciis longissimi sacerdotes Calcedones venerunt juxta mandata vestra & præceptum.* Unde patet quod Cæsar nonnunquam concilium convocavit.

Ad illa argumenta, quod duobus contendentibus de Papatu, & utroque habente papatus quasi possessionem propter scissos Christicolas, quod ex hoc impossibilis erit conventio, quia pars aliam scismaticam reputabit. Et sic non videntur posse invicem salva conscientia communicare: & quod illi de una parte non parebunt, alii de alia vocanti nec econverso: nec erit qui auctoritatem concilio interponat. Item non poterit aliquis se scindere ab eo, quem Papa reputabit convocando per viam monitionis concilium quin scismaticus efficiatur, præsertim si volens convocare concilium prohibebitur ab illo quem reputabat Papam, qui forte ei mandat quod ab ipso non discedat, vel monitionem alicujus concilii non faciat sub pœna excommunicationis, vel forte privationis cujuscunque dignitatis quam incurrat ipso jure. Sic breviter respondeo. Et ad primum dico, quod licet excommunicatis & scismaticis communicare, sit peccatum, *de sen. excom. c. nuper*, tamen ex causa necessitatis licite sine peccato communicatur eis, ut in *c. si vero. de sen. ex.* si non potest esse major necessitas, quantum est scisma & contentio de Papatu & vicariatu Iesu Christi, 12. *di. omnis.* Et ideo hoc casu licite pro reconciliatione fienda possunt qui sunt vere Catholici communicare etiam excommunicatis scismaticis sive hæreticis: hoc probatur in cle. *ne Romani. ad fi.* & ibi glo. in *ver. cæterum de elect.* ubi est tex. quod non obstante quod Cardinalis aliquis sit excommunicatus, qui tamen hoc prætextu ab electione repelli non potest, ut ibi. & dixi supra in quæstione *an aliqua exceptio contra Cardinales opponi possit*, *alii Cardinales sine peccato cum illo possunt communicare ad electionem futuram Papæ fiendam.* Cum enim hæc communicatio fiat hoc casu cum scismaticis jure permittente non incurratur aliqui pœna, *l. servus. §. si quis rivum. ff. de rivis.* facit *l. Gracchus C. de adulte. & ff. de adul. l. nec in ea. & l. se. no.* 33. *q.* 3. *capit. inter hæc.* nam cum scismaticis communicare non licet, 24. *q.* 1. *majores*, nisi quando correpti quærunt unitatem, ut not. Gl. fi. in dicto *capit. majores*, facit. 25. *q.* 6. *c.* 1. Et ideo tempore scismatis si aliquis communicat cum illis de illa parte ut fiat unio non peccat, nec efficitur scismaticus. Et similiter per viam monitionis convocans concilium, ex eo quod existens in quasi possessione Papatus negligens est, non dicitur se scindere à suo capite & scisma committere, ut supra dixi. Unde hæc argumenta contraria includunt impedimentum convocationis concilii ex eo, quod communicare non liceat cum adversariis. Item non est opus ut aliquis ipsorum litigantium de Papatu auctoritatem interponat, quia sufficiat auctoritas solaipsius concilii auctorantis sibimet concilio, ut supra dixi. Item dico, quod ut habeant materiam isti de diversis partibus parere vocentibus, vel ipsos exaudire poterunt convenire de principalioribus utriusque partis, & convocare concilium in aliquo loco illis de utraque parte non suspecto, vel poterit tunc Cæsar tanquam mediator amborum & indifferens & in temporalibus Dominus mundi, *l. de precatio. ff. ad le. Rho. de jac.* quia, ut dixi, sine periculo scismatis possunt hoc casu invicem convenire plurimi, quamvis sint sectæ diversæ vel pares. Item plurimi possunt convocare concilium, quando de uno loco & tempore conveniunt, & ut utraque pars conveniet in unum & sine periculo: quia esse etiam poterit quod erant scissæ ambæ partes, & nulla pars scismatica erit, si forte justo errore ducti sic separati Christicolæ, ut dixi supra in quæstione: *an duobus de papatu contendentibus, aliquis eorum vel ambo scismatici sint*: quamvis & si forent scismatici & unionem affectarent quærendo concilium val ad ipsum veniendo licite ipsis posset communicari & sine peccato: ut not. glo. in dicto *c. majores.* 24. *q.* 1. & supra dixi.

SUMMARIUM.

Cæsar vel Cardinales, qui forte crediderunt uni ex istis Pontificibus litigantibus, non poterunt ab ipso se separare, & conscientia salva convocare Concilium. Sed quid hoc casu possunt vel debent facere vel subditi? an licet ipsis à suo, quem reputant Pontificem, separare sine discrimine & peccato.

CAPITULUM XXV.

AD illud quod dicitur, quod Cardinales vel Imperator, qui forte crediderunt uni ex istis pontificibus ligantibus non poterunt ab ipso discedere & ab ipso se separare conscientia salva, & convocare concilium: dico primo esse permittendum quid hoc casu possint vel debeant facere subditi: an licet ipsis à suo quem reputant pontifice separare sine discrimine & peccato. Secundo, an ex eo quod se separarent à suo pontifice, ut tali casu concilium convocet, vel ad ipsum vadat, dici debeat scismaticus vel peccator. Tertio, si debet servare præcepta, vel

timere excommunicationes vel censuras, quas idem pontifex suus faciat in casu quo ab eo recedat vel concilium convocet. Et hæ consultationes concernunt, sive sint Cardinales qui hæc patiantur, sive alii prælati vel laici. Ad primam quæstionem discurrendi sunt omnes casus: & primo quando est unicus Papa, & dicitur lapsus in hæresim, vel renunciasse, aut peccatum committere, quod turbet & scandalizet universalem ecclesiam, an tunc licite possunt subditi ab ipso separari secundo quando sunt duo de Papatu contendentes, an si unus est solus in quasi possessione subditi ex tali contentione possunt ab ipso recedere, vel quando duo possiderent scisse Christicolas, an subditi à suo, quem reputant pontificem, discedere valeant.

Veniens ad primam quæstionem videtur quod præsertim quando causa hæresis est dubia, vel renunciationis aut similis, non licet ab unico existente in possessione pontificatus ante latam sententiam recedere. tex. videtur 8. *q.* 4. *c. nonne.* facit *de conse. di.* 2. *c. non prohibeat*, & quod not. Inno. & Doc. in *c. nostra. de coha. cleri. & mulie.* ubi volunt, quod sint crimina gravia quantum velint, & homicidium & simonia, tamen non debet prælatus occultus evitari, quia excommunicatus occultus non debet vitari, ut no. *6. q. 2. c. si tantum. & c. placuit. & de senten. excom. c. cum non ab homine. de tempo. ordi. ad aures*: etiam in sacramentis, quia Christus tradidit corpus suum Iudæ proditori & sacrilego, qui etiam fuit hæreticus, ut 1. *q.* 1. *c. eos*, & no. Inno. *de hæreti. fraternitatis.* & maxime quando vitatio prælati esse posset scandalosa, ar. *c. prædicti ad aures, de tempo. ordi.* Ex maximè non videtur deserendus Papa à Cardinalibus, qui sunt pars corporis Papæ, *6. q.* 1. *c. si quis cum militibus* (*. ad leg. jul. maje. l. quisquis.* Videntur etiam astricti ad residentiam cum Papa, ut assistant ipsi in conciliis & aliis opportunis, ut nec momento ab ipso abesse debeant, *de cle. non resi. c. ex gestis. & c. ex tua.* 7. *q.* 1. per totum. & videtur tex. in *c. olim, de accusa.* Ad idem tex. 17. *di. hinc etiam*, ubi puniti sunt qui à Symaco propter suspitionem criminis discesserunt. Pro hoc videtur tex. in *c. cum secundum leges, de hæreti. in 6.* ubi est casus, quod quamvis hæreticus sit ipso jure damnatus, & bona ejus confiscata, tamen executio ab homine privato fieri non potest ante sententiam judicis. Et sic antequam concilium hæreticum Papam damnaverit, vel ipse se suo ore damnaverit, ut 21 *di. nunc autem.* non videtur subditorum licita separatio, ad idem tex. in *c. licet episcopus, de præben. lib. 6.* ubi est tex. quod licet per ademptionem secundi Curati primum beneficium vacet ipso jure, ut in *c. de multa de præben.* tamen non videtur quod ipso non convicto possessio sit ei auferenda. Ad idem tex. in *c. ordinarii.* §. 1. *de offi. ordi. lib. 6.* & quod privatus non possit ipse de se exequi sententiam sine judice ab homine vel à jure latam. Videtur tex. in *l. miles* alias. *ait prætor.* §. *qui judicati. ff. de re. jud.* Unde videtur, quod ex dubia hæresi vel renunciatione Papæ ipse Papa à subditis suis non sit deserendus: quinimmo plus videtur dicendum, quod etiam quando hæresis sua vel renunciatio aut peccatum turbans ecclesiam esset notorium, ipse deserendus absque judicis mandato non sit, quia etiam, nisi est notorium, in eo exigitur sententia, ut no. Gl. *de rescript. ab excommunicato*, *& de jurejur. c. ad nostram. de testi. cog. c. super eo.* 2. *q. 6. quæ Lotharius.* & est Gl. *de purg. ca. c. penul.* & Bar. apud legistas in *l. emptorem. ff. de acti. emp.* & præsertim requiri videtur sententia in effectibus facti propter notorium delictum imprimendis sive exequendis: sicut est discessus subditorum, qui est quid facti. glo. est in *Aut. ut jud. sine quoquo suffra.* §. *necessitatem.* licet non sit necesse ut feratur in scriptis vel cum solennitatibus vel solennitate, de quibus in *l. prolatam. C. de sen.* & hoc tenet Io. An. in *c. ex parte, de ver. signi. in prin.* & Archi. 2. *q.* 1. *quæ Lotharius, & in c. fœlicis de pœni. li. 6. in ver. pontificali. ad fi. glo. magna*, ubi dicit, quod sufficit si à judice fiat quædam detectio. idem Io. An. in addi. specu. in ti. *de noto. cri.* §. *notorium autem*, *in fi.* 3. *colum.* immo sufficit præceptum, ut dicit Archi. in dicto *c. quæ Lotharius.* & not. Cyn. *C. de his qui no. infa. l. nulla.* & Gl. in *l. ictus fustium. ff. eo. ti.* Si enim in confessum sufficit præceptum, *ff. de judi. l. si debitori.* fortius & notorio: & hoc in civilibus: sed in criminalibus requiritur sententia, ut not. Gl. 2. *q.* 1 *c.* 1. *& in l.* 1. *C. de confes. l. si confessus. de cust. reo. & l.* 1. *& l. ictus fustium. ff. de his qui no. infa.* Ex quibus videtur quod sive occulta sit hæresis sive notoria, non liceat sine judicis licentia subditis à Papa hæretico occulto vel etiam notorio discedere: & multo magis non videtur discessus licitus, quando in nulla est hæresi vel scismate constitutus. In contrarium videtur, quod Papa existente hæretico etiam occulto, nedum notorio, quod licite subditi hoc scientes possint ab ipso separari sine alio judicis ministerio. tex. videtur in *c. Anastasius* 19. *di.* ubi multi Anastasium deserverunt & juste: quia occulte communicaverat in crimine hæresis. Pro hoc facit, quia quando est apostaticus ille, qui dicitur Papa, vel papa verus est prolapsus in hæresim, tunc quilibet excommunicatus est de primo Apostatico est tex. in *c. licet, de evitanda de elect. & in c. in nomine Domini.* 23. *di. in fi.* loquor etiam si sit apostaticus, quia renunciasset Papatui, & postea hoc non obstante decertaret ipsum sine canonica electione retinere: quia malo ingenio contra Canones in ipso staret intrusus, & similiter excommunicatus foret. ut dicto *c. in nomini Domini.* Et de hæretico, quod sit etiam Papa excommunicatus, non est dubium, 24. *q.* 1. *accacius.* ergo licite quilibet ipsorum evitatur, & ab ipso receditur, *de sen. excom. c. nuper.* & *c. cum non ab homine.* Et istos effectus juris, videlicet excommunicationis & perditionis dignitatis propter hæresim vel apostasiam incurrit quis ipso jure absque aliquo judicis alterius viventis ministerio, ut in *c. cum secundum leges, de hæreti. in 6.* not. Io. An. in *ut commissi, eo. ti. li. 6.* & dicto *c. accacius*, 24. *q.* 1. Et quia surgere contra Papam apostaticum vel hæreticum, videtur à jure subditis permissum, 79. *di. si quis pecuniam. & c. in nomine Domini.* 23. *di. in fi.* unde videtur quod hac juris permissione uti possint absque alio judicis mandato, *l. quæ sub conditione*, *in fi. ff. de condi. inst.* Et ideo cum ministerio dicitur, quod

quod frustra precibus impetramur quod iure communi conceditur, *l.* 1 *C. de thesa. li.* 10. & hinc etiam est, quod quandoque licet occidere transfugas vel fures nocturnos, aut agrorum depopulatores iuris permissione, ut *l. post liminium.* §. *transfugas. ff. de cap.* & *l.* 3. §. *transfugas. de sicca* & *C. quando liceat sine iudi. vin. l.* 1. & hoc potest fieri aliter non petita à iudice licentia, similiter quando licet capere debitorem papa auctoritate *l.* 3. §. *si debitorem ff. quæ in frau. cre.* hic etiam probat tex. in *d. c. licet Episcopus, de præben. li.* 6. allegatus in contrarium: vbi est tex. quod si habens beneficium Curatum, acceptat aliud similiter Curatum, cum primum vacet ipso iure, Episcopus potest ipsum conferre, etiam prius possidente non citato, aut alia declaratione non facta quod vacet. Ex quibus videtur quod hæresi, in qua papa prolapsus sit, vel ex eo quod sit apostaticus, licite sine alia sententia potest deseri à suis subditis hoc scientibus, etiam si crimina ista occulta sint. Ex hoc concludunt iura illa, quæ supra deduxi, quando Deus per Moysen dixit: *Separamini à tabernaculis* &c. c. *d. c. didicimus.* Et ita debet intelligi exemplum Policarpi, de quo supra dixi. & videtur text. 32. *di.* §. *verum*, ubi non licet ab eis recipere aliqua sacramenta, nisi baptismatis in causam necessitatis: alia autem sacramenta etiam necessitatis ab hæretico non licet recipere *d.* §. *verum.* no. in *d. c. nostra, de coha. cleri.* & *muli.* & ibi Doct. & hanc sententiam credo veram per tex 16. *q.* fi. *c. sane* & 2. *q.* 7. *c. sacerdotes.* & no. in *c. cum non liceat, de præscript.* Nam à prælato excommunicato, sicut est hæreticus & apostaticus, licet recedere sine alia sententia, ut *de appel. c. pastoralis, in fi.* & 9. *q.* 3. *excommunicatos,* & *c. ex communicato.* Et dicit Innoc. quod hoc est verum, etiam quantumcunqne ipse toleretur, dummodo probari possit, adeo ut si vocet aliquem subditum ad ordines vel ad alia sacramenta, possit ipsi dici: non recipiam hæc à te, quia excommunicatus es. ita no. ipse Innoc. in *c.* 1. *de schisma* facit 6. *q.* 2. *c. si tantum.* quia debent eum denunciare, ut emendetur. Sed an peccent suscipiendo ab eo sacramenta, in *d. c. nostra.* & Inno. *de hæreti. fraternitatis* & in *c. per tuas el.* 2. *de simon.* ubi concludunt Doct. quod non debent ab ipsis etiam occultis recipi, nisi in baptismate & corpore Christi, ut in *c.* 3. *de hæreti.* licet ipsis occultis peccatoribus petentibus in publico sacramenta danda forent, *de conse di* 2. *c. non prohibeat.* 1. *q.* 1. *c. Christus.* Et idem occulto excõmunicato danda sunt publica, officia, quæ aliis dantur, ne sic vitando, cum prælatus publicet ipsum, *de offic. or. c. si sacerdos.*

Restat respondere contrariis. & ad *c. nonne,* 8. *q.* 4. respondetur, ut no. glo. in *d. c cum non liceat,* quod non loquitur in aliis criminibus quam hæresis, 24. *q* 2. *c. sane:* & in crimine, ex quo irrogata sit sententia excommunicationis, *d. c. cum non ab homine,* & in crimine schismatis, *de elect. c. quia diligentia:* & in Simoniaco in ordine, dummodo probari possint 32. *di.* §. *verum.* 1. *q.* 1. *si quis à Simoniaco.* In aliis autem criminibus, etiam si sint notoria, expectãda est sententia 15. *q.* fi. *c.* fi. Fallit in crimine fornicationis notorio, 32. *di. nullus* ita not. glo. 2. *quæst* 7. *sacerdotes el. primo* ubi glo. addit alium casum, quando prælatus non servat canones, 19 *dist. nulla.* sed debet intelligi sane: quia non seruat canones, quia arbitratur papam non posse illos condere: tunc quia est hæreticus, debet vitari. Sed ego credo, quod idem sit in omni suspenso à iure quo ad se & quo ad alios, ut licite dimitti possit, ut possit eum evitare, dummodo euitatio sit ut eum corrigat, non ut publicet. Nam ex quo ius ligat factum occultum, licitè ab eo receditur, ut *di. ca. cum non ab homine,* no. glo. in. *cle* 1. *de hæreti. in glo. magna ad* ideo potest vitari, ut se retrahat à peccato, non obstat 32. *dist.* §. *verum:* ubi videtur permissum ab homicidis & adulteris percipere sacramenta, & sanctimonialium violatoribus quia loquitur ibi in criminibus occultis non suspensis & non præcisis: sed in quantum essent suspensi. Idem est dicendum, quodcunque sit crimen, & ibi de fornicario fuit mentio exempli gratia. Idem credo in omni crimine notorio ordinis executionem impediente, ut no. Innocent. & Docto. in *c. per tuas el.* 2. *de Simo.* Sed in istis est ratio, puod vitari debent, quia suspensi. & ideo idem est in omni alio, in quo quis à iure suspensus foret: quia peccaret qui voluntarie cum talibus communicaret: quia debemus esse solliciti de anima fratris lucranda: ideo debent tales deseri ut desistant, & toleratio non operatur quantum ad scientes, ut no. Io. Chalde in *c. ad probandum, de re iudi.* Et hæc sunt etiam in omni occulto, cuius delictum probari non possit, ut liceat vitare suspensum ad finem, ut se corrigat, non ut procedat. Sed si esset pene occultum quod probari posset: credo quod posset vitari ut reprobetur delictum, 6. *quæst.* 2. *si tantum,* & ut denunciaretur. Et ista sunt de mente eximii Doctoris domini Antonii de Butrio in *dicto capit. vestra, de coha. cleri.* & *mulie.* not. in *c.* 1. *de schisma.* Non obstat tex. in §. *hinc etiam.* 17. *dist.* quia ibi erat suspicio criminis hæresis vel alterius criminis in Symacho papa: sed non erat verum, quod esset hæreticus. Et ideo ex sola suspicione hæresis deseri non debet papa, sed quando scitur in veritate, potest deseri, etiam si hæresis aliis sit occulta, dummodo probari possit. Ad *c. cum secundum leges, de hæreti. in* 6. Et ad *c. licet Episcopus, de præben. li.* 6. Et ad *l. [illegible] es* alias *prætor ait.* §. *qui iudicati.* Respondeo quod est considerandum, lata sententia à lege vel ab homine quomodo pars vult ea uti contra eum qui succubuit vel damnatus est. Nam aut pars adversa vult effectus iuris causatos propter talem sententiam hominis vel legis allegare solum, vel dicere inductos esse, & tunc potest hoc allegare & dicere inductos absque alio iuditis ministerio: ut si allegat vel dicit, ad mortem damnatum ipso iure effectum intestabilem, vel prius testamentum per eum factum irritum esse & ad nullitatem deductum: & hoc potest facere & allegare, *l. si quis filio exhæredato.* §. *irritum. ff. de iniust. testa* Et similiter potest allegare, quod hæreticus etiam papa iuris executione est excommunicatus ipso iure, & dignitate priuatus, & bona eius publicata, *de hære. c. cum secundum leges. lib.* 6. Item per acceptationem secundi Curati facta est executio ipso iure à lege, ut primum vacet, ut in *c. de multa, de præben.* adeo ut per habentem conferri possit absque alia iudicis declara-

claratione, ut est text. in *c. licet episcopus, de preben. li. 6.* Idem dicimus in damnato de crimine publico, ut efficiatur infamis ipso iure & allegari infamis, ut *l. infamem. ff. de publ. iudi.* Nec est opus quod iudex eum dicat vel declaret infamem. text. est optimus in *l. 1. § 1. ver. sin autem pronunciauit. ff. ad Turpil.* Pro istis igitur à iure introductis effectibus vigore alicuius sententiæ à lege siue ab homine latæ non est opus alio iudicis ministerio vel sententia: immo iudex non posset sine causæ cognitione facere, quod isti effectus à iure introducti non imprimerentur, *l. non potest iudex. ff. de furt.* not. in *l. ut militibus. Cod. de testam. milit.* Si vero loquimur de executione fienda ab homine ipsius sententiæ ab homine vel iuris promulgatæ, tunc aut potest fieri aperte aduersa absque eo quod aliquid requirat à damnato, sed potest fieri solum per quid vel aliquid solum denegando sibi damnato, & tunc pars potest illud facere sine alio iudicis ministerio vel sententia. Ideo debens conferre beneficium, confert illud postquam vacauerit ipso iure, & absque eo quod possidentem citet iudex, vel ipsum beneficium vacare declaret, ut est tex. in *dicto capit. licet episcopus, de preben. li 6.* Similiter si vsufructuarius obtinuit pro usufructu in confessoria, & per prius possidebat ipsum fundum, ipse vigore sententiæ colliget fructus, nec pro executione indigebit iudicis ministerio, *l. utifrui. § 1 ff. si vsufruct. penult.* Idem si egit aliquis dicens, vicino non esse ius altius tollere, & obtinuit si qui succubuit non habebat ædificatum, facta est executio à iure, ut si velit altius tollere, possum ipsum prohibere, etiam sine iudice, ut altius non tollat, *l. & si forte. § 1 ff. si serui. vendi.* Item si egi, ius mihi esse eundi per uiam fundi tui ad fundum meum, si obtinui, possim ire per fundum sine alio iudicis ministerio. Et sic similiter, si aliquis est damnatus hæreticus à lege vel ab homine, subditi possunt sine alia iudicis declaratione recedere: quia pars aduersa potest à se facere executionem, in qua nihil requirat à victo nisi patientiam siue pati, vel ei solum quid deneget, non aliquid auferat. igitur vir statim, quod mulier est adultera, etiam occulta, potest denegare ipsi debitum absque alia declaratione quod sit adultera: ita debet intelligi quod not. in *c si. de adulter.* Et hoc monstratum est in primo parente, cui continuo post spretum mandatum Dei elementa fuerunt facta contraria, & omnia animalia eidem in domino commissa ipsi obedientiam subtraxerunt. Si vero pars in executione debeat aliud quam pati à victo requirere: tunc aut quod requiritur, potest expediri in ipsum victum etiam inuitum, & tunc non exigitur pro executione sententiæ alio iudicis ministerio. pater de iure ciuili, si fertur sententia quod aliquis sit filius, famulus meus vel seruus, tunc erit executio facta à iure quod testari non possit, *l. qui in potestate. ff. de testam.* & ego potero ipsum moderate castigare, & in meam potestatem redigere absque quod implorem iudicis ministerium, *l. 1. & l. 3. Cod. de patri. potestat.* Si vero illud, quod à condemnato requiritur, non potest fieri à parte priuata ipso damnato inuito, ut est quando condemnatus quis ad rem corporalem mihi dandam siue tradendam, & ego volo nancisci possessionem adhuc per damnatum possessam, tunc pars non potest talem executionem de se facere sine iudicis ministerio: ita debet intelligi text. in dicta *l. miles. §. qui iudicati ff. de re iudic.* Ita etiam debet intelligi text. in *ca. secundum leges. in fi. de hæretic. in 6. & in c. licet episcopus. de preben. in 6.* In quibus iuribus probatur, quod quamuis vacantis primi beneficii Curati ipse possit iure ab habente facultatem conferendi fieri collatio, quia in hoc non requiritur à victo nisi pati, possessio tamen aperte ipsi auferri non potest, sed debet ipsa ab episcopo iudice citatione præambula auferri. & hoc modo debet intelligi text. in *dicto capit ordinarii. §. 1. de offic. ordin.* ut ibi collatio beneficii possit fieri sine alio iudicis ministerio, sed ablatio possessionis non: & ita sentit Io An. in *nouella.* Hoc tamen intelligo, quando possidens est in possessione nuda facti ipsius beneficii, quo priuatus est ipso iure, ut eius possit fieri collatio etiam ipso incumbente de facto possessioni non citato. secus si in ipso haberet coloratum titulum & possideret: quia tunc non valteret collatio illo colore non cassato. nota est Doctorum in *c. cum nostra. de conces. preben.* Idem text. in dicto *capit. cum secundum leges.* Nam licet bona hæretici sint ipso iure confiscata, tamen eorum possessio ab aliquo auferri non potest, nisi postquam iudex declarauerit. Ratio, quia à condemnato requiritur modo aliud quam simpliciter pati, quia requiritur sibi auferri rerum possessio, quæ ab eo inuito aperte auferri non potest, ut dicto *§. qui iudicati.* Sed à iudice bene potest auferri ab inuito, *l. qui restituere, de rei vendic.* Vnde concluditur, quod sententia lata à lege vel homine vel parte, si quæritur fieri executio contra victum à vincente, quod si fit solum in eo iure, in quo à victo requiritur datio vel traditio aut oblatio, ita quod victus debeat præstare aliud quam patientiam, & tunc si potest aperte fieri contra victum inuitum, vel etiam renitentem, & hoc potest fieri etiam aperte sine iudicis ministerio. sed si non posset talis executio fieri aperte contra victum inuitum, tunc sine iudicis ministerio sententia hominis vel legis executioni non ponetur aperte. Fallit hoc ultimum, nisi quando iudicis copia haberi non possit, vel si expectaretur iudicium esset inane, vel nullius fructus, quia tunc pars sua auctoritate etiam hoc casu posset exequi, argu. *l. nullus. Cod. de Iudæis,* & quod ibi not, *& l. 3. §. si debitorem. ff. q. a in frand. credi.* & hoc modo iuste factum fuit per Scipionem Nassicham, qui Gracchum suis largitionibus subuertentem populum omisso iuris ordine interemit cum sua coniuratione, & reprehendit Scævolam Consulem, qui volebat iuris ordinem seruari dicens: *Consul, dum iuris ordinem sequitur, illud agit, ut cum omnibus legibus Romanum ruat imperium,* ut refert Valerius in libro tertio in titulo *de fortitudine,*

SVMMARIVM.

Cardinales an possent ante sententiam Concilii in casibus prædictis ad electionem alterius principis procedere.

CAPITULUM. XXVI.

ET ex ista doctrina sic bene declarata, inferuntur ad propositum multa. Primo: quod papa hæreticum vel apostaticum etiam occultum, dummodo probari possit, subditi potuerunt sine alia declaratione deserere, *2. quæst 7 oues.* sed non à possessione papatus expellere, nisi ut infra dicam. [illegible] tunc est dubium, an Cardinales possent ante sententiam concilii in casibus prædictis ad electionem alterius papæ procedere? Videtur quod sic, per text. in *dicto capit. licet Episcopus de praben. lib. 6.* & per illa quæ supra dixi. nam cum Papa hæreticus sit ipso iure priuatus, & vacet sedes. & idem cum est apostaticus, videtur quod ipsi Cardinales, ad quos spectat papatum conferre, possint statim ante sententiam concilii eligere: quia ex hac electione non requirunt à papa iam damnato per legem nisi patientiam siue pati, ut probant omnia supra deducta, præsertim text. in *dicto capit. licet Episcopus*, ubi est casus, quod facta à iure priuatione beneficii, ipso iure Episcopus illud confert, possessore amplius non citato vel non declarato aliter quod ius perdiderit: sic eligent papam Cardinales possidente papatum aliter non citato, vel etiam absque eo quod declaratum sit ipsum possidentem perdidisse papatum. Et pro hoc videtur tex. in simili in *capit. 2. de parrochi.* & quæ ibi notat. Hosti. & in *capit. eos in fi. de tempo. or. li. 6.* Et pro hac sententia videtur tex. in *capit. si quis pecunia 79. dist.* ubi Cardinales & alii clerici & laici Deum timentes possunt Apostaticum & intrusum à sede Apostolica deiicere, & ipsum anathematizare, & alium eligere, & electo conferre administrandi potestatem. Ad idem tex 23. *dist. in nomine Domini in fi.* Sed contrarium videtur text. in *c. ad Apostolicæ. de re iudi. li. 6* ubi Imperatore existente ipso iure deposito, electores non procedunt ad electionem alterius, nisi cum sententia declaratoria lata fuerit. ut ibi est tex. in fi. ibi: [illegible] &c, Et hoc credo verum in his duabus electionibus papæ vel Imperatoris, ut quamuis quisque eorum ipso iure perdidisset dignitatem, ut forte propter commissam hæresim, tantum Electores non possunt ante sententiam declaratoriam procedere ad electionem alterius. Et est ratio, quia cum ius administrandi transeat in papam statim facta electione, ut in *capit. in nomine Domini, §. pl[illegible]è, 23. dist.* Certè Cardinales per talem electionem priuarent existentem in quasi possessione papatus quasi possessione administrandi ad summum pontificem expectantia, & sic exequerentur contra Apostaticum vel hæreticum papam quam ipsum nudum ius eligendi, in quo requireretur solum potentia: sed quasi possessionem iuris administrandi, eligendo alium auferrent Apostatico vel hæretico in quasi possessione existenti. nam primum se subtraherent, & de seipsis quasi possessionem papatus in papam hæreticum consistentem in alium per electionem transferrent. unde non solum se à papa separarent, quod eis licet, ut dixi supra; sed quasi possessionem quam haberet papa in eos, in alios transferrent electum: & hoc non licet eo possidente non citato, ut *dicto capit. licet Episcopus. de praben. libro 6* & spirituale est in casu. *capit. eos qui, de tempo, ordi lib 6.* quod subditi Episcopi excommunicati possint adire propria auctoritate vicinos episcopos pro ordinibus recipiendis. [illegible] tenent Doc in *capit. nostra de cohabi. cleri. & muli.* ubi dicunt, quod licet subditus possit vi[illegible] suum notorium fornicarium, non tamen potest audire missam alterius, vel ad a[illegible]um ire sine alia declaratione & sententia facit quod not. in *cap. si de pæn.* Et ideò non [illegible]m ante sententiam eligere, ar. dicti *capit. cum secundum leges, de hæreti. in 6.* Nec obuias [illegible]dem est in aliis prælatis, ut ius administrandi habeant incontinenti, ut not. *de elec. c. transmissa.* [illegible] illud non est verum existente alio in possessione, ut supra dixi. Et igitur in istis inferioribus [illegible] prouisio sola facta de secundo primo adhuc non declarato damnato, vel à possessione non a[illegible], ut dicto *c. licet Episcopus, de praben. l. 6.* quia ex sola prouisione non habet prouisus ius admi[illegible]randi alio in possessione existente; & sic in collatione sola, cum nihil requiratur à possidente, nisi [illegible] potest prouisio fieri: quod secus est in papatu, quia statim facta electione in electum transit [illegible] possessio papatus, ut dicto *c. in nomine Domini 23. di.* & licet supra dixerim, quod alio existente [illegible] quasi possessione, nec ipse papa posset sua auctoritate nancisci possessionem, sicut & alii possunt [illegible] nancisci possessionem propria auctoritate alio in possessione existēte, vt not. in *ca. transmissa,* [illegible]: tamen hic plus est, quia Cardinales eligendo non solum causant prouisionem papatus [illegible] papam electum, sed eo ipso se à priore subtrahunt, ut nouo electo saltim sui possessionem tri[illegible]. unde à possessione primum spoliant alteri conferendo, quod non licet, ut dicto *capit. licet* [illegible] *in fi.* quod non est aliis prouisionibus inferiorum, quia licet ex prouisione transeat ius [illegible], & per hanc solam nihil requirant à damnato nisi pati, & ideò eam possunt facere [illegible]ollato vel de beneficio nullam possessionem tribuunt vel tribuuere possunt, nisi possi[illegible] & declarato prius eum ius in beneficio amisisse. Concludo igitur, quod papa hære[illegible], quod Cardinales ad electionem non pontificis non possunt accedere nisi à conci[illegible] declaratione facta, quod papa sit hæreticus vel Apostaticus: & hoc vult tex. in dicto *capit. si quis pecunia. 79. di.* dum dicit, quod primo debent Cardinales & clerici & laici Deum timentes qui nil aliud sunt quam concilium ipsum Apostaticum anathematizare, & deinde humano auxilio à sede Apostolica pellere. Sed si talis Apostaticus vel hæreticus papa non esset in quasi possessione pa-

patus,

patus, tunc si constaret notorie non esse papam, possent Cardinales non obstante eius assertione alium eligere: quia eius assertio contra notorium non faceret rem dubiam, ut in *capit. tua nos. de coha.clem.& mu.* not. Innocent. *de verbor.sign.ex parte.* Et ideò si notoriè renunciasset papatui & eius possessioni, quo casu perditur possessio ipso iure, cum perdatur solo animo, ut *l.si quis vi.§.differentia, de acq.pos.* & ius papatus renunciatione amiserit, ut in *c.1.de renun.lib.6.* quod non obstante negatione sua poterut ad electionem procedere Cardinales: secus si possessionem retinuisset post renunciationem per supradicta. & hæc sunt vera. quod non debet papæ hæretico vel apostatico auferri possessio papatus ante declarationem concilii, in qua declaratum sit, quod hæreticus sit vel apostaticus papa, quando concilii copia haberi potest.

SUMMARIUM.

Sed si Concilium haberi non posset, vel si esset habitum Concilium, & declarasset eum hæreticum vel apostaticum, tunc præsertim Seculares Principes & Christi fideles omnes possunt insurgere contra ipsum & eum persequi tanquam Antichristum, & à pontificatu expellere.

CAPITULUM XXVII.

SEd si concilium haberi non posset, vel si esset habitum concilium & declarasset eum hæreticum vel apostaticum? tunc præsertim seculares principes & Christi fideles omnes possunt insurgere contra ipsum, & eum persequi tanquam Antichristum, & à papatu expellere, *23. di. in nomine Domini.* & *dicto capit. si quis pecuniam in fi.* quos tex. sic intelligo: & quod quando copia concilii, & sic iudicis haberi non potest, liceat hæreticum vel apostaticum expellere: probatur ex no. *in l.nullus. C.de Iud.* & facit *l.ait prætor.§.si debitorem.ff.quæ in frau.cre.* & quæ no. in *l.1.C.quando liceat se sine indi.vind.* si enim licet occidere desertorem militiæ mundanæ, *dicta l.1.& 2.quando lice.sine indi.vindi.* quanto magis desertorem militiæ cælestis. Item si licet occidere hostem patriæ, etiam si sit pater, vel si sit filius, *l.minime, ff.de reli.& sumpti.fune.* quanto magis papam hæreticum vel apostaticum declaratum vel etiam non declaratum, quando non est vel esse potest iudex qui declaret: quia cum talis papa hæreticus vel apostaticus sit destructor Ecclesiæ militantis, ut in *c.si papa 40.d.* potest dici plusquã patriæ desolator. nam in omnium iniuriam committitur, quod in Dei maiestatem committitur, *C. de hæreti.l. manichæos.* Et ideò potest à quocunq; Christi fideli compesci, præsertim à regibus & principibus secularibus quibus est datus gladius ad vindictam malorum, laudem verò bonorum, *de maio. & obe ca. solitæ.* & *23.q.5.c.quali nos.* & probat hoc tex. *23.q.5.ca.principes*, ubi tex. dicit, quod illud quod non potest intra Ecclesiam proficere sermo doctrinæ, potestas secularis hoc imperet per disciplinæ terrorẽ. Simile videmus, quod quando clerici schisma faciunt, & non possunt corrigi per Ecclesiam, tunc laici sine peccato potestatem habent in clericos, *17.di.nec licuit.25.q.5 de liguribus, de senten.excom.ca.ut famæ.* no. glo. *de deci.tua.* & hoc modo debet intelligi tex. Hierem. Prophetæ dicẽtis: *Prophetæ tui viderit tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatẽ tuã, ut te ad pœnit ntiam revocarent.* Et modo Prophetæ in hoc sacro eloquio vocantur Doctores, ut *43.di.c.sit rector*, qui debent hoc casu increpare & veritatẽ ostendere. hoc præsertim etiã spectat ad principes. nam ad ipsos reges pertinet sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint esse matrem Ecclesiam, unde spiritualiter nati sunt, *23.q.4.* quando vult quod Psalmigraphum verbum ostendit, dum dicit: *Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore:* Sed quomodo reges: serviũt Domino in timore: nisi quæ contra matrẽ Ecclesiã & iussa Domini fiunt religiosa se veritate prohibẽdo atque plectendo, *23.q.4 si Ecclesia.* Nullum enim maius princeps Deo obsequium offerre posset, quam si hi qui in suam & aliorũ perniciẽ debacchantur ipsorũ principũ debeant cõpetenti vigore cõpesci *23.q.5.quali nos.* magis enim apud Deũ principũ gloria proficit, cũ per eos potest dispersæ Ecclesiæ sanitas restaurari. nam cum videt Deus largita regnorum munera ad sui nominis gloriã revocari, tanto principibus istis largiora tribuit, quanto sua Dei per ipsos viderit ampliari, *23.q.5.c.sunt.* Ex quibus omnib. concluditur, quod papa hæretico, vel apostatico existente etiam occulto, licet subditis scientibus ab eo recedere etiam nulla declaratione præcedente. Et hoc est quod præcepit Dominus per Moyseu. dũ dixit: *Separamini à tabernaculis hominũ istorũ durissimorũ*, *24.q.1.dicimus.* & *7.q.1.c.deniq;* & supra retuli, dum dixi *an licet cõmunicare schismaticis:* sed non aliũ eligere vel à quasi possessione papatus eũ ejicere, nisi postquã fuerit à concilio declaratus apostaticus vel hæreticus, vel nisi quãdo cõcilii & iudicis copia haberi enim posset, quia tũc liceret ipsũ à papatus possessione deiicere, per iura prædicta. & probãt etiã omnia iura quę supra deduxi, cũ dixi quod *populi possunt à papa hæretico se subtrahere*, ne eis auferatur defensio naturalis, ut dixi in illo articulo supra: *an liceat papæ legẽ facere quod de hæresi non arguatur*, ubi dixi, quod cõtra papam populi possunt insurgere, per tex. *23.q.5 c.si audieris*, ubi dicitur de Mathatia, quod interfecit imolantem idolis in ara Dei. fecisse enim illud iuste credendũ est, quia iudex non erat qui puniret tale scelus. hoc modo intelligi etiã debet, quod no. *2.q.7.§.item cum Balaam*, ubi legitur quod cum Balaam, pergeret super asinam ad mala dicendũ populo Dei, & asinã stimularet, asina recalcitravit, & tandem in vocem prorupit, & prophetam redarguit. sed subditi pro asina sumuntur, ibi: & Propheta ponitur ibi pro prælato, quem asina redarguit, ut subditi prælatum à fide deviante redarguere possint redargutionibus supradictis, se primum ab obedientia subtrahendo, & denique eo declarato à fide devio vel iudicis defectu subsistente à prælatura amovendo, ut dixi supra per iura allegata. Sicut illud intelligi debet. XXIII. ætati Gregorii di-

centis:

centis: *Sicut laudabile discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prioribus. ita rectitudinis & Dei timoris est si qua in eis sunt, quæ correctione indigeant nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite, 2. q. 7. sicut inquit, & eadem causa & q. amouendū.* Non ob id quod dicitur de notorio, quod etiam in eo requiratur sententia, nam in hoc est attendendum, quod aliquando notorium habet in se inclusam iuris sententiam, sicut etiam aliquando habet occultum crimen sententiam inclusam, ut in crimine hæresis, quod habet etiam occultam iuris sententiam inclusam, ut hæreticus ipso iure sit excommunicatus, & perdat dignitatem etiam papa, ut no. 40. *papa*. 19. *di. Anastasius. & 24. q. 1. c. 1. & 2. & facit. c. cum secundum leges de hæreti. in* 6. tunc quod ad iuris effectus introducendos ex tali notorio vel crimine occulto habente inclusam sententiam iuris non est opus alia sententia hominis. de hoc sunt tex. plurimi. 24. *q.* 1. *ca.* 1. 2. & 3. & quod possit deseri sine alia sententia no. *de coha. cleri. & muli. c. nostra.* & hosti. in *c. tanta. de Simo.* immo si est sola fama cum scandalo licet recedere à tali prælato suspenso, ut est casus in *c. ex literis de homi.* ideò hæreticus etiam occultus statim excommunicatus, ut dixi, & statim à suis potest deseri. Similiter in notorio delicto existens ipso iure irregularis & suspensus est, 1. *q.* 1. *per totum.* no. *de renun. cap. nisi cum pridem.* §. *propter conscientiam de tempo. ordi. c. ex tenore. & de coha. cleri. & muli. c. fi.* nam effectum suspensionis & irregularitatis imprimit ipsa criminis notorietas & sententia legis absq; alia sententia hominis. Et hæc notorietas etiam facit, ut talis delinquens notorius non dicatur toleratus, sed possunt subditi ab eo recedere absque alia hominis sententia, 32. *di.* §. *verum. de coha. cleri & muli. cap. sicut & c. vestra,* & ut non valeant gesta per ipsum, sufficit notorietas; ut notat. *de re iudi. ad probandum*: ita no. Docto. *de elec. dudum; & capit. nihil.* quicquid in hoc dixerit Inno. in *capit. fi. de procu.* In aliis effectibus facti imprimendis vel exequendis, tunc si notorium habeat inclusam sententiam iuris, & in executione facti nihil requiritur à damnato, & tunc potest executio facti ab homine fieri sine alia sententia & discedere ab hæretico quod est facti, ut supra dixi. Sed si aliquid debet ab hæretico facti requiri aliud quam pati, vel notorium non habet inclusam sententiam iure tunc est opus sententia hominis. Et illa iura loquuntur in contrarium allegata, quæ supra dixi. Ex quibus concluditur quod papam hæreticum etiam occultum vel Apostaticum subditi possunt impune deserere.

Et idem quando renunciavit: quia postea contendendo retinere papatum ipse est Apostaticus; sed à possessione papatus non possunt eum eiicere, vel Cardinales alium eligere eo in possessione papatus existente, nisi postquam Apostaticus vel hæreticus fuerit declaratus, *d. c. cum secundum leges in fi. de hæreti.* vel cum iudicis id est concilii copia haberi non poterit: tunc poterit tanquam Antechristus à Cardinalibus & clericis anathematizari, & à quocunque Christi fideli à possessione papatus expelli, & si opus est occidi. & sic intelligo 79. *di. si quis pecuniam. & 23. dist. in nomine Domini. in fi.* ut talis insurrectio facti expellendo vel etiam occidendo eum possit demum fieri, quando iam à Concilio declaratus est vel hæreticus, vel cum iudicis copia deficit: sic intelligo illud quod dixi de Mathatia, quia interfecit illum cum deesset copia iudicis: & hoc volt tex. 24. *q.* 1. *c.* 1. 2. & 3. ut non sit opus alia sententia, sed tunc insurgant principes seculares, 23. *q.* 5. *c. principes.*

SUMMARIUM.

Si duo essent de Pontificatu contendentes, an liceat subditis ab eo, quem reputant Papam, discedere.

CAPITULUM XXVIII.

QVando autem duo essent de papatu contendentes, an licet subditis ab eo quem reputant papam discedere. Dico quod eo casu quo sic litigantes essent effecti schismatici, vel aliquis eorum effectus schismaticus, quod etiam esset in vero papa possibile, quod schismaticus efficeretur, ut dixi supra in quæstione: *an papa possit schismaticus effici*: tunc liceret subditis à tali schismatico recedere, ut in *c. quia diligentia de elect.* quia iste est unus de casibus, in quo subditi sine alia declaratione recedere possunt à prælato, ut notat. glo. & Doc. *de præscrip. cum non liceat.* Sed si non foret aliquis eorum schismaticus, tunc iste sit unus de casibus, quo est locus Concilio, quando duo de papatu contendant, ut notat. 79. *di. si duo.* Dico quod si contumaces sunt in congregando concilium, tunc licitè subditi ab ipsis recedunt, ut convocent concilium, vel ad concilium vadant vel alios provocent. nec ex hoc peccant vel schismatici dici debent, quia hæc lege permittente faciunt, ut supra dixi. & sic pœnam non merentur. *l. Gracchus. C. de adul.* supra dixi. & convenientes cum alia parte ut unionem faciant schismatici non efficiuntur, ut supra dixi, nec peccant. Et idem, quando peccatum committeret in Ecclesiam scandalizans & quando turbat bonum universalis Ecclesiæ, ita quod concilio opus, ut si ipse papa non convocat, licite ab eo recedant sine peccato, per prædicta.

SUMMARIUM.

An subditi debent servare præcepta vel timere censuras & excommunicationes, quas eisdem summus Pontifex faciat in casu, quo recedant vel Concilium convocent.

CAPITULUM XXIX.

ET ex istis deciditur tertiū dubium, quod posset contingere ipsis subditis: an debent seruare præcepta vel timere censuras, quas faceret ille quem reputant papam ex illa causa, ne subditi ab eis

recedant vel concilium. nam in casibus, ubi papa essedt prolapsus in hæresim. vel effectus esset schismaticus, quod esse potest, ut supra dixi, tunc censuræ & sententiæ excommunicationis, vel similes nō essent formidandæ, quia cum esset tunc papa excommunicatus, ut dixi, alios extra Ecclesiam ponere non posset vel excōmunicare. 24. *q.* 1. *c.* 1. & in *summa illius quæstionis.* Ratio, quia potestas soluendi & ligandi est data à Deo veris & non falsis sacerdotibus. 24. *q.* 1. §. *si autem*, & illi ligare & absoluere possunt qui habent Spiritum sanctum, *dicto* §. *si autem.* qui Spiritus sanctus non habitat in diuisis à cōpage corporis Christi. Et ideo hæretici & schismatici ipso iure iurisdictionalia perdunt, 24. *q.* 1. *didicimus.* & sic ligare spiritualiter vel temporaliter aliquos non possunt igitur excommunicationes & censuræ talium etiam in Petri cathedram residentium formidandæ non sunt. Unde concludit glo. in dicta *summa.* 24. *q.* 1. *in glo.* 2. *post summam.* quod si talis prælatus excommunicat aliquem iniuste, potest excommunicatus tales à celebratione non cessare. facit *eadem causa & q. c. didicimus*: ubi est expressum. quod tales hæretici & schismatici ipso iure iurisdictionalia perdunt. unde non ligant non solum excommunicando, sed etiam quæcunq; alia disponendo iudicialiter vel extraiudicialiter, *de offi. ordi. c. quod sedem, de exces. præla c. tanta, de elec. c. quia diligentia*, 15. *q.* 6. *ca. nos sanctorū, & c. iuratos.* & hæc iura ita ligant hæreticum vel schismaticum papam, sicut alios, quia tunc cum hæretici aut schismatici sunt, quolibet verò catholico sunt inferiores. Et cum sit eadem in eis ratio quæ in alios ipsos leges istæ ligant, ar. *l. illud. in fi. ad l. Aquiliam.*

Ex quibus concluditur primum, quod papa iam existente hæretico vel schismatico, tales censuræ & quæcunq; eorum aliæ sententiæ formidandæ nō sunt: quia etiam sententia censuræ dicitur nulla quando allegatur, quod qui, eam tulit, iudex non erat, ut *de consue. c.* 3. *priuile. c. quanto.* Et idem quando est lata à suo iudice, sed excommunicato, ut etiam non liget, 24. *q.* 1. *c. audiuimus. & c. ex parte.* no. glo. 2. *in c. præsenti. de hæreti. in* 6 & præsertim non valet quando lata est ab intruso vel iurisdictione suspenso, sicut sunt hæretici schismatici vel excommunicati, 12. *q.* 1. *c. alienationes.* Ex quibus infertur quod si sententiæ censuræ excommunicationis vel etiam aliæ sententiæ proferantur à papa iam in hæresim vel in schisma prolapso vel apostatico & intruso & sic excommunicato vel ab eo qui renunciasset papatui & eum retinere contenderet. quibus omnibus casibus excommunicati forent. ut supra dixi, quod eius sententiæ nemini obesse possent seu nocerent, nec essent formidandæ, quamuis in aliis casibus tales sententiæ à verò iudice prolatæ, sive iuste sive iniustè, timendæ forent. Et ita debet intelligi glo. in *c. ad aures, de tempo. ord.* Item verò sententiæ à iudice tali iam damnato, quamuis etiam tolerato, prolatæ non essent formidandæ, sed essent nullæ.

SUMMARIUM.

Pontifice non existente schismatico vel Hæretico, vel in ista crimina prolapso, & tamen esset opus concilio & ipse Pontifex non convocaret, sive conuocare nollet, sed si ipse excommunicaret ab eo discedentes, vel privaret dignitatibus volentes concilium convocare; an tunc sententiæ tales forent formidandæ

CAPITULUM XXX.

SEd si papa non esset schismaticus vel hæreticus, vel in ista crimina prolapsus, & esset opus concilio, & ipse papa non conuocaret sive convocare nollet, sed ipse excommunicaret ab eo discedentes, vel privare dignitatibus volentes concilium convocare: an tunc sententiæ tales forent formidandæ? Videtur dicendum quod sic, quia papa negante concilium, eius sententiæ videtur in hoc standum, 16. *d. nec licuit.* & quia negatione papæ res sit dubia, si concilio opus sit, *l.* 3 *C. qui ad liber. procla. nō licet.* no. in *l.* 1. *C. de procu.* & in dubiis est parendum superiori, *c. di. contra morē.* 19 *dis. in memoria. ff. de re mili.* 3 §. *in bello. de tempo. ord. ad aures.* Ego tamen adhuc dico, quod non; quia quādo iudex præcipit apertè illicitum, vel quod est malum, nō est ipsi parendum, etiā si ipsi prælato iustum videatur, ut in *c. literas. de resti. spol.* sed debent sibi illi, quibus talia præcipiuntur, si sententialiter ista eis mandentur, per viā appellationis providere. sed si non præcipiuntur sententialiter, sed extraiudicialiter, tunc hoc casu possent illi, quibus præcepta talia fierent, contradicere absque alia appellatione, 74. *di. cap. gesta* no. Doc. *in c. ad aures de tempo. ordi.* Securius tamen esset appellare ad ipsum papam male informatum ad melius informandum, vel ad successorem sive ad concilium, quod est in his causis papa maior, ut supra dixi; quia quando conscientia uinci non potest, ita quod quis cum bona conscientia sequi præceptum iudicis non potest, quia stimulat & contradicit conscientia sua eius cui præceptum factum est, & tunc debet inhærere propriæ conscientiæ & præceptum sperner, *de Simonia. c. per tuas.* & tolleret sententiam donec ab ipsa per cōcilium vel futurum papam releuetur, ut no. in dicto *c. ad aures de temp. or* & quod dicitur in dubio sit superioris præcepto parendum, hoc locum quādo consciētia mea potest, alias nō *d. c. ad aures. de tempo. or* Et quod omnino sint iniusta talia ρ̨cepta vel sentētę, ita quod illi quibus fiāt debeāt ab ipsis releuari & ipsi nō parere, probāt oa. iura quę supra deduxi, ubi dixi quod papa nō pōt legem facere ne de his cognoscatur, vel quod cōciliū nō fiat. igitur non potest præcipiendo vel mandando impedire illos, qui vellent conciliū celebrare, vel in illo interuenire, ne liceat papæ per indirectum facere quod directo non licet ipsi agere, *l. hoc modo. ff. de cond. & demon.* & si faceret, eius præceptis parendum non esset, per prædicta. Et quia præcepto papæ non est parendum, quando timetur quod ex eo multa mala proveniant, vel quando ex eo scādalizaretur Ecclesia, ut no. Inno. *de sen. excom. c. inquisitionis*, pręsertim quia tale præceptum scandalizaret Ecclesiam, & eius universalem statum perturbaret: igitur ipsi parendum nō est, ut infra dicam in quęstione, *quādo vult conciliū dissoluere rebus non perfectis.* Ex quibus infertur, quæ censuris vel aliis pœnis nō obstantibus licitè poterunt omnes interesse concilio, vel ipsū convocare: & quod discedētes à vero etiā papa, ne interueniāt concilio vel ipsum conuocēt vel ipsi faueāt, in nullo peccare videntur, per supradicta.

Quoni-

Quoniam autem diximus harum causarum iudicem esse concilium, & satis supra retulimus à quo debeat convocari, & cuius auctoritate suscitat: Placet nunc diligentius inquirere & magis generaliter.

PARS III.

DE CONCILIIS.

SUMMARIUM.

Quid sit Concilium,

CAPITULUM I.

QVoniam opus fuit in hoc opere, de generalibus synodis mentionem facere, decreui nunc, quoniam & ipsa generalia concilia de genere sunt monarchiæ, istam altam materiam & quotidianam conciliorum generalium tractare. Et ideo primo quæram: quid sit concilium & unde dicatur. Secundo quotuplex sit concilium. Tertio quando sit fiendum concilium generale, & ex quibus causis. Quarto quis habeat auctoritatem ipsum convocandi, vel conuocato auctoritatem præstandi. Quinto qui ad concilium spiritualiter sunt vocandi. Sexto quæ sit vocationis forma. Septimo qui vocati in concilio vocem habeant, præsertim in iudicando siue statuendo. Octavo an vocati possint per procuratorem comparere. Nono qualis tunc esse debeat procuratoris forma. Decimo quid de contemnentibus venire, & qui præcise venire teneantur. Undecimo an sit opus ut intersint duæ partes vocandorum sicut in aliis universitatibus, ut dicatur esse concilium. XII. quæ causæ possint expediri in concilio generali. XII. quam potestatem habet concilium, an ordinariam, an delegatam. XIV. qualis esse debeat eorum forma & processus. XV. an debeant singuli respondere sibi obiectis in concilio, vel an possint concilium ut suspectum reuocare sive ius reuocandi domum petere. XVI. quanto tempore debeat durare concilium, & quis habeat auctoritatem dissoluendi, & quando dissoluendi. XVII. quæ sit maior sententia, an solius papæ vel apostolicæ sedis, sive maioris partis generalis concilii papæ solius sententiæ, vel forsan forte Romanæ sedis ipsi generali concilio forsitan adversantis. XVIII. quæ sit pœna impedientium veniri vocatos ad concilum.

Redeo ad primam quæstionem. Et ego concilium sic diffinio, quod Concilium est generalis venientium collectio fidelium, præsertim, episcoporum auctoritate summi pontificis regulariter convocatum, sive etiam constitutum, vel aliquando Christi sive ipsius concilii met auctoritate suffultum. Et nota, quod ideo dixi, *generalis venientium*, quia licet non omnes fideles veniant, vel duę partes vocatorum fidelium, tamen est concilium, ut dicam infra *in* 11. *q.* Item ideo dixi, *generalis*, ad differentiam prouincialis & synodalis synodi. Item ideo dixi, *fidelium*, quia non est opus conuocare infideles vel hæreticos, licet aliquando in conciliis intervenire possint, ut dicam infra *in* 15. *q.* Rursus etiam ideo dixi *auctoritate summi pontificis*, ad differentiam aliarum collectionum, quæ fiunt de Christi fidelibus forte imperatoris mandato. Item ideo dixi *regulariter*, quia communiter generalia concilia sive Icomenica sine auctoritate papæ vel eius legati ad hoc spirituale mandatum habentis fieri non possunt, 3. *di* §. *porro*. 12. *di per totum* sed quia quinque fiunt sine auctoritate papæ vel legati, ut si vacante sede papali necessitas immineat in ecclesiam habendi concilium generale, nec expectari posset quod forte summus pontifex crearetur, vel si forte imminente necessitate concilium habendi: & si non fieret scandalizaretur universalis eccesia: papa vel qui esset in quasi possessione papatus nollet concilium convocare: vel illi iam convocato auctoritatem impartiri: tunc posset concilium ab aliis convocari, ut dicam in quarta quæstione: & tunc aliunde posset suscipere auctoritatem, ut dicam in dicta quæstione principali. Nam tunc concilium sibimet auctoritatem interponit, & Christus tunc est illius caput. Et dicitur *concilium* à *con* & *cilium*, quia fideles ibi congregantur ut conveniant in unum, sicut cilia conveniunt oculos claudendo. Vel dicitur concilium à *concio, concis*, quia ibi fideles plurimi conciuntur, i. convocantur & congregantur. Vel dicitur à *communi*, eò quod convenientes in illo in unum dirigant mentis intuitum. unde dissentientes inter se non agunt concilium, cum non conveniant in unum. Et dicitur quasi à communi intentione dictum, ut hæc colliguntur ex tex. 15. *di. c.* 1. *ver. concilium*, & ibi per Archi. & Doct. Et dicitur etiam *synodus* à *sin* quod est con & *oda* quod est via, quia ibidem fideles plures per diversas vias simul conueniunt, ut dicto *c.* 1. *ver. synodus* & ibi etiam per Doc. ubi etiam dicitur quid sit *cœtus* & quid *comitatus*.

Assumo secundam q. & quia de hac dico inferius in 5. *quæstione*: ubi tracto *qui ad concilium sint vocandi*: ideò dicatis ut ibi.

SUMMARIUM.

Quando concilium sit faciendum, & ex quibus causis fiat, & quis in dubiis circa pontificem contingentibus possit esse index.

CAPITULUM II.

TErtiam igitur quæstionem assumamus, quando concilium sit fiendum: & ex quibus causis,

Et in hoc dicendum est, quod quotienscunque occurrit arduum dubium, quod concernat totam universalem ecclesiam, tunc est ad concilium recurrendum. Et inter cætera arduissimum est dubium, cum agitur causa papatus: in qua de multis dubitari potest: si forte papa dicatur papatui renunciasse, quod aliquando fieri potest, ut in *c.1. de renunci. li. 6.* Et ego plenissime scripsi supra, ubi etiam tango, *an papa possit se submittere concilio, vel etiam alteri*, ita quod possit ex alia causa quam pro hæresi deponi. Si igitur est dubium, quia Cardinales vellent papam eligere dicendo, quod qui præest renunciasset: vel quod qui præest papatui in hæresim contra articulos fidei sit prolapsus: vel forte quia duo de papatu contendunt, & unus alterum nominat apostaticum, & non esse Apostolicum, sed intrusum; vel sint aliæ causæ, ex quibus papa dicitur amotus vel amovendus à sede Petri, de quibus late dixi in dicto *tractatu*: videndum est quis iudex harum causarum.

Et primo videtur dicendum, quod existens verus papa à nullo causa eius iudicari possit. tex. videtur in *c. licet de elec. in fi*, ubi tex. dicit quod si dubium foret, an papæ electio canonica existeret, nullus iudex competens esset. Et est ratio: quia hæc dignitas superiorem non habet nisi Deum *9. q. 3. facta*, cum similibus: ergo à solo Deo non ab alio humano iudicio videtur iudicandus. ideo omnia iura voluerunt causas papæ Dei iudicio esse dimittendas, nec ipsum humano iudicio iudicare *9. q. 3. ca. aliorum & 17. di. §. hinc etiam*: ubi Concilium iudicium Symachi papæ solum Dei iudicio reservavit, nec de ipso papa conciliũ iudiciũ dixit, quasi nec concilio papa sit iudicãdus *8. q. 3. nemo.* ubi tex. vult *primã sedem.* i. papã non iudicari, aut ab Augusto, aut ab omni clero, neq; à regibus, neq; à populo: & ita cõcedit glo. *2. q. 5. mãdastis* igitur papa potest dicere, *quis me iudicat?* ita dixit glo. *79. di. si quis pecuniã.* q. d. nullus: & huius dicti ratio est, quia papa est Vicarius Christi, & legatus Dei, ut in *c. 1. ut ecclesiastici benefici.* & ipsius Dei in ecclesia personam repræsentat, ut *de pœni. di. 1. c. scelerator §. his auctoritatibus. ver. sed quem sacerdos*, & probatur in toto titulo *de transla. præla.* ergo ab alio quam ab ipso, qui eũ præfecit vicarium & legatum, iudicari non debet. ut *97. dist. cap. eiectionem*, ubi eiectio summi pontificis est Dei iudicio reservata. Adduci possunt illa, quæ dicam in *penultima quæst.* cum dico, quæ sit maior sententia papæ vel concilii. Item est alia ratio, quia inferior superiorem non iudicat. *21. dist. inferior. de maio. & obe. c. cum inferior. & l. nam magistratus ff. de arbit.* Sed concilium & omnis homo viuens est inferior papa: patet quia concilio auctorizatur, in quo omnium fidelium repræsentatio fit, *de conse. di. 1. c. ecclesia.* & sine eius auctoritate etiam si papæ causa ageretur, non restituitur cõcilium. *17. di. §. hinc etiam*, ubi concilium statuit Synodum ipsam debere dici auctoritate Symmachi papæ esse congregatum, & notatur *ea. di. cum mul.* & est text. *de elect. c. significasti.* ibi *cum omnia.* Et sic patet quod nedum cuiuslibet fidelis est maior. *8. quæst. 3. cuncta per mundum*, sed & ipsius universalis congregationis, id est concilii, maior est papa: & ideo papa tanquam superior reuocat nonnunquam statuta concilii, ut est tex. *9. quæst. 3. cuncta per mundum. de consang. & affi. c. non debet. 68. dict. cap. Chorepi.* nota. in *c. 1. 16. di & 17. di. c. nec.* & est tex. in *c. ubi periculum de elect.* cum ibi not. *li. 6.* nam illud c. à papa & concilio fuit editum, & tamen fuit per nonnullos solos summos pontifices reuocatum, & super eo nouæ constitutiones plures promulgatæ præsertim text. in *clem. ne Romani in §. porro. de elec.* nota. in *c. proposuit de concess. praben.* Et ideo dixit glo. quod maior est sentẽtia papæ quam totius alterius cleri: ita notanter dixit glo. *4. dist. in istis* per tex. *dict. c. significasti de elec. 35. quæst. 9. veniam.* ibi, *Eustasium vero.* & *24. q. 1. hæc est fides*: & quia si præbet concilio papa auctoritatem, sequitur quod ipso maior est: & maior est qui auctoritatem præstat quam ille cui præstatur: & ita per hæc decidit glo. in *d. c. ubi periculum*, in verbo *concilio.* si igitur papa maior est, sequitur quod à concilio nequeat iudicari. & ideo propter hoc statutum est, quod quotiens de papa vel eius actionibus humanum iudicium est exquirendum, ipse solus tanquam Deus sit iudex causæ propriæ, etiam si esset de hæresi. redarguendus text. est *21. dist. nunc autem*, ubi concilium statuit, quod Marcellinus de hæresi accusatus suo se ore damnaret, nec à quocunque iudicandus foret. & ideo dicit ibi text. *noli audiri in nostro iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuam & ex tuo iudicio iustificaberis: vel ex tuo ore damnaberis.* & idem subditur ibi, quod factum fuit tempore Sixti papæ de causis & erroribus ipsi Sixto papæ impositis: & in *d. c. nunc autem* ponit Archi. formam sententiæ papæ: quia debet dicere, *ego talis papa infelix commisi tale scelus; ideo me iudico deponendum.* ad idem *l. & hæc Tiberius ff. de hæredi. insti.* ubi est tex. quod non recognoscentes superiorem esse possunt, si volunt, iudices in causa propria. nota. in *l. 1. C. ne quis in sua causa iu di*: & hoc no. glo. *de iudi. in c. cum venissent*: ubi colligitur quod potest esse si vult iudex in causa propria de absoluta potestate. & ita no. Inno. de omni non recognoscente superiorem. *de verbor. signif. c. ex parte.* & Bar. *ff. de iurisdict. om. iudi. l. est receptum*: sed de ordinata potestate debent alteri committere, ut *d. l. est receptum.* & ideo Imperator causas fiscales committit procuratori fisci. *c. ubi causa fiscales l. ad fiscum. & l. si ea. C. de his quibus ut indig.* ubi est text. quod sive agat sive conveniatur fiscus, iudex est procurator fisci mandato principis. & papa etiam se alieno submittit iudicio. *2. quæst. 7. nos si incompetenter & de re iudic. c. ad Apostolica. li. 6.* immo se submittit etiam in foro contentioso, ut priuari possit. *63. dist. in Synodo*: & ibi glo. nota. habetur in *dicto capit. nos si.* & plenissime dixi *in quæstione*, an papa possit renunciare papatui in Monarchia. Ex quibus tum quia causæ papæ solo Dei iudicio dimittendæ sunt, tum quia si humano iudicio terminantur, debet esse iudex causæ suæ: videtur concludi quod nullus alius huius causæ iudex esse possit. Et quia si in illo, de quo papa terminatur, & quæritur iudicari, *ipse adeo toleratur ut non iudicetur, quanto magis debet igitur ab aliis tolerari*, ut inquit Augustinus: & hoc patet in ecclesia militante, quæ toleravit annis sex

Libe-

Liberium papam hæreticum: & tunc de facto fuit depositus Felix papa catholicus per Constantinum imperatorem, ut refert Chronica Martiniana, & Vincentius Beluacensis. Item quod nullus iudicauit sanctum Petrum filium Dei abnegantem, nisi Christus, qui pepercit eidem postquam conversus plorauit.

In contrarium videtur, quod ubi fidei causa agitatur & criminis hæresis Papæ, ibi sit iudex concilium & non papa. tex. videtur in *cap Anastasius 19. di.* ubi Anastasius Papa, qui solus comunicauit in hæresi, & hereticis iam damnatis sine concilio, episcoporum & clericorm nutu Dei iudicio percussus est & pro hæretico habitus. si ergo cum voluntate concilii communicasset, non fuisset hæreticus. Ex quo patet quod maior est sententia concilii quam papæ in causa fidei, quia hæc connumeratur inter causas, in quibus orbis est maior urbe 93. *di. legemus.* Item quando agitur de subuersione status totius ecclesiæ: nam tunc est concilium supra papam: ut no. 15. *di. sicut sancta.* & quod no. Inno. *de consue. quando.* & dicam infra in *penultima quæstione.* Et ideo non posset papa priuare omnes episcopos 9. *q* 3. *per principalē.* & de hoc videtur tex. 15. *di. sicut. in fi.* ubi papa dicit quod quæ universali cōsensu constituta sunt, se & nō illa destruit quisquis præsumit absoluere quos ligauit, aut ligare quos absoluit. vnde papa nō posset iudicare id nō esse hęreticū, quod conciliū hęreticum iudicasset: vel id esse damnatū pro hæresi quod concilium non hæreticū statuisset. facit 24. *q.* 2. *c. sane. el.* 2. ibi: *& sequi in hoc doctrinam sanctorum patrum*: unde negari non potest, quin in causa fidei & hæresis sit maior sententia concilii quam pontificis: & quod in fidei causa concilium sit maius pontifice: & ita dicit gl. in dicto *cap. sicut in fi.* 25. *di.* Et est ratio: quia, ut pluries dictum est. Papa est homo, & contra fidem male sentire posset, ut dicto *cap. Anastasius. &* 24. *quæst* 1. *Achatius.* quod inconueniens in ecclesia universali non potest contingere: quia ipsa errare non potest 24. *quæst.* 1. *à recta.* quia orauit redemptor noster pro ecclesia, ne deficeret fides sua. 21. *pi. cap.* 1. & ipse redemptor voluntate suorum labiorum non fraudabitur, ut dicit glo. in dicto *cap. à recta.* & not. Io. An. post Host. in *c à nobis. el.* 2. *de senten. excom.* quia fides universalis ecclesiæ non est à sapientia hominum sed in virtute Dei, *ad Corinth. c.* 2. quod tamen qualiter intelligatur, dicam infra in *penultima quæstione*: & quod in causis papæ, quas cum aliis habet de pontificatu, de fide iudex sit concilium, est tex. 17. *di.* §. *hinc etiam.* ubi text dicit quod concilium remisit causas Symachi papæ Deo determinandas, & de adversariis ipsum criminantibus sententiam dixit, & catholicum Symachum inuenerunt, eum declarauerunt alieno non sublici quam Dei iudicio. Et ideo casus eius aliorum videlicet criminum ab hæresi Dei judicio remiserunt, & suos advesarios damnaverunt. Ecce ergo tex. quod concilium in causis papæ judex est competens, ut probat etiam text. 2. *q.* 7. *Item Symachus*, ubi concilium iudicans inter Symachum & ipsum accusantes, primum decrevit ipsum Symachum pontificatu spoliatum esse restituendum, quia fuerat Symachus ab æmulis impetitus non veris accusatoribus. ut tex. ibi declarat, obtinuit eius causas per concilium soli Deo remitti, ut probat tex. in dicto §. *item Symachus.* 2. *quæst.* 7. coniuncto text. 17. *dist* §. *hinc etiam.* Et quod in causa fidei papa alieno subiaceat iudicio, est text. 40. *dist. c. si. papa* ubi text. dicit, quod sint pontificis crimina scelerata quantum possunt, nullus ipsum iudicat, nisi deprehendatur à fide deuius. Cum igitur à fide deuiat, alieno iudicio subest. sed nullus iudicio commodius subest quam illius qui errare non potest, videlicet concilii, & ipsorum quorum interest principaliter, videlicet omnium fidelium, qui nihil aliud sunt quam concilium: quia ex integritate præsidentium solus omnium ipsorum fidelium dependet subditorum. 61. *dist. miramur.* facit 96. *dist. c. ubi nam.* & hoc dicit text. in dicto *c. si. papa in fi.* 40. *dist.* & quia omnium fidelium interest, omnes generaliter ad talem determinationem sunt vocandi, ut in regula *quod omnes tangit. de reg. iur. li.* 6. & in *d. c. ubi* 96. *di.* Item quia si concilium est iudex in causa fidei, ut ibi turbatur bonū universalis ecclesię, ita etiā erit iudex in cōnexis fidei: ideo est in causa papatus iudex: quia de articulis fidei est, unā esse sanctā catholicā ecclesiā 24. *q. loquitur* Et quia ipsa est unū corpus mysticū debet habere caput unū non plura, ne foret quoddā monstrū. ut in *c. per venerabilē: qui fil. sint leg. & in c. nouit. de his quæ fi. à præla.* unde in causa papatus erit iudex conciliū, quia ibi agitur de bono universalis ecclesiæ 4. *q.* 1. §. *his omnibus.* Et quod sit iudex conciliū in causa hæresis papæ est tex. in *c. fraternitatis. de hæreti.* Si igitur de capite est contentio, de connexis articulis fidei est quæstio: ideo iudex est concilium. ar. *c. translato. de consti. & de iudi. quanto*, cum iuribus similibus dicentibus, quod *de connexis idem est iuditium.* Idē est etiā, cum papa turbat bonū universalis ecclesiæ, quod facere non debet. nam debet ipsum bonū quærere. 24. *q.* 1. *memor sum.* & 25. *q.* 1. *quæ ad perpetuā*, facit 8. *q.* 1. §. *his omnibus.* & ibi glo. Idem est dicendum, cum de papatu inter duos litigium vertitur, ut iudex sit concilium, quia tractatur de bono principaliter universalis Ecclesiæ, id est, de eius capite quia non potest esse de papatu contentio sine perturbatione status universalis ecclesiæ. text. videtur 79. *di. c. si duo.* ubi text. dicitur quod ille erit iudex duobus de pontificatu contendentibus, quem divinum iudicium universalis cōsensus elegerit. Ecce ergo tex. quod universali ecclesia dirimit lites papæ, & novum pontificē eligit: & ita determinant ibi glo. quod concilium iudex sit, quia cōmittitur universalis iudicio, i. concilii. nam papa pontifex est omnium Christianorum: *de maio. & obe. c. solitæ. de transla. præla. c.* 1. 2. *&* 3. Idē dicendū videtur, quando qui præest in cathedra Petri dicitur esse apostaticus, & per ambitum ipsum usurpasse. nam Cardinales cum aliis clericis & laicis Deum timentibus ipsum ab ecclesia expellunt. 79. *dist. si quis pecuniam.* Sed Cardinales & clerici & laici Deum timētes. i. fideles non sunt aliud quam concilium: ergo ibi tex. est quod quando papa dicitur apostaticus non apostolicus, conciliū in eius depositione & anathematizatione iudicium interponit. hoc

nit. hoc idem Doct. sentiunt quando contentio foret inter papam & Cardinales: quia ipsi vellent alium eligere dicentes, papam sedi Apostolicæ renunciasse, & ipse contrarium asseueret: ut no. Moderni *de renun. c. 1. in 6.* Idem in omni alia causa, cum de pontificatu primo quæstio est: ut volunt Doct. Archi. & Io. An. in *c. in fidei. de hæreti. in 6.* Et ratio potest esse, quia cum est contentio de capite, & est dubii probabilitas, potest dici ecclesia plene & bene reformata: ut in *c. 1. de transl. præla* ibi, *sicut iusta*: sed potius dici potest quasi vacans: ut *d. c. 2.* Sed cum ecclesia vacat vel quasi vacat, potestas videtur residere in ipsa totali ecclesia, quæ est fidelium congregatio: *de biga. debitum. & de elect. c. fundamenta. li. 6.* sicut dicunt philosophi, quod regimē ciuitatis consistit penes congregationes ciuiū vel ipsius congregationis partem potiorem, ut inquit philosophus *3. Politicorum c.* 8. Item cum est contentio de papatu: hoc non potest esse ut plurimum sine schismate. sed in causa schismatis debet esse iudex concilium: ut *15. di. c. 1. & 2.* ptobatur in schismate & hæresi. *96. dist. nos ad fidem. & c. ubi nam.* Item quia sicut in depositione papæ propter hæresim non est iudex nisi concilium. *2. q. 7. §. item Symachus. & 17. di. §. hinc etiam.* no. Io. An. & Archi. *de hæret. c. in fidei. li. 6.* ita debet esse iudex concilium ad declarandum, quis sit verus papa, quando de hoc est dubium probabile inter duos forte litigantes. facit *40. di. si papa.* & hoc videtur determinatum in *libro conciliorum in fine concilii Macedonensis*: ibi, *hoc enim & aliis fidem tangentibus hoc statutum est ut ad concilium recurratur.* Quinimmo videtur quod soli Cardinales iudices esse possint: quia cum præsertim papa in hæresim est prolapsus, & ipso iure dignitatem perdidit, videtur quod iurisdictio papæ arduo casu in Dei ecclesia occurrente sit apud Cardinales: ut in tex. in *c. ubi periculum. §. ei quoque. de elect. li. 6. & in clem. ne Romani. de elect.* Sed quod maius potest esse periculum quam cum papa & caput ecclesiæ à fide noscitur exorbitare? Et ideo profecto hoc cognoscere debet ad Cardinales pertinere: nam & vacante sede propter periculū animarum permissum est cardinalibus nouos pœnitentiarios creare: ut dicta *cle. ne Romani*: ergo fortius in casu isto concedi debet vel cum papa est hæreticus vel duo de papatu contendunt: nam licet extendere legem ad casum similem. *l. non possunt. ff. de legi.* hoc expresse probare videtur tex. in *c. si quis pecuniam 79. di.* ubi tex. dicit quod Cardinales debent expellere intrusum in cathedra Petri, & apostaticum, & ipsum anathematizare: & deinde ad electionem procedere. & sicut hoc est in apostatico, idem videtur dicendum de papa hæretico, ut Cardinales eum damnent. & deinde ad electionem ulterius procedant. ad idem in tex. in *c. in nomine Domini. § quod si quis. 23. di.* ubi nedum Cardinales, sed quilibet catholicus insurgere potest contra talem intrusum tanquam contra antechristum Et idem cum notoria esset papæ spontanea renunciatio, ut Cardinales non obstante eius inficiatione procedere possint ad electionem nouam, iuxta no. per Innoc. *de ver. signi. c. ex parte. el. primo de censi. c. cum venerabilis.* & idem cum est probabile dubium duobus de papatu concertantibus, quia tunc sedes dici potest vacua; cum paria sint, non esse papam vel non apparere. *l. in lege. ff. de contrahen. emp. & duo sunt Titii. de testa. tute.* Et quia stante schismate ecclesia dicitur quasi vacare: ut no. in *c. cum nobis. de præscrip. & eo ti. c. 1.* Et dicitur quodammodo morte vacare: ut no. in *c. 1. de schisma.* Item cum Cardinales sint in quasi possessione iuris eligendi papam: ut in *c. licet. de electio. l. 6. & in cle. ne Romani. de elec. & 23. di. in nomine Domini* ad eos omnia debent pertinere quæ sunt ut necessaria & antecedentia electionem vel pro ipsa electione: ut in *c. ut præterita. de elec. li. 6 & in c. cupientes. § si vero. eo ti.* ad hoc, *66. di. c. fi.* & ibi glo. in verbo *argumentū.* facit *de offi. dele. c. 1* & etiam illud vulgatum: *qui vult cōsequens, vult antecedens sine quo non peruenitur ad consequens. l. ad rem mobilem & l. ad legatum. ff. de procur.* unde quemadmodum iuris dispositione Cardinales habent ius eligendi, ita habere debent declarandi electioni locum fore: & quod intruso in cathedra Petri ius papatus ipsi non competat: presertim quia Cardinales in electione pontificis Metropolitani uice funguntur: ut est tex. in *d. c. in nomine Domini. 23. di.* si quemadmodum Metropolitanus est iudex in causa, an episcopus sit canonice electus, ita collegium Cardinalium esse debet iudex, an de papatu contendens verus papa fit: & in hoc sit maius collegium Cardinalium quam præsidentis in cathedra Petri, cum de sua residentia probabiliter contenditur, cum Cardinales tunc Metropolitani vice funguntur. nam in his quæ concernunt electionem papæ, collegium Cardinalium repræsentat uniuersalem ecclesiam & eius vice fungitur. glo. est no. *79. di. c. nullus.* & ad sacerdotes Leuitici generis spectat de arduis dubiis diffinire: ut est text. in *c. per venerabilem. in ver. rationibus. qui fil. sint legi.* Sed quod potest esse maius dubium, quam cum de capite ecclesiæ contenditur? Et no. quod tex. dicit, *ad sacerdotes Leuitici generis*: & non dicit *ad sacerdotē*: & ideo debent intelligi de sacerdotibus locum supremum tenentibus, sicut sunt Cardinales. *l. 1. ff. de alb. scriben.* facit quod not. Inno. in *c. 1. de maio. & obe. & in c. statuimus.* no. in *l. 2. C. de decurio. li. 10. & in c. in causis. de electi. & c. cum ecclesia. & c. cum nobis.* in quibus probatur, quod qui post papam sunt digniores, & tenent primum locum, ipsi sunt qui hanc debent habere auctoritatem: & ita no. Docto. in dictis iuribus: & ideo in *c. per venerabilem. ver. sunt autem.* dicitur quod sacerdotes Leuitici generis sunt Cardinales, qui iure Leuitico in executione sacerdotalis officii assistunt papæ. & pro hac sententia faciunt iura omnia, quæ dicunt, quod quando ille ad quem spectat iurisdictio primo gradu est impeditus, quia forte captus ab hæreticis vel schismaticis, deuoluitur iurisdictio ad capitulum, vel ad existentem in gradu magis proximo. tex est in *c. si episcopus de sup. negl. præla. li. 6.* ubi dementi episcopo vel remotis à Romana curia consistentibus prouidet capitulum de coadiutore. Et sic papæ effecto dementi vel inhabili deberent coadiutorem Cardinales prouidere ne periclitaretur ecclesia. Et tamen sedes adhuc uacare non diceretur: & hoc probant omnia iura relata per Io. An. & Hosti. in *c. 1. de schisma. in 6.* facit *c. is qui. in fi. de maio. & obe. & c. 1. eo. ti. li. 6. & de electi. c. venerabilem. ver. nunquid* facit.

facit. *de offi. ordi. c. irrefragabili §. excessus.* & *l. ut perfectius. C. de anna. except. l. ubi absunt ff. de tuto. & cur. da. ab his & c. eos de temp. ordi. in 6.* Probatur in *c. 1 ne sed vacã. li. 6.* ubi quãdo prælatus sua culpa priuatur, ut quia suspensus est, tunc ille succedit in iurisdictione, cuius consilio ipse prælatus debuit administrare: sed papa debet ardua facere cum consilio Cardinaliũ. 16 *q. 1. si quis cum militibus.* igitur cũ cessat eius iurisdictio, quia hæreticus, debet esse iurisdictio apud Cardinales.

Item quia dixi in opere Monarchiæ in quæstione, *an papa possit renunciare,* licet dignitas papalis sit à Deo, tamen quod unus magis quã alter sit papa est ab homine: & ideo electus papa est pontifex electione Cardinaliũ: ergo ipsi cum causa subsistente videntur posse amouere. ut in *ca. 1. de regu. iur.* Ex quibus videtur concludi quod cũ agitur causa papatus sive ratione hæresis à pontifice perpetratæ sive quia duo de probabili dubio pontificatus litigent: vel de ipsius renunciatione: vel vbi turbatur status universalis ecclesiæ: aut cum agitur causa fidei vel illi connexa, iudex debet esse concilium uniuersale, aut sacrosanctum collegium reuerendissimorũ Dominorum Cardinalium: & quod Cardinales deponant papam propter hæresim: not. Hugutio. 63. *di. in c. in synodo.* Quid igitur sit in hac quæstione dicendũ: Ego credo quod siue agatur causa hæresis: siue causa intrusionis suæ: siue cum duo de papatu contendunt: semper sit iudex conciliũ icomenicũ. Et idem quando non habuit duas partes Cardinaliũ, est intrusus apostaticus non apostolicus. Et idem quando dicitur à cardinalibus quod renunciauit. omnibus enim his casibus cum disputatur an ipse sit papa, vel non iudex sit concilium: & ideo tex. in *cap. si Papa* 40. *di.* cum dicit quod papa à nemine potest iudicari, excipit causam fidei, quando *devius est à fide,* subdens quod *universitas fidelium tanto perpensius orat pro eo, quantum post Deum salus fidelium ab ipso dependet.* Ecce quod orat pro papa universitas fidelium, & sic concilium. *de conse. di. 1. ecclesia:* sed *oratio* secundum Augustinum in libro de verbis Domini. *est quædam petitio.* Et alibi dicidur, quod *est prius mentis affectus directus in Deum:* quæ fit non solum verborum expressione, sed ex sanctis in bonis operibus operando: ut not. per Doct. & glo. in *cle. 1. de reliquis & vene. sancto.* unde potest concilium operari tunc vel remouendo papam ab hæresi: vel ubi non posset remoueri, eum à papatu eiiciendo: quia sic extimabit eius peccatum. ne sedens hæreticus in cathedra Petri infinitos secum trahat ad inferos: ut dicit text. in *dict. capit. si Papa.* Vnde ibi est casus quod concilium iudicat in causa hæresis papæ: quia sic bene operando orat vel orabit pro eo: ut dicitur in dicto *capit. facit. de elec. cle. ne Romani. in fi.* & tex. in *dicto capit. Anastasius.* Idem cum duo de papatu contendunt: ut probat tex. in *dicto capit. si duo. 79. dist.* Et idem cum dicitur apostaticus & intrusus: ut 79. *di. capit. si quis pecuniam.* & probatur 2. *q. 7. §. item Symachus.* & bene ostenditur: quia cum est de papatu contentio, in hoc omnium fidelium salus dependet: ut dicit tex. in *di. c. si papa.* igitur iudicare de hoc vel cognoscere ad ipsos omnes debet fideles pertinere *dicto cabi. 96. di.*

Et melius hæc scientia patebit per responsiones ad contraria. in quibus apparebit quod nec papa est iudex in causa propria, isto casu nec collegium Cardinalium, sed solum sacrosanctum concilium. Non obstant igitur contraria. Et primo ad *capit. licet in fi de elec.* quod videtur dicere quod electio papæ non subest alicuius iudicio debet intelligi præterquam ubi à iure expresse cautum est. Contra: sicut est quando dicitur quod non habuit duas partes Cardinalium: vel quod assumptus in papam sit fœmina: vel habeat alia impedimenta, quæ ipsi possint obiici. de quibus dixi in tractatu Monarchiæ in quæstione: *an aliqua exceptio contra Papam opponi possit.* Idem cum dicitur à fide deuius. 40. *di. si Papa,* vel cum est notorius intrusus non electus per Cardinales: *dicto capit. si quis pecuniam.* Nam de istis cognoscet concilium, per supra dicta. Si verò essent aliæ exceptiones, quæ haberent irritare alias electiones inferiorum: in iure autem non esset cautum, quod possent conta opponni: tales contra eum non opponerentur: quia non esset superior qui de eis iudicaret. sic debet intelligi. *capit. licet* quod vult quod requirantur duæ partes Cardinalium, licet in aliis electionibus sufficiat maior pars, non iudicat aliquis de hac electione: subaudi, in exceotionibus quæ obiiciuntur contra alias electiones: sed non tollitur quin exceptiones contra hanc electionem permissæ, vel accusationes opponi non possint. potest etiam intelligi, quod etiam papa aliquandiu toleratus ut papa, & postea obiiceretur sibi exceptio quæ esset occulta & dubia: utputa si obiiceretur ipsi tolerato, & in pacifica possessione consistenti, quod non habeat duas partes Cardinalium: & exceptio foret dubia & occulta: tunc nullus esset iudex: *dicto capit. licet.* & hoc quando probabilis fuisset ignorantia. secus si fuisset supina & crassa: ut *in capit. ad probandum. de re iudi. lege 2. Cod. de sententia in q. æst. 5. paragr. tria.* & sic limito dicta Doctorum, qui dicunt, tales exceptiones, posse opponi: in *dicto capit. licet* ut intelligatur quando talis exceptio est manifesta: vel quando est occulta: sed fuit opposita antequam esset toleratus: & tunc permissa excutientia. Sed essent occultæ, & ipse iam toleratus, non deberent admitti. Nota tamen quod dico, quod non admitterentur exceptiones occultæ sed si ageretur contra eum quod non esset papa, puta propter hæresim etiam occultam commissam: vel quia esset apostaticus & intrusus, quod delictum habet instar hæresis: credo quod tunc agi posset, & esset iudex concilium: per no. in *di. c. si papa* 40. *di.* Non obuiat illud, quod causæ papæ subiiciuntur Dei iudicio. nec concilium vel alius potest de ipsis iudicium dicere, quod illa iura loquuntur, quando certum est quod sit papa, & ipse de criminibus conveniatur. Sed quando est de papatu probabile dubium, tunc iudex est cõcilium: quia non constat quod sit papa, ita quod eius causæ

causæ Dei iudicio temittantur. Non obuiat si dicitur etiam quando est dubium de papatu, causæ papæ Dei iudicio remittuntur. 16. *di* §. *hinc etiam*. ubi concilium causas Simachi papæ remsit Dei iudicio. & licet non constet ibi, quod etiam contentio esset de papatu, tamen in Chronicis legitur quod Laurentius quidam secum de papatu contendebat. Nam respondeo, quod immo concilium ibi causas papatus terminauit. patet 2. *quæst*. 7. §. *item Symachus*, ubi concilium pronunciavit Symachum papatu spoliatum prius, fore restituendum. Ecce quod concilium in casu papatus iudicium dixit. Sed quia Symachus repertus fuit esse verus papa, determinato prius iudicio papatus per concilium, demum synodus alia crimina, quæ obiiciebantur Symacho, remisit Dei iudicio, quia iam constabat ipsis de concilio quod erat papa: ideò non erant alia eius crimina per alium iudicanda. Et si dicatur, quare antequam esset cognitum, an esset papa, concilium noluit, quod ipse auctoritatem præberet concilio: ut dicto §. *hinc etiam*: cum adhuc non esset certum, an esset papa: & tamen synodus voluit quod iudicaret causas ad papam pertinentes? quia respõdeo, quod Symachus tempore litis motæ de papatu erat vel fuerat in quasi possessione pacifica pontificatus: igitur Domini de concilio Symacho reliquerunt ea, quæ ad pontificem pertinent, & voluerunt quod auctoraretur concilio. Non obstat tunc si dicitur, quando est in quis quasi possessione papatus, ei competunt illa quæ papæ competunt; ut dixi: & sic videtur posse iudicare in causa sua, quia illa iura quæ dicunt quod papa sit iudex causæ propriæ debent intelligi in aliis causis quam cum contendit de papatu: qui in illa potest merito suspectus dici & recusari: quia agitur de totali sua iurisdictione, in qua est pars & nõ iudex: ut no Inn. in *c. ex parte de ver sig*. & ideò licet alius iudex, ubi de sua iurisdictione dubitatur, iudicat, an sua sit iurisdictio: ut no in *c. super literis. de rescr*. tamẽ quando dicitur suspect⁹, vel quãdo obiicitur ei exceptio excõmunicationis vel infamiæ tũc non iudicat, ut no. in *c. cum super de offi. de leg. & in c. suscitatus. de rescrip* per In. sed tũc adeũdus est superior. 8. *q*. 7. *nonne*. est ergo existẽs in quasi possessione papatus in omnibus iudex præterquã in casu summi pontificatus: quia in illa cum dicatur nõ papa, & dicatur Apostaticus & excommunicatus, non est idoneus iudex: iuxta notat. in *l quidam consulebat. de re iudi* & iura quæ dicunt papam esse iudicem suæ causæ: loquitur quando est ceitum quod est papa. Sed quando hoc reuocatur in dubium, quod tunc ipse sit iudex, non reperitur iure cautum: immo iura quæ supra retuli, dicunt quod est iudex concilium, & pro hoc tex. in *c. 1. de schisma*. Nam ibi Octauianus & Guido iudicati fuerunt schismatici à concilio Lateranensi, ut ibi patet in *suprascriptione* Ad idem. 79. *di c. si duo*. & præsertim quando est contentio inter duos: & quilibet habeat Christianorum partem non modicam. Nam cum tunc sit fundamentum incertum, in quo papatus consistat, & quis sit vicarius Iesu Christi, erit tunc iudex concilium, non autem aliquis ipsorum, maxime quilibet dissentiret de alio, & quilibet vellet esse ille talis qui se papam prætenderet, & de sua causa iudicaret. Non obuiat prædictis si dicitur, quod etiam ubi est causa papatus, ipse existens in possessione debet iudicare: ut vult tex. 21. *di nunc autem*. ubi contendebatur cum Marcellino quod hæresim commisisset: & tamen ipse de se causam dixit. nam secundum aliquos, prout ibi refert Archi illa dispositio fuit ex dispensatione. Et ideò ego dixi tempore schismatis, quod volente concilio papa potest esse iudex causæ suæ, etiam hæresis: sed concilio nolente iudicare non est iudex papa. Alii autem dicunt, quod ibi papa prolapsus fuit in hæresim conditionali. Et ideò non amisit papatum ipso iure, sed fuit excusandus: sicut & Petrus, qui timore filium Dei abnegauit: sed ex humilitate ipse Marcellinus seipsum deposuit. Alii, ut Huguitio volunt quod papa pro hæresi deponitur, quando hæresim suam pertinaciter defendit: sed ubi vult emendari, eius emenda admittenda est, ut ipse est iudex causæ propriè ar *dixit Apostolus* 24. *quæst*. 3 Et hoc modo responderi potest ad ea, quæ dixi in tractatu Monarchiæ in quæstione: *an propter hæresim pontifex papatum perdat*: dum dixi de apostolis, quod ex eo quod non crediderunt in Christum tempore passionis, non perdiderunt apostolatum, quia in tali incredulitate non persisterunt pertinaciter. Et similiter Aaron non perstitit in hæresi pertinaciter: & omnes fecerunt metu. Non obstat si dicitur, quod Iudas statim perdidit apostolatum, non sacerdotium, quod susceperat cum aliis apostolis in die cœnæ: quia character sacerdotalis est indelibilis: & retinetur etiam ab hæretico: ut not' etiam in *cap. degradatio de pœnis in 6*. Sed quia iudas fuit pertinax & desperatus obiit in hæresi, Apostolatum perdidit: Et sic dicitur quare Iudas à Christo non fuit punitus seculariter. Respondetur, quod eius hæresis erat occulta: quæ licet eum depositum ipso iure facit ut in *c. cum secundum leges de hæreti. in 6*. tamen dum toleratur, eius gesta seruanda sunt: ut in *c. ad probandum, de re. iudi* Fallit in sententia excommunicationis: quæ non valet aut ligat etiam lata ab excommunicato occulto: ut no. 24. *q. 1. in summa*. & no. glo. in *c. 2. de ordi. ab ep. qui renun. ep* Similiter respondetur ad hæresin summorum sacerdotum, qui prius in Christum crediderunt, & postea apostatauerunt. nam quod prius credidissent erat occultum: & similiter quod postea negassent: & ideo Christus, cum tolerarentur, eorum sententias tolerauit. Ad illud quod dici potest, quod matrimonium spirituale est fortius quam carnale, ut in *c. inter corporalia, de transla prala*. & ideò sicut non dissoluitur carnale propter hæresim, ita nec spirituale. Facilis est responsio: quia dum dicitur quod est fortius spirituale, expone, id est, in dignis. Sed carnalis copula non dissoluitur à papa, nec propter lapsum in hæresim: Spirituale, verò à papa dissoluitur, & propter hæresim perditur. Item quod Iulianus Imperator non fuerit depositus ipso iure, licet fuerit apostata. Respondetur quod non erat depositus propter scandalum euitandum: ut no. glo. in *capit. Iulianus* 11. *q*. 3. Idem dici potest de Salomone, quod fuit toleratus: quia non fuit qui de illo iudicium diceret. Et idem de aliis regibus veteris Testament. Vel illud

illud, licet sic fuerit in illo tempore secus in isto testamento nouo. Ego tamen in hoc articulo, an papa propter hæresim papatum perdat, Credo sic dicendum, quod aut papa prolabitur in hęresim iam damnatam scienter & voluntarie, & tunc sit priuatus ipso iure: ut 24. q. 1. *Achatius.* & 19. *di. Anastasius.* & tunc si vellet pœnitere, nõ evitat propterea pœnas depositionis, nec erit iudex nunc suæ causæ. Ratio: quia iam dignitatem perdidit ipso iure: nec ex pœnitentia ipsam pœnã temporalẽ tollit. *l. qui ea mente. ff. de fur.* nec conciliũ posset ei pœnã remittere; quia ad conciliũ nõ spectat papã eligere ipso deposito: ut dixi in opere Monarchiæ in quęstione: *quis papã eligit.* est enim sententia à iure iã lata: dicto *c. Achatius.* unde nõ est opus alia sententia, nisi declaratoria, cum in talẽ esse pœnam pro hac hæresi. Si autẽ incidit in hæresim nõ voluntarie sed coacte, & tũc si coactione pręcisa, ut quia per uim imponitur sibi thus sive thuribile thuris & lucis in manibus, & violenter ducitur ad aram idolorum, & per vim aperiunt ipsi manus, & faciunt cadere thura reclusa in manibus super ignem & tunc nullam pœnam meretur, quia nullus fuit cõsensus ut in *c. maiores. §. alia vero. de baptis.* Si autem idolis forte sacrificauit metu, cadente in constantem uirum, & cõditione conditionali: & tunc quia peccauit cõsentiendo, quia coacta voluntas est voluntas *l. si mulier. §. si metu. ff. quod mẽ. cau.* quia metus non causat omnino involuntariũ: & sic non excludit electionẽ, quoniã hæresim eligat, tunc ipse est puniendus: quia quis potius debet omnia mala pati quã malo consentire, iuxta sententiã apostolis Matthæi 11. *qui negaverit me corã hominibus, negabo ipsũ coram patre meo.* Et quia licet corde credat, qui coacte illud dicit, tamen ipse peccat, nec excusat: quia secundum sententiam Augustini super verbo Apostoli ad Ramanos 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* Et ideò si non confitetur ore quis propter timorem veram fidem, talis peccat, nec salutem habere potest, cum Deo pacem non aliud confiteatur ore quam corde credat: quia cum infideles insultant contra nomen Christi cõfiteri illa quę sunt fidei est de necessitate salutis: & ad hoc potissime tenetur papa & alii de Ecclesia, quorum confessione alii fideles audaciores fiunt ut habetur *ad Philippenses primò,* ibi, *scire volo fratres.* papa igitur propter timorem in hæresim incurrens nõ peccatum: sed non est priuandus propterea pontificatu: ut dicto *capit. nunc autem.* & hoc quando eum pœnitet. 24. *q.* 3. *cap. dixit Apostolus.* & *cap. qui in Ecclesia.* & 24. *q.* 1. *ca. hæc est fides.* quod patet in Petro, qui Christum timore negauit, & similiter Apostoli; sed pœnitentia reuixit, & Apostolus & papa remansit siue fuit. Et ideò Augustinus super illo *ad Roma.* 9. dicit, *Petrus lachrymis diluit, quod ore negauerat.* Idem credo, quando ignoranter prolabitur in hæresim: ut dicto *cap. dixit Apostolus.* Sicut autem hæresis non erat damnata, sed peccabat papa, & erat quid perturbans statum Ecclesiæ universalis, & cadebat tandem ex obstinatione in hæresim, ut dixi in opere Monarchiæ in quæstione: *an papa propter peccatũ quo scandalizat Ecclesia deponi possit.* tunc si papa sponte confitetur errorem, & retrahit se ab inceptis, nec insistit in ipso pertinaciter, tunc ipsi parcendum est. sic intelligo notata per Hugo. in *dicto capit. nunc autem.* Et nota: quia dico, quando sponte confiteatur: quia si iam ductus in iudicio timore priuationis vellet à tali opinione recedere, tunc credo quod damnari deberet. nam non dicitur sponte facere, qui facit metu pœnæ. Dico igitur quod damnaretur etiam ut pontificatu priuaretur, licet in aliis hæreticis ipsi deberent reconciliari. *l. manichæos in fi. Co. de hæreti.* quia ex dispensatione potest clericus in hæresim prolapsus dimitti in iam habitis ordinibus ministrare: ut no. 1. *quæst.* 1. *omnis.* & *eadem cau. q. fi. saluberrimum.* Isto ergo casu posset concilium cum ipso dispensare, ut in papatu resideret, si retrahit ipse se sponte, sed non si metu pœnæ iam conuictus ut in *c. ad abolendam de hæreti.*

Item non obstant illa: quod maior sit papa quam concilium: & quod maior non debet ab inferiore iudicari: & quod maior sit sententia papæ quam concilii: quia hæc possunt esse vera, præterquam cum agitur causa fidei, vel bonum universalis Ecclesiæ: quia tunc videtur maior sententia concilii quam papæ: ut no. glo. & Doc. in *c. sicut* 15. *di.* de quo tamen dicam infra in penultima quæstione. unde non posset reuocare papa constituta concilii in factis Dei vel universaliter reuocare, quę statuta sunt pro bono universalis Ecclesię: ideò nõ posset priuare universaliter omnes Episcopos, vel amovere ordinem Episcopalem. 9. *q.* 3. *per principalem.* & ibi glo. & licet dicatur etiam quod ubi agitur causa sua, ipse auctoratur concilio, hoc est verum existente in quasi possessione papatus: ut 17. *di.* §. *hinc etiam.* & hoc quando vult se subiicere. sed si nollet, tunc non esset supra concilium: ut dicam in proxima quæstione: *quis tunc debet concilium conuocare.* Et ex istis est responsum quod nec ipse est iudex causæ istius, nec ista causa remittitur Dei iudicio, sed est concilio iudicanda.

Nunc restat respondere ad ea quæ dicantur de collegio Cardinalium. & ad *capit. ubi periculum.* §. *idem quoque de elec. li.* 6 dum dicit quod collegium Cardinalium habet iurisdictionem papæ in arduis occurrentibus: & sic videtur habere iurisdictionem cum papa dicitur hæreticus: vel Ecclesia quasi vacat. Nam est notandum quod ille tex. loquitur in aliis: negans quod de provisione papatus vel de concernentibus papam vel eius personam. nam in illis non habent iurisdictionem Cardinales. & hoc vult tex. ibi dum dicit: *de aliq negocio se nõ intromittant, nisi aliquod grande periculum emergat.* Ista. n. generalitas est exceptio facta ab ista generalitate, quod prouideant Cardinales, ubi est grande periculum, non se extendit ad provisionem fiendam de papatu, nec eius persona: quia de illa specialiter fuit dictum, ut procedant ad electionem. ar. *l. stipulationes commodissimum.* & *l. doli clausula. de verbo. oblig.* & *l. sanctio. legum. ff. de pœnis.* unde in aliis arduis negociis, quam in prouidendo, in causa papatus habet iurisdictionem, cum imminet graue periculum. sed in prouisione papatus habent solum determinare personam papæ. unde non possent cognoscere de eius hæresi, & decla-

rare ipsum hæreticum, & perdidisse dignitatem. Item non possent iudicare de electione eius, an fuisset canonica, vel inter duos de papatu contendentes, vel de aliquo quem dicerent apostaticum: quia ista sunt omnia conciliis reseruata: dicto *c. si papa.* 40. *di* 79. *di c. si quis pecuniam* ubi potestas nō datur tantum Cardinalibus, sed & aliis clericis & laicis Deum timentibus: & sic fidelibus omnibus qui nihil sunt aliud quā concilium. Idem eadē *di. si duo.* & 23. *di. in nomine Domini.* & est iusta hæc cōstitutio: quia etiam potestas attributa Cardinalibus in periculo maxime est quando omnibus vidiretur nemine discrepante data. unde graue esset, quod omnes forent concordes ad deponendum papā in hęresim prolapsū: cum raro sit quod papa non creet aliquos attinentes cardinales. Concludo igitur quod collegiū cardinalium sede vacante vel quasi, nullam habet iurisdictionem in papam vel de papatu, nisi vacante sede determinent ipsam personam papæ. Et ideo papa effecto demente vel inutili aut infirmo, adeo quod non posset administrationi papatus intendere, concilium tunc deberet dare coadiutorem secundum casum. *c.* 1. *de cleri. ægro. li.* 6. non Cardinales, per prædicta. In aliis autem casibus sede vacante haberent potestatem vel iurisdictionem papæ, ubi graue periculum immineret, & videretur omnibus Cardinalibus celeriter occurrendum. & est bene tex. notandus: quia etiam si casus esset periculosus, celeritas tamen multa non esset necessaria vel oportuna, tunc etiam non haberent talem iurisdictiouem. Et ideo si posset haberi copia concilii in tali negocio, sicut in facto dubitationis papatus, potius esset concilii iurisdictio. Ex quibus infertur, quod quicquid habeant alia collegia vacante sede, quorum iura supra retuli, collegium Cardinalium nullam habet aliam iurisdictionem vel potestatem papę quam illam, quā supra retuli: & quicquid attentant aliud, est irritū & inane: ut in *clem. ne Romani. in ver. irritum. de elec.* unde refertur, quod cognoscere & iudicare de istis quæstionibus pertinet an concilium: quia non est verum, quod istę disceptationes sint pręambulæ ad electionē licet foret possibile quod eis determinatis electioni locus foret. Nec obuiat si dicitur, dispositio capituli *ubi periculum. in §. idem quoque*, est derogatiua iuris communis non correctiva sive abrogativa: quia ipsamet legem, quæ dicit quod Cardinales nullam habeant potestatem vel iurisdictionē pontificis sede vacante derogat, præterquam ubi imminet periculum grauissimum, vel perditionis terrarum Ecclesiæ &c. Et ideo cum sit derogativa in illis duobus casibus, videtur posse extendi ad alios casus rationis identitatem habentes. arg. *l. non possunt ff. de legi.* & eorum quæ plulchre scribit Bar. in *l. si constante. in nona quæstione. ff. solu. matr.* & probatur per tex. in *cle. ne Romani. de elec. in ver. eo tamen*, ubi ampliat derogationem illius. *cap. ubi periculum. in §. idem quoque*, dum derogat legi, dicenti quod Carlinales non habeant iurisdictionem vel potestatem papalem, nisi in casu grandis periculi, ut ibi ad casum, quando deficit Camerarius vel pœnitentiarii deficiunt. Et sic videtur quod huiusmodi derogationes possunt ad casus similes ampliari, & quod possint de causa papatus cognoscere cūm de ipso contenditur, cum hoc sit maximum periculum: quia respondeo, quod leges derogatoriæ non possunt ampliari ad casum similem, quando sunt taxatiuæ, sicut in casu nostro: quia in solis casibus expressis in lege est derogatio permissa: non ergo in aliis, præsertim in materia odiosa *l.* 2. *Cod. de patri. qui fi. distra* & idem cum sumus in materia nec fauorabili, nec odiosa, sicut est ista: quia tunc lex derogatoria, taxatiua, vel tantum certos casus contra legem permittens non extenditur ad alios. *l. iubemus. in fi. Cod. ad Trebel.* licet si esset materia omnino fauorabilis, extensio fieret ad casum similem: ut est text. in *l. illud. Cod. de sacrosanct. eccles.* Idem quando ultra casum taxatum fieret extensio per aliam legem. *l. ob as Cod de prædi. min.* & hic est casus in dicta *clemen. ne Romani. ver. eo tamen, de electi.* quia ibi extensio fit à lege. Et ideo papa posset lege sua in aliis casibus vacante sede vel quasi dare iurisdictionem papalem Cardinalibus, sed non hominis inferioris interpretatio vel extensio. Et ideo cum, ut dixi, ampliatio §. *idem quoque* sit in illis casibus, ubi imminet grande periculum, & cum contenditur de papatu, vel de ipso disponi debet, & in omnibus aliis Cardinales sunt prohibiti. Habeo propositum, quod in casibus occurrentibus de papatu & de iurisdictione vel potestate papæ, ipsi Cardinales nihil poterunt exercere, & hoc dicitur in dicto *capit. si quis pecuniam* 79. *dist.* quia non tribuit ibi potestatem solum Cardinalibus sed aliis clericis & Christi fidelibus, qui sunt idem quod concilium. Fateor tamen quod si renunciatio papæ esset notoria, vel eius depositio vel intrusio, quod non obstante eius negatione, quia per solam negationem res notoria non efficitur dubia, ut in *c. tua nos de coha. cleri. & muli.* Cardinales ipsi tunc possent procedere ad electionem, iuxta not. in *c. ex parte. el.* 1. *de ver. sign* per Innocen. & hoc quando talis se prætendens papam non esset in quasi possessione papatus. Nam si tunc esset in possessione, an posset à Cardinalibus electio fieri, statim subdam. Illud autem est certum, quod non sufficeret quod esset manifestus hæreticus, & posset procedi ad nouam electionem ante sententiam, per not. in *cap. cum secundum leges. de hereti. in* 6. & infra dicam. Non obstat illud, quod Cardinales in electione papæ funguntur iure Metropolitani: & sic debent cognoscre de electione papæ an sit canonica, sicut Metropolitanus cognoscit, an electio sui suffraganei sit legitima. Nam Cardinales funguntur iure Metropolitano large & improprie solum isto respectu, quia eorum electio habet vim electionis, & etiam confirmationis, quæ consueuerunt in electionibus requiri inferiorum: ut in *c. in nomine Domini.* 23. *di. & in c. licet, de elect.*

Ad istud autem Deuteronomii: quod ardua dubia debeant per sacerdotes Leuitici generis expediri, & sic per Cardinal: ut in *c. per venerabilē. ver. sed quia. qui fil. sint legi.* Respōdetur, quod loquitur quando papa cum Cardinablibus iudicat, ut possint tunc ardua dubia dirimere. Sed quando papa non possit, ut in causa papatus, tunc sacerdotes Leuitici generis sunt omnes Episc. & conciliū religiosorū

cleri-

clericorum, unde Episcopi sunt qui debent dici sacerdotes Levitici generis, quia in ordine omnes Episcopi sunt pares in potentia cum Papa: & ipsi sunt fratres papæ: ut in *c. quam gravi. de cri. fal.* Et quia ardua concernentia statum Ecclesiæ universalis vel fidei, semper sunt per concilia terminata. Unde Apostoli quamvis haberent Petrum summum pontificem, in arduis fecere concilia. Primum, cum Matthiam elegerunt in locum Judæ: *Actuum primo c.* Secundo, cum elegerunt Stephanum: *Actuum 6.* Tertio, quando quidam Pharisæi dicebant adhuc oportere circumcidi, nam electi sunt ex omni parte Apostoli ad tollendam seditionem hanc. *Actuum 15.c.* Item & ad tollendas observantias antiquæ legis. *Actuum 21.c.* & similiter propter sedandas hæreses semper hactenus sunt congregata concilia: ut patet discurrendo 16. *di.* & 17. *di.* & est *in historia tripartita.* Et concilium Africanum statuit ut in omni Ecclesiæ periculo convocaretur concilium: ut habetur in capitulis dicti *concilii. c. 62.* Et quia actus illi, qui fiebant in primitiva Ecclesia, concernebant bonum universalis Ecclesiæ, ideo Petrus non determinabat solus, sed cum concilio, unde clarum videtur, quod causa fidei, & ubi tractatur de bono universalis Ecclesiæ, ibi causæ illæ debeant per concilia terminari.

Et ad illa jura quæ dicunt, quod in collegiis vacante capite potestas devolvitur ad majores post caput vel ad capitulum. Respondetur quod fallit in Cardinalibus, quibus est sublata vacante sede, præsertim in dispositione papatus: ut dicto *c. ubi periculum.* & in dicta *cle. ne Romani.* no. glo. *in c. 1. de schisma. in 6.* Item non obuiat, quod Cardinales creant papam: ergo debent posse eum deponere: cum licet ipsa potestas sit à Deo, tamen ipse sit papa facto ipsorum Cardinalium qui sunt homines: quia Respondeo, quod papa non est pontifex ex facto solum ipsorum Cardinalium, sed etiam ipsius electi in suam electionem consentientis. Et ideo Cardinales sine consensu suo non possunt eum privare, quamvis eum eligant: ut in *c. si. 79. di.* Ipsi enim non dant papæ potestatem, sed Deus: licet ipsi personam determinent. Et ideo errant quidam, qui dicunt, quod si Ecclesia non statuisset hoc, prohibens Cardinales non deponere papam, quod ipsi potuissent: quia non est verum, per prædicta: quia papa, ut dixi, à Deo potestatem habet, non à Cardinalibus, licet ipsi personam determinent. Unde concluditur, quod judicare de pontificatu summo spectat solum ad generale concilium, non ad alios homines viventes.

SUMMARIUM.

Quis habeat auctoritatem Concilium convocandi, vel convocato auctoritatem præstandi vel interponendi.

CAPITULUM III.

Sed ex prædictis videtur insurgere perplexitas, quæ est indissolubilis: & aliud majus dubium in quo explicabitur quarta quæstio, videlicet quis interponat auctoritatem concilio? & quis habeat convocandi auctoritatem? cum enim generale concilium non possit sine papæ auctoritate convocari. *2. q. 5. mandastis. & q. 6. c. ideoq. & 17. di. multis. & in § hinc etiam.* & per totam illam distinctionem & in tota *di.* 16. & ipse forsan non vellet convocare concilium, quia non est verisimile quod papa in sui honoris vilipendium velit concilium accersere, maxime ut privetur: & alii non potuerunt congregare, quia tunc carent auctoritate Apostolicæ sedis: & esset conciliabolum non concilium. 17. *de multis.* videtur quod perplexitas sit manifesta: & quod concilium debeat auctoritatem à papa tractare, expressum est. 17. *di. §. hinc etiam*, ubi concilium statuit quod Symachus papa auctoritatem interponet concilio, quod pro causis ipsius papæ agendis fuerat convocatum. idem tex. 2. *q. 5. mandatis*, ubi criminabatur Sixtus papa, auctoritate ipsius Sixti Valentinianus Augustus conciliũ convocavit. Omnes enim clamant auctoritates sanctorum patrum, nullam synodum generalem ratam esse, quæ auctoritate pontificis congregata vel suffulta non sit. ita dicit tex. Isidori in *quodam c. canonum* dicens: *nec ullam synodum generalem ratam esse legimus, quæ ejus non fuerit auctoritate congregata vel fulta.* facit 17. *di. c. regula. & 3. di. §. porrò* ubi est cautum quod & legatus de latere non habet jus convocandi concilium, nisi spiritualiter esset sibi demandata concilii convocatio, quæ censetur demandata, quando ejus celebratio est sibi commissa: per tex. in *c. 1. de judi. l. 6.* & per regulam: qui vult consequens vult antecedẽs, *l. ad rem mobilem. l. legatum. de procu.* Legatus verò si non habet in spirituali commissione, non potest concilium generale celebrare vel convocare, sed solus potest papa. hoc statuunt canones, & historia Ecclesiastica comprobat, & omnis mos & ritus antiquus confirmavit. 2. *q. 6. c. ideo. & q. 5. c. mandastis. & c. auditura.* Et est ratio: quia convocatio debet fieri per majorem de universitate. *l. 2.* & ibi no. *ff. de alb. scri. & C. de decu. l. 1. li. 10. & 63. di. in synodo.* no. Inno. in *c. 1. de ma. & obe.* & sentit. Io. An. in *c. in causis. & c. Ecclesia. & c. cum nobis de elect.* sed nullus est omnium fideliũ major papa post Deum: igitur ad ipsũ debet competere convocatio fidelium: præsertim quia in convocatione concilii prælati & fideles citantur. 17. *di. §. hinc etiam.* & ibi. in glo. in verbo *præcepisset.* unde facultas hæc non videtur posse competere, nisi illis qui in citatos habent superioritatem & imperium. *ff. de judi. l. si. quis ex aliena. & l. 2. ff. si quis in jus voca. non je.* not. in *c. si per literis. de rescrip. & de dila. ca. præterea.* sed nullus habet jurisdictionem vel Imperium supra omnes fideles, nisi papa. 9. *q. 3. cuncta per mundum.* igitur nullus videtur posse convocare generale concilium nisi papa. Item quia ipse omnium Christianorum & Ecclesiæ militantis est caput & pater: & omnes Christicolæ ad ipsum ut ad caput & patrem debent habere recursum. 17. *di. nec licuit. 9. q. 3. cuncta per mundum*, & melius. 27. *q. 1. rogamus.* ergo si sine papæ licentia convocatur concilium, erit acephalum, id est, sine capite, & erit quoddam monstrum contra naturam

aliorum conciliorum, quæ constant primo capite, deinde ex aliis membris. 21. *di. submittitur.* & 3. *di.* §. *porrò.* & 18. *di. quoniam* & *c. si Episcopus* & *c. si quis Episcoporum.* Nam si à synodo generali excluditur caput seu capitis auctoritas, eo ipso capitis & membrorum unitas dissipatur & causatur schisma. Nam, ut dixi pluries supra in omni justa plurium congregatione parva vel magna necesse est unum regulare & regere, alios verò regulari & regi, secundum Philosophum *in politicis.* Sed convocato concilio sine pontificis auctoritate non erit qui alios regulet & regat: & sic justum non erit concilium, quod debet ex capite consistere & ex membris. Item quia concilium convocatur ab alio quam à papa: cum ipsum concilium sit collectio omnium fidelium: *de conse. di. 1. Ecclesia*, & sic comprehendat papam, qui est fidelium caput: ut dixi *dicto c. rogamus. 24. q. 1.* patet quod talis convocans judicium & sententiam dicit de papa, vel ipsum sibi submittit, vel inferiorem facit: quia convocatio est fienda ab illo qui habet, ut dixi, aliquam jurisdictionem vel auctoritatem supra vocatos & in causis quare fit vocatio. 18. *dicto capit. quoniam* & *c. placuit.* & *c. si quis Episcoporum. 3. q. 2. vocatio.* Quod videtur de papa subjiciendo impossibile, cum ipse nulli viventi sit inferior: nec à quoquam judicetur, immò ipsi omnes papæ subditi sint, & ipse omnes judicat, & à nemine judicatur. *9. q. 3. c. facta.* & *c. cuncta per mundum.* & in tota illa. q. & probant omnia jura quæ supra *proxima quæstione* retuli: quia videtur quod nullus nisi papa possit convocare generale concilium : & sic surget perplexitas in principio, & inanis videtur provisio quod concilium sit judex in causis antedictis.

Item adhuc videtur perplexitas major, cum dicitur quod duobus contendentibus de papatu concilium debeat esse judex : quod ostenditur ab evidentium partium enumeratione : Nam aliquando erit contingens, quod ille solus erit in quasi possessione papatus, cui objicitur quod non sit papa, vel quod ipsam perdiderit dignitatem : tunc ipse solus debebit convocare concilium. Nam etiam ille, qui est in sola quasi possessione, videtur habere jus faciendi illa quæ pertinent ad papam : ut in *ca. de consultationibus. de jur. patro.* & est expressum quod convocatio concilii & præstatio auctoritatis debeat fieri per existentem in quasi possessione papatus : *in §. hinc etiam. 17. di.* & *2. q. 5. mandastis.* faciunt no. in *c. cum Ecclesia.* & *c. cum olim. de c. pos.* & *proprie.* ubi habetur quod jurisdictionalia exerceantur tantum per existentem in quasi possessione jurisdictionis ut in *c. ex litteris. de jure pa.* & *de restit. in integ. c. 2.* not. *3. q. 6. hoc quippe.* & ibi glo. in verbo *debeant.* sed quod ipse convocet concilium ut disceptetur, si justè papatum retinet, in quo posset possibile quod succumberet, non est verisimile. Et ista fuit ratio, quare jura statuerunt quod quis non esset judex in causa propria. *l. 1. C. ne quis in sua cau.* & *l. qui jurisdictioni. ff. de jurisdi. om. judi.* & *l. Julianus. ff. de judi.* ne propter privatum interesse pervertat verum judicium. Aliquando etiam & contingens quod plures contenderent de papatu, & nullus esset in quasi possessione ejus, sed esset tantum dubium quis eorum esset papa contendentium : tunc nullo habente quasi possessionem papatus non erit qui possit concilium convocare, vel ipsi auctorari rationibus antedictis: quia jus exercendi jurisdictionalia, ut dixi, competit tantum illi qui est in quasi possessione jurisdictionis, etiam si proprietas & jus esset alterius: ut not. in *dict. c. cum Ecclesia Sutrina.* & *in c. cum olim. de cau. pos.* & *proprie.* & Inn. in *cap. querelam, de elec.* igitur ad validitatem actus jurisdictionalis sufficit probare, quod qui gessit actum erat in quasi possessione jurisdictionis, & publicè pro tali reputabatur judice : ut notat. in dicto *capit. nihil.* & *in l. Barbarius. ff. de off. præsi.* igitur nullo existente in quasi possessione papatus videtur impossibilis concilii congregatio. Nec obviat si dicitur, immo qui credit se canonicè electum, vel qui habebitur pro magis canonicè electo, debet posse convocare concilium ; quasi electus canonicè absque alia confirmatione possit administrare, & per seipsum possit recipere possessionem pontificatus propria auctoritate : ut in *c. in nomine Domini. 23. di.* not. in *c. illud de elec.* quia illud intelligo verum, quando non est legitimus contradictor. sed si est contradictor, qui similiter se prætendat canonicè electum, & si probabilis dubitatio, non licebit propria auctoritate capere possessionem: ita notat. in simili Doc. in *c. transmissa de elec.* ubi volunt Doctores quod prælatus ex solo titulo possit nancisci possessionem beneficii propria auctoritate: per *l. cum heredes. ff. de acqui. pos.* hoc tamen non habet locum existente contradictore legitimo. Item non obstat si dicitur quod quando possessio est vacans, si ille qui habet proprietatem, actum exercet, valet actus factus à proprietario, & qui non habet possessionem : ut not. Inno. & Doc. in *c. 2. de in inte. resti.* & sic quando constabit quis erit papa, ille erit qui debuit posse auctorari consilio : quia illud dictum est verum alio modò existente in possessione: quia tunc prætendens se papam per gestionem talis actus possessionem vacantem nancisceretur. & no. In. in *c. cumana. de elec.* sed alio existente in possessione vel etiam non existente, dummodo esset legitimus contradictor, tunc qui in veritate haberet proprietatum papatus sine possessione non posset convocare concilium, cum non posset possessionem tunc nancisci: ut supra dixi. sic intelligo & tempore not. per In. in *c. 2. de resti. in integ.* no. *de jur. patr. ex litteris.* Aliquando autem erit contingens, quod ambo contendentes sunt in quasi possessione papatus: ut quia fortè quilibet habet partem Christicolarum non modicam, & una pars alteri pareat, alia verò tanquam papæ: ut dolor tempore meo miserrimè contigit: quia Urbano sexto parebat Italia, Germania atque Anglia, Hungaria & Hyliricum: Clementi verò Gallia & Hispania & Scocia & insula Trinachriæ: & erant Christicolæ scissi, tunc erit perplexitas major: quia si convocabit sibi subditos alii parentes, alteri non obedient vocanti: quia citans esset apud subditos alterius apostaticus & excommunicatus, tanquam secundum eos se intruserit in cathedram Petri non vocatus canonice: ut in *caput. licet. de elec.* & sic tanquam ad eos sibi non subditos jurisdictionem non habet : ut *de offi. vica. capit. ad probandum.* & *in capit. præsidentes. de hæreti. in 6.*

Item

Item ipse vocans apud non sibi subditos erit schismaticus, & sic omni iurisdictione carens: tanquam à iurisdictionalibus ipso iure suspensus. 24.q.1.*dicimus.* & *c.audivimus.* §.*sin autem.* & 7.q.1.*novatianus.* & *de cleri.excom.mi.c.si celebrat.in fi.* Et sic similiter alii de parte contraria reputabunt alium apostaticum & schismaticum. unde videtur impossibile, quod ambæ partes possint conuocari, ita quod in unum legitime conveniant. Item si foret possibile quod omnes conveniret, adhuc esset perplexitas: quia quilibet tanquam pontifex vellet & non plures. 7.q.1.*c.factus est Cornelius.* Nec obviat si dicitur, ante decidetur quis sit papa: & ille præstabit auctoritatem concilio. Nam ex hoc esset perplexitas maior, cum ista determinatio non possit fieri nisi à concilio, ut dictum est: sed concilium non est unquam si prius papa auctoritatem non interponat: ergo perplexitas surgit *l.si Titius ff. de condit.in-sti.* præterea erit possibile, quod nullus eorum nollet congregare concilium vel ipsi auctoritatem impartiri, ne ab eorum preeminentia remoueatur, à qua pro euitando scandalo posset etiam verus papa per concilium remoueri: ut no.glo.in *c.si forte* 63.*di.* His etiam casibus inferiores non videntur posse convocare concilium. Primo ex carentia potestatis, quia nullus inferior potest usurpare, quę tantum sunt principi reseruata: ut in *c.quibusdam.* § *præterea. de verbo sig.* & 17.*di.c.huic sedi.* & *l.vectigalia.* & *l.non solent.C.noua vect.* ideò cautum est quod etiam legatus de latere non habet ius convocandi cōcilium generale, ut dixi: ut no. *de elec.significasti* & 3.*di.*§ *porro.* quia quæ specialiter Romano pontifici conceduntur, generali mandato non transferuntur: ut in *c.quod translationem, de offi. dele.* Secundò quia si hoc facerent se scindentes à papa vel ab eo quem putant pontificem, efficerentur schismatici. 17.*di.c.multis,* ibi. *si Apostolicæ sedis,* tanquam se separantes à capite & unitate, quæ repræsentatur in papa. 14.*q.*1.*loquitur.* & 7.*q.*1.*novatianus.* & sic tanquam schismatici essent ab omini actu iudiciario ipso iure suspensi, dicto *c.dicimus.* 24.*q.*1. & *c.audivimus.* §.*sin autem.* & sic non habent ius conuocandi concilium: quia talis vocatio sive requisitio est quædam citatio: ut vult glo. in §. *hinc etiam.* 17. *dist.* quæ citatio est actus iudiciarius: ut no. *de proba.c.quoniam contra.* & *l.præsenti.C.de his qui ad Eccle.confu.* no. in *fi.de feriis.* Item perplexitas etiam ostenditur, quia esse poterit, quod qui gerit se pro papa, mandabit sibi subditis, ut non conveniant alicui convocationi, vel quod nullus sibi subditus convocet concilium, & eis mandatis erit parendum, 11. *quæst.*3.*qui resistit,* maxime quando sub pœna excommunicationis hoc mandarentur & privationis omnis potestatis ipso iure, quia tunc etiam si iniustè excommunicet parendum est. 11.*q* 3.*c.sententia pastoris.* & *c si Episcopus forte.* no. *de tempo.ordi.ad aures.* Item ex alio capite videtur quod ambę partes non possint bene convenire, quia unam ipsarum errare necesse est: quia cum Ecclesia una sit, si est apud unum, apud alium esse non potest propter incompassibilem multiplicationem papatus. 7.*q.*1.*c factus est Cornelius,* & *si enim autem.* & *ad Corinth. primo.* & *ad Ephesios tertio.* Impossibile est igitur duos esse pōtifices: ergo unam partem errare duobus contendentibus est necesse, & errātem esse schismaticum & si pars adhærens verò pontifici communicabit cum alia male sciente, etiam ipsa pars vera schismatica efficietur, quia qui communicat schismaticis, non communicat unitati 24.*q.*1.*schisma*: dicente Domino ad Moysen: *separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum,* & *nolite tangere de omnibus quæ sunt eorum: di.c.didicimus.* Et alibi scriptum est: *nolite eos in domum recipere, nec ei dixeritis aue: quia qui eis dicit aue, communicat operibus eorum malis.* 24.*q.*1.*omnes.* & ideò Polycarpus sanctissimus martyr, cum apud Ephesum balneas fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum schismaticum, recessit inlotus dicens: *fugiamus hinc ne balnea corruant, in quibus lauatur Cerinthus inimicus veritatis dicto capit.cum omnes.* & aliàs cum ipse Polycarpus obuiaret Martiano schismatico eidem dicenti, *agnoscis ne me?* respondit eidem, *agnosco primogenitum Satanæ.* Ex quibus videtur, quòd duobus contendentibus scissis partibus de papatu, quod necesse est unam partem errare vel fortè esse schismaticam. Ulterius etiam, quod vera pars non possit cum alia communicare, quando etiam schismatica efficiatur, similiter concluditur. Unde ambarum partium videtur impossibilis simul conventio, præsertim quia commissio inhabilium cum habilibus videtur reddere actum nullum: 64.*di.quorundam.*3.*q.* 9.*c.pura. de offi.dele. c.cum super abbatia.* notatur *de elec.illa.* & *l.peditus.ff.de arbi.* & *l.*1. §.*item queritur, de aqua quoti.* & *æsti.* Nec obuiat si dicitur quod quilibet ipsorum se pro summis pontificibus gerentium in parte sua concilium cōvocabit, quia tunc non essent vera concilia, quia essent divisa, & sumerent initium à divisione, vel cum ipsa procederent: unde non essent concilium vel concilia, quæ dicta sunt quia in unum dirigant acumen mentis & initium, ut dixi supra in prin. Nā qui sibimet dissentiunt, nō agunt conciliū, quia nō cōsentiunt in unum. 15.*di.*§.*synodus,* nec cū illis Spiritus sanctus est, vel ipsi non sunt cum Spiritu sancto cōgregati legitime, quoniam Spiritus sanctus tantum descendit inter cōgregatos in unum. 24.*q.alienus, in fine.* ubi probatur quod non multitudini deprecantiū sed unitati Deus tribuit *Actuū* 1.*c.* & 24.*q.*1.*loquitur.* & *c.schisma.* & § *sin autem.* Item si non legitime congregarent vel procederent, quia scisse procederent, & esset possibile quod in sententiis & in processibus & iudiciis dissentirent: ut *l.itē si plures.* §.*si duos.* & §.*principaliter.ff.de arbi.* & quilibet volet sequi iudicia partis suæ, quoniam aliter salua conscientia facere non possent, & sic non dirimeretur litigium, sed schisma & scandalum augmentabitur, sicut accidit tempore cuiusdam Principis. qui cum videret esse difficile congregare Episcopos occidentales cum orientalibus, decreuit duo fieri concilia, unum in Arimino, in quo nonnulli Italici convenerunt: aliud in Nicomedia ciuitate Bitiniæ. sed Imperator hæc ipsa tractante res effectum sortita non est, & neutrum concilium sibimet concordauit, sed utrumq; diuisum est. ita dicit historia Tripartita *libro* 5. *capit.*14. & hoc totum fecit non in unum congregatio, sed in duas partes facta collectio. Nec etiam fieri poterit quod ambo contendentes de papatu auctoritatem interponant, & illius sit rata auctoritas

ctoritas qui declarabitur papa: quia hoc etiam ponere esse dubitatem in capite, quot à nulla partium fieri potest conscientia salua: quia omnis dubius hæreticus est censendus, *de hæreticis cap.* 1. & nulla partium salua conscientia potest se sub dubietate ad aliam determinare. Item esset perplexitatem inducere quod ante determinaretur quis esset papa, quam concilium ipsum, cuius auctoritate hoc debet dirimi, suam essentiam formaliter haberet, & sic videretur poni antè causa formata & causata quam ipsa causa formans, vel causans, quod videtur impossibile.

Qualiter igitur his perplexitatibus & periculis occurreretur. erit ne tunc iuris dispositio in casum & sub ludibrio promulgata? profectò nequaquā, & ideò has sic soluendas censeo, primum discurrēs singulos casus illos secundum quod iuris esse credo determinans. Unde est notandum, quod aliquando unicus existens in quasi possessione papatus criminatur de aliquo, ita sit opus conuocatione concilii, ut quia dicitur in hæresim prolapsus, vel quod non habuit in electione duas partes Cardinalium, & est apostaticus & intrusus: vel dicitur quod renunciauit papatui, vel quod committit delictum ex quo turbatur status uniuersalis Ecclesiæ: vel est aliquis de casibus, in quibus dixi papam subiacere concilio, tunc ipse papa interpellatus debet concilium convocare vel mandare alteri, quod sua ipsius auctoritate papæ concilium convocet, & ipsius concilii iudicio debet se subiicere. ita intelligitur tex. 2. *q. 5. auditum. & c. mandastis &* 17 *di* §. *hinc etiam.* Et notanter dico, quod ipse papa debet convocare concilium, vel alteri demandare, quod auctoritate papæ concilium convocet: quia etiam ipsa vocatio prout fit auctorizabiliter vel per viam citationis sive mandati, debet ab ipso vel ab alio ab eo habente speciale mandatum expediri: nec potest ab alio inferiore fieri etiam ipsa vocatio: ita ult tex. 2. *q. 6. c. ideò* 17. *di. c. generalia* & hoc modo intelligit tex. 17. *di. §. hinc etiam.* quia ibi tex. per viam præcepti concilium convocaverat, ubi Episcopi vocati venerunt, ut ipsum regem ab errore revocarent, quamuis aliquando concilium posset congregari à seipso sine ulla vocatione, ut forte fuit in casu capituli *nunc autem.* 21. *di.* ibi, *cuius rei gratia* &c. vel etiam ex vocatione minus legitima, ut fuit in casu dicti §. *hinc etiam.* tunc ut iuribus subsistat concilium, opus est quod etiam ipse accusatus papa in possessione papatus existens auctoritatem interponet, ut concilium ratum sit tex. est in dicto §. *hinc etiam.* fateor tamen quod eo ipso, quod papa patitur iudicium fieri à concilio de causa sua, quod ex hoc solo videtur cōcilio auctorari. tex. est cum ibi nota in *l. cum pater.* §. *libertis, de lega.* 2. & hoc modo verificatur alternativa. quæ est in tex. synodus rata fuit quæ auctoritate papę congregata vel suffulta non sit. Nam sufficit quod papa auctoretur concilio quocunque congregato, etiam si fuisset vocatio minus legitima, ut est tex. in *§. hinc etiam.* & hoc voluit tex. dictæ *distinctionis.* 17. *in cap.* 1. *& in c. regula. & in c. multis.* qui ponderant tantum quod concilia sine auctoritate papæ fieri non debeant. unde non ponderant tex. solum vocatione quod non fiat sine auctoritate papæ: sed quod nec ipsa concilia convocata fiant sine sententia papæ. unde videtur eius potestatem esse convocare concilium, & ipsum retinere vel absoluere prout ipsi videtur. Et hoc videtur tex. velle cum rubrica sua in *c. nec licuit.* 17. *di.* unde quando placet papæ, conuocatur concilium & conuocatum validitatem habet quatenus eius voluntas persistat. unde videtur eum posse ad libitum convocare & dissolvere, & nullus alius hanc potestatem habet. Sed tunc quomodo soluitur perplexitas, si papa nolit congregare concilium vel congregatum non cognito de causa sua velit dissoluere, vel nolit ipsi auctorare, & suam auctoritatem interponere. quomodo tunc fiet? Respondeo, quod animaduertendum, quod papa non potest legem facere, ex quo si est prolapsus in hæresim, quod de ipsa non redarguatur glo. est notabilis & singularis. 40. *di. si papa.* quæ glo. est verissima, quia papa sic periclitaret vel periclitare posset totam Ecclesiam contra dictum Apostoli 2. *ad Cor.* 13. dicēs. *secundum potestatem qua mihi data est in ædificationem non in destructionem.* Item quia præceptum est divinum relatorii Deuter. quod catholici & fideles insurgant adversus eum qui docet vel asseverat falsum dogma adversum sanctæ fidei: ut 23. *q. 5. si audieris.* Et ideò Mathathias iustè interfecit illum, qui Idolis sacrificaturus ad aram Domini accesserat: igitur possunt insurgere catholici aduersus papam hæreticum & ex præcepto divinæ legis: quia etiam papa legi naturali & divinæ subiectus est. *& notatur de consti. ca. quæ in Ecclesiarū.* & est tex. in *c. sunt quidā.* 25. *q.* 5. facit. 40. *di. homo Christianus. & de pœni. dis.* 5. *consideret. &* 11. *q.* 3. *excellētius.* Et ideò dispositio *c. si papa.* 40. *di.* quæ dicit quod pro hæresi iudicetur papa, nō est simplex dispositio papalis: quia tunc non ligaret successorem, ut in *cap. innotuit. de electione*: sed est pars gestorum Bonifacii martyris, & habet fundamentum in iure diuino, à quo legatur papa, & etiam canon *Anastasius.* 19. *di.* qui dicit quod papa hæreticus est dispositione dignus, ligat successorem papam. 24. *q.* 1. *Achatius.* & incidit papa propter hæresim in excommunicatione prædecessoris ipso iure: quia papa hæreticus est minor omni catholico: & quia iuri diuino contradicit & deviat à fide recta & sancta ipsi obuiando: ideò potest à fidelibus redargui: ut dicto *cap. si papa.* iuxta illud Iohan. 15. dicentis: *si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum & in ignem mittent & ardent.* per quem tex. Doc. in *c. ad abolendam, de hæreticis* dicunt, pœnam hæretici esse quod igne crematur? Et probatur hoc exemplo Pauli, qui de fide redarguit Petrum Apostolorum principem *ad Galatas.* 2. *cap. &* 2. *q.* 7. *Paulus.* & tamen Paulus erat inferior Petro in administratione: sed quia redarguit eum de fide, in qua Petrus male sentiendo erat inferior Paulo, iusta fuit redargutio. Item quando papa errat in fide vel si statueret quod non redargueretur de hæresi, tolleret subditis suis naturalem defensionem, quam etiam princeps non potest tollere: ut *l. facultas. Co. de iure fisci. li.* 10. *& in cle. pastoralis, de re iudi.* quia naturalia sunt immutabilia: ut 5. *di. per totum & instit, de iure naturali.* §. *sed naturalia.* Sed quando papa in hæresim labitur, ipse intendit ad necem & damnationem omnium

omnium sibi subbditorum: vt dicto *c. si papa.* 40. *dis.* igitur iuste populi possunt contra eius mandatum resilire, & contra ipsum insurgere. 15. *q.* 6. *c. iuratos.* facit 11. *q.* 3. *qui resistit.* & *c. imperatores.* non enim tenentur populi, cum pastor efficitur lupus rapax, exaudire vocem eius, qui est effectus mercenarius & non pastor *Ioh.* 10. *c.* & quia populi à papa hæretico & sic excommunicato non debent se permittere duci, ne simul cum eo omnes in foueam cadant. Et hanc sententiam optime probat tex. in *l.* 2. §. *duorum. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris.* ubi est tex. quod licet Domino non debeant iura, quæ habent in seruos, diminui, tamen etiam hoc statutum est, quod si Dominus contra iura diuina vel naturalia agat seruos, quod ipsi serui adversus Dominos audiantur, similiter & filius in potestate, qui nullā potest habere litem cū patre: ut *l. lis nulla. ff. de iudi.* potest tamen non nunquā petere à præsente quod ipsū emancipet & eximat à propria potestate, ut quādo nimis est sæuus in filiū: ut *l. quidā cū filiū. de verb. obli.* notatur in *l. nec unus. C. de emancipa. liberorū.* similiter & serui conveniunt Dominum tyrañicæ procedentē dicto *c. Dominorū.* sic & subditi papa cōtra fidē agente possunt iudiciū contra ipsū etiam invitum constituere. quāvis alias cum eo nullum possunt habere iudiciū: ut dicto §. *Dominorū.* hinc est quod Doc. dicunt in *l. ut vim. ff. de insti. & iure* quod licet per vim resistere iudici, quando aliquā violētiam infert in subditū, non tanquā iudex, sed ut priuatus. igitur si iudex armata manū iniuste subditū aggreditur ut occidat, licet subdito se tueri, & si nō potest aliter etiam, iudicē occidendo, licet si iudicia liter iuste faceret non liceret, quia nō licet propulsare legitimū aggressorē. *l. si seruus C. de his qui ad eccle. cōfugi.* sic quando papa prolabitur in hæresim, & vim facit in subditos & extra iudiciū quia iam non est plus in officio, ideo iuste subditi insurgunt contra eum, & per illum tex. in §. *Dominorū.* dixi iā super illa. q. *an valuit donatio Cōstantini,* quod populi subditi possunt deponere Dominū effectum tyrannum: nec tenentur ei in malis suis præceptis obedire tex. est in dicto *c. qui resistit. & c. Imperatores.* 11. *q.* 3 Et ideo non debēt populi pati papam hæreticū nec legem eius quā faceret ne de hęresi ipsa cognoscatur. Similiter dico quod papa non potest statuere vel legem facere aut aliquid aliud verbo vel facto deponere, ex quo turbetur status universalis ecclesię, & populus Christianus totus ponatur in gravi periculo & discrimine. ita debēt intelligi quæ notat Inno. & Doc. in *c. quando, de consue.* imo totū contrariū curare debet, ut salus ecclesiæ universalis semper salua sit. tex est 24. *q.* 1. *memor sum.* & 25. *q.* 1. *quæ ad perpetuā. & cadē causa. c.* 2. *c. si ea.* Et est ratio, quia tunc papa nō esset defensor, constructor & conseruator ecclesiæ: sed destructor sive dissipatour: ut notatur in *dicto c. si ea.* contra præfatam sententiam apostoli 2. *ad Corinth.* 13. dicentis, quod potestas papæ est in ędificationem non in destructionem. nam dicit Inno. *de plenitudine potestatis papa potest omnia præter quam specifice sibi prohibita vel quia faceret contra fidem:* ut 24. *q.* 1. *Achatius. &* 19 *di. Anastasius* vel contra generale statutum ecclesiæ sive statutum generale, in quo & si posset non esset ipsi permittendum. & ita notat Inno. & Doc. in dicto *c. quanto. de consue.* & notat Iohannes 25. *q.* 1. *quæ ad perpetuam.* sed est opus tunc celebratio concilii, & ideo dicunt doct. in *c. nulli. de sen. excom.* quod ipse non posset tollere statutum canonicis *si quis suadente diabolo.* 17. *q.* 4. *c. ex multis. & de tempo. ordi. c. ap. cum dilecto.*

Modo ad propositū. sicut papa non potest facere legem expressam, quod de hæresi non redarguatur etiam cum est dubia & occulta sua hæresis: ut in dicto *cap. si papa:* ita hoc ipsum facere non potest non convocando vel procrastinando concilium vel Christi convocato auctoritatem non interponendo: & idem in omni casu ubi tractatur probabile dubium papatus, quia hic agitur de bono universalis ecclesiæ in quo tota ecclesia scādalizari potest, & ponitur totus populus Christianus in discrimine, ne forte parere cogantur apostatico non apostolico, & illi qui forte non intrauit canonice cathedram Petri, vel qui iuste eā non detinet. unde existens in quasi possessione papatus obligatur ex debito convocare concilium, vel ipsi convocato tanquam iuste congregato auctoritatem interponere, ut in iuribus ante dictis. Et si non facit vel negligit, eius non est amplius auctoritas expectanda, tanquam tacite statuerit, quod de hæresi non arguatur. vel quod bonum universalis ecclesiæ perturbetur, & populus Christianus in grauissimo periculo supponatur, quo casu potest dici à fide devius. & sic subiacet dispositioni concilii: ut dicto *c. si papa* 40. *d.* igitur hoc casu dico, quod aut est notorium quod existens in quasi possessione papatus est in hęresim prolapsus: vel quod est apostaticus, tunc concilium potest congregari sine eius auctoritate. ratio, quia constat notoriè quod sit hereticus vel apostaticus. apparet etiam quod non est papa: ut in *c. Romana.* §. *notoria, de censi. in* 6. sic intelligo tex. 24. *q.* 1. *Achatius,* quia ibi Achatius non diffitebatur errorem, vel erat ita notorius, quod non suberat defensis *de re iudic. cum olim.* unde hoc casu nō est opus iudicare de hęresi, sed tantum declarare de pœna prius per canones tali hæresi imposita, & sic inuocatione concilii vel eius auctorizatione non est opus eius auctoritate, cum non sit papa & de eius negligentia constat notoriè: quia statim quod erat lapsus in hæresim, debuit convocare concilium. quod si non fecerit, notoria est etiam eius negligentia: dicto *cap. Romana.* §. *notoria, de censi. in* 6. Sed tunc cum Ecclesia vacet, potestas ipsa papalis remanet in Ecclesia universali, & ipsa coadunata potest interponere sibi ipsi auctoritatem, & decernere congregationem de seipsis factam vere legitimam. Et quicunque ipsos vocasset, ipsi vocati talem vocationem auctorare possent, cum in eis repræsentantibus universalem Ecclesiam hoc casu sit omnis potestas papę. & sic papa potest auctorare concilium, quod etiam est vocatum pro sua causa etiam papatus, ut est tex. in §. *hinc etiam* 17. *dis.* & est speciale in papa, ut auctoretur in facto suo, sicut etiam est speciale quod in facto suo nonnunquam sit iudex. sic & concilium minus solenniter convocatum potest ipsi sibi auctoritatem interponere, sicut & auctoravit concilium minus rite vocatum Symachus papa dicto §. *hinc etiam.* Et hoc casu etiam pos-

sent congregare concilium cardinales altero de duobus modis. primo quia quando occurrit arduum dubium celeritatem requirens, & ecclesia vacat, sicut est in hæresi papæ, vel quando est apostaticus notoriè, tunc iurisdictio deuoluitur ad cardinales omnes concordes: ut in *c. ubi periculum. §. idē quoq. de elec. li. 6.* Et licet convocatio concilii fiat, ut disceptetur de papatu & præparatoriis & causa papatus, tamen ipsa vocatio concilii vel auctorizatio eius non est de causa papatus, ita quod non liceat Cardinalibus se de ipsa intromittere secundū ea quæ dixi: supra in quęstione *quis huius causæ iudex sit*: & ideo tanquā habentes iurisdictionē papæ hoc casu possent omnes concordes conciliū conuocare citando & auctorizando concilium. Secundo quando omnes cardinales concordarent, maior pars tunc posset hoc casu concilium congregare, quia talis vocatio potest fieri dupliciter. uno modo auctorizabiliter & per viam citationis; & istam non possunt facere Cardinales pro maiori parte, si non essent omnes concordes, quia non habent aliter potestatem papę nisi cum omnes sint concordes: ut dicto *c. ubi periculum. §. ideoque*: & ista pertinent ad solum papam, ut dicunt iura supra deducta. alio modo hæc vocatio fieri potest non per viam citationis vel imperii, sed per viam denunciationis vel monitionis sive requisitionis, & hęc tunc sit quando non est superior, qui possit vel velit facere vocationē cum citatione, & imminet necessitas faciendi: ut notat Inno. & Doc. in *cap. cum nobis olim, de elec.* & istam potest facere maior pars cordinalium. nam ad hanc possunt facere pares & minores, *de offi. dele. in c. cum causæ, in prima glo. ultra medium.* notatur in *qualiter, de cleri. non resi.* Sic etiam emptores denunciant venditoribus. *ff. de acti. empti. l. si rem. §. fi. & de emp. & ven. c. fi.* sic etiam fiunt intimationes ut in *cle. cum causam, de elec.* faciunt nota. *de supplen. negli. præla. c. 1.* notatur *de accusa. c. licet & deuoto. cap. magnæ.* Et hanc conuocationem debent facere qui sunt in potiori gradu post papam, & sic Cardinales primo. *leg. 1. Digest. de albo scribent.* & etiam inferiores supplent negligentiam Papæ 12. *quæst. 2. cap. qua propter*, sicut & archidiaconus supplet defectum episc. *de offi. archidia. c. 1.* & interdum papa defectum imperatoris: ut in *cap. licet ex suscep. de foro compe.* Et sic econverso poterit imperator hoc casu supplere defectum vel impotentiam papæ, si Cardinales ipsi essent negligentes, qui utique dicerentur negligentes, si statim quod defectus Papæ esset notorius, ipsi Cardinales non conuocarent concilium: ut dicto *cap. Romana. §. notoria, de censi.* unde in primitiva ecclesia, in qua papa non poterat concilia convocare, & propter hæc inter Christianos hæreses & schismata nascebantur: ut 15. *di. cap. canones*, ideo Constantinus imperator suppleuit defectum papæ, & primam Nicænam synodum congregari mandauit, & querelam multorum coram se convocari fecit 12. *q. 1. c. futuram ecclesiam, ver. idem vero.* Ecce ergo quod in vocatione concilii data impotentia papæ princeps concilium convocari iussit. ad hoc 15. *di. §. harum prior. & c. 2.* & de hoc est tex. 16. *di. c. habeo librum, cum sequen. c. &* 11. *q. 1. c. continua.* & probatur in gestis *Antiocheni concilii. c. 1.* & in gestis *Sylvestri papæ c. 2.* Et secunda Synodus celebrata est sub Theodosio seniore. Tertia Synodus sub minore Theodosio. Quarta sub Martiano principe. Quinta & sexta sub Iustiniano. 16. *di.* §. 6. Item Carolus Magnus constituit concilium cum Adriano. 63 *di. Adrianus.* Quare concludo, quod subsistente necessitate hanc vocationem poterunt facere Cardinales, vel etiam Imperator, quoniam eius interest, quod sit pax non solum in urbe: ut 17. *dist. §. hinc etiam*, sed etiam in toto orbe: quia propter dissentionem papatus scandalizatur non solum urbis, sed orbis, poterit etiam quilibet Christi fidelis. 65. *di. si forte.* quia quando est notoria hæresis, vel apostaticus est notorius, possunt maiores de negligentia redargui: dicto *c. Romana §. notoria, de censi. in 6.* Et ideo quilibet posset convocare concilium dico per viam requisitionis vel monitionis, non per viam citationis vel auctorizationis. immo contingens foret quod ipsamet sancta Synodus se poterit congregare: quia quod superiores vocent non est de substantia. & ideo apostoli multotiens Spiritu sancto vocante se coadunabant nullo superiore convocante: patet *Actuum 6. c.* ibi, *conuenerunt autem duodecim multitudinem discipulorum.* & si sunt duæ partes convocandorum, illi habent potestatem alios convocandi & constituendi in mora: ut notant Docto. in *c. cum nobis olim, de elect.* & si possibile foret, quod omnes simul convenirent absque vocatione, valeret quod per ipsos fieret. ratio, quia vocatio, quæ fit à superiore, est quædam citatio, quæ de præsente non est necesse fieri: quia certus certiorari non debet, & ita tenet Archidi. 82. *di. præposuisti.* notatur *de elec. bona. el primo. & in c. 1. de iudi.* & ibi per Modernos legistas in *auth. si omnis. C. si ut se ab hære. absti.* & in rubrica *de in ius vocan.* Et si dicitur quod erit tunc conciliabolum non concilium, cum careat auctoritate sedis apostolicæ. 17. *dis. multis.* respondeo quod ipsa sancta synodus sic convocata, papa non existente, sede vacante. tanquam habens omnem potestatem pontificalem poterit sibi ipsi auctoritatem interponere, quoniā apud eam in casu prædicto residet omnis potestas papæ: nec erit acephala vel conciliū acephalū quia eius caput est tunc Christus: ut notat Hostiens. & refert glo. in *c. 1. de schisma. li. 6.* sic debet intelligi textus Constantiensis concilii, qui dicit, quod *generale concilium immediate potestatem habet à Christo*: nam debet intelligi papa non existente & periculo in ecclesia imminente, quod est vel quando papa est hæreticus, vel non vult periculo eclesiæ obuiare. Nam tunc caput est Christus. ipse enim papa propter hæresim incursam non est iam apostolici caput. Et idem quando iam non vult esse caput, & imminet periculū in tota ecclesia universali, tunc enim habet concilium potestatē à Christo, & omnis potestas pontificalis est circa prædicta in concilio. si autē papa non esset hæreticus, & vellet periculis occurrere, tunc papa est vere caput concilii: quia non dicit illa decretalis *frequens* quod potestas non sit in papa. nam si poneres omnem potestatem in concilio, & poneres etiam in papa, segregata à concilio, poneres duo principia, quod esset hæreticum. 24. *q. 1. cerdoniani.* Item si poneres esse in concilio, ita quod in Papa disrum-

disrumperes unitatẽ ecclesiæ, quæ principaliter consistit in papa capite ecclesiæ, papa igitur catholico existente & periculis & periclitationi ecclesiæ occurrente ipse erit caput ecclesiæ & concilii, & omnis est in eo potestas concilii. Sed eo hæretico vel periculis periclitationi ecclesiæ non occurrente, caput est tunc, ut dicit decretum concilii Constantiensis, Christus. Item erit caput eorum spiritus sanctus, qui descendit super eos congregatos in unum ad tam salubre opus peragendum. 24. *q.1. alienus in fi.* & idem dico, quando aliquis esset in quasi possessione papatus, & ejus hæresis vel causa papatus est dubia. quo casu etiam adhuc papa subjicitur concilii judicio: ut notat glo: in dicto *ca. si papa* 40 *di.* & supra dixi, tunc licet principaliter ad eum spectet concilium convocare, vel ipsi convocato auctoritatem interponere: ut dicto §. *hinc etiam* 17. *dist.* Si tamen vel negligit vel non vult concilium convocare, vel ipsi convocato præstare auctoritatem, vel si vellet eum dissoluere ante cognitionem causæ antedictæ in omnibus prædictis sunt præstitia remedia. Nam eo primo non convocante, cum non possit, ut dixi, talem legem facere, ut de hac causa non cognoscatur, ut notatur in dicto *cap. si papa*, tunc poterunt inferiores per viam monitionis vel requisitionis hoc casu conciliũ convocare: quia cum papa his casibus debeat subesse concilii judicio, inuitus etiam judicium suscipiet. *l. inter stipulantem. §.1. de verbo. obli.* nec debet esse in ejus arbitrio an conveniatur. *l. non utriq. ff. de eo quod certo lo* & concilio convocato si ipse vellet auctoritatem illi interponere, poterit: ut dicto §. *hinc etiam.* Si autem concilium quod est judex in his causis velit, poterit ad auctoritatem præstandam cogere ipsum ar. *ff. de lega. 1. l. hujusmodi. §. fi.* Et si forte pateretur se potius decoriari quam vellet auctorare, vel forte esset absens ita quod cogi non posset, & tunc concilium ipsum sit convocatum interveniat loco ipsius papæ & supplebit ejus vicem *l. 1. & l. vidua. C. de nup.* facit *l. honorum. C. qui admitti. & C. de jure delibe. l. si infanti in fi. & ff. de jure dot. l. profecticia.* & est cautela, quod tunc concilium pronunciet papam nolentem auctorari concilio fore de hæresi suspectũm, & loco suæ auctoritatis concilium auctoritatem interponat: quia, ut dicam & dixi, in his major est sententia concilii quam papæ, dicam infra in *penultima quæstione.* Et ideo inferiore sine causa renitente auctoritatem interponere, debet adiri superior, qui consentiat, tex. est in *nullus, de jure patro.* Et simile dicunt Doc. quod si ex forma legis pater debet præstare auctoritatem vel consensum filio testari volenti, quod si pater denegat sine justa causa præstare, judex ipse præstabit: ut no. in *l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff. solu. ma.* & ideo in tali casu concilium præstabit auctoritatem, & judicabat in causa propria seipsum legitime congregatum, & ideo cum ministerio. tex. in *cap 1. 17. di.* dixit quod concilium non poterat sine papæ auctoritate regulariter fieri, quasi velit quod aliquando fieri possit & recedatur à regula, ut ibi. Item si papa jam præstitisset concilio auctoritatem, non posset eum ante causam finitam dissolvere, quando inuitus judicio subjicitur, dicta *l. inter stipulantem.* §.1. & quia est major sententia concilii in hac causa, ut notat glo. 15. *di. sicut & etiam*, quia, ut dixi, papa non potest legem facere ne de his causis cognoscatur, & sic non potest concilium dissoluendo per indirectum impedire hujus causæ cognitionẽ, licet in aliis causis posset verus papa ad nutum concilium dissoluere, nec alius quivis posset papam cogere vel quod aliter faceret prohibere: 16. *di. non licuit*, nisi ubi tractatur causa fidei, vel bonum universalis ecclesiæ. Eædem viæ per omnia tenendæ sunt duobus de papatu contendentibus, quoniam si unus solus fuit per prius in totali quasi possessione, ipse debebit convocare, & juridice convocato auctoritatem interponere. tex. est in dicto §. *hinc etiam*, junctis his quæ supra dixi, & quæ habentur in Chronicis, videlicet quod tunc de papatu cum Symacho contendebat Laurentius: sed quia Symachus fuerat in quasi possessione papatus, ipse concilio auctoritatem interposuit. & hoc intellige sane, etiam si ex post facto fuisset possessione papatus in totum vel in parte spoliatus, ut quia multi à papatu discessissent: tunc ante omnia esset in sua sede restituendus, tanquam spoliatus: ut 2. *q.* 2. §. *item Symachus.* & ipse nihilominus debet auctoritatem concilio impartiri: ut dicto §. *hinc etiam* quod non, si vellet, succederent remedia supra dicta. Nec obuiat, si dicitur supradicta remedia non videntur bona, si vera sunt quæ proxime dicta sunt, quod papa spoliatus quasi possessione papatus possit petere restitutionem. Nam ex hoc sequetur etiam, quod si papa erit notarius hæreticus vel apostaticus, sed sit in quasi possessione papatus, quod alii non poterunt concilium convocare vel jam convocato non poterit sibi auctoritatem interponere: quia existens in quasi possessione papatus posset dicere, sic se spoliari, & petere se restitui, per text. 2. *q.* 7. §. *item Symachus.* & sic impedienter remedia supradicta. & hoc idem magis poterit dicere alius existens in hæresi occulta, vel apostaticus occultus, quando non volet convocare concilium, vel ei auctoritatem interponere. nam si alius convocabit, & ab ipso papa se separabit, vel si concilium ipsum volet supplere defectum ipsius Papæ, poterit ipse dicere sic; concilium spoliat me Papam quasi possessione papatus, in qua sum, & petet se restitui, & irritabit omnia supradicta remedia & erit perplexitas majori priori. Sed huic objecto facile respondetur. & primo notorius hæreticus vel apostaticus non poterit excipere se spoliatum, quia notorie constat quod non est Papa: sed quod potestas papatus residet modo in ipsa ecclesia universali, ut supra dixi. & exceptio proprietatis notoriæ obstat spoliato de spoliatione excipienti: ut in *c. ad decimas, de resti spol. li.* 6. *& de divor. cap. significasti, de filiis presby. c. constitutus*, cum similibus notatur Doc. in *c. cum dilectus, de ordi. cogni.* loquor quando est notorium prouenienѕ ex veris probationibus aut fictis, non in solis præsumptionibus, & tunc non denegaretur propter talem notorium restitutio: ut no. in *c. porro de divor.* & ibi tex. qui sic potest intelligi. Occultus etiam apostaticus vel hæreticus in casibus prædictis non poterit tanquam spoliatus restitutionem petere, quia ergo dixi. supra quod ipse qui est in quasi possessione papatus debet convocare concilium, vel ipsi auctoritatem im-

impartiri. quod si non facit jure permittente, alii possunt facere. quo casu ipse tanquam spoliatus non potest restitutionem petere, quia quando spoliatio fit juris auctoritate, nō datur spoliato restitutio. ideo si aliquis spoliavit me, & ego incontinenti spolio ipsum. non datur ei tanquā spoliato restitutio Item si subtraho me à notorio fornicatore secundum casum. *ca. nostra, de cohabi. cle. & mulie.* & 33. *di. præter. hæc.* non datur rectori restitutio. hæc probantur in terminis nostris in papatu, si spolio notorium intrusum in papatu, non datur sibi restitutio ut ex tex. 79. *di. si quis pecuniā & c. si duo.* 23. *di. in nomine Domini in fi.* no. glo. 3. q. 1. *in summa. & in §. peccatum.* & quia ubi est notorium, & nutritur peccatum, ibi non datur restitutio; ut notat glo. in dicta 3. q 1. not. *de restit. spol. literas.* Et quia evidens injusta possessio non causat possessorium, ut notat Innoc. in *ca. cum ecclesia sutrina, de causa pos. & proprieta. in glo. magna.* & quia existens in obedientia indebita vel servitute separare potest, ubi ex tali præstatione servitutis vel obedientia nutriretur peccatum. 32. q. 2. *si quis uxorem.* no. in *c. fi. de adulte.* quem tex. sic intelligo, ut vir occultam uxorem adulteram possit privare debito conjugali propria auctoritate per jura prædicta. Ex quibus patet, quod remedia supra data subsistunt.

Quando autem plures de papatu decertantes essent ambo in quasi possessione papatus? Tunc nullus ipsorum præbebit auctoritatē concilio: quia illud quod dicitur, quod papa vel existēs in quasi possessione paratus, solus debet convocare concilium, vel ipsi præbere auctoritatem, habet locum quando unus à principio est in quasi possessione papatus universaliter. & ita loquuntur omnia jura hæc dicentia. sed si sunt duo, & scisse à principio papatum possidentes, tunc neuter convocabit concilium, & ipsi auctoritatem interponet per rationes antedictas, sed cum tūc ecclesia dicatur quasi vacare: ut no. in *c. 1. de scis.* & supra dixi, erit idem, quod quādo ecclesia vacat & est opus concilio, ut quilibet per viam intimationis possit ipsum convocare, & conciliū sic convocatū, ut dixi, sibi auctoritatem interponet. probatur hæc conclusio in *c. si duo. 79. di.* ubi concilium cognoscit duobus de papatu contendentibus, nec dicit ibi quis concilium convocet, ut patet in *gestis dicti concilii* & in *gestis Bonifacii. c. 2* & horum est ratio: quia paria sunt non esse vel non apparere. *l. duo sunt titii, de testa. tute. & l. in lege. ff. de contrahen. emp.* Sed quando non est Papa, ut quia notoriè hæreticus vel apostaticus, vel quando duo sunt contendentes, quorum nullus sit in quasi possessione papatus saltem totali à principio, tunc concilium potest convocari quando vult, & in loco prout eis placet. tex. est in dicto *c. si quis pecuniā. 79. di.* ubi aperte tex. dicit quod *Cardinales & alii clerici & laici Deum timentes*, qui omnes non sunt aliud quam concilium, *possunt talem apostaticum anathematizare. & si non possunt intra urbem, facient extra in loco, prout eis placuerit.* Nota quia non dicitur, ut illi apostatico videbitur & placuerit, sed ut ipsis placuerit. unde ibi est tex. quod tunc concilium convocatur, quando non est papa, prout videbitur Cardinalibus & aliis. & est ratio, quia in schismaticos etiā laici principes jurisdictionem habent: & idem contra apostaticum: ut est tex. conjuncta glo. in *c. principes. 23. q. 5.* & ibi est textus quod quādo deficit potestas Ecclesiæ, supplet potestas secularis. Et ideo si propter duorum contentionem de papatu contendentium non potest uniri Ecclesia, tunc insurgere possunt alii & jam principes seculares: ut dicto *capi. principes.* & infra dicam. & hoc modo est soluta omnis perplexitas.

Restat ut respondeatur ad aliqua contraria, ut omnia plena sint. Et ad primas rationes de perplexitate est supra responsum. & similiter ad illud quod convocatio fiat per majorem de universitate vel per habentem potestatem citandi: quia illa sunt vera quando vocatio fieret per viam auctoritatis vel citationis ut dixi: secus autem per viam monitionis, quia tunc etiam faciunt eam pares vel minores, qui non quærunt ex tali vocatione quenquam sibi subjicere sed monere, & sic tollitur illud aliud, quod sic vocans videtur papam vel alios majores vel sibi pares subjicere. Et ad illud, quod fieri debeat per existentem in quasi possessione papatus, fatendum est, dummodo velit, sed eo nolente ne jura sint ludibrio procedunt remedia supra data. Item dum dicitur, quod nullo existente in quasi possessione papatus non erit qui convocet concilium, hoc est falsum, ut probatur in dictis capitulis *si duo. & cap. si quis pecuniam. 79. dist.* Ex quibus apparet, quod in uno capitulo erant tantum duo de papatu contendentes & intrusi & in alio. c. solum unus apostaticus, & tamen est tex. ibi quod concilium tales expellit & judicat. Sed quis tunc potest tale concilium convocare? necesse habes dicere, quod alii clerici vel etiam Imperator, aut alii seculares, argu. *l. 3. §. si debitorem. ff. quæ in frau. credi.* & eorum quæ no. in *l. 1. C. ne quis in sua causa jus di.* Ratio, quia his casibus etiam laici jurisdictionem habent: ut est tex. in dicto *c. princeps. 24. quæst. 5.* & dicta *c. si duo. & c. si quis pecuniam. 79. dist. & 23 dist. in nomine Domini.* Item quia quando est notorius solus apostaticus vel papa notoriè prolapsus in hæresim, vacat sedes, & quod tunc cum indigeamus concilio, & non sit qui convocet vel ipsi auctoritatem præstat, est rediculum dicere, quia saltem papalis potestas residet in tota ipsa universali ecclesia: ut probat tex. in dicto *capit. si quis pecuniam,* qui text. præbet jurisdictionem ecclesiæ contra intrusos. Ad idem 23. *dist. in nomine Domini.* in quibus juribus probatur quod existente apostatico & sic vacante sede, ecclesia universalis habet jurisdictionem. facit text. in dicto *capit. si duo.* pro ista parte inducitur quod etiam papæ potest fieri monitio publica, quando est hæreticus, etiam illa ut dicatur ecclesiæ: ut notant Doct. in *c. novit. de judi.* ergo ecclesia hoc casu habet jurisdictionem supra papam. 21. *dist. nunc autem. & 19. di. Anastasius.* & in omni casu ubi non potest papa providere, potest ecclesia universalis. hinc est quod in prima ecclesia antequam essent distinctæ diœceses, & messis erat multa & operarii pauci, indifferenter apostoli per totum orbem ordinabant, licet, ut dixi, quando erat Petrus, deferrent Petro. unde concluditur, quod vacante sede, imminente necessitate, etiam universalis habet omnem potestatem papæ: sed non subsistente necessitate non credo quod imponam

manus

manus ad ea quæ impetunt tantum papæ statuendo præsertim contra statuta per papam, quia concilium non est supra papam, nisi esset in illis tribus casibus in hæresi & in bono universalis Ecclesiæ principaliter vel ubi desolaretur status ipsius Ecclesiæ universalis, ut dicam infra in *pe. quæstione*. In casu ergo prædicto, quando papa non vult conuocare concilium, vel ipsi auctoritatem interponere; & imminet necessitas pro bono universalis Ecclesiæ, potestas est in ipsa universali Ecclesia & in concilio etiam contra voluntatem papę: & ideò ipsa synodus quomodocunq; congregata potest sibi auctoritatem legitimam interponere, & convocatio ipsa poterit fieri etiam à principibus secularibus. Et ideò quando Ecclesia per se non potest, deberent facere principes seculares. sicut fuit tempore Constantini. 16. *di. habeo librum cum ca. se.* ut supra dixi. & no. 23. *q. 5. c. principes.* & ita dicit glo. in libro conciliorum in *principio Affricani concilii.* & notat historia Tripartita. *lib. 1. cap. fi. & in li. 2. c. nono. & c. 13. & in tertio li. c.* 1. 2. & 3. Item mandato & licentia principis congregatum fuit Chalcedonense concilium: & ibi etiam, quod plus est, interfuit Augusta, ut patet in dicto *li. Chalcedonensis concilii.* Et hæc sunt verba dictæ Synodi: *synodus quæ secundum gratiam Dei & decreta piissimorum Imperatorum congregata est in Chalcedonensi ciuitate* &c. Et demũ subduntur ibi hæc verba, *Dominus noster Iesus Christus piissimum & fidelissimum Imperatorẽ erexit ad zelum fidei, qui Imperator undique sacerdotes & episcopos ad se cõuocauit.* & in fine dicti c. dicitur & loquitur imperator, *ab uniuersis enim prouinciis religiosissimi sacerdotes Chalcedonis venerunt iuxta mandata nostra & præceptum.* unde patet quod Cæsar nonnunquam concilium conuocauit.

Ad illa autem argumenta, quod duobus contendentibus de papatu, & utroq; habente papatus quasi possessionẽ, quod propter scissos Christicolas ex hoc erit impossibilis conuentio, quia una pars aliam schismaticã reputabit, & sic non videntur posse inuicem salua conscientia communicare. Et quod illi de una parte non parebunt alii vocanti, nec econverso. Item quod non erit qui auctoritatem concilio interponat. Itẽ non poterit aliquis se scindere ad aliquẽ papã reputabit convocando per viam monitionis conciliũ, quin schismaticus efficiatur, præsertim si nolens taliter convocare conciliũ prohibebitur ab illo quẽ reputat papam, qui fortè sibi mandet quod ab ipso non discedat: vel monitionem alicuius concilii faciat sub pœna excõmunicationis, vel fortè priuationis cuiuscunq; dignitatis, quam incurrat ipso iure. sic breuiter respondeo: & ad primum dico, quod licet excommunicatis & schismaticis cõmunicare sit peccatũ: ut in *c. nuper. de sen. excõ.* tamẽ ex causa necessitatis licitè sine peccato communicatur eis: ut in *c. si vero, de sen. excõ.* sed non potest esse maior necessitas, quã cũ est schisma vel contentio de vicariatu Iesu Christ. 12. *di. omnia.* Et ideò hoc casu pro reconciliatione fienda licitè possunt qui sunt verè catholici cõmunicare etiã excõmunicatis & schismaticis sive hæreticis. hoc probatur in *cle. ne Romani, ad fi.* & ibi glo. in verbo *cæterum de elec.* ubi est tex quod non obstante, quod Cardinalis aliquis sit excõmunicatus, quod tamẽ hoc prætextu ab electione repelli nõ potest, ut ibi & dixi in Manarchia in quæstione *an aliqua exceptio contra Cardinales opponi possit*, alii Cardinales sine peccato cum illo possunt convenire ad electionẽ futurã papę fiendam. Cũ enim hæc cõmunicatio fiat hoc casu cum schismaticis iure permittente, non in curritur aliqua pœna. *l. servus. §. si quis rivũ ff. de rivis.* facit *l. Cracchus C. de adulte. & ff de adult. l. nec in eo. & l seq.* no. 33. *q. 3. c. inter hæc.* nã cũ schismatis cõmunicare non licet 24. *q. 1. maiores*, nisi quãdo correpti quærũt unitatẽ: ut no. glo. singularis in *d. c. maiores* facit 24. *q. 7. c. 1.* Et ideò tempore schismatis si aliquis cõmunicat cũ illis de alia parte, ut fiat unio, non peccat nec efficitur schismaticus. & similiter per viam monitionis conuocans conciliũ ex eo existẽs in quasi possessione papatus negligens est, non dicitur se scindere à suo capite & schisma committere, ut supra dixi unde hæc argumenta contraria includũt impedimentũ convocationis concilii ex eo quod non liceat cõmunicare cũ adversariis. Itẽ non est opus ut aliquis ipsorũ litigantiũ de papatu auctoritatẽ interponat: quia sufficit auctoritas sola concilii auctorantis sibimet, ut supra dixi. Item dico quod ut habeant materiã isti de diversis partibus parere vocantibus vel ipsos exaudire poterunt convenire de principalioribus utriusq; partis & convocare conciliũ in aliquo loco illis de utraq; parte non suspecto: vel poterit tunc Cæsar tanquã mediator amborũ & indifferens & pro tẽporalibus Dominus mundi. *l. deprecatio. & l. Rhodi. de iactu*, quia ut dixi, sine periculo schismatis possunt hoc casu invicẽ cõuenire quãvis sint diversæ sectæ. Item plurimi possunt conuocare concilium quando de uno loco & tempore conveniunt & utraq; pars conveniant in unum & sine periculo: quia esse etiam poterit quod erit scissæ ambæ partes, & nulla erit schismatica, si forte iusto errore ducti sic separati Christicolæ forent, ut dixi in Monarchia in quæstione *an duobus contendentib. de papatu aliquis eorum vel ambo schismatici sint*, quamvis & si aliqui foret schismatici & unionem affectarent quærendo concilium vel ad ipsum veniendo licite ipsi convocare posset & sine peccato: ut notat glo. in dicto *capit. majores.* 24. *q.* & supra dixi.

SUMMARIUM.

An Cardinales vel Imperator, qui fortè crediderunt uni de pontificibus litigantibus de Papatu, possint ab ipso discedere, & ab ipso se separare salua conscientia, & concilium.

CAPITULUM IIII.

AD aliud autẽ quod dicitur, quod cardinales vel Imperator, qui fortè crediderunt uni de istis pontificibus litigantibus, non poterunt ab ipso discedere & ab ipso separare salua conscientia & convocare concilium. dico primo esse permittendum quid hoc casu possint vel debeant facere subditi, an licet ipsis à suo quem reputant pontificẽ separare sine peccato. Secundo an ex eo quod se separẽt à suo pontifice

pontifice ut tali casu concilium convocetur vel ad ipsum vadant dici debeant schismatici vel peccatores. Tertio si debent servare præcepta vel timere excommunicationes, quas idem pontifex suus faciat in casu quo ab eo recedant vel concilium convocent. Et hæc concernunt sive sint Cardinales qui hæc patiantur sive alii prælati vel laici.

Ad primam quæstionem sunt multi casus discurrendi. & primo quando est unicus papa & dicitur lapsus in hæresim vel renunciasse aut peccatum committere quod turbet & scandalizet universalem eccesiam, an tunc licite possunt subditi ab ipso separari. Secundo quando essent duo de papatu contendentes an si unus est solus in quasi possessione, subditi ex tali contentione possint ab ipso recedere, vel quando duo recéderent scissos Christicolas, an subditi à suo quem reputent pontificem discedere volebant.

Veniens ad primam quæstionem, videtur quod præsertim quando causa hæresis est dubia vel renunciationis aut similis, non liceat ab unico existente in possessione pontificatus ante latam sententiam recedere. tex. videtur 8. *q.* 4. *nonne* facit *de consecra. di.* 2. *c. non prohibeat.* & quod notat Inno. & Doct. in *c. nostra. de cohabi. cle. & mulie.* ubi volunt quod sint crimina grauia quantum velint, ut homicidium & Simonia, tamen non debet prælatus occultus non vitatur: ut notatur 6. *q.* 2. *c. si tantum. & c. si. placuit. & de sen. excom. cum non ab homine. & de tempo. ordi. ad aures.* etiā in sacramentis, quia Christus tradidit corpus suum Iudæ proditori & sacrilego, qui etiam fuit hæreticus: ut 1. *q.* 1. *c. eos.* & notat Inno. *de hereti. c. fraternitatis.* Et maxime quando vitatio prælati scandalizat. ar. in prædicto. *c. ad aures, de tempo. ordi.* & maxime non videtur deserendus papa à Cardinalibus, qui sunt pars corporis papæ 6. *q.* 1. *si quis cum militibus. C. ad legem Iul. Maie. quisquis.* videntur enim astricti ad residentiam cum papa, ut assistant sibi in conciliis & aliis opportuuis, ut nec momento ab ipso abesse debeant: *de clem. non residen. c. ex gestis, & c. ex tua,* 7. *q.* 1. *per totum.* & videtur tex. in *c. olim, de accusa.* ad idem tex. 17. *dist. hinc etiam.* ubi puniti fuerunt, qui à Symacho propter suspicionem criminis discesserunt pro hoc videtur tex in *c. cum secundum leges, de hereti. in* 6. ubi est casus quod quamuis hæreticus sit ipso iure damnatus, & bona eius confiscata, tamen executio ab homine privato fieri non potest ante sententiā iudicis, & sic antequam concilium hæreticum papam damnauerit, vel ipse se suo ore damnaverit ut 21. *di. nunc autem.* ut sic ante non videatur subditorum licita separatio. Ad idem tex. in *c. licet episcopus. de praben li.* 6. ubi est tex. quod licet per ademptionem secundi beneficii curati primum beneficium vacet ipso iure: ut in *ca. de multa, de praben.* tamen non videtur quod ipso non conuicto possessio sit sibi auferenda. Ad idem textus in *c. ordinarii §.* 1. *de offi. ordi li.* 6. & quod priva tus ipse non possit exequi sententiam ab homine vel à iure latam: videtur tex. in *l. mi les alias. l. aut praetor. §. qui iudicati ff. de re iudi.* Quare videtur ex dubia hæresi vel renunciatione papæ ipse papa à subditis suis non sit deserendus: quinimmo plus videtur dicendum, quod etiam quando hæresis sua vel renunciatio, aut peccatum turbans ecclesiam esset notorium, ipse deserendus absque iudicis mandato non sit: quia etiam ubi est notorium in eo exigitur sententia: ut no. glo. *de rescript ab excommunicato. de iureiuran. c. ad nostram de testi. cogen. c. super eo.* 2. *qua Lotarius,* & est glo. *de purga. ca. c. penul.* & no. Bar. apud legistas in *l. emptorem ff. de acti. empti.* & præsertim requiri videtur sententia in effectibus facti propter notorium delictum imprimendis sive exequendis: sicut est discessus subditorum, qui est quid facti. glo. est in *autent. ut iudicis sine quoquo suffra. §. necessitatem.* licet non sit necesse ut feratur in scriptis vel cum solennitatibus: de quibus in *l. prolatam. C. de senten* & hoc tenet Io. An. in *c. ex parte. de verbo. sign. el.* 1 & Archi. 2. *q.* 1. *qua Lotarius. & in c. Felicis. de pœnis li.* 6. in verbo *pontificali,* ad finem magnæ glo. ubi dicit quod sufficit si à iudice fiat quædam detectio. idem Io. An. in *additionibus Speculi. in ti. de notorio. §. notorium autem. in fine tertiæ colum.* immo sufficit præceptum, ut dicit Archi.. in *dict. c. qua Lotarius* & no. Cyn. *de his qui no. infa. l. nulla* & glo. in *l. ictus fustium ff. eo. ti.* Si enim in confessum sufficit *ff. de iudi. l. si debitori,* fortius in notorio: & hoc in ciuilibus: sed in criminalibus requiritur sententia: ut no. glo. 2. *q.* 1. *& in l.* 1. *C. de confes. & l. si confessus. de custo. reo. & l.* 1. *& l. ictus fustium ff. de his qui no. infa.* Ex quibus videtur quod sive occulta sit hæresis papæ sive notoria, non liceat sine iudicis licentia subditis à papa hæretico occulto, vel etiam notorio discedere: & multo magis non videtur discessus licitus, quando in nulla est hæresi vel schisinate coustitutus.

In contrarium videtur, quod papa existente hæretico etiam occulto licite subditi hoc sentientes possint ab ipso separari sine alio iudicis ministerio. tex. videtur in *c. Anastasius* 19. *di.* ubi multi Anastasium deseruerunt & iuste: quia occulte communicaverat in crimien hæresis. Pro hoc facit, quia quando est apostaticus ille qui dicitur papa: vel verus papa est prolapsus in hæresim, tunc quilibet eorum est excommunicatus. de primo scilicet apostatico, est tex. in *c. licet. de vitanda. de elect. & in c. in nomine Domini in fi.* 23. *di.* loquor etiam si sit apostaticus: quia renunciasset papatui: & postea hocnō obstante decertaret ipsum sine canonica electione tenere: quia malo ingenio contra canones in ipso staret intrusus: & similiter excommunicatus foret: ut in *d. c. in nomine Domini.* & de hæretico quod sit excommunicatus etiam papa non est dubium, 24. *q.* 1. *Achatius.* ergo licite quolibet dictorum casuum euitatur & ab ipso receditur: *de sen. excommuni. c. nuper. & c. cum non ab homine.* & in istos effectus iuris, videlicet excommunicationis & perditionis dignitatis propter hæresim, vel apostasiam incurrit quis ipso iure absque aliquo iudicis alterius viventis ministero: ut in *c. cum secundum leges. de here. in* 6. no. Io: An. *c. ut commissi. c. ti. li.* 6. & *d. c. Achatius.* & quia insurgere contra papam apostaticum vel hæreticum videtur à iure subditis permissum. 79. *di. si quis pecunium.* & *d. c. in nomine Domini* 23. *di. in fi.* unde hac iuris provisione videtur quod uti possint absque alio iudicis mandato. *l. quæ*

si sub

si sub conditione in fi. ff. de condi. insti. & ideò cum ministerio dicitur, frustra principibus impetratur quod iure communi conceditur. *l. 1. C. de Thesauris li. 10.* Et hic est etiam quod quandoque liecet occidere transfugas vel fures nocturnos aut agrorum depopulatores iure permittente. *l. post luminum. §. transfugas. de sica.* & quod notatur in *l. 1. C. quando licet sine iudi. se ven.* quod potest fieri aliter non petita à iudice licentia. Similiter quando licet capere debitorem propria auctoritate *l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. cre.* & hoc etiam probatur tex. in *d. c. licet Episcopus, de præben. l. 6.* allegatus supra in contrarium. Nam ibi est tex. quod si habẽs beneficium curatum acceptat aliud similiter curatum cũ primum vacet ipso iure Episcopus potest ipsum conferre etiam prius possidente non citato, aut alia declaratione non facta quod vacet. Ex quibus videtur, quod ex hæresi in quã prolapsus sit, vel ex eo quod sit apostaticus, licitè sine alia sententia potest deseri à suis subditis hoc scientibus, etiam si ista crimina occulta sint: & hoc concludunt illa iura quæ supra retuli, quando Deus per Moysen dixit: *separamini à tabernaculis* &c. *d. ca. dicimus.* Ita etiam debet intelligi illud exemplum Polycarpi, de quo supra dixi. & videtur tex. 22. *dis. §. verum.* ubi non licet ab eis recipere aliqua sacramenta nisi baptismatis in causa necessitatis. Alia autem sacramenta etiam necessitatis ab hæretico nõ licet recipere. *d. §. veru.* notatur in *c. vestra. de cohabi. cle. & muli.* Et hanc sententiam credo veram per tex. 16. *q. fi. c. sane & 2. q. 7. sacerdotes* no. in *c. cum non liceat, de præscrip.* nam à prælato excommunicato si est hæreticus vel apostaticus, licet recedere sine alia sententia: ut in *c. pastoralis, in fi. de appel.* 11. *q. 3. excõmunicatos. & ca. cum excommunicato.* & dicit In. quod hoc est verum etiam quantumcunq; ipse toleretur, dummodo probari possit, adeò ut si vocet aliquem subditum ad ordines vel ad alia Sacramenta, possit ipsi dici, *non recipiã hac à te quoniã excõmunicatus es.* Ita no. In. in *c. 1. de schismati.* facit. *6. q. 2. c. si tantũ.* quia debẽt eum denunciare ut emendetur. An aut peccẽt suscipiẽdo ab eo Sacramẽta, no. in *d. c. vestra. & in c. fraternitatẽ, de hæreticis. & in c. per tuas. el. 2. de Simo.* ubi cõcludũt Doctores, quod non debent etiam ab ipsis occulta Sacramenta recipi nisi baptisma & corpus Christi: ut in *ca. 3. de hæreti.* licet ipsis occultis peccatoribus petentibus in publico Sacramenta danda foret: *de consecra. d. 2. non prohibet. & 1. q. 1. c. Christus.* Et idem occulto excommunicato danda sunt publica officia, quæ aliis dantur, ne sic vitando eum prælatus publicet ipsum, *de offi. ordi. c. si sacerdos.*

Restat modo responde contrariis. & ad *c. nonne 9. q. 4.* respondeo: ut no. glo. in *d. c. cum nõ liceat,* quod loquitur in aliis criminibus quã hæresis. *24. q. 2. sane.* & in alio crimine quam ex quo irrogata sit sentẽtia excommunicationis: *de. c. cum non ab homine* & in crimine schismatis: ut in *ca. quia diligentia, de elect.* & in simoniaco in ordine, dummodo probari possit. *32. dist. §. verum. 1. q. 1. si qui à simoniacis.* In aliis autem criminibus, & si sint notoria, est expectanda sententia. *15. q. fi. c. fi.* fallit in crimine fornicationis notorio. *32. di. nullus.* ita noto. glo. *2. q. 7. sacerdotes. el 1.* ubi glo. addit alium casum, quando prælatus non seruat canones. *19. dis. nulli.* sed debet intelligi sane: quia non obseruat canones, quia arbitratur papam illos non posse condere; tunc quoniam ex hoc est hęreticus, debet vitari. Ego tamẽ credo, quod idẽ sit in omni suspẽso à iure quo ad se & quoad alios. ut licitè dimitti possit & vitari, dum modo evitatio fiat ut eum corrigat non ut publicet. nam ex quo ius ligat factum occultum, licite ab eo receditur: ut dicto *ca. non ab homine.* notat. glo. in *cle. 1. de hæreti. in glo. magna. ad fi* ideò potest vitari ut se retrahat à peccato Non obstat 32, *di. §. verum.* ubi videtur promissum ab homicidis & adulteris recipere Sacramenta & sanctimonialium violatoribus. quia loquitur ibi in criminibus occultis non suspensis, & non præcisis. Sed quando essent suspensi, est idem dicendum quodcunque sit crimen & ibi de fornicario fit mentio exempli gratia. idem credo in omni crimine notorio ordinis executionẽ impediente: ut notat Innoc. & Doc. in *cap. per tuas. el. 2. de simo.* & est in istis ratio quod vitari debent quia suspensi. & ideò est idem in omni alioqui à iure suspensus foret quoniam peccaret qui voluntariè cum talibus communicaret: quia debemus esse soliciti de anima fratris lucranda: igitur debent tales deseri ut desistant, & toleratio non operatur quantum ad scientes ut not. Iohannes de Calderinis in *c. ad probandum, de re iudi* & hæc sunt etiam vera in omni occulto, etiam cuius delictum probari non possit, ut liceat vitare suspensum ad finem. ut se corrigat non ut prodatur. Sed si esset pœnæ occultum quod probari non posset, credo quod vitari posset ut reprobaretur delictum. *6. q. 2. si tantum.* ut hæc no. in *de. c. nostra, de cohabi. cleri. & muli.* no. in *c. 1. de schisma.* Non ob. tex. in *§. hinc etiam. 17. dis.* quia ibi erat suspicio criminis hæresis vel alterius criminis in Symacho papa: sed non erat verum quod esset hæreticus: & ideò ex sola suspicione hæresis deseri non debet papa, sed quando scitur in veritate deseri potest etiam si hæresis aliis sit occulta, dummodo probari possit.

Et ad *capit. cum secundum leges, de hæreticis in 6. & ad capit. licet Episcopus, de præben. eo. lib. & ad l. miles.* aliàs *prætor ait. §. qui iudicati, de re indi.* Respondeo quod est consideranda lata sententia à legẽ vel ab homine, quomodo pars vult ea uti contra eum qui succubuit vel damnatus est. Nam aut pars adversa vult effectus iuris causatos propter talem sententiam hominis vel legis allegare solum vel dicere iuductos esse, & tunc potest hoc absque alio iudicis ministerio: ut si allegat damnatum ad mortem ipso iure effectum intestabilem vel prius testamentum per eum factum irritum esse. Et hoc potest dicere & allegare. *l. si quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniusto testa.* similiter etiam potest allegare quod hæreticus papa sit excommunicatus ipso iure & dignitate privatus & bona eius publicata, *de hæreticis. cap. cum secundum leges. libro. 6.* Item potest allegare quod per acceptionem secundi curati beneficii facta sit executio à lege ipso iure ut primum vacet, ut in *ca. de multa, de præben.* adeo ut per habentem conferre possit conferri absq; alia iudicis declaratione, ut est tex. in *l. licet episc. de præben, libro 6.* idem dicimus in damnato de crimine publico, ut efficiatur infamis ipso iure & allegari

possit infamis *l. infamen. ff. de publi. iudi.* nec est opus quod iudex eum declaret infamẽ. tex. est optimus in *l. 1. §. 1. ver. sin autem pronunciavit. ff. ad turpil.* Pro istis igitur effectibus à iure introductis vigore alicuius sententiæ latæ à lege vel ab homine non est opus alio iudicis ministerio vel sententia, immo iudex non posset sine causę cognitione facere quod isti effectus à iure introducti non imprimerẽtur. *l. non poterit præses. ff. de fur.* no. in *l. ut militibus. C. de testa. mili.* Si vero loquitur de executione fienda ab homine ipsius sententiæ à lege vel ab homine promulgatæ, tunc aut executio potest fieri aperte absq; eo quod aliquid requirat à damnato: quia potest fieri solum per quid vel aliquid de negando sibi damnato, & tunc pars potest illud facere sine alio iudicis ministerio vel sententia: ideo debens conferre beneficium cõfert illud postquã vacat ipso iure absq; eo quod possidentẽ citet vel ipsum beneficiũ iudex vacare declaret. tex. est in dicto *c. licet episcopus.* similiter si usufructuarius obtinuit pro usufructu in confessoria, & per prius possidebat ipsũ fundũ, ipse vigore sententię colliget fructus nec pro executione sentẽtiæ indiget iudicis ministerio. *l. uti frui. §. 1. ff. si ususfructus petatur.* Idẽ si agit aliquis dicẽs, vicino nõ esse ius altius tollere, & obtinuit, si ille qui succubuit nõ habebat ædificatũ, facta est executio à iure, ut si velit altius tollere possim ipsum prohibere etiam sine iudice ut altius non tollat. *l. & si forte. §. 1. ff. si servi. uen.* Item si egi ius mihi esse eundi per viam fundi tui ad fundum meum, si obtinui possum ire per fundum tuum sine alio iudicis ministerio. ita similiter si aliquis est damnatus hæreticus à lege vel ab homine, subditi possunt sine alia iudicis declaratione ab ipso recedere: quia pars adversa, id est, subditi, possunt à se facere executionem, in qua nihil requirant à victo nisi patientiam sive pati, uel quando solum ipsi aliquid denegent, non dico ut aliquid auferant. Igitur vir statim quod mulier est adultera etiam occulta, potest ipsi denegare debitum absque alia iudicis declaratione quod sit adultera. Ita debent intelligi notata in *cap. fi. de adulte.* & hoc monstratum est iure naturali in primo parente, cui continuo post spretum mandatum Dei elementa fuerunt facta contraria, & animalia eidem in domicilio commissa ipsi obedientiam subtraxerunt. Si vero pars in executione debeat aliud quam pati à victo requirere, tunc aut illud quod requiritur potest expediri in ipsum victum etiam inuitum, & tunc etiam pro executione sententiæ non est opus alio iudicis ministerio. patet de iure civili si fertur sententia quod aliquis sit filius familias vel servus meus tunc erit executio facta à iure ut testari non possit *l. qui in potestate. ff. de testa.* & ego Pater potero ipsum moderate castigare & in meam potestatem redigere absque quod implorem iudicis ministeriũ, *l. 1. & l. 3. C. de patria po.* Si vero illud quod à condemnato requiritur nõ potest fieri aperte vicente ipso damnato invito, ut quando aliquis est condemnatus ad rem corporalem mihi dandam sive tradendam, & vincens vult nancisci possessionem adhuc per condemnatum possessam, tunc pars non potest executionem facere sine iudicis ministerio. ita debet intelligi dicta *l. miles.* alias *ait prætor. §. qui indicati. ff. de re iudi.* ita debent intelligi tex. in dicto *capit. cum secundum leges in fi. de hæreticis & in capit. licet episcopus. de praben. libro 6.* in quibus iuribus probatur quanquam prioris beneficii curati vacantis ipso iure possit ab habente potestatem conferendi fieri collatio: quia ad hoc non requiritur à victo nisi pati, possessio tamen ab eo auferri non potest, sed debet citatione præcedente à iudice auferri. hoc modo intellige text. in dicto *capit. ordinarii. §. 1. de offi. ordi.* Ubi collatio beneficii fieri potest sine alio iudicis ministerio, sed ablatio possessionis non. & ita sentit ibi Io. An. *in nouella.* hoc tamen ego intelligo quod quando possidens est in nuda possessione facti ipsius beneficii, quo priuatus est ipso iure, ut eius possit fieri collatio etiam ipso incumbente possessioni non citato: secus crederem si in ipso haberet coloratum titulum & possideret: quia tunc non valeret collatio illo colore non cassato. notant Doc in *cap. cum nostris, de conces. praben.* Ad idem tex. in dicto *cap. cum secundum leges.* Num licet bona hæreticorum sint ipso iure confiscata: tamen eorum possessio ab aliquo auferri non potest, nisi postquam iudex declarauerit eum hereticum. Ratio quia à condemnato requiritur modo aliud quam simpliciter pati: quia quæritur, ab ipso auferri non potest: dicto *§. qui indicati.* à iudice autem bene posset anferri ab ipso invito. *l. qui restituere. C. de rei ven.* Unde concluditur, quod lata sententia à lege vel ab homine, si quæritur fieri executio contra victum, tunc si sit in eo iure in quo à victo requiritur datio vel traditio aut rei ablatio, ita quod victus debeat præstare aliud quam nudam patientiam, tunc si pars potest ista exercere contra victum invitum vel etiam renitentem ex iuris dispositione, & ista executio potest fieri aperre sine iudicis ministerio: sed si talis executio non posset fieri apette contra victum invitum, tunc sine iudicis ministerio sententia hominis vel legis executioni non demandaretur aperte. fallit hoc ultimum, nisi quando iudicis copia haberi non posset, vel si expectaretur iudicium esset inane vel nullus fructus. Nam tunc pars sua auctoritate posset executionem facere. ar. *l. nullus. C. de Iudæis. in l. ait prætor. §. si debitorem ff. quæ in frau. cre.* & hoc modo iuste factum fuit per Scipionem Nasicam, qui gratum suis largitionibus subvertentem populum omisso iuris ordine interemit, & reprehendit Scævolam consulem, qui dicebat iuris ordinem obseruari, dicens: *consul dum iuris ordinem sequitur, illud agit ut cum omnibus legibus Romanum ruat imperium,* ut refert Valerius in *li. 3. in titulo de fortitudine.* Et ex ista doctrina sic bene declarata infertur ad multa in proposito primo, quod Papam hæreticum vel apostaticum etiam occultum, dummodo probari possit, subditi possunt sine alia declaratione deserere. 2. q. 7. *oves.* sed non à possessione Papatus expellere, nisi ut infra dicam.

Sed tunc est dubium, an Cardinales possent ante sententiam concilii ad electionem alterius Papæ procedere? videtur quod sic per text. in *d. c. licet episcopus, de praben. 6.* & illa quæ supra retuli

nam

nam cum Papa hæreticus sit vi ipso iure privatus, & vacet sedes, & idem cum est apostaticus videtur quod ipsi Cardinales, ad quos expectat eligere papam & quodammodo papatum conferre, possint statim ante sententiam concilii eligere: qua ex hac electione non requirunt à Papa iam damnato per legem nisi patientiam sive pati, ut notant omnia iura precedentia presertim tex. in dicto *c. licet episcopus.* ubi est casus, quod facta à iure priuatione beneficii ipso iure episcopus illud cōfert possessore amplius non citato vel non declarato aliter quod ius perdiderit. sic Cardinales eligent Papam etiam existēte in possessione Papatus ipso tamen non citato vel declarato quod perdiderit Papatū. Et de hoc videtur tex. in simili in *c. 2. de parrochiis.* & quæ ibi notat Host. & in *c. eos in fi. de tēpo. ordi. li. 6.* & pro hac sententia videtur tex in *c. siquis pecuniam. 79. di.* ubi Cardinales & alii clerici & laici Deum timentes possunt apostaticum & intrusum à sede apostatica de facto deiicere, & ipsum anathematizare, & alium eligere, & electo conferre administrandi potestatem. Ad idem 23. *dis. in nomine Domini, in fi.* Sed in contrarium videtur tex. in *cap. ad apostolicæ, de re iudi. lib. 6.* ubi imperatore existente ipso iure deposito electores non procedunt ad electionem alterius, nisi cum sententia declaratoria lata fuerit, ut est tex. *in fi.* ibi, *ille autem.* & hoc credo verum in istis duabus electionibus Papæ & imperatoris, ut quamuis quilibet eorum ipso iure perdidisset dignitatem, forte propter hæresim, tamen electores non possunt ante sententiam declaratoriam procedere ad alterius electionem. Et est ratio, quia cum ius administrandi transeat ad Papam statim facta electione, ut in *cap. in nomine Domini. §. plane. 23. di.* Certe Cardinales per talem electionem priuarent existentem in quasi possessione Papatus, & in quasi possessione administrandi pertinentia ad summum pontificem, & sic exequerentur aliud quam ipsum nudum ius eligendi, quia non solum darent potentiam sed constituerent electum in quasi possessione administraudi, & auferrent illam ab existente in quasi possessione Papatus. primum enim personas id est proprias eorum subtraherent & seipsos sub quasi possessione Papatus in electum per eos constituerent & alium priuarent. Unde non solum se à Papa separarent, quod eis licet, ut dixi supra: sed quasi possessionem quam haberet in eos, in alium transferrent electum. Et istud non licet possidente non citato, ut dicto *cap. licet episcopus, de preben. li. 6.* & est speciale in casu capituli *eos qui, de tempo. ordi. in 6.* quod subditi episcopi excommunicati possent adire propria auctoritate vicinos episcopos pro ordinibus recipiendis, & hoc tenent Doc. in *c. vestra, de coha. cle. & mulie.* ubi dicunt, quod licet subditus possit vitare prælatum suum notoriè fornicantem, non potest tamen audire missam alterius vel ad alium prælatum ire sine alia declaratione & sententia. facit quod no. in *c. si de pœni.* & ideo credo quod non possint alium ante sententiā eligere. ar. *dicti c. cum secundum leges,* & quod ibi notatur *de hæreticis. in 6.* Nec obviat si dicis. idem est in aliis prælatis, ut ius administrandi habeant in continenti: ut no. *de elec c. transmissa:* quia illud non est verū existēte alio in possessione vel legitimo cōtradictore, ut supra dixi. Et igitur in istis inferioribus valet provisio sola facta de secundo primo adhuc non declarato damnatum esse vel à possessione amotum: ut dicto *c. licet episcopus;* quia ex sola prouisione non habet ius administrandi alio in possessione existente. Et idē in collatione sola, cū nihil requiratur à possidente nisi pati. quod secus est in Papatu: quia statim facta in electione trāsit quasi possessio Papatus in electo: ut *d. c. in nomine Domini 23. di.* & licet supra dixerim, quod alio existēte in possessione ne ipsi Papa posset sua auctoritate nancisci possessionē, sic nec alii prelati possent alio in possessione existēte: ut no. in *c. transmissa. de el.* tamē hic plus est: quia Cardinales eligendo non solum causant prouisionē Papatus in Papam electū: sed eo ipso se à superiore subtrahunt, & nouo electo sui possessionem tribuunt. unde à quasi possessione primum spoliant, quod non licet: ut dicto *c. l. Episcopus in fi.* sed hoc non est in aliis prouisionibus inferiorum: quia licet ex provisione transeat ius in provisum tamen de beneficio nullam possessionem tribuunt vel de iure collato, nec possunt nisi possidente citato & prius declarato eum beneficium amisisse. Ex quibus concludo, quod Papa hæretico existente Cardinales ad electionem noui pontificis non possunt accedere, nisi à concilio declaratione facta quod Papa sit hæreticus vel apostaticus. & hoc vult tex. in dicto *c. si quis pecuniam 79. di.* dum dicit, quod primo debent Cardinales & clerici & laici Deum timentes, qui nihil aliud sunt quam concilium, ipsum apostaticum anathematizare: & deinde humano auxilio à sede Apostolica repellere. Si tamen talis apostaticus vel hæreticus non esset in quasi possessione Papatus: quod si consisteret notoriè non esse Papam, possent Cardinales non obstante eius assertione alium eligere: quia eius assertio contra notorium non faceret rem dubiam ut *c. tua nos. de coha. cle. & muli.* no. Inno. *de ver. sig. ex parte.* & ideo si notoriè renunciasset Papatui & eius possessioni: quo casu perditur possessio ipso iure, cum perdatur solo animo *l. si quis. 6. §. differentia. de acqu. pos* & ius papatus renunciatione amiserit: ut in *c. 1. de renun. li. 6.* quod non obstante negatione sua possent procedere ad electionem Cardinales. secus si quasi possessionem retinuisset post renunciationem, per supradicta. Et hic sunt vera, quando non debet Papæ hæretico vel apostatico auferri possessio Papatus ante declarationem concilii: in quo declaratum sit quod esset hæreticus vel apostaticus, quando concilii copia haberi posset. sed si concilium haberi non posset, vel esset habitum concilium & eum declarasset hæreticum vel apostaticum: tunc præsertim seculares principes & Christi fideles omnes possunt insurgere contra ipsum, & eum prosequi tanquam Antichristum & à Papatu expellere: dicto *cap. in nomine Domini.* & dicto *capit. si quis pecuniam.* quos tex. sic intelligo. Et quod quando copia concilii sic iudicis haberi non possit, liceat hæreticum vel apostaticū expellere, probatur in *l. nullus. C. de Iudæ. & in l. ait prætor §. si debitorem, quæ in frau. credi.*

Ll 2 &c quæ

& quæ not. in *l.1. Cod. quando li. sine indi. se vind.* Si enim licet occidere desertorem militiæ mundanæ: dicta *l.1. & 2. & l.3. §. transfugans. de sica.* quando magis desertorem militiæ cœlestis? Item si licet occidere hostem patriæ, etiam si sit Pater vel filius, *l. minime. ff. de religi. & sump. fune.* quanto magis Papam hæreticum vel apostaticum declaratum: quam etiam , quando non est vel esse potest iudex qui declaret? nam cum talis Papa sit destructio Ecclesiæ militantis: ut in *capit. si papa 40. dist.* potest dici plusquam patriæ desolator. Nam in omnium iniuriam committitur quod in Dei maiestatem perpetratur. *C. de hereti. l. Manichaos.* & ideò potest à quocunque Christi fidele compesci, præsertim à regibus, à principibus secularibus, quibus est datus gladius ad vindictam malorum & ad laudem bonorum: *de maio. & obe. capit. solita. 23 q. 5. cap. quis nos.* & probat tex. *eadem. quæst. cap. principes.* ubi text. dicit quod illud *quod non potest intra Ecclesiam perficere sermo doctrinæ potestas secularis hoc imperet per disciplinæ terrorem.* Simile videmus quod quando clerici schisma faciunt & non possunt corrigi per ecclesiam, tunc laici sine peccato potestatem habent in clericos. 17 *dist. nec licuit. 23. q. 5. de liguribus. de sen. excom. c. ut fama.* no. glo. *de deci. tua.* & hoc modo debet intelligi tex. Hieremiæ Prophetæ dicentis: *Propheta tui viderunt tibi falsa & stulta neque aperiebant iniquitatem tuam ut te ad pœnitentiam reuocarent:* modo autem Prophetæ in hoc sacro eloquio vocantur Doctores, ut 43. *dist. sit rector:* qui debent hoc casu increpare & veritatem ostendere. hoc præsertim etiam spectat ad principes. nam ad ipsos reges pertinet seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint esse sanctam matrem ecclesiam, unde spiritualiter nati sunt. 23. q. 4. quando quod Psalmigraphi verbum ostendit, dum inquit: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Sed quomodo reges seruiunt domino in timore, nisi quæ contra matrem ecclesiam, & iussa domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo 23. *quæst. 4. cap. si ecclesia?* nullum enim maius princeps Deo obsequium potest offerre, quam si hi qui in suam & aliorum perniciem debacchantur, ipsorum principum debeant competenti vigore compesci. 23. *quæst. in cap. quali nos.* magis enim apund Deum principum gloria proficit, cum per eos potest dispersæ ecclesiæ sanitas restaurari. Nam cum videt Deus elargita regnorum munera ad nominis sui gloriam revocari, tanto principibus ipsis largiora tribuit, quanto sua Dei per ipsos aspicit ampliari. 24. *quæst. 5. cap.* *Ex* quibus omnibus concluditur quod Papa hæretico vel apostatico existente etiam occulto, licet subditis scientibus ab eo recedere, etiam nulla declaratione præcedente: & hoc est quod præcipit Dominus per Moysen dum dixit: *Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum. 24. quæst. 1. dicimus. & 7. quæst. 1. cap. deinde.* & supra retuli dum dixi: *an liceat communicare schismaticis:* sed non alium eligere vel à quasi possessione Papatus hæreticum eiicere: nisi postquam fuerit à concilio declaratus apostaticus vel hæreticus: vel nisi quando concilii & iudicis copia haberi non posset: quia tunc liceret ipsum à Papatus possessione deiicere , per iura prædicta. & probant etiam omnia iura, quæ supra deduxi, dum dixi quod *populi possunt à papa heretico se subtrahere*, ne eis auferatur defensio naturalis, ut dixi in illo articulo supra: *an licet papa legem facere quod de heresi non arguatur:* ubi dixi quod contra Papam hæreticum populi possunt insurgere: per tex. 24. q. 5. *c. si audieris.* ubi dicitur de Mathatia, qui interfecit immolantem idolis in ara Dei. fecisse enim illum iustè, piè credendum est: quia iudex non erat qui puniret tale scelus. Hoc modo debet etiam intelligi, quod not. 2. q. 7. *item cùm Balaam:* ubi dicitur quod cum Balaam pergeret supra asinam, & stimularet, asina recalcitravit, & tandem in vocem prorupit & Prophetam redarguit. Sed subditi pro asina sumuntur ibi: at Propheta ponitur ibi pro prelato, quem asina redarguit, ut subditi prælatum à fide deviantem redarguere possunt redargutionibus supradictis, se primum ab obedientia subtrahendo, & denique eo declarato à fide devió, vel iudicis defectu subsistente à prælatura amovendo : ut dixi supra per iura allegata. Sic illud intelligi debet Gregorii dicentis : *Sicut laudabile discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prioribus : ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eis sunt quæ correctione indigeant nulla dissimulatione postponere : ne totum quod absit morbus inuadnt si langnor non fuerit curatus in capite 2. quæst. 7. sicut inquit. & ea causa & quæst. capit. admonendi.* Non obstat id quod dicitur de notorio, quod etiam in eo sententia requiratur. nam est attendendum quod aliquando notorium habet in se inclusam iuris sententiam: sicut etiam aliquando occultum crimen habet sententiam inclusam: ut in crimine hæresis, quod habet ut hæreticus ipso iure si excommunicatus, & dignitatem perdat etiã Papa 40. *dis. si. papa. 19. di. Anastasius. & 24. q. 1. c. 1. & 2.* Tunc quo ad iuris effectus introducendos ex tali notorio vel crimine occulto habente sententiam iuris inclusam non est opus alia sententia hominis. de hoc sunt tex. multi. 24. *q. c. 1. 2. & 3.* & quod possit deseri sine alia sentẽtia no. *de cohaberi. cleri. & mulie. in c. vestra.* & Hostien. in *c. tanta de Simo.* immo si est sola fama cum scandalo licet recedere à tali prælato suspenso, ut est casus in *cap. ex litteris de homici.* ideò hæreticus statim excommunicatus continuo potest à suis deseri : similiter in notorio delicto existens ipso iure irregularis & suspensus est. 1. *quæst. 1. per totum.* nota. *de renunciatio. capit. nisi cum pridem. §. propter conscientiam. & de tempo. ordi. cap. ex tenore. & de coha. cleri. & mulie. cap. finali.* Nam effectum suspensionis & irregularitatis & premit ipsa crimis notorietas absque alia scientia hominis : & hæc notorietas etiam facit ut talis delinquens notorius non dicatur toleratus, sed possunt subditi ab eo recedere absque alia hominis sententi. 32. *di. §. verum. de coha. cleri. & mulie. capit. sicut. & capit. verstra.* & ut valeant gesta per ipsum, notat. *de re iudi. ad probandum.* ita voluut Docto. in *capit. dudum. & capit. nihil. de elec.* quicquid in hoc dixerit Inno. in *capit. si. de procura.* In aliis autem effectibus facti imprimendis vel exequendis , tunc sit notorium habet inclusam sententiam iuris, &

ris & in executione facti nihil requiritur à damnato, tunc executio facti potest ab homine fieri sine alia sententia, ut discedere ab hæretico quod est facti, ut supra dixi. Sed si aliquid debet ab hæretico facti requiri aliud quam dati: vel notorium non habet inclusam sententiam iuris: tunc est opus sententia hominis: & ita loquuntur iura in contrarium allegata, quæ supra deduxi. Ex quibus concluditur quod papam hæreticum etiam occultum vel apostaticum subditi possunt impune deserere.

Et idem quando renunciavit: quia postea contendendo retinere Papatum ipse est apostaticus: sed à possessione papatus non possunt eum eiicere, vel Cardinales alium eligere eo in possessionem papatus existente: nisi postquam apostaticus vel hæreticus fuerit declaratus: dicto *cap. cum secundum leges. in fi. de hæreti.* vel cum iudicis, id est, concilii copia haberi non poterit: tunc poterit tanquam antichristus à Cardinalibus & clericis anathematizari: & à quocunque Christi fidele à possessione papatus expelli: & si opus est occidi. & sic intelligo 79. *dist. si quis pecuniam. & 23. di. in nomine Domini. in fine.* ut talis insurrectio facti expellendo, vel etiam occidendo eum possit demum fieri, quando iam à concilio declaratus est apostaticus vel hæreticus: vel cum iudicis copia defuit sic intelligo illud quod dixi de Mathatia: quia interfecit illum cum deesset copia iudicis: & hoc vult tex. *23. q. 1. ca. 1. 2. & 3.* ut non sit opus alia sententia: sed tunc insurgant principes seculares. *23. q. 5. c. principes.*

SUMMARIUM.

Quando duo sunt de Papatu contendentes, an liceat subditis ab eo, quem reputant Pontificem, discedere.

CAPITULUM V.

QUando autem duo essent de papatu contendentes: an licet subditis ab eo quem reputant Papam discedere. Dico quod eo casu quo sic litigantes essent effecti schismatici, vel aliquis eorum effectus schismaticus, quod etiam esset in vero Papa possibile, quod etiam schismaticus efficitur: ut dixi supra in quæstione: *an papa possit schismaticus effici*: tunc liceret subditus à tali schismatico recedere: ut in *cap. quia diligentia. de electio.* quia iste est unus de casibus de quo subditi sine alia declaratione recedere possunt à prælato, ut not. glo. & Docto. *de præscripti. cum non liceat.* sed si non foret aliquis eorum schismaticus, cum iste sit unus de casibus quo est locus concilio, quando duo de Papatu contendunt, ut notatur 79. *di. si duo.* Dico quod si negligentes sunt in congregando concilium, tunc licite subditi ab ipsis recedunt ut convocent concilium, vel ad concilium vadant, vel alios provocent: nec ex hoc peccant vel schismatici debent dici: quia hoc lege permittente faciunt, ut supra dixi: & sic pœnam non merentur *l. Gracchus. C. de adulteri.* & supra dixi. Et convenientes cum alia parte, ut unionem faciant schismatici non efficiuntur; ut dixi supra: nec peccant. & idem quando peccatum committere ecclesiam scandalizans: & quando turbat bonum universalis ecclesiæ ita quod concilio opus sit: ut si ipse Papa non convocat, licite ab eo recedant sine peccato, per prædicta.

SUMMARIUM.

An subditi debeant servare præcepta, vel timere excommunicationes, quas Pontifex sum faciat in casu quo ab eo recedant, aut Concilium convocent.

CAPITULUM VI.

EX istis deciditur tertium dubium, quod posset contingere ipsis subditis, an debent servare præcepta, vel timere censuras quas faceret ille quem reputant papam ex illa causa ne subditi ab eis recedant vel concilium convocent. Nam in casibus ubi Papa esset prolapsus in hæresim, vel effectus esset schismaticus. quod esse potest, ut supra dixi: tunc censuræ & sententiæ excommunicationis vel similes non essent formidandæ: quia cum esset tunc papa excommunicatus, ut dixi, alios extra Ecclesiam ponere non posset vel excommunicare 24. *q. 1. c. 1.* & in *summa illius quæstionis.* Ratio, quia potestas soluendi & ligandi est data à Deo veris & non falsis sacerdotibus 24. *q. 1. §. si autem.* & illi ligare & absoluere possunt qui habent spiritum sanctum: dicto *§. si autem.* quoniam Spiritus sanctus non habitat indivisus à compage corporis Christi. & ideò hæretici & schismatici ipso iure iurisdictionalia perdunt. 24. *quæst. 1. capit. dicimus.* & sic ligare spiritualiter & temporaliter aliquos non possunt. igitur excommunicationes & censuræ talium etiam in Petri cathedra residentium formidandæ non sunt. Unde concludit glo. in dicta *summa & quæstione. 1. in glo. 2. post summam*: quod si talis prælatus excommunicat aliquem iniustè, potest excommunicatus talis à celebratione non cessari. facit *eadem causa & quæstione. c. dicimus,* ubi est expressum quod tales hæretici & schismatici ipso iure iurisdictionalia perdunt. unde non ligant non solum excommunicando, sed etiam quæcunque alia disponendo iudicialiter vel extraiudicialiter, *de offi. ordi. cap. quod sedem. & de conces. præla. c. tanta. de electio. c. quia diligentia. 15. quæst. 6. capit. nos sanctorum. & cap. iuratos.* Et hæc iura ita ligant hæreticum papam sicut alios: quia tunc tum hæretici aut schismatici sunt, quolibet verò catholico sint inferiores: & cum sit eadem in eis ratio, quæ in aliis ipsos leges istæ ligant. ar. *l. illud in fi ff. ad l. Aquil.* Ex quibus concluditur primum quod papa iam existente hæretico vel schis-

vel schismatico tales censuræ & quæcunque eorum sententiæ formidandæ non sunt: quia etiam sententia censuræ dicitur nulla. quando allegatur, quod qui eam tulit iudex non erat: ut *de consuetu. cap. 3. de privileg. c. quanto*. Et idem quando est lata à suo iudice, sed excommunicato, ut etiam non liget. 24. *quæst. 1. cap. di. imus*. & aperte not. *glo. 2. in cap. præsenti, de hered. in. 6*. & præsertim non valet quando lata est ab intruso vel ab iurisdictione suspenso, sicut sunt hæretici, schismatici vel excommunicati. 12. *quæst. 2 cap. alienationes*. Ex quibus infertur quod si sententia censuræ excommunicationis vel etiam aliæ sententiæ proferantur à Papa iam in hæresim vel in schisma prolapso, vel ab apostatico & intruso & sic excommunicato: vel ab eo qui renunciasset Papatui & eum retinere contenderet. Quibus omnibus casibus excommunicatus foret, ut supra dixi, quod eius sententiæ nemini obesse possent vel nocerent, nec essent formidandæ: quamvis in aliis casibus tales sententiæ à vero iudice prolatæ sive iustè sive iniustè, timendæ forent: & ita debet intelligi glo. in *capit. ad aures de tempor. ordin*. ipsæ vero sententæ à iudice tali iam damnato, quamvis etiam tolerato pro tali non essent formidandæ sed nullæ essent. Sed si Papa non esset schismaticus vel hæreticus, vel in ipsa crimina prolapsus, & esset opus concilio, & ipse Papa non convocaret sive convocare vellet, an potius excommunicaret ab eo discedentes, vel privaret dignitatibus volentes concilium convocare: an tunc tales sententiæ forent formidandæ? Videtur dicendum quod sic: quia Papa negante concilium, eius sententiæ videtur in hoc standum. 17. *di. c. nec. licuit*. & quia negatione papæ res fit dubia. *l. 3. C. quib. ad liber. procla. non li*. no. in *l. 1. C. de procu*. & in dubio ist parendum superiori. *c. dist. contra morem. 19. di in memoria ff. de re mili. l. 3. § in bello. & de tempo. or. in cap. ad aures*. Ego tamẽ adhuc dico quod nõ sunt formidandæ: quia quãdo iudex præcepit à parte illicitũ, vel quod est malũ, non est parendũ, etiã si ipsi prelato iustũ videatur: ut in *c. literas de resti. spo*. sed debent illi, quibus talia præcipiuntur, si sentẽtialiter ista eis mãdentur, per viã appellationis sibi prouidere: sed si nõ præcipiunt sentẽtialiter sed extraiudicialiter, tũc isto casu possent illi, quibus talia præcepta fierent, cõtradicere absq; alia appellatione, 74. *di. gesta* no. Doc. in *c. ad aures, de tempo ordina*. Securius tamen esset appellare ad ipsum Papam male informatum ad melius informandum, vel ad successorem sive ad concilium, quod est in his causis maior Papa, ut dicam infra in *penultima q*. quia quando conscientia vinci non potest, ita quod quis cum bona conscientia sequi præceptum iudicis non potest, quia in contrarium stimulat ipsum sua conscientia in præceptum factum est, tunc debet inhærere propriæ conscientiæ & præceptum spernere: *de simo. c. per tuas*. & toleret patienter sententiã, donec ab ipso per concilium vel futurũ Papam releuetur: ut notatur in dicto *ad aures de tempo. ordi*. & illud quod dicitur, quod in dubio si parendũ præcepto superioris, habet locum quando conscientia vinci potest, alias non: in dicto *c. ad aures de tempo. ord*. & quod omnino sint iniusta talia præcepta vel sententiæ, ita quod illi quibus fiant debeant ab ipsis releuari, & ipsis non parere, probant omnia iura quæ supra deduxi, ubi dixi quod papa non potest legem facere ne de his cognoscatur vel quod non fiat concilium: igitur non potest præcipiendo vel mandando impedire ipsos qui vellent concilium celebrare, vel in illo intervenire, ne liceat Papæ per indirectum facere quod ipsi directo non licet, *l. hoc modo: de condi. & demon*. & si faceret eius præceptis parendum non esset per prædicta: & quia præcepto papæ non parendum quando timetur quod ex eo multa mala perveniunt, vel quando ex eo scandalizatur ecclesia: ut no. Inno. *de sen. excom. c. inquisitionis*. Ex quibus infertur. quod censuris vel aliis pœnis non obstantibus licite poterunt omnes fideles interesse concilio. vel ipsum convocare, & quod discedentes hac ex causa etiam à vero Papa ut interveneniant concilio vel ipsum convocent vel ipsi faueant in nullo peccare videntur, per supradicta.

SUMMARIUM.

Qui ad Concilium specialiter sint vocandi.

CAPITULUM VII.

EX istis ergo determinatæ sunt duæ quæstiones. prima quæstio, quando sit fiendum concilium generale & ex quibus causis. Item secunda quæstio quis habet auctoritatẽ in ipsum convocandi vel convocato auctoritatem præstandi. Nunc assumamus quartum in primo ordine, qui videlicet ad concilium sunt vocandi. & forte nõnulli dicerent, quod solum primates Archiepiscopi sunt vocandi, quasi ipsi soli sint concilii iudices, quia in cõciliis provincialibus solum in iudicando preesse videntur Episcopi, ut in *toto 18. di*. præsertim in *c. non oportet vocatos, & in c. quoniam quædam sit*, ergo idem sit in toto, quod de parte. ar. *l. quæ de tot. ff. de rei ven*. cum si. & hoc tenent in conciliis provincialibus plerique Doctores in *c. graue. de præben*. Sed ista sententia videtur contra. *c. si. de his quæ fiunt à præla. sine consen. c*. vibi videtur casus, quod etiam capitula ecclesiarum cathedralium sint vocanda sive requirenda, & hoc videntur ibi tenere Doc. & hoc fieri debet ut si viderunt aliqua tractari quæ possent eis præiudicare, ipsi appellare possint: ut in *c. super eo, de offi. delega*. & etiam contradicere: ut in *c. Nicæna. 31. di*. & quod clerici inferiores intersint, videtur tex. in *ca. in nomine* Domini. 23. *di & 1. q. 7. c. convenientibus. & de accusa. sicut olim. & de causa pos. & proprie. cap. si* ubi videtur tex. quod abbates conveniant in conciliis, & dicto. *cap. convenientibus*. ibi tex. dicit quod monachi, dicit glo. ibi de abbatibus 18. *di. c. episcopus non debet. & c. de criminis*: nottaur in *c. quod semper, de malo. & obe*. Mihi vero videtur sic dicendum, quod conciliorum plures sunt species, de quo fuit dubitatum supra in prima quæstione. Nam est concilium synodale, quod fit ab episcopo. est secundum concilium prouinciale, quod

sit ab

fit ab Archiepiscopis vel metropolitanis. Et tertium generale, quod fit à papa vel eius legato. *3. di. §. porro & 3. q. 6. c. dudũ.* & est notandum, quod istud quod fit à papa aliquando genrale omnium Episcoporum, de quo. 17. *di per totum.* & hoc est maximæ auctoritatis. Et aliud quod fit à papa de clero & populo Romano. 63. *di. in Synodo*, & istud non est tantæ auctoritatis, quando præcedens habet confirmationem sedis Apostolicæ: secus si cum præcedenti non concurrat sententia Apostolicæ sedis, ut dicam in *penultima quæstione*. sicut enim Papa est specialiter patriarcha urbis Romæ, & est universalis Ecclesiæ Episcopus, ita potest ut patriarcha facere concilium provinciale Romanũ, & ibi diffinita habent vim legis generalis, ar. *l. fidelis. C. de legi.* non tamen est tantæ auctoritatis talis synodus, sicut alia concilia generalia. Nam ibi statuta non haberent vim legis generalis contra illa quæ fuissent per antea statuta in aliis universalibus conciliis: ut notat glo. in *dicta l fi. C. de legi.* quod tamen intellige, ut dixi, quando generalia habent approbationem sedis Apostolicæ: sed si cum eis sedes Apostolica discreparet, tunc esset maior sententia istius metropolitani Romani concilii. dicam infra in *penultima quæstione* per text. 24. *quæst. 1. capit. hæc est fides.* modo ad propositum.

Si loquimur de concilio Synodali, abbates debent & possunt citari, & totus clerus, & ire tenentur: ut in *capit. quod super de maio. & obe.* & quod ibi per Doct. sed non coguntur abbates ire nisi ex causa, ut ibi notat glo. & Doct. Ad provinciale autem concilium non est necesse quod citentur inferiores ab Episcopis ad finem ut iudicent: quia soli Episcopi vocem habent in iudicando in conciliis prouincialibus: ut 18. *dis. per totum.* & citantur seu citari debent inferiores ab Episcopis, ut consulant quando pro conciliis necessarii sunt: *de his quæ fiunt à præla. capit. fi. 63. di. obeuntibus.* & ideò in eo etiam abbates interveniunt: ut probat text. in dicto *capit. fi. de cau. pos. & proprie.* & hoc cum volunt pro eorum interesse intervenire: alias si non agitur eorum causa non est opus quod citentur, & eorum Diœcesani eis intimabunt, quæ in provincialibus conciliis facta sunt: ut dicto *capit. quod semper.* & ibi per Doc. *de maio. & obe.* Item sunt citandi omnes quorum aguntur causæ. 18. *dist. capit. propter Ecclesiastica.* Sed intelligo in causa fidei vel in alia eos tangente, sicut in depositione Imperatoris & hæc causa spectat ad laicos, vel si vult papa quod sint ibi laici. Stat igitur conclusio, quod vocatio in finem statuendi vel iudicandi sit de solis Episcopis in conciliis provincialibus vel generalibus, sed ad finem consulendi debet etiam fieri de capitulis cathedralibus: dicto *capit. fi. de his quæ fiunt à præla.* ita potest intelligi. *capit. sicut olim, de accusa.* Item sunt citandi omnes, quos causa tangit, & quorum consilium debet exquiri. 63. *dist. capit. in obeuntibus.* Item si agitur alicuius causa propria, ille talis citandus est, ut dicto *capit. propter Ecclesiastica.* 18. *di.* quia hoc casu citatio est de iure naturali quæ non potest vel debet prætermitti etiam à concilio vel principe. *l. facultas. Co. de iure fisci, libro* 10. & in *cle. pastoralis, de reiudi.* facit. *ff. de adoptio. l. nam ita divus.* Et ideò quando ageretur causa fidei, vel quæ laicos tangeret, etiam ipsi vocandi forent, non ut iudicarent sed ut assisterent. 96. *dis. ubi nam.* & ubi ageretur causa universalis Ecclesiæ, omnes clerici vocandi forent generaliter tamen si non comparerent inferiores ab Episcopis non obesset sed sufficeret ipsis per Episcopos vel metropolitanos intimari, quæ in conciliis gesta fuissent: ut *de accusa. capit. sicut. 18. di. decreuimus.* laici verò hoc casu etiam ubi universalis Ecclesiastica causa ageretur, vocari non deberent: quia non pertinet ad eos Ecclesiastica pertractare: *de elec. sacrosancta. & capit. Massana.* & probat text. in dicto *capit. ubi nam*, cum solum excipit causam fidei: igitur in aliis non sunt citandi. Adverte tamen quia ubi dixi quod in causa fidei vel quæ tangit laicos ipsi sunt citandi, hoc debet sanè intelligi. quando per viam litigii eorum causa ageretur spiritualis & sunt citandi: quia citatio, ut dixi, est de iure naturali, sed si non ageretur tunc specialiter aliquorum causa essent de honestate citandi si in genere tangit eos. Si tamen papa vellet in causa fidei statuere, vel super causis matrimonialibus aut aliis generaliter laicos tangentibus, non esset de necessitate opus quod ipsi citarentur: quia sicut in concessione privilegiorum vel rescriptorum non est opus quod aliquis etiam quem tangit causa citetur: ut notat. glo. singularis in *l. antepenultima ff. ex quibus cau. maio.* multo minus est opus quod hoc casu in concilio laici citarentur. Item licet tunc in concilio de honestate admitti deberent cum causa ipsos tangit: ut dicto *capit. ubi nam.* 96. *dis.* tamen in voluntate Papæ erit eos admittere vel non. & si admitterentur, tunc consulent, non iudicabunt vel statuent, nisi forte Papa daret eis potestatem statuendi etiam circa spiritualia quod potest: ut 63. *dist. capit. Adrianus.* & per totam illam distinctionem. unde in causis fidei vel matrimonialibus si statuatur per papam vel per viam legis generalis sive eis non citatis & non auditis valebit quod erit statutum, & ipsi tenentur inviti acceptare, quia sacrilegii instar esset de facto pontificis dubitare. 19. *dis. in memoria. & capit. nulli fas.* & ita concludit Io. An. in dicto *capit. fi. de his quæ fiunt à præla.* Et ista sun vera via ordinaria: si tamen papa vellet aliquos Episcopos citari, & aliquos prætermittere fieri posset, & qui non esset vocatus non debeat ire ad Synodum, ut habetur *de iureiurand. capit. ego*: tamen ista sunt vera, nisi Papa faceret in fraudem scandalizando Ecclesiam: quia tunc succederent supradicta.

SUMMARIUM.

Quæ sit forma vocationis Concilii.

CAPITULUM VIII.

QUinto videndum est de vocationis forma & potest fieri ista citatio, ut præsidentes in conciliis & citatos sive requirentes citant vel requirant singulos metropolitanos, ut ipsi moneant suos comprovinciales Episcopos. 18. *dis. propter Ecclesias. vero admoneant.* & sufficit una citatio: ut est glo. notabilis. 18. *di. si Episcopus in glo.* in verbo *regia* in fi. & probatur. 4. *q.* 4. *c. quisquis.*

SUMMARIUM.

Qui vocati in Concilio vocem habeant præsertim in iudicando sive statuendo.

CAPITULUM IX.

ET ex istis deciditur sexta dubitatio, qua quæritur, qui vocem habent in conciliis. nam debet animaduerti, si loquuntur de voce iudicandi vel statuendi, & tunc soli Episcopi in prouincialibus & generalibus conciliis vocem habent. De provincialibus probatur. 18. *di. per totum*, præsertim in *c. propter Ecclesiasticas. in fi.* ibi, *quibus de omnibus* facit *c. de conciliis. & c. non oportet, eadem di.* De generalibus conciliis probatur. 15. *di. c.* 1. ibi, quia *non erat Episcopis promissa licentia conueniendi in unum.* ad idem. 16. *di c. sexaginta*, ubi Apostoli. qui omnes fuerunt Episcopi, ut dixi, in tractatu Monarchiæ in quæstione *an ad benè mundi vivere necesse sit unicam esse supremam potestatem*, & probatur. 21. *di. in novo*, cum Episcopis sententiam protulerunt. unde patet ibi quod soli Episcopi pronunciaverunt sive pronunciant: & hanc sententiam probant omnes tex. 16. & 17. *di.* ubi text. non dicunt nisi de Episcopis, quod ipsi ad generalia concilia sunt vocandi , & ipsi iudicent sive statuant: & hoc probat text. *di.* 16. *capit. habeo librum*, ubi fit mentio de sexta synodo quæ bis vocata fuit. Primo temdore Constantini : & tunc sancti patres canones statuerut. deinde iterum fuit congregata tempore Iustiniani eius filii eadem sexta synodus : ut dicit text. in dicto *capit. habeo librum*, ibi, *idem Episcopi sub Iustiniano* &c. & sic declarat tex. quod fuerunt Episcopi, licet aliqui text. habeant *idem ipsi.* & tunc non facit, sed quod fuerunt Episcopi, dixit tex. 16. *di. ca. sexta*, ubi dicit quod cum legatis Apostolicæ sedis fuerunt centum quinquaginta Episcopi. Si enim in conciliis tantum sydonalibus abbates solum sunt vocandi : ut in *cap. super his, de ma. & obed.* non autem in provincialibus conciliis abbates vocem habent, quanto magis non habebunt abbates aut inferiores ab Episcopis in iudicando vel statuendo vocem in conciliiis generalibus. Et licet aliquando iura dicant *concilia sacerdotum*. 17. *di. c. concilia.* ille tex. exponitur scilicet Episcoporum. fuit enim primo Nicænum concilium tricentorum decem octo patrum. ut 16. *dis. §. prima autem*: qui patres Episcopi fuerunt, ut declarat tex. 15. *dis. §. harum prior.* hoc tamen concilium alibi dicitur fuisse tricentorum patrum. 10. *quæst.* 1. *c. hanc consuetudinem. § si quis verbo.* sed respondetur quod si fuerunt tricenti. & 18. ut dicit tex. 15. *dist. §. harum prior*, hoc includit quod fuerunt tricenti. ita dicit glo. in dicto *§. harum prior.* Unde quisquis quandoque dicantur *patres*, ut in dicto §. *prima autem* 16. *di* hoc non tollit quin Episcopi fuerunt: ut in dicto §. *harum prior.* ubi dicitur quod isti patres episcopi fuerunt. Secundum fuit concilium Constantinopolitanum, quod fuit centum quinquaginta patrum, id est, episcoporum: ut probat tex. in dicto §. *harum.* iuncto tex. in *c. sexta synodus.* §. *prima autem* 16. *di.* Ad idem tex. 15 *di §. tertia synodus.* ubi dicit quod tertia synodus fuit tricentorum episcoporum sub iuniore Theodosio. & in §. *tertia in epheso* 16. *di.* dum tex. dicit quod fuerunt tricenti patres quos in præcedenti dis. vocavit episcopos & quotiens tex. dicunt. concilia fuerunt tricentorum patrum vel sacerdotum vel maiorum , ut dicit tex. in *l.* 3. *C. de summa trini.* referens primum concilium Nicenum, quod fuit tricentorum & 18. episcoporum, exponi debent isti tex. id est, episcoporum. Ad idem textus in dicta 15. *di.* §. *quarta.* qui nominat illos qui interfuerunt in concilio sacerdotes. & 16. *di. c. quarta*, vocat eosdem patres. ita debet intelligi tex. 15. *di.* §. *quarta*, dum dicit centum triginta sacerdotum, ut exponatur, id est, episcoporum, per tex: 16. *dis.* §. *quarta. & § sexta*, iuncto tex. 17. *di.* § *concilia.* Ex quibus concluditur, quod in iudicando in conciliis provincialibus & generalibus soli episcopi sunt citandi & vocem habent. Alii vero inferiores prælati possunt proponere & consulere, statuere autem vel iudicare non & quando agitur causa fidei, vel quæ tangit laicos, etiam ipsi laici erunt in proponendo admittendi 96. *dis. ubi nam.* & in regula *quod omnes tangit, de regu. iur. li. in.* 6. sed statuendo vel iudicando debent episcopi soli intervenire, & ideo tex. 17. *di. c.* 1. dicit *synodum episcoporum.* Nota quod non vocat synodum episcoporum, & *eadem di. c. regula.* dicit tex. quod *non debet dici concilium quod ab orthodoxis episcopis celebratum non sit.* Ad idem tex. dicit 17. *di.* §. *hinc etiam.* ubi dicitur quod *cum Romæ convenissent sacerdotes pro concilio.* deinde subdit quod *Liguriæ & Humiliæ episcopi statuerunt* &c. Ad idem in *eodem* §. *ver. episcopi vero*, unde illi tex. probant expresse quod in iudicando & statuendo episcopi soli vocem habent. Ad idem 18. *di. episcoporum igitur. & in c. de conciliis autem episcopalibus. & in c. propter ecclesiasticas*, ubi tex. dicit episcoporum concilia fieri, & per totam illam distinctionem. quæ omnia iura probant quod provincialia vel generalia concilia non fiunt nisi ab episcopis, & ipsi soli in diffiniendo & statuendo vocem habent. Non obstat tex. 19. *di. c. Anastasius*, ibi *sine concilio episcoporum & clericorum.* nam ibi dicit quod Anastasius communicauit sine concilio episcoporum vel presbyterorum, quod concilium est fidelium collectio : ut *de consecra. di.* 1. *Ecclesia.* unde bene dicitur ibi concilium non solum episcoporum sed omnium fidelium immo in casu illius. *capit. Anastasius* , cum ageretur causa fidei, diceretur concilium non solum omnium clericorum sed etiam laicorum 96. *di. ubi nam*, & supra dixi. Sed non in iudicando , sed in consulendo vel proponendo , ut supra dixi. in iudicando vero erunt soli episcopi: ut in *capit. si. de his quæ fiunt à præla.* vel esse possunt illi, quibus concilium vel

Papa

papa tribueret potestatem: quia concilium potest statuere ut aliquam episcopi habeant potestatem statuendi & iudicandi. & idem credo de solo Papa, quando hoc statueret concilio non contradicente. nam si concilium contradiceret, haberet locum id quod dicam in *penultima quæstione*.

SUMMARIUM.

Quæ sit forma Concilii: & qui ad Concilium ire debent.

CAPITULUM X.

NUnc plenius videamus quæ sit vocandi forma, & qui ad concilium ire debent. Ad primum dico quod debet inspici persona vocantis, si sit tantum mandato Papæ vel est legatus de latere, sive alius legatus Apostolicus habens spirutuale mandatū. tunc tales possunt per viā citationis & præcepti mandare omnib⁹ patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, ut veniant ad conciliū in tali loco & tempore initiandū *l. aut qui aliter. ff. quod vi aut clā* & præfigere eis tempus intra quod veniāt quia citatio videtur habere tēpus præfixum: *d. l. aut qui aliter.* § 1. no. in *l. fi. C. de iure do. impe.* § *sin autē nullatenus. & in auth. de exhib. reis* § *si necesse.* no. Cy. in *l. dies festos. C. de feriis.* & probatur. *C. de distrac. pigno. l.* 4. no. Ba. in *l. liber homo.* §. 1. *de verbo. obli.* Credo tamen quod si apponeretur tempus initii concilii cum tempore congruo, quo omnes Christicolę possunt venire, quod istud tempus sufficeret absque eo quod arctaret citatos ad aliud tempus determinatum, vel absque eo quod citatis aliud præfigeretur tempus ad veniendum. quia tunc tempus concilii interpellaret. *l. magnam. C. de contrahen. & commit. stipu. & in c. potuit de loca.* quia etiam citatio sine tempore valet ut in *c. cum dilecti, de do. & contu. & de sen. excō. cap. eos in fi. li. 6.* Et intelligitur, quod citatus veniat cum primum potest. Nam quotiens propter defectum citati vel materiæ non potest haberi certitudo, quando citatus possit comparere, tunc citatio sufficit sine termino, *dicto cap. eos in fi.* & intelligitur quod compareat cum primum potest *l. hæc conditio si in capitolium. ff. de condi. & demon.* ita intelligo Spec. in titulo *de citatione.* §. *sequitur. ver. quid si non præfecit.* facit quod notat Innoc. *qui matri. accu. pos. cap. cum in tua.* Alias autem citatio regulariter debet habere tempus. sic decido quod sub dubio reliquit Io. An. in *cap. cum parati, de appella.* Et debet fieri hæc citatio per literas apostolicas, quando fit à Papa, *de dolo & contu c. cum dilecti. ver. volentes*, vel per literas legati quando ipse legatus citat. & tunc est bonum quod ponat tenorē literarum apostolicarū potestatis sibi concessæ in citatorio vel in literis citatoriis, iuxta plene notata in *c. præterea, de dila. & in c. cum in iure, de offi. dele.* Et quia foret difficile singulos episcopos citare, potest à Papa vel legato alia via adhiberi, ut citet singulos metropolitanos, ut veniant ad concilium tali loco & tempore, & eius mandato quilibet Archiepiscopus moneat suos suffraganeos, ut veniant secundum mandatum Papæ ad concilium tali loco & tempore congregandum. tex. est 18. *di. c. si episcopus metropolitanus*, ibi, *ut ad ordinem summi pontificis*, secundum secundam expositionē glo. potest etiam quando ista citatio fit à Papa vel eius auctoritate fieri in palatio eius & in audientia publica, Papa specialiter & ex certa sciētia hoc mandante, & demū affigatur ianuis maioris ecclesiæ Romanę curiæ, & tunc arctabit citatos: ut in *c. quoniam.* §. *porro, ut lite non contesta.* & ibi hoc notatio. An. Quando autē convocatio fieret per inferiores à Papa, & sine ipsius mandato in casibus, in quibus dixi, quod ipsi possunt convocare concilium, tunc si fit à collegio Cardinalium & ab ipsis omnibus nemine discrepante, quo casu ipsi habent iurisdictionē Papæ, quod quando sit patet ex his quę dixi in quæstione *quis convocet concilium*, quæ est tertia in ordine, tunc poterunt facere etiā per viam citationis & præcepti: sed quando non fieret ab eis nemine discrepante, sed fieret per eos vel aliquos ipsorum, sicut per alios inferiores, tunc non debet fieri per viam mandati sive præcepti vel citationis. tex. est 17. *di.* §. *hinc etiā.* & ibi glo. in ver. *præcepisset.* sed debet fieri per viam requisitionis sive monitionis aut intimationis, quæ ut dixi fit quando non est superior qui possit vel velit facere illa quæ intimantur & fieri debent & sunt necessaria, iuxta notata *de elect. cum nobis olim.* & supra dixi & tunc ita intimatio debet fieri sicut fieri solet in cæteris causis *l. denunciasse. ver. quid ergo. ff. de adulte. & l. si fundum. C. de rei ven. & in l. fi. C. de his qui per metum iudi. non appella.* intelligendo illum tex. de causa appellationis à iudice non receptæ vel factæ, puta quia dicat, protestor quod non appellaui propter iudicis metum qui consueuit in appellantes seruire. ita no. Bar. in *l. de pupillo.* §. *si quis ipsi pratori. ff. de noui. ope. nunc.* sic debet intimans concilium dicere: nam si causa est notoria propter quam imminet conuocatio concilii, ut quia sunt duo notoriè de Papatu cōtendentes, & sint scissi Christicolæ & est schisma, quo casu est opus concilio. 79. *di. si duo.* & supra dixi, tunc convocans debet hanc allegare causam. Itē debet allegare causā, quod quid est in quasi possessione Papatus monitus quod celebret concilium non vult aut fingit & procrastinat vocationē concilii, aut vult cōvocare in loco in quo non potest corrigi, adeo ne Christicolæ in schismate sint, intimat conciliū in loco congruo & tēpore fiendū, tūc hoc sufficiat allegare. *l. si adulterū cum incestu.* §. *idem polioni in fi. ff. de adulte.* ubi probatur quod sufficit allegare notorium esse schismaticum & notorium existentem in possessione Papatus non velle convocare concilium, absque eo quod opus sit quod aliter quæ intimantur certiorentur: quia postea sufficiet hoc in concilio probare: quia ista intimatio fit in defectum iudicis non facientis debitum. quo casu non est opus, quod aliter illis, quibus fit intimatio, probetur: ut notatur in dicto. §. *si quis ipsi pratori.* faciunt notata in *cap. fi. de appel.* Si vero crimen, propter quod concilio dicitur esse opus, est occultum, ut quia intimatur quod Papa est hæreticus vel apostaticus vel alia causa

propter

propter quam est opus concilio causa allegata, tunc ista causa hæresis debent intimari non allegari: & debet requiri papa ut concilium convocet & moneri, & si monitus per literas non facit, debent istæ monitiones doceri & intimari & earum copia transmitti illis quibus intimatur concilium, *de elect. in cle. causam. & in l. nomen. C. quæ res pigno. obli. possit.* no. in *l. qui in alterius. ff. de regu. iur.* vel saltem debet dici quando propter timorem non potest moneri ut concilium conuocet: ut *d. c. fi. de appel.* debet etiã intimans causam hæresis occultam facere intimari per literas aliarum honestarum personarum, cum ille cui intimatur debeat merito credere. ar. eorum quæ no. Bar in *l. non solum. §. morte*, ibi, *tertio principaliter. ff. de no. ope. nunc.* & isto modo debet concilium intimari.

Ad unum autem est attendendum, quod ubi essent laici citandi vel omnes clerici, tunc sufficeret citatio intimando Metropolitanis, ut nunciarent suis suffraganeis, ut facerent omnes in suis diœcesibus generalia proclamata, iuxta notata in *cap. cum in tua. qui matri. accu. pos. Cod. de remis. pig. l. si eo tempore. Cod. si ut se ab hæra. absti. auth. si omnes.* facit 18. *dist. capit. fi.* & quæ not. in *cap. dilecti, de except.* Sed an ille cui intimatur debeat credere & parere taliter intimanti? respondeo, quia aut causa propter quam iste convocat concilium non allegatur autem non est efficax, & tunc iuste non exauditur convocans. *l. si quis prohibuerit, ff. de publica.* alias incipit, *Papinianus*: & *l. utrum. ff. de consti. pecu. & l. si fideiussori creditori. ff. de fideius.* Aut causa inseritur iusta & legitima, tunc si denunciatur causa quæ non sit vera vel non verisimilis, quia est occulta, & comprobatur nisi denunciantur forsan persona suspecta vel non authentica, & similiter iustè sperni potest. *l. hac autem in principio. ff. si cui plusquam per legem fal.* Aut est causa legitima & vera seu verisimilis, & tunc non videtur quod arctet illos monitos si non velint credere quasi ad tredendum plusquam velint non arctentur. *l. 1. in fi. cum se. ff. quod falso tutor. auctori* Ego tamen credo in proposito contrarium, quia ista intimatio fit in defectum iudicis & papæ non facientis concilium & debitum suum. quo casu non est opus quod in insinuatione fiat probatio causæ, sed sufficit quod allegetur causa vera & verisimilis: ut in dicto *c. fi. de appel. & l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori ff. de ope. no. nunc. & l. 1. quod falso tuto. aucto.* ibi intimatio non fiebat in defectum iudicis, sed de facto partis, quæ non respiciebat principaliter ipsum intimantem. unde videtur liquidata sibi causa, non tenebatur sibi credere. secus quando intimatio fit propter iudicis defectum: quia sufficit quod allegatur causa vera vel verisimilis, etiam si aliter illi cui fit intimatio non probetur. Et ideò hoc casu credo quod allegata causa vera & verisimili & intimata per tales coniecturas, quod meritò ille cui intimatur debuit credere vel inuestigare de veritate: quia paria sunt scire debere posse: ut notat glo. in *l. quod te. ff. si cer. pe.* quod tunc tales quibus sic intimatur obligantur intimationi parere per dicta iura.

Qui autem ad concilium debent ire? dico quod quando fieret vocatio per proclamationem generalem, tunc si diceret quod ad concilium veniant omnes qui venire voluerint, tunc non arctentur ad veniendum nisi qui volunt, iuxta doctrinam Inno. & Doct. in *c. dilectis, de excep.* Si autem sit mandatum quod veniant & non ponitur in eorum voluntate, tunc si sunt Episcopi aut sunt vocati vel citati, aut non si sunt vocati, tunc debent venire & non contemnere. 18. *dis. c. non oportet. & c. pervenit.* nisi sit graui necessitate detentus: quia tunc si non venit, personaliter excusatur: ut 18. *an si quis Episcoporum. & c. si quis Episcopus metropolitanus.* & maximè si est grauis corporis infirmitas, non sit levis ut no. 18. *di. c. placuit.* facit. *de re iudi. l. quæsitum. ff.* & quæ sint lgitimæ causæ excusantes à veniendo personaliter, notat glo. in *d. ca. placuit*, ubi textus in verbo *maxime* debet exponi, id est, tantum. Et sunt relinquendæ causæ iudicis arbitrio: quia non possunt commode numerari: ut not. glo. *ca. si quis iusto de elec. li. 6.* in glo. licet multæ enumerentur: ut notatui *de consecra. di. 4. c. hi de quibus & di. 5. discipulos. & in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cau.* cum sequentibus. Unde concluditur, quod citati vel vocati Episcopi venire debent personaliter, si non sunt graui necessitate detenti, maximè quando iurauerunt, ut faciunt communiter ipsi Episcopi: ut in *cap. ego de iureiuran.* Nam si contemnunt tunc uenire, sunt periur, quia inter alia capitula quæ iurant est quod vocati ad synodum ibunt: sed si non essent vocati vel citati quamuis foret indictum concilium, qui vocati non sunt accedere non debent: ut notatur 8. *di. ca. de priuile.* qui dicit quod Episcopus etiam si videt omnes alios Episcopos ad synodum ire, ipse non debet nisi vocatus. & ita probat tex. in *d. c. ego, de iureiur.* & ibi hoc Doc. tenet. Si autem vocati sunt omnes alii clerici vel capitula Ecclesiarum cathedralium sive etiam laici, tunc cum difficile foret singulos clericos ad synodum distringere vel laicos vocare, aut totum capitulum Ecclesiæ cathedralis: quia hoc esset spoliare Ecclesias seruitoribus & ministris, tunc capitula Ecclesiarum cathedralium poterunt per procuratores comparere: ut in *ca. fi. de his quæ fiunt à præla.* nec coguntur omes comparere personaliter. idem credo de quolibet collegio clericorum vel laicorum, ut possent convenire simul omnes de collegio, & mittere unum procuratorem: & ideò una ciuitas vel etiam una diœcesis cleriorum non specialiter vocatorum sed in genere citatorum. Et idem laicorum potuerunt per procuratores constituere & mittere ad concilium. & hoc probat text. in cap. fi. 18. di. & de principibus laicis quod admittantur per se vel eorum nuncios: est text. *de re iudi. ad Apostolica libr. 6*: Non enim est credendum quod omnes laici & clerici sint compellendi dimittere proprias familias & Ecclesias, & venre ad concilium. fateor tamen quod si aliqui de eis essent specialiter citati, fortè quia ageretur eorum causa, vel quia esset aliquis inferior ab Episcopo clericus aut laicus multæ excellentiæ aut litteraturæ ita quod eius concilium vel auxilium esset multum in concilio necessarium, quod si esset citatus ut adesset per se personaliter, quod deberent comparere, quamuis si foret specialiter à papa citatus quod compareret: ut in *c. pen. de iura.*

ura.calum. & *in c.fi.de dila.* & utrobique notatur. Et hoc nisi citaretur quia eligeretur eius industria personæ propriæ, & ex indiciis fortè constat quod propter industriam singulariter & specialiter comparere nec procuratorem mittere. ar. *l.inter artifices de solu.* licet si vocaretur ad concilium specialiter pro iudicio, in quo esset impeditus, non videretur tunc in dubio in hoc electa in dustria personæ, sed potius habitus est tentus ad iustíciam causæ: ut notat Inno. in *c.fi. de offi.delega.* & tunc posset si causa pateretur per procuratorem comparere, quia usus procuratorum non videtur sublatus, etiam si citetur à Papa: ut notatur in dicto *cap.fi de dilia.* & *in c.p.de calum.* Ex quibus concludo Episcopos ad concilium citatos debere personaliter comparere, si non sunt impediti legitimo impedimento. alii verò inferiores ab Episcopis possunt per procuratores comparere præsertim collegia & capitula cathedralium Ecclesiarum & communitates: ut in *cap.fi.de his quæ fiunt à præla.* & idem credo de aliis clericis ab Episcopo inferioribus & laicis generaliter citatis, quia in istis usus procuratorum non videtur interdictus. *l.1.§.usus ff. de procurato.* & licet decretum sit in Episcopis, ut vocati hoc casu personaliter compareant, quia in eis videtur electa industria personę, cum debeant in concilio sedere iudices. secus in aliis nisi & ipsi citarentur ut tantum personaliter comparerent vel ex indiciis appareret quod esset electa industria eorum personæ: quia tunc deberent personaliter comparere. & idem quando natura causæ ad quam esset in concilio citatus non admitteret procuratorem, ut in c. veniens de accusato. & 5. q.3. in criminalibus. Quando autem Episcopi essent impediti legitimo impedimento, tunc debent se excusare propriis litteris: 18. *dis.placuit.* vel proprio nuncio cui credatur: ut ibi notat. glo. per tex. 97. *dist.nobilissimus.* & *de offi.dele.prudentia.* & *de rescriptis.ex parte.* vel per Procuratorem possunt se excusare, & hoc cautius iuxta notata per Cyn. & Doc. in *l.1.C.de resti.in integrum.* & hoc casu est speciale, ut credatur nuncio mittentis: immò fortè crederetur iuramento ipsius Episcopi: ut notat glo. *fi.4.q.5.in c.quisquis.*

An autem requiratur in hac citatione Peremptorium vel plusquam una citatio vel intimatio? respondeo quod quando fit citatio vel intimatio per edictum, non est dubium quod non requiritur. glo. est in *l.papinianus.§.si quis post.ff.de inoffi. testa.* & quod in hoc casu sufficiat una citatio vel intimatio, notat glo. 18. *di.si Episcopus.* per tex. 4.q.5. *capit.quisquis.* & hanc glo. tenent omnes Doctores in dicto *capit.ego, de iureiuran.* Nam hæc citatio vel intimatio fit ad actum extraiudicialem in quo sufficit una vocatio, glo. est in *cle.1.de hæreti.in verbo requisinit.* & *in cap.cupientes §.quod si per viginti.in verbo proposita, de elec.lib.6.* notat. *de elec.cap.cum nobis olim.* legistæ in *l.si convenerit. ff. de pigno.act.* ubi dicunt quod est speciale in illa. *l.* & *in l.qui Romæ, §.coheres, de verbo. obli.* ubi fit mentio de bina requisitione, & est ibi contingentia & nota facti: non autem quod sit necesse nisi semel intimare: ut in *d.l.qui Romæ.§.seya.* & uo. Bar. in *l.pupillo, §.si quis ipsi prætori.ff.de operi.no.nunc.* & hoc quantum ad constituendum vocatum in mora: ut *l.Titia.§. usuras, de lega.2.* Sed si vellet concilium procedere ad impositionem pœnæ propter illam contumaciam, tunc requiretur trina monitio: ut in *c.1.de pace iura. fir.in fi.* no: in *c.1.de supplen.negli.præla.* & *in l.Aemilius, ff.de mino.* & ita debet intelligi quod no. in dicta *l.si convenerit.* & *in l.in contractibus.§.penulti.* & *in auth. hanc aucl. C. de non nu.pecu.* & hoc vult glo. in dicto *c.quisquis.* & pro leui pœna, puta suspensionis, imponenda ratione contumaciæ sufficiat illa unica citatio, si non excommunicaretur ex ista una citatione, ut ibi. Sed quid si tempus esset à lege præfixum, sicut in concilio Constantiensi, quod de decennio in decennium fiat concilium, an ex solo adventu initii temporis Episcopi constituantur in mora? videtur quod sic per *l.magnam.C.de contrahen. & committen.stipu.* & *de loca. c.potuit.* Sed veritas est in oppositum, quod solus eventus termini non constituit Episcopos in mora, ut puniri possint ut contumaces. ar. 12. *quæst.2.in c. indigne.* & probant iura ante relata. fallit nisi lex aliter disponeret, ut in casu capitul *potuit. de loca.* & *l.fi.C.de iure emphi.* Et ideò vasallus non privatur feudo, si non defendit Dominum quem scit guerram pati, nisi postquam ter requisitus fuerit contumax, ut dict *c.1.in fi.de pace iura.firman.*

SUMMARIUM.

An vocati possint per procuratores comparere in concilio.

CAPITULUM XI.

SEd an tunc possit vel debet procuratorem mittere, qui pro eo sit in concilio vel pro ipso vocem habeat? dico quod quando non est impeditus, non potest mittere: quia indignum se facit cum potest comparere. dicto *capit.ego, de iureiuran.* & probat text in dicto *capit. quia propter.* Nam habet facultatem committendi vocem demum quando impeditus est. Ad idem *de electione. capit. si quis iusto*: sed si est impeditus legitimo impedimento: tunc si quæris an teneatur mittere procuratorem vel possit vel præsit concilio loco sui, & statuat & iudicet, tunc dico quod potest mittere procuratorem si vult: non tamen artatur. sic intelligo. 5. *quæst.3. cap. si ægrotans.* & 18. *di. Episcopus*, iunctis his quæ notan. in *capit. quia propter de elect.* ubi est casus, quod impeditus iusto impedimento potest si vult committere vocem suam. Ad idem text. in *capit. si iusto. de elec. libr.6.* sed si non vellet, non artaretur, nisi Papa vel concilium sibi sic mandasset ut procuratorem loco sui constitueret: iuxta nota. in *capit. fi. de dila.* & *in capit. querelam. de procurato.* si verò quæritur, an teneatur citatus procuratorem mittere ad concilium, cum est impeditus legitimo impedimento qui suscipiat statuta concilii: & credo quod mittere teneatur. sic intelligo tex. in *c.Episc. 8.di.* Et ratio est, quia ipse tenetur omnia in concilio gesta insinuare & palam facere suo clero & popu-

& populo 18. *dis.c.si.* Si vero quęris, an teneatur mittere procuratorem in causis quas moturus est vel suspecturus, tunc non est dubium quod potest si causæ natura patiatur: ut *l.multus.§.1. de procur.* Sed an debeat tunc si citatur à papa vel à concilio, quod habet instar papæ quod per procuratorem compareat, mittere procuratorem, credo quod sicut nec excusat eum arduitas causæ ut notant Doc. de vocato à papa in *cap.fi.de dilatio.* Et ego credo idem in vocato à concilio. Si autem esset simpliciter citatus, an tunc tenetur procuratorem mittere? dico recurrendum esse ad doctrinam Doctorum in *cap.querelam de procura. & in l.1. de diver. & tempo.prascrip.* & secundum illa debet mittere vel non mittere.

SUMMARIUM.

Quid de contemnentibus venire: & qui pracisè venire teneantur.

CAPITULUM XII.

QUæ autem sit pœna contemnentis venire ad synodum vel comparere: nam tenentur comparere etiam quando vocatio fit à principe vel alio inferiore: ut notat Inno. in *c.cum parati de appella.* Respondo si est episcopus vocatus ad synodum ut iudicet aut statuit, ille qui venire contēnit tunc debet & potest excommunicari: tex. coniuncta glo. 18. *di.non oportet*, allegat. 2.*q.6. quisquis probatus.* & idem si illicentiatus recedt, antequam synodus dissoluatur ut 18.*di.si quis autem.* quia non dicitur venisse qui non stetit. *l.quæsitum.ff.de re iudi.* ideo citatus comparens non debet recedere illicentiatus, alias non dicitur comparuisse: ut notat Innocen. *de accusa. ca.calumni.* Bar. in *l.si finita. §. Iulianus.ff. de dam.infect.* Si vero est contumax citatus ad concilium pro causa contra ipsum instituta vel instituenda, tunc omnia remedia quæ prodita sunt contra contumaces, habent locum contra istum, quæ remedia notantur per glo. in *cap.3.ut lite non contesta.* & per Speculatotem in titulo *de primo deceto.§. iam de effectu.ver. & nota.* nam poterit excommunicari, & potest, fieri missio in bonis eius, & potest multari. *l.ex quacunque.ff.si quis in ius voca.non ierit.* & potest iudex incipere à quo vult etiam excommunicatione ut in *c.quoniā.§.fi.ut lite non contesta.* licet honestius esset ab aliis remediis incipere: ut no. in *dicto c.3.ut lite non contesta.* secundum Gofresii opinionem, quæ sic debet intelligi. Quinimo in causis in quibus proceditur sine figura iudicii vel lite non contestata, ut in causa hæresis, ut in *c.fi.de hæreti. in 6.* poterit veniri ad diffinitiuam in illis lite non contestata plus credo, quod in omni causa in concilio generali poterit veniri ad diffinitiuam lite non contesta, & contra absentem citatum, quando concilium de absoluta potestate sic statueret, per ea quæ dicam infra in quæstione *qualis sit forma procedendi Dominorum de consilio & sententiando.*

SUMMARIUM.

Qualis debet esse Procuratoris forma vel persona in Concilio.

CAPITULUM XIII.

SEd quia dixi, quod possunt mittere procuratorem vel debent, revocare in dubium quod præmisi de una.q. qualis debet esse tunc procuratorum persona, utrum debent esse episcopi, quemadmodū qui mittunt sunt episcopi: videtur quod sic? nā simile ist in electione: quia impeditus non debent cōmittere vocē suam nisi uni de collegio & sic concanonico: ut in *c.quia propter.§.illud de elec. & in c.si quis, de elec.li.6.* & ibi per Io.An. in glo. *concilii.* & super illa glo. *in novella.* Ad idē *de rescrip.c.statutum.§.in nullo.li.6.* ubi delegatus non potest subdelegare non alia forma, quam facit de ordinata potestate papa, videlicet canonico vel existenti in dignitate. Ad idem quia si aliqua essent in concilio tractanda ordinis Episcopalis, illa non possent per episcopum demandari inferori ab egiscopo: ut *de consue. quanto. & de consecra. ecclesiæ vel alta. cap. aqua.* Item quia non videtur quis posse per alium quod per se non potest. sed inferior ab episcopo non potest per se in concilio statuere vel iudicare, ut supra dixi: igitur nec per aliū: ut in *c.post.cessionē, de proba & in c.quod alicui suo de regu. iur. in 6.* In contrarium facit quia quæ in conciliis agitantur, ut plurimū sunt iurisdictionis episcopalis: sed ea quę sunt tantum iurisdictionis episcopalis, possunt per episcopū committi cuicunq; minori vel maiori: ut no. in dicto *ca.aqua.* licet non ea quæ sunt ordinis. videtur igitur quod quilibet clericus erit sufficiens procurator, dummodo habeat alias legitimam personam. Non obstat quod dicitur de electione, quia specialiter est hoc illud in electione statutum, immo & alii qui non sunt de collegio possunt admitti: ut in *cap.si quis iusto.§.fi.de elec.li.6.* & hoc volente capitulo. Nec obstare videtur *de rescrip. statutum. §. in nullo* nam licet ille textus loquatur in delegatis papæ vel in subdelegatis ab eis, non habet locum in ordinariis: ut ibi notant Docto. Item quilibet in omni actu admittitur procurator & censetur habilis, qui non reperitur expresse prohibitus: quia edictum de procuratoribus est prohibitorium, ut is demum videatur prohibitus qui expresse prohibitus est. *l. mutus.§.primo de procuratoribus. & in capit. primo de procurat. in 6. & institu.per quas personas nobis acquir.§.fi.* Sed in hoc non reperitur prohibitus etiam laicus. unde videtur quod & laicus esse potest ibidem in concilio procurator. Item quia quando illud quod geritur non est malum nec sui natura illicitum, quod quis non potest per se potest per alium: patet in *l.quæsitum.ff.de in ius voca.* & in laico qui non potest per se, tractare spiritualia, & tamen potest esse in tractandis spiritualibus procu-

procurator: ut in dicto. *c.1.de procura. in 6.*& ideo poteſt laicus procurator conſtitui ad conferẽdum beneficium eccleſiaſticum: ut notant Doctores in *c.accedens de præben.* & multo magis poteſt conſtitui procurator ad acceptandum, & tamen per ſeipſum beneficium eccleſiaſticum conferre non poteſt vel pro ſe acceptare. & regula in *cap.quod alicui ſuo,* loquitur in maleficiis, ut maleficium quod quis per ſe non poteſt committere, non poſſit alieno nomine facere, ut ibi notat glo. Ex quibus videtur inferri quod etiam laicus poſſit conſtitui procurator, ut interſit pro aliquo epiſcopo in concilio, & eius nomine ſtatuat atque iudicet.

Mihi tamen videtur ſic dicendum. nam aut quæris utrum de ordinata poteſtate poſſit conſtitui procurator inferior ab epiſcopo clericus vel laicus qui interſit pro epiſcopo conſtituente in concilio ad iudicandum & ſtatuendum nomine conſtituentis? & tunc dico quod non. Nam licet hæc ſint iuriſdictionis, tamen demum adminiculo ordinis epiſcopalis exercentur, ut ſupra oſtendi, quod hoc ius ſtatuendi & iudicandi in concilio competit ſolum ordini epiſcopali. Iſta ergo talia quamvis iuriſdictionalia non poſſunt inferiori ab epiſcopo demandari vel committi probatur in ſimili in cauſa matrimoniali, quæ non poteſt committi inferiori epiſcopo 23. *di. illud.* 3. *q.* 6. *capit. hoc quippe.* & *q.*8.*cap.ſi quis,* cum duobus ſequentibus. Item clericum cauſa diſciplinæ verberare hoc non licet etiam ex commiſſione laico 86.*di. non liceat,* notatur 45. *di. in ſumma.* hæc igitur & ſimilia quamvis ſint iuriſdictionis, ſine adminiculo ordinis expediri non poſſunt, & ideo committi vel demandari non poſſunt, ſicut ea quæ ordinis ſunt epiſcopalis non poſſunt demandari, hoc notat[illegible] dixit glo. 65. *di.pervenit, circa fi. prima glo.* fateor tamen quod ſi concilium vellet etiam laicũ procuratorem admittere, quod poſſet, cum habeat liberam facultatem ſtatuendi. Nam quemadmodum Papa poteſt laico poteſtatem tractandi quæcunque ſpiritualia concedere 63. *diſ. Adrianus.* & *c. in ſynodo.* ita etiam concilium poteſt, quia ſi Papa ſolus poteſt, fortius tamen eſt in concilio. & idem ſi Papa non eſſet, ſed alteri commiſiſſet ſpecialiter, quia ibi Papa eſſe cenſeretur, ſed ſi non eſſet ibi Papa, quia non voluiſſet ſynodum congregare vel ei auctoritatem interponere, tunc etiam poterit concilium: quia ut ſupra dixi, omnis poteſtas Papæ eſt tunc penes univerſalem eccleſiam [illegible] in concilio. unde concilium laicum procuratorem poſſet admittere ad ſtatuendum & indicandum. Si vero quæris, utrum laicus vel alius clericus non epiſcopus poſſit conſtitui ab epiſcopo procurator ad recipiendum ſtatuta concilii vel ad proprias cauſas epiſcopi tractandas agendo vel reſpondendo, etiam ſi talis eſſet cauſa cuius ipſe conſtitutus procurator non eſſet per ſe vel capax? tunc hoc non obſtante poterit eſſe procurator pro epiſcopo: dicto. *c.1.de procur. in 6.*& no. per Io. An. in dicta regula *quod alicui ſuo, in mercurialibus,* & hoc quando non ſunt ſpiritualia ſed temporalia: vel ſi ſunt ſpiritualia, laicus in iudicio nihil ſpiritualitatis exercet, ſed forte ſolum in iudicio diſputat de effectu actus ſpiritualis an tenuerit, & tunc ad talem caſum ſpiritualem poſſit: ſed ſi in concilio laicus non haberet ſimpliciter inquirere de effectu actus, ſed haberet ipſum actum ſpiritualem gerere, tunc non poſſet conſtitui laicus procurator, qui ſpiritualia tractare non poteſt: ut in *cap. decernimus, de iudi.* Et ideo quando conſtitueretur procurator ad actum. quem ipſe deberet deducere etiam procuratorio nomine Domini de non eſſe ad eſſe, vel de eſſe ad non eſſe, tunc non poſſet conſtitui procurator. ita intelligit Paulus de Liazariis illud *c.primum de procura in 6.* ideo non poteſt conſtitui procurator ad eligendum: ut no. Io. An in dicto *capit.quod alicui, de regu. iur. in 6.* hoc modo debet intelligi glo. in *c.ad Apoſtolica, de exceptio.* quæ dicit quod illud quod quis non poteſt pro ſe, non poteſt pro alio. Quando autem talis procurator haberet, ſolum tractare de effectu vel non effectu, [illegible] ſubeſſet vel non alicuius actus ſpiritualis, tunc poteſt eſſe procurator, unde laicus poteſt aſſumi conſiliarius vel aſſeſſor à iudice, qui cognoſcit de duabus electionibus in diſcordia celebratis. Non obſtant prædictis notata in dicto *c.accedens, de præben.* ubi poteſt conſtitui laicus procurator ad conferendum beneficium & ad acceptandum, quia prædicta, quæ dixi, quod laicus non poteſt ſpiritualia tractare, loquuntur quando illa faceret ſuo nomine vel quando ex tali actu ſibi ius vel aliquod aliqua quærcretur, ut cum vendit procuratorio nomine eccleſiæ. nam tunc ſibi quæreretur actio ad precium, quæ non tranſit in eccleſiam ſine ceſſione, tunc non poteſt hoc facere ut Procurator. [illegible] ſi nihil facit proprio nomine, & nihil ſibi acquiritur, ut cum confert vel acceptat beneficium tunc poteſt ut alterius procurator facere. Non obſtant notata per Io. An. in dicto *cap.quod alicui, de regu. iur. in.* 6. ubi tenet, quod non poteſt quis conſtitui procurator ad eligendum, & tamẽ [illegible] nihil ſuo nomine facit & nihil ſibi acquiritur: quia ideo non poteſt, quia non eſt perſona determinata, quæ debeat eligi. unde ſatis in arbitrio laici remittitur actus ſpiritualis electionis, & ideo ſi [illegible] conſtitutus ad perſonam certam eligendam, tunc valeret conſtitutio, per prædicta & ita tenet [illegible] An. & quando procurator laicus ut procurator poſſit aliqua tractare ſpiritiualia, plene dixi in [illegible] *minis, de iudi.* fallit niſi habilitas eſſet ratiõe excommunicationis. quia ſicut excommunicatus [illegible] eſt eſſe in iudicio pro ſe, ut *de.iudi. intelleximus,* ita non poteſt agendo vel defendẽdo ut procurator pro alio intervenire: ut nota. in *c.poſt ceſſionem, de probi.* idem credo quando perſona eſſet inhabilis, ut quia eſſe non poteſt ex quacunque cauſa procurator, ut fœmina, ſi ex defectu intellectus [illegible] inhabililis per ſe, quia etiam non poterit pro alio: ut 3.*q.*7.§.*tria.*15.*q.*1.§.*itaq;.* & *de ſponſa.* [illegible] cum ſimilibus. Idem ſi impubes, quia ad lites in procuratore requiritur ætas 25. *annorum.* in [illegible] caſibus ſi eſt perſona habilis & eſſe poſſit procurator, credo quod admittatur procurator [illegible] per ſe actum illum aut litem exercere nõ poſſet, per prædicta iure. An autẽ inhabilis poſſet conſtitui procurator ad ſubſtituendũ ſaltim habilem, dici prout dico glo. in *cle.religioſus de procura in glo.*

in glo. si in fi. quia aut ipso iure est inhabilis ut excommunicatus, qui si constituitur procurator, etiam ab ignorante, ipso iure est inhabilis, quando tempore constitutionis est iam excommunicatus etiam si sit occultus ita quod nec valeat impetratio quæ fieret ab eo constituentis nomine, nec etiam iudicium etiam si non opponatur ei de inhabilitate excommunicationis. Nam eius tolerantia vel quod non sit reputatus excommunicatus non facit quod impetrata per eum pro alio valeant vel teneat iudicium per ipsum agitatum pro alio, per tex. in *c. nonit, de sen. excom. & 8. q. 4. cap. nonne. & l. Barbarius, de offi. præsidis.* per quæ iura tenuit Archid. quod impetratio & iudicium ab excommunicato occulto per alium factum valet propter eius tolerantiam: sed non bene dicit, quia illa iura loquuntur quando gesta concernunt publicam utilitatem, & tunc tolerantia facit illa valere. sed excommunicatum impetrare pro alio vel iudicium agitare concernit priuatam utilitatem, in qua quod quis toleretur ut habilis tolerantia nihil operatur: ut notant Doc. *de elec. c. nihil. & de procur. c. si. & in c. veritatis. de dolo & contuma.* unde gesta per eum quamuis occultum vel toleratum non valent. Quare concludo quod gesta ab excommunicato pro alio, qui tempore quo fuit constitutus procurator erat excommunicatus sive sit iudicium sive impetratio rescripti, non teneat, etiã si nulla sit facta oppositio excommunicationis. licet Io. Calderini tenuerit contrarium in quadam *disputatione* quæ incipit *excommunicatus qui communi opinione* &c. & videtur de mente Inno. in *c. post cessionem de probationibus.* ubi sentit quod sit necessaria exceptio ut acta iudicii non valeant facta per excommunicatum procuratorio nomine alterius, quasi communis error habeatur pro veritate, *l. 1. C. de testa.* & sic valeat impetratio pro alio facta ab excommunicato qui non reputabatur excommunicatus, & valeat iudicium procuratorio nomine alterius factum per excommunicatum si non fuit oppositum, sicut valeret proprium iudicium proprio nomine excommunicati ab ipso factum exceptione non opposita, per *c. pia, de excepti. in 6.* hanc sententiam sequuntur aliqui moderni in *c. 1. de rescrip. li. 6.* sed non dicunt verum. primo quia illud de impetratione facta ab excommunicato occulto pro non excommunicato, quod teneat, ut dixit glo. in *c. si. de procura.* omnes Doct. communiter ibi reprehendunt respondentes ad tex capit. *ad probandum de re iudi. & ad l. Barbarius.* quod illa iura loquuntur in actibus publicis non in priuatis, in quibus communis error non supplet inhabilitatem personæ, saluo quam ad tollendam exceptionem Macedoniani *l. si quis patrem. ff. ad Macedo.* & quod impetratio per excommunicatum facta etiam pro Domino constituente non excommunicato non valeat ipso iure, est tex. in *c. post cessionem de probati. & de rescrip. c. 1. li. 6.* Similiter dico quod acta iudiciaria per excommunicatum facta procuratorio nomine alterius non valent ipso iure, etiam si non fuit de excommunicatione exceptum, si tempore constitutionis procurator erat excommunicatus & sive constituens sciuit sive ignorauit, per iura antedicta. non obstat si dicitur. immo gesta cum tali excommunicato deberent valere: quia si acta gererentur cum ipso eius nomine non opposita exceptione valerent: ut in *c. pia de exceptio. li. 6.* Primo quia aliud est in principali excommunicato, qui non est impeditus agere in fundamento & radice debiti & actionis, cum habeat ius formatum & facultatem agendi ante excommunicationem. & istud ius agendi per excommunicationem est tantum infectum quo ad exercitium: ideo data habilitate agendi à principio superveniens impedimentum non impedit validitatem gestorum, nisi opponatur & per viam exceptionis quis reiiciatur. sed in procuratore datur vitium in radice, id est, tempore constitutionis, quia constitutio ipso iure non valet: ut *de proba. c. post cessionem.* ideo acta cum tali procuratore sunt nulla, tanquam facta cum falso procuratore, sive cum illo qui nunquam habuit mandatum, & sic non valent acta etiam si nihil fuerit oppositum. Ex quibus concludo quod ab initio procuratoris constitutio facta de excommunicato etiam occulto & tolerato est ipso iure nulla, & quod gesta ab eo non valent tanquam à falso procuratore facta: ideo non valet impetratio ab ipso facta alieno nomine & iudicium per ipsum alieno nomine agitatum, etiam si de excommunicatione non fuerit oppositum, licet si fuisset iudicium agitatum pro se valeret non opposita ab adversario exceptione. Et ex hoc infertur ad propositum, quod cum constituto procuratoris excommunicati sit ipso iure nulla, etiam exceptione non opposita, ut dicto *c. post. cessionem.* quod substitutio facta per eum est similiter nulla ipso iure ar. *c. iudex in fi. de offi. dele. li. 6.* Si autem esset inhabilitas in constituto procuratore propter defectum auctoritatis, ut in monacho qui non potest esse procurator sine superioris auctoritate, cũ non habeat velle vel nolle *12. q. 1. c. non dicatis,* tunc etiam non potest alium substituere sine prædicta licentia vel auctoritate: ut *de procur. c. le religiosus.* Si vero est procurator inhabilis, ita demum si exceptio inhabilitatis fuerit opposita, tunc potest substituere: ut in dicta *decretali, iudex in prin. c. de offi. dele.* notat Cyn. & Docto. in *l. quod quis. C. de procura.* Bar in *l. 1. § cæterum. de acquiren. pos.*

SUMMARIUM.

An opus sit, ut intersint duæ partes vocandorum, sicut in aliis Universitatibus, ut dicatur esse Concilium.

CAPITULUM XIV.

VEniamus nunc ad quæstionem an ut possit dici esse concilium sit opus, quod ad minus sint præsentes duæ partes illorum qui vocãdi erunt? Videtur quod sic, per nota. per glo. in *c. bone. de postu. prala.* & per ea quæ no. Doct & Io. An. in *c. 1. de his quæ fi. à maio. par ca.* no. in *c. licet. & c. bona. de elec.* cum simili. Et est tex. de iure ciuili in *l. plane. & l. nulli ff. quod cuiusque vniuer. no. & in l. nominationum. C. de decuri. l. 10.* In quibus iuribus probatur quod quando debent coadunati vniuersitates

siue

sive collegia, debent convenire saltem duæ partes vocandorum: ut dicta *l. plane.* & illud quod deinde facit major pars præsentium, id videtur esse ratum & non alias *l. quod major. ff. ad munici.* & ibi Bar. & est tex. in *l. si. C. de pradi. curia. l.* 10. ibi. *nec ex tabula decretum recitari*, quasi dicat quod non sufficit solum vocatos nisi veniant: ita intelligit illam l. & vult Bar. in *l. omnes populi. in prima char. in quæstione qualiter statuta fiant. ff. de justi. & jur.* & no. glo. in *l. aliud §. refert. ff. de jure iur.* ubi expresse glo. dicit quod debent esse duæ partes vocandorum. In contrarium videtur. nam perlegantur quotquot unquam fuere concilia, majus quod unquam fuerit, prout legerim, fuit sexcentorum triginta patrum: & fuit quartum concilium Calcedonense 15. *di. §. quarta. & di. c. sexta §. quarta.* Primum enim concilium Nicenum fuit tantum. 318. patrum. Secundum verum Constantinopolitanum fuit centum quinquaginta patrum. Tertium Ephesinum fuit tricentorum patrum. & Quartum Calcedonense fuit, ut supra dixi. Nam quinta & sexta Constantinopolitana synodus fuit tantum centum quinquaginta patrum: ut probat illud c. probat etiam tex. 17. *di. §. hinc etiam.* ubi in sententia lata pro Symacho Papa post Ravennatum archiepiscopum, solum 75. episcopi subscripserunt: ergo illud concilium non fuit duarum partium vocandorum: nec aliquod aliud mundi concilium: quia clarum est quod sunt plusquam tria millia episcoporum & tamẽ nunquam, ut dixi fuerunt ultra quam sexcentum triginta ad plus. Igitur dico, quod illa jura, quæ dicunt ad esse debere duæ partes vocandorum, nõ habere locum in conciliis generalibus, vel ubi totus orbis vocandus est. patet etiam in concilio congregato tempore Caroli Magni ab Adriano Papa, in quo interfuerunt tantum centum quinquaginta tres episcopi 63. *di. Adrianus.* Posset etiam dari regula magis magistralis, quod quotiens imminet grave periculum, vel necessitas, ibi vocata universitate ad locum vel diem certum potestas sit apud comparentes, etiam si non sint duæ partes vocandorum præsentes. hoc probatur, quia ubi imminet periculum & necessitas reipublicæ & bonum publicum ejus soli priores vel scabini sive decuriones civitatis etiam sine concilio populi possunt transgredi statuta & leges civitatis: ut singulariter notavit Bar. in *l. cum navarcorum. C. de navicu. li.* 11. & hoc forte voluit glo. in dicta *l. aliud §. refert. ff. de reg. jur.* dum dixit primo quod populus potest vel decuriones qui præsint loco populi. hoc probatur in electionibus ad prælaturas ecclesiarum. nam cum in illis sit maximum periculum in mora, ut *de electi. cum inter.* Certe quando instat dies & terminus electionis, tunc unus solus constituit alios in mora: & ipse solus potest eligere 45. *dis. c. si.* & ita volunt Doc. in *c. cum nobis olim. de elec. licet* Abbas contrarium dixerit, & male: qui voluit quod potestas majoris nunquam devolvatur ad minorem nisi ex delicto: per *c. gratum. de postu. prala.* volens quod ex contumacia non devolvatur potestas majoris partis ad minorem. Sed male dixit: quia si facere quod ex delicto potestas majoris partis devolvitur ad minorem: per *c. gratum. de postu. prala.* necesse habebat dicere quod si major pars est contumax vel negligens in eligendo quod potestas devolvatur ad minorem. nam contumacia est delictum *l. omne delictum. de re mili.* & negligentia est peccatum gravissimum 24. *q.* 1. *officii.* & sic ex tali peccato decens est quod subsistente periculo potestas devolvatur ad non contumacem: quia ista pars non contumax quæ curat occurrere periculo ecclesiæ, debet dici major & sanior: ut in *c. . de h quæ f. à majo. par. c.* ubi probatur quod debet attendi quod objicit minor pars quando est justius & utilius quam quod à majori parte objiciatur. Videmus simile, quod tutor ante confectum inventarium & ante sibi decretam administrationem administrat res tempore perituras. Videmus enim quod multa propter pericula conceduntur quæ alias non concederentur: ut in *c. quoniam ut lite non contesta.* facit. *l.* 1. *quando licet sine iudi. vin. & in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. cre.* Non est igitur mirum, si in vocatione conciliorum generalium: quæ vocatio nunquam fieri debet: nisi quando imminent gravissima pericula, hæresis vel papatus contentio aut scismatis 15. *di. c* 1. 79. *di. c. si duo. & cap. si quis pecuniam.* si hoc casu non requiritur quod adsint duæ partes vocandorum, cum difficilima esset conventio duarum partium. Et ideo credo quod potestas remaneat penes comparentes in termino quotquot sint. sic limito *l. nulli. & plane ff. quod cujusq; univer. no.* ut comparentes si non sunt duæ partes vocandorum, non habeant auctoritatem statuendi, nec jus eis competat totius universitatis vocatæ: nisi quando immineret gravissimum periculum, & vocati non venirent: tunc potestas universitatis sit & remaneat penes comparentes: per not. in dicto *c. cum nobis olim. & in juribus supradictis.* & per not. per Bar. in dicta *l. navarcorum. C. de navicu. lib.* 11. Credo tamen quod si apud solos comparentes sit potestas, etiam si essent duo episcopi: ut no. in dicto *c. cum nobis olim.* quod de honestate deberent vocari & constringi tot ad comparendum quod possint audire causas criminales episcopi: & sic ad minus requirerentur 12. episcopi 15. *q.* 7. *fælix. & 2. q. 5. c. presbyter.* & hoc quando à concilio abesset Papa vel habens potestatem ab eo sine speciali mandato. nam si adesset Papa in concilio adveniente tempore, ipse cum uno episcopo concilium faceret aliorum absentia non obstante: quia ipse est supra concilium regulariter: ut *de elec. significasti.* & solus potest audire etiam causas criminales ipsorum, & uni soli delegare: nec tunc requiritur numerus 12. episcoporum: ut *de dolo & contu. c. veritatis. & de accu. c. cum dilectus.* quamvis credam quod idẽ sit quando esset concilium, & papa abesset: vel specialis legatus: ut quotquot essent illi de concilio etiam pauciores 12. episcopi, ipsi haberent potestatem cognoscendi: Et ideo supra dixi, quod de honestate deberent habere 12. ad minus. Credo etiam quod quando constaret notorie quod absentes contemnerent mandata, & nollent comparere, quod apud alios obedientes potestas remaneret: per dictũ *c. gratum. de postu. prala.* quia iste contemptus esset peccatum gravissimum: & ex hoc potestas devolveretur ad alios. secus si non constat quod faciant contemnendo vocationem, sed quia forte non vide-

videretur eis utilis coadunatio: tunc qui comparuerunt pauciores duabus partibus non habebunt auctoritatem statuendi. sic intelligo quæ supra dixi.

Et ex his concludo, quod si in concilio est Papa vel alius habens ejus speciale mandatum, quod etiam si conveniant aliqui episcopi, etiam si unus, quod illi faciant concilium. Quando vero abesset Papa vel alius habens spirituale mandatum: quo casu esse posset etiam aliquando generale concilium secundum ea quæ dixi supra in quæstione: *quis possit concilium convocare vel ei auctorari:* tunc si erunt saltim 12 episcopi, ita quod possint audire causas criminales aliorum episcoporum, tunc illi incunctanter facient concilium generale: licet credam quod idem esset, etiam si convenirent pauciores, per supradicta.

SUMMARIUM

Quæ causæ possint expediri in Concilio generali.

CAPITULUM XV.

MOdo videamus quæ possunt in concilio generali expediri: & contra quos. Et videtur quod indefinite omnes lites, quæ in quacunque provincia ortæ fuerint, possint si aliter non sunt sopitæ in concilio generali determinari: tex. videtur 17. *di. multis.* ibi: *si vero in qualibet provincia.* Ad idem videtur tex. 18. *di. de conciliis,* ubi est regula quod *concilium judicat de omnibus querelis, quæ inter diversos ecclesiæ ordines oriri solent:* qui tex. etiam intelligitur de laicis ut ibi *glo. 2.* Nam & ipsi de ordine sunt ecclesiæ 12. *q. 1. c. duo sunt genera.* qui tex. licet loquatur de concilio provinciali, fortius potest extendi ad generale concilium: cum eadem sit ratio in toto quæ in parte: immo major. Ad idem text. in *c. habeatur. & in c. propter ecclesiasticas.* 18. *di.* nam text. in *c. habeatur.* vult quod *omnes controversiæ in conciliis sopiantur, ut solenne Deo jejunium offeratur:* & loquitur de jejunio quadragesimæ, ad quod etiam laici sunt astricti: ut in *capit. 2. de obser. jeju.* unde ut laici bene jejunare possint, eorum sunt simultates sive controversiæ in concilio sopiendæ. & est tex. in *c. propter ecclesiasticas causas.* qui dicit quod *propter ecclesiasticas causas & quæ existunt controversias.* Unde notandum est quod ibi illud relatiuum quę relatum cum copula & ampliat & non restringit, ut *l. ea tamen adiectio. ff. de leg. 3.* unde cum dixerit de ecclesiasticis causis in concilio dirimendis: & demum subdat de controversiis aliis: opus est intelligere de aliis non ecclesiasticis, & sic de causis secularibus. Idē tex. *eadē di. c. non oportet,* dunc dicit quod *episcopi doceant quæ sunt utilia ad correctionem ecclesiæ & cæterorum.* hoc etiam probatur in *c. scitote. 6. q. 3.* ubi tex. dicit quod *omnes causæ episcoporum & aliorum sacerdotum & civitatum ad iudicium concilii referantur.* & quamvis, ut dixi, iura hæc plurimum loqui videantur in provincialibus conciliis, tamen idem & fortius videtur de concilio generali, ut ibi omnes controversiæ etiam inter laicos debeant determinari. Nam concilia sunt inventa secundum ritum gentilium. Nam Romani, dum erant in gentilitate, omnia in conciliis determinabant: ut probat tex. 15. *dist. §. synodus.* & ideo omnia similitudinarie in concilio Papæ determinanda sunt. In contrarium tamen facit: quia non est major regulariter auctoritas concilii generalis quam auctoritas Papæ: immo exceptis tribus casibus inferior auctoritas concilii generalis ipso Papa: ut *de electio. capit. significasti.* no. 4. *di. cap. in istis. & 35. q. 9. c. veniam.* sed Papa extra terras ecclesiæ non judicat de causis mere secularibus inter laicos nisi in certis: qui no. in *cap. licet ex suscepto. & c. si. de fo. compe. & de jud. cap. nov. qui fil. sint legi. cap tanto & c. lator.* ergo minus generale conciliū poterit etiam in quo præsidet Papa, quando in ipso concilio solum ipsi conveniunt, ut dixi: & tunc non possint mere jura secularia pertractari, sed ad proprios judices remittantur. Quid igitur dicendum? Ego ita dicerem, quod aliquando concilium est generale, in quo conveniunt solum episcopi & Papæ auctoritas intervenit, & convocantur demum in eo clerici vel etiam laici: qui, ut dixi, etiam vocandi interdum sunt pro causa fidei: tunc in hoc concilio non poterunt terminari nisi causæ, quæ spectant ad forum ecclesiasticum, ut causæ episcoporum vel aliorum clericorum & ecclesiarum: & etiam causæ secularium in casibus notatis in *cap. licet ex suscepto. de fo. compe. & in c. novit. de judi.* videlicet quando secularis Iudex negligens foret secundum ea quæ infra dicam in quæstione: *an Papa revocet sententiam Cæsaris:* vel si consuetudo disponeret, vel deesset Judex secularis qui justitiam administraret: ut dicto *c. licet ex suscepto. de foro compe.* & in aliis casibus ibi notatis. causæ autem aliæ mere seculares & inter laicos jurisdictioni ecclesiæ non suppositos in tali concilio non poterunt terminari per jura supra allegata: *de judi c. novit. & in c. licet ex suscepto. & c. se. & in c. si clericus laicum. de for. compe. & in c. causam. & in c. lator. qui fil. sint legi.* nisi vi prorogatæ jurisdictionis partes se submitterent laici, & seculares judicio concilii ecclesiastici: quia tunc inter tales concilium sententiam diceret vi prorogatæ jurisdictionis. ar. *c. exhibita. & c. significasti. de for. compe. & C. de epi. audi. l. episcopalem.* loquor in casibus ubi sine licentia superioris potest fieri prorogatio: qui casus no. in dicto *c. significasti:* vel forte quando essent personæ quæ superiores non recognoscerent, tunc possent prorogando jurisdictionem seipsos subjicere tales concilii jurisdictioni: ut in *ca. per venerabilem. ver. insuper. qui fil. sint legi.* Non obstant tex. qui dicant quod concilia provincialia judicant de causis laicorum & civitatum: quia intelligo illos tex. in casibus, quando laici sunt de foro ecclesiæ, vel ratione peccati, vel denegatæ justitiæ, vel similium.

Ali-

Aliquando autem concilium fit generale non solum de ecclesiasticis personis sed etiam de secularibus: quia in eo interueniunt non solum episcopi, sed Cæsar ipse Imperator, reges, principes & Barones seculares interveniunt, quod concilium ita fieri potest: ut ex tex. *in c. ad Apostolica. de re iudi. li. 6.* quo casu respectu secularium causarum illi concilio seculari debet interponere auctoritatem Imperator: cum ipse sit in eis supremus, in quo omnes alii dependent: ut dixi in *quæstione* 1. huius operis Monarchiæ: tunc etiam causæ quæcunque seculares ibi poterunt terminari: & quod determinauit in ipsis causis secularibus maior pars concilii episcoporum, imperatoris, & principum & baronum illud erit firmum & ratum: & hoc concilium mixtum est spiritualium & temporalium causarum: & omnes causæ etiam mere seculares ibi determinari poterunt. Sed si concilium fieret ab ipso Cæsare solo & eius auctoritate de secularibus tantum, causæ seculares possunt terminari, non autem causæ ecclesiasticæ quæ non competunt foro seculari.

SUMMARIUM.

Quæ personæ possint in Conciliis conveniri.

CAPITULUM XVI.

QUæ autem personæ possint in huiusmodi conciliis conveniri? Dico quod in concilio ecclesiastico, vel ecclesiastico & seculari, vel seculari tantum, non poterunt convenire personam Papæ. nam quemadmodum prouinciale concilium non dicit sententiam contra episcopum, quia est ipsius concilii caput: ut in *c. grave: de preben.* ita nec concilium generale dicit iudicium de Papa: & ideo tex. 17. *di.* §. *hinc etiam.* reseruat causas Papæ Dei iudicio. Fallit in tribus casibus, in quibus Papa subest iudicio concilii, quando est Papa à fide deuius 40. *di. si Papa. & 19. di. Anastasius.* vel quando agitur bonum universalis ecclesiæ, ut quia Papa est peccator notorius tali peccato quod scandalizat totam Dei ecclesiam, sicut quando Papa non vellet celebrare concilium & periculum ecclesię immineret forte hæresis aut scismatum: tunc Papa persistens in tali peccato vel simili notorio posset à concilio iudicari: ut no. glo. 40. *di. c. si Papa.* quæ est verissima, ut supra dixi. Et tertio fallit quando agitur causa papatus 79. *di c. si duo. & c. si quis pecuniam.* & quod facta alia Papæ à fide vel concernentibus statum universalis ecclesiæ non possunt à concilio iudicari, probat tex. 9. *q.* 3. *c. aliorum. & c. nemo.* Et est ratio, quia Papa est vicarius Iesu Christi: *de transla. prela. c. quanto,* & legatus Dei. sed inferior non iudicat facta vicarii superioris, sicut est Christus: *de offi. uica c. ad hæc.* ubi enim reperitur quod primus & caput subiiciat legibus inferiorum? immo in legibus concilii Papæ censetur excepta auctoritas: *de electio. c. significasti.* nam concilium statuitur auctoritate Papæ: ut probatur 17. *di per dotum.* & probatur in dicto *c. significasti.* & sunt sive censentur leges Papæ quibus ipse non ligatur, nisi de honestate *l. princeps legibus ff. de leg. & l. digna vox C. eo. ti.* Item quia concilium repræsentat ecclesiam, cuius Papa est princeps & caput: ut patet in omnibus iuribus dicentibus Papam esse principem & caput, quæ multotiens allegaui: ergo sequitur quod ecclesia subiicitur Papæ, non econtra, sicut subditi universaliter & collecti subiiciuntur proprio principi, & membra influxum à capite recipiunt. Item si potestas Papæ non est à synodis: ut dixi in quæstione *quis hanc constituit potestatem,* sed à Christo: ergo est sub Christo, non sub synodis. Præterea papa in plenitudinem potestatis est assumptus ecclesiasticæ, *de auctoritate & usu pa. c. ad honorem.* Si dices eum subiici legibus concilii, iam detrahes suæ plenitudini potestatis, quod sic non erit omnis in eo plenitudo.

Persona autem imperatoris, quando ageretur eius causa, vel ratione fidei, vel ratione peccati, aut ex alia causa per quas quilibet alius laicus subditus sit ecclesiæ, esset subdita concilio ecclesiastico, vel concilio mixto de ecclesiasticis & secularibus: pro aliis autem casibus mere secularibus nulli concilio esset subditus. nam concilio mere ecclesiastico non esset subditus: quia pro secularibus causis ipse est iudex in causa sua vel eius procurator fisci, prout causa est fiscalis *l. ad fiscum. C. ubi cau. fisca. vel procu. Cæsa.* prout esset quæstio de patrimonialibus. tunc dico quod dictarum causarum non est Iudex concilium ut supra dixi. unde pro prædictis non posset conveniri in concilio mere ecclesiastico, quia dictarum causarum non est iudex ut supra dixi: vel etiam in alio iudicio seculari, quia concilium seculare non est iudex causæ Cæsaris, qui est dicti concilii caput: ut in dicto *c. grave. de preben.* nisi ipse conveniretur ut tyrannus & scandalizans universale bonum imperii secularis: quia tunc posset à suo concilio seculari iudicari, sicut supra dixi de Papa. ar *l. 2. §. domirorum. ff. de ori. iur.*

Personæ autem aliæ inferiores à Papa & pontifice in causis in quibus concilium mere ecclesiasticum est iudex, ut in causis spiritualibus vel ecclesiasticis sive mixtis, vel in causis secularibus, in quibus Papa potest esse iudex, de quibus supra dixi, omnes sunt subditi ecclesiastico concilio, vel mixto concilio ecclesiastico & seculari. pro aliis autem causis, in quibus Papa nen est iudex, pro illis non subditi ecclesiæ personæ laicæ non possunt in concilio mere ecclesiastico conveniri, nisi iurisdictionem prorogarent. secus si esset concilium mixtum simul de ecclesiasticis & secularibus causis à Papa & à Cæsare convocatum: quia tunc omnes mundi personæ possent conveniri. sed si esset concilium solum mere seculare, à Cæsare soso de principibus secularibus convocatum; tunc solum causæ, quæ essent inter seculares & prophanæ possent in isto concilio pertractari, & non causæ ecclesiasticæ, & solum subditi Romano imperio in illo possent

conveniri, non autem clerici, qui in omni regno liberi sunt, nec potestatibus secularibus sunt subiecti *de fo. compe. c. si diligenti.*

Sed tunc insurgit dubium: an concilium possit dispensare in casibus præsertim reseruatis Papæ? Dico quod Papa in concilio existente & consentiente res non habet dubium: quia si potest papa solus, fortius cum concilio. Sed si concilium vellet dispensare, papa vero dissentiret vel contra disponeret, cuius tunc sententia attendenda foret? dicam infra in quęstione *qua sit maior an sententia Papæ vel concilii.* Sed si papa in concilio non adesset, quia forte per legatum, ipsum celebraret: ut no. 4. *di. §. porro.* tunc illa possit concilium, quæ papa demandasset sive consentiret. Alia vero non nisi illa quæ potest aliquando concilium sine Papa: de quibus dicam in illa quæstione *qua sit maior an sententia Papæ an concilii.* Et ideo in hoc casu non posset concilium in particularium personarum causas agitare Papa nolente: nec beneficia conferre sive in matrimoniis dispensare: aut alia facere tantum principi competentia, si Papa non consentiret: alias esset ponere quod in ecclesia essent duo capita sive principia eandem per omnia potentiam habentia, quod esset hæreticum 24. *q. fi. c. cerdoniani.* habet ergo tunc potestatem tantam concilium, quanta erit ipsi à Papa demandata, nisi in concernentibus principaliter fidem aut bonam ecclesiæ universalis : ut dicam in dicta quæstione *qua sit maior Papæ sententia vel concilii.* Sed quoniam dixi, quod potest quandoq; concilium esse sine Papa vel eius auctoritate, an tunc concilium imponat manus ad illa quæ sunt tantum Papæ reseruata, & ad supra dicta, ut conferre beneficia vel alia similia facere. In hoc diceremus, quod aut occurrentia sunt ardua & celeritatem requirentia, & tunc sine dubio ecclesia universalis potest circa illa providere. Nam in hoc casu vacante sede iurisdictio talis esset apud omnes concordes cardinales, ut in *c. ubi periculum. de elic. li. 6. & in cle. ne Romani, de electi.* quanto magis ergo est apud ecclesiam universalem & apud concilium ipsam repræsentans? Sed si causæ sunt etiam arduæ non tamen requirentes celeritatem, tunc licet potestas papalis sit apud ecclesiam universalem vacante sede, ut colligi potest ex not. *cap. 1. de scisma. in 6.* tamen non debent se intromittere de reseruatis Papæ, sed debent reseruare futuro pontifici eligendo, quem debent eligere si possunt cardinales. & ita fecit diebus meis sacrum Constantiense concilium. nam collationes beneficiorum & similia reseruauit futuro pontifici, qui post sedatum scisma electus fuit sanctissimus Martinus Papa Quintus de Illustri domo de Columna ex baronibus urbis. Non debet ergo concilium imponere manus ad tantum Papæ reseruata nisi quando immineret periculum, sed debet reseruare futuro pontifici. Et idem intelligo, quando concilium esset celebratum sine auctoritate papæ ipso vivente in casu quo possit concilium subsistere, secundum illa quæ supra dixi.

SUMMARIUM.

An à sententia Papæ appelletur ad Concilium.

CAPITULUM XVII.

ET ex istis deciditur dubium : an à sententia papæ appelletur ad concilium. Et dico regulariter quod non, quia appellatio est provocatio minoris iudicis ad maiorem *l. præses ff. de mino. 2. q. 6. anteriorum.* & ita tenet Gof. & Azo in *summa:* quoniam à sententia principis non appellatur ad aliquem: bonus tex. *9. q. 3. cuncta per mundum.* nam in factis papæ non est dare iudicem superiorem: *de elec. c. licet. in fi.* Credo tamen quod si papa statueret contra fidem vel contra bonum universalis ecclesię, vel in casibus in quibus sibi non licet, & in quibus concilium est supra papam, quod licet ab eis statutis non posset appellari, quod saltim poterit in talibus querelari ad concilium, & ad ipsum habere recusum, cum sit tunc superius per supradicta.

Et idem per omnia dico de concilio secular Cæsaris, & de statutis vel sententiis imperatoris, ut ab eis nou appelletur, ut infra dicam,

SUMMARIUM.

Quis Concilium mere seculare possit convocare, & ei auctoritatem imponere:

CAPITULUM XVIII.

QUis autem hoc ultimum concilium mere seculare convocare possit: & quis ipsi auctoritatem interponat? videtur quod papa: ut in *c. ad Apostolica. de re iudi. li. 6.* ibi *parati eramus.* Sed ego credo quod mere seculare concilium generale possit convocare solus imperator, & illi possit auctorari: quia, ut dixi, ille habet vocandi potestatem qui habet vocatos sibi subditos *ff. de indi. l. si quis ex aliena.* Sed pro mere temporalibus Papa inter puros laicos extra terres ecclesiæ degentes nullam habet iurisdictionem: ut *de indi. c. novit.* ergo non potest ipsos super causa tali convocare. & tex. *c. ad Apostolica. de re ind. li. 6.* loquitur quando convocabat concilium mixtum principaliter de clericis & laicis uolentibus adunari: quo casu ipse Papa vocat, & ideo crederem quod quo ad laicos, si resilirent, debeat intervenire principis Cæsaris auctoritas: alias ad veniendum arctari non possent, si iam causæ pertinentes ad fidem tractandæ non forent, concernentes bonum ecclesiæ universalis. per dictam *l. si quis ex aliena. ff. de indi.*

SUM-

SUMMARIUM.

Quam potestatem habeat Concilium, an ordinariam an delegatam.

CAPITULUM XIX.

NUnc restat ut dicamus, quam potestatem habet concilium, an ordinariam, an delegatam. quoniam ille videtur habere ordinariam, qui habet à lege vel à principe jurisdictionem cum territorio: ita notant aliqui moderni, præcipue Bal. referens Jac. de Butri. in *l. more majorum.* & *in l.* & *quia. ff. de jurisd. om. ju.* sed concilium non videtur habere territorium: ergo nec ordinariam jurisdictionem, quæ videtur habere coherentiam cum territorio *l. fi. C. ubi & apud quem.* & *l.* 1. §. *cum urbem. ff. de offi. præfec. ur.* Secundo videtur quod habeat delegatam. nam illi sunt delegati, qui utuntur jurisdictione principaliter radicata in alterius persona *l.* 1. §. *cui mandata ff. de offi. ejus cui man. est jurisd.* Nam jurisdictio concilii videtur esse penes papam: ipsi autem episcopi in concilio, nisi ex dependentia papæ, nullam habere videntur jurisdictionem: & si quam habent, videntur delegati: *de offi. dele. c. sane.* & *c. cum olim Magister.* Quod autem à se nullam in concilio jurisdictionem habeant, patet, quia solus papa est, qui pronunciat cum deliberatione sacri concilii: ut dicto *c. ad Apostolica de re iudi. li. 6.* ibi *nos itaq;* &c. & in *c. ubi periculum de elec. li. 6.* ibi *sacro concilio approbante.* Mihi tamē videtur sic dicendum: quod si in concilio est papa cum episcopis, tunc si quæris, quam potestatem habet concilium integraliter consideratum & concretum cum persona papæ, vel alterius ejus specialis legati: tunc potestas istius concilii est ordinaria. Est enim ibi papa caput concilii, qui habet à Deo potestatem: *in authent. quomodo opor. episcopos. in prin.* & dixi in Monarchia in quæstione: *quis hanc papalem constituit potestatem.* habet ergo tunc concilium potestatem à lege & à papa auctorante. unde habet potestatem ordinariam radicatam in propria concilii persona, non in persona alterius: & sic est ordinaria: dicta *l.* & *quia.* & *l. more ff. de jurisd. omn. jud.* Et idem dico, quando concilium cōveniret de jure sine persona papæ vel ejus legati, quod esse posset, ut patet in casibus quos supra retuli: tunc concilium habet potestatem ordinariam: quia habet jurisdictionem à lege in mystica persona concilii principaliter radicatam: ut patet in *tota* 16. *di.* & 17. Si vero tu consideras in concilio papam per se, & deinde reliquos episcopos per se à papa separatos, & quæris quam jurisdictionem habet papa? & quam episcopi? & tunc de papa non est dubium: quia habet ordinariam per jura prædicta & rationes ante dictas. Sed de episcopis per se consideratis, si dubitatur quam jurisdictionem habent, tunc in causis in quibus concilium est supra papam, ut in causa contentionis papatus 79. *di. c. si duo.* & in causa hæresis 40. *di. si papa* & in causa ubi tractatur de fide vel bono universalis ecclesiæ 15. *di. c.* 1. & quod ibi no. in glo. qua non determinata scandalizaretur universalis ecclesia, tunc concilium habet potestatem ordinariā: quia habet hanc potestatem à lege, ut in juribus prædictis. nec posset quicquam in his papa disponere sine concilio, & contraria sententia concilii his casibus præferetur sententiæ papæ In aliis autem casibus & causis episcopi sunt assessores sive conciliarii papæ: & disponit papa ipsis cum eo deliberantibus vel approbantibus: unde sunt assessores: valeret tamen quod fieret à papa hoc casu sine eorum consilio: quia major est sententia papæ quam omnium aliorum episcoporum mundi 4. *di. c. in istis* & *in c. significasti in* 1. *de elec.* unde sicut posset contra eorum velle statuere: ita etiam eis in requisitis, præterquam in causis in quibus concilium est supra papam, de quibus supra dixi: & dic in illa quæstione *quæ sit major sententia, an papæ an concilii:* secus est in concilio provinciali. Nam Archiepiscopus, qui est caput, non potest aliquid disponere sine consilio episcoporū vel eis in requisitis 17. *q.* 7. *si quid igitur.* & sicut sententia lata absente advocato fisci non valet. *C. de sen. l. cum sententia.* ita nec illud, quod facit Archiepiscopus sine consilio suffraganeorum. Notant Doc. in *c. grave de praben.* quæ ego non intelligo habere locum in papa, per ea quæ supra dixi.

Non obstant contraria: & primo cum dicitur, quod ille habet ordinariam qui habet territorium. nam ista sententia simpliciter non est vera: & parcat mihi Dominus Bal. ipse fuit nimis magnus verborum involutor. Nam episcopus de jure codicis erat ordinarius judex: & tamen eodem jure codicis non habebat territorium, *l. episcopali C. de epis. audi.* licet hodie habet: ut no. in *c. cum contingat. de fo. compe.* Vel si velles tenere quod de jure codicis episcopus haberet territorium, tamen, quod doctrina Bal. non sit vera, probatur in Doctore qui habet jurisdictionem ordinariam in scolares, & tamen non habet territoriū. *C. ne vi propa. aut habita.* ubi est glo. quod Doct. potest delegare. ergo est ordinarius: nec est vera sententia, ipsius Bal. ibi, qui dixit volens se salvare quod de esse jurisdictionis ordinariæ est territorium. quando est jurisdictio ordinaria universalis secus si certarum personarum: quia tunc non requirit territorium, secundum eum. Sed istud est falsum: quia judices cartularii habent universalem jurisdictionē non restrictam ad certas personas, sed non habent territoriū, & tamē sunt judices ordinarii: ut *l. fi. C. ubi & apud quē.* Et ideo respōdeo aliter, quod de esse jurisdictionis ordinariæ nō est quod cohæreat territorio. nota est Bart. & Doc. in *l.* 1. *in fi. ff. de jurisd. om. ju.* Sed ad cognoscendum an jurisdictio sit ordinaria, an delegata, debent attendi verba Bar. not. in *l. fi. C. ubi apud quē.* Nā aliquādo attribuitur jurisdictio cui adhæret certum territoriū, vel datur jurisdictio incerto territorio, tunc indubitanter talis jurisdictio est ordinaria dicta *l. fi. ubi & apud quem* & *l.* 1. §. *cum urbem. ff. de offi. præfec. ur.* Quandoque committitur alicui jurisdictio sine territorio, & hoc potest fieri dupliciter. Primo quando fit indefinite & indeterminate, non respectu certi territorii vel certarum personarum: & tunc isti quibus fit indeterminate & definite data est jurisdictio, sunt ordinarii. *C. ubi & apud quem.*

l.fi.& l.1.ff.de judi. ideo Doc. qui non habent jurisdictionem in certas & determinatas personas, sed indefinite in omnes suos scolares, sunt judices ordinarii: ut in dicta *auctent.habita.* Similiter de jure canonico Archidiaconi, qui plerumque carent territorio: ut no. *de fo. compe.c.cum contingat*, sunt judices ordinarii. & idem in aliis inferioribus episcopis, ut sunt vicarii episcoporum genereles. nam isti faciunt idem tribunal cum episcopo: ut in *c.Romana.de appell.l.6.in c. 2 de consue. eo. li.* & hoc quando sunt utiles. nam secus esset in vicariis episcoporum foraneis datis ab episcopo in uno castro. nam cum isti non faciunt unum tribunal cum episcopo sunt delegati: ut notant Doc. in *c. 1. de offic. ordi.lib.6.& in cle.2.de rescript.* solum ergo, ut dixi, utiles vicarii episcopi habent jurisdictionem ordinariam: ut no. in *c.2.offi.vica. lib.6.& in c quoniam in plerisq. de offi. ordi.* & hoc in his quæ competunt ipsi vicario vigore mandati generalis: sed si cōmitterentur ipsi ea quæ requirunt speciale mandatum, ut collatio & destitutio beneficiorum, tunc credo quod in talibus sint censendi delegati: per notat. in *c hi qui. de preben. lib. 6.* & Bar. in *l. 1. in fi.ff.qui & à quo appell.* licet Io. An. referat aliquos aliter sentire in addi. Spe. in *ti de off. vica.* ipse tamen videtur residere quod si delegatus, & est utile: quia ab episcopo esset appellandum ad ipsum episcopum, quia non faciunt modo idem consistoriū cum episcopo. omnes autem alii etiam inferiores episcopo habent jurisdictionem ordinariam, etiam si careant territorio: ut no. Hosti. in *c.fi. de offic. Archi. in magna notula.* & hoc quando habent ab universitate præficiente eos sibi: quia electio universitatis præbet jurisdictionem ordinariam: ut no. glo. in *c.suspitionis. & in c.p. & g. de offi.de le.* no. in *c. cum ab ecclesiarum prælatis de off. ordi.* Item quando lex dat jurisdictionem vel datam ab homine confirmat, sicut facit cum lex approbat vicarii episcopi jurisdictionem, ut no. glo. in dicto *c.suspitionis.* & hoc cum lex simpliciter dat vel confirmat. secus quando dicit auctoritate nostra vel illam dat vel confirmat ut delegatum: ut in casu *c ad abolendam. de hæreti. & in prohemio institutionum: & in c. 1 de cleri.agro.* ideo quando. l. approbat delegatos ab ordinariis, cum approbat eos ut delegatos sunt delegati non ordinarii arbitri. igitur qui eliguntur propter judicis suspitionem sunt ordinarii. & omnes prælati qui conficiuntur ab universitatibus, quando præficiuntur ipsi universitati, non est dubium quod sunt ordinarii *l. fi. C. de juris.om.judi. & l. fi. C.de consti.pecu.* sed quando præficiuntur ab universitate alicui dignitati, ut primiceriatus, Archipresbyteratus vel custodiæ: tunc non essent judices ordinarii universitatis. Hoc modo potest intelligi opinio quorundam, qui dicunt quod non sunt ordinarii, sed bene erunt judices ordinarii in eorum titulis. & ita no. Archid. in *c. experientia 11. q. 1.* & Doc. *c.cū ab ecclesiarū prælatis.* & omnes isti sunt ordinarii, etiam si non habeant territorium: ut notant Doct. in *c. cum contingat. de fo. compe.* Concilium igitur generale, & si careat territorio, cum habeat jurisdictionem à lege mortua vel à papa, qui dat ordinariam jurisdictionem, sicut Imperator, cum ipsi sint lex animata in terris: ut in *auctent. de consulibus. in fin.* & habeat concilium jurisdictionem in omnes indefinite, dicitur profecto habere ordinariam: licet si concessio jurisdictionis fieret inter certas & determinatas personas, vel in certis & determinatis causis sine territorio, tunc indubitanter jurisdictio esset delegata: quia committitur modo causa non territorium. dicta *l. fi. C. ubi & apud quem.* & ita no. Bar. in *l. 1 in fi. ff. de optio lega.* Et hoc modo potest salvari quod dicitur, quod jurisdictio ordinaria nō potest esse sine territorio, ut intelligatur quando committitur causa certa & in certis & determinatis personis vel causis sine territorio. Ex quo infertur quod inquisitores hæreticæ pravitatis habent ordinariam jurisdictionem non delegatam. licet Bal. sentiat contrarium in *l. quia ff. de jurisd. om. jud.* Non obstat quod dicitur quod ille qui habet jurisdictionem à jure radicato principaliter in persona alterius est delegatus *l. 1. §. qui mandatam ff. de offi. ejus cui mand. est jurisd.* & hoc no. Bar. in dicta *l. & quia.* & sic videtur habere concilium à jure radicato in personam papæ: quia respondeo quod licet Bar. in dicta *l. more. & l. & quia ff. de jurisd om. jud.* utatur hac loquendi forma, non videtur bene dicere: quia princeps Cæsar habet jurisdictionem à jure, quod erat principaliter radicatum in personā Romani populi, qui condidit legem regiam & jus radicatum in personam ipsius populi transtulit in principem *l. 1. ff. de consti. princi. & l. 2. §. novissimo. de orig. jur.* & tamen Cæsar habet ordinariam jurisdictionem, & similiter generalis vicarius episcopi datus ab episcopo, ut in *c. 2. de off. vica. lib. 6.* Item & quilibet ordinarius ecclesiasticus habet à jure principaliter radicato in personā papæ in spiritualibus, ut dixi in opere Monarchiæ in quæstione: *an ad bene mundi vivere sit necesse alias potestas habere ad dependentiam à papa*: sed seculares judices ordinarii habent à jure radicato in personā Cæsaris, & tamē ut plurimum habent ordinariā. Et ideo dico, quod is habet delegatū, qui habet ab eo qui non poterat concedere ordinariā. sed ille qui habet à lege vel principe immediate, vel ab eo qui potest ordinariam conferre, ut forte obtinet consuetudine: ut in dicto: *c. cum contineat. de fo. compe.* no. in *c. 1. de offi. ordi. l. 6* tunc si volens ordinariam concedere confert in aliquem ut radicem proprie in personam ipsius jurisdictionem cui confert, tunc ipsi confert ordinariam non delegatam. ideo omnes qui habent à Papa Archiepiscopi & prælati, cum habeant à proprio jure in suam personam radicato habent ordinariam. Et idem in habentibus à Cæsare, ut præsides, præfecti vel similes. sed si jurisdictionem, quam etiam princeps concederet, vel alius volens ordinariam conferre non radicaret illam principaliter in personam ipsius cui confert, ut si princeps concedendo jurisdictionem diceret: *eam exerceas auctoritate nostra.* tunc talis esset delegatus nō ordinarius: ut in *prohemio institutionum, ibi. auctoritate nostra* &c. & *C. de vete. jur. enu. l. §. ea enim. & in c. 1. de cle. agro. lib. 6.* Et idem quando cōcederet jurisdict. in pluribus particularibus personis sine territorio. nam tunc concederet delegatam *l. certarum. ff. de testa. tu & de rescrip. c. cū aliquibus. l. 6.* licet si tales concedant universitatem quandam nego-

negotiorum, tunc in dubio videntur concedere ordinariam. dicta *l. fi. C. ubi & apud quem & l. 1. §. cum urbe. de offi. praefe. ur. ff.* & ita vult Bar. in dicta *l. quia in secunda quaestione.* Et ideo concilium habeat ordinariam iurisdictionem, ut praedixi: nisi Papa aliter disponeret. Et ideo vicarii de iure civili cum habeant ex iure proprio in eis radicato iurisdictionem habent illam ordinariam non delegatam: ut no. in *l. 2. de offi. eius qui vi. alte. gerit.* Sed de iure canonico cum habent ab episcopo, & eius nutu possunt removeri, habent delegatam non ordinariam: ut no. Azo. in *summa. C. de offi. eius qui vi. alte. ge.* & Hosti. in *sum. de offi. vica.* quod tamen intellige, ut supra dixi. In concilio igitur generali si consideramus concilium integraliter contractũ, dico ipsum habere ordinariam iurisdictionem. Sed si considerantur episcopi ut sunt consultores papae: dico quod in procedendo habent ordinariam, sed in pronunciando sunt loco assessorum vel consultorum, qui per se nullam dicunt habere iurisdictionem. Et ideo dico quod papa posset sine eorum consilio pronunciare, licet honestius faceret cum consilio & deliberatione concilii determinare. ut in *c. ad Apostolica, de re iud. lib. 6.*

SUMMARIUM.

Qualis in causis debet esse eorum forma & processus ipsius Concilii, aut ipsorum Dominorum in Concilio procedentium.

CAPITULUM XX.

Nunc capio. 13. quaestionem, qualis in causis debet esse eorum forma processus ipsius concilii cõcreti, aut ipsorum Dominorum in concilio procedentium? videtur dicendum quod iuris ordo servandus sit etiam in processu coram Papa fiendo: ut est tex. in *c. in causis. de re iud.* quem tex. sic summat Io. An. ibi dicens, *papa in sententiis quas profert ordinem iuris servat.* hoc etiam probat tex. in c. 1. *de cau. pos. & propri.* ubi Papa dicit, *contra inauditam partem nil possumus diffinire:* & prout intelligitur de inaudita, id est, non citata, hoc est clarissimum: quia non est papa vel princeps solutus aliquo modo legibus naturalibus vel iurisgentium: ut no. in *c. quae in ecclesiarum. de const.* & ideo non valet eius sententia parte non citata: quia citatio est de iure naturali, per quam conseruatur defensio. *l. facultas. C. de iur. fis. lib.* 10. *& in cle. pastoralis. de re iudic* Et ideo Deus citauit Adam primum parẽtem cum dixit: *Adam Adam ubi es?* no. in *cle. saepe, de ver. sig.* Sed prout ille tex. in *c. 1. de cau. pos. & proprie.* intelligitur quod inaudita parte papa non potest procedere, id est, lite non contestata, tunc est ibi casus quod de ordinata potestate papa debet servare ordinem iuris etiam positiuam, & hoc videtur determinare *cle. pastoralis. de re iudi.* ubi videtur text. quod ad hoc ut valeat principis sententia sine processu & introducto à iure positiuo, est opus ut princeps suppleat defectum de absoluta potestate, vel de certa scientia, ut ibi dicit tex *omnem supplendo* &c. & loquitur de defectu processus iuris positiui: quia de defectu processus inducti iure naturali vel gentium princeps supplere non posset, quia non potest illum praetermittere: ideo non possit obmittere citationem nec supplere defectum processus in hoc & quod debeat seruare processum positivi iuris: probat. *l. digna vox. C. de legi.* dum dicit: *digna vox est maiestatem regnatis legibus alligatum se principem profiteri.* si ergo profitetur se legibus ligatum, debet formam processus à iure introductam obseruare. Et hoc videntur tenere nonnulli Doctores in *l. princeps legibus. ff. de legi.* si igitur haec observantia est in papa, qui est supremus omnium & super omnia concilia: ut in *c. significasti. de elect.* & in Caesare, ut dicta *cle. pastoralis*, multo magis in conciliis & in quocunque alio inferiore iudicante.

In contrarium tamen videtur quod possit papa vel Caesar vel concilium procedere prout cuilibet ipsorum placet. Nam quicquid Papa vel Caesar facit animo condendi legem, illud habet legis vigorem. *insti. de iur. na. genti. & ci. §. sed quod princip. & in l. 1. ff. de cõsti. prin.* & ideo quicquid per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, vel edicto praecepit, legem esse constat. Potest ergo & papa & Caesar & concilium, qui habent liberam statuendi facultatem, leges transgredi & procedere quomodocunque velint ex praedictis modis vel aliis: & eorum processus tenet tanquam soluti sint legibus. *l. princeps legibus. & in ca. proposuit. de conces. praeben.* Et quia non est praesumendum, quod tales processus habeant maculam sive rugam. 24. *q.* 1. *ca. in sede. & c. haec est fides.* & corã praedictis omnia praesumuntur solenniter acta. 35. *q.* 9. *c. Apostolica. C. de appel. l. ne causas.* no. *de rescrip. c. ad audientiam.* Et est ratio, quia error principis facit ius. *ff. de suppel. leg. l. 3. in fi.* Et haec videntur vera attenta consuetudine Romanae curiae, quae habet secundum eam quod Papa per solam facti narrationem, verbalem factam coram papa & fratribus, & verbalem responsionem etiam aliter libello non oblato intelligatur lis contestata: contra not. in *cap. 1. de libel. obla.* supplere enim videtur praesentia papae, quae est in concilio, vel Caesaris, omnem defectum solennitatis. *l. omnium. Cod. de testa.* not. Innocen in *cap. uno. de li. contes.* quia pro omni actu principis praesumitur. *l. rescripta. Cod. si contra ius vel uti. pub.* Ex quibus videtur quod cum non sit qui de sententia concilii vel papae vel Imperatoris possit aliquis recensere: ut not. in *cap. 1. de confir. utili vel inutil.* quod inferiores non apponunt manus, ubi princeps apposuit, quod etiam lata per eos sententia sine ulla iuris solennitate subsistat, quia pro eis rectitudine & processu praesumitur. *l. fi. Cod. de legi.* Ego tamen ita censeo in hoc dicendum si loquimur de sententia papae, concilii vel imperatoris, an aliquis inferior possit de nullitate cognoscere. Et dico quod non: tum quia pro eis rectitudine processus praesu-

præſumitur, tum quia nullus inferior manus imponit ubi prædictorum aliquis iudicauit: dicto *c.1. & 2.de confir. uti.vel inuti.* Si vero quæritur, an de ipſius nullitate ſententiæ poſſit coram papa recenſeri qui illam tulit, vel coram de eius ſententia, vel coram concilio de ſententia concilii: tunc dico quod ſic: quia ipſe idem iudex, qui tulit ſententiã, poteſt ſuper nullitate adiri, maximè ut iterũ pronunciet. *C.de accu.l.4. & l.abſentem.* &. *C.quomodo & quando iudex. l.ſi ut proponis.& l.ſi præſes.* no. *ff. de appel.l.ſi expreſſim.* & coram ipſo papa vel cõcilio poterit doceri de nullitate, ex forma proceſſus nõ adhibiti producendo acta, & oſtendẽdo defectum proceſſus etiam à iure poſitiuo requiſiti, & enervabitur præſumptio iuris & de iure quod non admittatur probatio in contrariũ: ſed irritabitur ſententia papæ, concilii vel Cæſaris ex proceſſu à iure poſitivo non ſeruato: & multomagis ſi erat iuris naturalis vel gentium, ut quia citatio non erat facta, vel facta ad locum non tutum: ut in *cle.paſtoralis. de re iudi.* & hæc, vera niſi papa vel Cæſar ex certa ſcientia aliter ſtatuiſſent procedendum: quia tunc etiam ſine figura iudicii poſſent procedere vel de plano. *l.1.ff.de conſti.princi.* Nam ſi poſſunt ſic cauſas aliis demandare expediendas, ut in *cleme.ſæpe. de verbo.ſigni.& clemen. diſpendioſam.de iudiciis. & in extravaganti ad reprimendam,* magis poſſint hunc ordinem in ſuis proceſſibus obſervare: & ideo poterũt omnes ſolennitates à iure poſitivo inductas relaxare: & ſolum arctati ſunt prædicti iure naturali vel gentium: ideo quiſq; ipſorũ poterit procedere lege regia, citata tamen parte, & auditis defenſionibus iuriſgentium ſive naturalis. & hoc probat tex. in *c.ad petitionem.de accu.* nam prædicti diſpenſative vel de plenitudine poteſtatis, vel de certa ſcientia, poſſunt ſolennitates proceſſus poſitiuas obmittere: dicto *c.in cauſis.in fi.* ibi: *niſi forte.* Ratio, quia ex certa ſententia prædicti poſſunt facere validum, *de confir.uti.vel inuti.c.1.de privile.c.cum dilecta.* no. Inno. in *c.ſi.ut lib.penden.* Et idem cum facit de plen itudine poteſtatis, ut in *c.illa.de elec.de tranſac.c.veniens.de re iudi.cle,paſtoralis,* ibi: *ſupplendo* &c. hoc tamen in dubio non præſumitur, quia papa in dubio nõ cenſetur uti plenitndine poteſtatis, vel uti certa ſciẽtia, niſi exprimat in literis vel in ſentẽtia, ut not.glo.in *cle. & ſi principalis de reſcrip.* Similiter non intelligitur diſpenſare, niſi ſecundum Hoſti.in *c.veniens de fil.præſ.* uſus fuerit verbo *diſpenſamus.* vel ſecundum Inno.& Docto.in dicto *c.veniens.* niſi conſtet quod præceſſerit cauſæ cognitio, & papa voluit quod ſine proceſſu poſitivo procederetur: tunc intelligeretur diſpenſaſſe, & aliter non, ut ibi no. In dubio igitur ſi appareret quod proceſſus concilii vel Cæſaris aut Papæ non habeat ordinem iuris etiam poſitivi, ſententiæ & proceſſus non valent, niſi conſtet quod aliter diſpenſauerit. Fallit tamen hodie hoc in Papa de conſuetudine Romanæ eccleſiæ vel curiæ, in quo ſufficit libellus verbalis & contradictio verbalis facta coram Papa & fratribus, ut refert Hoſti.in dicto *c.in cauſis.* & ibi Io.An. quæ tamen conſuetudo non eſſet amplianda ad concililium ſine Papa, vel ad Cæſarem, vel quando papa etiam cum concilio procederet, per notata.in *l.pedius.ff.de arbi.* quia conſuetudo quæ loquitur de Papa cum cardinalibus non debet extendi ad geſta per papam cum concilio, cum ſit contra jus commune. nam illa conſuetudo loquitur tantum quando ipſe audit partes una cum cardinalibus ergo debet extendi ad alios caſus. ſic intelligo iſtam materiam. forma autem ſententiæ Papæ & concilii eſt, quod papa ipſe pronunciat de conſenſu concilii, ut colligitur ex notatis in *c.ubi periculum.de electi. lib.6.& in c.ad Apoſtolicæ. de re iudi.eo.lib.* cum ſi. & iſtud probatur per id quod legitur in Evangelio, cum Chriſtus dixit diſcipulis. *Et iudicabitis duodecim tribus Iſrael.* quod exponẽs Auguſtinus in quit, id eſt, *iudicante Chriſto comprobationem vel aſſenſum præſtabitis.* unde excluditur quod verba ſunt concipienda in perſonam Papæ conſulente ſive etiam apparobante. Et ideo libellus debet concipi in perſonam Papæ & concilii & ipſi concilio debet offerri: quia totum concilium eſt iudex, non ſolus papa: ut probatur in concilio provinciali, in quo eſt iudex concilium, non ſolus Archiepiſcopus 11. *q.3. c.ſi quis presbyter.& c.ſi quis epiſcopus.* licet Archiepiſcopus ſit ut caput, & alii membra: & ideo de concilio & cõnſenſu ſuffraganeorum pronunciat: *de tempo.ordi.c.ſi Archiepiſcopus.& c.nec epiſcopi.& de accu c.ſicut olim.* no. *de libel.obla.c.1.& de his quæ ſi.à maio.par.cap.c.ſi.* Eſt tamen differentia inter provinciale concilium & generale: quia ſi diſcrepant Archiepiſcopus & ſuffraganei. attenditur quod ſentit maior pars: ut dicto. *c.nec epiſcopi. de tempo.ordi.* Et idem quando pronunciaret Cæſar in ſuo ſeculari concilio. Sed ſi concilium eſſet ſine Papa vel Imperatore vel eorum legato ſpeciali, tunc debent ſententia ſic dictari, quod ſimul ſedentes ſancti patres de concilio habita matura deliberatione maior pars ſic ſtatuit vel pronunciauit.

SUMMARIUM.

Quis cognoſcat de nullitate ſententiarum Papæ, Imperatoris & Concilii.

CAPITULUM XXI.

SEd hic poteſt dubitari, quis cognoſcet de nullitate iſtarum ſententiarum papæ, Imperatoris vel concilii? Et primum, ut dixi, papa de ſua ſententia cognoſcere poteſt an ſit nulla: & ita concilium de ſententia lata per concilium: & Imperator de nullitate ſuæ ſententiæ: quia, ut dixi, idem iudex adiri poteſt *l.4 & l.abſentem.C.de accu.* Sed an papa revocet ſententia concilii vel cognoſcit de nullitate ſententiæ concilii? Dico. quod ſic in caſibus, in quibus eſt maior ſententia Papæ quam concilii, quod eſt regulare 4. *di.in iſtis.* pro hoc tex. bonus 9. *q 3.cuncta per mundũ.in glo.*17. *diſ.c.nec licuit.* quæ dicit

dicit quod *papa interpretatur facta concilii.* Non credo tamen quod à ſententia concilii appelletur: quia concilium eſt loco ſenatus 16.*q.*1.*cap.eccleſia habet ſenatum*: à quorum ſenatorum ſententia non appellatur: ita nec à ſententia concilii, etiam ſi in illo non ſit papa: & multo magis ſi fuerit, ſed de nullitate dici poterit coram papa, ut dixi. nam ſuper nullitate ſententiæ poteſt adiri non ſolum idem judex, ſed & ſuperior: ut dicta *l.abſentem.* no. in *l.ſi ut proponis.C.quomodo & quando judex.* & no. Bar. in *l.ſi expreſſim.ff.de appell.* licet aliter ſenſerit in *l.judex poſtquam. de re judica.* de quo tamen qualiter debeat intelligi infra dicam. & quod papa ſit regulariter major concilio eſt tex. *de elec. in cap.ſignificaſti. in fi.* & quod revocet etiam nonnunquam ſtatuta concilii. no. in *c.propoſuit de conceſ. præben.* nam ſpeciale in principe, qui eſt ſolutus legibus ut etiam propriam ſententiam poſſit revocare: ut no. in *l.2. in fi. C.de ſen. ex pericu.recitan. & in c.veniam. & in c.ſententiam.* 35.*q.*9. *& cap.cum olim de re.judi. & de in inte.reſti. c.tamen ex literis.* facit. 2.*q.*7.*c.nos incompetenter.* Et ſimiliter revocat ſententias inferiorum *l.*1 *in.fi.ff.de quæſtionibus,* licet aliqui, ut Bar. dixerunt quod idem erat in omni illuſtri, ut poſſint ſuam ſententiam revocare per *l.2.C.de ſen.periculo recitan.in fi.* Sed non credo quod verum dicat in inferioribus à principe: quia illa l. loquitur de præfecto, qui tamen non diſponit contra jus commune *l. forniam C.de of.præfe.prætorii* ubi etiam eſt caſus quod contra ſtatuta à præfecto princeps diſponit. Dico ergo quod nedum de nullitate ſuæ ſententiæ cognoſcit princeps, ſed poteſt ſuam & aliorum ſententiam revocare. Sed quid econverſo: utrum in concilio poſſit dici de nullitate ſententiæ papæ? Reſpondeo quod ſi ibi in concilio eſt papa vel ejus legatus habens ſpeciale mandatum, & per omnia in concilio auctoritatem papæ, tunc dico quod poterit cognoſci de nullitate ſententiæ papæ eo volente, per tex. in *c.nos ſi incompetenter* 2 *q.*7. Ratio, quia ipſe papa eſt qui pronunciat, & de hoc diffiniendo ſtatuit: ut *d.c.ad Apoſtolicæ de re judi. lib.6. & in c.ubi periculum. de elec. lib. 6.* quia epiſcopi & alii exiſtentes in concilio, ut ſupra dixi, ſunt conſiliarii in pronunciando: & ideo cum ipſemet papa pronunciet ſuper ſuam ſententiam, concilium habebit cum eo cognitionem. ſed ſi concilium eſſet ſine papa vel ejus legato, quod eſſe poſſit, ut ſupra dixi, an tunc concilium cognoſcit de nullitate ſententiæ papæ? Dico quod ſi papa contentatur, quod etiam tunc erit judex concilium: immo quilibet alter inferior, etiam laicus. *d.c.nos ſi incompetenter.* ſed ſi papa non eſſet contentus, tunc dico quod ſi eſt in aliquo caſu lata ſententia papæ in quo concilium ſit ſupra papam, ut in cauſa hæreſis papæ 40. *di.cap ſi papa*, tunc ſi conſilium commiſiſſet ſententiam ferendam per ipſummet papam, ſicut in caſu *c.nunc autem* 21.*di.* tunc concilium poſſet talem ſententiam papæ improbare & annullare, tanquam ſuperior: ut 19 *diſ. Anaſtaſius.* quia ibi concilium reprobavit facta Anaſtaſii. & idem ſi eſſet contentio de papatu, vel ubi tractaretur de commodo univerſalis eccleſiæ, & poneretur eccleſia in diſcrimine, tunc ſtaretur ſententiæ concilii, & poſſet concilium annullare ſententiam papæ 15. *di.c.ſicut.* & ibi glo. 25.*q.*1 *quæ ad perpetuum* & ideo ſi pro bono pacis & ſtatus eccleſiæ univerſalis concilium decrevit ad extirpandas hæreſes, & ad obuiandum ne futuræ hæreſes naſcantur, & certis temporibus & locis fieri debere concilia, papa non poſſet hoc ſtatutum, & hanc ſententiam concilii tollere: quia eſſet bonum univerſalis eccleſiæ ſubmittere, & in contentione rixam ponere: ſed hoc caſu concilium benè poſſet papæ ſententiam revocare & annullare, per jura prædicta. nam cum conciliū hoc caſu ſit ſupra papam, & ſic ſupremus princeps poterit adiri pro nullitate ſententiæ inferioris *l.*4. *& l.abſente C.de accu.* ubi eſt gl. quod eſt in electione partis, utrū adeat ſuper nullitate eundem judicē vel ſuperiorem quam glo. ſequitur Bar. in *l.ſi expreſſim.ff.de ap. & in l.ſi ut ſi proponis. C.quomodo & quando* in. quod eſt verum indubitanter, quando aditur ſolum ſuper nullitate, non ut pronunciet ſuper negotio principali ſed ſi aditur ut etiam ſuper negotio principali pronunciet, tunc in *l.judex poſtquam. de re judic.* vult Bart. quod ſuperior tunc demum adiri poſſit, quando arguitur turpitudo judicis inferioris, alias non: ſed in *l.ſi expreſſim. ff.de app. & in l.ſi ut proponis C. quomodo & quando judex*, ipſe dixit eſſet in optione partis: quem velit adire, an eundem judicem, an ſuperiorem quem poteſt indiſtincte adire etiam ut ſuper principali negotio pronunciet, quia cauſa nullitatis trahit ad ſe principalem cauſam: ut no: Inno. *de offic.ele. in c. cum contingit.* & probat tex. in dicta *l. abſente. C.de accu* ibi: *reformabit.* & hoc veriſſimum credo in caſu noſtro, quando judex eſt major qui habeat incluſam in ſe minorum juriſdictionem: ſicut eſt jam concilium, quod habet ſupra papam in caſibus prædictis incluſam omnem jurisdictionem papæ tunc poteſt ſuper nullitate ſententiæ papæ adiri per viam ſimplicis quærelæ, & annullat ſententiam papæ: immo quod plus eſt, & ſententiam papæ aliquam revocat ex certa ſcientia, ſi melius videtur concilio & juſtius *l.*1 *in fi. ff. de quæſt.* & tunc admittitur appellatio ad concilium. Idem ſi aditur papa pro nullitate vel retractatione ſententiæ cujuscunque ſui inferioris. Et idem ſi Imperator pro nullitate vel etiam retractatione cujuscunque ſui inferioris, tunc poteſt adiri per viam ſimplicis quærelæ *l.*1. *in fi.ff.de quæſt.* In aliis autem judicibus, qui non habent incluſas juriſdictiones inferiorum, ſed ſunt ipſis inferioribus ſimpliciter majores, non credo quod poſſint adiri ſuper nullitate ſententiæ inferiorum, niſi argueretur turpido vel injuria inferioris judicis, ſic intelligo *l.abſente. C. de accu.* ut ſuperior tunc adiri poſſit, etiam ut pronunciet ſuper negotio principali. Et idem ſi ipſe ſuperior aditur per appellationem, ut tunc cognoſcat de nullitate: quia appellatio habet incluſam nullitatem *l.Cornelia pia ff.de jur.pa. & l.quadam mulier ff.fami her.* In aliis caſibus, quod ſuperior ſuper nullitate principaliter adiri poſſit ſententiæ inferioris, niſi ubi inferior intulit injuriam, vel ubi appellatum eſt, non invenio quod poſſit fieri, ſed debet adiri idem judex. & videtur de mente Inno. in *cap. de cætero. de re jud.* quia ordo ſervandus eſt, ut juriſdictionum ordo ſervetur & non frangatur, concludo ergò quòd de nullitate ſententiæ pa-

Papæ vel eius retractatione possit concilium cognoscere tantum in prædictis casibus. In aliis autem non, per iura prædicta, & per tex.9.q.3.c *cuncta per mundum*. & ubi concilium potest cognoscere, ibi admittetur appellatio ad concilium. Credo tamen quod non sit proprie appellatio, quia non appellatur à sententia papæ, sicut nec à sententia Cæsaris, *l.1. in fi.ff.à qui.ap.non licet.* sed est potius quædam supplicatio *C.de preci.imp.offe.l.1.*

SUMMARIUM.

An Cæsaris sententia possit à Papa vel Concilio pronunciari nulla,

CAPITULUM XXII.

SEd hic potest dubitari, an Cæsaris sententia possit à Papa vel à concilio pronunciari nulla? videtur quod sic: *ele.pastoralis de re iudi.* ubi papa nullam Cæsaris sententiam declarauit. Item hoc patet, ubi agitur de vitio illatæ iniustitiæ, vel ubi est vitium negligentiæ iudicis in ministranda iustitia. aut ubi est defectus, ibi videtur quod recursus haberi possit ad iudicum ecclesiasticum, ut hæc not in *c.licet ex suscepto. de fo. compe.* no.oo.ti.in *c.ex transmissa.& c.ex tenore.* ubi saltim miserabilis persona videtur adire posse pro sua iustitia sequenda iudicem ecclesiasticum. & sic saltem in casibus prædictis videtur posse super nullitate sententiæ Cæsaris adiri papa. Item hoc videtur permissum, ubi consuetudo hoc haberet, per dictum *c.licet ex suscepto. & c.si.clericus laicum de fo.compe. & de appel.c.si duobus.* Et idem si vacat imperium, dicto *c.licet ex suscepto.de fo.compe.* Et idem in pluribus casibus no. in dicto *c.licet ex suscepto.* In contrarium videtur, quia etiam de iniquitate vel iniustitia illa per iudicem secularem inter mere laicos papa non videtur se posse intromittere, nisi aliter se habeat consuetudo. text. est in *c.si duobus de appella* Si ergo de iniustitia inferioris iudicis se non intromittit, quanto minus de Cæsaris sententia debet posse se intromittere. Item quia si speciale est quod vacante imperio, ut ipsi dicunt, quod Papa succedit loco imperii, ut in *c.licet ex suscepto de fo.compe.* ergo imperio non vacante est contrarium ius commune: & sic pro nullitate est adeundus ipse idem Imperator *l.si ut proponis C.quomodo & quando iudex.* non vero papam, qui nullam habet superioritatem uel iurisdictionem, nedum supra Cæsarem & eius sententias, sed nec supra aliquem secularem de terris & patrimonio beati Petri non existentē: ut in *cap.novit.de iudi.& in cap.per venerabilē qui fil.sint legit.* ubi habet tantū iurisdictonem vi prorogatæ iurisdictionis, non aliter: ut dicto *c.per venerabilem.versi.insuper, qui fi.sint legi.& eo.ti.c.lator.& in c.2.de privile.* Item quia speciale videtur esse in causa clerici seu miserabilis personæ, ut in defectum negligentiæ iudicis secularis suppleat papa: ut in *c.ex transmissa*, secundum unum intellectum: & *c.ex tenore.de foro compe.* in quibus iuribus probatur quod ex negligētia iudicis secularis, ita demum supplet Papa, quando agens est clericus, qui agit contra laicum in foro seculari, vel quando agens est miserabilis persona: ut in *c.transmissa*, secundum intellectum glo. licet & aliter intelligat Tancre.dicēs: quod *etiā ibi erat Dominus illius agentis.* Re.de Casulis, qui erat infeudatus ab episcopo, & milites ibi erant infeudati ab illo Re. de Casulis. unde erant milites feudatarii ecclesiæ mediante persona illius Re. stat igitur conclusio, quod cum pupa vel ecclesiasticus iudex non videatur habere iurisdictionem inter laicos vel in causa seculari contra laicum, nisi vel quando est feudatarius ecclesiæ mediatus, vel quando agens est clericus vel miserabilis persona, & his casibus demum habet quando secularis iudex est negligens, quod istis cessantibus papa non possit cognoscere de nullitate sententię Imperatoris vel alterius cuiuscunq; iudicis secularis papę temporaliter non subiecti. His igitur sic præmeditatis ad quæstionem propositam respondeo quod papa regulariter sententiam principis Cæsaris vel alterius iudicis secularis in temporalibus papæ non subiecti non annullat nec nullam declarat, nec se de ipsa intromittit seu potest intromittere, nisi Cæsar ipse vel alteri etiam inferiori tribueret cognoscendi potestatem: per tex. in *c.nos si incompetenter 2.q.7.* facit *de re indi. ad Apostolica.* ubi papa se submittit concilii iudicio: facit in *auctoritate de nup.in prin.colla.* 4. ubi princeps dicit: *non erubescimus si quid melius horum quæ prius ipsi diximus adveniamus hic sancire & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis corrigi expectamus.* Ex quibus patet quod ipsemet Imperator potest corrigere vel etiam alteri committere: & hoc designat illud verbum *corrigi expectemus*, quod non potest aliter intelligi, quia nullus intromittit se de factis Cæsaris, nisi papa ratione peccati: ut in dicto *c. nouit. de indi.*

Fallit in certis casibus. Et quia Doctores canonistę multum quęsiverunt ampliare iurisdictionem ecclesiasticam, præter & contra mentem iuris ideo casus in quibus papa possit inter laicos suæ iurisdictioni non subiectos iudicare, hic placet subnectere. Quidam autem dicunt primum casum esse quod papa cognoscit inter laicos propter iniustitiam illatam: vel propter negligentiam vel defectum commissum in iustitia ministranda: vel ob defectum subiectorum. Examinemus hos quatuor casus si veri sunt. Dicunt aliqui canonistæ quod sic: ponentes pro fundamento glo. Inno. in *c. licet ex suscepto. de fo. compe.* de qua glo, mentionem feci in prima quæstione operis huius in primis cōfirmationibus in arg. quod incipit *sacerdotium etiam.* Nam conclusive vult Inno. quod quia Deus fecit mundum *de sum.tri.c.1. & Genes.primo cap.* Ex hoc mundi Dominus fuit ipse Deus, iuxta illud: *Domini est terra* &c.& arg. *l.à Deo.§.eum de acqui.re.Domi.* hoc probatur in Psalmo dum subdit ipse: *Super maria fundavit* &c.& ipse Deus sicut mundi fabricator per se mundum regit sicut mundi Dominus &

bus, & præcepta posuit primis parentibus, & ipsis transgredientibus pœnā imposuit, & punivit Caym & Lamech, & tanqnam ordinarius judex nonnullos alios *Genesis quinto & sexto cap.* sicque mundum per se regit usque ad Noe: quem demum Deus constituit rectorem populi: & in hoc Domino & administratione successere patriarchæ, judices, reges & sacerdotes Israelitæ & Moyses & Aaron. *22. dis. sacrosancta.* quia nullos alios constituit Deus super cunctos populos nisi sacerdotes & Prophetas, ut dicit Isidorus. *7. libro Etymolog.* & habetur *21. dis. cleros. ver. Pontifex.* & hæc fuerunt usque ad Christum. Ipse vero Christus fuit naturaliter Dominus noster: ipseque Christus vicarium substituit Petrum & successores: & sic fecit ipsum principem omnium terrenorum temporalium & spiritualium. Unde licet in mundo sint distincta officia & mundi regimina: & Papa per Cæsarem temporalia exercet: videtur in actu injusticiæ illatæ vel negligentia commissæ à quocunque judice seculari etiam inter laicos jurisdictionem habere. Et hoc voluit in dicto *cap. licet ex suscepto. in ultima parte glo. suæ & in fi. glo.* dum dicit quod potest ad papam appellari hoc casu: & tamen ipse in se varius est, ut dicit Hosti. nam restringit hæc dicta, quando non est qui justiciam administret, vel qui pronunciavit, vel injusticiam fecit vel negligit, vel superiorem non habet, *15. q. 6. alius.* & in alia parte glo. restringit ad miserabiles personas. Hostien. no. vult quod semper recursus ad papam habeatur. Dominus meus Dominus Anto. de Butri. tenet quod papa potest adiri quotiens iudex superiorem non recognoscens injusticiam facit vel negligit. Et ideo qui de facto non parent, ut Civitates liberæ, sunt saltim subjectæ papæ, ut possit ipse adiri quotiens sunt negligentes vel injustitiam administrant. & idem quando judex esset ita remotus, quod difficilis esset aditus ad superiorem: ut in *auct. ut diffe. judi. §. si vero contigerit.* not. Hosti. *de judi. c. novit. versi. nec obmittamus.* Si autem superiorem recognoscit, si est persona agens miserabilis vel clericus agens pro causa ecclesiæ suæ, non si propria sua causa tunc potest adiri papa: ut in *cap. ex tenore. & cap. transmissa. de foro competen. & de judi. cap. cum deputati.* quia dicitur opprimi eo quod sibi non administrantur justicia vel inique judicatur. & hoc probat. tex. in dicto *§. si vero contigerit. in auct. ut diffe. judi.* ibi *ut quoniam quid debeat* &c. Ex his videtur quod cum imperator superiorem non habeat, quod pro ejus injusticia vel negligentia papa possit adiri. Sed salva reverentia istorum Doctorum, ipsi dicant contra casum eorum canonum. Nam clarum est quod rex Franciæ de facto non recognoscit superiorem. *cap. per venerabilem. ver. insuper qui fil. sint legit.* & tamen si denegat justiciam facere, vel est negligens, papa de sua jurisdictione se non intromittit. nisi quando præcedit monitio Evangelica, & ipse rex persistat in peccato. text. est *de judi. cap. novit.* Nam clarum est quod ipse non recognoscens superiorem, debeat esse judex in causa inter se & regem Angliæ, quia erat causa feudi, & ipse Dominus erat feudi. Item non recognoscit superiorem, & non recognoscentes superiorem sunt judices in causis propriis: ut *l. est receptum. ff. de jurisdict. om. judi. & l. & Tyberius. ff. de hæredi. insti.* & notat Innocen. in *capit. ex parte. de verbor. signif.* unde in *cap. novit*, vel rex Franciæ erat negligens in justitia administranda, vel injustitiam faciebat regi Angliæ: & cum papa dicit se non velle intromittere nisi ratione peccati. unde hic est casus quod ratione negligentiæ vel injustitiæ papa non habet jurisdictionem inter laicos sibi temporaliter non subjectos. quod de injustitia sententiæ Cæsaris non possit cognoscere, patet: quia ab ejus sententia non appellatur. *l. 1. ff. à quibus appel. non licet.* & tamen in appellatione non recensetur nisi iniquitas judicis à quo, vel ejus sententiæ nullitas. ut *l. Cornelia. ff. de jur. patro.* Et idem in aliis judicibus secularibus papæ temporaliter non subjectis. Nam ab eorum sententiis non appellatur ad papam: ut in *capit. si duobus. in fi. de appel.* nec à sententiis præfectorum prætorio appellatur. *l. 1. de offic. præfec. præto.* Non obstant contraria: & primo glo. Inno. non est vera, quod ultimo Christus successerit in hoc Domino seculari & civili, & in istis potestatibus & cohertionibus secularibus: ut plene dixi in *prima quæstione hujus operis*: immo ista talia non habuit nec dimisit Petro & successoribus, ut late dixi in dicta *prima quæstione*, & ibi per oppositum probant ibi scripta, quod papa non possit se impediri de istis temporalibus jurisdictionibus etiam imperio vacante, quicquid dicant canonistæ, quia istam jurisdictionem non habet. Non obstat *cap. licet ex suscepto. de foro compe.* quia non probat id ad quod allegatur, quod judex Ecclesiasticus suppleat negligentiam judicis secularis: quia hoc esset contra casum in *auct. ut diffe. judi. §. 1.* ubi est casus quod aditur episcopus vel Archiepiscopus non ut suppleat sed ut cogat judicem negligentiam pronunciare. quod si coactus non facit, debet rescribi imperatori ut ipsum negligentem puniat. & ita not. Bar. in *l. à divo pio. §. sententiam Romæ dictam ff. de re jud.* In quæstione quid si judex qui tulit sententiam non vult scribere pro executione: vel si ille judex cui scribitur non vult executioni mittere debet compelli per superiorem, non vero super his aditur superior vel judex ecclesiasticus, nisi ut compellat, vel si non sufficit superior vel ecclesiasticus, imperatori rescribatur: & ita vult glo. in *c. excommunicamus. §. moneantur de hæredi.* quod negligens est per excomunicationē compellendus. Item tenetur patri ad interesse, non autem facit litem suam: ut not. Bart. in *l. 1. C. quomodo & quando judex.* per *l. si judex. ff. de vari. & extraordina. cognit.* licet glo. & canonistæ dicant quod faciat litem suam in *cap. cum sit generale de foro compe.* sed jura per ipsos allegata non probant. Credo tamen quod parti teneatur ad interesse, quando negligit parte instante: ut not *de rescript. c. . fi.* quod nota. Nullibi ergo volunt jura quod cognitio causæ devolvatur ad ecclesiasticum. Hæc tamen vera, nisi ex consuetudine ecclesiasticus esset superior, sicut erat in casu *cap. licet ex suscepto.* quia ibi consules erant de consuetudine subjecti episcopo: & de consuetudine ad episcopum poterit appellari: & ideo nimirum si supplet negligentiam consulum papa vel ecclesiasticus

Nn judex,

judex, ut Episcopus ibi. Non dico tamen quod hoc casu appellari possit quia propter negligentiam judicis non appellatur, sed additur solum superior. *Co. de tempo. appell. l. si.* §. *illud in fi.* notat Guil. de Cunio. *ff. ex quibus cau. maior. l. sed & si per pratorem.* §. *ait prator. & in auct. ut diff. judi. colla. 9. & in auct. de quaesto.* §. *super hoc.* & in Specu. *de appell.* §. *in quibus. ver. 32.* nisi quando judex statueret terminum ad agendū, & post terminum denegaret audientiam, quia ab hac denegatione bene appellaretur: notat. in *l. Titia. ff. de accusa.* Ex sola ergo negligentia judicis de jure civili non appellatur. notat. in *l. de qua re. ff. de judi.* & hoc de jure civili. sed de jure canonico secundum quod appellatur ab omni gravamine posset adiri superior appellatione. sic intelligo aliquos canonistas in dicto *c. licet ex suscepto. de foro compe.* Supplet igitur in casu dicti *c. licet ex suscepto.* superior negligentiam: quia ibi Ecclesiasticus judex erat judex appellationum seculariū secundum consuetudinem. Et ideò teneo contra Inn. ibi, quod illæ litteræ in casu illius tex. non sunt funditus nullæ sed sunt in pendendi. sicut enim quando impetrantur litteræ à miserabili persona non subsistente negligentia nec oppressione, litteræ sunt in pendenti, ut secuta negligentia convalescant secundum omnem intellectum. *c. ex tenore. de foro compe.* quando sine subreptione sunt impetratæ: licet secus foret si subreptitiè fuissent impetratæ. ut notatur in *d. c. licet.* ita dico quando impetrantur à seculari qui est subditus de consuetudine judici Ecclesiastico, sicut in casu. *c. licet ex suscepto*, ut litteræ sint in pendenti: quia est eadem ratio, quia judex habet exercitium, licet ligatum, donec judex secularis iusticiam facit: sicut dicitur in miserabili persona laica, in qua papa non habet jurisdictionem, nisi quando judex secularis est negligens, ut in *c. ex tenore. de foro compe.* licet ibi Inno. dicat quod habet sed non utitur de gratia: sed dicit contra illum tex. qui dicit quod papa faceret injusticiam, si judice non negligente causam committeret. Et ideò dico quod ratio est illa superior vel ista: quia quando est secularis persona sed miserabilis, papa habet plus jurisdictionis, quia habet jurisdictonem sed ligatam: quam quando est mere secularis, in qua nullam jurisdictionem habet secundum sententiam meam: licet alii dicant quod habet etiam tunc jurisdictionem sed interdictam. Et ideo illo casu litteræ stant in pendenti. Sed hæc ratio vendicat sibi locum in *c. licet ex suscepto*, quia ibi per viam appellationis erat sub protectione papæ, sicut est miserabilis persona quando opprimitur, vel judex negligit ut debent litteræ pendere: licet si fieret impetratio litterarum à seculari nullo modo subjecto, impetratio esset ipso jure nulla. nec starent impendenti, quia jurisdictio est Ecclesiastico judici jure divino interdicta. *96. dict. capit. cum ad verum. 10. di. cap. quoniam.* & quia nec habitu, nec actu habet papa jurisdictionem in tales laicos, quod secus est in miserabili persona existente, ut pulchre dixit Johan. de Ligna. in dicto *capit. licet ex suscepto*, licet à non intelligentibus reprehendatur: stat ergo quod in casu negligentiæ Imperatoris vel injusticiæ papa non potest adiri, & minus in negligentia illorum qui de facto non parent, ut in civitatibus, quas Dominus Anto. de Butri. do. meus appellat Liberas. Nam in istis debet adiri Imperator, non papa: quia, ut dixi, ipse papa nullam in talibus jurisdictionem habet. secundo; quia & si ipsæ civitates aliquid præscripsissent contra Cæsarem, intelligitur dummodo sint vigiles, & expediant prædicta jurisdictione: alias superior eorum supplet. text. est in *cap. irrefragabili.* §. *excessus de offic. ordi.* Et ideò ipsis civitatibus, quæ præscripserunt, vel aliis similibus Cæsarem non recognoscentibus existentibus negligentibus vel justitiam ministrantibus, superior ipse Cæsar adeundus est non papa, qui nullam in talibus jurisdictionem habet, ut dixi, & probatur in dicto *cap. cum ad verum. 96. distin.* Et idem dico, ubi est difficilis aditus ad Imperatorem, ut non adeatur papa, sed Episcopus, quando judex est negligens, ut vult tex. in dicto *auct. ut diffe. judi.* & tunc poterit rescribi Cæsari: licet etiam si rescribi non possit, & pars opprimeretur in suo jure, posset adiri papa, sicut cum vacat imperium, ut infra dicam: aliter non, per prædicta. Stat igitur conclusio, quod ratione negligentiæ, vel illatæ injusticiæ laicis Ecclesiæ non subjectis per Imperatorem vel alium secularem judicem, Cæsarem etiam non recognoscentem, vel etiam per recognoscentem superiorem alium secularem judicem, papa in nullo casu est adeundus, nisi quando esset persona miserabilis, vel clericus, qui litigasset cum laico pro causa Ecclesiæ suæ. secus si pro causa sua propria: quia tunc debet adire judicem secularem, ut notat. Archi. *2. q. 6. c. non ita.* Aut medietas feudatarius Ecclesiæ: juxta notata in *capit. ex transmissa. de foro compe.* Et his casibus demum quando judex laicus in ministranda justicia est negligens, vel miserabilis persona in sua justicia opprimeretur. Et hoc intellige, quando clericus vel miserabilis persona litigasset coram alio quam coram Cæsare: quia tunc ratione illatæ injusticiæ non adiretur papa, vel ratione negligentiæ. Ratio, quia in suis gestis Imperator non præsumitur aliter judicare quam Deus, ut *de appell. capit. novit. l. 1. ff. de offi. præfec. præto. & Co. de judi. l. apertissimi. & de appella. capit. si duobus.* Et ideò si Imperator tulisset sententiam nullam, vel alius ex prædictis judicibus, tunc non esset continuò adeundus papa super nullitate, sed deberet adiri Cæsar, vel ipse judex qui sententiam tulisset: ut *l. si ut proponis. Co. quomodo & quando judex. & l. 3. Co. de accusa.* quia non eo, quod nulliter pronunciavit, negligens fuit, vel gravavit partem sive oppressit: sed si pronunciasset alius secularis judex ab Imperatore inferior, nunquam inter prædictos clericos, vasallos vel miserabiles statim posset adiri papa: quia per injusticiam potest dici talis persona opprimi: hoc tamen limitavi in *c. licet ex suscepto. de fo. compet.* & melius. Et idem si aditus judex secularis in administranda justicia fuit negligens alius judex ab Imperatore, vel similis dicitur opprimi: text. est in dict. *auct. ut diffe. judi.* §. *si verò conti-*

contigerit verò quoniam. & tunc potest adiri papa dicto *capit. ex tenore. & c. ex transmissa. de foro compe.* & alias non. Et est ratio, quia Ecclesia habet tales personas sub protectione sua. 86. *dist. per. totum. & in capit. super quibusdam in fi, de verbor. signif.* & idem si est pauper: *de offi. deleg. capit. significantibus.* Et nota quod hoc casu dico, quod potest adiri papa principaliter. scilicet per viam querelæ non per viam appellationis: quia si esset sententia Cæsaris, ab ista non appellatur: ut in *l. 1. ff. à quibus appel. non licet.* licet credam quod quando est Cæsaris sententia, nullo modo papa adiri potest, per dictum *capit. si duobus. de appel.* Similiter si esset sententia inferioris à Cæsare, ut si miserabilis persona vellet sibi appellationem providere, etiam necesse esset ut adiret proximum superiorem iudicis, qui pronunciavit non papam. & hoc tenet Inno. in *capit. significantibus. de offi. de leg.* Et est ratio, quia in hoc iura non inveniuntur mutata. Stamus ergo regulæ. *2. quæsti. 6. capit. anteriorum.* non est etiam verum simpliciter quod ubi est obligato naturalis ibi recurratur ad forum Ecclesiasticum. Nam per sententiam absolutoriam tollitur civilis, & remanet naturalis. *l. Iulianus. ff. de condi. inde.* & tamen si sententia transivit in rem iudicatam, non credo quod deducatur ista naturalis in iudicio, ut sit litium finis: *de re iudi. capit. cum inter nos. & capit quod ad consultationem.* Item si pupillus contrahit, qui de facili potest decipi, quando ex contractu non est factus locupletior, non credo quod licet sit naturaliter obligatus, quod possit conveniri in foro Ecclesiastico. De obligatione aut servi vel monachi naturali, an illa deduci possit in iudicio Ecclesiastico, dicam infra in quæstione: *an papa dispenset contra ius naturale.* Sed credo quod prima dicta sint vera, quia ius canonicum in casu sententiæ non permittit illam naturalem deduci propter maius bonum, videlicet ut ponatur finis aliquando litibus: & in secundo casu in obligatione pupilli, ut evitetur maius malum quod minores non cricumveniantur de facili: quibus duobus casibus toleratur ius ciuile etiam nutriens peccatum contra dispositionem canonicam. ut 45. *di. qui sincera. & 4. di. denique.* & dico infra in quæstione: *an papa dispenset contra ius diuinum.* Non obstat tex. in *cle. pastoralis.* præsertim in *ver. nos tam ex superioritate. de re iudi.* ubi papa dicit tam ex superioritate quam habet supra Romanum Imperium quam ex potestate, in qua vacante Imperio succedit, quam ex potestate concessa sibi à Christo annullat sententiam Cæsaris: quia dum dicit quod facit ex superioritate cum ministerio, dixit ibi glo. in dicta *cle. pastoralis.* quod facit ex superioritate: de qua in *cle. ne Romani. de iureiur.* nam illa superioritas in casu illius *cle. pastoralis*, est ratione iuramenti, in quo astinxerit se Henricus Imperator: secundum no. in *c. tibi Domino. 63. di.* in quo iurat quod nullam ordinationem faciet de omnibus quæ pertinent ad papam, sed ad pontificem spectabat cognoscere de delicto regis Roberti & non ad Imperatorem. ideò papa potuit declarare illam senteutiam Henrici Imperatoris nullam tanquam contra iuramentum factum, præsertim attento ipsius Henrici iuramento, qui iurauit quod Ecclesiæ Romanæ vasallos contra iusticiam nullatenus offenderet, ut in dicta *cle. de iureiur. §. sub eodem. ver. & quod Ecclesia.* nimirũ igitur ratione superioritatis quam habet ad Imperium. id est, Imperatores sic iurantes sic potest sententiam illam declarare nullam. Vel sic quod Imperium habet superioritatem ratione peccati, dixi in *prima quæstione huius operis*: & ideò revocat sententiam Henrici nullam ratione violati iuramenti. *de iudi. capit. nouit.* in quo est Imperatore & Imperio tunc superior ipse papa. Item ratione vacantis imperii ibi fecit: quia vacante Imperio papa succedit in iurisdictione imperiali, ut dicta *cle. pastoralis. & in capit. licet ex suscepto. de for. compe.* quod intelligo quando vacat Imperium, & laici nequeunt recurrere ad iudicem seculare, & in sua iusticia opprimuntur, his casibus occurrentibus licet ad papam recurrere, Imperio vacante, & non aliàs: & ita dicit tex. in dicto *capit. licet.* Et ideò si posset haberi copia iudicis secularis idonei, vel laicus in sua iusticia non opprimeretur, non credo quod propter solam vacationem imperii possit haberi recursus ad papam: vel quod papa succedat in iure imperii, quia hoc non reperio iure cautum: immo est ridiculum dicere quod his non concurrentibus papa succedat vacante imperio in iure imperii: quia sequeretur quod posset dare vicariatus terrarum imperii, & posset infeudare bona imperii: quod non credo. & tex. in *cle. pastoralis*, non dicit quod succedat imperio, sed in quadam potestate quam habet imperio vacante sicut in casu illius *cle. pastoralis*, ubi si non fuisset annullata illa sententia Imperatoris Henrici, fuisset rex Robertus in iusticia sua oppressus, & potuisset illa sententia esse causa magni scandali: ut in *d. cap. pastoralis, ver. verum.* ideò merito succedebat potestas papalis quæ ei competit imperio vacante. Item propter plenitudinem potestatis potuit adiri papa ex potestate, quæ est papæ concessa soluendi & ligandi subaudi spiritualiter. Et hoc modo debet intelligi *dicta cle.* in qua concluditur quod ubi Cæsar contra iuramentum per se præstitum sententiam profert nullam, tunc papa ratione peccati & periurii possit etiam nullam declarare: & ideò quando in non suum subditum, scilicet Ecclesiæ, imperator protulisset sententiam, nullam, ut etiam si subditus Ecclesiæ opprimitur ex ea in iuribus suis possit à papa reuocari dicto *c. ex transmissa de fo. compe.* & idem cum in quocunq; casu sententia esset lata per Cæsarem nulla, & vacaret imperium, & pars propter talem sententiam in suo iure opprimeretur, & tunc papa suppleat vices Imperatoris, ut *d. c. licet ex suscepto.* quod sic intelligo, ut demum his omnib⁹ concurrentibus papa habeat potestatem imperio vacante, & non alias. Si autem Imperator subsisteret. & imperium non vacaret, & foret sententia nulla lata per Cæsarem inter subditos imperii laicos Ecclesiæ non suppositos, tunc papa ut dixi de nullitate sententiæ Cæsaris nullatenus se intromitteret, etiam si esset negligens in iusticia ministranda, vel si iniusticiam ministraret, per iura ante dicta. Dico etiam quod si esset negligens, vel non auderet administrare propter defectum subditorũ, quia

subditi forent inobedientes Imperatori vel iudici seculari, tunc etiam dico quod Papa non succederet in iurisdictione talis iudicis, sed debet Imperatorem iuvare & domare rebellionem subditorum. 96. *di. cum ad verum*. Et ideò male dicunt, qui hoc casu dicunt devolui iurisdictionem ad papam: immo papa tunc debet imperatori auxilium impartiri.

An autẽ si esset defectus iudicũ inferiorum à principe, Papa in tali iurisdictione succedat? Inno. videtur dicere quod sic: unde vacãte imperio Franciæ succederet in iurisdictione papa, ar. *c. alius*. 15. q. 6. Sed non est verũ: quia papa ibi nõ deposuit illum regẽ: nec Pipinum patrem Caroli substituit, sed deponentibus, Pipinũ substituentibus consensit: ut ibi no. glo. Et ideò credo quod hoc casu Cæsar Imperator adventus sit. per *c. irrefragabili. §. excessus. extra de offi. ordi.* quia licet non recognoscat de facto superiorẽ, tamen præscripsit hoc ius demum si indiligens & adimplet: vel recurritur ad superiorem, ut dixi in dicto §. *excessus*. nec invenio casum quod licet vacet iudex inferior à Cæsare adeatur, Papa vel Ecclesiasticus, nisi quando est civitas, quæ non habet iudices, tunc aditur defensor: & si pars vult potest adiungere secũ Episcopũ: ut in *auct. ut diffe. iud. §. in ciuitatibus*. Item quando subditus dicit se læsum à præside provinciæ, potest adiri Episcopus, qui iudicet inter præsidẽ & subditũ: ut in *auct. ut diffe. iudi. in* ¶. *si verò contigerit*. alium casum non invenio. credo adeundũ Cæsarẽ sive de facto non recognoscebant per supradicta, nisi iudex qui vacaret esset subditus Ecclesiæ, ut Rex Apuliæ: tũc succederet papa, per tex. in *c. cũ inter universos. in fi. de elec.* prædicta enim omnia vera sunt quod papa nõ cognoscit de nullitate sententiæ Cæsaris, vel alterius iudicis secularis, nisi cõtraria sit patriæ cõsuetudo, quod in absentia inferiorum iudicũ appellaretur ad papã: certe tunc cognosceret de nullitate: *ad c. si duobus de appella. l. 6. c. licet ex suscepto. de fo. cõpet.* hæc intelligo vera, quandò locus, qui haberet hoc de consuetudine, haberet iurisdictionẽ primæ & secundæ appellationis: tunc posset ex cõsuetudine talem consuetudinẽ inducere quod ad papã appellaretur. Si n. iurisdictionẽ appellationis non haberet, sed sint iudices ordinarii à iure, & ciuitas non habet ius de appellatione disponendi, tunc talis vel locus in præiudiciũ sui superioris non potest statuere vel disponere: quia nõ potest civitas vel locus talẽ appellationẽ tollere vel in aliũ transferre: ut l. 1. *in fi. ff. à qui ap. non licet*. nec in præiudiciũ superioris ad aliũ iudicẽ devoluere: *de maio. & obe. c.* 1. nota est Bar. in *l. omnes populi ff. de iusti. & iur.* in quæsti. quæ incipit *iuxta præmissa quæro*, in illo artic. *de quibus & super quibus statuta fieri possunt per statutũ hoc disponere:* ergo nec super his consuetudinem inducere: quia si non possunt expresso consensu statuendo, minus ex tacito per cõsuetudinẽ. Et idem multo magis si cõsuetudine vellẽt inducere, quod à sententia Cæsaris, à quo non potest appellari. *l. 1. ff. à qui. appellare non licet*, ad papã liceret appellare: quia hoc non possunt statuere in præiudiciũ sui Domini superioris. Et hæc vera, nisi tali cõsuetudini accederet sententia Cæsaris, tunc consuetudo posset habere locũ. Si igitur consuetudo foret, quod à sententia Cæsaris liceret ad papã appellare, de nullitate dicere, tunc corã papa de nullitate sententiæ Imperatoris dici posset. Idẽ credo in alio casu, quando causa super qua aditur papa spectat principaliter ad forũ Ecclesiasticũ, ut sic agitur causa matrimonii vel usurarum vel similis, tunc de nulitate sententiæ Cæsaris posset dici coram papa: *de ordi. cogni. c. tuam.* & no. *de for. compe. in c. cum sit generale*. Item si esset causa executionis ultimæ voluntatis piæ testatoris: ut in *auct. eccl. ti. in* ¶. *si quis autẽ pro redemptione*.

Et expediam omnes casus quibus laici litigant in foro Ecclesiastico. Dicunt canonistæ, si iudex secularis recusatur suspectus: ut in *auct. ut diffe. iudi.* ¶. *si verò contigerit*. hoc tamen non credo quod habeat locum in Cæsare, ut possit ut suspectus recusari: quia in eo non debet præsumi vel in eius processu macula sive ruga, nec præsumitur aliter iudicare quam Deus, ut *de appel. c. novit. & in l. 1. ff. de offi. præfec. præto.* no. *de iudi. c. cum venissent.* facit. 9. q. 3. *c. aliorũ. C. de iudi. l. apertissimi. de re iudi. c. cum æterna l. 6.* sed de alio seculari iudice potest loqui: & quia nõ potest reclamari à suo iudico nec appellari vel suspectus dici. ar. dictæ *l. 1. ff. à quibus appel. non licet*. dicã infra in proxima quæstione *an concilium possit ut suspectum recusari*. Sed non est verum, quod hoc casu iura dicunt Ecclesiasticum solum cognoscere, sed dicũt quod una cum iudice ordinario debet cognoscere & partes ad compositionẽ adducere, unde absolute non est in foro Ecclesiastico tractanda. & licet canonistæ dicant hoc, quod Ecclesiasticus tunc cognoscit: per *d. c. licet ex suscepto. in fi.* non bene dicunt: quia illa *decre.* loquitur quãdo Ecclesiasticus de consuetudine erat superior. Item illa *auct.* debet intelligi, quando recusatur iudex, qui subest immediate Imperatori, ut caput prouinciæ: ut tũc possit adiri episcopus, ut cognoscat unc cũ ipso. secus si esset suspectus revocatus iudex in provincia habẽs superiorẽ, quia tunc ille superior foret adeundus non iudex Ecclesiasticus, ut no. Host. *de iud. c. novit.* & Doc. in *d. c. licet ex suscepto. de fo. compe.* posset enim de nullitate sententiæ Cæsaris coram papa vel alio Ecclesiastico per viam reconventionis cognosci & incidenter. 3. *q. 8. c. cuius in agendo. & C. de sen. l. papæ. & auct. & consequenter.*

Idem si Ecclesia indebite per laicos collectatur, potest adiri iudex Ecclesiasticus: ut in *auct. item nulla communitas. C. de epi. & cle. &* 12. *q.* 2. *Ecclesiarum servos*. Item si laicus sumpsit administrationem rerum Ecclesiæ secundum no. 89. *di. indicatum*.

Item in nullitate sententiæ Cæsaris posset cognoscere papa, quando adiretur per viam denunciationis Evangelicæ, *de iudi. c. novit.* ut quia aditus est princeps ut suam sententiam nullam declaret, ipse patitur eam exequi & partem opprimi. & etiam iuste, subaudi & pars conqueritur de Cæsare & facit ei denunciationem. 2. *q.* 1. *si peccaverit:* tunc si non monet se denunciatione Evangelica, & dicatur Ecclesiæ, poterit super hoc papa audire quærelam: ut in *ca. novit de iudi.* loquor quod audiat quærelam peccati Cæsaris, quia, gravat partem exequẽdo sententiã iniustam contra eam, loquor quãdo iniusta esset contra ius naturale vel gentium, & sine causa Cæsar cõtra illud procederet. secus si esset

contra

contra jus positivum,& Imperator contra illud pronunciasset: quia cum sit superior,non fecisset peccatum. idem si ex causa contra jus naturale vel gentium pronunciasset, quia etiam ex causa ab illo potest recedere: ut notant Doc. *in prohæmio ff.* sed ubi contra jus naturale vel gentium sententia Cæsaris haberent iniquitatem euidenter,tunc habet locum hoc quod dixi: loquor ut corrigat eum de peccato,& hoc modo cognoscat,non ut tanquam sententia Imperatoris se intromittat: & hoc probat tex. in *c.novit,de jud.* Nam dicit,quod *subest Imperator Diœcesano cum peccat ut homo.* non ergo cognoscit de his quæ facit Imperator,sed ut homo peccator,& hoc ut dixi quando iniquitas est probabilis: quia correctio peccati permittitur,cum est publicum & probabile, *de jud.c. novit.* occulto. n.Dei judicio relinquitur. *6.q.1. c.si omnia.* secus si esset occultum:quia pro ipsa præsumeret, ut dixi supra sic intelligo hunc articulum.

Item cognoscet de nullitate ratione connexionis, ut si agitur causa matrimonii,& litigetur incidenter & connexæ de dote si proferatur sententia Cæsaris nulla,data super dote, de illa cognoscetur, *de dote post divor.repe.c. de prudentia.* potest ergo papa de nullitate sententiæ Cæsaris vel iniquitate cognoscere in casibus prædictis, & aliàs non.

Concilium verò cognoscit si est concilium clericorum,& papæ,eo modo quo potest cognoscere papa & non aliter. sed si esset concilium seculare Cæsaris vel mixtum,ubi esset persona Imperatoris,posset cognosci de nullitate istius sententiæ: quia præest ibi ut principalis judex in concilio seculari vel mixto respectu negociorum secularium. Et hoc si Imperator vellet: si non vellet, esset idem quod quando persona Imperatoris ibi non est in concilio. sed si in dicto concilio seculari non esset ipse Impetror, quod concilium dico posse fieri sine auctoritate Cæsaris in casibus, in quibus fit Ecclesiasticum concilium sine papa: de quibus casibus dixi supra tunc,si quæritur an concilium cognoscat de sententiis Cæsaris, dico in casibus in quibus sententia concilii est supra Cæsarem, quod est in casibus in quibus dixi sententiam concilii esse supra papam, tunc concilium potest talem sententiam annullare: in aliis non, quia est major sententia Cæsaris quam sui secularis concilii, ut per omnia supra dixi de concilio Papæ & de ejus persona: & ideò non potest concilium Cæsaris sententiam revocare. sic intelligo has quæstiones antequam quæstionem assumam octavam.

SUMMARIUM.

Quæ sit pœna impedientium venire vocatos ad concilium.

CAPITULUM XXIII.

QVæro quod de impendentibus concilium generale coadunari quæ pœna plectendi sint? dic quod si sunt priuati, tenentur lege Julia de vi publica.nam impediens legatos oratores vel comites tenentur illa lege. Sed qui veniunt ad concilium vocati possunt dici oratores vel comites. Item qui impedit Romam venire venientes pro suis causis tenentur hac lege: ut *eodem ti. ff.ad legem Juli de 6. publica.* l.lege Julia de 6.publi. cavetur & punitur etiam existens in magistratu: ut dicta *l. lege Julia de 6.pu.* Et isti puniri possent à papa: quia in eum crimen læsæ majestatis committunt. Nam cum venientes ad concilia generalia securitatem à papa Romanorum pontifice habere censeantur, crimen læsæ majestatis committit qui adversus talem securitatem committit: ut *ff.ad l. Iuli maie. l.1.* Item si concilium impedientes committuntur adversus rempublicam,& sic læsæ majestatis crimen incurrũt, dicta *l.1.ad l.Jul. maie.* & maximè quando ad seditionem homines convocant: ut *dicta l.1.* cum enim lædat majestatem papæ tenetur lege Jul. maie. ut *l.ejus e ti.* cum enim ex hoc impediantur hæretici, ne ad Ecclesiam reducantur,crimen est læsæ majestatis, *d.l.ejus.* ibi, *quo Rex.* &c. puniri ergo possunt pœna, de qua. *C.l.ad Jul.ma e. l.quisquis.& in c ad Apostolica.de re judi.l.6.* ubi probatur quod etiã tales sacrilegium committunt: etiam sit aliter turbans Cæsar Imperator existeret,qui si monitus à talibus turbationibus non desisteret, posset à papa imperio privari: ut est tex. in *d.c. ad Apostolica re judi.li.6.* Alii verò principes ex sola hac turbatione deponi possent.

SUMMARIUM.

An debent singuli respondere sibi objectis in Concilio, vel an possint Concilium ut suspectum revocare, sive jus revocandi domum petere.

CAPITULUM XXIV.

MOdo octavam quæstionem assumamus,in qua dico,quod si in concilio intervenit papa & Imperator, tunc quilibet ibi potest conveniri: quia tales sunt judices omnium viventium papa clericorum & laicorum in causa fori Ecclesiastici, de quibus dixi proxima quæstione etiam gentilium & Judæorum, quando facerent contra præcepta propriæ legis. Nam omnes homines sunt de ovibus Christi per creationem,licet non omnes sint de ovili Ecclesiæ: ut no. In *de voto & vo.redempt.c.quod super his.* & sic omnes pro causis aliàs concernentibus forum Ecclesiasticum clerici & laici gentiles & Judæi possunt coram papa sine concilio,vel in concilio conveniri. Nec ob. quod etiam non judicat de his quæ foris sunt *2.q.1.c.multi.* quia illud intelligitur eos excommunicando vel ad fidem compellendo,in qua sola Dei gratia vocari debent 45. *d.c.de Judæis.* unde concilium generale erit judex omnium Ecclesiasticarum causarum. ideo etiam causas Episcoporum audiet concilium & ipsos puniet, & si opus est deponet. *5.q.4.c.1.& 2.no.glo. 2.q.1.ca.primates.* quamvis concilium provinciale audiat,sed nõ deponat:ut *3.q.8.cap.fi.* Et Imperator siue generale concilium erit judex omnium alio-

rum in causis secularibus, & non de foro Ecclesiæ existentibus; dico omnium, etiam ipsi de facto non parentium, & etiam gentilium & Iudæorum, pro causis secularibus & non existentibus de foro Ecclesiæ, & ipsi omnes prædicti Cæsari Augusto subditi sunt *l. Iudæi. C. de Iudæ.* no. 1. *d. c. ius quiritum. de elec. c. venerabilem* in glo. quæ incipit *in Germanos*: & dixi supra in decisione *prima quæstionis huius operis*. Sicq; si concilium erit clericorum solum omnes clerici & laici pro causis foro Ecclesiastico subjectis potuerunt ibidem conveniri, ibidem papa existente vel concilio eius speciali mandato congregato. Sed si papa non esset in concililo, quia forte non foret sua auctoritate vel mandato congregatum, quod foret possibile, ut supra dixi: tunc idem dico quod concilium omnes clericos & causas fori Ecclesiastici iudicabit, quia obtinet vicem papæ & Apostolicæ sedis ut dixi supra. quo casu possunt etiam Episcopi concilio deponi ab uno solo, quando fit mandato vel auctoritate papæ: ut no. Innoc. & Doc. *de cleri. non resi. c. ex tua.* & concilium etiam posset hoc casu beneficia conferre ne diutius vacarent Ecclesiæ & concilium suppleat hoc casu potestatem papæ, ut supra dixi. Si a. conciliũ esset mixtum clericorum & laicorum quod esse potest, ut dixi per *c. ad Apostolica, de re iud. l. 6.* tunc omnes etiam causæ fori canonici & secularis & omnes Eccles. personæ possent tunc conveniri & audiri: ut not. in *c. fi.* per glo. & Doct. *de foro compe.* Quando autem conciliũ esset solum secularium & Cæsaris Cæsare, ibi existente, omnes causæ seculares inter quoscunq; essentibi tractandæ & tractari possent: ut no. in dicto *ca. fi. de foro compe.* Et si conciliũ fieret sine Augusto, quod credo fieri posse in casibus, in quibus dixi papæ concilium sine papa fieri posse, tunc similiter concilium illud esset iudex omnium hominum in causis secularibus præsertim hæc vera sunt, quando concilia hæc fierent Romæ: quia Roma est communis patria: ut *l. Roma ff. ad munici.* & ibi omnes homines conveniri possunt: ut no. in *d. c. fi. de foro compe.* quamvis Roma dicatur quo ad causas Ecclesiasticas ubi est papa, *de iureiuran. c. ego.* & quo ad seculares fori ubi est Imperator ratio quia ista conventio sive jus conveniendi surgit: quia isti sunt omnium gentium Domini, & totum mundum sub sua jurisdictione habent. *9. q. 3. c. cuncta per mundum ff. ad l. Rodiam de iac. l. deprecatio. 96. di. c. duo sunt. & c. si Imperator.*

Sed an concilium possit recusari tanquam suspectum? videtur quod sic: quia, ut supra dixi, concilium potest subsistere ex aliquibus tantum Episcopis, puta duodecim vel paucioribus, ut dixi supra unde dato quod esset concilium tricentorum patrum vel sexcentorum triginta, prout fuit quartum concilium, quod fuit omni alio majus, adhuc videtur posse revocari ratione suspitionis. Nam & major universitas, ut suspecta, recusatur: probatur in *cle. pastoralis. §. pisana quoq; civitas. de re jud.* videtur etiam tex. in *ca. licet ex suscepto, de foro compe. in fi.* patet etiam quia concilium provinciale, quod constat plerumque ex Archiepiscopo & 12. Episcopis *3. q. 8. c. fi.* potest ut suspectum recusari, ut no. glo. *de statu mona. c. in singulis*, in verbo *appellatione.* Contrarium credo, quod concilium generale quotquot sit Episcoporũ recusari non possit: quia si in concilio Ecclesiastico præest papa, tunc non potest solus nedũ concilium recusari ratione suspitionis, quia nonaliter quam Deus præsumitur iudicare: ut in *c. novit. de appell. & in l. 1. ff. de offi. præfec. præt.* & ideò concilium generale non potest suspectum recusari, nec etiã solus papa, etiam si judicaret in causa propria, in qua est judex: ut notatur *de verb. signi. c. ex parte. & l. est receptũ. ff. de jurisd. om. jud.* quando vellet de absoluta potestate ipsemet esse judex, licet hoc casu honestius faceret alteri committere. *2. q. 7. nos si incompetenter*, vel arbitros eligere juxta notata per Innò. in *d. c. ex parte, de verbo. signi.* & idem credo quando concilium esset sine papa in casibus, in quibus supra dixi esse posse, quia amplius quam papa creditur concilium ritè judicare, cum errare non possit. *24. q. 1. c. arrepta. & in c. maiores, in principio, de baptis.* & quod ibi notatur, & in papa solo voluit glo. *79. di. c. siquis pecuniam*, ubi si uxor repetit papam, ipse solus est judex causæ suæ inter ipsum & uxorem suam, nec potest ipsum uxor suspectum dicere: & idem de concilio, ut non possit suspectum allegari, quando est generale. ita debet intelligi glo. in *c. 1. de judi.* quæ debet intelligi de concilio generali ut suspectum allegari non possit: secus de provinciali, quod potest suspectum allegari ut. no. gl. in *d. c. in singulis, de statu mona.* in verbo *appellatione.* Et dicetur concilium provinciale suspectum quando Archiepiscopus vel majores de concilio essent suspecti. *3. q. 5. c. quia suspecti. & de procur. c. consulto.* Similiter nec Cæsar vel ejus generale concilium poterit allegari suspectum, per dicta jura contraria autem loquuntur in aliis universitatibus inferioribus, quæ quantumcunque magnæ, suspectæ recusari possunt, per dicta jura quod est secus in generali concilio, per rationes ante dictas.

An autem ibi vocati habeat exceptionem & jus revocandi domum, de qua. *v. q. 2. c. 1. & ff. de judi. l. 2. & in c. fi. de foro competen.* tunc dico si concilium convocatum est ut corrigantur corrigenda, vel ut mali mores Ecclesiæ reformentur, tunc si Episcopus vel alius accusator ibi inventus non habet jus revocandi domum, licet hoc remedium competeret, quando ob aliam causam foret congregatum. Ista est notabilis doctrina in *c. 1. de judi.* quia cum venisset ibi ut legatus vel orator, vel venisset causa judicandi & papa conveniretur pro delicto civili: juxta nota. in *d. c. fi.* Et quando competat hoc privilegium, & quando non, & in quibus casibus & in quibus non, & quando hoc privilegium finiatur, & de effectu hujus privilegii, omnia ista videnda sunt in *c. fi. de foro compe.* per Doc. & per Legistas in *l. 2. de ff. judi.* quia quæ sunt aliena à nostro proposito ad præsens omitto contentus dictis ibi per Doc.

SUMMARIUM.

Quanto tempore debet durare Concilium, & quis habeat auctoritatem dissolvendi, & quando dissolvatur sive dissolui possit.

CAPI-

CAPITULUM XXV.

NUnc hanc utilissimam quæstionem attingamus, qua continetur quando tempore debet durare concilium: & quis habet potestatem dissolvendi: & quando dissolvatur sive dissolvi possit? Ad primum dico, quod tanto tempore debet durare concilium, donec causæ propter quas concilii convocatio facta est, vel pro quibus concilio fuit opus, debitum finem suscipiant. Nam in his quæ requirunt perfectionem ex debito justiciæ nil creditur actum, cum aliquid ad agendum superest. *l. cum fillamanum. in fi. C. de his quibus ut indig.* Nam proprium summi pontificis & legislatoris est ut nullum ab eo cœptum imperfectum relinquatur. *Cod. de emendatione Iustiniani. Cod. in princ.* Et id demum perfectum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constat: ut *l. 1. ff. de ori jur.* unde non dicitur quid perfectum quando aliquid deest. *l. qui cum major. §. accusasse. ff de bo. liber. l. item apud Labeonem. §. adduxisse. ff. de injur.* Igitur dicit Canon quod incassum quippe bonum agitur, si ante vitæ terminum relinquatur. *de pœni. di. 5. c. incassum.* & frustra velociter currit, qui prius quam ad metas perveniat, deficit, dicto *c. incassum.* & alibi dicit tex. quod *indecens esse probatur prius solvere militia cingulum quam cedat victori adversitas præliorum:* de renun. c. 1. facit *de conse. di. 1. c. omnes fideles*, cum duobus capitulis sequentibus, in quibus probatur quod quis non debet à missa recedere non expleta & recepta benedictione à sacerdote. Similiter vocatus ad Synodum non debet ante recedere quam causa, propter quam vocatus est, debitum finem susceperit 11. *quæst. 3. c. certum.* Ex quibus juribus concluditur, quod non ante congregata Synodus solui debet quam causæ propter quas concilii convocatio facta, finem debitum sortitæ fuerint.

Quis autem potestatem dissolvendi habeat? videtur dicendum quod solus papa. nam tex. 17. *di. c. nec licuit*, dicit quod *quotiens aliqua de universali Synodo aliquibus dubitatio nascitur ad recipiendā de eo, quod non intelligunt, rationem ad Apostolicam sedem pro percipienda ratione conveniant*, secus illi subaudi qui dubitant. Et idem si dubitatur, an concilium possit dissolvi, & à quo dissolvi debeat, cum tempus instet dissolvendi, de sedis Apostolicæ judicio debet procedere dissolutio. Hoc idem probat. tex. in *d. c. regula.* 17. *di.* dum dicit, *nec ullum ratum est aut erit unquam concilium quod non fuerit auctoritate papæ suffultum.* Nota verbum *est*, ut referatur ad principium ipsius concilii, & verbū *erit*, ut referatur ad futurum & successum concilii: quia verbum *erit* præteritum & futurum temporis significat. *l. verbum erit. ff. de verbo signi. in fi.* unde non est ratum concilium, quod non est auctoritate papæ firmatum, vel si fuit auctoritate papæ confectum non erit. s. in futurum, quando deficit vel incipit auctoritas papæ, desinit concilium: dicto *cap. regula.* & hoc referendo illa verba *nec ullum ratum est aut erit nunquam concilium* ad unum & idem concilium: sed prout possent referri ad plura & diversa concilia, tex. ille tunc non probaret. sed tunc probat tex. 17. *di multis.* dum dicit *non debere concilia celebrari absque sententia Romani Pontificis:* nam *sententia* ponitur pro voluntate: ut *l. 1. ff. de testa.* statim igitur quod sententia. i. voluntas papæ cessat, concilii celebratio desinit sive cessare debet. Ad idem tex. 17. *dis. in c. concilia*, dum dicit, *concilia valitudinem perdiderunt, quia præsentiam papæ non habent.* Nota verbum *perdiderunt*, quod præsupponit habitum. *l. nam & si sub conditione. §. rumpendo. ff. de in justo rupto testa.* quia quod non habuisset habitum non poterat perdi. loquitur ergo de concilio quod aliquando valuit, ut desinente præsentia papæ desinat & vim perdat. unde ibi est casus quod quotiens papæ voluntas vel præsentia vel per se vel per alium desinit à concilio, perditur concilium, ut dicto *c. conclia.* & licet glo. in dicto *c concilia*, dicat quod perditur quod nunquam est habitum, potest dictum glo. procedere, sed & alius præcedens intellectus etiam est bonus & magis notabilis & secundum illum est ibi casus quod quando deficit voluntas papæ deficit concilium. & hæc sententia circumscriptis auctoritatibus etiam probatur rationibus. papa est militantis ecclesiæ post Christum pater & caput: ut in *c. uno. de sacra uncti. ver. in ca.* & probatur *Iohannis primo*, cum Christus dixit Petro, *Symon es bariona & vocaberis cephas*, quod idem est quod caput, ut ipsum ecclesiæ caput denotaret: probatur 19. *di. ca. ita Dominus & 9. q. 3. c. aliorum in fi. &* 24. *quæst.* 1. *capit. rogamus.* sed sicut membra sine capite desinunt & arescunt, & præcisis membris à capite membra putrescut. 23. *quæst.* 7. *capit. quemadmodum.* 24. *quæst.* 1. *capit. loquitur*, ita & remoto papa capite concilii necesse est concilium exinaniri, quia statim quod à concilio se remouebit papa, essent ibi remanentes acephali & sine capite, & sic forent monstrum contra. *c. per venerabilem. qui fil. sint legit.* Ne igitur acephali & monstruosi sint, sanctius est dicere concilium dissolui quam quod remanentes ibi esse acephalos & sine capite monstruosos. hoc probatur per tex. in *cap. 1. de re. iur. & ff. de iureiuran. l. nihil tam naturale quam unumquodque dissolui eo vinculo quod ligatur:* sed concilium demum fit vocante & auctorizante Papa: ut in *c. 1. 17. di. & per totum.* ergo eius auctoritate & iudicio demum dissolui debet, & alius dissoluendi non habet potestatem. Nam omnes res per quascunq; causas nascuntur, per easdem dissoluuntur. *ff. de pactis. l. ab emptione.* & in dicto *c. de re. iur.* Nam qui potuit concilium instituere, potest illud destruere. 12 *q. 1 c. certe de elec. c. innotuit §. multa.* Et hæc sententia quod solus Romanus pontifex concilium dissoluat, videtur in tantum esse vera, ut illud dissolvere possit etiam concilio reluctante & renitente: quia concilium non potest contra sentētiam papę, immo est maior sententia papę, quā concilii. 4. *di c. in istis* & ibi glo. & imo in statutis concilii intelligitur excepta auctoritas papę. ut est tex. in *c. significasti de elec.* quemadmodū enim in omni statuto inferiore cāsetur excepta auctoritas superioris *l. imperatores ff. ad munici. & in c. constitutus de rescrip. & ca. venientes de ireiuran.* ita in statutis concilii debet intelligi excepta auctoritas papæ superioris ipso concilio: ut dicto *cap. significasti.* & notat glo. *de elec. cap. ubi periculum lib. 6. in ver. concilium.*

cilium. cum enim concilio papa auctoritatem præstet, sequitur quod ipse major est: quia major est qui auctoritatem interponit quam ille cui auctoritas interponitur. hinc est quod solus papa tollit & revocat statuta à se & concilio facta etiam sine concilio: ut in c. statutum. & in c. constitutionē, de sen. excom. l. 6. juncto. c. statuimus, eo. ti & probatur ex notatis. in c. ubi periculum. in ver. concilio, de elec. l. 6. & in ele. ne Romani de elec. Quinimmo quando esset in concilio papa, si omnes episcopi in concilio existentes essent contrarii sententiæ papæ, sententia papæ præferretur 4. di. c. in istis. 15. di. c. sicut in fi. 19. dis. c. Anastasius. & 24. q. 1. c. quicunq;. & 9. q. 3. c. nemo. Ex quibus videtur, quod papa possit ad nutum concilium dissoluere, etiam si contraria esset totius Christiani populi sententia, quia quod principi papæ placet legis habet vigorem. l. 1. ff. de constit. princ. & adeo hæc sententia videtur vera, quod papa possit dissolvere etiam non expeditis causis, propter quas conciliū convocabatur, quia per seipsum illas poterit determinare sine concilio, quod causæ maximæ sunt ad Apostolicam sedem deferendæ 10 di. ca. multis. & 23. q. 1. c. quotiens. etiā si essent causæ fidei vel aliæ multum arduæ 16. q 1. c. frater noster, quia papa potest omnia. nam ejus motus proprius est omnium optimus artifex, omnem habens virtutem, omnia prospiciens & etiam ea quæ sunt de jure naturali & divino volvat & revolvat, sicut patet in matrimonio, quod & de jure naturali & divino ut in c. 1. de voto l. 6. in quo personas inhabiles ad matrimonium reddit habiles: de sponsa. c. 1. is qui de consan. & affini. c. non debet. ut hoc plenius notant Doc. maxime Guilelm⁹ de Monte Lauduno in cle. si Rom. Pontifex. de præben. notatur in c. proposuit de conc. præben. Ex quibus patet quod papa potest ad nutum & simplicem suam voluntatem concilium dissoluere causis, quæ in ipso expedire debent, terminatis sive non. Nec de hac ipsa dissolutione à quoquam redargui posset 9. q. 3. cap. nemo, cum similibus. alias quamquam dissolutionem videatur papa posse facere, etiam si per concilium videatur esse hoc sibi prohibitum, ut sancitum fuit in concilio Constantiensi in constitutione quæ incipit: frequens, ubi est determinatum quod papa non possit concilium dissoluere vel mutare locum sine voluntate concilii, quia Martinus, qui præfuit in illo concilio non potuit sic statuendo legem imponere successori, qui in eadem successit auctoritate. tex. est notabilis in c. innotuit. §. quamvis autem, de elec. Nam par in parem non habet imperium l. nam magistratus. ff. de arbitris. Quinimmo nec sibi Martino papæ ipsemet potuisset legem imponere, à qua non licuisset sibi recedere. l. si quis in principio testamenti ff. de leg. 3. imo lex propria prædicta Martini non ligavit ipsum Martinum statuentem, ut notant Doct. in l. digna vox. C. de legi. & in l. princeps legibus ff. de legi. notatur in c. nulli, de sen. excom. quia princeps de absoluta potestate legibus est solutus, ut dictis juribus: quia ipse est supra jura, & sic non fuit ligatus Martinus propria lege: quia nemo sibiipsi imperare potest l. penultima. ff. de arbi. minus fuit ligatus propter auctoritatem concilii, quæ in ipsa condenda lege interveniat, cum concilium, ut dixi, sit inferius papa: unde non ligat sua lege papam. 21. di. inferior. ubi probatur secundum Prophetam, quod quemadmodum securis non gloriatur contra eum qui secat in eam, aut cera contra illum qui trahit eam: sic nec inferior statuit contra superiorem vel parem: de majo. & obe. c. cum inferior. & quod licet sit ibi cum papa concilii voluntas vel statutum, per hoc nō ligatur magis papa successor. tex. est in dicto c. innotuit. quia ibi papa refert statutum papæ & concilii, & dicit non ligare successorem papam. cum igitur tale statutum nec ex potestate prædecessoris ligat successorem: ut in d. c. innotuit, de elect. & notatur in l. digna vox. Cod. de legi. patet quod papa potest non obstante dicta lege concilii coadunatum concilium, quando sibi videbitur & placebit, dissoluere. Ad hæc faciunt notata per Io. An. in Mercurialibus in c. cui licet, de regu. jur. l. 6. ubi disputando dixit expiscopum directe propria lege vel statuto non posse se ligare aut successorem suum. & utrumq; probat tex. in l. ille à quo. §. tempestivum. ff. ad Trebell. & probatur: quia nec quis sua lege se ligat nec parem aut majorem. & de principe tex. est in l. ex imperfecto. C. de testamen. Quid plura? etiam si dicta constitutio concilii Constantiensis, quæ incipit frequens, esset edita pro bono universalis ecclesiæ, papa videtur contra ipsam causa subsistente posse dispensare glo. est 25. q. 1. c. sunt quidam. Nam & contra statuta concilii papa disposuit, ut patet de consang. & affi. in c. non debet. Nam etiam in concernentibus statum universalis ecclesiæ, quando procedunt à jure positivo, papa videtur posse disponere: patet 73. di. per totum. & ideo si papa infirmatur, ita quod sibi sit periculosum iter arripere, sicut ire de Roma ad Basileam, videtur quod saltim in mutatione loci sibi liceat dispensare locum saltim commutando: quia papa, potest in omnibus dispensare, quæ non sunt contra fidem, ut notat Io. An. post Hosti. in cap. proposuit, de conces. præben. dum tamen non foveat peccatum. & hoc quando istud peccatum procederet à lege divina: secus si veniret ex contraventione legis canonicæ vel humanæ: quia papa tales leges tollere posset, quia habet potestatem in omnibus, quæ habent formam & originem à jure positivo. 6. di per totum. verba sunt Doctorum in cap. cum ad monasterium, de statu mona. ergo super his dispenset juxta notata de tempo. ordina. capit. ad aures, & notat Hosti. de treu. & pace. c. 1. & talis est lex frequens concilii Constantiensis, quæ est lex positiva, ut contra ipsam papa posse dispensare & disponere pro libito voluntatis etiam sine alia causa.: quia in his solus motus papæ habetur pro causa: ut in cap. cum nostris. §. nos vero, de conces. præben. nec videtur posse aliquis contra ista per papam facta dicere vel disponere: quia quicquid papa faciet, etiam si male facit, non potest damnari, nec ipse potest accusari. 11. q. 3. nemo. & c. aliorum excepta hæresi. 40. di. c. si papa. potest tamen moneri, ut hæc notant Doctores in c. proposuit. de conces. præben. & ibi per Io. An. & alios notatur in dicto c. cum ad monasterium in fi. de statu mona. & in ca. quanto, de consu. causa n. legitima videtur, si propter infirmitatem, propter quam excusatur, si non vadit ad concilium 18. dis. per totum. si vult mutare locum, in quo ipsi Papæ facilis sit accessus, ut ipse qui est concilii & ecclesiæ caput

pur intersit, & ecclesia si opus est reformet. Ex quibus videtur quod lege concilii Constantiensis non obstante, papa potest concilium dissoluere in totum si velit, etiam concilii contradictione non obstante, vel saltim possit mutare locum ciuitatis Basiliensis & ponere in alio loco concilium, per prædicta.

In contrarium videtur quod non possit solus Papa concilium iam canonicæ convocatum dissoluere sine voluntate concilii quod ostenditur. nam concilia ut plurimum celebrantur ad extirpationem hæresium vel schismatum: ut Patet per omnia antiqua concilia discurrendo. Nam primum fuit concilium Nicænum, in quo Arrii Alexandrini episcopi hæresis damnata extitit. Secundum fuit contra Macedonium Constantinopolitanum episcopum & hæreticum. Tertia fuit Ephesina Synodus in qua perversum dogma Nestorii Constantinopolitani episcopi damnatum extitit. Quarta fuit Synodus Calcedonensis contra Eutichen abbatem Constantinopolitanum, hęc habetur. 16. *di. c.* 6. §. 1. *cum sequentibus.* Sed in causis fidei & hæresis extirpante est maior sententia concilii quam papæ. 40. *di. c. si. papa.* & hoc quando est certum quod est contra fidem: licet & idem credam si est dubium: & ita debet intelligi glo. 15. *di. c. sicut.* & glo. in. *c. Anastasius.* 19. *di.* & 93. *di. c. legimus. ver. si auctoritas.* & ibi glo. in *ver. maior.* Et assignat rationē Archidi. in *c. Anastasius* præallegato: quia periculosum foret causam fidei relinquere unius iudicio. Ego autem assigno aliam rationem: quia papa homo est & errare potest 19. *di. Anastasius.* & 21. *di. c. nunc autem.* sed concilium. i. collectio fidelium, *de conse. di.* 1. *c. ecclesia*, errare non potest 24. *q.* 1. *c. arreepta.* & ideo stare debet potius sententiæ concilii in causa fidei, vel quando est dubium, an sit consonum fidei, vel adversum. Secundo probatur sic: concilia sunt inventa ad instruendos Christianos & ad docendum populos doctrinas & mores, ne Christicolæ in hæresim, dilabantur: ut est tex. in *cap.* 1. 15. *di.* Sed si quando expedit habere concilium propter populantes hæres vel scandala in Dei ecclesia insurgentia, Papa concilium dissolueret re imperfecta existente, tunc Papa perturbaret statutum universalis ecclesiæ, concilio eidem ex causis legitimis dissolutioni contradicente. unde tunc videretur sententiam concilii papæ fore anteponendam. 9 *q.* 3. *cap. nemo.* & ibi glo. quando dicit quod *orbis maior est vrbe:* & ideo non videtur Papam posse revocare in casu isto statutum Constantiensis concilii: quod est editum pro conservatione status universalis ecclesiæ, ut fiat de decennio in decennium concilium, ut evitentur hæreses & schismata, quæ cōmittuntur in Dei ecclesia propter non celebrare concilia: *dicto c.* 1. 15. *di.* Nam Papa nō potest perturbare statum universalis ecclesiæ: ut notat. Inno. & Docto in *c. quanto. de consue.* immo debet curare ut salus universalis ecclesiæ semper sit salua. 25. *q.* 1. *cap. quæ ad perpetuam.* ubi est text. cum glo. quod quando aliqui sunt statuta generaliter ad perpetuam utilitatem, papa ibi non potest contra disponere vel dispensare: & ideo cum hoc statutum Constantiense sit factum pro statu & utiliate universalis ecclesiæ, non videtur quod Papa solus contra illud possit disponere. 25. *q.* 2. *c. si ea.* ubi probatur quod Papa contra statum universalis ecclesiæ disponens non est tunc constructor sed dissipator, contra sententiam apostoli. 2. *ad Timotheum.* 14. *c.* dum dicit in personam Papæ *secundum potestatem quæ mihi data est in ædificationem non in destructionem.* Nam quamvis Papa omnia possit, contra statutum universalis ecclesiæ non est ei permittendum: ut no. Inno. in *c. quanto. de consuet* Et ideo quando præcepta Papæ non recipiuntur ab universo, non ligant. 3. *di.* §. *leges.* quia in concernente statum universalis ecclesiæ ecclesia universali. i. concilio contradicente disponere non potest 25. *q.* 1. *sunt quidam.* Et hinc sumitur ratio decisionis. glo. 9. *q.* 3. *cap. per principalem*, quæ dicit quod Papa non potest deponere omnes episcopos, qui turbaret etiam ecclesiam universalem. ubicunque igitur turbatur universalis ecclesia, ibi papa non potest disponere, sed est sententia concilii contraria supra papam *d. c. per principalem.* Et hæc est etiam ratio decisionis Do. in *c. nulli. de sen. ex.* qui dicunt: quod *si papa vellet universaliter tollere priviligium* canonis, *si quis suadente*, non posset. Item quando discoloratur status universalis ecclesiæ, Papa non pōt nedū uniuersaliter tollere sed nec dispēsare: ut no. Arch. in *c. sunt quidam.* 25 *q.* 1. allegat. 1. *q.* 7. *c.* & *si illa.* ubi idem Archi. & fuit dictum Iohannis in §. *nisi rigor. ea. q.* & ideo non potest dispensare ut clericus conveniatur in foro seculari. Ista est etiam ratio una, quare papa non eligit successorem, quasi bonum universalis ecclesiæ perturbaret: ita dicit glo. 8. *q.* 1. §. *his omnibus.* Et idem vult glo. 1. *q.* 3. *c. ex multis.* Ista est etiam ratio quare papa non potest tollere secunda euangelia & quatuor prima concilia, nec contra ipsa dispensare, quatenus tangunt causam fidei & generalem statum ecclesiæ: ut 15. *dist. c. sicut.* quia in illis consistit ecclesiæ fundamentum & bonum totius universalis ecclesiæ. unde firma & illibata permanet, iuxta illud: *Dei fundamentum firmum stat.* quinimmo si solum lex papæ concerneret statum uniuersalis ecclesiæ contra ipsa veniendo, non dico utilitatem vel statum aut bonum, sed simpliciter statutum & concilium vel ecclesia contradiceret: tunc videretur præferenda sententia contradicentium, quando allegarent causas legitimas: patet in lege coniugationis clericorum. quam non approbauit ecclesia orientalis. 31. *di. Nicæna.* & no. in *c. cum olim. de cleri. coniu.* & tunc renuentibus illis de concilio præualeat sententia concilii sententiæ papæ. Sed istud forte potest intelligi, quando papa contradictioni annueret, & non contradiceret, sicut fecit cum orientalibus. Nam si papa semper consistert in sua opinione, tunc ex hoc non turbaretur proprie status ecclesiæ universalis: tunc præferretur sententia papæ contra concilium: ut dicta glo. 4. *di. c. in istis*, cum similibus. Ex quibus videtur concludi, quod si in dissolutione concilii turbatur status & bonum universalis ecclesiæ, ibi papa concilio non annuente vel contradicente ipsum non possit dissoluere.

Quid igitur sit dicendum? Ego salua determinatione sanctæ matris ecclesiæ ita dicerem: quod concilium est celebratum pro aliqua causa fidei, vel quæ concernat fidem, ut pro extirpanda aliqua

aliqua hæresi, quæ scandalizet vel incipiat scandalizare ecclesiam Dei, vel de qua sit dubium an sit hæresis, tunc cum expeditio hujus causæ non pertineat solum ad papam, quando jam concilium est collectum, sed magis ad concilium: & in hac decisione sit major sententia concilii quam papæ, ut supra deduxi: certe papa ante rem expeditam non poterit concilium dissolvere, vel super his despensare sine voluntate concilii: quia si sibi non liceat in causa principali dispensare, ita nec in illis quæ sunt præambula necessaria ad ipsam causam principalem, sicut est concilium, quod est præambulũ & necessarium ad fidei declarationem & extirpationem hæresis. Nam ille debet judicare de his quæ sunt ad finem, qui est judex sive princeps finis. *l. justissime ff. de edi. edic.* facit *l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procura.* Et hoc sibi dici debet, ne papæ liceat per indirectum quod directo non licet, *l. hoc modo. ff. de condi. & demon.* & in regula *cum quid una via. de regu. jur. & in c. quando. de privile.* Sed papæ non licet directo contra sententiam concilii improbare ut hæreticum, quod concilium fidele esse, dicit: vel non potest dicere. i. fidei consonum, quod concilium hæreticum esse diceret. Sic non potest per indirectum dissolvendo concilium facere, quod id quod arbitratur hæreticum dicatur esse fidele: vel in sua opinione consistat solvendo concilium, ut de causa cognosci non possit, vel antequam de ipsa causa cognoscatur. prædicta intelligo vera, quando esset causa hæresis dubia: quia dubitaretur an causa, quæ disceptatur, esset hæretica censenda: tunc si propter hanc causam concilium esset convocatum, ante determinationem hujus causæ à papa non debet dissolvi. Nam si certum esset, quod causa haberet hæresim, ut quia ipsa hæresis esset ab ecclesia jam damnata, tunc non esset opus concilio ad finem, ut iterum damnaretur hæresis ipsa, vel in ipsam postea incidentes. Nam sufficeret antiqua damnatio, etiam quo ad noviter incidentes. tex. est. 24. *q. 1. cap. 1. 2. & 3.* ubi dicit tex. quod id quod contra unamquamque hæresim congregata semel synodus pro fidei communione & veritate catholica promulgasset, non sineret novis post hoc retractionibus mutilari, & ideo si contenderet concilium cum papa, ut non dissolveret, & hoc ut iterum talis hæresis damnaretur, talis contradictio non deberet impedire concilii dissolutionem, si papa dissolvere vellet, ut dictis juribus. & *l. nemo C de sum. trini.* Credo tamen quod si iterum hæretici vellent se concilio subjicere & reverti, aliter non reversuri nisi per manus concilii, quod papa invitis patribus de concilio non posset ante hæreticorum correptionem dissolvere concilium: quia si correcti volunt redire, sunt admittendi. 23. *q. 6. c. 1.* no. glo. in *c. majores. 24. q. 1.* & vult Beatus Thomas *secunda secundæ. di. 11. quæst. 4.* immo quod plus est, si correcti & emendati venire volunt, admittendi in concilio generali sunt. 1. *q. 7. c. convenientibus.* sed si perseverent in eorum errore, non sunt vocandi ad synodum, nec admittendi. 24. *q. 3. c. cum quibus.* Et, ut dixi, circa hæresis materiam & in concernentibus fidem major est sententia concilii quam solius papæ: per supradicta. idem credo si vellent cum concilio se disputationi subjicere, non tamen temere de fide disputantes, sed ut docerentur vel ipsis ostenderentur eorum errores, vel ad reprobandum pravam hæreticorum opinionem: posset tunc concilium ipsis subjicere certamen, & velle cum ipsis iterum & iterum disputare: & in hoc prævaleret sententia concilii sententiæ papæ, quæ, ut dixi, in causis fidei & hæresium est sententiæ pontificis proponenda. nam illis præsertim de concilio licet ad confusionem hæreticorum de fide publice disputare. tex. est in *l. quicunque. C. de epi. & cle.* & notantur in dicta *l. nemo. C. de sum. trini.* & glo. in *c. nos ad fidem. 96. & 9. di. c. quis nesciat.* & tenet Inno. & Doct. in *c. damnamus de sum. trini.* & gl. in *d. c. nos ad fidem.* ubi dicunt disputare de fide ad confusionem hæreticorum vel ad veritatis dilucidationem non est malum, ut refert fecisse Sylvestrum: & hoc licet clericis: laicis autem non: ut in *c. 2. de hæreti. li. 6.* idem tenet Beatus Thomas *secunda secundæ. dis. 10. q. 7.* hanc sententiam vidi confirmatam in litteris reverendissimi domini mei domini Juliani de Cæsarinis sancti Angeli Diaconi Cardinalis præcedentis in Basiliensi concilio, qui ex relatis per Vincentium historicum. *li. 14. ca. 1.* dixit Silvestrum cum duodecim scribis Judæorum publice de fide disputasse. Item refert Vincencium in *eodem libero circa finem: & in libro. 16. c. 1.* dicentem quod post damnationem Arrii factam in Concilio Niceno per 26. annos, demum Athanasius publice iterum disputavit cum Arrio antedicto, quem Christi virtute convicit. Item dicit Vincentius. *li. 21. c. 25.* quod Synodus Chalcedonensis iterum Nestorium anathematizavit prius in Ephesina Synodo condemnatum orthodoxis catholicis cum hæreticis disputantibus. Item Eutiches, qui secutus est errorem damnatum in Niceno concilio, quod Christus tantum unam naturam habuerit: ut dicit Vincentius. *li. 21. c. 25.* postea in synodo constantinopolitana iterum auditus est in disputatione & convictus, ut refert Isidorus *libro conciliorum.* idem fuit in hæresi Donatistarum, de quibus habetur, *23. q. 5. §. Donatistæ.* quamvis enim dicerent patrem majorem filio, & Spiritum sanctum minorem filio, quæ hæresis est contra statuta quatuor primorum conciliorum: ut patet in *symbolo* Athanasii & in *epistola Victor. C. de summa trini.* tamen Isidorus in *libro conciliorum* dicit quod in 11. Carthaginensi synodo Donatistæ vocati fuerunt, & iterum cum eis super tali errore disceptatum plurimaque alia retulit idem pater & Dominus reverendissimus & scientiæ profundissimæ. Ex quibus arbitror, quod si concilium ad extirpandam hæresim prophanam aliquam deliberaret cum hæreticis assumendam eam disceptationem etiam de hæresi iam damnata ut revocarent vel revocare conarentur hæreticos ab errore, quod in hoc cum sit causa fidei esset standum concilii sententiæ: nec esset in hoc sectanda contraria sententia papæ, per iura antedicta. Si vero concilium non esset collectum pro bono concernente statum universalis ecclesiæ & commodum, tunc si papa vellet dissolvere concilium, ut super tali bono concilium non provideret, tunc papa solus non provideret, tunc papa solus non potest concilium dissolvere, quia contra bonum universalis ecclesiæ papa solus non potest dissolvere: ut volunt prædictæ glo. *q. 1. §. his. 1. q. 3. ex mult.* & ideo quando ageretur

retur causa hæresis papæ, vel quando papa diceretur apostaticus, vel renuncisset , vel quando duo de papatu contenderent, quibus casibus dixi opus esse concilio. *76.di.c.si duo.& c.si quis pecuniam.& 40.di.c.si papa.& 19.di.c. Anastasius*, tunc ante istam finitam disceptionem ex sola voluntate papæ non posset concilium dissolui. Ratio, quia tunc agitur de statu & bono uniuersalis ecclesiæ, cum disputetur & recensendum sit de eius capite: ut vult glo. in *d.§.his omnibus* 8.q.1. quo casu non potest solus papa disponere sine concilio ita no. Inn.& ita hoc tenet Do. Antonius de Butrio in *c.quando.de consue.*& est no. Inn. in *c.inquisitionis.de sen.excõmuni.* ubi vult Inn. quod si papa etiam in spiritualibus præcipit aliquid quod sapiat hæresim, vel si ex eius præcepto iniusto præsumeretur status ecclesiæ perturbari, vel etiam forte alia mala ventura esse, quod tunc ipsi parendum non est , quia debent futura mala præcaveri. Nec obuiat gl. *25.q.1.c.sunt quidam in fi.glo.* quæ fuit additio Bartholomæi Brixiensis, qui vult quod contra generalem statum ecclesiæ Papa possit disponere & dispensare: quia fateor una cum cõcilio, sicut fecit Inn. in *c.non debet de consang.& affi.* Et ita debent intelligi verba In. in *d.c. quanto.de consue.* qui dixit quod contra statum universalis ecclesiæ non erat Papæ permittendum dispensare, videlicet à concilio, cuius sententia prævalet in hoc. sed cum concilio Papa poterit : ut in dictis iuribus. non debet igitur Papa solus disponere quod clerici coniugent, seu homines coniugari possint, licet posset dispensare cum uno aliquo singulari vel pluribus: ut not. in *c.cũ ad monasterium.de sta mona.* Et sicut dicimus, quod Papa potest privare unũ aut duos episcopos, sed non omnes, aut maiorẽ partem, quia hoc esset turbare bonũ universalis ecclesiæ: dicto *c.per principalem.9.q.3.*& ideo in casu moderno, quando est statutũ pro bono universalis ecclesiæ in Constantiensi concilio, quod fiant concilia de decennio in decennium pro reformatione ecclesię, quæ in schismata & hæreses prolabatur si non reformatur Credo quod cum hoc statutũ concernat bonum ecclesiæ universalis: & quo statuto non seruato status ecclesiæ discoloratur, quia notoriũ est quod in nõnullis partib⁹ clerici incedunt in habitu seculari magis cõveniente satrapis & militibus quã regularibus personis: & intendũt venationibus & aucupationibus magis quã in officiis divinis, unde si non reformantur, discoloratur status universalis ecclesiæ, quod Papa hoc statutum Constantiense solus non possit tollere. Nam sicut dicit Magister Sententiarum *lib.1.di.13.* super illud in quo dicit quod Deus potest omnia, ut intelligatur præter ea sola, quibus Dei dignitas læderetur: eiusq; excellentiæ derogaretur : quia hoc non esset posse sed non posse. Si igitur Deus non potest facere id quod est indecens, & quod læderetur eius excellentia: ergo minus Papa, cuius potestas est Dei in terris: ut in *c.1 & per totum: de transla.prela.* ubicunq; igitur læditur status universalis ecclesiæ, vel ubi læditur excellentia papatus. Papa sic agente, ibi eius præcepto mala aliqua sperantur: ut Inno. in *d.c. inquisitionis de sen.excom.*

Sed an possit super loco vel abbreviatione, vel elongatione temporis dispensare, non obstante statuto Constantiensi quod incipit: *frequẽs?* forte quod sic: ut probant iura in principio istius partis inducta: quia etiam in concernentibus statum universalis ecclesiæ, nisi discoloratur status eius, quando papa vellet in uno aut duobus dispensare, ex quo non discoloratur status universalis ecclesię, Papa potest dispensare: ut notat Archidia. in *d.c.sunt quidam.25.q.1.* Et hoc credo verum, quando talis dispensatio non fieret in fraudem, ut per indirectum tolleret ipsum statutum in totum , sicut factum fuit de concilio Papiensi translatum per dominum Martinum Senis, quod nullum effectum peperit, sed re imperfecta fuit dissolutum: quia tunc cum non liceret Papæ ipsum statutum , ut dixi, directo tollere. ita nec per indirectum licet *l.hoc modo.ff.de condi. & demon.* Non enim liceret sibi quando ex tali mutatione turbaretur status universalis ecclesiæ , vel si forte multa mala successura forent: ut no. Inn. *de sen. excom.c.inquisitionis.* Et pro hac sententia facit quod no. *79.di.c.si quis pecuniam*, ubi glo. vult quod si coniugatus eligatur in papa, quo casu valet electio, si uxor non potest induci ad continentiam, congruum foret eum renunciare papatui, ne scandalizaretur ecclesia, & res sit mali exempli, quod sit papa & vxorem retineat. Fraus autem posset probari à priori & à posteriori & à medio & ab omnibus simul iunctis : vt no. Docto. aliqui moderni in *l. multum C. si quis alteri vel sibi.* & probatur præsumptionibus , quia vere probari non potest : vt. *l. dolum.* & ibi per Docto. *C. de dolo. & in c. ad nostram. & in c. cum in diœcesi. de vsur.* Probatur igitur fraus ex antecedentibus, quia ex præfationibus cognoscitur animus. *l.si.ff.de haredi. insti. & in c. scribam. de praben.* vel ex gestis in ipso actu, si causæ quæ allegantur in dispensatione sint veræ vel verisimiles. *l. si quis cum aliter. & l. ita stipulatus.ff.de ver. obli.* Item si locus, qui commutatur vel tempus non est congruum , ita quod si expectaretur tempus hæresis, forte non posset extirpari, propter quam esset concilium collectum, vel locus non esset tutus, vt quia forte papa vel Cardinales vel clerici, qui ibi debet reformari ratione loci non possent redargui, nã & locus & tempus est considerandum: ut in *cle. pastoralis.de re iudi.* Item probaretur, si papa voluisset primo dissoluere & videns nõ posse locum aut tempus vellet mutare. Item ex his quæ sunt post actũ, dolus potest coniecturari. *l.si qui adulteri. C. de adu.* Probatur etiam ex actibus & consuetudinibus facientiũ. Ex quibus dico , quod si conciliũ arbitraretur ex legitimis coniecturis talis loci vel temporis mutationes fieri in fraudẽ, vel ex tali mutatione multa mala secutura forent, vel turbaretur status universalis ecclesiæ , concilium non deberet tales dispensationes admittere, ne ipsi papæ per indirectum liceret quod directo non liceret: dicta *l.hoc modo.ff.de condi. & demon.* & tunc dicerem, sententiam concilii papæ posset in alii despensare: per notata supra & per ea quæ dicit Archi. in dict. *cap.sunt quidam.* 25. q. 1. & per no. per doc. in *c.quanto. de consue.& in c.cum ad monasterium in fi. de sta.mona.* Quando autem dissolutio conci-

concilii non induceret hæreses, vel non haberet dubia fidei, vel non induceret turbationem status universalis Ecclesiæ: tunc liceret Papæ ipsum concilium ad voluntatem & nutum suum dissolvere, etiam non obstante contradictione concilii, per iura primo inducta: & etiam non obstante dicto statuto in Constantiensi concilio edito quod incipit *frequens*. pone enim quod etiam in moribus fuisset congrue reformata in concilio Papiensi, aut Senensi, ita quod modernis temporibus reformatione tam solenni & magna & universali non indigeret, sicut iam indiget, an posset hodie Papa concilium dissoluere non obstante dicto statuto Constantiensi? credo quod sic, per iura pro ista parte allegata, sic intelligo has dubietates.

SUMMARIUM.

Qua sententia potius attendenda sit, an Papæ solius, an totius Concilii, vel maioris partis Concilii Papæ sententiæ adversantis.

CAPITULUM XXVI.

NUnc utilem quæstionem attingo: quæ sententia potius attendenda sit: an papæ solius: an totius concilii vel maioris partis concilii papæ sententiæ adversantis? Et hæc quæstio plurimum concernit fundamentum Ecclesiæ militantis. Videtur argumentando dicendum non dicendo: primo quod maior sit sententia totius concilii quam solius Papæ: quoniam Christus Ecclesiam videtur constituisse non in solo Petro, quem Apostoli videntur constituisse principem Ecclesiæ. 21. *di. in novo*, sed in omnibus Apostolis, iuxta verba psalmistæ Psalmo. 86. dicente Propheta: *Fundamenta eius in montibus sanctis*. per *montes* insinuans Apostolos atque prædicantes quibus tota huius ædificii fabrica commissa videtur: qui bases firmissimi Ecclesiæ forent ut transsumptive hæc habentur in *c. fundamenta. de elec. lib. 6. & in capit. 1. de reli. & venera. sanc. eodem libro.* Si igitur Ecclesia fuit constituta non in solo Petro: quia Christus fundavit Ecclesiam super Petrum non tanquam in se unum sed in personam Petri nomine totius Ecclesiæ, ut in ipso uno significatiue & figurative una significaretur Ecclesia. 24. *quæst* 1. *c. quodcunque*, & infra dicam: ut ex hoc denotaretur una Ecclesia non plures. 24. *q.* 1. *c. loquitur* potius tamen ipsam in omnibus Apostolis constituit, licet in Petro, ut in uno, ut dixi, significative & figuratiue, quæ erat tamen in omnibus Apostolis substantialiter, principaliter & effective: iuxta illud Augustini super Iohannem Homilia quinquagesima, *Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significavit*. Ex quo sequitur, quod substantialiter & effective potestas clavium principaliter in Ecclesia & in Petro significative & substantialiter una cum aliis: ut in dicto *capit. quodcunque*. Ex quo sequitur, quod maior est sententia concilii quam solius papæ: quia in cōcilio est tota Ecclesia & non in solo Papa. Et hoc probatur in simili in Episcopo & in capitulo quoniam ambo totam suam Ecclesiam repræsentant. nam Episcopus in capitulo se habet ut caput, & ceteri se habent ut membra: ut in *c. novit. de his quæ fi. à præla. sine consen. cap.* Et idem est in Papa, qui se habet ut caput: & ideò Petrus dictus est Cephas: reliqui prælati ut membra. sed sententia Episcopi non est maior sentētia sui capituli, etiam si habeat aliquos de capitulo secum, dummodo non habeat maiorem partem capituli: ut no in *c. post ulastis. de conces. pra.* & ibi per Docto. & in *c. à collatione. de app. in* 6. & ibi latè per Io. An. in *novel.* quicquid dixerit Host. Sic est in Ecclesia, cuius Papa est caput. 19. *dist. ita Dominus. & in c. rogamus:* 24. *q.* 1. igitur si est ipse caput & alii membra, eius sententia discordantib. aliis membris non prævalet, ut dictis iuribus: & hoc ostenditur: naturaliter loquendo. Nam quemadmodum naturalis capitis operationes nullæ sunt sopitis vel resilientibus omnibus aliis membris, ut hoc est naturaliter notum, sic in mystico corpore Ecclesiæ non debet posse Papa caput Ecclesiæ disponere, membris aliis omnibus resilientibus: concilium enim ut unum corpus mysticum quod repræsentat Ecclesiam, comprehendit Papam, caput & membra. unde videtur eminentior auctoritas totius concilii caput & totum corpus repræsentantis quam partis scilicet capitis repræsentati: quia partes per se non habent plus auctoritatis suo toto integrali vel maior parte corporis integralis, iuxta *l. quod maior. ff. Ad munici.* immò videtur esse totum econtra: cum partes & ordo partium se habeant ad ipsum totum vel ad maiorem partem, quæ habet vim totius. *l. maiorem. ff. de pac.* ut ad finem, secundum Philosophum *primo Ethicorum*. Ex quibus videtur quod maius est concilium totum vel maior pars concilii qui repræsentant totum, quam Papa vel aliqua alia ipsius concilii pars minor: ut quia scriptum est Matthæi 18. *Si duo aut tres convenerint in nomine meo, ego in medio ipsorum sum.* Si igitur concilium est legitimè congregatum in nomine Dei, patet quod Christus est in medio ipsorum tanquam caput. unde potius valere debent quæ fiunt à concilio, ubi Christus est, quàm illa quæ fiunt à solo papa, cum quo plerisque & multotiens Christus non est, ut quando ipse peccat. 21. *di. nunc autem* iuncto. *capit. item ut Christus de pœni, di.* 1. ubi probatur quod qui operatur in Christo sicut concilium in nomine eius congregatum Christi filius comparatur: qui verò malè agit, filius est Diaboli, ut ibidem. Ex quibus videtur concludi quod potior sit sententia concilii Spiritu sancto congregati, quam solius Papæ aliter sentientis. & hoc probat tex. 15. *di. sicut sancti:* dum dicit, quod ea quæ in conciliis statuuntur, cum sint communi sensu constituta, se non illa destruit, si quis præsumpserit absoluere quos ligauit, aut ligare quos absoluerit. & hæc sententia ostenditur etiam in gestis ipsorum Apostolorum: secundo ex potestate eis à Christo attributa Ex gestis. n. Apostolorum probatur. nam quamuis haberent Petrum summum pontificem in conciliis, ipsi tamen cum Petro statuebant: & sicut per ipsos omnes determinatum fuit obtinuit. primum patet cum Matthiam elegerunt

gerunt in locum Iudæ, *Act.* 1. *cap.* Secundo cum elegerunt Stephanum *Act.* 6. *cap.* Tertio cum aliqui Pharisęorum dicerent quod adhuc oportebat circumcidere. nam tunc electi sunt ex omni parte Apostoli ad tollendam seditionem hanc: ut habetur *Actuum* 15. *c.* ubi dicitur quod *Apostoli & seniores convenientes in Hierusalem statuerunt.* & id ratū & firmū fuit. Et ibi apparet, & in sequenti epistola quo dPetrus tanquam unus de congregatione sermonē fecit: & post ipsum Iacobus Apostolis: & quod per ambos consultum fuit, congregatio statuit: nec responsio fuit contenta in personam Petri, sed in personam totius congregationis. Si igitur ita constitutum fuit ab his, qui pleni erant spiritu sancto, fortius hodie sic debet statui. Ibi enim dicitur quod *Apostoli & seniores fratribus his qui erant in Antiochia rescripserunt:* & in dicta epistola subditur: *Visum est Spiritui sancto. & nobis.* Unde illud quod dicitur quod sedes Apostolica habet plenitudinem potestatis: videtur debere intelligi non de solo Papa, sed de tota simul universitate. Nam aliud est sedes Apostolica, & aliud Papa: ut in *c. si gratiose. de rescrip. lib.* 6. Nam papa consideratur pro solo ipso pontifice residente: sed sedes Apostolica capitur vel pro tota ecclesia universali, vel saltim pro tota Romana ecclesia: ut statim dicam, & hac de re in eadē epistola dicitur, quod *Paulus Apostolus per Syriam & Pamphiliā præcepit custodiri præcepta Apostolorū & seniorum.* Et idem *Actuum* 16. *c.* dicitur quod *Paulus & Tymotheus transeundo per civitates mandabant eis custodire sancita ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.* Idem fuit ad tollendas obseruātias antiquæ legis. Nam Petrus cū universitate deliberavit, ut habetur *Actuū* 21. *c.* Et ideo concilium Affricanū statuit: quod *in omni ecclesiæ periculo convocaretur conciliū.* Nota quod non dimisit ista pericula decidenda summo pontifici soli, sed voluit concilium generale adhiberi. Et hoc probatur 15. *di. c.* 1. *& in c.* 62. *concilii Calcedonen.* dum dicit ibi *In hoc enim & aliis fidem tangentibus statutū est, ut ad concilium recurratur:* quia in hæresi & in scismatibus, & in concernentibus periculū ecclesiæ, ad concilium est recurrendū 15. *di. c.* 1. in quibus maior est sententia cōcilii quam papæ: ut no. glo. in *d. c.* 1. & 19 *di. Anastasius.* Et hoc est certum quando causa foret certa quod esset contra fidem: licet & idem sit dicendū cum est dubium. Nam ut dicit Archi. in *d. c. Anastasius* 19. *di.* periculosum foret fidei causam unius hominis iudicio relinquere. Sed ego allego aliam causam: quia papa solus homo est & potest peccare *d. c. Anastasius. & in c. Achatius* 24. *q.* 1. & 2 . *di. nunc autē.* & iuxta illud *Omnis homo mendax.* Sed concilium, id est, ecclesia & collectio fideliū: *de conse. di.* 1. ecclesia errare non potest 24. *q.* 1. *arrepta.* & no. *de baptis. c. maiores & in c quodcunq;* 24. *q.* 1. Nam oravit redemptor noster pro ecclesia ne deficeret fides sua 21. *di. c.* 1. *in fi.* dum Christus dixit: *Ego Petre pro te rogavi ut nō deficet fides tua.* Quæ auctoritas debet intelligi nō de fide personali Petri, quia ipse plerumq; erravit, tum quādo Christum negavit, tum etiā quādo Paulus ipsi publice resistit. Unde ista auctoritas debet intelligi de fide ecclesiæ, pro qua oravit ne deficeret fides sua. & ipse redemptor voluntate suorum non fraudabitur ita dicit glo. in *d. c. quodcunq;* quæ dicit quod ecclesia Romana errare non potest, ut intelligitur Romana ecclesia unita cum cardinalibus & allis provinciis Romanæ, non prout est in solo Papa repræsentata: quia constat quod Papa peccat quotidie, dicto *c. cum autem* 21. *di.* & quod non peccet sedes Apostolica, sicut dixi, unita Cum cardinalibus & aliis provincialibus prælatis. Vult beatus Cyrillus super Matth, 16. c. super illo verbo, *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* dum dicit. *Secundum hanc Domini promissionē ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione & hæretica circumventione inviolata manet super omnes præpositos & episcopos, & super omnes primates ecclesiarū & populorū in suis pontificibus in fide plenissima & auctoritate Petri. & cum alia ecclesia quorundā errore sint verecundata, in vera stabilitate ipsa sola regnat, & silentiū imponens omnia obturans hæreticorū ora.* Hæc beatus Cyrillus locutus est de ecclesia Apostolica & Petri auctoritate, & nō de sola tota universali ecclesia. & hoc modo debet intelligi quod ad sedē Apostolicam maiores causæ, ut fidei, deferuntur, ut *de cap. c. maiores,* non ut solus Papa determinet sed cum tota Apostolica sede, id est, cum concilium cardinalium & prælatorum sibi assistentium vel potius cum concilio provincaili Romanæ ecclesiæ vel cum concilio ecclesiæ utilis & his casibus ecclesia dicitur non errare. quia ut pluries dixi, solus Papa quotidie errat, sed non sedes Apostolica, ut infra dicam circa finem istius quæstionis, quia fides ecclesię non est à sapientia hominū sed in virtute Dei: *Ad Corinth.* 2. & quod concilium errare non possit tenet Io. An. post Hostien. in *c. à nobis. el.* 2. *de sen. excō.* Et hoc credo verū, licet aliqui dicāt quod & conciliū errare potest. Nam Apostoli omnes erraverūt, & sola fides remāsit in beata Virgine, sed non credo bene dictū: quia quando Apostoli erraverūt, nō erant conciliariter collecti. unde nō erravit conciliū, nec ecclesia collecta universaliter. Non obstat quod habetur 36. *q.* 2. *placuit,* ubi dicitur quod rapta non possit nubere raptori, & fuit hoc statutū in concilio apud Aquisgrani, cuius contrariū vult Hieronym^9 ut habetur in *c. causa. & in c. tria & c. denique,* quia potest responderi, ut ibi sentit glo. quod illi capitulo in concilio prædicto fuit derogatum: ut in *c. accidens. de raptu.* Nam idem quod statutum erat in concilio, erat statutum de iure civili *l.* 1. *C. de raptu virgi.* sed his iuribus fuit derogatum per secundas contrarias dispositiones. sed per hoc non convincitur quod concilium erraverit. Nam concilia quotidie statuit contra prius statuta in aliis conciliis immo papa solus multotiens statuit contra determinata in generalibus conciliis, ut patet ex notatis in *c. ubi periculum. de elec lib.* 6. & tamen ex hoc non convincitur error concilii, quia non debet repræhensibile iudicari si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, quia etiam ipse Deus nonnulla, quæ statuerat in veteri testamento, mutavit in novo: *de consang. & affi. c. non debet* vel tex. in dicto *c. placuit,* loquitur quando apta, quæ consentiebat in raptorem, non erat alteri nupta per verba de præsenti, & sic concordat cum beato Hieronymo, & non contradicit. Stemus igitur cum sententia Doctorum, quod con-

cilium errare non possit. cum enim conveniant in nomine Spiritus sancti, absurdum esset dicere quod erraret. vel potest dici quod concilii generalia non subsunt errori, quando eorum gesta per ecclesiam universalem vel saltem per Romanam ecclesiam aliquando sunt recepta, etiam si postea per papam vel alia concilia sint immutata, per prædicta. sed si ab ecclesia universali nõ sunt recepta, vel ab ecclesia Romana, ut gesta Ariminensis concilii & Ephesini concilium secundi & Affricanæ synodi tempore Cypriani celebratæ, de quo Augustinus in *lib. de unico baptismate*, & multa alia concilia, ut concilium Aquilegiense, quod recusavit suscipere fidem in concilio Constantinopolitano canonice traditam, ut dicit Vincentius in *Historia libro 26. cap. & ca. 21.* & tunc concilium potest errare, sed non est proprie statutum, quod ab universali ecclesia & præsertim à Romana non est receptum. 4. *di. in* §. *leges*, ibi, *in usibus hominum comprobata*, quia ubi in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius concilii debet teneri sententia, cuius antiquior & potior extat auctoritas *l. di. c. Domino sancto, in fi.* sed potior est auctoritas, quæ usibus hominũ est comprobata. ergo illa est attendenda. Et ideo ergo credo, quod si papa contradiceret concilio, & sententia papæ potius reciperetur ab ecclesia universali, quæ in usu sententiam papæ & non concilii præferret, quod tunc sententia papæ amplectenda foret: sed non est sola sententia papæ, sed quia usus universalis ecclesiæ approbavit. Et est ratio, quia in illo concilio quod sicut statuisset non fuit repræsentata universalis ecclesia, quia repræsentatum cessat ubi veritas & expressio se habet ad cõtrarium *l. cum ex filio. ff. de vulga. & pupil.* & sic possunt intelligi quæ dicta sunt de prædictis cõciliis Ariminensi & Ephesino secundo. sed si ecclesia universalis non improbat facta concilii, sed dissentit papa & maior pars cõcilii ad invicem, credo in dubio in causis fidei stari concilio, per supradicta, & dicam infra in decisione huius quæstionis. Potest etiam responderi ad illa iura concilii quæ loquitur de raptore, ut non possit copulare matrimonio raptam virginem, cui concilio dissentit Hieronymus, ut dixi, quod auctoritas Hieronymi vel Augustini prævalet sententiæ papæ vel concilii, quando Hieronymus vel alii Doctores ecclesiæ habent auctoritatem pro se veteris vel noui testamenti 20. *di. c. de libellis*, non tamen dicitur per hoc errare concilium. si ergo discrepat papa & maior pars concilii, videtur attendenda sententia concilii, cum orbis sit maior urbe, & universalis ecclesia sit maior sola ecclesia Romana: quod intellige prout est in solo papa repræsentata, & prout in administratione particulari & in specie papa & pontifex. ita intellige tex 93. *di. legimus*, ibi, *si auctoritas quæritur* &c. Quis enim sani capitis diceret sententiam amplectendam solius papæ quæ potest errori subesse, & postponendam sententiam ecclesiæ, quæ nullo modo potest errori esse submissa? Nam oculi plurimorum magis vident quam oculi unius: & plures manus magis possunt quam una *l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & in cap. mandata, de præsumpt.* Et ideo in bono ecclesiæ debet suscipi quod est maius bonum, vel illorum qui plus vident & possunt sententia suscipiatur. Ista etiam sententia probatur ex potestatibus attributis à Christo Apostolis. nam Christus non dedit potestatem soli Petro, quamvis ipsi per prius & principaliter potestatem dederit: sed omnibus Apostolis dedit 19. *di. ita Dominus*. Nam omnibus Apostolis post resurrectionem dixit *accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata* &c. 24. q. 1. loquitur, ibi, *& quamvis Apostolis*, & in §. fin autem. & hoc est quod dicitur, quod cæteros Apostolos pari consortio cum Petro constituit, 21. *dist. cap. in novo*: quia eis per omnia eandem potestatem concessit, quamvis, ut dixi, per prius & principaliter Petro concesserit. quæ potestas videtur esse diversa ab illa Petri, alias si intellexisset quod esset penitus una & unita potestas, frustra in aliis illam repilogasset, postquam iam Petro contulerat per eum ut dicitur principem in alios dividenda: sed quia non videbatur proprie princeps, sed suam habebat quisque eandem potestatem, Petrus à Christo, & alii similiter Apostoli: ideo bis primò Petro, deinde Apóstolis concessit, ut ambo à Christo ipsam susciperent potestatem. & quia Petro primo concessit ut principali, fuit quasi princeps, nõ vere videtur princeps: ita dicit tex. 21. *di.* §. 1. ibi, *Petrum.* &c. ut à Christo haberent immediate non à Petro potestates istas. Et hoc videtur velle, quod Christus dixit Lucæ 22. *cap. dispono vobis regnum sicut pater disposuit mihi regnum*: non ergo regnum ipsum soli Petro disposuit, sed omnibus pariter Apostolis ipsum commisit. hoc patet, quia papa est minister hoc potestatem recipiens tanquam subiectum aliquod in quo ipsa potestas est: & ipsam administrative dispensat, ut dixit Christus Lucæ 22. cap. *qui præcessor est in vobis fiat sicut minister*: & quia potestas ista non est propter papam sed propter ecclesiam, ut per hanc potestatem militans ecclesia ab ipso dirigatur: & sicut potestas ista sit in ecclesia nõ tanquã in subiecto, sed ut in obiecto & in fine: quia finis papæ est directio ecclesiæ, & ipsa ecclesia est finis papæ, iuxta illud Apostoli pluries allegatũ. 2. ad Corinth. 12. *secundũ potestatẽ qua mihi data est in ædificationẽ non in destructionẽ.* unde ecclesia universalis, in qua est ista potestas obiectiua & finalis, debet posset ipsum papã dirigere, quãdo ipsã destruere conaretur. *l. 2.* §. *Dominorum. ff. de his qui sunt sui vel alie. jur.* & sic videtur quod major est potestas ecclesiæ quæ est finis quã ipsius papæ qui est ad ejus finem. Et ideo cum esset facta contentio inter Apostolos, *quis esset major*, dixit Jesus Lucæ 21. *reges gentium dominantur eorum, sed non ita erit inter vos: sed qui major est sit minor: & qui præcessor est sit minister.* 93. di. diaconi. Si igitur voluit, quod singulis se minores reputarent, nulli videretur principatum concessisse: quia non debet principatum habens se minorem aliis extimare. Et quod fuerunt pares patet, quia Paulus fuit par Petro. 2. *quæstio 7. c. beatus. & in c. fundamenta.* §. *isti. de elect. lib. 6.* immo Paulus Petrum aliquando repræhendit, ut supra dixi. & quod non fuerit inter Apostolos differentia majoritatis probat Apostolis ad Galatas 2. dum dicit: *& cum cognovissem*

gratiam

gratiam quam mihi data est Jacobus & Cephas & Johannes qui videbantur esse columna, dederunt dexterā societatis mihi & Barnaba. Nota quod solus Petrus non erat columna, sed isti tres dicebātur, esse columnæ. Item præferendo Jacobum Petro designat eum piorem: quia priores sunt inferioribus præponendi, *de major. & obe. c. statuimus.* & merito videtur prætulisse Jacobū Petro: quia Jacobus successit in ecclesia Hierosolymitana Christo: ut *c. sacerdos. de conse. di. 1. & de sum. trini. c. 1. §. una vero.* Et ecclesiam Hierosolymitanam suo sanctissimo martyrio & sanguine rubricavit. qui igitur in eadē ecclesia successor fuit Christi, debuit potius dici summus sacerdos & aliorum princeps, sicut Christus fuit: & hoc probatur *Actuum 15. c.* ubi Petro & Paulo allegantibus, Jacobus sententiam tulit dicens: *ego judico non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur.* sed si Petrus erat summus pontifex & princeps, Jacobus ipse inferior præsente Petro non debuisset prius cognoscere & pronunciare: sed debuisset prius deferre Petro *l. humanum. Cod de legi.* ubi est text. quod quamvis senatores possunt leges condere, tamen illas non faciunt præsente principe, nisi princeps auctoritatem interponat. Item si Petrus fuisset princeps; non dedisset dexteram societatis: quia sibi non debuissent esse socii, sed subditi. Et ideo papa vocat omnes episcopos fratres non subditos: ut in *cap. quam gravi. de cri. fal.* ut denotet super episcopos non habere auctoritatem nisi sicut frater major habet in fratrem: & Christus omnes Apostolos vocavit fratres, juxta illud Matth. 23. ibi. *vos omnes estis fratres.* & quod non esset impar Paulus Petro, est tex. *2. q. 7. Paulus.* & ideo text. *21. di. §. horum,* dicit quod Petrus quasi princeps factus est, & non esset vere princeps, sed quasi princeps: quia dicto *quasi* improprietatem significat. Item si Petrus fuisset princeps, aliis Apostoli ipsi non imperassent. sed contrarium legitur *Actuum 8. c.* quod Samaria recepisset verbum Dei miserunt ad illos Petrum & Johannem. *§. de quo habetis. de sacra unctione. c. 1. quia vero.* & sic Petrus non videtur fuisse maior. *de majo. & obe. ca. cum inferior.* Item cardinales in electione papæ sunt metropolitani loco *23. di. in nomine Domini.* ergo nō sunt inferiores electo papa. & ista patent per omnes potestates Christo Apostolis attributas discurrendo sive de potestate miracula faciendi & ejiciendi dæmonia, & languores sanandi. habuerunt enim omnes hanc potestatem. unde Matth. 3. dicitur quod *dedit illis potestatem spirituum immundorum, & potestatem curandi infirmitates, & dejiciendi dæmonia:* sive de potestate prædicandi, quam similiter omnibus Apostolis concessit, & ante possessionem & post resurrectionem. Nam ante passionem solum jussit prædicare Judæis, dum dixit: *In viam gentium non abieritis.* 7. q. 1 c. denique & Matth. 3. & Lucæ 10. dicitur: *euntes autem prædicate, appropinquat regnū cœlorum.* & post resurrectionem à Christo missi fuerunt per totum orbem, dum dixi; *docete omnes gentes & prædicate Evangelium omni creaturæ,* Matth. c. ultimo. & habetur *de hæreticis. c. cum ex injuncto. & 21. di. in novo.* Sic etiam fuit in potestate metendi temporalia. Nam Matth. 1. dicitur. *In quacunq; domo intraveritis, in eadem manebitis, bibentes & edentes quæ apud illos sunt.* & Apostolus dicit ad Corinthios nono: *si vobis seminamus spiritualia, magnum non est, si vestra Carnalia metamus.* & idem *ad Galatas. 6.* ut hæc plenius habentur *12. q. 2. c. quicunq; suffragio. & de præben. c. cum secundum Apostolum.* Eadem patent in potestate baptizandi, quam omnes habuerunt, & ante passionem & post: ut not. Archi. *de consecra. 4. di. c. proprie. & c. per aquas. & c. aliud.* ubi probatur quod & Judas potestatem habuit baptizandi. *1. q. 1. c. dedit,* &c, *quādo Hierosolymis.* & Matth. ultimo dicitur quod Jesus dixit: *euntes docete omnes gentes baptizantes* &c. *de consecr. di. 4. c. 1. igitur & c multi.* idem fuit de potestate sacerdotali conficiendi corpus Christi, quia illa pariter omnibus Apostolis fuit data, quia omnes in die cœnæ constituti fuerunt sacerdotes *Luc. 22. cap,* & notat glo. *21. dist. in novo. & de consecr. di. 2. c. in Christo semel, in fi.* & notat Archidiaconus. *65. di. c. dic.* Et similiter potestatem solvendi & ligandi in foro pœnitentiali Christus omnibus Apostolis pariter concessit *24 quæst. 1. §. si autem. ver. si omnibus. & in c. loquitur. & 11. q. 3. c. nihil,* & hoc probat, quod dixit Christus discipulis, *Amen dico vobis quod vos qui secuti me sedebitis super sedes judicantes 12. tribus Israel.* Idem dicendum est de potestate pōtificali: quia Apostoli per Christum videntur omnes fuisse episcopi *21. di. in novo,* dum dicitur quod *omnes Apostoli cum Petro pari consortio constituti sunt;* sed non poterant esse in pari consortio, nisi omnes fuissent episcopi, quia maior est potestas episcopalis quā simplex sacerdotalis *89. di ad hac, in fi. 93. dis. à subdiacono.* Et ideo de Juda scriptum est quod *episcopatum ejus accipiet alter. 64 di. in §. porro.* & habetur *Actuum primo. c.* probatur *de summa Trinitate. c. 1. §. una,* ubi dicitur quod *sacramentum eucharistiæ nemo potest conficere nisi sacerdos, qui jure fuerit ordinatus secundum claves ecclesiæ quas concessit Apostolis Jesus Christus.* sed cōstat quod sacerdos non ordinatur clave sacerdotali sed solum episcopali, quam concessit, ut dictum est, Apostolis Jesus Christus. Ex quibus omnibus videtur inferri tam ex potestatibus ecclesiæ pariter omnibus Apostolis attributis, tam etiam ex usu & consuetudine omnium Apostolorum, quia una cū Petro disponebant singula occurrentia in ecclesia, quod potestas clavium & ecclesiæ non fuit in solo Petro constituta, & hodie non sit in solo papa, sed est in omnibus aliis episcopis qui Apostolorum loco sunt successores *21. di. in novo. & 68. dist. fin.* & quamvis principaliter sit in papa, ut per prius, non tamen videtur esse sic per prius in eo quod possit sine aliis episcopis, qui soli habent in statuendo & in judicando vocem in conciliis, ut probatur *18. dis. per totum.* notatur in *c. grave de præben.* & supradixi. sic nec Petrus habuit sine Apostolis ut supra dixi, quamvis principaliter & per prius habuerit, non tamen sic ut sine eis. igitur Gregorius repræhendit Alexandrum Patriarcham, qui appellavit eum universalis ecclesiæ episcopum, dicens quod *illa verba unitatem inflant, quia charitatem vulnerant, cum per hoc aliis episcopis detrahatur.* nam si papa esset universalis, alii episcopi essent pro nihilo *99. di. c. de eccle. potest.* ergo papa solus, ut caput. dummodo non sine aliis episcopis, ut probatur. 99.

*dis.c.*1.§.1. ubi est tex. quod nec Romanus pontifex debet se appellare universalis ecclesiæ episcopum, ut ibi statuit concilium. licet ergo sit major sedes Petri & prima 22.*di.c. renovantes, in* §.1. *& 5. sedes:* Non tamẽ videtur posse sine aliis episcopis: ut probat tex. 19. *di.c. ita Dominus*, ubi dicitur quod *Christus commisit salutem universitatis omnibus Apostolis, ita tamen quod in Petro principaliter collocavit.* & sic noto, quod licet in eo principaliter collocaverit, non tamen ut alii excluderentur, sed dicit *principaliter* ut tamen in omnibus universalis potestas consisteret, & per omnes exerceretur, ita quod etiam in omnibus principaliter in Petro, non tamen per Petrum solum, ut ei erranti standum sit, sed demum quando procedit cum clave discretionis. ut dicit Inno. *de consue. c. quando.* & ideo dixit Jesus: *& portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* scilicet ecclesiam. sic ergo patet, quod omnis potestas est in ecclesia. nam episcopi dicuntur sanctissimi Christi legati, & spirituales Patres existunt, & sunt fratres & coepiscopi papæ & columnæ comprobantur ecclesiæ: ut in *cle. si quis suadente, de pœnis*, ac vicarii Dei nuncupantur. 22.*q.*4.*mulier.* & ideo Archid. refert verba Gregorii 12. *di. non decet*, dum dicit, *consideres autem omnem sanctam Romanam ecclesiam, cui auctoritate Deo penes aliarum ecclesiarũ matrem non dominante vero non Dominum episcoporum esse sed unum ex ipsis* 99. di. in cap. primæ sedes. potest enim papa omnia sicut Deus, & sic sine errore vel peccato: *de pœni. di.*2.*in c. Charitas*, ibi, *inquinamentis extranea.* nam Deus non potest facere id ex quo ejus dignitas læderetur vel ejus derogaretur excellentiæ, ut dicit Magister sententiarum *lib.* 1. *cap.* 13. quoniam non est posse, sed non posse, si igitur posse non potest facere id quod est indecedens, & quod læderetur ejus excellentia. ergo nec papa, qui loco Dei in terris est, *de translata præla. c.*1.2.*&* 3. quia, ut dixi, potestas papæ est in ædificationem non in destructionem 2. *ad Corinth.* 13. & ideo quando contra fidem peccaret papa, potest redargui 2.*q.*7 *Paulus.* idem quando turbat bonum universalis 40. *di si papa.* & ideo Christus increpavit Petrum. nam cum pergeret Hierosolymis opus nostræ redemptionis impleturus, & Petrus eum vellet prohibere, dixit Christus, *vade post me Sathana, Scandalum mihi es, quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* & ideo sicut Petrus male agens redargutus est, ita & successores papæ videntur posse redargui, quando quæ Dei sunt non intelligit papa. sed ista redargutio non videtur profecto melius posse fieri quam à concilio. & hoc videntur velle canones dicentes, quod quæ sunt statuta per concilium ad bonum universalis ecclesiæ papa solus non potest dissolvere 24.*q.*1.*memor sum.* 25. *quæstio.*1. *cap. sunt quidam.* & videtur velle glo. 9. *quæstio.*3.*nemo.* cum dicit, *orbis est maior urbe* 93. *dis. legitimus in ver. si auctoritas.* & hoc modo videretur debere intelligi quod notat Inno. in *c. quando de consue. & cap. inquisitionis. de sen. excom.* in quibus dixit, quod quando papa perturbat bonum universalis ecclesiæ, ipsi non est permittendum, sed hoc quod ei non sit permittendum, non potest intelligi nisi à concilio. ita dixit Antonius de Butri. in dicto *c. quanto.* similiter non debet ei pareri, quando ex ejus mandato multa mala oriri possent, ut notat Inno. in dicto *cap. inquisitionis*, quoniam ipse papa summe curare debet ut salus universalis ecclesiæ salva sit 25. *quæstio.*1.*quæ ad perpetuam & c. contra statuta. & quæstio.*2.*cap. si. ea est.* ista est causa quare papa non potest deponere omnes episcopos 9.*q.* 3.*c. per principalem.* sed in his est sententia concilii supra papam. hæc est ratio, quare non potest tollere privilegium canonis *si quis suadente*, ut notant Doc. in *c. nulli. de sen. excommuni.* ista est etiam ratio, quare non potest sibi eligere successorem: quia bonum universalis ecclesiæ perturbaret. ita dicit glo. 8. *quæst.*1.§.*his omnibus. &* 1.*q.*3.*ex multis.* hæc est etiam ratio, quare non potest tollere Evangelia, & quatuor prima concilia, nec contra ibi disposita dispensare, quatenus tangunt fidem vel bonum universalis ecclesiæ 15. *di. cap.* 1. *in fi.* quia in istis consistit fidei fundamentum, & maior est illorũ conciliorũ sententia quam papæ, juxta illud, *firmum Dei fundamentum stat, de pœni. di* 2. *c. firmum.* & Apostolus 2 *ad Timoth.*2. quin immo non solum in bono universalis ecclesiæ prævalet sententia concilii sententiæ papæ, sed etiam prævalet quando discoloratur status universalis ecclesiæ glo. est originalis 1.*q.*7 §.*nisi rigor.* per tex. in *c. & si illa. ea. q.* quam sententiam confirmavit postea Archid. 25.*q.*1.*sunt quidam.* igitur non potest disponere, quod generaliter clerici in foro seculari conveniantur. Ex quibus videtur, quod papa non possit ea facere, ex quibus peccaret, vel malum exinde oriretur, ut notat Inno. in dicto *cap. inquisitionis. de sen. excom.* & Doct. in *c. proposuit, de conces. præben.* nec est ipsi supportandũ, ut ibi dicit. Et ideo conciliũ debet hoc judicare, quod errare non potest, & apud quod videtur esse fidei fundamentum. plus dixerunt aliqui, quod illud quod dicitur, quod papa habet plenitudinem potestatis, debet intelligi de papa, id est, de Romana ecclesia, quæ repræsentatur in papa tanquam in capite, & in aliis tanquam in membris, ut ardua non posit papa sine cardinalib⁹ & aliis prælatis, qui de Romana ecclesia sunt. Nam Cardinales pars sunt corporis papæ. 6. *q* 1. §. *verum*, conjuncto *c. fœlicis, de pœnis lib.*6. dum dicit, ecclesiam Romanam subjici casibus, cum sit injuria cardinali, qui est pars corporis Papæ: ut notat Laudunensis in *cle. prima de celebra. mis.* notatur *de offi. de lega. cap. penultimo in glo. fi.* quæ allegat. *l. quisquis. C. ad legem Jul. maie.* canonizata. 6. *quæstio.* 1. *si quis cum militibus.* unde sicut caput sine aliis membris non bene operatur, sic nec Papa sine concilio prælatorum. ad hoc quod dixit Christus: *Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me sedibitis super sedem* XII. *judicantes tribus Israel.* judicabit ergo Jesus in fine seculi cum XII. Apostolis. sic videtur dicendum in ecclesia militante, ut episcopi una cum Papa debeant judicare 89. *distin. ad hoc.* & ideo quia jurisdictionem habuit ecclesia Papam judicat in causa fidei 21. *di. nunc autem &* 40. *dis. si Papa.* Et ideo refert Jo. Monarchi *in c. super eo. de hæreticis lib* 6. quod cum Cælestinus quintus contulisset multas abbatias & episcopatus & superiores dignitates sine concilio fratrum, tales collationes cassatæ fuerunt, præsertim quia cœtus Cadinalium est in hac quasi possessione, quod ardua negotia sint

sint cum eorum consilio tractanda & terminanda. Et ideo in *cle. ne Romani, de elect.* & in aliis pluribus iuribus dicitur *de fratrum nostrorum consilio*, ut in *c. fundamenta, de elec. li. 6.* Et licet pontifex sit solutus legibus, tamen secundum eas debet vivere. *C. de legi. l. digna vox. & 9. dis. c. iustum.* & quia omnis indecentia in Principe, qui debet esse omnium director, iudicari debet impossibilitas remittit Ioh. Mona. adnotata in *cap. impossibile, de regu. iur. lib. 6.* Ad hæc faciunt illa quæ supra retuli, quod Deus illud non potest ex quo eius dignitas læderetur. Et ideo Benedictus XI. multa facta per Bonifacium Octauum absque fratrum concilio in statutis traditis Marchianis suspendit, quamuis & illorum multa iusta forent. & hoc quia tangebant ardua, & sine cardinalibus facta erant, dicens quod defectus in persona facientis vel in modo reddit factum inutile: *de consuetudine. c. ecclesia sanctæ Mariæ. ff. de rebus eorum. l. magis puto. §. & si alienam. & de resti. spol. c. pisanus.* Ex quibus videtur cōcludi, quod quando papa est sine concilio, possit omnia, sed ardua demum cum concilio cardinalium, & sic de aliis membris sui corporis. & hoc probat tex. in *c. per venerabilē, qui fil. sint legit.* ibi, *veniens ad sacerdotes Levitici generis.* Nam dum dicit, *sacerdotes*, sentit quod iure divino Papa debet facere cum consilio sacerdotum, id est, cardinaliū, qui sunt fratres Papæ: dicto *c. sunt autem.* & hoc firmauit Dominus cardinalis Florentinus in quodam suo *tractatu Schismatis*, quem posuit in *c. licet de elec.* & allegat dictum Laurentii 25. *q. 1. sunt quidam. & c. quæ ad perpetuam*, ubi dicit quod isti volunt quod papa sine cardinalibus facere non possit. & hoc videtur de mente Speculatoris in *titulo de legato* §. *qualiter autem, in fi.* ubi dicit quod legatus de latere de concilio cardinalium est mittendus, & non aliter *l. fi. C. de legationibus. lib.* 10. & Laurentius & Archi. volunt quod in concernentibus bonum universalis ecclesiæ Papa non statuit sine cardinalibus 11. *di. c. Catholica.* si vero Papa est cum concilio collecto non potest ardua sine concilio, per prædicta, & pro istis facit quod legitur *Actuum c. circa medium.* nam Paulus vocauit maiores ecclesiæ Ephesinæ eisq; dixit: *attendite vobis & universo gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit.* Ad idem 96. *di. benè quidem.* ubi concilium diffinivit etiam Papa ibidem existente. & 63. *di. c. Adrianus. & cap. 1. de sponsa.* Et sic isti Doc. restringunt multum potestatem Papæ volentes quod plenitudo potestatis sit in Papa, quando est sine concilio, ut ardua faciat demum cum consilio cardinalium, & sic est in concilio, quando facit accedente voluntate concilii. Ex quibus infertur ad propositam quæstionem, quod maior sit sententia concilii, quam sententia Papæ, præsertim quando Papa erraret: quia tunc videtur posse à concilio repræhendi, sicut Paulus Petrum errantem repræhendit. 27. *q. 7. Paulus.* & ideo videtur Papa posse corripi à concilio cum errat, cum apud conciliū sit potestatis plenitudo tanquam in fundamento, & præsertim præualeret sententia concilii, si forte iuvaretur sententia prædecessoris papæ, qui sic statuisset contra illud quod hodie sentiret solus Papa, quoniam haberet admixtam auctoritatem Papæ, & sic esset sententia totius ecclesiæ universalis capitis scilicet & membrorum. unde sententia postea capitis solum resilientis non videretur sententia universalis ecclesiæ, sed solius Papæ. Et ideò videtur quod resiliente concilio solus Papa non possit tollere statuta alterius concilii generalis concilio reclamante, licet si concilium non reclamaret forte posset. & ad hoc facit quod dixi supra in principio istius tractatus, ibi dixi quod concilium celebratū provinciale Romanum non est tantę auctoritatis, sicut illud quod est factum cum ecclesia universali. notatur in *c. 1. 20. di.* & ibi Archi. & dicam infra in fine istius quæstionis. & si dicitur, quod est solutus legibus, debet intelligi de legibus suis positiuis, non Dei, quales sint leges concilii, quæ Spiritu sancto suggerente promulgantur *l. di. c. si quis diaconus.* ista ultima sentit Franciscus de Zabarellis cardinalis prædictus Florentinus. & quod concilium sit maius Papa, & prævaleant eius sententiæ patet in depositione pontificum, quæ hactenus à conciliis factæ sunt, ut legitur de Benedicto 23. *dis. in nomine Domini.* & de Iohanne 12: & diebus nostris concilium Cōstantiæ deposuit Iohannem 23. & Benedictum tertium decimum sic in sua obediētia nuncupatum. Item Benedictus nonus fuit depositus, & Gregorius 12. iste nostris diebus. Sed parcat mihi reverentia Iohannis Monachi quem iuste repræhendunt Io. An. & moderni in *c. super eo, de hæreticis lib. 6.* ipse erravit, & plus etiam errat Dominus cardinalis Florentinus, ut apparebit ex infra dicendis.

Ideo iura contraria perscrutemur. & primum quod facta Papæ non subiaceant iudicio concilii, est text. 9. *q. 3. nemo*, ubi ab Augusto nec ab omni clero Papa potest iudicari. & licet ibi tex. dicat *de prima sede*, tamen non debet intelligi de Papa cum cardinalibus. Et Dominus cardinalis de Zabarellis male intellexit, si de solo Papa intellexit, ut causæ eius non iudicentur etiam à concilio, ut probat tex. in dicta *q. 3. in c. aliorum:* ubi tex. dicit. *Præsulem Romanum Deus suo servauit arbitrio.* Idem tex. consilii in §. *hinc etiam* 17. *di.* causas Symachi Papæ solo Dei iudicio reseruavit. unde ibi est tex. concilii: *In quo concilium determinavit quod causæ Papæ iudicio concilii non subessent.* Idem dicit tex. 40. *dist. si Papa*, ubi est tex. sumptus ex gestis Bonifacii Martyris, ita quod non potest dici suspectus tanquam à pontificibus editus. Dicit enim quod *si Papa sit iniquus ita quod secum in numero suum populum ducat ad inferos, tamen à nullo mortalium potest iudicari deprehendatur à fide devius.* Quomodo igitur dicere potuit Io. Monachus & cardinalis Florentinus, quod facta Papæ sine cardinalibus sunt nulla, vel quod quando Papa male agit à concilio iudicetur: profecto ipsi erraverunt, quia in omnibus præterquam in articulis fidei videtur maior sententia Papæ quam concilii: ut est tex. *de elec. c. significasti*, ubi est casus quod *omni statuto concilii debet intelligi excepta auctoritas Romani pontificis tanquam superioris.* Nota quod dicit *Romani pontificis*, non dicit Romanæ sedis. Et ad idem in *ca. dudum.* 3. *q. 6.* ibi: *nec extra Romanū quicquā & his decerni debere pontificē.* & 11. *di. cap. fi.* ubi tex. dicit: *Quis nescit sancita à Petro ab omnibus debere observari?* Et hoc voluit glo. in *cap. ubi periculū, de elect. lib. 6. in ver. concilio:*

cilio: & est tex: in *cap. innotuit de elec*: quod statuta cōcilii non astringunt Papam, quia ipse est supra omnia concilia vel in pari potestate cum papa prædecessore suo & concilio, ut ibi. Et quod regulariter prævalet sententia papæ contra concilium, est glo. 4. *di. cap. in istis*, per tex. 35. *quæstio. 9. veniam & 34. q. 1. hac est fides*: quia papæ & Dei censetur idem consistorium: ut no, Hostien. in *cap. quanto de transla. prela.* per tex. in *c. 2. & 3. c. si* hoc probant omnia iura & *cap. in 16. & 17. distin.* Nam sint quotquot episcopi, qui simul conveniant, si conveniant sine auctoritate summi pontificis, eorum erit conciliabolum non concilium. & ista est ratio, quare auctoritas & sententia papæ debet intervenire in conciliis: quia omnis sententia concilii auctoritate summi pontificis firmatur & roboratur, ut vult beatus Tho. in *secunda secunda. quæstio.* 1. 10. & hoc volunt omnes tex. 16. & 17. *di.* Ex quo patet, quod maior est sententia papæ, quia maior est qui auctoritatem interponit quam cui interponitur. alias si cum concilio non concurreret sententia papæ, eo ipso capitis & membrorum unitas esset dissipata, & causatum scisma, & ipsorum episcoporū sententia nulla foret, si papæ sententia cum ipsis non conveniret. hinc est quod solus papa revocat statuta à se & à concilio etiam sine concilio: ut in *c. statutum. & c. constitutionem de sen. excom. lib. 6.* iuncto. *c. statuimus, eodem titulo* & probatur ex notatis in *c. ubi periculum. de elec. lib. 6.* ubi illud c. editum super electione Romani pontificis à papa & à concilio, & sic super bono universalis ecclesiæ, ut notatur. 8. *quæstio. 1. his omnibus*, fuit à solo papa, revocatum, & deinde à solo papa introductum, & tamen est de materia ardua, ut de electione summi pontificis, & tamen solum factum papæ tenuit. Ad idem de electione *cle. ne Romani*, ubi de cardinalium concilio papa aliqua super illa cōstitutione *ubi periculum* innovavit. & quod papa sine concilio etiam collecto possit ardua, ut deponere Imperatorem, notant Doct. canonistę in *cap. ad Apostolica de re iudi. in 6.* & ibi Archidia. in *suprascriptione* & Io. An. in verbo *concilio*, in *novella*. Et quod papa solus possit tollere statuta concilii probatur ex notatis in *cap. proposuit, de concessione preben.* ubi dicitur quod papa dat ius ad vacatura beneficia: *de conces. preben. cap. 2. li. 6.* Et quod sit maior sententia papæ quam concilii præterquam in causa fidei, notatur in *cap. sicut in fi. 15. dis. & 19. di. Anastasius & 24. quæstio. 1. cap. quicunque. & 9. quæstio. 3. cap. nemo. & cap. cōquæstus. & cap. per principalem*, quia sententia papæ & principis habet vim legis. *l. 1. Digest. de constitu. princi. & l. fi. Cod. de legi.* & quod habeat plenitudinem potestatis notant Doctores, & ibi Guillelmus de Monte lauduno in *cle. si Romanus pontifex. de preben.* notant Doctore in dicto *cap. proposuit, de conces. preben.* Et quod papa sit supra concilium etiam in concernentibus bonum universalis ecclesiæ, notat additio Bartholomei ad glo. in *cap. sunt quidam 25. quæstio. 1. per* tex. in *cap. non debet, de consang. & affi* facit. *68. distin. cap. Chorepiscopi. & 74. di. per totum.* ad hoc facit tex. *de baptis. c maiores*, qui dicit quod *maiores causa ad sedem Petri referenda sunt*, & sic causæ fidei debent ad papam referri *24. q. 1. hac est fides.* ut patet solus papa errores potest corrigere circa fidem: quod tamen debet intelligi, ut dixi supra circa principium istius quæstionis post duas columnas, & infra dicam. & quia sicut Christus fuit dum vixit vel in mundo fuit verus unus pastor & princeps *93. di. ca. Dominus noster*, omnem habens potestatem ecclesiæ sine aliquibus Apostolis, ita debet dici de Petro eius vicario & in Domino successore. probatur in *c. quotiens 24. quæstio. 1.* & ibi glo. & ideo volunt Doct. in *capit. proposuit, de conces. preben.* quod papa potest omnia, nisi illa quæ nutriunt peccatum, quod est intelligendum quando peccatū provenit à lege naturali vel divina secus si peccatum esset ex contraventione legis canonicę vel hummanę: quia papa tales leges potest tollere, quoniam habet potestatem in omnibus quæ habent formā & originē à iure positiuo *6. di. per totum.* verba sūt Doctorum in *c. cum ad monasterium de statu Monacho.* & ideo tollit leges editas de faciendis ordinibus vel de eorum temporibus observandis. Item quod quis non habeat duo curata beneficia. Ex quibus patet quod papa est supra omnia iura positiva etiam à conciliis vel ab aliis pontificibus edita. Et ideo male dixit Io. Mona. quod collationes episcopatuum & statuta data Marchianis per papam non erant valida, quia facta sine consensu cardinalium, quia eorum consensu opus non est si papa non vult, ut ante dixi. immo vult glo. 4. *dis. 3. §. leges*, quod sine consensu papæ vel principis totius populus non posset tollere legem principis, & sic concilium quod est in toto populo fideli non potest tollere legem principis. immo dicunt legistæ in *l. non ambigitur. Digest. de legi.* quod totus populus non potest hodie sine principe facere legem generalem. Ex quibus constat, quod maior est sententia & potentia principis & papæ quam concilii vel totius alterius populi, quod hæc sententia sit vera, potest ostendi iure politico & naturali. Politico iure insinuatur sic. Quando plura ordinantur ad unum, necesse est unum regulare & regere: alios vero regulari & regi, ut vult Philosophus in *Politicis*, & probatur canonice 23. *quæstio. 4. duo ista nomina. & ff. de verbo. sig. l. pronunciatio. §. familia*, ibi, *sub unius potestate.* & *ver. pater.* & huic debet inesse regendi potestas & aliis obsequendi necessitas 21. *dist. c. in his omnibus. & ca inferior.* & hic summus non debet esse alicui nisi Deo subditus: quia respectu eiusdem subiecti non potest esse quis superior & inferior 23. *dist. in nomine Domini.* ibi: *quia sedes Apostolica.* & ideo Christus constituturus ecclesiam, elegit Petrum in primum prælatum 23 *quæstio. 1. loquitur. & 22. dist. c. 1. & c. sacrosancta.* & pro ista sententia facit, quia ubi esset pluralitas, ibi plurimum esset discordia, *de pœni. distin. 2. cap. quoniam Adam.* & ideo Deus secundum diem dimisit & in eo nihil fecit, designans duplicem numerum malum qui nos ab unione dividit 31. *quæstio. 1. nuptiæ.* Hæc est etiam ratio, quare hominem unum in principio tantum creavit ut designaret in uno consistere melius Dominum, & unitatem esse magis probabilem quam pluralitatem 23. *quæstio. 5. hac imago.* & ut ostenderet quod sicut naturale est ut multitudo ab unitate proficiscatur, ita & ad ipsam unitatem reducatur, dicto *cap. hac imago.* præsertim in iure

regni

regni & administrandi, quod regulariter non capit duos, juxta sententiam prudentium dicente Lucano: *Nulla fides regni sociis* &c. Nam propter pluralitatem Romulus interfecit fratrem Remum. ut *l. fi. ff. de rerum divi.* Quia, ut dixi pluralitas parit discordiam *l. cum pater.* §. *dulcissimus ff. de lega. 2.* quod fuit ostensum in utero Rebeccæ. nam Esau & Jacob ratione pluralitatis in utero invicem pugnaverunt 7. *q.* 1. *in apibus.* Et hoc vult Tullius de offi. dicens: *Relatum est apud Ennium quod nulla sancta societas nec fides Regni est.* & ideo est necesse & unum esse principem secundum Philosophum 12. *metha. in fi.* dum dicit, *Entia nolunt male disponi: pluralitas principatuum mala: unus ergo princeps.* Et hæc sententia patet discurrentibus ordinationem naturæ sive in corporibus naturalibus siue misticis. Nam in uno homine individuo qui secundum Philosophum 6. *physi.* dicitur microcosmos, idest minor mundus. nam omnia in ipso melius se habent: cum ipsa reducuntur ad unum, quod cætera regulet & gubernet. Nam sive consideres in homine partem ejus corpoream & corruptibilem variis membris distinctam, ut in *c. cum ex iniūcto, de hæreti.* Omnia ista membra & totum corpus vivificantur à corde, & ab ipso ortum & principium habent, & membra cordi non respondentia putrescunt & arescunt 23. *q. q. c. quemadmodum.* probatur 24. *q.* 1. *loquitur.* & *in l. rerum mixtura ff. de usucapio.* Nam secundum Philosophum in libro *de differentia spiritus & animæ*, in corde principaliter est sedes animæ: quæ anima totum corpus vivificat, *de pœni.* 1. *cap. item si antequam & c. si resuscitatus.* & existit tota in toto, & tota in qualibet ejus parte. & idem est in omni re etiam inanimata, quæ composita ex pluribus diversis elementis uno spiritu continetur, dicta *l. rerum mixtura. de usucapi.* & resoluta illa anima vel illo spiritu in illo individuo illa elementa resolvuntur. quia ut scribitur circa finem *primi de anima*, anima magis retinet corpus quam econtra. Similiter si consideramus in homine partem perpetuam & incorruptibilem, tunc in eo etiam debet esse virtus intellectiva regulans & regens omnes potentias sensitivas sive sint potentiæ sensitivæ exteriores, ut visus, tactus, auditus, olfactus, de quibus in *prohemio decretalium* sive sint sensus communes interiores, ut fantasia coagitativa & memorativa, ut aliqui referunt in *c. cum causam de testi.* & Philosophus in *secundo de anima.* Nam tunc bene se habet homo cum virtus intellectiva bene regit & gubernat omnes alias potentias prædictas. Nam tunc datur pax & unitas in anima humana & homo virtuosus existit, ut in *cle. ad nostram. ver. 2. de hæreti.* sed si homo cum intellectum non regulat sensus, ita quod non prædominetur virtus intellectiva in homine, sed permittatur præveniri intellectus ab appetitu & vinci, tunc homo est malus & non virtuosus, nec habet in se pacem & unitatem, & est perinde ac si sphæra inferior moveret superiorem, qui motus est contra naturam. Nam si sensualitas, quæ est ab initio repugnans intellectui tendens ad malum ab adolescentia sua: *Gen. 9. c. 2.* & 12. *q.* 1. *omnis ætas.* & 20. *q.* 3. *proclivis,* non regulatur ab intellectu, qui sillogizando semper bonum appeteret; nisi ex sensualitate homo proclivis prolaberetur in peccatum: ut in *auct. de monachis.* §. *si vero,* tunc homo in seipso est inquietus & pugnam substinet: & hoc est quod Apostolus dicebat ad Romanos. 7. dum dicit: *video aliam legem repugnantem legi mentis meæ.* ad Galath. *us primo.* & 32. *q.* 5. *si Paulus.* quamvis igitur ab initio in homine sit quædam pugna & dissonantia propter passiones appetitus sensitivi repugnantis intellectui, si tamen virtus intellectiva prædominatur & obtinet in regulando appetitum sensitivum, quæ victoria est naturalis, ut dicit Philosophus in *secundo de anima* in tractatu *de motu & movente*, & est sicut sphera superior moveret inferiorem, qui motus est naturalis, tunc homo est virtuosus, & habet in se unionem & pacem. probatur *de sacra unctio. cap.* 1. ibi: *cujus pars superior ratio & inferior sensualitas.* & hoc vult Prosper in libro *de vita contemplativa* dicens: *Dominetur vitiis ratio, subjiciatur corpus animæ, & anima Deo, & impleta est omnis perfectio: de pœni. di. 2. c. corpus nostrum.* & *di.* 3. *in salicibus.* & *convenit homini.* Tunc quod scribit Philosophus quod in virtuoso omnia consonant, quia potentiæ sensitivæ correspondent intellectivæ & ei parent delectabiliter. si igitur sic est in uno individuo homine, ut melius se habeat quando omnia sua reguntur per unum, ita debet esse in toto universali mundo similitudinarie, ut inquit Philosophus *octavo physicorum.* melius igitur totus Christianus populus se habet, cum omnes partes respondent ad unum principium, quod alios regulet & gubernet, & quod non ipse ab aliis gubernetur atque regatur, quia secundum Ph. *primo physi.* omnia quæ sunt unius generis debent reduci ad unum quod est mesura eorum quæ sub ipso genere sunt. docetur hæc sententia similiter in mysticis corporibus. Nam si domū unam consideramus, ipsa melius per unū regitur seniorem secundum Phil. & habetur 12. *q.* 1. *omnis ætas,* & *in l. pronunciato.* §. *familiæ. de verbo. signi.* ibi: *unius potestate.* & 23. *q.* 4. *c. duo ista nomina.* & ideo in domo pater corripit filium & servos etiam mercenarios *l. servi & filii ff. de fur. l. respiciendum. ff. de pœnis,* cum sim. & vir. uxorem 7. *q.* 1. *c. sicut.* & antiquior domus corripit inferiores *l.* 1. *C. de emenda propinquorum.* & *l.* 1. *c. de emenda servorum.* & idem est in omni alia universitate. quæ secundum Phil. sunt quinq;, quas propter brevitatem omitto, ut omnes melius regantur per unum, ut probatur 7. *q.* 1. *in apibus.* si igitur hæc conveniunt in omni universitate, quanto hoc magis conveniens est in toto humano genere; & in toto orbe, ut idem juris sit in toto quod in parte 12. *di. c.* 1 & *l. quæ de tota ff. de rei ven.* cum pars & ordo partium non debeat esse melior suo toto. Nam pars & ordo partium sunt ad suum totum tanquam ad finem, ut inquit Philosophus *primo Ethicorum.* & jure etiam divino hæc sententia ostenditur. Nam inferiora regulari debent ad instar superiorum, cum ad imaginem Dei creati sumus, ut vult beatus Augustinus, & habetur 33. *q.* 5. *hæc imago.* & *de pœni. di. cap. principium*, & Philos. *primo Metaphysica* & *octavo Ethicorum.* & hoc vult Boetius in *libro de consolatione* dicens: *O fœlix hominum genus si vestros*

animos amor quo cœlum regitur regat. & sicut in superioribus est unus Deus, *de summa trini. cap.* 1. *& ca. damnamus*, ita in terris debet esse unus Dei vicarius, cui omnes alii inferiores pareant, sicut in cœlis diversi Angelorum ordines uni Deo parent. 89. *di. capit. ad hoc.* & ideo Deus unam ecclesiam constituit non plures, ut unus esset Dei vicarius in ea atque sponsus. 24. *q.* 1. *loquitur*, quia Hierusalem terrestris, id est, ecclesia militans similis esse debet ecclesiæ triumphanti iuxta verbum Iohannis in *Apocalypsi*, dum dicit: *vidi Hierusalem descendentem de cœlo*, id est, ecclesiam militantem, quæ debet esse similis triumphanti. sed tunc magis est triumphanti similis, cum regitur per unum sicut ipsa cœlestis per unum regitur: quia Deus quærit perficere humanum genus perfectione gratiæ, sicut ipse est perfectus perfectione naturæ: *de summa trini. c. damnamus.* sed Deus est perfectissimus entium, ut inquit Philosophus 12. *metaphysica. c. monet autem*, habetur in *c. maiores de baptis.* ex eo maximè perfectus est, quod ipse est ens maximè unum & maximè bonum secundum Philosophum. & probatur in dicto *c. damnamus*, ibi: *volo pater ut sint unum sicut & nos unum sumus.* & ideo scriptũ est: *Audi Hierusalem Deus tuus unus est.* unde infertur, quod est summum bonum id quod est, maximè unum, & idem in se bonum quod est unum. ideo Pictagoras in *correlationibus* suis ex parte boni ponnebat unum: ex parte mali ponebat plura. Et hæc sentit psalmista dicens: *à fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt.* ostendens quod propter temporalia à Deo uno recesserant, & peccando multiplicati erant; qui nil aliud est peccatum quam progredi, ab uno spreto ad plura: ut probat tex. in *c. item ergo. de pœni. di.* 2. ibi, *ex ea enim parte quis peccat ex qua minus Deum diligit, & sic sprevit Deum unum & discurrit ad multa*, puta ad amorem temporalium uini & olei & similium & proprii corpors quam humana fragilitas requirat. hanc igitur unitatem Christus considerans unam constituit ecclesiam, & unum voluit esse caput eius & principem 24. *q.* 1. *loquitur. &* 22. *cap.* 1. ubi probatur quod Christus Petrum principalem ecclesię pręfecit ut conservaretur unitatem, quia secundum Apostolum: *Nos sumus omnes unum corpus, unus spiritus, una spes vocationis, & unus est Dominus, una fides & unũ baptisma & un⁹ Deus*, & unus Dei in terris vicarius, & una ecclesia, & unum corpus mysticum 3. *q.* 4. *Engeldrudam.* ideo debet habere caput unum non plura *de offi. ordi. c. quoniã in plerisq.* & hic est Papa: ut 9. *q.* 3. *c. aliorum*, quem Christus, ut dixit, principem Apostolorum & ecclesiæ fecit *c. fi.* & habetur 7. *q.* 1. *mutationes &* 80. *di. in illis in fi. &* 22. *di.* §. *prima ergo fides.* & hoc dicit Augustinus in libro *de unico baptismo*, & habetur 2. *q.* 7 *puto. &* 21. *dis. c. in novo*, ubi est tex. quod Petro primum summus pontificatus datus est, quem pontificatum primo habuit anno passionem Christi in promissione, dum dixit Christus Matth. 16. *tu es Petrus* &c. Non igitur tunc dedit vel in eo ædificauit, sed ædificaturum se promisit. & idem dum dixit Christus *tibi dabo claves regni cœlorum.* Ante igitur passionẽ Christi promisit, sed non dedit. & est ratio, quia subsistente Christo primo summo sacerdote alius universalis constituendus non erat 7. *q.* 1. *c. factus est cornelius*, quia offensus fuisset articulus qui dicit: *& in unam sanctam Catholicam*, ut dicit Gregorius, & habetur 50. *di. c. considerãdum, & primo.* & etiã glo. 100. *dis. c. fi.* & hoc probatur *Iohan. primo*, cũ Christus dixit: *Symones Bariona & vocaberis Cephas*, quod idẽ est quod caput, ut denotaret Apostolorũ & ecclesiæ caput. ideo Dionysius in libro *de divinis nominibus* vocat Petrũ *vertigalẽ.* & idem in quinto libro *de hierarchia ecclesiastica.* igitur quẽadmodum omnia membra recipiunt influxum à capite sensus & motus sive secundum alios à corde, & non econtra: sic tota ecclesia recipit uiuificationem à Papa, qui est caput sive cor ecclesiæ, quamvis caput non bene possit operari sine aliis suis membris. & sic concludit aliud contrariũ argumentum: sed non est tamen, quod non possit caput sine pedibus aut manibus aut oculis operari: sed perfectius cum ipsis operatur & ideo ipsi soli Petro lintheum fuit submissum de cœlo, in quo erant omnia quadrupedia serpentia & volatilia *Actuum* 18. *c.* & ei soli dictum est: *surge Petre de omnibus illis animalibus occide & manduca.* 24. q. 2. §. inter hæc. quod lintheum nemo ambigat universum mundum cum cunctis hominibus diversorum rituum designarę; & occidere & manducare nil aliud est quã perversos mores in ipsis præcidere & eos in sua persona toti ecclesię incorporare. Ex quib. concluditur quod Petrus fuit prælatus aliis Apostolis & toti ecclesiæ militanti tanquam princeps & prælatus. & hoc vult Chrysostomus super id Luc. 22. c. ibi. *Petre pro te rogavi* & dicit enim, *obmissis aliis venit ad Petrum cæteris prælatum.* Idem Augustinus super illo verbo, *Petrus ambulat super aquas:* dicit, *primo Apostolo, id est, Petro in ordine Apostolorum firmo & præcipuo.* Idem Cyrillus super illo verbo, *& tu aliquando conversus: cum te principem Apostolorum deputauerim.* unde concluditur, quod fuit Petrus princeps Apostolorũ ecclesię militantis à Christo cõstitut⁹ summus, & ei data omnis potestas, ut ipsius Christi est unicus legitimus successor & princeps solus, sicut Christus fuit. & sic hodie sit in summo pontifice Christi vicario, quicquid alii Doct. male sentiant. & quod maior sit sententia Papæ solius quã alterius totius Christiani populi, patet per prædicta cum modificatione tamen de qua infra dicã. alias si diceres omnẽ potestatẽ summã fuisse tantum datam toti ecclesiæ universali, ita quod non Petro tanquã capiti, & causa esse potius apud generale concilium ipsam ecclesiã repræsentans, tunc concilio dissoluto quod etiam raro celebrari consueuit, cessaret totius fidei & ecclesiæ fundamentum, & cum ardua quotidie dirimenda concurrant, non esset qui diffinire posset, cum ad totam ecclesiam aditus esset quodammodo impossibilis *l. apud Iulianum in fi. ff. de lega.* 1. & ecclesiæ collectio per concilium non est facilis. & ideo potius dicendum est, quod potestas maiorum causarum sit in Petro & Apostolica sede tanquam in capite, ita quod in his habeatur respectus ad fidem Petri & illius beatissimæ sedis tanquam ad solem. unde lumen fidei & splendor unitatis in totam causetur ecclesiam 24. *q.* 1. *loquitur.* & hoc vult in *epistola ad orientales* sanctus Maximus, ut refert Thomas allegans

allegans contra Græcos, dum dicit, *omnes* inquit *fines orbis qui Dominum sincere receperunt, & ubi terrarum veram fidem confitentes in ecclesiam Romanam tanquam in solem respiciunt, & ex ipsa lumen Catholicæ & Apostolicæ fidei recipiunt.* unde videtur necesse esse cõcludi debere, quod plenitudo potestatis principaliter resideat in Papa, & quando non sit in generali Prælatorum congregatione, & quod si contingat concilium generale celebrari per hoc non augmentetur aut minuatur ista potestas, nisi quatenus habet comprobationem vel usum ecclesiæ universalis, qui est necessarius ad validitatem 4. *dis.§.leges*, ibi: *cum usibus hominum comprobatur.*

Unde videtur, quod maior sit sententia Papæ quam concilii, & maximè si respondeatur contrariis. tamen infra quod sententiam decidam, confutatis tamen prius istis. & dum dicitur, quod Apostolici fuerunt ecclesiæ fundamenta, respondeo quod est differentia inter primum unicum fundamentum & plura fundamenta. nam fundamentum unicum denotat Christum, inquo velut in summo angulari lapide fundata fuit ecclesia: ut in *cle.1.de summa trini. & in c.cum Paulus* 1.*q.* 1. Nam Apostolus ad Corinth.3.c. dicit. *fundamentum nullum aliud poni potest nisi illud quod est Christus:* de *presbytero non baptis. c. veniens. & in c. fundamenta de elec. li.6. & de voto. c.1. eodem libro.* & hoc Christi fundamentum relictum fuit Petro 22.*di. c.*1. ubi dicitur quod omnes dignitates ecclesiasticæ à Romana ecclesia suscipiuntur. ipsa autem est fundamentum super Petram fidei mox nascentis per ipsum Christum, qui Petro æternæ vitæ clavigero terreni simul & cœlestis imperii iura commisit. Ad idem tex. 100 *di.c.sacrosancta*, ubi dicitur, quod non ab Apostolis sed à saluatore Christo Petrus primatum obtinuit, per illa verba *tu es Petrus*, Matth.16.c. & habetur 21.*di c.quamuis*. Apostoli vero post Petrum fuerunt secundaria fundamenta. igitur Petrus licentiam prædicandi concessit Paulo, ut dicit glo. 21.*di quamvis*. & ideo dicit Archi. 22.*di.c.sacrosancta*, quod Apostoli principem Petrum constituerunt secundario, cum primum fuisset constitutos à Christo. similiter dicitur quod à Synodis ecclesia Romana accepit potestatẽ 17. *di. 6. hinc etiam. ver. deinde.* sed debet intelligi secundario non principaliter, ut ibi notat glo. in *ver. potestatem*: vel debet intelligi declarative non collative 3. *q.* 6. *c. dudum.* quia nemo dat quod non habet *l. indebiti soluti.* §. *sed si nummi. ff. de cnodi. indebi.* sed relaxare culpas in Deum commissas non potest concedere tota universitas humana, sed solus Deus : & ideo ligare & solvere in foro pœnitentiali non potest facere nisi qui habet à Deo potestatem non ab hominibus: quia iudicare de foro conscientiæ pertinet ad solum Deum, qui ipsarum est cognitor. Item Papa habet dirigere genus humanum ad æternam vitam quærendam, & ipsis inferioribus aperire cœli ianuas: sed hoc non potest facere nisi qui à Deo potestatem habet. Item potestas Papalis est, quia ipse est vicarius Iesu Christi & legatus Dei *de transla prela. c. quanto.* sed vicarium constituit solum ille. qui est superior, & constitutus inferior est illi vicarius ut in toto titulo *de offi. vicarii.* Similiter quis non potest esse legatus, nisi illius qui eum constituit. ergo potestas Papæ est à Christo immediate, & ipse Christus est: fundamentum à quo ista potestas processit. Et si dicitur, simılliter & episcopi sunt vicarii 33.*q.* 5. *mulierem*: verum est sed non eodem modo sunt vicarii nam Petrus fuit per spiritualem institutionem Christi, & principaliter illi per medium Petri & sub Petro. Est ergo Christus ecclesiæ fundamentum, qui fundavit eam in Petro, & deinde in Apostolis. Nam fundamentum & fundamenta sumuntur multis modis, ut notatur in *cle.1.de summa trini.* Unde concluditur, quod principale fundamentum fuit in Christo, & deinde in Petro, & hodie in Papa. & quod fundamentum fuerit in solo Petro totius ecclesiæ probatur. nam si ecclesia non fuisset fundata super Petro solum, sed super tota ipsa universali ecclesia, sequeretur quod ipsa ecclesia esset fundamentum & sui ipsius fundamentum, quod dicere videtur ridiculũ. Et ideo in Petro fuit illud unicũ fundamentum, quod prius fuerat in Christo quia Christus fuit illa petra, in qua fuit fundata ecclesia, ut dico in opere Monarchiæ in una quæstione quæ incipit: *nunc aliud videndum restat*: cui primum hęc ipsa potestas collata fuit. Et ex istis concludi videtur, quod Christus fuit fundamentum, & post christum Petrus, & post Petrum successiue alii summi ponifices, & in aliis episcopis fuit secundario: quia videntes quod messis erat multa: operarii vero pauci, opus fuit communicare pluribus, dum tamen illi plurimi à solo Petro recognoscerent tanquam à primo fundamento 19. *dis. ita Dominus.* Et cum dicitur, quod Petrus habuit solum potestatem significative sive figuratiue: immo dicendum est, quod habuit vere & principaliter & fundamentaliter, ut ab ipso uno capite ecclesiæ unitas ostenderetur & firmaretur 24.*q.*1.*loquitur.* quia una est ecclesia, & unus ipsius episcopus, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis, extenditur, dicto *c. loquitur*: & sicut multi radii sunt sic unum lumen, & rami arboris multi & unum robur, sic est una ecclesia habens unum episcopum, qui eius vere habeat omnimodam Potestatem. & hoc volunt omnes sancti Doctores, ut in Petro si vere & per ipsum derivetur in alios episcopos 19. *di. ita Dominus.* Nam licet susceperit, ut dixi, potestatem, tamen talis potestas non fuit mere personalis, ut extincto ipso Petro talis potestas extincta foret, sed recepit pro ecclesia, quæ erit perpetua : quia non potest deficere vel non esse 24.*q.*1.*pudenda*, ipse ergo Petrus potestatem solus suscepit ecclesiæ nomine: quia ecclesia est in Papa, & Papa est in ecclesia 6. *q.* 1. *scire.* Et quod dicitur supra de episcopo & capitulo, loquitur ibi de his, quæ episcopus non potest solus sine capitulo, & tunc demum faciat si habet maiorem partem capituli, ut in dicto *capit. postulasti.* & quod ibi notatur *de conces. praben.* sed in his quæ sunt in sola potestate episcopi ipse facit sine capit. ut in *c.1.§.cum vero in sede. vacan. li.* 6. sic Papa exercet potestatem suam sine alicuius consilio vel voluntate simul, quia, ut dixi, soli Petro præ aliis potestas data fuit. Et dum dicitur, quod *omnes Apostoli pari consortio cum eo constituti sunt*, debet intelligi in ordine, non in administratione: ut vult glo. in *capit. in nono*, ibi: *pari consortio quia in iurisdictione vel administratione Petrus*

Petrus fuit maior omnibus Apostolis.80.di.in illis & probat tex. 24.*q*. 1.*cap.est aliud*, ubi beatus Ambrosius dicit, quod *est aliud piscandi genus quo genere solum Petrum piscari Dominus iubet dicens mitte hamum & eum piscem qui primo ascendet tolle: intelligens per hamũ iurisdictionem, in qua Petrus præfuit aliis Apostolis, quia hamo, id est, ferro putridæ carnes abscinduntur*. ita dicit ibi gl.& 82.*di. plurimos*.i. tem solo Petro dicitur, quod ducat in altum, cum aliis dictum fuerit quod laxent retia : quia ipse solus Pttrus debet deducere in altum scilicet disputationum : quia sibi soli maiores causæ reseruatæ sunt: *de baptis. maiores*.17.*di.multis*.24.*q*.1.*quotiens*. Similiter Moyses & Aaron fuerunt pares in consecratione, sed administratione Moyses solus fuit maior, 22.*di.sacrosancta*.& §.*prima sedes*. Et dum dicitur, quod deberet totum, prout est concilium prævalere parti & sic Papæ qui est pars concilii, istud decet intelligi quando totum est unitum, sed si discrepat Papa caput totius , non est ibi concusus totalis , & cum potestas Papæ non sit à toto concilio vel à tota ecclesia universali, sed à Deo, ut dictum est, sequitur quod potestas non est minor propter dissensum partium, quia eius potestas non dependet à virtute totius, sed aliunde. ideo est à Deo, quod pater quia Christus est caput ecclesiæ, & tamen ipse solus non est minor tota ecclesia: quia potestas sua & Papæ non subest ab ecclesia, sed voluntas totius concilii bene dependet ab auctoritate Papæ 17.*di per totum*, quia cessante concilium nihil potest. Et dum dicit, quod potestas fuit concessa toti ecclesiæ , fateor, sed ut dixit & dico sub Petro, per ea quæ infra dicam, & est una potestas non duæ, & est insolidum in Papa & in aliis tanquam invocatis in partem sollicitudinis, nisi quando Papa esset hæreticus: quia tunc cum perdat ipse iure dignitatem, & non sit Papa, potestas ista remanet in tota ecclesia universali, quæ isto casu & quando turbaretur eius status Papam iudicat & compellet ad non destruendam ecclesiam: quia finis, id est, ecclesia finis Papæ imponit hoc casu necessitatem ipsi Papæ , qui est ad finem, & hoc casu ipsum iudicat & deponit & hoc modo est ista potestas in ecclesia principaliter & obiective: alias autem non est in ipsa ecelesia universali ista potestas tota papa existente Catholico & sede Petri non vacante, alias duo istam potestatem insolidum possiderent, quod est impossibile, & esset ponere in ecclesia duo principia, quod non est dicendum 24.*q.si.cerdoniani*. Et ad illa, quæ habentur in *Actibus Apostolorum*, quod quamvis haberent petrum principem , nihilominus omnia simul faciebant. Item quod Christus omnibus has potestates dedisse videtur. Respondetur quod Petrus ex humilitate communicabat omnibus Apostolis, quæ potuisset solus facere , prout legitur *Actuum tertio* Petrum dixisse, *considerate viros ex nobis boni testimonii*, & ipsi elegerunt Stephanum: similiter papa facit cum concilio cardinalium.6.*q*.1. *quis cum militibus*, quæ tamen posset solus facere ex potestate sibi attributa : quia non mandavit Deus sibi potestatem ut concilio illam exerceret.& ideo credo quod papa legatum de latere posset mittere sine concilio cardinalium. nec illa lex allegata per Speculatorem, de qua supra dixi , probat contrarium.similiter Moyses quamvis haberet per se potestatem eligendi officiales in populo, dedit tamen ipsi populo auctoritatem dicens: *date ex vobis viros sapientes*. similiter præbet auctoritatem populis sibi statuta condere, *l.omnes populi. ff.de iusti.& iure*: & tamen princeps solus potest speciales & generales leges dare *l.humanum C.de legi*. vel potest dici, quod causæ fidei sunt cum concilio fiendæ, licet & papa solus posset facere 17. *dis. c.multis*, ut supra dixi, & licet Christus potestates omnibus Apostolis concesserit, quia ipse erat summus sacerdos, tamen ita concessit, ut sub Petro illas exercerent 19.*di.c.ita Dominus*. Nam sicut à prima causa omnia recipiunt virtutem, & non ab ipsa immediate per medium primi mobilis secundum philosophum: & sicut omnia corpora supercœlestia recipiunt lumen à prima causa, sed non immediate sed per mediũ solis: sic potestas discipulorum quamvis esset à Christo debet esse alicuius summi pontificis medio: & hic fuit Petrus, qui successit Christo in sacerdotio eius vicarius & Dei legatus unde Apostoli omnes Petro tanquam principi deferebant, sicut fecit Iohannes, qui fuit maior post Petrum. Nam post missionem spiritus Sancti primum miraculum fecit Petrus *Actuum tertio. c.* Item legitur in *gestis Symonis magi*, quod Paulus detulit Petro. & quod etiam circa potestatem miracula faciendi maior fuerit Petri potestas patet: quia umbra sua sanabat infirmos *Actuum* 5.*c.* quod de aliis Apostolis non legitur. Item ante passionem discipuli non erant sub Petro, sed sub Christo, & ideo cum Petro tunc erant in pari consortio: sed post passionem fuerunt sub Petro, & ipsi deferebant. unde in penthecoste primum sermonem fecit Petrus *Actuum* 2.*c.* & ideo tex. 21. *di in novo*, dicit quod Petrus populos virtute suæ prædicationis ad fidem perduxit. Et dum dicitur, quod in synodis sive congregationibus etiam Apostolorum fiebant omnia sub nomine universitatis , & non solius Petri , ut plerunq; etiam faciunt iura dicunt sacro concilio approbante sine consulente, tamem principalis erat Petrus.& ideo in illo *c.in novo*, cum dicitur, *placuit nobis collectis in unum*. scilicet cum Petro , qui ut dicit Chrysostomus *est os discipulorum & vertex colloquii*.

SUMMARIUM.

An maior sit sententia Concilii quam Papa; & an papa possit facere quod est peccatum.

CAPITULUM XXVII.

Et ad illud, quod dicitur, quod est maior sententia concilii, & quod papa non debet posse facere quod est peccatum, sicut nec Deus, & quod non est ei parendum male iubenti, in hoc sunt plurima videnda. Primum quid potest papa ipso solo papa considerato sine iudicio Romanæ ecclesiæ, & hoc quid possit in genere, quia quid possit in specie in opere Monarchiæ dixi. Et an si facit malum possit

possit corrigi & cujus sententia tunc sit attendenda eius an alterius, ut puta concilii generalis vel papæ aut Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedis. Et an tunc conciliũ sit majus papa, ita quod tollat statuta papæ & ipsum iudicet: & præsertim an concilium generale reprehendat papam si papa habet cum sua sententia sedis Apostolicæ & Romanæ ecclesiæ judicium, quod est aliud ab ipso solo papa, ut *de rescriptis. c. si gratiose li. 6.* Et sic erit videndum, quæ sententia prævaleat Romanæ ecclesiæ vel ecclesiæ universalis à Romana ecclesia forsan discrepantis. Et primum dicam de sententia & factis solius papæ. Et ad primũ dico, quod tamen potest quicquid vult possibile & honestum. nam impossibilia papa non potest, & impossibile est cujus contrarium est necessarium. Est autem necessarium jus divinum & naturale. & ideo si papa præcipit vel statuit quod Deo non placet vel nutrit peccatum, hoc papa non potest: quia papa potest omnia quæ non sapiunt peccatum: ut notant Doct. in *c. proposuit. de conces. praben.* loquor ut dixi, de peccato proveniente ex lege naturali vel divina, non si ex lege positiva ut humana: quia illam potest tollere, cum sit supra jus & omnia jura positiva. ideo non posset statuere mandando, quod aliquo casu liceret adulterari, quia scriptum est: *Non mœchaberis*: & est adulterium jure divino prohibitum: *de jurejuran c. & si. Christus:* nisi permitteret ut evitaretur majus malum. & hoc modo homicidium potest mandare & permittere, quod lex tunc occidit non homo, quando qui mandatur occidi dignus est mori *l. palam. ff. de ritu nup.* secus si morte dignus non esset tunc non valeret mandatum, adeo ut accusatus non tenetur respondere accusationi male institutæ *C. ut nemo prima. l. 2. & si servus. C. de his qui ad eccle. confu.* Item si sine causa lex vel papa denegaret, quod filio non præstarentur alimenta, non valeret, sed cum causa sit, ut si esset hostis civitatis, qui posset mandari à parente etiam occidi, nedum alimenta denegari *l. minime ff. de religi. & sumpti. fune.* Et concludendo non potest papa contra legem divinam vel naturæ sine causa. nam non potest facere quod leges naturæ non habeant locum in actibus suis: *de re judi. cle. pastoralis*, quia ut dixi, supra ipsa non potest facere id quod decoloret suam dignitatem, vel Lædat, vel derogetur ejus excellentiæ. Sed modo restat videre an si constat, quod male facit, de hoc possit judicari à concilio vel ab aliquo alio? & in hoc dico quod non: & hoc probant omnia jura supra inducta. & ideo male dixit glosa, *79. di. c si quis pecuniam*, quod ipse papa potest dicere, *Dominus est qui me judicat:* & ideo male dixit Dominus Cardinalis Florentinus Franciscus de Zabarellis, quod talia facta judicentur à concilio, vel quod superius tunc sit concilium, ut probant jura quæ supra deduxi: & ideo si papa manibus propriis infinita homicidia commisisset, à nullo posset judicari. Idem si commisisset millies simoniam, fallit nisi error esset in causa fidei: qui hoc casu est major sententia concilii, quam solius papæ, ut dixit glo. 15. *di. sicut in fi. &* 40. *di. c. si Papa*, & de hoc statim subdam. Credo etiam idem in omni hæresi damnata per concilia, ut si Papa in illam incidat, possit à concilio judicari: quia text. in *ca. si Papa* 40. *di.* non dicit, quod pro hæresi solum deponatur sed dicit quod deponitur quando deviat à fide: sed deviat à fide quando illud quod ecclesia universalis damnavit pro hæresi, ipsi approbat ut fidei consonum. Et latius ista ego prosequor in opere Monarchiæ in quæstione an *pro peccato scãdalizante ecclesiã Papa judicetur.* Et est ratio: quia papa est caput ecclesiæ post Deum quia Deus est primum caput ecclesiæ & Christus: *de voto cap. 1. l. 6.* sed postquam cessavit à mundo, Christus papa est illud unicum caput Christi repræsentans ita quod est unum caput non duo capita, juxta illud ad Ephesios primo: *ipsum dedit in caput super omnem ecclesiam quæ est corpus ejus.* unde deviando à fide mortuus est, juxta sententiam Abacuc: quia *justus ex fide vivit.* igitur papa devians à fide non potest vitã influere in aliis ecclesiæ membris, quia ut dixi principiũ vitæ spiritualis est fides. Nam sine fide est impossibile placere Deo, cum secundũ Apostolum ad Hebræos 11. *fides est substantia*, id est, fundamentum omnium superandarum rerum & omnium virtutum: quia ubi Christus non est, subaudi per fidei fundamentum, nullum boni operis esse potest superædificium 1. *q.* 1. *c. cum Paulus.* sed papa à fide deviante ipse continuo mortuus est: quia non operatur secundum fidem & fides sine operatione mortua est *Jacobi c. 2. & de sacra uncti. c. 1. §. quia vero Christus. & 1. q. 1. c. fertur.* unde si mortuus est papa, caput ecclesiæ non potest spiritus vitalis in cæteris membris infundere: quia principium vitæ plurimum est in capite: & capite languente facilius reliqua coporis membra inficiuntur, & à planta usque ad verticẽ non est in eo salus 6. *q.* 1. *§. verum.* & ideo continuo dignitatem perdit: ut notat Jo. An. *cap. ut commissi, de hæreticis in 6.* ut hæc latius dixi in Monarchia in quæstione *an Papa propter hæresim papatum perdat*, immo plus dixit glo. 40. *di. cap. si Papa.* quod idem est in omni delicto scandalizante ecclesiam, ut papa possit pro ipso à concilio judicari, quando monitus stat incorrigibilis & in sua obstinatione persistat. Nam talis contumacia dicitur hæresis 81. *dis. si quis presbyteri.* nam qui crimen aliquod defendit, & de illo se corrigere non vult, perversus est & proprio judicio condemnamus, ut dicit Apostolus *ad Titum cap.* 2. quia error cui non resistitur approbatur, & prælatus tacendo consentit 43. *di. cap. fit* 83. *di. error.* si enim prælatus non emendat delicta notoria in alias nedum in se est suspectus, quod sit talis vitii asseuerator & quia qui rebelliter vivit & dicere aut agere bona recusat magis diaboli quam Christi membrum esse ostenditur & potius infidelis quam fidelis esse monstratur 38. *di. cap. si.* sed hanc glo. ego intellexi veram quando non solum tale delictum committit sed etiam illud verbis & facto non esse delictum defendit. Nam pro solo scandaloso crimine commisso à papa non potest papa judicari: ut est tex. in dicto *cap. si Papa* 40. *di.* Nam ibi delictum erat notorium & scandalosum, cum text. dicat ibidem de delicto Papæ cum quo innumerosum populum secum trahat ad gehennam. ergo erat notorium & scandalosum, & tam non potest de illo indicari, ut ibi. sed illa glo. est vera, cum accusatur quod verbis & factis delictum, quod est contra ius divi-

divinum vel naturale, Papa dicat non esse delictum, quia de hac assertione quæ est hæresis, ut in *cape. & fi. 30. di.* Papa potest accusari & damnari. Si igitur peccatum momentaneum vel scandalosum vel habens causam successivam, Papa non potest accusari, nisi quando habet successivam causam vel reiterabilem, & Papa monitus ut se corrigat persistat in successu peccati, vel post monitionem sæpius reiteret scandalizando ecclesiam, tunc cum videatur asserere ipsum peccatum non fore peccatum, quia assecurationes fiunt factis & operibus sicut verbis: ut in *c. dilecti de appell. & ff. de adi. edic. l. si tamen. §. si qui. & 22. q. 5. cavete.* Certe isto casu cum forte faciat Apostolos à fide deficere, credo eum tanquam hæreticum posse damnari vel deponi, quia par est à fide exorbitare vel exemplo vel verbo à fide deficere 2. *q.* 7. *Paulus.* facit *de pœn. c. fi. & de præsumptis. cap. litteras.* hoc enim casu non solum sibi nocet sed toti mundo, præsertim quia idiotæ & simplices facile imittantur sic errantem. & hoc casu dicit Canon, quod potest interrogari à principe de fide, vel si vult sic vivere 25. *q.* 1. *satagendum.* & si perseverat, potest ut hæreticus, condemnari. facit *c. cum contumacia de hæreticis in 6.* his ergo solis casibus damnatur vel judicatur Papa. & in istis casibus potest compelli ad concilium celebrandum: ut notat glo. 19. *di. c. Anastasius.* sed si Papa non esset in tali errore vel in eo dubius, tunc potest ipse causam etiam fidei sine concilio terminare: ut in *c. majores, de baptis.* & valeret sua determinatio nisi scandalum, generaret vel reputaretur ab ecclesia erronea, quia tunc posset compelli ad concilium celebrandum. sic intelligo quæ supra retuli de africano concilio, & statim infra dicam. Sed posito, quod talia facta Papæ vel mandata sint injusta vel iniqua, an ejus mandatis parendum sit, & an ab aliis ut à concilio talia facta corrigi, & an sit major sententia concilii quam Papæ, & primo an ipsius mandatis parendum sit, si præcipit evidenter injustum, loquor de injustitia surgente à jure divino vel naturali: quia si surgeret à jure positivo, cum Papa possit illud tollere, non diceretur injusta. In quo dico, quod quando mandatum est contra legem divinam vel naturæ & injustum, tunc ei non est parendum, sive esset singularis homo vel plures, quibus fierent talia præcepta non deberent parere. etiam si ipsi Papæ justum videretur, sed non esset, ut in *c. litteras de rest. spol.* & si fiant talia præcepta sub comminatione excommunicationis, patienter toleretur, sed malo non pareant, quia Deo cœlesti hoc casu potius est parendum. & si fiant hæc præcepta extrajudicialiter, possent tales subditi contradicere: ut in *c gesta 74. dist.* notant Doct. in *c. ad aures de tempo. ordi.* immo plus volunt ibi Doctores, quod etiam si prælatus præcipit iustum, sed subditus habet conscientiam, quod si iniustum & hanc conscientiam non potest vincere vel deponere, tunc debet sequi propriam conscientiam quantumcunque erroneam: *de simo c. per tuas.* & licet posset puniri à Papa. debet punitionem tolerare patienter & idem si est dubium, an sit iustum vel iniustum quo casu si conscientia vinci potest, parendum est superiori, *centesima dist. contra morem.* 19. *dist. c. in memoria ff. de re mili. l. 3. §. in bello.* ita notant Doctores in dicto *c. ad aures.* & hoc quando potest vincere conscientia, quod possit putare præceptum: iustum sed si non posset credere iustum præceptum esse, debet sequi, ut dixi conscientiam, & tolerare patienter punitionem. sed an hæc facta possint corrigi vel à concilio emendari? respondeo quod si talia facta quamvis iniusta non turbant statum universalis ecclesiæ, nec ipsum decolorant, nec sunt contra fidei articulos, vel contra illa quę ab ecclesia universali ut hæretica decisa sint tunc quamvis sint mala facta, & Papa non possit nec debeat ipsa facere, tamen concilium non potest tales errores corrigere, licet enim ille, cui præcipitur. non debeat parere, ut dixi, tamen conciliũ non releuat enim à iudicio Papæ. per iura supra dicta 40. *dist. si Papa 9. q. 3. aliorum. & c. nemo.* Et in his est maior sententia Papæ quamvis mala quam concilii. Si vero talia facta turbant etiam bonum universalis ecclesiæ vel lædunt vel decolorant statum ecclesiæ universalis, vel sunt contra fidem, vel à fide deviant, tunc ecclesia universalis, id est, concilium, cui videntur fieri huiusmodi præcepta, non debet papam pati. ita dicit Inno. in dicto *c. quanto de consue.* qui dicit quod *ecclesia universalis vel concilium non debet ista pati,* non dicit quod non valeant. & isto casu prefero sententiam concilii sententiæ Papæ per iura supra allegata 25. *q.* 1. *c. sunt quidam.* idem credo, ubi est dubium an sit contra fidem vel peccatum, & concurrunt aliqua prædictorum, vel ubi agitur causa fidei, ut quia arctatur ecclesia ad aliquid credendum vel non credendum tanquam fidei consonum & contrarium concilium reputat & fidei adversum: vel Papa reputat quod aliquid sit peccatum vel non peccatum, & concilium credit contrarium, tunc videretur quod sit maior sententia concilii quam Papæ per rationes supradictas. Sed hoc ego credo verum, quod sit maior tunc sententia concilii quam solius Papæ, ubi Papa solus est vel paucos secum sequaces haberet. sed si concilium provinciale Romanum & ecclesia Romana & sedes Apostolica aliquid in prædictis pro vero deliberasset, tunc credo quod esset maior sententia Papæ & ecclesiæ Romanæ quam alterius generalis concilii sententiam sedis Apostolicæ non habentis. & hoc patet in his quæ dixi supra & in orientali ecclesia quæ non admisit statuta Romanæ ecclesiæ, ut prævaleret sententia Papæ & cleri occidentalis 14. *q.* 1. *cap. quoniam vetus.* loquor quando uuiversale concilium & aliæ ecclesiæ seu clerici sententiam Romanæ sedis secum non haberent per supradicta: quia maiores quæstiones ad sedem Apostolicam deferuntur: *de baptis. c. maiores,* & quia rogauit Dominus pro Petro ut non deficeret fides sua. 21. *di. c. 1. in fi.* ibi: *ego Petre.* & debet intelligi de fide sua, id est, ecclesia sibi specialiter commissa, ut per ipsius ecclesiæ indubitabile iudicium maiores causę finem susciperent 24. *q.* 1. *quotiens.* & hoc decidit glo. notabilis. 24. *q.* 1. *quodcunq.* pro qua glo. est tex. beati Hieronymi 24. *q.* 1. *hæc est fides,* præsertim in ver. *item sancta Romana ecclesia. quæ semper immaculata permansit Domino providente & beato Petro Apostolo opē ferente, in futuro seculo permaebit sine ulla hæreticorũ insultatione atque firma & immobilis omni tempore persistet.* &

stet. & ibi tex. vult quod omnes aliæ ab ipsa regantur ecclesiæ & hæc probat. tex. 24. *q.* 1. *arrepta*. ibi. *hæc est sancta & apostolica mater omnium ecclesiarum quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur nec hæreticis novitatibus depravanda succubuit: sed ut in exordio normam fidei Christianæ percipit aut auctorum suorum Christi principibus illibata fidetenus manet.* Ad idem *eadem causa & quæstione. cap. manet*, ibi: *Nihil est ligatum vel solutũ nisi quod beatus Petrus ligaverit vel solverit.* Ad idem in *cap. memor sum eadem causa & quæstione*, ibi: *& cujus fidem nulla unquam fovet hæresim sed omnes hæreses destruit*, & in *cap. in sede*, dum dicit, *in sede apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.* Ad idem 24. *q.* 1. *advocavit* ibi: *hoc est si cum Romana ecclesia convenirent.* Ad idem Hieronymus 24. *quæst.* 1. *quoniam vetus*, ibi: *beatitudinis tuæ, id est, cathedræ Petri communione consortior.* hoc idem Gelasius papa & habetur. 9. *q.* 3 *cap. cuncta per mundum*, ubi dicitur quod *ecclesia Romana fas habet de omnibus judicare neque liceat cuiquam de ejus judicio judicare si quidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.* & ibidem subditur quod apostolica sedes sine ulla synodo præcedente & solvendi quæ synodus iniqua damnaverat & damnandi nulla existente synodo quos oportuit habuerit facultatem. Ad idem 9. *quæst.* 3. *nemo*, ubi dicitur quod *nemo judicabit primam sedem, ita ut nec ab omni clero neq; à regibus neq; à populo.* & hic non loquitur de papa: quia illud est sedes apostolica & aliud papa: *de rescript. cap. si gratiose. li.* 6. & sic sedes apostolica non judicatur à concilio. Item in *eadem causa & quæstione. cap. patet*, dum dicit, *sedis apostolica, cujus auctoritate maius non est judicium & à nemine fore retractandum.* & Gelasius papa, ut ibi dicitur, dixit quod *decreta apostolicæ sedis à nemine sunt dissolvenda sed potius sequenda.* & hoc idem dicit tex. Anastasii Patriarchæ 9. *quæst.* 3. *cap. fuit*, dum dicit quod *à quocunq; damnatos vel excommunicatos sedes apostolica absolvit. & excommunicatos ab apostolica sede nemo nisi ipsa sedes absolvit.* & idem textus in *cap. antiquis.* & ideo text. in *cap. ipsi sunt canones.* 9. *quæst.* 3. dicit quod *de omni ecclesia ad sedem apostolicam appellatur, ab ipsa vero nullus appellat:* & ex istis excluditur, quod sedis apostolicæ judicium est infallibile: & quod omnes alii ejus debent duci judicio, ut supra dixi. & quod sedes apostolica & Romana ecclesia errare non potest, ut volunt auctoritates supra relatæ Hieronymi in dicto *c. hæc est fides.* & sententia beati Cyrilli *super Matthæũ*, Non obstat quod legitur 93. *di. cap. legimus.* dum Hieronymus ibi dicit quod *orbis major est urbe*: quia ipse loquitur de consuetudine, quod consuetudo orbis præferenda est speciali consuetudini urbis & Romanæ curiæ, in qua erat consuetudo quod aliqui diaconi præcedebant episcopos secundum consuetudinem curiæ Romanæ, qui non debent præcedere extra curiam sed consuetudo orbis & aliarum provinciarum intuenda. i. servanda est: quia orbis in hoc major est urbe: immo nedum orbis sed & unius provinciæ attenditur consuetudo: & non Romana. 12. *di. c. illa.* quia primo attendenda est consuetudo propriæ provinciæ. *de sponsa. duorum c.* 2. & postremo Romana: ut no. *de censi. c. super eo. vel c. legimus.* loquitur quod sententia ecclesiæ universalis est major quam sententia solius papæ in fide concernente bonum universalis ecclesiæ, non loquitur de sententia apostolicæ sedis sed papæ. vel loquitur de sententia universalis ecclesiæ, in qua etiam sit papa & clerus Romanus, ut iste sit in fide major sententia papæ vel solius Romanæ sedis & hoc modo debet intelligi illud, quod dixi supra in principio istius tractatus conciliorum, quod major est sententia synodi generalis, subaudi in quo sit papa cum ecclesia Romana tanquam caput, quam auctoritas sola concilii provincialis papæ. Sed si concilium provinciale papæ cum papa unum determinasset etiam in fide vel in bono universalis ecclesiæ: & concilium generale aliud determinaret: & non concurreret cum generali cõcilio sententia papæ & Romanæ sedis: tunc præfertur sententia Romanæ sedis ipsi concilio generali. Ratio, quia tunc non esset sententia generalis ecclesiæ & universalis, cui standum sit tanquam non erranti, postquam ab ipsa discrepat caput, id est, sancta sedes apostolica. nec est modo illud totum integrale, quod sit majus qualibet sua parte papa & sancta Romana ecclesia devitante qui caput est. Et ideo potius sententia sedis apostolicæ foret intuenda. Dico sedis apostolicæ non papæ: quia illam sententiam solius papæ in casibus, in quibus potest judicari, subjicitur judicio ecclesiæ universalis. Hoc probat textus 3. *quæst.* 9. *duo*, dum dixit: *Quoniam sanctam matrem Romanam ecclesiam primam omnium ecclesiarum esse voluerunt & ad eam quasi ad matrem atq; apicem omnes majores ecclesiæ causæ & judicia episcoporum recurrant & juxta ejus sententiam terminum sumant.* hoc vult beatissimus Augustinus 24. *q.* 1. *pudenda, in fi.* Nam quando dissentiunt aliæ ecclesiæ cum ecclesia Romana, negari nõ potest quando sit schisma & ecclesia nullo modo recte potest dici ecclesia, in qua est schisma, sed cum ecclesia nulla esse non possit illa erit in qua apostolicæ sedis sententia sit, quæ hominum malicia extingui non potest, dicto *c. pudenda in fi.* Et hoc videtur velle beatus Tho. *secunda secundæ q.* 1. *art.* 10. & Ambrosius 22. *dis. c. omnes in fi.* dum dicit quod sequitur magistram Romanam ecclesiam. Ex quibus concluditur quod si judicandus est unus episcopus, illum papa judicet non synodus provincialis. 7. *q.* 1. quamvis idem si est dissensio inter Archiepiscopos vel in ecclesia de causis fidei, sedes Apostolica judicet. Et si est in ecclesia dissidium, & in unam sententiam confluat sedes Apostolica, i. papa cum Romana ecclesia specialiter sibi commissa, & in alia sententia sit alia ecclesia vel alii episcopi, judicium sedis Apostolicæ attenditur, nisi alia ecclesia universalis habuisset aliquando vel haberet judicium Apostolicæ sedis: quia tunc præferreretur ecclesia universalis, à qua noviter ecclesia Romana discreparet à jam statutis per seipsam. idem si sit contemptio inter exemptos vel inter concilium & ibidem convenientes, tunc sedis Apostolicæ sententia attendatur, non aliorum qui ab ipsa discreparent. Et hoc determinat, ut dixi, Thomas in *secunda secundæ q.* 1. *art.* 10.

Solius autem papæ judicium submittitur judicio concilii universalis in his casibus. In causa fidei schismatis, & ubi agent de bono universalis ecclesiæ. Et ita postremo statuit diebus meis generale Constantiense concilium, sed debet intelligi sane de concernentibus bonum universalis ecclesiæ principaliter non secundario. *l. 2. in fi. ff. ad municip.* unde conferre beneficia uni magis quam alteri respicit bonum universalis ecclesiæ secundario, ideo debet attendi factum papæ non concilii. Item in causis fidei & schismatis ideo submittitur papa: quia ista sunt de jure divino, cui papa etiam tenetur obedire, ut teneat cum ecclesia ea quæ sunt fidei, & quod non foveat schisma, & quod non lædat universalem ecclesiam, ut supra dixi. In aliis à prædictis papa est subditus legi positivæ de honestate. *l. digna vox. C. de legi.* non quod à concilio cogi possit. *l. princeps legibus. ff. de legibus.* & est text. 25. *q.* 1. §. *his ita respondetur.* Modo habetis conclusum, an papæ vel concilii universalis vel Romanæ ecclesiæ sententia sit potius attendenda, & an concilium universale posit errare & quo modo. Ita intelligo istam profundissimam materiam cum protestatione, quod me refero ad determinationem sanctæ matris ecclesiæ si in aliquibus prædictis aliter.

PARS IV.

DE VICARIO CHRISTI IN SPIRITUALIBUS, & ejus potestate universali.

SUMMARIUM.

Pontifex Maximus circa quos, & ubi potestatem habet, an demum in terra & super homines, an verò super alias creaturas, Angelos videlicet vel animas in Purgatorio indulgentias dando; & sic de aliis.

CAPITULUM I.

Diximus supra in genere in proxima quæstione præcedenti, quid possit papa per potestatem pontificalem. Nunc ad speciem descendamus circa quos & ubi potestatem habet: an demum in terra & super homines, an vero super alias creaturas. Et videtur dicendum, quod Christus concesserit Petro & successoribus non solum potestatem super homines illos ligandi & solvendi in cælo & in terra, sed & super Angelos in cœlis. hoc probat Apostolus *ad Galat.* 1. & habetur, 11. *q.* 3. *c. si is praest. & qu.* 3. §. *sed pro persecutoribus:* dum dicitur, *sed licet nos aut Angelus evangelizet vobis, præterquam evangelizemus vobis, anathema sit.* ex quo videtur argui, quod Apostolus excommunicet Angelum de cælo, igitur habeat super Angelos potestatem, aliter non potuisset angelum excommunicare: quia inferior superiorem vel parem non excommunicat: *de maio. & obe. c. cum inferior. & de constitu. c. cum animarum li. 6.* si igitur Apostolus habuit potestatem super Angelos, ergo & Petrus. & hodie papa Apostolo in administratione maior, quia papa est Christi Vicarius universalis: *de translatione cap. quanto.* facit quod habetur in *cap. per venerabilem. ver. Paulus, qui fil. sint legit.* ubi est text. apostoli ad Corinth. dicentis: *nescitis quoniā angelos judicabitis.* Ex quibus concluditur quod cum papa habeat illam potestatem, quam Petrus habuit & supra Apostolum: ut notatur. 34. *di.* §. *necessitatis. & cap. lector.* & utrobique per Archid. quod sicut Apostolus judicabat angelos, ita & papa valeat judicare. sed veritas est, quod papa non habet potestatem, nisi super terram & in homines terræ: quia homines glorificati vel damnati non sunt plus de ecclesia militante, nec sub judicio vel foro papæ. Et contrariis faciliter respondetur. Et primo Apostolus per verba supradicta non excommunicavit angelum de cælo. Nam cum dixit, *etiam si nos aut angelus* &c. ut per *nos* intellexerit se & alios apostolos, ut dicit Haimo super his verbis, Paulus etiam excommunicasset seipsum contra. *l. pe. ff. de arbi.* excommunicasset etiam Petrum sibi in administratione majorem & in ordine parem, quod non est possibile: dicta *l. nam magistratus. & c. cum inferior.* dicendum est igitur quod per ista verba non anathematizavit sed dixit anathematizatum. i. separatum ab eis, nec ei fore credendum, ita dixit glo. in dicto *cap. si is.* 11. *q.* 3. vel forte anathematizatione dignum, ut ostenderet quid fiendum foret ab habente potestatem. Ex quibus concluditur quod papa non habeat potestatem nisi super terram & ecclesiam militantem, non super angelos aut ecclesiam triumphantem. igitur in *cap. quocunque ligaveris.* 24. *q.* 1. dicitur *super terram.* nam in cœlo non ligat vel solvit, sed ligatum vel solutum in cœlo ostendit in terra: quia in cœlo statim est ligatus delinquens, vel solutus pœnitens 23. *q.* 5. *remittuntur* & ibi per Archi. patet in leprosis, quos primo Deus per se mundavit: demum sacerdotibus illos misit, per quos ostenderentur mundati esse: *de pœni. dist.* 1. §. 1. hoc idem probatur & ibi etiam de exemplo Lazari. nam licet quis sit solutus quod ad Deum, non tamen quo ad ecclesiam, nisi sacerdotis judicio declaretur. ita intelligitur illud Ambro. *de pœni. di.* 1. *cap. quantumlibet. & de senten. excom. cap. à nobis. el.* 2. 25. *di. cap. qual.* igitur illa auctoritas intelligi debet in ecclesia militante: ubi ligatus injuste damnatus, qui tamen non est ligatus tunc in cælis: vel absolutus quando injuste absolutus. unde concluditur quod potestas papæ est solum in ecclesia militante, & super homines in terra existentes, & in copore ecclesiæ mystico quantum ad excommunicandi actum: quia spiritualiter excommunicando non judicat de his quæ foris sunt.

Unde

Unde Papa existentibus in purgatorio non potest dare indulgentiam. Et ratio, si papa daret indulgentiam animæ patris illius, qui porrigeret manus adiutrices ad transitum terræ sanctæ vel quid simile: talis nullam indulgentiam consequeretur: quia defuncti non sunt de foro Ecclesiæ militantis sed de foro Dei. Dico igitur, quod indulgentia defuncto non prodest : quia quæ sunt dependentia à foro vel iurisdictione vel indulgentia, talia non prosunt mortuis: & sic existentibus in purgatorio: quia tales non habent iudicem nisi Deum. 24.*q.*2.*c.*1.*& 25.di.qualis.* Quædam autem non sunt dependentia à jurisdictione, sed ab actu caritatis, ut oratio , Eleemosyna, & sacrificium & ieiunium: & talia prosunt.24. *q.* 3. *capit.* & ideò si Eleemosyna daretur pro anima defuncti, prodesse posset. Non obstat prædictis *qui fi.sint le.cap.per venerabilem.ver.rationibus*, ubi in versu Deuteronomii dicitur, quod Papa constitutus judex vivorum & mortuorum, quia illud intelligitur de Christo. sed obstat.13.*q.*2.*capit.anima defunctorum.& capit.tempus*, ubi probatur quod Eleemosynæ & alias sacrificia quæ sunt in Ecclesia, prosunt animabus existentibus in purgatorio, ut supra dixi : ergo sunt de foro ecclesiæ militantis. Nam aut dicas animas purgatorii esse in via & viatrices esse, & tunc sunt de ecclesia militante, & prosunt ipsius diligentiæ & remissiones : aut sunt de ecclesia triumphante, & ipsis non prosunt indulgentiæ, nec Eleemosynæ. Ad hæc respondetur quod duplex est via: una incerta nobis & variabilis, quæ habetur in hac vita & qui in hac vita est, quo ad omnia est de foro ecclesiæ militantis, *de pœni.di.* 1.*c.Ecclesia Christi.* Alia vita est certa, saltem in genere, quia certi sumus quod omnes illi, qui sunt in purgatorio, salui fient, & in hac via dicitur esse anima, quæ est in purgatorio : & talis quod ad spem certam & ineffabilem est de ecclesia triumphante , & quo ad condemnationem vel absolutionem vel remissionem ex vi veræ sententiæ & efficacis , in nullo est de foro ecclesiæ militantis, à qua absoluta est triumphante ecclesia comprobante . quo autem ad participationem Eleemosynarum , jeiuniorum , orationum & sacrificiorum est de foro ecclesiæ militantis: dicto *capit.anima defunctorum. & cap.tempus de celebra.mis.* Sed quo ad supplicationem sanctorum & curiæ cælestis est de foro ecclesiæ triumphantis. nam una est ecclesia, cuius pars militat in terris, alia triumphat in cœlis ; & tota Ecclesia desiderat devotas animas & saluas fieri: *de pœni.dis.*1.*cap.duo.* nec obstat prædictis, quod ecclesia solvit & ligat post mortem: 24.*quæst.*2.*sane profertur, de sen.excommunica.à nobis, el secundo*: quia ibi fit absolutio ad cõsolationem vivorum fidelium, & absoluitur mortuus, id est, antequam mortuus fuisset, per contritionem absolutus fuisse mõstratur, sed in veritate quo ad illos qui mortui sunt nihil operatur. Et similiter ligatum, id est, fuisse monstratur, ar.13 *q.*2.*in præsenti seculo.*25.*d.c.quales:* Sed hic etiam occurrit dubium, an tenent istæ indulgentiæ culpæ & pœnæ. & videtur quod parum prosint, maximè quando quæruntur extendi ad nondum pœnitentes: quia aut intelliguntur concessæ impœnitentibus , non videtur posse defendi quod indulgentia comitetur eos manente culpa impossibile est remitti pœnam : *de consecra.dis.*4. *baptismi vicem, de pœni.di.*3.*sane cauendum.* Item impœnitens retinet odium, & sic culpam veri, quibus stantibus impossibile est remissio: *de pœni.dist.*1.§. *hoc idem. & ca. voluissent.* & ideò regula iuris est quod peccati venia non datur nisi correcto, *de regu.iur.peccati lib.*6. quod etiam, pœnitentibus nihil prosint probatur : quia pœnitentibus debet imponi, pœna iuris secundum qualitatem, id est, quantitatem culpæ sive delicti.47.*di.omnes*, ibi *sicut exhibuistis ibi membra nostra* &c. & alibi dicit canon, *quãto tempore errasse te nosti tanto humilia teipsum*: de pœni.di.1.vide benignũ.& Apoc.18.*quantum glorificauit se & in delitiis fuit.tantum dant ei tormentum & luctum*, & secundum quantitatẽ delicti erit plagarũ modus, *Deuter.*25.*de pœni.di.*1.*quia divinitatis.* quinimmo innuit alibi canon, quod productior debet esse pœnitentia quam delictum *de pœni.di.*3.*pœnitentia. & c.productior.* sed per istas indulgentias nulla facta satisfactione videtur remitti pœna. ergo contra iura divina & canones conceduntur divinæ iusticiæ; nam concordans cum humana debet se confirmare. 11. *q.* 3. *& Eua.* Item alibi legimus, quod Deus non dimittit dedecus culpæ sine decore iusticiæ : *de consecra dis.*4. *baptismi.* & beatus Augustinus dicit, quod *opus est misericordia peccanti peccata dimittere*: sed oportet ut iustus misereatur iustè: *de pœni.di.*1.*quem pœnitet*, præterea inferior pœnam à superiore inflictam tollere non potest. 21.*dist. inferior. & clemen.ne Romani.de elect.* hinc est quod de pœnitentia imposita per papam non potest Episcopus minuere nec prælatus de impositis per Episcopum: ut notatur *de sortil.c.*2.& facit quod notatur *de accu.cum p. in glo.fi.* sed Deus, qui est superior Pœnitentibus absoluendo à culpa mediante cordis contritione obligat seu dimittit obligatum ad pœnam : *de pœni: di.* 1. *si peccatum.& capit.sicut primi.* præterea satisfactio est pars Pœnitentiæ, nec dicitur Pœnitere qui non satisfacit: *de pœni.di* 1.*tres sunt.& c.non sufficit.& cap.quamobrem.* unde qui non satisfacit cum potest non absoluitur à Deo 14.*quæst.*6.*si res aliena*, nisi in baptismo , *de consecra.di.*4.*si pœnitentia.* unde legitur quod habemus duas tabulas ad peccata expianda, scilicet baptisma & pœnitentiam: *de pœni.di.*1.*cap.secunda post naufragium, de summa tri.cap.* 1.sed de indulgentiis non habemus expressum nec in canone Bibliæ nec in Evangelio nec in Epistolis talem fuisse concessam potestatem Apostolis vel successoribus legimus, neque beatum Petrum neque Paulum vel alios Apostolos concessisse. ergo quod non est sanctorum Patrum &c.2.*q.*6.*consulisti.& 31 q* 1.*si dormierit, de trãslaitione.c.*2. præterea potestas ligandi & soluendi est tradita minnistris Ecclesiæ ad ædificationem non ad destructionem: *de pœni.* 6. *cap.*1. facit.23. *non est perpetuum.* sed indulgentia quæ est gratuita remissio pœnæ peccatorum tendit ad destructionem, quia per eam remanent delicta impunita, contra. *cap. ut famæ. de sen. excommuni. & l. ita vulneratus ad legem Aquil.* Item tribuit incentiuum delinquendi ista facilis venia. illa autem quæ invitant homines ad delictum, sunt de genere malorum &

nulla pactione confirmantur : ut *l. convenire, de pac. do.* facit. *cap. ut clericorum* cum ibi notatis *de vi. & hon. e. cleri.* Ad idem *l. respiciendum in principio. ff. de poeni.* ibi, *neque enim aut severitatis aut clementia gloria affectanda est, sed perpenso judicio prout unaquaque res postulat statuendum est.* ad hoc *l. 1. post principum. Digest. ad Turpil.* ubi pœna legis auctoritati reservatur non præsidentis arbitrio committitur.

Ex quibus omnibus concludendum videtur quod dictæ indulgentiæ sint contra jura divina & contra sacros canones atque leges, & insuper contra bonos mores : quia invitant homines ad delicta, dum per eas pœna delicto condigna gratis remittitur. istæ sunt pro majori parte rationes Domini Gaspari ; qui postea solvens dicit quod omnes theologi & canonistæ fatentur indulgentias seu litteras talium remissionum valere, ut *hic & supra c. proxi. & cle. si. Dominum ad fi. de reliqui. & vene. sancto.* & probatur auctoritate Augustini dicentis quod *quilibet sacerdos remittens, eidem remittit Deus:* de pœni. di. 1. quem pœnitet, ante medium. Item hoc servavit ecclesia à tempore cujus contrarii memoria non existit. & beatus Gregorius, qui etiam fuit sanctus, servavit. non est autem sentiendum totam ecclesiam errasse. nam dictum est Petro in personam totius ecclesiæ : *ego Petre oravi pro te ne deficiat fides tua.* Lucæ 22. *de pœni. di. 2. si enim inquit.* hoc idem probatur per illud privilegium datum Petro & successoribus, *quodcunque ligaveris.* &c. 20. *di. in princ. 24. q. 1. quodcunque.* Et per hoc respondetur ad contrarium, in quo dixi de istis indulgentiis nullo jure caveri. tacite enim illud generale privilegium hoc includit. Item in *Exod. 21. ca.* legitur de remis. quæ fiebant in anno jubileo : ut notatur 8. *dis. in principio,* & ab aliis justificationibus cepit jus constitutionis, ut ibi dicitur, & de quibus habetur *de pœni. di. 1. qui domum.* ad quarum remissionum exempli fiunt remissiones anni jubilei: ut in *extravaganti Bonifacii antiquorum* potissima etiam ratio ejus, quare indulgentiæ iste valeant est unitas ecclesiæ corporis mystici, in qua multi sancti viri opera pietatis & misericordiæ supererogaverunt ultra mensuram suorum delictorum, dum patienter opprobria, contumelias & finitas passiones & cruciatus toleraverit, quas non merebantur. hi non cessant orare pro nobis, & ecclesia fundit preces ad eos ut orent Deum pro nobis, ut patet in lætaniis. ad hoc 13. *q. 2. anima.* & beatus Paulus pollicetur pro suis sine intermissione orationes ad Deum porrigere. 22 *di. sacrosancta.* Item de his cessantibus meritum mortis & passionis & effusionis sanguinis Christi remissio peccatorum operatur, *de consecra. dist. 2. quia corpus.* ipse enim obtulit se hostiam pro peccato: *de consecra. di. 2. non oportet.* & illa pœna & martyrium quod injuste pertulit, quinimmo minima ejus gutta sanguinis erat sufficiens ad luitionem nostrorum delictorum. unde Isaiæ 54. *omnes languores nostros ipse tulit & dolorem ipse portavit.* & ipse multorum peccata tulit, & pro transgressoribus oravit, sua igitur merita & sanctorum nobis communicans potestatem Petro & successoribus ejus dedit ligandi & solvendi. ista igitur indulgentia pœnæ pro peccatis infligendæ concedere videtur pœnitentibus & confessis in remuneratione præmii sanctorum martyrum, quasi sufficientes sint debitores pro nobis satisfacere apud Deum. & sic pro nobis satisfaciendo liberant nos à pœna, dispensationem autem istorum meritorum, quibus à pœna peccatorum possumus liberari, Christus, ut dixi, Petro commisit & successoribus, qui Episcopis in partem hujus sollicitudinis commiserunt, sicut & alia: ut *c. mandata de præsumpt.*

Ad contraria supradicta per ordinem respondet. & primo ad id quod dixi, quod impœnitentes non gaudent indulgentiis: quia venia non datur &c. hoc fateor sed pœnitenti vel proponenti se corrigere, & sic jam corde contrito bene valent: si tamen hæc habeat formam indulgentiæ. ad hoc. 17. *q.* 1. §. *si ergo.* papa enim, qui habet summam potestatem, & in quo repræsentatur ecclesia, indulgendo videtur eis communicare opera sanctorum & passionis Christi, & sic satisfacere & solvere pœnam pro delicto peccatori infligenda. & per hoc simul justitia cum misericordia conservatur : quia prius est contritio quæ accedit ad instantiam, & sequitur indulgentia quo ad partem misericordiæ. ad hoc *de pæni. di. 1. c. nullus debita.* Et per hoc etiam solvitur aliud contrarium, in quo dixi, quod satisfactio debet præcedere, ut pœna remittatur: & qui non facit non dicitur pœnitere. nam contritio pro satisfactione habetur. Et aliud, i. sanctorum merita, quæ communicat ecclesia peccatoribus satisfacere dicitur ut in *c. qui per alium, de regu. jur. li 6.* Ad aliud contrarium, in quo dixi, quod indulgentiæ viderentur inductæ ad destructionem, non ad ædificationem fidelium, ex eo quod facilitas veniæ &c. Respondetur quod immo præbent remedium contra peccatum vitandum tamen præcedente contritione, ad quam disponitur ut indulgentiis quis possit gaudere, & cum hoc concurrit gratia gratum faciens ex gratia quam meretur ex humilitate & pro opere. Caveat tamen sibi ne istam gratiam suscipiat quis pravo corde negligendo propter ipsam indulgentiam & bonam operam inposterum. tales causæ licet propter indulgentiam reddantur immunes, tamen ex contemptu ligari possent *6. q. 3. §. cum ergo. 24. q. 3. notandum.* unde dicit canon, quod negligentia est superbia, parit offensam, & loquitur recte de negligente satisfacere pro delicto, *de pœni. di. 7. c. prædixerat.* non ergo contemni debet pœnitentia injuncta vel satisfactio propter negligentiæ susceptionem. Aliis contrariis supradictis etiam respondetur, sed per proximam præcedentem concluditur : quia nescit homo an juste ad indulgentiam vadat, & non est nimis in his confidendum, ut tantum valeant quantum sonantis diffuse possem prosequi, sed obmitto gratia brevitatis.

SUMMARIUM.

Pontifex in quibus habeat potestatem : & primum an potestatem habeat legem generalem condendo statuere contra jus divinum, vel etiam per speciale dispensando per rescriptum.

CAPI-

CAPITULUM II.

POstquam retulimus ubi & in quos summus pontifex habet potestatem : Nunc dicendum est in quibus habet potestatem.& primum inquiram generaliter, an habet potestatem legem generalem condendo statuere contra ius diuinum vel etiam per speciale rescriptum. Secundo an aliquo ex prædictis modis possit contra iura naturalia maxime contra naturæ principia. Tertio an possit contra statum ecclesiæ universalis. Quarto an contra Apostolum vel Evangelium, aut vetus sive novum Testamentum sive fundamentum ecclesiæ militantis. Ultimo an contra ius positiuum, quod non seruatum peccatum nutriat. Ex de his omnibus primum in genere dicam, deinde descendam ad multa particularia.

Redeo primum, an contra ius divinum generalem legem condendo vel specialiter dispensando possit statuere.& in hoc quidam dicunt quod Iohannes de Ligna. in *ca.fi. de transac.* tenet, quod Papa non dispensat contra legem divinam veterem aut nouam , quia sic legem superioris tolleret, contra dictam *l.nam magistratus.ff.de arbi. & de maio. & obe.cap.cum inferior.* Legistę autem in *l.fi. C.si contra ius vel uti.publi.* dicunt, ut ibi refert glo. quod principes (& loquitur de Imperatore) non potest in totum arrogare.i.tollere ius divinum, sed derogare sic , sive ipsum distinguere & limitare, sive ipsum restringere in aliquo casu potest, ut in illo quo cautum est in ore duorum vel triũ stat omne verbum: *de iudi.c.novit.& de testi.c.in omni negocio*, ut non habeat locum in testamentis, in quibus septem requiruntur, vel in alia ultima voluntate, in qua requiruntur ad minus quinque *l. fi. in fi. C. de codicil.& in l.fi.C.de dona.causa mor.l.hæredes palam.§.in testamentis ff.de testa.* Item iure divino cautum, *non occides*: & tamen in iure civili in pluribus casibus occisio est permissa: ut in *l.* 1. *quando li. sin iudi.vin.* Quæ temperat vera Bar.in *l.omnes populi.ff de iusticia & iur.* quando ius divinum non est præcise & simpliciter custodiri mandatum, ut in illo præcepto, *non occides.* Nam hoc non obstante aliquando ius divinum mandat homicidium, ut cum dicit : *qui occidit occidatur.* & alibi mandauit Moysi dicendo, *maleficos non patiaris vivere.* Exod.22.*cap & 18.quæst.1 §.hinc apparet* Contra istud igitur ius divinum, quod non apparet demandatum præcise, sed aliquando ab ipso iure divino contrarium invenitur statutum, potest ex causa Papa vel Imperator contra ipsum dispensare siue disponere. Ideo valet lex certis casibus permittens homicidia. *l. 3.ff. ad legem Cor.de sica.* Idem dicit, quando causa legis excludit peccatum ut valeat dispositio contra ius divinum , etiam quod sit præcisum , nec à iure divino unquam subdistinctum patet ut dixi in dispositione Testamentaria & in ultimis aliis voluntatibus , ubi plures tribus testibus requiruntur ad fraudes evitandas. *l.fi. C.de fideicom. & l. jubemus. §.fi. C. de testa.l. huc consultissima in fi. C.qui testa.fac.pos.* sed si princeps. Lvel statutum non excluderet peccatum , & tunc contra ius divinum etiam distinguendo non valeret.ut si lex dicit , non valere alienationem fundi dotalis etiam cum iuramento. *l. non dubium. C.de lege.* talis enim lex cum non tollat peccatum , non tollit ius divinum , quod mandat iuramenta seruari *de iureiuran. cap.& si Christus, ver.& sit rursum.* qua scriptum est.*redde Deo iuramenta tua*, Deuteronom.cap.5. & Matth.5. Et ideo lex dicens, quod non valeat pactum, quod filia non succedat etiam cum iuramento firmatum non valeat: quia non tollit peccatum: ut *de pac.c.quamvis li.6. & de iureiuran.cap.cum contingat.* Idem quando leges permittunt malæ fidei possessorem præscribere, non valet : ut in *cap.fi.de præscrip.* quia peccatum non excludunt. Et ex his Bar.ibi in dicta *l.omnes populi*, decidit quæstiones multas. Et primo videtur valere statutum, quod permittit bannitos impune occidi: quia iure divino præcise contrarium non est statutum dicta *l.1.& 2.C.quando licet.sine iudi vin.* Etenim bannitus non obediens illi, sub cuius imperio est , est ut transfuga civitatis, & perdit iura propriæ civitatis, & potest impune occidi, ex forma legis *transfuga & hostis civitatis. l. 3. ff. de sica.* ergo idem exbannitus ex forma statuti. Similiter dicit, quod si statutum dicit, quod qui steterit per decennium quod non petierit debitum, cadat à iure suo quod tale statutum non valeret: quia nec lex imperialis, si hoc decideret, valeret, licet si diceret contractus vel instrumentum factum præsumatur fictile vel fictilium valeret statutum : quia talis causa excluderet peccatum. Et idem dicit si lex dicat, quod non valeat contractus minoris etiam iuratus, nisi sint duo consanguinei, quod statutum sive lex non valeret, nisi subiungat lex quod contractus ficticius præsumatur & minores dolo inducti quia tunc valeret lex vel statutum. Ista sunt formalia verba Bar. in dicta *l.omnes populi.de iusti.& iure.* Sed ista verba non videntur vera tam in regulis quam in exemplis. Primo ipse videtur implicare contradictionem. dicit enim quod quando lex vel papa vel princeps subdistinguit ius diuinum, nec tollit peccatum , quod talis lex non valet. Secundo dicit quod lex vel dispensatio potest permittere homicidium, quasi permissio tollat peccatum. Sed istud dictum videtur contra glo. 33.q.2.*c.inter hoc*, ibi gloss.dicit quod lex permittat viro occidere adulterium cum vxore repertũ post tres monitiones: ut in *auct.ut licet matri & aviæ.§.penultimo & fi.* Item licet patri detur licentia occidendi inventum fornicantem & filiam: ut *l.patri.& l.nec ea ff.de adulte.* hæc tamen constitutio non tollit peccatum, immo de iure canonico viro interdicitur occisio: ut in *c.admonere.33.quæst.2.& c.si quod verit us.* ita dicit glo.in *cap.inter hæc 33.quæst.2.* Ad idem glo.in *l.ut vim de iusti. & iur.* dum dicitur quod occisio iure permittitur fori scilicet non poli ad defensam. & tamen istæ leges licet non removeant peccatum, tenent *de iur. ci. & in foro ciuil*, licet non de iure canonico: ut in dicto *cap.inter hæc 33.quæst.2.* quia pœnæ legum non habent locum de iure ecclesiastico, sed practicantur de iure civili. Item dicere quod lex præsupponendo dolum in contractu intervenisse tollat peccatum, vel ex

eo quod inducat præsumptionem simulationis, tollatur peccatum, hoc videtur ridiculum dicere: quia animus & propositum peccatum inducunt. *l.* 1 *ff. de sica.* 23. *q.* 5. §. *hinc notandum.* Et ideò si papa me vellet absoluere in peccato persistente non posset 24. *q.* 2. *legatur.* unde lex futurum peccatum non potest remittere, sicut dicunt legistæ quod dolus futurus remitti non potest. *l. si unus.* §. *si illud ff. de pac. & l. quidam decedens. ff. de administra. tuto.* hoc patet rectè intuenti. nam licet lex permittat homicidium banniti, ista non tolleret peccatum, si quis occideret dolo vel vindicta dicto §. *hinc notandum est* 23. *q.* 5. quia peccatum & dolus futurus per legem vel papam remitti non potest, dictis iuribus. præterea non videtur verum indistinctè, quod lex non valeat inducens veniam pœnæ temporalis, licet non tollat culpam vel peccatum: quia immò interdum tenet, quando lex pemittit aliquod peccatum removendo pœnam tempotalem propter maius bonum. tex. est & ibi not. 4. *dist. capit. denique* notatur. 31. *di. omnis lex,* ubi glo. dicit quod lex in eodem permittit adulterium, ut euitetur maius delictum homicidii, ut 23. *quæst.* 2. *cap. si quod verius.* immo alibi lex canonica non solum remittit temporalem pœnam peccati, sed etiam prohibet ne arceantur à peccato, ut puta cum iudæis permittit inter Christianos uti eorum sacrificiis. 45. *di. qui sincera,* & negat eos impediri: ut hæc pulchre notat Iohan. An. in *mercurialibus in regula peccatum, in tertio argumento de regu. iur. libr.* 6. unde licet lex ciuilis permittendo præscriptionem permittit peccatum, non videtur propterea lex ipsa mala, si hoc facit propter maius aliud bonum, ut in dictis iuribus. Item in exemplis suis Bar. videtur sibi contrarius. nam dum dicit quod non valet statutum quod negligens per decem annos petere cadat à iure suo, ipse idem notauit contrarium in *l. ambitiosa. de decre. ab ordi. faci.* in tertia regula. faciunt notata per eum in *l. sequitur.* §. *si viam ff. de usucap.* Item in illo de fundo dotali prohibito per legem alienari etiam cum iuramento. *l. non dubium. C. de legi.* quod valeat hodie de canonico ipse idem Bar. notauit contrarium in *l. si quis pro eo ff. de fideiusso.* quando lex prohibens venditionem direxisset verba ad contrahentes

SUMMARIUM

An lex Canonica vel Papa possit disponere super dispositis à iure divino.

CAPITULUM III.

QUid igitur dicendum? ego primum dicam. si lex canonica vel papa possit disponere super dispositis à iure divino. Secundò dicam de Imperatore & aliis inferioribus. Tertiò an si potest disponere disponendo tollat peccatum Quartò dato quod non tollat peccatum an constitutum teneat vel dispensatio, sive dispositio an sit irrita: Et quis potest hoc cognoscere.

Ad primum dico, si Papa disponit aliquid, quod sit à iure divino dispositum, & eodẽ modo disponit, quia tunc valet, sicut quando constitutio municipalis disponit idem quod ius cõmune, *l. ius autem civile. ff. de insti. & iur.* notatur in *l.* 1. *in princ. ff. ad legem falci. & in c.* 1. *de const. in* 6. & ibi per Io. An. licet talis dispositio videatur quodammodo supervacua, sicut cũ debitor legat creatori *de leg. l.* 1. *l. si creditori.* facit. *l.* 1. *in fi. ad munici. & l.* 1. *de thesau. li.* 10. non tamen est omninò superuacua quia si cõstitutio municipalis disponit idem quod ius commune circa beneficia, ut quod spurii non possint habere beneficia. hæc constitutio operabitur ut non valeat impetratio facta à spurio de beneficio etiam facta derogatione iuri communi nisi etiam de ista particulari constitutione mentio facta fuerit. nota est singularis Doctorum in *c.* 1 *de rescrip.* & ponit. Io. An. in *c.* 1. *de fil. presby ad si. in v. Statuto.* si verò non disponit idem, sed aliquid addit vel supplet, quod non sit contra vel præter ius diuinum, sed sit ultra, & tunc etiam valet ut cum ultra statututa per Iesum in forma sacramenti corporis Christi, quia addit ecclesia verbum eius. nam cũ Christus dixit, *hoc est corpus meum:* de *consecra. di.* 2. & à capite ecclesia addidit verbũ *enim.* Et in consecratione sanguinis plura addidit, ut notatur in *c. cum in arte, de cele. mis. &* dixi 11. *di. Ecclesiasticam.* Si tamẽ vellet Papa, quod prætermissis his verbis additis nõ fieret sacramentum, non valeret: quia esset contra ius Divinum per Christum traditum ut dicam infra in quæstione *an possit disponere Papa in habentibus relationem & actum supra corpus Domini verum.* Si verò dispositio papæ est præter vel contra ius divinum, ita quod illud quærat in totum tollere sine arrogare, & tunc ius divinum morale tollere non potest, quia illud immtuabile. 6. *dist. in principio. & in c. his ita.* secus si esset ius divinum ceremoniale, quod non est, de perfectione Evangelica. & ideò Papa non potest in totum tollere ius divinum morale: quia inferior non tollit legem superioris. arg. *capit. cum inferior. de maio. & obe.* 21. *di. cum inferior* Si verò vult limitare sive restringere vel ipsi derogare, & tunc ut dixi supra glo. iuris civilis in *l. si. Co. si contra ius velutili. publicam,* dixit quod potest distinguere legem Dei & hanc Gof. in *summa de rescriptis* vocat modificationem, aliqui vocant interpretationem, quia lex humana potest interpretari divinam legem, & est interpretatio restrictiua. nam cum ius divinum dicit *in ore duorum vel trium stat omne verbum* restringatur præterquam in testamentis & ultimis voluntatibus, in quibus propter bonum publicum ad evitandas fraudes & malitias hominum *l. si Co. de fideius.* & in iuribus supra allegatis requiruntur plures ut septem testes numero, & præterquam in causa Cardinalis. 2. *quæst.* 4. *capit. præsul.* & hoc intelligunt quando modificatio seu interpretatio est rationabilis & ius divinum generaliter loquens est dans formam in actibus hominum, licet si ius divinum esset prohibitorium vel punitorium, tunc dicunt si illud prohibitum in nullo casu inuenitur ab ipso iure divino permissum, puta præceptum illud: *non mœchaberis.* tunc non poterit lex humana hoc ius divinum subdistinguere.

& ideò

& ideo si lex dicat quod bannitus possit impune offendi, non poterit bannita mulier adulterari, quia adulterium est adeo de se malum, quod non potest ex aliqua justa causa justificari, *de jurejuran. & si Christus*. Sed si tale jus divinum est prohibitorium, quod reperiatur ab ipso jure divino aliquando permissum, ut in illa prohibitione: *non occides*, tunc lex humana potest subdistinguere jus divinum. Idem in illo præcepto: *non furaberis*, quia Deus Israelitis permisit furtum: sic poterit lex civilis. *l.1. §.non fuit. ff. de dolo.* & ideo valet lex quod liceat rem hostium furari. istæ omnes doctrinæ non sunt perfectæ. primo non est verum indistincte, quod jus canonicum vel civile possit subdistinguere jus divinum. non enim potest jus canonicum permittere aliquo casu usuras: ut nota. in *cle.1. de usur.* & Jo.An. in regula *spectatum. de jurejuran. in tertio dubio*: & est tex. in *cap. super eo. de usuris*: & tamen aliquo casu Deus usuras permisit Judæis, Deuteronom. 23. dum dicitur: *non feneraberis fratri tuo, sed alieno*: & notat beatus Thomas *secunda secundæ q. 69. articulo* 1. & probatur. 14. *quæst*. 3. *cap. ab illo* dixi in meo *tractatu usurarum*. Item non posset lex civilis permittere homicidium aliquo casu pro levi causa, ubi non sequeretur majus bonum, quod exinde posset pervenire, vel vitaretur maius malum quod posset ex inde oriri: ut notantur dixit Hosti in *cap. fi. de consue.* & beatus Thomas in *secunda secundæ quæst. 64. not.* Jo.An. in *add. Specu. in ti. de consti.* Nec posset lex civilis permittere aliquid nisi sequatur maius bonum: ut *de jurejur. & si Christus.*. Et ideo quia ista doctrina, quod ejus divinum posiit subdistingui sive interpretari seu modificari, non est generalis: ideo non est bona. Item illa doctrina quod quando jus est prohibitorium, si non invenitur ab ipso jure divino aliquando permissum non posiit tunc subdistingui, non est vera. ecce exemplum: prohibet jus divinum ut *quos Deos conjunxit, homo non separet*: nec in aliquo casu huic præcepto per jus divinum apparet derogatum: & tamen hoc jus patitur interpretionem à jure canonico, ut intelligitur de conjunctis non solum per verba, sed etiam per carnalem copulam. Nam ante commixtionem corporum per ingressum religionis separantur: *de conver. conjuga cap. ex publico. de sponsa. cap. commissum.* istud tamen argumentum non est tutum. nam Moyses permisit Judæis dare libellum repudii. *25. di. ab exordio.* not. *de consang. & affi. cap de infidelibus*: nisi tu salves Doctores, dum dicunt: Si non invenitur ab ipso jure divino aliquando permissum sine peccato, ut in homicidio; sed permissio usurarum vel datio libelli repudii, licet esset tolerata lege data Moysi, non tamen tolerabatur sine peccato: ut nota. in dicto *cap. ab exordio.* per Archi. & per Tho. in dicta *secunda secundæ*. loco præallegato. Item interpretatur hoc præceptum à papa, ut non separentur quos conjunxit Deus. s. sine ratione, ut dicit Isidorus *33. q. 2. quos Deus.* Et ideo si unus conjugalium infidelium convertitur ad fidem, & non potest cohabitare cum consorte infideli sine contumelia creatoris: certe papa ex hac ratione dirimit matrimonium etiam carnali copula contractum, & ad finem, ut conversus cum alio contrahat matrimonium: ut *de divor. c. quanto.* Item contra mandatum sive prohibitionem de non dandis temporalibus pro spirituali potest veniri auctoritate papæ: *de pac. c. cum pridem. & de preben. ca. nisi essent*, licet jus divinum simpliciter loquatur, nec aliquo casu permiserit. Quare in hoc ultimo articulo, quando jus civile jus canonicum subdistinguat, quidam dicunt quod aut subest causa legis & excludit peccatum, & tunc valet: patet in illo jure *in ore duorum vel trium stat omne verbum*, ut supra dixi. Aut non potest subesse causa ut quis cum matre contrahat, & non valet. & idem si causa subest, sed non excludit peccatum: quia etiam non valet: ut in dicto *cap. fi. de prascript. de jurejur. cap. cum contingat.* sed si causa potest subesse: sed est dubium an posiit tunc causa præsumitur subesse: ut no. Jac. de Arc. in dicta *l. fi. C. si contra jus veluti. publi.* facit *cle. 1. de proba.* Ego credo quod isti magis appropinquent veritati: sed in solo uno mihi displicent. nam dum volunt quod si lex non tollat peccatum non valeat, non dicunt verum, dummodo sequatur majus bonum, vel evidetur maius malum: nam ibi potest valere lex, ut evitetur pœna temporalis & si non culpa evitetur peccati. 4. *di. denique. & in ca. qui sincera.* 45. *di.* nam jus canonicum permittit minus malum, ut evitetur maius: ut in *cap. veniens*, & ibi notatur *qui cle. vel. vo.* ideo permittit adulterium ut evitetur homicidium. 33. *q. 2. c. si quid verius.* quod qualiter debet intelligi, statim dicam.

Et ideo ego dico, quod est quadruplex dispensatio, ut etiam dicam infra in quæstione *an papa dispensat cum monacho ut contrahat matrimonium.* una prout est juris relaxatio: ut 1. *q. 7. §. nisi rigor.* Secunda est interpretatio sive juris declaratio *de testi. c. in omni. & de jurej. c. quintavallis*: sed ista improprie dicitur dispensatio, ut ibi. Tertia est juris distributio. Est & quarta in uno in totũ relaxatio: sed in alio comutatio: *ut de voto. c. super his.* In prima ergo dicitur indistincte, quod contra jus divinũ papa non potest dispensare: ita dixit glo. 5. *di. in summa. in fi.* loquens de jure naturali, quod & ipsum divinum est, quia continetur in lege Evangelii. 1. *di. c. 1. ff. de fur. l. 1. in fi. & insti. de obli. quæ ex delic. nas. in prin.* & est ratio, quia jura ista sunt immutabilia, ut *dicta* 5. *di. per totum*: igitur non potest dispensari: quia dispensatio est juris relaxatio facta cum causæ cognitione 1. *quæst*. 7. §. *nisi rigor.* sed cum sit immutabile, non potest relaxare: igitur contra ipsum indistincte non potest dispensari: patitur tamen interpretationem à jure communi à summo pontifice, quam infra tamen dispensationem nominabo: quia juris declaratio prout fit à papa potest vocari dispensatio. Et sic sumendo dispensationem pro juris relaxatione, istam non facit papa. Sed si capiatur pro juris interpretatione sive declaratione, istam facit, & de quatuor tres patitur interpretationes. Nam quatuor modis fit interpretatio: ut no. glo in *l. 1. §. qui operes. Digest. ad Tertull. & in l. 2. in princip. Digest. de orige. juris.* in glo. *interpretationem.* Est enim correptiva sive arrogativa interpretatio: & istam non facit jus humanum de jure divino, ut supra dixi. Alias autem tres interpretationes facit, ut probatur in *l.*

jus civile: ff. de justi. & jure. Et est secunda expositiva sive declarativa: & istam patitur ut in illo jure: *in ore duorum vel trium stat omne verbum,* declaratur ut non sint pauciores ut no. in dicto *cap. in omni de testi.* declarat etiam cum dicit: *quos Deus conjunxit homo non separet,* ut intelligatur de conjunctis conjunctione non solum animarum sed corporum: quia conjuncti sola animarum conjunctione possunt sperari *de conversi. conjuga. c. cum conjuncto.* Et est tertia generalitatis restrictiva vel arctativa. & istam interpretationem patitur quando subest causa quæ tollat peccatum: vel saltem quæ licet non tollat peccatum inducat maius bonum, vel evitet maius malum per supradicta. Et ideò illa verba: *quos Deus conjunxit:* &c. restringuntur præterquam quando intervenit etiam copula inter infideles, & unus est conversus, & non potest sine contumelia aliis cohabitare, ut tunc possit fieri separatio, & restringantur prædicta verba: ut in dicto *cap. quanto de divor.* sicut restringitur dictum Apostoli dicentis: oportet ordinandum esse unius uxoris virum. *16. di.* § 1. *& de biga. capit. super eo.* ut intelligatur de ordinando ad sacros. Item restringitur aliud verbum Apostoli, oportet ordinandum esse sine crimine 25. *di. nunc autem,* ut hoc habeant locum nisi sit dispensatum per Episcopum in crimine adulterii vel minoribus: *de judi. at si clerici..* Item paritur restrictionem: quia jure divino multæ personæ legitimæ conjunguntur, quæ prohibentur per canones: *de consang. & affi. non debet.* Nam filii duorum fratrum copulabuntur jure divino: *de consang. & affi. capit. de infidelibus. insti. de nup.* §. *item duorum.* notat. Jo. An. in *cap. per venerabilem.* in verbo *potest qui filii sint legi.* notat *Co. de nupt. l. in celebrandis.* & papa hos gradus restringit: dicto *capit. non debet.* Similiter contra præceptum de dandis decimis exceptuat nonnullos, *de deci. capit. ex parte.* & quod in eis amicabilis compositio admittatur: *de transact. capit. statuimus.* immo plus voluerunt quidam in *capit. à nobis de deci.* quod ad tempus posset omnes decimas suspendere, licet non in totum tollitur. Sed hoc ego intelligo cum causa legitima: ut si suspenderet donec Christianus populus militaret contra infideles. Et si dicitur contra præcepta Decalogi, papa non potest in minimo dispensare: dicit Hosti. quod est speciale in isto præcepto ut recipiat limitationem & restrictionem: quod non est in alio præcepto morali. nam in aliis versatur honor Dei irremissibilis: in ista honor reverentiæ & recognitionis universalis Dominii: ut *de deci. c. tua nobis.* Et ideò quod in totum non solvantur, papa non potest facere: sed ne solvantur magis uni Ecclesiæ quam alteri: vel quod solvantur integre, hoc non respicit jus divinum, sed commodum temporale istius vel illius Ecclesiæ: ideò potest remittere quod una Ecclesia penitus nihil solvat: ut *de deci. capit. suggestum.* Item quod laici certam minorem portionem solvant: licet quo ad ipsos laicos universaliter non posset remittere, nisi forsan in aliquo vel in aliquibus singularibus est causa ut notat. in dicto *capit. à nobis.* faciunt illa quæ dico infra in quæstione *an Papa dispenset contra Apostolum.* item posset facere quod laici ipsas possiderent: quod patet quia ante concilium Lateranense possidebat: *de decimis nuper. & in cap. 2. §. illus vero. de deci. in 6.* Item patitur extensivam interpretationem: quia in modo consecrationis addidit papa extendendo multa: ut dicam in quæstione: *an Papa possit in habentibus relationem supra corpus Domini verum:* semper intelligo quod has interpretationes faciat cum causa, quæ tollat peccatum; vel quæ maius bonum inducat, vel minus malum evitet, aliàs non. Et ideò lex dicit quod jus civile est quod à jure naturali vel gentium non recedit in totum: non tamen per omnia ei servit: ideò cum aliquid detrahimus vel addimus juri naturali est jus ciuile: ut *l. jus civile est ff. de justi. & jur.* Et ideò potest princeps per jus civile addere vel detrahere juri naturali, quod & ipsum jus divinum. 1. *d. c.* 1. & hoc est verum, nisi jus divinum vel naturale sit de necessitate: quia illud non potest aliquo casu tolli vel diminui vel restringi vel ampliari directo. *l. 2. ver. quod senatus. ff. de usufruct. ea. rerum. quæ usu consu.* ideò non potest facere Deus quod virgo corrupta sit amplius virgo 32. *q. visi. c. Paulus vas electionis.* alias *si Paulus.* facit *l. in bello. §. facta. ff. de capti.* Posset tamen tollere effectum ejus, ut dictis juribus notetur. & hoc de papa: & quando disponit inter subditos. nam si disponeret inter non subditos, constitutio papæ extenderetur.

SUMMARIUM

An Imperator & alii inferiores possint disponere super dispositis à jure divino.

CAPITULUM IV.

DE Imperatore & aliis secularibus inferioribus dico quod si ea quæ sunt statuta de jure divino sint spiritualia, tunc Imperator & seculares nihil possunt disponere: *de jud. nov. de deci. tua.* & infra dicam. ista enim sunt tantum pontifici reservata. *96. di. cum ad verum.* Si sunt temporalia, tunc per omnia dico, ut dixi supra de papa. Et hæc intelligo sive disponat legem generalem condendo sive per rescriptum: qui in aliis non facio differentiam, cum procedant ab eadem potestate: ut dixit Jaco. de Butri. in *l. præscription. Co. si contra jus vel uti publi.* quamvis Bar. aliter sensit in *prima consti. ff.* quia qui habent eandem causam productivam si ab ipsa producantur, habent eundem effectum. *l. de quibus ff. de legi.* sed est eadem causa productiva legis generalis & rescripti: utriusque causa est princeps: ergo idem effectus nisi in uno: quia si disponitur per rescriptum contra jus divinum præsumitur per importunitatem obtentum & ad instantiam impetrantium ex quo è contra jus naturale sive divinum, & non valet. *l. 1. Co. de peti. bo. subla. libr. 10. l. quotiens. Co. de preci. impe. offe.* sed lex generalis præsumitur digesto concilio promulgata. *l. humanum Co. de legi.* & principis motu proprio: ut notat. *Co. de sacrosanct. eccles. auctorit. quas actiones.* Sed si constaret rescriptum non esse

esse surrepticium: tunc non est vis inter legem generalem & rescriptum: quia sicut potest princeps per legem generalem, ita potest etiam per rescriptum.

SUMMARIUM.

An papa vel Imperator disponendo vel interpretando possint tollere peccatum.

CAPITULUM V.

Modo capio tertium dubium: an Papa vel Imperator sic interpretando tollant peccatum. In hoc sic dicerem: quod aut loquimur de peccato quod quis committeret, alias si sine dispensatione faceret, & etiam si faceret bono animo. ut puta occidit quis hominem amore iusticiæ: certè si facit ut iudex vel iudicis mandato, non peccat. secus si non sit iudex, & sine iudicis mandato faciat etiam zelo iusticiæ: nam talis homicida est. 23. q. 5. *cap. miles. & c. seq.* loquor quando est iudex, qui potest tale delictum punire. Et ideò si tu quæris: an si lex permittit privato homicidium, tollat peccatum. Dico quod si loqueris de isto peccato quod committeret occidens hominem non existens iudex etiam amore iusticiæ: dico quod tale peccatum tollitur: dicto *c. miles. & c. cum minister.* Et ideò lictor qui interficit ad mandatum iudicis non peccat. 23. *q.* 5. *c. cum minister. & c. miles.* Si enim iudex committendo aliquem interfici, eximit à peccato: ergo & lex multo magis semper loquor quando lex cum causa necessaria committit privato homicidium: & ideò lex quæ permittit tueri, etiam occidendo, propriam salutem, tollit peccatum si defendens faciat animo solum se tuendi, & cum moderamine inculpatæ tutelæ *l* 1. *C. unde vi.* facit enim lex modo ipsum iudicem in causa propria: sicut in casu *l.* 1. *C. quando li. se sine iudi vindi.* Et sicut iudex non peccat occidendo hominem amore iusticiæ: sic nec volens se tueri aliter non valens evadere, quia à lege factus est iudex suæ causæ. nec modo peccat: quia lex tunc dicitur occidisse non homo. 23. *q.* 5. *capit. homicidas & c. cum homo.* not. glo. in *ca.* 1. *di.* 1. *in glo.* in verbo *inferri.* & ideò glo. in *l. ut vim,* in isto casu non est vera: quia iure fori & poli tutus est, si faciat pro zelo iusticiæ. Et quod hoc sit verum ostenditur: quia talis propulsatio in iure etiam interficiendo pro tuitione est de iure naturali, ut supra dixi. sed illud quod fit secundum ius naturale cũ debito moderamine, non potest esse peccatum: aliàs diceretur natura fuisse corrupta in productione iuris sui, quod est impossibile. Sed si tu loqueris de peccato proveniente ex animo: quia non facit zelo iusticiæ sed ad vindictam, tunc lex non tollit hoc peccatum, nec potest remittere: quia etiam iudex, qui non damnaret contemplatione iusticiæ delinquentem sed ex rancore, quamvis iudicialiter faceret, peccaret. 23. *quæst.* 5. *hinc notandum. & capit. cum homo ab homine.* Sed si lex permitteret homicidium ad vindictam vel iracundiam naturalem arcendam: sicut cum indulget marito vel patri interficienti filiam adulteram propter vehementem eius dolorem & iracundiam: ut *l. Gracchus. C. de adul.* tunc licet propter vitandum maius periculum: valeat lex ut homines non sint ita lasciui in adulteriis, & compescantur in adulteriis, & sic valet talis lex: non tamen tollit peccatum, licet pœnam temporalem tollat: ita intelligo glo. in. dicto *c. inter hæc.* 33. *q.* 2. *ar. dict. c. denique* 4. *dist.* Et ideò statuta quæ permittunt vindictam non valent, ut peccatum tollant, licet pœnam temporalem remittant: nisi fiant pro maiori bono inducendo vel evitando maiori malo: quia & si valeat lex ad tolerandam pœnam temporalem. 4. *di denique,* non ad peccatum tollendum. hoc probatur. 33. *q.* 2. *ca. si quod verius,* ubi licét lex consulendo permittat alicui adulterium, ut evitet in eo homicidium, quod est maius malum, non tamen remittit peccatum: ut ibi no. & idem si causa non esset digna occasione, propter quam lex permittit mortem inferri: ut si dicit quod à centum libris supra banitus possit occidi: tunc non credo quod hæc lex tolleret peccatum: ut vult glo. in *d. c. inter hæc.* sic intelligo ista.

Et ex istis infinita deciduntur. si statutum permittit offendi banitum, non intelligitur de offensione adulterando, quia hæc permissio nunquam posset iustificari ut sequeretur maius bonum: nec posset ex hoc evitari maius malum: & licet permittatur adulterium ut in se ipso evitetur maius malum, tamen ut alii sequatur maius bonũ, vel in alio tertio evitetur maius malum, non licet 14 *di. c. quod ait.* Vel dixi quod non potest iustificari: quia nulla esset in adulterio offensio, ut verificaretur statutum.

Similiter nullo casu potest usuram permittere: ut in dicta regula *peccatum* no. in Io. An. in *tertio dubio.*

Item ex istis patet: si lex potest permittere homicidium & an valet an tollat peccatum. Item an valet statutum, quod non petens infra decennium, cadat à iure suo. Nam si propter lites fortè dirimendas, quæ multæ oriebantur forsan ex præsumptis alias usurariis contractibus: & tunc valet hoc statutum, etiam si in præscribente nutriret peccatum, quãdo maius bonum ex tali statuto posset insurgere, ut homines arctarentur ab usurariis contractibus frequentatis: aut evitari maius malum sic intelligo Bar. in *L. ambitiosa. de decre. ab or. fa* dum dixit quod pro bono civitatis hoc statutum fieri potest. & ita limito *c. si. de præscriptis,* ut procedat hoc statutũ isto casu etiam in mala fide præscibente. sed si nõ faceret aliquod istorum tunc non valet. sic concordo prædicta in *d. l. omnes populi.* & no. in *c. si, de præscrip.* Et ex his patet, quare non valet lex ciuilis, quæ damnat pactum de futura successione perdenda iuramento firmatum vel alienatione fundi dotalis cum iuramento: quia non tollunt peccatum: nec sunt inductæ hæ leges ad maius bonum inducendum, vel ad tollendum maius malum: quod alias posset exoriri.

SUM-

SUMMARIUM.

An dispositio Papæ vel Imperatoris irrita vel nulla, quando non tollit peccatum: & quis possit de hoc cognoscere.

CAPITULUM VI.

QUartum dubium est quando dispositio non tollit peccatum, an sit irrita vel nulla? & quis cognoscit de hoc an tollat peccatum vel sit dispositio aliqua aut nulla? Ad hæc quæsita patet ex supradictis responsio, quod si dispositio non tollit peccatum, quod ipsa non valet: ut no. Host. in *c. fi. de consu.* & Ioh. An. in rubrica *de consti.* per tex. in *c. d. de præscrip.* & quod ibi no. & in *c. cum contingat. de iure-iur.* quod est verum, nisi quando lex disponit propter maius bonum: vel ut evitet maius malum: quia lex etiam tunc permittit peccatum & valet. 4. *di. c. denique.* 45. *di. c. qui sincera.* Dico quod valet ad tollendam pœnam temporalem vel ad tollerandum dispositionem, non ut peccatum tollat:

Sed in hoc articulo, quis cognoscat? de hoc est attendendum primo de dispositione papæ: secundo de dispositione Imperatoris & aliorum inferiorum. Si de dispositione papæ: tunc debet adverti, an quæratur cognitio in foro pœnitentiali, vel in foro contentioso. si in foro pœnitentiali, & constat quod papa disposuit sine causa, vel dixit causam minus legitimam evidenter: ita quod illud quod ipse Papa disponebat erat vel est euidenter iniustum, ut quod quis possit adulterari sine peccato: ut in *c. & si Christus. ver. quadam. de iur.* vel si sine causa vel cum causa minus iusta permittat homicidiū vel furtum vel dispenset in gradibus lege diuina prohibitis in matrimonio: tunc illi, cum quibus dispensatur, non debent illam observare, & possunt suæ conscientiæ iudices esse: quia faciens contra legem divinam peccat mortaliter. & si iuberet Papa me peccare, ipsi non debeo parere. 11. *q. 3. Iulianus. & c. qui resistit. & de resti spo. literas.* & ibi glo. ita ipsi sine causa minus legitima dispensanti parere non debeo: & esset potius tolleranda tunc excommunicatio & omnis temporalis iactura quam Papæ parere. Et idem quando est dubium, an causa sit legitima: tunc parendum est superiori, si vinci potest conscientia 23. *q. 1. quid culpatur.* Sed si illorum cum quibus facta est dispensatio vinci non potest, vel credant dispensationem Papæ fore illegitimam: tunc nullo modo parere debet: ut Doc. *de tempo. ord. cap. ad aures.* potius enim Deo cœlesti parendum est, *de resti. spo. literas.* dico quod propriam debent sectare conscientiā: debent etiam, si sit erronea, nisi eam deponant: ut in *c. inquisitioni. de sen. excom. & in c. à nobis. el. 2. e. ti. & in c. per tuas. de simo. el. 2.* Caveat etiam sibi Papa his casibus: quia sine causa permitteret contra ius diuinum, ita quod peccatum fiat: quanto magis præest tanto maius durius iudicabitur. Causa autem si sit legitima consideratur altero de quatuor modis ex qualitate negocii, personę, loci & tēporis: ut no. Hosti. *de voto. c. magnæ.* alleg. *de transla. præla. c. 1.* cum concor. Sed si quæritur in foro contentioso: tunc super id, super quo dispensat vel disponit, est contra fidem vel articulos fidei: ut si disponeret quod inter fideles Christianos consumatum matrimoniū carnali copula dirimatur, & alteri nubant: quia hoc est contra fidem & mandata Dei dicentis: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* vel si disponeret quod quis duas vel tres teneret uxores, quod esset inimicum fidei: ut *de divor. gaudemus. §. quia*: tunc in omnibus, in quibus disponeret contra articulos fidei, vel in illis quæ ecclesia damnat ut hæretica: tunc iudex esse posset conciliū, quod est in causis fidei supra Papam 15. *di. sicut.* & quod ibi no. 40. *di. si papa.* 19. *di. Anastasius.* Et idem si id super quo Papa disponit est contra bonum ecclesiæ universalis, tunc de hoc à concilio redarguitur: Et idem ubi discoloratur status ecclesiæ universalis. 25. *q. 1. sunt quidam.* & sic debet intelligi quod not. Inno. in *inquisitioni. de sen. excom.* ut non sit permittendum Papæ quando iubet euidenter mala. & in *c. quanto. de consue.* dum dixit quod non debet tolerari, quod facit Papa male agendo: & dicas quod his casibus nō debet tollerari à concilio, quod est his casibus, ut dixi super Papam. Sed si dispositio Papæ non tangit aliquod prædictorum, tunc aut dispositio est facta per rescriptum ad partis instantiam: tunc si non apparet aliter de certa scientia Papæ: & quod velit iuri divino detrahere, tunc rescriptum in dubio contra ius divinum est surrepticium: ut *l. quotiens. C. de praci. impe. offe. & in l. fi. C. si com. ius vel uti. publ.* etiam si esset in eo clausula indiuidualis: non obstante divino iure sic disponente, vel esset motus proprius papæ qui tollit omnem surreptionem: ut in *c. si motu proprio. de praben. li. 6.* cum clausula prædicta: vel esset dispositio Papæ generalis, quæ præsumitur in dubio motu proprio promulgata: ut no. in *auct. quas actiones. C. de sacrosanc. eccle.* quia in istis, ut dixi supra non facio differentiam: ita quod appareret expresse, quod Papa vult sic disponere: tunc est tanta potestas Papæ quod quamquam faciat vel dicat accusari non potest: neque damnari etiam à concilio vel ab imperatore, aut alio vivente: ut 9. *q. 3. c. nemo. cum se. capitulis. & 40 di. si Papa.* potest tamē moneri in secreto & etiam palam, si palam peccet mortaliter monitione Evangelica. nam velit nolit subiacet dispositioni Evangelicæ quo ad monitiones fiendas: quoniā cuilibet dictum est *si. peccauerit. de iudi. nouit.* sed quo ad dictam monitionem, ut dicatur ecclesiæ, ad punitionem non subiacet Papa nisi in hæresi. 40. *di. si Papa.* dicitur tamen ecclesiæ ut oret pro eo. Caueat tamen sibi Papa, ut dixi, quia tanto grauius peccat, quanto magis præest. sic debent intelligi illa quæ referunt Doc. in *c. proposuit. de conces. praben.* ipsi tamen cum quibus fit talis dispositio, si ex ea habent conscientiam oneratam, tali, ut dixi, dispositioni non pareant quando gravatur conscientia: quia Papa & ipsi cum quibus disponit venirent contra ius divinū & legem Dei peccando. secus tamen foret, dispositio esset humana vel canonica solum: quia non seruata ex dispositione iuris, quis peccatum committeret, quia istam indistincte Papa posset tollere

& sic

& sic veniens contra ex mandato Papæ non peccaret, cum ipse sit super omnia iura humana. sic intelligo istam materiam.

Si verò dispositio est Imperatoris: tunc si est dispositio generalis legis nutriens peccatum, tunc Papa sua contraria dispositione potest illam tollere: Patet in *capit. cum contingat de iure iur. & in capit. si de prascri. & in capit. licet. de iure iur. libr. 6. & in capit. quamvis de pac. li. 6.* & in hac ratione peccanti in quolibet foro attendi deberet ius canonicum: ut nota. in dicto *c. si. de prascrip.* Fallit nisi lex ciuilis permitteret ea quæ habent peccatum propter vitare maius malum, vel ut nascatur maius bonum. Nam licet lex canonica contrarium statuat ratione peccati, quod non interficiat vir adulterum etiam potest trinam admonitionem: tunc talis lex in foro ciuili practicaretur ad remotionem pœnæ temporalis homicidii. *l. nec ea ff. de adul.* licet namque peccatum surgat, valebit tamen in foro suo lex ciuilis per tex. *c. deniq. 4. di.* Et ideò leges canonicæ seruari debent, etiam in foro ciuili ad prohibitionem usurariam, quæ nullo casu permitti possunt. sic intelligo no. per Iohan. An. in *ca. si. de prascrip.* Si verò dispositio principis est particularis, tunc licet posset redargui à Papa de peccato, quia ratione peccati Papæ subditus est: ut in *c. novit. de iudi.* tamen id quod fecisset inter suos à Papa, vel alio non potest iudicari: ut in *c. si duobus de appel.* & ideò licet tulisset sententiam iniquam vel iniustam, non iustificabitur à papa. Sed quid tunc facere debeant illi cum quibus Imperator disposuit? Dic per omnia ut dixi supra quando dixi, quod facere debent, cum papa facit contra ius divinum, illi cum quibus disposuit, ut sic faciant illi cum quibus contra ius disponit Imperator: quia facta Cæsaris à nemine nisi à Deo possunt iudicari. sic intelligo ista iura, Inferiores alii autem aut recognoscunt superiorem: & per ipsorum superiores possunt emendari. *l. si. in fi. ff. de quasti.* Aut non recognoscunt: & tunc in eis est idem quod de Imperatore dixi, iuxta no. in *l. est receptum. de iurisdict. om iudi. & in c. ex parte. de ver sig. per Inno.*

SUMMARIUM.

Pontifex vel Imperator an contra iura naturalia, maximè contra natura principia possunt dispensare.

CAPITULUM VII.

Modo attingamus, si contra ius naturale Papa possit dispensare. Et quoniam de naturali iure dicturi sumus, placet primum inquirere quid sit natura. Et in hoc legistæ & canonistæ diuersimode loquuntur: & Philosophi diversis à iuristis utuntur. glo. enim *prima distinctione in ca. ius naturale,* dicit quod *natura* multis modis intelligitur. Quandoque dicitur *natura vis insita rebus similia de similibus procrean.* Secundo modo dicitur *natura quidam stimulus sive instinctus natura ex sensualitate proveniens ad appetendum vel procreandum vel educandum.* Tertio modo dicitur *instinctus natura ex ratione proveniens.* Et ius ex tali natura proveniens dicitur *naturalis aequitas:* & secundum hoc ius omnia dicuntur communia, id est, tempore necessitatis communicanda. 48. *dis. ca. sicut.* Quarto modo dicitur *ius naturale* præcepta naturalia: *Ne furtũ facies: Ne mœchaberis:* & omne ius divinum dicitur naturale ius: & secundum hoc omnia dicuntur communia, id est, communicanda. nam & iure divino aliqua fuerunt hominum propria. Nam primo parenti dictum fuit: *De sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Et alibi traditum comperitur iure divino: *Non concupisces rem proximi tui.* ista sunt formalia verba glo. Sed Dominus Azo in prin. *summa Co.* dixit quod *natura est existentia subiectorum producens accidentia secundum proprium esse.* vel *est natura qua intus latet & extra consuetudinis instantia quaeritur, de qua tantum accipitur quantum est de materia inesse. Et est alterabilis: quia suscipit maius & minus.* ista sunt Azo. verba in loco præallegato Philosophus autem 2. Philosophicorum dicit quod *natura est principium & causa motus & quietis eius in quo est primum per se & non secundum accidens.*

Examinemus omnia ista verba, ut clare ipsa intelligamus. Pro quibus examinandis est præmittendum quod *natura* sumitur multis modis. Nam legistę dicunt quod est *natura naturans:* & hęc est Deus: ut no. glo. in *l. 1. §. ius naturale. ff. de insti. & iur. & in l. respiciendum. ff. si cer. pe.* no. 1. *d. c. omnes leges,* & ibi Ar. in ver. *natur.* & hanc Philosophi appellant *naturam universalem.* Secunda est *natura naturata* secundum legistas & Philosophi vocant *naturam particularem:* ut est homo, animalia cætera, cœlum vel aliud agens. Et hæc natura potest capi in strictissima significatione, & stricta: & in larga & largissima. In strictissima locutione natura dicitur forma vel materia: & prout est forma est principium activum: prout est materia dicitur principium irreceptum. Item forma rem naturalem in actu ponit: materia solum in potentia. Et ideò forma est magis natura quam materia: quia secundum Commentatorem *secundo de anima: Nomen rei naturalis sumitur primo formam, deinde materiam.* Item quia illud est magis natura per quod est res naturalis in actu, quam illud per quod solum est in potentia: quia secundum Commen, *Res non dicitur esse in sua ultima perfectione nisi tunc cum habet formam.*

Modo veniamus ad verba glo. & dicamus, quod forma Dei naturalis est quæ generat sibi simile, hoc est generat compositum naturale in virtute formæ: ut homo generat hominem. & equus equum: & sic de singulis. Cum igitur diffinitio dicit quod *natura est vis insita rebus,* ponit vim pro forma: quia ipsa est quæ generat sibi simile, ut forma ligni arborei generat lignum: & forma hominis generat hominem: & sic de singulis. Et meritò dixit *vis insita rebus,* ibi est, intus sita, quia forma est principium intrinsecum rei naturalis, ut statim dicam. & procreat simile de simili, ut supra dixi, & statim subdam. Alia etiam diffinitio Domini Azo. videtur esse vera, non capiendo formam strictissimè prout est sola forma & materia: quia tunc diffinitio non esset bona, quia esset dicere quod ipsa forma esset subic-

subiectum: quod non est verum: quia forma præparat materiam, & tandem in materia præparata inducit formam & fit compositũ, vt dicit 10. Mo. in *prohemio sexti*. Non est ergo verum quod natura sit existentia subiectorum: sed bene est illud cum materia simul per quæ omnia subiecta existunt. Et capiendo naturam pro compositis naturalibus, vt dixi, potest esse vera, dum dicit quod *est natura existentia quadam subiectorum producens* &c. Nam in ista diffinitione auctor diffinit naturam prout est in compositis naturalibus, quæ existunt ex materia & forma. 32. *quæst. 2. ca. quod verò non formatum. & de conse. di. 2. c. corpus. & cap. panis. & di. 4. cap. in synodo.* Et ideò dicit: *natura est existentia subiectorum:* quia omnis existentia subiectorum est ex forma & materia. Et dum subdit *producens accidentia secundum proprium esse.* Est sciendum quod accidentia rerum naturalium dicuntur motus & quies, grauitas & leuitas, calor siue frigiditas: modo si est ignis qui generet ignem, talis existentia producit accidentia secundum essentiam ignis leuitatem scilicet & caliditatem. Secundo dicuntur accidentia secundum Commen. artificialia rerum naturalium, cum per artem accidit rebus naturalibus sic vel sic ordinari. *l. si conuenerit. §. si quis cauerit. ff. de pig. acti.* sed talis ordinatio non potest esse nisi in patiente disposito: *de despõ. impu. ad dissoluendum.* vt videlicet ex ferro fiat vel ordinetur per artem ensis vel gladius & non ex ligno. & ideò bene dixit *producens accidentia secundum propriũ esse.*

Alia etiam diffinitio videtur bona, quæ dicit quod *natura est quæ intus latet.* Circa quod est notandum, quod materia & forma sunt res insensibiles & principia intrinseca rerum naturalium: quia illud vocatur principium rei naturalis sine quo res naturalis esse non potest: & hoc est materia & forma quæ sunt natura vt dixi: & intus latent, vt bene dixit diffinitiò. Et dum subdit quod *ex consuetudinis instantia quæritur*: credo quod velit dicere de compositis naturalibus à natura, & habentibus naturam quæ stricto secundo modo dicuntur natura. nam extra quæruntur consuetudinis instantia. Nam vt dicit io. Mo. in *prohemio sexti*, motus siue causa efficiens quæ est natura præparat materiam & tandem in materia præparata inducit formam: & extra inducuntur composita naturalia: vt *ff de pig. act. l. si conuenerit. §. si quis cauerit.* & tot ex natura fiunt habentia naturam, quot de ipsis est inesse de materia cum forma, id est, quod format forma de materia, tot sunt composita habentia naturam: & ideo suscipit in his maius & minus: & ipsa natura est in hoc alterabilis.

Modò diffinitionem philosophi attingamus, quæ est verissima dum dicit: quod *principium & causa.* In quo est notandum quod dum dicit quod natura est *principium*, hic capitur principium pro forma: & *causa* ponitur pro materia: vt ostendat quod forma & materia sunt natura. Et dum subdit *motus & quietis eius in quo est*: loquitur de compositis naturalibus quæ mouentur & quiescunt per naturam mouentur secundum naturam: cum sunt extra locum propriæ naturæ appetens locum naturæ propriæ requiescentes tandem in loco naturæ propriæ: aliter diffinitio implicaret contradictionẽ, cum motus & quies sint actus contrarii. sic ergo loquimur de compositis naturalibus. Nam propriè loquendo natura non habet principium sui motus: immò ipsa est principium motus compositi, per quod compositum mouetur per se, id est per naturam suam: ita quod istud per se refertur ad principium quod est, vt dixi, forma & sic natura, sed non mouetur compositum secundum actus naturæ sed violenter. & sic hoc verbum secundum actus refertur ad ipsum naturale compositum, Nam motus est duplex. Est.n. motus naturalis, & motus violentus. Motus naturalis fit in composito naturali à principio intrinseco, quod natura passo habente inclinationem ad illum motum: vt motus ignis est motus naturalis sursum: motus lapidis est motus naturalis deorsum à natura procedens. Motus autem violentus fit à principio extrinseco composito passo non habente inclinationem ad talem motum, vt cum lapis sursum proiicitur per brachium aut aliud instrumentum: tunc enim compositum per accidens dicitur moueri, vnde istud verbum *& non secundum accidens*, positum in diffinitione refertur ad illud verbum *in quo est*. Multa alia in hac diffinitione dicuntur quæ committo philosophis naturalibus, & illis discutienda relinquo.

Sed tamen reuertor ad materiam nostram præmittens, vt dixi quod natura sumitur strictissimè, item stricte, item large, item largissime. Strictissimè sumitur prout est materia & forma. Strictè sumitur pro compositis naturalibus, vel his quę sunt secundum naturam. Nam secundum Philosophos est doctrina inter naturã & habens naturã & secundũ naturã. Nã *natura* strictissime sumpta forma & materia: *habens naturam* est cõpositũ siue sunt cõposita naturalia, vt lapis, arbor, homo & cætera animalia ex pluribus elementis composita & ex materia *l. rerum mixtura de vsuca. 32. q. 2. c. quod vero*, & iuribus supra alleg. Ea verò quę sunt *secundum naturam* sunt accidẽtia siue passiones rerũ naturaliũ siue corporũ naturaliũ & licet ista dicũtur à natura strictissime sumpta, tamẽ & hæc naturalia stricto modo dicuntur. vnde postquam glo. dixit de natura strictissimè sumpta prout est vis, id est, forma & materia insita rebus, subiunxit secundo modo de natura stricte sumpta, id est, de habentibus naturã, vel quæ sunt secundum naturam. vnde dicit quod natura proprie dicitur *quidam stimulus siue instinctus naturæ ex sensualitate proueniens ad appetendũ vel ad procreandũ vel ad educandũ.* & sic glo. sentit de his quæ sunt secundũ naturã insita ipsis cõpositis naturalibus habentibus naturã, quæ stricto modo etiam dicuntur natura. Sed advertendum est quod glo. se restrinxit solũ ad bruta animalia, quæ habent sensum & motum instinctum. tex. no. hic in § *ius naturale* 1. *dis.* videtur dicere quod istud est *ius commune omniũ nationum:* & exponitur per aliquos, idest, *nascentiũ.* & secundũ hoc comprehendit arbores: quia & ipse nascuntur: vt *l. arbor. ff. communi. diui. & l pe. ff. de iusti. & iur.* Nam dicit quod est hoc ius commune omnibus animalibus, quæ in cœlo in mari vel in terra nascuntur: & sic comprehẽdit arbores quæ habent animam vegetatiuam, & animata dici possunt. Quinimmo dũ tex. exponitur

omnium

omnium nationum, i. *nascentiam*, videtur etiam comprehendere lapides, qui & ipsi nascuntur *l. pro regione ff. de acqui. re. do. & l. divortio. § si vir. ff. so. ma.* quamvis non habeat lapis omnia, sed sit compositus ex pluribus elementis, & uno spiritu contineatur *l. rerum mixturarum. ff. de usuca.* tex. tamen in *ver. eo quod*, videtur confirmare illud quod dicit glo. ut intelligatur de jure quod competit brutis animalibus habentibus sensum & motum instinctum. quinimo in aliquibus suis exemplis tex. videtur dicere de jure naturali, quod hujusmodi competit prout ratione movetur: & cum quo non participat cum animalibus brutis ratione carentibus, ut est depositi rei vel commodatæ pecuniæ restitutio. & istud sensit glo. hic dum dixit *tertio modo.* & secundum istud tex. exponitur *omnium nationum.* i. omnium hominum: & tunc convenit tex in fi. ibi: *nam hoc si quid* &c. Unde est notandum pro concordia quod tex. potest exponi secundum omnes prædictos modos. Primo modo ut dicatur quod jus naturale est commune omnium nascentium: & sic comprehendit etiam lapides & arbores. Quare est sciendum quod duplex est in elementis & rebus animatis potentia; una per quam intendunt in propriam quietem: & alia per quam resistunt & agunt in prohibentibus & contrariis. Videmus enim quod ignis est naturaliter calidus & levis: & per levitatem tendit in locum proprium & in quietem sibi convenientem: per caliditatem agit in contraria. Non enim ignis per quæcunque contraria impediatur, ne in proprio loco suæ levitatis quiescat: data est ei potentia calefactiva, ut per eam agat in contraria & ipsum corrumpentia. vis igitur ista. Et hæc natura est communis omnium nascentium: & ideo lapides & gravia recedunt à loco sursum tanquam à non conveniente, & tendunt ad locum deorsum usque ad centrum tanquam ad locum ipsis conformem: & per frigiditatem resistunt contrariis, ne corrumpantur à propria natura & deserant propria loca & propriam quietem. unde bene stat tex. dum exponitur *omnium nationum.* i. nascentium: ut comprehendat lapides, arbores, elementa & similia: & sic natura hoc dedit inanimitatis rebus. sicut etiam hoc tribuit brutis animalibus etiam habentibus solum sensum, motum & instinctum. nam dedit eis duplicem appetitum sensitivum: unum per quem consequuntur propriam quietem & delectationem, ut appetitum concupiscibilem: alium per quem aggrediuntur prohibentia & contraria, ut appetitum nascibilem. per appetitum igitur concupiscibilem fugiunt mala tristativa, & prosequuntur bona delectabilia: per nascibilem non aggrediuntur contraria, quæ possunt ab hujusmodi delectationibus prohibere: Et secundum hoc procedit quod dicit quod stricto modo natura dicitur stimulus sive instinctus naturæ ex sensualitate proveniens. & hoc proprie est secundum naturam insitum ipsis compositis naturalibus. Et stricto modo etiam dicitur natura sive jus naturale: & hoc jus naturale proveniens etiam solo sensu, motu & instinctu, & circumscripta ratione est in homine: & dicitur hoc jus cum quo communicat cum cæteris animantibus *l. 1. §. jus naturale ff. de justi. & jur.* sicut est injuriæ propulsatio, appetere bona delectabilia & fugere mala tristativa, procreare & educare, & fœminis commisceri. & ideo bene dixit glo. in *l. ut vim. ff. de just. & jur.* quod propulsatio injuriæ est de jure naturali, quod competit omnibus animantibus, & quod competit etiam brutis *l. 1. §. cum arietes. ff. si quadru. pau. fe. di.* quia secundum Phil. *omne ens appetit vivere & propriam salutem tueri.* Et hoc etiam dicit Tullius prim. de officiis in principio dicens: *Principio generi animantium hoc attributũ est ut se naturamq; suam tueatur.* & Boetius tertio de consolatione dicit: *omne animal tueri salutẽ desiderat, mortemq; pernicem devitat.* Sed hoc tamen debet intelligi de sola propulsatione injuriæ quæ surgit ex solo sensu & instinctu: non autem de illa quæ à iure civili iubetur fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ *l. 1. C. unde vi.* quia talis iniuriæ propulsatio modo procedit solum ex iure quod est in homine, & prout homo vivit ratione, de quo tertio iure naturali statim subdam: quia bruta non discernunt nec discernere possunt, utrum iuste aut iniuste ipsis violentia inferatur: quo casu cum iuste ius infertur, non licet propulsare legitimum aggressorem: ut no. in *d. l. ut vim. ff. de iusti. & iur.* secundum ergo hoc ius, quod est commune omnibus animantibus, inter homines non oritur aliqua obligatio realis: quia inanimata & animalia bruta, quibus inest hoc ius naturale, & hæc natura invicem non obligantur. Item secundum hoc ius, quod est concretum in quolibet animali, nihil est, cuiusquam proprium, nulla decernuntur, nihil est commune: ut dixit Archi. 1. *di. c. 2.* Et nunc exponitur tex *nationum.* i. animalium nascentium: dicta *l. 1. §. jus naturale ff. de. iusti. & iur.* & tunc conveniunt omnia exempla istius tex. *c. jus autem naturale 1. di.* ut statim dicam. Tertio modo dicitur ius naturale large, prout est *instinctus naturæ ex ratione proveniens*: & tunc exponitur tex. *omnium nationum*: i. omnium hominum: & hoc ius dicitur naturalis æquitas secundum quod omnia sunt communia. i. tempore necessitatis communicanda 47. *di. sicut.* & hoc proprie est ius gentium, quia eo omnes fere gentes humanæ utuntur: ut *l. 1. § fi. ff. de justi. & jur.* & istud dicitur ius gentium. Nam & ipsum ius gentium naturale dicitur *insti. de re. divi. §. singulorum.* Et dicitur à præcedenti: quia præcedens est commune etiam aliis animantibus ratione carentibus, hoc rationale commune est fere solum omnibus hominibus, ut erga Deum religio *l. veluti ff. de justi. & jure*: ut parentibus & patriæ pareamus: ut vim atque iniuriam cum moderamine inculpatæ tutelæ propulsemus, dicta *l. 1. § jus gentium ff. de justi. & jur.* coniuncta *l. veluti & l. ut vim. eo. ti.* & per exempla statim subdam cum de iure gentium dicam. Et ideo dicitur etiam hoc ius naturale, vel quia à natura naturante, quæ est Deus: ut *l. sed & si restituatur §. fi. ff. de judi.* promulgatum sit in naturam naturatam: sive quia hoc ius est commune omnibus fere gentibus & nationibus in instinctu rationabili naturæ non constitutione aliqua: ut dicitur in hoc *c. jus naturale.* Et secundum hoc ius naturale etiam dicitur omne ius morale divinum & non misticum sive ceremoniale: ut est tex. *6. di. § his ita.* & hoc prout omnia naturalia iura plene in ipso iure divino traduntur: quamvis etiã supernaturalia multa contineant evangelia & ius divinum: ut no. in 1. *di. c. 2.* Et omnia præcepta naturalia, ut *nõ mœchaberis:*

non furtum facies. hæc enim iurisgentiũ sunt prohibita: quia natura inter homines cognationẽ quandam constituit. unde hominem hujusmodi insidiari nephas est: ut *l. ut vim. in fi. de justi. & jur.* & ideo cum lege naturæ jubeatur quis alteri facere quod sibi vult fieri: & aliis non facere quod sibi fieri nollet: ut 1. *dis. c.* 1 Patet quod de lege naturæ est. s. rationalis, ut quis alteri non furetur sive mœchetur. Est tamen in hoc attendendum, quod post peccatum primi parentis fuit aliquando natura corrupta, & homines quamvis uterentur naturali jure illo communionibus animantibus: tamen homines sine ratione ista aliquando vixerunt: ut in *auth. qui mo. nat. effi. sui in* §. *natura*. Nam licet hoc jus gentium rationale fuisset à Deo productum statim quod gentes productæ fuerunt: ut *insti. de re divi.* §. *singulorum*, tamen aliquando homines sine hac ratione vixerunt, ut inquit Cicero in princi. veteris Rethorice dicens: *Nam fuit quoddam tempus cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur: & sibi victu ferino vitam propagabant: nec ratione animi quicquam sed pleraque juribus corporis administrabant, nondum divinæ religionis, non humani officii ratio colebatur: nemo nuptias, non certos quisquã inspexerat liberos.* Hoc etiam ipse dicit Tullius de officiis Philosophiam, commendans dicens: *Tu urbes peristi: tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: tu domiciliis, deinde conjugiis, litterarum & vocum communione junxisti: tu inventrix legum & magistra morum & disciplinæ fuisti.* Ex quo patet quod aliquando homines sine civitatibus & conjugiis vixerunt. postea hominis intellectus, qui hoc tempore erat in totum captivus, & lege concupiscentiæ subjectus incepit uti illo jure naturali gentium coarctata ratione: & convenerunt invicem facientes oppida & civitates, & tunc incepit usus hujus juris: quod tamen erat proditum ante in tempore ortus hominum: ut dicto §. *singulorum*. Largissimè & ultimo capitur jus naturæ etiam pro jure civili *l. pe. ff. de justi. & jur.* Item dicitur jus prætorum jus naturale: ut *l.* 1. *ff. de mino.* ut hoc no. glo. in *l.* 1. §. *jus naturale ff. de justi. & jur.* & isto modo capitur jus naturale: 1. *dis. c.* 1. dum dicit quod *humanum genus naturali jure & moribus regitur*. Nam ubi verbum *naturali jure* exponitur. i. divino, ut comprehendat jus legale, propheticum, evangelicum & Apostolicum, & id quod continetur in veteri & novo testamento: & sic comprehendit jus Canonicum sive ecclesiasticum 23. *q.* 7. *c.* 1. secundum Doc. in dicto *c.* 1. *di.* Et est ratio, quare hæc jura dicũtur naturalia: quia primo de ratione legis humanæ est quod sit derivata à lege naturæ 4. *di. erit autẽ.* Unde August. in libro *de lib. arb.* dicit quod *nõ videtur esse lex quæ justa nõ fuerit. Illud autem justum dicitur ex eo quod est rectum secundũ regulã rationis: sed rationis regula prima est lex naturæ.* Unde lex humana tantum habet de ratione legis in quantum à lege naturæ derivatur. Et si discrepat in totum à lege naturæ non erit lex sed legis correptio dicitur. ergo largissimè etiam jus canonicũ & civile & prætorium jus naturale. Est igitur secundum prædicta notandum quod jus naturale, quod est in homine, est multiplex. Primum prout homo habet inclinatione naturalẽ ad conservationẽ sui esse & ad consequendum propriam quietem & impugnare prohibentia & contraria: & in hoc cõmunicat cum omni enti formato animato vel non animato, prout quodlibet ens sive substantia formata appetit esse & conservari. Et secundum hoc jus pugnare hominem & resistere pro conservatione corporis est juris naturalis cõpetentis omni substantiæ formare & impedire & prohibere omne quærens destructionem essentiæ ipsius hominis. Secundum est jus in homine prout habet sensum motum & instinctum, & tunc inest hujusmodi inclinatio ad aliqua magis spiritualia, in qua communicat cum cæteris animalibus: & est hoc jus naturale quod etiam omnia animalia docuit, de quo supra dixi. Tertiũ jus est in homine instinctus naturæ ex traditione proveniens: & hoc est multiplex. Nam prout homo participat de duabus naturis, videlicet de perpetua & corruptibili. Nã triplex est creatura secũdum Philos. spiritualis sive angelica, quas Philosophi nominant *substantias separatas*, non vero *angelos* appellamus: alia est corporalis sive mundana, ut omnia animalia bruta; & alia est humana. i. ex spiritu & corpore: *de sum. trini. c.* 1. *Rai.* prout ergo habet homo tertiam spiritualem mixtam, ita habet plurima jura naturalia in se. Nam ut habet partem corpoream corruptibilem habet illud jus naturale, quod est commune omnibus animalibus corruptibilibus: intelligit tamen de generibus singulorum non de singulis generum: quia licet de jure naturali sit procreare, tamen aliqua sunt animalia quæ non procreant: per hoc tamen hoc jus non est minus naturale: ut no. glo. in *l.* 1. §. *jus naturale ff. de justi. & ju.* in glo. in *ver. animalium*. prout autem habet quoddam jus tantum commune ratione cum substantiis separatis sive angelis, tale jus dicitur naturale divinum, ut Deum colere, & de Deo veritatem intueri *l. veluti ff. de justi. & jur.* & hoc jus divinum fuit promulgatum diversum, secundum quod status hominum fuerunt diversi. Primum fuit promulgatum in statu Innocentiæ ante peccatum primi parentis, ut haberet latriam & bonum honoris & obedientiæ quæ debetur Deo & justitiæ. Et ea propter data fuit ipsi lex ut non comederet, de fructu scientiæ boni & mali: ut se Deo subjectos cognoscerent, & ei debitum honorem redderent, secundum quod jus si non prævaricassent, non erat ei necessarium aliud jus: quia tunc creata erat in charitate & spiritus libertate: & ipsi sibiipsius erat lex 19. *q.* 1 *c. duæ sunt.* Alia vero fuerunt prædita in statu Innocentiæ & post peccatum ad refrenanda delicta hominum: & tunc fuit proditum jus naturale divinum: *Non furtum facies: Non mœchaberis*, pacta servari *l* 1. *ff. de pac.* & non debere aliquem locupletari cum aliena jactura *l. nam natura ff. de condi. inde.* licet Host. dixerit contrarium in hoc dicens: quod cum jurisgentium qui fortior erat locupletior: ut patuit post diluvium in Nemroth, qui fuit robustus venator coram Domino, id est, hominum oppressor contrá dominũ 6. *di.* §. *jus vero.* & sic secundum eum æquius erat quemlibet cum aliena jactura fieri locupletiorẽ. Sed Hosti. non bene dicit & contra text. *l. jure naturali ff. de reg. jur.* & quia jure gentium distincta fuere dominia: ut *l. ex hoc jure. ff. de just. & jur.* unde si Nemroth & Ninus Assyriorum Rex illa turbare ceperunt, contra jus gentium primũ fecerunt. Et ideo tex. in dicto §. *jus vero* 6. *dis.*

6.*diſ.* dicit quod tēpore Nemroth ius gentium reparatum ſive potius immutatum exſtimatur. Nec obſi dicitur bella iuriſgentiū inventa *l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur.* Et ſic fortiori iuris gentium videntur permiſſa acquiſita in bello: & ſic iure gentium licita videtur fuiſſe & eſſe locupletatio cum aliena iactura: quia fateor quod ius gentium induxit bellum ad tuitionem tamen: & iuſtum bellum comprobavit, non autem iniuſtum. Et ideo approbauit bellum, nō autem qualitatem belli iniuſtam. unde non approbavit iniuſte occupationem fortiorem: ut no. in dicta *l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur.* Et ſi dicitur, acquiſita per hoſtes fiunt hoſtium etiam iniuſte bellantium: & ſic iuris gentium locupletari poſſunt cum aliena iactura: quia reſpondetur quod hic fallit regula de locupletatione, ſicut quando quis contra aliquem præſcribit nam his caſibus lex permittit locupletationem propter bonum publicum: ut no. in *l. nam natura ff. de condi. inde.* Fuit ergo etiam de iure naturali gentium decretum, non locupletari cum aliena iactura, hoc etiam iure naturali procedit, ut benefacientibus benefaciamus. *l. ſed & ſi §. conſuluit. de peti. hære.* Aliud eſt ius, per quod provenit huiuſmodi ex ratonis dictamine & ut homo eſt non concernens divina nec peccata, & tantum mundana & corporalia: & hoc ſi eſt commune fere omnium gentium dicitur ius naturale gentium, de quo ſupra dixi. Ex hoc iure dico naſci inter homines naturalem obligationen. licet enim Doct. in *l. ſi id quod ff. de condi. inde,* dicant quod ex iure naturali commune omnibus animantibus non naſcatur naturalis obligatio, ut ſupra dixi, tamen quatenus in hoc iure homo obligatur uti ratione, credo quod oriatur ex hoc naturalis obligatio: ideo cum homo ſecundum Phil. animal ciuile politicum atq; ſociabile, obligatur naturaliter alteri huiuſmodi ipſi non inſidiari: ſic etiam cum moderamine obligatur ſe tueri. Et ex his credo patrem obligari filio ad alendum inopem, & econverſo filius patri: quia filius ut filius obligatur patri, ſicut patriæ. & ipſo iure debetur liberis parentum ſucceſſio *l. ſcripto in ſi. ff. unde liberi l. cum ratio ff. de bo. dam.* Et quotuplex ſit hæc naturalis ratio ſive obligatio: no. Bar. & Doc. in *l. ex hoc iure ff. de iuſti. & iu.* Et iſtud ius gentium naturale eſt: alias fuit duplex. Nam primo fuerunt diſtincta dominia: ut *l. ex hoc iure. de iuſt. & iur.* & omnes liberi naſcebantur: & erat illud ius. *Quod tibi non vis alii non feceris:* & alia ſupra dicta. Sed quia Ninus ſecundum hiſtoricos fuit primus, qui incepit turbare ius gentium, & occupare aliena: & poſt diluvium fuit Nemroth, ut ſupra dixit: incepit ſecundum ius naturale gentium: & orta ſunt bella & ſervitutes & manumiſſiones *l. manumiſſ. ff. de iuſti. & iu.* Et ſic ſervitus eſt de iure gentium ſecundario, & manumiſſio ſecundum quod ſervus pro nihilo reputatur. Et ideo ex primo iuris gentium & hoc contractibus exilii introductis ſervus obligatur naturaliter, ſed non ex ſecundario iure gentium. Et ratio, quare obligatur ex primo iure, quia illo iure ſeruitus non erat cognita. Ex ſecundo vero pro mortuo reputatabatur, & reputatur pro nihilo: ſed primum ius gentium non perdiderunt. Et ideo ex peccato obligatur ſervus Domino & Dominus ſeruo *d. l. ſi id quod ff. de condi. inde.* Et iſta eſt ratio, qua hæredes non obligantur ad dandum ſervo legatum ipſi ſine libertate relictum: quāvis adverſus eum non deberent hæredes eſſe imperii *l. ſi. C. de neceſſ. ſer. hære. inſti.* quia ius legandi ſervis teſtandi fuit de ſecundario iure gentium ſive civili, quo ſervi pro nihilo reputantur. Vltimū naturale, ut dixi, quod eſt in homine quando movetur ad aliquid faciendum ratione naturali: & hoc poteſt eſſe particulare unius civitatis, & dicitur ius civile vel prætorium vel canonicum. Nam largiſſime, ut dixi, ius naturale poteſt dici omne diſpoſitum ad quod quis ducitur naturali ratione ſive extrinſeca excitatione: & ſecundum hoc omne ius dicitur naturale, quando ratio naturalis impellit. Et ad illud ratione quis tenetur, quod conſiſtit in tribus, in præceptis, prohibitionibus & demonſtrationibus. Nam præcipit quod prodeſt, ut: *Diliges Dominum Deum tuum:* prohibet quod lædit, ut *Non furaberis:* demonſtrat quod convenit: expedit ſi licet omnia eſſe communia omnium: vnam eſſe libertatem & repetere ſua & reſtituere aliena. Modo conſtat quid eſt natura? quid ius naurale? & quot modis ſumitur.

Nunc igitur dicamus, ſi Papa poteſt contra iſta iura naturalia diſpenſare vel diſponere. In quo quæſito dico omiſſis variis locutionibus ſcribentium, quod iſtud ius naturale, ut dixi, eſt quadruplex. Eſt enim ius naturale quod ineſt huiuſmodi ut homo eſt, & prout ſolum participat cum ſubſtantiis ſeparatis. Et hoc ius dicitur naturale divinum: ut no. glo. in dicto *c. ius naturale* 1. di. & eſt tex. 1. *di. c.* 1. Nam non omne ius naturale eſt divinum, ſed ſolum illud ius naturale cū quo homo participat cum cœleſtibus intelligētiis, dicitur ius naturale divinū: ut quod *quis vult ſibi fieri alteri faciat, nec alii inferat quod ſibi nollet inferri.* Modo an in iſto iure Papa poſſit diſponere, ſatis dixi ſupra quæſtione proxima in illo dubio: *an Papa diſpenſat contra ius divinum.* Secundum eſt ius naturale, quod provenit huiſmodi ex ſolo inſtinctu naturali & ſenſu: & hoc eſt illud ius in quo ipſe habet commune cum omnibus aliis animantibus: ut, comedere, bibere, coire & educare. Et in hoc reperio aliquos dicere, quod in his quæ dependent ex naturalibus principiis & executionem requirunt, papa & princeps nihil poſſunt immutare: ut vim vi repellere. & ſi morior fame quod cibum non ſuſpiciam. unde non poteſt diſponere quod iniuriam non propulſem, vel quod non comedam. Ego vero dico quod in his habentibus à natura principia, Papa vel princeps non poteſt in totum tollere ſicut nec alia iura quæ ſunt immutabilia 5. *diſ. per totum.* Et hoc modo dicitur ius hoc naturale immutabile: Primum, quia non variatur ex tempore. nam ſemper animalia comederunt & commedent, coierunt & coibunt, & educaverunt & educabunt, & ex naturali inſtinctu propulſauerunt & propulſabunt: quia principio generi animantium hoc eſt attributum, ut ſe naturamq; ſuam tueatur *l.* 1. §. *cum arietes ſi quadru. pau. fe. di.* & Tullius in *primo officiorum.* Item ab homine in totum tolli non poteſt etiam diſpenſatione: ut not. glo. 1. *di in ſuam.* Ex cauſa tamen poteſt princeps ipſum interpretari, ſicut dixi de iure divino, dando ipſi omnes tres interpretationes antedictas, declarativā, reſtrictivā, & ampliatiuam. Abrogatiuam autem. i. corre-

correctivam facere non potest, ut dixi: quia non potest in totum abrogare jus naturale. Sed declarativam facit, cum dicit quod propulsatio injuriæ fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ *l. 1. C. unde vi.* Similiter cum declarat quod coitus fiat ita moderate, ne quis in lasciviam sive luxuriam prolabatur: & ita de comestione ut tanquam animalia bruta neutri obedientiam non præstemus & in ingluviem descendamus. juxta illud psalmistæ dicentis: *Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus* & *de com. di. 5. c jejunium. & c. nihil. & c. tales.* Patitur etiam restrictivam interpretatione ex causa: ut quod tempore quadragesimæ non comedantur lacticinia & carnes: regulat hunc modum & instinctum naturalem quodam rationis dicamine: ut quando fiunt jejunia, abstineatur à coitu: ut in *toto ti. de observ. jeiu. 34. di c. deniq; de con. di. 5. c. quadragesima.* & ut condemnatus justa de causa ad mortem non resistat, quia non licet propulsare legitimum aggressorem *l. si servus C. de his. qui ad ec. confu.* Item patitur ampliativam sive extensivam interpretatione: ut quod etiā tunc temporibus prohibitis comedere carnes liceat in quadragesima licite commedantur propter infirmitatem: ut *de cō. di. 5. c. quadragesima.* Item quod vir illo tempore vocat cum uxore, si aliter contingeret hoc non facto quod ipsa cum alio fornicaret. Item quod homo educet filios etiam ultra pubertatem, cum alia animalia illos non educent. Et ex istis deciduntur infinitæ quæstiones: in quibus quis videbit eorū decisiones principia naturalia: Primo quod processus principis etiam qui fieret ex ejus absoluta potestate secundum quam est solutus legibus positivis *l. digna vox C. de legi & l. princeps. ff. de legi.* non valet sine citatione, vel cum citatione ad locum ubi quis non posset se defendere: ut *l. facultas C. de jur. fis. l. 10. de re jud. cle. pastoralis.* Nam & Deus cum condemnavit parentes, primum dixit, *Adam Adam ubi es?* Similiter si sit commissio sine figura judicii, vel per quæcunq; verba latissima, nunquā intelligitur remissa citatio: ut no. in *cle. sepe. de ver. sig.* & in tractatu Bar. *ad reprimendā.* Similiter & parti testiū publicatio: quia si parti non publicarentur, ipsi auferretur defensio. Et ideo si statutum denegaret alicui defensionem naturalem vel civilem, non valeret: ut no. in dicta *l. facultas.* quando tu intellige, ut infra dicam. Et ista est ratio quare excommunicatus potest se defendere. Nam licet ei interdicta hominum communio non est ei interdicta ad defensam. quod debet intelligi in defensione necessaria: & sic in propria defensione non in voluntaria: ut not. Inn. *de excep. c. cum inter.* Bar. in dicta *l. facultas.* secus in defensione facti: quia quando offensio est licita, defensio est illicita, *l. prohibitum C de jur. fis. l. 10.* Ego dico, quod idem est in defensione juris & facti: & cum offensio est licita, ibi non liceat defendere: quia nō licet propulsare legitimum aggressorem *l. si servus C. de his qui ad eccle confu.* & ideo si statutum jubet rusticis capere delinquentes: si delinquens se defendat & occidatur occidens non tenetur. Similiter si sententia transivit in rem judicatam non auditur defensio etiam judicialis adversus eam: ut in *cle. 1. de re judi.* Et per ista determinatur, quod si statutum dicat, quod occidens hominem quacunque ratione vel causa capite puniatur, non intelligitur si fecerit homicidium quis ad sui defensionem: licet Dominus Bar. de Saliceto. in *l. 2. C. de noxa.* dixerat contra, & male dicens: quia aliter nihil ista verba operarentur. sed non bene dixit: quia saltem operantur in casu à jure civili permisso. ut puta si interfecisset propter adulterium: sed non in hoc casu, quod est de jure gentium naturali: quia sine causa hanc defensionem per statutum auferre non poterat. unum tamen est attendendū, quod licet princeps vel lex non posit tollere defensam in totum & irrecuperabiliter: potest tamē modum defensionis subordinare & illam tollere, dummodo recuperari posit. Et ideo licet excommunicato non sit auferenda defensio. *c. de jud. c. intelleximus*, tamen si potest petere absolutionem, & contemnit, Judex potest sibi defensionem denegare. Ista fuit sententia Io. Cal. in *c. excommunicato de rescrip.* Assignat tamen rationem non bonam. Nam dicit ipse, quod ex non petitione absolutionis surgit quædam obstinatio & contemptus, qui repellere potest ipsum à defensione. Sed istud non est benedictum: quia diabolus est obstinatissimus, & non tollitur ei defensio. unde nulla potest esse tanta obstinatio, quod defensio sit irrecuperabiliter auferenda: *de re jud. cle. pastoralis.* Dictum tamen ejus est verum: quia licet Judex compellat eum causative ad petendam absolutionem, & aliter in defensione ipsum non audiat, cum potest illam petere, tunc non tollit sibi irrecuperabiliter defensionem, sed ordinat modum defensionis, quod fieri potest. ideo videamus quod in judiciis summariis jura reservant defensiones requirentes indagine altiorem *l. fi. C. de edic. di. Adri tol. l. ille à quo* §. 1. *ad Trebell.* facere. *l fi. C. de compen. & l. fi. C. deposi.* Ideo valent statuta, quod bannitis jus non reddatur etiam ad defensam, si possunt se facere eximere ab anno & non faciunt. Et idem quod jus non solventibus onera defensione, etiam non reddatur quod valeat semper. loquor quando valent solvere & nolunt: vel si possunt se facere rebanniri & contemnunt: secus si non possent se facere rebanniri vel solvere non possent, tunc statutum nō valeret. Similiter valet statutum quod posint capi debitores nulla citatione præcedente: quia eo capto non tolletur disceptatio defensionis. Illud ergo quod dicitur, quod defensio nō potest auferri, debet intelligi de defensione irrecuperabiliter ablata: nō de illa, in qua causa à lege vel à judice habente auctoritatē, ordo defensionis regulatur juxta no. in *l. 1. ff. quod vi aut clam.* sed non irrecuperabiliter defensio tollitur. facit *l. de pupill.* §. *meminisse*, ubi glo. *de no. ope nunci.* Nam potest incipi à præcepto cum justificatione, si senserit se gravatum: & tunc resolvitur in vim simplicis citationis citato comparente. Irrecuperabilis ergo defensio auferri non potest: quia est de jure naturali, quod jus naturale Papa non potest tollere, sed ex causa interpretari.

Nunc est videndum si Papa potest tollere aliud jus naturale, quod cōpetit hujusmodi ut homo est, quod dicitur jus gentiū. Et istud est duplex, ut dixi. Primū quod fuit à principio quo gentes fuerunt: ut quod

quod omnes liberi nascebantur *l. manumissiones ff. de iusti. & iur.* & servare peccata: & hominem hujusmodi non insidiari *l. ut vim. de iusti. & iur. & l. 1. ff. de pac.* nec cum aliena jactura locupletari. *l. nam natura ff. de condi. inde.* Ad hoc respondeo, quod cum causa potest interpretari prædicto modo, non in totum tollere: quia & hæc iura sunt imutabilia: ideo introduxit ius gentium vel naturale quod capti in bello efficerentur servi ut *l. manumissiones. de iusti. & iur.* Item limitat quod ex peccato nudo actio non oriatur, ut contrahentes legitime contrahant. Volunt tamen hoc casu Domini canonistæ quod licet non agatur iure civili ex sola naturali obligatione & nuda conventione: ut *l. iuris gentium. §. sed cum nulla ff. de pactis,* tamen per viam naturalis iustitiæ habebit ex officio iudicis lato secundum quod olim ex puro gentium iure ministrabatur iustitia. & hoc tenet Io. An. in *c. novit. de indi.* Simile dicimus in servo, qui quandoq; agit, licet non sit cognitus servus à iure civili: patet ex na. in *l. 3. ff. de his qui sunt sui vel ali. iu.* Sic Imperator, qui non est subiectus iuri civili, conpellitur ad observantiam eius quod promisit: ut no. in *l. digna vox. C. de legi. & in c. 1. de pac. & in dicto c. novit.* Ex hoc videtur inferri unum mirabile, quod pro observatione omnium pactorum servus hoc modo possit Dominum convenire. quod credo verum, quando sũt conventiones circa ea quæ sunt de primo iure gentium: non si de secundo iure gentium vel civili, ut pro legatis. nam pro istis nec naturalis nascitur obligatio: ut *l. si id quod ff. de condi. inde.* & quod ibi no. secundum quod istud ius gentium servi pro nihilo reputabantur. Item constituit ius civile quod pater possit venundando propter famẽ filium servum facere *l. 1. C. de patrib. qui fi. dis.* & secundum hoc de iure civili derogatur ex causa iuri naturali. Sic etiam cum quis se vendit ad precium participandum. *l. & servi §. 1. de sta. ho.* Item permittit ius insidiari hostibus, quamnis sint homines, ut latronibus *l. 1. §. non fuit ff. de dolo.* cum causa igitur hæc iura sunt mutabilia: sed sine causa non. Similiter & ea quæ sunt de iure gentium secundario, si fiunt ex causa à principe, possunt in aliquo interpretando, ut dictum est, aliter commutari. Et quamuis Bar. in *l. si. C. si contra ius vel uti. publi.* dicat quod hoc potest facere princeps ius commune condendo, vel iurisdictionem exercendo, sed non privilegium concedendo, nisi quando subesset utilitas publica: non credo quod bene dicat: sed idem sit etiam in concedendo privilegium alicui, ut possit causa subsistente contra ius gentium disponere: sed sine causa nullo modo posset etiam legem generalem condendo vel iurisdictionem exercendo vel detrahendo. Ratio, quia princeps habet potestatem à Deo: in *auct. quomodo opor. episcopi.* §. 1. Et ideo si tolleret hoc ius aliquo ex prædictis modis sine causa, faceret contra naturalem æquitatem, & non valeret: quia lex debet esse rationabilis & iusta 4. *di. erit autem.* Potest ergo ex causa tollere ea quæ sunt ex iure gentium in aliquo: & auferre constituta iure gentium, ut dixi: & etiam ius gentium met aufert quod ante statuerat *l. libertas ff. de sta. ho.* & etiam ius civile *l. & servorum* §. 1. *ff. de sta. ho.* & utrunque probatur ibi. igitur Papa vel Imperator, qui habent ius civile, disponere possunt ea quæ sunt iurisgentium & immutare ex causa, ut propter delictum bona mea, quorum Dominium possum habere de iure gentium: *l. 1. ff. de acquir. rer. do.* & de iure civili: ut *l. traditionibus C. de pac.* potest mihi auferre: ut in toto *titulo ff. de bo dam. C. eo. ti.* per totum. & *in auct. incestuosos. C. de inces. nup. & in l. commissa ff. de public.* Similiter legem generalẽ condendo: ut *l. 1. C. de alie. re. fis. cum privato, li. 10. & in l. bene à Zenone, de quadri. prescrip.* ubi etiam probatur, quod contractum faciendo aufert mihi dominium rei meæ. Similiter & privilegium concedendo *l. item si verberatũ §. fi. ff. de rei vendi. & l. lucius ff. de evic.* In quibus iuribus probatur, quod est iusta causa utilitas publica. Idem credo quod causa libertatis sit iusta causa: ut etiã privilegium conferendo auferat alicui ius gentium *l. quaris ff. de nata. resti.* facit gl. in *l. antepe. ff. ex qui. cau. maio.* In uno tantum est differentia inter dispositionem, quæ fit legem condendo, vel cum exercet iurisdictionem. & quando concedit privilegium. Nam quando concedit rescriptum, non valet, eo quod est contra ius gentium, sed præsumitur esse subreptitium *l. quicunque. C. de si. instru. & iure aste fisca. li.* 10. sic debet intelligi quæ ibi not. Bar. & in *prima constitutione ff.* dum dicit quod princeps non potest privilegium concedendo: ut intelligatur, quando non apparet de causa, ut tunc rescriptum sit subreptitium tanquã per importunitatem obtentum. Et idem si subest causa, & Papa vel princeps iuri gentium non derogat, vel rescriptum non valeat *l. quotiens C. de preci. impe. off.* quia semper rescripta sunt interpretanda, ne lædant ius tertii *l. 2. §. merito & si quis à principe ff. ne quid, in lo. publ.* quod secus est quando legem generalem condit. quia illa dicitur emanere motu proprio: ut nota in *auct. quas actiones C. de sacrosanc. eccle.* ubi causa præsumitur: ut notat Cyn, & Docto. in dicta *l. præscripta.* sive in *l. quotiens C. de praci. imp. offe.* ren. Idem quando exercet iurisdictionem: quia cum causa præsumitur auferre ius gentium. Sed si rescriptum esset motu proprio, vel etiam ad partis instantiã; & cum causa & derogationibus oportunis: non video quare non posset in aliquo tollere ius gentium per rescriptum sicut alio modo, ut dixi supra in quæstione: *an tollat Papa ius divinum,* in fine dictæ quæstionis. & hoc probat tex. in *l. item si verberatum in fi. de rei vendi. & l. lucius. ff. de evictio.* & hoc quando sunt clausulæ derogatoriæ, ita quod constat de principis intentione, quod vult iuri gentium ex causa derogare. facit text. in *l. 3. §. si is pro quo.* & ibi per glo. & Docto. *ff. quod quisque iuris.* & hoc in his quæ sunt gravis præiudicii. Similiter etiam in his quæ sunt iuris gentium, princeps posset præiudicare: ut not. in dicta *l. quotiens C. de preci. imper. offe.* Conclusio est igitur quod legem condendo, contrahendo & iurisdictionem exercendo cum causa princeps potest in aliquo iuri gentium derogare, & causa in dubio his casibus præsumitur: præsertim si nunciatur à principe: per tex. in *cle. 1. de probati.* & hoc quando motu proprio scriberetur, & de suo sic facto attestaretur: quia sic etiam probatio in contrarium non admitteretur. sed quando rescriberet ad alterius instantiam, tunc causa non præsumitur, etiam si attestatur illam

quæ sit de facto alieno: quia illa non facit fidem, nec transfert onus probandi in adversarium: ut *de praben. c. si motu proprio. & c. se. & c. si Romani. de transac. c. ex litteris* facit quod no. Io. An. in c. ... *liceat. de regu. jur.* Et idem privilegium concedendo, quando derogat juri gentium, ita quod con... de ejus certa, voluntate sive scientia: & quod vult juri gentium, derogare & subest causa, ut etiam pri... vilegium concedendo posit. & hoc in Papa.

In Imperatore dico, quod si esset jus respiciens divina sacramenta vel religiosa, aut Dei re... nē concernentia, in his non posset serenitas sua disponere, licet disponere videatur de his: ut in ... *luti. ff. de just. & jur.* Et ratio, quia tunc disponit in materia sibi non disposita sive vel supposita subjecta. Si autem est aliud jus gentium à prædictis, tunc idem dico quod de Papa. Idem in ... inferioribus à principe superiorem non recognoscentibus, per notata per Inno. *de verb. signi. ... ex parte,* & dixi supra. In aliis vero qui superiorem recognoscunt, ut civitates vel principes, ... pā vel Imperatorem recognoscunt, tunc si habent merum & mixtum imperium, vel vis condendi le... gis, tunc Bar in *l. Anthiocensium ff. de privileg. credi.* videtur dicendo quod faciendo legem in præju... dicium unius privati non possunt, per *legem totiens ff. de pollici.* sed legem generalem conden... set. Ego vero credo sicut in principe quod cum causa possit sine causa non facit 22. *di. renovan...* men quod quando esset lex generalis præsumeretur causa: sed non quando esset specialis ... tunc lex præsumitur calumniosa, ut notatur in *l. 1. ff. de doli exceptio. in fin.* notat Bar. in *l. ... ff. de just. & jur.* an constitutione impediri possit quod non valeat appellare.

Sed hic occurrit dubium: an si sit dispositio contra jus gentium, tollatur peccatum. ... dico, ut etiam dixi supra in quæstione: *quando disponitur contra jus divinum.*

Item sit dubium, quis erit Judex quando dicitur quod Papa vel Imperator, aut alius ex prædictis non potuit facere? de quo dico, ut dixi supra quando disponitur contra jus divinum ut in ... sit hoc casu, sicut in illo dixi.

SUMMARIUM.

An Papa vel Imperator possint privatis auferre dominia rerum suarum.

CAPITULUM VIII.

ET ista sunt utilia ad quæstionem, an Papa vel princeps potest mihi auferre dominium rei meæ. ... hac quæstione glo. in *l. quotiens. C. de princi. & impera. offe.* dixit quod dominium rei meæ non p... tollere hoc est de jure gentium. Sed actiones pro ipso dominio competentes potest auferre, ... istæ sunt de jure civili. Et hoc videtur fuisse de mente Inno. in *c. quæ in ecclesiarum, de consti.* Qui... dam reprehendunt istud dictum dicentes, quod licet dominia sint de jure gen. tamen si princeps do... minium quod tu habes, transferat, in alium, non est tollere dominium: nec sit quod per ipsum domi... nium in rerum natura non sit. Applicatio enim dominii tibi vel illi non est de jure gentium: quia ... gentium non determinat se ad acquisitionem in certam personam. Sed isti sic dicentes male dicunt, quia & acquisitiones dominiorum singularibus personis fiunt etiam de jure gentium plerunque ... tet in *l. 2. ff. de acqui. rerum do.* & Deut. c. 13. ibi, *quācunq; terram calcaverit pes tuus* &c. & hoc ... quod voluit tex. in *l. ex hoc jure ff. de justi & jure,* dum dixit quod sunt ex jure gentium distincta do... nia. Non tamen poterant esse jure gentium distincta, nisi per applicationem ad singulares personas. Et ideo etiam dominia, prout sunt apud singulares personas distincta, de jure gentium sunt, quamvis & de jure civili talis acquisitio posit esse apud singulares. ut si acquiro usucapionem, *l. traditio... C. de pactis:* tamen postquam sic jure civili est mihi quæsitum distinctum dominium istud est ... de jure gentium, quo apud singulares dominia sunt distincta. & ideo isti male dixerunt. ... etiam Inno. & glo. male dicunt quod princeps posit auferre actiones, nam etiam in actionibus ... differre dominium: ut *l. Dominus litis. C. de appella.* unde licet actiones sint de jure civili, tamen ... quam sunt inesse introductæ dominium quod habetur in eis habetur de jure gen. quod jus ... dominia, & quod essent apud singulares distincta. alias esset dicere quod esset differentia ... nium & dominium, quod non est dicendum. Et ideo melius est dicere, quod cum causa ... posit tollere dominium rei meæ & actiones: ut in *c. fœlicis de pœnis lib. 6.* sed non sine causa ... ut est tex. in *c. 1. de natura feudi.* dico, cum causa legitima: nam non credo quod quælibet ca... sufficiens, ut si Imperator diceret, quod ego darem rem meam Titio, quia est unus bonus homo, ... credo quod hæc causa sufficeret, sed cum habens aliquam publicam utilitatem vel etiam libe... ut *d. l. quæris de va. test. l. lucius de evic.* & dicam infra in quæstione, *an Papa possit contra jus posi...* Et ex his in fero, quod sine causa non potest bona ecclesiarum alienare, nec dare de jure unius eccle... siæ alteri sine causa glo. est in *cap. 1. 10. di.* & sic debent intelligi notata in *cap. dudum, de re. eccle. ... alie. lib. 6.* idem dico de exceptione mihi quæsita per præscriptionem. Nam licet ipsa præscriptio ... sit à jure civili inventa, tamen postquam est in esse deducta, causat mihi quoddam jus in re. ... dam exceptionem peremptoriam, qua princeps sine causa non potest mihi auferre *l. quoties ... de princi. impe. offe.* Et est ratio: quia lex regia tantum ad principem transtulit dominium univer... *l. deprecatio ff. ad l. Rodi. de jactu:* non autem transtulit dominium rerum singularium: quia cum ... mea sit mea, ergo non imperatoris. nam duo insolidum domini esse possunt *l. 3. §. si duobus ... culum. ff. commo.* & hoc videtur de mente Bar. in *extravaganti ad reprimendum,* in glo. in ...

expedire. ubi vult quod formandum dominium de jure civili vel jus princeps possit auferre sed non formatum: quia hoc est contra naturalem æquitatem *l. id quod nostrum. ff. de re. jur.* Sed supposito, quod sine causa princeps auferat mihi actionem competentem, an subsit mihi remedium aliquod? Inno. & communiter canonistæ in *c. quæ in ecclesiarum de constitu.* volunt quod tunc ego, cui à principe actio est sublata, manet in illo jure primævo quod erat ante jus civile, & stante illa obligatione naturali, quæ non potuit tolli, poterit adiri judex, ut manu regia ministret justitiam sicut alias ministrabatur antequam esset jus civile *l. congruentius. C. de patri. potesta.* nam & si substineatur quod princeps tollat actionem sine causa, non tamen substinetur quin si injustitia immittitur secundum naturale jus illa non ministratur. Sed hoc dictum quidam subtilizantes plusquam oporteat, repræhendunt dicentes, quod si dicitur quod officium judicis competat, tunc non est possibile, quod tempore tetro non tempore competebat actio: ut *l. qui per collusionem. ff. de act. emp.* quia si competebat actio, erat impossibile ortũ fuisse judicis officium: nec tempore quo Imperator vel princeps substulit actionem. nam aut dicis quod hoc jus competat ex veteri caussa, & hoc non est possibile, cum actionem produxerit, ut dixi, aut ex eo, quia princeps actionem substulit, & sic ex ejus rescripto. & hoc non est possibile: quia hoc rescriptum ad diminutionem inductum non debet parare augmentum *l. legata inutiliter. ff. de leg.* 1. Ego vero credo, quod Doct. in hoc benè dicunt. nam ex omni obligatione juris gentium nascitur communiter duplex vinculum. primum naturale, quod fuit secundum jus primævum, & secundum istud poterat adiri judex ut manu regia expediret, *l. 2. ff. de ori. jur.* Aliud erat vinculum civile. licet ergo Imperator tollat civile vinculum, non tollit naturale, quod tollere non potest. & sic quoniam impetrari possit manus regia non dico officium judicis, quod non potest competere de jure civili, ubi competet actio. Sed dico, potest esse dispositio juris civilis, ubi est actio, quæ non attenditur in hoc casu, in quo tantum jus naturale inspicimus. unde qui sic subtilizant, nesciunt quid dicunt. non tollitur, igitur quando princeps tollit actionem, quin regia manus implorari possit: quia id ud non est officium judicis, quod impediatur oriri ex eo quod ex eodem facto actio orta sit.

SUMMARIUM.

An legitimatio Comitis Palatini subsecuta præjudicet heredibus, qui hereditatem adiverunt.

CAPITULUM IX.

ITem ista faciunt ad quæstionem, si Imperator facit aliquem comitem Palatinum & dat sibi potestatem legitimandi spurios etiam post mortem patris, alii consanguinei, quibus delata est hæreditas, hæreditatem adiverunt, & per consequens effecti sunt Domini rerum hæreditariarum; quod legitimatio secuta illis in dominio rerum hæreditariarum nõ præjudicet: quia cum habeant dominium de jure gentium, ipsis per rescriptum sine causa auferri non potuit: ut no. Bart. in *l. gallus. §. & quid sit tantum ff. de libe. & posthu.* dixi in meo libello *legitimationum* in causa finali in quæstione quæ incipit *sed stat dubium.*

SUMMARIUM.

An princeps vel Civitas contrahens possit obligare pro observantia contractus bona civium singulorum.

CAPITULUM X.

ITem ista faciunt ad quæstionem, si princeps vel civitas contrahit, an potest obligare pro observantia contractus bona civium singulorum. glo videtur quod non in *l. 2. C. quæ sit longa consuetu. & in l. neque pignus. ff. de regu. jur.* Bar. autem. in *l. civitas ff. si cer. pet.* videtur velle quod possit. Sed Doct. Bartho. de Salliceto tenet contradicens, quod non possint obligari: quia res aliena invito Domino obligari non potest *l. 2. ff. de pigno. acti.* & clarius in *l. 4. §. actor. municipium. ff. de re judi.* cum enim princeps non sit Dominus rerum singularum, non potest constituere jus in re, quod est de essentia pignoris: ut no. in *l. rem alienam. ff. de contrahen. emp.* Item quia speciale est, quod res aliena possit suppignorari in casu *l. 2.* & quod ibi notat glo. *C. de patri. qui fi. dis.* ergo in contrarium est jus commune, & in civitate maxime videtur quod non possit: quia non videtur in præjudicium privari posse statuere *l. totiens de pollici. l. 1. in fi. de doli excep.* Ego vero sic dixi in dicta *l. civitas*, quod si actor civitatis non habet specialiter in commissione obligare bona singulorum, quod tunc non potest obligare quæcunque sit causa propter quam contraxerit: quia intelligitur data potestas ei ne jus tertii lædatur *l. 1. §. si quis à principe. & §. merito. ff. ne quid in loco publ.* & hoc videtur de mente Bar. *l. totiens de pollici.* Aut habet mandatum obligandi singulares personas per legem civitatis vel principis mandatum, tunc si aliquas certas personas tantum statutum civitatis non valere. & ratio est, quia statuta specialiter facta tollendum jus alterius non valet *l. si privatus. ff. qui & à qui.* notatur in *l. Anthiocensium, de privil. cre.* quia non est ratio, quare magis bona mea quam aliorum civium singulorum per contractum solum debeant obligare. Si vero est lex ad obligandum bona omnium singulorum pro contractu solo debeant obligare, tunc si subest causa, ut puta vel princeps vel civitas vult quærere pecunias propter tueri se ab imminentibus inimicis, & vult propter mutuum obligare bona civium. & credo quod possit si enim princeps vel civitas potest ex causa, ut dixi, privato auferre rem suam, quanto magis jus pignoris in ea constituere? arg. glo. in *l. 2. C. de patri. qui fi. dis. & l. non debet de re. jur.* & ita videtur velle Cyn. in *l. 2. §. Dominorum.*

rum ff. de his qui sunt sui vel alie. juris. Et erunt bona obligata vi legis. & sic respondetur ad rationes contrarias: quia qui mandato legis potest rem alterius vendere, fortius & pignorare, ut notatur in dicta *l.2. C. de patri. qui fi. distin.* cum causa igitur possunt, & sine causa non.

Item ex prædictis credo, quod si Papa vel Imperator dedisset rem ecclesiæ vel imperii in feudum vel emphiteusim ex titulo oneroso, quod ipse non posset tale feudum vel talem emphiteusim revocare sine causa, per prædicta & per notata in *l. digna vox C. de legibus.* secus si ex titulo lucrativo & gratis, quia cum in his bonis papa vel Imperator habeant liberam administrationem, possent etiam contractus rescindere: ut est tex. in *clemen. dudum. ver. nos etenim de sepul.* & infra dicam.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit contra Apostolum, vel statutum ejus universale vel Evangelium, aut vetus & novum Testamentum, sive fundamentum Ecclesiæ militantis.

CAPITULUM XI.

MOdo videamus, si potest contra Apostolum vel statutum ejus universale disponere. Et quod non possit, videtur. quod si fuit Apostolus Petrus aut Paulus sive alii successoribus eorum summis pari vel eadem potestate, non potuit Petrus legem imponere: ut *de elec. innotuit.* à qua ipsi successores recedere non liceret. de aliis autem Apostolis videtur minus dubium: nam fuerunt minores in administratione Petro & aliis successoribus summis pontificibus 21. *distin. c. in novo. 2. q. 7. ...* unde futuros pontifices ipsis priores Apostoli ligare nequiunt. *l. nã magistratus de arbi.* ad hoc quod contra Apostolum papa disponat, est tex. 34. *di. lector. & in § nutrices. & 82. di. presbyter.* potest enim papa supra jus disponere: *de conces. preben. proposuit. C. de re. uxo. actione. l. 1. 1. respon. 9. q. 3. per principalem* & de nihilo aliquid facit. 3. *q. 7. hoc quippe. de conse. di. 2. Revera de constit. c. cum accessissent.* Item papa est loco Dei in terris, quia Deus ascensurus in cœlum ut bonus paterfamil. loco sui debuit pastorem dimittere, ne sine pastore grex dominicus evagaret. ideo dixit Host. *de translatio. prela. quanto.* quod papæ & Dei est idem consistorium: & sicut Deus potest resolvere Apostolorum dicta, ita videtur posse papa: notatur *de jurejuran. c. quanto.* Et ideo dispensat cum criminoso, ut possit non obstante crimine ordinari, qui tamen per Apostolum est prohibitus ordinari: *de judi. c. ac si clerici.* notatur *c. super eo, de biga.* Et ista est veritas, quod contra statuta Apostoli potest causa subsistente dispensare, & dispensare sine causa non. Nam cum Apostoli moti fuerunt instinctu Spiritus Sancti, nõ est credendum quod sine causa eorũ dicta tollãtur 25. q. 1. *c. sunt quidam.* quia talis nõ esset dispensatio, sed dissipatio, ut statim dicam. pro hoc facit quod dicam infra in quæstione *an Papa possit cum bigamo dispensare.* ad hoc 25. q. 1. *sunt quidam.* qui enim dispensat, non tollit, sed vel in personam vel in tempore aliquo remittit ex causa. Et dispensatio quoque est necessaria *l. dis. c. Domino sancto. & c. ut constitueretur.* & ideo dispensat in voto quamvis scriptum sit: *vovete & reddite vota vestra Deo:* ut in *c. 1. de voto.* sic dispensando non tollit legem sed declarat vel interpretatur, quod non liget in eo casu quo dispensatur. disposuit igitur contra Apostolum ex causa, nisi talis dispositio esset contra fidem: quia tunc contra Apostolum papæ dispositio non valeret: ita notatur *de renunc. c. post translationem in fi.* facit 11. *q. 3. c. si his qui.* ubi est casus quod si Angelus de cœlo aliter Evangelizet, quam Evangelizavit Apostolus, Anathema sit. & est ratio, quia tunc papa præcessor in fide ligat & excommunicat successorem, ut notatur 24. *quæst. 1. Achatius,* & supra dixi. & hoc vult Guillelmus 15. *di. c. sicut...* Item non dispensat contra Apostolum, quando talis dispensatio sui nam peccatum haberet: ut notatur glo. *de resti. spol. c. litteras.* ideo non dispensat contra Apostolum, qui dicit, *habeat unusquisque suam uxorem propter fornicationem evitandam,* ut aliquis habeat super indictam, & sic non unam sed plures, ut notat Io. An. in *c. si. de transac.* Item quod quis perseveret in peccato mortali, non potest dispensare, de usuris super eo. 24. *q. 2. legatur.* & ideo non dispensat cõtra præcepta decalogi. 25. *q. 1. ...* *§ fin.* & hoc faciendo quia non facit ecclesia malum ut etiam sequatur majus bonum ... *ait.* sed permittendo sic alicui permittit potius adulterium ut evitet homicidium 33. *q. 2. ...* & dicuntur præcepta decalogi, à *deca* quod est decem & *logi* quod est præceptum quasi decem præcepta. ideo non dispensat in furto, & in rapina sine causa factis, ut quis non restituat cum possit faciat, *de usuris c. cum tu.* 14. *q. 5. ca. si quod & c. multi.* Et hoc, quando peccatum est transgressio juris naturalis aut divini: secus si juris positivi, quia hoc potest tollere, ut infra dicam.

In hoc tamen est advertendum, quando papa contra dicta Apostoli dispensat, quis ... fecerit cum causa vel sine causa: vel si causa est legitima vel non? de quo in *c. non est de voto,* ubi ... dantur omnia quæ dixi supra quando papa dispensat, contra jus divinum, & attendatur an hoc quæratur in foro pœnitentiali vel contentioso, & an posit concilium talia revocare, ut ibi ... quæ cuncta hic repeti dicuntur.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit contra statutum universalis Ecclesiæ.

CAPITULUM XII.

SEd ad contra statutũ utilis ecclesiæ? in *c. proposuit.* glo. dicit quod papa non potest contra statutum univer-

universalis ecclesiæ dispensare. & idem sentit Io. glossator decreti 25. q. 1. *c. sunt quidam* & glo. *de resti. spol. litteras* licet Bar. Brix. dixerit ibi contra per *non debet de consang. & affi.* quod c non probat: quia Papa fecit ibi auctoritate generalis concilii. Sed quod possit volunt Doct. 63. *distin. c. porro.* & dicam in quæstione *an papa ex legatis*, &c. & in quæstione quæ incipit: *quoniam supra dixi, quod papa veritas est*, quod aut in aliquibus vult dispensare aut in totum abrogare. si vult in aliquibus dispensare ex causa potest. ideo quotidie dispensat, quod in quarto vel tertio gradu consanguinitatis contrahatur matrimonium, sine causa non debet: & hoc quando status ecclesiæ non discoloratur: sed si ex hac dispensatione etiam singulari discoloraretur status ecclesiæ vel universalis ecclesiæ status turbaretur, tunc non licet dispensare, nedum in totum tollere. ita videtur sentire Archi. 25. q. 1. *sunt quidam.* ideo secundum Abbatem non tollit canonem *si quis suadente*, ut notatur in *c. nulli. de senten. excom.* Item non tollit legem quod communicans cum excommunicato non sit excommunicatus, ut ibi. Sed ego credo, quod sit hoc casu dispensare & disponere, sed non est ipsi talis dispositio permittenda. ita dicet Inno. in *c. quando de consue.* sed quod statuta positiua generalia ipsa non possit tollere vel contra ea dispensare, non est verum: quia potest cum procedant ab eadem potestate, & eius est soluere cuius ligare: ut in *c. 1. de re iur.* sed quando scandalizatur ex hoc ecclesia, vel discoloratur status eius, vel turbatur talis mutatio, non est papæ permittenda: ut dicet Inno. in dicto *c. quando de consue.* sic debet intelligi quod notatur 1. *q. 7. & si illa.* & glo. 3. §. *an si rigor.* ut non valeat quia retractioni subiacet: & dicam in dicta quæstione quæ incipt: *quoniam supra dixi.* Et ideo dicit Arch. 25. *q. 1. sunt quidam*, quod Papa non posset ordinare, quod clericus conveniretur coram iudice laico sive in foro seculari, quia decoloraretur status universalis ecclesiæ. Non obstat, si dicitur: immo Papa potest: quia etiam merè spiritualia delegat laico, & ideo delegatione committit sibi potestatem excommunicandi: quia ista est magis iurisdictionis quam ordinis: quia respondeo, ex delegatione potest: ut 63. *di. Adrianus.* quia procedit delegatus laicus auctoritate ecclesiastica, & sic non decoloratur status ecclesiæ. Sed ubi iure ordinario procederet iure proprio & appellaretur ad proximum superiorem ipsius laici, quod esset incõueniens: quod non accideret si procederet ut delegatus: quia appellaretur ad delegantem: *de offi. delega. c. p. & g. & c. sane.* & tunc iudex concilium quod est in hac parte supra Papam, ut pluries dixi. hæc ego intelligo generaliter tollendo: sed particulariter dispensando, tunc sine causa non esset ei permittendum. dicto *c. quando*: sed cum causa sic, & ideo iudicandum tradit clericum degradatum iudici seculari. Item quandoque tollit clerico privilegium clericale, ut quando dimisso habitu ter monitus non vult resipere, & immiscet se sæculo. & ideo cum causa potest: sine cansa non est ipsi Papæ permittendum. ita debet intelligi quæ notat Hosti. & Doct. in *c. nulli de sen. excom.*

SUMMARIUM.

An Pontifex dispenset contra quatuor prima Concilia.

CAPITULUM XIII.

ITem per omnia dico & in alio dubio an Papa dispenset contra quatuor pima concilia, ut idem per omnia posse quæ circa disposita per Apostolos dicta sunt: & hoc vult tex. in *c. post translationem in fi. de renunc.* licet aliqui dixerunt indistincte quod non possit per tex. 50. *di. c. illud. &* 15. *di. c sicut.* ubi recipiuntur quatuor concilia ut Evangelica, ut non possint immutari. Sed illud debet intelligi in articulis fidei. & quod disponat contra concilia, dixi late in quæstione *qua sit maior an sententia papa vel concilij.*

SUMMARIUM.

Pontifex an dispenset contra ius positivum, quod non seruatum peccatum nutriat.

CAPITULUM XIV.

VIdeamus modo si disponit contra ius positiuum, præsertim quod non servatum peccatum nutrit. Et videtur etiam quod contra istud ius Papa sine causa dispensare non possit. ius enim est commune, & debet esse supra communi bono fundatum 4. *di. erit autem ff. de legi. l. iura non in singulis.* sed hoc commune bonum non debet privato commodo dimitti. 61. *di. miramur de postu. prala bona. el primo de regula. c. licet.* dispensatio igitur ad priuatam utilitatem illud ius remittens irrationabilis videtur, præsertim quia apud Papam, sic nec apud Deum non debet esse acceptio personarum *de iudi. novit*, cum similibus. sed non potest negari quod habetur illius personæ acceptio, cui specialiter illud creditur, quod aliis conmuniter denegatur. Item cum contra ius naturale non admittatur dispensatio ut supra dixi. & no. 5. *di in summa.* & ius positiuum super naturali ratione fundatur 1. *di. consuetudo. & l.* 1. *ff. de insti. & iur.* dum dicitur quod *ius est ars boni & æqui*: nam est fundamentum in æquitate naturali. igitur super eo dispensari non potest. Nam dispensatio est iuris communis relaxatio facta cum causę cognitione, & ab eo qui habet potestatem dispensandi 1. *q. 7.* §. *nisi vigor.* hinc est quod iura dicunt, quod rescripta contra ius illicita dicuntur ab omnibus iudicibus evitari *l. rescripta. C. de praci. impe. offe. &* 25. *q. 2. c. rescripta.* ad idem. *l. nec dannosa. C. de praci. impera. offe.* Sed in contrarium facit quod scribit Inno. & Abb. in *c. cum ad monasterium. de sta. mona.* ubi vult Inno. qnod licet in his quę sunt contra Evangelium vel ius naturale: & idem in his quę sunt contra generale statutum ecclesiæ Papa non potest dispensare: non tamen hoc est verum in his quę fiunt contra

contra jus positivum tantum, sicut apparet in statutis quæ facta sunt de ordinibus faciendis in certa interstitia temporis 75. *di. per totum.* & quod quis non possit habere duas curas, *de præben. c. de multa.* In his enim dispensationibus sufficit sola voluntas dispensantis etiam sine causa. nam si sola voluntas sit causa, quare prohibitio relaxetur: quia ejus est destruere jus, qui illud condidit: ut in *c.* 1. *de reg. iur.* nec est princeps sua lege ligatus. *C. de legi. l. digna vox.* & res de facili redit ad suam naturam *l. si unius* §. *pactis. ff. de pact.* & hæc in papa, & etiam in principe: secus in inferioribus: quia si sine causa dispensant contra jus superioris. ideo tex. in *c. de multa. de præben.* dicit quod papa dispensat in pluribus beneficiis etiam curatis habendis cum sublimibus vel litteratis personis: & sic apud papam est exceptio personarum, quando sunt sublimes vel litteratæ: & consuevit curia sub tali exordio tunc dare litteras *Apostolicæ sedis benignitas sic merita personarum provida deliberatione discernit, ut eos qui litterarum scientia morum ac generis nobilitate præcellunt, favoris gratia efferat amplioris, & majoribus studeat beneficiis honorare:* quia non indigne tunc uni, quod sufficeret pluribus, speciali provisione conceditur, cum circa dona virtutum solus obtinere dignoscitur, quod divisim in pluribus invenitur habere contra. Ex quibus videtur quod papa possit in jure positivo ex sola voluntate dispensare, ita quod sufficiat quod pro causa sit voluntas.

Quid dicendum? Invenio quod Doct. male declarant. nam in *c. de multa de præben.* Johan. An. tenet quod sine causa in jure positivo non possit papa dispensare. sed in *c. cum ad monasterium,* sequitur simpliciter sententiam Inno. quod in jure positivo sufficit pro ratione voluntas. Mihi vero videtur sic dicendum, quod sunt nonnulla jura positiva in simplici voluntate condentis, ut quod liceat appellare demum infra 10. dies, & non ultra, quia quare magis statuerit decem quam novem vel undecim, ratio reddi non potest, ut no. in *l. non omnium ff. de legi. & in c. si quando de rescrip.* Nam quod usucapio finiatur vel perficiatur potius quadriennio quam quinquennio, de hoc ratio reddi non potest. similiter quod papa conferat plus duas præbendas quam unam, & magis Titio quam Sempronio, paribus stantibus conditionibus & meritis, ista sunt voluntatis. & in his quæ sunt voluntatis vel in divinis secretis ratio reddi non potest, ut no. in dicta *l. non omnium. ff. de legi.* & in dicto *c si. quando.* In istis ergo procedit dictum Inno. in dicto *cap. cum ad monasterium de sta. mona.* quod sufficiat pro ratione voluntas. Idem in casu *l. prospexit. Digest. qui & à qui.* & hoc est quod scribitur in Evangelio de his qui conduxerunt operarios, quibus dedit tantum venienti de mane quantum de sero. nam cum illa essent voluntatis, non poterat increpari, si tantum voluit dare in sero venientibus quantum illis qui portaverant pondus diei & æstus. & ideo quando in consistoriis papa restituit ad appellandum post lapsum decem dierum vel post fatale primum primi anni restituit ad secundum, ibi ratio exquirenda ratio est, sufficit sola papæ voluntas. Alia est juris dispositio fundata in ratione naturali vel juris gentium & communi bono: & contra istam juris dispositionem sine causa papa dispensare non potest, cum causa autem dispensare potest, & hoc dicit tex. in *c. de multa in fi. de præben.* qui dicit quod quando ratio postulaverit cum sublimibus & personis litteratis poterit papa dispensare. Ad idem tex. in *c. proposuit de conces. præben.* & potest esse ratio triplex, quare fieri potest dispensatio, quando necessitas urget vel utilitas suadet, vel evidens prærogativa meritorum. alterum enim istorum sufficit vel illa quæ dixi supra personæ qualitas, negotii, temporis & loci juxta notata per Hosti. *de voto magne.* qui allegat notat. in *c.* 1. *de transla. præla.* cum similibus. Item cum licet, decet vel expediens est: *de voto cap. magne.* Et ad contraria respondet beatus Thomas in *secunda secunda. qu.* 17. *articulo ultimo* dicens quod licet dispensatio respiciat utilitatem privati dispensans cum aliqua ex rationibus prædictis moveri debet pro communi bono. unde sublimis vel litteratus, cum quo dispensabit, proderit in universo. nam persona litterata vel sublimis magis potest prodesse ecclesiæ universali quam persona vilis & humilis, sive ignorans. unde propter aliquam ex prædictis causis dispensans non dicitur facere contra bonum publicum, nec præferre privatam utilitatem publicæ, sed est relaxare generalem legem propter bonum publicum concurrens in speciali casu vel persona. & hoc modo dicitur dispensatio juris communis relaxatio facta cum causæ cognitione ab habente potestatem relaxandi 1. *q.* 7. *nisi rigor.* Non obstat, quod non debet haberi exceptio personarum: quia verum est data inter personas æqualitate: quia dispensatio alio modo sumitur quando est quædam commensuratio communis ad singula. & ideo gubernator familiæ dicitur dispensator: quia debet dispensare singula singulis, & secundum merita attribuere præmia. & cum indigeremus tali gubernatione, qui legem universalem interdum ex causa relaxaret, & inter subditos æque dispensaret: ideo Christus dimisit pontificem, cui dedit potestatem legis condendæ & talia dispensandi. unde debet secundum merita dispensare. Et ideo data inæqualitate personarum, quod aliqui sunt boni scientifici & litterati, aliqui ignari & inutiles, tunc est justa dispensatio plus tribuere intelligenti & litterato, quam inutili & ignaro, & si opus esset jura communia relaxare. hoc casu est decens quod fiat: dicto *c. de multa fi. in præben.* Ex istis infertur, quod dispensatio debet esse communis ad singula secundũ personarum qualitates & merita. Secundo quod juris communis fundati in ratione communis boni vel juris naturalis vel gentium debet fieri relaxatio cum causæ cognitione, & ex causa, & aliter non: alias esset nõ dispensatio sed dissipatio. Et ideo talis cum quo dispensaretur contra jura, causa non subsistente non esset tutus apud Deum vel in foro conscientiæ, licet foret tutus in foro contentioso ad quod accedat illud: quia Dominus non vult simul effundi opes, sed dispensari 43. *distinctione, dispensatio.* Ex sic potest secundo intelligi Innocen. *in capitulo*

cum

cum ad monasterium, quod quando Papa dispensat contra ius positivum, ibi sufficiat pro ratione voluntas, ut illud procedat in foro contentioso: ita quod de causa non poterit disceptari, & in ecclesia militante, sed non in foro pœnitentiali & in ecclesia triumphante: quia ille tunc non est fidelis seruus & prudens: de quo Lucæ 12. ibi, *quis putas fidelis est dispensator & prudens quem constituit Dominus super familiam suam* &c. & hoc intelligo quando cõstat quando Papa vel princeps vult derogare iuri puta quia apponit clausulas derogatorias, vel iudex recipit fideiussionem: alias in dubio non statur rescripto contra ius: dicta *l. rescripta. & de rescrip. c. causam. & c. de sacri pagi. l.* 3. ita intelligo ista, & hæc sunt vera, quando vult revocare ius positiuum vel generlite r legem condendo, vel speciaiter illi iuri communi derogando ad præiudicium solum iuris communis. modo privati alterius inde in *c. qua in ecclesiarum*. Si autem vellet ad præiudicium privati tertii ius positiuum commune tollere, tunc aut hoc ius transivit in contractum vel quasi, aut simpliciter stetit in finibus privilegii vel dispositionis. primo casu quando transivit in contractum vel quasi, tunc aut esset inter subditos aut non. si est inter subditos, tunc aut subest causa legitima revocandi, ut si est causa ex qua illi subdito posset auferre bona: & tunc potest talem contractum & ius revocare. ita intelligo tex. in *c. in causa, de iuri.* ut cum causa possit revocare statutum factum inter subditos. sicut enim posset tali subdito hoc casu auferre bona, sic posset contractum secum invitum revocare sive irritare: ut in *ti. C. ff. de bo. dam.* si non subest talis causa, tunc si dispositio est in his, in quibus principi non remanet libera administratio, prout est regulariter in contractibus vel quasi: quia astringitur illis stare princeps: ut no. *de indi. c. novit. & Cyn. in l. digna vox. C. de legi.* quia velit nolit est astrictus legi naturali vel iuris gentium, quæ est ut pacta seruentur *l. 1. ff. de pac.* & tunc tale ius quod transivit in contractum vel quasi, Papa vel princeps non potest revocare etiam inter subditos: ut *l. item eorum* *c. ex his ff. quod cuiusque universi. no.* ubi non potest revocari actor constitutus per decretum, postquam secutus fuit quasi contractus, qui resultauit ex litis contesta. pro hoc optime facit *l. si cum mihi. ff. de dolo.* & quod ibi per Nico. Matth. & Bal. qui dicunt quod si Papa vel princeps concedit privilegium, ex quo quæratur alterius propter aliquod factum suum, ita quod non venit solum ex auctoritate concedentis, quod Papa vel princeps non potest illud revocare per illam *l. facit l. decurionibus C. de sileti. lib.* 12. facit *l. Aquilius regulus. ff. de dona.* & ita debet intelligi *l. quod semel.* & glo. ibi posita *ff. de decre. ab or. fa.* dum dicit quod quando respicit interesse alterius scilicet ratione contractus vel quasi, quod non potest reuocari. & ita determinat Bar. in *l. omnes populi ff. de iusti. & iure.* in quæstione quæ incipit: *Quarto quaro*, utrum liceat facere statuta super his quæ ab aliis statutis eiusdem civitatis sunt disposita. sic intellige *c. in nostra de iniuriis*, quia ibi suberat causa secundum Inno. fauor videlicet reipublicæ communis utilitas propter quam princeps potest privato auferre dominium rei suæ, ut dixi supra per legen *Lucius. ff. de evic. & l. item si verberatũ in fi. ff. ad legem Aquil.* fortius ergo contractum initum potest inter subditos revocare. vel intellige *c. nostra*, quod non potest fieri revocatio nisi ille qui contraxit consentiat, ut ibi: si vero est inter non subditos, & tunc etiam cum causa non posset reuocare per *l. fin. ff. de iurisd. om. iudi.* quia in eos non habet imperium: ut in *c. ut animarum. §. fi. de constitu. in* 6. Si vero est contractus in his, in quibus non obstante contractu principi remanet libera administratio, ut in spiritualibus vel annexis spiritualibus & tunc Papa potest illa pacta vel contractus prohibitos revocare. tex. est in *cle. dudum. vero nos etenim de sepul.* quem tex. sic intelligit Doctor eximius Petrus de Anchara. hoc tamen intelligo verum, nisi tales contractus essent initi propter aliquam publicam utilitatem vel naturalem rationem: quia tunc sine causa etiam in talibus non liceret papæ disponere. glo. est nota 10. *di. c. 1. in glo. in ver. divisiones.* & ideo Papa non potest sine causa alienare bona unius ecclesiæ. fateor tamen quod in foro contentioso causa præsumitur, ut infra dicam. si vero non transivit in contractum, tunc aut ex tali lege est sibi quæsitum ius vel dominium aliqua res vel actio, tunc Inno. dicit quod dominium quod est de iure gentium sine causa non posset auferre actionem sic. Tu dic ut dixi supra in quæstione *an princeps possit privato auferre rem sententia.* si vero non est quæsitum sibi ius, dominium vel aliud, sed esset quærendum, si dispositio iuris vel lex subsisteret: & sic nulla est secuta obligatio naturalis vel iuris gentium aut ius ex ipsis proveniens: sed est tantum vinculum civile etiam quod esset actum producere vinculum iuris gentium: tunc hoc ius pro libito voluntatis posset princeps tollere, quando solum ex voluntate talis dispositio processisset. Si vero processisset pro bono publico, tunc princeps adhuc illo bono durante vel causa illius boni durante non deberet revocare, si tamen revocaret in foro contentioso. respondeo quod revocatio valeret, ut dixi supra, sic debet intelligi ista quæstio, in qua Doct. confuse locuti sunt.

SUMMARIUM.

Immunitates Civibus concessa, an possint revocari.

CAPITULUM XV.

ET ista faciunt ad quæstionem dixit lex. quod qui venerit ad habitandum in tali civitate, habeat perpetuam immunitatem. aliqui venerunt. Civitas vult tale statutum reuocare? an possit respondeo quod causa subsistente sic, ut si deliquissent vel si sine onere istorum ciuitas non posset ab imminente guerra se tueri, tunc possent gravari, & talis lex revocari. sed si non subesset causa, quia non deliquissent: item si sine eorum gravamine grauando alios ciuitas posset se tueri, non deberet fieri revocatio talis legis nec posset. Item si fuit guerra, & est, & Domini volunt facere

pacem

pacem, nec possint ad eam venire nisi hinc inde fiat iniuriarum remissio, etiam quatenus privatorum intercesse concernunt, tunc pro saltute communitatis poterit subditis sic præiudicari, per ante dicta & hæc sunt vera in his quæ sunt grauis præiudicii. Nam prolem præiudicio potest à superiore habēte auctoritatem legis condendæ fieri præiudicium *l. quotiens:* & quod ibi notatur *C. de preci. impera. off.* & supra dixi. arg. *de appel. pastoralis. & c. ut debitus.*

SUMMARIUM.

Potestates speciales & dispensationes Pontificis: an possit inferioribus Presbyteris vel Laicis dare potestatem exercendi ea, quæ sunt ordinis Episcopalis; vel quæ sunt tantum Episcopo reseruata; vel ea quæ competunt Ordini Presbyterali, inferioribus Clericis vel Laicis possit demandare: Item & alia multa formæ, quæ per Ecclesiam sunt inventa; quæ si non fuissent inventa, nihil referret; licet quia Ecclesia invenit, servanda sint: & si aliquid obmissum fuisset de ordinationibus Ecclesiæ, illud supplendum foret, ut consecratio Sacerdotis, conficiendi corpus Christi, &c.

CAPITULUM XVI.

Visis igitur potestatibus principum in genere, nunc descendamus ad species. & quidem licet in iure tantum reperiatur, quod qui peccat mortaliter post baptismum promoueri non possit 25. *di. c.* 1. 48. *di. quoniam,* 50. *di. illud.* Item sit secunda regula, quod promotus si post promotionem suam mortaliter peccavit, deiiciatur sive deponatur 50. *dist. qui semel.* Tertia regula quod depositus ab ordine non restituitur 50. *di. c.* 1. in istis tribus regulis ubicunque Papa mitius agit vel largius, potest dispensare: & dicitur dispensatio. Sed requiramus utiliora magis specialiter.

Et quoniam dixi quando possit Papa vel princeps contra ius divinum vel Evangelicum ad species descendendo dispensare, videamus an Papa ex delegatione sua possit presbyteris aut aliis inferioribus clericis sive laicis dare potestatem exercendi ea quæ sunt ordinis episcopalis, vel quæ sunt tantū episcopis reseruata, ut ius & potestatem conficiendi crisma, & confirmandi, & ordines conferendi, vel alia quæ solum competunt ordini episcopali: de quibus 68. *di. quamvis Chorepiscopi. & 25. dis. perlectis. ver. ad episcopum.* Item ea quæ competunt presbyteris vel ordini presbyterali, ut conficere corpus Christi, de quo in dicto *c. perlectis* 25. *dis. ver. ad presbyterum,* possit Papa demandare inferioribus clericis vel laicis. & videtur dicendum quod sic: nam Papa etiam in sacramentalibus videtur habere plenitudinem potestetis, ideo in forma baptismi constitutiones facit, quas Deus ratas habere videtur: ut notatur in *cap.* 1. & ibi per Doct. *de baptis.* facit *c. cum. Marta de celebra. mis.* ubi sunt ab ecclesia addita in sacramentis illa à Christo facta dici debent & per Apostolos scita & per eos in alios successores revelata. Ad idem quod notat Inno. in *cap. fi. de sacra. non ite.* ubi dicit quod forma ordinandi clericos non invenitur nisi in *epistola ad Titum,* in qua dicitur quod Apostoli manus imponebant super ordinandos & orationes fundebant super eos, nec alia forma seruata invenitur. Sed dicit Inno. quod aliæ formæ per ecclesiam sunt inventæ. quæ si non fuissent inventæ, dicit idem Inno. quod sufficeret, si ordinator diceret ordinando. *sis presbyter: sis diaconus,* vel *subdiaconus,* sed quia formæ sunt per ecclesiam positiuæ & inventæ illæ seruandæ sunt. & si aliquid fuisset obmissum de ordinationibus ecclesiæ, illud supplendum foret: ut in *c.* 1. *& in c. fi. de sacr. non ite.* unde patere viedetur quod Papa in talibus potest constitutiones facere, dummodo non sint contrariæ constitutionibus Iesu Christi: quia animæ & pertinentia ad ipsas sunt de iurisdictione Papæ 10. *di. c. suscipitis.* unde potest de animabus statuere, à Deo quod etiam constitutione ecclesiæ animæ caracter per ordinem clericalem imprimatur. Si enim ex constitutione principis possunt in signa aliqua corporibus hominum designari: ut in *c. si iudex laicus. de sen. excom. lib.* 6. *& C. de fabricen. l. signata. lib.* 11. notat glo. in *l. pe. ff. ex qui cau. maio.* ita per cōstitutiones etiam Papæ potest induci, ut animæ caracter imprimatur, ut not. Inno. & Docto. in dicto *c. fi. de sacra. non ite.* Et pro hac sententia videtur doctrina Docto. 66. *di. cap. porro.* ubi volunt Doct. quod quamvis in ordinandis requiratur numerus trium episcoporum: & papa cum alio solo episcopo consecrans non consecraret, dicta constitutione subsistente, tamen ipsam constitutionnem Papa mutare posset: vel eo mortuo universalis ecclesia: unde ibi volunt Doct. quod etiam in istis sacramentalibus Papa posit constituendo pro libitu disponere, etiam ultra illa quæ fuerunt per Apostolos constituta, & formas sacramentorum immutare, præterquam in forma panis & vini & in baptismate: ut *de conse. di.* 2. *ca. liquido.* hinc videmus quod statuit in ordinibus de temporibus & personis agentibus & patientibus: ut in *c.* 1. *&* 2. *de tempo. ordi.* disponit etiam de consecrationibus & ordinationibus: ut in *cap.* 1. *de sac. uncti.* unde videtur quod Papa possit dare potestatem sacramentandi etiam non habentibus, & ipsam habentibus auferre: & hoc videtur de mente Inno. *de consue. c. quādo,* ubi dicit quod episcopo Papa posset sua constitutione tollere potestatem crismandi: & presbytero, potestatem baptizandi. Dicit tamen quod non esset ei hoc tolerandum, nisi faceret ex causa: quia hoc est contra statutum generalis ecclesiæ. & per hoc videtur tex. 95. *di. pervenit,* ubi Gregorius concessit presbyteris beneficium confirmationis tantum episcopali ordini reseruatum 68. *di. quamvis Chorepiscopi.* Ad idem quod no. Docto. & ibi per Guil. de Monte laudo. in *cle. in plerisque. de elec.* ubi volunt Docto quod Papa in concernentibus corpus Domini misticum, ipse habeat plenitudinem potestatis: & talia sunt omnia jura quæ competunt ordini episcopali supra ordi-

ordinem sacerdotalem: sicut est confirmare manus imponendo, & inungendo crismate, & consecrare ecclesias, & clericos ordinare: dicto *c.perlectis* 25.*di.ver.ad episcopum.& 68.di.quamvis*.& pro hac sententia faciunt dicta glo. & Docto.in dicto *c.pervenit.* 96.*di.de conse.di.* 5.*manus*, ubi volunt Docto.quod Papa possit cõmitter cuilibet clerico, ut conferat quæ ipse habet:ut si est presbyter possit otdinare presbyterum, & diaconus diaconum ex mandato Papæ:quamuis velit glo. quod clericus non possit dare demandato Papæ ordinem, quem non habet: ut puta quia Diaconus ordinet presbyterum per illam regulam. *Nemo dat quod non habet* 1.*q*.1.*c.gratia.&* 1.*q*.7.*Daybertum*. Et idem videntur sentire canonistæ in *cap.quanto.de consue*. Et pro istorum sententia facit quod unum quodque videtur posse agere secundum formam quam habet. Nam unumquodque agit secudum quod est actu,igitur habentes ordines videntur aliis posse conferre illos quos habent. Et ex ista dectrina videtur quod confirmatus quamuis laicus & non ordinatus,cum ex confirmatione characterem susceperit,quod illum alteri ex Papæ mandato possit conferre: quia etiam spiritualia laicus ex papę mandato potest pertractare. 63.*distinct.Adrianus*. not *de indi.cap. decernimus*. præsertim quia non fuit statutum specialiter à Christo, ut soli episcopi confirmarent. Et hanc sententiam videtur tenere reverendissimus cardinalis de Zaba. Hoc etiam voluit Compostella. & quidam Sylvester, ut etiam laico ista spiritualia & sacramentalia possit Papa demandare. Et quamuis isti Doctorum loquantur indistincte, quod Papa laico ista possit committere: tamen Innocent. & alii Docto. dicunt hoc non esse verum in sacramentalibus. sed quidam concordant, ut sacramentalia quæ laicus non habet, alii non possit conferre: quasi alii dare non possit quod ipse non habet: dicto *c. Daybertum* 1.*q*.7.sed quæ habet, sicut confirmationem, in qua quando ipse eam suscipit caracterem habuit: unde alii videtur posse conferre quod habet. Sed quod indistincte papa possit etiam laico conferre,tenet prædictus Cardinalis per istam rationem: quia Papa habet plenitudinem potestatis. unde dispensative potest lacio committere:quia omnia potest dispensando quæ peccata non nutriunt: ut no.in *cap.proposuit.de conces.præben*.facit.63.*di.Adrianus*.& quod no.*de indi.cap. decernimus*, ubi Papa de plenitudine potestatis mere spiritualia committit lacio. In contrarium facit: quia Papa ex plenitudine potestatis non videtur habere potestatem supra corpus Domini verum vel materiam eius. Ideo quamuis Papa statuat, vel legem fecerit, quod ieiunus presbyter debeat eucharistiam conficere: tamen hoc non facit, quod si non ieiunus conficiat, quin si eucharistia & verum corpus Christi *de consecra.di.*2.*liquido*.Item non videtur quod papa possit mandare alicui non presbytero,ut conficiat corpus Christi: quia hæc potestas tantum fuit tradita illis, qui ordinati forent secundum claves, quas concessit Apostolis Iesus Christus: ut in *c*.1.*ver.& hoc utique sacramentum.de sum. trini.& fi.cap*. Nec credendum est etiam quod papa possit sua constitutione etiam generali introducere,quod in alia materia quam in pane, vino & aqua possit confici corpus Christ, ut *de conse.di.*2. *cap.cum omne*: & in pane azimo, licet si fieret in fermentato,esset verum corpus Christi secundum beatum Thomam & theologos: & tenet Hosti.in *c.fi.de celeb.mis*.quicquid ibi dicat glo. Item quamvis Papa & ecclesia statuerit, quod celebrationes non fiant in vasis ligneis, sed in argenteis vel aureis non propterea hoc facit, quin si in ligneis presbyter celebret non inducatur corpus Christi: *de com. di*.1.*c.vasa*. no.in *c.fi.de cele.mis*. Item quamuis ecclesia verbis consecrationis addiderit *enim*, quia forma Christi fuit solum dicendo: *hoc est corpus meum*. & ecclesia addit hoc verbum *enim*: ut no. *de con.di.*2.*cap.accipite*.tamen si obmittatur forma ecclesiæ & presbyter dicat: *hoc est corpus meum*: fit sacramentum,licet presbyter peccet. Item ecclesia in consecratione sanguinis plura addit: videlicet *hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti misterium fidei*. & sic addidit ecclesia duo, illud verbum *æterni*: & illud verbum *mysterium fidei*. Item & illa verba: *& elevatis oculis in cœlum*: ut no. *de cele.mis.cap.cum marte*.quibus obmissis & aliis à Christo dictis à presbytero prolatis,credo quod conficeretur sacramentum sanguinis Christi. Item ecclesia invenit quod missæ non celebrantur, nisi in locis Deo sacratis: *de com.di*.1.*c*.1.& tamen si in locis prophanis presbyter se disponeret ad conficiendum sacramentum:credo quod extra ecclesiam conficeretur: unde videtur quod licet ecclesia vel papa possit inducere formas in sacramentis, tamen quando interveniat forma & materia à Christo tradita: & si omittatur forma ecclesię inducitur sacramentum. pro hoc facit quod not. Hosti.& Docto. in *c.quanto*.præalleg. qui dixerunt quod Papa non potest interdicere episcopo vel presbytero, quin si baptizaret secundum formam traditam Mathęi sive Marci *ultimo ca*. talis non esset baptizatus: licet ibi Inn.videatur dicere, quod Papa posset episcopo vel presbytero inhibere quod nõ baptizaret: sed Doct. male eum reprobant: quia Inno.loquitur, vel potest prohibere, ut ex officio non baptizet, characterem non imprimat.

Quid igitur dicendum in his varietatibus? Ego capiam verba beati Tho.super *quarto sententiarum di.*2.*q*.3.*arti.primo*, in quibus credo multa decidi de supradictis: in aliquo tamen cohærens summis canonistarum ab ipso discrepans: & in aliquibus sequar suam sententiam contra canonistas. unde præmitto secundum sententiam ipsius S. Thom. quod per dignitatem sive ordinem episcopalem,quia episcopatus ordo dignitas dici potest:ut dixi supra in quæstione: *an papa possit pontificatui renunciare*, nihil acquiritur vel additur episcopo circa ea quæ habent relationem ad corpus Domini verum in agente materia vel forma creationis corporis Christi veri. Et hanc sententiam senserunt Doctores 66.*di.§.porro*, cum dicunt, quod licet papa possit statuere contra statuta Apostolorum,nõ tamen potest statuere in forma panis & vini sive baptismatis: sed solum dignitas episcopalis tribuit potestatem ampliorem in habentibus relationem ad corpus Domini mysticum, quod est ecclesia.

unde papa per id quod sit Episcoporum summus, dicitur habere plenitudinem potestatis in habentibus relationem ad corpus Domini mysticum, quod est Ecclesia: sed per id quod papa sit Episcoporum summus, non habet vel dicitur habere plenitudinem potestatis in habentibus relationem ad corpus Domini verum in agente materia sive forma ejus: ut si fiat secundum institutionem, quam introduxit Jesus Christus, non sit verum sacramentum, etiam si Ecclesiæ constitutio obmittatur.

SUMMARIUM

An Papa possit statuere in habentibus relationem ad corpus Domini verum, vel in concernentibus Baptisma.

CAPITULUM XVII.

MOdo pro decisione harum quæstionum præmissarum plura sunt videnda. Primum si papa potest statuere in habentibus relationem ad corpus Domini verum: vel in concernentibus baptisma. Secundo an possit disponere in habentibus relationem ad corpus Domini mysticum. Et hæc possunt intelligi dupliciter: An possit concedendo legem generalem: vel aliter particulariter disponendo quam per statutum generale Ecclesiæ sancitum sit. Tertiò an si fit contra dispositionem papæ, valeat quod factum sit.

Respondeo ad primum: an papa potest statuere in habentibus relationem ad corpus Domini verum? Et in hoc dico, quod si aliquid vellet disponere contra ea, quæ disponit Jesus Christus in agente materia aut forma, ita quod vellet ut aliter fieri non posset, vel quod aliter sacramentum fieret, nõ subsisteret aut haberet esse: & tunc talis constitutio non valeret quin si contra fieret non esset sacramentum. Nam quamvis constitutio teneret, de qua dicam statim, non tamen artaret quin si contra illam fieret non foret sacramentum. Et ut ostendam hanc conclusionem esse veram, veniam in singulis ad exempla. Et incipiamus ab agente licet ergo papa statueret, quod non presbyter posset conficere corpus Christi, ista constitutio non valeret, nec faceret quod talis non presbyter posset conficere: quia non habens characterem sacerdotalem non potest etiam papa generaliter statuente vel specialiter permittente sive mandante conficere corpus Christ: quia ista non pendent solum à plenitudine potestatis, sed à potestate ordinis & characteris. Ideo si clericus esset papa aliquis non constitutus in ordine sacerdotali ex sua potestate pontificali, quam statim habet cum electus est, ut in *ca. in nomine Domini* 23. *di.* non posset celebrare & conficere corpus Christi: quia ex dispositione Christi, & ex lege divina est hoc solum attributum ordini sacerdotali, ut soli ipsi conficiant corpus Christi, 25. *di. per lectis. ver. ad presbyterum. & in c.* 1. *§. & hoc utique sacramentum, de sum. tri.* ita quod non versatur in hoc tantum plenitudo potestatis quantum potestas ordinis: & vis etiam characteris requiritur. Et cum istud fuerit à Christo ordinatum, papa aliter disponendo generaliter vel particulariter nihil agit. Nec obstat quod ea quæ superaddidit ecclesia videntur facta fuisse à Christo, & per Apostolos relata & in successores transmissa: quantum fateor, sed non quod tales formæ fuerunt substantiales: alias sequeretur quod Christus & Apostoli & alii, qui aliter confecerũt sacramenta, non cõfecissent illa, quod non est dicendum. Si verò papa velit disponere non contra sed ultra addendo ad statuta Christi: an possit aliqua circa hæ sacramentalia disponere, tam in agente quam in materia vel forma? Videtur quod sic, nam in agente disponit, ut criminosus in peccato mortali existens non debet celebrare: ut in *c. fi. de vi. & ho. cleri. &* 32. *di. §. verum.* & hoc dicit In. in *d. c. quanto. de consue.* dum voluit quod papa per viam generalis statuti possit auferre Episcopo auctoritatem crismandi, & presbytero potestatem baptizandi. Nam, ut dixi supra in principio horum dubiorum papa videtur habere potestatem in sacramentalibus disponere de forma, diebus & personis, no. in *c.* 1. *de pap.* hoc ostenditur in forma quia licet ipsa forma consecrationis foret: *Accipite, hoc est corpus meum:* Papa tamen & Ecclesia addidit hoc verbum *enim*: dicendo: *Hoc est enim corpus meum. de cons. di.* 2. *accipite.* Itẽ statuit quod fierent sacramenta in vasis argenteis *de cons. di.* 1. *c. vasa.* & jejuno stomacho. *de conse. di.* 2. *liquido* Insuper statuit, quod non debet ordinari in Episcopũ aliquis in ecclesia, quæ careat clero & populo: *de elec. in cle. plerisq.* Item papa improbat consecrationes Episcoporum factas post interpositam appellationem: degradatis etiam & existentibus extra ecclesiam papa prohibet ut sacramenta non ministrent: ut in *c.* 1. *de bap.* Quid igitur dicendum? cum supra dixerim secundum beatum Tho. quod in habentibus relationem ad corpus Domini verum plenitudo, potestatis papæ non possit aliquid operari contra Christi disposita? Ego circa ista dicendum censeo: Et primũ circa concernentia corpus Domini verũ, quod quamvis possit papa ex causa suspendere presbyterum quod non celebret, fortè quia eũ suspendat propter mortale peccatum, vel ex alia causa legitima, de quibus in *c. ex tuarũ literarum. de tempo. or.* tamen non aliter tollit, qui de facto talis contrafaciat non contraficiat corpus Christi: licet peccet. Quod est verum, etiã si papa decretum apposuisset reddens alias irritum & inane. Et hoc est quod vult sanctus Tho. in habentibus actũ supra corpus Domini verum plenitudo papæ non possit. unde est quod, existens in peccato contra prohibitionem papæ celebrans conficit corpus Christi: sit ut in *c. vestra de coha. cler. & mu.* Et idem schismaticus vel hæreticus vel degradatus. ut no. in *c.* 1. *de schisma. & in c. si celebrat. de cle. excom.* no. in *degradatio. de pœ. l.* 6. Et idem si obmittatur forma addita ab Ecclesia in confectione corporis Christi: quia præsbyter dicat: *hoc est corpus meum:* & obmittat dictionem *enim:* talis conficit corpus Christi. Et idem si celebrat in vase ligneo, vel post cibum. ut no. *de conse. di.* 1. *capit. vasa. & di.* 2. *capit. liquido. & in capit. fi. de elec. mis.* Unde concluditur,

ditur, quod & si ex causa papa possit in agente seu in forma vel in tempore disponere ultra quam disposuerit Christus: non dico contra ea quæ disposuit Christus, sed ultra, quod si tamen prima agens est alias habilis & interveniat materia sola & forma à Christo introducta: ibi conficiatur corpus Christi. Et idem in collatione sacrorum ordinum, quæ habent relationem ad corpus Domini verum: ut licet Papa determinet de forma & ætate, & tempore conferendorum ordinum, ut quod presbyter sit 25. annorum, & Diaconus & Subdiaconus 20. annorum, ut 28. *di. de his.* & 77. *di. in singulis.* not. in dicto *capit. vel non est corpus. de tempo. ordi & de elec. c. cum in cunctis. §. inferiora.* tamen extra tempora & in ætate non convenienti si ordinatio fiat character imprimitur: ut notat. *de tempo. ordi. c. consultationibus.* Et idem in collatione baptismi vel ordinis etiam si foret coacta dummodo non coactione præcisa sed conditionali cum forma Ecclesiæ. Nam imprimeretur character, etiam si ætas non foret legitima, dummodo qui recipit intelligeret. Et idem si fieret ordinatio in temporibus à iure non statutis: *dicto cap. consultationibus.* & *c. vel non est corpus. de tempo. ordi.* & *c. maiores de baptismo.*

SUMMARIUM.

An circa ordinandum presbyterum, qui possit conficere corpus Christi, papa possit disponere generaliter vel universaliter, aliter quam statutum Ecclesiæ universale disponeret.

CAPITULUM XVIII.

SEd hic occurrit dubium: an circa ordinandum presbyterum, qui possit conficere corpus Christi, Papa possit disponere generaliter vel universaliter aliter quam statutum Ecclesiæ universale disponeret: ut puta lex generalis Ecclesiæ vult quod ordinatio sacerdotum & aliorum habentium sacros ordines debeat fieri ab Episcopo. 15. *di. perlectis. ver. ad Episcopum.* & 68 *dis. quamvis.* In hac quæstione est diversitas inter sanctum Thomam in locis prædictis, & inter canonistas. Nam beatus Thomas vult, quod per plenitudinem potestatis Papa non possit committere simplici sacerdoti ut ordinet aliquem sacerdotem, quia ad perfectionem quæ respiciat aliquo modo corpus Domini, verum vel eius materiam, Papæ potestas non videtur se extendere. Sed hic est in agente corpus Domini verum. aliter disponere quam dictet statutum generale Ecclesiæ, ergo Papa non potest. Et ideò infert quod etiam ex mandato non posset simplex sacerdos conferre seu promovere ad sacros ordines Diaconum vel Subdiaconum: quia ordo sacerdotii vel alii ordines sacri habent actum super corpus Domini vel materiam eius super quibus Papa non habet plenitudinem potestatis, ut dixi. Canonistæ autem, ut retuli supra, tenent *de consue. capit. quanto.* & 95. *di pervenit*, quod Papa possit ex mandato suo disponere: ut quilibet clericus conferat illum ordinem, quem habet ut quod Diaconus Subdiaconum ordinet, Diaconum & Subdiaconus: & presbyter presbyterum: sed non quod Diaconus ordinet presbyterum, quasi non possit alteri conferre quod ipse non habet. 1. *q.* 7. *Daybertum.* Ego verò in aliquibus sentio cum beato Tho. & in aliquibus discrepo & sentio cum canonistis. Et primo salua reverentia sancti Thomæ, ego teneo quod Papa possit demandare presbytero quod conferat omnes sacros ordines & etiam minores: & in hoc sto cum sententia canonistarum. Secundò quod hanc potestatem ordinandi ad sacros Papa non possit demandare Diacono vel Subdiacono etiam quod ordinent dando ordinem quem habent. Et in hoc assentio sententię secundi Thomę contra canonistas. unde præmitto quod hanc potestatem ordinandi præsertim ad sacerdotium Christus cōcessit Apostolis solum & eorum successoribus, ut possent ordinare aliquem ad actum corporis veri Domini: ut est tex. in *c.* 1. *v.* & *hoc utiq; sacr. de sum. tri.* sed ut dixi in quæstione supra *an bene mundi vivere sit necesse unicam esse potestatem*, Apostoli Christo vivente nō fuerunt nisi simplices sacerdotes, non autem Episcopi & nomina sacerdotum & Episcoporum erant synonima: ut no 93. *di. legimus.* & ibi glo. in u. *postea.* & est tex. 95 *. di. olim.* unde potestates ordinandi presbyteros fuit à principio data ipsis presbyteris, ut dictis iuribus. verum postea propter schismata restrictus fuit à Petro & Apostolis character, & ordo iste sacerdotalis, & constituti fuerunt Episcopi: qui tamen non habent alium ordinen vel alium characteren stricte sumendo nomen ordinis, quam sit ordo & character sacerdotii, ut dixi supra in quæstione: *an papa potest papatui renunciare.* Si igitur potestas ordinandi fuit à Christo data presbyteris ad ordinandum agentem & presbyterum super corpus Domini verum: patet quod Papa statuendo quod presbyter ordinet presbyterum, vel det alios sacros ordines, etiam quamuis ipsi ordines habeant actum super corpus Domini verum, nihil disponit contra ea quæ disponit Christus. & ideò credo quod posset lege generali aut statuto particulari causa subsistente disponere, quod presbyter posset omnes ordines etiam qnamuis ipsi ordines sacros conficere. & in hoc sequar sententiam canonistarum continentia secundum Tho. Nec utitur modo Papa plenitudine potestatis contra illa quæ statuit Christus. nam hoc non posset facere sed potius disponit secundum terminata per Christum, quæ fuerunt restricta per Petrum & Apostolos. unde non video quod quemadmodum ex causa Petrus & Apostoli restrinxerunt vim & potestatem characteris sacerdotalis, reseruando ius ordinandi solis Episcopis, quare Papa successor Petri & eadem auctoritate fungens non possit causa subsistente generaliter vel spiritualiter hanc Petri & Apostolorum restrictionem relaxare. & pro hoc facit quod not. Doct. in dicto §. *porro* 66. *distin.* Item nam deficit modo ordo in

 presby-

Presbytero tanquam carens ordine non possit ordinare: quia ut dixi Episcopi & presbyteri est idem ordo, licet presbyteralis sit restrictus. Dico tamen quod cum causa potest, non sine causa: quia si papa disponeret contra statutum generale Ecclesiæ non esset ei permittendum; ut dicit Inno. *in d. cap. quanto de consue.* immo forte sine causa non posset: ut not. 15. *q. c. sunt quidam & c. quæ ad perpetuam*, & dixi supra in quæstione: *an papa potest contra statutum Ecclesiæ universale disponere vel dispensare.* Et ideò concludo quod causa subsistente lege generali aut speciali papa possit derogare restrictioni factæ de charactere sacerdotali, & mittere possit presbytero quod ordinet presbyterum contra sententiam beati Tho. & similiter conferat omnes sacros ordines: quia de minoribus ordinibus non est dubium. 23. *d. c. psalmista. de ata. & quali. c. cum contingat.* 78. *d. ca.* 1. præsertim quia minores ordines nullum habent actum super corpus Domini verum vel materiam ejus, immo nec actum habent super corpus Domini mysticum in actu per quem gratia conferatur, sed habent ex officio eorũ quosdam actus secundarios: ut dicit beatus Tho. in *quartò sententiarum d. 7. q. 3. artic.* 1. Et hæc intelligo vera, ut dixi, quando papa faceret cum causa condendo legem generalem vel specialiter disponendo: & constaret quod derogare vellet constitutioni generali Ecclesiæ. secus si simpliciter committeret non derogando: quia tunc non valeret: ut no. Do. in *d. §. porro 66. di.* & hoc est quod voluit Inn. in *ca. quanto de consuet.* dum fecit differentiã inter generalem & spiritualem commissionem, volens quod lege generali posset non speciali commissione: quia si faceret cum causæ cognitione non video doctrinam inter statutum generale & specialem prohibitionem. unde si simpliciter committeret presbytero, ut ordinaret presbyterum, vel conferret sacros ordines, vel ipse electus in papam forte solus existens presbyter sed nondum consecratus Episcopus, conferre vellet ordinem presbyteralem, non derogando statuto generali cum causa: credo quod ordines non conferret nec posset, juxta not. per Do. in *d. §. porro 66. di.* dum dicunt quod papa solus cum uno Episcopo solo non posset Episcopum consecrare: quasi ipso consecrando sit astrictus statutis Ecclesiæ generalibus, quando non derogaret illis cum causa, ut dictum est per dicto *cap. sunt quidam. & cap. quæ ad perpetuam.* 25. *q.* 1. faciunt illa quæ dixi supra in materia conciliorum in 7. *q.*

SUMMARIUM.

An Papa possit Diacono committere collationem Ordinis sacri.

CAPITULUM XIX.

SEd modo restat videre si posset Diacono committere collationem ordinis sacri. Canonistæ quod sic: ut det ordinem quem habet ille cui fit commissio sed non alium. Sanctus Thom. vult contra & ejus sententiam sequor. Unde est sciendum, quod gratia sacramentalis non solum in habentibus, actum ad corpus Domini verum, ut sunt sacri ordines, sed & in habentibus actum ad corpus Domini mysticum, per quam operationem sacramentalem detur gratia: ista talis operatio dependet ab operatione sacramentali super corpus Domini verum & ab ordine & charactere sacerdotali perfecto in Episcopo: & ideò solus sacerdos potest absolvere in foro pœnitentiali: *de pœni. di.* 1. *cap. quem pœnitet. & di. 6. cap. qui vult.* not. *de offi. or. cap. pastoralis.* per glo. & Doc. Et idem ex officio potest baptizare: & nullus alius potest baptizare ex officio: & etiam extra necessitatem nullus alius potest baptizare quin peccet. *de con. dist.* 4. *c. constat. & ca. sanctum.* Nam quamvis ista sint corporis mystici; tamen habent dependentiam ad operationem secundum corpus Domini verum & à charactere & ordine sacerdotali & à potestate clavium. Et idem multò magis est in conferendis ordinibus sacris Diaconatus & Subdiaconatus: quia isti habent etiam actum super corpus Domini verum: ista sunt verba præfati sancti Thomæ in locis prædictis. unde in his dandis non tantum consideratur plenitudo potestatis papæ concedentis quam ordo vel character per dantem vel quærentem ordinare: ut in *capit. 1. ver. & hoc utique sacramentum*, ubi solum presbyteri habent ex institutione Christi ordinandi facultatem: ut & ipse ordinem & characterem sacerdotalem habeat, qui quærit alium ordinare: ita not. dicit etiam Hugo. cum igitur Diaconi & Subdiaconi & alii inferiores clerici non habeant ordinem & characterem sacerdotalem nec potestatem clavium, videtur quod eis inferioribus papa etiam ex plenitudine potestatis non posit demandare illa tantum quæ competunt ordini sacerdotali & ejus characteri, sive concernant corpus Domini verum sive mysticum in operationibus per quas detur gratia. Nam isti inferiores à presbytero non perficiunt corpus Domini verum. Non obstat si dicitur quod potestas tradita de ordinando videbitur fieri in vim papæ concedentis, sicut quando papa concedit laico spiritualia: ut in *c. quod sicut de el.* quia quando aliquis ad illud agendum est pœnitus inhabilis, tunc non potest etiam facere alieno nomine: ut not. in *cle. religiosus. de pro. cu. & c. judex. de offi. dele. lib. 6.* Sed in aliis commissionibus non requirentibus ordinem vel characterem Episcopalem vel sacerdotalem de necessitate laicus non est omnino inhabilis sicut est inhabilis in requirentibus ordinem Episcopalem sive sacerdotalem. Ex quibus deciditur quod Papa non posset demandare alteri quam presbytero ea quæ sunt ordinis Episcopalis: sive concernant actum supra corpus Domini verum vel etiam mysticum gratiam conferentem. nec etiam possit inferioribus clericis demandare ea quæ sunt ordinis presbyteralis. unde non potest demandare Diacono quod conficiat corpus Christi, vel conferat ordines sacros: licet collationem minorum ipsi posset demandare: Et idem de alio inferiori clerico à presbytero. Item non potest demãdare aliis

aliis clericis à presbytero, infra quod absoluant in foro pœnitentiali, vel ex officio baptizent. & ita debet intelligi Inno. in *capit. quanto. de consue* licet fateor quod si baptizaret, conferretur character à tali: quia ius baptizandi competit cuilibet in necessitate: licet si alius à presbytero baptizaret extra necessitatem peccaret: ut *d.c. constat. & c. sanctum de conse. di.* 4. Item non potest committere ut confirment in fronte signando crismate: quia licet habeat ista relationem super corpus Domini misticum Ecclesię, in quo habet Papa plenitudinem potestatis, tamen non consideretur in istis gratiam conferentibus solum plenitudo potestatis, sed etiam ordo & character debeat considerari, quo mediante demum fieri debet, quia talis operatio habet dependentiam ab operatione super corpus Domini verum ut dixi: ideò non potest fieri per alium quam per presbyterum & habentem ordinem & characterem presbyteralem: igitur inferior à presbytero etiam de mandato Papæ non potest confirmare. Non ob. quod quis videtur agere tale quale ipse est actu: & sic laicus confirmatus videretur posse confirmare, & Diaconus Diaconum conferre; quia hoc est verum, nisi requireretur aliud instrumentum vel alius minister, quod non esset in agente vel apud agentem, sicut hoc casu cum requiratur ministerium presbyteri, cum hęc secundario habeant dependentiam à materia concernente corpus Domini verum. fateor tamen quod hæc omnia, ut dixi, posset Papa presbyteris demandare, licet solum competant Episcopis.

SUMMARIUM.

An Papa possit disponere in habentibus relationem ad Corpus Domini mysticum.

CAPITULUM XX.

INtueri autem modo oportet, si in concernentibus corpus Domini mysticum, & ubi confertur gratia, Papa possit disponere? & an ex causa Papa possit auferre Episcopo ius conferndi ordines, aut facultatem conficiendi crisma, & presbytero ex causa quod ex officio non baptizet? Ad quod respondeo, quod potest prohibere Papa Episcopo ex causa quod non ordinet, ut puta puerum vel corpore vitiatum. vt in *c. vel non est compos. de tempo. ordi. & in toto ti. de cor. vici.* Et ita ex causa potest prohibere ne crisma conficiant: vel quod ex officio non baptizet. Est tamen tunc dubium, si habens has potestates faciat contra mandatum Papæ: an conficiat crisma vel ordines conferat aut baptizet? In quo de crismate & ordine est attendendum, quod interdum ista possunt competere facienti ex delegatione Papæ solum accidentaliter: tunc omnes Doc. in *c. quanto. de consue*, concludunt, quod talis prohibitio papæ faceret, quod talis contrafaciens nihil faceret. Unde si Papa delegasset presbytero, ut ordinaret presbyterum vel conficeret crisma, postea prohibuisset, talis ordinatio vel crismatis confectio nullius esset momenti, etiam ut si contra fiat, character non imprimatur. Sed quando prohiberet Papa Episcopum agentem, qui faceret, in virtute proprii ordinis, & ex potestate naturali: tunc in sacramentalibus imprimentibus characterem non obstante prohibitione imprimeretur character, etiã in prohibitione papæ fuisset eius decretum necessarium decernens contra factum irritum & inane: ut in *c. prævida.* & ibi. glo. *de elec. l. 6. & in cle. in plerisq; de elec.* facit. *d. c. vel non est compos. de tempo. ordi.* text. cum glo. in *cap. cum secundum de præben.* Ratio, quia sacramenta quæ per se sortiuntur effectum, sicut Eucharistia, baptisma, conformatio & ordo. Collatio etiam contra præceptum superioris, quando concurrit debita materia & forma & agentis & patientis intentio, tribuit effectum. & si in eis character imprimitur etiam contra præceptum superioris imprimetur. *de sa. unc. c. 1. de c. maiores.* notat. glo. *de consecra. dis. 5. c. manus. & 9. q. 1. c. ordinctos.* 1. q. 1. *c. quid quidam.* fateor tamen quod licet recipiat characterem, habebit ipsum in habitu sed non in executione: & hoc operatur decretum irritans. facit quod notat. in *capit. 1. de ordi. ab epi. qui re. epis.* unde si Episcopus confirmaret prohibitum characterem, imprimeret idem si ordinaret: ut notat. in dicto *cap. 1. de ordi. ab epi. qui re. epis.* Nec obstat, si dicitur, in competentibus Episcopo ratione ordinis Episcopalis ultra ordinem sacerdotalem videtur solum esse illud quod competit Episcopo supra corpus mysticum. Et sic Papa videtur habere plenitudinem potestatis. Unde videtur, quod si Papa possit prohibere Episcopo ne conficiat crisma, vel quod non confirmet sive ordines conferat. Nam in his est attendendum quod aliquando hęc prohibitio papæ est in materia, quæ habet actum super corpus Domini verum: sicut est collatio ordinis presbyteralis vel alterius sacri ordinis. & in his prohibitio Papæ etiam cum decreto non tollit impressionem characteris: ut in *c. 1. de ordi. ab epi. qui re. epis.* no. in *c. consultationi. de tempo. ordi.* & supra dixi & probatur in *c. 2. de biga.* Nam si ordinatur bigamus, ordinatur contra prohibitionẽ Apostoli: & tamen ipsi character imprimitur: ut no. Doc secundum veram opinionem in dicto *ca. 2. de biga.* Ratio, quia in his ad impediendum effectum plenitudo potestatis Papæ nihil operattur: ut dicit præfatus Tho. in *4. sen. di. 7. q. 3. arti. 1.* Et hoc quando prohiberet illum, qui haberet hanc facultatẽ ex potestate sibi naturaliter attributa ratione sui ordinis, ut quando prohiberet Episcopum ordinare presbyteros. secus si prohiberet habentem talem facultatem ex potestate sibi accidentaliter concessa & non competente ipsi naturaliter: ut si prohiberet presbyterum ordinare, vel ordines sacros conferre, quando habebat hanc potestatem ex antecedenti concessione Papæ: quia tunc omnes Do. concludunt in *d. c. quanto*, quod tunc impediretur characteris impressio. Idem dico, si papa prohiberet aliquẽ ex officio baptizare: quia licet teneat prohibitio, ut ex officio baptizare non possit: ut no. Innoc. in *dicto ca. quanto*, prout ipsum intelligo: tamen si talis baptizaret contra prohibitionem papæ,

& quicunque alius qui contra præcepta baptizaret, talis esset baptizatus & haberet characterem: licet sic baptizans contra præceptum papæ peccaret. & hoc est quod voluit Inno. quem Do. male reprehendunt, dum dixit, quod papa potest prohibere presbyterum ut ex officio non baptizet: volens quod baptizando peccet: non tamen intellexit Inno. quod talis non esset baptizatus. Ratio, quia si papa statueret, quod baptizatus secundum formam Evangelicam, de qua *Marci capit. fi.* non esset baptizatus, hoc esset contra fidem: ut dicit Hosti. & Doct. in dicto *cap. quanto.* Nam quamvis papa possit disponere de forma baptismi, quia illa est ab Ecclesia introducta: ut not. in *cap. de bapt.* tamen non potest in toto tollere substantiam formæ Evangelicæ: quia hoc esset tollere in effectu baptisma & sic unum de articulis fidei, quod est *Confiteor unum secundum baptisma.* & ideò non posset facere quod baptisma fieret in vino & non in aqua. nec potest facere quod character, qui imprimitur ex tali forma à quocunque conferatur non sit impressus & non sit baptisma: ut notat. in dicto *capit. I. de sac. unc.* Et ideò credo quod sit consuetudo papæ in baptismate vellem aliquam formam: vel papa sua constitutione generali aliqua vellet ultra formam Evangelicam, quod si esset quis baptizatus præter formam illius consuetudinis vel illius constitutionis generalis papæ: dummodo esset baptizatus secundum formam Evangelicam, talis esset baptizatus secundum formam Evangelicam: non si secundum antiquum ritum Apostolorum, qui baptizabant in nomine Christi. Nam hodie forte talis sic baptizatus non esset baptizatus: ut no. Doc. in *c. I. de bap. & in c. quadam. de con. di. 5.*

Si autem prohibitio papæ non est in habentibus actum supra corpus Domini verum, vel materiam ejus sive in baptismate, aut ordinibus sacris: sed in aliis habentibus relationem ad corpus Domini mysticum, ut est quod non consecretur Episcopus, sicut in casu. *capit. provida de elec. libr. 6. & in cle. in plerisque de elec.* vel ut Episcopus non confirmet aut conferat minores ordines: tunc aut in tali prohibitione est decretum aut non. si non est ibi decretum, tunc factum tenet imprimentibus characterem non obstante prohibitione. sed si sit ibi decretum cum prohibitione: tunc si simpliciter est decretum reddens irritum & inane, tunc etiam probabiliter dici potest quod non impediatur characteris impresio, per not. in dicto *capit. provida de elect. libr. 6.* & per no. in dicta *cle. in plerisque de elec.* Et operabitur modo oppositio decreti, ut sit irrita & inanis ordinatio quantum ad executionem: ut ibi & in *c. I. de ordi. ad epi. qui re. epi.* Sed si papa expresse prohiberet, quod Episcopus non posset confirmare vel minores ordines conferre vel alium Episcopum consecrare, reddens expresse irritam & inanem ordinationem, decernens quod per ipsam character non imprimatur: tunc non video quare papa in istis habentibus relationem super corpus Domini mysticum Ecclesiæ, & in quibus ipse habet plenitudinem potestatis nō possit impedire characteris impressionem. & pro hoc est tex. cum ibi. no. in *c. ad dissolvendū. de despon. impub.* præsertim cum hæc impresio characteris fiat ut supra dixi ex juris dispositione: ut not. Inno. in *c. fi. de fac. non ite.* unde cum ipse papa sit supra jus potest ipsam characteris impressionem ex juris dispositione venientem impedire. & hoc satis videtur velle Guil. de Monte Laudu. in *cle. in plerisque de elec.* sic intelligo no. in *c. quanto de consue.* & hæc sunt vera in sacramentalibus imprimentibus characterem. sed si esset actus sacramentalis imprimens solum gratiam non characterem, ut est sacramentum eucharistiæ, pœnitentia: & tunc inficiente impedimentum à papa inductum gratia impeditur maximè si defectus est notorius. *32. di. §. verum.* licet idem sit, ut dixi, in sciente inhabilitatem & prohibitionem: ut no. In. *de here. c. fraternitatis.* no. *de schisma. c. I.* hæc vera sunt præterquam in sacramento omnino necessitatis: ut est baptisma quod ab Ecclesia in necessitate permittitur recipi à quocunque, in tantum quod etiam si aliquis sit specifice prohibitus baptizare, tamen qui ab eo recipiet sciens etiam prohibitionem recipiet gratiam & characterē, ut supra dixi, & tenent Host. & Do. in *d. c. quanto. de consue.* loquor quando recipit in necessitate sciens prohibitionem ut baptizatus recipiat characterem & gratiam. sed si faceret se baptizari nō imminente necessitate, fortè quia poterat alium idoneum adire & voluit ab isto quem sciebat prohibitum baptizari: tunc non reciperet gratiam, quia peccaret. ita intelligit Inn. *c. fraternitatis de hære.* Quædam autem sunt competentia ex potestate ordinaria in spiritualibus non sacramentalibus: & in his quis possit superior prohibere: & an valet actus contra prohibitionem superioris? dic. ut in *c. I.* & ibi. glo. no. *de jur. pa. in cle.*

SUMMARIUM

An Concilium vel Ecclesia universalis aut alii possint resistere statuto Papa disponentis legi generali vel speciali in habentibus relationem super Corpus Domini verum vel mysticum.

CAPITULUM XXI.

SEd quoniam supra dixi quod papa non veniendo contra statuta Christi potest disponere legi generali vel spirituali in habentibus relationem super corpus Domini verum vel etiam mysticū: Dubium insurgit: an concilium vel Ecclesia universalis aut alii possent resistere huic statuto? In hoc est dicendum, quod si faceret papa ex justa & legitima causa, concilium aut alius non posset nec debet resistere. Si verò causa non subesset justa & legitima: tunc licet teneat statutum conditum à papa cōtra statutum Ecclesiæ generale tamen non est ei permittendum: & in hoc esset sententia concilii, supra papam: ut vult Inn. in *d. c. quanto.* Nam licet papa posit omnia ex plenitudine potestatis: nō tamen potest ea quæ ipsi spiritualiter prohibita forent, vel quæ essēnt cōtra fidē vel statum Ecclesię generalis.

quo-

quo ultimo casu & si teneat dispositio non est tamen sibi permittenda. ita debet intelligi glo. Johan. *25.q.1.c.quæ ad perpetuam.& c.sunt quidam.* igitur requiritur etiam tunc sententia concilii, quando vult contra statutum ecclesiæ generale disponere. Et ideo Doc. dicunt ut supra pluries dixi: quod papa non posset tollere quantum ad clericos dispositionem canonis, *si quis suadente. 17. quæst.4.* facit. *8. quæst.1. §.ex his.*& ibi glo. & 1. *q.3.cap.ex multis. & de tempo.or. c. cum dilectus.* & ideo quamvis in positis etiam concernentibus statum ecclesiæ generalis, papa possit in aliquo cum causa dispensare, non potest tamen solus generaliter tollere, per prædicta. Et ideo quamvis lege generali posset Episcopis tollere ea quæ ipsis competunt ratione ordinis episcopalis ultra ordinem sacerdotalem: ut cõfirmare, crisma conficere & consecrare ecclesias: de quibus in dicto *ca.quamvis Chorepiscopi 68.dist.* Item posset inducere ut supra dixi quod hæc ordini tantum sacerdotali competerent. Item posset statuere, quod duo tantum episcopi consecrarent episcopum: vel quod unus episcopus consecraret solus: ut no. Do.in dicto. §.*porro.66.di.* vel quod sacerdotes presbyteri episcopum consecrent: vel quod presbyter ex officio non baptizaret: vel in foro pœnitentiali absolveret. hæc tamen non essent nisi à concilio permittenda causa nõ subsistente legitima, per prædicta & per no.in dicto *c.quæ ad perpetuam. & cap.sunt quidam 25.q.1.* & per Inno.in dicto.*cap. quanto. de consue.* Ratio, quia potestas papæ est in ædificationem non in destructionem. 2. *ad Corinth. cap.* 13. & pluries dictum est. & quia Christus etiam non venit solvere legem sed adimplere.

Unum tamen est notandum quod licet papa non consecratus episcopus non possit episcopum consecrare, quamvis ipse sit papa: tamen potest demandare aliis episcopis quod consecrationem faciant: quia actus demandandi est jurisdictionis & non ordinis: quam jurisdictionem statim habet cũ electus est papa 23.*di.in nomine Domini.* Simile dicimus in episcopo confirmato sed non consecrato: quia licet non possit ordinare vel degradare presbyteros. 3.*q.6. c.quamvis.& duobus c.seq.* tamen potest pronunciare ordinandum clericum vel degradandum ar.*l.4. §. duas.de dam.infec.ff. de offi.ejus cui man. est jurisdi. l.* 1. §. *ut possessio*: ubi demandatur cognitio immissionis fiendæ: quia est jurisdictionis & pronunciare in possessione ponendum, licet ipse non posset pronuncians ponere. Et ideo cum causa credo quod posset demandare presbyteris tribus quod consecrarent episcopum: licet ipse papa non posset non consecratus episcopus: vel presbyteri tales non essent episcopi, per jam dicta: licet aliqui theologi dicunt contra.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit dispensare in matrimonio per verba de præsenti contracto.

CAPITULUM XXII.

Videamus modo si papa possit dispensare in matrimonio per verba de præsenti contracto· dubium facit verbum divinum: *Quos Deus conjunxit nemo separet,* Mathæi 19. *& in c. inter corporalia de transla. præla.* In contrarium facit: quia papa separat matrimonium per verba de præsenti contractum, cum permittit alteri conjugalium transire ad religionem, & alterum in seculo remanente posse contrahere: *de conver.conjug.capit. ex publico.* In hoc Docto. concludunt quod in matrimonio simpliciter per verba contracto, sed non carnali copula consumato papa potest dispensare: ut no. *de conver.conjug.c.ex publico.* sed non in matrimonio jam carnali copula consumato. Sed hic oportet inquirere de ratione. secundo videre si hæc decisio est simpliciter vera.

Videamus ad primum, quæ est ratio quod papa potest dispensare in matrimonio solum per verba de præsenti contracto: sed non de copulato & consumato carnali copula. glo. in *c. ex publico con- ver. conjug.* dicit quod matrimonium nondum carnali copula consumatum confirmatum est ex introductione ecclesiæ & secundum ipsius tantum institutionem. Consumatum vero est ex dispositione divina, contra quam papa dispensare non potest. Sed ista ratio ex duobus non placet. Primum, quia matrimonium per verba de præsenti tantum contractum, quamvis non consumatum, non est solum ex constitutione ecclesiæ sed etiam est à Deo, sicut illud quod est carnali copula consumatum. Nam matrimonium contractum & consumatum, & aliud simpliciter contractum non consumatum non differunt inter se, nisi sicut esse & operari. Sed operatio dependet ab esse. & ideo si esse surgeret simpliciter à constitutione ecclesiæ, ita etiam & operari simpliciter surgeret ab ecclesiæ constitutione. Et sic secundum hoc videretur, quod Papa etiam de consumato per carnalem copulam posset dispensare: quod tamen videtur falsum. Item non est verum quod matrimonium sit ex sola institutione ecclesiæ, cum fuerit ante ecclesiam: ut patet *inst.de jur.na. §.jus naturale.& ff. de justi.& jure.l.*1.§. *jus naturale.* & probatur. 1.*di.c.jus naturale.& 26.di.c. deinde opponitur,* ubi probatur, quod non est ex sola institutione ecclesiæ sed à Deo: & quod fuerit à Deo, etiã illud quod est tantum per verba de præsenti, contractum, no.in *c.debitum de biga.* ubi dicitur à Deo institutum per illa verba quæ Deo inspirante dixit prothoplasma noster Adam cũ dixit: *Hæc est os de ossibus meis: & caro de carne mea* &c. ut not. *de voto c.* 1.*l.6.de biga.c.debitum.& 32.q.2.in summa.* Et tamen hæc verba dicta fuerunt per ipsum Adam statim post excitationem ejus à somno, quando Deus interrogavit eum quæ nam illa esset, & sic ante commixtionem corpoream: cum corporalis commixtio ipsis demum demandata fuerit, cum dixit Deus ipsis: *Crescite & multiplicamini & replete terram.* Item secunda argumentatio non videtur vera: matrimonium carnali copula consumatum est à Deo:

igitur papa non potest dispensare: quoniam, ut supra dixi, ex causa Papa potest contra ius divinum dispensare sive ipsum interpretare: ut *de conver. coniu. ex publico*. no. Io. An. in *cap. per venerabilem. qui fil. sint legiti.* Et in hoc casu, quod contra ius disponat, etiam quando est carnali copula consummatum videtur tex. *de divortiis. capit. quanto. & capit. gaudemus*, ubi sunt tex. qui dicunt quod papa potest dirimere matrimonium etiam carnali copula consumatum: quando unus infidelis ad fidem converritur, & alter coniugalis remanet in fidelitate: ita quod non possit conversus ibi habitare sine contumelia creatoris. Item ex alio illud non est verum, quod matrimonium sit ex institutione ecclesiæ: quamuis solum per verba de præsenti contractum: immo est de iure naturali, ut dicit glo. *insti. de iur. natu. in §. ius naturale.* & in dicta *l.* 1. §. *ius naturale. ff. de iusti. & iur.* & nota. 1. *di. capit. ius autem naturale*, quod probatur quod si animaduertamus solum animi motus ad consentiendum matrimonio, id est, iste motus animi fit ad finem procreandę prolis, seu ad finem carnalis coniunctionis, quæ est de iure naturali: ut *d. cap. ius natuale.* ergo & consensus est iuris naturalis, qui præcedit commixtionem corpoream: ita dicit Io. An. *c. fi.* (.7. *de haret. in cle.* & Inno. in *c. fraternitatis de frigi. & male.* &c. Quod procreare sit iuris naturalis probatur: quia naturalissimū est producere sibi simile & consentire ad coniunctionem vel ad matrimonium propter commixtionem est iuris naturalis tanquam necessarium aliquod præambulum vel antecedens. Fateor tamen quod prout iste consensus est in homine cum rationis dictamine: quia non sit simpliciter voluntas sed consensus, qui est actus electiuus consistens non in simplici voluntate, sed intellectu cum ratione, matrimonium est de iure naturali gentium: quia bruta animalia non habent intellectum licet habeant motum & instinctum: & potest esse iuris naturalis divini, quando non simpliciter consensit, qui solus consensus, ut dixi, est iuris naturalis communis omnibus animantibus: sed prout consensit in vnam solam, ut perpetuo cum ea sit. istud es jus naturale diuinum procedens ex ratione naturali diuina. 1. *di capit.* 1. quia, vt dixi supra tertia quæstione: *an papa potest contra iura naturalia dispensare.* Ius naturale est triplex, ut ibi dixi. & ideo dicit tex. *de divor. c. gaudemus. §. quia vero*, quod inimicum est fidei Christianæ virum habere plures vxores, immo iuri naturali contrarium, cum scriptum sit: *Habeat unus quisq; suam* (non dicit *suas*) *propter fornicationem evitandam.* Et ideo Papa non posset dispensare, ut quis duas haberet vxores: quia contra fidem Papa non potest disponere. 15. *di. cap. sicut. & 24. q. 1. Achacius.* Est ergo matrimonium, prout homo movetur ad eum ex solo consensu, moru & instinctu, quod est cum vir appetit mulierem & in eam consentit per solam commixtionem corporum solum iuris naturalis, quod est etiam commune brutis: ut dicit glo. in dicto *cap. ius autem.* Nam *homo*, ut dicit Philosophus 2. de anima *cum videat per seipsum perpetuari non posse, quarit perpetuari per propriam speciem* igitur naturali instinctu ducitur ad prolis procreationem & commixtionem cum muliere. Secundo cum eligit consentire in unam solam certam, istud est iuris naturalis gentium divini, ut sit maris & feminæ certæ coniugatio, quod nos matrimonium appellamus. *l.* 1. §. *ius naturale ff. de insti. & iur.* Quamuis Socrates & Plato dixerunt ad bonum politicum esse vtile mulieres esse communes: ut probatur. 8. *di. in prin.* quod reprobat Aristoteles *primo politicorum* dicens quod multa inconvenientia surgerent. Nam quia plerumque in ciuitatibus oriuntur discordiæ, quæ tanto sunt detestabiliores, quanto committuntur in personas coniunctas. magis expedit ergo certificari de filiis, ne in proprios parentes vel consanguineos contumelias inferant ipsos ignorantes. Item sequeretur vilificatio nobilium & exaltatio vilium. Unde non conservaretur inter cives amicitia. Nam secundum Philosophum 3. Ethicorum: *proportionabile & aquale salvat amicitiam.* & ideo bene conservatur, cum boni & nobiles sunt super malos viles & ignobiles. Item quia non contingit esse perfectam amiciciam in mults personis secundum Philosophum 8. *Ethicornm.* Item si filii reputarentur communes & essent ignoti, nemo quasi diligeret aliquem tanquam filium, quia oporteret propter diligere suos quod omnes aliorum filiorum diligeret. unde secundum philosophum *secundo Politicorum* velle quod aliquis propter paucos, quos suos filios suspicatur, diligat multos, est parum mellis ponere in multa aqua: quod si fiat non causabitur aliqua dulcedo: sic non esset feruens amor patris ad filios, nec haberetur debita cura filiorum: ut dicit Io. An. in *mercuri. cap. sine culpa. de iurand.* Item induceretur incontineutia: quia vix cum una potest continere aliquis: ergo fortius non posset cum pluribus, Item surgeret abusus, ut filium matrem cognosceret vel sororem, & parentes plerunque filias: ex quo se invicem non cognoscerent. Est ergo, ut dixi, matrimonium quantum ad consensum in certam solam unicam de iure naturali divino; quantum ad commixtionem & motum & procreandum iuris naturalis communis etiam brutis; quantum ad solennitatem de iure canonico: ut *de spon. cap. penult. de spon. duo cap.* 1. Et idem cum ratificatur per sacramentum baptismi: *de divort. gaudemus. & cap. quanto.* vel respectu graduum quod non fiant matrimonia hodie infra quartum gradum: *de consangu. & affin. non debet.* Non est igitur vera ratio, quod Papa dispenset solum in contracto per verba de præsenti ex eo quod sit ex sola institutione ecclesiæ. & consumatum sit ex institutione Dei: quia, ut dixi etiam in consumato nonnunquam providet ecclesia ipsum separando *de divor. gaudemus & cap. quinto.* Quare glo. in dicto *cap. ex publico.* assignat aliam rationem dicens, quod significatus *matrimonii* in ecclesia est duplex. Prima significatio est in sola coniunctione animorum cum solum matrimonium contrahunt per verba de qræsenti. Nam hic contractus significat unitatem in spiritu inter Deum & fidelem animam, quæ unitas sepe dissoluitur

solvitur peccato interveniente: quia cum quis peccat, solvit unionem animæ suæ fidelis quam habet cum Deo. Sed intercessio copulæ carnalis in matrimonio significat unitatem consistentem inter Christum & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ in utero virginali: ut in *cap. debitum. de biga.* & sic significat rem inseparabilem. Et ob hoc dicit apostolus quod matrimonium erat magnum sacramentum in ecclesia Dei: dicto *c. debitum.* & volunt dicere *sacramentum*, id est, sacræ rei signum. unde significatum est inseperablis, ita & ipsum matrimonium significans. unde matrimonium contractum solum consensu, quia non significat rem indissolubilem, immo rem quæ quotidie dissoluitur: & potest dissolui à Papa causa subsistente quia matrimonium quatenus est res & non sacramentum potest dissolui sicut cæteri contractus, *l. si unus.* §. *pactus. ff. de pac.* sed quatenus est sacramentum regulatur à natura & significato ipsius rei significatæ. ut no. 27. *quæst.* 2. *cap. quapropter.* unde sicut Christus & ecclesia significati in matrimonio per carnis commixtionem nunquam seperabuntur: ita nec prædictum matrimonium carnali copula consumatum. Ratio est etiam, quia matrimonium, prout consideratur in eo carnalis copula, consistit in facto, ut sint commixti vel non: sed Papa non potest facere quod facta non sint facta. 32. *quæst.* 5. *si Paulus.* Et dixit in quæstione: *an dispenset cum bigamo.* facit. *l in bello.* §. *facta. ff. de cap.* Dissoluit ergo papa ipsum ante commixtionem, quod coniugibus consentientibus posset Papa dissoluere ex quacunque causa legitima: ut puta si alter coniugalium esset profugus & bannitus, posset Papa ante commixtionem dissoluere, sed non post. Nec ob prædictis tex. in *capit. quanto de divor.* & *cap. gaudemus*: ubi Papa dissoluit etiam carnali copula consumatum. Nam etiam consumatum potest Papa dirimere certis causis. Primo Dei revelatione: ut in dicto *capit. quanto.* & *capit. gaudemus. de divor.* no. *de conver. coniug. cap. ex parte*: quia matrimonium infidelium consumatum dirimit Papa Dei revelatione & in augmentum fidei: vel dico quod licet inter infideles sit verum matrimonium, tamen non est ratum, id est, indissolubile, sicut est inter fideles. Et est ratio: quia non est sacramentum. & ideo prout est contractus & non sacramentum dissolui potest quia baptisma est ianua omnium sacramentorum: ut in *cap. si. de presby. non bapti.* ideo super ipso tanquam super solido fundamento matrimonium superveniens non dissoluitur, etiam si alter iugalium efficiatur hæreticus, ex quo fit maior contumelia creatori quam quando remanet in sua prima gentilitate: ut est tex. in dicto *cap. quanto.* & *cap. gaudemus. de divor.* quia sacramentum fidei licet quis efficiatur apostata, nunquam admittitur sed ante baptisma sacramentum matrimonii non est ita firmatum: quia sine fundamento sacramenti baptismi. 1. *quæst.* 1. *capit. cum Paulus*, etiam potest quodammodo dici contractus non sacramentum: ideo potest à Papa dirimi ex causa. Item hoc casu in matrimonio gentilium sive Iudæorum cessat illud significatum quod matrimonium significet unitatem consistentem tunc inter Christum & ecclesiam vel assumptionem carnis humanæ in utero virginali: quia cum ipsi negent Christi incarnationem eorum matrimonium non potest istud significare: & ideo cum non significet rem indissolubilem nimirum dissolui potest. Nec obstat si dicitur apud gentiles matrimonium est indissolubile quia illa verba; *quos Deus coniunxit* &c. Christus dixit Iudæis: ut *de consanguin.* & *affi. capit. de infidelibus.* Item indissolubilitas fuit in statu innocentiæ in matrimonio primi parentis: ut in *cap.* 1. *de voto libr.* 6. Nam fateor quod est indissolubile nisi à Deo & sic à Papa, qui loco Dei est in terris, potest dissolui: ut in *cap.* 1. *& per totum, de translat. prælat.* Et si dicis, hæc ratio militat in matrimonio consummato: dic ut dicam in *proxima quæstione articulo secundo.* Ex quibus concluditur, quod matrimonium carnali copula consummatum post baptisma nulla de causa à Papa potest dirimi. nam esset facere contra præcepta Dei, qui dicit, *quos Deus coniunxit homo non separet.* Sed contractum simpliciter consensu potest ex causa dirimere vel etiam consummatum: sed ante baptisma causa subsistente, cum non potest conversus cohabitare sine contumelia creatoris.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit in voto solenni continentia dispensare cum Monacho, quod matrimonium contrahat.

CAPITULUM XXIIII.

ET ista faciunt ad quæstionem, an Papa potest cum filio regis monacho dispensare ut contrahat matrimonium saltem ad tempus, valeat donec masculum procreet. Et istam quæstionē sic formo. Rex Franciæ habens unicum tantum filium monachum supplicauit Papæ ut cum hoc filio dispensaret, quod posit matrimoniū contrahere, ne deficeret regno regalis proles. Papa cum ipso dispensavit, quod posset matrimonium contrahere, quod tantū duraret donec filium masculū susciperet, & non amplius. In hac igitur dispensatione dubitatur, si tenuit vel tenet huiusmodi dispensatio, pro qua examināda tria principaliter intuenda sunt. Primum, an Papa potest in voto solenni continentiæ cū monacho dispensare. Secundò, dato quod possit super voto cōtinentiæ dispensare, an potuit statuere quod tale matrimonium sub tali conditione contraheretur, quod duraret donec filium masculum susciperet. Tertiò, dato quod non potuerit taliter statuere, an valeat simpliciter dispensatio quod possint con-

sint contrahere non obstante voto continentiæ, reiecta illa expositione conditionis quod duret usque quo filium masculum susciperet, vel in totum vitietur dispensatio.

Suscipio primum dubium, an papa possit in voto continentiæ dispensare cum monacho. & in hac quæstione invenio beatum Thomam sentire quod non possit, contra sententiam omnium canonistarum. videamus igitur, quis melius sentit? videtur quod Papa non possit in voto continentiæ dispensare. quod probatur sic: vovens solenniter monachatum recipit quandam consecrationem & benedictionem, ita quod Deo efficaciter consecratus: ut 28. *dis. decernimus. & in cap. presbyterū.* ibi: *benedictio enim sanctificationis traditio est* sed quod semel Deo consecratum est, non potest amplius ad humanos usus converti, ut in regula *semel, Deo: de regu. iur. li. 6. 12. quæst. 2. cap. nulli liceat. 19. q. 3. cap. quæ semel. ff. de reli. & sumpti. fune. l. siquis sepulchrum.* §. 1. *de consecra. di. 1. cap. lingua*, cum similibus alleg. in dicta regula *semel Deo.* unde videtur quod si semel Deo dedicatus est in castitate, non possit per hominem ad actum matrimonii converti. Et hoc ostenditur in simili in episcopo, qui suscepit ordinem episcopalem, quia etiam ex depositione Papæ licet perdat locum non perdit ordinem episcopalem: ut no. in *cap. 1. de ordi. ab episcopi. qui renu. epi.* Ostenditur etiam in presbytero, qui licet deponatur sive degradetur, non amittit propterea ordinem presbyteralem, licet perdat executionem. Et ideo etiam degradatus conficit corpus Christi secundum veram opinionem, de qua in *cap. 2. de cleri. excom. mi* notatur in *cap. degradatio. de pœn. li. 6.* Similiter prælatus non potest facere, quod calix consecratus non stet & sit consecratus cum est integer: ut in *auct. præterea. C. de sacrosancta eccle.* ergo multo minus hoc fieri potest de homine consecrato. Et sicut Papa non potest facere quod presbyter non sit presbyter, sic non potest facere quod monachus non sit monachus, secundum sententiam beati Thomæ qui deridet Vincentium & Io. qui dixerunt quod Papa potest facere de monacho non monachum. Ex quo infertur, quod aliquo semper manente monacho Papa non possit secum super proprio vel castitate dispensare, quia hæc adeo sunt annexa regulæ Monachali. i. sunt adeo de substantia Monachatus, quod Papa non potest in istis dispensare: ut in *c. cum ad monasterium in fi. de sta. mona* & est ratio, quia esset velle simul & semel perimere substantiā subiecti, & ipsum velle subsistere quod est impossibile: vel esset ponere duas contrarias naturas sive substantias in eodem subiecto, quod non est possibile: Nam substantia monachatus consistit in paupertate, castitate & obedientia: ut dicto *cap. cum ad Monasterium. & de regula ex parte.* ex hoc enim dicitur monachus quasi unus & tristis 15. *q. 1. c. placuit*, quod vult dicere quia non debet se secularibus negotiis matrimonii vel divitiarum implicare. Renunciat enim monachus seculo se totaliter Dei servitio mancipando, & sic non potest stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas alendæ & regendæ coniugis & prolis. Et cum habeat cogitare coniugatus quomodo placeat uxori minus quæ Dei sunt valeat cogitare, cum quasi divisus in duo sui plenam non habeat potestatem, ut scribitur *ad Corinth. 7. circa fi. & in c. diversis fallaciis de cleri. coniu.* & sic cum per matrimonium dicatur divisus. non competit sibi nomen Monachi, quod est unius & tristis, ut supra dixi. igitur dispositio contraria contra substantiam monachatus non valet. *l. cum præcario ff. de præca. l. si quis ita hæres instituatur, in penultima charta ff. de hæredi. insti.* Et videtur expressum in *c. si. de condi, appo.* & dicam in *tertia quæstione* infra ponenda. Nam sublata substantia tollitur compositum etiam naturale & civile: dicto *capit. si. de condi. appo.* igitur non potest apponi dispositio contra substantiam, quod valeat vel si valeret tolleret ipsum compositum vel ipsi aliam naturam attribueret. *l. ubi mihi ita donatum ff. de dona. causa mor.* Stat igitur, quod cum Papa non possit facere de monacho non monachum, ut expresse decidit glo. in *cap. 2. de condi. appo.* quod per consequens non potest facere quod contrahat matrimonium vel proprium habeat, cum tunc non esset monachus, si fieret contra substantiam monachatus, ut dixi supra.

Secundo probetur sic: & si institutio monachatus sit de iure positiuo, cum omnis regula sit inventa & approbata per Papam, ut notatur in *c. si. de reli. domi.* solennitas voti est de iure positiuo: ut in *c. uno de voto li. 6.* tamen votum quod emittitur in monachatu est de iure divino, iuxta illud, *vovete & reddite vota vestra Deo.* ut in *c. magna. de voto.* igitur contra illud Papa non potest dispensare: ut 5. *di. in princi. & 6. di. §. his ita. de rest. spo. literas.* præsertim quia etiam est votum iuris naturalis, quia nil tam naturale est quam pacta seruare vel observare promissa: ut *l. 1. ff. de pac.* contra quod ius naturale Papa dispensat: ut 5. *di. per totum*, & supra dixi.

Tertio istud probatur: in votis non fit dispensatio prout est iuris relaxatio, sed potius in eo fit commutatio in aliud maius vel æque bonum: *de voto. cap. 1. & cap. magnæ.* sed non est reperire æque bonum ut est continentia, ut scribitur Ecclesiastici 26. *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.* ideo dicitur quod nuptiæ replent mundum, virginitas paradisum 32. *quæst. 1. nuptiæ.* & sola castitas est quæ cum fiducia potest Deo animas præsentare, ut in *auct. de lenoni. §. sancimus coll.* 3. Et nullam commutationem potest homo dare pro anima sua, cum sit carior & preciosior omnibus rebus 24. *quæst. 2. ca. si habes. 12. quæst. 1. cap. præcipimus.* Nam per continentiam homo triumphat de domestico inimico, vel per ipsam homo perfecte consimilatur Christo secundum puritatem corporis & animæ.

Quarto probatur: executio voti fundatur super fidelitate, quam homo debet Deo, in qua nullus potest dispensare. & ideo in voto Christianæ religionis, quod Christianus remittit in baptismate, quod erit fidelis Deo, Papa non potest dispensare: quia hoc votum est necessarium ad salutem. & cum in votis fiat. ut dixi, commutatio non simpliciter relaxatio: ut in *c. 1. & in c. magna de voto*, & non possit

possit inveniri compensatio condigna huic voto: quia si auferretur fidelitas ab homine, quam debet Deo, vel auferretur homini baptisma, non posset habere salutem & sic cum non possit habere dignā compensationem. igitur non potest in eo dispensari. & ideo papa non posset dispensare, quod quis foret Christianus sine baptismate etiam faciendo quodcunque aliud bonum magnum. similiter nec in voto continentiæ quod similiter non videtur habere aliquam aliam dignam compensationem, ut dixi. supra in tertio argumento videtur quod non possit dispensare: quia in his quæ sunt de lege naturæ est in præceptis primæ tabulæ, quæ ordinatur directe ad dilectionem Dei, papa & homo dispensare non potest: sed tale est votum & ejus implementum. Nam est actus latriæ, id est, servitutis Deo debitæ, sicut est ipsi promissa servare & est de præceptis primæ tabulæ & legis divinæ igitur quod hæc pacta non serventur, papa non potest dispensare.

Quinto, præsupposito quod monachus esset de jure positivo, adhuc videtur quod papa non possit in eo dispensare. Nam quamvis foret de jure positivo, tamen concernit statutum & statum universalis ecclesiæ, contra quod statutum sive statum papa non potest dispensare, ut 25. *quæst.* 1. *cap. sunt quidam.* & *c. quæ ad perpetuam.* & *c. contra statuta.* & 24. *q.* 1. *cap. memor sum.* Si enim beatus Petrus talia non fecit nec attentavit, similiter & successores attentare non debent: alias cessaret Petri privilegium 24. *q.* 1. *manet.*

Sexto, quia monachus, qui vovit castitatem Deo, non debet ipsi pro quocunque magno alterius bono mentiri: quia nullus producendus est ad salutem opitulante mendacio: ut 22. *quæst. secund. cap. primum,* & *cap. faciat.* sed non implendo monachus votum Deo mentiretur, quod non licet pro cujuscunque salute: quia nullum peccatum debet homo facere vel pro suo bono vel alterius: ut 23. *quæst.* 5. *capit. cum homo.* Non enim vult Deus tale damnum cum tali lucro compensari: ut 23. *qu.* 5. *dicat.* Nec etiam debet quis crimen suum alienis commodis impendere: ut 46: *distin. sicut non suo.* ut hæc plenius notantur. 14. *dist. cap. quod ait.* Ex quibus infertur, quod cum non liceat mentiri pro quocunque alterius vel proprio magno bono, nec licitum sit peccare etiam venialiter pro alterius salute, quod monachus pro quocunque magno bono suo vel alterius non debet votum suum aliquo modo dimittere etiam jubente papa: quia parendum est Deo cælesti & non papæ hoc casu. 11. *q.* 3. *c. Imperatores.*

In contrarium facit, quoniam papa, qui loco Dei in terris est: ut in *cap.* 1. *per totum, de translat. prælat.* videtur posse facere de re sacra ipsam non sacram & prophanam: ut videtur tex. in *l. continuus.* §. *cum quis. ff. de verbo oblig.* & *l. inter stipulantem.* §. *sacram. eo. ti.* & ita no. di. in dicta regula *semel Deo, de regu. jur. lib.* 6. potest enim auferre princeps & papa rei substantiam & ipsi novam attribuere *Cod. de re. uxo. acti. l.* 1. ideo dicitur quod de nihilo potest aliquid facere: ut 3. *quæst.* 6. *cap. hoc quippe, de consecra. distinct.* 2. *cap. revera.* Ex quibus videtur, quod si aliquo stante monacho non possit sibi papa proprium concedere vel facere, puod matrimonium contrahat: quia esset ponere naturam contrariam in subjecti substantia, cum possit monachi immutare naturam & ipsum de monacho non facere monachum sed regem. patet quia facit eum episcopum, *de regula. cap. licet.* & 18. *quæst.* 1. *capit.* 1. & 16. *quæst.* 1. *ne pro cujuslibet,* ubi probatur quod monachus potest effici secularis clericus. Ex quibus infertur, quod & si Papa forte non posset cum monacho existente eo monacho facere quod contraheret matrimonium, tamen faciendo eum ex causa non monachum sed regem, possit sibi permittere contrahere matrimonium & proprium possidere, ut dixerunt Io. & Vincentius.

Secundo probatur sic: licet Papa non possit contra jus divinum vel naturale dispensare, prout dispensatio est juris relaxatio. 1. *q.* 7. *c. nisi rigor,* & notatur 5. *di. c.* 1. *in prin.* & 6. *di.* §. *his ita,* & dixi. supra in quæstione. *an papa dispenset contra jus divinum,* tamen dispensationem. i. juris divini interpretationem facere potest, ut ibi dixi. & has interpretationes etiam in votis potest facere. Nam contra votum Papa disponit. nam statuit quod qui vovit simpliciter & non solenniter castitatem, quod sic contrahat matrimonium, quod matrimonium teneat: ut in *c. rursus, qui clem. vel viven.* Item illi qui simpliciter vovit castitatem datur licentia matrimonium contrahendum, cum de incontinentia timetur: ut in *c. veniens qui cle. vel voven.* si igitur sic dispensatur in voto simplici, quare non debet etiam in voto solenni idem posse statuere cum apud Deum utrumque votum simplex vel solenne paris est potentiæ: ut dicto *c. rursus?* Nam votum est conceptio animi deliberatione facta, secundum Inno. in *cap. ad nostram. de regul.* vel est alicujus boni cum deliberatione facta promissio. 27. *quæst. cap.* 1. *de viduis.* licet ergo votum sit juris divini vel naturæ, ipsa tamen solennitas est juris positivi: ut in *cap.* 1. *de voto lib.* 6. Quare videtur quod non obstante solennitate sicut dispensat in voto simpliciter castitatis, ita possit in voto solenni, cum talis solennitas sit, ut dixi, à jure positivo. cum Deus inter loquelam simplicem & juramentum aut aliam solennitatem non faciat differentiam. 22. *q.* 5. *c. juramenti.* cum igitur solennitas voti sit à jure positivo, contra eam papa potest semper cum causa dispensare: ut no. in *c. proposuit de conces. preben.* & ideo dicit Hosti. quod alterum esset alias dicendum, vel quod ecclesia erraret tollerando matrimonium contra votum simplex, quod tamen est falsum, immo esset hæreticum dicere. 22. *di. omnis:* vel oportet fateri, quod sicut dispēsat in voto simplici, ita possit in voto soleñi continētiæ dispēsare. Et quod teneat papæ dispositio circa vota etiā solennia patet, quia statuit quod minor. 14. annis etiam si sit alias doli capax, vovendo se religioni non obligetur, *de regu. ad nostram.* & *cap. postulasti.*

Et

Et tamen istud est contra ius naturale, quod doli capax quamuis minor non obligetur *religioni*, quia sicut delinquendo se obligat Diabolo : ut in *ca.1.de delic.pue.* ita vovendo videtur se posse obligare Deo. Nam de iure civili pupillus, & si civiliter non obligetur, saltem naturaliter obligatur: ut notatur in *l.1.ff.de nova.* sicut igitur Papa hoc casu interpretatur votum, ut non teneat propter imbecillitatem ætatis, & quia interpretetur ibi non affuisse verus consensus, quare & similiter non posset Papa interpretari in casu maximæ necessitatis, quod ibi votum se non extendat. Et ideò dici debet, quod his casibus Papa non dispensat in voto vel in præcepto iuris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat vel cadere debebat sub deliberatione mentis humanæ ipsius voventis , quæ non potuit cuncta in actu voti & professionis circumspicere. Unde non est legem naturalem vel divinam tollere , sed est interpretari isto casu ipsam non ligare vel profitentem in hunc casum se non obligasse.

Tertiò, clarum videtur quod & si Papa non possit votum tollere, potest tamen in melius ipsum commutare: ut in dicto *cap.& de c. magna.de voto.* & est ratio, quia proferendum maius bonum minori bono : immò peccat qui minus bonum præfert maiori bono : ut in *capit.licet de regulis.in fi.de postu.prala. capit.3.* Sed quis sani capitis diceret, quod si regnum unum debet effici infidele , si monachus eorum non fiat rex & contrahat matrimonium , quod debeat præferri continentia unius monachi bono publico totius regni & bono Christianæ religionis , cum bonum publicum privato sit præferendum. *7.q 1.capi.scias.& cap.mutationes maxima*, cum pars debeat se exponere pro toto, & sic civis qui est pars ciuitatis vel regni secundum Philosphum debet se pro regno exponere. Et ideo, ut dixi, pro communi utilitate potest monachus effici Episcopus & clericus secularis ; ergo & Rex & coniugatus & hoc possit inducere Papa, qui aliàs propter matrimonium post contractum dirimit præcedens simplex votum: ut in *capit.meminimus qui cleri.vel vo.* multò magis debet dirimere posse votum continentiæ, quamuis solenne pro conservatione unius regni vel pro magna pace. Et si Papa disponit universaliter, quod qui vovit simpliciter possit contrahere: ut in *capit. veniens qui cle.vel vo.* quanto magis potest in voto solenni cum unico solo dispensare, cum generaliter Papa possit omnes solvere & ligare. *24.quast.1.cap. quodcunque.* maximè cum monachus debeat se totum in holocaustum offerre Deo , ut ei serviat in eo quod ipsi magis placet, sed præ omnibus placet Deo creaturam rationalem spiritualiter & temporaliter conservari , pro qua & ipse mortem subiit temporalem & animam suam posuit, ut in *cap.1.de homici. libr.6.* Et idem quod dico de continentia & matrimonio, dici debet de proprio habendo. Quid enim si regnum vult se tradere infidelibus & apostatare , nisi monachus regnum suscipiat in proprietatem suis filiis & hæredibus relinquendo ? certè stultum videretur , quod in hoc casu Papa non posset dispensare , ut tale regnum in proprietatem monachus teneret, cum in omni voto debeat intelligi, nisi aliter Deo placeat : ut in *ca. scriptura de voto:* sed credendum est quod de voto plus placet quod faciat contra votum si subest maior utilitas, quia non dicitur contrafacere, ex quo facit Papæ auctoritate, qui loco Dei est in terris. *de translat pralat.capit.1.2.& per totum*: præsertim quia in votis semper intelligitur excepta auctoritas papæ : in *capit. constituens de rescrip. & in c.venientes de iureiuran. & in c.1.de voto*: quia modo dispensatio est debita, cum timetur de scandalo vel multorum strage. *l.dicto capit. ut constitueretur.* Et quia matrimonium contrahendo dicitur caste vivere, ideò non dicitur contrahendo venire contra votum *21. di Nicena.*

Quartò , Papa absoluit quem à iuramento quod præstatur Deo, quando est causa, ut in *capit. quanto de iureiuran.* & ex causa legitima, quando ex observatione sequeretur scandalum incomportabile, vel quando malum sequeretur in multos: ut dicto *capit. quanto* , vel quando fit commutatio in bono meliori ipsi bono iurato: ut no.in *c.2.de iureiuran.* si igitur absoluit à iuramento. *15.q.6. capit.auctoritatem.* quanto ergo magis à voto, cum magnum scandalum formidatur: *de cle. mis.capit.de homine.*

Quintò istud probatur: quia in solennitate voti intervenit etiam paupertas & obedientia, & tamen contra ista duo Papa potest dispensare. patet, cum ab obedientia absoluit monachum eum faciendo Episcopum: *d.c.licet de regu.&* 18.q.1.& faciendo Episcopum clericum : *d.c. pro cuiuslibet. 19.q.1.* Si igitur in his duobus dispensat non obstante solennitate voti, quare non & in hoc tertio, videlicet in matrimonio, ipsi licet dispensare.

Sextò, Papa dispensat in voto abstinentiæ si vergat corporale periculum vouentis : ut in *c.2. §. pe.& vi.de obseruatione ieiunii.* ergo & fortius in voto continentiæ potest dispensare cum monacho. nam monachus nil aliud interpretatur quam unus solitarius & tristis: ut 16. *q.1.placuit* quicquid igitur ultra ista monachatui est inventum, est à iure positivo, quod papa potest dispensare, ut pluries dictum est.

Ex quibus videtur concludi quod Papa possit contra votum continentiæ dispensare , quamuis etiam sit solenne. quid igitur dicendum ? Ego credo opinionem Iohannis & Vincentii fore veram, per ea quæ statim dicam: nec simpliciter sto cum canonistis , quod Papa possit cum monacho existente monacho etiam causa non substsistente dispensare quod contrahat matrimonium vel proprium habeat: ut dicto *capit cum ad monasterium in fi.* immo teneo quod non potest facere quod monachus existens & permanens monachus matrimonium contrahat. Credo tamen quod faciendo eum non monachum, puta regem, possit cum eo ex causa dispensare , sine causa autem non. Quare pono has conclusiones. Prima, quod ex causa legitima potest papa dispensare , quod monachus non sit amplius

sit amplius Monachus sed episcopus aut laicus princeps secularis aut clericus secularis. & hanc conclusionem probant iura in *primo argumento secundæ partis* inducta. Non obstant contraria in *prima parte & in primo argumento* inducta, videlicet regula *semel Deo* cum concordantiis: quia illa regula intelligitur, quod ab aliis quam à principe non potest res sacra ad prophanos usus converti. sed princeps benè potest rem sacam prophanam facere: ut *l.continuus.§.cum quis.& l.inter stipulantem.§.sacram de verbo.obli.*& ita tenent omnes Doct.in dicta regula *semel Deo* Dyn.Io.An.&Archi.Non obstat id quod dicitur de episcopo & presbytero, qui etiam ex mandato Papæ non potest desinere esse episcopus vel presbyter: quia primum hoc non est ita expeditum. Nam Bartholomæus Brixi. Gof. & multi tenent, quod sacerdos ita possit privari ordine sacerdotali auctoritate Papæ ut non possit conficere sacramenta, per tex.50.*di.cap.accedens* ibi, *sacro ordine privatum*.ad idem *c.ut constitueretur ea.di.*ibi, *ad clericatum redeat*.& 23.*quæstio.8.clerici.& 81.di.c.dictum*. Et de hoc videtur casus 1.*q.*1.§.*opponitur*. verum est tamen quod Hugutio vult contradicens quod ordo semel habitus ulterius amitti non potest etiam morte.& est ratio isto casu, quia in datione ordinis imprimitur caracter, qui est indelebilis, ita quod etiam morte non extinguitur, cum animæ imprimatur 1. *q.* 1. *quod quidam, vers.si forte.* & omnia præcedentia iura & similia quæ dicunt quod degradatus non habet ordinem, intelliguntur, id est, executionem ordinis & privilegium ordinis presbyteralis. Et ideo degradatus si celebrat quamuis peccet, consecrat corpus Christi : ut notatur 9.*q.*3.*in sum.* sed hoc est propter caracterem impressum animæ qui deleri non potest 32.*distin.* §. *verum.* & pro hac sententia videtur tex.in *c.*1.§.*una de sum.tri.*à sensu contrario sed ubi non est caracter, sed est tantum simplex benedictio vel sanctificatio, illa bene tolli potest, ut supra dixi: quia ecclesia & Papa potest tollere sanctificationem quam contulit, ut supra dixi. Ex quo infertur contra sententiam beati Thomæ quod monachus potest fieri de monacho nõ monachus, ita quod efficiatur secularis secundum sententiam Io.& Vincētii & hæc omnia ut dixi sunt vera causa legitima subsistente maioris boni. Nec ob.quod non est melius aliquid continentia, &, *nulla preponderatio est digna anima continentis*. Nam iste tex. debet exponi, ut ibi dicit glo.nam pro *ponderatione* ibi accepit opes mundi & sapientiam secularem, quibus est melior continentia, non autem quod non sint alia meliora continentia. Nam martyrium est melius continentia. unde aureola martyrum melior est quam virginum. Item bona animæ, ut contemplatio & oratio, sunt meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen in voto contemplationis & orationis Papa dispensat. unde sola continentia non est sufficiens causa prohibitiois dispensandi. nam *ad Corinth.*8. Apostolus incitat nos ad continentiam propter contemplationem dicens, quod non coniugati cogitant quæ Dei sunt, coniugati vero minus de Deo cogitant, *de cle. coniuga.cap.diversis fallaciis*. sed finis. i. contemplatio est potior continentia, quæ est ad finem eius, ut vult Philosophus *primo Ethicorum*, vel intellige illam auctoritatem, *nulla preponderatio* &c. quod loquatur de anima Christi desponsata in spirituali sapientia. & secundum primam expositionem illa auctoritas vult, quod pro opibus mundi non debet amitti bonum continentiæ, non tamen tollit quin possit commutari in actu maioris meriti, puta in salutem regni vel partis Christianorum. Ad id quod dicitur, quod nullam commutationem potest homo dare pro anima sua dico quod ex hac commutatione sive dispensatione non perit anima, immo ex obedientia meretur monachus parendo Papæ pro maiori bono.

Secunda sit conclusio quod Papa non potest concedere monacho existenti monacho, quod contrahat matrimonium vel habeat proprium: ut dicto *cap.cum ad monasterium in fin. de sta.mona:* Et est ratio, quia statim quod aliquid istorum sibi permitteret, perderet monachus substantiam & nomen monachi, quod est unus solus & tristis. Non obstant contraria: & primo dum dicitur, quod si est unus & tristis, hoc non arguit quod non possit coniugari. quare hoc non sit de essentia monachatus, quod non coniuget monachus, sed sit ex institutione ecclesiæ quam papa potest tollere : ut in *cap.proposuit*, & quod ibi notatur *de conse.preben.*& quia nubendo caste vivit 31.*distin. nicena.*& sic non facit contra votum, ut notatur in *l.fin.Cod.de indic.vidui.* quia ideo essentia monachatus arguit, quod non coniuget, quia si coniugaretur, esset in duo divisus, nec esset unus & tristis; ut in *capit. diversis fallaciis, de cleri coniuga.* Ex quo infertur, quod si aliquis legat mulieri, si sola caste viuat; quod si nubit, non habeat legatum : quia non viuit sola caste. secus si simpliciter diceret, si caste vivat, quia nubendo caste vivit, & legatum debet habere, ut dixi in dicta *l.fi.de indic.vidui.tol.* Non obstat si dicitur, monachus est de iure positivo, & regula *omnis*, ut supra dixi, quia istud argumentum concludit, quod monachus potest à papa tolli & regula, & ego fateor. Sed non potest papa facere quod sit monachus & coniugatus vel habens proprium: quia tunc non esset unicus solitarius & tristis, & sic monachus, & esset ponere contrarietatem in substantia subiecti, quod papa non potest facere: quod esset dicere quod vellet & non vellet aliquem esse monachum, quod est impossibile, *de dona. causa mortis l.ubi mihi ita donatum*. facit. *de spon.c.tua.* ubi est tex. quod substantia non cõsistit sine sua forma. & hoc est quod voluit tex. in dicto *c.cum ad monastarium in fi.* dum dixit, quod ista sunt adeo annexa, id est, de substantia regulę monachalis, quod Papa non potest dispensare scilicet ut duret regula vel talis duret monachus, cum perdat tunc essentiam & substantiam, per quam est monachus. & iste est verus intellectus illius *decretalis*, licet Doc. aliter soluant, dicentes quod non licet Papæ, id est, non congruit Papæ & eius ordinariæ potestati, quod soluat hoc verbum *licentia*. quod importat arbitrium boni viri non absolutam potestatem: ut in *c.magne de voto*: quasi velint quod de ordinaria pote-

state papa non possit, sed de absoluta sic. Sed ego credo, quod nec de absoluta potestate possit dare licentiam monacho existenti monacho quod matrimonium contrahat per prædicta. Item Doctores ipsi violant illum tex. cum dicunt, quod papa ibi non potuit legem imponere successori: ut *de elec. c. innotuit*; quia hoc est dicere quod papa erraverit ibi, quod est absurdum ideo & teneo præcedentem solutionem. Non obstat quod papa dispensat in votis, quia fateor commutando substantiam de uno in alium: ut dicta *l. ubi ita mihi donatum:* sed non quod subiectum possit stare contra propriam substantiam à natura vel à iure sibi attributam: ut est tex. *instit. de usufruc. in* §. *ergo*: ubi contra naturam rei senatus non potuit constituere usumfructum in his quæ consumuntur usu, sed quasi usumfructum per cautionem; sic Papa non potest contra naturam monachatus facere monachum & coniugatum, sed benè potest faciendo eum desinere monachum facere eum coniugatum, & etiam potest cum causa dispensare, & non aliter ut statim dicam.

Tertia sit conclusio, quod Papa postquam ex causa facit de monacho non monachum, tunc potest cum eodem ex causa dispensare, quod non obstante voto quod emisit possit matrimonium contrahere vel proprium sibi acquirere, sine causa autem non potest. Non obstant contraria. & primo nō ob. tex. in *c. cum ad monasterium in fin.* quia intelligitur, ut supra dixi. Item non obstat illud quod dicitur *nihil melius continentia*, per illa quæ supra dixi. Non ob. quod papa in votis non dispensat. Nam quidam dicunt quod abdicatio proprii & continentia sunt de substantia regulæ monachalis ex institutione ecclesiæ, ut supra dixi, contra quam Papa potest dispensare. sed ista responsio esset vera, quando quis simpliciter habet habitum nullo voto emisso continentiæ: sed si vovit tacite vel expresse, tunc licet institutio monachatus sit de iure positiuo, tamen postquam emisit votum est de iure divino & naturali, ut dixi supra in *argumentis*. Sed tunc respondetur ad ista argumenta & similia. Et est præmittendum, quod dispensatio sumitur multis modis. primo prout est simpliciter iuris relaxatio 1. *quæstione 7. nisi rogor*; & dicitur tunc dispensatio prouida iuris communis relaxatio ab habente potestatem facta utilitate seu necessitate pensata. Vel dispensatio est rigoris iuris per eum ad quem spectat canonice facta relaxatio: dicto §. *nisi rigor. & cap. sequenti.* Secundo prout est iuris interpretatio sive declaratio: ut in *cap. 2. de torneament.* Tertio modo sumitur quando est commensuratio communis ad singula, ut *de iureiuran. c. quinta vallis* 85. *disti. non satis*, circa medium. Et ideo gubernator familiæ dicitur *dispensator*, quia debet dispensare singula singulis. Quarto modo dicitur quando est unius iuris relaxatio & in aliud commutatio: ut in *cap. 1. & cap. magna de voto.* Primo casu quando est iuris relaxatio simplex, hanc in voto Papa non potest aliquid facere. Nam cum votum sit de iure divino & naturali, ut supra dixi, Papa non potest simpliciter remittere: quia iura naturalia sunt incommutabilia 5. *disti. per totum. & 6. di. §. his ita.* secundum vero interpretationem tertiam & quartam an papa possit in votis facere, distinguenda sunt vota. Quia quædam sunt simpliciter necessaria ad salutem, ut votum Christianæ religionis, quod emittitur in baptismate, & in tali voto Papa non potest dispensare simpliciter tollendo nec etiam commutando: quia non potest inveniri maius bonum, cum sine isto quis non possit esse saluus. & ideo, ut dix in *argumentis*, Papa non posset facere vel dispensare quod sine baptismo quis faciendo quotquot vellet bona saluus fieret vel Christianus existeret. Item non posset ipsum interpretari vel declarare sive disponere, quod aliter fieret Christianus quam secundum ea quæ disposuit Christus, ut dixi supra in quæstione *an dans ordines contra prohibitionem illos conficiat* ibi. Et tamen tunc dubium. aliqua sunt vota, quæ non sunt simpliciter necessaria ad salutem, sed sunt supererogationis, id est, maius bonum agendum vel ad maius meritum acquirendum. ista recipiunt dispensationem, interpretationem & recipiunt de quatuor interpretationibus tres. nam abrogatiuam, ut dixi, per quam simpliciter tollantur talia vota, istam non potest facere Papa, qui non tollit simpliciter ius divinum naturale, sed interpretationem restrictiuam sive declaratiuam vel verborum expositivam sive ampliatiuam, istas in votis potest facere. & ideo etiam in solenni voto restringendo interpretatur quod non liget minorem 14. *annis de regula. ad nostram. & cap. postulasti.* & dixi supra in *secundo argumento secundæ partis* similiter dispensat ampliative, ut faciat maius bonum. & ideo solenni voto astrictum uni ordini absoluit non simpliciter, sed ut vadat ad regulam strictiorem *de regula. cap. licet*, simpliciter commutat in maius bonum, non tamen peregrinationis, *de voto. cap. 1. & cap. magna.* ratione ergo maioris boni potest interpretari votum tribus his modis interpretandi cum causa rationabili, quando voto emisso potest melius inveniri: quaia bonus melius reperitur ut *l. ubi autem non apparet, de verbo. obli.* immo puls dico, quod posset in his dispensare Papa permittendo minus peccatum in ipso eodem, qui novit ut evitetur maius peccatum: & ideo permittit quod qui simpliciter vouit castitatem, quod contrahat matrimonium quando de incontinentia timetur, ut est tex. in *c. veniens, qui cle. vel vouen.* semper loquor cum causa. nam sine causa non posset. Item dico quod potest ipsi eidem, qui vouit, permittere minus malum, ut in ipso eodem vitetur maius: ut notatur in *cap. omnes leges*, ubi in eodem permittit adulterium ut evitetur homicidium. sed non credo quod possit alteri permittere quod peccaret minori peccato, ut evitaretur voventis tertii maius peccatum, per notata. 14. *di. c. quod ait*, & dixi supra in *finali argumento primæ partis.* Non obstat quod sit actus latriæ & seruitutis Deo debitæ votum: & sic papa non dispensat: quia dictio quòd interpretatur an caderet illud ad quod votum quæritur extendi sub deliberatione mentis voventis, ut dixi supra *in argum*

ento

mento secunda partis. Ad illud quod concernat statum aut statutum universalis ecclesiæ, & ideo non possit papa dispensare: respondetur quod cum causa potest, ut dixi supra in quæstione *an contra statum vel statutum universalis ecclesiæ Papa dispenset.* Ad illud quod Petrus non fecit, respondeo quod Monachus tempore beati Petri non erat inuentus. & multa sunt quæ tempore Petri non erant inventa, & quotidie Papa in ipsis dispensat & disponit : quia per hoc non tollitur Petri privilegium. Ad vltimam rationem, quod non debet homo mentiri , vel quodcunq; veniale peccatum committere pro alterius magno bono. Responde quod propria auctoritate non liceret Monacho recedere à promissione facta in Monachatu, etiam pro quocunque alterius magno bono, sed auctoritate superioris commutantis in illud aliud maius bonum, licet quia ex hoc non peccat Monachus : ideo meretur parendo Papæ & faciendo maius bonum obmisso minori: *de regula.c.licet.* Nam ad fidelitatem Deo promissam non pertinet ut quis obmittat maius bonum pro minori , vel quod non faciet maius malum.

Unum est in hac quæstione attendendum an Papa sic dispensando tollat peccatum. secundò, data quod causa non legit ma an teneat dispensatio.tertiò quis de hoc cognoscat.de quo dic, ut plene dixi supra in quæstione *an papa dispenset contra ius divinum.* sed in uno est advertendum in hac quęstione quod quamuis dixerim in hac quæstione an papa dispenset contra ius divinum, quod si causa non est legitima illa, cum quibus est dispensatum, non debent parere dispensationi, sed Deo cælesti: quod si facta dispensatione sine causa legitima fuit contractum matrimonium cum aliqua, quæ credidit causam dispensandi fuisse legitimam , & vxor ignorauit quod hoc casu ipse Monachs non debet exigere debitum, sed si exigatur ab ipso, debet ipsum præstare & pręstat sine peccato, quia matrimonium est verum & tenuit dispensatio, ne mulier quæ contraxit fuerit decepta auctoritate papæ *l.1.C.de his qui ve.æta. in pe.* secundum Inno. in *c.per tuas, de dona.ad fi.* Quod secus est in dispen.habendi proprium, quia si est facta sine causa, Monachus semper peccat recipiendo, quando scit quod causa non fuit legitima: & hic non tractatur de præiudicio tertii sicut in matrimonio , in quo tractaretur de præiudicio tertii scilicet vxoris. Ex his ergo concluditur quod papa etiam in voto solenni potest dispensare cum Monacho quod habeat proprium : vel matrimonium contrahat ipso non remanente Monacho, & causa legitima subsistente maioris boni vel evitationis maioris mali: alias non potest Monacho concedere Papa viaticum vel expensas, aut aliquid aliud quod in administratione possideat: sed non ut improprietatem habeat: ut in *c.2. de stat. Monacho.* sic intelligo hanc primam quæstionem subtilissimam.

SUMMARIUM.

Pontifex an potuit dispensare vel statuere super voto continentiæ, quòd tale matrimonium ad tempus duraret, donac filium masculum suscepisset?

CAPITULUM XXIV.

Assumamus nunc secundam. an potuit papa dispensare vel statuere quod matrimonium ad tempus duraret, donnc filium masculum suscepisset? Et videtur primo quod non : quia contractus matrimonii in statu innocentiæ indissolubilitatem accepit à Deo: ut est tex. *c.1.de vo. l.6.* Nam matrimonium à Deo fuit bis institutum in statu innocentiæ: primum ad prolem procreandam. cum Adam dixit: *Hæc est os de ossibus meis* &c.ut not.27.q.1. *in summa.* Et secundo in statu nocentiæ post peccatū & similiter à Deo fuit institutum, licet Apostolus demum confirmaverit dicens: *Habeat unusquisque suam* &c. ut no.32.q.2. *in suam.* & utrobiq: fuit indissolubile: ut dicto *c.1. de voto.li.6.* quod probant illa verba à Christo postea relata: *Quos Deus coniunxit homo non separet:* quæ verba fuerunt dicta à Christo Iudæis, & sic ante constitutionem Apostoli: ut *de consang.& affi.c.de infidelibus.& de transla.prala. c.inter corporalia.* Ex quibus patet, quod & in statu nocentiæ in utroque matrimonium indissolubilitatem accepit 35.*q.16.c.fraternitatis*, ut non posset solui ab homine, & sic à papa, ut no. in *c.inter corporalia.de transla.pralat.* cum ergo nō possit consummatum carnali copula solui, patet quod nec à principio sic potest constitui, ut vita durante iugalium dissolui possit, argumento *l.quod sponsa.Cod de don. ante nup.* & est tex. in *c.si de condi.appo.* melius in *c.2.eo. ti.* ubi videtur casus quod si manumittatur servus , ut intret monasterium, & si exeat reincidat in servitutem: quod per exitum non reincidat in servitutem, sed valet Monachatus, & tenetur stare in monasterio : sic in nostro casu sit matrimonium, sed filio adueniente nascente non soluatur matrimonium. Secundo ad hoc videtur tex. in *c.quanto. de divor.* ubi matrimonium carnali capula consumatum inter Christianos non videtur posse dissolui, etiam à Papa, vel ab ecclesia : cum sit ratum, etiam si alter iugalium efficitur infidelis vel hæreticus, ex quo fit maior contumelia creatori qvam quando alter iugalium remanet solum in antiqua gentilitate, sic ergo non potest dissolui, postquam est contractum & consumatum copula , sic nec ante ipsum consumatum hoc potest deduci in pactum: cum paria sint, fieri in tempore prohibito , vel fieri tempore licito & conferri in tempus illicitum, dicta *l.quod sponsa.Cod.de dona.ante nup.* Tertio probatur sic: actus legitimus, id est, effectus potentiarum producti ex actibus non recipiunt diem vel conditionem contra substantiam vel naturam ipsorum Actuum: immo adiectio talis diei sive, conditionis vitiat ipsum Actum. hoc modo potest verificari regula, *actus legitimi: de reg. iur.* quæ alias habet

habet multa contraria : sed talis est actus matrimonii qui contra propriam substantiam non recipit diem vel conditionem : immo talis conditio vel dies vitiat matrimonium : ut est tex. in *capit. fin. de condi. appo.* sed cum matrimonium sit maris & fœminæ coniunctio indiuiduam vitæ consuetudinem continens 27. *quæstione* 2. §. 1. *& Digest. de ri. nup. l.* 1. & peccatum separationis matrimonii ante mortem sit contra substantiam matrimonii : ideo non valet matrimonium : ut 32. *quæstione* 2. *capit. solet. ad fin. & capit. aliquando* Ad hoc quod dicitur, quod dispositio contra substantiam actus , an ipsa vitiat actum , ut ipsa vitiatur & actus remanet: ut *l. cum precarie. Digest. de preca.* aut mutat substantiam actus in aliam substantiam ut *l. ubi mihi ita donatum. Digest de dona. cau.mor.* sic in proposito , vel non valet hæc conditio adiecta, vel si valet vitiat matrimonium : & hoc videtur verius hoc casu : ut dicam proxima quæstione. Quarto hoc probatur : actus qui non recipit divisionem in partes , sicut est hæreditas, non recipit etiam diuisionem in tempore , quando ex hoc ipsa res divideretur : ut est tex. in *leg. miles ita hæredem. §. quod diximus. Digest. de testa. mili. ver. quod si in bonis.* Et ideo cum hæreditas non possit dari pro parte uni hæredi , non dato alio cohærede , ut *leg.* 1. *§. si ex fundo. Digest de hæredi. institu.* quia hæreditas non patitur divisionem in quotitate in uno hærede cohærede non dato : sic nec ex die certa vel ad diem certam dari potest *leg. hæreditas ex die. Digest. de hæredi. institu.* per illam rationem : quia quod non habet in se divisionem , non recipit illum in tempore : licet possit dari sub conditione : quia conditio trahitur retro. & sic omni tempore dicitur fuisse hæres : & sic non patitur divisionem. sed sic est in matrimonio, quod non habet partes vel divisionem : igitur non habet in tempore : quia non potest certo tempore valere , & certo deficere , cum sit perpetuum , ut dixi. Et ideo postquam est initiatum solo tractu , temporis , non potest tolli , ut dictis iuribus : & hoc est quod dicunt iura, quod matrimonium ad tempus certum vel incertum non potest contrahi : ut dicto *capitulo aliquando* 32. *quæstione* 2. *& in dicto capit. fin. de condi. appo.* Et ista est ratio quare filii ad tempus adoptari non possunt. *leg. fin. tibi alias quæsitum. Digest. de adpt.* nec etiam libertas datur ad tempus. *Digest. de manu. te. leg. libertas. la.* 2. licet fateor quod potest dividi commode rei per tempus : quando ipsa res , quæ non pateretur divisionem, ex hoc non dividitur : ut no. in *lib.* 5. *§. cato. Digest. de ver. obliga. & in leg. stipulationes non dividuntur. eo. ti.* Quinto quod matrimonium carnali copula consumatum sit à Papa indissolubile, probatur: matrimonium inter Christianos carnali copula consumatum significat unitatem quæ est inter Christum & ecclesiam sive unionem quæ fuit in Christo cum divina & humana natura per assumptionem carnis in utero virginali: ut est tex. *de bigamis. c. debitum.* Et ideo dixit Apostolus *magnum sacramentum in Christo & ecclesia,* id est, magnum sacræ rei signum: sed sicut signatum est indissolubile, quia nunquam Christus & ecclesia tota separabuntur : nec incarnatio humana Christi à divinitate dividetur vel unquam post incarnationem divisa fuit 23. *distinct. cap. qui tempus.* & ibi no. sic etiam ipsum signans vel signaculum matrimonii debet dici & esse indissolubile, ut no. glo. 27. *quæstio.* 2. *cap. quapropter.* Et ista est ratio, quare matrimonium solum per verba de præsenti contractum & non consumatum carnali copula potest à papa separari : quia in hoc matrimonio significatur solum coniunctio fidelis animæ ad Deum : quia anima sæpe peccando à Deo separatur. & ideo sicut signatum recipit separationem sic & signans tale matrimonium. sed consumatum cum significet rem indissolubilem , sic & ipsum indissolubile permanet, ita not. glo. in *cap. ex publico: de conver. coniug.* ex quibus cum consumatum sit indissolubile ex post facto: sic etiam non potest ante contrahi ut postea dissoluatur : ut in *cap.* 1. *de spon. duo. & in cap.* 2. *de coniu. lepro.* Sexto probatur à filii, arguendo de matrimonio spirituale ad carnale. Nam beneficia, in quibus contrahitur matrimonium spirituale , non dantur ad tempus 7. *quæstio.* 1. *cap. quamuis. &* 70. *distinct. cap. sanctorum:* nec etiam sub conditione. 1. *q.* 2. *c. quam pio. & de transla. c. quanto.* 55. *distinct. præcepta.* Similiter ergo nec matrimonium carnale: dicto *capit. solet* 32. *quæstio.* 2. cum quos Deus coniunxit homo non separet *Matth. c.* 19. *&* 26. *distinct. deinde.* hæc est sententia Euangelica, contra quam etiam Angelus de cœlo contrarium Evangelizans audiri non debet 11. *quæstio.* 3. *si is qui præest.* Et quia per solum adulterium separatur thorum , sed remanet matrimonium 32. *quæstio.* 1. *dixit Dominus.* Si ergo propter adulterium separatio thoro remanet matrimoniũ fortius hoc casu matrimonium sic contractum erit indissolubile. & per hoc videtur text. cum glo. in *ver. sacramentum. in c. si. de transac.* Septimo hoc probat tex. in *c. si. de spon. duo,* coniuncto *c. licet. eo. ti.* Nã si primum matrimonium fuit contractum per verba de præsenti: & demũ contrahatur secundum etiam cum copula carnali: prævalet primũ, quod per consensum solũ de præsenti habuit esse suum, & secundũ non valet sed primũ, etiam si contratia sententia papæ interveniat: ut dicto *c. licet.* Ex quo patet, quod matrimonium, postquam habet essentiam suam non potest à Papa dissolui. unde si non potest post consumationẽ dissoluere, sic non potest ipsum à principio disponere, ut postquã est contractũ dissolui possit: ut *l. sicut. C. de acti. & oblig.* quia licet ab initio sit volũtatis, ex postfacto est indissolubilis, propter Evangelicam prædictam regulam: *Quos Deus coniunxit* & c. 26. *di. deinde,* quam papa solvere non potest 25. *quæstio.* 1. *sunt quidam.* In contrariũ, quod possit papa sic disponere, probatur iure divino: solum certæ personæ sunt prohibitæ contrahere, quæ no. in dicto *c. gaudemus. de divor. & in c. litteras. de resti. spo.* sed ius canonicum plurimas prohibet, ut infra quartum gradũ inclusive contractus non fiat : ut in *capit. non debet. consang. & affi.* Modo si aliqui contrahunt secundum legem divinam

diuinam, sed contra constitutionem canonicam: papa dirimit tale matrimonium etiam carnali copula consumatum: ut in *c.1.de consan.& affi.* Ex quo patet quod tanta est potestas Papæ in matrimoniis, ut secundum legem divinam contracta matrimonia dirimat etiam carnali copula consumata. Sic in proposito, sicut ex post facto posset soluere, ita ante factum, dum est in fieri, debet posse inducere ex causa, ut adveniente certo casu dissoluantur matrimonia. Secundo istud probatur per totum *ti.di cogna.spi.* ubi Papa ex sua constitutione potest inducere impedimentum, quod dirimat contrahendum, & separet iam contractum etiam carnali copula consumatum: ut *de congna.spi.cap. super eo.de consang. & affi.cap.quod dilectio.*no.in *cap.fin.de spon.du.* immo speciali loci consuetudine videtur posse induci impedimentum, quod dirimat iam contractum & impediat contrahendum: ut est tex. in dicto *cap.super eo.de cogn.spi.* ubi filii duorum compatrum, etiam per quos non est compaternitas contracta, possunt consuetudine impediri ut non contrahant, & quod dirimatur contractum matrimonium: ita debet posset hoc impedimentum constituere, ut cum est inuentum, ut habeat filium masculum, matrimonium dirimatur propter præcedentem professionem cũ hæc procedant à pari potentia. Et hoc patet sacerdotibus, qui secundũ legem veterem matrimoniũ contrahebant 31.*dist. in.cap.aliter.* ubi Orientales sacerdotes copulant matrimonium 31.*dist.in.Nicena* & tamen constitutione solius papæ si post sacerdotium quis controhat dirimitur matrimonium, etiam carnali copula consumatum, ut in *cap.1.de voto lib.6.* Sic patet quod tanta est potestas papæ ut possit prohibere matrimonia contrahi. quia prohibitio, presbyteri non contrahant etiam post votum, est ab institutione ecclesiæ & tamen si contrahunt, dirimuntur matrimonia carnali copula consumata: ut in *c.1.do voto.lib.6.* Ex quibus infertur, quod cum matrimonia carnali copula consumata papa possit dirimere sua constitutione, quod fortius potest ante contractum matrimonium legem imponere alicuius actus evenientis, quo matrimonium dissoluatur. Tertio hoc ostenditur in voto: votum enim de se licet impediat contrahendum matrimonium, non tamen dirimit iam contractum, ut in *cap.cursus qui cle.vel vo.* nisi interveniat solennitas in voto, quæ tamen est de iure positiuo: ut in *cap.1. de voto. lib. 6.* nam tunc matrimonium etiam carnali copula consumatum dirimitur, ut dicto *cap. 1. de vo.libro 6. & qui cle.vel vo.cap. insinua.* Ex quo patet quod sua constitutione papa potest dissoluere matrimonium carnali copula consumatum aliqua iusta causa interueniente: puta voti solennis, vel susceptione sacri ordinis. si istud potest papa: ergo subsistente prius professione iuris potest inducere ut contrahat: & suscepto filio ad monasterium revertatur, & matrimonium dissoluatur, si forte subest causa sic dispensandi, sicut ex causa etiam dissoluit. ut propter cognationem spiritualem matrimonium etiam carnali copula consumatum dissoluatur: ut in *cap. super eo.de cogna.spi.* & supra dixi. Quarto hoc probat text. cum ibi no.in *cap.fin. de spon.duo.* nam si aliquis contrahit, primo cum una per verba solum de præsenti: & demum contrahat cum alia etiam carnali copula interveniente, posset papa dissoluere primum & approbare secundum: ut not: Doct. in *d.cap.fin.* Et ita fecit quidam papa: ut in *cap.licet. de spon.du.* & tamen papa dirimit secundum, quamis carnali copula consumatum matrimonium ex causa præcedentis solum matrimonii per verba de præsenti papa possit dirimere. sic hic non obstante priore monachatione posset papa tolerare matrimonium inter hunc monachum & vxorem, donec filium suscipiat, & postea dirimere. Quinto probatur: nam pcpa inhibendo aliquibus & interdicendo aliquibus, quod non contrahant, potest impedire inter ipsos matrimonium. & sic contra ipsius interdictum contrahatur & consumetur carnali copula, potest irritari secundum sententiam Hosti. & Doct. quicquid dixerit glo. *fin.in cap. ad dissoluendum.de despon.impu.* sic in propositione papa potuit istis dispensando interdicere ne aliter contrahant. Si ergo aliter contraxerunt, papa posset in totum dirimere: vel saltim usque ad certum tempus posset permittere, valet donec habeat filium masculum: & postea ipsum matrimonium in totum tollere: arg.no.in *d.c.ad dissoluendum.de despon.impu.* & eorum quæ no.in toto ti. *de matri.contract.com. interdic.ec.* Sexto istud probatur expresse in dicto *cap.quanto.& cap.gaudemus.de divor.* ubi est casus, quod quando aliquis infidelium convertitur ad fidem, & alter non vult converti, ita quod conversus non potest cum uxore habitare sine contumelia creatoris, tunc papa dirimit matrimonium etiam carnali copula consumatum. Et sic vides quod disponit contra illud dictum: *Quos Deus coniunxit homo non separet.* quia ut, supra retulit hæc verba fuerunt dicta Iudæis: *de consang.& affi.cap. de infidelibus.* Si igitur ipsi licet pro salute animæ unius solius conversi ad fidem, quanto magis debet hoc licere papæ pro salute multarum animarum? Quid enim si unum regnum vult converti ad fidem, si filius regis monachus contrahat cum eorum regina: & ille non vult enim copulari, etiam cum dispensatione papæ: nisi prædicto modo, donec filium masculum suscipiat? Quis ergo debet dicere, quod papa non possit sic dispensare, postquam dispensat cum infideli dirimendo carnali copula consumatum? ergo sic debet posse statuere, vt contrahat & dirimatur masculo filio nascente. Septimo quia causa papa dispensat contra ius divinum illud interpretando, & contra Euangelium, & nouum & vetus testamentum, & contra Apostolum, ut plene supra dixi in suis locis. In omnibus prædictis ergo: & hoc casu potest interpretari dictum Dei: *Quos Deus coniunxit homo non separet,* ut intelligatur non separet sine ratione, vel maiori & meliori causa subsistente 33 *quæst. 2.cap.quos Deus.* & ita dicit Isidorus. Nam princeps interficit virum, qui deliquit & sic separet matrimonium. Octavo hoc probatur argumento de matrimonio spirituali ad carnale: sed matrimonium spirituale potest contrahi sub conditione, vel pure resoluendum in conditionis eventum:

ut tex.est *7.q.1.c.pastoralis.*& hæc auctoritate Papæ, qui potest beneficia conferre ad diem vel ex die: sicur miles potest ex privilegio dare hæreditatem *l.in fraudem.§.miles.ff.de mili.testa.* sic etiam possit in matrimonio carnali disponere papa ex priuilegio suæ amplissimæ potestatis: cum hæc facere videatur ut Deus & non ut homo: ut in *cap.2.& 4.de transla.prela.* Ego salua sententia ac determinatione sanctæ matris ecclesiæ, cui in omnibus in isto opere insertis me subiicio: Credo quod Papa matrimonium consumatum carnali copula post baptisma, nulla de causa separare, ut desinat esse matrimonium, ut dixi supra in quæstione quæ incipit: *Videamus modo si papa potest dispensare in matrimonio per verba de præsenti* &c. Sed in contracto ante bapisma sic. ut ibi dixi. Et sicut non potest dispensare postquam est consumatum carnali copula, ut desinat esse matrimonium, sic à principio nõ potest hanc conditionem imponere, ut eveniente certo casu puta filiorum ex matrimonio habitorum matrimonium dissoluatur, per iura pro ista parte inducta *l.quod sponsæ.Cod.de dona.ante nup.*& hoc vult text. in *c.quanto de divor.* Fateor tamen quod iugalibus consentientibus quod Papa posset inducere, quod ille monachus ad monasterium reuerteretur habito filio masculo, & illam continentiam servaret, vel intrando religionem etiam ipsam vel castitatem vovendo: ut in *cap.1.de conver.coniu.* Et sic illa verba papæ duraturum matrimonium donec filium masculum susceperit erunt interpretanda in hac quæstione. Non ob.contraria: & primo dum dicitur quod potest Papa dirimere matrimonium secundum legem divinam contractum etiam carnali copula consumatum, si contra iura canonica sit contractum, utputa infra quartum gradum, vel contra votum solenne, vel coniugatione spirituali, vel contra interdictum papæ: quia respondeo quod in casibus prædictis matrimonium contractum contra mandata Papæ nunquam fuit matrimonium secundum legem Dei: nam papa ultra ius divinum inducendo impedimentũ causat, ut non sit vel fuerit inter contrahentes contra mandatum suum ad matrimonium consensus: & sic matrimonium non valet etiam de iure divino, quia est contractum contra statutum Papæ, qui loco Dei est in terris: ut in *c.1.2.& 3.supra de transla.prela.*& sic non dirimit papa his casibus matrimonium, sed temerarie contractum separat, quia venerunt contra legem superioris, & sic morte digni sunt.*de maio.& obe.capit.* 2.& hanc conclusionem volunt Docto. in *c.super eo.de cog.spi.& in c.quod dilecto.de consang.& affi.& in c.fi.de spon.duo.* ubi dicũt Doct. quod licet Papa per suam constitutionem non posset inter habiles inducere matrimonium, ubi non esset amborum consensus, tamen potest ipsos impedire ne contrahant. Sed nostrum thema loquitur quando est legitime contractum & consumatum, quod Papa non potest dirimere, per primo dicta. Nec obuiat si dicitur: Papa est hic qui loco Dei est, mandavit contrahi sub ista conditione: ergo aliter contra mandatum contrahi non potest: & si contractum est dissolui potest. Nam respondeo quod talem conditionem Papa non potuit apponere contra substantiam matrimonii, & per quam rite iam matrimonium consummatum possit dirimire: quia Papa non potest facere contra substantiam rei, quia esset ponere contrarietatem in subiecto quod vellet rei substantiam & ipsam substantiam opprimere, quod est contra *l.certarum.de testa.tute.* Sed substantia matrimonii est, ut sit in proposito contrahentium perpetuum: quia matrimonium est viri & mulieris coniunctio indiuiduam vitæ consuetudinem continens. sed hic Papa ad tempus volens matrimonium subsistere, apponit quid contra substantiam matrimonii: & sic non potest esse matrimonium. Item papa non potest facere illa quæ specialiter sunt sibi prohibita, secundum Inno. sicut est quod dissoluat matrimonium carnali copula consumatum post baptisma: in quo cum figuretur quid indissolubile, & ipsum matrimonium indissolubile est: Et sicut Deus non potest illa ex quibus suæ excellentiæ derogaretur, ut dicit magister Sententiarum *lib.1.c.14* sic nec potest Papa. Et ideo dicit, Deus nunquã dissoluet à se ecclesiam: sic nec Papa unquam dissoluet matrimonium carnali copula consumatum: quod significat unionem ipsam Christi & ecclesiæ, ut dixi. Non ob.no.in *c.fi.de spon.duo.* quia fateor quod Papa posset ibi approbare secundum & primum dirimere: quia primum ibi erat solum per verba de præsenti conrractum sine carnali copula, quod Papa potest dissoluere: sed consumatum non. Et si dicis, quare ergo secundum ibi non approbat, si approbet seu approbare potest ut dixi? quia respondeo quod cũ per prius alteri esset ius quæsitũ per primum contractum, secundũ matrimonium non tenuit: quia cõtractum post ius alteri quæsitum. unde ibi non approbando secundum non dirimit matrimonium consumatum carnali copula: quia non erat matrimonium, licet Papa ipsum comprobando potuisset ipsum firmare & roborare etiam in præiudicium primi, per prædicta. Non ob.*c.quanto,* ubi dirimit inter infideles etiam carnali copula consumatum: quia illud matrimoniũ non erat ratum, ut dixi in dicta quæstione, *an papa dispenset in matrimonio carnali copula consumato,* quæ incipit: *videamus modo* &c. Et sic Papa dispensare ibi potest: sed postquam matrimonium est ratum post baptismum nunquam dissoluit: sicut nec dispensare posset quod quis habeat duas, ut ibi: quasi hæc duo vel alterum psorum facere sit contra fidem, contra quam pro quocunque magno bono, vel evitando magno malo facere non licet: ut 13.*di.quod ait.*& quod ibi not. Non ob.quod. dispensat contra ius diviuum & contra Evangelium &c. quia ex dictis in dictis quæstionibus, & in hac quæstione patet responsio. Non ob.quod dicitur de matrimonio spirituali: quia fateor quod non debet contrahi ad tempus, vel sub conditione, vel ad diem, nisi papa velit: ut 7.*quæstio.*1 *pastoralis.* Sed tunc respondetur, quod est fortius carnale quam spirituale, licet spirituale sit dignius, quia spirituale potest à Papa dissolui, carnale non: ut not.in *capit.inter corporalia.de translatio.prela.* Non ob. quod dicitur de consuetudine, quod illa inducit ut matrimonium carnali copula consumatum dirimatur: quia text.

text. in *capit. super eod. de cogi. spiritu.* loquitur ut dirimat matrimonium ante contractum per consuetudinem prohibitum: tunc si nunquam fuit matrimonium non potest dici quod dirimatur. Et intellige quod consuetudo potest inducere prohibitionem in matrimonio, ut dirimat post contractum, quando illa consuetudo habet approbationem juris antiqui: etiam quamvis per novum correpti: ut not. in dicto *c. super eo. de cog. spi.* alias si non haberet approbationem juris antiqui, non posset consuetudo inducere impedimentum, ut dirimeret contractum: sed bene posset inducere, quando esset causa dolosa impedimentum, ut impediret contrahendum: ut no. Doc. in dicto. *c. super eo.* Et ideo posset inducere consuetudo, ut matrimonium in quinto gradu contractnm non valeret, & dirimeret contractum. Ex quibus concludo quod in matrimonio carnali copula consumato post baptisma Papa in nullo casu potest dispensare ipsum totaliter dissolvendo, ut forte cum alio contrahent: sed ante baptisma sic. & sicut non potest dissolvere, ita non potest ante contractum mandare ipsum perficiendum, ut demum post consumationem aliquo casu dissolvatur, ut cum aliis contrahatur: sed ejus consentientibus ut religionem in dicto casu ingrediantur sic. & sic intelligo hanc dubiam quæstionem.

SUMMARIUM.

Pontifex dato quod non potuerit taliter statuere, an valeat simpliciter dispensatio quod possint contrahere, non obstante voto continentiæ, rejecta illa expositione conditionis quod duret usq; filium masculum susceperit, vel in totum vitietur dispensatio.

CAPITULUM XXV.

TErtiam nunc quæstionem assumo! an per illam adjectionem quod matrimonium duret donec filium masculum susceperit, vitietur tota dispositio, vel solum ista conditio rejiciatur: videtur primo quod actus in totum vicietur, per text. in *l. actus legitimi ff. de reg. jur.* unde sumpta est regula in *c. actus legitimi. de reg. jur. lib. 6.* Nam quando dies vel conditio adjicitur contra substantiam actus, vitiat ipsum actum totum. ita loquitur, ut dixi, supra hæc regula *v. actus legitimi.* Sed talis est ista cōditio: quia matrimonium quod debet esse perpetuum, facit temporale & ad tempus, sive ipsum resolvit in conditionis eventum. Et pro hoc videtur casus in *c. si. de condi. appo. & 32. q. 2. c. aliquando. & c. solet.* Secundo de hoc videtur casus quod non valet in aliquo dispositio in *l. per servum. §. 1. ff. de usu & habi.* ubi quando apponitur pactum contra substantiam vel naturam rei in contractu deductæ: quando tale pactum apponitur incontinenti, non valet contractus nec pactum. sed matrimonium est contractus, & res deducta in contractu: ideo pactum appositum contra ejus substantiam non valet: dicta *l. per servum.* §. 1. Tertio hoc probatur à simili auctoritate glo. quæ hoc tenet in monachatione: quod si aliquis profiteretur religionem retentus sibi ad dominium aliquibus bonis, quod vitietur ingressus: ita no. glo. in *d. l. per servum. ff. de usu & ha.* & glo. in *d. c. si. de condi. ap. & c. si. qui cle. vel vo. & in 2. de sta. mona.* & glo in *cle. eos. de regula in fi.* In contrarium videtur tex. in *l. cum præcario. ff. de præca.* ubi est tex. quod si res datur præcario, ut non possit ante certam diem revocari, quod valet datio & contractus precarii: sed non illud pactum quod non liceat ante revocari, cum sit contra substantiam precarii: & tamen hoc pactum non vitiat totam dationem precarii, sed ipsum solum vitiatur pactum. Secundo videtur casus in *l. si quis in principio test. ff. de le. 3.* cum ibi no. per Doc. Nam si quis fecit testamentum etiam cum pacto de non revocando, valet testamentum, sed non pactum, cum sit contra substantiam testamenti, quæ est ut in eo voluntas hominis sit libera & ambulatoria usque ad mortem *l. 1. C. de sacrosan. ec.* cum quis non possit sibi legem imponere, à qua sibi non liceat recedere, ut ibi & *l. pe. ff. de arbi.* Tertio de hoc etiam videtur casus in *l. si quis hæres instituatur excepto fundo. ff. de hære. insti.* conjuncta, *l. hæreditas ex die. eo. ti.* Nam hæreditas non potest dari quibusdam rebus exceptis alteri non relictis, nec ex die certo, vel ad diem certum dari non potest quia est contra substantiam hæreditatis, quæ est ut sit succesio in universum jus quod defunctus habuit *l. hæreditas. de verbo. sig.* Sed si daretur ex die vel ad diem, non haberet totam hæreditatem: quia non in tempore, quo nondum dies venisset: & sic non patitur divisionem, in quo vel in rebus ipsa hæreditas in eodem hærede alio coherede non dato: ut *l. 1. §. si ex fundo ff. de hære. insti.* ita non patitur in tempore, ut dixi, supra in alia quæstione per *l. miles ita hæredem. ff. de mili te.* & tamen si quis instituatur ex die vel ad diem, tollitur adjectiò diei, & dispositio pura remanet. Idem si dicit: instituo Titiū ex fundo: quia detracta mentione fundi remanet hæres insolidum: Idem dicit, excepto fundo: quia sublata exceptione est heres totius. Sic in hoc casu detracta mentione quod dissolvatur interventu masculi valeat dispensatio & matrimonium, & illa adjectio vicietur. Quarto hoc probat *l. ubi mihi ita donatū. ff. de dona causa mor.* ubi si donatur causa mortis, ut non liceat revocare, quod est contra substantiam donationis causa mortis, certè talis adjectio non vitiat contractum, sed transit in donationem inter vivos, ut ibi: ita hic hæc verba interpretentur *ut duret, donec filium susceperit*: subaudi & monachus demum revertatur ad monasterium, & similiter castitatem observet: ut in *capit. 1. de conver. conju.* Quinto de hoc videtur tex. in *l. pacta. in fi. ff. de contrahen. emp.* ubi pactum appositum contra substantiam contractus non valet, sed remanet contractus: sic in nostro casu non valet ista adjectio, *donec filium* &c. sed valet matrimonium, sed non adjectio.

Quid tgitur nunc dicendum? Ego salua meliori deliberatione credo quod dispensatio & tota dispositio vitietur in totum, per tex. in dicto *capit. aliquando, & capit. solet.* 32. *q.* 2. & per casum in *capit. fi. de condi. app.* ubi est casus quod conditio apposita in matrimonio, quæ habet resoluere matrimonium in vita iugalium, ut quod matrimonium duret donec opulentiorem invenerit, vitiat matrimoninm in totum. Non ob. contraria: Pro quorum solutione vltra omnes Doct. censeo distinguendum sic: Quia aut pactum apponitur contra substantiam contractus: & tunc aut apponitur incontinenti, aut ex interuallo. Si incontinenti: aut dispositio incipit à pactione, aut à conditione. Si à dispositione vel pactione incontinenti apposita, & tunc aut potest sic interpretari ut valeat, & ità quod non sit contra substantiam contractus, etiam si opus foret transferendo ipsum in alium contractum, quem verba pati possunt: tunc valet ut ille alius contractus *l. ubi ita mihi donatum ff. de dona. causa mor.* quæ sic debent intelligi. aut non potest interpretari ut transeat in alium contractum, sed est contra substantiam contractus qui celebratur: & tunc aut sunt actus legitimi qui numerantur in *l. actus legitimi ff. de reg. iur.* qui ex sui natura & substantia diem vel cõditionem non recipiunt: & tunc appositio diei vel conditionis contra substantiam talium contractuum vitiat ipsum contractum. Aut non sunt de illis actibus: vel si sunt appositio & pacta contra substantiam non est circa diem vel conditionem, sed in aliquo alio contra substantiam: tunc dic quod aut appositio pacti est contra substantiam contractus, sed non eius observantia, nec est turpe pactum: & tunc valet contractus, sed non pactum: ita debet intelligi *l. cum precario ff. de preca. & l. si quis in principio testim. de le.* 3. & dicta *l. si quis hæres instituatur & l. hæreditas ex die. & l.* 1. *§. si ex fundo ff. de hære. insti.* Nam apponere pactum quod non possit reuocari præcarium, nisi adveniente certo tempore, est contra substantiam præcarii: & ideo non valet, licet si nunquam infra ipsum tempus revocaretur, nõ esset contra substantiam præcarii. Simile in testamento facit quis testamentum, ut non liceat revocare. hæc adiectio est contra substantiam testim. Et si contingat tamen non revocari, hæc observantia non est contra substantiam testim. Similiter apponere dispositionem, quod quis unicus institutus non habeat totam hæreditatem, est contra substantiam: quia hæreditas est successio in universum ius &c. *l. hæreditas ff. de ver. sig.* Et tamen si contingat quod totam non habeat de facto, non est contra substantiam. Et ideo si in casu *l. ubi ita mihi donatum* ibi donatio non potuisset, trãsire in donationem inter vivos, valuisset tamen ut donatio causa mortis illo pacto vitiato apposito: quia quod non reuocaretur donatio, hæc observantia non erat contra substantiam, licet appositio pacti sic. & hoc probat *l. si stipuletur in* 2. *responso. de verbo. obli.* ibi, *si perpetua causa prohibitionis sit*; quasi secus si non sit perpetua, & causa non sit turpis, ut ibi. Nec ob. prædictis dicta *l. ubi ita mihi donatum in* 2. *responso*, ubi, non poterat inter virum & uxorem valere ut donatio inter viuos: & tamen non valet ut donatio causa mortis: quia ibi l. interpretatur propter dubia verba, quod sit donatio inter vivos, quæ non valet inter virum & uxorem. Sed ego loquor, quando constaret quod contrahentes volebant, quod esset donatio causa mortis cum illo pacto ut non revocaretur: tunc valeret donatio, sed non pactum. per *l. cum precario ff. de preca.* Vel dic quod non valet, licet non habeat perpetuam causam prohibendi: quia donatio inter uirum & uxorem censetur habere statim tunc animi continere turpitudinem, & sic non valet, *d. l. si stipuler.* 3. *respon.* sed si non haberet tunc turpitudinem: loquor valeret quando ipsorũ contractus habere censeretur tunc turpitudinem, sed si contractus haberet tunc turpitudinem, sed tantum pactum haberet turpitudinem, tunc cum fuit interpositum hoc vitiaret dispositum: sic intellige *l. si quis in principio testi.* & quod dixit supra. Et multo magis hęc vera sunt, si pactum tale adiiciatur ex intervallo, ut valeat contractus, sed non pactum nisi ex pacto posset transire in spem noui contractus, ita quod à primo recessũ videatur: quia tũc valet ut secundus contractus. tex. est *in l. pacta. in fi. ff. de con. emp.* quæ l. loquitur solum, quando ex interuallo tantum tale pactum fuit appositum. Si vero pactum & eius observantia est contra substantiam contractus: tunc si apponatur incontinenti, nec contractus nec appositio pacti valet: ut in *actus legitimi* & tex. est in *l. se. ff. de testa. tu. & l.* 1. *ff. si cer. peta.* Nam pactum appositum ut mutuum non fiat accipientis vitiat contractum mutui, cum sit contra substantiam eius, quæ est ut fiat de meo tuum: ut dicta *l. certarum.* Nam tutuor si datur certæ rei, non valet datio. Et est ratio, quia una res non debet diverso iure censeri, *l. eum qui ædes in fi. ff. de usuca.* Sed tutor datur principaliter personæ. ergo in bonis eius non debet esse diversitas. & quia in observantia etiam esset ista repugnantia, ideo in nullo valet. Similiter si quis velit emptionis contractum celebrare sine precio. non valet contractus emptionis: ut *l.* 1. *§.* 1. *ff de contrahen. empti.* & pro hoc videtur bonus tex. in *cap. si quis basilicam. de conse. di.* 1. & loquitur ibi, quando pactum est appositum in vi modi contra naturam rei sive substantiam in contractu deductæ: ita etiam intelligo tex. in *capit. fi. condi. appo. & in cap. solet & aliquando.* 32. *q.* 2. nam si contrahitur matrimonium pacto apposito, quod mulier evitet prolis procreationem, vel ut in adulterium se præbeat, vel quod duret donec invenerit ditiorem: tunc tale pactum & eius obseruantia est contra substantiam contractus, & vitiat contractum: quia substantia matrimonii consistit ut sit perpetuum, ut dixi: & quod habeat tria bona, fidem, prolem & sacramentum 32. *q.* 2. *§. qui ergo.* ideo quod mulier euitet prolem viro se cum ea commiscente est contra substantiam in pacto & in observantia, dicto viro secum commiscente ut evitet prolem: quia si contraherent eo pacto, ut evitarent prolem ratione continentiæ obseruandæ istud non vitiaret matrimonium. Patet in Ioseph & Maria, qui non habuerunt propositum commiscendi: nam valuit matrimonium: quia licet pactum esset contra substantiam matrimonii, ipsa obseruantia non

tia noɔ erat contra. Et ideo etiam si deduxissent in pactum expresse suum matrimonium valuisset, sed noɔ pactum, quin potuissent licite à tali pacto recedere: licet secus sit quando vult evitare prolem, ut dixi, viro secum commiscente: quia hæc sunt contra substantiam in pacto & in observantia. Et idem cum vult separari & cum alia contrahere, vel quando vult alteri commisceri carnaliter: cum enim in pacto & in observantia hæc sint contra substantiam matrimonii, vitiatur ipsum matrimonium ex alicujus appositione talium in pacto incontinenti apposito, dicto *capit. fi. de condi. appo. & l. certarum. de testa. tu.* cum similibus: quæ jura sic debent intelligi: licet quidam dicunt, quod in *l. cum precario*, ideo valuit contractus, sed non pactum, quia nulla erat turpitudo in pacto: quod secus in casu dicti *cap. fi. de condi. appo.* Sed isti male dicunt & contra text. in *l. si quis in principio testamenti*, cum ibi no. per Doc. conjuncta *l. si stipul. hoc modo. de ver. obli.* Nam si facio testamentum pacto apposito, quod non liceat revocare testamentum sed non pactum: & tamen pactum est contra bonos mores civiles: ut no. in dicta *l. stipulo hoc modo.* Item sola turpitudo in *c. fi.* non vitiat matrimonium: ut si contraho matrimonium pacto apposito, quod occides Ticium, valet matrimonium: ut *c. 1. de condi. appo.* sed non pactum. & est spirituale in casu matrimonii, ut valeat contractus matrimonii initus sub conditione turpi, quando non est contra substantiam matrimonii: licet in aliis contractibus secus sit *l. impossibilis ff. de verb. ob.* Sed si tale pactum contra substantiam matrimonii adjicitur ex intervallo, tunc valet contractus sed non pactum: ut *l. pacta in fi. ff. de contrahen. emp.* quod est verum, nisi ex novo pacto posset transiri in novum contractum & recedi à primo: quia tunc valeret pactum secundi contractus: dicta *l. pacta in fi.* Si vero incipit contractus à præcedenti conditione, ut si in casu *l. cum precario*, contractus sic fuisset initus: concedo hanc rem præcario, sed non liceat ante kal. revocare: vel in casu *c. fi. de condi. appo.* si dictum fuisset: contraho matrimonium si procreationem prolis evitaveris: tunc dico, si est conditio cui jus resistat tunc illa tanquam impossibilis vitiat contractum & pactum *l. impossibil. de verbo. ob. & l. generaliter. & l si plagii.* hoc tamen est in contractu matrimonii, ut tunc non valeat contractus matrimonii: sed si non est contra substantiam, sed alias habet conditionem turpem etiam cui jus resistat: ut si contraxi matrimonium; si furtum feceris; si occides hominem: tunc valet matrimonium rejecta tali turpi conditione: ut est tex. in dict. *c. fi. & in cap. 1. de condi. apposi.* & est speciale in contractu matrimonii. Si vero est conditio cui jus non resistat, tunc si sunt contractus legitimi, qui numerantur in *l. actus legitimi de jurejur.* & sic conditio cum appositione diei vel conditionis contra substantiam ipsius actus: & tunc actus vitiatur: ut ibi, & in regula: *actus legitimi de reg. jur.* si vero non sunt de illis contractibus: vel si sunt de illis, non est appositio conditionis in die, vel conditione, quæ sit contra substantiam actus, sed alia conditio cui jus non assistat: vel si sint alii contractus quam illi ibi enumerati, & sit conditio etiam contra substantiam actus cui jus non assistat: tunc valet contractus, sed non pactum; dicta *l. cũ precario. ff. de praca.* & sufficit conditionem impleri saltem de facto *l. quidam cum filium. de verbo obl.* nota. in *l. continuus. §. cum quis ff. eo. ti. l. mulier. §. 1. de condi. insti.* Aliquando pactum non est contra substantiam contractus: sed est contra substantiam vel naturam rei in contractu deductæ: tunc si tale pactum apponitur incontinenti, non valet contractus nec pactum *leg. per servum. §. 1. Digest. de usu & ha.* & ista potest esse ratio *c. fin. de condi. appo.* quia matrimonium est ibi contractus & res in contractu deducta: & ideo non valet ibi contractus, quando apponitur pactum contra naturam matrimonii. Si vero ex intervallo apponitur: tunc si pactum est turpe, non valet: dicto *cap. fin. condi. appo.* sed valet contractus. aut non habet turpitudinem tale pactum: & tunc si ad diminutionem adjicitur, valet: sed si ad augmentum, non valet ut actionem pariat, sed ut exceptionem producat: sic dicta *l. de contrahen. empt.* Aliquando est pactum contra accidentalia sive naturalia rei in obligatione deductæ: tunc valet contractus, sed non pactum *l. 1. §. 1. Digest. si usufruc. peta.* nisi possit transire in alium contractum: quia transit tunc in alium: ut *l. manusata. in fin. Digest. de contrahen. emp.* Nam pactum appositum, quod res non transeat in dominium emptoris, est contra naturalia rei in obligatione deductæ: & ideo valet vi alterius contractus, ut ibi. ita debet intelligi ista materia male explicata, quæ facit ad infinitas quæstiones. primum sic constituo procuratorem, si non revocavero: vel pacto apposito quod non liceat revocare, tunc valet constitutio, sed non conditio vel pactum de non revocando, cum sit contra substantiam contractus ipsa conditio vel pactum: & est conditio cui jus non resistit, licet non assistat: dicta *dicta l. cum precario ff. de praca.* Et idem in omnibus quæ dependent à nuda voluntate disponentis, & sunt ad placitũ voluntatis revocatoria, ut valeat voluntas vel dispositio, non obstante pacto vel conditione, aut negativa voluntatis; ut si facio testamentum sub conditione, si non liceat revocare, vel quod non liceat revocare pacto apposito: nam valet testamentum conditione rejecta & pacto. idem credo in casu *l. ubi ita mihi donatum ff. de dona. cau. mor.* Nam si ibi expresse dixisset, quod non vult quod illa donatio sit inter vivos, sed sit causa mortis, quæ non possit revocari: tunc valeret ut donatio causa mortis, sed pactum de non revocando esset irritum: & similiter conditio si donasset causa mortis si sibi non liceat revocare.

Item faciunt ad aliam subtilissimam quæstionem: si aliquis ingressus est monasterium pacto apposito, quod sibi liceat retinere certa bona, an valeat ingressus, & irritetur pactum illud retentionis solum; an vero vitietur ingressus: in qua dico, quod aut ingressus fuit conditionalis, aut

aut purus, sed pactum fuit adjectum de bonis retinendis. si conditionalis, tunc si potest aliter interpretari, ut non vitietur ingressus, valebit pactum & ingressus, ut intelligatur de retentione bonorum conviventibus oculis abbatis, quod licet monachis: ut in *c. 2. de sta. mona. ar. deten l. ubi ita mihi donatum ff. de dona. causa. mor.* loquor ut habeant secundum casum *capit. 1 de sta. mo.* & dummodo non habeat jure obligationis: quia verba debent interpretari sic ratione personarum *l. plenum.* §. *equitis. de usu & ha. in cap. solita. de majori & obedi.* Si vero non potest sic interpretari, ut valeat, sed sit contra substantiam omnino: ut puta quia expresse dixit, quod sibi liceret jure proprietatis & dominii aliqua retinere: vel vellet quod ex pacto in perpetuum sibi deberentur ad usufructum vel administrationem: quo casu jus ex stipulatione haberet ut proprium: tunc vitiatur ingressus. ar. dicti *capit. fi. de condi. apposi.* Nam sicut pactum vel conditio apposita contra substantiam carnalis matrimonii vitiat contractum: ita conditio contra substantiam monachatus, ut est paupertas: dicto *c. 2 de sta. mona. & de regula. c. ex parte.* cum enim votum hoc casu sit emissum conditionaliter, non obligat pure, etiam si conditio de se non sit licita, ut videtur voluisse Inno. in *ca. scripturæ. de voto.* & videtur text. 17. *q. fi. c. fi. in fin.* Est enim hæc conditio turpis in monacho & contra substantiam monachatus: ut in *c. solita. de majori. & obe.* unde vitiat monachatum, dictis juribus; licet forte idem foret si esset alias turpis, & non contra substantiam monachatus: ut in *cap fi. qui cleri. vel vo.* ut vitiet etiam monachatum: ut si vovero religionem, si hominem Titium occidero. cum enim sit spirituale in matrimonio carnali, ut hæc ipsum non vitiet: ut in *capit. 1. & in cap. fi. de condi. appo.* non sic credo in monachatu: quia in contrarium in aliis est jus commune. Sed si ingressio fuerit puta cum adjectione pacti: tunc aut pactum fuit appositum incontinenti, aut ex intervallo. si incontinenti, tunc si potest sic interpretari ut teneat ingressus, & valet juxta ea quæ proximè dixi, & exemplificavi, ut intelligatur retentione bonorum conviventibus oculis abbatis: quia verba contractus sunt interpretanda secundum naturam contractus super quo interponuntur *l. si uno ff. locati.* & secundum qualitates personarum contrahentium *l. plenum §. equitis. ff. de usu. & ha.* igitur fiet interpretatio de habenis bondis, ut dixi: & de hoc videtur text. in *cap. fi. qui cle. vel vo.* secundum solutionem glo. ibi quæ incipit: *ergo non erat*, tenendo quod illius mulieris ibi tenebat ingressus. & pactum fuerat factum de retinendis bonis in ingressu, & in ipso ingressu: licet quidam ut Inno. aliter intelligunt illud c. ut dicam statim in fi. hujus quæstionis. sed si non potest fieri talis interpretatio, ut quia expresse dixit, quod volebat retinere certa bona ad dominium & proprietatem tunc vitiatur ingressus & pactum: cum sit contra substantiam monachatus & resistat: dicto *cap. fi. de condi. appo.* & hoc tenet glo. in *l. per servum. §. 1. ff. de usu. & ha.* per illum text. qui optime probat. nam hoc pactum non est solum contra contractum & ejus substantiam: sed & contra rem quæ venit in contractu sive substantiam rei venientis in contractu: quia monachus est contractus & res quæ venit in contractu. & ita tenet glo. in *capit. fi. qui cle. vel vo. & in capit. 2. de statu mo.* idem tenet Bar. Bric. & Paulus de Eleaza. idem Roffredus, licet aliqui contra, ut glo. decreti 32. *q. 2. capit. solet in fi. magna glo.* & Vincen. & Inno. & hosti. in *cap. insinuante, qui cle. vel vo.* & Philippus & Damasus & Guil. Naso: & Glo. in *auct. ingressi. de sacrosanc. eccl.* & idem Petr. & Jac. de Are. & Jo. Andr. in dicto *cap. fi. de condi. appo.* dicentes quod repugnantia adjecta in spiritualibus non tollit id quod est fortius & principalius *l. si ita quis heres instituatur, excepto fundo ff. de hered. insti.* sed habetur pro non adjecto. ut ibi respondent ad *capit. fi. de condi. appo.* quod in matrimonio carnali obligatio fit homini, cui est imputandum, si tali conditioni consentit. Nam consentiendo est in culpa: & ideo non valet matrimonium ad ejus utilitatem: & hoc probat bene *l. non solum ff. de act. & obli.* Sed in monachatu obligatur Deo, cui nihil potest imputari vel culpæ ascribi, licet ad professionem sic fuerit ab abbate admissus. Sed ista ratio mihi non placet: quia concluderet quod matrimonium non deberet valere, si apposita fuisset alia turpis conditio, etiam quæ non esset contra substantiam matrimonii, cum recipiens cum tali conditione fuerit in culpa, & tamen non est verum quod matrimonium non valeat: ut dicto *capit. fi. de condi. appo.* Secundo assignat aliam rationem & responsionem. igitur conditio turpis contra substantiam matrimonii vitiat matrimonium, quia omnis ejus substantia est à Deo. unde conditio ipsi contraria irritat eum: quod non est in monachatu, quia quod monachus non habeat proprium est ex institutione ecclesiæ 12. *q. 1. capit. certe. & capit. nolo.* & ideo hoc tolli potest, cum sit à sola institutione Papæ: *de sta mona. capit. cum ad monasterium*, & hoc tenet Archi. 32. *q. 2. cap. solet.* hæc ratio mihi non placet: quia dato quod sit ex institutione ecclesiæ: tamen quod leges non habeant locum in suis dispositionibus quis facere privatus non potest. ut *l. nemo de le.* 1. Item quia etiam pacta adjecta contra substantiam contractus à jure civili vel gentium inventos irritat ipsos contractus: ut *l certarum. de testa. tu.* & dicta *l. actus legitimi.* Item assignat aliam rationem: quia in matrimonio est contractus ultro citroque obligatorius, *de ver sig. l. labeo. la.* 2 & obligatur certæ mulieri, quia matrimonium non recipit incertitudinem: *de spon. capit. 1. lib. 6.* sed monachatus licet possit dici contractus: ut in *cap. ad Apostolicam. de regula.* non est tamen illius formæ cujus est matrimonium, quia in matrimonio hinc inde nascitur obligatio, sed in monachatu non, sed tantum profitens obligatur, alter vero solum recipit, sicut in ordine vel in ordinis receptione 28. *di. diaconi.* in quibus morte recipientis professionem vel ordinem dantis non dissolvitur monachatus vel ordinatio. Item protestatio contra naturam ordinis, ut quod possit contrahere, non vitiat ordinis receptionem, sicut fit in matri-

matrimonio morte alterius jugalium. Et ista est ratio, quare non valet matrimonium, sed monachatus sic. Sed mihi non placet ista ratio per dictam *l. certarum*, ubi est solum factum testatoris, & non valet datio: & ideo placet plus prima decisio, per jura primo inducta. Nam & in matrimonio obligatur quis etiam Deo, licet in monachatu per prius & in matrimonio per posterius sive secundario. igitur communi consensu non potest dissolvi carnale matrimonium, *de jurejur. capitulo tua. el. 2. & de regu. veniens. & capit. fi.* Item quia licet monachatus fiat Deo, non fit tamen nisi medio hominis recipientis loco Dei: *de regu. capit. porrectum. & capit. ad Apostolicam.* quia etiam obligationes, quæ fiunt Deo, non valent in foro contentioso, nisi recipiantur ab homine: ut no. in *l. illud. C. de sac. sanc. eccle.* facit *de usur. quanquam li. 6.* & quod no. Inno. *de sepul. c. parrochiano & ff. de arbi. l. arbiter intra certum.* Spe. in *ti. de loca. §. nunc aliqua. ver. 74.* Non ob. quod Dei præsentia debet repleri contractus *l. properandum. §. sin. autem. C. de judi.* vel quod Deus recipiat: ubi deficit homo: quia non constat, quod Deus sic voventium condicionaliter, pure recipiat: quia iste sic vovendo conditionaliter, vel cum hujusmodi pacto contra substantiam, non est omnino voluntarius, & forte peccat, & victimæ impiorum abominabiles fiunt vel sunt Domino 1. q. 1. *c. sicut populus. & c. odit Dominus.* & ideo licet quis profiteatur ordinem Cisterciensium, non tamen est monachus illius ordinis, nisi profiteatur in manibus illius qui potest ipsum ordini incorporare: ut in *cap. porrectum. de regu.* no. in *c. quod Dei timorem, de sta. mona.* Item cum votum emittatur conditionaliter vel modaliter sive qualificate, non videtur quod obliget pure, etiam si conditio vel qualitas de se non sit licita: ut videtur voluisse Inno. in *c. scriptura de vot.* ut no. text. *17. q. fi. c. fi. in fi.* & supra dixi. Nec video rationem, quare abbas. qui potest professionem recipere & non recipere non possit eam recipere taliter, quod non sit vitiosa: & quod sit vitiosa, quod obligetur profitens sicut uxor viro. nec est verum, quod habere proprium non sit contra substantiam monachatus: quia secundum hanc substantialitatem recipitur ab ecclesia: ut dicto *c. cum ad monasterium.* Et sicut quando fit contra substantiam contractus inductam à jure civili vel gentium non valet contractus. *l. certarum de testa. tu.* quando pactum & ejus observantia est contra substantiam contractus: ut in *l. cum precario.* conjuncto. *c. fi. de condi. appo & l. per servum §. de usu. & habi.* sic quando sit contra substantiam inductâ à jure canonico, quando pactum & observantia est contra substantiam: ut dixi, supra cum igitur professio debeat fieri certæ personæ recipienti & per profitentem, non video cur pacta apposita contra substantiam non irritent: sicut si promissio fieret servo contra substantiam, qui servus est minister Domini non valeret: quia haberet jure istius stipulationis jure proprio: Et licet factum mali ministri non deberet posse dissolvere obligationem jam contractam, tamen potest impedire suo medio, vel ipso mediante contrahendam obligationem: ut in *l. si communis servus ita. & l. servum fructuarium. & l. 2. ff. de stipu. ser.* hoc enim non nascitur obligatio ex contractu invalido: & sic impedit acquirendam: ut no. *16. q. 6. §. fi.* & ibi glo. no. non dissolvitur, ut dixit Jo. An. Et quod Deus ipse non intelligatur recipere talem obligationem cum tali protestatione facta, probatur: quia sic vovens vel profitens non est in tali professione omnino voluntarius, quem voluntarium Deus quærit, coactum vero exactionatur diabolus, id est, emit vel acquirit *15. q. 1. non est.* no. *quod me. cau. in c. abbas. in glo. ad fi.* Quare teneo, quod si pactum apponitur vel protestatio in professione contra substantiam professionis, quod incontinenti concipiatur, vel fiat conditionaliter, quod vitietur ingressus sicut matrimonium carnale: & hoc nisi possit taliter interpretari, quod non vitietur salva verborum substantia: quia tunc valebit, ut habeat jure administrationis, ut dixi. Et adverte quod talis administratio non intelligetur, ut habeat vim pacti præcise, quia in hoc monachus haberet contra substantiam monachatus, quia haberet, jus istius stipulationis jure proprio: sed habebit administrationem ad nutum abbatis revocabilem, & non ut propriam: quia verba sunt intelligenda secundum personas, cum quibus proferuntur *l. plenum. §. equitii. de usu & habi. de majo. & obe. solita.* Sic potest salvari opi. Bar. qui hanc distinctionem posuit per *l. ubi ita donatum. de do. causa mor.* quæ fuit gl. in *capitulo insinuante. qui cle. vel vo.* immo forte dici posset, quod si abbas jurasset non revocare hanc administrationem, quod non posset: ut in *capitulo non est obligatorium.* & quod ibi. Jo. An. *de reg. jur.* Item iste qui sic voluit posset implorarre officium superioris, sicut servus potest pro obligatione Domini: ut no. Inn. *qui cle. vel vo. c. insinuante.* quod dictum est verum: quia ex quo implorat officium judicis, patet quod nulla est obligatio. *l. qui per collusionem: de acti. emp.* & si iste monachus non habet hæc ut propria, ita quod debeat conventio irritari. Si vero apponitur ex intervallo, vitiat pactum, sed non ingressum. Et hæc videntur vera, quando uterque consensisset in pactum tam profitens quam ipse recipiens. Sed si tantum vovens apposuisset pactum, & abbas non consensisset recipiens, sed consensisset solum professioni sed non pacto: tunc est majus dubium. Nam Inn. & Jo. An. in dicto *c. fi. de condi. appo.* volunt quod demum tale pactum vitet, quando ambo contrahentes in ipsum consenserunt. secus si alter non consensisset, vel simpliciter tacuit: quia habetur tunc pro dissentiente favore religionis sive jurisdictionis Et ideo dat cautelam Hosti quod si unus apponat tale pactum: contraho tecum donec aliam inveniam idoniorem: ut alter dicat, consentio matrimonio sed non pacto. ar. *d. c. aliquando. 32. q. 2.* sed mihi videtur sic dicendum quod si prius ante ponitur pactum tale per unum contrahentium: & alter expresse dissensit, & nihilominus demum contrahunt, quod tenet contractus ut purus. Ratio, quia demum consentiendo simpliciter, qui pactum apponebat, videtur à priori protestatione & pacto recessisse. *l. cum in plures. §. locator horrei. ff. de loca.* not. in *l. pacta novissima.*

ma. C. de pac. & in l. non solum. §. morte ff. de no. ope. nun. & in tua cap. tua. d. spon. Idem si quærens tale pactum apponere ipsum solum in mente gessit, quia licet loco adulteri sit censendus tenet matrimonium *d. c. aliquando* 32. q. 2. facit *l. si repetendi, de condi. ob. cau.* talis enim tacita mens contrahentis habetur pro non apposita. Si vero tale pactum fuit expressum per unum contrahentium, & alter tacendo consensit nihil dicens, vel alter consentiendo matrimonio tale pactum incontinenti apposuit, & non aliter consensit altero tacente & non contradicente: tunc credo quod contractus non valeat: per text. in dicto *c. si. de condi. appo.* qui loquitur indistincte dum dicit: *si alter dicat alteri.* nota quod non dicit, si ambo dixerint: sed quando alter alteri dixit, & subaudi alius non contradicendo consensit: credo quod non valeat, licet si expresse dissensisset, & postea copulati reperirentur: ille videretur à priori pacto inhonesto recessisse. & ita in proposito, si illo paciscente & volente retinere in professione bona ad dominium & proprietatem abbas dissensisset, tunc & ille conversus postea reperiretur, videtur à pacto & protestatione recessum: & sic potest esse bona cautela Host. Sed si paciscentem simpliciter recipit, & abbate nihil dicente sed solus recipiente talem sic protestantem, credo ingressum vitiari: quando quando incontinenti fuit facta cum pacto vel protestatione professio. secus si ex intervallo: quia tunc dicta in talibus præfationibus non viderentur repetita in hac professione ex intervallo facta *l. ticia. § idem respondit ff. de verb. obli* & sic potest salvari dictum Inno. Et intelligo hæc vera non solum si rettentio prædicta bonorum sic facta, conditionaliter & professo, dicendo profiteor si licet hæc bona ad proprietatem & dominium retinere: sed quocunque ex pacto incontinenti apposito sit facta dicta bonorum reservatio contra substantiam monachatus: ut puta voveo professionem ut bona ad proprietatem retinere liceat. Nam licet natura modi sit non suspendere principum actus, sed dare qualitatem actui iam in esse producto: cum tamen apponitur ex pacto incontinenti, videtur in esse *l. lecta. § dicebam. si cer. pe.* Et ideo si est modus turpis & sic impossibilis de jure, quia turpe est in moncho retentio bonorum ad proprietatem, vitiat totum contractum: præsertim quando est contra substantiam dicta *l. certarum de testa. tu. & l. impossibilis. de verbo. obli. & l. generaliter. & l. si plagii. eo. ti.* ubi est casus, quod si promissio fit ex causa plagii, contractus est nullus: & poterat fieri per modum esse. Nam licet causa veniat ad firmandum id quod est, tamen si est turpis vel contra substantiam in appositione & observantia, vitiat dictum actum, dicta *l. si plagi.* quæ potest loqui quando causa apponebatur per modum, promitto ut plagium committas: vel, promitto causa plagii committendi. loquor semper quando est modus vel causa, cui jus resistat in appositione & in observantia. secus si non assistat: & sic solum in appositione prohibitio: ut dicta *l. ubi ita donatum.* quæ loquitur per viam modi: ut *l. cum precario. de preca.* Et idem si per modum exceptionis fiat cum pacto apposito incontinenti: ut si dicit, voveo me & mea, exceptis bonis talibus, quæ reservo ad dominium mihi: quia & tunc vitiaretur ingressus, quia substantia ingressus non est ut omnia sua dedicet, immo ante potest testari & aliis relinquere: ut in *auct. si qua mulier. de sacrosan. ec.* Fateor tamen, quod si bona alteri non attribuisset, sed simpliciter excepisset, à dedicatione, quod essent monasterii. per text. in *aut ingressi, de sacrosanc. ec.* conjuncta *l. si quis ita hæres instituatur, excepto fundo ff. de hære. insti.* Idem dico, si conditio apposita in professione est resolutiva, donec invenerit ditiorem, quæ ditio *donec* inducit resolutionem hoc casu: ut not. *l. 1. ff. de condi. & demon.* & tamen talis conditio resolutiva vitiat matrimonium apposita in contractu matrimoniali carnalis, fortius ergo monachatum vitiabit. hæc dixi, quia Dominus Anto. de Butrio ausus est dicere: quod si prædictis modis contraheretur matrimonium carnale sine conditione, ita quod non esset conditio apposita in initio matrimonii, sed solum resolutioni esset adjecta conditio, quod valeret matrimonium carnale: & fortius monachatio: sed ipse in hoc dicit contra casum dicti *c. si. de condi. appo.* dum dicit, quod si contrahitur matrimonium donec idoniorem invenerit, quod non valet: & tamen illa erat conditio resolutiva per jam dicta. Idem dicit, si per viam modi contraheretur dicendo: contraho ut evites prolem: vel, ut ad adulteram te præstes: vel, contraho causa adulterii quod subeas causa prolis evitandæ; dicens, quod valeret carnale matrimonium: Et pro eo facit *l. ubi ita mihi donatum l. cum precario.* sed non credo quod bene dicat: cum hujusmodi pactiones turpes. quæ vitiant præcedentem contractum: ut dicta *l. si plagii & l. generaliter de verb. obli.* & hoc quando sunt contra substantiam. nam aliæ turpitudines quomodocunque appositæ non vitiarent matrimonium sed alios contractus, sicut supra dixi. Tene ergo hoc quod matrimonium vitietur & monachatus, quicquid ipse dicat: & ad *l. ubi. & l. cum precario.* responde per supradicta.

Sed ad unum est hic advertendum: si aliquis profitetur castitatem & obedientiam in manibus abbatis; & paupertatem cum ista retentione bonorum, ex qua vicietur ingressus: an saltem sit astrictus voto castitis & obedientiæ? Dico quod si constat quod volebat vovere castitatem, vovit: licet non teneat ingressus respectum bonorum: quia tamen sicut ille qui vult vovere solum castitatem & non alia substantialia solennizat votum, quando illud emittit respectu certæ regulæ: cum facit in manibus illius, qui potest eum religioni incorporare: ut not. Doct. *in capit. insinuante qui cle. vel vo.* Sic hic quia ex quo in bonis apponebat peccatum contra substantiam solum in voto paupertatis: hæc adjectio vitiat in aliis: ergo & sic in castitate remanebit obligatus & erit votum adeo solenne, quod dirimet matrimonium post contractum: per dictum *c. insinuante.* sic intelligo hanc materiam notabilem.

Nunc

SUMMARIUM.

Pontifex an possit cum bigamo dispensare, ut non obstante bigamia vel alia irregularitate, quia fortè vir sit sanguinis, possit ad sacros Ordines in Prebyteratum, & Episcopatum promovere.

CAPITULUM XXVI.

NUnc videamus si Papa potest cum bigamo dispensare, ut non obstante bigamia, vel alia irregularitate, quia forte vir sit sanguis, possit ad sacros ordines in presbyteratum & Episcopatum promoveri? Quidam Doc. Nicolaus furiosus dixit, quod non, nisi usque ad subdiaconatum inclusive: per tex. 34. *dis. c. elector.* & si ordinetur dicit quod non reciperet characterem plusquam si ordinaretur asinus. de quo certum est quod asinus characterem non reciperet. Et pro hac opinione facit: quia tollere vitium bigamiæ non pendet à potestate Papæ. Nam cum surgat à divisione, quia divisit carnem suam in plures, & sic non possit significare unionem inter Christum & Ecclesiam, quæ significatur per commixtionem carnalem cum una uxore: ut in *c. debitum de biga.* & hoc non possit reintegrare Papa. Nam licet Papa in his omnia possit sicut Deus: ut *de transla. prala. per totum*, Deus tamē non potest post ruinam virginem reintegrare. 32. q. 5. *capit. si Paulus. Co. de rap. vir. l.* 1. Sic Papa postquam quis carnem suam divisit in plures, ipsum reintegrare non potest quod divisum non fuerit: quia Deus non potest facere quod facta non sint facta nisi fictione. *l. in bello. §. facta. ff. de capit. in auct. de aqua. do.* §. 1. *colla.* 7. *l. verum ff. de reg. iur.* Item quia non videtur Papa posse contra Apostolum dispensare: ut notat. 25. *quæst.* 1. *c. sunt quidam.* Item quia talis irregularitas videtur esse de iure divino. *dicto capit. debitum de big.* quia oportet Episcopum unius uxoris esse virum. 25. *distin. capit.* 1. & 2. & hoc est quod dicit Apostolus & dictat ius divinum: ut not. *de elect. coniug. capit. sane el.* 1. contra quod Papa non potest dispensare. *de re spo. causas.* Sed beatus Thomas super *quarto sententiarum di.* 27. *q. fi.* dicit quod bigamiæ non est adiuncta irregularitas de iure divino vel de iure naturali, sed de iure positivo. Patet quia si nō obstāte bigamia ordinetur, ipsi imprimitur character: ut est tex. 50. *d. c. quicunq.* quicquid dixerit Nicolaus prædictus. Nec est de essentialibus ordinis, quod aliquis non sit bigamus, per prædicta: & quia in istis quæ sunt de iure positiuo Papa multum potest: ut no. in *c. proposuit: de concess. praben.* ideò potest cum bigamo dispensare. Et sic concludit dictus secundus Thom. Non obstant contraria: quia non est contra Apostolum quod dispensetur cum bigamo. Nam Apostolus non prohibuit cum bigamo dispensari: sed tantum vetuit ipsum non ordinari. Similiter Apostolus prohibuit criminosum ordinari. 25. *di. nunc autem*, & tamen Episcopus dispensat cum criminoso ab adulterio citra: ut in *c. at si clerici de iudi.* Preterea dato quod Paulus prohibuisset, papa posset cōtra prohibitionē Pauli cū causâ dispensare: quia Papa est maior populo & cæteris Apostolis in administratione, preterquam Petro cui in administratione est par, cum sit eius loco, 2. *q.* 7. *ca. pu.* & maior aliis in hac administratione. 22. *di. c. sacrosan.* Item talis prohibitio Apostoli est ab homine non à Deo immediatè. ergo non ligatur ex ea potestas Papæ quæ non est ex homine sed ex Deo: *de iudi c. novit.* Et pro hoc facit sententia In. *de renun. c. nisi cum pridem in* §. *persona irregularitas:* ubi tenet quod omnis irregularitas sit à iure positivo. & idem dicit in *c. si. celebrat. de cle. ex. mi. in addi.* & hanc sententiā sequuntur canonistæ non ob. quod non potest restituere divisum & divisionem. quam fecit bigamus de suo corpore in plures: quia, ut dixi, hoc quod divisus non ordinetur non est à iure naturali, aut divino, sed à iure positivo, contra quod Papa dispensat, ut dictum est. Fuit enim inductum hoc impedimentum non ex defectu sacramenti, sed quia non posset esse orator viduitatis, qui coniugia frequentaverit: ut dixit tex. 26. *di. c. una in fi.* Aliqui tamen voluerunt dicere, quod esset de iure divino hæc irregularitas. & esset solum in hoc quod bigamus non posset promoueri: sed non esset quod non posset per papam dispensari: ut dicit In. *c. nisi* §. *persona de renun.* Sed hoc non credo verum: quia si ipsa irregularitas esset de iure divino, tunc imprimeretur character si quis ordinaretur bigamus sine dispensatione, quod est contra tex. in dicto *cap. quicunq.* 50. *di.* Item si esset à iure divino irregularitatis bigamiæ: Papa saltem tacite videretur prohibitus dispensare: ut not. in *capit. litteras de resti. spo.* nisi subesset causa, & papa vellet dispensare: quia contra ius diuinum etiam papa potest dispensare cum causa: ut dixi supra in quæstione: *an disponit contra ius divinum.* potest etiam dici, quod & si defectus sacramenti sit causa irregularitatis: ut dixit glo. 26. *dis. in summa*, tamen non sit causa finalis & immediata, sed solum sit causans ipsam irregularitatem. 25. *di. c. Achatius.* ita dicit Inn. quod debet intelligi tex: in *c. debium de biga.* unde non est proprie defectus sacramenti causa prohibitionis. Sed illa est ratio: quia non potest esse orator viduitatis, qui coniugia frequentaverit: dicto *capit. una in fi.* 16. *di.* Et idem dicit de omni irregularitate, ut sit à iure positiuo, sive quia sit regularitas ratione delicti, sive quia vitiatus corpore, vel illegitimus, vel obligatus ad ratiocinia, ut possit in his papa dispensare. Ex hoc infertur, quod si de facto se facerent tales promoveri, quod characterem susciperent: dicto *capit quicunque* 50. *di.* Probatur per simile: quia in veteri testamento non erat irregularitates perpetuæ, sed temporales tamen: ut si exibant extra castra, vel tangebant mortuum: & ita est in nouo testamento quando suspensus ab officio celebrat; secus si à beneficio. Ex quibus concluditur, quod papa in omni potest irregularitate dispensare: & sic dispensare potest cum obligato ad ratiocinia, per prædicta, & in *capit.* 1. *de obli. ad ratioci.* & cum homicidis & bigamis, ut etiam sacros ordines recipiant. Non obstat *capt. elector.* 34 *dist.* quod ibi Martinus papa dicit de Episcopis, quod non possint nisi in minoribus dispensare: sed non in sacris. Et ordo subdiaconalis tunc

non erat inter sacros: ut in *c. à multis. de ata. & quali.* Et quod non loquatur de papa, patet quia non potuisset lege imponere successori: ut in *cap. innotuit. de elec.* nec si ipsi. *l. pe. ff. de arbi.* Ex quibus concludo, quod Papa potest cum bigamis dispensare & cum omni irregularitate, & quandoque consuevit: ut no. glo. in dicto *c. lector.* quæ dicit quod Lucius dispensauit cum Panormitano episcopo: & Martinus dispensauit in subdiaconatu: dicto *c. lector. 34. di* Nec placet quarundam distinctio, qui dicunt, quod de ordinata potestate Papa dispensat usque ad subdiaconatum inclusive: in diaconatu vero vel presbyteratu non potest de ordinata potestate sed de absoluta. sic nam si est vera sententia beati Thomæ quam sequitur Innoc. in dicto *capit. nisi in §. persona. de renun.* quod omnes istæ irregularitates sunt de iure positivo: tunc Papa de ordinata potestate potest contra illud disponere, cum sit supra ius positiuum: ut not. *de conces. preben. capit. proposuit. & in cle. 1. de immu. ec.*

SUMMARIUM.

Ponifex an possit à iuramento absoluere ligatum.

CAPITULUM XXVII.

FAciunt etiam ista ad quæstionem: an Papa possit à iuramentis absoluere ligatum. In qua dubitatione variæ sunt glossatorum sententiæ, quæ sunt relatæ. 15. *quæst.* 5. *capit. auctoritatem. &* 85. *dis. capit. florentinum.* not. *de spon. capit. 2. & in capit. quanto de iureiur.* Nam Laurentius voluit quod Papa demum possit absoluere cum causa & clave discretionis interveniente, sine causa vero non possit & dixit tamen esse legitimam, quando ex observatione sequeretur scandalum incomportabile: ut dicto *c. quãto.* & dicto *c. 2. de spon.* vel si malum exemplum sequeretur in multos: Hugucio no. dixit indistincte Papam non posse absoluere à iuramento licito: & omnia iura quæ dicunt Papam posse à iuramento absoluere intelligenda fore de iuramentis illicitis. 15. *quæst. 5. auct. cum capitulis se.* Et assignat rationem: quia in his, quiæ sunt de iure naturali, Papa non potest dispensare: ut in *cap. & si Christus. de iureiur.* ubi dicitur: *Vovete & reddite vota Deo. & in cap. magnæ. de voto.* Tancredus fuit autem in opinione, quod in omni iuramento quemlibet possit absoluere, dummodo fiat commutatio in aliud quod sit Deo magis acceptum & causa subsit: & sine causa non possit. Ego vero sic dico. & primum dico considerandum, si iuramentum est illicitum. nam si constat quis potest contra illud propriâ auctoritate venire. Si vero est licitum & constat: tunc si est licitum ex parte præstantis sed non recipientis, tunc absoluit Papa: quin immo quilibet episcopus: nec est quod aliqua extrinseca causa subsit, sed sufficit turpitudo illicita ex parte recipientis. Et idem si recipiens locupletetur cum damno alterius: licet non adsit alia turpitudo: *de iureiur. cap. veniens. in glo. fi.* dum tamen damnum enorme sit. immo plus voluit Inno. *de elec. cap. venerabilem*, quod si superioris copia haberi non possit, tunc posset quis venire cõtra iuramentũ propria auctoritate, quando urgeret necessitas. 11. *q. 3. c antecessor.* Si autem iuramentũ est licitum ex parte utriusq: videlicet præstantis & recipientis, tunc si iuramentum est præstitum in materia spectante ad Papam, vel quæ à papæ dependeat potestate, vel in materia concernente publicam utilitatem & in manibus papæ consistente: tunc Papa potest tollere iuramentũ propria auctoritate: ut in *c. veniens. de iureiu.* Et est ratio: quia tale iuramentum interpositum super re alterius, non potest esse præcisum nisi in quantum vult superior. Sicut enim cum concernit utilitatem solius privati, ille privatus potest absoluere: ut in *capit. sicut. de spon. & cap. 2.* & not. legistæ in *l. labeo. Digest. de iureiur.* sic & hoc casu Papa, qui erit superior, poterit: quia isto casu censetur excepta auctoritas superioris: ut in *cap. veniens. de iureiur. & de rescrip. capit. constitutus.* Si autem iuramentum præstatur in alia materia ad Papam non pertinente vel ipsius potestate non dependent, quia forte iuramentum est factum Deo & ipsi directum ut ipsi soli placeat: vel ad utilitatem tertii: & tunc cum causa potest papa à iuramento absolvere. Et est ratio: quia cum causa Papa potest privato auferre rem suam: & sic videtur à iuramento absoluere in præiudicium ipsius tertii ex non causa licita respectu iure tertii, quando commisisset aliquid tertius, ex quo posset suo iure privari, non simpliciter quod committet in maius bonum si parti non est magis bonum: & hoc quando est præstitum tantum parti, licet, si præstitum sit tantum Deo: tunc est causa quando commutat in meliori bono: ut no. in *c. 2. de iureiur.* Et quando dicatur præstitum tantum Deo, vel tantum parti, vel Deo, & parti: vide in *capit. 2. de spon.* sine causa autem non posset absoluere, ut videtur velle glo. in dicto *cap. quanto.* & Inno. idem in *c. cum inter. p. de renun.* & hoc est verum quantum ad hoc ut absolutus: vel cum quo est dispensatum sit securus in foro pœnitentiæ: ut dicto *c. quanto. & 15. quæst. 5. auctoritatem:* sed in foro contentioso præsumeretur causa, & esset tutus in illo per absolutionem Papæ: ut not. Archi. in dicto *ca. Florentinum.* & beatus Tho. in *secunda secundæ. 89. distinct. arti. 9.* quod intelligo verum adeo quod de hac absolutionem non posset per concilium, vel quemcunq; alium disceptari, sive etiam recenseri aut disceptari: cum facta pontificis nullius sine iudicio submissa. *9. q. 3. c. nemo & 60. di si papa.* quæ tamen intelligo ut pluries dixi. supra nisi ex tali absolutione turbaretur status universalis ecclesiæ, vel fidem concerneret: quia tunc non posset cognoscere concilium generale, si causa fuisset legitima. *25. q. 1. cap. sunt quidam.* Et ideo si papa iurasset & vovisset renunciare papatui propter unire forte ecclesiam, & tollere schisma quod ingeret vel propter aliud bonum quod concerneret statum ecclesiæ universalis: si iurasset aliquo loco celebrare generale, concilium, propter tollere aliquas hæreses quæ in Dei ecclesia puta ingerent:

ingerent: tunc sic vellet se absoluere vel alteri suam absolutionem commisisset, posset concilium animaduertere si causa esset legitima: ut dixi. supra in quæstione *quæ sit maior: an sententia papæ vel concilii*. sic intelligo hanc quæstionem.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit dispensare in casibus lege divina prohibitis in matrimonio.

CAPITULUM XXVIII.

VLterius dubitatur: an Papa potest dispensare in casibus lege divina prohibitis in matrimonio? Circa quod primo est investigandum, qui casus sint lege divina prohibiti. Pro quo est sciendum, quod in Levitico duæ tantum personæ erant prohibitæ: quia filius nec matrem, nec pater filiam ducere poterat. postea lege alia divina duodecim personæ sunt prohibitæ, mater, noverca, soror, neptis, amita, matertera, uxor patrui: licet glo. in dicto *capit. literas* dicat *uxor patris*, sed est corrupta scriptura: quia vult dicere *uxor patrui*. nam uxor patris est noverca, de qua dixerat, & ideo vult dicere *uxor patrui & uxor fratris*. & hæc erat prohibita, quando cum prole decessisset: alias uxor fratris mandabatur à fratre suscipi ad sobolem suscitandã: ut habetur. 8. q. 1. *c. olim de divor. cap. si*. Item privigna ac filia privigni vel privignæ & soror uxoris. hodie vero in Lege gratiæ, plurimę personæ sunt prohibitæ, ut continentiæ locus sit: ut hos casus refert glo. in *c. literas de resti. spol. in glo.* in verbo *divina lege*. & in *cap. gaudemus de divor. in glo. 1.* Visis modo qui sunt casus lege divina prohibiti, occurrit dubium, si Papa potest in his casibus dispensare. uidetur primo quod non, per tex. in *c. literas de restit. spol.* ubi tex. expresse dicit quod in illis Papa dispensare non potest. In contrarium videtur id quod supra dixi. quia Papa potest causa subsistente interpretari ius diuinum seu contra ipsum dispensare, & in casu isto quod possit, videtur tex. *de diuor. c. gaudemus.* ubi sibi si infidelis con traxit matrimonium in secundo gradu, & convertatur ad fidem, potest ex dispensatione Papæ ob favorem Christianæ religionis ipsam retinere, & tamen secundus gradus erat lege divina prohibitus. 30. q. 3. *pictarium*. & etiam probatur in Leuitico, ubi secundus gradus consanguinitatis affinitatis est prohibitus, dum dicit, *turpitudinem sororis uxoris tuæ & filiæ eius non revelabilis. filiam filiæ eius filiam filii non sumes.* propter hæc dixit glo. quod in Levitico prohibetur secundus gradus in ascendentibus. Et ideo tex. in *c. gaudemus*, loquitur in collateralibus, in quibus in secundo gradu dispensat ecclesia. Sed in hoc est notandum quod si loquimur in tex. ascendentes & descendentes, tunc est prohibitio non solum in secundo gradu, sed in infinitum: ut notat glo. *instit. de nup. §. ergo*, ubi glo. dixit quod si Adam viveret non posset uxorari. & in istis credo quod ecclesia non dispenset & est ratio, quia regulariter non transcendit ad nepotem, qui filii loco est, & cum filiis sive liberis iure divino non est matrimonium. & hoc dixit Philippus, quod in secundo gradu ecclesia in ascendentibus & descendentibus non dispensat. sed ego in infinitum credo quod non dispenset: quia cum non inueniatur ab ecclesia hactenus factum, intelligitur prohibitum: ut in *ca. inter corporalia. ver. præsertim: de transla. præla.* In secundo gradu collateraliũ est aduertendũ, quod si. sunt æqualis lineæ, ipsi non sunt iure diuino prohibiti contrahere. & ideo filii duorum fratrum iure divino legitime copulabantur: ut no. *de consang. & affini. c. de infidelibus.* notat Io. An. in *cap. per venerabilem, in ver. potest qui filii sint. legit.* quamvis isti sint in secundo gradu de iure canonico lineæ transuersalis & de istis loquitur tex. *c. gaudemus*, ibi: *qui constitutionibus canonicis non artantur*; quasi secus sit si contraxisset contra legem diuinam: quia Papa tunc non dispensasset, ut probat ibi tex. dum dixit de pagano converso, qui habebat plures uxores, ut illas contra ius divinum non retineat, sed primam tantum. & idem si repudiavit uxorem secundum paganorum morem vel ritum aut legem: aut factus Christianus aliam non superinducet contra ius divinum. unde ibi est casus quod contra ius divinum Papa non dispensat contra prohibitionem canonicam cum existentibus in secundo gradu: quia ut dixi, filii duorum fratrum non erant prohibiti iure divino. & ideo glo. male allegat illum text. quod Papa dispenset ibi in secundo gradu lege divina prohibito: quia non loquitur de secundo gradu prohibito lege divina, prout esset quãdo sunt transuersales lineæ inæqualis, ut patruus & nepos isti enim bene sunt prohibiti iure divino, & cum istis ecclesia non dispensat, quia non reperitur hactenus dispensatum. igitur censetur prohibitum: *d. c. inter corporalia de translat. prælat.* & sic esset cum sorore uxoris, quæ est in primo gradu affinitatis, & filia ejus in secundo lineæ inæqualis. Sed si sunt æqualis lineæ transuersales isti solum iure canonico sunt prohibiti, & cum istis dispensatur, *d. c. gaudemus*, quia dispensare solum contra prohibitionem canonicam non divinam. Ex quibus concludo quod in casibus lege divina prohibitis in matrimonio ecclesia non dispensat. & ita dixit expresse tex. in *d. c. litteras de resti. spol.* & expositiones, quod non oporteat vel non expedit, positæ per glo. *in d. c. literas*, sunt falsæ. & hæc sufficiant de hoc dubio. Ex istis infertur quod Papa posset dispensare ut fratri relictam fratris uxorem acciperet, quando frater decessisset sine sobole: quia talis coniunctio iure divino erat permissa. & de hoc est casus in *c. si. de divor.* ubi Papa dispensat cum infideli converso ut retineat uxorem quondam fratris defuncti sine sobole, ut ibi.

SUMMARIUM.

Pontifex an possit cum homicida dispensare, ut post peractam pœnitentiam ministret in officio altaris.

CAPITULUM XXIX.

AN autem possit Papa cum homicida voluntario dispensare, ut post peractam pœnitentiam ministret in officio altaris? videtur quod non, per tex. in *c. finali de tempo. ordinã. & de accusa. ca. inquisitionis, Psalmo 62.* Nam Dominus dixit David Prophetæ post pœnitentiam; *Non ædificabis mihi templum, quia vir sanguinis es. 2. q. 7. si quis omnẽ de consecra. di. 1. ca. 1. 50. di miror. & c. aliquantus. & cap. si quis clericum. & c. de his.* In contrarium videtur. nam & Petrus fuit irregularis, quia abscidit auriculam seruo. 24. *quæst. 1 si Petrus. & 23. q. 3. pro membris*, & fecit illud voluntarie. 24. *q. 4. c. ille gladium.* Idem fuit de beato Paulo, qui scienter sollicitavit lapidantes Stephanum, & tamen demum Apostolus & Doctor gentium assumptus est. 50. *dist. c. contra*, & Petrus summus pontifex remansit. sed dicunt quidam, quod in baptismate fuit omnis irregularitas abolita. 26. *distin. cap. deinde*, quæ responsio debet procedere in Paulo, sed non in Petro: quia ante abscisionem auriculæ erat baptizatus & presbyter factus in anteriori sero cœnæ. unde respondent alii, quod irregularitas nondum erat introducta, quæ est demum à iure positivo, ut dixi supra in quæstione *an papa dispenset cum bigamo.* & quod etiam ista sanguinis sit de iure positivo, patet quia in veteri testaméto licebat sacerdotibus interficere. 2. *quæst. 7. §. item cum Balaam. & capit. Daniel.* Sed posito quod esset de iure divino hæc prohibitio per verba prædicta prolata contra David Prophetam: Ego tamen credo, quod licet papa cum tali difficultate dispenset, tamen potest dispensare: quia lex divina alias hoc sibi permittit. Nam cum nepote Aaron dispensatum extitit post duplex commissum homicidium: *Numeri 25. capit.* notatur 2. *quæst. 7. cap. Daniel.* dixit enim Dominus, *ecce do ei pacem fœderis mei & erit tam ipsi quam semini eius paratum sacerdotium sempiternum.* cum igitur reperiatur alias de iure divino dispensatum, & ita volunt Doctores in *capit, sicut dignum de homicid.* licet Specu. aliter sẽtire videatur in titulo *de lega. §. nunc breviter dicendum. ver. 5.* & hoc legitima causa subsistente, cum qua nonnunquam interpretatur delinquentes irregularitatem non incurrisse, ut si infans, dormiens, sive demens, aut aliquis pro tuitione suæ salutis aliter non valens evadere occidit. Nam isti irregularitatem non incurrunt, ut hodie est declaratum in *clemen. si furio. si de homici.*

SUMMARIUM.

Pontifex an possit cum Simoniaco in ordine vel in dignitate aut beneficio dispensare.

CAPITULUM XXX.

SUperest ut nunc videamus, si cum Simoniaco in ordine vel dignitate aut beneficio Papa potest dispensare? & videtur quod non cum simoniaco ordinato simoniace, ut 1. *capit. statuimus decretum. cum cap. sequentibus*, præsertiem in *c. erga simoniacos.* Nam solum videtur dispẽsari posse cum simoniaco ordinato à simoniaco non simoniace: ut dicto *cap. statuimus.* igitur si est ordinatus simoniace, non videtur cum eo dispensari, 1. *q. 7. c. requiritis.* propter hoc dixerunt aliqui, quod cum simoniaco in dignitate non dispensatur, ut dictis iuribus. Sed cum simoniaco in beneficio simplici dispensatur: ut in *c. per tuas el. secundo de simo.* Specu. notat in *ti. de lega. §. nunc breviter dicendum. ver. 8.* videtur tenere quod papa cum simoniaco in ordine non potest dispensare. Sed quicquid dicatur, veritas est quod Papa potest cum eo dispensare quocunque simoniaco, dum tamen renunciet beneficio simoniace adepto, & executioni ordinis simoniaci adepti, *de accu. c. inquisitionis*, quia pœnitentiam retento beneficio agere non posset. 1. *q. 7. c. requiritis de accu. c. inquisitionis.* ita no. Doct. in *c. de simoniacis. de si.* & in *c. penulti. eo ti.* no. in *c. 1. nisi cum pridem. §. 1. de renunc.* Et idem si est ordinatus simoniace ordinato ignorante, quando est manifestum: ut 1. *q. 5. c. præsentium* sed si talis esset occultus, posset episcopus dispensare: ut *d. c. de simoniacis.* & qualiter & quomodo possit cum simoniaco in ordine aut dignitate sive beneficio simplici dispensare? dic ut no. in *d. c. de simonia.* per Doc. & tex. qui dicunt quod cum simoniaco non dispensatur, intellige per alium quam per Papam, ut no. *de simoniacis. c. tanta.* unum tamen est dubium, an papa posset facere quod quilibet posset ordines recipere à simoniaco occulto? Doc. dicunt quod sic in *c. per tuas, el. secundo, de simo.* & hoc negans esset hereticus 19. *di. nulli.* nisi papa in statutis diceret, quod per tale statutum non intendit aliorum opinionibus derogare: quia tunc non deberent ordines sumi à simoniaco quamvis occulto, ut dictis iuribus. Et hoc credo verum, quia executio ordinis à iure ablata simoniaco propter simoniam potest ipsi à papa restitui: quia habitum & actum ordinandi semper simoniacus episcopus retinet. unum credo, quod papa non posset statuere ut prohibita, quia simoniaca possent cum simoni fieri, quia hoc esset nutrire peccatum contra dispositionem divinam, quod non licet 24. *q. 2. legatur.* & quia ista iure divino sunt prohibita & naturali: quibus iuribus papa velit nolit est subditus 40. *dis. si Papa. & ca. homo Christianus.* secus si essent simoniaca quia prohibita, quia cum ista sint à iure positiuo, Papa ex causa potest contra ista iura dispensare. dixi. supra in quæstione *an papa potest esse simoniacus vel an simonia cadat in papam.*

SUMMARIUM.

Pontifex an possit dispensare cum illo, qui scienter se fecit rebaptisari, qui de iure promoveri non potest.

CAPITULUM XXXI.

Vlterius dubitatur, an possit dispensare cum illo qui scienter se fecit rebaptizari, qui de iure promoveri non potest: ut 1.q.7.*capit:qui in qualibet, de consecra.dis*.4.*qui bis.* isti tex. videntur dicere quod non, & maximè tex.in *capit.confirmandus*.50.*di*.tamen veritas est in contrarium: quia illa inhabilitas est à iure positivo, contra quam Papa potest dispensare, cum supra ius possit, ut in *c. innotuit de elec.& c.proposuit,de concess.praben.*& iura contraria intelliguntur, quod Papa cum his non consuevit dispensare, non quod non possit per prædicta. & idem dicendum est cum iterum ordinato ab hæreticis in subversionem fidei: be quo.1.*q.7.c.convenientibus. & c.audivimus Domine,ad fi.*ut cum isto non consueverit dispensare, licet possit. Idem est dicendum de illo, qui fecit sibi ordines vel ordinem aliquem reiterare: de quo 1.*q.7.c.saluberrimum, in fi.*dicunt etiam quidam, ut Specu. in *ti. de lega.*§.*nunc breviter.ver.*12.quod ubi discoloratur status Ecclesiæ universalis, quod Papa non potest dispensare.1.*q.7.c.& si illa.*sed tu dic, ut dixi. supra in quæstione *an papa dispenset contra statum universalis Ecclesia*, ubi hæc declaratur.

Et isti sunt casus in quibus licet Papa possit, non consuevit dispensare. Sunt & alii, in quibus difficulter dispensat, ut in excommunicato, suspenso vel interdicto, qui facit se ordinari in contemptu clavium, excommunicatione durante: *de sen. excom.c.cum illorum.*§.*sin autem.* & idem si durante excommunicatione in contemptum clavium celebret: ut in *c.si quis Episcopus in concilio.*11.*q.*3. Idem de recipientibus beneficia ab illo qui violat interdictum Papæ vel contemnit: ut *de exces.prela.c.tanta.* Idem in falsario litterarum Apostolicarum per tex.in *c.ad falsariorum,de crimi.fal.*ibi,|perpetuo &c. Idem in hæreticis & eis sacramenta ministrantibus. nam non dispensat nisi Papa & difficulter:ut *de hareticis.c.excommunicamus.* §.*sanè clerici.*Idem in Sodomitis.ut in *c. clerici, de exces.prala.*Idem in revelante peccatum in confessione pœnitentiali perceptum *de pœni.& remis.c.omnis, in fi.*Item incorrigibilis & in nimia pertinacia perseverans: *de dolo.& contu.c.veritatis.*Idem in crimine notorio de iure vel de facto: ut in *c.si.de tempo.ordi.*Item cum assessiuis vel dantibus ipsis consilium vel fauorem: ut *c.*1.*de homici.li.*6.Item in delicto infamiam ciuilem inducente: ut no.glo.*in c.nisi.*§.1.*de renun.*Item cum infame infamato ex delicto per sententiam declarato: ut 2.*q.*3.§.*hinc colligitur.* in istis etiam post peractam pœnitentiam Papa difficulter consuevit dispensare cum instituto in sacris, ut Subdiacono vel presbytero, quod matrimonium contrahat quidam, ut Io. glossator decreti dixit, quod aut recipiens ordines expresse astrinxit se voto, & tunc Papa non possit dispensare per *c.cum ad monasterium in fi.de sta.mona.*aut non astrinxit se voto expresse, sed fuit ligatus solum constitutione Papæ, quæ facit ut suscipientes ordines emittere videantur votum castitatis, & tunc Papa possit dispensare, ita notat glo.32.*di.dauid.*Sed ibi Bartho. Brixi.videtur *additionibus* tenere contra glo. quod Papa possit etiã, quando expresse, vovit dispensare. Et pro ista sententia Bartholomæi facit id quod dixi supra in quæstione *an papa dispenset cum monacho,ut matrimonium contrahat:* nam plura ibi dicta ad hanc quæstionem reduci possunt & ratio, quæ movit Io. fuit, quod votum castitatis videtur annexum ordini presbyterali, sicut dicitur quod est annexum monachatui: & ideò Papa non posset dispensare: ratio, quia licet cum monacho possit, quia potest eum facere non monachum, non tamen sic est in presbytero vel Diacono, quia non possunt facto Papæ desinere esse tales, per illa quæ dixi in dicta quæstione *an papa dispenset cum monacho.*sed tunc videretur idem dicendum sive fovit expresse sive non expresse. Nam suscipiendo sacrum ordinem videtur ipsum suscipere cum omnibus suis annexis, & comprobare omnia statuta in ipso ordine. & ratio, quia ignorare talia iura esset suspina ignorantia, maximè quia hoc est omnibus etiam ut plurimis mulieribus notum. Sed alii dicunt, quod castitas non est annexa ordini presbyterali sive ordinibus sacris, sed est solum inducta ipsi ordini ex constitutione Ecclesiæ; ut in *cap.pe.de voto, li.* 6. & ideò si tacitè vel expresse quis vovit castitatem ordines sacros suscipiendo, videtur quod Papa possit sicut potest in aliis votis dispensare. & ita tenent & dixit Vincentius, cuius opinionem credo veram. & quod non sit annexa castitas ordini sacerdotali vel sacro, patet secundum aliquos: quia Ecclesia orientalis facit presbyteros, & tamen coniugantur, & non continent. Sed ista ratio mihi non placet, quia si orientalis Ecclesia hoc non amisit ex voto vel constitutione, ista ratio est sufficiens. quare non est annexa castitas isti ordini in occidentalibus? quia si occidentalis recepit, videt quod potuerit annecti ordini sacro castitas, sicut annexa est monachatui, quia natura seu annexio à iure potest attribui actui civili, sicut est monachatus & ordo. sicut actui naturali à natura, *l.adoptio ff.de adoptis.*Sed credo quod non sit annexa castitas etiam secundum Ecclesiam occidentalem ordini sacro, aliàs sequeretur quod si ordinaretur quis ad sacros post matrimonium contractum, qui ordo sacer non dirimit matrimonium aut contractum: ut not. in dicto *capit.ex parte, el secundo, de conuer.conin.& in c.*1.*de vot.lib* 6.& ibi glo. quod stante matrimonio, in quo quis non potest continere exigente debitum uxore, vel quod non imprimeretur sacer ordo, quod est falsum: dicto capit.*ex parte*: vel quod dirimeret matrimonium non carnali copula consummatum, quod similiter secundum veram opinionem est falsum, ut dictis iuribus. Teneo ergo quod castitas non sit annexa ordini sacro, sicut est annexa monachatui. sed quod recipiens ordinem sacrum sit solum astrictus voto contra quod votum papa cum causa potest dispensare, sine causa non: in *capit.non est. ... de voto.*

SUMMARIUM.

Pontifex an circa impedimenta matrimonii spiritualis possit dispensare, ut puta compater [illegible] commatrem; & sic de aliis.

CAPITULUM XXXII.

Nunc videamus, si circa impedimenta matrimonii spiritualis vel Papa potest dispensare, [illegible] quod compater suscipiat commatrem in uxorem, vel qui baptizauit vel levavit de sacro [illegible] vatum vel levatam accipiat, vel quod filii levantium invicem contrahant, inter quos est im[pe]dimentum, ut in toto titulo *de cogna. spiri.* vel quod pater accipiat filiam adoptatam, inter quos est im[pe]dimentum cognationis legalis, ut in toto titulo *de cogna. lega.* Dicas quod cum hæc impedimenta sint à iure positivo, Papa potest dispensare, non tamen consuevit dispensare inter compatrem & commatrem, vel levantem & levatum: sed inter fratres spirituales, ut inter duos filios levantium, bene Papa consuevit dispensare, & generaliter in prohibibitis iure positivo Papa potest dispensare, ut notatur in *capit. proposuit, de concessione prabend. & de statu monacho. cum ad monasterium.* & ideò cum le[gi]gali filio potest dspensare. Et ideò potest dispensare, quod periurus vel constitutus in mortali pecca[t]o nõ repellatur à ferendo testimonio, *de re indi. capit. cum Io. & An. Instit. de iure naturali §. sed quod principi.* sicut etiam cum eo dispensare potest in ordinibus: ut in *c. dilectus de tempo. ordi.* & ita notat Specu. in ti. *de teste.* §. 1. *ver. sed quæritur utrum papa.* Item an potest dispensare super horis canonicis, ut clericus qui ratione beneficii est obligatus ad dicendas horas canonicas, illas non dicat. Guil. in *cle. dignum. de celebra. mis.* dixit quod ex causa potest in aliquibus horis dispensare quod non dicantur. Alii in dicta *cle. dignum.* dixerunt quod potest in totum in horis omnibus dispensare, cum sit à iure positivo: ut in *capit. 1. de cle. mis. in cle.* & ita ibi tenet Cardinalis Florentinus. Ego verò ita dicerem. nam quidam sunt astricti ad dicẽdas certas horas ex voto, ut quia vovit singulis diebus dicere officium beatæ Mariæ, & in istis Papa potest commutare in maius bonum, sicut in aliis votis: ut in *capit. 1. de voto.* Nam oratur Deo etiam bonis operationibus: ut *de constitu. distinct. 5. capit. nunquam.* Non autem posset in totum remittere. Quidam sunt astricti ad horas ex constitutione Ecclesiæ, ut quod septies in die dicat officia ordinata: iuxta illud Psalmistæ: *Septies in die psallatur Domino.* & in *clem. 1. de cele. mis.* ibi. *horis debitis.* & in istis est attendendum, quod est actus orandi, & est modus orandi. Actus orandi competit homini ad Deum iure naturali & divino: quia est actus latriæ, & est pars iustitiæ, quam reddit homo Deo quod debet sive actus duliæ, quando homo honorat sanctas creaturas propter Deum, & istud Papa non posset in totum in homine tollere: quia in totum non tollit iura divina & naturalia vel debita Deo. & quod sit Deo debita servitus orandi: probatur in dicto *capit. nunquam de conse. dist. 5.* posset autem Papa modum orandi ordinare, ut probatur in *clem. 1. de cele. mis.* ubi commutat astrictos ad divinum modum orandi ad alium modum. Et ideò licet psalmista dicat, septies orandum, tamen posset Papa pauciores horas decernere, cum sit à iure positivo, sed non in totum remittere actum orandi, sicut dixit Guil. Et conclusive dico, quod potest ligare. etiam occulta, *de concess. praben. cap. & libet.* Item personas ineptas ad matrimonium aptas facit, & econtra, ut *de despons. impuberum. capit. ad dissoluendum de consang. & affini. cap. non debet de conver. coniuga. cap. ex [illegible] divor. cap. quanto. & cap. gaudemus.* Sed quod dixi, quod ineptas personas aptas facit, intellige [quæ] sunt ineptæ ex iuris dispositione, secus si dico naturæ, unde non posset facere. quod furiosus [in] furore esset vir. ut matrimonium tunc initiaret: quia non potest hoc casu inducere, quod sit matrimonium sine consensu, iuxta notata per Doct. in *cap. si. de spon. duo.* & furiosus consentire non [potest]. Item non posset facere, quod esset matrimonium inter impotentes habitu & actu de ducendo [per]fectum matrimonium, ut cum frigido vel spadone utriusque testiculi. In matrimonio verò spirit[uali in] personis ordinandis & in beneficiandis & deponẽdis & de obligandis ad religiones, & de religiosis instituendis, & destituendis, & in his & similibus istis illud potest quod vult, *de religio. do[mibus] [illegible] tum. & de transl. c. quanto.* Et ideò impedire potest professiones, *de regula. c. quia in insulis. & [illegible] ra. c. non solum, li. 6.* Et ideo teneret constitutio, quod sine licentia papę exempti profiteri non [possent] vel posset etiam mandare alicui volenti profiteri regulam arctiorem, quod illam non profiteretur [illegible] in *mercuriali* constat *de reg. iur. in 6.* & ibi late Io. An. loquor semper cum rationabili causa non [potest] tamen facere, ut dixi, quod facta non sint facta: quia contra veritatem facti, quod sic de [facto] non sint facta, non potest disponere. Et ideò de nigro album non potest facere, *de iureiuran. c. [illegible] Christus.*

SUMMARIUM.

Pontifici Maximo quæ sint ei tantum reservata in depositione Episcoporum, & absolutione, dispensatione, legitimatione circa beneficia, & similia reservata in spiritualibus.

CAPITULUM XXXIII.

Diximus quæ possit papa per potestatem pontificialem, nunc stat inscribere quæ sint tantum suæ beatitudini reservata. aliàs hoc in *cap. translationem de offi. dele.* latissime retuli. Et addo his scriptis, quia etiã solus papa deponit Episcop: *3. q. 6. c. accusatus. & in c. quamuis. & c. multũ stupeo. & de transla-*

transl.prela.c.inter corporalia. Sed an posset episcopum sine causa à sua sede amovere. videtur quod non ut 7.q.1.*c.sicut alterius*.nisi probatur quod sicut sponsa carnalis dimitti non potest, ita nec etiam sponsa episcopi potest ab episcopo auferri. Si enim in matrimonio carnali copula consummato Papa non potest dispensare, ita videtur in hoc matrimonio spirituali. Et si aliter de ipsa disponatur, adulterium cōmittitur, *eadem causa.c.sicut vir.*cum causa autem potest auctoritate Romanæ sedis etiam auferri episcopus,& sic demum cum causa potest ab episcopo ecclesia auferri: ut in *c.nisi cum pridem de renunc.de transla.prela c.quanto*,ubi necessitate vel utilitate urgente videtur posse episcopū transferre,si tunc non vice hominis sed vice puri Dei hoc faciat,ut *ibi.& in c.2.eo.ti.* Sed Deus iniuste aliquando episcopum non privaret:ergo nec Papa. Episcopus enim consecrando se ecclesię suę se dedicat eidem.& ideo permittit eam regere, unde Deo obligatus est. non potest igitur Papa talem obligationē remittere, sine causa 24. *q.4.c.si is qui prelatus.* & sicut votum aut iuramentum Papa sine causa non potest remittere,ut late scripsi in opere hoc Monarchiæ. ita nec episcopatum episcopo potest auferre, & ipsum ad aliud matrimonium spirituale transferre. Item iure divino prælati in sedibus constituuntur: quia dum consecrantur, Deus invisibiliter gratiam administrat & potestatem præstat, *1.quæst.1.cap.multi & cap.dictum.& deinde.cap.cum deputati,*ibi:*divina gratia vocati.*probatur:quia & Christus iudam non amovit, quamuis foret malus. Responsio,eius delictum aliis non erat notum: ut in *c.si sacerdos de offi.ordi.* Nec apostoli alium surrogassent si ille se non suspendisset *Actuum. 2. cap.* & ideo dicitur, quod Deus hanc dissolutionem sibi reservavit: ut notatur in *capit. 1. 2. & 3. de translatio. prela.* quamuis tamen ab initio præficere episcopum administrationi istius vel alterius loci potest de iure positivo.22.*di.c.1.sicut & ecclesiarum distinctio.* ipsa tamen vocatio est à Deo.iuxta illud apostoli. *Ite in vocatione qua vocati estis.* Idem videtur quod de una ecclesia curata sine causa ab ipsa presbyter removeri non potest.21.*q.2. sicut una* Item præfectio episcoporum est secundum ordinationem apostolorum, qui ordinaverunt in singulis civitatibus episcopos, & in parrochiis presbyteros:ergo sine causa Papa non videtur posse disponere.& hoc videtur decidere text.7.*q.1.sicut.& 16. q.7.c.inventum*, ubi dicitur quod ab ecclesia sua nisi pro gravi culpa non est quis amovendus: quia beneficia debent esse perpetua 55.*di.pracepa:* nec est privandus si sine sui culpa inhabilis factus est: ut in *c.1.de cler.ægro.& in c.1.de capel.mona.li.6.& de sent.excom.in c.nulli,*ubi no.quod sine causa papa mandare non potest quod contra sententiam apostoli excommunicatus recommunicetur. Ad idē.10. *di.c.1.*ubi Papa causa non subsistente non potest dividere episcopatum in duos. Ad idem glo. in *c.1.22. di.*quæ dicit, quod sine causa papa non potest tollere de iure unius ecclesiæ & dare alteri. Unde ergo diceret,quod si subest causa legitima,& constat,papa possit transferre episcopum,& etiam episcopatum sibi adimere. Si vero nulla subest causa, tunc papa non deberet, nec de ordinata potestate.si tamē de facto facit, à nemine potest de hoc iudicari: ut plene dixi in Monarchia in tractatu: *an disponat contra ius divinum*, nisi ex tali mutatione vel turbatione turbaretur status universalis ecclesię,vel si discoloraretur.9.*q.3.per principalē*,ut de delictis ex quibus episcopus esset deponendus: & an potest diffiniri & deponere: vel quod est amplius etiam ex contemptu aliquorum canonicorum, qui non fuissent in electione vocati post confirmationem & secutam consecrationem, forte de facto posset eius electionem annullare: de quo videtur tex. quod non in *cap.accusatus.præalle.* & not. glo. in *cap.ex tua in ver.removet.de cleri.non resi.* & Inno. in *capit. quod sicut.de elec.in glo. in ver infirmandam*, ubi tenet quod si canonicatus agit de contemptu ad dirimendam electionem episcopi, quod si de facto consecuta est confirmatio & consecratio, concilium non deponit vel Archiepiscopus, sed remittit ad Papam:& quod ad finem deponendi non pronunciet concilium: tenet Archi.in *d. c. accusatus.in ver. diffinire.* & gl. 34.*distinct. quorundam.*potest tamen concilium provinciale ad finem suspendendi vel excommunicandi cognoscere de talibus delictis.12.*di.c.de his.in fi.*11.*q.3.siquis episcopus* 18.*di.propter.*ita vult Archid.in dicto *c.quorundam.*& glo.in dicto *c.accusatus.& cap.ex his.& 2.quæst. 1.primates.*facit *de sē. excom.capit.venerabilibus.*§.1.*li.6.&*10.*quæst.3.quia cognovimus.*18.*distinct.placuit.& cap.si episcopus.*notat Inno.*de cleri. non residen.cap. ex tua. in ver procedatur.* & hoc etiam possunt inferiores, ut Officiales, Archidiaconi absente tamen Archiepiscopo à provincia longe: sed non si est in provincia vel prope:si tamen faciunt, valet sententia: ut in *c.Romana.*§.*officiales de offi.ordina. li.6.*& ibi nota. Sed quod ad finem deponendi cognoscat concilium provinciale vel Archiepiscopus, videtur.notat Hosti.& Doc.in dicto *c.quod sicut de elec.*ubi contra Inno.dicunt, quod ad finem ut deponatur consecratus potest agere canonicus de contemptu,& consecratus potest per archiepiscopū removeri, non obstante.*ca.accusatus*,& iura prædicta, quia loquuntur quando accusatur episcopus de crimine ut deponatur: sed ubi quæritur electio irritari propter contemptum, tunc concilium provinciale & Archiepiscopus possunt deponere: fatetur tamen Hosti.quod in consecrato esset honestius consulere pontificem, ne viderentur eius privilegium usurpare. Ego vero sic concludo: quod si agitur de contemptu, ex quo dicatur electio non legitime facta, & ut consecratus removeatur tunc credo quod possit ab Archiepiscopo removeri,licet aliqui dicant contra, qui tamen sunt in eorum dictis varii.& ita loquitur.*c.quod sicut.* Quandoque agitur etiam civiliter, ut removeatur ab episcopatu solum: vel criminaliter,ut removeatur ab ordine propter crimem forte vel non residentiam,tunc licet de hoc cognoscat provinciale concilium, non tamen deponit sed remittit ad Papam: ita notant Doc.in *d.c.accusatus.*Concilium autem generale bene credo quod possit deponere: quia illud fulcitur auctoritate Papæ.16.*di per totum.*notat glo.2.*q.1.primates.& 5.q.4.c.1.&* 2.immo ex speciali cōmissione Papæ quilibet alius episcopum deponit, ut notant Doct.in *dict.c.ex tua.de cleri. non resi.*ubi dubi-

tatHo-

tet Hostien. an papa potest committere presbytero carnali, ut deponat episcopum, & dicit quod non audet ponere os in cælum, sed quod miratur si Papa depositionem episcopi presbytero committat. ego vero firmiter teneo quod sic. nam, ut dixi *de consue. ca. quanto*, ubi tenui quod Papa possit committere presbytero, ut ordinet presbyterum vel episcopum: sic econverso depositionem ipsorum. Sed maius esset dubium, si diacono cardinali vel alii simplici clerico vel laico an posset committere, ut degradaret episcopum vel presbyterum, aut ab ordine deponeret, vel ab episcopatu [illegible] copum removeret. Et in hoc ego sic dicerem, quod si quærimus depositionem ab ordine [illegible] li vel verbali, & istam credo quod Papa non possit committere inferiori à presbytero. & ista [illegible] cedunt solum à potestate papæ, sed dependent ab ordine episcopali: quia sicut collatio ordinum pertinent ad episcopum. 25. *di. perlectis. ver. ad episcopum*, ita etiam ipsorum ordinum ablatio sive depositio. & ita notant Doc. in *capit. ex transmissa de elec.* per tex. in *capit* 1. 15. *quæst.* 7. *& cap. si autem.* & ideo episcopus confirmatus nondum consecratus nõ posset aliquẽ deponere ab ordine etiã minori, ut notant Doct. in dicto *c. transmissa*, quia cum non possit ante consecrationẽ illos conferre, ita nec deponere ab illis. presbytero autem bene posset Papa committere talium depositiones, ut dixi in dicto *cap. quanto*: sed non laico vel inferioribus clericus etiam in sacris constitutis. depositionem vero à beneficio credo quod Papa posset etiam laico committere: quia ista depositio non est ordinis. & Papa etiam potest laico spiritualia tractanda committere, *63. di. Adrianus.* no. 15. *q. 6. in summa. & de iudi. decernimus.* Credo etiam quod si Papa vellet committere etiam laico cognitionem depositionis episcopi ab ordine, ut laicus simpliciter cognosceret & referret, non autem pronunciaret deponẽdũ cũ non sua sentẽtia deponeret quod istud posset: quia talis sententia vel audientia nõ est ordinis: ut notatur in dicto *c. ex transmissa*. no. in *l. 4. §. duas. de dam. infec.* alias *l. cognitio. §. ut possessio. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi.* no. 50 *di. studeat.* Et ideo dixerunt aliqui, quod episcopus confirmatus non cõsecratos posset causas presbyteri criminales etiã depositionis ab ordine audiri, licet non diffiniret. 3. *q. 6. c. quamvis, cum duo. sequen* & ideo episcopus tantum confirmatus posset demandare aliquem ordinandum, licet ipsum non possit ordinare: quia tale mandatum est iurisdictionis, non ordinis, ut notant Doc. in dicto *cap. ex transmissa.* Concludit ergo, quod depositio ab ordine non potest fieri per Papam inferiori à presbytero, licet concilium provinciale posset cognoscere & pronunciare ad finem excommunicandi vel suspendendi. faciunt notata in *c. degradatio. de pœ. li. 6.* Sed si contra episcopum agitur ad finem solum suspendendi, excommunicandi vel interdicendi, tunc non est dubium, quod concilium provinciale pronunciat & cognoscit: dicto *c. ex his. 12. di.* cum sim. Quandoque agitur contra episcopum ad finem, ut propter delicta detrudatur in monasterium, tunc Archi. 2. *q. 6. c. biduum in fi.* tenet quod prouinciale concilium cognoscat, sed solus papa actualiter detrudat per *l. inter pœnas, de interdic. & rele.* Quod credo verum, quando concilium vult cognoscere solum ut referat Papæ, quod illum in ergastulo detrudat, & quando ex tali detentione perderet episcopus beneficium. Secus si episcopatum non perderet, nisi quod loco pœnę pro aliquibus mensibus vel temporibus in monasterio detrudet, sed episcopatum non perderet, tunc credo quod ad hunc finem provinciale concilium cognosceret. sic intelligo notata in dicto *c. biduum.* An autem possit cõcilium cognoscere de crimine, ex quo veniat deponẽdus, ut saltem pronunciet episcopum deponendum, non tamen actualiter deponat? Glo. Io. tenet quod sic in dicto *c. biduum. si quidem insulam. & 16. q. 1. frater noster.* per notata in *l. 1. C. si aduer. liber* ubi iudex pronunciavit aliquem liberandum. & *l. inter pœnas, de interdi. & re. ff.* ubi præses pronunciauit deportandum, licet non posset deportare, quando insulam non habet. & hoc tenet Archi in dicto *cap. accusatus.* super verbo *suspendere.* notatur. 17. *quæst. 4. si quis suadente.* & pro ista doctrina videtur glo. & ibi per modernos in *l. fi. C. ubi & apud quem*, ubi est tex. quod de causa restitutionis in integrum non [illegible] in arbitrum compromitti ut restituat, potest tamen pronunciare secundum glo. ibi *aliquem restituendum esse.* Sed quidam moderni reprehendunt ista duo dicta. primum quod concilium possit pronunciare deponendum: quia text. in *cap. quamvis. & capit. multum stupeo. in quæst.* [illegible] servat concilio tantum cognitionem non pronunciationem. nam omnis pronunciatio videtur concilio interdicta. nec obstat *l. inter pœnas*: quia ibi non erat ablata potestas pronunciandi, sed [illegible] exequendi, quia non habebat insulam. similiter in dicta *l. fi.* ubi tex. dicit non possit cognoscere [illegible] nullam sententiam dare potest, præsertim quia in integrum restitutio requirit iudicis officium, [illegible] non est in arbitrio. mihi videtur glo. & Archi. dicant verum, quod possit pronunciare concilium deponendum. hoc probat tex. in dicto *capit. accusatus*, ibi *vel iudicatus idem*, quia iudicatio non simpliciter interdicta concilio, sed est ipsi interdicta Romano pontifici inconsulto, ut dicto *c. accusatus.* ideò si pronunciat eum deponendum consultando Papam, credo quod sufficeret, quoniam pronunciando non deponit, sed suam insinuat pontifici voluntatem. si autem vellet concilium pronunciare non referendo pontifici, credo quod non posset: quia actus pronunciandi est sibi interdictus non referendo principi. Credo etiam in causa restitutionis in integrum, quod arbiter non posset pronunciare quem restituendum, quando est arbiter iuris: quia talis potestas est sibi interdicta ut dicta *l. fi.* Sed ut in arbitratorem, credo quod sic, ut saltim valeat vi pacti, & pareat [illegible] ut ille contra quem peteretur restitutio parere laudo teneretur. ar. *l. 2. C. communia utriusque.* [illegible] illud quod dixi supra quod Papa non potest committere inferiori à presbytero depositionem episcopi ab ordine: idem dico de quolibet alio in sacris constituto, ut eius degradatio non possit committi nisi Episcopo vel presbytero, non Diacono vel Subdiacono, & minus laico, per prædicta.

Quis

Quis autem episcopum absoluat à depositione? quidam allegant glo. 12.*di.praeceptis in fi.glo.* quod favore absolutionis possit concilium absoluere : & hoc prout habetur in glo. licet ab alio absolui possit.& hoc tenet Io. Mo in *c.inquisitionis, de sen.excom.li.6.*& Gof.in *sum.de for.compe.in princ.* sed glo. in dicto *c.perceptis*, habetur aliter per aliquos: quia aliqui habent *nec absolui* : & tunc tenet totum oppositum, quod nec per concilium absolui possit, sed solum à Papa. Et istud est verum, quia est tex.5.*q.*4.*ca.*1.ibi, *indicetur vel damnetur.*& hoc tenet in glo. quoniam ista causa absolutionis est de maioribus: & ideo est iudex solus Papa, nec quod alius absoluat comperitur.ergo est standum regulæ quod solus Papa possit.3.*q.*6.*multum stupeo*, ibi, *nihil decernens.*& in *c.quamuis*, ibi *diffinite*. Ex quibus duo enucleata sunt, quod Episcopos solus papa deponit: secundo quod solus Papa à depositione absoluit. Et ex hoc infertur, quod sicut provinciale concilium non pronunciat absoluendo vel condemnando etiam ubi agitur civiliter ad depositionem Episcopatus, multò minus pronunciat quando agitur, criminaliter ut deponatur ab ordine:& ita legatus vel Archiepiscopus non poterit, quia pronunciare de dissolutione matrimonialis vinculi spiritualis pertinet ad solum papam: ut in to.ti.*de transl. prala.* & quod legatus natus vel etiam de latere non possit, volunt Docto.in *c.* 1. *istius tituli.* possunt tamen isti cognescere & Papæ referre. Sed Achiepisopus debet tunc facere cum aliis comprovincialibus Episcopis.3.*q.*6.*si quis Episcoporum.* Et quales & quot esse debeant:not.3.*q.*8.*in suam.*& 15.*q.*7.*in suam.* sed tunc non deponant vel pronunciant, ut no.Archi.34.*di.qnorundam*, etiam si ageretur ciuiliter à remotione ad administratione: ut no.Inno.& Doct. in *c.graue de praben.*

Nunc alias causas dicamus tantum isti sedi reservatas. Et quidem omnes maiores causæ sunt ipsi reservatæ: ut in *capit.maiores.de bap.& in capit.ut debitus.de appel.* Quæ autem illæ sint, potest dubitari. Primum de causis fidei. Nam istæ Papæ videntur Papa reseruatæ. 24. *q.*1.*quotiens*, præsertim quando fidei articulos contingant.ut in c. maiores. de bap. In contrarium mihi videtur facere.80.*di.c.*2. ubi videtur istæ causę ad ipsos pertinere:quod sede vacante ad capitulum Ecclesiæ cathedralis:ut *de hareti ad abolendam.* quare glo. in *dicto c.*2. dixit quod si est dubium clericorum, pertinet ad Papam; si laicorum, pertinet ad Episcopos: ut *de haret.c.cum Christus.* Ego dico, quod si dubietas est per Ecclesiam iam decisa,& per aliquos verum revocetur in dubium : sive tales sint clerici siue laici, Episcopi possunt de his cognoscere: Si verò illud, de quo dubitatur, non est dicisum, tunc hoc determinat solus Papa. ita videtur velle glo.in dicto *c.quotiens.*& 80.*di.c.*2.cum dicit quod *ca.ad abolendam*, habet locum in causis decisis, ut omnes seruent in his quod Episcopi mandant. Sed in dubiis decisio, pertineat ad Papam.16.*q.*1.*frater noster.*& hoc est quod dixit glo.in *dict.c.*2.quod causas fidei dubias determinare pertinet ad pontificem. Sed illas sine dubitatione ventilare pertinet ad Episcopos. Nam Episcopi factas decisiones tueri debent, fiendas facit solus Papa. Et ideò dicunt Doct.quod Episcopi sunt in causis hæresis iudices ordinarii, & debent inquirere : & si sunt negligentes, privantur: ut in *c. excommunicamus.*§.1.*de hare.* Illud tamen, quod dixi, quod solus Papa decidit causas fidei, intellige quando non est collectum concilium generale, vel Papa non est suspectus de illa hæresi. nam si esset collectum concilium generale vel provinciale Romanum, tunc Papa debet facere de consilio concilii, quod præfertur in hoc sententiæ Papæ:ut no.glo.15.*di.sicut sancti.* Et ego plenissime posui in titulo conciliorum in quæstione:*qua sit maior:an sententia papa vel concilii.* Et si Papa est de illa hæresi suspectus, debet concilium convocare.

Consuevit etiam dubitari de causis electionum Episcoporum & appellationum ab eis, utrum connumerentur inter maiores causas. Quidam quod sic, per *c.ut debitus de appel.* Sed veritas est in contrarium: patet quia earum confirmatio quoque pertinet ad Archiepiscopos vel patriarchas sive legatos, ut in *c.si abbatem.*2 *responso.de electio.lib.*6. quæ si essent maiores causæ non possent per tales expediri, ut hic. Nec obstat quod ex appellationis interpositione debet solum per sedem Apostolicam cognosci: ut in *cap.quamuis.de electi.li.*6. quia appellatione sedis Apostolicę intelligitur etiam legatus de latere ut no.glo.in *d.c.si abbatem.in v.transferendi.* unde causæ appellationum super electione Episcoporum non sunt de causis tantum papæ reservatis. Non ob. no. in *c.* 2. *de feu.* ubi dicitur quod si aliquis iurat non alienare Romano pontifice inconsulto, quod tunc legatus non possit absoluere:quia illud dicitur quando iurat nominatim Papæ vel summo pontifici: quia aliud est Papa, aliud sedes Apostolica, ut in *c.si gratiose.de rescrip.l.*6. Non ob.no.in *isto c.* ubi glo.& Doct. loquuntur de reservatis sedi Apostoliæ, quæ tamen non potest legatus, quia ipsi loquntur, quando fit mentio sedis Apostolicę in casibus tantum papę reservatis, ut tunc non intelligatur de legato de latere, sed in aliis casibus non reservatis, si fit mentio sedis Apostolicæ, includitur legatus, ut dicto *c.si abbatem de offi. lega.c.*1. *de priuil.c.capit.auctoritate.*§.*inhibemus. libr.*6.*facit cle. per litteras*, & quod ibi not.*de praben.* & hoc quando simpliciter dicitur *Apostolica sedis*, secus si esset aliqua dictio taxatiua vel restrictiua, quia tunc legatus non comprehendetur, ut not.Lapus in *cle.grauis.de senten. excommuni.* Idem si diceret, *sine licentia papa:ut in cap.cupientes de electio.* Ex quo infertur quod si papa dicit, *reservamus nobis absolutionem talium*, tunc pœnitentiarius vel alius legatus non poterit absoluere. Non obstat not. in *cle.quia contingit, de religio.domi.*& ibi glo in v.*Apostolica sedis.* Nam ibi loquitur in testamento,& de mutatione eius quod pro lęge servari debet. 13. *quaest.* 2. *cap. ultima voluntas* .Unde sicut legatus potest mutare legem communem: ut in *capit.dilectus.de praben.& capit.dilecto*, ita non potest mutare testamentum, quod est lex privata, sed solum mutat Papa. Et ideò distinguendo concludo , quod si aliqua sunt lege vel iuramento prohibita *sine licentia Apostolica sedis* , tunc aut est hoc tantum super casibus sedi Apostolicæ reservatis , & tunc potest solus papa , ut hic : aut sunt casus non

reseruati & tunc aut est dicto taxatiua tantum vel æquipollens, dicendo *ad voluntatem sedis Apostolicæ tantum:* & tunc idem quod non possit legatus: vel simpliciter dicitur *sedis Apostolica*, & tunc potest legatus, dummodo non exprimatur nomen Papæ vel verbum *papa*, ut quia diceret: *nobis reseruamus*. Ex quibus infertur, quod de causis electionum Episcoporum legatus cognoscit sic intellecto *c. quamuis de elec. li. 6.*

Item infertur unus alius casus tantum Papæ reservatus, mutationes testamentorum. dicta *cle. quia contingit*.

Item & alius casus, quando quis iurat non facere aliquid Romano pontifice inconsulto: tunc non disponit in his, nisi solus Papa: licet secus foret si iurasset non facere sine licentia sedis Apostolicæ, quia tunc legatus posset.

Papa etiam solus religiones approbat: ut in *c. 1. de vol. 6.*

Item solus canonizat sanctos: ut *c. de reliqui. & vene. sanc. l. 6.* no. in *c. fi. de fieri.*

Item solus inducit solennitatem voti, ut post ipsum solenne non teneat matrimonium, ut in *d. c. 1. de vo. li. 6.*

Item solus absoluit incendiarios excommunicatione maiori: ut in *c. tua nos de sen. excom.* licet de hoc sint opiniones, ut ibi dixi.

Hæc omnia intellige nisi de consuetudine, vel stilo Romanæ curiæ esset, quod etiam isti casus vel aliqui eorum censerentur missi legato de latere multotiens: quia tunc venirent in generali commissione, etiam eis aliter non expressis, ut est casus in isto c. nam licet casus excommunicati absolutionis per violentam iniectionem manuum in clericos sit reservatus Papæ. 17. *q. 4. si quis suadente Diabolo*, tamen cum Papa consvevit legatis de latere hanc potestatem absoluendi concedere, certè hodie venit in generali mandato: ut in *c. ad eminentiam. de sen. excom.* Et idem dico in omnibus aliis similibus casibus.

Item solus Papa erigit sive de novo ordinat Ecclesias cathedrales. 16. *q. 1. c. fœlix. & c. præcipimus.* ita intellige no. in *c. cum inferiores: de ma. & obe.*

Item solus facit ea quæ in isto. c. continentur: videlicet quod subjicit unam Ecclesiam cathedralum alteri.

Item unit Episcopatus. Item quandoq; dividit. Item etiam ius primariæ concedit. legatus autem bene posset unam Ecclesiam subditam Episcopo eius mensæ unire quam Episcopus debet postea regere per vicarium perpetuum: ut hæc no. in *cle. de reb. ec. non alie.*

Item solus facit sedium mutationes, ut quod sedes, quæ erat Episcopalis Monteflasconis sit hodie Converana: ut fecit modernus Papa Eugenius, 7. *q. 1. c. temporis qualitas.* Item solus eximit Episcopos & abbates. 16. *q. 1. frater noster.*

Item solus approbat & reprobat aliorum scripturas & etiam concilia, 15. *d. sancta Romana.* & 17. *di. regula*, ubi habes quod etiam solus concilium vocat, ut hæc plenius dixi in tractatu conciliorum. faciunt no. in *c. damnamus de sum. tri.* ubi papa damnavit scripta Ioachimi abbatis: & approbavit scripta Magistri sententiarum.

Item solus potest damnationes remouere: & tamẽ præses provinciæ ad se iniustè damnatos non potest absoluere *l. 1. in fi. ff. de quæsti.* sed papa à se vel aliis dãnatos absoluitur, ut in toto ti. *C. de sen. pu.*

Item papa solus restituit, ut in glo. hic & *c. sic uniri. de exces. præla.*

Item solus recipit cessiones vel renunciationes Episcoporum. 6. *q. 3. deniq. & de renun. nisi cum pridem.*

Item solus certa vota commutat, ut votum terræ sanctæ, ut in *c. magnæ. & ca. quod super his de vo.*

Item solus restituit clericum solemniter degradatum: ut no. glo. 2. *q. 6. ideò*, ubi gl. dicit quod idem est de summis negociis Ecclesiarum: & ideò Papa restituit solus clericum depositũ, Ratio, quia non deponitur clericus nisi pro delicto graui & manifesto & causante irregularitatem, in qua Papa solus dispensat. *l. di. in summa.*

Item postulatum postulatione sollenni ad Episcopatum solus Papa confirmat, sive sit legatus alteri Ecclesiæ: quia licentiam transferendi non præbet nisi papa: *de transla. præla. per totum.* nisi transferendus esset abbas, quia tunc licentiam prębet legatus. & idem si sit postulatus propter impedimentum indispensanile, nisi per solum Papam: quia tunc etiam si postulatur ad inferiorem dignitatem, non cõfirmatur nisi à papa: ut no. in *c. à multis. de ata. & quali. & de tempo. ordi. c. dilectus.* Idem si esset impedimentum dispensabile per inferiorem, sed postularetur ad Episcopum: ut no. In. & Doc. in *c. fi. de postu. præla.* & Arch. 60. *di. c. fi.* quicquid dicat glo. ibi: licet si hoc postularetur ad inferiorem dignitatem posset per in feriorem dispensari, quando postularetur per viam gratiæ communis, secus si per viam gratiæ spiritualissimę: vel quando foret cum maxima discordia postulantium: ut hæc habentur in *c. bonæ el. 2. de postu. præla.* vel quando debuit postulari, & fuit electus, tunc admittitur de gratia specialissima sed solus papa hoc facit: ut in *c. 2. de corpo. 6. & in c. quia diligentia de elec.*

Item si clericus eligatur ad aliam Ecclesiasticam dignitatem, non potest compelli ad illam acceptandã per aliquẽ inferiorẽ à papa: ab ipso autẽ papa sic: ut no. gl. 7. *q. 1. scias*, potest tamẽ ab inferiore fieri de nolente nolẽs: ut no. 40. *d. ante omnia in glo. & 74. dis. in summa.* causative tamẽ sed nõ præcise.

Item secundum Pe. & Abbatẽ si cum aliquo est super crimine dispensatũ, ut possit promoveri & per acta pœnitentia peccati, ex quo ad promovendũ in Episcopum reddebatur inhabilis, nunquã tamẽ promoveri poterit ad Episcopatũ, nisi per papam recipiatur, vel per eum secum dispensetur & hæc vi-

hoc videntur probari ex no. in *ca. innotuit. de elec.* & ideò secundum istos notorii fornicatores & aliqui essent propter crimen impediti ad Episcopatum promoveri non poterunt, etiam peracta pœnitentia promoveri: quia circa promotionem ad Episcopatum solus Papa videtur posse dispensare: ut supra dixi, & not. in *capit. gratum. & capit. fi. de postu. prælat.* ad hoc 56. *di. cenemanensem. & de elec. cum dilecti.* specu. in ti. 2. §. *nunc de Episcoporum. ver. sed nunquid legatus* facit glo. Iohannis. in *ca. scriptum. de elec. ver. præsumptionem. in fi.* quæ dicit quod si dispensatur cum aliquo in minori dignitate, non intelligitur de maiori dispensatum: ideò si dispensatur quod obtineat dignitatem, non obtinebit Episcopatum: vel possit habere Episcopatum, non habebit Archiepiscopatum. Ego verò aliter dicerem: quia est inspiciendum an vitium contractum sit delectum & abolitum, quod impediebat promovendum in Episcopum, vel etiam simpliciter cum aliquo dispensatum. Si vitium sit delectum debet inspici forma abolitionis, & quomodo est sublatum.

Pone enim, quod aliquis est natus illegitimus, & postea legitimatur, an poterit sine alia Papæ dispensatione ad Episcopatum assumi. In hoc dicas: aut legitimatur subsequentia matrimonii, quo casu abolitur vitium iuris communis beneficio: ut in *cap. tanta. infra. qui fil. sint le.* & tunc talis sine alia dispensatione poterit eligi in Episcopatu & promoveri: ut no. in *c. innotuit supra de elec.* & ibi glo. in *ver. coniugata*, licet alicui aliter dicant: ut no. in *c. ad extirpandas. de fil. presb.* Non obstat quod iura videntur requirere, quod eligendi in Episcopum sint nati legitime: & iste dicitur fictè natus: quia facta non possunt haberi pro infectis nisi fictione ope. *l. in bello. §. facta. ff. de c.* quia respondeo quod iura communia sic disponentia verificantur in casu ficto: no. in *c. innotuit. de elec.* licet secus in statutis regulariter: ut no. in *l. 3. §. hæc verba ff. de neg. ge.* Idem dico de legitimato secundum casum *auth. item si quis. la. 2. de natu. li.* quando pater dixit in testamẽto filiũ, nec adiecit naturalem. Siautẽ est legitimatus spirituali principis privilegio, tunc si solum ab imperatore vel alio seculari, tunc non poterit promoveri sine Papæ dispensatione: quia talis dispensatio, ut dixi, pertinet ad Papam *d. c. gratum. & fi. de postu. prala.* Si vero est legitimatus à papa, tunc est inspicienda forma legitimandi, quæ est multiplex: ut no. Docto. moderni in *c. per venerabilem. qui fi. sint le.* Et ego late dixi in *secundo libro Legitimationum in causa finali in quæstione: an sint vero vel ficte legitimi.* Nam aliqua est restitutiua, per quam disponitur in vitium matrimonii, vel de prole propter matrimonium, de qua in *c. per venerabilem. & c. quidam nobis. & c. ex tenore. qui fil. sint leg.* & iste est vere legitimus: & sine alia dispensatione potest ad ediscopatum admitti, ut statim dicam in proxima legitimatione. Aut legitimat Papa non disponendo de matrimonio, sed restituit forte aliquem natalibus antiquis & pristinæ & ingenuitati antiquæ: de qua est text. *qui. mo. nat. effi. sui. §. reliqui. & §. si quis ergo:* tunc Io. An. vult sentire, quod talis non possit eligi in episcopum sine alia dispensatione Papæ: ut ipse no. in *c. innotuit. & in c. cum victon. de elec.* quasi legitimatus principis privilegio: ut videtur text. in *l. fi. C. de his qui ve. ata. impe.* qui secundum aliquos debet intelligi de legitimatione naturali non civili: sicut quando relinquitur in casu mortis intelligitur de naturali non civili *l. ex ea parte §. insulam. de ver. obli.* Et ideo dixit Inno. quod si in hac restitutione fiebat mentio promotionis ad Episcopatum, posset sine alia dispensatione promoveri: alias non. ita credo quod si Papa restituit aliquem illegitimum natalibus antiquis & pristinæ naturæ, tunc si talis saltem erat naturalis sine alia dispensatione, posset eligi in Episcopum: ita intelligantur tex. & glo. in dicto *c. cum victon.* quia hæc legitimatio abolet totaliter vitiũ: in *auct. quib. mod. na. effi. sui. §. si quis ergo. & l. fi ff. de nata, restit.* Non obstat quod debet intelligi de legitimo de iure communi, non principis privilegio. Num iste est legitimus de iure communi, quo vult ut talis possit petere legitimationem per privilegium principis, dicto *§. si quis ergo.* Non obstat quod dicunt quod debet intelligi de legitimatione naturali, non civili. Nam sic argumentantes non intelligunt, quia differentia legitimi & illegitimi non processit à natura, secundum quam omnes liberi nascebantur & omnes legitimi, sed sicut bella seruitutes, ita concupiscetia ius illegitimum adinuenit: ut in *auct. qui mo. na. effi. sui in §. naturalia:* & ideò hoc ius legitimi & illegitimi est de iure civili, vel de secundario iure gentium. unde cum sint legitimi, de iure communi sufficit. Aut etiam legitimatus erat spurius, qui de iure communi non potest supplicare principi ut legitimetur: vt in *§. si in auct. qui mo. na. effi. sui.* tunc credo quod non possit eligi sine Papæ dispensatione: quia est legitimus de absoluta potestate non iuris communis dispositione, de qua iura non videntur cogitasse. *d. l. fi. C. de his qui ve. ata. impe.* Aliquãdo Papa legitimat, ut nunc iura legitimorum conferendo: & differt à præcedenti: quia illa est restitutiua & trahitur retro ad tempus nativitatis: ista fit simpliciter ex nunc & non trahitur retro: quo casu quando est factus quo ad omnia talis est verè legitimus, ut nunc & tunc credo quod sine alia dispensatione spirituali non possit eligi in Episcopum. Ratio, quia canon requirit quod promovendus sit natus legitimus: dicto *c. innotuit:* sed iste non dicitur natus legitimus verè vel fictè: quia licet hodiè sit legitimus tamen dicitur natus legitimus, novit collatiua, non trahitur retro. Ita potest intelligi quod no. Io. An. in *mercu. sine culpa. de reg. iu.* licet si esset restitutiva, traheretur retro: ut supra tetigi, & dixi in dicto tractatu *legitimationum primo libello in causa fi. in q. an legitimatus succedat in iure primogenituræ*: aliquando non est vera legitimatio, sed est dispensatio. ut not. *c. 1. de fil. pres.* & tunc si fit dispensatio per inferiorem à Papa, non potest ad Episcopatũ promoveri. Si fit à papa: tunc si dispensat in aliquibus vel minoribus dignitatibus, vel simpliciter in dignitatibus, & nõ fit mentio de Episcopatu, tunc non potest eligi in Episcopũ: ut in *c. scriptũ*, & ibi glo. in *ver. præsumptioni de elec.* no. Doc. in *c. dilectus. el. 2. de preben.* Et si esset dictum ad Episcopatum, tunc non ad Archiepiscopatum. Si verò esset generalis dispensatio apta comprehendere Episcopatum, tunc non est opus alia dispensatiene: indubio

indubio tamen ad ipsum non extenditur dispensatio : ut no. Doc. in *d.c. cum victor* sic. intelligo hoc de defectu natalium

Si autem alius est defectus impediens episcopatum, tunc aut irrogatur ipso iure legis dispositione, forte quia deliquit, aut venit defectus irrogandus per sententiam, quia si condemnabitur forte efficietur infamis primo casu ut in notorio fornicatore & similibus : Aut dispensatio est facta à papa, aut ab alio inferiore, tunc si Papa dispensavit in aliquo, puta quod propter delictum tale non deponeretur à dignitate quam habeat, tunc non poterit eligi in episcopum sine noua licentia Papa: dicto *cap. scriptum. de elec. & in cap.* 1. *de fil. pres. in* 6. quia tales dispensationes sunt stricti iuris, nec extenduntur vltra casum in eis comprehensum, ut ibi, Aut dispensavit delictum abolendo omnem infamiam, & egit pœnitentiam, tunc credo quod poterit promoveri. Si enim Papa & princeps restituit ad famam, qui potest solus, cum senatus solus hoc potest. ut *l.* 1. §. *de qua. ff. de postul.* & no. Inno. in *cap. cum te, de re iudi.* ubi dicit quod collegium Cardinalium potest: certe cum omnia sint abolita, poterit eligi in episcopum sine alia dispensatione. Sed si dispensabit inferior à Papa non potest. Si vero defectus non irrogabatur ipso iure, sed demum per sententiam ex infamia forte ex illa surgente : & tunc si iudex causa cognita voluit abolere delictum, & extinguere, ac famam reservare, ex hoc grauiorum forte pœnam imponendo, quod facere potest iudex: ut notatur in *l. quid ergo.* §. *pœna gravior. ff. de his qui not. infa.* & tunc puto quod poteris promoveri: & hoc si ista facit antequam actus promotionis immineat. Sed si fieret in tempore existente promotionis, quia iam electus vel sperabatur eligi, tunc non potest fieri nisi à solo Papa. ita intelligi not. per Doc. in hoc articulo in *c. ac si clerici. de iudi.* Sed si infamia non surrexisset, quia forte soluit ante sententiam, ut evitaret infamiam: secundum no. in *l. infamem. de publi. indi.* Credo quod poterit promoveri. sed si infamia fuit irrogata, tunc non dispensabit nisi papa nec sufficiat peractio pœnitentię: vel si secum dispensaverit ut non deponeretur, licet si futuras promotiones sibi reseruasset abolendo delictum poterit promoveri peracta pœnitentia, & delicti non remanente macula. sic intellige istam pulchram quæstionem.

Item solus Papa dispensat cum eo, qui sibi amputavit virilia sine causa, etiam si errans in iure crederet ex hoc magis Deo placere: ut in *c. significavit, de corpo. vici.* & hoc in missa celebranda: quia in aliis officiis sacerdotalibus potest episcopus dispensare, ut ibi: vel forte solus papa dispensat cum corpore vitiato: ut *d. c. singnificavit.*

Item solus Papa dispensat in pluribus canoniis suæ præbendæ habendis in eadem ecclesia : vel in una pręebenda & alia canonia: licet in diversis ecclesiis dispenset episcopus: ut in *c. literas. de conces. preben.* per Io: An. & tenent Docto. in *c. cum iam dudum. de preben.* faciunt no. in *cle.* 1. *de preben.* In duobus autem simplicibus Goff. in *summa de preben.* §. *si in aliis simplicibus*, tenuit simpliciter quod circa pluralitatem plurium beneficiorum dispenset episcopus & in diversis diœcesis ambo episcopi dispensent. Et similiter si unum sit curatum & aliud simplex : vel aliud sit simplex & aliud dignitas : & hoc quando sit in simplicibus dispensatio in duobus retinendis. Sed si fieret super multitudine habenda ultra duo fit à solo Papa. ita notatur in *cap.* 1. *de consue in* 6. Et hoc teneas dimissa opinionem Petri Hyspani, qui voluit quod quando plura beneficia simplicia requirunt residentiam, quod tunc solus Papa possit dispensare contra consuetudinem Ecclesiæ, 35. *quest.* 1. *qua ad perpetuam.* & videtur de mente Inno. in *cap. si. de cleri. non residen.* Nam si interpretatur consuetudo, quæ est optima legum interpres, & indistincte in duobus simplicibus beneficiis episcopi dispensent, potest etiam in eadem ecclesia etiam in canonicatu & dignitate episcopus dispensare: ut not. in *c.* 1. *de consue. in* 6. & quando beneficia sunt inæqualia, quia non sunt eiusdem tituli, sed sunt difformia, dispensat episcopus etiam in eadem ecclesia : ut no. in dicto *cap.* 1. *de consuet. in* 6. In præbendis autem eiusdem ecclesiæ & in diversis titulis non dispensatur episcopus, sed solus Papa. ut nota. in *dicta cle si.* Item solus dispensat in duobus curatis per eundem retinendum: ut in *capit de multa.* & ibi no. *de preben.* Et idem de uno curato & dignitate, vel in duobus dignitatibus vel de duobus personatibus, vel de uno personatu & de alia dignitate. & hoc no. *cap. de multa de preben.* ubi in his attenditur stilus curiæ quod facit ius commune: ut in *capi. quam graui de cri. fal.* quicquid dixerit Hosti. Pet. & Abbas & Archidi. 70. *di. sanctorum.* & not. in dicto *ca. de multa*, qui dixerunt quod si inferior vellet in talibus dispensare de gratia. puta propter merita personarum, quia tunc posset solus papa. Si vero propter ecclesię necessitatem, tunc possit solus episcopus : alias contraria opinio esset ecclesiis onerosa, quod subsistente necessitate ecclesiæ episcopus non possit dispensare, *infra c.* 1. *de consue.* Et quia est fortius vinculum Dei quam hominis, sed iuramentũ potest remitti, quando est damnosum ecclesiæ: vel non seruandum, *de his qua fi. à ma. per ca. c.* 1. ergo multo minus videtur seruanda contraria opinio, alias insurgeret absurditas quædam. Ego vero teneo contrarium, ut dixi, propter stylũ curiæ, qui sic seruat. facit quod no. in *c. non potest. & c. cum singula. de preben. in* 6. & hoc tenet Io. An. nec tene opinionem Arch. & Host. & prædictorum, quia sequeretur ex hoc, quod necessitate ecclesiæ suadente episcopi possent imponere manus ad quæcunq; principi reservata, quod est falsum, ut hic not. & faciunt illa quæ dicam in quæstione, *an episcopus possit cum illegitimo dispẽsare in curato beneficio in causa summè necessaria.* Sed vidi dubitari, an quod aliquis habeat in eadem ecclesia duo altaria in titulũ, sit opus dispensatione Papæ, & sic an in inferioribus beneficiis & præbendis habeat locum, quod in eadẽ ecclesia quis non possit habere duo talia beneficia. Alii, ut Petrus de Ancha. in *d. c.* 1. *de consue in* 6. sunt varii. nã aliquando dixerunt quod possunt haber ex di-

ex dispésatione episcopi, cum non reperiatur prohibitum:& aliquando dixerunt,cum sit eadem ratio in istis quæ in præbendis,non possit sine dispensatione Papæ. & pro hoc facit text.in *d.c.*qui prohibet retentionem perpetui beneficii in eadem ecclesia, ut duo simul & semel possideant etiam dispensatione episcopi.& hoc vult tex. ibi dum dicit *quocunq; nomine censeantur* : & sic dicto geminata *quocunque* est apta comprehendere etiam altaria: ut in *l.balista ff.ad treb.*facit *c.*2. & quod ibi no. *de concess.præben.*& ibi tex.dicit *illa ecclesiastica ministeria concedantur antequã vacent.*& postea in §. 1. subdit quod *omnia officia ecclesiæ infra sex menses conferantur.*& sic in prima & secunda parte comprehendit altaria,quæ continentur appellatione *beneficii*, ut ibi tenet glo. *in fi.* & glo. 1.*in fi.in cle.* 2. *de deci.* Aliqui dicunt, quod non possunt comprehendi altaria in illo.*c.de consue.* ut patet in expositione tex. ibi per Archi.in ver. *officium*,& tenet Fede. de Senis in *conciliis*.120.quia officium est proprie,quando aliquis ultra quem ministerium ecclesiæ habet aliquid ultra particulariter agere.& hoc probat tex. in *l.legatus senis.*§.*siquid officii. de leg.*3.Et habentes altaria non habent aliquid ultra quam ministerium. igitur non est officium:& tex.in *d.c.*1.*de consue.*loquitur de dignitatibus,canonicatibus,personatibus & officiis & aliquorum istorum nomine non comprehenduntur altaria.sed Guil.de Monte laudano. supra coniuncta extravagante *execrabilis, in glo.in ver.absque dispensatione.versi.quid ergo de consuetudine*,tenet quod *cap.*1.*de consue.in* 6.habeat locum in quibuscunque beneficiis ecclesiasticis retentis in perpetuum titulum. Et sic sentit quod habeat locum in altaribus, quæ includuntur sub nomine beneficii, ut dixi. Et istud credo verum, quando ambo darentur in titulum perpetuum beneficii, & maxime si statuto vel consuetudine vel privilegio talia altaria essent incompatibilia. Idem si nihil disponeretur à iure speciali, quia tunc in eodem corpore ecclesiæ non possunt retineri quando sunt uniformia.Ratio, quia appellatione officii de lata significatione comprehenditur omne ministerium vel omnis actus qui exercetur.hoc vult Tullius in *rethoricis*, dum dicit oratoris. & probat tex.in dicta *l.legatis.*§.*siquis officii.de le.*3.Modo quando lex etiam pœnalis est apta comprehendere etiam inpropriatis verbis casum habentem identitatem rationis ad illum fit extensio:glo.est no. in *cle.*1.*de deci.* in verbo *gregibus*.est tale nomen officii, ut dixi.& probat tex.in *cle.*1.*de vi.& hone.cleri.*licet non credam,quod sicut capiatur pro omni exercitio, quod quis habet ultra communem institutionem.ideo si sunt omnes canonici, & unus habeat ius expellendi excommunicatos, illud dicetur officium: ut dicto.§.*siquid officii.* Sed si unum altare daretur in titulum, aliud in stipendium, puta pro magistro grammaticæ, tunc posset episcopus dispensare.sed circa duo altaria in titulum retinenda dipensat solus Papa.

Item solus Papa dispensat,quod filius clerici sit successor immediatus in beneficio paterno:ut in *c.pen.de fil.pres.*& hoc est indubitatum,quando talis filius esset illegitimus : sed cum legitimo tenet Hosti.quod episcopus posset dispensare:& hoc causa subsistente pro utilitate ecclesiæ non possit. Et idem Io. & Archi.56.*di.in summa.*ubi dicit quod si vitium est notum ita quod diffamaretur ecclesia, & tunc possit solus papa: alias autem episcopus.Sed glo. in *c.*1.*de fil.pres.in sexto* , in verbo *tala*,tenet quod solus Papa possit dispensare:quia quantum ad istam prohibitionem, quod filii non succedant in beneficio paterno illegitimi & legitimi æquiparantur: ut in *c.ad extirpandas. de fil.presby.* & hoc ne detur successio in beneficiis, ita dicit ibi tex.& in *ca.pen.eo.tit.*Appellatione ergo filiorum in ista materia comprehenduntur legitimi & illegitimi.ut *d.c.ad extirpandas.* & ita tenet Romana curia, dico sive sit causa sive non sit causa utilitatis ecclesiæ.

Item solus Papa dispensat in pluribus canoniis & præbendis. Non obstat *c.veniens. de fi.presby.* quia ibi Papa fecit gratiam.& ille text. potest intelligi de filio legitimo sicut illegitimo,cum quo illegitimo est concessum.sed omnes tenent quod episcopus non dispensat.Vel dicas quod licet filius non possit retinere beneficium immediatè paternum, si tamen est sibi collatum de facto per viam iusticiæ, i.quia ordinatus ad illud debet habere aliquod beneficium,tunc potest ex dispensatione episcopi illud obtinere, donec sibi de alio provideatur.& iste est casus notabilis in *d.c.veniens.*

Item solus Papa beneficia ecclesiastica sui natura perpetua confert ad tempus, ut not. in dicto *c.veniens.*

SUMMARIUM.

De dispensatione illegitimorum ad sacros ordines, & beneficia Ecclesiasticia.

CAPITULUM XXXIV.

PApa etiam solus dispensat cum illegitime natis, ut promoveatur ad sacros ordines, vel ad beneficium curatum, vel personatus,aut dignitates : ut in *capit.si.de fil.presby.*iuxta.*capit.*1.*eo ti.in* 6. ubi probatur quod in minoribus ordinibus & beneficiis sine cura dispensat Episcopus. Sed est dubium:an potest dispensare in pluribus simplicibus beneficiis ? Credo quod non: quia tex.permittit in beneficio simplici. unde ista singularis locutio permissiua in materia prohibitiua non extenditur ad pluralitatem: ut in *c.gaudemus.de divor.*& probat optime tex. in *c.is qui de præben.in* 6. ubi si permittitur alicui quod possit conferre beneficium, intelligitur de uno & non de pluribus cum illegitimis; ergo solus Papa dispensat in pluribus beneficiis simplicibus.Sed quia dixi quod Episcopus dispensat cum illegitimis ad minores ordines est dubium,si potest in quocunq; illegitimo: sive sit incestuosus,vel adulterinus,sive naturalis tantum?glo. in *c.*1.*de fi.presby.in* 6.in verbo *defectũ* tenet quod in quocunq; & qualicunq; defectu possit dispensare:quia dignus est venia qui alieno vicio laborat.*l.le-*

 gem.C.

gem.C.de natu. lib. idem Archi allegat.28.*quæst.*1.*idolatria.& de coniug.lepro.cap.*2.In contrarium facit quod ista concessio Episcopi non debet extendi ad spurios, qui omni penitus indigni sunt, clementia in *auc.qui mo.na.effi.sui,in* §.*in fi.* sed debeat restringi ad naturales qui sunt concepti ex simplici fornicatione. Et ratio, quia isti spurii non possunt de ordinata principis potestate ab ipso legitimari: *d.* §.*fi.* & ideò cum princeps iste se reddet difficilem, non videtur quod in simplici concessione videatur hanc potestatem concedere, iuxta no.*cap.fi.de fil.pres.* ubi papa difficulter dispensat cum natis ex adulterio vel incestu. Ego credo, quod si talis concessio fieret ab Imperatore concedente potestatem legitimandi patientes defectum natalium, tunc soli naturales possent legitimari: quia, ut alii legitimari possent, esset opus de iure civili clausula derogatoria: in *dicto.* §.*fi.* quam Imperator non censetur apponere, nisi spiritualiter mentionem faceret: secus si est in papa, quia non apparet quod hanc legem sibi imposuerit, quod de ordinata potestate non posset cum spuriis dispensare: immo contrarium comperitur in *capit.* 1. *de fil. presby.* Et ideo in simplici concessione papa concedente facultatem legitimandi patientes defectum naturalium, credo quod veniant incestuosi vel adulterini: nec ex eo quod se reddet difficilem, videtur denegare illis, quibus concedit hanc potestatem, sed eos monet quod & ipsi reddent se difficiles: & hoc credo verum: quia licet dispensatio quantum est cum eo cum quo fit, sit strictè interpretanda tanquam contra ius & odiosa, tamen ipsa concessio respectu concedentis & eius cui facta est concessio debet latè interpretari: ut not.in *l.venia,de in ius vocan.* & statim dicam. Sed tunc dubitatur, si est spurius duplicatus, ut quia adulterinus & incestuosus simul, an potest Episcopus dispensare? Videtur quod licet possit dispensare cum adulterino.27.*quæst.*1.*virginem*, tamen cum laborante utroque morbo videtur quod non possit: ut no. Ioh.An.& Butri.in *c.ac si clerici.de iudi.* ubi habent facultatem dispensandi in simplicibus, ut cum adulterino vel incestuoso, non legitimat in mixtis.*l.vim passam.*§.*præsumptione Digest.de adulte.l.si ita scriptum.ff.de li.& posth.* ubi tamen de benignitate comprehenditur casus mixtus. secus ergo de rigore.& ita dicit Ioh.Cal.in *c.susceptum de repu.in* 6.& Io.An.in titulo *qui fil.sint legit.* in Spec. *versi.huic quæstioni.* Ego determino contrarium in opere *Legitimationum in secundo libello* in causa materiali: & maximè hoc credo indubitatum in casu nostro: quia canon indefinite permittit Episcopo quod dispensat cum patiente defectum natalium quo ad ordines minores. Nam licet ipse actus legitimandi & ipsa legitimatio sit odiosa, tamen ipsa concessio potestatis & ipsa potestas est fauorabilis: quia est principis beneficium, ergo latè interpretandum: *infra de verbo.signi.olim.l.si.de consti.princ.* Et secundum hoc comprehendit casum istum:*d.l.si ita scriptum.* Cum enim ista concessio sit facta Episcopis de positione iuris communis, censetur proprio motu facta: ut not. Doct.& ibi, Bal.in *auct. quas actiones. C.de Episc.& cler.* & ideò latè interpretanda, ut not. Archid. 1.*quæst.*7.*nisi vigor Docto.de electio. cum in cunctis* in verbo *liberam.* not.*de consang. & affi.capit.quod dilecto.& in capit.si metu proprio de præben.liber.*6.Idem respectum ipsius papæ concedentis istud est beneficium: ut not. in *capit.fi.de simo.* ideò fit lata interpretatio. Et ex istis concludo quod possit Episcopus cum incestuoso & adulterino simul dispensare.& hæc vult Bart.in *l.*2.§.*ex his de verb.obligat.* & istud teneas quicquid dicat Iohan. An. & Butri.in dicto *capit.at si clerici.* ubi ipsi dicunt quod facultas ipsa legitimandi concessa Episcopis est favorabilis non odiosa: ideo extendenda ad casum istum. & ista sunt utilia ad multa dicenda. cum dicimus, quod ista concessio est fauorabilis, fit etiam dubium:an cum talibus Episcopus dispensat in canonicatibus Ecclesiæ cathedralis. Io. vero vult quod solus Papa possit, Episcopus non quia si prohibetur Episcopus dispensare in curatis, ergo canonicatibus cathedralibus, quia sunt maiores curatis beneficiis: probatur, cura accedit præbendæ canonicali quam digniori:ut in *c.extirpandæ* §.*quia verò.de præben.& in c.quamvis,de præben.in* 6.ubi appellatione Ecclesiarum civitatis & diœcesi non comprehenditur Ecclesia cathedralis, hanc sententiam sequuntur Domini de Rota dicentes quod canonici cathedrales habent quandam præeminentiam super clericos diœcesim & civitatis:quia sunt pars corporis Episcopi, *de testa.requisisti.*& quia Episcopus habet se ut caput: canonici ut mẽbra, *de his quæ fiunt à præla. c. novit.& c.quantò.* non videtur igitur Episc.concessum cum talibus dispensare.pro ista sententia facit, quia in concessione facta Episcopo per tex.in *c.*1.*in fi.de fi.presbytero in* 6.quod istis spuriis possit de beneficio non curato providere, tacite intelligitur de sua civitate vel diœcesi. Sed si hoc exprimeretur in litteris nõ cõtineretur Ecclesia cathedralis, ut *d.c.quãvis* ergo minus quando tacitè sic exprimitur. Archidia.autem tenet contrarium movetur leviter: quia non reperitur expresse prohibitum: ergo videtur concessum. allegat no.in *capit.veniens de fil.presby.*& Hostien.in *summa ad fi.eo ti.* ibi circa hæc sententiam Archid. tenet etiam Oldra.in suo *consilio.*213.allegat tex. dicti *capit.quemvis de præben.in* 6. Nam in materia odiosa restringibili, si una complectitur totam provinciam, potest fieri provisio in Ecclesia cathedrali & metropolitana:ergo multo fortius in nostra materia circa dispensationem defectus natalium: quia talis habilitatio reddit eum habilem nedum in civitate vel diœcesi sed in toto mundo.*ff.de postu.l.pe.*11.*quæst.*3.*si quis à proprio* cum ergo sit concessa habilitandi spurios potestas, & ista se extendat ubique, extenditur & ad beneficia ubique sita, & sic comprehendit Ecclesiam cathedralem. Sed ista ratio contra videtur multum apparens, non tamen stringit secundum me.nam licet dispensatus vel legitimatus ubiq; sit habilis. tamen quod potestas data Episcopo cõferẽdo ei beneficiũ non curatũ cum, ut dixi, intelligatur tacite in sua civitate vel diœcesi non debet concludi Ecclesia cathedralis. & quod non stringat ostendo sic.nam si scribitur taliter Episcopo pro habili aliquo, qui esset habilis

bilis in toto mundo, tamen si dicatur; provideas isti habili in ciuitate vel diœcesi tua, non comprehendetur ecclesia cathedralis. unde argumentum Oldra. non stringit. quare Io. An. in *addi. Specu. in ti. de fi. presby. in fi.* conatur per distinctionem concordare: quod dispensatio est facta stricte per episcopum, qui dixi, dispensamus quod ille obtineat ecclesiasticum beneficium, tunc sit vera opinio. Io. Mona. ut per hanc non obtineat cononicatum cathedralem. Si vero est fact ampla dispensatio, ut possit habere beneficia curata, tunc comprehenduntur canonicatus cathedrales. Ego de isto tanto Doct. miror & de sequentibus eum: quia nos quærimus de iuribus dispensationis, ad quæ beneficia extendentur: sed dubitamus, si episcopus potest dispensare in canonicatu cathedrali. Item sua distinctio non est bona: quia dispensationem ad curata beneficia episcopus cum istis non potest facere: ut dicto *cap. 1. de fi. presby. in 6.* Secundo quia si faceret ad beneficium simplex simpliciter, non dicendo nec civitatis vel diœcesis, includeretur canonicatus cathedralis. hoc probat tex. in dicto *cap. quamuis*, dum dicit *hoc casu*, quasi secus sit in aliis. & ille tex. loquitur, quando scribitur ut alicui provideatur in aliqua ecclesia civitatis vel diœcesis, ut non comprehendatur cathedralis: secus si mandaretur episcopo, ut provideretur alicui de beneficio ad suam collationem spectante: quia tunc includeretur canonicatus cathedralis. Non enim illa decretalis dicit quod literæ beneficiales non extendantur ad ecclesiam cathedralem, sed quod quando fit mentio de ecclesiis civitatis vel diœcesis, non comprehendatur cathedralis. & hoc probant iura allegata in prima glo. ibi, & notat Io. An. in *addi. Specu. in ti. de actione & petitione. §. super actionibus in ver. pen.* ibi, *item caute.* nec videtur verum quando scribitur episcopo, intelligatur tacite de beneficiis suæ civitatis vel diœcesis, cum etiam ad episcopum spectet conferre in ecclesia cathedrali *de elec. cum ecclesia.* ergo illa videtur principaliter inclusa, nisi nominatim excludatur, hoc approbat stilus curiæ. nam quando scribitur episcopo in forma pauperum, excluditur etiam cathedralis in literis, quæ alias includeretur, *de praben. c. pro illorum. & de ata. & quali. cap. accepimus.* Non obstat, quod data est forma spiritualis, ut includatur cathedralis, si quod dicatur de ecclesiis provinciæ, ut dicto *c. quamuis*: quia fateor quod sic scribendo includitur cathedralis sed non est forma specialis, ut aliæ excludantur. unde ego dico primo, quod licentia concessa episcopis conferendi talibus illegitimis simpliciter beneficium comprehendit canonicatum ecclesiæ cathedralis, per supra scripta dicto *c. quamuis*, ubi dicitur quod dictæ literæ quæ sunt de ambitu stricte intelligendæ: secus ergo in casu nostro, ubi interpretanda quia istæ literæ sunt beneficium & gratiosæ, ideo debent late interpretari, ut dixi. supra ut comprehendant canonicatum ecclesiæ cathedralis, ut ibi & dicto. *capit. accepimus, de ata. & quali. & in c. pro illorum, de praben.* & in illo episcopus valeat & possit dispensare. Fateor autem quod si dispensasset cum illegitimo, ut possit obtinere beneficium in sua civitate vel diœcesi, tunc non veniret canoni canonicatus cathedralis ecclesiæ. ratio, quia dispensatio, prout est facti, est stricti iuris, ut in *capit. 1. de fil. presby. in 6.* ergo restringenda. & sic habet locum. *ca. quamuis.* secus si simpliciter dixisset, quod possit obtinere aliquod beneficium, quia tunc credo quod possit habere cononicatum ecclesiæ cathedralis. non ob. *capit. extirpanda. §. quia vero*, quia ille tex. non loquitur de ecclesia cathedrali tantum, sed loquitur de maiori, quæ dicitur maior quandoque quia matrix etiam si non sit cathedralis. vel ut no. in *cle. 1. de iudi. & in cle. quamuis. §. si vero de fo. compe.* & secundum hunc intellectum nota quod parrochialis ecclesia potest uniri canonicatui ecclesiæ colligiatæ. sic intelligo hanc quæstionem. Sed an poterit dispensare ut obtineat canonicatum in ecclesia metropolitana? dicit Io. An. in *cap. 1. de fil. presby, in 6.* quod Io. Mona. tenuit quod non, per illud. *cap. quamuis*, sæpe allegatum. Ego istud teneo, quando dispensat episcopus quod subditus obtineat simplex beneficium, quia episcopus non potest se de benficiis metropolitani impedire. & tex in *c. 1. de fil. presby. in 6.* dicit dummodo si tale quod valeat per episcopum dispensare. Si fiat dispensatio à metropolitano, non video stantibus rationibus supradictis quare dispensando non habilitant eum ad canonicatum suæ ecclesiæ cathedralis metropolitanæ. Sed tunc dubitatur, an ex causa summe necessaria ecclesiæ possit episcopus cum illegitimis dispensare, ut admittantur ad ecclesiam parrochialem? uidetur quod sic: quia, ut supra dixi, talis concessio facultatis dispensandi videtur favorabilis sive large interpretanda. & sic videtur quod prohibitio facta de non dispensando in curatis restringatur, quando fieret sine causa vel ex gratia solum propter merita personarum: secus si propter necessitatem ecclesiæ: quia necessitas non videtur subesse huic prohibitioni. *1. quæst. 7 nisi rigor. & cap. tali de ser. non ordi. cap. famul. in fi. & de conse. di. 1. sicut non alii.* & ita tenet Io. Mona. Ego credo contrarium, per ea quæ dixi surpra ibi. Item Papa solus dispensat in pluribus canoniis, & probatur in *cap. fi.* cum ibi notatis *de ata. & quali. li. 6.* super ætate non dispensat episcopus ad curatum, quæcunque sit causa, alias, ut dixi, sequeretur quod causa subsistente episcopus posset ad quæcunq; tantum principi reservata manus imponeree: quod est falsum. & ita tenet Io. An. & communiter moderni. Et sic nota alium casum, in quo solus papa dispensat in beneficio curato obtinendo per patientem defectum ætatis: de quo in *capit. 1. de ata. & quali. in 6.* Sed ulterius dubitatur, an cum talibus episcopus dispenset in dignitatibus, vel personatibus, quibus cura non imminet animarum: videtur quod sic per supradicta, cum ista concessio sit fauorabilis & extendenda, & tex in *c. 1. de fil. presby. in 6.* non videtur prohibere, nisi in curatis beneficiis: ergo non in istis. Item tex. in *cap. fi. de fil. presby.* qui prohibet in dignitatibus & personatibus ut non dispensetur per papam, videtur loqui de istis curatis, dum subdit etiam tex. *& aliis curatis*, ut dicto *aliis.* implicet de similibus qualitate, ut in *capit. sedes. de rep.* & cum solum excludere videatur curata, non ergo dignirates &

tes & personatus non curatos: *de decimis. ad audientiam*, cum si. & cum ista sit gratia, ergo non restringenda, nisi quatenus verba sonant, ut in *capit. olim de verbo. sig.* & hoc in simile videntur determinare Doc. & ibi Io. An. in *capit. is cui de praeben. in 6.* facit. *capit pe. de verbo sig.* ubi appellatio beneficii comprehendit dignitatem. ad hoc *capit. si propter tua debita. de rescrip. li. 6.* & quod supra dixi in quaestione quae incipit: *si etiam dubium.* glo. tamen in dicto. *capi. 1. de fil. presbyte. lib. 6.* in verbo *beneficium* tenet quod episcopus non potest. & in *capit. 1. de aeta. & quali. eo. li.* in verbo *canonicum*, allegat. *cap. fi. de praeben.* & hoc tenet Archi. sed per malas responsiones: quia dicit quod ista dispensatio est odiosa: ideo sub potestate dispensandi in beneficio non comprehenditur dignitas allegat dictum. *cap. fi. de praeben.* & in glo. fi. ista ratio non est bona, per ea quae supra dixi. unde in hac quaestione ego dubito, & crederem potius oppositum, tamen non descendo ad opiniones Doctorum, quod episcopus non potest dispensare in dignitatibus non curatis. probat tex. in dicto. *c. fi. de fil. presby.* cum dicit indefinite de dignitatibus & personatibus ut non dispenset nisi papa. & dum dicit *& alia curata beneficia*, non tribuit illam qualitatem curae praecedentibus: quia cum ibi dispensatio sit contra ius commune, quando competit episcopo in dignitatibus, ideo illa qualitas curae quae subnectitur si repeteretur in dignitate ampliaret dispensationem episcopi contra commune. ideo non fit ibi illa repetitio. *l. talis scriptura in fi. de leg. 1.* ergo remanet quod episcopus non potest dispensare, & concessio facta in *c. 1. de fi. presby. in 6.* quae ampliat facultatem episcopi contra ius commune in dispensando: licet sit large interpretanda, per praedicta, tamen cum dicat *in beneficiis non habentibus curam*, cum postea subiungat in quibus episcopus possit dispensare, & episcopus in dignitatibus est curatis non dispenset, habeo quod non poterit dispensare. Sed tunc dubitatur, an in rectoriis non curatis, & non dignitatibus, episcopus possit cum istis dispensare, si teneremus, quod ista facultas esset odiosa & restringenda, tunc ista non comprehenderetur appellatione beneficii: ut in dicto *c. fi. de praeben.* Sed si teneremus quod sit favorabilis, tunc includitur: ut in *c. pe. de verbo. signi.* & quia si includuntur praebendae & canonicatus cathedrales, quae sunt maiora beneficia, & istae rectoriae includentur: & quia legislator reservavit sibi solum dignitates, personatus & beneficia curata: ut dicto *cap. fi. de fi. presby.* ergo rectoriae non sunt inclusae. allegat Archi. 27. *quaest. 2. capit. lex divina juxta fi. & 16 distinct. ubi nam. & 28. quaest. 1. capit. jam nunc. & de sen. excom. capit. cum illorum. §. 1. & capit. nuper* non ob. *c. fi. de praeben.* quia loquitur in praesentationibus, quae sunt odiosae, ut in *c. quamvis. de praeben. in 6.* Nos sumus in hac opinione, quae ut dixi infavorabilis. Nec est verum quod dicit Io. An. quod sumus in materia restringibili, ut patet ex supradictis. Non ob. *capit. 1. de fil. presby.* ubi praelationes sunt interdictae istis illegitimis, qui loquitur sine dispensatione. cum dispensatione autem episcopi poterunt habere, per nota. in dicto *capit. 1. de fil. presby. in 6.* Dubitatur insuper an si beneficium est simplex, sed habet ecclesiam parrochialem annexam, an cum istis poterit episcopus dispensare? ideo Io. An. in dicto *ca. 1. de fil. presby. in 9. in ver. tale*, tenuit quod non allegat tex. in *c. super eo. de praeben. in 6.* Sed Archi. tenet contrarium per literam hujus. *cap. super eo.* & quia si ex hoc praebenda diceretur curata, non posset tenere cum alia dignitate: ut in *capit. de multa, de praeben.* & tamen hoc est falsum, ut ibi; licet posset tenere dignitatem & solam praebendam & dignitatem, ut ibi. & ita in casu nostro habere posset ex dispensatione episcopi. ratio, quia illud quod alteri unitur vel annectitur, illius materiam sapit, *de sta. mona. cap. recolentes.* notatur *ne sede vacan. capi. 1.* & quia Ecclesia annexa sequitur naturam principalis, ut *de offi. de le. capit. super gratia. & de re iudi. cap. accessorium.* etiam ideo si unio parrochialis ecclesiae non est facta necessariae, sed aeque principialiter, tunc fateor quod episcopus non posset dispensare, sed solus papa. & sic salvari potest dicta glo. & pro isto facit tex. in dicto *c. 1. de fil. presby. in 6.* dum dicit, quod non potest promoveri ad beneficium quod habet curam. sed promotus ad beneficium habens ecclesiam curatam annexam, dicitur promotus ad primum beneficium non ad curam: ut no. in *cap. si eo tempore de rep. in vi.* ergo non impeditur promoveri respectu curae annexae. & ita teneo. Insuper dubitatur, an episcopus potest istis conferre beneficium homines ordinem sacerdotalem vel super annexum? glo. videtur dicere quod in hoc possit solus papa: in *d. c. 1. de fil. presby.* quia si non potest episcopus dispensare in ordine sacro, nec consecutive in beneficio tali ordini annexo. Lapus abbas dicit, quod hoc procedit, si requirit hunc ordinem post adeptum beneficium, tunc poterit episcopus dispensare ut obtineat tale beneficium: ordinem vero recipiat à valente dispensare in ordine. & hoc videtur probari in *c. si pro clericis pauperibus, de praeben. in 6.* Et licet quidam dicant, quod haec doctrina est cõtra illum tex. & ibi nota. non est verum: sed tex. probat ibi illam quaestionem: & notata ibi per Doct. loquitur, quando tempore adepti beneficii requirebatur ordo ille, & tunc non possit assumi. & ita notant Domini de Rota *sua conclusione in novis mihi* &c. Sed ista distinctio Lapi abbatis videtur contra casum & ibi notata in *c. ei cui de praeben. in 6.* quia licet quis non reputetur habilis, si non habet ordines tempore promotionis requisitos: ut *d. c. si pro clericis pauperibus. & de elect. cum in cunctis*, tamẽ si eo tempore non sit in aetate apta ordinibus requisitis, reputatur inhabilis: quia qui est inhabilis ad antecedens, censetur etiam ad consequens. & sic est in patiente defectum natalium, qui ad sacros ordines reputatur inhabilis sine dispensatione papae. haec autem habilitas, quod papa possit dispensare, non consideratur, ut *l. apud Julianum in fi. de leg.* ubi talis dispensatio judicatur impossibile. & ideo ego teneo indistincte, quod in tali beneficio non possit episcopus dispensare. faciunt notata in *capit. dudum de elect.* sed requiritur dispensatio papae.

Ad so-

Ad solum etiam papam appellatur obmissis mediis, ut dicit hic glo. ar. 3.*q.6.c.3.& 4.* sed de cõsuetudiue obseruatur quod idem est in legato de latere. & hoc tenet Bar. Brixi. *2.q.3.c.2.* probatur in *c.1.de offi. dele.* ubi tex. dicit, quod per appellationem vel quærelam. sed tenentes quod non adeatur legatus nisi gradatim, intelligunt illum tex, quod loquatur quando appellatur ab episcopo ad legatum non omisso medio. & hoc tenet Io. An. sed quod appelletur omisso medio ad legatum tenet gl. eiusdẽ Io. An. in *c.nõ putamus de consue.in 6.in glo.* in verbo *officiali.& de appella. Romana in ver. curam.* & istud dicitur approbare consuetudo. Solus enim papa à nemine iudicatur. *9.q.3.nemo.& c. aliorum. & 40.dist.si papa 17.dist.§.hinc etiam,* nisi sponte se alieno judicio submittat. *2.quæst.7.nos si competenter.* Sed dicas, quod idem est in Cæsare, & de quolibet alio non recognoscente superiorem. nam ipsi sunt soli judices in causa propria, ut *l.est receptum.ff.de jurisf.judi.* Item papa solus seipsum deponit, & renunciat papatui in manibus suis: licet alii non renuncient, nisi in manibus superioris supra *de renunc.super hoc & per totum.& in l.legatus de offi.præsi.* probatur in *c.1.de renunc.l.6.* & quod solus seipsum deponat, probatur & notatur *21.di. nunc autem.* Sed qualiter ista probantur dixi plene in hac Monarchia mea in *q.3.* quæ incipit *an dignitas papalis per habentem perdi possit,* ubi late dixi de renunciatione, de hæresi, de simonia & de omni delicto siue peccato scandalizante ecclesiam, ubi ista sunt subtilius percunctanda.

Dicunt etiam quidam quod regalis dignitas à solo papa consuevit impetrari. ipse enim determinat à quo & utrum rex inungendus sit: ut in *c.1.de sacra uncti.* in verbo *unde in veteri.* & pro ista sententia videtur doctrina Inn. in *c.per venerabilem, qui fil.sint legit.* qui dixit quod reges seculari subsunt papæ non imperatori. Sed ista intelligo ego sane, quod an rex sit inungendus, & à quo istud est quod impetratur à solo papa, ut in dictis tribus. Sed dignitas regalis in non subditos ecclesiæ sed imperio impetratur à solo Cæsare, arg. *capit.novit. de judi.* quia reges temporaliter subsunt imperatori & non papæ, secundum notata. *63.dist in. Adrianus.& l.deprecatio.ad legem Rodi.de iac.* & reges & regna subsunt Imperatori de jure gentium. *l.ex hoc jure.ff.de justi.& jure.* Fateor autem quod subsunt papæ & non imperatori in spiritualibus & in pertinentibus ad judicium ecclesiæ, sed non in aliis temporalibus, præterquam dictus regulus Apuleiæ, dictus rex Siciliæ qui dicitur esse de patrimonio ecclesiæ. nam istum in regno præficit solus papa, ut in *cle. pastoralis de re judi.* ita intelligo ista dicta.

SUMMARIUM.

An Papa vel alius Episcopus possit facere contra statua Ecclesiarum.

CAPITULUM XXXV.

Item dubitatur, si statutum esset in ecclesia & juratum & confirmatum auctoritate apostolica, quod diceret quod nullus nisi legitimus posset ad beneficium etiam simplex admitti, an tunc posset episcopus dispensare an solus papa? Io. Monachus argumentat primo quod sic, ut possit solus episcopus, quia statutum est juris civilis pars: ut *l. 1. C.de legi.& sena. consul.* sed quando plures prohibitiones procedunt ab eodem fonte, sublato principali & aliud tollitur. *l. fi. Cod. de duobus reis.* facit quod notat glo. in *capit. non debet de consang. & affini.* ubi dicitur de impedimento publico honestis. justitiæ probatur, *C. de nup. l. si libertam.* Sed cum episcopus possit tollere jus commune in hoc quo ad simplex beneficium: ut in *cap.1.de fil. presby. in 6.* ergo videtur & tollere statutum quod idem quod jus commune continet. Ex quo enim ista duo procedunt ab eodem fonte, censeri debet inhabilis ex una via non ex pluribus, sic respondet ad notata in *c. 1. de constit. in 6.* nam loquitur in statutis ultra vel præter vel contra jus commune disponentibus, non in his quæ essent simpliciter secundum jus commune: quia in illis non procedit ignorantia principis. nec obviat si dicitur, episcopus non potest tollere statuta vel consuetudines ecclesiæ, ut *de consue. ca. cum consuetudinis*: quia non loquitur in statuto vel consuetudine idem quod ius commune disponente: quo casu ita potest tollere statutum & consuetudinem sicut ipsum jus commune, cum tale statutum veniat in consequentiam juris communis, ar. *l. cum principalis.ff.de re judi.* facit *l.1. Cod. de codi.* Concludere videtur tandem quod quando est simplex statutum secundum jus commune, tunc procedant supra dicta. Si autem ultra statutum sit juratum vel confirmatio apostolica, quæ præcesserit dispensationem, tunc per dispensationem contra jus commune vel statutum non tollitur juramentum vel confirmatio statuti, *de rescrip. cap. constitutus.* nam subjectum juris communis videtur ex istis vel altero istorum tantum, ut non videatur simplex jus, ut de juramento probatur in *c.debitores.& c.cum contingat de jureiuran.* & de confirmatione apostolica probatur in *c.1.de transla.& de compe. veti.c.1.& 2.* & tunc istas mutationes non facit episcopus, sed solus papa, qui est supra jus: ut in *ca. proposuit de conces. praben.* dicit tamen etiam quod impetratio facta à papa non valet, non facta mentione de statuto, quamvis essent ibi clausulæ, quæ statuta tollant, tamen non justificant vel habilitant personam jam per statutum inhabilitatam. Sed ego pro examinanda hoc utili quæstione plenius dico, quod plurima sunt videnda. Et primo quando hoc statutum esset simplex non juratum non confirmatum à papa, an tunc adderet vinculum juri commnni. & sic erit secundo videndum, an possit hoc statutum tollere, maxime aliquo casu dispensando. ex quo erit videndum an episcopus possit contra propriam dispensationem seu constitutionem vel sui præcessoris dispensare. Vlterius erit videndum, quod foret juratum an posset ipsum tollere dispensando, & si tollendo fieret perjurus. Vltimo

si potest ipsum tollere dispensando, & auctoritate Apostolica confirmatum. Ex istis clarius apparebit intellectus istius quaestionis non bene per Doc. explicatae.

Venio ad primam quaestionem & glo. in *ca.* 1. *de consti. in* 6. dicit quod istud statutum est idem quod jus commune, & aliqui verò moderni ut Putri. *de rept. in c.* 1. dicunt quod aut tale statutum venit jus commune antiquum declarando, forte quia super intellectu ejus sunt variae sententiae, tunc dicit quod addit vinculum & est jus municipale. *l. minimè*, & ibi glo. *ff. de legi.* facit tex. & glo. in *cle.* 1. *de elec.* Si verò statutum est uniformiter intelligibile, tunc si statutum habet diversam rationem statuendi à lege, quod est impossibile: quia quaedam habent unam rationem in uno, quam non in alio. 31. *di. aliter. & capit. se.* tunc statutam addit vinculum: sed si ratio statuti & juris communis est eadem, tunc si statutum disponit taliter, ut actionem producat, tunc addit vinculum, quia datur conditio ex lege. *l.* 1. *ff. de condi. lege.* si autem non parit actionem, tunc dicit lex confirmans vel antiquam roborans sed legem novam non facit, sed est eadem cum confirmata, *l. jus autem civile. ff. de just. & jure.* Ego verò teneo, quod semper dicatur statutum & addat vinculum: quia dato quod non oriatur actio, saltem oritur officium judicis vel alia dispositio, ut notatur in dicta *l.* 1. *ff. de condi. ex lege.* sicut enim cum jus commune deducitur in pactum, valet etiam vi pacti, ita hic valet jure municipali unde simpliciter revocato jure communi hoc statutum non videtur revocatum. & hoc est de mente Bar. in *l.* 1. §. *item lex falcidia. ff. ad legem fal.* Ex quibus patet, in contrarium sunt nulla fundamenta prima Johan. Mona. & hoc etiam declarabunt quae dicam in proxima quaestione.

Et ideo assumo secundum dubium, an simpliciter dispensando Episcopus contra jus commune videatur & contra statutum dispensasse & statutum abstulisse. glo. in *c.* 1. *de constitu. in* 6. in verbo *facti* tenet quod sit sublatum statutum. ratio, quia statutum modo non est facti, nec consistit in facto, immo est juris & consistit in jure. igitur sublato jure & statutum idem continens sublatum censeatur pro hoc videtur casus in *c.* 1. *de rescrip.* ubi si papa rescribit contra jus commune, videtur etiam auferre privilegium competens alicui secundum jus commune. & ita tenent ibi In. & Do. ubi volunt quod si presbyter impetrauit jus colligendi decimas in parrochia sua, quod est de jure communi, quod si aliquis demum ex parrochianis impetraverit exemptionem à decimis, quod valet talis impetratio de priori privilegio non habita mentione. Secundo quia si contrarium diceret, esset dicere quod dioecesani possent tollere papae jura simpliciter condendi, potestatem removendi aliqua jura communia in suis dioecesibus, si Episcopi statuerent in sua dioecesi illud quod jus comune. tertio probatur, quia si aliter dicens nunquam papa posset revocare jus comune simpliciter, probatur in *d. c.* 1. *de consti. in* 6. ubi aequiparantur consuetudines & statuta. & licet papa revocet jus comune, statuta tamen & consuetudines abstulisse non videatur, cum sint facti modo si sublato jure comuni non censeretur sublata consuetudo, tunc cum omne jus sit scriptum & consuetudine sit roboratum ex usu longi temporis, papa non posset tollere simpliciter contrarium condendo, quod falsum videtur per tex. cum ibi notatis in *c. super eo de cogna. spi.* ubi probatur quod consuetudo juri antiquo conformis videtur sublata, nisi ex observatione juris non induceretur scandalum: quia tunc non censeretur revocata, ut ibi notatur. Item licet jus commune sit in statutum deductum, non tamen est jus singulare statuentium. igitur juri communi sublato & istud tollitur, quia ut non tollatur est opus quod sit singulare statuentium: *dicto c.* 1. *de constitu. in* 6. Item quia si Episcopus vel papa tollit jus commune, quod est fortius multomagis tollit jus municipale, quod est minus: ad hoc *de fide instru. pastoralis*, ubi est casus, quod si allegetur decretalis extravagans, quae sit consona juri communi, judex debet judicare secundum eam, quia judicat secundum jus commune: & ideò sublato jure communi videtur & statutum sublatum, quia & ipsum jus commune est. Sed Jo. de Ligna tenet contrariũ sex rationibus: nã hoc statutum est singularium personarum, quod probant jura quae supra deduxi, dum dixi quod addit vinculum: ergo non videtur tolli sublato simpliciter jure comuni: ut est tex. in *c.* 1. *de consti. in* 6. Item quia sunt duo vincula ut duae servitutes, una sublata alia remanet, ut in *c. ex tua. de auc & usu. pal. & in c. pastoralis de privile.* igitur licet tollatur jus comune, statutũ remanet: probat. *l. intelligere. C. de luitione pignoris.* & sublata actione personali per praescriptionem 30. annorum, non tamen tollitur actio hypothecaria. Et ideò papa vel Episcopus tollens jus commune, tollit solum illud primum generale. ergo non illud statutum speciale. Quarto lex non habet robur objectu dispositionis, sed ex auctoritate disponentis. 9. *q.* 3. *cuncta per mundũ.* & ideò lex principis ligans omnes: ut in *cap. de constitu.* Sed inferiores ligant solum sibi suppositas, *de constitutis. ut animarum in* 6. ergo attendi debet auctoritas condentis, non qualitas objecti, ut sit idem tollens & inducens: ut in *ca. de reg. jur.* ideo licet papa simpliciter tollat jus commune, non videtur tollere municipale, quod ipse non induxit, quod tamen si vellet posset tollere. Ultimo ad multiplicationem vinculi requiritur dissolutionis multiplicatio: ut in *capit.* 1. *de treu. & pa.* & pro ista parte videtur tex. in *capit. cum dilectus de cleri. non resi.* facit. *de consti. cum omnes.* Et ad rationes glo. respondetur, quia non potest negari quin statutum sit falsum. nam cum addat vinculum, ut supra dixi, illud est facti inter ipsos subjectos, licet etiam contineat jus commune. non obstat *capit.* 1. *de rep.* quia ibi loquitur in privilegio idem quod jus commune continens, quod non addit vinculum, nec ratione objecti cum sit idem ratione condentis seu auctoritate cum sit eadem auctoritas: Sed ad casus statuti duae auctoritates & duo objecta, & sic duae dispositiones & duplex vinculum. Sed forsan ista responsio non est bona: quia quatenus inferiores statuunt, faciunt juris & prin-

& principis permissu: ut *l. omnes populi. ff. de justi. & jur.* & sic ipse princeps videtur disponere per medium subditorũ: ut in *c. super litteris de rescriptis*. quod re. juris quod plus introducit & vinculi, negari non potest quod plus inducit dispositio municipalis quamvis commune non obstat quod sic auferri posset papæ potestas auferendi jura cõmunia faciendo statuta juri cõmuni conformia: quia respondeo, quod ipse potest tollere statuta, quando apparet de ejus voluntate. Sed tollendi simpliciter jus cõmune, hoc est quod dicimus quod nõ tollit statutũ: Non obstat illud de consuetudine & observantia juris, quod inducet consuetudinẽ, quia non est verũ, quando ille usus non erat factus, nisi ad finẽ observandi jus cõmune, & non ad finem inducendæ consuetudinis: ut notat Bar. in *l. labeo de supel lega.* sive in *l. 3. in fi. eo. ti.* Item quamvis papa possit tollere statuta, tamen non præsumitur illa velle tollere nisi exprimat: ut in dicto *c. 1. de consti. in 6.* & quando generaliter tolleret consuetudines vel statuta, illud intelligatur nisi oriretur scandalum: ut in *c. super eo. de cogna. spi.* Non ob. *c. pastoralis, de j de instru.* quia ibi non dicitur quod illa sit jus commune.

Quid ergo dicendum? ego dicam primo de privilegio, si privilegium continet idem quod jus commune. an illud intelligitur sublatum remoto jure communi. Secundo dico de statuto. Rediens ad primum exemplum, pono. habet ecclesia aliqua à papa privilegium, ut patientes defectum natalium non admittantur ad beneficium simplex sine episcopi dispensatione hic est conforme juri communi: ut in *c. 1. de fil. presby. in 6.* modo si papa vel episcopus dispensat cum patiente defectum natalium in dicta ecclesia, an dispensare videantur solum contra jus de statuto non habita mentione. Doc. concludunt quod sic per casum in *c. 1. de rescrip.* hoc tamen limitat In. & sequuntur communiter Doct. in *c. veniens. de præscrip.* ut hoc sit verum, quando privilegiũ in totum continet jus cõmune, sed si in parte contineret jus commune, & in parte jus speciale, ut primum non tollitur de ipso nõ facta mentione, dicto *c. veniens.* Mihi videtur, quod isti dicant contra casum dicti *ca. 1. de rep.* qui tex. non potest intelligi nisi quando privilegium continebat aliquid contra jus commune. Nam si intelligas illum tex. in inhabili ad appellandum, quod illa facultas sibi fuit concessa. & sic, verbum *libere* ibi intelligatur secundum jus commune: quia tunc est novi actus concessio. *l. si. quando secundũ unum i itellectum. C. de inoffi. testa.* & sic in omnibus debeat intelligi secundũ unum jus commune. ut in *auth. omnes peregrini. C. communia de succes.* tamen negari non potest, quod quatenus ipsi inhabili ad appellandũ sibi conceditur facultas appellandi, istud est privilegium contra jus commune. i. privata lex. 3. *di. privilegia.* Si vero illa concessio appellandi fiebat alias habenti facultatem ad appellandum, tunc cum esset actus jam concessi extensio, verbum *libere* non pateretur restrictionem ibi secundum jus cõmune: ut no. Doc in *l. 1. §. nunciatiõ. ff. de novi opo. nunc.* notatur in dicta *l. si quando secundũ alium intellectum. C de inoffi. testa.* & tunc etiam non potest negari quin sit privilegium, quatenus poterat ultra metas juris appellare. & sic in dicto *c. 1. de rescript.* ibi semper de isto privilegio fuisset fienda mentio, quod tamen Doc. ibi non admittunt. Ego credo quod dicta Doc. sint intelligenda, quando quatenus privilegiũ includit in se jus cõmune, quod pro tollẽdo ipso jure cõmuni non sit opus facere mẽtionẽ de privilegio per tex. *dicti c. 1.* & ratio, quia privilegiũ nõ videtur privilegiare illud, quod competebat de jure cõmuni, ideo ad ipsum solũ tollendum non erat opus mentionẽ facere: quia illa juris cõmunis dispositio generalis respicit derogationem per contrariã speciem, ut ibi: sed si per secundũ quis vellet tollere primum privilegiũ, quod ipse inhabilis non posset appellare ratione primæ inhabilitatis, tunc non posset in hoc tollere primum de eo non habita mentione. & idem quando concessio esset facta habili, si vellem tollere solum per secundum jus cõmune comprehẽsum in primo, tunc possit sine primi mentione. Sed alia quæ sunt in privilegio non sic intelligo illum tex. Ex hoc infero quod qualitercunq; sit privilegium in se concludens in aliquod jus cõmune, quod in illo tollatur per secundũ etiam de ipso primo non habita mentione, licet si vellet tollere illud, in quo inducit privilegium, non posset de primo non habita mentione. & ista sunt vera in privilegiis. Sed in literis ad beneficia, quæ sunt de majori ambitu, ut in *c. quamvis de praben. in 6.* non valerent literæ de speciali statuto loci etiam continente id quod jus commune non faciente mentionem. & ita intelligunt Doc. Jo. Mona. qui hoc tenuit in *cap. 1. de fil. presby. in 6.* & ideo si statutum diceret, quod illegitimus non admittatur ad beneficia, impetratio non valeret facta ab illegitimo, per quam derogaretur solum juri communi, si de statuto non esset facta mentio. quod est verum etiam si essent tales derogatoriæ generales apponi consuetæ: quia cum per statutum personale illegitimi sit inhabilitata, licet istæ tales tollant statuta, tamen non in habilitant seu legitimant personam. & ita pronunciavit papa.

SUMMARIUM.

An statutum censeatur sublatum, sublato jure communi dispensatione vel alia lege?

CAPITULUM XXXVI.

NUnc attingo dubium, an statutum censeatur sublatum sublato jure communi dispensatione vel alia lege? Ad hoc dicunt quidam, quod si rationes statuendi sunt diversæ, tunc sublato jure communi statutum non est sublatum, per jura per Jo. de Ligna. allegata. Sed si statutum regulatur ab eadem causa seu ratione, quod præsumitur in dubio, tunc si dispositio secunda disponit in jus & in jure rationem judicando tale ius præcedens irrationabile, & tunc dicunt quod statutũ tollitur: quia ex hoc ostenditur, quod est irrationabile. & iste est casus in *d. c. 1. de consti. in 6.* dum dicit, *dũ tamẽ sint rationabilia.* Sed hoc dictũ mihi nõ placet, quia papa vel princeps nõ præsumitur legẽ revocare, & in

dubio aliam concedere, nisi quia secunda justicior & rationabilior, & prima non aut secunda tanquam irrationabilis non valeret. 4. *di. erit autem*. Item non sequitur, papa ratione juris universalis inducit legem communem in universo irrationabili: ergo est in isto loco particulari irrationabilis, cum possit esse in hoc particulari loco prima ratio conveniens, secunda non. Nam diversæ propter locorum varietates possunt esse rationes statuendi, & ideò credo istos non bene dicere, nisi papa declaret etiam in hoc loco, legem esse irrationabilem, vel sic de facto appareat quod esset. faciunt notata 31. *di. in c. aliter cum se.* sed si lator legis non inducat legem, quam tollit irrationabilem, tunc licet tollatur jus commune, statutum propter ea non tollitur, per jura per Joh. de Ligna supra allegata. hoc tamen limitant aliqui Doc. moderni in *cap. 1. de consti. in* 6. quando illi qui statutum condiderunt essent tales, qui contra jus commune disponere sive sunt subditi imperio, ut not. in *l. omnes populi. de justi. & jur.* Sed si esset statutum clericorum, qui non possunt derogare juri communi, ut in *cle. ne Romani de elec.* notat. Jo. An. in *addi. Spec. in ti. de elec.* tunc tale statutum per se non subsistit, tanquam contra legem superioris emanatum. Sed isti malè dicunt, licet & inferiores clerici non statuant contra legem superioris, tamen si statuunt secundum jus, tenet eorum statutum, licet postea veniat casus quod sit contra jus. glo. est nota in *capit. cum dilectus de consuetu. in ver. constitutio in fi.* Ex quibus concludo, quod licet auferatur jus commune secunda dispositione sive dispensatione, per hoc non intelligitur sublatum jus municipale, nisi de auferendo ipso sit facta mentio, vel declaretur quod talia statuta sint irrationabilia, secundum quod antea dixi. nam licet revocetur jus, non revocatur ratio naturalis juris. id est obligatio naturalis surgens ex consensu statuentium. ar. eorum quæ notant glo. & Doc. in *c. novit, de judi.*

SUMMARIUM.

An Episcopus posset tollere tale statutum vel dispensando, vel forte aliud condendo.

CAPITULUM XXXVII.

Aliud dubium si Episcopus possit tollere tale statutum vel dispensando vel fortè aliud condendo? & in hoc plura sunt videnda. Primo si potest tollere statutum factum à suo prædecessore vel à seipso solum confectum. vel quando est factum à se vel prædecessore cum consensu capituli, an sine illo possit tollere contraria fortè constitutione vel dispensatione. & intelligo quando non esset juratum vel auctoritate Apostolica confirmatum: quia de istis statim dicam. Ad primum an tollat statutū proprium vel prædecessoris. Io. Mona. & Io. An. videntur dicere, quod si statutum secundum est secundum jus, id est continens id quod jus, tunc possit ipsum tollere. secus si disponat aliud à jure, non dico contra jus: quia clarum est quod contra jus non posset statuere, ut in *cle. ne Romani, de elec.* tunc videtur quod nō possit, per notata in *c. cum consuetudinis, de consue.* Ego credo quod legē ab eo simpliciter conditam vel à suo prædecessore Episcopus possit tollere. text. est 12. q. 1. *c. certe.* not. Ioan. An. in regula *cui licet, de reg. jur. in mercu. in* 6. nam cum procedat totum Episcopi auctoritate, ipsum potest tollere, quia non potest quis legem condere vel imponere à qua non licet recedere. *l. si quis in principio. ff. de lega.* 3. nec prædecessor poterat legem imponere prædecessori: *de elec. innotuit.* cum si loquor quando esset simpliciter ab Episcopo editū: sed si esset editum de consensu vel consilio capituli, sicut præsumitur istud, ut illegitimi nō admittantur, cum agatur de statu Ecclesiæ, & sic est, opus consensus capituli: ut notatur in *c. novit de his quæ fiunt à præl. sine consen. ca.* Et in hoc est attendendum, utrum velit absolute ipsum tollere, an simpliciter contra ipsum dispensare. si vult in totam tollere, non pōt sine consensu capituli, si statutū disponit circa requirentia consensum capituli, vel sine consilio. si requiretur consilium, quod quando sit notatur in *c. novit, de his quæ fi. à præla. sine consen. cap.* & est ratio: quia distractus debet regulari secundum formam contractus: ut in *c. 1. infra de reg. iur. & in l. ab emptione. ff. de pac.* Si verò vellet circa ipsum dispensare, tunc duo sunt notanda. Si Episcopus fecit contra proprium statutum, an possit dispensare. Et si potest, an de consensu vel consilio capituli. Ad primum In. est sibi contrarius, quia in *c. dilectus. de tempo. ordi.* tenet quod non possit: quia ex eo quod legem fecit, fuit alterius quæsitum, quod per eum tolli non potest. *l. si privatus. ff. qui & à qui.* Item quia debet pati legē, quam ipse tulit. quasi sit facta pro bono omniū. 4. *di. erit autem.* ergo pro cōmodo unius privati tolli non debet. Sed ipse notavit cōtrarium in *c. ad monasterium de sta. mona.* & hoc communiter tenetur: quia si potest ipsum in totum tollere, ergo fortius dispensando in aliquo admonere & hoc notant quidam in *c. at clerici. de iud.* nisi tale statutum transiuisset in contractum, vel esset juratū sed de hoc dicam statim. Quando ergo transivisset in contractum, non posset dispensari: quia causa dispensationis concerneret solum interesse privati. *l. quod semel. ff. de decre. ab ordi. fa.* ut forte si propter scientiam vel eminentem virtutem promovendi dispensaretur. sed si dispensaretur propter publicam utilitatem Ecclesiæ, credo quod tunc possit, ar. eorum quæ scribuntur in *c. nostro de iureiuran. & l. itē si verberatum. § si forte. ff. de rei ven* non ob. quod sit conditum pro cōmuni bono, quia interdū à cōmuni bono receditur pro commodo particulari unius, quando ex hoc sequitur commune bonum, ut notant Do. in *c. de multa præben.* sed an tunc requiratur consensus vel consiliū capituli allegetur pro & contra in *d. c. at si clerici.* nā tex. ibi cum clericis prout pōt notare causam agentē, videtur requirere cōsensum capituli: ad hoc in *d. c. novit de his quæ fiunt à præla. & 1. di. de pœnitentiib.* sed cōmuniter tenetur contrarium per *c. at si. clerici.* ibi *cum clericis,* ut notet causam patientē. & hoc ideò, quia jus dispēsandi cōpetit Episcopo de jure spirituali, in quo nō habet cōmunitatē cum capitulo: *de foro compe. c. eorum,*

vorum delect. cum in cunctis ad fi. nisi consuetudo dictaret oppositum: *de consue. c.2.l.6.* Et ex istis patet quod non potest proprium staturum tollere, & in ipso dispensare.

SUMMARIUM.

An Episcopus possit tollere statutum iuratum: & an eo tollendo efficiatur periurus.

CAPITULUM XXXVIII.

Sed modo attingamus an potest si est statutum iuratum, & an tollendo efficiatur periurus. Do. in *c. 1. de fil. presby. in 6.* videntur concludere quod non possit: quia statutum secundum eos addit vinculum, quod ab Episcopo prætextu iuramenti tolli non potest & hoc tenet Arch. in *c. si à sede. de præben. libro 6.* per text. in *capit. dilecto de præbend.* ubi text. æquiparat statutum iuratum alteri statuto à sede Apostolica confirmato auctoritare papæ cum adiectione decreti irritantis, si secus fiat, ut ita non valeat factum contra iuramentum, sicut factum contra decretum papæ. nec mirum: quia quando statutum habet decretum papæ, habet confirmationem vicarii Iesu Christi puri hominis. Sed iuramentum roborat Deus, cui magis est parendum: *de transla. præla. inter corporalia. 11. q. 3. Iul. & c. qui resistit. 8. di quo iure.* Et in hanc sententiã videtur inclinare t Inno. in prædicto *c. dilecto* faciens distinctionem, quod cum iuramentum est interpositum super actu mere spirituali, tunc actus qui fit contra non valet: secus si actus sit temporalis: ut in *c. sicut de sponsa.* & hanc distinctionem sequitur Archi. in *c. omne 22. q. 1.* & Domini de Rota in *antiquis conclusione* mihi vel 294. volentes quod in causis spiritualibus & in quibus non datur actio ad interesse facta contra iuramentum non teneant: *d. cap. dilect.* secus in rebus prophanis, allegant. *l. eo quidem. Co. de cond. ob causam,* conjuncta. *l. nemo, de pac.* Et ideò volunt, quod si est constitutus procurator ad renunciandum beneficium ex causa permutationis, quod si intervenit juramentum, non possit revocari. non obstat *capit. sicut, de sponsa:* quia ibi actus secundus non erat bono modo revocabilis. & hoc sequitur Archidia. in dicto *capit. si à sede. & in c. duobus, de rep. lib. 6.* cum igitur recipere aliquem ad beneficia Ecclesiastica sit actus modo spiritualis, videtur non valere, & idem in terminis dicti *capit. dilect.* receptio ibi canonicorum est actus spiritualis, & ideò tex. videtur sentire quod receptio canonici ultra numerum juratum non valeat. Et pro ista sententia videtur glo. fi. in *cap. 2. de jurejurand. libr. 6.* ubi vult glo. quod si mulier juravit non alienare rem dotalem, nisi imminente necessitate, & cum judicis auctoritate, quod si postea aliter alienat, actus & alienatio facta non valet: per tex. in *capit. intellecto. & in capit. ea, de jurejuran.* & fuit sententia de Hostien. & ferè omnium post eum in *capit. cum contingat, de jurejuran.* & tenet eam Bar. in *l. si quis pro eo. ff. de fidei.* hoc idem firmat Spec. primum in titulo *de emp. & vendi. § in loco. ver. & non generale,* secundo in ti. *de instr. edi. §. compendiose. ver. quid si juravit:* ubi vult, quod si quis fecit primo testamentum, & juravit illud non tollere, quod si facit secundum testamentum contra juramentum, quod secundum non valet: quia omne juramentum servandum est, quod servari potest sine interitu salutis æternæ: *de jurejuran. c. si vero. Et quod me. causa. cum dilectus. & dicto c. cum contingat in fi.* nam redditio juramenti est de jure naturali & præcepti divini. 22. *quæst.* 1. *si peccatum* in principio & *de jurejuran. & si Christus,* ibi: *redde Deo* circa finem. unde ullo modo est infigendum. 32. *quæst. 7. capit. flagitia, & de novi. ope. nunciatio. cap. ex injuncto & de regu. jur. qui scandalizaverit.* Et pro hac sententia videtur tex. in *capit. 1. de sepul. libr. 6.* ubi est tex. quod qui juravit in sua ultima voluntate non mutare electam sepulturam non potest ab illa electione discedere, licet si fecisset ad preces prælati illius Ecclesiæ in qua elegit sepulturam, non valuisset electio & sit ibi casus vel videtur esse de hac quæstione quod non licet à juramento recedere, & sic determinatur, quæ not. Hostien. *de sepul. in summa §. an licitum. ver. quid si quis eligat.* ad hoc *cap. veniens, de accu.* nisi qui non juravit accusare repellitur accusare volens. ad idem *de jurejuran. ca. quemadmodum. 6. & illud. in fi. dicti cap. rursus.* etiam quando alicui licet contra factum suum venire cum minori alienanti rem suam. *l. 2. C. si adversus vendi.* vel mulieri alienanti fundum dotalem. *l. lex Jul. ff. de fundo dotali,* vel mulieri renuncianti juri hæreditatis paternæ. ut *l. pactum quod dotali. C. de pac. & l. pactum. C. de colla.* eis præcluditur via jurantibus non contravenire. ut *Co. si adversus vendi. auctorit. sacramenta puberum & in capit. cum contingat de jurejuran. & de pactis. capit. quamvis. libr. 6. & de jurejuran. licet mulieres eodem libr.* sic in casu isto licet contra statutum simplex liceret Episcopo dispensare, non tamen contra juramentum per dicta jura. ista probatur in *cap. si inter. de spon.* ubi si duo jurant matrimonium inter se & per verba de præsenti, contrahunt sine carnali copula, si demum unus eorum copulat matrimonio etiam cum carnali copula, valet primum & non secundum. ad idem *de spon. capit. sicut,* nisi si aliquis contraxit sponsalia de futuro cum Berta & juravit, & demum contraxit cum Seia & jurat per verba etiam de futuro, quod valent prima sponsalia & non secunda. Sed in contrarium facit, quia si novi & juravi non contrahere matrimonium, sed profiteri, si postea contraho, tenet matrimonium, ut in *capit. 1. de voto libr. 6.* probatur in *capit. veniens, qui cleri. vel voven.* & in omnibus juribus dicentibus, quod licet simplex votum impediat contrahendum, non tamen dirimit contractum: ut in *capit. meminimus. & capit. rursus, qui cleri. vel voven.* Ad idem tex. in *capit. qui post votum, de regula. in 6.* ubi si aliquis vovit intrare certam religionem, si demum intrat aliam etiam laxiorem, valet secunda professio solennis contra votum primum. & licet hæc jura loquantur in voto, possunt tamen intelligi etiam in juramento: quia juramentum solum nõ solennizat votũ. Et non est differẽtia inter votũ & juramentũ, ut in *c. magna. §. cũ igitur de voto.* In quibus juribus

bus probatur, quod actus potentior factus post iuramentum etiam super re spirituali, sicut est ingressus religionis, valet contra præcedens iuramentum. quod est bene notandum, quia est contra illam distinctionem supra relatam per Inn. unde & si actus est spiritualis, qui geritur contra iuramentum, videtur valere, licet Inno. & multi moderni contra, ut statim dicam: probatur istud in *capit. sicut ex litteris de spon.* ubi si iuravi unam accipere per verba de futuro, & de præsenti contraho cum alia, valet secundus contractus primo irritato. hoc firmat glo. in *ca. si. de procur. in 6.* in verbo *revocatur*: ubi concludit, quod si aliquis constituit procuratorem ad matrimonium contrahendum, & iuravit non revocare, quod si revocat, tenet revocatio, licet sit periurus. loquor etiam, quando iusta causa revocandæ non supervenit, quia si supervenisset, valet revocatio sine dubio, *de iureiuran. quemadmodum.* hoc confirmat sententia Doctorum legistarum, qui tenent, quod si fiat testamentum quod testator iurat non revocare, si postea revocat, tenet secundum: ita notat Cyn. & Doc. in *l. 1. C. de sacrosanc. eccle.* & Bar. in *l. si. quis in principio testamenti de leg. 3.* plus subdens quod ex tali contraventione non est periurus, quam tale iuramentum non esset obligatorium, auferens liberam testamenti factionem, & sic erat contra bonos mores, arg. *l. stipulatio hoc modo, de verbo obli.* coniuncto *c. nō est obligatorium, de re. iur in 6.* hoc idem Io. An. in regula *semel de re. iur. in 6.* dicens quod secũdum testamentũ tenet, sed contraueniens est periurus. hanc sententiã sequitur Specu. in *ti. 2. § nunc tractemus. ver. sed si legatus*: ubi tenet, quod actus gestus contra iuramentum tenet & valet. & ibi Io. An. in *addi.* ideò electio facta contra numerum iuratum valet, quando electus vel receptus contra numerum iuratum non procurasset se eligi. tunc enim non valeret, quia esset particeps periurii, per notata in *ca. 1. de offi. dele. & 2. quæst. 1. cap. notum.* & ideò non teneret electio. tamen periuri non sint capaces dignitatum. & ita de isto qui esset particeps periurus *de sen. excom. si concubina.* Et periuri privari debent beneficiis *de iureiuran. c. querelem.* Quid igitur inter tantas varietates dicendum? Quidam moderni ex suo capite faciunt distinctionem: aut illud quod iuratur observari, habet alias secum concursum dispositionis iuris communis, ut in casu glo. *c. 2. de iureiuran. li. 6.* quia alienatio fundi dotalis habet prohibitionem iuris communis: ut *l. lex Iul. de fundo. do.* & tunc tale iuramentum est licitum & ideò illud, quod fit contra tale iuramentum, non valet. ita intelligunt glo. *c. 2. de iureiuran. in 6.* si autem non habet concursum iuris communis, & tunc aut actus iuratus contra quem fit est mere spiritualis, aut partim spiritualis partim temporalis, aut in totum temporalis. primo casũ quando est mere spiritualis, tunc actus factus contra non valet. ita loquitur textus in *c. dilecto, de praben.* & illud videtur ibi de mente Innocen. Secundo casu quando est actus non mere spiritualis sicut est matrimonium, in quo datur dos, pro eo ut in *toto titulo C. & ff. de iur. do.* quod tamen secus est in actu mere spirituali, ut in receptione alicuius in canonicum, in quo si interueniret pecunia, esset simonia: ut in *c. Iacobus & c. dilectus: de simo.* tunc actus factus contra iuramentum tenet, quando est plenior actus contra iuramentum quam actus iuratus. ita loquitur *c. sicut, de sponsa.* Et idem videretur concludere, quando actus est mere temporalis, ut distinguatur, si secundus est actus fortior sive plenior, valet secundus, aliàs non. Sed istæ doctrinæ in omnibus sunt falsæ. Et primo si ego iuraui intrare certam religionem: hoc iuramentum habet iuris communis assistentiam, ut in *toto titulo de voto*: & tamen si profiteor aliam etiam laxiorem, valet actus secundus: ut dicto *capit. qui post votum de regula li. 6.* Item si voui continentiam simplici voto, hoc votum etiam iuramento firmatum habet concursum iuris communis, quod debeat observari. Et ideò impedit matrimonium contrahendum: ut in *capit. rursus. & in capit. veniens qui cle. vel vo.* & tamen si fiat matrimonium per verba de præsenti contra votum & iuramentum, valet: ut *d. c. veniens. qui cle. vel vo.* Item promisi ducere Bertam & iuravi per verba de futuro, tenet hoc iuramentum, nec debeo de iure aliam ducere: ita quod hoc iuramentum habet concursum iuris communis: & tamen si contraho cum alia per verba de præsenti tenet contra iuramentum: ut in *capit. si inter. & capit. sicut de sponsa.* Et ideò illa pars distinctionis non est vera: quod si inter res mere spirituales, quod si contra fiat non valeat: ut *d. capit. si post votum de regula in 6.* Nam si voui voto simplici, & iuraui intrare certam religionem, qui actus est mere spiritualis, si contraho demum matrimonium cum muliere, contractus tenet: *d. c. veniens.* & idem si intro aliam religionem laxiorem. Item non placet alia consideratio, quod actus secundus valeat contra iuramentum, quando secundus est plenior & fortior. Nam si feci primum testamentum, & iuraui revocare, si facio postea secundum solemne testamentum etiam sine iuramento, valet secundum & non primum: ut not. Io. An. in *cap. quod semel. de reg. iur. in 6.* & Bar in *d. l. si quis in principio testam.* tamen primum testamentum videtur plenius, quia iuratum: & secundum simplex. Item si contraxi matrimonium per verba de præsenti cum Berta sine copula carnali & sine iuramento, si postea contraho cum alia verba de præsenti cum copula carnali & cum iuramento, nihilominus prævalet primum matrimonium, quamvis secundum plura vincula habere videatur: ut in *c. si. de spon. duorum.*

Unde mihi videtur, quod hic duo videnda sunt: primum an actus gestus contra iuramentum sit validus: secundo si sic gerens actum contra iuramentum sit periurius. Ad primum considero, quod interdum actus qui secundo geritur contra procedens iuramentum, non potest sortiri effectum de per se sive sine iudicis ministerio. Interdum potest sortiri, vel sortitur sine iudicis ministerio. primo casu actus qui quæritur contra iuramentum fieri non tenet: ita loquitur. *l. 1. & auct. sacra. pube. Cod. si adversus uendi.* ita loquitur. *c. veniens. de accu. & de iureiuran. quemadmodum.* Nam iudex non debet audire volentem accusare, cõtra tuum denegat auxilium: ut no. in *d. l. 1. & de iureiur. c. si vero.* Similter iudex non restituit minorem & iuramentum, quia non vult esse auctor periurii. Et ideo si tale statutum in

tum in nostris terminis non posset revocari sine auctoritate superioris, puta papæ: tunc actus gestus contra non valeret, ita decidit Bar. in *d. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur.* ibi *circa secundum commune statutū* &c. & fuerūt ista ac sunt verba Io. An. in regula *quod semel. de regulis iur. in mercuria.* ibi ad allegata tertio: ubi dicit quod sunt quædam quæ per se consequuntur effectum sine iudicis ministerio: ut baptismum, matrimonium, professio, testamentum quod morte confirmatur, in his valent quæ fiunt per iuramentum per iura supra allegata Sed alia quæ requirunt iudicis ministerium, ut revocatio alienationis rei minoris, vel rei dotalis, vel querela inofficiosi, & his similia, & in his iudex denegat suum auxilium sive ministerium: ut *d. l. 1. si adversius vendi.* secundo casu quando potest actus fieri & effectum sortiri sine iudicis ministerio, tunc aut præcedens actus iuratus est licitus, & secundus actus qui fit contra primum est illicitus, sive à iure illicitus reputatus, & tunc valet primus actus & non secundus contra primum iuramentum factus: iste est casus in *c. intellecto. & in c. eam te. de iureiurand.* & dicitur esse secundus actus illicitus & præcedens iuratus illicitus, quando talis actus habet resistentiam etiam iuris civilis quod non fiat: quia si talis iuris civilis resistentia confirmatur iuramento, ius canonicum tunc arbitratur hoc iuramentum honestum & adeo licitum, ut si postea veniatur contra hoc, secundus actus reputetur illicitus & non valet: ut si rex iuravit bona regni non alienare, si alienat etiam cum iuramento, non tamen alienatio. *dict. c. intellecto.* ita potest intelligi glo. no. in *c. 2. de iureiuran. lib. 6.* nam mulier iuravit non alienare rem dotalem sine causa, si alienat & iurat non valet: nam cum primum iuramentum haberet ius civile conforme & resistens ne contra fieret, si intervenit iuramentum hoc corroborans, censetur adeò licitum ut secundus actus non valeat tanquam illicitus: loquor quando ius resistebat etiam civile: secus si actui præcedenti iurato ius civile simpliciter non assisteret, non tamen resisteret: quia tunc si fit contra, non vitiatur secundus actus cum iuramento: ut probant omnia iura quæ supra adduxi. licet enim in præcendentibus casibus, si non esset iuramentum de non alienando præstitum, valeret alienatio contra prohibitionem civilem interueniente iuramento: ut in *c. cum contingat. de iureiuran.* tamen si talis dispositio iuris civilis prohibés convenire habet partem contrafacientem præambulum iuramentum de non faciendo: tunc secundus iudicatur illicitus & non valet. Si verò secundus actus non reputatur de se illicitus à iure, quod est quādo de se est honestus: tamen licet qui iuravit non facere inhoneste faciat vel illicite, & efficiatur ex hoc periurus: actus tamen nihilominus valet factus etiam contra prius iurata: ut in iuribus supra allegatis: & in *c. sicut. & in c. si inter de spon. & d. c. qui post votum de regula.* loquor sive actus præcedens sit mere spiritualis, sive mixtus, sive mere temporalis. Non obstat contra, & primo nota. in *ca. 1. de fil. presby. in 6.* quia salua reverentia ego arbitror quod contra tale statutum iuratum episcopus veniendo faciat actum validum. Sed an sit periurus, possit dubitari: de quo statim dicam nec obstat *ca. dilecto. de praeben.* per quem tex. tamen contra Archi. quia Io. An. & alii qui tenent ibi quod receptio tenuit, respondent quod in tex. ibi illa est allegatio partis, non iuris communis dispositio: vel non dicit illa litera quod receptio non teneat, sed dicit quod fieri non debet: sed non damnat eam si contrafaciat. nec obstat si dicitur quod recipientes sunt periuri, & sic infames. *C. de transact. l. si quis major 6. q. 1. c. infamis* Et sic videntur gesta ab eis non valere: quare sint ab actibus legitimis repellendi: ut in *c. licet ex quadam de testi. cogen.* Iohan. An. dicit quod non incurrunt periurium, nisi post actum factum: ut ipse no. in *d. mercu. quod semel. in fi.* & statim dicam in sequentibus: & dum tex. in *ca. dilecto.* æquiparat receptionem contra statutum iuratum, sicut contra decretum papæ: respondetur quod illa æquiparatio non est per omnia: quia non est quando ad invalidam electionem sive receptionem: sed sit in hoc quod non debeant recipere ultra numerum. nec ex hoc. quod si fit contra iuramentum præstitum Deo Deus irritat, quod contra fit, vel decretum imponit irritantium, licet contrafaciens incurrat periurium. & sic allegata in contrarium non obstant: nec est vera distinctio Inn. de actu spirituali quod non valet contra iuramentum, per ea quæ supra dixi: licet Archi. & Domini de Rota illam sequantur, qui non respondent ad *c. sicut. & c. si inter. de spon.* tunc dicunt quod actus sequens non est commode revocabilis: quia simul revocaretur præcedente voto solenni, ita præcedente simplici iuramento, si esset iuramentum tantæ efficaciæ: sed quando non est, ideo non tollit actum qui postea geritur sive sit matrimonium, quod de facili non tollitur: sive alius actus, qui facilius tolli posset: & ideo male dicunt Domini de Rota, quod si aliquis constituit procuratorem ad remittendum ex causa permutatum, & iuravit non revocare quod demum eum revocare non possit: quia immo potest, licet sit periurus: & ita consuluit Fed. de Sen. ut no. in *c. si. de procura. in 6.* Nec ob. ista glo. in *d. c. 2. de iureiur. in 6.* per illa quæ supra dixi. non ob. no. per Spe. in *d. §. compend. de instr. edi.* quia Io. An. in dicta regula *quod semel,* tamen quod secundum testamentum valeat: & ita tenent omnes legistæ: licet si dubium an sit periurus, ut infra dicam. & iura allegata per Spec. probant quod actus contra iuramentum fieri non debent. Sed debet reddi iuramentum Deo sed non dicunt an si contra fiat actus teneat vel non. Non obstat. tex. in *c. 1. de sepul. in 6.* nam Io. An. in *d. mercuriali, quod semel,* respondet quod illud est spirituale in odium allicientium ad sepulturam erigendam. Item ille tex. non concludit illud ad quod inducitur, sed potius concludit quod neutrum valet & decedat intestatus: quod est verum in casu illo expressæ electionis sepulturæ, sed non in aliis. Non obstat not. in *capit. veniens de accu. & de iureiurand. quemadmodum. & in dicta leg. 1. sed adversus vend.* quia istis est responsum per supradicta. Non obstat *capit. sicut. & capit. si inter, de spon.* ubi contraxi per verba de præsenti sine copula carnali, & iuraui, si postea contraho cum alia cum copula, non valet secundus actus sed primus iuratus. Et idem in duabus sponsis: de futuro iuratis, ut prima sponsalia valeant, & non secunda.

Nam

Nam prout dixi, quod secundus actus valet contra iuramentum, illud debet intelligi, ut primus actus ad secundum remaneat in dispositione iuris communis, ut si ipsi primus actus iuratus non habeat iuramentum, ut secundus valeat actus, qui iure praefertur. Et ideò cum de iure communi secundum matrimonium etiam carnali copula consummatum non tollat primum per verba de praesenti simpliciter contractum. dicto *c. si inter de spon.* ita non tollit etiam si intervenit iuramentum. Et hoc ponderat ibi text. dum dicit, *sive sit iuramentum interpositum sive non.* Idem in duabus sponsis, de futuro. Nam secunda sponsalia de futuro non solum prima similiter de futuro: secus si secundę essent de pręsenti. Et est ratio, quia de iure matrimonium de pręsenti soluit sponsalia de futuro, etiam iurata, ut *d. c. sicut.* nec ponderatur hic quis actus sit fortior ratione iuramenti. Et ideo si sit secundum testimonium contra primum iuratum, valet secundum etiam nō iuratum. Et ideo si vendo rem uni, & iuro alteri non vendere, vel iuro ipsum cōtractum observare, si demum vendo secundo, & ipsi trado etiam sine iuramento, potior erit causa secundi emptoris quam primi, per *l. quotiens. C. de rei ven.* licet primus contractus videatur fuisse fortior propter vinculum iuramenti. Similiter si iuravi vendere Titio, postea per stipulationem promitto alteri vendere, quis sit fortior vel potior? credo quod primus propter iuramentum, quod debet servari, & parit de iure canonico actionem. 22. *q.* 5. *iuramenti.* notatur *de insti. cum venissent.* & ibi Io. An. Ex quibus concludo, quod regulariter actus factus contra iuramétum tenet. Sed tunc insurgit dubium, an facientes sint periuri, vel actus factus dicatur à periuro, & an valeat, aut non supposito quod ante sint periuri, ut statim dicam. Concludentes primo in quaestione proposita, ut si statutum continet idem quod ius commune, tunc Episcopus posset dispensare, & sic idem si sit iuratum ut contra ipsum possit dispensare. Et tamen in hoc advertendum quod quidam in *capit. at si clerici de iudi.* §. *de adulteriis verò*, dicunt quod licet Episcopus possit tollere statutum, non potest tamen dispensare: quia non potest seipsum absoluere. Sed ego credo quod sicut actus valet quando in totum eum tollit, licet incurrat periurium, ut supra dixi: ita credo quod teneat dispensatio: quia si potest in totum tollere, fortius in parte dispensando, licet incurrat periurium: quod hoc non facit actum nullum, ut dixi: ideò frustra disputatur, si potest seipsum à iuramento absoluere. Fateor tamen, si vellet dispensare sine periurio, & tunc non possit sine superiore, quia seipsum non potest absolvere, nisi quando statutum contineret solum commodum iurantis, ut dicam infra in proxima quaestione. Idem si sit auctoritate Apostolica confirmatum, & quando est iuratum & confirmatum, si non est ibi decretum Papae reddens irritum & inane, ut tunc possit dispensare, ut probat tex. in dicto *capit. dilecto, de praeben.* & ibi per Doc. in *capit. cum accessissent, de institu.* secus si esset ibi decretum, quia tunc non posset dispensare: dicto *c. dilecto.* sic intelligo hanc utilem quaestionem.

SUMMARIUM.

An dispensatio Episcopi contra statutum iuratum dicatur facta a periuro; vel an sit dispensando periurium incurratur, & si incurritur, an valeat actus à periuro factus.

CAPITULUM XXXIX.

ET ad huc pro eius lucidatione amplioriest videndum, si talis dispensatio dicitur facta à periuro vel an sic dispensando periurium incurratur & si incurritur an valet actus à periurio factus. Ad primum in testamento tenet Bar. & legistae quod periurium non incurrat assignant rationem supradictam, ut haec no. supra in *l. si quis in principio testamenti, de leg.* 3. Io. An. tenet contrarium in *d. mercu. quod semel.* pro prima communi opinione legistarum facit, quod iuramentum habere debet tres comites, veritatem, iusticiam, & iudicium & si quod deficit non est servandum, ut notat glo. in *auct. quod eis. Cod. de nup.* Sed veritas consideratur sive de praeseuti in praesens, siue de praeterito in praeteritum, sive de futuro in futurum. Item debet habere iusticiam, quod sit iustum & sit honestum, quia nullum inhonestum. 4. *di erit autem.* sed hoc videtur inhonestum, ut quis sibi legem imponat, à qua recedere non liceat, dicta *l. si quis in princip.* maxime ex quo auferat sibi liberam testandi factionem, quae debet esse libera usque ad mortem *l. 1. C. de sacrosanct. eccle.* 13. *q.* 2. *c. ultima voluntas.* & est contra bonos mores. *l. stipulatio hoc modo, de ver. obl.* Sed ego credo, quod opinio Ioh. An. sit verior: quia omne iuramentum ligat, quod seruari potest sine interitu salutis aeternae, ut probant iura quae supra retuli, relata secundum Specu. in ti. *de instru. edi:* §. *compēdiose. ver. quid si quis iuravit.* sed sicut testatio potest non mutando cum illo decedere, nec artatur ad mutandum, sic potest non mutare & iuramétum seruare. Nec illud quod sit contra bonos mores solum civiles reddit iuramentum nullum de iure canonico, alias sequeretur quod alienatio fundi dotalis non firmaretur iuramento, nec pactum perdendi haereditatem à filia, quod est contra *c. quamuis, de pac. li.* 6. ut haec plenius dixi in *c. cum contingat, de. iureiuran.* & vide plenius in dicta *mercu. quod semel* ibi absolutionem, ubi vult quod sit periurus. & *c. non est obligatorium* loquitur, quando est contra bonos mores naturales vel divinos, & hoc sentit Bal. in *l. pactum. C. de colla.* & hoc nisi mutaret testamentum ex causa, quia haereedes essent facti haeretici, *de iureiuran. quemadmodum* tunc fieret permutatio sine periculo periurii. Sed de dubio statuti si dispensando vel disponendo contra illud incurratur periurium, & actus sit factus à periuro, & an valeat vel non? Dico ad primum, quod videtur quod disponens contrà, incurrat periurium: quia iuramentum est seruandum, cum, servatum non vergit in dispendium salutis aeternae. *de iureiurand. si vero.* 22. *quaest.* 1. *omne quod.* & Archidi. *de praeben. li.* 6. *si à sede.* & Docto. in dicto *capit. dilecto*, pro hoc videtur

detur casus in *capit. 1. de jurejuran. lib. 6.* ubi prælatus obligatur juramento observare statutum juramento firmatum: & si quis juravit non revocare testamentum, ipsum revocando perjurium incurrit, ut dixi. Sic qui juravit statutum observare, illud tollendo tacite vel expresse perjurium incurrit. ad hoc *de jurejuran. quanto*, ubi qui juravit observare monetam, illam tollendo committit perjurium. Quid enim est statutum observare nisi ipsum non amovere? *dicto capitulo quanto.* Et hoc determinat Bar. in *l. omnes populi. de justi. & jure*, in quæstione quæ incipit *circa secundum.* probatur *de sponsa. sicut & cap. cum inter.* præterea & si possint tollere statutum, & forte juramentum veniens in consequentiam, tamen quando contraveniunt simpliciter statuto & juramento non sublato incurrere videntur perjurium: quia licet recipiendo ultra numerum juratum eo ipso statutum tollere videantur: *de institut. ca. cum accessissent in fi. & cap. cum M.* & eodem instanti quo videntur tollere statutum & juramentum tollere videantur, tamen cum tollunt juramentum & statutum juramentum inveniunt aliter ipsum non dicerentur tollere supra. *de respon. impub. ad dissolvendum. & l. nam & si sub conditione. §. rumpendo, de injusto testa.* ergo tollendo incidunt in perjurium nam cum in puncto concurrunt: ut in dicto *c. cum accessissent. & cap. cum omnes. de consti.* prius videtur perjurare quam constitutionem tollere: quasi penetrabilior sit actus & gladius spiritualis quã temporalis: ut no. in fi. Inno. in *c. præterea. el. secundo, de appel.* & infra dicam. Ex quo videtur cõcludi quod contrafacientes sint perjuri: & hoc tenet Archi. in *c. 1 de cleri non resi.* & ibi Jo. Mona. *in 6.* pro quibus videtur casus in *c. 1. de jurejur. in 6.* juncto. *cap. quanto. de jurejur.* In contrarium facit, quia omnis constitutio sui natura est commutabilis, prout exigit temporis varietas, cui conformari debet: ut in *cap. non debet. de consang. & affi.* quinimmo videtur subjacere mutationi ex sola rationabili condentis voluntate. 12. *q.* 1. *certe*, quia distractus debet regulari secundum naturam contractus: ut in *c. 1. de regu. jur.* Sed sicut est in voluntate condentis statuere, ita & statutum auferre: quia par videtur esse jus solvendi & ligandi. *de pœn. di. 1. c. verbum. de hereti. cum ex injuncto. in fi. & in l. ab emptione ff. de pac.* maximè ne videantur statuentes legem sibi imponere, à qua non liceat ipsis recedere *l. si quis principio testamenti. de leg.* 3. juramentum ergo adjectum constitutioni debet illius constitutionis naturam imitari & sequi durabilitate sui constitutionis naturam tanquam principalis. unde deberet plus durare quam constitutio, *de consti. ex litteris. de elec. venerabilem. in fi.* in omni enim juramento super implemento vel stabilitatis actus inest conditio resolvens juramentum, si res in eodem statu non permanserit. 22. *q.* 2. *cap. ne quis.* nam juramentum recipit omnes conditiones & limitationes sicut à jure recipit actus, sub quo est interpositum: ut in *c. quemadmodum. de jurejur. l. si. C. de non nume. pecu.* Sed constitutio, ut dixi, habet naturam quod mutetur ex temporum varietate: ergo hanc conditionem recipiat juramentum. nam de tali tempore quando mutaretur constitutio, non videtur cogitatum, & juramentum non debet extendi ad incognita: *de jurejur. quinta vallis. & c. clericus.* sic enim cum juratur prælato non astringitur jurans ipsi deposito *de elec. venerabilem. in fi.* 15. *q. 6. auctoritatem, & de censibus significavit:* Sic in constitutione non astringitur ad observantiam, ipsa remota: hoc probatur. privilegium enim concessum rei cessat re perempta vel cessante: ut in *capit. ad audientiam, de con. edifi.* 16. *q.* 7. *& hoc diximus*, si cessante statuto cessare debet juramentum ipsi accessorium. ar. *c. accessorium de reg. jur.* quod autem possit tolli constitutio tacite vel expresse, probatur *de consti. c. cum accessissent.* alias sequeretur absurdum, quod si lex temporis immutabilitate efficeretur iniqua vel impossibilis, illa non posset revocari contra notata in *c. 1. de his quæ fiũt à ma. parte. c. & 1. q. 7. c. quod pro remedio*, cum si. facit tex. in dicto *c. 1. de jureiur. in 6.* & hoc facit: quia si juravi solvere. 10. Titio, excusor si præcipit Judex quod non solvam: *de censi. significavit.* Sic quando juravi servare statutum, excusor si superior aufert & præcipit non servari. ad hoc, si superior fecit statutum & strinxit se ad observantiam ipsius cui juravit, potest à tali juramento contra statuendo me absolvere: *de spon. præterea.* Item juramentum ligat secundum mentem jurantis, sed non creditur juris jurantis esse, nisi quantum durat statutum, *de iureiuran. cap. quemadmodum:* quia non est versimile quod jurauit observare statutum, si contingat revocari. Item si illi, qui condiderunt statutum, puta quod non recipitur canonica, nisi in sacris, si ipsi contraveniunt, ex hoc videntur tacite statutum auferre: *de consti. cum accessissent. & c. cum omnes.* ergo & juramentum illi accessoriũ, *de fide instru. ca. inter dilectos. §. cæterum.* faciunt notata *de rescript. constitutus*, ad hoc quia juramentum recipit interpretationem & limitationem de jure communi, ut *de iureiuran. veniens.* & juramentum de implendo aliquem actum recipit restrictionem ad actus capaces implementi, ideo juramentum de observando statutum recipit interpretationem, ut debeat impleri donec in facultate statuti, & sic implemẽti: dicto *c. veniens.* sicut juramentũ de exequendo sententias intelligitur de exequibilibus, & maxime in quolibet juramento intelligitur excepta auctoritas superioris, *de rescrip. constitutus. & c. veniens.* & sic jus superioris revocantis intelligitur exceptum, si à superiore non revocetur. Item quia si statutum revocatur ex causa, quia ventum est ad causam, quod si statuentes scivissent non statuissent: videtur tunc quod possit venire contra juramentum: per *c. si de vero. de iureiur.* & ibi dicunt Doc. moderni quod Bononiæ Doc. non sunt perjuri, qui jurarunt in collegio vel ad lecturam de mane nõ recipere forenses Docto. quia illos recipiunt, quia ipsi cives non sunt sufficientes: sic ergo sit in statuto super hoc jurato. Quid igitur dicendum? Docto. in hoc articulo diversimode loquuntur. nã Bar, ut dixi, vult quod quando statutum est juratum, tunc si illud tollitur, incurratur perjurium. Et hoc sequitur Archi. & Jo. Mo. *de cle. non resi. c. 1. li. 6.* dicentes quod sine causa statuentes non possunt statutum vel consuetudinem juratam in melius reformare sine metu perjurii. Jo. An. dicit, quod si statutum

tutum est simpliciter juratum observari, tunc si statuentes veniunt contra ipsum statutum ipso per antea non sublato, tunc perjurium committitur. Si vero ante omnia statutum tollant, tunc non sunt perjuri contrafaciendo, quando juraverunt simpliciter servare statutum. & in hoc discrepat à Bar. & à prædictis: quia juramentum videtur arctare, donec durat statutum, per ea quæ supra dixi. secus si jurassent servare statutum & contenta in statuto: ut puta, dicit statutum quod non recipiatur canonicus nisi existens in sacris. si tunc jurent servare statutum & contenta in statuto, tunc etiam si auferrent statutum, erunt perjuri recipientes non constitutum in sacris. Pau. vero in *cle. 1. de regula.* & Jo. de Ligna. videntur discrepare à dicto Jo. An. & etiam inter se. Nam in primo membro dum Jo. An. dicit, quod veniendo contra statutum juratum ipso per antea non sublato, quod incurritur perjurium, hoc displicet Pau. nam dicit quod sicut quando auferunt statutum expresse veniendo demum contra non incurrunt perjurium. Sic etiam simpliciter veniendo contra ipsum statutum illo expresse non sublato non incurrunt perjurium: quia tacite videntur auferre statutum: ut in *ca. cum accessissent. de consti.* ut idem operetur tacitum quod expressum *l. cum quid. si. cer. per.* Cum enim concurrant cum eodem puncto, quod censeantur abstulisse statutum tacite & etiam venisse contra juramentum interpretandum est, quod abstulerunt statutum, nec incurrerint perjurium: & ne idem actus operetur contrarios effectus *l. qui hominem. §. si. ff. de solu.* & *l. titio non morietur. ff. de usufru.* Cum enim ex contraventione tacite videantur abstulisse statutum, ut in dicto *c. cum accessissent & cap. cum omnes*: ergo non potest operari aliud, quod dicat contra constitutionem factam: quia idem actus non debet operari rei destructionem & ejusdem rei effectum propter incompassibilitatem, ut in *c. majores. de pap. ver. sed ad huc.* no. 57. *di. c.* 1. incipit: *si quis in ægritudine.* & hoc quãdo collegialiter contraveniunt. secus si singulariter: quia singulariter non potuissent statutum tollere, certe perjurium incurrunt. Non ob. secundum eum no. per Inno. in *cap. præterea. el. 2. de ap.* ubi si Judex dixit, *excommunico te si elegeris.* Nam secundum unam opinionem si eligat electio non valet, quasi ab excommunicato facta, & præcedere censeatur tunc actus excommunicationis: quia licet ibi ista duo concurrant, tamen ex ordine intellectus præsumitur ibi excommunicatio præcessisse: quia gladius spiritualis est omni alio penetrabilior: sed in nostro casu non est dare actum primum vel secundum: sed in eodem instanti dicentur duo contraria, quod est impossibile: ut supra dixi. Hoc tamen displicet Jo. de Lig. per ea quæ dicam infra, secundũ Dominum meum, qui etiam hoc reprehendit. Item dum Jo. An. dicit, quod quando juraverunt statutũ & contenta in statuto observare, quod sublato statuto contraveniendo incurrant perjurium. hoc non placet Jo. de Lig. dicenti quod idem est jurare statutũ simpliciter & jurare servare contenta in statuto referendo se ad statutũ: allegat *de excep. cum venerabilis*, ubi irritato instrumento & confessio quæ ex illius productione resultabat erit irrita. nam sic jurantes non videtur principialiter jurare contenta in statuto sed accessoriè consequenter juxta no. in dicto *c. cũ venerabilis.* unde concludit quod sive juraverint statutũ observare sive contenta in statuto referendo se ad statutum, quod tollendo ante statutum postea veniendo contra non sint perjuri. Et idem dicit, quando jurent incontinenti, postquam juraverunt statutum, servare contenta in statuto, etiã si se non retulissent ad statutum, ut sublato statuto cõtraveniendo non sint perjuri. Ratio, quia ea quæ fiunt incontinenti, videntur inesse *l. lecta. ver. dicebã. ff. si cer. pe.* & videntur se retulisse ad juramentum præstitũ de observantia statuti. secus si juramentũ de observando contenta in statuto fuisset appositum ex intervallo: quia tunc non revocando veniendo contra, etiam non referendo se ad statutum, essent perjuri. Dicit autem Dominus meus Anto. de Butri. in *c. 1. de his quæ fiunt à majo. par. c.* quod hæc quæstio est de puncto, & ideo subtilis. de qua per legistas in *l. aretusa. de sta. ho. & in l. sed & hæ partes. §. si. ff quod me. cau.* & ideo dicit quod debet fieri consideratio à quo momento facti surgat revocatio statuti: an ab ipsa præparatione facti, an ab ipso facto dum est in fieri, vel ab ipso facto prout est inesse productum. Primis duobus casibus diceret verum Pau. secundum eum. Ratio, quia prius invenitur statutum sublatum quam contrafactum. Si autem ab ipso facto, prout est inesse productum, sive à fine facti, quod videtur sibi verius: quia ante factum possent pœnitere, & non tolleretur statutum *l. qui falsum. ff. de fal* & quia cum dicitur de facto debet intelligi, de facto cum effectu: ut in *c. relatũ. de cleri. non resi.* tunc oportet videre, à quo surgit perjuriũ, an à præparatione contra facti, an à persecutione cõtrafactionis, an à fine facti. Primis duobus casibus si loquimur quo ad Deum, habet ipse pro constante quod à præparatione & prosecutione contraventionis quis sit perjurus: quia jam in animo firmaverit, facere contra juramentum. unde cum privatio statuti, ut dixi, surgat à fine facti: & perjurium à præparatione sive prosecutione, certe præcedere videtur perjurium revocationem ipsius statuti: & sic quantum ad Deum est perjurius. Sed si habemus respectum ad forum contentiosum, tunc dicit, quod credit, quod à fine facti surgat perjurium: & sic in puncto concurrit revocatio statuti & incursio perjurii. In quo est considerandum, quod istorum in ordine intellectus præcedat perjurium. Ratio, quia vinculum juramenti est Dei & hominis: sed revocatio statuti est tantum actus hominis, sed isti actus Dei sunt penetrabiliores actibus hominum: ut in *d. c. præterea. el. 2. de app. de sen. ex. c. venerabilibus li. 6.* & ideo sunt perjuri: quia sublatio statuti sequẽs non tollit perjurium sequẽs. Secundo movetur: quia sublatio statuti surgit à facto cõtraventionis ipsius statuti perfecto & cõsumato. ar. *d. c. relatũ. de cle. nõ re.* ergo per prius præcedit ipsum cõtrafactũ quã statutum sit remotũ: igitur præcedit statutũ, quia perjuriũ secũdũ cum est actus imediatus, qui sequitur statim ex conventione. Sed amotio statuti est actus mediatus. nam consensus est medium volens statutum tollere: sed actus immediati sunt per prius quam actus mediati.

Vnde

Vnde etiam in hac materia sic concludit, quod quandoq; statuentes jurant servare simpliciter statutum, & non revocare. Primo casu concludit quod si revocant per prius expresse statutum, quod postea contraveniendo non sunt perjuri. Aut non revocant, sed simpliciter contraveniunt: tunc Jo. An. & antiqui Doc. tenebant, quod essent perjuri: sed Pau. in *cle.* 1. *de regu.* dixit quod hoc erat verum, quando simpliciter illi de capitulo qui statuerunt contravenissent: secus si collegialiter: quia videntur per prius statutum abstulisse: ut *d.c.cum accessissent.& capit.cum omnes. de consti.* unde sicut quando expresse abstulissent, non essent perjuri, ita & quando tacitè, per ea quæ supra dixi. Non obstat no. in *d. ca. præterea. de appel.* quia ibi utrumq; potest concurrrere: & excomunicatio ratione penetrabilitatis censetur præcedere, sicut infusio gratiæ & remissio peccatorum: quia ingressio unius operatur hoc casu ingressum alterius. 33. *q.* 1. *ca. cum renunciatur.* Præterea perjurium incurrunt sub conditione, si recipiunt juramentum non existentem in sacris contra statutum: ergo ante receptionem non sunt perjuri. *l. cedere diem. de verb. signi.* sed receptione facti statim desinit constitutio esse. ergo simul & semel & vinculum juramenti, alias sequeretur quod tollendo expresse statutum essent perjuri: sicut essent tollendo tacitè, quod secundũ omnes est falsum. unde Dominus meus, ut dixi, tenet contrariũ: per not. in *d.c. præterea,* & supra dixi: quia renunciatio statuti surgit ex consumata contraventione: ergo prius contravenitur quã tollatur: unde perjurium incurritur: Itẽ quia ex cõtraventione quis immediate incurrit perjurium, sed non immediatè tollitur statutum: quia statutum dicitur tolli per consensum renunciandi statuto, qui consensus est actus mediatus. Sed actus immediati sunt per prius quam actus mediati: & ideò perjurium incurritur. Et hoc est verum, quod sunt perjuri ipsi statuentes, qui juraverunt, sed non eorum successores: quia cum juramentum sit personale, ut *de jurejur. c. veritatis,* non ligantur successores. Si autem fuit juratum servare statuta & contenta in statuto, tunc Doc. volunt quod veniendo contra, etiam sublato statuto committatur perjurium: licet Jo. de Lig. contra, ut supra dixi. Sed do. Anto. tenet sententiam Doc. quod secundum juramentum debet aliquid operare: ut in *c. si papa. de privile. li.* 6. alias tale secundum juramentum censeretur nugatorium, cum tamen non debeat sine causa præstare: & in dubio delictum nõ debet præsumi, quod esset, si juramentum esset, superfluum & nugatorium: *de jurejur. c. & si Christus.* unde quando juraverunt statutum & contenta in statuto, tunc cassato statuto perjurium incurrunt: & multo magis si de per se contenta in statuto juraverunt: juxta no. per In. *de excep. cum venerabilis.* & hæc quando statutum continet vel religionem aut pietatem, vel interesse aliorum quam ipsorum statuentium, vel aliquid quod si Deo magis placens: quia Deo obligantur, nec possunt factum juratum statuto vel non statuto revocare. Sed si juramentum respiceret tandum comodum ipsorum statuentium, tunc videntur sibi remittere juramentum cum capitulariter contraveniunt, & non incurrunt perjuriũ. juxta not. in *c.2. de spon.* Nã si sponsi perjuraverunt spõsalia, & eodẽ instanti cõmuni voluntate cum aliis sponsalia contrahant, non sunt perjuri: quoniam in dubio debet præsumi quod non habuerunt animum delinquendi. *l. merito. pro socio.* & sic tacitum est juramentũ, & juratum non revocari, tunc ipse Anto. secundũ Jo. in *addi. Spec. in ti. de jurejur.* §. 1. *ver. quid si aliquis,* concludit, quod si ista statuta concernunt solũ interesse & favorem illorum qui jurarunt, tunc ipsi possunt sibi ipsis tale juramentum remittere, & contravenire, ar. *l. si quis in priec. testi. de leg.* 3. & hæc habita mentione de tali clausula: alias non viderentur à prima intentione recedere. Si autem non concernunt favorem & interesse ipsorum, tunc non possunt contravenire, per prædicta. Et hæc quæ dicta sunt, procedunt quando ipsi statuentes statutum revocarent. Sed si revocaretur à superiore, tunc non essent à juramento tuti, sed tenerentur observare, non obstante revocatione superioris, per no. per glo fi. in *c. cũ non deceat. de elec. lib.* 6. nam durat obligatio naturalis surgens à vinculo juramenti: juxta not. per Inn. in *d. c. cum venerabilis. de excep.* & ita concludit do. meus Do. Anto.

Ego autem in hac quæstione aliam sententiam habeo quam Doct. Et primo cum Do. communiter dicunt, quod si statutum est juratũ observari, quod si tollitur, expresse tollens non sit perjurus: mihi non placet, quando statutum esset licitum & honestum; & si revocatio statuti & conditum statutum esset honestum, quod est possibile: ut no. Doct. in *c. fi. de consue.* Nam credo quod tunc tales revocantes essent perjuri: per tex. in *c.* 1. *de jurejur. li.* 6. ubi prælatus, qui non ligatur lege prædecessoris: ut in *c. innotuit. de elec.* obligatur juramento servare statuta licita. Quid enim operetur hoc juramentum, cum per actum contrarium tacite videatur tolli non possint, cum alias tali legi ipse jurans non esset obligatus, quia non ligantur: ut no. in regula *cui licet. de reg. jur. li.* 6. *& in auct. quibuscunq. de sacrosan. ec.* & idem de lege prædecessoris, ut dixi. unde ibi est casus in *d. c.* 1. *de jurejur. in* 6. conjuncto *c. quanto. de jurejur.* ubi probatur quod nil aliud est statutum observare quam ipsum non amovere: ut in *d. c. quanto.* Et in hoc videtur verior sententia Bar. & Archi. quam aliorum: loquor quod quando est juratum, continet aliud interesse contra ipsorum jurantium. Et idem dico & multo magis, quando simpliciter veniunt contra statutum eo non revocato: quia si tollendo expresse statutum incurrunt perjurium, multo magis quando tacite ipsum tollunt contraveniendo: immo hoc casu perjurium magis incurrunt: quia secundum communem opinionem Doc. juramentum habet vim clausulæ derogatoriæ: ut notat Jo. An. in regula *quod semel. ad fi. de reg. jur. in* 6. per tex in *l. cum pater. §. filiis matrẽ. de leg.* 2. & Bar not. in *l. omnes pop. de justi. & jur. in tertia quæstione principali ad fi.* unde simpliciter veniendo contra non aufertur statutum, cum non sit facta mentio de clausula derogatoria. *l. si quis in principio testamenti. de leg.* 3. & ibi notatur: & *l. si mihi & tibi. §. in legatis. de leg.* 1. semper loquor quãdo statutum continet interesse aliorum quam jurantium. Et ideo falsa videtur doctrina Pauli & sequacium,

 quod

quod veniendo contra statutum tacite illud tollant & non incurrant perjurium: quia non possunt illud tollere nisi de clausula derogatoria, id est, de ipso juramento fiat mentio. Sed an posset procedere, si esset clausulæ derogatoriæ, statim dicam. Non enim habet hoc juramentum tacitam clausulam, si durat statutum, postquam ipse qui habet facultatem tollendi jurat ejus observantiam, quæ in hoc consistit ut pactum contrarium non tollatur tacitè vel expresse: Ideò vana videtur subtilizatio Domini mei Domini Anto. de Butri. An sublatio statuti surgat à præparatione facti, an ab ipso facto cum est in fieri, vel esse sublatum & jurantem in perjurium incurrisse; & hoc prout jurassent servare statutum simpliciter. Et si jurassent servare statutum prout durat statutum, vel jurassent simpliciter observare contenta in statuto: tunc possent procedere dictæ subtilitates: quia qui jurat observare contenta in statuto non obligat se ad revocandum statutum & non possunt dici in statuto contenta, si statutum sit sublatum: & tunc stabit consideratio, si faciendo contra auferunt statutum, cum non videantur facere contra contenta in statuto: & cum non concurrat simul & semel contraventio, ex qua fit statuti tacita ablatio, erit videndum quod præcedat: an ablatio statuti ex quo perjurium non incurritur; an fiat prius contra statutum ex quo perjurium incurratur. Et hæc procedunt quando qui juravit est una persona singularis, in cujus potestate sit ablatio statuti. Sed si esset universalis vel collegium, tunc minus videtur posse procedere, quod dicit Dominus meus. Nam collegium & universitas ut persona ficta non potest obligari ad perjurium, sicut nec ad excommunicationis sententiam: ut in *capit. Romana. §. universitatem. de senten. excom. in 6.* Et ideò si jurant obligantur ut singuli ad perjurium, non ut collegium: tunc si collegium ut superior expresse removeret statutum, ipsi singulares de collegio, qui sunt obligati ad observantiam, non viderentur immunes à perjurio: cum licet collegium superior abstulisset statutum, ipsi inferiores singulares non viderentur immunes à perjurio: per not. secundum eundem Dominum meum in dicto *capit. cum non deceat. de electi. in glo. fi.* quod tamen ego non credo, ut infra dicam. unde Doct. Ant. videtur secundum doctrinam suam malè dicere, quod si collegium vel universitas expresse tollat statutum, quod non sint perjuri venientes contra. insuper dato, quod sublato statuto contrafaciendo non incurrerent perjurium, tamen si ipso expresse non sublato contrafaciant, an incurrant perjurium: & in hoc etiam non placet, quod dicunt multi, ut Johan. de Ligna. & Do. meus, & etiam in casu quo simul concurreretur ablatio statuti, & incursio perjurii, quod prius dicatur perjurium incurrere quam videantur statutum abstulisse, per rationes & jura quæ supra retuli: quia hæc verba *promitto observare statuta vel contenta in statuto* faciunt conditionē, ut sim demum perjurus si nō observo: ut *l. stipulatio ista de verbo. obli.* quæ conditio debet impleri perfecte & in forma specifica: ut 2. *& l. qui hæredi. & l. mevius. de condi. & demon. l. cedere diē. de verbo. signi. l. quæ sub conditione. §. quotiens. de condi. institu.* notatur in *l. illa stipulatione si kal. de verbo. obli. & in capit. commissa. de elec. libr. 6.* nec sufficit apparatus contraveniendi juramento; quia si præparat statutum tollere, non videtur tollere sed tollere velle: ut *l. amplius. non peti. ff. rem ra. ha.* Forus enim constitutionis non intendit punire malam mentem de perjurio, sed ipsam facto perfecte declaratam: ut not. Dyn. in regula *peccatum. de regu. jur. in 6.* & his non committitur perjurium, nisi facto expleto & finito, & ita tenet ipse Dominus meus in dicto *capit. præterea. de appe.* & sic in hoc argumento est sibi contrarius. Cum enim vellet tollere ante statutum, vel prius vellet delinquere utrumque pendeat à potestate & arbitrio ipsorum statutum revocantium, quod prius videantur voluisse delinquere: hæc omni ratione caret. nec in pœnis debet assumi talis ordo intellectus, ut videatur quis prius dejerare & perjurium incurrere, quam statutum tollere quod causat perjurium, quod si esset sublatum, non causaret: immò contraria interpretatio summi debet. *l. si de interpretatione. & l. præses. ff. de pœnis* facit. *l. merit. ff. pro socio.* & pro ista sentētia est glo. & Bar. in *l. non solū. §. sed ut probari. ff. de no. ope. nun.* probatur ex not. in *l. eum actū. in fi. ff. de neg. ge. & in l. 2. Co. de peti. hære.* tunc enim cum possunt partes se absolvere à juramento ipso contraveniendo tacite videntur se absolvere, ut est text. in dicto *capit. præterea de spon.* ita in proposito non video rationem, quare non videantur ante omnia statutum abstulisse, ne perjurium incurrant. Item pro ista parte videtur casus in *l. si fuerit in fi. de re. du.* ubi est casus quod quando duo incurrunt injunctam, & est opus quod ad validitatem alterius præcedat, tunc vel actus non valet, vel non incurritur perjurium: quia ut incurratur est opus, quod præcedat ipsum contrafactum revocationem statuti: quod cum non sit, sed in eodem puncto concurrant, vel perjurium non incurritur, vel debet assumi quod est favorabilius: dicta *l. si fuit. de re du. in fi.* not. in *l. si post mortem. de leg. 3.* unde cum sit magis favorabile quod evitetur pactum quam perjurium, quod dicentur per prius ante abstulisse statutum. Non obstat not. in ipso. *c. præterea*, quod non credo quod ipsa doctrina sit vera, per illa quæ supra dixi: vel ibi erant duo actus diversarum personarum, quia dixit judex: *excommunico te si appellaveris vel elegeris.* Nam si postea appellat, incurrit excommunicationem, & appellatio non suspendit, quasi post appellationem interpositam: quia actus excommunicationis tanquam gladius spiritualis, & per consequens penetrabilior & velocior, subintelligitur præcessisse actum appellationis. hic autem est unicus actus contraventionis contra statutum, qui pendebat à sola potestate contravenientium, qui credendum est quod intendebant verisimiliter velle statutum tollere, per jam dicta: quod secus est in mente judicis communicantis præcedere. unde secundum mentem ejusdem fieri debet interpretatio, & non secundum mentem excommunicati: præsertim quia excommunicatio non fundatur super appellatione, sed super inobedientia, & præcedit causa in qua fundatur excommuni-

excommunica[illegible], etiam aliquando sit actus exterior appellandi ligatur. ergo cum primum contumacia est præparata, & inesse cum deliberatione producta, non prout apparet per appellationem in perfecto esse producto. Nam injusta esset excommunicatio, si quis excommunicaret post appellationem jam interpositivam: ut in *c. Romana.* §. *caveăt. de sen. excom. in* 6. no. *de sen. excom. in c. à nobis. de consti. ut animarum.* §. 1. & maximè foret injusta monitione nova non præcedente secundum Inno. in *d. cap. preterea.* Sed ista non vendicant sibi locum in perjurio & casu nostro: quia in foro contentioso, ut dixi, non inspicitur animus deliberatus delinquendi; nisi veniant ad actum facti: ut no. Dyn. in dicta regula *peccatum.* quod secus est in foro spirituali & divino, ut 5. *di. palea.* sed pensandum cui foro assimulatur forus contentiosus in excommunicando & censuris: & sic in pœnis spiritualibus à judice promulgatis pro inobedientia, quæ committitur statim cum quis deliberat esse velle inobediens, sed non sicut in perjurio causando, licet credam quod sit verior alia opinio, quando Judex non subesset, qui interpretaretur sententiam suam vel sui prædecessoris, ut intelligatur excommunicasse post appellationem interpositam & actum perfectum. quoniam de isto deliberato animo & contumacia in foro contentioso non potest constare, nisi appellatione interposita, ut supra dixi: sed Judex interpretaretur, quod ipse intellexit ligare præparationem appellantis, esset vera opi. Inno. quod potest facere Judex interpretando suam sententiam vel prædecessoris, juxta plene no. per Bar. in *l. ab executore. ff. de appel.* Et ideo si Judex hoc interpretaretur, succederet opinio Doc. sed non sic potest interpretari animum illorum, qui contra statutum veniunt, quia ipsi qui contraveniunt debent interpretari animum proprium, ut est glo. no. in *l. papi. scribit si frumentū. in fi. ff. de rei vendi.* no. *insti. de acti.* §. *sed iste.* Ex quibus concludo, quod ubi conveniendo tacite tollitur statutum, quod esse potest, quod infra dicam, quod tunc intelligantur per ante abstulisse, nec incidisse perjurium, secundum Pau. quicquid alii dicant.

Et ex istis etiam declaratur, quod supervacua videtur disceptatio, si est juratum observare contenta in statuto, & statutum, in quo (ut dixi) discrepat Jo. de ligna. ab aliis Doc. quia si ex sola contraventione contra statutum incurritur perjurium, ut dixi, non multum aperit dicere contenta in statuto. Sed supposita opinione Jo. An. pro vera quod sublato expresse statuto non incurratur perjurium, tunc est dubium, si est factum juramentum de statuto servando & contentis in eo: an incurratur perjurium. Credo quod si est una conceptio verborum dicendo *juro observare statutum & contenta in statuto*: tunc videtur jure contenta in statuto prout in ipso insunt & accessorie: juxta no. in *c. cum venerabilis. de excep.* & licet tot videantur juramenta quot sunt jurata *l. scire debemus, de ver. obli.* tamen in hoc casu censeo hæc jurata accessoriæ, prout in statuto sunt contenta. Sed jurasset observare statutum, deinde in alio juramento jurasset servare contenta in statuto, ut in hoc exemplo. statutum dicit, quod non recipiatur nisi existens in sacris. Episcopus jurat servare statutum: item jurat non recipere in canonicum nisi constitutum in sacris: tunc credo quod Doc. verum dicant, etiam si fiat incontinenti, at hoc juramentum aliquid addere videatur: *de privile si papa. li. 6.* & hoc probant no. per Inno. & Doc. in dicto *c. cum venerabilis.* Item dum Dominus Anto. dicit, quod illud quod est dictum, quod si statutum tollitur, quod tollitur juramentum, dicit ipse, hoc est verum quando tollitur per ipsos statuentes: secus si superior tollat, quia si inferiores jurassent servare statutum, non esset propterea sublatum statutum: per glo. singularem in *c. cum non deceat. de elec. li. 6. in glo. fi.* quæ incipit: *effectus.* Et est ratio secundum eum, quia quando statutum tollitur à superiore, licet tollatur statutum, non tollitur vinculum juramenti proveniens ex consensu: licet tollatur statutum, remanet obligatio naturalis ex consensu: faciunt no. in *d. c. cum venerabilis. de excidiis.* quæ ratio cessat, quando removetur statutum ex consensu statuentium, quia tunc tollitur vinculum iuramenti & consensus. Sed ego credo, quod sit ponderanda forma juramenti. Si enim juratum simpliciter statutum observari, tunc credo quod sit totum oppositum, quod statuentes tacite vel expresse non possunt tollere sine perjurio: sed superiores sic. Nam, ut dixi, statuentes qui jurant observare statutū, jurant nō amovere: quia observantia consistit in non amovendo statutum: ut dixi per *c. 1. de jurejur. li. 6.* conjuncto *c. quanto de jurejur.* unde sunt astricti vinculo consensu juramenti non auferre. Sed inferior qui juravit, ita demum videtur astrictus, si durat statutum, ut juramentum reguletur secundum naturam ejus super quo interponitur: & hanc censetur habere conditionem. præterea si superior mandat inferiori, quod non observet juramentum, certe ipse jurans esset immunis à perjurio: ut in *c. significavit. de censi.* & hoc est verum, etiam si jurasset observare statutum & contenta in statuto in eadem oratione: quia consensus juramenti habet conditionem annexam, quandiu statutum durat: sed si ex intervallo juratur observare contenta in statuto principialiter, sive adhibeatur mentio in statuto sive non, tunc procedit illa glo. quia sublato statuto remanet vinculum naturalis consensus, nisi superior expresse remittet juramentum, & talem consensum. ita debet intelligi glo. illa: pro qua tamen facit: quia licet quæratur tolli statutum, non tolluntur statuta jurata: ut probatur in *c. 1. de consue. li. 6. & in c. quia sæpe. de elec. l. 6.* ubi videtur tex. quod non tollantur statuta, nisi de juramento fiat mentio: ut in *c. cum aliquibus. de rep.* glo. tamen in dicto *c. cum non deceat,* intelligit illum tex. quod sublatum esset statutum, sed duraret juramentum. unde pro absolutione istorum dubiorum omnibus prædictis examinatis duo dico principialiter intuenda. Primum, si statutum juratum potest auferri ut perjurium non incurratur per statuentes. Secundo si adhuc, ut tollatur statutum juratum, est opus quod fiat mentio de juramento. Ad primum excludā casus non dubios. Et quidem si illi qui statutum condiderunt, vel subditi non sunt illi qui juraverunt, sed illi successores, tunc possunt revocare vel venire

contra statutum sine metu perjurii: quia juramentum est personale, & non egredi[illegible] personam: ut in *c. veritatis. de jureiur.* adeo quod si episcopus sub nomine dignitatis jurasset, & demum dimisisset episcopatum, si demum iterum fuisset verum ad illud reassumptus, contraveniendo non esset perjurus: ut no. in *d. capit. veritatis.* Si vero illi met sunt qui juraverunt, tunc aut est ille qui habet facultatem statutum revocandi: & tunc aut subest aliqua causa, vel tacita conditio de his quæ excusarunt eum vel eos à perjurio, ut quia statutum est deductum ad impossibile, vel ejus observantia est hodie illicita effecta, vel contra ecclesiasticam libertatem, vel forte superior, qui potest imperare, mandat quod revocetur: & tunc poterunt tollere ipsum statutum, & contra ipsum venire etiam non sublatum sine metu perjurii: ut in casibus no. in *cap. quemadmodũ. de jurejur.* Et hoc probat *capit. 1. de jurejur. in 6.* Et idem si ventum est ad casum, quod si statuentes scivissent, non statuissent: ut no. in *d. capit. si vero. de jurejur.* ita debet intelligi glo. 11. *di. in ca. in his*, quod ex causa non obstante juramento possint contravenire. Aut nulla subest causa legitima, vel si est statutum, nihilominus potest subsistere licitum & honestum, quod est possibile, ut dixi: quot not. Doc. in *capitulo fi. de consue.* Et tunc aut statutum continet solum utilitatem & interesse istorum statuentium, & tunc si non possunt hoc statutum tollere sine superioris auctoritate, tunc tollendo vel contraveniendo sine dicta autoritate sunt perjuri: ut dixit Bar. Aut ipsi soli possunt statutum tollere, & tunc possunt statutum revocare iratum: ut in *ca. præterea. de spon.* Sed si contraveniant statuto non sublato, tunc si in contraventione non est clausula derogatoria, per quam videantur juramento derogare, ut si dicerent; *non obstante quacunq; contraria dispositione, etiam juramento firmata:* tunc credo quod non sint perjuri, quia non poterant sibiipsis legem imponere à qua non fuisset eis licitum recedere *l. si quis in principio testamenti. de le. 3.* Sed si non esset clausula derogatoria, esset majus dubium. Sed adhuc credo idem, quia non est præsumendum quod voluerunt se illaqueare perjuriis, sed quod voluerint ut poterant perantea tollere statutum, & ipsos à juramento absolvere, & non esse perjuros. Et credo quod tacite erit sublatum statutum, & per consequens juramentum, per *d. c. 2. de spon.* quia juramentum habet tacitam conditionem, nisi ille cujus interest illud remittat: & cum hac conditione intelligitur Deus ipsum recepisse: ut no. in *c. quemadmodũ. de jurejur.* Non ob. quod si non existunt clausulæ derogatoriæ, quod non censentur statutum revocatum: per no. in dicta *l. si quis in principio testamenti.* Nam do. Anto. dicit quod illa derogatio operaur quo ad validitatem revocationis statuti, sed non quo ad illaquvandum ad perjurium propter præsumptionem, quod voluerint elinquere. Sed ista responsio non placet, quia negari non potest, quod si non tollitur statutum tacite vel expresse, quod ipsi contraveniendo statuto incurrunt perjurium: quia in foro contentioso non consideratur solum animus delinquentis, ut in regula *pactum. de regu jur.* sed consideratur eventus *l. aut facta est. §. eventus ff. de pœnis.* Impleverant enim conditionem inducentem perjurium, quia cõtrafecerunt statuto non sublato: ergo sunt perjuri. Sed ego respondeo, quod non incurrunt perjuriũ: quia contra juramentum non obliget, habet tacitam conditionem, nisi ille cujus interest remittat: dicto *c. quemadmodũ.* quia unum non contraveniendo videntur tacite remittere juramentum, ut in dicto *c. 2. de spon.* ubi qui juraverunt sponsalia, si ambo scientes contrahunt cum aliis invicem sibi remittunt juramenta, & sic etiam clausulas derogatorias ex ipso juramento surgentes. Quare tene, quod tacita statuti ablatio quasi perantè tacite remissum sit juramentum, & etiam clausula derogatoria, quæ illammet habebat conditionem, si ille cujus interest non remittat, teneat. Si autem continet interesse aliorum quam ipsorum statuentium, tunc si illi quorum interest consentiunt, & tunc possunt etiam contravenire: & ut dixi, tacite contraveniendo abstulerunt statutum: & hoc magis est si expresse ipsum abstulerunt. Si vero illi, quorũ interest, non consentiunt, tunc si juraverunt observare statutũ non possunt ipsum amovere tacite vel expresse, quin perjuriũ incurrant: & multo magis si juraverunt observare statutũ & contenta in statuto, vel si juraverunt statutum non revocare, quia modo poterunt se obligare juramento in favore tertii à Domino revocandũ, & sibiipsis legem imponeret, à qua recedere non licet: quod non est, quando continet solũ interesse ipsorũ statuentiũ, quia tunc sicut possent statutum tollere non obstante juramento, ita & illam clausulam juratam de nõ revocando, ut no. Jo. An. in *addi. Specu. in ti. de vi. §. 1.* Sed si jurassent simpliciter servare contenta in statuto, per quod non astrinxissent se ad omnino revocandum statutum, tunc credo quod possent statutum revocare, & contraveniendo non essent perjuri: quia tale juramentum habet conditionem, donec duret in eodem statu 22. *q. 2. ne quis.* sed ipsi possunt revocare statuta etiam facta ad tertii utilitatem, nisi quando transivissent in contractum: ut no. in *l. quod semel. de decre. ab ordi. faci.* ut ejus sit tollere, cujus est condere legem *l. nihil tam naturale. de reg. juris*, ne videatur sibi statuentes legem imposuisse, à qua non liceret ipsis recedere: dicta *l. si quis in principio testi.* Quandoque illi qui juraverunt non sunt illi qui habent facultatem auferendi statutum, sicut sunt illi de universitate vel collegio: quia, ut dixi, collegium & universitas non obligatur ad juramentum, sed solum singulares de collegio obligantur, etiam si per sindicum jurassent: nec ipsi singulares statutum possunt tollere, sed solum potest universitas vel collegium. Et idem si superior aliquid statuit, & inferiores juraverunt observantiam statuti, tunc aut contraveniunt ex aliqua causa de supradictis, ex quibus, ut dixi, statuentes perjurium non incurrerent contraveniendo: de quibus in dicto *capitulo quemadmodum*: & tunc similiter ipsi subditi ex tribus causis, vel ipsarum aliqua contraveniendo perjurium non incurrunt.

Aut

Aut nulla subest causa talis, & tunc aut juraverunt servare simpliciter statutum & contenta in statuto, aut solum contenta in statuo de ipso non habita mentione, aut juraverunt servare statutum & ipsum non revocare. Primo casu si superior revocat statutum, credo quod qui juravit inferior non sit astrictus, quia tale juramentum habet tacitam conditionem, si statutum durat, ut sic imitetur juramentum naturam statuti super quo interponitur, ut dixi supra in principio. nam recipit conditionem, si res in eodem statu permaneant. Si vero juraverunt servare statutum & contenta in statuto, tunc si juraverunt observare contenta in statuto accessorie propter statutum forte in eadem oratione & unico juramento, & tunc similiter propter revocationem statuti non sunt obligati amplius ad observantiam, rationibus antedictis. Si vero juraverunt per se principaliter utrumque, quod est quando in diversis orationibus etiam si ex intervallo vel continenti habita, vel non habita mentione de statuto, & tunc licet tollatur statutum non possunt contravenire, quia non tollitur obligatio proveniens ex juramento, cum juraverunt servare contenta in statuto. Hoc tamen intellige, nisi superior mandaret non observari juramenta, ut dicam statim in sequenti membro. Si autem juraverunt servare simpliciter contenta in statuto, ut si dicat statuto, quod non recipiatur canonicus nisi existens in sacris: & illi de capitulo juraverunt non recipere aliquem nisi constitutum in sacris: & tunc est idem quod in primo membro dixi, cum limitatione tamen quam statim subdam. Ultimo casu quando statutum est juratum & juratur non revocari, tunc si conveniunt sunt perjuri. Nam licet tales subditi non haberent facultatem statutum tollendi, & similiter illi de collegio, qui jurando obligantur singulariter ad juramentum non ut collegium, sed ipsi singulares prout singuli, & tunc non possunt statutum tollere: sed tantum collegialiter; possent tamen, prout juraverunt, non revocaret. hoc sacramentum, ut aliquid operetur, decet interpretari; ipsi singuli de collegio non consentiant, ut collegium statutum revocaret. Et ideo hoc casu tollendo essent perjuri: & alii inferiores si sic juraverint, debet interpretari, ut revocationi non consentiant. Nec ob. quod dixi, quod possunt se absolvere statuentes ab ista clausula de non revocando: quia non poterant sibi legem imponere à qua non liceret recedere: ut no. Io. An, in *addi. Spe. de jurejur.* §. 1. quia illud intelligo, quando continet interesse ipsorum solum sicut jurantium; secus si tertii, ut in nostro casu: quia sine ipsis, quorum interest, non possent revocare. hæc tamen intelligo vera, nisi in revocatione statuti, quæ fieret per superiorem, expresse mandaretur, quod contrarium per subditos non debeat observari. Nam tunc si mandantes sunt tales, quod possunt jurantes absolvere vel cogere eos ad sic faciendum, tunc mandatum excusaret eos: ut in *c. significavit dicens.* Et si dicatur, quare non excusat eos mandatum tacitum de non observando statutum, quod surgit ex revocatione statuti? Respondeo, quia hoc extenditur solum & statutum ad ejus observantiam, non ad alia juramenta de observando contenta in statuto non revocando. Et ideo est opus, quod de istis juramentis fiat mentio: ut est tex. in *cap. 1. de consue. l. 6. & in c. quia sæpe. de elect. eod. lib.* not. *de rescrip. c. cõstitutus.* Et ideo est opus videre, si ad hoc ut tollatur statutum est opus, quod fiat mentio de juramento: glo. in *cap. cum non deceat. de elect. lib. 6.* videtur dicere quod sic: pro qua facit, quia juramentum habet vim clausulæ derogatoriæ *l. cum pater. § filiis matrem. de le. 2.* Sed ad tollendam clausulam derogatoriam est opus, quod de ipsa fiat mentio: dicta *l. si quis in principio testamenti.* Et pro glo. videntur facere text. proxime allegati *de consue. capit. 1. de elect. quia sæpe. l. 6.* Et quod not. Docto. & glo. in *capit. 1. de filii. presby. in 6 & in capit. cum aliquibus. de repub. in 6.* In contrarium faciunt not. 18. *distin. quoniam quidem.* & quod not. Johan. An. in *capit. sicut ait. de hæreti. & de magistra. super specula. & de conces. preben. capit.* 1. unde ego in hoc ita dicerem: aut statutum quæritur tolli ab ipso qui habet auctoritatem ipsum auferendi & ipsum condendi: aut à superiore rescibente. primo casu aut statutum expresse revocant & tunc aut juraverunt simpliciter observare statutum, & statutum continebat solum interesse revocantium, & tunc revocando statutum in consequentiam & juramentum: & hoc sive jurassent simpliciter observare statutum, vel statutum & contenta in statuto, vel statutum non revocare, quia semper inest conditio, nisi ipsi in quorum favorem statutum est confectum tacite vel expresse illud remittant: ut *d. c. quemadmodum. de jurejur.* Et hac remissione est opus clausula derogatoria: quia statim quod revocant & remittunt proprium interesse, & sic juramentum clausulam derogatoriam producens. Si autem continet interesse aliorum, tunc similiter quod si illi consentiunt tollitur statutum sine alia clausula derogatoria: quia illa non tollitur nisi de ipsa fiat mentio: dicta *l. si quis in principio testamenti*: immo forte non possent revocare, quia pro interesse tertii potuerunt jurando sibiipsis legem imponere, à qua non liceret recedere: & hoc quando non subesset causa, nisi nuda voluntas revocandi. sed si subesset causa, per quam possent *illi*, quorum interesse est, præjudicare: ut Dominus vel plures civitates subditis præjudicant *l. item si verberatum. §. item si forte. de rei vendi. leg. venditorum. §. si constat. communi. prædio.* tunc credo quod possent tale statutum tollere cum clausula derogatoria. quod est verum, etiam si inter subditos transivisset in contractum, per jura proxime allegata. secus si non essent subditi, quia non possent statutum revocare. sed si jurassent simpliciter servare contenta in statuto de ipso non habita mentione, tunc revocatio valeret statuti non habita mentione de juramento, in hoc non se astrinxerunt ad statutum revocandum, ut supra dixi. Si vero superiores quærunt revocare statuta inferiorum, tunc aut rescribendo litteris ad beneficia vel privilegia, & tunc non censentur revocare statuta jurata, nisi de ipsis habita mentione: dicto *c. constitutus. de rescrip. & c. 1. de fin. presby. in 6.* Sed si superior jus comune condendo, tunc potest etiam sine clausula

ſula derogatoria, vel juramento non habita mentione: ut in *c.1. de conſti. lib. 6.* ubi ſufficit quod de ſtatutis fiat mentio ad ipſa tollenda abſque eo, quod de forma validante ſtatutum fiat mentio. Sic intelligo iſtam materiam, quicquid ſcribant alii. Ant.

SUMMARIUM.

Continuatur diſputatio de reſervatis ſpecialiter Papæ.

CAPITULUM XL.

ITem ſolus papa ordinando ſcienter excommunicatum, ipſe videtur abſolvere: ut in *cle. ſi ſummus. de ſen. ex.* quod non eſt in aliis: quia in abſolutione ab excommunicatione requiritur certa ſolennitas: *de ſent. excom. cum deſideres. no. eo. tt. c. ſin autem*; cui ſoleñitati papa aſtrictus non eſt. In dubio tamen ille qui ordinatur, ſeu cum quo prælatus communicat, præſumitur non excommunicatus nec defectivus: ut in *c. illud. de cle. excom. mi. & de privi. cum olim.* Item ſolus papa vel Romanus populus, cum ad magiſtratum promovet inhabilem, videtur cum eo diſpenſare, quando concurrunt publica utilitas, communis error, & ſi papa ſciviſſet, ſecum diſpenſaſſet: ut eſt tex. in *l. barbarius. de offic. prato.* & ibi per Bar. licet quando non concurrerent talia, papa diſponendo cum inhabili non videtur diſpenſare: ut in *c. veniens. de fil. presby.* & hoc quando inhabitabilem ignoravit: ſed ſi ſcienter cum inhabili diſpoſuiſſet, tunc ſi eſſet clauſula, quod non poſſet abſolutionem impetrare, & inhabilis eſt prohibitus impetrare abſolutionem, vel ſi eſt clauſula derogatoria, quod aliter non teneat abſolutio: tunc non videtur ſecum diſpenſare, etiam ſi facit ex certa ſcientia, ſi non apponit clauſulam, *non obſtãte*, arg. *l. ſi quis in principio teſtamenti. de leg. 3.* & hoc eſt de mente Bar. in tractatu *ad reprimendum*, in verbo *non obſtante.* De jure autem civili ſunt multi caſus, in quibus eſt quis prohibitus impetrare: ut ſpurii qui ſunt prohibiti impetrare legitimam, ut in *authent. quibus mo. natu. eff. ſui. §. ſi.* & hoc de jure civili: & ideo Imperator legitimando ſpurium ex certa ſcientia, non valeret impetratio ſine clauſula *non obſtante.* Sed hoc non haberet locum in papa, qui non eſt obligatus illis legibus prolatis à Cæſare ipſo inferiore *l. nam magiſtratus. ff. de arbi. & de majo. & obe. c. cum inferior:* ſed eſſet idem quod in non prohibito impetrare. Item eſt prohibita impetratio in caſu *l. 1. Cod. de peti. bo. ſubla. & in l. 1. C. de Theſau. li.* 10. & hæc de jure civili. & generalis approbatio, de qua 10. *diſtin. ſive adjutorium*, non ſe extendit ut papa videatur ſe ſubmittere, quia legibus poſitivis princeps ſubjectus non eſt: ut *l. princeps legibus. ff. de legi.* ſed ſi ſubeſt inhabilitas, ſed non eſt prohibitus impetrare, vel nõ eſt ibi clauſula derogatoria, tunc ſi eſt ſaltem clauſula *ex certa ſcientia*, papa videtur cum inhabili, ſed inferiores non videntur diſpenſaſſe, ſed oportet recurrere ad nota. in *cap. veniens. de fi. presby.* ut ponderentur qualitates actuum, utrum ſint ſolum in pati aut in agere, prout ibi notatur. ſi vero non eſt ibi clauſula *ex certa ſcientia*, tunc ſi in verbis diſpoſitivis principis ſit mentio de inhabilitate, ut quia dicat, *tibi illegitimo vel minori vel inhabili conferimus tale beneficiũ*, tunc videtur ſecum tacite diſpenſaſſe. arg. *l. item vulpianus. de excu. tuto.* ita poteſt intelligi glo. in *cap. ſtatutum*, in verbo *litterarũ. de reſcript. lib. 6.* ſecus ſi de inhabilitate fieret mentio ſolum in verbis narrativis ſupplicantis, & non in certa principis ſcientia: quia ad eam probandum requiritur, quod de ea fiat in litteris mentio: ut in *cle. & ſi principalis. de reſcript. in glo. ſi.* nec poteſt probari per teſtes, licet Domini de Rota dixerint contra: ut no. in *cap. per quos fiet inveſtitura.* & ideo ſi productus fuiſſet papæ infans, cui contuliſſet beneficium, non tamen de infantis ætate fieret mentio in litteris, nec eſſet clauſula *ex certa ſcientia*, papa non videtur ſecum diſpenſaſſe. & hæc vera in papa, etiam ſi non probetur de alia cauſæ cognitione, dummodo ſit clauſula *ex certa ſcientia*, vel ſit facta mentio de inhabilitate in verbis diſpoſitivis principis, licet ſecus eſſet in aliis inferioribus: ut not. *de fil. presby. capitulo veniens.*

Item ſolus papa ſcribendo univerſitati tanquam univerſitati, quæ approbatione indiget, illam videtur approbare ſcribendo *ex contra ſcientia*: ut in *cle. attendentes. de ſta. mona. & de elec. c. indemnitatibus. §. fin.* Quidam tamen dicunt, & hæc jura probant contra, conjuncta *cle. ſancimus. de ſen. excom. in 2. reſponſo.* Dicas, quod ſi papa ſcribit *ex certa ſcientia*, tunc videtur approbare. ſic debet intelligi quod ſcribit Ino. in *c. cum ab eccleſiarum prælatis. de offi. or.* Et ſi ſcribit aliquibus non ut univerſitati: ut cum dicit ſcolaribus Bononien. videtur approbare illos, ut conſtituant univerſitatem, ut not. in *d. c. indemnitatibus. §. pe de elect. lib. 6. & in clem. attendentes*: & ſcribit Inno. in *d. cap. cum eccleſiarum. §. fin.*

Item ſolus revocat facta prædeceſſoris: ut in *c. 1. de ſeques.* Non poteſt tamen ipſe etiam cum concilio revocare privilegia eccleſiæ Romanæ: ut no. in *c. felicis. de pœn. lib. 6.*

Item ſolus ſubditis ſuis deportatis concedit remeatum, ſicut etiam in ſubditos ſuos Imperator *l. relegati. ff. de pœn.*

Item ſolus indelegabilia delegat *l. 1. ff. qui pro ſua juriſdi.*

Item reſcindit judicata, etiam quæ tranſiverunt in rem judi. & coram principe attenditur veritas magis quam judiciorum rigor *l. 1. in ſi. ff. de quaſti. in §. ſint autem.*

Papa etiam ſolus removet appellationem *l. ſi. C. de ſen. & interlo. om. ju.* Pervertit etiam judiciorum ordinem: ut in *c. in cauſis de re judi.*

Item jus alterius quandoque tollit: ut no. in *cap. quæ in eccleſiarum. de conſti. & in l. quæro. ff. de nata. reſti.*

Item judex est in causa propria. 21. *di. nunc autem. ff. de his quæ in test. delen. l. proxime. & ff. de jurisdi. om. l. est receptũ.* Credo tamen, quod idem sit in quolibet superiorem non recognoscente.

Item se inferiori submittit. 2. *q.* 4. *nos incompetenter.*

Item solus de plenitudine potestatis supplet actus nullos, *de re judi. cle. pastoralis.*

Item facit solus tabelliones: *de fi. instru. cum. p. tabellio.* Comites Palatinos cum simili potestate creando, sicut ego sum & filii mei. *l.* 1. *de cura. furi. in glo.*

Item contra jus commune solus utitur clausula derogatoria. *ff. de offi. procon. l. nec quicquam.* §. *fi.*

Item solus veniam ætatis concedit. *l.* 1. *Cod. de his qui ve. ata. imper. & l.* 2. Et not. quia dico *veniam ætatis concedit*. sed an dispenset cum minore, ut promoveatur ad ordines vel beneficium, infra dicam.

Item solus permittit infantes emancipari. *l. jubemus. C. de eman. libe.*

Item quicquid sibi placet, legis habet vigorem. *l.* 1. *ff. de consti. princ.*

Item ubi est princeps, est omnis soleñitas *l. omninm. C. de testa.* Item ubi princeps, ibi non potest dici dolus vel fraus committi. *l. probatorias. C. de diver. off. li.* 11. Et plurima istorum competunt etiam Cæsari inter proprios subditos: sicut & papæ in subditos suos.

Item solus vocatur summus sacerdos. 22. *di. sacrosancta.*

Item solus habet omnem dignitatem & omnem potestatem, quam habuerunt omnes patriarchæ: ut dicit beatus Bernhardus *de consideratione ad Eugenium.*

Item solus tenet locum principis Apostolorum. 12. *q.* 1. *c. videntes.*

Item solus majorem habet auctoritatem quam sancti. 20. *di. c.* 1. *& c. de libellis.*

Item quem papa confirmat, nemo infirmat. 10. *di. cap. fi.* Nota quia dico, quod confirmationem factam à papa illam nullus infirmat: possent tamen removeri ab episcopis propter supereminentes excessus, 1. *q.* 1. *filium vestrum.*

Item solum suæ leges ab omnibus sunt servandæ: quia leges papæ censentur leges beati Petri 11. *di. palam.* & ubi papa, ibi universalis Synodus 19. *di. Anastasius.* 27. *di. nec licuit.*

Item quia ubi est papa, ibi est communis patria. *de dilat. c. exposuit.* per Inno.

Item ista papæ reservata nemo alius potest. 3. §. *porro.* 17. *di. huic sedi.*

Item solus censetur habere omnia jura in scrinio pectoris. 22. *di. præterea.*

Item solus dispensat ut constitutus in sacris in subdiaconatu uxoretur. 32. *di. de illo.*

Item solus committit spiritualia mero laico: *de judi. c. decernimus.* 96. *di. c. bene quidem.* 63. *di. Adrianus.* Et ideo rex Angliæ & Ungariæ conferunt præbendas in regnis suis: & Imperatores aliquãdo habuerunt privilegium, ut ejus oratores vocem haberent in electione papæ: dicto *capit. Adrianus.* hæc tamen intelligo, nisi talia spiritualia dependerent ab ordine: ut conficere corpus Christi, ordinare ad sacros aliquem, quod est ordinis episcopalis, talia non committit laico, ut plene scripsi in *c. quanto. de consue.* & supra in hoc opere.

Item censetur restituere ad famam, eo ipso quod promovet infamem. 44. *dist. cum autem*, quod intellige ut supra dixi, an scienter disponendo cum inhabili videtur dispensare.

Item papa solus renunciat in manibus Dei, id est, in manibus propriis, quia est Vicarius Jesu Christi: *de renunc. c.* 1. *li.* 6. quod intellige, ut dixi in quæstione: *an papatus perditur renunciatione*: & no. 79. *di. si quis.*

Item solus habet plenitudinem potestatis à solo Deo: & potest clericos non in sacris constitutos prohibere ne matrimonium contrahant. 82. *di. proposuisti.*

Item solus papa est episcopus exemptorum. 93. *di. nulla.*

Item solus deponit imperatorem. *de re judi. c. ad Apostolicæ.* quod intellige ut dixi supra sc. causa hæresis subsistente vel simili. Et idem dicunt aliqui de aliis regibus. 15. *q.* 6. *alius.* sed hoc intelligo in causa hæresis, alias non: nisi sit rex temporaliter papæ subditus, quia tunc pro gravi crimine posset eum deponere: *d. c. alius*, ubi papa non deposuit sed deponentibus assensum præbet.

Item solus papa dispensat cum bigamo, ut promoveatur ad ordines vel beneficia 34. *dist. lector.* & solus promovet insufficientes, ut filios presbyterorum & spurios: ut in *capit.* 1. *fil. presbyt.* & de his spuriis dicam infra. Et minores 30. annis ad episcopatus: *extra de elect. capit. cum olim.*

Item promovet ad episcopatus illos, qui non sunt in sacris ordinibus constituti: *de elect. dudũ. elect.* 1. *in fi. de æta. & quali à multis.* qui ad eum solum pertinet, qui potest de episcopatibus judicare. 18. *dist. in. à multis. in fi.* 56. *dist. cenomatensem.* & istud est tenendum: quia postulandus ad episcopatum semper postulãdus est à papa: ut not. Doct. in dicto *c. fi. de postu. præla.* no. in dicto *cap. à multis.* & istud est tenendum, quicquid sentiat Spec. in ti. *de leg.* 3. §. *nunc de episcopis. ver.* 53. *& in ti. de leg.* §. *nunc ostendendum. ver.* 13.

Item solus dispensat in ætate ad dignitatẽ episcopalem, quæ est 30. añorum, *de el. cum in cunctis.* est in dignitate abbatiali, quæ debet esse 25. annorũ: ut no. Jo. An. in *c. identitatibus. de elec. li.* 6. non dispensat alius à papa: *de æta. & quali. c.* 1. *li.* 6. & idem in abatissa, ut non dispenset in ætate nisi papa: ut *d. c. identitatibus*, conjuncta dicta *decre. unica. de æta. & quali. li.* 6.

Item dispensat solus in dignitatibus vel personatibus habentibus curam animarum annexam ut in *c.* 1. *de æta, & quali. li.* 6 *de elect. cũ in cunctis.* §. *inferiora*, ubi probatur quod requiritur ætas 25. annorum. & istud est verũ, quicquid dicat Spe. in *d.* §. *nũc ostendendũ. v.* 13. *& in* §. *nũc de episcoporũ. v.* 8. & ita tenent moderni in dictis juribus: & in *c. cum dilecti. de el.* ubi probatur. In aliis autem dignitatibus

vel personantibus curam animarum annexam non habentibus cum eo, qui compleverit. 20. annum, potest Episcopus dispensare: sed cum eo, qui non transcendit annum. 20. non potest cum his nisi papa: ut hæc probantur in *dicto c.* 1. *de æta. & qua. li.* 6. & idem in ecclesia parrochiali: ut *de elec. c. licet canon libr.* 6. Et istud est hodie tenendum, quicquid dixerit Hostien. qui tenuit, quod in ætate ad curata possit Episcopus dispensare, & idem Archi. qui dixit, quod pro utilitate vel favore Ecclesiæ possit Episcopus dispensare: sed non favore personæ. Ego autem non discedo ab his, quæ dixi, quod nullo modo possit dispensare: & tenet glo. in *d. c cum in cunctis. & cũ dilecti de elect.* in simplicibus beneficiis non habentibus dignitatem vel curam animarum annexam in ætate, quæ est 20. annorum: ut no. Jo. An. in *c. sed tempore de reg. ju. li.* 6. Episcopus potest dispẽsare: quia cum prohibitũ sit solũ in curatis vel dignitatibus, & in *c. unico pradi. de æta. & qua. li.* 6. In aliis videtur permissum ut in *d. c. unico,* dumodo in canonicis Ecclesiæ cathedralis sit ætas 14. añorum: de quo in *c. ex eo. de elect. li.* 6. *& in cle. ut hi qui. de æta. & qua.* In aliis simplicibus non habentibus añexum ordinem, sufficit ætas 7. añorum. respectu autem ordinis, & quod ante ætatem in ordine requisitam minor ordinet illum: igitur hoc non potest Episcopus dispensare: Jo. An. in *cle. generalem. de æta. & qua.* sed in beneficio habente annexum illum ordinem, bene posset Episcopus dispensare ex causa legitima & necessaria.

Item solus citat per generales citationes, vel spirituales, quæ fiant de aliquo absente, ponendo citationes in audientia contradictarum, & in palatio papæ, & in valvis Ecclesiæ principalis illius loci, in quo papa residet: vel illi citant, quibus hoc spiritualiter & ex certa scientia papa committit: ut est tex. & no. in *cle.* 1. *de judi.*

Item solum inter sibi subditos & princeps inter suos committunt causam appellatione remota. *ff. q. ap. non licet. l.* 1. *in fi.* adeo ut etiam delegatus papæ non possit committere appellatione remota: ut *de offi. de le. c. super quæstionum.* §. 1.

Item solus superiorem non habet in mundo nisi Deum: *de elec. licet in fi.* & ideo ab eo, cum non habeat superiorem, non appellatur: sed à legato sic: ut *de re judi. c. cum causa. quæst.*

Item licet doli capaces & majores. 14. annis possint voto & religioni obligari, tamen in insulis, ut ibi est vita sanctissima, determinat tempus ut annis 18. ante verò obligari voto non possunt: ut in *c. quia in Insulis de regula.*

Item solus approbat contractus nullos: ut in *c.* 1. *de transac.* & judicia nulla reddit aliqua. 3. *q.* 6. *hoc quippe.* Et ratio, in beneficialibus frequenter apponitur ista clausula, *supplentes defectum si quis est de plenitudine potestatis, de elec. c. illam*; quia per istam potest supra jus dispensare: ut *de conces. praben. c. proposuit. de cogna. spi. c.* 1. dicit tamen Spec. in ti. *de leg.* §. *nunc ostendendum. ver.* 28. quod per istam clausulã videtur dispensatũ, si aliquis est defectus juris, & circa juris soleñitatem, non circa personam supplicantis: ut si forte fuit excommunicatus, vel illegitimus, vel alium naturalem defectum patiebatur: & potest esse ratio, licet Spec. non alleget: quia jura positiva censentur habere in scrinio sui pectoris: & illa tollere censetur, sed defectus personarum & ea quæ sunt facti scivisse non præsumuntur. *l. fi. ff. pro socio.* Et ideo super istis non censetur dispensare. Item si dicetur simpliciter *supplentes defectũ si quis circa solemnia fuit,* & non diceret *de plenitudine potestatis,* parum tunc operaretur, nisi defectus fuissent expressi. *l. sed & si quis:* §. *quæsitum si quis cautio. & de offi. deleg. ex parte.* Tu etiam dicas, quod per istam clausulam non fit approbatio in non subjectos, ut *de re judi. cle. pastoralis.* & ideo licet processus papæ vel principis non subjaceat solennitati vel ordini juris positivi, istud est verum, quando disponit inter subjectos, non inter non subjectos. Item talis suppletio habet locum quo ad effectus jure positivo inductos vel ordines, non quo ad effectus naturales, vel à jure naturali inductos. & ideo papa in bonis patrimonialibus cleri non potest sententiare vel statuare ipso non vocato: & ideo demum propriam Clerici vel quorundam Pizochiarum non potuit papa motu proprio declarare publicam, illis non vocatis: De quo fuit magna quæstio Florentiæ pro hospitale de Vespuciis. Item per hoc non posset validare sententiam nullam ex defectu citatis: quia citatio tanquam defensio est de jure naturali: ut dicta *cle. sæpè:* & penl̃ño. *de consti. capit. quæ in Ecclesiarum.* & per hoc patet quod actum nullum ex defectu potestatis papa hunc defectum supplere non censetur: ut nota in dicta *cle. pastoralis.*

Item solus supplet defectus regios: ut in *cap. cum inter universas. de elec. in fi.* & vacante imperio defectum Imperatoris: *de fo. compe. licet ex suscepto.* & ista licet sic asseverentur per Specu. in ti. *de leg.* §. *nunc ostendendum. vers.* 19. ego non credo quod sint vera: & primo non obstat. *capit. inter universas,* quia supplet defectum regis Apuliæ sibi subditę: vel loquitur in mera materia spectante ad pontificem, sicut est, quod regius requiratur assensus in electione Archiepiscopi. & *capit. licet ex suscepto de for. compe.* non dicit illud, ad quod communiter allegatur, quod vacante imperio papa succedat in illo jure, ut ibi plenè scripsi. Fateor tamen, quod si vacaret imperium, & laicus non posset adire judicem, & laicus opprimeretur in sua justicia, quod tunc posset adiri papa: ita dico in *d. c. licet.* & ita intelligo dictum tex. & *cle. pastoralis. de re judi.* nec illud reperitur jure cautum, quod vacante imperio papa succedat in jure imperii: quia sequeretur, quod papa posset tunc dare vicariatus terrarum imperii, & infeudare terras imperii, quod non credo: & tex. in *cle.* non dicit, quod succedat in jure imperii: sed in quadam potestate, quam habet imperio vacante. Reges enim pro secularibus subsunt potius imperatori quam papæ nisi rex Apulejæ: & ideo potius adiri debet Imperator quã papa. E ideo diebus meis Imperator consensit privationi regis Daciæ, & substituit quendam Ducem Bavariæ: de quo dixi supra in ver. *dicunt autem quidam quod regalis dignitas.*

Item

Item dicit Spe. in ti. *de lega.§ nunc ostendendum. v. 22.* quod abbas vel prior exemptus renunciat solum in manibus papæ & non alterius, per *c. dilect. de renuncia.* Dicit ad secundum Goff. quod transferri vel confirmari potest auctoritate legati de latere per *c. cum venerabilis. de consue.* & ita vult Inno. Host. tamen contra quod nec transferri potest sine auctoritate papæ: allegat. *c. quod translatione. de offi. dele.* quia regulare est, quod nullus potest renunciare nisi in manibus proprii prælati: ut *de renuncia. admonet*, cum suis concordantiis. Respondet ad *c. cum venerabilis. de consue.* quia cum dicit, *qui nostras in illis partibus tunc gerebat vices*: videtur quod specialiter fuerat sibi demandatũ. dicit tamen quod curia tenet, quod tali monasterio Legatus providere non potest, præsertim divisi & solenni monasterio: & licet aliud sit providere, & aliud confirmare, cum curia moleste fert, cum in tali monasterio confirmet. Tu dicas prout hodie determinatum est in *c. si abbates. de elec. lib. 6.* nam per illam decretalem Doct. volunt quod Legatus de latere possit abbatum & exemptorum renunciationem recipere electionem in ipsis confirmare: & etiam ipsas ecclesias conferre: quod tamen est verum, nisi papa specialiter illas reservasset: ut in *c. 2. de præben. lib. 6.*

Item solus papa dispensat cum simoniaco in ordine vel dignitate: ut in *c. si alicujus. de elect.* ut si dederit pecuniam ut ordinaretur vel dignitatem consequeretur: vel scivit quod alius daret & non contradixit: vel si scivit postea & ratum habuit. Tu autem latius distingue, ut volunt Docto. in dicto *c. si alicujus. de elec.* facias tria membra. Sed quandoq; quis est adeptus simoniace ordinẽ: Quandoq; ecclesiam curatam, prælaturam vel dignitatem: Quandoq; simplex beneficium. Primo casu, quando adeptus est ordinẽ simoniace, aut scienter vel eo consentiente vel postea ratum habente, vel ipso pecuniam dante: quibus casibus non solum perdit executionem ordinis sic suscepti sed etiam aliorum: & per consequens ab administratione temporalium removetur *1. quæstio. 1. quibusdam de simo. cap. tanta. & 81. di. eos.* & his casibus nullus nisi papa dispensat. *1. quæstio. 1. reperiũtur. & de simo. cap. nobis*, quia episcopi in criminibus non dispensant, nisi in adulterio & minoribus adulterio: *de judi. ac si clerici.* sed simonia est gravius crimen adulterio: ut *de simo. licet hely. & cap. seq.* solus ergo papa dispensat, licet quidam dixerint, quod hoc casu nec papa potest dispensare, quod non est verum. Aut ipso ordinato ignorante nec postea ratum habente: & tunc quamvis in ordinibus simoniace susceptis possit ex dispensatione removeri *1. quæstio. 5. præsentium. de si. ca. de simoniace*: & in aliis ordinibus non simoniace acquisitis remaneat sine dispensatione, veros ordines non poterit sine dispensatione recipere, si in ordine simoniace recepto non dispensetur: in quo etiam dispensat solus papa, quando delictum est manifestum. sed si occultum, poterit episcopus dispensare *1. quæstio. 5. præsentium. de simo. ex tua. & cap. de simoniace.* Secundo casu quando quis est adeptus simoniace dignitatem vel prælaturam aut beneficium non simplex: & tunc aut consentiente vel sciente tacite vel expresse: vel eo ratum habente, vel pecuniam dante: & tunc si sponte renunciat nondum accusatus, vel non ex timore reprobationum, tunc potest episcopus dispensare, ut in illa ecclesia obtineat beneficium, & in aliis susceptis ministret: sed si in eadem ecclesia habet beneficium, in qua simoniace voluit nancisci dignitatem, tunc dispensabitur ut in minoribus ordinibus ministret, non tamen ad majores ascendat *1. quæstio. 5. cap.* Sed ipsam simoniace adeptam dignitatem nullo modo ministrabit: & sic magis punitur remanens in ecclesia in qua simoniam commisit, quam si ad aliam transeat. Si autem fuit simonia commissa eo ignorante: tunc si fuit facta ab inimicis propter hoc promotionem impedire intendentibus, & non nocet sibi: *de simo. cap. nobis.* Aut ab amicis: & tunc si expectat sententiam in tota ista vocatione ecclesiam talem vel dignitatem habere non poterit, nec hoc casu poterit episcopus dispensare hac vice: ut dicto *capit. si alicujus. de elect.* quod intelligit Hug. nisi utilitas vel necessitas ecclesiæ id ad requireretur: ut *1. quæstione 7. nisi rigor.* in alia autem vacatis posset episcopus dispensare: ut dicto *capit. si alicujus*, à contrario sensu, ibi: *ea in re.* Si autem libere renunciaret, tunc glo. in dicto *c. si alicujus*, dicit quod tunc poterit episcopus dispensare: adeo quod intelligit Hosti. pro necessitate vel utilitate ecclesiæ, non autem propter merita personæ, nisi de ut media persona per quam purgetur vitium *1. q. 7. c. & si ita.* Tertio casu quãdo adeptus est quis simplex beneficiũ, tunc si eo ignorante nõ tamẽ libere renunciavit, sed remotus est propter hoc, tunc non poterit secum prima vice episcopus dispensare: ut dicto *c. si alicujus.* Si eo autem sciente, tunc episcopus non dispensat nisi suadente ecclesiæ necessitate vel utilitate: ut dicto *c. si alicujus.* In omnibus autem casibus, quibus dictum est episcopum posse dispensare, dic verum, nisi secum simonia commissa fuisset: ut not. *1. q. 5. præsentium*: quia tunc non posset dispensare, sed tantum solus papa: quia simoniam cõmitendo reddidit se indignũ facultate dispensandi: *de cle. conjug. c. diversis fallaciis.* excluditur enim omne pactũ & spes expressa: *de offi. de dele. ex parte el 1.* Et dubitatur, si simonia est commissa circa officia mortuorum, benedictiones nubentium, sepulturas, crisma, & alias unctiones sacrorum vasorum & vestimentorum benedictiones: quis potest in talibus dispensare? Dicunt Docto. ut refert Specul. in ti. *de lega. §. nunc ostendendũ. ver. 23. in ver. sed nunc quid dispẽset episcopus*, ibi concludit quod episcopi possunt in his dispensare per regulam *c. nuper. de sen. excom.* quæ est quod à sententia canonis absolvit episcopus, nisi quãdo papa sibi expresse reservasset: & nõ reservãdo sibi expresse videtur aliis concessisse facultatẽ relaxandi. Quis autẽ dispenset cũ monacho per simoniam recepto? dic ut notatur in *c. veniẽs. & c. de regularibus. de simo.* ubi colligitur, quod cũ his potest episcopus dispensare: cũ ordinato autẽ simoniaco prælato dicendũ est, quod caret executione, donec per eum fuerit per papã dispensatum: de quo dic ut no. *1. q. 1. c. si quis à simoniacis.* Si est dubium juramentum, sit licitum vel illicitum, solus papa declarat: *de cle. non resi. ad audientiam: de elec. venerabilem. §. pe. & de jurejur. capit verum.*

Et an

Et an papa potest à juramento absolvere, dixi supra in hoc opere in *hac quæstione*. & quando dicatur illitum juramentum, & quot modis, ita quod possit jurans contravenire propria auctoritate, dixi *de jurejur. cum contingat*: & ibi etiam dixi, quando intelligitur excepta à juramento auctoritas superioris, ita quod superior possit absolvere vel non: & ibi dico de episcopis & papa: & secundum in his locis sumpta: intellige quod no. Spe. in ti. *de lega.* §. *nunc ostendendum. ver.* 24. Dico etiam in dicto *c. cũ. contingat.* de juramento vi vel metu extorto, an valeat vel sit licitum illud relaxare, ibi vide.

Ipse etiam solus excõmunicatũ à se recõciliat, vel ille cui committeret: quia ejus est ligare cujus est solvere: ut in *cap. 1. de reg. jur. & disti. inferior de majo. & obe. c. cum inferior.* vel papa defuncto ejus successore: *de elect. venerabilem.* §. *rationibus ver. fuit quidam. de offi. ordi. pastoralis.* §. 1. *ver. ad quod.*

Solus etiam absoluit à sententia sua, non legatus: ut *de elec. venerabilem* 16. q. 1. *frater.* & à sententia legati vel sui delegati, cum sunt defuncti, vel aliter eorum jurisdictio expiravit, & quibus nullus successit in officio ipsi injuncto: ut in præfato. *ver. ad hoc, de offi. dele. c. quærenti. de concessi. praben. c. quia diversitatem. de off. dele. c. audivisti.*

Item solus quando lex vel constitutio obscura sit, ipse illam declarat: *de simo. per tuas. de sen. exc. inter alia.*

Item legati sui quando ejus est finita legatio, & alius in tali legatione non successit, vel si quæratur de dispensatione in casibus illis, qui sunt per easdem leges sedi Apostolicæ reservati, tunc ad solum papam pertinet dispensatio & declaratio: *de offi. delega. c. super quæstionem.* §. *intentionis* 25. q. 1. §. *si ergo.* & de sententia sine constitutione sui legati. probatur in *c. 1. de loca. & de consang. & affi. c. quod dilectio.* Quamvis ipse legatus, dum durat legatus, possit suam constitutionem interpretare: ut *de verbo. sig. c. ex parte. el. primo.*

Item ipse interpretatur processum sui legati: *de electio. venerabilem de appel. novit.* & ista sunt verba Specu. in ti. *de lega. in* §. *nunc ostendendum ver.* 27. Sed hic est advertendum, ne ista verba nos decipiant, quod ista sunt vera, quando principialiter aliquis judex esset adeundus pro tali declaratione: ut *de judi. c. cum venissent.* Et idem quando quæritur haberi interpretatio, quæ faciat jus quo ad omnes: ut not. Inno. & Docto. in dicto *c. cũ venissent. & de appella. cum specialis.* Sed si dubitatur, an papa potuerit facere, tunc solus papa cognoscit, vel potius generale concilium in tribus casibus; ubi agitur causa fidei, vel turbatur bonum universalis ecclesiæ, vel agitur de bono universalis ecclesiæ: principialiter his casibus major est sententia concilii generalis quã solius papæ: ut dixi supra in quæstione *quæ sententia est major papæ an concilii.* Sed si in causa aliqua incidenter cognoscendum esset de intellectu constitutionis papæ: tunc etiam inferiores judices interpretantur triplici interpretatione, sed nõ quarta interpretatione. Nam est quadruplex forma interpretandi: ut no. glo. in *l. 1.* §. *qui operas ff. ad tertul.* in ver. *expositiva sive declarativa*: ut cum verbum est dubium vel ambiguum vel æquivocum: & istam faciunt inferiores incidenter: & ideo judicando quotidie inferiores incidenter à papa declarant verba privilegiorum interpretanda. Secunda est generalitatis restrictiva vel artativa: ut quando lex loquitur generaliter vel indefinite, ut in casu *l. 1. C. de sacrosanc. ec.* in verbo *habeat unusquisq; habilis ad testandum.* & hanc similiter, ut dixi faciunt inferiores. Est & tertia extensiva vel amplificativa: & istã etiam similiter faciunt *l. 1.* §. *qualiter. ff. de tutel. l. 1. de mali. testa.* Est postremo quarta arrogativa sive correctiva: & istam non faciunt inferiores etiam incidenter, sed solus papa: ut plenius hoc scripsi in *c. cum venissent. de judici.*

Item solus absolvit participantem ex certa scientia in divinis officiis cum excommunicato à se: ut *de sen. exc. c. significavit.* ita dicit Specu. in dicto ti *de lega.* §. *nunc ostendendum. ver.* 28. Dicit tamẽ quod istud communiter aliter intelligatur. Tu dicas quod quinque requiruntur, ut sit locus illi. c. primo quod participans sit clericus: secũdo quod participatio sit ex certa scientia: tertio quod sponte: quarto quod excommunicatio sit papalis: quinto quod communio fiat in divinis; quodcunque istorum deficiat, non habet locum illud. c. secundum Host. & Jo. An.

Item papa ex certa scientia salutando excommunicatum, ipsum absolvit: licet glo. 2. *in c. si. aliquando. de sen. ex.* dixerit contra: quia non servat salutando formam, quæ est data pro absolutione: de qua in *c. cum desideres. de sen ex.* Secundo quia simplex assseveratio judicialis vel extra judicialis nõ facit quem liberorum: ut *l. jubemus. C. de lib. causa. & l. non nudis. & l. non epistolis. de probati.* hoc tamen intellige, nisi servum apud acta filium nominaret: quia ex hoc consequeretur libertatem *l. 1.* §. *similiq; modo. C. de lati. li. tol.* sed veritas est illa, quam dixi. Ratio, quia non præsumitur excommunicatus, quẽ papa scienter ad osculum admittit, *de privileg. cum olim essemus.* ergo indubio videtur eum absolvere: maximè quia papa nulli subjacet formæ juris positivi, sed quod vult est, dummodo appareat de ejus conscientia, quia legi positivæ non subjacet, *l. digna vox. C. de legi. & ff de legi. l. princeps legibus.* data ergo certa scientia papæ & voluntate, talis absolutus censendus est, licet non dixerit, *absolvo te*: quia potestas jurium positivorum pendet à potestate papæ & voluntate. quod ergo vult papa, servetur constituto de ejus voluntate, quicquid jura positiva dicant. Et de hoc videtur casus in dicto *c. aliquando,* à contrario sensu: quia si ignoranter vel nulla cogitatione participat. ex quibus concluditur, scientia papæ non censetur absolvere. ergo data scientia, censetur absolvisse. Item quia major debet esse potestas papæ quam aliorũ. si enim papa non posset absolvere nisi servando formam juris positivi, tunc nulla esset potestas papæ ultra alios. Et ideo videmus, quod princeps sola voluntate manu mittit. *ff. manu l. ap. & C. de fidei com. lib. l. si voluntarie.* & hoc est hodie clarum per tex. in *cle. si summus. de sen. excom.* & ita tenent communiter Doct. in dicto *c. si aliquando, de sen. excom.*

Solus

Solus etiam sententiam excommunicationis relaxat, quando sedi Apostolicæ vel sibi illam relaxationem servavit, *de sen. excom. c. nuper*: licet sibi & sanctæ suæ sedi non reservasset, tunc illam remittere Episcopus: ut *d. c. nuper*.

Item cum eo qui furtive ordines recepit, si sententia excommunicationis contra tales lata erat, dispensat solus papa, quod in susceptis ministrare possit, vel ad superiores ascendere: ut in *c. 1. de eo qui fur. ordi. recepit*, licet si non esset lata contra tales excommunicatio, dispensaret Episcopus & abbas: ut in *dicto c. 1.* & est ratio primi dicti: quia primo casu talis incurrit irregularitatem, cum quo irregulari solus papa dispensat. 11 *quæst. 3. si quis Episcopus damnatus. & in capit. cum illorũ. de sen. excom. & in c. 1. de senten. excõ. l. 6. & de re judi. c. 1. eo. li.* tangit glo. & Doct. in *c. clerici. de cle. excom. ministrãte.* & hoc vult Spec. in ti. *de leg. §. nunc ostendendũ. v. 30. & in § nunc de Episc. v. sed nũquid Episcopus vel legatus.* Hosti. tamen dixit, quod si talis irregularis est paratus desistere, & se corrigere, quod secũ dispensavit Episcopus. patet, quia quando non fecit in contemptũ clavium, poterit Episcopus dispẽsare, ut in *c. 2. & in c. postulasti de cle. excom. ministrante.* veritas est, quod curia tenet, quod solus papa dispensat & ita observatur. Dicit tamen Jo. An. in *d. c. cleri.* quod habet consuetudo, quod Legati de latere dispensant plus de facto quam de jure cum irregularibus, qui non in contemptu clavium se divinis immisceret. sed hoc est contra. *c. 2. de excom. ministran.*

Item privatus ab officio, quia sit hæreticus vel favens hæreticis, à solo papa restituitur. ut in *c. excommunicamus. v. si vero clericis. de hæriticis.*

Item prætextu delicti Ecclesiastici absolvit vasallos à fidelitate Domini contumaces, & potest supponere terram occupandam à catholicis prætextu delicti Domini: ut *d. c. excommunicamus in secunda parte.*

Item si aliquis est suspensus in eo, quod hæreticis sacramenta ministrat, iste non potest nisi à papa absolvi, ut *d. c. excommunicamus de hæreticis.*

Causas etiam ad papam delatas ipse solus examinat, & diffinit, sive sint ad eum delatæ per relationẽ factã vel pollicitã: ut *C. de relati. l. 1. & per totũ. & C. de appel. l. ex illo. & in c. licet. & de offi. lega.* & hoc, nisi re integra & antequam partes relationem approbassent, vel antequam etiam delata papæ partes cõsensissent, & judex qui pollicitus erat referre de causa ipsa cognosceret: ut not. *de appel. intimasti. & in d. c. licet de offi. le. & l. 2. C. de relati.* sive per appellationem esset devoluta, ut *d. c. intimasti*, sive per commissionem, ut *de offi. lega. c. studuisti.* quia si papa comisit vel delegavit alteri, legatus etiam de latere non potest se intromittere, nisi ut notatur in *d. c. studuisti.* Item si est devoluta per quærelam. 2. *q. 1. quotiens*, sive per appellationẽ porrectam: ut in *c. bona. el. secundo, de postu. prel.* sive per revocationem à se factam, ut in *l. judicium solvitur. ff. de judi & de appel. ut nostrũ. & de procura. auditis*: sive alio quocunq; modo sit ad papam devoluta. nam in his omnibus ipsius papæ est superioris jussio vel responsio exspectanda: ut 3. *q. 6. multũ. & 6 q. 3. deniq; & l. 1. C. de relatio.* potest tamen legatus causam appellationis ad papam interpositam examinare, non ut ei præjudicet, sed ut magis causam instructam remittat, & ei creditur in hoc, ut in *c. constitutus, de appel.* & ibi de hoc. & de accusa. ad petitionem ad papam remiseris, quia postea se intromittere non potest, cum desierit esse judex, ut in prędicta decretali *licet. & de postula. prela. bona.* hoc tamen sciendum est, quod quando appellatur maximè extra judicium, si appellatus coram eo à quo appellatum est, vel coram alio jus suum super eo super quo est appellatum prosequitur, appellans coram illo non excipit, quod ipse appellavit ad papam: quare ille non debet se super hoc intromittere: appellatus aut si appellationem negat, vel aliam confitetur, sed dicit quod per eam non est translata jurisdictio ad judicem, ad quem appellatum est, vel dicit tempus prosequendæ appellationis elapsum, tũc de hoc bene cognoscit judex, à quo est appellatum ut in *c. Romana. §. si vero vocatis*: nisi forte superior jam inceperit de appellatione cognoscere: quia tunc causam à judice appellationis acceptam nullo modo inferior tangere debet: *de offi. de leg. c. pastoralis.* nõ ergo derogat appellationi à papa interpositæ legatus vel quilibet ordinarius, qui de causa cognoscere poterat, cognoscendo utrum appellatio causam detulerit ad ipsum vel ad primum judicem remanserit: sententia tamen super hoc lata partibus præjudat, nisi fuerit ab ipsa appellatum. *ff. de judic. l. si quis ex aliena. & de appel. c. sollicitudinẽ.* & sic in quæstione, quæ fuit inter Archiepiscopum Pisanum & communitatem Pisanam processit Speculator, licet ad papam pro parte communis Pisani ad sedem Apostolicam appellatum diceretur. non enim passim est admittenda quælibet appellatio: imo diligenter considerare debetis, à quo appellatur, an debeat illi deferre.

Item dicit Specul. in tit. *de lega. §. nunc ostendendum. vers* 34. quod si dubitatur de rescripto Apostolico contentioso, utrum per aliud rescriptum ejusdem revocetur, solus Apostolicus conoscit. allegat *de offi. dele. c. 2.* & idem dicit in gratiosis scilicet privilegio *de judici. cũ venissent. de confirma. uti. vel inuti. c. 1. & 2.* Sed adverte ne ista locutio faceret te errare: quia illa decretalis secunda habet multos intellectus: sed ille est verus, quod quando super eadem causa ad eosdem judices litteræ impetrantur sub diversis formis, eadem tamen data ad diversos producuntur, tunc secundum quam formam litterarum procedatur consulendus est papa: ut no quia dixi *sub eadem data*: quia si essent datæ diversæ, tunc non constaret quæ fuissent primæ, & quæ secundæ, non valuisset impetratio secundarum facta mentione de primis: & procederetur solum in primis: ut *de rescrip. c. cæterum*: vel procedi posset per secundas, si de primis non fuit objectum, & facta est citatio ex secundis: per *ca. ut debitum. de appel.* no. *de rescript. c. 2.* sed si facta citatione vigore secundarum si citatus utatur suis litteris, & dicat se paratum ex illis procedere, & sint litteræ sub eadem data, sed forma diversa, tunc pro-

cederet quod papa adeundus sit: dicto *capit.* 2. & potest adire super declaratione intentionis suæ per quas velit procedi, vel super facto: ut dicat quæ fuere priores: quia forsan aliquæ de mane, aliquæ de sero impetratæ fuerunt. potest etiam intelligi illa decretalis 2. quando litteræ fuerunt impetratæ ad diversos judices & sub eadem data, & sub formis contrariis non obstat si dicatur immò tunc debet ambo judices cōvenire & determinare:ut *de rescrip.c. pastoralis*: quia illud procedit, quādo dubium esset per judices decisibile: sed qua forma sit procedendum, non potest constare, nisi papa consulatur. Et intellige hoc, quando pariter litteræ ambæ præsentabantur, vel facta etiam ex aliqua citatione pars adversa comparet, & opponat de suis litteris, licet si non opponeretur de aliis, & esset initiatus processus ex aliis haberet locum.*c.ut debitus*,quod staretur præsentationi: ut supra dixi. posset etiam intelligi, quando ad diversos esset facta impetratio ad diversos sub eadem data & forma ne judicium sententiæ essent diversæ vel processus:*de ordi.cogni.cap.tuā & de conces.prab.quia diversitatem*.cum autem dicit Spec.quod idem est in *c. cum venissent, de judi.* ego dixi & declaravi supra in illo articulo, *quis interpretatur rescriptum pontificis.*

Solus etiam papa sine causæ cognitione & non vocatis quorum interest, quod dare custodem fructuum alicujus beneficii vacantis:*de elec.generali.li.6.& c.ut prateritæ.* & no.in *c.1.ut eccle.bene.*

Item solus papa quando aliquis agit supra alium, & non probatur delictum, vel illud pro quo agit potest ex eadem instantia condemnare reū: quia licet non fuerit probatum confitetur quod petitur verum esse,& alii inferiores non:quia debet sententia esse conformis petitioni,*de simo.licet hely.* &hoc tenet canonistæ in *d.c.1.ut Ecclesiastica bene.*&in Spe.in ti.*de actio& petitio.§.super accu.v.quia si reus in 4.columna.* & est dictum Compostolla. *de rescrip. mandatum post glo.*

Item solus papa potest retinere omnes fructus beneficiorum omnium, quod non possunt alii inferiores, licet Episcopus posset retenionem ad tempus dicere aliquorum beneficiorum: ut no. in *c.si propter tua debita.*& ibi glo.quæ incipit *an legatus*, sed non omniū, perpetuo verò: no.in *cle.si una de re.eccle.non alie.*notat Doc.in *cap.1.ut Ecclesiastica benefi.super glo.*& probatur in *c.pe.de verb.sig.*

Item ipse solus revocat futuram fiendam electionem vel postulatio. si aliter fiat quam ipse mādat,*de elec.c.innotuit in fi.& de praben.c.inter cætera*,quod non posset alius inferior secundūHostien. quia futuri temporis non pertinet ad inferiorem judicem. *l.* 1. §. *de usuris*: & quia quod nondum est, rumpi non potest.*l.nam & si sub conditione.§.rumpendo.ff.de injusto testa.*&hæc vult Spec.*de leg.§.nūc ostendendum.v.37.*sed ista doctrina videtur contra tex.in *c.1.de conces.praben.l.6* ubi executores dati à papa utuntur hoc decreto sed ipse respondet,quod hoc est verum. quando tale decretum per papam est appositum in litteris ipsorum executorum.Archi.& Jo.An.dicunt,quod hoc est contra tex.in *c.si soli,de conces.praben.* & ista est verior sententia & communis hodie Doctorum episcopi.

Item solus facit legem sive constitutionem generalem,*de consti.c.1.l.6.l.1.C.de summa tri.*Et per hanc approbat consuetudinem, quæ aliàs non excusaret: *de consecra.eccle.vel altaris.cap.à qua de tempo.ordi.c.2.de cogna.spi.c.super eo.*

Dicit etiam Specu. in dicto §.*nunc ostendendum.ver.*39. quod solus approbat electum imperatorem, & confirmat vel infirmat electionem ipsius gratificando cui vult, quando sunt plures in discordia electi,consecrat,inungit & coronat ipsum,ut *extra de elec.venerabilē*: & etiam justis ex causis repellit,ut ibi etiam coronatum deponit,*de re jud.c.Apostolica,* Item secundum aliquos eum ordinat qui ordinem habet,*63.di.Valentinianus in fi.& in §.principibus in fi.*dicunt enim quidam,quod habet ordinem sacerdotis,per notata.*ff.de rerum divi.l.sacra.* Alii dicunt, quod est subdiaconus, episcopo in officio subdiaconatus,ministrat,veritas est, quod nullum habet ordinem. & tex. qui dicit *juxta ordinē*,expone,id est officium.habet enim characterem militarem:ut *1.q.1.quod quidē.50.di.si quis post.* sed adverte cum dixit Specu. quod eum deponit & ejus electionem confirmat & gratificat inter plures in discordia electos:dic de hoc,ut dixi in prima quæstione istius operis in *9.& 10.argumento* & in responsionibus ad illa.

Ipse etiam de aliquo facit nihil rei etiam mutando:ut *l.1.primo responsio.C.de rei uxo.actione, de exces.prala.ca.tanta.* §. 1. imutat ergo substantialem rei naturam,puta faciendo de illegitimo legitimum,*qui fil.sint legit.c.per venerabilē.*& de monacho canonicū *74.di.quorundā.* & de monacho non monachum, ut dixi in quæstione *an papa posset cum monacho dispensare ut matrimoniū contrahat,* licet beatus Thomas hoc non teneat ista tamen intelligenda sunt in mutando naturam rei in aliam naturam.nam nō posset dispensare,quod monachus contrahat matrimonium & si monachus: quia esset vellet rei substantiam consistere contra substantiam naturæ ipsius rei, quod est impossibile, ut dixi in dicta quæstione& similiter de nihilo aliquid facit,*de transac.c.1.& in c.1.de confir:uti.vel inuti.& 3.q.7.ha quippe & de concessio.prabenda.c.constitutus.*

Item solus ubiq; pallium portat, quod nulli alteri licet: *de usu pallii. capit. ad honorem.*

Item concedit pallium instanter petenti, quod nulli alteri competit cōcedere, nisi patriarchis: ut *c. antiqua. de privil. & de elec. c. significasti.*

Itē solius legibus solutus est.*ff.de legi.l.princeps legibus,* licet de honestate leges servare debeat. *l.digna vox.C.de legi.& de supplen.negli.prala.licet.*quod est verum de legibus positivis:sed legi divinæ & naturæ est suppositus, velit nolit: ut no. *de consti. c. quæ in Ecclesiarum.*

Item appellatur ad Deūm prætermissis mediis. *2.q.7.ca.1.2.& 3.& de appel. dilecti*: cum ad alios appellatur seriatim: ut *3.q.7.metropolitanum.11.q.1.pervenit.*

Item ejus sententia facit jus, si animo condendi jus pronunciat; *de re judi.c.in causis.*

Item

Item abbate & monachis contradicentibus potest monachum de monasterio extrahere, & alieno episcopo vel principi in socium assignare vel secum tenere, 11. *q*. 3. *per venerabilem*. 8. *di. qua contra mores*. Item dispensat criminibus, quæ sunt majora adulterio: *de judi. at si clerici*.

Canonica impedimenta matrimonalia restringit & añulat: *de consang. & affi. non debet*. & in gradibus lege divina prohibitis dispensat in secundo gradu lineæ æqualis, non lineæ inæqualis: *de resti. spo. literas*. Et ideo dispensat inter patrueles: non autem inter patruum & neptem, vel avunculum & neptem.

Item extra quatuor tempora anni potest solus ordinare ad sacros: puta diebus Dominicis & aliis festivis diebus: *de tempori. ordi. c*. 1. *& c. de eo*, quod non possunt alii inferiores: si tamen extra ista tempora inferiores ordinarent, quis dispenset cum ordinante vel ordinato? quidam dicunt quod solus papa: ut *de temp. ordi. c. cum quidam. & c. cum dilectus*: licet quidam dicunt per *c. consolationi. eo. ti*. quod etiam archiepiscopus poterit dispensare per illam decretalem: sed non est verum: & in illa decretali archiepiscopus fecit de mandato papæ, quia alias non potuisset dispensare cum ille ordinatus non erat sibi subditus sed subditus erat suo suffraganeo: *de offi. ordi. c. pastoral*. volunt tamen ibi Doct. quod licet episcopus ille, qui ordinavit in debite, non possit cum ipso taliter ordinato dispensare: quia est particeps delicti: sicut dixi. supra de ordinato symoniace, poterit tamen successor dispensare, quia non reperitur ipse prohibitus. ista est communis sententia Doc.

Solus etiam eadem die promovet unum ad duos sacros ordines, *de temp. ordi. c. dilectus*. cum illo autem sic promoto ab alio poterit fieri ab episcopo dispensatio: quia istud non invenitur prohibitum. Solus etiam à se ordinatum promovet ad alios ordines: *de tempo. ordi. c. cum in distribuendis*.

Item solus in die suæ consecrationis, ordinatis. celebratis. etiam antequam sumpserit pallium, potest episcopus consecrare & alia facere quæ habentur in *c. quod sicut. de elec*. §. *præterea*.

Papa etiam solus jus dat ad vacaturas ecclesias vel præbendas: ut *de præben. relatũ. & de rescrip. eam te. & de conces. præben. c. proposuit*. ipse autem potest de non vacante præbenda aliquem investire, quod non possit etiam alius executor apostolicus: ut dicto *c. proposuit*. dicit tamen ibi, quod non est suæ intentionis talia facere, licet possit. Et ista faciunt ad quæstionem. receptus est aliquis canonicus in aliqua ecclesiæ auctoritate legati apostolici: postea recipitur alter auctoritate papæ: vacat præbenda: quis recipietur potior? Doc. concludunt, quod receptus auctoritate papæ: per *c. cum super. de conces. præben*. cum enim jus ad vacaturas sit prohibitum per Lateranense concilium: ut in *c*. 1. *de conces. præben*. certe legatus tale jus conferre non potuit: *de fi. presby. c*. 1. *& fi. & de præben. c. dilect. el. primo*.

Item solus scribit, *si talis vult renunciare Martino ecclesiã suam, ipsi Martino conferas: de offi. de le. ex parte. el. primo*. & facit recipi aliquem in canonicum ultra numerum, quem ecclesia habet, videlicet numerum canonicorum auctoritate Apostolica confirmatum: *de rescript. c. constitutus*. non enim papa & legatus talibus decreti concili. *de elect. c significasti*. & hæc sunt vera, nisi legatus in literis haberet specialem gratiam conferendi vacaturas, non obstante certo canonicorum numero: tunc præferetur secundo recepto auctoritate papæ: quia primus constitutus per legatum debet dici constitutus auctoritate papæ: quia ex officio legationis legatus non potuisset conferre.

Solus etiam potest auferre rem uni & dare alteri. 23. *q*. 8. *convenior. & ea se. in fi. & 12. q*. 1. *futurã ecclesiam*: quia solus princeps potest aliquem jure suo privare. *C: de quadri. præscrip. l. bene à Zenone. & 9. q. 3. cuncta per mundũ. & c. per venerabilem*. ista sunt verba Spe. in ti. *de lega*. §. *nunc ostendendum. ver*. 57. Sed ista verba requirunt altiorem indaginem: & primò intueri oportet, utrum res particulares sub imperio contentæ sint principis? & videtur quod sic: ut in *prima constitutione ff. & l. de præcario. ff. ad l. Rodiam. de jactu. & C. de quadriẽ. præscrip. l. bene à Zenone* & istam opi. tenuit Martinus. Sed glo. & Do. omnes tenent contrarium: quia plures non possunt esse insolidum domini ejusdem rei. *l. si ut certo*. §. *si duobus vehiculum. ff. de comm* non obstant jura allegata: quia intelliguntur, quod si dominus quo ad protectionem. sed dominus Bar. in *l*. 1. *§ per hanc. et. l. 2. ff. de rei ven*. dixit quod est considerare dominium universale prout universus orbis est unum quid universale, & istius universitatis Imperator & dominus, & pro eo daretur rei vẽdicatio: *d. l. de precatio*, quoddam est dominium singulare singulariũ rerum, & istud non est principis, sed singularium dominorum. simile videmus in grege: quia quis pôt esse dominus gregis, & si singula corpora non sint sua: ut *l. rerum mixtura, de usuca*. Contra istã tamen doctrinam est tex. in *l*. 1. *in fi. & l*. 2. *& 3. ff. de rei ven*. quia quando in grege est plus de alieno quam de proprio, grex non potest dici illius, cujus dicitur in dominio esse, nec posset ab eo vendicari. & ideo videtur melius dicere, quod princeps est dominus quo ad protectionẽ, non autem est dominus rerũ particulariũ: igitur nõ videtur, quod posset illas res tollere ab uno & dare alteri. potest ẽt dici, quod est dominus orbis universaliter, sed nõ particulariũ: *d. l deprecatio*, ubi ipse dicit quod est *orbis dominus*. Et ideo quatenus orbem universalẽ vellet vendicare sine dominio rerum particularium, & tunc posset & est orbis dominus universaliter. secus si in ista universitate vellet administrare particularia bona singulorum, quia hoc modo non diceretur orbis dominus, per notata in *d. l. 1. in fi*. & 2. & 3. *de rei ven*. per prædicta. sed ad quæstionem propositam dicendum est, quod sine causa princeps nõ potest alicui rem suam auferre. tex. est in *c*. 1. *de natura feudi*, ibi Imperator si investivit aliquem de feudo, illũ non potest de investire: ratio, quia investitus habet ex contractu principis, contra quem contractum non potest venire sine causa, ut ibi, & hoc vult Iñ. in *c. quæ in ecclesiarum. de consti. & in c quia plerũq; de immu. ecclesiarũ*. Bar in *prima constitutione. ff*. & hoc vult glo. in *l*. 1. *ff. de consti. princi. & in l. quoties. C. de preci. impe. offe*. quia dominia sunt de jure gentiũ, *l. ex hoc jure. ff. de justi. & jure*. quod jus gentiũ prin-

princeps non potest tollere, licet ex causa posset commutare. vide tamen de his quæ plenius dixi supra in quæstione *an princeps potest contra jus gentiũ dispensare*. & certum est, quod non sine causa: & licet causa quandoq; præsumatur, & sic ille cui fit dispensatio sit tutus in foro contentioso, tamen in foro animæ & pœnitentiali non esset tutus, si in veritate causa legitima non subesset.

Solus etiam, dicit Specu. in *dist. §. nunc ostendendũ. v.* 58. ipse potest contra omnia statuta & concilia venire: *de elec. significasti* sed ista sunt sane intelligenda, ut dixi supra in tractatu conciliorum. præsertim in illa q. *quæ sententia sit major an papæ an concilii.*

Ipse solus insignia episcopalia inferioribus, puta abbatibus, confert, puta mitriã, anulũ aureũ baculum pastoralem, sandalia & similia, ut not. Host. *in summa de usu pallii. §. & quibus diebus. v. & notandũ.* quia istis nõ licet, nisi constitutis in illa dignitate, cui hæc conveniant: ut *de vi. & honesta. cleri. c. clerici.* facit. *l.* 1. *C. de vesti. oloboris li.* 11. *& c. ut nemini liceat in frenis & sellis equestribus, eodẽ libro.*

Similiter facit ante se portari crucem, ut in *c.* 1. *ut lite pen. de privil. c. antiqua.* & quæ Archiepiscopi in signum sunt, prout est pallium, petunt solum à papa illud instantissime sibi dari de corpore beati Petri: *de elec. c. significasti, ad fi.*

Ipse etiam solis laicis concedit spiritualia, puta jus eligendi aliquem ad Ecclesiam *de jure patr. c. nobis fuit.* & aliquos solus potest eximere à præstatione decimarũ: *de decimis. c. à nobis.* quod alius facere non posset, ut in *c. quamvis. & in c. tua, de decimis.* Spiritualia igitur potest papa laicis demandare, quæ tamen sunt eis aliter interdicta *de consti. ecclesia sanctæ Mariæ. & de rebus eccle. nõ alie. c. fi. & de judi. decernimus, de arbi. c. cõtigit.* ista tamẽ debent intelligi sanè, ut deleget laico spiritualia, quæ non dependent à potestate ordinis, quia illa non posset demandare conferenda vel conficienda ordinem talem requisitum non habenti: ut in *c. quanto. de consue.* & dixi supra in quæstione *an papa deleget clericis vel laicis ea quæ sunt ordinis episcopalis.* ideo non posset mãdare laicis, ut ordinarẽt presbyteros, cõficerent corpus Christi, licet presbytero posset concedere ea quæ sunt ordinis episcopalis, ut scripsi in supradicta quæstione. Et ideo concedit presbytero ut possit infantes crismare. 50. *di. pervenit. & de sacra unc. c.* 1. *§. quia verò & de conse. eccle. vel alta c. aqua.*

Itẽ solus sedet in sede, quam Dominus sibi in personam beati Petri specialiter elegit: ut *qui fil. sint leg. c. per venerabilẽ. in v. rationibus. v. sane. & de baptis. majores, in princi.* ideo quod summus pontif. appelatur, *de statu mona. c.* 1. *c. cum ad monasteriũ in fi.* quod interpretatur *summus pontifex* quasi ad aliam vitam æternam pontem faciens.

Ipse etiam solus dispensat cum suspenso seu interdicto ab homine vel excommunicato celebrante: licet quidam dixerint quod possit dispensare episcopus, si monitus velit abstinere. 11. *q.* 3. *de illis, & de cleri. excommuni. mini. clerici.* sed veritas est, quam primo dixi, ut 11. *q.* 3. *c. si quis episcopus damnatus. & c. se. & c placuit, de cle. excom. ministran. c. illud. & de eo. qui fur. or. recepit. c.* 1. *& de sen. excom. ca. cum medicinalis. §. fi.*

Item solus absolvit occisores clericorum, vel quando eos enormiter læserunt. 17. *q.* 4. *cap. si quis suadente.* & hoc, ut dixi, quando injuria est enormis, ut *de sen. excom. c. cum illorum* secus si levis, quia illam remittit excomunicantis legatus: quia si est levissima, absolvit episcopus, *de sen. excom. pervenit.* facit, *c. si. non alicujus eo. ti.* dixit etiam Spec. in dicto *§. nunc ostendendũ. v.* 68. quod solus papa dispensat cum novitio vel homine alterius professionis, ut fiat abbas. & ita tenet In. & Jo. de Deo in *c. officii, de elec.* sed Compostellanus & cõmuniter Doc. contra per tex. in *c. de transla. prala.* nõ obstat. *c. officii:* quia ibi legatus non dispensavit, sed confirmavit electionem, & quia cassanda erat ex causis in ea positis: & quia ista causa non erat de reservatis specialiter papæ, de quibus in *capit. post translationem, de offi. de lega.*

Ipse etiam solus dispensat, ut monachus vel in minoribus constitutus episcopus fiat, 61. *d. miramur.* 63. *di. Valentinianus.*

Solus etiam papa dispensat cum illo qui excomunicatus ordinem suscepit, *de sen. excom. c. cum illorum. §.* 1. & hoc sive sciat jus sive ignoret & etiam quod plus est si non recordatur de facto, propter quod excommunicatus est, quia in culpa est, & cum his non possunt episcopi dispensare.

Ipse etiã solus dispensat cũ ordinato scienter in apostasia, *de aposta. c. fi.* nec ob. *c. ex parte de tẽp. ordi.* quia monachus transeũdo de suo monasterio ad aliud, non est apostata, etiam si transeat de majori regula ad laxiorem, quando transitus est occultus, tũc potest administrare, ut *d. c. ex parte de tẽporordi.* secus si notorius sit transitus, tunc non potest administrare: ut *d. c. fi. de aposta.* non ob. si dicitur, non potest esse non notorius transitus monachi de uno monasterio ad aliud, ut in *c. quanto, de transl. prælu.* quia illud. c. loquitur in episcopo, qui transit cum magna comitiva. Ego autem dico, quod episcopus præest multis & publice. unde transitus ei licet occulte factus, non potest non esse notorius. secus in monacho, qui stat in monasterio secretus: ut *d. c. ex parte.* Concluditur, quod cum ordinato in apostasia solus papa potest dispensare. fateor tamen, quod si secum dispensat in ordine suscepto, non tollitur, quin postea cum concensu episcopi sui possit ad ulteriores ordines promoveri. ita intelligo notata in *d. c. fi. de aposta.*

Item solus dispensat cum ordinato à schismatico: ut in *ca.* 2. *de schisma.* hoc tenet glo. Bernardi. Alii contra, quod potest episcopus postquam non invenitur ipsi inhibitũ, quia censetur sibi permissum. sed hæc est una opinio, de qua *de jud. c. at si clerici.* Tu sic secundũ Host. aut talis ordinatus eligitur in episcopũ, & tũc solus papa secũ dispensat. ut *de elec. c. quia diligentia.* idẽ in monasterio exẽpto, *de consue. cap. tum venerabilis de renuncia. cap p. & f.* In aliis beneficiis aut recepit ordines scienter vel supina

supina ignorantia, & tunc nullus dispensat, *de ordi. ab episcopo qui renűcia. epi. cap.* 1. & 2. Si ignorantia probabili & tunc dispensat proprius episcopus, si non fuit ipse, qui schismaticos ordines contulit. Nã episcopus delinquens non dispensat, *de ordi. ab episcopo qui renűcia. epi. c.* 1. & 2. nisi quando ipse episcopus, qui deliquit, fuit absolutus: ut notatur in dicto ti. *de ordi. ab episcopo qui renuncia. epi.*

Item solus dispensat papa cum illo, qui monachatum suscepit, & dimisit episcopatum, & ejus executionem, ut recuperet episcopatum & ejus executionem: ut in *c. post transla. de renunci.* & hoc indubitanter est verum, quando renunciavit propter crimen, quod præsumitur quando renunciavit episcopatui & ordini executionis, ut *d. c. post translationẽ.* & est ratio: quia hoc casu concilium Cõstantinopolitanũ vetat talem iterum assumi ad dignitatẽ episcopalem, contra quod conciliũ papa non facilè dispensat. ideò inferiores, ut episcopi, dispensare non possunt. In aliis autẽ casibus quãdo propter infirmitatẽ renũciasset vel defectũ scientiæ, si causa cessaverit, an possit? dic ut *d. c. post transl. de renun.*

Solus etiam dispensat in gradibus etiam sola lege canonica prohibitis in matrimonio, & nõ legatus: ut no. glo. in *c. quod dilecto, de cõsang. & affini. & eo. ti. c. quia circa. & de trãsac. c. fi. & 35. q. 3. c. quędam. & c. quod scripsi.* Gofr. tamen dixit, quod hoc est verum, quod generaliter non posset legatus dispensare in matrimoniis, ut dictum est, sed in uno casu vel duobus sic, ut no. Doct. in *d. c. quod dilecto.* sed communiter tenetur, quod nec in uno casu legatus possit dispensare.

Solus etiam dispensat cum regularibus exeuntibus ad audiendum leges vel Phisicam, ut promoveantur: ut in *c. non magno, in fi. & c. si super specula. ne cle. mona.* secundùm glo. & Doc.

Solus etiam dispensat cum ordinato ministrante, ut ad superiorem ordinem ascendat: ut *de cle. non ordi. minis. c.* 1. quia sicut cum ordinato suspenso ministrante episcopus non dispensat, ergo multominus dispensat cum non ordinato ministrante, quia magis peccat, & hoc ordine suscipiendo: sed in suscepto & in beneficio videtur, quod episcopus possit dispensare. ita videntur concludere Doct. in dicto *capit. 2. de cleri. non ordi. ministran.* Quidam tamen, ut Spec, in ti. *de lega.* §. *nunc. de episcoporum. vers.* 18. volunt, quod si non habens ordinem exerceat divinum officium in superiori ordine, quẽ non habet quod tales efficiuntur irregulares & ideo solus papa cũ tali dispenset, etiã in suscepto ordine de misericordia debet tollerari ut ad superiores ascẽdat 11. *q.* 3. *parvulis.* 25. *q.* 2. *sic decet.* sed credo quod verior sit opinio, quod sicut cum diacono missam celebrante potest episcopus post peractã pœnitentiam secum, ut retineat beneficium, dispensare, & etiam post trieñium ut possit diaconatus officiũ exercere: ut *d. c. 2. de cle. non ordi. minis.* ad sacerdotium non possit promoveri, nisi auctoritate papæ, ut legitur & notatur *de cler. excom. minis. ca* 1. & 2. ita possit cum omnino non ordinato minist. Sed tunc cum nullum habet ordinem, ad nullum poterit promoveri sine auctoritate papæ, per dicta Iño. tamen cum *c. dilectus, de tempo. ordi.* indistincte videtur dicere, quod episcopus possit cum tali dispensare.

Solus etiam possit cum excommunicato dispensare, ut collatum sibi in excomunicatione beneficium retineat. glo. in *c. postulastis de cle. excom. mini.* dicit quod episcopus possit dispensare, ex quo sibi papa nõ reservat: *de sen. excom. c. nuper.* Idem Iñ. *de temp. ord. dilectus.* & Spe. in ti. *de lega.* §. *nunc de episcoporum. v.* 6. Sed Jo. de Deo contrà in excomunicato ex contemptu Apostolicæ sedis. Ego credo secundũ Host. quod si talis sit excomunicatio, quod possit in ea solus episcopus dispensare, tunc posset similiter in retentione beneficii ipsa collatione dispẽsare. Sed si est excomunicatio, à qua non possit absolvere nisi solus papa, cũ tali nõ dispensat episcopus, sed solus papa dispensat. ar. *de offi. ordi. pastoralis, de sen. excom. c. à nobis, el. secundo.* quicquid dixerit Cõpostellanus in *c. quod sicut de ele.* qui dixit quod excomunicatus credere non tenetur, quod est contra tex. dicti. *c. postulasti*, secundũ Jo. An.

Solus etiam papa concedit universaliter jus funerandi religiosis aliquibus, puta Minoribus vel Prædicatoribus per totum orbem, quamvis episcopi hoc possent, sed tantum in propria diœcesi: sed papa universaliter per totum orbem: ut in *cle. dudum. de sepul.* & ibi notatur.

Diaconis etiam papa solus concedit, ut cõpagibus sive sandalibus utantur, ut 93. *di. pervenit ad nos:* & clericis ut manipulis uti possint, dixi, supra in ver. qui incipit *ipse etiã solus insignia episcopal.* &c.

Item solus dispensat in decimis non dandis, *de decimis c. ex parte. & ca. statuimus, de trans.* Sed de hoc ego plenius dixi supra in quæstione *an papa dispenset contra jus divinum*, ibi quando pono de interpretatione restrictiva.

Item solus potest concedere, ut Christianus portet arma Saracenis: ut *de Iudæis c. significavit.* de quo dic, ut ibi: quia dubium fit an possint portari arma Saracenis pro redimendis captivis sine excommunicationis pœna: dic ut ibi per Inno. Hosti. & Doc.

Ipse etiam solus dispensat cum clericis conferentibus hæreticis Ecclesiastica sacramenta, & eleemosynas, & oblationes ab eis recipientibus, ut *de hæreticis. c. excõmunicamus.* §. *si verò clericus. v. sane*, & ibi glo. in verbo *spei.*

Ipse etiam solus dispensat circa canones pœnã irrogantes in enormibus delictis, vel certam satisfactionem injungentibus, ut cum homicida vel simoniaco in ordine vel beneficio. allegat notata in *cap. post translationẽ, ad finem, de renuncia.* facit *de judi. cap. at si clerici in* §. *primo.* Sed istud non videtur benedictum: quia episcopus quandoq; dispensat cum hæretico. 50. *dist. presbyteros:* cum sacrilego. 50. *di. si quis presbyter.* in capitalibus occultis. 50. *di. de his:* cum simoniaco in beneficio, & quandoq; in ordine. 2. *q.* 5. *c. fi. de elec. si alicujus.*

Item cum simoniaco & ideo iste est pulcher articulus, in quibus criminibus dispenset episc. vel solus papa, quod tangunt Doc. in dicto *c. at si clerici.* Ego omissis opinionibus sic concludo, quod aut

loquimur in materia pœnitentiali, & tunc dispensatio est episcopis permissa, nisi ubi appareat esse prohibita: quia pœnitentiæ sunt arbitrariæ: *de pœni.dist.*1.*quem pœnitet.& cap.mensurã*, ubi est glo. quod dispensat etiam ubi certa pœnitentia est statuta: ut in dicto *c. quem pœnitet.* dicit enim, *possum plus proficere vel pœnitentibus parcere.*& sic expresse disponit quod dispẽset. Alia autem jura simpliciter dicunt, quod pœnitentiæ sunt arbitrariæ.gl.tamẽ in *d.c.mensurã*, dubitat utrũ ille cũ quo dispensatur minus legitime, sit tutus in foro animæ.& idem in presbytero, nisi appareat quod casus sint reservati & qui casus sint, isti habentur *de pœnis.c.*1.*l.*6. per Hosti. in *summa de pœnitentiis*.§.2. Si autem quæritur an episcopus possit dispensare circa canones pœnales, vel inhabilitantes, tunc dicas, quod si dispensatio appareat prohibita, tunc debet servare jus prohibens, & tunc dispensat solus papa, & casus prohibiti numerantur per Spec.in ti. *de legato.* §. *& nunc de episcoporũ in prin.* usq; ad dictũ ver. *prohibentur autẽ episcopi.*& ponunt Doc.& In.in *c.dilectus,de tẽpo.ordi.*si autem non apparent expresse permissa nec prohibita episcopis, tunc si dispositio, contra quam quæritur dispensari, est dispositio concilii generalis, & tunc non dispensat episcopus, secundum glo.*de elec.cũ dilecti. & in cle.*1. *de elec.* de quo in *c.fi. de fi presby.& de elec.c.cum monasteriũ de pellicia.* & ratio potest sumi per tex. in *ca.post translationẽ,de renunc.* Et idem si canon est latæ sententiæ, non dispensat episcopus: ut no. Archi.15. *di.sicut scienti.* excepta excommunicatione: ut in *c.nuper de sen.excom.* quæ duo prædicta ego intelligo vera, nisi canon concilii vel latæ sententiæ indulgeret dispensationẽ etiam simpliciter: quia deberet intelligi, quod conceditur episcopis: quia de papa non erat opus dicere, quia ejus auctoritas semper censetur excepta: ut *de elec.significasti.* hoc tamen intelligo, nisi canon disponeret in materia episcopis non permissa: ut si canon dicit episcopum deponi, nisi secum dispensaretur: tunc non intelligitur reservata episcopis dispensatio: juxta nota. in *capit.*1. *de judi.* & hoc not. Hostien. in *capit.*2.*de bigamis.* Sed si loquitur canon etiam concilii vel latæ sententiæ in materia comuni episcopis & papæ: tunc simplex reservatio dispensationis comprehẽderet episcopos per rationem prædictam. Si autem est alia constitutio, in qua sit dispensatio permissa, licet non dicatur simpliciter episcopis, tunc potest episcopus dispensare: no. *de temp.ordi.dilectus & de pœnis.c.in quibusdã*, & Jo. An. in *c.*1.*de supplen.negli.prælat.l.*6.*super glo.pe.* post Hostien. quod limitatur verum, nisi canones legem imponant ipsis episcopis: quia tunc non dispensat, nisi reperiatur concessum: alleg.*d.c.dilectus.de temp.ordi.* idem Archi. 27.*q.*1.*virginẽ*, Jo.An. in *prima constitutione super glo.fi.* Si autem dispensatio est prohibita, vel nõ apparet permissa, quia jus perhibet, & non dicit quod possit dispensari: & tunc episcopi non dispẽsant, quia servare debet canones, & solius principis est illos relaxare.& hæc patent in materia delictorum, in adulterio & in minoribus; quia in illis semper dispensat episcopus, nisi in quibus appareat prohibitus. in superioribus aũt non dispensat, nisi ubi apparet sibi permissum: & cum est facta permissio, non habet locum argumentum à pari vel majori, ut extendatur facultas dispensandi: no. *de elec. cum in cunctis.* Jo.An. in regula: *quæ à jure.de regu.jur.*& Fœde. in *cõsilio.*14.& probatur *de rescrip.in nostra. & de præben.c.cui non de sacerdotali.l.*6.facit quod no. in *c.fi.de fi.presb.eo.l.* Quod credo verũ, etiamsi esset ratio expressa in canone dispensandi: quod patet, quia si papa dispensaret ex aliqua ratione vel causa, quod habens in ecclesia beneficium, posset obtinere aliam integram præbendam: propter hoc non posset obtinere mediam, licet esset major ratio in media: ut est tex. in *d. c. cui de non sacerdotali.* & hoc probat tex in *auct.hic constitutio*, ubi est ratio expressa in *l.& tamen.l.fi.Cod.de sacrosanct.eccle.* nõ corrigitur: ita nec dispensatio inducitur. & hoc credo verum, licet quidam contra: per not. in *cle.*1.*de elect.in c.*1.*de tẽpo.ordi.in* 6.*& in c.quāvis.de elect.l.*6.*& in l.*1.*Co.de his qui ante apertas tabulas.& in l.*2.*C.per quas perso.nobis acqui.* nam ego teneo id, quod dixi per not. in *cle.auditor.de rescrip.*& ita tenet Ant.de But. in *c.fi.de consue.* non obstant contraria per ea quæ scripsi in *l.si vero.*§.*de viro, soluto matrimonio.* dicunt etiam quidam, quod si urgente magna necessitate episcopus vellet dispensare & transgredi canones, quod tunc sibi liceret: & hoc dicunt quod tenent Domini de Rota *conclusione.* 265. probatur per *l.si hominem*, & quod ibi no. *ff. mandati*, ubi videtur tex. quod episcopi possunt statuere contra jura: ergo potius dispensare causa emergente: quod credo verum, quando, si episcopus non dispensaret, emergeret magnum discrimen suæ reipublicæ & multo magis universali ecclesiæ, & papæ non posset haberi remedium, quia forte non posset recurri ad ipsum: nam tunc liceret contra jus statuere & dispensare: tex. est, & ibi not. Bar. in *l.cum Novarcorũ. Cod. naviculariis. li.* 11. sed si posset haberi recursus ad papam, non credo quod liceret transgredi canones. Inferiores autem ab episcopis non dispensant contra canones, etiam ubi dispensatio est permissa, nisi quatenus ipsis inferioribus esset permissum. Occurrit tamen dubium, an vacante sede possit capitulum dispensare in casibus permissis episcopo? & si teneremus quod talis dispensatio competeret episcopo de jure spirituali, tunc facultas talis non transiret ad capitulum. sed ego teneo quod episcopo competat de jure comuni: & tunc Federicus in *consilio* 29. tenuit quod sic. Sed tunc occurrit dubium, an hoc procedit ubi agitur de depositione clerici? videtur quod ista non transeunt in capitulum: quia hæc competunt ratione ordinis. Ego tamen credo, quod capitulum possit episcopis comittere cognitionẽ hujus delicti. dico episcopis: quia unus episcopus solus non cognoscit. 15.*q.*7.*c.si autẽ. & c.si quis.* & ibi plene *in summa*: quia talis comissio est jurisdictionis, non ordinis: not. *de el trãsmissa.* & postea relatione facta poterit capitulum dispensare: quia hæc dispensatio est jurisdictionis, ut patet ex prædictis. Et idem credo de episcopo non consecrato, sed confirmato: sic intelligo istam materiam.

Item solus dispensat in voto cõtinentiæ, & per accessum terræ sanctæ: de hoc dixi supra *an dispenset cum monacho vel presbytero in voto continentia.*

Item

Item solus habet utrumque gladium: sed hoc dixi in prima quæstione hujus operis super illo verbo ecclesiæ *duo gladii.*

Ipse etiam est successor Petri, & vicarius Jesu Christi vicē non puri hominis, sed veri Dei gerēs in terris: *de transla. c. inter corporalia. & c. quāto & c. licet uti eccle. bene. c. ut nostrū.* §. 2. *ver. porro.* 22. *d. c.* 1. unde omnia regit & judicat, ut sibi placet. 9. *q.* 3. *cuncta per mundum.* Et licet alibi episcopus quoad quædam dicatur Vicarius Christi: ut 33 *q.* 5. *mulierē. de sacra unc. c.* 2. *ver. caput enim. & ver. se.* non tamen in omnibus est vocatus, sicut papa qui habet plenitudinem potestatis: *de usu pallii, ad honorē*: & alii sunt in partem sollicitudinis vocati. 2. *q.* 6. *decreto. & ca. qui se scit.* & dumodo non veniat contra fidem, potest facere quicquid sibi placet, auferendo etiam suum cui vult: quia non est qui ei dicat: *cur ita tu facis?* 19. *dist. in memoria.* nam apud eum est pro ratione voluntas: & quod ei placet, legis habet vigorem. *inst. de jure naturali. §. sed & quod principi.* potest etiam omne jus tollere. & contra jus dispensare: quia non habet superiorem, nisi Deum: *de elec. c. licet.* Sed ipse super omnes est, nec potest ab aliquo judicari. 21. *di. in novo. & c. nunc autē.* Et habet cæleste arbitrium, *cap. de summa trini. & fide catho. l.* 1. habet enim cælestis & terreni jura imperii: ut 22. *di. c.* 1. hæc sunt verba Spe. in ti. *de lega. §. nūc ostendendum. ver.* 89. Sed ista omnia in genere dicta sunt sane intelligenda secundum illa quæ supra per me dicta sunt primo in quæstione, *qua sit major an sententia an papæ cōcilii:* & supra in toto isto opere, dum tracto de papæ potestate atq; potentia.

Et generaliter omnia quæ sibi papa reservavit, nullus alius potest: immo si aliqua imminent, quæ sedes Apostolica sibi reservare non apparet, si sunt gravia & ardua, illa sunt ad sedem Apostolicam referenda. probatur 15. *q.* 1. *ca. in Gallearū. qui fi. sint legi. c. per venerabilē*, circa finem, præsertim in versi. *si difficile.* 17. *dist. multis, de baptis. in fi.* dicitur quod Moyses constituit principes & tribunos, ut quicquid majus esset, ad eum referunt. Hæc sufficiant dicta de vicario Christi in spiritualibus: nunc dicamus de Romano imperio & Christi vicario in temporalibus &c.

PARS V.

DE ROMANO IMPERIO, ET CHRISTI Vicario universali in temporalibus.

SUMMARIUM.

Imperii Romani & Cæsaris justissima & firmissima potestates & origines fuerunt, & hodie sunt.

CAPITULUM I.

Multaquidem jam elucidata sunt, ex quibus patent Romani imperii firmissimæ potestates: ne tamen multi falso forsan ducti errore opinarentur imperium tuum, sanctissime Federice Cæsar, initium injustum, aut habuisse violentum, ad ipsam quæstionem tractandam, videlicet quis ex imperiis orbis quatuor, quæ fuerunt tanti excelsi solii palmam prius fuerit juste adeptus, reditum facio. Et in his forsan dicerent multi, quod si mortalium quispiam jura hæc sibi primùm asscripsit juste, profecto Romani non fuerunt Macedones, non Medi, sed potius inventi Syrici, his forte moti rationibus: quod in nullius bonis erat vel est, id primum jure gētiū concessum occecupantibus est. *l.* 1. *& l quod enim. ff. de acqui. re. do.* sed in statu nocētiæ & post peccatum primi parentis, quo tēpore juribus seculi per principes & reges à Deo generi humano dispositos inductū est jus dominii, quod ad propria & particularia dominia. 9. *di. quo jure.* cum ante omnia communia forent. 1. *di. jus naturale*, non reperitur ut mortalium quispiam primū jura hæc nactus fuerit, nisi Babylones, qui primum imperio & potentia cæteris animantibus prævaluerunt. ergo jura imperii sibi primum juste occupatione ascripserunt. & hoc firmari videtur *Dani.* 2. *c.* ubi Daniel exponens somnia Nabuchodonosor regi, Syrico inquit: *Tu rex regū es, & Deus cæli regum fortitudinē, & imperiū & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestias agri atq; volucres dedit in manu tua, & sub ditione tua universa cōstituit.* Ex quibus videtur concludi, jussu & permissu Dei apud Babylones fuisse universa jura imperii: & sic hodie etiam, si hæc in judiciali calculo ponerentur, videtur forte dicendum, cum olim dominus & hodie dominus præsumendus sit. *Cod. de proba. l. sive possidetis.*

SUMMARIUM.

Imperium apud Syros, Babylonios olim, sic & hodie esse & jura universa permissu Dei.

CAPITULUM II.

Hæc potest sententia roborari jure gentium. condita sunt regna & particularia dominia distincta, *Digest. de justit. & iure. l. ex hoc iure.* sed cum jure naturæ inferiora bona omnia terrena essent omnium gentium, ut universorum communia, *prima distinctione ius naturale:* quod à majori gentium parte factum est in ipsis, id debet haberi ratum cæteris etiam reluctantibus: ut *Digest. ad municip. l. quod maior. & Digest. quod cuiusq; univers. no. l. nonulli*, maxime cum facerent pro communi bono, non pro bono principialiter singulorum, ut notat Ino. & Bar. *de consti. c. cū omnes.* sed regi per unum est cōmune bonum: ut *ff. de ori. iur. l.* 2. *novissime*, & philosophus 12. *Metaph. in fi.*

ubi dicit: *entia nolũt male disponi: pluralitas principatuũ mala: unus ergo princeps.* cum ergo major pars gentium humani generis constituerit apud Babylones imperium, cæteris aliis nobilitate, virtute ac potentia præstantius, ergo ipsi juste jure gentium regna, à quo sunt condita, convenerunt orbis monarchiam, tanquam cæteris præstantiores & nobiliores. assumptum vero, quod apud Syricos primum fuerit fere omnis mundi potentia, & imperiũ, & orbis & gentium mundi pars major, antiqui historici omnes referunt, quibus fides de facto tam antiquo est profecto exhibenda, juxta notata *extra de proba. capit. cum causam.* 30. *quæst.* 1. *pervenit.* quia antiquis scripturis fides est adhibenda, notat Specula. *de probatio. c. videndũ, ver.* 9. *de præscrip. c. ad audientiam & C de contrahen. & commit. stipu. l. optimã & l. celsus de proba.* facit. *l. legata. ff. de suppel. leg.* & quod ibi notatur, præsertim quia factum est antiquum, in quo sufficit levior probatio, ut notat Iño. *de verbo. sig. capit. veniens, de jura. calvin. cap. cum causam. & in cap. licet ex quadã, de testi.* & ibi Jo. An. in *novella super verbo propter brevem.* & notatur, *C. de proba. l. proprietatis. & de nego. ge. at qui natura.* §. *cum me.* Nam in antiquis cum sit difficilis probatio, sufficit probatio præsumpta: ut notatur. *ff. de secundis ta. l. qui ex liberis.* Cyn. in *l.* 1. *de sen excom. qua pro eo in ff. de proba. l.* 1. notat Iñoc. *de testa. cum in officiis.* Cyn. in *l. si non convitii, de injuriis, in prima quæstione.* Et maxime beatissimo Augustino credendum, cujus dicta usq; ad unum jota nos amplecti oportet, nec licet contra illa resilere, 15. *d. sancta Romana.* ipse namq; dicit, quod regnante Nino Beli filio tempore Abrahæ maximum fuit Assyriorum imperium. unde Augustinus 10. *de civitate Dei* inquit, quod Ninus rex universos Asiæ populos, excepta *India*, subjugavit. Asiam dico, non illam partem, quæ hujus majoris Asiæ provincia est, sed eam quæ universa Asia appellatur. Et hoc imperium secundum August. 10. *de civitate* duravit mille ducentis quinquaginta annis ab año, quo Ninus rex regnare cæpit, usque quo translatum fuit ad Medos per Orbatium præfectum regis Sardanapali luxuriosissimi, quem apud Babyloniam ipse Orbatius occidit, deinde per Cyrum Persarum regem Babylonia capta & deleta transivit ad Persas. cum igitur ex prædictis nullus ante Babylones jura hæc fuerit assecutus, sed ipsi potentia & potestate ex majoris gentium partis constitutione imperium ipsum quæsierunt, ergo juste apud eos fuit & est vel gentium cõstitutione vel prima occupatione & possessionis naturalis apprehensione: *l.* 1. *d. acquir. pos.* & sic non justum est apud Romanos vel alios, cum plures ejusdem rei insolidum domini esse non possunt. *l. si. ut certo* §. *si duobus vehiculum. ff. commo.*

SUMMARIUM.

Imperium injustè apud Romanos, Macedones vel alios fuisse, & hodie esse apud Cæsarem.

CAPITULUM XIII.

QUod juste non potuerit esse vel fuerit apud Romanos, Macedonios, vel alios potest ostendi naturali & divino jure. item jure gentium & civili, naturali jure insinuatur sic: omni enti formato naturaliter inest, & insita inclinatio naturalis est, ut excludat vi vel aliter omne repugnans suæ naturali dispositioni. hoc ordinavit ab æterno Deus & natura, ut patet in simplicibus & mixtis. Nam aquæ insitum est igni resistere, & econtra: sic etiam est in cæteris elementis. & hoc vult Tullius *primo officiorum circa principium in capit. principio.* hoc etiam idem in mixtis. Nam brutis naturaliter inest tueri propriam salutem. *l.* 1. §. *cũ arietes. ff. si qua pau. fe. di.* cum secundum sententiam philosophi: *omne ens appetit vivere,* & sic propriam salutem tueri. & in *secundo de anima,* ibi *naturalissimum* &c. sic est in rationabili creatura insita naturalis inclinatio etiam circumscripto intellectu, ut sponte descendat ad repugnandum quæcunq; ipsi adversantia: *de pœni. dist.* 2. *capit. corpus nostrum.* & quod hoc sit verum, potest ostendi. nam non debemus credere, quod Deus & natura omnium creaturarum productiva: ut in *ca.* 1. *de summa tri.* minus debuerit esse sollicita in conservatione rationabilis creaturæ quam cæterorum irrationabilium, cum rationabiles omnibus sunt nobiliores. *Cod. de sacrosanct. eccle. sancimus, de pœni. & remiss. cap. cũ infirmitas.* 33. *quæst.* 5. *hac imago,* cũ propter ipsas rationabiles cætera facta sunt, *l. in pecudũ, de usu insti, de re. divi.* §. *in pecudum,* & philosophus *primo Politicorum.* si igitur ipsa natura inclinationem naturalem introduxit in cæteris creatis ad quæcunque contraria profuganda, quanto magis hoc rationali introduxit creaturæ? *de sacrosanc. eccle. auct. multo magis.* Ex quibus infertur, quod omnis actus, qui fit propter tollere dissonum & repugnans conservationi naturali, juste fit & ortum habet à principiis naturalibus & jure naturæ, etiam distincto à jure gentium. hoc probatur in *l. ut vim, de justi. & jur.* prout vim licet propulsare cuiq;. hoc videtur velle glo. 1. *di. jus autem naturale*: & in dicta *l. ex hoc jure. & l. ut vim*: ubi videtur probari, quod repulsio injuriæ sit de jure naturali principialiter, maxime dum glo. ibidem brutis hoc jus appropriat. hoc sentiunt naturales philosophi, dum dicunt, quod duplex est in elementis & rebus inanimatis potentia una, per quam intendunt ad propriam quietem & alia per quam resistunt & agunt in prohibentia & in contraria. videmus enim, quod ignis est naturaliter calidus & levis, & per levitatem tendit in locum proprium & in quietem sibi cõvenientem: per calliditatem vero agit in contraria. ne igitur ignis per quæcunque contraria impediatur, ne in proprio loco suæ levitatis quiescat, data est ei potentia calefactiva, ut per eam agat in contraria, & ipsum corrumpentia, & ipsis resistat. & sicut natura hoc dedit inanimatis rebus, ut habeant duplicem potentiam; unam per quam adipiscantur propriam quietem; aliam per quam agant in prohibentia & contraria: multo magis sic hoc tribuit animalibus. nam dedit eit duplicem appetitum sensitivum, unum per quem conse-

consequitur propriam quietem & delectationem, ut appetitum concupiscibilem: aliũ, per quem aggrediuntur prohibentia & contraria, ut appetitum ignoscibilem. Nam sicut gravia propter gravitatem recedunt à loco sursum, tanquam à non conveniente, & tendunt ad locum deorsum, tanquam ad locum eis conformem & per frigiditatem resistunt contrariis, ne corrumpantur à propria natura, & deserant propria loca & propriam quietem: sic animalia per appetitum concupiscibilẽ fugiunt mala tristantia, & prosequuntur bona delectabilia: per irascibilem vero aggrediuntur contraria, quæ possunt ab hujusmodi delectationibus prohibere. igitur coeunt, & sibi simile gignunt. & hæc est natura, vis quædam in rebus existens, similia de similibus procreans. 1. *di. jus naturale*, & ibi glo. & si natura dedit hæc inanimatis rebus & brutis, multo magis dedit hominibus, ut habeant naturaliter inclinationem ad appetendum bona, & ad propulsanda contraria & mala? licet regulatio istius inclinationis in homine sit de jure gentium, prout ista naturalis inclinatio regulatur pro rationis dictamine, dicta *l. ex hoc jure. & l. 1. C. unde vi.* & hoc sentire videtur glo. in *l. naturales. §. si. in ver. gentiũ, de acqui. rerũ. do.* hoc probatur tex. in *cle. pastoralis. ver. ceterũ, de re judi.* ubi dicit, de defẽsione, quod sit à jure naturali. & sic pro ipsa bellare juris est naturalis. pro hoc tex. in *l. itaq. ad legẽ aquil.* & dicitur civilis lex hoc permittere, quod est naturalis juris, postquã nõ vetat. *l. scientiã. §. qui cũ aliter*, & ibi glo. *ff. ad legẽ aquil.* licet ipsum jus gentiũ vel civile limitet & restringat, ut fiat cũ moderamine inculpatæ tutelæ: dicta *l. 1. C. unde vi.* sicut alias jus positivum limitat naturale, ut in comestione, quod tẽpore quadragesimæ nõ comedantur carnes, 4. *di. c. deniq.* sed cũ naturaliter omnes homines liberi nascuntur, *ff. de justi. & jure. l. manumissiones. & in auct. quibus mo. na. effi. sui. §. natura*, sequitur quod inspecto naturali jure quilibet licite resistere potuit Romano populo, qui alienã sibi submittebat libertatẽ, cum (ut dixi) jure naturali cuiq; sit insitum posse tueri, quod suæ naturali repugnat compositioni, & ad naturæ cõtraria propulsanda. unde cũ populus quilibet juste se potuerit in sua libertate tueri, naturali jure inspecto, sequitur etiam quod injuste Romanus populus quæsivit cunctos submittere dictioni.

CAPITULUM IV.

IUre autem divino sententia hæc ostenditur. Ille actus est jure divino licitus, qui est consonus charitati: sed defensio libertatis patriæ & defensio proximi libertatis ejus, & propria etiam defensio est actus veritatis: ergo est jure divino permissus. assumptum probatur: nam charitate posita excluditur omnis actus juri divino reprobus, cum ipsa se non compatiatur cum reprobis, & cum ipsa charitas sit cujuslibet liciti fundamentum: *de pœni. distinct. 2. capit. si radicata. & capit. charitas est & capit. quia radix.* Ad hoc, dictum apostoli dicentis, quod & si fidem habeam ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil habeo: *de pœni. di. 2. si enim. §. evidenter in fi. de conse. di. 4.* solet minor defensione primæ & proximi ostenditur. *ff. de justi. & jur. l. veluti & 24. q. 8. c. igitur. & c. omni timore. & c. hortatu. & 63. di. Adrianus*: in quibus probatur quod pro defensione patriæ clerici possunt exhortari suos milites ad bellum, nec ex hoc occisione secuta irregulares efficiuntur. 23. *q. 5. de occidẽdis.* & hoc vult Augus. 19. *de civi. Dei*, dicens, *pertinet quippe ad virtutis officiũ, & vivere patria & propter patriam filios procreare.* Item Tullius officiorum primo, *non nobis solum nati sumus, partem patria vendicat, partem amici*, ad hoc facit, quia pars debet se exponere pro salute totius: quia secundum philosophum *primo Ethicorum* bonum commune est præfendum bono particulari. sed homo est quædam pars civitatis, secundum philosophum in *Politicis*: igitur debet se propriari tanquã pars pro toto, & tanquam minus bonum pro meliori se exponere: immo licet patrem propter patriam occidere etiam filios. *ff. de religio l. minime.* cum publica utilitas includens in se privatam privatæ præferẽda sit. *ff. pro socio. l. actione. §. labeo, de postu. præla. c. bonæ el. primo:* & hoc Dei judicio fieri dici oportet: aliter ratio gentium & humana non sequeretur in sua rectitudine Dei naturæ intentionem, quod est impossibile, & maxime quia nascitur quis magis rei publicæ quam parentibus. *ff. de ven. in pos. mit. l. 2. §. generaliter. & l. post liminiũ. §. filius, de capti.* facit quod scribitur in Spec. *de advocato. ver. quid si pater. & ver. præcedenti.* & quod no. Archi. 45 *di. cum beatus*, & Cyn. in *l. 2. C. de patri. qui si. distr.* & diligere proximũ sicut seipsum est actus charitatis: ut in *c. proximos. & c. proinde de pœni. dist.* 2. & eum defendere. ut 23. *q. 4. c. ipsa veritas, & q. 3. c. fortitudo. & c. non inferẽda.* Et hoc monstratum est in Moyse, qui prostravit Ægyptium conculcantem Hebræum: *de pœni. di. 2. §. itẽ oppositum. & 23. q. 3. ca. non inferenda.* hoc idem figuratum est in Evangelio de pastore veniente lupo gregem dimittit & fugit. 23. *q. 3. §. item vasa sacra. in fi. & 43. di. c. si rector.* Si ergo communi & divino licet defendere patriam & proximos & eorum libertates & propriam etiam libertatem; ergo juste faciebant populi resistentes Romano populo, qui alienam quæsivit submittere libertatem

CAPITULUM V.

QUod hoc jure divino licuerit, ostenditur. nam lex divina non obviat totaliter actibus provenientibus à natura, licet ipsos aliquando modificet & refrenet, ut patet per singulos discurrendo, nam non inhibet totaliter cibum, nec carnalem commixtionem, licet ista certo rationis dictamine regulet. ergo permisit populis jus divinum defensiones contra Romanos, quæ sunt à jure naturali: pro hoc glo. in dicta *l. scientiam. §. qui cum aliter. ad legem Aquil.* quæ dicit quod lex jura naturæ permittit, cum non vetat. Præterea cum lex canonica hoc permittat, ergo & divina. antecedens probatur *de restit. spol. capit. olim, de re judi. in clem. pastoralis, de homici. clemen. si furiosus.* consequentia bona ostenditur. nam canonica legi divinæ subalternatur, & sic invicem

vicem non potest contradicere:nam eundem ad finem tendunt,licet variè nam lex canonica non solum tractat de conservatione universitatis humanæ in unum in pace & tranquillitate, ut in *prohemio decretalium*, super quo maximè providet jus civile, sed etiam ulterius tendit præparando ad statum æternæ beatitudinis,in quo lex tenditur principialiter divina,& sic necesse est quod attenta idẽtitate finis, id quod ex lege divina prohibitum est. & l. canonica, & econverso. sed lege canonica est defensio dermissa,ergo & divina lege.unde male dicit glo *ff. de justi.& jure.l.ut vim*,quod non jure poli & fori sit permissa propulsatio injuriæ, nisi illam salves. quod loquitur de interiori præparatione cordis.23.q.1.*§ his ita*.nam tunc non licet jure divino defensio,23.*q*.1.*in summa*. si ergo jure naturali divino & canonico licet injurias propulsare patriæ, proximorum & proprias, juste resistebant quicunq; populi Romanis usurpantibus jura alienæ patriæ proximorum & propria.

CAPITULUM VI.

DIvino jure non apprehendisse Romanos imperiũ, ostenditur. Imperium nõ potest competere, nisi illis, qui illustrati sunt lumine fidei, & illis qui sunt de ovibus Christi. 23.*q*. 8.*convenior*. sed populus Romanus, & Octavianus Augustus, & alii Romani principes, maximè qui ante Christum fuerunt Christiani, cum tamẽ publicum primũ imperatorem Christianum Constantinum fuisse legimus: ergo alii præcessores non habuerunt jura monarchiæ, sed potius Bisantini & Græci primum dici debent habuisse imperium. nam in Græcis Constantinum transtulisse imperium Silvestro permittente certum est. *cap. di. palea Constantinus*.unde apud Græcos tanquam primos justos & orthodoxos fideiq; lumine illustratos debet fuisse universi orbis imperium. Divino etiam jure apud Romanos non fuisse ostenditur per ea, quæ scripsi in prima quæstione in 12. *vel*. 13. *argumento partis primæ*,ubi dixi, quod hoc Dominium universale erat Dei, quia ipse mundum fecit. Item punitiones & cohertiones per seipsum eyercuit,ut ibi dixi.Romani igitur Dominũ suscipiendo, quod erat Dei, injuste receperunt: igitur eorum non fuit justum imperium: quia ex Dei constitutione,cum concessit ipsum Dominium & cohertionem aliis,dum dicitur in psalmo: *terram dedit filiis hominum*; patet quod ipsam dedit comuniter possidendam: & quia cõmunio parit discordiam.*l.cum pater*. §.*dulcissimis, de leg*. 2. voluit quod occupanti concederetur pars occupata:ut Deut.13.*c.quamcunq; terrã calcaverit pes tuus*, mansit. calcata ergo ab aliis jã divino jure aliis acquisita non licuit Romanis occupare.quod jure divino reprobatũ sitRomanum imperium & omnis monarchia,ostenditur.Christus fuit & est ille lapis sine manibus abscissus,qui manibus percussit in pedibus,& contrivit, quam statuã illæ quatuor monarchiæ figuratur,Assyriorũ,Persarum,Græcorũ &Romanorũ ut habetur.*Dan*.2.*c*. notandum,quod eam per in pedibus:quia sicut pes est ultima pars corporis,sic monarchiaRomanorum fuit ultima. unde illam videtur Christus specialius improbasse, & merito : quia omnes monarchiæ per violentiam & usurpationem inceperunt. Dignum ergo fuit, ut propter injusticias ipsorum regnum de gente in gentem transferatur: *Ecclesiast*. 10.*c*. & factum est regnum mundi hujus Domini nostri Jesu Christi,qui regnabit in secula *Apocalypsi*.11.*c*. & pro hoc faciunt omnia jura quæ induxi supra in *prima quæstione*, dum dixi de regno Christi in *prima parte*.

CAPITULUM VII.

IUre gentium ostendi potest non fuisse apud Romanos. nam, ut pluries supra dictum est, maxime in *prima quæstione in confutatione*.12.& 13.*rationis*, jure seculi inventæ sunt propriorũ dominorum acquisitiones in statu nocentiæ post pactum Adæ.8.*dis.quo jure*.1.*dist.jus naturale.& c.jus gentiũ.& l. ex hoc jure,de justi. & jure*. Nam licet jure divino omnia essent in dominio rationalis creaturæ commissa, *Genesis primo cap*. illo tamen jure illud dominium erat commune, & similiter jure naturali: dicto *capit.jus naturale.&* 12.*q*.1.*dilectissimis*.& dicto *capit.quo jure*: sed jure gentium inventũ est, ut aliqui aliqua,alii alia sibi appropriarent, ut dictis *juribus*. Nec hoc quippe malum fit, immo necessarium atq; bonum. Nam ut probat philosophus 2. *Politicorum* melius instituitur civitas, si cives proprias habent possessiones,quam si omnes ipsas possiderent pariter communes,contra sententiamSocratis: quia naturale est res communes negligi, & communio ut plurimum discordiam parit. *l. cum pater*. §.*dulcissimis.ff. de lega*. 2. unde jure gentium vel divisione illarum rerum cõmunium est data proprietas particularis in dominiis,ut dicta *l. ex jure*,ibi, *dominia distincta, discretæ gentes*, & sic primo fecerunt parentes primi Abraham &Loth:*Genesis*.13.*cap*. vel juure occupationis,ut quæ in nullius bonis essent,occupanti concederentur.*l*.1.& *l. quod enim,de acquirend.re.do*. & hac de re, naturali apprehensione possessio est injuncta primorum Dominiorum acquisitio.*Digest. de acquir.pos.l*. 1. & juxta illud, *quamcunq; calcaverit terram pes tuus*: alteri tamen jam quæsita vel occupata occupare hodie non licet, vel demum licuit: quia si secus fieret, esset contra ipsum jus gentium, quod induxit, ut tanquam propria occupata vel apprehensa retinerentur, & contra id quod tibi non vis fieri alteri ne feceris: *Matth*.7.*c*.& 1.*di.jus humanum*.& quia scriptum est:*non concupisces rẽ proximi tui*: Exdi.20.cap.in quibus verbis omnis rapina est prohibita. 24. *quæstione* 5.*pœnale*. in quo providit jus civile dando actiones contra inquietantes jam quæsita, & actionem furti, vi bonorum rap. *ff. de acqui. rerũ do.l.naturales*.§.*Gallinarum*,ut hæc omnia plenius notat Iño.*extra de voto & no.redempt. c. quod super his,in principio magnæ glo*. cum igitur bona, dominia particularia ipsorum, essent multis regibus & populis jam occupatione vel divisione quæsita: item & jurisdictiones aliquibus regibus acquisitæ electione forte populorum sibi reges constituentium; dicta *l.ex hoc jure*: non videtur licitum

tum fuisse Romano populo vel alteri ipsa regna & Dominia aliis quæsita occupare. & si occupaverunt, fecerunt contra jus gentium, & debent spoliatis illa restituere.

CAPITULUM VIII.

POtest hic sic ostendi, imperium universale non fuisse apud Romanos vel Bisantinos vel alios. ille dici debet adeptus jura terreni imperii inferiora cuncta mortalia, ut uno summo monarchæ respondeant, ab ipsoq; gubernētur atq; regantur ad instar superioris regiminis, secundū quod nos regulari debemus. 33. *q.* 5. *hæc imago.* & philosophus *primo methaurorū. & secundo cœli.* hoc aūt nō accidit Romanis nam non inferiores omnes populos suos habuerūt sub Dominio, immo ipsis aliqui populi hostes erant, aliqui fœderati & omnino liberi, aliqui cum quibus nec hospitia nec noticiè nec amicitiè erant ut hæc probantur. *Digest. de capit. l. non dubito. & l. hostes. & l. postliminium jus competit.* facit ad hoc, quod historici alii referunt authentici, qui dicunt, quod nomen Romanum montem Caucasum non transivit. Ex quibus apparet, quod non omnes suæ submisere jurisdictioni, unde dici possent jura monarchiæ nacti inferiores orbis, quæ dicitur à *monos* quod est unus, & *archos* princeps, cum (ut dixi) omniū non fuerunt adepti principatum. & hoc inhærendo ethymologiæ vocabuli: *insti. de dona. §. est & aliud.* 16. *q.* 1. *si cupis.* 21. *di. cleros, de præben. cum secundam apostolum, de fur. l.* 1. *& ff. de testa. l.* 1.

CAPITULUM IX.

QUod juste Romani non fuerunt adepti orbis universale Dominium, insinuatur hoc modo nulli dubium antequam Romani orbem universum usurpaverint, aliqua fuerunt justa Dominia probatur in populo Israelitico, in quo fuit potestas regalis legitima, quæ incepit à potestate Saulis, & duravit usq; ad eventum Christ juxta id Prophetæ Jacob: *non auferetur sceptrum de Juda & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est.* & notatur in *c.* 5. *§. in veteri de sacra unct.* ubi enumerātur nonnulli reges, qui injustum Dominium habuerunt, ut rex David, Salomon & similes fuerunt. ergo ante Romanum imperium legitimi principatus, quibus tamen in posterū dominatū est Romanū imperium. unde opus est de necessitate dicere, Romanorū possessionē injustam fuisse, postquā occupaverunt quæ per alios ante juste possessa fuerunt. & quia quod reges institutione Dei regnarēt, probat illud, *per reges regnant.* & in psalmo, *Deus judiciū tuum regi da.* approbavit ergo Deus regna. sed imperium nullibi videtur approbatum. & 1. Petri. 2. capit. scriptum est: *Deum timete regem honorificate.* & illi, *subditi estote omni potestati sive regi tanquam præcellenti,* de majo. & obe. solitæ &c.

CAPITULUM X.

HAnc dignitatem non esse scribendam Romano populo, probatur sic: hic honor est conferendus & ascribendus nobilissimo, cum ad dignitates & honores nobiles sunt eligendi, in *auct. de defen. civita. §. interdum, in fi. §.* unde jure civili plebeius non debet ad dignitatem eligi. *Digest. de decurio, l. honores, §. his qui.* potest mortalitet ostendi. nam dignitas & honor alicui ascribitur in præmium virtutis, secundum philosophum unde non nisi virtuoso, & sic nobili, honor & dignitas danda est. Nam prima sunt meritis mensuranda, juxta sententiam Evangelicam, *eadem mensura qua mensi fueritis remetietur & vobis.* Et sic virtuosissimo, & per consequens nobilissimo, præmia maximarum dignitatum & prælationum sunt conferenda. unde *Deuteronomii* scriptum est, *de tribus vestris sapientes nobiles cōstituit eos principes.* & Ecclesiastici 10 *Beata terra cujus rex nobilis.* & hac de re Imperator dicitur nobilissimus. *ff. de na. re. l. quotiens.* sed Romanus populus nō fuit hujusmodi: ergo ipsi ut nobilissimo talia jura non sunt ascribenda. nam sive consideres nobilitatem, prout Theologi capiunt, sive prout morales & naturales capiunt, sive prout juristæ capiunt, nulla fuit in Romano populo ergo ipsi Romano populo juste non est monarchia ascribenda. Secundum theologorum sententias non fuerunt Romani nobiles, cum adepti fuerunt orbis magistratum, cum secundum ipsos nobilis sit qui est in Dei gratia. dico de gratia gratum faciente, videlicet de eo qui est in charitate, qui non potest esse sine gratia: *de pœni. dist.* 2. *capit. Charitas est, ut mihi videtur & capi. traducta,* cum si, quæ gratia Dei in hoc consistit, ut faciat hominem sibi gratum, ut vult Magister. 2. *sententiarum dist.* 12. sed tales non fuerunt Romani vel eorum principes: nam omnes fuerunt gentiles, & Christum non noverunt, & sic charitatem & Dei gratiam non habuerunt, quæ charitas est in amando Christum, consistit & in ipsum credendo: *de pœni. dist.* 2. *c. charitas est à qua.* si ergo Deū non noverunt, & sic Christum non honorificaverunt, ignobiles fuerunt, 1. *Regum* 2. *cap.* Secundum vero morales non possunt dici Romani fuisse nobiles vel nobilissimi. nam secundum philosophum *primo Politicorum* 4. *c.* nobilitas non aliud quam virtus. & malitia determinavit servum & liberum, nobiles & ignobiles. Idem Juvenalis poeta dicens:

Nobilitas animi sola est atque unica virtus:

Unde secundum eos, ille potest dici nobilis, cui inest habitus electivus in medio consistens, circa ea quæ pertinent ad dominari seu præesse. unde non loca, non antiquū genus facit nobiles, sed propriæ virtutes. 40. *di c. illud & c. se. & eadem di. c. nos. & c. sequens.* virtutes autem hæ non fuerunt in Romano populo: imo fuit populus nephandissimus tam à principio urbis cōditæ quam tēpore proximo adeptionis imperii. In principio ostēditur eorū ignobilitas: nā propter ipsam & eorū vitia, quia maxime

raptores

raptores erant, uxores à vicinis proximis non invenerunt. Item in proximo adeptionis imperii & tempore Cæsaris etiam erat populus nequissimus. qua de re Jugurta rex Numediæ, ut refert Salustius in Jugurtino, maxime confidebat injuste bellare,& spoliare Adherbalem optimum fratrem suum & fœderatum Romani populi, sperans demum ambitu omnia à populo flagitiosissimo Romano pecunia posse redimere.eorum tunc nepharia ostendunt civilia bella Marii & Syllæ, de quibus testatur Augustinus. 2. *de civitate Dei.c.23.& 24.& tertio ejusdem. cap.27.* dicens: *Tempore filla & in ipsa quoq; urbe cadaveribus vici platea, fora, templa, theatra completa sunt.* & ibidem refert Lucanum dicentem: *Excessit medicina modum.* Item tunc etiam scelerata conjuratio Catellinæ, Cæsaris & pompei. Civile bellum Gaii octavi, & aliorum, quos tandem referam. Jure etiam civili nobiles dici non poterunt, cum omnes essent pastores & plebei: & nobilitas non fit de jure civili, nisi apud positos in dignitate: ut no. in *l. 1. C. de digni. li. 12.* populus autem Romanus in nulla erat à principio dignitate, excepto Romulo, qui fuit eorum rex. ergo nō erat populus nobilis. ipse vero Romulum nec nobilis dicendus est aut fuit, jure civili inspecto, cum attenta veritate spurius fuerit, & sic infamis, ut no. Azo in *summa de infamibus*, & Bal. in *l. generaliter.C.de just.& substi.* Hi non sunt, etiam si forent ex nobilibus geniti, nuncupandi ex illa progenie, nec dici debent nobiles, nec subjiciuntur honoribus vel pœnis nobilium, ut notat glo. in *cle. 1. de baptis.* & legistæ. *C. de verbo sig. l. fi.* Ipsi enim spurii non sunt nisi in subsidium ad dignitates admittendi, *l. generaliter. §. spurios. & l. spurii ff. de decurio.* ergo nobilitates civiles non nanciscuntur, quæ nobilitates in solis dignitatibus juris civilis consistunt, quæ utiq; infamibus non sunt concedendæ. *l. neq; famosos. C. de dignita. li. 12.* & si tales initium habuerunt vitiosum, nulla deinceps potuit esse legitimi vel nobilis nascendi conditio, dato tali incestuoso principio & radice corrupta. *l. fi. C. de natu. li. 1. q. 1. principatus. & c. cum Paulus.* somniare igitur videntur, qui volentes nobilem reddere Romanum populum, Eneam dicunt eorum ductorem atque patrem: quia & si secundum philosophum. 1. & 2. *Ethicorum:* Nobilitas sit virtus generis. unde ex quo de una progenie processerunt multi insignes & principantes aliis, aliquis demum descendens posset dici nobilis: tamen hoc non fuit in Romanis. Nam quomodo sunt de stirpe Eneæ? patet, quia Remus & Romulus fratres geniti sunt ex Ilia filia Munitoris & de stirpe Eneæ: & erat consecrata Matri. quæ tamen vituperose & contra jus peperit geminos filios, quo rum patrem ignoramus. Sed poetæ fugiendo dicunt ex Matre genitos, ut inquit Virgil. *Matrem gravem geminam.* veritati tamen inhærendo, quæ est amica juris, potius credendum est quod fuerit sacerdos quidam Martis. unde si fuit ex Silvia gente ex matre Romulus Romanorum ductor, non sequitur propterea quo ad nobilitatem illorum progeniem sed paternam etiam, si fuisset ex matrimonio legitimo. *l. lex natura. de sta. ho. & cum legitime.* vel si patre non cognito maternam sequitur conditionem, *l. vulgo. ff. de sta. ho. cum l. se.* non tamen credas, quod Matris nobilem conditionem habeat. hinc est, quod talis filius matri illustri non succederet una cū aliis filiis legitimis. *C. ad orphi. l. si qua illustris.* Item male nobilitat Eneam, & per consequens Romanum populum, ex triplici uxore ipsius Eneæ, Creusa filia regis Asiæ & Didone quæ fuit ex Affrica, & Lavinia quæ fuit Italica: quia & si aliqua possent reprobari, non vera. Nam Dido non fuit Eneæ tempore vel ab ipso visa: nec etiam ex libidinoso appetitu Eneæ se occidit, sed potius castitatis intuitu. & verba Virgilii non sunt figmenta: tamen ex hoc non sequitur Eneæ nobilitas vel Romani populi: quia vir non illustratur uxoris nobilitate, sed potius econverso: in tantum quod si nobilis nubat plebeio, desinat esse nobilis: si vero nubat nobili, retinet propriam & viri nobilitatem: sed vir tamen non īnobilitatur uxoris ingenuitate. *lib. 1. C. de digni. l. 12. & l. mulieres. eo. ti.* facit. *l. mulieres, C. de incolis.* unde cum ex nobilitate Eneæ non probatur nobilitas Romani populi quæ non descendit in spurios. Et ex supra deductis probatum sit Romanum populum non nobilem sed ignobilem. ergo non convenit ascribi jus imperii quod debet cōferri nobilissimo. Erit ergo potius dicendum quod fuit apud Syricos: apud quos tanto & tam antiquo duravit tempore: & hodie adhuc maximum est apud illum quem soldanum vulgariter & materne nominamus.

CAPITULUM XI.

JUre etiam civili Romanum populum non fuisse imperii apices adeptum, probari potest. Nam ipse populus & Imperator ejus armis & per violentiam ea, quæ quæsierunt, occupaverunt: & sic malæ fidei fuerunt: non fecerunt illa juris proprii, sed sunt illa spoliatis restituenda. *2. q. 2. per totū. 3. q. 1. redintegranda. de resti. spo. c. sæpe. ff. de rei ven. l. si vero C. ad le. Jul. de vi. l. si quis ad se fundū. ff. de vi & vi ar. l. 1 in prin. & §. qui autem inde ejectus:* quæ violentiæ cum comissæ fuerint nomine Romani populi, & ejus imperii, non solum obligaverunt committentes restitutionem & ad legales pœnas, quinimmo & successores in tali dignitate. unde & Imperatores moderni videntur teneri ad pœnas collegales & restitutionem: juxta no. per Inoc. *extra de ordi. cog. dilectus.* Ad quod facit no. Bart. in *l. pe ff. de no. ope. nunc. & l. 1. ff. de priva. delic.* licet glo. aliter sentire videntur. 3. 1. *in primis.* Sunt enim hujusmodi successores in dignitate generales administratores, qui succedunt in vitium. *ff. de acqui. pos. l. Pomponius. § ff. de diver. & tem. præscrip. l. cum hæres. C. de acqui. pos. l. vitia.* Et quod ad restitutionem successores in dignitate, saltem teneantur etiam de eo, quod ad ipsos non pervenit jure canonum inspecto: tex. est in *c. 1. de rapt. & in c. fi. de sepul.* licet secus foret de jure civili, quo non tenerentur successores, nisi quatenus ad eos pervenit. *d. l. de priva. delic. & l. 1. C. ne ex delic. defunc.*

CAPI-

CAPITULUM XII.

AMplius videtur, quod non solum populi principes juste resistebant Romano populo libertates alienas occupanti: immo si se subtraxerunt & hodie subtrahunt ab eorum jurisdictione, & à Cæsare, justè faciant. nam licet vim vi repellere. *ff. de justi. & ju. l. ut vim. ad. l. Aquil. l. scientiam. & qui cum aliter. de resti. spo. olim. de sen. ex. capit. si vero. 1. di. jus naturale. 23. quæst. 1. in summa.* sed cum rapina & violentia, quæ fit in retentione personarum cum rebus habeat actum successivum & continuum: quia in retentione violenta continuo fit exercitium violentiæ: ut vult In. *extra de judi. novit. in glo. magna circa mediũ.* pro quo facit *l. si diuturno. ff. de pœ. & l. 1. in fi. de usufr. acer. & l. vis major D. de proba.* & quod ibi no. & in *c. quod me. causa. in fi. glo.* ibi: *quia vivente viro.* certe quandocunq; quis se in pristinam vendicat libertatem, dicitur justè facere: nec in aliquã pœnam incidit. ad hoc *l. jus ejus* & quod ibi no. *C. de probat.* & quod not. Bar. in *l. 1. §. interdictũ. ff. uti pos.* ibi, *quærit. glo. pone.* unde etiã sic subtrahentes se à violentia post centum annos, dicitur in continenti & juste facere, nec aliquam pœnam incidit, nec ex tali subtractione Romano populo vel Cæsaris aliquid quæritur, ad hoc facit: quia cum non sit vel fuerit judex, qui judicium det inter Cæsarẽ seu Romanum populum, & inter oppressos, licitum est cuiq; in propria se vendicare libertate etiam ex intervallo, nec incidere talis in cõstitutionem. *l. si quis in tantã. C. unde vi & 6. q. 6. placuit*: quia cũ judex non sit, licet etiam ex intervallo vim vi repellere: ut no. glo. 1. *d. jus gentiũ. ar. l. 6. 1. si debitorẽ quã infra cre.* & est de mente *In. de resti. spo. olim.* pro hoc quia etiam ex intervallo, ub. judicis nõ adest copia, possum bellum judicem facere. *l. nullus. C. de judic. l. si alius. §. bellissime. ff. quod vi. aut clam.* ad hoc cum aliena jactura nõ videtur, quod populus Romanus justè occupaverit orbis Dominium. *l. nam. natura. de condi. indeb.*

CAPITULUM XIII.

SEntentia hæc ante facta sed etiam palã fit. nam jure naturæ omnes liberi nascuntur: in *aut. qui. mo. na. eff. sui. §. natura. ff. de justi. & jur. l. manumissiones.* nec potest constitutio cohercere vel imutare ipsam naturã vel naturales stimulos. *l. amicissimos de excu. tuto.* facit. *l. 2. & 3. de li. causa. ff. & l. 2. de usu. c. re. qua usu. cons.* cum civilis ratio non possit perimere naturalẽ. *5. di. § 1. l. ff. de cap. di. l. eos. insti. de jur. na. §. sed naturalia.* Et ideo non licet defensiones, quæ sunt à jure naturali, constitutione tollere: *de re judi. cle. pastoralis.* no. *de jur. fis. l. prohibitũ. l. 10.* aliàs *l. facultas.* ergò jure judicibus non solũ cum armis legalibus, videlicet banno, & aliis licitum est suas jurisdictiones defendere, & libertates: sed ẽt armis materialibus: ut vult In. *extra. de censi. c. venerabili,* quià pro tuitione ẽt jurium incorporalium, ut sunt jurisdictiones, vim vi licet armis repellere. *l. 1. §. hoc interdictum,* ubi Bart. *ff. de iti. actuq; priva.* cum hæc sint quædam defensio jurium naturalium, quæ ut dixi, non potest nec poterit constitutione tolli. pro hoc facit, quod dicitur, quod usurpans cathedram Petri. i. papatum, de eo expulsus per vim non habet beneficium ut restituatur tanquam spoliatus: ut not. Hosti. in *suma. de resti. spo. arg. c. licet. de elec. & 23. di. in nomine Domini.* & ibi videtur glo. in v. *audientia,* quæ dicit, quod ubi lex denegat audientiam, ibi spoliatus non est restituendus. sic Romani vel Cæsar si usurpaverunt jus imperii, & ejus cathedram, eo tandem spoliati videntur non habere jus repetitionis, & justè videntur spoliati & spoliari posse: dolo. n. facit quod peteret imperator, quod restitutus esset: quinimo & si constaret quod possedisset, non est ipsi spoliato facienda restitutio: cum non solum videatur esse præsumptio quod ea occupavit injustè. Et sic non est sibi restitutio fienda: *de resti. spol. ad decimas. li. 6.* imo & notoriũ videtur in jure, quod per violentiam Romani occupaverunt. prætereà & si occupatione forte aliqua Romano populo sunt quæsita, tam diu in eorum dominio mansuerunt & esse intelliguntur, quamdiu eorum custodia sunt coacta. *ff. de acqui. re. domi. quod enim.* Cum igitur fere omnes mundi populi non pareant Romano populo vel Cæsari, & se in pristinam revocaverint libertatem, videtur quod etiam hodie jura Romanus populus non retineat monarchiæ.

CAPITULUM XIV.

QUod injustè Romani orbis imperium occupaverint, vel Cæsar ac Gaius Octavius eorum quisq; ille primus fuit, jure civili. sic potest ostendi in jure quærendo ex præliis initiũ injustũ an justum sit spectari oportet: non exinde sequitur. ar. *l. si quis initiũ. § illud quoq; ff. quod quisq; jur. & l. 1. §. cum arietes. ff. si quadru. pau. fe. dic.* unde in bello injusto causam præbet, etiam si demũ defendendo se quid raperet vel adversarium cum quo præliatur spoliaret violenter & injuste facere diceretur: quia non licet propulsare legitimum aggressorem, *C. de his qui ad ecc. confu. l. si servus.* Et hæc est ratio, quare nõ licet judici resistere: quia justè facit vel jure permittente: immo debet quis damnatus ad mortem ultro se judici offerre: ut in glo. *de re judi. in c le. pastoralis.* ac fugiens & subtrahens se à tali judicio peccaret secundũ Paulum ibi, quod intelligo verum: demum ex tali suo actu damnatus non faciat quid. unde ejus sequeretur mors immediatè si damnatus ad mortem ut fame pereat sibi cibum ministratum non sumeret. nam hoc esset seipsum occidere, quod non licet. *23. q. v. si non licet.* & hoc sentit ibi Stephanus: alios autem actus per quos judici pereat se non occidendo immediate facere tenetur: ut puta, ire ad judicium, ut fecit regulus, vel non fugere de carceribus, per quod quis se immediate non interfecit: immediatè autem ut pareat sententię, non debet se interficere quisquam, ita concordo has opiniones. quandocũq; ergo justa est offensio, ex parte offensi est injusta defensio: juxta not. per glo. 1. & Bar. in *l. ut 6. ff. de just. & jur.* hinc est quod banniti & hostes civitatis, qui secundum formæ civi-

tatis jura possunt offendi, non possunt aggressores offendendo defendere. Et idem in filio, qui cæditur moderate à parente, vel uxor à viro, aut servus à Domino. similiter econverso qui habet initium justi belli, tute potest occidere & spoliare: ut no. in *c. sicut de jurejur.* per In. & secundum Deum & in foro conscientiæ licita est occisio & spoliatio ad defensam: ut no. in *c. 1. de homi.* & satis supra rationibus persuasi: nec tunc ad restitutionem damni tenetur adversario: ut est tex. secũdum unam lec. *C. ad le. Iul. de vi. l. si quis se ad fundũ.* Nam secũdum philosophi sententiã nõ incipit qui ita aliquid facit, sed qui ad iram provocat. pro hoc. *l. in tribus. ff. de judi.* sed ex relatu auctorum illustrium reperitur, quod initium Romanorum fuit violentum injustum: quibus priscis referentibus de facto tam antiquo & momentaneo perfecto standum est: ut supra in 2. *arti.* ostendi, *c. cum causam de proba.* & ejus quod no. in *l. optimã C. de contrahen. & commit. stip.* maximè cum in his gestis antiquis opinio habeant firmissimæ probationis robur: præcipuè in his casibus, ubi ex relationibus talibus sunt quasi notoria: ut not. Inoc. *de jurejur. capit. cum in causis.* & in talibus sufficit probatio per famam: ut not. Inoc. *de ver. sign. cap. veniens.* Nam sufficit talem extare memoriam. *l. in summa.* §. *& idem labeo. ff de aqua plu. ar.* immo ipse magis arbitror, ut eorum auctorum relatu hæ quæ primæ fuerunt violentiæ notoriæ Romanorum adhuc nobis notoria sunt, etiam si nullus vivit de his, qui ipsis violentiis interfuerunt, ad hoc tex. optimus *de condi. 2. c. semel Christus.* Nam Christum fuisse notorium est, & tamen nullus illorum superest, qui fuerit tanti nefandissimi facinoris particeps. & hoc vult tex. in *dicto c. semel*, ibi, *& scimus & certum habemus*, & spe immobili tenemus. quæ profecto retineri non possent immobiliter, nisi notoriæ haberentur. Ex quibus apparet, quod notorium facti transeuntis durat in posteros, etiam si nullus supersit, qui viderit, dummodo ex relatu vera scribentium fama sit. pro hoc text. *de elec. bona.* Nam transitus illius episcopi ad aliam ecclesiam est notorius. & idem *de fi. presbyt. capit. quoniam*, quia notorium est ibi patrem habuisse personatum. & hæc sunt contra illos, qui dicunt, notorium demum esse, si rei evidentia superest. nam ipse dico sufficere semel fuisse notorium & conservatum demum per præscribentes in posterum noticiam. & sic etiam hodie esse notorium, dicto *capit. semel Christus.* facit quod dicit Iñ. in *d. c. cum in causis. de jura. calumn.* sed quis sane capitis notorium neget, quod Romanum imperium à rapinis & violentiis non inceperit, cum ex his profecerit maximè. nam Remus & Romulus, qui urbem Romam construxerunt, perempto Amulio eorum avunculo magno & ex stirpe genito Silviæ gentis regnum tradiderunt Numitori eorum materno avo: & tandem cum construxissent urbem, Romulus ut universum haberent dominium spoliavit fratrem Remum dominio pariter & vita, ut refert Titus Livius *li. 1. ab urbe cõdita*: & Lucanus *primo li.* & habetur. *ff. de rerũ divi. l. fi.* unde Juvenalis poeta Romanus loquens inquit: *major primus quisquis fuit, aut illud quod dicere nolo.* id est latro Romulus habere paululum raptum commiserunt mulierum unde orta sunt prima bella inter Romanos & Cemenses, quos Romani armis impetu occupaverunt demum eisdem de causis cum Custronientis & Antematibus, quorum etiam civitates inceperunt deinceps quæ cum Sabinis, cum quibus mediantibus raptis uxoribus concordiam inierunt: de quorum injusticia Romanorum contra Sabinos, testatur Augustinus 3. *de civitate Dei. ca.* 13. Ex quibus apparet, Romanorum imperium à rapinis & contra jus gentium incepisse: quod jus gentium dictat hominem homini insidiari nephas esse. *ff. de just. & jure. l. ut vim.* & sic non licuit Romanis insidias facere, quæ fecerunt in raptu mulierum: immo ex hoc gravissimas pœnas meruerunt, *l. raptores. de epi. & cle. l. 1. de raptu. virgi.* hoc idem fuit in Julio Cæsare, qui occupavit solus Romam civitatem, aliàs *potestatem.* nam cum Quirinus consul foret Pompejo simul & Cassio consulibus ad Galliarum destinatus provincias obtinẽdas: cum contra Romanas sanctiones venisset. noluit enim post lustrum primum venire Romam, & ercitum remittere, dicante senatu: & sic læsæ majestatis crimẽ comisit. *ff. ad l. Iul. maje. l. ex lege. 12. tab.* ibi, *exercitũ successori nõ tradiderit*, Romana urbs merito sibi reditum & cũ triumpho introitum denegabat: ipse verò collecta mundi potentia Romã obtinuit & Pompeium in Æmathia debellavit: expulsisq; patribus senatorib. & occupata libertate sibi jura imperii usurpavit: quod latè detestatur Tullius in *li. officiorũ*, dum dixit, *apud Ennium nulla sancta societas nec fides regni est. declaravit enim id temeritas Gaiq; qui omnia jura divina & humana pervertit, per eũ quem sibiipsi opinionis errore finxerat principatũ.* & post in 3. lib. dicit: *Ecce rex populi Romani dominusq; omniũ gentiũ esse concupivit: & id perfecit. hanc cupiditatẽ si honestã quis esse dicet, amens est.* probat enim id & legum & libertatis interitum. hoc idem Policratus lib. 8. dicit de Cæsare: *hoc qui rempublicã armis occupaverit, tyrannus reputatus est: & magna parte senatus cõsentiente strictis pugionibus cæsus fuit.* cui demũ post & in initio tali successit Augustus adoptivus ejus: & qui filius aciæ filiæ sororis Cæsaris & filius Gaii Octavii, hæres extitit, ipse Cæsari. & nomen assumpsit Cæsareũ & dignitatem. Et sic tam tam ipse quam successores ejus ad restitutionem tenetur, secundũ In. *extra de ordi. cog. c. cum dilecti*, ut supra dixi Et post quandoq; civilia bella. Mutinense, in quo debellavit Antoniũ Philippense, in quo cũ Antonio debellavit Brutũ & Cassium & demũ post orbis divisionẽ, quam invicẽ fecerũt, ipse Gaius Octavius, cui data est Roma, Italia, Gallia, & Hispania; & Marcus Antonius, cui asscripta est Asia, pontus & crues; & Marcus Lepidus, cui concessa est Africa pusinũ, in quo Lucium Antonium; fratrem Marci Antonii, expugnavit demum. & quartum contra Sextum Pompejum filium magni Pompei in Cicilia: ubi etiam Marcũ Lepidum debellavit. quintũ contra Marcũ Antoniũ, qui repudiata Octavia uxore ejus & Augusti sorore susceptaq; Cleopatra, ipsi Octavio bellũ indicaverat, in quo etiam miserrime ab ipso Augusto devictus una cum ejus liberis aliquibus peremptus est favore senatus & totius Romani populi qui ipsum Augustum ac ductorem appellaverunt, sibi or-

sibi orbis asscripsit imperium anno sub urbe condita 735. Ex quibus luculenter apparet, ex quibus ortum habuit potestas ipsa Quirinalis, & eorum in orbe fastigium. Nam à civilibus bellis, rapinis, violentiis & in fractis fœderibus divisionis. unde & merito sequentes forte arbitrari possint injustissimi detentores positis & vitiosis principiis. 1. *quæst.* 1. *principatum*. Et hanc sententiam astruentes Romanum principatum injustum esse vel fuisse somniare dicunt Inoc. *extra de vo. & voti redem. c. quod super his*. cum dicit modernos Cæsares secure tenere posse, quæ retinent cum ignoremus, utrum qui prædicta occupaverunt jure suo in acquirendo usi fuerunt aut non. nam, ut ipse inquit: *arbitrari oportet quod juste gesserint: aut quod forte recupaverint quæ prius violẽtia perdiderũt: aut quia muneribus sive donationibus, ad ipsos devenerunt*: licet tamen in talibus aliquos rebelles habuerunt, quos oppresserunt. ad hoc: quia quilibet judicandus est bonus, & quod juste fecerit non injuste: *ff. pro so. l. merito. & de præscrip. cap. 1. & de præsump capit. dudũ & C. qui mili. non pos. l. super servis. lib. 12.* Nam licet hæc essent verba, ubi totalis essent facti ignorantia, non sunt vera in nostro casu, cum constat de violentiis, per jura videlicet quod Romulus spoliavit dominio & vita fratrem naturalem Remum. *l. fi. ff. de re divi.* Item populus expulit regem Dominum suum: ut *l. 2. §. ex actis. de ori. jur.* & infra dicam. & hæc vera sunt certa. unde hoc esset potius juris quam facti ignorantia, quæ in præscriptionibus non prodest. *ff. de usuca. l. nunquã. & ff. de jur. & fac. ig. l. juris ignorantia.* immo successores vitiorum & culpæ *ff. de diver. temp. præscrip. l. cũ hæres. & de fruc. & lit. ex l. 2.* nec possunt se juvare ex lõgissima præscriptione, quæ videtur de jure civili procedere etiam cum mala fide: quia ex hac causa tur tũc exceptio, non autem petitio, si res ad alium venit, *l. si quis emptionis de præscrip. trig. an.* Item non habet locum hodie ratione peccati: ut in *c. de præscrip.* quicquid sentiat Bar. in *l. sequitur. §. si viam. ff. de usuca.* Et cum ex relatu illustrium scribentium oppositum reperitur, videlicet quod Romanorum initium fuit violentum, quibus referentibus auctoribus standum est, ut ante dixi. Audacter igitur multi asserunt, Romanum imperium vel principatum injustum fuisse: & nostros Cæsares indebitè sibi orbis imperium vendicare. Jure etiam civili non fuisse apud Romanos vel alios, potest ostendi: nam jus civile dicitur jus quod unaquæq; civitas sibi statuit. *ff. de acqui. re. do. l. 1. §. 1. ff. de justi. & jur. l. omnes*, quamvis simpliciter jus civile dicatur jus Romanũ per excellentiam: *insti. de jur. natu. §. sed quotiens.* Et ideò si capimus jus civile pro jure cujuslibet civitatis, non est dubium quod multæ civitates constitutæ ediderunt, quod non subessent Romano imperio. Et inter alios regnum Hispaniæ fecit legem, quod quicunque allegat legem imperii in judicio, capite puniatur. & quod Hispani non subsunt imperio. no. 63. *d. Adrianus.* Si autem capimus jus civile Romanorum divisim in 6. species, in leges, plebiscita, senatus consulta, principum placita, magistratuum edicta, & responsa prudentum, *instit. de iure naturali. §. scriptũ. ff de instit. & iur. l. ius autem civile*, quæ omnia ab ipso populo vel principe auctoritatem receperunt. *C. de legi. l. fi. & l. nõ ambigitur. ff. de legi* tũc his non debet credi, quorum repelluntur auctores: *de heret. c. fraternitatis. de testi. licet ex quadã*: nec plus debet credi mortuæ voci quam vivæ: sed leges sunt mortuæ voces principis: ipsa autem est viva vox: in *auct. de cõsulibus. §. fi.* Et sicut populo Romano vel principi non cederetur, quia in facto proprio nullus est idoneus testis *ff. de testi. l. nullus*, si nõ creditur ejus legibus vel scripturis suis, *de c. fraternitatis.* vel possumus Romanum populum sua voce & legibus cõdemnare suis & codicibus. 41. *di. qui in certa.* Nam leges fuerunt, quod Romulus conditor urbis fuit eorũ rex. *l. fi. ff. de re divi.* & cum urbem ædificassent, ibi videntur habuisse jurisdictionẽ: in *auct. de quæsto. §. si vero forsan.* cum ergo reges expulerunt, ut *l. 2. §. ex actis, de orig. iur.* injustè fecerunt constituendo alium Dominum sive principem iram Dei videntur contra se provocasse. *7. q. 1. deniq;.* & sic dominium vel jurisdictionem non possunt dici habuisse de jure. Nam jus dicitur quod justum est. *1. di. ius. naturale.* Si ergo populus non habuit justè: ergo nihil transtulit in principem. Antonius Rosellus.

SUMMARIUM.

Imperium Romanorum iustum fuisse, & hodie esse.

CAPITULUM XIV.

HÆc autem sententia licet verissima sit: omnes homines liberos nasci, tueriq; omni jure justè posse parentum, patriæ proximorum atque propriam libertatem: qui tamen contra Romanos orbis imperium armis sibi vendicantes hostes in palæstra steterunt, arbitror non defensores sed offensores potius judicandos. Aut si aliquando defensores eos mallis dicere, non jure divino, non naturali, non gentium, non civili, sed injuria potius ipsi populo Romano virtuosissimo, & per consequens nobilissimos restitisse: quod hisdem juribus palam fieri facile est. Nam militare & bella gerrere propter tueri Rempublicam & pro jure universalis imperii consequendo, unde orbi pax & tranquillitas oriatur, non propter proprium ditari, licet & justè fit, ut vult Augustinus. 23. *quæst.* 1. *militare.* nam pro tuitione propria vel patriæ, vel legum paternarum bella movere licet quocunque tempore. 23. *quæst.* 8. *si nulla.* sola enim nocendi cupiditas, vel ulciscendi crudelitas, feritas debellandi, & libido dominandi, sunt quæ in bellis justè culpantur. 23. *quæst.* 5. *quid culpatur.* sed prima bella ipsa fuerunt in populo Romano præcipuè; ultima verò penitus aliena. unde Augusti. 3. *de civitate Dei*: cujus relata in tantum custodiri oportet, quod si contingat habere auctoritatem veteris testamenti vel novi, non sint sacris canonibus præponenda, 20. *di. de bellis.* 36. *quæst.* 2.

 placuit:

placuit: & ipsius dictis standum est, cum ecclesia approbaverit. 15. *di. sancta Romana*. ad hoc *l. 1. si cer. pe. & l. leges. C. de legi.* & quod no. Bar. in *l. legata. ff. de sup. leg.* inquit, quod *postquã res Romana civibus moribus & campis prospera satis & splẽdida videretur: invidia ex habũdantia nata vicinos exarsit: qua de re ceperunt Romanos bello tẽtare. sed Romani dominio & militia intenti, ceperũt festinate reparare, & alius aliũ exhortari, hostibusq́, obviam ire; libertatẽ, patriam & parẽtes armis defendere. & postquã pericula virtute propulerant, sociis & amicis auxilia dabant: quod utiq́ licuit propulsare.* scilicet injurias sociorum vel infirmorum, 23. q. 3. *fortitudo: & cap. non inferenda.* Ipse etiam idem. 4. *de civitate Dei* asserit. quod iniquitas eorum, cum quibus bella facta sunt, regnum Romanorum auxerunt, quod certè parvum fuisset, si quies & justicia vicinorum contra se bella nulla provocasset injuria. unde *l. 2. § populo. ff. de ori. jur.* dicit quod Romano populo jus à finitivis inferebatur, non vero ipsi finitivis inferebant. Item 5. *de civitate* quod duæ fuerunt causæ propter quas Romani tam magna fecerunt, scilicet defensio propriæ libertatis & cupiditas gloriæ. Ex quibus tamen constat, quod bella fuerunt principialiter pro republica tuenda: certe defensores dici debent & justè fecisse: licet secundario adesset dominandi voluntas: quia inspicitur concurrentibus pluribus causis finalis causa. *l. 2. in fi. de dona.* Anto. Rosellus.

CAPITULUM XV.

PRæterea illa bella sunt pacis gloria. 23. *q.* 1. *apud veros.* Nam illa bella sine violentia geruntur, quæ moventur ut ad pietatem justiciæq; societatem victis facilius consulatur. 23. q. 1. *paratus.* unde bellari licet, ut ad pacis gloriam victos vincendo perducas. 23. *q.* 1. *noli.* cum pax vinculum sit charitatis: *de judi. novit.* Et in his dicatur etiam quis bellãdo pacificus. *d. ca. noli.* Et hoc est quod dicit philosophus: *non bellamus ut bellemus sed ut pacẽ habeamus.* quasi dicat, quod pro pacis quiete bellari licet licitè. igitur movebant bella Romani, ut universum orbem terrarum in unam societatem justiciæ & pietatis inducerent: & in unam monarchiã & fœderationẽ, unde pax sequeretur universalis quæ non nisi sub uno imperio haberi potest. Quod verò belligerando non aliã fuit Romanorum intentio, insinuat Augu. 19. *de civitate Dei* dicens: *Quod igitur Deo placuit per urbẽ Romam orbẽ debellare terrarum ut in unã societatem republica & legum per directũ longe lateq́, cõponere.* & hoc Dei judicio fuisse ostendi potest. Nam omnis facultas tendens in bonum à Deo faciente est non solum permissive sed successive: cum *omne datũ optimum & omne donũ perfectum desursum sit procedens à patre luminiũ*, Jaco. *primo. & 3. q. 1. quampio.* sed talia Romanorum bella tendebant in bonum ad pacem & quietem universi, ut universum orbem in pace & sub una jurisdictione constituerent: ergo Deo & cõcedente & permittente fiebant, & per consequens justè. Nam quod secundũ divinã voluntatem fit vel factum est, id justum est & sine peccato fit. 25. *di. deinde*: quod verò contra voluntatem Dei fit malũ & injustũ est, 22. *q.* 5. *dixit Dominus.* 23. *q.* 8. *occidit.* hinc Propheta à mendacio, Israelitæ à furto, Samson ab homicidiis, excusantur, & justa fecisse arbitramur, *extra de divor. gaudemus.* & cũ Deus sit omniũ creator: *de sum. trini. c. firmiter*; & sic perfectissimus entiũ, *de bap. majores, de sum. trini. c. epistola. Victor*; & opus imperfectum noverit: sequitur quod si quid in nobis vel alibi boni est ab ipso, à quo omnia bona sunt: *d. c. quampio*: & si quid mali est à Deo faciente non sit, qui opus imperfectum non novit, ut dixi: sicq; potius ex defectu materiei & nostræ imbecillitatis. sed cum jus nil aliud sit quam ars boni & æqui. *ff. de justi. & jur.* sequitur cum sit bonum, sit à Deo: sed cum omne quod est à Deo, sit operante in mente & velle Dei: juxta illud Jo. primo *capit. in ipso vita erat.* Eccle. 23. cap. dum dicitur: *Domino Deo antequam omnia crearentur sunt cognita*: adhuc sequitur, quod id justum est, quod secundum voluntatem Dei est: à qua voluntate omnia bona sunt: & siquidem mali non sit, à Deo, qui malum non novit, & sic justum non sit. sed cum, ut ante dixi, Romani Bellando bonum intenderent, ergo Deo volente intendebant, & propter hoc juste. vult Augustinus clare in *v. de civitate Dei* dicens: *voluit Deus Romanum esse tam potens & imperiosum* &c. Ex quibus voluntatem Dei insinuat, dum dicit, *voluit*: & sic per consequens eorum justiciam in acquirendo orbem terrarum. Anto.

CAPITULUM XVI.

VOluntate divina orbis sibi ascripsisse Romanorum dominium ostendi potest: In quo animadverti oportet, quod divina voluntas est sicut animus humanus & voluntas invisibilis est: sed ipsius voluntatis humanæ solus Deus scrutator est: ut in *cle. exivit. de Paradiso. de ver. sig.* not. glo. *insti. de acti. § alia perfecta.* tamen exterior voluntas divina deprehenditur. 50. *di. si quis de praepostera*: sicut & voluntas humana & animus per actus exteriores: probatur *de pœni. di.* 1. *in actione pœnitentia.* unde animus judicis per verba ipsius prælata sit palam. *ff. de judi. l. si prætor.* in glo. quæ incipit: *ab absente.* Idem de voluntate alterius privati. *l. labeo. ff. de suppel. le. & l. is qui reipublica. ff. ex qui. cau. majo. l. quæro. in si. de ædil. edic. l. capite quinto. de adul.* not. in *l fulcinius.* §: *quod latitare. ff. ex qui. caus. in possearetur.* Item ex qualitate actuum deprehenditur animus: & talis præsumitur mens fuisse, qualis ex actibus: colligi potest. *ff. de acqui. hære. l. duo fratres. Cod. de insti. & substi. l. reprehendenda*, ubi. glo. colligit not. quod ex facto datur intelligi voluntas, *& insti. de re. divi. §. cervos.* Ntm & in brutis animalibus actus & consuetudo qualitatem naturalis instinctus demonstrant: & non cognitus animus per signa exteriora: sed inclusus nil operatur in actionibus hominum. *ff. de ac-*

ff. de acquiren. hær. l. cum bonis. & l. erit. & C. de jur. deli. l. potui. de condi. ob cau. si repetedi. Item sicut animus humanus & humana voluntas inter alia signa septem indiciis manifestatur, ita & Dei voluntas similiter insinuatur: licet etiam aliis modis pluribus deprehendatur igitur primum divina voluntas & humana consuetudine per id, quod consvetus est facere ipse Deus. Item ex suæ regionis consuetudine. Item ex ejus mente considerata ex præteritis & conseqventibus. Item considerari dignitas ejus, cum quo Deus disponit. Item charitas & necessitudo: ut hæc probatur. *ff. de leg. 1. l. si servus plurium. §. fi.* sed cum ex omnibus præcedentibus prædictis indiciis & gestis & factis aliis plurimis, constet qvod Dei voluntate obtinuerunt orbis imperium: ergo illud juste habuerunt & hodie habent: cum omne quod est secundum Dei voluntatem justum sit, & secus esse non possit. ut supra dixi. Anto. Rosel.

CAPITULUM XVII.

EX consuetudine ipsius Dei argui potest, quod voluit ipsam monarchiam esse apud Romanos: & per consequens juste fuit Deus æternus: sicut unus solus regit superiorem orbem, ita vult inferiorem orbem per unum regi 33. *q. 5. hac imago.* Hæc est ratio, qvare unum hominem primum tantum constituit & non plures, cui uni lex commisit dominium orbis: *Gen. 3. cap.* ut unus esset Dominus, à qvo cæteri orientur. Item ipse Deus populum suum semper per unum regem voluit regi. *7. q. 1. c. deniq;* unde indignatus fuit Dominus, cum decem tribus scissæ fuerunt à domo David, & constituerunt sibi foris regem Hieroboam. ipse etiam Deus viam geniture & hæreditatis communiter uni semper cōcedi voluit principati: vt patet in Esau & Jacob, qui pro genitura et in utero matris pugnaverunt, *7. q. 1. in apibus.* Item etiam hoc Deus facit in brutis, ut per unum interdum melius regantur. vnde in apibus unus est princeps: *d. c. in apibus.* Item Dei ordinatione grues, vt melius regantur, unā sectentur. Sed cum Dominus urbem Romam precioso sanguine martyrum, maxime Petri & Pauli, qui gloriosissimam illam civitatem eorum sanguine primò Deo dedicaverunt. *22. dis. sacrosan.* debet orbis caput constitui. *12. q. 1. futurā ecclesiam. & l. 1. nulla. de ve. jur. enu. & extra de elec. ca. fundamenta militantis ecclesiæ. l. 6.* vt ipse Romanus populus esset gens Domini sancta & populus electus: civitasq; Dei sacerdotalis & regia, dicto *c. fundamenta*: & esset fidei nostræ mater & caput. *25. quæst. 1. §. his ita: Co. de sum. tri. l. fi. 24. hæc est fides.* Credendum est, quod postqvam Romanis orbis permisit subjugare dominium, qvod attenta ipsius Dei consuetudine, qvia alias populum suum semper voluit regi per unum: dicto *cap. deniq;*: qvod sic etiam de Romanis voluerit ratione suæ consuetudinis, cum remoto Israel eos Romanos suscepturus esset in populum sanctum: cum antiqva Dei consvetudo sit efficax judicium divinæ voluntatis in Romanos: dicta *l. si servus pluriū. §. fi. de le. 1.* hoc etiam insinuatur ratione consuetudinis regionis Dei, in qva versatur. i. cœli; vbi est Deus & habitans, non tamen circumscriptus. Nam cælum regitur per unum. *d. cap. hac imago*: per diversa tamen officia vni Deo parentia. *79. di. ad hæc.* & sic ratione consuetudinis regionis credendum est voluisse de Romanis, postqvam ipsis permisit subjugare vniversi orbis dominium, & eos elegit in populum suum sanctum vt dictis juribus supra.

CAPITULUM XVIII.

SEntentiam Dei talem fuisse, vt vellet Romanos orbis terrarum dominium juste nancisci, declaratur etiam ex præcedentibus & secutis. ex antecedentibus ostēditur: cum permisit Romanis totum orbem debellare terrarum, & ad finem qvippe bonum: & sic à Deo processit, à qvo est omne bonum. *1. quæst. 1. quam pio.* Nam secundum philosophum: *Entia nolunt male disponi: pluralitas principatuū mala: unus ergo princeps,* ut *l. 1. §. novissime. de origi. jur.* ex sequentibus mens Dei etiam patefacta est. Nam ter postquam Christus rex & Deus natus est, Cæsarem recognovit universalē temporalium Dominum. primum cum exivit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, *Lucæ 2. c.* passus est se describi: tuncq; etiam nasci voluit: ex quo ut justum à Cæsare demandatum cōprobavit edictum illum, ostendit qvod facere non debuisset, si injustum præcipiebat Cæsar, & orbis fuisset Cæsar injustus Dominus: cum non decebat Deum tueri in injusta possessione, & Dominum possessorē injustū. Et ex hoc dicit Bar. *ff. de cap. l. hostis,* cujus sententiā in hoc approbo, qvod si qvis negaret Cæsarem orbis non esse universalem Dominum, esset hæreticus: qvia peccatū est ariolandi repugnare, id est, non obedire, & qvasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. *32. dist. §. porrò.* cum Christus ipse comprobaverit, & ecclesia demum seqvens. *6. q. 1. in apibus. 96. di. cum ad verū. & c. si Imperator. & 10. di. quoniā.* vnde Orosius dicit in 6. *Cæsar quē tantis ministeriis prædestinaverat Deus, censu singulariū provinciarum ubiq; censeri omnes homines jussit: quoniā Deus & homo videri & esse dignatus est. tūc igitur natus est Christus Romanoq; censui statim ascriptus ut natus est.* hæc illa prima clarissima professio, quæ Cæsarē omniū principem Romanosq; rerum Dominos sigillatim omnium hominū descriptione facta signavit: in qua & ipse, qvi cunctos homines fecit, voluit se inveniri hominem, & inter homines ascribi, qvod penitus nunqvam ab orbe condito in hunc mundum nec Babillonico nec Macedonico imperio concessum est. Secundo ipsum Cæsarem Dominum comprobavit, cum ostenso sibi numismate census inqvit, *imago Cæsaris. Reddite ergo quæ sūt Cæsaris Cæsari. & c. 23. q. 1. quid culpetur. & c. militare. & 23. q. 8. cōvenior.* ecce nisi ergo illa imago fuisset ei reddenda etiā injusto creditori seu detentori: qvia violentus possessor non fuisset in sua violentā imagine defensandus, sed abolendus. Ipsum etiam & tertio expresse comprobavit, cum ipsi censum seu tributum solvit, quod est sub-

est subjectionis signum: *de censi.ca.*2.& de hoc est tex.23.*q.*8.*tributum.& c.ecce.*11.*q.*1.*magnum*:ubi inquit beatus Ambrosius: *Si Christus censum solvit,tu quis tantus es,qui putas non esse solvendum?* Ex quibus & ex præcedentibus & secutis mens Dei non solum promittentis, sed etiam comprobantis & facientis colligitur, quod ejus voluntate orbis fastigium Romani obtinuerunt: & sic justè, non injustè, ut multi asserunt. Ad hanc confirmandam sententiam accepat, quod dixi supra in prima quæstione in ultimis confirmationibus sive argumentis, ibi *valido & hoc primum:* & in sequenti illo argumento.

CAPITULUM XIX.

AD eruendum, hanc voluntatem divinam fuisse, attendi oportet dignitas Romanorum. nam dispositio & dignitas & voluntas agentis dubia judicatur inter alia indicia fuisse vel non fuisse secundum passi dignitatem. *l.si servus plurium.§.fi.de lega.*1.*l.sed & si susceperit.§.sed & si proponas.ff.de judi.* in quo oportet animadvertere, quod apud Deum ratione gradus vel generis non est acceptio personarum; sed omnes Deus de limo terræ formavit, & omnes una terra supportat. 8.*di. quo jure.* omnes enim divina suscipit gratia: nec est ad Dei cultum masculus plusquam femina liber plus quam servus; sed omnes in Christo unam mercedem percipimus: *auctorit.de mona.§.hinc autem,* qui est.2. §. solum enim apud dignitatem est, qui graditur virtutibus. Nam apud Deum non gradus elegantior,sed jure melioribus actio comprobatur.23.*q.*4.*ca.sicuti.*unde non filii sanctorum sunt, qui tenent eorum loca vel genus,sed qui faciunt eorum opera. 40.*distinct.capit.*2. *&* 3. *& cap. non loca.* Nam ex virtute sola apud Deum quis gratiam comparat, non ex loci vel generis nobilitate. 40. *di. illud.* sed Romani ante adventum lucis æternæ,id est, Christi, ea virtute, qua tunc poterant homines perfici, perfectissimi erant ultra omnes alios humani generis, eo maximè tempore, cum adepti sunt orbis imperium. dignitas igitur eorum ex virtutibus habitis tam in particularibus civibus quam in populo efficax est indicium divinæ voluntatis, quod Deo concedente orbis universale dominium habuerunt, cum concedendum foret virtuosissimo. & quod virtutibus imperium obtinuerunt. text. est.228,*q.*1.*§.ex his.* Item quod dicitur, quod not. ipsis virtutibus mortales cunctos excedebant judi. cunctos auctores & historicos. inquit enim Policratus, *Romanorum excellentia & virtute. Si enim gentiũ hystoria revolvantur,nihil clarius lucet.Nam & quiete libertatis,& justicia cultu,reverentia legum summarũ gentium amicitiis,ac maturitate consiliorum & gravitate verborũ & operum obtinuerunt,ut orbem terrarum subjicerent ditioni.* unde Josephus in libro *de captivitate Hebræorum* dicit quod nimirũ sit *Eufrates ab Oriente & Oceanus ab Occidēte;itē à parte Meridiana fortissima regio Africa:& à Septētrione remis:atq; isti termini sunt imperii:cũ aliquis merito possit dicere minorē esse possidentibus possessionem.* cui testimonium viri hujus,& si fortè alias non foret standum,cum Judæus post Christum fuerit, ejus tamen testimonium ab aliis illustribus auctoribus referentibus idem substantificatur:ut est tex.singularis.*ff.de edendo l.si quis ex argentariis.*§.*primo,*secundũ Jacobum Butri. unde dictum testis vel vilis personæ,de quo merito ratione utilitatis posset dubitari, valet si habet contestem non vilem sed fide dignum, ut *dicta l.* quod est multum cordi tenendum. hoc idem insinuat Valerius li.quarto dicens, *non vitio sed animi virorum & mulierũ in civitate erant, eorũq; bonis dignitatis extimatio cunctis bonis persebatur, hac imperia conciliabant, hac jungebant affinitates, hac in foro hac intra privatos parietes plurimum poterant. quilibet enim rem patria non suam ampliare properabat, & potius esse pauper volebat in divite imperio quam dives in paupere, & huic tam glorioso proposito hac merces dabatur, quod nil eorum qua virtuti debentur, emere pecunia licebat.* Idem Augustinus 5. de civitate Dei exclamat dicens, quod *cum Romani haberent rempublicam, id est, rem communem patria opulentissimam atq; ditissimam , ita ipsi in domibus suis pauperes erant, ut quidam eorum, qui jam his consul fuerat ex illo senatu hominum pauperum polleretur notatione censorea, quia decem libras argenti habere repertus est.* hoc idem dicit Titus Livius lib. 1. ab urbe condita dicens: *Nunquam respublica major fuit, nec sanctior, nec ditior bonis exemplis, nec unquam civitatem avaritia & luxuria tam tarde intraverunt, nec ibi tantus & tam diu honor fuerit paupertati & temperantia intantum, quod quanto minus rerum, tanto minus cupiditantis habebant* hoc idem Tullius testatur de officiis dicens (cujus dicto eitiam in facto suæ universitatis est standum. *l. in tantum* §. 1. *de re. divi.*) *Imperium de reipublica beneficiis tenebatur non injuriis. Bella autem pro sociis autem de imperio gerebantur. Exitus autem bellorum erant aut mites aut necessarii, regum populorũ & nationũ portus erat, id est refugiũ, senatus nostri antē & magistratus & imperatores in ea re maxime laudem capere studuerunt, si provincias, si socios æquitate & justicia defendissent.* Itaq; illud patrociniũ orbis terrarũ potius quam imperium poterat nominari. Ad hæc accedant, quæ infra dicam in argumento quod incipit: *præterea principari.* De civibus autem particularibus, quales virtutibus fuerint pollentes, percunctare beatissimum Augustinũ in *li.de civitate Dei.c.*19. ubi ponit eorum exempla de cœlo patriæ. Nam pro ipsius libertate nõnulli proprios filios occiderũt: ut primus Brutus cõsul,& deinde Torquatus,& aliqui pro patria sibi ipsis mortem propriam constituerunt: ut Marcus Curtius, qui armatum in arrupto terræ cũ equo pro patria se dejecit:& Marcus Regulus rectè patriæ cõsulendo voluit potius diversa tormẽta subire, quam patriã recto cõsilio defraudasse. Et *eodem l.c.*6.ubi dicit, quod eorũ mos nobilissimus erat. *Parcere subjectis & debellare superbos:* Acceptaq; injuria ignoscere potius quã prosequi mallebant. qua de re homines quasi sponte se ipsi subjiciebant. quod cõfirmat exemplum, quod de Scipione Affri-

Affricano Valerius refert, quod cum miræ venustatis Scipio virginem bello cepisset, eam desponsatam inviolatam parentibus reddidit: & aurum quod pro redemptione puellæ traditum fuerat, ejus doti accessit. Ex quo quidem facto hostes ad amorem Romanorum adduxit: ipseque etiam Scipio beneficio potius quam metu obligare homines maluit; exterasque gentes fide ac societate junctas habere, quam tristi subjectas servitio retinere. si Decios, si Fabios, si Scipiones memorem unius gesta cujusque ac virtutes referendo vereor: ne longius extra materiam ordiendo nimis longam retro seriem enarrarem. Idem si Ciminantum recitem ab aratro dictatorem tractum. Aut Marchum Curium Samnutum oblationes deridentem. Aut Fabricii paupertatem regis munera cotemnentis: Aut Camilli pietates contra Falischos, ipsiusque virtutes contra gallos. idem si utriusque Catonis virtuosa velim & sancta eorum gesta enarrare, in quibus profecto nec calamus nec mens ipsa sufficeret. Hoc tamen tantum conclusione sufficiat, quod populus ipse Romanus sanctus, prius, felix atque devotus ejus virtutibus & dignitate meruit aliis anteponi nationibus. *C. de justi. codi. confir. l. 1.* Idem Antonius &c.

CAPITULUM XX.

Ratione etiam charitatis ostensæ à Deo reipublicæ Romanæ potest ostendi divina voluntas *ff. de re. dubi. l. si fuerit. & l. si is qui. §. 1* Nam voluit illam per Petrum & Paulum præcioso ipsorum sanguine sibi dedicari. *22. di. cap. 2. de electi. cap. fundamenta. li. 6.* ibidem etiam suæ divinæ monarchiæ caput & vicarium constituit. *22. distinct. cap. 1. 2. 3.* & per totam illam distinctionem. Si ergo divinam ibi constituit monarchiam multo fortius & juste mundanam constituisse credendum est ratione charitatis prædictæ. Hanc etiam charitatem & divinam voluntatem, ut Romani eo volente orbis obtinerent jurisdictionem ostendunt miracula à Deo pro ipsis Romanis sæpe facta ut orbis consequerentur dominium. Nam miraculum seu miracula testimonium sunt divinæ voluntatis, *de hæreti. cap. cum ex junclo.* Nam invisibilis Dei potentia pro ipso ostenditur, ut ibi. Et hoc, quando à Deo immediate, non ex arte procedunt: cum etiam mali miracula faciant arte: ut Simon magus, Jamnes & Mambres, qui Scynifes tamen cum Moyse facere non potuerunt *1. quæstione 1. teneamus. & cap. prophetavit.* Et hæc ratio, quare in canonizatione sanctorum exploratur de miraculis non arte factis, quia ibi creditur fuisse testimonium divinæ voluntatis: ut *de reli. & vene. sanct. capit. 1. & 2. extra de testim. capit. venerabilis.* Nam secundum Thomam in 3. lib. contra gentiles in secunda secundæ capit. 178. *Miraculum est quod propter ordinem in rebus communiter institutis divinitus fit.* unde patet quod non nisi à Deo miracula sunt ultra naturam facta. Et ideo prædicti Jamnes & Mambres cum Scynifes facere non potuissent arte, dicebant: *digitus Dei hic est:* dicto *capit. teneamus & 26. quæst. 5. cap. nisi.* unde miraculum est secundum ipsum Thomam in prædictis locis, *divina immediata operatio sine operatione secundorũ agentium.* Et ideo Dominus cum misit Moysen & Israhelitas, qui in Ægypto erant, dedit ei signum miraculi: *dict. cum. ex injuncto.* Sed cum pro Romanis, ut orbis dominium obtinerent, signa & miracula manifesta Deus fecerit, & maxime pro Augusto Cæsare, ut judicaret eum Dominum universi, credere oportet per ipsa miracula & signa ipsos habuisse & habere orbis Dominũ Dei voluntate: & etiã Augusto Cæsari talibus miraculis præcipue concessisset. Signa vero Dei manifesta sunt hæc, quæ fidei digni auctores referunt. Nam postposito miraculo, quod contigit sacrificante Numa Romano rege. Nam anchile de cælo in orbem prolapsum est: cum hoc forte non pertineat ad cognitionem divinæ voluntatis circa jura monarchiæ obtinenda. Et idem de signo mulieri præstito, quæ ad purgationem sui clibanum aqua plenum à Tiberi in urbem duxit: quia hoc similiter non ad rem. Nonne legitur quod cum Sabini habita conspiratione per arcem capitolinam, urbem intrassent: & debellatis Romanis urbe jam fere tota capta illam spoliassent, Romulum, Deo preces effundentem, ut imperium suum conservaret, voventemque exinde solenne templum se Deo structurum, collecta iterum Romanorum potentia, miraculose post votum ipsum inimicos ab urbe vituperose confugasse? Quid aliud etiam quam diuinam voluntatem patefecit miraculum quod capta à gallis urbe sola capitolii arce pro Romano imperio resistente contigit: Nam noctu Galli arcem ipsam cum tempore clam usurpare conarentur, & fere mænia transcẽdissent, dormientibus custodibus invisus anser apparuit, & clamore excitatis custodibus contra Romanorũ ultimum excidiũ remedium præbuit: de qua Historia glo. meminit in *c. 1. §. inde namq; in ver. omniũ sanctorũ. extra de reli. & vene. sanc. in cle.* Nonne Oratiũ Coclidẽ miro Dei judicio Porsennæ restitisse dices, & tot millibus exercitus ejus, donec pons tyberis frãgeretur: & demum eodem miraculo vulneribus plenum, & armis evasisse oppressum ad suos incolumen enarrasse, manifestius etiã divinũ judiciũ patefecit, signum cælitus præstitum contra Pœnos pro urbis Romanæ salute. Nam post conflictum Canensem Romanis ab Hanibale illatum, cum pro expugnanda urbe ipse ad januas ejus Hanibal bis exercitũ duxisset & bellum cum Flacho & Romanis consulibus pluries diversis diebus injiceret, pluvia cũ grandine mixta bis acies viri usq; turbavit. propter quæ Orosius in quinto dixit: *quod non Romana fortitudo sed divina miseratio obstitit Hanibali ut nõ caperet & subverteret urbẽ Romanã.* Augustũ etiã Cæsarẽ divino dictante judicio orbis imperiũ suscepisse cælestis natus enunciaverũt. Nã cũ bellũ Philippẽse dubiũ valde die sequenti facturus esset in quo Brutũ & Cassium debellaret, & esset ægrotans, medico ejus nocte dormiente, quidam cælitus missus apparuit, qui exposuit, ut si in sequenti Die victoriã Augustus vellet attingere, in acies se conferret & bello seipsũ præsentaret. qui cũ secundũ monitiones fecisset supernas, post variã fortunam

tandem Deo favente obtinuit hoc ipsum. videlicet Augustum orbis principem supremum, factorẽ æternum ordinasse dato in cælo prodigio patuit, cum redeunti ipso Octavio (ut dicit Suetonius in secundo) post Cæsaris mortem ab Apolonia, ad quam missus fuerat studii causa variis de imperio jã tractantibus, tamen urbem intraret, hora fere tertia subito, claro & puro sereno, circulus ad similitudinem cælestis arcus, cinxit orbem solis, quasi (vt dicit Orosius) monstraret eum unum & maximum in mundo & solum solem clarissimum, cujus tempore venturus erat, qvi ipsum solem solus & totum mundum fecerat. O igitur miseri, qui tam Dei manefestis signis & lucidæ voluntati resistunt. non enim peccant in Cæsarem. non imperium, non in hominem alium, vel istum mundum, sed in Deum, qui æternaliter hæc constituit, mundum nostrum melius regi per unum. 33. *q.* 5. *hac imago*. 11. *q.* 3. *qui resistit*. Antonius Rosel.

CAPITULUM XXI.

VOluntas etiam occulta hominis vel Dei judicatur adesse vel abesse ratione necessitudinis. *d. l. si servus plurimum*. §. *fi*. quod exponens gl. intelligit, i. *consanguinitatis*. & secundum expositionem hanc nulla videtur esse conjectura divinæ voluntatis in hoc casu. vel potest dici quod est conjectura. Nam eos suscepturus erat Deus in filios adoptionis. *de conse. di.* 2. *c. quia corpus*: & remoto Israel cũ eis cognationem habiturus erat spiritualem. Nam ibidem constitutus erat suæ ecclesiæ caput & vicariatum. 22. *di. c.* 1. *&* 2. *& extra de elect. fundamẽta militantis ecclesiæ. l.* 6. Nimirum ergo, si ratione consanguinitatis & cognationis spiritualis futuræ, eis dedit potestatem orbem vendicandi, ut ecclesia temporaliter, demum & spiritualiter melius regeretur per unum. Nam dedit eis Romanis potestatem filios Dei fieri, *Ioh.* 1. postquam acceptaverunt legem Christi: & sic ejus filii facti sunt: *de pœni. di.* 1. *c. nunquid autem*. prævidens Romanos futuros filios adoptionis, dedit merito potestatẽ orbem subjugandi. Sed cum text. posset intelligi proprie ratione necessitudinis & iniunctis necessitatis agenti vel passo, i. disponentis vel illius cum quo disponitur. & tunc ista præsumptione potest dici voluntatem affuisse, cum Romani monarchiam obtinuerunt. Nam ut pluries dictum est, necesse erat & est mundum inferiorem regi uno principe, sicut superior mundus regitur. 33. *q.* 5. *hac imago. l.* 2. §. *novissime. ff. de origi. jur.* & philosophus secundo Metaphysicæ inquiens: *Entia nolunt male disponi: pluralitas principum mala: unus ergo princeps*: quæ latius prosequor ... sic ergo erat necesse mundum hunc sensibilem regi uno principe. Igitur Deo permittente Romanis totum mundum acquirere credendum est ex præsumpta voluntate, ratione necessitudinis non solum permisisse sed voluisse: & sic juste habuerunt, cum secundum Dei voluntatem haberent, ut pluries dictum est. hoc etiam potest ratione ostendi. nam si Romani orbis imperium non habuissent, quod obtinuerunt, jam Dei opera essent imperfecta, cõtra tex. *de baptis. majores de summa tri. epistola victor*. quod sic ostenditur: sicut. n. forma non põt esse sine materia: *de sum. tri. c.* 1. *in cle. ver. porro*, & facit *ff. de usufr l.* 2. & sicut actio non potest esse sine passo secundum philosophum: cum actus activorum sit in patiẽte disposito: & probatur *ff. de tutel. l.* 1. ibi in cap. libri, cum Cõmentator ibi dicit ẽt secũdo, quod quælibet agẽtia mensurãtur secundum qualitatẽ suorum passivorum: ita divina voluntas non intendit tantum formas & fines earum sine materia seu sine mediis, per quæ perveniat ad finalem formam intentam & ejus operationem: alias quod Deus intenderet ad finem non perduceret. & sic opera faceret imperfecta: quod nephas est dicere: & est contra illud etiam, *quod est à Deo ceptum vel volitum non relinquitur imperfectum; Co. de emen. justi. ordi. in princip.* cum qui velit unum, velit omne per quod pervenitur ad illud. *l. oratio. de spon. & l.* 2. *ff. de jurisd. om. ju.* sicut & qui vult consequens, vult antecedens. *ff. de procu. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum*. necesse est igitur ad intentionem Dei, qui mundum hunc vult regi per unum: ut dixi supra ad esse materiam vel medium instrumentum Dei, vel instrumentum per quod perveniatur ad intentum finale Dei. Et hoc est quod sentit philosophus *in Politicis*: quod quidã sunt non solum singulares homines, sed populi apti nati ad principare: alii quidem ad subjici: & talibus secundum eum ad solum regi est expediens, sed etiam justum: & hoc est quod sentit gl. 1. *di. jus gentium*. cum dicit, quod *peccat servus qui recedit à suo Domino*. Nam cum esset aptus natus subjici peccatse subtrahendo, ut ibi & 17. *q.* 4. *siquis servum*. sed cum ad hanc suam Dei intentionẽ prę cæteris ad dominandum constituerit Romanos in ministros, ut per unum principatum inferiora ad instar superiorum gubernarent, certe tanquam Dei ministri justa fecisse arbitrandi sunt. 23. *quæst.* 2. *Dominus, in fi.* & Dei voluntatem intenderunt qui vult inferiora regi per unum: quod regimen præterquã Romanis non potest ostendi aliquibus gentibus aliis cõpetiisse. Unde ipsi Romani Dei merito prælecti in hoc ministri judicandi sunt & juste orbem terrarum suo dominio subjecisse: aliter poneres Dei opera imperfecta, videlicet ipsum aliquem bonum finem intendere: media vero, per quæ veniatur ad illud negligere: quod cum nullus adhuc fecerit, Romanis exceptis qui orbem totum seu orbis partem majorem subjecerunt: unde necesse habemus dicere, aut Romanos illos fuisse, aut Deũ usque adeo negligere vel neglexisse finem per eum intentum: quod de Deo non est phas dicere: cum philosophus dicat 2. de cælo & mundo: *Et frustra natura dedisset stellis motum progressivũ si non dedisset organa ad istũ modum*: sic Deus frustra monarchiam inferiorum ad instar superiorum intenderet. 33. *q.* 5. *c. hac imago*, si ad ipsa organa non intendisset. dicendũ est ergo, Deum adhuc ad hanc monarchiam Romanos prælegisse, ut organa & ministros, & sic juste fecerunt. 23. *q.* 2. *Dominus, in fi.*

CAPITULUM XXII.

PEr sortes etiam positas à Romanis, cum æmulis ipsorum de imperio decertantibus, divina voluntas patefacta est. nam cum ante Evangelicam doctrinam sortilegium damnatum non erat, sed cum ipso

cum ipso occulta divina voluntas potuit explorari.31.*q.*2.*in summa.* & §. *his ita.* unde Augustinus in 51.Psal.inquit:*sors nō est aliquid mali:sed res in humana dubietate divinā dijudicans voluntatē.*16.q.2. *fors.*& ideo Josue ante doctrinam Evangelicam sorte exqvisivit peccatum Achor, & Saul Jonathan filium suum peccatum fecisse comperiit, & Jonas fugens à facie domini à nautis deprehensus sorte in mari dejectus. similiter Mathias quoque in apostolatu à Petro assumptus est. & licet post Evangelium sint sortes prohibitæ, ne per cōtinuos usus homines in idolatriam dilabantur.26.*q.* 2. *non exemplo.* & *c.non statim.* §.*his ita,*tamen ante Evangelicam non erant inhibitæ, quinimmo in dubiis judiciis & causis,& vbi judicis alicujus mundani scientia non potest attingere,vel forte ubi judicis etiā copia haberi non potest pro temporalibus credo adhuc sortes licitas fore.*ff.de judi.l.sed cum ambo.C. communia delega.l.si duobus* 21.*di.cleros:*illas tamen, qvæ nulla superstitione vel dæmonū divinatione fiant.Nā illæ penitus sunt eliminandæ.26.*q.*2. *qui sine Domino.* & 4.*q.*5.*per totū.* Cum paleis vero vel simplicibus dictis casibus adhuc hodie sortes licitæ sunt, quando immo & certaminibus & duellis licet sorte voluntatem Dei exquirere,quia certare nihil aliud est quam certum facere. Et licet jure Romano atque canonico jus certandi & duellandi sit hodie prohibitum sine licentia superioris. 2. *q.*5.*monomachiā,de pur.vulg.per totum,de cler.pugna indu.per totū C.de gladi.l.*5.pro republica tamen licet duellum & certamen suscipere,*de postu.l.*1.§.*bestias.insti.de excu.tuto.*§.*sed si in bello,* & *in feudis in capit.*1.*de pac.tenen.* & quidem moderni in *l.*1.*C.de edi.li tol.* quod tamen intelligo pro republica non recognoscente superiorem, vel pro republica auctoritate principis, ut ille cujus nil aliud interest possit certare,alias non,ut est glo. in *l.cum filius.*§.*fi.de leg.* 1. & ut exinde Dei voluntas exquiratur.& auctoritate superioris licet duellum inire,dicta *l.*1.*de gla.* Et sicut superioris auctoritate licet maxime pro erudienda veritate alicujus publici dubii, ita non recognoscentes superiorem juste poterant & possunt per viam duelli & certaminis lites ante dictas dirimere. hoc ostendi potest, quia multis & multis casibus jure Longobardorum duellum licet. Item & loci consuetudine, ut in Sicilia,in dicto *cap.*1.*de pace tenen.* qvia duellum est singularis pugna ad probationem veritatis, ut ibi notatur licet credam quod succumbens, licet pro confesso & convicto habeatur, non debeat puniri capitaliter,si id pro quo certatur haberet pœnā adversanti capitalē ānexam:ut in 10. *coll.de papa.te.c.* 1.§.1.ratio:quia hæc probatio & conjunctio, quæ surgit ex pugna, contra eum qui perdit est præsumptiva probatio,ex qua non debet mors infligi, cū requirantur probationes luce meridiana clariores. *l.fi.C.de probat.*& ibi hoc tenet Nico.de Matra.& Bal.& si dicis, ergo hæc confessio non est sufficiens probatio in causa imperii:quæ est de toto universali mixto corpore generis humani: & sic major quacunq; causa, quæ fit etiam de persona & vita cujusq; humani individui fateor: sed hæc cum aliis supra & infra deductis probationibus plenissime probant Romanorū justiciā. nam & duæ semiplenæ probationes,diversi generis ad finem unum tendentes, constituunt unam plenā probationē: ut not. glo. in *l.*3.§.*ejusdem.ff.de testi.* licet si tenderent ad diversos fines imperfectæ duæ probationes, nō facerent unam perfectam.*l.*2.§.*fi.* & *l.Spadonē* §.*qui multa jura ff.de excu.tuto.* & *in c.illud.de præsumpt.* quia ad unum genus probationis judex non debet suum animum informare:ut in *c.causam.de re judi.* vel dico quod etiam posset puniri capitaliter, qui se illi soli probationi sumptæ ex certamine tantum subjecisset. Et ideo si populi, qui cum Romanis decertaverant, solis sortibus duellandi vel præliandi suam justiciam posuerunt,& hanc pro vera probatione sufficere assumpserunt, arbitror hoc ipsum solum suffiicere, & secundum hanc probationem posset sententia ferri etiā capitalis & de causa totius imperii.Et de hoc tex.in *l.fi.C.de probat.*ibi,*vel judiciis.*per quem tex. arbitror quod ex probationibus, ex quibus insurgeret vehementissima præsumptio, possit quis capitaliter damnari: ut si aliquis visus fuit intrare domum, & ex illa exire cum gladio sanguinolento, & demum mulier reperitur mortua:dicta *l.fi.C de probatio.* & *in* 7. & ibi nota *ff.de fur.* & hoc quando ex talibus judiciis arguitur ad verum dolum: secus si ad præsumptum, & alia forte judicia evacuarent priora: ut no. Bar. in *l.quod nerva.in fi.quæstionis ff.depositi,in tractatu culpa latioris.* & ita potest salvari quod not.Iño.in *c.afferte.de præsumpt.* qui dixit,quod ex vehementi præsumptione non possit quis criminaliter puniri, quod licite tamen fieri non potest, nisi pro ipsa veritate erudienda atque manifestanda justicia, quæ sit occulta.nam duellantes cum subintrant stadiū pugnæ,corporaliter jurare debent, quod credunt dominos, pro quibus pugnam subintrant, & patriam suam, fovere justiciam: ut in extravagantis.Federici quæ incipit *de juramento à campionibus præstando:* nec est tamen duellum statim permittendum,sed cum aliter veritas patefieri non potest,ne Deum tentare judicemur, non ejus voluntatē excutere:*d.c.monomachiam:* & hoc ibi esset diffamatio & discordia jam suborta: nam licet esset dubium, non suborta discordia non liceret alicui duellum provocare: & debent esse pares duellantes seu provocantes ad duellum, ne minor velit majori adæquari.Item hoc, ubi vertitur gravæ præjudicium reipublicæ.nam non ex omni causa Levi liceret:quia esset etiam tentare Deum: & hoc ubi non esset strepidus judicii electis.alias videns se semper succumbere posset petere viam duellandi, quod esset absurdum: sed duellantibus ingredientibus zelo justiciæ pro erudienda Dei voluntate occulta, & sub ipsius Dei judicio, quis diceret aut crederet ut Deum non habeant tunc juste judicantem, & parti justiorem causam habenti adhærentem? cum scriptum sit, *si duo plures ve convenerūt in nomine meo,ego in medio eorum sum.*24.q.1.*alienus.*§.*si autē agitur.* credo quod in hoc sacrilego schismate, ubi non poterat per viam justiciæ haberi cognitio veritatis, & vertebatur tamen summum totius Christianitatis periculum, quod licuisset per sortes aut duello inter pares dirimere positis duobus quemlibet à parte sua, licet honestior & sanctior fuisset renunciationis aut cessionis via pro bono pacis adinventa, quam non judico hæreticam aut insanam, ut aliqui asserebant

propter ipsam non subire, quinimmo potius orthodoxam & fidelem: ut in *c.1. de renun. li.6.* licet multi hypocrizantes, ut obtinerent potificatus fastigium, haberent in ore plurimum: sed post adeptum solium præsulatus Apostolatus in intellectu est in intentione animũ. cum ergo Romani superiorem, nisi Deum, non recognoscerent certarentq; ante legem evangelicam de imperio obtinendo. Nam secundum Augustinum v. *civitate Dei* Romanos ad facta miranda compulit: quia imperare videbatur ejus gloriosum servire, non ingloriosum: pro quo imperio maximum erat dubium, quis prælectus à Deo foret, ut præeminens & minister, super quibus cum judex non esset, qui inter Romanos & cum ipsis de imperio dimicantibus judicium interponeret, licite & juste divinam voluntatẽ certaminibus & duellis exquisierunt, ut juribus antedictis, cum pro eruenda veritate & justicia manifestãda facerent, in quibus cum obtinuerunt, voluntate divina obtinuerunt, & sic juste 23. *q.*5. *dixit Dominus.* 23. *q.*8 *occidit.* cum succumbentes fuerint habiti pro confessis, *de pace tene. c.1.* & ibi glo. & hoc sive certamen fuit duorum, vel trium, sive plurium, & universale. nam cum in duello & pugna singulari Deus esse credatur duellantibus & plurimum suscipientibus amore justiciæ & veritatis occultæ propalandæ recte judex & arbiter, quanto magis credendum est Deum judicem esse si bello dimicatur universali? ar. *l. quæ de tota. de rei vẽdi. & l. qui scit. in prin. ff. de usur.* & quod in certaminibus & duellis & imperio suppositis Romani certando & duellando prævaluerunt, palam est. nam cum Græcis Romani athelizantibus pro imperio Pirrho Epirotarum rege pro ipsis veniẽte, Fabricio pro Romanis, post Tarantinum bellum Romanorum fœlix & superior victoria fuit. & quod de imperii solum præeminentia bella gererent, non alia ambitione, insinuant verba ipsius Pirrhi, quæ refert Tullius in *lib.1. officiorum* oratoribus Romanis dicta, cum captivos suos auro à Pirrho quærerent redimere, inquit enim: *dono accipite: nã non auro belligeramus, sed ferro vitã tractamus: interq; nos an me velit regnare hera (i. fortuna) quidve ferat sors, virtute experiamur. herã* Pirrhus fortunã nominabat, quam nos recte *Dei providentiam* appellamus. supremum etiam victoriæ bravium in omnibus bellis Punicis Romani obtinuerũt. nam licet in primo varia sæpius sors fuisset: & nonunquã terra & mari Pœnis res magis prosperæ in se fuerunt, infelici tamen ipsorum Africanorum fine terminata sunt, & idem in secundo, Scipione Africano existente pro Romanis, Hañibale vero pro Carthaginensibus: similiter & tertio cum altero Scipione Africano succubuerunt: & tandem Carthago deleta. in duellis etiam obtinuerunt. nam cum diu de imperio cum Albanis decertassent, qui ex eodem stipite profecti erant, tandem de utriusq; gentis consensu comuni per tres Horatios hinc, inde per tres Curatios dimicatum est, & Dei judicium conquisitum, interfectisq; jam duobus Horatiis ex parte Romanorum positis, tertius germanus Horatius omnes tres Curiatios ex parte Albanorum positos miraculose superavit. qua de re Albani sub Hostilio Romanorum Rege venerunt. & idem fuit cum finitimis pluribus, ut cum Sabinis & aliis. & post multas & varias diversarum gentium debellationes: ut sc. Assyriorum, Gallorum, Punicorum, quas referre etiam succincte prolixũ minus foret, orbis universum dominiũ nacti sunt, ut inquit scriba Christi Lucas evangelicus dum dicit: *Exiit edictũ à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Vnde ex prædictis omnibus manifeste deprehenditur, Dei judicio Romanos orbis universi principatũ subjugasse, & sic juste rationibus antedictis, quod nulli mortalium ab orbe condito amplius contigit. vnde Augustinus v. *de civitate Dei* dicit: quod cum diu fuissent regna orientis illustris, voluit & Deus occidentale fieri illustre: quod licet tempore esset posterius, imperii magnitudine & latitudine fuit illustrius & imperium: hoc vero non humanis juribus aut incertis casibus sed ineffabilibus mysteriis & profundissimis Dei judiciis dispositũ fuit: vt inquit Hor. *in secundo.* Felix ergo Romanorũ genus Dei judicio meruit aliis ante poni nationibus. *C. de Insti. codi confir. l.1.* O inestabilis sapientia, quam incrutabilia sunt judicia tua! qvis modo non cognoscit igitur, Deum voluisse orbis vniversum dominiũ esse apud Romanos, cum forte necesse ad sustulendum & puniendum peccatum Adæ, qui fuit Dominus vniversæ terræ, *Gen.3.c. & 33.q.5. hæc imago,* vt esset alter successor dominus vniversi, sub qvo peccatum illud punitione ordinaria deferetur: cum inferiores superiorẽ arguere non possent aut judicare. 2. *q.*7. *Petrus, & per totam illã quæstionem.* facit. *l. nam & magistratus. ff. de arbi.* igitur opus fuit Adæ primo parẽti privato Dominio illud alteri conferri: qui successor in eodem dominio peccatum prędecessoris privato dominio cognosceret & puniret 24. *q.*1. *Achatius,* vbi successor papæ de hæresi prædecessorẽ judicare potest: & idem vniversale concilium, sed non alter. Et hæc est ratio, cur Christus, in quo punitum est peccatum Adæ: *de sum. tri. c. firmiter,* voluit à Pontio Pilato judicari, nõ à Judæis vel Herode: qvia Pilatus erat præses Tiberii principis vniversi: & qui successor Adæ primo parente juste poterat ejus scelerata contra Deum delicta comissa damnare. Nam alii non fuissent judices: & sic punitionẽ inferre non potuissent. Hæc est etiam ratio, quare non alio tempore Christus descendit & incorporatus est, cum nullus ante Romanos orbis vniversi nactus fuerit dominium, sub quibus potuisset Christus judicari, & peccatum primi parentis deleri & puniri. Taceant ergo, qui nõ intelligunt Dei ista mysteria tam secreta, & approbent Romanum imperium cum profundissimis Dei judiciis comprobatum. Anto. Rosel.

CAPITULUM XXIII.

PArs ista quod sit vera, sic ostenditur. Illa bella sunt justa, qvæ ulciscuntur injurias, si gens vel civitas plectenda est; vel quæ vendicare neglexerit, qvod à suis improbe factum est, vel reddere qvod injuria ablatum est. 23. *quæst.*2. *Dominus.* talia enim fuerunt Romana bella: & propter hoc Roma orbem terrarum sibi subjecit. Nam, ut inqvit Augustinus, 5. de civitate Dei: *voluit enim Deus Romanorũ regnum esse tam potens & imperiosum ad domanda multa & gravia mala multarum gentiũ.* pro hoc: qvia omnis actus punitivus malorum sit à Deo, cum scriptum sit: *mihi vindicta, & ego re-*

tribuam. ad Heb. 10. & ad Rom. 13. & hoc facit Deus vel imediatè per se, ut in prima creatione mundi, cum ipse punivit Cayn & Lamech, *Gen.* 4. *& c.* 2. & not. Inn. *de fo. comp. licet*, excepto per proprios ministros. Vnde regibus & principibus datus est à Deo gladius ad vindictam malorum, laudem vero bonorum: *de majo. & obed c. solita.* 2. *q.* 7. §. *item cũ David.* sed ut ostendit ipse per signa præ cæteris in ministros prælegit Romanos, ut orbem regerent terrarum, & mala punirent & vendicarent: & sic juste apud eos jura posita sunt Dominii: cum hac de re non belli fautores aut ductores dici debeant, sed potius Dei ministri. 23. *q.* 2. *Dominus in fi.* Et hæc est ratio, quare filii Israhel licite pugnabant & spoliabant terras Amorreorum & aliorum, quia in hoc Dei ministri erant. pro hac 23 *q.* 1. *paratus.* Nã illa bella sine benivolentia non geruntur, quæ fiunt ut ad pietatem justiciæque societatem victis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utilius vincitur: quantum nil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas & mala voluntas, velut interior hostis roboratur. *d. c. paratus.*

CAPITULUM XXIV.

HOc potest naturaliter ostendi. homo dicitur minor mundus: & sicut fit gubernatio in parvo mundo, sic in toto universali similitudinarie: ut dicit philosophus 8. *Physicorum.* & probatur *de conse. di.* 4. *c. est unitas.* sed in regimine unius individui corporis naturalis constat, quod ubi nullus est humorum excessus, nulla est rebellio repugnans, nulla distractio conservationum naturali & directioni. ubi autem est humorum excessus propter inordinatum forte regimen, tunc pugna est naturæ tendentis in conservationem, cum excessibus tendentibus in destructionem: ut aliquando sufficiat naturalis potentia ad correptionem repugnantiæ expellendo ipsos humores malorum de corpore: *d. c. est unitas.* Et aliquando propter excessum morbi, natura est per se impotẽs: & tunc opus est adjutorio extrinseco, ut medicamine sapientis, qui exhortator naturæ ministrando congrua ad expulsionem morbi ipsius naturæ auxiliator existat: sic in magno est mundo. Nam aliquãdo in climatibus ejus nullus est rebellium excessus: & tunc non est pugna, sed tendit solum natura ad mundi conservationem, quod est in pace & tranquillitate vivere, ut in *prohemio decretalium.* Aliquando est rebellis excessus & discordia tendentium in destructionem: & tunc est opus medicamine: ut in dicto *prohæmio decretalium.* & hoc fieri potest, vel ab ipsa natura reducente rem ad debitos terminos sedando rebelles, ut videmus interdum, quod orta seditione vicinitatum, & sic morbo exorto ipsi invicem eorum prudentia reconciliantur. Aliquando est tantus excessus rebellium, quod non potest natura: tunc opus est medicamine rebellico, ut expulsis rebellibus revertatur ad pristinam sanitatem. unde merito Deus, qui est omnium creator & medicus universi: *de sum. tri. c.* 1. *de pœni. di.* 3. *c. adhuc multũ. de conse. di.* 1. *c. & sancta,* adhibuit Romanos ministros & medicos ad domanda multa & gravia mala multarum gentium, secundum præcedentem sententiam Augustini, ut hominem & mundum magnum in pace & societate servarent. unde recte & jure, Deo permittente & natura, Romani consecuti sunt orbis imperium, & universalem pacem mundo dederunt. unde primus Augustus adepto mundo clausit sacraria Jani, quod templum erat stans apertum ad bellum. & hoc profecto bella justa fuerunt, quæ Deus imperavit, qui novit quod cuique fieri debuit, in quo ductor exercitus, vel ipse Romanus populus non tam auctor belli quàm minister judicandus est. 23. *q.* 2. *Dominus.* Anton. Rosel.

CAPITULUM XXV.

IUre vero gentium quod obtinuerunt Romani orbis magistratum & dominium, potest ostendi. Nam postquam jure seculi inventa fuit dominiorum acquisitio. 8. *di. quo jure. & l. hoc jure,* cum juribus omnibus supra multotiens allegatis: per reges & principes gentium, quibus mediantibus jure gentium & seculi Deus distribuit generi humano. *d. c. quo jure,* statutum fuit, ut quæ bello capiebantur, obtinentium fierent. Item & jura postliminii sunt inducta: ut *l. naturales.* §. *fi. & l. transfuga ff. de acqui. re. do. & de acqui. pos. l.* 1. 1. *di. jus gentium. & c. jus militare.* 23. *q.* 5. *dicat. ff. de jur. fis. l. Divus. ff. de c. l. si captivis.* §. *expulsis. & l. postliminium est jus.* & cõmunis hæc lex fuit jure gentium non tam Romano populo quam hostibus. Nam ita Romani capti efficiebantur servi capientium. sicut econverso & bona Romanorum capta hostium dominio acquirebantur: cum dominia, quæ jure gentium constituuntur, peræque omnibus hominibus competant. Nam jus ipsum gentium ortum habuit cum humano genere, & ipsi inest naturaliter: ideo interdum à jure jus gentium *naturale* nuncupatur. *ff. de acqui re. dom. l.* 1. sed cum Romani virtutibus bellicis & armis obtinuerunt orbem terrarum: ergo juste jure gentium distincto à jure divino, & quod jus gentium à Deo est comprobatum. 8. *di. quo jure,* universam jurisdictionem & orbis dominium sunt bellando adepti: maxime Julius Cæsar primus: ut de ipso Lucius Florus inquit in quarto libro dicens: *Non invitis civibus omnes in unum principẽ congesti sunt, certa templa, imagines in Theatro, distracta corona, suggestus in curia, fastigiũ in domo, mensis in celso, ad hæc pater patriæ, perpetuus dictator.* nõ igitur hic titulus gratæ patriæ monstrat Cæsarẽ fuisse tyrannum, nec clementia ejus, quia in hostes proximos usus est: sed cum omni solẽnitate juridice tenuit principatum, & invidia non jure sed injuste occisus est à quærentibus proprium privatum ipsorum augere magistratum: qui tamen omnes tandem infra triennium mala morte perierunt omnes excitatores rursus civilis belli ac occisores patris patriæ. unde Policratus 8. libro inquit: *Julius Cæsar primus urbẽ prudentia ac regi militaribus juribus acquisitus.* & notes & alia ejus auctoritate supra in contrarium enarrata in ultimo argumento partis contrariæ Policratu non dixit tyrannum Cæsarem; sed dixit ipsum tyrannum reputatum.

CAPITULUM IX.

Hoc potest sic ostendi. Nam Romani aut bona mobilia, quæ ab hostibus fuerant capta, recuperaverunt, quorum dominia per capturam factam ab hostibus perdiderant: aut hostium bona propria mobilia vel immobilia primum obtinuerunt. Siquidem recuperaverunt res proprias vel fœderatorum & collegiatorum suorum: & hæc recuperare potuerunt duobus modis, aut redemptionibus, quia ab aliquo sunt redempta pecunia: vel quia à militibus Romanis de hostium manibus recuperata sunt. Et si quidem si redempta sunt pecunia, quis dubitat, quod si fuit ab hostibus liber homo redemptus, quod jure postliminii pristinam recuperat libertatem: ut *l. postliminiũ est jus. de cap.* debet tamen esse loco pignoris redimenti ut servus, donec restituat precium quo redemptus est *l. si. C. de capti.* & si alia res non homo liber fuit redemptus: & tunc aut redimens redemit nomine Domini cujus erat, aut nomine proprio. Si nomine Domini: tũc si erant plures Domini, & nomine omnium facta est redemptio, ad omnes Dominos statim reversum est *l. in bello* §. *si servus plurimum. de capti.* Sed si non omnium Dominorum, sed unius tantum nomine facta est redemptio, pro parte illius tantum Dominum suæ partis revertitur & cæteræ partes manent penes redimente prius: priores tamen Domini possent offerre precium, ut statim dicam. Si vero erat unus, & ejus nomine fit redemptio, statim dominium reacquirit quod perdiderat. *l. post liminium. de capti.* & juribus supra allegatis. Si vero redimens non redimit nomine Domini, tunc si facit ignorans fuisse alienam & ab hostibus captã, redimento suam facit: sed ab eo, qui fuit prior Dominus & ab hostibus spoliatus, infra trieñium potest fieri oblatio precii quo redemit: & ei tunc tenetur eam restituere: *dicto §. si servus.* Et si emit sciens alienam fuisse, licet redimendo suam faciat, tamen quamcunq; prior spoliatus Dominus offerre potest precium rei, & restituere tenetur: ut dictis juribus. prædicta tamen sunt vera, præterquam si illæ res ab hostibus captæ non fuerint à perdentibus turpiter deperditæ. nam tunc non esset jus postliminii. *l. 2. de capti. & l. 3.* & hoc not. glo. 1. *distinct. jus gentium*, in glo. *post liminium.* unde si fœderati populi Romani in aliquo bello eorum tristicia perdidissent fortilicia & castra: & demum à Romanis fuissent recuperata pecunia, vel aliter, non fuissent prioribus dominis restituenda, sed fuissent Romani populi. Item prædicta beneficia non competiissent his qui transfugissent. nam fuerunt in numero hostium *l. postliminium.* §. *transfugas.* Et ideo si unus militum perdidisset primum bona, & demum ad hostes transfugisset, ut faciunt quotidie mali stipendiarii: & demum facta pace reverteretur, & forte aliqui sua bona inveniret ab aliquo redempta, quæ ipse vel le redimere offerendo precium illi qui redemit, non esset audiendus. Interdum Romani non redemptionem, sed per vim capta recuperaverunt: & tunc si non erant adhuc recuperata ducta per hostes in præsidia, certus dominus, qui amiserat, recuperat quia nunquam dominium amisit. Nam non dicuntur capta, nisi cum ducta sunt in hostium præsidia: ut *l. post liminium. de capti.* quæ sunt verba notanda: quia etiam si talis dominus amisisset possessionem illius rei sua desidia vel tristicia: quæ si fuisset recuperata, postquam fuisset ducta in hostium præsidia, non debuisset ipsi reddi. *l. 2. & 3. de capti.* & supra dixi. tunc tamen restitueretur, quia nondum ejus amiserat dominium, licet possessionem sic. & ideo si aliquo dormiente fortalicium mala custodia esset captum, & antequam perfecte victum esset, amici perdentis recuperarent, debet ei dimitti dominio: licet si jam esset totaliter perditum, & recuperaretur, non esse restituendum, ut dixi. Si vero ducta jam erant intra præsidia hostium: & sic hostibus dominia quæsita, & à Romanis perdita erant rerum domini: ut *l. postliminiũ.* §. *in pace. de captivis*, tunc sic recuperentur capta ab hostibus in bello, vel circa bellum, quocunque tempore recuperentur, sive in pace vel quocunque, sunt primis dominis jure postliminii mobilia vel immobilia restituẽda: ut *l. postliminii. & l. postliminiũ est jus de cap. & l. si quid bella. & l. si captivus.* §. 1. fallit. nisi Domini priores, qui petunt ab his qui recuperaverunt sibi restitui, illa perdiderunt eorũ tristicia: ut dictis juribus. Et idem si fuit effectus primo perdens transfuga: ut dixi. supra. Idem si essent contra pacis fœdera vel treugæ recuperata, non restituuntur priori Domino: quia non habet in his jus postliminii locum: ut dicta *l. in libello.* Ex quibus patet, quod sive per recuperationẽ sive per redemptionem Romani bona ab hostibus capta recuperaverunt, quod illa jure sui jure gentium juste fecerunt. Si vero bona hostium mobilia vel immobilia ceperunt, etiam juste eodem jure gentium sui jure Romani fecerunt. Nam immobilia requiruntur reipublicæ occupantium: mobilia vero sunt ipsorũ militum *l. si captivus.* §. 1. *& l. si quid bello*, & juribus in proximo argumento allegatis. & hoc quando spiritualia bona immobilia & mobilia capta à Romanis fuerunt, ubi autem hostes venerunt universaliter in manibus Romanorum occupati forte vel fœderatione vel aliter tunc transiverunt sub Romanorum jurisdictione & universali dominio & fœderatione Romani populi: sed particularia dominia mobilium vel immobilium non erant occupantium, sed apud ipsos devictos hostes remanebant: ut no. Jaco. de Belui. in *auct. de her. & fal. in prin. in tertia opp.* quod refert Bar. *ff. de jur. fis. l. divus.* facit. *l. 1. de offi. præfe. præto. Afri.* Nam ipsi sic capti universaliter efficiebantur de Romano populo, & eorum bona & propriam libertatem retinebant. *l. hostes de cap.* licet quandoque ratione suspicionis devictos Romani traherent de propriis provinciis & in Italiam ducebant, Latinique vocabantur, qui tamen alienare poterant bonaque in provinciis habebant: juxta not. in *l. 1. Co. de lati. liber. tol. & l certa forma. C. de jur. fis. li. 10.* Quod vero dixi, occupantibus militibus bona mobilia concedi: intelligendum est sane & ut ipsi præsentent ipsa mobilia Duci belli, qui distribuat inter fortissimos pugnatores. *23. q. 5. dicat aliquis.* 1. *di. jus militare.* in glo. *principis* & tex. in ver. *stipendia.*

& in

& in ver. *item præda.* debet tamen dux etiam illis distribuere, qui remanserunt ad campum & salinas custodiendum, ut sunt hodie illi qui remanēt vel apud vexilla vel cum carriagio, & debet pro se capitaneus retinere primitias, quas nos caposoldos nominamus, de quibus suis senioribus debent distribuere, ut habetur 1. *Reg.* 30. *c.* Cum ergo ad propositum, aut Romani bona propria redemerunt, aut recuperaverunt ante ablata. & jure postliminii iterum sua fecerunt, secundum quod vult Inno. *de voto & vo. redemptio. c. quod super his*, vel bona hostium occupaverunt, & illa etiam jure gentium vel sub sua jurisdictione vel dominio acquisierunt: unde merito jure gentium juste nacti sunt orbis universale dominium, per jura prædicta sic prolixe deducta, ut omnibus innotescat, quid fiendum de rebus in bello obtentis.

CAPITULUM XXVII.

AD adjuvanda prædicta facit. nā cum Romani in eorum territoriis ab hostibus turbarentur potuerunt juste statuere ut singuli capti efficerentur servi, vel sub sua jurisdictione. nam sic captis hostibus potuissent ratione illatæ violentiæ ipsos ad mortem damnare naturaliter, quod est plus: ut *C. ubi de cri. agi opor. auct. qua in provincia*: quanto magis ad civilem servitutem poterunt eos damnare, vel ut essent sub eorum jurisdictione. & hoc est quod sentit Inno. *de jurejur. an. c. sicut.* unde hostibus à Romanis victis dicta lege præcedēte vel deinde secuta. quæ l. facta fuit, ut *l. si quid in bello. & l. in bello, de cap.* juste fuerunt sub Romano populo. Quin immo amplius arbitror; quod cum Roma non haberet superiorem, nisi Deum, & similiter ejus hostes, quod bello indicto Romanis, vel ipsis Romanis indicentibus alteri absque aliqua lege præcedente vel secuta, quæ ibidem capta fuerunt effecta sunt capientium, vel sub eorum jurisdictione: quia hoc est inductum de jure gentium *l. naturalis. §. fi. de acqui. re. do. & l. ex hoc jure. de justi. & jure.* licet aliter sentiat Inno. in dicto *c. sicut.* sed illud dictum Innocen. debet intelligi, quando bellantes habent superiorem, ut capta in tali bello non sint capientium, nisi tali præcedente constitutione vel secuta. hodie tamen credo in hoc attendi armorum cōsuetudines. Nam consuetudines & mores jus gentium, & civile induxit servitutem: postliminium: ita hodie ritum & mortem alium potest inducere nova consuetudo loci vel municipii, ut *l. 3 §. si quid lex. ff. de sepul. vio. l. de quibus. ff. de legi. & l. 2. quæ sit longa consuetudo.* & ideo hodie qui capiuntur cōsuetudine, non fiunt servi, sed habent alium ritum & morem, qui utique servandus est. Et ideo cum consuetudo sit hodie, quod stipendiarii etiam qui sunt aperte juste bellantes, non puniantur ut prædones: dicam, *ut prædones non puniantur*, à judicibus non posse nec debere puniri, cum in talibus debeat attendi consuetudo. Sed cum Romanorū tempore essent consuetudines ante dictæ, igitur juste Romani acquisierunt orbis imperium omni jure tā divino quā naturali vel gentium vel civili inspecto.

CAPITULUM XXVIII.

PRæterea principari per civilem potentiā est principari servis: per virtutē vero est principari volētibus & liberis: ut est tex. in *c. ea vindicta, in fi. 23. q. 4.* & hæc ultima melior, ut inquit Philosophus 7. *Politicorū.* & probatur in *l. 1. C. de offi. præf. prato. afri.* Sed principari virtutibus, solis Romanis fuit & non aliis ergo juste in eos fuit imperium. Nam secundum Salustium in Catellinario, *in pace beneficiis magis quā timore imperiū gubernabant, & accepta injuria potius parcere quam prosequi volebant. igitur domi boni mores & militia celebrantur, cōcordia maxima, minima avaritia erat, jus bonū quod apud eos non magis legibus quā natura valebat. Cives cum civibus de virtute certabant in sacrificiis deorū magnifici, domi tēperati, in amicos fideles erant.* unde Quintil. in lib. de Canis inquit: *Si existimemus Romanum imperiū, nonnullos præfecit gentiū multitudo major est quam cæteris gentibus. Aut majora corpora quam Cimbris, aut majores divitiæ quā ditissimis regnis. aut contemptus mortis facilior quā pluribus barbaris causā vitæ non habētibus. sed Romanos principes fecit severitas legū, ordo militiæ, amor libertatis, pluraq; moribus quā viribus vicerunt.* unde Eunodius in quadā epistola inquit: *Roma est domiciliū legum, studiū nostrarum, firmamentū mundi, curia dignitatis, patria libertatis.* Ex quibus deprehenditur, quod sub Romano populo universis orbis virtutibus regebatur. unde meruit aliis anteponi nationibus *C. de justi. cod. confir. l. 1.* cum sub tali imperio populi consequerentur libertatem sub aliis secundum virtutē *l. 1. C. de offi. præf. prato. affri. in auct. de hære. & falci. in principio.* Nam Romani moribus & virtute: alii potentia dominabantur. unde regulariter Hanibalis gesta, qui pro Pœnorum imperio in palæstra stetit contra Romanos, nullus crudelior, nullus fallacior fuit, ut refert Augustinus *tertio de civitate Dei. c. 19.* Nam contra pacis fœdera delevit Saguntum civitatem Hispaniæ Romano populo amicissimam. scrutētur Scipionis gesta Romani principis Hanibali aversi, nullus pudicus, nullus fidelis, nullus ex armorum ministris magis sanctus fuit. unde liberos sibi pudicitia juvenis conciliavit. Necesse erat ergo per tales principes populum ita sanctum, ita devotum, ita pudicum & pium orbi universo merito principari, sub quo subditi libertates assequerentur, & juga executerent servitutis.

CAPITULUM XXIX.

QUod igitur Romanis objicitur in prædictis in casu, quod fuit imperiū apud Syrios, hoc profecto negatur. Nam nullus orbis terrarum mediam partem obtinuit Romanis exceptis, qui universum orbem obtinuerunt, vel saltem orbis partem majorem, quod sufficit, ut infra, & si non totum nacti fuissent. Nam Ninus etsi Asiam totam obtinuit perempto Soroaste magico, Judæam habere non potuit, nec cæteras mundi plagas. unde imperium non habuit licet habere tentaverit: quia quādo plura requiruntur ad consecutionem certi juris, non sufficit aliqua nancisci, ut jus illud quæsitum dicatur, nisi omnia quis nactus sit. *C. de rei vendi. l. quotiens.* nec *Daniel.* 2. dicitur imperium unversale fuisse apud Syrios, sed ipse dicit designando totum pro parte alias ipse mendax esset, quia non habuit Na-

buchodonosor imperium totum orbis, sed partem. igitur, ut dixi, Daniel verba debent intelligi. Objicitur etiam quod alteri quæsita jam jure gentiū non licuit jure divino vel naturali vel gentium occupare Romanos, nec diffiteor. Nullus tamen adhuc universale occupaverat imperiū. unde juste apprehensione Romani poterāt illud suum jure gentiū facere *l. qui enim de acquir. re do.* & licet nanciscerentur imperium, non tamen particularia dominia à possidentibus perdebantur, quia dominia particularia non sunt Imperatoris, nisi quo ad protectionem *C. de preci. impe. offe. l. quotiens.* Præterea, ut dixi, Romani potius fuerunt defensores, vel si offensores fuerunt judicio Dei & juste, ut supra ostendi in ultimis confirmationibus. unde juste nacti sunt orbis dominium, cum essent Deo volente juste invasores; quos neq; juste propulsare licebat, *C. de his qui ad eccle. confu. l. si servus.* & licet non essent Romani Christolicæ, juste tamen obtinuerunt, quia nondum lux illa erat in mundo, sed demum patuit *Ioh. 1. c.* unde post lucem ipsam si quis non esset de ovibus Christi, esse non posset fateor Imperator 24. *q.* 8. *convenior.* ante vero Christum etiam gentiles, dummodo alias virtuosus esse poterat Imperator. & si negas fuisse Roman. virtuosos & sic nobiles: ego inficior. Nā licet forte Romulus, quod tamen non credo, vel alii primi construentes urbē non essent, sequentes fuerunt virtuosissimi, à quibus saltem incepit virtutis gradus & nobilitatis. Et licet forte aliqui, forent mali, & essent multi: populus tamē de se pro parte majori pius, fœlix & clemens erat, ut supra cōfirmando dixi. unde propter malos, ubi etiā boni sunt, nō licet propterea urbē Romā abjicere: sicut nec propter malos pisces licet retia Dei rūpere 2. *q.* 1 *multi*, cū similibus. unde si cōsiderātur optime Romanorū jura proxime relata, profecto nō fuerūt invasores alieni juris, & bellorū nunciatores, sed defensores, & defendēdo orbis dominiū acquisitores: & cum invasores fuerunt, justi erant offensores, maximè Julius Cæsar, quē suis pluribus epistolis invenio fuisse pacis patriæ optimum zelatorē. Nec refert, quid Cicero senserit de Cæsare, cum perraro de hoste benè sentiat hostis ejus. Itē est Cæsar Augustus, qui primū universum orbis imperium nactus est. Nam post mortē Cæsaris Antonio multis de imperio obtinendo decertantibus, nulli favit sententia senatus & populi Romani, nisi ipsi Octavio, qui juste populi decreto orbis habet dominiū, in ipsum omnis jurisdictio est trāslata *l.* 1. §. *cum autē. C. de vete. jure enucle.* & resistentes ei injuste resistebant, cum illi contra, ipse secundū sententiā Romani populi pugnaret, & si hæres legitimus ac filius Imperatoris Romani, ut in ultimo cōfirmationibus ostendi: unde merito & juste ipse obtinuit, & cæteri debellati sunt. Taceāt igitur detrahentes Romano imperio, ut intelligāt profundissimis Dei judiciis illud fuisse firmatū. Cognoscāt quā cuncti, quod qui Imperatori resistit, Dei ordinationi resistit. 11. *q.* 3 *qui resistit*: ipsoq; profecto negantes Cæsarē nō esse dominū universi, & monarchiam suam non esse utilem mundo & necessariam: nempe judico hæreticos & insanos, cū peccatū Ariolandi sit repugnare. i. non obedire, & scelus idololatriæ nolle acquiescere scilicet principi 32. *di.* §. *porro*, cum necesse sit mundum regi per unum 33. *q.* 5. *hac imago.* & reipub. necesse sit per unum consuli *l.* 2. § *novissime. de ori. jur.* Et quod juste apud Romanos sit ultra antedictas rationes sunt tex. 12. *q.* 1. *futurā ecclesiam* 2. *q.* 7. *beati Petrus & Paulus. & in l.* 1. *C. de Iusti. co. confir.* illud Hieronymi dicentis, *virtutibus Romani meruerunt imperiū*, 28. *q.* 1. §. *ex his.* Item cum dicit: Item quia & si totus orbis, pars ejus tamen major sub ipso fuit. unde quod orbis pars major fecit pro bono cōmuni, non pro bono principaliter singulorum debet haberi ratum, cæteris etiā reluctantibus *ff. ad munic. l. quod major. ff. quod cujusq; univer. no. l. nulli.* & quod notatur *extra de cōsti. c. cū omnis.* sed orbis pars major imperium cōstituit apud Romam & Gayum Cæsarē, & postea in Augustū, quod fuit opus necessariū & piissimū humano generi ergo juste fuit apud eos, nō alios, qui nunquam tale præmium nacti sunt *l. deprecatio. ff. ad legē Rodi. ee jactu, de quadri. præscrip. l. bene à Zenone. & l.* 2. §. *siquis à principe. & s. merito, ne quid in loco publ.* Et ideo sine causa princeps rē meā alteri dare potest *l. itē si verberatū. ff. de rei vend. l. Titius ff. de evic.* Et quia orbis pars major potuit sibi principē eligere, *inst. de jure na.* §. *sed quod principi. C. de veteri jure enu. l.* 2. §. *cū enim, de orig. jur. l.* 2. §. *igitur.* sicut de Saulo dicitur quod populus ipsum regē constituit *Reg* 1. *c* 18. *q.* 1. *Moyses* 93. *di. legimus. facit l. ex hoc jure. de justitia & jure.* Et quia sicut collegium eligit prælatum sibi, ut in *c.* 1. *de elec.* ita & populi regem. esset enim orbis aliâs quasi monstrum, habens plura capita, *de off. ordi. c. quanta:* cum tamen reipublicæ intersit per unum consuli, *l.* 2. §. *novissime ff. de orig. jur.* ideo sub Cæsare sunt omnes nati 11. *q.* 1. *c. hac.* & ipse totius orbis obtinet monarchiam 12. *q.* 2. *c. futurā ecclesiam.* & merito, quia imperium traditum est à cælesti culmine. *C. de vet. jur. enucle. l.* 1. *in principio.* Imperatorem enim misit Deus legem animatam in terris: *auth. de consul.* §. *fi. col.* 4. Et ideo Deus de cœlo imperium constituit, ut difficilius legem imponat, & humano generi distribuat: in *auth. de fide instru. & ea.* §. *quia igitur. col.* 6. & sic cum à Deo sit imperium, quia non est potestas, nisi à Deo: *de homi. c. pro humani.* §. *fi. li.* 6. qui ei resistit Dei ordinationi resistit, 11. *q.* 3. *qui resistit.* Nam qui præceptum Imperatoris contemnit, sibiipsi judicium acquirit & inter homines pœnas luit, & apud Deum frontem non habebit 11. *q.* 1. *Imperatores.* Concludamus igitur orbis imperium juste fuisse divino judicio apud Romanos, & apud Julium Cæsarem, & Gaium Octavium, & reliquos successores usq; in nostrum gloriosissimum Federicum.

SUMMARIUM.

Romanorum orbis terrarum Imperium, apud quos vel fuerit, vel hodiè esse possit jure pleno, corroborationibus pluribus roboratur.

CAPITULUM XXX.

ELucidavit satis, ut arbitrorum, per me Deus Romanorum de orbis imperio jura manifestissima, præterquam his, qui offuscari cupiunt invidiæ nebulis. Nunc autem ut finem huic primo libello, sicut

sicut pollicitus sum, cõcludam, discutiendum censeo, si apud Bisantanos sacra hæc unquã jura fuerũt, aut hodie sunt vel esse possunt; sive potius invictissimos Germanicos esse dicendum est. Et dicerent profecto Græci Romanum imperium fuisse & esse adhuc apud ipsos Nam Constantinus gloriosissimus favore beati Silvestri & totius ecclesiæ sanctæ Dei, elargita urbi ipsi matri ecclesiæ 12.*q.*1.*c. futuram ecclesiã. & de elec. c. fundamenta militantis ecclesia lib.*6. sedem imperii constituit in Bisantum, 96. *di. palea Constantinus*, quod renunciare non potuisset in manibus papæ vel alterius præfecti, nec etiam ejus successores sine licentia Romani populi, à quo recepit imperii dignitatem, *insti. de jur. na.* §. *sed quod principi, & l.*1.§. *cum autẽ de vet. jur. enucle.* arg *legatus ff. de offi. prasi. l.*2.§. *& cũ placuisset de orig. jur.* 17.*q.*1. *consaldus*: non enim potest quis officium renunciare, nisi in manibus superioris, à quo recepit, dictis juribus. si ergo Constantinus habuit, & successores adhuc hodie possunt dici habere. pro hoc videtur text. *de ma. & obe. c. solita.* ubi papa scribendo enunciat Constantinopolitanum Imperatorem, & verba renunciativa papæ in suis litteris prolata quando super aliquo, in quo suam intentionẽ pontifex fundet, sunt prolata, probãt: ut in *cle. de* 1. *proba.* facit *de privil. si papali.*6. sed papa in decretali *solita* fundabat intentũ suum dicens: quod quamquã Constantinopolitanus esset Imperator, tamen debebat Constantinopolitanum patriarcham facere sedere in parte sinistra in scabello posito ad pedes suos. Ex quibus enunciet eum Imperatorem, tali enarrationi, ut plenæ probationi, standum est, dicta *clemen.*1. *de probatio.* Et si est Imperator Constantinopolitanus: ergo nõ alter universalis erit vel esse potest, cum talia jura non nisi uni principi danda sint 7. *q.* 1. *in apibus*: licet de facto aliquando duo fuerint, ut ibi. his tamen non obstantibus hæc summa veritas est, quod imperium fuit jure apud Constantinum & successores Græcos Cæsares usq; ad quendam successorem alium Constantinum & Leonem ejus filium, ut dictis juribus, deinceps vero nõ. Nam advertendum est, quod Imperator protector & adjutor est ecclesiæ, & debet illam defendere: *de electio. venerabilẽ.* & exaltare papam debet 63. *distinctione, tibi Domino.* & tueri debet clerũ. 96. *di. c. fin.* & miserabiles personas, 23. *q.*5. *princeps c. administratores.* Item oportet scire, quod cum ecclesia ipsa Romana opprimeretur ab Astulfo Longobardorũ rege, ipsa ecclesia petiit patrociniũ & auxilium à dicto Cõstantino tunc Cæsare & à Leone ejus genito: & cum præstare patrociniũ recusarent, Stephanus papa secundus natione Romanus transtulit imperium in Germanos: *de elect. venerabilẽ. de jurejur. cle. Romani*: & datum fuit imperium primum Karolo Francorũ regi & filio Pipini: quẽ Zacharias papa ante præfecerat regem Franciæ, remoto Ludovico: ut 15 *q.*6. *alius.* & hic Karolus papiam obsedit, & Desiderium impugnantem ecclesiam regem cœpit: ut 64. *di. Adrianus.* & facta fuit translatio talis, Anno Domini septingẽtesimo 56. secundum Cioffre. vel secundum alios septingentesimo quinquagesimo quinto: quæ translatio cum fuerit juridica, amplius non fuerunt Imperatores Græci, sed Germanici, qui electi legitimi demum sunt ab electoribus, qui potestatẽ eligendi ab ecclesia susceperunt. i. ab universali collectione: dicto *c. venerabilem.* & intelligo modo *ab ecclesia.* i. ab universali collectione fideliumq; ecclesia. Nam solus papa non disponeret vel cõcederet alicui jus eligendi Imperatorem secularẽ: cum hanc potestatem habere non reperiatur. & licet tex. in *c. venerabilẽ*, dicat quod electores habent à sede Apostolica jus eligendi, intelligitur mediate, non im̃ediate. Nam respectu ab illo habito, quod sedes Apostolica transtulit imperium in Germanos, per hoc possunt dici Electores habere à sede Apostolica potestatem, im̃ediate vero potestatem eligendi Electoribus non potest concedere, quia illam nõ habet. Et ideo papa non posset ipsos illos Electores privare, & ipsum Imperatorem eligere: ut no. glo. *de re. judi. ad Apostolica li.*6. *in glo. pe.* Et quod justa fuerit talis translatio, nõ absoluta, potest ostendi rationibus. Nam cum ipsi Cæsares teneantur auxiliari ecclesiæ, si erant vel sunt negligentes committunt peccatum gravissimũ, cum negligentia in principe sit enorme peccatũ. 24. *q.*1. *officii.* Et ideo si moniti persistunt in tali peccato & obstinatione, certe suspectam hæresim incurrunt 40. *dist. si papa*, & quod ibi dicitur, possuntque juste anathematizari 23. *q.*5 *administratores.* Et hæc omnia ipsis Græcis facta fuerunt: sed cum non propterea propter omnia ista se moverint, juste removeri à principatu potuerunt: quia ex talibus peccatis & obstinationibus, etiam posset ipse pontifex removeri 40. *dist. si papa*: quando peccatum est tale, quod scandalizat totam ecclesiam Dei. & pontifex & princeps in tali peccato obstinatit nec moniti resipiscunt à pontificatu removeri queunt. ita removit propter talia pisanum concilium Gregorium duodecimum, & sanctum Constantinense concilium Benedictum assertum pontificẽ duodecimum: & ipsum Gregoriũ iterum removissent, nisi in sancta ipsa synodo juri si quod prætendebat in Apostolatu renunciasse, ut renunciavit. facit adhæc quæ dixi supra in prima quæstione in responsionibus ad prima argumenta in nova responsione. unde merito Græci negligentes fuerunt privati. pro hoc: quia imperium non debet esse extra ecclesiam nostram 23. *q.*8. *convenior* 1. *q.*1. §. *sed istud. & ff. de excu. tu. l. spadonẽ.* §. *jam autẽ.* & ibi not. glo. & *l. fi. C. de judi. & in auct. jusjurãdũ quod prasta. ab his in prin. &* §. 1. *col.*6. *& in prohemio institu. in prin.* licet olim ante adventum Christi foret secus, *l. generaliter in fi. ff. de unde legit.* ita not. glo. in dicta *l. fi. C. de judi.* sed Græci sunt extra ecclesiam nostram. Nam sunt scismatici, & sic hæretici 24. *q.*1. *in summa.* unde eis non potest imperiũ juste competere: sed est ex tali translatione apud Germanos, qui verè sunt Germani sive nobiles 34. *dic. quorundam*: quamvis hodie Græci ab obstinatione, remoti, summum Romanum pontificem cognoscant, & ejus adhæreant unitati, remoto scismate, in quo dicebant pontificatum esse apud Constantinopolitanum episcopum: ut no. 22. *di. renovantes*: & nostrum regem Romanorum Fridericũ in principẽ recognoscũt: unde largo nomine Græcorũ dicitur Imperator: ut no. glo. *de elec. venerab.* & sic respõdent ad *c. solita.* Et quod imperiũ sit apud German. i. Theutonicos, est tex. *de cõsecra. d.*5. *c. in*

die. Et si est, quod est apud Theutonicos, juste hodie est apud piissimũ nostrum monarchã gloriosissimum Federicũ, qui canonice nemine discrepãte electus est: & ab his Principibus, qui de jure & consuetudine potestatem eligendi receperunt. *de elec. c. venerabilẽ.* & merito electus est: quia vir & princeps est sanctus & optimus, quod ejus actiones ostendunt. nam pro reparatione status ecclesiæ sanctæ Dei concilium convocari fecit pro sustulendo sacrilego scismate de Dei ecclesia ipsa apud Constantia provinciæ Maguntinæ: quæ Charitas alteri principi non contingit: & tamen ipsum scisma horrendum 40. fere annis viguit in Christi ecclesia sponsa prædicta & tandem annuente Deo, & faventibus sanctis orationibus sacratissimi Augusti, qui non parcens laboribus vel impensæ per omnia Christianorum climata peragravit, in Italiam primum, deinde in Galliam, Aragoniam atque Angliam. & primum in Germaniam, Illirica & Ungaria sublatum est ipsum horridum scisma, renunciatione Gregorii & carceratione Johannis 23. di. quem sacta Synodus condemnavit & deposuit & in carcerem trudit: licet postea ad cardinalatus officium per Martinum quintum restitutus extiterit in civitate Florentina, & damnatione Benedicti 22 alias 14. cui orbis omnis obedientiam sustulit, & ipse in mari apud Panisculum opidum injustissimum Aragonię se reclusit, & ibidẽ defunctus est: & à Synodo sancta præfata electus extitit sanctissimæ vitæ vir prosapiæ nobilissimæ de Columna natione, & ex Baronibus urbis, Dominus Martinus Romanus, cui religiosissimus Cæsar & orbis universus, ut vero Apostolico obedientiam præbuit.

Quod imperium non sit apud Græcos, sed in Germanos no. & tenet glo. 7. q. 1. *in apibus*: & licet papa cum enunciat imperatorem: *de majo. obe. solita,* illud debet intelligi, quod fuit antequam fuisset facta translatio in Germanos: aut si tenes, quod post fuerit, dicas quod cum illa enunciatio fiat ibi à papa de facto alieno: potest tamen probari contrarium, ut nota. in dicta *clemen. 1. de probatio.* imo secundum aliquos ibi non facit probationem, nec transit onus probandi adversarium, nisi fiat motu proprio ipsius pontificis: vel dicas quod enunciatio papæ etiam super eo, super quo fundat intentionem, non facit probationem, quando jura canonica aliud contra disponunt ejus quod enunciatum est. sed sunt ad concordiam jura contraria reducenda: ut intelligatur, quod de facto nominatur Imperator in dicto *c. solita.* non de jure: cum de jure imperium non sit apud Græcos, dicto *c. venerabilẽ.* Vel dicas, quod largo modo dicitur Imperator: ut notat glo. in dicto *c. venerabilem,* in verbo *in Germanos.* vel dic: & hoc videtur verius & magis notabile, quod tunc enunciativa verba papæ disponunt vel probationem inducũt, quando emanant circa id, quod pontifex principaliter posset disponendo facere & inducere: ut si enũciat circa spiritualia vel ecclesiastica. Si autẽ enũciatio esset facta circa id, quod papa sua dispositione nõ posset principaliter inducere vel disponere, ut circa mere tẽporalia ipsi non subjecta: *de judi. c. novit,* tunc talis enunciatio, et si esset talis, ubi pontifex fundaret intentionem suam, nullam dispositionem nec probationem induceret inter non subditos pontifici. Nam si non potest sua principali dispositione de nõ sibi subjectis disponere, *de foro cõpe. c. licet ex suscepto. & de judi. c. novit,* multo minus sua enunciatione disponet vel probationem inducet. sed disponere de jure imperii secularis, non spectat ad pontificem, nisi in subsidium, ut dictis juribus. ergo nec enunciando de ipso quicquam disponit. Et ideo dixi in quæstione jam de facto, cum papa concessisset Dominis quibusdam in temporalibus facultatem exigendi septuaginta milia ducatorum à clero suo, eò quia dicebat in dictis privilegijs illos Dominos temporales pro ecclesia esse obligatos illustri Comiti Guidantonio Comitis Montis fereti in dictis septuaginta milibus ducatorum, quod ex talibus verbis per pontificem enunciatis probatur obligatio, quod dicti Domini temporales essent obligati ad dictam quantitatem dicto illustri Comiti, juribus & rationibus ante dictis. Et quia ubi non potest consensus disponere, ibi nihil operatur cõfessio, ut est tex. in *c. super eo, de eo qui cognovit cõsangui. uxo. sua.* ad hoc, quod scribitur in *l. si forte. ff. de castre. pe. & l. si donatione. C. de collationibus.* sic in nostro casu cũ enunciat illum Imperatorem, qui nõ est, ex hoc nulla probatio vel dispositio sequitur. Concludamus igitur Romanum imperium juste esse apud Germanos, & per consequens apud nostrum monarcham justissimũ Federicũ, cujus vota Deus æternus prospere, feliciter & perpetuo secundet.

FINIT TRACTATUS DE POTESTATE IMPERATORIS AC PAPÆ: ET AN apud papam sit põtestas utriusque gladii: & de materia conciliorum qui appellatur Monarchia, editus per excellentissimum utriusque juris Doctorem Dominum Antonium de Rosellis de Aretio.

GREGORII DE HEIMBURG IC. ET CONSILIARII ARCHIDUCALIS AUSTRIACI,

Admonitio

DE INIUSTIS USURPATIONIBUS PAPARUM ROM. ad Imperatorem, reges & principes Christianos.

SIVE

CONFUTATIO PRIMATUS PAPÆ, TEMPORE Felicis Papæ V. & Eugenii IV. Antipapæ scripta, sub Friderico III. Imperatore.

SCienti *bonum facere, & non facienti, peccatū est illi:* Jac. 4. Ubi Glossa. *Magis peccant scientes, & non facientes, quam si nescirent.* Licet ipsa boni ignorantia magnū sit peccatum, cum scriptū sit, *Ignorans ignorabitur.* Ignorantibus enim, tanquam virginibus fatuis, Christus dicet, *Nescio vos.* Hoc utique verum est de ignorantia affectata, secundum Glossam ubi supra, scilicet cum quis non vult nec scire, nec discere, cum possit. Neminem igitur ignorare decet, quæ sunt publica: nemoq; excusatur in negligentia, boni ignorantiam prætendens, saltem eorum quæ scire tenetur: multo minus, scientiam habens.

Damnabilis igitur scientia Prælatorum & Doctorum, quam in opere nihil boni sequitur, imo opere doctrinæ repugnatur: cum impugnatio veritatis agnitæ, quæ peccatum est in spiritum sanctum, tales redarguat, & si non corrigatur, damnabiliter involvat. Ex iis Prælatis & Doctoribus scientia præditis, eloquentia fulgentibus, opere perversis, & suæ scientiæ verius divinæ contradicentibus, constituta est ecclesia carnalis, quam Joannes Apocalyp. XVII. *meretricem magnam, sedentem super aquas multas, cum qua fornicati sunt Reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram, de vino prostitutionis ejus,* vocat.

Videamus statum præsentis Ecclesiæ, cujus caput totum mundum humiliare satagens, imperium suppeditans, offerens beneficia vænalia, vinum prostitutionis hujusmodi quibusdā huic capiti familiaribus adhærentibus Ecclesiasticis dulce, Principibus & secularibus, primum quidem acerbum, sed assuefactione sophisticatum propinat. Qui quadam prava, non dico consuetudine, sed corruptela inebriati, putant omnem talem prostitutionem ex divina institutione ortam: quia sophisticè ille prostitutor ex commissione ovium Apostolo facta, ejus se dicit vicarium, imo Christi plenitudinem potestatis se accepisse gloriatur. Cujus contrarium ipse ex verbis Christi sciens, tamen iniquæ scientiæ contraveniens peccatum, quod scienti & non facienti (secundum verba assumpta) est, usquequaq; non erubuit: ac per hoc peccatum accumulans, totum mundum sibi subjecit. Et sic hæc meretrix sedet *super aquas multas:* id est populos, secundum expositionem Angeli, *eodem capite.* Sedet enim, oligarchiæ totius mundi dominium usurpans; mentiensque sibi tanquam Christi vicario, & Petri successori, à Domino plenitudinem potestatis esse collatam, ut ridiculose videri potest. *Tit. de jurejuran. & de sentent. & re judic.* & novissime in libello quodam Eugenii quarti, pleno erroribus, qui incipit, *Deus novit, &c.*

Hac usurpatione potestatis in Ecclesiæ sanctæ discrimen, secularis & imperialis dignitatis præjudicium, & totius mundi inquietudinem, idcirco tantum invaluit, quod nemo Doctorum ausus fuit contradicere: aliis tacentibus ob spem promotionis ad beneficia, aliis ob metum perdendi jam adepta: Liberius fuit à multis annis de potestate Dei, quam Papæ prædicare vel disputare. Omnes enim vino dictæ meretricis inebriati, dulcedine mulcebrosa tacti, adulantes sacram Scripturam exponunt in confirmationem erroris retorquentes. Quod quia Imperatores, Reges, Principes, & Communitates, vel propter ignorantiam & studii & scientiarum in adsuefactione provenientem, vel propter nimiam lasciviam mundanam eos occupantem (quam in eis laureatus Poeta *de Laude vitæ solitariæ tractatu IV.* in principio deplorat) videre non potuerunt, ad tantam servitutem deducti sunt, ut credere compellantur, fidem hanc esse de necessitate salutis; *Papam scilicet habere tantam sibi à Christo collatam plenitudinem potestatis, ut possit omnia quæ in terris sunt, disponere pro libitu voluntatis suæ: nec quisquam ei audebit dicere, cur ita facis? Cum etiam* (ut terminis utar suorum adulatorum) *ipse Papa Angelis habeat imperare.*

Et *nunc Reges intelligite,* secundum Prophetam, *erudimini qui judicatis terram,* attendite & videte peccatum gravissimum: quia scientes Episcopi Romani bonum non faciunt, imo veritati Evangelii contradicunt in facto. Evangelium enim *Luc. XXII.* ostendit, Christum nec Apostolis

nec Petro aliquam plenitudinem potestatis vel dominatus tradidisse, imo dominatum & potestatem verbo & exemplo prohibuisse dicens: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, Benefici vocantur, vos autem non sic.* Ubi Origenes, Hieronymus, Chrysostomus & Basilius, concorditer loquentes sentiunt, quod Principes seculares non contenti tantum habere subditos, sed etiam dominando eis utuntur: *Vos autem non sic*, scilicet vos Apostoli & mei successores: sed vestrum est servire, ministrare, & pascere verbo & exemplo. Quare vestras utilitates negligatis, & inferiorum procuretis, & mori pro salute inferiorum non recusetis, *non turpis lucri gratia, neq; ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo*, ut inquit Petrus in *prima Canonica, cap.* 2.

Putet fortasse quis, quod concesserint Christus & Petrus Papæ dominatum in populo: qui prohibent ipsum inter Apostolos, & in clero? Audiat beatum Bernardum libro de Considerat. tract. IV. ad Eugenium Papam: *Quod* (inquit) *habuit Petrus, hoc dedit sollicitudinem* (ut prædixi) *super Ecclesiam. Nunquid dominationem? Audi ipsum: Neq; ut dominantes, sed forma facti gregis ex animo. Ne autem dictum sola humilitate putes, verum etiam veritate, vox Domini indicat in Evangelio: Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatus. Igitur tu usurpare audes, aut ut Dominus apostolatum, aut ut Apostolus dominatum? Plane ab utroq; prohiberis. Si utrumq; simul habere velis, perdes utrumq;. Alioquin non te de numero illorum putes exceptum, de quibus conqueritur Dominus sic: Ipsi regnaverunt, sed non per me: Principes extiterunt, sed non cognovi eos.*

Paulus quoque 2. Timoth. 2. *Nemo.* (inquit) *militans*, id est, in spiritualibus, secundum Glossam beati Ambrosii, *se implicat secularibus.* Et quid Apostolus velit, *prima Corinth.* 6. ostendit, scribens, non Petro, non Clero, sed universitati fidelium: *Secularia*, inquit, *judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Textum supra scriptum exponentes Ambrosius & Augustinus, in Glossa, sic inquiunt: *Super judicia constituite contemptibiles: id est, minoris meriti, quam sunt Presbyteri & Sacerdotes. Qui autem spiritualibus dotati sunt, secularibus implicari non debent, ut dum non coguntur inferiora disponere, valeant superioribus deservire.* Hæc est Glossa, etiam sumpta de moralibus Gregorii.

Ad hunc intellectum loquitur Bernhardus *primo de Consid. cap.* 2. ad Eugenium Papam, & alios Romanos Episcopos, dicens: *In criminibus, non in possessionibus potestas vestra. Propter illa enim non propter has, claves accepistis regni cœlorum, prævaricatores exclusuri, non possessores. Ut sciatis*, inquit, *quia filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata.* Et subdit: *Quænam tibi videtur major dignitas & potestas? dimittendi peccata, aut dividendi prædia? Habent hæc infima & terrena suos judices, Reges, Principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in messem alienam extenditis?*

Ex quibus patet, fabulam & figmentum esse, quod in *Decretalibus Pontificum Romanorũ* scribitur, quod à Christo habeant plenitudinem potestatis sibi collatam: & hujusmodi dominium, ut & Regibus & Principibus in temporalibus præfecti sint.

Ridicula est etiam probatio, quam adulatores Paparum ad id consueverunt adducere ex *cap. de ma. & obe.* de Luna & Sole. Nam quamvis Luna recipiat lumen à Sole, non tamen motum & influentiam: ita, quamvis Reges & temporales Domini per lunam designari recipiant, & recipere debeant, lumen doctrinæ à Papa & suo Clero, per Solem designatis, non tamen eis ex hoc dominari concessum est. Imo similitudo bene intellecta efficit contrarium. Nam illa duo luminaria, scilicet Sol & Luna, sic creata sunt, ut Sol præsit diei, Luna nocti: sic Papa & Clerus præsunt diei, id est, doctrinæ spirituali, & orationi, ad impetrandum divinam misericordiam, ut notatur *ad Hebr.* 2. Illa autem quæ Dei sunt, lux & dies sunt: quibus præesse debet papa, sub metaphora Solis. Quæ autem mundi tenebræ & nox sunt: quibus præesse debet Imperator, sub metaphora Lunæ. Sicut igitur Sol, quanquam illuminat lunam, nullum tamen dominium habeat in eam: sic papa & Clerus, etsi luce doctrinæ debeant Imperatorem & seculares illuminare nullum tamen datum est eis dominium à Christi institutione in eos, sicut nec magistro in discipulos.

Ad hunc sensum scribit Apostolus 2. Corinth. 10. dicens: *Testem invoco Deum in animam meã, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthũ, non quia dominamur fidei vestræ.* Vbi Gloss. Quare dicit, *nõ quia dominamur?* quia cum dixit, *parcens vobis*, ne forte indignarentur designato dominio, ideo dixit; Non dico *vobis parcens*, quia dominemur, sed quia adjutores gaudii & emendationis vestræ simus, in qua est libertas, non dominium.

Imo non esset expediens, spirituales Doctores, papam & suos habere dominium, vel coactivam potestatem. Nam compulsis & invitis nihil vel modicum prodest fides, & quæcunque exhibitio virtutis. Constat enim, coacta servitia Deo non placere. Idcirco nec Judæi nec Pagani ad susceptionem fidei, per ullam legem à Christo datam compelluntur sub pœna præsentis seculi, Si vero Christus dedit papæ (sicut seipsum fallendo decretare solet) plenitudinem potestatis in Christianos Reges, quare non in Judæos? Quod si sic, culpa ejus grandis est, quod saluti eorum, tanquam potestatis plenitudinem habens, non providet.

Dictis alludit Chrysostomus in suo Dialogo, qui etiam *de dignitate sacerdotali* intitulatur, lib. 2. cap. 3. inducens supra allegatum dictum Apostoli, *Non dominamur fidei vestræ*, dicens: *Hi qui foris sunt judices seculares, malignos quosq; cum subdiderint, ostẽdunt, in eis plurimã potestatẽ, & eos invi-*

invitos à prioris vitæ pravitate cõpescunt. In Ecclesia vero non coactũ, sed acquiescentem oportet ad meliora cõverti: quia nec nobis à legibus data est talis potestas, ut authoritate cohibeamus homines à delictis. Et in personas omniũ Sacerdotũ hæc dixit. Subdens aliam causam sui dicti, inquit: *Nec si nobis data esset talis potestas, haberemus unde exerceremus hujusmodi potestatẽ, cum Dominus noster Jesus Christus non necessitate & violentia submotos à peccato, sed propria voluntate se sponte abstinentes, remuneraturus.*

Sed si aliqua cohercio contra hæreticos necessaria fuerit, per fideles Principes à DEO potestatem habentes exerceri potest, & debet, *ad nutum Sacerdotis*, & non imperium, ut dicit Bernhardus, ubi supra, cum ex Scripturis sanctis nullum habet sacerdotium secularem principatum.

Imo talem assumere Clerum, Christus non solum (ut patet ex præmissis) verbo præcepti vel Consilii prohibuit, verum etiam exemplo suo, quod Clero specialius debet esse disciplina morum, aperte demonstrat; quando non solum à se, suisque discipulis exclusit seculare dominium, verum etiam seculari potestati voluit suos subjicere: imo sese exhibuit ipsi potestati judiciali subjectum. Nam filius hominis non venit judicare mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum: *Iohannis* 12. Et Johannis 18. ad Pilati quæsita respondit, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo.* probat: *Nam si regnum meum, &c.* Quem locum exponentes Sancti, primum beatus Augustinus dicit: *Per hæc verba Christus Iudæis & Gentibus opportunius, apertiusq; respondit, quasi diceret: Audite Iudæi & Gentes, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quid vultis amplius? Venite credendo ad regnum meum, quod non est de hoc mundo.* Chrysostomus super eodem passu: *Non privat*, inquit, *Christus mundum sua præsidentia & prælatione, sed ostendit regnum suum non esse humanum & corruptibile.* Item Augustinus supra dictum: *Tu dicis, quia Rex sum ego*, inquit: *Non quia se Regem timuit confiteri, sed ita liberatur, ut nec se Regem neget, nec Regem talem se fateatur, cujus regnum putetur esse de hoc mundo.* Dictum est enim: *Tu dicis*, id est, *Carnalis carnaliter loqueris.*

Ex quibus patet, quod Christus mundanum Regem se esse negavit verbo. Vide quomodo Christus Rex esse voluit, imo fugit utiq;: *Ioan.* 6. Et per B. Augustinum & Chrysost. super eodem passu. Et *Lucæ* 12. dicitur, quod Christus rogatus per quendam de turba, ut diceret fratri, ut divideret secum hæreditatem, respondit: *Homo, quis me constituit judicẽ? &c.* Super quo beatus Ambrosius: *Bene terrena declinat, qui propter divina descẽderat. Nec judex dignatur esse litiũ, & arbiter facultatum, vivorum mortuorumq; habens judicium, arbitriumq; meritorum.* Et subdit: *Merito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare.* Hæc ille. Ex quibus patet, quomodo Christus refutavit temporalem potestatem, atq; mundanum dominium.

Restat nunc videre, quomodo se suo exemplo seculari potestati subjectum exhibuit: per illud innuens, cunctos fideles, tam Clerum quam Laicos, subesse debere realiter & personaliter judicio coactivo Principum hujus seculi. Dixit enim Matth. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Et Glo. interlinearis: id est, *pecuniam & tributum.* Super quo Chrysost. *Tu*, inquit, *cum audieris, Redde, quæ sunt Cæsaris, &c. scito dictum in omnibus, quæ pietati concordant.* Et beatus Ambrosius in Epistola cõtra Valentinianum, quæ intitulatur, ad plebem: *Solve*, inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Tributum Cæsaris est, non negetur.* Et rursus Matth. 17. Christus jussit solvi didrachma pro se & pro Petro, super quo Origenes: *Filius*, inquit, *Dei, qui nullum opus fecit servile, quasi habens formam servi, quam propter hominem suscepit, tributum dedit.*

Unde patet, si Christus suos Vicarios, & Petri, qui se præfecerunt cunctis mortalibus, voluisset habere exemptos, pro se & Petro didrachma non soluisset. Ad hunc sensum loquitur beatus Ambrosius in epist. cujus titulus, *De tradendis basilicis*: *Tributum*, inquit, *petit Imperator, non negetur. Agri enim tributum solvunt.* Subdit: *Soluimus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: tributum Cæsaris est, non negetur.* Et beatus Bernardus in epist. ad Archiepiscopum Severum: *Sunt*, inquit, *qui suggerunt subditis, suis superioribus rebellare. Christus aliter jussit & gessit*: *Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Quod ore locutus est, mox opere impleri curavit. Conditor Cæsaris non cunctatus est Cæsari reddere censum. Exemplum enim dedi vobis, ut & vos ita faciatis.*

Consequens est videre, quid in hac materia Christus commiserit suis Apostolis. Puto nihil aliud, nisi quod verbo & exemplo docuerit. Ait enim Apostolus ad Titum 3. *Admone illos quibus prædicas, subditos esse Principibus & potestatibus*, non dixit, *Episcopis.* Ubi beatus Ambrosius: *Admone, quasi diceret; etsi habes imperium spirituale de spiritualibus, tamen admone illos subditos esse Regibus & Principibus, quia Christiana religio neminem privat jure suo.* Quod dixit pro tanto Ambrosius, quia etiam fideles Regibus malis & infidelibus docuit Apostolus subesse. Quemadmodum dixit idem Apostolus *prima ad Timoth. ultimo*, ubi Glossa (secundum beatũ Augustinum) *Sciendũ quosdam prædicasse, communẽ omnibus in Christo libertatẽ esse, quod de spirituali libertate, qua Christus nos liberavit, utiq; verum est, non de carnali, ut illi intellexerint.* Ideo inquit Glossa Augustini: *Hic contra eos loquitur Apostolus, jubens servos suis dominis subditos esse.* Ideo causam addit Apostolus: *Ne blasphemetur nomen Domini*, quasi aliena invadentis: & lex Christiana quasi injusta contra leges prædicet civiles.

Qua igitur conscientia præsumit quis Sacerdos, etiam Papa, absolvere fideles imperii vasallos à juramento fidelitatis, & ab obedientia, ad quam Christus, & Apostoli unumquemque adstringunt, potissimum salva fidei pietate? Et si Papa cum lege sua oligarchica poterit dispensare, cum lege divina non poterit sine erroris nota.

Unde Apostolus ad Romanos 13. quo in hac materia nihil manifestius: *Omnis*, inquit, *anima*

(id est, homo) *potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à* DEO. *Quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Nam Principes non sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malefeceris, time. Non enim sine causa gladiũ portat. Dei enim minister est, vindex in irã ei, qui male agit. Ideoq; ex necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ecce Apostolus neminem excepit, neq; Petrum, neq; suos successores. Petrus hoc idem sensit in II. capite primæ Canonicæ: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ, propter Dominũ,* scilicet constitutæ in principatu. Quem intentum aperit, dicens: *Regi tanquam præcellenti. &c.* Quibus omnibus comparatis, & adjunctis Patrum expositionibus, clarissimè patet, quid Christus tradiderit Apostolis potestatis, & quid Apostoli suis successoribus: certe nihil aliud in Scripturis sacris reperiri clare poterit, nisi quod sint subjecti Regibus & principibus, non quod dominentur.

Nec doctrina Apostolica præmissa, facta verbo, caret facto & exemplo. Nam ut habetur *Actorum XXV.* Paulus à Sacerdotum judicio ad Cæsarem appellavit, dicens: *Ad tribunal Cæsaris sto.* Glossa interlinearis: *Quia hic est locus judicii.* Nec putandum est, Apostolum hoc metu mortis fecisse, qui jam pro veritate mori deliberaverat, ut *Actorum XXI.* Quis autem demens æstimabit, Apostolum suo verbo tantum crimen admisisse, producendæ vitæ suæ gratia, ut omne sacerdotium indebite subjecerit suo exemplo & doctrina jurisdictioni Principis secularis? Maxime, quia non compellabatur ascendere Hierosolymam, ad tam præjudiciale mendacium toti sacerdotio faciendum. Apostolum igitur credendum est sensisse in opere, quod protulit ore, secundum imitationem sui magistri Christi, qui se Vicario Cæsaris in judicio subdidit, ac ei illam potestatem judicandi, desuper datam, non solum permissam, dixi.

Quibus omnibus sumatim recollectis, patet luce clarius, sacerdotio nullam potestatem, multo minus plenitudinem potestatis mundanæ & temporalis, à Christo collatam: imo verbo & exemplo Apostolis, & per consequens Apostolorum successoribus esse interdictam.

Hæc præmissa nostri Papæ sciunt: id est, scire deberent, quæ si nesciunt, eorum ignorantia peccatum non elevat, sed aggravat. Imo ex sacra Scriptura per Sanctos exposita, oppositum ejus deducere non possunt: & tamen suis fabulosis *Decretationibus*, quod ad præsentem materiam, oppositum scribunt, & ad practicam multis annis, ad imperii, imo totius Christianitatis inquietudinem & desolationem, ponunt & proposuerunt. Peccatum igitur est eis, quia juxta assumptum verbum, *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi.*

SEQVITVR SECVNDA principalis pars.

PORRO primitiva Ecclesia præmissa sciens, & ob hoc nullum seculare dominium sibi vendicans, sanctis moribus & doctrinis Ecclesiam ædificavit, & Imperium Romanum ad fidem Christi & sui sacerdotii reverentiam induxit. Sed postquam effrenata cupiditas ac fastus dominandi. Ecclesiam modernam & carnalem affecit, miris sophisticationibus reverentiam Imperatoris convertit in debitum: privilegium & immunitatem à devotis Imperatoribus concessam, in dominium: & sic paulatim in usum usurpatorium plenitudinis potestatis processit. Quod videre poterit quivis clarissime, intueri volens *Chronicas* & *Speculum historiale*.

Nam vevera à beato Petro usque ad sanctum Sylvestrem, tempore Constantini Magni, in hac materia temporalis dominii nulla fuit quæstio, trecentis fere annis. Sublimati enim in Papam, non ad temporale dominium, sed ad martyrium trahebantur trecentis fere annis. Hujus Ecclesiæ gloria fuit, non purpura, non divitiæ, non equus albus, non fastus, non dominatus; sed, *ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, Domine*: sperantes ex hoc non acquirere sedem temporalis eminentiæ, sed sedem judicantium duodecim tribus Israel, juxta Christi promissum. Sed à tempore Sylvestri, qui fuit tricesimus quartus Papa à Petro, incœpit Ecclesia mixta. Sanctus enim Sylvester Constantini donationem pro usu Notariorum, qui gesta Martyrum describerent, & pauperum, non in dominium, sed usumfructum acceptavit. Et ut mixtura in sede Paparum Romanorum appareat Ecclesiæ sanctæ, & carnalis, tertius post ipsum Liberius Romanorum Papa, dictus Leo, non de tribu Juda, hæreticus Arrianus factus est: & nisi surrexissent sancti Doctores, Hieronymus, Eusebius, Ambrosius, Augustinus, quorum meritis & doctrina Ecclesia fuit illuminata, utiq; pro tunc abusu temporalium fides Romana sed non Petri, defecisset.

Ab hoc tempore usque ad tempore Othonis primi habuerunt Papæ ab imperio multam reverentiam & devotionem, sic quod Imperatores ex devotione & reverentia in principio promotionis eorum alii legatione, alii personis propriis se præsentarint Papæ, ejus benedictionem petentes & recommendantes se suis orationibus ad imperii gubernationem & statum salutarem. Et, si aliqua hæresis surrexisset (sicut multæ illis temporibus surrexerunt) tum de mandato vel supplicatione diversorum Imperatorum Concilia sacra celebrata sunt, in quibus ab Ecclesia aliquando Papæ accusati coram Imperatoribus canonice sunt purgati, quando adhuc nullum dominium Papa sibi usurpabat. Sed sub imperatorum privilegiis & dominationibus ita reverenter habiti sunt

sunt Papæ, ut etiam quidam Imperatores ex devotione à papa coronati voluerint. Et tunc insolescere incipientes, plures ab Imperatoribus depositi sunt. Ut puta Joannes 12. quia lubricus & incorrigibilis fuit, ab Othone primo deponitur, & Leo 9. substituitur: communique voto statuitur, *quod nullus Papa fieret, nisi de consensu Imperatorum.* Othonum itaque tempore, quia Imperium fuit validum, insolentia Paparum fuit refrenata. A quibus cum voluntate Romanorum & Imperii procerum constituti sunt Electores Imperatoris: non auctoritate Papæ, quia nihil ad eum pertinebat, nisi reverentia devotionis.

Post tertium Othonem incœperunt cogitare Papæ subtiliter, quo modo Imperatores de votos & reverentiales facerent suos subjugales: & non erat eis modus convenientior, & Imperio periculosior, quam corrumpere electores, saltem spirituales, & ponere in seditionem, ut electio fieret per discordiam, & sic necessario haberent partes ad papam, & ad ejus sedem recurrere. Unde multa schismata in Imperio papis agentibus orta sunt. Quibus non obstantibus, Henrici tertii temporibus adhuc per Reges & Principes providebatur sedibus Episcopalibus, & per Episcopos cum scitu Principum aliis beneficiis. Unde, cum Cardinales grave schisma trium paparum procurassent, quidam Heremita scripsit Imperatori, in hæc verba:

IMPERATOR HENRICE,
OMNIPOTENTIS VICE,
UNA SUNANIMITIS
NUPSIT TRIBUS MARITIS,
DISSOLVE CONNUBIUM,
ET TRIFORME DUBIUM.

De hoc scismate dicitur, vigesima tertia distinctione, *In nomine Domini.* Ille Henricus collecto exercitu se transtulit ad Italiam, & captis tribus papis, ductisque Romam, fecit synodum, & synodaliter omnes relegavit, & substituit Clementem secundum, & compulit Romanos jurare ad vitandum de cætero schismata, & quod nemo sine consensu Imperatoris in papam assumatur. Quod factum Cardinales & papa ægre ferentes, timentesque se optatum dominium in Imperium consequi non posse, nisi procuratis dissensionibus in Germanica natione, tunc potentissima; concitaverunt Rodolphum Ducem Suevorum & Burgundiæ contra Henricum quartum,, mittentes coronam auream Maguntino & Coloniensi, dantes eis in mandatis, ut contra Heinricum constituerent Regem Rodolphum. Et sequutum est inter eos bellum gravissimum, in quo victus est Rodolphus, qui exspirans suis astantibus dixit: *Jussio Apostolica, & petitio Principum, me fecit juramenti transgressorē: videte igitur manū abscisam, qua juravi Domino meo Henrico, non vita, nec gloria ejus insidrari.* Quo victo, Maguntinus de papæ mandato, & Saxonum adjutorio, alium suscitavit Henrico adversarium. Constituit Regem Hermannum Knoflock: contra quem cum Heinricus pugnaret, à Gregorio septimo excommunicatus est. Quod ægreferens Heinricus (sicut merito) collecto exercitu, Gregorium de Roma ad Franciam fugat: & Vippertum Ravennæ Episcopum papam constituit, quem Clementem nominavit: & factum est schisma, videlicet papa procurrante. Mandantibus etiam papis, & spiritualibus Electoribus exequentibus; bella Saxonum contra Imperatorem facta sunt: in quibus tanta strages Christianorum & Almanici sanguinis facta est, ut etiam ipsi Gregorio, horum malorum Procuratori, horrenda videretur: & nefas suum confessus, omnem processum contra Henricum & suos famulatum retractavit. Successor autem suus Paschalis X. potestate usurpata par, sed malitia major Gregorio, Princeps contra Henricum IV. concitavit, imo ejus proprium filium, quem etiam contra patrem fecit per multos Episcopos Rheni in Regem coronari, & vocari Henricum V.

Heinricus igitur Quintus cum exercitu grandi Romam veniens, & papæ benedictionem & coronationem devotione consueta petens, requisitus est à papa, ut præstaret juramentum fidelitatis. Et hic primus in Chronicis reperitur exegisse juramentum ab Imperatore. Rex autem jurare nolens, dixit, *Imperatorē nemini jurare debere, cui juramentorū sacramenta ab omnibus sint exhibenda.* Facta igitur contentione, quis eorum videretur major, contra Evangelium Christi *Lucæ* 22. ut supra, irruerunt Romani, & factum est prælium durissimum in domo S. Petri, quale prius non est auditum. Prævaluit exercitus Regis, repleta est domus sanctificationis morticiniis, profluxit sanguis in Tyberim, visi sunt ibi Cardinales trahi nudi funibus in colla missis, papamque ligatum. Nec solvi potuit, nisi promissione præcedente, quod papa dimitteret de cætero libertates Imperii & Imperatoris intactas, præcipue de investitura Episcopatuum & Abbatiarum per virgam & annulum, authoritate & consuetudine à Carolo Magno habitas, & continuatas per trecentos annos sub 63. Apostolicis Episcopis. Habentur hæc in summa sparsim *lib. 27. Speculi historialis, capit.* 10.

Ex quibus patet, quæ fuit Cardinalium paparumq; intentio, quamvis animositate Imperatorum Jure repressa. Cautelose tamen sub Lotario & Conrado *Decretum* compositum est. In quo quamvis sint cum sanctorum autoritatibus, paparum *fœnum* & *palea* (*al. frasca.*) multæ mixtæ, tanta tamen à quibusdam ei datur reverentia, ut Evangelium putetur esse contentum in eo. Et ex tunc carnales papæ ex *Decreto* quasi libro authentico, plenitudinem potestatis, non tamen ex Evangelio, assumere, præsumpserunt in tantum, ut Adrianus Secundus Friderico primo petitum, more

more prædecessorum suorum, benedictionem negaret. Qui strepam equo, papa desidente, sinistram tenuit: cum dextram, ut voluit papa, tenere debuisset. O Deus, quanta superbia! Die sequenti valde punita est sedes Romanorum, facta cæde à Teutonicis, qua major ante non fuit audita uno bello. Hoc Friderico residente in Almania, mortuo Hadriano, ortum est schisma magnum per electionem Cardinalium, sed sedatum per optimum Fridericum.

Demum Innocentius tertius composuit *Decretales*, pro majori defensione plenitudinis potestatis. Unde mortuo isto Friderico, Innocentius quartus & sui successores disposuerunt cum Electoribus Imperii quod semper in discordia eligerentur duo vel tres Imperatores, in eum finem, ut cujus partem papa foveret, sustineret Papales usurpationes, & cogeretur ad jurandum & resignandum papæ jura imperialia, & collationes Episcopatuum Abbatiarum, & cæterorum beneficiorum: quæ Imperio existente unito, semper contra papas (ut supra patet) defensa fuerunt.

Et hoc totum, quod ab hujusmodi partialibus imo schismaticis Regibus extorquere poterant, *libro VI. Decretalium* & *Clementinis* pro juribus à Christo collatis conscribi fecerunt, & sic diviso vel vacante Imperio ad ulteriora processerunt, reservantes sibi omnes electiones, & dignitates, quantumcunque Canonice dispositas: imo collationes beneficiorum, nihilominus gravantes Episcopatus & beneficia, cum annatis, & cæteris symoniacis exactionibus, pro confirmationibus, quæ alias ad Imperium pertinebant, ut sic papæ exhauriant thesauros mundi, quasi imperio nón contenti sint usurpato. Et merito nostri papæ se possunt dicere & scribere *vicarios Christi & Petri*, præmissis attentis: quasi ab eis acceperint totum ausum gloriandi de plenitudine potestatis, quem tamen ausum Paulus insipientiam dixit, 2. *Cor.* 2.

Prædicta epilogizantes videre poterunt, quid intersit inter Christum Dominum & Vicarium suum.

Christus enim regnum mundanum exclusit:
Vicarius illud ambit.
Christus regnum fugit
Vicarius ingerit, ut habeat negatum.
Christus se negavit constitutum secularem judicem:
Vicarius præsumit judicare Cæsarem.
Christus se subdit Cæsaris vicario,
Vicarius Christi se præfert Cæsari, imo toti mundo.
Christus appetentes primatum reprehendit,
Vicarius de primatu etiam cum tota Ecclesia contendit.
Christus in die Palmarum in asino equitasse legitur,
Vicarius pomposo equitatu non contentus est, nisi dextra strepa ab Imperatore teneatur.
Christus discordes Judæos & gentes in unum regnum Ecclesiasticum congregavit,
Vicarius Germanos olim concordes sæpe seditionibus conturbavit.
Christus innocens patienter injurias pertulit,
Vicarius reus Ecclesiæ & Imperio injuriari non cessat.

Quod abolere & reformare sacrum Concilium Basiliense satagens, & Christi præsentem vicarium ad aliqualem formam vitæ Christi reducere cupiens, impeditur usque nunc. Nam reformatione incœpta, quia curiam papæ tetigit, ventum validum contra se commovit, ita ut navicula Petri videatur quasi fluctibus absorpta: quæ cũ mergi non possit, fluctuat. Quod fit, quia hi, qui primo contra insolentias Eugenii fuerunt in ipso, & cum ipso sacro Concilio ferventissimi, ita quod electionem ejus etiam publice declararunt invalidam, & ad ejus usque depositionem, nisi humiliatus fuisset, erroresque suos retractasset, processerunt; per eum corrupti, jam contra ipsum sacrum Conciliũ, una secum errores ejus approbantes, sine fœdere rebellant: primatumq;, quem sacro Concilio prius Catholice ascripserunt, ipsi nunc erroneæ asscribere non verentur. Meretrix enim supra descripta tot habet amatores, ne dixerim adulatores, de vino prostitutionis ejus inebriatos, ut sponsa Christi unica, & ejus repræsentativum Concilium, inter mille vix poterint unum verum amatorem habere.

Propter unum enim capitosum hominem, alias in errore de Spiritu libertatis aberrantem, et diu reformationi Ecclesiæ Romanæ se opponentem, totam Ecclesiam perturbantem, errores carnalium paparum (de quibus dictum est,) sequentem, imo plus potestatis quam aliquis suorum prædecessorum usurpantem, pro primatu supra generalia Concilia contendentem, ebrii & cæcutientes videntur omnes fore, & spirituales & seculares: specialiter Almani, de quibus plus miserandum est. Ii enim ultra bonum honestum, quod à sacris Conciliis provenire consuevit, bonum superutile à sacro concilio Basiliensi recipere potuissent: videlicet, exactionum diversa genera, quæ ad clerum evadere, libertates imperii jure belli justissime acquisitas, & Germanico sanguine manutentas, sophismatibus Apostolicis subreptitie usurpatas, recuperare quivissent.

Expergiscimini igitur ebrii, abstergendo pulverem, juga colli gravissima solvendo, postponendo damnabilem neutralitatem, 24. *q.* 1. *Schisma siquidem*, quod dicunt, fundamentum, (qui Canon bene inspectus, potius reprobat neutralitatem,) sicut & omnes Germaniæ universitates reprobatur ipsam rationabiliter, & sacrum Concilium adhuc cum navicula Petri fluctuans resar-

resarciendo, eoque sufficienter recollecto, si quæ de facto processerunt dijudicando, reformationem ante ejus dissolutionem faciendo. Qua rite facta impleatur illud, quod de carnali Ecclesia prophetatum est Apocalyp. 13. *Cecidit Babylon magna & odibilis, quia de vino fornicationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores*, id est, Symoniaci, *de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.*

Audite omnes, quia aliquem zelum bonum habetis, & intelligite vobis dici, quod sequitur ibidem: *Exite de illa populus meus, & ne particeps sitis delictorum ejus, ne de plagis ejus accipiatis, quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum*: & alia quæ ibi ponuntur. Ex quibus sic plane dictis non restat de cætero excusatio per ignorantiam Regibus & Principibus, & communitatibus quibuscunque, quin videntes ingratitudinem Paparum, quibus data sunt gratiose temporalia, & privilegia ab ipsis divis Imperatoribus, pro usu pauperum & personarum Ecclesiasticarum (quæ converterunt in abusum, adeo ut eos, qui donationem gratiosam fecerunt, pro beneficiis redigant in vilem servitutem) merito corrigantur per sacrum Concilium, ut refrenetur audacia eorum per manum validam Imperatoris, qui plus in hac re patitur. Nam eximius Rex Angliæ, Franciæ, Dux, Marchio non astringitur Papæ quocunque juramento: factus Imperator, jurare tenetur secundum Decretales eorum fabulose fictas: ita ut supremus Monarcha magis servilis conditionis, quam quicunque ejus inferior, fieri censeatur. Hæc pro admonitione eorum, quorum interest, rudi stylo, ut melius possint intelligi, commemorasse sufficiat.

M. WESSELI GRONINGENSIS PHRISII, DOCTORIS THEOLOGI, qui lux mundi vulgò dicebatur,

Tractatus

DE DIGNITATE ET POTESTATE ECCLESIASTICA, de vera & recta obedientia; & quantum obligent subditos Mandata & statuta Prælatorum.

Anno Domini circiter MCCCCLXXVI.

CAPUT I.

Quod subditi non obligantur credere Papæ, nisi rectè credenti.

PApa tenetur credere, & obligatur cum omnibus obligatis fidelibus, & quando credit sicut obligatur, tunc fideles obligantur credere quod ipse credit. Non quia ipse credit, sed quia credit, quod credere debet. Etsi alius melius eo crediderit quod credere debet, ipse papa debet cum illo credere, quocunque etiam laico & muliere. Non quia laicus est, aut quia mulier ita credit, sed quia ad veritatem Evangelii recto calle incedit. Unde Petrus 2. *ad Galat.* non recto pede ad veritatem Evangelii incedens tenebatur Paulo, non quia Paulus aut subditus erat, credere, sed quia ad veritatem Evangelii rectiori pede incedebat. Unde concluditur, quod licet verisimiliter præsumendum sit, summum pontificem & prælatos tanto rectius ad veritatem Evangelii incedere, quanto cæteris aliis altius in sublime dignitatis evecti sunt, & ita cæteris paribus potius illis quam alicui subditorum credendum. Non tamen simpliciter subditos obligatos ad credendum illis. Hoc enim adeo irrationabile est, & blasphemiæ plenum, ut etiam quacunque hæresi pestilentius inveniatur. Potest enim Prælatus & summus Prælatus errare, ut primus illorum à Domino Jesu proprio oraculo electus, & spiritu Sancto plenius erravit: Sed hoc factum Domino permittente, ut sciremus non homini, sed spiritui Sancto nostram fidem obligatam. Et recte. Fides enim cum sit virtus Theologica, soli Deo obnoxia, in solum Deum credit, in quo solo justus vivit per fidem. Valde periclitaretur vita justi, si penderet ex vita papæ. Summorum enim Pontificum plerique pestilenter erraverunt, ut novissimis diebus nostris, in Constantia, celebri concilio claruit. Benedictus, Bonifacius & Johannes XXIII. quam graviter fidem lacerarunt. Et nostris postremis diebus, Pius secundus, & Sixtus quartus: Quorum alter patentibus bullis regna terrarum sibi vendicavit: Alter turpissimas dispensationes, non solum de præstito in casu civili juramento, sed etiam de præstando, de plenitudine potestatis plumbatas bullas emisit, in abusu potestatis Apostolicæ. Quicquid frater Petrus, vel Comes Hieronymus, insolenter aut avare gesserunt; ipse postea cum resciret, ratificavit etiam bullis plumbatis.

CAPUT II.

Quod primus Papa Petrus erravit & correctus à Paulo, omnibus in exemplo, ut sciant sapientes de sale infatuato quid faciant.

NUllus Papa sapientior Petro. Nullus majore authoritate sancto Petro. Nullus majore sancta-

sanctitate quam sanctus Petrus. Ita ut si nullus debeat Papæ dicere, quare sic facis? aut Papam reprehendere & judicare, maximè Petrus non debeat reprehendi. Sed quæro: Si papa irreprehensibilis & non rectè ad veritatē Evungelii incesserit, ut facile videre non possunt omnes, quibus est spiritus sapientiæ Dei, quid causæ est, quare non debeat ab illo reprehendi? quia sapientissimus & sanctissimus eorum à sapientiore & sanctiore reprehensus palam coram omnibus, cum improperio. Improperavit Paulus post acceptum Spiritum sanctum, sicut ante Spiritum sanctum datum, illis undecim recumbentibus, Dominus Jesus improperavit incredulitatem cordis eorum. Sic nunc Paulus Petro improperat metum, humanam infirmitatem, inconstantiam, & scandalum fidelium, non solum pusillorum, sed etiam perfectorum: quia Barnabæ Apostoli, & id cum ignominia & publica confusione. Sed sicut hæc divina dispensatione circa Petrum, ita divina benignitate plenariè circa non solum Petrum, sed Ecclesiam omnem in omne ævum consolandam acta sunt. Petro enim data charitas, & sapientia & humilitas, universa hæc detrimenta, majore proventu fortiorē resurgere post ruinam. Et ex Paulo didicerunt sapientes omnes, de sale terræ, quid facere debeant, si contingat ipsum infatuari. Ad nihil enim valet, nisi ut mittatur foras, & conculcetur à sapientioribus: sed hoc non amplius aut ultra, quam infatuatum fuerit. Grandis igitur hæc sententia contra indignos Ecclesiæ prælatos.

CAPUT III.

Dominis etiam discolis obedientiam, quomodo intelligendum.

VErbum *discolis* in Canonica beati Petri Apostoli: *Servi obedite Dominis vestris, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.* Non tam graviter obligat servos, ut plerique accipiunt, volentes conditionem servilem in omnibus malorum dominorum præceptis obligatam parere. Sed hi non intelligunt vim verbi Græci. *Discolos* enim est, cui difficile vacatur, ut Matth. 19. *Quam difficile dives vacat, ut intret in regnum cœlorum.* Difficilibus ergo Dominis obediendum, non reprobis, hoc est, prava mandantibus.

CAPUT IV.

Statuta Prælatorum Ecclesiæ, quomodo accipienda, prælati quando tolerandi, aut repellendi.

INterrogantes Dominum Pharisæi, quare discipuli ejus transgrederentur mandata seniorum, acceperunt aliam majorem quæstionem responsalem, non infructuosam eruditionem. Nam & sententia docet & exemplo. Sententia, ut sciamus, non sic Ecclesiæ Prælatorum statuta accipienda, sicut mandata Dei: sic enim gravius esset jugum Evangelii, quam jugum legis. Docet etiam exemplo, quomodo fideles, ubi vident scandalosum errorem superiorum, invehant corripiant; si occultum, occultè, si apertum, apertè. Nam Dominus illorum conatibus in faciem illorum errata objecit, & hoc expedit, ne insolescat arrogantia per licentiam dimissa suo arbitrio, quæ corripi, coerceri & abscindi non posset. Ergo quotienscunque impudenter peccant, & tamen insolenter instant, cum adjuncto error imodestiæ, repellendi sunt, exemplo Domini. Si tamen id observatur, quo non contra verbum Domini contemnatur eorum sana monitio. Quam diu enim sedent in cathedra Mosi, facienda sunt quæ dicunt. Sedere autem æstimantur, quam diu, quæ faciunt, non palam eorum verba retundunt. Ubi vero tam scandalosa eorum vita, ut plus corrumpant exemplo, quam ædificent verbo, non jam ferendi, quia nō in cathedra Petri sedent, sed in cathedra pestilentiæ. Et hi omnes, exemplo Domini, ab officio admonentis, velut inutiles repellendi, majoris turpitudinis ejectione.

CAPUT V.

Ecclesiam habere divitias, est bonum & malum.

BOnum est quod Ecclesia habet multas divitias, & temporalem potestatē, & melius esset, si plures haberet. Bonum enim est, multa bona posse, & melius plura posse. Malum est, quod Ecclesia habet multas divitias & temporalem potestatem, non solū quia malum exinde potest, sed etiā quia multa mala exinde facit. Male adverterunt prisci patres, quando judiciaria suscepta, opes admissæ sunt, quantum principes seculares suos volunt ex opibus Ecclesiæ provideri. qui fere omnes corrupti sunt, & si qui incorrepti accedunt, occupatione & sollicitudine corrumpuntur.

CAPUT VI.

De simonia & collationibus beneficiorum, an Papa ad se revocet.

IN quibuscunque rebus obtinens potest Simoniam committere acquirendo vel alienando, ejus rei non est Dominus, unde Canonici beneficiorum & beneficialium proventuum Domini non sunt, unde etiam donare non possunt. Neque papa ea dare potest, sicut neque vendere, neque ullum jus ultra fidelem dispensationem tribuere potest. Committere potest fidelem dispensationem & credere illis quod fideliter dispensent: Infidelem autem dispensationem tolerare non licet, etjam papæ, nisi propter majoris periculi evidenter secuturi declinationem, & quicquid aliter in beneficialibus geritur, perperam fit, unde quod beneficiorum collationem ad se revocat, quid aliud facit, quam ut onus reddendæ rationis exaggeret? Cum verò dissolutis & corruptis munere vel servitio, vel propter hæc vel similia distrahit, non in officiū divinū dispensat: & quoniam in longinquas

quas provincias rem divinam velut fortunæ committit, quasi divinarum rerum curam non habeat. Inde quæ mala sequantur, proh dolor, passim ante oculos videre est.

CAPUT VII.

Statuta & mandata hominum, quantum obligare possunt.

DE horis & jejuniis mandatis, quomodo obligent, satis ille venerabilis Gerson ostendit. Nec obstat, quod in contrarium allegatur, de rationabilissima sapientia contenta, quia non propterea periculose obligat, sicut neq; consilia Evangelica, quæ plurimum sapientiæ continent, non tamen propter hoc Deus infirmam plebis multitudinem voluit nisi finaliter ad consilia obligari. Finaliter enim nemo nisi per foramen acus, columba per foramen petræ intrabit. Ratio igitur adducta militat, in tantum obligare præcepta prælatorum Ecclesiæ quantum sapientiæ continent: obligare, inquam, conditione contentum fructum consequendi. Si enim quisq; absq; mortali offensa licet infirmioribus non omnes consiliorum perfectiones assequi & equidem filios lucis esse, quis passim volet infirmæ multitudini mortalem laqueum injicere, ultra necessaria præcepta? Unde satis miror eos, qui ex ammonitione, obligationem parturire parant. Omnis enim Ecclesiæ potestas, inter medicum & ægrotum est compacta, id est pacto duorum constans. Non enim potest pastor pascere, nisi quantum grex pascitur. Non potest salvare, nisi quantum sanantur oves: non potest ligare, nisi quantum ligantur vinculis charitatis; non solvere, nisi quantum Sathanæ vinculis exsolvuntur. Hanc à domino Ecclesia accepit potestatem, ut cum ille fideliter ministrat, & iste fideliter obtemperat, uterque sui fructum officii consequantur. Ecclesiastica potestas connexa est, ut possit quantum pascit, est etiam compacta, ut pascat quantum alter pascitur.

CAP. VIII.

Consilium pro infirmis.

VAlde pro infirmis facit, non solum in metu incontinentiæ, sicut verbum Apostoli; *propter incontinentiam unusquisq; habeat uxorem suam: Melius est nubere quam uri.* Et iterum: *Nolite fraudare invicem, nisi fortè & consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & revertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas.* Ubi ergo per metus aliarum tentationum, puta infirmitatis, impatientiæ, inconstantiæ, rationabiliter timeretur, similis prudentiç consilium esset, humiliter inferiora complecti, plærisq; vanum ante lucem surgere, sed in consilio Domini sedere in civitate, donec induamur virtute ex alto. Et gravis hinc surgit quæstio: Utrum liceat alicui talium infirmorum consilium Apostoli abjicere? Et utrum abjectio obligat irremediabiliter, ut non liceat redire ad consilium Apostoli. Credo autem stultam promissionem displicere Deo, sicut impia juramenta non obligare contra salutem. sicut enim dicit Apostolus, propter incontinentiam suam nubendum: Ita Dominus Jesus propter inconstantiam infirmorum in persecutione fugiendum de una civitate in aliam. Adeo enim consilium infirmitatis, via est, ad sanitatem, ut pro sanitate faciat, quod non contra sanitatem pugnat. Juxta illud, *Pro vobis est, qui non est contra vos.* Pastor gregem Dei pascere positus est: verum quia grex pascendus rationis & liberi arbitrii est, non prorsus in potestate pastoris traditus est, ut nihil ab eo exigatur nisi pastori obedire. Debet enim ovis ipse dignosse, quibus pascatur, quibus inficiatur, & quomodocunq; oblatam etiam à pastore ipso vitare pestiferam infectionem, & in hoc si sequatur pastorem, non excusatur. Debet ergo populus pastores ad pascua sequi. Quando verò non pascit, pastor non est, neque tunc velut in officioso, grex ei parere tenetur. Præcepit enim aliquando rectus rectum & rectè, & parendum est; aliquando rectum non rectè præcipit, & ut communiter parendum est, juxta illud; *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt,* &c. Si verò non rectum præcipiat per ignorantiam, quantumlibet bona voluntate rectus, ubi melius rectum grex noverit, non parere debet, maximè autem ubi neq; rectum, neque rectè præceperit.

CAPUT IX.

Dilectionem proximi debemus Deo, non proximo.

MIhi præceptum est proximum diligere. Debeo igitur dilectionem proximi, non proximo, quia proximus non me sua lege obligatum, fecit me debitorem. Debitor igitur Deo sum tantum, qui solus me sua lege obligavit. Facilè jam hinc liquet, quam verum verbum sit illud Psal. pœnitentis: *Tibi soli peccavi.* Dicimur tamen debere pietatem, reverentiam, gratiam, obsequium, retributionem quibusdam. Dicit Dominus in oratione quosdam nostros esse debitores. Et Apostolus monet, *Nemini quicquam debere, nisi ut invicem diligamus,* quasi saltem id confiteatur debitum invicem diligere mutuo. Verum quia impossibile est veritatem veritati repugnare, & superiores duæ veritates irrefragabiliter constent, verè oportet postrema hæc ita accipere, ut ad sanam veramque sententiam dilucidentur. Debemus igitur Angelis & prælatis reverentiam; parentibus pietatem, beneficis gratiam, egeno subsidium quantum eisdem ratione commode defertur, non quia debetur, sed quoniam quod præcipienti Deo debitores sumus, hoc exhibitum illis commodum est. Complexa igitur non simplex locutio; per emphasim schematica, non immediata. Utrumq; mandatum de diligendo Deum & proximum, Dei mandatum est, & ejus voluntate obligatorium. Unde & omnia legis mandata, Dei debitores non constituunt simpliciter: unde non homini debitor sum, de non eum occidendo vel odiendo, vel calumniando. Non enim homo homini legem tulit, aut per legem obligavit. Nullæ igitur leges vel communi consensu multitudinis latæ, vel à prælatis, vel principibus vel magistratibus æditæ, quemcunq; magis obligant, quam in divina lege compre-

henduntur vel præcipiuntur. In divina lege præcipimur obedire præpositis, potestati non sistere, pacem civilem civitatum nostrarum servare, pluraq; talia quæ sine illorum servatis legibus non servantur. debemus ergo parere illis; sed ipsum parere non debemus illis sed Deo debemus, quod illis paremus, quemadmodum quod illos diligimus, Deo debitores sumus, non illis. Hinc jam clarius illucescit, quomodo illorum præceptis parere debeamus, ut quia Deo debitores sumus ad parendum illis, duntaxat illis parendum quoad nihil contra Deum, præcipiunt. nihil n. propter Deum fieri contra Deum. Hinc etiam facile liquet. quanta & æqualia præcipere possunt. Et hæc duo penes cōscientiam utriusque. Secus verò de forensi & contentiosa obligatione, quoniam in ea quisq; tantum obligatur, quantum est vinculum affectionis & desiderii de bono præcepto. Unde tantū quisq; ægrotus obligatur audire medicum, quātum bonæ valetudinis fructum desiderat ex ejus mandato: si multum, multum: si parum, parum. Parum enim obligatur fatuo medico parere, quem talem novit. Semper. n. quisque tantum obligatur, mandato quantum bonum expectat ex observato, & talibus valet regula, non teneri mandato, quando ex observato majora detrimenta sequuntur, quam ex præterito vel dimisso. unde Grammaticorum præcepta rationabiliter prætereuntur & negliguntur à pueris egenis, quibus necessarium ditari, ut vivant, quam doceri, ut clareant: quoniam si scholam sequerentur, claritatem cum sanitate & vita perderent, quibus non parentibus pœna, non grammaticè loqui cum sua sequela. sic de præceptis Logices, sic de Philosophiæ, sic regum, sic summorum pontificum. Quia sic in causa salutis obedire summo pontifici, sicut in causa infirmitatis medico, si possit rectè de utriusque præceptis dijudicare. Et qui non potest recte dijudicare, quando hæsitat, recurrat ad illius directionem de quo non dubitet.

CAPUT X.

Prælatis quatenus à subditis obediendum.

PLurimi volunt prælati Ecclesiarum & monasteriorum, & secundum sententiam sacræ scripturæ, obedientiam promtam & necessariam subditis ad salutem. Juxta illud, *omnia quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere.* Verum si obedientia perspicaciter inspiciatur, tam ex volūtate præcipientis, quam ex forma præcepti; tam ex necessitate præcepti, quam ex fructu & fine præcepti. Voluit. n. ut per sapientiam præsidentis, imperitæ subditorum simplicitati consuleretur, ut ita proficerent, & accederent ad Deum. Propter ergo sapientiam Dei conquirendam, Deus obligavit simpliciores, sed non sola sapientia fructus erit fideliter obedientibus, quoniam ipsa prompta & humilis obedientia per se placet, nisi prorsus fatua fuerit. ut nihil serpentinæ prudentiæ admittat. Prælatus enim, nisi quantum sapientiam docet audiendus non est. Quia qui prælatos post Apostolos audit, Christum audit. Ubi ergo secundum Christum docent vel præcipiunt, illic sicut sapientia ipsa si loqueretur, audiendi sunt alias non audiendi, sicut Paulus Petrum non audivit, scandaloso exemplo cogentem gentes judaizare. In omnibus igitur sapienter dictis audiendi sunt, sicut si sapientia de cœlo loqueretur, propter sapientiam in verbis comprehensam. Non igitur propter pastoralem authoritatem simpliciter audiendi.

Canones igitur ex statuta eorum tantam vim habent, quantam sapientiam continent. Unde non possunt sub pœna peccati mortalis præcipere, nisi quando prævaricatio inobedientis de se mortalem stultitiam implicat. Unde rebus neutris, ut erat illud Pii papæ decretum de alumine, non obligantur fideles peccare mortaliter, propter solum beneplacitum papæ.

CAPUT XI.

Explicatio verborum Domini de Scribis & Pharisæis audiendis, sed qua moderatione.

VErbum Domini Jesu de Pharisæis & Scribis sedentibus super cathedram Moysi, licet multis inconsiderate loquentibus scandalum pariat; Si diligenti oculo consideretur, etiam in sua latitudine servandum erit. Quia si attendatur latitudo, qua præcipitur, satis restricta ac determinata ex utroque fine, ex præcedentibus enim, quia dicitur de sedentibus in cathedra Moysi, hoc est docentibus instar Moysi. & ex posteriori fine cum dicitur, secundum opera eorum nolite facere, quia similiter satis moderatur, quia si secundum opera eorum non faciendum, etiamsi ad illam impudentiam venirent, ut secundum sua opera docerent ac dicerent, non essent jam sustinendi neque audiendi. Neque qui secundum opera eorum dictis eorum obediret (quantumcunque latè Dominus Jesus dicat, *omnia quæcunque dixerint vobis*) excusabilis esset, quia talia dicentes non in cathedra Moysi sedent, sed in cathedra pestilentiæ: qui non dicunt secundum Moysen dicentem, Spiritu sancto inspiratum. Possunt n. secundum Moysen loqui, etiam corrupti homines, licet non sentiant sicut Moyses: quemadmodum liber mortuus dirigere potest vivum, & legendus est mortuus codex, sic & sermo mortui scribæ vel mortui pharisæi. Monet Apostolus probare omnia, sed quod bonum est tenere. omnia igitur quæcunque dixerint, non secundum corruptam affectionem suam, sed secundum rectitudinem cathedræ Moysi facienda, facere & servare præcipimur. In aliis non præcipimur servare aut facere quæ dicunt.

CAPUT XII.

De vera & recta obedientia.

OBedientia si recta fiat, justitiæ naturalis portio. semper n. justo mandato superioris qui subditus est, parere debet. Unde quia Dei præcipientis mādata semper justa sunt, semper est eis obediendum. Reliquorū verò mādatis obedire indiscrete indiscretio est, Apostolus *ad Gala. ulti.* neq; Angelis de cœ-

de cœlo obtemperandum aliter annunciantibus aut Evangelizantibus, præter id quod acceperant Vult omnis præcipiens obediri sibi, sed non eodem spiritu ductus. Vult sanctus prælatus obedientiam, quia profectum sperat obedientis. Vult corruptus prælatus obedientiam subditorum ut pro libito dominetur. Inter hæc non discernentes quidam indifferenter & effrenè dicunt semper obediendum. Et quod si nullus reliquus fructus insit, satis tamen ex illa prompta obedientia sit, si propriam voluntatem abneget, quasi propriæ voluntatis abnegatio semper bona sit, allegantes illud Bernardi, *nihil arsurum in inferno, nisi propriam voluntatem:* nescientes iidem ipsi, omnem ibi voluntatem propriam fractum iri. non ergo propriam voluntatem frangere semper bonum illis, quibus frangitur, nisi altiore illorum non fracta voluntate frangatur. Verum alii volunt monasticam aut Ecclesiasticam pacem, ac per hoc & charitatem turbari & lædi. Charitas autem semper servanda, quare etiam semper obediendum. Hi discrete pensarent verbum charitatis, non tam præcipitem indiscretæ obedientiæ sententiam ferrent. Est tamen charitas Dei, est charitas hominum, & in hominibus diligendis ratio quædam habenda, quo majora illorum bona magis diligantur, & adeo magis, ut propter majora bona aliquando minorum jactura fiat & dispendium. Pax fraterna, si cum charitate fraterna salva servari possit, semper quærenda. Alioquin in periculo charitatis (quemadmodum in tempestate frumentum proiicitur è navi) temporalis domesticorum pax proiicienda. Non enim cum errantibus, cum immundis, obscuris, cum prophanis pax habenda. Quæ enim communio luci ad tenebras? Non ergo vel propter pacem vel propriæ voluntatis abnegationem omni præcipienti semper obediendum.

CAPUT XIII.

Subjecti estote omni humanæ creaturæ, quomodo intelligendum.

DIcit Petrus: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ, propter Deum:* Principaliter hoc verbū de præpositis intelligens. debent enim fideles populares prælatis suis esse subditi, tam docentibus credendo, quàm præcipientibus obediendo. Sic tamen quod meminerint se ad hæc adstrictos propter Deum. Hoc est ut primò suam credulitatem in Deum & in evangelium referant, primò suam obedientiam in Deum offerant. Unde quod populus pastori suo credit, si sane credit, propterea credit, quia Evangelio conforme credit. Et si putaret pastorem suum difformiter prædicantem, nō crederet neq; obediret contra legem percipienti. Hoc enim est subjectum esse omni creaturæ propter Deum, pastori credere propter Evangelium, præceptis & exemplis parere propter legem. Evangeliū veritatem habet, lex præceptum, exemplum magnum audiendi, quanto verba evangelii obediendi, quāto præcepta legitimandi. Hinc jam clarè liquet. quando in credendis ad credendum prælato Doctor ex officio subiiciatur. Si n. verè Doctor est, sicut esse debet instructus & exercitatus, debet per exercitatos sensus vel æquè vel magis nosse veritates sacrarum literarum, quàm non doctores, non exercitati prælati. Et hoc saltem ex debito; verum de facto apertius aliquanto claret. Et qui revera melius & clarius theologicam veritatem novit, non in credendo subiiciatur asserenti minusq; cognoscenti. Omnes n. in credendo primo subjecti sumus Evangelio, ut neque Angelo de cælo aliter docenti, neque sancto Paulo ipsi per epistolam sit credendum. De exemplis aliqua mutavit Ecclesia: puta in tempore, loco, mensura fractionis panis, propter finem dissimilem, fructum disparem in posteris ex priscis. Non quod exemplum cœnæ mutaverit, hoc n. jam præcesserat immutabile: sed quod primam imitationē ritu mutaverit: Unde & legis præcepta quædam immutavit. Sed Evangelium nunquam præsumpsit immutare. Quod. n. vel imitando vel obediendo mutabile credidit, & mutavit, propter immutabilem Evangelii veritatem immutavit. Illa n. lux est ad obediendum & imitandum, Unde tanta necessitas est verè scienti Evangelium, tanta necessitas Evangelio. ut nulla multitudo, nulla celsitudo motivere debeat scientem discredere. propter Deum n. Evangelio credimus, & propter Evangelium Ecclesiæ & Papæ, non Evangelio propter Ecclesiam. Unde quod Augustinus de Evangelio & Ecclesia dicit, originis de credendo verbum est, non comparationis aut præferentiæ. Dixit. n. Apostolis Dominus Jesus: *Prædicate omni creaturæ, docentes eos servare quæcunque præcepi vobis.* Non igitur audiendi, nisi quantum missi; non missi, nisi cum Evangelio; non Evangelizantes, nisi secundum Evangelium, sed quia verisimilius est unum aliquem penes Evangelium toti multitudini contradicentem errare, quam totam doctorum virorum Ecclesiam; Ideo debet, quicunque ille fuerit semper suspectum se habere, & formidare de errore. Verum quia fit non impossibile multos doctos errare, debet semper apparentem Evangelii veritatem primò amplecti. Debet igitur secundò diligenter inquirere veritatem & intelligentiam Evangelii. Debet tertio rationes contradicentium diligentér attendere, & illi parti, quam viciniorem Evangelio invenerit, firmiter adhærere.

CAPUT XIV.

De Scribis & Pharisæis audiendis, quomodo intelligenda verba Christi.

EX illo verbo Domini Jesu: *semper in cathedra Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæ dixerint vobis servare, servate & facite:* multi prælatorum Ecclesiæ trahunt erroneā & falsam intelligentiam. Putant enim ex hoc verbo datam eis autenticam potestatem, ut obligare possint auditorē ad servandum & faciendum quæ dicunt. Et errant alii penes latitudinem horū verborum. Putant. n. propter latissimam distributionem verbi, cum dicitur, *quæcunq; dixerint servare, servate & facite.* Sed isti facilius reducūtur ad rectū. Facilè. n. videre est, quod nō omnia eorū verba, quæ dicunt, servare & facere oportet. Nō n. eorū insidiæ, nō publicæ expressæ & pertinaciter assertæ perfidiæ verba servāda

vel facienda, non scribarum & pharisæorum blasphemiæ servandæ vel faciendæ, si dicunt, *in Beelzebub dæmoniorum principe Dominum Iesum eiicere dæmonia*: si dicunt, *quicunque juraverit in templum nihil est, qui autem juraverit in aure templi, debet*. Cum eos tales dicentes Dominus Jesus fatuos & cæcos appellat, nunquid adeò desipiendum, ut fatuos & stultos duces sequamur? Anne fortassis dicent, Dominum Jesum cum hæc diceret, illa non meminit ante dixisse? vel cum illa prædiceret, non prævidit hæc postea se dicturum? Præterea cavere jubet à fermento pharisæorum, & exponit in textu, ab hypocrisi doctrinæ eorum qui præcipit omnia facere & servare quæ dicunt, idem Dominus præcipit, cavere à fermento doctrinæ eorum. Oportet igitur auditorem scribarum & Pharisæorum simplicem esse ut columbam ut nihil nisi bonum granum quærat. sed insuper prudentem, & sapientem, hoc est, prudentes astutias non ignorare, ut norit omnia pharisæorum & scribarum probare, sed quod bonum est in illis tenere solum. hoc discretionis spiritû præditos esse oportet fideles auditores: Non n. habent scribæ & pharisæi præceptivam potestatem, ut princeps sacerdotum habebat & sub eo ordinati. Sedebant enim super cathedram doctrinæ non super tribunal aut solium: Sicut hodie apud nos doctores vel prædicatores Sed primus errornm, qui non tam latus est, plus aliquid laboris habet propter concessam præsidentibus potestatem regiminis. Sed perspicaciter dijudicantibus eadem statera præcepta populo in assumendis prælatorum præceptis, qui in audiendis corruptorum doctrinis: Oportet enim tam prælatorum quam doctorum præcepta sic servare & facere, quemadmodum Paulus monuit hoc est, quamdiu in cathedra Moysi sedentes secundum Moysen dicunt, & si quid extra vel contra, non magnopere ligat fides contra legem perfectè libertatis. Dei enim servi sumus, non Papæ: cui utique serviremus, si ad omnia ejus qualiacunque obligaremur. Dictum est autem, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

Caput XV.

De cæcitate & fatuitate scribarum & pharisæorum.

QUi jurat in templo, jurat in eo qui habitat in eo; & qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum, *Matth.* 23. Qui jurat per creaturam Dei sui, rectè jurat per creatorem ejus. In hujusmodi si fatui & cæci scribæ & pharisæi contrarium dicant ac doceant. nunquid propter superiora verba audiendi sunt, contra verum & unicum magistrum? Certè nunquã, nisi quando secũdum illum docent, & ad illum ducunt stultum n. & cæcum ducẽ nemo sequitur, nisi cæcus. Unde non solum & pharisæos stultitiæ & cæcitatis duces innuit ibi Dominus Jesus, sed etiam ipsos populos ductos ab eis. Dicit enim: *Fatui & cæci duces cæcorum.* Stultus revera & cæcus est, quicunq; stultũ & cæcum sequitur. Et quando volebant mittere manum in Dominum Jesum, laudatur turba, quorum timebant lapides, non audentes respondere propositæ quæstioni de Baptismo Joh. Et si turba temerarios metu lapidationis eos ab insano ausu non repressérit, sequẽti parasceve, digne per sanctum Augustinum vituperatur & sceleris in Christum particeps facta est. Dominus Jesus post septem illa Væ, scribis & pharisæis comminata, vocat eos nomine Hierusalem, quicunq; doctrinam & pastorale officium profitentur, & nihilominus veritatem & rectitudinem suppeditant. Inquit enim: *Hierusalẽ,* Hierusalẽ *qui occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te mittuntur.* Quod autẽ solos hos nominat, patet ex verbis textus cũ subdit: *Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina cõgregat pullos suos sub alas, & noluisti;* Ecce manifestè tres partes. Prima Hierusalem, secunda filii Hierusalem, Tertia, Dominus Jesus, qui vult congregare filios quemadmodum gallina. Secundi sunt filii Hierusalem congregandi sub alas gallinæ, Tertii sunt, nolentes congregari sub alas gallinæ seductores & cæci, & stulti pastores & doctores. Hinc jam quæro si qui de tertio ordine doctores & pastores gallinæ volenti congregare, velint studiis gallinæ obstare & contradicere, quem debent audire pulli gallinæ? Licet dicat Dominus Jesus, *omnia quæcunq; dixerint vobis servare & facere, servate & facite.* Certè nisi cæci & stulti fuerint pulli confugient ad alas gallinæ, quantumlibet noster mercenarius pastor, verò pastori oblatret. sed quare Dominus Iesus tam latam distributionem expressit, nisi & nostram diligentiam scripturarum collatione mutuò congruentium ac declarantium collatione exerceret? Non enim ita attenderemus expressum, quam sapit exercitatione inventum, ut habet exercitium sapientiæ & veritatis meritum suum.

Caput XVI.

Intentio Christi, quando prædicatores, & pastores non sunt audiendi.

VAldè notanda intentio Domini nostri Jesu Christi, qua ubi finali discursu totius Evangelii *Mat.* 24. concluditur, non audiendos doctores, prædicatores, pastores, quando & cõtra debitum suũ inofficiosè docent, prædicant, pascunt, uti sunt Hypocritæ, ostentatores, qui omnia opera sua faciũt, ut videantur ab hominibus. Ambitiosi, qui quærũt primos discubitus in cænis, primas cathedras in synagogis. Vani, qui in vanis oblectãtur, volentes in foro salutari & vocari ab hominibus Rabbi. Avari, devorantes domos viduarum. Ficti, qui occasione & prætextu longæ orationis. Corrupti & pestilentes, quia cum habeant creditã potestatem regni, neq; ipsi ministerium pietatis exercent, neq; alios volentes fideliter exercere sinunt. Hoc eis Dominus Jesus improperat cũ dicit, *Væ vobis Scribæ, Pharisæi, Hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum coram hominibus, vos autem non intratis & ingressuros non sinitis,* &c. Pseudodoctores, docentes populum falsa contra veritatem fidei salutaris, ut illi de jurando in templo & in altari non teneri, sed obligari ex juramento, qui in dono oblato juraret. Perversi, culicẽ excolãtes, camelum glutientes, majora legis negligẽtes, & circa minora sæveri, perversi. Mãdatorum hominũ districti exactores, divinæ voluntatis cõculcatores, quia nolunt subditos suos

congregari

congregari sub alis foventis gallinæ salutaris. Hujusmodi cum sint, subditi tamen, quibus regnum cœlorum appropinquavit, quem duorum sequentur, an eos qui non ingrediuntur, & volentes non sinunt, an eum qui per omnem vitam nostram semper ad misericordiam præsto est congregare eos velut pullos sub alis suis? In tali ergo casu tenentur matrem gallinam audire, non falsos, vanos ostentatores, ambitiosos, avaros, perversos, pseudodoctores, pestilentes prædicatores, stultos, cæcos, cæcorum duces prælatos. Tenentur tamen subditi sustinere eos in ministerio, quamdiu sustinentur facere & servare, quæ bene & sanè dicunt, ubi malè dicunt vel docent, non debent eis obedire; nisi velint cum cæcis cæci esse, & ab alis gallinæ & regno cælorum excludi; & à pestilentibus corrumpi & infici. Quomodo enim non pestilentes & mortiferi, quos Dominus Jesus vocat serpentes, & genimina viperarum? Expresse enim dicit Apostolus, *colloquia prava corrumpere bonos mores.* Quorū ergo colloquia prava magis quam corruptorū doctorum, prædicatorum, pastorum, presbyterorū, prælatorum? Horum sermo sicut cancer serpit, non solum sermo, sed exemplum pravum Pronum enim omne malum ad imitationem. Sed quicunque sive Papa, sive pastor alius, unum de pusillis istis scandalizaverit, hoc est, à rectitudine, à profectu viarum Dei prava dogmata, neglecto ministerio, corrupto exemplo impediverit, expedit magis ut mola asinaria ligetur in collum ejus & in profundum maris demergatur, quam sic pestilenter præsideat & corrumpat.

Cap. XVII. *Omnis prælatus pusillos scandalizans est Antichristus.*

OMnis igitur quantumlibet in dignitate præsideat, quanto pusillos scandalizat, & à puritate viarum veritatis & vitæ contra Christi voluntatem retardat, tantò est Antichristus, quoniam omnis talis contra Christum conatur, ut scilicet perdat; pro quibus Christus fudit sanguinē suum: Quid enim aliud est perdere, quos Christus salvare per mortem nititur, quàm Christo abſistere? Christus per obedientiam vult salvare, multi prælati per inobedientiam præceptorum & corruptū exemplū non cūrant scandalizare per omnia illa, quæ Dominus Jesus *Mat.* 24. commemorat ad plebem. Hæc si vera sunt, ut mihi videtur, nisi melius informer, oportet ex superioribus rationibus per quēlibet bonum virum parvulos admoneri, ne scandalizentur. Sed nisi in particulari de singulis deformitatibus & pestilentibus prælatorū corruptis exemplis admoneantur, minus vitare poterunt. Hæc si doceamus, mox hypocritas, ostentatores, ambitiosos, vanos, illecebros, avaros, prælatos, non solū contra nos, verum & contra cōmissum populū concitabimus. Licet Dominus Jesus, qui scandalum passivum prohibuit; omnium scandalizantiū dedecora publicè prædicavit in populo *Mat.* 23. Non solum sandalizantium dedecora detegens, sed & æternum ve scandalizantibus denuncians. Verum qui hoc Domini Jesu exemplum sequi volet, sciat, quia Dominus Jesus, quando hoc prædicavit, jam paratus erat crucem bajulare, cujus qui nolit sequi exemplum, sinat scandala quieta passim pullulare. Semper enim videndū, ne medicina morbo nocentior sit, propter tempora periculosa. Et unde periculosa? nisi propter corruptam vitam passim prælatorum Ecclesiæ. Hæc licet ad Scribas & Pharisæos Dominus Jesus dixerit, non tamen propter illos, quibus regnum Dei mox postea auferendum, sed in longinquum doctrina respexit scripta propter nos, quibus à nostris pastoribus, prædicatoribus, doctoribus, quando non sani fuerint, simile periculum impendet. Expressè namq; Dominus Jesus in fine hujus *cap.* 24. duo genera servorum vocat super familiam suam constituendorum. Notat quosdam fideles & prudentes, dantes familiæ escam in tempore. Alios servos malos, qui ex mora Domini malā & stultam fiduciam capientes comessantur; inebriantur; extolluntur, super conservos tyrannidem excercent. Quicunque illorum exemplo corrumpitur, ut cum eis in foveam cadat, non excusabit illum sua ignorantia vel cæcitas vel stultitia. Si quis per cæcitatem & stultitiam scandalizatur, cæcus & stultus est, quia per propriam cæcitatem illorū corruptelas adeo probat, ut sequatur in corruptelam. Qui verò per sanam doctrinam & bonum exemplum scandalizatur ut pejor fiat, hic non inter pusillos habendus, sed inter Scribas & Pharisæos, qui sapientiæ consilia respuit, hic Prophetas lapidat & occidit, hujus interitu sapientia gaudebit & ridebit. Passivum ergo scandalum, duplex est, quoddam pusillorum, quo pusilli scandalizantur, alterum pharisæorum, de quo Dominus Jesus, melius esse ut scandalizentur, quam ut veritas taceatur. Pusilli scandalizantur ex malo, pharisæi scandalizantur ex bono. Assumitur quandoque ad regimen, qui non assumitur ad sapientiam, cujus est authoritas absq; dignitatum sola potestate. Sed quia nulla data potestas contra sapientiam & veritatem non deferendum ducatui cæco, quia qui cæcum duce sequitur, & qui in foveam cadit propter cæcitatem ducis, non propter auctoritatē ducis, minus cadit.

Caput XVIII.

Quantum subditi prælatis & superioribus suis obedire obligantur.

COnsideratu dignum, quantum debet subditus prælato suo, & inferior suo superiori. Hoc enim debitum non est conditionis ut sit debitū absolutè, sed magis est pacti cum prælato. Non enim superior Dominus est inferioris, licet inferiores Dominos eos vocent & superiores aliquando justis causis perferant. Nisi tamen superiores juxta debitum pacti, legi pactorum æqui sint, non tenebitur subditus integro debito, sed quantū ille legem superioris implet, eatenus debitor est subditus. Unde si prorsus legem ille prælatorū abjecerit, jam tunc nullo debito ligatur subditus. Omnis enim illa subjectio voluntaria & spontanea esse debet, quare non subeunda nisi cum deliberatione. Deliberatio autē causā considerabit & fructum. Unde quandocūq; causa cum fructu ejuscemodi sunt, ut movere possent deliberantem ante contractum, pari ratione solvunt obligatum, quando alter contrahentium deficit in promisso. Ferè enim ex natura hujus obligationis est, ut subditi superiorem sibi eligant, quatenus talē eligant, in quo & ex quo suæ deliberationis fructū & causam proxi-

me conjectent. Videntur autem omnium cautissimè agere in eligendo mendicantes, qui quotannis electionem sibi renovant, licet non in singulis annis novum sibi eligant. Sed si non esset, cui tutè se committerent, possent ejus in locum alium eligere meliorē. Si n. cum statu mutato mutaretur in pejus, expediret utriusq; discedere. Quod ergo de matrimonio sponsi & sponsæ fingunt inter Episcopū & Ecclesiā, debitæ fidei sacramentū est, nō indissolubilis vinculi; alioquin casu nullo libellus repudii locum inveniret. Quia verò sponsus non est, sed paranymphus esse debet, cū tamen sæpè non sit. Deberent ergo semper deiici à dignitate, quando indigni essent præsidentia. Indigni autem semper, quando solum infructuosè. Sustinentur autem, & id majorum incommodorū timore, sicut & meretrices in civitatibus. Deberet etiam simile esse de regibus. Unde in omni Republica bene instituta, summus magistratibus vel tempore vel autoritate, ut vel annuus tantum fit, vel suffragiis consentientium ab insolentia compescatur. Quid n. electio signat, nisi libertatem deliberantis? Oportet n. parere meliori, & hunc debet electio conjectare, à quo quantum electio deficit, pro tanto ei non est obediendum. Unde esset perfecti viri, quantum honestè possunt, sese subtrahunt ab eis exemptiones quærunt, & habent in multis ex jure communi. Ex hoc fundamento non solū regibus non parendū in malis, verum etiam jure deberet regno turbari, nisi majore damno timerentur accepta mala resartū iri. Sed publico cōsensu impensæ & opera perditæ, quādo suscepta plaga priore vulnere resarcitur.

CAPUT XIX.

Quod magis sapienti quam papæ consentiendum.

UBi sapiens à papa discrepat, potius & magis est sapienti quam papæ standum aut consentiendū. Quia sententiam excommunicationis à sapiente latum Papa absolvere non potest, qualis est illa sententia: *Qui non amat Dominum Jesum, anathema sit.* Hanc sententiam papa absolvere non potest, neq; vinctum per eam absolvere. Manet autē quisq; tantum recisus à Deo & excommunicatus, pro quanto Deum non amat, licet sit in statu salutis & gratiæ, cum communionem tamen illam nuptialem amplexuum & osculorum non participat, quam sentit amans. Multum n. differunt inter se *desiderans, diligens & amans.* unde timens Deum, excōmunicatur à gradu desiderantium, desiderans à gradu diligentium, diligentes à sublimitate ac dignitate amantium.

CAPUT XX.

In contradictione papæ & sapientis, quid agendum.

IN casu simultatis & contradictionis inter papam & sapientem, non solum papa tenetur audire & sequi sapientem, & sapiens in his quibus verè sapiens, hoc est, in quibus creditur sermo veræ sapientiæ secundum immaculatam legem Domini, nullatenus debet à sua sententia discedere, & sequi papalem autoritatem. sed & omnis Ecclesia fidelium, qui cognoscit rectum sermonē sapientiæ, debet similiter adhærere sapienti. Factū hoc nuper in concilio Constantiensi, quando Joanni XXIII. dissenserunt fideles & Joh. Gerson. consenserunt. Quis n. hodie contradicentibus ac dissentientibus Eugenio ac Bernardo Clarevallense, non Bernardo magis quā Eugenio cohæreret? Docet hoc exēplo suo Eugenius, qui conservas illas monitiones & correptiones *de Consideratione* plurimas tā desideranter acceptavit. Pontificum igitur mandata, quantum obligent, ad Theologum diffinire spectat, si tamē verè theologizet. *Quis est hic & laudabimus eum?* Plus igitur consensu sapientum Ecclesia in unitate, quam prælatorum regimine continetur. Quia sapientum consensus afficaciter à Deo dirigitur: Prælatorum regimen sæpè non ita, ut quando cæci cæcos ducunt, vel deserunt, vel errare sinunt.

CAPUT XXI.

Quod sæpè verus papa est Pseudoapostolus: verus prælatus falsus pastor.

VErus prælatus, qui legitimo titulo in cathedra Petri sedet. Justus verò titulus cēsetur, qui vel canonica electione, vel superioris collatione provenit. Sequitur igitur, quod sæpè verus papa est pseudoapostolus, verus prælatus falsus pastor, verus præsidens falsus Episcopus. Oportet ergo populum sæpe & perferre pseudoapostolos & Evangelistas, pseudoepiscopos, pseudopastores, alioquin pejor fiet scissura.

CAPUT XXII.

Papa quando non ædificat, nihil facit, nisi periculosè.

PApa debet esse prudens & fidelis servus, quēadmodum ægroto medicus peritus ac diligens. Unde sicut ægroto medicus imperitus aut negligens nihil facit, nisi periculosè: Sic summus pontifex, quicquid non fida ac sapiente integritate facit, aut contra hæc facit, nihil est quod facit. Quia constitutus ut ædificet, quando non ædificat nihil facit. Quia constitutus ut dispenset, qui non fideliter dispensat, verè dissipat. Sub temulento & perfido mercenario pastore grex perit. Cui ebrio, somnolento, securitatem promittenti, nemo de grege sapienter credit. Longè ergo aliter Petro & Apostolis, Dominus Jesus claves regni cœlorum tradidit, aliter nostris prælatis. Prudēs enim & fidelis servus constitutus super familiā Domini sui dans mensurā tritici in tempore, hoc est, pabulum altissimum omnium studiorum pietatis sollicitudine, circa pervigili oratione, doctrina, bono exemplo, præcedens, proficiens subditis, quantum solet caput sanum ac dignum prodesse in populo. Nostris vero prælatis negligentiam, lasciviam, incuriam, pompam, præeminentiam, censuram, rigorem securitatem mandatorum, tutelā conservandæ prælationis. Has ergo nō puto claves regni cœlorū, immo puto clavem esse pharisæorum, qua nec ipsi ingrediuntur, cum per ista non ingrediantur,

& alios

& alios ingredi non sinant, malo exemplo corruptos & impeditos. Quantumcunque certent pro clave potestatis,& verè certent,quia revera clavis est; magis clavis est & verior clavis pietatis, sine qua nihil facit clavis potestatis: & ubicunque fuerit, semper invenit sibi conjunctam clavem potestatis. Nunquã per has artes Petrus, Paulus januam regni cælorum gentibus aperuissent. Nunquam suo consilio,suo studio,suo exemplo,duxissent, liberassent à jugo servitutis & corruptionis. Liquet hoc ex familiaribus eorum;qui quanto magis illorum conscii,tanto sunt morum socii. In omnibus enim cathedralibus Ecclesiis collegiatis,ubi sunt crassiora beneficia, semper qui claves anteferreas habent,primi sunt ex domo Papæ & Cardinalium:qui quales in ædificatione sunt, nisi qualiter ibidem unde venerunt instituti sunt.Nunquam hoc fastu Cardinalium cum Apostolis & discipulis vel in Hierosolymis Præside Romano ac pontificibus,nunquam Antiochiæ,nunquam Romæ nisi majoribus armis invito Nerone,invito Senatu januam regni aperuisset: januam dico regni cælorum, quia sui regni fortassis ita potuisset aditum aperire. Sed postquam per Spiritum sanctum charitas diffusa fuit cordibus eorum, & per charitatem confirmati sunt, & per charitatem & fortitudinem animati sunt Evangelizare,& pati pro salute credentium,cooperatus est eis dominus, ut ostium salutis ac regni aperiretur credentibus, non fidem dante Petro interius, sed exterius tantum seminante verbum evangelii, in quo nulli vel gratia vel sapientia,justitia, est magis quam in libro scripto vel impresso.

CAPUT XXIII.

Declaratio verbi Apostoli, non est potestas nisi à Deo.

NOn perfunctoriè aut superficialiter legendum aut intelligendum verbum Apostoli ad Romanos: *Non est potestas nisi à Deo,& quæ à Deo sunt,ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit,Dei ordinationi resistit.* Possunt enim qui in potestate tam corporali quam spirituali errare,& graviter errare, ut in via Dei scandalizent subjectos,& obedientes in mortalem errorem præcipitarent. Liquet hoc de Romanis Imperatoribus Christianæ fidei & pietatis persecutoribus,quibus forti constãtia Laurentius & Vincentius restiterunt. Imò si populus pietate incensus arma contra furentes illos Imperatores movisset,& ita illorum insaniam cohibuisset, non putarem in hac secessione mortaliter populum peccasse.Imò Augustinus necem Domini refert in tacitum plebis consensum, quòd Principibus molientibus non restiterunt. Et Hieronymus aperte sanctam rusticitatem asserit nocere in Ecclesia Dei,quanto destruentibus eam non resistit. Et Ambrosius, una cum Gregorio, volunt non carere scrupulo societatis occulto, qui manifesto sceleri desinit obviare. Sceleratis ergo potestatibus oportet obviare,nisi velimus occulta societate participare. Verba ergo Apostoli de potestate, sicut alibi moderatur ipse dicens; *Non est potestas nisi in ædificationem*, intelligenda sunt. quatenus enim ædificat potestas,à Deo est,& quatenus non ædificat,qui resistendo ædificat, à Deo potestatem resistendi habet: Posse igitur ædificare potestas à Deo est,& qui plus ædificat, plus in potestate est. Plus igitur in vera potestate Paulus quam Petrus, plus Bernardus quam Innocentius vel Eugenius, plus Franciscus quã Honorius.Præcipiuntur subditi monere prælatum. *Dicite Archippo vide ministerium tuum,ut impleas illud.* Immo præcipiuntur subtrahere se ab omni fratre ambulante inquiete & inordinate.Igitur multo maxime à prælato corrupto.

CAPUT XXIV.

Clerus corruptus maximè Ecclesiam destruit.

NEmo magis Ecclesiam destruit,quam corruptus clerus. Destruentibus Ecclesiam omnes Christiani tenentur resistere, usque etiam ad ultimos,puta rusticos, juxta illud: *Sancta quippe rusticitas quantum Ecclesiam Dei ædificat vita merito,tantum nocet si destruentibus eam non resistit.*

CAPUT XXV.

Insolentia prælatorum & principum oritur ex nequitia & stultitia populi.

OMnis error,omnis licentia,omnis insolentia prælatorum, principum & regum ex malitia, nequitia,stultitia populi ortum habet.patet hoc satis ex bonis,magnis quibusque civitatibus,ubi minor principum licentia, magis autem ex optime rectis optimorum religiosorum monasteriis, ubi nihil sibi licere prælatus æstimat,præter rectum,& si quando aliter putaret, non diu sineretur. Maximè autem ex facto Joannis Baptistæ regem arguentis, de his qui non licebant, insolentiam regis non admittentis. Et si plurima populi pars fuisset ejusdem sapientiæ,nisi corrigeret, non eum regno sustinuissent.Tales igitur uti omnes sunt principes ex populi peccatis,velut ex originis nido pullulantes.Nihil mirum ergo, si vipera suo partu damnificetur, si in re familiari ac dura servitute calumniam patiatur à principe populus foris:quia nulla damna pietatis ac religionis in Deum persentit. sentiat foris, ut per sensa foris vexatio aliquando det intellectum auditui, ad sentienda majora interiorum bonorum detrimenta.

CAPUT XXVI.

De dispensatione prælatorum, unde habeat fundamentum, & quando non opus est eam petere, & quare petitur.

MAndatorum implendorũ esse nõ solum differẽtias,et ante declarationẽ evangelii, sed esse gradꝰ Judæorũ Scribæ cognoverunt.Sed & Dn. Jesus sui oris oraculo explanat dicẽs: *Primũ omniũ*

mandatorum, diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & tota anima &c. hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Et confitentem Scribam, hæc esse majora omnibus holocaustomatibus & sacrificiis, Dominus Jesus vult vera confitentem commendavit, non cum longe esse à regno Dei. Verum erat hæc duo majora esse omnibus holocaustomatibus. Hic autem gradus majoritatis tantam habet vim, ut in causa coincidentiæ duorum legis mandatorum semper majus ac primum mandatum, minoris obligationem excludat. Nō enim in lege Dei est contradictio, & ideo servis Dei nō est perplexitas. Et super hac veritate solida fundatur omnis prælatorum licentia dispensandi. Immo quia in lege Dei contradictio esse non potest, ac per hoc neq; servis Dei perplexitas. Tenetur omnis fidelis Dei servus, mox absq; quacunq; dispensatione minoris mandati sese promptum accingere ad majora, quando non potest utrumq; Docet Dominus Jesus de coincidentia duorum legis mandatorum, de honoratibus parentibus, & de offerendis muneribus, quorum primum naturale & necessarium, reliquum voluntarium & liberum. Omnibus enim holocaustomatibus & sacrificiis majus est non solum parentum necessitatibus, verum etiam proximorum indigentiæ subvenire, etiam si sacrificium voto & juramento firmaveris. Sed quod in talibus dispensatio petitur, fit aut propter metum ignorantiæ propriæ, aut vexationis aliunde.

M. WESSELI GRONINGENSIS, PHRISII,

PROPOSITIONES XX.

DE POTESTATE PAPÆ ET ECCLESIÆ; & de duobus mandatis charitatis.

I. Omnis aversio à malo, omnis conversio ad bonum, omnis justificatio, omnis unio spiritualis cum Deo, ex duobus illis primis mandatis.

II. Omne pendens tendit, ut perventu in perfectum absolvatur.

III. Omnis igitur lex & Prophetica promissio, & præcepta sola charitatis perfectione, pendent implenda.

IV. Quamdiu illa duo mandata non perfectè fuerint impleta, non perfectè implebit Deus promissionem suam dè ingressu regni.

V. Omnis potestas Papæ prærogativa extra & supra cæteros in Ecclesia pastores est merè jurisdictionalis.

VI. Omnis jurisdictionalis ecclesiastica potestas debet esse secundum arbitrium viri sapientis, prout utiq; verè sapiens determinabit.

VII. Hoc debitum creditæ potestatis non facit summos Pontifices inerrabiles, ita ut non possint errare, aut ita ut necessitet eos in bonum.

VIII. Nulla ecclesiastica sive ordinis sive jurisdictionis potestas, potest quenquam suo arbitrio facere, ut illa duo mandata perfectè impleat.

IX. Potest jurisdictionis potestas Papæ ministerium facere in monendo, docendo, movendo, ædificando, verbo & exemplo, regimine, ministerio Sacramentorum.

X. Sed ut ædificentur, nullius potestatis aut imperii jura exercet in cordibus ædificatorum, ut ideò intus ædificentur, quia Deus vult.

XI. Deus, qui Papam constituit super familiam suam, non requirit ab eo, ut subditorum corda convertat & inflammet, sed ut ad hæc fideliter communicetur.

XII. Volentem aliquando Paulum evangelizare Spiritus Jesu non permisit.

XIII. Jurisdictionalis potestas est earum rerum, in quibus homo ab homine regendus.

XIV. Quæ immediatè inter Deum & hominē geruntur, hæc sibi Deus dijudicāda reservavit.

XV. Qui, quæ intra hominem sic aguntur, ut nullis indiciis foris pateant, scire non potest, judicare non debet.

XVI. Quando purgandus oculus aut quam purus esse debeat, quo dignus inveniatur videre Deum, nullus mortalium diffinire potest.

XVII. Quæ Papa de se ipso diffinire nosse non potest, hæc non potest in aliis judicare.

XVIII. Qui neque potest neq; debet: si vult judicare, peccat & errat, & judicium nullum est, velut à non suo judice latum.

XIX. Omnis actus ex taliter nullo judicio sequens etiam nullus.

XX. Plenaria remissio prærequirit judicium de perfecto, purgato oculo. Unde non efficacior illa remissio, quam sit verax præcedens dijudicatio.

PRO-

Propositiones XIII.

DE POTESTATE PAPÆ ET MATERIA INDULGENTIARUM missæ Domino Iacobo Hoeck Decano Naldicensi.

I. Non amplius Papam posse super pœnis relaxandis, quàm super peccatis remittendis.

II. Non magis hominem impunem esse à supplicio, quàm sit immunis à peccato.

III. Omne peccatum quantumcunque veniale suo naturaliter supplicio, æternis legibus colligatum, propter innexam imperfectionem, distantiam, dissimilitudinem, turpitudinem, reprobationem, ignominiam, & repulsam à fruitione.

IV. Multos verè confessos, contritionem & indulgentialem conditionem executos, verè parvulos in Christo, verè adhuc valde informes Christo, multo partu opus habentes, antequam Christus formetur in eis.

V. Papam nulla potestate arbitraria posse perfectè formare Christum in parvulis & imperfectis.

VI. Papam non posse evacuare, quod ex parte est; non posse facere, ut veniat, quod perfectum est; non posse facere de viatore comprehensorum; nec posse viatorem perfectum etiam in termino vitæ constituere.

VII. Papam non ampliùs posse super meritum passionis Christi, quàm super baptismum in Spiritu sancto.

VIII. Nullam sponsam divinum illum thalamum intraturam, nisi perfectè menstruis omnibus purgatam, totam pulcram, immaculatam, & judicio Salomonis pefectè decoram.

IX. Maculas menstruorum nihil esse, nisi male perfectos amores.

X. Nisi perfectè amantem, minimè posse gaudere Deo.

XI. Omnem imperfectum amorem, exclusum à perfecta fruitione.

XII. Omnem exclusionem amanti pœnalem esse.

XIII. Papam pœnales exclusiones, & chaos magnum firmatum inter imperfecte amantes & perfectè amandum tollere non posse.

Propositiones XXXII.

DE THESAURO ECCLESIÆ ET PARTICIPATIONE, PER quem, quibus, & quomodo thesaurus iste dispensetur, & de qualitate Purgatorii.

I. Participatio cœlestis Hierusalem est in id ipsum.

II. Participatio in id ipsum est penes perfectam charitatem.

III. Qui de profectu & perfectione omnium timentium Deum, rectè & perfecte gaudet, æstuat & glorificat Patrem, qui in cœlis est, hic perfectè particeps est omnium timentium Deum.

IV. In participatione cœlestis Hierusalem semper mensura desiderii, est mensura participii.

V. Papa quanto potest fideli ministerio hoc desiderium suscitare, tanto potest facere participes omnium timentium Deum.

VI. Qui non potest imperantis jura exercere in desiderio, non etiam potest arbiter esse in participio.

VII. Participatio in idipsum quædam beatitudinis est, quædam sanctificationis.

VIII. Participatio sanctificationis quædam actualis, quædam habitualis.

IX. In illa Hierusalem, quæ sursum est, quæ est mater nostra, semper actualis nihil nisi Deum amantium, aut propter Deum.

X. Actualis participatio quædam perfecta, quædam imperfecta.

XI. Perfecta participatio nulli contingit, nisi duobus illis primis mandatis impletis.

XII. Actualiter nemo participat omnium timentium Deum, nisi qui actualiter cognoscit, æstimat, desiderat, omnia bona timentium Deum; & actualiter inde glorificat Deum Patrem in cœlis.

XIII. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

XIV. Pro mensura dilectionis est mensura cooperationis in bonum, & participationis in idipsum, & participationis timentium Deum; si parum, parum; si multum, multum; si habitualiter, habitualiter.

XV. Si ex mensura dilectionis pendet mensura participationis, solus ille potest efficaciter decernere participationem, qui solus potest infundere dilectionem.

XVI. Post Deum, & Salvatorem, potius in voluntate fidelium, quàm in potestate Papæ constitutum, quis quanto particeps fiat omnium timentium Deum.

XVII. Omnibus credentibus in nomine unigeniti filii Dei, data potestas filios Dei fieri; ergo hæredes; ergo participes.

XVIII. Hæredes Deo Papa non potest facere cohæredes Christo, cum ad habitum non sit motus. jam enim sunt.

XIX. Thesaurorum Ecclesiæ non facit particeps, quo sive volente, sive non volente, fidelis nihilominus pro primi mandati mensura participat.

XX. Qui thesaurum ecclesiæ non adhuc sapienter habitu vel actu æstimat & concupiscit, non adhuc participat, quia solum pro tanto participat, quanti æstimat.

XXI. Thesaurus Ecclesiæ, cæleste regnum, nuptialis fruitio, sanctum Sacerdotium, realiter idem sunt, ut unum non sine reliquo contingat.

XXII. Nulla fidelis anima nuptialem illam vocationem audiet: *Veni sponsa mea; veni, coronaberis*, nisi præcedant illa, quæ dignam faciant hac vocatione, ut sit judicio veri Salomonis ante tota formosa & perfecta.

XXIII. Totam pulchram, totam formosam solus ille judicat & vocat, qui desponsat.

XXIV. Qui vel se vel proximum nuptialibus amoribus digne exercitatum judicat, seipsum seducit, & veritas in eo non est.

XXV. Neque Prælatorum auctoritas, neque sacramentorum veritas in hac vita immunem constituunt à peccato.

XXVI. Qui non potest immunem à peccato reperire, non potest impunem decernere.

XXVII. Amanti animæ gravissima afflictio est, sanctorum desideriorum dilatio, quam neque tollere potest Papa neque debet.

XXVIII. Naturale, justum, sanctum, imperfecte amantibus animabus hoc purgatorium, ut nuptialiter, sed imperfecte amantes thalamo sponsi excludantur.

XXIX. Purgatorium, ut si verè purgatorium sit, oportet ut sordes purget.

XXX. Sordes amoris nihil ita purgat, ut æstuans, dilatus & sitiens amor se ipso incenditur, quemadmodum sapientia consideratione inclarescit. erit enim ignis, qui probet opera uniuscujusque.

XXXI. Post hanc vitam quædam peccata dimittuntur. igitur post hanc vitam charitas perficitur.

XXXII. Alias pœnas dolorosas ex igne non refello, sed principaliter purgatorias esse nego.

M. WESSELI GRONINGENSIS, PHRISII, DOCTORIS THEOLOGI, Responsio, *DE POTESTATE PONTIFICIS Romani in indulgentiis.*

JACOBUS ANGULARIS DECANUS Naelduicensis M. Wesselo S.

NON minus (mihi crede) dignissime Wessele, ego ad te scribere, quam tu meas accipere literas, jam dudum desideravi, sed aut nuncium non habui, aut adeo fui necessariò & quidem sæpius secularium rerum tumultibus occupatus, quod ne minimum quidem tempusculum, quo tuis scriptis intenderem, aut contemplationi vacare possem, habuerim. Et revera me mea in laqueos hos, qua nihilum petentibus negare scio, dejicit cordialitas. Verum nunc bonum mearum nactus literarum bajulum, ex somno tantum mihi temporis surripui, quod nostra tibi de te tuisq; propositionibus mentem transscripsi, & quidem inculte atque confuse. Inprimis itaq; te scire cupio, me nullatenus in te deceptum esse, quippe quem majorem experientia, & tuorum scriptorum lectitatione, postea cognovi quam ante plurimorum & quidem magnorum relatu audiveram. At unum duntaxat ex literis tuis colligo, quod virum grandem (mea opinione) vehementer dedecet. Id est, quod dura te jactas cervice, qua cunctis in dictis tuis quandam niteris inveniri singularitatem, adeo ut plurimorum judicio Magister contradictionis, merito valeas appellari. Et (ne dubites) tua doctissimi viri singularitas plerosque scandalizat. Fateor ingenuè, alterius me esse contradictionis, qui non nisi ob maximas causas à communibus veterum patrum soleo recedere limitibus, eosq; defendere magis quam impugnare. Meministi (haud dubito) hujusce opinione grandem hunc virum Buridanum, in *Ethicorum suo proœmio* extitisse, quando dicit, sese *modernorum adinventionibus crebrius, traditionibus verò antiquorum nunquam deceptum fuisse.*

In materia indulgentiarum non possum à te non dissentire, neq; te rationibus oppugnare intendo. Quæ nam enim spes quæso mihi esse potest, durum illud atq; inexpugnabile tuum atq; imperterritum caput rationibus expugnare, quod neq; malleo communis credulitatis omnium, neq; authoritatis antiquorum patrum gladio valet emolliri. Meam duntaxat opinionem atq; judicium paucissimis explicabo. Verum est, de indulgentiis nihil expresse ex sacra scriptura haberi, nihil de ipsis veteres scripsisse doctores, quanquam Gregorius dicatur, (quod nusquam tamen legi) septennes Romanis in stationibus indulgentias collocasse. Ex hoc tamen non audeo (quemadmodum nec debeo) illam tecum sententiam effundere, ut prælatos hoc facientes observantesq; errare credam. Et revera (ut nihil te celam) horrore attonitus inauditæ veritatis primitus scribere destiti, quāvis semper speraverim te illa potius conferentiæ & indagandæ veritatis gratia quam assertivè pronunciasse. Non. n. te ad illud asseverandum movere debet, quia in sacra Scriptura & evidentibus Apostolorum traditionibus de ipsis haberi nihilum. Cum pleraq; dignoscas, quæ nō minus sub pœna ignis credere oportet

oportet illis quæ in prædicta fidei regula continentur. *Multa enim dicit Evangelista, fecit Jesus quæ non sunt scripta in libro hoc.* Hujusmodi autem est (ut de cæteris taceam) quod Petrus fuerit Romæ. Credere te non ambigo confessionem Sacramentalem de necessitate existere salutis, ad bonum sensum nescio tamen, an bene scires in regula fidei stabilire. Scio doctores ad hoc cōplures conatos fuisse, sed an rite (ita quod duram cervicem convincere possint) fundaverunt, tibi magis judicandum relinquo. Ego præter Scotum mihi utcumq; in hoc placētem, vidi neminem, quamquam non admodū mihi displiceat dicere ut aliqui volunt) illam obligationem non esse scriptam in libro Evangeliorum, sed eam Apostolos à Christo audivisse, & ab Apostolis ad nos usq; pervenisse authoritate Ecclesiæ, ex qua quantum pendere debes ipse videto. Istud idem nostris nonnulli volunt de indulgentiis etiam asserere. Vides quorsum ista tendunt. Ipse siquidem in hoc tanquam in nostræ conscientiæ basi & fundamēto, tibi etiam ex corde repugno, firmiter credens, asserensq; Papam posse nedū unam horam indulgentiarum, sed & plures annos, imo & plenariam decernere indulgentiam. Neq; tamen credas me adeo desipere cum plerisq; ut consentiam firmū fore quicquid Papa in talibus statuerit, etiā si deliret statuendo. Hoc tantum firmum esse, quod in hujusmodi statuerit, clave non errāte, & Christo non reprobante. In mentē venit dictum venerandæ circumspectionis & maximæ scientiæ viri (quem tu melius, ut credo Parisiis Decanum nostræ Dominæ novisti) Magistri nostri Thomæ de Curcellis. Quibusdam. n. in Basiliens. consilio Papæ potestatem plus debito extendentibus, fertur dixisse, *sibi à Christo dictū, quicquid ligaveris super terram, erit ligatum. Non autē quicquid dixeris esse ligatum.* Dices fortassis, non sufficit dicere, nisi dicti rationē adjunxeris. Revera, charissime Wessele, pro magna tibi ratione imò magis quā ratione debet esse Papæ nedum, sed & omnium tam prælatorū quam doctorum autoritas, qui omnes indulgētias aut largiuntur, aut largiendas esse scribunt, docentq; recordare Augustinū dixisse, *Evangelio nō crederem, nisi me auctoritas Ecclesiæ compelleret.* Nonne etiam in corpore juris per Ecclesiā approbari pleraq; de indulgētiis capitula loquuntur? Nonnè venerabilis Gerson ad idem esse videtur, dicens: *Indulgentiarū concessionem nō esse parvi pendendā, sed devote in fide, spe, & charitate Christi, qui talem dedit hominibus potestatē, amplectendā? Constat ejus,* ut ejus verba prosequar, *quod fructuosior sit & acceptabilior cæteris paribus talibus innitens operatio, quā alia eisdem nō innitens. Consilium est igitur* (subdit ipse) *solidum & sanū, ut absque curiosa discussione, de præciso & certo earū valore, studeat homo pius tales acquirere.* Idē ipse in principio ejus, quod *de indulgētiis* fecit opusculi, (in cujus circa finē prædicta habētur verba) videtur in sacro velle Evangelio hujusmodi pontificum fundare ac stabilire potestatē. Allegato namq; illo Mat. 18. *Quacunq; alligaveritis* &c. cum nōnullis aliis Sacri Evangelii passibus ait, *fundatur deniq; super præmissis potestas omnis, indulgētias conferendi.* Iste siquidem noster doctor cum sentiat (& quidem bene opinione mea) nullum purum hominē, imò neq; totam Ecclesiam posse quippiam ad peccatum mortale obligare. Videtur contra tuam æstimationem vel istud Christi dictum: *Quodcunq; ligaveris super terrā,* non de peccatis, sed de pœnis intelligi. Cum his ego ita esse & prædico & doceo. In ea itaq; re, quo ad palum nostri certaminis meum nunc percepisti judicium, & quidem pro personæ qualitate merito flocci pendendum. Mea namq; de indulgentiis sententia est ista. In confessione Sacramēti, quæ nonnunquam de attrito facit contritum, in temporalem mortali crimini debita perpetua pœna commutatur. Hanc temporalem pœnam quo ad usq; per sacerdotem fuerit taxata & injuncta, de foro Dei æstimo, & non Papæ, cum verò fuerit injuncta & virtute clavium ad eam pœnitens obligatus, jam eam de foro Ecclesiæ judico. Super hanc Ecclesiam habens potestatem, non quod ejus arbitrium sit apud Papam, ut quicquid in talibus Papa decreverit, ideo in foro divino sic subsistat, quia de illis Papa sic voluit, neq; quod Papa possit illam pro libito suæ voluntatis remittere, sed quia pro illo possit de Thesauro Ecclesiæ satisfacere, meritaque sanctorum & præcipue passionis Christi in locum illarum pœnarum ordinare. Neq; hujus assertionis meæ oppositum, quas mihi tradidit præceptor meus Engelbertus Leidensis tuæ ostendunt propositiones. In quibus longe aliter, quam communes Ecclesiæ doctores, *Thesauri participationisq;* vocabulis ut videris, quo fit ut eis non ad rem sed ad vocem duntaxat contradicas. Concedunt omnes tecum, Papā neq; posse cuipiam gratiam conferre, neq; si ipsemet aut alius quispiam in gratia sit judicare, & multo minus præcipere, ut quis sit in gratia. Sed quod ex his tua intentio possit deduci, fateor me non intueri. Ex his enim solum inferri potest, Papam neq; indulgentiarum capacem facere, neq; talem quempiam certitudinaliter judicare posse. Quod rursum cuncti tecum affirmant, verum tamen omnibus tuis istis præmissis, sive antecedentibus stat in veritate oppositum consequentis, per te illati, Papam scilicet verè contrito confessoque ac conditionem implenti posse indulgentiam modo dicto conferre, etiam si papa id exigat plenariam, quatenus tales carne soluti mox evolent ad regnum. Neq; vereri debes, si Ecclesiam peregrinantium nobiscum ita extollas te blasphemū in regem, regnum cælorum offensum ire. Nam sordes, quas ne libens quidem videris in pulcherrimum illud regnum velle recipere, magna pro parte ex mole corporis animam gravantis præveniunt, carneque deposita mox abluuntur cessantque. Non sunt in ea tunc immundæ cogitationes, non tot insipientiæ, ignaviæ, pigritiæ. Sanctorum desideriorum dilationem, quam probè dicis amanti animæ gravissimam afflictionem, rei desideratæ exhibitione Deus ipse tollit. Non est etiam inibi amor aliquis impurus, sed omnia ibi pulchra, omnia perfecta sunt in suo genere. Nihil illic impurum vel imperfectum. Non itaque ob istas sordes abluendas animam, quæ lucrata est plenariam indulgentiam, in purgatorio necesse est detineri, quo minus statim evolet, dummodo eo in statu moriatur. Purgatorium non est sordibus, sed potius à pœnis, quæ ibidem solvuntur, purgandum Theologi nominant. At quanquam quæ dixi possibilia docenda populoque prædicanda sunt, vix

tamen crediderim de centum milibus animam unam quidem, sic statim evolare, cùm hoc prægrandi quodam glorioso, soleo de beatissima Dei genitrice prædicare. Fortassis enim, immo sine forte, credens indulgentiam adipisci, aliquod est crimen aut per oblivionem aut per negligentiam non confessus, cujus pœnam nisi hic solvat, in purgatorio patietur. Insuper quis in momento adeptionis earum illico decedit, aut potius quis non post adeptas crimina aut committendo aut omittendo nanciscitur. Omnes quoque (ut satis tuæ videntur innuere propositiones) manent, vel in venialibus, & quotidie offendunt.

Ipsa siquidem manentia peccata nullus asserit esse dimissa, vera tamen manet ista conditionalis, quod si quis sit verè de omnibus contritus & confessus, impleveritque opus indulgentiale, illi potest Papa de thesauro Ecclesiæ communicare. Itaque si sic plene contritus absque novi peccati perpetratione moriatur, mox evolabit. Talem indulgentiam supremus Papa Christus latroni impartitus est in cruce. Nec ista mirari vir doctus debebis, cum secundum omnes tanta posset esse contritio, quod omnem culpam & pœnam deleat, faciatque absque aliqua dilatione ad regnum evolare. Adultus etiam quantumcunque fuerit criminosus & Christo difformis si mox baptisatus moriatur, statim candidissimus, purissimus & in Christo perfecte formatus in regno apparebit. Neque regnum, ut videris, formidare sordidum & turbulentum faciet in sua receptione, qui tamen si supervixisset multo partu opus habuisset, antequam Christus formaretur in eo. Video papirum deficere, ea propter finem facio. hæc ergo prout multiplex diversaque occupationum varietas permisit satis improvise, atque alio distractus de te tuisque propositionibus calami officio designavi, petens ut ipse qui magis est collectus, & ob id beatior, quæ ego confuse nimium more occupatorum & aliis intentorum scripsi, colligas & rursus mihi quam primum scribas. Tuum siquidem erit ex his, quibus convenimus, & dissentimus elicere, nosque in puncto contradictionis, ad rem statuere, Uti nostri veritatis doctores (quanquam nominales appellentur) satius his, qui reales dicuntur efficere solent. Quo facto ad id peccatum quasi ad signum Romanum & auctoritatum telis tecum libens sagittabo. Eo enim pacto fiet, spero, ut veritas tandem in difficilimis facile inveniatur. Non Wessele Deus nobis hæc otia dedit, quæ tibi, sed tamen haud postponam scribere posthac. Quam primum semper tua scripta recepero, scribam. Neque tamen potero post hac tantum occupari, quin uti jam semel iterum atque tertio pollicitus sum, indilate semper tuis scriptis vel parum dictando responsum dabo. Interim, ò dulcissime Magister noster optime, vale. Ex Naelduuick. IX. Calendas Augusti, per vere tuum (ut plene dignus es) Decanum ibidem.

EPISTOLA VENERABILIS M. WESSELI GRONINGENS.

Responsoria ad M. Jacobum Hoeck Decanum Naelduuicensem.

DE INDULGENTIS.

SAlute sua medius intersit conferentibus, qui in suo nomine congregatis promisit medius fore. Gratias habeo dignationi tuæ, dignissime Magister noster, pro diu desiderato mihi tuo de me judicio. Et quo melius clariusque de mea possis opinione dijudicare, statui quantumlibet laboris fugitans, aliquanto longiusculum desideratis tuis scriptis respondere. Indagandæ veritatis desiderio tractus non debeo pigritari, ubi cum doctore Orthodoxo, & eo veritatis amantissimo & studiosissimo, longum desiderata offertur non solum, & petitur conferentia.

In primis itaque rogo, & per geminam charitatis legem obsecro, non sic hanc meam singularitatem accipias, velut jactantiam putem, quasi cunctis in dictis meis quandam nitar invenire novitatem. Quod si mentem & animum meum cernere posses, profectò non jactantiam, sed magis quærimoniam judicares, qua coram Deo in oratione sæpe aures misericordiæ suæ pulso, ne propter duram cervicem meam nonnunquam jure mihi suspectam, adduci me sinat in reprobum sensum. Mihi crede, si erro, non tam libidine quam hebetudine seducor, bono interim & sereno animo certus mihi, quod semper tanta sollicitudine veritatem fidei quæsivi & quæro, quam cum invenero, non solum per tui similes viros Doctissimos & probatissimos, sed & per quemcunq; etiam novissimum etiam per meipsum, semper paratus sim corrigi & confiteri. Et id facto non semel Parisius ostendi, primo quando vocatus Heidelbergam neglectis grandibus beneficiorum pollicitationibus, quas per dictum Quapponem pro tempore confessorem Domini Archiepiscopi Coloniensis, Comes Palatinus offerebat, ea sola intentione & animo Parisius contendebam, ut famosissimos illos duos viros Magistros, Henricum Zomeren, & Nicolaum Traiecti, velut novus & singularis athletha suis opinionibus disturbarem & à sententia formalium in meam realium revocarem. Hæc mihi tamen, fateor arrogantia fuit. Sed ubi fortiorum occursu, propriam deprehendi imbecillitatē, ante tres menses meæ sententiæ cessi. Et mox omni studio scriptores conquisivi, in libros Scoti, Maronis, & Boneti, quos illius viæ principes acceperam. Neque illo contentus, ante annum inceptæ viæ Scoti, & cum omni diligentia quantum potui perspecte graviores in ea, quam in via realium errores deprehendens, etiam corrigi paratus, mutavi sententiam & nominales apprehendi. In quibus (ingenue fateor) si quid fidei contrarium putarem, hodie paratus remearem, vel ad formales vel reales. Unde secundum sententiam beati Augustini 24. q. 3. c. dicit Apostolus, *Nullius mihi pertinaciæ conscius sum, etiam si non mox acquiesco, quando propter hebetudinē nō assequor, quod alius datum cele-*

celerius clariusq́; capere. Argumento & exemplo mihi sanctus ille & catholicus orthodoxus Hieronymus, qui in tam grandi & periculoso errore totius canonicæ scripturæ auctoritatem subruente, proptereaq; pejore quam vel Arii vel Sabellii error fuerit, non mox monenti Augustino cessit; sed sententiam defendens & contradicens, rescripsit epistolam. Dices fortassis, non tantas hodie concedi inducias. Neque contra id ego contendo, sed hoc mihi satis est, si tam quærendi veri, morosa sollicitudo verè Hieronymum, quia syncera fuit, ab hæresi defendit, nullum ego credo hæreticum qui pari sollicitudine verum quærit, & pari promptitudine agnitum confitetur.

CAPUT I.

Asseris item, neq; discedo, multos hanc meam singularitatem scandalizare. Neq; minus me hoc illorum scandalum urit. Quorum ego nullo singularitatis ambitu, sed veritatis (ut mihi videor) zelo raptus & coactus, non hodie, sed ante annos 33. crebro Parisius inter doctos quosq; proposui, quoniam à puero ridiculum & indignum semper mihi visum, credere aliquem hominem suo decreto posse facere, quo bonum in oculis Dei, ut quatuor, fieret bonum ut octo, solo decreti humani accessu aut interventu. Confiteris tu maximas ob causas, interdum te à veteribus Patrum limitibus recedere. Num igitur tibi leves aut futiles causæ videntur, quibus ab hac nova indulgentiarum assertione, patres ante Albertum ac Thomam ut (ipsi scripto testantur) discesserunt, asserentes nihil esse, nisi piam fraudem ac dolum non malum, quo plebs officioso errore trahatur ad pietatem? Non ergo temporibus illis omnes credebant, neque qui sincera sollicitudine verum quærebant, hæretici fuerunt. mihi sane non parvæ illorum causæ videntur, qui propter indubitatam scripturæ autoritatem necessariè confitendam, à probabili sententia pontificum discesserunt. Apertius dico. Quam diu mihi videtur, quod papa vel quæcunq; multitudo contra scripturæ veritatem asserat, semper debeo scripturæ veritatem prima sollicitudinis parte amplecti; secundo autem quia non probabilem tantos errare, debeo diligenter veritatem utriusq; partis pervestigare; sed semper cum reverentia majore sacri canonis, quam humanæ assertionis, quicunq; sint assertores.

Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temere præsumpserit, & pestilenter publicaverit, & hodie noxiæ pullularent, nisi sana paucorum verorum theologorum severitas obstitisset, non opus omnia commemorare. Tu tibi testis argumento es, in his quæ vel Parisiis vidisti, vel inde regressus, in patria fecisti & pertulisti. Tu nosti, si tuis adversariis fundata supra firmam petram pietas in causa fuit. Nosti quanta Ecclesiasticæ authoritati, quanta catholicæ fidei reverentia debeatur, habes in hanc sententiam totam fere novam distinctionem.

CAPUT II.

Quod ad astruendam antiquorum authoritatem, gravem illum veritatis testem Buridanum allegas, non solum probe sed & liberaliter facis, mihi licentiam non solum, sed & incitamentum afferens, tantum virum sequendum, qui tam favorabiliter & rectè pro antiquis loquitur, & magis pro antiquioribus, quorum probatior commendaciorque virtus ad nos pervenit. Nam quid cum dicit, *se antiquorum traditionibus nunquam deceptum fuisse*, Albertum, Thomam vel Scotum, vel universæ realium aut formalium scholæ quenquam notavit? Hos enim omnes novitios & ferè contemporaneos æstimavit. patet hoc facilè per totum illius clari operis decursum, ubicunque problematicum aliquod incideret, non secundum illorum, sed semper secundum nominalium sententiam determinat. Alii sunt igitur antiqui illi, quorum sententiis præsertim in moralibus nunquam sæpè confitetur deceptum. In materia indulgentiarum non potes à me non dissentire, neque tamen rationibus oppugnare intendis, quia non speras durum caput meum rationibus oppugnare, quod neque malleo communis credulitatis omnium, neque gladio autoritatis antiquorum patrum valeat emolliri. Quid quæso, vir bone, quod rationibus dicis, non te compugnaturum? quasi ego rationem non fidem attulerim. De autoritate antiquorum aliquatenus tetigi, tacturus amplius ubi magis oportunum. De communi autem credulitate consideratius aliquanto differendum video, & necessarium judico, tum ex tua, tum scholæ, tum potissimè Christianæ religionis assertione. Palam enim tum sequentibus asseris, non posse quemquam certitudinaliter judicare; neq; adeò desipis cum plerisq;, ut consentias firmum fore quicquid in talibus Papa statuerit, si deliret? Tu solas eas firmas confiteris, quando clavis non erat, & Christus non reprobat. Quasi vel perfectæ charitatis ministerium per Spiritum Sanctum in cordibus fidelium diffusæ (quam solam Augustinus regni clavem diffinit) errare possit, vel talis clavis ministerium aliquando Christus reprobet.

CAPUT III.

Venerabilem illum Gersonem allegat, dignum allegatu, dignum consideratu. Qui multa valde in abusu indulgentiarum reprobat. Primò dum principaliter eas magis ad potestatem ordinis, quam potestatem jurisdictionis refert, *hanc in indulgentiis eminentiorem, utiliorem, eligibiliorem.* Hoc verbum tanti viri, si ad rigidam veritatē, quam continet, explicetur, nonne statim status

omnium indulgentiarum, & omnis nutat assertio, quando per simplicis pastoris aut sacerdotis ministerium ordinis, per sacramentalia digne præcepta, eligibilius, utilius, eminetius, ac per hoc & propinquus ad plenariam remissionem acceditur, quam per omnem plenitudinem papalis jurisdictionis.

Confidetur idem varios variè tradere de indulgentiis, nihil igitur unum & inconfusum traditur. Confusa verò credulitas, non est catholica, sed seditiosa magis, quia singula singulorum. Quod si pauculas eas annotationes perspicaciter consideres, videbis papam nihil posse, nisi vel jurisdictione papali propria, vel ordine clericali, vel adoptione filiali. Tres enim has potestates in Ecclesia invenimus. Tertia propriè propria filiis adoptionis, & propter eam reliquæ duæ potestates in ejus ædificationem sunt. In ordinis potestate, sive presbyter sive episcopus, *ministerium quidē exhibet*, secundum Ambrosium, sed *nullius potestatis jura exercet*. Juxta ordinis potestatē papa si quid potest, id jurisdictione potest, & illa directè & principaliter, secundum eundem Gersonem, *nullam pœnā dimittere potest, nisi quā infligere potest, uti sūt, excōmunicatio, suspensio, inhabilitatio, privatio, irregularitas.*

Præterea tenet idem doctor, quod *solus summus pontifex Christus*, (excludit igitur pontificē Romanū) *cum Patre & Sp. Sancto potest plenaria authoritate dare omnimodā indulgentiā à pœna & culpa, quam dum confert, simul dat innumerabiles dies & annos indulgentiarum infinitos.* Graviter per hoc verbum, licet leviter videatur annexum, inveniens errorem plenariæ remissionis, quasi dicat, papam non habere talem immensam potestatis plenitudinem.

Et graviter valdè contra fundamentalem intentionem, facit verbum ejusdem venerabilis viri, qui dicit & verū dicit, quod *in justificatione impii naturaliter prius gratia infunditur, quā culpa dimittatur, & quod prius reatus dimittitur, quā culpa dimittitur*. primi ratio, quia non tollitur privatio, nisi constitutione habitus Secundi ratio, quia lex non mulctat, nisi prævaricatorem. Prævaricatione igitur cessante, cessabit & mulcta. post ergo culpam perfectè dimissam, nullus restat reatus; reatus n. culpam seu prævaricationem habet pro causa totali. Convertibiliter igitur cum ea statuitur ac destituitur. Præterea expresse reprobat idem venerabilis theologus, illas tantorum annorum indulgentias, passim in diversis Romanorum pontificum concessionibus repertas, & enormitatem vocat. Notat igitur papam de errore, quando ad quæstorum turpitudinem revocat. Quando item communes indulgentiarum concessiones asserit difficile salvabiles, probans donationem irritam esse, qui se extendit ultra mensuram obligationis. Et manens in fundamento suo priore, quo nullam pœnā relaxare potest, nisi quam posset infligere. Pro ratione dicti subdit, quod *nullus minister Ecclesiæ possit ad pœnam temporalem tantum obligare.*

Consulit idem venerabilis Theologus, ut suas indulgentias papa moderetur, quod divinæ justiciæ simul & misericordiæ non denegent. Istud consiliū si sanū, sicut verè sanū consiliū est, neq; de impossibili, neq; de inevitabili dabitur, quia in talibus non cadit consiliū. Potest igitur papa per suas indulgētias, divinæ justiciæ divinæq; misericordiæ derogare. Sed hoc impossibile, nisi divinæ sapientiæ præjudicet. Sed hoc non nisi per propriā stultitiam & errorē quod si faciat scandalum præbet pusillis.

CAPUT IV.

Ponit præterea venerabilis ille quasdam considerationes ibidem tanquam absolutas, quæ si absolutæ sint, ab re positæ sunt, nihil facientes ad propositum. Igitur si ad indulgentias aliquid facient, oportet cōparativè intelligantur. Dicit itaq;: *Si quis petit pro se, & id perseveranter & piè & in nomine Iesu, & ex charitate petit, efficax erit ejus oratio. Qui fundatur super verbo; Si quid petieritis in nomine meo, dabit vobis.* Hæc si cōparativè ad concessionem bullæ papalis referantur, quid aliud concludunt, quam potius immitti verbo Domini, quam bullæ papali? valdè hoc loco considerandum & quærendum puto, quale oporteat esse nomen illud Jesu, in quo petentes accipient. Non n. puto quod notio illa, qualem de Domino Jesu Cayphas & Annas habuerunt, prophanam & indignam, idoneam fuisse ad impetrandum apud patrem. Sed illud nomē pium, & sanctum, sapientiale scilicet, quod qui habet, scit quanta oporteat pro nomine Jesu pati, hoc nomen sapientiale de Deo, de Jesu sanctificari petimus. Quæro igitur, hoc nomen Jesu, quam sanctificatum esse debeat, & petitio quam fervens esse debeat & ardens, ut omne petitum impetret? Potest enim minus ardens & ardentior esse. Qui si sanctissimo nomine ardentissima fuerit, uti debet, utrum ad obtinendum quod petitur papæ voluntas necessariò interveniatur? Quæ si non necessariò interveniat ad impetrandum, rationabiliter illa consideratio à tanto viro interposita est.

Sed omnium potissimè considerandum verbum ejus finale, quod dicit, *certissimum signum salutaris indulgentiæ esse bona facere & mala pati.* Certius igitur hoc signum secundum hunc venerabilem theologum, quam bulla plumbata, secundum omnes regulas cancellariæ. dato etiam quod propria manu papa de plenitudine potestatis ex certa sententia subscripserit. Sed hoc certissimum signum, nisi merè perfectum fuerit, non erit certissimum. Dicit enim prophetha, *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Quærendum igitur, quomodo contritum & quanto? Tropo dicitur contritum, quod inter morales à tumore proprio ac duritia comminutum. Et qui sunt hi duo morales, nisi quos venerabilis hic doctor ponit, facere bonum quod præcipit, pati flagella, quæ infligit? Hi sane duo morales, granum frumenti & adipem pinguem præbentem delitias regibus, Patri, Filio, & Spiritu Sancto, quos ideò reges in plurali dicit, quia personaliter plures quādo etiam sacer canon eos Deos viventes in Hebræo fonte nominat. Hoc granum frumēti perfecta cōtritione ad

tione ad animi sui humiliatum & contritum, ut nihil sui amoris retinuerit, ut sine exceptione dicere possit: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum*, ad utrumque scilicet paratum, ad currendam viam mandatorum tuorum, & paratum cor meum Deus in flagella tua. Profecto si utrumque perfectè dicere possit, certissimum juge signum indulgentiarum habebit. Verum si quid adhuc sui amoris habet imparatum, & incontritum, licet centum bullas habeat, filo & plicatura & omnibus cancellariæ clavibus aut ferreis instructas, quanto adhuc in contritum, & minus humiliatum cor ejus, licet verè, contritum & verè confessum, quia imperfectè contritum & confessum, tanto Deus adhuc despiciet. Liquet igitur ex venerabilis hujus viri sententia, indulgentias Papales non tam certum, signum remissionis esse, quam perfectam contritionem cordis inter hos duos molares contriti. Sed omnium catholica confessione certum est, quod ista talis contritio, si perfecta fuerit, nullis papalibus bullis indigebit. Et hæc si minus perfecta fuerit, per papam perfici non poterit. Papalis ut plenaria sit, hac indiget, & hæc si plenaria fuerit, papali non indiget. Hæc de venerabili illo Gersone.

CAPUT V.

DE reliquis autem quid censendum sit, qui tanta invicem varietate inter se dissident, ut ferre impossibile sit, duos invenire, prorsus invicem concordantes. Tu cum Gersone & Bonaventura contra doctorem sanctum, non necessario præcisè quantum sonant valituras. Bonaventura quo validæ sint, oportere justam causam subesse. Doctor sanctus non putat privilegium sancti Petri salvum & integrum, nisi valeant præcisè quantum sonant. Neque aliter putat universalem ecclesiam ab errore damnabili posse defendere. Et eligit magis damnare Papam de puncto irrationabilis concessionis, quam de falsæ assertionis. Communem contra me credulitatem allegas. Quis quæro religiosorum etiam Cartusiensium aut Minorum de strictissima observantia, per bullam indulgentialem in extremo vitæ absolutus, à suo priore nolit, ut post mortem oretur pro eo? Et quis est virorum, qui non oret pro illo? Dicis forsan, post indulgentialem absolutionem venialiter illum peccasse. Sed illam scrupulosam cavillationem Eugenius Papa excludere volens, declaravit suam desuper voluntatem, quod solum pro ultimo instanti vitæ, quo morientes mox in gratia discederent. Pro tali igitur moriente, & sic indulgentiis munito tuam fidem & confessionem exigo, velles adhuc pro te orari; velles adhuc pro alio orare aut non? Quod si dicas, utique; ubi illa tua communis omnium credulitas? Quanta igitur communis credulitas, cui merè sapiens integro confidit? Primum sane credulitas argumentum firma fiducia.

CAPUT VI.

COnfiteris, nihil à patribus expressum in scriptura. hoc si affirmativè intelligas, videlicet pro stilo & consueto cursu indulgentiarum Ecclesiæ solito, satis assentior. Si verò penitus distribuas, ut prorsus nihil de eis vel astruendis vel improbandis habere putes, valde renitor. Ponit enim judicio meo, non primus papa Petrus, sed per Petrum Spiritus sanctus, unicam solidam & solam bullam indulgentialem, quam solidam contestatur, quia per eam abundanter ministratur introitus in regnum Dei salvatoris nostri Jesu Christi, & quod eadem etiam sole sit, idem contestatur, subdens, quod cui non præsto sunt illa decem illic enumerata, cæcus est & manu tentans & oblivionem accipiens purgationis veterum delictorum. Nulla igitur alia bulla suscipienda vel admittenda, quæ non hanc includit. omnis igitur alia superflua. Aliquid igitur habetur in scripturis vel indulgentiis, quia de abundanti introitu in regnum. Qui enim aliud abundans introitus in regnum, quam plenaria remissio à pœna & à culpa? præterea cæcitas & manu palpatio, & veterum delictorum purgandorum oblivio, quid est aliud, quam à regno exclusio? Hanc meo interim judicio unicam solidam, & solam indulgentiarum bullam Petrus Apostolus in *secunda canonica capitulo primo* ponit. Aliquid igitur invenitur in scripturis de plenariis indulgentiis licet non secundum usitatum hodie morem in populo. De hujus bullæ integritate nullus Petri successor aliquid relaxare potest, nihil fœcundius abjicere.

CAPUT VII.

DOctores antiqui nihil expresè scripserunt, quia talis abusus nondum temporibus Augustini, Ambrosii, Hieronymi, Gregorii irrepserat. Et si Gregorius Magnus dicatur, quod nusquam tamen legisse confiteris, septennes in stationibus Romanis indulgentias collocasse: *Ex hoc tamen non audes, quemadmodum nec debes, mecum illam sententiam effundere*, &c. quod dicis *ex hoc*. Quid quæso illud *ex hoc?* An quia vulgo dicitur, an quia nusquam legisti? Quasi ego ex altero duorum, tanquam idoneo argumento sententiam aliquam effuderim. Valde siquidem ad te, propterea sententiam aliquam effundere, quia vulgò dicitur quippiam. Si verò propterea sententiam aliquam non mecum effundis, quia nusquam legisti? Sed neque ego sententiam vel hanc vel illam effundo, quia nusquam legi, Gregorium Magnum septennes illas indulgentias in stationibus collocasse. Qui ante annos 34. Parisius dicaciter magis quam sagaciter, utinam non temere, inter doctissimos quosq; crebro & Romanæ anno penultimo Pauli, in pœnitentiaria papæ sententiam hanc effundi, quam tunc tibi effundo, quoniam ita compellare placet. Effudi paratus tamen tribus illis Theologi Magistris nostris Parisiensibus, Wilhelmo de Phalis, Johan. de Buxella, Johan Picardo,

conferre sententiam hanc meam cum illis. Horum duo primi de pœnitentiaria Papæ; quartus ego illis paratus conferre non meas rationes, sed scripturas meo judicio meam opinionem de indulgentiis tangentes. Sed venerabilis Magister noster Joannes Picardus recenter de Parisiis veniens, & nō parva ex parte ab olim, quæ argumenta mea recolens, quemadmodum & reliqui duo, vetuit meam ventilare, asserens minus quam duobus mensibus ante suum ad nos adventum disputationem Parisiis fuisse in vico Sorbonæ, à quo nemo doctior, sed omnes quam venerant confusiores recesserunt. Meminisse potes, annus enim erat nescio ultimus Pauli, quo tu non postremus de schola Theologorum Parisiis fuisti, & præcedente die, qui lunæ in carnis privio fuit, invitato mihi per cubicularium Papæ Henricum Dalman in camera parlamenti, prandētibus nobis, per jocū dixit Magister Wilhelmus, qui supra de phalis in aurem Joannis de Bruxella: *Vellem nunc adesse Magistrum nostrum Iacobum Scheluert.* & subriserunt ambo, ut cubicularius verbi & risus causam quæreret, & illam causam dante propter meam singularem de indulgentiis opinionem, non parum [illegible] loco illo agitato mihi, solaciosè satis cubicularius hoc accepit, inquiens, non hoc novum esse. Quin etiam postea Curiales ipsos audivi plenis verbis in meam sententiam consentientes, & id liberius quam ego. Num subdis verbum, istud scilicet: *Et revera, ut nihil te celē, inaudita veritatis horrore attonitus, primo scribere destitui.* Quæ quæso veritas illa tali ac tanto viro inaudita? Et quid eam si veritas est, horruisti? Rogo te si verè nihil me celas, non hanc me veritatem celes, ut & ego inauditam eam ex te audiam discamque. Saltem in hoc non scribere non desistas. Verè enim profiteor tibi, conferentiam hāc indagandæ veritatis me causa suscipere, & libenter suscepi, sperans per te, per tui similes bonos magis quam cōtentiosos vel instrui, vel confirmari in veritate, quam semper à puero quæsivi præ omnibus rebus, & nunc magis quam unquam, quia per veritatem unica via est ad vitam. Plus autem saltem non minus, gratulabor victus quam victor, quanto mihi meus, quam alienus profectus optatior est, vel esse debet. Unde non parum admiror te virum sapientem, quòd me tam levem facilemque assertu judices, ut ex hac sola negativa, ut quia nihil in scriptura continetur de indulgentiis adeò solummodò moveri me putes. Scio sanè non solum sacram scripturam esse fidei regulam adæquatam. Scio quædam per Apostolos tradita quæ scripta non sunt. Et omnes eas traditiones, velut canonicam scripturam, in fidei regulam suscipiendas. Hæc duo sola, & quæ ex his per necessariam consequentiam evidenter deducta constant, unicam fidei regulam constituunt. Et hanc solam fidei regulam confiteor ad rigorem, à qua nemini licet absq; salutis interitu declinare. Multa tamen extra hanc piè credenda, hoc est non abnuenda, propter pietatem quam evidenter fovent.

De sacramentali confessione mos Ecclesiæ, non admodum tibi displicet, illam à Christo traditam Ecclesiæ per Apostolos. Placet mihi hæc tua sententia, generalibus quidem Joannis in *sua canonica*, sed specialioribus verbis Jacobi confirmatam. Confiteor ergo in fideli regula debere me pendere ex Ecclesiæ autoritate, cum qua credo, non in quam; credo in Spiritum Sanctum regulam fidei regulantem, locutum per Apostolos & Prophetas; cum Ecclesia sancta credo, secundum Ecclesiam sanctam credo non in Ecclesiam, quia credere actus latriæ est, virtutis theologicæ sacrificium, soli Deo offerendum. Et secutus adjungis, quod nonnulli ex nostris volunt indulgentias ita esse de fidei regula. Qui quæso sunt illi? Nonne venerabilis ille Antonius Florentinus Episcopus, vir in vita sua spectabili honestate præditus, ut hodie multa cæra tumbam ejus, ubi requiescit, adornet, qui velut hæresim censet aliquid contra indulgentiarum cursum sentire? Sed nunquid igitur Gerson hæreticus, qui tam graviter & fundamentalibus verbis hodiernum cursum irrisit? Video quorsum ista tendunt, quia si verum illi dicerent, omnis qui contradiceret in regulam fidei, quia contra traditionem Apostolorum, impingeret, & si pertinaciter insisteret, hæreticus esset. Sed ubi quæso illi ex nostris, imo (ut cum stomacho loquar) suum hoc mendacium, suum errorem stabilient? Nunquid Evangelio aut Apostolorum consuetudine traditum? Nunquid perhenni à temporibus Apostolorum, observationum perpetua consuetudine roboratum? studiosissimus ille, qui supra, Chronographus Antonius, qui in hanc sententiam plurimus est, planè confitetur, nondum invenisse quando indulgentiæ habuerint initium. Et quasi Legistis & Canonistis potior in hac re valeat autoritas, ipse Theologus Doctor & Episcopus Johannem Andreæ conjugatum allegat, scripto reliquisse, quosdam alios Doctores referre Bonifacium Octavum de consilio Cardinalium primum instituisse. Digna auctoritas, quæ tanti viri sanctitate oboraretur. Tria grandia fecit Bonifacius ille: persuasit Celestino cedere Apostolatu, asseruit papam Dominum omnium, statuit indulgentias. Intravit ut vulpes, regnavit ut Leo, defunctus ut canis. Et eundem plenarias voluisse fore de centenario in contrarium, tresque tantum assignasse Ecclesias usitandas, Lateranensem, sancti Petri, & sanctæ Mariæ Majoris: Et hoc circa annum Domini 1300. Igitur per hos 1300. annos, ubi & quare obdormivit illa Apostolica traditio, si sic Apostolica, ut in regula fidei strictè accepta connumeranda sit? Non puto ego in regula fidei censendum, quicquid Bonifacius Octavus, vel post eum Clemens, aut Gregorius determinaverunt. Satis ad hoc venerabilis ille Gerson palam reverendissimus ille Antonius confitetur copias bullarum Clementis totam continere exorbitantiam, quod non credit fuisse bullatas, quæ tamen hodie Viennæ, Limovis, Pictavis plumbatæ in thesauro privilegiorum reservantur.

Et subdis te in hoc, tanquam conferentiæ nostræ fundamento, velut in basi etiam ex corde

mihi repugnare. Quid quæso illud fundamentum & basis tam solida? An quod indulgentiarum ipse cursus Apostolorum Christi traditione inceptus, continua Patrum observatione talis ad nos pervenerit? Hanc enim proximo permisisti. Suspicor igitur hoc tanquam fundamento & basi te mihi ex corde repugnare. Aut si aliud pro fundamento vel basi habes id explices, cujus motivo firmiter credit, & asseris Papam plenariam posse decernere indulgentiam.

CAPUT VIII.

HOc firmiter credis, non tamen cum plærisq; desipis, ut consentias firmum fore, quicquid in talibus papa statuerit. Tu firmiter credis & asseris, papam plenariam posse decernere. Et plæriq; si consentiant firmum fore quicquid in talibus Papa statuerit, judicio tuo desipiunt. Utraq; hæc tua verba sunt, plenariam indulgentiam si decernat, firmiter credis & asseris: & si quid in talibus papa statuerit consentias, desipis, nisi fortè extra hanc plenariam indulgentiam, aut supra statuat. Non videò quomodo nutantia hæc verba quadrabis, ut coeant. Non decent magnoperè constantem animum tuum mutantia hæc verba. Nosti schola nostra nominalis, talem verborum dissidentiam & discohærentiam non admittit. si propterea non desipis cum plerisq;, quia non putas firmum fore, si quid in talibus statuerit, non jam firmum fore desipies, ubi plenariam statuerit.

Et velut pro ratione subdis, etiam si papa deliret. quod si non pro ratione subderes, incassum subderetur. Ac si ut judico pro ratione subdis, rationabiliter mecum sentis, in talibus papam posse delirare. Sed quæso te, quomodo in talibus possit delicare, si non per inscitiam, perfidiam, aut malevolentiam à regula fidei exorbitet? Sed qualibet horum modorum, indulgentiarum donatio cassa & ambigua delirabit. Cautus igitur ad conditionalem tanquam inexpugnabile vallum refugis, hoc tantum firmum fore, quod in hujusmodi papa statuerit, clave non errante, & Christo non reprobante.

Quid quæso necessaria conditi illa, clave non errante? Quæ namque clavis illa regni cœlorum, & quis error ejus clavis? Clavem igitur talem ponis, quæ errare possit, & simul efficax & legitima regni & cœlesti regni clavis est? O formidolosum regnum, cujus portæ, seræ, vectes, claves hujusmodi sunt, quibus error & falsitas & ignorantia surripere possunt. Clavis, quam Augustinus explicat, charitas est per Spiritum sanctum diffusa in cordibus filiorum regni. has duas claves Dominus Jesus ante resurrectionem Petro promisit, quando dixit, *tibi dabo claves regni cælorum*; Et, *quodcunq; ligaveris super terrã, erit ligatũ & in cælis, Et quodcunq; solveris super terram, solutũ erit in cælo.* Has item claves post resurrectionem non uni, sed unitati donavit, quando insufflavit in eos dicens, *accipite Spiritum Sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis.* Istas duas claves penes Augustini sententiam nequaquam vel Christus aliquando reprobat, neque aliquando errare contingit. Quia charitatem per Spiritum Sanctum diffusam in cordibus filiorum Dei, & Spiritum Sanctum claves regni exponit, & solvere & ligare dicit similitudine charitatis in consortium recipere, vel dissimilitudine à consortio excludere. Et quia sic in consortium similitudinis recipere pietatis magis est quam autoritatis, quisque sanctorum nullo sexu vel conditione prohibetur ligare & solvere, neque hanc ligationem aliquando Christus reprobat, quia neque aliquando errare contingit. Si verò clavem errare dicas, quando errat is, cui commissæ claves sunt, non verbis pugnam paro, quoniam ego sententiæ Augustini fixus hæreo, quæ talem nutantium verborum ambiguitatem non formidat. Imò sic totus in tuam sententiam concedo, cofitens primum & sanctissimum papam Petrũ errasse, quo postea sciret Ecclesia, non sese ligatam summorum pontificum determinationibus. Quin in dissidentia fidelis omnis teneatur, exemplo sancti Pauli pro regula fidei contra papam in faciem, & si non aliter coram omnibus resistere.

Adducis verbum venerabilis illius viri Thomæ de Curcellis volentis Petro dictum, *quicquid solveris non ei dictum esse, quicquid dixeris*, & bene alligatum ac dictum verbum ad veritatem. Sed nondum per hoc satis declaratum. Plus enim oportuit adjicere, quomodo scilicet & per quæ ligaret & solveret, quo verbum Christi clarum & lucidum & indubitatum fieret. Ego autem sic accipio, quod minister Christi, si secundum traditionem Christi & Evangelii ministret, sive fidei verbum, sive fidei sacramentum, sive charitatis exemplum, & subditi sive auditores fideliter accipiant, quod revera fidei, & pietatis minister solvat & liget in terra, ligata & soluta in cœlis, & quacunque alia via vel solvere vel ligare tentet, nihil esse quod facit. Nihil enim nisi salutaris pietatis ministerium Petro puto, & successoribus ejus promissum. Et hoc interim, donec per te aut alios fuero sanius informatus.

Neque parum horrori mihi est verbum tuum illud, quo mones, quod magis quam pro ratione mihi esse debet auctoritas Papæ. Numquid Parisien. facultatis Theologiæ, non dico ratione majus fuit, imo nunquid fuit pro ratione clementis auctoritas, quando temeritatem illam Angelis in cœlo præcipientem reprehenderunt & correxerunt, quando cruce signatis ad eorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio qvas vellent elargiebantur? Item nunquid quando indulgentias à pœna & culpa publicabant? Horum tamen errorum hodie bullæ plumbatæ reperiuntur. Tu autem mones in hujusmodi auctoritatem papæ non solum pro ratione, sed super rationem debere esse mihi. Quæ quæso in his ratio mea, non scriptura sacra? Nunquid vis Papæ mihi autoritate supra scripturam sacram? Papæ voluntas & scripturæ autoritas non æquè cõstituta sunt, ut voluntas

luntas papæ secundum scripturæ veritatem, non veritas à papæ voluntate regulanda sit. Et hinc velut minoris momenti fundamento adjicis Prælatorum autoritatem, & ne quid summe desit, addis insuper Doctores. De prælatorum autoritate quod allegas non aliud puto, quam principium petere. Doctores non omnes largiendas volunt, nisi quantum proficiunt ad pietatem, & in hanc sententiam nonnulli mitius loquuntur, dato quod in multis una tecum Ecclesiæ formam & abusus non approbant. Qui quantumlibet indulgentiarum concessionem non parvipendendam esse, sed in fide, spe, & charitate Christi amplectendam, neque ego parvipendendam duco, quin devotè in fide, spe, & charitate Christi dona Ecclesiæ data in clavibus complector.

CAPUT IX.

CÆterum illud verbum Augustini de Evangelio & Ecclesia non amplius probat, quam continet. Originis non comparationis verbum est, *Evangelio non crederem, nisi Ecclesiæ credidisse.* Quemadmodum primæ multitudinis credentium quisq; rectè dixisse potuisset: *Ego Evangelio non crederē, nisi Petro credidissem.* Sic & hodie nisi domesticis primum puerulis, & postea scholasticis, demum Ecclesiasticis credidissem, hodie Evangelio nō crederem. Evangelio tamen magis, quam alicui mortalium multitudini credo, adeoque debeo credere. Quod si sentirem omes homines discredere, denuo nihilominus Evangelio quam illis adhærere. Parvulæ nascentis adhuc fidei originem texit Augustinus in verbo suo, non authoritatem Ecclesiæ cum Evangelii dignitate comparat.

Quod in corpore juris plæraq; capitula de indulgentiis loquuntur, sino & ratum habeo, quia novi quod ante tempora Joh. XXII. fuerit indulgentiarum usus in Ecclesia, & ex hinc decretalibus insertum non abnuo, sed ut propterea velut fide tenendas obliger non assentior.

Ad venerabilis Gersonis moderationem quid sentiam, respondendum, aliqualiter ex præcedentibus puto posse colligi. Christus de peccatorum remissione expressam dedit potestatem, de pœnarum nullam expressit. Sed potestas illa, quomodo debet intelligi, satis jam in peccatis solvendis publica fides est. Vult Gerson expresse quod in peccatorum remissione naturaliter prior sit gratiæ infusio, quam culpæ remissio, quia nihil aliud est culpæ remissio, quam gratiæ infusio. Propterea dimissa fuerunt ei peccata multa, quia dilexit multum; & secundum eundem, prior æternæ pœnæ remissio, quam resurgat à peccato. Et ad hæc tria minister Christi quantum cooperatur, tantū ligat & solvit ministerialiter tantum, quia scilicet verbo vel ministerio concurrit. Sed quantis Dei muneribus in ligato vel soluto perceptis concurrit ministrando, neque solvens novit, neq; solutus, neq; ipse in imperio vel facultate habet. Et si hæc mea sententia servat & salvat omnia verba Domini, quid opus ulteriorem Prælatis tribuere potestatem? Et si quis tribuat, ubi fundabit, ita quod nō oporteat nutāter vel titubanter pro ea salvanda loqui? De administrationibus ordinum in effectu sacramentali nemo ambigit, qui sequatur nō ponenti obicem. In jurisdictionalibus verò nō ita, sed hoc ideo quia jurisdictionalem quidem potestatem plærique protendunt ad internum forum, fortassis ultra quam oportet. De pœnis ego simpliciter teneo, donec sanius informet, quod pœna cū suo peccato remisso remittitur, neque ullum prorsus à peccato immunem deinceps obligat ad pœnam.

Unde quod purgatio indicitur, est propter gratiam imperfectam, cum qua quædā venalia manent. Et sicut illa nō ad mortem sunt, sic illorum pœna solum temporalis. Hæc si solum sic rationabiliter assererentur, moverent mediocriter intellectum urgentes, juxta verbum Prophetæ beatificantis eos, *quorū remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata & quibus nō imputat peccatū Dominus.* Sed habemus apertius testimoniū de pœnis, illud scilicet Joannis in canonica, *perfecta charitas foras mittit timorē, quia timor pœnam habet.* Hæc igitur consequentia est Spiritus Sancti, per discipulum illum quem diligebat Jesus, *Quia timor pœnā habet*, ideo timor non est in perfecta charitate. Ex hac forma arguēdi ego arguo à cōtrario sensu. Purgādi in purgatorio habent pœnā & timorē, ergo non sunt perfecti in charitate. Sic puto sensisse venerabilem illum Gersonem, quia scio de mente sua esse universam autoritatem Apostolicæ sedis ex canonicarum scripturarum veritate pendentem, debere moderari & æstimari, non scripturæ veritatem ex papali voluntate aut autoritate, etiam si non deliret aut erret. Quare si quicquam postea vel in illo de indulgentiis venerabilis ille aliter dicat, mitius aliquanto quam Theologica pura veritas habeat, puto pietati magis tacentē condescendere, quo non veritas malitia quorundam pusillis scandalum pariat Nosti studiosam & officiosam viri illius pietatem, quam sæpè suam opinionem aliis contra sentientibus deserat. In quo tamen valde mirandum videtur tam diversum à verò & recto consiliū. Ut in epistola monente, *quid & qualiter studendum sit*, ubi monet illas logicas acribologias penes distinctiones multiplicium declinare &c. plæraq; talium scholastico exercitio necessariam. Quis enim unquam ad illum apicem theologiæ, quo Petrus de Alliaco conscendit, absque diffinitionibus, divisionibus, argumentationibus, distinctionibus, instantiis logicalibus perveniret? In disputationibus dico, ubi discussionis dente opus est: non in sermonibus ad populum, neque in contemplatione ad Deum. Quomodo Petrus Joannem de Montesono in *Rota de errore.* 14. *illorum conclusionem* concussissent, nisi distinctione multiplicis aut elenchi ignorantia antecedente vel consequente delusum docuisset? Opus igitur Theologicis logicam inferre. Et Gerson ipse quo tandem tantus ipse Theologus, nisi per accuratissimam illam suam magistri Petri logicam evasit? Qui non solum illum de Monte sono, cujus condemnationi idem ipse Gerson interfuit & justam fuisse asserit: Et universum ordinem Prædicato-

catorum ab Universitate Parisiensi quatuordecim annis abscisum, eò quod eorum Baccalarii dictos errores nollent abjurare, zelo quodam doctrinæ Sancti Thomæ, quam ipse in *tertia parte sui tractatus contra Iohannem de Montesono* æditi clarè docet, non sic approbatam, quo vel in minimo justam illius doctoris de Montesono cujus condemnationi impediret. Puto igitur virum illum studiosum pietatis & ædificationis latissima in Ecclesia Dei scandala ex pertinaci scholasticorum contentione expertum, elegisse magis errorem sustinere veritatis in pusillis, quam scissuram & scandala charitatis. Et hinc mitiora sua dicta in hanc partem accipienda, uti videmus consilium naufragi, suas & charas merces in tempestate jactantis, quò vitam & animam salvet, natura duce & lucente, quando non utrumque, saltem quod minus malum subimus, quo majus declinemus. Unde & ego sæpius Parisius & hodie quandoque meipsum reprehendo, quod aliquando cum non capacibus mater jam istam confero, atque utinam solum sine fructu. Unde crebro & illum ac te beatos judico, quibus officiosior in talibus moderatio est. Legisti credo sententiam ejus in propositione apud Petrum de Luna, quomodo *communis error interdum facit jus.* Quoniam prævalente errore multa sapiens vel agere vel omittere tenetur, qualia cessante errore, si faceret vel dissimularet, ipse graviter esset obnoxius. Puto igitur prudentem illum virum, postquam diligentibus lectoribus oculos per eas propositiones, quæ indubitatam veritatem continent, aperuit, consulte remissius rigorosam abditam veritatem, pro tardioribus, propter contentiosos tacuisse. Quomodo enim aliter tam discrepantes, venerabilis illius viri sententias concordabimus? Cum sint quædam earum tam evidenter pro me, ut in eis meam ego intentionem fundare putem. Sed id interim apud te. Quædam verò tam remissè atque quietè pro populari assertione, quo tu in eis contra me, neque id ab re, quia pari te & illum studio communis pietatis allegare puto quo illum scripsisse, cum utrosque par procella jactaverit. Et ego consilium tuum laudo, si ita facias, doceas & prædices.

Quod in sacramentali confessione nonnunquam ex attrito contritum faciat pœnitentia, omnimodis assentior quando confitens pacto sacramentali obicem non ponens, promissam vitæ gratiam suscipit. Neq; per gratiam viveret, nisi charitatem in aliquod gradu susciperet qua sine neque viveret neque aliquo modo contritus & humiliatus esset. Qui enim non aliquatenus inter illos duos molares paratus est conteri, non adhuc humiliatus & contritus est. Sed contumax duritia cordis ejus adhuc despicabilem Deo facit. Qui si perfectè contritus fuerit, non per Ecclesiam obligatus pœnam patietur. Meministi scio vulgatorum illorum verborum libro 4. sent. di. 18. *Alii verò dicunt, solum Deum, non sacerdotē, dimittere debitum æternæ mortis, sic & animum interius per seipsū vivificat.* Ipse enim sicut animam per semetipsum vivificat, si peccata pœnitentium pe semetipsum tegit. Sicut enim retinuit sibi potestatem baptismi ita & pœnitentiæ. Sed & omnibus liquido confessum est, quod in remissione peccatorum nihil operatur sacerdos, nisi sacramenti tantum administrationem. Sic in pœnitentiæ sacramento Dominus in abscondito per sacramentum operatur secundum dispositionem accedentis. Ipse enim per seipsum peccata tegit, quando propter infusam charitatem ad pœnam non reservat, & tunc debitum pœnæ solvit. Charitas enim operit multitudinem peccatorum. Sunt enim tunc secundum Augustinum tecta, quando per charitatem abolita, unde sic inquit: *Si enim texit Deus peccata, noluit advertere. Et si noluit advertere, noluit animadvertere, noluit punire, sed voluit ignoscere.* Et in fine c. cōcludit sic. *Ex his apertè ostenditur, quod ipse Deus apertè pœnitentē solvit à debito pœnæ. Et tunc solvit, quādo intus illuminat inspirando verā cordis contritionē.* Et in rubro dicit, hanc esse sententiā veriorem, quam illam de præcedenti ca. ubi quidam volunt culpā divinitus, sed pœnam per sacerdotem dimitti In octavo cap. allegat verbum Ambrosii in eandem sententiam dicentis: *Sacerdos quidem suū officium exhibet, sed nullius potestatis jura exercet.* Et idem: *Ille solus dimittit peccata, qui solus pro peccatis mortuus est.* Et item Augustinus: *Nemo tollit peccata, nisi solus agnus Dei tollens peccata mundi.* & quomodo tollit peccata, nisi dimittendo debita? debita quomodo dimittit, nisi dando quo faciamus legem totam, ut nec jota nec apex desit? Nam is dimittit præterita, qui præservat à præsentibus, & salvat ab instantibus. Sed postrema duo, præsentia scilicet & futura, tam quo ad pœnam, quam quo ad culpam à solo agno Dei tolluntur. Et quod hæc Augustini verba non contrarientur verbis Domini, illis videlicet: *Quodcunq; ligaveritis &c.* consequenter idem magister ejusdem Aug. verbis ostendit, illa verba sic intelligenda, quod Ecclesiæ charitas per Spiritum S. diffusa in cordibus eorum, qui charitatis ac Spiritus sancti participes sunt, peccata dimittit: eorum verò qui horum non sunt participes, retinet. Et in eodem ca. expressè quod secundum Aug. distributiones illas esse accommodas, ut sit sensus non quoscunque volueritis ligare, aut quoscunque putatis ligare, sed in quos verum justitiæ & misericordiæ opus exercetis. Aliter quasi opera vestra in peccatores nō agnosco. unde subdit: *Spiritus S. qui datus est omnibus sanctis charitate cohærētibus, peccata dimittit sive corporaliter sese noverint, sive non. Similiter cū retinētur alicujus peccata, ab eisdē sanctis retinētur; à quibus ille sui cordis pravitate sejūgitur, sive corporaliter ignotis, sive non.* Secundū hanc Augustini sententiam cōcorditer ad superiorē, solvere & retinere peccata, principaliter solius Dei est Ecclesiæ tamen participativè, per Spiritum S. Ecclesiæ earum principaliter dimittentem & retinentem. Et subdit: *peccata igitur per Ecclesiā dimittuntur, quando aliquis Ecclesiæ justorū conjungitur. Et per Ecclesiam peccata retinētur, quando charitate Ecclesia excidit, jungēte vel excludente Spiritu Dei Ecclesia donato, per quē ordo & ministeriū & regimen in Ecclesia.* Quia quāto participationi Spiritus cooperantur, tanto ligant, & solvunt in terris, tantoq; ligatum & solutum

in cælis. Sicut & frater Domini grandi verbo extollit, inquiens: *Si quis converterit aliquem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operit multitudinem peccatorum*, & quomodo convertet ab errore viæ suæ prioris, nisi per sapientiam rectitudinis viarum Dei? Sed hæc sapientia, rectitudo & ambulatio, nunquid principaliter à fratre convertente? Nunquid igitur dicendum eum salvatorem simpliciter ejus; quem ab errore revocavit? aut nunquid ipse illi multam charitatem infundit, quod sic operiat multitudinem peccatorum? Potest autem sic popularis quisque nullam habens ordinis aut jurisdictionis administrationem, solo studio & officio pietatis alium fratrem revocare ab errore. Et potest ille revocatus ab errore tanta fervere charitate, quo valde illi multa peccata remittantur, & multæ pœnæ remittantur. Nunquid igitur pænarum & peccatorum remissio autoritati potius, quam charitati tribuenda? & potest integerrimus rectitudinem viarum Dei amplecti, quam ille qui convertit ab errore prioris viæ? Nunquid igitur major ista conversio ab illo? Sed redeo ad Magistrum qui *eadem dist. cap. ligant quoque*, expressè vult potestatem sacerdotum esse in ostendo in facie Ecclesiæ, quemadmodum Sacerdos legalis in lepra, quam neque asspergere neque auferre valebat. Unde circa hoc inducit Hieronymum his verbis: *Hunc locum quidem intelligentes, aliquid suscipiunt de supercilio Pharisæorum, ut vel innoxios damnare vel solvere noxios posse putent, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita inquiratur.* & subdit ibi Magister sic: *Apertè hic ostenditur, quod non sequitur Deus judicium Ecclesiæ.*

CAPUT XI.

QUo contra tua de indulgentiis sententia est, quod quandocunque per confessionem sacramentalem ex attrito fit contritus, æterna pœna in temporalem divinitus commutatur? Et quamdiu per officium sacerdotis non taxatur, manet fori divini, tanta quantum Deus arbitratur. Non igitur charitatis incremento restat pœnæ minoramentum. Sed postquam sacerdotis officio taxata fuerit Ecclesiastici fori facta est, ut jam deinceps non ultra Deus eam protendat, quam sacerdos eam taxaverit. Non igitur charitatis incremento tribuendum illud restantis pænæ minoramentum, & propterea Papam habere super eam potestatem. Formidolosè tamen hanc sentiam asseris quando subdis, *Non quod ejus arbitrium sit apud Papam, & quicquid Papa in talibus decreverit ideo in foro divino sic subsistat, quia de illis Papa sic voluit. Neq; quod Papa posset illa pro arbitrio suæ voluntatis remittere.* Satis confiteri mihi videris contrariam assertionem valde esse temerariam. Sed considera, si minus periculosum sit asserere, quod subdis. *Sed quia pro illo Papa potest de thesauro Ecclesiæ satisfacere & in locum illarũ pœnarum per sacerdotẽ jam taxatarum ac per hoc jam de foro Ecclesiæ factarũ, videlicet de passione Domini ordinare.* Hic jam per tua propria verba quæro, utrũ fructus Dominicæ passionis, ita sit in arbitrio Papæ, ut quicquid in merito passionis Christi Papa decreverit, ideo in foro divino sic subsistat, ac tantum valeat in foro divino, pro illo cui papa decreverit, ac tantum illi mensurandum sit ex acervo passionis Domini, & id ideo, quia papa sic voluit, ut papa possit pro libito suæ voluntatis pœnam confessoris taxatione, ut asseris, Ecclesiasticam factam, æqua parte passionis domini donata debitori remittere. Quod si dicas posse, non pro libito sed jure. Quæro, quo jure? nisi misericordiæ & justiciæ, quando Deus pœnitentem misericorditer & justè misericorditer peccata præterita abolendo ob justè præsentem charitatem acceptando participem facit magni illius holocausti incensi & thesauri. Sed quomodo, nisi æstimantem tanquam thesaurum? Thesaurus enim nomen æstimationis est, & condignæ æstimationis. Nemo enim illi thesaurum dare potest, qui non æstimat, quacunque vel Imperiali vel palipa potestate præditus. Si quis autem Ecclesiæ thesauros dignè æstimat, aut non dignè, papa de nullo, neque de seipso certus dijudicare potest. Et si quis illius thesauri dignus æstimator fuerit, consequitur & participabit sive papa donet, sive non. Manent igitur tales pœnæ temporales finaliter divino foro taxandæ tantum, licet ipsa subditorum obedientia humiliter propter Deum Ecclesiasticæ taxationi sese subdens accepta Deo sit, & non infructuosa in conspectu Dei. Hæc mea de participatione thesaurorum Ecclesiæ sententia, Patrem, Filium, Spiritum sanctum, Deum trinum & unum, verbum incarnatum, unigenitum Dei factum, primogenitum in multis fratribus Jesum Nazarenum, Regem Judæorum, Jesum Christum filium Dei vivi, morte interveniente testamentum factum, thesaurum Ecclesiæ judico. Thesaurum hunc unusquisque quanti æstimat, tanti cognoscit & amat. Et quanti cognoscit, æstimat & amat hunc thesaurum, tanto ad imaginem Dei reformatur, & formatur Christus in eo. Solum enim hæc tria cognoscendo, scilicet verum Deum & quem misit Jesum Christum & Spiritum sanctum, cognoscendo, inquam, æstimando & amando thesauri illius participes efficimur. Hic ego si thesauri nomine aliter utor, quam omnes Ecclesiæ doctores thesauri & participationis vocabulis uti debent, non video, te rogo, videre me facito. Ego meam sententiam quo clarius potui, elucidavi; & non parum gratulor tuum hoc de mea parvitate judicium, quo palam asseris me non ad rem, sed voce tantum communibus Doctoribus contradicere. Desideratissimum enim accipio, salvis ubique scriptis, cum reliquo Doctorum cætu convenire. Concedunt omnes mecum primo, quod papa non posset alicui gratiam conferre. Secundò, quo neque, si ipsemet sit, aut alius quispiam in gratia sit, dijudicare possit. Tertiò quod multo minus præcipere possit, ut quis in gratia sit. per magna verò gratia esset, si egeno efficicaciter thesaurũ interiori ho-

ri homini donaret. Jam enim thesaurum sapientialiter cognosceret, gloriose & sublimiter æstimaret, ardenter amaret. Ex post hæc velut grande objicis inconveniens, non te posse intueri, quomodo ex his mea intentio deduci possit, quasi ego solum ex his tribus deduxerim. An non ego primi & magni mandati perfectam impletionem & observationem necessariam cum stabili perseverantia usque in diem Domini pro fundamento positionis posui? An non ego quæcunque vel de sacramenti usu, vel de ministeriorum Ecclesiæ potestate in sacra scriptura, vel de utrorumque horum efficientia continentur, ex his duobus mandatis interpretanda & moderanda dixi pendere? Nonne perfectam cordis munditiam ad ingressum regni necessariam dixi? Nonne plenarias indulgentias in perfecta participatione cælestis Hierusalem in idipsum, & perfectam participationem in perfecto desiderio & amore? Nonne ego ingressum nuptialis thalami in perfecta præparatione & adornatione sponsarum constitui? Nonne ego perfectam punitatem in perfecta peccatorum immunitate constitui? Nonne propter hæc ego dixi, Papam de nemine meram impunitatem decernere posse, quia neminem potest à peccato reperire immunem in hac vita, etiam quantumlibet verè contritum & confessum, quamdiu non fuerit perfecte contritus, quod neque discipulus ille quem diligebat Jesus dicere præsumsit, *si*, inquiens, *dixerimus, quia peccatū non habemus nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Et istis una cum tribus illis tuis communiter confessis & concessis, puto meam intentionem posse deduci, nisi fortè, communes doctores etiam istis uti superioribus integrè confessis, adhuc salvas manere dicunt indulgentias. Quod si ita sentiant, gratulor illis, & meam confiteor non solum, sed & conqueror & plango imperitiam, qua non video quomodo stantibus istis decem, cursus iste indulgentiarum in Ecclesia consuetus, tam pleno ore, tam audaci assertione salvus consistere possit. Omnes istæ res, quas allegavi, necesse sunt in tanta sui perfectione, ut ad eam suspicandam humanus caliget obtutus, & ad earum perfectionem Papa nihil potest. Et cum perfectæ fuerint, absque ullo Papæ interventu mox omnimodam impunitatem consequamur.

CAPUT XII.

CUm his quomodo oppositum intentionis meæ stet rogo me doceas. Signum scientis est posse docere. Dicis, plenariam posse conferre indulgentiam, si causa id exigat. Quæro quæ sit illa causa? Num extrinseca ulla universalis Ecclesiæ, ut in bellicis infidelium eruptionibus armis refellēdorum? Non puto sic sentias propter multa in talibus actibus necessario fere venalia intervenientia inquinamenta. An fortassis dirutarum sacrarum ædium innovatio aut restauratio. Neque hoc puto sentias. Neque etiam si oportuerit famatæ religionis monasterium aliquod extruendum, omnes etiam facultates suas in horum sustentationem tribuentibus per hoc idoneam causam subesse puto, ut mox evolent. Et valde attendendum verbum tuum, *si causa id exigat*, quia si causa id exigat, Papa si non donet, num propterea pia illa causa id exigens exacto suo jure carebit? Intrinseca fortassis igitur causa aliqua id exiget. Sed quæcunque illa fuerit extra cardinem perfectæ charitatis, & non ex ea pendeat, & non perfectè cum ea cohæreat, fideliter credere piè confiteri medico, non posse per eam cuiquam plenariam indulgentiam conferre, etiam quantumcunq; aut qualiscunq; fuerit.

CAPUT XIII.

DIcis de verè contritis carne solutis, quod mox evolent, si fuerint Papalibus indulgentiis muniti. Miror ego doctissimum te virum, non meminisse terribilem illum ignem rationabilem, quia igneam legem in manu Dei inscribendam cordibus nostris, uniuscujusque opus probaturum. Rationabilem planè ignem secundum Augustinum *de verbis Domini, sermone* CXII. rationabili disciplina cujusque opus probantem, lignum, fœnum, stipulam exurentem, videlicet omnem malum amorem. 26. *cap. lib.* 21. *de civitate Dei*. Manifestè enim & confesse illud, de quo Paulus loquitur, spirituale fundamentum est, neque legitime superædificata argentum, aurum, lapides preciosi, corporalia sunt. Igitur neq; quæ contra legem spiritualis ædificii superædificata, lignum, fœnum, stipula, corporalia erunt, sed spiritualia quod si septem hæc spiritualia sunt, qua dementia tandem insaniunt, ut octavum, videlicet ignem uniuscujusque hominis interioris probaturum, opus corporale somnient. Nunquid ignis corporalis dijudicare aut probare potest opera interioris hominis unico illi fundamento superædificato, quæ cognoscere non pōt? Malos illos amores imperfectam adhuc à carne solutis charitatem puto, quam S. Bernardus in libello suo, *de diligendo Deum*, nondum sese ad perfectum confitetur assecutum, ut scilicet sese non nisi propter Deum diligeret. Puto igitur in carne solutis oportere crescere charitatem in eam distantiam, dissimilitudinem & perfectionem, qua distant cœli à terra, & qua lumen lucernæ ad perfectam diem: juxta illud, *Justorum semita quasi lux crescens in perfectum diem*. Et propter hāc inæqualitatē, puto, quod Dominus Jesus regnum cœlorū grano sinapis, globo cœli commensuravit. Id ēt contestatus fuerit, quando de Joanne Baptista dixit; *Qui minor est in regno cælorum, illo major sit*. Et quanto major? Certè quanto meridies lumine lucernæ lucentior. Confiteor ego tecum carne solutos, longè majore charitate flagrantes, quam hic Ioannes Baptista feruebat, quanto lucentiore sapientia illustrati, sub magno illo pastore & episcopo anima-

animarum suarum, quanto alacriore judicio in laudem & gloriam Dei sub evidenti tonitruo venientis & pulsantis & confestim recepti, tanto esset ferventiore igne charitatis. Hic Joannes licet præ multis esset sanctissimis viris, lucerna tamen tantum fuit. Omnes in gratia morientes, priusquam carne solvantur in lumine lucernæ vigilantes, expectantes Dominum parati suscipere cum exspectatione, ubi pulsantem audiunt, & confestim aperientes suscipiunt magno desiderio expectatum, evacuant lumen lucernæ in matutinum sydus, orientis eis luciferi lumine commutantes. Et illius felici ducatu & beneficio, quo digne crescere possint, orant cum Symeone, ut carne solvantur, & cum latrone in gratiam recepto, in paradisum restituantur. Illic ipse, ut Ezechielis eulogio 34. promitt, *Ipse requirit oves suas & visitat eas, sicut pastor visitat gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum pridem dissipatarum, sic visitabit oves suas & liberabit eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant, in die nubis & caliginis educet eas de populis, cōgregabit eas de terris. & inducet eas in terram suam, & pascet eas in montibus Israel, in rivis & cunctis sedibus terræ. In pascuis uberrimis pascet eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua earum. Ibi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.* Ipse Dominus Jesus pastor eorum pascet oves suas & accumbere faciet. Quod sanum in eis fovebit, & quod minus, curabit, requirens quod perierat, reducens quod abjectum, alligans quod cofractum, & quod infirmum consolidans, quod pingue & forte custodiens, pascens eas in judicio. Idem ergo pastor & Judex & David fidelis pastor secundū cor Domini, omnem Dei voluntatē faciens in ovibus gregis Dei pascet eos, quousq; aurorā evacuet aspirans dies, quam & aspirantem diem sol oriens evacuet. Et hic jam primo pastor David regnum tradet Deo, postremo perfectissimè traditurus post judicium universum. Hanc seriem ducatus animarum à lumine lucernæ præsentis exilii, quod pusilla sapientia fidei nostræ sicut granum sinapis est & velut parvum centrum quod crescere oportet in illam cœlestis globi immensitatem universum processum, & felix animarum incrementum usque ad orientem solem, purgationem puto, & in hac purgatione non pœnam quæ ad modicum utilis est, sed ad omnia valentē pietatem, & illam pietatem per se purgatricem. Habet nihilominus illa pietas, imo flagrans amor dilatus, languorem & pœnam suam, habet etiam felicem consolationem. Consolatur præsentia pastoris & salvatoris, Verū quia doctor & Evangelista est, missus à Patre docens amorem, quo ipse Patrem amavit & amat, & illum suum amorem imitari. Inardescunt igitur illic amore, sed quia nondum dignè amant, adhuc differuntur, & affligitur anima eorum. hæc afflictio non dolor est, sed mœror est secundum Deum, & sicut ex charitate Dei, ita efficax ut charitatis augmentum impetret. Et quantò mœrentior, tantò sanctior, tantoque impetrantior. Neque propterea Paradisi felicitatem puto minorem, quia loci illius felicem quendam à principio incolatum, non beatam sempiterno mansionem mansuro puto. Credo enim Adæ & Evæ primum & magnum in lege mandatum fuisse, sicut nobis & Angelis officiosum, non ociosum. Legitimè igitur saltem contra seipsos certaturos, legitimum ergo de se Deo pacificum sacrificium, holocaustum & incensum oblaturos, quod nisi parati utrumque, facere scilicet & pati, non integrè offerunt. Felix illic incolatur, non status beatus progenitoribus nostris promittebatur. Imo quo si perstitissent, secundo vento, prospero cursu, magnis incrementis consumandæ charitatis, in permanentem civitatem habitationis contendissent. Semper etiam uti tunc ita nunc, oportebit purgare per lumen surgentis auroræ & aspirantis diei, donec perfecta lucente Dei sapientia, perfecta Dei laude fulgentes & perfecta charitate Dei ardentes, digni Deo videndo judicentur, non suo vel cujusque hominis judicio, sed assumentis tantum Dei arbitrio. Et fiet erit festivus ille dies nuptialis & beatus thalami ingressus, ad quem nulla non perfecto amore flagrans, immatura adolescentula, menstruata concubina digna admittitur. Facilius hæc, venerabilissime Magister, intelligunt, quibus non ignota sententia nominalium, de gradus ad gradum intentione, quemadmodum partis ad partem compositi, in extensione compositi. Ponunt enim compositionem gradus ad gradum in intensione, unde volunt intensius omne compositum esse, quemadmodum Peripatetici omnes componi continuum additione partis ad partem extensione. Itaque facile sit intellectu, quod necessarium est traditu, oportere videlicet nos crescere in charitate non excidente, sed manente & hic & in futuro. Sed pergrande necesse est incrementū fieri, antequam ex grano sinapis illa cælestis globi immensitas crescat, antequam ex parvulo lucernæ lumine, clarum illud meridianum lumen erumpat. Sed quantumlibet crescant, quamdiu aliquis in eis non amor sui, quo se propter Deū non amant, malus amor est & non charitate perfectus, qua perfecta charitas non quærit quæ sua sunt. Neq; oportet hunc sui amorem carni tribuere. Talis n. amor sui maximus reperitur in eo, qui est rex super omnes filios superbiæ, qui tamen carnem & sanguinem non habet. Hic amor sui quantumlibet minimus, malus tamen per Augustinū ubi supra nominatur, quia maculam in veste nuptiali constituit, & coronam ejus obnubilat, similitudinē & magnitudinem Dei corrumpit. quid. n. Deo dissimilius, quàm aliud à Deo, non propter Deū amare, cum Deus nihil nisi propter se amet? Per has maculas, per hos nævos, propter hanc dissimilitudinem ego regni illius decorē, thalami nitorem, templi sanctitatē pollui dixi, quando passim quisq; cū ea vera confessione, ea vera contritione, qua hic in gratia recipimur, ita polluti & menstruati, transmittente vel magis intrudente Papa thalamo vel templo importunus injiceretur. Neq; putat Aug. mox exposita carne omnes malos amores unà depositis, omnemq; simul charitatis imperfectionē transisse ad perfectum. Estq; in eandē sententiam Guilhelmus Parisiensis *c.100. primæ partis*, & id multis argumentis adlōgum. Unde istos malos amores arbitror peccata illa, quæ in futuro seculo remittentur, ut etiam illic

(donec

(donec perfectæ justitiæ sol ejus oriatur) dicere non possint sese peccatum non habere. Contrarium verò per quem locum regulæ fidei stabilire possint, nondum video. Unde valde miror comunem Doctorum scholæ nostræ inadvertentiam, qui non veterum primævæ Ecclesiæ autoritate moventur, purgatorium ignem à punitorio distinguentium. Gregorius Nazianzenus, purgatorium ignem dicit, quem Dominus Jesus misit in terram, volens ut arderet. Et istũ, quia sordes rationales imperfectæ sapientiæ, imperfecti de Deo judicii, & imperfectæ justitiæ purgare debet, rationabilem esse oportebit. Quod etiam Paulus innuit, quando dicit, *ignem illum probaturum*; qui si probat, utiq; cognoscit, quale uniuscujusq; opus fuerit. Punitorium verò ignem dicit illum, qui præparatus Diabolo & Angelis ejus. Multum enim insolens, & nova verborum licentia, ut purgare dicamus illum, qui nihil impurum aufert, nisi fortassis nova impositione sanare dicamus, qui nullam præcedentem vel impendentem ægritudinem tollit. Violentiam hoc facere nominibus est, ubi activorum habituum nomina prohibentur, oppositarum privationum commemoratione vel mensione diffiniri. Non apud Latinos tantum purgatorius dicitur, sed & apud Græcos καθαρτικὸν πῦρ dicitur. Tropo utrumq; dicitur, ignis videlicet & purgatorius. Tropus autem omnis, in similitudine fundatur. Similitudo autem rationabilem intelligentiam fundat, ut qui illam repellit, naturæ bellum inferat.

Et subdis, *animã, quæ lucrata est plenariam indulgentiã, dummodo in eo statu moriatur* &c. Quæro in quo statu? an in eo statu, quo verè contritus & confessus, verè in gratiam restitutus indulgentias lucratus est? Quæro, si inter lucrandum venalia simul habeat, utrum plenarias indulgẽtias lucratur? Si sic, ergo cum ligno, fœnum, stipula superædificatis, absque probante igne transibit contra legem Apostoli. Si dicas, quod non; nullus ergo plenarias indulgentias lucrabitur in vita, quia in multis offendimus omnes. Et si dixerimus etiam tunc, videlicet inter pœnitendum, quia *peccatum non habemus, seducimus nosmetipsos, & veritas in nobis non est*, quia nemo nostrum implet perfectè mandatum primum, quantumlibet syncerè confitens, aut quantumlibet sese dijudicans, communicet. Et semper orare pręcipimur, *dimitte nobis debita nostra*. Semper ergo debitores manemus & sumus, quæ nũquam perfectè dimittentur, nisi quando perfectè dilgemus. Dicis, *dummodo eo statu moriatur*. Quæro iterum, in quo statu? An in eo statu imperfectæ charitatis, & multorum debitorum & venialium, quando plenariam indulgentiam lucrabatur? Imo magis quando plenariam indulgentiam falso errore seductus, quia in imperfecta charitate lucrari credebat. Tu & bene de sequentibus venialibus justum scrupulum facis, adeo ut præcedentes indulgentias annihilet. Quare de venialibus inter lucrandum eas concomitantibus, non parilem scrupulum facis? Præsentia igitur irritam facient magis quam futura? Quis in confessione de omnibus venialibus digne confessus & contritus non dico, sed vel memor fuit? & si memor, quid confert, quam diu non perfecto zelo execratur? & quomodo potest perfectè zelare, qui nondum perfectè amat? quomodo perfecta charitate fuit, qui postea recidivat? quis medio illo tempore inter actum sacramentalem & indulgentialem, non offendit venialiter? Sed propter hunc scrupulum quidem quo stabilirent, & non irritas concedere congerentur, dicebant, papam etiam culpam venialem posse remittere, quia verè nisi hoc possit, cum non possit quamquam reperire mundũm à veniali, non poterit cuique plenariam donare indulgentiam. Sed quod venialia dimittere non possit, satis patet, quia qualiacunq; peccata nemo dimittit, nisi contrarias virtutes efficaciter infundat, sicut nemo cæcitatem & cæcitatis incommoda tollit, nisi qui visum & visus perfectionem donat. Non enim dimittuntur peccata multa, nisi multum diligenti. Unde valde hoc loco congruit quæstio, quaquidam dubitant, utrum recta fuerit illa Eugenii quarti sollicitudo & sollicita pietas, volentis omnes tales plenarias indulgentias in extremo articulo mortis, in gratia decedentium, pro ultimo tantum instanti, quo postea non venialiter peccarent, intelligendas ac judicandas, vt propter hanc sequentium venalium obstantiam non impediantur à fructu indulgentiarum. Tu quoque propter eandem sequentium obstantiam venialium vix unam de centũ milibus credis evolare, sed cur igitur non hanc veritatem publicè prædicant?

Neque etiam mihi placet, quod per surreptionem injuriæ aut oblivionis, inconfessa peccata puniẽnda putes, quasi inconfessa dimissa non sint, quando contraria charitas, contrario officio acceptum Deo facit. Nulla enim confessio tollit, quamdiu non charitate officiosum restituit. Præterea ex hac tua positione sequeretur, ea inconfessa eidem non solũ ad pœnam, sed etiam ad culpam in futuro seculo imputanda remanere. vnde liberaliter facis, confitendo, quod manentia venialia nemo potest dimittere. Magis autẽ liberaliter facis, cũ subdis, *si sit plenè contritus*, quasi mecũ sentiens, posse aliquem verè contritum esse, qui non sit plene contritus. Et si plene contritũ papa vel schola dicat per plenariam remissionẽ confestim evolare, nihil ego miror. Mirabor, si papa talem faciet evolare.

Probè plurimum facis, comunem omnium sententiam explicando, quod secundum omnes, tanta possit esset contritio, quod culpam omnẽ & pœnam deleat. Sed hic à te quæro tuam sententiã, quanta erat illa contritio? an illa superior Gersonis, prorsus parata ad faciendũ omne bonũ & parata ad patiendũ omne malum? Hanc ille contritionem dixit esse certissimum signum indulgentiarum. An ista vulgaris contritio languida, infirma, imbecillis ad utrumq;, debilis ad currendum viam mandatorum Dei, tenera, delicata, refuga pati pro nomine Jesu. Parce mihi, si plurimos tales ego suspicer, qualem ego meipsum in pœnitentia reperio. Talibus ego scio, multa opus remissione; imò non multa, sed plenaria remissione. Verum etiam scio non eos plenariam remissionẽ consecuturos, quãdiu non plenariè amant, ut ad utrumq; Gersonis perfectè parati sint. Quicunque igitur propter imperfectum talem contritionẽ opus habet indulgentiis, ille ad huc habet imperfectã contritionem.

Imper-

Imperfecta contritio, nulla nisi ex imperfecta charitate. De adulto etiam baptizato, quod perfectam remissionem consequatur, & id regulariter, non tecum sentio, qui licet regulariter, quando non ponit obicem gratiæ Dei, verè in Spiritu Sancto vivificatur, ut etiam criminoso multum dimittantur peccata multa, si diligat multum. Sed si inter baptisandum & post parum diligat, parvulum, adhuc in Christo & lactis opus habentem judico. Qui enim inter baptisandum & venialiter peccat, verè venialiter peccat, & verè baptisatur, & cum verè venialiter peccat, verè lignum, fœnum, stipulam superædificat. Talis igitur non auro, argento, lapidibus preciosis puris regni solium ædificat, quomodo ego non quasi per ignem transiturus, etiam si à baptismo mox expiret? Quomodo item imperfecta sapientia, imperfectum judicium, imperfecta charitas, qui regulariter imperfectè dantur in baptismo, non imperfectum regnum constituant? Quomodo in his tribus imaginis partibus imperfectis, perfectus Christus, perfectè formatus apparebit? Sane si non illic aliter diliget, quam istic dilexit in baptismo, languidi amoris regnum erit, cæcutiente sapientia, titubante judicio, sordida justiticia, præparatum. Paulus eos lactis opus habere dicit, nondum capaces solidorum ciborum. Petrus monet, velut modo genitos infantes rationabile lac concupiscere. Paulus hæredem quanto tempore parvulus est, nihil differre à servo, sed oportere sub tutoribus & actoribus esse, usque ad tempus à patre diffinitum. Et quod illud tempus à patre diffinitum, nisi tempus perfectæ conformitatis id exemplar in monte monstratum? Christus enim passus pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Quod enim passus pro nobis, non proveniet nobis, nisi relicto nobis exemplo, instituamur, animemur & incendamur ad sequendum, & perfectè sequendum vestigia ejus: Quod cum perfectè expleverimus, veniet tempus diffinitum à Patre. Nunquid igitur extra diffinitam legem Patris ante tempus contra testamentum, infantilis illa sapientia mox regni illius civis aptus æstimabitur? Indignum puto ut in mensa illa, in regno Patris, parvulorum more & insipientia lacte quis opus habeat. Video & ego in hoc epistolæ meæ fine, mihi quoque papirum deficere, quare & ego finem facio, non uti tu necessariis amicorum occupationibus distractus, sed quem ferè totum ignavia premit, nisi quantum tui desiderium urget simul, ac trahit. Unde etiam, & si non pro desiderio, tamen pro soliti torporis metro, plusquam celeriter, tuis jussibus rescripsi, meo captu ad punctum contradictoris, designans, quibus vel convenimus vel dissentimus. Rogans ego te & supplicans, ut velit ad signum sagitariorum rationibus & auctoritatibus concertes, quo sic tandem veritas in hac assertione difficilima, facilius, uti postulas, inveniatur. Fateor, non sunt ocia tibi quæ mihi, sed & conqueror, quod etiam torpenti mihi, non ea est acrimonia, quæ tibi. Unde etiam non mihi fructosum negocium ut tibi, unum hoc tantum à te, venerandissime Domine Decane, Magister noster, exigo, promissis tuis robur insit, ut posthac haud scribere postponas, utque quam primum scripta mea receperis, rescribere non pigriteris, quin tertia jam pollicitus meis ipse scriptis, vel parum dictando respondeas. Fateor importunus urgeo, si tamen tua tibi verba censeas importuna. Atque utinam sic, ô venerabilissime atque dulcissime Magister noster, quam felicissimè valeas. Ex Gronigen. 13. Calendas Octobris, per tuum Vuesselum.

M. IACOBI ALMAIN SENONENSIS, DOCTORIS THEOLOGI PARISIENSIS,

Expositio,

DE SVPREMA POTESTATE ECCLESIASTICA ET LAICA; Circa quæstionum decisiones Magistri Guillermi de Ockam, super potestate Summi Pontificis.

Anno Domini MDXII.

De divisione potestatis in ecclesiasticam & secularem, & earum definitionibus.

CAPUT I.

AD petitionē cujusdam venerabilis viri, inceptor has octo quæstiones de potestate summi pontificis æditas. Et primò quæritur: Utrum potestas suprema spiritualis, & potestas suprema secularis, sive laicica, in tantum ex natura rei distinguantur, quòd simul in eundem cadere non possint, hoc est, quòd non possit unus & idem homo illas duas potestates habere. Sed antequàm materiam quæstionis aggrediamur, veniunt termini declarandi. Primò videndum est, quod sit potestas. Secundo eam dividendo in spiritualem & temporalem. Unde *potestas* in genere nihil aliud *est*, quàm *facultas quadā propinqua ad exercendam aliquam operationem in aliquo supposito*. Exemplū; domificator habet potestatē domificandi, i. facultatē, qua in propinquo pōt exire in talem operationem. Ignis habet potestatem calefaciendi. Verùm in proposito non capitur ita generaliter, sed pro potestate jurisdictionis. Et *potestas jurisdictionis est facultas propinqua dicendi, id est*,

est, ferendi sententiam etiam in invitum: Ut dicit Marcilius de Padua in *secundo suo*, tractans hanc materiam de origine potestatum: quod judex propriè est ille, qui habet facultatem propinquam ferendi sententiam, & potestatem præcipiendi, ut illa sententia demandetur executioni: & potestatem ferendi pœnam, contrà non facientes vel repugnantes; & sic illa tria sunt in judice. Verbi gratia: Judex sive præses habet potestatem dicendi jus, inter personas altercantes: & ferendi sententiam inter illas. Et dicto jure, habet præcipere, ut sententia ab eo lata demãdetur executioni, hoc facto potest imponere pœnam secũdum exigentiam negocii non demandantibus suam sententiam executioni vel contradicentibus. Jam doctor præsupponit, quod sunt duæ tales potestates: una laica sive temporalis, & alia spiritualis sive ecclesiastica. Et primò videndum est de ecclesiastica, tanquam de nobiliori. *Potestas ecclesiastica jurisdictionis* (ut dicit de Gersone) *est potestas à Christo, Apostolis, discipulis, & eorũ legitimis successoribus supernaturaliter & specialiter tradita ad ædificationẽ ecclesiæ militantis, secundum leges evangelicas, pro consecutione fœlicitatis æternæ.* Primò ponitur *potestas* loco generis: & tangitur causa efficiens hujus potestatis, cùm dicitur: *A Christo.* Nam ante adventum Christi non erat potestas ecclesiasticas coercitiva secundũ multos: quamvis secundum aliquos in antiqua lege Mosi excomunicabant. Tamen dico, quod illo modo excomunicari, erat extra synagogam ejici. Quicquid sit de hoc, non habebant talem potestatem ecclesiasticam, sicut nunc habemus in lege gratiæ. Tangitur etiam causa materialis, & qui sint habentes talẽ potestatem, in ista particula: *Apostolis* &c. Et causa formalis in isto verbo, *Secundum leges evangelicas.* quia qui sunt tali potestate præditi, in dicendo jus debent uti legibus evangelicis, ecclesiasticis, & non civilibus. Ultimò tangitur causa finalis, in ultima particula. Sed *potestas laica sive secularis est potestas à populo ex successione hæreditia, vel ex electione alicui vel aliquibus tradita regulariter ad ædificationem communitatis quantum ad res civiles secundum leges civiles pro consecutione habitationis pacificæ.* Primo tangitur causa efficiens & origo hujus, scilicet *à populo* regulariter. Et licet aliquando Deus specialiter dederit aliquibus hanc potestatem laicam, ut Sauli 1. *Reg.* 10. & Davidi. 2. *Reg.* 5. & aliquibus, qui utebantur ista potestate super Israel, ut patet *Judicium primo*: tamen regulariter neminem Deus instituit. Hac occasione quæritur: Utrum talis potestas laica sit à Deo? Et videtur, quòd sic. ad Rom. 3. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subjecta sit.* & sequitur in textu: *Non est potestas, nisi à Deo.* Ideo talis potestas laica est, æquè bene à Deo sicut potestas spiritualis.

Pro solutione dicit Durandus in primo *de origine juris*, quod potestas tẽporalis sive laica est à Deo quantum ad debitum: sed frequenter non est à Deo, quantum ad acqusitionem & usum. Primum probatur, nam secundum dictamen rectum, debitũ est talem potestatem esse. Naturaliter enim judicant homines, quod oportet eos subdi alicui, qui eis judicium & jus sive justitiam administret. ergò secundum judicium rectum naturaliter nobis insitum, debitũ est talem potestatem regiam seu secularem esse. Ex ordinatione enim insitum est nobis tale judicium naturale, ut conformiter ad ipsum vivamus, & hoc à Dea. nam *signatũ est lumen vultus tui super nos*: hoc est, Deus naturaliter nobis inservit lumen vultus sui, hoc est unum judicium, quo naturaliter judicamus omnes, politicè adinvicẽ viventes debere subjectos esse alicui vel aliquibus, quibus incumbat ex officio facere mutuam justitiam. ergo quò ad debitum ipsa potestas secularis sive laica est ex ordinatione divina. sed non est à Deo regulariter, ad istum sensum, quòd alicui Deus comuincavit hanc potestatem, nec dedit speciale præceptum, ut alicui communicaretur. Ideo non est à Deo, quantum ad istum sensum. Et sic tangitur prima differentia inter has duas potestates: quia ecclesiastica est immediatè à Christo instituente, sed laica quamvis à Deo sit ex ordinatione quantum ad debitum, nunquam tamen est à Deo regulariter, & immediatè instituta. Et in primo sensu capit Paulus: *Non est potestas nisi à Deo* &c. Secunda differentia. Potestas spiritualis fundatur in dono spirituali & supernaturali: alia verò non. igitur ex parte fundamenti differunt. spiritualis enim fundatur in charactere. Utrum in fide, difficultas est: sed omnes concedunt illam fundari in charactere baptismali, hoc est in illo dono supernaturali & spirituali. sed potestas laica nõ fundatur in illo: quia etiam ipsa est apud infideles. Ex hoc sequitur, quod fuerunt baptizati Apostoli ante cœnam: quia valde verisimile est, quod instituti sunt à Christo sacerdotes, sicut nunc instituuntur. sed modo non possunt institui, nisi prius fuerint baptizati. Igitur. Tertia differentia sumitur ex fine immediato & propinquo ordinationis potestatis ecclesiasticæ, ut ducuntur homines mediante ipsa ad fœlicitatem æternam. sed finis alterius est, ut ordinentur homines ad pacificam cohabitationem. Et sic multipliciter differunt illæ duæ potestates: scilicet ex parte instituentis, fundamenti, & finis.

De multiplici potestate ecclesiastica. CAPUT II.

Consequenter videndum quotuplices sunt tales potestates ecclesiasticæ. De Aliaco post Joannem de Parisiis assignat sex potestates ecclesiasticas, immediate à Christo traditas. Prima est ordinis, hoc est sacerdotalis potestas: & est essentialiter ipse character sacerdotalis. & talis fuit instituta à Christo, ut postea videbitur. Unde regulariter dicitur, quod fuit instituta in cæna, quando dixit Apostolis: *Hoc facite.* Hoc est, accipite potestatem hoc faciendi, hoc est consecrandi. Armachanus dicit, quando vocavit eos Apostolos. Secundo est potestas administrandi sacramenta populo, & præcipuè sacramentum pœnitentiæ. Et regularius dicitur, quod fuit instituta in die quando insufflavit, dicens: *Accipite spiritum sanctum.* & ad hanc spectat potestas baptizandi. Et licet omnes

possint baptizare in casu necessitatis, soli tamen sacerdotes possunt ex officio. Tertia potestas est jurisdictionis, quam definivimus supra: & est in foro exteriori, id est, potestas corrigendi & inferendi pœnam in contumacces etiam invitos. Et fuit tradita Apostolis Matth. 18. in istis verbis: *Si peccaverit in te frater tuus.* Et habetur tandem ibi: *Sit tibi tanquã ethnicus & publicanus.* Similiter *quæcunq; solveritis & ligaveritis* &c. etiam ligamine excommunicationis. Quarta est potestas instituendi ministros, distribuendi beneficia & dignitates ecclesiasticas. & quando ista fuerit collata, & quibus est difficultas. Dicit Ockam, quod fuit data Petro, Joan. 1. *Tu vocaberis Cephas.* quia ad caput spectat distribuere officia membris. Sed hoc non est verisimile: quia immediate subdit, quod Cephas interpretatur Petrus. Sed opinio communior & probabilior est, quod fuit collata per illud verbum: *Pasce oves.* nam ad officium pascendi non solum spectat, quod audiat confessiones & ministret sacramentum pœnitentiæ, sed etiam quod possit alios instituere super determinatas regiones & populos, & eos pascendos & erudiendos in necessariis ad salutem. Ideo Petro fuit data potestas etiam instituendi ministros ad pascendum, & instituendum, & distribuendum cæteras dignitates ecclesiasticas, sicut episcopatus, curas &c. Quinta potestas est Apostolatus, seu prædicationis; quod idem est, hanc contulit Apostolis Christus Matthæi & Marci capitulis ultimis: *Ite prædicate evangelium omni creaturæ.* Ultima potestas ecclesiastica, quæ oritur ex supra dictis, & potestas accipiendi, & etiam exigendi à subditis temporalia pro necessitatibus victus & vestitus, instituta à Christo, quando dixit, *Dignus est operarius mercede sua.* Notandum, quod dicit Ockam in *tertia parte dia. libro* 2. *c.* 3. quod duo sunt hominum genera. & hoc habetur ex beato Hieronymo in capitulo: *duo sunt. in decretis.* Sunt enim homines spirituales, & laici. Item rerum quædam spirituales, & quædam temporales seu seculares. Res spiritualis, ut est evangelium, doctrina sancta, sacramenta &c. Res purè seculares, ut sunt bona temporalia. Item peccatorum quoddam seculare, & quoddam spirituale. Quia in hac definitione quæritur, ad quæ peccata se extendat potestas illa? dicit Ockam, quod seculare peccatum est, quod seclusa quaecunq; revelatione divina & in lege naturæ stando esset peccatum: tale dicitur peccatum seculare, ut homicidium: quia secludendo quamcunq; legem divinam, adhuc est peccatum. Sed peccatum spirituale est, quod est de directo contra evangelium, quod nobis ex revelatione divina traditum est: ut peccata contra sacramenta commissa: sicut illa, quæ committuntur contra legem naturæ, vocantur secularia. Item negociorum quædam sunt spiritualia, & quædam temporalia. Exemplum primi, ut celebratio missarum, exhibitio sacramenti, conjunctio matrimonialis &c. Exemplum secundi, ut venditio, emptio, locatio. Item causarum quædam spirituales, & quædam temporales seu seculares. Seculares, quæ sunt de negocio seculari, ut de emptione, de furto &c. Spirituales seu ecclesiasticæ, quæ aguntur de re spirituali? ut de simonia, matrimonio &c. Item jurisdictio quædam ecclesiastica, & quædam secularis. Item judicum quidam ecclesiasticus, & quidam secularis &c. Patet, quid est potestas laica, & quid ecclesiastica, & de differentiis earum, tam ex parte instituentis, quam ex parte fundamenti: quia una est instituta immediate à Christo, alia à populo. Et una fundatur in prudentia & in bonis naturalibus. Alia vero in bono spirituali & supernaturali, scilicet in charactere baptismali. Similiter ex parte finis differunt. Et sic patet triplex eorum differentia.

De fundamento potestatis spiritualis sive ecclesiasticæ: in quo videlicet fundetur.

CAPITULUM III.

NUnc consequenter movendæ sunt quæstiones. Et primo circa potestatem ecclesiasticam: utrum fundetur in charitate, vel in fide, vel solum in charactere baptismali. Pro solutione sit prima propositio. Potestas ecclesiastica non fundatur in charitate. oppositum hujus fuit error Pauperum de Lugduno, Valdensium: quem postea revocavit Joan. Vicleffis, & ultimate condemnatus contra Bohemos in concilio Basiliensi. Apparentia pro ipsis erat, quod antequam Christus daret hanc potestatem Petro, præmisit signum scilicet, *Diligis me?* & signum erat, quod antequam posset illam habere, requirebatur charitas: alias frustra quæsivisset, *Diligis me?* Sed probatur oppositum: & sit probatio primæ propositionis: quia sequeretur, quod totus ordo ecclesiasticus esset incertus & instabilis. Patet primum, quia secundum hunc modum dicendi, nullus auderet firmiter asserere se esse episcopum aut curatum &c. Patet nullus est de cõmuni lege, qui auderet firmiter asserere se esse in gratia: quia nescit homo utrum odio, aut amore dignus sit. Ergo si requiritur de necessitate charitas tanquam fundamentum, ut aliquis fungatur illa potestate ecclesiastica, nullus esset certus, an haberet illam: quia de cõmuni lege nullus est ita certus, quin possit à gratia sæpius etiam in die cadere. Ergo si eo ipso, quod cadit, perdatur potestas ecclesiastica, esset multum incertus &c. quod nemo habet concedere. Ultra dicebant Bohemi, quod potestas ecclesiastica non solum fundatur in gratia gratum faciente, sed in gratia prædestinationis, sed hoc est multo majus periculũ, quã asserere quod in gratia gratum faciente, ut imponit eis quidã Doctor. Dicebant, quod gratia prædestinationis facit hominem esse membrum ecclesiæ, & non gratia gratum faciens, sed ad hoc sequeretur major incertitudo: quia est magis incertum aliquem esse prædestinatum, quam esse in gratia. Secunda propositio, quam ego probabiliorem reputo, quia ejus opposita non est damnata. Potestas ecclesiastica non fundatur in fide ex jure divino: quamvis aliqui tenuerunt oppositum, ut Ockam, de Thure cremata. Sed Gerson est ejus opinionis, quod nõ necessario requiritur fides, ut quis habeat hanc potestatem. Patet quamvis non esset ita incertus ordo hierarchicus, tamen remaneret incertus adhuc. Patet quia nullus potest

potest certitudinaliter scire, an habeat fidem infusam. Secundò, nullibi in evangelio reperitur passus ad hoc. ergo nil est asserendum circa hoc, nisi habeatur passus expressus. Sed apparentior ponitur ratio: & suppono, quod conferre beneficia spectat ad forum publicum ecclesiasticum, tunc accipio episcopum, vel curatum simoniacum mentalem: & ut apparentior sit ratio: capio Papā hæreticum mentalē, qui habeat errorē in intellectu cum pertinacia in voluntate, ita quod nullum sit signum exterius, per quid possit convinci ipsum esse hæreticum. secundū hanc opinionem non esset amplius Papa. Patet nullus potest fieri de non Papa summus pontifex nisi altero istorū trium modorum: scilicet, quod eligatur ab ecclesia, vel à concilio gerente vices ecclesiæ, vel ab aliquibus gerentibus vices ecclesiæ vel concilii, puta à cardinalibus: vel nisi si specialiter à Christo talis potestas papalis collata imediatè, sed nullo istorum modorum talis efficeretur Papa. ergo illatum verum. & non potest seipsum constituere papā. nec tenetur in illo casu in foro exteriori revelare suum peccatum: neq; se diffamare. igitur jam ecclesia exponeretur magnó periculo, sci. quod nullus esset Papa. Ideo probabilius est, quod potestas eccclesiastica jure divino non fundatur in fide infusa. Dubitatio: An hæretici sint privati ista potestate ecclesiastica eo ipso facto, quo incidunt in hæresim, vel quanto incipiunt manifestare suā hæresim? Et videtur, quod non perdant illā, nisi quando incipiunt manifestare suam hæresim, per capitulum *audivimus. de hæreticis.* dicitur quod *antequā incipiant prædicare suā hæresim:* adhuc si confixerunt, eo ipso quod incipiunt, neminem damnare possunt. Sequitur ex hoc, quod antequam manifestarent suam hæresin, poterant damnare, & uti tali potestate ecclesiastica Pro solutione hujus dico, quod habentes hanc potestatem correctionis seu potestatem à Christo collatam, non solum habent potestatem instituendi pœnam pro peccatis præteritis, sed etiam instituere possunt contra peccata futura aliquos canones sententiæ latæ: in quam incidunt transgressores, sine aliqua alia sententia. Prima pars patet de se. Secunda probatur. multi sunt canones sententiæ latæ: ut patet de percutiente clericum. ergo ecclesia habet potestatem. Item notum est, quod non repetens rem suam certo tempore, talis res per authoritatem ecclesiæ, puta per præscriptionē vel usurpationē efficitur alterius. Talia sunt jura canonica sententiæ latæ quantum ad præscriptiones vel usucapiones secundum leges: quæ aliquæ sunt etiam sententiæ latæ. Ergo habens potestatem ecclesiasticam potest ædere canonem pro peccato futuro, ita, quod transgrediens incidit in pœnam illius canonis eo ipso facto, quod transgreditur. In capitulo *Quicunq; de concubinariis, in pragmatica,* eo ipso quod notorii sunt concubinarii privantur fructu futuro beneficii per semestre, id est, per sex menses. ergo sicut ecclesia potest aliquem probatum hæreticum destituere à suo beneficio per sententiam latam ab homine: ita potest ædere canonem, quod quicunq; incidet in hæresim manifestam (quo facto cadet in illam) erit sua potestate ecclesiastica privatus.

Secunda propositio. Est multum apparēs, quod ita ecclesia ædidit canonem sententiæ latæ, quo ad privationem beneficiorum, & potestatis ecclesiasticæ contra hæreticos. Patet sic, sunt expressi textus ad hoc 24. *q.* 1. *in c. Didicimus*: *Didicimus omnes omnino schismaticos & hæreticos nullā habere potestatem ecclesiasticam.* ergo est multum apparens & probabile, quod ecclesia ita instituerit canonem sententiæ latæ, quò ad privationem omnis potestatis juris ecclesiæ contra hæreticos, & causa est, quia sunt in periculo maximo ovium sibi commissarum. igitur.

Tertia propositio. Jurisdictio ecclesiastica qualibet fundatur in charactere baptismali jure divino: ita quod nullus est capax illius nisi habeat characterē baptismalē. Ex hoc sequitur, quod nō baptizatus non potest alia sacramenta recipere ecclesiastica. Ista tertia propositio nō potest evidenter probari per sacras literas, neq; per aliquod antecedens deductum est illis: sed expresse est determinata per ecclesiā, *de presby nō baptizato. c. Si quis*: ubi dicitur, quod *si nō baptizatus videatur recepisse ordines, baptizetur, & postea re ordinetur.* ergo signū est, quod character baptismalis de necessitate præsupponitur, antequā aliquis recipiat hanc potestatem ecclesiasticam. nam baptismus est omnūi sacramentorum janua: & nullus efficitur membrum ecclesiæ, nisi prius fuerit baptizatus. ergo in nullum talem non baptizatum habet jurisdictonem summus pontifex. ergo non potest talem ordinare quantumcunq; attendet. Vltra, non potest talem ordinare: ergo non est capax talis potestatis ecclesiasticæ.

An potestas ecclesiastica sit æqualis in omnibus.

CAPITULUM IV.

QVæritur consequenter, utrum in quolibet sacerdote sit æqualis potestas ecclesiastica: vel major in uno, quam in alio. & non quæritur utrum sit major secundum institutionem humanam, sed secundum institutionem Christi primariam & divinam, hoc est, utrum ipsa potestate ecclesiastica ex primaria institutione divina sit æqualis in omnibus sacerdotibus. Pro solutione sit prima propositio. Omnis potestas purè ecclesiastica est à solo Christo instituta. Et in ista parte tāgitur secūda differentia inter has duas potestates. Pro cujus declaratione supponitur illud, quod habet Henricus in suo tractatu *de potestate,* quod aliud est instituere potestatem, & aliud instituere aliquem in aliqua potestate tali. Unde instituere potestatem, est facere, quod in aliqua communitate sit illa potestas ad regendum talem communitatem. Sed instituere aliquem in tali potestate, est alicui dare authoritatem, ut in supposito illius communitatis illa potestate utatur. Et inter ista duo unum potest esse sine alio: & unū est prius alio. Nam prius est instituta potestas, quā aliquis instituatur in illa: quia potest esse dato, quod nulli supposito detur, & si nō tēpore, saltē prius natura: sed sic est, quod Christus potuit instituere, quod in cōmunitate Christiana esset aliqua potestas, qua posset aliquis alicui

subdi, & arceri à malis: & qua peccantes posset punire, puta per excommunicationem & cætera, antequam dederit alicui authoritatem utendi tali potestate. Nam Matth. 18. instituit authoritatem & potestatem excommunicandi: *Si peccaverit in te frater tuus* &c. Sed pro tunc nulli supposito ecclesiæ dedit potestatem utendi tali potestate, scil. excommunicandi: sed solum Joannis ultimo, quando dixit Petro: *Pasce oves meas*: ergo institutio talis potestatis præfuit, antequã esset aliquis, qui haberet authoritatem utendi tali potestate. Similiter in civilibus potest institui potestas aliqua, vel aliquod genus cruciandi & puniendi malefactores, antequam sit aliquis habens potestatem, & authoritatem utendi tali potestate, ideo opinio cujusdam doctoris videtur vera, quod quamvis Christus nullum instituisset Papam, puta Petrum: nihilò minus ecclesia potuisset aliquem instituere Papam, & supremum Hierarcham.; Patet; Antequam Petrus esset papa institutus, authoritas papalis erat jam instituta. ergo per electionem potuisset fieri, quod aliquis habuisset potestatem utendi tali potestate in subditos ecclesiæ, sicut non eligitur papa. Istis suppositis patet prima propositio, videl. quod potestas ecclesiastica est immediate à solo Christo instituta, imo instituibilis. Patet, non potest institui potestas ad regendam aliquam comunitatem, nisi ab illa communitate, vel à superiori illius communitatis, quod probatur. Non potest aliquis obligari, nisi per consensum suum, vel ex præcepto & voluntate superiorum: quia non est, nisi iste duplex modus obligandi. sed ista potestas ecclesiæ est ad regendam communitatem Christianam. ergo non potest institui, nisi à Christo superiori hujus communitatis, vel à communitate Christiana. & non potest assignari superior communitatis Christianæ, nisi Christus vel papa. sed non potest institui à papa, nec à tali communitate Christiana. ergo solum ab ipso Christo. Quod non à papa, patet. Prius natura est esse potestatem papalem, quàm sit papa. igitur. Similiter nullus potest se instituere in aliqua communitate superiorem, ergo. Quod non à tota communitate, patet. Potestas aliquid includens, quod superat & excedit omnem facultatem humanã, non potest institui à communitate humana: sed potestas ecclesiastica aliquid includit omnem potestatem humanam excedens, scil. posse pœnam relaxare in purgatorio, & aliquem excludere à suffragiis ecclesiæ, puta per excomunicationem. Similiter includit posse consecrare corpus Christi, quæ quidem excedunt omnem potestatem humanam. ergo minor vera. Hoc argumento utuntur doctores ad probandum, quod ecclesia tota non potuisset instituere aliquod sacramentum: quia sacramentum aliquid includit, scil. conferre gratiam: quod totam potestatem humanam superat & transcendit. ergo non potest institui à potestate humana.

Secunda propositio. Potestas ecclesiastica est, in singulis sacerdotibus æqualis. Patet, quilibet sacerdos, quamlibet materiam consecrabilem consecrare potest: nec potest quicunq; alter quãcunq; aliam constitutionem facere quin consecret: ergo quilibet tantam habet potestatem consecrandi sicut alter. Unde non potest facere papa, quod si sacerdos attentet consecrare panem triticeum, quin consecret. similiter & vinum, ergo quantum ad consecrationem, quilibet tantam habet potestatem super corpus Christi, & sanguinem sicut alius.

Tertia propositio. De secunda potestate ecclesiastica, scil. administrandi sacramenta fidelibus, est controversia inter Doctores, an in omibus sit æqualis vel non: & hoc circa tria puncta. Primum est de administratione sacramenti pœnitentiæ, utrum ex institutione Christi seclusa constitutione humana sit tanta potestas in quocunq; sacerdote, sicut in quolibet alio, quod est quærere, utrum simplex sacerdos habet tantam potestatem quemcunque fidelem absolvendi sacramentaliter sicut Papa, seclusa constitutione humana. Secundum punctum est, utrum ex institutione Christi, quilibet sacerdos habeat potestatem administrandi sacramentũ confirmationis. Tertium, utrũ quilibet sacerdos ex institutione Christi habeat authoritatem conferendi sacros ordines, vel nõ. Quantum ad primum, duplex est modus dicendi. Unus, quem recitant comuniter doct. & quem tenet Amarchanus & Durandus, quod omnes sacerdotes ex institutione prima Christ, seclusa constitutione & potestate humana, habent æqualem potestatem unumquemq; fidelem absolvendi. Patet, concurrentibus omnibus, quæ sunt de necessitate sacramenti, secundum institutionem Christi, est verum sacramentũ: & dispositio suscipientis talis suscipit verum effectũ sacramenti. sed ad sacramentum pœnitentiæ necessaria sunt, minister materia & forma. minister est quilibet sacerdos ex institutione Christi, quia cuilibet sacerdoti dictũ est, Joan. 20. *Quorum remiseritis* &c. Materia, sunt peccata cofessa. Forma, est ipsa absolutio verbalis, *Absoluo te* &c. Dispositio suscipiẽtis, est ipsa cõtritio. Tunc arguitur sic. secundũ institutionem Christi, quilibet sacerdos est minister: & accepit potestatem cõferendi hoc sacramentum: & peccata confessa sunt materia: ergo quando ista tria concurrunt, verum est sacramentum pœnitentiæ. Secundò probatur, & multum apparenter. Quilibet sacerdos in extrema necessitate unumqueq; dispositum realitet de facto absolvit: ergo realiter & de facto unumquemq; absolvendi habet authoritatem. Patet, quia si non haberet, in nullo casu absolveret: quia non datur sibi nova potestas propter novum casum supervenientem. Item secundum multos alios, nunquam fuit data jurisdictio, nisi quando dictum est Petro, *Pasce oves meas*. & tamen erant sacerdotes. ergo quantum ad absolutionem sacamentalem quilibet quemlibet habet potestatem absolvendi. Præterea, ut dicit Durandus, sacerdos revelans confessionem punitur, non solum tanquam revelans secretum, sed tanquam revelans confessionem: etiam dato, quod revelaverit confessionẽ non sui subditi, secundum constitutionem ecclesiæ. Præterea sit Sortes, qui ignoret constitutionem, quod quilibet tenetur suo proprio Curato confiteri: & confiteatur alteri non suo ponens obicem accipit verũ sacramentum. ergo talis sacerdos ministrat sacramentũ: ergo habet potestatem & authoritatem. Item sit Sortes peccator credens Platonem esse suum Curatum, qui de facto nõ est.

ex tali quod ignorantia confitetur illi Platoni, & non ponit obicem. talis recipit verum sacramentum, & rem sacramenti. Igitur Plato illum realiter absolvit. & sic secundum hanc opinionem quilibet sacerdos ex institutione divina, & Christi, habet tantam potestatē quantum ad illam jurisdictionem in foro interiori, sicut alius, & sicut papa: nec potest papa facere, quin absolvat, si attentet, dummodo alius non ponat obicem.

Contrà hoc arguitur sic. bene sequitur. Iste de facto, qui confitetur alieno, & ignorat constitutionem de non confitendo alieno, est absolutus. ergo si postea perveniat ad ejus notitiam, quod aliter non erat ejus Curatus non tenebitur amplius confiteri. Patet, nullus, qui confessus est sua peccata, & est absolutus ab illis, absolutione sacramentali, tenetur amplius illa confiteri, nec potest de novo obligari ad illa confitenda. sed talis est absolutus sacramentaliter: ergo non potest iterum de novo obligari ad illa confitenda. Patet, non est in potestate papæ quod fuerit realiter absolutus & sacramentaliter, & obligare eum denuò ad confitendum. & hæc est propositio Gerson. Nam in primis confiteri peccatum, est unū ex gravissimis & difficillimis præceptis legis novæ. sed ecclesia non potest obligare nos ad ea, quæ sunt difficillima, puta ad ingressum religionis, & ad perpetuam continentiā. Ego si sum jam confessus peccata mea, ecclesia non potest obligare ad illa eadem confitenda. Sed consequens propositionis prædictæ videtur falsum: puta quod talis, qui confessus est per ignorantiā sacerdoti, quem credebat suum curatū esse, qui tamen non erat, non teneatur iterum illa peccata confiteri. Patet, quia quilibet semel in anno tenetur omnia sua peccata cōfiteri proprio sacerdoti. Secundo arguit Gerson. Capio peccatorē adultum, qui multa peccata commisit ante baptismum, post baptismum ecclesia non potest eum obligare, ut confiteatur illa ante baptismum commissa. Ratio est, quia illa sunt sacramentaliter dimissa per baptismum. Ergo similiter dicendum est in casu prædicto. Item multi dicunt, ut Scotus *in quarto*, quod peccata semel confessa, & absoluta sacramentaliter, non sunt amplius materia confessionis, & si confiteantur iterum, non erit absolutio sacramentalis, nec sacramentum, nec aliquid operabitur in eo, qui iterum illa confitetur. hoc est, non conferet gratiam. Et est probabilior opinio quam opposita, Et ego concedo cum Gersono, quod talis non tenebitur amplius confiteri sua peccata, quæ fuerunt sacramentaliter dimissa. Unde dicit Gerson in *lectionibus super Marcum*, quod ecclesia non potest aliquem obligare ad confitendum peccata, à quibus est semel absolutus sacramentaliter. & præcipuè innititur isti rationi: Non potest ecclesia imponere onus ultra, quod impositum est à Christo, & ex difficillimis. ergo cum jam adimpletum est juxta præceptum Christi, ecclesia non potest amplius obligare ad iterum confitendum. & talis si commisit aliquod peccatum à tempore præsentis absolutionis, confiteatur proprio sacerdoti.

Prima igitur opinio est, quod potestas absolvendi sacramentaliter à peccatis, est in omnibus sacerdotibus æqualis: & si attentent absolvere, absolvunt: nisi confitens ponat obicem. nec potest facere papa quin absolvant si attentent: quia non potest facere Papa, quod positis necessariis ad sacramentum quin sit sacramentum illis tribus supradictis positis. ergo non potest facere quin suscipiens recipiat gratiam.

Secunda opinio est, quod ex institutione Christi est major potestas ecclesiastica, quantum ad administrationem sacramenti pœnitentiæ in uno, quam in alio. Hoc declarans Gerson *consideratione quinta* ait, quod antequā aliquis possit absolvi ab altero, duplex requiritur subjectio: Una spontanea, qua quis se subjicit libere in tali foro secreto. Secunda subjectio est juridica: quæ scil. non est spontanea subjectione, sed ex authoritate superioris facta. ideo dicit ista opinio, quod antequam aliquis absolvat alterum: simpliciter si tentet, requiritur illa duplex subjectio, scil. spontanea & juridica. Ultra dicunt doct. quod ex institutione Christi in nullius fuit potestate, nisi in Petro, ita, quod Christus nullos homines unquā subdidit alicui nisi Petro, quando fecit eum curatum universalis ecclesiæ illo verbo, *Pasce oves meas*, tunc Christus contulit potestatem juridicam Petro: & cunctos Christianos signatos charactere baptismali fecit subjectos Petro sub subjectione juridica. Ultra dicunt, quod etjam est verisimile, quod ex institutione humana episcopatus divisi [illegible] à Petro, vel à successoribus ejus, vel ab episcopis: Nam quod sit una cura hic, & alia alibi, non [illegible]stituit Christus: sed institutum est ab ipso, cui collata est potestas à Petro vel à successore ejus hoc instituendi, & dividendi curas & episcopatus. nam aliis dedit authoritatem juridicam, & quibusdam certum populum. Tunc dicunt, quod nullus dato, quod attētet, absolvit: nisi in illo sit illa duplex subjectio. & hæc opinio potest suaderi apparenter. Primò, si ex institutione Christi quilibet posset in quelibet uti ista potestate clavis: sequitur, quod sicut papa non potest impedire, quin degradatus, & suspensus consecret si attentet: ita non poterit quin etiam absolvat & sacramentaliter in foro conscientiæ si tentet absolvere. antecedens patet, quia Papa non potest immutare, quod est ex institutione divina. sed ex institutione divina habet authoritatem consecrandi. Eodem modo si habeat potestatem absolvendi ex institutione divina, absolvet. sed consequens est falsum. quod patet: quia, qui absolvitur ab excommunicato, non est absolutus, in *capit. ad probandum se sententia & re judi.* Hoc argumentū facit de Palude: sed non est multum ad propositum, quia loquitur de sententia in foro exteriori. sed probatur apparentius per *capit. Omnis utriusq; sexus.* dicitur, quod si aliquis justa de causa alieno voluerit confiteri sacerdoti, petat licentiam à proprio: alias non poterit absolvi ab alio vel ligari. ergo si iste, qui non est suus curatus, attentet illum, absolvere, non absolvet. Et quod hoc sit de jure divino, videlicet, quod hîc nullus possit eligere confessorem sine licentia sui curati vel superioris, patet per *capitulum, si episcopus, de pœnitentiis & remissionibus, lib. 6.* ubi dicitur, quod nulla consuetudine introduci potest, quod aliquis posset eligere confessorem præter licentiam superioris, tunc bene sequitur:

nulla consuetudine introduci potest, quod aliquis posset eligere confessorem, qui possit absolvere per liberam subjectionem: ergo quod iste alteri non possit, est de jure divino, quia contra quodlibet jus purè humanum aliqua consuetudo introduci potest. patet per præscriptionem: imo magis statur consuetudini quando est contra jus purè positivum, quod nihil habet de jure divino vel naturæ admixtum. Ex quo sequitur, quod in papa est major potestas administrandi sacramentum pœnitentiæ, quam in quocunq; alio, quia in jure divino. ergo quicunq; se subjicit liberè, absolvitur à Papa, & non à quocunq; alio. Ex quo sequitur secundò, quòd quicunq; confitetur alteri non curato, quem credit invincibiliter esse suum curatum: licet absolvatur: propter ingnorantiam, nihilò minus illa absolutio non est sacramentalis. Patet, ibi non est materia sacramenti pœnitentiæ, quæ requiritur jure divino. scil. subjectio illa juridica. sed in tali casu est tantummodò subjectio prima, quæ non sufficit. igitur. Contra hanc opinionem sunt apparentiæ magnæ, quoniam secundùm hanc opinionem sequitur, quòd Papa à nullo posset absolvi sacramentaliter. Patet, quia non est alicui subjectus nisi prima subjectione, scil. voluntaria, & non juridica: quia Papa non habet superiorem præter Deum ergo non est subjectus alicui ista secunda subjectione. ergo si requiritur ista duplex subjectio, Papa non poterit sacramentaliter ab aliquo absolvi. Item sacramentum pœnitentiæ institutum fuit Joan. 20. *Quorum remiseritis.* in die resurrectionis serò cùm introivit janius clausis, postea fuit dictum Petro, Joan. 21. *Pasce oves meas.* Tunc arguitur sic. In illo tempore intermedio fuerunt plus quam octo dies intermedii, à tẽpore institutionis sacramenti pœnitẽtiæ, antequam diceretur Petro, *Pasce oves meas.* In quo verbo fuit data illa subjectio juridica. ergo simpliciter ex institutione divina non requiritur ista secunda subjectio, sed solum prima. Quantum ad primum argumentum, sequitur quòd papa à nullo &c. nego consequentiam: quia papa est vel potest esse peccator, ergo potest obligari, ut confiteatur. ergo potest confiteri alicui sacerdoti: quia antequam confessio sit sacramentalis, requiritur duplex subjectio de necessitate. Dicit Durandus in *quarto, distin.* 19. quòd est verũ in omnibus aliis à papa: dans talem causam, quod clavis ista, quæ vocatur potestas jurisdictionis in foro pœnitentiali, quantũ est de se, est respectu omniũ hominum & peccatorum. & est primum ejus dictum, quod in institutione illa: *Quorum remiseritis*, nulla fuit facta exceptio. Dicit ultra quòd talis potestas clavis fuit facta Petro respectu aliorum à se, ita quod non est inclusus in illa, neq; successores ejus, quia nec Petrus, nec ejus successor potest seipsum absolvere. Igitur à quolibet sacerdote absolvi potest. ideo in illo *potest* non requiritur talis secunda subjectio juridica. secus est de aliis, qui non possunt absolvi sacramentaliter, nisi sint subjecti ista duplici subjectione. Quantum ad secundum cum arguetur: sacramentum pœnitentiæ fuit institutum antequam diceretur Petro: *Pasce oves.* ergo in illo tempore intermedio confiteri potuit: & tunc nulla erat subjectio secunda. ergo talis non requiritur antè, quam quis possit hoc sacramentum conferre, & alius recipere. Dico, quod consequentia non valet, hoc sacramentum erat institutum antequam &c. ergo poterat conferri ab aliquo puro homine. nam Christus instituit sacramentum Eucharistiæ, antequam essent instituti ministri & sacerdotes, ideo non sequitur, est institutũ, ergo potest conferri ab aliquo puro homine: quia stat quòd nondum sit institutus minister illius sacramenti. Alia difficultas circa hanc materiam: & arguitur multum apparenter. In extrema necessitate quilibet sacerdos quemlibet absolvit sacramentaliter etiam à quocunque peccato: & tamen non habet juridicam authoritatem super personam illam, sed solum per liberam subjectionem. ergo illa juridica authoritas non requiritur. Quantum ad hoc, dico quod habet authoritatem juridicam ex commissione, quia authoritate ecclesiæ vel Papæ. Nam papa quemlibet sacerdotem excomũnittere potest, ut quemlibet absolvere possit. Alia difficultas, quam tractat de Palude *in* 4. Sortes est in extrema necessitate vel in maximo periculo mortis. nullum habet sacerdotẽ præter sacerdotem excomunicatum. Utrum teneatur illi confiteri? Videtur quòd non: quia non debet participare cum excomunicato. à fortiori nec cum illo in sacramentis. Similiter videtur, quòd talis sacerdos excomunicatus non potest illum absolvere: quia sententia lata ab excommunicato nulla est. Dicit de Palude, quod tenetur confiteri illi, & potest illum absolvere, quia illa necessitas æquiparatur ignorantiæ, ideo excusatur: & talis necessitas non habet legem. Nam participare cum excommunicato, qui ignoratur excomunicatus, non est peccatum, in *cap. ad probandũ, de sententia & re judicata.* si est publicè excommunicatus, sententia est nulla. ergo per argumentum à contrario sensu, si est secrete, sententia est bona. Item certum est, quòd teneor participare cũ excomunicato in necessitate corporali, ergo à fortiori in spirituali & animæ: ut si non possum sacramentaliter ab alio absolvi. teneor petere absolutionem ab excomunicato. & dicit de Palude, quòd iste excomunicatus non possit, est solũ de jure positivo: sed necessitas non subjicitur legi positivæ, quàvis semper subjiciatur divinæ. cũ ergo necessitas non est subjecta legi positivæ: ergo potest contra rigorẽ juris positivi, nõ autem contra intentionem, Ideo relinquitur satis probatum, quòd secundum hanc opinionẽ omnes sacerdotes sunt impares, quantum ad hanc secundam potestatem.

Alia difficultas. Utrum omnes sacerdotes æquales in administratione sacramenti confirmationis? Dicit Armachanus & Marcilius, quod omes sunt æquales in collatione sacramentorum, & quilibet potest de facto, quamvis non possit de jure; sed opinio communior est, quod solus episcopus est minister hujus sacramenti confirmationis & ordinis patet, *de consuetudine ca. quanto.*

Quarta propositio. Quantũ ad hanc materiam non omnes sacerdotes sunt æquales puta quantum ad ecclesiasticam potestatem juridicam & publicam, quæ respicit forum exterius, ad quam spectat peccata punire, conferre beneficia, cõstitutiones edere, excomunicare, degradare, indulgentias confer-

conferre. Et quamvis ista propositio non possit ex sacris literis deduci, est tamen firmiter tenenda: ita quòd in uno est major potestas, quam in aliis. patet sic: quia opposito dato sequitur, quòd ordo Hierarchicus esset omnino inordinatus & confusus, quia quando unus ligaret, esset in potestate alterius solvere. Item sequitur, quod nullus presbyter haberet potestatem super alterum quantum ad hanc potestatem coercitivam, quia par in parem nullum habet imperium. unde papa omnes potest punire, & nullus ipsum. ergo sequitur, quod ex institutione Christi, non omnes sunt omnino æquales. Item si episcopus attentet excommunicare non suum, talis non est excommunicatus. ergo non habet authoritatem divinam à jure divino. Item arguitur apparenter: Christus fuit sapientissimus, quia plenus sapientientia: & quòd instituerit optimā politiam. sed optima politia debet regi regime regali: ut dicit Aristoteles *in politicis*, hoc est, quòd sit unus, qui in unumquemq; habeat authoritatē punitivam, & nullus alius in eum. ergo verisimile est, quòd in spiritualibus Christus instituerit superiorem, qui habeat quemlibet coercere, & nullum super eum. ideo uni, scilicet Petro & successoribus ejus data est universalis potestas constituendi canones, & conferendi beneficia, dignitates ecclesiasticas, per totum universum orbem: & nulli alteri. Ipse enim in universo orbe habet præventiones, & potestatem conferendi indulgentias plenarias in toto orbe, & nullus alter hoc facere potest. Hinc dicit Scotus, quòd papa potest aliquem authoritate à Christo sibi collata excommunicare majori excommunicatione. & ratio sua est: quando est aliquis excommunicatus majori excommunicatione, quilibet tenetur talem vitare. sed episcopus in diœcesi alterius non potest hoc prohibere, neque ligare majori excommunicatione. ideo sequitur, quòd est major potestas. secundum institutionem Christi in uno quàm in singulis: imò in uno est suprema. & in quibusdam aliis est solùm potestas inferior ad illam, quæ est suprema, & talis vocatur potestas papalis: & est libera facultas propinqua utendi potestate ecclesiastica in quemlibet Christianum. Ideo resolutoriè dicendum est ad istam secundam quæstionem, quòd quantum ad jurisdictionem, quæ respicit forum exterius, quòd non est in singulis sacerdotibus æqualis, sed est una suprema, scilicet in ipso papa, etiam ex institutione Christi, & non solùm humana.

An suprema potestas ecclesiastica possit duobus simul ex æquo conferri.

CAPITULUM V.

CONsequenter videndum est, utrum ista suprema potestas, quæ est suprema in uno, possit duobus simul ex æquo conferri: ita quòd politia Christiana, quæ est regalis, possit commutari in aliam speciem, puta aristocratiam vel democratiam: & hoc lege Evangelica stante: propter aliquam legitimam supervenientem causam. & videtur, quod sic. nam aliquando fuerunt duo, quorum quilibet erat papa ex æquo. unde hic unum, quod supponitur, verisimile est, quod Petrus usque ad mortem exclusivè fuit papa: sed simul cum eo ipso adhuc vivente fuit Clemens etiam papa, habens plenitudinē hujusmodi potestatis. ergo illa potestas aliquando fuit duobus cōmunicata ex æquo. major est nota: quia Petrus habuit illā à Christo instituente ipsam, sed minor patet in *ca. Si Petrus* 8. q. 1. dicitur, quod *Petrus Linum & Cletū adjutores asscivit, dans normā Apostolicā: & potestatē ligandi nō contulit Lino, sed tantū Clementi, qui beato Petro tradente sedem Apostolicā meruit obtinere*. habetur ex illo *ca.* quod talis potestas ligandi & solvendi Petro vivente fuit in Clemente. & hoc habetur in *historiis summorū pontificum*, quod Petrus fecit Clementem papam, & hoc ab ipso adhuc vivente. Item arguitur. possunt esse duo episcopi ex æquo in eodem episcopatu, similiter duo curati in eadem cura ergo & duo papæ. consequentia tenet, quoniā papa nihil aliud est, quam curatus universalis ecclesiæ. Probatur antecedens. Nam Augustinus accessit Valerio Hyponensi episcopo, & factus est coepiscopus. ergo tam Valerius, quàm Augustinus in solidum quilibet erat episcopus Hyponensis. ergo in utroq; erat potestas illa ex æquo. Item possunt simul esse duo Imperatores, quorum quilibet est Imperator, ex *cap. Nunc autem* 21. *distin.* dicitur, *tempore Maximiani & Diocletiani Augustorū*, ex hoc verbo *Augustorum*, sequitur, quòd quilibet erat Augustus. ergo erant tunc duo Imperatores. Item supponitur, quòd omnis verus successor Petri habet eandem vel tantam potestatem ex institutione Christi, quantam habuit Petrus. Itē tunc arguitur sic, si sit possibile duobus istam supremā potestatem cōmunicari, ut Lino, & Cleto: quæritur, an Linus possit ligare Cletū, vel non? Si sic: ergo Cletus non est papa, cùm habeat superiorem in spiritualibus, scilicet Linum. imò implicat, quòd papa habeat superiorem in spiritualibus, & potestate ecclesiastica, & sit papa. Si non, ergo ista propositio falsificatur de successore Petri, *Tibi dabo claves, & quodcunq; ligaveris super terram* &c. quia non potest ligare illum. ergo nō habet tantam potestatem quantam habuit Petrus ex institutione Christi. & non loquor de ligatione in foro interiori, sed exteriori coercitivo. implicat, quòd papa juridicè ab uno ligetur: (non dico à concilio) & si talis non potest ligare: ergo non est papa. nam Nicolaus de Cusa dicit, quòd *papalis potestas est libera super alios à se ligandi & solvendi facultas*, sed in isto casu Linus non esset papa, quia nō posset ligare Cletum. & sic videtur, quòd politia regalis Christiana non potest mutari in aliam speciē. & hoc quærit Ockam in *secundo parte dialogi, lib. 2. cap. à vicesimo usq; ad vicesimum Octavum*.

Pro veritate elucidenda termini priùs declarādi sunt. nam *politia regalis* non est nisi politia, in qua quidem unicus rectè dominatur ad utilitatem totius communitatis. *Aristocratica* est, quando pauci dominantur ad utilitatem communem. *Democratica* quando valde multi dominantur ad utilitatem commu-

communem. hoc declarat Aristô. 8. *Ethy. c.* 10. dicens, quod triplices sunt reipublicæ species, & totidẽ transgressiones, scilicet regnum, optimorũ potestas, & tertia censu potestas. & inter has summa & optima est regnum infima autem censu potestas: & media est potestas optimorum. & species oppositæ sive transgressiones sunt, regni transgressio, tyrañis: optimatum potestatis, paucorum potentia: & censu potestatis, popularis potestas. Ultâ supponitur, quod nulla est politia purè civilis, & nulla est regalis, quin possit mutari in aliam speciem, puta Democraticam vel Aristocraticam: quia qualibet talis est instituta jure purè positivo. ergo qualibet potest in aliam mutari. Istis suppositis sit prima propositio. In nullo est suprema potestas spiritualis, quin ipso vivente alteri conferri possit. patet, nullus habet istam plenitudinem potestatis, quin possit liberè cedere adveniente legitima causa, quo facto alteri poterit conferri. major patet per *capit. Quoniam, libro 6. de renunciatione.* Similiter habetur de Marcellino, qui cessit Marcello. Similiter de Clemente, qui cessit Lino. ergo nullus habet plenitudinem hujus potestatis, quin simpliciter cedere possit, sicut dicitur in illo *capit. præallegato.* Quia difficultas erat, utrum papa possit papatui cedere, hoc est renunciare illi potestati, quam nunc habet. Dominus de Gersono, allegat tres rationes pro una parte. sed Glossa illius *capit.* dicit, quòd non, quia omnis renunciatio debet fieri in manibus superiorum. sed papa non habet superiorem. igitur. Rationes Gerson & valentiores sunt istæ. notum est, quod quando papa consentit electioni, facit votum de regenda universali ecclesia, sicut monachus de observanda regula. tunc sic, nullus potest dispensari à voto, nisi à superiore: sed papa nullum habet speriorem, à quo possint dispensari super tali voto emisso de regenda ecclesia, nec potest in melius commutari. ergo non potest cedere papatui. Secunda ratio, quia est verum matrimonium spirituale, inter papam & ecclesiam, sed sicut in matrimonio carnali non fit solutio nisi causa fornicationis, ergo similiter nisi papa fuerit hæreticus, non poterit cedere à potestate illa. tamẽ non obstantibus illis rationibus fuit conclusum, quòd papa potest cedere & renunciare: inducti exemplo illo sanctorũ, qui ita cesserunt. Contrà, non fit renunciatio nisi in manibus superiorum. Dico, quòd verum est si talis habeat superiorem. Ad aliud, papa emittit votum, sed quilibet tenetur observare votum nisi dispensetur ab isto habente authoritatem hoc faciendi. sed nullus est, qui hoc possit facere. igitur. Dicit Gerson, quòd quando votum vel emissio & observatio voti vergit in detrimentem salutis, vel in pejorem exitum, puta in periculum mortis corporalis, non est observandum: ut si voverem toto isto anno manere in hoc loco, & vigeret pestis, nõ tenerer illud observare. vide in *cap. de jurejurando.* sed quando potest haberi superior recurrendum est ad illum, ut declaret illud votum non obligare. ideo quando tale votum papæ vergit in pejorem exitum salutis, non amplius obligatur per illud. sed ubi est sufficiens, non debet cedere nisi sit alius, qui valde notabiliter sit sufficientior. Quantum ad tertium dicitur, quòd aliud est matrimonium corporale, & spirituale. nam matrimonium corporale denotat matrimonium inter Christum & ecclesiam præsentialiter, sed non significat ita præsentialiter matrimonium inter papam & ecclesiam: quod non est ita indissolubile sicut corporale. Resolutio ergo est, quòd papa potest alteri cedere talem potestatem supremam.

Secunda propositio. Non potest duobus ex æquo ista potestas spiritualis stante lege Evangelica conferri: ita, quòd quilibet habeat plenam, hoc est, quòd ipsa remanente in ipso, alicui alteri conferatur. Ista propositio ponitur in Gloss. 7. *q.* 1. *in c. Non autem.* nam ista duo nõ stant, quò in isto remaneat plenitudo hujus potestatis, & alteri conferatur. & ponatur, quòd sint duo, scilicet a, & b, habentes talẽ plenitudinẽ potestatis spiritualis ex æquo. tunc vel a, potest ligare b, vel non? Si non, & prius potuit, ergo diminuitur ejus potestas, Si primum, videlicet, quòd possit ipsum ligare: ergo b, nõ habet istam supremam potestatẽ. Glossa allegat multas rationes. Prima est, quòd ecclesia Catholica est una. patet, habetur in uno articulo, *Credo in unam sanctã Ecclesiã.* & non est una nisi unitatis capitis. & cõtra illum articulum non potest fieri dispensatio. ergo nõ potest talis potestas simul duobus cõferri. Secunda ratio. Christus instituit unicum caput ecclesiæ: & non potest ecclesia contra institutionem Christi; igitur. Itẽ tertia ratio apparẽtior, Ecclesia est unũ corpus mysticũ, cujus papa est caput. ergo si essent duo ex æquo, tunc illud corpus haberet duo capita non subordinata. ergo esset corpus monstruosum, quamvis habeat duo capita unum alteri subordinatum, scilicet papam, qui Christo vero & principali capiti ecclesiæ subordinatur. cõsequens est falsum ergo secunda propositio vera. ad rationes in oppositũ de Petro & Clemente secundũ historias, cùm dicitur quò Petrus instituit Clementem papã: dico quantũ ad hoc, quod non est evidens ex sacris literis quòd Petrus semper fuerit papa usq; ad mortẽ. fortasse videns Petrus, quòd erat propinquus morti, & quòd non posset ecclesia neq; fideles ipso mortuo facilè congregari pro eligendo successore, voluit utilitati ecclesiæ consulere, & cessit. unde dicit Ockam, quod non regulariter papa potest instituere successorem, sed solùm in casu, puta, quando sequitur magna utilitas ecclesiæ, & periculum est in mora, tunc potest cedere, & alterum constituere. Secundò dicit, quòd in illo *cap. præallegato* non habetur, quod Petrus instituerit Clementem papam, sed solum, quod dederit illi potestatem signandi, & solvendi, sicut suo vicario, sed tamen dependenter, sicut episcopus potest instituere vicarium, & tantum operabitur quantum ad hoc quod est ligare, & solvere, sicut proprius episcopus, sicut sunt episcopi suffraganei, sed tamẽ dependenter: quia poterit retrahere quando voluerit. Dico etiã, quòd Petrus instituit Clementem vicarium, sed tunc est difficile salvare quomodo Clemens successerit papatui, nisi fuerit electus post mortem Petri. Quantũ ad secundũ argumentũ, stat in eodem episcopatu esse, ex æquo duos episcopos, ut patet de Augustino, & Valerio: in *cap. Non autem.* gl. dicit quod Augustinus nõ erat adeò prin-

eo principalis episcopus, ut Valerius, sed Valerius retento titulo administrationem dedit Augustino tanquam idoneo ac suffraganeo, retenta tamen dignitate episcopali. Veruntamen dato, quod possint esse duo episcopi ex æquo, tamen non sequitur quod duo summi pontifices. & ratio est. nam quod in episcopatu Hyponensi vel alio sint duo episcopi, hoc nō est ex institutione divina & Christi, sed humana. sed quod sit aliquis, qui habeat regere totam Christianitatē, est ex institutione Christi, & quod aliquis regat hunc episcopatum, est ex institutione humana; ideo potest committi duobus ex æquo. alia verò, quæ est ex institutione Christi, non potest, neq; aliquis potest contra talem constitutionem, quod ex æquo duobus conferatur. ideo consequentia nōn valuit, videlicet possunt esse duo episcopi in uno episcopatu: ergo & duo summi pontifices. Ad secundum cùm dicitur, possunt esse duo Imperatores ex æquo, transeat. nam imperium non est dominiū à jure divino introductū, sed solum à jure positivo. ideo dominium regale potest mutari in aristocraticum vel democraticum. sed ipsa potestas papalis suprema in spiritualibus est potestas ex jure divino introducta, à Christo immediatè instituta. ideo non potest mutari in aliud genus dominii aliud ab illo, quod Christus instituit. Habetur ergo resolutoriè, quod plenitudo illius potestatis in aliquo existens, non potest ex æquo alteri conferri ita, quod quilibet eorū seorsum habeat illam. Similiter non potest aliquibus conferri ita, quod nullus eorum seorsum habeat, sed quod illi copulatim habeant, secluso concilio generali. nam concilium, id est, illi de concilio simul juncti, possunt facere ea, quæ sunt jurisdictionis, & nullus eorum seorsum nisi ex commissione plurium, sicut in aristocratico dominio vel democratico. Similiter dico, quod ista plenitudo potestatis non potest esse in pluribus: ita, quod nullus seorsum habeat. quod si hoc posset fieri, ponatur inesse, videlicet quod duo habeant illam, & nullus seorsum sine alio quantum ad exercitium: & sint Linus & Clerus. jam quæritur: vel Linus est verus papa, vel non? Si non, ergo Linus potest excommunicari. quæritur ergo à quo feretur sententia excomunicationis super Linum? non à solo Clero, quia non solus habet illam potestatem: quia Linus habet etiam illam: & non consentiet, quia non potest Linus nec participaliter nec totaliter ferre sententiam super seipsum. Similiter dicendum est è diverso, quod Linus non posset excommunicare Clerum. Ergo videtur mihi, quod hoc repugnet, videlicet quod aliquibus duobus copulatim conferatur, ita quod nullus eorum seorsum habeat illam, sed illud simul juncti. Igitur soli uni potest conferri, & talis potest pro rationabili causa cedere, sed ipso cedente necesse est, quod unico supposito conferatur.

An suprema dua potestates, scilicet ecclesiastica & laica, in eadem persona concurrrant.

CAPITULUM VI.

VIsum est in præcedentibus, quid potestas suprema ecclesiastica, quomodo illa non potest duobus ex æquo conferri, sed de necessitate ex institutione divina residet in unico supposito: non tamen quin aliquando possit stare in nullo supposito, ut quando papa est mortuus. sed si ipsa sit, oportet de necessitate, quod sit in aliquo determinato, & non in duobus. Quæritur nunc, utrum ista suprema potestas spiritualis. & suprema potestas laicalis in eadem persona concurrant.

Circa hanc quæstionem ponuntur tres opiniones. sed antequam accedamus ad illas, primò notandum est ex Joanne de Parisiis 7. *capit sui tractatus*, quod ista duo differunt, scilicet habere dominium seu proprietatem in rebus temporalibus, & habere jurisdictionem in ipsis. nam habere dominium proprietatis, in aliquibus rebus temporalibus nihil aliud est, quàm habere facultatem propinquam utendi, disponendi, alienandi, retinendi illas res pro libito: sicut habet unusquisque laicus in rebus, quas labore proprio aut successione acquisivit sibi, & hoc regulariter. sed habere potestatē jurisdictionis est habere facultatem propinquam dicendi jus, & sententiandi, quid justum, aut quid injustū, & authoritativè sententiandi quæ res ad unum, & quæ ad aliū spectet. unde in rebus meis habeo potestatem dominii, sed nō potestatem jurisdictionis, sed ipse princeps, ut substitutus à principe. nā certum est, quod potest perturbari pax, & respublica per hoc, quod alius usurpat alienum, vel per hoc, quod aliquis nimis amat, quæ sua sunt, ut sunt pro utilitate reipublicæ cōmunicare. hinc est quod à populo cōstitutus est princeps, qui habet authoritativè sententiare, quid hujus vel illius, & quod faciendū pro reipublicæ utilitate, & tuitione ipsius aliquid exigere. Ex isto infero correlario. Primùm, quod tria sunt de integritate potestatis jurisdictionis in rebus tēporalibus. primum, est potestas seu facultas propinqua (quod idem est) authoritativè sententiandi, quid ad unum spectet, vel quid alterum. & hinc orta disputatione inter duos dicentes, hoc est meum, hoc est tuū: recurritur ad principem, ut rectè sententiet. Secundum, est potestas injuriantem alterum pœnis condignis ad ejus peccatum afficiendi. Tertium, est potestas ab unoquoq; secundum debitam proportionem tributa & vectigalia exigendi. hinc est quod in principibus est potestas imponendi pædagia & tributa. Secundum correlarium. Ista duo simul stant: iste habet potestatem postremam jurisdictionis, & iste est pauperrimus quantum ad potestatem dominii aut proprietatis in rebus temporalibus. patet, si esset aliqua communitas, in qua esset unus pauper abundans sapientia, potest illa communitas illum constituere eorum principem. tunc arguitur sic: Ex ista electione, iste habet potestatem jurisdictionis, hoc est sententiandi, quid unius, & quid alterius, exigendi ab eis, & eos pœnis condignis afficiendi. & talis est pauperrimus, ergo correlariū secundum verum. Tertiū correlariū est, quod talis ex jure naturali

naturali habet jus ab uno quoq; exigendi, secundum debitam propositionẽ ad condecentiam sui status. patet, si seminet inter eos jus, debet eorum temporalia secundũ decentiam sui status metere. ergo jure naturali tales illi obligantur. Quartum correlarium. Quamvis habeat potestatem etiam in homines, illi tamen non sunt ejus servi, sed manent liberi. Unde Aristoteles dicit, quod rex est, qui dominatur aliquibus tanquam liberis, sed despotes est ille, qui dominatur aliquibus tanquam servis. & talem ponit differentiam Aristoteles inter despotem & regem. Unde de ratione regalis dominii est, quod rex dominetur aliquibus tanquam liberis. & de ratione despotis, quod dominetur aliquibus tanquam servis. Primum correlarium. Multum refert de Christo quærere, an habuerit potestatem dominii in singulis rebus temporalibus, vel an habuerit potestatem jurisdictionis in singulis rebus temporalibus. patet quia multum differunt habere potestatem dominii, aut jurisdictionis. Ultimum correlarium probabile. Non repugnat fratri minori habere supremam potestatem jurisdictionis in rebus temporalibus, quamvis ei repugnet habere supremam potestatem dominii aut proprietatis in ipsis. prima pars probatur, & apparenter. nam si aliquis frater minor eligatur in papam, habet potestatem dicendi jus in illis rebus temporalibus aut terris, quæ immediatè quò ad temporalia subduntur jurisdictioni papæ, hoc est, habet potestatem & authoritatem sententiandi duobus altercantibus de re, hoc tuum, & non illius. & hoc est habere potestatem jurisdictionis in temporalibus. ergo non repugnat professus habere potestatem jurisdictionis in temporalibus. Quòd autem repugnet ipsis habere dominium, patet ex voto. Istis suppositis sit prima propositio. Summus pontifex vel ille, qui habet supremam potestatem in spiritualibus, non habet in singulis hominibus, & singulis rebus temporalibus supremam potestatem dominii seu proprietatis (quod idem est) ex institutione divina. patet sic. lex Christiana ex institutione divina est lex maximæ libertatis in ordine ad legem Mosaicam, quæ dicebatur lex servitutis in ordine ad novam. sed si summus pontifex haberet supremam potestatem dominii in singulis rebus, esset lex intolerabilis, & nullo modo libertatis. patet, quia quilibet esset servus pontificis, & posset de rebus cujuscunque disponere ad libitum, & ipsis invitis res suas in dominium alterius transferre. sed hoc esset intolerabilis servitutis. ergo ex institutione divina non habet supremam potestatem dominii in singulis hominibus & rebus ipsorum. imò dicere oppositum, ut dicit Ockam, est multum hæreticale & perniciosum: quia aliqui voluerunt dicere, quod erat Dominus quantum ad proprietatem rerum, & poterat disponere de ipsis dummodò non esset contra legem divinam vel naturalem. sed hoc sapit hæresim. Quantum ad id, quod tactum est in probatione hujus propositionis, notandum quòd lex Christiana est lex supremæ libertatis præcipuè in ordine ad veterem legem. patet Jacobi primo capite: *Qui autem perspexerit in lege perfecta libertatis*, & ad Gal. 4. *sumus filii liberæ & non ancillæ*, ubi comparat legem novam ad veterem &c.

Secunda propositio, in qua jacet difficultas totius materiæ, quæ est de intentione ipsius Ockam, est: quòd summus pontifex ex institutione Christi non habet supremam potestatem jurisdictionis in rebus temporalibus. patet: ille, qui possidet res temporales jure alterius puri etiam hominis, non habet in illis supremam potestatem jurisdictionis: imò alter, cujus jure possidet, habet majorem potestatem in illis. sed summus pontifex est hujusmodi: erg. patet minor ex Augustino, & ponitur in *cap. Quo jure, Octava distinctione*. Dicitur: *Quo jure defendis villas ecclesiæ?* loquitur de temporalitate, & vocat jus humanum civile. ideo quærit, quo jure, an divino, vel humano, statim probat quod non jure divino: quia *Domini est terra*. ergo *jure Imperatoris dicitur, hæc villa est mea: hæc est tua*. ergo sequitur manifestè quod jure Imperatoris dicitur, hæc villa vel hic servus dicitur esse ecclesiæ. ergo jure alterius papa possidet terras ecclesiæ. Item ille non habet supremam potestatem jurisdictionis in rebus temporalibus, qui per cursum rerum temporalium habet alterius legibus uti. sed papa est hujusmodi. igitur. major est nota: quia iste, cujus legibus utitur, habet majorem potestatẽ & proprietatẽ, minor patet in *c. cùm ad verùm, dist. 86.* ubi ponuntur duæ dignitates distinctæ, & unaquæque indiget altera. Item tertiò, ille non habet supremam potestatẽ (loquor ex jure divino) contra quem in temporalibus potest fieri præscriptio: quia in iis, quæ debentur jure divino, non potest fieri præscriptio. sed contra papã in temporalibus potest fieri præscriptio. igitur. Nota quòd nunquã potest fieri præscriptio contra jus divinum. hinc est quòd nunquam potest fieri præscriptio de obedientia, quæ debetur papæ &c. sed contra res temporales papæ saltem centum annorum potest fieri præscriptio. Et istæ sunt rationes satis apparentes, quòd summus pontifex non habet supremam jurisdictionem in rebus temporalibus, & hoc potest probari per authoritates scripturæ. nam habetur Matth. 20. *Principes gentium dominantur eorum: vos autem non sic*: dicebat Christus Apostolis. Similiter videtur quòd Christus non habuerit hanc potestatem: quia duobus litigantibus respondit: *Quis me constituit divisorem inter vos?*

Tertia propositio, quæ magis de mente doctoris est, quam opposita, & ponitur contra opinionẽ prius tactam, quòd istæ duæ potestates ex natura rei nõ ita repugnant, quin in eodẽ supposito possint inveniri. patet multipliciter. nam ad habendam jurisdictionem supremam in temporalibus, satis est habere prudentiam de rebus temporalibus, per quam judicandum est, quid agendũ, vel non agendũ in illis, & justitiam, per quam possit aliquis sententiare quid unius, & quid alterius. sed ista duo non repugnant illis, quæ requiruntur ad potestatem in spiritualibus. igitur. Item probatur secundò, ut dicit Durandus *de origine jurisdictionis*. nam in Mose erat suprema potestas jurisdictionis in tẽporalibus: quia ad ipsum erat recursus pro justitia habenda, sed in ipso eodem fuit suprema potestas in spirituali-

ritualibus. major est ex *Pentateucho Mosi*, sed minor probatur. nam Moses consecravit Aaron in presbyterum. ergo erat superior. Similiter ipse Moses obtulit sacrificium Domino: ergo in ipso erat suprema potestas tam spiritualis, quàm laicalis. Similiter Machabæi habuerunt supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus, & erant sacerdotes. Igitur suprema potestas & utraque tam in spiritualibus, quam in temporalibus non repugnat eidem supposito. Similiter matrimonium ex natura rei non repugnat in spiritualibus. Item habens ducatum, qui efficitur episcopus, non perdit jurisdictionem, quam priùs habuit. ergo si aliqua potestas particularis in spiritualibus, & temporalibus nō repugnat, eidem nec suprema. Resolutio hujus est: Papa non habet supremam potestatem dominii aut proprietatis in hominibus aut rebus eorum. Item non habet supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus. Et tertiò habetur, quod istæ duæ supremæ potestates ex natura rei non repugnant: ita quod non implicat contradictionem eas eidem supposito convenire.

De suprema potestate laicali, an jure divino sit annexa spirituali.

CAPITULUM VII.

QUæritur consequenter circa secundum capit. quod ponit Ockam in *prima quæstione*: Utrum suprema potestas laicalis ex jure divino, & ex institutione Christi sit annexa supremæ potestati spirituali? In isto *septimo capit.* allegatur opinio contraria secundæ præpositioni priùs positæ. unde opinio prima fuit, quod ex natura rei istæ duæ potestates sunt ita distinctæ, quod eidem supposito competere possunt. Secunda opinio, quod de facto cadunt in eundem hominem, scilicet in summū pontificem, non ad istum sensum, quod sumus pontifex sit laicus, sed ad istum sensum, quod super tres temporales, & homines tanta uti potest potestate, quanta quicunque alius etiam Imperator vel rex. & ultra addunt aliqui de ista opinione, quod papa habet tantam potestatem in rebus temporalibus, & spiritualibus, quod quicquid attentet facere circa illas, dummodò non repugnet juri naturali, vel divino: quamvis repugnet juri civili vel canonico, ipsum factum tenet, quamvis ipse peccet faciendo, utputa si tenet transferre rem meam in dominiū alterius: quamvis peccet hoc faciendo, tamen ipsum factum tenet. Similiter si tenet me obligare ad aliquid faciendum, quod non repugnet directè juri naturali vel divino, quod sim obligatus, quamvis peccet me obligando. Et ut dicit Gerson, ista fuit opinio adulatorum papæ, & fundamentum hujus opinionis, videlicet quod suprema potestas laicalis residet in summo pontifice, habetur ut dicunt, ex multis authoribus scripturæ, etiam ex institutione Christi. primò probatur. ille, qui habet potestatem ligandi quemcunq; si tentet aliquem ligare, de facto est ligatus. sed summus pontifex habet potestatem unumquemque ligandi & solvendi. ergo. Patet, minor. dictum est Petro pro se & successoribus suis: *Quemcunq; ligaveris* &c. Similiter, *Tibi dabo claves regni cœlorum*. in istis verbis fuit facta promissio sumo pontifici. ergo aliquando Christus illam promissionem implevit, & nihil excepit dicens, *quodcunq;* &c. Hoc argumento utitur Innocentius in *cap. solita, de majoritate & obedientia*, volens ostendere potestatem ecclesiasticam majorem laicali Item arguitur: ille, qui à Christo constitutus est super reges & regna, habet supremam potestatem in temporalibus. sed Papa ex ordinatione divina sic constitutus est: ergò habet supremam potestatem in temporalibus. consequentia certa est, sed minor patet. nam dictum est Hieremiæ, qui non erat supremus sacerdos: *Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum. & dixit ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes, & regna ut evellas & plantes:* Hieremiæ primo. ergo à fortiori illi, qui erat supremus sacerdos. Item tertio; ille, qui habet in temporalibus, & secularibus judicare, & nullus alius super ipsum, habet supremam potestatem in secularibus, & temporalibus. sed sumus pontifex est hujusmodi. Patet 1. ad Corinth. dicit Paulus, *Angelos judicabimus: quanto magis secularia?* Ergo summus pontifex ex institutione Christi habet secularia judicare. Quarto arguitur; Christus habuit supremam potestatem in temporalibus: sed sic est, quòd omnis potestas, quam habuit Christus, collata fuit Petro suo vicario & successoribus: aliàs non fuisset plenè vicarius Christi, patet major. dicit enim ipse Christus; *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* ergo habuit supremam potestatem in quibuscunq; temporalibus. unde misit dæmones in porcos, & submersi sunt: *Marci.* 5. & maledixit ficulneæ, & arida facta est. ergo si non habuisset potestatem in illis, damnificasset proximum, ergo habuit supremam in temporalibus, & per consequens successores ejus. sed de hoc postea videbitur.

Consequenter Ockam allegat tertiam opinionem in *tertio capit.* cujus principium est tale; *Alia est opinio quodammodo media*, & in illo *tertio capit.* allegat primum dictum hujus secundæ opinionis, quod *istæ duæ potestates non ita repugnant ex natura rei, quòd eidem non possint convenire de facto.* Secundum dictum, *Non cadunt de lege in eundem ex institutione divina.* primum dictum probat cum tertia propositione suprà posita in *sexto capit.* aliquibus rationibus ipse Ockam. Prima, suprema potestas laicalis non repugnat ordini: ergo neque supremæ potestati in spiritualibus. Patet antecedens, aliqua potestas in temporalibus, quæ non sit suprema, non repugnat ordini. ergo nec suprema, quia non videtur major ratio de uno, quàm de alio. Assumptū patet, si unus comes vel dux efficiatur episcopus vel sacerdos, remanet dux. ergo habet potestatem jurisdictionis, quia de ratione comitis vel regiæ potestatis hoc habet. Similiter sunt multi episcopi, duces, ut sunt illi, qui dicuntur Pares in Francia, ergo habent potestatem jurisdictionis. imò non repugnat fratri minori. ergo nullo modo repugnat supremæ potestati in spiritualibus. Sed quantum ad secundam partem,

puta

puta quod de lege non cadant in eundem hominem, imò ex ordinatione divina non debent cadere, quamvis eis non repugnet ex natura sua, patet: ille, qui habet supremam potestatem in temporalibus, debet se tēporalibus implicare, qui verò habet supremam in spiritualibus, minimè debet se implicare negotiis secularibus. ergo illæ duæ potestates non dedent cadere in eundem hominem. Major pro prima parte patet: quia ille est finis suæ potestatis, scilicet mutuam pacem conservare. ergo debet illis se implicare. Alia pars patet. *Nemo militans Deo debet se negotiis secularibus implicare*: secundæ ad Timoth. 2. Similiter Petrus in canonica ait, *Non sis fidejussor* &c. Vide alias authoritates ad hoc propositum, quas citat ipse Ockam, *cap.* 4.

Secundo ad idem arguitur, illæ duæ potestates, quæ diversis actibus & dignitatibus sunt à Christo institutæ, non debēt eidem personæ competere, sed illæ duæ sup remæ potestates sunt hujusmodi. Patet, 86 *di. c. Cum ad verum.* dicitur, quod sicut Imperator non debet sibi assumere sumum pontificis honorem, ita nec sumus pontifex Imperatoris honorem. Ratio, quia Christus illa distinxit distinctis actibus, & distinctis personis cōpetere voluit. Item qui habet supremam potestatē in temporalibus, debet vel potest sanguinem fundere vel jubere, quod sanguis humanus fundatur à ministris suis pro justitia servanda, unumquemq; plectendo pro peccatis. sed hoc non licet illi, qui habet supremam in spiritualibus, licet in universali possit invenire maleficos esse puniendos: sed non in particulari, scilicet accusando vel condemnando. ergo illa suprema potestas in temporalibus, non debet convenire illi, qui habet supremam in spiritualibus. & istæ sunt rationes apparentiores; quas latius in *c.* 4. ipsius Ockam videbis, si vis.

CAPITULUM VIII.

An Christus habuerit supremam potestatem temporalibus.

VIsis tribus opinionibus, quarū prima fuit, quod suprema potestas spiritualis, & suprema laicalis, ex natura rei ita distingvuntur, quod in eandem cadere non possunt personā: secunda, quod concurrunt in eandem personā, & tertia quod non distinguuntur ita ex natura rei, quin possint in eandē concurrere personā, verumtamē non concurrunt nec debent: his positis doctor præcipuè nititur impugnare secundam opinionem, in qua jacet tota difficultas. Unum motivum secundæ opinionis fuit, quòd qui habet supremam in spiritualibus, est vicarius Christi. sed Christus habuit supremam in temporalibus, quemadmodū & in spiritualibus: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* ergo qui habet supremam potestatem in spiritualibus, habet etiam in temporalibus. sed papa habet supremam potestatem in spiritualibus, cum sit verus Christi: ergo habet etiam supremam in utraq;, & sic habet supremam in temporalibus. Occasione hujus rationis talis movetur difficultas: Utrum Christus habuerit supremum dominium in quibuscunque rebus temporalibus? Supponitur primò ex præhabitis, quod est aliud quærere, an Christus habuerit in singulis rebus temporalibus proprietatē, vel an habuerit potestatē jurisdictionis. Secundò supponitur, quod quando quæritur, an Christus habuerit supremam jurisdictionem, quod dupliciter hoc intelligi potest; vel secundum dignitatem, vel secundum humanitatem, & quæritur de utroque. Secundum dignitatem non est difficultas: quia *Domini est terra & plenitudo ejus*: Psal. 23. Ideo secundum divinitatem habet potestatem unamquamq; rem in dominium alterius transferre ad libitum ejus: sicut patet de vasis argenteis Ægyptiorum, & de terra promissionis, quæ transtulit in filios Israel. Ideo secundum divinitatem habet proprietatem rei, & potestatem jurisdictionis. Solùm ergo restat difficultas, an secundum humanitatem. Et supponitur tertio, quod aliud est quærere de Christo secundum humanitatem, utrum habuerit in singulis rebus temporalibus proprietatem, & potestatem jurisdictionis jure hæreditario matris vel patris putativi: vel utrum habuerit aliquo ab privilegio sibi à Deo collato, puta quod Deus transtulerit ei, quo ad humanitatē, verum Dominium cunctarum rerum, & potestatem jurisdictionis. Quarto supponitur, quod aliud est quærere de Christo existente in mortali vita, vel post resurrectionē. Istis suppositis non quæritur, utrum Christus habuerit in temporalibus proprietatem, aut potestatem, jurisdictionem secundum divinitatem, sed secundum humanitatem. & in isto sensu dupliciter intelligitur, vel utrum jure hæreditario tanquam verus hæres Mariæ, vel utrum habuerit, quia divinitus in eum transtulit.

Pro solutione hujus quæstionis, sit prima propositio. Christus secundum humanitatem habuit proprietatem in aliquibus rebus tēporalibus jure hæreditario. Patet sic. Notissimū est, quod Joseph pater Christi putativus, cujus Christus erat verus hæres legalis & successor, haud dominium in aliqua re, & verisimile est, imò tenetur communiter, quod Joseph mortuus est antè, quam Christus pateretur. Similiter virgo Maria, cujus secundum humanitatē fuit verus Hæres, habuit proprietatem in aliquibus rebus. ergo cùm Christus fuerit verus hæres ipsorum, verisimile est quod habuit dominiū roprietatis in aliqua re cujus erant proprietarii. ergo Christus jure hæreditario non solùm potesta- n jurisdictionis, sed etiam habuit proprietatē in aliquibus rebus. imo malè sonare videtur, quod Christus fuerit mendicus: quandoquidem dicitur verè mendicus, qui solo titulo indigentiæ petit aliquid. verè & realiter talis dicitur mendicus, & notum est quod quāvis Christus non habuisset proprietatē in aliquibus rebus. habuisset tamen jus petendi, quia seminabat & docebat: ergo nō solùm titulo indigentiæ petebat: ergo non fuit verè mendicus, sicut rex administrans justitiā subditis & cōmunitati, petens & exigens ab illis pro manutenentia sui status, non est mendicus, quia nō titulo indigentiæ petit, sed administrationis. sic de beneficiatis potest dici. Patet igitur, quod Christus non fuit mendicus, sed habuit non solùm aliquarum rerum usum: verum etiam proprietatē in illis rebus.

Sed

Sed difficultas est, an habuerit in regno Israel veram proprietatem, hoc est, an habuerit potestatem jurisdictionis jure hæreditario in regno Israel, præcipuè in regno Judæ. Primo non est difficultas de toto universo quod non habuit supremam potestatem jurisdictionis, in toto universo jure hæreditario. Patet, nullus parentum ejus fuit verus monarcha totius mundi, nec David, nec Salomon; igitur. Sed difficultas est, utrum habuerit in regno Juda veram potestatem jurisdictionis jure hæreditario, ita quod fuerit verus rex Juda non solum privilegio concesso à Deo. Respondet Amarchanus *in 4. cap.* 16. quod Christus fuit verus Rex Juda secundum humanitatem jure hæreditario: & quamvis hoc non possit evidenter probari, tamen assumit id, quod habetur Num. 27. quod *si in aliqua domo non sit masculus, filia est heres bonorũ paternorum & maternorum*: & sic non erat in Regno Judæ & Franciæ. Ultra supponit unum quod verum est, scilicet quod ipsa virgo Maria realiter descẽdit ex David, & non solum Joseph. Patet, si non descendisset virgo ex David, Christus non deberet vocari in scripturis semen & filius David, quia non est realiter filius Joseph, sed virginis. ergo si virgo non realiter descendisset ex David, non fuisset filius David, neque semen ejus. Sed quandocunque in lege antiqua non erat masculus, filia succedebat. ergo viro cessante in domo David, ad virginẽ devolvebatur successio, & sic virgo Maria habuit verum jus hæreditariũ in regno Juda: & ex consequẽti Christus filius ejus. Quantum ad hoc, utrum jure hæreditario spectaret verũ regnum Judæ ipsi Christo: apparet mihi, quod non pertinet ad eum regnum Judæ secundum humanitatem. Et ratio, quæ me movet contra Armachanum, est, quia ut notum est, Machabæi verè & realiter dominati sunt in regno Juda, & non erant tyranni. ergo realiter habebant potestatem jurisdictionis in regno Judæ & tamen ipsi Machabæi erant de genere Levi. & si descendebant ex domo David, hoc erat per matres & fœminas, quia erant sacerdotes. ergo de domo Levi & sic longo tempore antequam virgo Maria nasceretur, erat ablata potestas à domo David, ergo ipsa virgo Maria non habuit potestatem jurisdictionis in regno Judæ. ergo credendum est, quod Christus non habuit potestatem in illo secundum humanitatem. Resolutio, ergo quantum ad tria puncta est. Primum, certissimum est, quòd Christus jure hæreditario habuit proprietatem in aliquibus rebus. Secundum punctum, quod est ambiguum, Christus jure hæreditario non habuit potestatem in regno Judæ. Tertium, quod est certissimum, Christus jure hæreditario secundum humanitatem non habuit potestatem jurisdictionis in universo orbe, sive in singulis rebus, cum nec David, nec aliquis eorum, à quibus descendit, illã habuerit: ergo nec ipse Christus. Restat modo difficultas inter doctores, cum Christus non fuerit verus monarcha jure hærditario, an fuerit per privilegium sibi collatum à Deo verus monarcha. Aliqui dixerunt quod Christus non habuit illam potestatem jurisdictionis eo tempore, quo vivebat in carne secundum humanitatem. Rationes habet multum apparentes. Primò habetur Lucæ 12. quod venit aliquis ad Christum dicens ei, *Magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatẽ. At ille dixit ei, Homo, quis me constituit judicẽ, aut diversorẽ inter vos?* q. d nullus. Tunc ex illo arguitur sic, Christus non habuit potestatem dividendi hæreditatem inter illos duos fratres. ergo non habuit supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus. Et hoc argumentum est multum apparens. Nam quicunq; habuit supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus, habuit potestatem dividendi & dicendi jus, puta, quid justum, & quid injustum in quacunq; re tẽporali, quo ad omnia: ergo videtur ex dicta authoritate, quod Christus non habuit ex privilegio, à divinitate concesso secundum humanitatem talem potestatem jurisdictionis in omnibus rebus temporalibus. Item dixit: *Regnũ meum non est de hoc mundo*: ergo non habuit potestatem regiam in hoc mundo: & per consequens non habuit supremam jurisdictionis potestatẽ in temporalibus, Vnde quatuor dicit hæc opinio. Primũ, Christus secundum humanitatem non habuit proprietatem & potestatem in singulis rebus. Patet, *Volucres cœli nidos habent, filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet* Seundũ, Jure hæreditario non habuit potestatem jurisdictionis in singulis rebus temporalibus. Tertium. Jure hæreditario non habuit potestatem jurisdictionis in regno Judæ. Quarto, Non habuit illam in rebus temporalibus ex privilegio sibi à divinitate concesso. Sed contra hanc sunt multi textus. Primum quod Deus *fecit illum hæredem omniũ*: ergo ex privilegio habuit potestatem in omnib. Vnde dicit sanctus Thomas, *de regimine principum*, quod Christus *ex concessione à Deo secundũ humanitatem habuit supremã jurisdictionis potestatẽ in singulis rebus temporalibus*: ideò elicitur ex dictis sancti Thomæ quod secundum humanitatem non jure hæreditario, sed concessione à divinitate sibi facta habuit supremam potestatem jurisdictionis in singulis rebus temporalibus. Similiter in Apocalyp. quod *habet in femore suo*, id est humanitate, *scriptum rex regum* &c. Tunc bene sequitur, Christus secundum humanitatẽ habet potestatem super reges: ergo habet potestatem super singula, quæ habent reges: sed ipsi reges habent potestatem in temporalibus, ad minus jurisdictionis: quamvis non habeant in singulis proprietatem Dominii: tamen habet jurisdictionem, id est, dicendi jus, & definiendi de unaquaq; re tẽporali: & dicto juri tenentur subditi obedire: quod si non fecerint, habent potestatẽ rebellantes & contumaces justis afficiendi pœnis: ergo Christus secundũ humanitatẽ ex concessione, habet potestatẽ jurisdictionis in singulis rebus temporalibus. Similiter habentur multæ authoritates in Esaia, & Evangelio facientes ad hoc. Propterea dicit Tho. quod *monarchia Christi incepit à conceptione* & quod *habuit supremã potestatẽ in temporalibus, & jurisdictionẽ in singulis rebus*. Et probatur à signo. Reges adoraverunt eũ, tanquã subjecti tẽporaliter: ergo signum erat, quod erat verus Dominus, & monarcha in singulis rebus temporalibus. Et pro ista opinione facio talem rationem. Christus habuit potestatẽ secundum humanitatem ex concessione à divinitate sibi facta obligandi homines etiam ad morale.

& Christus secundum humanitatem non potuit errare: & quilibet alius ei secundum humanitatem tenebatur credere. & exequi, quod Christus secundum humanitatem ei asseruisset & præcipisset: sed si Christus asseruisset sententialiter de aliqua re temporali: hæc res est istius, & non alterius, tunc alter fuisset obligatus reddere illam rem illi, cui Christus adjudicasset: & illam reddere secundum Christi sententiam, ergo erat in illo superioritas & authoritas jurisdictionis, etiam erga quoscunq; homines: imò habet potestatem unumquemque regem privare & oppositam legem instituere: damnatis gratiam facere, & eos liberare: habuit igitur jurisdictionis potestatem secundũ humanitatẽ, & omnes illi parere tenebantur & ratione subjectionis ad illius sententiã adimplendam obligabantur: & hæc opinio est probabilior. Potest etiam suaderi hoc modo. Nam Paulus habuit potestatem petendi temporalia quo terminatione spiritualium, quamvis non usus fuerit illa. Similiter Christus habuit potestatem in singulis rebus, quamvis nõn usus fuerit illa. Jam quæritur cum sit probabile, quod habuerit illam potestatem in singulis rebus temporalibus, & fecit papam vicarium suum, an concesserit successoribus suis, ista supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus. Respondent communiter Doc. ut dicit Joannes de Parisiis, quod non oportet Christum omnem potestatem, quam habuit in temporalibus, contulisse Petro. Nam potestas Christi secundum humanitatem non fuit allegata sacramentis. Nam secundum humanitatem habuit potestatem remittendi peccata etiam absque sacramentis: sed papa non habuit potestatem illam remittendi peccata sine sacramentis: ergo Christus non contulit Petro, & ejus successoribus omnem potestatem, quam habuit: ergo hoc dato quod Christus habuerit supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus secundum humanitatem, nõ potest inferri quod totam illam contulerit Petro. Similiter habuit potestatem faciendi miracula: & quamvis illam contulerit Petro: non tamen in omnibus successoribus ejus. Similiter non contulit Petro potestatem instituendi sacramenta: ergo quantum ad ista tria non contulit omnem potestatem jurisdictionis, quam habuit in rebus temporalibus Petro & successoribus.

Alia difficultas. Cum ergo summus pontifex non habeat supremam potestatem laicam jurisdictionis, nec in corpora nec in res hominum quæritur, an ipse & ecclesiastici sint supremæ potestati laicali subjecti, vel sint ex institutione divina exempti & hoc quantum ad judiciũ coercitivum, quo ad bona sua & corpora. Pro cujus declaratione supponitur, quod qui habet jurisdictionẽ temporalẽ, nõ solũ habet illam super res, sed etiam super corpora. Secundò supponitur, quod habens illam, nõ solum homines pro demeritis justis potest afficere pœnis: sed etiam ab eis exigere aliquod tributum personale, sicut ecclesiastici habent jus decimas petendi nõ solum prædiales, sed etiam personales: ita ad istam potestatem supremam laicam jurisdictionis non solum spectat eos punire, sed etiam tributum personale exigere. Nã licitè potest princeps pro republica & sustentatione sui status rationabile tributũ petere. Hoc fecit Cæsar, quod approbavit Christus cũ dixit: *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari* Similiter dictũ fuit discipulis, *Magister vester non solvit didrachma*; & verisimile est quod didrachma erit tributum personale. Istis suppositis quæritur, an ipsi prælati ecclesiastici sint jure divino ab ipsa potestate laica coercitiva exempti, ita quod ille, qui illam exercet, non possit ecclesiasticorum peccata punire, nec ab illis tributa exigere. Quantum ad hoc sit prima propositio. Ecclesiastici quantum ad prædia sua, & res immobiles non sunt jure divino à jurisdictione laica coercitiva exempti. & loquor de omnibus ecclesiasticis universaliter. patet, ecclesiastici jure divino nullam habent potestatẽ, sed ex jure divino habent jus petendi decimas. & quamvis jus sit immobile: tamen ipsæ res, puta decimæ, sunt res mobiles. Præterea notum est, quod aliquod prædiũ aliquando donatur ecclesiastico, & stat quod sit obnoxium alicui principi, quantum ad reditus annuos. quo facto si transferatur in dominium ecclesiastici, transit cum onere suo, id est, cum obligatione ad solvendum tributum vel censum annuum illi domino laico. ergo non sunt jure divino exempti à tributo, quo ad res immobiles. Item possident illas tres solum jure principum, quia tenent illas in feudum à regibus & principibus.

Secunda propositio. Ecclesiastici non sunt subjecti potestati laicæ coercitivæ, quantum ad eas res, quæ eis competunt jure divino, puta quantum ad decimas, ita quod nihil ab eis exigi potest. Patet duplici ratione. Nam laici exercentes potestatem laicam tenentur ipsis ecclesiasticis solvere. ergo ecclesiastici ad nihil tenẽtur eis. Itẽ quandocunq; quis possidet aliquid lege vel authoritate superioris: in illo quod possidet lege superioris, non obligatur inferiori: sed ecclesiastici habent decimas, & jus in illis imẽdiate auctoritate Dei, qui est supremus super oẽs reges exercẽtes jurisdictionẽ laicã & coercitivam, ergo quantũ ad hoc nullo modo obligantur illis exercentibus jurisdictionẽ coercitivã.

Tertia propositio, in qua jacet difficultas inter doctores. An ecclesiastici, quantum ad personas eorum sint exempti jure divino à potestate coercitiva laica, ita quod laici judices non possint pro demeritis ecclesiasticos punire, nec eis tributũ personale exigere? Dicit Marcilius *in 2. c. 4.* Quod nõ Oppositum tenet Carlerius in *quibusdã tractatibus, quos edidit post conciliũ Basiliense de gestis in illo.* Dicit Marcilius, qui multum exaltavit potestatem laicam, quod ecclesiasticæ personæ sunt à Deo judicio laicali coercitivo subjectæ. Et ad hoc probandum adducit tres rationes præcipuas, ex sacris literis. dicit notũ esse ex privilegio ipsos ecclesiasticos esse exẽptos. sed quantũ ex institutione divina sunt judicio coercitivo laicali subjecti. ad Ro. 13. *Omnis anima subjecta sit potestatibus sublimioribus.* Dicit gl. quod *in verbo omnis, nullus excipitur, & nullus excluditur. Omnis anima* secũdũ gl. *i. õnis, homo.* Itẽ *quæ à Deo sũt, ordinata sũt.* Et *qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit.* Et subdit, *Reddite ergo omnibus debita: cui tributũ, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui honorẽ, honorẽ.* tamen non expressè videtur sequi, quod personæ ecclesiasticæ sint subjectæ, quantum ad corpora eorum ad tributa. Secunda authoritas habetur, 1. Pet. 2. *Subditi estote omni humanæ creaturæ, propter Deũ, sive regi quasi præcellen-*

ti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei. ergo videtur quod personæ ecclesiasticæ sint subjectæ, quantum ad corpora eorum ad tributum. Tertia ratio est, quæ magis ad apparens: nam habetur *Act.* 25. quod Paulus declinavit jurisdictionem sacerdotum legis, & appellavit ad tribunal Cæsaris, *à quo* (ut inquit) *oportet me judicari.* Sed certum est, quod Paulus erat ecclesiasticus, imò episcopus, & non est mentitus; nec timore pœnæ hoc dicebat: imò pro veritate mori decreverat, & judicari volebat à Cæsare. ergo persona ecclesiastica non est ex jure divino à laicali jurisdictione exempta, nec quantum ad corpus, nec quantum ad tributum, & hæc est opinio Marcilii. Sed oppositum tenet Carlerius quondam regalis collegii Navarræ socius meritissimus, in quondam *tractatu, quem edidit contra Bohemos*, quod ecclesiasticæ personæ ex jure divino sunt exemptæ, quo ad corpus à jurisdictione coercitiva laicali, & fundat se, Matt. 17. Venerunt exactores, qui didrachma accipiebant, & dixerunt Petro, *Magister vester non solvit didrachma: ait, Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Iesus dicens, Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus, Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare; & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies staterem: illum sumens da eis pro me & te.* Ex isto textu videtur, quod non solverit ex debito. Dicit Carlerius, quod *per liberos intellexit ecclesiasticos.* ergo exemit ecclesiasticos à tributo personali solvendo laicis. Et hoc est probabile, quod eo ipso, quod aliquis esset effectus ecclesiasticus, potestas laica nullam habet in illum potestatem, quia est effectus filius & liber. Et ista opinio videtur probabilior.

CAPITULUM IX.

In quo solvuntur rationes primæ opinionis recitatæ à doctore Ockam, in 1. capit. suæ primæ quæstionis.

Visæ sunt tres opiniones, & doctor ad tertiam se resolvit, quæ probat duo. Primum, quod ex natura rei non habent repugnantiam illæ duæ supremæ potestates. Secundum est, quod non debent de facto in eandem personam concurrere. Restat modò solvere rationes primæ opinionis, quas adducit in *primo capitulo suæ primæ quæstionis.* Jam solvit illas in suo *quinto capitulo ejusdem quæstionis.* Prima ratio erat illa, quæ ex opposito dividuntur, habent repugnantiam, quia non possunt omnimodè convenire: sed potestas laica & ecclesiastica ex opposito dividuntur. ergo. Dicit doctor ad majorem, quod quamvis ea, quæ ex opposito distinguntur tanquam contraria, ex natura rei non possint idem subjectum primum habere, licet possint cadere in diversas personas ejusdem subjecti, tamen sæpè ista, quæ distinguuntur ex opposito tanquam diversæ species, aut aliquo modo ex opposito inter se distincta: & ideò licet non secundum idem, tamen possunt cadere in eadem personam, imò nonnunquam in idem subjectum. Dat doctor duo exempla. Primum, ordo sacer, & ordo non sacer, quodammodò ex opposito dividuntur: & tamen in eundem hominẽ cadunt. Secundum exemplum, honestum, & delectabile, ex opposito dividuntur, & tamen in eundem cadunt.

Secundò arguitur, illæ potestates, quæ duo capita constituunt, simul in eodem esse non possunt quia tunc unum corpus haberet duo capita, vel duo corpora idem caput: sed illæ duæ potestates sunt hujusmodi, ut patet, igitur. Dico quod laici & ecclesiastici sunt unum corpus mysticum, quia omnes insigniti charactere baptismali, qui habent charitatem, sunt membra illius corporis sana: & qui habent fidem & non charitatem sunt membra illius corporis, sed non sana: & qui carent utroq;, sunt membra arida: & sic dico quod est unum corpus. Unde dicit Gerson, quod *non est possibile de lege posita, quod in solis laicis remaneat fides, vel quod in corpore mystico ecclesiæ sunt soli laici: quia tunc esset possibile de lege posita, quod ab ecclesia cessarent sacramenta omnia præter baptismum*; sed hoc est falsum.

Tertiò, & apparentius arguitur. potestas suprema laici includit dominationem: nam *principes gentium dominantur terræ*, sed spiritualis excludit illam dominationem coercitivam authoritate Petri, *Pascite qui est in vobis gregem non dominantes*: ergo ecclesiastica excludit illam dominationem: & sic videtur, quod ita ex natura rei distinguantur, quod in eodem convenire non possint. Dico quod dupliciter intelligitur, quod potestas ecclesiastica excludat dominationẽ. uno modo quod de ratione potestatis ecclesiasticæ & integritate ejus sit, quod habens eam dominetur dominio coercitivo, quo dominatur princeps laicus: & sic dico, quod excludit illam dominationem: Alio modo, quod de ratione ipsis, nullam habet potestatem dominandi: & sic falsum est, neq; excludit omnimodam dominationem. Dat doctor exemplũ, *lex evangelica dicitur lex libertatis, id est, non est de ratione legis evangelicæ, quod aliquis sit servus, quia nullũ facit servũ. Similiter potest evangelica de ratione sua nullũ facit dominantem*: & est egregium verbum Ockam, & bona similitudo de servo. Patet ex dictis quomodo suprema hierarchia spiritualis non habet plenam potestatem in temporalibus, & quomodo ex opinione Carlerii personæ ecclesiasticæ, quantum ad personas eorum sunt exemptæ à potestate laica coercitiva. Possunt adduci aliæ rationes ad hoc probandum de Constantino, cui obtulerunt librum &c. Dixit autem Constantinus, qui erat supremus hierarcha in temporalibus: *Vos autẽ ab homine judicari non potestis*: ergo ipse, qui erat verus Imperator, asseruit se nullam habere potestatem super ipsos episcopos: ergo verisimile est, quod ecclesiasticæ personæ, quantum ad earum personas, sunt à laici jurisdictione exemptæ. Item quando Joseph reddidit terram subjectam Pharaoni, terra sacerdotum mansit libera: & sic valde apparenter probat Carlerius suam opinionem.

Modo veniunt solvendæ rationes Marcilii, prima erat authoritas Pauli ad Roman. 13. *Omnis anima* &c. Et per *sublimes potestates* intelligit Imperatores & reges, quia subdit: *Non sine causa gladium portat.* Quantum ad hoc de Lira solvit sic: *omnis anima, id est homines quilibet, puta laici laicis, & ecclesi-*

clesiastici ecclesiasticis. Nihilò minus: quia per *sublimes potestates* videntur intelligi principes seculares. alias expositiones dat Carlerius. Prima, *omnis anima, id est, omnis homo animalem, id est, civilem vitam ducens.* Nam hominum quidam animalem, id est, civilem, alii spiritualem ducunt vitam: & vocantur illi animales, isti verò spirituales: & hanc ponit Paulus, *Spiritualis homo omnia dijudicat, & à nemine judicatur:* & sic nulli est subjectus, quo ad istam potestatem laicam coërcitivam. Secunda expositio ex intentione textus & glossæ est, quod est ibi distributio accommodata: *Omnis anima, hoc est, omnis homo, id est, de aliquo statu hominum, aliquis homo est subjectus potestatibus sublimioribus.* Ad secundum argumentum Marcilii & authoritatem *primæ Petri secundo*, dupliciter exponit Carlerius, nam dicebant Bohemi, quod Principe negligente punire clericos, populus poterat sine peccato eos interimere. Prima expositio Carlerii est, quod loquitur laicis, cum dicit, *Subditi estote omni creaturæ.* Primò, loquitur servis, ut sint subditi dominis, & filii parentibus, quia statim subjunxit de filiis, servis, & uxoribus. Secundo dicit glossa communis: *Subditi estote, per humilitatem propter Deum (& est consilium) non subjectione juridica, sed humili subjectione.* Ad tertiam authoritatem fortissimam de Paulo, qui declinavit judicium sacerdotum, videtur quod erat subjectus Cæsari juridica subjectione. Primò, istud verbum Pauli, *A quo me oportet judicari:* sic primo exponitur, hoc est, *à quo judicabor*: quia fuit condemnatus à Cæsare, non quod habuisset potestatem judicandi, sed quod eum judicavit. Secundo appellavit Paulus Cæsarem: non quod esset superior ejus, sed quia erat superior judicibus volentibus condemnare Paulum, quia habebat potestatem decernendi, quod malè judicabant Paulum, & ut declararet eorum judicium nullum. Et sic solvuntur authoritates, quas adducit Marcilius.

Aliæ sunt authoritates, scilicet, *Nullam haberes super me potestatem, nisi data esset tibi desuper.* Illa intelligitur de potestate permissa. Nam Pilatus judicavit Christum de facto, non de jure. Relinquitur ergo opinio Carlerii probabilior, quam altera, imo altera videtur condemnata in *Concilio Basiliensi, c.* 10. in quo ostenditur, quænam potestas data fuit Petro per ista verba, *Quodcunq; ligaveris super terram.*

Doctor in *secundo cap. suæ primæ quæstionis* adducit rationes aliquorum, quibus nituntur probare papam habere potestatem plenariam, tam in spiritualibus, quam in temporalibus: ad quas respondetur in hoc *septimo cap. ejusdem quæstionis.* Prima fuit, Matth. 13. Christus illam plenitudinem potestatis promisit Petro, per illa verba, *Quodcunq; ligaveris.* ergo promisit potestatem unumquemque ligandi nullum excipiendo: & circa hoc argumentum movebuntur quatuor bonæ quæstiones. Et pro intellectu notandum primò, quod contingit hominem dupliciter solvi. Uno modo, ab aliquo præcepto, quo prius obligabatur: & illud vocatur dispensatio. Jam difficultas est, an per ista verba, *Quodcunq; ligaveris super &c.* promisit Petro potestatem unumquemq; à quocunq; præcepto solvendi. Similiter contingit hominem ligari multipliciter. *ligari*, id est, ad novũ quid obligari: ut si voveam paupertatem, ligor de novo, id est, ad novum quid obligor. Secundo, contingit hominẽ *ligari*, id est, ad certam pœnam obligari in foro interiori. & ista verba: *Quodcunq; solveritis & ligaveritis*, non intelliguntur de ligamine peccati: quia papa non posset unum facere peccatorẽ: sed de ligamine, ad pœnam solvendam ratione peccatorum. Alio modo, contingit aliquem *ligari* litigatione excommunicationis. Utrum Christus promiserit Petro hanc potestatem ligandi pro quacunq; re? Dicit doctor ad hanc authoritatem dans duas solutiones. Prima, quod per talia verba: *Quodcunq; ligaveris*, solum promisit, & dedit duas potestates Petro. Primò, potestatem absolvendi hominẽ peccatorem à peccato, non quod ipse remittat peccatum, vel det gratiam & gloriam æternam. Secundò est data Petro authoritas pœnã in tali foro secreto taxandi: non quod habeat potestatem coercendi ad pœnam sustinendam. & est opinio Marcilii de Padua, quod nec papæ nec clerico dedit potestatem coercitivam. Sed dicit doctor, quod ultra illas duas potestates adhuc dedit Petro potestatem coercitivam, qua unumquemq; fidelem ea, quæ sunt necessaria pro consecutione felicitatis æternæ, cogeret observare: & si omitteret, punire. ideo data est potestas coercitiva Petro unumquemq; fidelem coercendi ad divina præcepta servanda & non observantes excommunicandi. Unde nunquam papa habuit potestatem coercitivam ad consilia, sed bene ad præcepta. Dicit doctor, salvis juribus & libertatibus eorum, quia non meruerunt, quia nunquam dedit Christus authoritatem Petro aliquẽ regem temporalem à jurisdictione sua deponendi. ergo in ista authoritate, *quodcunq; ligaveris*, promisit potestatẽ absolvendi sacramentaliter, & taxandi pœnam, & potestatem coercitivam ad observationem mandatorum Dei, & non ad consilia, & non dedit potestatem laicos suis proprietatibus & dominiis privandi: nisi in casu, si contingeret principem secularem abuti re sua in perniciẽ Christianitatis, vel fidei, ita quod ille abusus esset in maximo nocumento pro consecutione felicitatis æternæ nõ negat, quin in tali casu papa possit eum deponere, etsi alii doctores hoc negent, quãvis habeat potestatẽ declarandi ipsum esse deponendum. Patet, quia esset occasio, quod ratione talis potestatis papa efferretur in maximã superbiã. & illa plenitudo potestatis esset multũ damnosa sujectis. Ideo illa esset nociva papæ & subjectis: & sic non est verisimile, quod Christus ei talẽ contulerit. Dices, si neminẽ excepit, quomodo audes aliquẽ excipere? Respondetur, quod Christus & Apostoli verbo, & exemplo docuerunt aliqua excipienda: *Reges dominantur: vos autẽ non sic.* Similiter exemplo quando voluerunt eum facere regem, aufugit. Et sic patet, quomodo contingit multipliciter hominem ligari Primo, ligamine peccati, id est, esse in mortali. Secundo, ligari, id est, ad pœnam obligari Tertio, ligari ligamine excõmunicationis, quæ est obligatio ad non participandum in sacramentis ecclesiæ, & cum fidelibus. Quartò, ligari, id est, obligari ad aliquam operationem faciendã, vel omittendã. Similiter quadrupliciter intelligi potest, quod Petro data fuit potestas solvẽdi. Primo *solvendi* id est absolvendi à peccato

per sacramentum pœnitentiæ. Secundò *solvendi*, scilicet à pœna debita peccatis, per indulgentiarum largitionem. Tertiò *solvendi* ab excommunicatione. Quarto *solvendi* id est dispensandi in præceptis.

Circa prædicta movetur difficultas, utrum Petro fuerit collata potestas unumquemque fidelem pro quocunque peccato mortali ligandi ligamine excommunicationis. Apparet quod sic: quia dictum est indifferenter: *Si peccaverit in te frater tuus* (non distinguendo de quocunq; peccato) *sit tibi tanquam ethnicus*, id est, excommunicatus. ibi est collata potestas excomunicandi. ergo videtur quod pro quocunq; peccato possit excommunicare. Secundo ad idem. Data est Papæ omnis potestas pro regimine fidelium ad consequutionem felicitatis æternæ, sed à quocunq; mortali exire necessarium est unicuiq; fideli pro consequutione vitæ æternæ. ergo potestatē habet summus pontifex unumquemq; peccatorem pro quocunq; mortali excommunicandi: cum excommunicatio sit ei medicinalis. In oppositum arguitur, quia tunc unus malefactor posset à duobus ex æquo puniri pro eodem peccato. hoc est, inconveniens: igitur. Pro solutione primo supponitur, quod non loquimur de veniali, quia nullus potest excommunicari pro veniali: imo nec corrigi fraternaliter, nisi sit de proximis mortali. non enim perditur anima pro veniali, ideò veniale nō est materia coerctionis. Secundo supponitur quod mortalium quædam consistunt in actu interiori, qui ex natura rei est incognoscibilis hominibus, sicut est volitio occidendi: vel odium, quod nondum progressum est in opus, & illud peccatum est incognoscibile hominibus, quia solus Deus est, qui intuetur cor. Aliud est peccatum, quod est progressivum ad opus, ut furtum, percussio clerici &c. Et est multiplex. primum, quod quamvis sit cognoscibile, non potest tamen propter defectum testium cognosci juridicè: ut cum Sortes occidit Platonem, & ipsi soli erant. Aliud est peccatum exterius, quod potest juridicè probari, & constare hominibus juridicè. Peccatum vero, quod consistit in opere exteriori primo modo, est multiplex. Nam est aliquod sic se habens, quòd nec potest probari peccatum nec peccans, hoc est, nec factum nec factor: ut aliquis dat alapam alteri, & nullum ex illa restat vestigium nec hoc factum nec reus hujus facti probari potest. aliquando factū & actor facti probari possunt. Supponitur tertio, quod peccatorum quoddam est spirituale, quoddam verò temporale. Spirituale est quod de directo est contra legem evangelicam, & contra sacramenta, ita quod seclusa lege evangelica non foret peccatum. Aliud est temporale seu seculare, quod seclusa quacunq; revelatione divina & evangelica, stando in lege naturæ adhuc esset peccatum, exemplum primi, ut sunt peccata cōmissa contra sacramenta. exemplū secundi, ut peccata contra præcepta decalogi. Quartò supponitur, quod in temporalibus cōtingit dupliciter peccare. uno modo peccato erroris sive oppositionis: hoc est judicando de peccato, quod comittitur circa temporalia, non esse peccatum: ut judicando furtum non esse peccatum. Similiter homicidium &c. Alio modo contingit peccare peccato vendicationis, id est vendicando sibi vel retinendo, quod est alterius.

Istis suppositis respondetur ad quæstionem, cum quæritur utrum Petro fuerit collata potestas unumquemque fidelem pro quocunque peccato excommunicare? Et sit prima propositio. Nec Petro nec successoribus ejus, nec judicibus ecclesiasticis est collata potestas excomunicandi peccatorem pro peccato interiori. & hanc tenent omnes theologi. patet ex evangelio *Matth.* 13. ex parabola de zizania. prohibuit zizaniam eradicari ex frumento, per *zizaniam* intelligit malum hominem eradicari, id est, excommunicari, propter duas causas. Primò, propter defectum cognitionis, Secundò, propter periculum inquietationis seu perturbationis reipublicæ. propter hæc prohibuit salvator zizaniam, id est malum hominem ab agro, id est, ecclesia eradicari, id est, excommunicari. ergo ex tali parabola apparet, quod non est collata potestas judici ecclesiastico, pro tali peccato, quod nullo modo cognosci potest excommunicanti. Item probatur, *de pœnitentia, distin. prima*: *cogitationis pœnam nullus patiatur*. supple, ab homine: sed ab illo, qui cognovit corda. Breviter, dicunt communiter Doctores, quod summus pontifex non habet potestatem super actus interiores, sed solum exteriores. Sed tenentes oppositum adducunt aliquas rationes. Prima, argumentum glo. in *clementina, de hæreticis*, quia secundum illam glossam excommunicantur inquisitores fidei quando omittunt inquirere. ergo. Item præcepto papæ & ecclesiæ homo tenetur semel in anno cōfiteri, sed præcepto divino semel in vita. ergo habet jurisdictionem supra peccata secreta. Similiter in *clementina, multorum*, excommunicantur pro negligentia. Dico quod illa negligentia est aliquid exterius & sicut opus exterius probari potest, ita & ipsa omissio exterior potest probari. Quantum ad secundum, dicit Durandus *in quarto*. quod verum est, quod tenemur confiteri semel in anno præcepto humano, & non divino. ergo habet jurisdictionem supra secreta cordium. Distinguo: vel de per se, negatur: vel per accidens, cōceditur. Nam sumere sacramentum Eucharistiæ, est opus exterius & super tale opus exterius habet ecclesia jurisdictionē de per se. & quia non potest aliquis digne illud sacramentum suscipere, nisi prius contritus, & confessus fuerit secreta cordis, sic de per accidēs præcepit Ecclesia illa confiteri, inquantum est unum necessarium ad opus exterius, quod de per se præcepit: alias nullo modo posset præcipere illam confessionem interiorem.

Secunda propositio. Iudex ecclesiasticus, ut supremus pontifex, habet potestatem infligendi pœnā pro exteriori peccato manifesto, quamvis peccator sit secretus. Aliqui tamen dicunt oppositū; ut Godefredus in *quodlibetis*. probatur ista secunda propositio. habetur 5. *quæst. prima* de quodā. qui edidit libellum diffamatorium, qui erat ignotus. Dicit Greg. nisi talis confessus fuerit, ipsum pri-

vamus perceptione corporis,&sanguinis,&si sumat,à corpore ecclesiæ sit divisus.ergo quivis peccator sit occultus,&peccatum publicum, potest feriri sententia excommunicationis, si peccatũ sit publicum,&juridicè probatum.in *capitulo, Quidam malignus spiritus. 5. quæst. prima.* Et illud est unum argumentum,quòd si secularis judex non potest exercere suam jurisdictionem coercitivam in illum peccatorem,quia secretus est,ecclesiasticus debet suam exercere in illum.

Tertia propositio,difficilis& problematica inter doctores. Si utrumque sit ignotum: an talis possit feriri sententia excommunicationis?Dicunt multi,quod non. Primo habetur ex jure divino parabola.Secundo de processu evangelico.Tertiò quia excõmunicare est actus jurisdictionis,&tria requiruntur,antequã quis possit excommunicare.Prima jurisdictio ex parte ferentis. Secundò cõvictio,&pax salva.Ergo sententia lata nulla esset in illo casu. Primum habetur expressè in *capitulo, Sicut in tuis de simonia.*Constat eos in tantum culpabiles,quod si excessus eorum esset ecclesiæ manifestus,venirent sententia excommunicationis feriendi.ergo per oppositum (quod est fortissimũ argumentum in jure) si excessus non sit manifestatus,non sunt feriendi censura ecclesiastica.ergo ubi nec peccatum est publicum nec peccator,non potest quis excommunicari.32.*distin.*Tua nos.Alii dicunt oppositum ex *cap. Si sacerdos.prima quæst.1.*quod si sacerdos aliquem cognoverit reum etiam ex confessione solùm,quamvis non possit juridicè probari, tenetur illum excommunicare,ipso,qui passus est damnum, petente: quamvis tenetur non nominare. nam neque peccatum neque reus est notus juridicè , quia talis sacerdos cognoscens in confessione,scit utDeus. Ergo potest aliquis feriri sententia excommunicationis,quamvis actor &peccatum sint secreta.Pro ista difficultate supponitur,quod contingit aliquem multipliciter feriri ista pœna spirituali, scilicet excommunicatione.Uno modo quòd excommunicetur sententia lata à jure:quando scilicet facta contra præceptũ juris, quod datũ est cum additione pœnæ. & isti canones sententiæ latæ non dantur nisi pro peccatis futuris&nunquam pro præteritis:ita,quòd si ante canonẽ latum *si quis suadente* &c. quis percussisset clericum,non fuisset excommunicatus. Aliquando contingit aliquem excommunicari ab homine, &hoc è contrario : puta pro peccatis præteritis.&adhuc ab homine dupliciter.uno modo nominatim,hoc est,quod nominetur in prolatione sententiæ.Alio modo non nominatim, sed excommunicatione generali.Quantum ad ista cum quæritur,quando peccatum est ignotum,& actor etiam, an possit excomunicari,supposito,quod peccatum sit exterius?Dico primo, quod potest feriri sententia lata à jure,ut percutiens clericum,quamvis hoc probari non possit, non est dubium quin sit excommunicatus.Sed utrum possit excommunicari ab homine? Dico quod non nominatim, per *cap. Si sacerdos,*si sit secretum,certum est quod non debet nominari, nec potest.sed si feratur sententia isto modo,*quicunque fecit hoc,sit excommunicatus:*dicunt plerique,quod talis non est excommunicatus,nisi factum fuerit juridice probatum,& est opinio multorum in theologia:&utrumque est probabile,vel quod potest,vel quod non potest.

Ad authoritates.prohibuit Christus zizaniam eradicari antequam cognosceretur.Dicunt,qui tenent oppositum, quòd prohibuit solum excommunicari nominatim.Similiter ad processum,quẽ Christus prædixit *Matth.*18. eodem modo dicunt nominatim.Ad *capitulum de simonia, Ex tuis literis,*si excessus non sit manifestatus ecclesiæ,essent excommunicandi: verum est nominatim. Ideo quamvis excessus non sit manifestus, veniunt excommunicandi sententia generali.Sed tenendo oppositum difficultas est,quod non debent absolvi.Dicunt quod in foro conscientiæ absolvuntur ab illa excommunicatione: imo si non possint se separare à fidelibus, nisi prodendo suum crimen, tenentur non se separare,quia tenentur non se diffamare&scandalizare.sed si possint se separare sine scandalo,tenentur se separare.

An ex ordinatione divina ad Papam spectet de quolibet peccato ordinarie cognoscere.

CAPITULUM X.

Consequenter quæritur: Utrum sit concessa ex institutione ChristiPetro regulariter potestas pro omni mortali excomunicandi, etiam supposito,quod actor &peccatũ nota sint?Supponũtur quod jam dicta sunt quomodò duplex est peccatum,scilicet seculare, &spirituale. similiter peccatũ seculare est duplex,scilicet erroris, & vendicationis.Istis suppositis sit prima propositio: Ad judicem ecclesiasticum,ut est papa,episcopus,officialis&c.spectat ordinarie cognoscere de quocunq; mortali etiam oppositionis,& erroris in rebus secularibus ex ordinatione divina. Et in ista propositione coincidunt omnes doctores: & loquor de mortalibus semper. Patet,nullum est mortale nisi quia contra legemDei,ut patet ex definitione peccati data ab Augustino : *Peccatum est dictum , factum vel concupitum contra legemDei.*sed sic est,quod ad judicem ecclesiasticum,quia ecclesiasticus est,secundum hanc considerationem de omni, quod est contra legemDei,spectat ordinariè judicare,an sit contra legem Dei,vel non.Ex ore enim ejus legem requirent. ergo ad judicem ecclesiasticũ spectat ordinariè, & judiciariè cognoscere, de omni peccato erroris vel oppositionis in rebus secularibus:ut si quis diceret furtum non esse peccatum,imò si cum pertinacia diceret,talis esset hæreticus. sed notum est,quod hoc spectat ad judicem ecclesiasticum,de talibus cognoscere.

Secunda propositio.Regulariter ad judicem ecclesiasticum non spectat ordinariè cognoscere de vendicatione rerum secularium,puta cujus sint,aut cujus non sint.patet, nam quod ista res sit istius, &illa illius,hoc est ex jure civili ex *capitulo, Quo jure,* supra allegato.ergo hoc debet judicari secũdũ leges

leges civiles. sed ad ecclesiasticum ut ecclesiasticus est, non spectat cognitio juris civilis, in *capitulo quo jure* & *capitulo Novit*, *de judiciis*: *Non intendimus de feudo judicare, quia ad ipsum spectat*. id est regem vel imperatorem. *in criminibus non possessionibus nostra potestas est*. Et istud apparenter deducitur ex sacris literis. nam summus pontifex nō habet majorem authoritatem, quam habuit Christus, secundum humanitatem. sed Christus secundum humanitatem, non habuit hanc authoritatem discernendi de feudis, & de rebus secularibus, & de vendicatione rerum secularium. nam ipse quasi negans à se authoritatem illam respondit juveni interroganti eum, ut juberet fratrem suum dividere hæreditatem: *quis constituit me divisorem inter vos*?

Contra hanc authoritatē sunt duæ authoritates, quæ videntur expressè sonare oppositū. Prima habetur. 11. *quæst*. 1. *cap*. *Quæcunque dissensiones oriuntur inter Christianos, ad ecclesiasticos sunt deferendæ, & ab eis terminandæ*. ergo etiā dissensiones, quæ oriūtur de venditionibus: Dico quòd istud capitulū expresse ponitur à Palea. & ideo nec approbatur nec reprobatur, imò nullius est approbationis. Alia authoritas habetur. 1. ad Cor. 6. *Angelos judicabimus: quanto magis secularia*? ergo magis ex officio, quia clerici sunt, spectat de secularibus judicare: quantū ad hoc Ockam optime solvit. Reprehendebat n. Paulus fideles qui conveniebant sese mutuo corā judicibus infidelibus. admonebat enim eos, ut componerent inter se antequam adirent judicium. & si non, quod ex consensu partium aliquos deligerent arbitros. si autē non, recurrent ad ordinarium. & ita debet facere quilibet bonus judex. Vnde nos *Angelos judicabimus*: supple judicio approbationis approbando beatitudinem bonorum, & damnationem malorum: *quanto magis secularia*? judicabimus judicio supple approbationis approbando illud esse tuum &c. Vnde in istis duabus propositionibus concordat major pars doctorum.

Iam difficultas est. nam notum est hoc esse meum, & illud esse Sortis: nihilo minus Sortes detinet, & sic notum est ipsum peccare detinendo me invito: & illud peccatum Sortis est peccatum seculare, & non spirituale: quia non est de directo contra sacramenta. quæritur modo, utrum ad summū pontificem, vel judicem ecclesiasticum spectet ordinariè tale peccatum punire, vel solum ad judicem laicum? Quantum ad hoc sunt tria dicta. Primum: Non spectat ad summum pontificem quēlibet, de quolibet tali peccato, etiam quod noscitur esse peccatum, ordinariè judicare seu punire. & hoc conceditur ferme ab omnibus doct. Patet, non spectat ad summum pontificem de tali peccato punire infidelem purū ordinariè; patet antecedens, 1. ad Corinth. 5. *Non est mihi cura de iis, qui foris sunt*, id est, de infidelibus. hoc est, nullam habeo potestatem coercitivam super eos. Hoc dato de peccato puri infidelis, quod sit notum, & quod ipse concedat realiter alienum detinere: adhuc ad pontificem, ut pontifex est, non spectat istum de tali peccato ordinariè punire. quod major pars doctorum concedit & hoc satis Paulus innuit: qui postquam idololatras, ebrios, maledicos, rapaces præmisit, statim subjunxit; *Quid enim mihi de iis qui foris sunt judicare*? Panorm. in *cap*. *Novit*, *de judiciis*, tenet oppositum. videlicet, quod summus pontifex in peccatis, quę sunt contra legem naturæ, potest infideles excommunicare, & coercere censura ecclesiastica: sed communis sententia doct. tenet oppositum.

Ex isto dicto sequuntur aliqua corrolaria. Primum, infidelis nō tenetur vitare excommunicatum fidelem. Ratio est, quia summus pontifex non potest obligare illum ad vitandum, quia nullam habet jurisdictionem in ipsum. Secundo sequitur, quod fidelis excommunicatus non tenetur vitare infidelem. Nam in excommunicatione sunt duo. excommunicatus enim tenetur vitare fratres suos Christianos, & illi ipsum: & ultra tenetur se à sacramentis abstinere. Tertium quod sequitur est, quod vitare excommunicatum, quantum ad collocutionem, & quantum ad illa, quæ sunt merè civilia, non videtur esse de jure divino, ut dicit Ockam in *Dialog*. sed solum de jure positivo: tamen videntur aliquæ authoritates oppositum sonare. difficultas est, utrum vitare excommunicatum sit præceptum divinum, vel humanum? Dicit Ockam, quod est humanum. Ratio est, quia si esset divinum, nulla indigentia etiā extremà posset aliquem excusare de participando cum excommunicato, quia propter nullam indigentiam etiam extremā sunt præcepta divina frangēda. sed indigentia extrema excusat de participando cum excommunicato, ergo illud est solum jure humano prohibitū, & hoc argumentum est multum apparens: ideo vitare quantum ad civilia ista, & non sacramenta, est solum de jure humano & non divino.

Secundum dictum, in quo non est difficultas, est quod ad pontificem spectat ordinariè judicare unūquemq; pro crimine, quod est pure spirituale, puta pro peccatis contra sacramēta, vel articulos fidei, commissis. Patet, ad ipsum spectat noscere jus divinum, & aliis manifestare, & inobedientes aliqua pœna punire. igitur. sola igitur est difficultas in hoc: puta si Sortes fidelis, qui peccat mortali peccato, quod solum est seculare peccatum; utrum ad summum pontificem ordinariè spectet judicare de crimine, vel ad laicum? Apparentia est, quod solum ad laicum, quia pro eodem peccato nullus debet puniri diversis pœnis. sed talis punietur à judice laico: igitur. Quantum ad hoc est difficultas, in qua adversantur doct. Durandus in *tertia quæstione*, *de jurisdictione ecclesiastica* tenet, quod ad judicem ecclesiasticum spectat ordinariè de omni actione humana cognoscere, præsertim si consideretur per modum injuriæ aut peccati: & si unumquemque pro omni peccato mortali pœna ecclesiastica punire. & loquitur semper de fidelibus. Patet multis argumentis, & faciam duo apparentiora. Primum est, cujus est considerare finem, semper est considerare media ordinata ad illum finem, quia semper media sumunt rationem à fine, & illa propositio videtur satis nota;

sicut Medicus, cujus est considerare sanitatem, considerat ea, quæ inducunt sanitatem, & quæ impediunt ipsam. sed sic est quod corpus est propter animam: & temporalia propter spiritualia: & qualibet actio humana debet ordinari in ultimum finem, id est, beatitudinem. ergo cujus est ordinariè cognoscere de spiritualibus, & fine ultimo, & de spiritu, ejusdem est cognoscere de omnibus ordinatis ad illa, & præsertim de actionibus humanis, quando ponuntur sub ratione convenientis, vel impedimenti ad illum finem. Et ipse Durandus vocat hanc rationem irrefragabilem. Secunda ratio, quæ est apparentior, sumpta est ex authoritate Christi, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus* &c. nam si detineat mea; vel percutiat me, peccat in me. tandem ex processu dicitur, *Dic ecclesiæ*, id est, prælato ecclesiæ potestatem habenti illum excommunicare, pro quocunque peccato; quod est in fratrem commissum, & hoc est multum apparens, & probabile, quod ad summum pontificem, & ecclesiasticos judices spectat ordinariè judicare, de omni actione humana proposita, vel constituta sub ratione injuriæ vel peccati, & unumquemque pro tali peccato pœna afficere, præcipuè pro peccato contumaciæ.

Aliter dicit Ioan. de Parisiis & Ockam, quòd summus pontifex regulariter non debet judicare, seu aliquem punire pro peccato, quod est pure seculare (quod dico propter adulterium, quod non est pure seculare, imò contra matrimonii sacramentum. Similiter usura non est peccatum purè seculare) sed solum in tribus casibus. Exemplum. Iudex ecclesiasticus non debet punire furantem pro furto, nec homicidam pro homicidio, supposito quòd sit laicus. Tunc dicit Augustinus super Amos prophetã: *Quædã sunt peccata ita enormia, quod non veniunt à judice ecclesiastico punienda, sed à seculari.* Vltra dicit Ockam in fine *dialog.* quòd papa in tribus casibus potest. cui concordat Gerson. Primus, quando peccans est juridicialiter subjectus jurisdictione laica summo pontifici: potest tunc ipsum punire. Secundus est, quando in terra, in qua talis peccat, non est aliquis dominus temporalis: vel si sit, perniciosè negligit peccatorem punire. Patet per *capitu. Licet, de foro competenti*, ubi expresse ponitur talis casus. Tertius, quando judex secularis nullam pœnam potest infligere, ut in casu cum peccator est occultus. nam pœna temporalis non infligitur, nisi personæ cognitæ. Ideo in istis tribus casibus ad summum pontificem & judices ecclesiasticos spectat punire de tali crimine pure seculari. sed illis exceptis, dicit Ockam, non spectat ad summum pontificem ipsum laicum de crimine purè laico regulariter punire. Quid ergo respondebit Ockam ad argumentum Durandi? Dicit Ioan. de Parisiis ad majorem, *cujus est judicare de fine, ejusdem est judicare* (supple innuitivè, id est innuere) *quæ sunt necessaria ad illum finem consequendum, & quæ impedimenta.* & hoc verum est, quod spectat ad ecclesiasticum, quia ad eum spectat ostendere, quod est necessarium ad felicitatem consequendam. Sed si intelligas, cujus est judicare de fine, ejusdem est judicare judicio coercitivo, & correctivo de quolibet necessario, ad illum finem, negatur. imo illa est falsa universaliter, cujus est judicare de fine, illius est judicare de mediis judicio coercitivo, & hoc ordinariè de quolibet necessario vel impediente respectu talis finis. Etiam dico, quod summus pontifex non judicat de beatitudine æterna isto judicio, de quo loquimur, sed per modum doctrinæ, & incitamenti, ostendendo de mediis necessariis ad salutem. Regulariter ergo civilia ad laicos pertinent. Ad secundum: *Si peccaverit in te frater tuus*: non excludit aliquod peccatum, neque spirituale, neq; temporale: ergo ecclesiasticus super quodlibet peccatum habet auctoritatem. Dicit Ockam primo: *si peccaverit; dic ecclesiæ*: quod per *ecclesiam* non intelligitur ecclesiasticus solum, sed quæcunq; communitas fidelium, sive sint soli ecclesiastici, sive soli laici, sive utrinque simul juncti. & hoc modo exponitur *dic ecclesiæ*, id est tali communitati, puta tali parochiæ. Dicit secundo, quod per illam authoritatem non datur potestas coercitiva judici ecclesiastico, sed solum datur eadem potestas, quæ datur ipsis testibus. nam dicitur: *Adhibe duos testes.* & non datur testibus authoritas excommunicandi, sed increpandi & admonendi. ideo dicit, quòd similiter nõ datur judici ecclesiastico potestas excommunicandi, sed declarandi ipsum esse excommunicatum. Verum videtur Durandi opinio probabilior, & conformior processui evangelico, quod quicunque de aliquo certum est, quod est mortale: salvo ordine juris, puta salvo processu de correctione fraterna, tandem pro contumacia venit excomunicandus, quia nõ vult desistere ab illo peccato. Hanc defensat & ad longum nititur probare Carlerius ponens ultimum suum corrolarium tale, quod *asserere judicem ecclesiasticũ non posse cogere laicum ad solvendum debitum quando certum est, quod ipse debet illud, vel ad cedendũ bonis, est errare in materia clavium.* Habetur ergo resolutoriè, quando de aliquo exteriori facto certo, quod est peccatum, potest judex ecclesiasticus servato ordine juris, de quocunque tali ordinariè cognoscere, & in foro exteriori publico peccantem censura, id est, excommunicatione ecclesiastica punire, & præcipuè si fuerit contumax. Et hæc opinio est sacris literis conformior.

An papa possit aliquid præcipere, cujus transgressio inducat mortale peccatum.

CAPITVLVM XI.

CONsequenter videndum est, de secundo ligamine: utrum papa unumquemque ligare possit ligamine præcepti obligantis ad peccatum, hoc est, utrum Petro & successoribus ejus fuerit in illo verbo *Quodcunque ligaveris* &c. à Christo collata vel promissa potestas unicuique aliquid præcipiendi sub pœna peccati? Arguitur primo, quod non. nam non est peccatum nisi contra legem Dei. Patet per definitionem peccati ab Augustino datam. ergo nullus legislator humanus habet potestatem præcipiendi sub pœna peccati. In oppositum arguitur, habetur in sacris literis, ut 1. Petri cap.

tri cap. 2. *Obedite præpositis vestris etiam discolis.* Similiter habetur, *Qui vos audit, me audit.* Communiter habetur circa hoc controversia inter Doctores. De Gersono in quarta parte *de vita spirituali animæ* dicit, *Nulla transgressio legis naturalis, aut humana ea ratione, qua est naturalis, aut humana, est peccatum mortale.* & hæc propositio est conformis ad dicta Durandi. Dicitur notanter *ea ratione, qua naturalis vel humana,* quia eadem lex potest esse naturalis & divina: unde voco legem naturalem illam, quæ omnibus ratione utentibus ex judicio rationis communis est, secluso, quocunque signo sensibili exteriori. Vnde dicit Gerson, quod *mortale est, quod operatur reatum ad pœnam æternam,* id est, obligationem ad pœnam æternam, sive deacceptationem. His suppositis sic arguit: legislator non potest condere legem cum adjectione pœnæ, quam non potest infligere. Nam legislator civilis frustrà conderet legem de aliquo faciendo sub pœna excommunicationis: quia illam non potest infligere nec exercere. Similiter legislator ecclesiasticus frustra conderet legem sub pœna suspendii, quia illam non posset exercere: sed sic est, quod nullus legislator humanus potest infligere pœnam æternam, quæ debetur mortali, nec de ea cognoscere in suo foro: ergo nullus legislator humanus potest condere legem, quò ad adjectionem pœnæ æternæ: ergo non potest obligare sub pœna peccati mortalis capiendo mortale pro illo, quod operatur reatum ad pœnam æternam: aliàs legislator posset condere legem cum adjectione pœnæ impossibilis. Vnde dicit Durandus: quod legislator non potest condere legem de actibus interioribus, quia de illis non potest aliquid cognoscere in suo foro, nec eos punire: sed solius Dei est pœnam æternam cognoscere, & eam infligere: ergo non spectat ad legislatorem humanum &c. hoc est, nullus prælatus, aut civilis, aut canonicus, sive ecclesiasticus potest subditis aliquid præcipere sub pœna peccati mortalis. Ex ista prima propositione sequitur secunda correlaria, quod aliquis potest satisfacere, & adimplere præceptum humanum per mortale peccatum, sicut & aliquis potest mereri transgrediendo præceptum humanum. Patet primùm de illo, qui jejunat propter appetitum vanæ gloriæ. Actus interior non subjacet imperio hominis, & per illum interiorem, dummodò impleatur exterior. non transgreditur præceptum humanum. Exemplum secundi, patet de illo, qui aliquam mulierem desponsavit clandestinè per verba de præsenti, postmodum cum alio contrahit in facie ecclesiæ; cogitur habitare cum secunda, quæ non est sua uxor sub pœna excommunicationis: talis nolendo cohabitare secū propter Deum meretur, & transgreditur præceptum humanum, & ista est summa opinionis de Gersono. Sed pro opinione opposita, quæ videtur rationabilior, sit prima propositio. Non solùm Papa, sed quilibet sacerdos virtute clavium in foro pœnitentiali, & secreto ei in tali foro subjecto ex vi præcepti, potest ipsum subjectum obligare ad aliquam pœnam, quam tenetur acceptare, & facere sub pœna peccati, qui secluso suo præcepto nullo modo peccaret transgrediendo: & hæc est etiam opinio sancti Thomæ: quamvis Scotus oppositum dicat. Ratio est: unusquisque judex ordinarius suum subditum convictum & accusasum de peccato, cujus cognitio ad suum forum spectat, potest punire, & certam pœnam imponere, quam tenetur sufferre. Hinc dicit sanctus Thomas, quod justè condemnatus ad mortē, etiam si pateat ei locus fugæ, tenetur obedire illi sententiæ: & si aufugiat, peccabit: sed sic est, quod iste sacerdos est ordinarius, quantùm ad forum pœnitentiale & secretum, & alter subditus, quantum ad illum forum: & sufficienter convictus & accusatus, quia sua confessio est sufficiens convictio: cùm in tali foro idem sit reus, testis, & accusator, ergo potest illi indicere & imponere pœnam, quam tenetur sufferre: & secluso tali præcepto de illa pœna sufferenda, quamvis fuisset confessus, non fuisset obligatus sub pœna peccati: verumtamen apud Tho. & (apparentia est) superveniente tali præcepto sacerdotis, cui se subjecit, tenetur illam ferre, & non potest renuere, dummodò ipsa pœna sit rationalis: imò tenetur sub pœna peccati adimplere illam pœnam. Vnde Authoritas illa, *quodcunque solveris,* intelligitur à peccato & *ligaveris,* supple ad pœnam, *erit ligatum* &c. videtur hoc sonare: ergo ex vi præcepti sacerdotis ordinarii pœnitens sub pœna peccati tenetur illám adimplere: & hæc opinio videtur probabilior, quam opposita Scotus dicit, quod si subjiciat se, ad utrunque tenetur.

Secunda propositio. Concilium generale quantum ad forum exterius (quia per se non habet potestatem super actus interiores: nam non potest audire confessiones) potest aliquid præcipere sub pœna mortali, quod secluso præcepto non foret peccatum stando præciosè in lege divina: & communiter doct. satis concordant in hoc. Patet, concilium generale est tantæ potestatis, sicut erat in primitiva ecclesia: sed in primitiva ecclesia poterat condere legem & statutum, cujus transgressio erat mortale peccatum, ergo & nunc. Patet major ex tempore Apostolorum, Actuum 10. *Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vobis imponere, præterquam hæc necessaria, ut abstineatis ab immolato & suffocato sanguine, & fornicatione.* Licitum erat gentibus ante & post conversionem suffocatum sanguinem, id est, occisum sine emissione sanguinis comedere: & hæc prohibebantur in lege Mosi, quæ non obligabat gentiles, & abrogata jam est quantùm ad cerimonialia: nihilò minùs in tali concilio fuit eis prohibitum sub pœna peccati, ut abstinerent ab immolato & suffocato: & erat eis necessarium pro mutua conversatione. Similiter fornicatio erat simpliciter prohibita, & sic transgressio erat peccatum: ergo potest concilium aliquid prohibere sub pœna peccati. Præterea est præceptum sub pœna excommunicationis (quæ non potest fieri nisi pro peccato) sumere semel in anno eucharistiam. Similiter potest concilium generale ipsam ecclesiam obligare ad aliquid, ad quod prius non erat obligata, quia concilium gerit vices ecclesiæ, & repræsentat totam ecclesiam, ideo potest ipsam ecclesiam obligare.

Tertia propositio, quam pono secundum hanc opinionem. Summus pontifex in foro exteriori potest aliquid præcipere, ratione cujus trangressio erit mortalis, quæ non esset tali præcepto scluso. Pro cujus suasione dicit Gerson, quòd si medicus expertus & scientificus diceret mihi, iste cibus est pestifer: si ex illo comedas, morieris: teneor non comedere, non vi præcepti medici, sed vi hujus præcepti, *non occides* quia teneor non me occidere. Similiter quando prælatus dat aliquod præceptum mihi: teneor illud adimplere, non vi præcepti prælati, sed vi præcepti divini & superioris. Dico ultrà, quod potest pontifex virtute potestatis sibi datæ condere præceptum, cujus actio contraria erit peccatum, & adæquatè contra tale præceptum summi pontificis: ita, quod non erit contra præceptum divinum directè, neque contra aliquam alteram legem, præterquam contra legem summi pontificis. Patet sic, summus pontifex obligat ex vi præcepti ejus consanguineos in quarto gradu non contrahere: ita, quod illegitimi reputantur in gradu, vel statu prohibito geniti, ut habetur *extrà de clamdestina desponsatione, ca. Cum inhibitio.* Sint ergo Sortes & Berta consanguinei in quarto. tunc obligantur non contrahere ad invicem, ita, quod si contrahant, peccabant mortaliter, & non erit matrimonium, & ad hoc non obligantur virtute præcepti divini, quod notificetur nobis per præceptum summi pontificis: ergo ex præcepto summi pontificis obligantur: & ultrà, ex præcepto summi pontificis obligantur: igitur talis transgressio est peccatum ex hoc solùm, qui contra præceptum summi pontificis, & non solùm divinum. Similiter si post istam obligationem factam à summo pontifice in quarto & tertio gradibus Sortes cognosceret Bertam carnaliter, graviùs peccaret, quam faceret seclusa tali illegitimatione, quia committeret incestum: ergo illud peccatum efficitur notabiliter graviùs inesse peccati mortalis, quam foret sine tali constitutione summi pontificis: igitur talis constitutio ligat ad mortale. Item possunt adduci ad hoc suadendum multæ rationes, & authoritates variorum authorum. Nam ponit Ockam in *fine primæ partis dialogorum, & circa tertiam*, quod summus pontifex ratione delicti priùs commissi in foro exteriori, potest aliquem detrudere in monasterium, & ligare eum, ut servet perpetuam castitatem, ita, quod si attentet contrahere, peccabit. & secluso præcepto pontificis posse contrahere: ergo potest aliquem ligare ad aliquid, cujus transgressio inducit peccatum mortale. Præterea ante præceptum de non participando cum excommunicato, nullus peccabat communicando cum illo, ergo potest pontifex in foro publico & exteriori ratione clavis sibi datæ à Christo aliquem ligare ad mortale. Similiter ratione delicti potest præcipere pœnam in foro exteriori: & ille, cui præcipit, illam tenetur adimplere. Ideo quantùm ad pœnam solvendam potest ligare sub pœna peccati. Item in sacramentis, ut in matrimonio, potest aliquem ligare sub pœna peccati mortali, ut visum est de non contrahendo in tertio & quarto gradibus. Similiter quantùm ad specificationem præceptorum Dei potest ad aliquid ligare sub pœna peccati mortalis: nam ex jure divino teneor confiteri, & suscipere eucharistiam, sed non est ex jure divino specificatum tempus quando teneor, nisi ex vehementi probabilitate, quòd nunquam postea darretur opportunitas: & summo pontifici data est authoritas à Christo certum tempus determinare, in quo quilibet fidelis Christianus rationis compos sub pœna peccati mortalis teneretur, ut dictum est in lectione *quarti*, in allegatione & declaratione illius *capituli*, *omnis utriusque sexus, de pœnitentiis & remissionibus:* & sic in istis tribus casibus se extendit potestas summi pontificis ad arctandum fideles ad aliquid, sub pœna peccati mortalis. primus ratione culpæ, quia habet potestatē punitivam. Secundus in sacramentis, præcipuè matrimonii, quia potest materiā illegitimare. Tertius, præcepta divina ad certum tempus limitando. Ad rationes domini de Gersono, ad primam, quæ præcipua est inter alias: *nullus legislator potest condere legē cū adjectione & appositione alicujus pœnæ, quam non potest in suo foro infligere, ut argutū est de laico, qui non potest statuere aliquod statutum observandum sub pœna excommunicationis.* Distinguo, vel si talis legislator non habeat authoritatem ab aliquo, qui possit eam infligere in suo foro, verum est, sed ubi habet authoritatem ab illo, qui potest cognoscere discrimen, & pœnam condignam illi infligere, negatur. Unde dico, quod summus pontifex, quia est vicarius Christi, habet authoritatem ab illo cognoscendi in suo foro de crimine, & aliquid præcipere sub obligatione ad pœnam æternam. Et non est simile de prælato civili, puta de rege vel alio temporali jurisdictionem habente in temporalibus, cùm talis non habeat potestatem aliquem obligare ad aliquid, cujus transgressio inducat pœnam æternam: quia non est immediate vicarius Christi, sicut summus pontifex, cui potestas immediate ab ipso Christo commissa & collata est, igitur.

An papa possit dispensare in præceptis.

CAPITULUM XII.

Visum est de prima parte authoritatis, quomodo papa potest unumquemque ligare, puta ligamine excommunicationis pro peccato. Secundò ligare potest, id est, ad pœnam obligare pro culpa præcedente. Item ligare potest ligamine præcepti ad aliquid faciendum vel omittendum. Jam videndum est de secundo membro authoritatis, utrum sumus pontifex authoritate à Christo sibi collata immediatè possit unumquemq; fidelem solvere. Et non loquor, an summus pontifex possit unūquemq; fidelem solvere à ligamine excomunicationis, quia notū est quod sic. Similiter nō quærimus, an papa possit solvere à ligamine peccati, quia certum est quod sic, si sit presbyter, (non presbyter in papam electus, habet authoritatem in foro exteriori) nec est difficultas, an papa possit solvere à pœna post remissionem culpæ, puta per indulgentiarum largitionem. Difficultas ergo præcipua est, utrū

papa

papa possit unumquemq; Christianum ligatum ligamine præcepti, id est, obligatũ, solvere, id est de-obligare, & hoc est quærere, an possit dispẽsare à precepto. Secundo supponitur, quod inter precepta, aliqua sunt purè naturalia, juris purè naturalis, & illa sunt, quæ unicuiq; utenti ratione nota sunt, vel saltem ex eis deducibilia immediatè, prima vocantur *principia*, & secunda *cõclusiones*. Alia sunt præcepta positiva, quæ unicuique utenti ratione non sunt nota, neque deducibilia ex eis in consequentia evidenti, sed fortè multùm eis conformia, & propter illam conformitatem ab ipso superiore præcepta, & ista sunt duplicia: nam quædam sunt divina, altera verò humana. Exemplum primi, ut præcepta à Christo data pro lege evangelica, puta quod unusquisq; baptizetur, confiteatur &c. Quamvis enim sint divina, sunt tamen positiva, quia non sunt de lege naturali, sed ex tempore posita: & non sunt necessario unumquemq; obligantia. Exemplum secundi, ut sunt mula præcepta humana. Tertiò supponitur, quod dupliciter homo obligari potest. Nam est quædã obligatio, qua obligatur homo absq; omni consensu ejus, etiam ipso invito: & ista obligatione obligatur homo ad omnia præcepta, quæ à Deo sunt data. Ex quo sequitur, quod quilibet homo obligatur ad susceptionẽ baptismi, & talis obligatio non dependet à consensu libero hominis. Alia est obligatio, quæ ortum habet à cõsensu obligati: & seclusо tali cõsensu nunquã oriretur talis obligatio, ut obligatio, qua obligatur religiosus servare obedientiam & castitatẽ. Nam per liberum consensum suum ad hoc se obligavit, & per promissionem liberã. Similiter sit Sortes maritus Bertæ: obligatur illi, quantùm ad actus matrimoniales ex libero consensu, & promissione illius. Istis suppositis, quæritur an papa posit aliquẽ solvere à prima obligatione vel secunda? Tertiò supponitur, quod isti sex termini differunt, scilicet revocatio legis, & abrogatio ejusdẽ; dispensatio in lege, & derogatio illius; interpretatio legis, & epikaizatio. Nam revocatio & abrogatio in hoc conveniunt, quod lex totaliter aufertur, quantùm ad omnes, & quantùm ad conditionem legis, etiam in ordine ad quodlibet tempus. ut lex Mosi est revocata & abrogata, quantũ ad ceremonialia & judicialia, quia nullus mansit obligatus ad illa. Sed differunt, quia revocatio fit à legislatore vel superiori, & abrogatio à consuetudine, in hoc solùm differunt. Revocatur lex, quando cassatur obligatio illius ab ipso, qui illam condidit. vel à superiore: sed abrogatur quando cassatur ejus obligatio omnimodò per consuetudinem oppositam. Ex quo sequitur, quod lex divina nullo modo potest abrogari, quamvis possit revocari, sed lex humana potest, & abrogari, & revocari. Item dispensatio & abrogatio in hoc conveniunt, quia dispensatio & abrogatio, non auferunt totaliter legem, sed solùm in ordine ad quandam certam personam, vel in ordine ad certum tempus, ut data est Sorti potestas copulandi in tertio gradu cum Berta. cum tali est facta dispensatio lege, quia non nisi ad certam vel ad certas personas. Sed differunt, quia dispensatio fit à legislatore, & abrogatio à consuetudine. Item interpretatio & epikaia est, quando occurrit casus particularis, in quo servare legem esset contra rationem legis: & judicare in tali casu legem non esse observandam, est uti epikaia. Istis suppositis est nunc quæstio terminanda, quæ quæritur, utrum summus pontifex ex auctoritate à Christo sibi collata habeat potestatem unumquemque obligatum, tam præter consensum, quàm ex consensu suo ab illa obligatione solvendi?

Quantùm ad illud, sit prima propositio. Papa non potest in lege purè naturali, aut divina dispensare, aut revocare: & sic neminem, nec totam cõmunitatem à debito illius legis potest ipse solvere. Patet sic. Quandocunq; sunt duo superiores, & inter illos est ordo, quia unus superior, si talis superior præcipiat aliquid uni tertio, & inferior oppositum; vel prohibeat, obediendũ est superiori, neglecto præcepto, vel prohibitione inferioris: ergò cũ Deus sit superior in ordine ad omnes precipiens aliquid vel prohibens. contra illud non potest papa, nec dispensare, nec revocare, nec oppositum præcipere vel prohibere. Nam si ita est inter homines, puta si Imperator aliquid præcipiat, & dux oppositum, quod obediendum est imperatori: à fortiori ita erit inter Deum & homines. Ista propositio patet manifestè ex vigesimo secundo cap. Apocal. & ultimo: *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super eũ plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partẽ ejus de libro vitæ, & civitate sancta: & de his, quæ scripta sũt in libro isto, dicit qui testimoniũ perhibet istorũ.* Ergo summus pontifex nullo modo potest dispensare in his, quæ sunt de lege evangelica: & ista propositio ponitur in multis, cap. 25. quæst. 1, *Omne quod actum est contra legem naturæ, aut evangelicam, irritum habeatur.* Ideo fermè conceditur ab omnibus, quòd non potest papa obligationem ortam à jure divino, vel naturali etiam in invitum aliquo modo revocare, nec in ea dispensare. Aliqui tamen juristæ tenent oppositum istius propositionis. Panormitanus in *capitulo, Licet, de feriis*, dicit, quod papa potest dispensare in lege divina, in præceptis affirmitativis saltem. Patet, de sanctificatione sabbati, & hoc est contra præceptum divinum. Similiter hoc tenet Angelus *in Summa*. Nam Martinus quintus consilio maturò habito dispensavit inter aliquos in secundo gradu cõsanguinitatis, qui est lege divina prohibitus. Similiter temporibus nostris papa dispensavit cum aliquo, quod haberet duas sorores unam post alteram, contra legem Dei, quia habetur: *Non revelabis turpitudinem uxoris fratris tui*, ut patet in rege Portugalliæ, qui successivè duas habuit sorores, imò tunc tenet secundam: & de rege Angliæ, qui cepit uxorem fratris defuncti: ergo potest papa dispensare in illis, quæ sunt lege divina prohibita. Item contra legem naturæ est non maleficos punire: *non patiaris maleficum vivere:* sed princeps laicus sæpe condonat vitam malefactoribus: ergo dispensat contra legem non solùm divinam, sed naturæ. Quantùm ad primum, nego, quod papa dispenset in præceptis divinis: & cùm arguitur de dispensatione sabbati, dico quod non dispensat? sed declarat. Aliquando capitur dispensatio

spensatio pro juris declaratione: & sic potest: sed non potest dispensare, id est, jus divinum relaxare: & cùm dicitur, de jure divino est nullum opus servile exercere: dico quòd in antiquo testamento erat, quod nullum opus servile die sabbato exerceretur: sed illud erat ceremoniale & non est de jure divino evangelico, multùm tamen conforme juri divino evangelico: sed non est simpliciter de jure divino, sed præcisè humano. Item in antiquo testamento, quamvis esset prohibitum nullum opus servile exercere: tamen si fuisset necessarium, erat eis licitum, puta extrahere bovem de puteo: & hoc ostendit Christus Judæis repræhendentibus discipulos evellentes spicas die sabbati: & non loquitur hic de servitute peccati, quia talis omni tempore jure divino est prohibita &c. Item fuit licitum Machabæis pugnare: ideo dispensare in illo, est solùm jus declarare, & non revocare sive relaxare. Unde papa permittit piscari & capere halecia die festo, & in hoc jus declarat, & non relaxat. Ad aliud de affinitate in secundo gradu affinitatis, dico quod non habetur quod sit prohibitum jure divino: & si de facto ita esset, dico quod non erat dispensatio, sed dissipatio: & ad authoritatem: *Non revelabis turpitudinem uxoris fratris tui*: dico quod illud in veteri testamento erat ceremoniale: ideo non manet in lege evangelica. Sed instatur, quia ecclesia tenet esse de jure divino non contrahere in illis gradibus affinitatis: & licet hoc non reperiatur in sacra scriptura, tamen dicit hoc tenete verbotenus ab apostolis, sicut tenet formam sacramentorum, quæ non reperitur in sacra scriptura, & est de jure divino. Solutionem quærat rex Portugalliæ, qui successivè duxit duas sorores. Ad aliud de laico præcipuè, qui multis malefactoribus dat gratias & condonat: dico primo, quod de lege naturæ est maleficum punire. Secundo dico, quod nulla determinata pœna de lege naturæ determinatur isti malefacto. Tertiò dico, quando non punire non cedit in detrimentum reipublicæ, non est contra jus naturale non punire: sed ubi punire est necessarium ad tranquillam conversationem reipublicæ, & non puniri cedit in detrimentum reipublicæ & in perditionem: tunc est de jure naturali punire: & tunc neque rex, neque princeps potest legitimè malefactori dare veniam. Ex dictis relinquitur prima propositio manifesta.

Secunda propositio: Papa authoritate à Christo sibi immediatè collata potest obligatum obligatione purè humana solvere, etiam quamvis non habeat ortum à suo consensu, scilicet obligati. Patet per illud commune, *Cujus est legẽ condere, illius est revocare*: sed summi pontificis est legem condere obligantem Christianos (habet enim à Christo authoritatem constituendi canones & præcepta) ergo ipse habet authoritatem solvendi ab illo ligamine obligationis. Unde papa non est sub jure, sed supra jus, supple canonicum. Illud, quod est institutum pro charitate & communi utilitate, non debet contra charitatem militare, sed leges humanæ sunt tales, quod in aliquo casu observatio illarum esset in detrimentum charitatis, aut communis utilitatis: ergo in tali casu apud legislatorem est authoritas removendi talem legem. Difficultas prima: Utrum sine causa quacunque, sed ex sola voluntate sua papa possit legem canonicam revocare vel dispensare? Exempli gratia, ut nulla est causa, neque utilitas magna, quòd Sortes capiat consanguineam in tertio gradu, an papa pro suo beneplacito possit dispensare, quòd illam ducat: & quòd uterque, tam papa, quam cæteri, cum quibus dispensavit, sint securi in sua conscientia? Ockam in *dialog.* ponit decem & novem casus, in quibus papa non potest, & ejusdem sententiæ est Durandus *de origine juris*. Et Bonaventura affert rationem, quia non potest licitè & sine causa rationabili ex observata revocari, vel cassari à quocunque legislatore vel successore ejus, & præcipuè, quando affert detrimentum reipublicæ ejus revocatio vel cessatio: ergo non potest revocari vel cassari, nisi tantum utilitatis, vel plus afferetur reipublicæ, quàtùm ex revocatione vel cassatione ejus auferatur. Patet antecedens: consuetudo multùm valet ad observationem legis humanæ: & quæ contra consuetudinem fiunt, quamvis minùs mala, graviora tamen æstimantur. Nam consuetudo mala pervertit intellectum, quod facit judicare illud, quod est peccatum, non esse peccatum. Ideo lex, quæ diu observata fuit, & consueta observari in aliquo populo: si revocetur vel auferatur, aliquid detrimenti reipublicæ illius afferet: consuetudo enim multùm confert ad observationem legis. Alia difficultas, an papa possit solvere ab obligatione ortum habente à statuto concilii generalis? Nam communiter dicitur, quod concilium generale est supra papam. Gerson *decima cõsideratione de potestate ecclesiastica*, dicit resolutoriè, quod si occurrat casus, in quo servando est contra intentionem concilii, ita quod si concilium esset congregatum (nam rarissimè congregatur) dispensaret in tali statuto, concilium in tali casu relinquit authoritatem papæ dispensandi: ideo potest dispensare, non tamen regulariter; quamvis concilium sit supra ipsum.

An contra Apostolorum statuta possit Papa dispensare.

CAPITULUM XIII.

Consequenter quæritur, utrum dispensare possit contra statutum alicujus Apostoli: & quæritur hoc 27. *quæst.* 4. an possit dispensare de bigamia. Nam statuit Paulus, quod nullus bigamus esset presbyter & episcopus. Et apparet quòd papa non potest in tali casu: quia postquam illud est in sacro canone, est de jure divino, & quicquid in illo continetur: ergo papa non potest super illo dispensare. Sed oppositum arguitur: nam quantùm ad ea, quæ sunt jurisdictionis, Paulus erat inferior Petro, ergo papa in illis statutis Pauli, & constitutionibus Apostolicis potest dispensare, imò etiam in constitutionibus Petri. Juristæ dicunt quòd sic. In *cap. Authoritatem*, 5. *q.* 6. *in glos.* habetur quod potest dispensare contra Apostolum. Similiter & pleriq; theologi, ut 27. *dist. quarti.* Durandus, S. Thomas, de Pa-

de Palude, qui multas rationes adducunt, Ratio Durandi; in omnibus pœnis, quę nō sunt de jure divino vel naturali, potest dispensare, quia est supra omne jus positivū non divinum: sed irregularitas, quæ sequitur ad bigamiā, est una pœna, quæ non est de jure divino nec naturali. Patet, nihil est de jure divino positivo, nisi quod est de veritate fidei, vel necessitate sacramentorū: sed quod sacerdos nō sit bigamus, non est de veritate articulorum, nec de necessitate sacramentorū; ergo nō est de jure divino. Quantum ad hoc dicit, quod Apostoli fuerunt revelatores multarum constitutionū, quæ fuerunt statutæ à Christo, quāvis non sint scriptæ in evangelio, sed scriptæ in Apostolo: & verisimile est, quod nunquam retulit Paulus aliquid sub præcepto quin habuerit à Christo. De bigamia, apparet mihi, quod non potest consequenter dispensare: quia Paulus posuit per modum præcepti, & habuit authoritatem præcipiēdi toti ecclesiæ, ideo referebat præceptum illud tanquam acceptum à Christo. Contra, Lucius papa dispensavit cum Panormitano, qui erat bigamus. Dico quod si dispensaverit cum vero bigamo, qui de facto habuit duas uxores, non fuit vera dispensatio, sed dissipatio; quia eadem authoritate, qua Paulus dicit de episcopo oportere ipsos esse *pudicos non vinolentos* &c. Eadem authoritate dicit, & *unius uxoris virum*. sed illa concedunt omnes dixisse, tanquam tradita à Christo. Igitur illud est, de jure divino. Habetur igitur ex resolutione, quod papa potest in statutis à puro homine dispensare, sed non sine causa rationabili. Item non potest solvere aliquem obligatū obligatione ortum habente à jure divino vel naturali. De obligatione autem, quæ oritur ex jure positivo etiam sine consensu obligati, potest dispensare & solvere ab illa obligatione.

Restat difficultas de illa obligatione, quæ oritur ex consensu obligati: qua scilicet nō potest obligari invitus, ut obligatione, quæ oritur ex juramēto, voto, promissione matrimonio &c. Nā nullus obligatur ad castitatē antequam cōsenserit, neq; ad aliquid, quod juravit se facturum prius, quam libere consentiat & juraverit. & ista est duplex difficultas. Prima, Utrū papa possit dispēsare in obligatione quæ oritur ex voto simplici? Secūda, An in obligatione, quæ oritur ex voto solenni? Quantū ad primum, conveniunt doctores omnes in hoc, quod papa potest dispensare, seu solvere hominem ab obligatione, quæ oritur ex consensu proprio per votum simplex. Sanctus Thomas *secunda secunda, q. 78. articulo 10.* dicit quod *dispensatio voti intelligenda est ad modū dispensationis, quæ fit in observātia alicujus legis. Nam lex fertur vel ponitur à legislatoribus respiciendo ad id, quod est, ut in pluribus, bonum. sed cum contingit in aliquo casu non esse bonū: oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse servandam. & hoc propriè est dispensare in lege. Similiter, qui vovet, quodāmodo statuit sibi legem obligans se ad aliquid, quod est secundū se & ut in pluribus bonum, potest tamen contingere, quod in aliquo casu sit vel simpliciter malū, vel inutile, vel majoris boni impedimentū: quod est contra rationem ejus, quod cadit sub voto. & ideo necesse est, quod determinetur in tali casu votū non esse servandū. & si quidem absolutè determinetur votū aliquod non esse servandū, dicitur esse dispensatio voti. Si autem pro hoc, quod servandum erat, aliquid aliud imponatur: tunc dicitur commutatio voti. Unde minus est votū commutare, quā in voto dispensare: utrumq; tamen in potestate ecclesiæ cōsistit.* Hæc Thomas. Cōtra hoc est difficultas totius materiæ. nam ex deductione sancti Thomæ sequitur, quod papa non potest dispensare in voto, capiendi *dispensare*, pro relaxare jus, id est, solvere ab obligatione: sed solum videtur, quod potest dispensare, id est, jus declarare. Patet consequentia ex illo discursu, papa non dispensat nisi pro casu in quod illud, de quo est votum, est malū, vel majoris boni impedimentum: sed in tali casu votum prius emissum non obligat amplius: ergo in tali casu non dispensat, id est, non relaxat, sed jus declarat. Patet minor: Nullū votum periculosum est obligatoriū (& hoc cōceditur ab omnibus) sed in casu illud est perniciosum, quia vovere aliquid malū, est perniciosum. Similiter vovere aliquid non malū, sed majoris boni impedimentū, est etiā perniciosum. Tunc bene sequitur: istud est nunc malū, vel saltem majoris boni impedimentū: ergo votum de illo est incautū vel perniciosum, & per consequens non obligatoriū. Dices: si nunc emitteretur votū de illo, verū est, quod esset malum & incautū: sed pro tēpore, quo fuit emissum, non erat malū, nec majoris boni impedimentū. ergo. Cōtra, est maxima doctoris (& hanc ponit Bonaventura *in tertio circa finem*) talis: *Quandocunq; est votum de aliquo, quod in casu observare vergit in peiorem exitū, vel impedit profectū majoris boni, & in casu non: superveniente casu, in quo nō vergit, nō obligat pro tunc.* Propterea dicit sanctus Thomas in quarto: *Illud quod si præsens esset impediret votum ne fieret: si post votū superveniat, aufert obligationem*, ergo quāvis in casu, in quo emittebatur votū tale nō fuisset incautū: si tamen superveniat casus, in quo de novo emittere esset incautum & incautè vovere, votū prius emissum nō obligat. & sic videtur, quod papa nō dispensat, id est, relaxat, sed declarat. Dicit Bonavētura: quod *in nullo voto potest papa dispensare*, id est, jus relaxare: *sed tātummodo declarare.* Ratio ejus est, postquā votū est emissum, nō est à jure positivo, quod oriatur obligatio, sed à jure naturali vel divino, quod remaneat talis obligatio. sed papa nihil potest super dispositione juris naturalis aut divini, quia inferior nihil potest super dispositione juris superioris. ergo, quamvis emittere votum, sit quid liberale & supererogationis, postquā tale emissum est, oritur obligatio à jure divino & naturali, de observatione illius, qui vovit. Nam obligatio voti ex duobus, quæ sunt de jure naturali, consurgit. Primùm, quòd homo sit verax in promissis. Secundùm, quòd non possit impediri per suam obligationem liberam à profectu majoris boni, vel ab aliquo, quòd cedit in divinæ majestatis honorem. ideo, postquàm emissum est, & non accidit casus in quo &c. nec est majoris boni impedimentum, à jure naturali oritur & continuatur obligatio: & sic nullo modo potest papa pro tunc dispensare. Sed si accidat casus, quòd observare sit malum, vel majoris boni impedimentum; ad pontificem spectat declarare talem non esse obligatum in tali casu.

Aliter dicunt sanctus Thomas *in quarto* & Richardus, quod papa potest ipsam obligationem solvere,& non solũ declarare,sed etiam jus relaxare.Ratio sancti Thomæ,quæ apparens est, sic ponitur. Votũ non potest esse de illicito.ergo per votum non potest auferri ab aliquo illud,quod suũ est:quia illud esset illicitũ,incautum, & perniciosum,& cum quilibet Christianus teneatur ad obedientiã respectu summi pontificis,sequitur, quod per votum non potest fieri, quin supervenienti causa rationabili teneatur vovens summo pontifici præcipienti oppositum illius, de quo emissum est votum, obedire. Obedientia enim pertinet ad summum pontificem, & in casu potest aliquid mihi præcipere, & teneor illud adimplere,ergo, quamvis prius emisissem votum de tali,ipsi pontifici teneor obedire præcipienti oppositum: aliàs auferrem pontifici,quod suum est Nam in tali casu si alteri præcepisset,fuisset alter obligatus parére.ergo & ego qui votum emisi.ergo summus pontifex non tantum jus declarat, sed etiam relaxat, id est, per suam operationem facit,quod non sum amplius obligatus, & seclusa operatione manerem obligatus.

Ratio Richardi est talis; Papa habet potestatem tantam vel majorem super fideles, sicut prælatus religiosus super religiosos sibi subjectos. sed prælatus religiosus dispensat in votis extrinsecis, hoc est,quæ non sunt de essentia religionis.ergo papa in voto extrinseco potest dispensare (dicuntur enim vota extrinseca respectu votorum,quæ emittuntur in baptismate.) & ista opinio videtur securior,quod papa non solùm potest jus declarare, sed etiam relaxare.nam postquam votum emissum est: quamvis illud observare esset voventi bonum, & non impedimentum majoris boni,& sic nondum cassata esset obligatio voti: si tamen sit vehemens probabilitas & suspicio,quod talis infringet votum, propter causam apparentem, ita quod est valde difficile eum observare quin frangat illud, nisi papa dispenset cum tali: in tali casu non solùm potest jus declarare, sed etiam relaxare. Illud n. quod est institutum pro charitate,non debet militare contra charitatem.unde recta ratio naturalis dictat unicuique, quod in ecclesia debet esse aliquis loco Dei, qui inspectis periculis & personis & commoditatibus earum, possit providere utilitatibus, infirmitatibus, & damnis. & sic adveniente casu,quo observatio voti verget in malum & detrimentum voventis,potest papa cum tali dispensare,ut evitetur malum, quod aliàs magnum accideret communitati, sine tali dispensatione. Unde differentia est, inter opinionem sancti Thomæ & Bonaventuræ; quia Bonaventura diceret, quod papa non potest dispensare de voto simplici, nisi in casu, in quo de facto votum efficitur perniciosum, & non amplius obligatus. & hoc est tantummodò declarare jus,hoc est, declarare, quod tunc votum non obligat. Sanctus Thomas ultrà hoc diceret, quod non solùm in illo casu, sed adveniente causa rationabili,cum qua tamen de facto adhuc votum tenet & obligat, papa potest dispensare pro illa causa rationali,& hoc est, jus relaxare, quia ibi non declarat, sed cassat obligationem. Ad rationes alterius opinionis, quod postquam votum emissum est, oritur obligatio non jure positivo, sed divino naturali: quia de jure naturali est,quod homo sit verax in promissis: & super jus divinum aut naturale,nihil potest papa.Dicunt aliqui, quod in omni voto intelligitur conditio explicitè vel implicitè: puta si superiori placeat. Sed,ut dicit sanctus Thomas,talis solutio nihil valet: quia si posteà papæ non placeret, quod observarẽ,non essem ampliùs obligatus:quod est falsum. Et ratio sancti Thomæ est;sunt aliqua, in quibus sumus liberi: & dato quod papa illa prohibeat,possumus licitè illa facere:ut servare castitatem.si papa mihi prohiberet illam servare,possum oppositum facere. & ipso prohibente possum vovere,& illam servare.Et ad argumentum; ex jure naturali oritur obligatio voti.ergo de jure naturali est, quod observetur, verum est,quousque obligatio superiore gerente vices Dei pro causa rationabili sit ablata,& non aliàs. Ad aliud si Sortes promittat aliquid, quod potest facere, & non facit: mendax est. Similiter si jurat, perjurus est. sed papa non potest dispensare nec in perjurio nec in mendacio. Verum est remanente obligatione: sed quando est ablata vel soluta obligatio, nec est mendax,nec perjurus.Resolutio est ergo, quod papa potest solvere aliquem ab obligatione voti simplicis: & sic jus relaxare, & non tantum declarare.

An papa possit dispensare in voto solenni.

CAPITVLVM XIV.

QVantum ad secundam partem, de qua est major difficultas, an videlicet papa possit solvere ab obligatione voti solennis,hoc est, dispensare in voto solenni?dicit S. Thomas quod non,& hoc non ratione objecti,seu materiæ,de qua est votũ,quod non possit recompensari in melius, sed ratione solennitatis:quia quod semel Deo sanctificatum est,amplius ad humanos usus trahi non debet.Alia est opinio aliorum communiter tenentium oppositũ: videlicet Durandi,Richardi, & aliorum,quod quando emittitur votum de aliquo, & postea supervenit casus,in quo esset incautum & perniciosum vovere de novo, votum prius emissum non amplius obligat. Et hoc fatetur etiam sanctus Thomas. Sed potest accidere talis casus Sorti in voto castitatis perpetuæ, Ergo votum prius emissum à Sorte de castitate perpetua non amplius obligat.& sic in tali casu papa potest dispensare, ad minus jus declarare,ut patet in casu,quo regnum adveniret filio regis unico religioso, & est verisimile,quod regnum exponeretur maximis bellis & discriminibus, nisi capiat illud. Et videtur, quod plus tenetur ad servandum bonum commune, quam ad castitatem. & hoc argumentum videtur mihi apparentissimum, quod non possit emitti votum solenne de quocunque bono de consilio, ut de castitate,quantumcunq; solenne,quin possit accidere casus,in quo papa possit dispẽsare, id est,jus relaxare.Et arguitur cõtra Thom.sic.solennitas voti est solum ex institutione ecclesiæ,&nõ

ex jure

ex jure divino aut naturali. sed casu aliquo in omni jure positivo humano potest papa dispensare, vel saltem jus declarare. Ergo in voto solenni castitatis. cum votũ solenne nihil importet ultra simplex nisi aliquid pure positivum ex institutione ecclesiastica. sed in omni positivo jure & humano potest dispensare, saltem epikaizare. ergo si potest in voto simplici castitatis, potest in solenni. Votum dupliciter tantũmodo solennizatur, scilicet per professionem religionis, & per sacri ordinis susceptionem. Sed contra hoc est argumẽtum fortissimum pro parte sancti Thomæ. Arguitur sic. votum solẽne saltẽ religionis dirimit matrimonium contractum ratum & nõ cõsummatum. & nõ dirimit jure humano, ergo divino. & ultrà: ergo à fortiori jure divino impediet matrimonium futurum: ergo jure divino illegitimat hanc personam ad contrahendum. sed papa in personis illegitimis jure divino dispensare non potest. ergo papa in voto solenni non potest dispensare. Quod autem nõ dirimat matrimonium ratum jure humano sed divino, patet per illud: *Quos Deus conjunxit homo non separet.* ergo papa non habet potestatem separandi matrimonialiter conjunctos. & matrimonium per jus humanum nõ dirimetur si sit contractum prius. hic dicunt cõmuniter doct. quod gentiles in tertio gradu cõtrahentes, & qui contraxerunt, si convertantur ad fidem, debent manere in tali matrimonio, quia illud est verum matrimonium, & non potest solvi jure positivo humano. ergo minor satis probata, quod tale votum non dirimit matrimonium jure humano, sed divino.

Quantum ad hoc argumentum est diversitas inter doct. nam dicit de Palude *in quarto duo*, quæ non videntur cohærere & stare simul. Primum, quod ista mors civilis, quæ fit per votum solenne religionis, dirimit jure divino matrimonium ratum nõ consummatum. Secundum est, quòd ista mors impedit contrahendum, dicit solum esse jure humano, & solum ex illegitimatione humana. Sed arguitur contra hoc. Ex dictis suis ista simul starent: matrimonium ratum dirimitur, & tamen si postea attentet contrahere sine causa legitima contrahet de facto. Patet, illa simul stabant antequam esset talis mors, puta si esset abrogatum illud jus illegitimationis. tunc si tentet contrahere, de facto contrahet. ergo stando præcisè in lege divina posset despõsare duas viventes absq; morte. Item postquã contraxit cum secunda, utrum ad dirimendum illud matrimonium sit necessarium aliud votum solenne de novo? Non est apparentia, quod sic. ergo difficile est dicere, quod votum solẽne divino jure dirimat matrimonium ratum, & tamen jure positivo solum impediat contrahendum.

Dicunt juristæ aliter, quod papa potest dispensare in matrimonio rato. Item quod potest statuere, quod per secundum matrimonium rumpatur primum. Ultra, ut habetur in quadam glossa, quidam princeps quæsivit dispensationem à papa, & allegavit papæ unam glossam dicentem, quod potest. Respondit illi papa: *Maledictus qui te docuit illam glossam.* quasi dicat: Possum quidẽ, sed non possum nisi pro magna necessitate. ita quod illa glossa dicit quod papa potest relaxare obligationem mutuam, quę oritur ex mutuo consensu ante consummationẽ matrimonii. Et ad authoritatẽ, *Quos Deus conjunxit* &c. verum est, quãdo est conjunctio corporum & animorũ simul. Istud tamẽ videtur mirabile, quod papa possit dissolvere matrimonium ex beneplacito ejus, & quod possit statuere, quod per secundum matrimonium rumpatur primum: quia tunc aliquis posset omnes mulieres desponsare: Videtur mihi dicendum, quod tale votum solenne religionis jure divino dirimat matrimonium ratum; & impedit eodem jure matrimonium contrahendum.

Solvit doctor *in libro* argumẽta Innocentii, quibus nitebatur probare plenitudinem potestatis in temporalibus competere summo pontifici, ex verbis Christi: *Quodcunq; ligaveris* &c. Dicit Innocentius, quod ly *quodcunq;* nihil excipit. Solvit authoritatẽ Innocentii, quod non solum est falsa, sed hæreticalis, & quod multa verba Innocentii sapiunt hæresim. Postea mitius agendo cum Innocentio, diceretur, quod nihil excepit, sed postea excipienda docuit. Vel aliter: nihil excepit, quod sit necessarium ad consequutionem felicitatis æternæ. Alia authoritas Hieremiæ primo: *Constitui te super omnes gentes, & regna.* Ostendit doctor quatuor rationibus illam esse sophisticam. Primò, quia Hieremias non erat summus sacerdos: & hoc dato, quod fuisset, dictum fuit illi tantummodo sicut prophetæ. Doct. non multum curans de authoritate Innocentii, dicit illam authoritatem, qua fundat se in Hieremia, non esse multum curandam. nam Innocentius in eodem cap. dicit, quod extra *ecclesiam nullum est verum dominium, sed tantummodo perniciosum.* sed dicit doct. quod hoc est hæreticale. & circa hoc movebuntur duæ quæstiones.

Iam doct. *in 12. cap.* solvit rationem positam *in 2. capit.* cum arguitur probando, quod papa habeat supremam potestatem & plenitudinem in temporalibus. Ille, qui habet temporalia seu secularia judicare sine exceptione, habet plenam potestatẽ in illis. sed papa est hujusmodi. ergo. consequẽtia est certa cum majore, sed minor probatur. 1. ad Corinth. 6. *Angelos judicabimus, quanto magis secularia?* Hoc dicit sine exceptione. ergo. Respondet doct. negando minorem. & ad authoritatem Pauli dicitur, quod Paulus non dicit hoc in sua propria persona, quia loquitur in plurali, neque erat papa, neque loquebatur in persona pontificis, sed dicit hoc loquens de toto cœtu fidelium, volens dicere, quod inter fideles esset aliquis constituendus, à fidelibus sive laicus sive clericus, & adhuc magis laicus quam clericus, qui haberet causas temporales & seculares inter ipsos dijudicare, salvo tamen jure judicis infidelis. Ultra dicit doctor, quod non vult dicere Paulus, quod sit constituendus judex in secularibus, qui in rebus tẽporalibus habeat omnimodã plenitudinẽ potestatis in ipsis: quia hoc esset perniciosum reipub. posset enim me privare bonis meis sine culpa. sed est aliquis constituendus in rebus temporalibus, qui habeat dicere jus, puta hoc est justum, vel non. hoc est tuum, vel alterius. Non quod habeat omnimodã plenitudinem potestatis, neq; omniũ dominium. Dicitur tamẽ salvo

jure infidelium. nam tempore Pauli & Apostolorum erant multi conversi Christiani, qui nullam habent jurisdictionem, quorum jurisdictio temporalis erat apud infideles. Neq; prohibuit Paulus fidelibus, quod non agerent causas coram infidelibus superioribus, sed fecit Paulus, ut quilibet bonus judex debet facere. Primo incitavit partes, ut concordarent inter se sine strepitu judiciali: & si non, caperent arbitrum: ne eorum malicia cognosceretur ab infidelibus. Ultra dicit Doc. quod fidelis potest in quibusdam causis litigare corā infideli. Et Paulus noluit omnino præcipere, quod nullo modo litigarent coram infideli, sed priùs componerent si possent. quod in aliquibus casibus est licitum. Primus casus, quando infidelis convocat fidelem ad infidelem judicem habentem ordinariam potestatem super eum, ut Sortes fideli habitat in regno infidelium. convocatur ab infideli coram judice infideli. tenetur parere. Secundus casus, si alter fidelis quamvis maliciosè trahat ad judicem infidelem habentem potestatem jurisdictionis inter eos, oportet, quod se defendat. Tertius casus, si Sortes fidelis est actor, & tenetur rem propriam recuperare pro tunc, & non potest nisi coram judice infideli: in hoc casu tenetur partē convocare coram judice infideli. Paulus ergo non vult dicere, quod sit illicitum litigare coram infideli judice: sed dicit, quod in primitiva ecclesia debebat potius contumeliam aliquam pati, quam litigare coram illo.

Veniendum est nunc ad solutionem quartæ rationis, quæ tangitur in *secundo capitulo*: quæ solutio tangitur in 12. *cap*. ibi, *ad quartam allegationem*. Arguitur, quod papa habeat supremam potestatē laicam in temporalibus. Nā antiquo testamento sacerdotes semper fuerunt superiores regibus, ergo habebāt majorem potestatem, quam ipsi reges. patet de Samuele, qui unxit Saulem in regem, & dedit ei potestatem regalem. & cum nullus dat quod nō habet, sequitur, quod habebat potestatē regalem ad minus eminenter. Similiter, 4. *Regum*. 11. constituit Iojada Ioas regem. Idem patet, de Carolo Magno, & Constantino imperatoribus, qui exhibuerunt semper reverentiā summis pontificibus. Et sic patet quod tam in veteri testamento, quam apud gentiles & Christianos sacerdotes unxerunt reges, & deposuerunt eos à regno: ut dictum est de Samuele, qui unxit Saulē, & eum deposuit. Quantum ad hoc est solum difficultas in exponendis sacris literis. nam 1. *Regum* 8. Quæsiverunt filii Israelà Samuele, qui erat eorum judex, regem: & consuluit Dominum. Dixitque ei Dominus: *Constitue super eos regem*. Respondet doctor, quod Samuel non constituit super eos regem, tanquam habens authoritatem constituendi, sed fuit promulgator constitutionis Dei. & hoc est satis conforme illis textibus. nam Samuel non habet potestatem regiam. Tenet de Aliaco, quod Deus erat immediatus rex filiorum Israel, antequam esset constitutus rex Saul: & Samuel erat, sicut Domini de parlamento, sub rege, ita quod Samuel erat minister regis exercendo actus potentiæ regiæ, tanquam minister. Patet. 8. c. 1. Regū: *Ipsi non te spreverunt, sed me, ne regnem super eos*. ergo Samuel erat solus minister, & Deus verus rex eorum. Ultra dicit doctor, quod Samuel nō habeat potestatē instituendi regem, sed solū habuit ministrationem illius, qui habuit potestatem instituendi regem, scilicet Dei. & ratio: non n. constituit Samuel Saulem regem authoritate sua, sed authoritate illius, cujus mādato tenebatur parere, tanquam minister. Neq; Samuel eum deposuit, sed Deus. nā dicitur in textu: *Quia abjecisti sermonem Domini: abjecit te Dominus, ne regnes amplius*. ideo fuit solùm sententiæ deponētis insinuator & promulgator. Ideo quantum ad primum argumentum nego, quod Samuel regem instituerit & deposuerit, sed fuit minister, sicut Domini de parlamento proferunt sententiam de deponendo aliquem à ducatu, non authoritate, quam habeant in se, sed regia. Non potest hoc etiam dato, quod Samuel fuisset summus sacerdos. nam non omnes de genere Levi erant sacerdotes, licet bene essent Levitæ: sed soli de domo Aaron erant sacerdotes. Quantum ad aliud, ubi dicitur, quod Iojada fecit Ioas Regem, hoc negatur: imò erat Ioas filius regis, qui remāsit, & erat Iojada tutor & custos, Ioas veri regis, postea mandavit Athaliam occidi. sed ex hoc nihil potest inferri. Quod autem Alexander magnus exhibuit reverentiam summis sacerdotibus: dico, quod etiam reges debent hoc facere, nam potestas ecclesiastica est præferenda regali nō in temporalibus. Ideò Alexander nō exhibuit reverentiam Iojadæ supremo sacerdoti, tanquam supremus in temporalibus esset, sed tāquam majori eo in altero genere potestatis. Pariter dicendum est de Carolo magno. Ex dictis patet, quomodo Samuel non contulit potestatem regiam Sauli, eo quod potestas regia fuerit collata à sacerdotibus: imò Samuel non erat sacerdos, quia non erat de domo Aaron. Nam doctores attribuentes papæ plenitudinem potestàtis in temporalibus, in hoc se fundabant, quod in antiquo testamento fuit collata potestas regia regibus, per ipsos sacerdotes, sed hoc solutum est,

Doctor jam in duodecimo capitulo ibi, *Quod verò prædicti* &c. nititur probare, quod istæ allegationes sunt contra allegantes, & quod Iustinianus, Constantinus & Carolus Magnus recognoverunt sacerdotes tanquam superiores in temporalibus. Primò patet, de Constantino qui dedit tēporalia summo pontifici, ergo illa non erant summi pontificis, sed ipsius Cōstantini ante donationē. Item non legitur, quod Cōstantinus resignaverit potestatem imperialem tanquam non suā, & posteà habuerit eā ex dono pōtificis. legitur tamē quod ipse tēporalia dedit, *ex capitulo, Constantin⁹, di. 96*. ergo hoc erat suū. igitur non recognovit papā suum superiorē in temporalibus. Nō est difficultas apud opinionem communiorem, quod ante Constantinū Magnum papa non habebat authoritatem imperialē. Et sic eam nō habuit authoritate Dei, vel ex institutione Christi. Difficultas est inter Doctores, an post illam collationem factam Sylvestro papæ, habuerit papa illam authoritatem imperialē: Videtur, quod sic per illa duo *capitula, Constantinus*, ubi dicitur quod Constantinus coronā & authoritatē imperialē dedit Apostolicis. ergo ex resignatione facta jā supremus pontifex habet supre-

mam

mam potestatem in temporalibus, saltem in regionibus occidentis. Item ex *secundo capitulo* habetur, quod consilio satraparũ omnẽ potestatem imperialẽ constituit sedi Apostolicæ. ergo. Dicitur, quod in c. illorum capitulorum ponitur Palea; tanquã non habentium authoritatem. Dicunt communiter doctores, quod nunquã legerunt in historiis authenticis, quod Cõstantinus resignaverit imperium. Legitur bene, quod Cõstantinus fundavit ecclesias Romæ, & eas dotavit: sed quod resignaverit imperiũ occidentale, nunquam legitur. Ultrà dicunt pleriq; doctores, quod quãvis nisus fuerit resignare, hoc tamen nõ potuit, nam dicitur Imperator *Augustus* ab augẽdo. potest n. augere, sed nõ diminuere: & non habet authoritatẽ neq; potestatem dandi regiones illius neq; alienandi: sicut Rex Franciæ nõ habet authoritatem resignandi regnum, neq; provinciam datam fisco, alteri dare. Regnum n. nõ est regis, sed communitatis, & ipsa potestas regia est ipsius cõmunitatis. ideo nõ potest ad libitũ alteri resignare. De patrimonio potest, sed nõ de regno. ita dicunt de Constantino. Unde donatio videtur quædam lex esse. Modò unus Imperator nõ potest condere legem; quæ successorem liget & obliget. Ergo nõ potest quantum ad ea, quæ sunt imperii donationem facere, quæ obliget sequentes. Dicunt tertio supposito, quod Cõstantinus habuerit potestatem dandi, adhuc propter hoc non potest argui quod papa habeat authoritatem super regnum Franciæ, quia illud nõ erat subjectum Cõstantino. nunquam n. Rex Franciæ habuit superiorem in temporalibus: & dato quod aliquando tyrannicè occupatum fuisset, nunquam tamen pacificè. Patet, *per capitulũ, Venerabilem, qui filii sunt legi.* & gloss. in illo capitulo, corrumpit textum, neque quadrat cum textu. De Iustiniano expressè dicit Doct. & bene, ex verbis suis in legibus positis habetur, quòd ipse non recognoscebat papã suũ superiorẽ in temporalibus, imo inferiorem. Patet; ille nõ recognoscit illum suũ superiorem in temporalibus, qui condit leges, quas vult ab illo observari super dispositione temporaliũ: sed Iustinianus edidit leges super dispositione temporalium, quas volebat etiam à summo pontifice observari. Patet; edidit legẽ, quòd contra Ro. ponti. nõ curreret præscriptio nisi centenaria. per hoc n. fatebatur se habere supremam jurisdictionem in temporalibus super põtificem: quamvis recognoscat se simpliciter inferiorem: quia potestas spiritualis est excellentior temporali, & potest excõmunicari & absolvi. ergo est simpliciter inferior: sed quantum ad res tẽporales nõ recognovit superiorem. Similiter dicendũ est de Carolo Magno, quod non recognoscebat superiorem in temporalibus.

Ad quintam allegationem. Arguit quinto, & circa hoc mota est quæstio: Christus habuit supremã potestatem in temporalibus: sed papa est ejus vicarius: ergo habet supremam in temporalibus, & Innocentius tertius adducit pro se, quod Imperator accipit à papa ensem & eum vibrat: ad denotãdũ quod habet potestatem illam à papa uti ense. Dictum est de Christo, quo ad divinitatem, quod habuit supremum dominium, & utrum quo ad humanitatem, dictum est ample suprà. Iam difficultas est, an habuerit supremam jurisdictionis potestatẽ in temporalibus? Nõ habuit à patre nec à matre: an à Deo? Aliqui dicunt, quod non, ut Mendicantes. & quod Christus fuit verè mendicus. sed quidã doctores hoc reputant hæreticũ. Dico, quod illam habuit. tamen nõ sequitur, Christus habuit supremã jurisdictionis potestatẽ in singulis rebus temporalibus, ergo & ejus vicarius, nõ valet cõsequẽtia. nam Christus secundum humanitatem majorẽ potestatẽ habuit, quã papa habeat, puta instituẽdi legem evangelicam: neq; habuit potentiam alligatã sacramentis. poterat n. cõdonare peccata sine applicatione sacramentorum. & vicarius ejus non habet illam, sed solum illam, quæ explicatur in suo vicariatu. nam dedit ei potestatem remittendi peccata, prædicãdi, instituendi ministros ecclesiæ, excõmunicandi, dãdi indulgentias, sed nullibi reperitur, quòd dederit ei potestatẽ instituendi, & destituẽdi reges temporales. Ideo ex collatione sibi facta à Christo non habet potestatem supremã jurisdictionis in temporalibus. An Christus illã habuerit à Deo? Credo, quòd sic *Data est*. n. inquit, *mihi summa potestas in cœlo & in terra.* & aliquando illã exercuit, videlicet quãdo misit dæmones in porcos: aliàs intulisset damnũ proximo, similiter quando acceptis funiculis ejecit vendentes & emẽtes de templo.

Ad sextam, cum sic arguitur: sicut se habet anima ad corpus, ita spiritualia ad corporalia, nam gratia est præferenda cuicunq; bono temporali. Item sicut corpus regitur per animã, ita corporalia regi debent per spiritualia, & per illos, qui potestatẽ spiritualem habent. & tales debent impedire, ne habentes temporalia utantur illis contra legem Dei, & eos coercere. Dico, quòd corpus quantum ad aliquas rationes non subjicitur animæ, ut in descensu, & multis aliis operationibus. Eodẽ modo dico quod habentes administrationem rerum temporalium, quantum ad aliquid non subjiciuntur habentibus jurisdictionem spiritualem : ut in istis contractibus, emptione, venditione, & multis aliis. Ideo est aliquantulum simile, & aliquantulum dissimile. Quare nihil ex hoc concludi potest.

Quantum ad septimum, arguitur sic. ille, qui est omnibus legibus solutus, habet potestatem supremam, & civilem. sed papa est hujusmodi. negatur minor. papa non est lege divina solutus, sed est bene solutus legibus humanis aliorum pontificum. nam sicut ille, qui edit & constituit legem, non obligat seipsum, ita nec suos successores. An sit solutus legibus conciliorum universalium? Dico, quod est obligatus illis, imò vovet observare leges conciliorum, sed hoc infra tractabitur. Dico etiã, quod aliquibus legibus civilibus non est solutus, ut patet in præscriptionibus, imo papa fatetur contra se currere legem præscriptionis. imò si sint aliquæ leges de liberatione & jure alterius, tenetur observare ut si aliquis transtulerit rem suam in papam, cum aliqua conditione, tenetur ad illam conditionem (prælati seculares sunt capaces donorum temporalium: secus de regularibus) ut si Rex aliquam civitatem donaret ecclesiæ Ro. cum conditione de solvendo tributo, vel recognitione honorum: illa

lege pontifex obligatur: quia res transit cum conditione apposita per dantem. ideo falsum est, quod papa sit omnibus legibus humanis solutus.

Ad octavum; illi, cui est obediendum in omnibus, habet supremam potestatem in omnibus, papa est hujusmodi. nego, quod universaliter sit papæ obediendum in omnibus (imò si præciperet papa, quod contraherem matrimonium, non teneor obedire) sed in omnibus necessariis ad consequendum felicitatem æternam, & ad observationem legis evangelicæ. Sed quis judicabit hoc esse necessarium? Dico, quod docti viri judicabunt doctrinaliter, & papa authoritativè: Similiter & concilium generale potest authoritativè judicare. Sed si papa falsè judicaret, ad prudentes spectat judicare illum malè judicasse: & talis non obediendo est tutus, dummodo sit apparens, quòd malè præcipit. sed in dubiis semper est ei obediendum.

Ad ultimam allegationem arguunt pro secunda opinione. Ille est supremus in temporalibus, à cujus judicio in quacunq; re non licet appellare, nec de ejus judicio judicare. sed papa est hujusmodi. igitur minor patet per textum. 90. q.3. negatur minor, imò papa in tribus casibus judicari potest. Primus ponitur *di.40.c. Si papa cæteros judicaturus, à nemine judicabitur nisi in crimine hæresis vel fidei.* ergo per illud capitulum papa tenetur subire judicium humanum in materia hæresis. Dicit tamen Doctor, quòd contingit papam de facto esse hæreticum sive interiori hæresi, sive exteriori. contingit secundo non esse hæreticum, sed de hæresi diffamatum vel suspectum. Si autem fuerit hæreticus qualicunque hæresi sive mentali sive exteriori, non est amplius papa. & est opinio Doct. quam tenet hic, & in *primo libro Dialogorum*, quod quicunque cadit in hæresim sive manifestam sive occultam, tam jure divino, quàm humano est ecclesiastica potestate privatus. & hoc de potestate ecclesiastica jurisdictionis. secus est de ordine. Adducit Doctor unam authoritatem, & unam rationem. Authoritas est ad Titum *3. Hæreticum hominem post primam & secundam admonitionem devita.* & ex hoc sumitur argumentum, nullus obligatur suum caput & supremum devitare, imo tenetur eum sequi. sed quilibet Christianus cognoscens summum pontificem esse hæreticum, post primam & secundam monitionem eum devitare tenetur. ergo de facto non est amplius summus pontifex. unde glo. in 1. c.24. q.1. dicit: *Si scirem meum prælatum hæreticum, & excommunicaret me, non dimitterem celebrare in secreto, non tamen in publico.* Secundò arguitur sic. ille, qui non est membrum ecclesiæ, non est caput ecclesiæ, sed hæreticus qualicunque hæresi non est membrum ecclesiæ, quamvis enim sit membrum putridum vel aridum, non est tamen simpliciter membrum: & ablata fide nulla est conjunctio ad Christum. ergo non est amplius membrum corporis; mystici, scilicet ecclesiæ. ergo non est caput, quamvis ecclesia existimaret eum papam: quia potest tota ecclesia errare in facto, non autem in jure, tamen non est amplius papa neque caput ecclesiæ, si sit verè hæreticus, & est opinio Docto. Sed posito quod non sit de facto hæreticus, sed solùm diffamatus de hæresi: dicit Doct. tenetur subire judicium humanum. Sed quis judicabit eum? Respondet, quòd Episcopus loci, in quo tunc est papa: & si non sit Episcopus, tunc Episcopi vicini debent eum judicare. & supposito, quod tales Episcopi nolint audire accusantem, & denunciantem, & per consequens neque eum judicare: tunc quilibet habens potestatem coercitivam, ut rex vel imperator, ubi non potest aliter judicari, possunt violenter eum capere. Sed si sit aliquis eum accusans vel plures, etsi non sit hæreticus, tamen tenetur subire judicium humanum, puta concilii. & si non sit congregatum, debent congregari Episcopi propinquiores. Secundus casus in quo debet subire judicium humanum, quando est diffamatus de peccato publico notorio. in prædicto *capitulo, Si papa, in glossa*, ut sit notorius fornicator, & frequenter charitative correptus nolit emendari, & præcipuè si tale crimen cedat in perniciem ecclesiæ. Dicit glossa, quòd *pertinacia æquivalet hæresi: & eodem modo de eo judicium fieri debet sicut de hæretico.* Tertius casus, quando pontifex aliquid detinet, quod est alterius, ut aliquam regionem vel provinciam alicujus ducis, debet subire judiciū humanum. Sed quis eum judicabit? Dicit Doctor: vel ille, cujus bonum detinet, habet superiorem, vel non. Si non, ut est imperator, debent ex communi consensu dare potestatem arbitro judicandi. Sed si papa nolit se subjicere, tunc armis ille poterit recuperare res suas, & movere arma contra summum pontificem, postquam ipse fuit invasor. Si autem ille, cujus possessionem detinet, habet superiorem: recurrere debet ad illum, & ejus authoritate potest movere bella & arma contra ipsum. quare movetur talis quæstio sequens circa istud capitulum.

An à sententia summi pontificis possit appellari.

CAPITULUM XV.

UTrum à sententia summi pontificis possit appellari: & an sit altera potestas super potestatem summi pontificis: quod est quærere, utrum summus pontifex in sua potestate alteri potestati etiam ordinariè subjiciatur, etiam manendo summus pontifex. Arguitur, quod non. in c. Nemo 9. q.3. *nemo judicabit primam sedem.* i. Apostolicam, *neq; à clero, neq; ab Augusto, neq; à Regibus, neq; à populo judex judicabitur.* ergo non est potestas quæ sit ordinariè superior ad summū pontificē. Oppositum arguitur ex deductione Constan. & Basil. conciliorū, cui concilio quilibet Christianus etiā in papali dignitate constitutus obedire tenetur. ergo. Pro cujus declaratione videndū est, quid sit consiliū generale. Cōmuniter definitur sic, & præcipuè à I. de Gersono: *Est cōgregatio authoritate legitimè facta, ad aliquem locū ex omni statu hierarchico, nulla persona fideli petente audiri exclusa ad tractandū, ea quæ concernunt publicam ecclesiæ utilitatem & mores ipsius.* Ex prima particula sequitur, quod omnis congregatio nō legitimè vocata & cōgregata, nō est cōciliū generale. & generaliter authoritas legitima, est au-

est authoritas pontificis. Verumtamen in tribus casibus sine ejus authoritate potest concilium congregari. Primus casus, si papa sit mortuus morte vel civili vel naturali: (nam aliquando vacavit duobus annis sedes Apostolica) tunc sine ejus authoritate potest generale conciliū convocari. Secūdus casus, si requisitus legitimè, renuat convocare. Tertius, quando tēpus & locus fuerunt assignata per conciliū præcedens, sicut in concilio Basiliensi assignatum futurū concilium fuit Lugduni, & intra septennium, & in primis duobus casibus non refert quis convocaverit: tamen in primis recurrendū est ad cardinales. Dicitur *ex omni statu hierarchico*. nam sunt duo status hierarchici in ecclesia, scilicet status prælatorum superiorum, & inferiorum. unde in tali concilio debent interesse singuli episcopi. Similiter ex parte clerici & curatorum de singulis episcopatibus aliquis debet interesse: & tales habent vicē & authoritatem deliberandi in cōcilio. Deinde dicitur *nulla persona fideli petente audiri exclusa, ad tractandū ea, quæ concernūt ecclesiā & mores ipsius*. & quia ecclesia nō potest tota cōgregari in uno loco, conciliū generale repræsentat illam. Quæritur nunc, utrum tale generale conciliū ritè cōgregatū ordinariā habeat jurisdictionis potestatē supra papam? Respondetur, quòd hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo, quod papa teneatur obtemperare statutis & decretis per conciliū sub pœna peccati: alio modo, quod si nō obtemperaverit, quod conciliū habeat authoritatē & potestatem feriendi papam etiam ipso remanente summo pontifice pœna ecclesiastica, id est, excommunicatione. Supponitur ulteriùs, quod sex sunt potestates ecclesiæ, quæ tactæ sunt priùs. Prima, super corpus Christi verum. Secunda, super corpus Christi mysticū. Item potestas Apostolica coercendi, instituendi prælatos ecclesiæ, & sexta sumendi necessaria vitæ. Istis suppositis sit prima propositio. Concilium generale legitimè congregatum immediatè à Christo habet potestatē illam coercitivā in foro exteriori & publico. Loquitur enim de potestate, quæ respicit forum exterius. nam conciliū generale non habet potestatem consecrandi neque absolvendi sacramentaliter, cum non sit sacerdos. Et solummodò quæstio de potestate jurisdictionis in foro exteriori. illā authoritatē habet à Christo immediate, & non à Papa: ut dicunt Iuristæ. Patet propositio, *Matth.* 16. Loquebatur Dominus ad Petrum immediatè: *Si peccaverit in te frater tuus* &c. tandem dicit: *si non audierit ecclesiā, sit tibi tāquam ethnicus & publicanus*. postea subjunxit in plurali: *Quæcunq; solveritis* &c. ergo Christus dedit authoritatem ecclesiæ cognoscendi per hoc, quod dicit Gerson, non dicit *dic ecclesiæ*, id est, prælatis ecclesiæ: quia loquebatur Petro, qui non potest esse accusator & testis & judex: ideo ibidem non capitur *ecclesia* pro aggregatione prælatorum. dedit ergo potestatem ecclesiæ cognoscendi. ergo concilium generale immediatè repræsentans universalem ecclesiā, & constituitur ex cujuslibet ecclesiæ partiali mēbro, habet potestatē cognoscendi super quēcunq; fidelē, & cognitione habita sententiandi, & contra non parētes exercere pœnam & censuras ecclesiasticas. Ex illa authoritate fundant se Docto. quod cōcilium generale habet immediate à Christo potestatē jurisdictionis coercitivam.

Habitum est supra quomodo potestas ecclesiastica jurisdictionis, saltem, quæ respicit forum publicum, est toti ecclesiæ à Christo immediate communicata, quod patet, Matthæi 16. *Si peccaverit in te* &c. statim subdit, *dic ecclesiæ*. in quo verbo est authoritas data cognoscendi de crimine, quia frustra fuisset dicere ecclesiæ, nisi ecclesia authoritatem haberet. & si est data ecclesiæ potestas cognoscēdi, & per consequens puniendi, id est, excommunicandi. ergo ex institutione prima Christi est ecclesiæ authoritas communicata jurisdictionis, & per consequens concilio generali ecclesiam universalem repræsentanti, quia constituitur ex aliquo membro cujuslibet ecclesiæ particularis.

Circa hanc propositionē, quæ est multum universalis, ponūtur aliquæ particulares de actibus jurisdictionis ecclesiæ. unde multi sunt actus jurisdictionis ecclesiasticæ, seu effectus potestatis ecclesiasticæ, quos exercere potest conciliū generale, scilicet, edere canones, dare indulgentias, excōmunicare. & sub excommunicatione continentur sive intelliguntur aliæ pœnæ, quas ecclesia exercere potest ratione criminis, ut, interdicere, degradare &c. & ultrà potest dispensare: isti sunt quatuor effectus potestatis ecclesiasticæ, quos exercere potest conciliū generale: & similiter omnes similes actus, qui respiciunt jurisdictionē, excepta absolutione sacramentali: & qui sunt actus jurisdictionis exterioris, potest exercere. Et quantum ad istos actus, ponit aliquis doctor aliquas propositiones.

Prima propositio. Concilium generale potest ex hac authoritate à Christo sibi immediatè data edere canones punitivos. Patet sic primò, cōcilium Basiliense edidit canones punitivos contra sacerdotes publicè fornicarios, quod per trimestre fructibus suorum beneficiorum privantur: & si recidivarent & non corrigerentur, perpetuò privarentur beneficio 83. *in cap. Presbyter*, dicit textus de presbytero, qui dedit literas, quibus docetur de possessionibus ecclesiæ. Dicit concilium Gangrense, quod *ille tenebitur restituere damnum, quod incurritur ecclesia propter celationem illarum literarum vel perditionem, & quod privaretur perceptione sacri corporis & sanguinis*. ideo concilium generale ex illa authoritate potest edere canones punitivos.

Secunda propositio. Conciliū generale potest dare indulgentias. & hoc fuit practicatum in concilio Basilien. Nam Græci excusabant se, quod propter paupertatem non poterant venire ad concilium, tunc concilium dedit indulgentias largientibus bona & pecunias pro expensis illorum Græcorum, pro sublevatione paupertatis ipsorum. Ista secunda propositio sic suadetur. Indulgentiæ procedunt à clave, ita, quod datio indulgentiarum est effectus clavis ecclesiæ. sed clavis regni cælorum est data Petro non tanquā personæ privatæ, sed ut repræsentanti totam ecclesiam. 24. *quæst. in capitulo, Quodcunq;*. fuerunt claves ecclesiæ Petro datæ non ut singulari personæ, dicit August. *sed ut repræsentanti ecclesiam*. ergo concilium generale repræsentans immediatè totam ecclesiam universa-

lem, & immediatiùs, quàm Petrus, habet istam potestatem. Item concilium generale potest limitare largitioné indulgentiarum in ipsis episcopis & prælatis. ergo potest largiri. nam si potest limitare, ergo eminentiùs habet illam potestaté. Patet antecedens, in *c. Cum ex eo, de pœnitentiis & remissionibus.* Limitat concilium quod in dedicatione non dantur ultra annum, & in anniversariis ultra quadraginta dies. ergo concilium habet potestatem limitandi indulgentias, & per consequens conferendi.

Tertia propositio. Potest concilium excomunicare: patet in verbis Christi, Matthæi 16. *Si non audierit te, sit tibi tanquàm ethnicus*, id est, ex communicatus. Similiter in *capitulo, Omnis utriusq; sexus*, quod editũ est in concilio generali: ubi excomunicantur no comunicantes semel in anno, & arceantur ab ingressu ecclesiæ. ergo concilium excommunicat eos. ergo cõcilium potest excommunicare.

Quarta propositio. Concilium generale potest dispensare. in *capitulo, Presbyter. 82. distin.* est editus canon, quòd presbyter fornicator deponatur, & ab illo dispensatum fuit in concilio Gangrési, quod permitteretur in ordinibus susceptis ministrare post peractam decem annorũ pœnitentiam. ideo contra canones punitivos potest concilium dispensare. Habetur ergo resolutoriè, quod concilium in istis quatuor suprà nominatis potest exercere potestatem ecclesiasticam jurisdictionis, & quòd habet potestatem edendi canones punitivos, dandi indulgentias &c. Similiter talem potestatem habet qualem papa, ut notum est: qui potest edere canones, conferre indulgentias, excommunicare, dispensare. Cùm ergo in concilio, & in papa sint istæ duæ potestates, utrum respiciant se ex æquo; hoc est, an neutra habeat potestatem super aliam, ita, quod una non sit super aliam. vel, an una habeat authoritatem super aliam, ut puta, utrum authoritas concilii sit super authoritatem papæ? De hoc est controversia inter Doct. Pro cujus declaratione notandum est, quòd multa sunt annexa authoritati alicujus superioris.

Primum est, quod ab inferiori ad superiorem licet appellare, ut ab episcopo ad archiepiscopũ, ab archiepiscopo ad primatem, à primate ad papam, similiter à Balivo ad curiam parlamenti &c.

Secundum est, quòd ille habens authoritatem superiorem, potest habentem authoritatem inferiorem judicare, punire, deponere, suas leges infringere. Nam fungens authoritate superioris habet potestatem coërcitivam super illum, qui habet inferiorem.

Tertiùm, habens authoritatem superioris sive superior potest edere leges & constitutiones: & tenebitur inferior secundum illas judicare: Ita, quod si oppositum faciat, de facto suum judicium erit nullum: ita, quod potest potestatem inferioris certis legibus arctare ad se confirmandum illis.

Quartùm, superior vel habens authoritatem superioris certis de causis aliquos potest eximere à potestate inferioris, ut papa multos exemit à potestate inferiorum sive episcoporum.

Istis suppositis est difficultas, utrum à papa ad concilium vel è cõtra: possit appellari, vel à neutro ad alterum? Item utrum concilium possit papam deponere & judicare, vel è contra: vel neutrum alterum? Item utrum possit concilium aliquos à potestate Papæ eximere, vel e contrá: vel neutrum alterum? Item utrum concilium possit edere canones, quibus teneatur parere, vel è diverso, vel neutro modo? Est apparentia in multis textibus, quod papa non possit judicari à concilio, ut allegatum est suprà. *Nemo judicabit primam sedem: neque à Cæsare, neque à clero, neque à regibus* &c. ergo cõciliũ non potest judicare papam: ideo non est supra ipsum, & per consequens non est inferior concilio. Similiter in *capitu: Significasti, de electione: Omnia concilia sunt authoritate summi pontificis celebrata.* ergo authoritas concilii dependet ab authoritate papæ. igitur. Item statuta concilii generalis non possunt ligare papam: quia de ratione superioris est, quod possit inferiorem suis legibus arctare. Ergo ex istis textibus videtur, quod nullo modo dici possit, quod concilium sit supra papam, & quòd authoritas papæ sit sub concilio vel infra concilium collocata.

Quantùm ad ista est conclusio, quam tenent omnes doctores Parisienses & Galli, quòd potestas papæ est subjecta potestati concilii. Dico primò, quòd quantùm ad Originem seu institutionem, potestas papæ non est supra concilium. neque è diverso, quia utraque immediatè est à Christo instituta. ergo quantùm ad hoc una non est super aliam, neque una dependet ab altera. Sed dicunt comuniter doctores omnes Parisien. quòd potestas papæ est sub potestate concilii quantùm ad hoc quòd concilium potest certis legibus papam arctare; ita, quòd tenetur papa judicare, secundum leges & constitutiones à concilio latas, & quantùm ad hoc est expressa determinatio concilii Basiliensis, & Constanti. quòd concilium in Spiritu sancto congregatum universalem ecclesiam immediate repræsentans immediatè habet à Christo potestatem: cui omnis Christianus etiam in papali dignitate constitutus obedire tenetur. Ergo concilium potest papam certis legibus arctare. &c. & isto modo quantùm ad collationes beneficiorum est arctata potestas papæ in regno Franciæ, neque potest sibi ea reservare amplius, ergo quantùm ad ista est sibi data certa lex, & si faciat contrà, sua sententia erit nulla.

Et apparentia est in ista opinione. Quandocunque sunt duæ potestates ejusdem generis, & una est deviabilis, & altera non: potestas, quæ est in supposito deviabili, debet dirigi secundum potestatem indeviabilem. Sed quilibet papa est deviabilis, & concilium generale ritè congregatum est indeviabile, ergo potestas papæ debet dirigi secundum dispositionem concilii generalis. Apparentia est in majore maxima, sed minor est vera. nam papa potest deviare, imo potest hæreticari. Est enim homo non confirmatus, & remanet æqualiter peccator, sicut priùs. Quod autem concilium ritè cõgregatum non possit errare, patet, semper dirigitur specialiter à Spiritu sancto quantùm ad exercitiũ suæ potestatis, ideo non potest errare secundum id, secundum quod dirigitur. igitur. Patet major A-

Ctuum

ctum 15. *Visum est Spiritui sancto & nobis*. præponitur Spiritus sanctus, quasi regens conciliū & gubernans. ergo signum est, quod Spiritus sanctus semper regit & gubernat concilium. ergo ratione indeviabilitatis nituntur ostendere, quod concilium sit supra papam, quantùm ad istud, quod est de ratione superioris potestatis, quod certis legibus potest arctare inferiorem.

Quantùm ad aliud, quod est de ratione superioris potestatis, quod licet ab inferiori ad eum appellare, qui superiorem habet authoritatem: videtur satis manifestum, quod licet à papa ad concilium appellare, postquàm papa est deviabilis, & concilium non potest errare. ergo quantùm ad hoc apparet papam esse inferiorem.

Quantùm verò ad aliud, videlicet, quod potestas superior potest inferiorē judicare: utrum scilicet ipsum concilium possit papam judicare, aut deponere à papali dignitate, & alium instituere? Dico, quod quantū ad hoc conciliū est supra papam, & ipsum judicare potest & habet authoritatem immediatè à Christo. & est maxima apparentia: cum papa sit defectibilis, quòd possit ab ipso concilio, pro erratis puniri. Dicit Dominus de Gersono, quòd quemadmodū papa potest dare libellum repudii sponsæ suæ, id est, ecclesiæ, hoc est cedere papatui, eodem modo si papa sit inutilis sponsæ, id est, ecclesiæ, poterit sponsa eum repudiare, & ipsum à papatu auferre. ergo quantum ad illum effectum jurisdictionis, quod superior potestas potest inferiorem judicare, videtur apparenter quod concilium sit supra papam.

Difficultas quantùm ad istū modum dicendi: An conciliū possit excomunicare papā manentē in papatu, id est, ipso existente papa? Hoc postea tractabitur. Quantùm ad alium effectum superioris potestatis, an concilium possit aliquos eximere à potestate papæ, sicut papa aliquos exemit à potestate episcoporū? Dico, quod conciliū quantū ad aliquos effectus potest aliquos eximere à potestate papæ. nam potest facere conciliū, quod aliquos actus jurisdictionis non possit papa exercere in aliquā personā, sicut prius potuisset ante illā prohibitionē: verùtamen non potest quantū ad omnes sic, quòd non possit posteà aliquos exercere, imò non potest prohiberi universaliter ab omnibus actibus circa aliquam personam. Dat Gerson primò exemplum, de quodam cardinali respectu cujus inhibitum est papæ, ne posset pro peccatis præteritis illum punire, & quòd remaneret perpetuus Legatus: videlicet, quòd papa non posset illum privare perpetua legatione. sed sic est, quòd papa illos actus jurisdictionis non potuit exercere in illum post tale privilegium. ergo conciliū potest aliquas personas eximere à potestate papæ, quantùm ad certos actus jurisdictionis, sed de peccatis futuris non potest concilium facere, neque eos eximere à potestate coercitiva papæ, nisi concilium esset tunc congregatum, & hoc sibi reservaret.

Adhuc restat difficultas de illo, an concilium possit aliquem omnino eximere à potestate papæ, ita quòd papa non posset eum excommunicare nec pro peccatis præteritis nec pro futuris, ut dicunt aliqui de rege Franciæ, quòd papa non potest eum excommunicare. sed credo quòd concilium non potest illum omnino eximere, quin possit ab ipso papa verè excommunicari pro causa justa, & pro vera contumacia, nisi concilium esset tunc congregatum, quod reservaret sibi talem punitionē.

Resolutio ergo est, quod potestas papæ potest à concilio certis arctari legibus, & ab ipso ad cōcilium potest appellari, & potest judicari à concilio: puta (& maximè) si esset hæreticus & obstinatus, & in perniciem ecclesiæ, potest deponi à concilio, & quòd potest eximere certas personas ab ejus potestate, quantùm ad aliquos casus. ideo quantùm ad ista potestas papæ est sub concilio, & concilium super ipsum papam propter multa. Primò ratione indeviabilitatis. Secundò, quia potestas concilii ad plura se extendit, quàm potestas papæ. Nam ad quemcunque effectum se extendit potestas papæ, similiter & concilii, & cum hoc ad ipsum papam. ideo ratione extensionis potestas cōcilii est supra papam: quamvis potestas papæ non sit à concilio, sed immediatè à Deo: sicut & potestas cōcilii non est à papa, sed etiam immediatè à Deo. nihilò minùs potestas papæ est subdita potestati cōcilii, sicut potestates balivi & præpositi sunt immediatè à rege, tamen potestas balivi est sub potestate præpositi.

Propter difficultatem supra tactam orta est quæstio, sub qua forma deberet poni conclusio in conciliis generalibus. Nam reperitur in statutis hoc modo, *Nos sacro approbante concilio statuimus*. Aliquando reperitur, *Sancta synodus statuit*. Aliquando reperitur, *Sacri cocilii authoritas*, in cap. *Nimis. extra de jure jurando*, ubi est conclusio sub ista forma, *Sacri authoritate concilii inhibemus* &c. fuit ergo controversia, sub qua forma deberet poni concilii conclusio, an nomine concilii, an nomine papæ. Dicit de Aliaco, quòd melior modus est dicere sic, *Sancta synodus statuit* &c. Vel sic, *Authoritate sacri cōcilii statuimus*. Isti duo sunt meliores modi ponendi conclusiones in conciliis, & nō nomine papæ.

An concilium possit errare.

CAPITVLVM XVI.

Contra hunc modum dicendi, sunt aliqui in oppositum, & pro ampliori declaratione resumēda sunt aliqua prius dicta. Nam dictum est primò, quòd concilium est supra papam ratione indeviabilitatis. Secundò, quia potest ipsum papam judicare, & non è cōtra, & eum deponere pro rationabili causa. Tertiò, quia concilium potest potestatem papæ certis arctare legibus.

Circa primum. Panormitanus in cap. *Significasti. de electione, & electi potestate*, ponit oppositū, & dicit, & pleriq; juristæ cum eo, quod *falsum est, quòd concilium non possit errare*. Unde verū est, quod

ecclesia universalis non potest errare: sed concilium non est illa: & extra ecclesiam nõ est salus. Quilibet Christianus est de ecclesia, & non de concilio semper manet ecclesia, & non conciliũ. Quamvis ergo ecclesia universalis errare non potest, nihilò minus concilium errare potest in moribus, & fide: dicit Panor. Ratio hujus est, Concilium Meldense erravit: ergo concilium potest errare. Patet antecedens. Nam 36. *q.* 2. Duo sunt capitula, unum concilii Meldensis, aliud Hieronymi, cui stant doct. Capitulum concilii est tale: *Placuit, quòd raptor non potest habere raptam in uxorem, etiam si eam dotaverit, & parentes consenserint:* sed Hieronymus in capitulo, *Tria*, dicit: *Tria dico legũtur in sacris literis matrimonia legitima. Secundum est, si raptor dotet raptã, & preciũ ejus pudicitia solvat, ei matrimonialiter conjungatur ex consensu parentũ. Primum est, si juvenis virginem desponsaverit. Tertiũ est, si rapto auferatur* &c. Arguitur sic. Illud matrimonium secundum est legitimum, teste Hieronymo, imò approbatur. ergo concilium Meldense, dicens oppositum erravit, & cõmuniter tenetur Hieronymus: imò videtur dicere Gratianus, quod authoritas Hieronymi fulcita authoritate sacræ scripturæ est præferẽda authoritati concilii. hoc est præcipuũ argumentum Panor. ad probandum, quod conciliũ potest errare. Sed respõdetur ad hoc negando, quod conciliũ erraverit. & ad probationẽ dico, quod concilium decernit, quòd raptor non potest eam habere, nisi priùs subjaceat publicæ pœnitentiæ: & ita solvit Martinus in *de temperantia* in materia *de raptu*. Bene verũ est, quod si sit solus consensus cũ dote, raptor non potest raptam habere, sed si cum hoc subjaceat publicæ pœnitentiæ, consentientibus parentibus potest illam habere, & illud est, secundũ legitimum matrimoniũ, quòd dicit Hiero. in *c. Tria*, & sic non probat Panor. intentum. Itẽ Hiero. fuit ante concilium, & concilium potest illegitimare personas, quæ priùs erant legitimæ. & potest esse, quòd tempore Hiero. illæ personæ erant legitimæ ad contrahendum, sed posteà sunt illegitimatæ à concilio. Et sic resolutoriè tenendum est, & est probabiliùs, quod concilium ritè cõgregatum non potest errare in fide, & bonis moribus. Utrũ in aliquibus aliis possit errare? Communiter dicunt doctores, quòd sic in his, quæ sunt facti, & non juris. Exemplum, si Sortes verè contrahat cum Berta non in facie ecclesiæ, posteà attentet contrahere cum Tiberga in facie ecclesiæ, si materia deferatur ad concilium, judicabit ipsum debere manere cum secunda, & de facto errabit in illo facto judicando Sortem esse virum Tibergæ. sed illud est unũ factum, & non unum jus. ergo in his, quæ consistunt in facto, & non in jure, errare potest conciliũ. Utrum possit errare in canonizando sanctos, est difficultas, quia quòd iste sit sanctus, vel non, est unum factum. Utrum possit errare in quolibet facto? Dicit Ockam, quòd multiplicia sunt facta. quædam, quæ ex sacris literis elici possunt. exemplum, quòd Christus circuierit per totam Iudæam, est unum factum, quod trahitur ex sacris literis. Similiter, quòd Moses deduxit filios Israel per desertum. Aliud est factum, quod ex sacris literis non trahitur, ut quòd Sortes sit vir Bertæ. Istis suppositis sit ista propositio. Non potest concilium errare in facto, quod potest trahi ex sacris literis, quia consequenter erraret in his, quæ sunt fidei. Sed in facto, quod non potest trahi ex sacris literis, concilium errare potest, sed in fide, & bonis moribus non potest errare, quia in his specialiter dirigitur à Spiritu sancto. Actuum 15. dicitur, *Visum est Spiritui sancto & nobis*. Ponitur primò Spiritus sanctus tanquàm director concilii generalis. sed Spiritus sanctus non potest errare, vel aliquem facere errare, neq; decipere. Contrà. ergo Spiritus sanctus nõ potest etiam dirigere, vel aliquem facere errare errore facti plùs, quàm errore juris, ideo Spiritus sanctus non potest esse director erroris facti sicut nec juris. Dico, quòd concilium generale dirigitur specialiter à Spiritu sancto in omnibus necessariis. Dico etjam, quòd in sententiando, quòd Sortes est vir Tibergæ in casu prædicto, concilium dirigitur à Spiritu sancto, imò bene sententiat: quia secundum allegata & probata, & tenetur sic sententiare. sed non oportet, quòd Spiritus sanctus sit specialiter director omnium aliorum, quæ sunt in cõcilio, puta judiciorum, intellectus speculativorum. Nam hoc est unum judicium speculativum, hic est vir hujus mulieris. sed semper Spiritus sanctus est specialis director quarumcunque sententiarum, & judiciorum latorum per concilium.

Quantùm ad primum argumentum Panormitani dicentis, quòd *falsum est, quòd concilium non potest errare*: Dico, quòd ista propositio, quam assumit, est falsa, scilicet, sola ecclesia universalis errare non potest. & cùm arguit sic Panormitanus, sola universalis ecclesia est, pro qua Christus oravit, ne deficeret fides sua. Dicit enim Petro repræsentanti totam ecclesiam &c. ergo non potest trahi ex sacris literis, quòd concilium errare non potest. sed solùm, quod universalis ecclesia. Nego, imò dico etiam, quòd rogavit pro concilio. Vnde dicit quidam doctor, quamvis Petrus repræsentet universalem ecclesiam, per capitu. Quidam 24. quæstione prima: *Datæ sunt claves Petro, ut repræsentanti ecclesiam universalem*. similiter concilium generale repræsentat universalem ecclesiam immediatè, quia constituitur ex cujuslibet ecclesiæ particularis aliquo membro, & datæ sunt claves Petro repræsentanti universalem ecclesiam de remote. ergo dicit doct. quòd quamvis Petrus sit deviabilis, nihilò minùs concilium generale immediatè universalem ecclesiam repræsentans errare non potest. Et ecce quantùm ad primum. Secundùm erat, quod concilium generale est supra papam, quia ipsum judicare potest ratione indeviabilitatis, & ab ipso ad concilium potest appellari. Contrà. nona quæst. 3. cap. Nemo: *Nemo judicabit primam sedem*. Item 40. distin. capit. *Si papa*, dicitur quòd papa nisi in materia hæresis, non potest judicari &c. Quantùm ad *cap. Nemo*, Ockam optimè solvit, nemo judicabit primam sedem justiciam temperatè desiderantem: hoc est, quandiu justè agit, non debet judicari. Alii textus sunt constitutiones papæ, & constitutiones aliorum pontificum, qui pro se loquebantur, & nemini credendum est in sua causa. Aliæ sunt meliores apparentiæ.

Christus erat super totum concilium,& non subjectus concilio: sed constituit Petrum, & ejus successores suos vicarios.ergo Petrus & ejus successores sunt super concilium: Secundò non est difficultas quin Christus instituerit policiam Christianam in optimo genere policiæ:aliàs non fuisset bonus instituens. sed optimum genus policiæ, est policia regalis, puta quando unus solus principatur: si ergo concilium principatur super papam,policia Christiana esset aristocratica,& non regalis. ergo oportet de necessitate fateri, quod concilium sit papæ subjectum, & non è diverso. Quantùm ad primum,non est difficultas, quin Christus fuerit super concilium. Concedo etiam, quòd secundum humanitatem fecit papam suum vicarium: tamen consequentia non valet: ergo papa est super concilium. Nam non est difficultas, quin Christus fuerit super infideles, & tamen papa non habet potestatem super illos.ergo consequentia non valet: Christus fuit super concilium generale, sicut non valet: Christus fuit super infideles,& fecit papam suum vicarium, ergo papa est super infideles. Ad secundum.optimum genus policiæ est regale,ergo policia Christiana,est regalis.Concedo,quia dicit, *Vos estis genus electum, regale sacerdotiũ.* sed illa dicitur regalis, quando unus solus dominatur, & non plures. Verùm est regulariter.nam in civilibus non dicitur policia regalis ex eo, quòd nulla congregatio sit supra regem. nam congregatio nobilium policiæ civilis immediate esset supra regẽ, & pro inidoneitate possunt deponi reges, ut patet de Zacharia. Non vocatur ergo regalis eò, quòd nulla congregatio sit super illum,qui gubernat: sed in communitatibus est congregatio semper regens,& semper manet in esse congregationis,sed in policia regali non sic est:quia non est semper cõgregatio nobilium congregata,quæ sit semper super regem. Sic est de ecclesia universali, quia semper est unus papa regulariter, sed tale concilium generale, quod est congregatum ex omnibus aliis prælatis, vel eorum vicariis,non semper est,qui semper gubernat totã Christianitatẽ.Hinc est,quod policia Christiana est regalis, & non aristocratica, vel democratica. Concilium politicum est supra regem, & ipsum judicare, & deponere potest pro inidoneitate,& certa culpa. Similiter nõ est aliqua cõgregatio, quæ regulariter maneat,quæ sit supra papã:sed nihilò minùs tota congregatio prælatorum esset super papam:& nihilò minùs policia Christiana est regalis.& est argumentum præcipuum de Thure cremata,quòd policia Christiana est regalis, & per consequens papa est super concilium. & quòd Eugenius papa poterat dissipare concilium. sed satis visum quomodò solvitur argumentũ. Ad alias apparentias. Potestas papæ est immediatè à Christo instituta, & non à concilio,neque potest institui à concilio: sed à solo Deo est instituibilis. Tunc arguitur sic. quandocunque est aliquis institutus in aliqua potestate super aliquam communitatem, quæ potestas non est ab ipsa communitate,super quam constituitur,instituta,sed solùm ab aliquo,qui est superior ad illam totam communitatem:ille non potest auferri nec deponi ab illa tota communitate.secus est,de potestate regali,& civili,quæ instituta ab ipso populo, & per populum alicui communicata. sed potestas papalis non est communicabilis nec instituibilis ab aliquo, de communitate humana nec dissolubilis. Nam illam papalem authoritatem concilium non potest instituere nec dissolvere,imò à solo Deo papalis illa dignitas institui potest.Dico primò,quòd ecclesia non potest auferre potestatem papalem: quia non potest illam instituere.& *unumquodque dissolvitur per easdem causas, ex quibus componitur*,ut habet regula juris.Sed difficultas est,an possit illa dignitas auferri ab isto: quia antequàm habeat illam potestatem papalem,aliquid communitatis requiritur, puta quòd ab ipsis cardinalibus eligatur. & quo facto est electus,consequitur illam dignitatem papalem non ab illa communitate eligentium, sed ab ipso Deo.Nam datur analogia:baptismus est unum requisitum ad gratiam: & gratia solùm à Deo est,& non à baptismo.ergo videtur quòd communitas non potest auferre potestatem papalem ab isto. Quantùm ad hoc,argumentum haberet magnam apparentiam, nisi esset ab illo,qui instituit,potestas collata auferendi:sed est collata à Deo potestas ecclesiæ auferendi si peccaverit super quamcunque. & illa potestas est collata in ædificationem ecclesiæ, & non in destructionem: imò à superiore communitatis collata est in ædificationem. Hinc est, quòd apud communitatem relicta est potestas si in detrimentum ecclesiæ agat, ipsum auferendi. & per consequens concilium immediatè à Christo habet authoritatem jurisdictionis exterioris, super quemlibet Christianum. & argumentum de facto haberet bonam apparentiam, nisi Deus illam potestatem deponendi concilio reliquisset. Et hæc de prima quæstione sufficiant.

S E C V N D A Q V Æ S T I O.

De suprema potestate temporali.

C A P I T V L V M I.

IN prima quæstione visum est,an suprema potestas laicalis, & suprema spiritualis,in eandem personã cadere possint, & quid sit potestas spiritualis,& in quo est subjectivè, & qui sunt actus illius potestatis.quia omnis potestas dicitur potestas in ordine ad actũ: propterea visum est,qui sunt actus illius potestatis supremæ in spiritualibus,& tandẽ visũ est,an papa sit subject⁹ cõcilio generali.Iã queritur in hac 2 q.utrũ potestas suprema laica seu tẽporalis proprietatẽ sibi propriè propriã ha-

beat immediatè à Deo. Unde visum est, quid sit potestas in temporalibus. Et *potestas* in proposito capitur, pro potestate jurisdictionis, quod nihil aliud est, quàm facultas propinqua dicẽdi jus, id est, sententiandi, quid justum, & quid injustum. ideo potestas in temporalibus, est potestas dicendi jus in temporalibus, & suprema potestas in temporalibus, est suprema potestas dicendi jus in temporalibus, & ab illa ad alteram non est appellatio, neque ab altera judicari potest. In primo capitulo circa quæstionẽ motam, sunt duæ opiniones. Una dicentiũ supremam potestatẽ in temporalibus proprietatẽ propriè propriam habere non immediatè à Deo, sed à papa. & fuit recitata in secũdo capitulo primæ quæstionis, quod papa habet supremam potestatem jurisdictionis in temporalibus, sed hoc repudiatum fuit multis argumẽtis. Alia opinio ponit aliquas distinctiones. Prima, proprietas alicujus dicitur alicui propriè propria dupliciter: & quælibet potestas tam laica, quàm spiritualis habet suas proprietates propriè proprias. Nam proprietas spiritualis propriè propria est posse excommunicare, absolvere, indulgentias conferre, & alias potestates, de quibus actum est priùs. Sũt enim proprietates propriæ illi potestati spirituali. Sed potestas propriè propria potestati laicali est discernere de possessionibus, cujus sint judicare, condemnare hominem ad mortem civilem, seu absolvere à morte civili, posse à populis subditis tributa exigere, pro necessitate reipublicæ. Unde tripliciter intelligi potest, quòd aliqua proprietas dicatur alicui propriè propria. Uno modo, quòd sit illi propriissimè propria, ita, quòd illi soli conveniat sic, quod nulli alteri. Alio modo dicitur alicui propriè propria sic, quòd licet non sit ei propriissima, nihilò minùs inter omnes proprietates magis illi convenit, & sic respectu istius dicitur propriè propria, quòd quamvis alicui conveniat, tamen isti magis propriè, quam cuicunque alteri. Secunda distinctio, aliquid esse immediatè à Deo dupliciter intelligitur. Primo modo quod illud sit à Deo, sine quocunque signo creato, & sine quacunque dispositione creata prævia, ita quòd nullum signũ creatum præcedit, ut hoc fiat à Deo. & isto modo Moses habuit ducatum populi Israel immediatè à Deo: quia sine quacunq; dispositione prævia Deus per semetipsum contulit ducatum Mosi. Secundo modo, quod ad illud solùm Deus concurrit: tamen aliqua dispositione prævia: ut, cùm Sortes baptizatur gratia, quæ infunditur Sorti, est immediatè à Deo, sed non est à Deo, nisi præsupposito signo, & dispositione prævia. Similiter, cũ aliquis eligitur in papam, illa potestas pontificalis est immediatè à Deo, quia non est instituibilis à creatura. Verumtamen Deus isti illam non confert, nisi aliqua electione prævia. Similiter anima rationalis est immediatè à Deo; sed non creatur nisi aliquò disposito ad illam suscipiendam.

Istis distinctionibus positis est quæstio, utrum talis potestas sit à Deo, videlicet, quòd non sit à Deo nisi præsupposito ministerio alicujus creaturæ prævio. Vel quæstio potest intelligi, utrum à solo Deo, videlicet, quòd concursus creaturæ nihil faciat, verumtamen instituit ministeriũ creatum, antequàm illã conferat. Pro cujus declaratione, primò est inquirendũ, in quo fundatur illa potestas laica, utrum in gratia gratum faciente, vel in altero dono supernaturali gratuito, vel in fide vel charactere. De ista quæstione fuerunt controversiæ inter doctores. Armachanus in tractatu *de paupertate Christi* tenet, quòd omne dominium, seu originale, seu civile, seu principativum, quod dicitur jurisdictionis, fundatur in gratia gratum faciente, ita, quòd quàm citò peccator perdit gratiam, tam citò perdit dominium. Hanc propositionem nititur aliquibus rationibus probare. Prima. Genesis primo dicitur, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, ut dominetur omnibus bestiis terræ.* ergo dominium ipsius Adæ fundabatur in charitate. ergo & quodlibet aliud Dominium. Quòd autem fundetur dominium Adæ in charitate, patet, per hoc quod dictum est: *Faciamus ad imaginem,* supple per collationem gratuitorum. Antequàm ergo dominetur, signum est, quod illa dispositio requiritur ad dominium. Item Abel habebat dominium in aliquibus rebus, Genesis 4. *Obtulit domino de gregibus suis, sed Cain de fructibus terræ.* ergo per hoc, quod dicit *suis gregibus,* signũ est, quòd Abel habebat dominium, & ipse Cain non: quia erat peccator.

Tertium argumentum, Usus rerum necessarius, ad vitam conservandam, fundatur in charitate. ergo à fortiori dominium fundatur in charitate. Patet antecedens, *1. Reg. 21.* Cùm David pateretur famem, petiit panes propositionis. cui respondit Abimelech: *Mundi sunt pueri?* Signum ergo erat: quòd nisi essent mundi, non potuissent vesci illis panibus. ergo cùm minùs sit uti, quam habere dominium: si talis usus fundetur in charitate, ergo & dominium.

Quartò, justè vivere, est homagium Deo debitum, propter dominium nobis impensum, ergo si non justè vivit homo, perdit dominium rerum, quemadmodum vassallus propter ingratitudinem, & scelus contra dominum perdit feudum.

Quintò & ultimo, peccator non est dignus pane, quo vescitur. ergo quilibet peccator est dignus morte. ergo est indignus vita. imò à fortiori est indignus his, quæ necessariò requiruntur ad sustentationem vitæ, scilicet comestibilibus, & potu. Propter has rationes tenet Armachanus, quòd omne dominium tam civile, quàm originale fundatur in gratia gratum faciente.

Quantùm ad hoc de Aliaco ponit multas propositiones. Prima consequenter ad Ockam dicit tria. Dominium civile, vel temporale sive potestas laica non fundatur in gratia prædestinationis. Secundò, non fundatur in gratia gratum faciente. Tertiò, nec in dono supernaturali creaturæ infuso. Patet primùm evidenter: quia tunc non posset esse certitudo in mundo de dominio alicujus. Patet sequela: non potest esse certitudo, quod iste sit prædestinatus. Nemo enim scit, an odio, vel amore dignus sit, igitur. Si dicas, hoc aufert certitudinem dominiorum purè civilium, & ponit quemlibet possessorem alicujus rei in statu peccati mortalis. Patet, quia quilibet habet dubitare de qualibet re,

an sit sua. Ultrà dicit, & bene, quod tale dominium non fundatur in gratia gratum faciente, hoc est, non requiritur gratia gratum faciens ad hoc, quod aliquis sit Dominus alicujus rei. Præcipua ratio habetur in Exodo. Dominus fecit domos luteas obstetricibus Ægyptiacis, quia ad mandatum Pharaonis non interficiebant pueros Iudæorum. ergo illæ domus erant earum, sed illæ obstetrices non erant in charitate, imò erant idololatræ. Ideo dicit Gregorius, quòd illud obsequium remuneravit Dominus bono temporali, quod aliàs remunerasset bono æterno. idcirco non solùm falsum est, imò hæresim sapiens, dicere quòd dominium civile fundetur in gratia gratum faciente. infert de Aliaco contra Armachanum, quòd si rex peccaret mortaliter, devolveretur regnum ad filium. Similiter si rex habeat duos filios, & junior priùs baptizetur, quòd regnum devolveretur ei. Patet; merebatur illud habere, & non perdidit, propter peccatum, ut suppono. igitur. & multa alia infert absurda. Dico ultrà, quod nec fundatur in fide nec in charactere, nec in aliquo dono supernaturali. Nam apud gentiles fuit verum dominium civile antequam Christus veniret, sed in ipsis non fuit character, nec gratia gratum faciens, quamvis haberent gratias gratis datas. igitur. Unde suprà cùm assignabantur differentiæ inter dominium spirituale, & civile, dictum est in una illarum, quod spirituale fundabatur in dono supernaturali, & non civile dominium. quæritur ergo, in quo fundatur? Dicit Alia. quòd in duobus communiter, scilicet in aliquo titulo creato. secundò in approbatione divina. nam antequam aliquis sit alicujus rei verus Dominus, oportet de necessitate Deum approbare, id est, Deum velle, quòd illo dominio sive illa potestate potiatur. Ratio est, quia Deus supremus est Dominus omnium, *quia Domini est terra.* cæteri verò Domini sunt solùm sub ipso. ergo antequam aliquis sit Dominus, oportet de necessitate approbatio Domini superioris. sicut est impossibile causam secundam agere sine prima, ita est impossibile Dominum inferiorem habero justum dominium vel potestatem, nisi ex approbatione divina. Hoc dicit Apostolus, *Non est potestas, nisi à Deo*: ergo nullus habet potestatem jurisdictionis, nisi ex approbatione divina, sed Deus communiter approbando habet, velut utitur aliquibus titulis creatis mediantibus, quibus approbat, scilicet vel titulo successionis, vel hæreditate, vel venditione, vel donatione, vel aliqua permutatione. Tota ergo resolutio de Alia. est, quod dominium civile non fundatur in gratia prædestinationis, nec in gratia gratum faciente, nec in fide, aut charactére, sive aliquo dono supernaturali: sed in sola approbatione divina fundatur quæcunque potestas jurisdictionis civilis & laicæ, ita, quod causa efficiens quare iste est Dominus hujus rei, vel habet jurisdictionem, est quia Deus vult, & approbat illum esse Dominum illius. Restat modò solvere argumenta Armachani. Quantum ad primum argumentum de Adam, quod præpositus est Dominus cæteris per dona spiritualia. Dico, quod non est inconveniens, quod aliquando Deus sumpserit pro titulo dona gratuita, forsitan sicut fecit in Adam & Abel, sed hoc non requiritur ultrà, imò esset erroneum hoc dicere. Quantum ad aliud de David, quod non poterat justè uti panibus propositionis sine charitate: ergo nec habere justum dominium sine charitate. Negatur consequentia. nam quod non potuisset illis panibus justè uti sine charitate, hoc non est, quod ad dominium requiratur charitas: sed hoc erat, quia panes sancti erant: sicut ad hoc, quod aliquis utatur eucharistia, hoc non est, quod ad dominium illius requiratur charitas, sed hoc est ratione dispositionis requisitæ, ad talem cibum vescendum. Quantum ad aliud, peccator quilibet est dignus morte, & indignus vita: utrumque concedo: nam Deus posset justè abstrahere ea. quæ requiruntur ad vitæ peccatoris sustentationem, & eum justè dare morti ratione peccati, & auferre quæcunque necessaria vitæ, & tamen non aufert, sicut vasallus rebellans est indignus feudo, quod habet: ergo Dominus aufert. Non valet consequentia: imò potest sibi relinquere tale feudum. Similiter consequentia non valet: offendens Deum est indignus pane, quo vescitur, ergo Deus aufert, & privat talem offendentem tali pane: sed bene sequitur: ergo justè posset privare si vellet: & sic patet, quomodo ista argumenta Armachani nihil concludunt contra conclusionem principalem: videlicet, quod dominium non fundatur in charitate, sed in approbatione divina, &c.

An habens supremam potestatem in temporalibus, habeat proprietatem in aliquibus rebus particularibus.

CAPITULUM II.

CONsequenter doct. in secundo capitulo ponit duos modos dicendi circa quæstionem, videlicet, utrum habens supremam potestatem laicam, ex ratione illius potestatis supremę habeat aliquam proprietatem sibi propriè propriam: supponitur, quod dictum est priùs in primo capitulo, quid est habere potestatem propriè propriam, & quid est habere immediatè à Deo. Item dictum est priùs, quod quamvis rex vel aliquis Dominus temporalis habeat jurisdictionem super bona mea, & corpus meum, nihilò minùs bona mea, & corpus meum non sunt ejus. nam non sum servus ejus: ideo non habet dominium proprietatis in illis. Istis suppositis difficultas est: utrum ipsi supremæ potestati laicæ, quia talis, sint aliqua bona, quorum proprietas ad eum spectet, qui fungitur tali potestate. Dicit doctor in principio, quòd habens supremam potestatem laicam, habet proprietatem in aliquibus rebus: puta, quas habebat antequam fungeretur tali dignitate & potestate suprema, & quas obtinet nomine privato, & non nomine regio, vel imperatorio, in talibus habet proprietatem propriè propriam: sed difficultas est, utrum sint aliqua bona ita connexa illi supremę potestati laicę, seu temporali, quod quantum ad proprietatem propriè propriam semper sint illius, qui fungitur tali potestate, & quod habeat proprietatem in illis rebus, & talis est difficultas de curatis, & prælatis ecclesiæ. nam curæ pastorali

& episcopatui aliquando sunt annexa aliqua bona. Quæritur inter doctores, utrum talia bona, quò ad proprietatem sint illius, qui habet curam talem pastoralem, ita, quòd realiter sint ejus. Similiter, imperiali dignitati annexa sunt aliqua: utrum talia quò ad proprietatem propriè propriam sint illius qui de facto fungitur dignitate imperiali? Prima opinio dicit, quòd non sunt ejus, & argumentū hujus opinionis est: Quandocunque aliqua, quò ad proprietatem sunt alicujus, potest qualitercunque vult & pro libito de illis disponere : & si donat, de facto tenet talis donatio, si prodigè exponat: licet peccet, non tenetur ad restitutionē illorum. sed si Imperator disponat, sic prodigè de rebus annexis imperio, non solùm non peccat, sed & tenetur de bonis propriis restituere imperio. ergo talia non sunt ejus, quantum ad dominium, & proprietatem propriè propriam, talia, inquam, annexa dignitati imperiali. Similiter dicunt hoc argumento, quòd episcopus prodigè exponens bona episcopat⁹, tenetur ad restitutionem, quia non sunt ejus, sed toti⁹ cleri, & est, ut dicunt, solùm administrator. Item qui habet supremam potestatem laicam regalem, regit ad utilitatem publicā & cōmunē, & ille non regit, qui regit pro suo privato bono. ergo annexa tali regimini sunt communitatis, & nō dominantis. ideo rex non est nisi administrator. & est apparentia pro ista opinione. Alia est opinio, quod habet proprietatē, ita, quod illa sunt ejus propriè: ita quod habens imperiū, habet proprietatē propriè propriam in aliquibus rebus. & motivum illius est, ille, qui habet dignitatem imperialem, debet maximè pollere virtutibus politicis, inter quas magnificentia & liberalitas sunt maximè, sed non potest illis virtutibus pollere, nisi habeat abundantiam rerū: & nisi sit proprietarius, nō potest donare: ergo in talibus habet proprietatem. quando est in tali dignitate constitutus, aliqui efficiuntur inimici ejus, quibus non potest facile resistere sine acquisitione amicorum, & manu tenentia & largitione bonorum. sed sic est, quod non potest illa largiri, nisi habeat proprietatem in illis, igitur: utrum ergo rex vel Imperator habeat proprietatem in illis bonis, quæ sunt à communitate deputata dignitati regiæ, vel imperiali, vel utrum sit administrator? nam levantur tributa, & pædagia, sallagia &c. similiter sunt aliquæ possessiones, & urbes, & castra data regi nō pro persona sua, sed pro utilitate regni. Quòd non sint ejus, est apparentia, quia rex non potest alienare regnum, neque præcipuas urbes regni in alterum transferre.

An Imperator habeat suam potestatem immediatè à Deo vel à papa.

CAPITVLVM III.

Quantum ad tertium capitulum supposito, quod rex vel Imperator habeat proprietatem propriè propriā, est difficultas à quo habet immediatè, vel à Deo vel papa. Prima opinio est, quod immediatè habet à Deo, quemadmodū quando eligitur Sortes in papam, eo facto, quo est electus & electioni præbet consensum, Deus sibi confert immediatè authoritatem papalem, sive spiritualem, & illam non habet ab electoribus, quia illā non habent: ita eo facto, quo aliquis est electus Imperator, & præbuit consensum, habet potestatem temporalem supremam à Deo immediatè. Istius opinionis est Glossa. *69. dist. c. Si Imperator.* Ratio istorum est, quandocunq; aliquis eligitur ad potestatem aliquam, & non habet illam ab electoribus, nec à coronante, nec à confirmante: illam habet immediatè à Deo: sed Imperator non habet potestatem imperialem ab electoribus, quamvis requiratur electio, nec à confirmante, ergo habet immediatè à Deo. Præterea dicunt Doct. quod papa habet immediatè à Deo potestatem, non à confirmante: quia non indiget; & si sit aliquis confirmās, est solum propter pompam, & non necessitatem (sed episcopus requirit de necessitate confirmationem, ideo non habet episcopus immediatè potestatem, nisi à confirmante, & non habet antequam confirmetur & consequetur) eodem modo dicunt de Imperatore, quàm citò est electus, antequam confirmetur, habet potestatem supremam laicam jurisdictionis: & de facto potest uti illa, & exercere, & exercitium tenet: præterea dicunt, quod nec habet à confirmatore, nec ab electore, sed immediatè ab ipso Deo.

Secunda opinio, quòd Imperator non habet immediatè illam à Deo, sed immediatè à papa, & mediante papa ab ipso Deo. Ista opinio adducit multas rationes. Prima, est apparentior. quando est aliquis in aliqua potestate constitutus, & alteri ratione talis potestatis præstat juramentū fidelitatis: videtur habere illam, ab illo, cui præstat juramentum fidelitatis: sed sic est, quòd Imperator præstat juramentum fidelitatis papæ: ergo habet illam à papa (in Gallia episcopi præstant juramentum regi, quantū ad temporalia, & papæ, quantū ad spiritualia) Vnde Imperator in coronatione ultima præstat juramentū fidelitatis papæ, ergo habet illam potestatem laicam à papa, & nō immediatè à Deo: videantur aliæ rationes in Doctore. Visum est, utrū Imperator habeat proprietatē propriè propriam in rebus appropriatis dignitati imperiali, quia nō est difficultas, quin habeat in aliquib⁹ rebus, quas habebat antequā esset Imperator, & in rebus posteà acquisitis propria industria: sed difficultas erat de rebus dignitati imperiali annexis: & sicut dictū est, est eadē difficultas sicut de clericis, an habeant proprietatem rerum annexarū beneficio: & hanc difficultatē quærit doct. in *secūdo tract. secūda partis dialo. lib. 2.* Vtrum Imperator sit Dominus omniū rerum? & apparet quod sic. Nam Imperator est Dominus totius mundi, ergo & omnium rerum temporalium. Item Imperator est Dominus aliorū hominum à se, ergo à fortiori est à Dominus omnium rerū, quæ possidentur ab illis hominibus. Alia apparentia, rex quilibet est Dominus omnium, quæ sunt in regno suo. ergo Imperator mundi omniū quæ sunt in mundo. Patet antecedēs: *1. Reg. 8.* dicit Samuel ad populum petentē regem: *Hoc erit jus regis, filios vestros tollet in curribus. & faciet sibi centuriones: hoc erit jus regis,* si erit jus regis, ergo poterat hoc

hoc justè facere. *præterea filias vestras tollet, & faciet unguentarias, vineas & agros tollet, & dabit servis suis.* Ex illis verbis patet, quod rex habet proprietatem & dominium, & personarum, & bonorũ, quia potest & filios tollere, & filias ad servitium suum, & ad utilitatem propriam: similiter tollet vineas & agros, ergo unusquisq; rex jure, & justè habet dominium singularum rerum, quæ sunt in regno suo. Pro ista quæstione supponendum dicta suprà, quod Dominus potest importare dominium proprietatis, vel dominium jurisdictionis, ita, quod sit sensus: utrum Imperator habeat dominium juris, hoc est potestatem dicendi jus super singula, quæ sunt in regno: vel utrum habeat proprietatem illarum rerum? ita, quod sit verum dicere, quælibet res regni est Imperatoris vel regis. Secundo supponendũ, quamvis ille, qui non habet dominium proprietatis, habet tamen dominiũ jurisdictionis, in aliquo casu habet potestatem transferendi invito Domino particulari rem suam in proprietatem alterius, ut Sortes, qui de facto est verus rex, nihilò minus non habet potestatẽ proprietatis, id est proprietatẽ in rebus Platonis, sed solum potestatẽ jurisdictionis. Dico quòd Sortes rex habet aliquando in casu potestatem transferendi res Platonis in Ciceronem, & hoc spectat ad dominiũ jurisdictionis Nã Plato potest peccare, ratione cujus peccati res suæ erunt fisco applicandæ: quo facto ad Sortem regẽ spectabit non ratione dominii proprietatis, sed ratione dominii jurisdictionis res Platonis in dominium alterius transferre. Isto modo Imperatores & reges per leges usucap. & præscrip. quamvis in illis rebus non habuissent proprietatem: nihilò minùs transtulerunt illas authoritate jurisdictionis, in præscribentes & usucapientes. Notandum ultrà, quod dominium jurisdictionis non solùm se extẽdit ad res possessas, sed etiam ad personas. Paulus ad Roma. 13. *Non sine causa gladium portat, in vindictã malefactorũ.* Item notandum quòd rerum existentium in regno, quædam sunt immobiles, aliæ verò mobiles. Immobiles, quæ non possunt transferri, ut ager, domus. Mobiles, quæ transferri possunt, ut aurum, argentum, lectus, vasa, &c. & istarũ utræque quædam appropriantur Imperatori sic quòd nulli alteri. Aliæ verò appropriantur, quibusdam alteris: exemplum primi, ut fructus pædagiorum, taliarum, salinarum &c. Similiter castra, & quędam urbes sunt appropriatæ Imperatori vel regi, sic quod nulli alteri. Istis suppositis, utrum Imperator sit Dominus omnium rerũ, sit prima propositio. Imperator non est Dominus, quantum ad proprietatem omnium rerum, quæ sunt in mundo: imò non est Dominus omnium rerum, quæ sunt in imperio suo, & capió imperatorem, ac si esset Dominus totius mundi. Patet, quilibet, qui est Dominus alicujus rei, potest illam vendere: Sed non potest Imperator omnem rem vendere: ergo non est Dominus, quantum ad proprietatẽ cujuslibet rei. Ista propositio ponitur in *cap. Eos 1. quæst. 1.* habetur ibidem, quòd *omnis Dominus rem suã vendere potest si vult, sive servum, sive aliquid eorum, quæ possidet*: sed sic est, quòd Imperator nõ potest singulas res imperii vendere, si vult. Patet, non potest res meas ad libitum ejus vendere sine peccato, ergo ipse non habet proprietatem in illis rebus: Unde expressè habetur 23. *quæst. 8. in cap. Quæ omnia sunt Imperatorum.* Dicit expressè glo. non quò ad proprietatem, sed quantum ad jurisdictionẽ. relinquitur ergo prima propositio vera, quòd quamvis esset aliquis Imperator totius mundi, non esset Dominus omnium rerum, ut ly *Dominus* importat dominium proprietatis. Secundò patet ista propositio, quicunque dat rem; cedit proprietati illius, & transfert illam in alium, & non remanet ampliùs illius rei proprietarius: Imò hoc est donare propriè: sed Imperator multa dat & dedit, ergo nõ remanet ampliùs illarum rerum proprietarius. Et ista propositio est manifesta, videlicet, quod Imperator non est Dominus singularum rerum. Pariformiter rex Franciæ non est Dominus omnium, quæ sunt in regno suo. imò nihil proprietatis habet in agris meis, licet habeat proprietatem jurisdictionis in illis. *Secunda* propositio: Imperator non est Dominus omnium rerum, ut ly *Dominus* importat dominium jurisdictionis, & non proprietatem. Patet, primò non est Dominus regni Franciæ, neque illorum, qui sunt in illo regno: per *cap. venerabilem, qui filii sunt legitimi.* Rex Franciæ in temporalibus nullum recognoscit superiorem. Hanc propositionem ponit de Maronis in tractatu, quẽ edidit *de re ecclesiastica*: & deducitur in *proœmio pragmaticæ sanctionis.* Apparentia est; multi reges, qui nullum recognoverunt superiorem in temporalibus, fuerunt optimi viri & canonizati, ut Sanctus Ludovicus & non est verisimile, quod si habuissent superiores in temporalibus, quòd non recognovissent illos, igitur. Et ista est propositio Doct. quam credo veram, videlicet, quod Imperator quantum ad ea, quæ sunt in regno Franciæ, nullam habet potestatem jurisdictionis. Secundò, Imperator non habet potestatẽ in viros ecclesiasticos, præcipuè in sacerdotes, imò sunt exempti jure divino, ut dictũ est prius, à jurisdictione laica: & hoc expresse habet Innocentius, in *cap. Solitæ. de majoritate & obedientia*: & cùm dicitur: *Non sine causa gladium portat*: hoc est intelligendum, quòd solùm in eos gladio utitur, id est, jurisdictione temporali, qui sunt illi subjecti, puta in laicos. Hujus opinionis est Innocentius. 3. quod sacerdotes & ecclesiastici nullo modo potestati, id est, jurisdictioni imperiali sunt subditi: & hoc dicit Panormita. in *c. Solitæ.* Ergo secunda propositio vera, quod Imperator non habet dominiũ jurisdictionis in singulis hominibus, & rebus mũdi. Consequẽter apud Doct. dicitur, quod in rebus mobilibus appropriatis imperio habet dominium proprietatis. Patet sic, ille habet dominium proprietatis in aliqua re, qui potest illam qualitercunque, & ad libitum exponere, quamvis aliquando peccet exponendo: qui tamen non tenetur ad restitutionem sed Imperator qualitercunq; exponat proventus imperii & fructus, id est, res mobiles. ut fructus urbium &c. nullo modo tenetur ad restitutionem, quocunque modo exponat: hoc est, certissimum: ergo quantum ad istas res mobiles Imperator habet dominium proprietatis. Eodem modo dicitur de ecclesiasticis, quòd in rebus mobilibus, id est, in fructibus beneficiorum, qui proveniunt ex rebus, hoc est, agris & possess-

sionibus annexis beneficio, habent proprietatem: & qualitercunque exponant illos fructus, non tenentur ad restitutionem, ut dicit Dominus de Gersono. Similiter Imperator quantum ad res mobiles sibi provenientes ratione dignitatis imperialis, habet in illis proprietatē propriè propriam. Sed quantum ad res immobiles dicit Ockam in loco præallegato. Si alienatio illarum rerum immobiliū non sit in detrimentum imperii, tunc Imperator potest donare & alienare, ut quædam castra, quosdā agros non notabiles: sed si alienatio illarū sit in maximum detrimentū imperii, nullo modo potest alienare pro libito: imo si tentet alienare, alienatio est nulla: & tenetur restituere. Resolutio: Imperator sive rex non habet dominium proprietatis, in singulis rebus regni vel imperii. Secundò non habet dominium jurisdictionis in singulis rebus, nec in singulis personis: sed quantum ad res mobiles annexas imperio habet proprietatē & dominium proprietatis ad libitum ejus disponendo: quātum verò ad immobiles, ut est imperium ipsum: urbes, castra, jura imperialia, ducatus: quorum alienatio esset in detrimentum imperii, non habet dominium proprietatis: quia ut dictum est, non potest pro libito alienare, vel donando, vel vendendo, vel commutando; eodē modo dicendum de quolibet rege & suo regno. Vnde filia in regno Franciæ succedit in rebus mobilibus, sed quantū ad immobilia ad regnum spectantia, ut regnum ipsum, & cæteras urbes, quæ sunt regno annexæ, nunquam succedit. Ratio est, quia nunquam fuerunt patri regi appropriata: quia nunquam potuisset pro libito disponere neque uti. ideo quantum ad res mobiles, habet proprietatem propriè propriā. Similiter quantum ad res immobiles, quæ non sunt de annexis, vel propriis regni. His dictis restat solvere authoritatem: primi Reg. 8. *Hoc erit jus regis* &c. *filios & vineas tollet* &c. Quantū ad hoc dicit Ockam, quòd ibi *jus* non notat dominium proprietatis, sed jurisdictionis: nam istud jus, scilicet sumere filios & agros, erit solum jus illa assumendi in utilitatem publicam. Nam rex pro utilitate & conservatione reipublicæ, occurrēte necessitate potest accipere homines ad hoc, & cujuscunq; hominis bona licitè sumere ad tuitionem reipublicæ & regni, & ideo *hoc erit jus regis*, hoc est, hanc habebit potestatem, ut pro utilitate cùm fuerit oportunum sumat, & filios, & vineas, & agros: sed ex illo textu non intelligitur, quòd rex illis utatur pro utilitate privata & propria, sed publica.

In quo recitantur tres opiniones variæ, quomodo imperium sit à papa.

CAPITVLVM III.

Habitum est de duabus opinionibus. Prima erat, quòd Imperator habet proprietatē à Deo immediate præsupposito aliquo humano, id est, electione. Secunda, quod habet à papa: & ista dividitur in tres opiniones, ut patet in 4. *cap.* Prima, quod papa habet plenam & omnimodā potestatē in rebus temporalibus: ita, quòd potest absque peccato unumquemque dominum temporalē removere: sed hoc fuit impugnatum. Secunda dicit, quòd Imperator habet illam potestatē à Papa, quia Petro commissæ sunt claves & terreni, & spiritualis regni, nam dati sunt Petro duo gladii: scilicet, temporalis & spiritualis: sed cùm aliquis est institutus in illa potestate, non potest summus pontifex removere. Ideo ista secunda opinio dicit, quod potestas imperialis est à papa, & ipse Imperator electus nihil habet potestatis quousque confirmetur à papa. & papa dat sibi summam potestatem in temporalibus, sed ipso confirmato non potest papa ipsum destituere, nisi propter duas causas. Prima pro dicto, sicut privantur vassalli feudo pro admisso in Dominos suos. Secunda propter necessitatē & utilitatem reipublicæ, puta, si talis efficeretur omnino inidoneus ad imperandum: in illis casibus potest Imperator destitui à papa. Habet ergo secundum hanc opinionem potestatem Imperator à papa, sicut curatus ab episcopo: & quemadmodum episcopus postquàm instituit aliquem curatum in beneficio, non potest illum privare beneficio, nisi pro certa causa: ita etiam papa nō potest Imperatorem postquàm est institutus deponere. Tertia opinio est, quod Imperator sumit potestatē à papa non jure divino, sed jure humano: ita, quod tempore Constantini magni, ex consensu Romanorum convocat ipse Constantinus suos satrapas & nobiles: & inito consilio ex cōsensu cōmuni translatū est jus imperii occidentalis, ad papam. Dicit ergo tertia opinio, quod Imperator habet potestatē jurisdictionis à papa, sed non est de jure divino: puta, quod Christus contulerit papæ potestatem constituendi Imperatorem, sed jure humano, in quantum ipse Imperator ex consensu Romanorū transtulit jus imperii in summum pontificem. Et sic resolutio est ista. Prima opinio dicit, quod Imperialis potestas est immediatè à Christo. Secūda, quod est immediatè à papa: & ista secunda dividitur in tres modos dicendi. Primus, quod papa potest pro libero disponere. Secundus, quod papa jure divino potest deponere & instituere Imperatorem, sed ipso instituto non potest deponere sine causa. Tertius, quod talis potestas est immediatè à papa, sed solùm jure positivo, puta, post collationem factam à Constantino: & isti tres modi dicendi ponuntur in 4. *cap.*

An Imperator habeat sibi appropriata immediatè à papa, vel à Deo.

CAPITULUM IV.

Visum est in præcedentibus de duabus opinionibus, & de subdivisione secundæ in tres modos dicendi. visum etiam est quomodò imperator est Dominus, aut quantum ad proprietatem, aut quantū ad jurisdictionē. De rebus datis imperio, puta de immobilibus, nō habet dominiū pinguissimum, quia illas non potest alienare, quod est proprietas dominii pinguissimi in *c. Eos. prima. quæst. 1.*

qui

qui potest alienare cum vult, habet dominium pinguissimum, sed quantum ad fructus perceptos, & res mobiles, habet dominium pinguissimum. Eodem modo dicendum est, de Ecclesiasticis, nam episcopus nō habet dominium pinguissimum in rebus immobilibus concessis episcopatui, scilicet in villis, agris, castellis: illā n. alienare non potest: sed in fructibus perceptis de illis rebus immobilibus. Opinio cōmunior est, quod habet dominium pinguissimū: & quamvis peccet malè utendo illis fructibus, non tenetur tamen restituere: & potest illos donare, cuicunq; voluerit & donatio tenet, licet aliquando peccet donando. Alii dicunt, quod est solū dispensator. Consequenter in isto *ca.* ponitur tertia opinio, quam credo solam verā inter cæteras, quæ dicit quod imperator nō habet proprietatē sibi, vel non habet ea dona, quæ sunt appropriata sibi, immediate à Deo, nec à papa primo vel secūdo modo habendi, sed habet immediate à Deo tertio modo habendi. Nam ut visum est, habere immediate à Deo primo modo, est sic habere à Deo, quod à nullo alio habeatur, nec etiā aliquid aliud prævium præsupponitur, ut illud habeatur à Deo, sicut habuit Moses ducatū filiorum Israel immediate à Deo: sed habere immediate à Deo secundo modo, est habere à solo Deo, aliquo tamen præsupposito: verum habere tertio modo immediate à Deo, est illud in principio habere ex donatione hominis, sed postquam donatum est, non tenet quod est donatum, nisi à Deo: ita, quod in possidendo illo possessor nullum recognoscit superiorem præter Deum: tunc dico, quod imperator non habet illa, quæ habet immediate à Deo, primo vel secundo modis, sed tertio modo. Patet quantū ad primum, nam illa, quæ habet ratione imperii, non est dicendum, quòd illa habeat immediatè à Deo, nisi constet, vel per revelationem, vel per scripturam: sed non constat, neq; revelatione, neq; scriptura sacra, imperatorem illa, quæ habet, habere immediate à Deo, ergo non habet immediate à Deo, primo vel secundo modis habendi. Unde quando aliquid potest haberi ab hominibus, non est dicendū, quod immediate habeatur à Deo, nisi per revelationem, vel per scripturam sacram habeatur notum & cōstet: sed bona imperatoris possunt haberi ab hominibus. Patet, Deus fecit humanum genus Dominū cūctarum rerum: *Gen. 1.* ergo humanum genus potest in alterum transferre aliquarum rerū dominium: ergo illa, quæ habet imperator, possunt humanitus, vel ab hominibus acquiri: & non constat, quòd habeantur immediate à Deo, neq; per revelationem. Nam Deus nunquā revelavit alicui vel aliquibus, quod in aliquem transtulerit imperium, saltem in istum, qui nūc est, nec habetur per scripturam. ergo non est dicendum, quòd immediate sit à Deo. Dices per illud habetur: *Quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Dico, quod per illa verba non habetur, quod Deus dederit aliquā Cæsari, quia imperatori, sed habetur solùm, quòd quæ dedistis priùs: & ad quæ reddēda estis priùs obligati ex vestro cōsensu, reddite. & sic ex illa authoritate non potest haberi, quod imperium sit immediate à Deo. Secundū dictum. illud est immediate à Deo tertio modo. nam postquam Sortes factus est imperator: quæ sūt data imperio, & non sunt data intuitu suæ personæ, in illis non recognoscit superiorem præter Deū. ergo post illam donationem habet illa immediatè à Deo tertio modo habendi, scilicet à Deo: & non est vasallus alicujus. ideo quātum ad ea, quæ habet ratione imperii, tenet illa immediate à solo Deo. ideo bene (dicit Doct.) factum est, quod imperator habeat potestatem in illis. & ad regendum cōmunitatem indiget bonis. ideo sunt assignata quædam, quæ sunt adjuncta dignitati imperiali, & hoc ab hominibus, licet post adjunctionē nō recognoscat imperator illos homines, qui talia dederunt, superiores: sed solum in istis habet Deum pro superiore: quia amplius nullum recognoscit superiorē, sed quantum ad donationem tenet immediatè à congregatione populi, vel generis humani, & ista opinio est facilima & verior: videlicet, quod imperator non tenet immediate imperium, nec à papa, nec à Deo primo vel secundo modo tenendi seu habendi, sed tenet immediatè à Deo tertio modo habendi. Nititur jam solvere argumenta in oppositum pro secunda opinione, quæ dicit, quod immediatè imperator habet imperium à papa. Dicit Nicolaus papa, quod Deus Petro terreni & cælestis imperii claves contulit, sive commisit. ergo sicut Petro est commissa spiritualis potestas, ita & terrena, ergo imperator tenet illam à papa. Unde Nicolaus, & Innocētius maximè loquuti sunt pro potestate papæ. Unde committere claves cœlestis regni, est dare potestatem spiritualem; & terreni, est dare potestatem laicam.

Quantum ad hoc, sanè exponenda sunt verba Nicolai papæ, ne videantur sapere hæresim. Unde dicit Nicolaus in eodem *capitulo* quod *Christus immediate fundavit ecclesiam, & supra petram fidei nascentis erexit.* hoc nisi sanè intelligatur, est contra decursum sacræ scripturæ. Nam Christus non erexit immediate super fidem nascentem, ecclesiam Romanam. Patet, quia ecclesia Hierosolymitana & Antiochiana erant priùs erectæ, quàm Romana. ergo verba secundum rigorem verborum sapiunt hæresin manifestam. Eodem modo ista duo verba, quod *beato Petro claves regni & cœlestis, & terreni commisit* nisi exponantur sanè, sapiunt hæresim, & maxima inconveniētia sequerentur. Primum, quod reges Francorum, qui nunquā recognoverunt superiorem, *extra, qui fi. sunt legi. c. Per venerabilem,* fuissent manifestè hæretici. Patet, quia habuissent assensum firmissimum contra articulum fidei: quia si Christus cōmisit Petro potestatē laicā, hoc est articulus fidei, quod omnis illā habens imēdiate habet ab illo. Sed dico, quod illa verba, *Christus cōmisit Petro curā cœlestis & terreni regni,* dupliciter exponuntur: uno modo, quod *cœlestis regni,* habeat potestatē, h. e. ecclesiæ triumphantis: & hoc est falsum, quia non habet papa potestatem super illos de ecclesia triumphāte, sed solum in eos, qui sunt in carne mortali. sed per cœleste regnū intelligit bonos, & per terrenū malos: & in utrosq; habet potestatem, scilicet spiritualem, quæ vocatur potestas clavis. Secunda expositio est. quod per *cœleste regnū* intelligit eos, quorū conversatio est in cœlo: h. e. qui totaliter sunt dati

vitæ spirituali: ut sint contéplativi, & qui non curant temporalia. & per *regnum terrenū* intelligit eos, qui se dant vitæ activæ, & terrenis negociis. ideo papa intelligit per *regnū cœleste* congregationē ecclesiasticorum: & per *terrenū* congregationem laicorū. & data est Petro à Christo, super utrosq; potestas spiritualis. Tertio, illa verba possunt sic exponi, *cōmisit Petro claves terreni, & cœlestis regni*: h. e. dedit ei potestatē super imperatorē, qui habet regnū terrenū, non, quod dederit potestatē temporalē, sed spiritualē: quæ potestas vocatur spiritualis. & quælibet istarū expositionum sufficit. Ideò per *regnū cœleste* nō debemus intelligere paradisum, nec per *terrenū*, imperium; sed per *cœleste*, bonorū; & per *terrenum*, malorum congregatio intelligitur, & tunc fateor, quod Petro data est utraq; potestas, ut visum est. nam habet potestatē jurisdictionis spiritualē coercitivam, super bonos & malos.

Ad secundam allegationem. Secundo arguitur, ab illo est imperium, qui est suprem⁹ judex inter mortales, & cunctorum mortalium. sed papa est hujusmodi, ergo. Dico, quod minor est falsa. primo papa non est judex infidelium, in *c. Gaudem⁹, de divor. Statuta Apostolica non ligant infideles* & 1. ad Corint. 5. *Non est mihi cura de his, quæ foris sunt.* Secundò, si intelligas, quod sit judex cūctorū fideliū, ex hoc non infertur, quod imperiū sit à papa. Nam imperator, quia imperator, habet potestatē super infideles, qui sunt in terra imperiali, & papa nihil potestatis habet super illos. ergo imperator nō habet suam potestatem laicā à papa: sed dico, quod papa est supremus judex cunctorū fideliū in spiritualibus, sed non in omnibus, puta, in temporalibus: imo imperator est judex papæ in temporalibus. Vnde Doctor ponit talem propositionem: *Imperator est judex Papæ in temporalibus.* Patet, antequam aliquis efficitur papa, imperator est judex ejus. ergo, postquam est effectus papa. Patet consequentia ex illo verbo Apostoli: *Vnusquisque maneat in eadem vocatione, in qua vocatus est, si sit servus, non sit ei cura.* Tunc arguitur sic. jus divinum nullum liberat à servitute: ergo si Sortes sit servus imperatoris, antequam sit electus in papam, post electionem non liberabitur à servitute jure divino, & loquor semper jure divino, sed si liberatur, hoc est solum jure positivo. Patet ex Apostolo: *Vnusquisq;* &c. ergo cum papa subdatur imperatori quantum ad temporalia, antequam eligatur: ipso electo saltē ex jure divino non liberabitur ab illa servitute & subjectione. ideo imperator quātum ad temporalia judex supremus summi pontificis. & ista est sententia Doct. quod ecclesiastici nō sunt exempti jure divino, sed solum jure humano, si sint.

Ad tertiam allegationem. Tertio arguitur ad idem. ab omni illo est imperium, qui potest imperatorem deponere. sed papa hoc potest; igitur. major est certa, quia cujus est constituere, ejusdem est destituere, & è diverso. sed papa potest constituere imperatorem, ergo & deponere. Patet in capitulo, *Alius. 15. q. 6.* Zacharias papa deposuit regem Francorum, & instituit Pipinum patrem Caroli. Similiter Innocentius deposuit Fridericum Imperatorem. ergo papam potest deponere ipsum imperatorem.

Ad primum respondet Doctor, transeat major. & ad minorem notat Doctor, quod imperator pōt esse dignus depositione dupliciter. Vno modo, propter crimen spirituale, ut propter hæresim, quia hæreticus & schismaticus, & utitur potestate ejus, in detrimentum Christianitatis. Alio modo, propter crimē civile, ut puta, negligit administrare justiciā, quam tenetur administrare ex officio: vel utit. sua potestate in utilitatē propriā subtrahēdo bona à subditis, pro suo cōmodo particulari, & nō cōmuni. Tunc si imperator sit dignus depositione propter crimē primi generis, puta, propter crimē spirituale, potest deponi à papa, cum habeat plenā potestatē in puniendis peccatis spiritualibus. Sed si fuerit dignus depositione propter crimen secundi generis, puta propter crimē civile & politicum, non spectat tunc ad papam imperatorem deponere, sed ad eos, quos spectat eum ordinare, hoc est, ad communitatem civilem, vel ad eos, qui gerunt vices communitatis civilis, in quos scilicet communitas transtulit suam potestatem. ideo propter crimen spirituale potest à papa deponi imperator; propter verò crimen civile ab ipsa communitate &c.

Aliter dicit Io. de Parisiis breviter, quod *propter nullū crimen sive spirituale, sive civile spectat ad papā imperatorem deponere, nisi per accidens.* Unde notādum, quod *ad illū spectat juridicè aliquem deponere ab aliqua potestate, qui sententia lata, de depositione est depositus*: h. e, qua sententia lata nihil habeat amplius potestatis. hoc supposito dicit: *qualicunq; crimine irretiatur imperator, non potest papa ferre sententiā, qua lata ipse imperator sit à potestate pristina depositus, sed per accidens potest: quia potest excōmunicare ipsum pro crimine, & singulos cū eo participantes, & sic inhibere subditis, ne participent cū illo & per illam excōmunicationem illos cogere ad depositionem ipsius imperatoris. ideò nō spectat ad papā* (dicit) *sententialiter deponere ipsum, licet spectet sententialiter excōmunicare, & finaliter per censurā excōmunicationis eos, qui habent authoritatem deponendi, cogere, ut illum deponant.* & sic per accidens deponit solūmodò, & non directè. Eodem modo dicit Iohannes de Parisiis, quod *imperator potest papā deponere, puta, si papa utatur sua potestate in detrimentum reipublicæ, post imperator sub pœna confiscationis bonorū purè civiliū, quæ tenet ab imperatore, vel à rege tāquā vasallus: & propter hujusmodi sententiā latā ab imperatore, illi, ad quos spectat, cogentur tandem ipsū auferre à sua potestate summi pōtificatus, sed non potest per se qualicūque crimine sit irretitus deponere.* Verū tamē dicit Doctor, quod papa potest imperatorē deponere, in duobus casibus. Primus, pro crimine purè spirituali, ut est hæresis. Secūdus quādo illi, ad quos spectat jure ordinario, sunt negligētes ipsū deponere. Vnde dicit Doctor *tertia parte dia. secundo libro*, quod universaliter si negligat judex secularis exercere jurisdictionem laicam pro loco & tempore, devolvitur potestas exercendi ad judicē spiritualē. ergo, ubi ad quos spectat imperatoris depositio, nō possunt auferre vel negligunt, devolvitur potestas auferendi ad summum pontificem.

Iam respondendum est ad capitulum, *Alius*. & dico, quòd sic intelligitur, *Zacharias deposuit regem*, id est, deponentibus consensit. Unde tunc temporis non erat adhuc universitas Parisiis, quia tempore Caroli Magni fundata fuit, & sic pauci erant Docti in Francia, & habuerunt recursũ ad papam, & sic *deposuit*, id est, consuluit, ut possent deponere: & sic non deposuit authoritativè. Quantũ ad aliud de Innocentio, qui *deposuit Fridericum Imperatorem*, dicit Doct. quòd innocentius deposuit in concilio, non quòd habuerit authoritatem deponendi: sed concilium deposuit: & Innocentius tulit sententiam, vel loco concilii, à quo acceperat authoritatem deponendi, deposuit. Resolutio Doct, in hoc argumento est, cum apparentia, quòd nunquam potest papa principem secularem (seclusis suis vasalis) deponere, nisi in duobus casibus prætactis.

Ad quartam allegationem. Papa potest supremum imperium transferre de gente in gentem. ergo ab ipso dependet potestas imperialis. Patet, papa transtulit imperium à Græcis in Germanos. Dicit Doct. quod papa potest transferre imperium: sed hoc est solum casualiter. Vnde papa potest exercere jurisdictionem in purè temporalibus casualiter, hoc est, quando non est judex secularis. ita si desit congregatio populi, pôt papa transferre, & hoc casualiter. Secundò pôt pro crimine purè spirituali: ut si gens illius imperii efficeretur heretica, vel transferret se ad aliã sectã Christianã, posset propter hoc papa illã gentẽ privare dignitate imperiali, & sic transferre in aliam gentẽ: sed hoc non est regulariter, sed solum casualiter. Regulariter pôt pro crimine hæresis, sed non pro culmine civili: nisi casualiter, puta in defectũ alterius, qui pôt: vel pro negligentia. ut dictum est. Cõtrà, ab illo est imperiũ, à quo imperator examinatur, inungitur & coronatur: sed post electionẽ imperator futur⁹ elect⁹ examinatur à papa, inũgitur & coronatur. ergo. Nego ãtecedens: & ratio est, quia per talẽ examinationẽ nihil juris & dotestatis accipit à coronante vel examinante: sed eo facto, quo elect⁹ est, habet sũmam potestatem imperialem, sicut papa electus ante confirmationem, quamvis etiã non sit sacerdos, habet omnimodam potestatem jurisdictionis in ecclesia. Similiter dicendum de imperatore isto modo. Idem argumentum curreret de rege Francorum, qui inungitur ab archiepiscopo Remensi: & tamen nihil potestatis ab illo accipit. nam illud est solum solennitatis, & non potestatis. Similiter multi fuerunt imperatores, qui non coronabantur à papa, & erant veri imperatores. Nam talis coronatio saltem jure divino nihil dat potestatis, sed est tantummodo solennitas. Quærit consequenter Doct. quare imperator præsentatur examinandus papæ postquam est electus. Dicit, ut corrigatur de magnis criminibus à papa, si comiserit. Secundò, & apparentiùs: ut papa cognoscat & declaret electionem esse validam. Vnde quando rex mittit legatum ad papã, literæ præsentantur parlamento, non quod parlamentum aliquid potestatis exhibeat legato, sed, ut parlamẽtum declaret potestatem esse in tali legato. Similiter postquam imperator est electus, præsentatur papæ, ut declaret talem electionem fuisse legitimam, & authoritatem imperialem esse in electo. & est resolutio Doct. quamvis multi textus decretaliũ videãtur sonare oppositum. in *cap. venerabilem*, dicit papa. quod ad ipsum spectat imperatorem confirmare, ita, quod ante confirmationem nihil habet potestatis. hanc tribuit sibi papa potestatẽ: sed oppositum est probabilius. & primo dico, quod præsentetur electus papæ, est de jure positivo. Secundò præsentatur imperator, non, ut habeat authoritatem à papa. Tertio præsentatur, ut declaretur, quòd talis electio est legitima. Dico ergo, quòd nihil habet potestatis à papa, sed ab electione: & non habet à Deo apud Docto, & est opinio probabilior. Sed habet à populo, & populus potest dare papæ authoritatem instituendi imperatorem, quia populus illam habet. & potest in alterum transferre. & si sic, hoc est solùm jure positivo, sed non legitur passus, ex quo trahi possit, quòd populus talem potestatem instituendi Imperatorem contulerit papæ. ergo.

Ad argumentum, imperator tenetur præstare juramentum fidelitatis papæ: sed illud juramẽtum fidelitatis est signum vassallatus. ergo imperator est vasallus papæ. ergo habet potestatem à papa. Quantum ad hoc, nego, quòd teneatur præstare juramentum papæ: imò potiùs è diverso, papa habens prædia, tenetur potiùs præstare juramenta fidelitatis imperatori, ratione prædiorum, & ad tributum solvendum. Paulus enim ad Rom. 13. universis præcepit fidelibus: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* Et Christus Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Secundò fateor, quod imperator præstat juramentum papæ, non ratione imperii, sed, quòd tuebitur & defensabit ecclesiam: sicut rex jurat in curia parlamenti, se defensurum regnum, &c. & non accipit potestatem regiam ab illa curia. Vnde jure naturali inter dominum, & subditum est mutua obligatio, quia dominus sive princeps tenetur subditos defendere & tueri, & ipsi tenentur ad tributum solvendum principi. Dico ergo, quòd non jurat, neque præstat juramentum papæ, tanquàm recognoscens illum superiorem in temporalibus, sed ut dictum est.

Ad septimam rationem. Visum est de quibusdam rationibus, quibus nitebantur adversæ opiniones probare, imperium esse immediate à papa: & allegatum est, *capitulum, Alius 15 quæst. 6.* sed difficultas est ex capitulis sequentibus: quia dictum est, quod papa non potest deponere regem, nisi in duobus casibus, scilicet, pro crimine ecclesiastico, id est hæresis, quia papa habet plenam potestatẽ in illis criminibus. Secundus, quando non sunt alii, ad quos spectat ordinariè & juridicè depositio: quia sicut tenet doctor, & habetur *de foro competenti*, vacante sede imperiali, quia non est tũc judex ordinarius, jus cognoscendi, de causis imperialib⁹ devolvitur ad papã. Sunt apparentiæ pro opposito. Vnde aliquẽ esse regẽ, nihil aliud est, quam habere superioritatẽ erga subditos, & in subditis esse obligationẽ parendi regi, & sententiæ definitivæ ipsius, quantùm ad res, quæ sunt jurisdictionis,

Tunc arguitur sic;papa potest unumquemque absolvere à juramento fidelitatis, quod præstitit regi,ergo papa potest unumquemque regem deponere,quantum ad illam potestatem regalem & jurisdictionem,quam habet erga subditos. Tunc bene sequitur. Isti absolvuntur à juramento fidelitatis præstito regi, ergo rex non est ampliùs superior eorum.sed papa potest facere antecedens, id est, ipsos absolvere ab obligatione juramenti fidelitatis.ergo facere potest etiam conseques, puta,quod rex non habeat ampliùs superioritatem super ipsos,& quòd non sint ampliùs vasalli, & subditi ej'. ergo papa potest facere,quòd non sit ampliùs rex,non solùm casualiter,sed etiam ordinariè.&ultrà, ergo potest illum ab illa potestate destituere. Patet antecedens;ad papam ordinariè spectat dispensatio in votis &juramentis,ergo papa potestate ordinaria,& regulari potest istos absolvere ab obligatione juramenti& fidelitatis, quod præstiterunt principi.& ecce ratio præcipua juristarū probatium ex illa,quòd potest dominium temporale auferre ab ipso principe. Secundò,arguitur sic; papa potest excommunicare dominum temporalem,in *cap. Novit. de iudic.* Ubi se ostēdit habere potestatem excommunicandi regem Francorum.sed in casu,in quo rex esset excommunicatus, vasalli ejus pro tunc non teherentur ei præbere obedientiam, &pro tunc sententia lata à rege nulla esset, quia sententia ab excommunicato lata nullius est efficaciæ.ergo,pro tunc deponit papa dominum tēporalem à jurisdictione,quā habet. & ista sunt duo apparentiora argumenta,pro parte diversa. Quantùm ad primum concesso,quod papa potest absolvere subditum à juramento fidelitatis,negatur antecedens:saltem capiēdo *solvere*,ut tantum valet,sicut jus relaxare,& non jus declarare.&ad probationem cùm dicitur:papa potest unumquemq; dispensare à juramento ,sicut à voto, cùm sit eadem obligatio utriusque,imò secundum Holcot,*juramentū magis obligat,quam votū,* ergo potest omnes vasallos à juramento fidelitatis solvere. Dico,quod duplex est juramentum. Quoddam est, quod fit solum in favorem Dei. Aliud est,quod fit in favorē certæ personæ alterius à jurante,ut, Sortes jurans perpetuo servare castitatem,hoc juramentum non fit in utilitatem alterius personæ à jurāte , sed solū in utilitatem propriam ipsius jurantis,& reverentiā Dei Exemplum secundi, Sortes jurans se soluturum Platoni decē aureos,istud juramentū fit in utilitatem alterius personæ à jurante: scilicet in utilitatem Platonis. Similiter juramentum fidelitatis præstitum principi à subditis fit in utilitatē Domini,& non solū propter reverentiam Dei. His suppositis,quantū ad juramenta primi generis,papa potest dispensare,cum sit vicarius Dei; quantum verò ad juramenta secundi generis,hō potest dispēsare, hoc est, jus relaxare,quia papa non habet potestatem aliquā faciendi,cōtra ea quæ sunt in perniciem& damnum alterius. Nam non potest solvere Sortem ab obligatione,qua Platoni obligatur, ut in casu prædicto. Similiter, si papa solveret vasallos à juramento fidelitatis principis, hoc esset in perniciem & detrimentum principis,&libertatem regis.ideo à quocunq; juramento vel obligatione,quæ obligatio est in utilitatem alterius personæ,à persona obligata,non potest papa talem ab alterius obligatione solvere,nam faciendo de obligato non obligatum, hoc esset in injuriam alterius personæ:& si hoc faceret,teneretur ad restitutionem. Et sic resolutio est, quod à juramento præstito in favorem,&utilitatem alterius personæ à persona, quæ juravit, papa non potest dispensare, neq; alterū ab obligatione ex juramento proveniente solvere. quare non potest papa regulariter solvere vasallum ac obligatione,qua obligatur suo superiori.

Ad aliud cum dicitur,papa ordinaria potestate & regulari potest regem & principem excommunicare. Concedo,nec potest aliquis eximi à tali juridica potestate,nisi per concilium,ut dictum est supra:sed in casu,quo temporalis Dominus erit excommunicatus,vasalli tunc non tenentur ei obedire:ergo tunc non habet potestatem jurisdictionis in eos, quam prius habebat. Hoc argumentū tangit multa satis difficilia.nam habetur ex multis textibus& ex practica,quod familiares excōmunicati possunt participare cum eo ad minus in rebus civilibus.ergo cum rege excommunicato vasalli, &subjecti possunt participare,cum sint quodammodo servi ejus. nam obedientiam tenentur illi dare & exhibere. Quantum ad hoc dicitur in *c. Nemo*,& in gloss.quod illa obligatio vasalli & subditi,qui non est servus domesticus,pro tempore quo Dominus excommunicatus, est sopita, sed non ablata.ideo,pro tempore excommunicationis principis servi locatitii non tenentur non cōmunicare secum in rebus civilibus.sed alii subditi dicit gloss.*absolvuntur ab actu obligationis sed non ab obligatione*,& tenentur pro tali tempore secum non participare&non obedire:sed ipso absoluto ab excommunicatione tenentur,ut prius. Circa hoc est alia difficultas; si Sortes sit excommunicatus,& Plato habet aliquid à Sorte,quod accepit furto vel mutuo:utrum Plato teneatur illi pro tunc restituere?si sic,ergo tenetur secum participare. Resolutio gloss.est,quod pro tali tempore est sopita obligatio ita,quod in tali tempore, si non possit restituere aliter, nisi participando cum eo, non tenetur neque potest licitè tunc restituere.&sic restitutio aliquando ratione excommunicationis sopitur. Eodē modo dicendū est in vasallis,quod ratione excōmunicationis principis sopitur eorū obligatio, sed non solvitur simpliciter. Opinio Doct. simpliciter probabilior est, quod nec per excommunicationem,nec alio modo potest papa principem deponere à sua dignitate imperiali&regali. Sed arguit Doctor contra hoc,in *septima ratione*,ab illo est imperium,qui habet utrumq;gladium,scilicet tam spiritualem, quam temporalem. sed papa est hujusmodi.ergo. Patet antecedens supponendo, quod per gladium materialem intelligitur potestas regia, ad quam spectat uti gladio in malos ad Romanos 13. *Non sine causa gladium portat.* sed Petro & successoribus commissus est uterque gladius. Luc. 22. quæsivit Christus , an essent gladii ? respondit Petrus · *Ecce duo gladii sunt.* & cum eduxisset Petrus unum illorum . dixit Christus : *Mitte gladium in vaginam.* & non dixit,

Aufer

Aufer gladium.& per hoc ostenditur, quòd prohibuit usum illius,& non potestatem.& ex illo passu arguunt, quòd utraq; potestas est commissa Petro. & ista sententia videtur esse Innocentii quarti, quod in gremio ecclesiæ ambo gladii sunt; & qui extra ecclesiam sunt, nullius habent gladii potestatem: Respondit doct. negando, quòd uterq; gladius sit cōmissus Petro: & ad probationem, *Luca 22.* dicit Doct. quòd duo sunt in sensu literali, hoc est, intelligitur de gladiis materialibus. & tēpore, quo Christus hoc quæsivit, nondum erat Petrus Papa, sed post resurrectionem factus est, ideo tunc non quærebat, an haberet gladiū spiritualem. Bene verum est, quòd in sensu mystico potest intelligi per istos duos gladios, ista duplex potestas: sed ex sensu mystico non potest efficax argumētum ad aliud probandum sumi, nisi fuerit per alium passum scripturæ habitum. ideo per illos duos gladios nō potest inferri, quòd fuerit Petro & successoribus cōmissa utraque potestas. Secundò ego dicerem, quòd quamvis intelligatur in sensu literali, non tamen sequitur quòd fuerit commissa Petro, nam licet in ecclesia sit utraq; potestas, non tamen in eadem persona. nā illa potestas, quæ significatur per gladiū materialem, est Petro prohibita. Dixit enim Christus Petro, *Mitte gladium in vaginam. Reges gentiū dominantur* &c. Si verò in sensu literali, per utrunq; gladium, utraq; potestas acciperetur, solùm potest inferri, quod utraq; potestas est in ecclesia: sed non potest inferri, quòd utraque potestas sit in ecclesia, in eadem persona. Et ad verba Innocentii si intelligantur, quòd extra ecclesiā nullus habeat legitimam potestatem, qua utatur gladio materiali, illa sapiunt hæresim. Nam & apud fideles, & apud infideles, est vera potestas laica. ideo parū curandū est de authoritate Innocentii in proposito.

Ad octavam rationem. Arguitur sic. ab illo est imperium in ordine, ad quem se habet Imperator, ut discipulus ad magistrum, sed imperator in ordine ad papam est hujusmodi, in *capitulo, Solita, de majoritate & obe.* ergo imperium est à summo pontifice. Item dicitur, quod quicquid lucis habet luna, hoc habet à sole. ergo, à simili quicquid potestatis habet Imperator, hoc est à Papa. Dico, quòd tales comparationes imperatoris ad Papā non fuerunt propter temporalia, sed solùm propter spiritualia, quæ suscipit ab ipso Papa. Imperator enim est filius Papæ, non propter temporalia, sed propter spiritualia. Et sic, ex his non potest inferri, quod imperium sit à Papa.

Ad decimam rationem. Arguitur sic. ab illo est imperium, qui vacante imperatore habet imperium regere. sed mortuo imperatore imperium habet regi à Papa. ergo. Dico quòd cum deest imperator, ex institutione Christi imperium non debet regi à Papa, imò ab electoribus imperatoris. & de facto ita est, quòd regitur ab eis. & tamen si papa ex institutione Christi haberet regere imperium, mortuo imperatore malefacerent electores, si non permitterent eum regere, & in potestatibus malefactum est cedere juri suo. sed si Papa habeat regere, illud est solum ex institutione humana. ideo vacante imperatore, qui habent illum instituere, debent illud imperium regere. Similiter vacante Papa, qui habent alium eligere & instituere, ut sunt cardinales, debent papatum regere. Similiter vacante episcopo, canonici, qui habent alium præficere & eligere, debent episcopatum regere. Et hæc pauca circa secundam quæstionem dicta sufficiant. Accedendum jam ad tertiam sequentem quæstionem.

QVÆSTIO TERTIA.

An jurisdictionis temporalis authoritas dependeat à Papa & Romana ecclesia.

CAPITVLVM I.

IN præsenti quæstione quærebatur, an Imperator habeat possessiones, quas possidet ratione imperii, à Papa vel à Deo: & tandem resolutio doctoris fuit, quòd non habet immediate nec à Deo; nec à Papa: ad istum sensum, quod nec Deus, nec Papa immediatè ei contulerint tales possessiones: sed habet immediatè à populo, sic, quod sunt collatæ ipsi ab ipso populo, & post collationem nullum recognoscit superiorem in illis præter Deum. Et sic in isto sensu, habet immediatè à Deo illas possessiones. Visum est etiam principaliter de duobus punctis. Primum, utrum bona annexa dignitati imperiali sint imperatoris, quantum ad proprietatem: & de hoc fuerunt duæ opiniones. Secundo visum est, an imperator sit proprietarius omnium rerum imperii, puta, an sit proprietarius in bonis Sortis, Guillermi, Ioannis &c. Et satis ad hoc responsum est, secundum mentē Doct. Iam in ista tertia quæstione quæritur, Vtrum Papa & Romana ecclesia habeat committere jurisdictionem imperatori & cæteris principibus non recognoscentibus superiorem in temporalibus, ita quòd potestas judicandi, quam habent temporales Domini, cujuscunq; conditionis fuerint, nō recognoscentes superiorem in temporalibus, sit à Papa ex ordinaria sua potestate? Hoc est, an Papa ex ordinaria potestate habeat committere jurisdictionem Dominis temporalibus, ita, quod sine tali commissione ordinatè illam jurisdictionem exerceant.

Et antequam aggrediamur quæstionem, primò supponenda sunt aliqua pro intellectu illius. Primò, quod imperator vel Rex habet multas potestates judiciarias. Primò habet potestatē punitivā in corpus hominū subditorū & in bonis: ita, quòd potest illos ad mortem condēnare, ad mutilationē

membri, ad carceres perpetuos, & ad bonorũ perditionem. & ista vocatur potestas punitiva in corpus subditorum, & auferendi eorum bona & libertates. Præter hanc punitivam habet aliam potestatem jurisdictionis, secundum quam potest & tenetur adjudicare unicuiq; quod suum est: Nam quando est quæstio de possessione, potest Rex authoritative definire cujus sit. & sic judicando non punit aliquem. nam per hoc, quod judicat hanc rem esse Platonis, quam Sortes nitebatur usurpare, non punit ipsum Sortem, ideo illa potestas non est punitiva, aut correctiva, est tamen jurisdictionis. Habet enim potestatem dividendi dominia. in c. *Quo jure 8. distinct.* Habet enim potestatem præceptivam, ad quam spectat leges condere, & potestatem imponendi talias & tributa, pro exigentia boni cõmunis & reipublicæ regni. Vtrũ illas potestates habeat à Papa, vel Romana ecclesia? Quantum ad primam potestatem, scil. punitivam & super corpus & membra & bona subditorũ, sunt difficultates. Prima, an liceat imperatori & regi sive Domino temporali occidere maleficos. Secunda est, an liceat principi occidere innocentem. Tertia, supposito, quod aliquem justè condemnare potest ad mortem, an liceat cõdemnato fugere si possit, similiter se defendere à morte? Et istæ sunt tres difficultates præcipuè circa potestatem punitivam, quantum ad punitionem mortis. Quantum ad primã difficultatem arguitur, quod non. Deus enim vult eos vivere. Ezechielis 18. *Nolo mortem peccatoris*. ergo cum imperator debeat se confirmare voluntati divinæ, non debet aliquem morte punire. oppositũ arguitur, Exodi 22. *Maleficos non patieris vivere*. Pro solutione hujus difficultatis advertendum est, duplices esse homines malos in politia. Quidam sunt mali solum sibiipsis: & mali malicia cordis & cogitationis, & non operis exterioris, qui non progrediuntur ad opus, & malitia eorum non est nota. Similiter, quamvis aliquando progrediatur, ad opus exterius, tamen illud opus nõ est perturbativum reipublicæ, neq; damnũ proximo inferens, ut prodige exponens sua bona. Alii verò sunt mali & sibi & aliis, ut fures & homicidæ: qui damnum proximo inferunt. Supponendum ulterius, quod quælibet persona se habet in ordine ad cõmunitatem sicut membrũ in ordine ad corpus. Nam sicut corpus hominis constituitur ex pluribus membris, sic corpus humanum politicum constituitur ex pluribus personis: & quælibet particularis in ordine ad totam politiam se habet sicut membrum unum in ordine ad suum corpus. Tertio supponitur, quod principes imperantes debent intendere bonum commune, & non proprium. Et hoc habetur ex Aristotele ponente differentiam inter despotem & regem sive principem: quia despotes intendit bonum proprium, & princeps bonum commune. Nam despotes principatur aliquibus tanquam servis intendendo solum bonum particulare. His suppositis sit prima propositio.

Non licet alicui privatæ personæ maleficum occidere quantũcunq; nocivum cõmunitati, & hoc capiendo privatam personam, quæ non habet potestatem neq; cõmissariam neq; ordinariam in republica. Ista propositio est Augustini in primo de civitate dicentis: *Qui sine authoritate publica maleficum occidit, ab homicidio immunis esse non potest.* & ista propositio deducitur etiam ad longũ 23. *quæstione 5.* per totum: videl. quod non licet cuicunq; privatæ personæ quemcunq; maleficum occidere. Vnde rationem assignat sanctus Thom. *quæstio. 64. articulo 3.* non est licitum quenquam interficere, nisi ejus vita fuit communitati nociva. sicut non est licitum membrum abscindere, nisi propter utilitatem corporis, ita, nec est licitum membrum communitatis removere, nisi propter utilitatem totius cõmunitatis. ergo solum ad illum spectat interimere maleficum, qui habet curam totius communitatis, nec amore vindictæ, nec odio personæ. sed solum, propter bonum publicum, & amore justitiæ & æquitatis. ideo solum qui habet intendere bonum communitatis, habet hoc facere. sed hujusmodi non est persona privata, alias non esset privata. sed publica. igitur &c.

Secunda propositio responsiva ad quæstionem. Licet personæ publicæ maleficũ occidere cõmunitati nocivũ. Hæc patet manifestè, & sunt multæ authoritates Augustini, in *libris de civitate* ad hoc facientes, & Exodi. 22. *Non patieris maleficos vivere.* imò est præceptũ. Veruntamen ratio potest haberi ex supra dictis. quilibet homo particularis in ordine, ad totam cõmunitatem est membrum. ergo, sicut licet gerenti curam totius corporis abscindere membrum pro sanitate totius corporis: similiter licebit gerenti curam communitatis pro utilitate ipsius reipubl. aliquam personam interimere. ideo licet principi, regi & habentibus curam communitatis maleficos interficere: & ad præceptum divinum, *Non occides*, dicitur, quod prohibetur occidere authoritate privata, sed non publica.

Circa primam propositionem est difficultas, & ponitur talis casus. Sortes cognoscit, quod Plato vult & potest totam rempublicam destruere & incendio dare, nihilo minus antequam hoc faciat Plato, nõ potest ipse Sortes aliter providere reipublicæ, qui est privata persona, nisi Platonẽ interficiat, an in tali casu teneatur Sortes, qui est privata persona, Platonẽ occidere? & videtur, quod sic, quia magis tenetur tueri totã communitatem, quam vitam propriam sive personam propriam. sed in casu, quo Plato invaderet Sortem volendo eum interficere: nisi aliter posset evadere, quam occidendo Platonem, non malè faceret illum occidendo, quia vim vi repellere licet, ut clamant jura: ergo, ubi non potest aliter subvenire reipublicæ, nisi interficiendo Platonem, videtur, quod teneatur illum occidere, quia tenetur se morti exponere pro salute communitatis. ergo licet in casu personæ privatæ maleficum occidere.

Circa secundam propositionem potest esse difficultas. & arguitur sic, persona publica non habet authoritatem, nisi à personis privatis, & præcipuè, quando fit per electionem: ergo personæ privatæ habent authoritatem, quam dent isti: ergo licet privatis personis maleficum interficere. Vnde certum est, quod ubi rex fit per electionẽ, non habet potestatẽ, nisi à subditis eligentibus: ergo illi habent

habent talem potestatem:& per consequens licet eis exequi actum illius potestatis. ergo licet personæ privatæ,sicut publicæ,maleficos occidere.

Quantum ad primũ,dicunt aliqui & præcipuè Buridanus,quod in tali casu potest occidere Platonē,& hoc non facit,ut persona privata,sed ut publica gerens vices cõmunitatis. Verũ tamen Dominus de Gersono in tractatu,quem facit super isto præcepto, *Non occides*, dicit,quod quamvis Plato sit tyrannus volens totam rempublicam destruere:&sit Sortes persona privata nullam habēs authoritatem super Platonem neq;commissionem ordinariam: non licet illi occidere Platonē. Et ratio sua est,quia non sunt facienda mala , ut inde eveniant bona. licet ergo teneatur Sortes destructionem reipublicæ impedire pro posse suo,hoc tamen est per media licita.Sed argumētum est fortè oppositum,&multum apparens,si Sortes cognoscat Platonem velle ipsum interficere : nisi possit aliter evadere,quam eum occidendo,non peccat illum occidendo,ergo à fortiori ,cum plus teneatur reipublicæ,quam propriæ saluti simpliciter. videtur &c.

Quantum ad hoc argumentum,licet Sorti occidere Platonem ipsum impetentem, ubi nõ potest aliter evadere, sed est diversitas inter Doctores.Nam tenet de Anchona,quod nõ licet occidere invasorem:etiam quamvis non pateat evasio,nisi per occisionem: imo dicit,quod occidendo peccat. Vnde dicit,quod tripliciter pôt homo occidi,uno modo odio personæ,vel amore vindictæ,& prohibetur per illud, *Non occides*. Alio modo occiditur amore justitiæ,&hoc per illud pręcipitur, *Maleficos ne patiaris vivere*. Tertio modo occiditur necessitate inevitabili,&hoc permittitur, *Exod.* 22 ubi permittitur,quod fur nocturnus occidatur. Vnde dicit, quod permissio est de minori malo. & ideo dicit,quod non debemus vim vi repellendo occidere,quamvis non possimus aliter evadere.& ratio sua est,plus teneor diligere animam proximi, quam corpus meum: sed occidendo istum,qui me injustè & malo animo aggreditur,perdo animã ejus,quia ipse peccat mortaliter cum sit in actu peccati me nitendo occidere.sed si permittam me occidere, solum perdo corpus meum, & non animã: ergo lege charitatis plus obligor permittere,quod interficiat me, quam illum occidere in tali actu peccati:cum lege charitatis plus tenear diligere animam proximi,quam corpus meum.nam corpus meum est ultimum in ordine charitatis, quod tenear diligere. Adducit ipse de Anchona authoritates Augustini,quæ videntur hoc expresse sonare.Nam dicit in lib. 1.de libe. arbi. *Homo,qui inculpata lege alium aggreditur & occidit,qualiter immunis sit à peccato.videre nequeo*: dicit Augustinus.ergo ex authoritate Augustini talis realiter occidens aggressorem peccat. Tamen ista opinio videtur multũ dura & difficilis,cum communis omnium Docto. opinio sit in oppositum.Nam secundum illam opinionem sequitur, quod nullus posset licitè in bello justo alterum occidere. nam si est justum ex parte mei, tunc ex parte partis adversæ;est injustum,&ideo scio adversarium esse in peccato, cũ injuste pugnet contra me.&propter hoc argumentum dicit de Anchona, quod non licet unquã gerenti bellum ex parte sui justum,adversarios occidere. quod tamen videtur absurdum. Propterea ab aliis aliter dicitur. Vnde S.Tho. *secunda secundæ* q.64. dicit , quod invasus si intendat invasorem occidere, ita, quod ex intentione occidat,de facto peccat.sed si intendat se solum defendere,& vitam conservare,&se defendendo occidat,nullo modo peccat,ita,quod nullo modo intendat occisionem,sed ei displicet talis occisio:imo alius seipsum occidit,in quantum non desistit ab impetitione.&dicere oppositum esset multum durum,&videtur contra æquitatem naturalem permittere se interficere. ubi potest evitare.

Ad argumentum,quod est fortissimum,licet Sorti occidere Platonem , pro defensione suæ vitæ propriæ.Dico,quod verum est:sed non licet intendere volũtariè. Vnde dico duo.primum,sum certus,quod Plato aggredietur me,& nõ adhuc aggredietur,non licet mihi illum occidere : sed quando est in actu aggrediendi,licet occidere,si non possim aliter evadere.Similiter dico,si Plato esset in actu oppugnandi civitatē,licet cuilibet de civitate illum occidere, quia sunt defensores : sed quando solũ constat de proposito, dico, quod non licet mihi privatæ personæ illũ occidere nunc quamvis constet mihi certitudinaliter,quod cras evertet civitatem. Resolutio est,licet privatæ personæ invasorē occidere,præter intentionē occidendi.Secundò, licet cuilibet de civitate occidere oppugnantē civitatē quando est in actu destruendi:sed non licet,quando est solũ in proposito destruendi.

Quantum ad argumentum contra secundam propositionem:Rex nullam habet potestatem nisi à populo.ergo tota communitas habet authoritatem occidendi.Dico,quod sic,si nullus esset Rex. sicut quilibet potest abscindere membrum putridum à corpore suo,quando non est alius, qui abscindat,ita similiter tota communitas potest &c.Sed ista persona singularis vel illa nõ potest, ita cõmunitas,à qua Rex habet authoritatem:sed particularis persona non potest, ideo quantum ad primam potestatem correctionis quilibet imperator & Dominus temporalis habet authoritatem auferendi vitam.

Quantum ad secundam quæstionem, qua quærebatur,an liceat principi occidere innocentem? Nã visum est:quomodo licet principi occidere,non tamen omnes maleficos,puta maleficos militia interiori & exteriori,quando talis militia non perturbat rēpublicã &c.Quæritur ergo,an licet principi occidere innocentē?& apparet,quod sic.licet principi exponere urbē igni & gladio, pro rebellatione: sed in illa sunt aliqui innocentes,ut parvuli:ergo licet principi occidere innocentē. Consequētia est certa.& antecedēs,quo ad primã partē videtur practicari sæpe. Oppositũ tamē arguitur, Exodi 23. *Insontem & justũ nõ occides*. Pro solutione dupliciter potest intelligi quæstio,uno modo sic, an liceat principi occidere illum,qui realiter est innocens,est tamen probatus nocēs & malefactor

& princeps vel judex non habet certitudinẽ de opposito, puta de ejus innocentia. Quãtum ad hoc, nulli est dubium, quin possit princeps vel judex talem damnare ad mortem: sed tota difficultas est inter doctores, utrum liceat principi vel judici, qui ut persona privata habet certitudinẽ de innocẽtia istius, sed non posset illam probare, nihilominus convincitur nocens per testes omni exceptione majores, an liceat illum innocentem damnare ad mortem? Circa hoc est multiplex modus dicendi. De Lira dicit duo super illo, Exodi 23. *Insontem & justum non occides*. Primum est: si judex vel princeps est certus de maleficio Platonis, puta, quod est homicida, nihilo minus Plato probatur innocens coram judice ab illo facto, cujus Sortes judex habet certitudinẽ de opposito, non licet Sorti occidere Platonem. Hoc dictũ probatur. si liceat tunc occidere Platonẽ: vel licitum est ei, ut privatæ, vel publicæ personæ: Non primum, quia nulli, ut privatæ personæ licet quenquam interficere. Nec potest dici secundum, quia non habet viam convenientem ut occidat, ut publica persona: quia non est ei ordine juris probatus nocens, ut publicæ personæ. ergo in tali casu non licet Sorti occidere Platonem. & hoc de necessitate est fatendum. Habetur *de consecratione, distin. 2.* quod non licet sacerdoti curato expellere à mensa Christi illum, quem scit peccatorem, ut privata persona. ergo codẽ modo hic dicendum est. Secundum dictum ipsius de Lira est, si Sortes princeps vel judex sciat Platonẽ innocentem, nihilo minus per testes omni exceptione majores probatus est nocens, ut puta homicida: non licet etiam (dicit de Lira) ipsum Sortem damnare Platonem ad mortẽ vel occidere. & hujus sententiæ est Guillermus Odonis super *libros Ethicorum*. Et ratio præcipua est ex textu jam allegato, *Exo. 23*. Nam si est innocens, ergo est indignus morte. ergo occidens & sciens peccat contra justitiam. Et sic resolutio de Lira est, quod judex non tenetur judicare secundum allegata & probata, quando habet scientiam particularem de opposito, quãvis non possit repellere testes, neque probare innocentiam accusati, imo tenetur non judicare secundũ allegata & probata. Et ista duo dicta differunt, quia in primo casu non habet viam occidendi, & in secundo habet viam non occidendi, scil. cedendi officio. Primum patet, quia quamvis sciat illum dignum morte, non habet viam occidendi. nam non habet viam occidendi tunc, nisi ut privata persona. sed non licet ei ut privata persona. igitur. Secundum patet, puta quod habeat viam nõ occidendi: quia potest cedere officio &c. Oppositæ sententiæ est. S. Tho. *2. q. 67. arti. 2.* Et idem dicit Altissio. & Richardus, & gloss. *de consecra. dist. 2.* & idem habetur *3. q. 7. cap. Judicet. in glo.* Tenent omnes cum S. Tho. Unde in tali casu dicit sanctus Thom. aut Sortes est supremus judex, puta imperator vel Rex non recognoscens superiorem in tali potestate juridica: aut non est supremus judex. Si non sit judex supremus, vel potest remittere ad superiorem, vel non. si nõ, puta, quia vel superior præcepit ei, ut cognoscat de causa: dicit, quod propter hoc tenetur renunciare. Si non potest: tunc vel potest sine scandalo justitiæ ipsum liberare, vel non. Nam aliqui sunt casus ita enormes, quod etiam supremus judex non potest dare vitã sine scandalo justitiæ. In tali casu non potest non occidere, imo tenetur condemnare. Resolutio Thom. est, *q. allegata arti. 2.* quod judex potest cognoscere aliqua dupliciter. uno modo, ut privata persona: alio modo, ut publica. si ut privata, nec licet condemnare, nec absolvere, quia secundum talem cognitionem nullam habet potestatẽ. Sed ut persona publica aliquid potest cognoscere dupliciter. uno modo in communi: alio modo in particulari. In cõmuni per legem naturalem, divinam, aut humanam: hoc est, per leges publicas, divinas, aut humanas: contra quas nullas probationes admittere debet. Vnde in cõmuni cognoscit, quod omnis malefactor est occidendus, quando malefactor est perturbativus reipublicæ. Alio modo potest cognoscere in facto particulari, ut persona publica, puta per juramenta & testes & alia hujusmodi legitima documẽta, quæ debet sequi in judicando magis, quã id, quod ipse novit tanquam privata persona. Dicit ergo, quod in casu, in quo Sortes judex scit Platonem innocentem, nihilo minus probatur nocens. & fecit omnem indaginem ad refellendum testes, & non potest illum liberare sine scandalo justitiæ, in tali casu licet Sorti judici Platonẽ innocentem damnare ad mortẽ. & istam opinionem dicit Præposi. probabiliorem. & hoc intellige sane, puta supponendo, quod non tenetur cedere ex officio, contra id, quod dicit Lira: & non potest remittere ad alterum: & si non cedat officio, tenetur condemnare. Ratio mea fortissima pro ista opinione est ista: capio Sortem episcopum, coram quo agitatur materia de matrimonio inter Sortẽ & Bertam. nam Sortes probat Bertam esse suam uxorem: nihilo minus episcopus scit oppositum, sed nõ potest probare, & Plato probat per testes omni exceptione majores, quod Berta sit uxor ejus, quia eã desponsavit in facie ecclesiæ: tunc episcopus tenetur adjudicare illam adhærere Sorti, & ei reddere debitum. & potest casus poni districtius, puta, quod causa agitetur coram Papa, qui non potest cedere papatui, nisi ex consensu cardinalium & ecclesiæ, & ratione insufficientiæ. & supposito, quod non potest cedere: ergo oportet de necessitate, quod judicet, & non potest judicare, quod non sit uxor ejus. Patet, per opinantem oppositum non potest judicare de aliquo, nisi sciat, ut persona publica, quia scientia, ut persona particularis non sufficit ad ferendum judicium. ergo saltem in casu judex tenetur judicare contra scientiam, quam habet, ut persona privata sive particularis. Eodẽ modo Judex laicus debet facere. Nam si probaverim hanc rem esse meam, quæ de facto nõ est mea, & judex certo scit, quod non est mea, tenetur adjudicare illam rem mihi. similiter tenetur condemnare innocentem probatum nocentem, quamvis, ut persona privata sciat oppositum: & hoc servato ordine juris, quem tenetur observare. Quid ergo ad argumentum, Exodi 23. Exponunt *insontem*, id est, quem cognoscis insontem & justum, ut persona talis, id est, ut persona publica non debes condẽnare, sed in casu judex non cognoscit istum insontem, ut judex, imo habet ea, quæ sufficiunt ad oppositum,

positum, ut persona publica: ideò in tali casu potest illum adiudicare morti. Dices, nunquam licet alicui facere contra conscientiam, sed iste occidendo facit contra conscientiam: ergo non licet istum occidere. verum est, quod nunquam licet alicui facere contra conscientiam. sed nego, quod iste faciat contra conscientiam. Contrà: judicat istum esse innocentem, neq; dignũ pœna & morte, & judicat eum nõ esse occidendũ, dico, quod judicat eum esse occidendũ, si rectè judicat. Unde ista consequentia nil valet; iste est innocens. ergo non est dignus morte. Unde dico, quod ex parte judicis justè occiditur, & istud judiciũ esset erroneũ in judice, iste non est judicandus à me. imò istud judiciũ est verum, iste est judicandus à me. & nõ tenetur illud deponere. Cõtra, ergo faciet contra cõscientiam: nego, & dico, quod facere cõntra conscientiam, est facere cõtra dictamen practicũ, de aliquo faciendo vel nõ faciendo. quamvis ergo judicat judex, quod est innocens & verè, tamen judicat rectè, quod est occidendus. Eodem modo dicendũ est de lictore, qui cognoscit certitudinaliter condemnatũ ad mortem per judicem, esse innocentem: debet eum suspendere, quamvis sciat illum esse indignum morte postquam habet mandatum à judice justè præcipiente & justè condemnante. & ista opinio videtur probabilior, quod postquam non potest ad alterum remittere, neq; absolvere sine scandalo, & concesso, quod non tenetur cedere (nam esset valde difficile, quod Rex teneretur cedere regno, propter istum casum particularem) quod ipse judex debet talem innocentem condemnare.

His prælibatis circa materiam tertiæ quæstionis, accedendum est ad illam tertiam quæstionem, qua quærebatur, utrum talem potestatem coercitivam habeat Imperator vel Dominus temporalis à papa & Romana Ecclesia. Prima opinio est, quod ex institutione Christi habuit talem à papa. Cuius opinionis sunt, qui dicebant in præcedentibus quæstionibus, quod papa habet plenitudinem potestatis tam in temporalibus, quam in spiritualibus, & quod in utrisq; potest facere sine peccato omne illud, quod non est contra legem naturæ aut divinam. sed papam cõmittere talem iurisdictionem non est contra legem naturæ, aut divinam sive evangelicam. Item, qui exercet illam sine commissione summi pontificis, iniustè exercet, patet, nisi papa committeret, negligenter faceret opus sibi cõmissum: & nõ potest papa per se exercere. nam data est ei potestas, & prohibitum est ei, ne illam exerceat: ergo oportet, quod alteri committat: & nisi alteri committeret, negligeret opus sibi cõmissum. Quod autem exercens sine cõmissione papæ iniustè exerceat, patet. quicunq; assumit honorem, nisi ad illum sit vocatus, tanquam Aaron, etiam loquendo de honore tam in spiritualibus, quam in tẽporalibus, præsumtuosè assumit, & talis est notandus de ambitione, & non intrat per ostium. unde ad prælatum spectat iuridicè & ordinariè providere de beneficiis particularibus. ergo eodem modo cum ad papam ordinariè spectat illam iurisdictionem cõmittere etiam ex institutione Christi, si aliquis assumat libero suo arbitrio, ambitiosè assumit. Et iste est primus modus dicendi, scilicet, quod omnes exercentes iurisdictionem temporalem habent illam potestatem exercendi à papa. Ultra dicit Doct. quod eiusdem sententiæ debent esse, qui tenent, quod licet papa nõ habeat illam plenitudinem potestatis, de qua dictum est. *q. 1. ca. 1.* tamen habet plenitudinem potestatis, quantum ad omnia, quæ necessaria sunt pro cõmunitate fideliũ gubernanda. sed ad debitũ regimen fidelium necesse est, quod sint aliqui exercentes usum gladii. ergo si papa habet plenitudinẽ potestatis, ita quod potest, quicquid nõ est cõtra legem naturæ aut evangelicam, sive dicatur, quod habet plenitudinem potestatis, quod teneatur providere de regimine fidelium, tenetur committere istas iurisdictiones temporales.

Tertia quæstio proposita in principio huius tertiæ quæstionis erat: an condemnato à principe ad mortem liceat fugere, si pateat ei locus fugæ. Et apparet, quod non, per illud, quod scribitur ad Ro. 13. *Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit.* & loquor de potestate principum. sed non licet resistere ordinationi Dei. ergo non licet resistere principi seculari. si igitur damnatus ad mortem aufugeret, resisteret huiusmodi potestati. ergo non licitè faceret, & per consequens peccaret, & iniustè ageret. Oppositum tamen arguitur; quilibet naturaliter inclinatur ad servandum vitam suam; ergo licet servare, quando hoc fieri potest, sine iactura alterius, puta, sine percussione, vel læsione alterius vel damno, ut puta, si aliquis haberet damnatum custodire sub aliqua pœna, non liceret ei aufugere. Pro ista quæstione advertendum est, quod aliud est loqui de iniustè damnato, & iterum de iustè damnato potest intelligi dupliciter, vel de illo, qui est iustè damnatus ex parte iudicis, & non ex parte sui. ex parte iudicis, puta, quia iudex servavit ordinem iuris iudicando illum, secundum allegata, & probata, & tamen ipse de facto est innocens. Aut de iustè damnato, & ex parte iudicis, & ex parte sui, quia videlicet servatus est ordo iuris in damnando ipsum, & realiter merebatur damnari, quia innocens erat, & malefactor. His suppositis sit prima propositio. Iniustè damnatus ad mortem ex parte iudicis, puta, quia non servavit ordinem iuris, vel non habuit probationes sufficientes ad damnandum ipsum, potest, imò tenetur fugere, si ei pateat locus fugæ. patet sic, quod teneatur fugere. nam iure naturali quilibet tenetur servare vitam propriam quantum potest medio licito; ergo Sortes, qui est iniustè damnatus ex parte iudicis, si pateat ei locus fugæ, & non fugiat, peccat contra legem naturalem, qua tenetur servare vitam suam quantum potest. ergo, cum istud medium, puta fugere, sit Sorti licitum ad servandum vitam, imò est ei licitum quemadmodum esset ei licitum fugere contra hostes, eum iniustè aggredientes, & persequentes, tenetur iure naturali fugere. Alia ratio adducitur ab aliquo Doct. quæ talis est. ille iudex ad iudicando illum morti peccavit. ergo dando sententiam executioni peccabit. & Sortes, qua lege, scilicet divina tenetur diligere proximum, tenetur etiam vitare peccatum in proximo. ergo cum teneatur vitare in proximo peccatũ, etiam tenetur fugere, si ei patet locus fugæ. Dices, ergo martyres obligabantur fugere, cum multis patebat locus fugæ, & erant iniustè damnati

ad mortem. Dico, quod quando ex fuga imminebat scandalum in fide, non tenebantur fugere. imò oportet, quod, injustè damnatus maneat præcipuè, si ex fuga illius immineret periculum in fide.

Secunda propositio. Licet damnato injustè isto modo impetere principem, & rebellare si possit, ita, quod posset vincere vi sua. patet, unicuiq; vim vi repellere licet, & hoc quando infertur vis injustè. sed in illo casu infertur vis injustè. ergo in illo casu licet vim vi repellere, & occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ. & hoc expresè habetur, Proverb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses.* & loquitur de illis, qui ducuntur injustè ad interitum. & arguitur sic. Quilibet tenetur se magis diligere, & liberare quam quantumcunque proximum. sed sic est, quod quando proximus injustè ducitur ad mortem, quilibet tenetur liberare si possit, etiam per violentiam. ergo à fortiori si possit, ipse illam vim repellere debet: imo ad hoc tenetur.

Tertia propositio. Justè damnatus ex parte judicis, tamen injustè ex parte sui, licitè potest aufugere, si pateat ei locus fugæ, quia est realiter innocens. patet apud omnes Doct. si a. possessio sit mea, nihilò minùs Plato probat eam suam, & per judicem adjudicatur Platoni: si possum sine periculo corporis, & famæ eam occupare, & capere bene facio. dicitur notanter *sine periculo famæ*, quia si eam capiendo reputarer fur, & latro, non debeo eam capere. nam bona fama præstantior est bonis fortunæ. dicitur notanter etiam *sine periculo corporis*, quia corpus magis est diligendum, quàm fama: & fama, quàm bona externa, & super omnia ista, vita magis est diligenda. ergo à simili, si Sortes sit justè damnatus ex parte judicis, & justè ex parte sui, adhuc corpus suum remanet ejus: ergo potest fugere etiam cum periculo famæ, quia corpus magis est diligendum, quam fama.

Quarta propositio, in qua est difficultas inter Doct. Si Sortes sit justè damnatus ad mortem ex parte judicis, & sui, & pateat ei locus fugæ, an teneatur aufugere? dico, quod potest licitè aufugere, & sine peccato. & in hoc major pars Doct. convenit. hoc tenet de Gandauo *quod libeto novo*. quamvis oppositum imputetur sancto Thomæ, tamen non legi in ipso, sed dicit, quod potest licitè aufugere: ut patet. *secund. secund. q. 59. in ulti. artic. in solutione 2. argumenti*, dicit quod nullus condemnatur ad manendum in loco, unde ducatur ad mortem. tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur, quod justum est eum pati: sicut etiam, si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibū sibi occultè ministratum sumat, quia non sumere esset seipsum occidere. patet sic. unusquisque tenetur servare vitam suam jure naturali indispensabili, dummodò possit hoc medio licito, & sine jactura alterius. sed in tali casu Sortes potest conservare vitam suam. Primò, judex non patitur jacturam ex ejus fuga, neq; custos, supposito, quod non servet eum sub pœna. ergo. Holcot *in tertio* adducit multas rationes ad istam propositionem. nam Sortes potest posteà majus bonum comunitati facere, quam mors ejus fuisset communitati bona, quia non licet interficere, nisi propter bonum commune. similiter potest pœnitere, & multa alia bona facere. ergo in tali casu Sorti proponenti illa bona facere, licet aufugere. & hoc satis suadet S. Tho. in *loco præallegato* de condemnato, ut fame pereat. potest comedere, si ministretur ei cibus, quia nullus potest condemnari, ut seipsum interficiat. imò dicit de Gandauo, si posset violenter à custode carceris, vel quovis alio panem subtrahere, licitè potest, quia in tali casu cum sit in extrema necessitate, omnia sunt ei communia. Diceret aliquis, & est apparentia major, quæ possit haberi, pro parte opposita, si Sortes esset condemnatus ad perditionem bonorum, post illam cōdemnationem nō potest illis bonis uti, neq; retinere, imò committeret furtum: quia non sunt amplius ejus. similiter, si Sortes justo judicio condemnetur in servitutem alicujus, nō potest sententiam latam aufugere ab eo, imò tenetur parere ei, cujus est servus: imò si fugiat, tenetur de damno domino suo, & eum recompensare de injuria facta. ergo à simili, si Sortes sit iustè damnatus ad mortem, corpus eius & vita non videtur esse ipsius, sed reipublicæ. ergo si fugiat, iniuriam facit communitati, cui vita adiudicata est, & per consequens ipse peccat, & ista est maior apparentia, quæ haberi potest pro opposito. & hoc assumunt alii Doct. tenentes oppositam partem.

Quantum ad hoc, optimè respondet de Gandauo dicens, quod dupliciter contingit habere dominium in aliqua re. uno modo, quantum ad substantiam rei. alio modo, quantum ad exercitium operationum aliquarum circa illam rem. primo modo ille habet dominium, qui substantiam rei alienare potest. Secundo modo, qui locavit equum, vel domum, habet dominium isto secundo modo. Hoc supposito dicit ulteriùs, quod nullus potest habere dominium in corpore alterius, quantum ad substantiam præter animam informantem tale corpus: ut sit Sortes quantumcunque servus damnatus ad mortem: nullus habet dominium, quantū ad substantiam corporis eius, & vitam præter animam ipsius, adeò, quod quantum ad substantiam semper remanet corpus animæ eius. ergo anima tenetur regere ipsum, nutrire & conservare in esse quantum potest. sed quantum ad aliquas operationes exercendas circa corpus, iudex habet dominium, ut puta citare eum, provocare, incarcerare, mortem inferre, & sic malefactoris corpus, quantum ad substantiam semper remanet animæ eius. sed quantum ad aliquas operationes exercendas dominium est apud iudicem. propterea dicit idem de Gandauo, & consequenter sanctus Thomas, quod si Sortes sit vinculatus, non licet ei frangere vincula, & carcerem, quia non habet dominium sui corporis, quantum ad hoc, neque rebellare. nam si rebellaret, licet principi illum invadere. bellum enim est iniustum ex parte Sortis: ergo illicitè rebellat. & est argumentum efficax: quia si rebellat, quod princeps aggrediatur, bellum est iustum ex parte principis: ergo iniustum ex parte alterius. ergo propositum. Resolutio igitur istius materiæ est, quod quamvis Sortes sit iustè condemnatus, & non vinculatus neque clausus in carcere, neque datus alteri in custodiam sub pœna, ita, quod non immineat alicui personæ detrimentum ex eius

fuga

fugat licet ipsi fugere. Sed est difficultas, utrum teneatur fugere in tali casu, vel solum sit consilium. Dicit de Gandauo, quod satis elici potest, quod tenetur fugere. imò si non fugiat, est homicida sui. nihilò minus dicit Ioan. de Gersono in tractatu, quem fecit *de esu carnium*, quod potest licitè expectare mortem pro suis demeritis, & satisfacere pro peccatis. videtur tamen mihi, quod si sit ei licitum fugere, quod pro tunc etiam tenetur fugere, quia jure naturali tenetur servare vitam corporis. quia patet ei medium licitum ad illam servandam: ergo tenetur. & hoc dicit, de Gandauo & Thomas de illo, qui est damnatus, ut pereat fame, quia tenetur comedere si habeat panem, quia illud est medium licitum ad servandam vitam ejus. Unde de Gandavo ponit differentiam inter istos quatuor terminos, *necessitas, fas, jus, & licitum*. Unde non solum in tali casu est jus, fas, aut licitum, sed necessitatis est fugere. & ista opinio videtur probabilior, videlicet, quod teneatur fugere.

Pro ista opinione potest sic argui. Habita sunt tria dict. primum, quòd Papa habet potestatem committendi jurisdictionem laicam, & temporalem. secundum, quod tenetur illam committere, quia aliàs negligeret onus sibi commissum. tertium, quod quilibet, qui assumit jurisdictionem illam sine commissione Papæ, est arguendus de ambitione: quia assumit honorem non vocatus, & intrat non per ostium. Prima ratio hujus opinionis est, necessarium est in omni communitate habere supremum, à quo cunctorum jurisdictiones dependeant. sed tota communitas Christianorum est cōmunitas violentium ad invicem communicare: ergo oportet esse supremum in illa comunitate &c. sed nullus alius potest assignari præter Papam. ergo ab ipso dependet jurisdictio omnium aliorum. populus enim si est bene ordinatus, uni gubernatori, & non pluribus debet esse subjectus. Proverb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet*. loquitur enim in singulari, & non plurali, cum, inquit, *gubernator*, & non *gubernatores*. ergo videtur innuere, quod uni populo unus supremus debet esse gubernator, & non plures, & cum totum genus humanum unus populus sit, qui optima constitutione, & institutione volentium ad invicem vivere, & communicare regi debeat, necesse est, esse principem supremum, à quo cæteri dependeant, & illi supremo in omnibus pareant. Præcipua ratio inter cæteras est ista. si non sit supremus aliquis, à quo cæterum jurisdictio dependeat, poterunt esse aliquæ in aliqua communitate non subordinatæ, quarum quilibet illas exercens, erit supremus, & nulli alteri subjectis: ergo poterunt esse plures superiores non habentes superiorem sed hoc optimo modo regendi obviare videtur, quia, si sint plures superiorem nō habentes, quorū neuter est alteri subjectus: vel præsunt eidem populo, vel diversis. Si eidem populo, ergo non poterit populus exhibere, quod est exhibendum superiori: quia si ambo simul contraria præcipiant, non poterunt subditi suis superioribus parere: ergo necesse erit, ut sint alteri inobedientes, & ad impossibile obligati. quod est impossibile. ergo in communitate bene ordinata non possunt esse duo principes non subordinati. Si autem illi duo superiorem non habentes præsint diversis populis: ergo illæ comunitates non erunt bene ordinatæ. patet, inter illos populos possunt esse dissensiones, cum natura humana est prona ad dissentiendum. & inter diversos superiorem non habentes, leviter poterit oriri discordia, quæ per superiorem sedari non poterit. discordia autem inter majores superiorem non habentes periculosa est, secundum Aristotelem *6. Politico. capit. 9*. Ergo, si non sit aliquis superior ad utrunq; illorum populorum & ad utrunq; istorum, qui præsit istis duobus populis: tales communitates non sunt bene ordinatæ. ergo dicit Doctor, oportet cōfiteri: quod sit unus aliis omnibus superior, à quo cunctorū potestates, & jurisdictiones dependeant. & non videtur alius à summo pontifice. ergo si jurisdictio omnium aliorum dependet à sūmo pontifice. tunc nec imperatur, nec alius princeps debet jurisdictionem temporalem exercere, nisi sibi à summo pontifice committatur. & hæc est sūma hujus opinionis, scilicet, quod omnis jurisdictionis authoritas dependet à summo pontifice.

Alia est opinio.

CAPITULUM II.

Visum est de jurisdictione principum secularium, ad quos spectat maleficos, & in corpore, & in bonis punire. & illa est prima jurisdictio, quæ vocatur coercitiva, & authoritas publica maleficos damnādi cōtrahitur à populo. & in 1. *ca.* fuerūt allegatę opiniones. una, quod nullus princeps tēporalis potest justè actum jurisdictionis exercere, nisi ex commissione Papæ, & Ro. Ecclesię. nunc in isto. 2. *ca.* ponitur secūda opinio, quę dividitur in tres modos dicēdi partiales. & universaliter ista opinio dicit, quod principes seculares absq; comissione Papæ, & Romā. ecclesiæ, possūt jurisdictiones seculares licitè exercere, ita quod nec papa nec ecclesia habet ex institutione Christi, quod debeant illas jurisdictiones illas principibus secularibus comittere. Marcilius de Padua, circa hāc materiam ponit tria dicta. Primum, quod papa nullam habet potestatem coercitivam sive coactivam ex institutione Christi, & quod nullus habet potestatē excomunicandi, nisi ex beneplacito populi aut principis. & nititur hoc deducere ex authoritate Pauli, qui excomunicavit fornicatorem convocato populo. Secundo dicit, quod papa nō est exemptus ab habente potestatem coactivam, imò ipse subjectus est principi seculari habenti potestatem coactivam. Tertiū dictum, si delinquat vel in spiritualibus vel in temporalibus, à principe venit coercendus. Sed ista opinio, quantum ad multa, est damnata, & scandulosa: quod patet per usum contrarium. nam excommunicare potest papa, & quotidie facit sine consensu populi. ergo &c. Secundus modus dicendi est, quod papa quantum ad spiritualia habet potestatem coactivam per censuras spirituales, puta, per excommunicationem, ut in

peccatis contra sacramenta, & contra Evangelium. sed in temporalibus, nec habet regulariter, nec casualiter potestatem coactivam ex institutione Christi: sed si habeat, hoc est, à principe, vel populo. Tertius modus dicendi est, papa habet potestatem coactivam, per censuras spirituales in spiritualibus, sed in temporalibus non habet illam regulariter, sed solum casualiter. & videtur difficultas ex varietate textuum, an videlicet papa ex institutione Christi, in causis purè laicis habeat potestatem discernendi, judicandi, & cogendi. Opinio juristarum quantum ad hoc est, quod summus pontifex non habet regulariter, sed casualiter. regulariter, hoc est, non debet exercere illa, quæ sunt potestatis puræ laicæ. ideo dicunt illum illam habere in habitu, sed non in actu, quia casualiter potest & debet, puta in duobus casibus. Primus, quando deest princeps secularis. Secundus, si princeps secularis non possit, vel negligat illam exercere. talibus casibus potest, imò tenetur papa administrare justiciam in rebus temporalibus. ideo casualiter orta quæstione de possessione aliqua, ecclesiastici possunt se intromittere, non tamen regulariter, sed in duobus casibus tantum prius tactis. Quantum ad primum, *extra in c. Licet, de foro competenti*, quod vacante imperio, potest papa se intromittere de negociis temporalibus. Quantum ad secundum, in *c. Ex tenore, eodem tit.* Nam si Imperator non vult causam terminare, papa debet ex institutione Christi illam terminare. propterea ex institutione Christi, habet jurisdictionem laicam in habitu: sed non in actu. datur simile. si duces subjecti regi nollent jurisdictionem administrare, tunc debet rex illam administrare, & illam habet in habitu. Similiter dicendum est de summo pontifice. Doctor arguit pro ista opinione, & non arguit particulariter pro aliquo istorum trium modorum, sed universaliter pro tota opinione. ille non habet suam jurisdictionem ab illo, cujus est Dominus: quia nunquam Dominus habet jurisdictionem à servo. sed imperator est Dominus papæ in temporalibus. nam habetur textus 11. *q.1. capitulo, sacerdotibus*; ubi papa vocat imperatorem *Dominum* suum: ergo est Dominus ejus. Secundo, ad idem ratione arguitur, quod papa sit subjectus imperatori: in qua fundant se Doctores: quæ videtur eis peremptoria. Qualibet res, quæ transit de novo in dominium alterius, transit cum onere suo, nisi super hoc habeatur speciale privilegium. sed prædia, quæ transierunt de novo in dominium papæ, puta per collationem principum, ut Constantini, & Regis Franciæ, puta in Auinione, illa erant imperatori, & principibus subjecta. ergo transierunt cum tali onere, nisi super hoc habeatur speciale privilegium. ergo papa quantum ad illa est imperatori, & regibus subditus. unde dictum est, quod principes non solum habent potestatem in res, sed etiam in personas: quia possunt incarcerare, & occidere. Dico tamen, quod quantum ad istam potestatem, quæ respicit personas, est apparentia, quod papa sit exemtus, ita, quod Imperator non potest incarcerare nec occidere eum, quamvis commiserit crimen tali pœna dignum. sed quantum ad ipsas res, quod jure divino sit exemptus, nulla est apparentia. ergo dicit Doct. ad minus habetur, quod ratione prædiorum, quæ transierunt cum onere suo in dominium papæ, quæ antequam transirent erant subjecta principi, quantum ad jurisdictionem, ratione illorum habens dominium illorum efficitur subjectus alteri habenti iurisdictionem super illa, *de foro competenti. c. ultimo.* patet hoc. persona dupliciter efficitur subiecta. uno modo, ratione criminis. alio modo, ratione possessionis.

Resolutio est, quantum ad primum modum dicendi Marcilii de Padua, erroneum est, quod papa non habeat potestatem coactivam in nullis rebus. Item uterque duorum secundorum modorum est probabilis, videlicet, quod papa in rebus purè civilibus nullam iurisdictionem nec regulariter nec casualiter habeat iure divino, & ex institutione divina, vel, quod habeat non regulariter, sed casualiter, puta, in duobus casibus tantum supra numeratis, scilicet. si nullus sit iudex temporalis. & si non potest exercere; vel negligat, probabile est, quod casualiter in illis duobus casibus habeat iurisdictionem temporalem administrandi in temporalibus.

His opinionibus.

Capitulum III.

IAm nititur solvere, unam rationem opinionis, & resolutio Doct. est, quod papa non habet committere principibus secularibus suam iurisdictionem, sed illam habent à populo. sed arguitur pro parte opposita sic. Comunitas volentium ad invicem vivere, & in actibus civilibus conversari, inter quos potest oriri discordia, non est bene ordinata, nisi sit aliquis superior, qui possit illorum causas, & discordantias terminare: alias sequerentur bella, & multa alia inconvenientia. sed tota communitas omnium est communitas volentium &c. ergo non est bene ordinata, nisi sit unus superior. sed non potest dari talis superior, nisi papa, ergo est omnium superior. sed inferiores non habent iurisdictionem, nisi à superiore, ergo omnes habent suas iurisdictiones ex commissione papæ. Quantum ad hoc argumentum, concessa maiore negatur minor, puta, quod talis supremus non potest esse alius præter papam: imò secundum unum modum dicendi est aliquis alter à summo pontifice ex electione populi & consensu maioris partis aut sanioris, cui etiam papa est subiectus saltem in temporalibus, scilicet imperator. & ista est prima solutio. hoc etiam dicit Marcilius de Padua.

Secunda solutio tangitur à Doctore ibi, *aliter respondetur* & ista secunda solutio est melior, & dico, quod omniũ Christianorũ est unus superior, qui potest causas terminare spirituales, ut papa, & alter, qui potest causas civiles, ut Imperator. Sed, quid dicendũ, si reges non sunt subditi Imperatori? Dico, quod sufficit, quòd sint duo, vel plures superiores unus uni parti præsidẽs, & alter alteri, ut Sortes

tes Gallus

tes Gallus, & Plato Hispanus, nullus est amborum superior, sed quilibet habet suum superiorem, & orta discordia inter illos actor sequatur forum rei, ut Gallus conveniat Hispanum, coram suo judice, & principe Hispano, & Hispanus etiam coram suo. Ideo non requiritur, quod utrisque sit unus superior, sed, quod quilibet habeat suum superiorem. & dummodò isti superiores sint prudentes, poterunt suas communitates optimè regere.

Porro qui ista.

CAPITVLVM IV.

VIdenda sunt pertinentia ad bonum principatum. Primum igitur est, quod sit ordinatus in bonū commune, & non in utilitatem alicujus personæ privatæ. unde Aristoteles non solum ponit differentiam boni principatus à tyranno, sed etiam despotico licito: quia principatus ordinatus ad communem utilitatem. Isto modo Christus instituit principatum sacerdotalem propter utilitatem communem, & non propter bonum privatum Petri & successorum. talis autem principatus papalis, & episcopalis est ex ordinatione Christi, quod insinuatum est, à Christo cum Petrum fecit papam dicendo, *Pasce oves meas*: quasi dicat, super oves meas te principem constituo, ut non tollas ab eis lac, & lanam, nisi pro necessitatibus tuis: juxta illud 1. *ad Corinth.* 9. *Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat?* Ecclesiastici habent titulum petendi, & exigendi temporalia pro spiritualibus: ut patet ex illa authoritate Pauli. Principatus ergo Apostolicus est ordinatus non propter bonum principatus sed propter bonum commune subjectorum ad obtinendum regnum cælorum. & ideo Petrus dicit aliis pastoribus: *Pascite qui est in vobis gregem Dei.* Ex istis authoritatibus habetur manifestè, quod principatus Apostolicus est institutus propter bonum commune. propterea, si Petrus aliquid instituisset contra libertatem alicujus particularis personæ, ubi non fuisset necessitas aut magna utilitas, illa institutio sive præceptio obligasset. nam quæ fiunt à judice, & non illa materia, in qua habet potestatem judicandi, nullius sunt efficaciæ. unde non fuit data Petro potestas, nisi in utilitatem subditorum. quare si papa ferat sententiam excommunicationis, & non pro causa vera, vel apparente non est timenda.

Secundo ad optimum principatum.

CAPITVLVM V.

VIsum est, an principes seculares habeant suas jurisdictiones à papa, & est opinio communis inter Doct. Parisienses, quod non. imò antequam esset aliquis summus pontifex, erant principes seculares habentes suas jurisdictiones. & ille modus est tripartitus. ut visum est. nam dicebat Marcilius, quod papa nullam habet potestatem coactivam. Alii, quod habet in spiritualibus coactivam, sed non in temporalibus, nec regulariter, nec causaliter. Alii quod in temporalibus non regulariter, sed casualiter. & est opinio juristarum, *cap. Licet: & c. Ex tenore, de foro competenti.* Item dictum est quod ad optimum principatum requiritur, quod unus principetur, propter utilitatem communem. & hoc fuit deductum *in* 4. *c.* In isto 5. *c.* Doct. assumit secundum, quod convenit optimo principatui, quod principans sit unus sicut principatus est unus, ita, quod ad optimum principatum de necessitate requiritur, quod unus principetur, qui sit superior cæteris omnibus. Pro isto potest multipliciter argui ex mente Aristotelis in *tertio Politicorum*, nihilò minùs Doctor adducit præcipuam rationem Aristotelis, quam facit loco præallegato volens probare, quod principatus regalis, in quod principans est unus, sit melior principatu aristocratico, in quo pauci principantur, & democratico, in quo multi principantur. & sub regali principatu compræhenditur omnis principatus, in quo unus solus dominatur, sive sit Dux, Comes, vel Ballivus. Et arguitur sic ille: principatus est melior, qui conservat subjectos in amicitia, pace, charitate, & concordia, prohibendo & impediendo discordias, rixas, & tumultus inter subditos, sed principatu regali ista maximè vitantur; ergo est principalis inter cæteros, & optimus. & ista propositio, est manifesta, quia omnis principatus est ordinatus ad conservandā charitatē, & pacē inter subditos, & ad vitandū dissensiones, & rixas inter illos, ergo ille est optimus, quo maximè servantur illa, & maximè vitantur ista, ejusmodi est regalis. igitur. Quod talis sit optimus, qui talia facit, patet per multas authoritates scripturæ. Unde & princeps pacis Christus, super cuius humerū factus est optimus principatus, corporaliter ab Apostolis, & cæteris fidelibus recessurus, ipsis dilectionem, & amicitiam singulariter imponebat dicens: *Hoc est præceptum meū ut invicē diligatis.* & Joan. 14. *Pacē relinquo vobis, pacē meam do vobis.* & 16. ait, *In me pacē habeatis.* & Mat. 10. dicit Apostolis, *Intrantes domum salutate eam dicentes, pax huic domui.* Finis ergo principalis principatus cujuslibet est cōservatio pacis subditorum, & vitatio discordiarum. sed hoc maximè fit per principatū regalem. Pro cujus declaratione notandum, quod dissensio proveniens in regno nō potest, nisi tripliciter provenire. Vel provenit inter subditos: puta cum subditi dissentiunt inter se. Secundo, vel est dissensio subditorum ad principem: vel principis ad subditos. & isti duo ultimi modi coincidunt. Sed in principatu aristocratico, vel democratico potest provenire dissensio, & subditorum ad subditos, & subditorum ad principantes, & unius partis principantium, ad alteram partem principantium. sed per principatum regalem facilius conservatur pax subditorum, & vitatur discordia inter ipsos. ergo. Insuper dicit Doctor, quando dissentiunt subditi inter se, illa dissensio facilè sedari potest per principantem. sed si orietur dissensio principantium ad principantes, etiam ad omnes alios faciliter se diffundet. ut testatur Aristoteles *Politicorum quinto, cap.* 9. Ideò difficile esset illam sedare propterea, quia subditorum pars

adhæret uni parti,& altera alteri, & sequitur dissensio in populo. ergo dissensio proveniens in principatu aristocratico, vel democratico est multo gravior,& perniciosior, quam illa, quæ provenire potest in principatu regali. Resolutio Doctoris post Aristotelem, & communiter omnium Doctorum est,quod ad optimum principatũ requiritur,quod sit unus principans. Ratio præcipua Aristotelis est, quia quando est unus principans,in dissensionibus facilior est recursus ad principantem,quàm quando sunt plures principantes. ergo regalis est melior. Dices, dicit Sapiens, Proverbiorum 11. *Salus, ubi consilia multa*. Sed in principatu aristocratico,& democratico sunt multa consilia,& plura, quam in regali, ergo est præstantior regali. Nam princeps ad hoc est ordinatus, ut prævideat pericula imminentia, & illis obsistat. sed hoc meliùs provident plures sapientes, quam unus solus. plura enim vident oculi, quàm oculus. quod unus non videt, alter videt. & hoc de necessitate requiritur, puta, prævisio periculorum imminentium. & eorum, quæ possunt ducere rempublicam ad interitum, & ruinam.ergo melior est principatus aristocraticus,vel democraticus, quam regalis. & hoc est præcipuum argumentum partis adversæ tenentis oppositum. Ad hoc respondet Sanctus Thomas in lib. *de regimine principum*, & post eum Ægidius de Roma: supposito, quod omnes homines essent boni non quærentes,nisi quòd justum est,& homini,& reipublicæ:melior esset principatus aristocraticus, vel democraticus, quam regalis. Nam duo aut tres quærentes bonum commune meliùs provident, quàm unus, sed supposita conditione, & perversitate, quæ jam reperitur inter homines: quia unusquisque saltem pro majori parte, quærit, quod suum est, & non bonum commune. supposita ergo tali perversitate hominum pro majori parti, & etiam quia stultorum infinitus est numerus: ex multis principantibus,quilibet niteretur acquirere sibi majores divitias,& honores, & ex hoc facile oriretur dissensio inter principantes in perniciem boni communis. ideo supposita conditione hominum nunc viventium præstantior est principatus regalis. Restat ergo inquirere. Visum est quomodo duo requiruntur, ad optimum principatum. Primùm,quòd instituitur propter bonum commune. Secundum, quòd sit unus principans. Videndum est, quæ sunt incompossibilia illi principatui optimo, & quæ sunt impertinentia. Primo, est incompossibile illi principatui in quantum hujusmodi habere servos propriè dictos, non dico locatitios, imò necesse est illos locatitios, habere: Ratio est, nullus est in servitutem redigendus, nisi propter ejus culpam. ergo de ratione optimi principatus repugnat illi habere servos propriè dictos, puta quòd necessariò sint servi tali principanti. & est præcipua ratio, quæ majorem habet apparentiam. Nam secundum Aristotelem *primo Politicorum*, melior est principatus liberorum, quàm servorum, quia melior est principatus, qui est meliorum subditorum, sicut melior est principatus hominum, quàm bestiarum. liberi autem sunt meliores, quam servi. quare principatus servorum non est optimus judicandus. meliùs est enim principari bonis,quàm malis.ergo iste principatus, qui est super omnimode liberos, hoc est,qui non sunt servi emptitii,est melior, & hunc vocat Aristoteles regalem. Unde in plerisque locis habentur tales servi emptitii, & abjecti, sed hoc repugnat optimo principatui: puta, quòd de ratione illius sint tales servi abjecti, & addicti principanti, sive sint boni sive mali. Ultrà repugnat optimo principatui plenitudo potestatis in temporalibus,Patet; illud repugnat, quod est in damnum,& perniciem subditorum; sed illa plenitudo potestatis in temporalibus est hujusmodi. nam est in perniciem reipublicæ, quod princeps possit res cujuscunque privatæ personæ in dominium alterius transferre pro libito suo, & hoc posset, si haberet illam plenitudinem potestatis,de qua dictum est, 1.*quæst.cap.2*.

CAPITULUM VI.

Consequenter restat inquirere, quæ possunt adesse, & abesse optimo principatui. Et breviter dicitur,quòd ad optimum principatum spectat unicuique,quod suũ est reddere, hoc est justitiam administrare, leges condere, judices inferiores, & alios officiales deligere, & constituere, operationes quarumcunq; virtutum præcipere. quilibet princeps ex officio ad ista tenetur, sed tamen ad hoc videtur esse principalissimè constitutus, ut corrigat, & puniat delinquentes. Patet, 1. ad Timoth.1. *Lex justo non est posita*: sed injustis & non subditis. præcipuum igitur, quod pertinet ad principem, est peccatorum correctio. Patet, principes ad hoc maximè sunt creati propter mutuam & pacificam tranquillamque conversationem subditorum fovendam, & discordias dissidiaque sedanda: & nihil aliud vult dicere in isto *sexto capitulo*, quàm, quod princeps inter cætera magis debet intendere punitioni malorum, ita, quòd actus principalis, propter quem princeps est institutus, est delinquentium punitio & correctio.

Ex his patet,quæ sunt optimo principatui necessaria annexa, & quæ incompossibilia, & quæ impertinentia,& dictum est, quod ad optimum principatum necesse est, quod sit propter bonum commune, & quod principans principetur liberis & non servis, & quod sit unus principans & non plures.Item repugnat optimo principatui habere plenitudinem potestatis: puta, quod possit ad placitum ejus transferre rem meam in alterum, sine quocumque meo peccato vel causa & facere quicquid non repugnat juri naturæ & divino: & visum est etiam quomodo præcipuus actus principantis est malorum punitioni intendere.

Jam Doctor infert aliqua correlaria,ibi,*His visis dicitur*. Primum,nõ repugnat optimo principatui supremo optimè ordinato,aliquam potestatem juridicam esse alicujus, vel aliquorũ ex istis de cõmunitate illa à supremo principe ejusdem communitatis, quæ nullo modo ab ipso supremo principante dependeat, nec sit ab ipso instituta, hoc est, quòd non dependeat ab ipso, nec quo ad institutionem,

nec

nec quo ad destitutionem saltem regulariter. Patet; dictum est, quod optimus principatus est institutus propter bonum commune,& malorum correctionem: ergo si non impediat malorum coerctio: ita, quod nullus delinquens in illa communitate justam & debitam effugiat ultionem, non repugnat supremo principatui esse aliquem talem jurisdictionem, quæ nullo modo dependet ab ipso supremo, nec quo ad institutionem, nec quo ad destitutionem. Nec etiam talis jurisdictio bono communi repugnat. Patet sic, undecunque coerceantur malefactores, dummodò coerceantur per potestatem aliquam, undecunque sit talis potestas, vel à supremo, vel ab altero, non est impertinens bono communi, si puniantur per potestatem publicam & coercitivam : ergo correlarium verum. Hinc est, quod in aliquibus regnis, ut fertur in regno Aragoniæ, rex non habet instituere jurisdictiones: imò est aliqua potestas juridica, quæ habetur ex successione parentum: ita, quod post patres filii sunt judices, & filii filiorum erunt judices, nec illos rex potest destituere, imò sunt supra regem, quantum ad illam jurisdictionem.

Secundum correlarium. Non repugnat optimo principatui aliquam personam politiæ esse regulariter exemptam ab ejus jurisdictione, dummodo, sit casualiter subjecta, puta, ratione criminis ab ea commissi. Dicitur regulariter, quia, ut patet in primo correlario, non repugnat optimo principatui aliquam personam habere jurisdictionem, quæ nullo modo dependet à supremo principante: ergo illa non regulariter est subjecta, sed bene casualiter, puta, si peccat talis persona in rempublicam, ad supremum principantem spectat illam punire.

Tertium correlarium. Non repugnat optimo principatui, & supremo, correctionem illius personæ, sic regulariter exemptæ ad aliquem alterum, vel ad alios spectare, quam ad supremum principantem. Patet sic, quicquid non repugnat bono communi, est compossibile optimo principatui & supremo; sed quod ista persona sic exempta puniatur ab aliis, quam à supremo principante, non est repugnans bono comuni, & punitioni maloru: ergo. Unde ponit ista Doc. volens dicere, quod papa nō est supremus principans in politia, sed imperator, si foret aliquis ex universali consensu totius populi. Ultrà dicit, quod nō obstante, quod ipse imperator sit supremus principans, nō tamen repugnat, quin papa habeat potestatem coercitivam, puta, excommunicandi. Similiter papa est regulariter exemptus à principe, quia nō potest eum imperator pro qualicunq; crimine punire: & dato, quod papa committeret crimen, quod scandalizaret totam ecclesiam: adhuc regulariter nō spectat ad supremum principantem eum punire, sed ad conciliū generale. Resolutio ergo talis est. Non repugnat optimo principatui, & supremo esse potestatem in politia, quæ nō dependet ab eo, neq; quo ad institutionem, neq; quo ad destitutionem. Præterea non repugnat esse personam exemptam à tali principante, quantum ad correctionem, quin possit per alias fieri, quam per supremum principantem.

Sanè licet.

CAPITULUM VII.

IN hoc *septimo cap.* vult dicere Doctor, quod quamvis supra dicta de optimo principatu sint vera, tam de principatu universali, quam particulari: regulariter nihilo minus ille principatus regalis in casu non esset optimus, imò mutandus in aristocraticum vel democraticum. Patet in casu, quo principans esset tyrannus, vel quando plures aspirarent ad principandum, & melius servaretur bonum commune per plures principantes. ideo casualiter alius principatus potest esse melior quam regius, dummodò semper servetur prima conditio necessario requisita ad bonum principatum, puta, quod sit propter bonum comune. Et secunda conditio, puta, quod unus principetur, casualiter potest esse falsa, puta, si ille unicus ad tyrannizandū aspiraret & declinaret, tunc optimus principatus non esset simpliciter omnibus optimus, imò multis esset nocivus, quemadmodū declarat Doctor in præsenti capite. reliqua autem, quæ dicit, clara sunt. quare transeo ad aliud, in quo solvuntur rationes probantes, quod debet esse unus supremus principans &c.

Per scripta.

CAPITULUM VIII.

IN hoc *capi.* solvuntur rationes probantes, quod debet esse unus supremus principans. Arguitur sic. In omni communitate aliquorum volentium communionem habere ad invicem, & habere contractus ratione, quorum possunt oriri dissensiones & discordiæ: necesse est habere supremū in illa communitate, à quo cæteræ potestates & jurisdictiones dependeant: sed tota communitas mortalium est congregatio &c. ergo oportet. quod sit unus supremus à quo &c. sed nullus potest esse, nisi papa, quia potestas ejus non dependet, nisi à Deo, & non à principe vel regibus. Ad hoc argumentum negatur major, quia non repugnat optimo principatui esse aliquam jurisdictionem, quæ non dependeat ab illo, ut dictum est in primo correlario: sufficit, quod casualiter dependeat, & non regulariter. Alia ratio præcipua. Si sint duo præcipientes non subordinati, & ambo vocent eandem personam juridicè: talis persona erit perplexa. Exemplum, ut si Imperator vocet Sortem pro re civili, & papa eodem tempore vocet eundem pro re ecclesiastica: si istæ potestates sic se haberent, quod nulla ab altera dependeret, jam Sortes esse perplexus: nam si vadat ad papam, contemnit Imperatorem, & peccat quando res est licita: & econtra si vadat ad Imperatorem, contemnit papam: ergo politia non erit optimè ordinata, si sint duæ potestates coercitivæ in communitate, & nulla dependeat ab altera. Doctor respondet negando, quod sequatur personam in aliquo casu esse perplexam: quia vel

in vocatione ambo explicant causam, quare vocant, vel non. Si explicant causam, vadat ad eum, qui urgentiorem explicat causam: ut, Rex vocat Sortem, ut defendat civitatem, quia imminet periculum: similiter Papa vocat filium, pro causa non tam urgenti: debet tunc obedire Regi. ideo debet ire ad illũ, qui causam urgentiorem explicat, secundũ quod vir prudens judicabit in illis exercitatus. Si verò nullus explicat causam, dico, quod necessarium est ire ad supremum principantem, ut, si Papa & Rex vocant me, apparentia est quod debeo ire ad Regem. Nam Rex habet majus dominium in corpora nostra, quam Papa, quia non dominatur corporibus. Contrà, potestas Papæ à nullo dependet, nisi à Deo: sed potestas regalis ab alio dependet, puta, à populo: ergo Papa habet potestatem immediatè à Deo, & per consequens majorem. Respondetur, quod dupliciter intelligitur potestatem aliquam dependere à Deo: uno modo, quod nullus præter Deum illam instituit: & sic potestas papalis dependet à Deo. Alio modo, quod Deus illam conferat nullo requisito creato: & sic potestas papalis nunc non sic dependet à Deo, quia prærequiritur electio: sed illa, quæ fuit in Petro, à solo Deo dependebat. Tertio modo, quod à solo Deo dependeat, quantũ ad destitutionem, & sic potestas papalis non à solo Deo dependet, quia cõcilium generale potest destituere ipsum Papam. Dico ergo tria. Primum, potestas papalis dependet à solo Deo, quantum ad institutionem. Secundum, non dependet à solo Deo quantum ad novam collationem, quia requiritur electio. Tertium, neq; dependet à solo Deo, quantum ad destitutionem. Dico ultrà, quod potestas regalis non dependet à solo Deo, quantum ad illa tria suprà dicta. Unde argumentum bene probat, quod potestas papalis est dignior, quam regalis, sed non probat, quod ipsa sit supra potestatem regiam, quantum ad institutionem & destitutionem. Resolutio ergo hujus quæstionis tertiæ est, potestas jurisdictionis principum secularium non dependet, nec à Papa, nec à Romana ecclesia: imo Papa illam jurisdictionem laicam nõn habet, nisi ex collatione Imperatorum, & principum, aut ex præscriptione. Opinio verò juristarum est communis, quod summus pontifex habet eam saltem in habitu: hoc est, si talis princeps, qui habet eam regulariter negat illam exercere, vel non possit: ad Papam spectat illam exercere: & hoc est, habere in habitu, in *cap. Novit. de judiciis.*

QVÆSTIO QVARTA.

IN præcedenti quæstione visum est, utrum principes seculares habeant suas jurisdictiones à summo pontifice, vel ab ecclesia Romana. Resolutio fuit, quod non. & Doctor in quæstione, nihil aliud inquisivit, nisi, quæ requiruntur ad optimum principatum, & quæ sunt illi repugnantia, & quæ compossibilia & quæ impertinentia: & præsupponebat summum principatum non esse in summo pontifice: sed supremum principantem, si aliquis esset in toto orbe, esse laicum &c. Consequenter in ista quarta quæstione, quærit, utrum electio alicujus in Regem Romanorum, eo ipso, quo est electus, habeat in terris imperialibus jurisdictionem, & plenitudinem administrationis, vel eo ipso, quo est unctus, & coronatus per summum pontificem: & hæc materia ampliùs tractabitur in octava quæstione hujus. Duo sunt modi dicendi: & primò supponendum est, quod postquam Constantinus cessit imperio occidentali, & transtulit imperium in potestatem Papæ: primus, qui imperavit ab illo tempore in partibus occidentalibus, fuit Carolus Magnus filius Pipini, qui substitutus fuit loco Childerici, ab ipso Zacharia Papa depositi: in *cap. Alius 15. quæst. sexta.* Secundo supponendum, quod antequam Carolus Magnus imperaret, erat Rex Francorum jure hæreditario proveniente à patre suo Pipino. Item supponitur, quod antequam ipse Carolus Magnus esset Imperator, vi belli justi multas terras & regiones acquisiverat, scilicet, majorem partem Italiæ & Alemaniæ, & Vasconiam. nam qui ibidem regnabant, vel erant infideles, vel inimici ecclesiæ: & sic justo bello acquisiverat. ideo antequam esset Imperator, in multis regnis erat Princeps.

Istis suppositis dicit prima opinio, quod Rex Romanorum, antequam sit coronatus, habet jurisdictionem in rebus & provinciis, in quibus Carolus Magnus justè dominabatur, antequam esset Imperator, ita, quod ista prima opinio dicit duo. Primum, quod Rex Romanorum eo ipso, quo Rex Romanorum, antequam confirmetur & coronetur, in rebus, in quibus Carolus Magnus habebat potestatem principativam, antequam esset Imperator, habet etiam antequam sit Imperator. Secundum dictum, in rebus occidentalibus, in quibus nihil administrationis habebat Carolus Magnus, antequam esset Rex Romanorum, nihil habet juris.

Secunda opinio, quam tenet communitas principum Germaniæ, est, quod eadem est jurisdictio penitùs, & administratio Regis Romanorum, & Imperatorum: ita, quod solùm est acquisitio novi nominis in consecratione & coronatione, & non alicujus novi juris, ita, quod quamcunque administrationem habet Imperator, eandem habet Rex Romanorum, & in quibuscunque terris & regnis: ita, quod confirmatio vel coronatio, quæ fit per summum pontificem, vel legatum ejus, non dat electo novam administrationem, sed solummodò novum nomen, quia vocatur Imperator tunc, & non priùs vocabatur. Unde ista opinio opinatur, & supponit, quod antequam esset aliquis Papa institutus, erat Imperator, & vocabatur Rex Romanorum. Tunc arguitur sic; Rex Romanorum, qui nondum est coronatus, est successor, & hæres illorum Imperatorum, qui erant ante Papam, sed quilibet successor in re succedit in tanta potestate, quantam habebat ille, cui succedit, per regulam juris, *Si quis, lib. 6.* ergo iste, qui nunc est Rex Romanorum, quamvis non sit coronatus, succedit in tanta

pote-

potestate, quantam habebant prædecessores ejus, qui fuerunt antequam unquam esset papa: ergò eo ipso, quo rex Romanorũ, habet tantam administrationem, & potestatem, quantam habuerunt illi, qui præcesserunt papam. Doctor in *tertio capitulo* nititur ponere differentiam, inter has duas opiniones. Prima dicit, quod nullus est legitimus rex Romanorum & Imperator inter illos, qui fuerunt post Carolum Magnum, ita, quod nihil juris habent in regno & imperio, nisi in quantum sunt ejusdem Caroli Magni successores, ejus scilicet successores, non solùm in quantum fuit imperator; sed etiam in quantum fuit Francorum rex hæreditate succedens Pipino patri suo, qui deposito Childerico rex Francorum subrogatus fuit, ut ad longum patet in historiis, & in quantum idem Carolus Magnus, per bella justa & licita sibi multas terras acquisivit, & regno Francorum adjunxit.

Secunda opinio, ut aliquis sit rex Roma. & Imperator, non oportet, quod succedat Carolo, ut regi Gallorum, sed sufficit, quod succedat Carolo imperatori, imo succedunt, & sunt successores principaliter primorum imperatorum, & regum Romanorum, quorum nonnulli fuerunt temporibus Christi, & Apostolorum. ideo non sunt successores Caroli, nisi in quantum ipse fuit successor primorum imperatorum. patet; nam est magis apparens, quod Cæsar Augustus fuit imperator, quàm Carolus Magnus. Est enim approbatum ex sacris literis, & ex verbo Christi, quòd fuit verus imperator ipse Cæsar Augustus. Dixit enim Christus, *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari*; & nõ dicit, Reddite, quæ cæsar dicit esse sua: sed, quæ de facto sunt cæsaris. Ex illo passu habetur certitudo, quòd cæsar erat verus imperator. Similiter *Actuum*. 20. Paulus appellavit ad cæsarem. ergo testatur Paulus, quòd habebat potestatem judicandi ipsum: ergo in Judæa habebat cæsar verum dominium jurisdictionis: ergo ex sacris literis satis habetur. quod fuit verus principans: ergo si aliquis sit verus rex Romanorum, & princeps, est magis successione illorum, qui erant tempore Christi: ergo imperator, qui nunc est, est magis successor illorum, qui fuerunt tempore illo. unde non est nobis certum de Carolo Magno, nisi per quasdam historias, & decreta pontificum: sed est articulus fidei, quòd alii tempore Christi fuerunt veri imperatores. Prima opinio dicit, quod nullus est verus rex Roma. nisi ut succedit Carolo filio Pipini, & regis Gallorum. Secunda opinio dicit, quod sufficit, quod succedat Carolo Magno, ut imperatori: sed veriùs succedit, ut Augusto, & vocantur imperatores Augusti. Ultra dicit secunda opinio, in quo jacet difficultas, quod nunquam fuit aliquis legitimus rex Francorum ante Carolum Magnum, ita, quod Pipinus & Childericus nõ fuerunt veri reges Francorum. ergo Carolus Magnus non fuit verus rex Francorum, nisi postquam imperator factus est. Patet sic. nam si aliquis fuerit legitimus rex Francorum, antequam Carolus Magnus esset imperator, vel fuit eo ipso, quò pater ejus erat verus rex Francorum, vel fuit cum consensu populi, vel ex eo, quod papa illam potestatem sibi contulit: sed nullum istorum est dicendum: & supponitur, quod Romani aliquando verum principatum habuerunt in regno Francorum. hoc supposito Galli post illud rebellaverunt imperatori, & sibi regem constituerunt. Hoc supposito vult probare Doctor, quod antequam Carolus Magnus esset verus imperator, fuit aliquis verus rex Francorum. Patet; si ante, vel fuit per hæreditariam successionem, vel per consensum populi, id est, electionem veram, vel interpretativam, vel alio modo: sed nullum istorum est dicendum; igitur. unde primus rex Francorum tyrannicè regnum occupavit, si erat verus principatus regni Francorum apud Romanos: sicut nullus potest modo intrare in regnum Francorum, & illud occupare, nisi ex consensu regis, vel Gallorum, nisi intret tyrannicè: ergo principium principatus ejus nullius fuit efficaciæ; ergo nec successio. fortè diceret aliquis, quod successu temporis præscripserunt. Contrà, ad præscriptionem requiritur bona fides: ergo, si fuit mala fides, non potuerunt præscribere. Item contra supremum principantem non currit præscriptio, quia non subjicitur legi: ergo, si regnum Francorum primò spectabat ad imperatorem: non potuit currere præscriptio: ergo, cum prima introductio in regnum Francorum fuerit post principatum Romanorum legitimè acquisitum, non potuit aliquis contradicente Romano imperatore intrare, nisi tyrannice. Dico, quod incepit esse legitimus rex in Gallia ex consensu populi, quia consensit populus in aliquem, ut regeret. Contra, quamvis populus, qui non habet regem, per consensum suum posset libere aliquem regem facere: populus tamen, qui habet regem, rege non peccante non potest alterum facere regem: ergo si contradixerit imperator, qui habebat legitimum principatum in Gallos, nullus consensus illorum potuit facere, quod ille, qui intravit tyranicè, esset verus rex Galliæ. Unde non potest populus Galliæ facere regem novum absque demerito illius, qui nunc est, & non cedente: sed si non haberet regem, posset instituere. Dicit Chrysostomus super hoc, *Solvite & adducite mihi*, quod *populus, qui elegit regem, non potest amplius illum destituere, nisi propter peccatum*. Si ergo populus consenserit in novum regem altero contradicente, nihil juris habuit: ergo, non potuit esse rex per talem consensum. Nec potuit fieri per donum papæ, quia non potest alterum in damnum alterius constituere: ergo, si principatus fuit apud regem Romanorum, papa non potuit transferre sine peccato, aut consensu: & ista opinio dicit, quod antequam Carolus Magnus esset imperator, nullus fuit verus rex Gallorum. Sed non est apparentia, quia Clodoveus fuit sanctus, & allata sunt illi insignia Gallorum.

Ad rationes, dico, quod imperator intravit tyrannice in Galliã, & cõtradicebat populus: & quamvis fuerit victor, nihilò minùs tyrannicè occupavit Galliam, & nõ regulariter. Cõtrà, posteà populus cõsensit. Dico, quod nõ constat de cõsensu populi. Secundò dico, quod licèt cõsenserit populus, ille cõsensus fuit exactus per metũ cadentẽ in constantẽ virũ: ergo, nõ dabat potestatẽ &c. Nã si aliquis

populus esset absque rege, & consentiat per metum cadentem in constantem virum, talis in quem consentit, non est verus rex, cum talis consensus non det potestatem plenariã: hoc igitur dato, quod posteà consensissent Galli, non sequitur, quod imperator habuerit super Gallos potestatem, quia talis consensus fuit per metum, qui non dat potestatem. Dico ergo, & credo ita esse, quia Galli non fuerunt longo tempore sine rebellione; ergo signum est, quod non consenserunt: & sic argumentum non habet magnam apparentiam.

Resolutio secundæ opinionis, quæ est conformior practicæ modernæ, est, quod rex Romanorum non succedit Carolo Magno, in quantũ erat rex Francorũ, quia aliquando fuit Carolus Magnus rex Francorum, & nondum erat rex Romanorum, sed longo post tempore effectus est rex Romanorum & imperator. igitur rex Romanorum non succedit Carolo, ut regi Francorum, sed ut imperatori. Ultrà dicit, quod rex Romanorũ postquam à principibus Germaniæ est electus: antequam coronetur, habet omnem administrationem in temporalibus, quam habet post coronationem. Et hãc opinionem tenent Juristæ multi, & habent tenere, qui ponunt imperatorem non esse in temporalibus papæ subjectum: quod patet, nam bene sequitur: iste in temporalibus nullum habet recognoscere superiorem: ergo quantum ad istam administrationem, quæ respicit temporalia, à nulla singulari persona accipit authoritatem. Nam si ab ista singulari persona acciperet authoritatem, ergo illa singularis persona haberet universalem potestatem, quam alius, qui ab ea accipit, & ejus potestas acciperetur ab illa. Unde rex Francorum nullam administrationem sumit ab archiepiscopo Remensi, quamvis inungat ipsum: sed illud est solennitatis solum. Dico similiter, quod postquam rex Romanorum est ritè electus, illa coronatio post electionem est solum solennitatis, sicut concordant Juristæ & Theologi, quod papa postquam electus est, habet supremam administrationẽ in spiritualibus, & omnimodam jurisdictionem: & per hoc, quod coronatur ad altare sancti Joannis Lateranensis, nihil potestatis de novo accipit, cum nulla singularis persona potestatem spiritualem huic conferre possit. Similiter est de rege Romanorum, cũ nullum recognoscat in temporalibus superiorem, nullus potest illam illi conferre: sed, quod confirmetur & coronetur à papa, hoc est, solennitatis, & non necessitatis. Dices, practica videtur in oppositum: nam imperator iste Maximilianus fuit electus, antequam moreretur ultimus, & tamen post electionem non habuit administrationem in temporalibus, & imperialem: ergo imperator aliunde sumit istam potestatem, quàm ab electione, & non potest dici, nisi à confirmatione & coronatione: ergo ab illa sumit illam potestatem imperialem. Si dicas, quod electus habeat administrationem, antequam præcedens moriatur, tunc duo haberent administrationem ex æquo, & sic imperium non esset regale: quod non est dicendũ. Unde eligitur, ut eo mortuo succedat priori in tali dignitate & potestate, quam habuit præcedens. Nam, qui habent providere imperio, possunt pro rationabili causa eligere illum, qui debet succedere: ita, quod priore mortuo electus realiter immediatè post mortem consequetur actualem authoritatem, quam habebat priùs in potentia: sicut rege mortuo proximus masculus consequitur potestatem regiam, in regno Franciæ. Similiter possent, qui habent providere imperio, determinare certam personam, quæ habeat talem potestatem, & ex rationabili causa faciunt ante mortem ad evitanda jurgia & bella. Fateor igitur, quod antequam moriatur imperator, ille, qui jam electus est in rege Romanorum, non habet illam potestatem imperatoriam. Dices, à quo sumit posteà? Dico, quod ab electione præcedente priore mortuo constituunt electum in tali potestate, quemadmodum filius est hæres patre mortuo. Resolutio doctoris, & opinio, quæ videtur probabilior inter duas opiniones, & communis practica. Sed Doctor movet difficultatem de Carolo Magno: nam sicut dictum est, fuit verus hæres Pipini: sed mortuo Pipino acquisivit Carolus Magnus multas terras: in quibus ante acquisitionem nihil juris, aut potestatis regalis habebat, ut in Tholoza, Alemania, Vasconia, & Hispania. Et post acquisitionem habebat in illis potestatem, non, ut hæres Pipini. Doctor supponit tanquàm certum ex historiis, quod Carolus Magnus fuit verus rex Gallorum, ex successione Pipini. Sed quo jure possidebat illas terras, in quibus priùs nihil habuit? Dicit Doctor, quamvis ante acquisitionem nihil juris in illis habuerit, fortè diceretur, quod jure belli: nam qui in bello justo aliquid acquirit, illud efficitur suum, & æstimandũ, quod Carolus Magnus justo bello acquisivit multa. Et dicit Doctor duo, quod quamvis ante acquisitionem nihil iuris in illis habuisset, nihilò minus aliqui tyrannicè regebant illas in perniciem subditorum, & in contumeliam Dei & fidei. ideo quilibet potens, ut Carolus Magnus, potuit iustè movere bellum contra eos, & illos terris illis, & provinciis spoliare: in quibus terris & provinciis Carolus habuit regiam potestatem illo iure, quo alii reges in regnis suis, qui potestate regia decorantur: in illis tamen terris, ut nonnullis apparet, Carolus antequàm esset Imperator, nõ habuit regiam potestatem. Consequenter ponit aliquos casus, in quibus, quæ capiuntur in bello, non efficiuntur capientis & detinentis. Primus, quando bellum est de rebus repetundis in bello iusto, & tantùm acceptum est ab hostibus, quod secundum sanam conscientiam est sibi satisfactum de omni damno dato & labore, & operibus, tam suis, quàm suorum: si capiatur aliquid ultrà, quamvis bellum sit iustum, illud non efficitur capientis: ergo nõ semper in bello iusto, quod capitur ab hoste, efficitur alterius, qui capit. Secundus casus est, quando ille, contra quem geritur bellum iustum, offert ius, & vult satisfacere. Alius est casus, quando ille, qui gerit bellum iustum, non habet iurisdictionem super illos, quibus facit bellum iustum, sed tantummodò pugnat, & alii eum invadunt: tunc enim nec licet bona, nec personam adversam capere, nec invasorem detinere: sed potest ille, qui iustè pugnat & repellit iniuriam, res quibus spoliatus est vendicare &

re & recuperare. Alius casus, quando habens justum bellum capit rem alterius ab hoste injustè detentam. Res enim vel servus innocentis, aut etiam innocens homo si detinetur ab hoste & pòst capiatur à justè pugnante: non transit in dominium capientis. Item si subditi & vasalli alicujus domini, authoritate sui domini pugnant contra invasores, & detentores rerum domini: si illas capiant & recuperent, non efficiuntur detinentium & occupantium: non propter hoc enim, quod bello justo illas res capiunt, dominus illarum perdit dominium: patent igitur casus, quibus gerentes bella justa non efficiuntur domini rerum, quas in illis bellis justis occupant. His suppositis dicit Doct. quòd licèt Carolus per bella justa occupaverit multas provincias, & terras, non potuit tamen per huiuscemodi bella iusta facere eas suas, quia pertinebant ad dominium, & ius imperatoris & fortè aliquæ illarum ad ius & dominium aliorum, qui non poterant per Carolum privari jure, quod habebant in eis: veruntamen Carolus poterat illas terras licitè occupare, & fructus accipere, quousque sibi satisfactum esset de laboribus & expensis, & operibus suis & suorum, præsertim, si veri domini illarum terrarum, ipsas modo debito minimè repetebant. Sicut autem per huiusmodi occupationem non potuit illorum dominium acquirere saltem principale, ita nec per eam in eis potuit dignitatem regiam adipisci. Sed postquam fuit imperator, nactus fuit in eis imperialem & regiam potestatem: quamobrē, quia imperatores successores Caroli non succedebant Carolo, in quantum erat rex Francorum, nec in quantum per bella iusta terras aliquas occupavit: aliquas assignavit imperio, ut imperator successor suus omnes illas eodem iure possideret. Aliquas autem attulit cuidam filio suo, aut nepoti. Ideo imperatores Romanorum, seu successores Caroli sibi subiectas eodem iure, vel diverso possident omnes terras, quo possidebat Carolus, in quantum Imperator erat, & quas possidere debent, in quantum reges, seu Imperatores Romanorum: Ut autem sciatur, quare dicitur *eodem jure vel diverso*, notat doct. quod Carolus & quidam alius Imperator non habent omnino idem jus, seu potestatem in omnibus terris sibi subiectis. nam imperator, vel Rex aliquibus terris, & urbibus præest immediate, aliis verò mediate. Dicitur præesse immediate, quando nullum alium recognoscunt dominum præter illum, Dicitur præesse mediate, quando alter dominus præest immediate, qui habet immediatum dominium, quamvis talis sit Regi vel Imperatori subditus. Concludit doct. in *fine hujus capituli tertii*, quod Carolus antequàm esset Imperator, non habuit regularem in Italia potestatem: & ideo Italia numquàm fuit à dominio regni Germaniæ, regnum quasi accessorium principali, præsertim si Italia comprehendit etiam Romam, quæ est caput imperii: sed aliquo tempore, tam Italia, quam Germania, fuit prædictis causis imperio deputata ad onera imperii sufferenda.

Et hæc sunt, amantissime lector, quæ ego ipso legente excepi, nec alias quæstiones legit, tum quia faciles, tum legitimo impedimento irretitus cessavit: poterit studiosus lector, quod residui est percurrere, & errata corrigere, & nobis veniam dare.

BEATI RHENANI PATRICII SELESTADIENSIS,

IN MARSILII PATAVINI PRO LUDOVICO BAVARICO Imperatore Romanorum Apologiam, adversus mendaces Historias quorundam,

Præfatio,

LICENTII EVANGELI SACERDOTIS NOMINE olim publicata, Anno Domini MDXXII.

CVM diligenter mecum tacitus horum temporum perturbationes gravissimas, periculosissimasque considero, Christiane lector, quibus nullum iam scelus aut deest, amplius, aut scelus esse videtur, quibus non absurde illud accommodaveris Oseæ vaticinium: *Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit, non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei amplius in terra. Omnes velut equus ad cursuram, ad prædam leo, accingimur ad malitiam.* Quis jam pauperis miseretur? Quis viduæ, aut pupilli circumscripti iniuria commovetur? quæ tribunalia iam sancta? Quæ iura non quæstui nunc, quam bono & æquo opportuniora? Ubi iam, vel à quibus (etiam proceribus Ecclesiasticis) in allegendis præfectis, seu officialibus diœcesis, non habetur maior ratio eorum, qui sunt meliores augendo censui, quàm retinendæ innocentiæ? In summa, dat census honores, census amicitias, census sacerdotia, census auctoritatem. Pauperculus, quamvis pius, integer, prudens ubique iacet. *Locutus est dives & fatue, & omnes verbum ejus perduxerunt usque ad nubes. Locutus est pauper, & sensate, & nemo illi auscultavit.* Cuius modestia iam non alget; audacia vero, & impudentia iam non mirifice floret? Cuius veritas iam non est publice odio, contrà assentatio, adulatio, obsequium, non inter prima est in precio? Quando fuit minor iura bonæ mentis, maior sitis pestilentissimæ cupiditatis? Annon omnes à maximo usque ad minimum sequimur avaritiam. Quis innocentem imbecillum vindicat à potente? Quis iudex tam incorruptus,

qui hodie non capiatur munere ? Quando minor jurisjurandi religio, perjurii licentia maior, atque contemptio ? Quænam prævaricatio, fraus, perfidia, falsitas tanta, quæ non ipsorum jurisperitorum subtilitate (ut ne dicam duplicitate) si dolosi spes alicunde refulserit numi, non dealbetur pulchre, legibus plane jam ad ludibrium versis ? Annon ludibria sunt, quæ pecuniæ gratia quotidie in judiciis torquentur, elevantur, eluduntur, pro cujusque causidici jam libidine ? Cui nunc iure experienti non est moriendum citius, quàm litis videre exitum possit? O præclara iura, præclara ista tribunalia, quæ implorata, sic opem miseris ferunt, ut præstiterit multo id quicquid erat, propter quod litem intenderunt perdidisse, quàm in eos labyrinthos incidisse iudiciorum ? Vidi, vidi ego quosdam non exiguæ pecuniæ dominos hujusmodi mora & sufflamine litium, eò redactos inopiæ, ut necesse haberent mendicatim victum quærere, quosdam alios in πτωχοκομείοις expirare, qui ante litis exordium censum quinque millium possederant. Hoccine est iam lites decidere, quieti & utilitati civium legitimè consulere? Sed omissis judicum subselliis, quid sobrium, aut modestum, aut æquum animo meditamur iam amplius ? Quando luxus profusior, avaritia ardentior, stuprorum adulteriorumque petulantia nequior, superbia erectior, ambitio impudentior, fraus perfidiosior, latrocinii vis improbior, sitis sanguinis acrior, bellorum periculorumque omnium furor perniciesque præsentior? Cui hanc tam variam, tam multiplicem, tamque jugem rerum omnium perturbationem, debere nos, arbitrare, Lector Christiane? cui enim? nisi graviter læsæ veritati Evangelicæ. Illa nonne invisa magis nobis, suis (quemadmodum censeri quidem volumus) vernaculis, quàm ullis immanibus Barbaris? Quam enim auctoritatem inter nos illa, quam maiestatem iam sibi defendit amplius ? Imo quid eas his temporibus contemptius, quid conculcatius ? Lumen mundi extinximus in nobis, & miramur, si in omnia mala exoculatæ velut belluæ passim impingamus, imo (quod gravius) multi non impingentes modò, verum plane pereuntes, nos perire præ mentis inopia non sentiamus, sed cladibus velut victoria insolescamus. *Ego sum veritas & lux mundi*, ait CHRISTUS, *qui me sequitur, non ambulat in tenebris.* Ecce veritatem, qui est Christus, contemnimus aperte, & nihilo tamen minus nomen Christiani non erubescimus transfugæ veritatis magnificè prætendere. Si Christus veritas quid Christianus, nonne veritatis ex professo discipulus? At quid aliud potuit docere veritas, quam seipsam, & discipulis aliud discere hac magistra quam veritatem ipsam ? An non ita convenit ? An potest ignis esse non calidus, & quod attigerit, ab ipso non incalescere ? Ita Christus cum sit veritas, quomodo potest suos non docuisse veritatem ? Usque quo ergo filii hominum, gravi corde, relicta Christi veritate, sequimur humanum sensum, hoc est vanitatem, & mendacium ? cujus utique doctrina hæc est. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Quid horum jam nobis non plane insipidum videtur, aut stupidum? Spiritu pauperem, mitem, misericordem, pacificum, innocentem esse, lugere, esurire & sitire justitiam, ac pati quoque amore illius persecutionem: quid his vocibus obsoletius? quid insolentius hac tempestate ? Quis hæc jam non ut delirantium somnia, & Hyberorum mænia exsibilat, atque explodit ? Dic Latomo hæc, dic Egmondano, dic Hochstrato, cucullatis tantum (ne nominem sanctissimos Vicarios, & reverendissimos illos infulatos) ut superstitiosum quendam te atque hæreticum ejicient continuo, illud Christi in te velut cornu obvertentes: *Vade retro nos Sathana, scandalum enim es nobis.* Per veritatem illam te obtestor hic, lector Christiane, in quonam illa paupertas spiritus vera nunc spirat ? Qui non nostri magis sensus spiritu inflati, alios nunc præ nobis, quasi sanctiores ipsi non quotidie condemnamus? Qui nunc vel uno offensi pilo, proximo nostro usque ad amentiam non irascimur ? Qui honores, opes, voluptates nunc non sitimus, vel in contumeliam iustitiæ ? Misericordiam non magis temere nunc alibi reperias inter homines, quam in cœni volutabro bonum odorem. Age qui iam (non dico, sumus) mundo corde, sed qui non abhorremus etiam hoc plus, quàm ullum olim gentes obscœnum augurium. Ubi est ullus reliquus iam amplius in terris paci locus? Qui iam sustinemus propter iustitiam Dei vel tenuissimam potentis alicuius invidiam? Imò enimvero, qui eam ipsi non obterimus atque oblidimus, ut statuamus nostram? *ne iustitia Dei* (ut inquit Apostolus) *simus subiecti?* Si vero jam illa superiora lux mundi Christi docuit, hæc illi ex diametro contraria, non dubium, quin nox & cæcitas Stygia prodiderit.

Nihil igitur mirũ, neq; novũ, si Evangelicæ lucis cõtemptæ pœnam merito luimus, si in densissimis humanarum superstitionũ tenebris (velut profundis tempestatibus) infeliciter, idq; indies magis ac magis naufragi iactamur, bellis alterimur, latrociniis obsidemur, novis & inauditis ægritudinũ fœditatibus vexamur, fame laboramus, tyrannis opprimimur, prodigiis ac monstris exagitamur, ferarũ ac bestiarum improvisis incursionibus infestamur, eruptionibus aquarum delemur, hiatu & voraginibus terræ absorbemur. Quoquo denique versum oculos animumq; intendimus, omnia sæva, infesta, dira miseraque occurrunt. Tumultuatur puer contra senem, ignobilis contra nobilem, dissipata, luxata turbata, omnia ruere videntur. Et futura præsentibus graviora adhuc formidabilioraq; timentur, neque injuria. Has enim pœnas, hæc supplicia à nobis reposcit contempta veritas, abiecta & despectu lucis disciplina. Quia paupertatem spiritus ridemus, nunc merito quoque regni cœlorum spem, promissionemque terrenis inhiantes, proiecimus. Quia mites esse desivimus, merito etiam non tam possidc-

possidemus terram nunc, quam pro ea cædibus, & acie cruenta confligimus. Quia injustitiam sitimus, & opprimimus jam passim justum, merito nusquam ferè jam vestigiũ justitiæ ultra reperimus, & mutuis invicẽ injuriis nos evertimus. Quia misericordiã repudiamus, meritò illam ipsi etiam aliquando graviter desideramus. Quoniam nihil jam corde amplectimur mundum, meritò quoque purissimum veritatis radium non assequimur, sed mendacio circumventi, penitus à fide & Evangelio excidimus. Quid est enim aliud ab Evangelio excidere, te obtestamur lector Christiane, quam pro Christi lenitate arrogantiam, pietate insolentiam, charitate odium, pace bellum, exinanitione dominationem, & imperium orbis terrarum (ut quotidie fit) usurpare? & nihilominus adhuc de fide, de Christianismo sibi placere? An usquam Christus docuit, terrena imperia in hoc seculo ambienda? anne omnibus modis ista potius monuit fugienda? (id quod à veris ejus discipulis constat esse servatum ad assem) cum dixit: *Non potestis servire Deo & Mammonæ.* Qui rite in illum crediderunt olim, hoc verum nihil omnino hæsitantes, omnibus sponte abdicatis, velut projectis onerosis sarcinis, vitæ dominium liberi, expeditiq; sunt secuti, cæteris cæcorum duces se professis, hoc irridentibus: In quo ista periculosissima ætate nihil veremur, ipsi quoque Pharisæos sequi magis quam Apostolos, dicentes, expedire inprimis Ecclesiæ, omnia habere pinguia omnia vectigalia sibi, sagaciter conquirentes ex tota scriptura sancta, divitum aliquot nomina, quibus nostram fulciamus utcunque sententiam, sexcentis interim locis contrariis, clausis oculis (ut dici solet) dedita opera prætéritis. Nec tamen paululum interfuerit, inter illorum & nostras, si quis advertat diligenter) rationes. Primo vereor, ne non æquè sancto jure, nos opes nostras, atque Abraam, Iacob, Isaach, Iob, cæterique tales suas, paraverimus. Qui nonnisi ex labore & agricultura innocentissime quærebant sua. Nos sine molestia nostra alieno labore (sæpè etiam dolore) vereor ne confecerimus nostra. Præterea illi hæc nec divitias æstimabant quidem, nec cum affluerent, cor adjiciebant, sicuti nos, qui pro his acrius inter nos, quam pro vita ipsa belligeramus. Plurimum igitur inter illos & nos, inquam vereor ne intersit diversitatis, si modum, si usum, si affectum diligenter quis expendat, & nec ideo quoq; nostram sententiam, illorum juvari quicquam posse exemplis, quæ tantum & plus etiam abfuerit ab ista cupiditate nostra (qua nos divitias inhiamus modo) quantum illud ipsorum seculum, ab hoc nostro frugalitate jam abest, & continentia seculo. Quando illi cædibus inter se quotidianis pro his rebus modo sic debacchantur, uti nos? Quando verò non has illi instrumenta habebant beneficentiæ etiam adversus advenas & ignotos? cum nos fere aut injuriæ inferendæ, aut lasciviæ habeamus præsidia. Quando illi eas non ita denique habebant, tanquam non haberent? Contra nos, quando eis non ita vivimus addicti, ut possideri magis quam possidere eas, mancipia magis esse, quam Domini earum deprehendamus? ut nulla Christi beneficia in nos tanti sint nobis, quorum non promptissime obliviscamur. Mammonæ hujus infelicis ergo. (odiosa dictu sunt hæc, at odiosius verè objici ista nobis posse, nec verè posse refelli) an putamus Abraam illum quantascunque opes ægrè amissurum fuisse propter Deum, propter quem unigenito etiam filio indubie omni substantia terrena, ne dum sua, sibi jucundiore tam æquo animo fuerat cariturus? Age, qui avaritiæ nostræ ab illorum sanctorum exemplis quærimus patrocinium, ridicule quidem, conferamus nostrum animum, cum illorum erga istas sordes animo, & dicamus tunc (si quid pudet nos) illi fuerunt divites, ergo nobis licet per fas & nefas die noctuque ad divitias eniti illorum prætextu. Quis nostrum ex tot lucrosissimis sacerdotiis, quæ Romæ mira solicitudine confarramus assidue, uno vellet carere nunc æquo animo propter Christum, fabæ semodio? At illi filios unigenitos etiam occidissent, animo in illius gratiæ spem obsequentissimo. Illi patriam & omnem cognationem suam, ad ejus vocem sine mora relinquebant. Nos contra ejus edictum, agrum agro, domum domui copulamus ullo jam absque termino eo (quod bene vertat) processimus, ut augustiora spacia reliquerimus, prophanis, quam eis abstulimus, nec quiescimus præterea, priusquam illas quoque reliquias involemus, totum populum unà cum liberis & uxoribus nobis servum sistamus, idque cum fecerimus Abrahæ ejusque similium sanctorum exemplo licuisse defendemus. Nonne bella fuerit hæc collatio? Cui unum illi unquam injuria pullum gallinaceum ademerunt? nos autem quotidie nostri compendii causa totas familias evertimus, & tamen sal terræ censeri (merito sane) populi comparatione affectamus. Christus non uno in loco suos negat esse de hoc mundo, ut nec semetipsum, quoque dicens; *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret utiq;, quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Ecce quem Christus elegit, non est hujus mundi. Quare Paulus *si mundo,* inquit, *placerem, Christi servus non essem.* Et nos pro dominio mundano non secus aut levius quotidie quam ulli ethnici, Alexandri, aut Iulii olim (quorum etiam nominibus ne abstinemus quidem) nunc nullis non copiis depugnamus. Hoccine est ex Christi præscripto esse mites? hoc spiritu esse pauperes? hoc misericordes, hoc sitire & esurire justitiam? Hoccine est consentientem cito esse in via adversario? non resistere malo? ferienti dexteram maxillam, præbere ei & alteram? Hoccine est inquam auferre volenti nobis tunicam, dimittere ei & pallium? hoc diligere inimicos, & benefacere his qui oderunt nos? An Christum hæc docuisse suos tergiversari audemus, aut possumus citra evidentissimum prævaricationis crimen? Quid his manifestius, quid notius tandem.

Sed ut elabamur hinc aliqua stropha. Non sunt ista (inquimus) ad literam sic accipienda, imo hæreticum ferociter pronunciamus cum statim, quisquis potius germanum sensum scri-

pturæ quàm coactum à nobis, duxerit esse tuendum, explanationi sanctorum patrum (nempe Scoti, Thomæ, Sylvestri, Catharini, & id farinæ hominum) asserentes inhærendum. Cum ergo nusquam scripturæ de se credere liceat, sed interpretis sensum ubique necesse sit amplecti pro verissimo, quid hoc aliud est tandem, quam subigi invitis hominibus (etiam nauci quibusdam) credere, Deo autem non credere? Imo quid aliud hoc, quam abrogata lege divina, populum Christianum alligare libidini humanæ, & id palam agere, ut Ecclesia nulla certa jam amplius norit Evangelia, nullos certos habeat Apostolos & Prophetas? Iam enim quod (cogitare saltem scelus sit inexpiabile) audet impietas affirmare meliorem scilicet multo Ecclesiam fuisse futuram, sine Evangeliis, proinde nec scribi aliquando ea nec recipi expedivisse. O linguam sulphure & naphtha ardente compescendam. Christus inquit Apostolis suis, *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ:* impietas inquit, *melius fuisse nunquam natum Evangelium.* Hoc est, colaphum Christo infringere. Hoc sane nemini (opinor) non palam, nihil propemodum in scripturis sanctis reliquum jam, cui genuinus, proprius, & suus supersit intellectus amplius. Omnia ad nostram pompam, ambitionem, potentiam detorsimus. *Pasce oves meas, sequere me. Do pro te & me. Tu conversus confirma aliquando fratres tuos; Duo gladii hic. Tibi dabo claves regni cælorum. Quodcunq; ligaveris, &c.* Quid autem horum jam nostræ non servit libidini, magis quam Christi intentioni? Et licet apertissima sit (vel cæcis) horum omnium sententia, si totam æstimes historiam Evangelii, nihilominus sic tamen ea contendimus accipienda, veluti eis in rem nostram profuerit abuti. Pari modo quis nostrum ferat jam, aliter quam pro arbitratu nostro & hæc intelligi? *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Nolite thesaurizare vobis in terra, ubi fur effodiat, tinea arrodat. Principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Sicut filius hominis non venit ministrari sed ministrare.* Nequaquam his adstruere nobis licebit (quem defendimus) Antistitis Ro. primatum, nisi inducto callide fuco aliquo & cohibente veritatem (ne exercere sese quoquam possit liberè) tectorio incrustaverimus hæc, alioqui sine hoc, sole liquidius apparebit, humilitatem nobis sacerdotibus à Christo ibi præceptam: *Sic non erit inter vos.* Et è diverso superioritatem (ut vocant) dominandi planè interdictam. An, inter vos non dominabimini, sicut subditis dominantur Reges gentium, hoc valet scilicet; Tu Petre cum tuis successoribus Romani imperii hæres esto perpetuus? O expositionem (ne dicam quid gravius) obelisco dignam? Deinde, *Ego veni ministrare & non ministrari:* est, Imperatores, & Reges terrarum, tua ac successorum tuorum in solio plusquam regio præsidentum, venerabundi gemmata osculentur vestigia. Tum illud: *Qui primus voluerit esse inter vos, erit vester servus: Et qui voluerit inter vos fieri major, sit vester minister:* aliud significat nihil, quam; apud nos est præcipiendi potestas, reliquam Ecclesiam manet parendi necessitas. O Petre, si hoc verbis suis voluit Magister tuus, cur tu igitur factus jam princeps & caput fratrum tuorum, inquis ipse: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis.* Sed increpat graviter hic sanctissimus quidam: *Non te tibi hæc, sed subditis loqui.* Quam opportunè tunc ille raperit (quo confugeret) cavum, quasi verò Petrus quicquid docuit unquam verbotenus (ut nos modo) & non magis multo opere atque exemplo docuerit perpetuo, & hoc quoque ipsum Christi magistri sui more atque instituto, de quo Evangelista inquit: *Cœpit Iesus facere & docere.* Sic & Paulus: *Estote*, inquit, *imitatores mei, sicut & ego sum Christi.* Unde & idem factorem verbi commendat, non auditorem seu Doctorem solum, nisi fortasse docere & non facere decebat Petrum, & sumpto inde jam more decet idem nunc cæteros, fateor ingenue (quæ mea est obtusitas) me Theologiam hanc non intelligere. Præterea quid ita idem Petrus una cum Iohanne, ab Apostolis reliquis ire in Samariam jussus, ivit? aut quid ita non puduit Apostolos ad ministerium hoc abuti principis sui prærogativa? aut cur nihil istiusmodi tandem ipse præ se fert omnino in epistolis suis, dicens: *Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro consenior.* Oro te, Lector, an usquam in his verbis ullum primatus momentum tibi suboleat saltem; *Obsecro seniores qui in vobis sunt consenior.* Quid his verbis modestius? quid simplicius? *Consenior* dicendo, primum nihil sibi supra cæteros arrogat, deinde obsecrando, nihil imperii, nihil primatus in illos sibi vendicat. Et profecto si Petrum, si Paulum ipsum, aliosque in scriptura divina loquentes nobis, tam Prophetas, quam Apostolos potius, quam nostra ipsorum somnia, audimus, certe nihil se aliud quam ministros, & potestatem suam, quam ministerium nuncupant ipsi, ab omni honoris specie, ne dicam primatus ambitione, abhorrentes longissime. Nonne ipse Dominus (est enim inculcandum hoc sæpius) inquit: *Non veni ministrari sed ministrare?* Nec satis erit servo, ut sit sicut Dominus suus, nisi etiam major sit illo? Quid opus est pluribus? Nostris scholiis & commentariis universam prope scripturam divinam sustulimus atque evertimus. Non est eversa fortasse, quæ muta nihilo plus fere loquitur

quitur aut potest ipsa sub nobis tyrannis, quam puer sub pædagogi ferulis, hoc est, nihil nisi quod nobis perplacuerit, meros principatus, primatus, monarchias: cum ipsa interim nobis (nostris inanibus fumis remotis) nihil prius quam harum rerum contemptum ubique suggerat. Imperium, opes, aurum, vilia, caduca, fugacia clamitans. Petrus Simoni Mago, aurum offerenti, *tecum sit*, inquit, *aurum tuum in perditionem.* Ecclesiasticus: *Aurum* (ait) *lignum est offensionis, væ eis qui sectantur illud.* Et nos, bone Deus, quos hamos, quas nassas, quæ retia, malo isti modo non teximus assiduæ? quid auri & potentiæ gratia non tentamus impingere? Quem scripturæ locum non adulteramus? Paucis illis verbis, *Ecce duo gladii hic*, Mundi gladium Imperatori extorsimus, & Ecclesiæ (si placet Christo) asseruimus non instrenue, quamvis ipse affirmet, regnum suum non esse de hoc mundo, & juratissimus ejus Orator Paulus clamitet: *Arma nostra non sunt carnalia sed potentia Deo.* Et quo nihil omittamus in ausum, nos ipsos, fundamentum & caput statuimus universalis Ecclesiæ. Hinc nata illa (olim ignota penitus sanctis) vocabula, *generalis Vicarius*, *Pontifex Maximus*, & alia multa hujusmodi adhuc illis peregriniora. Quorum nihil legimus in Petro, sibi tribuisse aut usurpasse Petrum. Paulus nullum agnoscit caput Ecclesiæ, præter Christum. Nos vero utriusque Ecclesiæ & imperii scil. caput adhuc nobis rescribimus.

Quantas autem eo nomine Tragœdias hactenus ipsi Ecclesiæ exciverimus, quot cum Imperatoribus prophanissime certaverimus, referre longissime esset historiæ. In quibus, Ludovicus Bavaricus Imperator inclytus, illustrissimi sanguinis Bavarici (unde, & Palatinorum Rheni Comitum propagata celsitudo) fulgentissimum decus, magnanimitate, clementia, religione, cunctis pacis bellique artibus, omnibus denique imperatoriis laudibus, nulli temporis sui principum secundus, cujus defensionem subjecimus (quam mallem Germano eum debere quam externo) adeo arroganter, superbe, contumeliose acceptus est primum à Iohanne XXII. Deinde à Benedicto XII. & postremo à Clemente VI. urbis Romæ episcopis, ut nihil supra, ob nullum gravius delictum, ut etiam Baptista Egnatius (& si alioqui, suorum Romanorum Pontificum studiosior ferè nimio) confitetur ipse, quam quod citra Iohannis assensum appellationem Imperatoris sibi usurpare sustinuerit. Hæc visa est illi Romanæ sanctitati idonea satis ratio, quare tanto principi divinis interdiceret non solum, verum etiam, hæreticum, per dispersos ad hoc ipsum à se omnibus locis concionatores insontem provulgaret. Et concitandæ rebellionis studio contra eundem, omnes juratos ei quoquo modo sacramento absolveret, bello præterea vexaret, ducesque ad id bellum potissimos Cardinales & Abbates legeret, Clemens etiam Carolum Boemiæ Regem, adversarium ei ab Electoribus designandum procuraret, quo eo plus discordiarum & cædium inter Principes Christianos exardesceret. qua una techna semper hactenus suam tutati sunt funestam istam orbi potentiam. Si quis vicarius Christi esse potest his moribus, non video equidem, qui non etiam possit Christi vicarius, quivis mundi esse tyrannus. Sin autem non vindicandum, si pro persecutoribus orandum, etiam his qui oderunt eum benefaciendum, regnum terrenum fugiendum, ab omni avaritia abstinendum, secundum spiritum non secundum carnem ambulandum, non video rursus quomodo inter supradictos mores, & Christi institutum, non intersit omnino plurimum. Neque me latet quantam hic Camarinam moveo. Sed interim, valeant valeant, inquam, quicunque sunt (vel sacerdotes) illi, quorum gratiam aliter quam veritatis transfuga, retinere non possum propter quam ipsa quoque futurum prædixit veritas, ut fratrem frater traderet in mortem, & pater filium, & insuper insurgerent filii in parentes, & morte eos afficerent. Tantum abest ut cuiquam amicus esse possim aut debeam, qui huic veritati ipse amicus non fuerit, ut nulli etiam blandissimo naturæ vinculo, imo ne angelo quidem de cœlo aliud annuncianti hic cædendum sit mihi.

Hæc itaque veritas (quæ una veram pacem, charitatemque largitur mortalibus) cum à regno mundano absterreat passim tot locis, tot modis, ipsa suos, itidem inculcans, *regnum meum non est de hoc mundo.* Et, *vos non estis de hoc mundo.* Et, *nisi quis renunciaverit omnibus.* Item, *facilius est intrare Camelum per foramen acus quam divitem in regnum cœlorum.* Præterea & illud: *Non potestis servire simul Deo & Mammonæ.* Nec non parabolam illam divitis in inferno sepulti epulonis. Et alterius illius majora horrea somniantis. Quid item illam comminationem in divites asperrimam? *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Ecquid fortasse non satis liquida sunt ista Christi filii Dei, quo animo ergo, terrena hæc esse suos velit, indicia? Et tamen Benedictus XII. cum Mediolani, Veronæ, Vicentii, Mantuæ, Rhegii, Cararii, Patavii, Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ, absentis Ludovici Imperatoris præfectos eorundem locorum (certo illis imperato quotannis tributo) suos institueret vicarios, Apostolicè Ludovicum hac arte spolians possessione Italiæ, omnem imperii potestatem suam esse dictitabat, eo quod Christi Iesu superni Regis esset unicus in terris Vicarius, successor Petri. Nunquid hoc est secundum spiritum ambulare? aut secularibus se negotiis non implicare? juxta præceptum Pauli Timotheo scribentis: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probavit.* Sed hic in promptu adest duplex nobis solutio: una Romanum Pontifici non allegari verbis Pauli, quoniam inferior non habeat imperium in superiorem. Altera, quod ipsius uterque sit gladius solius, cui tertia auctarii vice accedit, Omnia esse ejusdem, propter illum Christi sermonem: *Data est*

mihi potestas omnis in cœlo & in terra. Hinc absolutam potestatem elicuimus, hinc utrumque gladium nobis assumpsimus, hinc auctoritatem supra Concilia (Evangelia ipsa) attribuimus, hinc imperium asseruimus, & quieturam nunquam in Reges & Imperatores dominationem arripuimus: cum tamen multum diversa monuerit Christus, non in terra scilicet thesaurizandum, sed in cœlo bajulandum crucem, non triplicem gemmis auroque coronam vertice gestandam, ministrandum non imperandum. Sic nunc vivitur, sic arbitrio nostro scriptura exponitur, sic hominum sensum, hominum spiritum, pro scripturæ sensu, pro Dei spiritu jam discimus atque suscipimus? Hunc audimus, huic obtemperamus, Christi vero sermonem, quinam usquam audimus jam, aut credimus amplius? Attamen ille dixit: *Oves meæ vocem meam agnoscunt, & ego vicissim agnosco illas. Alienum non audiunt illæ, sed fugiunt.* Si igitur oves Christi ejus vocem audiunt unius, & alienum fugiunt, qui possumus tandem nos probare oves illius esse? qui hoc miserrimo tempore, ejus Evangelium non modo non audimus, sed odimus insuper, sublatumque è mundo vellemus, dicentes (ô nefas) *meliorem fore Ecclesiam. absque verbo Christi.* Qui nusquam non suum sermonem, sua mandata solum inculcat custodienda, inquiens: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me.* Contra autem, quid exprobrat durius Iudæis, quam sermonem suum ab eis præteritum? cum inquit: *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Rursus paulò inferius: *Qui ex Deo est verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Ab initio conditi hominis si excutias, Lector Christiane, invenies omnes, qui Deo placuisse à scriptura sancta commemorantur, Dei sermonem, non suum homines docuisse. Quando, te rogo, Moyses, quando Helisæus, Helias, & sic deinceps, ad novissimum usque dixit: Hæc ego Moyses, hæc ego Helias, & non semper potius, hoc dicit Dominus Deus vester? Quando Petrus, quando Paulus suum aut hominis prædicavit Evangelium, & non Christi? Nonne ingenue testatur Paulus, Evangelium quod ipse doceret, non ab homine esse, sed à Christo, execraturque eum libere (vel angelum de cælo) quisquis præter illud annunciare sustinuerit aliud. Quid? quod quatuor Evangelia hæc, quibus solis assentitur Ecclesia, annis ante adventum in carne Christi circiter sexcentis, spiritu Dei revelante, prævidit Ezechiel? prophetiam quatuor Evangeliorum similitudine quatuor animalium, quorum primum hominis, secundum leonis, tertium vituli, quartum aquilæ, absolutissimè exprimens, in quibus singulis singula de Christo sacramenta figurantur. In hominis facie nativitas ejus in carne: in leonis, rugitus prædicationis Evangelicæ seu resurrectionis sacramentum: vituli sacerdotium æternum; in aquilæ, divinitatis mysterium propagandæ toto mundo Ecclesiæ prodendum. An Ecclesia carebit eorum Evangeliis, quos suæ Evangelistas ipse spiritus dedit Ecclesiæ? Matthæus cum esset publicanus, ad hoc munus ab ipso (quis dubitet) Christo vocatus, Evangelium primo, sermone Hebræo ædidit Iudæis ad Christum conversis. Marci Evangelium, Evangelium est Petri, cui à Christo dictum peculiariter fuit: *Pasce oves meas.* Ita & Lucæ Evangelium Pauli est gentium Doctoris, assecuti arcana Dei, quæ non licet homini loqui, à quo ei tribuitur etiam laus in Evangelio per omnes Ecclesias. Iohannes qui de cruce Domini sui meruit audire, *Ecce mater tua*, ab omnibus Asiæ totius Episcopis & legationibus fatigatus, novissimo scripsit Evangelium, neque tamen id operis suscipere ante est ausus, quàm indicto in commune jejunio & orationibus Deum propitiassent. Hoc Evangelium fortasse existimabimus licuisse (si collibuisset) destituere Ecclesiæ, quod tot precibus, tot legationibus, indictis insuper publicè supplicationibus & jejunio, ut scriberetur impetravit? Quare parcius objectet quisquis est, ita & hæc Evangelia suscepta ab Ecclesia tanquam in arbitrio ejus fuerit, non etiam ea suscipere, & verbum veritatis rejicere. Proinde Evangelia approbavit Ecclesia, non hoc est auctoritatem detulit, quam si libuisset auferre quoque potuisset, ut Platonis aut Aristotelis opera hactenus Doctorum hominum consensus approbavit, pro quorum veritate nemo tamen facile mori audeat. Sed approbasse Evangelia Ecclesiam, est eam indubitabili eorum veritati pro qua etiam mori eam, si modo esse velit salva, oporteat,) tanquam loquentis coram Christi verbo inseparabiliter inhæsisse. An Ecclesia, cujus misericordia salvata est, in ejus verbum auderet hanc sibi desumere censuram, ut in ullo ejus (vel minimo) apice dissentiret ab illo, & non potius susciperet modis omnibus atque adoraret? si prophetiam quæras vaticinio Ezechielis, si ministros primos, fidei Apostolis atq; columnis, si auctorem qui mandavit toto mundo añunciari immortali seculorum, Rege Christo ipso mota atque subacta. Sed non satis hoc, Ecclesiæ adscribere licentiam, in utramvis partem ferendi de Evangelio Christi sententiam, nisi amplius dicant quidam, optimum fuisse nullum olim proditum literis Evangelium. Ergo quod nemo (nisi prophanissimus) negat sancto spiritu inspirante ad eruditionem & consolationem Ecclesiæ scriptum, optimum esset, non fuisse scriptum? ergo Evangelistæ perniciosi fuerũt Ecclesiæ? ergo Apostoli qui mũdo tradiderunt primi, quod erat nociturum, non Doctores sed destructores fuerunt veritatis? Et qui mandavit prædicare ipse Christus, non id mandavit quod esset optimum sed quod prohibuisse fuisset optimum? Quid hoc est monstri, Deus bone, expedire utilitati Ecclesiæ Evangelia nulla scripta aliquando fuisse? Et qualis illa per Christum futura esset tandem Christianorum Ecclesia, sine verbo Christi, super quo uno, velut super firmam petram fundata, atque extructa est. Ecclesiam ne illam futuram putemus? an Synagogam potius quampiam Sathanæ sine Evangelio Christi? Cur ipsa Ecclesia nullam missam?

nullam concionem sine Evangelio celebrari instituit? Cur Evangelio adorabundi ex more assurgimus, si adeo nullus est usus in Ecclesia illius? Ecce cuiusmodi Tragœdiæ moventur non ob hoc, ut unius homunculi potestatem exæquemus Christo, quod aliter fieri posse non speramus, nisi prætexto Ecclesiæ nomine, illi destituendi si velit etiam Evangelii, asseramus auctoritatem. Sed Christus inquit; *Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Quod si ita est, ergo quicunque à Deo inspirante manifestatum (quod negaverit nemo, ut dixi, nisi Sathanas ipse) Evangelium non audit, aut Ecclesiæ perniciosum asserit, ex Deo non est, sed ex patre Diabolo, cuius desideria cupit perficere. *Si manseritis in sermone meo,* inquit idem salvator noster Christus, *verè mei discipuli eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* ergo qui in Evangelio eius non permanserit, non erit discipulus verus Christi. Cuius ergo? Antichristi. Nec cognoscet veritatem. Quid ergo sequetur? mendacium patris sui operabitur, nec liberabitur à veritate. Quid patietur? cum hædis, hoc est, impiis ad sinistram statuetur.

Sed ut memor principii, recurram ad caput aliquando thematis mei, Cum veritas, hoc est, fides verbi Dei, sola ab interitu liberet, incredulitas evertat, quid adhuc dubitamus quin propter explosam jam undique illam mala hæc præsentia (graviora indies laturi) sustineamus? Dominus per Hieremiam dixit: *Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum, quomodo ergo conversa es mihi in pravum, vinea aliena?* Ecce in vinea sua electa omne semen verum plantavit. Nos verum in pravum convertimus, ideo quoque non Domini vinea sumus electa, sed aliena. Quid ita aliena? quia verbum illius adulteramus. Ille locutus est: *Non addetis ad verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.* Nos autem in terminationem hanc eius nihil veriti, pro verbo illius sacro, nostrum suæ Ecclesiæ sensum obtrudimus oppressæ, id quod nos locuti sumus, verbum Domini asseverantes, nihil illud fulmen propheticum cogitantes: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Quid autem aliud facimus, scripturam ad voluntatem nostram, libidinemque excipientes, quam lucem nostra, Dei verò verba tenebras interpretantes? Inde merito quoque hæc opprobans nobis Hiere. inquit, *Propheta & sacerdos polluti sunt, & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim & corruent in ea, afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum ait Dominus.* Idem Petrus admonuit dicens, *Tempus est ut incipiat judicium à domo Dei.* Si autem primum à nobis? quis finis eorum qui non crediderit Evangelio Dei? Sed hæc illi nobis omnino tanquam qui fabellam (ut ajunt) surdis. Obduruimus enim adversus veritatem penitus, & ut aspides surdæ, utiliter incantantis vocem scripturæ obturata pertinaciter aure excludimus. Vale Christiane Lector, & Ecclesiasticæ disciplinæ ad deteriora prolabantis quotidie (quoniam aliter nihil restat ferè) communibus mecum suspiriis ingemisce. Anno Domini M.D.XXII.

DEO SOLI HONOR ET GLORIA.

GEORGII WICELII, DOCTORIS THEOLOGI ET PAROCHI FACCHENSIS,

Adhortatiuncula,

VT VOCETVR CONCILIVM,

ad Archiepiscopum Moguntinensem, &c. privatim scripta.

Anno Domini M.D.XXXII.

PAVLVS APOSTOLVS 1. Cor. 1.

Adhortor vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut idem loquamini omnes, & non sint inter vos schismata, sed sitis integrum corpus, eadem mente, & eadem sententia.

SOlenne est & à maioribus acceptū panegyricis, hoc est, laudatoriis atque plausibilibus festisq; gratulationibus in populari cœtu habitis, ingressos excipi principes, idque partim ut significationē gaudii & promptiss. voluntatis civiū erga se intelligant, partim ut ea specie tam commoda eaque hora tam opportuna officii sui submoneantur, quos alioqui difficile sit pro re (ut debet) compellare. Tale à me in præsentia minime expectet Celsitudo tua, clariss. princeps, utpote qui is non

sum, à quo præstari hujusmodi queat. Deinde Faccham, non Hallim. ingressã R.D.T. excipimus. Postremo nullo ea opinor laudem desiderio ardet, quippe plus quam credi possit harum satura. Hoc volo, hoc tantum ago. Ubi inaudivi R.D.T. adventare, cœpi mecum animo revolvere, ecquid incola, tanto Primate fumosa oppidi nostri tecta subituro facerem gratulabundus, unde fructus aliquis ad Remp. Christianam redire videatur, posteaquam nunc pro hujus salute impense laboro. Nam hoc congruere potissimum Episcopo Ecclesiæ, & professionem meam decere putavi. In mentem igitur immissum est illico (non diffido quin ἀγαθόθεν) ut quoniam diœceseos R.D.T. presbyter sum, majore cũ fiducia ad hanc de eo auderem scribere, citra quod neq; Ecclesiæ gubernatio, neq; Religionis observatio ulla est. Sed sine proloquii ambage istud eloquar. Cõcilium œcumenicũ est, Reverendi. Præsul, cujus diutino desiderio tantum non enecti pii ubiq; homines crebros ab imo pectore gemitus ducunt, & oculis nõ siccis vident mala Christiani orbis inumera. Pendent & spe sola exercentur probissimiq; inter hæc, nec portus sese adhuc ullus aperit. Inde coram Ecclesiæ cõfusionem sentio, cui ire obviam, cui mederi, quam restituere potest nihil nisi cõciliũ. Hoc unũ rebus fidei juvandis cõcessit Dominus Iesus, ad cujus mentionẽ sursum corda surrigamus cultores. Hoc ceu perfugium afflictæ religionis nostræ unicum suo exemplo commendaverunt nobis Apostoli Domini Iesu. Hoc mandarunt sancti patres, ut modis omnibus necessarium ad tuendum Ecclesiæ negotiũ. Ad hoc hortantur morbi Ecclesiæ periculosiss. & varii casus. Ipsa adeo animarum infinitarum jactura vel sola animos omnium huc non commovere modo sed perpellere etiam debebat, ut omissis omnibus Conciliũ vocetur, quo videlicet concilientur pugnantes inter se opiniones, quoad fieri possit, atq; adeo quo concilientur inimici animi illorum, qui ex æquo omnes tamen unum adorant Christum, quo inquam uniatur coagmentetur q; Ecclesiæ corpus tot ac tam horrendis modis dilaniatum, quo deniq; concordia Christiani nominis universas terras rumore pervagetur, in ejus gloriam cujus unius res agitur. Nemo sicut ego quidem judico, aliquid præsentius invenire poterit, quo incommoda tolli queant. Alii papyro, alii ferro, alii bulla pontificia, alii persuasione, alii concionum vi, hoc est, clamoribus existimant rei esse occurrendum, sed falluntur. Libri enim libros pariunt utrinque, clamatur utrinq; nõ sine rabiosis cõvitiis. Armis arma repelluntur, bullas aspernantur Germani, persuasiones suo loco valere possunt, hic tota luditur opera. Quisq; n. alteri nititur persuadere, quod sibi esse rectum ac æquum videtur. At in concilio quæstiones allatæ ad vivum examinantur, controversiæ seriò dispiciuntur, obscura elucidantur, dubia certificantur, Mobilia solidantur, Ibi nullius nisi recti, veri, honesti respectus. Agitantur pleraq; quasi in conspectu Dei, ut de quibus immortali judici sit olim reddenda ratio. Ibi nullo metu proponitur, liberæ sunt sententiæ, sed judicium severum proposita manet. Nihil effugiet Lydiam regulam. Estq; itaq; concilium, si timore Dei opt. max. cogatur, pharmacum Reip. ecclesiasticæ, asylum veritatis, extricatio atq; enodatio difficilium causarum, assertio Majest. scripturæ sanctæ, redintegratio divini cultus, recisio improbatorum morum, deletio Christo indignarum consuetudinum, excidium errorum, terror hæreseon, consolatio spesq; catholici populi, breviter certa sanitas Ecclesiæ Dei. Viderunt hoc majores nostri, quum neutiquam abs re caverunt, ne ultra decennium concilii necessitas differretur, nimirum ut vel hujus metu quidam non boni mali quippiam audere absterrerentur. Atqui nunc nonaginta ferme anni abierunt, quod concilium fuit, & illud ipsum quod fuit non usque adeo Ecclesiæ Christianæ profuisse cum suspirio videmus.

Voluerunt quoque iidem sapientes & religiosi viri, ut quotannis provinciales sive Episcopales Synodi cogantur, in quibus si qua incidant intoleranda, corrigantur. Nam qui fieri potest, ut in tanta Christianorũ turba non plurima usu veniant, quæ emendare necessum sit, ut jam de clero nihil cõmemorem. Quando igitur tam salubris tamq; necessaria res est conciliũ, Christi nomine vocatum, & hoc carere Religio planè nequit, maximè in eam tempestatem impacta, in qua nõ sine lachrymis versamur, nihil utilius poterit facere R. D. T. religiosissime Heros, qui ut instet sedulo, ne negligatur quod in tribus Comitiis Cæsarea Majestas, assentiente Principum voluntate, de convocando concilio decrevit. Re experiamur quod ex animo decreverit, de quo ut ipse nihil dubito, ita nõ desũt, quibus id fulgur ex vitro est. Plurimũ valebit apud omnes Imperii Rom. Proceres, si R.D.T. acritor & ardenter institerit. Quis n. est in omni Præsulum albo celsitudine tua celebrior? Quis nescit quam sit R.D.T. erga pietatem, erga bonos mores, erga rectas literas adfecta? Novimus quanta solicitudine, non Augustæ solum, verumetiam Sueinphordiæ vere proximo egeris, ut coeant cum Ecclesia sectæ, utque sepeliatur ter detestanda discordia, quæ in prælia Germaniam armatura erat. Nec in obscuro est, permulta nunc existere, tot sæculis sensim in Ecclesiam illapsa quæ minime probet sapientia tua. Quæ res, ut nihil aliud, non mediocrem animi tui pietatem nobis declarat. Proinde summe Præsul, & Domine illustr. huc referat pietas ista tua omnem curam, industriam, laborem, ut dicatur dies, ut deligatur idonea civitas, ut evocetur Pontif. Rom. ut impigre coeatur ex omni provincia Christiani orbis. Ne, obsecro per salutem, propediat negotium multo omnium saluberrimum (ut solet quod Dei est) Satanas. Ne detineat malitia quorundam Magnatum, qui nihil castigatum volunt, nec ea quæ aperte gentilia sunt. Ne obsistat Schismaticorum perfidia. Nam illi conciliis omnibus pridem valedixerunt, & suam istam Doctrinam Angelorum etiam judicio subtraxerunt. Ne deniq; remoretur clericorum aliquorũ injustitia, cujus meritam metuunt correctionem, malentes probro esse Religioni sacrosanctissimæ, quam decori. Sat ô sat datũ atq; largitũ nonnullis erroribus, quos præter rem invexerunt ociosuli quidam, & iniquitatibus quibus misere premitur infœlix Ecclesia. Etenim quousque volentes patiemini

eam

eam defœdatam, quum purgare possitis? Quum autem non possitis capita, si voluntas adsit? Et qui fit, ut primis Ecclesiæ temporibus adeo in proclivi erat vocare concilia? Et ea nec pauca, nec tam necessaria, uti nunc? Si olim una Quæstio congregare valuit sanctam Synodum, mirum si jam non congregent centum? Si non quam maxime opus est, de nullo cogitetur concilio. At quis inficiabitur, quam maxime opus esse? Quis nisi summe cæcus, summe malus? Querimoniæ omnis sexus, omnis ordinis, omnis ætatis cœlum cotidie pulsant. Dolores sunt vehementissimi, mœrores gravissimi Commiseramini igitur Christiani populi vicem qui incertus mirificis æstibus fertur ac fluctuat, nec satis sibi persuasum habet, ubi pedem figat. Et periculum est ne indies plura exoriantur schismata, cuius immensi mali culpa est nulla, nisi synodi intempestiva dilatio. Vulgus cantiunculis mellitis ab ecclesia catervatim abductum est. Ad hanc vero reduci nunquam poterit, nisi concilio arbitro. Nec diffido facile reduci posse, si amputentur modo superstitiosa, inutilia, perniciosa, immodica, idque dolenter magis quam inimice. Audio undique qui percupiant redire, si non ita deterrerent odiosa offendicula. Ferè n. maior pars populi pertæsa est schismaton, utpote materiam duplicatorum malorum. Fatentur se ea via non ituros in vitam. Fatentur omnia propè prioribus deteriora, nec se inclinare rem ad emendationem sui, ô spem maximam de ornamentis Christianæ Religionis deque communi salute, si id boni, hoc est, Concilium mox futurum dissidia componat, & tollat Ecclesiæ dedecora, ob quæ blasphemiis immanissimis oneratur apud Turcas, Indos, Ruthenos, Judæos, hæreticos. Itaque nihil est, quo minus aut possitis, aut debeatis, ô columina. Tempus ad hoc inuitat. Nam Turchicæ res in Hungaria propediem speramus suam nanciscentur catastrophen. Admonet causa. Compellit necessitas inevitabilis. Hortatur ærumna perplexæ plebis. Flagitat schismatis confidentiss. atque audacissimi secura pervagatio, & plurima quæ ex hoc subpullulant. Extimulat ruina domus Dei. Nec ad hoc quicquam deest. Sunt viri doctissimi & clarissimi in Europa, per quos sanctiss. negotium transigi, extant libri vetustiss. & singulari authoritate, quorum adminiculo expediri rectissime queat. Imperator Carolus V. Invictissimus præsto est in Germania nostra. Est unde sumptus sustententur. breviter minimum maximum, nihil deest. Hic non comminiscar immortalitatem consecuturos Heroes quotquot sategeritis, ut concilio Christianismi languoribus medicina paretur. at R.D.T. peculiarem etiam famam nominis (& si eam non usque quaque spectat) reportabit, si primam curam adhibuerit solicitatrix atque impultrix cæterorum Principum. Considerandum maximopere est, imminere gravissima pericula, ni in tempore statui rerum publicarum succurratur. Qui insidiatur calcaneo nostro, qui lolium lappasque superseminat, qui quærit quos devoret, mihi crede, non agit ferias. Superest ut fiat Concilium & ex Concilio consensus. Diu superstes vivat R.D.T. Facchæ. Anno Domini M.D.XXXIII.

GEORGIVS WICELIVS.

CLAVDII GOVSTÆI PRÆTORIS SENENSIS,

Tractatus,

DE POTESTATE REGIA in Ecclesia.

CAROLO IX. A DEO CORONATO FRANCORVM REGI, DOMINO SVO.

Nostra, tibi toto quæ servit opella libello,
Rex pie, sincero quantus es, ore probans,
Pensatum justa credet mercede laborem,
Si posthac Tantus, Quantus es, esse voles;
Et tibi commisso sic fias celsior orbe,
Vt soli tantùm subjiciare Deo.

QVÆ

REGIA POTESTAS, QVO DEBENT AVCTORE solennes Ecclesiæ conventus, indici cogique?

Quis in his, cum emendanda est omnium Ordinum depravatio, Regum, Sacerdotum, Nobilium, Procerum, Magistratuum, Populi, locus & ordo considendi.

Ex Sacris literis, piorum auctorum libris, Conciliorum omnium actis, compendiosa discussio.

QUanquam tibi satisfacturi, jam nota congesserimus: tamen in colligendis tantum temporis impendendum fuit, ut intra præscriptæ dilationis angustias, opera abs te mandata non potuerit exigi. Unde si quid in mora peccatum est, non nostrum nobis erratum clemens condonabis, sed tibi justius imputabis: qui sermone rem verbosiore, licentiore & diffusiore tractari præcepisti. Et jure quidem; cum seria tantò meliora sint, quantò prolixiora. Cum rebus utilibus modum de præscriptis terminis ponere, sit utilitatem quadamtenus commodis alienis decerpere, & præter charitatis legem invidere, quæ tantò potior, tantoque gratior est, quantò diuturnior. Vocandos aliquot notæ probitatis homines, in arcanius & intimius quoddam colloquium præmones matris Reginæ & Summatum Regiæ agnationis principum jussu, ad componendas de negotio Religionis, jampridem natas, & subinde nascentes turbas, & ut sua tantæ rei non desit veritas, jam præcipiti murmure quæri refers, qui & ex quo ordine, colloquii præsides futuri sint? Novum esset, cum licentiosa rerum divinarum depravatio, jugibus diuturnis & efficacissimis ad emendationem, piorum querimoniis huc tracta & exacta sit: si bonis ceptis inimicus ille homo, cui mille nocendi artes, mille argumenta supersunt, non totus incumberet, ut nascentem & adhuc quasi lacteam sanctæ concordiæ frugem, contentiose ambitionis lolio, conaretur inficere: sed opponendæ artes artibus, & occurrendum precum frequentium pharmacis, ne concordiæ recentis agnelli, fascinis inquinentur, offendantur, perdantur. Qui præesse volunt futuro conventui, commenta, personas, larvas, fucos, sui gradus Ecclesiastici prætexunt. Detonant insuper rem tentari omnium maximè Ecclesiasticam. proponunt præterea rem jugi consuetudine, per continuas in rebus sacris operas, sibi cognitissimam, nullis vel ducibus, vel magistris, vel monitoribus, vel præsidibus, quam sui ordinis viris, componi & melius peragi posse. Causantur nostri ordinis homines, dicam an parcam dicere? ab his cujusdam notæ nomine, laicos vocatos, ad hunc cœtum propter imperitiam, & nullam sacrarum literarum cognitionem, ineptos, ut hoc quasi velo, ne dicam telo, dum laicos excludunt, summam potestatem (Regem non audent dicere.) tanquam sacerdotalibus infulis carentem, cum populo suo, id est, nobiscum: non tantum cœtu depellant, sed nec auditorem, vel comitem dignentur. Nobis autem, non nostram, sed JESV-CHRISTI gloriam, fucis eorum, commentis, artibus, mendaciis, propè aliam factam in suum natalem nitorem vindicantibus, alia, longe sanior & verior sententia est. In hoc scilicet conventu, locum suum Clero, id est, illis: populo, id est, nobis: & summum Principi, tanquam superinspectori, Legato proconsuli, & soli verè DEI Vicario esse debere. Quinimmo & super hæc audemus, nullum illis, id est, depravatis clericis, ibi consessum esse relinquendum, nempe reis obscuratæ DEI gloriæ futuris; & si quidem ullus debetur, hunc omnibus, id est, ipsis & nobis, promiscuum postulamus, hoc ipsis modestiores rei, quo nos quoque reformandi reatum agnoscimus, ipsis in primarum cathedrarum ambitu, pertinacissimè obstinatis. Hæ sunt quædam velut lineæ præscripti abs te nobis operis, consulente, uter ex reis, id est, illis & nobis, qui reformandæ sacræ Religionis ardoribus, quasi quibusdam febribus æstuamus & ægroti laboramus, sanius sapiat, vel insanius desipiat? Ego autem, ut futuri laboris scopum, quodam compendio, & per indicem tibi sub oculis ponam, hæc à me queri existimo. Quid & quantus sit in Ecclesia Rex? & nos, id est Clerus & populus quid in hoc, qui propediem cogendus est, conventu præstare & agere debeamus? An solius principis censura, an omnium sit? an illius decretorum exequendorum solius sit & efficacia & cura? ut scilicet præsit & audiat, & nobis utrinque disceptantibus, in unam concordiam disposita, quasi caput nostrum oculis suis, vel probet, vel improbet, improbata respuat, & probata strenuus exequutor, edictis palam propositis, tanquam lingua nostra loquatur. His veluti capitibus subterscribenda, tanquam partes partibus, & membra membris reddere conantem, si jejunum, nec satis plenum inveneris, feras; si redundantem, etiam probes, qui licentiore epistola, & uberiore tractatu, negotium exequendum mandaveris.

Ad hujus ergo corporis constitutionem, contendentibus nobis, primore tractatu, de capite quærendum est, & ejus, non aliunde quam ex veritatis fonte petenda & statuenda est ratio. Ratio autem, cum & ipsa sit res Dei, ex literis quoque Dei formanda est. *Eum* (inquit Dominus per Moysen) *constitues Regem, quem Deus tuus elegerit, de numero fratrum tuorum.* Plena sacramentis hæc verba sunt. In iis primùm miremur Deum judicem, qui vasorum domus suæ figulus amplissimus, humanæ quasi discussionis imagine probat, quæ quibus imponat, quæ velit imperare, quæ velit parere, & cum uno omnia luto constent, & una omnia figulaverit rota, & una coxerit fornax, secundum tamen figuli, non notam, sed justam voluntatem, alia aliis præferuntur, & quædam sunt in honorem, & quædam sunt in contumeliam, id est, inferioribus ministeriis deputantur. Et ut uno verbo res exigatur, cum sic elegerit Deus, dives tamen in omnes qui invocant nomen ejus, & sine improperio summus largitor, tam sancti negotii facit populum participem. Eligit Deus, & constituit Regem populus. Certis tamen terminis hæc muneris societas præscripta & definita, extra gentem suam, evagari non sinitur. *Non poteris* (inquit Deus,) *alterius gentis hominem, Regem facere, qui non sit frater tuus.* Legitur ergo Rex à Deo, constituitur à populo, sed gentilis, sed contribulis, sed cognatus. Cum aliunde sumitur, vel Dei vindicis punitio est, vel regni mutatio. Gloria ergo Deo, qui non ita pridem, hæreditaria suffectione, Francis Francum Regem imposuit, annis quidem puerum, sed maternis & agnatorum principum consiliis sua pueritia consiliosæ senectutis seria superantem.

rem, sed nec satis visum est Spiritui sancto actum esse, si præscriberet electorem Principum esse Deum, populum constitutorem; & cuicunque nationi ex se non aliunde, legendum, nisi lecti quoque & constituti regis mores formaret dicens; *Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis, in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Levitica tribus, legetque illud omnibus diebus vita sua, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias ejus, qua in lege pracepta sunt.* In solio regni, Regiæ super omnes contribules potentiæ gloriam agnoscere debemus, ut omnes, quamvis impares gradu potestatis, & alius honoratior alio, inferiores tamen & subditi, in regia sublimitate, grandiorem & excelsiorem Deum amemus, ex æquo omnes, & si occasio erit, pariter timeamus. Ex descriptione autem legis, cujus Dominum Deum agnoscimus authorem, admonemur, siquid intra cancellos & limites Legis, constituerit Princeps, tanquam cœlo demissam veritatem, obviis pronis & facilibus animis, excipiamus, exceptumque strenui compleamus; citra moras insolentis inquisitionis, non cunctantes, non murmurantes, quis enim ferendus est post divinum consilium discussor? cum scriptum sit, *per me Reges regnant, & potentes justa decernunt*; Hoc est Leges regiæ legibus divinis consonæ, sane non regia mandata sunt, sed divina, ne vel ipsa deses subditus negligat, vel curiosus scrutator investiget, ne, dum scrutatur maiestatem, opprimatur à gloria. Quod autem exemplar legis, à sacerdotibus Regi suggerendum statuit Spiritus sanctus, qui continet omnia, non inclusus vel exclusus, non ita infra terminos cogendum est, ut nomine sacerdotii tantum expressi sint, qui hodie sacrifici sunt, & vocantur, quasi sacerdotibus Leviticæ tribus, veri sacerdotes imaginariis, suffecti. Excidit n. Levi & Levitica tribus, exciderunt & vestra, & nova fecit omnia Deus, mundum per Christum reconcilians sibi: & per Apostolorum suorum præconia, palam jussit, omnibus in gratiam suam vocatis, edici, *Vos genus electum regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes adnuntietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus, nunc autē populus Dei, qui non consequuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.* Cui succinit Edicto, alius item servus Dei, qui testimonium præhibuit verbo ejus, & ipse quoque legatus JESU-CHRISTI dicens, *Ipse* (utique Christus) *est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terra, qui dilexit nos & lavit nos à peccatis nostris, in sanguine suo, & fecit nos reges, & sacerdotes Deo & patri suo.* Nos ergo Regis à DEO lecti constitutores cum regno subscribimus, Legem quoque regni Regi damus & ipsi sacerdotes, tanto melioris sacerdotii, quanto potior umbris veritas, quantò imaginibus res melior, quantò famelicis, cibi præsentes, quam exhibendi commodiores. Legenda etiam Lex Regi præscribitur, ut ipse sibi, regnique publicis negotiis, ex lectione eius solus consulat, provideat, occurrat necessitatibus, medeatur angoribus rupta sartiat, solida contineat, noxia dimoveat, profutura promoveat, non autem semper ex alieno consilio pendeat, ut non tàm ipse Rex, quam consiliarii eius, Reges Regis videantur. Neque otiosa est pars Legis, quæ in hoc legem à Rege legi jubet, ut discat timere Dominum Deum suum, cum desit alius Regi timendus, libero nempe, & omnibus extra divinos timoribus, absoluto. Sed nec vacat & alia Legis pars, quæ in hoc Legem Regibus legendam proponit, ut verborum & ceremoniarum DEI quæ in lege præcepta sunt custos sit. nam & hinc statuitur pro lege certa, cunctis fidelibus constanter credendum, & observandum verborum Dei, item ceremoniarum Dei custodiam summam esse & præcipuam regiæ functionis operam. Et si quas de iis rebus, vel necessaria pietas, vel insolens curiositas, excitaverit quæstiones, non alio quam regio arbitrio, coactis in hoc ex omnium suæ ditionis ordinum flore, probatissimis quibusque fore componendas, & ad ipsius Legis regulam reformandas. Extra quam, ne quid de fuco, vel absolutæ potestatis improbanda superbia, sibi blandiatur Princeps licere, eiusdem Legis retinaculis, & quodam veluti fræno cohibetur, decernentis custodienda verba quæ in lege, non extra Legem præcepta sunt, custodiendas item ceremonias, quæ in lege, non extra legem mandatæ sunt: Ad cuius præscriptum sic componere & formare mores suos debet Rex, ne declinet in partem dexteram vel sinistram. Hæc agentibus divina largitas, quæ regnum prærogavit, addit ad istius gratiæ cumulum Regibus, regni diuturnitatem, & in filiis perennitatem. Rebellibus autem, & suum & regni sui excidium, eadem, quæ nunquam mentitur, veritas, mox vindex sistit & exhibet. Probant hoc Saules, quibus liberisque eorum, Regia potestas noxiis, diu non constitit, sed in Davidem translata est. Exhibet huius rei veritatem Salomon, primis regni temporibus donis sapientiæ cælitus collatis cumulatissimus, postea propter peccata detractis, insipientissimus, & certis Dei minis, in stultiore filio, decem regni partibus, non ita multum post, mulctandas. Et ne undecim tantùm familiis populi Israelitici Lex hæc Regia scripta videatur, cervicosique sacerdotes, vino contentionis ebrii, Leviticam familiam, cui se solos prætexunt subrogatos esse, Legis istius vinculis comprehensam & obligatam inficientur, admonendus est, (si quis tamen hæc quoque, si quis captus amore leget) in libro Moseos (cui *Deuteronomium* titulus est) hanc legem esse descriptam, qui titulus, ex peregrina Græcorum lingua nostrati Latinæ redditus alteram vel secundam Legem signat, & Evangelicæ legis quædam præfiguratio est, quæ omni creaturæ, nedum Sacerdotali Ordini, scripta est, teste inrefragabili JESU-CHRISTO, qui dixit *Datam sibi esse potestatem in cœlo & in terra*, & delegavit Apostolos suos in universum mundum, Evangelii sui omni creaturæ Doctores, nisi forte pertinaces sacrificuli, alium sui ordinis authorem fore, sine pudore mentiri velint: quod si velint, facile cedimus, nam alia manuum impositione in ordinem suum adlectos, quam non norunt totam Apostolicæ & Evangelicæ literæ, credimus, Ut ergo umbra

& veritas sibi respondeant, oportet legem Deuteronomii, quæ in imaginem veritatis Evangelicæ adumbrata est, vinculis legis Regiæ, Levitas quoque innexuisse, sic ut Evangelica veritas suis quoque ministris & sacerdotibus scripta est, & sic agnoscere, non tantùm populo Christiano, qui ministerio per electionem non est adligatus Evangelico, sed & omnibus in hoc ministerium coaptatis, propositam, scriptam, & sancitam esse, Regiæ dignitatis Legem. Quod facile est evincere ex illa Samuelis parte, ubi congregati universi maiores natu Israel, venerunt ad ipsum in Ramatha, dixeruntque ei, *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut universæ habent nationes*; quorũ etiam vocem, in omnibus quæ locuti fuerant, audiri ab ipso Samuele voluit Dominus, sic tamen ut eos contestaretur & prædiceret eis jus Regis, qui regnaturus erat super eos. Quum legis universos majores natu Israel collectos, nunquid animo tuo coram sistit, exhibet & repræsentat Spiritus sanctus omnem Jacob (qui & Israel vocatur) posteritatem, in duodecim familias distributam, in quibus Levitica quoque tribus accensetur? Omnibus ergo Israelitis, tum Dei decreto, Legem anteriorem, vel potius prædictionem futuri regni repræsentantis, Samuelis ministerio, præfectus est Rex Saul, qui eos judicaret, illisque jus diceret, & eos legibus suis regeret, etiamque (quod abnuunt sacerdotes) contra legis præscriptum facientes Legis Doctores, & greges eorum suo jure addecimaret. Nam & ibi in ipsa prædictione iuris Regii scriptum est: *Greges quoque vestros addecimabit*. Et (quod omnium ægerrimè ferunt ipsi sacerdotes, exemptionem & libertatem Regiæ potestatis prætexentes, impieque præter Apostolicas regulas, dominationem negantes) subscriptum est. *Vosq; eritis ei servi*. Rex ergo, in Israele futuram, quæ nunc præsens est, Ecclesiam imaginante, quid est? nempe judex omnium, Dux ad pugnas suorum, denique super omnes suos summus: cui filios suorum tollere, & ponere in curribus suis, facereque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum, & constituere sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum, eodem iure suo licet. Cui quoque potestas est filias suorum sibi unguentarias & focarias, & panificas statuere; agros, vineas, & oliveta suorum, cum rei facti fuerint, in fiscum suum tollere, & servis suis elargiri; suorum quoque segetes & vinearum reditus, addecimandi jus illi est: & ad extremum singulis suorum viritim, vel universis generatim, operas indicere. Hoc ergo est Rex in Ecclesia: Ecclesia (inquam) id est, in plebe ex aquâ & Spiritu sancto renata, sine negatione nominis Christi, templo & domo Dei, Columna & stabilimento veritatis, Virgine sancta, castissimis sensibus sponsa Chritsi, ex ossibus eius & carne, non habente maculam neque rugam, integra Evangeliorum jura servante. In Ecclesia (inquam) hoc quod prædictum est censetur, & est regalis sublimitas. Ecclesia nempe Regina in veste deaurata & circumamicta varietatibus, fœcunda vita in lateribus domus Domini: Matre adulescentularum quarum non est numerus, una speciosa columba, electa matris suæ atque perfecta, omnium inquam matre laicorum & sacerdotum (quanquam nos ad *laicum* nomen horreamus. natum Diaboli invidia, ad unius populi, unius synagogæ, uniusque Ecclesiæ partitionem, totoque literarum sanctorum corpore nusquam inveniendum, nisi uno tantum loco, ubi famelico David ad cibum necessarium languenti, nullos tum adesse panes laicos respondit tabernaculi sacerdos) ædificata, in fundamentis Prophetarum & Apostolorum, & ipso angulari lapide Jesv Christo: Domo magna vasorum omnium diversitate locuplete, cuius vitis si sacerdotes abnuunt esse palmites, in societate regalis culminis & Regis, quem summum habet palmitem, ipsius Ecclesiæ sancta & sincera confessio: quid superest, nisi ut præcisi & amputati, in ignem mittantur, ut ardeant?

In ipsa postremò Ecclesia concors Apostolicis sententiis vir doctissimus undecunque Tertullianus, Reges & Imperatores adgnovit à Deo secundos. Post quem primi sunt ante omnes, in quibus judicium quoque Dei suscipi professus est, qui gentibus illos præfecit, in quibus scivit & nos quoque scimus, esse quod Deus voluit, proni adorantes grande Regium & Imperatorium nomen, quod à Deo traditur. Colendi ergo sunt in Ecclesia Imperatores & Reges quomodo licet, & ipsis expedit, ut homines à Deo secundi, & quicquid est à Deo consecuti, solo Deo minores. Hæc autorem Tertullianum præferentia, quamvis iniquis Judicibus vellicari queant, vel infirmiora censeri, propter consequentem hominis errorem, qui (ut ait Hilarius constantissimus Trinitatis in unitate, & unitatis in Trinitate confessor, idemque Gallorum omnium probatissimus scriptor) *detraxit scriptis probabilibus auctoritatem*, tamen habent præstructores Apostolos, & in his primores Petrum & Paulum. Hic enim Romanam Ecclesiam & in Romana cunctas docens, *omnem animam*, id est, unumquemque, *potestatibus sublimioribus subditam esse constituit, non enim est* (ait) *potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: nam princeps Dei minister est, bajulans gladium vindicem in iram, ei qui malum agit*, eique tributa præstantur tanquam ministro Dei, quæ nec ipse Christvs solui Cæsari vetuit, & exactus, per Petrum summatem Apostolum, pro se ipsoque Petro, & eius fidem quantoque secuturi, solvi jussit. Ille verò Petrus, admonet quotquot in Ecclesia sunt, *subjici debere Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam nocentium, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei*. Nec negligenter prætergrediendum est, quod Paulus principem gladii vindicis baiulum facit, ut ex gladio summam potestatem, & qua nulla sublimior est, intelligamus. nam & leges Romanæ, *gladii potestate*, merum vel summum Imperium circumloquuntur. Petrus autem, cum parendum Regibus tanquam præcellentibus jubet, in *præcellentia* summæ potestatis apicem,

quo

quo nihil est altius, exprimit, & uterque omnibus indicit solvendorum tributorum necessitatem, Petrus quidem facto, detractum pisci staterem pro CHRISTO, seque publicanis solvens; Paulus autem verbo, ut hinc quoque colligatur vacationem munerum, & immunitatem tributorum, quæ solenni pensitatione ab omnibus præstari debent, nulla lege, imo lege vetante, sacerdotibus, per supinos vel deceptos Principes olim præstitam, ad populi gravamen, quibus & sua, & immunium tributa pensitanda sunt & onera ferrenda: nam certum est si bene fiscales novimus artes, id captiosa largitate vacationis agi, ut onus, quod sacerdotio decerpitur, oneri populari superindicatur. Qui ergo DEI electione, populi constitutione, vel hæreditaria sorte, regalibus soliis Reges insident, venerunt ad summum, nec habent quo crescere, vel provehi possint altius. Regum ergo summus est in Ecclesia gradus, cui omnes subesse, ad quem omnes sine ullo sacerdotalis vel proceritatis vel popularis status discrimine debent attendere. Hoc innuentibus Corona, quæ in circulum acta caput Regium, cui superponitur, loco centri habet, ad quod, tanquam ad originem puncti omnes circumvoluti, id est, quæcunque regni membra referri, & ab hoc pendere debent. Item hoc præsignificante gladio, quod est supremi dominii symbolum, quem CHRISTUS jubens Petrum vagina condere, sacerdotibus detraxit, Regibus qui ante gesserant solis habendum reddidit, & in hoc summam Ecclesiæ, Regnique administrationem delegavit. Novit hoc peculiaris nobis Rex & Imperator Ludovicus, à jugi pietatis studio, Pius dictus, apud Ansegisum Legum ejus scriptorem ad Episcopos dicens. *Quoniam complacuit divinæ providentiæ, nostram mediocritatem ad hoc constituere, ut sanctæ suæ Ecclesiæ, & regni hujus curam gereremus, ad hoc certare, & nos & filios ac socios nostros diebus vitæ nostræ optamus, ut tria specialiter capitula, & à vobis, & à nobis, Deo opem ferente, in hujus regni administratione, conserventur, i. ut defensio, exaltatio & honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & servorum illius congruus maneat, & pax & justitia in omni generalitate populi nostri conservetur.* Paulò post sequitur: *Sed quanquam summa hujus ministerii in nostra persona consistere videatur, tamen & divina auctoritate, & humana ordinatione, ita per partes divisum esse cognoscitur, ut unusquisque vestrum,* (ad Episcopos sermo est.) *in suo loco & ordine, partem nostri ministerii habere cognoscatur. Unde apparet quod ego omnium vestrum Admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus, quid unicuique vestrum, pro sibi commissa portione conveniat, & ideo prætermittere non possumus, quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus.* Summa igitur ministerii, per Deum Regibus crediti, functio est, Ecclesiæ & regni cura: summus ergo Ecclesiarum, & secundus post Deum præfectus, Rex est, cujus sollicitudinibus in parte levandis, suo quisque loco succenturiantur, & adjutores applicantur, in curis Ecclesiasticis sacerdotes; & popularibus negotiis, Regiæ cognationis, vel inferioris nobilitatis Optimates.

Hinc jam explorandum est, quantus sit in Ecclesia Rex, quod commodissimè fieri potest, si primæ notæ actiones, quas in Ecclesiastica cura, regni nempe parte potissima, per Reges in rem Ecclesiæ explicitas, in unum velut indicem collegerimus, & electorem quasi in rem præsentem duxerimus. David filii DEI & Salvatoris nostri exprimens imaginem, posteros Aaronis, nulla certa lege, nullo certo ordine, sacerdotali ministerio fungentes, in classes, vices & sortes distribuit, adumbrans Christianæ Ecclesiæ, quæ portio regni Christiani est, Regibus Christianis tantundem juris esse, si quam contingat in Ecclesiastica functione, de confusione turbam surgere, unumquemque suo ordini reddendo. Idem constituit hymnicines pangendis Dei laudibus, continua religione servituros. Salomon ejus filius templum, cui nullum par sequentibus temporibus conditum est, solennibus votis, frequentissimo totius Ecclesiæ Judaicæ conventus dedicat. Ezechias serpentem æneum medendis serpentum ignitorum morsu appetitis Judæis, Mosis obsequio, cælesti Imperio, pensili forma sublevatum, cum divini obsequii fraude, adhibitis adorationibus populariter verteretur in Deum, dejectum urit, & hinc elogio pietatis honoratur, nec ullius calumniæ nota suggillatur, quòd imaginem agendi in crucem CHRISTI sustulerit, & contumelioso nomine *Nehustan* vocaverit, nomen ejus, id est, rem æneam, seu vile quoddam æs & contemnendum, quasi admonens abutentes hoc idolo in contumeliam divinitatis, nihil hoc aliud esse quàm æs. Josias conflari pecuniam in templum Domini inlatam jubet, partirique in fabros, ad instauranda sarta tecta templi. Ipse præsenti & quasi imminenti divinæ iræ metu perculsus, inventum Legis librum, sibi religiosus reus recenseri jubet, quin & impendentem Dei vindictam, neglectæ legis ultricem, prophetide Olda consulta, per Elchiam sacerdotem, piè importunus flagitator suspendit, & Regio culmini, sacerdotii rem & titulos jungens, ascendit ad templum Domini, omnibus viris Juda universisque, qui habitabant Jerusalem, Sacerdotibus, Prophetis, & omni populo, à parvo usque ad magnum, comitibus, legit cunctis audientibus, omnia verba libri fœderis, sublimis in concionatorio gradu, & fœdus percutit coram Domino, ut custodirent præcepta eius, & testimonia, & ceremonias, acquiescitque populus pacto, & sic abolita imperiis ejus per Elchiam Pontificem, & secundi ordinis sacerdotes, idololatria, verum Dei cultum restituit, & divinitus in pœnitentiam genti directus, aufert abominationem impietatis, unde memoria ejus in compositione odoris pigmentariis, omni ori, quasi mel indulcat. Et ut desinam, & rem ad initiũ, cuius pars exciderat, revocem, ipse etiam David, verè manu fortis, præludens Ecclesiasticis exorcistis, melodia citharæ ultorẽ & flagellatorem Saulis dæmonem, indictis quibusdã feriis, sedat & placat. In ipso Evangelii limine, primitias Gentiũ, magi Reges piis iisdemque mysticis oblationibus, dedicant, dũ census agit Augustus, dũ turbatur Herodes, & omnis Jerosolyma cum illo

soli cum pastoribus obsequioso cultu, Deum in puero agnitum, Episcopi ex Regibus adorantes, solisque muneribus loquaces Evangelium posthac literis mandandum, factis repræsentant, confessi verum hominem, Mirrha, quam mos est funeribus preciosis impendere: Regem Auro, per quod singulis quinquenniis, coronarii sumptus profligantur, & tempus regnorum dividitur: Thure Deum, quo sacræ religionis majestas, piis & odoris nubibus amplificatur. Audiunt Duces & præsides Cæsarum, Paulum de quæstionibus Legis concionantem, & Cæsaris tribunal appellantem, cum Apostolis Apostolum dimittunt ad Cæsarem. Regiæ sunt ergo functionis, adjuratio dæmonum, distributio sacerdotalium ministeriorum, dedicatio templorum, collapsorum instauratio, depravati cultus, ad Legis regulas reformatio, ipsæ conciones publicæ, auditoribus etiam summis sacerdotibus, & prophetis, & universo populo. Ad hoc quoque culmen pertinet, populum per vota & pacta probatis religionibus addicere, simulachra tollere, etiam jubente Deo dicata, cum in contumeliam eius coli cœperint. Quasi quidam sequestres & mediatores sua suorumque populorum vota, piis oblationibus Deo commendant, vero (ni fallor) & non adfectato, fungentes sacerdotio, & vel ipsi vel eorum legati, etiam legis quæstiones discutiunt, & hoc in summate Apostolo, cuius instantia quotidiana, fuit sollicitudo omnium Ecclesiarum: & ut in summam omnia jungamus, non frustra gladium portant in Ecclesia. Opinor enim quod & Romanis scribens Paulus, Ecclesiæ scribebat, non uni tantum, sed universæ, recordatus verbi Dominici, *quod uni dico, omnibus dico:* & dicens, *non frustra gladium portat, Dei enim minister est,* jubet sive est Sacerdos aliquis, sive antistes, sive monasticam vitam professus, iis cedi debere, quibus sunt magistratus mandati. Parabolæ etiam laudatæ fraudationis in villico, & vocatorum ad dispungendas rationes servorum, num inumbrant piorum Regum efficaciam & sedulitatem, qua fide administrentur res Ecclesiasticæ, suo iure discutientium? Sic cum notissima sint ex his, & multò pluribus, quæ nunc non occurrunt, insignioribus exemplis Regiæ potestatis, in Ecclesiis officia, nonne ambigere pudor est, an conventibus Ecclesiasticis, ad ordines depravatis moribus infames, instaurandos coactis ipsi Reges & adesse & præesse debeant? sed quia moribus antiquis restat Romana, & vi quadam fidem urgent, & extorquent prompta ex probatis autoribus exempla, jam hinc:

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo, juvat integros accedere saltus,
Insignemque piis, morum petere inde coronam.

Et domestica ex vernaculis nobis conciliis, id est, Gallicis, Germanicis, Francicis, deinde Hispanicis & antiquioribus Græcis & Africanis exempla seligere, quibus ostendi possit Reges factis de religione Synodis, interfuisse & præfuisse; si non ipsos, at certe eorum legatos, præsentibus etiam Romanorum pontificum legatis: atque iam hinc ordimur. celebre dictum est, & omnibus Romanæ Legis, solidam cognitionem habentibus, in ore frequentissimum, ea nos nostra facere, quibus auctoritatem damus. nec minus notum est, eos qui mandatam jurisdictionem suscipiunt, proprium nihil habere sed eius qui mandavit iurisdictione uti. Et quanquam prætor sit is, qui alienam iurisdictionem exequitur, non tamen, pro suo imperio agere sed eius cuius mandato ius dicit, partibus fungi. præterea vices agentium mos est, sic iudicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates, splendeant mutuato lumine, nitantur viribus alienis, & quædam imago in illis videatur esse veritatis, qui proprii non habent iura fulgoris. Nam & vicaria dignitas, ipso eius nomine, potestatis alienæ, se trahere indicat portionem: & iudicationis Regiæ solet & debet repræsentare reverentiam. Toto hoc ergo tractatu, quo nitimur, ipsos Reges, per se, conciliis interfuisse & præfuisse, ob oculos, ex actis eorum, cunctis ponere ita nos à benevolis lectoribus exaudiri precamur: ut ipsi quoque Reges, vel adfuisse vel præfuisse, Synodis intelligantur, cum per Legatos interfuerunt & præfuerunt; vel cogendarum, Episcopis admonitores, & authores fuerunt.

Clodoveus, qui & *Ludovicus* Romanis, & nostratibus Francis, & Gothis, dictum est *Lodois*, & Cassiodoro *Ludis*, veneranda Christianorum fide, Francorum primus munivit imperium: & ab ipso sacro fonte, pene adhuc recens: & albis cælestibus candens, omnes ditionis suæ quotquot erant, probatos Episcopos, sive ii Mitropolitæ, sive Suffragatores, & secundæ notæ, sacerdotes forent, Regiis epistolis Aureliam accersivit: in unumque vocatis, & coactis conventum, titulos ipse præscripsit: quibus definitiones suas subscriberent, non de prophanis negotiis, sed de religionis catholicæ, & gloriosæ fidei cultu. his enim stimulis, Regios jussus expressos, ipsi suis epistolis testantur Episcopi. Qui etiam Regiæ potestatis ampliore testimonio, quæ statuerunt ab ipso Rege comprobari, & tanti regis consensu, ac domini maioris auctoritate servanda, sententiæ suæ accessione, deprecati sunt. In Episcopis jussu Regio convenientibus, non invitam, vel extortam obedientiam, sed cælitus mandatam, ad testimonium Regiæ sublimitatis collige. Hinc enim scriptum est, *subjecti estote Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei:* in Rege autem iubente sinister interpres, juris alieni quoddam furtum, ne suspiceris: sed iustam Regii iuris executionem, ipsis invocatis Episcopis testibus, pronus adora, qui rescribentes eidem Clodoveo, veri & obsequiosi Episcopi, profitentur se in unum colligi iussos, à rege religionis catholicæ cultu, & gloriosæ fidei cura, excitato, quin & in eo, sacerdotalis mentis affectum veri interpretes agnoscunt, his propè testimoniis ex Rege sacerdotem facientes, sed & si dignabere, ad istorum quæ scribimus recognitionem, aliquando vacans, Synodi ipsius Aureliensis primæ, commentarios evolvere: vel nondum cognitum disces, vel agnitum, memo-

memoriæ tenacius figes, in ipsa Regiæ epistolæ subscriptione, ipsis etiam Episcopis Papæ nomen adscribi, omnibus tum sacerdotibus commune, sed seculi sequentis infelicitate, ne dicam, socordia, dum sinuntur omnia ambitioni licere, ita uni Episcopo peculiare factum, ut si quis id, vel nudis cogitationibus adtrectet: mox, nocentissimus sacræ Maiestatis reus, sacris omnibus excidat. Sed & habet illa epistola aliquid augustius, & tanti Regis animosissima & constantissima fide dignius, nempe, quod omnes à se vocatos Episcopos, ipse profitetur Apostolica sede dignissimos: ut hinc velle visus sit edicere, (& certè verè edixerit.) non illos tantum Episcopales thronos esse & vocari Apostolicos, qui fide, religione, doctrina, sint Apostolorum constituti, nempe Romanum, Jerosolymitanum, Antiochenum, Thessalonicensem, Philippensem, Colocensem, Ephesium, Galatum, sed & alios, qui à Vicariis & Apostolorum discipulis Doctoribus, ad agnitionem veritatis venerunt, esse quoque tam sancti nominis participes. Rem enim, (ut veritas exigit) exactè perpendentibus, quid aliud est Ecclesia, in numerosas sortes, ad ministerii felicitatem dispertita, quam unus Domini nostri Jesv-Christi, & eius amicorum Apostolorum thalamus? quæ proinde, & esse & dici meritò debet tota & in singulis partibus, Christiana & Apostolica Ecclesia, sive sedes: ut & hinc quoque certissima definitione statuatur, eos esse fures, & prophani altaris seditiosos excitatores, qui sedis Apostolicæ parricidales prædones, rem & actum sacri nominis sibi solis, per sacrilegium insolens, eripere volentes, aliis eiusdem functionis participibus abducunt. Hactenus de epistolis Regia & Episcopali eiusdem Synodi nobis scriptum sit, statim ad aliam nominis eiusdem progressuris: hoc tamen, ne excidat, quia huius seculi reprimendæ superbiæ, monitore spiritu sancto, scriptum est, ante adnotaio, esse, scilicet vetitum sexto illius concilii capite, *ut nullus secularium ad clericatus officium præsumat accedere: nisi cum Regis jussione, aut cum judicis voluntate.* Solent vel natis jam morbis ad curationem, vel nascituris ad aversionem, parari remedia ex regulis & institutionibus medicorum. Spiritus ergo Sanctus summe solers animarum medicus, in sanctis illis Episcopis, iam tunc videns aliquos, numero satis magno, & seculo posteriore grassante licentia, exorituros longe numerosiore, qui ad excutiendas, quæ iure divino & Regio, solent popularibus indici functionum necessitates, otiosæ quodam libertatis morbo contaminati, clerici fieri vellent, & in hoc liberum & immune clericorum consortium, clam subrepere ad fraudem tributorum & vectigalium: vetuit, ne ad hoc officii genus liceret accedere, nisi vel Regis jussione, vel iudicis voluntate, quæ sua essent, (si vellent) liberaliter remissurorum. Servatam par est credere longo tempore constitutionem, magno regis, maiore regni, maximo Ecclesiæ fructu & commodo Regis, cum illi per hanc immoderatam immunitatem sua non minuerentur tributa, vectigalia, & operæ Exercitales, regni. cum hæc levius expedirentur imperata, toto corpore munera subeunte, nullis per immunitatis largitatem subductis. Ecclesiæ ne tantus adaugeretur, & adcresceret clericorum numerus, ut jam populo maior, sua numerositate laboraret & vilesceret, & fieret ad executionem maledicti prophetici, sacerdos sicut populus, & ociis clericatus beatæ immunitatis dilatatus, impinguatus, incrassatus, recalcitraret: quod nos, in quos fines seculorum devenerunt, non invidentes ordini, sed indolentes ejus depravationi, maximo Ecclesiæ, Regis, Regnique detrimento vidimus, & prolixius, visuri sumus, si non excitetur Christianissimus Rex, ad autorem sui generis Clodovæum, & hauriens ex eiusdem sancti spiritus fontibus, Christianam audaciam, redundanti clero, metas ponat, tam necessaria restitutione renovata, statuens, ut qui jam facti sunt clerici, sic perstent, novi autem recentesque nulli clericentur, nisi sua iussione, & iudicum suorum voluntate, testimonio Episcoporum ante probati, & tantundem de suis facultatibus, fisco adducentes, & subsignantes, quantum tota vita pensitare poterant. Et hoc Honorii & Maioriani Augustorum Romanorum exemplo, qui talibus clericalem redundantiam frenis luxuriantem coercuerunt. Et quia multorum seculorum mos est, serias res annulis ad posteritatem obsignata mittere, annulum nobis huic adplicaturis parti succurrit Ecclesia iam tum morbo secularis superbiæ laborante, Episcopos suas epistolas solitos annulis obsignare, ut hinc clareat solennes & quodammodo sacros ad honoris fulgorem, Episcopalibus digitis impositos, non esse solius spiritualis cum Ecclesia sua coniugii indices, sed & ad testimonium rerum datos. Collige & tu quisque Tholosas es, metropoliticum nomen, nobilissimæ Tholosæ esse multo antiquius Johannis secundi Papæ temporibus, qui non tantæ civitati dedit, sed reddidit, nominis eius insigne, annosiore temporis situ obsoletum. Nam & actis illius concilii subscribit Leontius Tholosanus metropolita. secunda Synodus Aurelianensis, in ipso actorum limine, profitetur *ex præceptione gloriosissimorum regum, de observatione Legis se tractaturum, convenisse*: ut hinc fides constet, solenne tum fuisse, morisque receptissimi, conventus de observatione legis catholicæ disceptaturos, nunquam nisi regio iussu convocatos. Ne autem de tacitis Regum nominibus ignorantiæ nubes offendatur, constat ex eiusdem Synodi subscriptionibus eam convenisse, *nono Calend. Iulias, anno vigesimo secundo Domini Childeberti Regis*, qui fuit unus ex præcedentis Clodovæi filiis, cui & in partem regni suffectus est, divisione totius regni in Tetrarchias facta, vel nondum nata, vel certè neglecta lege, quæ vel est vel fingitur, *Salica*, de solito primogeniti in regno primatu, nullis in partem regni consortibus admissis. Anno quoque regni eiusdem Childeberti Regis *ejusdem* vicesimo sexto, convenit & aliud Aureliam synodale concilium, ordine & numero tertium, cuius conventus patres, duodecima sua definitione, agnoverunt Regium de rebus Ecclesiasticis, esse quoque iudicium. Et præterea legibus Regiis, quas de rerum præscriptionibus dictaverunt anterioris temporis principes, suum locum in omnibus Ecclesiasticis ne-

gotiis illa ætate fuisse. Iidem quoque Episcopi, cum Judæis, à die cœnæ Domini, usq; in secundam sabathi, in Pascha, hoc est, ipso toto quatriduo, procedere inter Christianos, neq; Catholicis populis se ullo loco, vel quacunque occasione, miscere præsumant, sancta interminatione vetant: Item, *cum Iudices civitatum vel locorum, si Hæreticum aut Bonosiacum vel cujuslibet alterius hæresis sacerdotem, quamcunque personam de Catholicis rebaptisasse cognoverint, quia* (inquiunt) *Reges non constat habere Catholicos, non statim adstrinxerint, & ad regis fidem propterea distringuendos adduxerint, annum excommunicant, & abstinent*; propè fidem est, ætate eorundem Clodovæi filiorum Regum Synodum quoque hanc, jussu eorum convenisse. Ex qua quoque hoc memorandū colligitur, Reges scilicet, jure suo, tanquam in hoc Dei ministros, esse hæreseon & hæreticorum cognitionales judices, & justos disceptatores, quibus ad istius jurisdictionis facilitatem judices civitatum & locorum subserviunt. Quinti quoque Aurelianensis concilii, titularia inscriptio præfert ejus Synodi patres huc convenisse, *mandatis & præceptis ejusdem Childeberti Regis clementissimi.* (Hæc est Episcopalis acclamatio) *Principis, triumphorum titulis invictissimi, sacræ fidei amatoris, & Christianæ religionis studiosi.* Ne autem ambitiosulus aliquis, principatus in Ecclesia Regii solidati, quid aut adroderet aut decerperet, in arctum quoddam cuiusdam partis, universalem cogens manus scribæ velociter scribentis, id est, spiritus sancti jam inde sacrilegium prævertens interpretem, posterioribus olim seculis dicturum, Regibus præter congregationem nihil in Ecclesiasticis licere conventibus, in ipso actorum ejusdem concilii limine, cœlestem præscripsit sententiam. *Ad divinam* (inquit) *gratiam referendum est, cum vota Principum concordant animis sacerdotum.* Audis Regum vota præscribi, sacerdotalem concordiam subscribi? ut Regis solo Deo minoris, pronus in sacerdotii quocunque ad pietatem consensu & consessu, veneris apicem, & tantæ rei Deum (qui habitare facit unius moris in Ecclesiæ domo) profitearis artificem. Sed ex Episcopali calamo, præsule sancto spiritu, ad normam posterorum, pro disciplina ordinis Ecclesiastici, dictatas ibidem sententias, leges noveris esse Regias. Et cum decima illius sacræ Synodi constitutione sacerdotii venalitatem præmiis, veluti pecuniis comparatam, exauctoratione plecti, jussumq; ei, cui consensu cleri ac plebis ad Episcopatum lecto, regia subscripserit voluntas, episcopalis manus imponi dignitatis, legeris, ambigere desinas, an Episcopalibus Synodis atq; ipsis adeo Episcopis (quibus in agmen sacrum convenientibus, Synodi fiunt,) sublimiores, id est, Regiæ anteferendæ sint potestates, quas earū eorumque tam ex imperio commeatuque conveniendi, quam ex lecti Episcopi probatione, certissimos agnoveris authores: In hoc quoque cōventu (quod citra crimē omitti nō potest) videmus Regis Childeberti & Ultrothæ Serenissimæ ejus conjugis ad Xenodochii perennitatem constitutioni subscribentes Episcopos, & quia iam morbus ambitionis, depravatos Episcopos in ardorem cuncta sibi rapiendi concitaverat, Legem meliores Episcopi (qui tum convenerant) de facto Principis, ad cuius exemplum, totus orbis subditus componendus est. Metas ambitioni determinantes, fixerunt ne futurus Ludunensis Episcopus ubi ad exceptionem peregrinorum, tam pius excitabatur locus, ex episcopalibus titulis, ipsum locū resque ad eius instructū, Regia liberalitate, delegatas, sibi addiceret, & Regiæ potestati & posteritati detraheret. *Permansura*, inquiunt, *authoritate decernimus, regalis institutionis ordinem, de condito Lugdunensi Xenodochio, Domino inspirante, manuū nostrarum subscriptione firmantes, ut quod præfato Xenodochio aut per Regum obligationē, aut per quorumcūq; fideliū eleemosynam, collatum aut conferendum est in quibuscunque rebus atque corporibus, nihil exinde ad se, quolibet tempore Antistes Ecclesiæ Lugdunensis revocet, aut ad jus Ecclesiæ transferat: ut succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes, non solū de facultate Xenodochii ipsius, aut de consuetudine vel institutione nihil minuant, sed dent operam, qualiter res vel ipsius stabilitas in nullam partem, detrimentum aut diminutionē aliquam patiatur, providentes ut præpositi semper strenui ac Deum timentes decedentibus substituantur, & cura ægrotantium, numerus & exceptio peregrinorum secundum indictam Legibus Regiis institutionem, inviolabili atq; jugi semper stabilitate permaneat. Si quis autem quolibet tempore constitutionem sacrilegus & improbus præsumptor nostram obvius eludere tentaverit, aliquidq; de consuetudine vel facultate Xenodochii fraudaverit, ut Xenodochium, (quod Deus avertat) esse desinat, ut necator pauperum, interminabili anathemate feriatur.* Cum ergo latas, in conventibus Ecclesiasticis, jussu regio convenientibus leges, regias esse constituerimus, tantò sanctiores, quantò maius est habere subscriptores Episcopos, quam populares suffragatores, nonne palam est, etiam regibus licere, in re pietati & proinde ecclesiæ maximè peculiari, ne dum propria, i. Xenodochiis legem figere, cui ne suus quidem episcopus audeat obviare, & hinc aliquid, in alios titulos transcribere, vel pietate forsan æquales, vel majores? Et jure certè occursum est Diœcesanæ licentiæ, Ecclesia tum sanctiore & integriore, ne per fucum melioris operis, res in sumptus peregrinorum, sanctione perpetua, destinatæ, non jam Xenodochii essent, sed Episcopi, tituli alterius mendacio, rem suam curantis, & in alieno testamento sibi quid adscribentis. puto quod Ecclesia Lugdunensis Bernardi Castigatissimi, eruditissimi, & sanctissimi monachi, nobilis elogio, quod Apostolicarum traditionum semper tenacissima, & nullis unquam, sibi dispar inconstantiæ motibus Ecclesia (inquam) plena judicii, diu summa religione, sanctissimam servaverit constitutionem. Sed quia naturali quodam morbo, rebus bene constitutis, per diuturnitatem, vel posterioris seculi depravationem, nativus ordo deciditur, & alienus inducitur, exigit à me quam regio culmini debeo, fides, ut Regem meum, cui à Deo creditus sum, & à quo totus pendeo, ne quod dici solet regalibus suis aliquid ipse per Actorum suorum supinitatem detrahi sinat, & antistitem Lugdunensem, admoneam, ne laqueis anathematis horrendi circumplexus, de Xenodochia, id est, peregrinaria, suam (quod intolerabile est, usitatissimum tamen.) faciat, aut quod est improbius,

dum vel

dum vel sua non curant, vel nesciunt Reges, vel in mulionum mercedes, vel deterioris notæ ministeriorum, devolvat. Certus Principem non ægre laturum, servi recta monentis officium, & antistitem Lugdunensem, supra natalium splendorem, religionis & pietatis dotibus cultissimum, non dedignaturum præsessoris sui, nomine & veritate sacerdotis, qui tantæ Synodo, & tam piæ constitutioni, & præsens adfuit, & subscripsit, auctoritatem. Et præterea spes est, qui mos est verè, (qualis est) illustribus, ampliora (si exegerit occasio) præstiturum, nempe, ut eiusdem sacerdotis solium dignus hæres insideat, & mentem exhibeat, curaturum ex tanti Regis, & tantorum Episcoporum lege, ne Lugdunensis Archidiaconus suo desit officio; quinimo sedulus operam det Laurentinum quendam nostro seculo restituens; insignem sacris martyrii & fidelissimæ dispensationis titulis, Ecclesiæ Romanæ Archidiaconum; singulis diebus Dominicis, ut necessitas vinctorum (secundum præceptum divinum) misericorditer sublevetur, pro quibuscunque tandem illi culpis, carceribus inclusi fuerint, competens victus de domo Ecclesiæ tribuatur. Et certè par est, tantam Ecclesiam (de Lugdunensi sermo est.) antiquissimo primatus honore, totis probatis liberis testatissimo, in hanc rem Lugdunensis primæ, secundæ, tertiæ, id est, sibi Lugduno, Rhotomago, Turonibus, & Senoniæ Lugdunensi ducem fore, ut deinde in totas Gallias restitutionem, tam pii, tamque necessarii operis, inferni prædonis iniquitate, vel fraudatam, vel obliteratam, vel ereptam, fœlici propagatione exporrigat, & sarciat.

Migraturis ergo tandem nobis Aurelia, & in aliis quoque Synodis nostratum civitatum, Regia jura scrutaturis, tantum super est, mitem & sincerum lectorem admonere, quanquam totis iis Aureliorum Synodis, ipsi per se Reges non interfuerint, tantundem tamen præstitisse, vel epistolis vel imperio collectionis. Si enim ex Evangelicis litteris, qui cum Deo colligunt ad authorem Deum collecta grati & officiosi collectores referre debent, à quo bonorum operum natales, progressus atque termini sunt & manant, quomodo autorem Synodorum inficiari possumus Regem, quibus ipse & Dux & autor, colligendus fuerit? Bis tantum Parisios à nostratibus Episcopis conventum est. Nam totidem Parisinæ tantum Synodi typis impressæ circumferuntur. Ex quibus posterior tantum nobis usui futura est, seposita & interim dilata in aliam necessariam operam priore. In hanc ergo posteriorẽ convenientes aliquot, cum suffragatoribus suis episcopis, Metropolitæ, Sabaudus Arelatensis, Constitutus Senonensis, Isichius Viennensis, Nicetius Treverensis, invitante, & proinde authorante eodem Childeberto Rege, Saphoracum Episcopum Parisinum, per peccandi cæcitatem in præcipitia reatus lapsum, ne cæcus cœcorum dux persisteret, gradu Episcopali dimoverunt, & claustris monasterialibus jam addictum probaverunt, & divina regiaque authoritate, in locum vacantem, sufficiendi alterius Episcopi, Metropolitæ Senonensi, ad quem ordinatio pertinebat, potestatem fecerunt. Quale est & quanto dignum miraculo, Regiæ civitatis Episcopum, quadam Regis manu, in Episcopis huc ejus jussu cōvenientibus præsidentis, Episcopum solio deturbari, & ad hoc culmen, viam alii præstrui? Nonne & hic sublimiorem potestatem, id est, Regiam, divino jure, sua videmus exequentem? Ariberto gloriosissimo Francorũ Rege, Turonibus collectæ metropolitanæ, prætextatus Rothomagensis, & Fœlix Bituricensis, cum aliquot ex suffraganeis Episcopis, *conivente eodẽ Rege, se in unum convenisse* profitentur, subjudicantes inconniventia, per quam utraque sursum deorsumque concilia pene junguntur, corporis Ecclesiastici concordiam, in quo, velut in humano corpore, nonne monstrũ esset, si caput (regia sublimitas) in pedes dimitteretur, & pedes in culmen capitis, insano delirio, unde spectatum admissi risum continere non possent amici, subrigeretur? Hinc quoque ergo necessaria statuendi occasio est, Regem quoq; in Turonico conventu Episcopis fuisse conveniendi & definiendi authorem, nisi in contumeliam divinæ constitutionis, ereptam capiti dignitatem pedibus imprimere, & suprema, detrimento totius ordinis ima facere velimus, reclamante eadem Turonica secunda Synodo.

Guntrannus Franciæ ditionis partiarius Rex, ex solidi regni divisione, inter se & consortes Regiæ potestatis fratres facta, pietatis & religionis studiosissimus, duos (dum in humanis ageret.) cōventus Episcopales, Matisconem (regni sui nobilem civitatem) coëgit. Priori ipse per authoritatem cōgregationis interfuit, socius Metropolitarũ Episcoporum Prisci Lugdunensis, Artemii Senonensis, Euantii Viennensis, Remigii Bituricensis, Sylvestri Bizuntinensis, & aliquot eorum (qui ipsis suffragabantur.) Episcoporum. Ipsi autem bene conscii Regiæ in Ecclesia potestatis, & quantum debetur eius gladio, cuius non est (sacrarum literarum testimonio) frustraneus & ociosus bajulus, septimo definitionum suarum capite, cōspirantibus in unum concordiam sententiis, jam inde, seculi posterioris contrariam & plenam temeritatis licentiam subodorantes, edixerunt *secularem judicẽ esse reis clericis, homicidiorum, furtorũ, aut maleficiorum, proprium, germanum, verum suum & legitimum disceptatorẽ.* In homicidio, omnium hominum cædem, quomodocunque, quibuscunque artibus, dolis, ingeniis, in parentibus, filiis, liberis, servis, ministerio divino dicatis, popularibus clam vel palam, factam complectentes: in Furto, sacrilegia, prædas, rapinas, & famosorum huiusmodi peccatorum nomina cōcludentes: in malefico venenorum scelera, carmina ad pelliciendas alienas segetes, & animalium excidium, designantes: quæ legem bene Docti, divinitus id sancientem, vindice gladio coercenda noverant. Sed & ipsi regiæ dignitatis veri & officiosi professores, dum Childeberti Regis Leges aliquot diebus Judæis publico interdicentes, & sacerdotibus suũ honorem, ab alterius professionis hominibus equis desiliendo, capite detegendo, via cedendo proscribentes, agnoscunt: quid aliud quam hæc iuris regii, nō unde, unde sed cœlitus, esse confessi sunt? posteriore Synodo Matisconensi Metropolitis eodem Prisco Lugdunensi, Bertechranno Burdegalensi, Emerito Ebredunensi, prætextato Rhotomagensi, Sylvestro Bizon-

tinensi, Sulpitio Bituricensi, & aliquot ex eorum provincialibus coepiscopis, & missis absentium episcoporum subsignantibus, & id Regii principatus esse ultro, (ut par erat) professis, idem Guntrannus Rex partis Francorum publico edicto potestatem episcopalem vocat *paternam*, ut in Ecclesiæ suæ filiis, quidam patres carnales in domo sua liberis, citra fasces, gladii minas & efficaciam, vim potius exerceant verborum, quam verberum, minores regia potestate, cuius est (exigentibus culpis) non verba tantum, sed & adhibere verbera, non tantū terrere sed gente, domo, patria, facultatibus, noxios absterrere, addens idem Rex, *si obstinati peccatores, Episcopos monitores neglexerint insolentes, juxta quod conditio causarum, aut excessus exegerit personarum, alios severitate canonica corrigendos, alios vinculorum pœna percellendos, ut equitatis in omnibus omnium ordinum hominibus, vigore servato, distringat legalis ultio Iudicium, quos non corrigit canonica prædicatio sacerdotum.* Quin etiam sancit *clericorum transgressiones, quantò illis pro divino amore reverentia major impenditur, tanto acriore vindicatione plectendas.* præterea, quod est divinæ propè potestati par) decernit idem Princeps agente & impellente (ut dignum est credere) spiritu sancto, ut *in omnibus diebus Dominicis, in quibus sanctæ resurrectionis mysterium veneramur, vel in quibuscunque reliquis solennitatibus, quando ex more ad veneranda templorum oracula, universa plebis conjunctio, devotionis congregatur studio, præter alimentarias causas, omnes ab omni omnino corporali opere suspendi, nec ullum litibus & jurgiis locum fore*, subjungens omnium episcoporum consensu suæ solicitudinis fore, socio Metropolita Lugdunensi, conventibus Synodicis locum definire, magno & insigni regiæ in Synodalibus conventibus potestatis testimonio, terminumque Edicto talem imponens. *Cuncta ergo* (inquit) *quæ hujus edicti tenore decrevimus, perpetualiter volumus custodiri, quia in sancta Synodo Matisconensi, hæc omnia, sicut nostis;* (ad Episcopos sermo est) *studuimus definire, præsenti authoritate vulgamus.* Rex ergo legibus suis, diem alio die religiosiorum facit, sua & judicium suorum potestate, passim omnes omnis ordinis homines, sibi à Deo creditos, Sacerdotes, Nobiles, Vulgares, devios ad officiorum viam retrahit, reos obstinatos, amplius percellit, clericos homicidii, furti maleficiorumque reos discutit, & plectit, & conventibus tandem Synodicis, locum disponit & præfinit, nobili in Ecclesia, (ultra quam vix ulla est augustior) potestate.

Proximum matisconibus nos invitat oppidum cabilo, & ipsum magno Episcoporum conventu, ætate ejusdem Clodovæi nobile, ut & in sententiis eiusdem, regem ipsum, quis & quantus in *Ecclesia* sit, exploremus. Limen ipsum tanti consessus pulsantibus, & obvia fit prima sententia Ganderici Lugdunensis, Armentarii Senonensis, Donati Bizuntinensis, Ulfolendi Bituricensis Metropolitarum, & subscribentium sibi aliquot Episcoporum, agnoscentium Ordinatorem & Evocatorem Clodovæum Regem, Zelo religionis, & orthodoxæ fidei provocatum: cujus & in epistola totius conventus, ad Theodorum (forte Arelatensem Episcoporum) qui vocatus, consulto per contumaciam defuerat, profitentur omnes Episcopi se præceptis Cabilonem convenisse, ut ex his colligatur, fuisse tum communem sensum, nullas fuisse Synodales legitimas congregationes, si deesset vel evocatio, vel regia præceptio. Quin & hic non negligenter prætergrediendum est, quod super admissum jam olim in Ecclesia pœnitentiæ fructum, recenti decreto, & nunquam antea Gallis Episcopis tentato, nova introducitur agnoscentorum, evulgandorum, confitendorumque peccatorum forma, Ecclesiis ante Gallicis, vel omnino nulla, vel rarissima, vel (quod proclivius credere est) incognita, per quam reus singula peccata, ultro, quasi indicem ex tabula legens, intimis contaminatæ conscientiæ recessibus & latebris, per linguam & verbum evolvat, pandat, exponat palam, & quasi numeret sacerdoti, qui velut indicator & præmonstrator, quo quæq; peccata pœnitentiæ modo, qua formula plectantur & eluantur, præsignificet, indicet & præmonstret, ut hinc (quisquis es industrius & strenuus lector) agnoscis confessionem huiusmodi, temporibus Apostolicis esse nuperiorem, quod ex alia Synodo Cabilonensi (cum huc ventum fuerit) adnotabitur exactius, hoc tamen prædicto, confessionem (ut videtur,) auricularìam tum universos sacerdotes, (qui Synodo intererant) nullo exemplo, neque re satis expensa recepisse.

Theodoberto quoque rege gloriosissimo piissimoque ejusdem Clodovæi per Theodoricum filiū nepote, Aruernum convenit alia Synodus, quæ in ipsa actorum suorum fronte, authorem & mandatorem suæ congregationis regem profitetur, in tradita per manus fide & religione perstans, admittente, literis divinis impellentibus, Regiam sublimitatem, vel per congregationis facultatem, vel evocationem vel præceptionem, vel per se, vel per legatos, epistolas, Synodis, & adesse posse, vel debere.

Carlomanus uno propè atque altero seculo, quos recensuimus, principibus, recentior, languente jam regum Francorum fide & fortitudine, solo regis titulo, ejus ævi rege minor, cætera Rex, non tamen universalis, sed ejus regni Francici portionis, quæ Austrasia veteribus Francorum annalibus, i. Orientalis Francia dicitur, frater Pipini, filius Caroli, vulgò Martelli, anno ab incarnatione Christi, septingentesimo quadragesimosecundo, undecimo Cal. Martias, adhibitis in consilium servis Dei, & Optimatibus Regni sui, Synodum congregavit, ex Episc. Bonifacio, Burcardo, Reginfrido, Guntario, Witebaldo, Dadano, & Edano, *consilium daturis, quomodo Lex Dei, & Ecclesiastica religio, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruerat, recuperetur*, (& quod mirere magis, quanquam res nota, vel quæ nota esse debet, nullum miraculo relinquat locum) idem refert Carlomanus, non obnitente sed agnoscente concilio sacerdotum & Optimatum suorum, singulis civitatibus regni sui singulos Episc. constituisse, & illis eundem Bonifacium Archiepiscopum super imposuisse, qui tum *Missus*, i. legatus erat *sancti Petri*, id est, Sedis Apostolicæ Romanæ. Præterea recenset statuisse Synodum anniversariam, singulis suo jussu congregandum, *ut nobis* (ait) *præsentibus Canonum decreta, & Ecclesiæ jura restauren-*

restaurentur, & Religio Christiana emendetur, & fraudatis Ecclesiis pecunia repræsententur. Quin etiam narrat falsos presbyteros, adulteros, & fornicatores Diaconos, & clericos Ecclesiis eleminasse, gradibusque pulsos, ad publicam pœnitentiam adegisse. Sed & præcepisse indicat ut (secundum canones) *unusquisq; Episcopus admonente Graphione* (quem alia Francorum monumenta, *Comitem & judicem* vocant) *qui & defensor est Ecclesiæ, populus Dei paganias non faciat.* Hæc exactius appensa, produnt æquis interpretibus, Principem illum summa suæ potestatis cognitione claruisse, nempe se eum fore, quem sibi à Deo creditæ gentes, ut sublimiorem potestatem agnoscerent, cui liceret accire Regni sui Episcopos in unum conventum, non ad leves vel ludicras res, sed ad instaurationem religionis, per injuriam anteriorum Principum obliteratæ, cui etiam jus esset, singulis civitatibus singulos Episcopos præficere, & illis ministerii summum Doctorem præponere Archiepiscopum, cui item potestas esset non aliunde emendicata, sed ab ipso cœlo data, collapsa Ecclesiæ jura instaurare, depravatum Christianismum emendare, & fraudes Ecclesiis in pecunia, id est, in qualicunque re factas, sarcire, & petulantes veneria, vel alia lascivia, clericos cujuscunq; ordinis, exauthorare & gradu deturbare, Episcopisque, quibus officiū est aversos verbis ad officiū reducere, (quoniam quid amplius nō licet,) addere comites, & Iudices, qui neglectores verborum, ad officium compellerent asperitate verborū. Ad summum tandem credidit idem Princeps suæ functionis esse, ne idololatria principali (ut ait Tertull.) Generis humani crimine populus suus in contumeliam creatoris inficeretur. & hic vacat subtiliter quærere, an princeps, cujus in Ecclesia tanta sunt officia, Synodis præesse, ipsis adesse & in eis summo & principe loco sedere debeat.

Præfari possum, quod pluribus in humiliore negotio familiare fuit, majus me opus movere, & ordinem rerum mihi nasci majorem. Ad Carolum n. Francorum Regem, eundemque Romanorum Imperatorem, ventum est, magnitudine & rerum gestarum fœlicitate, prærepta ferme omnibus, & anterioribus & posterioribus gloria, sine pari, propeq; solū, præterea pietatis & religionis studio summos æquantem. Cui quantò animus in res divinas fuit propensior, tantò in illis priorum principum incuria deformatis cura impensior componendis. Ejus ergo jussu fraternitatis Episcopalis cætus Arelatum fuit adunatus, lectis in hanc curam legatis efficacissimis Iohanne Arelatensi, & Nebridio Narbonensi Archiepiscopis. Qui cum emendatione digna perspexissent, quam brevissimè fieri potuit adnotata, eidem Imperatori præsentanda decreverunt, ut si quid esset ibi minus, ejus prudentia suppleretur, & si quid secus quam ratio habet, occurrisset, ejus judicio emendaretur, & si quid rationabiliter taxatum esset, ejus adjutorio, opitulante divina clementia, perficeretur. In Carolo ergò jubente, sublimitatis Regiæ culmen cœlitus manans agnosce, in Episcopis jubente parentibus, obsequi veri & officiosi fidem, quæ jubet talem in Regibus honorari potestatem, in Legatis, propone tibi principis imaginem per illos Synodo præsidentem, in oblatione ad supplendum, emendandum & perficiendum, sub signa concilii veram confessionem, profitentis hæc omnia penes Imperatorem Dei constituentis Imperio fuisse. Cui quoque jus sit vi, potentia & Regia manu definita complere, ut hinc decretorum Synodicorum principes, non inficieris executores. Observes præterea (hoc ævo) Chrismati locum suum pro genere sacramenti nullum tamen authorem præferentis in Ecclesia fuisse. Arelatensi successit Synodus Turonica, in quam collectorum Episcoporum hæc vera professio est. *Quantū piissimi Imperatoris nostri excellens animus divina sapientiæ fulgore sit irradiatus, ad gubernandū præsentiū rerū statum, ipsius imperii sibi à Deo dati liquidò testantur negotia, quæ quanta sint industria administrata, prudētia ordinata, facilè vel ex eo præcipuè perspici potest, quod hic toto animo invigilat, investigādo, quæ ad pietatē & veram religionē pertinent. His igitur intentus pios ac religiosos Dei sacerdotes, Ecclesiæ gubernacula, in regno sibi divina largitate collato tenētes, saluberrimis exhortationibus admonuit, ut sibi cōmissos verbis & exemplis regerent, quæ Turonis congregati pro parvitate nostra, quæ secundum Canonicam regulam emendatione indigent, distinctè per capitula adnotavimus Serenissimo Imperatori ostendenda.* Item ejusdem generis Epilogus, subscribentium hæc in conventu suo à se in hunc modum ventilata, quæ vel stent, vel cadant ejusdem piissimi Principis judicio. In hac iterum Synodo pœnitentiæ quæstio discussa est, qualiter hominibus ultra delicta sua profitentibus tempus abstinendi, & à communione Christiani cætus interim desinendi, præscriberetur, quoniam variè ab aliquibus Sacerdotibus, & indiscretè hæc judicia proferrentur. Ideoq; necessarium videri, consultis ad sacrum Palatium congregandis Episcopis, hinc aliquid certa constitutione, definiri & statui, & cujus antiquorum *liber Pœnitentialis*, potissimum sequendus sit, ut & hinc quoq; certa figatur regula, pro Regiæ in Ecclesia potestatis testimonio, in *sacro Palatio*, id est, Principis domo, quæri posse de pœnitentiæ ratione, rarò & insigni sanctæ Ecclesiæ bono, & huic rei quis potissimum sit è pœnitentialibus antiquorum libellis admittendus, libellis (inquam) quibus prisca sedulitas, singulis culpis, suas pœnas inscripsit. Sed ex hoc congregatis in illa Synodo Episcopis, incitatore & authore serenissimo Principe, convenit, quod tamen præsentis ætatis (irato cœlo) non probat Ecclesia, ut quilibet Episcopus, habeat homilias continentes necessarias admonitiones, quibus subjecti erudiantur, prout capere possint, de fide catholica, de perpetua retributione bonorum, æterna damnatione malorum, resurrectione futura, ultimo judicio, quibus operibus promerenda sit beata vita, & quibus excludenda, & ut easdem homilias, quisq; apertè transferre studeat in rusticam Romanam linguam, aut Theotiscam, quò facilius intelligere possint, quæ dicuntur, sed hanc (ut dictum est) fœlicitatem seculis nostris invidet Episcopalis insolentia, volens ipsa in cellam Domini vinariam, id est, sacrarum literarum libros, per claves sibi creditas, id est,

linguarum cognitionem, & concionum publicam libertatem, introire sola; & illam populis idiotis & vernaculæ tantùm linguæ sciis, sua cuique lingua vulgatam, incendiis, bonorum prædis, exiliis, cædibus prohibendo præcludere, eos qui hæc vel auderent, vel possent absterrendo. Est & in Cabilonensi consilio Regiæ in Ecclesia dignitatis & potestatis sublimæ testimonium, professione Epis. & Abbatum totius Galliæ Lugdunensis subsignatum, qui quæcunq; adnotaverunt, ad sacratissimum Imperatorem nempè Carolum, referunt, *minus quidẽ plena, per sapientiam ejus plenam supplenda, & rationabilia confirmanda*, ultro agnoscentes quodam eius Synodi capite sibi Episc. & regiis Comitibus post Imperialis apicis dignitatem, populi Dei creditam gubernationem, ut summus & primus in hoc ministerio gradus, penes Regem sit, ipsis post illum secundis, & quoniam huic quoque Cabilonensi secundæ Synodo, jugo penè intolerabili, visum est, fœdos impuræ conscientiæ recessus sacerdotibus reis & ipsis hominibus, nulla Dei lege, prodendos, replicata est, tum de hujusmodi re disputatio & in hoc cõcordiæ termino, tandem quievit piæ contentionis altercatio, quosdam, scilicet, solummodo Deo confitenda esse peccata dicere, quosdã verò sacerdotib. etiam profitenda esse percensere, quod utrunq; non sine magno fructu intra sanctam fieri Ecclesiam docent Episco. patres. Ita duntaxat, *ut & Deo qui remissor est peccatorũ, confiteamur peccata nostra, & cũ David dicamus, Delictum meum cognitũ tibi feci, & injustitiã meam non abscondi; dixi, Confiteor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et secundum institutionem Apostoli, confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicẽ, ut salvemur. Confessio itaq; quæ Deo fit, purgat peccata, ea verò quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgẽtur peccata.* unde colligere licet, primum quidem illa ætate solitos esse Christianos sua sacerdotibus peccata retegere, non ut hinc ipsa sibi parci & remitti fiderent, jam per factam Deo eorum confessionem, condonata sed ut per hoc disciplinæ genus docerentur qualiter præscriptis per antiquos Canones pœnis, diluerentur. Non ergo remittebant auditores confessionis, professa peccata: quid n. (amabo) opus erat otioso labore purgari jam purgata, & condonari remissa? Vimque quibusdam pœnis exterioribus, eorumque eluendorum tribuere, summa Dei contumelia, solius omnium peccatorum sanguine, in hoc impenso, dilutoris & remissoris? Sed & hanc politiam geminandæ confessionis, si quis (suam antiquitati reverentiam servando) nolit obliterari, ultro non renitentes, ipsi quoque sacræ vetustatis tenacissimi custodes cedimus, si soli, qui non norunt præscriptas singulis peccatis in canonibus pœnas, ad hoc se tantum prodere reos adigantur, ut illas pœnas doceantur, & Docti desinant. Cæterum quam superflua & inanis religio est, eum qui quid noverit, id ut discat ad sacerdotem mittere? Qui dum audit & docet scientem peccatorem, vel ingrato labore vexatur, vel alium nescientem fraudat: quod & nosse videntur iidem Episcopi, qui non perenniter vel jugiter hac operatione, i. peccatorum confessione pollicentur professoribus veniam, sed plerunque, ambiguitatis incerto, suum judicium calumniantes, & quodammodo deludentes. Et cum ipsi statuant modum pœnitentiæ, peccata confitentibus vel per antiquorum Canonum præscripta, vel authoritatem sanctarum scripturarum, vel Ecclesiasticam consuetudinem, quæ omnibus patent, imponendum, quæso vana est insolentia eum, qui hæc omnia norit, ad sacerdotem ablegare, vel ad legendos pœnitentiales, libros jam merito eliminatos, qui eorum certi sunt errores, incerti auctores, cogere? postrema eorum est sententia, digna piis Episcopis, nempe cœlesti magisterio formata, qua monent, qui plenius nosse desiderat, quid generaliter, in omnibus, & ab omnibus, sequendum sit, quid vitandum, qualiterve inter sanctam Ecclesiam sit vivendum, sanctarum scripturarum prata præcurrere non desistat.

Hæc agentes tandem ad locum adpulimus, unde partem tituli, quem opellæ huic præscripsimus, sponsionis & memores & debitores, exhibere suspensis longo desiderio lectoribus, queamus, nempè quis sit in Synodis ordo considendi sacerdotibus, Nobilibus, Judicibusque tandemque quis constitutus locus. Hic locus est Magontina Synodus eiusdem Caroli Augusti ætate, frequentissimo cœtu, celebrati. præfantur ibi qui convenerant Episcopi, *convenisse sibi, de communi collegio clericorum & laicorum*, id est, uno Dei populo rei tantæ capaci, tres facere turmas, sicut & fecisse literis mandarunt, narrantes, in prima turma consedisse Episcopos, cum quibusdam notariis, legentes atque tractantes, sanctum Evangelium, Epistolas, & actus Apostolorum, Canones & diversa sanctorum patrum opuscula, pastoralemque librum Gregorii, cum cæteris sacris dogmatibus diligenti studio perquirentes. Unde statum Ecclesiæ Dei, & Christianæ plebis profectum, sinceritate Doctrinæ & exemplis justitiæ inconvulsum, largiente Dei gratia, perficere & conservare possent. In alia autem turma consederunt Abbates, ac probati monachi, regulam sancti Benedicti legentes, atque diligenter tractantes, unde monachorum vitam in meliorem vitam, cum Dei gratia perducere possent. In tertia demum turma sederunt Comites & Judices, in mundanis legibus vulgi justitias perquirentes, omniumque advenientium causas, diligenter examinantes, & quibus poterant modis determinantes. Tandemque supplices, ea quæ paucis capitulis perstrinxerunt, authoritate regia, si pietas ejus esse dignum iudicaverit, expostulant confirmari, & quicquid emendandum erit emendari, ut ita emendata, sibi, cunctæque Christianæ plebi, & posteris proficiant ad vitam, salutem & gloriam sempiternam: Per hoc ingenue profitentes, totas Synodos, eorum ordinem in consensu, sententiis dicendis, & decretis exequendis, atque adeò omnium emendationem, probationem vel improbationem de regiæ sublimitatis arbitrio, pendere. Subit Rhemensis Synodus, ad temporum sancti & fortis illius Imperatoris Caroli felicitatem, par priori, in confessione Regiæ in Ecclesia potestatis, hoc tamen non inconcinne nec abs re amplius addens, hanc ipsam Synodum, ab eodem rege collectam, more priscorum Imperatorum, ut hinc præjudicetur, ipsas quæ convenerint citra regiam voluntatem Synodos, non fuisse legitimum conventum, sed veteris moris (qui pro lege habendus est) prævarica-

variationem & insolentem contemtum. Synodus insuper ad Theodonisvillam sub eodem Principe collecta est, Metropolitarum Coloniensis, Treverensis, Remensis, cum nunciis reliquorum Galliæ, ac Germaniæ Episcoporum, ubi digna severitate, legem in hoc conscripta, sacrilegæ cædes Episcoporum plexæ sunt, & Imperator, & pene omnes Galliæ Principes subscripserunt, singuli singulas facientes cruces, & Ecclesiasticus ordo ratificatorias adclamationes rependit Principibus, ut & hinc pars alia propositionis nostræ sibi constet, & quæstio exoluta sit, quid in conventibus Ecclesiasticis Principes agere debeant, an adesse taciti, an disceptare, & subscribere? Et certè hic & statuerunt, & subscripserunt, mercedem piæ constitutorum gratiarum repensationem per ordinis Ecclesiastici laudes reportando.

Ludovicus superno munere victor Augustus, Carolique patris non impar virtutibus, sed & ipso mansuetudine superior, Imperiique Romani & Francici dignus hæres, Anno incarnationis Dominicæ, octingentesimo decimo sexto ad Aquasgrani palatium generalem sanctumque conventum indixit, & selectis ex omni sacerdotum choro probatissimis, & doctissimis quibusque, suppeditata ubere librorum copia, regularem librum vitæ clericalis professoribus, scribendum curavit, & lectum frequentissimaque Synodo probatum, dignisque præconiis laudatum, Regia sacerdotalique sententia, statuit ab omnibus qui in Canonica professione Domino militant, modis omnibus observandum: hac opera testatum seculis posterioribus relinquens, pietatis & religionis studium, Regiæque sublimitatis in formandis & componendis cleri moribus, suæ pietatis officium, & indicans Regii throni futuris sibi successoribus, ne concessam cælitus Regibus potestatem, sinerent eripi, alioque per mendaciorum fucos transcribi. Ante monuimus (si memoria non fallimur) principibus indicendarum synodorum, sociis Metropolitis, prærogatione cælesti, jus fore, quod nec ipse Ludovicus religiosissimus Imperator, aut prætermisit, aut ignoravit, aut in detrimentum Regiæ in Ecclesia potestatis, vel dolo, vel potentia cujusquam sibi passus est intercipi. Nam anno imperiii regnique decimo sexto, quo quique locorum, quibusque præsidibus sua præceptione convenirent Episcopi, Regia in hanc rem lege lata præscripsit. *Conventus* (inquit) *Episcoporum debent fieri in quatuor locis, i. Maguntia, quo isti Archiepiscopi cum suffraganeis suis convenire debent, Autgarius, Adebaldus, Hetti Bernoinus; Parisi, Archiepiscopi, Ebbo, Ragnouardus, Latramnus, Archiepiscopus Senonis qui fuerit, cum eorum suffraganeis: Lugduni Archiepiscopi Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agarius, cum eorum suffraganeis: Tolosæ, Notho, Bartholomeus, Adelelmus, Aiulfus, cum eorum suffraganeis.* Et quia per juris comunis regulas, vocandarum synodorum provincialium facultas est Archiepiscopis, ne cuiquam non jure suo, sed legum Canonicarum præscripto, tantus Rex, synodos ditionis suæ, suis quasque locis partibus esse videatur, Lector est admonendus, omnes prope synodorum scripturas esse testes, nullas jure convenisse, nisi vel imperante, vel invitante, vel connivente, vel dispensante cujusque regni Principe, & ne in hac quoque parte Jus quoddam peculiare propriumque supra commune omnibus, Francicis Regibus fuisse, aut inficietur ignorans, aut dissimulet sciens, petenda ratio est ejus rei ex alia ejusdem Imperatoris lege, quæ est legum ejus Ecclesiasticarum vigesima quinta, ibi ergo quo quisque Archiepiscoporum loco, Regia legatione fungi debeat, cum præscribitur, & earum quæ supra commemorata sunt civitatum nomina designentur, singulare quid & speciale significatur, eorum scilicet locorū Archiepiscopos esse Regios quoq; legatos, sed in quam rem, & quid regia vice præstituros? Nempe statis & sollennibus synodis attributorum sibi Episcoporū imagine quoq; Regia præfuturos, ne per monstri quandam videlicet deformationē, suum caput desit corpori, id est, suus subditis Princeps, ad Dei (post quem secundus est) conventibus gloriam, rem, sic capitis & membri communem, ut tamen summa sit Principis cura, cæteris, ad oneris levamen, in solicitudinis partem vocatis. Tituli singularis igitur insigni quadam nota, per illam legem civitatibus ibidem descriptis, præficiuntur ad curam rerum Ecclesiasticarum & secularium, duo Principis unius Legati ad indicium Regiæ unius in utraque parte, potestatis, *Vesentioni*, quæ est anterioribus Romanis Maxime Sequanorum, præficiuntur, *Heminus Episcopus loco Bernoini Archiep. & Monegundus Comes*; *Moguntia ejusdem civitatis Archiepiscop. Heistulfus, & Rotbertus comes*; *Treveris, Hetti eorundem Archiepisc. & Adalbertus comes*; *Colonicia Agripinæ, Adalbertus ejusdem Archiepiscopus, & Æmundus, Comes*; *Rhenis Ebbo Achiepiscopus eorum, quando potuerit & quando non licuerit occupato, Chrotadus Episcopus ejus vice, & Gotfridus comes*, eorum tamen functione, ad curarum ministeriiq; facilitatem, intra sex Comitatus Rhemensem, Catalaunensem, Suassionensem, Siluanectensem, Beluacensem & Laudonensem circumscripta. Super quatuor verò reliquos Episc. ad eandē diœcesim Rhemensē pertinentes, i. Nouiomacensem Ambianensē, & Taruanensem, Rangarius Episc. & Beringarius Comes præesse jussi sunt. Senonibus (unde mihi, qui hæc in literas mitto, materna origo est) Ieremias Archiepisc. & Ingobertus Comes; Rothomacho, Willebertus Archiepisc. & Ingobertus Comes; Turono, Landramnus Archiepisc. & Rotberdus comes; Lugduno tandem, Tarentasiæ, Viennæ, Albericus Episc. & Richardus Comes præfecti sunt. Titulus autē legis ardenti minio sancti spiritus igneū fulgorē repræsentātē, collucens, quam functioni supra nominatorum convenientem habet, consonantemque significationem. *De nominibus* (inquit) *locorum, ubi missi Dominici* (rem grandem grandibus quoque literis ad imaginem vetustissimi exemplaris, quod fuit beatæ memoriæ Leotherici quondam Seonum Archiepiscopi ipso Ludovico vix uno seculo nuperioris apices apicibus commetientes exscripsimus.) *legatione funguntur.* Cum *Missos* legis subeat in mentem familiare Romanis legibus nomen *Legatorum*, potestate par, solo vocabulo literisque solis & elementis impar; cum legens subjicis *Dominicos*, admitte Domini

unius Vicarios, & audens authoritate legis ampliora, rerum unius Reipublicæ, uniusque populi, solis ordinum titulis discreti, curas, administrationem, compositionem, tranquillitatem noveris, uni Domino cælitus delegatas, & ut expeditius faciliusque transigantur, in duos sacri & popularis ordinis viros dispertitas, qui non sua, sed unius aliena jurisdictione fungentes, suis actionibus, uni se militare potestati, utrique ordini, cælesti imperio præstitutæ, de nomine Missorum & Legatorum fateantur. In Minii rubore, vim gladii Principalis agnosce, ad bonorum tranquillitatem, noxiorum Cruore rubentis, & tandem ipsum Dominum, unde *Dominici* dicuntur & sunt missi, utrumque rutilis vestibus (ex more) micantem. Et ignitum de minii rubore in eodem titulo fulgentis, sancti Spiritus (qui familiari literis sacris sermone, *ignis* dicitur) auctoritate, rebus humanis sacris popularibusq; præesse Principẽ fateare. Nam & hoc admonent formulæ quædam, in ejusdem Principis legibus, vel ecclesiasticis, vel (ut locutus est qui literis eas mandavit Ansegisus) mundanis. In quarum priore, sub titulo *de commemoratione eorum quæ ad legationem* prædictorum *missorum pertinent*, Princeps laudabili in rempub. sibi à Deo creditam, sedulitate commendabilis, *admonet suæ sublimitatis vitarios, omnibus generaliter notum facere quæ sit eorum legatio, proponereque se, ad hoc esse à Deo missos ut si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum, quolibet impedimento præpeditus, implere non possit, vel si forsan uterque negligentius aliquid in sua functione fecerit, ipse certior factus, diligentiam suppleat impotentis, & interposita cognitione, manu, operaque negligentis tarditatem vel emendet vel excitet.* Constat igitur legatos Principum, Dei quoque (quo solo Principes sunt minores) legatione fungi: ut imaginem Principum referentes, non populares tantum Iudices, sed & sacerdotes, vel depravatos corrigant, vel segnes excitent, vel noxios loco moveant, insigni Regiæ majestatis & potestatis in utroque ordine sacerdotali & populari, testimonio. posteriori vero constitutione, ipsis Regiæ potestatis actoribus, id est, Missis Dominicis, & Legatis proponitur, *quæ sit in conventibus populi totius, priore tractanda loco causa, nempe Christianæ religionis, deinde quid vel ex parte, in ejus rebus neglectum sit, vel funditus omissum: ut neglectus, jugi & continua eorum cura sarciatur, & quod ad augendum fuerit, exactiore nixu consentientibus Episcoporum & Comitum strenuis & sedulis consiliis, propensissime curetur, & tandem si quid in Christianis rebus, regulæ authoritatique divinæ, per licentiam depravationis abductum sit, in devia deformationis, ac discordiæ studiis utriusq; ordinis Legatorum, suæ formæ, viæ, & concordiæ reddatur.*

Viguit quoque cælestis gratiæ munere, fervor avitus & paternus, in fælici filio Carolo, ejus nominis, Francorum & Romanorum Rege secundo, qui avum patremque, genuinus hæres, pari virtutis totius imagine, referens, curæ imprimis habuit, ne suus religioni decor, sua regula, vel vigor deesset, vel quadamtenus minueretur, *etiamsi* (hæc vox est sanctorum Melden. concilii patrum) *digni peccatis hujus ætatis Apostoli Nortmanni, ipsa Barbaria tum ferociores, infensissimiq; Christianæ pietatis hostes, incendiis urbium, cædibus populorum, prædis bonorum obstreperent, avique prioris tranquillitatem, incursionis suæ nubilis obducerent.* Nam evocatis Vuenilone Senonum, Hincmaro Rhemorum, Rodulpho Biturigum, Guntbaldo Rothomagensium Metropolitis Episcopis, & eorum suffraganeis, primum Coloniam, deinde Lutetiam Parisiorum, posthæc Theodonisuillam, postremo Lauriacum villam Regiam agri Andegauensis, subinde Beluacum, tandem Meldos, Anno incarnationis Dominicæ, Octingentesimo quadragesimo quinto, decimo quinto Calend. Iul. indictione octava, considentibus & adsidentibus Francicæ, Germanicæ, & Gallicæ nobilitatis frequentissimis proceribus, primum sacerdotibus, ac Dei servis, munificentiæ Regalis privilegia stabilivit, regali potestate, illustriumque virorum strenuitate, insuper Reipubl. judicium monita fortitudine constituens, *ut suum quisque suo ordine ministerium, religiosis Episcopis, ad rerum sacrarum curam, ultro concurrentes & obvii jungerent.* Sed & omnium ordinum, sive eorum qui præerant Sacris Episcoporum, sive qui Rempub. curabant sublimiorum potestatum consensum, honori Regio, Regalique dignitate, suam sanxit regulam, fidem, sinceritatem & observantiam. Præterea non immemor, id quoque Regii juris, per aviti paternique regni tempora, fuisse, ut lecti Clericali & Populari concordia Sacerdotes, soliis manu Regia, suis imponerentur: Concordibus omnium ordinum sententiis decrevit, *ut quandocunque DEO dispensante quilibet Episcopus ad Deum migraret, submota funditus peste Simoniacæ labis, sine dilatione, juxta canonicam authoritatem, sedes vacans Episcopum à se regulariter designatum, & gratia sancti Spiritus consecratum, acciperet.* Monachatum composuit; Monasticenque professis, Abbatem ejusdem professionis præfecit, commendata jure Regio, monasteriorum cura: Episcopia, id est, domos Episcoporum, in peculiaria quædam diversoria, semota hinc hospitalitate, per ambitionem mutatas suæ regulæ restituit: ornatasque & bene compositas Episcopis, pauperum sublevandis & solandis necessitatibus, redhibuit, Regialque in his mansiones, jure Regio, per antiquitatem, in transitu constitutas, ultra quam par erat licentiores, ad temperantiam Regibus & Episcopis dignam redegit: manus insuper petulantis exercitus, Regem peregrè subsequentis, arctata in abstinentiam præda, coercuit. Iustitium sacræ parcimoniæ diebus, dum jejuniorum Deo Christianus cætus victimas litat, indixit, utque liberius Episcopi quæ Christi sunt, docerent, jurgia, forensesque strepitus, ipsamque adeo causidicinam vetuit exerceri. Item circummeare sua territoria jussit Episcopos ipsos per se, non opera vicaria: facilitatem insuper ex alia, in aliam civitatem migrandi penè nimiam, in canonicæ regulæ modestiam restrinxit, abductum pene Metropolitanis sedibus honorem, statutis antiquarum sanctionum præstitutum, jussit à comprovincialibus Episcopis, omnem citra ullum detrimentum, redhiberi. Tandemque (ut par est credere) cælitus admonitus, & jam inde cancellos, licentiosis magistris figens in exponẽdis prædi-

candisq;

candisque divinis scripturis, Catholicorum tantum & probatissimorum patrum sensus, ut quisque sequeretur, edixit, & impensiore cura, vocum novitates prode, & prolatas, mox acerrimè coargui, & comprimi mandavit: Episcopisque Doctores dedit comites, sacrarum rerum cognitione, & pietate commendabiles, qui juxta sincerissimum & purissimum sensum Catholicorum patrum, fidem, eiusque per sedulas operationes efficaciam, presbyteros plebesque presbyterorum, docerent, *ne domus Dei vivi:* (placet ipsius verba literaliter exscribere, ut impressius lectorum mentibus insideant) *qua est*, inquit, *Ecclesia, sine lucerna verbi divini remaneat*. Ac postremò juges & perennes, Ecclesiis suis adesse jussit Episcopos, propter sacra mysteria, vel ministeria fidelibus exhibenda. Vetuit etiam Baptisma omnibus diebus licere, nisi supremæ necessitatis articulis, ad eius exhibitionem, pietas urgeretur Christiana. Et ut tandem desinamus, Canonico nomini, id est, Clericatui, suam rem atque efficaciam reddit. tandem coactis omnium Episcoporum canonicis, esse quod vocabantur, ut regulari nomini, morum par compositio responderet, secundum Aquensis synodi regulares institutiones à Ludovico patre, subscribente cætu, qui tum convenerant, Episcoporum, ante sancitas.

Videmur nobis (si non morosus aliquis lector obluctetur.) fecisse satis huius opellæ capitulis ex nostratibus, domesticisque Francicarum synodorum testimoniis, sed & cognatas juxta sponsionem ex Germanicis concilii subscriptiones, prolixiore forsan tractatu collecturis cõcitatioris ingenii lector, parcat, placati & cunctantis faveat. Nam quid nimium in rebus divinis, & in asserenda Regum vera dignitate, videri vel debet, vel potest? cum huiusmodi labor, non tam gratulatio, quam debiti officii sit executio. Arnulphus & ipse gente Carlingus avos, incensu & stemmate generositatis suæ, Ludovicos, Carolos, Guntrannos Childebertos & Clodovæos computans, synodis duabus Mogontina & Triburiensi, suo imperio coactis, jure cælitus indulto, præfuit & interfuit, optimates habens sacrosancti huius ministerii Francicæ, Germanicæ, & Gallicæ nobilitatis optimos quosque Comites, qui & subscripserunt, facta tamen ante pollicitatione, se regis idem spondentis imperiis, mox executores adfuturos, compellendorum ad synodicarum sententiarum obedientiam detrectatorum.

Otho & ipse materna origine Carlingus, Joannem Romanæ sedis Episcopum, *monstrũ* (ut huius temporis scriptor Luitprandus scripsit Ticinensis) *nulla virtute redemptum à vitiis*, ipse synodo Romanæ præsidens, cui clerus, Nobiles Optimates. plebis Principes, atque adeo ipsa selecta plebs adfuit, ore imperiali, divina efficacia, subscribente clero & populo, solio Petri indignum prædonem, meretriciis turpitudinibus contaminatissimum, deturbavit: & detersa fœdi hominis rubigine, impio piũ, improbo probum. Leonem Hirco suffecit Episcopum. Et ne excidat, Lector piarũ rerum curiose, si quando citatũ leges authorem, memento per verbũ, *placet*, summam synodali sententię clausulam regali sermone impositam. Et cũ Romana levitas digresso principe, Leonẽ incõstantia venali, solio põtificali deturbasset, recepto Joañe statim reditu ejusdẽ principis, proterviam coercitã, exauthorato imperiali jure, quẽ mortuo Joañe suffecerant, Benedicto, dictũ, scriptũ, & antiquis creditũ est, Ecclesiam, quæ si una non est, nusquam est pro divisione regnorum, nullam vel ferre vel sentire partitionem debere: sed unam semper, suis absoluto orbe, nullo corporis intervallo, partibus constitutam & continuam persistere.

Hæc admonemus, quoniam fælici adhuc, & nec dum in extremam ruinam lapsa Republica Romana, unus erat Ecclesiæ status Galliis, duabus Germaniis, & Britanniæ, Imperii nempe Romani occidua parte ditioneque in trium prætoriorum summas præfecturas dispertita, Italicam, Gallicam, & urbis tandem Romæ præfecturam, quarũ præfecturarum præfectis titulus illustrium erat, quem obruta & in varias partes lacera Republica, reges externarum nationum, Francicæ, Burgundicæ, Vandalicæ, Alanicæ, Gothicæ, tanquam Augustum quid, & Romanæ maiestatis splendorem referens, sibi quisq; inscripserunt. Porro suberant dispositioni viri illustris præfecti prætorio Galliarum, diœceses infra scriptæ: *Provincia Galliarum decem septem. Viennensis, Lugdunensis prima, Germania prima, Germania secunda, Belgica prima, Belgica secunda: Alpes maritimæ, Alpes pennina, & Graiæ: maxima Sequanorum: Aquitania prima, Aquitania secunda: Novem populi: Narbon prima, Narbon secunda: Lugd. secũda, Lugd. tertia: Lugd. Senonia. Provincia Hispaniarum septem, Betica, Lusitania, Callecia, Tarraconensis, Carthaginensis, Tingitania, Balcares. Britanniarũ quinq; provinciæ, maxima Cæsariensis, Valentia, Britannia prima, Britannia secunda, Flavia Cæsariensis.* Et cum iis omnibus per unitatem regiminis, eadem esset in sua cuique portione, Reipublicæ regendæ forma, par quoque fuit in religionis ordine concordia, probat hoc Britannorum Episcoporum querimonia, qui labem Pelagianæ superbiæ salutem suam sibi, sussna gratiæ divinæ contumelia, tribuentis, inuitato Gallorum Episcoporum suffragio, ex regni & religionis communione sociorũ, nempe Germani Antissiodorensis, & Lupi Trecensis auxilio, pugnis duabus celeberrimis repressit, & funditus attrivit. Non ergo præter rem, absurdũ ineptumque videri debet, si nos Galli synodos Hispanicas præfectorii nobis tribunalis olim societate conjunctas, & sacrorum nunc quoque socias, ad argumenti nostri discutiamus authoritatem, Gothis certè Regibus omnes coactas, sed Christianæ religionis pietate claris, & ad usque miratum commendabilibus. Agebatur annus quintus gloriosi Gothorum Regis Reccaredi, (cuius in sequentibus futura mentio frequentissima est) cum aliquot sancti Episcopi, quibus sedis prærogativa præses erat sanctitate pari Leander Episcopus, animi sacræque religionis conjunctione, Gregorio Romano Pontifici, eius nominis primo, devinctissimus, agnoscentes clericalem quoque castitatem Regiæ curæ cælitus, ut Ecclesiastica cætera, commendatam, Hispalim convenientes placere sibi tertia definitione scripserunt: *Ut si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extranearum, fœminarum, vel ancillarum familiaritatem, per admonitionem sui sacerdotis, non semovissent, seculi Iudices easdẽ mulieres permissu voluntateq; Episcopi cõprehensas, in suũ sibi lucrum usurparent, ut hoc vitium dũ impar est sacerdos inhibere, sufficeret potestas judicialis coercere,*

dato tamen ab iisdem judicibus sacramento, ut eas Clericis nulla arte restituerent. Quod si restituissent, ipsi judices sacris abstinerentur. Mulieribus vero illis juxta priorum Canonum severitatem, à sacerdote distractis, pretium earum, indigentibus dispensaretur. Hac synodo fuit anterior Toletana tertia, regno eiusdem gloriosissimi piissimi & Deo Fidelissimi Reccaredi Regis, priore hoc augustior, quod omnium Episcoporum Hispaniæ & Calleciæ erat toto cætu frequentior. Cui huc omnes mandato eiusdem principis convenerant, tam de eius conversione, quam de gentis Gothorum relicto Arrianismo innovatione in Domino exultaturi, divinæque dignationi pro tanto munere gratias acturi, cuius Synodi ne dũ cuncta discutimus, qui placere & juvare volumus, prolixitate sermonis inofficiosi denotemur, ad propositum commodas satis erit excerpere sententias. Ibi ergo in conciliis, quæ ad universalem fidei tractatum conveniunt, Principes præloquuntur: certa & vera congregatorum illuc Episcoporum confessio est, collapsæ cætus Ecclesiastici disciplinæ, instaurationem curæ & operæ regalis fore: Ipsosque adeo Pontifices, Regiæ gubernationi subesse: Regis item, non aliunde quam cœli munere jus esse Synodos Episcoporum indicere: & eorum, facta indictione, si nolint sacris legibus contumaces suggillari, officium esse, sedulo efficacique obsequio, nulla cunctatione, præsentes & frequentes adesse. Insuper ibi agnoscunt Episcopi, divina providentia, per instantiam principum, pelli & deturbari obices Hæreseon: Ecclesiæ mores obsoletos in antiquum nitorem restitui: ordinemque canonicum, quem sacerdotalibus sensibus jugis, detraxerat oblivio, & quem ætas illa se nescire fatebatur, divino dono, ejusdem Principis obsequio, rursum patefieri. Ibi placita principum, pronunciante Notario, recitantur. Ibi pia professio est, idololatras utriusque magistratus Regii & Ecclesiastici, sedulis efficacibusque censuris coercendos; parricidas filiorum parentes, quos est alere tædium numerosos; utroque judicio severiter distringendos. Et ne hæc Ecclesiastica videretur Regiæ per gratiam cessisse potestati fides est ex actis synodi, ejusdem Regis Reccaredi gloriam, judicibus imperare dignatam, ut amovendum cum sacerdote tantum facinus diligenter curarent, & adhibita severitate prohiberent. Gothi in hac synodo veterem perfidiam exuentes, Regem suum secuti, per unctionem sacrosancti Chrismatis, & manus impositionem, sancto paracleto spiritu recepto, ex alienis Christiani facti sunt, eidemque Regi, sancta constitutione, quicquid ad componendum Ecclesiæ statum, mandato suo, fraternitas Episcopalis statuerat, confirmanti, subscriptores fuerunt hoc ordine. *Ego Reccaredus Rex, fidem sanctam, & veram confessionem, quam una per totum orbem Catholica confitetur Ecclesia, corde retinens, ore adfirmans, mea dextera, Deo protegente, subscripsi, ego Balda gloriosa Regina, hanc fidem, quam credidi & suscepi, manu mea, de toto corde subscripsi,* Secutæ sunt regales subscriptiones, plenæ jucundæ pietatis & religionis, Episcoporum acclamationes: *A Deo æternum meritum vero Catholico Reccaredo Regi, à Deo æterna corona vero Orthodoxo Reccaredo Regi præsens gloria & æterna amatori Dei, Reccaredo Regi, novarum plebium in Ecclesia conquisitori, merenti veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit officiũ.* Subscripserunt etiam anathematisantes, hæresim Arriani dogmatis Anastasius, Murila, Viligiscus, Somnila, Cardingus, Bercilla, Arbitrus, Eruiscrius Episcopi olim Arriani, tunc primum Christiani. Subscripserunt quoq; Guscinus, Fonsæ, Affrila, Abila, Elarius, & omnes illustres Gothorũ seniores, & hac synodis decretis meta fixa, sancitũ est, ut semel in anno, in loco, quem Metropolitanus elegerit, congregarentur Episcopi: & illis in unum convenientibus, fierent sacræ societatis comites, locorum Judices, & patrimoniorum fiscalium Actores; *Vt discant ex decreto* (inquiunt Episcopi.) *domini nostri Reccaredi Regis, quam piè, justè, & humaniter, cũ populis agere debeant, nec injustis vectigalibus, & immoderatis exactionibus ipsos premãt, sed potius à gravaminibus levent, ut bonos populi tutores facere decet nec angariis, aut operis superfluis, vel privatũ onerent, vel fiscalem gravent. Ex regis insuper admonitione prospiciant Episcopi qualiter judices cum populis agant, præmonitos corrigant, insolentes Principibus reos deferant, pertinaces (donec resipiant.) communione suspendant. Vtrique tamen, Episcopi, Iudices & Actores regalis patrimonii, non ante concilio excedant, quam locũ elegerint, quo succedente tempore, ad conciliũ redeant.* Hic habes Lector bonam partem Sponsionis nostræ plena fide præstitam, scilicet, Judices populares, & rei Regiæ privatæ, & fiscalis Actores, suo jure, non nuperà temeritate, sed antiqua constitutione, synodorum Episcopalium, & esse participes & capaces, nempe ipsos Regii corporis partem, cui Regi, cælestis muneris prærogativa, in conciliis locus, tanquam populi sibi à Deo crediti, vel sacris addicti, vel vacantis, capiti destinatus est. Hispalim iterum convenerunt, Sisebuto Rege, Isidorus, Bisinnius, Rufinus, Cambra, Fidentius, Theodulphus, & Honorius Episcopi. Ibique in cætu ad Ecclesiasticas necessitates, non omnes sed quasdam coadunatorum Episcoporum, illustres viri Sisibutus rector rerum publicarum, & Sualanes Actor rerum Fiscalium, loco suo, ipsis Episcopis consederunt. Non ergo solis intersunt iis Synodis sublimes seculi magistratus, quæ pro generali Ecclesiæ statu cõponendo, coguntur: Sed & iis, per quas in partem, nonnullis Ecclesiæ rebus datur opera reformandis, &, quod ad deprimendũ clericale superciliũ nõ est usquam clarius adnotatum, sedentibus seculi potestatibus, stat religiosissimus Clericatus. Toletũ quartò cõventum est, annũ jam tertium regnante gloriosissimo principe Sisenando, Nonis Decembribus, ab Hispanis & Callecis Sacerdotibus, jussu imperioque comonitis Regio. Et tum consentientibus omnium sententiis, duo quædam decreta sunt, propositæ quæstioni lucẽ plurimam adferentia. Prius ut pro cõpellendis Judicibus, vel secularibus viris, ad Synodum, strenuus à principe postularetur executor. Posterius ut hora diei prima ante Solis ortum, omnes eliminentur Ecclesia, & cõvenientes Episcopi, pariter introeant, & secundum ordinationis suæ tempora sedeant: vocentur deinde presbyteri, quos causa probaverit introire: post hos ingrediantur Diacones probabiles, quos ordo popòscerit interesse. Post Episcopos, presbyteri sedeant: Diaconi in conspectu eorum stent. Deinde ingrediantur Laici, qui cõcilio interesse lecti meruerint. Ingrediant

quoque Notarii, quos ad recitandum, vel excipiendum ordo postulat. sedentes in diuturno silentio sacerdotes, ad orationem vocet Archidiaconus, Oratione finita & ab omnibus, *Amen* reddito, monens Archidiaconus Episcopos, dicat, *Erigite vos.* Codex canonum sedentibus Episcopis in medium proferatur: capitula de conciliis agendis pronuncientur: Metropolitanus Episcopus conventum adloquatur. Tertium quoque quod ex iis subnotari mereatur, & lectoribus ob oculos poni, est, jam olim usitatum esse, legi ad concilium Episcoporum probatos laicos, non officio quidem gratuito, sed jure debito. Ut cum una sit duorum ordinum Ecclesia, si desit alterius ordinis, vel pars, non jam sit Ecclesiasticum concilium, sed particulare contubernium. Ibidem, præterea (quod ante jam commonuimus) præcepto excellentissimi Sisenandi Regis, idem constituit sanctum concilium, ut omnes ingenui clerici, pro officio religionis, ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes, ut liberi Deo serviant nullaque præditi necessitate ab Ecclesiasticis officiis retrahantur. Unde probatio est, clericos publicis necessitatibus (si Regio munere non fiant immunes vacationemque meruerint) succedaneos esse cæterorum popularium imagine, quibus hæc est cælestibus imperiis subeunda functio & religiosa tantum frequentia piis admonitionibus ad Regem communiter factis, solvitur. *Te quoq;* (Episcopis inquientibus) *præsentem Regem ac futuros ætatum sequentium Principes humilitate, debita deposcimus, ut moderati & mites erga subjectos excitantes cum justitia & pietate populos à Deo vobis creditos regatis, bonamq; vicissitudinem, qui vos nobis præstituit largitori Christo rependatis, in humiditate cordis, cum studio bonæ regnantes actionis. Nec quisquam vestrum solus in causa reum sententia feriat, sed consensu publico, Rectoribus judicii sociis, manifesta deliquentium culpa clareat, servata à vobis in offensis mãsuetudine: ut nõ severitate magis in illis quã indulgẽtia polleatis, ut dũ omnia hæc (authore Deo) pia à vobis moderatione cõservantur, & Reges in populis, & populi in Regibus, & Deus in utrisq; lætetur.* Tandẽ añuente religiosissimo principe, definitionibus cõcilii subscribitur. Unde quoq; probatur, annuentem principem, sua quibus consensit, fecisse decreta, claro regiæ potestatis in Ecclesiasticis conciliis testimonio, principes, ipsis conventibus vel summos præesse, vel certe summate loco subscribere. Quintæ quoq; synodo Toletanæ, gloriosus princeps Chintilanus Rex, agens añum primum sui principatus interfuit, sociis Optimatibus & Senioribus Palatinis. Synodus etiam Toletana sexta secũdo ejusdẽ Chintelanis anno coacta est, 6. Idus Ian. quæ multas, jungens cum ipso principe, optimatibusque ejus illustribus, censuræ consortium, pietatis plenas constitutiones, ad obsequiũ fidemq; Regis pertinentes, sanxit & cõstituit. Braccaram præterea Calleciæ provinciæ Metropolim civitatem, præcepto gloriosissimi Regis Ariamiri, Cal. Maii convenerunt Lucretius, Andreas, Martinus, Cottus, Hildericus, Lucentius, Timotheus, & Maliosus, quibus, aspirante domino, Regalis sublimitas concessit simul positis cõsidere, & cõtagionem Priscillianicæ pestis è præcisis jam stirpibus subnascentem revellere. Secũda item Braccarensis synodus ejusdem Regis Ariamiri, añо 2. 18. Cal. Ian. inspiratione Dei, ordinatione & præcepto ejus, repræsentata est 7. etiam Toletana synodo cũ ageretur añus Chindasuindi Regis V. Cal. Nov. repressæ sunt clericales in regiam sublimitatem conspirationes. Sed & Reccesiuntus veræ clementiæ dignitate præcipuus Rex, sacrum 8. in civitatem Toletanam coegit conciliũ, & media synodo primum acclivis, deinde sede Regia sublimis, gratulatus est Episcopis, quod sua jussione convenissent, & illustribus ex aula sua Regia viris, quos sanctæ synodo primatus interesse, jam dudum constitutus voluit, utrisque divini nominis adjuratione constrictis, *adjicio* (inquit) *consensionis meæ, verum plenumque promissum, ut quodcunque justitiæ aut pietati salutarique discretioni, vicinum decernere sancto consensu elegeritis omne (favente Deo) perficiam & adversus omnimodam controversiarum querelam principali authoritate muniam.* Sunt hæc (si non fallor) plenissima testimonia Regis suo jure Synodum accersentis & eodem jure Synodicas constitutiones exequentis. Huic quoque Synodo subscripsere post Episcopos, Abbates, Vicarios Episcoporum, viri illustres officii palatini Odoacer, & Osila Comites cubiculariorum, Aduulphus, Gabillo, Adaculphus, Gilla Commites, Paulus Comes Notariorum, Ruchila Comes patrimoniorum & frequentissimi Goticæ Nobilitatis proceres, titulis Ducatus, & Comitatus insignes, Nona synodus Toletana anno septimo ejusdem Reccesionti Regis Cal. Novembribus, definientibus Episcopis sexdecim, alienorum votorum frustratores, qui certis adfixerunt locis sua beneficia, ut maneret, differentium gratia, vel ab Episcopis vel à Iudicibus seculi, corrigendos censuit. *Si autem (quod averteret Deus) per sceleris societatem, vel Metropolites conniverent, ad regias aures in castigationem noxiæ fraudis compellendas, vovẽdum posteritatem admonuit:* certa probatione regiæ in votis fidelium potestatis, si vel in totũ fraudentur, vel locis interpolentur. Anno 8. Toletana Synodus 10. gratias agit *glorioso rerum Dn. Reccesiunto Regi, cujus sanctissimo voto retenta sancta paternitatis traditione, ad sacrũ potuit adunari conventũ,* quem pia & vera professione sancti (qui huc convenerunt) Episc. claudentes, dicunt ejusdem gloriosiss. principis inhærente voluntate religiosa, quicquid decreverunt, Actorum se textibus adligasse, & subscriptionibus confirmasse, de moribus per antiquam traditionem receptis, authorem decretorum suorum principem, vel certè participem facientes. Collecti posthac, in nomine S. Trinitatis Episcopus Carthag. provinciæ, Toletum, Vuambani Regis, añо 4. 7. Id. Nov. *Eramus* (inquiunt) *hucusq; pro colluvione seculi labentis instabiles, quia series annosa temporũ subducta luce conciliorũ non tam auxerat vitia, quam matrẽ omnium errorum ignorantiam, mentibus otiosis ingesserat. Hactenus florentem Domini vineam devastarunt apri frendentes sponsam Christi, quam sui preciosissimi sanguinis effusione, sibi conciliari conspirans hæreticorum subdola machinatio, inconsutilẽ Domini vestẽ dividere, unitatem fidei scindere*

charitatis fomenta tollere, conata est: Proprioque sensui pertinaciter inhærens, sacræ scripturæ puritatem, suæ pravitatis intelligentia prophanavit. Præterea sacrosanctam Ecclesiam Dei vulnerant, etiã custodes ejus, qui cum deberent ob dignitatis excellentiam cæteros ad charitatis & unitatis observantiam, per exempla virtutũ provocare, sal infatuatum facti potius scandali quam ædificationis suggerunt materiam. Cernimus hinc, quo Babylonicæ confusionis olla modo succensa, nunc averterit & subduxerit conciliorũ tempora, nunc sacerdotes Domini resolutis moribus, purpuratæ secutos incitamenta meretricis irretiverit, nempe quia cõventus Ecclesiastici defuit disciplina: nec adfuit qui castigaret errantes, sermone divino non tam neglecto quam exoso: & sic cum defuerit pontificibus in unum conventum vocandis Regia præceptio, facta est depravatorũ vita totis sceleribus immanis. Cum tandem divina clementia, prava in directa deplanans, negligentiæ diligentiam subrogans, ignorantiæ disciplinam sufficiens, socordiæ solertiam, schismati veritatem substituens, pro Zizaniis veræ pacis vincula nectens, pro caducis cælestia, pro turpibus honesta desideria suscitans: In hacq; lachrymarũ valle mortuos potius quam vivos, à terrenis & infimis ad sublimia nos erigens: in hoc vasto periculorum mari, sine remige, vagos sine clavo, huc illucque tempestatum collisis inter se fluctibus per abrupta jactatos, in continua malorum acie confligentes, ubi versutissimus insidiatur hostis, mille instructus nocendi artibus, ex alto cæli domicilio prospiciens & tempori ætatis nostræ se pronum dimisit, & excitavit saluti præparans nobis religiosi principis mentem, devotã pariter & instructam. Cujus providæ solicitudinis voto, & lux Conciliorũ renovata resplenduit, & alterna cœtus nostri charitas, se mutuò vel corrigendis, vel instruendis moribus adparavit, dum & aggregandis nobis hortatu Principis gloriosi facultas data est, & opportuna supparata est disciplina reformandis. Toletum ergo divinæ voluntatis Imperio, & religiosi Principis iussu, evocatorum Episcoporũ, quàm pia quàm hæc vera professio est, agnoscentium cælestia in evocatione Principis imperia, eiusdemque providentiæ solicitudini, redditam Conciliorum lucem ad sarciendas Ecclesiæ clades, redhibentium. Dum moratur princeps synodos invitare, qui legis tot vitiorum sordibus Ecclesiam fuisse deformatam, nũ ipse quoque vel coactus fateris suam Synodis à cælo per Regem authoritatem manare, quibus obliquitate querimoniarum Synodos non urgentibus prope imputari vides Ecclesiasticam depravationem? Cæterum si nec author, nec socius, nec invitator, nec cõfessor, nec censor, nec subsignator Synodis & esse ; & adesse & præesse per Deum debet Rex, unde profitentur Episcopi, modo, divinæ voluntatis imperio, jussu Regio, se ad instaurandos Ecclesiæ mores convenisse? qua etiam ratione præfantur se providæ Principis solicitudini, restitutam conciliorum lucem debere, si nullam iis adgregandis, vel operam, vel curam vel debet sedulitatem? Sed ne sanctæ confessionis veritatem, ullo sinistræ suspicionis aculeo lacessas, cunctare, & audi decima quinta eiusdem synodi definitione sancitum: *Vt omni anno, ad peragendam concilii celebritatem (tempore quo principis, vel Metropolitani definierit electio) devotis animorum studiis, in sedem Metropolitanam, ab Episcopis confluatur, annali (si defuerint) nulla Regis præpediti potestate, vel inevitabili necessitate, excommunicatione plectendis.* Hic tempus Rex & Metropolites definiunt Synodis ; & absentia sacerdotum adesse negligentium, nulla potestatis Regiæ, vel inevitabilis alterius necessitatis justitia nitens ; abstentione mulctatur, ut discamus & invitationem atque adeo ad Synodum indicto tempore coactionem, & detrectatorum castigationem, Regii & Sacerdotalis esse juris, ne deinde vacet quærere quid Regibus & Synodis sit commercii. In quorum divino munere manum totas semel Synodos legimus esse traditas. Id ejusdem Synodi sanctis & piis sacerdotibus, hac plena pietatis adclamatione Principi Vuambano facta, sic profitentibus, *religiosus & amabilis Princeps Vuambanus (Ecclesiasticæ disciplinæ suo seculo novus reparator) omissos conciliorum ordines non instaurare solùm studuit, sed annuis etiam recursibus celebrandos instituit, ut ad alternam morum correctionem, annuo tempore concurrentes Episcopi juxta Prophetæ vaticinium, quod defractum est, adligent, & quod abjectum est, reducant.* Duodecima primo anno, Decima tertia anno quarto, Erigii Regis Toletanæ Synodi hoc habent institutæ operæ conveniens, quod Episcopi huc vocati, jussu Principis se convenisse profitentur. Sed & hic consident Seniores Palatini, Principique ; Synodali confessione, tanquam verè suum quid Episcoporum electio subsignatur, & tandem ex aulæ regalis officio, sublimes aliquot viri, ad consessum, tractatum, censuram, subscriptionemque Synodales deliguntur, quibus se quoque consessurum Rex ipse pollicetur.

Circumduximus oculos officiosæ mentis ; prope per omnes alicujus momenti variarum gentium Synodos, regiæ dignitatis in his, explorata in Ecclesiis earumque rebus, sublimitate : quia tamen nobis est cum prudentissimis exactique judicii viris res futura, ne causentur medii seculi, (cujus eæ Synodi fætura sunt) Episcopos, infra prioris seculi Ecclesiarum magistri in imum propè pulverem, vel meticulosos, vel gratiosos, vel suæ functionis parum callentes elanguisse, & Principibus, (queis familiare vitium est efferri supra se, in magnis & mirabilibus ambulare, & plus quàm par sit, velle, in eum, qui supra recensitus est, Principatum, viam aperuisse) superest nobis hujus opellæ reliquias in hoc occupare, ut medii seculi Episcopos suis majoribus respondisse, illorumque fidem secutos, in Ecclesiis locum Principibus solo Dei loco minorem, suo jure subscripsisse, nec illorum gratiæ quicquam cessisse, vel dedisse doceamus. Et quia commodissimus docendis vel admonendis modus est, ex conjunctis authoritatibus ad doctrinam, vel monitionem gradum præstruere: videmur nobis operæ precium facturi, si antiquas etiam Gallorum Synodos superioribus anteriores discusserimus, vel vicinas Germanicas, & prope (si non interveniret Rhenus) conjunctas. Sumatur ergo nobis in manum Synodus Coloniensis, damnando Euphrati coacta, quarto Idus Maias, post consulatum Amantii, & Albini: in ipso cuius limine, dilucet Episcoporum professio, jus (hoc ævo) plebibus etiam

fuisse

fuisse sacerdotes in Synodum cogere, repressuros, qui Christum negassent, hæreticos. Nam hic recitata fuit epistola plebis Agrippinensium, qua excitati Episcopi ad damnationem deploratissimi illius Euphratis convenerunt, Anno Constantii Imperatoris octavo: in qua & illud suo pondere loco que fraudandum non est, quod ex subscriptionibus laicorum, loco dejicitur absens & inauditus Episcopus. Certè si tantum plebi laicisque hoc ævi licuit, nihil plebis laicorumque Principibus licuisse minus statuendum est, ne capiti in sua membra Principatum impudentissimi fures rapiamus. Arausicam, Decio rumore viro clarissimo Consule, Galliæ provincialis civitatem, conventu Synodico decoratam fuisse, veteres produnt historiæ, Cæsario pietatis & sacrarum literarum laude, tum Arelatensi inter cæteros commendabili Episcopo. Occasio autem Synodi fuit dedicatio Basilicæ, ad quam Episcopos invitaverat illustriss. Præfectus & Patricius Liberius. Sed alia non inferior causa Synodum commendabiliorem fecit, i. Pelagiani veneni lues, arrogansque supercilium, gratiam Dei negantis, salutemque suam sibi adserentis, opposito sanæ Doctrinæ pharmaco, repressum ne serperet, & jam prope nascens in ipsis cunis suffocatum. Et *quia definitionem* (ait idem qui Synodo præfuit Cæsarius) *sacri conventus non solùm religiosis, sed etiam laicis medicamentum esse, & desideramus & cupimus, placuit, ut etiam illustres ac magnifici viri, qui nobiscum ad præfatam festivitatem cōvenerunt, subscriberent. Petrus ergo, Marcellinus, Fœlix, Liberius, viri clarissimi & illustres Præfecti prætoriis Galliarū, atq; Patricii subscripserunt.* unde fides est, anterioribus etiam seculis, ad considendum, censendum, subscribendumq; suum Regibus, & Regum Præfectis, in Synodis Ecclesiasticis, locum fuisse, eumque non ad inanes, vel ociosas res, sed in tantæ gravitatis, quanta fides est gratiæ, per quam si non renascimur, & renati in æternæ gloriæ municipatum, & perpetis immortalitatis coronam reformamur iræ filii mansimus, futuri perpetuis ignibus in cibum, & combustionem. Cantatissimæ toti orbi Synodo Nicenæ, fuit author (& ut aliquid cum lectoris venia dicatur amplius) præformator, confessor & præfuit censor, quamvis humiliore throno, Constantinus veriore per religionem quam per imperium titulo maximus. Privata sacerdotum jurgia, libellis oblatis vulgata, in Christum, totius seculi venturum judicem distulit, hoc testatus facto, non sibi judicandi defuisse potestatem, qui dissidentes Episcopos moderatiore, futurum Dei forsan acrius judicium, nolentes per imperatam dilationem morari ac pervenire jussit. Leone & Agathone Romanam Sedem regentibus, quæ Calchedonæ & Constantinopoli convenerunt Synodi nuperiores, Martianum Constantinumque Principes paribus Imperii quanquam paulò contractioribus fastigiis excelsos, præsentes & per Legatos nullis addictos Ecclesiasticis ministeriis, sed prætorianos judices, admiserunt absentes, consessus, censuræq; vel Principes, vel (Romana etiam legatione non reclamante) collegas.

Repræsentavimus boni nominis debitores, æquis creditoribus, pactam in operis divisione sponsionem, hujusque toto libelli conatu, veriusquam libello, totum & per partes Principem (solo in Ecclesia Deo minorem) reliquis ejus ordinibus ad omnium bonarum rerum conventus evicimus authorem, sententiarum, subscriptionumque vel certè collegam, & solum (qui summus in divina jurisdictione gradus est decretorum Synodicorum, donis sibi cœlitus erogatis executorem, ut posthac (nisi pertinacibus ocioque abutentibus) non vacet inquirere, Regem ne penes Synodicarum rerum sit arbitrium, cœloque manans Imperium membra monstrum est, non habere gratias capitis communes, i. non splendere fruique suo loco, Principis sui fulgoribus.

Cum ergo summatem locum Regibus, (effreni pene testimoniorum cumulo) in conventib. Ecclesiasticis reddiderimus, deesse videbimur officio nostro, si non & plebem, etiam in participatum tanti culminis, vocaverimus. Omnium Africanarum prima Synodus, Cypriani constantissimi & sacratissimi Dei Martyris auspiciis, hæreticos non habere, quod discordia perdiderant, & prodiderant secedentes à fontibus Ecclesiæ Baptisma, numeroso Dei Confessorum exercitu, præsente maxima plebis parte definivit. Præludebant (scilicet) membra Christiana, suis capitibus futuris olim Christianis Principibus, ut cum toto splendore diluxisset divina in Ecclesiam suam gratia, radiis Regum coruscaret humilitas subditorum. E libertinæ quoq; Synodo, de capitis sui, i. Regio privilegio, præsens adfuit Christianæ plebis numerosa congregatio. Titulus testis hoc præfert, *residentibus etiam presbyteris, adstantibus Diaconibus, & omni plebe*. Romana plebs insuper, dum Saxonicus Otho medetur Ecclesiæ Romanæ in amovendo scelerato Ioanne Sacerdote languoribus, ipsa supplicavit, ipsa censuit, ipsa cum suo capite Principe consummavit, & illi, de nomine sui testis obsequii, Dux quidam fuit Imperiola, Imperii contractione suo capite minor, Imperatori tamen suo, tantæ rei per veritatem socius, & nominis quadam diminutione particeps. Facessat ergo ridiculus infernæ poesis versiculus.

Ite foras laici, non est vester locus icy,

Et posthac redeuntes ad mentis sanitatem depravati Sacerdotes, Laicis Baptismi reliquorumque sacrorum consortibus, Synodicæ non invideant utilitatis participationem. Tu autem mente, sedulitate, conatibus totis, opibus, studiis, jugibus vigiliis, ad instaurationem depravatæ religionis jam multos annos feliciter incumbens: hisque titulis, longe amplius quam gentili nobilitate (quanquam lectissima) sanctis & exactis judiciis commendabilis (Domine frater) præcipitatam verius quam tractatam oppellam, benignus excipe, & lectam, si non probas supprime, si probas, (non minus quam ego ipse sum) tuam, rebus exhibe communibus profuturam.

I. C. G.

DE LIBERTATE ECCLESIASTICA.

Liber singularis.

Ad viros Politicos, qui de controversia inter Paulum V. Pontificem Maximum & Rempublicam Venetam, edoceri cupiunt.

Anno Domini M. D. VII.

AD VERE PIVM ET VERE POLITICVM LECTOREM,

PRÆFATIO.

SIne caussa multi, etiã interdum viri graves, exortã non ita pridem controversiã inter Paulum V. Pontificem Maximum & Serenissimam Rempublicam Venetã, tantopere sunt admirati. Nam ut imperitã rerum plebeculã, & sui duntaxat questus diurni satagentẽ, ad hujusmodi nuntiũ stupuisse meritò, atq; inhorruisse, non sit rationi alienum: ita, cur hominib⁹ prudentia & notitia rerum ante gestarũ, quæq; nunc cũ maximè geruntur præstantib⁹, ulla admodũ incesseret admiratio, nihil quicquã profectò erat. quippe illa demũ sapientes mirari solent, quæ vel raro accidũt, vel caussas quare acciderint, obscuras habẽt, & ad pervestigandũ difficiles. At controversiarũ similium & bellorum etiã sævissimorum, è pari caussa conflatorũ, exempla, quib⁹ cunctæ præteritorũ nostrorumq; adeo temporũ historiæ sunt refertissimæ, quis potest vir prudens ignorare? Caussa porrò in promptu & omnib⁹ obvia. Ex quo enim Summus Pontifex ab adulatoribus suis, fatali magnarũ Potestatũ peste, sibi persuaderi sinit, suum esse Orbis terrarum imperiũ: suã rerum omniũ, non spiritualium solùm, sed & temporaliũ, uti vocãt, dominationẽ: à se uno Reges universos ac Principes pendere: ut cuj⁹ in manu sit regna firmare, mutare, adimere, & in quos voluerit cunq; transferre: quem antè ceu patrem communẽ omnes venerabantur: omnes gravari, suspectare, ac formidare ceperunt. hinc illa tam frequentia, tã diuturna, totiesq; repetita jurgia, dissidia, bella deniq; funestissima, & à Pontifice & adversus Pontificem ingentibus odiis gesta. Ac licet cõmuni utilitate exigente ab armis sæpe est cessatũ: quia tamen inter dissidenteis animis & sententiis potestates, sibi invicem perpetuo imminenteis, satis bona fide convenire nunquã potuit, poterit nunquã: dilatio belli, non certa pax ea censeri debet. *Pax antè fida nivibus & flammis erit.* Quis namque vir cordatus, dominationis legitimæ compos, tã immensum & infinitũ imperium, cui simile nefando quidẽ est auditũ, non detrectet? non omni nisu eat excussum? Omnino libertate sua, nedum majestate, Principes spoliant, qui Pontifici potentiã istam, nullis coercitam finibus, divina humanaq; jura omnia peræquè amplectentem, tribuunt. impunitas, fateor, illis erit interdum: securitas certe nunquam. Quare non si inter Pontificem ac Principes parum sæpe conveniat, admiratione digna res censeri debet: verum illud potius demirari convenit, quibus tandem machinis persæpe generosæ mentes maximorum potentissimorumq; Principum expugnentur: ut cogi se in ordinem vel nõ intelligant: vel etiam scientes prudentesque animis æquis patiantur. Enimvero qua arte plerisque illorum aliud agentibus manus adeatur, operæ pretium est attẽdere. Quemadmodũ enim in civitate libera fieri amat, ut pauci quò rerum summã ad se trahant astu civeis aggrediantur, & iis quæ sapientissimis philosophorum oligarchiæ sophismata nominat: ita planè qui huius inhonestæ servitutis jugo, (de temporali dominatione Pontificis loquor:) Principes subjicere moliuntur: rei duritiem verborum honestate sedulò molliunt: certam & manifestam usurpationem, ut jam ævo suo beatissimus pater Bernardus vocabat, LIBERTATIS ECCLESIASTICÆ appellatione velant. qui si nihil aliud intelligerent, quàm quod ipsæ præ se ferunt voces, amore omnium & prædicatione erant dignissimi. Christianus enim haberi nõ meretur qui libertatẽ & cõservationem Ecclesiæ Dei, sponsæ Domini Jesu, pro qua & vitã ponere ipse suam sustinuit, nõ optet, nõ pro virili parte adjuvet. Sed aliud longe heic agitur, aliud simulatur: aliud verbis palàm dicitur: aliud revera in occulto sentitur: & dũ Ecclesiæ libertas obtẽditur, uni⁹ cum paucis dominatio impotens quæritur. quumq;, nõ secus ac si in hoc uno religionis Christianæ cardo verteretur, certorũ hominum in eo desudet hodie industria, ut majestate sua Imperatoribus, Regibus, ac Principibus universis detracta, nõ tã supra omnes, quã omnium loco un⁹ substituatur: inceptis omnib⁹ atq; ausis, mire interdũ horrẽdis, Libertatis ecclesiasticæ blandum semper nomen prætexitur. Ne præteritarum calamitatum, quę ab hoc uno fonte in Italiã, Galliã, Germaniã ubertim sæpe exundarunt memoriã refricem: nunc nuper Pontifex Maximus cum dirum illud anathematis carmen adversus Serenissimam Venetorum Remp. pronuntiaret: tantarum irarum caussam attulit, LIBERTATEM ECCLESIASTICAM VIOLATAM. Fidem Dei atque hominum! quænam ista,

ista, obsecro, libertas est, cujus contemtus, tã illustris capitis, tã benè meriti de Ecclesia universa Senatus, tot innocentiũ civitatum ac populorũ damnatione æterna sit expiandus? Sed cur nomina, quæ rerũ signa sunt, commutãtur? neq; enim de Ecclesiæ libertate in hac causa agitur: verùm de paucorũ cõmodis, qui loquendi usu quodam an abusu Ecclesiæ nomine censentur, de impunitate itẽ Ecclesiasticorũ agitur, & licẽtia quidvis specie religionis audendi: nõ de electionũ libertate, pro qua mille mortes oppetere, Senatus populusq; Venetus sint parati: nõ deniq; de re ulla ad cõmunem gregis Christiani utilitatẽ spectãte. En quæ dicitur hodie libertas ecclesiastica: quæ tot insontiu animarũ damnatione sancitur: cujus gratia stabiliẽdæ DEI OPT. MAX. laudes silere: jũge sacrificiũ jubetur tolli: omni pietatis exercitatione infinita multitudo, nihil commerita misella, interdicitur: belli quin etiã & omniũ malorũ quæ bella comitantur, metus incutitur. Quid multa? hæc est illa libertas, adversus quã si quis patriæ charitate ductus, mutire audeat, POLITICVS è vestigio, tanquã Christiani appellatione indignus incipit vocitari. Unũ hoc nimirũ seculo nostro ad omne dedecus restabat, ut quasi parũ in multas partes Ecclesia Dei nostra hac tempestate foret scissa: novũ istud insuper à turbulentis quibusdã tribunis, publicæ tranquillitatis juratis hostibus adinveniretur nomẽ: quo cõsentientes cæteroquin in fidei dogmatis invicẽ abalienent: abalienatos in partes secedere cõpellant: aut illis etiã, si fortè, velint nolint se adjungere, quos à cõmunione Romanæ Ecclesiæ esse suspensos, Christianus orbis universus dudũ gemit. *Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* Et tamẽ, quid eos velle aliud aut quærere hodie censeas, qui Politicis quos nominant, voce & scriptis inclementer assiduè dicunt? in odium plebi levissimæ illos vocãt: differunt, lacerãt, & immanibus conviciis proscindunt. *Novatores, Novatoribus ortos, impios, hæreticos,* locis sexcentis suorum Annalium illustrissimus Cardinalis Baronius, ipsos nominat. Sunt in omnium manib⁹ diversorum auctorum scripta, velut Thomæ Bozzii, Alexandri Carerii Patavini, Romæ, Patavii, atq; alibi, ad defensionem istius libertatis ecclesiasticæ ADVERSVS IMPIOS POLITICOS publicata: isto enim titulo libri proscribuntur. Pulchrã sanè & oppido efficacem rationẽ, gregem universum ad unum ovile reducendi: cum & domestici atrocibus maledictis, quæ ingenuorum supplicia sunt, veluti furcis, quod ajunt, foras extruduntur: & jã alienatis, spes quoq; ipsa redit⁹, novis quotidie offensaculis objectis, in æternum præciditur. Sed est tãti libertas ista: ut ad tuitionem illius susq; deq; miscere omnia, cœlum terræ, sacra profanis, nullus sit pudor: quumq; cœlestis Doctoris præcepta sint ἀναντίῤῥητα ad quæ suo etiam ipse exemplo nobis prævivit: Charitatem super omnia modis omnib⁹ fovere, vel cum inimicis: &, Potestatib⁹ à Deo institutis subjici; ac propter cõscientiam dicto illis esse audientes: adstruendæ firmãdæq; libertati huic, per tot meliora secula incognitæ, penitusq; inauditæ, jurgia assiduè serere, bella ubiq; ciere, Regibus ac Principibus terrori esse, subditos eorum legibus solvere, atq; in proprios armare Principes, cuncta deniq; divina & humana jura temerare, pium & sanctum vocatur, ac Deo gratissimum esse disputatur. Nempe ita facere illos oportet, qui veteri dicto fidem apud posteros cogitent cõciliare: *Male imperando summum imperium amittitur.* Verum ad vos, gravissimi prudentissimiq; viri, qui Principum cõcilia participatis, jã me cõverto: atq; ut libellum hunc pingui illum quidem Minerva scriptum, sed ab amore veritatis & erga potestates divinit⁹ institutas, devotione singulari profectum, lectione vestra dignemini, à vobis peto atq; cõtendo. Interest fidei vestræ, quorum cõsiliis cuncta in Rep. administrãtur, ut caussã hanc, quæ vim omnem dominationis civilis bene intellecta firmat, sin aliter, destruit, & perspectã ipsi penitissimè habeatis: & à cunctis vestrorum Dominorum subditis velitis studeatisq; accuratè cognosci. Omnium verò maximè Principum vestrorũ interest, ut nudã rei veritatem hac in parte à vobis accipiãt, eamq; rectè capiãt. Solent enim doctrinæ istius assertores, homines solertissimæ industriæ atq; ingeniosissimi, mirifice illis obrepere, & verbis honestis, quod ante dicebamus, pestilentis doctrinæ venenum incautis propinare. lõge enim aliter apud aureo Principũ de hac quæstione loquuntur, aliter apud vulgus & in libris suis blaterãt. Quod quidem artificium ita feliciter hactenus illis processit, ut quid vere sentiãt, quid doceãt super potestate principali, pauci adhuc Principes videãtur cognovisse. Posthac vero ne rem necessariã possint ignorare, cautio vestra est, prudentissimi sapientissimiq; viri. Nos quidem summis ex ordine vestro proceribus scim⁹ esse persuasissimũ, idq; hoc brevi libello clare & liquidò nos demõstrasse cõfidimus: si doctrinæ isti locus detur, & hæc ψευδώνυμος libertas in animos hominũ prius admittatur, quã excutiatur: ilicet de civilium omnium potestatum vi atq; juribus esse actum & cõclamatum. dominationis enim res ipsa penit⁹ adimitur Principibus: utut nomen inane illis videatur relinqui. quanquã ne nominis quidem usurpandi jus, nisi

ad alienum arbitrium, per hanc doctrinā ipsis conceditur. quo quid contumeliosius, quid magis probrosum iis possit accidere, qui sublime dignitatis suæ fastigiū uni Deo ferunt acceptū? cuj⁹ ordinationi manifesto repugnāt, qui jura principatuū subvertūt, subditos fidei sacramento solvūt, vincula dominationis civilis omnia abrūpunt. Hoc facite cognoscant, sciāt, penitusq; imbibāt & qui regunt & qui reguntur. Omnium Principum cōmunis hæc caussa est: omniū enim libertatē falsò dicta hæc libertas ecclesiastica opprimit. quid dico opprimit? imò verò regna integra legitimis possessorib⁹ erepta, obtētu hujus scuti Pōtifici Maximo vindicātur. idq; tāta vehementia, tāta verborū acrimonia atq; atrocitate, nihil ut queat magis. Legatur, quęso, vel unica illa accuratissima Cardinalis Baronii digressio in XI. Auraliū, qua Siciliæ regnū à Rege Catholico it repetitū. miraberis Carolū V. immortali laude dignissimū Imperatorē cū filio ac nepote, duob⁹ Philippis Hispaniarum Catholicis Reg. S. A. propugnatorib⁹ acerrimis, nō secus ac viles quosdā orbis terrarum prædones, & ecclesiæ hostes esse exceptos. quo autē jure? Libertatis nēpe hujusce ecclesiasticæ: cuj⁹ nomē singulis paginis ad fastidiū usq; ab auctore inculcatur. Ite nunc Principes, & patrocinio istius libertatis opes, regna & vos ipsos impendite. Nec refert, quod quibusdā illorū ab hac Doctrina nihil in præsens videtur mali impendere. nā si semel in animis subditorū fundamenta suæ dominationis labefactari per incuriā passi fuerint: ipsā quoq; dominationem & imperiū suū, labare, nutare, ac parum validis radicib⁹ esse fundatū, omnino necesse est. Cogitate, viri prudentissimi, omnibus minari Principib⁹, uni qui injuriā facit. Cogitate sapiētissime illud à Felice II. Romano Pont. esse dictum: *Error cui non resistitur approbatur: & veritas qua minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis deturbare perversam opinionem, nihil est aliud quam fovere.* Cogitate eos vos esse Politicos, quorum nomen sectæ istius auctorib⁹ tātopere est exosū. Facite igitur, ut vim nominis vestri probe vos intelligere, & verè Doctrinæ civilis esse peritos, reapse experiātur: futuri providos, ἅμα πρόσω ϰαὶ ὀπίσω sagaciter prospicientes: & quod prudentium docet esse proprium sapiens ille Megalopolitan⁹: nō Fortunæ fidentes, verum cōsiliis quæ recta ratio suaserit. Quod superest, omneis eos in quorum man⁹ hæc nostra inciderint, obsecro atq; obtestor, ut si quid paullo liberius in hac disputatione nobis forte exciderit: neq; malevolentiæ id ascribant, neq; irreverentiæ erga sacrum ordinem, quē debito honore colere me ac venerari profiteor: sed partim amori patriæ, omne id quicquid erit cōdonent: quem esse in nobis vehementissimū nunquam dissimulaturi sumus: partim studio veritatis: cujus præcipuam semper in omni disquisitione habendam esse rationē dubitat nemo, qui quidem hominem se esse natū rectæ rationis participem meminerit. Ita DOMINVS JESVS qui nec fallere nec falli potest mea supplicis vota exaudiat. Valete prudentissimi amplissimiq; viri. & cū DEO bene rem gerite.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI HVIVS, DE LIBERTATE ECCLESIASTICA.

DE LIBERTATE ECCLESIASTICA LIBER SINGVLARIS.

CAPVT I.

Causa & occasio scriptionis huius. Nominis explicatio. Libertatis variæ species. Libertatem Christianam à Deo datam, SS. patribus antiquis sæpè memorari: Libertatem Ecclesiasticā non itē. Error interpretum Iuris canonici in definienda libertate Ecclesiastica. eius definitio accuratè vestigatur.

OMnes homines libertatem bonum animi inter præcipua, amant, sibi optant ejusque caussa aliis favent. Ecclesiam verò catholicam Domini Jesu Christi, columnam veritatis, salutis portū, cunctiſu-

cti suspiciunt atque venerantur veri Catholici ac Christiani. Et tamen erga Ecclesiasticam libertatem, quam hodie vocant. non eodem modo omnes qui dicuntur & sunt profectò Catholici ac Christiani, apparent animati. Multi unicam pietatis Christianæ hanc arcem putant: in hujus propugnatione & amplificatione summam religionis totius ponunt: aliter sentientes ut in errore pernicioso versanteis devitant, & pro sacris atque intestabilibus eos habent, pertendere contra alii, falli istos atq; errorem insanum magnum errare: & vim huius appellationis aut simpliciter ignorare, aut subdole dissimulare. quippe hodie libertatis speciosum nomen ab iis prætexi, qui alienum servitium, & dominationem sibi concupiunt. Quemadmodum vitia sæpe esse virtutes mentiantur, ut tenacitas parsimonia, effusio largitas, crudelitas zelus justitiæ, remissio pietas, velit videri, quod Gregorius Magnus ajebat: sic libertatem Ecclesiasticam falso ab illis dici atque ostendi, qui Ecclesiæ, non vindicta Prætoris, sed pretioso Christi sanguine in libertatem assertæ, ipsis etiam Regibus ac Principibus durissimæ servitutis jugum eant impositum. Bonitatis verba imitari cum noxam pares maiorem esse malitiam. Enimvero nemo est paullo historiarum peritior quin sciat, Libertatem hanc Ecclesiasticam ab aliquot retro seculis instar fomitis cuiusdam fuisse atque incentivi, quod populos in Europa Christianos inter se commisit, bellisque dirissimis, atque iis admodum diuturnis, miserandum in modum lugubriter attrivit. Nunc quoque cur ille nobilissimus orbis terrarum ocellus, Italiam dico, turbetur & inter bellum ac pacem, salutem aut pernitiem, nutet incertus, eadem ista libertas Ecclesiastica est in caussa. Hoc enim queritur Pontifex Maximus Paulus V. in elogio damnationis adversus Serenissimam Rempublicam Venetam prolatæ; VIOLATIONE LIBERTATIS ECCLESIASTICÆ suam sibi majestatem eos imminuisse. Veneti è contrario, jura Reipublicæ suæ & veram Ecclesiæ libertatem à se proditam iri, si Pontifici morem in hac parte gesserint. Est omnino quæstio hæc longe gravissima: quæque meritò præstantissima multorum ingenia excitavit, ut partis utriusque justa certatim literis mandarent. In tanta scribentium copia nulla erit, spero, invidia, si & nos cepit impetus rem tantam penitius cognoscendi. cum præsertim magnus nobis ab illustrissimo Cardinali Baronio scrupulus esset injectus: qui tot locis suorum Annalium ita libertatem hanc propugnat, ut secius erga illam animatos, hæreticos, & flammis æternis addictos pronuntiare non vereatur. quis erit Catholicus tam socors & salutis suæ securus, quem tam atrox denuntiatio non advertat? non incendat cupiditate intelligendi quid rei sit, quod Libertatis Ecclesiasticæ nomine hodie censetur? nos quæsivimus, non contendendi studio, testamur Deum immortalem: sed veri inveniendi desiderio. Igitur, ut ordine ac via progrediatur disputatio, à capite quæstionem arcessemus, & de nomine ipso primum, cuius varia & multiplex usurpatio. paucis agemus.

LIBER prima notione verbum est ruri natum, ut *clades soboles*, & alia multa, quæ posterior ætas ad res diversissimas transtulit: λέπος Græcis, cortex arbori detractus. sed pro π alii β ponebant: unde λεβηρὶς dicta quasi λεπηρὶς, auctoribus Grammaticis: qui primitus ea voce significari scribunt λέπος κυάμου, fabæ corticem. Veteribus latinis ex eo *liber*, notione eadem primò: cortex ab arbore sua solutus: *liberare*, corticem detrahere. postea cum in bellis captus aliquis captorem suum eluserat, militari elegantia an lascivia *liber* dici cepit. ut contra qui semel captus victori adhærebat, neque poterat se expedire, *servus* & *mancipium*. paullo aliter Græcis, ἐλεύθερος ob facultatem eundi quo vellet: non ut nugantur ὁ ἐλεύθων ὅπου ἐρᾷ. sed pari analogia ac πενθερὸς is ad quem funus pertinet, à πενθῶ γοερὸς γοῶ, & alia hoc genus. Libertas igitur captivitati & servituti opponitur. cæterû & libertas & servitus multis modis in hominem cadunt; multa item sunt loquendi genera in quibus varia notione vox hæc usurpatur. de quibus breviter heic dicendum, ne nominis ignoratio rei ignorantiam, quod alioquin necessario fit, secum trahat. Doctè enim in Gorgia Plato: *qui nomina rectè norit, & res ipsas eadem noverit*. Plutarchus quoque sanè quam verissime, ex communi, ut ait, Philosophorum sententia: *qui nomina interpretari rectè non didicerunt, hi & res ipsas perperam accipiunt*. quod in proposita quæstione multis hodie evenire, quæ deinceps dicentur manifestissimè arguent. verùm ad rem. Libertas propriè personis tribuitur: interdum tamen & inanimatis rebus: pro immunitate vel peculiari quodam jure illis indulto. Hominis libertas, vel in singulis spectari potest, vel in pluribus unum quasi corpus constituentibus. Ejus quæ singulis competit, tot species sunt, quot sunt rerum genera ad quas voluntates hominum possunt referri. semper n. ratione voluntatis atque arbitrii de homine dicitur libertas aut servitus. Voluntates hominum vel res illas respiciunt quas humanus intellectus appetit ut sibi necessarias, quatenus animal est vitæ particeps. sacra scriptura & Patres vocant τὰ βιωτικὰ vitæ huius instrumenta. Aristoteles τὰ πρὸς τὸ εἶναι ἀναγκαῖα, necessaria ut sis. vel ad illas actiones respiciût in quibus virtutis & vitii discrimen intelligitur: quæ homini conveniunt quatenus rationis est particeps. Philosophus vocat necessaria πρὸς τὸ καλῶς εἶναι: ut non vitam solum degas, sed eam honestam. vel denique ad ea spectant, quæ hominis intellectus appetit, quatenus cœlestis suæ originis memor, ad futuram vitam & beatitudinem se comparat. hinc & libertas triplex oritur. Prima est corporis: quæ & primæva appellatio libertatis. de hac multa in libris prudentiæ civilis. Sacra Scriptura & Theologorum, non ita multa. quia ad civilem vitam plurimum interest liber sit aliquis an servus. ad futuram beatitatem consequendam nihil prorsus, sicut persæpe in Evangelio docemur. & si ut liberi quam serui esse peroptemus, diserte monet S. Apostolus, priore ad Corinthios. *Servus vocatus es? non sit tibi cura: sed & si potes fieri liber, magis utere*. Sacro ordine & familiis monachorum arceri servos, multis super eo canonibus & constitutionibus editis, nemo nescit. Proxima huic est libertas animi, priore tanto nobilior, quanto nobilior est animus corpore. hac carent qui vitiis & affectibus serviunt. illi tenent, qui expul-

sis vulgi erroribus, uni addicti virtuti nihil cupiunt, nihil metuunt. ad hanc consequendam Moralis tota Philosophorum doctrina fuit comparata. & notissimum est Stoicorum scitum: Solum sapientem esse liberum, cæteros omnes servos. Sed neque perhumani ingenii sapientiam, neque etiam per Mosaicam legem, quæ populo Judaico pietatis & virtutis fuit magistra, ad libertatem animi potuit quisquam pervenire. omnes enim mortales quà Judæi quà Græci, peccati servi, ut in divina illa ad Romanos epistola evincit Apostolus. itaque nemo ex omnibus mortalibus liber. Tertium ideo libertatis genus fuit opus, ut ad optatam libertatem homines possent evadere. Hæc est illa spiritus non animi solum libertas, Fidelium propria, morte Domini nostri Jesu Christi Ecclesiæ ipsius parta, tanto priore præstantior, quanto cælestia humanis antecellunt, vita morte, gloria æterna cruciatibus sempiternis. de hac libertate B. Thomas in Johannis Evangelium: *Sermo domini per hoc quod est veritas, liberat à coactione & obligatione vanitatis: per hoc quod est sermo gratiæ liberat à culpa & iniquitatis servitute: per hoc autē quod est sermo omnipotētis Dei, liberat à servitutē miseriæ. Primò dat libertatē naturæ, secūdò libertatē gratiæ, tertiò libertatē gloriæ* hæc vir acutissimus. Theologi gravissimi libertatē hanc ad duo ista referunt: liberationem à morte quæ stipendium est peccati. & à præceptorum legis Mosaicę præsertim cæremonialis rigida observatione. itaque libertas Christiana duorum generum est. de priore loquitur Dominus in 8. Johannis: *Amen amen dico vobis: quia omnis qui facit peccatū, servus est peccati: servus autē non manet in æternū. si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.* de posteriore B. Apostolus Paulus, ad Galatas cap. 4. ubi post expositū libertatis huius typum, concludit ad extremum: *non sumus ancillæ filii, sed liberæ. qua libertate igitur Christus nos liberavit, in ea state: & nolite rursus jugo servitutis contineri.* Est vero illa demum absoluta libertas cum Deo seruimus. propterea in sacris literis liberum esse, & Deo servire verbis differūt, re sunt idem. B. Petrus in priore: *quasi liberi, & non quasi velamē habentes libertatem: sed sicut servi Dei.* & Paulus in ea ad Romanos libertatem Christianam vocat *servitutē justitiæ.* Dominus in Evangelio *jugum* ledlene & subeuntibus salutare ὁ ζυγός μου inquit, χρηστός huic cōtrarium est jugum legalium farcinarum & præsumtionum humanarum, quæ imperitorum conscientiis onera alligant supervacua, ut piè admonet B. Augustinus in erudita illa ad Januarium epistola 119. *Hoc* inquit, *nimis doleo, quia multa quæ in divinis libris saluberrima præcepta sunt minus curantur: & tā multis præsumtionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur qui per octavas suas terrā nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentia sepelierit.* Solent etiam beati Patres libertatem Christianam appellare, fiduciam illam quæ bonæ conscientiæ comes est individua: quando aliquis uni Deo placere laborans, gratiam & odium hominum pariter contemnit. hoc sensu dicit Chrysostomus tertio de sacerdotio, cavendum sacerdoti ne potentiæ cupidus locum illum ambiat: *ut cū libertate omnia ipsi administrare liceat. nā qui in hac potestate ostentui esse non cupit: nec depositionem ab illa formidat. porrò qui metus huius est expers, cum libertate Christianis conveniente omnia facere poterit.* subjungit postea de metu huic libertati & contrario. Petrus Damiani adversus Leonem Papam arma tractantem declamans in epistola ad Firminum Episcopum. *Et revera qua fronte, qua libertatis audacia sacerdos quilibet in dissidentium confœderatione desudet, cum ipse suis osoribus non remissionis indulgeat veniam, sed effrenetur implacabiliter ad vindictā.* idem Chrysostomus alibi *libertatem* nominat Sanctorum fiduciam bonis operibus partam: ut cum in sermone de Babyla hunc martyrem ait LIBERTATE *vel, superiorem vel certe parem Eliæ ac Iohanni fuisse.* ἔφθασεν, inquit, οὕτως ὡς μηδὲ τὸ τυχὸν ἀπολειφθῆναι τῆς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν. passim alibi idem Sanctus hanc libertatem vocat παῤῥησίαν & πεποίθησιν, quæ sunt Apostolo familia verba. Latino interpreti, *fiducia & cōfidentia.* Etiam quæ piorum cætui & Ecclesiæ tribuitur à Deo libertas multifariam potest distingui. Interdum *libertas Ecclesiæ* appellatur, libera conveniendi ad cultum Dei facultas, à principe & peti & impetrari solita: quod Gregorius Nazianzenus ad Nectarium scribens, dixit ἐξουσίαν λαβεῖν συνάξεως: quidam hodie vocant *libertatē conscientiæ.* Optatus Milevitanus simpliciter *libertatē.* Diversa ab ista est illa Libertas Ecclesiæ, quam ipsi datam esse à Christo Ephesini cōcilii Patres pronuntiant, qua de re plura erunt dicenda cap. 3. Atq; hæ sunt Ecclesiæ libertates, quarum partim sacræ literæ, partim venerandi Patres antiquæ Ecclesiæ Græcæ & Romanæ meminerunt. Postea verò quàm publicè Christianismus fuit receptus, & clerus per imperatores primò, deinde Reges atque alios proceres Christianos, opibus & dignitate fuit auctus: tum enimvero cepit paullatim in Ecclesia Dei inter alia multa prius inaudita, vox LIBERTATIS nova significatione usurpari. honoris n. prærogativam, privilegia, immunitates & similia omnia jura LIBERTATEM ECCLESIASTICAM, aut numero multitudinis LIBERTATES dixerunt. atque hoc verbi in frequentem adeo usum tandem venit, ut nullum magis. Quando primum ea vox in Ecclesiis audiri cepta videatur, capite quarto dicemus. Quid autem Libertatis Ecclesiasticæ appellatione intelligatur, necdum satis ad liquidum declaratum invenio. & mirari sæpe subit, quum in jure Canonico tot locis huius libertatis fiat mentio: nusquam tamen ad vim verbi declarandam ne descriptionem quidem ullam, nedum accuratam definitionem esse adhibitam. Interpretes vero Canonici juris adeo diversas super hoc sententias prodiderunt, ut frustra inde auxilium speres. Liquet nobis, pro affectu cui usque erga Pontificem Maximum, & R. S. aliter atq; aliter esse ab iis pronuntiatum. In privilegiorum & immunitatum diplomatis quæ olim Imperatores Christiani aliique Principes, postea etiam Ro. Papæ modo universæ Ecclesiæ, modo alicui privatim soliti concedere, vocum LIBER & LIBERTAS tralatitius ac sollemnis est usus. In diplomate Caroli Magni circa annum ab humani generis redemtione DCCCIV. Osnaburgensi Ecclesiæ in Saxonia indulto, hæc leguntur: *Insuper eidem episcopo eiusque successoribus perpetuam concedimus licentiam, libertatem, & ab omni regali imperio absolutionem: nisi forte contingat ut imper.* &c. In diplo-

diplomate Nicolai II. circa annum Domini CIↃLX. in gratiam monasterii S. Felicitatis Florentiæ emisso: *Liberum præterea idem reddimus monasterium, atq; absolutum ab omni seculari & mundana conditione, sive districtione.* in aliis leges *liberam concedimus facultatem, & liberum esse volumus.* nõ dubium est mihi, quin ab hac origine Libertatis Ecclesiasticæ manarit appellatio. nam & vulgò *libertas* pro privilegio usurpabant: & ut ante dicebamus, rude illud atque impolitum seculum vocem hanc supra modum frequentavit: ut aliquando quid sibi velint conjectura sit divinandum. In edicto Friderici Ahenobarbi A.D. CIↃ. CCXXII. facto, quo duo monasteria uniuntur. *turbatores temerarios nostra hujus libertatis & unionis tanquam rebelles numini in perpetuum bannimus.* postea vocat *concessionẽ & donationẽ.* sæpè etiam *privilegium ac libertas* junctim ponuntur. vel *libertas & immunitas*, ut in Decretali de immunitate, Sexti lib. 3. item, *jura & libertates*, ut ibidem. apud Rigordum, *libertas militũ & libertas ac specialis prærogativa scholariũ* Parisiis sub R. Philippo Augusto & ejus Patre *libertates seculares* quid appellat Bonifacius is qui Germanorum Apostolus est dictus, non sine causa dubitet aliquis. Sic ille in epist. ad Eadburgam, cognomento Buggam Regis Cantiorũ cõsanguineã: *Melius mihi videtur, si propter libertates seculares in Patria libertatẽ quieta mentis habere nullatenus, possis, ut peregrinatione libertatem cõtemplationis, si valueris & possis, acquiras.* illud verò minus etiam capio, quod in ep. Gregorii VII. ad P. Albanensem episco. & G. Principem Salernitanum scribitur. *Item Magnus Imperator* (de Carolo Magno loquitur) *Saxoniam obtulit beato Petro, ejus etiã devicit adjutorio, & posuit signũ devotionis & libertatis, sicut Saxones ipsi habent scriptum, & prudentes illorũ satis sciunt.* hoc est suæ devotionis, & libertatis Romanæ Ecclesiæ ac dominationis quam habet in omnes & in omnia. si quis aliter interpretari voluerit per me licet. est n. obscura satis sententia. nec multo clarius illud in diplomate Urbani II. quo factum confirmat Berengarii Comitis qui ejus auctoritate commonitus, ut ipse Urbanus testatur, Tarraconem cum agro suo juris papalis fecerat: Ait: *Nos itaq; qui præstante Deo restitutionis hujus optamus cooperatores existere prædicti Comitis institutum libertatesq; & consuetudines, quas novis Tarraconensis urbis colonis permulgasse cognoscitur, collaudamus.* Ex ista igitur loquendi consuetudine LIBERTAS ECCLESIASTICA nomen invenit in Ecclesia Latina: nam Græci ut rem ipsam, ita & nomen ignorarunt. de ea loquor libertate Ecclesiastica, quæ hodie tantopere jactatur, & peculiariter ita nominatur. Nam errant gravissimè, qui istam libertatem Ecclesiasticam, cum potestate Ecclesiæ confundunt, & cum jure bona cujuscunque generis possidendi, cum immunitate, & privilegiis. Potestas vera Ecclesiæ de qua extat liber eximius Johannis Gersonis Theologi excellentissimi, ea est quam B. Chrysostomus de munere Sacerdotali disserens, in ἔργον & ἀρχὴν sive τιμὴν distinguit: *functionem ipsam muneris sacerdotalis, & honorẽ qui sacerdotibus debetur,* de quo plura sequenti capite. vocat & αὐθεντίαν. hæc potestas utrum ex jure divino sit an non, sine blasphemia disputari non potest: quum sit piis omnibus persuasissimum, statim à principio Christum Ecclesiæ suæ & ministris ipsius eam tribuisse. at libertas Ecclesiastica utrum sit ex jure divino, diu est cum quærunt Canonici juris interpretes, & adhuc sub judice lis est. Et merito sane plerisque perabsurdum videtur, jure divino intoductam rem dicere, quam melior Ecclesia per tot secula penitus ignoravit. Jus bona possidendi, in Græcorum canonibus est δίκαιον κτήσεως vel κατοχῆς imunitas, ἀτέλεια τῶν λειτουργιῶν, vel simpliciter ἀτέλεια, aut ἀλειτουργησία. Privilegia ibidẽ προνόμια dicũtur, & φιλοτιμήματα βασιλέων, δίκαια sive δικαιώματα: interdum etiam παραμυθίαι. & ut *libertatẽ* pro privilegio usurpari ostendimus: Sic ἐλευθερίαν & αὐτεξουσιότητα *libertatẽ, & propriæ voluntatis arbitriũ* in libris Juris canonici Græcorum privilegia certis monasteriis indulta ab Imperatoribus Constantinop. dici observavimus. Extat Alexii Comneni constitutio, in qua mentio fit monasteriorum institutorum vel κατ' ἐπίδοσιν, vel κατ' ἐφορείαν vel κατ' οἰκονομίαν, παντελῶς κατ' ἐλευθερίαν *quibus plenaria libertas est attributa.* quæ propterea ipse nominat ἐλεύθερα καὶ αὐτεξούσια μοναστήρια. At lõge diversa res est LIBERTAS ECCLESIASTICA illa de qua jam sermonem instituimus: & cujus naturam atq; vim qui simplici definitione unica voluere complecti, magnas, si verum dicere licet, nugas egerunt. dictionem n. æquivocam, nulla prius adhibita distinctione velle definire, quid est aliud nisi operam ludere? aut quis negabit homonymiam multiplicem huic appellationi inesse? quàm variè usurpata sit vox *libertas* jam ostendimus: idẽ necessariò observandum heic & de voce ECCLESIA: nam quot modis accipi hæc dictio solet: tot erunt & libertatis Ecclesiasticæ definitiones diversæ. Propriè ECCLESIA dicitur cætus κλητῶν ἁγίων ut loquutur Apostoli, hoc est, *fidelium vocatorũ ut sint sancti:* qui & Electi appellantur. Sed quia boni maliq; permixtim hoc ævũ degimus, Ecclesiæ appellatione solent omnes comprehendi, qui Christi nomẽ profitentur. Tertia notio jam olim obtinuit: ut diviso gregi fideliũ in clerũ & laicos, solus clerus tanquã potior pars & nobilior, Ecclesiæ nomine intelligeretur. Quarta deinde & quinta notiones accesserunt, quarũ hodie frequentissimus est usus: illius, cum Ecclesiæ appellatio ponitur pro Romana Ecclesia: hujus, cum Ecclesiæ nomen ad unum Pontif. Romanum designandum usurpatur. Tres primæ notiones Græcæ & Latinæ Ecclesiæ sunt communes: quemadmodum & illa consuetudo loquendi pariter Græcis ac Latinis jam olim usurpata invenitur, quando loca sacra *Ecclesiæ* nominantur. Quartam quoq; notionem propter B. Petri honorem, & Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, etiam in Oriente multi, cæterum Occidens totus à multis seculis cepit usurpare. Quintam ne in occidente quidem omnes unquam probarunt: sed illi duntaxat, qui universalis Ecclesiæ caput & Principem, imò Dominum papam Ro. agnoverunt. Cum in Capitularibus antiquorum Regum, & coævis Scriptoribus *Libertas Ecclesiæ, & Libertas electionum* commemorantur & pro eodem ponuntur: libertas intelligitur universæ Ecclesiæ à Christo tributa: quamque perdiu obtinuit: ut communibus suffragiis populi & cleri crearentur, qui erant in sacrum ordinem cooptandi. postea res mutavit: & jus suffragiorum ad solum clerum fuit

translatum. ita pro tempore hæc libertas variavit: Et si ECCLESIÆ LIBERTAS semper est appellata: tertia nempe ejus vocis notione, nō ut antè prima & secunda. Innocentius III. in epistola ad Constantiam Imperatricem Reginam Siciliæ, præscribens modum quem in electionibus faciendis vult servari à Siculis, vocat ECCLESIAM CANONICAM LIBERTATEM. Qui libertatem ecclesiasticam volunt esse exemtionem clericorum ab omni subjectione suorum legitimorum Principum: quæ est Roberti Bellarmini Cardinalis in libello ea de re publicato sententia, itemque aliorum multorum: tertia significatione Ecclesiæ nomen accipiunt. quod etsi sine fraude fieri videatur posse, quia jam olim ea notio illius vocis obtinuit: fraudem tamen periculosissimam habet adjunctam: quia obtentu nominis hujus, imperitis & plebeculæ persuadetur, libertatem universæ Ecclesiæ in eo verti: ut illi refragari aut resistere totius impietatis sit cumulus: quum re vera paucorum libertas, imo licentia, & unius absoluta dominatio hoc colore defendatur. Quamobrem accuratius rem perpendenti liquido constabit, Libertatis Ecclesiasticæ patronos, nomen Ecclesiæ quinta notione pro solo Ro. Pontifice accipere. huic enim uni plenaria libertas paratur, uni imperium, uni potestas, sine fine, sine modo, in capita, res, & fortunas Imperatorum, Regum ac Principum, & omnium prorsus hominum, qui toto orbe terrarum Christiani dici expetierint. Nam quod aliquis objiciat, longe aliter Cardinalem Bellarminum docere libro 5. de summo Pontifice: huic objectioni parata responsio est certissima, de qua pluribus capite sexto agetur, & sequentibus. ibi docebimus, quæ dicto libro disputantur à Bellarmino, ferventissimi zeli patronis libertatis hujus ita esse improbata, & quotidie refutari, ut pro indictis & antiquatis sint habenda. Alexander Pesantius Romanus in libro *De immunitate Ecclesiastica & potestate Romani Pontificis*, quem non ita dudum Paulo 5. nuncupavit: editionis Romanæ pag. 45. *Dico: summus Pontifex jure divino habet plenissimam potestatem in universum orbem terrarum, tum in rebus Ecclesiasticis, tum in politicis.* & in ora libri notat auctor: *Papa jure divino est directe dominus orbis.* eadem multi alii. Verum pergamus usum locutionis hujus ostendere. Gregorii 7. verba sunt in epistola ad episcopum Pataviensem & Hirsaugiensem Abbatem, quo loco agit de eligendo à Germanis Imperatore in Henrici locum. *Scimus*, inquit, *quod fratres nostri longo certamine, diversisque perturbationibus fatigantur: nobilius tamen esse dignoscitur, multo tempore pro* LIBERTATE S. ECCLESIÆ *decertare, quam misera ac diabolicæ servituti subjacere. Certant namque miseri, scilicet membra diaboli, ut ejusdem misera servitute opprimantur: certant è contra membra Christi, ut eosdem miseros ad* CHRISTIANAM LIBERTATEM *reducant.* Verba sunt aurea, mens plumbea. Ecclesiæ proprie dictæ libertas ostentatur, servitus diabolica deploratur. quis Christianus erit tam ignavus, quem ista non excitent? non inflamment odio in Principem suum? sed meminerimus, & hoc loco & similibus aliis de investitura Clericorum agi: quam Ro. Pontifex Imperatori & omnibus Principibus ereptam, sibi uni & iis qui jus à se accepissent vindicabat. atque hæc *propria libertas Ecclesiæ* nominatur in canone quodam ejus concilii quod Hildebrandus idem A. D. CIϽLXXX. Romæ celebravit. Heic igitur & in geminis huic locis ECCLESIA pro Papa sumitur: & LIBERTAS CHRISTIANA appellantur jura quæ sibi idem vindicat, tanquam Christi Dei & hominis vicarius. E contrario A. D. CIϽCLVIII. Fridericus Augustus orto inter Regnum & Sacerdotium dissidio, ita scribit ad imperii proceres. *Quia hactenus honorem ac* LIBERTATEM ECCLESIARUM, *quæ jamdiu indebita servitutis jugo depressa est, à manu Ægyptiorum*, (Hadrianum 4. Papam Ro. intelligit:) *studuimus eripere, & omnia eis dignitatum suarum jura conservare intendimus: universitatem vestram super tanta ignominia nobis & imperio condolere rogamus.* heic Fridericus ECCLESIÆ nomine vel universam Ecclesiam, cujus ipse pars erat: vel clerum intelligit. Et ita sæpissime in historiis rerum gestarum à temporibus Gregorii 7. observabis: cum atrocissimè Pontifices atque Principes dissiderent, sæpe etiam armis inter se pugnarent: utrimque tamen DEFENSIONEM ECCLESIASTICÆ LIBERTATIS pro titulo belli fuisse. Adeo verū est quod in oratione contra Leptinem prudentissimus oratorum Demosthenes dicebat: solere multos, *μεταφέροντας τὰ ὀνόματα ἀπατᾶν: translatis nominibus in aliam significationem decipere.* Sunt enim multi, qui rerum vocabulis non aliter utantur quam ut præstigiatores & psephopæctæ suis acetabulis & calculis. Fridericum sane libertatem Ecclesiæ propugnasse, etiam Cardinales illi testantur, qui epistolam scripserunt, cujus initium: *Ex quo contra honorem Ecclesiæ Dei & imperii amicitia inter Dominum Papam Hadrianum & Vilhelmum Siculum facta est &c.* infra dicturi sumus *honorem Ecclesiæ & libertatem Ecclesiæ*, pro eodem sumi solita. Aiunt igitur Cardinales presbyteri: *Nos autem econtra duximus potius Siculum excommunicandum: qui omnia jura Ecclesiæ tam spiritualia, quam temporalia violenter abstulerat: quàm Imperatorem qui Ecclesiæ Romanæ & imperii jura fideliter laborabat recuperare, &* ECCLESIAM *de servitute ad* LIBERTATEM *reducere.* quare si his credimus, libertatem Ecclesiæ Pontifex quidē falso: at Fridericus vere tutabatur. Neq; hoc mirū debet cuiquam videri: non enim soli huic Imperatori, sed multis etiam aliis Augustis: multis item Francorū, Anglorū, & cæterarum gentium Regibus pro libertate Ecclesiæ cum Romanis Pontificibus fuit decertandum. quo in certamine Etsi eadem omnium Christianorum causa erat, non omnium tamen idem fuit semper animus, neque par constantia. Christianissimorum Regum, piissimorum Franciæ episcoporum totiusque ordinis sacri, ac magnanimorum Regni Procerum, propria hæc laus, absit verbo invidia, quod pietate generosa & generositate pia libertatem Christianam Ecclesiæ suæ, Etsi non plane illibatam, firmam tamen & stabilem ad hanc diem, immortali Deo beneficio, conservarunt. Quis vel in extremo Septentrionis axe positus, levem saltem aliquam rerum Gallicarum notitiam fando accepit qui de LIBERTATIBUS EC-

BUS ECCLESIÆ GALLICANÆ aliquid non inaudiverit? ita vocat forensis usus jura libertatis Ecclesiasticæ, quæ quum universæ Ecclesiæ à principio essent communia: (nam unus idemque omnium auctor & fundator Dominus Jesus:) fato quodam accidit, ut in nobilissimis quibusque Europæ regnis Ecclesiæ sua sibi jura atque libertatem eripi sinerent. unde factum, ut populis vicinis servituti suæ ingementibus, LIBERTATUM ECCLESIÆ GALLICANÆ nomen etiam apud exteras gentes illustri fama celebraretur. Quanquam & alia Regna idem ipsa quoque fecerunt, sed remissius, nec pari successu. Sic in Anglorum historiis LIBERTATUM Ecclesiæ illius habetur mentio: & LIBERTATUM REGNI. quæ tamen adversus oppressionem & angarias Romani Pontificis, parum ipsis profuerunt. extant monumenta ipsorum quamplurima, in quibus cum lamentabili gemitu onera sibi imposita à Pontifice Ro. vel legatis ipsius deplorant. Sed hæc suo loco clare demonstrabuntur. ad propositum redeo. Qui Libertatis Ecclesiasticæ appellatione exemtionem Ecclesiasticorum volunt intelligi: vim hujus exemtionis accurate explicant. hæc autem est: ut qui modo Principi huic vel illo subditus erat: ubi inter ordines sacros locum aliquem fuit nactus, momento turbinis liber existat ab omni jurisdictione Principis illius: non ipsum pro principe suo agnoscat: non majestatem ejus revereatur, nisi pro arbitrio suo: non tributum pendat: non metuat sibi ab illius legibus, diserte enim affirmatur, legibus civilibus nullis penitus clericos teneri, quod ad coactionem: sed duntaxat quod ad directionem. quid si aliquis è clero, (potest enim fieri) scelus aliquod supplicio dignum in Rep. admiserit? quid si libidine fœdus & maculosus vixerit? nulla ne huius coercendi potestas erit Principi? Id verò præcise negatur. Johannis Marianæ Jesuitæ Hispani verba sunt libro primo, capite 10. ejus scripti non inelegantis, quo Philippum 3. Regem Hispaniæ præceptis informat; *Deinde sacrati ordinis immunitates & iura intacta ut sint, curare Princeps debet Neminem ex sacrato ordine supplicio* QUAMVIS MERITO *subjiciat.* Sed quid opus in Hispaniam ire? nam interpretationem juris Pontificii non possumus aliunde melius petere, quàm ab urbe Roma? cum præsertim multi admodum ingeniosi homines à paucis mensibus in urbe libros ediderint, per quos ignorare nobis non licet vim hujus verbi. è multis quorum recentia scripta legimus, unus Johannes Antonius Bouius Carmelita rem optime videtur expressisse. quare verba ejus prætermittere sine piaculo non possumus. eccum illa fideliter ex Italico versa. *Libertas opponitur necessitati, vinculo aut servituti. quemadmodum igitur libertas peccati in eo consistit, ut peccati vinculis simus soluti: & libertas legis Mosaica in eo, ut jugo ceremonialis Legis simus soluti atque exonerati: sic* LIBERTAS ECCLESIASTICA, *in eo consistit, ut Ecclesiastici in personis, bonis & caussis suis sint exemti, neque legibus potestati & jurisdictioni Principum sint obnoxii, quomodo sunt laici. & hac vera est ac propria definitio Libertatis Ecclesiastica. qua vi sua omnia complectitur. partes dua qua sequuntur reliqua, instar habent declarationis. Quod autem ait Bartolus in autenth. cassa. Libertati Ecclesiastica illa statuta repugnare, per qua Ecclesiastici timidiores, Laici audentiores redduntur: hoc nempe vult: jure exemtionis quo gaudent Ecclesiastici, fieri, ut Principes non dicam directe & cum effectu in ipsos & res ipsorum nequeant manus injicere: sed ne indirecte quidem, & vel tantum in speciem praeiudicium facere libertati eorum queant. Dicam planius si potero: vult dicere Bartolus, adeo nō posse Principes damnum inferre Ecclesiasticis, ut* NE LEVISSIME QUIDEM TERRITANDI ILLOS AUT TREMEFACIENDI IUS HABEANT. quo jure qua injuria, hæc ita dicantur, postea quæremus. habemus certe heic luculentam exemtionis Ecclesiasticorum & plenariæ licentiæ libertatis declarationem. At non nedum omnia quæ propter Libertatem Ecclesiasticam in jure canonico sanciuntur, ad exemtionem Ecclesiasticorum possunt referri. Bonifacius 8. libertatis huius vindex acerrimus, in Sexto, titulo 23. *Eos qui temporale dominium obtinentes suis subditis ne prelatis aut clericis seu personis Ecclesiasticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdicunt: quum talia in* DEROGATIONEM LIBERTATIS ECCLESIASTICÆ *præsumantur, eo ipso excommunicationis sententia decernimus subjacere.* Ad perficiendam definitionem Libertatis Ecclesiasticæ, prætereunda hæc Decretalis non erat, quæ de jure quidem exemtionum non est: sed prærogativæ Ecclesiasticorum veluti colophonem quendam imponit. Nam si propter res tam leveis flammis æternis devoveri possunt laici omnes, cuiuscunque dignitatis aut ordinis: quid aliud curare habent imi summi, nisi hoc unum, qua ratione pacatis Ecclesiasticis uti poterunt? poterunt autem, opinior, si in omnibus præbeant se illis obnoxios: illorum voluntati inserviant: & de rebus suis statuendi liberum arbitrium ipsis permittant. hoc voluisse isto canone Bonifacium nemo negaverit. Ex iis quæ hactenus disputata sunt, hoc tandem elicimus: non longe ab hodiernorum Pontificii juris doctorum sententia aberraturum, qui Libertatis Ecclesiasticæ hanc sive descriptionem, sive definitionem contexuerit: *Libertas Ecclesiastica ius est quoddam, primarie quidem Pontifici Ro. adharens, quo universi orbis dominium illi paratur: secundarie vero Ecclesiasticis, quo viritim & in commune eximuntur ipsi & bona ipsorum ab omni omnium Principum subiectione, jurisdictione, potestate: laici vero ipsis ad omne obsequium redduntur obnoxii.* Hæc definitio ut numeris omnibus non sit perfecta, quod non pollicemur: vim tamen ejus quæ à neotericis & proximorum seculorum hominibus, Libertas Ecclesiastica nominata est, satis explicat. Nunc igitur, quo tempore, quibus molitionibus, & per quos in Ecclesiam Dei hæc Libertas sit invecta quærendum superest. Deinde rationes præcipuas quæ ab illius patronis solent afferri, expendemus: simul quam periculosa res sit tum Ecclesiæ tum Reip. Christianæ eiusmodi licentia breviter docebimus.

Caput II.

Quæ & qualis fuerit libertas veteris Ecclesiæ à primo eius ortu ad tempora Constantini Mag. comparatio potestatis utriusq; Ecclesiasticæ ac Civilis: & de utriusq; iure tam ordinario quam extraordinario.

EXpositis variis modis ejus Libertatis, quæ Christiana aut Ecclesiastica dici solet, prius quàm aggredimur ostendere quo potissimum libertatis genere quæque ætas Ecclesiæ sit usa: faciendum videtur ut sacerdotalem potestatem cum Civili paucis comparemus: habet enim & Resp. Libertatem suam: quæ ab Ecclesiastica quid differat ex hac comparatione liquido palam fiet. Igitur, ne in tam amplo argumento longius quam instituti ratio postulat, oratio evagetur: proponemus quædam theoremata, sive ut loquuntur in scholis conclusiones, vim & jura utriusque potestatis complectentes: deinde cuique theoremati brevem explicationem ac probationem subjiciemus.

I. *Ecclesia & Respublica interdum re & ratione: interdum ratione duntaxat differunt.*

Quod dicebat Optatus Milevitanus, *Ecclesiam in Rep. esse*: id verissimum quidem est: sed eget interpretationis. Nam aliquando ita est Ecclesia in Rep. ut penitus separatas suas peculiares rationes habeat à rationibus Reipublicæ: qui fuit nascentis Ecclesiæ status, antequam obstinatos animos & pervicaciam infidelium Salutis doctrina perfregisset. Interdum sic Ecclesia est in Rep. ut eadem sit quodammodo Respublica: sicut tum accidit quando Paganicorum errorum calligine depulsa, Christianismi professio vulgo ab hominibus fuit suscepta. Ex eo enim tempore, qui Remp. constituebat populus, idem etiam Ecclesia fuit: verum id diversa ratione, & fine, ut mox dicetur. quare idem est aliquo modo, & non iidem. Auctores heic sæpe ὀρθότητα nominum parum seruant: & vel Reip. ea tribuunt quæ proprie conveniunt Ecclesiæ: vel contra. In epistola synodali ad Ludovicum Regem Francorum Caroli F. ipse Rex dicitur *Rector sanctæ Dei Ecclesiæ.* Rex proprie non est Rector Ecclesiæ: sed Reipublicæ προηγουμένως & primarie: Ecclesiæ vero quatenus pars est Reip. & κατὰ παρακολούθημα at ibidem & passim, audit Rex *Defensor Ecclesiæ.* proprie.

II. *In omni societate quæ diversos habet fines, iidem & praeesse & subesse possunt diversis rationibus.*

Quæ ab hominibus ineuntur societates, qua privatim qua publice, eæ interdum simplicem habent finem: interdum plures simul. Quoties vectores navem conscendunt, ut mare flumen trajiciant: tacitam societatem inter se iniisse intelliguntur: cujus finis unicus & simplex, transvectio. Quando legio ad pugnandum cum hoste triremem ingreditur: duplex heic societas, & finis duplex: quatenus sunt vectores, gubernatori navis omnes parent: quatenus milites, Tribuno legionis aut consuli. respectu gubernatoris etiam consul inter vectores: & tam huius quam omnium aliorum, salus à peritia & arte illius pendet, rursus gubernator respectu militarium imperiorum, consuli paret & jussa illius capessit. Et Ecclesia & Resp. instar navis habent: eaq; similitudine passim veteres utuntur. Ante receptum Evangelium, unicus Reip. finis erat: degere hoc ævi quanta maxima cum commoditate & honestate fieri possit. ea enim in fine, impulsu naturæ, civitates instituuntur. Aristoteles modo αὐτάρκειαν, quasi dicas, omnium rerum sufficientem copiam, nominat: modo, humanum bonum, quod in fruitione illarum dotium & corporis & animi positum est, ad quas in hac vita participandas, aptum natura finxit hominē. Dixi, in hac vita: quia Doctrinæ civilis primarius finis non ultra patet. Est vero aliud insuper hominis bonum, ad cujus participationem, cum aptum initio hominem Deus creasset, atq; ille sua culpa aptitudinem illam amisisset: Christi Servatoris beneficio immortali, eandem aptitudinem, & quidem efficaciorem iterum est nactus. illud bonum est, beatitas quæ in altera vita pios manet: ad cujus spem ea quæ dicitur Ecclesia in terris atque intra Remp. ipsius Christi voce cogitur. Sicut instituendæ Reip. finis est adeptio humani boni: sic Ecclesiæ cogendæ, numinis cultus, & ad futuram beatitudinem præparatio. Nec diverso fine duntaxat Ecclesia & Resp. distinguuntur: verum etiam conditione, institutis ac regimine. Respublica in hoc mundo tanquam in legitima sua patria versatur. opes & omnia vitæ hujus instrumenta conquirit: potentiam sibi parat: & fines suos quantum potest promovet. quippe in eo humanum bonum quod dicebamus ex Aristotele, positum esse, vulgo homines autumant. Ecclesia, brabium supernæ vocationis persequens, ut ait Apostolus, & ad melioris vitæ fruitionem spes cogitationesq; suas indesinenter referens, terrenis bonis non fruitur, sed utitur: neque ut patriam suam terras colit: sed ut inquilina vel peregrina non autem ut civis, in iis hospitatur. Idcirco Patres Ecclesiam alio nomine Civitatem Dei vocitāt. habet enim πολίτευμα suum & municipatum in cœlis, quod idem inquit Apostolus: didicitque Ecclesia à Christo Rege suo dicere, *Regnum meum non est de hoc mundo.* hæc tanta diversitas & rectores diversos esse desiderat. Qui Ecclesiam regunt communi nomine Sacerdotes: qui Rempublicam, Principes dicuntur. Horum diversa officia è finium exposita differentia pendent: idem è diversitate subjectorum circa quæ versantur. Nam ut ait Synesius, politica facultas circa ὕλην *materiam*, id est, res humanas & mundanas, aut, ut Theologi loqui solent, negotia secularia, versatur: sacerdotium, circa Deum, ait idem: hoc est, res divinas, aut certe humanas, quatenus divinis sunt conjunctæ. Omnia igitur quæ ad divina spectant, propriè sunt juris sacerdotalis: & contra, quæcunque ad publicam rem aut privatorum bona, facultates & commoda pertinent, omnia juris sunt Principalis. Ac quoniam in Republica, ceu pars in toto, est Ecclesia, hujus quoq; conservatio & defensio ad Principis officium tanto magis pertinebit, quo nobilior hæc pars est Reip. & quo pluris refert hanc sartam tectam conservari. Postremò in rebus merè divinis sacerdotes plenariam potestatem obtinente, Princeps ovis erit: at in rebus civilibus, sacerdos communi jure cum cæteris è populo censebitur: nisi beneficio principis prærogativa honoris & privilegia

legia illi fuerunt indulta. Hinc sequitur necessario, sacris legibus & universalis Ecclesiæ canonibus Principem Christianum teneri: civilibus & politicis sacerdotem. Gelasii Papæ qui circa annũ CCCCXII. Felici in administratione A.S. successit, Doctrina hæc est ac sententia: sic enim scribit ad Anastasium Imperatorẽ: *Duo sunt Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificũ, & Regalis potestas: in quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus Domino in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti n. fili clementissime, quod licet præsideas humano generi dignitate, rerũ tamen præsidibus divinarũ devota colla submittis, atq; ab eis caussas tuæ salutis expetis. inq; sumendis cælestibus sacramentis, eisq; ut cõpetit disponẽdis, subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quã præesse. Nosti itaq; inter hæc ex illorum te pendere judicio, nõ illos ad tuã redigi velle voluntatẽ. Si n. quantum ad ordinẽ pertinet disciplinæ, cognoscentes imperiũ tibi superna dispositione collatũ,* LEGIBUS TUIS IPSI QUOQUE PARENT RELIGIONIS ANTISTITES, *ne vel in rebus mundanis excelsæ videantur obviare sententiæ: quo rogo te, decet affectu eis obedire, qui pro erogandis sunt attributi mysteriis?* Vides manifestissimã Gelasii sententiam: cum de salute agitur hoc est in spiritualibus, Imperatorem colla submittere: in cæteris rebus, parere pontifices Principis imperio: cuius esse supremum jus in Republica postea ostendemus. Heic verò occurrunt exemtionis clericorum, quæ hodie appellatur libertas Ecclesiastica, patroni: & rem absurdam esse clamitant, ut qui spiritualia administrant tractantibus temporalia subsint. homines acuti non intelligunt, quod initio probavimus: cumprimis esse naturæ consentaneum, ut ubi sunt fines diversi & diversæ potestates, ibi etiam sint imperia diversa: & idem numero imperet atq; pareat. ratione videlicet alia atque alia. Sic sæpe videmus eos qui in vita civili amplissimos magistratus obtinent, postquam in castra devenerunt, longe inferioribus parere. medicorum privata fere vita est, & ab omni jurisdictione aliena. medicorum tamen imperiis ipsi imperatores obtemperant. idem igitur & inferior & superior. in quo venuste lusit olim Themistius: qui à professione sapientiæ, quæ jure suo regibus imperat, ad sublimen Præfecturæ gradum translatus, ab imperatore Constantio, in elegantissimo epigrammate ita se ipse compellat: Νῦν ἀνάβηθι κάτω, ἐγὼ ἄνω κάβῃς *nunc ascende deorsum quia sursum descendisti*. cui simile illud B. Chrysostomi homilia in Matt. LXVI. de sublimi Christi omniũ domini humilitate, ἡ κατάβασις αὐτη, inquit, πάλιν ἀνάβασις γίγονε. & similia multa apud eundem patrem.

III. *Ecclesia & Respublica Christiana unicum agnoscit* CHRISTUM, *qui simul sit Rex & Sacerdos*.

Sacræ literæ unius Christi sacerdotium in Ecclesia agnoscunt secundum ordinẽ Melchisedechi: hoc est cum regno junctum. Psalm. 109. & Apostolus ad Hebræos v. 6. Sane inter homines principio quum regna & dominationes sunt institutæ, erant iidem Reges & Sacerdotes: mansitque ea consuetudo apud Ægypticos aliosq; Barbaros, & ipsos etiam Græcos, per multa secula, ut Plato in Politico, Aristoteles in III. de Repub. Clemens Alexandrinus in VIII. & plures alii sunt auctores. Marcus quoque Cicero in primo de divinatione, hoc ipsum de antiquis Romanis testatur. mutavit deinde mos, & in locum primorum Regum, qui & Sacerdotes erant, Athenis, Romæ & alibi reges sacrificuli, tanquam dicis caussa, sunt instituti: non multũ iis dissimiles qui celebrantur in mimo. regii n. præter nomen habebant nihil. Plato κληρωτὺς reges vocat, ut qui sortitione fierent. Etiam in populo Dei similis quondam fuit observatio: nam ut de Melchisedecho Rege & Sacerdote notissimo ex utriusq; Fœderis libris nihil dicam: constat veteres Patriarchas Noachum, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, atque adeo omnes primogenitos, ut docet Hieronymus, regni & sacerdotii speciem quandam inter suos gessisse. Sed mutatæ cõsuetudinis auctorem DEUM prodit Synesius, epistola 57. ubi etiam mutationis caussam indicat: *quoniam*, inquit, *res divina humano more curabatur: propterea conjunctas prius in eadem persona vitas Sacrã & Principalẽ Deus separavit*. & ait venustè idem præstantissimus Scriptor: ὅτι πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, τὸ κλώθειν ἐςὶ τὰ ἀσύγκλωςα. Politicam facultatẽ sacerdotio jungere, conglomerare est in unũ res, quæ natura sua conjungi nullo modo queant. Sed rationes cur in Ecclesia sua Dominus eam distinctionem servari voluerit explicat accurate Galesius Papa, cujus verba necessariò hic asscribam: *Fuerint hæc*, inquit, *ante adventũ Christi, ut quidam figuraliter, adhuc tamen in carnalibus actionibus constituti pariter reges existerent & pariter sacerdotes: quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia*. mox: *Sed cũ ad verum ventum est, eundem Regem atq; Pontificem, ultrà sibi nec Imperator Pontificis nomen imposuit, nec Pontifex regale fastigium vindicavit. Quamvis enim membra ipsius, id est, veri Regis atq; Pontificis, secundum participationẽ naturæ magnifice utrumq; in sacra generatione sumsisse dicantur, ut simul regale genus & sacerdotale subsistant: attamen Christus memor fragilitatis humanæ, quo suorũ saluti congrueret, dispensatione magnifica temperans, sic actionibus propriis dignitatibusq; distinctis, officia potestatis utriusq; discrevit, suos volens medicinali humilitate salvari, nõ humana superbia rursus intercipi: ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent: & Pontifices pro temporalium cursu rerum Imperialibus dispositionibus uterentur: quatenus spiritalis actio à carnalibus distaret incursibus: & ideò militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret: ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus: ut & modestia utriusq; ordinis curaretur: ne extolleretur utroq; suffultus: & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur*. hæc Galesius in tomo de Anathematis vinculo: unde accepit Nicolaus Papa, ex quo Gratianus. Notabis duas caussas gravissimas, cur in Ecclesia Dei nemo homo possit esse Rex & Sacerdos: Prior, *modestia utriusque ordinis*. appellat auctor gravissimus *modestiam*, quam Græci Politici cum de natura Rerump. disputant ἰσοῤῥοπίαν & ἰσοςάθμιαν: *momentum æquale & liberamentum par*. docent enim, non posse firmam & stabilem Remp. esse, cuius partes quæ geometrica proportione illam constituunt, partibus hinc inde momentis in suo ac legitimo statu non contineantur. alioquin futurum omnino, quod heic ait Gelasius, ut nimia po-

testate suffulta pars extollat se, & quod aptissimo verbo dixit Polybius ἐξοικῇ id est, *sua sede migret*. Altera ratio est, ne id eveniat quod paullo ante à Synesio dicebamus: sed contra, res sacras sacratæ personæ procurent: non sacras, non sacrati, Episcopi provinciarum Rhemensis & Rotomagensis ad Ludovicum Regem: *Deus in carne veniens qui* SOLUS REX FIERI POTUIT ET SACERDOS *& in cœlum ascendens, suum Regnum, id est, Ecclesiam inter Pontificalem auctoritatem & regiam potestatem gubernandam disposuit.*

IV. *A Christo Rege & Sacerdote potestatem accipiunt Princeps & Sacerdotes, sive Pontifex: ille civilem, hic sacerdotalem sed diversa conditione.*

Utriusque potestatis auctor Christus, Deus & homo: neque vel sacerdotalis in rebus divinis à Rege: vel Regia in humanis pendet à Pontifice: quod posterius falsò multi hodie nituntur persuadere. Vere enim plerique Regum, ac Principum Christianorum inter ipsos honorum suorum titulos DEI GRATIA esse se quod essent, jam olim profiteri ceperunt. recteque Imperator Justinianus, Novell. VI. Sacerdotium ac Regnum ab eodem principio scribit manare. nempe Christo: qui ut Episcoporum universitati dixit in Petro, *Pasce oves meas*: ita in Pharisæis universo populo cujuscunque ordinis præcepit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* idemque Christus per Paulum Apostolum suum clamat: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.* ubi de potestatibus secularibus ipsum loqui, non ecclesiasticis, ita manifesto sequentia evincunt, ut putidum sit de eo dubitare: merum sophisma aliò transferre. idcirco Gregorius Nazianzenus in concione Nazianzi habita, dicebat, magistratum civilem χριστῷ συνάρχειν, χριστῷ συνδιοικεῖν: *communi imperio cum Christo uti, communi administratione.* & Symmachus Pontifex Romanus scribens ad Anastasium: *Defer*, ait: *Deo in nobis: nos deferemus Deo in te.* Nec refert quod Principum alii jure hæreditario, alii per electionem, quidam armis dominationem obtinent: nam etsi Deus ad stabiliendum Principem, aut constituendum sacerdotem certorum hominum ministerio utitur: impium tamen est, dominium & potestatem quamcumque Deo primarie acceptam non ferre. per Deum enim Reges regnant, ut locis prope infinitis sacræ literæ testantur. hoc Principes volunt, cum à Deo immediate potestatem se accepisse suam contendunt. Ludovicus Bavarus Imperator: *Juris utriusque testimonia manifeste declarant, Imperialem dignitatem & potestatem immediatè in Filio Dei ab antiquo processisse, & Deum per Imperatores & Reges mundi jura humano generi aperte tribuisse.* & postea. *Declaramus quod Imperialis dignitas & potestas est immediatè à solo Deo.* jure hoc quidem. nam si *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed Deus qui dat incrementum*: si neque Paulus ipse est aliquid, neque Apollo: Sed Deus qui dat fidei incrementum: audebimus dicere eos qui Principem in terris eligunt, aut coronam capiti imponunt, esse aliquid? aut negabimus Imperatores Constant. qui à Patriarcha coronam accipiebant, jure & propriè ΘΕΟΣΤΕΦΕΙΣ *à Deo coronatos* se nominasse? Cæterum Regno & sacerdotio illud commune: quod ἀρχαὶ id est, *principatus* dicuntur. Paulus priore ad Corinthios inter Ecclesiastica munera & *gubernationes* recenset. vel à re nautica voce petita, vel à politicis magistratibus. Johannes Chrysostomus, & in libris De sacerdotio & sæpe alibi docet, episcopatui inesse ἔργον, id est, munus docendi, sacramenta administrandi, atq; uno verbo, pascendi: & hoc amplius, ἀρχὴν, τιμὴν & αὐθεντίαν *principatum quendam, honorē, & auctoritatem.* Gregorius Nazianzenus suum episcopatum etiam δυναστείαν *dominationem* nominat, & Tribunal sibi attribuit. neque hoc solum: sed cum civili eam comparans, tanto majorem & perfectiorem esse ait, quanto major est spiritus carne, terrenis cœlestia. quin etiam similia his alia non raro pii Patres ad venerationem sacerdotio conciliandam suis scriptis inspersernnt. Sunt & qui Sacerdotium Soli, quod est luminare majus comparent: Imperium Lunæ, quod est minus luminare. eaque similitudine Innocentius quoque III. iisdem verbis cum vetustioribus Patribus, at non eadem mente utitur. Enimvero quis æquus rerum æstimator dubitat, cælestia præstare terrenis? spiritum carne, vel etiam animo? aut quis ignorat Sacerdotem divina legitime administrantem, ratione muneris sui supra omnia terrena imperia longe eminere? quod præclare veteres Augusti illi intellexerunt, qui cum morem primi instituerunt, ut, quemadmodum ipsi in lege quadam narrant, ad Christi altare sine diademate, sine satellitibus, sine cæteris majestatis insignis accederent. hoc nempe significantes: intra ovile Christi oves se esse: & intra Ecclesiæ septum, solum Christum, & qui vices illius exhibeant, jus proprie ac potestatem habere. Hodie vero qui istiusmodi testimoniis Patrum antiquorum abutuntur, quò potestatem spiritualium rerum administratione finitam, in dominationem convertant temporalia pariter cum spiritualibus complectentem: imperitis & veritatis incuriosis mirifice imponunt. nam venerandis illis Patribus aliam fuisse mentem, eosque de exemtione ista clericorum, sive libertate hac Ecclesiastica, ne per somnium quidem cogitasse, imperitia est nescire, impudentia negare, impietas, eaque summa, contra pertendere. Urgent simile illud, quod ex Gregorio Nazianzeno attulimus: & stupendam inde conclusionem præcipui illorum eliciunt. nec vident, aut videre dissimulant, facundissimorum illorum Patrum esse consuetudinem, ut oratoria vi & ea quam Græci dicendi magistri δεινότητα vocant, plurimum utantur. multa igitur more oratorio elatè, magnificè, magna cum vehementia, dicere, quæ interpretationis commodæ opus habeant. nam omnia Patrum dicta velle vergere, quod isti faciunt in hoc præsertim argumento, neque ad scopum attendere, pravitatem hæreticorum est imitari: qui impia sua commenta hoc pacto soliti defendere. Sic olim infelix Arius improbam de vero Filio Dei vocem suam ποίημα, ex orthodoxi Patris Dionysii Alexandrini scriptis contra Sabellium tuebatur. propterea

pterea monebat piè & doctè Honorius Papa in epiſtola ad Sergium Conſtantin. *quosdam Patrum aliqua balbutiendo docuiſſe, condeſcendentes ad informandas mentes, atque intelligentias parvulorũ, quæ ad Eccleſiaſtica dogmata trahi non debent.* Non errabit in talibus qui aureum illum B. Athanaſii canonem memoria tenuerit: Οὐ δεῖ κατ' οἰκονομίαν γραφόμενα καὶ γινόμενα, ταῦτα κακοτρόπως δέχεσθαι. QVÆ PER DISPENSATIONEM SCRIBVNTVR, VEL FIVNT, ET MALIGNE INTERPRETARI NON OPORTET. ô canonem, ut dicebam, aureũ, & cujus latiſſimè utilitas patet! Nam omnino ita ſe res habet: Multa olim pii homines, Patres & Principes, non ſolũ dixerunt aut ſcripſerunt, ſed etiam fecerunt pro temporibus rite, pie, ſancte: quæ maligne & verſute à poſterioribus ſunt accepta, ut ait Athanaſius: & quæ hodie, neglecta Honorii Papæ ſalutari ac neceſſaria admonitione, ad Eccleſiaſtica dogmata trahuntur, ac pro fidei articulis in animos hominum inſinuantur. Plane hoc faciunt illi, qui ſuperius Gregorii Nazianzeni dictum afferunt ad firmandam clericorum exemptionem, ut Cardinalis Bellarminus, & plureis alii. Ea concione vir ſanctus duo ſibi propoſuerat: magiſtratus atque omnes qui Nazianzi publicas res adminiſtrabant ſolari, & eo metu levare, in quo tum verſabantur maximo propter offenſam apud provinciæ Præſidem contractam. Alter ejus ſcopus eſt: iram Præſidis mitigare, & ad veniam miſeris concedendam, animum ipſius flectere. Eſt autem ita natura comparatum, ut quoties aliquid ejuſmodi petitur, nihil æque ac petentis dignatio ſpectetur. fere enim pro petentis dignitate, non pro cauſæ merito, æſtimatur petitio. En veram cauſam, quare vir divinæ humilitatis initio ſuæ poſtulationis, ſacerdotii quod ſuſtinebat, majeſtatem adeo magnifice extollat: non ut ſupra Reges ſe efferat: verùm ut civibus ſuis in ſordibus & pædore jacentibus utilem ſe fingat. ſic Paulus, vas illud electum, totius virtutis & gratiæ divinæ Hoſpitium, quo Evangelium ſuum reddat auguſtum, jactationem ſuæ præſtantiæ non refugit. Obſecro verò, quid eſt in Gregorii verbis, quod hodiernæ doctrinæ vel minimum faveat? Sacerdotium enim ſpiritui comparare, civilem poteſtatem carni, id eſt homini ψυχικῷ ut loquitur Apoſtolus, quid eſt aliud, niſi id dicere, quod ultro omnes fatentur? Spiritualibus præeſſe Epiſcopos: temporalibus Principes. at qui exemtionem clericorum & ſubjectionem Principum in rebus ſecularibus hinc eliciunt: qua fronte præcedentia paullo ante verba poſſunt legere? quibus idem ille vir Apoſtolicus convenienter doctrinæ Chriſti & Apoſtolorum, parendum eſſe magiſtratibus bis diſerte inculcat? neque vero laicos cogit in ordinem Gregorius, ſe & reliquos ſacerdotes ſubjectorum numero eximit: quin ſe quoque laicis accenſens, *ſimus*, inquit, *ſubjecti, & Deo, & invicẽ alter alteri, & terrenis principibus: Deo propter omnia: alter alteri, propter dilectionẽ fraternã: Principibus, propter ordinis recti conſervationem:* deinde hoc ipſũ præceptũ verbis Apoſtoli repetiturus, unam hanc eſſe legem præfatur, ex iis quæ nobis Chriſtianis ſint impoſitæ: eamque cum primis laudabilem, optimam, & à Spiritu Dei profectam. Taceo quod ſe quoque iis adnumerat ibidem Gregorius, tantus ſacerdos, qui principi tributum tenentur præſtare. Taceo quod ait ibidem: magiſtratus qui poteſtatem ſuam recte adminiſtrant deos fieri, ἔξεστι, inquit, θεὸν γενέσθαι *in tua poteſtate eſt, ut Deus fias.* ut deſinant iſti ſimile Conſtantini dictum de epiſcopis tantopere jactare. cum præſertim nuſquam in ſacris literis ſacerdotes dii nominentur: at reperiantur laicæ poteſtates ita dictæ, quod ignorat nemo. Taceo quod Præſidem compellans ſic ait. *Novi te ovem mei gregis, pecudem magni illius Paſtoris, & ſuperne à Spiritu præclare educatum, quique à ſancta & beata Trinitate juxta nobiſcum illuſtraris.* quæ oratio graviſſimi Patris longe diſtat ab iſtorum Zelotarum faſtu, qui Principes & omnes laicos ſic arcent ſacris, tanquam profanos & ad Dei curam nihil quicquã pertinentes. de quo poſtea erit dicendi locus. Iudicent nunc lectores non diſputandi ſed veritatis cognoſcendæ cupidi, qua fide Patrum ſcripta tractent, qui exemtionem clericorum fidiculis ſubtilis ingenii ſui ex illo Gregoriano ſimili exprimunt. Pari ſubtilitate & loca B. Chryſoſtomi quædam afferuntur quibus vel ſacerdotium laudibus in cælum vehit: vel ſimile aliud argumentum familiari illa ſibi facundia orator ille ſublimis tractat. illud credo, diſſimulatur, quod multis locis idem Pater repetit: epiſcoporum ἀρχὴν, ſive præfecturam, non tam eſſe, recte attendentibus principatum quam miniſterium docendi. coactivàm certe juriſdictionem nullam penitus habere, ſed admonendi tantum jus & obſecrandi. *Ad doctrinam verbi,* inquit, *ſumus inſtituti:* οὐ εἰς ἀρχὴν οὐδ' εἰς αὐθεντίαν *non ad imperandum, vel auctoritatem uſurpandam.* in epiſtolam ad Epheſios, & in ea ad Titum homilia II. comparantur Epiſcopus & ὁ ἔξωθεν ἄρχων id eſt princeps ſecularis, ſive magiſtratus. hunc ait Chryſoſtomus νόμῳ κρατεῖν καὶ ἀνάγκῃ, *lege imperare & cum neceſſitate parendi.* illũ ἑκόντων ἄρχειν *volentibus imperare:* hoc eſt, cogendi jus nullum habere. eandem ſententiam in I. De ſacerdotio pluribus explicans: *judices,* inquit, *ſeculares* (οἱ ἔξωθεν) *ubi maleficos legibus obnoxios tenent, poteſtatis ſuæ vim exerunt, & invitos moribus ſuis obtemperare cogunt: epiſcopus vero, non vim faciendo, ſed perſuaſione verborum ad meliorem frugẽ maleficũ tenetur revocare. Nam neque facultas ejuſmodi conceſſa nobis eſt à legibus, ut peccatores poſſimus coercere: neque ſi eſſet conceſſa, ejus uſurpandæ rationem ſciremus.* Simili item fide poſteriorum Pontificum nonnullorum dicta congeruntur: quibus poteſtatem illam infinitam in capita Regum ac Principum videntur ſibi vindicare, divina illa priorum Pontificum humilitas diſſimulatur, quæ tanto ſublimius illis decus peperit, quanto ipſi à fumoſo mundi faſtu fuerunt alieniores. Unicum è multis Pelagii Pontificis Ro. exemplum afferam, qui circa annum Domini IↃLV. ſedere cepit. is enim ad Childebertum Francorum Regem fidei ſuæ profeſſionem mittens: *Quanto,* ait, *nobis ſtudio ac labore ſatagendum eſt, ut pro auferendo ſuſpicionis ſcandalo obſequium confeſſionis noſtræ Regibus miniſtremus?* QVIBVS NOS ETIAM SVBDITOS ESSE SANCTÆ SCRIPTVRÆ PRÆCIPIVNT. ut ad rem redeam, quod modò dicebamus è B. Chryſoſtomo, Sacerdotalem præfecturam coercendi vim nullam habere, de pœna tem-

porali intelligendum: nam alioquin nulla potest esse disciplina, quæ præmium & supplicium non proponat. is nervus unicus disciplinæ & εὐταξίας. Sed duæ sunt causæ, cur ita Chrysostomus loquatur: nam quum non alias pœnas vetus Ecclesia noverit præter presbyterii censuras & anathematis vinculum, qui est gladius ille spiritualis: opinio magni hujus Patris fuit, dirum illud telum aut quàm rarissime, aut ne sic quidem, adversus fideles esse vibrandum: qua de re plura alibi propitio numine. Altera ratio: quod gladius hic spiritualis Sacerdotum, nisi materiali civilis magistratus fulciatur, fieri non nauci ab improbis etiam clericis, nedum laicis, solitus. vel vide legem II. Cod. Theodosiano, De episcopali judicio. quia enim pœna sacerdotalis in futura demum vita effectum est sortitura: plureis invenias, quos posita ob oculos voluptas alliciat: quam qui metu futuri olim mali in officio contineantur. idcirco, licet tanto formidolosior sit gladius hic, gladio magistratus, quanto terribilior mors animæ morte corporis: plus tamen, ut sunt fere hominm̃ ĩgenia, ad disciplinæ Ecclesiasticæ conservationem hic quam ille valet. atque hoc est quod Theologi vocare solent insufficientiam & imperfectionem gladii spiritualis. Decreti Quæst. v. c. xx. *Intra Ecclesiam potestates necessaria non essent nisi, ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem.* Richardus Cantuariensis in epistola à Peto Blesensi inter suas posita: *Ecclesia jurisdictionem suam prius exerceat, & si illa non sufficit,* EIUS IMPERFECTUM *suppleat gladius secularis.* Idem & in gladio materiali similem notat insufficientiam: ut propterea opus sit, mutuas operas sibi præstare, & conspirare amicè. Sic ille. *Duo sunt gladii qui mutuum à se mendicant auxilium, atque adinvicem sibi vires impertiuntur alternas: sacerdotium Regibus, & sacerdotibus regnum. ideoq; si ab altero suppletur alterius insufficientia, non videtur duplex contritio, aut punitio combinata.* Optime vero B. dicebat Bernardus, gladium materialem *jussu Imperatoris moveri, nutu Pontificis*: hoc est, indicante & quasi deferente sacerdote, ac consentiente: id enim est *nutus.* non quod illi volunt qui Principes nobis concinnant, ceu δημίους quosdam & publicos Ro. Pontificis servos. quum certum sit exerere gladium suũ principem, tanquam Dei omnipotentis ministrum, Christi Regis vicarium in terris: non ad alienum arbitrium, sed ex imperii sui vi & legitima potestate: cui non minus cervices suas subjicere Sacerdotes, Pontifices, & quodcunque est Ecclesiasticorum hominum genus debet, quàm ille in Ecclesia collum ipsis submittit, ut dicebat Gelasius. Enimvero sacra Theologia tria in homine considerat: corpus, animum, spiritum. ex his tribus, quod est omnium nobilissimum, spiritus, quo doctrinam cælestem capimus, quam neque caro neque sanguis revelarunt, ad sacerdotis pertinet præfecturam & potestatem. ille spiritum notitia Dei imbuit: ille cælorum viam aperit: ille contumaces spiritus gladii sui vi leto tradit. nam separari à cõmunione Christi & gregis Christiani, mors est teterrima. an hæc potestas parva cuiquam videbitur? aut ille contumeliosus in ordinem sacerdotalem poterit jure dici, qui eum vitæ aut damnationis æternæ arbitrum certum (clavis modò ne erret: quod aiunt Theologi) credit? at corpus & animus prorsus in potestate Principis sunt. corpus, propter res corporeas, & uti vocant, temporales illi necessarias: & quia corpori vitam eripere ob noxam & ad utilitatem publicam, cuicunque subditorum suorum potest Princeps jure suo. animus, quia civilibus legibus hunc Princeps informat, & ad civilem vitam instituit. nobilior ergo potestas sacerdotalis: sed principalis in regimine Reip. Christianæ latius patet. Theodorus Balsamon juris Canonici vir consultissimus, in quadam Meditationum suarum: *Imperatorum auxilium ad illuminationem & stabilimentum sese tam animi quam corporis porrigit: quum Patriarcharum majestas ad animi solummodo utilitatem coarctetur. nam eorum quæ ad corporis commoda spectant, parva istis cura est.* illud ipsum docet Balsamo, quod modò dicebamus: sed obscurius: nam triplex illa distinctio quam attulimus, mirifice rem illustrat. animum autem inter & Spiritum sacra pagina sic distinguit. Sed appellatione ψυχῆς animi vel animæ sæpe etiam spiritus comprehenditur. Sic sæpe leges, rectorem animorum vel anmarum esse sacerdotem nempe quod ad spiritualia. nam quod ad politica Princeps est animorum rector. propterea laudata vox quondam Constantini M. qui in sermonibus super mensam, cui accumbebant plures episcopi, & in his Eusebius Pamphili, ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας. ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην *vos quidem* inquit, *eorum quæ intra ecclesiam geruntur episcopi estis. Ego vero eorum quæ extra, à Deo institutus episcopus sive observator queam dici.* vel sic: quia vocula τῶν heic ambigua: *vos quidem eorum qui intra ecclesiam sunt episcopi estis, ego eorum qui extra.* Græci quæ ad Ecclesiam aut forũ Ecclesiasticum non pertinent, ea vocant τὰ ἐκτός: contra, spiritualia τὰ εἴσω clericos τοὺς εἴσω. sic judices seculares τοὺς ἔξωθεν δικαστὰς supra dici notabamus à Chrysostomo; nõ autẽ prophanos aut paganos ut quidam putarunt. Sic *intra Ecclesiam* in jure Canonico, pro in rebus Ecclesiasticis, causa 20. quæstione 5. *Principes seculi nonnunquam intra ecclesiã potestatis adepta culmina tenent, ut per eandem potestatẽ disciplinam Ecclesiasticam muniant.* Quomodo autem episcopum ageret Constantinus, ita explicat Eusebius: *convenientia sermoni quem habuerat mente agitans, omnes subditos* ἐπεσκόπει, *vicẽ episcopi observabat: & quantum poterat ad piam vitam capessendam eos hortabatur.* Ut Constantinus Episcopum se dixit, sic alii Imperatores dixerunt se sacerdotes: multo durius & periculose. Leo Isaurus ad Gregorium 2. scripsit. Ἐγὼ βασιλεὺς καὶ ἱερεύς εἰμι. neque eo nomine tamen reprehenditur Leo à Pontifice, quod ita scripsisset: verum ideo potius, quod tituli veritatem opere non exhiberet. Operæ pretium verba Gregorii apponere: *obsecutus es pervicaci animo tuo ac domesticis perturbationibus, & scripsisti, Imperator sum & sacerdos. Enimvero qui ante te fuerunt, hoc opere ac sermone demonstrarunt: qui condiderunt & curam gesserunt Ecclesiarum una cum Pontificibus cupiditate Zeloque accensi, rectaque fidei veritatem pervestigantes.* mox: *hi sunt sacerdotes & Imperatores qui id opere demonstrarunt.* adeo apud veteres extra controversiam

versiam erat, Principes non solum Defensores Ecclesiæ esse: qui fuit olim Francorum Regum peculiaris titulus. sed etiam custodes ac vindices disciplinæ Ecclesiasticæ: non ut dogmata fidei innovarent: apage: sed ut universum clerum officii quoties erat opus admonerent. quare Ludovicus Pius *admonitorem se legum Ecclesiasticorum non legislatorem* vocat. quod aliis verbis magnus Imperator Iustinianus significabat novella 137. cum diceret datam sibi à Deo civilium quasi legum τὴν ἐξουσίαν; potestatem eas figendi refigendi pro utilitate communi & temporibus Reip. at canonum & Ecclesiasticarum legum τὴν παραφυλακήν: custodiam, & defensionem. & Canonici juris Græcis auctoribus dicitur Imperator, in rebus Ecclesiæ οὐκ αὐθεντεῖν, ἀλλὰ κανονικῶς διεξάγεσθαι. non cum imperio decernere: verum ex formula canonum omnia transigere. Quod autem jure divino hæc inspectio rerum sacrarum Principibus conveniat, Regum institutio à Deo facta arguit Deuter. cap. 17. & exempla Regum Iudæ. 4. Regum, cap. 12. Ioas Rex quum videret pecuniam sacram à sacerdotibus non recte administrari, immiscet se illi curæ, & auctoritate regia rem componit: idque sine cujusquam querela: ne Ioiadæ quidem Pontificis, à quo in Regem fuerat unctus. 3. Regum, cap. 22. laudatur Iosaphat ut Rex pius: sed notatur idem, qui non plane divinum opus perfecisset. non enim altaria diruerat. quomodo autem, nisi ejus Rei potestas penes Regem fuit? idem de pluribus aliis dicitur. at Ezechias 4. Reg. cap. 18. tanquam religionis instaurator unicè laudatur. plena est Ecclesiastica historia similibus exemplis Regum Christianorum, qui in Gallia, Hispania, Anglia & alibi ultro atque ex auctoritate regia collapsa pietatis antiquæ instituta renovarunt: de quibus alio loco agetur. Hic igitur notandum est, discrimen inter civilem potestatem, & sacerdotalem. nam civilis non solum in temporalibus directum imperium habet: sed etiam in res Ecclesiasticas indirectum. at sacerdotibus ita res divinæ permittuntur, ut secularibus negotiis se immiscere prohibeantur. possunt sane ex officio charitatis illa attingere: sed non ex vi, & imperio ullo sacerdotali. qui aliter sentiunt, & afferunt Pauli locum è 1. Corinth. cap. 6. & similes alios, cap. 8. refutantur. Scimus extare exempla veterum sacerdotum Iudaici populi, qui non solum Rempublicam attigerunt, sed res maximas in ea gesserunt. Verum id, vel expresso Dei mandatu factum: ut cum Eliseus ungit Regem Iehu, 4. Regum, cap. 9. vel extraordinario quodam jure: cujusmodi sunt illa officia quæ Græci Philosophi vocant κατὰ περίστασιν. docent enim: præter proprium cujusque civis officium pro ratione loci & stationis, quam obtinet in civitate: ea Reip. tempora aliquando incidere, ut fas cuique sit publicæ saluti, si quid potest, extra ordinem consulere. hæc illi vocant officia κατὰ περίστασιν, velut è casu & Reip. necessario tempore pendentia. sic cum nemini privato fas sit quemquam occidere: in oppressa tamen Repub. si quis tyrannum occiderit, huic, tanquam de civitate bene merito, præmium decernitur. Hæc officia lege certa definiri nulla alia possunt, quàm utilitatis publicæ respectu. cujus causa dicunt Græci sapientes, oportere χαλᾶσαί τι τῆς ἀκριβείας. *de stricto jure aliquid remittere.* iidem pro regula in talibus versum Poetæ afferunt, qui illud optimum augurium esse definit, quo salus patriæ constabit. qua de re non possum quin Ioa Chrysostomi præceptum apponam, ex Homilia xxv. in priore ad Corinth. τοῦτο κανὼν χριστιανισμοῦ, τοῦτο ὅρος ἠκριβωμένος, αὕτη ἡ κορυφὴ ἡ ἀνωτάτω, τὸ τὰ κοινῇ συμφέροντα ζητεῖν. *Hæc est Christianismi regula, hæc illius exacta definitio, hic est vertex supra omnia eminens,* PUBLICÆ UTILITATI CONSULERE.

V. *Suprema in Repub. Christiana bene ordinata potestas est civilis, non sacerdotalis.*

Pro certo & confesso ponimus, quod in Politicis facile demonstratur, & de quo nemo prudens dubitat: Saluti Reip. consuli aliter non posse, quàm si unus numero in illa sit Principatus: sive ille ab unico sustineatur, ut in statu monarchico: sive à pluribus, ut in optimatum, vel populari statu. nam & in istis, unus est numero Principatus. hoc posito & concesso, quin suprema auctoritas in Rep. Christiana ad principes jure pertineat, ne dubitandum quidem videtur. Sunt sane Ecclesia & Respub. duo systemata ac corpora, quorum utrumque in rebus proprie ad se pertinentibus, plenariam à Christo potestatem accepit: sed cum hoc discrimine, ut Ecclesia Regibus in hoc mundo foret subjecta: regnum suum exspectaret in cælis: ibi non antè cum capite suo regnatura. Resp. regnum in terris teneret: sed regnum temporale, quod in terris ortum, in terris desinit. ad hæc, Sacerdotalis potestas non ad dominandum à Deo instituta est: verùm ad ministerium verbi & rerum divinarum: quod jam demonstravimus. B. Bernardus ad Eugenium, lib. 2. *Apostolis interdicitur dominatus: ergo & tibi. Tu usurpare audes, aut Dominus apostolatum, aut Apostolus dominatum? Forma Apostolica hæc est. interdicitur dominatio, inducitur ministratio.* Si hoc verum, (est autem verissimum) in Apostolis; quanto magis in presbyteris, episcopis, pontificibus, quos dignitate pareis esse Apostolis, nemo, opinor, prudens dixerit? Accedit, quod latius patet Respublica quàm Ecclesia. cur igitur pars minor majori dominetur? cum præsertim, diversissimæ sint rationes regendi Ecclesiam & regendi Remp. Si arator peronatus nauticarum rerum imperitus navem regendam poscat, *exclamat Melicerta perisse Frontem de rebus:* tu, qui spartam es nactus, tractare divina, sacra curare, mundi curis abrenuntiare, Reip. gubernacula tibi deberi contendes? & quum prudentia civilis, quæ est anima Reip. cum administratione bellorum sit conjuncta, cum effusione humani cruoris, aliis multis sanctimoniæ sacerdotali prorsus contrariis: tu duo hæc, adeo sua natura diffidentia, tibi uni vindicabis? sane priusquam Ecclesia in Remp. admitteretur, ipsa Resp. erat, & Imperatores ac Reges summum jus obtinebant. proferatur locus aliquis è sacris literis, qui sua jura Principibus adimat: quique ereptam ipsis dominationem sacerdotibus Christianis tradat. nos interea credamus cum universa Ecclesia. Dominū Iesum cum ordinatis jam ante Rebusp. hoc beneficium novum contulit, ut etiam Ecclesiæ Dei fierent:

priora jura nulla ex parte imminuisse aut labefactasse. alioquin falso caneretur illud Sedulii in Ecclesia Catholica.

Hostis Herodes impie
Christum venire quid times?
Non eripit mortalia
Qui regnat dat cælestia.

Huic testimonio, non jam Sedulii, sed Ecclesiæ Catholicæ congruunt multorum Pontificum Ro. testimonia, ut Gelasii & Pelagii quæ antè sunt allata. de Gregorio M. dicetur capite 4. Nicolai, qui anno Salutis DCCCLVIII. Benedictio successit, vox est in epistola ad Michaelem Imperat. *Nolite præjudicium Ecclesiæ Dei irrogare: illa quippe nullum imperio vestro præjudicium infert.* si Ecclesia nihil præjudicat Principibus, qui ante Christianismum receptum supremam dominationem in suis principatibus obtinebant, manent igitur illis integra sua jura, neque verum est, quod hodie docetur, Dominum orbis terrarum esse Pontificem Rom. & quidem directe, ut quotidie Romæ declamatur, & à certis hominibus etiam alibi. Præterea, certum atque notissimum est: quicquid hodie juris in rebus temporalibus Ecclesiastici obtinent: id totum ex liberalitate Imperatorum ac Principum Christianorum manasse. qui profectò cum illa jura, & privilegia tam multa Ecclesiasticis indulgebant, nihil minus cogitabant, quàm ut sibi detractum summum imperium in eos transferrent. quare locum heic habet illud Hormisdæ Pontificis R. in epistola ad Dorotheum episcopum Thessalonicensem. *Quo pudore, rogo, privilegia circa te illorum manere desideras, quorum mandata non servas? & reverentiam quam non exhibes fidei, cupis tibi Ecclesiastica potestate deferri?* Hormisda quidem alia de re loquitur: sed plane in hoc quoque argumento valet eadem ratio. nam & in jure canonico Græcæ Ecclesię, extat hæc regula: ὁ δωρησάμενος βασιλεὺς, εἰ ἀχαριστίας παρεμπέσοι λόγος, ἀναλαμβάνει τὴν δωρεάν. *Rex qui aliquid fuerit largitus interveniẽte causa ingratitudinis libertatem revocat.* & afferunt Græci Patres hanc regulam in disputatione de privilegiis Ecclesiæ ab Imper. concessis. notissimum etiam est juris Longobardici æquissimum axioma: *Feudum amittit, qui feudum sciens inficiatur.* quod tamen minus multo est, quàm si eum tibi subditum esse contendas, quem prius Dominum & legitimum tuum principem agnoscebas. Accedant præteritorum temporum exempla, quæ pro lege esse debent. nam à Constantino M. qui fuit primus Princeps Christianus, omnes deinceps Imper. præsertim Orientis, sed & Occidentis, quotquot dominationis sibi à Deo traditæ vim intellexerunt: omnes, inquam, supremam potestatem in Republ. Christiana obtinuerunt. idemque jus postea, qui in locum Imperatorum successerunt, variarum gentium Reges, sibi meritissimè vindicarunt. Semper igitur creditum est firmiter ab omnibus, illud quod Græci interpretes & civilis & canonici juris, passim inculcant: τὸ νομοθετεῖν ἀνεῖται τοῖς βασιλεῦσι: *ferendi leges in Rep. jus est solis Principibus cõcessum.* iidem Principes cum ex suggestione, vel consensu Episcoporum, Synodos præsertim majores indicerent: mox, decreta Synodorum auctoritate sua firmabant. conveniendi enim & cœtus cogendi jus à Principe manat. Qui autem negant, Synodos olim jussu Imperatorum ac Principum solitas cogi: rem negant verissimam, certissimam, notissimam, contestatissimam. rem negant, de qua vel dubitare, stupor & imperitia est fœda. rem negant, cujus ita manifesta fides, ut ire contra, sit veritati bellum indixisse, mendacii patrocinium palam suscepisse, pudori & verecundiæ nuntium remisisse. Ignosce, quæso te, Lector candide: ex eo enim de potestate, quoties video magnos viros dexteritate ingenii sui uti an abuti, non quò rerum gestarum memoriam è tenebris eruant: sed ut tenebris obruant. Notum omnibus, non solum literis Principalibus convocari solitos Episcopos: sed etiam publicorum vehiculorum usum diplomatis regiis fuisse iisdem tributum. Intererant & Principes conciliis, vel ipsi personaliter, vel eorum jussu Præsides provinciæ, aut alii quos jussissent. Heic verò dignitas, auctoritas, & potestas Ecclesiæ eminebat: cum Princeps εὐταξίας & modestiæ vindicem agere contentus: de cætero privatum se gerebat. Patres contra, pro auctoritate à Deo sibi tradita, cuncta gerere: concilio præesse, controversias Ecclesiasticas dirimere: de fide orthodoxa pronuntiare, hæreticos ex doctrina Christi refellere, contumaces exitio devovere, canones & leges Ecclesiasticas Ecclesiæ præscribere, postremò, ipsa Imperatorum placita super rebus duntaxat Ecclesiasticis, quæ sacris canonibus repugnarent, emendare & antiquare. hæc Patrum legitima potestas, hæc vera Ecclesiæ libertas. quam si quis putet faciendam parvi, hic quid magnum in rebus humanis ducat, velim scire. Sed quia, ut ante ostensum est, Episcopi nullam à Deo coactivam potestatem acceperunt, per quam populum Christianum vi possint adigere, ut sua decreta suscipiat, etsi canonibus synodalibus, apud pios sua constabat auctoritas sine ulla imperiali sanctione, imò verò etiam renitentibus ipsis, & contra furentibus, ut primis Ecclesiæ temporibus, quò tamen in Rep. Christiana locus illis esset, & adversus inobedientes actio posset institui, civilis potestatis auxilium desiderabatur. ergo Imperatores pii, quæ Patres decreverant in Ecclesia, ea ut reciperentur à populo universo, pro imperiali sua potestate, sive ut loquuntur Iurisconsulti, pro plenitudine suæ potestatis, statuebant & sub adjectione pœnæ sanciebant. ita canones illi, quos prius sola auctoritate episcopali fultos, boni duntaxat piique suscipiebant, ubi accesserat pondus potestatis civilis, etiam malos & divini numinis contemtores cõstringebant. hoc nimirum est, quod supra dicebamus, gladium materialem supplere quod deest spirituali. extant prope innumerabilia Imperatorum & Regum edicta, quibus Synodi præsertim œcumenicæ cõfirmantur. Græci vocãt διατάγματα vel θεσπίσματα aut χρυσόβουλλα κυροῦντα τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις, *edicta*, vel, *bullas aureas ad synodales sententias regia auctoritate muniendas.* id enim est

κυροῦν.

κυροῦν. Græci politici appellant τὸ κῦρος & τὸ κράτος principatum illum, quem dicebamus esse debere in Rep. unum numero tantum: velut caput unicum in uno homine. quam ob causam sicut Ecclesiæ suæ caput dici solet Episcopus: ita Imperator in antiquis monumentis audit *caput temporale populi Christiani*. &, *temporale caput mundi*: item, *rector & temporale caput fidelium*. Ut igitur unum est in Rep. τὸ κῦρος: sic τοῦ κυροῦν, & sanciendi ut vim legis aliquid habeat, unius est ac solius Principis. rectè ergo Græci patribus in Synodo adunatis tribuunt τὰς ἀποφάσεις: *jus pronunciandi quid sanctum, quid non*: at τοῦ κυροῦν, id est sanciendi ut vim legis decreta Synodi obtineant, id verò Principi attribuunt. sic legas in jure canonico administrari res Ecclesiasticas Synodali κρίσει *judicio*: & easdem confirmari regia ἐπικρίσει: *judicio quasi secundo*. in epistola synodali de non avellendis episcopis à sua metropoli: εὑρέθη τι καὶ τοιοῦτον γενόμενον ΚΡΙΣΕΙ συνοδικῇ καὶ ΕΠΙΚΡΙΣΕΙ βασιλικῇ κυρωθέν. id est, *invenitur & ante simile quid factũ* DECRETO *synodi: &* POSTEA FACTO DECRETO *Imperatoris firmatum*. digna quæ observetur dictionum proprietas. in eandem sententiam paullo post ibidem scribitur, Imperatores ἐπισφραγίζειν, τὰ κεκριμένα: *decretis Patrum auctoritatis suæ sigillum apponere*. neque tacendum in eodem jure canonico canones Patrũ vocari ἐπιτάγματα, ut si dicas *mandata*: Imperatoris edicta, προστάγματα, *jussa*. quid plura? Lege diligenter res gestas omnium Principum Christianorum veterum: lege etiam jus civile & canonicum antiquum: nunquam invenies factum, ut vel synodi ullius, vel Pontificis cujusquam decreta ad universam Ecclesiam spectantia, vim legis in Rep. prius habuerint, quàm à Principe, qui est Reip. caput, id jus accepissent. qui mos, quum in nobilissimo Francorum Regno & à principio fuisset institutus, & magna deinceps religione à majoribus nostris servatus: nunc quoque ab amplissimo ordine in omnibus supremis Curiis, ceu magnum Imperii arcanum, custoditur. Hoc jus & libertas Regni: cui velut basi ac fundamento innituntur illæ quas forensis usus appellat Ecclesiæ Gallicanæ libertates.

Exposita comparatione quam institueramus sacerdotalis & civilis potestatis: ad illud nunc accedamus, quod erat ab initio propositum: ecquam libertatem prima hæc Ecclesiæ noverit, atque usurpaverit. omnes enim in hoc consentiunt Catholici, Ecclesiam Dei quo propius à Christi capitis sui & Sanctorum Apostolorum temporibus abfuit, tanto uberius atque illustrius iis omnibus virtutibus abundasse, quæ sunt Ecclesiæ Dei propriæ & necessariæ. videamus igitur si qua forte hodiernæ libertatis Ecclesiasticæ vestigia in antiquis temporum illorum memoriis possint observari.

Heic vero meminisse oportet ejus quod supra dicebamus: primis ortus sui temporibus Ecclesiam ita fuisse in Republica, ut tamen Reip. pars non censeretur: adeo ut separatas penitus rationes suas haberet à rationibus Reipublicæ. omni quippe suppliciorum genere & tormentorum diritate ejus interitum per aliquot secula qui Remp. regebant sunt moliti. Poterat sane Deus inde à principio Ro. Imperatorum animos Evangelica luce illustrare: nutritios Ecclesiæ suæ, quod ait Propheta, posteaque evenit, illos efficere: & ad propagationem doctrinæ Christianæ ministerio illorum uti. verùm ita semper solet Deus OPT. MAX. ad res quasque maximas perficiendas, & præsidia & consilia humana aspernari. & erat præterea æquissimum, ut quam ipse in terris vitam dedicaverat: eam discipuli quoque ipsius tenerent, ac posteris ejusdem propositi exemplum darent. Atque ut ante Solem creatum lux esse jussa, ne tantum beneficium mortaleis Soli ferrent acceptum: sic ne salutis doctrina virtute Principum initio fuisse recepta, ac mox late diffusa credi posset: terrenas potestates ab hoc munere providentia cælestis abjudicavit. Accedit huc, quod dum hac ratione à reliquis mundi hominibus secreta, non tam loco quam institutis Ecclesia Dei viveret: sanctimoniam, pietatem, integritatem illibatam tanto servabat commodius: quanto erat ab hujus vitæ commerciis magis seducta & remota. mundo enim sic utebantur primi illi fideles, tanquam non uterentur, quod Paulus monet. cum interim flagrante pietatis zelo, morum innocentia, mutuo inter se amore ac dilectione sincera, humilitate non ficta, jugi futuræ beatitudinis meditatione, fide atque obedientia erga potestates civiles, quantum per conscientiam licebat: postremo in tolerandis pro vera religione cruciatibus constantia inenarrabili, & plusquam humana, theatrum universo mundo quotidie fierent: & ipsos etiam hosteis in admirationem sui vel invitos raperent. hujusmodi fuerunt nascentis Christianismi primordia: hæc prima Ecclesiæ Christi ætas: quam supplicia beatam, ignominia gloriosam, auri contemtus auream, corona martyrii, non autem regni, reddebat augustam. Et tamen, libertatem aliam sancta hæc & Deo chara Ecclesia nullam novit, nisi spiritualem, quam veteres Patres Christianam nominant: hæc, sicut dictum antea, nihil aliud est, nisi vehemens Deo serviendi cupiditas. qua cupiditate incensi primi illi Christiani, licet renitentibus Principibus: & synaxes suas & synodos clam primo agitabant: deinde etiam erumpere in plenam lucem ausi, omnes disciplinæ ecclesiasticæ partes cum sancta libertate intrepide exercebant. Deo enim potius quàm hominibus esse parendum à Spiritu sancto didicerant: & Petri cæterorumque Apostolorum exemplo, Actuum V. 29. neque sane alium libertatis ejus quam usurpabant titulum norant. istam vero quæ jam Ecclesiastica dicitur, & ceu Christianæ religionis quoddam Palladium tanta contentione defenditur, laudatur, quotidieque ampliatur, ne nomine quidem tenus habuerunt piæ illæ animæ cognitam. Tria præcipua libertatis Ecclesiasticæ esse capita definitio superius collecta evincebat: Romani Pontificis supra omnes seculares dignitates imperium, Ecclesiasticorum ab omni potestate civili exemtionem, & laicorum ad quodvis illorum obsequium subjectionem. quid horum in primitiva Ecclesia est invenire? Scilicet dominabantur Imperatoribus Ro. Pontifices, qui perpaucis exceptis omneis ad Silvestrum usque, crudelibus suppliciis jussu Principum

vitam finierunt. Si orbis dominium, ut hodie docetur, jure divino pertinere ad se magnanimi illi heroes putarunt, cur ne tum quidem significationem ullam ejus rei dederunt, cum asserendæ dominationi credentium multitudo poterat sufficere ? nam armis potuisse illos suum jus persequi, docuit multis post seculis, Gregorius II. cujus exemplo alii deinceps Papæ ferme innumeri pro dignitate Pontificia cum Principibus bella gesserunt atrocissima. Quod autem ajunt hodie multi, fidelibus non infidelibus Imperatoribus Rom. Pontifices imperare, ac propterea jus hoc suum ad Constantini Magni tempora fuisse illis necessario dissimulandum, id verò falsum est & oppidò ridiculum. neque enim de spirituali potestate heic loquimur, cuius respectu sacerdotibus colla submittunt etiam Principes, ut ajebat Gelasius. at in rebus civilibus cur minus pleno ac libero imperio utatur Constantinus, quàm vel pater Constantius, vel Diocletianus, aut quivis alius priorum Augustorum? Jam & de clericorum exemtione eadem penitus est ratio. nam ut pro fanatico habendus ille sit, qui ante Christianos Principes hoc jure illos fuisse usos contendat, sic qui subjectione Christianorum Principum illos eximunt, inique faciunt & ridicule, ut de manifesta impietate eorum taceam, qui clarissima Sacræ paginæ verba, quo illa ad suam sententiam flectant, misere contorquent, sicut in sequentibus sumus demonstraturi. Qui autem immunitatis ac libertatis Ecclesiasticæ originem referunt ad Zephyrini & Caii aliorumve Pontificum leges inter flammas ipsas diræ persecutionis latas, si recti judicii aliquod vestigium haberent, viros sanctos tam absurdæ ambitionis suspicione nunquam traducerent. absurdissimum sane esse non potest negari, eos jugum dominationis civilis ereptum ivisse aliis, qui essent ipsi cum maxime eidem dominationi obnoxii: quique mox ad luendas pœnas crudelissimorum Principum jussu sint ducti. De laicorum vero obsequiis erga Ecclesiasticos quid attinet verba facere? quæ eo prolixius illo tempore præstabantur, quo minus exigebantur. Apostolus ad Galatas scribens *testimonium*, inquit, *perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi*. sed non erat is Paulus sicut epistolæ ipsius ostendunt, non Apostoli cæteri, qui exactionibus supervacaneis & novis subinde angariis, quod postea factum, Ecclesias Dei onerarent. Ad horum exemplum quum se totos primæ Ecclesiæ Episcopi, viri sanctissimi componerent, pariter & populos ad omnia quæ exigerentur obsequia paratissimos semper fuisse, non est dubium. necessariis etenim contenti, neque subiectis populis, neque alter alteri dominari pii Pastores appetebant: sed ut Beatus Cyprianus ait, *universi gregis portionem sibi adscriptam, unusquisque regebat, actus sui rationem Domino redditurus*. Verum enimvero Ecclesia Dei agro non sine caussa in sacris literis comparatur. hunc agrum semente optima initio conspersum, studioque summo à patrefamilias excultum, veterator ille antiquus, non magna interposita, mora conatus est adulterare. exinde inter nitentia culta, lappæ, tribuli & steriles avenæ ceperunt succrescere. alii à rectæ fidei noto tramite ad ignotas semitas deviare : alii prioris zeli ardorem tepore lento mutare: alii divitias congerere: multi, etiam ex ipsis agri dominici colonis, honoribus inhiare, ambitioni non leviter se dedere. simulac enim usura aliqua pacis ab externis hostibus concederetur : omnia hæc è vestigio mala intestina, velut agmine facto, in Ecclesiam irrumpentia, priorem eius pulchritudinem mirifice deturbabant. Beatus Cyprianus de lapsis, loquens de persecutione Deciana longe gravissima. *Si cladis caussa cognoscitur*, inquit, *& medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit: & quia traditam nobis divinitus disciplinam pax longæva corruperat: jacentem fidem & pæne dixerim dormientem, censura cælestis erexit*. postea corruptelam Ecclesiæ vir sanctissimus copiose describens, inter cætera mala, illud longe gravissimum commemorat, quod seculares curas spirituali ministerio jam tum illa ætate Episcopi miscere inciperent. *Episcopi plurimi*, inquit, *quos & hortamento oportet esse cæteris & exemplo, divina procuratione contemta, procuratores rerum secularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias oberrantes negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari: esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire : habere argentum largiter velle: fundos insidiosis fraudibus rapere: usuris multiplicantibus fœnus augere*. Simillima his sunt, & graviora etiam, quæ de Episcoporum ambitione ac potentiæ cupiditate Eusebius refert libr. 8. initio, dum caussas explicat excitatæ divinitus persecutionis illius, quam sub Diocletiani imperio passa est Ecclesia vehementissimam. quin etiam in tantum jam temporibus illis contemtum Ecclesiastica disciplina venerat, ut spiritualis gladii auctoritate obsoleta, adversus contumaciam Pauli Samosateni auxilium gladii civilis ab Aureliano Principe infideli, & mox infensissimo hoste Ecclesiæ, synodus circa annum Christi CCLXXV. Antiochiæ coacta, opus habuerit implorare. Atque hic erat Ecclesiæ tum status, cum providentia divina ex insperato nova facie illam induit.

CAPUT. III.

Qua & qualis fuerit libertas Ecclesiæ à temporibus Constantini Magni ad Gregorium Magnum, Pontificem Ro.

TRecentos propemodum annos inter continuos fere cruciatus, corona martyrii insignis, & sanguine suo, ut plurimum, purpurata, egerat Ecclesia Dei, cum tyrannorum crudelissimorum jugo ipsam tandem eripere, DEO OPT. MAX. placitum. Jam enim optata illa tempora advenerant, à Domino multis antè seculis promissa, à Prophetis prædicta, quando se suaque sceptra Reges terræ Regi Messiæ erant submissuri: neque ipsum duntaxat humiliter adoraturi: verum etiam Ecclesiæ ipsius

psius nutritii, pastores ac defensores futuri. Igitur diuturnam ecclesiæ servitutem libertas excepit, quam illi Constantinus Magnus primo peperit: quamque insecuti deinceps Christiani Imperatores eidem conservarunt & variè auxerunt. Quoniam autem libertatis huius interpretatio, vis ac jura pro temporibus mutarunt, sicut capite primo ostendimus: ut clare & liquido possit intelligi, quid ab hac priore posterior differat: (ea nempè, quàm hodie Ecclesiasticam vocitant:) temporum distinctionem adhibebimus, eaque separatim considerabimus. Tria itaque libertatis Ecclesiæ tempora in historiis observamus; mirum in modum inter se diversa. Nam à Constantino Magno, auctore illius primo, per annos trecentos, & quod excurrit, sub imperatorum & regum Imperio floruit ecclesia, sola rerum spiritualium & Ecclesiasticarum administratione contenta: ab omni dominationis temporalis contagione aliena & immunis. Hæc est altera ætas Ecclesiæ, quam docendi gratia Pelagii II. qui Gregorium Magnum antecessit, pontificatu terminamus. Secuta deinde est ætas alia, in qua ecclesiastici secularium negotiorum administrationi sese immiscere primo sunt coacti, rebus ita exigentibus: deinde etiam ultro harum rerum curam susceperunt, & pertinere ad se judicarunt. hujus temporis spacium constituimus à Gregorio Magno ad Gregorium VII. tunc primum hodiernæ libertatis Ecclesiasticæ jacta sunt fundamenta. quæ libertas à Gregorio VII. insigniter aucta & confirmata, quum altas jam radices egisset: temporibus deinceps insecutis, per varias occasiones & artes diversas amplificata, in eam demum formam est perducta, quam primo capite ostendimus. Cum ista ergo posteriorum seculorum libertate nihil fuisse commune illi priori, cuius auctor Constantinus Magnus, omnes æquos lectores eorum quæ hoc capite dicturi sumus, agnituros esse confidimus. cæterum ne in amplissimo argumento liberior stilus vagetur, certis quibusdam finibus præsentem diatribam coercebimus.

I. *Ecclesia Christiana libertatem religionis à principibus accepit.*

Quicquid juris Ecclesia est consecuta per concessam sibi ab antiquis imperatoribus libertatem, id omne ad quatuor hæc capita commodè potest referri: liberam religionis professionem, quam Imp. Constantinus & Licinius *libertatem religionis* in edicto suo vocant: immunitatem, quæ ἐλευθερία τῶν λειτουργημάτων *libertas à publicis oneribus*, Justiniano appellatur: exemptionem Ecclesiasticorum à secularibus judiciis: postremò, auctoritatē etiam de laicorum caussis cognoscendi. hæc iura cuiusmodi fuerint illis temporibus de quibus isto cap. agere instituimus, ordine exponemus. Libertatem ergo religionis nominarunt Imp. liberam facultatem omnia agendi, quæ ad Christianam religionem plenè exercendam desiderantur. quo in genere sunt jus conveniendi ad sacras synaxes & publicas preces: ædeis sacras ædificandi: Synodos cogendi: & disciplinæ ecclesiasticæ usurpandæ. ideò narrat Eusebius, post huius edicti publicationem, incredibili cum alacritate & lætitia populos libere convenisse: templa struere passim cepisse: multas Synodos celebrasse. Eadem omnia & multo ante fecerant Christiani: sed ἐλευθερίως καὶ ἁπλάστως, ut ajunt Imp. id est, liberè & sine ulla dissimulatione, tunc primum. Erant periculosè in multis, qui non distinguunt inter potestatem à Deo datam Ecclesiæ, & eam cuius auctor est princeps. illa separat Ecclesiam à Republica, dum peculiarem Deo populum ipsam efficit: hæc, Ecclesiam Reipublicæ adjungit, & ad communionem ejusdem iuris cum cæteris Reip. membris admittit. nam ut antea dicebamus, Ecclesia hactenus ita in Rep. fuerat, ut tamen pars illius non censeretur: ac propterea æquo iure cum reliquis civibus non utebatur, neque alium ferè suarum injuriarum, aut contemtæ disciplinæ vindicem, nisi Deum habebat. ubi verò libertatem religionis à principe fuit consecuta, & injuriarum suarum ultorem eundem principem habuit: & disciplinæ quoque Ecclesiasticæ custodem ac vindicem: ex quo etiam illud postea evenit, ut hæretici, qui hactenus in eadem caussa cum orthodoxis catholicis fuerant sub infidelium Principum imp. edicto Constantini ab Ecclesia separarentur, & libertate Catholicis concessa privarentur. vide Sozomenum, libro II. capite XXXI. & similibus Principum edictis adversus hæreticos plena est historia Ecclesiastica.

II. *Ecclesia vetus sub Christianis principibus solita Synodos cogere, aut expressa jussione principis, aut tacito eiusdem consensu.*

Jam diximus, imperatores cum libertatem religionis edictis suis ecclesiæ concesserunt: simul jus liberè cogendi Synodos illis attribuisse. Nam cultus Christiani hæc pars est, prorsus necessaria & ἀναγκαία. propterea Synodi illæ quas statim post libertatem acceptam convocatas fuisse narrat Eusebius: ut Ancyrana, & Neocæsarena, quarum hodieque extant canones: etsi jussione Constantini coactæ non dicuntur: regia tamen auctoritate, non minus quam quotidianæ Synaxes fulciebantur. Heic verò discrimen cumprimis observandum occurrit inter topicas particularesque Synodos, & concilia œcumenica nam ille quidem interdum à metropolitanis aliisve episcopis, sine expressa Principis jussione aut consensu, dicuntur congregatæ: interdum expresso imperatorum mandatu: at universales Synodi, nunquam illis temporibus sine jussu Principis leguntur fuisse coactæ. Ratio diversitatis est: quia ut prospiciendi necessitatibus Ecclesiarum sibi commissarum, plenariam potestatem à Christo primum, deinde etiam à Principe Episcopi metropolitani, & Patriarchæ habebant: sic Princeps conservare tam in partibus Ecclesiæ, quàm in eadem universa disciplinam Ecclesiasticam, cavereque ne ullam orthodoxa Doctrina innovationem acciperet, sui muneris ac juris esse arbitrabatur. idcirco Magnus Constantinus, ut antea observabamus, episcopum τῶν ἐκτὸς divinitus constitutum dicere solebat: quod ad hanc curam Synodos indicendi refert Eusebius, libro primo vitæ ipsius: ubi de cætero ejus studio adjuvandæ reformandæque Reip. locutus:

Ecclesiæ tamen Dei, inquit, *peculiarem sollicitudinem impertiens, quum per varia loca exorirentur inter Episcopos dissensiones: ipse ceu communis aliquis Episcopus à Deo constitutus συνόδους τῶν Θεοῦ λειτουργῶν συνεκρότει. Synodos ministrorum Dei indicebat.* de topicis Synodis hæc intelligenda. atque hinc manifesto patet, Constantinum minora concilia auctoritate sua convocasse: quoties vel ipse per se, vel ex suggestione Episcoporum publico Patrum conventu opus esse indicaret. Moris præterea fuit, ut qui provinciæ suæ suspectas Synodos haberent, judices à principe sibi dari postularent. Fecerunt hoc Donatistæ, cum Aulinus Proconsul Africæ mandatu Constantini ipsos urgeret, ut Cæciliano orthodoxo episcopo Carthaginis conciliarentur. id exemplum in simili re primum editum est in Ecclesia Christiana. nam qui dicunt ante Paulum Samosatenum à Synodo ad Aurelianum Imperatorem appellasse: non attendunt, ipsos fuisse pios episcopos in Antiochena Synodo congregatos, qui ad deturbandum ex episcopio contumacem hæreticum, auxilio civilis potestatis, prudenter atque utiliter sunt usi. Donatistarum verò longè alia ratio. nam hi judices ab Imperatore petierunt non suspectos, qui de causa ecclesiastica cognoscerent. Sunt enim hæc eorum verba apud Optatum Milevitanum: *in Africa inter nos ceteros Episcopos contentiones sunt: petimus ut de Gallia nobis judices dari præcipiat pietas tua.* vides non deferri judicium de rebus Ecclesiasticis Imperatori: sed hoc tantum ut pro sua auctoritate Princeps cogi Synodum jubeat, non suspectam. qui propterea exemplum damnant, quia à Donatistis profectum: pessimè judicant. simul enim infinitos Romanos Pontifices atque alios viros sanctissimos damnant. quos constat ab Imperatoribus petiisse, ut adversus anteactas Synodos nova concilia indicerent: ut de Patribus Nicenis, Ioh. Chrysostomo, Innocentio primo, Leone, aliisque dicturi sumus. quod autem ait Optatus, Constantinum *pleno livore respondisse* Donatistis: & eos abjurgasse, quod judicium à se in seculo, id est, temporali dominatione prædito, non autem spirituale regimen Ecclesiæ obtinente, judices poscerent: eò valuit, ut significaret Constantinus, melius atque optabilius futurum, si adeo concorditer & amice agerent inter se episcopi: ut nemo ipsorum auxilium à principe opus haberet petere. quod quia primi, & quidem sine justa causa, faciebant tunc Donatistæ: quid miramur Imperatorem, pacis & unitatis in Ecclesia conservandæ studiosissimum, novitate rei motum, asperioribus aliquanto verbis eos excepisse? cum præsertim omnia nova exempla sapientes advertere acrius soleant. id autem Donatistarum exemplum, non poterat non esse novum: cum illud ipsum non multò prius cepisset, ut Christianis Imperatoribus subjecta esset Ecclesia Dei. optimè sanè judicabat Constantinus: id maximè votis omnibus esse expetendum, ne inter episcopos ulla unquam similis exoriretur contentio: cæterùm hoc quoque sciebat, credebatque firmiter idem ille pius Imperator: quoties id mali genus extitisset, Christiani principis officium esse, ut auctoritate sua curaret per illos rem componendam, quorum est proprium, de causis ad fidem vel disciplinam Ecclesiasticam spectantibus, pronuntiare. idcirco subjicit Optatus: *Et tamen dati sunt judices: Maternus ex Agrippina civitate, Rhetitius ab Augustoduno civitate, Marinus Arelatensis.* postea concilium Romæ habitum jussu Constantini commemorat. neque enim soli tres illi episcopi de causa cognoverunt: sed inter plureis, quorum ibidem nomina censentur, hi tres cum Melchiade Romano Pontifice præcipui erant. extat in decima historia Eusebii formata epistola Constantini ad Melchiadem & tres illos superiores eodem exemplo, ut sic in formatis, missa, super cōvocatione ejus concilii. Inscriptio epistolæ est: Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Μιλτιάδῃ (Melchiadem plerique Græcorum libri ita vocant) ἐπισκόπῳ Ῥωμαίων καὶ Μάρκῳ. eruditus Nicephori interpres vertit: *Constantinus Augustus Miltiadi Episcopo Romanorum & Marco, &c.* Quod videtur fuisse in Græco exemplari, ἢ Μάρκῳ καὶ λοιποῖς. sic sæpè qui literas formatas describunt, unius duntaxat, vel ad summum alterius eorum, ad quos illæ fuerunt missæ, nomen apponunt. quare illa, *καὶ λοιποῖς & cæteris*, id designant, paria exempla cæteris quoq; fuisse missa, quorum nomina ponuntur. ut in hac epistola Rheticii, Materni, & Marini. ex quo apparet in hac inscriptione mendosè omnino Marci nomen pro Materni vel Marini irrepsisse: ac pro καὶ Μάρκῳ, scribendum esse καὶ μαρίνῳ: vel καὶ ματέρνῳ: quod minus probo. in ea epistola Imperator cognitionem hujus causæ Melchiadi Papæ & tribus illis mandat his verbis. *Visum mihi, ut idem Cæcilianus cum decem Episcopis, qui illum reum agere videntur, & alios præterea decem quos ipse sibi ad causam suam necessarios esse arbitratur, Romam navigent: ut ibi coram vobis, item Rheticio, & Materno ac Marino collegis vestris, quos propterea Romam properare jussi, audiri queant, prout venerandissimæ legi convenire cognoveritis.* vides congregationem episcoporum, à Principe imperari: & quidem exertæ auctoritatis principalis verbis: VISUM MIHI, & IUSSI. at judicium permitti episcopis, ut statuant ipsi ex lege divina & canonibus. hic enim est quem ipse vocat *νόμον σεβασμιώτατον legem augustissimam.* Porrò Donatistæ Romano concilio non acquieverunt: sed ad Principem appellarunt. pessimo sanè exemplo, ut meritissimè pius Imperator exclamarit, *o rabida furoris audacia, sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.* sed Donatistæ hoc colore se tuebantur, quod in Romano judicio pauciores adfuerant judices, quam magnitudo causæ exigeret. & eventus quidem docuit, tergiversandi animo hæc ab illis fuisse obtenta, neque hoc non videbat Imperator, ut apparet ex epistola ad Chrestum, sed rursus hoc quoque notat Constantinus, tot ægras mentes eorum, qui per Africam à communione Catholicorum abhorrebant, vi & suppliciis ad sanitatem perduci non posse. itaque necessitate compulsus, magnam Synodum Arelate indicit. In epistola formata ea fine scripta, sunt hæc verba, *Prospiciendum mihi fuit, ut negotium quod dudum post sententiam latam, spontanea consensione terminatum esse oportuit, nunc certè pluribus præsentibus finem consequi tandem aliquando possit. Quoniam igitur plurimos è diversis*

diversis ac prope infinitis locis episcopos in Arelatensium urbe, intra Kal. Augusti convenire jussimus, etiam ad te scribendum duximus. Rectè autem scribit Augustinus epistola CLXII. Constantinum Synodo hac indicenda, nequaquam illud sibi sumpsisse, ut de Romani concilii patrum judicio ipse judicaret: sed eatenus querelas Donatistarum suscepisse, ut alios Episcopos daret judices. itaque nihil in hoc Constantini facto invenit Augustinus quod damnet. qui etiam epistola eadem ut consilium ejus episcopi se non fore laudaturum ostendit, qui proconsulari judicio purgari ultro expetierit: aut ad Imperatores provocaverit: sic eos episcopos, qui judicium illius cui causam delegaverat Imperator, non detrectarant, acriter tuetur: ipsum principem non obscure laudans, quod laboranti Ecclesiæ auctoritate sua subvenisset. verba sanctissimi viri sunt: *Ait quidam* Donatista: *Non debuit episcopus proconsulari judicio purgari: quasi verò ipse sibi hoc comparaverit: ac non Imperator hoc quæri jusserit,* AD CUIUS CURAM, *de qua rationem Deo redditurus est,* RES ILLA MAXIME PERTINEBAT. Si judicio tanti patris rectè fecit Constantinus, quod tumultuantibus in Africa Donatistis, Proconsuli causam delegavit: quis illum reprehendat, si etiam post concilium Romanum victus pertinaci animositate nequissimorum hominum, instaurari judicium Arelate ab episcopis, sed longè pluribus numero, maluerit, quàm vim adhibere, aut gladio sævire? Itaque sine causa in Annalibus Ecclesiasticis de hoc Constantini facto longè aliter pronunciatur. sed nemo miretur, eum qui de potestate Ecclesiastica & Pontificia longe diversam opinionem ab Augustini sententia, omni ratione tuendam à principio suscepit: de hac quoque re longe aliter quam Augustinum & universam Ecclesiam veterem sentire ac pronunciare. Porrò cùm ne Arelatensis quidem Synodi judicio acquiescerent Donatistæ, atque iterum ad Imperatorem appellassent: à rigore juris nonnihil deflexisse visus est Constantinus: cùm de causa toties ab episcopis judicata, cognoscere ipse instituit: non ut benè statuta à patribus, quorum ea cognitio erat, imperatoria majestate antiquaret: sed ut cervicosis hominibus omnem tergiversandi ansam penitus præcideret, & hac ratione vel invitos, si pote, servaret. itaque veniam audentioris consilii fuisse illi postea ab episcopis petendam B. Augustinus indicat: sed veniam facilem, & cum ipsius laude, qui videbatur deliquisse, meritò conjunctam. *Utinam,* inquit ille, *saltem Imperatoris judicio insanissimis animositatibus suis finem Donatistæ posuissent, atque ut eis ipse cessit, ut de ea causa post episcopos judicaret, à Sanctis antistitibus postea veniam petiturus, dum tamen illi quod ulterius dicerent, non haberent, si ejus sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi provocaverant: sic & illi aliquando cederent veritati.* Quod igitur de causa ab episcopis judicata Princeps cognovit οἰκονομικῶς, & dispensatione factum, ut veteres Theologi loquuntur: neque aut malignè interpretandum, ut illi faciunt qui Imperatorem eo nomine graviter accusant: neque rursus ad exemplum temerè trahendum, ut ex Galesio superiore capite dicebamus. at quod Synodos Romanam & Arelatensem indixit, & episcopis causam delegavit, hoc verò Imperator ex potestatis suæ vi fecit: eoque jure tum cæteri Imperatores pii sunt usi: tum hic imprimis Constantinus dum vixit semper religiosissimè. Is igitur, ubi videt flammam in Ægypto ab Ario excitatam tot Synodis topicis episcoporum Ægyptiorum non restingui, suam auctoritatem interponit: & acri epistola tam Arium, cujus impietas nondum planè innotuerat, quam Alexandrum episcopum ad officium revocat, & ut eleganter ipse ait, inter duos contendentes εἰρήνης πρύτανιν ἑαυτὸν προσάγει εἰκότως, *pacis moderatorem jure suo se admovet.* cùm ne sic quidem hilum esset profectum: secuta est illa nobilissima, celeberrima, augustissima Synodus Nycena. quo auctore, quæso, & quo jubente? si verum est quod hodie pro articulo fidei docemur, nemini præter unum Romanum Pontificem, non dicam Synodum cogendi, sed ne hiscendi quidem in rebus Ecclesiasticis jus esse: nullum dubium est, Sylvestrum Pontificem Roma. Nicenum hoc concilium indixisse. itaque hoc omnes isti hodie libertatis Ecclesiasticæ patroni pro certo & indubitato ponunt. mitto sophistas & nugatores veteris historiæ imperitos. Cardinalem verò Baronium id adeò affirmanter scribere & asserere, quis non miretur? nam hoc veterum nemo dixit. quare igitur affirmatur? saltem aliquid adferret vir diligentissimus ex antiquitatis thesauris, unde aliqua hujus rei suspicio posset videri orta. sed ne id quidem potest. itaque ad miseras conjecturas confugit: de exemplo Dionysii episcopi Alexandrini quondam apud Dionysium Papam R. accusati, & de legatione Osii. quod ad vetus exemplum Dionysii, agemus nos de eo paullo post, cum de appellatione à Synodis tractabimus. Osium verò legatum Romani Pontificis ea gessisse quæ scribit Baronius, tam facilè cuivis negare silentibus omnibus historicis, quam ipsi affirmare contra omnes historicos. sed ut hoc impræsentiarum illi concedamus, quid inde sequetur, nisi quod ex suggestione Sylvestri hoc concilium Imperator indixerit? hoc verò ultro fatebuntur omnes pii, ab episcopis, maximè autem à Romano, ut primæ sedis Antistite, ejus admoneri solitos Imperatores. nam etiam preces humillimas adhibuisse Romanos Pontifices legimus, ut ab Imperatoribus Synodos indici impetrarent, aut si res exigeret, indictas differri. Leo Papa epi. IX. ad Theodosium Imp. *Si pietas vestra suggestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis episcopale concilium, cito poterunt omnia scandala, quæ in inperturbationem totius ecclesiæ sunt commota, resecari.* idem Leo epist XLIII. ad Marcianum Augustum, *Poposceram à gloriosissima clementia vestra, ut Synodum quam pro reparanda Ecclesiæ Orientalis pace, à nobis etiam petitam, necessariam judicastis, aliquantisper differri ad tempus opportunius juberetis.* Et prior Leone Liberius ad Constantinum scribens: *Ad exorandam mansuetudinem tuam, ut benevolo animo allegationes nostras audire digneris, fratrem & coepiscopũ meũ, sanctum virum Luciferum, cum Pancratio compresbytero meo, & Hilario diacono placuit proficisci: quos credimus de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum Catholicarum non difficulter posse conciliũ impetrare.*

Omitto similia exempla, quæ sunt plurima. ex quibus nemo sanus collegerit, Imperatorem jus indicendi Synodos non habere: verùm illud potius clarè ac manifestè ex istiusmodi testimoniis consequitur: episcopos, præsertim verò Romanum, ut præcipuæ sedis Antistitem, pro cura pastorali sua in Ecclesia Dei, de indicendis conciliis solitos Principibus autem vellere: Principes pro auctoritate quam habent supremam in Republ. cujus pars Ecclesia, concilia indixisse. ergo etiam Nicenum ab Imperatore esse indictum, & ratio manifesta suadet, & testimonia veterum scriptorum evincunt. Eusebius libro III. de rebus Constantini, literas Imperatoris quibus hæc synodus convocata, ἐπίταγμα Constantini adpellat: *mandatum & jussionem.* Theodoretus libro primo; *Constantinus*, inquit, *spe componendi tumultus Alexandrinos falsus*, τὴν πολυθρύλλητον ἐκείνην πιστῶν εἰς τὴν Νικαίων συνήγειρε σύνοδον. *celebrem illam in Urbe Nicaensium Synnodum fidelium congregavit.* Sozomenus de eodem: συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. *convocavit Synodum Nicæam in Bithynia.* Socrates, & Galesius, aliique in eam rem verbo συγκροτεῖν usi. quin ipsi quoque Niceni Patres initio epistolæ ad Alexandrinos, à Deo & Imperatore συγκροτηθῆναι se testantur. id verbi solent Græci Scriptores Ecclesiastici de eo usurpare, qui auctor fuerat Synodi alicujus habendæ, & qui indixerit. propriè de choragis Atheniensium dicebatur, quorum erat munus, chorum in tribu sua proprio sumtu instruere. quo respexit Eusebius, cum hanc ipsam Synodum appellat χορείαν ἐπισκόπων *chorum episcoporum*, &, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς. *imaginem chori apostolici.* dicitur & de Imperatore qui cogit exercitum: nam συγκροτεῖν στράτευμα passim leges in historiis Græcorum. Theodoretus & Sozomenus de Synodo Cæsareæ in Palæstina aliquot post annis celebrata, utuntur vocibus προσέταξεν, & ὀκέλευσεν, ac jussu Constantini illam habitam significant. ea Synodus magna ex parte factiosorum & perditorum hominum conventiculum fuit, ad perdendum Athanasium conjuratorum. sed optimo Imperatori fraus facta est ab episcopis: qui sub ovina pelle animos lupinos latere non intelligebat. ideò excusat ipsum Theodoretus, quod fidem hominibus improbis habuerit, propterea quod Sacerdotes essent. idem Princeps dolo intellecto horum episcoporum, aliam denuò Synodum in urbe Tyro προσέταξεν ἀθροισθῆναι, *jussit congregari* ait Theodoretus. ipse Imperator in epistola ad Synodū edictum suum, quo indicit concilium, appellat κέλευσιν *jussionem.* item ὅρους αὐτοκράτορος ὑπὲρ εὐσεβείας ἐξενεχθέντας: *imperialia decreta pro religione edita.* & ne facultate conveniendi ad malum aliquod patrandum iterum abuterentur episcopi: Dionysium virum consularem ait se misisse, omnium agendorum, maximè autem modestiæ cujusque futurum κατάσκοπον, id est, *exploratorem, & observatorem.* Sed hic Dionysius potestate sibi delegata abusus, non disciplinæ custodem ac vindicem se exhibuit, verùm aperta vi grassatus, religiosæ Synodi formam in speciem conventus secularis, imo tyrannici convertit. ideò Synodum eam posse vocari jure negat Athanasius in Apologia II. *qua fonte*, ait, *talem conventum Synodum appellare audent, cui Comes præsedit? ubi spiculator apparebat? commentariensis, loco diaconorum Ecclesiæ, nos admittebat? ille loquebatur, episcopi silebant, vel potius Comiti obediebant. ille jubebat, nos à militibus ducebamur.* hæc & plura his Athanasius de vi adhibita ad illud concilium. Sed hujus mali totius non adeò Comes fuit auctor, ut ipsi episcopi Ariani: qui fidem rectam & magnum ejus patronum Athanasium ut perderent, extremis Constantini temporibus & postea regnantibus Constantio, Iuliano & Valente, nulli neque violentiæ neque immanitati pepercerunt. at Constantinus ubi ab Athanasio de rebus Tyri gestis cognovit, regiam potestatem in conventiculi illius episcopos exerens, apicibus suis sistere se Constantinopolim omnes jubet: rationem peperam admissorum reddituros. coacta ibidem & Synodus est, de qua Rufinus: *Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem venire facit Imperator, & imperialibus edictis concilium denuò Constantinopolim convocari.* Omitto Ierosolymitanum, quòd proximè secutum est Tyrium: & ferè ab iisdem episcopis fuit celebratum. id quum ad encænia templi Ierosolymitani agitanda præcipue convenerit, quin jussu Imperatoris sit collectum, ne dubitari quidem potest. obiit verò magnus hic & pius Imperator non multo post Novæ Romæ actum concilium. Constantium filium non eodem solum jure cum parente usum in Synodis indicendis: sed etiam potestatis legitimæ fines longè emigrantem, per regiæ potentiæ ministros in Arianorum suorum gratiam plurimas coegisse Synodos, ex historia Ecclesiastica nimis certum. & jure veteres parasynagmata non Synodos appellant, ejus auspiciis coactos conventus Antiochiæ non semel, Philippopoli, Ierosolymis, Sirmii, Niceæ in Thracia, Niceæ in Bithynia & aliis item in locis. hinc illæ adeo frequentes querelæ apud Athanasium, Hilarium, cæterosque ejus ætatis Scriptores de Constantii, quem ipsi Antichristum dicunt, omnia Ecclesiæ jura temerantis, ausu nefario. iidem tamen in legitimis Synodis ab illo coactis, non inviti auctoritatem Principis agnoscunt. Sardicensem Synodum fatetur Athanasius convocatam κατὰ πρόσταξιν, *ex jussione piissimorum Imperatorum Constantii & Constantis.* Ariminensis quoq; Orthodoxæ Synodi Patres, Dei κελεύσει *jussione*, & Imperatoris προστάγματι *preceptione* solitas cogi Synodos profitentur. quod & superioris Sardicensis Patres, aliis verbis significarūt in epistola Synodi apud Theodoretum libro II. cit. VIII. De indicta Nicæam Synodo œcumenica Constantii literis, & postea aliis ejusdem literis divisa in Ariminensem occiduorum, Seleucensem orientalium, habes apud Athanasium in commentariolo de iis Synodis scripto. Liberium quoque Romanum Pontificem, enixis precibus ab hoc ipso Principe, quamvis impio atque hæretico, Synodum expetiisse, supra ostendimus. quæ autem à Iulio Papa Constantio imperante in causa Athanasii habitæ sunt Synodi, eæ cum universales non essent, Principis expressam jussionem minus desiderabant, ut antea dicebamus. itaque metropolitanos & patriarchas in suis diœcesibus episcopales conventus

ventus propria auctoritate habuisse passim observabis. constat sanè unum Athanasium Alexandriæ multas Synodos è subditæ sibi ditionis episcopis convocasse. Romano verò Pontifici eximium aliquod jus præ cæteris jam tum cepisse attribui, ostendetur inferius hoc ipso capite. Non abutar otio meo singulis Synodis majoribus minoribusque commemorandis, quæ deinceps intra ejus temporis, quo de nunc agimus, terminum, leguntur habitæ. satis erit præcipuas duntaxat carpsisse: ex quibus luce clarius constare æquis lectoribus queat, crudelitati rudis popelli mirificè eos illudere, qui rem adeo veram certamque negant. Joviano Principe, circa annum Domini CCCLXV. Lampsacenum famæ non obscuræ concilium habetur. narrat autem Sozomenus lib.VI. cap.VII. Hellesponti & Bithyniæ episcopos Hypatianum misisse ad Imper. ὥστε ἐπιτραπῆναι συνελθεῖν ἐπὶ διορθώσει τοῦ δόγματος: *ut sibi venia conveniendi tribueretur ad restituendam in integrum fidem Christianam.* qui responsum ab Imperatore tulit: *Mihi equidem qui laicis accenseor, curiosius de istis inquirere nefas: At sacerdotes quorum ea cura, per se ubicunque voluerint conveniunto.* Græcè est ἐμοὶ μετὰ λαοῦ τεταγμένῳ: *mihi qui sedem habeo cum laicis.* Alludit Imperator ad sessionem in templo: ubi quum ante Ambrosium sederent Augusti intra sacerdotalis ordinis septa: morem primus ille mutavit, sedemque ipsis posuit separatam quidem à populo, verum extra sacerdotum subsellia: ut in septima historia docet Sozomenus. non igitur negat Imperator, quod falsò & ridicule nonnulli scribunt, indicendæ Synodi tantum jus ad se pertinere: sed infelici Constantii exemplo factus sapiens, nolle se ait πολυπραγμονεῖν, *curiosius rimari* negotium fidei. principalem verò auctoritatem luculente exerit idem, illo verbo προσίτωσαν, *ad Synodum accedunto.* Anno octuagesimo primo supra trecentesimum, œcumenicum concilium habetur Constantinopoli, non numero episcoporum, sed præstantia eorum qui adfuerunt insigne. quis indixit? uni Theodosio Imp. id beneficium acceptum ferunt Episcopi in Synodicis suis: & illis assentitur quantum est historicorum, qui rei meminerunt. Cardinalis tamen Baronius ex animi sui sententia disputat, Damaso Papæ laudem eam deberi. verùm id conjecturis adeo invalidis, ut ne refutari quidem mereantur. Auctor est Socrates, in hac Synodo decretum esse, ut cuiusque provinciæ negotia à Synodis provincialibus definirentur: & addit tanquam rem necessariam, etiam Imperatoris sententia id decretum esse firmatum. de Romano concilio anni sequentis audiamus Hieronymum in epistola ad Eustachium: *Cum Orientis & Occidentis Episcopos ob quasdam Ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales litteræ contraxissent: vidit admirabiles viros Christi Pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis Episcopum, & Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc Constantia dicitur*: ex quibus verbis apparet, etiam cum Romam Synodus major indicebatur literis imperialibus id factum, non autem Romani Pontificis. quare ad hanc ipsam Synodum Romanam scribentes Episcopi Orientis, qui tempore eodem Constantinopolim convenerant, ad veterem Romam & concilium istud vocatos se fuisse testantur, διὰ τῶν τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως γραμμάτων, *piissimi Imperatoris literis.* quod si veræ antiquitatis monumentis indubitatis tantum isti, quibuscum agimus, quantum par erat, tribuerent, poterat vel unica ea epistola ad evincendum quod heic contendimus, sufficere. quod enim invitati essent ad Synodum Romanam episcopi orientis, id ipsi charitatis mutuæ & dilectionis Christianæ officium interpretantur, eoque nomine gratias illis agunt: non autem subjectionem suam, dominationem alienam. qui non aliter cum occidentalibus agunt, nisi ut fratres, ut & ejusdem patris familias æqualis dignationis ministri, & civilibus potestatibus pariter subjecti. ubi ergo illa temporalis monarchia, quam hodie Corybantes quidam somniant, & in Ecclesiam Dei invehunt? Anno CCCXCIX. Theophilus Alexandrinus Patriarcha in coacta à se Synodo errores Origenis damnat. sequenti anno Johannes Chrysostomus patriarcha Constantinopolitanus concilium Ephesi convocat, & ut labantem disciplinam instauraret, episcopos ditionis suæ XII. vel ut Sozomenus scribit XIII. thronis suis deturbat. magnas lites & multorum odia ambo hi patriarchæ, cum hæc facerent, sibi conciverunt: sed tamen, qui eos reprehenderent, quod auctoritatem alii debitam usurpassent, extitit nemo. Principis verò jussione expressa opus ipsis non fuisse, sæpiùs jam dictum. quæ etiam ratio est certissima, cur in tot conciliis minoribus & majoribus, quæ hac tempestate à metropolitanis & Primatibus Africæ Carthagine aut in aliis provinciis ex comprovincialibus sunt coacta, de jussu aut permissione Principis nihil plerumque dicatur. Synodum quæ Johan. Chrysostomum solio expulit, coactam fuisse regio προστάγματι *jussu*, auctor est Sozomenus. ab hac Synodo quum ad concilium œcumenicum Johannes appellasset, quæ erat unica mali accepti medela, ut scribit Innocentius Papa ad clerum Constantinopolitanum: multum & ab Innocentia & ab universa Romana Synodo eo nomine congregata fuit laboratum, ut per Honorium Imperator Occidentis: ab Arcadio, qui in Oriente rerum potiebatur, ejus cogendæ jus ad veniam impetrarent. Palladius Episcopus Helenopoleos in historia rerum Chrysostomi: *Congregati Italiæ Episcopi Imperatorem orant, ut scriberet Aracadio fratri suo, ut juberet concilium fieri: quò facilius possent una utraque partes Orientis atque Occidentis concurrere.* Sozomenus lib.VIII. extremo: *Innocentius Romæ episcopus revocari Iohannē cupiens, ad Imp. Honorium & Arcadium legatos misit,* σύνοδον αἰτήσοντας καὶ καιρὸν ταύτης καὶ τόπον: *qui Synodum postularent eiusque tempus ac locum.* Exorta deinde contentione de sacerdotio urbis æternæ inter Bonifacium & Eulalium Antipapas anno CCCXIX. plures ab Honorio Imperatore constant brevi tempore fuisse indictas Synodos. Anno CCCCXXX. convenit Ephesum œcumenica Synodus quæ Nestorii hæresim damnavit. certum est plurimum in eo concilio ac negotio toto delatum esse Cœlestino Ro. Pontifici. Synodum tamen non coegit Cœlestinus: sed Imperat. Theodosius & Valentinianus. extant formatæ Augustorum ad metropolitas missæ quibus

omni causatione seposita Ephesum ad certum diem se transferre jubentur: itaque ubi convenere Patres, ante omnia alia poposcit Juvenalis episcopus Jerosolymorum, ut jussio imperialis in omnium auribus recitaretur. quod & statim factum. non afferam ex Actis ejus synodi verba Patrum, quibus disertè fatentur multis locis, adunatos se in illum locum cum gratia Dei & νεύματι καὶ ἐκ θεσπίσματος *nutu & edicto* Imperatorum. Cœlestini tantum verba subjiciam ex epistola ad Theodosium. *huic cœlesti curæ vel gloriæ unus quisque nostrum pro sacerdotali officio operam nostram, in quantum valemus, impendimus: & huic synodo quam esse jussistis, nostram præsentiam in his quos misimus, exhibemus.* postea: *hoc à pietate vestra suppliciter deposcimus, quod vos habere credimus in votis, ut quod à Deo petitis, hoc in fidei ipsius caussa præstetis.* id est, ut quemadmodum firmum ac stabile imperium à Deo vobis petitis: sic ipsi ut inconcussa maneat fides vera, regia auctoritate efficiatis. sic & Cyrillus de eodem Nestorio scribens ad Juvenalem Jerosolymorum ait, studiosè petendum esse à Principibus χαρίσασθαι τῇ οἰκουμένῃ τὸ βέβαιον εἰς πίστιν ὀρθήν, *ut fidem rectam orbi terrarum præstent immotam.* Omitto concilium Romanum in caussa Sixti Papæ anno CCCCXXXIII. jussu Valentiniani Augusti in Sessoriano atrio habitum: neque enim synodus dici potest conventus è presbyteris & Senatoribus mixtus: cujusmodi conventus in frequentissimum postea usum venisse alibi dicemus. Anno CCCCXLVIII. Theodosii junioris mandatu acta est Constantinopoli generalis synodus quæ Eutychetem damnavit. in literis ad synodum scribit Theodosius, *quoniam scimus magnificentissimum Patricium Florentium esse fidelem, & testimoniis probatum in recta fide: volumus ipsum interesse audientiæ Synodali.* etiam Nicolaus I. scribens ad Michaelem Imperatorem. negat jus esse Imperatori ut Ecclesiasticis conventibus intersit, *nisi ubi de fide agitur.* De Synodo Ephesum vocata sequente anno ab eodem Principe sic LIBERATVS Diaconus: *Dirigens Imperator Sacram Dioscoro in Alexandriam, præcepit ut decem metropolitanos episcopos, quos voluisset, ipse eligeret, & veniret Ephesum, & congregato concilio ipse Eutychetis caussam discuteret: jubens Barsumam Archimandritam adesse.* extat ipsa Imperialis sacra in Actis concilii: si tamen eo nomine dicenda ληστρικὴ illa prædonum congregatio; in qua impius Eutyches absolvitur: pius vir Flavianus Patriarcha Const. pro scelesto condemnatur. Ad hanc synodum vocatus Leo Papa ab Imper. rescribit illi inter cætera: *cum tam evidens fidei caussa sit, ut rationalibus caussis, ab indicendâ Synodo fuisset abstinendum: tamen in quantum Dominus juvare dignatur, meum studium commodavi, ut clementiæ vestræ statutis aliquatenus pareatur.* prudens & sanctum, quod docuit eventus, erat consilium Leonis: cui nunquam placitum est, ut hæc Synodus indiceretur, sed ubi dissuadendo pii pastoris officio functus est Leo, Principis imperio, amputatis excusationibus, quomodo poterat paruit. adeò temporum illorum Pontifices jura hodiernæ libertatis ignorabant. & sunt similia in Leonis epistolis multa. ut cum ad Theodosium scribit petens concilium universale intra Italiam cogendum. *Omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus & lachrymis supplicant sacerdotes, ut generalem Synodum jubeatis intra Italiam celebrari.* & in epistola ad clerum ac plebem Novæ Romæ: *Quoniam oportet vos post divinum auxilium, etiam Catholicorum Principum gratiam promovere, ut petitioni nostræ qua plenariam indici Synodum postulamus, clementissimus Imper. dignetur annuere.* quid multa? ex epistola Pulcheriæ Augustæ ad Leonem constat, Marcianum Impe. jure fermè toto indicendæ huius Synodi generalis ipsi Leoni cessisse: ait enim Pulcheria. *Tua reverentia quocunq; modo prospexerit, significare dignetur: ut omnes etiam totius Orientis Episcopi, Thraciæ atque Illyrici (sicut etiam nostro Domino piissimo Imperatori meo conjugi placuit) in unam civitatem velociter ab Orientalibus partibus valeat convenire: & illic in sancto concilio & de catholica confessione, & de his episcopis qui ante hoc segregati sunt, sicut fides & pietas Christiana exegit, te auctore decernant.* Leo tamen moribus antiquis stetit, & auctoritatem Synodi jubendæ Principi relinquens, penes quem Reip. τὸ κῦρος & summum imperium esse notat: ea tantum suggerere, quæ necessaria putaret, suarum partium duxit. sic igitur ille postea in iis quas ad Imperatorem dedit. *Vnde piissimæ solicitudini vestræ, quam de indicenda Synodo habere dignamini, per legationem quæ confestim ad clementiam vestram, Deo annuente perveniet: quicquid ad caussæ utilitatem arbitror pertinere plenius atque opportunius suggeretur.* en igitur Ecclesiæ adhuc temporum illorum consuetudinem: Ro. Pontifex suggerit: Imperator indicit Synodum. ideo in literis Imperialibus, quibus ad hanc IIII. œcumenicam Synodum episcopi vocantur, ita scriptum: *quia dubitationes quædam circa orthodoxam fidem motæ sunt, sicut indicant literæ sanctissimi Archiepiscopi felicissimi Romæ Leonis: placuit nobis properè sanctum concilium fieri in Nicæa Bithyniæ civitate.* postea Chalcedonem jussu Principum Patres hujus Synodi sunt translati: ubi concilium anno Domini CCCCLI. est peractum, propter insecutas ejus occasione turbas, quæ Orientalem ab Occidentali Ecclesia longissimo tempore diviserunt, cum primis memorabile. Marciano successit Leo: à quo Imperatore, quum Synodum aliam generalem malæ fidei homines assiduè poscerent: atque ipse ab eorum petitione alienus non esset: Leo Papa singularis modestiæ pariter ac prudentiæ literis assensum inhibuit. *Literas,* inquit, *clementiæ tuæ, plenas virtute fidei & lumine veritatis, veneranter accepi: quibus cuperem obedire: sed magis id vobis arbitror placiturum, quod eligendum ratio demonstravit.* deinde cur non sit necessaria nova Synodus, caussas adfert.

Constat sanè parcius ab hoc tempore concilia etiam provincialia in Oriente fuisse agitata. œcumenicum verò nullum prorsus per annos amplius centum. nam œcumenica Synodus quinta anno Dominico IↃLIII. convenit. sedes ejus concilii, Constantinopolis: suasores, Vigilius Papa Romanus qui in ea tum degebat urbe; & Menas Patriarcha Constantinopolitanus. auctor & jussor, Justinianus Imper. ideo Patres cum ipsum compellant, solennem illam in simili re formulam ipsi quoq; usurpant, ut se κατὰ θεῖον νεῦμα. *Dei nutu ac voluntate*: Imperatoris verò θέσπισμα *decreto* fuisse congregatos,

congregatos, profiteantur. Hactenus ea tantum concilia recensuimus, quæ Romanorum Imperatorum auspiciis fuerunt convocata: sub aliorum verò Principum dominatione quæ ratio fuerit servata, in Synodis indicendis, quæve obtinuerit consuetudo, sequentibus capitibus perspicuè docebitur. Quoniam tamen, jam illis de quibus nunc loquimur temporibus, non multis solùm provinciis imminutum est Romanor. Imperium: sed etiam urbs rerum quondam domina à Barbaris aliquandiu fuit occupata, nonnihil etiam hoc loco de ea re adjiciemus. Enimvero manifesto constat, Reges ac Principes qui in locum Romanorum successerunt, simul cum pietatis Christianæ sacris, etiam jus illud protegendi Ecclesiam, & conservandæ Ecclesiasticæ disciplinæ suscepisse. ergo etiam hi in suis quisque principiis, non secus ac Romani Imperatores jus cogendi concilia, & robore auctoritatis suæ firmandi, meritissimè sibi vindicarunt: idque, sicut modo dicebam, statim simul ac Christo Regum Regi sua sceptra submiserant: Omnium Regnorum quæ ex dissipatione imperii Roma. originem habuerunt, antiquissimum, nobilissimum, Christianissimum est Francicum. primus autem regum Francorum Christianus, Clodoveus fuit, quintus à Faramondo rege principe. is non multo post quàm legem Christi esset amplexus, Synodos indicendi posteris suis principibus exemplum dedit. Synodi Aurelianensis jussu ejus convocatæ circa annum Domini IↃVII. meminit Hincmarus in vita B. Remigii: *Per consilium beati Remigii in Aureliano civitate episcoporum Synodum convocavit, in quo conventu multa utilia constituta fuere.* Acta Synodi ad ipsum Regē missa ita incipiunt: *Domino suo Catholicæ Ecclesiæ filio Clodoveo clarissimo Regi. Omnes sacerdotes quos ad concilium venire jussistis:* &c. de Lugdunensi in caussa Salonii & Sagitarii episcoporum Gregorius Turonensis libro quinto: *Quodcum Rex Guntheramnus comperisset, congregari Synodum apud urbem Lugdunensem jussit.* de Cabilonensi idem mox: *Anno quarto Childeberti, qui fuit decimus octavus Guntheramni & Chilperici Regum, apud Cavillonum civitatem Synodus acta est, ex jussu Principis Guntheramni.* de Matisconensi idem libro VIII. *Interim dies placiti advenit: & episcopi ex jussu Regis apud Matescensem* (al. *Matisconensem*) *urbem collecti sunt.* Aurelianensis II. sub Childeberto habitæ Patres: *Quum ex preceptione gloriosissimorum Regum in Aurelianensem urbem de observatione legis catholicæ tractaturi, Deo auxiliante sancti Patres convenerint.* idem profitentur & alii patres cæterarum Synodorum quæ illis temporibus vel in eadem urbe, vel alibi convenerunt. Simillimè & Sigismundus Burgundiorum Rex, simul ac Ecclesiæ Dei ovis est factus, Synodum Epaunensem, quam vocant, haberi jussit. Non omittendum est nobilissimum exemplum, quod Hispaniarum suggerunt Historiæ. intulerant in eas oras dirum Arii virus Gothi cum illos tractus occuparunt. Accidit miserante Christo, circa annum IↃLXXXIX. ut maximus Princeps Reccaredus Rex agnitæ veritati dans manus, Fidei confessionem & disciplinam totam Ecclesiasticam in Regno universo susciperet emendandam. an igitur ad rem tantam ultro conveniunt episcopi? an tractorias expectant sibi mitti ab urbe Roma? neutrum fit horum sed jubet Rex: illi alacres parent, & accurrunt. Auctor Rex ipse, qui eos de more compellans, *Et ideo* ait *venerandi Patres ad hanc vos peragendam congregari jussimus Synodū*, idem ipsi quoq; Patres: *Quum pro fidei suæ sinceritate gloriosissimus Princeps omnes sui regiminis pontifices in unum convenire mādasset.* hæc est illa celeberrima Toletana III. Synodus. sed & initio IIII. concilii Toletani similis professio. *Quum convenissemus sacerdotes Domini, apud urbē Toletanam, ut regiis imperiis, atque jussis commoniti, à nobis agitaretur de quibusdam Ecclesiæ disciplinis tractatus.* at clarissimus Annalium Ecclesiasticorum auctor de Toletano III. concilio agens, quid non conatur, quò rebus gestis auctoritatem R. P. probet intervenisse? Itaque, ut anus ad armillum, quod ajunt, sic vir Doctissimus ad familiarem sibi machinam se convertit. Ait Leandrum episcopum Spalensem Ro. Sedis legatum omnia pro imperio egisse. Sanè interfuit ei Synodo Leander: sed ut metropolitanus provinciæ Bæticæ, non ut legatus summi Pontificis. quod vel in inscriptionibus servatus ordo evincit. nam Massona episcopo Emeritensi primum locum occupante, Euphenio Toletano ep. alterum: Leander hic in tertium locum est rejectus. quod non ferat, scio, Baronius in Legato R. Sedis. Accedit quod de legatione ista nihil prorsus tot concilio neque Rex neque patres: ne Leander quidem cum sermonem habuit initio Synodi, quo gratias Deo agit pro regis & regni conversione ad fidem. nihil item Isidorus neque in Chronico neque in Leandri vita. Quid? quod etiam ab Arianis regibus veniam congregandi Synodum orthodoxi patres soliti petere? circa annum IↃCVI. Agathense concilium coiit: cujus Acta sic ordiuntur: *Quum in Dei nomine ex permissu Regis Alarici in Agathensem civitatem sancta Synodus convenisset.* erat autem Alaricus Rex Adrianus, ut plerique omnes illis temporibus Barbari qui Galliam, Italiam, Africam, Hispaniam infestabant: Arianus erat & Theodoricus Rex Italiæ, cuius auctoritatem in rebus Ecclesiasticis Pontifices Romani ei subiecti agnoverunt. quum igitur eo regnante quartum Romæ inter Antipapas Symmachum & Laurentium schisma esset exortum: ab auctoritate Principis, quamvis Ariani, mali remedium petitur. Anastasius: *Facta contentione hoc constituerunt patres, ut ambo ad Ravennam pergerent ad judicium Regis Theodorici: qui dum ambo introissent in Ravennam, hoc judicium æquitatis invenerunt.* Postea quoque recrudescente malo ad componendas turbas, suburbicarios Episcop. non semel vocat Theodoricus, ut auctoritate Synodali vel judicium instaurent: vel sine judicio rem transigant, & quietem ac pacem urbi reddant. Ait Rex in epistola ad episc. quæ *Præceptio regia* inscribitur: *Quia non nostrum judicamus de Ecclesiasticis aliquid censere negotiis: ideo vos de diversis provinciis fecimus evocare.* sed de Synodis in ea caussa habitis, plura inferius hoc capite erunt dicenda.

III. *Synodos veteris Ecclesiæ harum temporum confirmabat Imperator, non autem Pont. Romanus.*

Quomodo canones Synodales etiam principali auctoritate opus habeant, capite superiore exposuimus. ibi regiam auctoritatem per quam vim legum habent in Rep. distinguebamus ab episcopali & divina, per quam in ecclesia valent, & apud bonorum conscientias: sed aliud est conscientiæ forum, aliud civile. neque possunt legum civilium pœnis ante vindicari Synodalium canonum temeratores, quam eis Princeps vim legum attribuerit. Qui prætendunt hodie decreta Synodica nullius indigere confirmationis à Principe: abundeque iis sufficere quam accipiunt ab episcopo Rom. Ecclesiæ firmitatem, ii vel ignorant quid sit discriminis inter Ecclesiam & Rempub. vel quod potius credam, id agunt, ut toto orbe terrarum ecclesia & respublica in unum confusæ, unicum agnoscant qua in spiritualibus, qua in temporalibus supremum Monarcham Rom. papam: sicut Roma facit & universum Petri patrimonium. ibi sanè concedam illis, decreta Ecclesiastica non aliunde firmitatem habere, quam ab uno pontifice: sed qui duas diversas personas hodie sustineat, Sacerdotis & Principis in Galliis, Hispaniis, & ubicunque separatæ sunt hæ diversæ natura sua potestates, longè aliter se res habet: quod & ratio certa & omnium temporum praxis evincit, ut superius dicebamus. Porro confirmatio à principe pluribus fieri modis solita: vel non expresse: cum data venia conveniendi ad Synodum, etiam decreta Synodi intelligitur probare idem princeps: ut plerumque fieri amat in minoribus conciliis: vel expressè: puta edicto aut epistolis eam in rem scriptis, aut sola principis subscriptione. omnium generum passim extant exempla in Actis conciliorum. Subscripta à principibus multa concilia inveniuntur Græca pariter ac Latina. epistolis verò sive edictis principum omnia œcumenica fuisse firmata mox palam faciemus. At non placet hoc Cardinali Baronio. qui de Niceno agens, confirmationem illius non ab Imperatore vult esse factam: verum à pontifice. Affert primò locum ex Actis Sylvestri, quibus id disertè sic affirmatur, nihil ut queat disertius. si tamen in tam barbarum & infrunitum scriptorem ea vox cadit. subjicit deinde Felicis papæ III. testimonium, & ipsum quoque luculentum. postremò veteris Ecclesiæ canonem objicit: qui semper hunc morem in Ecclesia fuisse arguat servatum, & quidem inviolabiliter, ut ipse loquitur. Quod ad Sylvestri Acta, nihil aliud nunc dicemus, nisi quod tot locis ipse Cardinalis Baronius ingenuè fatetur: falsa esse illa, fabularum & mendaciorum, & nugarum absurdissimarum plenissima. ut potius reddere rationem virum gravem par sit: cur ad rem tantam tam probrosum testem adhibeat: quam mihi quærenda argumenta ad fidem illius infirmandam. Sanè quidem etsi multa sunt in illis spuriis Actis inepta, nihil tamen ineptius tota illa pericopa, quæ patres Nicenos inducit confirmationem decretorum suorum à Sylvestro petentes. ubi neque verbis integritas, neque sententiæ constat veritas. Felicis III. epistola quæ allegatur licet inter Felicis epistolas habeatur, ipsius tamen Felicis non est, sed *Synodi* Romæ coactæ circa annum CCCCLXXXIIII. Ajunt illi. *Trecenti decem & octo sancti patres apud Nicæam congregati, confirmationem rerum atque auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ detulerunt: quam utramque usque ad ætatem nostram successiones omnes, Christi gratia præstante, custodiunt.* ut horum verborum rectam mentem capiamus: huc referenda sunt, quæ de duplici auctoritate canonum Synodicorum ante disputabamus. nam & princeps illa confirmat, auctoritate regia sanciendo: & episcopi si præsentes sunt, censendo & assentiendo: si absentes ratum habendo quod fuit decretum. Erat autem perpetuus maiorum præsertim Synodorum mos: ut ad patriarchas & alios illustriorum sedium episcopos, Synodicas darent, queis de rebus in conventu sacro gestis eos faciebant certiores. extantque huius consuetudinis etiam apud B. Cyprianum exempla. episcopi igitur, qui Synodica decreta admittebant, & ut ea observarentur in ecclesiis suis operam dabant: non sine ratione confirmationem & auctoritatem illis attribuere dicebantur. quamquam magis propriè illi qui Synodo intersunt canones confirmare dicuntur, quando suis suffragiis illos statuunt. Utrovis modo accipias, non sine aliqua ratione Felici suo Romana hæc Synodus jus istud vindicaverit: jam enim tempestate illa hoc ad se pertinere Romani pontifices disputabant: ut postea dicemus hoc ipso capite. sed quod ajunt à Nicenæ Synodi patribus delatum esse id juris Romanæ sedi: prorsus ab historiæ fide est alienum. itaque huius dicti non est facilius rationem excogitare, quam, cur Zosimus, Bonifacius & Cœlestinus Niceno consessui ius appellationum ferant acceptum: de quo patres Nicenos nihil unquam cogitasse liquido constat. At Cardinalis Baronius, qui superiora verba sive Felicis sive Synodi ita interpretatur, quasi negetur fuisse moris, ut canones Synodicos Principes confirment: cur sententiam manifestò falsam pontifici vel patribus Romanæ Synodi adscribat, ipsi videndum relinquimus. nos hoc scimus, & mox probabimus, nullam & præsertim œcumenicam Synodum sub imperatoribus extitisse, quam sanctionibus suis ipsi non firmaverint. Non magis facit ad rem canon eidem allatus. Julius papa cum videret Arianos, qui Asiæ, Syriæ & Ægypti ecclesias infestabant, topicas Synodos cogere, fidei regulam novis inventis temerare, ac propterea Athanasium solio Alexandrino expulisse: ut illarum Synodorũ decreta impia convelleret, & laborantibus Ecclesiis subveniret: negavit pro legitimis conventibus illos esse habendos, quoniam, ajebat vetus lex est, sive consuetudo, quæ vetet ecclesias canonem ullum ferre præter conscientiam Romani Episcopi. Sozomenus ita exprimit libro III. εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν, ὡς ἄκυρα ἀποφαίνει τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου. *legem namque extare ad jura sacerdotum pertinentem, quæ illa pronunciat irrita, quæ præter sententiam sive conscientiam, Romani episcopi fuerint acta.* paullò aliter Socrates libro primo non semel κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης τὰς ἐκκλησίας κανονίζειν. quorum verborum sententia est: extare canonem Ecclesiasticum qui vetet absque conscientia Episcopi Romæ canonem ullum condi ab Ecclesiis.

& meritò

& merito quidem: nam quum universæ Ecclesiæ, quæ unica est, pars potissima atque adeò caput & censeretur & esset Romanus episcopus: qui neget æquissimum esse, ut neque in fide, neque in disciplina Ecclesiastica quidquam innovetur eo inconsulto? Sed ex eo inferre, jus propterea non esse Principum, sancire auctoritate sua Synodorum decreta, & ut vim legum in Republ. habeant illis præstare: quænam obsecro consecutio hæc est? quæ vis argumentationis? unde hoc conclusio? An quia amplissimus ordo sine conscientia Præsidis sui decernere nihil potest: inde sequitur Christianissimi regis non esse, Senatus consulta confirmare? aut quia auditores Rotæ nihil absente præside suo statuere possunt jus Pontifici non est Rotæ decretis auctoritatem dare? παρὰ γνώμην in hoc canone significat, *non audita super eo sententia Rom. Papæ*: nam etsi poterat Synodus œcumenica aliquid decernere, quod aliter Rom. Papæ videretur: quia, ut ait Hieronymus, *si auctoritas quæritur, orbis major est urbe*: non tamen poterat aliquid decernere, priusquam super eo Rom. Pontificis sententia esset audita ab ipsius legatis. quare quid sit παρὰ γνώμην in hoc canone explicat Theodoretus libro II. cap. XXII. cum inter varias caussas, cur Ariminensis Synodus sit illegitima, hanc quoque adfert: quod Rom. Papæ assensu careret οὗ, ait, πρὸ πάντων ἔδει τὴν γνώμην ἐκδέξασθαι. *cuius sententiam exspectare ante omnium sententias oportebat.* Nunc ostendamus veterem Ecclesiam aliter credidisse quam Cardinalem Baronium, & hodiernæ libertatis Ecclesiasticæ patronos. Nicenum concilium epistolis Constantini fuisse firmatum, Sozomenus est auctor. Ejus Synodi duo præcipua extiterunt decreta: ordinatio diei Paschalis, & Arii ac Doctrinæ eius condemnatio. de priore scripsit ad Ecclesias universas Constantinus formatam illam quæ ab Eusebio, Gelasio, Sozomeno, atque aliis describitur. ea epistola præcipit Imperator ecclesiæ Pastoribus, ut statutum, Nicenorum Patrum de celebratione Paschatis notum omnibus faciant, suscipiant, & usum ejus in Ecclesia instituant. de Ario imperator ad omnes Ecclesias misit illud edictum, quod damnatio ejus continetur: & pœna capitis statuitur in eos qui oblatos sibi Arii libros non exusserint: secundum œcumenicum fuit Constantinopolitanum, quod Theodosius indixit. Patres concilii eo peracto scribunt ad imperatorem: & post gravem actionem gratiarum, quas illi pro studio ipsius erga veram pietatem agunt: subjiciunt verba ista: *Petimus à clementia tua, ut edicto pietatis tuæ confirmetur Synodi sententia: ut quemadmodum literis, quibus nos vocabat, Ecclesiam honorasti: ita etiam decreta communibus suffragiis tandem facta, sigillo tuo confirmes.* En ut pii Patres non solum convocandi Synodos & decreta Synodica confirmandi jus habere principem agnoscunt: sed etiam ut hoc Imperator faciat ad honorem Ecclesiæ pertinere profitentur. Cardinalis verò Baronius, cui ab initio erat propositum, jura Principum ire imminutum, & in ipsam Remp. Ecclesiæ monarchiam invehere: quum detrahere huic Patrum scripto fidem non posset: quod unum supererat, non prætermisit: ut interpretatione facti imperialem potestatem enervaret. vult enim, eò tantum spectasse patres cum studiosè adeo hoc à Theodosio peterent: ut eo modo sibi fidem imperatoris stabilem duraturam oppignerarent. cæterum confirmatam Synodum hanc à Damaso papa eidem placet: idque à Photio memoriæ esse proditum. Enimvero testimonium in hanc rem Photio denuntiari miror: homini Græco, & qui alibi in Annalibus superbus, impius schismaticus, hostis Ecclesiæ Romanæ infensissimus dicitur fuisse. quis ergo credat monarchiam R. S. iis moribus hominem agnovisse? Locus Photii est in libello de septem Synodis œcumenicis. ubi postquam coryphæos è Nicenis Patribus quos ipse ἐξάρχυς vocat, nominatim recensuit, subjicit hæc: οἷς ὐ πολὺς χρόνος, καὶ Δάμασος ὁ τῆς Ῥώμης τὰ αὐτὰ κρατύνων ἐγνωρίζετο, σύμφωνος τοῖς προλαβοῦσι καθιστάμενος. hoc est: *nec multo post Damasum quoque episcopum Romæ eadem firmare est istis cognitum, cum ille ante nominatis consentientem rem se præbuit.* loquitur Photius de auctoritate Episcopali cuius vis est omnis spiritualis, quæque Romæ episcopo communis est cum cæteris aliis: nos autem heic loquebamur de auctoritate illa per quam canones in Republ. vim legum obtinent. quanta igitur absurditas est: quia dicat Photius Papam Roman. auctoritate episcopali ratum habuisse quod decretum erat à patribus in concilio sedentibus: propterea negare principibus suum jus in Republica? an verò quisquam ignorat verba illa κρατύνειν, ἐπικυροῦν καὶ κρατεῖν de Principe & de episcopis diversa notione usurpari? Synodus sanè Constantinopolitana quæ proximo anno convenit, de suis decretis ita scribit ad Synodum Romanam: ut auctoritatem illorum à Rom. papæ confirmatione nequaquam pendere manifestò declaret. exposita enim rerum in concilio hoc gestarum summa, & quibusdam nominatis, quos in nobilissimis sedibus episcopos Synodus instituerat, hæc addit. *quum igitur legitimè hi & canonicè sedes suas apud nos obtinuerint: reverentiam vestram ut illis gratuletur hortamur: spirituali charitate intercedente, & Domini metu omnem humanum affectum cohibente.* Oecumenici tertii confirmatio regia in fine Actorum habetur, cum imperiali sententia adversus Nestorium & ejus scripta quæ flammis addicuntur, pronunciata. Quarta Synodus generalis Chalcedone habita ab eodem qui jusserat Marciano est confirmata, ejus sunt hæc in epistola ad Palladium præfectum præt. *Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis coadunatis & audientibus, tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidia occasionem requirens. Nam & iniuria facit judicio reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata ac rectè disposita revolvere & publicè disputare contenderit: cum ea quæ nunc de Christiana fide à sacerdotibus, qui Chalcedone convenerunt, per nostra præcepta statuta sunt, juxta Apostolicas expositiones & instituta sanctorum patrū* CCCXVIII. *in Nicæa, &* CL, *in hac regia urbe definita esse noscantur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit.* Quinta universalis Synodus suis sententiis robur tribui petiit ab imp. Justiniano: & quidem pii patres eadem formula principem compellant, cum hoc illum rogant, qua secundæ œcumenicæ Episc. Theo-

dosium in simili re fuerant affati. adeo etiam his priorum modestia placuit: quam paullo ante cōmendabamus. Atque hæc sunt concilia œcumenica, quæ in illa tempora incidunt, quibus de nūc agimus.

IV. *A sententiis synodalibus appellabatur illis temporibus ad majorem synodum, vel ad principem.*

Ut de appellationum jure in veteri Ecclesia servato veritas clareat, rem paullò altius repetere non pigebit. Sciendum igitur: antiquos patres ita attendisse gubernationi commissarum sibi peculiariter ovium, ut curam gregis universi alienam à se non ducerent. quam ob caussam Cyprianus, Athanasius, Basilius, cæterique eius dignationis viri pastoralem curam suam non creditarum sibi privatim ecclesiarum finibus coercuerunt: sed ad universam Dei Ecclesiam præ fervore pietatis, & studio unitatis, extenderunt. Bea. Chrysostomus in laudatione S. Eustathii Antiocheni præclarè hoc docet, sic scribens: *edoctus probè fuerat à Spiritus gratia, Ecclesiæ antistitem, non de illa solum, quæ ipsi à Spiritu sit commissa, curam debere gerere: verum etiam de universa quæ per orbem terrarum degit: atque hoc ille ex precibus sacris discebat. nam si pro universa ecclesia, quæ à finibus terræ ad fines extenditur, precandum est: multò magis prospicere omnium saluti cunctas pariter curare, & de cunctis oportet esse sollicitum.* Similis Athanasii laudatio apud Basilium in quadam epistola: *cæterorum quidē*, ait, *Episcoporum plerisq; sufficit, si quæ propriè ad se pertinent, diligenter singuli curent: tibi hoc non est satis. quin Ecclesiarum omnium cura & sollicitudo tanta tibi incumbit, quanta illius, quæ privatim à nostro omnium communi Domino tuæ fidei est commissa.* ideo etiam κορυφὴν τῶν ὅλων, *totius Ecclesiæ verticem* Athanasium nominat. in alia epistola eundem agnoscit universalem medicum morborum Ecclesiæ. σὲ, inquit, ἰατρὸν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀρρωστημάτων ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιεύσατο. quamobrem & Gregorius Nazianzenus de Athanasio scribit: ipsum, quando factus est Episcopus Alexandriæ, πιστευθῆναι τὴν τῆς οἰκουμένης πάσης προστασίαν: præfecturam suscepisse totius orbis terrarum. idemque Gregorius Cyprianum & Athanasium non aliter describit, quam velut generales quosdam omnium Ecclesiarum Episcopos. neque hoc propterea tantum, quod illi de quibus diximus, amplissimarum sedium erant Episcopi. nam etsi ad prærogativam dignitatis magnificentia urbis, ut ait Augustinus de diaconis loquens, plurimum valebat: in iis tamen quæ muneris sacerdotalis propriè sunt, ejusdem meriti eiusdemque sacerdotii omnes censebantur, sicut Hieronymus ad Evagrium scribit. neque aliud videntur voluisse illi Episcopi, quos ait in II. Apologia Athanasius, omnes se episcopos pari & eodem honore afficere: neque ex urbium magnitudine eos censere. itaque tam micropolitani quam metropolitani convenire sibi arbitrabantur quod in Clementinarum constitutionum libro VI. cap. XIII. legitur in commune de episcopis: ipsos τὴν καθόλου ἐπισκοπὴν πιστευθῆναι: quasi essent modo quodam singuli universalis Ecclesiæ universales Episcopi. Auctor epistolæ quæ Eleuthero papæ tribuitur: *Huius rei gratia universalis vobis à Christo Iesu commissa est Ecclesia: ut pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis.* Sidonius Appollinaris libro VI. ad Lupum Tricassinum episcopum scribens. *Benedictus Spiritus Sanctus, & Pater Dei omnipotentis, quod tu Pater Patrum, & Episcopus Episcoporum, & alter seculi tui Iacobus, de quadam specula charitatis, nec de inferiore Ierusalem, tota Ecclesia Dei nostri membra super inspicis, dignus qui omnes consoleris infirmos, quique meritò consularis ab omnibus.* Ratio autem quæ antiquis patribus hoc persuasit, est: quod universa Ecclesia toto mundo diffusa, unica est, corpus ejus unicum caput unicum Dominus JESUS: ergo etiam Episcopatus unicus, etsi in plures velut ramos expansus. B. Cyprianus de unitate Ecclesiæ: *Nemo fraternitatem mendacio fallat: nemo fidei veritatem perfida prævaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* est autem, *in solidum tenere*, plenario jure, & ὁλοκλήρως: non per vicariatum alius cujusdam in terris domini: neque item cum socio: nam unius Ecclesiæ unus potest esse episcopus, ut canones præcipiunt, & tot locis idem Cyprianus probat. idem epistola ad Stephanum papam. *Etsi pastores multi sumus unum gregem pascimus & oves universas, quas Christus sanguine suo & passione quæsivit, colligere & fovere debemus.* alludit Cyprianus ad Pauli verba Actorum capite XX. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* iterum Cyprianus in divino libello de unitate Eccles. *unitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus: ut episcopatum quoque ipsum unum & indivisum probemus.* Huius qui meminerit, simul veram caussam intelliget multorum veteris Ecclesiæ institutorum. ex quorum silva ingenti pauca heic, prius quam ad appellationum iura explicanda accedimus delibasse satis erit. Solebant igitur patres de omnibus paullo majoris momenti rebus quas in Ecclesia provinciave sua fecissent aut statuissent, facere alios certiores. Exempli gratia: Decreverat Synodus Africana pacem lapsis non dare, nisi post longam pœnitentiam: deinde cum immineret persecutio, placuit alia sententia. id Cyprianus Cornelio papæ per litteras significat: quibus etiam concilii caussas fuse exponit: non quasi inferior reddens superiori rationem: sed ex charitate Christiana ad conservandam unitatem quare idem alibi cur tam sollicitè de petitione lapsorum & confessorum in verecundis postulatis ad clerum Romanum scribat, caussam hanc affert. *Et dilectio communis & ratio exposcit, fratres charissimi, nihil conscientiæ vestræ subtrahere de his quæ apud nos geruntur: ut sit nobis circa utilitatem Ecclesiasticæ administrationis commune concilium.* clerus autem Romanus ad illum rescribens ingenuè profitetur, non hoc Cyprianum facere, quod teneatur subjectionis ratione: sed ex affectu charitatis. *Hoc te frater Cypriane facere, non mirum est: qui pro tua verecundia & ingenita industria, consiliorum tuorum nos non tam judices voluisti, quam participes inveniri: ut in tuis rebus gestis laudem tecum, dum illas probamus inveniremus: & tuorum conciliorum coheredes, quia & affirmatores, esse possemus.* ab hac consuetudine Synodicarum literarum usus manavit, de quibus antea dictum aliquid. Alexander Epis. Alexandriæ initio encycliæ

cyclicæ ejus quam ad omnes episcopos dedit post damnatum à se in Synodo provinciali Arium, moris caussam ita explicat. *cum sit unum corpus Ecclesia catholica, cumque in sacris literis traditum & præceptum nobis sit, ut concordia ac pacis vinculum teneamus: consentaneum est, uti per literas colloquamur inter nos, aliique alios mutuo de rebus quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus: quo sive unum ex membris patiatur sive lætatur, nos inter nos vel patiamur unà, vel unà lætemur*, Solebant etiam in creatione Episcoporum, & suffragia interdum mittere: & ea peracta literis gratulatoriis novum episcopum affirmare. ita Cyprianus sua & aliorum Africæ episcoporum auctoritate Cornelii Papæ electionem comprobat, epistola Pamalianæ recensionis XLII. qui autem episcopatum erant nacti, de sua vocatione encyclias ad omnes vel saltem primarum sedium episcopos dabant: quæ literæ professionem fidei ipsorum continebant. extant id genus epistolæ hodieque multæ; præsertim Romæ veteris & novæ episcoporum, hoc officio invicem mutuo fungentium. ex Cypriano vero, cujus epistolæ sunt antiquitatis Ecclesiasticæ ingens thesaurus, apparet, etiam de minorum locorum ordinationibus, puta presbyterorum, lectorum, diaconorum, hypodiaconorum, literas dari solitas ad transmarinas quoque ecclesias. Interdum etiam admonebant sese invicem, hortabantur, increpabant. ita Cyprianus Cornelium papam solatur, & ut hæreticorum minas floccifaciat hortatur. de Stephano verò papa, cui à Basilide negligenter erat obreptum, epistola LXVIII. liberam sententiam pronunciat. quod & super alia re facit sanè quam acerbè in epistolis ad Quirinum & Pompeium. at multo etiam vehementius eundem Stephanum accusat Firmilianus Episcopus Cæsareæ in Cappadocia iis literis quas ad Cyprianum misit. qui etsi caussam tuebantur, quam postea Ecclesia non probavit: certum tamen nihilominus ejus quod diximus argumentum præbent. Sic quum inter Innocentium Papam & Theophilum Alexandrinum non convenire accepisset Africana Synodus circa annum CCCCVII. celebrata: sui officii esse admonere Orientis & Occidentis patriarchas, non dubitavit. *Placuit*, canon ait, *ut de dissensione Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ ad S. papam Innocentium scribatur: quo utraque Ecclesia inter se pacem, quam præcepit Dominus, teneat.* Romani verò pontifices quam multis per universum idem officium præstiterint, ignorare potest nemo. Solebant & clericos ac sacerdotes in alienis finibus impunè instituere: quantumvis jure ordinario αἱ ὑπερόροι χειροτονίαι essent prohibitæ. ut est in canone Apostolico XXXV. sæpè tamen pii Præsules non ex ambitione, sed ex vi illius quem diximus universalis episcopatus, id leguntur fecisse. præsertim verò necessariis Ecclesiæ temporibus id constat usurpatum. de Eusebio Samosatorum episcopo, magno Christi athleta, cum in Ecclesiam furebat Valens, narrat Theodoretus libro V. capite XIII. *Eusebius cum multas ecclesias pastoribus orbatas intellexisset: habitu militari indutus, & capite tiara operto, Syriam, Phœniciam, & Palestinam peragravit: quo tum presbyteros tum diaconos crearet, tum alia ecclesiastica obiret officia. Quodsi quando in episcopos secum Doctrina conjunctos incidebat: eos ecclesiis quæ carebant pastoribus præponebat:* Rufinus de Lucifero Caralitano per Asiam fidei caussa exulante, Constantii temporibus. *Lucifer intento animo Antiochiam pergit: ibique dissentientibus adhuc partibus, sed unum tamen revocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem non una plebs, sed utraque gauderet: præproperus Catholicum & sanctum virum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum episcopum celebravit.* similiter & Osius Cordubensis, Gregorius Nyssenus, & Eusebius Vercellensis, Epiphanius Salaminæ in Cypro episcopus, aliique viri magni, dum per varias occasiones diversas provincias lustrant, earum malis pro copia medentur, fidem rectam firmant, ordinationes faciunt. Jam quoties novæ hæreses vel schismata oriebantur: si cessarent qui proximi erant aut vicini: at qui procul degebant nequaquam cessabant: neque in aliena diligentia spem salutis Ecclesiæ, otiosi spectatores ipsi ponebant. ita Cyprianus Romam Carthagine mittit Caldonium & Fortunatum, ut schisma componant. rursus Cornelio sedente Mettium hypodiaconum mittit Romam Cyprianus, ut confessores illic Novatiani & Novati pravitate seductos, ad matrem suam, id est, catholicam ecclesiam unde recesserant, revocarent. idemque vir Dei ubi rescisset, Martianum Arelatensem episcopum Novatiano se conjunxisse: gravem epistolam ad Stephanum papam exarat, qua illi quid sit opus facto, fraternè ostendit. *Ei rei*, inquit, *nostrum est consulere & subvenire, frater charissime: qui divinam clementiam cogitantes, & gubernandæ ecclesiæ liberam tenentes censuram vigoris peccatoribus exhibemus*, & mox. *Quapropter facere te oportet plenissimas literas ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Martianum pervicacem & superbum & divinæ pietatis & fraternæ salutis inimicum, collegio nostro insultare patiantur.* Sic etiam Hilarius Gallicanæ Ecclesiæ lumen, postquam cognovisset sedere in Mediolanensi cathedra Auxentium Arianum, illuc advolat, & ad expellendam illam pestem totis viribus connititur. de Athanasio auctor est Basilius, nullum finem fecisse ipsum, modò præsentem, modò per epistolas: sæpè etiam per legatos suos, cunctas ubique locorum ecclesias ad sanitatem mentis & concordiam atque unitatem revocandi. nominatim verò Antiochiæ eundem Athanasium Alexandrinum turbas ingentes sua auctoritate composuisse, & Basilius, ait, & historia Ecclesiastica confirmat. Pari jure & Cyrillus cognito Nestorium Patriarcham Constantinopolitanum adversus naturam Christi, & honorem verè Θεοτόκου beatæ Virginis blasphema quædam serere dogmata, nihil moratus Prætoris interdictum finium regundorum, mitius primò deinde tota libertate ac fortiter se illi opponit. mox & Cœlestinum Romæ Archiepiscoporum ad societatem ejusdem laudis invitat. Denique in dissensionibus ecclesiarum, ut quisque auctoritate plurimum valebat, aut Dei gratiis abundabat: ita plurimum se etiam remotissimorum Ecclesiarum negotiis immiscebat. neque id temporibus illis cuiquam invidiosum erat: sed longè potius apud omnes gloriosissimum. adeo tunc temporis pulcherrimæ cui-

dam aristocratiæ proprior erat administratio Ecclesiæ: quàm illi quæ postea invehi cœpit absolutæ & crudæ monarchiæ. itaque Nestorius ipse Cyrillum hostem suum eo nomine laudare cogitur: quantumvis pia ipsius admonitione nollet proficere. τῆς δ' ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων φροντίδος, inquit, καλῶς ποιεῖς ἀντεχόμενος. καὶ χάρις τῇ τῶν θείων μεριμνητικῇ σου ψυχῇ, καὶ τῶν παρ' ἡμῖν φροντιζούσῃ. quibus verbis, Cyrilli studium commendat consulendi pacis Ecclesiæ sublatis offensionibus: & quod de Ecclesia Constantinopolitana cui ipse Nestorius præsidebat, tantam curam haberet, gratias illi agit. Hæc præmonenda erant, ut quæ fuerint in veteri Ecclesia appellationum jura possit intelligi. Nam quia notum erat universis, ad omnium antistitum curam ex æquo pertinere quicquid universalis Ecclesiæ unitatem rumperet, aut quietem sollicitaret: qui in provincia sua, sive jure sive injuria, damnationis sententiam passi erant: ad aliarum provinciarum episcopos auxilii petendi gratia sæpe confugiebant. rursus, quoniam inter omnes Ecclesias, Romana variis nominibus eminebat, Romam multi contendebant; ut Romani pontificis gratia, & auctoritate, si cathedra fuissent dejecti, eam recuperarent: si à communione suspensi, ad eandem admitterentur. Ita quondam Marcion in Helenoponto, quæ patria eius portenti fuit, excommunicatus à patre suo, ait Epiphanius, hoc est, episcopo, ut arbitror, Sinopensi, contumeliæ inter suos impatiens, Romam concessit. ita postea Felix & Fortunatus in Africa spirituali Cypriani gladio jugulati, eodem proficiscuntur. sic & Athanasius, Johannes Chrysostomus, Flavianus Constantinopol. monachi Scythæ atque alii in Oriente malè habiti, vel per se vel per legatos pontificem opem poposcerunt. Qui igitur huiusmodi exempla volunt esse appellationem ad Romanum papam certa testimonia: si quæ hactenus de universalis Ecclesiæ cura diximus, omnium Episcoporum olim communi, attenderint, & dare locum veritati curaverint, aliter sentient. nam etsi prærogativa quadam honoris eminebat Romana sedes: atque adeo gratia & auctoritate plus aliquanto poterat; quam cæterarum singulæ, quæ vel plurimum valebant: si tamen jus spectetur, non magis Romam primis temporibus appellari solitum, quam vel Alexandriam vel Antiochiam, vel Carthaginem, vel Mediolanum, aut aliò, unde in simili re subsidium pariter constat esse petitum. Nam privatus hæreticus in Lambesitana colonia damnatus, Carthaginem venit, ut ibi caussam ageret. Novatianus presbyter Romanus à Romana Synodo excommunicatus, ab Africanis Ecclesiis & Alexandria recipi in communionem expetiit. Scythæ monachi à patriarcha Constantin. abstenti, ut ad communionem viam sibi munirent, legationem duplicem in Occidentem miserunt: unam in Italiam ad Hormisdam pontificem, cæterosque Italiæ episcopos: alteram, ad Affricanarum Ecclesiarum antistites. Johannes ipse Chrysostomus, cuius exemplum tantopere urgeri solet, de eodem atramento ad Innocentium Romæ pontificem & Venerium Mediolanensem ac Chromatium Aquileiensem eiusdem argumenti literas exul dedit. Enimverò vetus observatio, & nuda rei veritas hoc modo se olim habuit. Qui sententia Episcopali condemnationem subierant, quo restituerentur in integrum, vel ordinario jure grassabantur, vel extraordinario. Jus ordinarium erat, ut à minore conventu ad majorem appellaretur. maximus autem conventus Ecclesiasticus est, Synodus œcumenica. sed ante Constantinum neque ulla fuit ejusmodi unquam Synodus: neque ullum extat cuiusquam exemplum, qui eò appellarit. quare neque in Canonibus quos vocant Apostolicos, neque in Clementinis Constitutionibus, ubi tam multa super judiciis Ecclesiasticis & episcopalibus, de concilio œcumenico ulla habetur mentio, magis quam de appellationibus ad Roman. sedem. Et tamen etiam illis temporibus res controversas à minore conventu ad ampliorem referri solitas patet. B. Cyprianus instante persecutione circa caussam lapsorum consilio cum paucis communicato, statuerat, pacem illis laxandam: deinde multis factum improbantibus, ubi primum quies & tranquillitas data esset, ac conveniendi in unum facultas, copiosum Episcoporum numerum cogit, quibus hanc quæstionem proposuit disceptandam. quum ne sic quidem satisfactum esset multorum scrupulosis mentibus, ultro Cyprianus, disciplinæ Ecclesiasticæ rigidissimus observator, numerosiori Præsulum conventui rem detulit denuo disceptandam: Scribit enim ad Antonianum obtrectatorem suum: *si minus sufficiens Episcoporum in Africa numerus videbatur: etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum: qui & ipse cum plurimis coepiscopis habito concilio, in eandem nobiscum sententiam pari gravitate & salubri moderatione consensit.* docet hoc ipsum etiam Jovini & Maximi iterata condemnatio, de qua paullo post. cæterum disciplinæ is vigor tum obtinuit, ut qui sententia Episcopi sui consensu presbyterii esset abstentus, non secus ab universa orbis totius Ecclesia extorris viveret: quàm si eam sententiam œcumenicum aliquod concilium pronuntiasset. huic enim nulla usquam patebat Ecclesia absque formatis literis. istas porrò ab uno illo episcopo poterat exspectare, à quo sententiam alligationis acceperat: à mortalium præterea nemine. Si quis enim spreta hac observatione, excommunicatum alibi ad communionem in sua Ecclesia admittebat: is neque reum absolvebat: & ipse vinculo eodem se innodabat. Lege canones Apostolicos x. xi. xii. idem xxxii. xxxiii. & in eos canones Zonaram ac Basamonem. hac ratione eveniebat necessario illud Cypriani: ut unius cujusque caussa illic audiretur, ubi erat crimen admissum. ex quo etiam illud pari necessitate consequebatur, ut appellationum ad judices extra provinciam nullus esset usus. atque hoc ordinarium jus erat: cum exacta vigebat canonum illorum observatio. Qui obstinatiore animo adversus disciplinam ecclesiæ conspirabant: hi subsidium contra auctores damnationis suæ unde unde poterant sibi comparabant. Sed hac ratione extraordinaria primis illis temporibus neminem penitus, usum legimus præter oppidò paucos, & eos quidem magna ex parte hæreticos. Auctor est Cyprianus,

veterum hæreticorum & schismaticorum perpetuum hunc morem fuisse; ut postquam ab episcopo suo de Ecclesia essent ejecti, socios communionis ostiatim & oppidatim quærerent. idque duplici fine: nam & spargere virus suum quàm latissime gestiebant: & redire ad communionem Ecclesiæ catholicæ plerique optabant. hinc illa id genus hominum extra provinciam suam circumcursatio, & legatorum missitatio. verba Cypriani epistola XLI. de legatis Novatiani ad Africanos. *Ac ne eorum furens audacia unquam desisteret: heic quoque in schismatis partes Christi membra distrahere & catholicæ Ecclesiæ corpus unum scindere ac laniari nituntur: ut ostiatim per multorum domos: vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, obstinationis suæ & erroris scissi sibi quærant comites.* epistola XLIX. ad eundem Cornelium scribens, *vestris literis*, inquit, *& didicimus & docere atque instruere jam cæteros cœpimus: Evaristum de Episcopo jam nec laicum Cathedra & plebis extorrem, & de Ecclesia Dei exulem per alias longe provincias oberrare, & ipsum veritatis ac fidei naufragium factum, circa quosdam sui similes paria naufragia concitare.* Sed hos nebulones sine formatis ad se accedentes pii episc. procul amoliebantur, ut etiam duabus illis epistolis testatur Cypr. à se factum. neque solum arcebant communione sua alibi scissos: verum etiam literis insuper suis notabant, idem magnus Scriptor, epistola LV. *Privatus vetus hæreticus in Lambesitana colonia ante multos fere annos ob multa gravia delicta nonaginta Episcoporum sententia condemnatus: antecessorum etiam nostrorum Fabiani & Donati literis severissime notatus: cum causam suam apud nos in concilio quod habuimus idibus Maiis, quæ proximè fuerunt agere velle se diceret, non admissus est.* interdum tamen non plane rejiciebantur qui sine formatis veniebant: sed judicium instaurabatur. præsertim quoties prima sententia à paucis fuerat pronunciata. Exemplum ejus rei extat in eadem illa epistola. nam ait Tertulliani discipulus, magistro melior: *Sed & Jovinus & Maximus comites cum Privato hæretico affuerunt: ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententia novem Episcoporum collegarum nostrorum condemnati, & iterato quoque à pluribus nobis in concilio anno priore abstenti.* etsi postulabat rigida canonum observatio, ut qui non exhiberent proprii episcopi formatas, inauditi statim expellerentur: quia tamen paucitatem judicum isti causabantur, datum hoc eis à Cypriano, ut in consessu numerosiore, ipsorum causa iterum cognosceretur. Licuit hoc Cypriano cæterisque episcopis pro libertate Christiana, quæ in Ecclesiis tum vigebat: & illo etiam jure universalis curæ, sive ut est in Constitutionibus Clementinis τῆς καθόλου ἐπισκοπῆς, de quo ante diximus. quo item jure hoc sibi interdum antistites illorum temporum sumebant: ut si quis Episcopus in alia provincia malè sentire de fide diceretur: accusationem ejusmodi non plane rejicerent: sed pertinere ad se cum maximè putarent. idcirco Dionysius Romanus Pontifex quum à Pentapolitanis accepisset, Dionysium Alexandriæ episcopum de natura Christi perperam sentire ac scribere: delationem hanc, licet falsam & calumniosam ut exitus probavit, non neglexit: sed veræ doctrinæ patrocinium simul suscepit, ac falsam scripto confutavit: & cum eo qui fuerat delatus per literas egit. auctor Athanasius, qui eam historiam fusè descripsit. Porro ubi frustra vicinas provincias circumcursaverant sententiam passi hæretici; quò facilius fallere possent, longinquas petebant. Romam igitur plerique veniebant. Cyprianus epistola LV. ad Cornelium Papam: *denique quia conscientiam suam norunt, nec nos audent adire, aut ad Ecclesiæ limen accedere: sed foris per provincias circumveniendis fratribus & spoliandis pererrant: & omnibus jam satis noti, atque undique pro suis facinoribus exclusi, illuc etiam ad vos navigant.* quis dubitat, omnium hæreticorum & schismaticorum commune olim fuisse studium, ut, (quod de Nestorio duobus locis scribit Cyrillus) Romanam Ecclesiam possent συναρπάσαι, id est, furto sibi conciliare, & ad partes trahere? nullo enim breviore compendio ad cæterarum Ecclesiarum communionem pervenire poterant: quam si communicatorias literas ab Romana se impetrasse ostenderent: cujus erat fides notissima, auctoritas maxima. hoc consilio Romam olim sunt profecti, vel literas à Romano Pontifice furto & fraudulenter ut ait Cyprianus, sunt conati elicere, Cerdon è Syria, Marcion è Ponto, Valentinus ex Ægypto: Basilides & Martialis ex Hispania: ex Africa verò Privatus, Felicissimus, Fortunatus, Novatus, plureis alii. Deinde horum imitatione posterioribus temporibus quàm plurimi. Longe ab istorum perditorum hominum consilio separanda causa est sanctissimorum virorum, ut Athanasii & Johannis Chrysostomi & paucorum similium, quos in adversis solatium Roma propriis malis petiisse testatur historia. Quod autem neque illi, neque hi cum Romam venerunt, aut legatos miserunt, appellaverint ad Romanum Pontificem, paucis probemus; dicturi postea de jure, ac postremo de utilitate aut periculo hujusce juris. Cerdonem ac Valentinũ, quia appellasse eos Romam, nemo quod sciam, ne recentiorũ quidem dixit; prætermitto. Marcion apud Cardinalem Bellarminum in albo eorum qui ad Papam provocarunt, agmen ducit. Atqui neq; Irenæus, neq; Tertullianus, qui hujus adventum Romam cõmemorant, hoc dixerunt. Ne Epiphanius quidem quem laudat unicum Cardinalis Bellarminus. Unde igitur istud habet? Narratio Epiphanii est hæc: Marcion in patria ab Episcopo suo communione expunctus, multis cum precibus αἰτήσας μετάνοιαν, *petita pace*, pii & cani senis animum flectere nõ potuit. ille popularium jocos non ferens, Romam concedit. quia Hygini morte vacabat tum sedes, presbyteros Romani cleri adit: petit ab his, συναχθῆναι: *ut ad sacram communionem admitteretur.* negant illi summo omnium consensu. furere tum Marcion, & Cerdoni se adjungere. quum erroris admonitus, culpam in presbyteros Romanos transferret, ac diceret, *cur me suscipere noluistis?* respondet pii presbyteri: *hoc enim facere absq; permissione venerandi tui patris,* (episcopum ita vocabant) *non possumus nos, una si quidem est fides, unus omnium consensus, neque licet nobis collega nostro & consacerdoti patri tuo adversari.* quid hic, obsecro, quod appellationis vel tenuem suspicionem præbeat? APPELLARE enim est, provocare ad majo-

rem potestatem à minore. at negant diserte Romani, posse illum à se solvi, qui ab alio esset vinctus. & jure illi quidem. nam veteris disciplinæ canon est, inter Apostolicos 12. *Si quis clericus aut laicus excommunicatus sive abstentus in aliam civitatem profectus recipiatur, absque literis formatis, excommunicetur, & qui suscepit, & is à quo susceptus est.* neque huic canoni ulla adjecta est exceptio de privilegio aliquo hac in parte Romanæ Sedi indulto. nulla ergo heic potestas major: ac proinde nulla appellatio. At, inquies, recipi se petiit Marcion à Romanis: quod rescindere erat sententiam antè latam: Credebat igitur Marcio, & vulgo tum omnibus erat persuasum, rescisionem sententiarum episcopalium & synodicarum Roma petendam. nugæ. jam diximus, idque ex Cypriano probavimus, hæreticorum ac schismaticorum hunc fuisse morem, ut exclusi à suis, vicinas Ecclesias pererrarent. quid igitur ab illis petebant? nemo sanæ mentis negaverit, communionem cum iis quæsiisse, & pacem quam inter suos amiserant. nam illis temporibus adeo penitus in animis fidelium defixa erat persuasio de unitate totius catholicæ Ecclesiæ: ut quemadmodum ab una separatus ab omnibus exulabat: sic cum una conjunctus, ad omnes aditum habebat commercio formatarum. hinc illa abstentorum circumcursatio. quare si expetere Romanæ Ecclesiæ communionem, appellare est Romam: ergo etiam ad quasvis alias appellatum Ecclesias. quin potius dicimus, quod historiæ non imperiti sciunt esse verissimum? Nam quia nihil in hoc negotio pro potestate geri solitum: sed *ἀγαπητικῶς*, ut Græci Patres dicere solent, id est, ex officio charitatis Christianæ: nulla fuit appellatio, nulla ad hoc quidem potestatis inæqualitas. porrò clerum Romanum etiam vacante sede, communicatorias literas dandi jus habuisse, ipse clerus ostendit in ea quam scripsit ad Cyprianum, ubi Privati Lambesitani meminit. Marcioni subjicit Cardinalis Bellarminus Fortunatum & Felicem, *qui in Africa à Cypriano depositi Romam navigaverunt, atque ad Cornelium appellaverunt.* hæc ille, ex Cypriano, inquit epistola tertia: quæ in Pameliana editione est LV. Cyprianus, vir acutissime, neque Felicem neque Fortunatum Romam navigasse eo loco scribit: sed Felicissimum à Fortunato pseudoepiscopo (qui cum & Felix alius pseudoepiscopus faciebat:) & in Africa seditionis vexillifero Romam missum esse cum multis aliis. appellasse ad Romanum Pontificem, neque dicit Cyprianus, neque verum est, Orto in Africa schismate creati fuerant illi duo episcopi, partim à Privato vetere hæretico, partim ab aliis paucis ejusdem pravitatis sectatoribus. quum exemplo Cypriani, & aliorum qui cum ipso sentiebant, cæteri quoque Africani episcopi à communione sua prædones Ecclesiæ alienos certatim pronuntiassent: neque illi pace oppidatim per Africæ provincias quæsita, quicquam proficerent: ut labantem jam factionem multis quotidie remeantibus atque ad Ecclesiam pulsantibus, ut ait Cyprianus, sustentarent, mittunt Romam Felicissimum cum amplissimis literis paucorum pseudoepiscoporum: quos illi mentiebantur esse catholicam Ecclesiam Africanam. Dicebamus supra, morem veteris Ecclesiæ fuisse, ut qui episcopatum essent nacti, ad alios episcopos literas darent, ut epistolas ipsorum elicerent: ex quibus constaret ejusdem communionis ipsos esse. hoc enim modo novam electionem confirmare dicebantur, qui vel ex remotissimis regionibus ad ipsos scriberent. sic Cyprianus cæterique Africani episcopi Cornelii Papæ creationem comprobant, non est dubium epistolas quas pseudoepiscoporum legatus Felicissimus Romam attulit, ejus argumenti fuisse. id enim ad decipiendos Africæ populos futurum erat telum efficacissimum, quare ut à Cornelio communicatorias auferrent, non solum preces adhibuerunt, quas statim repudiavit Cornelius: verùm etiam minas atque terrores: quibus pene Romanus Papa succubuit. sed nutantis gressus firmavit Cyprianus illa divina epistola LV. quoniam autem magnis clamoribus jactabat Felicissimus Romæ, paratum se probare, sine causa à Catholicis in Africa se & suos fuisse excommunicatos: ideoque judicium Romæ renovari postulabat: de ejus postulati iniquitate multa disputat Cyprianus, quò animum Cornelii eò inclinantis revocaret à sententia quæ libertatem omnium Ecclesiarum erat læsura. ejus epistolæ pars magna in eo versatur: ut probet auctor, actum esse de fide & disciplina Ecclesiastica, si sacerdotalis dignitas sarta tecta non conservaretur: *nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus judex vice Christi cogitaretur.* loquitur autem Cyprianus de se & de omnibus in commune episcopis, qui separatas Ecclesias singuli in solidum tenebant. non de Romano Pontifice, ut falso & absurdè nonnulli scribunt. quum contra, eo loco Cyprianus jus suum & reliquorũ Africæ episcoporum apud Cornelium Papam adversus ipsum Cornelium tueatur. an igitur ad Cornelium appellavit Felicissimus, aut illi quorum missu Romam venit? nequaquam. sed more temporum illorum, de quo ante diximus, querelam de injuria ab episcopis accepta, ut quidem arbitrabantur, ad episcopos primò Africanos: deinde Romanum, pari jure detulerunt. Cyprianus verò qui virum sanctum Cornelium non tulit potestatis aliquanto plus in eo negotio exerentem, quàm charitati Christianæ videbatur convenire: eo ipso quod tam acriter illum dicta epistola castigat & in ordinem cogit: duo opera eadem nos docet: neque prioribus temporibus tale quid factitatum fuisse in Ecclesia Dei: & quod posterioribus seculis graviora longè acciderint, mirum id nemini debere videri. Nunquam enim nova exempla in eo manent unde inceperunt. cujus rei probatio in longum tempus dilata non est, ut declarant quæ statim subjiciemus. Pergit enim Cardinalis Bellarminus, & ait: *Non diu post, Stephano Pontifice Basilides in Hispania depositus, ad Stephanum appellavit.* Basilides & Martialis ob gravissimas causas depositi sunt in Hispania. Martiali quiescente, Basilides Romam proficiscitur: ibi tam sibi quam Martiali literas communicatorias à Stephano Pontifice impetrat. eodem in Hispania reverso, tam ipse quàm Martialis sedes suas receperunt. Negamus tamen posse dici istos appellasse ad Romanum Ponti-

Pontificem. usi enim sunt, quod jam sæpius diximus, consuetudine veteris Ecclesiæ, quando auxilium sibi quæsiverunt à Romano Papa, quod frustra, sine dubio, à vicinarum Provinciarum Episcopis speraverant. Stephanus verò deprecatoris vice functus est, aut potius testis: non autem judicis potestatem majorem exercentis in fratres, & κατεξουσιάζοντος αὐτῶν. certissimum clarissimum, & ipsis pene manibus palpabile argumentũ hujus est: quod ut Basilides & Martialis auctoritate Romani Pontificis adversus collegas suos Hispanos, à quibus fuerant cathedra expulsi, se muniverunt: ita collegæ ipsorum judicio Cypriani & Africanorum Episcoporum adversus sententiam Papæ Ro. Si Stephanus auctoritate summi judicis sententiam secundum excommunicatos pronuntiaverat: idque juris ea ætas Papæ Ro. tribuebat: quid sibi volunt prioris sententiæ auctores, qui post reditum Basilidis negotium integrum ad Episcopos Africæ deferunt, & super eo ipsos consulunt? Cyprianus Epistola LXVIII. *Cum in unum convenissemus, legimus literas vestras, fratres dilectissimi*: deinde post narrationem facti: *& desiderastis rescribi ad hac vobis, & justã pariter ac necessariam sollicitudinẽ vestram vel solatio, vel auxilio nostræ sententiæ sublevari.* quæstionem postea tractat & ex divinis præceptis quid fieri debeat docet. postremo de Stephani facto quid judicandum esset, ita paucis explicat: *Nec rescindere ordinationẽ jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua detecta, & conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, & gesta rei ac tacita veritatis ignarum fefellit: ut exambiret reponi se injuste in Episcopatum, de quo fuerit juste depositus.* Vel id ipsum quod tam levi opera, tam paucis verbis Stephani sententiam rescindit Cyprianus, sive hoc sua unius auctoritate faciat, sive de consilio paucorum collegarum ad quos consultatio fuerat delata: vel id ipsum, inquam, non contemnendum veritati argumentum præbet. nam si præsules isti ad Papam legitime appellatum credidissent, tanquam ad supremum tribunal: censeri ita perfunctoriè judicis ἀνυπευθύνου sententiam ausuros esse rescindere? at inquies, falsam sententiam rescindere ipsos, & cui error intervenerat: absque hoc fuisset, manus daturos & Ro. Pontificis judicio acquieturos. non negamus: quin fatemur ultrò eam simplicitatem illius aureæ ætatis fuisse, ut rectè monentibus & olitoribus, quod ajunt sponte sua homines obedirent: nedum Ro. Pontifici, Petri Paulique successori ὁμοδόξῳ pariter & ὁμοθρόνῳ. hoc tamen dicimus, hoc iterum iterumq; affirmamus, monarchica ista imperia illo seculo fuisse inaudita in Ecclesia Dei, adhuc libera adhuc nemini, præter Christũ servituti mancipata. nullum igitur Romæ supremum tribunal: nulla ad curiam Romanam appellationem. Hactenus appellatio ad Romanam Sedem exemplis hæreticorum & schismaticorum est defensa: quorum neque doctrina ad probandum, neque facta ad imitandum in Ecclesia solent proponi. Sed his Cardinalis Bellarminus aliquot sanctorum virorum exempla subjicit: magni Athanasii, qui ad Julium I. Pontificem appellavit: Johannis Chrysostomi, qui ad Innocentium I. Flaviani episcopi Constantinopol. qui ad Leonem: postremò etiam Theodoreti, qui item ad Leonem provocavit. Heic enimvero Lectorem cognoscendæ veritatis studiosum volumus oratum, ut quàm verè, quàm appositè hæc dicantur, sua interesse putet non ignorare, sed probe velit intelligere atque cognoscere. Nos equidem inficias non imus, quin potius ultro profitemur, extitisse ab aliquot retro seculis magnæ auctoritatis viros, qui ut appellationes omnes Romanæ sedi assererent, tantorum heroum exempla in medium attulerunt, & pro regula omnibus fidelibus esse debere contenderunt. Sed enim, adversus hæc duo respondemus nos. nam & appellasse hosce viros sanctos ad Romanum Papam pernegamus: & quicquid est quod illi necessitate compulsi fecerunt, ad jus ordinarium cognoscendum perperam atque absurde afferri constanter asserimus. Meminerit vero lector de appellatione heic nos loqui vera: hoc est, secundum vocis proprietatem accepta. magno enim errore quamlibet auxilii petitionem ab injuria passo factam, appellationem vocaveris: quum illa demum vera sit appellatio, quæ secundum leges jure ordinario fit, & à minore potestate provocat ad majorem. ubi vero potestas aut nulla est, aut par & eadem, non est ea appellatio. sed προσφυγὴ & perfugium, qui autem appellatur, quantacunque auctoritate præcellat, nisi arbitrium à partibus ipsi fuerit delatum, deprecatoris non judicis officium præstat. Atheniensium humanitas ita quondam celebrata est inter Græcos, ut ad Misericordiæ aram in ea urbe positam, tanquam ad commune perfugium ex universa Græcia multi, quos potentiorum injuria oppresserat, confugerent. Heraclidæ, Argivi, Hippocratis liberi cum aliis sexcentis opem & auxilium ibi invenerunt. si quis tamen dixisset vel Lacedæmone vel Thebis aut apud Megarenses in vicinia positos, ad Athenienses ab omnibus Græciæ partibus appellari: haud dubie non ferret impune: sed potius, qui fuit amor libertatis in illis populis, in magnum periculum veniret, ne audientium manibus discerperetur: aut stupidæ certè ignorantiæ damnaretur: qui inter juris regulam & humanitatis officia nesciret distinguere. Sic quum in populo Judaico ex institutione divina perfugium homicidis ad urbes quasdam pateret: ad eas tamen civitates fuisse appellatum, dementia sit dicere. Denique aliud est adversus iratum patrem deprecatorem sibi parare: vel adversus inimici injurias amicum opem poscere: judicium illi permittere: aliud ab iniqua pedanei judicis sententia ad Prætorem appellare, vel à Prætore ad Principem. Athanasium igitur, Chrysostomum, Flavianum & alios viros pios Romanorum Pontificum auxilium implorasse adversus vim manifestam ultro fatemur: eoque nomine Romanam Ecclesiam laudari satis non posse agnoscimus, & contenta voce prædicamus: quod eadem opera & fidem rectam adversus Arii, Nestorii, Eutychetis aliorumque veterum hæreticorum deliria defenderit: & fidelibus episcopis pro eadem causa laborantibus manum porrexerit. sed appellationem improprie & periculose nominari dicimus, quæ erat auxilii simplex petitio.

quandoquidem, ut jam diximus, non est appellatio proprie dicta, nisi ad majorem potestatem. quum igitur Athanasius, Chrysostomus, Flavianus Synodorum decretis sedes admisissent, qui dixerit ad Synodum aliam ipsos appellasse, vere dixerit & convenienter antiquis: nam adhuc illa ætas superiorem potestatem in ecclesiasticis rebus nullam agnovit. nisi majoris Synodi: aut si forte, Principis: qua de re postea dicemus. At si dixeris ad patriarcham Antiochenum, vel Ierosolymitanum; aut Romanum Papam appellasse: aut falso, aut improprie locutus fueris. falso, si de vera appellatione intelligas: improprie, si de auxilii petitione sentias. extant & Athanasii & Ioannis Chrysostomi de suis casibus propria scripta multa. nego posse vel unicum ex iis locum afferri ubi Romam se appellasse dixerint. nego etiam Socratem, Theodoretum aut Sozomenum in ea re verbum appellandi unquam posuisse. nihil enim aliud de Athanasio narrant historici, nisi Romam ipsum venisse, ut saluti suæ consuleret. neque de Chrysostomo aliud, nisi hoc: ad Innocentium & episcopos occidentis literas illum dedisse: quibus de sua injuria certiores illos faceret, & opem atque subsidium ab iis peteret. Ostendimus initio hujus disquisitionis, veteres Episcopos tanti fecisse unitatem Ecclesiæ, ut singuli eorum universalis Ecclesiæ curam putarent pertinere ad se ratione quadam: ex quo fiebat, ut unius injuria omnes adverteret. itaque licet canones Apostolorum, Niceni & alii multi terminari omnes controversias iis in provinciis ubi essent ortæ jubebant: quoties tamen æquum jus in competenti sibi foro Ecclesiastico, aliquis impetrare non poterat, judicium ad quosvis alios Episcopos, vel potius arbitrariam de causa cognitionem deferebat: neque operam detrectabant, qui adibantur. idque non alio jure quàm, τῆς καθόλου ἐπισκοπῆς, quod ante exposuimus, & charitatis Christianæ, cujus glutino invicem hærebant compacti corpus unicum efficientes. Sic narrat Sozomenus libro 8. Ammonum & Isidorum adversus Theophili Alexandrini injurias præsidium petiisse ab Iohanne Chrysostomo Constantinopo. an ergo jus fuit, ab Alexandrino Patriarcha ad Constantinopolitanum appellandi? minime gentium. sed aliud est, latiusque patet officium humanitatis quàm stricti juris observatio: quo igitur jure aditum est ad Chrysostomum? huic quæstioni ita satis faciunt Sozomeni verba in facti narratione: ᾤοντο γὰρ ἐνδίκου παῤῥησίας αὐτὸν ἐπιμελούμενον, δύνασθαι τὰ δίκαια βοηθεῖν αὐτοῖς. *putabant enim*, inquit, *Ioannem Chrysostomum pro suo studio conservandæ legitimæ libertatis, posse auxilium in causa justa sibi præstare.* Appellat eruditus Scriptor ἐπιμέλειαν ἐνδίκου παῤῥησίας. studium illud omnibus Episcopis commune procurandi utilitatem universalis Ecclesiæ: nam παῤῥησία ἔνδικος est, jus legitimum id curandi: quod, ut sæpe monuimus, in Clementis Constitutionibus ἡ καθόλου ἐπισκοπὴ appellatur. plane ita & Socrates loquitur libro 2. cum literas illas Julii Papæ, quas Athanasio & aliis exulibus episcopis dedit, ut in sedes suas restituerentur, vocat παῤῥησιαστικὰ γράμματα: literas scriptas ea libertate quæ singulis episcopis, præsertim verò primæ sedis Antistiti competit. si quis malit referre ad libertatem Ecclesiæ, res eodem redibit: intelligetur enim studium, quod Pastoribus esse debet, conservandæ libertatis cujusque fidelium, præsertim Ecclesiasticorum ut hi erant: ne à potentioribus opprimantur infirmiores: quod sibi accidisse querebantur Ammonius & Isidorus. deinde addit Sozomenus: Johannem scripsisse ad Theophilum: ut profugos istos in communionem reciperet: quia de fide sentirent recte. ni putaret repetendum esse judicium: mitteret τὸν δικασόμενον: id est, aliquem qui adversus ipsos litem institueret. Sibi nempe Chrysostmus partes judicis assumit, pari jure, atque ipse postea factione damnatus Innocentio & aliis episcopis judicium de sua causa detulit. in ea epistola Chrysostomi ad Innocentium præclare ordinarium jus ab extraordinario separatur. Ait enim de Theophilo, & de se: *Sed absentibus nobis & Synodum convocare volentibus, judiciumque flagitantibus, neque cognitionem causæ fugientibus, sed inimicitias manifestas, accusatores tamen admittebant.* mox: *injectus in navim noctu navigabam, quia Synodum ad istud judicium vocare volueram:* & paullo inferius, *ingressi ad Imperatorem, oravimus ut ad ulciscenda facinora Synodum cogeret:* & statim. *Nos conscientiæ nostræ fiducia institimus apud piissimum Imperatorem, ut Concilium congregaret.* paucis interjectis: *instabamus jugiter orantes judicium fieri, in quo audiri judicarique possemus.* en veram disciplinam illorum temporum. synodus perversè dejicit Patriarcham. ille adversus synodum malignantium ad synodum appellat: majorem nimirum, aut etiam universalem. de Romano Pontifice verbum nullum. ubi verò legitima petitone Chrysostomi spreta, omnia vi gerebantur: neque ullus disciplinæ Ecclesiasticæ locus erat relictus: ita demum vir sanctus auxilium extra ordinem à fratribus suis petere cogitur. hinc illæ ipsius ad Orientis & Occidentis Episcopos literæ. cum primis verò ad Innocentium Ro. Pontificem, ut præcipuæ sedis & præcipuæ auctoritatis antistitem. postquam igitur tam expresse dixit, toticsque repetiit, se via canonica uti volentem, ad synodum appellasse. verum frustra: tandem expositis injuriis quæ sibi & aliis piis episcopis fuerant factæ: *Hæc igitur*, inquit, *omnia cogitantes, domini beatissimi ac reverendissimi, dignum vestra constantia & congruū robur ac studium sumite: & hanc perniciem, quæ invasit Ecclesias, oramus avertite.* deinde petit ut in adversarios censuræ vigorem exerceant: & si opus fuerit, causæ cognitionem suscipiant. atque hoc modo ad Innocentium & alios episcopos Occidentis delata est cognitio causæ inter Chrysostomum & Theophilum: ipso, ut vides, deferente Chrysostomo. in Athanasii causa paullo aliter accidit. nam ad trahendum ad se cognitionem de ea re, utraque pars Julium Papam invitavit. Post casum Athanasii habita est piorum episcoporum synodus, quæ ad universos orbis terrarum synodicam scripsit: ad celebriores etiam Ecclesias per legatos misit: quò Athanasii innocentiam cunctis exponere, & ad ejus causam amplectendam universos hortaretur. hæc epistola, ait Athanasius in Apologia de fuga sua, tum ad alios omnes episcopos est missa:

missa: tum etiam ad Julium episc. Romæ. quare synodus scriptione ejus epistolæ velut classicum cecinit adversus inimicos Athanasii: simul & omnes episcopos quibus esset facultas ipsum adjuvandi, judices ejus causæ constituit. accessere postea preces non solum Athanasii postquam in urbem venit: sed etiam aliorum episcoporum qui ibidem pariter exulabant. erant autem hi gravissimi & magni nominis viri. Paulus Patriarcha Constantinop. Marcellus Ancyræ, Asclepas Gazæ episcopi. sed & ab altera parte judicium fuisse delatum Julio, Athanasius & ex illo historici, ostendunt. Athanasii verba eodem libro: *Quin & Eusebiani ad Julium literas misere, & quia putabant se terrorem nobis incussuros, Synodum postularunt convocari, & ut ipse Julius si vellet, judex causæ fieret.* Videntur hæ Eusebianæ factionis literæ Romam prius pervenisse, quàm Athanasius eodem appulisset, vel piæ synodi epistola Julio fuisset reddita. nam Theodoretus ita scribit: Julius acceptis literis Eusebii, τῷ τῆς ἐκκλησίας ἑπόμενος νόμῳ, καὶ αὐτοὺς καταλαβεῖν τὴν Ῥώμην ἐκέλευσε, καὶ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον εἰς τὴν δίκην ἐκάλεσε. *secundũ Ecclesiasticam legẽ & ipsos* Eusebianos *Romam se conferre jussit*, & *divinum Athanasium ad causam dicendam vocavit*. quam legem Ecclesiæ intelligit hoc loco Theodoretus? nullam quidem scriptam: sed vel illam consuetudinem, de qua dictum superius, cum de Synodorum confirmatione ageremus: vel consuetudinem ἄγραφον ita vocat, usu Ecclesiæ confirmatam, quæ in dissensione Ecclesiarum quemvis Episcopum, quem altera pars appellasset, judicem constituebat controversiæ: si modo altera pars non nollet, ut antea probavimus. sed patriarchalibus sedibus hunc potissimum honorem delatum, credere verum est: omnium autem maximè Romano Episcopo: cujus præcipua semper fuit inter fratres prærogativa aliqua dignitatis. itaque Sozomenus & Socrates privilegiorum Ro. Sedis in hac re mentionem à Julio factam significant: quæ tamen ab episcopis Orientis esse exsuflata, historici memoriæ prodiderunt: nos autem docuimus aliam fuisse causam graviorem, quæ illi auctoritatem suam huic negotio interponendi jus daret: ac præsertim Synodicam illam epistolam, cujus exemplum extat apud Athanasium: quæque ut titulus judicat, missa est τοῖς ἁπανταχοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόποις. *ad omnes ubique terrarum degentes Ecclesiæ Catholicæ episcopos.* Jam intelligis candide lector, quantam Juliano & Innocentio injuriam faciant, qui dicunt ipsos contra consuetudinem Ecclesiæ αὐτοκελεύστους & propria duntaxat auctoritate fretos, rapuisse ad se cognitionem de causis Athanasii & Chrysostomi. Superest de Flaviano dicere. hic vir insignis in synodo Ephesina II. molitione Dioscori episcopi Alexand. qui prædonum conciliabulo illi præerat, & sedem suam depositus amisit, & vitam quoque plagis contusus. de eo scribit Liberatus in Breviario causæ Nest. *Flavianus contra se prolata sententia, per ejus legatos, sedem Apostolicam appellavit libello.* ex iis quæ hactenus disputata sunt super simili causa Athanasii & Chrysostomi, apparet locutum esse Liberatum & novè: quia non ita loquebantur priores, ut probavimus: & impropriè: quia Flavianus non unicum appellavit Ro. Pontificem: sed simpliciter appellationem interjecit. nam Acta synodi ita habent. *post recitatam sententiam in Flavianum. Tunc Flavianus dixit, Appello à te.* quæ appellationis brevissima formula ex jure communi ejus temporis exponi omnino debet. diximus autem jus commune fuisse, ut à synodo ad synodum appellaretur. aut si ea spes decollaret, ut à potentiorum Ecclesiarum fratribus, auxilium peteretur. non est dubium hoc voluisse Flavianum. accidit vero tunc temporis, ut vi sceleratæ episcopis etiam orthodoxis cedentibus, & damnationi subscribentibus, pauci viros se præberent. in his autem fuerunt legati Leonis Papæ præstantes pietate & animi magnitudine, Hilarus, qui postea fuit Pontifex, & Renatus. atque ut Flavianus appellationem interjecit, sic Hilarus oppositionem. Acta concilii. *Hilarus diaconus Romanæ Ecclesiæ dixit: contradicitur.* idcirco Flavianus rebus desperatis libellum appellationis huic tradidit: eo videlicet fine, ut ad Leonem reversus, illum stimularet, quò efficeret pro sua auctoritate, ne tantum scelus impunitum sineretur: hoc voluisse Liberatum periti historiæ Ecclesiasticæ illorum temporum non negabunt: si modò anticipatis notionibus nudam veritatem anteponere curaverint. Sine causa Cardinalis Baronius de hac apud Liberatum vocula tam impotenter Io triumphe clamat. Sed in Annalibus illius non pauca invenire est ejusmodi πανικὰ dicta: quæ me aliquando magno stupore defixerunt. velut cum dicit: sivisse Deum tantis clamitatibus virum cælestem Johannem Chrysostomum obrui, ut de Romani Pontificis principatu in Ecclesia nemo dubitaret. & cum malorum omnium quæ alicui vel Principi vel provinciæ humanitus contigerint, nulla alia ut plurimum in Annalibus causa assignatur, præter unam hanc: quod majestatem Rom. Pontificis vel dicto vel facto læserint. non ignoramus quid & quantum veteres Romanis Pontificibus detulerint: at dicta his similia & aliis sexcentis in Annalibus, nulla adhuc reperimus apud antiquos Patres. quid? magnum adeo visum illi stabiliendæ Rom. monarchiæ argumentum, quod dixerit Liberatus Flavianum appellasse Papam Romæ? at cogitaret, contrarium evincere multa, eaque certa argumenta. quod ejusmodi appellationum luculentiores Liberato historici rerum Ecclesiasticarum, neq; in hujus Flaviani causa, neq; usquam alibi mentionem ullam fecerint. quod Athanasius, quum toties damnaretur, tot ærumnas in Ægypto & Asia perferret, postea etiam ad Treveros sive seponeretur, sive relegaretur, ne semel quidem in tot annorum spatio, hujus appellationis expedito remedio sit usus. quod Chrysostomus iniqua damnatus sententia, non alió quàm ad Synodum provocaverit. quod neque hic neque ille cum suos casus narrant, ad Rom. Pontifices Julium & Innocentium se appellasse unquam scripserint. quod ipsi illi Pontifices nihil penitus pro manarchica potestate in hac re gesserint, sed communi jure usi, judicium instaurari procurarint, literas innocentiæ ipsorum, & suæ cum illis comunionis testes ad Ecclesias dederint: deinde pro

exulibus preces suas Imperatoribus obtulerint: Julius Constantio, Innocentius Honorio. quod ubi primùm exoriri cepit in Ecclesia hujusce juris, quo omnia ad Ro. Pontificem Ecclesiæ negotia trahuntur, tenuis aliqua suspicio, pii episcopi se illi opposuerint: ut de Cypriano ostendimus: de variis synodis posteà dicemus. postremò cogitaret, Liberatum hunc iis temporibus vixisse, quibus non deerant qui jus illud vel sponte sua Ro. Ecclesiæ deferrent: vel etiam ipsi illud sibi vindicare incipienti secundas facerent. Nos autem heic non quærimus quid pauci Ro. Pontifices amplificandæ potestatis suæ plus æquo fortasse studiosi, vel dixerint vel senserint: de quo interius dicetur: verùm quid universa Ecclesia illorum temporum quibus de agimus, & crediderit & fecerit. Sed ne quis sit calumniæ locus, doceamus clara luce clarius, ita loqui interdum veteres Scriptores, ut appellare eos dicant, qui auxilium ab aliquo non juridicè sed ἀγαπητικῶς & ut loquuntur mediæ ætatis Theologi Latini, charitative petunt. Patres piæ synodi quæ expulso Athanasio convenit, postquam omnes episcopos obsecrarunt, ut Athanasio dextras communionis porrigerent: ejus injuria dolerent: justam indignationem suam adversus mali auctores expromerent: subjiciunt ista: ὑμᾶς γὰρ ἐκδίκους τῆς τοιαύτης ἀδικίας ἐπικαλούμεθα. ὑπομιμνήσκοντες τὸ ἀποστολικὸν, ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. quæ sic erant vertenda: *vos enim tantæ iniquitatis vindices* APPELLAMUS: *Apostolicum illud vobis in memoriam revocantes: Auferte mala de medio vestrum.* est autem hæc synodica non ad Ro. Episcopum privatim missa: neque ad ullum alium ex iis Præsulibus, qui plurimum in Ecclesia tum poterant: sed generaliter, ut præ se fert titulus jam ante à nobis descriptus, ad omnes totius Ecclesiæ catholicæ episcopos. quare huic epistolæ ista subjicit Athanasius: ταῦτα οἱ ἀπ' Αἰγύπτου πρὸς πάντας, καὶ πρὸς Ἰούλιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης. *hæc Ægyptii cum ad universos scripserunt, tum ad Julium Romæ episcopum.* Si argutari lubet, dicemus piam Synodum à factiosa synodo ad quemlibet Episcopum appellare: nam id sonant verba illa, ἐκδίκους ἐπικαλούμεθα: Græcis appellatio dicitur ἔκκλητος, vel ἔκκλητος δίκη. appellare, ἐπικαλεῖσθαι nota vox Pauli in Actis, Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. *Cæsarem appello.* & sæpe illo capite 25. sed quis ferat dicentem ad singulos pari jure licuisse appellare, proprie dicta appellatione, à synodi sententia? fateamur igitur ἐπικαλεῖσθαι in hac synodica, *appellare* apud Liberatum, & similibus locis, qui rarissime occurrunt de ejus auxilii petitione debere intelligi, quod charitas Christiana & cura Pastoralis tenetur afflictis exhibere. propterea Cælestinus Papa in epistola ad clerum Novæ Romæ, de perfugio Athanasii ad Sedem Romanam ita scribit. Athanasius, inquit ἐν τούτῳ τῷ θρόνῳ εὗρε κοινωνίας ἀνάπαυσιν. ἀφ' οὗ ἀεὶ τοῖς καθολικοῖς γίνεται βοήθεια. *in hac sede invenit communionis solatiũ: unde semper catholicis existit auxiliũ.* planè sic est, ut Cælestinus dicit: qui ad potentiores sedes confugiebant, ubi fidei suæ integritatem probaverant, ad comunionem fraternitatis recepti, literis (τύπους & παρρησιαστικὰ γράμματα, & συστατικὰ historia Ecclesiastica voca) donabantur, orthodoxæ ipsorũ fidei testibus atq; indicibus. deinde ea velut contesseratione hospitalitatis accepta, quocunque venirent, pro fratribus à catholicis excipiebantur. rectè igitur Cælestinus hanc communicationem pacis & appellationem fraternitatis, ut loquitur Tertullianus, κοινωνίας ἀνάπαυσιν nominat: ut quod merum esset humanitatis officium, è fonte charitatis Christianæ manans. ideo Sidonius Lupum Tricassinum, primariæ quondam per Gallias auctoritatis Præsulem, & ut ipse appellat, episcopum episcoporum, ait, *de quadam specula charitatis tota Ecclesiæ Dei membra superinspicere.* Julius quoque Papa ad cognoscendum de causa Athanasii charitate ductum se profitetur, non inani & fumoso illo typho, quem tantopere S. Patres detestantur. verba Julii sunt in responsione ad Synodi Antiochenæ episcopos. *quid? an non charitatis argumentum est, quod presbyteros misimus, qui afflictorum dolores participarent, & eos qui ad me scripserant,* (Eusebianos nempe, qui judicium ipsi detulerant) *hortarentur huc venire, ut sublatis controversiis omnia quàm primum componi queant, & neque fratribus nostris male sit, neque vos à nonnullis male audiatis.* Satisfactum est de appellationibus Athanasii, Chrysostomi & Flaviani: quas tantopere libertatis hodiernæ patroni solent urgere, propter sanctorum illorum martyrum (ita meritò illos appellaverim) auctoritatem in Ecclesia longe maximam. de Theodoreto nihil privatim addam: nam & hujus & omnium eadem ratio est: & epistolam illam Theodoreti ad Leonem Papam, Græce adhuc videre mihi non contigit: in quo tamen quantum sit momenti, piget dicere quoties experti simus in tractandis historiæ Ecclesiasticæ monumentis. Nunc superiori disputationi illud adjicimus: absurdum esse, cum de ordinario jure disciplinæ Ecclesiasticæ quæritur, exempla illa ingeri, quæ tum edita sunt, cum vi & injuria late dominante omnia ecclesiæ jura erant sepulta. nam cur Athanasius in Occidentem se conferret, hæc propior & verior fuit causa; quia aliter non potuit intra Ecclesiam sæviebant Ariani, homines violenti, scelesti, omnibus modis detestandi: extra Ecclesiam furor Constantii, Principis hæretici, omnes per Orientem Ecclesias devastabat: orthodoxi undique deturbabantur, in exilia relegabantur, mactabantur. Arianis impune quicquid lubebat licebat. omnia autem lubebant quæ bonis essent & molesta & funesta. dejicitur ergo Athanasius & ad cædem expetitur à crudelissimis lupis. quid faceret? quò se verteret? unde auxilium peteret? nunquam ergo pedem efferret vir ἀξιάγαστος ex illis cavernis ubi tot annos dicitur delituisse? Et erunt qui pro magno jactent Athanasium ex Ægypto & Oriente Romam concessisse? magna sanè DEI. OPT. MAX. erga Ro. Ecclesiam apparuit indulgentia: cum per tot secula adversus illas Orientis lues Arium, Apollinarem, Nestorium, Eutychetem & alios, in propugnaculum Romæ Ecclesiam & plerasque occidentis constituit. nam etsi alia tunc erat causa, tamen & cum ejectus est Chrysostomus ex urbe Constantinopol. & cum Ephesi ad mortem est compulsus Flavianus: facies Eccle-

Ecclesiæ Orientali non multo fuit neque pulchrior, neque lætior, quam vivente Athanasio. jure igitur ad Occidentem oculos in adversis viri pii converterunt: quum ibi & orthodoxa fides vigeret, quod toties illis gratulatur Basilius: & principes rerum potirentur fidei integræ & vere pii: quales fuerunt, Constantinus junior & Constans qui pro Athanasii causa laborarũt: & Honorius qui pro Chrysostomi. Quæ tunc gesta sunt à viris probatis partim iis qui necessitate ad omnia extrema consilia impellebantur: partim iis qui commotis visceribus fervore dilectionis, quidvis tentabant, quò afflictis opē ferrent: ea velle statuere pro lege perpetua Ecclesiæ, mera insipientia est & inscitia. Esto enim: migraverint & Julius & Innocentius legitimæ suæ potestatis fines: jus in fratres usurpaverint non antè usitatum, adde si voles, fortasse parum legitimum: at constat illis sui facti ratio: cum ea temporum esset conditio, ut sicut ajunt medicorum filii, extremis malis extrema remedia essent adhibenda. itaque cessante jure ordinario officiis extraordinariæ charitatis fuit locus, atque adeò fuit opus. ea sunt quæ Græci sapientes, ut superiore capite dicebamus, appellabant officia κατὰ περίστασιν: velut ab ipsa temporum necessitate expressa. quoties autem vel in rempublicam vel in Ecclesiam similis tempestas incumbit, multa fieri à bonis necesse, quæ legitimæ ordinationi repugnent: quia tamen studio conservandæ vel Reip. vel Ecclesiæ illa fiunt: non solum excusantur ac feruntur: sed omni etiam laude digna censentur. Cœtus cogere, adire ad populum, & publicè pro concione illum affari, solis magistratibus licebat Romæ: cæteris id tentasse, nefas & capite luendum. idemque jus in omnibus rebuspubb. ene institutis semper obtinuit. Menenius Agrippa id fecit, & omnium ore est laudatus. quippe turbata seditione resp. id officium à bono cive exigebat. Populum ad arma vocare, ducem se illi præbere, civem occidere, & quidem Tribunum plebi: quis neget esse populi Ro. majestatem imminuere? P. tamen Scipio Nasica tumultu per Ti. Gracchum turbata civitate, quia segniter agebat Mucius consul, sequi se jussis qui salvam Rem. vellent, Gracchum in Capitolium persecutus oppressit: idque Scipionis factum Mucius ipse multis Senatusconsultis non solum defendit, sed etiam ornavit. Quærenti de forma legitima reip. Ro. & jure civitatis ordinario, si quis hæc exempla afferret, & similia facta ad jus consuetum revocaret, censen' pro sano hunc esse habendum? an non potius pro cerrito & circumferendo? Planè hoc faciunt, qui rara exempla bonorum virorum, ad Occidentem & Romam, rebus in Oriente perditis, confugientium, ad stabiliendum jus istud appellationum valere postulant: & quæ pauci pontifices, (de antiquioribus loquor,) publicæ utilitatis studio, aut certa dispensatione, ut Theologi loquuntur, usurparunt, ad Ecclesiastica dogmata, contra Honorii Papæ præceptum, trahunt. utinam potius regulæ illius meminissent, quam ex B. Athanasio in superioribus afferebamus, ac jure meritò commendabamus. QVÆ PER DISPENSATIONEM SCRIBVNTVR VEL FIVNT, EA MALIGNE INTERPRETARI NON OPORTET. Ac de quæstione quidem facti, quod ad illa tempora attinet, quibus de nunc agimus, hactenus dictum esto. superest de jure quæstio: cujus exacta tractatio propter subtiliora quam veriora quorundam commenta, aliam operam & scriptionem desiderat: qua æquo lectori ad omnia quæ objici solent, abunde fiet satis. rei veritas, ut summatim dicam, hæc est. Ante concilium Sardicense nihil quicquam penitus hac de re cautum nominatim legitur. sed eo jure usam esse Ecclesiam Catholicam patet, ut appellationum extra provinciam usus omnino ignoraretur. hanc vim habebat observatio formatarum, ut jam ostendimus. non enim solvi poterat, qui censuræ vinculo fuisset innodatus, nisi ab illo ipso qui nodum adstrinxerat. cui bono igitur appellare? nisi fortasse, à presbyterio unius Ecclesiæ ad plurium episcoporum consessum provocaretur: inde ad comprovincialium Synodum: cui etiam ille intererat à quo appellabatur. Patriarchalium sedium jura primis seculis sunt ignorata. Romanæ quoque Ecclesiæ nullum hac in parte jus eximium fuisse, Marcionis exemplum superius discussum liquido demonstrat. Non tamen negamus jam illis temporibus extitisse, qui in provinciis suis sententiam passi vicinas provincias pererrarent, Romam etiam interdum venirent, quò pacem impetrarent. nam id factitatum aliquando, vel illud arguat: quod in canone XXXIII. Apostolico uti vocant, certe antiquissimo, causa. cur tam expresse caveatur, ne sine commendatitiis sui Præsulis, quisquam peregrinus suscipiatur, affertur hæc πολλὰ γὰρ κατὰ συναρπαγὴν γίνεται. quorum verborum sensus est, eos episcopos, qui sine formatis errones istos admittunt, & de causis ipsorum cognitionem sibi vindicant, furtiva obreptione sæpè decipi. quare etiam Cyprianus nobilissima illa ad Cornelium Papam epistola, adversus istos circumcursatores desperatos & perditos homines, ut ipse loquitur, qui Romam ex Africa petebant, statutum hoc affert, veteris Ecclesiæ, æquum & justum, inquit ipse: VNIVS CVIVSQVE CAVSA ILLIC AVDIATVR, VBI EST CRIMEN ADMISSVM. quo statuto ita appellationes omnes & Romam & aliò extra provinciæ fines prohibentur, ut multum subtilitati ingenii sui confidere illos oporteat: qui adversum tam manifestam veritatem congredi non verentur. Concilii Niceni regulæ duntaxat XX. hodie extant. easque solas jam inde à principio in corpus canonum, quo utebatur utraque Ecclesia Orientis & Occidentis, esse relatas constat. in iis de jure appellationum ne verbum quidem. canone autem III. qui est de creatione episcoporum, hæc habentur: τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων γίνεσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ: *auctoritas & confirmatio omnium quæ in quaque provincia geruntur, ad metropolitanum spectat.* unde colligimus, patriarchalium Sedium jura, de quibus tam multa posteriorum ætatum Synodi sanciverunt, nondum fuisse satis cognita: etsi canon sextus eorundem Patrum illas sedes jam usu quodam comprobatas, firmat. Secuta est non multò post Synodus Antiochena: cujus canon quartus docet, depositis Episcopis unicam superesse spem restitutionis, in alia Synodo: porrò hanc Synodum jubent cogi se-

quentes canones è solis comprovincialibus, aut è vicina provincia. xv. ita cavet. *Si quis Episcopus aliquorum criminum accusatus fuerit ab omnibus provinciæ Episcopis condemnatus, & omnes unam cõsentientem adversus eum sententiam tulerint: is ne amplius ab aliis judicetur: sed provinciæ episcoporum firma maneat sententia.* præcedente autem canone præcipitur, si minus conveniat super causa alicujus episcopi inter comprovinciales, ut proximæ provinciæ metropolitanus cum aliis episcopis de causa illius cognoscat. Scio in Beati Chysostomi causa homines improbos, qui malo fine hunc canonem allegabant, ea exceptione esse summotos: quod Semiariani fuissent ejus auctores, magni Athanasii hostes jurati. & sunt sanè æterna infamia digni, qui tantis viris tantum molestiarum exhibuerunt. cæterum ipsorum canonum diversa causa est atque auctorum. itaque vetus Ecclesia, quæ ne pessimorum quidem Principum leges bonas repudiabat, magno consensu tanquam hujus Synodi canonibus auctoritatis quà in Oriente, quà in Occidente tribuit: ut in Canonici juris corpus antiquum & statim illos retulerit: & postea eundem honorem iis constanter servaverit. verùm hæc aliàs pluribus. Antiochenam mox Sardicensis Synodus excepit: cujus magna semper apud orthodoxos fuit auctoritas. fidem namque Nicenam firmavit: & Athanasium putidarum calumniarum absolvit. veteres tamen pro œcumenico illud non habuisse, & pueris notum: qui saltem nomina septem œcumenicarum Synodorum, lippis & tonsoribus nota, non ignoraverint. nam etsi convocati ad eam fuerant utriusque orbis episcopi, magnaque adeò, ut Athanasius est auctor, antistitum frequentia hanc Synodum celebravit: canonibus tamen scribundis per paucos adfuisse Orientalium, nemo dubitat. quæ fuit, haud dubiè, ratio, cur pro universali concilio antiqui istud nunquam habuerint. ut valdè mirum sit, in nuperis Conciliorum editionibus titulum commentitium & falsum esse inditum. sed hoc παρεγχείρημα & similia huic σκαιωρήματα alia multa quo spectent, & qui cæcutiunt clarè vident. Jam diximus quam diversa illis temporibus regnante Constantio esset conditio Ecclesiarum Orientis & Occidentis: quum hæ singulari beneficio Christi, fidem veram, etsi non ubique, at in præcipuis saltem civitatibus, maximè autem Romæ servarent: illæ miserandum in modum laceratæ, multiplices hæreses palàm foverent: orthodoxam fidem raris in locis retinerent. propterea, Osius Cordubensis & alii pii ex Occidente Patres ejus concilii, qui non semel antè in Athanasii causa quantum esset in Rom. pontificis auctoritate præsidii, animadverterant: ut id quasi asylum adversus Arianorum diram persecutionem Occidentalis imperii hominibus aperirent, novum jus introduxerunt. decreverunt enim, ut si quis deponeretur episcopus Romam liceret appellare: atque ut renovetur judicium à Pontifice Ro. petere. Quòd novum jus id fuerit, apparet vel ex verbis Osii, qui ejus fuit auctor & εἰσηγητής. canone quarto ita scriptum: *Osius Episcopus dixit: Quod si aliquis episcopus adjudicatus fuit in aliqua causa, & putas se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur, si vobis placet S. Petri memoriam honoremus: ut scribatur vel ab his qui examinarunt, vel etiam ab aliis episcopis, qui in propinquo morantur, Ro. Episcopo: & si judicaverit renovandum esse judicium renovetur, & det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricetur quæ acta sunt: quæ decreverit Ro. Episcopus, cõfirmata erunt. Si ergo omnibus placet, statuatur. Synodus respondit, Placet.* Si jure divino ut hodie declamatur, appellationes omnes fuissent ad R. Sedem relatæ: aut canonibus Nicenis hoc ei jus esset attributum: quid opus erat hoc canone & aliquot sequentibus? aut quis non intelligit rem introduci ab Osio, de qua nihil ad eam diem esset sancitum? nam hoc evidentissimè significatum Osius voluit, cum diceret: *Si placet vobis S. Petri memoriam honoremus.* An ea mens fuerit Patrum Sardicensium, ut decretis suis omnes tam in Oriente quam in Occidente episcopos vellent teneri: non temere affirmaverim. ea certè erant tunc tempora, ut optandum piis fuerit, non in extremo tantum Oriente occasum versus, quo perveniebat Romæ veteris imperium: sed per totum orbem utrumque vim decreti hujus extendi. sed quum probaverimus pro œcumenico id concilium nunquam esse habitum: putare decreta ab occidentalibus facta vim legis necessariæ in Oriente habuisse, plus quàm pueriliter est errare. habita fuerat paullò ante Synodus Antiochiæ, quæ literis Julii papæ restitutione Athanasii in Synodo Ro. facta, acerbè admodum respondit: *Rescripserunt*, inquit Sozomenus, *Julio epistolam verbis ornatam, stilo causidicina compositam, ironia multa plenam, cui nec mina deerant gravissimæ.* addebant postea: ut ipsi Romano Pontifici se non opposuerant, cum excommunicarat Novatianum: ita neque illum jus habere contradicendi. quoties aliquem è suis de Ecclesia ejicerent, in eadem epistola, quum viderentur Orientales, Ro. Pontifici deferre τὰ πρεσβεῖα, id est, prærogativam aliquam honoris, velut primogenito inter fratres: quòd à principio extitisset Roma Apostolorum schola, pietatis metropolis: mox quo animo hoc dicerent palàm faciebant, hæc subjicientes: *licet ex Oriente Romam venissent, qui religionem Christianam illos docuerant.* quod plane erat priora destruere: ideò rectè ait Sozomenus per ironiam laudatos fuisse Romanos iis literis. illud verò quod sequitur, magis mentem illorum ostendit. apertè namque quem dedisse videbantur honorem repetunt, funemque relegunt. *at postulare se, ne propterea secundas ferrent, si magnitudine & copia Ecclesiæ minus abundarent.* faceti sanè homines, qui locum principem Romano ita concederent: ut tamen in secundum se rejici non paterentur. atqui si nemo est secundus, neque tertius ut in orbem constituentibus: neque primus quisquam esse potest. Similis facetia vel potius ambitio & æmulatio eorum, qui in canone, concilii Constantinopolitani & Chalcedonensis, quo donatur Constantinop. honore primæ sedis μετὰ τῆ Ῥώμης, *secundum episcopum Ro.* vocem μετὰ sic intelligendam contendebant, ut nova Roma veteri non postponeretur: quod non argutum, sed planè ridiculum erat: neque enim ordo potest consistere, si non est aliquis primus, quem cæteri sequantur,

itaque

itaque rectè hanc interpretationem explodit Zonaras. illud verò palam contumeliosum quod addunt Orientales in eadem epistola : ὡς ἀρετῇ καὶ προαιρέσει νικῶντες : *quod ipsi virtute & moribus vincerent.* hæc non eo animo commemoramus quod nobis probentur : meminimus enim à quibus scribantur, & quo fine : verum, ut ostendamus ita fuisse tunc & semper animatos Orientales, ut canones istos Sardicenses magnis clamoribus fuerint excepturi si quis novum hoc jus ipsis obtruderet. neque de pravis solum & hæretica dogmata tuentibus id volumus intelligi : sed etiam de orthodoxis & verè piis. quis pietate aut vera humilitate illustrior vixit unquam magno Basilio ? quis omni Christiana laude dignior Gregorio Nazianzeno ? at sciunt qui horum saltem epistolas legerunt, quis horum sensus fuerit, quæ & quàm justæ querimoniæ de fastu, superbia, & immani cupidine dominandi τῶν δυτικῶν *Occidentalium*, id est Romani pontificis, ut mox probabimus allatis ipsorum verbis modestiæ plenis. Erat orthodoxa Synodus œcumenica Constantinopolitana, cujus epistolam ad Synodum Romanam describit Theodoretus libro quinto, non planè dissimilem illi patrum Antiochenorum : nam & hæc figurata est ac speciem aliam præ se fert, aliam interius spectata mentem exhibet. ut facile appareat etiam orthodoxos & sanctos per Orientem viros, majestatem Rom. Ecclesiæ ita coluisse comiter, ut plenam libertatem se obtinere crederent : neque ullo modo esse illi inferiores, nisi ratione ordinis κατὰ τὴν τάξιν. Itaque Zonaras aliique juris canonici interpretes Græcorum, quoties de appellationum jure disputant, Sardicenses canones interpretantur, de Romanis & eorum pravis interpretationibus gravissimè conqueruntur. iidem Sardicensi concilio non œcumenico duo œcumenica opponunt, Constantinopolitanum & Chalcedonense : quibus eadem jura novæ Romæ episcopis tribuuntur, ac veteris. Canone autem nono huius appellationes omnes ad regiam urbem Constantinopolin, rejiciuntur : quod utique intelligendum de provinciis Orientalis Imperii. at qui nodum hic in scirpo quærunt, & à Nicolao papa veram interpretationem istius canonis petere nos jubent : confingerent pauca saltem exempla, quibus probarent Sardicensi decreto locum in Oriente illis temporibus fuisse. quid ? negabunt isti multos episcopos in Asia, Syria, Ægypto post habitam Synodum Sardicæ, partim iure, partim iniuria fuisse depositos ? proferant ex tanta exemplorum copia, quantam historiæ suggerunt, unum saltem qui Sardicensis decreti beneficio sit usus : aut qui omnino ejus mentionem iniecerit. atqui panchrestum hoc remedium erat futurum, quo uterentur omnes, qui per Orientem injuriam vel paterentur, vel pati se autumarent. Chalcedonensis concilii canonem IX. vel mutavit, vel explicavit postea Justinianus Novella CXXIII. capite XXII. cuius mentem ita exprimit Julianus capite CCCCLXIIII. *Si contra metropolitanum adire quispiam velit, regionis illius Patriarcha negotium discernat.* sed addit Græcus textus: οὐδετέρου μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου: *ita ut neutra pars sententiæ Patriarchæ sui possit contradicere.* ergo nec appellari Romam poterat. neque hoc novum ius est à Justiniano introductum : sed iuris consueti, & dudum in Ecclesiis orientalibus vigentis est affirmatio. Verum enimvero quid quantumque priscis temporibus fuerit discriminis inter auctoritatem œcumenici alicuius concilii & auctoritatem concilii Sardicensis, nemo aut intellexit melius, aut certius docere hodie nos potest, quam *Zosimus* pontifex, cum duobus successoribus suis Bonifacio & Cœlestino. Post annos circiter LXX. à Synodo Sardicensi celebrata, induxit in animum Zosimus papa hoc ipsum de quo disputamus, appellationum ius ad Rom. Sedem, ab Africanis episcopis impetrare : & ut decreta Sardicensia super ea re facta vim legis *Ecclesiasticæ* in Africa obtinerent, efficere. eo fine legatos à latere quos iam tum vocabant in Africam mittit, amplis mandatis instructos. Si pro œcumenico concilio Ecclesia Catholica illorum temporum Sardicense habuisset, facilis erat futura caussæ peroratio apud catholicos episcopos Africanos. nam de mente eius concilii nemo poterat dubitare, qui saltem leviter Acta vel canones inspexisset. sed probe norat Zosimus, legatos suos ad hoc ius impetrandum canones Sardicæ allegantes, hac exceptione ab Africanis repellendos: quod eius Synodi non ea erat in *Ecclesia* Catholica auctoritas, ut ad tantam rem conficiendam posset sufficere. acutè sanè ac prudenter prævidit Zosimus, quod omnino futurum erat : nam adhuc illo tempore adeo obscurum fuit inter Ecclesias Africæ nomen huius Synodi: ut haut sciam an tota *Africa* unus aut alter potuerint inveniri, qui de ea fando aliquid accepissent. docet hoc altum in tot Synodis Carthagine habitis ob id ipsum, de Sardicensi silentium : nemine inter omnes episcopos reperto, (erant hi aliquando plures ducentis : flos delibatus ex universis Africæ provinciis:) qui ullo indicio proderet, sibi de ea Synodo aliquid esse compertum. quod quidem mirum nemini videbitur, qui meminerit ipsum Augustinum, facile principem cunctorum eius ætatis Africanorum Præsulum, de pio & orthodoxo consessu patrum Sardicensium omnia penitus ignorasse. Lege illius epistolam CLIII. & contra Cresconium libro III. caput XXXIV. videbis virum doctissimum & rerum Ecclesiasticarum peritissimum, nullam ne tenuissimam quidem famam de ullo alio eius nominis concilio accepisse, nisi de conciliabulo quodam Arianorum, qui ad Donatistas ex illa urbe literas in Africam dederant. propterea Zosimus, ut quod optabat impetraret, tacito Sardicensis nomine, Niceni concilii nomen in commonitorio proficiscentibus legatis dato, singulari solertia posuit. verba eius sunt in illo pittacio : *verba canonum in pleniorem firmitatem huic commonitorio inseruimus ita enim dixerunt dilectissimi fratres in concilio Niceno.* deinde canonem subjicit, quem nemo unquam dubitavit, septimum esse Sardicensium. Veniunt legati in *Africam*: cogitur Carthagine concilium illi, mandata sibi tradita exhibent. ad nomen Nicenæ Synodi Patres omnes attoniti, qui de appellationibus ad Romæ papam, nihil unquam in eius canonibus probè sibi

notis, legissent: memorabili pietatis & modestiæ exemplo, quantum sacrosanctæ Nicenæ synodo honoris deferrent, ostenderunt. Statuunt Patres: quia ad vindicandum sibi transmarinarum appellationum jus, canones Nicenos Zosimus in medium afferret, quos in Africanis codicibus non invenirent: priusquam momenti maximi controversiam deciderent, mittendos esse ad Orientis Patriarchas, maximè Alexandrinum, & Constantinopolitanum, qui instructiores bibliothecas haberent, legatos: ut de fide suorum exemplarium melius sibi constaret, interim, dum veritas adhuc lateret, Zosimo Papæ hunc honorem habuerunt, ut omnia jura suspensa secundum mandata Legatorum servarent. dum itur, dum reditur, labuntur anni plures. interea loci moritur Zosimus: cui Bonifacius successit. sed ne hic quidem exitum negotii incepti vidit. nam & ipse diem prius clausit supremum quàm res conficeretur. id verò accidit non ante Cælestini tempora, qui Bonifacii morte vacuum locum obtinuit. urgent sui antecessoris propositum & Bonifacius & Cælestinus. ac quum vota ipsorum unica res moraretur: quod canonum qui allati fuerant auctoritas esset incerta: si quantum Nicenæ tribuebat orbis Catholicus universus: tantum & Sardicensi auctoritatis fuisset in Ecclesia universa: quis non videt productis veris tabulis momento rem potuisse confici? sed neque Bonifacium neque Cælestinum fugiebat, paratam exceptionem de qua diximus si pro Nicena Sardicensis in re tanta Synodus nominaretur. Qui aliam causam afferunt, cur stupenda obstinatione animi tres Pontifices Zosimus, Bonifacius, Cælestinus Sardicæ canones pro Nicenis laudarint, & Africanis obtrusum iverint: etsi magni sunt subtilitatum architecti, durissimam tamen provinciam sustinent. habent enim adversarium qui cum manus conserunt, illam Polybii μεγίςην θεὸν, vinci ad extremum nesciam: Veritatem dico, cuius radii etiam in densissimis tenebris semper micant: nedum in clarissima luce, cujusmodi hæc est. Quinque amplius annos hoc negotium trahitur: aliquando tamen terminatur: simul & illa quæstio deciditur quam heic ventilamus. Extant Acta publica eius controversiæ. ex iis describemus nos heic tibi, Lector, illam epistolam, quæ post accepta probatissimæ fidei exemplaria canonum Nicenorum, peracta synodo ad Cælestinum à Patribus Carthaginiensibus fuit missa. habetur hæc synodica in omnibus Conciliorum editionibus, etiam novissima Coloniensi anni proximi. Quid igitur super appellationibus transmarinis ad Rom. Papam, universale concilium Carthagine coactum ex omnibus Africæ provinciis, statuisset, ita declarant Patres Cælestino.

Domino dilectissimo & honorabili fratri Cælestino, Aurelius, Valentinus, Antonius, Tutus, Servus Dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Ianuarius, Optatus, Celtitius, Donatus, Theasius, Vincentius, Fortunatianus, & cæteri qui in universali concilio Carthaginis affuimus. Optaremus equidem quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii lætatos vos fuisse, missis per compresbyterum nostrum Leonem literis intimavit: ita nos quoque de ejus purgatione hæc scripta cum lætitia mitteremus. esset profectò & nostra & vestra modò alacritas certior: nec festinata nec præpropera videretur, quæ adhuc tam de audiendo quàm de audito præcesserat. Adveniente sanè ad nos sancto fratre & coepiscopo nostro Faustino, Concilium congregavimus: & credidimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio antè redditus fuerat: ita nunc posset de tantis criminibus, à Thabracenis objectis, eo laborante, purgari. Cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri Concilii examen invenit, ut & memorati patrocinium potius quam judicium, ac defensoris magis operam quàm disceptatoris justitiam superarent. Nam primùm, quantum obstiterit omni congregationi, diversas injurias ingerendo, quasi Ecclesiæ Romanæ asserens privilegia, & volens eum à nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas, (credens appellasse; quod probare non potuit) communioni reddiderat: quod minime tamen licuit: quod etiam gestorum melius lectione cognosces. Triduano tamen laboriosissimo agitato iudicio, cum diversa eidem obiecta afflictissimi quæreremus, vel moras coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur: Deus iudex iustus, fortis & longanimis, magno compendio resecavit. Tetriore quippe ac putidiore obstinatione compressa, quæ tantum lividum cœnum impudentia negationis volebat obruere, Deo nostro eius conscientiam coarctante: & occulta, quæ in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante: repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiorum dolosus negator erupit. & tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus se ipse convicit: atque ipsam quoque nostram spem qua eum & credebamus & optabamus de tam pudendis maculis posse purgari, convertit in gemitus. nisi quoniam istam nostram mæstitiam uno tantum solatio mitigavit: quod & nos labore diuturnioris quæstionis absolvit; & suis vulneribus qualemcunque medelam, etsi invita ac sua consciĕtia reluctante confessione providit, domine frater. Præfato itaq; debita salutationis officio, impendiò deprecamur, ut deinceps ad vestras aures heinc venientes, non facilius admittatis: nec à nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere. quia hoc etiam Niceno concilio definitum facile advertet venerabilitas tua. Nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi præcaveri: quanto magis hoc de Episcopis voluit observari, ne in sua provincia communione suspensi à tua sanctitate vel festinatò, vel præproperè, vel indebite videantur communioni restitui? Presbyterorum quoque & sequentium clericorum improba refugia, (sicuti te dignum est,) repellat sanctitas tua. quia & nulla Patrū definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ: & decreta Nicena sive inferioris gradus clericos, sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque providerunt, quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt, finienda: nec unicuique provinciæ gratiam sancti Spiritus defuturam, qua æquitas à Christi sacerdotibus & prudenter videatur, & constantissime teneatur: maximè quia unicuiq; concessum est, si judicio offensus fuerit Cognitorum, ad concilia suæ provinciæ, vel etiam universale provocare. Nisi forte

forte quisquam est qui credat, unicuique posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, & innumerabilibus congregatis in concilium Sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessaria persona, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, multis aliis intercurrentibus impedimentis, adduci non poterunt? Nam ut aliqui, tanquam à tua sanctitatis latere, mittantur, nulla invenimus Patrum Synodo constitutum. quia illud quod pridem per eundem coepiscopum nostrum Faustinum, tanquam ex parte Niceni Concilii exinde transmisistis: in conciliis verioribus, quæ accipiuntur Nicena à sancto Cyrillo coepiscopo nostro Alexandrinæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano antistite, ex authentico missis: quæ etiam ante hoc per Innocentium presbyterum & Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere. nolite concedere ne fumosum typhum seculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem Dominicum videre cupientibus præfert, videamur inducere. Nam de Fratre nostro Faustino, (amoto jam pro suis nefandis nequitiis de Christi Ecclesia, dolendo Apiario) securi sumus, quod cum probitate ac moderatione tuæ sanctitatis, salva fraterna charitate, ulterius in Africa minime sustinere patiatur. Et alia manu: Dominus noster sanctitatem vestram ævo longiore orantem pro nobis custodiat, domine frater.

Multa poterant ad illustrationem hujus cumprimis memorandæ epistolæ afferri, quæ impræsentiarum missa facientes, pauca tantum adnotabimus magis necessaria. Principio observet Lector, sic agere patres Africanos cum Ro. pontifice. ut cum alio quovis episcopo ex honorationibus. ideo & fratrem vocant, ut semper Cyprianus Cornelium ac Stephanum pontifices. tituli qui heic adjiciuntur, tralatitii sunt, neque habent proprii quidquam. etiam illud SANCTITAS TUA, hodie proprium in compellando papa Romæ: olim commune omnium. ita alii papam, ita papa alios: ita cuncti episcopi se mutuo compellabant. Zosimus Ro. pontifex in epistola ad Africanos episcopos: *censuimus innotescere sanctitati vestræ super absoluta cœlestis fidei nostrum examen.* apud Beat. Augustinum in epistolis & in aliis auctoribus frequens est ejus formulæ usus: ut in canone CI. concilii Milevitani. Apiarius, cujus initio meminerunt patres, presbyter fuit Africanus: qui justissima Urbani episcopi sui sententia piorum communione ejectus, ad Zosimum confugerat: & ab eo susceptus atque absolutus fuerat. Sub idem tempus Pelagius & Cœlestinus hæretici scelestissimi ab Africanis episcopis excommunicati, quum ad eundem Zosimum confugissent, pariter ab eo sunt suscepti. Atque horum occasione usus est Zosimus, ut jus appellationum ad papam Ro. in Africa stabiliret: quod ut efficeret tres in Africam legatos misit: duos presbyteros Philippum & Asellum, item Faustinum potentinæ ecclesiæ episcopum: hominem improbum, ut ex hac epistola apparet. qui postquam venit in Africam, multa gessit tyrannice, contra voluntatem episcoporum Africæ: præsertim in causa perditi nebulonis Apiarii. quem presbyterio per vim restituit, gementibus Afris: deinde ut renovaretur judicium in generali hoc concilio effecit. quod judicium quomodo fuerit celebratum, & quomodo, hærente universa Synodo propter impudentiam Apiarii, quem Faustinus magna vi tuebatur, Deus nodum Gordium expedierit, hæc epistola ostendit. Ajunt patres: *quem tua sanctitas, credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat, quod minime tamen licuit:* More Africanorum parum dilucide loquuntur patres. nam illa: *quod probare non potuit,* utrum ad Apiarium referri debeant, an ad ipsum papam, obscurum est. Græci ita verterunt: *ὅν ἡ σὺ ἁγιωσύνη πιστεύσασα ἐκκαλέσασθαι, ὅπερ ἀποδεῖξαι οὐκ ἠδυνήθη, τῇ κοινωνίᾳ ἀποδέδωκεν.* haud dubiè referentes ad ipsum pontificem. ut sit hic sensus: Pontificem Rom. sive Zosimum, sive Bonifacium, sive ipsum Cœlestinum (nihil enim interest quia quod priores fecerant posteriores confirmarunt:) ideo sumsisse hoc sibi, ut Africanorum episcoporum judicia antiquaret, & quos illi ejecerant, ipse susciperet, ac suscipi etiam ab Africanis mandaret: quia crederet, jus omnium appellationum ad se pertinere. *quod tamen probari non potuit:* inquiunt illi. verè sanè: nam canones Niceni falsò in eam rem afferebantur: ut mox in hac epistola dicetur. sublato autem illo jure imaginario appellationum: necessario sequitur, quicquid in hoc negotio factum erat à Rom. pontifice, pro imperio & absoluta potestate, id ipso jure esse irritum: utpote usurpatum atque illicitum. significant hoc manifesto Patres cum addunt: *quod minimè tamen licuit.* cæterum toto isto scripto sic jura libertatis suæ tuentur Africani, ut de Rom. pontifice & loquantur semper modestissime: & sentire se quam commodissimè videri velint. nondum enim magistra experientia didicerant viri hi sancti, quò tandem ab hisce principiis, quibus se opponebant, evasuri erant deinceps Pontifices. iidem patres Africani, si hodie jubente illo, qui apud Prophetam disjecta ossa compingit, in hanc lucem redirent, & illa intelligerent, quæ postea ab Hildebrandis, Bonifaciis, Alexandris, & similibus sunt gesta: quæque hodie de absoluta Ro. pontificis monarchia non jam disputantur, sed pro necessariis fidei articulis docentur quam stuperent? quàm aliter longè atque olim loquerentur? nam Cardinalis Baronius patientia lectorum palàm abutitur, quando modestas horum querimonias, acrioribus quidem, sed non minus justis eorum opponit vocibus, qui deinceps vixerunt. ajunt igitur Patres: *deprecamur ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis.* hoc est: ne ea facilitate admittatis qua sæpè hactenus fecistis: neque ea mente, quasi ad Ro. sedem appellationum jura pertineant. nam alioquin noluerunt Patres impedire, quo minus ex illo charitatis officio, quod ante exposuimus, injuriam in Africa passos, susciperet Rom. Pontifex: & more solito quem indicavimus, illos sublevaret. dominationem, non autem humanitatis officia gravabantur pii patres. sic etiam deci-

piendum, quod postea sequitur. *in sua provincia communione suspensi, à tua sanctitate vel festinatò vel praproperè, vel indebite videantur communioni restitui.* Patronis libertatis Ecclesiasticæ hodiernæ, quorum causam jugulat hæc tantorum patrum sententia: ansam ad argutandum præbuerunt voces istæ: *Liberius, festinato, praproperè, indebitè.* nam inde eliciunt, non in totum denegare papæ Africanos jus appellationum: verùm petere, ut modus aliis humanior earum prosequendarum à pontifice instituatur. Sed quum Cœlestinum revocent patres ad canonum Nicenorum observationem: atque iidem seriò, disputent, à Nicena Synodo omnes sublatas esse appellationes: minorum quidem ordinum, disertè: episcoporum verò, per necessariam consequentiam: quis non perspicuè videt falsissimum & absurdissimum esse, quod isti contendunt: de modo tantum appellationum in hoc Carthaginensi Concilio esse actum? evidentissimè patres hoc demonstrant, cum hæc postea addunt: *quia & nulla Patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ: & decreta Nicena, sive inferioris gradus clericos, sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissimè commiserunt.* sed & quæ sequuntur vanitatem ita cavillantium clarissimè arguunt. eas enim rationes afferunt, quæ facilè commentum refellant. *prudentissimè,* inquiunt, *justissimeq́ providerunt* Patres Niceni, *quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt, finienda.* quis adeò hebes, aut malignus est, quin fateatur, Africanos Præsules cum ista scriberent, id egisse, ut omnia Africanarum Eccle. negotia in Africa terminarentur? hoc certè Cyprianus volebat, cum eadem illa ratione Acchillea Cornelium papam latius evagantem in lineā revocabat. Jam quod ibidem Cyprianus dicebat: *paucos esse desperatos & perditos, quibus minor videretur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum,* quàm Cornelii pontificis ad quem scribebat id ipsum aliis, sed mitioribus verbis hujus quoq; Synodi episcopi intelligi voluerunt, cum Cœlestinum ita compellabant: *nisi fortè quisquam est, qui credat, unicuilibet posse Deū nostrum examinis inspirare justitiam: & innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare.* Quod autem sæpè diximus, non aliud appellationum genus veterem Ecclesiam aut novisse, aut in usu habuisse: nisi à minore Synodo ad majorem: aut etiam ad œcumenicam: hoc & patres Africani apud Cœlestinum heic asserunt: cum propterea inutiles fore appellationes ad Rom. Pontificem ostendunt: *quia unicuique concessum est, si judicio offensus est cognitorum, ad concilia sua Provinciæ, vel etiam universale provocare.* Verba verò illa Patrum: *nam ut aliqui tanquam à tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum Synodo constitutum:* interpretatione sunt adjuvanda. probavimus enim satis superque in superioribus, antiquissimum piorum Episcoporum fuisse morem: ut ad alias ecclesias, quæ vel hæresi, vel schismate laborarent, vel aliàs tumultuarentur, & literas & legatos suos mitterent: quod à Cypriano, & Athanasio summo studio factitatum narrabamus. an igitur eo jure Rom. episcopum privare voluerunt Africani? non est ita: sed hoc ideò illi, quia non ex simplici charitate uti cæteri, id facere Romani videbantur: sed ex prærogativa juris cujusdam, & dominatione quam obtinerent in fratres. istud deprecantur & detestantur Africani. propterea & repetunt mox: *executores clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere.* ubi vel executorum appellatio animos prodit eorum qui eos mittebant: qua de re multa Augustinus in epistola ad ipsum Cœlestinum. Enimvero in tota hac gravissima Epistola nihil memorabilius occurrit illa divina modestia, qua utuntur sancti isti Patres in refutanda allegatione falsissima canonum Nicenorum. agebatur res maxima, libertas Ecclesiarum Africæ: quarum dominationem Rom. pontifices videri poterant non optimis artibus appetiisse: iidem manifestissime, si stricto jure agerent Africani, tenebantur falsi convicti: neque excusationi locus erat, quasi imprudentibus error obrepsisset. nam consulto concilio non autem casu id factum, nemo dubitabat, & erat verissimum, non tamen quiritant Africani: non clamant fraude se circumveniri: non verbum denique ullum edunt asperum, aut charitate illa indignum, quæ omnia suffert, omnia sustentat, inquit Apostolus. Sed nec propterea peccatum alienum dissimulant: sed arguunt Romanos pontifices: & quum mentitos eos fuisse non dicant, mendacium tamen locutos esse re pariter ac verbis probant. *illud,* inquiunt. *quod tanquam ex parte Niceni concilii transmisistis, in conciliis verioribus, ex authentico missis non potuimus invenire.* quid erat aliud hoc dicere, nisi dicere, tres papas qui canones istos pro Nicenis constanter obtruserant, errore lapsos & falsos fuisse nondum videlicet inoleverat hominum mentibus hodierna quorundam persuasio, quasi errare ac peccare pontifex Rom. non queat. nondum illa portentosa vox Nicolai primi audita in Ecclesia Dei fuerat: *Vetus novumque Testamentum recipienda esse, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa: sed quod de his recipiendis sancti papæ Innocentii prolata videatur esse sententia.* nondum irruperant in ovile Christi Doctores illi, qui regulam pii vel impii, & veri aut falsi obtrusam non aliam agnoscunt, nisi Rom. pontificis voluntatem. Ecce tres ordine pontifices Nicenos haberi postulant canones qui non erant. dubitant Africani: inquirunt rei veritatem: eandem sedula vestigatione inventam non produnt: verùm asserunt, & adversus Rom. papam, modestè illi quidem, sed tamen tuentur. Et audebit Cardinalis Baronius divinam istorum patrum modestiam interpretari argumentum subjectionis? audebit dicere sanctum istud concilium non refragari appellationibus ad Romanam Ecclesiam? audebit negare aliud esse appellatione uti, aliud perfugio? nam exempla quæ ex Augustino affert, non probant appellatum esse juridicè ad papam: sed eo paucos refugisse, qui in judiciis Africanorum non acquiescerent: qua de re multa in superioribus sunt dicta. caveant studiosi ab hujusmodi sermonis improprietate: nam vocis παρανομία ut appellat Maximus Tyrius gravissimus philosophus, sententiam plane παράνομον imprudentium animis insinuat. melius ipsi patres Africani: qui *clericorum perfugia* in hac epist. dicunt, non appellationes. at debuit meminisse Cardi-

Cardinalis Baronius, exempla illa de quibus triumphat, vel ipso teste, contigisse ante peractum hoc concilium: quo decisa tandem est quæstio de appellationibus ad Rom. Papam. à Zosimo vero ad finem hujus synodi annorum amplius quinque spatium intercessit. quo toto tempore jura Africanorum, libera ipsorum concessione, fuisse suspensa, jam ostendimus. At post concilium hoc peractum, veritatem Nicenorum canonum exploratam, & synodicam hanc ad Cælestinum missam, adeo nullus fuit in Africa appellationum usus ad Romanam Ecclesiam: ut multis persuasum fuerit (verè an falsò, non id nunc disputo) Africanos ex illo tempore intotum se à communione Romana separasse: aut ab ipso Papa tanquam, schismaticos esse præcisos. extat sub nomine Bonifacii II. scripta ad Eulalium quendam epistola, cui si fidem habemus, Patres huius sancti concilii, in quibus erat Beatus Augustinus, excommunicati omnes fuerunt à Romana Ecclesia: duravitque id schisma ultra seculum integrum, quod centum & decem est annorum: donec tandem sedente Bonifacio II. venit illa relatio ex Africa: cuius fit in ipsius vita mentio. hæc sive sunt vera, ut plerique omnes credunt: sive eorum vacillat fides, ut pauci existimant: illud certe liquido hinc constat: ita rarò post istud concilium Africanos perfugii caussa, nedum appellationis, Romam ventitasse, ut penitus ab eius communiane separati viderentur. Sub finem epistolæ caussam aperiunt Patres, cur tam sollicitè Rom. Pontificibus, appellationes transmarinas ad se trahentibus, resisterent; *ne inquiunt, typhum seculi in Ecclesiam Christi, (quæ lucem simplicitatis, & humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert,) videamur inducere.* iidem jam ante ad Bonifacium ita scripserant: *Sed credimus, adjuvante misericordia Domini Dei nostri, quòd tua sanctitate Romanæ Ecclesiæ præsidente, non simus jam istum typhum passuri.* cupiditatem Romanorum Pontificum stabiliendi jus istud appellationum appellant sancti Patres *typhum seculi*, id est, fastum, ambitionem & superbiam. eumque invehi in Ecclesiam Dei illis dolet: atque id ne fiat, quantum in ipsis est, sedulò impediunt. Sic paucis post annis concilii œcumenici tertii Patres, quum relatum esset, Antiochenum Patriarcham res Ecclesiasticas Cypri insulæ ad cognitionem suam præter antiquam observationem trahere: mali exempli rem esse pronuntiantes, typhum hominis coercent: *ne fortè*, inquiunt illi canone VIII. *sub specie administrationis rerum sacrarum*, TYPHVS *potentia mundana in Ecclesiam sese insinuet: sensimque imprudentes* LIBERTATEM *eam amittamus, quam Dominus noster Iesus Christus omnium liberator suo sanguine, pretioso nobis largitus est.* ibidem verè pronuntiant Patres, typhum hunc πρᾶγμα εἶναι τῆς πάντων ἐλευθερίας ἀπόλλυμενον: *rem, quæ* LIBERTATI *omnium faciat præjudicium.* Planè dignissimum observatu, utriusque concilii Patres, quum eodem Spiritu afflati idem sentirent, dominandi cupiditatem, fatale jam illa ætate Ecclesiæ malum, eodem modo designasse, & detestatos esse. TYPHVM SECVLI Carthaginienses vocant: Ephesinus consessus ΤΥΦΟΝ ΚΟΣΜΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ. Utinam & verbi huius vim & præcepti necessitatem qui illa tempora exceperunt episcopi, recte semper attendissent. sed nos in sequentibus demonstraturi sumus, tanto mox impetu Romæ præsertim Pontifices, ad potentiam parandam se convertisse: ut præ hac una cura cætera omnia facerent non magni, itaque fideles monitores, inque his Christianissimos interdum Reges Francorum, qui ipsa huius concilii Carthaginiensis verba illis occinebant insuper habuerunt. Atque hæc de appellationum ad Pontificem Rom. jure, dicta in præsentiarum sunto. Porrò haut temere factum nobis quidem videtur, quod in legenda historia Ecclesiastica observabamus: ut toties fere Episcopi Urbis Romæ periculosissimè fuerint decepti, quoties, vetustissimorum canonum observatione neglecta, excommunicatos aut damnatos alibi à piis Episcopis, suscipere ipsi & audire præsumserunt. Cornelium virum optimum pene commisit cum Cypriano & aliis piis Africæ episcopis, Felicissimus schismaticorum sceleratissimus legatus. Stephanum Basilides Hispanus contra disciplinam Ecclesiæ susceptus, sententiam edere compulit: quam justissimè, nec sine aliquo tanti Præsulis dedecore, Hispaniæ atque Africæ Ecclesiæ communibus suffragiis damnarunt. Eustathius quidam fuit Sebastenus episcopus, subdolus & versipellis hæreticus, qui orthodoxorum sententiis in sua provincia Militena (partem Cappadociæ sic vocabant) damnatus: ἐπεὶ ἐκ τοῦ, ait Basilius in quadam ad Occidentales epistola, τῆς ἑαυτῶ ἀποκαταστάσεως ἐπινόησας ὁδὸν, *viam restitutionis hanc sibi adinvenit, ut Romam proficisceretur.* sedebat tum Liberius quem beatissimum episcopum idem nominat, sed & Liberio verba dedit ista vulpecula. impetratis ergo commendatitiis, postquam synodo Tyanensi ἐπιστολὰς τινὰς Papæ Romanæ literas ostendisset, priorem locum facile recepit. at non multo post canis immundus ad vomitum reversus, orthodoxas Ecclesias provinciæ suæ eadem opera turbavit, & gloriam Liberii non leviter lutulavit. Damasum quoque non dissimiliter Vitalis, alius ex Oriente episcopus, fefellit. ille errore agnito, & μεταδιδαχθεὶς, ut ad Cledonium scribit Gregorius Nazianzenus ἀποκήρυκτον αὐτὸν ἐποιήσατο, ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ τὴν ἀπατῶν αὐτῷ ἀναχ-θέντας, ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐξ ἁπλότητος. *Vitalem excommunicavit, fraude ipsa insuper offensus, qua præ simplicitate nimia deceptus ab eo fuerat.* Zosimus Patrocli Arelatensis flagitiosissimi tenebrionis blanditiis deceptus, quid non audet? ordinationes Ursi & Terentii ante annos fermè xx. ritè celebratas, & quidem in legitimo concilio Augustæ Taurinorum habito, irritas facit. Erotem & Lazarum zelo Dei accensos Galliarum nostrarum episcopos, non unis literis iniquissimè, vel teste Cæsare Baronio, proscindit: ipsum Patroclum accessione novi honoris quantum potest extollit: postremò Pelagium hostem gratiæ Christi absolvit Zosimus idem: nec non Cælestium hæreticum insignem, & Apiarium omnibus vitiis contaminatum presbyterum adversus viros sanctos Africæ episcopos, qui disciplinæ gladio in illa portenta animadverterant, suscepit defendendos. Atque isti sunt, quos dum tuetur Zosimus, de appellationum iure magnas lites orditur. Vixit autem hic Pontifex in

administratione Sedis annum unum & quatuor menses: qui si diutius sedisset, quo ingenio erat, quid non designasset? Cælestinus, quum Antonii episcopi Fussalensis post obitum Bonifacii, ad quem ille jure merito in Africa sede sua pulsus, confugerat, patrocinium acri contentione suscepisset: terrore tanto eam provinciam Africa complevit, ut ad ipsum in hæc verba scribere B. Augustinus cogeretur. *Iudicia illis & publicas potestates & militares impetus, tanquam executuros Apostolicæ sedis sententiam sive ipse, sive rumores creberrimi comminantur: ut miseri homines Christiani Catholici graviora formidant à Catholico Episcopo, quam cum essent hæretici à catholicorum Imperatorum legibus formidabant.* omitto similia his exempla: quæ nunquam profectò accidissent: si antiqua disciplina mansisset: ac quod in Marcione factum ostendimus, idem in aliis omnibus esset servatum, quorum diversa, at non melior caussa erat quàm Marcionis. Sequitur, ut de appellatione ad Principem paucis dicamus. Est autem diversissima res cum Princeps appellatur, & cum Synodus major. nam rerum divinarum legitimi judices sunt episcopi, qui ad synodum conveniunt. ad hos igitur provocatur, ut ad eos quorum est propria cognitio huiusmodi controversiarum. ad Principem verò, non ut super rebus divinis ipse pronuntiet: verùm ut jubeat rite atque ordine pronuntiari. est enim hic εὐταξίας & disciplinæ ac legitimarum omnium ordinationum custos ac vindex, non minus in Ecclesia, quàm in cætera Republica. Hæreticum dogma est, quod hodie multi tuentur: qui Principi in rebus Ecclesiasticis nullum alium locum . . . .

Cætera desiderantur per Papam Paulum V. effecta, ut Regio mandato inhiberentur.

STEPHANI WINTONIENSIS EPISCOPI, ANGLI, DE VERA OBEDIENTIA, ORATIO.

QVA EX DIVINIS SCRIPTVRIS HÆC MIRA CVM evidentia colliguntur, tum elegantia exponuntur.

I. Quam oporteat humanas traditiones posthabere præceptis Dei.
II. Ro. Pontifici nullum esse in alias Ecclesias imperium, nullamque jurisdictionem.
III. Reges, Principes, & Magistratus Christianos, unumquemque suæ Ecclesiæ supremum in terris caput esse, & religionem cumprimis procurare debere.

ANNO DOMINI M. D. XXXVI.

AVGVSTINVS DE CORRECTIONE Donatistarum, ad Bonifacium cap. 13.

ET nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore, nisi ea quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter quia etiam & Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter: quia vero etiã Rex est, servit leges justa præcipientes & contraria prohibentes, convenienti vigore sanciendo. Sicut servivit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa quæ contra præcepta Dei fuerant constructa destruendo. Sicut servivit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut servivit Rex Ninivitarum, universam civitatẽ ad placandum Dominum compellendo. Sicut servivit Darius, idolũ frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut servivit Nabuchodonosor, de quo jam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibẽdo. In hoc ergo serviunt Domino Reges in quantum sunt Reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi Reges.

PIO LECTORI S. D.

NActi nuper orationem, de vera obedientia R. P. Stephani Episcopi Wintoniensis, committere non potuimus, quin eam tibi communicaremus. Sic docet in hac verus hic Episcopus non minus solide & religiose, quam erudite & eleganter, veram obedientiam esse sequi in omnibus verbum Domini, & hanc Deo in Principibus & Magistratibus, qui gladium gestant, primam præstandam. Horum quoque munus esse, se Deos, patres & pastores exhibere iis, quos illorum fidei commisit Deus, cuius omnes per omnia sumus. Et ideò potissimum, quod illos veram doceri religionem, & in omnibus ad Dei placita institui pro virili sua curent, vera se nimirum Ecclesiarum post Christum capita præstantes. Cum Episcoporum partes sint, gregem domini sacra Evangelii dispensatione pascere, vitæque exemplo ad Christum in omnibus dirigere: & hoc Principibus juxta Dei verbum parendo, non imperando. Inter quos is demum vere primatum obtinet, qui fide & sedulitate in hoc sacro munere alios antecellit. Hic denique videbis mirum & jucundum sane artificem, in detegendo exitiosissimo illo fuco, quem Romani Pontifices adeo diu jam faciunt toti prope occidenti, se penes esse regni cœlestis & terreni gubernacula: se ut primos in terris Christi

Christi vicarios habere summam & absolutam potestatem in Ecclesias & principes illarum universos.

O verò memorandam Dei benignitatem in Serenis. hunc Regem, omneque regnum Britanniæ, cui tales dedit episc. Nam non hunc solum habet *Anglia*, qui cum vera pietate, eruditionem certam, & verè Episcopalem pro grege dominico solicitudinem conjunxit. Est illi & Thomas Cranmerus Archiepiscopus Cantuariensis, totius *Anglicanæ* Ecclesiæ primas, vir sanctimonia vitæ, doctrina, constantia & sedulitate in administratione Ecclesiæ eximia. Vidimus & ipsi hic & allocuti sumus, idque non vulgari cum fructu pietatis R. Patrem Edoardum Foxeum Episcopum Herenfordensem, Serenissimi Regis Britanniæ, ad eos Germaniæ Principes & Respub. legatum, qui instaurandis iuxta verbum Domini Ecclesiis student, virum profectò multis nominibus amabilem & suspiciendum. Tanta præditus est modestia, comitate, doctrina, judicii acrimonia, & quod verè Episcopale est, in regnum Christi ardore præcipuo. Nec dissimilis huic est, collega eius D. Nicolaus Hæteus *Archi*diaconus Eboracensis. Qui *Angliam* habent cognitam, ii prædicant & alios non paucos hisce virtutibus ornatos, quos pientissimus Rex Ecclesiis suis præfecit, præstans scilicet id, quod ei Dominus injunxit, pastorem & patrem populi sui, quo videas, illum non impia dominandi libidine, aut impatientia justi & sancti imperii inductum, ut imperium Ro. Episcopo in Ecclesia Anglica lege curiata, omnibus scilicet ordinibus suffragantibus, & legem hanc scientibus, abrogarit.

Agnovit quod res est, suo periculo Ecclesiam Christi à pseudoepiscopis vastari, & impium esse commentum, illos Principum animadversioni esse exemptos, *Omnem siquidem animam Deus potestatibus supremis, quæ gladium gestant, subjecit*, hoc est, ut D. Chrysostomus hunc locum enarrat, *non solum seculares*, quos vocant, *sed sacerdotes etiam & monachos*, imò addit, *& si Apostolus sis, & si Evangelista, & si Propheta aut quisquam alius, nec enim evertit pietatem subjectio. Nec dixit Apostolus* (addit) *simpliciter, omnis anima obediat, sed subjecta sit.* Hæc ille. Sacerdotes cunctis quidem mortalibus præpositi sunt administratione verbi Dei, omnes enim verbo Dei parere debent. at quia nec doctrina, nec vita semper id præstant. quod est in eorum officio, voluit Deus omnibus seculis esse eos sub jurisdictione & coercitione Principum & Magistratuum, qui gladii potestate funguntur. Desunt & Principes proh dolor plus nimio muneri suo, verum quoniam multitudo Principum mala, voluit Deus hos suo judicio relinqui, esseque cunctis mortalibus sacrosanctos.

Moveat verò nos præclarum hoc & amplissimum Dei donum in Ecclesiam Anglicanam, quod ejus Principi talem mentem inspiravit, ut eundem ardentius jam & nostris Principibus oremus, quo & illi tandem inducant animum, quod gerunt munus & ritè cognoscere, & digne obire. Inprimis verò ut à gubernaculis Ecclesiæ removeant eos, qui in Ecclesia verè non sunt, utpote qui palam impiè & vivunt & docent, cum quibus Apostolus vetat cibum sumere, quòd sint adulteri, Scortatores, idololatræ, raptores, ebrii, & aliis summis flagitiis & sceleribus contaminati, quorum denique si sacris communices, ipsæ te Pontificum leges sacra communione excludunt: Et præficiant Ecclesiis quales Apostolus & omnes piorum Principum leges, tum sanctorum pontificum canones requirunt, qui Christo cum ipsi credant & vivant, tum prædicando idonei sint intenti.

Hodie namque quotumquemque Episcopi nomine & loco habes, qui quid Episcopi munus sit unquam serio quæsierit cognoscere, ne dum implere. In hoc potius totis viribus incumbunt, ut Evangelium Domini Jesu Christi modis omnibus oppugnent, & suis nephariam illam licentiam, impia doctrina & vita flagitiosa omnem religionem vitæque sanctimoniam avertendi & prorsus extinguendi tueantur. In deligendis pastoribus gregis dominici id potissimum requirunt, ut sint in doctrinam puram Evangelii, illi vocant Lutheranam, maxime maledici, cæterum nihil pensi habent, quid sciant, aut quid vivant, excepto, ne habeant uxores legitimo connubio sibi conjunctas. Nam si quis κοιλιολάτρης, ad eos è castris Evangelii transfugiat, qui uxorem legitimam duxit, eam ipsi relinquunt, tantum ne habeat loco honestæ conjugis. Ordinem dicunt non ferre, ut quis sancti thori maritus sit, meretricium verò cubile, & graviora pro ridiculo habent. Sic observant Canonem illum Concilii Neocæsarien. *Presbyter, si uxorem duxerit ab ordine illum deponi debere, quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet.* Quos leges Dei & sanctorum Principum nullo modo ferunt in Ecclesia, incestos, adulteros & scortatores, hos nostri Episcopi scientes & prudentes Ecclesiis præficiunt. *At* si quis suæ fragilitatis conscius propter vitandam fornicationem, juxta præceptum Dei per Apostolum expositum, 2. *Corinth.* 7. uxorem ducat, & meditetur unius uxoris vir absque crimine vivere, qualem Episcopum requirit lex Dei, is in sacro ministerio tolerari non potest. At concalcare legem Dei, propter hominum traditiones, quid est, si hoc non est? Interim autem dum perditos adeo & deploratos homines Episcopi nostri sacro muneri præficiunt, in hac luce veritatis Evangelicæ ubique potentissime effulgentis, nec admittunt, qui sanam Christi doctrinam dissipato nimium & exitiosè erranti gregi Christi administrarent, solvuntur passim homines religione, intercidit omnis respectus honestatis, profligatur cunctus pudor, ruitur in universa scelera & flagitia furore summo.

Istuc autem quid nobis adferre possit quàm certum & sempiternum exitium, idque perbrevi? Nec enim potest Deus ferre suam tanto furore oppugnari misericordiam, quam nobis hoc seculo exhibet tam splendide & magnifice. Verè itaque orandus Deus est indesinenter & precibus flagrantissimis, ut aperiat Principibus nostris oculos, donet eos agnoscere quo sint ab ipso loco constituti,

præstent

præstent veros pastores, patres, & Deos populo suo. Contemnant tandem ementitam istam pseudo-ecclesiasticorum immunitatem, & in omnes potestatem, quam illi aliquot Principibus partim superstitione, partim vi oppressis extorserunt. Sequantur potius verbum Dei & exempla pientissimorum Principum Mose, Jehosua, Piorum Judicum & Regum populi veteris, tum Constantini, Theodosii & aliorum qui in Christiano quoque populo, legibus quæ adhuc nobis extant, & imperio in omnes Episcopos & totum Ecclesiasticum ordinem, inprimis curarunt, ut religio sarta tecta esset. Nemo potuit potestatem concedere Ecclesiam Dei evertendi: & quam immunitatem pii Principes sanctis olim Episcopis donarunt, ea tam nihil pertinet ad plærosque, qui hodie Episcoporum titulos sibi venditant, quam nihil ipsi cum sanctis illis patribus habent commune. Quam quæ pii Principes ordini Ecclesiastico contulerunt immunitatem, eam, nullis unquam Episcopis eò valere voluerunt ut sua essent exempti jurisdictione. Id quod aperto apertius testantur sacræ leges, quæ de Episcopis & Ecclesiasticis rebus extant in Codice, & Novellis Justiniani. Vel una illa de his rebus *constitutio summaria*. 123. abunde docet, sed cum multis aliis, ut & religiosi Principes, curam religionis sibi in primis competere judicarint, suæque animadversioni subjectos habuerint, ordinem Ecclesiasticum universum. A posterioribus Principibus, qui nomine potius quàm re ipsa imperium Romanum tenuerunt, dolo & vi istam licentiam extorserunt Romani Pontifices.

Vera sacerdotum libertas & immunitas est, verbum Domini libere & intrepide, sermone & facto prædicare omni carni, summis Regibus æque, atque infimis ex plebe. Ut impune doceant impie, & vivant scelerate, tyrannis est, non libertas aut immunitas Ecclesiæ. Quam si Pseudo Episcopis nostris ulla potest Principum jurisjurandi religio confirmare, est jusjurandum vinculum impietatis extremæ. Et si potuerunt abjurare Principes potestatem in istos qui Reipub. Christianæ tantum inferunt exitium, abjurare potest pater curam & defensionem filiorum, maritus uxoris, Imperator exercitus, gubernator navis & eorum quos navi vehit. O vero gravissimam in nos iram Dei, putare Principibus & Magistratibus nephas esse Reipubl. Christianæ summas avertere pestes, aut ullis hominibus derasum verticem, & præscriptis verbis factam unctionem, huc valere, ut soli impune pietatem omnem profligent, & invicem confessam invehant & tueantur idololatriam, vitæque perversitatem incomparabilem, idque freti potestate & opibus Ecclesiæ, patrimonio crucifixi. Vere igitur maxima instantia orandus Deus, ut donet nobis, qui plane sumus, ut oves dispersæ & absque pastore, Principes secundum cor suum, qui nos gregem suum, & opera manuum suarum pascant, regantque in judicio & justitia, qui curent ante omnia doctrinæ & Ecclesiasticæ administrationis synceritatem, tum & vitam reliquam omnem, quo tandem vere populus Dei simus, liberatique ab omnibus internis & externis hostibus, serviamus ipsi Domino & servatori nostro, in sanctitate & justitia, coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ. Quam fœlicitatem regno Christi propriam esse S.S. in D. Zacharia & omnibus piis vatibus testatus est. Interim fruere pie lector spiritu & studio hoc vere Episcopali, quæ tibi ista Wintonensis oratio præclare exhibet. Disce hinc quæ sit vera obedientia, omnium ordinum in Ecclesia Christi, oraque Dominum, ut similes Doctores obedientiæ ubique plurimos excitet, incrementumque doctrinæ eorum eiusmodi largiatur, quo illa ubique obtineat, & coeamus tandem, vereque uniamur, & omnes fœliciter ad omnem sanctimoniam & pietatem proficiamus, sub uno capite & Rege atque Episcopo nostro supremo, domino nostro Jesu Christo, quem Dominum confiteri debet omnis lingua. Ipsi sit gloria in sæcula. Vale.

V. F. Capito.
C. Hedio.
M. Bucerus & cæteri Ecclesiastæ Argentoratenses.

IVSTINIANVS IMPERATOR CONstitutione VI. in Novellis.

IGitur ordinandus Episcopus, aut ex monachis, aut ex clericis sit, etiam in huiusmodi vita testimonii boni, vita bonus, & honestus, & gloria fruens bona, & hoc fundamentum Pontificatus deponens animæ suæ. Sed etiam sic eum constitutum, & ad Episcopatum præparatum competens est, venerabiles & undique probatas legere regulas ante ordinationem, quas recta & inviolata nostra suscepit fides, & catholica Dei Apostolicaque disposuit & tradidit Ecclesia: & cum frequenti eas lectione percurrerit, qui ad ordinationem deducitur: tunc is, qui ordinationem impositurus est, interroget eum, si sufficiens sit custodire & agere quæ sacræ regulæ sanxerunt. & siquidem ille declaraverit & dixerit, præcepta sacrarum regularum non se valere servare: nullo modo ei ordinationem imponi. si vero ille susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit hæc, quæ his continentur: tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc observaverit, & à Deo alienus erit, & cadet à jam dato honore, & neque civiles leges delictum multum relinquent, eo quod à præcedentibus nos Imperatoribus, & à nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras regulas pro legibus valere.

STEPHANI WINTON. EPISC.

ORATIO.

Existimanti mihi, & cognitione mecum tacita consideranti, præsentem in Ecclesia Anglicana ordinum statum, in quo permulta quæ vel hominum, vel temporum vitio jam diu confusa, nonnulla autem labefactata, quædam etiam collapsa, ac tantum non funditus eversa essent, ad pristina rursus divini operis fundamenta, appenso verbi Dei perpendiculo, revocata, reposita, ac restituta esse cum viderem, subibat animum continuo meum, non sine veneranda quadam admiratione, divinæ veritatis invicta vis, & magnitudo, quæ nimirum licet humanæ interdum persuasioni ruinas pergraves, ac diuturnas perpessa videatur, manet tamen ipsa solida semper, firma, atque certa, hominum quidem nonnunquam præstigiis, atque fucatis artibus, ceu nebulis quibusdam paulisper obducta, ac tempore à Deo præscripto, solis instar, tenebris tandem discussis & profligatis, sese denuo proferens, atque vindicans: *ut justificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum judicetur.* Neq; vero dubito quin in hanc eandem, aut certe haud multo dissimilem cognitionem mecum multi, iique docti graves, ac boni viri inciderint, quibus inepta quadam, & inveterata superstitione impeditis, veritatique aliquandiu reluctantibus, eadem hæc cogitatio omnes dubitationis scrupulos prorsus ademit, lucemque veræ veritatis, divina operante gratia attulit, atque adduxit. Equidem autem ut de meipso ingenue confitear, cum legis, & literæ, ut ita dicam, æmulator, ac propugnator essem acerrimus, nec quicquam illibentius unquam, aut invitius facere, quàm ut à receptis, qualiacunque essent, discederem, quo quidem longius meũ in ea re judicium à veritate recessit, hoc certe vehementius, atque acrius quiddam in veritate agnoscenda passus videbar. non aliter sane atque oculi tenebrarum caligine hebetes jam facti, ad subitum irradiantis luminis splendorem solent obstupescere. Mihi namq; illud haud datũ fuit, quod Divo Paulo constat accidisse: qui simulatque à Deo prostratus ceciderit, vocem obedientiæ protinus emisit, dicens, *Domine quid vis me facere?* hoc enim electo illi vas uberior Dei gratia contulerat, ut vocem corripientis Dei, & ab errore revocantis confestim agnoscens, totum se Deo committeret regendum, & ei in omni veritati statim obediret, ac pareret in omnibus. Ego autem & si veritati semper, quæ omnis haud dubie à Deo manat, obediendum statui, in ipsa tamen veritate discutienda, atque examinanda difficilior protinus non acquiescebam. Sed ita me comparavi ut tanquam omnium sensuum judicium exigendo, nisi ea prius me & auribus audisse, & naribus olfecisse, oculis præterea vidisse, manibus denique contrectasse sensissem, haudquaquam satis spectatum putassem, ut veritati quasi perspectæ & cognitæ, intelligentiæ meæ sensum submitterem, & captivarem. Quam meam cunctationem quæ aliquibus fortasse nimis quàm pertinax reluctatio visa est, non prudentiæ sane, aut gravitati volo adscribere, nequis me velut bonis vicinis destitutũ, quod dicitur, meas me ipsius laudes putet prædicare, sed Dei plane in veritatis traditione constantissimæ varietati, ut par est, tribuo, atque assigno: à quo omnes cum doceantur, qui videlicet docentur, secundum illud: *Et eritis omnes docibiles Dei*, ut quisque se in assentiendo veritati senserit, affectum enarrare quidem licet, ac profiteri, caussas vero cur hic citius, ille tardius, alius nunquam, oblatam à Deo veritatis cognitionem amplectatur neque semper perspicere est datum, neque altius quam scripturis expressum est, permissum investigare. Tantum abest ut caussam tarditatis meæ coner in præsentia reddere, aut cunctationem illam, ceu propriam animi mei dotem, mihi arrogare: quod ipsum non solum apud homines stultitiæ nota, sed impietatis etiam apud Deum crimine non vacaret: quin potius orbi rationem reddere volui, quid meam mihi sententiam tantopere mutarit, quidque me à meipso, ac meis antehac cum verbis, tum factis tandem coegerit dissentire. Coegit certe (ut uno verbo dicam) quod omnes cogit, cum ita Deo visum est, vis veritatis: cui parent tandem atque obediunt omnia. Quod te oro atque obsecro benigne, candideque lector, ut me de vera obedientia verba facturum læta fronte feras, quæque tua caussa vel rhetorum, vel dialecticorum leges à scriptore exigunt, ut nimirum in ingressu te vel benevolum, vel docilem, vel denique attentum reddam, cuiusmodi nihil hactenus præstiti, ea tu tamen mihi, quasi accepta referas, & quasi vere soluta acceptilatione remittas. Nam cum ego me vere obedisse sentiam veritatem agnoscendo, non possum sane mihi temperare, quin de vera obedientia aliquid in medium proferam, eamque si non pro rei dignitate dicendo valeam illustrare, at certe publice eam prædicare, ac profiteri contendam.

Atque ut quod proposui statim aggrediar, nihil esse aliud puto vere obedire, quàm obedire veritati, *Deus* autem *veritas est*, ut scriptura testatur, in qua etiam maxime prælucet nobis adeo quidem ut qui aliunde conquirant, & à cisternis, atque lacunis hominum non ab ipso limpidissimo, & syncerissimo fonte petant, hauriunt interdum, & referunt nescio quid turbidum, & lutulentum certe ad restinguendam humanarum cupiditatum sitim, quod omnino veritatis est proprium, inefficax atque inane. Solus enim ille est qui aquam nobis præstat veritatis salutarem, de qua, qui fidei per Jesum Christum proditæ obediendo biberit, is etiam veræ obedientiæ fructum feret, *ut non sitiat in æternũ.* Nempe Deus etiamsi in veteri lege, cum jam cultum sui syncerum & purum, quem nunc *veri adoratores in spiritu & veritate* sint exhibituri in victimis & sacrificiis, adumbrare & significare decrevisset, ipsas ideo victimas & sacrificia summo in honore haberi, parique religione præstari præcepisset, ut ostenderet tamen quanto habuerit semper cariorem obedientiam, eam omnino omnibus & victimis & sacrificiis etiam tum anteponendam fore in quamplurimis sacræ scripturæ locis manifeste

declaravit. Sic enim Samuel ex spiritu Dei loquitur ad Saul; *Nunquid* (inquit) *vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci domini? Melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* Moyses etiam in Deuteronomio obedientiam populo commendaturus ait; *En propono*, inquit Moyses, *in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis: maledictionem, si non obedieritis.* Divus autem Paulus huius veræ obedientiæ illis verbis meminit, cum ad Ro. scribens se *gratiam, & apostolatum accepisse* refert *ad obediendum fidei in omnibus gentibus* &c. Fides enim obedientiam exigit, videlicet ut Dei voluntatem in Christo, qui est verbum patris, agnoscentes, atque illius merito gratiæ Dei participes effecti, per eundem etiam dominum nostrum, & obediendo credamus, & credendo obediamus. Quisquis autem Deo, atque in Deum credendo sperat, atque ab eo solo remunerationem expectat, neque extra Deum operum factorumque suorum fines porrigit, sed illis limitibus circumscribit, ut tanquam à Deo profecta, à quo omnia bona procedunt, etiam in Deum referat, illumque & initium unicum boni, & finem esse agnoscat: hic certe est, qui vere obedire dici potest, veritatem videlicet sectando, & præ illius amore omnia contemnendo, quæ fallax hic mundus & magnifacere solet, & ostentare. Quam quidem obediendi veritatem, ut dilucide, ac manifeste, non auribus modo, sed oculis etiam cerneret, atque conspiceret mortalium genus, nempe ut ad eam consectandam & exterius, & interius à patre cœlesti quotquot futuri sunt filii traherentur, à patre processit verbum in virginem Christus Jesus: indutusque vero ac mortali corpore jam caro factus, idem Deus & homo *habitavit in nobis* (*gloria* etiam eius insignis, & virtutibus *manifestata quasi unigeniti à patre*) & quem nemo unquam vidit, Deum nobis enarravit, verasque obedientiæ vias præivit, & præmonstravit, & sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obeditionem justi constituantur multi: & superata morte, quam inobedientiæ peccatum induxerat, vera jam vita in Christo ex obedientiæ virtute viveretur. Fidere enim Deo, atque illi firmissime adhærere, quam justi vitam appellat scriptura, hoc certe illi obedire est, & obedientiam exercendo corpus castigare, carnem in servitutem redigere, regnum peccati, quoad licet, convellere, à Deo pendere, membra nostra injustitiæ servitutem mancipare, nostra contemnere, & Dei amore quæ sunt aliena curare, Deum ipsum pro præmio sperare, nec absque Deo, aut præter Deum ipsum quicquam plausibile, aut jucundum ducere. Hoc autem est *Dominum* diligere ex toto corde, qui videlicet zelotes est Deus, neminem ferens in amore communem, sed qui totum sibi exposcit hominem, nec in partes divelli patitur, ut duorum dominorum præceptis subserviat, sed se solum adorari vult, & sibi soli à suis inservíri. Cuius certe divinæ voluntatis mysterium à sæculis inscrutabili Dei consilio absconditum, revelavit nobis in fine temporum noster Christus, humani generis hostia, & piamentum, qui justissimam Dei iram placando, doctrinam obedientiæ factis ædidit salutarem, & pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius: quæ quidem vestigia si considerabimus, reperiemus plane obedientiæ veritatem eam demum esse, quæ voluntatem Dei in verbo, qui Christus est, mortalibus proditam cæteris omnibus postpositis exequitur in mandatis, & à Deo excitata, in Deum etiam qui dat & velle & operari pro bona voluntate refert effectum, & finem. Itaque cum Christum jam in templo docentem, & in veræ obedientiæ officio versatum interturbaret mater, *Nonne scis*, inquit, *quia in iis quæ patris mei sunt oportet me esse?* ut ostendat manifeste etiam naturæ affectum divinæ voluntati parere oportere, nihilque prius esse debere, quam præcepta divina obediendo præstare. *Sicut*, inquit, *mandatum dedit mihi pater, sic facio.* Et alibi, *Non sum missus nisi ad oves*, &c. innuens nihil esse petendum, quod veræ obedientiæ officium violaret. Cum passionis hora jam appropinquaret, eamque orationis formam ædidisset Christus, quæ nostræ fragilitati in imminentis mortis periculo maxime conveniret, orans, *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* Subjecit tum, ut obedientiæ victoriam faceret clariorem, *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Cuius patris præceptis in mysterio redemptionis nostræ prorsus paruit Deus filius, ut nobis quomodo pareamus ostenderet, qui ne vinum tamen perderemus infusa, quod dicitur, aqua, & omnem obsequendi fructum amitteremus, idem suis verissimis, atque certissimis verbis nos alibi docuit, id quod factis etiam comprobavit, non suam se gloriam obediendo quæsisse, sed patris. *Ego*, inquit, *gloriam meam non quæro, sed patris. Si glorifico*, inquit, *me ipsum, gloria mea nulla est.* Et alio in loco nos de hoc clarius admonens, *Sic luceat*, inquit, *lux vestra coram hominibus, ut glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Quod si ab hominibus laudem speramus, aut vanam gloriam consumpta hic mercede, vacuis olim vasis in conspectu altissimi tanquam virgines fatuæ apparebimus, gravissimam ab adveniente sponso repulsam passuri. Itaque *nesciat sinistra quid faciat dextera:* sinistrum est obliquum & pravum, quicquid est carneum. Noli igitur conspurcare & contaminare divina humanis, sed seorsum à carne in abscondito obedias, & Deus in abscondito reddet tibi. Atque huc referri posse puto, quod scribit Divus Paulus, inquiens, *Non is, qui in manifesto Iudæus fuerit, Iudæus est, neque quæ in manifesto carnis circumcisio fuerit, circumcisio est, sed qui in abscondito Iudæus fuerit, is demum Iudæus est, & cordis circumcisio est circumcisio, quæ cōstat spiritu, non litera,* cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Sit itaque dominus & pars & summa hæreditatis nostræ, qui solus certam restituet hæreditatem. Nempe obediamus Deo propter Deum, quæ sola vera obedientia est: quæ eò regreditur unde cœpit, & à veritate profecta, in veritatem tendit, eodemque principio continetur, & fine. Quo quidem temperamento Divus Paulus obedientiæ normam proposuisse videtur, cum servis juberet, ut dominis propter Deum forent obedientes, ostendens plane Deum, & illius justi obsequii, quod à servis præstatur carnalibus dominis autorem

esse

esse, & remuneratorem: ut quicquid illius nomine factum apparuerit, ratum id ab eo, atque acceptum iri non dubitemus. In quam sententiam scriptum apparet in Evangelio, *Beati eritis, cum vos oderint homines &c.* propter filium hominis: *gaudete, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlo:* Nam *si debitam legibus esse pœnam*, ut habet divus Petrus, *luentes colophizati patiamur qua vobis gratia à* legibus etenim hoc exhibetur, non Deo: quemadmodum nec illud quantumvis specie pium ullam à Deo mercedem promerebitur, quod aliquid hic terrenum venetur, aut gloriæ, aut existimationis humanæ, quod hypocritarum est, quibus illa Dei vox competit, *Recepisti mercedem tuam*: Sic enim maledicetur homini, qui non obedierit Deo: id quod duobus modis contingit, vel cum Dei præcepta aut ambiendæ gloriæ, aut aucupandi quæstus gratia in speciem apud homines exequimur, de quo superius nonnihil diximus. Cujus rei in singulis judicium sibi Deus servavit in diem justi judicii promulgandum, gravissimè interdicens: ne de cujusquam in ea re animo temere pronunciemus, etiamsi in universum quod nos fecimus de hoc genere peccati, ut de omnibus differere non prohibuerit, aut in eo de quo etiam hominibus pronunciare permittitur, cum veram obedientiam fucata obumbramus, & neglecto Dei præcepto aliunde in quibus exerceamur, accersimus, ad illam severissimam divinæ veritatis sententiam obsurdescentes, *Frustra colitis me in mādatis, & Doctrinis hominū qui quidem mea violastis præcepta propter traditionem vestram.* Quod ne fiat, prima nobis cautio esse debet; ut notam certam illam, & digito Dei obsignatam teneamus, qua facile ab humanis divina distinguamus, ne confundantur.

Primum itaque illud constet, eloquia Dei, quæ in sanctis scripturis ipso spiritu sancto dictante editis continentur, certissimam Dei vocem ad nos referre, ut ex illis intelligamus, discamusq; voluntatem ejus, ejusdemq; præceptorum, & dogmatum certitudinem, ut eam viam mandatorum edocti, ad patriam recta tendamus æternā. In illis ergo quod tandē præcipitur? præcipiūtur quidem multa, quorum in veteri instrumento quædam non ad animi præipue justitiam, sed ad populi conditionem relata, in hoc novo populo in Christo renato, tanquam succedente tenebris veritatis luce, evanuerunt. quorum tractatio superflua jam foret, & aliena, ut qui de iis duntaxat præceptis dicere instituerim, quæ non uni populo Deus, sed per unum populum cunctis gentibus decreverat significare, quorum ne jota quidem unum, aut apex præteriret. Quæ quidem præcepta à nonnullis moralia sunt appellata, quæ etiam cum ad sanctimoniam, castitatemque vitæ ac morum pertineant, vim adhuc solidam, & integram obtinere censentur: id quod nos persuasum habeamus cum multis ex aliis locis, tum ex illo præsertim evangelii, ubi Christus populum docens tam apertè pronunciat, *non aliter ingressuros nos regnum cœleste, nisi justitia nostra, plusquam scribarum, & pharisæorum abundaverit.* Qua quidem sententia etiamsi pharisæorum justitiam non omnino probaverit Christus, utpote humanam solum & carne tenus, id est, externa factorum hypocrisi consistentem, neq; ab illo manantem fonte spiritus, quem sola Dei gratia in ejusdem Christi meritis facit irriguum: nobis tamen hac collatione indicasse videtur & admonuisse de puritate morum, quam in scribis & pharisæis lex exigebat, nihil per Evangelii doctrinam remittere & relaxare ipsum, sed illa verborum significatione etiam castitatis, & sanctitatis fines longius proferre, ejusque augmentum, ac progressum in hac nova lege exigere velle. Nam libertas, qua nunc per Evangelium donati sumus, quæq; legem Moysaicam sustulisse creditur, non eò pertinet, ut moralium etiam præceptorum obliti, dissolutam, ac turpem vitæ conditionem sequamur: sed ut vitiis liberi sanctitati serviamus, & quod Dei voluntas ad sanctimoniam pertinere scripturis aliquando insinuaverit, id sequamur, id amplectamur, in eo pareamus divino præcepto, ut obedientiæ nostræ ratio queat constare.

Quorum quidem moralium in veteri lege præceptorum, ut aliquot commemorem: nam singula numerare non est hujus instituti, Levitica illa de vetitis, incestisq; conjugiis præcepta ad castitatem, puritatemque matrimoniorum attinentia, in quibus & humanæ vitæ consuetudo tota continetur, & propagandæ sobolis origo consistit, ejusmodi semper sunt habita, quæ Judæis quidem tradita primū, quoniam essent ad illustrandam naturæ legem explicata, ad universum ideo mortalium genus perpetuo pertinerent. In quibus haud dubiè & naturæ vox, & divina jussio in unum convenientes, quod ab utriusque conditione diversum esset, prohibuerunt. Inter hæc autem cum illud de non ducenda uxore fratris præceptum contineatur, quid aliud debuit, aut potuit Serenissima Regis Angliæ Majestas facere, quam quod cum summo populi consensu, suæq; ecclesiæ judicio fecit? ut ab illicitis divulsa fœderibus, licita, permissaque copula frueretur, & Dei præcepto (ut par fuit) obtemperans, relicta, quam nec jus nec fas retinere permisit, casto, legitimoque matrimonio indulgeret? Qua in re cum divini verbi sententia suffecisset, cui omnes incunctanter parere debent, gravissimorum virorum suffragia tamen, & celeberrimarum orbis Academiarum censuras adhibere, non est gravata sacratissima Regia Majestas. Nempè ut quæ facere, & posset, & deberet, ea eruditissimorum, & optimorum virorum calculis, rectè prorsus fecisse judicaretur. atq; ejusmodi obedientiam in eo præstitisse, cujusmodi divini verbi veritas ab omni pio, atq; bono videtur exigere, ut & Deo paruisse, & verè obedisse merito dici posset: de quo quoniam dicere aggressi sumus, id quod commodum in hunc locum sese obtulerat, non potuimus taciti præterire.

Sed redeamus ad institutum, quod in eo potissimum vertitur, ut ostendamus eum demum vere obedire, qui ambulat in lege Domini, nec à mandatorum via discedit, sed humili promtoq; animo divinæ se voluntati committit, ut Dei authoritatem nunquam defugiat, sed & ei ipsi obediat, & omnibus, quibus ipse jusserit obediendum propter se. Nempè Deus pro sua in mortalium genus immen-

sa, atque ineffabili bonitate ad augendum in nobis gloriæ cumulum, quo materiam nobis sisteret præsentem, in qua cum pietate, & meritò nos ipsos exerceremus, homines substituit, tanquam vicaria potestate obedientiam exacturos, quam illis nos pari cum fructu præstaremus propter Deum, ac si Deo ipsi immediatè, id quicquid esset honoris exhiberemus. Quo certè in loco principes posuit; quos tanquam ipsius imaginem mortalibus referentes, summo, supremoque loco voluit haberi, eosque *inter reliquas omnes humanas creaturas præcellere*, ut scribit divus Petrus. Seque authore eosdem principes regnare, ut proverbia sacra testantur, *Per me*, inquit Deus, *Reges regnant*: adeò quidem ut secundum Paulum *quisquis potestati resistit*, *Dei ordinationi resistit*: qui Paulus quod hic generaliter locutus, Tito explicans mandavit, ut *admoneret universos suis principibus obedire*. Sunt porrò & alii inter homines etiam à Deo exigendam obedientiam constituti, sed ordine inferiori. Nam & marito uxor, & domino servus, & quicunque quibuscunque subiecti sint, præpositis illis etiam obediant propter Deum. Unde certè accidere interdum hæsitatio solet, divinæ legis sensum non rectè callentibus, quum duorum præpositorum uno eodemque tempore mandata dissideant, & invicem collidantur, ac manifestè repugnent, utri primum, ac potissimum sit obediendum. Verbi gratia. Mandat Dominus servo id, cuius diversum eodem tempore, eodemque momento imperat princeps: quibus utrisq; cum obedientia propter Deum debeatur ex verbo Dei, utriusq; autē imperiū uno eodemq; momēto uno, eodemq; homine obiri rerū natura haudquaquā patiatur, Hic ut ab aliquo fortasse, qui sensus nōdum exercitatos habeat, subdubitari posset, cui nam servus obedire primum, & potissimum teneatur: Ita ei qui in reliquis similibus causis animadverterit, ita natura comparatum esse, ut inferiora superioribus semper subserviant, ac locum dent: hujusmodi quæstionis enodatio statim patebit. Itaque in exemplo proposito non domino servus pareat, sed principi tanquam domino illo suo, superiori, ut cui dominus pariter cum servo obedire teneatur. Quibus quidem servo, domino, atque principe, cum unum agnoscimus Deum superiorem, Regem videlicet Regum, & Dominum Dominantium, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ejus utique præceptis omnes, primum & ante omnia parere debent, servus, dominus, princeps: ut omnibus propter Deum, nemini autem extra eum, ne dum contra eum obedisse videantur. Itaque laudatur etiam uxor marito morigera, sed usque ad aras, ut est in proverbio. *Melius est* enim *Deo obedire quam hominibus*.

Ex his autem cum sit manifestum in obedientia ordinem esse servandum, & ita cuiq; nos primum obtemperare oportere, prout is ordine alium ac prærogativa divinæ legis testimonio præcedat, operæ precium visum est, de ordinum gradu necessariò dicturum. Illam etiam hic attingere causam, quæ hodie ferme in manibus, & ore omnium versatur, & celebratur: Num jure divino universi populi Anglicani consensus imitatur, quo invictissimum, & potentissimum principem HENRICUM Octavum Angliæ & Franciæ Regem, fidei defensorem, & Dominum Hyberniæ, summum in terris caput Ecclesiæ Anglicanæ celebrat, & veneratur, Eidemque in publicis comitiis, liberis suffragiis author fuerit, ut suo jure uteretur, seque Ecclesiæ Anglicanæ caput nōn minus nomine quàm re ipsa profiteretur. Qua in re nihil novi latum est, tantum significantiore vocabulo apposito, competentem Principi jure divino potestatem exprimi clarius voluerunt, eo potissimum consilio, ut fucum illum à vulgi oculis amoverent, quem Romani Episcopi ementita potestas, aliquot jam seculis obduxerat, non citra Principis potestatem vehementer imminutam: quam salvam omnes, & ab injuriis sartam tectam optare tenentur, & pro virili præstare. Qua quidem in re certè non video, cur quemquam offendat, principem Anglicanæ ecclesiæ caput dici, magis quam regni Angliæ caput. Hic jam te appello, candide lector, ut sepositis interim appellationibus, rem ipsam consideres. Neque nignoro utriusq; appellationis vim, & *Ecclesiæ* vocabulum non quamvis congregationem, nisi cum adjectione (ut, *odivi ecclesiam malignantiū*) significare: sed eam demum populi multitudinem, quæ Christiana professione unita in unum corpus coaluerit. Hoc enim usus obtinuit, ut *Ecclesiæ* appellatio, alioqui communis, excellentioris tamen corporis propria efficeretur. *Regni* verò appellatio latius patet, omnesque Principis dominio subjacentes complectitur, quicunq; fuerint & qualescunque, Judæi, Barbari, Saraceni, aut Turcæ, nedum Christiani. Cæterum cum in hoc, de quo agitur, ita se res habeat, quæ significetur, ut utriq; appellationi ex æquo respondeat, atque ex eisdem hominibus hodie Ecclesia constituatur Anglicana, qui sub regni vocabulo continentur, quorum caput dicitur princeps: sub appellatione regni Angliæ non erit, etiam eorundem hominum caput cum ecclesia designantur Anglicana? Itane verò verba, cum tantum eum usum habeant, ut sint rerum notæ, eatenus in hac causa valebunt, ut etiam rerum ipsarum naturam invertant? ut pro nominum varietate alius, atque alius homo in existendi ratione idem censeatur? Equidem non sum nescius relatione nominum nonnunquam mutari officia, atq; eundem hominem prout alio, atque alio nomine efficiatur, partes etiam nomini convenientes subire debere. Verum enimvero si Princeps caput regni est, quod perinde est, ac si dicas, omnes quotquot intra regni ditionem sunt, tanquam uni corpori existentes adglutinatos habeat, ut illis pro capite præesse videatur: an ullo modo fieri potest nominis mutatione, ut idem homo subsit capiti huic, & nō subsit capiti huic in eodem genere subjectionis, nempe propter Deum? Nam cōtra Deum nulla est subjectio. Quàm ridiculū igitur illud, ut eundem hominem, quem si Ioannem libeat vocare, in Anglia commorantem, Principi tanquam capiti subesse fatearis, hunc si voces Christianum eodem modo subesse neges? etenim quatenus in Anglia commoratur de regno est, quatenus verò Christianus est in Anglia etiam commorans, de ecclesia Anglicana esse censetur.

Caput inquiunt Principes est regni, non Ecclesiæ: cum tamen Ecclesia Anglicana nihil aliud sit, quam virorum & mulierum, clericorum & laicorum in regno Angliæ commorantium, in Christiana professione unita congregatio. Ecclesia videlicet meritò appellanda, quia communio sit Christianorum, à loco verò, Anglicana, sicut & Gallicana, Hispana, atque etiam Romana. Itaque qui Principem regni quidem caput fatentur, Ecclesiæ tamē si Diis placet, in eodem regno congregatæ nō concedunt (quę est eorum sive inscitia, sive malitia) illud apertissime innuunt, principem caput esse infideliū, fidelium non esse, nisi ipse princeps sit infidelis, ut aut infidelis princeps fideli sive infideli populo imperet, aut idem princeps Christianæ se jungens Ecclesiæ, omne deinceps imperium, & potestatem deponat. Quenquam reperiri, qui hoc innuat, satis certè mirari non possum, & tamen qui adversantur, quid aliud dicant, non invenio: Firmamentum aliud allegationis adferunt nullum, quam quod nullo pacto consistat, & sibi constet. Caput, inquiunt, regni est princeps, non Ecclesiæ. O dictum absurdum, atque stolidum. Quasi verò quia populus jam cœpit fidere Deo, justissima causa sit, cur ampliùs non subsit principi, Dei vicario, sed ab ejus corpore omnino eximatur. At non ita docuit Paulus, qui dominorum jus in servos Christi professione tradidit, non immutari, aut minui, sed integrum adhuc dominio conservandum admonuit, servis præcipiens, uti *carnalibus dominis sint obedientes propter Deum.* Uxoris ad fidem conversio nihil detrahit imperio mariti, utpote qui caput adhuc manet uxoris, quæ etiam ne post fidei professionem præposteri ordinis argumentum edat, quod aliquorum animos abalienaret à religione, censuit Divus Petrus, ut uxores fidem professæ, omisso prædicandi munere, quod verbis exequerentur, lucrificarent sine verbo maritos per castam conversationem. Ergo authoritas domini in servum, & in uxorem jus capitis marito religione non perit, & peribit principi? qui cum quandam Dei imaginem in terris etiam infidelis dum est, refert ut caput, & dux populi dicatur, professione Christiana statu minuetur nec amplius caput illius populi, qui Ecclesiam constituit, dicetur, sed quò propiùs ad Deum per fidem, qui unicus est aditus, accedit, hoc longiùs à Dei imagine recedet, atque hoc minus populo venerabilis esse incipiet, quo nomine vel maxime debeat honorari? Certè si caput est populi, idque divina ordinatione, quod nemo non fatetur etiam tum cum populus simul, & princeps à Deo per infidelitatem quàm longissimè disjunguntur: quantò magis nunc cum in unam fidei professionem, non sine divina virtute coeuntes, Ecclesiam eo pacto constituerint, nomen capitis debeat retinere? ut Ecclesiæ illius caput, adhuc meritò habetur, Dei jam vices multò clarius referens, quàm olim dum in tenebris infidelitatis versaretur. Paulus sine distinctione, jubet iis obedire principibus, qui gladium gestant. Divus Petrus de Regibus loquitur nominatim. Christus ipse jubet tributum solvi Cæsari, & discipulos increpans, quod de majoritate contenderent: *Reges,* inquit, *gentium dominantur eorum.* ostendens planè in tanta graduum, ac ordinum varietate, quibus Deus hunc mundum ornat, dominium, atque imperium ad solos Principes pertinere. Sed dicet mihi hic aliquis: In eo laboras, de quo nemo dubitat. Nam Principi esse obediendum quis unquam negavit? certissimum quippe est, eum qui Principi non obedierit, morte esse mulctandum: ut in veteri lege est comprehensum, atq; adeo in novo confirmatum. Sed videndum, inquiet, est illud, ne terminos positos transilierit Princeps, tanquam de finibus regendis adhibendus est arbiter. nam deberi obedientiam certum est, quatenus autem sese proferant obedientiæ exigendæ limites, totum quicquid esse poterit quæstionis continetur. Quosnam mihi limites dicis, cujusmodi scriptura nullos dicit? sed generaliter de obedientia loquens, quam Principi subditus, vel marito uxor, vel domino servus præstare debeat, nullam vel syllabam exceptionis subjecit, præterquam quæ Dei obedientiam integram conservaret, ne ulli mortalium voci contra Deum auscultemus. alioquin plane indefinita oratio est, quæ mandat obedientiam, universali ex æquo pollens, ut frustra mihi limites nomines, qui nullo scripturæ testimonio comprobentur. Nobis quidem præcipitur, ut obediamus. In eo nostra functio est. quam si obire cum gratia Dei, & hominum volumus, animi humilitatem exhibeamus oportet, imperia quantumvis gravia propter Deum subeundo, non quid aliis imperare Princeps, dominus, aut maritus debeat, aut possit inquirendo aut quæritando. qui si aliquid sibi amplius quàm æquum & justum fuerit, aut sibi arrogaverint, aut delatum susceperint, dominum habent, cui aut stant, aut cadunt, & qui de illis sit olim judicaturus. Attamen dicet aliquis, etiam de hoc dicere in initio es pollicitus, quod nunc rejicere conaris, propositi ut videtur oblitus. Imò, inquam, non rejicio, sed satis esse confirmatum assevero ex superioribus, Principi obediendum esse ex præcepto Dei: & obediendum quidem sine exceptione, utpote cujus nulla fiat mentio in illa lege, cui si addideris quippiam, aut dempseris, impius sis. Quid igitur ultra quærimus? Nam si ad commodam interpretationem generalis illius de obedientia eloquii descendamus, & scripturam scripturæ conferentes collatione, & comparatione, verum & genuinū scripturæ sensum elicere conabimur, id quod à sanctissimis & doctissimis viris fieri & solet & debet: non planè video, cur inferiores discedamus. Itaq; consideremus, quid referant scripturæ, quæ ex adverso proferuntur. *Obedite præpositis,* inquit Paulus ad Hebræos, quem locum, & item caput decimum tertium ad Romanos de potestate Pont. quam vocant Ecclesiasticam, interpretantur quidam. Item in Actis Apostolorum, *Attendite* &c. *in quo vos posuit spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei* &c. Ac ne quid prætermittamus, etiam illud non omittamus, quanquam alium sensum habet, quod divus Petrus de regali sacerdotio loquitur. Nam illud, *Quodcunq; ligaveris,* aliò pertinet & illud: *Pasce oves:* præterquam quod à Christi ore processerit, non amplius quicquam continet, quam quod de regenda Ecclesia mandatum fuisse jam indicavimus. Hæc & si quæ sunt similia etiam eo sensu intellecta, quo isti volunt ni-

mirum ut Epiſcopis, & verbi Dei miniſtris in eccleſia obediatur, regiæ poteſtati quo minus etiam ad capitis uſque appellationem in eccleſia porrigatur, nihil adverſantur. non magis certè quam principis obedientiæ detractum eſſe quippiam, aut diminutum in eo exiſtimemus, quod uxor marito, & ſervus domino obedire, ſub generali quadam pronunciatione jubentur. Nam quemadmodum apud juriſconſultos, ut loquuntur ipſi, juriſdictiones interdum variæ ab eodem manantes non ſe invicem perimunt, ſed mutuis auxiliis conſiſtentes concurrunt. Sic quòd Apoſtolis, & iis, qui in eorum locum ſuccedunt, regimen eccleſiæ committitur, nulla in parte id quod ante à Deo principibus commiſſum eſt, tollere, minuereve cenſeatur. Neque minor ſane eſt parochi cura parochianorum, quod curare etiam debet Epiſcopus, nec Epiſcopi juriſdictio ideò nulla putetur, quod ſuperiorem agnoſcat archiepiſcopum. Regit enim eccleſiam ſuo gradu atque ordine parochus, epiſcopus, archiepiſcopus. Quemadmodum itaque in iis ſuo quiſque munere fungens, non detrahere ſibi invicem, ſed auxiliari videtur, ſic quod Apoſtolis, & qui in eorum locum ſuccedunt, regimen eccleſiæ comiſſum reperitur, id quod antea à Deo principibus comiſſum eſt, haudquaquã tollitur. Sed quoniam regimen multa opus habet, doctrinam in primis videlicet, & præeminentiam ſecundum variam diſtributionem donorum, aliis doctrinæ munus, & ſacramentorum miniſterium in eodem corpore mandavit Deus, aliis verò præeminentiam, non ut adverſentur quidem, ſed quemadmodum varia in eodem corpore membra, ſic in regimine congruentur conſentientia, ac ſuum, quiſque munus obeat cum charitate.

Sed audio hic obſtrepentes quoſdam, & magna quadam cum ſeveritate objurgantes, quod nova potius diſtinctione uti maluerim, quam trita illa, quæ regimina tam commode, ut iſti putant, ſecat principis videlicet, & Eccleſiæ, nimirum ut illud ſit temporalium, hoc ſpiritualium. ſecundum quam diſtinctionem princeps tanquam luminare minus ea curet, quæ ſunt noctis, cætera quæ ſunt ſpiritus, & diei, ſoli Soli relinquat perluſtranda. Caliginoſa ſane diſtinctio, & tenebrarum plena. Nam ſi Principi Chriſtiano Regis adhuc nomen relinquis, ut Dei vice in terris non præeſſe ſolum populo, ſed ipſum etiam regere, atque adeo dirigere teneatur: primum quæro, quam tandem viam inſiſtet regendo Rex Chriſtianus, ut ducat populum Chriſtianum, veritatis ne, quæ ducat ad vitam, an mendacii, quæ properet ad mortem? Nam media via nulla invenitur. ſi veritatis? quam mihi ſolam curam narras rerum temporalium, ſcriptura clamante, *Primum quærendum eſſe regnum Dei*, cætera vero non quærenda, ſed adjicienda Dei benignitate? ſcilicet in privata cujuſque ſolicitudine quærendum eſt Regnum Dei, & in Principis adminiſtratione negligendum, aut ſaltem non curandum? Illud eſt certè, cum vererentur boni homines, ne quis aliquando Rex nimium ſanctus futurus ſit. hic videlicet ne virtutis veſtigia altiora inprimat, bello ſcilicet comerito cavendum putarunt principis quidem munus ita circumſcribere, ut nihil ipſe habeat penſi, ſui cives boni ne ſint, an etiam non ſint, bonitate quidem Chriſtianæ profeſſioni congrua, modo non prorſus nephandis ſceleribus, ac facinoribus ſint ita infamati, ut ab hominum natura degeneraſſe videantur. Itaque ne furentur, ne occidant, ne vim bonis inferant laici, id verò curet Rex. Adulteria autem, & his deteriora, ac quæcunq; faciant ii, quorum titulus, & veſtis diverſa perſuadeant, quantumvis enormia ſecurus negligat. Sunt enim ſpiritualia, i. ſpiritualiũ hominum vitia, de quibus Regem jubent eſſe ſecurum: ut cui ſatis ſit populum in temporalibus regere, nec aliud præterea quicquam ad illius notionem pertinere, hoc videlicet eſt regere ad interitum expeditiſſima plane via, quam longiſſime ab illius munere diverſa, qui in regendo populum in terris Dei vicem referat. An hoc eſt *paſcere populum?* quo verbo Scriptura ad Reges utitur. Multo certè aliter cum ſummo applauſu curam principis in moribus eccleſiæ corrigendis Dunſtanus ſanctiſſimus, atque optimus vir, Cantuarienſis olim Archiepiſcopus, interpretatus eſt, qui eam Regis vocem libenter amplexus eſt, qua ſe *gladium gladio copulaturum edixit: ut diſſoluti eccleſiæ mores ad rectam vivendi normam aptarentur.* Altero gladio ad illud alludens Pauli, quem verbi miniſtri docendo, & excommunicando exercent. Altero præeminentiam oſtendens jure divino conceſſam, cui omnes parere, quotquot Principis ditioni ſubjecti eccleſiam conſtituunt, omnino debent. Mandatur n. Principi, ut populum regat: ipſoſq; principes officii comonefaciens alloquitur Propheta; *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram.* Quod ſi iſtorum interpretationem recipimus, hoc tantum intelligant, nihil aliud erudiantur Principes, quàm ut negligant fere omnia, hoc eſt mediam populi partem ne reſpiciant quidem, ſi nomine & habitu domino mancipentur; in reliquam autem partem eatenus animadvertant, non ut ab omnibus facinoribus abſtineant, ſed à quibuſdam. Aſt longe alia eſt Prophetæ interpretatio, quam ſubdit, *Servite Domino in timore.* hoc nimirum quid ſit, nobis intelligendum eſt, atque ex ore Dei diſcendum. Os autem Dei in ſanctis tam veteris, quàm novi teſtamenti ſcripturis patet. De Regis Salomonis adminiſtratione ſic refert ſcriptura: *Conſtituit Rex Salomon juxta diſpenſationem patris ſui officia ſacerdotum in miniſteriis ſuis, & levitas in ordine ſuo, ut laudarent, & miniſtrarent coram ſacerdotibus juxta ritũ unius cujuſq; diei, & janitores in diviſionibus ſuis per portam, & portam.* Audis hic Salomonem Regem etiam ſacra curaſſe, non temere, ſed ex præſcripto patris David: de quo Deus per Prophetam proteſtatur *inveniſſe ſe hominem ſecundum cor ſuum.* Itaque etiam illa de Salomone hiſtoria contextum habet, quod ſequitur, *Sic n. præceperat homo Dei, nec prætergreſſi ſunt de mandatis Regis quicquã, tam ſacerdotes, quam Levitæ ex omnibus quæ præceperat.* Quid hic commemorem ſollicitudinem Regis Joſaphat, qui ſupremum illud in Hieruſalem ſacerdotum ac principum familiarum tribunal conſtituit? In qua tandem poteſtate fecit niſi regia? muneris ſui ducens eſſe, divina ſe potius curare debere, quam humana. Quæ denique

audacia

audacia fuisset Ezechiæ Regis, primo protinus regni sui anno, atque adeo primo mense, ita se divinarum rerum administrationi immiscuisse, si non regii tum muneris à Deo traditi disciplina id exegisset? Ut videlicet Rex à Deo constitutus, qui spiritus est æternus, spiritualia & æterna potius, ac priori loco curaret, quàm corporalia, & tempore peritura? Ezechias ergo ipse, de quo tam celebre extat elogium, ut non fuerit alius ei similis, qui servaret omnia præcepta Domini in cunctis regibus Iuda, *Volens* videlicet *requirere Dominum in toto corde suo, id quod fecit, & prosperatus est*, ut habent scripturæ verba. *2. Parali. 29.* hic inquam Ezechias quid fecit? In ipso sane primo anno, & primo mense regni sui, non modo instauravit valvas domus domini, sed etiam sacerdotes ipsos corrigere, atque adeo vivæ structuræ ruinas reficere conatus est. Nempe sacerdotes in plateam orientalem congregatos, non solum admonuit neglecti officii, sed tanquam potestatem etiam habens; *Audite*, inquit, *Levitæ & Sacerdotes, sanctificemini & mundate domum Domini Dei vestrorum patrũ, & auferte omnẽ immunditiam de sanctuario*, &c. Qui quæso potuit hic majore cum imperio loqui? Neque enim more hortantis locutus est, quomodo inferiores, aut æquales solent seipsos, quò levior fit oratio rei gerendæ communicantes, quod genus orationis pius interdum affectus etiam in aliena re exigit: ad quem modum si Ezechias loqui voluisset, non *sanctificemini*, sed *sanctificemur*, non *mundate*, sed *mundemus*, non *auferte*, sed *auferamus*: aut si rei natura communionem non pateretur à privato illa optanda fuissent, aut indicanda, cui quidem certè neque exigendæ rei se conjungere, ut exhortetur, neque pro imperio mandare licuisset. Cæterum Ezechias optimus princeps de regio officio, cura, atque administratione à Deo edoctus, oratione ad sacerdotes ejusmodi usus est: quæ loquentis authoritatem referret, & potestatem. Itaque imperandi modo, *Audite*, inquit, *mundate*, atque *auferte*. Illi etiam sacerdotes, ut in eodem loco habetur, tanquam justum Regis mandatum exequentes, imperio paruerunt. Sic nimirum eruditi fuerunt Reges illi, qui suum ex divina authoritate munus in populo Dei plene atque perfectè obierint. Quæ etiam à principibus Deus nunc multo magis est exacturus: ut audita Prophetæ voce ad eruditionem hujusmodi amplectendam, exhortantis in regendo populo, *Domino serviant cum timore & tremore.* Ut populum non qualemcunque, sed Domino dignum, & acceptabilem, quoad eis facere possint, exhibeant, sicque fideles dispensatores reperiantur in die illo, in quo rationem susceptæ administrationis sunt reddituri. Audiant itaque sapientem Sapient. *6. audite Reges, & intelligite, præbete aures vestras, vos qui continetis multitudinem, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra.* Quare non tanquam pigri, negligentes, & ociosi versentur principes, sed jugi in timore serviant. Nam tanto magis solliciti esse debent ex munere dato, ut quidam scripsit, quanto se obligatiores esse conspiciunt in ratione reddenda. Magnum siquidem talentum est Principibus à Deo creditum: nempe ut populum non solum regant, sed rectè etiam regant: non in una aliqua parte, sed in singulis. Sicque vineam Domini, quam colendam suscepisse videntur curare, ut non arceant solum, quod noceat, sed repurgent etiam, atque repastinent, nec ullum genus culturæ prætermittant, quo fructum proferat vinea uberiorem, à patrefamilias suo tempore repetendum. Quis enim facultatibus sufficiat Principibus illud cavere, ut cum ipsi omnem in se regendi populi curam Deo authore susceperint, pacisci deinde ipsis liceat, ut partis majoris cura sit alterius, ipsi interim tanquam belle defuncti, in utramque aurem dormiant securi? Scilicet quam vocem præsentis reverentia virtutis, non veritas potestatis aliquando expresserat, eam deinceps etiam si ab homine sic affecto emissam ad eludendam divinæ authoritatis curam usurpabunt? nempè illud Constantini dictum, *Ego vos non judicabo, à quibus debeã ipse judicari?* Deus generaliter loquitur, neminem excipit, populum credit principi interdum malum malo. Si bonum aliquando populũ principi bono, certe tanto magis credit, ut universo populo secundum Dei præcepta, non uni populi parti secundum traditiones hominum præesse credatur. Qui populus una fide Christi conglutinatus, si Ecclesiam constituat, quid habet absurdi, ut princeps, qui illius populi caput dicitur, ecclesiæ etiam, quam populus ille constituit, caput vocetur?

Dices fortasse, solus CHRISTUS caput est ecclesiæ, omnes fatemur, qui quidem alioqui ne ecclesiam propriè constitueremus, nisi malignantium. CHRISTUM sane ecclesiæ caput agnoscimus, atq; in cœlo regnantem cum patre quem advocatum habemus ad patris dextram assidentem ac intercedentem pro nobis. Quatenus autem Christus mediator Dei atque hominum, ipse Deus, & homo, caput ecclesiæ est, non recipit ea ecclesia adjectionem, cum neque Anglicana sola sit, sed etiam Gallicana, Hispana, neque non Romana, quippe nullo loco circumscripta, sed quocunque terrarum etiam apud Turcas, sicubi suos sibi filios obsignaverit Deus, à quo, ut est in Evangelio, *omnes trahuntur, quibus dedit potestatem suos fieri filios.* Itaque sit hoc extra controversiam, de quo vel contendere, ne dicam disceptare sit impium. Atque ut hoc removeatur, & ne qua causa calumniandi remaneat, & verbo caput additur in terris, & verbo Ecclesiæ adjicitur Anglicanæ. Cujus quidem Ecclesiæ Anglicanæ supremum in terris caput, quoniam id scripturæ, & rationes comprobant tanquam Principis & Regis appellationi inexistentem, rem eam quoque verbis apertis exprimendam duxit populus Anglicanus universus, plebs, patresque, atque etiam ii, qui ab illa jurisdictione immunes, temporis, non veritatis præscriptione habebantur. Quid ni enim consentirent veritati? Neque profecto deterrere quicquam potuit, aut debuit verbi novitas, & insolentia: postquam enim rem ipsam, quæ nomine exprimebatur, non modo veram, sed etiam veterem fuisse appareret, Judicii, non temeritatis fuit, ut insigne aliquod nomen proponeretur, quod oscitantes quorundam animos, languidaque judicia ad ipsam veritatis considerationem excitaret, ipsoq; nomine admonerentur subditi, Principẽ

totius populi principem esse, non patris, ipsumque populi corpus in ecclesiam coalescens non mancum esse, aut truncum, sed eodem principe tanquam capite constare. cujus muneris sit non humana solum, sed multo magis divina curare, cuique videlicet corporis membro commoda distributione suas functiones mandare: ut ipse oculis, auribus, & ore juxta solicitudinem, qua dono Dei præest corpori inserviendo, & sui quemq; muneris commonefaciendo officium obeat ejusmodi, quod à Christiano Principe Christiano populo præsidente, Deus sit haud dubie olim exacturus. Atque hæc quidem de nominis novitate. Nam ipsa alioqui res, & multa, & gravissima habet exempla, non ea modo quæ veteri lege testata supra recensuimus, sed pleraque etiam alia, non cum illis quidem pondere, & gravitate conferenda, quæ divina authoritate nituntur: Veruntamen quoniam ad causam pertineant, non omittenda. Itaq; quis unquam improbavit Iustiniani factum, qui leges edidit *de summa Trinitate, & de fide catholica, de Episc. de clericis, de hæreticis*, & cæteris id genus? Quas certè leges aut frustra tulit, aut curam se etiam illius, quæ purior, & sanctior esse deberet (id quod profitetur) populi partis habere interpretatus est. Veritatis revera judicium in hoc assecutus. Quoties autem legimus causas hæreseos apud Cæsares & Principes agitatas, ipsorumq; examine discussas fuisse? Si antiquas Anglorum retro principum leges excutiemus, quàm multas reperiemus ad religionem, & ecclesiam pertinentes ipsorum Regum jussu, & authoritate latas, promulgatas, ac demandatas executioni? Imo tanquam defensores inquiunt Ecclesiæ, non ut authores & capita hujusmodi statuerunt. Quis igitur interim caput fuit? quis præfuit? Cujus fuit præcipua solicitudo? Scio quid respondebunt: Nempe Romani Episcopi. post videbimus hoc. Interim certè concedatur necesse est regiam dignitatem summis in Anglia Episcopis semper præfuisse, & sub nomine *defensoris Ecclesiæ* (quo titulo Reges etiam donati sunt ab iis, qui minimum tribuerunt) ea præstitisse, & exhibuisse, si non in omnibus, certè in quampluri-mis, quæ capitis dignitatem, atque officium in Ecclesia referrent. Defenderunt namq; Principes Ecclesiam, quomodo caput tuetur corpus, atque defendit. Cumque hodie passim accidere videamus, ut rem ipsam in multis negligentes: aliqui nomen tamen ambiant. Illi Principes contra, re atque officio tales, qui capita dici meritò debuissent, à capitis vocabulo tantum abstinuerunt. Illi n. de hæresi, in qua prima, & præcipua functio est, sua authoritate, suisq; legibus inquirendũ statuerunt, quod & hodie est & perpetuò usque ad hæc tempora fuit observatum. Iam verò Episcopis ipsis, & clericis multa permiserunt, multasq; illis immunitates concesserunt, quorum certe concessio abunde magno argumento esse debet, aut frustra hactenus Principes de re aliena rogatos fuisse, quæ nihil ad eos pertineret, dedisseque quod ipsi non haberent, quod plane absurdum est, aut eorum quæ concesserunt exercendi potestatem habuisse, atq; ideo de suo jure eatenus discessisse, atque remisisse. Quæ cum ita sint, fuerunt re ipsa quidem capita semper Principes, etiam tum cum defensores duntaxat appellarentur, si id est caput esse corpori præesse universo, ac singulis ejus membris, quod in usum cederet universi mandare, remittere, nonnunquam & indulgere, sicque singula moderari, & temperare, ut Dei gloria fideiq; professio indies augeatur.

At enim dicent isti, Romanum Episc. tanquam universalis Ecclesiæ caput agnoverunt Principes, huic honores supremo capiti pares habuerunt, huic se submiserunt, hujus authoritatem agnoverunt, hunc pro patre venerantes, filios contra se ab hoc appellari gloriati sunt, ut si à factis jus æstimemus, & ad juris probationem satis fuerit facta docere, ut quicquid aliquando factum apparuerit, id etiam jure factum esse omnino fateamur: potior erit haud dubie causa Romanorum Episc. Nolim videri, à quo longissime absum, tam vanus, aut impudens, ut dissimulem quæ facta sunt, ne dum negem. & tamen cum hæc concessero, quæ negari non possunt, videtur mihi, quod quemadmodum virtus etiam tum cum maximè dejicitur, vitiisque obducitur, vim tamen suam alicunde ostendit, ut oppressam in præsentia, non plane extinctam intelligamus: Sic in mediis iis factis, quæ Principis juri, atque authoritati derogasse videantur, velut è longissimis tenebris lux quædam veritatis semper emicuit, ex qua propius, ac certius intuenti, licuit deprehendere, non fuisse hæc facta solida, integra, justisque fundamentis innixa, sed speciosa magis quam vera, & honoris fœnerati, potius quam soluti argumenta. Etenim si illa unquam opinio Principum animis penitus insedisset, Romanum Episco. Christi in terris vicarium fuisse, hoc est, omnibus esse à Deo caput constitutum, cui parerent omnia, omnia obedirent, sine quo nihil usquam sanctũ haberi debeat, ne dũ sacrũ, cujus benedictio prospera, maledictio semper adversa daret, aut si hoc ipsis adeo Romanis Epis. sic se habere persuasum fuisset. Neque ipsi Romani Episcopi quæsitis artibus & humano ambitu potius quam solido divinæ veritatis testimonio, si quod hujusmodi proferre potuissent, hactenus in defendenda authoritate usi fuissent, neque Principes illi suis quisque temporibus illam ipsam authoritatem, quam vocabulis, & appellationibus concedere videbantur rebus ipsis, & factis non clam, sed apertè sic imminuere ausi fuissent, eorum certè Principum, quorum summam in Deum religionem, illis in sanctorum numerum relatis, orbis jam post funera colit, & veneratur. Nempe si Episc. Romano curam totius orbis à Deo commissam majores credidissent, quæ tandem audacia eos impulerit, ut tam multa statuerent curæ illi, & ejus prætextu venditanti se potestati adversantia, atque contraria? & ut alia multa fecissent, illud certe quod tamen fecerunt, nunquam fuissent ausi facere, ut quem à Deo speculatorem ad videndum in eminentiore loco positum existimassent, hujus oculos ne providerent impedire, obicemque opponere voluissent. Æquum fuit credo tantam diligentiam in Dei vicario improbare, qui cura videlicet, ac solicitudine omnium Ecclesiarum affectus, ne pastores deessent populo, triplici interdum substitutione providit. In superiorem quidem, aut adversus eum nulla legislatio legitima est. Inferiores n. non præscribunt iis qui præsunt: sed neque eorum administrationi quantumvis iniquæ, & gravi, frena

jure imponunt. Itaq; majores nostri retroque Principes, qui maturo consilio in publicis consiliis, cum ad consultandum de repub. convenissent, illam in Romanis Episcopis oculorum aciem, ne provisionem suam ad nos usque intenderent, editis legibus arcendam censuerunt: nec suæ interim conditionis inscii fuisse videntur, nec illius potestatis originem, atque naturam prorsus ignorasse, quorum in ea re & judicia, & facta Episcopi Ro. adeo non improbanda existimaverunt, ut Principes ipsos, qui hoc & statuerunt, & observarunt non modo nō reprehenderint, sed acceptam etiam cladem dissimulantes, à fide atque obedientia laudarint, homines nimirum cauti, & prudentiores in generatione sua, callidos in hoc negotiatores imitantes, qui ex inutili stipulatione cum dimidium vix auferant, discedunt tamen quieti, id omne lucro quod acceperint, deputantes, cum nihil jure potuissent vendicare. Majores autem nostri cum Romanorum Episcoporum authoritatem ex fructibus deprehendissent, nec Dei vicarium judicassent, ita putaverunt, tolerandam precariam illam authoritatem quidem cum moderamine, sic enim ratio tum ferebat non abjiciendam, sensisse certe nobiscum se, editis factis apertissime significaverunt. Cæterum ut est cujusque animi magnitudo, ita vel suum vendicat, & præsente animo utitur, vel oblata utilitate contentus, cætera dissimulat animi securus. Quæ cum ita sint, nihil est quod moveant reliqua facta, quantumcunq; in specie adversantia, quibus juri divino haud potuerunt derogare, suamque potestatem temeritate minuere, aut negligentia. Appellarint sane Episcopos Romanos patres, appellarint capita, ornarint quibuscunq; præterea nominibus, veritas certe rerum erroribus gestarum non vitiatur. Fuit olim Romana Ecclesia vel sanctimoniæ specie, vel potestatis amplitudine non modo magni nominis, verum summæ etiam authoritatis, quum authoritatem dico, Tullii sensum sequor, qui *in testimoniorum pondere ingeniosis, & opulentis propter vulgi judicium, etiamsi interdum non rectum*, ut ipse ait, *tamen quia non facile mutatur, tribuit authoritatē.* Nam alioquin authoritas, quę divino jure censeretur, Ro. Episcopo nulla est apud nos quidem, quemadmodum nec cujusquam externi Episcopi. Neque hic veritati afferat præjudicium, quòd variis consiliis antehac homines in speciem fecerunt, nempe vel intervientes suæ utilitati, vel tempori cedentes, aut ignorantia occupati, vincat modo veritas divini verbi, quæ si istis Ro. Episcopis nihil concedit amplius, quam cæteris Episcopis, videl. ut commissam in sua diœcesi plebem divini verbi, & sacramentorum ministratione alant, & pascant, ne præscribatur tempore, veritati divinæ, nec judicentur Principes, aut populus ignorantia occæcati, calliditate circumventi, aut utilitate rerum capti, aut denique quovis alio respectu inducti fecisse, quod facere nullo pacto debuissent, aut potuissent. An quia consulere Episcopum Rom. in regenda ecclesia moris fuit, illo id propterea inconsulto nihil agere liceat? & quia Principes eos à suis consuli permiserunt, propria eo pacto jurisdictione se exoluerunt, quam à Deo commissam non licet abdicare.

Quæ præteritis temporibus confusa sunt, revocentur ad amussim verbo Dei, expendantur utriusque potestatis fundamenta, & quemadmodum Principis amplissimam potestatem non corrogatis, aut è blanditiis populi suffragiis quæsitam, sed à Deo collatam divini verbi testimonio supra ostendimus, etiamnum idem Deus Episcopo Romano aliquam potestatem concesserit, quæ supremæ Principum potestati debeat derogare consideremus. Qua in re non est quod in scrutandis veteris testamenti scripturis detineamur, in quibus sacerdotes summis principibus subditos fuisse, & supra nonnihil attigimus, & multis aliis locis est manifestissimum. An non Aaron Moysen pro domino agnovit, quæ est appellatio imperium agnoscentis? Nunquid eodem subjectionis vocabulo usus est Achimelech summus sacerdos, cum loqueretur ad Saul Regem Israel? Nonne Salomon in summum sacerdotem Abiathar etiam capitali sententia animadvertit? Quid quod Alexander Rex, ut est in libro Machabæorum, scripsit Ionathæ, dicens? *Nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ.* An non hæc satis indicant superiorem Principum esse, etiam summis sacerdotibus, potestatem? Omitto, quod Demetrius Simoni summum sacerdotium contulerit, ac deinde aliis. Prætereo etiam alia quamplurima. Non tam enim confirmationis vim habeat ex divina lege exemplorum multitudo quam ostentationem. Hoc namque interest divina & humana, quod illa constantia, hæc vanitati, ac proinde varietati semper sint subjecta. In illis itaque nunquam non est verum, quod exemplo semel pro vero proditum est, ut ad probandam supremam Principum potestatem, atque authoritatem unius Ezechiæ Exemplum divina historia testatum, ac nobis commendatum merito suffecisset. Relinquitur ergo ut Romanus Episcopus aut novi instrumenta tabulas proferat, aut nullas. Primum autem ut de nova lege in universum loquamur, qui potest illius auctoritati ulla in Christi verbis syllabis suffragari? cum idem Christus tam aperte sit, & vobis, & factis protestatus, nō terrenum se regnum quæsisse, aut hujusmodi regnum arrogare se unquam voluisse, sed manente ordinum statu, cœlestis conversationis formam, & intestinæ mentis justum per Dei gratiam imperium tradere, atque docere, quod non in fastu, & dominatione, sed contra in humilitate, & rerum humanarum contemptu consistere factis luculentis, dum pro nobis acerbissimum, & crudelissimum mortis genus pateretur, clarissime declaravit. Cujus profecto vices sunt si quis eas bona cum fide obire velit, non præesse, sed subesse, non principibus imperare, sed eorum potestatem, atque imperium agnoscere. idque non solum cum æqua imperent, & facile obeunda, sed iniqua etiam modo impia non sint, in convitiis, in plagis, in verberibus usque ad mortem, & mortem quidem crucis. Hæc sunt certa Christi vestigia, atque adeo hæc in Christo dominandi majestas: hæc inquam, est Christi vera potestas, & admirabilis nobis, ac summe salutaris: per quam data est nobis etiam potestas filios Dei fieri, hanc factis docuit, atque expressit, de regno Israel. Somniantes disci-

pulos semper increpavit: neque aut Cæsaris tributo, aut cujusquam potestati quicquam factis aliquando derogavit.

Atq; hæc cum ita se habeant, jam fecimus, opinor, manifestum, si Christi facta consideramus, quæ mutari non possunt, nec ullam ambiguam interpretationem recipere, reperiemus plane omnia cum his ex diametro pugnare, quæ tanquam Christi vicarius sibi vendicat Episcopus Ro. Superest igitur tantum hoc, ut ad verba ipsa confugiat Evangelistarum, de quibus quidem ipsis (utcunque interpretatione sit variatum) ut sunt tamen in contextum relata inter omnes satis constat. In iis autem quid quærit? Nimirum hoc. Num dixerit aliquando Christus via, veritas, & vita, in quo à factis nonnihil dissentiret suis? ut quam nunquam apud homines exegerit ipse authoritatem, eam nihilominus Romano Episcopo tanquam suo vicario commiserit usurpandam. Hæc est certe quæstionis summa, verbis quidem (ut proponitur blasphema, & impia, sed quæ rem profecto ipsam exprimit quæ tractatur. Nam cum in cæteris omnibus *cœpit Jesus*, ut Evangelista testatur, *facere & docere*, & quod factis præstitit, doctrina exprimere: hac una certe in re, de qua nunc agitur, si quid docuerit ejus, quod hodie Christi titulo sibi arrogat Romanus Episcopus, videlicet ex verbis Christi principibus præesse, confitendum omnino erit docuisse Christum verbis id, cujus nullum in seipso exemplum non modo edidit, sed cujus longe diversum in perpetuo vitæ cursu præmonstravit. Maneat itaque hoc in causa, Christi facta à nobis stare, quæ nulla hominum interpretatione queant torqueri. Tantum in Christi verbis quæstionem esse, quæ humana interpretatio interdum audet violare.

Quanquam etiam cum ipso Romano Episcopo hac in causa congressurus, in eo primum posset insistere. Nullam de ipso Ro. Episcopo in scripturis sacris syllabam reperiri, ut quamcunq; verborum Christi interpretationem confirmaverit, extra oleas quod dicitur versari videretur. Nam quæ tandem consequentia est? Petrum voluit Christus principibus præesse, id quod nunquam etiam voluisse videtur, ergo etiam & Episcopum Ro. An scil. quia est successor Petri? utinam esset, nihil amplius dico. quo casu præesset omnibus non dubito, si non eminentia potestatis externæ, cujusmodi haud dubie nullam habet, at certe admiratione, ac veneratione internæ virtutis, quo nomine, ipsis etiam Imperatoribus voluit Christus suos prælucere, ac primatum obtinere. Utpote quibus, tanquam legatione pro se fungentibus, claves etiam tradidit regni cœlorum, & in iis Petro, qui omnium nomine confessionem primus emiserat tam salutarem, ut Jesum agnosceret filium Dei vivi. Quam quidem confessionem ut caro & sanguis non revelaverat, ita nec carni in Petro, aut sanguini data est prærogativa, quæcunque est data, sed potiori ejus parti, qui spiritus erat, nimirum ut uberiore gratia à Deo, donatus, in virtute, ac verbi Dei potentia regendorumque affectuum potestate primatum obtineret, quod si Christi verba sic interpretaremur, ut externam aliquam in dominando potestatem, quam reliqui omnes agnoscerent mortales, atq; in iis etiam Principes, licet antea ab eodem Deo in superiori loco collocati, ut nihil aliud afferatur, qui consisteret illa Christi sententia? Non est discipulus major Domino suo, si præsertim discipulus exemplo Christi imperium non pateretur, sed supremam illam potestatem exequeretur ipse, quam Dominus nunquam voluit sibi arrogare. In Scripturis de primatu Petri nulla facta est mentio, & Eusebius in Ecclesiastica historia refert: Clementem *in sexto dispositionum libro* asseruisse, Petrum, Ioannem, & Iacobum post assumptionem Salvatoris, quamvis ab ipso fuerint omnibus pene prælati, non sibi tamen eos primatus gloriam vindicasse, sed Iacobum, qui Iustus appellabatur, Apostolorum Episcopum esse statutum. Veruntamen propter authoritatem eorum, qui à verbo *Primatus* non abhorruerunt, verbum ipsum non perinde refugio, sed ad illam ejus verbi interpretationem confugio, quæ cum genuino Evangelii sensu, in Christi factis depicto, queat convenire. Fuerit igitur Petrus primus, habuerit etiam primatum à Christo, quid tum postea? an simul cum primatu regnum, aut dominium collatum est, aut præeminentia? An quia jussus sit fratres confirmare in fide, datum est idcirco in fratres exercere imperium? Nullum hujus generis vocabulum novit Christi humilitas, nedum rerum. licet enim Christus Deus erat æqualis patri, apud quem erat in principio, & in omnibus quæ ab eo creata, dicta, aut facta sunt, una cum spiritu sancto cooperator, individuus (una videl. trium personarum in divinitate essentia) semper fuerit, licet inquam secundum hanc majestatem, omnem potestatem habuerit semper, quâ subjiceret sibi omnia: vixit, vivit, vivetque; regnavit, regnat, atq; regnabit per secula Deus omni tempore: pro immensa tamen sua in humanum genus misericordia, *seipsum exinanivit, formam servi accipiens, habitu inventus ut homo, atque adeo inter homines*, secundum prophetam, *opprobrium*, ut faceret planum, atq; apertum, ea quæ summo apud homines in precio haberentur, imperia, dominia, & præeminentias tanquam impedimenta quædam ad æternam felicitatem assequendam, abjicienda potius, & contemnenda esse, quam cum studio quærenda, ambiendaque, imò nec amplectenda quidem. si se ipsa offerant, nisi ea cautione adhibita, ut tanquam materiam, in qua exercendæ pietatis causa versemur, unusquisque in vocatione sua à Deo oblatam accipiamus. quæ, quo major ac numerosior fuerit, eo certe difficilior sit expeditio, quam nemo eorum sibi exoptat, & quærit, qui ad patriam bona fide contendunt æternam. Tantum abest, ut de primatu aliquo externæ administrationis sensisse Christum intelligamus, qui milites suos, quos velut in acie adversus mundi, carnis, & Sathanæ fraudes, prælia, & perpetua bella instruxit, eos demum primos, & in ipsa fronte quasi antesignanos collocavit: quos quasi ad frangendos majores impetus hostium fide robustiores noverat, nulla alia cura externarum rerum occupatos, atq; impeditos, quique cæteros infirmiores, ut nomina huic militiæ darent, constantiæ exemplo animarent, allicerent, & provocarent, qua in militia, quòd CHRISTUS suorum faciens delectum, primam stationem

Petro

Petro in fratres contulerit, nihil mirum cum ita eum ipse armaverat, ut etiam si aliquando hosti pro tempore cessurum, rediturum tamen eum ad pugnam, nec prorsus succubiturum, sed acriter fortiterque, pro veritate asserenda dimicaturum præcognoverat. Primus ergo Petrus fuit? id nemo negat. primus enim confessus est Christum verum filium Dei vivi. Petrus etiam in eadem veritate defendenda nemini unquam fuit animi constantia, atque firmitate secundus, primus post Christum docuit Judæos, In conventu etiam Apostolorum cum necesse esset unum loqui omnium nomine, aliquando cum ita res ferebat, primas obtinuit in dicendo partes. Non igitur refragabor argumento, quod vocant à conjugatis quo minus divus Petrus tot modis, atque rationibus primus, etiam primatum inter Apostolos habuisse censeatur. Quemadmodum enim sapienti quatenus est sapiens adest sapientia, sic etiam primatus adest primo. quid ergo? qui primus medicorum omnium habetur, an non habet etiam primatum inter medicos? quid ni enim habeat? In pictoribus rursum, si quis hac tempestate Appellem æquaret, aut Parrasium, & primus ideo pictor appellaretur, an non eum primatum inter pictores obtinere diceremus? planissimè. In Academiis autem si omniũ consensus in hoc conveniret, Lutetiam Parisiorum tanquam doctissimis viris refertissimam, ac frequentissimam, primam appellare orbis Academiam, an nõ etiam eidẽ, inter alias academias primæ, primatus appellatio cõpetere posset? certe. Sed propius adhuc accedamus. Si quis cũ unũ universę familię regẽdę præposuisset, in qua magnũ numerũ juvenũ cũ haberet, quos bonis artibus imbui, atq; instrui cuperet, multosq; præceptores asciscendos curaret, ac in his unũ præter cæteros egregie doctũ virũ, quem tanquam inter in alios eminentẽ, præceptorum omniũ quos asciverat primũ vocaret, cuiq; quos habet charissimos erudiendos cõmitteret: an nõ hic, præceptor primus cum sit, primatũ obtinet? maxime. Neq; sane primus quavis in re non habere potest primatũ: sunt enim primus, & primatus conjugata non solum vocabulo, verũ etiam re. Cæterũ illud quæri potest: is, de quo diximus, Primus præceptor in hac familia si quid ibi inciderit de moribus, aut ordine controversum: utrius prior potestas haberetur, ejus ne cui familia cõmissa sit, an ejus qui ad erudiendam juventutem asciscitur, qui primus, ut diximus, appellatus est, atque ideo habet primatum? Quis dubitat, quin illius cui commissa sit familia? quid ita? nempe manifestissima est ratio, videl. quia ordo nonnunquam relatione mutatur, & quod in una relatione primum & supremum est in alia vel diversa inferiorem interdum locum, etiam sæpenumero ultimum tenet. Itaque Deus filius æqualis patri secundum divinitatem, minor est patre secundum humanitatem. Item Deus filius quatenus quidem Deus, in principio est, atque principium ipsum, quatenus vero Dei filius, secunda numero persona est, licet sine omni consideratione temporis Deo patri semper coævus. Sed è rebus inferioribus ut petamus exempla: An non domi videmus eundem hominem diversis muneribus functum, Arithmeticarum figurarum instar, nunc primum, deinde secundum, tandem tertium occupare locum, interdum etiam inferiorem prout causæ, in qua versatur, & loci, ubi convenitur, ratio postulat? Nunquid videre est eum, qui in judicum consessu primus est, & eo nomine etiam primus judex appellatur, cum extraordinariis judiciis adesse rogatur, quod non raro fit, in tertio aut quarto loco post alios collocari? Quin in divinis quæso functionibus, quantum, ut ita dicam, primatum obtinet Sacellanus in Dominum, dum interest divinis; quem tamen cum loco, & veste mox deponit. Neque id sane mirum. In hoc enim ita se res habet, ut qui primi, ac primatus nomen cupit retinere, ab eo non discedat oportet, cui illa fuerat appellatio apposita, atque affixa. Itaque ut ad exempla redeamus. Medicus quidem habeatur in medicina primus, hoc est, scientia cedat nemini, sicque quoniam etiam id res ipsa postulat, retineat primatum, cæterum tantisper dum versatur in re medica: In administratione autem reipub. quoniam alia est functio, sua sit classe etiam secunda contentus, nec aliis contendat imperitare, quia primus sit medicus: sed nec cæteris quidem medicis imperandi sibi arroget authoritatem, quippe quæ in primatu collata nulla est, non quia non potuit conferre etiam hoc, qui eum sic prætulit, sed quia non collibuit conferre, quia sic ratio non ferebat: vel quod gravissimum est diceret, quia id non fecit, utpote qui eum non absolute primum, sed primum medicum appellavit. Sic etiam pictor egregius pictorum primus, & in eo contendat retinere primatum, ne si alius superarit arte, superet etiam nominis dignitate. Academia Parrisiensis non tam de honore glorietur vocabuli, quam studeat præstare quod est appellatione tributum. Denique hic præceptor, qui ad liberos erudiendos ascitus est, quia non hominis personam, sed latentem sub persona virtutem honore primatus donandam censuit paterfamiliàs, meminerit etiam atq; etiam se non tam honorari hoc nomine, quam onerari, studeatq; potius secundum nominis rationem in exhibendo docendi munere, se primum præstare, quam vano appellationis titulo abuti, & tanquam absolute primus esset, neglecto officio, & eo pacto amisso primatu, de nomine tamen atq; vocabulo cum his qui verum obtinent primatum, atq; absolutum, tanquam regendæ familiæ præpositis contendere, & digladiari, sacraq; & prophana miscere, ut quo jure, quaq; injuria vincat, ac pro libidine obtineat, nihil præterea de functione, atq; officio habens pensi: sed totus in hoc. Id quod multo jam tempore plane fecisse videntur Episcopi Ro. qui ea, quæ primatui Petri adjecta fuerunt, nihil curantes, atq; primatus nomen certis quibusdam functionibus añexum ipsi absolventes, quippe qui absolvunt omnia, nudũ orbi vocabulũ proposuerunt, ut primi haberentur, atq; ipsis primis priores: nihil interim cogitãtes, quam sint in cæteris, infimis quibusq; inferiores. Nõ cõfero hic, in quo mihi latissimus pateret cãpus, hominum vitia cũ causæ cõditione, nõ semper boni præsunt scio, nec authoritati tamẽ quicquam derogat hominis malitia, etiam illud scio, *omnes peccavimus, & egemus gratia Dei.* Quod autem causæ annexum est, sileri non potest, ne quis mihi objiciat illud Pauli, quod *in quo aliis prædico, ipse reprobus reperiar.* Quam enim non satisfaciam mihi in meo munere, conscius mihi ipse sum. Fidelis autem

dispensator quis invenietur? secundum Paul. qui in eodem loco subdit, *Nolite ante tempus judicare*. Itaq; nec ego hac in re latius, ampliusve versabor, quam postulat causa, Nempe ut eum qui se primum vocat immerito, quam modestissime cũ veritate refellam, eiq; si nihil aliud, illud saltem optem, ut iisdem titulis primus sit, quibus primus esse debet is, qui primus merito appelletur, quibusque fuit ille, unde sibi tanquam successione primatum vendicat. Quamobrem præcedat modo alios Christum confitendo, & primus eatenus inter omnes, etiam jure divino, merito censeatur, id quod si Bonifacius sensisset, non fuisset ei opus idipsum suffragiis à Phoca Imperatore, tanquam mendicando impetrare, quod sibi ipse Dei opitulante gratia, per se conquirere potuisset.

Præterea primus ante alios doceat, & prædicet Christum Episcopus Ro. & tantisper ante alios obtineat ejus functionis primatum. Quam vero illud ridiculum, ut multis in stadio currentibus, unus quispiam à spectatoribus magno cum ambitu cupiat impetrare, ut ipse ad currendum quidem inter cæteros designatus, cum jam aut culpa sua claudus, aut aliter ad cursum ineptus factus sit, alios tamen omnes etiam tũ cursu antevertisse, ac primus omniũ metam attigisse dicatur, quum præterquam quod vestitu ad cursum apposito prodierit, sederit interim inter spectatores ociosus, nullam aliam precum suarum rationem afferens, quam quod ab iis (si diis placet) ortus & prognatus sit, qui olim optimi cursores, atque ideo primi sunt appellati. Egregia sane ratio, & eo sane digna, qui vanis, ac falsis appellationibus gaudeat, & adulationem plusquam Gnatonicam æquo animo ferat. Quemadmodum autem huic sanus amicus, si quis adesset, nõ modo mentem optaret meliorem, verum ab illa etiam inepta petitione, recta si posset admonitione averteret, indicans nimirum, quam sit stultitiæ plenũ, velle verbis dici, & appellari, quod revera non sis. Ita quoque ego sane cuperem Romanis Episcopis, quos simili quodam affectu (volo rem verbis temperare) laborasse constat, atque adeo in præsentia ab inveterato (ut audio) non desistere, consultum ab aliquibus fore, ut ne contenderent primos dici, quoad consisterent in postremis: Sed si nominis appellatio delectaret, viderent potius quibus rebus parta, quibusq; rebus proprie fuerit attributa. Ut enim in civitate bene constituta qui primi sunt in divitiis, non sunt ideo authoritate primi: sic nec in Ecclesia Christi aliis præsunt ii, qui fastu, pompa, divitiis antecedunt. Ideoq; si in munere, atq; officio prædicandi verbi Dei, si in illustrandi nominis Christi cura, & solicitudine, si in prompta ad veritatem tuendam, & fidem Christi ab hæresibus vindicandam animi magnitudine magno olim cum consensu orbis, Romanæ Ecclesiæ primatus stetit, id quod illis temporibus maxime patuit, cum Romani jam Episcopi, & ferè soli, in ipso nascentis Ecclesiæ primordio furori tyrannorum in Christianos, sævienti, cum sanguinis profusione mederi curarint: Neminem puto hodie Christianorum Principum, qui Ro. Episcopos, si viderent de illo primatu contendere bona fide, nimirum ut alios omnes quotquot habet Ecclesia Christiana quaqua versum dispersa, Episcopos pietate, fide, religione, pia quadam æmulatione vincere, & tam longo anteire intervallo certarent, ut in cursu hoc primi merito dicerentur. Hæc inquam Principes, si viderent, haud gravatim facerent, ut quod oculis cernerent, veris nominibus donarent: & quem primum animadverterent, in eo certamine etiam primum appellarent, ac in primatu honore virtuti debito, venerarentur.

Qua quidem opinione inducti videntur majores, quæ etiam opinio ad nostra tempora duravit, ut operam sibi conducerent Ro. Episcoporum, qui se *servos servorum Dei*, non tam nomine, ut nunc, quam reipsa tum profiterentur. Cæterum *servi* appellatio ministerii rationem notat. Neq; n. servus operas suas locandas imperat, sed tanquam in medio promptas sistit, ut alliciant conductorem. Qua in re aliqui tamen diligentiæ, ac fidei commendatione sic operas ostentant suas, atq; desiderabiles reddunt, ut multos efficiant cõpetitores, atq; eos ita afficiant, ut quum domi negotium & melius, & expeditius absolvi potuisset, illis tamen inconsultis nihil aut præclari, aut recti geri posse existimetur. Id quod in variis opificum generibus, atq; minimis quibusq; rebus cum indies accidere videamus, non est mirum, si in religione, in qua ad absolutissimum quodq; exemplar, omnia componi omnes optant, in quo tamen nonnulli suis ingeniis partim diffidunt, partim in eo corruptis utuntur, quod peregrina domesticis anteponant, non debent inquam cuiquam mirum videri, si splendor nominis Ro. Ecclesiæ, claris tum virtutibus illustris, etiam omnes fermè orbis partes in sui admirationem excitans, attrahensque virtutis amore, quod est vinculum firmissimum, sibi adglutinaverit omnes, effeceritque, ut eam ecclesiam, quam omnes tot virtutibus tum temporis conspicuam cernerent, inter alias tanquam primam, ac præcipuam venerarentur.

Pii quoq; homines iis etiam nominibus ornarint, quæ hodie tanquam divinis oraculis prodita orbi jactant Ro. Episcopi, ut primatum defendant non virtutis, sed potestatis atque hujus quidem terrenæ, externæ, atque carneæ, qualem nec exercuit Christus aliquando, nec unquam exercendam commisit, quatenus ex sacris quidem literis licet colligere. E quibus tamen cũ aliqua decerpserint aliqui, quibus id confirmarent à Christo esse mandatum, atq; constitutum, in quod sua sponte populus, ac Principes, virtutis vi, tanquam à magnete attracti cõcessissent, nempe ut ecclesiã illam Ro. & in ea præsidentẽ Episcopũ, non modo colerent ac venerarentur, sed iis etiam appellationibus exornarent, quæ pietas fingere, atq; exprimere solet (qua in re pius nonnunquam est error bonorum hominum) tamen editis in hoc multis multorum libris, mutuaq; conflictatione impetentium, ac defendentium, cum sit plusquam manifestũ illa scripturæ loca, ad eam authoritatẽ defendendam, à vero, ac genuino sensu detorta esse, non putavi operæ preciũ actam rem agere, & illa repetendo, quasi scrinia aliena cõpilasse videri. Cum interim ego etiam ne omnia omnium scripta videar rejecisse, de primatu non ita multum contendo, modo ne ultra id proferant, quam cui videtur ab initio fuisse appositum.

Id autem pernego, fuisse Episcopum Ro. in absoluta aliqua externa potestate primum à Deo cõ-

stitutum: de hoc est, quæstio, in hoc causa consistit. Qua in re planum fecimus (opinor) facta Christi à nobis stare, nec primatus vocabulum à patribus usurpatum obstare, eam autem appellationem commoda interpretatione adhibita potestati, quam nunc sibi vendicat Episcopus Ro. nihil suffragari. Nihil præterea, causæ Episcopi Romani patrocinari prærogativas, quas Deus sua in Petro dona coronans eidem contulit: quæ videl. non carni, & sanguini, sed ad insignis illius fidei professionis testimonium sunt collatæ. Cujusmodi adhuc Deus, qui etiamnum inexhaustam habet bonitatem, istis ipsis Ro. Episcopis sit daturus, si fidem Petri fuerint imitati. Quod si adhuc pergant Romani Episcopi male constructæ, atque ideo jamdiu nutantis potestantis ruinas fulcris & pedamentis, ab humano ingenio fabrefactis, in suo fastigio sustinere, potius quam ne casum patiantur graviorem ad eum usq; modum demittere, quem veritas tueri ac defendere posset, nolo gravius quicquam ominari. Tantum animadvertant, vincere tandem in omnibus veritatem. Jam tenebris successisse Evangelii lucem. lucem autem arguere quæ non sunt probanda. Vident omnes quid sibi velint ea Evangelii verba, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Cernuntur mysteria, & trinæ interrogationis Domini ad Petrum, & trinæ ejusdem negationis, ac solutionis didragmatis pro eodem. Intelligitur hodie, quid sit Apostolorum esse primum: quid deniq; oves pascere concreditas à Deo, hæc passim obvia in ore sunt omnibus: Clamant etiam aliqui fucum, & imposturam. Alii vero aliis, ut fert natura, atque ingenium, parcius loquuntur, atq; moderatius. Sunt etiam, qui, quoniam se animi tam diu falsos fuisse animadvertunt, præ pudore quo ad licet tacent. omnes plane constantissimo consensu in hoc convenerunt, docti pariter, atq; indocti tum viri, tum fœminæ, nihil ei cum Roma esse negotii, quem Anglia genuit, & educavit, omnes summo consensu veritatem amplexantes, atque exosculantes Principem, supremum in terris Ecclesiæ caput agnoscunt, colunt, & venerantur. Jubent valere Episcopum Ro. cujus operam utcunque receptam aliquando, ita hoc tempore inutilem atq; incommodam non magis religioni habent, ut in quo nulla sit religio, quam à se illum sacellanum invitum dimittere, qui ad divina peragenda conductus, aut rogatus, non seipsum officio, fide ac diligentia probaverit iis, à quibus operæ præstitæ mercedem deberet expectare. Maluit enim re ipsa servum in ministerio fidelem, in cujus nomine certa rerum nota, qui vocabulorum est usus, deprehendatur, quam servi loco factis quidem venditantem, sese dominorum Dominum, qui interim sese appellet servorum servum. Cui tamen pro Christiana charitate bene precantur, & optant omnes, inter quos etiam ego vel maxime: nimirum ut nunc qui Paulus est, ita cæteros antecessores superet divi Pauli dotibus, Ut quemadmodum hic una ad Ro. epistola universa nostræ religionis mysteria complexus est: sic ille è Romanis ea nunc scribat iis, qui ei auscultant, quæ veram CHRISTI gloriam sapiant, & ad fidem illustrandam pertineant, verius quàm quæ superioribus his annis ab archivis illis, & scriniis in orbem emanarunt. Breviter vivat, & valeat in Domino felix.

Ego vero redeo ad institutum: Nempe ut omnes cohorter ad obedientiam, quæ in Dei præceptis ac propter Deum sola nos efficit felices, ac beatos. Præcepta autem Dei lucida, quæ oculos illuminant, ne in tenebris offendamus, sunt justa, sunt honesta, sunt denique tum animæ tum corporis perpetuæ vitæ non utilia modo, sed necessaria, eademque nec gravia observatu aut difficilia. habent quidem jugi rationem quòd detineant, & contineant in labore, sed cum suavitate. onus autem sunt, sed leve, Nempe illud præstat Dei gratia, quæ per JESUM CHRISTUM facta est, ut quæ carni sint impossibilia, per spiritum præstentur cum alacritate. diffusa namque charitate in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, ac renovati spiritu mentis nostræ, jamque spirituales effecti cum simus, dicere licebit cum divo Paulo, *Omnia possumus in eo qui nos confortat Christus.* Non est igitur quod rei gravitate deterreamur, quæ Christi beneficio, morte ejus preciosissima, & gloriosissima interveniente, facillima effecta sit iis, qui carnis imbecillitatem agnoscentes, divinæ se totos fidei, cum certa in Deum fiducia obediendo committunt. Ergo accingamur obedire Deo in præceptis ejus, quæ ut difficilia non sunt, ita nec numerosa. *Qui diligit proximum,* ait Paulus, *legem implevit:* quid dici brevius potest, aut majore cum compendio? Quoniam autem *dilectionis* verbum interpretationem habet, eam sequamur ante omnia oportet, quæ in scripturis ab eo prodita est, qui legem edidit, & promulgavit. Ordinem deniq; servemus à Deo præscriptum, nec ab eodem constituta, atque divisa commode corporis Ecclesiæ membra, ut unus in Ecclesia doceat, alius præsit id quod Principibus est attributum, nostra interpretatione confundere conemur, atque pervertere. Quinimo relictis, atque neglectis, quæ hominum sive prudentia, sive calliditas adinvenerit, ipsam sequamur veritatem. Huic pareamus, huic obediamus, quæ sola constituit veram obedientiam.

Atq; hic quidem claudere sermonem potuissem, ni me ineptæ quorundam voces, tanquam pone prehensum resupinassent, meque de meipso rationem reddere coegissent, quo tandem fretus de obedientia quacunque nedum vera, verbum edere ausus sim, qui interim obedientiam docere professus, meam detego inobedientiam, & in ejus potestatem, atque authoritatem impetum facio, cui defendendo patronus olim ascitus sum, atq; adeo jurejurando adactus, ut eam pro virili tuerer, & propugnarem? ubi inquiunt, jurisjurandi religio? ubi fides? quid credas his temporibus? aut cui credas? Etenim Episcopus quidam Romani Episcopi suffragio in Episcoporum ordinem cooptatus, & ejus mandato consecratus, atque inter sacra ipsa Ecclesiæ Ro. jura defendere juratus, quæ omnia volens, ultro & sponte subivit, atq; pollicitus est præstare. En, inquiunt, idem ipse deterrimo prævaricationis exemplo fidei datæ, atq; juramenti oblitus, aut si nō oblitus, certe quod deterius est, jurejurādo ac fide spretis atq; contēptis, Romanæ ecclesiæ apertū se hostē profitetur, ac quo tela in illā venenata securius jaciat, tanquā ab obedientia hastam mutuatus, quasi tectis lateribus delitescere se credit, cū interim o-

omnibus pateat apertus, & nudus, pari cum stultitia atque improbitate. Hæc qui dicturi sunt, iis me ut satisfacere possim, nonnihil vereor, atque pertimesco. Afferant enim fortasse ad causam nescio quid, animo præjudicatum, quo repletus jam animus, id quod à me dicetur, non aliter respuet, quam vas quodcunque aqua jam plenum, superfusum liquorem non admittit. Qui vero hæc audient, ac vacuo deinde, liberoque animo, aut saltem non summo tenus pleno, nostra vicissim cum æquitate legere voluerint: his nihil dubito ostensurum me, atque adeo persuasurum verba hæc quantumvis specie gravia, quippe perjurii, & infamiæ accusationem continentia, convicii duntaxat crimine alligare eos qui proferunt: me vero, in quem dicuntur, non magis movere debere, quam è dolio reddita tonitrua, quod habet proverbium. Neque enim in dictis juratis, aut promissis spectari potius debet forma, quam materia. Quinimo dicas, jures, aut promittas sanctissime id, quod facere, & exequi non debes, non vincent pacta rerum naturam: nec in his forma mutabit materiæ conditionem, sed persancte juratum, si malum sit, aut non rectum, sanctius omittitur, quam juramenti prætextu, quasi vinculum sit iniquitatis, efficiatur, atque præstetur. nisi fortasse persuasum habeamus in malis, atque perversis laudandam esse constantiam, vitioque potius dari deberi de media via recurrere, quam semper currere male. Ad quam rem clarius demonstrandam illud mihi exemplum visum est accommodatissimum. Maritus quidam cum justissimis argumentis credidisset primam uxorem nusquam inter vivos extare superstitem, authore ecclesia, quasi à conjugio liber, mulierem quandam virginem creditam, specie quidem egregiam, cum consensu parentum superinduxit uxorem, ex qua post aliquot annorum cohabitationem liberos cum sustulisset, en rediit tanquam postliminio prior uxor inexpectata. hæc repetit virum secundis nuptiis male colligatum. Vir autem ipse re penè incredibili percitus, atque perculsus, primum negare eam ad se pertinere, dein signa quærere, postremo quoniam se ab illa, quam posterius duxisset, ægre admodum avelli pateretur, quoad poterat dilationibus procrastinare, tandem vero ad judicium provocare, in judicio autem, quod secundæ uxoris causam tueretur, nihil omittere. At victus tandem veritati cedit, ac priori uxori ex ecclesiæ judicio se adjungit. hic nunc si ea mulier, quæ secundo loco ducta merito expellitur, aut ea per tristitiam, & mœrorem tacente, parentes ejus, aut amici exclamarent: O mores, ô tempora, atque in hunc hominem similem quandam orationem haberent, atque in me dicere videntur isti. Quid tu pessime, fœdifrage, nequam, an hanc nunc deseris, atque destituis, cui tu olim tam sancte inter ipsa sacra, cum Deus testis adesset, dedisti fidem? An exciderunt memoria verba illa, quæ in corona hominum celeberrima, ministro Dei recitante, in ipso templo protulisti, muliere quam nunc turpiter abjecisti, tum præsente & stipulante, atque invicem etiam promittente? An non orasti nos olim de hac, & illius nuptias multis precibus ambivisti, atque editis pactis jurasti seorsum nobis, hanc te tanquam matremfamiliâs semper habiturum, neque te vivo deserturum? an etiam non pudet, quum hæc te patrem fecerit talium liberorum, illam nunc turpiter tanquam meretricem abjicere? atque adeo illam cum deseras, ejus qui te ab hac evicit partes tueri? ubi jurisjurandi religio? ubi fides? Quid credas his temporibus, aut cui credas? Maritus deserit uxorem. Quæ quidem orationis ipsius forma, ut mulieris dolori concedi posset, tum propter gravem præsentis calamitatis sensum, tum etiam propter sexus infirmitatem, ita certe ab aliis prolata, qui quidem graviter videri vellent dicere, extremæ stultitiæ ederet argumentum, quamque in concione riderent omnes, in ipsis judiciis ferret nemo. Mulieri autem ipsi post aliquod temporis intervallum siquis responderet. Non recte accusas mulier eum, quo nunc jure cares marito, & defensore. Quid enim in eo nunc improbas? Nempe quamdiu aberat prior uxor, te amavit, te coluit, te habuit pro uxore, atque adeo primæ redeunti, quam non superesse putavit, illi non temere credidit, non protinus assensus est: nihil amplius tua causa facere potuit, quam fecit. Si à te eum meretricis amor abalienasset, fuisset aliqua tua querela. Nunc autem quid exprobras fidei violationem ei, qui ut eam servaret, à te discessit, & mulieri adhæsit, quam jure antea desponsaverat? quid adhuc conquereris? cederet opinor mulier: certe non haberet quod conquereretur. Quæ quidem si non virgo, ut credebatur, fuisset, sed corrupta, quæque priorem hujus viri uxorem ideo curaverat ipsa in extremas aliquas insulas ablegandam, ut fidem interim hujus sibi obstringeret, & quo minus alteri in matrimonio serviatur efficeret: utrius tandem culpa major censeatur? hujus viri qui bona fide contraxit, nulla: callidæ certe mulieris maxima, ut quæ alieno matrimonio delectaretur. Atque hæc si quis consideret, an non tanquam in speculo cernet in me hujus mariti veram imaginem, qui scilicet quum eam obedientiæ veritatem nusquam extare crederem, aut saltem requisitam non invenissem, secundis me fœderibus ei copulavi bona fide, cum qua mihi cohabitationem interdictam non putavi, redeunti veritati, quæ prima est uxor omnium hominum, utpote in baptismo desponsata, & quæ primam fidem ab omnibus exiget, ei acquievi, ei adhæsi: à secunda copula, tanquam nulla, ecclesiæ meæ judicio recessi. Et æquum cuiquam videbitur, quia veritati pareo, appellari mendacem? quia inobediendo Principi, Deo inservio, sacrorum contemptorem dici? aut jurisjurandi violatorem? Et quod ridicule objicitur marito post divortium, qui fidem non præstitit, quam dare non debuit: id mihi in hac causa graviter, & serio obiicietur, qui gravissimo quidem veritatis iudicio ab illa Romana ecclesia, quam mihi retinere non licuit divulsus, sponsam veritatem tandem postliminio redeuntem cogor agnoscere, atque illi firmiter adhærere? Si docere posset non esse hanc veritatem, quam pro uxore, fidem primam repetente, amplexus sum, quod nunquam faciet, me quibus volet, vocet nominibus. Sin hoc omisso de iuramento aget, verendum est, ne odisse incipiant omnes eam calliditatem, quæ iuramentis contra veritatem innitatur. Itaque removeatur à causa iuramentum,

quod

quod veritati subservire, non autem præjudicare possit, aut debeat. Qui jurat illicita, haud rectè facit: qui verò illicita juraverit, & ea exequi perseverat, altius, atque altius sese immergit, unde nisi retrogradus queat nunquam evadere. Quamobrem nimis absurdum foret, ut, in quo quis resipiscere laboret, in eo crimen contrahere, & sese dehonestari, ac deturpari videatur. Secundum quam rationem fit, ut ne in civilibus quidem legibus ulla sit turpium obligatio, videlicet ne in criminibus perseverantiam potius, quam resipiscentiam probasse videantur. In Ecclesiasticis verò sanctionibus, nullo eum teneri nexu, qui illicita juraverit, diffinitum est, cum juramentum non sit vinculum iniquitatis. Superest tantum hoc, ut ab illa impetitione depulsi, qua perjurii notarent, temeritatis mihi notam inurere contendant, qui juravi ea, quæ præstare non licuit. At licuisse putavi, non solus, sed cum judicio multorum. Nam veritatis vox, jam diu tum sepulta, haud impedire videbatur. Nunc autem cum domum redierit ipsa, & tam multis se judiciis mihi eam ipsam esse confirmaverit, quidni amplectar veram sponsam, quæ fidem meam habet sibi obnoxiam, ipsam nimirum veritatem, in cuius obsequio nulla est culpa, nedum crimen? Tantum abest, ut aliorum convitia pertimescam, dum huic uni mea probem officia, & secundum eam Principi supremo ecclesiæ Anglicanæ in terris capiti obediendo, alias simul obedientiæ veræ partes obire contendam, quæ sunt hominis propriè Christiani, ut emensis in obedientia, & veritate hujus vitæ spaciis, potiri valeam æterna vita; cuius author est, & dator Jesus Christus, qui ut omnes ad patrem traheret, patri per omnia factus obediens, mortem pro nobis obiit salutiferam. nec facto minus, quam verbo eam docuit obedientiam, quæ veritatis plena cum sit, ad ipsam omnes quotquot in fide adhæserint tandem evehet veritatem, qui est Deus benedictus in secula. Amen.

JOANNIS BEKINSAV ANGLI

DE SVPREMO ET ABSOLVTO REGIS Imperio

Liber unus.

HENRICO OCTAVO ANGLIÆ, FRANCIÆ, ET Hiberniæ Regi invictissimo, fidei defensori, & immediate post Christum Ecclesiæ Angliæ & Hiberniæ supremo capiti, JOANNES BEKINSAV fœlicitatem optat perpetuam.

QUi rem aliquam litteris suis illustrare, & eius veritatem, fucatis aliorum rationibus alioqui obscuratam, velut è tenebris in lucem eruere, ac orbi iam libere contemplandam proponere student: summa ope niti debent, rem ipsam, quàm possint integerrimè & apertissimè narrare, perspicuis & solidis rationibus eam cõfirmare, nihil denique quod vel caussam elevet, vel caliginem, quamvis tenuissimam offundat, interserere. Id quod longe secus à multis nostri ævi, præsertim qui nostræ religionis controversas decidere, ac definire quæstiones aggrediuntur, factitatum videmus. Alii n. dum ipsam rei veritatem à fallacibus ψευδοδόξων argumentis tanquam plagiariis detentam, in nativam vindicare & asserere libertatem videri nolunt, sive licentiosæ cuiusdam libertatis gratia quam ipsi sibi blandientes effinxere, sive crassa quadam inscitia, eam rursum ipsi falsis & vanis opinionibus miscent, deformant atque fœdant. Alii bene alioqui in rectam religionis doctrinam affecti, quum eam fartam tectam pro virili reddere omnibus votis expetant, ita dum id agunt, parum sibi temperant, ut multum fecisse se putent, si contra sentientem genuino dente rodant, lancinent, convitiis plusquam scurrilibus, ac calumniis sectentur & incessant: obliti, quam in omnibus hominibus, in theologo maximè, turpis sit morbus petulantia. Quo fit, ut suis affectibus velut œstro perciti, etiam bene sentientes, in explicando, quod cupiunt, maximè nonnunquam sui obliviscantur. In id genus scribendi quum inciderit lector aliquis pius, dici non potest, quàm statim impingit, ac offenditur. Nam illico quicquid ibi legerit, animi magis malitia atque odio, quàm veri enucleandi caussa scriptum fuisse sibi persuaserit. non immemor profectò nostræ religionis scopum, & fundamentum esse dilectionem. His modis veritatem specie recti lædi, labefactari, frangi, & jacere, non item provehi videre est. Quod quidem in cæteris rebus ubi factum fuerit, id licet, non sine jactura aliqua fieri poterit. omnes enim veritatem scire avemus, labi vero & decipi turpe ducimus, non plus tamen est incommodi, quàm quanti quodque eorum, in quibus nos falsos esse contigit æstimamus. Verum enimvero religionis dogmata, & tramites si ignorentur: & totam rectè vivendi rationem nesciri, quaque ad Deum omnis fœlicitatis parentem eatur, ignorari est necesse. Quam ignorantiam tam ingens malum consequitur, ut redempti quum semel simus ipsius Dei sanguine, nesciamus tamen, qua ad perfectam beatitatem fruendam progredi debeamus. Christi autem nostri agonothetæ doctrinæ sinceram veritatem si cognoverimus, & quid ipse jubeat, quidque vetet sci-

verimus, inventa bene beateque vivendi ratio est, cõfirmatioque omnium officiorum. Hoc ut tandem assequamur, dominum, quotquot in eius corpus inserimur; oremus. hoc dies atque noctes assiduis precibus ab eo, cuius solius tantum donum impartiri suis est, contendamus & sine intermissione flagitemus. Nam ut nunc se habent res, quum una fides, una lex, unus Christus, una certa & indubitata doctrina omnibus Christianis esse debeat: quot controversiis, opinionibus, & sectis nostram religionem usquequaque laceram proh dolor conspicimus: adeoque quot capita (ut dici solet) tot ferè esse sensus? Nihil integrum, aut confirmatum, nihil pro decore cõstare, aut universim probatum videmus. Omnes omnia sibi licere putant. in religione nulli arrogantius versantur, quàm qui omnium litterarum penè rudes, sibi tamen adeò placent, & applaudent, ut quicquid vel somniaverint, ita se habere, ubi ratione sustinere nequeant, jurgiis, & contumeliis defendere & tutari nitantur. Hoc immensum malorum pelagus tanto turbinum impetu agitatum, & montium instar hinc inde erectum sedare, tranquillare, & constituere omnipotentis Dei est. Cuius in hoc regno quum supremus, & absolutus minister tua sit regia majestas Rex omnium Christianissime, in quem omnes boni oculos conversos, habent, non dubitamus, quin pro oleo illo, quo unxit te *Deus* præ participibus tuis, tam ingentibus malis tandem finem auspice Christo sis impositurus. Non n. frustra conjunctam in te voluit Christus tam eximiam pietatem cum lucidissima veri perspicientia. quibus accessere non vulgaris tua eruditio, atque in rebus statuendis prudentia plusquam humana. Cui proxime & secundum se in tua ditione ecclesiam suam nutriendam, regendam, in religione componendam, atque à flagitiis & sceleribus, in quibus sectæ primum obtinent locum, gladio in hoc tuæ majestati commisso coercendam credere dignatus est. Quem gladium quum sine modo quosdam in suis regnis exercere principes accipimus, eam in tua maiestate lenitatem cõspicimus, necessariæ adjunctam severitati, ut errores extirpatũ iri cupias, errantes vero ad se redire, quam tolli malis. misericordiam nimirum eius imitatus, cuius vicem immediate geris. Atque adeò tuæ moderationis, & religiosæ vitæ exemplo errantes omnes ad pietatem reducere, quàm pœnarum terrore, pro potestate tua trahere ducis præstabilius. Quas heroicas tuæ majestatis virtutes, quũ omnes facile admiratione quidem afficere queant, pro dignitate autem laudare nemo possit, ab illis recensendis impresentiarum desciscere, quàm indigne eas tractando obscurare, satius esse judicavi. Ad rem igitur ut revertar. Quum proxime post omnipotentem Deum à tua maiestate tanta omnium excellentia virtutum nobilitata, hunc tantum tumultum pro præstantissima tua authoritate componendum (ut dixi) expectamus, non pessimum etiam compendium ad id fuerit, si qui opinionum controversias, pro suo quisque talento, discutiendas susceperint, ii ab omni convitio, ira, odio, ac contumelia abstinere velint, modeste autem, &, qua decet, charitate restituendæ religionis sinceritati, ac Christiani orbis paci studeant. Id quod mihi in primis præscripsi ob oculos habendum, quũ errorem hunc plus justo diu in Ecclesia cæcutiente hærentem confutandum, & ab omnium mentibus eripiendum, nisi qui videntes videre nolint, in hoc libello susciperem. Ostendere quidem certe animus est solidis argumentis regibus in sua ditione secundum Christum supremum & absolutum jus esse in Ecclesiam. Episcop. vero Rom. præstigiosis rationibus, ac potentia sibi arrogasse aliquot sæculis dominatum, jam tandem rectissimis tuæ majestatis consiliis hic labefactatum atque convulsum. Atqui hic quorundam mihi in mentem venit, qui quum jam diu perspicue viderint, quam inique multos annos in reges dominata fuerit, mundo altum stertente, hæc Babyloniæ fornicaria, eorum aliqui conspicientes clarissimo sacrarum literarum testimonio liquere Romani pontificis authoritatem, non veram, sed commentitiam fuisse, ab eius servitute, ceu vindiciis, asserti, & jure liberati, ab aliis pari ratione magistratibus se ipsi eximunt. soli Deo obnoxios se, & parere debere opinantes, non item potestatibus ab ipso constitutis. Alii Romanos episc. indignos, quibus obediatur, putant, non idcirco quod illos in ordinem epis. lex Dei redigat, sed quod tam innumeris, eisdemque perniciosis eos accipiant inquinatos sceleribus. Quasi verò peccata magistratuum nos ab illis faciat liberos, & nõ parere jubeamur etiam discolis. His indignitas homininis, illis sua immodica libertas ac non integra & incorrupta rei veritas, ansam pontificiæ tyrannidis tollendæ præbuit. in utrosque non inepte tritum illud quadrare videtur, ex Scylla, s. in Charybdim. Ego vero, quũ oculos mihi aperire placuisset Altissimo (nam & ipse una cum aliis meum edormivi somnum) omni (sit Deo gratia) affectu seposito, ubi altius rem expendissem, id persuasi mihi, quod utinam omnibus sit persuasum, nempe authoritatem illam, quam nimis diu in Christianum populum Romanus exercuit episc. esse in universum fucatam, & impie contra instituta Dei ascitam, & arrogatam. Hoc bono studio hic volui explanare. Id quod (testis est conscientia) nullo odio actus in Ro. pontificem aggredior, cui ita consultum cupio, ut relinquat aliquando ea, quæ Cæsaris Cæsari. Ipse illa tractet, quæ sui generis ministris Christus agenda concredidit. Neque tam temere mittat falcem in alienam messem. Quæ affero, argumenta mea non sunt: sed aut à sacris literis petita, quibus nemo Christianus refragabitur, aut à sanctis patribus, qui & ipsi à sacra scriptura suas ducunt collectiones. Tuum erit, Rex Christianissime, imperium commissum tibi à Deo agnoscere, idque à præstigiis aliorum pro potestate tua tueri, neque fas putare, à Deo tibi concessam alteri velle concedere gloriam, quam Dominus JESVS augeat, & tuam majestatem in omnibus secundet, ac servet quàm diutissime florentem & incolumem. Londini. 8. Aprilis. MDXLVI.

AD LECTOREM.

ITa usu venire solet, ut si quis multis comitatus, in itinere cæteros præcedens in uliginosum aliquem, aut profundiorem solidioris speciem terræ præ se ferentem forte locum incidat, sequentibus ipse indicat, ne illac sequantur. Hanc ego lector optime humanitatem imitatus, quibus præstigiis, & fucatis argumentis falsus, in altam errorum foveam pessundatus, ac in ea plus satis diu

diu detentus sum,& demum liberatus,te hoc libello admonitum volui:ut meo periculo doctus à pari discrimine ipse caveas. Et quia brevitati consultò, & præmeditatò, ne te fastidio afficerem, studui: argumentorum tantum capita,& quasi sedes hic prodere volui, quæ tu pro tua eruditione, tanquam in latissimo campo expatiatus,expandere, ac fusius explicare potueris.

Hunc librum bipartitus sum.

 Lege & fruere.

DE ABSOLVTO REGIS IMPERIO.

QVÆ hominum mentibus Deus Optim.Max. veri inquirendi insevit atque infixit semina, ea corpus nostrum corruptibile (ut sapiens inquit) & terrena inhabitatio tanta caligine, tam denso fumo texit, atque involuit, ut quæ huic cognoscendæ veritatis origini conveniunt, aut quæ sequuntur nemo unquam homo, nisi qui nubem quum penetraverit, in vertice montis (ut Moyses) cum Deo steterit, adhuc perspicue vidit. Quod cæteris philosophis penitius intuentes academici, verisimili cuiquam, tanquam fulgenti veritatis scintillæ, quæ statim post subitum splendorem evanescit, temere, vel etiam post quantumvis longam contemplationem assentiri vetant. Non quod eorum animi adeò erroribus vagati sint, ut nihil verum esse dixerint: sed quæ vera sunt adeo esse perplexa, atque cum falsis confusa, suis certis notionibus distingui, ac discerni facile ut nequeant. Non dissimili motus ratione Cebes insignis ille philosophus quum hanc vitam ingredimur, ex ignorantiæ, errorisque poculo omnes haurire: Democritus perspicuam veritatem in tam profundum mare, ut adhuc eam nemo expiscari potuerit, dimersam esse dixit. Quæ profecto à natura nobis insitorum inquirendi veri seminum obscuratio, deorum examen, multifariam religionem, innumerum ceremoniarum numerum, impias denique, ac nefandas superstitiones in orbem invexisse videtur. Nam quum animus noster sese agitare, & tanquam à principiis ad sequentia vago, & incerto pede discurrere nunquam quiescit, quodque numen sit aliquod summum (quicquid dixerint ἄθεοι illi Epicurei) tam alte pectori nostro insideat, ut nullo unquam bitumine oblimari,nullo attramento obliterari possit: gentes, à quarum animis, ob impiam & sceleratam vitam Deus jure se abscondit, quum quemvis hominem quacunque eximia virtute, quandoque etiam insigni vitio præcellentem animadverterent, quando ea virtus, aut vitium illud sui ingenii captum superaret: eum statim ab hoc cognoscendæ veritatis principio cimmeriis tenebris obscurato inani ratiocinatione colligentes, ut Deum singulari colendum religione sanxerunt. Nec dispare sane ratione,viri in nostra religione eruditione celebres, pietateque insignes in magnos errores, tum ob huiuscemodi obscuram veritatis visionem, tum ob apparentem, sed fallacem deductionem imprudentes devoluti sunt. Sic divus Cyprianus retinctorum dogma primus invexit, & invectum pro virili satis diu sustinuit. Sic beatus Hieronymus angelorum per multa secula huius mundi præcessisse creationem, & Paulum officiosè mentitum esse contra Augustinum fixo pede defendit. Irenæus in millenariorum sectam, & Origines in multas perniciosissimas hæreses lapsus est, Verum id facere nulla animi malitia quod visi sunt, sed humano more falsi, in hæreticorum catalogo non sunt annumerati. Et ad nostra tempora ut veniam. Sancta quadam patrum simplicitate primum errores multi suam cæpere originem. Quos errores deinde nos eorum vestigiis mordicus inhæren-

tes, adeo, cum usu diuturno, tum temporis tractu persuasos nobis, & proinde confirmatos reddidimus, ut ab aliis vel transversum digitum deflectere religioni habuerimus. Adde huc etiam non parvam, imò maximam errorum caussam esse, quòd falsa opinione imbuti ad authorum lectionem cum præjudicio non parum sæpè venimus omnes. Quod quum multos alios pestiferos errores (quid enim non potest præiudicata opinio) tum hunc ad quem confutandum, aliquot succisivas horulas suffuratus sum induxisse videtur.

Summum scilicet quemvis in omni rep. magistratum, ecclesiæ etiam Christi in ea rep. peregrinanti ipsius Dei jussu secundum *Deum* præcipuè imperare, ac supremum caput esse non posse. Id quod erroneum, falsum, ac Christi manifestissimis dictis, atque præceptis adversum esse, *Dei* Opt. Max. fretus adjutorio docere non dubito. Et ne ancipite huius nostræ quæstionis intellectu vagemur, secundum Deum dixi, partim quod præcipuè summi in rep. magistratus Dei jussis ut pareamus, sit cogere, & justas de delinquentibus, aut in legem Dei graviter committentibus corporales pœnas sumere: partim, quod quicquid jusserit ipse, quod Dei mandatis non adversetur, ita ut dicere, non possint melius est Deo parere quàm hominibus, omnes, cuius cuius status, conditionis, honoris aut dignitatis fuerint, nisi Dei ipsius ordinationi resistere velint, obsequi debeant.

Nunc antequam ecclesiam Dei quæ eius peculiaris hæreditas est, Dei jussu hic in terris peregrinantem donec judicium convertatur in justitiam, homini audire, & obtemperare oportere ostenderimus, genus humanum à Deo ad suam ipsius imaginem & similitudinem formatum, in cætera cuncta animalia dominatum habens, sui generis alicui uni obedire, & obsequi debere, idque ratione impellente, ostendere conabimur. Ita enim (ut inquit ille) natura comparatum esse videmus, ut nos, vitam, corpusque nostrum tueamur, declinemusque ea, quæ nobis nocitura videantur, atque omnia, quæ sint ad vivendum necessaria, inquiramus, & paremus. Quod quum suo ipsorum marte, ac viribus omnes facere nequeant, aliis ut obsequantur ipsi recta ratio docuit, quorum vivaciori ingenio parentes quæ sibi necessaria sint, adipiscantur, adeptaque tueantur. Id quod altius expendentes peripatetici dominium atque servitutem ab ipsa natura nobis comparatam non absque summa humanæ conditionis consideratione affirmarunt. ὁ γὰρ πρῶτος, ὡς ἔοικεν, καὶ κυριώτατος νόμος (ut *Aristotelis* sententiam breviter complexus est Plutarchus) τῷ σώζεσθαι δεομένῳ τὸν σώζειν δυνάμενον ἄρχοντα κατὰ φύσιν ἀποδίδωσι. id est: *prima (ut videtur) summaque lex est, ut qui se ipse servare non possit, ei jure natura ille imperet, qui possit.* Cuius quidem rationem vel superficie tenus, idque vix, alii contemplati, quod omnes homines eiusdem naturæ esse viderent, hominisque ingenio, & arte reliqua omnia, quantumvis ferocia, domari, ei jure naturæ ipsa quidem subjici debere putabant: dominium vero hominis in sui similem, & natura parem hominem jure belli, & vi inductum esse, ac humanæ conditioni adversari dixerunt. Non attendentes longe aliam esse rationem jure belli & vi inductæ servitutis, aliam eius quæ ab ipsa ratione summi commodi loco homini imposita est. Nam etsi homo, quod Deo obtemperare noluit, non solum imperium, quod à Deo in alia habuit, jure amiserit, verum etiam sui simili incurvetur: ea tamen Deus est in suam creaturam clementia, ut quemadmodum quam supplicii loco in hominem mortem constituit, ei in summi beneficii vicem cedere fecit: ita hanc quoque subiectionem, quam peccando homo meruit, ad sui suorumque conservationem converterit. Nam ut quæ homini usui, & commodo ut essent, facta sunt, eorum nihil sine hominum administratione homo uti possit, nullumque ex his adipisci commodum, nisi hominum conspiratione, atque consensu, sic nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini nascatur ab homine, nisi superiores potentia à sceleribus coerceantur. Utque homo homini dæmon, ita homo homini lupus vulgari adagio merito dicitur. Quod quum nemini, si latrocinia, furta, sacrilegia, homicidia, cedes, adulteria, raptus, incestus, paricidia, seditiones, animo complectitur, dubium fuerit, testibus ad id probandum non necessariis impræsentiarum non abutar. Quibus quidem sceleribus, atque flagitiis quum se humana natura absorberi, consumique perspiceret, *quumque se inops multitudo* (ut Ciceronis verbis utar) *ab his, qui majores opes habebant, perpetuò premi videret, ad unum aliquem* (Deo humanæ parente naturæ clam admonente, & instigante) *confugiebant, qui cæteris anteire virtute putabatur.* Qui quum prohiberet injuria tenuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari jure retinebat. Itaque homines hominem, multi unum, cui se sui commodi ergo, ratione docente, subjicerent, in regis fastigium evexerunt. Et quo satis apertum est, duas ob caussas hominis in homines, unius in multos dominium rationis impulsu inductum fuisse. Alteram scilicet, quæ ad vitam, victumque juvant, ut imbecilliores adipiscantur, adeptaque ab aliorum vi tutentur. Alteram vero, ne se homo in vitiorum barathrum, ad quæ post primi parentis peccatum non parum multum (proh dolor) pronus est, præsentium metu pœnarum liber daret præcipitem. Ecclesia igitur Dei, quæ hominum hic in terris per fidem, fideique sacramentum Christum induentium multitudo, ac consociatio est, quam diu hic à *Deo* peregrinatur, peccatis perpetuo quum maculetur, nec à prophanis hic à nobis discernatur, quumque vita, & reliqua omnia, quæ ad vitam spectant, ei cum cæteris communia fuerint, ipsam quoque subjectionem, vel si magis, naturæ jure, atque ratione suæ utilitatis gratia homini commendatam servitutem necessario communem esse nemo sanæ mentis dubitat. Quod ut sciolis, vel in vetere suo errore obstinatis luculentum fiat, tum ratione, quum verò sacrarum literarum testimoniis, illustrium virorum, eruditione celebrium & pietate insignium lucubrationibus in hunc sensum illustratis confirmabimus.

Atque

Atque ut certo, & distincto ordine res progredi possit, hujus mundi cursum à principio suæ creationis usque eo dum novam faciem in supremo Dei judicio habuerit, in tres ætates dividemus, nempe, ætatem naturæ, legis scriptæ, & gratiæ. Primam naturæ ætatem voco, in qua nulla lege foris scripta, sed cordibus hominum à Deo insculpta vivebatur. Quo sane tempore nullum, quod sacra scriptura nobis revelat, sacramentum institutum est, quo vel ipsa Ecclesiasticæ reip. consociatio velut communi signo, ut nunc baptismo, & pro legis tempore typicus populus circumcisione carnalis præputii, ab aliis divisa constaret, vel quo à criminum labe, ut sit sancta, & immaculata, seipsa purgaret. In qua certe ætate Eccles. Dei post primi parentis lapsum homini merito subjectam fuisse ob duas illas causas, quæ cum aliis, quamdiu hic peregrinatur, ei sunt communes, rationem rectam homini primo concessam, & sua ipsius culpa obscuratam, sed non extinctam docere ex his quæ diximus satis superque liquet. Ast ubi nullum alium, cui jure ecclesia paruerit, à Deo tunc temporis seorsum in ecclesia institutum magistratum ostendere quis possit, quàm qui in quavis repub. supremus fuerit, ipsi secundum Deum Ecclesiam præcipue tunc audivisse nemo inficiabitur. Cujus subiectionis aliquot exempla etiam sacræ litteræ nobis suppeditant. Joseph enim cum Jacob patre, & ejus reliqua sobole, quorum congregationem non tunc mysticam, quæ adhuc instituta non erat, sed veram Christi ecclesiam, licet non totam fuisse nemo ambigit, Pharaoni idololatræ, supremo post Deum in illa rep. magistratui subjectum fuisse constat. Idem in Loth & eius familia apertum est. Præterea in Ninive magnam fuisse Dei ecclesiam, quæ regi suo duram ad Jonæ prædicationem pœnitentiam imperanti, ut decuit, paruit, iræ Dei placatio manifestat. In hac igitur scilicet naturæ ætate Ecclesiam Dei, ubi ubi terrarum dispersa tunc fuerit, eius, in qua degebat, reip. magistratibus subiectam fuisse quum dubium non sit, amplius probare supersedeo.

Et ad secundam ætatem, in qua hoc idem ostendendum est, pergemus. Pauca tamen ante de ecclesia Dei, quo facilius quæ & ubi pro ea ætate fuerit, intelligi possit, præfabimur. Posteaquam Deus propter luem peccatorum, atque scelerum, quibus humanum genus scatuit, universorum hominum cœtum, quoad apertam, manifestamque gubernationem, ne super eum regnaret, abjecit (quod in virga illa, quam apud Zachariam *decorem* appellat, significavit) germen huius stirpis aliquod, nimirum Abraham in eius sobolem, ut sibi peculiaris populus fieret (facta est enim *pars Domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel*) elegit atque assumpsit. Non ita tamen ut unus hic populus, seclusis aliis, verè tota hæreditas Domini, quæ Ecclesia eius erat per orbem terrarum dispersa, tunc fuerit. Quippe quum *plurimos* (ut Aug. inquit) *extra Abrahæ familiam, licet sacra scriptura de Iob, & paucis aliis mentionem fecerit, in Christum tum futurum credidisse, & sperasse ambigendum non est*. Atque ille populus, ut Moyses & alii prophetæ dicunt, *duræ cervicis ac indomabilis cordis* semper fuit. Verum Deus hoc Abrahæ semen propterea in peculiarem populum sibi assumpsit, ut in eo ostenderet mirabilia sua, ac virtutis potentiam, qua ecclesiam suam veram hæreditatem à peccatis, peccatorumque mercede morte liberaret, & ad quam creatum est, Dei fruitione humanum genus donaret. Et ideo unum populum mysticum, qui totius ecclesiæ, cuius membra omnes esse possunt, modo velint ipsi, vult enim Deus omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire, potestatemque dedit eis filios Dei fieri, umbra & imago prophetica fuit, ecclesiæque Dei significandæ potius, quam præsentandæ servivit in terris, quo eam tempore demonstrari oportebat, & dicta est ipsa etiam civitas sancta merito significantis imaginis, non expressæ, sicut futura est veritatis, ideò (inquam) unum populum typicum in remp. ab aliis divisam, suis civilibus legibus, & magistratibus regendam coegit: ita tamen, ut & ipse in mysterium assumptus populus huius veræ & sinceræ hæreditatis, quam Ecclesiam Dei dicimus, pars non modo typus esse potuit. Quippe qui legibus, specialiter ad hoc ab ipso Deo latis, quibus verum Deum, verumque salutis tramitem & facilius, & cæteris certius cognoscere potuit, eruditus est. Multi etiam in illo populo, ut patriarchæ, prophetæ, Machabæi, & innumeri alii, & verè huius sanctæ civitatis hic in terris peregrinantis cives fuerunt, & iam cœlestis cives civitatis, ubi non amplius per speculum, & ænigma, sed per ipsam speciem, in quem speraverunt, Deum intuentur, non immerito habentur. Hic utique Judæorum populus, sive ut totus & universus nostræ ecclesiæ imago fuit prophetica, sive ut catholicæ ecclesiæ pars aliqua intelligatur licet, quum primo à reliquis divisus, ac segregatus in unam Rempub. collectus fuit, suos à Deo creatos, & institutos habuerit magistratus, nempe summum sacerdotem, iudicem, qui pro tempore fuit, & LXX. seniorum senatum, quibus secundum Deum obedire iussus est, tamen post regem impetratum, cui alii suo iure cesserunt, ei præcipuè obsequi, Dei etiam iussu, debuit. Quod multa in regum dierumque libris testimonia manifestum faciunt. Quum Saulem Dominus Samueli ostendisset, *Ecce* (inquit) *vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo*. Dicuntur ibidem *filii Belial*, qui regiam despexerunt maiestatem. Rursus, *Ecce unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem*. Item Saulem Samuel populi Israelitici caput factum esse dicit. Præterea quum Samuel lugeret, quod populus sibi, qui præesset, regem petierit, *Non te* (inquit Deus) *sed me relinquerunt*, id est ordinem & reip. statum non à te, sed me institutum contemptui habuerunt. Cesserunt ergo regi iure suo à Deo in illa rep. prius creati magistratus. David *fecit judicium, & justitiam populo. Dux* etiam, & *pastor populi Dei* dictus est. Nec sacerdos igitur, ne propheta in illo populo superior Davide fuit. tota insuper synagoga, & universus populus Judaicus *Babyloniæ regibus* (ut testatur Hieremias) Dei iussu subiectus est. Ex his constat, Ecclesiæ Dei in secunda mundi ætate regem eius, in qua ipsa ecclesia agebat, reip. Dei etiam manifesto iussu præcipuè imperasse.

Nunc in tertia ætate, tempore scilicet gratiæ, hoc idem confirmatum esse ostendemus, tum per ipsum gratiæ magistrum, ac ecclesiæ sponsum, tum per ipsos Evangelii præcones, & verbi ministros Apostolos. Christus quemadmodum in hunc orbem non alios judicatum venit, sed ab aliis ut ipse judicaretur, ita nullius regni, aut reipub. politiam, aut solvit, aut mutavit. Verum suis & actis, & dictis eam stabilivit, & confirmavit. Subjectumque populum suis magistratibus, parentiorem, partim jubendo, & docendo, partim uberiorem gratiam largiendo fecit. Quando & tributum, quum immunis esset, solvere voluit & Petrum, *qui typum ecclesiæ militantis* (ut inquit Aug.) *gessit*, ecclesiæ vice pendere constituit. Apostolos denique suos Principum judiciis, si in quo leges violaverint, obnoxios fore manifeste docuit. Præterea, quum interrogaretur, *an liceret censum dare Cæsari*, quæ Cæsaris fuerunt, Cæsari danda esse censuit, ubi Chrysostomus; *tu, quum audieris*, inquit, *redde quæ sunt Cæsaris Cæsari, illa scito eum dicere solum, quæ in nullo pietati nocent.* Quod perinde est, ac si dixerit, nisi Cæsaris præceptum Dei adversetur, ei tanquam judici supremo oportet obsequi. Quod idem Aug. in Mattheum de Centurionis puero Domini præsentia se judicantis indignum, his verbis confirmat: *Nunquid in superbiam vos erigimus, aut dicimus vobis ut adversas potestates ordinatas contemptores sitis? Non hoc dicimus. Qui & hinc ægrotatis, tangite & hinc fimbriam illam vestimenti. Ipse dicit Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Sed si illud jubeat, quod non debeas facere: hic sane contemne potestatem. Timendo potestatem, ipsos humanarum rerum gradus advertite. Si aliquid iusserit curator, non faciendum est? tamen si contra proconsul iubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis maiori servire. Rursum si aliquid iusserit proconsul, aliud imperator, numquid dubitatur, illo contempto, illi esse serviendum? Ergo si aliud imperator, aliud Deus? quid iudicatis? Solve tributum. Esto mihi in obsequium. Recte. Sed non in idolio. In idolio prohibet maior potestas.* In quibus Augustini verbis diligenter lector hoc animadverte, quod in potestatum ordine & progressu ab imperatore statim ad ipsum Deum scandimus. Quasi diceret, imperatore in terris nullus est superior. Guilielmus etiam Occam de potestate pontificis, quæstionis. 2. cap. 7. *Neque enim* (inquit) *papa, neque clerici alii exempti sunt à iurisdictione imperatoris. Et ita iure divino remanent subiecti imperatori, sicut prius, in his quæ religionis Christianæ observantiam & exercitationem officiorum, ad quæ assumuntur, non impediunt. Et ideo libertatem maiorem, qua gaudent, habent ex iure humano solummodo.* Hæc ille. Nec rationi videtur esse consonum, Christum, qui nos à præcedentibus peccatis ut purgaret, purgatos à futuris deterreret, ad virtutesque excitaret, huc venit, eorum imperio, ac proinde timore nos liberare, quibus *à Deo, ut male agentibus timori sint, gladium commissum esse* Paulus asserit. *Timor certe pœnarum* (inquit Aug.) *licet benefacti conscientiam non habet: infra tamen claustra cogitationis coercet cupiditatem malam.* Quare vel hoc argumento satis constare puto, Christum nullius Reipub. constitutam politiam, quæ pietati non offecerit, unquam mutasse, nec novum, nedum superiorem magistratum instituisse. Sed & factis & dictis constitutam rempub. confirmasse, eiusque ordinibus honorem debitum probasse. Id quod Chrysostomus in illud Apostoli, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, scribens conceptis verbis asseverat: πολὺν τοῦ πράγματος τούτου ποιεῖται λόγον καὶ ἐν ἑτέραις ἐπιστολαῖς, καθάπερ τοὺς οἰκέτας τοῖς δεσπόταις, οὕτως καὶ ἀρχομένους τοῖς ἄρχουσιν ὑποτάσσων. ποιεῖ δὲ τοῦτο δεικνὺς, ὡς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς πολιτείας ὁ χριστὸς τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει βελτίονι, id est, *Multum de hac re facit sermonem etiam in aliis epistolis. Sicut servos Dominis, ita subditos principibus subjiciens. hoc autem facit, ut ostendat Christum suas leges non ideo induxisse, ut communem Rempublicam subverteret, sed ut meliorem faceret.* Idem Paulus ad Corinthios scribens apertissime docet nempe per baptismum, aut gratiæ nuncium Evangelium nullum in quapiam rep. novum ordinẽ institutum esse, nisi vitia ut declinent omnes, virtutem verò acrius sectentur. *Vnusquisq;* (inquit) *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* Et qui ante sacrosanctum lavacrum, tantũ ob timorem & ad oculum, aut servus domino, aut subditus principi paruit, nunc verò fide in Christum pietatis, humilitatis, & debitæ subjectionis magistrum insignitus, sacroque fonte regeneratus, etiam ob conscientiam, ac tanquam Domino, qui corda scrutatur, ex animo obsequatur & inserviat. At si Christus potentiam aliquam principis superiorem in Ecclesia hic instituisset, tum neque in eadem subjectione, quæ ante baptismum populus, nec principes in sua absoluta prælatione permanerent. Verum beatus Paulus Doctor gentium in fide, & veritate, qui nec Onesimum, vel quòd Christianus esset, vel quòd acolytus, atque sibi in Evangelio ministrans à Philemonis dominio liberum secum retinere voluit, nullius imperium aut subjectionem per vocationem suam elevari docet. Quoniam unumquemque, in qua vocatione vocatus est, in ea per Christi leges permanere voluit. Neque hæc subjectio pietati adversatur, immo qui eam, ut decet, non custodierit, pius non est. De qua re non absurdum erit hic inserere, quod Chrysostomus in illud Apostoli ad Romanam ecclesiam, scribit: καὶ ἵνα μὴ λέγουσιν οἱ πιστοὶ ὅτι ἐξευτελίζεις ἡμᾶς, καὶ εὐκαταφρονήτους ποιεῖς τοὺς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀπολαύειν μέλλοντας ἄρχουσιν ὑποτάττων. δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἄρχουσιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ὑποτάττει τοῦτο ποιῶν. i. *Et ne fideles dixerint attenuas, ac cõtemptiores nos, qui cælorũ regno fruemur, facis principibus subjiciens. Ostẽdit quod hoc faciendo, nõ principibus, sed Deo subjicit.* Quũ igitur ex his omnib. apertissimũ fuerit, nec ullũ in orbe, qui totus eccl. & hæreditas Christi ut esset, vocatus est, novũ imperiũ, quod in rep. cõfirmati magistratus dominio, vel minimũ derogaret, per Christi legem inductũ esse, nec hanc subjectionem pietati, religionive adversari, sed per piam religionẽ stabiliri, adeo ut ipsæ sanctæ religionis tubæ,

& nostræ

& nostræ salutis ministri sese huic objectioni obnoxios esse asseverent, qua tandem fronte, aut qua impudentia Romani episcopi sibi potestatem aliquam, idque à Deo concessam dicant, non solum in clerum, sed in ipsos etiam orbis monarchas, ut eos suo stare judicato debere non vereantur affirmare, quorum sunt ipsi jussu Dei potestati subditi. Scribit enim beatus Paulus non prophanæ plebeculæ, sed Romanæ ecclesiæ Christum per baptismum indutæ: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Atqui de potestatibus principum Apostolum hoc dixisse, licet, exequentibus satis superque patuerit, tamen quia scioli aliqui verbum Dei adulterantes de potestate etiam ecclesiastica dictum esse volunt, Augustinum contra litteras Parmeniani diligentius attendant: *Propter quid ergo gladium portat, qui dictus est minister Dei vindex in iram eis, qui male agunt? nisi forte, quemadmodum nonnulli eorum, sane imperitissimi, hoc intelligere solent de honoribus ecclesiasticis dictum esse; ut gladius intelligatur vindicta spiritalis, qui excommunicationem operatur. Quum providentissimus Apostolus consequente lectionis contextione aperiat, quid loquatur. Ille quippe addidit, propter hoc & tributa præstatis. ac deinde subjungit: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Hoc ergo jam restat, ut istis disputationibus suis prohibeant Christianos tributa persolvere, quum & Dominus talia sentientibus pharisæis, quos imitantur isti, nummo inspecto responderit, Reddite (inquit) Cæsari, quod Cæsaris est, & Deo, quod Dei est. Hi vero in utroque inobedientes atque impii, nec Deo reddunt Christianum amorem, neque regibus humanum timorem.* Hæc Augustinus. Quare admirari satis nequeo (ut illud obiter adnotem) nostri ævi scholasticos, ut vocant, theologos: qui ecclesiasticos, hoc est, verbi Dei ministros, & altari servientes, ab hujus tributi pensione jure divino liberos, & immunes esse asserunt. Quum ecclesiæ Romanæ Apostolus scribens, hac, absque ulla exceptione, utitur propositione universali, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et postea subjungit: *Propter hoc enim & tributa præstatis.* Verum tunc temporis in ecclesia Romana verbi fidei, & sacramentorum ministros nullos prorsus fuisse, absurdum est dicere. Fuissent enim, quod Oseæ Judæis futurum vaticinatus est, *sine rege sine principe, sine sacrificio, & sine altari.* quomodo, qui primum illis evangelium annunciaverunt, eos reliquisse verisimile non est. Divus etiam Augustinus, quæ prædicta sunt, contra Donatistarum episcopos scripsit, eis dans probro, quòd tributa principi suo immunitatis ecclesiasticæ prætextu, quæ nulla unquam erat, nisi quam principes ipsi ob fidei incrementum forte concesserint, pendere tenuerint. Audiamus jam Chrysostomum in illud per beatum Paulum prædicatũ nobis Dei præceptũ similiter scribentẽ: δεικνὺς ὅτι πᾶσι ταῦτα διατάττεται καὶ ἱερεῦσι καὶ μοναχοῖς, οὐχὶ τοῖς βιωτικοῖς μόνον, ἐκ προοιμίων τοῦτο δῆλον ἐποίησεν, οὕτω λέγων. πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. κἂν Ἀπόστολος ἦς, κἂν εὐαγγελιστὴς, κἂν προφήτης, κἂν ὁστισοῦν. οὐδὲ γὰρ ἀνατρέπει τὴν εὐσέβειαν αὕτη ἡ ὑποταγὴ καὶ οὐχ ἁπλῶς πειθέσθω, ἀλλ' ὑποτασσέσθω. καὶ πρῶτον δικαίωμα τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, καὶ λογισμοῖς πρέπον πιστοῖς, τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ ταῦτα τετάχθαι. id est, *docens, quòd hæc omnibus ordinantur, & sacerdotibus, & monachis, non solum secularibus, ab initio manifestum fecit, dicendo, Omnis anima potestatibus excellentioribus subdita sit: licet Apostolus fueris, licet evangelista, licet propheta, licet quicunque alius; neque enim hæc subjectio piam religionem subvertit. nec etiam simpliciter obediat, verum subditus sit, & prima hujus legislationis justitia, & cogitationibus conveniens fidelibus est, hæc ab ipso Deo instituta esse.* Quam subjectionem etiam Apostolis debitam beatus Paulus non solum scriptis, verum etiam actis suis ut confirmaret, se ipse Cæsaris tribunali sisti curavit. Id quod si quis dixerit Paulum, non quòd Cæsari jure subditus fuerit, fecisse, sed libere suo jure illi cessisse: Chrysostomum attendat, τοῦτο (inquit) σπουδάζει ὁ ἀπόστολος πανταχοῦ, ὅτι οὐ χαριζόμεθα αὐτοῖς ὑπακοὴν, ἀλλ' ὀφείλομεν, id est, *hoc sedulo ubique agit Apostolus, quod non hanc illis gratificamur obedientiam, sed quòd iure debeamus.* cuius rationem reddit: οὕτω γὰρ ἂν (dicens) καὶ τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἀπίστους μᾶλλον ὑπεσπάσατο πρὸς εὐσέβειαν, καὶ τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπακοήν. καὶ γὰρ πολὺς περιεφέρετο λόγος τότε, ἐπὶ στάσει καὶ καινοτομίᾳ διαβάλλων τοὺς ἀποστόλους καὶ ὡς ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν κοινῶν νόμων ἅπαντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας. hoc est, *Sic enim & infideles principes ad religionem, & fideles ad subjectionem magis attraxit. Plurima quippe tunc temporis circumferebatur fama traducens Apostolos veluti seditiosos & rerum innovatores, & tanquam ad subversionem communium legum omnia & facientes & dicentes.* Ex qua Chrysostomi, & Augustini in beatum Paulum aperta, clara, & lucida interpretatione nemini non constat, Deum regi in sui regni ecclesiam supremum ac absolutum imperium commisisse, Ipsamque ecclesiam, ac eius membrum quodvis, nullo, cuiusvis specie honoris ecclesiastici, hac subjectione, nedum obedientia libero, aut exempto, regis secundum Deum judicato ipsius Dei jussu stare oportere. Secundum Deum dixi, partim quidem, quia si adversus Deum Rex quid præceperit: scimus, quòd Deo nobis magis parendum sit quàm homini partim vero, quòd alii nemini quippiam, nisi quod à Deo acceperit, præter summi eius reip. magistratus authoritatem ac consensum, quod legis vim habeat populo indicere licet.

Quod tametsi, vel ex præmissis satis superque ostensum, probatum, ac tum ratione, tum etiam authoritate confirmatum fuerit (quis enim adeo desipit, ut dicat in rep. à quocunque scitum aliquod, statutum, aut edictum fieri posse, præter supremi eius reip. magistratus authoritatem, atque consensum) tamen quia absurdum multis visum iri haud dubito, nullas, de his quæ ἀδιάφορα dicimus, traditiones, nullas ceremonias, sine quibus nec Dei, quem in præceptis habemus, verum cultum, ut decet, observare possumus, in ecclesia ab episcopis, quibus Paulus spiritum sanctum gregem suum pascendum (ut in actis Apostolorum est) commisisse dicit, populo indici posse,

id rursus, quando præsens locus hoc postulat, evidente ratione ostendere conabor. Paulus quum quippiam scriberet, quod à Domino non acceperit, addidit, *Dico ego non Dominus*. Et, *preceptum Domini non habeo, consilium autem do*, quasi dicat, huic à me solum dicto & non item à Domino, obedire vos non cogo. Rursus Paulus quum pauperes ei Hierosolyma discedenti Apostoli commendassent, Corinthiis collectionem una sabbati ut facerent, scribens, *Vnusquisque* (inquit) *prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate*. Verum si, quod nec esset à Deo mandatum, nec Dei præceptis contrarium, sciscere quid Paulus potuisset, hoc unum jure omnibus Christianis, eum constituere voluisse verisimile est. Eleemosynæ nimirum collectio in aliorum pauperiem levandam una sabbati ut fieret. Præterea Apostolos Christus ea solum omnes gentes doctum misit (ut apud Matthæum est) quæ ipse eis mandaverat. Quod etiam ratio suadere videtur. Nuncius enim ex suo nihil dicere debet. Quare Paulus & reliqui Apostoli, quo suorum scriptorum authoritatem ostenderent, statim ab initio epistolis nomen *Apostoli* apponere solent. Hoc confirmat Chrysostomus in Pauli epistolam ad Timotheum sic scribens; Πανταχοῦ δὲ γράφων προστίθησι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου παιδεύων τὸν ἀκούοντα μὴ νομίζειν ἀνθρώπινα εἶναι τὰ λεγόμενα. ὁ γὰρ Ἀπόστολος οὐδὲν ἂν ἴδιον λέγοι. καὶ εἰπὼν Ἀπόστολον, εὐθέως τοῦ ἀκροατοῦ τὴν διάνοιαν εἰς τὸν ἀποστείλαντα παραπέμπει. διὰ τοῦτο πασῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦτο προστίθησι, ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιῶν καὶ οὕτω λέγων, Παῦλος Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ. id est: *Vbique vero quum scribit, addit Apostoli nomen, ut auditorem erudiat, ne humana esse, quæ dicantur existimet, qui enim mittitur, quod Apostolus sonat, suum nihil loqui debet. Et Apostolum quum dixisset, statim auditoris animum ad eum, qui se miserat, dirigit. Idcirco in omnibus epistolis istud adiungit, ut fidem verbis, & doctrine hinc faciat, dicens, Apostolus Iesu Christi.* Christus etiam, *Mea*, inquit, *doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Qui à seipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius. qui misit eum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.*

Populo quidem certe episcopi, Apostolos, imitantes, quæ ad virtutes, deive præceptorum observantiam ac pietatem juvare videntur, utpote jejunia, ferias, supplicationes publicas, & id genus alia sancta, pudica ac amabilia (ut Apostolus inquit) suadere non præcipere possunt. Quid enim aliud tam varia sibi vult de indifferentibus traditionum, ac ceremoniarum in diversis regionibus observatio? nisi quòd huiuscemodi, ut populi consensu atque receptu non episcoporum jussu recipiuntur & probantur, ita continuo usu & consuetudine legis vigorem accepisse videntur. Narbornensi monacho, an dominicis quadragesimæ diebus carnibus vesci liceret, interroganti, Hieronymus respondit, *quæ nec contra fidem, nec mores fuerint, in his consuetudines patriæ tanquam canones sint Apostolici*. Divus item Ambrosius, quamvis controversam fidei quæstionem à sacerdotibus, non imperatoribus agitari, determinari, ac definiri debere, apud Valentinianum obstinate egerit quæ tamen ad mores spectant, eorum supremum judicium penes imperatorem esse non negat. At, quæ ad Deum, ut par est, religiose colendum necessariæ sunt ceremoniæ, earum traditionem penes Apostolos fuisse credendum est, qui & αὐτόπται, id est, ipsi inspectores verbi fuerunt, & in se loqui Christum (ut unus eorum de se testatur) non dubitabant, ecclesiamque sua prædicatione, & vita constructam, ac consummatam nobis posteris tradiderunt & reliquerunt. Quas certe ceremonias atque traditiones omnes ab Apostolis institutas licet sacra scriptura non testetur, usus tamen in ecclesia continuus ab ipsis ad nos usque descendens, ac tam diuturno temporis tractu, universalique observatione confirmatus, eas sufficiente authoritate roborare videtur. Si igitur quæ in Dei mandatis non sunt, vel ad populum in religione melius, & facilius retinendum, vel iram Dei, quam indies cumulo peccatorum nostrorum magis magisque irritamus, placandam, ceremoniæ & traditiones insuper desiderentur, eas licet episcopi populum (ut præfatus sum) hortari, & possint & debeant, legis tamen vim habere, sine supremi reip. magistratus authoritate, ac eorum consilio, quibus verbum fidei nobis annunciandum imprimis creditum est, ne in eo error in religionem subrepat, plane non dixerim. Utque nihil in ullius regni ecclesia novum, absque principis authoritate legis instar sanciri potest, ita quæ jam pie institutæ, à populo receptæ, universalique observatione confirmatæ sunt, quum absque traditionibus ac ceremoniis, nec quem in Dei præceptis habemus, verum Dei cultum observare possumus, sine magnæ reip. utilitatis, atque commodi perspicientia cæremonias mutare aut prorsus abrogare nunquam consuluerim. Nam *omnis mutatio consuetudinis* inquit (Augustinus) *quantum utilitate sua juvat, tantum innovatione sua remp. perturbat*. Præterea longo usu probatam consuetudinem, quæ cum lege Dei aut patriæ commodo non pugnat, mutari posse, absque magno populi Dei scandalo, quod ne fiat, Paulus, his etiam, quæ nobis alioqui licent, abstinendum putat, facile non crediderim. Quod tamen si principis authoritate, atque consilio fieri contigerit, populus nullum propterea scrupulum, eo quòd Dei concessu harum rerum omnium summam penes principem esse constiterit, habere debet. Ex his, quum meo judicio manifestum sit in hoc, præcipue scilicet secundum Deum regi parendum esse, quid senserim, nempe ut nec regi, quod Dei præceptis repugnat, jubenti, nec ulli alii præter regiam authoritatem, cuius cuius status, aut honoris fuerit ecclesiastici, aliud quam quod à Deo acceperit præcipienti, necessario obtemperandum esse, unde digressi sumus redeundum est.

Quum ex hoc præcepto *Dei*, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, principum potentiam quavis ecclesiastica (ecclesiasticam enim voco, quæ non ad imperandum sorti *Domini*, sed ministrandum à Christo instituta est) vel in ipsam ecclesiam sublimiorem, ac superiorem esse adeo cunctis perspicuum fuerit, ut inficiari nemo possit, pontificiæ tamen authoritatis assertores, quibus

suum

suum errorem protegant, cuniculos disquirentes, regem (ajunt) supremum in suæ reip. ecclesiam dominium ac potestatem habere, in quantum civilibus legibus, quæ (ut ipsi dicunt) nihil commune cum religione habent, ipsa gubernatur, & quæ ad hanc (ut ita dicam) corporalem vitam necessaria vel paret, vel parta tutetur. Quod eorum commentum, quam sit ineptum, impium, legi Dei adversum, ratione denique penitus alienum, tum ex prophanis philosophis, quorum non est omninò contemnenda authoritas, quippe quibus Deus sempiternam suam virtutem, & deitatem manifestavit, tum apertissimis sacrarum literarum testimoniis ipsa luce clarius faciemus.

Qui ex prophanis authoribus de rep. recte instituenda, & gubernanda scripta nobis reliquerunt, numina sua, divosque, quos putabant, omnes exacta religione ut populus coleret, & ne quid vel minimum in hac re admittatur, eis inprimis curæ fuisse videtur. Nam quum omnis reip. recta institutio, ad vitam hominis tuendam, & bene, beateque in ea ut vivatur tradita sit, nihilque vel tam prodesse, vel homini obesse quam Deos censuerint, eos semper placatos, ac benignos ut habeant, quod sanctitatem, & pietatem efficere rebantur, maxime reip. interesse cogitabant. Cui quidem re assidue qui vacaret, magistratum & instituerunt, & institutum summo post regem honore omnes prosequebantur. Proinde legum, quas civiles, quòd ad cives gubernandos latæ sint, appellamus, tres partes fecerunt, nempe aliam, quæ populum quas sectaretur, virtutes, quæque declinaret, vitia, doceret, hanc moralem vocabant. Aliam, quæ divorum cultum, religionemque describeret. Tertiam vero, quæ jura & qui in leges commiserit, is quas juste luat, pœnas monstraret. Has omnes populus recte ut servaret, suique muneris officio unusquisque sedulo ut insisteret, principi in rep. potestati curare relictum est. καὶ μὴν ἥγε βασίλεια, (inquit Plutarchus) πρὸς τὸ πᾶσαν ἀρχὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα καὶ ταῖς μεγίσταις ἱερουργίαις καθωσίωται πρὸς τὸ θεῖον. hoc est: *Atqui regia majestas, quum omnem in se magistratum complectatur, maximis etiam sacrificiis pro sacra majestate consecratur.* Si quis igitur apud prophanas gentes deorum, aut religionis curam ad rectam reip. vel institutionem, vel procurationem nihil pertinere dixisset, inscius, demens, impius, societate denique humana indignus, ac ut Abderites Protagoras ἄθεος, à civitate fuisset extorris. Hæc, si aut Aristotelis, aut Platonis *politica*, aut quæ beatus Augustinus *de civitate Dei* decem libris diligenter est complexus, animo lustraverit, ulterius probari nemo desiderabit.

Sed quia fortassis apud gentes, quæ vel Deum non noverunt, vel cognitum non sicut Deum glorificaverunt, recte institutam nunquam fuisse hominum dicant consociationem, quamvis in eos, quos censebant esse Deos, pientiores longe fuerunt, quam multi Christiano nomine potius quam re gloriantes, quarum religionem, & sacrificia beatus Apostolus, quod non Deo, sed dæmoniis facta sint, reprehendit: quia (inquam) prophanarum gentium remp. recte nusquam fuisse institutam putant, Judæorum communitatem à Deo ipso & ordinatam, & legibus gubernatam in medium afferamus. David Ephod lineo, qui levitarum habitus fuit, indutus nova religione, & insueto jubilo arcam domini, primo de Gabaa, postea de domo Obededom Gethei portari curavit. David qui sacerdotio fungerentur, & religionis sacrificia curarent, instituit. Salomon Abiathar sacerdotio privavit, & pro eo Sadoc sacerdotem creavit, idque antequam vel cum alienigenis affinitatem contraxerat, aut cor eius, ut sequeretur deos alienos, à Deo vero aversum est. Regibus Judæ, alioqui ob vitæ sanctitatem laudatis probro datur, quod populum in excelsis adolere siverint, nec excelsa abstulerint. Eorum ergo erat imprimis curare, quæ ad religionem spectant. Ezechias laudatur, quod excelsa dissipaverit, statuas contriverit, Serpentem denique æneum quem jussu etiam Dei Moyses erexerat, quia filii Israel ei adolerent incensum, confregerit. Josias vir bonus in primis legit ipse sacerdotibus, & prophetis, universoque populo Judæ, librum Deuteronomii: populumque fecit fœdus inire coram Domino, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta eius, & testimonia, & ceremonias. Præcipit etiam Helciæ pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, ut de templo ejicerent vasa Baal, & delevit auruspices, & omnem idololatriam de Israel. Phase quoque, quale à diebus judicum Israel factum non fuit, ipse fieri præceperit, sacerdotesque in officiis suis cõstituit. Hæc, ac multa alia è *Regum Dierumque libris* deprompta testimonia satis testatur, reges Judæ & ea, quæ religionis erant, ex officio curasse, & ipsis sacerdotibus, suum munus sedulo ut obirent, jure imperasse. Præterea Nabuchodonosor, cui inservire, ac subjici tota Judæorum synagoga à Deo jussa est: Cyrus etiam, & Darius multa de colendo Deo vivo pie sciverunt. Rex Ninive suis civibus duram pœnitentiam ad Jonæ prædicationem indixit. Sed veremur, ne quum in re non dubia testibus utimur non necessariis, longiores hoc loco simus, quam res ipsa postulet.

Quare hoc ipsum pro gratiæ tempore reges, Dei præcepto, ut præstent, nimirum ut ecclesia in Dei religioso cultu retineatur, virtuti studeat, fugiat vitia, denique ut sacerdotes altaris ministri sua munia recte exequantur, ostendendum est. *Omnis anima* (inquit Apostolus, aut potius Christus in Apostolo) *potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei qui male agit.* Ex hoc Christi præcepto per Paulum nobis revelato colligimus, si impius, aut superstitiosus Dei cultus, si idololatria, si veneficium, si hæreses, & schismata, si adulterium, raptus, & incestus, si furtum, latrocinium, templorum depeculatio, si homicidium, & cædes, atque id genus monstra alia, mala sint,

certe ad religionem Christianam pertinent, principum gladio, qui vindices in iram ei, qui malum facit, à Deo ordinantur, ulciscenda esse nemo dicere dubitaverit. Quod quidem ipsum Augustinus lib. 1. cap. 7. contra literas Parmeniani, his verbis confirmat: *An forte dicent isti, etiamsi convincuntur in sacrilega dissentione, ut pro ea dementia, si quid passi fuerunt, martyres non sint, non tamen ad imperatorum potestatem hæc coercenda, vel punienda pertinere debere? Qua in re quæro quid dicant. An quia in religione vitiosa, vel falsa, nihil curandum sit talibus potestatibus? Sed multa jam etiam de paganis diximus, & de ipsis dæmonibus, quod persecutiones ab ipsis imperatoribus patiuntur. An & hoc displicet? Cur ergo ipsi, ubi possunt, templa subvertunt, & per furores Circumcellionum talia facere, aut vindicare non cessant? An justior est privata violentia, quam regia diligentia? Sed hæc omitto, illud quæro, quod manifeste quærit Apostolus, dicens: Opera carnis, quæ sunt (inquit) fornicationes, immunditia, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia. Quid istis videtur, ut crimen idololatriæ putent juste ab imperatoribus vindicari? aut si nec hoc volunt: cur in veneficos vigorem legum exercere juste fatentur: in hæreticos, autem, atque schismaticos, impias dissensiones nolunt fateri? Quum in eisdem iniquitatis fructibus authoritate Apostolica numerentur. An forte nec talia potestates istæ humanæ constitutionis permittuntur curare? propter quid ergo gladium portat, qui dictus est minister Dei, vindex in iram eis, qui mala agunt? Nisi forte quemadmodum nonnulli eorum sane imperitissimi, hoc intelligere solent de honoribus ecclesiasticis dictum esse, ut gladius intelligatur vindicta spiritalis, qui excommunicationem operatur. Quum providentissimus Apostolus consequente lectionis contextione satis aperiat, quod loquatur. Ille quippe addidit: Propter hoc & tributa præstatis. Ac deinde subiunxit: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. Hoc ergo jam restat, ut istis disputationibus suis prohibeant Christianos tributa persolvere, quum & Dominus talia sentientibus pharisæis, quos imitantur isti, nummo inspecto responderit; Reddite (inquit) Cæsari, quod Cæsaris est, & Deo, quod Dei est. Hi vero iis utroque inobedientes atq; impii nec Deo reddunt Christianum amorem neque regibus humanum timorem.* Quæ Augustini verba Dei præceptum declarantia principem à Deo habere gladium ostendunt in vindictam omnis (nullo excepto) mali. Si quid igitur etiam in religione à quovis episcopo, sacerdote, monacho perperam fiat, vel quod fieri debuit, omissum sit, ejus ultio ad principem pertinere potest. Hanc authoritatem ac potentiam, cæteris sublimiorem licet impiis, & prophanis regibus in subjectum sibi populum Dei ordinatione concessam esse. B. Paulus & Petrus scripserint, tamen in Christi gregem, magis expandendam, ac velut singulari quodam privilegio, augendam fore sanctis per baptismum principibus David psalmo primo vaticinatus est: *Nunc reges,* dicens, *intelligite: & erudimini, qui judicatis terram.* hoc est (ut Augustino ad Vincentium Donatistam placet) *vobis, posteaquam viam veritatis intelligere cœperitis, & vere eruditi fueritis, homines qui terrena sapiunt, ad verum Dei veri cultum cogere, ac in eadem pie & religiose retinere concessum est.* Quorum profecto Christianorum principum typum & figuram Nabuchodonosor gessit. Qui magnam Dei virtutem in tribus pueris ignis læsione liberis cum admiratione doctus, de summo colendo Deo vivo decretum promulgari fecit. Esaias etiam hanc regum Christianorum in ecclesiam futuram authoritatem præfatus est: *Erunt* (dicens) *reges nutritii tui, & reginæ enutrient te.*

Jam in unam summam, quæ diximus, colligere non erit absurdum. Primo, in qua ætate solo naturæ jure vivebatur, quando nulla, quæ vel ad mores, vel ad religionem attinet (quantum ex sacris scire licet) lex à Deo posita fuit, in ea ecclesiam Dei, quæ ubi ubi terrarum dispergebatur, nullo certe communi symbolo, ut pro tempore legis circumcisione carnali, idque typice; pro tempore vero gratiæ, baptismo, in unam certam, à cæterisque distinctam remp. collecta, atque manifeste unita fuit, regis, aut summi eius, in qua degebat, reip. magistratus judicio paruisse, ac præcipue secundum Deum ab eodem gubernatam fuisse, dicere cogimur. Secundo, populus mysticus, quem, jam relicto, quoad apertam, & manifestam gubernationem, reliquo orbe, Deus catholicæ suæ ecclesiæ imaginem voluit esse propheticam, regibus alias suæ religionis, alias prophanis Dei præcepto fuit subditus. Denique pro tempore gratiæ, quando Christus unum sacrosanctum uberioris suæ gratiæ signum, nempe baptismum instituit, quo omnia sui corporis, scilicet ecclesiæ membra initiarentur, quumque totum jam orbem, ut suus populus, suaque resp. fiat, palam vocavit, *venite ad me omnes* (dicens?) *qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos,* Deus ecclesiam suam, quorunque prædicatione mundum à conversatione sua nequam ad veram salutis viam accersivit, Apostolos, evangelistas, prophetas, doctores, pastores, cuius cuiusve alterius fuerint dignitatis, regum potentiæ, tanquam sublimiori, ac superiori subiectos esse voluit. Quibus sane regibus, ut mala omnia, quæque fuerint ipsa, vindicarent, gladium tradidit. Utque id securè, animose, magnificeque præstare possint: vectigalia, atque tributa, reliquos omnes, maxime vero Christianos, quippe quibus hoc Christi præceptum (*omnis,* inquam, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit*) Apostolus scripsit, pendere debere Christus ecclesiæ caput, & sponsus manifestissime docuit: tum suis ipsius dictis & factis, tum per legatos Petrum & Paulum, atque viros alios in ecclesia eruditione celebres, pietate, vitæque sanctimonia insignes, ac omnium consensu inter divos relatos sacra Christi eloquia suis lucubrationibus nobis dilucidantes.

Hæc quum ita se habeant, ostendendum pro virili erit, quibus præstigiis, ac fucatis argumentis sacra Christi dicta perverse intellecta in suum sensum distrahentes sibi Romani episcopi hanc eminentiam asciscunt, atque assumunt, qua non solum episcopis, reliquisve honoribus ecclesiasticis præstare

ſtare, at re ipſa dominari licet nomine ſervos ſe eſſe dicant: verum etiam ipſos orbis monarchas, quibus terrarum orbem hic judicandum, & à ſceleribus gladio ſuo coercendum Deus commiſit, ſibi parere debere omnes ut crederent, duxerunt. Et quia per beati Petri authoritatis faſtigium, quā cæteris cum Apoſtolis fuiſſe dicunt ſuperiorem, quam etiam, quum in illius paſtoralem (ut ipſi putant) ſuccedant vicem, ſibi vendicant, hoc confirmare nituntur: Primo videndum erit, quæ fuit illa, quam Chriſtus Apoſtolis ſuis credidit, authoritas, ac potentia. Secundo, fuerint numne Apoſtoli omnes hac dignitate pares. Tertio, quòd ſi Petrus hac authoritate reliquis Apoſtolis antecelluerit, an epiſcopi etiam Romani aliis noſtræ religionis præſulibus pari iure eadem anteire debeant.

Quam autem Chriſtus Apoſtolis ſuis, hoc eſt à ſe miſſis, poteſtatem dedit, melius cognoſcemus, ſi legationem, qua ut fungerentur in mundum univerſum miſſi ſunt, diligenter ex Chriſti verbis ſcrutati fuerimus. Atque quoniam eos bis miſiſſe legitur, utriuſque legationis munus impigre diſpiciendum erit. Antequam conſummata erant omnia, quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt de Chriſto, neque in univerſum mundum regnum cœlorum ut prædicarent, Chriſtus miſit diſcipulos ſuos, neque integram ſuæ legationis poteſtatem illi acceperunt. Quando adhuc in viam gentium, & Samaritanorum, id eſt, gentibus prædicare, vetiti ſunt, neque peccatorum remittendorum authoritatem, quia Jeſus adhuc clarificatus non erat, habuerunt. Primo igitur convocatos duodecim diſcipulos ſuos Chriſtus, eos miſit tantum ad oves, quæ perierunt, domus Iſrael, appropinquaſſe ſolum regnū cœlorum ut annunciarent. Atque ut à magiſtro Deo, qui unus regno cœlorum donare nos poteſt, ſe miſſos fuiſſe, quibus prædicabant, eos certiores facere potuiſſent, ſuæque certam legationis rationem cunctis reddere, ipſam digito Dei, non atramento ſcriptam oſtenderent. Nimirum immundorum ſpirituum & dæmonum electione, infirmorum & languidorum curatione, leproſorum mundatione, & mortuorum ſuſcitatione. Cuius quidem muneris officium, nullius alterius rei ſatagentes, ſedulo ut exequerentur, omniumque, ad victum quæ pertinent parandorum cura ac ſollicitudine vacui, ad quos hoc nuncium ferrent, ab eis neceſſaria omnia accipiendi poteſtatem habuerunt. Hæc fuit Apoſtolorum Chriſti prima legatio. Verum ubi Chriſtus in cruce dixiſſet *conſummatum eſt*, jam jamque typicam hanc veræ Chriſti eccleſiæ umbram, & imaginem propheticam deſinere, ipſamque corpus & rei veritatem ſuccedere, & manifeſtari oportuerit, non jam ad Judæam, in qua antea ſolum notus fuit Deus, ſed in univerſum orbem hos legatos mittere voluit, nec appropinquaſſe regnum cœlorum ut prædicarent, ſed omnium flagitiorum precium, mortem videlicet unigeniti Dei filii perſoluturum affirmarent. Remiſſionem item peccatorum per fidem, fideique ſacramentum baptiſmum (quando ei nunc data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra) certiſſimam omnibus patere clamarent. *Sicut me miſit pater* (nunc inquit) *& ego mitto vos. At ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati*, miſſi ſunt ergo Apoſtoli ut teſtimonium perhiberent veritati, huic nimirum, *Mundum ſuis peccatis* (ut inquit propheta) *venundatum eſſe*, & nec auro nec argento, ſed unigeniti filii Dei, qui ad hoc homo factus eſt, ſanguine redemptum eſſe, eiuſque reſurrectione omnibus cœlorum regnum apertum eſſe, ac remiſſionem peccatorum in eius nomine, per fidem, pœnitentiam, & ſacrum baptiſmum cunctos adipiſci poſſe. *Euntes ergo* (inquit) *docete*, non modo oves, quæ perierunt, domus Iſrael (ſicut ante) ſed *omnes gentes* (nullum enim animal jam ſanguine agni lotum. & ſanctificatum immundum dici poteſt) *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Hac legatione ſecunda prior eis adempta non eſt, ſed aucta, ſed expenſa, ſed magiſtri morte, per quam omnia (ut Paulus teſtatur) ſuum teſtamenta robur habent, confirmata, eodem denique digito Dei conſcripta, atque ſignata fuit. Aſt ut in priore legatione, ſi qui in legem commiſerint, ii ſuis tribunalibus, quæ nulla unquam fuerunt, authoritatem ut ſiſtantur præcipiendi, ſcelerave, niſi verbotenus, vindicandi (quando hoc principes rerumque publicarum magiſtratus facere decet) ita neque hac ſecunda Chriſtus crediddiſſe legitur. *Non monſtrabunt puto* (ſcribit Bernardus ad Eugenium) *qui hæc dicunt, ubi quiſpiam Apoſtolorum judex ſedit hominum*, & poſtea, *Stetiſſe judicandos lego, ſediſſe judicantes nunquam.* Sed *ſi quis* (inquit Chriſtus) *vos audit me audit, Et qui vos ſpernit, me*, cujus, quam prædicatis, doctrina ſolius eſſe debet, *ſpernit. Vos veſtro fungamini munere. Si dixeritis eis, liberaſtis animas veſtras. Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorræorum in die judicii (tunc enim ſedebitis & vos judicantes duodecim tribus Iſrael) quam his, qui vos audire noluerunt.* Unde igitur in delinquentes & in legem Dei, aut eccleſiæ graviter committentes corporali pœna adnimadvertere, aut in carcerem quemvis conjicere jure poſſint, aliunde epiſcopi quærant, à Chriſto ſane quod hoc poſſint, ut prædictum eſt, non habent, at poſſe conceſſu principum non diffiteor. *Conſtantinus* enim (inquit Sozomenus) *jura adminiſtrantium ſententias ubique imperfectas eſſe voluit, & ad epiſcopos per appellationem refugiendum eſſe ſancivit, ſi qui vellent civiles iudices refutare.* Cuius animi pietatem, alii poſt reges imitati, in fornicatione, adulterio, veneficiis, & id genus aliis criminibus ſupremam vindictam epiſcopis relinquerunt. Quamvis hanc judicandi formam Cæſar Auguſtus epiſcopis conceſſerit, religionis tamen cauſas in Arianorum factione per eos agitatas, & finitas, ad ſuæ majeſtatis judicium ipſos referre voluit. Epiſcopis enim Tyri collectis, ad Athanaſii interceſſionem ſcribit; *Ego quidem ignoro, quæ veſtro concilio turbulenter; atque cum tempeſtate decreta ſint, apparet enim quod quadam tumultuoſa in diſciplinatione veritas ſit oppreſſa*, & poſtea: *Quapropter cum omni feſtinatione vos omnes ad meam reverentiam volo concurrere, ut geſtorum apud vos integritatem per vos ipſos poſſitis oſtendere.* Et infra: *Vnde quia mihi rationabile videtur, & temporibus*

opportunum, scribi vobis libentius hac pracepi, ut omnes, quicunque apud Tyrum concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostrae mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatem, & rectitudinem judicii vestri, coram me videl. quem Dei ministrum proprium neque vos negabitis. Agnoscant igitur episcopi suam sententiam, etiam in religionis causa prolatam, ecclesiæ utilitate id postulante, ad regem suum, tanquam Dei ministrum proprium, referri debere. Idque rationi consonum esse videtur. Nam qui omne malum Dei jussu vindicare debet, suique recte num ne obiti, muneris rationem, haud dubie coram Deo reddere, quod in religione ab episcopis erratum est, examinare ac corrigere non oportere, valde absurdum esse nemini non videtur. Nec propterea regibus se superioribus esse, episcopi causari debent, quòd vel in verbo Dei annunciando, vel in veritate fidei definienda, aut in sacramentis tractandis, ac ministrandis, quibus præcipue consistit ecclesiastica consociatio; sui fuerit ratio potior. Quippe quum, recte & ut decet, ni hæc faciant, justas regibus pœnas dari debent. *vindices enim sunt à Deo constituti eis, qui malum faciunt.* Nec propterea superior erat Azarias sacerdos Ozia rege Judæ, quòd eius, & non regis erat in sancto sanctorum incensum adolere. Neque Ezechiel, quòd populi speculator à Domino constitutus fuit, rege Babyloniæ, cui omnes Judæi subjici, & inservire jussi sunt, superior dicendus fuit. Sacerdotum est veritati dicendæ studere; *labia enim sacerdotis* (inquit propheta) *custodient scientiam, & legem requirent de ore ejus*, atque altari inservire, nam omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Regum vero, ut hi, reliquique omnes suorum munerum officiis sedulo insistant, curare ac cogere. delinquentibusque justas pœnas infligere. Verum, quia Apostolus manifeste omnes honores ecclesiasticos (ut Chrysostomus probat) in hac universali, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, comprehendit, regum authoritates, sacerdotum sublimiores atque superiores esse, fateri compellimur. Ideoque illorum judicato, nisi id pietati officiat, reliquos omnes stare oportet, ecclesiasticique omnes perinde, ut laici, quum tributa aut vectigalia indicuntur, jussu Dei solvere tenentur. Nec hic immunitatem, aut privilegium ecclesiasticum prætendere possunt. Quippe quum nullum, nisi quod regis beneficio concessum habuerint, ostendere valent.

Ex his liquet, & quam principum concessu episcopi habent potentiam, & Apostolicam potestatem, hoc est eorum, *qui pro Christo* (ut inquit beatus Paulus) *legatione funguntur*, fuisse germanam atque præcipuam, salutis verbum toti mundo annunciandi, sacramentis mundum à reatu criminum purgandi, dona & sacrificia pro peccatis offerendi. Hac certe potestate (ut ad secundum rogatum veniam) omnes Apostolos fuisse pares, quando pariter, simul, & eisdem ipsis verbis, Christus salutis author, & Apostolorum magister eam illis tradidit, & qua Paulus Jacobo Petro, aut Joanni, *qui videbantur columnæ esse*, nunquam cessit, argumentis, ex sacris ve petitis testimoniis, neque ita multo post, huc reversurus, hic probare supersedeo. Sed papisticæ assertores potestatis duas alias, quasi prærogativas Christum Petro commisisse dicunt, quibus eum reliquis Apostolis, & proinde Romanos pontifices cæteris ecclesiæ episcopis præstare volunt. Alteram scilicet, universi populi Dei pascendi, atque regendi curam. Alteram in quovis (si quod forte occurrat) in fide dubio, sinceram veritatem infallibiliter potestatem definiendi. Quod si præstare possint, totus mundus (quandoquidem omnes fidei veritatem, qua nos fore salvos non inaniter credimus, scire avemus) collum sibi ut subjiciat Romani pontifices merito postularent. Sed his (ut vocant) prærogativis beatum Petrum cæteris Christi discipulis præstitisse, quibus tandem probant rationibus videndum est Primo universalem (ajunt) gregis Dei pascendi curam uni beato Petro Christum credidisse, vel hoc argumento manifestum esse, quòd ubi eum interrogasset, an *plus aliis se diligeret*, ac ille, *etiam*, responderit, *Pasce*, dixerit, *agnos meos*, unde tanquam aliis plus diligenti, Petro majorem curam Christum credidisse par esse dicunt. Quibus verbis majorem, aut potiorem Petro Christum curam commisisse non video, quam omnibus simul Apostolis, quando dixit: *Ite in universum mundum, & prædicate evangelium omni creaturæ, docentes observare omnia, quæcunque mandavi vobis.* & alibi; *Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Vos* (inquit) non unum Petrum. Nam si totius ecclesiæ, aut omnium particularium ecclesiarum illis verbis potius quam istis Christus sui ovilis curam & solicitudinem dedisse putetur: cur non æque ipsum Petrum, quum senioribus consenior, & testis Christi passionum scripserit, *Pascite*, dicens, *qui in vobis est, gregem Dei*, eis etiam, quam eisdem ferè verbis accepit, universæ curam ecclesiæ supremam tradidisse dicendum erit. Quare ut ovium pascendarum curam, & solicitudinem his verbis, *Pasce oves meas*, Christum Petro commisisse ambigendum non sit, ita, aut universalem, aut supremam, plagarum in Joannis revelatione minis, si quid sensui verborum Christi, vel addiderit, vel subtraxerit, perterritus nemo piæ mentis dicere audebit. Verum quòd solum Petrum, an aliis Apostolis plus se amaverit, toties Christum interrogasse, & illum, *etiam*, respondisse legitur, magis diligenti (ut prædictum est) maiorem iure Christum commisisse curam arbitrantur. Id quod ex his verbis recte elici possit nec ne, altius expendendum est, quamobrem Christus vel solum Petrum, ut apud Joannem est, dilectionem rogaverat, vel illi uni, *pasce oves meas*, tunc dixerat. Cuius quidem rationem Augustinus, & Cyrillus pluribus in hunc, qui sequitur, sensum convenientibus verbis persequuntur scilicet, quum nec aliud toties audit à Petra, quam se diligi, nec aliud toties commendat Petro, quam oves suas pascere: huius interrogationis, & responsionis, commissæ quæ pascendarum ovium curæ rationem agnoscemus, si amoris officium cogitemus esse pascere dominicum, sicut fuit timoris indicium, negare pastorem. *Qui hoc animo* (inquit

Aug.

Aug.) *pascunt oves Christi, ut suas velint esse non Christi, se convincuntur amare, non Christum, vel gloriam Dei: vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi, & subveniendi, & Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat toties inculcata ista vox Christi. Nam quid est aliud, si diligis me, pasce oves meas: quā si diceretur, Si diligis me, non te pascere cogita, sed oves meas? sicut meas pasce non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam: dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua?* Ex his beati Augustini verbis liquet, cur tot interrogationibus Christus ex Petro dilectionis confessionem extorserat. nimirum ut in pastore se sui amorem imprimis requirere intelligat. At soli Petro Christus hoc tunc dixit, *Pasce* scilicet *agnos meos: Apostolatus illi renovans dignitatem: ne propter negationem, qua humana infirmitate accidit, labefactata videretur. Ter solus amorem rogatur, quod cum aliis apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decoratus, ter in tempore passionis negavit. Iure ergo nunc ab eo terna dilectionis confessio petitur, ut terna negatio æquali confessionis numero compensetur. Ita quod verbis commissum fuit, verbis curatur. Petiit autem ab eo, si plus cæteris diligeret. nam qui majorem clementiam in se Domini fuerat expertus, maiore amore affici jure debeat. Nam etsi communiter omnes discipuli magna perculsi formidine, quando Dominus tradebatur, fugerint: maius tamen crimen fuerat Petri, qui brevissimo in tempore ter Christum negavit. Quoniam igitur maioris, clementiam Salvatoris peccati remissionem consecutus est: jure ab eo maior petitur dilectio. Cui enim plus remittitur, plus amare debet, ut ipse alibi dicit.* Hæc Cyrillus. Quæ Augustini & Cyrilli lucida dictorum Christi expositio satis apertum facit, non ante alios Apostolos, sed cum aliis ovium Christi rationalium pascendarum curam Petro istis verbis, *Pasce oves meas*, renovatam fuisse. Nec aliud esse quod apud Johannem dicitur, *Pasce oves meas*, quàm quod reliquis Apostolis una cum Petro apud Evangelistas dictum reperitur, *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis.* Nam istis Christum verbis pascendi sui gregis curam aliis Apostolis dedisse nisi concesserimus, quum aliis nusquam expressius legitur: eos pastores fuisse dicere non possumus. Quod quàm fuerit absurdum, omnium esto judicium.

Ad secundam prærogativam veniendum est, scilicet inconcussam in fide constantiam, quam uni inter Apostolos Petro, & post Petrum Romanis episcopis Christum concessisse omnibus (ut ajunt) nervis probare contendunt. Omniaque concilia universalia, quæ in Christi causa legitimè congregata catholicæ nobis ecclesiæ, quam divus Paulus columnam, & firmamentum veritatis appellat, authoritatem repræsentant, errare & de veritatis via deflectere quum possint: à Romano episcopo Petro in amplitudinem potestatis, atque hanc constantiæ prærogativam, (ut ipsi dicunt) succedente, sincera, & omnibus veneranda, fidei veritas eorum judicio petenda est. Et ne quis me putet hæc monstra somniare, aut comminisci, inter multos huius farinæ, nostri temporis Alberti Pighii verba in medium afferam. *Sacrorum* (inquit) *scriptorum veram germanamque intelligentiam docere, & testificari unam Apostolicam* (Romanam dicit) *& Ecclesiasticæ hierarchiæ præsidem prærogativa singulari accepisse à Christo indeflectibilis fidei privilegium, & ad hæsitantium fratrum confirmationem in fide, evidentissime demonstravimus.* Rursus: *Quod sit summum in Ecclesia tribunal, summum iudicium, cuius suprema, & sacrosancta jurisdictionis authoritas, nempe Apostolica cathedra & Ecclesiasticæ hierarchiæ præsidis, sæpè evidentius fecimus, & confirmavimus ex umbra & figura ejusdem in illa synagoga vetere, in qua omne difficile & ambiguum judicium ad præsidem cathedræ & sacerdotes secum in eadem ministrantes Domino referri mandatum est, eorum absque ulla tergiversatione, exceptione, aut discussione, sequi definitionem & judicium, inobedientesque imperio sacerdotis præsidis, penes quem erat sacrosancta illa iurisdictionis authoritas, puniri mortis supplicio.* Idem affirmare nititur clarissimis (ut sibi videtur) Christi dictis ad Petrum Lucæ vicesimo secundo capit. quod dicit se Christus *rogasse pro Petro, ne deficiat fides eius, ad confirmandos fratres*, hoc est (ut putat Pighius) reliquos Apostolos hæsitantes in fide. Sæpe etiam & passim Romanam sedem (quam unam Apostolicam appellat, quum plures alias episcoporum sedes non secus ac Romanam illustres in Ecclesia nostra scriptores hoc nomine dignentur) summum in Ecclesia judicium ob hanc in fide immutabilem constantiam, supremamque jurisdictionis habere authoritatem asserit. Quæ secundum formam hierarchiæ Ecclesiasticæ, qualem pro sua voluntate ipse fingit, de aliis judicans, nullius alterius quam Dei judicio subjacet. Hæc & multa alia in eandem hæresim conspirantia verbosius ab eo in *sex libris* scripta invenimus, quos contra authoritatem Ecclesiæ catholicæ evomuit, quam unam *columnam & firmamentum veritatis* agnoscimus secundum Paulum & acta, tum Apostolorum, tum sanctorum post patrum: qui semper Apostolorum exempla imitati pro omni in fide controversia non ad episcopum Romanum, sed ad concilium universale, tanquam ecclesiæ catholicæ authoritatem, atque in veritate constantiam repræsentans, decernenda, & definienda convenerunt. iis omnibus atque aliis innumeris eius commentis voluntarieque dictis, quibus ecclesiæ catholicæ super Christum firmam Petram fundatæ & stabilitæ constantem veritatis rationem derogare, & eam falso, ac impie ascribere nititur Ro. Pontifici: quem miror ad huiusmodi voces, Herodis ab Angelo percussi, quòd populum Dei honorem ei tribuentem non reprehenderit, exemplo ductum, non expavescere, omnibus (inquam) ejus insomniis respondere, quum huic rei locus non sit, supersedeo. Pauca tamen quibus facile illius lapsum, & turpem oscitantiam deprehendas, hic subnectemus.

Ac primo dicam, totam scholam Parisiensem (si quæ eius, ut apud omnes est plus justo magna, fuerit authoritas) non solum huic sententiæ, aut potius commentitiæ Papistarum opinioni reniti, &

adversari: verumetiam sacrosancto constringere jurejurando, quotquot in theologia gradum adipisci volunt, eius oppositum pro virili ut sustineant, atque divulgent. Et tamen hanc (Parisiensem dico) scholam, aut eius alumnos Joannem Gersonem, & Guilielmum Occam, qui magnum studium multamque operam in hanc Papisticæ authoritatis assertionem enervandam ac subvertendam contulerunt, nemo vel ipse Romanus episcopus hæreticos, aut schismaticos ob hoc unquam vocare ausus fuit. Verum quod hunc suum pestiferum errorem sacris Christi, ecclesiæ sponsi, eloquiis confirmare conatur, quæ in medium profert, ea nihil pro ipso facere Dei adjutorio, & matris meæ ecclesiæ precibus fretus cunctis perspicuum facere non hæsito. Primo illud Deuteronomii. 17. quod perperam, mutatis pro suo iure quibusdam, ille citat, quo, ut Achille nititur, quam ab eo steterit dispiciendum est. *Si difficile & ambiguum* (dicit Dominus) *apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram: & judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende in locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici ordinis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui judicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem eius, sequerisque sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille.* Ex hac lege, quam ut figuram pontificiæ authoritatis in Synagoga præcessisse dicit Pighius, omnis controversiæ, quæque fuerit ipsa, supremum judicium apud Episcopum Romanum vult consistere. Ad ipsumque ab omni alia cura, tanquam à subselliis ad rostra, rem omnem jure divino deferri debere. Id quod Paulum, vel quum ad Cæsarem provocaret, ubi ad Petrum præcepto Dei debuit, vel hoc præceptum universale, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nec beatum Petrum ab eius vinculo excipiens, Romanæ ecclesiæ quum scriberet, non intellexisse, saltem obsequi noluisse certum est. In *Affricano* vero *concilio*, cui etiam Augustinus intererat, omnes Affricæ episcopos hoc præceptum *Deuteronomii*, ut ipse illud intelligit, non solum latuit, verum eius etiam declarationi obstinatæ, & totis viribus restitisse constat. Nec episcopus tunc Romanus sibi hanc supremi judicii prærogativam per præceptum Dei, sed per canones, quos in *Nicæam Bythiniæ* urbem coacti, patres Cæsaris permissu (ut ex *annalibus ecclesiasticis* liquet) condiderunt, vendicasse legitur. Tamen ut crassam eius ignorantiam omnibus evidentem faciamus, tempus, quo hæc lex condita est, & vigere debuit, ostendemus. Deus ubi sobolem Abrahæ suæ veræ hæreditatis umbra, & imago ut esset prophetica, relicta (ut diximus) quoad manifestam rerum moderationem, reliqua hominum turba, sibi quasi populum peculiarem assumpsisset: eam rempub. ab aliis divisam instituit, certisque legibus constitutæ reipubl. necessariis, moralibus (inquam) cæremonialibus, & judicialibus latis, magistratus harum legum administratores, delinquentiumque vindices creavit. Supremum nempe sacerdotem, judicem, & qui in portis judicabant. Quem huius reip. statum ex monarchia & optimatum potentia mistum, à Deo institutum, quamdiu populi Israelitici consensus probavit, eius constitutis magistratibus ipse populus parere Dei jussu debuit. At ubi regem constitui super se populus petierit, atque impetraverit, quod ipsum fore Deus etiam (ut ex eodem *Deuteronomii cap.* patet) prædixit, magistratus antè supremi suo jure regibus cesserunt. Id quod non ex meo ipsius capite fictum, sed sacra historia comprobatum iri, certo ut quis intelligat, diligenter animadvertat, tum Regis Salomonis orationem, *Dabis ergo servo tuo* (post multa alia dicentis) *cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum*: tum controversiam illam pro uno infante inter duas mulieres, utra eum haberet, ortam, quæ non à sacerdote, sed Salomone finita est: denique, quod nunquam postea à sacerdote sed rege, aut quem Rex illi muneri præfecerat, suprema, à qua non licebat provocare, lata in aliqua lite sententia est. Quum huius igitur magistratus, summi scilicet sacerdotis, in controversiis transigendis, ac decidendis potestas, manente adhuc in suo typo populo illo prophetico, abrogata fuerit, nec ulla judicialia illius reip. præcepta, quamvis à Deo edita, nunc in suo vigore manserint, reliquum est neque hanc legem, utpote judicialem, vim suam retinere dicamus. Sed Pighius dicit eam fuisse umbram, & huius Romanæ sedis potentiæ, ac authoritatis figuram. Verum hoc eius commentum, & præter omnem rationem voluntarie dictum, ac Apostolorum tum actis, tum per eos divulgatæ doctrinæ contrarium, vel hoc irrideri debet, quod quæ in illo populo, velut ecclesiæ nostræ tunc futuræ figuræ, & umbræ instituta sunt, donec typus, & umbra manserit, nec rei veritas, aut corpus successerit, ea in suo robore permanere, saltem non penitus abrogatum iri, nulli vel mediocriter sacris literis initiato dubium esse poterit. Præterea quis præter huiuscemodi fictæ authoritatis assertores, tam impie desipit, ut Apostolos huius potestatis per illud in vetere lege præceptum tam apertè (ut illi somniant) significatæ adeo oblitos, aut negligentes fuisse dixerit, ut vel pro definienda illa pro legis observatione apud Antiochiam inter gentes & Judæos, utrosque Christianos, orta lite, vel sæpe alias, etiam contra ipsum Petrum, quod ad gentes diverterit, non potius ab ipso Petro, quod & facilius, & tutius fieri potuit: quàm à consessu & congregatione præsidum ecclesiæ judicium ac sententiam quæsierint. Quando (ut Pighio visum est) major & certior Petri, quam reliquorum omnium, Apostolorum, discipulorum, & presbyterorum cœtus, fuit à Christo constituta authoritas ac donata inconcussæ in fide constantiæ prærogativa. Cur itaq; non potius ad Antiochenam ecclesiam rescripserunt, *visum est spiritui sancto & Petro*, quàm *visum est spiritui sancto & nobis*. Quũ articulus

ticulus fidei, cujus præsertim notitia ecclesiæ hic peregrinanti, & per ænigma, donec per speciē videre possit, veritatem apprehendenti tanto usui fuerit, habita ejus promulgandi justa, & urgente occasione, nobis doctrinam confirmatam ac stabilitam ab eis excipientibus per eos manifestari quoquo modo debuerit. Sed Apostoli, licet in beato Petro, ut in seipsis omnibus, postquam induti fuerunt virtute ex alto, & in veritate pariter confirmati, hanc fidei constantiam fuisse noverint, ac unusquisque eorum, illam apud Antiochiam ortam in religione controversiam, & alias omnes, à S. sancto omnem veritatem doctus secure definire potuerit: tamen ne hoc exemplo alius post episcopus, si quando aliquis fidei articulus controversus fuerit, & dubius sua authoritate quid pro vero sustinendum sit, statuere se posse crediderit: id pro certo, nisi generalis concilii probatum authoritate, ut non haberetur, suo facto docuerunt. Quod Apostolorum consilium imitati sancti postea patres ecclesiæ, quum quæstio de fide occurrisset perplexa, non statim ad Romanum Pont. eam detulerunt definiendam, sed trecentorum octodecim episc. in Nicænam Bythiniæ urbem Cæsaris tunc universo orbi imperantis authoritate & edicto, non Ro. pontificis, ut annalia probant ecclesiastica, congregatorum majoris partis consensu determinatam veritatem agnoscimus, & veneramur. Hanc regulam, ubi in fide quippiam controversum esset, primitivam ecclesiam ipsorum verbi (ut ita dicam) inspectorum prædicatione, actis, perpetua vita, dein sanguine fundatam, erectam, & consolidatam, quæ ad nos usque pervenit, secuta ecclesia semper coluit. At si hic, quem nobis neoterici Papistæ tradunt, modus inquirendi in fide veri, si qua forte quæstio de ea oriatur, tam certus, tutus, distinctus, manifestissimis deniq; Christi verbis (ut Pighius asserit) nobis commendatus fuerit, certe facilis, brevis, & compendiosus est, primo nō satis mirari, (ut præfatus sum) queo, quam ob causam illum Apostoli, deinde sancti ecclesiæ patres, quos in Nicæam immensis expensis ad Arianam vesaniam extirpandam pii principis Constantini magni charitatis fervor ex omnibus Christiani orbis plagiis coegit, ullive postea ad plus mille annos secuti non sint. Ignorasse eos hanc veritatis investigandæ compendiosam viam, qui nos verbo fidei, sine qua impossibile est placere Deo, ut illuminarent, missi sunt, dicere non possumus, quippe quos & Christus ipse docuit, & quem misit pater, spiritus omni veritate instruxit. Noluerunt ergo. Quod quàm procul ab eo sit, ut etiam dicatur hunc eos nobis veri reperiendi apertum & facilem modum invidisse, eorum esto judicium. Augustinus quidem certe provincialia concilia ad universalium amussim & regulam non Romani pontificis fallacem in fide constantiam æstimanda, examinanda, ac corrigenda contra Donatistas affirmare non veretur. Ambrosius ad Valentinianum omnem de fide quæstionem à sacerdotum senatu agitari ac definiri, non item ab uno Rom. pontifice debere scribit: sed imperiti hi, omniumq; sacrarum literarum rudes, & hujus Romani præsulis inconcussæ in fide constantiæ per Christum ei concessæ (ut Papistæ ajunt) & confirmatæ privilegii ignari, hunc post plus mille annos per Pighium ac id genus recentiores theologos certum ac præsentem jam demum repertum veri investigandi modum qui scire potuerunt? Præsertim quum non ab hominis prudentia inventis, sed datis optimis, atque donis perfectis à patre luminum, qui dat omnibus affluenter, descendentibus, in veritate nobis tradenda illi quidem nixi atque confisi sunt. Habeat igitur suam sibi Pighius ejusque similes, plusquam dubie certam veri inveniendi viam, nobis vero, quam Apostoli, & sancti deinde ecclesiæ patres Apostolos imitati tradiderunt, concedant atque relinquant.

Hæc de Apostolis, Apostolorumq; successoribus episc. (plura certe quam quibus opus est) diximus, ut ostenderemus falsum esse quod Pighius, & id genus Papistæ alii tam frequenter mentientes inculcant, universam scilicet Christi ecclesiam Petri, & Romanæ, post Petrum cathedræ semper agnovisse prærogativam, & privilegium, quotiescunque fidei quæstio agitata est. Sancti enim, & venerabiles patres ad varia monstrosarum genera hæresium extirpanda, quæ subinde callidis nostri perennis hostis insidiis, & astutiis suboriebantur, collecti, quum de fide (ut diximus) controversia agitaretur, eam non ad sedem Romanam, quo factu erat facillimum, & (ut isti dicunt, sed ego non credo) tutissimum, determinandam detulerunt: sed magnis laboribus, ingentibus expensis, longis itineribus, relictis interim suæ curæ commissis ovibus, Apostolorum exemplo docti, in unum locum Cæsaris edicto designatum contendebant, ubi fidei veritatem Christi promissis nitentes (cum patribus enim Ecclesiæ, quos verbo fidei oves suas pascere & regere voluit, se ad consummationem seculi usque fore pollicitus est) omnibus amplectendam, venerandam & exosculandam immutabiliter exposuerunt. Id quod si sincerius, tutius, majore cum authoritate salvis etiam tantis laboribus, & quod præcipuum erat, suorum custodiis pecorum insistentes ac invigilantes: unius Romani Episcopi oraculo ex Dei manifestissimis verbis (ut isti affirmare conantur) certitudinem habente facere potuissent, & seipsi his omnibus levavissent, & Cæsarem veræ fidei, & pietatis intelligendæ desiderio captum veritatem ipsam breviter, & maximo cum compendio docuissent. Quando si tunc illi dixissent; Illustrissime Princeps, quod variæ apud nos, in fide nostra, quæ una omnino esse debet, quæstiones, indeque sectæ, subnascantur, mirari non oportet. Nam cujus signo in labaro tuo tot hostium millia vicisti, is hoc fore nobis prædixit. Verum unum nobis, quum hinc in cœlum discederet, sua vice præsidentem, in fidei veritate indeclinabiliter à se confirmatum, ad universalem ecclesiæ suæ pastorem (ut patet) vigilantissimum Petri Apostolorum principis authoritate fungentem Romanum Episcopum reliquit, cujus in omni controversia judicato, ut qui in judicio errare non potest, standum est. Quare non conturbet tuam majestatem hæc inter nos de fide orta controversia, nec ab extremis terræ finibus episcopos in unum locum cogendi inanem per-

das operam, quum unius Romani episcopi, qui Christi vice nobis præest, pronunciatum [illegible] etatis sitibundo amori certius satisfaciet, & nos magna sollicitudine, [illegible] re debemus, liberabit. Hujuscemodi si pio principi non adeo pridem ad Christianismum conversò dixissent, & ipsum magnis sumptibus & [illegible] laboribus, posteros [illegible] veritatis inquirendæ ingente solicitudine haud dubie liberavissent. Sed quod hæc non [illegible] fuit, quod hanc Romani pontificis authoritatem ascititiam & has prærogativas [illegible] scriptas, nec à Christo concessas fuisse certo cognoverunt. Quod ipsum reliqua hujus Pighii [illegible] jus farinæ aliorum scripta manifestissime produnt. Ajunt enim: pontifex Romanus de aliis Dei [illegible] cessu judicare, at ipse nullius præter Dei judicio subjacere debet. Nec rationi certe consentaneum esse arbitrantur caput inferiorum membrorum judicio obnoxium fore. Ex quo hoc ego [illegible] Romani presbyteri, & reliqui Ecclesiæ Episcopi Romanum pontificem pro se [illegible] causam dicere sæpe coegerunt: ergo illi Romanum Episcopum pro capite à Christo his privilegiis donato nunquam agnoverunt. Damasus enim pontif. Romanus adulterii accusatus (inquit [illegible] cus) multa cum indignitate, & personæ, quam sustinebat, sugillatione coactus est in publico [illegible] tistitum conventu adulterii causam dicere. Xistus Romanus etiam Episcopus, [illegible] pontificatus à Basso quodam in judicium fuit adductus, & in septem & quinquaginta [illegible] conventu omnibus est absolutus suffragiis. Hæc licet vel lusco apertum fecerint, patres Ecclesiæ Romani pontificis hanc commentitiam potestatem nunquam agnovisse, illius tamen [illegible] centones semper consuentes, & omnia, quibus suum suffulciant errorem, dispicientes, [illegible] rosolymitano concilio Petrum, ita episcopum etiam Romanum reliquis conciliis præsedisse [illegible] runt. De Petro quod dicunt per sacras literas non constat. Imò contra Iacobus, tanquam [illegible] senatus sententiam pronunciabat. De Nicena Synodo hæc nobis reliquit Sozomenus: *[illegible] nicabant in consilio Niceno ex Apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius [illegible] præsidens Antiochenæ apud orientem Ecclesiæ, & Alexander Alexandriæ. Iulius autem Romanus [illegible] propter senectutem defuit. Erantque pro eo præsentes Vitus & Vincentius presbyteri ejusdem Ecclesiæ. [illegible] ubi domum regio apparatu instructam Imperator ingressus esset, tum cum eo* (inquit Theodoretus) *[illegible] dit sacratissimus ille chorus. Primus itaque Eustatius Antiochenæ sortitus Ecclesiæ præsulatum. [illegible] Eusebius cognomine Pamphili.* Ecce hic nulla fit ante alios, sed neque æqua cum aliis Romani episcopi mentio. Deinde: *At ubi Imperatoris*(inquit) *religiosum in fide affectum multis Eustathius [illegible] laudibus, tum ille episcopos affatus, post multa alia de concordia, tandem dixit: Expellentes igitur [illegible] certamen ex verbis divinitus inspiratis solutionem quæstionum mente percipiamus.* Ab sacris ergo literis, quæ omnis de fide judicii amussis esse debent, non ab Episcopo Romano quærenda [illegible] rienda est veritas. Id quod divus Cyprianus his verbis confirmat: *Si canalis aquæ, [illegible] prius, & largiter profluebat, subito deficiat, nonne ad fontem pergitur, ut illic defectionis ratio [illegible] trum ne crescentibus venis in capite siccaverit, an vero integra inde, & plena procurrens in medio itinere [illegible] terit? At si vitio interrupti, aut bibuli canalis effectum est, quominus aqua perseveranter [illegible] ter flueret, refecto & confirmato canali, ad usum atque potum civitatis aqua collecta eadem ubertate atque [illegible] tegritate repræsentatur, quæ de fonte proficiscitur. Quod & nunc facere oportet Dei sacerdotes præcepta divina servantes, ut in aliquo si nutaverit & vacillaverit veritas, ad originem dominicam, & evangelicam, & Apostolicam traditionem revertamur & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo surrexit.* Hæc beatus scripsit Cyprianus ad Pompeium contra Stephanum tunc Romanæ urbis Episcopum, docens à Romana sede non esse omnino petendam veritatem, sed à sacris & Apostolicis scriptis & traditionibus. Ad Quirinum etiam scribens; *Paulus quoque*(inquit) *prospiciens concordiæ, & paci [illegible] consulens in epistola sua posuit, dicens; Propheta autem duo, aut tres loquantur, & cæteri examinent [illegible] alii revelatum fuerit sedenti, ille prior taceat. Qua parte docuit, & ostendit multa singulis [illegible]* Ex his nemini non liquet, nec Imperatorem, qui ob honorem beati Petri magna Romanum Episcopum prosequebatur reverentia, nec sanctissimos patres Romani episcopi in fide constantia [illegible] aliqua nixi, sed sacrarum literarum germano sensu, quo excutiendo alii, prout Deo unicuique [illegible] re placet, episcopo Romano pares sunt, hæreses condemnasse.

Quum igitur satis constiterit hujus Pighii, ejusque similium fictitiæ Romani pontificis [illegible] ritatis assertorum insomnia, atque commenta falsa & inania nullam [illegible] à [illegible] cepto, aut ecclesiæ patrum confessione, usuve authoritatem habere [illegible] argumentum Christi dictis *Luca. 22.* (ut ipsi ventur) confirmatum, [illegible] esse ut ostendamus pergendum est. Christus (ajunt) oravit pro Petro, ut ipse *aliquando [illegible] confirmaret fratres suos.* Ex quo [illegible] Petro probare nituntur Christi precibus impetratam inconcussam constantiam, & *fratres suos*, hoc est (ut illi volunt) reliquos Apostolos [illegible] de confirmandi authoritatem. Cujus quidem dicti germanum ac sincerum [illegible] aperiam, tota illa historia repetenda est. Apostoli, ut alias, ubi Christus sui hinc [illegible] tionem fecisset, ita hic etiam post supremam cum magistro cœnam, de futuro [illegible] inter se primatu contendebant. Non quis eorum regibus, aut mundo dominaretur [illegible] societatis reliquis, ubi dominus hinc discesserit ([illegible] Græcus hujus contentionis [illegible] *mini vice præesset.* Verum magister, qui se humilitatis exemplum semper præbuit [illegible] *minus esset, ministrare, non ministrari* voluit, æqualitatem inter se ab ipso inst[illegible] rent, illorum neminem alio superiorem, nisi de cæteris humilius sapiendo ([illegible]

[illegible]tam

solam exaltare sæpe ostendit) esse docuit. Unde Ambrosius: *Una datur omnibus forma sententiæ, ut non de prælatione jactantia sit, sed de humilitate contentio, eo quod se Dominus proponit imitandum. Et ne regum aut principum instar eorum quispiam reliquis imperaret, prorsus vetuit.* Quod utinam Romani episcopi, qui Petri in fide constantiam jure se sibi vendicare dicunt, diligentius attenderent: nunquam profecto suis collegis, nedum regibus se ipsi authoritate aut potentia anteire dicerent, regiumve munus obirent. Sed jam quum reges, quæ ad ecclesiasticam præfecturam, aut dignitatem pertinent, munia exequi, vel fungi posse negent, interim ipsi, & regibus se superiores, sed falso, esse dicunt, & in suos subditos regale, nisi mavis dicere tyrannicum munus exercent. Quid enim aliud est stipatorum corona cingi, vectigalia, tributaque à subditis exigere, quæstores, & id genus alios magistratus, qui deliquerint, aut leges violaverint, eorum, vindices, quod regum esse Paulus scribit, in rep. constituere, quàm verè vos reges esse prædicare? Atqui ex vestro assumpto hoc ego infero. Regum (vos dicitis) quæ ad religionem spectant, tractare nihil interest, sed vos Romani episcopi regum potentia dominio, ac authoritate quum fungamini, reges vos esse negare non potestis: spiritualia ergo tractare, vestra minime interest.

Pergamus ad reliqua Christi in prædicto *Lucæ capit.* verba discutienda. *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedatis super thronos duodecim tribus Israel.* Ecce adhuc in omnibus his Apostolorum æqualitatem. Sed quod sequitur pro se facere Pighius putat, videlicet: *Ait autem Dominus Simoni. Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret, sicut triticum.* id est, (inquit Beda) *vos tentare, & velut qui triticum purgat, ventilando concutere. Ego autem* (inquit Christus) *rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Hic ego vos rogo, qui ex his Christi verbis ad Petrum, Petri, & Romanorum pontificum in fide constantiæ prærogativam asseritis, an Christus, quum patrem oravit (quod apud Johannem, & alios Evangelistas eum sæpè fecisse legimus) ut Apostolos, non solum Petrum, in veritate sanctificaret, hanc inconcussam fidem, quam totus mundus ad eorum prædicationem acciperet, eis impetravit nec ne? Quod si dixeritis, ut dicere est necesse, exauditus est enim pro reverentia sua, non ergo Petrus solus hanc in fide firmitudinem accepit, neque fratres suos collegas, sed Deus ipse, misso ad filii, etiam mittentis, preces, paracleto Spiritu sancto, qui docuit eos omnia, suggessit eis omnia, quæcunque dixit eis Christus, in fide indeclinabiliter confirmavit & stabilivit. Id Paulus de se testatur, scilicet quod neque ab homine, neque per hominem Evangelium acceperit, aut didicerit, sed per revelationem Jesu Christi. Quum igitur non solum Petro, stabilem in fide constantiam, sed omnibus Apostolis Christus sua oratione impetraverit; nam *vos* (inquit) non unus Petrus, *induemini virtute ex alto*, & reliqui omnes Apostoli una cum Petro, ante quos nec Petrus, Spiritu sancto suggerente eis omnia, omnemque veritatem docente, supra firmam Petram radicati, ac ædificati fuerint: aliud quippiam ex his Christi verbis elicere oportet, quam aut soli Peto fidem firmam ac stabilem eum impetrasse, aut suos collegas, alios Apostolos, alioqui vacillantes, in fide ut ipse confirmaret, jussisse. Quippe qui & simul cum Petro Spiritum veritatis acceperunt, & in universum mundum, Evangelium ut prædicarent, pari legatione missi sunt. Scrutemur ergo Scripturas: Nam in illis veritatem lucere censendum est. Christus, qui statim futurum novit, ut Petrus ipsum negaret, ne fidem prorsus desereret, & post negationem de Apostolatus munere desperaret, oratione sua animum ejus prævertit. Unde Chrysostomus: *Non dixit, Rogavi ut non neges, sed ne deseras fidem.* Et Cyrillus; *admirare* (inquit) *exuberantiam divinæ patientiæ ne diffidere discipulum faceret, nondum patrato crimine, largitus est veniam, ac iterum ipsum in Apostolicum gradum restituit, dicens, Confirma fratres tuos.* Quod de Apostolis dictum esse intelligi non potest. Sed, ut Beda dicit: *Sicut tuam fidem ego orando protexi, ita tu infirmiores, ne de venia desperent, confortare memento.* Præterea, licet hac oratione Petro perpetuam in fide constantiam Christus petierit, ac dubio procul obtinuerit, non tamen propterea episcopis item Romanis. Nam quum omnes apostolis episcopi succedant, pari ratione eorum probitatem, & fidei firmitatem, quam haud dubie Christus orando à patre Deo ipsis Apostolis impetravit, vendicare sibi possunt, de quo utinam tam vere se ipsi episcopi jactare possint, quam scimus omnes id esse falsissimum. Videre est igitur hæc pro Petri privilegio, nedum Romanorum pontificum, nihil omnino facere, sed Petrum in Apostolatus gradum, non obstante tunc futura negatione, cum aliis restituendum esse docere. Sed quemadmodum si ex his verbis Christi in fide constantiæ prærogativam Petro, & proinde Romanis Episcopis Christum concessisse Papistæ probaverint, tamen vel regum potentiam, vel eos coram se causam dicere cogendi, aut omnem litem definiendi authoritatem, concessam esse ex hoc ostendere nunquam possint: ita ego, atque utinam pro immensa sua clementia exaudiret me., ut firmi & stabiliti in fide, ac morum probitate Episcopi Romani tandem fuerint, assiduis precibus Christum interpellaverim. Nunquam profecto sibi hanc eminentiam falso arrogassent, nunquam orbis noster tot scatuisset simoniis, tot stupris, tot incestibus, quòd se dicant Romani Episcopi pro suo jure, etiam contra præceptum Dei dispensare posse, eo quòd Christus Petro dixit; *Quodcunque ligaveris vel solveris super terram, ligatum aut solutum erit in cœlis.* ex quo illi inferunt, qui dicit *quodcunq;* nihil excipit. Atque ita multi cum multis, quæ Deus ipse, *Levitici decimo octavo*, conceptis verbis prohibuit, matrimonia contraxerunt. Nec illa præcepta fuisse ceremonialia (ut illud obiter perstringam) aut judicialia dici potest. Quum & in principio illius cap. & in fine vitia illic nominata, quæ declinare populum suum voluit, consuetu-

dines, & legitima Ægypti, eorumque, quos propterea terra illa evomuit, abominationes, quibus terram Chananæam polluerunt, Deus appellat. *Custodite* (inquit) *legitima mea, atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos. Cavete ergo ne, & vos similiter evomat, quum paria feceritis.* At quis tam insanit, ut dicat Ægyptios, aut populum Chananæum execrationes, & abhominationes commisisse, vel eos propterea terram illam evomuisse, quia cæremonialia, & judicialia Dei præcepta, quæ tunc primum condita erant, nec præter Judæos, illis quisquam fuit obnoxius, non custodierunt? Si igitur (ut eò revertar unde digressus sum adeo in fide, & morum probitate (ut Papistæ eos esse asseverant, & *Deos terrestres* appellare non verentur, quod ipse Paulus ferre non potuit) Romani episcopi ad votum meum stabiliti, ac confirmati fuissent: istos incestus, quibus, inter alia nostra flagitia iram Dei graviter provocavimus, nunquam habuissemus, tot bellis orbis noster Christianus stetisset inconcussus, tot cædes, quibus (proh dolor) ferè deleta sunt genera hominum, nunquam perpetratæ fuissent. Concede ergo Christe per viscera misericordiæ tuæ, ea sanctitate, ea pietate, ea denique fidei constantia Episcopus Ro. atque reliqui omnes ecclesiæ tuæ præsules tandem polleant, ut & iram tuam, quam indies magis magisque juste veremur, placare & *ascendere ex adverso* (ut propheta inquit) *murumque se iræ tuæ opponere pro domo Israel possint*, & nos in unitate fidei, & charitate mutua tranquille hic vivamus.

Et quia alia adhuc Christi dicta adducunt, quibus perverse intellectis propositum suum pontificiæ authoritatis patroni confirmare nituntur, illa etiam nihil pro eis facere docebimus. Afferunt illud tritum Matth. sextodecimo; *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Et postea: *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunque ligaveris super terram, ligatum erit & in cælis. Et quodcunque solveris super terram, solutum erit & in cælis.* Petram fuisse Christum, nemini qui Paulum aut Prophetas legerit, in dubium venire potest. Quando *aliud fundamentum, nemo ponere potest, præter id, quod positum est Iesus Christus.* In Petro autem, quod à petra, unde nomen accepit, stabilitatem, & immutabilem constantiam habuerit, ecclesiam hic in terris peregrinantem, quæ *columna* (inquit Paulus) *& firmamentum veritatis est*, & mater Petri, & omnium, qui Dei Filii esse volunt, Christum intellexisse beatus Augustinus author est. In retractionibus enim, *dixi in quodam loco* (inquit) *de Apostolo Petro, quod in illo, tanquam in Petra, ædificata est Ecclesia, sed scio me postea sic exposuisse, quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, ut super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi. ac si Petrus ab hac Petra appellatus, personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc Petram ædificatur. Non enim dictum est illi, Tu es Petra, sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus. Quem confessus Simon, sicut ei tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus.* Hæc Augustinus. Simon igitur (ut Augustino placet) Petrus, hoc est firmus, stabilis, ac consolidatus pro sua persona dictus non est, sed quatenus figurata generalitate Ecclesiæ super Christum firmam Petram fundatæ personam gessit. Nam si Petri personam respexeris, quis Apostolorum omnium eo vacillantior fuit? qui & brevissimo in tempore, ad ancillæ etiam interrogationem, in passione Dominum ter negaverat, & post passionem sua simulatione gentes ad Judaismum illexerat, adeò ut Paulo qui reprehenderetur, dignus visus est. Hanc etiam firmitatem non pro se, sed quod Ecclesiæ typus erat, Simonem accepisse sequentia Christi verba probant. *Et portæ inferi* (inquit) *non prævalebunt adversus eam*: nempe Ecclesiam, quæ à Petra Christo, quòd super eam fundata, erecta, ac stabilita sit, immutabilem sumpsit constantiam. *Portas inferi*, hæreses, schismata, & id genus alia, propter quæ inferno huius etiam Ecclesiæ filii digni sunt, rectè cum Hieronymo intelligimus. Quæ quidem portæ inferi adversus Ecclesiæ filios prævalere non possunt, modo aut in eius eruditione permaneant, aut post lapsum acceptumque vulnus eius cataplasmate, id est, pœnitentiæ sacramento, quæ *post naufragium secunda tabula* à Hieronymo vocatur, se denuo purgari, ac curari expetierint. Quoniam igitur in horas labimur omnes, & *nemo sine crimine vivit*, opus est, ut lapsi, erigamur, & potestate peccata remittendi, & secreta fidei nostræ prædicandi, & aperiendi. Quæ sane potestas secundum Ambrosium, *regni cælorum clavis* hic dicitur. Has claves quamvis Christus Ecclesiæ in Petro significatæ, aut si velis ipsi Petro hic pollicitus fuerit, tamen usque post suam resurrectionem, quando in omnes simul insufflando dixit; *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*, eas non dedit. Quoniam antequam Jesus fuit clarificatus, spiritus, id est, potestas remittendorum peccatorum, datus non est. Quare qui ex illo Christi promisso primatum Petro attribuunt, quod reliqui omnes simul cum Petro cœlorum claves actu acceperint, æqualitatem omnium Apostolorum profiteantur.

Quam quidem Apostolorum æqualitatem, quia in præcedentibus breviter, & quasi ad aliud accincti ostendimus, eam in præsens multis sacræ scripturæ testimoniis confirmabimus. In vetere testamento, ubi plura horum Apostolorum, qui, & quales futuri erant, indicia, nullum tamen unquam ostendere quis potest, quo omnes illic pares non dicuntur. *Montes* appellantur, idque una æquaque ratione omnes. *Fundamenta*, idque pariter. *Pastores, Piscatores, Evangelizantes*, similiter omnes. Nec huc afferre oportet illud Deuteronomii præceptum, utpote pontificii primatus figuram, quod falsum esse supra docuimus. Per huius enim legis amplam authoritatem, nulla usquam lis, aut controversia, vel inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram occurrere potest, quæ ad Episcopum Romanum referri non debeat. Quo ergo loco regia habebitur majestas à Deo ordinata vindex in iram ei, qui male agit? Cui omnem in Ecclesia

gradum, altari inservientem, sacerdotalem, Apostolicum, Propheticum, jubente per Apostolum Deo, subditum esse supra plus satis probatum est. Quo (inquam) loco hæc potestas esse poterit, à qua ad supremam, Dei etiam (ut ipsi dicunt) præcepto, Romani tribunalis authoritatem in omni causa provocare licet? Verum Deus, qui Petrum & tributum solvere jussit, & legi talionis dixit esse obnoxium, quod gladio privata authoritate percussit, debitamque suis magistratibus unumquemque exhibere fidem, & obedientiam docuit, duo præcepta ex diametro sibi repugnantia nobis servanda nunquam proponeret. Quid etiam, quod nullum alium, quam qui in rep. institutus fuerit judicem haberi voluit? Id quod vel tunc manifestissime docuit: ubi eum de turba aliquis, ut frater suus secum hæreditatem divideret, jubere postulavit, *homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?* quum interrogando responderit. Quum ergo ne hac Deuteronomica lege sibi prælationem aliquam Apostolorum quispiam assumere potest, cæterisque omnibus, quæ in vetere de illis Dei testamento memorantur, pares fuerint, pares omnino eos fuisse dicere non hæsitabimus. In novo Christi testamento idem videre est Christus loquitur: *Faciam vos piscatores hominum. Vos estis lux mundi. Vos estis sal terræ.* Simul & pariter omnibus dicit; *Ite in universum mundum, & prædicate Evangelium omni creaturæ*: Se ipse cum eis, non solo Petro, *omnibus diebus usque ad consummationem seculi* fore pollicitus est. Simul pro omnibus oravit. Omnibus regni cœlorum claves una & pari jure commisit, dicens; *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Omnibus simul, quem promisit, spiritum veritatis misit. Ipse denique spiritus omnibus æqualiter, quoad eius scire licet, omnia suggessit, quæcunque Christus eis dixit. Omnem veritatem docuit. *Vobis,* (inquit) simul omnibus locutus, *datum est scire mysteria regni Dei.* Omnibus parem infirmos curandi, dæmones expellendi, mortuos suscitandi, regnum cœlorum & pœnitentiam prædicandi, ad victum necessaria capiendi potestatem, ac authoritatem dedit. Beatus Paulus Deum in ecclesia sua primum Apostolos, absque ulla in authoritatis distinctione, posuisse Corinthiis scribit, ac se ipse cum Petro, & in veritatis Evangelii notitia, & ipso Apostolatu cōposuit, atque parem se illi utroque fuisse ad Galatas scribere non verebatur. *Mihi quidem* (inquit) *qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed contra quum vidissent, quòd creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes) & quum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Petrum etiam, quod non recte ambulavit ad veritatem Evangelii, reprehendere non metuit. In se vero & Christum loqui non dubitavit, & omnes, ut se imitarentur, quemadmodnm & ipse Christum secutus est, cohortatur, Utrum jam alteri vel morum probitate, vel Evangelii cognitione, vel fidei constantia, Apostolatusve authoritate antecelluisse dicemus? Quid quòd Christus nullam de præpositura, sed de humilitate, quæ una exaltat, inter Apostolos omnino contentionem esse voluit? Æqualitatem docuit. Subditos esse sublimioribus principum potestatibus omnes pariter jussit. Quæ etiam beatus Bernardus *de Consideratione ad Eugenium,* per hæc Christi verba, *Tu es Petrus* &c. sibi primatum, & dominium in ecclesiam vendicantem scripsit, non abs re erit hic inserere. *In criminibus* (inquit) *non in possessionibus est potestas vestra. Propter hac enim & non propter illas, claves accepistis. Quomodo ergo audes usurpare, aut dominatus Apostolatum, aut Apostolatus dominatum? Planum est quod ab utroque prohiberis. Si utrunque simul habere voles, perdes utrunque. Alioqui non te exceptum illorum numero putes, de quibus conqueritur Deus: Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi eos. Si interdictum habemus, audiamus edictum: Qui maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui præcessor est, fiat sicut minister. forma Apostolica hac est, dominatio interdicitur, conceditur administratio.* Hæc ille. Præterea si ex his verbis Christi *Matth.* 16. tam manifestus cunctis Romanæ sedis patuerit primatus: quid tanto astu, tot technis, tali inescatione opus erat, Eugenio quarto, quibus Joannem Palæologum Orientis Imperatorem, ac Græcos episcopos in Florentino illo, furtim, & præter Cæsaris authoritatem coacto, concilio, quum aliud etiam concilium Basileæ celebraretur, in suam sententiam diu refragantes, & retinentes, tam diuturnæ Italia moræ impatientes traxerat, & quasi vi impulerat?

Quoniam igitur hæc nihil pro Petri, nedum Romanorum pontificum primatu persuadendo, ne dicam, probando aut confirmando, virium habere luculenter ostensum est, ad aliud adhuc unum, quo vehementer Papistæ omnes commoventur, argumentum rejiciendum veniendum est. Videlicet, ne Christiana consociatio (nisi unus vice Christi episcopus toti ecclesiæ præsit) acephala, & sine capite, monstri instar, esse videatur. Bone Deus! Usque adeo hi cæcutiunt, ut se suo imprudentes jugulare gladio non perspiciant. Etenim quum ἀκέφαλον monstri instar corpus nisi Christi vice Romanus ei præsit Episcopus, Ecclesia eis esse videatur, interim ipsi aliquando bicipitem, alias tricipitem, nonnunquam quadricipitem, vel minimum dubii capitis eam manifestissime faciunt. Quis enim in ecclesiasticis historiis vel mediocriter exercitatus, fuisse simul, alias duos, alias tres, quatuor etiam aliquando Antipontifices nesciat. Sed unum aliquem (dicunt) quando Christus hinc in longinquam regionem, ut accipiat sibi regnum, discessit, ecclesiæ præsidere oportet episcopum. Quasi vero aut Christus sui corporis, quæ est ecclesia, caput, postquam in cœlum ascenderit, esse desierit, quum Paulus dicat; *Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ejus,* aut jam eam sua virtute regere neglexerit, vel propter longinquam distantiam non potuerit aut in montibus errare permiserit, & relictis rursus nonaginta novem, centesimam ovem tandem in-

ventam, iterum humeris suis in ovile reportare voluerit. Imò Christus cum Patribus ecclesiæ, quum Apostolos prædicatum, & suam ecclesiam in verbo fidei gubernatum, ac in pia religione pro virili retentum miserit, se fore usque ad consummationem sæculi promisit. Cætera vero, jam constitutis in quavis rep. magistratibus omnia ipsius ecclesiæ membra, nisi, si quod religioni, & pietati officiat, præcipiant, parere & subjici voluit. Nam si novum magistratum ecclesiæ Christus præfecisset, cur Paulus omnes sublimiori potestati, de principibus loquens, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur, subditos esse jussit? Chrysostomus enim huius præcepti causam sic scribit; Ποιεῖ δὲ τοῦτο δεικνὺς, ὡς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς πολιτείας ὁ χριστὸς τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει βελτίονι. καὶ γὰρ πολὺς περιεφέρετο λόγος τότε. ἐπὶ στάσει καὶ καινοτομίᾳ διαβάλλων τοὺς Ἀποστόλους. καὶ ὡς ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν κοινῶν νόμων ἅπαντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας. hoc est: *facit vero hoc ostendẽs, quòd nõ ad subversionẽ communis reip. Christus, quas ipse condidit, leges induxerit, sed ut meliorem efficiat. Etenim multa tunc circumferebatur fama Apostolos ut seditiosos, & rerũ innovatores traducens, & quòd ad subversionẽ communium legum omnia & fecerint, & dixerint.* Qui ergo pontificiam orbi persuadere nituntur authoritatẽ, ab his dispersum rumorem, non calumniam, sed veram fuisse prædicationem ostendunt, qui nomen Domini & doctrinam blasphemabant, eo quòd communes leges, & rerum publicarum scita, ipsius prædicatores subverterint, se omnibus superiorem à Deo institutum habere magistratum dicẽtes, cui etiam reges ipsi, si suam salutem per baptismum adipisci velint, subditos esse oportet. Id quod jure ne quis diceret, Apostolus clamat, unumquemque quo statu, aut honore ante baptismum præditus fuerit, in eodem etiam post susceptum baptismum, nisi forte jure meliorem assequi possit, permanere debere. *Si ante dignitatem sacerdotalem* (inquit Guilielmus Occam in libro de pontificis potestate) *suo regi, non secus ac reliqui, subjectus quis fuerit, etiam hac suscepta, quòd in quacunque vocatione quis vocatus fuerit, in eadem permanere debeat, se eiusdem lege subiectionis obnoxium esse agnoscat est necesse. Si Papa igitur* (inquit) *ante papatum imperatori subiectus fuit: etiam post susceptum papatum eadem subiectione tenetur.* Nec Onesimus (ut prædictum est) quòd acolytus fuerit, ac Apostolo in evangelii ministerio serviens. Philemoni quam debuit, propterea servitute liberatus est. Præposituram agnoscimus ecclesiasticam. *Mementote enim* (inquit Paulus) *præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei.* Et iterum: *Obedite præpositis vestris; ipsi enim invigilant, rationem reddituri pro animabus vestris.* Rursus; *qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime, qui laborant verbo & doctrina.* Et ad Ephesinam ecclesiam quum pervenisset, & majores natu convocasset; *Attendite vobis* (inquit) *& universo gregi, in quo vos spiritus posuit episcopos regere ecclesiam Dei.* Hæc quum scripta esse meminerimus, præposituram ecclesiasticam agnoscere cogimur. Sed quæ in verbo veritatis populum Dei, summo etiam, si ita fieri oporteat, vitæ suæ cum discrimine quo ad ejus potuerit, retinere debet atque suæ curæ commissos, à falsa doctrina ut caveant, obsecrando, increpando, opportune, importune, ac sedulo admonere. Verum non eam, quæ dominetur in clerum, quod ipsum Petrus conceptis verbis vetuit, aut quæ leges condere, aut in delinquentes, nisi verbo tenus, animadvertere possit. Sed quæ, ut dixi, in fidei verbo sincere prædicando, falsa doctrina per illud verbum convincenda, vitiis redarguendis, putridis membris, modo ex re sua aut multorum fuerit, rescecandis, sacramentis denique, per quæ lapsi erigimur, erecti roboramur, roborati vero perficimur, ut decet, ministrandis consistit. Hoc Paulus in iis quæ recitavimus palam facit, quum dicit, *Qui laborant doctrina & verbo*, & quod idem est, *qui præsunt in Domino*, Et *qui vobis locuti sunt verbum fidei*, Et *ipsi invigilant rationem reddituri pro animabus vestris.* Idem Ezechielis scriptis explicatum videmus. Episcopi enim munus, & officium nobis Deus per prophetam exponens; *Terra* (inquit) *quum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciaverit populo, audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum, sanguis ipsius super caput eius est. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animã, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.* Rationem ergo episcopi animarum nostrarum reddere debent, nisi gladium venientem nobis annunciaverint. At si dixerint, animas suas liberaverunt, non audientibus autem gravior imminet ultio quàm Sodomis & Gomorris. Qui enim has verbi tubas spreverint, Deum, cuius legatione funguntur, contemnunt.

His ergo duobus, scilicet quæ sit illa, quam Christus Apostolis suis commisit, authoritas Apostolica, & quod illâ omnes fuerint Apostoli pares, expeditis, & quòd nec cæteris Apostolis Petrus Apostolatu, nec in veritate constantia, nec pascendarum Christi ovium curæ amplitudine, proinde nec reliquis ecclesiæ episcopis Rom. pontifex præstiterit, quod proposuimus, tertium explicandum superest. Videlicet, Si hac beatus Petrus prærogativa, & authoritate suis collegis antecelluerit, an pari jure Rom. episcopi, qui Petri vicem se gerere dicunt, eadem reliquis ecclesiæ præsidibus anteire debeant? Quam Christus Apostolis suis credidit legationem, scil. ut evangelium prædicarent, sacramenta ministrarent, dona, & sacrificia pro peccatis offerrent, eam episcopis cum ipsis cõmunem esse & ratio persuadet, & sacrarum literarum authoritas probat. Quum enim ecclesiam hic in terris peregrinari, & cum spiritibus nequitiæ in cœlestibus perpetuo pugnare oporteat, quousque quas Christus in ovile suum consummandum oves adducere velit, ipsi intraverint, verbum fidei qui prædicent, veritatem doceant, venientem gladium annuncient, sacramentis lustrent, lapsos erigant,

dona,

dona, & sacrificia pro peccatis offerant, ut eam sponso suo, quum ad nuptias venerit, absque macula, & ruga exhibeant, pro sua peregrinatione ecclesia ut habeat, dicere nos ratio cogit. Christus etiam, ubi Apostolos suos omnes gentes baptizatum, & quæcunque eis mandavit, doctum miserit, se usque ad consummationem sæculi cum eis futurum, pollicitus est, ne in fidei dogmate, qua gregem pascere debent, universi erraverint. Quod de ipsis solis Apostolis intelligi non potest, quos in diem judicii cognovit hic non fuisse mansuros, nec orbem præsente voce docturos, sed de illis omnibus, qui simili munere, donec judicium convertatur in justitiam. Præterea David in Apostolorum locum episcopos successisse testatur; *Pro Patribus tuis* (dicens) *nati sunt tibi filii*, hoc est, *pro Apostolis* (inquit Augustinus) *episcopi*. Non tamen vel pari gratia, vel eadem authoritatis amplitudine. Illi enim universi & singuli, tanta gratiæ ubertate verbum acceperunt, & in eo confirmati sunt, ut eorum animos nullo modo, qui omnem veritatem docuit spiritus errore vagari siverit. At episcopos licet universos, à Christo ecclesiæ capite, nec corpus suum unquam deserente, in verbi veritate falsos fuisse non legitur, singulos tamen labare posse certum est. Insuper Apostoli omnes in quamcunque mundi partem venissent, ex officio sibi ad hoc credito omnia Apostolicæ dignitatis munia exequi, & potuerunt, & debuerunt. Verum post illos episcopi non item. Nam, quum Evangelium in toto quoquo modo orbe per ipsos Apostolos divulgatum, plantatum, & sequentibus signis confirmatum fuerit, episcopis certæ sedes designatæ sunt & quasi provinciæ, quibus singuli, ad præfatum munus Apostolorum doctrinæ hærentes juste tractandum præficerentur, & à quibus, ecclesiastica regula prohibente, se aliò transferre non debent, nec in alterius, quam sua provincia Apostolicum obire munus, ut beatus Paulus, Titum Cretæ, Timotheum Ephesi Episcopi munus ut exequerentur, & per civitates presbyteros constituerent, reliquit. Hanc regulam in ecclesia exactè observatam fuisse, multa inter episcopos ob id orta jurgia, & inter Joannem Hierosolymitanum, & Epiphanium Cypri Episcopum, apertissime probant. Quam dispari igitur gradu hæc potestas, & dignitas Apostolica ipsis Apostolis, & Episcopis, in hoc eorum officium succedentibus, data fuit, explicatum arbitror. Quibus jam resignatis, atque retectis, dicendum reor, si Rom. episcopi, eo, quòd illi urbi, in qua mortem pro Christi nomine Petrus obiit, præficiuntur, amplam Petri potestatem, ac authoritatem jure sibi assumunt, etiam reliquis episcopis omnibus, quum Apostolorum vice (ut præostensum est) fungantur, saltem qui his sedibus, ubi Apostolorum aliquem vita cedere contigit, ut Apostolici muneris officium exequantur, præsident, eadem ratione parem authoritatem cum aliis Apostolis concessam esse dicemus. Sicut ergo Paulus beato Petro Apostolatu non cessit, ita nec quivis Episcopus jam Rom. Pontifici episcopali authoritate jure divino cedere debet. Præterea si cuivis ubique præsuli episcopale munus exequi, quod ipsis licuit Apostolis, permissum fuerit, quanta in ecclesia Christi esset confusio, omnium esto judicium. Verum cur non perinde omnibus episcopis in Apostolorum vicem succedentibus, quorum æqualem fuisse authoritatem probavimus, ac Romano, id ipsum liceat, nec ulla vel ficta, aut aliquo commento fucata sacra authoritas afferri potest. Quare hanc rem amplius tractare, adeo enim sibi ipsa adversatur, supersedendum æstimo.

Et quia, quam in omnibus Apostolis fuisse multis rationibus, & è sacris literis acceptis testimoniis probare mihi visus sum, authoritatis, æqualitatem judiciis catholicorum sacrosanctam scripturam suis lucubrationibus illustrantium, quorum omnium calculis adversari, etiam θεομαχεῖν videtur esse, multi non abs re repugnare censent, quòd Petrum *verticem*, & *caput collegii*, atque *Apostolorum principem* passim in suis scriptis appellent, quomodo, quas in medium attuli, rationes, ac authoritates cum horum dictis non pugnent, imò rectè conveniant, docere conabor. Qui beatum Petrum Apostolorum verticem, caput, atque principem dicunt, eos nunquam sic intellexisse constat, ut vel suos collegas, nedum principes suis judiciis sistere, & delinquentes ulcisci potuerit. Nam (ut Bernardus scribit ad Eugenium) *Dedit Christus solicitudinem, non dominationem. Esto* (inquit) *ut alia quacunque ratione hoc tibi vendices, sed non Apostolico jure. Audi ipsum, non dominantes* (ait) *in clero, sed forma facti gregis ex animo. Et ne putes hoc dictum sola humilitate, non in veritate, lex est domini in Evangelio: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, benefici vocantur, vos autem non sic. Planum est igitur quod Dominus interdixit dominationem eorum. Quomodo ergo tu usurpare audes, aut dominatus Apostolatum, aut Apostolatus dominatum? Planum est, quod ab utroque simul prohiberis.* Hæc Bernardus. Qui beatum ergo Petrum principem, & verticem Apostolorum dixerunt, nunquam alios suos collegas judicandi authoritatem propterea ei concessam esse senserunt. Neque rursus intellexerunt, quòd Christus illi præ cæteris in fide constantiæ prærogativam ita concesserit, ut si quod dubium, aut in fide controversum occurrat, ad sedem Petri, quasi ad certum Judæorum oraculum, à quo Dominus in lege se promisit responsurum, id referre omnes debuerint. Quando hanc prærogativam, nec Apostoli, nec Apostolorum successores episcopi unquam agnovisse legitur. Imò Paulus se, perinde, ut Petrum, hanc fidei notitiam, & in ea constantiam à Christo Jesu accepisse affirmare non veretur. Multis etiam rationibus hoc falsum esse in præcedentibus ostendimus. Nec beatus Augustinus *evangelio non crederem* dixit, *nisi* beati Petri cathedræ, sed *ecclesiæ me cogeret authoritas*. Neque verisimile est sanctissimum illum martyrem, & antesignanum virum eruditione tam celebrem, ac pietate insignem Cyprianum, hanc Romanæ cathedræ authoritatem, si tanta fuisset, ignorasse. Qui ad Pompeium contra Stephani Rom. urbis episcopi, qui rectè Anabaptistarum damnavit hæresim, epistolam scribens; *Quia desiderasti* (inquit) *in notitiã tuam perferri, quæ ad litteras*

nostras frater noster Stephanus rescripserit, misi tibi rescripti eius exemplum, quo lecto, magis ac magis [illegible] rem denotabit, qui hæreticorum causam contra Christianos, & contra Ecclesiam [illegible] ego hic Cyprianum induco, quasi, aut eius potius, quam Stephani, sententiam [illegible] ab errore vindicaverim. Illud ego non pugno. Sed ea apud Cyprianum, reliquosque [illegible] Episcopos, Rom. pontificem non valuisse authoritate manifestissime ut ostendam [illegible] tendunt. videlicet ut crederent eum de fidei controversia judicantem, quòd à Christo [illegible] stantiæ privilegio donatus est, errare non posse. Id quod postea in eadem epistola [illegible] Cyprianus apertius docet: *Fit autem studio præsumptionis, & contumaciæ, ut quis [illegible] sa defendat, quam ad alterius facta, & verba consentiat. Cui rei prospiciens beatus Apostolus ad Timotheum scribit, & monet episcopum, non litigiosum, sed mitem, & docibilem esse debere. Docibilem autem ille est, qui est ad discendi patientiam lenis & mitis. Oportet enim Episcopum non tantum docere, sed & discere. Quod ipsum quoque idem Apostolus Paulus docet, præmonens, ut si alii sedenti melius revelatum fuerit, prior taceat.* Hæc divus Cyprianus. Ex his ergo liquet, illum, nec ob hanc stabilitatis prærogativam, Petrum Apostolorum principem dixisse, nec in fidei constantia, aut notitia Rom. episcopum cæteris Ecclesiæ præsulibus unquam anteposuisse, sed, ut reliqui, errare quum possit, ut discendam cum cæteris semper quoque debere esse paratum. Cæterum si hæc de Rom. Episcoporum, quia beato Petro succedunt, in veritate constantiæ, atque eius certa notitia tam vulgaris apud omnes semper valuit opinio, aut potius dictis Christi, ut illi ajunt, nixa fides, Cyprianum, ut tot orbis Episcopos latere potuisse nemo putabit. Et tamen, ut alii, ita etiam Cyprianus beatum Petrum Apostolorum principem vocare non veretur. Aliud igitur isti sancti, & insignes Ecclesiæ doctores, quum Petrum caput (ut dixi) & verticem collegii, aut Apostolorum fuisse principem scribunt, & Rom. pontificem aliis Ecclesiæ præsulibus anteponunt, ne sibi ipsi adversentur, sensisse credendum est, quàm, quòd vel solus de fidei controversiis ipse definiat, aut ab aliis, suis comministris, Episcopis, determinatas lites, ad se referri jubeat. De qua re tam ardua definitam proferre sententiam meæ tenuis non est in eruditione supellectilis. At quid sentio, aliorum opinionibus non præjudicans, hic supponam. Cuius dubii solutionem facilius fortasse inveniemus, si, quum reliqui Apostoli, omnium judicio, authoritate pares fuerint, Jacobus, & Joannes quomodo aliis magis columnæ esse visi sint, inquisierimus. Cujus non aliam causam reperiemus, quam, quòd eos dominus reliquis, & frequentius, & familiarius secum detinuit. Quemadmodum enim qui multorum famulitio cinguntur, quibus cum frequentius, & familiarius domini conversantur, hos reliqui, tanquam apud dominum qui plus valeant, præ cæteris colunt, & majore prosequuntur honore; Ita, quod Christus dominus Jacobo, Joanne, & Cepha aliis Apostolis familiarius usus fuerit, eos sibi præpositos, ac authoritate apud dominum magis valuisse ipsi merito crediderunt. Dominus enim, quum archi synagogi [illegible] tenderet, Petrum, Jacobum, & Joannem solos cum puellæ parentibus, repulsis aliis, secum in cubiculum duxit. Item quum in monte se transfiguraret, relictis aliis, hos suæ transfigurationis solos testes habere voluit. Peracta [illegible] supremam hic cum discipulis cœnam, relictis aliis Gethsemani, solis Petro, & duobus filiis Zebedæi, tristitiam atque mœstitiam suam retexit. Non alia sane (ut mihi videtur) ratione & reliqui sibi dominum prætulisse Petrum crediderunt, quòd illum etiam istis duobus adhuc magis familiarem secum habuit, & ei speciatim tum sæpe locutus est, tum multa mandavit, atque petenti concessit, tributum solvere, super mare ambulare: non ita tamen, ut in se eum aliquam à Domino potestatem habuisse putarent. Itaque quum Episcopi omnes Apostolis (ut probavimus) in officium succedant, eos tamen aliis anteponimus, qui his præficiuntur urbibus, quas Apostolorum quidam sua morte consecrasse legitur. Quare ob honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli, qui Romæ suo sanguine nostram fidem testati sunt, qui ei urbi præsunt Episcopi, religionis dignitate [illegible]que præstare omnes voluerunt. Cæterum, ut neque qui Hierosolymis Jacobo, aut Ephesi Joanni, aut Alexandriæ Marco successerunt, aliis propterea dominari, aut majore authoritate pollere jure divino censendi sunt: ita neque qui beatis Apostolis Petro & Paulo Romæ, ubi vita perfuncti sunt, successerunt, sibi à Deo in alios Episcopos concessam authoritatem, aut dominium dicere possunt. Id quod ne quis me putet voluntarie affirmare, consilii in Trullo celebrati, inter alia, [illegible] audiat: *ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνῳ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι.* id est: *Renovantes ea quæ à centum quinquaginta sanctis patribus in hac regali & à Deo servata civitate congregatis, & quæ à sexcentis triginta in Chalcedone collectis sancita sunt, determinamus, ut sedes Constantinopolitana honore ac dignitate antiquæ Romæ throno par sit, ac in rebus ecclesiasticis non secus ac ille magnificetur.* Ex quo huius consilii canone constat, tribus consiliis definitum fuisse, Ecclesiastica authoritate Constantinopolitanum Episcopum Romano parem esse debere. Quamobrem, si quam habeant Rom. episcopi prælationem, eam ob honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli, humana authoritate, sed non divina, sibi concessam esse dicant est necesse. Hæc beati Petri primatus, nulla quidem sacræ scripturæ authoritate probati, sed in sanctorum patrum scriptis frequenter usurpati ratio, quibus non placet, aliam quærant, sed caveant, ne vel aliis eorundem scriptorum literis, vel generalium conciliorum, universalis ecclesiæ authoritate repu-

repræsentantium, legitime definitæ sententiæ; aut Apostolorum denique actis adversari videatur. Nec consuetudinem, quod jam diu reliqui ecclesiæ præsules, ac ipsi orbis principes, quibus Deus huius mundi judicium commisit, huius Rom. sedis authoritati colla sua submiserint, in medium afferre oportet. Quippe quum *consuetudo sine veritate* (ut Cyprianus ait) *vetustas erroris est*. Quare relicto erroris patrocinio, veritatem sequamur. *Veritas* enim (ut apud Ezram est) *valet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in sæcula sæculorum.* In qua tandem omnes absque ulla fluctuatione, constanter ut permaneamus, pro sua in nos, miseros peccatores, sed filios, sed preciosissimo suo sanguine redemptos, pietate atque misericordia, qui solus potest, Dominus noster JESVS CHRISTVS concedere dignetur. AMEN.

Narratio

VERISSIMA EORVM QVÆ CONTIGERVNT in Disputatione publicè proposita Parisiis in Capitulo generali Ordinis Prædicatorum die Veneris, VI. Kalend. Junii, MDCXI.

AN CONCILIVM SIT SVPRA PAPAM.

MONACHVS quidam Dominicanus natione Germanus Theses publicè ad disputandum proposuit sub præsidio Patris Morelli ex eodem Ordine Monachi Hispani; quarum una hisce verbis erat concepta: *In nullo casu Concilium est supra Papam.* De qua positione simulatque Consiliarii Regii certiores facti fuerunt, vocato ad se Patre Coeffeteau, Priori Prædicatorum, & Concionatore Aulico Regis Christianissimi, ei injunxerunt ne permitteret, ut hæc positio in suo Conventu proponeretur aut disputaretur. Quo accepto mandato, confestim Præsidentem, Respondentem, & eos omnes, qui debebant disputare, monendos curavit de voluntate & interdicto Regis præcipiens ne quis de vetita positione disputare præsumeret.

Instituta ergò post prandium disputatione, præsentes comparuerunt Cardinalis Perronus, Nuncius Papæ, Episcopus Montispessulanus, Abbates S. Perei, Boysanus, S. Victoris, Julianus, Dominus Ossembræus Præses Regiæ Curiæ primarius, Sauguinus Præpositus Mercatorum Parisiensium, aliique Consiliarii Aulici & viri honorati.

Tum Pedellus jussu Domini Richerii, Facultatis Theologicæ Syndici, præsentibus Baccalariis mandavit, ut contra illam positionem disputarent. Cui obtemperans quidam Bertinus nomine, Baccalarius Sorbonicus, cœpit contra eam tali Syllogismo argumentari: *Quicquid est contra determinationes doctrinales Concilii Oecumenici, est hæreticum. Sed ista positio; In nullo casu Concilium est supra Papam, est contra determinationes Concilii Oecumenici. Ergo est hæretica.* Verum Præsidens sese excusare cœpit, & disputationem de fide recusare, rogans Opponentem, ut aliquam aliam positionem impugnare vellet, propterea quòd propositâ demum & jam affixâ disputatione intellexerit, Facultatem Theologicam Academiæ Parisiensis, matrem & fontem omnium aliarum in toto orbe Facultatum Theologicarum, (hæc erant ipsius propria verba tertio repetita) in contraria esse opinione, quam neque vellet nec præsumeret offendere: & eò magis, quod plurimi præstantes ex Ordine suo Doctores ac Magistri, qui ex natione Gallica non fuerunt, affirmaverint, *Concilium in quibusdam casibus esse supra Papam.*

At Nuntius existimans, injuriam fieri Papæ, si impediretur propositio tam favorabilis & opportuna ad infinitam potestatem asserendam, quam Dominus eius prætendit in cunctos Christianos; aut si ea opinio ex Scholis tam præfractè eliminaretur, quæ jam plerisque in hoc Regno per technas & artes Commissariorum Romanorum persuasa erat, instituit ut, quoniam semel cœpta esset, disputatio continuaretur.

Sed Pater Coëffeteau in medium procedens auditorium, clara voce dixit, sibi mandatum esse à Consiliariis Regiis, ne permitteret ut ea disputatio in Conventu suo tractaretur.

Tunc Cardinalis Perronus sermonem excipiens, conquestus est de Syndico, quòd is de industria hanc materiam tractari curaverit, se, qui præsens esset, non prius rogato nec admonito. Verum Syndicus assurgens audacter, sine ullo metu coram Cardinali sese præsentavit, & dixit, hanc positionem non esse talem, cuiusmodi solent esse, quæ vulgo in Scholis Theologicis disputari solent, sed eam deliberato studio à Præsidente fuisse propositam, ad confirmandum eos in sua opinione, qui credunt infinitam Papæ potestatē; & ad confundendum cæteros, qui eam volunt esse regulatam & moderatam. Qua ratione acceptâ & prudenter consideratâ, Cardinalis Perronus ad Præsidentem conversus ab

eo quæsivit, cuius generis esse vellet hanc thesin propositam, an ut fidei articulum, an verò ut problematicam? Et respondens Præsidens, distinctè ac clarè protestatus est, se eam ut problematicam proposuisse, quæ affirmari aut negari possit, nec ullo modo esse pro fidei articulo tenendam; hoc est, ejusmodi esse, quæ (ut vulgò in scholis loquimur) pro & contra disputari possit, sine ullo hæreseos crimine.

Quam declarationem publicè factam sequentes Præsens curiæ regiæ Offembreus & Sauguinus Præpositus Mercatorum, instituerunt, ut Bertinus, qui opponere cœperat, argumenta sua in medium proferre, quibus demonstraret, veterem Facultatis Theologicæ Parisiensis assertionem, quæ habet; *In quibusdam casibus Concilium esse supra Papam*, esse optimè fundatam. Id quod ille incunctanter fecit, adducens autoritatem Concilii Constantiensis, quod argumento infallibili & omni exceptione maiori probavit fuisse Oecumenicum. Argumentum eius erat, quia dictum Concilium approbatum & ratificatum fuit à Papa Martino Quinto, qui eidem Concilio legitime præsedit. Ad quod argumentum Præsidens quidem respondere conatus est, sed nihil afferre potuit, quod satisfaceret auditoribus, aut quo enervaretur Bertini argumentum.

Itaque (uti apparet) ingentissimum fructum afferet regno Francorum publica huius propositionis impugnatio. Namque Franci, qui persuasi fuerunt per colloquia secretà quorundam novorum Religiosorum, quos Papæ paulatim, & quasi annuatim ad nos mittunt, ut in hoc Regno germinare facerent damnabiles illas de absoluta Monarchia opiniones, sub umbra devotionis & reformationis: cognito, quod in præsentia ipsius Nuntii Papalis, & in loco tam celebri, famosissimus Doctor Hispanus liberè asseruerit, non esse articulum fidei, ut credamus, Papam non esse subjectum Concilio; magis eligent placidè redire ad antiquam & bene fundatam fidem majorum suorum, quam dare universam Religionem, & totam Rempublicam in turbas ac confusionem, propter articulum, qui nullo modo eorum salutem concernit.

Et quod ad Syndicum attinet, non poterat ille neque debebat secus facere, quam fecit: alioquin omnes nationes in universo terrarum orbe, ad quas perlatum fuisset, Facultatem Theologicam permisisse, ut hæc positio in Academia Parisiensi, nemine sese opponente, disputaretur, credidissent, dictam Facultatem ab antiqua fide & sententia sua discessisse, & se submisisse damnabili eorum opinioni, qui cuncta Papæ deferunt in Christianitate, sine ulla moderatione. Immo ipse Syndicus criminis læsæ Maiestatis reus fuisset, si cum posset se opponere, nec se opposuisset propositioni tam noxiæ & in religionem ac Rempublicam gravi & detrimentosæ; quia silendo, aut dissimulando, flagitiose Romanis prodidisset unicum ac efficax refugium Libertatem Franciæ, quibus tam fœliciter aliàs quidam nonnulli ex Christianissimis Regibus nostris usi fuerunt adversum conatus & attentationes quorundam Paparum, magis hominum sapientium, quam illorum Apostolatui conveniebat.

Ut autem constaret, positionem illam fuisse incertum aliquod Religionis ac Reipublicæ præjudicium propositam, sequenti die Dominica fuit alia gemina germana ad disputandum prolata, sub præsidio Patris Torresii, respondente quodam Belga, nempe hæc; *Veritates fidei definire solius est Pontificis, qui in hoc errare non potest*. Sed ad stultam propositionem, prompta oppositio. Nam prudentiâ Magistratus factum fuit, ut schola confestim clauderetur, inhibitumque ne dicta propositio disputaretur. Et Ministri Papales, qui causam Domini sui complecti voluerunt, ac in litem deducere, à primariis Optimatibus Regni Consiliariisque Regiis responsum tulerunt, jam ab anni spatio ad tot damnabiles doctrinas, quas, qui partes Romani Pontificis tutantur, animis Francorum instillare atque imprimere moliebantur, dissimulatum esse, ut verendum sit ne, si eiusmodi conatus in damnum fraudemque antiquæ nostræ fidei continuarentur, incommodum aliquod inde tam ipsi Papæ, quam nobis enasceretur. Et profectò si hæc propositio fuisset admissa; *Veritates fidei definire solius esse Pontificis, qui in hoc errare non possit*, jam Papa in manu haberet occasionem nos declarandi hæreticos, si ipse solus posset, nobis non vocatis, determinare atque decernere, ut pro vero fidei articulo teneatur, *Papam esse supra Concilium*: id quod Francis ut credant nunquam persuaderi poterit.

Ex omnibus istis, quæ supra memorata sunt, viri prudentes pro haud dubio habent, quin Concilium præter hæc diligentius caviturum sit, quam antehac fecit, ne obsint tam immoderatæ prætensiones Romani Pontificis, cum nunc, postquam prudentia dicti Concilii Constantiensis vix uni plagæ potuit mederi, indiscreti zelatores & temerarii fautores Papæ Romani longè damnabiliorem & priorem ingerant, quam priores illi. Id quod magno fidei Catholicæ est præjudicio ac detrimento, & mirificè confirmat prætensæ Reformatæ Religioni adhærentes. Quare si quis animo confidente Sanctitati ejus exponeret malum, quod ex huiusmodi novitatibus oriri cœpit, rem faceret & bono Christiano & vero Ecclesiæ filio dignissimam. Etenim permiserabile est videre miseros Catholicos in Francia non minus laborare ut sibi caveant ab insidiis Papæ, qui eorum Pater habetur, quam ut se muniant contra nisus & astutias Hæreticorum, qui eorum sunt inimici.

FINIS.

INDEX

INDEX.
RERUM NECNON HISTORIARM SCITV ER NOTATV dignissimarum, atque verborum, quæ in hoc OPERE continentur.

Sss

D

L

M

Morelius

Perso-

Q

R

S

FINIS.

